
10
6-E
6

10
M
12

VALERII MAXIMI
FACTORVM, ET DICTORVM MEMORABILIVM
LIBRI NOVEM.

FIDELISSIMIS ERVDITISSIMORVM VIRORVM OLIVERII, ſcilicet Arziganenſis, Iodocique Badij Aſcenſij commentarijs enarrati, Quibus addita ſunt quattuor & viginti exempla, nuper Aldi Manutij induſtria inuenta, eiuſdemque Aſcenſij commentarijs exornata.

CVM DVPLICI INDICE, ALTERO CAPITVM, ALTERO eorum, quæ toto opere notatu digna viſa ſunt.

INSVNT PRAETEREA THEOPHILI VIRI ERVDITISSIMI perutiles lucubrationes, quæ tibi non mediocri erunt ad huius auctoris virtutes optime noſcendas adiumento.

ADIVNCTIS ETIAM AVCTORITATIBVS DIONYSII, LIVII, IVSTINI, PLVTARCHI, & multorum aliorum illuſtrium hiſtoriographorum, quæ in alijs deerant.

QVAE OMNIA RECENTI HAC NOSTRA EDITIONE diligentiſſime expolita ſunt, accuratiſſimeque elaborata.

VENETIIS,
APVD IOANNEM MARIAM BONELLVM.
M. D. LXV.

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM, ET DOMINVM DOMINVM PETRVM DE BRVTIS, BENIGNITATE DIVINA EPISCOPVM CATHARENSEM, OLIVERIVS ARZIGANENSIS S.

VANQVAM Mihi negatum erat ocium reuerendissime Pater, vt inter graues, & continentes erudiendæ iuuentutis, aliarumque rerum multarum occupationes, nihil à me promi, nihil ædi posse videretur, quod elaboratum ingenio, lucubratum industria in literario solatu digne recitari, probarique poßet, negare tamen ipse non potui; nec fas esse duxi, Iacobo Leoniceno clarissimi viri Omniboni filio, & mihi spirituali quadam necessitudine coniuncto, presertim à me iusta petenti, & præclara cupienti, vt Valer. Max. monumenta, quæ volumine breui comprehensa, multis interdum obscuriora videri solent, quacũque possem oratione explicarem, in mediumq. proferrem ad humanitatis & disciplinæ propagationem ad communem studiosorum hominum vtilitatem. Cui quidem hoc à me sæpius efflagitanti, multum, ac diu reluctatum fuisse, non negauerim: quoniam suscipere tanti auctoris interpretationem: quam non modo facultatem consequi, sed etiam cogitatione complecti difficile foret, quippe vbi omnia fermè omnium rerum exempla, & multis, & penè innumerabilibus tam græcorum, quàm latinorum voluminibus essent non minus diligenter inquirenda, quàm fideliter referenda, non meum esse censebam, quàm vererer reprehensione doctorum hominum, atque prudentum, sed eorum qui maiori ocio, acriori ingenio, exquisitiori doctrina, præstantiori facundia de se talia profiteri, & consequi possunt. Sed cum huiuscemodi rei nuper facta esset ab impressoribus æditio quædam temeraria satis, vt arbitror, & ea falso quidem Omniboni oratoris eximij titulo adumbrata: vt eius auctoritate venalior fieret, ac preciosior, id mihi necesse quodammodo duxi, quod Iacobum Leonicenum magnopere velle intelligerem: nec aliter boni viri, gratique discipuli officium tueri posse videbam, nisi præceptorem optimum de me, de patria, de literis de lingua nostra, de Romana dignitate optime meritum, quibus poßem studio, & industria vindicassem, & à turpissima, qua videbatur iniustus nota tersissem. nam cum boni si quid in nobis est, id totum ab vberrimo tanti præceptoris fonte manarit hæc quoque commentaria nostra, si quid valent, ad eum referantur necesse esse. Et cum eo malignitatis, & impudentiæ quorundam impreßorum accesserit auaritia: vt dum suæ vtilitati consulant, alienæ dignitati insidiari non dubitent: quippe qui Pallacini cuiusdam imperiti hominis nugas à doctissimo viro Calpurnio non solum damnatas, sed ita reiectas, cum eius limatissimæ correctioni traderentur, vt diceret se male noua componere, quàm tam mendosa corrigere, has inquam nugas tanto viro ascribere ausi fuerunt. Satius esse duxi periclitari quid possent exiguæ ingenij mei vires quàm rei magnitudine deterritum ab officio omnino desistere. Nam si minus quantum velis afferas boni, at quantum possis attulisse laude non careat. Neque enim vbi sunt sua præmia debẽt studia nostra languescere: quod non eo perueniamus, quo voluntas ferat: sed multo magis intenti, vt officiosi hominis aliquo potius numero videamur fuisse, quàm nullo. Itaque feci, eoque propensius, quo rem istam non solum honestam, & vtilem, sed propè necessariam esse iudicarem, ne præclara adolescentulorum ingenia obscuris aliorum ambagibus, vel (vt verius dicam) deliramentis, in maximos deducerentur errores, turpissimamque rerum ignorantiam falsas, & fictas historias lecitando. Quantum vero vtilitatis afferat Valeriana diligentia suis studiosis, vel ex eo cognosci potest, quòd nullum fermè hominum genus inueniri poßit, cui non aliqua ex parte consuluiße videatur, cum ille per omnia fermè omnium scriptorum monumenta, tanquam per redolentia prata discurrens, multiplici flore vestita, pulcherrimarum rerum veluti florũ speciosissimam sibi coronam confecerit, dignißima quæque legendo. Nam virtutis, & vitij nullum genus reliquit intactum, vnde habeant homines, & imitari, quod cupiant: & fugere, quod oporteat. Hoc enim opere suo (vt præceptoris mei verbis vtar) complexus est diuinarum, humanarumque rerum præcipua quæque vt ab egregijs illa quidem viris ædita deligi potuere. Hinc, scilicet habetur, quo iure homines egregiam laudem, quæ ne iniuria dedecus oẽm incurrerint. Habent sacris religionibus dedicati, quo pietatis honore colent, fasque, bonumq. qua deinde turpitudinis nota metuarit scelusq. nefasq.. Habent rerum publicarum reges, & principes, quibus eas institutis maiorum meliores efficere poßint, quibus & artibus seditiones in populum serere perniciosi homines consueuerint, vt earum artium turpitudinem abominentur. Habent adolescẽtes, quæ nam egregiæ indolis præclara facinora imitentur, quæ rursus indignitatis, & ignauiæ conuicia declinent. Hinc fortitudinis, & patientiæ fructus vberior. Hinc constantiæ gloria maior exoritur. Hinc rebus omnibus modũ imponere discimus, vt in amicitijs gerendis, ac amicis, ne aut in his remißiores, aut illis vehementiores, quàm oporteat simus. hinc abstinere à flagitijs, continere libidines, tolerare pauperiem, turpia vereri, pietatem colere, seueritatem obseruare docemur. hinc nobis coniugalis amor carior efficitur, amicitia iocundior, liberalitas clarior, humanitas præstantior, clementia nobilior. Huius præceptis instruuntur, qui gratitudinis laudem sibi comparare studẽt, qui obnixius ingratitudinis nomen effugere contendunt. Huius peritia maiorem in modum iustitia colitur, fides obseruatur, pudicitia retinetur. Huius admonitione maxime iuuantur, qui sapiẽtius consulere, astutius prouidere, industrio sius agere voluerunt. Hinc quoque ociosa senectus inuenire potest, quo se studio oblectet, atque negocio. Hinc luxuries, atque libido quàm detestabiles sint facile percipitur. Hinc crudelitas, ira, odium, auaritia, superbia, impotentia, perfidia, quàm contrariæ sint naturæ hominum plenius ostenditur. Postremo quoniam Valerianæ diligentiæ non poßumus omnia narrata percurrere, ex his satis constare arbitror, quàm perutilis sit liber iste, vbi virtutum omnis generis imagines collocata sint, illæ quidem multo expreßiores, & imitari potius, quàm intueri iocundæ, quas non ære, aut marmore Phidias, aut Apelles, siue Lysippus, sed tantum liberis suis scriptor diligẽtissimus reliquerit incorruptis literarum monumentis perpetuo duraturas, quas impudentissima quadam temeritate nescio quis attingere ausus, dum spectandas hominibus illustriores se reddere posse putat, maxime deformes, & obscurißimas reddidit. Quare nos multorum

& clarissimorum hominum, tam græcorum, quàm latinorum hortatu compulsi, & eorum opere, atque opera adiuti illas in suum pristinum decorem reuocare, ac restituere curauimus & feliciter satis nos assecutos esse speramus. Hoc igitur opus nostrum qualecunque est, tuæ reuerendissimæ dominationi dedicatum ad te mittimus, vt illud dum licet per occupationes totum percurras, & si tanta dedicatione tibi dignum videbitur, tuo nomini iubeas inscribi, vt tua auctoritate munitum, audacius prodeat in publicum: nam iudicio tuo cõprobatum satis scio malignitatis aculeos non valde posse exhorrescere. Quis enim nisi male sanus iudicium improbaret æquissimi viri doctrina & literis excellentis, ingenio & sapientia præditi, iustitia & integritate referti fide & innocentia probati, religione & sanctimonia pleni: qui probitatis defensor, malignitatis oppugnator, perpetuam sibi pro nobis contra improbes propugnationem suscipere consueuerit? non commodum videtur esse reuerendissime pater in perorata iam præfatione nostra tuas velle laudes recensere: quæ quidem eiusmodi sunt, vt vnaquæque suum tempus, suum locum suam orationem desideret. Nam Brutorum familiam toto orbe celebratam, & tanta originis vetustate refertam, vt prima Romanæ libertatis parens, eiusdemque seuerissima custos fuisse dicatur, si nunc in medium afferre, et explicare voluero tantæ primordia domus per tot ducta viros antiqua ab origine gentis, si præterea tuam inclytam patriam vrbem Venetam, in qua natus, in qua educatus, in qua ad honores, & dignitates prouectus es, quæ omnium iudicio, atque consensu merito dicitur Maris Regina, orbis consilium, regum, principum, & omnium gentium profugium, libertatis patrona, iustitiæ parens, religionis mater, fidei columen Italiæ splendor, in qua omnis illa Spartanorum, Athenienisum, & Romanorum sepulta potentia, & gloria reuiuiscit. Si denique tuas eximias virtutes, quibus merito videris cum omnibus, & eorum, qui maximi habentur, & sapientia animi, & innocentia vitæ & magnitudine consilij, & liberalitate naturæ, & excellentia doctrinæ, et scientia rerum, & religionis obseruantia, & fidei constantia, & omni denique laudis genere posse conferri, si hæc inquam omnia cõmemorare voluero, non erit mihi oratio claudenda, sed historia magis inchoanda. Itaque omittam, atque in aliud tempus differam: & si nostrum multarum vigiliarũ munus tibi gratum fuisse cognouero, primum illud, vt nomini tuo imprimatur, operam dabo. Alia deinde parabo Dominationi tuæ destinanda. Nam quidquid literis, quidquid studio, quidquid industria, quidquid ingenio cõsequi potero, id totum ad arbitrium tuum referam. Quos aũt in hoc opere sum auctores imitatus, quosque dictorũ meorum testes adduco, Historicos, Poetas, Oratores, Grãmaticos, atque Philosophos Græcos, Latinos, & Hebræos, numero supra centum & viginti, omnes hic breuiter collecti, oculis tuis subijciuntur.

Plinius de nat. hist.	Iosephus.	Isocrates.	Nonius Marcellus.
Plinius de viris illust.	Diomedes.	Virgilius.	Festus Pompeius.
Titus Liu. Patauinus.	Macrobius.	Horatius.	Laurentius Valla.
Marcus Cato.	Clodius Licinius.	Iuuenalis.	Ioannes Tortellius.
Aulus Gellius.	Eusebius.	Persius.	Leonardus Aretinus.
Lucius Florus.	Fauonius.	Lucretius.	Beatus Thomas.
Salustius Crispus.	Cassiodorus Siculus.	L. Crassus Orator.	Beatus Augustinus.
Valerius Antias.	Diodorus Siculus.	Ouidius poëta.	Beatus Hieronymus.
Iustinus.	Helius Spartianus.	Lucanus.	Aristoteles.
Solinus.	Strabo.	Terentius.	Plato.
Frontinus.	Dionysius Alicar.	Seneca.	Archimenides.
Vegetius.	Plutarchus.	Statius.	Syropus.
Iulius Celsus.	Iudiranus.	Propertius.	Chrysippus.
Iulius Cæsar.	Eutropius.	Ennius.	Solon vnus è septem.
Suetonius.	Thucydides.	Martialis.	Heraclydes.
Cornelius Balbus.	Herodotus.	Petrarcha.	Antisthenes.
Cornelius Nepos.	Philistius.	Archilochus.	Diogenes.
Fabius.	Ptolemæus.	Theocritus.	Aristippus.
Sellius.	Quadrigarius.	Homerus.	Pythaccus vnus è septem.
Gellius.	Hermippus.	Symonides.	Aristophanem.
Sabinus Masurius.	Diocles.	Plautus.	Æschines.
Seruius Sulpitius.	Plin. Orator.	Hesiodus.	Theophrastus.
Lactantius Firmianus.	Marcus Cicero.	Pacuuius.	Callisthenes.
Pomponius Mella.	Quintilianus.	Syllius.	Cares.
Fauorinu.	Demosthenes.	Aristoxenus.	Apuleius.
Æmilius Probus.	Demetrius.	Seruius Honoratus.	Dicearchus.
Quintus Curtius.	Theopompus.	Priscianus	Apollodorus.
Asinus Pollio.	Theodectes.	Asconius Pedianus.	Thrasyllus.
Orosius.	Leucrates.	Varro de lingua Latina.	Socrates.

COMPENDIOSA VITAM VALERII MAXIMI.

ALERIVS *Maximus ciuis Rom. Patricio genere natus, omnem pueritiam, & magnam adolescentiæ partem literis percipiendis, & honestis artibus dedit: inde sumpta virili toga, se contulit ad rei militaris disciplinam, vbi aliquandiu stipendia fecisse, & in Asiam cum Sexto Pompeio nauigasse dicitur. Vnde reuersus, cum videret se patriæ suæ tam bene dicendo, quàm bene faciendo posse prodesse, a quo incæpto studio militiæ gloria detinuerat, eodem regressus statuit vrbis Rom. exterarumq́ gentium facta, simul ac dicta memoratu digna (vt ipse fatetur) literarum monumentis commodare: quod feliciter, & gloriose consecutus est. Floruit autem Tyberij Cæs. temporibus: & sub eius imperio hanc scripsit historiam: cuius etiam numen inuocat. Imperatores enim Romanos, cum virtute sua iuste, sancteq́ gessissent imperium, diuino celebrabantur honore, & in deorum numerum transferebantur: vnde etiam diuos Imperatores appellamus. Genus vero suum paternum à gente Valeria maternum à Fabia duxisse fertur: vnde Valer. Max. ex vtraque familia ei nomen est, de cuius morte certi nihil potest afferri.*

Capita

Capita Primi libri.

Capita Secundi Libri.

Capita Tertij Libri.

Capita Quarti Libri.

Capita Quinti Libri.

Capita Sexti Libri.

Capita Septimi Libri.

Capita Octaui Libri.

Capita Noni libri.

TABVLA ALPHABETICA RERVM PARTICVLARIVM.

Afiotus

Idem

fori

F I N I S.

HYPOTHESIS SEQ. EXORDII.

Hoc in exordio in vnum librum Valerius pollicetur se collecturum facta; , ac dicta memoranda . Quæ apud alios auctores, alioque illustres, late . & diffuse dispersa sunt adeo , vt non nisi permagno inueniri labore possint, Atq; se facturum id,non quo aut elegantia,aut diligentia illustres illos auctores se superare posse confidat,aut vt omnia complectatur , sed vt quærenti dictum aliquod,aut præclarum factum , immensus quærendi labor absit . Tiberij Cæsaris diuinum inuocat numen, vt cœptis faueat suis . Ad vltimum,quoniam à deorum cultu se auspicaturum proponit,de eius origine primum breui differendum censet .

VAL. MAXIMI FACTORVM, AC DICTORVM MEMORABILIVM,

LIBER PRIMVS. AD TIBERIVM CAESAREM.

PROLOGVS.

RBIS Romę, exterarumq. gentium facta simul, ac dicta memoratu digna, quæ apud alios latius diffusa sunt, quàm vt breuiter cognosci possint ab illustribus electa auctoribus,deligere constitui: vt documenta sumere volentibus longæ inquisitionis labor absit. Nec mihi cuncta complectendi cupido incesiit. quis enim omnis æui gesta,modico voluminum numero comprehenderit? Aut quis compos mentis,domesticæ,peregrinæq. historiæ seriem , felici superiorum stylo conditam,vel attentiore cura vel præstantiore facundia,traditurú se sperauerit? * Te igitur huic cœpto , penes quem hominum, deorumq. consensus, maris,ac terræ regimen esse voluit, certissima salus patriæ Cæsar , inuoco : cuius cœlesti prouidentia virtutes,de quibus dicturus sum,benignissime fouentur : vitia seuerissime vindicãtur . Nam si prisci Oratores ab Ioue Opt. Max. bene orsi sunt,si excellentissimi vates à numine aliquo principia traxerunt, mea paruitas eò iustius ad fauorem tuum decurrerit , quod cetera diuinitas opinione colligitur,tua præsenti fide,paterno auitoque syderi par videtur : quorum eximio fulgore multum ceremonijs nostris inclytæ claritatis accessit . * Reliquos enim deos accepimus, Cæsares dedimus. Et quoniam initium à cultu deorum petere in animo est, de conditione eius summatim differam .

** Tiberiũ inuocat, idq; per historia leges, & si quidã id quoque probant. Ioue ego opt. Cic. Ver. 1. Adulatio summa.*

** Ind. Cæs. & Aug. des*

RBIS Romæ, exterarumque gentium facta simul,ac dicta memoratu digna, quę apud alios latius diffusa sunt. In hac præfatione Valer. seruat quod proprium est exordij,vt attentionem capiet,& docilitatem . Proponit enim,quibus de rebus dicturus sit,& se rem vtilem scripturũ pollicetur,idque quam breuissime facturũ, Beneuolentiam quoque comparat a persona sui,cò officium suum sine arrogantia laudet, extenuat quoq; meritũ suum,cum dicat, se non tm ingenio , & industria valere, vt omnia complecti possit , neque confidat , ea ẽt de quibus tracturus sit,se vel ornatius,vel copiosius,quam ceteros esse scripturum. in reliqua vero parte nihil aliud agit,nisi vt plane aduletur Tiberio,nam inuocat eius numen, quod proprium est poëtarũ , idq. sine adulationis suspicione fieri non potest. (Vrbis Romæ) Eo ordine historiam exequitur,quo nunc proponit, nam vbi prima domestica ponit exempla,deinde externa subiungit . (Exterarumq. gentium) Quia omne ferme omnium rerum exempla, ex multis, & pene innumerabilibus,tam Græcorum,quam Latinorum voluminibus , in vnum congesta proposuit . Exterarum dicitur & externarum,nam & exter inuenitur. Stat.exter honos dixit. Virg.lib.iiij.Et nos fas extera quærere regna,at lib.vj. Externiq. iterum thalami . Hesternus vero aspiratum cum s, aliud est, nam ab heri deducitur. (Facta simul,ac dicta) Vt quisque recte fecerit,aut dixerit,oculis nostris subijciatur. (Quæ apud alios) Vtilitatem ostendit operis sui , dicit enim apud alios eiusmodi prolixe tractata esse,& ob eam rem non facile comprehendi posse . (Latius diffusa sunt) Latius dispersa sunt,vt non breuiter cognosci possint,& breuiter . Bene hic breuiter, quis apud alios latius,si quidem ita percipi oportet, quemadmodum apud eos scripta inueniuntur. (Illustribus auctoribus) Ab auctoritate etiam comparat fidem scriptis suis . (Documenta) Hic nititur beneuolos reddere auditores,qui profitetur,se illis minuere laborem . (Documenta) Exempla,& monumenta virtutis,vel vitij,virtutis ad suadendum,vitij ad deterrendum,vt alterum imitemur,alterũ fugiamus . (Labor absit) Nã alioquin necesse foret,vt apud multos eiusmodi exempla inuenirentur , quod sine maximo labore confici non posset . (Nec mihi cuncta complectendi) Quia non satis est ad beneuolentiam contrahendam officium suum laudare,nisi id quoque extenuaueris,ideo hoc facit,& attentionem parat,cum breuiter id se facturũ polliceatur. Nam cum dicit se nolle cuncta complecti, significat se historiam breuiori libro velle comprehendere. (Quis enim omnis æui) Non enim,inquit,ego mihi,viribusque meis ita cõfido,vt audeam omnia polliceri,immo vero de multis pauca perscribã,neque enim ita ingenio meo fretus sum,vt ornatius,quam ceteri scriptores scribere audeam . (Voluminum numero,) Vtpote ix. libris, hoc inter volumen,& librum interest,quàm volumen significat partem operis, non autem totum librum,liber vero & pro toto codice,& pro volumine accipitur. Idq. Plin.oratoris testimonio comprobatur, qui dixit libri tres in sex volumina propter amplitudinem diuisi. (Aut quis compos mentis) Bene dixit,nisi stultus fuerit . nam qui supra vires aliquid audet,hic prope insaniam accessisse videtur. Vnde Flaccus,Sumite materiam vestris,qui scribitis, æquã Viribus , & versate diu,quid ferre recusent . Quid valeant humeri . Quis ergo,inquit,nisi male sanus audeat ceteros scriptores eloquẽtia, & industria superare ? (Seriem) Ordinem à serendo, hoc est ordinando dictam. (Felici) Fæcundo,& copioso. (Superiori) Maiori,& elegantiori . (Conditam) Compositam. (Quis sperauerit) q d.nemo. (Te igitur,penes quẽ) Iam,adulari incipit,sic & Virg. Tuq. adeo,quem mox,quæ sint habitura deorum. Concilia incertum est, &c. Nec mirum est,quàm tam,plane aduletur,non enim mos est scriptoribus inuocare . Hoc autem loco inuocat Imperatorem quasi Deum,quod sine adulatione facere non potest, quod mos non sit. Liu. Cum bonis potius ominibus,votisque,ac precationibus deorum, dearumq. , si, vt poëtis, nobis quoque mos esset libentius inciperemus , vt orsis tanti operis successus prosperos darent. (Consensus) Hominum. Quia Dij,& homines ita consenserunt,vt totius orbis terrarum, marisq. Imperium obtineres . (Certissima salus patriæ) Quia salus patriæ in te vno posita est, nam Imperatores per adulationem parentes patriæ dicebantur,quod Ciceroni non per adulationem datum fuit post extinctam nefariam Catilinæ coniurationem in consulatu suo . Iuuen. Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit . (Virtutes fouentur,) Et vitia vindicãtur . Id fortassis dicit quod facere deberet,vt virtutes foueret, & vitia vindicaret . cum enim dicimus

OLIV.

*Exter Externus Hestern**

Documentum.

Liber Volumen.

Series.

hominem aliquid magnum facere, si facit confirmamus, si non facit hortamur, vt faciat. [Fouentur] Sustentantur. [Nam si prisci oratores] Ostendit se rectius inuocasse Cæsaris numen, quam ceterorum deorum, quos ab oratoribus, & poëtis inuocari consuetum est. dicit enim, si antiqui oratores, & poëtæ ab aliquo numine incepere, hi ab Ioue, illi ab alio numine, ego, qui minus sum ceteris, hoc iustius ad te confugio, quem videmus diuinos honores meruisse, quòd autem prisci oratores inuocauerint numina, antequam orationes inchoarent, ostendit Virg. in 12. Æneid. præfatus diuos solitos rex insit ab alto. Nam & Ser. in enarratione huius carminis sic inquit. More antiquo. nam maiores nullam orationem, nisi inuocatis numinibus inchoabant, sicut sunt omnes orationes Catonis, & Gracchi, nam generale caput in omnibus legimus. Vnde Cic. per irrisionem ait, Si quid ex vetere aliqua oratione Iouem ego optimum maximū &c. [Ab Ioue Opt. Max.] Cic. in oratione contra Clodium. Quo circa te Capitoline, quem propter beneficia P. R. optimum, propter vim maximū appellauit. Item lib. ij. de Fin. bonorum & malorum. Cum dicimus Iouem optimum maximum, eundemq́ salutarem, hospitalem, statorem, intelligi volumus salutē omnium in sua esse tutela. [Numine] Quia ita incipere solebant oratores antiqui. [Ordi] Scilicet exordia sumpsere. [Numine] Vt ab Apolline, à Libero, à Cerere. Vnde Virg. vos ò clarissima mundi: Lumina labentem cœlo, quæ ducitis annum, Liber, & alma Ceres. Cetera diuinitas, ceteri inquit Dij tantum opinione colliguntur. i. tantū modo homines opinantur, ceteros esse Deos, quòd eos nunquam viderint. [Cæsares] Aūt videns ergo ceterorū quidem fides est, sed incerta Cæsarum autem præsens, & certa, quia Dij Cæsares oculis ipsis conspiciuntur, ergo quando de Cæsaribus fides est certior, atque præsentior quàm de ceteris dijs, tāto iustius ergo tuum numen inuocaui, quam ceterorum deorum ab oratoribus & poëtis inuocātur. Paterno, auitoque sideri. Plin. lib. ij. nat. hist. dicit, non multo post, obitum C. Cæsaris in ludis, quos faciebat Augustus Veneri genitrici apparuisse sydus crinitum per septē dies in regione cœli sub septentrionibus, qđ oriebatur circa xj. horā diei. Eo signo significari vulgus credidit Cæsaris animā inter deorū immortaliū numina receptā. [Et] Hoc testatur ipse Plin. ex verbis Augusti, qui quidē interiori gaudio sibi illud natū, seq́. in eo nasci interpretatus est, hoc inquit salutare terris fuit. Vnde Virg. Ecce Dionæi processit Cæsaris astrum. In cuius enī carminis expositione Seruius non Veneri genitrici, sed patri Cæsari funebres tūc celebrasse ludos Augustū dicit. Bene ergo dixit paterno. [Auitoque sideri]. i. Paterno Octauiani. [Auito] Iulij Cæsaris. [Cæremonijs nostris] Quia maxima lætitia celebrātur sacra patris, & aui, quorum diuinitate auctæ sunt cæremoniæ nostræ. [Reliquos] Enim deos accepimus. Nec immerito quidē factū est, vt virtute Iulij Cæs. Romani dicerentur deorum auctores. [Accepimus] Scilicet ab alijs gentibus. [Dedimus,] Scilicet nos. [Et qm̄ initium] Quando, quidem huc animus intendit, vt principium nostrū sumatur a religione, ab ea dicere incipiemus.

ASCEN. VRBIS Romæ. More oratorio, quo ordine rem profecuturus est, proponit. Deinde inueterato sui temporis errore, inuocat non deū ipsum patrem luminū, vnde omnium Cæsarem, quē recepto iam tunc consensu, in diuorum numerum ascisc it, quem quidem errorē Lauren. Valla, vt acri vir est ingenio, acerbe satis detestatur. Postremo loco proposita exequitur, vt suis locis declarabimus. In propositione reddit lectorem ex ordine rerum, quo prius domestica, quam extra se scripturum dicit, docilem, ex difficultate suscepti negocij attētum, & ex vtilitate, & breuitate, beneuolum, simulq́ue breuitatem, ne vitio detur, purgat, vt cum ordine latius aperiemus: quē ab vltima primæ periodi parte auspicabimur: quia fere in construendo, & resoluendo, contrarius est ordo: vt quæ hic vltima fuerint, sint illic fere prima. Ordo igitur est. Constitui. i. maturo consensu, & præuia deliberatione statui, deligere. i. de multis legere, & decerpere, facta simul ac dicta vrbis Romæ, & gentium externarum. i. aliarum nationum extra ciuitatem Romanam, digna memoratu. i. quæ memorentur, hoc est recitētur, & ad memoriā reducantur. Notū est, Valla auctore, omnes vrbes oppida posse dici, præter Romam, quæ tātum vrbs dicitur, vsqueadeo, vt si per se ponatur, vrbs Roma intelligatur, quo circa posset superflua videri appositio, nam satis esset vrbis, exterarumq́ue gentium, verum quia dignitas quædam ex nobilitate rerū gestarum accreuit Romæ, noluit id nomen præmittere, vnde autem Roma dicta sit, an ab Romulo, an ab Roma, an ab ρώμη in alijs auctoribus, vbi plus sermonis, quàm morum elegantium veneramur, disquirendum cēseo. Bene autem præponit facta, vtpote, in quibus plus est ponderis, & quæ plus ad imitandū inuitant, quàm dicta. Et reuera, Romani prius præclare facere, quàm dicere cœperunt, quæ. s. facta, & dicta, sunt diffusa apud alios. s. auctores, seu scriptores, latius. i. extensius, & diffusius, quam vt elegans sermo dici posset etiam, quam quæ in eadem elegātia, & sententia possint cognosci breuiter, vt modo cognosci poterunt, cōstitui inquit ea deligere, electa. i. excerpta cū iudicio ab auctoribus illustribus. i. claris, nihil ergo triuiale, aut protritū adducetur, ideo autē constitui, vt labor longæ inquisitionis absit volētibus. i. ijs qui volent, aut voluerint. Credo autem volentibus dati uum esse cōmunem, nam ablatiuū termini a quo regit, vt absum domo &c. sumere. i. capere per se documenta. i. exempla, & monumenta, quibus moneātur, quid in faciendo, aut dicendo, & imitari, & deuitare debeāt, qui maximus est legēdæ historiæ fructus, vnde Liuius in præfatione. Hoc illud est præcipue in cognitione rerum salubre, ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumēto intueri, vnde tibi, tuæque reipub. quod imitere capias, vnde fœdum inceptu, fœdumque exitu, quod vites &c. Nec (ne forte prolixitate deterrearis) cupido. i. cupiditas complectendi cuncta. s. facta & dicta memoratu digna, incessit, id est irrepsit mihi. dicitur etiam incesso te, quasi lacesso. Quis enim comprehenderit modico numero voluminum gesta omnis æui, quasi dicat nemo, in ea tamen re ingentem laudem meruit Antonius Sabellicus. Aut quis (Si videlicet magno voluminum numero omnia complecti tentauerit) compos mentis. i. non insanus, sperauerit se traditurum, vel attentiore cura, vel præstantiori facundia seriem. i. tragodiam, & coordinationē historiæ domesticæ. i. ciuitatis tuæ, & peregrinæ, id est externæ, conditam felici. i. fœcundo, & benefortunato stilo superiorū. i. priorū scriptorū. q. d. ēt nullus Et est argumentatio sic concludens. Qui quæ ab alijs scripta sunt, reponunt, difficillime poterunt omnia cōplecti, nam paucis voluminibus non poterūt omnia dicere, & prolixis, aut eadē similiter dicent, & erunt superuacanei, ac ridiculi, aut cura attentione. s. ad veritatem rei seruandum, aut facundia præstantiore, quod polliceri videntur arrogantis animi, aut sibi nō satis constantis. Alterutrum tamen polliceri habent, qui alios imitari volunt. Quia, vt inquit in dicta præfatione Liuius, dum noui semper scriptores: aut in rebus certius allaturos aliquid se, aut scribendi arte rudem vetustatem superaturos credunt. Te igitur huic cœpto &c. postquam propositū, inuocat vt dixi, Tyberium Cæsarem tempori magis inseruiens, quam veritati. Quo initio, aut adulationis, aut meticulositatis laborauerūt, & Luc. qui Neronem inuocat, & Martialis, qui Domitianum teterrima hominum monstra. Sed stylum contraham, ideo breuis futurus, quòd ab Oliuerio bene dicta, neque inculcare, neque delere volui. Ordo igitur est Igitur quia hoc facere constitui. O Cæsar Tiberi videlicet auspiciorie, certissima salus patriæ. s. nostræ (vnde pater patriæ dici mereatur) ego inuoco. i. in fauorē. & auxilium voco te penes quem. i. in cuius potestate, consensus hominum, & deorū forte propter auspicia fausta deorum (addit) voluit regimen, id imperium maris, ac terræ esse, cuius cœlesti prouidentia virtutes de quibus sum dicturus, fouentur benignissime, & vitia vindicātur seuerissime. probat deinde, quòd eum rite inuocet. Nam si prisci oratores, vt Cato, Gracchi, & ceteri (de quibus Oliuer. exacte) orsi sunt, idest exordia fecerunt incipientes bene. i. decenter aut potius ab Ioue optimo maximo, epitheta summo deo congrua, qui cum optimus dicitur, intelligitur summe bonus, & summe sciens, nam bonos etiam scientes dicimus, cum maximus potentissimus. Si excellētissimi vates. i. poetæ, vt Orpheus, Homerus, Virgilius traxerunt principia. s. canendi. A numine. i. deo aliquo. mea paruitas. i. modicitas decurrerit eo iustius ad tuū fauorem, quo legendum est, quòd. i. quia. Cetera diuinitas, id est ceterorum, qui cū homines essent, pro dijs recepti sunt, colligitur opinione. s. hoīum. i. persuasione, tua sup. diuinitas, videtur fide. id est fidei approbatione præsenti, id est coram oculis nostris versanti, par, id est æqualis, sideri paterno. scilicet Octauij patris tui adoptiui & auito, id est Iulij Cæsaris Octauij Augusti patris adoptiui, quorū. s. duorum Imperatorum, Iulij, & Octauij fulgore, quia sideri dixit eximio, accessit, id est additum est multum inclitæ claritatis nostris cæremonijs, id est sacrificijs, nam per sidus, quod in eorum ludis apparuit, ratificata fuit eorum diuinitas, & approbatæ Romanæ cæremoniæ. Probat alia vta, quod dixit. Nos enim accipimus scilicet ab alijs nationibus, præsertim à Troianis, reliquos deos, quia apud alios natos, & nos dedimus supple alijs Cæsar. supple deos, quos alij quoque colerent. Et quoniam in animo est, id est cōstitui petere initium. s. dicendi, à cultu deorū, eius differam, id est diserte, hoc est expresse disputabo, de conditione, id est origine, qua conditum est, eius scilicet cultus deorū.

Maiores

DE CVLTV DEORVM. Cap. I.

• Ex Cicer. Orat. de respon sis Arusp.

MAIORES, * statas, soléneség. ceremonias, pontificum scientia: bene gerendarum rerũ auctoritates, Augurũ obseruatione: Apollinis prædictiones, vatum libris: Portentorum depulsas, Hetrusca disciplina explicari voluerunt. Prisco etiam instituto rebus diuinis opera datur: cũ aliquid commendandum est, precatione: cum exposcendum, voto: cum soluendum, gratulatione: cum inquirendum, vel extis, vel sortibus imperito, cum solenni ritu peragendum, sacrificio: quo etiam ostentorum, ac fulgurum denunciationes procurantur.

OLIV.

MAIORES statas) Aggreditur nunc, quod pollicitus est, vt exempla proponat memoratu digna, & primo quidem de religione, quibus facile percipi potest, eam præ ceteris curæ fuisse maioribus, vt nihil, ne minimũ quidem prætermitterent, quod ad religionem pertinere videretur. Primo igitur dicit de institutis maiorum, quæ ad religionem spectabat, q̃ illi oĩbus in rebus diligentissime seruabant. *Religio.* Est autem religio, virtus, quæ superiori cuidam naturæ .i. deo cultum cæremoniamq́. affert, dicta à relegendo teste Cic. lib. de nat. deor. qui superstitiosos à religiosis ita distinguit. Qui totos, inqt, dies precabantur, & immolabant, vt sui sibi liberi superstites essent, superstitiosi sunt appellati, quod nomen primo latius patuit. Qui aũt omnia quæ ad cultum deorum pertinerẽt, diligenter retractant, & tanq̃ relegerẽt, dicti sunt religiosi ex relegendo. [Maiores) Antiqui, & veteres illi, quorũ mores fuere meliores, nam ipsi deorũ cultũ præ ceteris rebus procurarunt. Maiores, & minores quoties de priscis, & posteris dicimus numero tñ plurali declinatur. Statas cæremonias. statæ cæremoniæ, vt vult Festus Põpeius, dicebãtur *Pom.* sacrificia, quæ certis quibusdã diebus, & statutis celebrabantur. Vnde Cato, Sacra stata, & solẽnia sancta deseruisti. alij statas pro statutas dicũt, quidam ẽt Iouis statoris sacra. Sed festi melior est snia, & expositio. [Solennes,) Anniuersalia sacrificia, quæ singulis quibuscunque annis fiebant, nam solenis à solu & anno cõponitur. [Cæremoniis,) Cæremoniæ apud latinos generaliter dñr oẽs ritus sacrificiorum, a Cerete oppido, vt ipse paulo post dictu rus est, vel a charitate, vt alijs placet. [Pontificũ scientia) Iure canonico, vt nos oẽs dicimus, siue pontificio, nam pontifices docebant quibus tẽplis, quibus dijs, quo tpe, quo ritu, quibusque in hostiis sacrificia fieri deberẽt. [Gerendarum rerum) Quia sacrificia quæ pro rebus gerẽdis suscepissent, earum rerũ auctoritate cõfirmata solẽnia habebantur, nisi imperator rem cum hoste cõmissurus, taurũ Marti immolasset, & postea victoriã consecutus esset id sacrificiũ ea re bene gesta comprobatum solẽne habebatur, nã ex eo quod res bene gessissent intelligebãt, ea sacrificia dijs accepta fuisse. & ita confirmata auctoritate, solẽnia hñi incipiebant. [Augurũ obseruatione) Vt quæ captis auspicijs augures dijs grata, & pbata fuisse dixissent, ea solẽnia haberent. [Apollinis prædictione vatũ) Vt quæ sacrificia Phœbades oraculo Apollinis fieri debere dixissent, ac dijs placere, hñrentur solẽnia, sicut sæpe consulius Apollo, quõ sacrificia fieri deberent, vel ad iram deorũ placandã, vel ad victoriam põdam, vel si quid aliud opus essent, rñdebãt Phœbades, vel tauro, vel agno, vel hoc ritu, vel illo, vel Ioui, vel Marti, vel his, vel illis sacrificiũ esse faciendum. [Vatum, Phœbadum,) Nam Phœbades Apollinis vates dñr, erant aũt virgines sic à Phœbo denominatæ, quæ tẽplum Apol. ingressæ, cum ad ipsius adita, hoc est penetralia venissent, Apollineo spiritu afflatæ, futura pdicebant. *Phœbades.* [Libris portentorum depulsis) .i. superstitiosorum hoium reiectis libris, nam vt Liuius tradit, sacrificuli quidã externi venerunt Romã, qui superstitione potius quã religione animos hominum astringerent. [Aut libris portentorũ depulsis,) *Magica ars à Roma. neglecta.* Quia Romani nunq̃ magicam artem admittere voluerunt, qđ Virg. per Didonem testari vr, cum eam ita loquentẽ inducit, Testor cara deos, & te germana, tuumq;. Dulce caput, magicas inuitã accingier artes. Vbi Seruius. Cũ multa inquit, sacra Romani susciperẽt, magica semper dãnarunt. Cic. quoque & Plin. magicos, & mathematicos impugnãt. Augusti. quoque in ciuitate dei tradit aduersus magicas artes legẽ xij. tab. esse. Libris ergo portẽtorũ .i. magorum, qui portentis quibusdam denũciatis in terrorẽ hoies conuertunt, ita vt eos sui cõpotes esse non sinant. [Hetrusca disciplina) sm morem Hetruscorum, quem à Thage in agro Tarquiniensi didicerunt, nam inde sacra, & cæremonias oẽs Romani sumpserunt. Cõstat .n. Hetruscos omnis diuini cultus studiosissimo fuisse, hæc aũt omnia Cic. in orõne contra P. Clodiũ plenissime ostendit q̃ illorum inqt, prudentiam, non dicam assequi, sed quãta fuerit perspicere pñt, qui statas, solẽnesq́ cæremonias, pontificũ rerum bene gerendarum auctoritates augurũ fastorũ, veteres prædictiones Apollinis. vatum libros, portentorũ explanationes Hetruscorum disciplina contineri putarunt, quæ tãta est, vt nostri memoria primum, Italici belli funesta principia, post Syllani, Cinaniq́. tpis extremum pene discrimẽ, tũ hanc recentẽ vrbis inflãmandæ, delendiq́. imperij coniurationem nõ obscure paulo ante pdixerit. [Explicari,) Euolui, exponi, diffiniri. [Prisco ẽt instituto) Non solum inquit, in obseruando cultu deorũ Hetruscam disciplinam secuti sunt Romani, sed ẽt alij ritus quidã sacrificandi à veteribus instituti seruantur, ergo prisco instituto, q̃ non solum sacrificatur sm Hetruscam disciplinã, sed etiam sm institutionem maiorum, nam sicut illi maiores instituerunt, ita quæ sequuntur maiorum institutis sunt præcepta. [Rebus diuinis opera datur) .i. sacrificia dijs exhibentur, nam diuinis rebus operã dare nihil aliud est nisi sacrificare. [Cũ aliquid cõmendandum) Vt cum aliquod bellum susciperent, & dijs exercitum Pop. R. commendarent, dijs sacrificabant, deinde cum iã bello suscepto prœlium inituri essent, numinibus aliquid vouebant, vel templum, vel aram, vel munus aliquod, si Pop. R. victoriam concessissent postremo victoria potiti, quã à dijs petierant, in actione gratiarum vota persoluebant, & hos ritus ostendit instituisse maiores. [Cõmendandum) Ordinem secutus rectissimũ cum dicat, cõmendandum precatione, exposcendum voto, soluẽdum gratulatione, primo enim antequã bella susciperentur cõmendabantur exercitus. deinde cũ prœlium cõmissum fuerat, votis exposcebatur victoria, postremo victis hostibus, quod votum fuerat, cum gratiarũ actione persoluebantur. Ergo cõmendandũ susceptis bellis, exposcendum cõmissis prœlijs, soluendũ debellatis hostibus, & deuictis bellorum casibus. [Gratulatione) Quia *Gratulari.* dijs grãs agebant pro re bene gesta, nam gratulari, cum ad deos refertur, grãs agere, alius vero cum alio pariter de re aliqua læta ri signãt. [Cum inquirendum, vel extis, vel sortibus) Sunt inqt, & alij ritus sacrificandi à maioribus instituti, vt cum irati sunt dij, & sacrificijs ira eorum placare volumus, primo inquirẽdum est, cur irati sint, & postquã explorata fuerit ira deorum, pro qualitate piaculi adhibendum est sacrificium, explorabatur autẽ ira deorum, vel per exta, vel per sortes, per exta hoc modo, si tristia fuissent, vel pallida, vel aliqua parte mutilata, significabant deos iratos esse, si vero læta, vigentia, & integra, dij significabantur esse placati. [Vel sortibus) Duplex fuit apud priscos pcipuum, diuinandi genus per sortes, vnas quidem sortes Virgilianas appellabant cum perpetuo Virg codice, destinati, qui occurrissent versus excipiebantur, de quo gñe Helius Spartianus in Andriani vita, quo quidem tpe cum solicitus de imperatoris ergo se iudicio Virgilianas consuleret sortes, in hos incidit versus. Quis procul ille aũt ramis insignis oliuæ. Sacra ferens nosco crines, incanaq́. menta, Romani regis, primam q̃ legibus vrbem, Fundauit, curribus paruis, & paupere terra. *Duplex diuinãdi genus.* Alterum fuit sortium genus vetustissimum, à sacerdotibus cõfictũ, responsisq́. oraculum non dissimile, quod inscripta folijs arborum, tabellisq́. diuersorum euentum, eulogia ad deorum puluinaria erãt ita disposita, vt quod petitioni conducere videretur, artificio quodã in spem, vel in metum suscitantem inducerẽt, hinc illud Liuij lib. xxij. sortes attenuatas, vnamque excidisse ita scriptam. Mauors, telum suum concutit. Quomodo fierent procurationes idem Liu. docet. [Imperito) Adhibito solenni ritu. primo inquirendum est, post inquisitionem pro qualitate piaculi adhibendum est sacrificium, ergo vbi causam cognouissent, iræ deorum in extis vel sortibus statim expiabantur ritu sacrorum. [Quo) .s. sacrificio non eodem dicit sacrificio purgari denunciationes fulgurum, & ostẽtorum. quo purgabãt ea, quæ sortibus, uel extis inquisita sunt, sed alio sacrificio, uidelicet sacrificio ostẽtorum. Vt v. g. si lapidibus pluisset, nouendiali sacrificio expurgabatur, quia ix. diebus sacrificijs operã dari oportebat. Liu. id multis in locis, sed lib. v. secundi punici belli, per aliquot inqt, dies consules diuinis rebus operam dederunt, & per oẽs dies sacrum nouendiale fuit. [Ac fulgurum) Vt si tecta publica de cœlo tacta fuissent, maioribus hostijs expiari oportebat. [Denunciationes) Quia denũciabant aliquid instare reip. [Procurantur,) Expiantur, purgantur.

ASCEN.

MAIORES statas) Quemadmodum promisit de religionis, & deorum cultus origine disserit, docens. quorũ auctoritate

diuersa eius genera fulciantur, vt cum ordine explanabimus. Ordo autem est. Maiores sup. nostri. i. prisci Romani, voluerunt cæremonias, id est operationes, aut res diuinas, aut sacrificationes, statas, id est certo die constitutas, & solennes, id est anniuersalia sacra, quæ solenniter semel quotannis fiebant explicari scientia pontificum, id est iure pontificio, quod nunc canonicum dicunt, & voluerunt auctoritatem bene gerendarum rerum, id est auspicia. Explicari, id est declarari, & denunciari, id est obseruatione, id est animaduersione augurum, & voluerunt prædictionem, id est vaticinia, & oracula Apollinis, explicari libris vatum, præcipue sibyllinis, & voluerunt depulsa, id est depulsiones, & amotiones portentorum, quæ mali quippiam portenderent, explicari disciplina Hetrusca, quia Hetrusci in ea superstitione peritissimi habebantur. Hæc autem quam in vno duntaxat exemplo cognoui, vera mihi videtur lectio, qua suos quæque auctores habet cæremonia, alij legunt omnia in ablatiuo, præter principium, vt sit ordo, maiores nostri voluerunt cæremonias, statas, & solennes explicari, scientia pontificum, auctoritate rerum gerendarum, obseruatione augurum, prædictione Apollinis, depulsis portentorum, Hetrusca disciplina, quę lectio certe non placet, pręcipue in secundo artic. nam quæ esset auctoritas bene gerendarum rerum, qua cæremoniæ explicentur. Sed pergamus, suum cuique iudiciũ relinquentes, id tamen (tacere enim non possum) quod sequitur lectionem nostram, cui simile est approbat. Opera datur rebus diuinis, id est cæremonijs, & sacrificijs etiam, q. d. non tantum dictis modis, sed etiam alijs Prisco, id est ex antiquo instituto, id est more vsque precatione, cum aliquid, vt alicuius salus, aut honor, est commendandum, scilicet dijs, voto, id est re vota, cum aliquid est exposcendum, id est quasi iuste a deo petendũ, gratulatione, id est quasi gratiarum actione, cum aliquid est exoluendum, scilicet deo pro suscepto beneficio, & extis, vel sortibus, cum aliquid est inquirendum. Exta sunt eminentiora intestina, è quibus iudicabant. Sortes in Hetruria inuentæ dicuntur, dæmonum nimirum fraude, vnde eas latere quam nosci præstat. Sacrificio impartito, id est dijs, non voto, sed iam impenso, cum peragendum sit ritu solenni, quia prius offerebant, & deinde operabantur, quo, scilicet sacrificio licet non eosdem rei, denunciationes ostentorum, ac fulgurum, id est quæ augures, aut aruspices denunciauerunt procuranda, procurantur, id est cura prætuia, ne quod minuantur, eueniat, purgantur.

THEO. MAIORES statas. Non ab re prisci Grammatici inter officij sui partes, haud vltimam statuerunt positurę rationem, Nicanorq. in eo genere tm̃ studij collocauit, vt inde στιγματίας appellari meruerit. Emendatus enim codex, nisi distinctus esset, q. potest? Ecce confusio in hoc Valerij capite, tanta oratoris, aut nullus, aut certe insulsus extabat sensus. Accepit hęc (vt ad rẽ veniã) Val. ex Cicerone, cuius in ea, quã de Aruspicum responsis inscripsit oratione, verba sunt hæc. Ego vero primum habeo auctores, ac magistros religionum colendarum maiores nostros, quorum mihi fuisse tanta sapientia videtur, vt satis superq. prudẽtes sint, qui illorum prudentiam non dicam assequi, sed quanta fuerit pspicere possunt. Qui statas, solennesq. cæremonias pontificatu, rerum bene gerendarum auctoritates, augurio fatorum. Veteres prædictiones Apollinis. Vatũ libris. Portentorũ explanationes, Hetruscorũ disciplinam contineri putarunt &c. Ex ijs arbitror, vt apparet, aliter esse distinguenda cõmata, q̃ compræhensi magistri cõsueuerunt hoc ordine, atque sensu. Maiores nri statas, & solẽnes cæremonias. Pontificũ scientia voluerũt explicari, nam tota sacrificandi, ratio à collegio põtificum, petebatur, vt dicimus ex Cic. Liuioq;. Sed auctoritatem rerũ bene gerendarũ voluerunt explicari obseruatione augurũ quippe Romani publice, nisi auspicato, nihil inchoabãt, vt auctor est ipse Tullius. Prædictiones, & Apollinis oracula. Vatũ. i. Sibyllarũ, vel Martiorũ libris. Depulsa vero portentorũ. i. procurationes ad auertendas portẽtorũ minas. Hetrusca disciplina explicari voluerunt. Prisco ẽt instituto. i. veteri sacrorũ consuetudine, impartito sacrificio, cum solẽni ritu, rebus diuinis opera datur, qũo precatione aliquid est cõmendandum, qũo est exposcendum voto, qũo exoluendum, gratulationẽ, qũo inquirendum, vel extis, vel sortibus, repetendũ semper est, prisco instituto rebus diuinis opera datur, per singula cõmata, sicut illud, explicari voluerunt in superioribus. Hæc est elegãs & vera Georgij Merulæ expositio, quam Dñ. eruditos admodũ iuuenis eius auditor excerpit, & mecũ cõicauit, is affirmabat, Merulã iussisse induci, verbũ peragendum, q. sensum destrueret. Aliqua Codrus Vrceus, & Raphaël Rhegius ad hanc rẽ prodiderunt, sed vtroque prior, vt accepi, Merula iã promulgarat, & si præuentus est editione, non propterea sua laude fraudari debet.

DE CERERE PLACANDA.

TANTVM autem studium antiquis non solũ obseruandæ, sed etiam amplificandæ religionis fuit, vt florentissima tum, & opulentissima ciuitate, * decem principium filij. s. c. singulis Hetruriæ populis, percipiẽdæ sacrorum disciplinæ gratia traderentur: Cererique, quam more græco venerari instituerant, sacerdotem à * Velia: cum id oppidum nondum ciuitatis nomen accepisset: Chalcitanam peterent, vel, vt alij dicunt, Calipheanam: ne deæ vetustis ritibus perita deesset Antistes. Cuius cum in vrbe pulcherrimum templum haberent, Gracchano interitu pollutum, moniti Sibyllinis libris, vt vetustissimã Cererem placarent: * Ennam (quoniam sacra eius inde orta credebant) quindecim viros ad eam propitiandam miserunt. Item matri Deum sæpenumero imperatores nostri, compotes victoriarum, suscepta vota Pesinuntem profecti, soluerunt.

* Sex scribit Cic. li. lib. 1. Diuina.

* Ex Cic. Orat pro Cornel. Balbo.

* Aetnã. Ex Cic. ver. vi.

OLIV. TANTVM autem studium,) Cõmendat antiquos, quod adhibuere ad religionem colendam, cum, inquit, Hetrusci eo tpe ceteris gentibus religione præstarent, senatusconsulto decẽ principum filij singulis ciuitatibus Hetruriæ tradebantur, vt plene disciplinã sacrificandi perciperẽt, cuius rei Cic. meminit lib. de diuinat. dicit n. Bene apud maiores nostros senatus tum, cum florebat, imperium decreuit, vt de principum filijs sex electi, singulis Hetruriæ populis, in disciplinam traderẽtur, ne ars tanta pp tenuitatem hoiom, & religionis auctoritatẽ adduceretur ad mercedẽ, & quæstum, in quo tm̃ a Vale. de numero dissentit. (Tm̃ aũt studium) Tametsi hæc religio superstitio potius dicenda sit, quippe dæmonũ cultrix, & quæ verum deum non nouerat, hæc tñ exempla non parum nobis prodesse pñt, nam si dęmonũ cultores à deo religionis obseruantes fuisse vñr, q̃d nobis faciendum est, qui verum deũ, vera religione colimus; & veri cultus certa pmia expectamus. (Florẽtissima tum) Respicit illud, quia dici posset, hoc ideo faciebãt Rom. vt placatis dijs, vrbem suã ex parua magnã, ex paupere ditẽ facerẽt, immo, inqt, ciuitas tũ erat florentissima, & opulẽtissima. (Cereri quoque.) Hinc quoq; diligentia, quã circa religionẽ habuere maiores, oñdi põt, q cum vellent Cereri suo ritu sacra celebrari, miserũt in Gręciã, vnde sacrificia orta esse dicebãtur, deinde in Sicilia, q. in de Ceres pro dea coli cœpisset, cũ filiam suã Proserpina a Plutone, raptã inquireret, inde. n. sacra Cereris principiũ habuisse credebãt, ergo nequid oino deesset, nullũ locum prętermiserunt, vbi dea aliqñ culta diceretur. (Cereri quoq;) Ad speciẽ seorsim descẽdit, ergo Cereri ad honorẽ Cereris. (More Græco) Ne si mutato ritu sacrificaretur, piaculũ cõmitteretur. (Sacerdotẽ) Tm̃ studiũ fuit, vt ẽt sacerdotẽ peterent, quæ docta, & perita antistes, sacrificia deæ suo ritu, & more celebraret. Fiebãt aũt Cereris sacra à solis matronis, teste Liu. lib. 1j. secundi pun belli. Sacrũ, inqt, anniuersariũ Cereris intermissum est, q. a nec lugentibus facere id fas est, nec vlla illa tempestate matrona luctus expers fuerat. (A Velia) Velia oppidũ est Calabriæ, sic à paludibus, qbus circũdatũ est, appellatũ, nam ἕλη signat paludem, dasea vero, hoc est aspiratio in digama conuertitur. i. in v. consonantẽ, sicut multis in noibus fieri solet, vt henetus venetus, hespera vespera, & multis alijs. (Vetustis ritibus deesset antistes) Ne q̃d de ritu sacrorũ eius ptermitteretur. (Perita) Quæ sacrorũ eius peritiam hñet, riteq. sacrificare & sciret, & posset. (Antistes) Sacerdos, ab antestãdo, est aũt custos, & princeps tẽpli. (Cuius cũ in vrbe pulcherrimũ templũ) Nec satis habuere maiores accersitã a Velia sacerdotẽ sacrificãdi peritã, quæ vetusto ritu Cereri sacrificia faceret. q. n. ẽt cum in vrbe tẽplum ei conditũ esset amplissimũ, & ostenta ciuitas laboraret, moniti libris Sibyllinis, vt Cererẽ, vetustissimam placarẽt, Aetnam. xv. hoies miserunt ad eã placandam, qm̃ inde sacrificia eius principia, vt diximus, habuisse credebantur, nam Aetna mõs est Siciliæ à poëtis decantatus, & in cuius radicibus est eiusdẽ nominis oppidũ, teste Strab. lib. vj. in descriptione Siciliæ, dicit. n. Centuripis aũt propinquũ est, exile sane oppidum vocatum Aetna, ex monte cõscensuros accipit. atque transmittit, hic. n. primus mõtis ascẽsus inchoat, illuc missi fuere legati. Nã cum Proserpina Cereris filia cũ Cyane nympha, & sirenibus flores colligeret à Plutone rapta est, mater istia, à quo sibi filia surrepta fuisset

Hetrusca disciplinã quanti fecerint Romani.

Cereri sacrificiũ.

Velia.

set,errando cum tpꝯ el diurnum non sufficeret, noctu eam fascibus accẽsis per triuia,& quadriuia vlulando querebat, vnde permansit in eius sacris, vt certis diebus à matronis exerceatur vlulatus ad imitationẽ eius. [Moniti libris Sibyllinis) Hoc ẽt refert Lactan. de falsa religione, dicit .n. tep. tandem perturbata seditionibus,& ostentis,cũ moniti esset carminibus Sibyllinis, Cererẽ debere placari, legatos Aetnam miserunt. (Itẽ matri deũ,) Et hoc est seruatæ religionis exẽplum non mediocrem, ꝙ imperatores R. quæ matri deũ pro consequenda victoria in bello vota fecissent, eadem Pessinuntẽ profecti, cũ summa deuotione persoluerent, ꝙ ibi nnmẽ eius colerẽtur in primis. [Itẽ) Rursus vel similiter nõ solum Cereri, sed ẽt matri deum est habitus honos. [Cõpotes victoriarum) Cũ victorias obtinuissent. (Pessinuntẽ) Oppidum est Phrigiæ, vbi Cybeles simulacrum colebatur, quod cũ à Pessinunte oraculo Apollinis Romam translatũ esset, apud Scipio, Nasicã consenso senatus collocatũ est, quia responsum fuerat ab oraculo, vt cum Romam dea venisset, eam curarent, vt eam qui vir optimus esset, Romæ hospitio acciperet, de cuius aduentu suo loco dicemus lib. viij. cap. vltimo.

Cybeles templum

ASCEN. TANTVM autem studium) Vt vere, & pie monet Oli. ingens nobis proposita est cura obseruãdæ piæ religionis, cũ prisci Romani superstitionis sacrilegę, nedũ stultæ, & ab impijs spiritibus in perniciẽ, ac seruitutem gñs humani introductæ, tam anxie obseruãtes fuerint. Quid itaque verbis explicet, quantum debeamus saluatori nostro, qui nos nõ solũ à peccati iugo, sedẽt à superstitione miserrima liberauit? Nihil enim miserius q̃ quos mortales nouerimus, tanq̃ deus venerari, tantumq̃ deorũ numerũ constituere, vt nulla fere virtus, nullumq̃. vitium sit, quod nõ diuinitate donauerit stulta gentilitas, vnde honorẽ, virtutem, victoriã, pallorem, febrem, fortunam, vt numina adorabãt, & si qs dicat à prudentioribus creditum vnum fuisse numen. Nã vt Pli. affert, fragilis, & laboriosa mortalitas in partes ista digessit plures, fragilitatis suæ memor, vt portionibus quisque coleret, quo maxime indigeret, dicã perpaucos fuisse, aut nullos, q̃ id sincere crederent, nam si vnius veri dei cetera numina membra, quædã credidissent, nõ cẽsuissent inter se tã diuersa, vt vno sacello coli non possent. Nos .n. sic sanctorũ cõionem credimus, vt quod vni placere constet, omnibus placeat. Verum susta institutom nrum ordinẽ prosequamur. Aũt pro sed tm̃ studium. i. tam studiosus conatus, non solũ obseruãdæ religionis. i. semel institutę, sed etiam amplificãdę religionis fuit antiqs .i. priscis Romanis, vt eluitate supp. extitẽre, tum florentissima & opulentissima, quæ res negligentiam religionis generare solent: In aduersitatibus enim, & timore Deũ inuocamus, unde illud, primus in orbe deos fecit timor, & illud Greg. Mala, quæ hic patimur, ad eum nos ire cõpellunt, iuxta qđ Psal. Ad dominum cũ tribularer clamaui & c. Et cõtra. impinguatus est dilectus meus, & recalcitrauit. decẽ (Cicero sex dicit) filij principum, id est maiorum ciuitatis, cũ pauperrimus quisque nunc religioni destinetur, nisi honores eum quęstu potentiores inuitent, traderentur senatuscõsulto. i. ex decreto senatus singulis populis Hetruriæ, sunt qui aij. populos Hetruriæ fuisse dicat, & ab illis xij. lictorũ numerum sumptũ, vnde etorum viginti fuerint filij mittendi, aut sm̃ Cic. la xij. qui numerus discipulorum Christi fuit, traderentur, dicit, grã disciplinæ sacrorũ percipiendæ, in qua Hetrusci habebantur peritissimi. (Et repete à superiore? nã lectio cõ dependet) vt peterent Cereri. i. ad honorẽ Cereris Chalcitanam, vel vt alij dñt, Caliphenam sacerdotẽ. i. quæ esset sacerdos Cereri, q̃ s Cererem, instituerãt. i. inceperant, aut proposuerant venerari more græco. i. vt græci, à quibus primum venerata est, eam venerabãtur, peterẽt, dico à Velia, cũ hæc scriberentur oppido Calabriæ, cum id oppidum nundum. i. non adhuc accepisset, nomen ciuitatis, non omnia ergo oppida ciuitates constituunt, sed ea duntaxat, in quibus communibus legibus, & iure constituto, solenniter viuitur, quãm dignitatẽ nũc Galli traxerunt ad ea oppida in quibus est episcopalis sedes, cũ & aliæ ciuitates sint. Pertinet aũt ad studium religionis, ꝙ opulentissima ciuitas non dedignata sit ab oppidulo nondum ciuitate sacerdotem petere, notum autem est sacerdotem cõmunis esse generis, vnde hic fœmininum est, ideo autem petierũt. Ne Antistes. i. princeps sacerdotum, perita. i. exercitata, vetustis ritibus, deesset deæ. s. Cereri. Cuius. s. deæ, cum haberent pulcherrimum templum in vrbe, & pollotum supp. haberent, aut esset interitu Gracchano, quia alter Gracchorũ in eo interijt, antiqui sup. aut maiores nři, moniti libris Sibyllinis, à sibilla Cumana scriptis, & ad Tarquinium allatis, in quibus fata Romana continebantur, vt placarent Cererem vetustissimam, aut vetustissimo more, aut antiquissimam, quòd eam à prima ciuitatum institutione coluissent mortales. Nam non est ciuitas sine legibus, legum autem inuentrix Ceres: Vnde Maro, legiferæ Cereri dixit, miserũt Aetnam oppidulũ Siciliæ, non procul ab Aetna mõte, de qua dicit Strab. lib. vj. Intra insolam est Aetna, modicis quidem possessa inquilinis, super collem iacens, in qua Cereris ædes est. Sia mõtanas amplectitur planicies totas arabiles & c. av. viros ad eam propitiandam, quoniam credebant sacra eius. s. deæ Cereris orta inde, Item matri deum. Ostendit similem diligentiam factam in seruanda religione circa cultum matris deum, Cybeles nomine, cuius cum antiquissima veneratio Pessinũti esset in Phrygia, mittebant sæpe illuc ad gratulandum post obtentam victoriam. Declinatur autem Pessinus Pessinuntis, vt Hiericus Hiericuntis, opus opuntis, amathus amathuntis.

THEO. VELIA) non Calabriæ, sed Lucanis ciuitas, de qua Strabo, Pliniusq., & Gellius ex Higynio. (Gracchano interitu,) Cic. de signis in Verrem in descriptione Siciliæ. Apud patres, inquit, nostros atroci, ac difficile reip. tẽpore, quomodo Tib Graccho occiso, magnorũ periculorum metus ea ostentis portendeetur. P. M. L. Calphurnio Coss. aditũ est ad libros Sibyllinos, à quibus inuentum est, Cererem antiquissimam placari oportere. hæc Cic. Locũ Codrus explicauit. Aetnam, quidam scribendum putant Ennam cum Liuio Silioq., & alijs auctoribus, inde Ceres Ennea auctor obsceni carminis. Enneæ Cererem nurus frequentauit. (Pessinuntem) Corrige Pesinuntem, sicut apud Liu. frequenter admonuit Ianus Herodiani testimonio, cum Minutianus vbiq̃ Pesinuntem perpetuam scripsisset. Herodiani verba sunt hæc. Cybeles, inquit, simulacrum decidisse ferunt in quendam Phrygiæ agrum, cui nomen Pesinuntis à casu eius simulacri factum putant, ibi enim à principio comparuisse. Licet apud alios comperiam. pugnam illic illum Phrygia, Tantalumque lydum inter se conseruisse, siue de via ortam, siue potius ob raptũ Ganymedis, quomodocunque diu equis viribus decertatum fecit, ac permulti vtrinque cecidissent nomen ex ea clade loco esse impositum. hic etiam fama fert Ganymedem ipsum, trahentibus in diuersa, amatoris, ac germani manibus vita esse orbatum, sublatumq̃ è medio pro calamitatis solatio celata ad Iouem raptorem fabula, diuinis fuisse honoribus affectum.

Pessinus unde.

DE METELLO PONTIFICI.

METELLVS vero a Pontif. Max. Posthumiũ cõsulem, eundemque Flaminem Martialem, ad bellum gerendum Africam petentem, ne à sacris discederet, multa * indicta, vrbem egredi passus non est, religionique summum imperium cessit: quo tuto se Posthumius Martio certamini commissurus non videbatur, cæremonijs Martis desertis.

a Ex Liu. Lib xxix. ** Dicta.*

OLIV. METELLVS vero Pont. Max.) Sub cuius potestate ceteri oẽs pontifices, & sacerdotes positi erant. Vnde ẽt maximus dictus est, quia reliqui oẽs ipso erant inferiores. Eundemq. flaminem). i. sacerdotem, Flamines, vt Varro testatur, dicti sunt, ꝙ caput vnctum hñt filo, & cognomẽ accipiunt ab eo deo cui sacra faciunt, sed partim sunt aperta, vt Mar. vulcanalis, obscuriora partim, vt dialis à Ioue, furialis à furia, etiam in factis feriæ erãt furiales. Liu. uero scribit. Numã flaminem Ioui assiduũ sacerdotẽ creasse, insignq̃. eum veste, & curuli regia sella adornasse, huic duos flamines adiecisse; Marti unum, alterum Quirino. Creati sunt etiam à Pont. Max. flamines, & à dictatore in oppidis, seu municipijs, scribunt Cic. & Liu. ergo flamẽ dictus, vt quasi filamen à filo lanæ, quo caput uinctum habebat, ꝙ aperto omnino capite esse non liceret. Dio. tamen. Alicar. lib. ij. à flamma assumpta, inquit. omni diuini cultus institutione, atque conscripta in octo diuisit partes, quot erant etiam sacrorum ordines, tradidit aũt unã sacrorũ ministeriorũ constitutionem xxx. curionibus, quos dixi hostias immolare publicas procuris, secundam uero ijs qui uocantur à græcis stephenori, a R. uero flamines, quos à gestatione pileorũ, & infularũ, quas adhuc ferunt, flãmam uocantes hoc nomine appellant. inuenient, q dicãt, ideo flamines dictos esse quasi filamines, quòd in summo flaminia apice efferuirgula quædã lanata. i. uirgula, in cuius extremitate modica lana erat alligata, quod cõstat ab Ascanio apud Albam primo fuisse institutum, & secundũ quosdam ad terrorẽ coruorum, q plerunque sacrificãtibus superuenientes, nõ obscenãtibus extra sacerdotibus, correpta protinus auferebãt, secundũ alios, quia æstatis tpe, cum calor intẽsius ferueret, ut pileum ferre non possent, nec capite detecto esse liceret, ad satisfactionẽ bu

Flamines.

lus,& temperamentū illius viegā illam lanatā in capite gestabāt. (Ad bellū) Mittebatur.n.cū imperio.[Sacris) Quæ.s Marti debebat,& facere solebat,q Martialis flamē esset.(Multa indicta) Iniūcta pœna,si vrbe egrederetur.(Religionisq. summo) Nūc causam subiungit,quare hoc exēplum posuerit,vt ostendat maiores nihil habuisse potissimū præter religionē.Qm̄,iustā causam,subiūgit,cur ille se religioni subiecerit.Nā si sacra Martis deseruisset, quō sperare potuisset Martem sibi futurum propitium.

ASCEN. METELLVS vero Pont. Max. senatusconsulto, & quasi communi totius ciuitatis decreto. Transit ad singulorum,& primo summi pontificis in seruanda religione,auctoritatem,& flaminis Martialis obedientiam,nam vtrique laudi datur, & illi,q iusserit,& huic,& obediuerit.

THEO. FLAMINES) Dio.ait flamines à flamentis appellatos,nō vt isti leguot à flamma. græcus enim Dio. codex habet, flamma vocant,&ita Parrhasios olim castigauit. [Mults in dicta) Immo dicta ex antiquis exempla,Nam multa dici sole,non indici.(Inconsulto. d. vetusti codices hoc non habent, At saltem si placet, emenda,inconsulto eo,scilicet Posthumio.

DE TIBERIO GRACCHO.

LAVDABILE xij. fascium religiosum obsequiū: laudabilior quatuor & viginti in consimili re obedientia. à Tiberio enim Graccho,ad collegium augurū literis * ex prouincia missis: quibus significabat se, cum libros ad sacra populi pertinentes legeret: animaduertisse vitio tabernaculum captum,comitijs consularibus,quę ipse fecisset: eaq. re ab auguribus ad senatum relata, iussu eius C. Figulus è Gallia, Scipio Nasica è Corsica Romam redierunt,& se consulatu abdicauerunt.

*Ex prouintia sardinia. Ci lib q. ad Q. fra. & ij. de nat. deor.

OLIV. LAVDABILE) Tib.Grac.sequētis anni cōsules creauerat, C.Figulū,& Scipionē Nasicā,q cum magistratū inijssent, & in puincias vterque suā discessissent,paulo post a Tib. Grac.q tunc proconsul erat in Asia, literæ missæ sunt ad collegiū augurum,qbus significabat,se vitio cōsules creasse, nō recte capto tabernaculo, hoc autē se cognouisse, dū libros augurales inspiceret. Augures.n.cōtinuo rem deferūt ad senatū, qui illarim iussit vtrūque Romam redire,seq. abdicare magistratu.(Duodecim fascū) Fasces erāt insignia cōsolatus a fasciculis virgarū securibus alligatis,quas lictores cōsuli pferebant ad terrorem,lictores aūt a ligando dicti sunt,qd nocētes ad pallū ligarēt, virgisq. cederēt,& securi percuterēt, erāt aūt 24 quorum 12.cū alteri cōsuli totidē patebāt,ergo 12. fascū.i.vnius cōsulis obediētia laudabilis fuit,qa Posthumus,qui cōsul erat,& 12.fasces habebat,paruit pōtifici,sed quatuor,& 20.i.duorū consulū obediētia laudabilior fuit.(Obsequiū)Obedientia,& in bona parte accipitur,at illud Terentianū. Obsequium amicos,veritas odiū parit,pro assentatione quadam vr̄ accipi,cū dicat Donatus, obseqoiū assentator debet,veritatē amicus. (A Tiberio) Qui eos cōsules vitio creauerat.(Collegiū) Augures plures erāt,& qui in eodē magistratu plures sunt,collegæ dn̄r,ipsoꝝ vero cœtus collegiū.(Animaduertisse)Cōprehendisse.aiaduertere cum accusatiuo sine ppositione cōsiderare,& cōprehendere signat. Cic. Animaduerti Brute sæpe Catonē,aiaduertere cum accusatiuo cum ppositione in aliquē iusta de causa punire,hinc fit aiaduersio,punitio.(Vitio ca tab.)Plo.ita diffinit,qd sic capere vitio tabernaculū,si tabernaculum,inquit,cœpissetis,qui augurio capturus esset,ita,vt anteq̄ auspiciū cœperit,aliqd aliud egisset,quod ad auguriū non pertineret,cū id tabernaculum vitio captum esse dicebatur, & si auspicia cœpisset in eo,nihil valebāt. Cic.quoque lib.de diuin.ita inquit,quid apud te scriptum est de Tib.Grac.nonne,& augurū,& aruspicū comprobat disciplina,qui cum tabernaculum vitio cœpisset imprudens, quod in auspicato pomerium transgressus esset,comitia cōsulibus creandis habuerit.(Libros ad sacra perti.) Vel augurales,vel sybillinos. (Comitijs consu.) Quæ ad creandos Cos habuerat. Comitia vt scr. Asconius,fuerunt ædilitia,pretoria,tribunitia,& consularia. Aulus vero Gel. dicit,comitialia fuisse curiata, alia centuriata. Comitium autem erat locus dictus,teste Varrone,q ibi cohibant comitijs curiatis magistratus creandi causa,nam in campo Martio eligebatur magistratus, habitis comitijs. De ordine aūt comitiorum multa apud Liu.plura apud Dio.lib.viij.vbi de Coriolani damnatione loquitur,vide

Animaduersio.

re licet.(Corsica,) Hęc insula ꝓcul est è Sardinia la.stad.auct.Str.

ASCEN. LAVDABILE transit ad aliud exēplum dicens. Laudabile sup.fuit obsequium religiosum xij. fascium.i.consulis, cui xij. erant lictores cum fascibus,sed sup.obediētia quatuor & 20.sup. fascium .i. duorum consulum, supp. erat laudabilior. Enim pro quia,literis missis à Tib.Graccho ex prouincia ad collegiū augurum,quibus.s.literis significabat se animaduertisse, cum legeret libros pertinentes ad sacra populi,scilicet Romani, animaduertisse dico,tabernaculum captum vitio comitijs consularibus, id est quibus conueneriant ad Cos. creandos, quæ, scilicet comitia ipse.s. Tiberius fecisset,& ea re relata ab auguribus ad senatum.

THEO. GRACCHO) Gracchus, & ocius hoc aspiratione dici debere.Var.ait,&orium quidem quòd in eo oriantur omnia.Gracchum vero a gerendo, quòd eius mater xij. mensibus eum gestauit,vnde a gracilitate corporis,vt quidam volunt, Gracchus, sed consuetudo,& Gracchos, & horios cum aspiratione vsurpauit. hæc olim Ianus ex Charisio recitauit.

vel maiore

DE P. CAELIO, M. CORNELIO, ET ALIIS.

CONSIMILI ratione * post P. Cælius,Marcus Cornelius, M. Cethegus, & C. Claudius propter exta parum curiose admota aris deorum immortalium, varijs temporibus,bellisque diuersis, Flaminio abire iussi sunt,coactique etiam.

*Imo ante. Ex Liu. lib xxvi. & Plut. in Marc.

OLIV. CONSIMILI ratione) Eadem ratio fuit, q tres flamines sacerdotium deponere sunt coacti,quia videlicet parū diligenter exta altaribus admouissent (Exta parum curiose,) Quia cęsa victima,& immolata sacerdotes primo lāce imposita debebāt exta diligenter altaribus admouere, deinde quasi sacrata suscipere,& sic vesci,quod cū illi negligenter fecissent, sacerdotio priuati sunt.(Cōsimili rōne,)Vt religioni cederēt.(Admota)Oblata,appropinquata. (Flaminio) Sacerdotio flaminis, nā sicut a pontifice pontificatus dr̄,sic a flamine,hoc est sacerdote flaminiū sacerdotiū.(Coacti)Quia sacerdotio abire nolebāt.

Flaminio.

ASCEN. CONSIMILI &c. Ordo est.Publius Cœlius,M.Cornelius Cethegus,& C.Claudi iussi sunt,& ēt coacti, qd plus est,adeo aūt coacti,qa parere recusauerūt,vnde cogentium nō coactorum hic loco cōmendatur religio,coacti itaque sunt cōsimili ratione plus.i.deinceps,varijs tpibus,& bellis diuersis,abire flaminio.i.sacerdotio,pp exta admota.s.ab eis,aris deorum immortalium parum.i.non satis curiose.i.accurate. Vbi signandum curiosum nō semp in malū accipi,nā hic vitio datur,nō curiose egisse.

DE SVLPITIO.

AT Sulpitio * inter sacrificandum è capite apex prolapsus, eidem sacerdotium abstulit.

*Plut. in Marcel.

OLIV. AT Sulpitio inter.) Ob nullā aliam rē Sulpit. sacerdotio priuat⁹ est,nisi qd apex è capite ceciderat, erat aūt apex in summo flaminis pileo virga lanata,vt supra diximus.i. in cui⁹ extremitate modica lana erat alligata.Vir.Ecce leuis summo de vertice visus Iulij. Fundere lumē apex,& circū tpa pasci,

ASCEN. AT Sulpitio. Superiores,qui propter exta non satis curiose admota aris videntur satis iuste coacti abire flaminio, seu sacerdotio,quod vulgo dicimus degradari..

DE FAB. MAXIMO.

OCCENTVSQVE soricis * auditus, Fab.Max. dictaturam, C. Flaminio magisterium equitum deponendi,causam præbuit.

*De alijs hoc Plut. in Marc.

OLIV. CONCENTVS) Via. inquit,creati fuerant dictator,& magister equitum, cum sacrificantes vocem soricis audiuere, & magistratum deponere coacti sunt.Plin.ait concentu soricum dirimi auspicia,annales referti sunt.

ASCEN. OCCENTVSQVE &c.Alij concentus legunt, sed rectius occentus quasi à strependo sonus factus intelligatur.

THEO. CONCENTVS) Lego occentus ex antiquis codicibus.

DE PVBLIO LICINIO.

Adijciendū his,q * P.Licinio Pōt.Max. Virgo vestalis

*Li. lib. xxviij.

lis,quia quadam nocte parum diligens ęterni ignis custos fuisset,digna,visa est, quæ flagro admoueretur.

OLIV. ADOLESCENTVLVM his.)In æde deę Vestæ ignis æternos ser uabatur,cui semper vna ex vestalibus diligentissima custos adhibebatur,quæ vigilando seruaret,ne aliquo casu extingoeretur ignis,forte accidit,vt vna oppressa somno ignē ex tingui permisserit, qđ cum pontifici aognitū esset, flagellis tota ferme cōsecta est. Liu. viij. secūdi punici belli,plus,inquit, oībus aut nūciatis peregre,aut visis domi prodigijs terruit animos huminū, ignis in æde Vestæ extinctus, ob q̄ causam cæsa flagro est Vestalis virgo,cuius custodia eius noctis fuerat iussu pōtificis. P. Licinij id quanq̄ nihil portēdentibus dijs,ceterū quia negligētia humana acciderat tū & hostijs maioribus procurari,& supplicationē hri ad Vestę arā placuit.(Virgóue)iō virgines Vestales perpetuū ignē seruabant, vt ad simulachrū cœlestū siderū custos imperij flamma vigilaret,teste Floro,q dicit. Numa Pōp. focū imprimis Vestæ virginis colendū dedit,vt ad simulachrū cœlestium siderū custos imperij flamma vigilaret. Alij dicūt, ꝙ ideo seruabant,vt significarēt,se ita perpetuo puras,& inuiolatas esse debere, sicut inuiolatus seruabatur ignis, his .n.teste Liuio stipendiū de publico dari statuit Numa Pōp. qoi hoc sacerdotiū instituit, vt assidue templi antistites essent,easque virginitate,& alijs cæremonijs venerabiles,& sanctas fecit,est autem Vesta quæ έστία gręce dicitur,hanc autem terram esse perhibent,quam ignem habere manifestū est.(Flagro admoueretur,) Verberibus crederetur.

ADOLESCENTVLVM his,&c. Adducit scrupulosæ obseruationis exempla, quæ si non aliod,hoc tamen vtilitatis nobis afferre debent,vt memores simus quantō in vera religione obseruanda diligētiæ habere debeamus, cum Hetnici in superstitione sua tā anaij obseruatores foerint,vt pro igne per negligentiā extincto, sacerdotula eius custos flagris sit admota.i.virgis acriter cæsa.

DE VIRGINE AEMILIA.

Dion. lib. ij. MAximæ vero virginis * Aemilię disciplinam ex tincto igne,tutam ab omni reprehensione Vestę numen præstitit: quia adorante,cum carbasum, quam optimā habebat. foculo imposuisset subito ignis emicuit.

OLIV. MAXIMAE) Vir.Diony. Alicarnas. deficiēte inquit aliquādo negligentia quadā igne, custode tūt eius Aemilia,altaq. virgini nuper electarū, & tūt discentium tradente,cuius cura perturbationē fuisse tota in vrbe, multū & inquisitionem per pōtifices,ne pollotio aliqua circa ignem sacerdotibus extitisset,tunc aōt Aemiliam ferunt insontem quidem, sed dubitandam ex huiusmodi casu pontificibus,sacerdotibus,& alijs virginibus manus super aram tendentē ita dixisse, Vesta vrbis Roma.custos,siquidē pie,& iuste sacra tibi perfeci,annis paulominus xxx.& animū putū habens,& corpus castū,demōstra mihi,tuisq. auxilio,neq; paruipendas sacerdotē tuā, morte mori miserrima,si vero impiō aliquod gestū est à me,meo ipsius supplicio vrbis pollotionē expia,hæc dicētē,& scindentē à carbasea veste, qua tūc amicta erat,fasciā post præces factas,iecisse eam super arā dicūt,& ex frigido multo ante, nullamq. seruantē scintillā cinere flammā emicuisse mutā per carbasum,ita vt necesse ciuitati lustratione,nec nouo opus esset igne. dicit ergo Val. illa quidē, quæ negligens fuerat,flagellis cruciata,at vero Aemilia, tametsi nescio qūo ignis extinctus esset, cantā tō aio religionē cōcepit, vt cū supplex deę misericordiā imploraret,foculo carbasū suū superimponēs,meruit intēso carbaso ignē extinctū suscitare, ad id ergo valet aduersatiua cōiunctio vero, illa quidē pœnas dedit negligētiæ. At vero hāc tutā pstitit nomē,& est argumentū,qđ non solū à pœna sed ēt à reprehēsione tutā seruauerit, nā non timor plerunq; solet esse reprehēsio,q̄ pœna. (Disciplinā.) Custodiēdi ignis. (Carbasū) Materiā posuit ꝓ forma,est.n.carbasus tenuissimi ligni genus,qđ nūc ēt frequētissime pro velo sumitur, & est metonymia. (Foculo.) Diminutiuū à foco, est aūt focus locus, vbi fouet ignis,ipsum vero elemētum ignis est,ergo foculo loco, vbi erat ignis extinctus. (Non mirum igitur.) Nunc dicit, quid nam pro tanta religionis diligentia Pop. R.meruerit, vt videlicet deos propitios semper habuerit, qui pro imperio suo non solum conseruando,sed etiam augendo inuigilauerit.

MAXIMAE Vero. Contra dicit,approbata est diligentia Aemiliæ,etiam dea approbante,vt Oliuer.latius declarat. Ordo est. Vero pro sed,quasi dicat econtrario. Numen,id est diuinitas Vestæ,quæ nuto,quæ vultu, facit, aut dea ipsa præstitit disciplina .i. religiosam obseruationem, q̄ à maioribus, vt disciplina accepit.

THEO. PHIL. MAXIMAE Virginis.) Maximæ dignitatis nō familiæ nomē est,aut proprium. Nā maxima sic appellatur,vt Pōtif. Maximus.

DE MARCELLO, ET TEMPLO HONORIS.

NON mirum igitur, si pro eo imperio augendo, custodiendoq;, pertinax eorum indulgētia Deorum semper excubuit: quod tam scrupulosa cura, paruula quoque momenta religionis examinari vidētur: quia nunquam remotos ab exactissimo cultu cæremoniarum oculos habuisse nostra ciuitas existimāda est. * In qua cum Marcellus quintum consulatum gerens, templum Honori, & Virtuti,Clastidio prius, deinde Syracusis potius nuncupatis debitum votis consecrare vellet: à collegio pontificum impeditus est: negante vnam cellam duobus Dijs recte dicari: futurum enim, si quid prodigij accidisset in ea nec dignosceretur, veri rem diuinam fieri oporteret: nec duobus, * nisi certis Dij vna sacrificari solere: ea pontificum admonitione effectum est: vt Marcellus,separatis ædibus,Honoris,ac virtutis simulacra statueret: neque aut collegio pontificum auctoritas amplissimi viri,aut Marcello adiectio impensæ, impedimento fuit, quo minus religionibus suus tenor, suaque obseruatio redderetur.

* Liu.li. 27.

* Vt Castori & Polluci.

OLIV. NON Mirum igitur. [Quandoquidē igitur adeo diligētes in seruāda religione fuere Roma. nihil est, qđ quisquam admiretur,si tanta foerit deorū indulgentia in cōseruādo,augendoq. imperio Romano.(Pertinax.)Perseuerās,& notandū pertinacē plerunq;,& in bonā partē accipi posse,vt hoc loco cū in malā vt plurimum poni cōsueuerit,est.n.pertinax is,q vbi non debet tenax, & obstinatus est, sed de hoc loco pertinacē curā perseuerantē dicit. (Scrupulosa.Sollicita,& exquisita diligētia,vt nihil omnino prætermitteret,nā scrupulus lapillus breuis est,qoi breuitate sua ferme nō videtur, sed calcatus solicitudinē creat, vnde scrupulū solicitudinem, & difficultatem dicimus. Terentius Inieci scrupulum, & scupulosum solicitum, & anxiū dicimus.(Paruola.)Sicut de occentu forcis,de apice lapso.(Momenta.)Inclinationes.(Examinari.)Exquiri.examē proprie dicitur lingua bilancis,hoc est libræ,quàm rectissimā esse oportet, cum aliquid pensamus,quæ si huc,aut illuc inclinauerit, plus,minúsue esse intelligimus id, quod pensamus, & propterea examē interdum dicitur iudicium. Vnde persius,Examenue improbum in illa castiges trutina. examen dicit iudicium, scilicet Pop. R. Exactissimo exquisitissimo, nam exigere, præter alias significationes,exquirere quoque significat. Cæremoniarum.) Cæremoniæ,vt ipse paulo post dicturus est, dictæ sunt, quia vrbe à Gallia capta,cum Vestales virgines, simulacra deorū ex hostibus erepta traducerent,Cærete oppidum potissimum conuenere vbi benigne fuerunt hospitio susceptæ,donec à Gallis ciuitas per Camillum recuperata, & liberata fuit, in huios beneficij memoriam Romani præstiterunt,vt omnia cultus diuinus, omnisque sacrorum ritus cæremoniæ diceretur à Cerete oppido. (In qua cum Marcus Marcellus)Consul primo Clastidium Galliæ Cisalpinę oppidū,quod nunc Castigium dicitur,oppugnando fortiter ceperat:deinde magno labore,atque virtute Syracusas expugnauerat,itaque ea duorum oppidorum expugnatione duobus dijs vota fecerat,Honori,scilicet.& virtuti templū ædificaturū,parta victoria Romam venit,& cum vota persoluere vellet,vtrique,scilicet templum vnum ædificare,pōtifices restitere,quia dicerent, id contra religionem esse. Liuius secūdi punici belli libro septimo de hac impeditione sic breuiter refert. Consulcū alter. Quintus Crispinus ad exercitum, quem Quint. Flac. humerat cum supplemento in Lucanos est profectus. Marcellū aliæ,atque aliæ obiectæ animo religionis tenebant,in quibus,quod cum bello Gallico ad Clastidium ædem Honori, & Virtuti vouisset, dedicatio eius à pōtificibus impediebatur, quod negabāt vnam cellā duobus dijs recte dicari,ꝙ si de cœlo tacta, aut prodigij aliquid in ea factū esset,difficilis in ea procuratio foret,quòd vtri Deo res diuina fieret,sciri non posset,neque enim duobus,nisi certis dijs,ri

Pertinax in bonū.

Examinare.

Clastidium.

se vna hostia fieri, ita addita Virtutis ædes à properato opere, neque tamen ab ipso ædes eæ dedicatæ sunt, tum demum ad exercitum, quem priore anno Venusiæ reliquerat, cũ supplemento proficiscitur. [Nuncupatis.) Votum duplex est, conceptiuum, & nũcupatiuum. Conceptiuum, quod animo, & mente solũ concipit, sed verbis non exprimitur. Nuncupatiuum vero, quod nominatum voce declaratur, atque vouetur, vt si dinero, si valetudinẽ recuperauero, statuam argenteã in templo Mariæ virginis constituam, & erigam. Qui vota nuncupassent, ea libellis inscripta templorum porticibus affigebant. [Si quid prodigij.) vt si serpens in eo templo apparuisset dignosci non potuisset ab vtro profectũ, & illud ostentum esset, propterea nec vtri esset sacrificandũ: aut si tẽplum de cœlo tactum fuisset, pari ratione dignosci nõ potuisset, quomodo illud expiandum esset, [Rem diuinam fieri) Sacrificare significat. [Nisi certis dijs.) Vt Polluci, & Castori: vt Apollini, & Dianæ, vt veneri, & Adoni, vt Cybele, & Atti, hæc numina societatẽ quandã inter se haberet dicebantur. Itaque ambobus vna sacrificabatur, præsertim Castori, & Polluci, ita tñ, vt vtrique suus haberetur honos, & iden Marcellus coactus est hac admonitione, & superstitione pontificũ, non vnam ædem duobus dijs, sed duas ædificare, & consecrare. [Separatis ædibus.) Ædes si est plurali numero, vt plurimũ, priuatum vniuscuiusque domum significet, singulari vero templũ, tamẽ in plurali plerũque, & pro templo accipitur vt hoc loco, sunt: qui dicant cũ adiectione aliqua esse dicendum, vt in æde sacra, in æde Pacis, & in æde Apollinis, eodem modo in plurali, vt sacræ ædes, deorũ ædes, aut nimpharum ædes, si vero absolute dixerimus ædes, domum tantummodo designare, & propterea apud Iurisconsultos inueniri ędes pro oĩ specie ædificij. [Collegio,) Quia collegiũ nõ respexit amplissimi viri auctoritatẽ. Voluit .n. religionis ritum, sanctitatẽq. seruatã, nec duplicata quidem impensa Marcellũ á soluendo voto deterruit, nã duo templa constituit, qui vnum tantũmodo nouerat, & in hoc Val. dissentit a Liuio, qui nõ dedicata ab eo fuisse dicit. sicut supra ostendimus. [Adiectio impensæ.) Accessio expẽsæ, vt vbi templũ vnum votũ esset, duo dedicarentur. [Suas te.) Suus ordo, suaq. lex. [Obseruatio.) Honor, & reuerentia, vt religio suum ordinẽ, suamq. obseruationem retineret. Differt tamẽ inter obseruantiam, & obseruationem, quia obseruatio pro quadam animaduersione accipitur in modum speculationis, obseruantia vero est veneratio quædam, & honoris exhibitio.

Obseruatio.

ASC. · Non mirum. Transiturus ad religionis in Marcello narrationem more suo præfatur dicens. Igitur, id est quandoquidem tã anxie religionem seruarint, vt concetu sortis mouerẽtur, nõ mirũ supple est, si indulgentia, id est opera clemẽter impensa pertinax, id est perseuerans, quasi obstinato animo, vnde licet in bono sit hoc loco tamen nescio quid quasi nimium, siquid in bis nimium esse possit, notatur tractum est verbale á pertinendo, id est perpetuo tenendo contra omnes eripere volentes, indulgẽtia vero ab indulgẽdo, indulgere autem est clementi, aut facili animo operam dare, & quasi dissimulando ignoscere, vnde molis educatio liberorũ indulgẽtia, auctore Quintiliano, vocatur, & quia Deus quãdo circa cõdignã punit, immo misericorditer ignoscit. aut culpã remittit, nobis quodammodo indulgere videtur, id est affectione paterna peccata nostra tegere, ideo indulgentiam pro venia ecclesia liberius sæpe, quàm vocabulũ patiatur, accipit, non tamen tã absurde, vt nonnulli cauillãtur. Si inquam pertinax indulgẽtia eorũ deorum .i. taliũ quales coluit, excubuit .i. more excubantiũ intenta fuit, & quasi vigilãs eum vtrunque. Hominis nõ dei fit, pro eo .i. tali, & tam religioso imperio augẽdo, & custodiẽdo, ne imminueretur, quod .i. quia, quoque .i. etiã paruula momenta .i. põdera religionis, vt est concentus sortis, videntur examinari .i. expetiri, discuti, tã scrupulosa .i. anxia cura, quia nostra .i. Romana ciuit. nunq̃ .i. nonnunq̃, non est existimãda .i. iudicanda, aut censenda, habuisse vnq̃ oculos remotos ab exactissimo cultu cęremoniarum .i. rerũ diuinarum. In qua scilicet ciuitate, cum Marcellus gerẽs v. cõsulatũ vellet, potitus prius Clastidio oppido, in Cisalpina illis, nobis trãsalpina, Gallia, deinde potitis Syracusis vrbe opulẽtissima in Sicilia, hoc est postq̃ voti cõpos factus eas vrbe expugnauerat, cõsecrare honori, scilicet deo sic dicto, & virtuti .s. bellicæ .i. fortitudini, quæ propter virtus dicitur, templũ scilicet cõmune debitũ, scilicet illis, votis nũcupatis, id est expressis vocaliter, & nõ solũ animo cõceptis, impeditus est á collegio põtificum, negante, id est quod collegiũ negabat, vnã cellam (q̃ imperiti capellã vocant) id est sacellũ dicari, id est consecrari, recte id est decenter duobus dijs. Quorũ diuersa essent numina. Enim p quia supple dicebãt futurũ supple esse, si q.d prodigij accidisset in ea scilicet cella, ne id est vt nõ dignosceretur, vtri scilicet deorum oporteret rem, scilicet diuinam fieri, nec solere sacrificari, id est vnũ sacrificium fieri, duobus Dijs, nisi certis, vt Polluci, & Castori, Apollini, & Dianæ, & similibus, quorum vna, aut subalterna putaretur potestas. Effectum est ea admonitione, vt Marcell. statueret simulacra honoris, & virtutis ædibus separatis, neque aut auctoritas amplissimi viri, videlicet Marcelli, fuit impedimento collegio pontificũ, quia ei obtemperaturũ est, aut adiectũ .i. incrementũ impensæ, videlicet binarũ ædiũ fuit impedimẽto. Marcello, q. a vota psolait, nõ fuit, dicit impedimẽto, quo minus .s. vt nõ suus .i. debitus tenor, & sui obseruatio redderet religionibꝰ.

DE FVRIO BIBACVLO, ET L. ALVANIO.

OBRVITVR etiam tot illustribus consularibus L. Furius Bibaculus, exemplique locum vix post Marcellum inuenit. Sed pij simul, ac religiosi animi laude fraudandus non est: qui prætor à patre suo collegij Saliorum magistro iussus, sex lictoribus præcedentibus arma ancylia tulit: quamuis vacationem huius officij, honoris beneficio haberet. Omnia nanque post religionem ponenda semper nostra ciuitas duxit: etiã in quibus summæ maiestatis conspici decus noluit. Quapropter nõ dubitauerunt sacris imperia seruire: ita se humanarum rerũ futura regimen existimantia: si diuinæ potentiæ bene, atque constanter fuissent famulata. Quod animi iudicium in priuatorum quoque pectoribus versatum est. Vrbe .n. à Gallis capta: cum Flamen Quirinalis, virginesque Vestales sacra, onere partito ferrẽt, easque Pontem subliciũ trãsgressas, & cliuum, qui ducit ad Ianiculum, descendere incipientes. L. Aluanus plaustro cõiugem, & liberos vehens aspexisset: propior publicæ religioni, quàm priuatæ charitati, suis, vt plaustro descenderent, imperauit: atque id virgines, & sacra imposita, omisso cœpto itinere * Cærete oppidũ peruexit, vbi cum summa veneratione recepta, grata memoria, ad hoc vsque tempus hospitalem humanitatem testantur. Inde enim institutum est, sacra * Cæremonias vocari: quia Cæretani ea, infracto Reip. statu perinde ac florente, coluerũt. Quare agreste illud & sordidũ plaustrũ, tẽpestiue capax, cuiuslibet fulgẽtissimi triũphalis currus, vel æquauerit gloriam, vel antecesserit.

* Cærete & perue xii. Lib.

* Cæremoniæ.

OBRVITVR tot illustribus.) Cũ ancylia ait. sali per vrbẽ, vetusto more, gestarent, illique sacro vrbis prætor inter esset. Luc. Fur. Bibaculus forte pater eius tunc saliorum magister iussit eũ ancylia tollere, & ferre per vrbẽ, tanq̃ non prætor, sed vnus esset è salis. paruit summũ prætoris imperiũ præcepto patris, q̃q̃ honeste negare potuisset, qm̃ officij maioris gratia vacationẽ, & immunitatẽ habebat tñ quia omne, qđ Dijs exhibetur officiũ laudabile semper habetur, & sit, nõ duxit indignũ ancylia ferre præeũtibus lictoribus, fuit aũt prætor secũdo pun. bel. [Obruitur,) Quasi inquit. Fur. Bibaculus opprimit, vt emergere vix possit in tãto fulgore, & claritate superiorũ exemplorũ, [Cõsularibus.) Vir consularis dicitur, qui aliquãdo gesserit consulatũ, sicut prætorius qui præturam. Censorius, qui cẽsuram administrauerit. [Vix post Marcellũ.) Vix dignus est inquit, qui subiũgatur Marcello. [Sed pij.) Quia paruit patrui. [Religiosi.) quod principij saliorum collegij. [Collegij sali.) Salij, vt Liu. tradit xij. in vrbe fuere à Numa constituti, & marti gradiuo cõsecrati, qui totidẽ ancylia per vrbẽ cũ saltibus gestabant, atque tripudijs, canentes veterẽ Mamurij memoriã. Ancylia vero scuta erãt, quæ oras .i. extremitates habebant in similitudinẽ labiorũ. Vnde & ancylia dicta sunt ab oris, quæ sunt circũ labrum, sm̃ alios vero ab ἀγκύλῃ, quia ciuitas laborabat, tũc eum de cœlo lapsum est scutũ, cõstat .n. regnante Numa breue scutũ, atq; rotundũ de cœlo lapsum, de quo Ouid. Ecce leui scutum versatũ leniter aura. Decidit a populo clamor ad astra venit. Cõsulti deinde aurispices respondere, Ibi futurũ totius orbis imperiũ, vbi scutum illud seruaretur quo accepto responso, & honoris gratia, & quo idẽ tutius seruaretur, ne ab hostibus surripi posset. Numa Pomp. xij. alia ad similitudinem cœlestis illius fabricari iussit, quæ fuere in templo

OLIV.

Salliorũ collegiũ Ancylia

templo Martis reposita,& cū aij. sacerdotes adolescentes Numa ipsi Marti gradiuo delegisset & illisque dedisset insigna pictas tunicas,& super tunicas Aeneum pectori tegmen iussit ipsa cœlestia arma quæ ancylia nominauit,suspensa collo ab alijs per vrbē portari cū saltu, atque tripudijs carmina decantari, & salij dicti sunt a saltu,teste Ouid. qui dicit.Iā dederat salijs à saltu nomina dicta.Armaq;,& ad certos verba canēda modos. Inter cetera carmina hoc fuisse dicūt. Veterū Mamurij memoriam,quia cū Numa accidisset,vndique fabros,qui scuta alia cœlesti similia fabricarent,inuentus est quidam Mamurius, qui ceteros artificio superauit,nā adeo simillima fecit,vt à celesti discerni non possent. Iussus itaque primum petere quod vellet,nihil aliud petijsse dicitur nisi et Salij ancylia gestantes per vrbem canerent in veterem Mamurij memoriā.Vnde Ouid. Tūc sic Mamurius merces mihi gloria detur. Nominaque extremo carmine nostra sonent. Idq. sacerdotes operi promissa ce tosto. Præmissa persoluunt Mamuriumq. vocant. Fuit autem tantæ reuerentiæ saliorū collegiū, vt Aphricanus non erubuerit vnū fieri de salijs teste.Liu.lib.vj.de bel. Mac. nec L. Forius Bibaculus, et in hoc exemplo patri suo saliorū magistro parere recusauit,quāuis prętor esset,omnes aūt salios ex gente patricia fuisse crectos testatur Dio.de antiquitatibus Ro. dicit.n.Sexta aūt pars institutionis circa diuina his distributa est, qui vocātur à Ro.salij, quos Numa ipse ex patricija creauit iuuenes.aij.spectatissimos deligens.quorū sacra manent in palatio,vocaturq. palatini.Hi quidem agonales, à quibusdā vero collini vocati salij, quorū quidem sacrarium in collino est monte post Numam conditum ab hostiliu rege ex voto, quod idem bello Sabino nuncoparat, hi autem salij omnes iactatores quidem sunt, & laudatores armatorū deorum. Solēnitas autem eorum est circitus panatenca mēse Martio,quæ sumptu agit publico,multaq alia de his Dion.tradit,quæ hic referre lōgum, & tędiosum esset.Sex lictoribus consul aij.lictores habebat,prętor

Vacatio autem sex.[Vacationē) Quia prætura faciebat illum huius officij,& laboris immunē,ergo vacationem immunitatem,officij .s. gestandi ancylia.[Honoris.)Magistratus.s.præturæ.Omnia post religionē.i.omnia cędere religioni.[Etiā in quibus.)Subauditur ea,hoc est imperia.[Sūmæ ma.de.)Vt in cōsularibus, prætorijsq. viris. [Regimē)Existimabāt se reges esse futuros. [Bene)Atque constanter,bene enunque cōiunxit,qa necessarium, nam potuissent bene certo tpe seruire,sed non constanter.i. perseueranter, ideo dixit bene & constanter.[Quod animi iu.)Vere inquā maiores nostri ita existimarētur,se futuros reges,si diligenter,pieq. religionē seruarent,vt nihil,qđ ad eius fructū ptineret,omnitterent. nam & L.Aluanius,quamuis plebeius esset,& humilis,dijs immortalibus tantam reuerentiam exhibuit, vt liberorum suorum eorum religioni postposuerit.[Vestales,virginesque)Virgines Deæ Vestę consecratæ. [Onere partito)Quia ęqua portione diuiserant inter se simulacra deor, & reliqua sacra,quę cum multa essent, nisi à multis ferri non poterant. [Sublicium pontem)Sublicium,quasi sub Lucium,nam sublucari purgare significat,vnde sublicum, lignum purgatiōi:ergo pons sublicius pons ligneus à sublicijs dictus, sunt enim sublicia ligna quæ sustinent pontem,hic autem primum factus est à pontificibus, & sæpe restitutos,vnde etiam pontifices dicti sunt. [Cliuum)Cliuus dicitur locus molliter arduus. [Ad ianiculum) Quia ianiculū amnē Tyberis ponte coniunxit,dictum, quod ianua sit euntibus in hetruriam. [L. Alua)Hæc idem Liu.testatur lib.v. dicit,enim Flamen interim quirinalis,virginesq. vestales, omissa rerum suarū cura,quæ secum ferenda sacrorum,quæque,quia vires ad omnia ferenda deerant,relinquenda essent consultantes, quisue ea locus fideli asseruaturus esset custodia, optimum ducūt condita in doliolis sacello proximo ædibus flaminis quirinalis,vbi nunc despui religio est, defodere, cetera inter se onere partito fruuntur vic,quæ sublicio ponte ducit ad ianiculum in eo cliuo eas cū L. Aluanus de plebe R.homo cōspexisset,plaustro coniugē,ac liberos hūs inter ceteram turbam, quę inutilis bello ex vrbe excedebat,saluo etiam tum discrimine diuinarum, humanarumq. rerū irreligiosum ratus.sacerdotes publicos,sacraq. P.R.pedibus ire, ferriq. se,ac suo vehiculo conspici,descēdere vxorem, ac pueros iussit,virgines,sacraq. in plaustrum imposuit, & Cære,quo iter, erat,sacerdotibus puexit.[Proprior).i. publicæ religioni magic

Cærete. oppidū Agyllina consentientes.[Cęrete oppidū)Indeclinabile est,sicut prænestte, hoc autem oppidum primum appellabatur agyllina, sed cū latini ingrederentur hanc vrbem,&ignorantes nomen eius inquirerent,oppidani qui Gręci erāt,existimāres se salutari, aut optimū esse putantes,si eos prius ipsi salutarent,responderunt χαῖρε inde ciuitati nomē remansit,vt Cære,siue Cęrete diceretur,& qa dixi esse in declinabile,sont tamē qui eolūt declinari,hoc Cęrete huius Cęretis.Liu.tn̄ vt supra eidimus,hoc Cære indeclinabile dixit,& nomē patriū,hic & hęc Cæres huius Cæretis. Virg.lib. vj. Est ingens gelidū lucus prope Cęretis amnem, qui teste Seruio minio dr̄,vt idem lib. x. Qui cærete domo qui sunt minionis in aruis,fuit autem Cærete,vt vult Str.à pelasgis è Thessalia profectis conditum,& a thyrrenis aduersus agyllinos belligerantibus denominatum,cum quidem murum subiens vrbis nomen procūctaretur,pro responsio à Thessalis,accepit salutem renunciantibus χαῖρε,quod ipsi bonum omen accipientes captam vrbē submutatu vocauere nomine x.aūt milibus passuum distat ab vrbe. [Testātur) Testificantur & quasi probat.[Inde)Ex hac hospitalitate. (Quare agreste illud) Tm̄ valuit occasio suscipiendi sacra. Rom.et plaustrū agreste par,vel etiam maius fuerit,& bn̄ potuerit,triumphali currui, qui tanto ornamento & apparatu instructus Imperatores ad capitolium vehere consueuerat. Tēpestiue capax q̄ suo tpe onus acceperat egregium. Antecesserit. superauerit, fulgentissimi quātocunque apparatu ornatissimus fuerit.

Obsvitvr &c. Ordo est. Furius Bibaculus,vir clarus quidem,sed non consularis,obruitur.i.opprimitur ēt tot illustribus sup.viris cōsularibus.i.qui consulatum gesserint, vix inuenit locum exempli.i.et eius exemplū de obseruata religione recitetur postq̄ Marcellum,de quo iam dictum,sed q. d.licet post consulares,tn̄ non est fraudandus laude animi pij simul, ac religiosi.Qui præ.i.cū esset prætor iussus à patre suo magistro collegi saliorū, qui præsul dici posset.i. primus Sacerdotū Martis,dum ancylia ferrēt per vrbē salientium,tulit arma.s.Martis ancylia dicta, sex lictoribus præcedentibus, cū consulibus duodeni essent,quāuis haberet vacationem.i.exemptionem huius officij.s.portandorū ancylium,vel ancyliorum,vtrunque enim dicitur, beneficio honoris.s.ptorij. Nanque nostra .i. Romana ciuitas duxit,semper omnia hn̄da post religionem.i.cultum deorum, etiam sup.illa in quibus voluit decus summæ maiestatis conspici.Quęprropter imperia.i.imperatores,non dubitauerunt seruire sacris.i.rebus diuinis existimantes.i.iudicantes se futura.i.se futuros, regimē rectores rerum humanarū,famulata.i.si fuissent famulata.i.si ipsi fuissent famulati.(Nam vt seruitia pro seruis passim ponuntur,ita imperia pro imperatoribus poni)bene, & constanter potētiæ diuinæ.Quod animi iu. transit ad aliud exemplum di. Quod iudiciū animi,videlicet diuina humanis esse anteponenda, versatum est quoque in pectoribus priuatorum .i. non gerentium magistratum,aut,et dicunt,officium publicum. Vrbe enim videlicet Roma capta à gallis,cum flamē.i.sacerdo quirinalis .i. Quirini, seu Romuli,& virgines Vestales,quæ illis erant,quales nobis sanctæ moniales,ferēt.i.portarent,sacra.i.res sacras,onere partito.i.inter ipsas diuiso,& Luc. Aluanius vehēs plaustro.i.curru coniugē, & liberos aspexisset eas transgressas pontē sublicium.i.ligneum tyberi impositū,& incipientes descendere cliuum.i.de cliuo,qui ducit ad ianiculum suburbium vrbis, qua in hetruriam itur.Proprior.i.vicinior,hoc est magis propinquus in affectione religioni publicæ,quam charitati priuatæ imperauit suis, vt discenderent plaustro,eaque omisso itinere cœpto prouexit.Cærete oppidum sic ab euentu dictum virgines.s.vestales,& sacra imposita in id.s. plaustrum,vbi ipsa sacra recepta cum summa veneratione, testantur vsque ad hoc tēpus, quo hæc scripta sunt humanitatem hospitalem.i.in hospitalitate exhibitā,memoria grato ob gratitudine conseruata.Enim pro quia,institutū est inde sacra.i.res diuinas vocari ceremonias (quasi à Cærete, cū tamen à Cærere alij malint nam prima corripitur) quia cæretani coluerunt ea perinde.i.æqualiter in statu reip.facto,ac flutēte.Quare illud plaustrū agreste,& sordidū,capex .s. maiorū etpore diuinorum tēpestiue .i.in tempore necessitatis,vel æquauerit, uel antecesserit gloriā cuiuslibet currus triumphalis,subaudi etiam fulgentissimi..

DE CAIO FABIO.

EADEM reipublicæ * tempestate C. Fabius Dorso memorabile exemplū seruatę religionis dedit. Nanque Gallis Capitolium obsidentibus: ne statutum Fabiæ gentis sacrificium interrumperetur: Gabino ritu cinctus,manibus,humerisque sacra gerēs,per medias hostium stationes,in quirinalē collem peruenit: vbi omnibus solēni more peractis, in Capitoliū post diuinā venerationem,victriciū armorū perinde,ac victor redijt. * Liui. lib. iij.

OLIV. EAdem rei.temp.) Cum capitolium obsiderent à gallis, quo pauci admodum Romani ciues, vrbe iam capta, confugerant, inter ceteros erat C.F.dorso, cui pariter, & famt liæ suæ Quirini sacra fuerant demãdata, vt certo tempore ea in quirinali colle celebrarent cum igr sacrorum dies instaret, itáque vrbem totam Galli occupassent, non dubitauit salutem suam p deorum sacris exponere, nam de capitolio descendit, & Gabino ritu incinctus p medias hostium aciea in quirinalem collẽ peruenit debita sacrificia peregit, & in capitoliũ saluus, & incolumis rediuit, q idem Liu. Testatur, eodẽ lib. dicit.n.Sacrificiũ erat sta tutũ Fabiæ genti in quirinali colle ad id faciendũ. Caius Fabius dorso, Gabino cinctus ritu sacra manibus gerẽs, cũ de capitolio descendisset, per medias hostiũ stationes egressus, nihil ad vocem cuiusque terrore mue motus in quirinalem collẽ peruenit, ibiq; omnibus solẽniter peractis, eadem reuersus similiter constanti vultu. graduque satis sperans propitios esse Deos, quorum cultum, ne mortis quidẽ metu prohibitus deseruisset, in capitolium ad suos redijt, seu attonitis Gallis miraculo audaciæ, seu religione ẽt mortis, cuius haud quáquam negligens est.

Tẽpestas [Eadem tempestate.) Eadem calamitate, sed tẽpestas, aliquando pro tempore ponitur, in qua significatione frequenter vtitur Sal. [Dorso.) Multi legunt dorso suo, sed vt Liu. & Cic. Docẽt, dorso cognomen fuit, ergo legentium imperitia suo additum est. [Interrumperet.) Nã statuto die sacra quirino exhibebant. [Gabino ri.inci.) Videlicet tota p tergũ reiecta sub lacerto, ita vt ad dexteram partem laciniam traheret, & sub veste exteriore laciniæ manus dextera teneretur, hoc factum est, quia cum Gabini sacra celebrarent, hostes

Gabinus cinctus. superuenere, illi autẽ reiecta per tergũ lacinia vestis, vt essent expeditiores, hostem in secuti fuderunt, atque fugarũt, de hoc ritu Luc. turba minor sequitur ritu succincta Gabino. [Perinde) Nõ aliter quam si hostes vicisset, qui victores vrbem occupauerant.

ASC. EAdem respub. tempe. Affert. C. Fabij Dorsonis in seruanda religione memorabile exemplum ab Oliuerio satis explicatum. Ordo igitur texatus est. Cic.i. Caius profectur tñ Caius, quia à gaudio prænomẽ illud inditum volunt. Fab.i.in gẽte Fabia, quæ à Fabis, quas feliciter seuit, cognomen sumpsit dorso .s. noĩe, aut agnomine, nã quæ alijs cognomina, aut agnomina alijs põt fieri nomina, dedit eadem tempestate.i.calamitate. respub.i.quæ resp. Romana multis vrgebantur aduersitatibus, exemplum memorabilem.i.memoratu dignũ religionis seruatæ.i.obseruatæ, & non prætermissæ. Nã que Gallis.s.senonibus obsidẽtibus capitolium.i.arcem tarpeiam à capite humano, cum fundamẽta eius facerentur. illic inuento, aut q caput esset vrbis dictũ, ne sacrificium statutum gentis Fabię.i.statuto die à Fabia gente. Quirino fieri solitũ interrũperetur.i.prætermitteretur. ipse cinctus ritu. id est more Gabio.i.toga per tergũ reiecta, & sub lacerto altera eius lacinia, aut nexa, aut tenta gerẽs manibus, humerisq; sacra, id est sacrificijs necessaria, peruenit per medias stationes hostium (Stationes autem sunt vbi, aut naues, aut milites stãt ad tẽpus, erectæ videlicet, & erecti in omnem occasionem, & resistendi, & inuadendi, sumpto vocabulo à stando, quod in periculo sunt: aut die quiescere volunt, stare dicuntur) in collem quirinalẽ, vbi Quirino sacra fiebant, & est vnus è septem collibus Romæ. Vbi, id est in quo colle, omnibus, scilicet sacrificium pertinẽtibus, peractis more sollenni, redijt in capitolium perinde ac, id est tanquam victor euaserit, aut quia iam hostes, per quorũ stationes euaserat, vicisse sibi videbatur, aut quia post sacrificiũ de victoria spei plenus erat, aut q s io cinctu Gabino eaierat, vt Gabini, olim victor redijsse visus erat, post diuinam venerationem, armorum victricum, quibus Romulus victor euaserat, quibus verbis significat hastam, aut aliud quippiam armorum. Quirini illic fuisse, cui diuinos exhibebant honores. Nisi forte de cinctu Gabino, in quo, vt Gabini olim, ipse iam vicerat intelligi malis.

DE P. CORNELIO ET BAEBIO PAMPHILO COSS.

** Liui. i. lib. xl.*

MAGNA conseruandæ * religionis etiam Pub. Cornelio & Bæbio Pamphilo Coss. apud maiores nostros acta cura est. Siquidem in agro Lucij Petilij scribæ sub Ianiculo cultoribus terram altius versantibus: duabus arcis lapideis repertis: quarum in altera scriptura indicabat, * corpus Numæ, Põponij filij fuisse: in altera libri reconditi erant. Latini septẽ de iure Põtificum, totidemq. Greci de disciplina sapientię, Latinos magna diligentia asseruandos curauerunt: Græcos, quia aliqua ex parte ad soluendam religionem pertinere existimabantur. Petilius pretor Vrbanus ex auctoritate Senatus per Victimarios facto igne, in cõspectu populi cremauit. Noluerunt enim prisci viri quidquã in hac ciuitate asseruari, quo animi hoĩum à Deorũ cultu auocarẽtur.

** Numæ corpus, et xiiij. libri legales.*

MAgna conseruandæ religionis.) Liu. de bell. Maced. lib. x. Eodem inquit anno in agro. L. Petilij scribe sub Ianiculo dum cultores altius moliũtur terram, duæ lapideæ arcæ octonos fermè pedes, longæ, quaternos latæ, inuentæ sunt operculis plũbo deuinctis, literis Latinis, Græcisque vtraque arca inscripta erat In altera Numam Pompilium Pomponij filium regẽ Romanum sepultum esse in altera libros Numæ Pompilij inesse eas arcas, cũ ex amicorũ sententia, dominus aperuisset, quæ titulũ sepulti regis habuerat, inanis inuenta sine vllo vestigio corporis humani, ac vllius rei per tabem tot annorum oĩbus absumptis, in altera duo fascẽs cãdelis inuoluti, septenos habuere libros, nõ integros modos, sed recentissima spẽ [Virg.) lib. latini de iure Pontificio erãt, vij. Græci de disciplina sapiẽtię quæ illius ætatis esse potuit. Addit Antias Val. pythagoricos fuisse vulgatæ opinioni, qua creditur pythagoræ auditorẽ fuisse Numã, mendacio probabili accõmodat fidẽ primo ab amicis, qui in re præsenti fuerũt libri lecti, mox pluribus legẽtibus cũ vulgarẽtur, Q. Petilius prætor vrbanus studiosus legendi hos libros à L. Petilio sumpsit, & erat familiaris vsus, quòd scribã cũ quæstore Q. Petilius in decuriã legerat, lectis rerũ summis, cum animaduertisset pleraque dissoluendarũ religionũ esse. L. Peti. dixit sese eos libros in ignem cõiecturũ esse prius quàm faceret, se ei permittere vti, si quod iùs, seu auxilium se habere ad eos libros repetendos existimaret, reperitenim, id integra sua gratia eum facturum. Scriba ad trib. pleb. adijt, à Tribunis ad Senatũ res est reiecta, prętor se, & iusiurandũ date paratum suum esse aiebat libros eos legi seruarique non oportere. Senatus censuit satis habendũ quòd prætor iusiurandũ polliceretur, libros primo quoque tẽpore in comitio cremandos esse pretiũ pro libris quantum Q. Petilio prætori maioriq. parti tribunorũ plebis videretur, dño esse soluendũ, id scriba, nõ accepit, libri in comitio igne per victimarios facto in cõspectu populi cremati sunt. De num. lj. Pli. li. xiij. nat. hist. varias refert scriptorũ opiniones, vt alij. a iiij. alij plures, alij pauciores fuisse dicãt. L. Petilij scribæ. Varro non Petili, sed Terent. agrũ fuisse dicit, teste Aug. de ciu. Dei, quod ita soluitur vt intelligamus agrũ fuisse Petili, eius cultorẽ fuisse Teren. lib. de disc. sapien. i. de philosophia, erant .n. compositi de sapientia, videlicet quid esset sapientia, Sapientia aũt eadẽ est quæ philosophia. Sed philosophi, vt plurimũ, irreligiosi esse solẽt, nihil.n. eredũt, quòd ratione naturali probari nonpossit. [Petilius prætor,) Cum ad prætorem delati essent, iurauit cõtra rempub. esse, vt legerentur, quia ad soluendam religionem, qua respectu, foue batur, pertinerẽt. [Victimarios) Per ministros victimarum, qui victimas ligabãt, cultrum, aqua, & mollam parabant, & reliqua, quæ sacris erant necessaria, victimarij dicebantur, erant igitur ministri sacrificiorum. [Auocarentur) Amouerentur, abstraherentur. [Noluerunt) Enim. Reddit rationẽ, cur id fecerint maiores, vt animos Romanorum religioni deditissimos esse ostenderent. In hoc autem imitati sunt Lacedæmonios, qui archilochi libros, qui contra religionem essent exportari è sua ciuitate iusserunt.

ASCEN. MAGNA &c.) Laudat factum Petilij, qui auctoritate Senatus quosdam libros Numæ, qui contra religionem facere videbantur, cremandos curauit. Quod non oẽs fortassis laudandum censerent, quia peiores suspicari liceat, quàm fortassis erant, aut ẽt non nihil ad nostram pietatem faciens continuisse, quòd in alijs uetia compertum est. Sed illud asserere plane diuinantium esset. Mihi certe pium videtur, ea concremasse, quæ contra religionẽ facerent, etiam si non bona erat, nam bonam putabant. Et nobis ex hoc exemplo curãdum, si quid contra religionem nostram nouerimus, id statim absoleamus. Titulus autem insceite positus est nihil enim consules egerant. Ordo est. Magna cura conseruandę religionis acta est apud maiores nostros.i. priscos Ro. ẽt P. Coe. & Bebio Pamphilo cõsulibus.i.cum illi essent consules, Si quidẽ, id est quia cultoribus.s.terrarum versantibus.i.fodiendo inuertẽtibus. altius.i. profundius, terrã in agro Lucij Petilij scribe) Varrõ, vt est apud Aug. de ciu. Dei. Terẽt. fuisse dicit, sed forte Petilij dña erat fundi Teren. cultor, aut conductor) duabus arcis lapideis repertis.i. postquam repertæ erant duæ arcæ. In quarum

altera

altera scriptura: quæ erat in fronte, indicabat corpus Numæ filij Póp. ij. regis Ro. fuisse. i. ex titulo cognoscebatur, quòd in altera arcarum fuerat corpus Numæ: in altera. s. arca libri vij. latini de iure Pont. & totidé. i. alteri septé græci de disciplina sapiétię erát reconditi. i. diligenter conseruati patres sup. vbi id resciuerunt p prætorem vrbanum, curauerunt latinos sup. libros asseuerádos, id est vt asseuerentur magna diligentia. Petilius. s. Quintus non Lucius prætor vrbanus cremanit in cóspectu populi, quia in comitijs, igne facto per victimarios, id est qui victimas cremádi, & mactandi curam habebant, cremanit, dico græcos, quia existimabantur pertinere ad soluendam, id est relaxandam & imminuendam religionem (Bene soluendá dicit: siquidem à religádo dictá volunt) ex aliqua parte, etenim pro quia prisci viri noluerút qdquá asseruari. i. custodiri, in hac. s. nostra hoc est Romana ciuitate quo. i. per quod animi hominum auocarentur à cultu deorum.

THEO. VICTIMARIOS.) Sacerdotes, aut ipsi percutiebant victimas, & Agones appellabátur, aut ipsis tenétibus, alter impigebat cultrú, quem victimarium vocabant, & pompá Virg. Supponunt alij cultros, hæc ex Aelio Spartiano, Lutatio, Placido, Phoca Grámatico. Propertius. Succinctique calét ad noua sacra Popæ. M. Tullium, Diony. Alicarnasæus. M. vocat Attilium, dubiú tamé stetda veræ lectionis incolumitate magis oporteat credi.

DE TARQVINIO REGE.

(* M. Attilium vocat Diony. lib. iiij.) TARQVINIVS autem rex * M. Tulliú Duumuirum, quòd librum secreta ciuilium sacrorum cótinentem, custodiæ suæ commissum, corruptus Petronio Sabino describendum dedisset, culeo insutum in mare abijci iussit: idque supplicij genus non multo post parricidis lege irrogatum est. Iustissime quidem: quia pari vindicta parentum, ac Deorum violatio expianda est.

OLIV. LIBRVM (se. ci. sa. con.) Vnum ex libris sibyllinis fuisse intelligemus eiusmodi autem libri occulte seruabantur, & secrete, quoniam igitur duumuir id perfecit, quod celari oportuit iusto, supplicio affectus. (Est cor.) s. pecunia. (Duúmuirum.) Duo primum fuere tantummodo: qui libris Sibyllinis præficiebantur, & hi erant patritij, deinde x. præfecti sunt postea (Decéuiri.) xv. vsque ad syllana tempora, postremo. x. fuerunt, & licet fuerint plures in his tamen ij. virorum nomen remansit. (Culeo (Culeus.) in.) Culeus erat corium lupinum, in quo gallus, serpens, & symia includebantur, deinde qui eiusmodi supplicium meruisset, insuebatur hoc culeo, & in mare, vel in proximum fluenté, proijciebatur pœna autem erat, quia gallus serpentem, serpens symiá, symia hominem insequebatur: hoc autem supplicij genus parricidis irrogatum est. P. Maleolus, matre interempta, primus omnium insutus culeo in mare præcipitatus est. (Multo post.) Quia vsque ad tempora Syllæ, & Marij, qui sexagesimo fuerút ab vrb. cond. anno hoc, lege pompeiana, datum est ad populum. (Irrogatum.) Ininoctum, impositum. (Iustissime quidem.) Probant hanc P. R. sententiam iustissimam fuisse: qui voluerunt parricidas hoc eodem supplicij genere affici. (Vindicta pœna,) à præcedente, quod sequitur, nam ea pœna sequitur vindicta. (Expianda.) purganda.

ASCEN. TARQVINIVS autem Rex. probat iudicium Tarquinij regis in re fere simili dirés. Tarqui. autem rex iussit. M. Tul. duumuirum, id est fungentem cum altero viro officio custodiendi sacros libros, & vt vero simile est, sibillinos, insutum culeo, id est sacco coriaceo, abijci in mare, quòd, id est quia ipse corruptus scilicet pecunia: dedisset Petronio Sabino describendum, id est de Archetypo scribendum, aut transcribendum librum continentem secreta sacrorum ciuilium, commissum, id est creditum suæ custodiæ. Et id genus supplicij, videlicet insutum culeo cum symia, cane, & gallo gallinaceo immergendi in mare: irrogatum, id est facta rogatione, illatum cum lege scilicet sancita publice, multo post. Alij legunt, vt Aldinus codex attestatur, non multo post, quarum lectionum vtra sit verior, calculus iudicet, ad rem nihil refert. parricidis, id est interfectoribus parentum, & quidé iustissime sup. irrogatum est, quia violatio parentum, ac deorum est expianda, id est purganda pari, id est æquali vindicta, id est pœna, & vltione. Merito tamen debetur grauior Dei contemptori, quàm patris etiam occisori: nisi quod parricida omnis Deum in mandatis contemnit. Sane expiare est intuitu pietatis, id est vt Deum placemus, malum, & malos de medio tollere.

DE MARCO ATTILIO REGVLO, ET SENATORVM.

SED quæ ad custodiam * religionis attinent: nescio (* Cic. li. iij. de officijs.) an omnes M. Attilius Regulus præcesserit, qui ex victore speciosissimo, insidijs Hasdrubalis, & Xanthippi Lacedemonij ducis, ad miserabilem captiui fortunam deductus, ac missus ad S. P. Q. R. legatus, vt ex se vno, & sene complures Pœnorum iuuenes pensarentur, in contrarium dato consilio, Carthaginem petijt: non ignarus * ad quàm crudeles quamque etiam merito sibi infestos (* Liu. li. ix cap. ij.) Deos reuerteretur: verum quia his iurauerat, si captiui eorum redditi non forent, ad eos sese rediturum. Potuerunt profecto Dij immortales, efferata mitigare sæuitiam: ceterum quo clarior esset Attilij gloria, Carthaginienses moribus suis vti passi sunt, tertio Punico bello religiosissimi spiritus tam crudeliter vexati, vrbis eorum interitu iusta exacturi piacula. * Quanto nostræ ciuitatis Senatus venerabilior in Deos: qui post Cannensem cladem (* Liu. li. xxij.) decreuit, ne matronæ vltra trigesimum diem luctus suos extenderent, vti ab his sacra Cereris peragi possent: quia maiore pene Romanarum virium parte in execrabili, ac diro solo iacente, nullius penates mœroris expertes erát. Itaque matres, ac filiæ, coniugesque, & sorores, nuper interfectorum abstersis lachrymis, depositisque doloris insignibus, candidam induere vestem, & aris thura dare coactæ sunt, qua quidem constantia obtinendæ religionis, magnus cœlestibus iniectus est rubor, vlterius aduersus eam sæuiendi gentem, quæ ne iniuriarum quidem acerbitate ab eorum cultu absterreri potuerit.

OLIV. SED quæ ad custodiá) Hic. M. Attil. Regulus fuit, qui primo pun. bel. post grauissimas Charthag. clades illatas, tandé insidijs Hasdrubalis: & Xanthippi Lacedæmonij ducis captus, & Carthaginem ductus Romam missus est ad Senatum, vt ipsius permutationem omnes Carthaginensiú captiui restituerétur, cósentique solo eius sacramento, nullo alio de reditu suo valde illú astrinxerunt, hoc in Senatu cum Attilius exposuisset, primus de hac re sententiá rogatus negans pro se vno, & sene, tot iuuenes, & validos hostibus esse reddendos, in cuius sententiá facto senatusconsulto, non reddi. s. captiuos, cú, vt in patria remaneret, a familiaribus, & liberis enixe rogaretur, q dicerent, nefas non esse perfidis fidé non seruasse, nulla ratione adduci potuit, vt à fide desisteret, maluit ergo ad certú supplicium redire, q̃ iusiurandú violare. poterat hic saluti suæ consulere: sed quamuis se sciret ad sæuissimum hosté reditur ú, tñ religionem seruandum esse putauit, nouis náque, & exquisitis excéptorum modis excruciatus est, etenim resectis palpebris in machiná cóiectus est, cui erant aculei præfixi, vel claui cuspidibus acutis in interioré partem versi tractaque est p totam ciuitaté machina, & in oés partes versata, denique post multos cruciatus in mare deiecta Cicero in oratione contra Pisoné. Ne mihi ille M. Attilius regulus quem Carthaginiéses resectis palpebris, illigatú in machina necauerunt, vigilando supplicio vr affectus. Supplicium .n. fuisse senenú a Carthag. quo tpe Romam ad Senatú pro captiuorum permutatione legatum misere, qđ eiusmodi fuit, vt non statim eum interimeret, sed morté in die proferet eo cósilio, postea vero grassantem sensum veneno, cor rabesceret. Alij aliter ferunt de huius viri supplicio. dicunt. n. quòd eum Carthaginienses in atras, & profundas tenebras claudebát, ac diu retentum, post vbi sol visus erat ardentissimus, repéte educebant, & aduersus ictú solis oppositum continebát, atq; intendere in cœlú oculos cogebant, palpebrasq; eius, ne cóniuere posset, sursum deorsum ductas insuebát. Tuditanus autem somno diu prohibitum, atque ita vita priuatum refert, idq; (Tuditanus.) vbi Romæ cognitum est, nobilissimos pœnorum captiuos liberis reguli à Senatu deditos, & ab his in armario muricibus præfixo destitutos, eadem in somni a cruciatos interijsse. (Ad cu.) Ad cóseruationé religionis. Nescio q. d. credo, ita mihi videtur. (Speciosissimo,) pulcherrimo, & gloriosissimo. (Miserabilé) Describit fortunæ statum quæ fecit vt Attilius, qui semper multis prœ

lijs

lib vlt. ostendit. Nunc sum, inquit designatus ædilis: habeo rationem, quid a Pop. R. acceperim, mihi sanctissimos ludos maxima cum cæremonia cereri libero, liberæque faciendos, mihi floram matrem, populo, plebique ludorum celebritate placandum: mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt nominati, maxima cum dignitate, ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæ esse faciendos, mihi sacrorum ædium procurationem, mihi totam vrbem tuendam esse commissam ob earum rerum, laboremque, & sollicitudinem fructus illos datos, antiquiorem sententiæ dicendæ locum, togam prætextam sellam curulem, ædiles plebei ædibus tantum præerant l. ij. ff. de ori. iu. sic inscribitur. Itemque, vt essent, qui ædibus præessent, in quibus omnia scita sua plebis deferebat, duos ex plebe constituerant, qui etiam ædiles appellati sunt. [Circenses ludi.) Erant ideo, qui & Romani, sicut idem Cic. eodem loco testatur, hi fiebant in honorem Iouis, Iunonis, & Mineruæ. [Puerum histrionem.) Sũt qui velint histrionem ab histria dictum, quia primus, qui Romæ scenicam artem exercuit, ab histria venerit, alij non ab histria, sed ab hetruria accitos Romam histriones, fuisse dicunt erant autem histriones, qui latinæ ludij dicũtur, qui personati in scena comœdias, & tragædias agebãt, voce, & corporis gestu, de quibus Cic. in Par. Histrio, inquit, si paulalum se moueat extra numerum, aut si versus pronunciatus est syllaba vna breuior, aut longior, exibilatur, exploditur. Post aliquot annos. Quia in memoriã Romanis rediit, id factũ fuisse contra maiestatem populi Romani. Expiatum, expurgatũ, quia seruilis conditionis puerum excubijs Iouis præfecerat.

ASCEN. Capotivm est. Secundus titulus est de neglecta religione, in quo non minor superstitio Romanorum, & illusio demonum conspicitur, immo aliquanto euidentior. Nam miseri mortales se ob negligenter celebratos ludos cladem accepisse putabant, & forte acceperant, quos tum melius fuisset penitus fuisse omissos, At dices Dij iusserant sibi eos rite celebrari, fateor, sed quia iusserunt, significauerunt, se non Deos esse, sed malignos spiritus, scilicet qui per id genus spectacula animas mortalium captabant, & vt non intermitterentur, aut ne negligenter fierent, persuaserunt occulta inspiratione mala, quæ euenerant, propterea euenisse, cum vero similius sit, alias fuisse euenturum causas, sed futuram ab illis post cognita, siue ex astris, siue ex alia rerum dispositione tali negligentiæ, aut ante, aut post euentum imputasse fieri etiam potuit, vt Deo permittente propter eorum affectatam cæcitatem, demones, talem rerum exitum, qualem mentiti fuerant, procurarint. De qua re sane, docte, & abunde disputat diuus Aug. in j. lib. de Ciu. Dei. Ordo est. Creditum est Varronem .s. Caium te consulem dimicasse tam infeliciter, vt. s. eum dimicasse constat, cum Carth. apud cannas vicum apuliæ, ob iram Iunonis, quòd eum ipse ædilis. i. cum esset ædilis, faceret ludos circenses. i. Romanos à circo dictos, posuisset in tẽplo Iouis optimi maximi ad excubias tenẽdas, puerum histrionem. i. ludium, ac minimũ, quòd fere mollis erat, facie eximia, qua aut ipse ædilis captus erat, aut populus capi poterat, aut quòd seruus erat, alioquin quid retulisset? Quod factũ repetitum memoria. i. reductum in memoriam post aliquot annos est expiatũ, id est purgatum sacrificijs.

DE POTITIIS ET APPIO CLAVDIO.

* Liui. lib. ix.

HERCVLES * quoque detractæ religionis suę & grauẽ, & manifestam pœnam exigisse traditur. Nã cum Potitij sacrorũ eius ritũ, quem pro dono gẽti eorum ab ipso assignatum, velut hereditariũ obtinuerant aucto re Appio Censore, ad humile seruorũ ministeriũ transtulissent. oẽs. qui erant numero super xxx. puberes, intra annũ extincti sunt Nomenq; Potitiũ in duodecim familias diuisum, ppè interijt. Appius vero luminibus captus est.

OLIV. HERCVLES quoque detractæ,) Sicut graui supplicio Iupiter vltus est numen suum, & Hercules, qui cũ Potitij antiquissimæ familiæ eius sacris præpositi essent, & ab ipsu instituti, cumq; post aliquot annos suadẽte Claudio, ad seruorum ministeriũ sacrificia transtulissent iratus omnes illius familiæ paruo tpe interemit. Appiũ luminibus priuauit. [Detractę.) Diminutæ. Potitij sacrorum ritum.) Herc. vt auctor est Liu. post occisum Cacum pp abactas, boues, cum esset ad Euandrum deductus se Iouis filium per Caci mortem virtute probauit, ob quã rem ab Euandro benigne est hospitio susceptus, & pro numine habitus, denique ara maxima est ei constituta, quod Herculi Delphicus Apollo in Italia fore prædixerat. & Carmenta mater Euandri multo antea fuerat vaticinata, cum ergo de suo armento ad sua sacrificia boues dedisset inuenti sunt duo senex. Pinarius, & potitius, quibus qualiter se vellet coli ostẽdit. s. vt mane, & vesperi ei sacrificaretur, perfecto itaq; matutino sacrificio, cũ circa solis occasum essent sacra repetẽda. Potitius prior aduenit Pinarius postea exstis, iam cõsumptis: vnde iratus Herc. statuit, vt pinariorum familia tm̃ ministra esset epulantibus potitijs, & complẽtibus sacra, vnde & pinarij dicti sunt a πεῖνα, quæ græce dicitur fames, n. ã senem illum, vt vult Ser. constat alio nomine fuisse nuncupatum. Vnde Virg. Primusque potitius auctor. Et domus Herculei custos pinaria sacri. [Auctore Ap. Quia Appius auctor fuerat, vt hoc sacrificium transferretur ad ministeriũ seruorum. Sciẽdum est quòd teste Macr. saturnia. lib. 1. Sacris herculis mulieres inter esse nõ licebat. [Luminibus ca. est.) Oculis & luce priuatus. De hoc Appio dicemus lib. vij. c. de senectute, fuit autem qui cũ Pyrrho epirotarum rege pacẽ, quibus ille petebat conditionibus fieri dissuasit anno ab vrbe condita. cccclxj. teste Eutropio lib. ij.

Poticium. Cacum. Caci.

Pinarij.

Appius vnde cæcus.

ASCEN. Hercvles quoque, Significat, quæ vindicta prosecutus sit hercules suorum sacrorum ad seruos translationem, in quo mirabile est, quomodo eum pro Deo coluerint, quem mortuum nõ ignorarent, sed forte de diuis, aut Dijs factis ex hominibus id senserunt, quod vulgus de sanctis, nam non paucis persuasum est, sanctos sacro aliquo morbo sui cõtemptores persequi, quasi vero morborum sint auctores. eo quod precibus subinde à Deo remedia impetrent. Sed ordo est. Herc. quoque, id est etiam traditur à scriptoribus annalium Romanorum, exegisse, & grauem, & manifestam pœnam religionis suæ detractæ, id est imminutæ, & vilipensæ. Nam cum potitij antiquissimi illi Romani transtulissent ritum sacrorum eius) quem. s. ritum obtinuerant velut hereditarium assignatum ab ipso. s. herculæ genti eorum. i. potitiorũ pro dono) Auctore Appio censore ad humile ministerium seruorum, omnes. s. potitij puberes, qui erant super xxx. numero extincti sunt intra annum, id est spatio vnius anni, & nomen potitiũ diuisum in xij familia interijt prope. i. quasi totum, Appius vero auctor translationis captus est luminibus, id est excæcatus.

DE MILITIB. ROM. ET BRENNO.

ACER etiam sui numinis vindex Apollo, qui Carthagine à Romanis oppressa, veste aurea nudatus, id egit, vt sacrilegæ manus inter fragmenta eius abscissæ inuenirentur * Brennus Gallorum dux, delphis Apollinis templum ingressus, Dei volũtate in se manus vertit.

* Iust. li. xxiiij.

OLIV. ACER etiam sui numinis vindex Apollo,) Apollo nihilo segnius, & ipse suum numen vltus est. Cum enim Scipio Aphricanus inferior Carthaginem militibus diripiẽdam concessisset, quidã Apollinis templum ingressus eius simulacrum aurea veste indutum spoliare tentauit, quare indignatus Apollo, id egit, vt sacrilegæ manus inter fragmenta vestis, & fimbrias à corpore abscissæ reperirẽtur. [Inter fragmẽta,) Inter fimbrias. Acer vindex. Vehemens & asper vltor. [Brẽnus Gallorum dux,) hic fuit, quo duce Roma capta, & incensa fuit, s̃m quosdã. [Apollinis templũ.) De hac spoliatione tẽpli meminit Iust. [In se manus vertit.) Instinctu numinis, hoc est instigante numine se ipsum gladio trãsfixit, quia eius tẽplũ ingressus fuerat violaturus.

Brẽni mores.

ASCEN. Acer sui &c. Ingeniose, ne suos sacrilegij taxet, apertius meminit de vindicante Deo, quàm de ijs, de quibus vindictam sumpsit, dicens. Apollo etiam, q. d. nõ solũ Herc. sup. acer. i. vehemẽs, & acerbus vindex numinis sui. s. læsi, qui Carthagine oppressa à Romanis, sub Scipione minore nudatus veste aurea, egit, id, vt manus sacrilegę. i. quæ sacrilegiũ commiserant, inuenirentur abscissæ (non dicit a quo quasi à numine factum sit, cum forte à petentibus partem prædæ factũ putes) inter fragmenta. s. tunicæ, vnde ea non intertexto, sed obducto auro erat. Brennus &c. Affert secundum exemplum de vindicta Apollinis in sacrilegiũ Brenni ducis Gallorum in Gallogræcia, qui cum Delphicum tẽplum spoliasset in furorem versus sibi manum intulit. Ordo est. Brennus dux Gallorum ingressus templum Apollinis Delphis, id est quod erat opulentissimum apud Delphos, vertit manus in se, id est seipsum interemit voluntate Dei, scilicet Apollinis.

THEO. In se manus vertit.) Quomodo dolorem vulnerum ferre non posset, vt Trogus autumat, vt Pausanias, impar inuidiæ, quæ flagrabat apud suos ob rem male gestam. [Ingressus.) castiga aggressus. Apoll. enim templum Brennus ingressus nõ est. nisi templum pro finibus accipias, & luco templi.

Nec

DE FVRVLLIO.

*Diony. lib. 51. NEC minus * efficax vltor contemptæ religionis filius quoque eius Aesculapius, qui consecratum templo suo lucum à Turulio præfecto Antonij, ad naues ei faciendas: magna ex parte succisum dolens: inter ipsum nefarium ministerium, deuictis partibus Antonij, imperio Cæsaris morti distinatum Turulium, manifestis numinis sui viribus, in eum locum: quem violauerat traxit: effecitque, vt ibi potissimum à militibs Cæsarianis occisus, eodem exitio, & euersis iam arboribus pœnas lueret, & adhuc superantibus, impunitatem consimilis iniuriæ pareret: suamque venerationem, quam apud colentes maximam semper habuerat, Deus multiplicauit.

OLIV. NEC minus efficax vltor.) Deuictis partibus Bruti Cassi Cæs. interfectorum, Oct. Antonius, & Lepidus inter se orbem diuiserunt Octa. occidentem plagam. Antonius orientẽ. Lepidus meridianã obtinuit. Et cũ Octauiã Octauij sorore Anto. duxisset vxorem, vt inita confederatione vim maiorem posset habere, se contulit in Aegyptũ, vbi captus illecebris Cleopatræ Reginæ diuortij libellum paulo post misit Octauiæ. Quare indignatus Augustus bellum intulit Antonio, quem cũ Cleopatra Nauali prœlio apud Leucadem ambrachiæ promontoriũ superauit. Cuius cladis acceptæ causam illam fuisse dicũt, quòd Ant. perfectum quẽdam in lucum Aesculapio consecratum ad ligna succidenda nauiũ conficiendarum gratia misisset, nam casus ita tulit, vt eo ipso tẽpore quo ligna cedebantur. Antonij partes deuincerentur, vbi lucum cædendo violauerat. Lucum.) Lucus dicitur quasi luce carens. & per antiphrasim dictus est, quia non luceat, nã arborũ densitate radij solis lucũ penetrare non possunt. Sic. n. Seru. sic Priscianus sentiunt, multa nomina per antiphrasim dicta esse, vt bellum, parce, lucus, alij de luco aliter sentiunt, sed hos ego auctores habeo. (Ministerium) Dũ excidererentur trabes. (Lueret.) persolueret. (Superantibus). s. arboribus hoc est restantibus. Impunitatẽ.) ne quis postea id impune auderet facere.

ASCEN. NEC minus. Nec. i. & non, & Aesculapius filius eius. s. Apollinis, non minus efficax vltor sup fuit religionis contẽptæ, q dolens lucum. i. sylua incæduam, & sacram, consecratũ templo suo, id est ad obseruantiam templi, succisum sup. esse ex magna parte à Turulio præfecto Antonij ad naues faciendas ei. s. An. partibus Antonij deuictis. i. postquam partes Antonij erant deuictæ, inter ipsum nefarium ministerium. s. dum adhuc naues fierent traxit. s. Aesculapius. Turulium destinatum morti imperio Cæsa. s. Augusti, manifestis viribus sui numinis. i. suæ diuinitatis in eum locũ. Scilicet lucum, quẽ violauerat, & effecit, vt ipse Turulius, occisus à militibus Cæs. potissimũ ibi, cum alibi occidi potuisset, lueret pœnas eodẽ exitio, &. i. simul arboribus euersis, & pareret. i. acquireret arborib⁹ adhuc supantibus. i. extãtibus, impunitatẽ cõsimilis iniuriæ, ne euertãtur, & Deus. s. Aesculapius multiplicauit venerationẽ suã, possessiue ꝓpote) q̃ habuerat maximã apud colẽtes.

DE QVINTO FVLVIO.

*Liu. lib. xlij. Tegula. Hymbrices. QVINTVS autem * Fuluius Flaccus impune nõ tulit: quod in censura regulas marmoreas ex Iunonis Laciniæ templo in ædem Fortunæ equestris, quam Romæ faciebat, transtulit. Negatur enim post hoc factũ mente constitisse, quinetiam per summam ægritudinem animi, expirauit: cum ex duobus filijs in Illiryco militantibus, alterum decessisse, alterum grauiter audisset affectũ * cuius casu motus Senatus, tegulas Locros reportandas curat, decretique circunspectissima sanctitate impium opus Censoris retexuit.

*Hoc Paulo aliter Liui.

OLIV. QVINTVS aũt Fuluius Flaccus.) Hic etiam ostenditur maiorum diligentia, quàm in seruãda religione habuere, ne quid animo prætermitterent expiandũ, q Dijs aliquo modo displicere cognouissent, abbreniator Liuij Fuluius, inquit, Flaccus censor templum Iunonis laciniæ regulis marmoreis spoliauit: vt ędem quã dedicauerat, tegeret, Huius fuit vxor Sulpitia, q̃ vt Nasica iudicio Senatus omniũ optimus, sic matronarum sententia oium castissima iudicata fuit. (In censura.) Dũ censor esset, qui alienos mores damnare consueuerat. ipse in sacrilegium incidit, (Tegulas:) Tegulæ dicuntur, quibus recta teguntur, vnde a tegendo dictæ sunt tegulæ, sunt & hymbrices ab hymbre dictæ. (Iunonis laciniæ.) Lacinius latro fuit nobilissimus, qui extrema Italiæ multis latrocinijs infestabat, hũc Hercules cũ occidisset ad expiationem loci, placationẽque Iunonis, q̃ sibi irata dicebatur, ei tẽplum dedicauit, & à nomine latronis Iunonẽ laciniã appellauit. Virg. Hic sinus Herculei, si vera est fama tarenti. Cernitur, attulit se diua lacinia contra. Alij dõt a rege cõditore fuisse nominatũ templũ illud, de quo diuersas scriptorum sententias inuenio, vbi situm fuerit, nam Val. cum dicat in fine huius exẽpli, cuius casu motus Senatus, tegolas locros reportãdas curauit, innuere videtur, locris fuisse tẽplum istud. At Liuius lib. iiij. secundi punici belli circa principiũ, crotonæ fuisse ostendit, cum in descriptione illius vrbis dicat. In vrbe nobile templum, ipsa vrbe erat nobilius laciniæ Iunonis sanctum omnibus, circa populis, & paulo infra. Templum, inquit, inclytum diuitis etiã, non tantum sanctitate. At Stra. lib. vj post fines crotoniatas esse vult. Post Scyllaceum, inquit, crotoniatarum fines sunt, & Iapigũ terna promontoria, deinde laciniæ Iunonis templum superiori ætate locupletissimum, donisque frequentissimis plenum. Theoclitus vero in quadam ægroga ex parte orientali propinquum crotonæ esse significat, constat tamen promontorium lacinium in regione Locrensi fuisse teste Plin. nat. Hist lib. iij. in descriptione locrorum. In eadem fortunę. Templum Deæ fortunę, quę in sidens equo fabricata fuerat, & erecta. (Transtulit.). s. locris Roma. (Mente cõ.) Mente sana fuisse. (Per summam ęgritudinem.) per summum dolorem, & animi pertorbationem, nam ægritudo tam animi, quàm corporis, dicitur ægrotatio corporis tantum male valentis, In illyrico in bello, quod gessit P. R. aduersus Persem Macedoniæ regem & illyricos, fuit Circunspectissima, diligentissima, & clarissima. (Retexuit.) Deleuit, translatio sumpta a textoribus, nam qui texunt fila in ordinem redigunt, qui vero retexunt opus in ordinem redactum delent, ergo retexuit, deleuit, & emendauit.

Aegritudo.

ASCEN. QVINTVS autem Ful. Tacet neglectam religionẽ à Quinto Fuluio censore in transferendis regulis, quam si Deus nũc statim puniret in ablatis sacris, grauem in multos videremus animaduersionem, cum multo tamẽ grauior eis maneat. Ordo est. Quintus autẽ Fuluius Flaccus non tulit. i. non abstulit, aut non transegit impune. i. sine punitione, quod transtulit in cẽsura super sua, regulas marmoreas ex tẽplo Iunonis laciniæ, quæ apud locros colebatur, in ædem i. tẽplum fortunæ equestris, quam ædẽ faciebat Romæ. Enim pro quia, negatur constitisse mentẽ. i. compotẽ, aut compotẽ fuisse mentis post hoc factum, quinetiam. i. insuper expirauit per summã ęgritudinem. i. afflictionẽ animi, cum audisset alterum ex duobus filijs militantibus in illyrico decessisse. s. de hoc mũdo. i. mortuum esse, & alterũ affectũ grauiter. i. graui morbo. Cuius. s. Quinti. Fuluij casu. i. calamitate Senatus motus curauit tegulas reportãdas locros, & retexuit. i. dissoluit impiũ op⁹ cẽsoris circũspectissima. i. prudẽtissima sãctitate decreti.

DE PLEMINIO LEGATO SCIPIONIS.

*Liui. lib. xxix. TAM mehercule: quàm * Pleminij legati Scipionis in thesauro Proserpinæ spoliando scelera tam auaritiam iusta animaduersione vindicauit. Cum enim eũ vinctum Romam protrahi iussisset, ante causæ dictionẽ in carcere, teterrimo genere morbi cõsumptum est: pecuniam Dea eiusdẽ Senatus imperio, & quidẽ summam duplicando, recuperauit. Quæ quod ad Pleminij facinus ptinuit, bene à patribus C. vindicata. Quod ad violentas * regis Pyrrhi sordeis attinuerat, seipsam potenter, atque efficaciter defendit: coactis enim Locrensibus ex thesauro eius, magnam illi pecuniam dare: cum onustus nefaria præda nauigaret, vi subitæ tempestatis tota cum classe, vicinis deæ littoribus illisus est: in quibus pecunia incolumis reperta, sanctissimi thesauri custodiæ restituta est.

*Pyrrhi sordes.

OLIV. TAM me Hercule) tam Senatus retexuit opus cẽsoris, q̃ vidicauit auaritia &c. Pleminij legati pleminiũ legatũ Scipio. locris. Cũ psidio P. R. præfecerat, qui præter multa facinora, quæ fœda nimis, & indigna in locrensis ediderat, tẽplum

quoque

quoque proserpinæ, quod ibi nobilissimum, & opulentissimom fuetat, nimia auaritia tactus, diripuit, nam ibi thesaurum ingentem reposoerunt locrenses, quem ex ipsius Proserpinæ locro cõfecerant, cũ ibidem magni quotidiani prouenius imponeretur. Quare legatus thesauri cupiditate captus, pecuniam surripoit, qđ vbi resciuit Senatus legatũ Romam vinctũ deduci iussit, Cognita deinde causa, vbi culpæ affinem esse intellexit, in carcerem trudi iussit, vbi pediculari morbo, vt qoidam nolont, ante causæ dictionem consumptus est. Verũ non minus ipsa se Dea, q̃ eius numen Senatus vindicaoit. Constat.n. teste Liuius lib.ix. secũdi punici belli post direptionem sacræ peconiæ iam omnibus sacrilegio contactis iniectum esse fororis, vt numinis instinctu oẽs inter se, dux in ducem, miles in militem hostili quadam rabie conuerterentur, nã capto poculo argenteo ea oppidani cuiosdã domo, perniciosa statim orta est seditio inter Pleminiũ & tribunos militũ, vbi accensa pugna vulneratis, cesisq. nonnullis, cũ Plem. de tribunis tanquam seditiosis auctoribus pararet somere supplicium illorũ militis ex recenti victoria ferociores facti ex omnibus locis ad opem ferendam concurrunt, qui cum violata virgis tribunorum corpora vidissent, in multo in potentiorem irã accensi sine respectu non maiestatis modo, sed ẽt humanitatis in legatum mulctatis lictoribos impetum faciunt, ipsumq. à suis inter cœptom, & seclusum hostiliter lacerarunt, & prope exangoẽ, naso, auribusq. mutilantis relinquunt. Quibus rebus ad Scipionẽ delatis, qui tunc erat messanæ, post paucos dies locros cũ exercitu venit, & cognita caosa tribunis sontibus iudicatis, & in vincula coniectis, vt Romã ad Senatum mitterentur, messanam rediit. Ple. impotens ire tribunos ad se attrahi iossit, laceratosq. omnibus soppliciis, quæ pati corpus vllum possit, interfecit, nec satiatus viuorũ pœna insepoltos proiecit, simili crudelitate locrẽsium principes est vsus, quos ad conquerẽdas iniurias ad P. Scip. profectos audiuit. Hunc igitur cathenis vinctum Romam tractũ fuisse ferunt, & in carcerem coniectum, & ante dictionem caosæ mortuum, Clodi tamẽ Licini in lib.iij. rerum Romanarũ refert; hunc ludis votiuis, quos Romæ Aphricanos iterum consul faciebat, conatum per quosdã, quos pretio corrũperat, aliqoot locis vrbem incendere, vt frangendi carcerem, fogiendiq. haberent occasionem. Patefacto deinde scelere delegatum in Tulianum ex Senatosconsulto, ibiq. teterrimo mortis genere consumptum. [Ante caosę dictionem) Anteq̃ dies statota veniret, vt caosam diceret. [Teterrimo gñe morbi). s. pediculari morbo, ergo teterrimo, fœdissimo, aspertimo. [Pecuniã Senatus,) Vbi quantitatem pecuniæ Senatos intellexit, quã obstolerat legatus, doplicẽ reddi iussit. [Qoę quantũ ad Pleminij) Phyrrhus cũ è Sicilia cediẽs locros classæ præteruceheretur, inter alia fœda, quæ in locrenses facinora ædidit, thesaoros qooque Proserpinæ intactos ad eam diẽ spoliauit, atque ita pecunia in naues imposita ipse terra est profectus. Classis postero die fœdissima tempestate lacerata fuit, omnesq. naues, qoæ sacram pecuniam habuerant in litora locrensia reuectæ. Liu. lib. ix. secũdi belli punici, vbi de Pleminio loquitur, nã auaritia, inqoit, ne sacrorũ quidem spoliatione abstinuit, nec alia modo tẽpla violata, sed proserpinæ ẽt intacti omni ætate thesauri præterquam, q̃ à Pyrrho, qui com magno piaculo sacrilegij sui manubias retulit, spoliati dicebantur, ergo sic ante regiæ naues laceratæ naufragiis, nihil in terrã integri pręter sacrã pecuniam Deæ, quam asportabant extoleraot. Tũ quoqoe alio genere cladis eadem illa pecunia omnibus contactis ad violationẽ templi furorem adiecit. hac igitur tanta tempestate, & cladæ superbissimos rex eductos Deos esse, pecuniam omoem conquisitam in thesauros Proserpinæ referri iussit, nec tamen illi vnquã postea prosperi quidqoã euenit. Pulsusqoe Italia torpiter satis ignobili, atq, inhonesta morte temere nocte ingressus argos occubuit. Senatus igitor quaotum ad Pleminiom pertinet, Deã vltoa est, qđ vero ad Pyrrhũ spectat, Dea seipsam vindicauit. [Sordes) Auaritiã, sic.n. maiores auaritiã sordes appellarunt, quia nihil hoiem faciant sordidiorem q̃ auaritia. Sal. Auaritia pecuniæ studium habet, quam nemo sapiens cõcupiuit, ea qoasi malis venenis imbota corpus, animumq. virilem effœminat. [Nefaria) q̃a ptrasas, hoc est ius diuinũ acceperat. [Vicinis Deæ) Haud procula Locris. [Illusus) Impactus. [Sãctissimi thesauri) Thesaurus proprie dr̃ locus, vbi pecunia, vel alia res p̃ciosa seruãda reponit.

ASC. TAM me Hercule. Cõtinuatur sermo superiori. Nã ordo est. Mehercule tam spectata sanctitate retexuit senatus impiũ factum Quinti. Fuluij q̃. i. quantum iusta aĩaduersione uindicauit sceleratam auaritiã Plemmij legati Scipionis in spoliãdo thesauro Proserpinæ com .n. iossisset eum pertrahi uinctum Romam, cõsumptus est ante causæ dictiooem. i. purgationem facti, teterrimo .i. durissimo genere morbi in carcere, Dea.. Proserpina, recuperaoit imperio eiusdem senatos pecuniã .s. ablatam, & quidem duplicando summam, quia non est satis ablatũ restituere in sacrilegio. Quæ quod &c. Prosequitur sacrilegiũ Pyrrhi regis Epyrotarũ in eodem thesauro, & eiusdẽ Deæ in eom animaduersionem, ordo est. Quæ. s. Dea Proserpina, bene vindicata est à patribus cooscriptis. i. à senatu R. quod. ẽ. quantum, alij legunt qoantũ, pertinoit ad facinus Pleminij. s. legati Scipionis, & quod attinuerat ad uiolẽtas sordes. i. rapinas sordidas Pyrrhi regis, qui cũ rex esset opulẽtissimus, & nobilissimus, non debuit gloriam suã sacrilegio inquinare, defendit seipsam, aot ipsa defendit se potẽter, atque efficaciter, qoia ablata recepit. Enim pro quia Locrẽsibus coactis. i. postquam Locrenses fuerant coacti dare illi. s. Pyrrho magnam pecuniã ex thesaoro eius. s. Deæ, cũ nauigaret onustus præda nefaria, illisus est cũ tota classe litoribus uicinis Deæ .i. tẽplo ipsius Prosarpinæ, vi tempestatis subitæ. s. subito ortæ, in qbos. s. litoribus pecunia reperta incolumis. i. non submersa, nec imminota à Pyrrho restituta est custodiæ sanctissimi thesauri. A

Hoc aũt gñe vindictæ quasi bolo quodam obiecto inescauerunt dæmones mortalium mentes, nã com scirent legem Dei animis nostris Inscriptam, qua iudicamus fortum, ne dum sacrilegiũ iniquum esse, vindictam intulerunt nõ à scelere, vt abstinerent, sed vt idolatriæ firmius inhærerent, nihil enim ab hoste generis humani expectandum, quod non in maius vergat detrimentum.

ATQVI:) Valerius hoc non ait. Antonij partes ad Aesculapij lucũ superatas, id qđ historiæ fides nõ habet, sed Antonij fractis opibus ad Actium ad Octa. duci iussum Toruliũ à militibus esse interẽptum in ipso potissimũ luco, quem succiderat, in quo manifesta nominis Aesculapij vis apparet. Pleminij. Antiqoi codices, partim Posthumij Leuini legunt, partim P. Leuinij, nec affirmare quisquam potest hoc an illo modo rectius apud Liuium scribatur, Lubricus enim lapsus est à P. Leuino in Pleminium; THEO. PHIL.

EXTERNA:

DE MASSINISSA REGE.

AT non * similiter Masinissa rex Numidarum, cuius cum præfectus classis Melitam appulisset, eque fano Iunonis dẽteis eburneos eximiæ magnitudinis sublatos, ad eum pro dono attulisset, vt competit vnde aduecti essent, quinqueremi reportandos Melitam, inq. templo Iunonis collocandos curauit, insculptos genteis suæ literis, significantibus regem ignorantem eos accepisse, libenter deæ reddidisse. Factum Masinissæ animo, quàm Punico sanguini * conueniens, quanquam quid attinet mores natione pendi. in media barbaria ortus, sacrilegiũ rescidit alienum.

* Cic. Verr. v. Proserpinæ tẽplũ locris. *Conuenientium.

AT nõ similiter Masinissa) hic fuit Pyrro longe dissimilis, qui non modo sacrilegium non commisit, verum etiam commissum emendauit. Nam cum eburneos dentes de Iunonis tẽplo sublatos sibi dono datos esse cognouit, ei quàm primũ restituendos curauit, qđ eo magis laude dignum fuit, quã cũ barbarus esset, alienum sacrilegium emendare voluerit. [Melitam.) insula in Siculo mari posita, haud longe à Sicilia periculoso disiuncta mari, vt testatur Plin. lib. iij. nat. hist. & Cic. Verrinarũ, in hac aũt fuit oppidum eiusdem nominis, à quo non longe in promontorio fanũ Iunonis fuit antiquom somma cum reuerentia celebratum, de quo sublati fuere dentes eburnei supra dicti Melita vero penultimã corripit. Ouid. de fastis, Fertilis est Melitæ sterilis vicina cosiræ insula, q̃ Lybici verberat vnda freti. De hac insula Liu. xxj. lib. à Lilybeo, inqt cõsul Hierone cũ classe regia dimisso relictoq. prætore ad tuendã Sicilię orã, ipse insulã Melitã, quæ à Carthagini. tenebat, traiecit Dentes eborneos. elephãtinos. Literis. s. Lybicis. [Ignorantem. (neq; illos accipisset, si Iunonis fuisse existimasset. [Libenter reddidisse.) Postquã cesciuit de tẽplo Iunonis fuisse sublatos, & laudat Vale. Masinissæ factũ q̃ propinquior fuerit regali aĩo, qoàm Punico, tametsi sanguine, & natione Punicus esset, tũ sui quodammodo oblitus videbatur. [Quã Punico.) Quàm pro nõ dixit. [Sãguini.) Qoia constat magnificum fuisse, & liberalem regem, quod maxime cognitũ est postq̃ se socium fecit Pop. R. [Quãquam quid?) Qoid loquit. opus est mores ea nationibus considerare, cum in media barbarie OLIV. Melita insula.

barbarie natus sit Masinissa,qui non modo aufugit sacrilegium sed ab alio commissum correxit,& emendauit. [Mores natione, perpendi) Sicut de Themistocle legitur,quem Seriphio cuidam respondisse ferunt,nec si Atheniensis esses, clarus vnquam extitisses,nec ego,si Seriphius essem ignobilis. Cum ille patriam diceret Themistocli dedisse nobilitatem. [Perpendi,) Aestimari, translatio sumpta à pensante. nam qui pensat pondus, æstimat. [Rescidit) Deleuit, cuius verbi præterit cõtra penult. ceterorum naturã corripuit. Ouid. Nã cœlo terras,& terris abscidit vndas.

ASC. AT non &c.) Superius exẽplum mistum quodãmodo erat, quia de externo rege,sed in Italia rem patrante, cum Pleminij domestici viri mentione,nunc externum affert, quod etiam duplex est. Nam quantum ad sacrilegium præfecti classis pertinet, neglectæ religionis est, quantum vero ad Masinissæ restitutionẽ obseruatæ est religionis exemplum. Ordo est. At Masinissa rex Numidarum, & amicus Rom. Pop. pater Iugurthæ,de quo Salust. non similiter.s.Pyrrho sup. fecit,cuius cum præfectus classis appulisset sup. classe. Melitam.i.ad eam insulam,quæ in Carthaginis erat ditione,in mari Siculo posita. Virgil.in iij.Aen.datiuo construxit terminum ad quem dicens. Hic me digressum vestris Deus appulit oris, hic accusatiuo iungitur gratia præpositionis,vel aduerbialiter.secundum autem Vallam subauditur, se aut nomen,quis accusatiuus est, vnde non dices,ego appuli, sed appulsus sum (sic tamen legitur) & perfectus attulisset pro dono ad eum .s. Masinissam, dentes eburneos,hoc est elephãtinos, miræ magnitudinis,sublatos è fano Iunonis,vt.i.postquam cõperit.i.resciuit vnde.i.de quo loco essent aduecti,curauit reportandos, quinque remi sup.nau.i.habẽte quinque remorum ordines Melitam.s.in Melitam insulæ eiusdem nominis vrbem,& collocandos in templo Iunonis,insculptos literis suæ gentis.i.numidicis,significationibus regẽ accepisse eos ignorantem.s.quòd sacri essent, & reddidisse Deæ libenter,quasi dicat volentem, & scientem. Factum.i.quod factum est conuenientius .i. consonantius animo Masinissæ, qui præter morem gentis fidus, & iustus erat, quàm sanguini Punico, quia fere perfidi,& sacrilegi sunt Pœni, à Pœnus autem fit punicus,vt à pœna punio,& à mœnibus munio,versa dipthongo in u longum, vbi nos legimus conuenientibus,alij legunt conueniens , vnde Oli. exponit quàm pro non vt sit factum qui.i.non conueniens &c. Quanquam .i. tametsi, quid attinet.s.ad Vnam censuram,mores pendi.i.æstimari,& appreciari,natione.i.à loco,in quo contingit nasci, quis vbique terrarum,& boni & mali,non quidem nascuntur,sed nati fiũt (multum tamẽ ad mores facit patria,sed plus disciplina) Masinissa ortus in media barbarie,quis in Numidia,rescidit.i.dissoluit, & irritum fecit sacrilegium alienum,i.ab alio commissum,vnde quãtum ad Masinissam superioris tituli est argumentum.

DE DIONYSIO SYRACVSANO.

Syracusis genitus * Dionysius, tot sacrilegia sua quot iam recognoscimus,iocosis dictis prosequi voluntatis loco duxit,fano enim * Proserpinę spoliato Locris,cum per altum secundo vento classe veheretur:ridẽs amicis,viderísne, ait, quàm bona nauigatio ab ipsis Dijs immortalibus sacrilegijs tribuatur? Detracto etiam Ioui Olympio magni ponderis * aureo amiculo, quo eum Tyrannus * Hiero è Manubijs Carthaginiensium ornauerat: iniectóque ei laneo pallio, dixit, Aestate graue esse aureum amiculum, hyeme frigidum: laneum autem ad vtrunque tempus anni aptius. Idem Epidauri Aesculapio barbam auream demi iussit: quòd affirmaret,non cõuenire patrem Apollinem imberbem,ipsum vero barbatum conspici. Idem mensas argenteas, atque aureas è fanis sustulit. Quodq; in his more Græciæ scriptũ erat, bonorum deorum eas esse: Vti se bonitate eorum prædicauit. Idem victorias aureas,& pateras,& coronas,quæ simulacrorum porrectis manibus sustinebantur,tollebat, & eas se accipere,non auferre,dicebat, perquam stultum esse argumentando,à quibus bona precamur, ab his porrigentibus nolle sumere. * Qui tametsi debita supplicia non exoluit, dedecore tamen filij,mortuus pœnas rependit,quas viuus effugerat. Lento enim gradu ad vindictam sui diuina procedit ira,tarditatemque supplicij.grauitate compensat.

* Cic.lib. 3. de nat deorum.
* Proserpinæ fano.
* Iouis pallium.
* Gela
* Iust.li. 20 et 21

Syracusis genitus Dyonisius) Nunc de tyranno Dionysio loquitur,qui valde dissimilis fuit Masinissæ, nã hic adeo religiones contempsit, vt iocabundus multa sacrilegia commiserit,& quanquam ipse pœnas euaserit,eius tamen filius grauissimas pœnas dedit.Nam regno pulsus,Corinthum se contulit, vbi præ inopia literarum ludum in publico aperire coactus est. [Syracusis genitus) Bene inquam dixit non oportere mores natione perpendi,dum Masinissa in media barbarie natus sacrilegium emendauerit. Dion.vero Syracusis genitus,quam constat vrbem Græcorum fuisse præstantissimam,vbi studia humanitatis exercebantur,non tamen ab ingenio suo discedere potuit, qui sacrilegia multa cõmitteret.[Syracusis) Ac si diceret,in qua mores,& philosophorum præcepta vigebãt. Syracusæ,teste Cic. Verrinarum lib. vj. omnium Græcarum vrbium maxima, atque pulcherrima fuit.[Recognoscimus) Quia nota ferme sunt omnibus eius sacrilegia. Prosequi narrare.[Ioui Olymp.) Templum fuit Iouis Olympij in vrbe Acarnania haud procul a Syracusis, sicut vult Cic.in Ver. Alia,inquit,vrbs est haud procul a Syracusis,cui nomen est Acarnania, in qua Olympij Iouis antiquissimum fanum est.[Amiculo) Parua amictu,hoc est palliolo. [Manubijs Carthaginensium) Quas à Scip. Africano superiore acceperat.[Epidauri Aesculapio barbam,) Epidãnus vrbs est Epiri, quæ nũc Dyrrhachium dicitur,Epidaurus vero,teste Sol. lib. de memorab.mun.vbi loquitur de Achaia, vrbs est Achaiæ, querno nemore redimita,& Aesculapij delubro percelebris, dicit enim Inachus Achaiæ amnis argolicum secat tractum,& reliqua, dein de subiungit.Epidauro decus est Aesculapij sacellum, cui incubãtes ægritudinum remedia capessunt de monitis somniorum,vnde & Aesculapius Epidaurius sæpe dictus est. Ouid.de Pont. Afferat ipse licet sacras Epidaurius herbas. Sanabit nulla cordis ope, Strabo lib. viij. in descriptione locorum Achaiæ, Epidaurus, inquit,antea Epicaurus vocabatur,eã Cares,Aristotele teste, occuparunt,sicut & Hermionem, redeuntibus vero Heraclidis Iones ex Attica tetrapoli.i.quaternas vrbes continente, eos ad Aegos comitantes etiam in vnis cohabitauere mœnibus, hæc aũt non parum insignis est ciuitas, præsertim ea Aesculapij claritate nobilitata, quem varia morborum genera curasse somniant suos homines, erat vero templum ægrotantium multitudine vsquequaque refertum,pendentibusque tabellis, in quibus sanati langores erant inscripti,quemadmodum & in Coa fiebat insula pariter,& trica. Sita vrbs est in ipso Saronici sinus recessu intimo, stadijs xv.ciuitatem habens nauigationẽ &c. Pli. quoque lib.iij. nat.histor.asserit hanc vrbem esse in Achaia, hinc est quod vehementer admirer Seruium in expositione carminis illius Georg. Taygetiq. canex domitria Epidaurus equorum, dixisse Epidaurum esse ciuitatem Epiri quis nobilissimam,sed in culpa librariorum factum esse arbitror, qui nominis similitudine decepti Epidaurus pro Epidamnus scripserit,quãquam omnes tam veteres, quã nouiter impressi codices,quos legerim, Epidaurus habeãt, in hoc igitur Epidauro Achaiæ ciuitate Aesculapius religiosissime colebatur,cuius simulacrum fingebatur barbarum, quippe q Deus esset medicinæ,Apollinis vero eius patris imberbe, hic ergo videns auream barbam Aesculapij è mento pendentem, eam demi iussit,incongruum esse dicens,patrem imberbem,& filium esse barbatum.[Idẽ mensas argenteas) Mos fuit apud antiquos, vt mensæ argenteæ in deorum templis consecrarentur. in his autem inscribebatur titulus τῶν ἀγαθῶν θεῶν .i. bonorum deorum, hic vbi literas legisset,iniquum sane,inquit, esse deorum bonitate non vti. [Victorias aureas) Insignia victoriæ,Cic. victoriolas dixit diminutiuum. [Victorias) Deæ victoriæ statuas, mos fuit apud maiores,vt imperatores ex hostibus partu victoria, statuas quasdam, & imagines Deæ Victoriæ consecrarent. Quintilianus de institut.oratoria lib.is. Themistocles,inquit,aureas victorias conflare volebat,pateras, & coronas sicut apud antiquos fiebant.[Porrectis manibus,) Quasi offerri viderentur. [Accipere) Non auferre. Differentia inter accipere,& auferre. Nam id accipitur,quod vltro datur, aufertur vero, quod ab inuito extorquetur,ergo accipimus datũ,auferimus negatum. [A quibus bona precamur) Nos Deos,inquit,quotidie precamur,vt nobis bona concedant,& cũ vltro offerunt, accipere recusabimus?[Qui tametsi debita supplicis) Cic.de nat.deor.lib.vlt.ostendit hũc feliciter mortuũ,dicit enim hunc non Olympius Iuppiter fulmine

OLIV

Syracusæ
Accipere auferre.

ne percussit, non Aesculapius misero, diuturnoque morbo tabe scentem interemit, at qui in suo lectulo mortuus in triumphantis modum in rogum illatus est, eamque potestatem, quam per scelus nactus est, quasi iustam, & legitimã hereditatis loco filio suo tradidit, sed tamen eam diutius retinere nõ potuit. nam regno pulsus ludi magister factus est, & in triuio literas docuit, & hoc modo patri pœnas filius dedit. Sed de huius sacrilegij regis morte Iustinus vehementer à Cic. dissentit, non enim feliciter mortuum in suo lectulo iacẽtem, sed à suis crudeliter necatum fuisse, dicit in fine lib. xxj. suorum epitomatum dixit enim Dio. quẽ paulo ante non Sicilia, non Italia capiebat, assiduis belli certaminibus, victus, fractusque ad postremum insidijs suorum interficitur, sed magis Cic. credendum est. At Corne. nepos dicit hũc manu forti, bellique peritum fuisse, & quod in tyranno non facile reperitur, minime libidinosum, non luxuriosum, non auarum fuisse, nulliusque rei cupidum, nisi sanguinis, perpetuique imperij omnem eamque rem crudelem. [Dedecore fi.) de quo multa Iust. lib. xx. vt diximus, sed quod ad hanc rem pertinet dicit illũ in segnitiem lapsum saginam corporis & nimia luxuria, oculorumque valitudinem contraxisse, adeo vt non solem, non puluerem, non denique splendorem ipsius lucis ferre posset, pulsum deinde Syracusis Corinthũ se recepisse, vbique humillima quæq; tutissima existimãtem in sordidissimum vitæ genus descendisse, non contentum in publicu vacari, sed potare, nec conspici in popinis, lupanaribus. sed totis diebus residere, cum perditissimo quoque de minimis rebus disceptare, pannosum, & squalidũ videri, risum libentius, præbere, quam captare, in macello præstare & quod emere non poterat, oculis deuorare, nouissime se ludi magistrum professum pueros in triuio docere, Vnde Ouid. lib. de Pōto, ille Syracusis a modo formidatus in vrbe. Vix humili duram repulit arte famẽ, ergo dedecore filij, quem ex rege potentissimo ludi magistrũ fecit esse fortuna. [Lento.n.gradu ad vindictã) Sentẽtia pulchra & generalis, huicque loco maxime accõmodata, videlicet improbo, quamuis feras, tñ graues manere pœnas. Sic & Hor. Raro antecedentẽ scelestũ pęna deserit pede claudo, pœna sensim prosequit nocentẽ. Tarditatemq. supplicij sicut in Dionysio Dionysij filio, qui Syracosis pulsos Corinthi literarum ludũ aperire coactus est, legitur etiam, quòd obsonia vendiderit.

ASC. Syracvsis &c. Ponit multa exempla de sacrilegio Dionisij tyranni siculi, quẽ acriter taxat, eo quòd non in barbara terra, sed Syracusana, vbi Græcorũ studia, & mores viguere, natus à paruo ingenio non sit retractus. Ordo est Dion. s. superior, genitus Syracusis vrbe clarissima i Sicilia, duxit loco voluptatis. i. habuit vt rem voluptuosam, prosequi dictis iocosis, id est iocularidicacitate, & salibus impijs, tot sacrilegia sua quot iã recognoscimus. i. recensemus. Fano .n. proserpinæ spoliato. s. ab eo Locris, id est in ea vrbe vicina, Siciliæ, cũ veheretur classe per altum .s. mare, vento secundo. i. prospero quia à tergo flãte ridẽs ait amicis, saltem simulatis per metum, quia veros amicos nõ meruit habere. ò amici videtis ne, quã bona nauigatio tribuatur sacrilegis, quasi dicat nobis, ab ipsis Dijs immortalibus. Detracto etiã &c. Ordo est. Etiã amiculo. i. genere quodam amictus, aureo magni ponderis detracto. i. postquam ipsum detraxerat, Ioui Olympio, quo. s. amiculo Hiero tyrannus. s. Siciliæ ante eum ornauerat eũ: scilicet Iouẽ, è manubijs. i. parte prædæ duci competente Carth. id est quas Scip. abstulerat Carthaginiẽsibus, & Hieroni dederat, & pallio laneo intecto ei. s. Ioui, hoc est idolo eius, dixit amiculũ aureũ esse graue, & ita molestũ æstate, & frigidum hyeme, autem pro sed laneum supple amiculũ esse aptum ad vtrunque tempus anni. vnde patet neutri esse generis, forte quia amiculus ab amicus diminutiuum est, vnde Flaccus in epist. Disce docendus adhuc quæ censet amiculus, & ita legendum erit graue non grauẽ, nisi forte grauem dixeris amiculum, & laneum supple pallium aptius sed non placet, adiectiua enim ad proximũ substantiuum adijciuntur. Idem Epidauri. Ordo est. Idem. s. Dion. tyrannus iussit barbam auream demi. i. abstrahi Aesculapio Apollinis filio & medicorum principi Epidauri vbi præcipue colebatur, & vnde eius nomen in specie draconis Romam aliquando accitũ crediderunt. iussit autem demi, quòd affirmaret non conuenire. s. non esse decens, & conuenirus Appollinem patrẽ Aesculapij cõspici imberbem, i. leuẽ, & sine barba, vero pro sed. ipsum. l. Aesculapium barbatum. Qui ideo barbatus fingebatur, & pingebatur, quod cum medicorum habitus esset peritissimus, & grauissimus, barba illi congrueret, Appollinem autem imberbẽ, quòd per eũ (est enim sol) omnia virent. Vnde Solis est Phœbo, Baccoque æterna iuuenta. Et decet intonsus crinis vtrũque Deum. idem. s. Dionysius tyrannus, sustulit, &. i. abstulit, surripuit è fanis ædibus sacris, mensas argenteas, atque aureas, quodque. i. & quòd. i. quia scriptum erat, in his. s. mensis more Græco, quia Græci, vt res sacræ noscerẽtur, inscripserunt eas nominibus deorum, eas. s. mẽsas esse bonorum deorum ipse, prædicauit. i. prius, ac palam dixit, se vti bonitate eorum. i. deorum. Nam bonos beneficios interdum vocamus. Idemque. s. tyrannus tollebat. i. auferebat victorias. i. imagines victoriarum, quas victores in rei memoriam in deorũ manibus posuerant, & pateras vasa patentia, Galli tarsias vocãt, & coronas aureas quæ sustinebãtur, manibus simulachrorũ porrectis. i. extensis, quasi quod sustinerent porrigentibus, & dicebat se accipere. s. a dantibus eas. s. victorias, coronas, & pateras aut eas nõ auferre. s. ab inuitis, argumentando. i. pro ratione adducendo esse perq. i. valde stultum nolle sumere bona ab his. s. Dijs porrigentibus sup. ea. A quibus precamur. s. vt porrigant bona. Qui. s. Dionysio tametsi non exoluit debita supplicia. s. in vita, tamen mortuus rependit. i. persoluit pœnas. Dedecore. i. per dedecus filij, scilicet Dion. iunioris, qui regno turpiter pulsus erat quas effugerat viuus. Enim pro quia, diuina ira procedit ad vindictã sui. i. ad se vindicandam, hoc est ad vindictam faciendam de iniuria sibi illata, gradu lento. i. tardo, & compensat tarditatem. i. dilationem supplicij, grauitate supplicij, quia tanto grauius punit quanto tardius. Quod licet sit pie dictum, & satis cõsurmiter ad fidẽ nostram tñ non satis fideliter sentit eum fuisse supplicia in dedecore filij, quod solum in opinione viuentium ad defunctũ peruenit, quia vero non grauiores multo det pœnas in inferno. Sed loquitur quasi nullus sit infernus, aut nihil maneat in homine, quod illuc detrudatur. Contra, sancte superius dixit manibus simulachrorum, quasi non Deos rẽseat, sed effigies deorum, ac idola, sicut reuera erant habitacula dæmoniorum.

Victoriar.) Victoriolarum sigilla porrectis statuarum manibus imponebant, vt in antiquis nomismantibus est videre, Sed & ipsum Nemesis simulachrum victoriolarum sigilla sustinuisse legimus, eaque Enchiridia Græce dici nõ latebit Athenei studiosum. THEO.

DE THYMASITHEO PRINCIPE LIPARITANORVM.

IN qua *ne incideret Thymasiteus Liparitanorũ princeps, cõsilio sibi aliter, atque vniuersæ patriæ, vtili prouidit exemplo, excedat nanque in freto à ciuibus suis Piraticam exercentibus magni ponderis aurea cratera, incitatoque ad eam partiendam populo, vt comperit à Romanis Pythio Apollini decimarum nomine dicatam, eã Delphos perferendam curauit. *Liu. lib. v.

IN quam ne incideret Thymasi.) Thimasiteus Liparitanorũ princeps, valde inq. t, dissimilis fuit Diony s. nã ille multa sacrilegia cõmittebat, hic cõmissa corrigebat, licet enim piraticã exerceret, tñ vt sensit prædam ea Romanis captam Apollini consacratã esse, reddendam curauit. Camil. tũ in obsidione Veiorum decimam prædæ partem nouisset Apollini si potiretur vrbe, post aliquot annos Vrbe capta dixit Pop. R. religionem teneri quare coactus Pop. R. decimam prædæ partem exoluere, tanta in Camillum exarsit inuidia, vt illũ die dicta miserit in exilium, verum vt religione solueretur, ex hac decima crateram fieri iussit Apollini deportãdam, quæ cum deportaretur, atque classis Roma. ad Liparem, insulam peruenisset capiatur a Liparitanis piraticã exercẽtibus, erat tũ in summo magistratu Thymasiteus, Romanis vir similior, quàm suis, qui legatos, domũque, & Deũ cui mitteretur & doni causam veritus ipso multitudinem suam, quæ vt diuideretur præda efflagitabat, motu iuste religionis impleuit, adductosque in publicũ hospicium legatos cum presidio etiam nauiũ Delphos prosecutus est Roma. inde hospites redierunt, hospitium, & amicitia cum Thymasiteo ea senatuscõsulto publice factum, donaq. illi publice data. De hac decima, & voto legitur quòd cum propter eius soluendæ maximam difficultatẽ grauata longis tributis plebe exhausto que diutinis bellis ærario seditio appareret in vrbe, matronæ cœtibus ad eam rem consultandam habitis communi decreto pollicitę tribunis militum, aurum, & omnia ornamẽta sua in ærarium detulerunt grata eas res vt quæ maxime senatui unquam fuit, honoremq. ob eam munificentiam ferunt matronis habitum, vt pilentis, ad sacra ludosq. carpentis festo, perfectoque vterentur. [Vtili exemplo.) Vt etiã ad alios tale postea exemplum maneret, vt religioni veneratio- OLIV.

nem habere vellēt.[Aurea cratera.)Dicitur hic crater teris. Virg. Crateres magnos statuunt, & vina coronant, Item alibi. Tū pater Anchises magnū cratera corona induit, impleuitq. mero. dicitur, & hic cratera recte Statio libro Thebaidos decima. Et Baccus in altos crateras, & inuenitur hæc cratera, quod magis in vsu est, vt hoc loco Liu. pari ratione dicit lib. v. auream craterā fieri placuit, nā ab accusatiuo græco, vt quidā volunt, fit nominatiuus latinus κρατῆρα hæc cratera, quod in plerisq. nominibus fieri solet, vt pāthera.[Pythio Apollini.)Pythius Apollo dictus est à Pythone serpente, quē interfecit, qui & Python, & Phyton dicebatur, vnde cū p aspirato, & sine aspiratione scribi potest, & si Pythiū, & Phytium Apollinem dicimus, eiusque ludos Phytia, seu Phytis. Ouid. Met. lib. j. Instituit sacros celebri certamine ludos Phytia perdomitæ serpētis nomine dictos, quidā vero sunt, qui volunt Phytiū deriuari a πυνθάνομαι, hoc est ab interrogatione, eo q Apollinis oraculum frequenter interrogaretur, melior tamen est superior expositio.

ASCEN. IN quam &c. Affert exemplū non neglectæ, sed seruatæ religionis, cuiusmodi & alia sed in multis exemplaribus ρtermissa sunt, de hoc aūt satis ampliter Oliu. disputat. Ordo igitur est. In quam. s. deorū vindictā, aut irā ne Thymasiteus princeps Liparitanorū. i. populorum Lipares insulæ vnius ex Aeolis, incideret, ipse sup. ρuidit cōsilio. i. cōsulte, & prudenter, exēplo utili aliter sibi, atq; i. q̄ vniuersæ patriæ, quia sibi prouidit, cū gloriæ incremēto ex religionis obseruatæ laude, patriæ, quia ad prędā auidior erat tantūmodo ad vindictę euasionē. Hæc aūt lectio in Aldina impressione est, Oliu. Legēte cōsilio sibi, & alijs, atq; vniuersę patriæ utili prouidit exēplo, licet minus placet, nam frustra addere tur, post, & alijs, atque vniuersæ &c. Lege ergo cōsilio sibi aliter, atq; vniuersæ &c.[Nanq; pro quia, cratera aurea. i. poculo ex solido auro.) Declinatur aūt hic crater huius crateris penul. lon. vel crateros, vnde accusatiuus hūc cratera, à quo, vt in alijs qbusdā fit, nominatiuus primæ mutato gñe, hæc cratera re, sicut à Hater fit Hatera a cassida vel cassida, hæc assida &c. imēsi pōderis, qa octo talētorū, vt sabellicus attestatur, vtpote, quam Ro. dicauerāt Apollini Pythio apud Delphos. noie. i. ex debito, decimarū. s. votarū a Camillo ex omni præda Veiētana, quæ nimirū ingens erat. Ea igitur cratera, excepta. i. per insidias, aut inuasione capta, in freto. i. mari, vna cū legatis ipsam deferētibus, à ciuibus. i. subditis suis Liparitanis, exercētibus piraticā. i. latrocinium, maritimū, & populo incitato. i. prouocato ob eius pretium, & immensitatem ad partiendam. i. condiuidendū eam, vt. i. postq̄ comperit. s. Apollini dicatā fuisse, curauit eam perferendam vna cū legatis Romanis, Delphos, vbi erat Apollo Pythius tēpli priceps.

DE VINDICTA CERERIS IN ALEXANDRI MILITES EXERCITA.

* Iust. li. 9. cap. vij. MILESIA Ceres Mileto * ab Alexandro capta, milites, qui templum spoliaturi irruperant, flamma obiecta priuauit oculis.

DE PERSIS.

* Hier. li. vij. Persæ mille * nauium numero Delū compulsi, tēplo Apollinis religiosas potius manus, q̄ rapaces adhibuerūt.

DE ATHENIENSIBVS.

* Suidas. Athenienses * Diagorā philosophum pepulerunt, qa scribere ausus fuerat, primum ignorasse an dij essent, deinde si sint quales sint. Idem socratem damnauerūt, quod
* Plato. nouam religionem introducere videbatur. * Idem Phidā tulerunt: quādiu is marmora potius, quàm ebore Mineruam fieri debere dicebat, quòd diutius nitor esset mansurus, sed vt adiecit, & vilius, tacere iusserunt.

DE DIOMEDONTE.

Diomedon vnus ex decem ducibus, qui eadem pugna Atheniensibus victoriam, sibi vero damnationem pepererunt: cum iam ad meritum supplicium duceretur: nihil aliud locutus est, quàm vt vota pro incolumitate exercitus ab ipso nuncupata soluerentur.

ASCEN. MILESIA &c. Hoc exēplum, & multa sequētia in paucis voluminibus cōperiūtur, de quorum accessione scripsit Aldus Manutius ad eorū inuentorē in epistola sua nuncupatoria, cuius tale est exēplum. Miletos, seu Miletus vrbs est clarissima in finibus Ioniæ & curiæ Ianitio nobilitata, vnde fit adiectiuū non Miletus, sed Milesius, q̄ vrbem cum alexander Mag. cepisset, & militibus diripiendam dedisset, milites in tēplū Cereris ad ipsum spoliandū irrūpentes, sunt a dea excæcati, obiecta oculis illorū flamma. Nihil. n. efficacius facit ad excæcationē, q̄ nimius fulgor ex obiectione flammarū in tabulas Aeneas Ordo est. Ceres Milesia. i. ab Milesijs venerari solita, Mileto. s. vrbe capta ab Alexandro. s. magno, priuauit oculis. i. vsu oculorū, hoc est vsu, milites. s. Alexandri nos, qui irruperant. i. per vim intrauerant templum spoliaturi. i. vt spoliarent templum priuauit dico oculis, flamma. i. nimia resplendentia obiecta oculis.

PERSAE &c. Affert exemplū potius seruatæ, q̄ neglectæ religionis. Nam de neglecta religione verius esset exemplū quòd de eisdem Persis recitat Sabellicus Aeneadis tertiæ lib. ij. qui cū Delphicum templum, spoliare tētassent, fulminibus, & fœda tēpestate, & duorum scopulorum è Parnasi vertice subito casu ad quattuor millia obruti sunt. Ordo hic est. Persæ compulsi. s. vi uentorum Delum. i. ad eam insulā, quæ patria Apollinis. & dianæ dicitur, & ibi insigne habuit templum oraculis clarum numero mille nauiū, tot. n. Xersi fuisse Aeschilus est actor cū centum octaginta Atticas naues contra illas stetisse dicat. adhibuerūt tēplo Apollinis, quod in Delo est, manus potius religiosas, quia donaria aua erant, quam rapaces, quia nihil abstulerunt. ASCEN.

ATHENIENSES &c. Affert tria exempla seruatæ religionis ab Athen. & eosdē, neglectæ à Diagora, Socrate, & Phidia. Diagoras. n. Philosophus vulgo ἄθεος. i. sine Deo dictus est, eo q Deos negauit, & omnē deorū opem. qui (vt Cic. lib. iiij. de nat. deo. dicit) cum Samothraciā venisset, atq; ei quidā amicus dixisset, tu qui Deos putas humana negligere, nōne animaduertis ex tot tabulis pictis, q̄ multi votis vim tēpestatis effugerint, i portūq. salui peruenerint? Ita fit, inqt. Illi. n. nunq̄ picti sunt, qui naufragia fecerūt, in mariq. perierūt. q. d. qui salui euaserāt ēt euasuros fuisse, tametsi nulla nūcupassent, vota, atqui perierāt, licet verisimile sit, nō minora nuncupasse, non minus tñ perijsse. Vnde ex his qui perierunt potius concluderet, aut Deos non esse, aūt opē nullā ferre, q̄ ex saluis cōtra. Soc. aūt (qui teste Cic. in prologo v. Tus. lib.) philosophiā euocauit è cœlo, & in vrbibus collocauit, domosq. introduxit, & cœpit de vita, & moribus, rebusq. bonis, & malis quærere, q̄obrē, vt scr. Solin. Non solū cōsensu hoium verūetiā oraculo Apollinis fuit sapiētissimus iudicatus) immerito fuit ab Anito hoie diuite & factioso, & a Melito accusatus, & p Aristophanē poetā comicū in comœdia, quas nebulas inscripsit, falso criminatus, q nebulas coleret, & Athen. religionibus detractaret, & pubē seduceret, Sunt aūt q asserant Soc. pdicasse vnum solū Deū more iudęorū, de qbus Iuu. Nil pter nubes & cœli numē adorāt, vnde nebulas coluisse criminabatur, & cū supilitiones multas dānares religioni detrahere culpabat. Phidias vero statuarius fuit clarissim⁹ auctore Quint. lib. xij. tā Dijs q̄ hoibus effingēdis artifex melior. in ebore vero lōge citra æmulū, vel si nihil aliū Mineruā Athenis, aut Olympiū in elide Ionē fecisset, cuius pulchritudo adiecisse aliqd ēt receptæ religioni videtur, adeo maiestas opis Deū ęquauit. Verū vt hoc loco innuit, cum laudatus, q Mineruā in ebore be effigiasset, dixit melius in marmore effigiari, q cādor in marmore diuturnior esset, sicut et vera est. nā marmor quo vetustius, eo splēdidius, at ebur vetustate croceū colorē attrahit, lubēter ab Athen. auditus est, at cū adiecisset ēt vilius ex marmore, q̄ ex ebore haberi tacere iussus, est q male videret de religione Athen. cēsere. vt qui impēsę parcerēt in deæ cultu, qđ illi nolūt. Ordo est. Athen. pepulerāt. s. ex vrbe sua Diagoram philosophū, qa fuerat ausus scribere ignorasse sup. se primū, An Dij essent, deinde si sint, quales sint, cuius ignorationis prior pars durior est, qa pauci noscunt quales sunt Dij. oēs, tñ boni credūt, eos bonos esse, q iustos, ac beneficos, qđ ille negabat, vnde pro vtroq; dicto dānatus est. Idē. s. Athen. dānauerūt Socratē, q videbatur introducere nouā religionē, nō tñ introduxit. Vñ pęnitentia ducti sunt. Athen. sed sera pserum quòd Platonē pro pceptore suo orātē audire noluerint. Idē. s. Athen. tulerūt. i. passi sunt, & libēter audiuerūt Phidiā. s. statuariū peritissimū q̄diu is dicebat Mineruā debere fieri potius marmoræ, q̄ ebore, q. i. q nitor. i. splēdor & cādor esset mansurus diutius in marmore. s. q̄ in ebore, sed vt. i. postq̄ adiecit, & i. ēt vilius. i. minore impēsa, qa vili⁹ est Athenis marmor ēt partū, q̄ ebor, ipsi iusse aūt sup eū tacere, vt q nesciret, qd diceret, aut q nō recte sentiret de aio Athen. qa in Dea colēda nō quærerent impense parcere. Socrates. Phidias.

DIOMEDON &c. Hoc quoque exēplū seruatæ, nō neglectæ religionis est. Quocirca suspicari licet, vt sublata fuerant multa exempla, ita perperam locata. Quid. n. minus negligēs religionis ipso Diomedonte, qui ne ad mortem quidem proficiēs, ASCEN.

eam

eam negligere potuit? Cũ n contra pſcriptum magiſtratus Athenienſibus cum alijs ducibus feliciter quidem pugnaſſet, ad mortẽ tñ damnatus eſſet, q remp. manifeſto diſcrimini commiſiſſet, nõ recuſauit mortem, ſed vnũ obteſtatus eſt, vt vota pro ſalute exercitus à ſe nuncupata perſoluerentur. Ordo eſt. Diomedon vnus ex decem ducibus, qui pepererant eadem pugna Athen. victoriã, quia hoſte vicerunt, vero pro ſed, ſibi ſup. ipſis pepererant. i. acquiſiuerant damnationem. i. ſniam mortis, quòd contra edictum pugnaſſent, cũ duceretur iam ad ſupplicium meritum, nihil locutus eſt aliud q̃ vt vota nũcupata. i. ea preſſa voce ſuſcepta, ab ipſo .ſ. Diomedõte, p icolumitate exercit⁹, ſoluerent. i. ſ. ciuitate Ath.

DE SIMVLATA RELIGIONE. CAP. III.

DE NVMA POMPILIO.

** Li. li. i.*

VMA Pompilius, * vt Populũ R. ſacris obligaret: volebat videri ſibi cũ dea Aegeria cõgreſſus eſſe nocturnos: eiuſdẽ monitu, ſe, q̃ accepta Dijs ĩmortalibus ſacra forẽt, inſtituere.

DE SCIPIONE AFRICANO.

** Liu. li. 26.* Scipio Africanus * non ante ad negocia publica, vel priuata ibat, quàm in cella Iouis capitolini moratus fuiſſet: & ideo Ioue genitus credebatur.

DE L. SYLLA.

** Neſcio quid Plu. in vita.* L. Sylla quoties * prœlium committere deſtinabat, paruum Apollinis ſignum Delphis ſublatum, in conſpectu militum complexus, orabat vti promiſſa maturaret.

DE Q. SERTORIO.

** Plut in vita.* Q. Sertorius * per aſperos Luſitaniæ colles ceruam albam trahebas, ab ea ſe. quænam aut agenda, aut vitanda eſſent, prædicans admoneri.

EXTERNA.

DE MINOE CRETÆ INSVLÆ REGE.

** Plato 3 Minoe.* Minos Cretenſium rex * nouo quoque anno quoddã præaltum, & vetuſta religione conſecratum ſpecus ſecedere ſolebat, & in eo moratus, tanquam à Ioue, quo ſe ortum ferebat. traditas ſibi leges prærogabat.

DE PISISTRATO ATHEN. TYRANNO.

Hier li i. Piſiſtratus in * recuperãdam tyrãnidem, quã amiſerat, ſimulatione reducentis ſe in arcem Mineruæ eſt vſus: cũ per oſtentationem ignotæ mulieris, quę Phia vocabatur, formatæ ad habitum Deæ Athenienſes, deciperet.

** Hiero. lib. i. & Plut*

DE LICVRGO LACEDÆMONIORVM LEGISLATORE.

** Zeleuchus.* Licurgus conſilio * Apollinis grauiſſime Lacedæmoniorum ciuitati leges. compoſitas ferre ſe perſuaſit.

** Ex Ci. iij de le. et li. vi c v.*

DE SELEVCO.

** Aliunde hoc trãſlata verba.* * Seleuchus ſub noĩe * Mineruæ apud Locrenſes prudẽtiſſim⁹ habitus eſt * Baccanaliũ ſacrorũ mos nouus iſtitutus, cum ad peruicioſam veſaniam iretur, ſublatus eſt.

ASCEN.

VMA Pomp. Titulus hic totus erat ſublatus, aut forte inciderat, ſed vt cõſulto ſublatum putẽ, id facit, q nihil magis religionem à Numa inſtitutã auctoritate, ac fide priuet, q̃ dicere ſimulatũ eſſe eius, cum Aegeria cõgreſſum. Si. n. Numa credidit, non ſatis anguſta foret populo, quæ indiceret ſacra, niſi numinis alicuius intercederet auctoritas, multum fidei eius detraheret, quiſquis diceret ficticium eſſe eius inuentum. Quo circa cum ſenatus probauerit cremandos libros Numæ, quòd religionem labectarẽt, quanto magis hunc titulum cenſuerit delendũ, qui Numæ auctoritatem detraxerit, de hoc tñ cõmento Numæ ſic dicit. Liu. lib. j. ab vrbe condita. Oium primum rem ad multitudinem imperitam, & illis ſeculis rudem efficaciſſimam, deorũ metum inijciendum ratus eſt, qui cum deſcendere ad aios ſine aliquo commento miraculi nõ poſſet, ſimulat ſibi cum dea Aegeria cõgreſſus nocturnos eſſe, eius ſeſe monitu, quæ acceptiſſima dijs eſſent, ſacra inſtituere. Et paulo poſt. Lucus erat, quẽ mediũ ex opaco ſpecu fons perẽni rigabat aqua, quo q a ſe perſepæ Numa ſine arbitris velut ad cõgreſſum deæ inferebat, camœnis eũ lucum ſacrauit, q dearum ſibi conſilia cum coniuge ſua Aegeria eſſent, & ſoli fidei ſolẽne inſtituit. Hæc ille. Sicut ergo Moyſes vere aſſeruit ſe legẽ à Deo, Dei digitiſq. ſcriptam accepiſſe, ita ethnici quoque legumlatores numinis alicuius interpoſuerunt auctoritate, ſcientes difficilem eſſe hoiem hoi parere. Ordo eſt Numa Põp. qui fuit ſecundus Ro. rex volebat videri cõgreſſus nocturnos eſſe ſibi cõ Dea Aegeria (quę nympha erat aũt dicta, aut regi maior eſſet auctoritas, ſicut Herſilia Romuli coniux p nympha eſt tota, aut vulgo credita, q ſpiritus ſuccubi pro deabus fontiũ, montiũ, arborũ, fluminum, aut mariũ ſeſe mortalibus exhibebant) ideo ſũt id volebat, ut obligaret. i. deuinceret P. R. aeris. i. rebus diuinis, quas alioquin non obſeruaſſet, & volebat videri ſe inſtituere ſacra, q̃ forẽt accepta dijs immortalibus.

SCIPIO &c Secundũ exẽplum ſimulatæ religionis de Scipione Africano maiore, de quo Sabellicus Aeneid. v. lib. 4. Fuit Scip. non tñ ueris uirtutibus mirabilis, ſed ad ætate ẽt ineunte in earum oſtentatione noua quodam arte compoſitus. Iam inde ex quo virilem togam ſumpſit, nullo die priuatam vllã, aut publicam prius egit q̃ in capitolinum aſcẽderit, ibiq. in ſecreto ſedẽs, multum tẽporis ſolus tereret. Addunt quidem ante lucanis horis eũ in locum venitare ſolitũ, ne canibus quidem, qui ad cuſtodiã capitolij alebantur illi allatrantibus. Fama præterea renuit, quæ huic vulgaræ de homini opinionis aſtipulatur, eum immanis anguis concubitum à matre conceptum. (Quod in Alexand. Philippi filio eueniſſe Græcorum quidam prodiderunt) obſeruatamq. aliqñ in materno cubiculo ſerpẽtis ſpeciẽ, quæ boium interuentu continuo oculis euaneſceret. Sed quonã modo hæc cõtingere potuerint, aliorũ erit æſtimatio Miraculi huius fidea (qd ſatis conſtat) non ſolum nõ eſt ab eo illuſa, ſed cum vitæ inſtituto, tũ rerum ab eo geſtarũ gloria vehemẽter aucta. hæc ille. Ordo eſt Scip. Africanus nõ ibat ad negocia publica, vel priuata, anteq̃ moratus fuiſſet. i. aliquantulum ſolus fuiſſet in cella Iouis capitolini, & ideo q Iouis auctoritate ſe oĩa facere ſimulabat, creditus eſt genitus Ioue, in ſpecie tñ ſerpentis, ſicut Alexan. Mag. ſe Iouis Ammonij filiũ ẽt ab eo in ſpecie ſerpẽtis genitum iactitabat, rameſi ſubinde mater id aſſerentẽ argute reprimebat. *ASCEN.*

L. Sylla &c. Tertium exẽplum eſt de L. Sylla, qui mira geſſit, & ſpecioſam in Marium victoriã in tyrannidẽ vertit. Is aũt, vt ſuis fiduciã faceret, habebat ſecũ imagunculam Apollinis Delphis ſublatam, in quo quaſi Apollinis numẽ ineſſet, illudq. ſibi proprium hñet, orabat eam prœlia initurus, vt promiſſam victoriam maturaret ſimulãs videlicet ob religionẽ ſibi promiſſam victoriã. Ordo eſt. L. Sylla, qui primus dictaturã inuaſit, & tabulã proſcriptorũ propoſuit, quoties deſtinebat. i. proponebat cõmittere prœlium, cõplexus conſpectu militum paruum ſignũ. i. ſimulacrum, & imaginem Apollinis ſublatum, id eſt ſubductum, aut clam ſubtractum Delphis, orabat ſupp. illud, vti, id eſt vt maturaret, id eſt accelerarct promiſſa, quaſi dicat promiſſam victoriam. *ASCEN.*

Q. Sertorius. Quartum exẽplum eſt de Sertorio, in quo licet ad numinis, cuius fauorem ſimulabat dignitatem reſpexit videatur auctor, quia poſt Iouis à Scipione ſimulatum fauorem, Apollinis recitauit, & nunc poſt Apollinis Dianæ, tñ potius temporum ſequitur rõnem, nã cum dignitate pcedat Iupiter Aegeriã, ſane cũ diana ſit veneratria, eiq. cerua ſacra, videri poſſet p ceruã intellexiſſe dianã. Quã quidem ceruã Sertorius nõ ſimulaſſe dr, ſed reuera habuiſſe rerũ gerendarum indicẽ. Vnde Sabellicus de eo Aeneadis vij. lib. iiij. Ceſſatum eſt aliquot dies Sertorio vehementer ſollicito, q Cerua, quam penes ſe religioſe habuerat, aliquandiu nullibi locorum extitiſſet, qua demum conſpecta, ſpei plenus ſuos in aciem eduxit, hæc ille, Sertorium aũt Perpenna in Hiſpania ſuſtulit, virum ingẽti in patriam, & in matrem pietate. Ordo eſt. Q. Sertorius habebat per aſperos colles Luſitaniæ regionis Hiſpaniæ, ceruã albam prædicans ſe admoneri ab ea, quæ nam eſſent agenda, & quæ nam vitanda. In quo facto, vt ex Sabellico colligere licet, non tam ipſe ſimulator religionis, quàm nequam ſpiritus in forma ceruæ, alioquin non fuiſſet vehementer ſolicitus in eius amiſſione, nã ſimulẽ facile induxiſſet. *ASCEN.*

MINOS &c. Docet externos quoque legũ latores ex ſimulata numinis auctoritate legibus à ſe latis fidẽ & venerationem peperiſſe. Ponitq. primum exemplũ Minois regis Cretẽ. qui tã iuſte regnaſſe & iudicaſſe dr viuus, vt mortuus ſit habitus Iudex apud inferos, vnde Virg. Aen. vj. Quæſitor Minos vrnã mouet, datiq. putantur illi coniudices Aecus, & Rhadamanthus, eo q ipſi ſeuere iudicarint, nã ſecundum eundem Maronẽ ſequitur eadem cura tellure repoſtos. i. quales hic vixerint, tales illic hñt, & eadem affectione. Ordo eſt. Minos rex Cretẽſium ſolebat nono quoque anno. i. ſemel per ſingulos ix. ann. Is autem numerus antiqs ſacris erat obſeruatiſſimus. forte q ter ternarium includat

omne aũt trinum perfectum. Vnde Maro Æn.v. Præterea si nonum diem mortalibus almum Aurora eatulerit. Nostri quoque nescio, an superstitiose nouem dierum cęremonias in mulijs obseruãt secedere.i.seorsum à conspectu mortalium incedere, & ingredi, in quoddã specus.i.antrum, præaltum.s.præcęteris profondũ, & ꝯsecratũ vetusta religione.i.obseruãtia, & moratus .i.postq̃ morã traxit in eo prorogabat aũt ꝓgabat.i.quædam ꝓgatione, & eminẽtia auctoritatabat, leges si quas ferebat, tanq̃ traditas sibi ab Ioue.quo.s.Ioue ferebat.i.asserebat se ortũ i ꝓgenitõ, ex Europa cũ rerius esse Xãthi regis Cretẽsiũ ex Europa filius, sed quia iuste, vixit, & sancte iudicauit, primoq́. vt attestat Arist. in Aethicis & politicis Cretẽsib[9] leges dedit, Iouis est fili[9] credit[9].

ASCEN. PISISTRATVS Hippocratis filius, doctrina & eloquẽtia insignis facile Athen. remp. occupauit, vno Solone refragante. Fuit aũt sæpe eiectus semel quidẽ à Megadis, & aliorum principum aduersæ factionis viris, priusquam tyrãnidem stabilire potuisset, orta inde inter libertatis assertores discordia, Megades, pactis, cũ Pisistrato filiæ nuptijs eum in vrbẽ restituit, Phia muliere prægrãdi statura, nouo schemate ornata, & in currũ imposita, quæ per vrbẽ circumuecta pro Minerua Pisistratũ restituendũ clamitabat ludibriũ (inqt Sabel. Aen.ij.lib.vj.) vel barbaris gẽtibus pudendũ, non modo ciuitati sapiẽtiæ studijs principi olim futuræ. Idem tñ paulo post, quia filiã Megadis q̃ vxorem duxit, non vt vxorẽ tractauit rursus expulsus est. Ex hoc aũt ludibrio facile patet, quãto errore tenebantur tũc mortales, q nisi se deã aliqñ vidisse putarẽt, non tã facile credidissent Phiam esse deam dubitare aũt licet, an ab ea Galli omnia id genus muliebria fantasmata. Phaias vocent sed ordo est. Pisistratus est vsus in.i.ad recuperandam tyrannide.i.dominationem in Athenas, quam amiserat simulatione Mineruæ reducentis se in arcem, hoc est simulauit se reduci in arcem vrbis, per Mineruam deam Athenis summe venerabilem, cum deciperet Athen. per ostentationem mulieris ignotæ, quæ vocabatur Phia formatæ ad habitum deæ, id est Mineruæ, erat enim prægrandis, & habitu deæ spectabilis.

ASCEN. LICVRGVS legislator prudẽtissimus persuasit ciuitatis Lacedæmoniorum, qui sunt Spartam, & Lacones grauissime, qa rigidissime vixerunt, se referre leges cõpositas cõsilio Apollinis, qui prudentissimus deorum est habitus, vnde vaticinia illi ad dicuntur, sic tamen vt ab Ioue ea acceperit, vnde Aeneid. iij. Quæ Phœbo pater omnipotens mihi Phœbus Apollo, Prædixit, &c.

ASCEN. SELEVCHVS) Exemplum hoc pannosum, & male cõsutis pãniculis consertatum, nã neque, qui sit Seleuchus satis aperit, nec qui Locrẽses, quia tñ inter externa ponitur de Locrensibus Græciæ intelligam, qui azolæ à malo odore dicti sunt. Præterea nihil ad rem facit, q̃ Bacchanalia dicit sublata, quæ Romæ nimirum sublata sunt. vnde id frustrum ad aliud caput assuendũ putẽ. De Bacchanaliũ aũt abolitione late scribit post Liu. & alios, Sabel. Aen.v.lib.vij. docens compertum iudicio Hispalæ mulieris, & Ebutij eius amatoris in illis sacris à nullo flagitij genere cessatum, pluraq́. ibiq́. in ibi fieri virorum, q̃ fœminarum stupra, si qui minus dedecoris patientes essent pro victimis immolari, vnde post acerrimam innoxios vtriusque sexus animaduersioẽ cõsulibus dicit datum negocium, vt Romę, ac in tota Italia Bacchanalia diruerent. Dicta aũt erant Bacchanalia à Baccho, cuius sacris initiati furore corripiebantur, vnde Bacchanari verbum notat furere. Ordo est. Seleuchus habitus est prudẽtissimus apud Locrenses.s.azolas in Græcia iuxta Phocidẽ, vnde Locri in Brutijs Italiæ iuxta illud Aen. iij. hic & Narritij posuerunt mœnia Locri sub noĩe Mineruæ, quia eius se consilium sequi, & dictabat, aut oĩa se pro ea gessit, quod minus videtur, cum vir deã male agat. Mos nouus Bacchanaliũ institutus (vt opinor Romæ) est sublatus.i.penitus extinctus, cum iretur.s.fere ab omnibus ad vesaniam pernitiosam, qoĩa in omne flagitium, vt dictum est.

DE AVSPICIIS CAP. IIII.

DE LVCTATIO.

VCTATIVS, qui primum Punicum bellum confecit, à senatu prohibitus est sortes Fortunæ prænestinę audire. Auspicijs enim patrijs, non alienigenis remp. administrare oportere iudicabant.

DE C. CORNELIO HISPALO.

* Li. 3. C. Cornelius Hispalus * ꝑtor peregrinus M. Põpilio lenate, L. Calp. consulib. edicto Caldęos circa decimũ diẽ abire ex vrbe, atq; Italia iussit: leuibus, & ineptis ingenijs, fallaci syderũ interpretatione quęstuosam mendacis suis caliginẽ inijciẽtis. Idẽ, q Sabazij Iouis cultu sublato mores Ro. inficere conati sunt, domos suas repetere coëgit.

DE L. ÆMILIO PAVLO.

L. Aemilius Paulus consul, cum Senatus Isidis, & Seraphis fana diruenda censuisset, eaq́. nemo opificum attingere auderet, posita prætexta securim arripuit, templiq́. eius foribus inflixit.

DE L. TARQVINIO.

L. Tarquinius * rex centurijs equitum, quas Romulus auspicato cõscripserat: alias adijcere cupiẽs: cũ ab Decio Accio Nauio augure ꝓhiberet: offensus interrogauit, Posset ne fieri, qđ ipse mẽte cõceperat, posse fieri dicente, iussit nouacula cotẽ discindi: qua Deci[9] allata, administrato ĩcredibili facto, effectũ suę ꝑfectiõis oculis regis subiecit. * Li. li i.

DE TIB. GRACCHO.

Tib. Gracchus. * cum ad res nouas pararetur, auspicia domi prima luce petijt, quæ illi perquam tristia responderunt: & ianua egressus ita pedem offendit, vt digitus ei decuteretur: tres deinde corui in eum aduersum occinentes, partem tegulæ decussam ante ipsum protulerunt, quibus omnibus cõtemptis, à Scipione Nasica pontifice maximo decuss[9] Capitolio, fragmẽto subsellij ict[9] ꝓcubuit. * Plut. in vita.

DE P. CLAVDIO.

P. Claudius * bello punico primo, cum prœlium nauale committere vellet, auspiciaque more maiorum petijsset, & pullarius non exire pullos cauea nunciasset: abijci eos in mare iussit, dicens, Quia esse nolunt, bibant. * Cicer. lib. ij de na. deo. Liu lib. xix. breu. lib. vij. cap. 1.

DE L. IVNIO.

L. Iunius * P. Cl. collega neglectis auspicijs: classem tempestate amisit, damnationisq́. ignominiam, voluntaria morte præuenit. * Cic. li. ij de na. deo.

DE METELLO.

Cum Metellus * Pont. Max. Tusculanum petẽs iret: corui duo in os eius aduersum veluti iter impedientes aduolauerunt, vixq́. excuderunt, vt domum rediret: insequente noctu ædes vestæ arsit: quo incendio, Metellus inter ipsos ignes raptum Palladium, incolume seruauit. * Liu li. xix. Vli. lib. vij. cap. xlij.

DE M. TVLLIO CICERONE.

M. Ciceroni * mors imminens auspicio prædicta est, cum enim in villa Caietana esset, coruus in cõspectu eius horologij ferrum loco motum excussit, & protinus ad ipsum tetendit, ac laciniam togæ eo vsque morsu tenuit, donec seruus ad occidendũ eum milites venisse nũciaret. * Plut in vita.

DE MARCO BRVTO.

M. Brutus * cum reliquias exercitus sui aduersus Cæsarem, & Antonium eduxisset, duæ aquilæ ex diuersis castris aduolauerunt, & ædita inter se pugna, ea, quę ex parte Bruti fuerat, male multata, fugit. * Plut. in vita.

EXTERNA.

DE REGE ALEXANDRO.

Cum rex Alexander * vrbẽ in Aegypto constituere vellet, Architectus Democrates cum Cretã non haberet, polentaque futuræ vrbis lineamenta deduxisset, ingens auium multitudo primo lacu emersa, polenta depasta est, quod sacerdotes Aegyptiorum interpretati sunt, aduenarum frequentiæ alimentis suffecturam vrbem. * Curt. lib. iiij.

DE DEIOTARO REGE.

Deiotaro vero * regi omnia fere auspicata gerenti, salutaris aquilæ cõspectus fuit, qua visa, abstinuit se ab eius tecti vsu: quòd nocte insequẽti, ruina solo æquatum est. * Cic. li. i. de diuina.

ASCEN. LVCTATIVS &c. Ponit eaépla de auspicijs, aut religiose captis, aut perperã neglectis. Atque ita postquã de religione in generali egit, tractat de eius speciebus, nam auspicia, & auguria, nec non sortes, miracula prodigia, & ostenta, quæ diuinationis sunt partes, ad religionẽ pertinere putabãtur, cũ mere sint superstitiones, nisi diuina intercedat auctoritas, qđ addo, quia sorte electus est Mathias. Sane auspiciũ dictũ est ab auiũ inspectione, auguriũ ab auiũ garritu. quibus cõfinia sunt auruspicios, & extipicia ab hostiarũ, & extorũ inspectione, sunt & aliæ diuinationũ spẽs, vt qñ ex igne futura iudicabãt, dicta pyromãtia, qñ ex aqua, hydromãtia, qñ ex terra geomãtia, & ex manuũ linea mẽtis chiromãtia, sed cũ hæc sine iactura morũ nesciri possint, pcede eis agã. Ordo est. Luct. q cõfecit. i. finiuit, primũ bellũ pun. s. Carth. gestũ à R. cũ Pœnis, fuerũt aũt etiã insignia prohibitus est à senatu audire, aut potius adire consulẽdi gratia sortes Fortunę Prenestinę, q̃ apud Preneste colebãt. n. pro q a senatores iudicabant oportere sup. eũ administrare rẽp. s. R. auspicijs patrijs q. d. domesticis & non alienigenis. i. alium degenitis aut capris.

ASCEN. CAIVS &c. Exẽplum est de exactis Caldeis. i. astrologis ex astrorum horoscopo futura iudicãtibus, quæ res parum ad auspicia facit, vnde mista, & sollarcinata sunt hæc quoque eaẽpla. Ordo est C. Cornelius Hispalus ptor peregrinus iussit edicto. s. publico M. Põ. Lenate. & L. Cal. seu Calphurnio consulibus. i. dũ illi essent cõsules, Caldęos. s. professores astrologię abire ex vrbe atq; Italia. s. tota citra legã intra x. diẽ. s. ab edicto, vtpote iniicientes leuibus, & ineptis ingenijs. s. vulgi (prudentibus. n. nõ poterãt psuadere) calliginem. i. obscurã prædictionẽ rerum quæstuosam. i. lucrosam. sup. ex fallaci interpretatione siderũ, quia licet sidera non metiantur, eorum indices sæpe metiuntur.

ASCEN. LVCIVS &c. Hoc exẽplum auspicia senatus confirmat, cũ ordine aperiam, Ordo aũt est. L. Aem. Pa. cons. cum senatus censuisset fana. i. tẽpla, aut sacra ædificia Isidis & Seraphis numerũ Aegyptiorum diruẽda sup. esse. i. dirui oportere, & nemo opificũ auderet ea attingere, arripuit securim instrumẽtum ferreum à secando dictum, prætexta. i. veste patricia, posita. i. deposita, & inflixit foribus eius templi, in quo illi colebantur.

ASC. L. Tarqui. Hoc exẽplum mirabiliter auxit auguriorum obseruationẽ, cũ miraculi tã manifesta vis sit vt Theologi nostri dubitẽt, qua via factum pdicent. Nã si dęmoniaca, eum natura id fieri non possit, mirum est eandẽ potestatẽ dæmonibus pmissam alijs dicẽtibus, nõ vere incisam cotẽ, sed aut vi, aut natura fisam fissura dæmoniorum fraude, aut auguris pstigijs cælata, incidi visam, de hoc lib. j. ab vrb. cõd. ex ea, inqt, re augurijs sacerdotioq. augurũ tãtus honos accessit, vt nihil belli domique postea, nisi auspicato gererentur concilia, exercitus, vocati summa rerum, vbi aues non admisissent dirimerẽtur, neque tũc Tarq. de equitum cẽturijs qd quam mutauit &c. Ordo est. L. Tarq. s. Priscus rex Rom. cupiens adijcere centurijs equitum, quas Romulus conscripserat auspicato. i. capto auspicio, erãt aũt Rannien. Tatienses, Luceres, nouas. s. centurias, vt plures haberet equites cũ prohiberetur equites ab Decio Accio nauio, seu Neuio (vt Dio. legit) augere nisi sup. auspicato id facere, offensus. i. propter inhibitionem, interrogauit illudens artem auctore Liuio, ne pro an id quod conceperat mente. i. animo posset fieri, & sup. augure iam capto augurio, & consultis auibus, dicente. i. respondente, posse fieri, iussit cotem, quæ durissimus est lapis, discendi nouacula. i. cultro rasorio quia dixit se id mente concepisse, qua. s. cote allata, Decius. s. augur incredibile facto administrato. i. per eum, vt ministro deorum patratu, subiecit oculis regis effectum. i. efficaciam suæ professionis, vnde statua Acci capite velato, quo in loco res acta est, in comitio videlicet erecta est cum cote ad rei memoriam.

ASCEN. TIB. Grac. Affert etiã oĩa sine ostẽta Tib. Grac. necẽ portẽdẽtia, quæ quia cõtempsit necẽ non euasit. Erat aũt homo seditiosus, q vt plebi placeret legẽ agrariã nuoq̃ sine seditione motã aut tulit, aut ferre parauit. Ea aũt exigebat, vt agri à P. R. aequisiti, qui ferre in patrũ cõscriptorũ & paucorũ nobilium erãt possessione æquis portionibus ciuibus condiuiderẽtur. Nota est de Gracchis. (Nã Caius quoq; Graccus frater huius eadẽ de causa perijt) historia. Ordo igitur est. Tib. Grac. cũ pararetur. i. dispone retur ad res nouas, vtpote ad legẽ agrariã, promulgãdã. petijt prima luce auspicia domi. s. suę, inquirẽs an quæ pararet, succederẽt, quæ auspicia respõderũt illi, perquã. i. admodũ valde tristia, id est aduersa, & egressus ianua offendit. i. læsit ad obiectum lapidem, aut limẽ, ita pedem vt digitus. s. pedis decuteretur. i. de statione quateretur et, deinde. i. tertio loco tres corui occinentes. i. rauca voce clamantes, in eum aduersum. i. oppositum, vt protulerunt ante ipsum partem tegulæ decussam. s. de tecto, quibus omnibus quia multa sunt, aut omnibus contemptis, quia nihilominus processit, decussus scilicet in terra in Capitolio, in quod fugerat à Scip. Nasica Pont. maximo procubuit. s. in mortem, ictus, id est percussus fragmento. i. frusto subsellij. l. scabelli illic arrepti.

ASCEN. PVBLIVS &c. Sicut de obseruata, & de neglecta religione distinctim locutus est, ita de obseruatis, & de neglectis auspicijs loqui instituisse videtur, nam hoc, & precedens, & sequens exemplum de neglectis est auspicijs. Ordo est. P. Claud. cũ vellet committere cum Carth. prælium nauale bello punico primo nam tria leguntur, & petijsse more maiorum, id est prisco instituto, auspicia, id est ex auium aspectione rem stabiliri, & pullarius, id est augur, qui ad hoc pullos asseruabat, nunciasset pullos non exire cauea, nam ex gestu exeuntium iudicabant, iussit eos abijci in mare, dicens, quia nolunt esse, id est capere escam egresse caueam, bibant. s. in mare proiecti. Is autem infeliciter pugnauit.

ASC. L. Iunius colleg. s. in consulatu P. Claudij, amisit classem tẽpestate. i. aduersa dispositione ventorum, & aquarum auspicijs neglectis. i. contemptis, & præuenit morte voluntaria, quam sibi intulit ignominiam damnationis. s. à senatu, si vixisset.

ASC. CVM Metellus. s. Lucius bõ patricius, & Pont. Max. iret i. iter facere petens Tusculanum. s. agrum, duo corui aduolauerunt in os. i. faciẽ eius aduersum. i. obiecta illis, veluti impedientes iter, & vix. s. cũ magna difficultate euaderũt. i. obtundendo vt effecerunt, vt rediret domum, ædes Vestæ arsit noctu pro nocte insequente. s. reditũ eius, in quo incendio Metel. seruauit palladium. i. simulacrum Palladis ex illio traductum aptum inter ipsos ignes, seruauit dico incolume. i. illesum, ipse tamen orbã luminibus exegit senectam, auctore Plin. lib. vij. de quo Iuuen. sat. iij. vel qui seruauit trepidam flagranti ex æde Mineruam.

ACS. MARCO &c. Cum Cic. opera Antonij triumuirũ proscriptus in Caietana villa delitesceret missi sunt, qui eum occiderẽt caputq. Romã ferrent, quam rẽ coruus illi manifesto augurio præmõstrauit. vnde dicit. Mors imminẽs M. Ciceroni est, pdicta sup. illi auspicio. i. auis aspectione cum. n. esset in villa Caietana iuxta Caietã vrbẽ maritimã Italię, coruus auis nigra, & ita mortis prænuncia, excussit in cõspectu eius, ferrũ horologij. i. quod in horologio solari vmbras faciebat motum loco. s. suo, & tetẽdit protinus ad ipsum. s. Cicero post motũ ferrum, quo indicaret illi nõ superesse horã vitæ, ac tenuit morsu lacinia. i. pendulã partẽ togę sup. eius donec seruus nũciaret militem venisse ad occidendũ eũ.

ASC. M. BRVTVS vnus interfectorũ Iul. Cæsaris, cum eduxisset in Philippicis iuxta Pharsaliã reliquias exercitus sui aduersus Cæs. s. Augustũ, & Antoniũ. s. triũuirum, duæ aquilæ aduolauerunt. s. in apertum aërem ex diuersis castris, quia altera ex castris Bruti, altera ex castris hostilibus, & ædita pugna inter se ea s. aquila, quæ fuerat ex parte Bruti. i. quæ ex eius castris processerat, fugit mulctata. i. afflicta ab aduersaria male. i. multum, & in malum suum significabat exitum pugnæ futuræ.

ASC. CVM Rex Alexander. s. magnus vellet constituere vrbem, scilicet Alexandriam in Aegypto. Democrates Architectus, id est princeps ædificiorum faciendorum, & præcipue mœnium, cum non habere cretam. i. terram albam. & deduxisset lineamenta futuræ vrbis, polenta. i. genere pultis ex farre candido ingens multitudo auiũ emersa. i. existẽs, aut quæ euolauerat proximo (sunt qui legunt primo) lacu, depasta est. i. assumpsit, aut deuorauit, polentam, quod vocabulũ Ouid. ẽt nauctrale protulit in Metamor. Dulce dedit testa, quod coxerat ante polenta, quod. s. auspicium sacerdotes Aegyptiorum sunt interprætati. s. dicentes vrbem suffecturam alimentis frequentiæ. i. multitudini aduenarum.

ASC. DEIOTARO vero regi. Transit ad omnia & recte quidẽ, nã religioni coniunguntur ea, quæ non sine numine diuinum eueniũt. Deiotarus rex Cilicię fuit, qui cum aquilam vidisset declinantem in tectum, ab eius vsu se quamprimum abstinuit, sequenti vero nocte corruit, tectum, Cic. lib. de diuinat. quid hospitem inquit clarissimum & optimum virum Deiotarum regẽ commemorem? qui nihil inquã nisi auspicato gesserit, qui cum itinere quodam proposito, & cõstituto reuertisset, aquilæ admonitum volatu, conclaue, illud, vbi erat mansurus, si ire perrexisset proxima nocte corruit, itaque vt ex ipso audieram: persæpe reuerti ex itinere, cum iam progressus esset multorum dierum viam. Auspicato quia nihil ferme nisi captis auspicijs gerebat, auspicium autem ab aspiciendis auibus dictum est. Solo æquatum: Quia corruit. Deiotaro, hoc est exemplũ non est de homine, sed de auspicijs in quo Oliuer. propter exemplaris deprauationem deceptus est. Ordo est. Vero sed. cum superiora fere malum portanderent, conspectus seu conspectio aquilæ fuit salu- Deiotar⁹ Rex.

catis Deiotaro regi, quem Cic. defendit gerenti fere omnia auspicata .i. auspicio præuisa (sunt qui auspicato legant, nec minus placet) qua .s. aquila visa abstinuit, id est alienauit se ab vsu eius tecti, id est alti ædificij, quod æquatum est solo, id est terræ planæ, ruina, id est per ruinam sequenti nocte.

THSO. DEIOTARVS) Rex Armeniæ minoris, & tetrarcha Gallo græciæ, hostius in rebus Cæsar. qui Siciliæ, vel Ciliciæ regem suspicantur parum diligenter historiæ sunt. Veios migrare hinc. illa indignatio in Neronem Roma domus fiet. Veios migrate Quirites, si non & Veios occupat ista domus.

DE OMNIBVS CAP. V.

DE SENATV ROM. ET CAMILLO.

Liui. lib. v. OMINVM etiam * obseruatio aliquo contractu religionis innexa est, quoniam non fortuito motu; sed diuina prouidentia, constare creditur, quæ effecit, vt vrbe à Gallis deleta, deliberantibus P.C. vtrum veios migrarent, an sua mœnia restituerent, forte eo tempore, è presidio cohortibus redeuntibus, centurio in comitio exclamaret: Signifer, statue signum, hic optime manebimus, ea enim voce audita, Senatus accipere, omen se respondit, euestigioq; Veios transeundi consilium omisit. Quam paucis verbis de domicilio futuri summi imperij confirmata est conditio. Credo, indignũ Dijs existimantibus: prosperis auspicijs Romanũ nomen ortũ, Veientanæ vrbis appellatione mutari: inclitæq; victoriæ decus modo abiectæ Vrbis ruinis infundi. * Huius tam præclari operis auctor Camillus, cũ esset precatus: vt si cui Deorum nimia felicitas Pop. R. videretur, eius inuidia: suo aliquo incommodo satiaretur: subito lapsu decidit, quod omen ad damnationẽ, qua postea oppressus est, pertinuisse visum est. merito autem de laude inter se, victoria, & pia precatio amplissimi viri certauerunt: æque enim virtutis est, & bona patriæ auxisse, & mala in se transferre voluisse. *Liui. lib. v.*

OLIV. *Ominum vis.* OMINVM obseruatio) Declarat quare omina religioni subiungat. Cic. lib. de diuinat. Non solum, inquit, deorũ voces Pythagorei obseruauerũt, sed etiã ominum q̃ vocant omina, quæ maiores nostri, q̃a valere cenlebãt, iccircò omnibus rebus agẽdis, q̃d bonũ faustũ, felix fortunatumq; esset præfabantur. [Contactu) Coniunctione, & affinitate. [E præsidio,) è loco, vbi præsidia posita fuerant. [Hic optime manebimus.) Ecce omẽ. nã ab ore dr̃ omeo, quasi oramenis, quidquid ex ore egreditur. Senatus accipere se iden hoc dicit, q̃s in potestate videntis, & audientis erat, an accipere, an respuere id voluerit. [Euestigio Statim) Tractũ inde, q̃a cũ aliq̃d repẽte fieri volumus, ita dicere solemus antequã euestigio moueare hoc facquere. [Prosperis auspicijs,) Scilicet Romuli, & Remi. quorũ alteri sex, alteri xij. vultures apparuerũt. Veientanæ vrbis appellatione. Vt quẽadmodũ primo Romanũ vocabatur postea Veiẽtanũ appellaretur. inclitæ victoriæ, quã Romani ex Veientibus pepererãt, vrbe eorũ capta direptaq. [Infundi) misceri. [Huius. tã præclari.) Liu. dictator, inq̃t Camil. Capta Veiorũ vrbe p̃cones edicere iubet, vt ab inermi turba abstineatur, is finis sanguinis fuit deinde inermes capti, & ad prædã miles permissu dictatoris discurrit, q̃ cũ ante oculos eius aliquãto spe, atq; opinione maior, maiorisq; preciũ rerũ ferretur, dr̃ manũ ad cœlum tollens præcatus esse dictator, vt si cui hominũ, deorumq; nimia sua fortuna Populiq; Rom. videretur, vt eã inuidiã lenire suo priuato incõmodo, q̃ minimo publico Populique Rom. liceret, conuertentẽ se inter hanc venerationẽ traditur memoria prolapsum cecidisse. Idque omẽ pertinuisse, postea ab euentu rẽ coniectantibus visum ad damnationẽ ipsius Camilli, cladẽque captæ, deinde vrbis R. q̃d post paucos accidit annos. Tã præclari operis auctor. Vt restituerentur mœnia vrbis Rom. nã ipse fuit. q̃ ab exilio reuocat⁹, collectis reliquijs exercitus P. R. fusus q̃ apud aliã fluuiũ paucis ante dieb⁹ turpiter fuerat, atq; fugatus ea vrbe Gallos eiecit. [Inuidia,) Ob captã vrbẽ Veiorũ, quã totius hetruriæ opulentissimũ fuisse constat. Et q̃s felicitas illa videbatur esse nimia, veritus est, ne cui deorũ faceret inuidiã. [Eius se.) Quæ sua magnitudine Dijs etiam fecisset inuidiam. [Lap. c.) Nã sicut mos erat adoratus cũ se orientẽ versus conuertisset p̃lapsus cecidit, hoc idẽ affirma Cic. lib. de nat. deo. [Quo p.) Damnatus enim fuit die dicta sibi à L. Apuleio tribuno pl. de qua dãnatione dicemus lib. v. c. de ingratis. Merito hic laudat Camillum, difficile discrimẽ est, inquit vtrum maior laus fuerit vicisse Veios, an orasse Deos: vt in se malum omen conuerterẽt. [Victoria) igitur, & pietas inter se certarunt, quia non facile discernens, vtrum laudanda magis sit uictoria Camilli, an ipsa præcatio. [Auxisse bona.) Deuictis Veis. [Mala deprecatione sua. *Adoraturi in orientem vertebantur.*

OMINVM etiam &c. Post auspicia tractat omnia præmittitque more suo præludium ad aptum transitum faciendum, vnde facile patet, quod etiã Aldus animaduertit, superius exemplũ non pertinuisse ad omen. Omen autem est quando vox ex ore alicuius excepta, cum ad aliud propositũ sit dicta, ad alterius rei euentum ab excipiente eã applicatur. Neque tamẽ ab ore duntaxat capitur, nã & factum p̃ omine sæpe animaduersum legimus, vt in casu Camilli proximo loco dicetur, & in procursu aselli ad fontem, quẽ Marius pro omine secutus est. Sic equorum lapsus, leporum occursus, & id genus alia pro ominibus obseruata legimus: misera mortalium superstitione, & certissima dæmoniorũ illusione, quæ eo seruitutis genere homines deuictos premebant. Nã quid aselli procursus ad fontem ad Marium pertinuit? Certe siti potus, q̃ fame appressus fontem prætulit. At Marius sibi aquas petendas intellexit, quod quia prospere fecit obseruatum est, & scriptis mãdatum, ut si in mari perijsset, nulla ominis mẽtio fuisset, quin adeo omina, auspicia, auguria, & id genus portenta nihil efficaciæ credebantur habere, nisi in capiẽtibus, & ratificantibus, vt volũtaria h̃ẽrent eiusmodi seruitus. Ordo est. Obseruatio oium est ẽt innexa aliquo contactu religionis, q̃m sup. ominis obseruatio creditur constare nõ fortuito motu, sed diuina prouidentia, quã tem suæ credulitati prætendunt fere diuinatores affirmantes, q̃ sunt ab altris depẽdere, & ideo prænosci posse, quę .s. obseruatio effecit, vt vrbe .s. Ro. deleta præter capitoliũ à Gallis, & sup. partibus conscriptis deliberãtibus .i. cõsulẽtibus, vtrũ migrarẽt Veios iã captos à Camillo, an restituerent mœnia sua, cohortibus redeũtibus, forte eo tp̃e, quo consulatio fieret, è p̃ęsidio .i. vrbibus, q̃bus p̃sidio fuerant, cẽturio exclamaret in comitio .i. in eo cãpo, quo ad suffragia popul⁹ coire solebat, ò signifer statue .i. fige in terrã, signũ .i. vexillũ, nos manebimus optime hic. n. pro q̃a ea voce audita, Senatus dixit se accipere .i. acceptũ habere, omẽ, & omisit euestigio .i. illico cõsiliũ trãseundi Veios. Quã .i. ò quantum paucis verbis est confirmata .i. stabilita conditio, de domicilio summi Imperij futuri .i. vbi nã monarchia arcẽ haberet, credo dijs existimantibus indignũ sup. esse, nomẽ Romanũ ortũ Prosperis auspicijs, mutari appellatione vrbis Veietanæ .i. vt Romani deinde Veiẽtes dicerẽtur, & decus inclytæ victoriæ infundi ruinis vrbis mõ .i. paulo ante abiectæ, Huius &c. Ordo depẽdet à superiore, nã talis est. Camillus auctor huius tam præclari operis, vt .s. Veij caperẽtur, & eo non migrarentur, aut vt restituerentur mœnia vrbis, cũ esset p̃catus, vt si felicitas. P. R. videretur, cui .i. alicui deorũ nimia, sicut Aen. vj. Nimiũ Romana propago Visa potẽs superis. Inuidia eius .s. Dei satiaretur, & ita sedaretur aliquo incõmodo suo .s. præcantis Camilli, decidit .i. deorsum in terram cecidit, subito lapsu .i. inopinato casu, q̃d omen .s. casus visum est pertinuisse ad dãnationẽ .s. Camilli, qui oppressus est postea, quia in exilium actus, sue pro sed, victoria, & pia p̃catio amplissimi viri videlicet Camilli, certauerũt merito, inter se de laude .i. viri maior laus deberetur. n. pro q̃a, est eque .i. equaliter, aut eque .i. equalis virtutis & auxisse bona patriæ, q̃d fecit per victoriã, & voluisse transferre in se mala .s. patriæ, quod præcatus est.

DE LVCIO PAVLO, ET FILIA.

QVID illud? * quod L. Paulo cõsuli euenit, quàm memorabile? cũ ei forte euenisset, vt bellum cũ rege Persa gereret, & domũ è curia regressus, filiolã suã nomine Tertiã, quæ tũ erat admodũ paruula, osculatus: tristẽ animaduerteret: interrogauit, quid ita eo vultu esset. Quæ respondit, Persam perijsse: decesserat autem catellus: quem puella in delitijs habuerat, nomine Persa: arripuit igitur omen Paulus, eq; fortuito dicto, quasi certam spem clarissimi triumphi animo præsumpsit. *Cic. li. i. de diuinat.*

OLIV. QVid illud, Omen Camilli memorabile fuit. At quod se quitur non minori memoria dignum. Nam cum Macedonicum bellum. [L. Pau.) Senatus est extra ordinē decreuisset, & ea ipsa die domum ad vesperas cedijsset filiolā suam Tertiam, quæ tunc erat paruula, admodum osculans animaduertit, tristiorē. Quā cum interrogasset, qd ita tristis esset? mi pater, inquit, Persa, perijt, tū ille arctius puellam complexus, accipio, inquit, mea filia omen. Erat autem mortua Catella eo nomine, quam puella habuerat in delitijs L. autē Paulus omē accepit Persam Macedonum regē, aduersus quem sibi decreta fuerat prouincia, eo bellū periturum, quod & factū est, quamuis viuus ductus fuerit in triumphum. Iust. lib. xxxiij. Dum hæc agūtur inquit, me tu iā periculosi belli Rom. Aemi. Pau. creat, eique extra ordinem Macedonicū bellum decernūt, qui cum ad exercitum venisset nō magnā moram pugnæ fecit, pridie quā consereret bellū, luna nocte defecit, triste id ostentum Persco omnibus præsagientibus, finemque Macedonici regni portendi vaticinantibus. [Cū re) diuersis modis hoc nomē declinatur Perseus Persei, quam declinatione vsus est. Iust. vt supra vidimus cum dixit, triste id ostentum Persco, simili modo, & Liu. lib. x. bel. Mac. multis in locis, vt ibi videre licet, declinatur & Persea huius Persis, vt sensire vī Ser. honoratus, qui Sal. vtitur exemplo in historijs. quem librum amisimus, vbi probare intendis subtractam esse literam. s. huic nomini Achilli, & in eo versu. Troas reliquias danaum, atque immitis Achilli, dicit. n. propter omioteleuton detraxit. s. literā, quæ plerunque pro sibyllo habetur, non solū necessitatis, sed etiam. Euphoniæ causa, vt Salust. A principio vrbis ad bellum Persi Macedonicum pro Persis, item Persa huius Persæ, vt hoc loco.

ASCEN. QVID illud. Affert euidentia ominis exemplum dicens. Quid illud. i. quid dicendū putas de illo omine, quod euenit Lucio. P. s. Aemilio consuli, quam. i. quantum sup. putas memorabile. i. memoratu dignum sit. Cum euenisset forte, quia cōsules sortiri solebant inter se prouincias, aut forte legendum est quia extra sortem decreta est ei prouincia, vt gereret bellum cum Persa (proprium est nomē) rege. s. Macedoniæ, & egressus curia domū osculatus filiolam suam Tertiam nomine, quæ erat tunc paruula admodū animaduerteret tristē interrogauit, quid ita. i. cur esset eo. s. tam mœsto vultu? Quæ respondit Persam perijsse. Autē profed catellus. i. paruus canis nomine Persa (nā canes à fluminib⁹, aut regionibus, aut colore nomina sæpe sumunt) quē puella habuerat in delitijs, decesserat. i. mortuus fuerat, nō tamē cani aptū videtur vocabulum, non. n. decedit. i. de loco cedit, quod perijt, vt animā Bruti. nam corpus māsit. Igitur quia faustum erat visum. Paulus. s. Aemilius, arripuit. i. auide accepit, & ratū habuit omē. i. ab ore prolatū rei euentum, & præsumpsit. i. percepit hāc rem antequam cōtingeret, & sumpsit animo. s. suo. i. cogitatione, edicto fortuito. s. puellæ, quasi certam spem triamphi clarissimi, quem postea de persa egit, vnde Macedonicus dictus est.

DE CÆCILIA METELLI.

* Cic. li. i. de diu.

AT Cæcilia * Metelli dum sororis filiæ, adultæ ætatis virginis, more prisco, nocte concubia nuptialia petit: omen ipsa fecit: nam cum in sacello quodā, eius rei gratia aliquandiu persedisset, nec aliqua vox proposito congruens esset audita: fessa longa standi mora puella, rogauit materteram, vt sibi paulisper locum residendi accommodaret: cui illa. Ego vero, inquit libenter tibi mea sede cedo. Quod dictum ab indulgentia profectum, ad certi ominis processit euentum: quoniam Metellus non multo post mortua Cæcilia, virginem de qua loquor, in matrimonium duxit.

OLIV. AT Cæc. me.) Cic. lib. de diu. L Flaccum flaminē Marti, inquit, audiui, cū diceret Cæciliam Metellicum vellet sororis suæ filia in matrimoniū collocare, exisse in quoddā sacellū ominis capiēdi caussa, qđ fieri more veterum solebat, cū virgo staret, & Cæcilia in sella sederet, neque diu vlla vox extitisset, puellam defatigatā petisse à matertera, vt sibi concederet paulisper, vt in eius sella requiesceret, illā aūt dixisse vere mea puella tibi cōcedo sedes meas: qđ omen res cōsecuta est, ipsa. n. breui mortua est. virgo aūt nupsit, cui Cęcilia nupta fuerat. [At Cæcilia Metelli) Scilicet vxor, vt Hectoris Andromache, & Deiphobe glauci. [More prisco.) Mos. n. fuit apud maiores, vt cū puellæ maturæ viro, & pleniā iā nubiles annis essent in tēplis excubarēt, & ibi stātes omē acciperēt futuri mariti. [Concubia nocte.) Intēpesta nocte. Var. de lingua latina. Intēpestum cælius dicebat, cum tēpus agendi sit nullū, qđ alij concubium appellarunt, q fere tunc omnes cubarent, est ergo prima pars somni. Eius rei petendi nuptialia. [Locum residendi.) Vt fessa nō nihil se recrearet. [Mora) quadam indulgentia, & commiseratione puellæ commota.

ASCEN. AT Cæcilia. Aliud affert omē ex ore Cæciliæ Metelli dicēs. At. i. sed Cæc. Metelli. s. coniux dū more prisco. i. veteri instituto, petit nocte concubia. i. quā mortales simul cubare solēt, & quiescere, nuptialia. i. pertinentia ad nuptias, filiæ sororis, virginis. i. quæ erat virgo ætatis adultæ. i. iam maturæ viro, ipsa fecit, non accepit omen, nā cū persedisset in quodā sacello. i. parte tēpli, capellam nūc vocāt, aliquādiu gratia eius rei. i. nuptialiū ominum causa, nec aliqua vox congruens proposito. i. pertinēs ad nuptialia virginis esset audita, puella fessa longa mora standi, rogauit materterā. i. matris suæ sororē. Cęciliam videlicet. Vt accōmodaret sibi paulisper. i. paululū tēporis locum residēdi. Cui illa. s. Cæcilia, inquit, ego vero. i. certo, & serio, cedo tibi mea sede. i. do tibi sedem meam, vt sedeas, quod dictū profectum ab indulgentia. i. clemēti affectione in puellam, processit ad euentum certi oīs, quoniā Metellus duxit in matrimonium virginem, de qua loquor. Cæcilia mortua. i. cum esset mortua, non multo post.

DE CAIO MARIO, ET OMINIS OBSERVATIONE.

* Plut in vita.

CAIO autem Mario * obseruatio ominis procul dubio saluti fuit, quo tempore hostis à Senatu iudicatus, in domum Fainę Minturnis custodiæ causa deductus est, animaduertit enim Asellum, cum ei pabulum obijceretur, neglecto eo, ad aquam procurrētem: quo spectaculo, deorum prouidentia quod sequeretur, oblatum ratus, alioqui etiam interpretendarum religionum peritissimus: a multitudine, quæ ad opem illi ferendam confluxerat, impetrauit, vt ad mare produceretur, ac protinus nauiculam conscendit: eaque in Africam prouectus arma Syllæ victricia effugit.

O L I V. Mari casus varij.

CAIO aūt.) Cū P. Sulp. tribunus plebis auctore. C. Mar. perniciosas leges promulgasset, vt exules reuocarentur, noui ciues libertiniq; distribuerētur in tribus, vt & consul Mar. aduersus Mitrid. pōt. regē dux crearetur, & aduersantib⁹ cōsulibus. Q. Pōp. & L. Sylle vim intulisset, occisoq; Pōpei consulis filio genero Syllæ. L. Sylla cōs. in vrbē cū exercitu venit, & aduersus factionē Sul. & Mar. in ipsa vrbe pugnauit, eāq; expulit. Ex quo xij. à Senatu hostes inter quos cōsul Mar. & filius iudicati sunt P. Sulp. cū in quadam villa lateret indicio serui sui retractus & occisus est. C. Mar. filius in Africā traiecit, C. M. pater Minturnas delatus in paludibus delitur, eo Syllani milites eū venissent, ac diligēter, & accurate eius vestigia indagarent, nec eum inuenirēt, pastorē haud lōge cōspicati rogāt primo indicē Mariū, fluctuantē deinde, & dissimulantē minis, & terrore perfundunt, qui vbi se à militibus circūfuodi, & telis vndiq; peti vidit Mariū indicat, itaq; capitur M. Minturnasque defertus, & in domū Fanniæ mulieris publice custodiēdus traditur, ad quē occidendū Seruus publicus natione cimber missus inermē, & squallore obsitū maiestate tāti viri cōmotus stricto, iā gladio interficere nō sustinuit, & tremebūdus abiecto ferro refugit, clamitās geminata voce, nō possum interficere Mariū, tū Minturnēses maiestate viri capti incolumē præstiterunt hinc ergo cū abiturus exisset è domo animaduertit asellū neglecto pabulo, qđ obiectum ei fuerat, ad aquam contendentem, quo viso omē arripuit, intellexitque sibi salutem nauigatione quærendā esse, & statim impetrauit à Minturnensibus, vt sibi publica nauis traderetur, quo facto se contulit in Africam, & ibi vires comparauit: quibus pristinam fortunam & dignitatem breui recuperauit sicut suo loco ostēdemus. [Fanniç.) Qui defendit in iudicio. [Alioquin) Insuper. [Peritissimus) Qui maximam augurij peritiam haberet. [In africam.) Vbi cōparato exercitu cum Cinnæ coniunxisset vrbem cœpit, & pristinam dignitatem cum magno inimicorum exitio recuperauit.

ASCEN. CAIO aūt Mar. Omen hoc in facto, non in verbo captum, nam cum asinum animaduertisset Marius, neglecto pabulo terrestri, ad quam bibendam profugere, intellexit neglectis terrestri-

bus auailijs ad marinum aufugium properandum, qood quia se cit,& prospere illi forte successit,religioni à miseris mortalibus ascriptum est. Sabellicus auctor est asinum,qua potuit voce omē cōfirmasse. Nam ingenti, inquit voce velut classico quodā ediro ad fontem peruica gestulatione procorrit. Ordo est. Autē.i.sed, obseruatio ominis .s. in facto fuit Caio Mario videlicet prisco, qui septies consul antequā moreretur fuit, saluti.i.ad salutem.i. seruationem vitæ,sic.n.salus fere accipitur, eo sup.tempore,quo tēpore,ipse iudicatus hostis Senatus.s.Romani deductus est cau sa custodiæ,id est vt custodiretur,donec Romam traheretur,min turnis, id est ad villam iuxta paludes, in quibus repertus erat io domum fanniæ. Oliuerius dicit mulieris, credam viri dicendum, nam Sabellicus vocem senis,à quo occultus fuerat, audita dicit, & in Terentio,viri nomen est. Enim pro quia. Animaduertit.s. cum minturnensium nemo auderet in eum manum mittere,cum nec cimber quidem id ausus fuisset, & eum abire permisissent asellum procurrentem ad aquam,scilicet fontalem,cū pabulum.i. nutrimentum obijceretur ei,eo.s.pabulo neglecto.i.prętermisso tanquam spreto. Quo spectaculo tatus sup. est,oblatum sup.esse sibi prouidentia deorum:id quod sequeretur, alioquin,id est quē alio quoque modo esset peritissimus,minime tamen literatus re ligionum,quæ ad diuinationem pertinerent, impetrandarum.i. exponendarum quod portenderent, impetrauit à multitudine, presertim minturnensium, quæ confluxerat ad opem ferendam illi,vt produceretur ad mare, ac protinus conscendit nauiculam, & prouectus ea, scilicet nauicula in Africam effugit arma syllæ uictricia,scilicet tunc,vtpote à quibus victus fuerat.

DE POMPEIO MAGNO.

POMPEIVS vero magnus in acie Pharsalica victus à Cæsare: fuga quærens salutem, cursu in insulam Cyprum(vt aliquid in ea virium contraheret) classē direxit,apellensq; ad oppidum Paphum, conspexit in littore speciosum ædificiū, gubernatoremque interrogauit quod ei nomen esset, qui respondit κακοβασιλία vocari: quæ vox spem eius, quantulacunque restabat, comminuit. Neque id dissimulanter,tulit auertit enim oculos ab illis tectis,ac dolorem,quem ex diro omine, conceperat, genitu patefecit.

OLIV. POMPEIVS vero)Omen futuræ cædis factum est pompeio Cæs.arma fugenti: nam in acie pharsalica victus cum in sulam Cyprum peteret, vt inde visum aliquid contraheret,vidit à longe eminens edificium,& interroganti quod ei nomen esset responsum est κακοβασιλία quo audito mœstus intellexit, se malum regem experturum. [Pompeius Magnus) Cuius magnitudo totum orbem compleaa fuit,nam Cic. Cati. inuecti. iiij. paucia verbis ostendit, quanta fuerit Pompei rerum gestarū magnitodo,dicit enim Pompei res gestæ, atque virtutes continentur ijsdem,quibus solis cursus regionibus,ac terris continetur. [Pharsalica) thessalica, nam regio illa diuersis nominibus fuit appellata Emoniam, Thessalia, Pharsalia, Macedonia, Emathia,cāpi Philippici:prout eam diuersi reges occuparunt. [Contraheret)colligeret,congregaret. [Oppidum paphum.)Oppidū est Cypri,vbi præcipue colebatur venus, quæ paphia dicta Virg. inde paphū sublimis abit,sedesq; reuisit. Læta suas &c. κακοβασιλία malum regem sicut Ptolemæum expertus est. [Neque tulit dissimulanter,)Non occultauit illud,quod mente conceperat.

ASC. POMPEIVS vero magnus victus.s.à Cæsare in acie pharsalica.i.conflictu apud pharsalicam vrbem emathiæ,quęrens salutem.i.seruationem vitæ, & reipub.fuga.i.fugiendo direxit cursu .i.cum celeritate classem in Cyprū insulam, vt contraheret.i.cō gregaret,aliquid virium.i.copiarum, quæ vires sunt exercitus in ea.s.insula,& appellens.s.classem. Aut se ad oppidum paphum.s. nomine,si præposuisset paphum,non præposuisset ad cōspexit in littore ædificium speciosum,& interrogauit gubernatorem.s.nauis,quod nomen esset ei.s.ædificio.qui respondit vocari cacouasilea.i.malū regē.Nā cacos dicitur malus,& βασιλεὺς Basileus profertur tamen vasileus rex,quæ vox comminuit spem eius.s.Pompei quantulacunque restabat, quia non sperabat se bonū regem inuēturum. Neque tulit.i.passus est,id.i.eam spei depositionem, aut indignationem suam dissimulanter auertit.n.oculos ab illis tectis.s.tam mali ominis, ac patefecit gemitu.i.gemēdo dolorē, quem conceperat ex diro,id est execrabili omine.

DE MARCO BRVTO.

MARCI etiam * Bruti dignus, admisso parricidio, euentus est omine designatus,siquidem post illud nefarium opus,natalem suum celebrans,cum Græcum versum exprimere vellet, ad illud potissimum Homericum referendum animo tetendit. *

ἀλλά με μοῖρ' ὀλοὴ καὶ Λητοῦς ἔκτανεν υἱός.

Qui deus Philippensi acie,à Cęsare,& Antonio signo datus,in eum tela conuertit.

e Plut. in vita pau lo aliter lege Appia. lib. iiij.

* Iliad. ij.

OLIV. MARCI etiam Bruti). Nota est historia quō Brut. & C. Cęs. in Senatu multis vulneribus confoderunt, quām tamen suo loco dicemus, sed quod ad hunc locum pertinet,cum Brut. post patratum homicidiū sacrificarēt natali suo interpretes,vt mos erat animū adiecit ad carmen Hor. ἀλλά με μοῖρ' ὀλοὴ, καὶ Λητοῦς ἔκτανεν υἱός. Sed me parca fera latonæque obtuit infans. Aliut vero hic traduxit,sed me sors misera & Letoæ perdidit infans. Et ita factum est: nam in campis Philippicis: vbi congressus est cum Augusto,& M. Ant sorte ita cecidit,vt signū belli futuri præponeretur ab Augusto & Ant. signum Apollinis,nā mos erat,vt commissuri prælia,deū aliquē signū pugnę præponerent,vt C.M. Marius simulachrū. Sylla delphici Apollinis. Cæs. veneris genitricis. Ergo quia Apollinis signū proposuit Augustus,omen,quod factū est, versus ille quodā modo impleuit,q.a in ea pugna superatus est,in qua signū fuerat Apollo latonæ filius. (Admisso parricidio,) hoc nō sine adulatione dictū est, vult.n. Val. Cęsarem,patrē patriæ fuisse. [Natalē.) Mos fuit apud antiquos vt natalia principes sua solēniter celebrarēt Virg. Phillida mitte mihi.m.est na. Iola. [Signo datus.) Vt milites Cæsariani,& Antoniani à militibus Bruti,& Cassij dignoscerentur.

Signum prælij.

ASCEN. MARCI &c. Affert omē parricidiosum Bruti dicēs. Euētus.i. exitus rei,etiā Mar. Bruti:nō solum Pōpeij,dignos parricidio admisso,dū Cęsarē patrē patriæ,& ēt suum occidit. Nā Cæs. tribus & viginti vulneribus confossus est vno duntaxat gemitu ad primum ictum emisso. Marcū .n. Brutum in se grassantes intuitus, græcis verbis dixisse fertur. Et tu fili,hoc est etiam tu fili me occidis,qui in te paterno sum aio:euētus dico Mar. Bruti designatus est.i.præfiguratus,omine. Siquidem.i.qm ipse celebrās post illud nefarium,opus, videlicet cædem Iulij Cæs. Natalem suum.i.diē quo natus fuerat,cū vellet ea primere versum gręcū.s.aliquem lepidū,& festiuum,nam tales multi sunt apud græcos,tetendit animo.i.animus illi tractus est potissimū ad referendū illud Homericū,qđ latine sonat. Sed parca.i. Dea fatorum fera.i.crudelis in me,& infans.i.filius latonæ semp iuuenili forma, videlicet Apollo,perdidit me. Qui deus.s. Apollo datus a Cæs.s. Augusto, & Antonio eius socio signo.i.vt sit signū seu vexillum,sup.in acie.i.cōflictu Philippēsi.i.pharsalico,cōuertit.s.animādos eos,quibus signo erat tela in eum.s. Marcū Brutū. Virg. vt est auctor in bello actiaco contra Ant. & Cleopatram Augustum vsum Apolline. Quinetiā nonnunquā sese p Apolline gessit, ad quod alludens idē Maro in Buc. dixit, Casta faue lucina,tuus iā regnat Apollo.

DE CAIO CASSIO.

CONSENTANEO * vocis iactu C. Cassij aurē fortuna peruellit: quæ orantibus Rhodijs, ne ab eo cunctis deorum simulacris spoliarentur, Solem à se relinqui respondere voluit:vt rapacissimi victoris insolentiam:dicti tumore protraheret: abiectumq; Macedonia pugna:non effigiem Solis,quam tantum modo supplicibus cesserat:ipsum Solem reuera relinquere coegit.

* Solis currum inquit a Diony. li. xlvij.

OLIV. CONSENTANEO vocis iactu.) Pari ratione Cassius Bruto affinitate coniunctus,quippe qui Iuniā Bruti sororem duxerat vaorem fecit suæ futuræ mortis omen,cū rogantibus rhodijs,aliqua sibi deorum simulachra relinqui, solem à se relinqui respondisset nam quod ille per ludibrium dixit,suo euētu sortitus est,quia reuera solem reliquit. [Solem relinqui.) Simulachrum,solis, hoc aūt per ludibriū dixit, quippe quem ferre non poterat præ magnitudine. Memoratur.n. à soli,vnum ea septem mirabilibus mundi, erat aūt centō viginti sex pedum imago Aenea, & fusilis facta, quam à se Cassius relinqui, dicebat.

[Insolen-

[Insolentia)Superbie,nam quanto maior erat timor victi,tanto magis victori superbie crescebat.[Protraheret) manifestaret,vel augeret.[Ipsum solem,)Quia cum victus esset,& cum omnibus copijs in hostium potestatem venisset sibi mortem conscivit.

ASCEN. CONSENTANEO vocie iactu.Fortuito, inquit,omine Cassius autem Cæsaris percussor, & Bruti pernecessarius, sui exitus euentum protulit. Nam orantibus rhodijs dum rhodum spoliaret etiam duorum simulachris, vt aliquid eis relinqueret, solis, inquit, reliquo) id autem tam ingens erat vt auferri integrum non possit, quod ideo forte tam ingens fecerant, quod in solis se credebant tutela,propterea quòd nulla dies tam nubila, in qua sol non videatur ipsis rhodijs.) Et quia qui solem relinquunt,vitã quoque relinquunt,ideo omen fuit vitæ ab eo relinquendæ.Ordo est. Fortuna,id est fortunatus,aut prosperus euentus peruellit autem. C. Cassij, id est admonuit Caiú Cassium. Quia enim auris dedicata est memoriæ, vellere autem est memorem facere.Vnde in Bucol.Mar.Delius autem velit, & pro,id est admonuit.Et in rose Mors autem vellens viuite ait venio, admonuit autem futuri casus,consentaneo,id est conformi adueniendum rei iactu,id est superbe emissione vocis, id est dicti, aut responsi, quæ,scilicet ion uoa voluit iup.Cassium respõdere rhodis orantibus,ne spoliarentur,ab eo, scilicet Cassio, cunctis simulachris deorum, solem.i.solis simulachrum(nisi forte de sole intellexerit Cassius,vt qui quotidie rhodis videtur) relinqui à se,ideo autem voluit eum fortune sic superba respondere,vt protraheret.i. extenderet,& ampliaret, insolentiam .i. superbam petulentiam victoris,scilicet Cassi superbissimi,tumore.i.inflatione dicti.i.responsi tam superbi,& fortuna coëgit Cassium abiectum, scilicet à spe victoriæ.priusquam victus esset, pugne Macedonia.i.Macedonice ad Philippos contra Augustum gesta relinquere,non effigiem solis,quam cesseret.i.concesseret,tantummodo, supplicibus,scilicet Rhodijs,sed reuera ipsum solem.i.lucem huius mundi cum vita, forte quod hallucinatus cum suos videretur hostes credidit,& ita solem,id est lumen nondum mortuus reliquit.

DE PETILIO.

Liu lib. xli.

ANNOTATV dignum * illud quoque omen, sub quo Petilius consul in Liguria bellum gerẽs occiderit. Nam cum montem:cui Letum cognomẽ erat, oppugnaret, interque adhortationem militum dixisset: hodie ego Legum vtique capiam: inconsideratius prœliando:fortuitum iactum vocis læto suo confirmauit.

OLIV. IN LIGVRIE.) Ligures imis Alpium iugis adhærentes inter varum,& macram fluuios,implicitosque dumis Siluestribus,maior aliquãto labor est inuenire quam vincere. *Varrus flu.* Varrus Fluuius est grandis ex Alpibus fluens Galliam Transalpinam à Cisalpina separans vetustissimus Italiæ terminus. Macre fluuius est ex initio Apennini, fluens inter ligurum montes & demum iuxta lunam ciuitatem defluit in mare tyrrhenum.

ASCEN. ANNOTATV dignum &c. Affert omen petilianæ necie sumptum,& ab inuito,aut non animaduertante, & ab æquiuoco vocabulo, nam cum se letum montem eo nomine capturum diceret, letum.i.mortem cæpit, Ordo est. Illud omen, sub quo petilius consul gerẽs bellum in liguria parte illa Italiæ Galliæ Italis *Letus mons* Cisalpinæ contermina, occiderit.i.mortem obierit, est supple quoque.i.etiam dignum annotatu.i.vt annotaretur, quia mirabile est. Nam cum ipse petilius oppugnaret montem cum Castello,aut saltem castris cui.s.monti cognomẽ erat letum, & dixisset inter adhortationem militum.i.dum milites adhortaretur, vtique.i.certe,ego capiam hodie letum,vt intelleait, mõtem.i.ipse prœliando inconsideratius,cõfirmauit suo leto.i.nece,& feto,tactum fortuitum.i.incertam aleam, alludit enim ad iactum aleæ, aut emissionem casualem vocis.i.dicti illius, quod iactu quodã fit vnde à verberando verbum dictum volunt.

EXTERNA. DE SAMIIS.

ADIICI nostris duo eiusdem generis alienigena exempla non absurde possunt. Samij, Prienensibus auxilium aduersus Caras implorantibus, arrogantia instincti,pro classe,& exercitu, Sibyllam eis derisus gratia misserunt,quam illi velut diuinitus datum præsidium interpretati,libenter receptam, vera fatorum prædictione,victoriæ ducem habuerunt.

SAMII prienẽsibus) Cum prienenses graui bello premerẽtur,auxiliũ petierunt à Samijs.Samij vt q ab illis essent aliení,quasi irridentes se sibyllam missuros tñderunt,nẽ ex sibyllis vna fuit Samia.Prienenses ergo,quod irridentes Samij promiserant læto animo acceperunt,& hanc quasi ducem belli constituentes gloriosam ex hostibus victoriã reportarunt. [Prienensibus)Priene ciuitas est Ioniæ,biantis patria, auctor Str. lib.xiiij. Cui principium est,reliquum est, vt de Ionibus, caribusque dicamus &c. vbi nominatis xij. ciuitatibus,in qbus & priene subiungit,nã hę sunt xij Ioniæ ciuitates,& paulo inferius,vbi de singulis mentionẽ facit post, Meandri, inqt, ostia est Prienensiũ littus, vltra q priene est,& micale mons feris, & arboribus plenus. Itẽ paulo post,priene,inquit,à quibusdam cadme appellatur,qm philotes eius conditor è Bœotie venit, è priene fuit Bias hunc ex vij.sapientibus de quo Hipponax sic, inquit, & discepteri,quam Beias prienensis melius.[Aduersus car.)Caræ po.insulani piraticẽ exercentes famosi fuerunt,victi à Minoë,vt Tucydides,& Sal. dicũt auctor Ser.in expositione illius carminis Virgil hic legas, carasque sagitti ferosque gelonns. At Str. dicit populos esse certæ regionis,quę contermina est Ioniæ, videlicet inter Ionix, & Liciem positę hos etiam aliquando sub Minoë fuisse dicit,& insulas habitasse,hinc arbitror insulanos dictos fuisse, & carres carriũ declinentur, sunt, & carræ primæ decli.in Syria eodẽ teste lib. vj.in descriptione Syriæ dicit.n.tigrano certa, & loca, quæ sunt circa carras,Nicephotiũ,& Chobrzz, & Sinnaca,in qua Surina Parthorũ Imperator Crassum dolo captũ interemit, vnde Luc. Syrias latio maculauit sanguine carras. Derisus gratia pro derisione.[Diuinitus.)Quasi diuinæ prouidentia eis data foret.[Vera fatorum)reddit rationem,cur læti acceperunt. OLIV. *Priene.* *Caras* *Chobri ca.*

ASCEN. ADIICI &c. Addicit duo externe e Prienensibus acceptũ alterũ ab Appollinatis.Cũ.n.Samij p derisum p præsidio sibyllã dedissent Prienẽsibus aduersus Carres,aut qđ illis opus censerẽt prudentie,aut muliere duce, illiq; tanquã stulti omnis sibyllam acceptassent,eius diuinatione seruati sunt Et cũ Epidãnij Apolloniatis &r per dictum Aeantem,quo nomine fluuius erat,editorem assignassent,innuentes forte, quod illum transgrederentur,Apolloniatæ omen accipientes,Aetneta.i.aiacẽ hoc est eius imaginem sumptã pro signo sibi constituerunt ducẽ, transgressiq; amnem vicerũt,Vt cum ordine latius aperiam. Ordo autem est. Duo exẽpla alienigena.i.externa(declinatur autẽ adiectiuæ alienigenus,e, vni.) eiusdem generis.i.admirabilis ominis, possunt adijci nõ absurde.i.non impertinenter nostris.i.Romanis exemplia.Simile autẽ est de Cyrtheo seu Tyrtheo poëta, de quo flaccus in arte. Post hos insignis Homerus Cyrtheusque &c.vbi rem aperuimus) Samij.i.insulani illi,instincti arrogantie.i. superbia quadam,vnde contemptus oritur,& derisio, Prienensibus.i.ciuibus prienes ciuitatis in Ionie, implorantibus.i.cum implorarẽt hoc est quasi plorando orarent, auxilium aduersus Carres,qui vicini sunt populi, potestque accusatiuus dici tertiæ miserunt eis, gratie derisus.i.derisionis,pro classe,& exercitu.i.loco classis, & exercitus sibyllam.i.fœminam diuinæ scientiæ, ac mentes peritam,hoc est vatem, quæ samia à Varrone, & Lectantio dicitur. Vnde patet dominicum illud, nullum prophetã acceptum in patria,quia vt rem vilem miserunt sibyllam samij,quam vt pretiosam acceperunt Prienenses,vnde addit,quam.s.sibyllã, illi.s.prienenses,interpretati velut præsidium datum diuinitus habuerunt acceptam libenter ducem victoriæ prædictione vera.i.per veram prædictionẽ,& præmonitionẽ, fatorum.i.futurorum euẽtorum primus ignorantium, nam scientes quid futurum esset, & ita quid tenerent,& quid vitarent,facile hostem superarunt.

THEO. CARRAS.) A caria, quam Strabo, Mella, Pliniusque, & Ptolomæus Asiæ cõtribuunt,a qua nomẽ gẽtile Car.apud Plur. Singulariter,& plurali numero Cares,ij plerasque tenuerũt Aegei maris insulas,& in ijs Con.vnde Ceris antea dicta est,vt scribit. Hellanicus, oram maritimam nauibus habebant infestã. Ne quod ait Seruius auctoritate Thucididis & Salustij præter historiã videri debet.[Carras.) .n.Minos nauali prœlio victos cycladibus expulit insulasq. eas in suã potestatẽ redegit vt meminit etiam Libanius. Ad Virgilij tamen expositionem nihil ij faciũt. Carre vero pro duplex. R.vrbs Mesopotamiæ Crassi clade nobilis,auctor Plin.& Steph.& hanc Luc.intelligit, vt parum perite faciant qui confundunt. Aeantem æs & Aos idem fl.vt Hecatæus

tæus,& Strab.tradunt Apolluniatum fines irrigsos,à mõte Laci no cepuctollit, Adriatico mari infundit, ad Aiacẽ nihil attinet.

DE APOLLONIATIS.

NE Appolloniatæ quidem pœnitentiam egerunt: qui,cum bello Illyrico presi:Epidamnios,vt sibi opem ferrent: orassent: atque illi flumen vicinum mœnibus suis nomine Aeantem in adiutorium se mittere dixissent, Accipimus: quod datur,responderunt: eique primum in acie locum: perinde ac duci assignauerunt: ex insperato enim superatis hostibus successum suum omini acceptum referentes: & tunc Aeanti,vt deo immolauerunt:& deinceps omnibus prœlijs duce vti instituerũt.

OLIV. *Apollonia.* APOLLONIATAE.) Apullonia plurium vrbium oomẽ fuit vnius in Epito cõstitute:de qua nunc agitur,alterius in Crete iij.in Thracia iiij.in Syria. [Eantẽ.)accusatiuus latinus à uomine græco eeniens αἴαντα .i. Aiacem, & quia Aiax enus ex heroibus fuit,ideo hunc se libenter accipere respõderũt, & simulachrum eius quasi ducem semper habuerũt. [Accepium re.)i.quidquid felicitatis ex ea re sunt coosecuti, id omni totum adscribeotes, & illi quasi gratias agentee, nam Aeanti tanquam Deo postmodum immolarunt.

ASC. NE quidem.i.sed nec etiam Apollooiatæ.i.ciues Apolloniæ vrbis in Epiro,egernnt pœnitentiem.i.non pœnituit eos, quud cum pressi bello illyrico orasseot Epideunius vicinos suus,vt sec reut sibi opem,atque illi.s.Epidãni indicasseut, se mittere in ediu totium flumen vicinum mœnibus suis,hoc est Apolloniatarum. (Et est bona reciprocatio,quia respicit primum,huc est principale suppositum nomine Aeantẽ.i. quod flumen nominabatur grece αἴας Aeai (quumodo aiax ab illis scribitur, & profertur,declinetur huius Aeantis suscepto o,quod io recto nullis grecis antee est,sed accipitur ioterdum eb as,is,vs,vt gigantis symoẽntis opũtis)non inquam egerunt pœnitẽtiam,quud dixerunt accipimus, quod datur.s.auxilium,Acantem videlicet,hoc est Aiecẽ,& assignauerunt ei.s.Aeanti,hoc est eius imagini perinde ec duci, primum locum in acie.n.pro qa hostibus superatis.i.cum hostes essent superati ex insperato.i.preter spẽ, ipsi referẽtes omini.s.quo acceperint successum suũ acceptũ i.fatentes se accepisse eb omine,& causa ominis approbari talem successum.(Acceptum eoim ferre cum datiuo est animo indicere se accepisse quod additur ab illo,quod in detiuo ponitur.Vt soli Christo genus humauum salutem suem acceptam ferre debet,) &.i.pariter tunc immolauerunt Aeanti,vt Deo,& instituerunt vti deinceps in omnibus prœlijs Acãte sup.te duce. Quia tamẽ veterum superstitio renuit fluuius eiusdem nominis Deos preesse,vude Tyberis,& Tyberinue inuocatur epud Maronem,nõ absurdum forte esset diccre Apolloniatas fluminis sui tanqusm Dei imaginem,& oon Aiacis sibi ducem constituisse,sed in priore sententia Oliuerium sequimur, Liberum tñ elt,cum auctor non discernat, vtranlibet amplecti.

DE PRODIGIIS CAP. VI.

DE SERVIO TVLLIO.

** Liuius lib. 1.*

RODIGIORVM * quoq; q̃ aut aduersa,aut secunda acciderunt debita proposito nostro relatio est, Seruio Tullo etiam tũ puerulo dormienti, circa caput flammam emicuisse domestici oculi annotauerũt. Quod prodigiũ Prisci, Tarquinij rex vxor Tanaquil admirata, Seruiũ serua natũ,in modũ filia educauit,&ad regiũ fastigiũ euexit.

OLIV.

RODIGIORVM quoque) Recte inqt,oĩbus prodigia subiunguntur,sunt.n.inter se quadã affinitate coniuncta,& eẽ hoc loco cum Cic. sentire Val. quòd à prædicendo dicta sunt prodigis, & non vt quidã volunt à porro,& adigendo,nã cũ monstrũ aliquod appatet siue boũ,siue malum p̃dicet,prodigiũ appellatur.Cic.lib.de nat.deo.ij.Prędictiones,& præsentiones & rerum futurarum qd aliud declarant, nisi q̃ futura sunt,ominibus ostẽdi monstrari,portendi,prædici,ex quo illa ostenta,monstra,portenta prodigia dñr,ergo plane ostẽdit à prædicendo dicta esse prodigie.Pri.Tar.re. Hic dissentit à Liuio qui non anci Marci,sed Pri. Tar.vxorẽ fuisse dicit, q̃ vt prodigiorũ peritissima cognouit Ser. Tullum puerũ dormiẽtem,cuius caput flãma corripuisset, clarũ aliqñ euesurum,qui ẽt regiæ maiestetie in rebus afflictis succurreret. Itaque cum quidã familiarium aquam ad extinguẽdum incendium afferret,à regina prohibitum ferunt, sedatoq; tumulto mouert puerum vetuisset,donec sua sponte experrectus esset, iũ adducto in secretum virum Tanaquil.vides ne tu puerum hunc, inquit,quem tam humili cultu educamos, scire licet,lumen quondam rebus nostris dubijs futurum, præsidiumque regiæ afflictæ pruinde materiam ingẽtis,publice priuatimque decoris,omni indulgẽtia oostra nutriamus, inde puerum liberorum loco cœptũ haberi.erudiriq; artibus,quibus ingenia ad magnæ fortunę cultum exercitãtur,euenit fecile,quòd Dijs cordi esset,iuuenis eua fit veræ indolis regiæ,nec cũ quæreretur genere. Tarquinio quisquam R.iuuentoris vlla arte cõferri potuit, filiamque ei rex despondit quo deinde cæso, Tenaquilis arte,& consilio in regnum substitutus fuit. Plin.de viris illust. Ser. inquit,tullus.P.Corniculeni,& Ceretiæ captiuæ filius,cũ in domo Tarquini prisci educaretur,flãmæ species caput eius amplexa est,hinc Virg.sumpsit illud. Ecce leuis summo de vertice visus Iuli. fundere lumen apex actuque innoxia mollis lambere flemma comas, & circum tempora pasci.& reliqua ad Ascaniũ.s.referens quod fuit in Ser. tul. Ouid.ait Vul.filiũ fuisse. Nãque pr̃ Tulli Vulcanus Ocretia mater. Præsignis facie corniculana fuit. Hãc secum Tanaquil sacria de more perfectis,iussit in ornatum fundere vina focum. Hæc inter cineres obsceni forma virilis. Aut fuit,aut ease est,sed fuit illa magis. Iussefoco captiua sed,& cõceptus ab illa, Ser.à cœlo seminis gentis babet. Signa dedit genitor tũc eũ caput igne corrusco Cõtigit,,inque comis flammeus arsit apex. [Serua na.) L.sentit non esse serua natum,sed captiua. Dicit enim hic quacunque de causa tãtus hooor habitue credere prohibet serua natum, eũ petuumque ipsum seruisse eorum magis sententiæ sum,qui corniculo capto. Ser. Tul.qui princeps in illa vrbe fuerat,grauidam eiro occiso vxorem cum inter reliques captiuas cognitas esset ob enicam nobilitatem, ab regina Romana prohibitam ferunt seruitio partum Rom.edidisse Prisci Tarquinij domo, inde tanto beneficio mulieris familiaritate aucta,& puerum,vt in domo à paruo educatum,in charitete, atq; hoocre fuisse fortunam matris,quòd capte patrie in hostium manus, venerint, vt serua natus crederetur fecisse,nam omnis captiua serua dicitur.

Seruij Tullij pueri caput arsit.

ASCEN. PRODIGIORVM quoq; &c. Post omnia narrat prodigie.inter quæ mihi hoc videtur interesse,quòd omnẽ est dictũ, aut factum præsenti quidem negocio subseruiens, sed ab accipiente in rem futurem etiam valens, vt quòd Tertia Aemilij filia Persam perisse dixit ad catelli mortem pertinuit,sed pater ad Persæ regis casum conuertit. Prodigium vero præsenti statui nihil confert, sed futurum portendit, vnde à pro,id est ante, & ago interposito.d. vt sæpe fit dicitur, eo quòd signis rem tam bonam,quàm malam agat, antequam eueniat. Vt insomnia Pharaonis ab Iosipo explanata,si facta fuissent,vt in somnis apparuerunt prodigia dici potuissent. Sicut flamma è vertice Seruij Tulli emicans non præsentem illi gloriam,sed futuram indicauit,ad quam allusit Maro æneid.ij.dicens. Ecce leuis summo de vertice visus Iuli. Fundere lumen apex,tactuque innoxia mollis, Lambere flamma comas,& circum tempora pasci &c. In principio ponit auctor ad rerum continuationem pro ludum dicens. Relatio,id est recitatio,& narratio prodigiorum, qua acciderunt aut aduersa,aut secũda(aliter proponit, quam exequetur nam prius prospera exequetur)est quoque, id est etiam debita nostro proposito,id est pertineus ad institutum opus Seruio &c. Ponit primum exemplum dicens. Oculi domestici, id est domesticorum, & familiarium Tanaquilis, quæ erat vxor Tarquinij prisci(pro quo quidam hic legerunt, vt Oliuerius adnotauit Anci Regis vxor,sed in exẽplo Aldino legitur, prisci Tarquinij Regis vxor) annotauerunt.i.obseruauerunt flammas emicuisse. Seruio Tullo, etiam tum.i.tunc adhuc puerulo dormienti.s.in regia, emicuisse dicit, circa caput ꝙ prodigium Tanaquil vxor Tarquinij prisci regis.s.Romanorum,mirata.i.admirãs, aut vbi admirata fuerat, educauit Seruium natum serua.i.captiua, nobili tamẽ sanguine, in modum filij.i.perinde ac si fuisset filius, & euexit.s.tali educatione,ad fastigium.i.culmen regium, quia ea seruo regem fecit, Vnde Iuuen. Seruis regna dabunt captiuis fata triumphos.

DE MARTIO.

Aeque felicis * euentus illa flamma,quæ ex L. Martij ducis

** Liuius lib. xxv.*

ducis duorum exercituum, quos interitus Publij: & Cnei Scipionum in Hispania debilitauerat, capite concionantis eluxit. Nanque eius aspectu pauidi adhuc milites, pristinum recuperare fortitudinē admoniti * octo triginta hostium millibus cæsis, magnoque numero in potestatē redacto, bina, castra, Punicis opibus referta, ceperunt.

* Septem Liu. scribit. Hic lib. viij. cap. xxvi.

OLIV. Martius eques Hispanias retinuit.

A EQVE felicis) cum cæsis in Hispania duobus Scipionibus deleti Rom. exercitus, emisseque Hispaniæ viderentur Virunus retinuit, easdemque restituit erat in exercitu R. L. Ma. septimi filius æques R. impiger iuuenis animique, ingenij aliquanto maioris, q̄ pro fortuna in qua erat natus, ad summā indolem accesserat. Cn. Scipio disciplina super qua per tot annos omnis militiæ artē edoctus fuerat, is ea fuga collectis militibus, & quibusdā de præsidijs deductis haud contemnendū fecerat exercitū cōiunxeratque se T. Fonteio. P. Sci. legato, sed tantū præstiti æques Rom. auctoritate inter milites, atq; honore, vt castris circa hiberū communis eū ducē exercituum comitiis militaribus creauerit, hic igi in magna rerum difficultate, cum ad cōsilium prima spē temerarium magis, quàm audacem adiecisset animū, vt vltro castra hostiū oppugnaret. ne subitares, & nocturnis terror nā id proxima nocte facturus videbatur, suæ fortunæ, cōsilium per turbares alloquendos prius, & adhortandos milites ratus aduocata concione, orationem habuit, cui concionanti flammā suā è capite dicunt sine eius sensu, magno pauore circunstantiū militū, quo prodigio moti alacriori animo eum docem, secuti maiorē hostibus cladem intulerunt, quam acceperant, nam nocte atque die bina hostiū castra ceperunt, & ad internicionem hostes prope ceciderūt, hic ergo virtute sua vlius est Cn. & P. Scip. cū maiori parte exercitus cædem, quos celtiberi transfugientes prodiderant: ducibus Carth. Magoni: & Gisgoni, quàm victoriā cōsecutus est nulla re magis quam celeritate, de quo Fron. lib. ij c. x. L. M. eques R. qui reliquijs exercitus præfuit, cū à propinquo bina castra pœnorum paucis militibus passuum distarent, cohortatus milites proxima castra intempesta nocte adortus est, & cū hostem victoriæ fiducia incompositum agressus, ne nuncios quidem cladis reliquisset, breuissimo tempore militi ad requiem dato, eadem nocte capti fama rei gestæ progressus, altera eorum castra inuasit, ita bis simili vsus euentu deletis vtrobique penitus amissas Pop. Rom. Hispanias restituit.

ASC. AEQVE fa. &c. Affert secūdum exemplum superiori multū simile, de quo quia Oliu. satis ampliter loquitur colligemus ordinem, qui talis est. Illa flāma, quæ eluxit capite. L. Martij ducis duorum exercituum. s. Rom. militātium in Hisp. quos exercitus, interitus. i. interēptio P. & Cnei Scipionum debilitauerat in Hispania, Lucij dico concionantis id est ad milites concionem, seu orationem adhortatoriam habētis, sup. fuit euētus. i. exitus æque felicis, ac sup. flāma, quæ apparuit in capite Seruij Tulli. Nāque milites pauidi, pro pauentes, adhuc. s. ob cladem paulo ante acceptam, admoniti aspectu eius. s. flammæ recuperare fortitudinem pristinam, in quam ante cladem habuerunt quasi prioris status, cum priscum sit, prioris sæculi ceperunt bina castra. i. duo munimenta exercituum sub Dio degentiū. (Bene dici bina sine distributione quia castra in hac significatione tantum pluraliter dicimus referta. i. oppleta opib' punicis. i. Carth. aut quas adduxerāt aut quas coaceruauerant, & hoc viij. & xxx. mil. hostium cęsis. i. occisis, & magno numero. s. hostium redacto in potestatem. i. capto. Bene pręponit minorem numerum dicēdo octo, & xxx. &c.

DE LACV ALBANO.

* Liui. lib. v.

ITEM cum bello * acri, & diutino veientes à Romanis intra mœnia compulsi, capi non possent, eaque mora non minus obsidentibus, quàm obsessis intolerabilis videretur, exoptæ victorię iter miro prodigio, Dij immortales patefecerunt, Subito enim Albanus lacus, neque cœlestibus auctus imbribus, neque inūdatione vllius amnis adiutus, solitum stagni modum excessit: cuius rei explorandæ gratia, legati ad Delphicū oraculū missi, retulerūt pręcipi sortibus, vt aquā eius lacus emissam, per agros diffunderent: sic enim Veios in potestatem Pop. R. venturos. Quod prius quàm legati renunciarent, Aruspex Veientium à milite nostro (quia domestici interpretes deerant raptus, & in castra perlatus, futurum dixerat: Ergo Senatus duplici prædictione monitus, eodem pene tempore: & religioni paruit, & hostium vrbe potius est. Nec parum prosperi successus est, quod sequitur.

OLIV. ITEM cum bello acri,) Et huius hist. auctor est. L. ab vrbe. cond. lib. iij. Cic. quoque lib. de diu. qd quod in annalibus, inquit habemus veienti bello cum lacus Albanus præter modum excreuisset, veientē quendam nobilem ad nos profugisse, eumq; dixisse ex fatis. quæ veientes scripta haberent, veios capi non posse, dū lacus is redundaret, & si lacus emissus lapsu, & cursu suo ad mare profluxisset, perniciosum P. R. sin autem ita esset eductus, ad vt mare peruenire non posset, tum salutare nostris fore, ex quo illa mirabilis à maioribus nostris aquæ albanæ facta deductio est, cū aūt veientes bello fessi legatos ad senatum misissent, tū ex his quidam dixisse dē, non omnia illum transfugam ausum esse Senatui dicere, in eisdem. n. fatis scriptum veientes habere fore, vt breui à Gallis R. caperetur, quod quidem sexennio post veios captos factum esse audiuimus. Hæc Cic. at Li. cum prodigium apparuisset, vt lacus albanus præter modum excresceret, ita vt per agros diffunderetur, nulla eius inundationis causa extrinsecus apparente, non solum ad Rom. venisse, quæ supra diximus referentem, sed Delphos quoque oraculum sciscitatum legatos misisse Rom. refert, qui responsum retulerunt, non prius veios capi posse, quàm lacus ille per agros vnda perflueret, oraculi autem verba hæc fuere, Rom. Aquam albanam caue lacu contineri, caue in mare manare, suo flumine sinas emissam per agros rigabis: dissipatamque riuis extingues, tum tu insiste audax hostium muris memor, quam per tot annos obsides vrbem, ex ea tibi his, quæ nunc pādūtur fatis victoriam datam. [Acri, Aspero) Et vehementi. [Capi non possent) Quia mœnia essent alta, & loco editissimo posita, vt non solum ædificijs: sed etiam natura loci tuta essent. [Eaque mora) Id est quia non minus detrimēti patiebantur obsidentes quàm veientes obse. [Imbribus.) Quod effusi imbres cecidissent. [Sortibus) Oraculo nam sortes pro oraculis sæpissime ponuntur, eo quòd sortes è vase deducerentur, quibus oracula, reddebantur ad ea, de quibus interrogaretur sacerdos. [A mi. ra.) Quia simulauit velle de priuatis eum pdigijs cōsulere. [Domestici,) Quia Ro. adhuc non habebāt aruspicinam. [Dupli. præ.) Et quod oraculum Delphis prædixerat, & quòd aruspex veientanus significauerat, lacum deriuari per agros.

ASCEN. ITEM cum bello. Huius quoque, vt fere reliquorum exemplorū historia, satis explicatur ab Oliuerio, quo circa textū enodabimus, cum ordine, qui hic est. Item cum veientes populi Italiæ non sane lōge à Roma, quorum vrbs veiorum, compulsi à Romano. s. populo, aut exercitu bello acri, & diutino, intra mœnia. s. veiorum, non possent capi, quia se mœnibus tuebantur, & ea mora videretur intollerabilis, non minus obsidentibus. s. Romanis, q̄ obsessis. s. veientibus, dij immortales (immo prodigijs habiti maligni spiritus) patefecerunt iter. i. aditum victoriæ exoptatæ. s. à Romanis, prodigio miro. i. mirando. Lacus enim Albanus excessit subito modum solitum. i. mensuram consuetam stagni. i. aluei, intra quē stagnare solebat, neque actus imbribus cœlestibus. i. pluuia vehementi, ab aēre delapsa, nam cœlū per aēre nonnunquā dicimus, vnde volucres cœli, neque ad iutus innūdatione. i. influxu illius annis, q subito inūdare solet. Cuius rei explorandæ gratia, legati. s. Romani missi ad oraculū. i. responsum vocale, aut quod orando impetrari solebat (vnde Sibylla æn. vj. increpando, Cessas in vota precesque, dux, ait Aenea? neque enim ante dehiscēt Attonitæ magna ora domus); retulerunt. i. reportauerunt pro responso, præcipi sortibus. i. ab responsis Dei, vnde Flaccus in arte. Dictæ p carmina sortes, vt diffunderent per agros aquā eius lacus. s. Albani emissam. s. stagno, aut sulco suo. Enim pro quia, sup. responsum est Veios venturos sic. i. per tale opus, in potestate Pop. R. quod quid attinerat ad Veiorū captionem, nemo dicere posset, nisi quòd futurum, vrbis captionē dæmones præuidentes, tali illusione superstitionem mortalium augeri cupiebant, vt quidquid pręciperēt. licet nulla cōstaret ratio exequerētur. Quod. i. quam tem. s. veios sic posse capi, priusquā legati renunciarent. s. patribus conscriptis aruspex Veiētum captus à nostro. i. Romano milite, & perlatus in castra. s. ad iudicandum de eo, quia interpretes. i. expositores prodigiorū domestici, id est Romani deerāt, dixerat futurū. Ergo Senatus monitus duplici prædictione. s. Apollinis Delphici p legatos, & aruspicis, ve

ientis

ientis,pene eodem tempore,&.i.simul paruit religioni.i. mãdato religioso deorum, quia aquam diffundendam curauit, & potius est vrbe hostium,hoc est veior cœpit.

DE LVCIO SYLLA CONSVLE.

* Cicer. lib.i.de diuin.

LVCIVS Sylla * Consul Sociali bello,cũ in agro Nolano autẽ prætorium immolaret, subito ab vna parte aræ prolapsam anguem prospexit: qua visa, posthumi aruspicis hortatu continuo exercitum in expeditio ne me duxit,ac fortissima Samnitũ castra cœpit: qua victoria futuræ eius amplissimæ potentiæ gradus, & fundamentum extitit.

OLIV. Bellum sociale.

NEC p.p.)hoc fuit sociali ballo,cuius causa inde nata est q Drusus trib.pl.promisserat socijs latinis nominis,si cũ senatu sentirẽt,eiuiq. partes aduarsus equestrem ordinẽ cũ quo propter iudicia grauiter diffidebat,tueretur datuiũ operã,vt in ciuitata R.acciperẽtur,sed occiso paulo post Druso,cum præmium latinis negaretur,irati a societate.P. R. defecerunt,P. R.bellũ induxerunt.Diuersi contra hor missi sunt Imperatores, inter quos & L.Sylla,qui profectus in samnium aduersus nolam primo duxit exercitũ.Nolani extra mœnia cũ copijs,& præsidija posuare castra. Sylla igitur eum Deos de pugna consuletat anguis subito apparauit. Interrogato aruspice,q d anguis ille portenderet,responsum est, vt magno animo castra hostium inuadeet,quo facto victoria potirus est.[Sociali b.)Quòd gessũ est contra eos,q a societatẽ.P.R.defecarũt,quod alio noĩa ballũ latinũ vocatur.(Futuræ amp.p.)Nam oper suas hic Sylla cœpit augere, & hac victoria clarior factus maiora suscipare nõ dubitauit.

Sylla sacrificanti prodigiũ.

ASC. NEC pa.&c. Ordo est. Nec.i.& non,& sup. prodigium,qđ sequitur est successus non parum.i.multũ prosperi. Lucius Sylla cõsul bello sociali,id est cum latinis,qui prius socij fuerant gesto eũ immolaret in agro nolano.i.nola vrbis ante prætoriũ.i.tabernaculũ prætoris,prospexit anguẽ.s.fœmellam pro lapsam subito ab vna parte aræ, qua visa aduxit continuo axercitum in expeditionem.i.opus bellicum hortatu posthumi aruspicis accipit fortissima castra samnitũ,quæ victoria extitit gradus, & fundamẽtum eius potentiæ futuræ amplissimæ.i.medium aut occasio pertueniendi ad eam. Notandum est quòd anguem prolapsum dicit se fœminino sed sexum discernit.

* P. Alij scribunt.

DE * CAIO VOLVMNIO ET SERVIO SVLPITIO.

* Li li.3

PRAECIPVAE admirationis * etiam illa prodigia,quæ C. Volumnio: & Seruio Sulpitio Coss. in vrbe nostra inter initia,motusque bellorum acciderunt. Bos nanque, mugitu suo, in sermonem humanum conuerso,nouitate monstri,audientiũ animos exterruit. Carnis quoque in modum nimbi dissipatæ partes ceciderũt, quarum maiorem numerum præpetes diripuere aues, reliquum humi per aliquot dies, neque odore tetro, neque deformi aspectu mutatum,iacuit. Eiusdem generis monstra alio tumultu credita sunt puerum infante semestrẽ in foro Boario triumphum proclamasse. Alium cũ Elephantino capite natũ.In piceno lapides pluisse. In Gallia lupum vigili,è vagina gladium abstulisse. In Sicilia scuto duo sanguinem sudasse. Etiam metentibus cruentas spicas in corbem decidisse. Cerites sanguine mistas fluxisse, Bello etiam Punico secundo constitit Cn. Domitio bouem dixisse,Caue tibi Roma.

OLIV. PRAECIPVAE admirationis.) L. multa refert apparuisse prodigia ante Gallorum aduentum,quæ futurum vrbis minaretur exeidiũ dicit enim eo anno cœlũ visum ardera terra ingenti cõcussa mota est. Bouem locutã, cui ret priore anno, cui fides non fouerat, creditũ est inter alia prodigia, quæ multa fuere,carne pluit, quem imbrem ingens numarur auiu volitãdo rapuisse referetur, quod intereidit sparsum ita iacuisse aliquot dies,vt nihil odor mutaretur. Præcipue, non solum, quia diximur prodigia admiranda sunt,sed etiam quæ sequuntur.[Mugitum in sa,bos,)quæ ante mugire consueuatai humanis verbis locuta est,nam dixisse fertur,caua tibi Roma, sed primo creditum non est, secundo vero cum hoc idem prodigium enunciatum esset,fides haberi capta est.[Carnis q.in m.)Plin.lib.ij.præter hæc, inquit relatũ est in monumenta inferiore cœlo lacte,& sanguine pluisse.M. Acilio,C.portio cons.& sæpe alias carne sicut,L.Volumnio Ser.-Sulp.cons.i.eamqua non per putruisse,quod non diripuisse aues.[In modũ nimbi,)Nimbus ventus cum Pluuia, est etiam dausitas nubis in tempestate obscura. (Præpetes aues.) Sunt quarum volatu futura prænoscimus, hoc est auguria à faciunt,picte,præpetes,quasi priora petẽtes, quia priora petunt volantes,[Nec odore.)Quia nec deformes erant carnes,nec tabo, & saniæ,aut alia corruptione fetẽtis,non odore,non aspectu variarũt sa carnes ille,sed aũdem quoq; vigorem retinuerunt, quẽ prius habuere,& odorem. Liu.pun.bel.lib.j. Romæ,inquit,circa vrbẽ multa aa byeme prodigia facta,&c.(Seme.vj.)Mensiũ. ideo aũt dixit semestrem,quia potuisset essa infans loquens sine admiratione,vt in bimatu, & infra, sed semestris loqui sine miraculo nõ potest.[In fo.boa.li.)Dicit in foro olitorio locutũ clamassa, io triũphe.[Elephantino ca.) Sine dubio hoc abominandũ fuit. [Lapides plu.) Dicimus lapides,& lapidibus. (Vigili:) Qui nocturnas facit axcubias.{Sanguinem) .s. significat laborem bellicũ,q postea secutus est.[Cruetas spi.)Hoc ab ancio ciuitate volscorum nunciatum est. [In c.) Secundũ vetustum morẽ locutus. [Caue ti.R.)Hoc dicit L.fuisse bal.mac.cerites L.hoc idẽ scribit.

Bos locuta.

Carnes pluit.

Semestris infans locutus.

ASC. PRAECIPVAE admirationis,&c. Ordo ast. Illa prodigia,quæ acciderũt in vrbe nostra,hoc ast Romana inter initia, & motus bellorũ, hoc est inter initia, q tam decreto erant bella, & motus,quia nondum quidquam motum erat. Caio Volumnio, & Seruio Sulpitio consulibus, id est dum illi erant designati consulas,sup.sunt etiam admirationi præcipuæ.i.singularis.Nanque Hos.s. fœmella,hoc est vacca,vt omnes interpretantur, mugito suo.i.sibi naturali,conuerso in sermonem humanum,quia locuta est,exterruit animos audientium nouitate monstri.i. inauditi prodigij.Partes quoque carnis dissipatæ ceciderunt in morem nimbi.i.densi imbris.Quarum.s.partium carnis maiorum numerum anes præpetes.i.sestinæ,& priusquam caderent aas petẽtes, aut ad auguria aptæ,diripuera more videlicet irundinũ, reliquũ, scilicet partium carnis.i.quod relictum erat,& non direptum ab auibus,iacuit humi.i.super terrã per aliquot dies, neque mutatum tetro odore, quia non contraxit fœtorem,neque mutatum deformi aspectu,quia quod putrefactum est,& odoia, & aspectu deforme est,caro autem illa nequaquam, vnda concluditur non fuissa corruptam. Eiusdem paucis recitat complura prodigia nõ minus stupenda dicens, Mõstra,id ast prodigia aiusdem generis, credita sunt alio.i.diuerso,aut vario tumultu, scilicet bellico,videlicet puerum infantem semestrem.i.sex menses natum pro clamasse in foro Boario,quod Romæ est,triumphum,id est clamando,io triumphe,denunciasse futurum triumphum, & creditũ est alium,scilicet infantẽ natum cum capite Elephantino,& creditũ est,lapides pluissa.i.in morem pluuiæ decedissa, in piceno supp. agro,& creditum est,lupum abstulisse vigili, forte tamen non vigilanti,gladium è vagina in galia. Et duo scuta sudasse.i. sudantium modo amisisse sanguinem,in Sicilia, Etiam supp. creditum est spicas cruentas.i.cruora perfusas decedisse metentibus.i.his qui metebant,in corbem.i. vas vimineum, in quod colliguntur spicæ,dum intensus est cauma, Aquas cæretes,in cærete oppido fluxisse mixtas sanguine. Constitit.i.pro manifesto certum est, etiam bello punico,id est Carthaginiensi secundo,Bouem dixissa Cneo Domitio,ò Roma,caue tibi.

DE CAIO FLAMINIO.

CAIVS autẽ Flaminius * in auspicato consul creatus,cum apud lacum Trasimenum,cum Hannibale confecturus,cõuelli signa iussisset,lapso equo super caput eius,humi prostratus est, nihilq. eo prodigio inhibitus,signiferis signa moueri sua sede posse negantibus: malum: ni continuo ea effodissent, minatus est. Verum huius temeritatis vtinam sua tantum,non etiam Pop.R. maxima clade pœnas pependisset,in ea nanque acie xv.millia Romanorum cæsa vj. millia capta * xx. millia fugata sunt. Consulis obtruncati corpus ad funerandum

* Liui. lib.22.

* Decem scr. Liu.

ab

ab Hannibale quæsitum est: qui quantum in ipso fuerat, Romanum sepelierat imperium.

OLIV. CAIVS autem Flam.) Liu. de ij. bel. pun. Cic. de diu. Quid bello, inquit, punico secundo, nonne C. Flaminius cōsul signa neglexit rerum futurarum magna cū clade reipub. qui exercitu lustrato cū aretium versus castro mouisset, & cōtra Hannib. legiones duceret, & ipse, & equus ante signū Iouis, stato ris, sine causa repēte cecidit, nec rā id habuit religioni obiecto signo, vt peritis videbatur, ne cōmitteret prœliū, Idem cum tripudio auspicaretur, pullarius diem prœlij committendi differebat, tū Flaminius ex eo quæsiuit, si nec postea quidem pulli pascerentur, quid faciendum esse censeret, cum ille quiescendum esse respondisset, Flamin. præclara, inquit, auspicia, si esurientibus pullis res geri potuisset, saturis nihil gereretur. Itaque signa cōuelli, & sequi iussit, quo tēpore cum signifer primi hastati signū nō posset loco mouere, nec quidquā proficerent, plures cū accederēt. Flam. nunciata suo more neglexit, itaq; tribus horis concisus exercitus, atque ipse interfectus est. [In auspicato.) Aduerbialiter dictū est, vt falso consulto præcario auspicato Pri. [Lacū trasimenū.) Perusinum lacū, qui nomen accipit à menio monte. [Cōuelli si.) in terra super signa defigebant. [Lapso.) Lib. j. Flam. cū ocius conuelli signa iuberet, & ipse in equū insiluisset, equus repēte corruit, consulemq. lapsum supra caput effudit. [Verū huius temeritatis,) Sed vtinā inquit temeritatis huius pœne in caput suum redundassent, non enim resp. tantū detrimēti passa fuisset. [Ad funerandum.) Ad funus faciendum, vt sepulturæ mandaret.

ASC. CAIVS autem Flaminius creatus consul in auspicato .i. non captis auspicijs, aut infeliciter cum conflicturus .i. manus cōserturus. Cum Hannibale Carthaginiēsi, duce apud lacum trasimenū, id est Perusinum à vicino monte dictum iussisset signa .i. vexilla hastis imposita, cōuelli, id est terra extrahi: & moueri prostratus est humi, id est in terrā, equo lapso super caput eius, & ipse nihil inhibitus, id est retractus ab incepto. licet inhiberetur, eo prodigiæ, id est ostento futuri casus, signiferis negantibus .i. cum insuper signiferi negarent signa posse moueri sua sede, id est à terra cui inhærebāt, minatus est sup. signiferis, malū, id est verbera, aut necem, nisi effodissent ea .s. signa continuo. Verum, id est sed, vtinam ipse C. Flaminius pependisset, id est persoluisset pœnas, id est mulctam huius temeritatis, tantum, id est duntaxat sua clade, & non etiam maxima clade P. R. quod tamen nō fecit. Nāque pro quia xv. millia Romanorum sunt cęsa in ea acie vj. millia R. sunt capta. & xx. millia sunt fugata, id est in fugam versa, vnde colligitur xlj. millia in eo prœlio contra Hannibalem stetisse. Corpus consulis .s. C. Flaminij obtrūcati .i. cui caput erat ablatum, quæsitum est ab Hannibale, hoc est iussu. Hannib. ad funerandum .i. funus faciendum ad sepulturam pertinens, qui .s. consul quātum fuerat in ipso, sepelierat sup. secū Imperium Rom. quia nisi Dij prospexissent actum fuisset de Imp. Rom. Posset etiam dici qui, scilicet Hannib. quantum in ipso fuit, sepelierat cum cōsule Imperium R. quia nisi fata restitissent potuissent Imp. R. extinxisse. Verum quia hæc dicit auctor ad reprehensionem temeritatis cōsulis sequar priorem expositionem.

DE C. HOSTILIO MANCINO,

* Liu. li. lv.

FLAMINII autem * præcipitem audaciā C. Hostilius Mancinus Vesana perseuerantia subsequitur: cui consuli in Hispaniam ituro hæc prodigia acciderūt: cum Lanuuij sacrificium facere vellet, pulli cauea emissi, in proximam syluam fugerunt, summaque diligētia quęsiti reperiri nequiuerūt, cumq. ab Herculis portu, quo pedibus peruenerat, nauē cōscenderet, talix vox sine vllo auctore ad aures eius peruenit. Mancine mane, qua territus conuerso Genuam petisset, & ibi scaphā esset ingressus, anguis eximiæ magnitudinis visus è conspectu abijt, ergo numerum prodigiorum numero calamitatum æquauit, infelici pugna, turpi fœdere, deditione funesta.

OLIV. Bellū Numātinū. FLAMINII autē præcipitem,) Non minus obstinatus fuit Hostilius, vt, aduersus deorū volūtatem bellum susciperet cū Numantinis, nā hoc fuit bello Numātino, sicut suo loco dicemus, nā Lanuinij Deos cōsulenti cū esca pullis in cauea asset obiecta, illi statim esca neglecta in proximum lucum profugerunt, quo prodigio nihil territus cum in prouincia proficiscens classem è portu Her. solueret, vocem audiuit dicentē. Mācine mane deinde cū Genuam reuersus esset, vidit serpētem immensæ magnitudinis, tamen his tot prodigijs nihil motus pergit ire in prouinciam, vbi demum prodigia cladibus adæquauit, nā cum ingenti strage victus est ab hostibus, deinde fœdus turpiter cum hostibus iniuit, postremo traditus est à senatu hostibus ad supplicium. [Vesana.) non sana .i. stulta. [In Hispaniam,) Quia duxit exercitum contra Numātinos. [Pulli emissi cauea.) Rom. moris fuit, teste Ser. quod in comitijs agendis, & bellis gerendis pullinaria captarentur auguria. [Portu Herculis,) Videlicet de liguria vbi portus est Herc. monœci, nam componitur ex μόνος quod est solus, & οἶκος domus, & teste Seru. ideo putant Herc. sic dictū, vel quod pulsis omnibus illic solus habitauit vel quòd in eius templo nunquam deorum quispiam simul colitur sicut in templo Iouis colitur Mineroa, vt Iunoni templo Veneris, Cupido. Strab. de Liguribus loquens ait. monœcus præterea portus, statio quædam est, non magnarum, non multarum capax nauiū. templum habens Herc. cognomento Monęci, quoniam is in eo habitat solum. [Infelici pu.) Quia victus est cum ingenti multitudine à paucis, nam fuere xxx. millia Rom. à iiij. millibus Numantinorum superata. [Turpi fœ.) Quia se in hostium potestatem dedit, & in iussu P. R. fœdus iniquis conditionibus fecit cum Numantinis. [Deditione fu.) Quia senatus censuit, vt hostibus traderetur, & P. R. religione seruaretur.

ASCEN. FLAMINII autem &c. Affert simile exēplum cōtemptorū prodigiorū in C. Hostilio dicēs. Aut pro sed C. Hostilius Man. subsequitur .i. imitatur perseuerātia .i. pertinacia sua, sup. vesana .i. multū insana. Legi posset ēt sic. perseuerantia vesana, C. Hostilij Mancini subsequatur. præcipitē .i. temerariā audaciā Flaminij, cui .s. C. Hostilio cōsuli, ituro .i. cū vellet ire in Hispaniā, hæc prodigia, quæ sequuntur, ceciderunt. Cū vellet facere Lanuuij in eo oppido Italię sacrificiū, pulli emissi cauea, vt .s. pascerēt, & ex pastu futura pullarius dijudicaret, fugerūt, in siluā proximā, & quęsiti sup. cū summa diligētia, nequiuerāt reperiri, & cū conscenderet nauē à portu Herculis .s. Monœci, quo .i. ad quē peruenerat pedibus vox talis, qualis sequitur peruenit ad aures eius sine vllo auctore mācine mane. qua .s. voce territus, eū itinere cōuerso, petisset Genuam vrbē Liguriæ præcipuā, & esset ibi ingressus scapham .i. nauiculā, anguis eximiæ magnitudinis visus .i. postq̄ apparuerat, ab ijs e cōspectu, ergo quia ea tria prodigia contēpsit, ipse æquauit numerū prodigiorū numero (ablatiuus est) clamitatū, vidclick infelici pugna .quām fuga pullorū significauit, turpi fœdere, iniquia cōditionibus cū Numantinis ictu, quod vox minata est, & deditione funesta quia eius funeris .i. mortis cā. Senatus cēsuit, vt hostibus traderet, & fœdus irritū fieret, quā quidē deditionē, anguis q forte gēniū eis se simulabat, euanescēdo portēdit.

ALIVD DE TITO GRACCHO.

* Liu. li. 25.

MINVS mirā * in homine parum cōsiderato temeritatem Titi Gracchi grauissimi ciuis exitus tristis, & prodigio denunciatus, nec euitatus consilio, facit. Cōsul enim cum in Lucanis sacrificasset, angues duo ex occulto prolapsi, repente hostiæ, quam immolauerat, adeso iocinore, in easdem latebras se retulerunt, ob id de inde factum, instaurato sacrificio, idem prodigij euenit. Tertia quoq; cæsa victima diligentiusq. asseruatis extis, neque allapsus serpenrum arceri neque fuga impediri potuit, quod quamuis aruspices ad salutem imperatoris pertinere dixissent, Gracchius tñ nō cauit, ne perfidi hospitis sui Flauij insidijs in eū locū deductus, in quo Pęnorū dux Mago cū armata manu delituerat, iermis occideret.

OLIV. Tib. Grac. mors: MINVS mirani.) Tib. Grac. prouinciam Lucaniā tenebas pro consul bel. pun. secūdo, in qua sacrificāti triste prodigiū apparuit, nā ad extra sacrificio perpetrato angues duo ex occulto prolapsi edere iecur, conspectiuq. repēte ea oculis abierāt, id cū aruspicū monitu sacrificiū instauraretur atq; intētius exta reserata seruarētur, iterū ac tertio tradūt libato iecinore intactos angues abijsse, cū aruspicis ad imperatorem id pertinere prodigiū præmonuissent, & ab occultis cauendū hominibus consultū esset, nulla tñ prouidentia fatū imminēs moueri potuit, nā hospitis dolo præcipitatus in insidias cum paucis occiditur, hospes autē fuit Flam. Luc. caput eius partis, quæ cum

Ro.

Rom.ſtabat,nam Lucanorum pars ad Hann. deſeras, is mutata voluntate locum gratiæ quærens apud penum, neque tranſire neque trahere ad defectionem Luc.ſatis habuis niſi Imperatoris R.& eiuſdem hoſpitis proditi capite, & ſanguine fœdus cum hoſtibus ſaoaiſſet. Conoenit .n. cũ Magone Car.duce, vt ſi Rom. tradidiſſet, Imperatorẽ liberi cũ ſuis legibus in amicitiam Luc. venitent,cuius rei data acceptaque fide Grac. inuitat ad reliquã Lucaniæ partẽ inditione accipienda,ꝗ à Pœnis defecturam pollicebatur,ſi modo Imperatorem R.vidiſſent, nam antea partem maximam cœperat. Grac. igitur verbis hoſpitis fraudem ab eſſe credens cum lictoribus, & turba equitum è caſtris profectus,duce hoſpite in inſidias præcipitauit. (Minus m.) nam in quo vir clariſſimus peccat,ſi in eodem leuius peccauerit, minor erit mirãdum. (Temeritatem.)Temeritas dicitur cum aliquid ſine cõſilio,& cogitatione facimus, cõſilium vero eſt aliquid faciẽdi,aut non faciendi, excogitata ratio,dicit ergo cum prodigium triſtis exitus denunciatum eſſet Tib. Grac.nec illud cõſilio etiam viſus vitare potuerit, minus mirandum videtur de temeritate Mancini, quia & ipſum pariter fata traxerunt. (Angues du.ea oc.pro.) Adeſo iecore in eaſdem latebras ſe contulere. multa prodigia ſaciant,nam anguis eſt ſubdolum,& calidum animal, quod ſignificat hoſtes futuros callidos,& aſtutos, iecur præterea membrũ vitale eſt,quòd mortem conſuli prædicebat, quòd in latebras ſe contulerint, ſignificabat fore, vt in inſidijs hoſtes deliteſcerent. (Ea oc.)Quia neſciebant,vnde ſe proriperent. (Ieco.) Iecoris,& iocinoris dicitur teſte Priſc. (Idem prodigij.)Quia cum renouaſſet ſacrificium, reuerſus anguis ille iecoris parte ambeſa, ſe ab oculis hominum proripuit. (Ea tis aſ.) Diligenter cuſtoditis, ne diriperẽtur, extra dicuntur inteſtina ab extando.i.eminẽdo,ſunt n.partes,quæ intra corpus eminẽtiores ſunt.ſicut iecur, cor, pulmo, ſplen. (Cauit.) Præuidit. (Ne p ho.)Cũ apud maiores iura hoſpitij ſancta,& inuiolata fuiſſent. Vir. Iupiter hoſpitibus,nã te dare iura loquũtur,perfidus autem dicitur qui fidem violat. (Inſidijs)tempore qui proficiſceretur impacatos, huius Tit.oſſa R.deportãda dedit Hãn.militib. R. vt videbimus in c.de humanitate.

ASC. MINVS &c.Ordo eſt. Exitus Titi(nõ Tiberij) Grac.eius grauiſſimi,triſtis.i.doloroſus,& denunciatus prodigio, qđ ante eum euenerat. Facit temeritatem in homine parum conſiderato i.parum prouidenti, & futura non ſatis cõſideranti,minus mirã, quia minus mirendum eſt,quòd homo inconſideratus per temeritatem triſtem habuerit exitum, quàm quòd eius grauiſſimus nequiuerit,prodigij triſtis exitum vitare. Enim pro quia,ipſe Titus Grac.conſul,cum ſacrificaſſet,ad inquirẽdum exitũ belli per exta, in Lucanis.ſ.campis angues duo prolapſi repente ea occulto,retulerunt,ſe repẽte in latebras eaſdẽ,vnde.ſ.prolapſi acceſſerant,& hoc iocinore.i.iecore hoſtiæ, quam Grac. immolauerat, adeo.i.abſumpto deinde ſacrificio inſtaura.i. in ſtatum priorem innouato,ob id factum, ꝙ anguis iecur ederat. (Idẽ prod. euc.) Quia iterum abſumptũ eſt iecur hoſtiæ ab illis. Tertia quoque, id eſt etiã tertia victima cæſa, & extis aſſeruatis .ſ. à ſacrificulis, diligentius.ſ.quàm prius,ſus multum diligenter, neque elapſus ſerpentium,neque fuga ſerpentium potuit impediri, quin.ſ.iecur ederẽt,& aufugerent quod.ſ.prodigium quamuis aruſpices.i.qui haram inſpectabant,& inde iudicabant, dixiſſent pertinere ad ſalutem Imperatoris(quod Virg. Aen.v. in Aenea imitatus eſt) & ita non fuit temeritas in eo,tamen Gracchus Imperator non cauit.i.non euetuit, ne deductus inſidijs Flauij hoſpitis ſui perfidi, in eum locum,in quo Mago dux pœnorum delituerat, cum armata manu.i.exercitu armato,occideret, ſcilicet ab eo inermis.

DE MARCELLO.

ET conſulatus * collegium, & erroris ſocietas, & par genus mortis à Tito Gracchio,ad Marcelli memoriam me trahit. Is enim captarum Siracuſarum, & Hannibalis ante Nolana mœnia à ſe primũ fugere coacti,gloria inflammatus,cum ſummo ſtudio niteretur, vt pœnorũ exercitũ aut in Italia proſterneret,aut Italia pelleret, ſolenniq; ſacrificio voluntates deorum exploraret, * quæ prima hoſtia ante foculũ decidit, eius iecur ſine capite inuentũ eſt,proximæ iocinoris duplex caput habuit: quibus inſpectis,aruſpex triſti vultu,nõ placere ſibi exta, quia prima trunca, ſecũda nimis læta apparuiſſent, reſpõdit. Ita monitus M.Marcellus,ne qđ temere conaretur in ſequenti nocte ſpeculandi gratia cũ paucis egredi auſus, à multitudine hoſtium in Brutij circunuentus, atque magnum dolorẽ ac detrimentũ Patriæ: interitu ſuo attulit.

* Sed vi tro creatus. Liu lib. xxvij.

* Liu.li. xxvij.

OLIV. ET conſulatus collegiũ)Cõſules in Apulia.Q Criſpinus & M.Mar. Hann.ſe oppoſuerat cũ copijs bel.pun.ſecundo,tumultus erat ſilueſtris inter punica & Rom.ne caſtra neutris primo occupatus,q Rom.qualis eſſet pars eius,quę verteret ad hoſtiũ caſtra ignorabãt,Hann.inſidijs, quẽ caſtris aptiorem eũ crediderat. Itaque nocte ad id miſſas aliquod Numidarũ turmas medio in ſaltu condiderat,Rom.occupãdi loci cupiditas inceſſit,ne ſi occupatus ab Hann.foret,in ceruicibus haberẽt hoſtem, itaq; conſules cum paucis equitibus exploratũ profecti in inſidias præcipitarunt,vbi Mar.pugnãdo fortiter cecidit.Criſpinus grauiter ſaucius euaſit,immolaſſe eo die quidã ꝓdidere memoriæ cõſulem Mar.& prima hoſtia cæſa iecur ſine capite inuẽtum. In ſecunda omnia comperuiſſe quæ aſſolent,auctum etiam viſum in capite, nec id ſane aruſpici placuiſſe, quòd ſecundum tronca,& turpia exta nimis læta apparuiſſent. M.quamuis admonitus eſſet,ne quid temere ageret, tñ ducentibus fatis id conſilio vitare nõ potuit. (Collegiũ.) T.Grac.& Mar.collegæ fuerãt in cõſulatu (Erroris ſo.) quia vterque in inſidias temere præcipitauit. (Par genus mor.) Quia vterq; fuit inſidijs oppreſſus. (Is ca. Syr.)Quia Syracuſas diu obſeſſas tandẽ cœpit, vbi Archimedes ingenti arte diu claſſe Roma eluſerat. (Hãnibalis)Cor. Mar.primus fuit,qui ad Nolam Hann.vinci poſſe docuit,& cum exercitu deleri,hæc quoque fuit ex tribus vnus, qui ſpolia opima Ioui Feretrio conſecrauit, cæſo viridonatu Gallorum rege. (Prima ho.)Hoſtia immolabatur antequam ad hoſtes ꝓficiſcerẽtur. Victima poſt partam victoriam cum dijs gratias agerent,dicta victima quòd victi ſunt hoſtes. (Capite.)Principio. (Triſt. mœſto.) Quia videbat periculum ducibus imminere. (Temere,)Incõſulte. Hann. M.corpus ſepeliendum curauit.

ASC. ET conſolatus &c. Tranſit apte ad narrationem de Marcello dicens. Et.i.ſimul collegium conſulatus, quia ſimul conſulatũ geſſerũt,& ſocietas.i.paritas erroris.ſ.in ſpe de prodigij exitu, & par.i.ſimile genus mortis,trahit me à Tito Gracco.i.narratione exitus eius,ad memoriam Marcelli. Is enim inflammatus gloria Syracuſarum, vrbis in Sicilia opulentiſſimæ captarum.ſ.a ſe. & Hannib.coacti fugere primum à ſe.ſ.Marcello ante mœnia Nolana cum niteretur ſummo ſtudio,vt aut proſterneret exercitum pœnorum in Italia,& exploraret.i.exquireret volũtates deorũ, ſacrificio ſolenni,eius ſup.hoſtiæ, quæ hoſtia decedit patris ante foculum,vbi aſſeruabatur ignis ad ſacrificij vſum,iecur eſt inuentum ſine capite.i.patria,& eminentiſſima parte:proxima ſup.hoſtia habuit duplex caput iocinoris: (Sic antiquis declinabatur iecur,nam illis rectus erat iocinor,ſicut itiner,vnde itineris.) Quibus inſpectis aruſpex triſti vultu.i.habens triſtem vultum,reſpõdit exta non placere ſibi.i.nõ portẽdere lætum exitum, quia prima apparuiſſent trũca.i.imminuta,ablato iecoris capite, & ſecũda nimis læta,qa duplicato capite,& ita M.Mar.monitus nequid conarẽt temere, auſus egredi cũ paucis nocte inſequẽtis gratia ſpeculãdi circũuẽtus in Brutijs à multitudine hoſtiũ attulit interitu ſuo patrię.ſ.Rõ.ęq; magnũ dolorẽ,ac detrimẽtum.i.damnũ.

DE OCTAVIO CONSVLE.

IAM Octauius * Coſs.dirum omen quemadmodum timuit,ita vitare non potuit,è ſimulachro enim Apollinis per ſe abrupto capite,& ita infixo humi,vt auelli nequiret,armis à Collega ſuo Cinna diſſidẽs,pręſumpſit animo,ea re ſignificari exitum ſuum, in quem metus augurij, triſti fine vitæ incidit, ac tum demum immobile Dei caput terra refigi potuit.

* Plut. in Mario.

OLIV. Cinna conſul. IAM Oct.Coſs.)Oct.Et Cinna Coſs.fuerunt.Sed Cinna conſulatu tanquã tyrãnidẽ exercens ſæuiebat in ciues, & legẽ ferre volebat de reuocandis quos ſenatus hoſtes iudicauerat, & hoc modo tyrannidẽ affectabat. Oct. vero huic aduerſabatur, & eius conatibus ſumma ope reſiſtebat.igitur cũ inter ſe tãtopere diſſentirẽt,& Oct.pars melior ciuitatis ſequeretur, ex vrbe pellitur Cinna,quo eiecto Cor. Merulam in eius locũ ſuſtituere patres. Eadem tempeſtate Marius è ciuitate pulſus à Sylla in Hiſpania ingentes copias comparauerat, qui vt Cinnam audiuit eiectũ ex vrbe, ad eum ſtatim legatos de coniungendis exercitibus miſit,

misit Cinna id se facturum libẽter respondit ad hæc velle se Marium legionibus præesse, vtpote qui belli dux peritissimus esset. Marius negat se priuatum cõsuli præferri oportere. Ceterum nihil, quod ad pristinam dignitatẽ recuperandam pertineat, prætermissurũ, igitur in Italiã traductis copijs, quas in Hispaniam contraxerat, Marius Cynnæ coniungitur, exercitũ ad vrbem ducũt, sed primo Hostiam, quæ viij. milibus passuum distat ab vrbe, post Antinũ capiunt, postremo exercitum ad vrbem ducunt, Cinna Oct. pro tribunali sedẽtem obtruncat, caput eius rostris affigit, multi & alij nobilissimi ciues cedũtur, inter quos & M. Ant. orator, cuius caput diu manibus pertractatum Marius mensæ apposuit, & cum alijs postea rostris affixit, quemadmodum, iungitur cum superiori Marc. quidẽ non timuit, Oct. vero timuit, sed vitare non potuit præsumpsit præsagiuit animo. [Tristi fi.) Quia occisus est à Cinna, & eius caput rostris affixum.

ASC. IAM Oct. Ordo est. Iam, quæ vox cõtinuatiua hęc est. Octauius cõsul nõ ille qui Augustus postea dictus est, sed collega Cinnæ in consulatu, quẽadmodũ timuit dirum omen .i. ostentum & prodigium, ita non potuit vitare. Enim pro q̃a, capite abrupto per se, quia nesciebatur facti auctor alius, q̃ Deus, ipse, ẽ simulacro Apollinis. (Ergo & ipsi credebãt non simulacrum esse Apollinem, sed Apollinis tabernaculum, quin ẽt multi solem, lunam, hesperum &c. nõ Apollinem, Dianã, Venerem &c. sed eorum facies, aut sed esse censebant) & capite infixo humi inquã ceciderat, ita .i. tã firmiter, vt nequiret euelli. Diffidens armis à collega suo Cinna noie, pręsumpsit .i. ante euentum sumpsit, & indicauit aĩo exitum suum significari ea re, hoc est se qui caput bonorum esset caput amissurũ, in quem .s. exitum, metus augurij, incidit tristi fine vitæ, q̃a reuera obtruncatus est, & caput eius ludibrio habitũ, ac caput Dei, hoc est simulacri Dei Apollinis imobile .s. prius potuit cum demũ refigi .i. euelli terra refigi, & figi cõtraria sunt.

DE M. CRASSO.

a Appia. 3 lib Parthico.

NON finit a nos M. Crassus inter grauissimas Ro. imperij iacturas numerandus, hoc loco de se silentium agere: plurimis, & euidentissimis, ante tantã ruinam mõstrorum pulsatus ictibus (ducturus enim erat à Carris aduersus Parthos exercitum) pullum ei traditũ est paludamentum, cum in prœlium exeuntibus album, aut purpureum dari soleret: mœsti, & taciti milites ad principia conuenerunt, qui vetere instituto cum clamore alacri accurrere debebant: aquilarum altera vix conuelli à primipilo potuit: altera ægerrime extracta in contrarium, ac ferebatur, partem seipsam conuertit. Magna hæc prodigia, sed & illæ clades aliquãto maiores, tot pulcherrimarum legionum interitus, tam multa signa hostilibus intercepta manibus, tantum Romanæ militiæ decus Barbarorum obtritum equitatu, optimę indolis filij cruore paterni respersi oculi, corpus imperatoris inter promiscuas cadauerum strues, auium, ferarumq; laniatibus obiectum: vellem quidem placidius, sed relatu verum est. Sic deorum spreti præmonitus excandescunt: sic humana cõsilia castigantur, vbi se cœlestibus præferunt.

OLIV. NOn finit) Cum tres Rom. principes quadã inter se cõspiratione cõuenissent, vt conflatis opibus rẽp. pro sua voluntate versarent, puincias inter se partiti sunt, ita vt Galliã Cæs. Italiã Pomp. Parthiam Cras. obtineret, sed Parthia prouincia facta est nulla intercedẽte belli causa, neque enim Parthi Pop. R. vlla iniuria lacessiuerant, verum q̃a Cras. audiuerat Arsacidẽ, vel vt alij dñt. Orodem Parthorum regem auri, & argenti locupletissimum esse, inhians eius opibus, non prius agere destitit cũ Cæs. atque Põpeio, quàm obtinuit, vt ea sibi prouincia decerneretur, sperans inde se locupletem rediturum magis quàm gloriosum. constat .n. Crassum ciuem fuisse auarissimum, Cic. lib. iij. de finibus bonorũ & malorũ. Rect. ne, inquit, diues quam Crassus, qui nisi eguisset, nunquam Eufratem nulla belli causa trãsire voluisset. Sed res sibi præter spem, & opinionem euenit, cum .n. in Parthiam duxisset exercitum, & regi caput offertur, quod habuit ille ludibrio, nam ferunt aurum in os liquidum cum hac exprobatione infudisse, aurum sitisti, aurum bibe, vtpote, qui semper diuitiarum studiosissimus fuisset, ita vt diuitis cognomen acciperet, vnde Florus, caput, inquit, Crassi recisum cum dextera manu ad regem deportatum ludibrio fuit, neque indigne, aurum enim liquidum in rictum oris infusum est, vt cuius animus arserat auri cupiditate, eius etiam mortuũ, & exangue corpus auro vreretur. Alij tamen dicunt, quod veritati magis accedit, Parthorum regem edixisse; quicunque caput ad se Crassi retulisset, ei se tantundem auri repræsentaturũ, ex eo calliditate ingenij militẽ vsum euocato craneo plumbum liquidũ instillasse, & hanc calliditatẽ regem pbasse, quod vero ad rẽ pertinet, huic aduersus hostem exercitum ducẽti multa apparuere prodigia, q̃bus poterat ab incepto deterreri, si mẽs nõ leua fuisset, vel fata potius Rom. tulissent, nã proditur memoriæ xj. legiones Ro. in ea pugna fuisse deletas. [Inter g.) Quia vt dixi, xj. legiones amisere Romani. [Acar.) De quibus supra satis dictũ est. Pullum .i. nigrum, & atrũ, nam pullus. la. lu dr niger. a. um. Virg. Reijce ne maculis infuscet vellera pullis. Iuu. Pullati pceres, hoc est atra veste. [Paludamẽtum) Vestis imperatoria. [Ad prin.) Principes appellantur, q̃ secũda acie locantur. nã cum velites primi ita leuiter prœlium cõmittant, vt q̃ primum hosti cedant, eorũ cum hoste cõgressus dignus nõ esse vr̃, quæ pugna appelletur, vnde principia, hoc est principes subsequentes insignes armis, viribusq. ferocius pugnãt, hiq; primam pugnam cõmittere dñr, ergo ad principia, hoc est ad primã aciem, quæ post velites, & ferentarios remanet, eo q̃ ipsi pugnã reuera incipiant, nam velitum præludium magis, quam pugna esse videbatur. Ter. ego vero post principia omnibus insignem dabo, secunda acies erat principium, siue hastatorum, tertia subsidiariorum. [Altera æger) Vexillorum, nam vexilla Rom. depictam aquilam habebant. Luc. signa pares aquilas, & pila minãtia pilis. Itẽ alibi, & notæ fulsere aquilæ Romanaq; signa. [Optimę ind.) Qui L. Cras. dicebatur hic bel Galli. sub Cæs. militãs multa facinora virtutis ediderat, & cum pater in hanc expeditionẽ proficisceretur cũ a Militia Cæs. exciuit, cũ ægre Cæs illum dimitteret, quẽ ante conspectum patris cæsum fuisse constat. [Tot sig.) Quia signa militaria in potestatem hostium venere, quæ deinde Augusto imperante recepta sunt. [Strues) Cumulos, aceruos. [Vellẽ) Vellent, inquit, Va. hãc cladem placidius dicere posse, sed omissis gratiosis verbis cogor vera fateri. [Sed re) .s. loquor, sic. d. s quia Dij vbi nobis ostenderunt signa, quibus, quid gesturi simus sibi non placere significant, irascuntur si contra eorum voluntatem fecerimus. [Excandescũt) Irascuntur affectu, nõ passione, excandescere pro ignoscere, sed igni ira comparatur. [Praeferet) Quia consilia humana admonitionibus deorum anteponunt.

Crassus à Parthis deletus.

Carre vrbs Pal l°.a. um.

ASC. NON finit &c. Pulchre trãsit ad M. Crassi exitum tristi pdigio significatum dicẽs M. Cras. numerandus inter grauissimas iacturas imperij R. q̃a cum eo plurimi extincti sunt, & paulo post res. oppressa est, non finit .i. nõ patitur, nos agere silentium .i. nos silere de se hoc loco vtpote pulsat⁹ .i. grauiter admonit⁹, vt quẽ pulsando monemus, plurimis, & euidentissimis ictibus .i. pulsationibus, monstrorũ .i. prodigiorũ aduersorũ ante tãtam ruinam .i. priusq̃ resp. tantã faceret iacturã. Enim pro quia. paludamentũ .i. indumentũ imperatorium pullũ .i. nigrum, & funebris coloris traditum est ei ducturo exercitũ à Carris vrbe Medorum aduersus parthos, cũ paludamentũ album, aut purpureum soleret dari exeũtibus in prœliũ. Itẽ milites cõuenerunt ad principia, quæ architina vulgo vocant, aut ad secũdarũ aciebus loci mœsti, & taciti, qui debebãt accurrere instituto .i. more vetere cum clamore alacri .i. alacriter clamantes. Præterea altera aquilarum (nam duæ erãt Romanis pro signis) vix .i. cum summa difficultate potuit cõuelli .i. terra extrahi à primipilo .i. primo vexillifero, altera .s. aquilarũ .i. reliqua extracta ægerrime .i. cum summo labore conuertit seipsam in partẽ contrariam, ac .i. q̃ ferebatur. Hæc prodigia sup. sunt, aut fuerũt magna, sed illæ clades, quas Crasso duce resp. accepit, sup. fuerũt, & .i. ẽt maiores aliquanto, vtpote interitus tot pulcherrimarũ legionũ .s. Romanarũ tã multa signa .i. vexilla militaria) præter .n. aquilas duas erant q̃ pulcherrima alia signa) intercepta manibus hostilibus sunt .i. postea ab Augusto recepta, & tm̃ decus militiæ Romanæ obtritũ .i. in terrã conculcatũ equitatu barbarorũ. Oculi paterni .i. ipsius Crassi patris, respersi, cruore filij .s. minoris Crassi, optimæ indolis .i. qui erat optima indole pditus, & corpus Imperatoris .i. ipsius Crassi, abiectũ laniatibus .i. discerptionibus auiũ, & ferarũ, inter strues cadauerũ promiscuas .i. cõfusas, vbi tã boni quàm ignaui, tã nobiles quam ignobiles iacebãt. Ego quidẽ .i. certe, vellẽ sup. referre, aut loqui. (Verba .n. loq̃ntiæ sæpe supprimuntur, & pulchra est in re tristi eclipsis, vbi singultus verba surripuere videntur) placidius id est plausibilius, & amœnius, sed verum est relatu .i. vt referatur à me, aut, sed

verum

verum eo relatum sup.me quo clarior esset locutio, sed exemplaria, quæ vidi habent relatu, vt sit sicut dixi, sed quod dixi verum est relatu.i.dum refertur, aut sed verum.i.iustum est relatu.i.vt referatur, sicut gestum est. Sic.i.hoc modo, præmonitus deorũ.i.in suis pręmonitionibus spreti, excãdescunt.i.ira vehementi inflammatur, & sic consilia humana, quæ vana sępe sunt castigantur. Grã duriter, vbi.i.quando præferunt se cœlestibus.i.diuinis.

THEO. ALBV M.) aut purpureum.(Imper.) Vtebantur albo, aut purpureo paludamẽto. Hircius in rebus Cæs. Nam cum Scip. sagulo purpu. ante regis aduentũ vti solitus esset, dicitur Iuba cũ eum egisse. nõ opportere illũ eodẽ vti vestitu, atque ipse vteretur. Itaq; factũ est illico, vt Scip. ad albũ se vestitũ transferret, & ita castigandũ docuit Ian. ea antiq. cod. & hoc loco Val. cũ prius album legeretur. [Aquilarum altera.) Hoc ostentũ refert et Dion. aquilãq. R. signũ docet auream fuisse, non pictã. verba Dion. adieci sicut à meo parẽte Demetrio translata sunt in latinũ, Signũ qđ aquila dicitur, est ædicula parua, in qua aquila collocatur aurea q̃ gestari mos est in omni iusto exercitu à signifero, pręfixã lõgissimo cõto, qui, quo terre depãgi possit, in acutam cuspidinem desinit.

DE CN. POMPEIO, ET C. CAESARE.

* Luc. & Iul. obseq. quens.

CNEVM etiam * Pompeium Iupiter omnipotens abunde monuerat, ne cum C. Cęsare vltimam belli fortunam experiri contenderet: egresso à Dyrrachio aduersa agmini eius fulmina iaciẽs examinibus, apũ signa obscurando, subita tristitia implicatis militum animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipsis altaribus hostiarum fuga, sed inuictæ leges necessitudinis pectus alioqui procul ab ementia remotum, prodigia ista iusta æstimatione perpendere passæ non sunt. Itaque dum ille eleuat auctoritatem amplissimam, & opes priuato fastigio excessiores, omnia ornamenta, quæ ab ineunte adolescentia ad inuidiã vsque contraxerat, spatio vnius diei confregit. * Quo constat, in delubris Deum, sua sponte signa conuersa, militarem clamorem, strepitumque armorum, adeo magnum Antiochiæ, & Ptolemaide auditum, vt in muros concurreretur, sonum tympanorum Pergami * abditis delubris editum, palmam viridem Tralibus in æde victoriæ: sub Cæsaris statua inter coagmenta lapidum iustæ magnitudinis enatam, quibus appareret cœlestium numen, & Cæsaris gloriæ fauisse. & Pompei errorem inhibere voluisse. Tuas aras, tuaque sanctissima templa, diue Iulia veneratus oro, vt propitio, ac fauenti numine tantorum casus virorum sub tui exempli præsidio, ac tutela delitescere patiaris. * Te enim accepimus, eo die quo purpurea veste velatus aurea in sella cõsedisti, ne maximo studio Senatus exquisitum, & delatum honorẽ spreuisse videreris priusquam exoptatum ciuium oculis conspectum tui offerres, cultui religionis, in quam mox eras transiturus, vacasse, mactatoque optimo boue cor inexti: non reperisse, ac respõsum tibi * à Spurina Aruspice, pertinere ad signum ad vitam, & consilium tuum, quod vtraque hæc corde continerentur, erupit deinde eorum parricidium, qui dum te hoĩum numero subtrahere volunt, eorum concilio adiecerũt. Claudatur hoc exẽplo talium ostẽtorum domestica relatio, ne si vlterius Romana apprehẽdero, è cœlesti tẽplo ad priuatas domos: non consentaneos vsus transtulisse videar. Attingam igitur externa, quæ latinis inserta literis, vt auctoritatis minus habent, ita aliquid gratæ varietatis afferre possunt.

* Cæsar lib. iij. bel li ciuil.

* In remotis tẽpu, q̃ græci adyta appellant Cæsar.

* Cic. lib. i. de diui.

* Lib. 8. cap. 2.

OLIV. CN. Pompeiũ) Multa prodigia superintes admonuere duces, sed non pauciora Pompeiũ à suscipienda cũ Cęs. pugne auertebãt, si mõ fata tulissent. [Vltimam f.) Quia de summa rerum pugna ista fuit, vbi cũ vniuerso exercitu fortunam belli expertus est. [Contenderet.) Niteretur. [Aduersa ia.) Luc. conq. oculis hoĩum fregerunt flumina nubes. [Examinibus apũ.) Luc. nec non in numero cooperta examine signa, qđ prodig. ũ significabat multitudinẽ nocituram esse Põpeio. Vnde Vegetius de re militari. nihil magis obfuit Põpeio, quàm exercitus numerosa copia, qđ & et sensisse fertur dixit.n. nihil aliud portendere apes, quam numerosam militũ copiã. [Nocturnis.) constat flammam quãdã clarissimã in castris Põpei emicuisse in Cæsaris castra vergẽtẽ, quæ significabat magnam Põpei gloriam ad Cæsarem trãsituram, ea eoque terrorẽ iniectum vniuerso exercitui, qui & aliis visis monstris territus est, Luc. Hinc trepido concussa tumultu castra fremũt, hostiarum fuga. Luc. Admotus superis discussa fugit ab ara taurus, nam cum altaribus hostias admouisset, illæ statim fugam proripuerunt. (Sed inui.) sed fatis inquit, resistere non potuit Pompeius, quanquam prudentia & consilio plurimum valeret, loquitur autem sm Stoicos, qui omnia dicebant fatali necessitate contingere, quod falsissimum est, & à vera religione alienũ nam si sic esset, sequeretur, illud absurdissimum, quòd nec consilium, nec doctrina nec voluntas quidquam valeret, & frustra humano generi liberum datum esset arbitrium, sequeretur & illud vt quidquid homines sine virtute, sine consilio facerent. non virtuti, neque cõsilio, sed necessitati potius esset ascribendũ, & propterea damnari quisquam, vel præmio affici non merito posse videretur, quòd non voluntate rectum quidquã, vel turpe fecisset, sed fatis ita volentibus, de fato Sen. in quæstionibus nat. quod .n. intelligit fatũ existimo necessitates rerũ omniũ, actionumque, quas nulla vis rumpat. [Alioqui) præterquã quòd in hoc parum prudens fuit. [Perpendere,) Examinare, cõsiderare, translatio sũpta à pẽsantibus. [Itaq. dum ele.) Nam ea auctoritate sua Pompeius cũ Cæsare pugnam suscepit senatus.n. prodigijs credẽdum esse dicebat. [Eleuat) Minuit, tolit, & est translatio sumpta a cumulo de quo quantum eleuas tm̃ minuis: vnde Persius, nunquid turbida Roma eleuet accedas. [Auctoritatem.) Quia voluit senatus consiliũ sequi. [Opes.p.) Põp. opes iam inceperãt maiores esse, quàm ciuicæ, neque.n. cõtentus erat cum ceteris æquo iure viuere, sed omnes opibus superare valebat. [Fastigio.) altitudine. [Ab meunte) Adhuc adolescens antequam Cos. esset de Africa triũphauit, quod nulli Rom. ad eã diẽ contigisse legitur. [Inuidiã.) Quia tantæ opes erãt Põpei, vt omnes inuidia laborarẽt. [Quo cõstat.) Quia Põpeius hęc nõ admisit, ideo sibi prodigia multa apparuerunt, nec solum q̃ supra diximus, sed etiam quæ sequuntur. [In delubris.) Iulius Celsus lib. de bel. ciu. prodigia ista commemorat, dicit enim elide in tẽplo Mineruæ repertis, atque enumeratis diebus, quo die prœlium secundum Cæs. fecit simulacrũ victoriæ, quod ante ipsam Mineruam collocatũ erat, & ad simulachrum Mineruæ spectabat ad valuas se templi, limenq. conuertisse, eodem die Antiochiæ in Syria bis tantus exercitus clamor, & signorũ sonus exauditus est, vt in muris armata ciuitas discurreret, hoc idem Ptolomaide accidit, Pergami in occultis, & recõditis tẽplis, quo pręter sacerdotes adire nefas est, quæ Gręci adyta appellant, tympana tecinerunt. Item Tralibus in templo Victoriæ, vbi Cæs. statuam consecrauerant, palma per eos dies in tecta inter coagmenta ex pauimento extitisse ostendebatur. [Antiochiæ) Quę ciuitas est in Syria, quã condidit Seleuchus Antiochi filios. Ptolomaide, quæ ciuitas est Pentapoleos inter Aegyptũ, & Africã olim testibus Seru. & Strabo. Barce appellata. Cic. ad Lentulum, Ecce tui, & vestri imperij dignitatis, Ptolemaide, aut aliquo propinquo loco rege collocato. [Adyti) Adytum locus est in tẽplo, quem adire nemini fas est, nisi sacerdoti, & est dictio græca, nam Δύω significat ingredior. [Sub Cæs statua.) Tralẽses Cæs. statuam quandam erexerant, sub qua per iuncturas lapidũ pauimento palmam pullulasse constat. [Inter) Propter. [Coagmenta) Coniuncturas. [Iustæ magnitudinis) Tam magnã, vt crescere solent. [Errorem) Ne Pomp. se fortunæ cõmitteret. [Tuas aras,) Hic aperte Cæsari adulatur, cõstat enim ab Augusto fuisse Cæsari dedicatas aras, & tẽplum ergo non sine adulatione cõmemorat Cæsarem fuisse temerarium, q & ipse contemptis prodigijs in periculũ suum corruerit, ideo veniam petit, si contra eum dicturus erit. [Diue Iuli.) Nota est differentia inter diuum, & deum, vt deum æternum, diuum ex hoie factum dicamus. [Propitio) Epexegesis est, nam dij nobis propitij sunt, cum nobis fauent. [Sub tui) De negligentia scripturus, quã Cæs. adhibuerit in probãdis prodigijs, quasi veniam petit, & dicit se iden exẽplum eius positurum, non tam vt ipsum reprehendat, q̃ vt per eius exemplũ ceteri, de qbus dixit, minori reprehensione digni censeantur, nã si deus prodigium neglexisse probatur, minus mirũ est mortalem hominem tale quidquam incurrisse. [Te enim accepimus) Cũ se

Eleuare.

Deus.

Diuus.

natu

natius nonos,& inusitatos honores Cæsar decreuisset, die statuto,quo accepturus eos in senatú venturus erat, sacrificauit, necor victimæ quã immolabat,inuentum est, respõsum itaq; est ab aruspice,id prodigiũ ad salutem eius pertinere, itaque cum Cæs. in senatú ire recusaret, Decius Brutus,qui auctor,& princeps cõiurationis erat,instabat,& monebat,ac liberius arguebat,non decere senatum totiens sum pro vno, & eo cui magnificentissimos honores demandare velit,ne quidquam conuocatum suspicionẽ eo die tantæ insolentiæ aufugeret, itaque Cæs. persuasus in senatú venit,vbi teste Suet.tribus,& xxx.plagis interfectus est,honores autem quos illi senatus decreuerat,erãt vt perpetuo dictator esset,vt omnibus prouincijs,nisi Italiæ preessent,vt terra,mariq. coronã gestaret, præter quam in Italia. Suet.alia præter hæc prodigia apparuisse commemorat. Cæs.futuram cædem significãtia, vt illud cum Capuæ euertẽtur lege Iulia vetustissima sepulchra, tabula ænea in monumẽto,in quo dicebatur, capis conditor Capuæ sepultus,inuenta est, literis verbisque græcis hac sententia, quãdo ossa capis detecta essent,fore vt Iulio prognatus manu cõsanguineorum necaretur, magnisque mox Italiæ cladibus vindicaretur,cuius rei,ne quis fabulosam,aut commẽtitiam putet, auctor est Corn.Balbus familiarissimus.Cæs. Rursus illud,equorú greges,quos in traijciendo Rubicone flumine consecrauerat. ac vagos, & sine custode dimiserat,cõperit pertinacissime se à pabulo abstinere,vbertim flere, quod Virg. tetigisse videtur in æglogã Daphnidis,in qua Cæs. morté sub nomine Daphnidis, vt quidam volunt,deplorat, cum dicit, Non vlli pastos illis egere diebus,Frigida Daphni boues ad flumina,nulla neque amnem libauit quadrupes,nec graminis attigit herbam. Item aliud, immolante aruspice auem regaliolum cum laureo ramulo Põpeianæ curiæ se inferentẽ volucres varij generis ex ꝓximo nemore prosecutæ ibidẽ discerpserunt. [Purpurea.) triũphali veste indutus. [Exquisitum.)Excogitatum diligenter inuẽtum. [Priusq̃ exup.) Videtur quodam modo Cæs. excusare, quòd prodigia nõ seruauerit,ne.s.videretur contẽpsisse honores,quos sibi senatus studiosissime decernebat. Cic.j. de diui.Quid inquit Cæsarem putamus, si diuinasset fore, vt in eo senatu, quẽ ex maiori parte ipse coaptasset in curia Põpeiana,ante ipsius Pompeij simulacrum, tot cẽturionibus suis spectantibus à nobilissimis ciuibus, partim etiã à se omnibus rebus ornatis trucidatus, ita iaceret.vt ad eius corpus non modo amicorum,sed ne seruorum quidem quisquam accederet? quo cruciatu animi vitã acturú fuisse putas? Exoptatú:) quia pauci admodum contra te coniurauerant, vniuersa tamẽ ciuitas tibi fauebat. [Religionis)Ideo dixit, q̃a post mortẽ in deorú numerú translatus est.Ergo religiosis,inquam mox transiturus eras,vt quẽadmodú tu eo die sacrificabas,ita paulo post, tibi quoq; sacrificandú esset in numerú deorũ relato.[Opimo pingui)in sacrificijs idoneo.[A Spurina aruspice.)Spurina prædixerat Cæsari diẽ mortis suæ,vt caueret,erant aũt idus Martiæ. hoc est a calẽ.vsque ad idus,nam omnes illos dies ei periculosos esse prædixerat,vnde legitur, quod cum idus aduenissent sine vlla noxa sua.Spurinam irridens,& tanquã falsum aũt redarguens Cæsar dixit, adsunt calendæ ò Spurina,cui adsunt quidem respõdit, sed nondum præterierunt. Item cú in Capitoliú iret Cęsar multitudine stipatus,dixisse Spurinam ferunt.Sol tendit ad occasum quia respondisse dicitur,Sol bene tẽdit,[Ad vi.) Quia vita & cõsilium à corde proueniunt,nam cor vitale membrum est,& ideo Cæs.de vtroque periclitabatur. Erupit.exit cum impetu exortú est parricidiú.s.Bruti,& Cassij,& aliorum qui manus intulerunt Cæsari,& maxime Cassij, qui primus letale vulnus intulit,parricidiú autẽ ad adulationẽ dixit, quod verum patrem patriæ occiderit. Cic. ad Cas.Luget amicus tuus furorẽ iudicis primum in statua,q̃ posuit in rostris,inscripsit parenti optime merito,vt nõ modo sicarij,sed et parricidę iudicemini.[Claudatur hoc) Núc cõcludit dicens,non cõgruum esse,vt facta Cæsaris ,qui diuinos iam consecutus est honores ad priuata hominú exempla transferamus,quasi à diuinitate ad humanitatẽ descẽdamus , & ideo sed domesticis exemplis,quæ ad prodigia spectant, finem imponere velle dicit.[Exemplo).s.Cæs.qui visis prodigijs in periculum lapsus est.[Ad priuatar.) Ne à diuorum exemplis ad mortaliú documenta trãseamus.[Inserta.)permista.[Vi minus.) Quia Græci a quibus exẽpla petuntur, semper assentatores fuerunt,& magis gloriæ q̃ veritati studuerunt. Vnde Salust. Athen.res gestæ,sicut ego existimo,satis amplæ magnificæq. fuerũt. Veruntamen aliquãto minores q̃ fama feruntur , sed quia prouenere ibi scriptorú ingenia magna terrarũ orbẽ Atheniẽsium facta pro maximis celebrãtur.[Gratæ va)Respondet tacitę,quæstioni quam dici posset , si græca latinis literis inserta minus auctoritatis habent, cur ea tradis?habẽt quidẽ, seu varietas ipsa non nihil delectationis affert etiã si concesseris minus auctoritatis habere latinis literis prodita ipsa tamen varietas quandam affert delectationẽ.

ASC. CNEVM etiã Pompeiũ. Ordo est. Iup.omnipotens.i.deus pater à iuuãdo dictũ,& solus omnia potens monuerat et abũde, Cneũ(profertur vt Cneũ) Põpeium,qui magnus dictus est . Ne contenderet.i.firmato animo moliretur , experiri vltimã fortunam belli cum Gaio Cæsare.admonuerat(dicit) taceos fulmina aduersa agmini eius.s. Pompeij egresso, à Dyrachio vrbe Epiri, obscurãdo signa.s.militaria.i.vexilla,examinibus .i. fęturis apũ, quæ ex aluearibus suis nuper euolauerũt, animis militú implicatis subita tristitia,& nocturnis terroribus totius exercitus, & fuga hostiarú ab ipsis altaribus.Sed leges iniquæ necessitudinis.i. fata ineuitabilia,non sunt passæ.i.nõ permiserũt,pectus.s. Cnei Põpei.remotú aliquãdo(immo si Ciceroni,& ceteris reip.studiosis credimus,fere semper, sed callide loquitur auctor,cum.n. cõsilia & facta Pompeij oia damnare nõ posset,eatenus inuit damnãda,quatenus cõtra Cæsarẽ facerẽt, idq. in gratiam Tiberij Cæsaris,qui nisi Cęsar vicisset,imperiũ nõ habuisset)procul ab amẽtia,id est quòd aliquando prudentia vtebatur , perpendere iusta æstimatione ista prodigia.s.iam dicta.Itaque dum ille.s.Pompeius eleuat,id est deprimit,& minoris, quam sit æstimat auctoritatẽ amplissimã.s.senatus secundum Oliuerium, sed malim dicere Cæsaris,quẽ præ se contempsit Pompeius, nam pati noluerũt vt Lucanus ceciuit,Cæsar ne priorem Pompeius ve parem,vnde superior iudicatus est Pompeius qui pari potestate neminẽ pati voluit,quam Cæsar,qui maiore,& opes.i.facultates excelsiores fastigio priuato.i.priuati hominis,hoc est opus Cæsaris, quẽ priorum agere volebat.cú tamen eius gloria,& potentia maior esset, quàm quę etiam in fastigio.i.culmine priuati hominis agere tur, vult ergo dicere,quod quia Cęsaris maiestatem eleuaret,& de se maiora viribus sentiret,penitus corripuit(Oliuerius tamẽ aliter exponit)vnde addit cõfregit spacio vnius diei.s.in pugna Pharsalica,omnia ornamẽta,quæ contraxerat.i.conflauerat: & accumulauerat,vs.que ad inuidiam.s.deorum,& hominũ ab ineunte adolescentia.i.ab eo tempore,quo primú inciperet adolescens viuere. Quo,id est propter quod factum eius constat,signa,id est effigies deum pro deorum conuersa sua spõte in delubris, id est templis deum.Propriæ in quibus simulacra erant lignea, quasi deliberata,id est decorticata,& constat clamorem militarem , & strepitũ armorum auditum Antiochiæ,& Ptolemaide (Seruius dixisset Ptolemaidi)vt concurreretur.s.a ciuibus,aut vigilibus in muros & constat sonum tympanorum , quibus nunc quoque Alemani in bello vtuntur,æditú pergami in delubris.i.fanis abditis.s.secretis,hoc est adytis ipsis(non tamen dicet aditis delubris, sed delubrorum)& constat palmam viridem iustæ magnitudinis enatam Talibus vrbe Lydiæ, aut potius Phrygiæ, in finibus Cariæ.nam in vtriusque sunt Trales,in æde victorię.i.deæ sub statua Cæs. inter coagmenta lapidum. Quibus.s.prodigijs appareret,numẽ .i. voluntatem diuinam cœlestium.s.deorum,& .i.simul fauisse gloriæ Cæs.s.Iulij,& voluisse inhibere m errorem Pompeij. Hoc videtur contrariú illi,sed motæ leges necessitudinis,sed sic est,q̃d deus scit ineuitabiliter futurum,vt euitabile libero proposnit arbitrio. Tuas aras. Quia mentem Pompeij magni dixit aliquãdo hallucinatã Posset aliquis dicere Cæs. quoque errasse,quòd prodigijs admonitus non cauerit,quam rem quia inficias ire nõ posset, cum nihilominus asserat, & prius asseruit Cæs. esse in deorũ numerum relatum fatetur , diuos quoque dum in humanis agerent,posse errare,sed præcatur , vt patiatur per suum errorem magnorum virorum errorem defendere,& tua sanctissima tẽpla, & ita tibi diuinitatem demẽr. Ordo est.O diue Iulij.s.Cæsaris,ego veneratus tuas aras patiaris numine sup.tuo propitio, ac fauẽte casus.i.lapsus,& errores tantorum virorum,quanti dicti sunt errasse,delitescere.i.abscondi,vt protegãtur,sub præsidio,id est prætextu,ac tutela.id est protectione tui exempli,quia quod in diuis non reprehenditur,non videtur reprehẽsibile in mortalibus. Di eo tui exempli enim pro quia , nos accepimus te vacasse eo die, quo velatus veste purpurea, id est triũphali cõsedisti in sella.s sede quasi sede aurea . Ne videreris spreuisse honorẽ exquisitú, & delatú sup.tibi maximo studio,id est annixu.senatus priusquã offeres oculis ciuiú conspectú tui,id est tuæ(vt vulgo dicunt(psonæ.Exoptatum.s.populo accepimus in quante vacasse, id est operam vnicam dedisse dicto die cultui religionis , id est venerationis deorũ,in quã eras trãsiturus mox,quia qua veneratione deos coluisti,mox colendus eras,& accepimus te boue optimo, id est pingui mactatu non reperisse cor in extis,id est inter exta,ac respõsum,id est dictum cum quæreres, quid illud prodigium por

Spurina aruspice.

tenderet, tibi à Spurina aruspice, id signum pertinere ad vitã, & ad consilium suum, quod, id est quia hæc vtraque, scilicet vita, & consilium continerentur corde, quia cor est fons vitæ, primum & vltimum membrorum viuentium, & in eo videtur sedes prudentiæ, vnde cordati prudentes habentur, sicut ergo defuit cor, ita denunciabat illi breui presertim Idus Martias vita defuturã, & consiliũ, quia in senatum inermis se contulit, deinde patricidium eorum, scilicet Bruti, Crassi, & aliorum cõiuratorum, qui dum volunt te subtrahere numero hominum, adiecerunt te consilio, id est cœtui deorum, erupuit, id est exortum est quasi ex ea re occasionem deinde sumpserint. Claudatur hoc, &c. domesticorum exemplorum finem faciens, dicit. Relatio domestica, id est de domesticis, talium ostentorum, id est prodigiorum claudatur, id est finiatur hoc exemplo, scilicet Iulij Cæsaris, ne scilicet apprehendero vlterius, id est vltra Iulij Cæsaris exemplum. Romana sup. exempla, videar transtulisse vsus non consentaneos, id est repugnantes, & inuitos è templo cœlesti, in quo Cæs. est ad domos priuatas, in quibus reliqui fere Romani sunt. Igitur ego attingam externa supple prodigiorum exempla, quæ inserta, id est immissa literis latinis. Vt habent minus auctoritatis, quam haberent, si græca in ea forma, qua græce scripta sunt, recitarentur, & ita possunt afferre aliquid varietatis gratæ, id est vtilis ad delectationem & memoriam.

THEO. NOCTVRNIS Terroribus.) Panicos terrores intelligit. Pausanias de exercitu Brẽni. Noctu terror eos inuadit panicus. Nã nulla de causa trepidationes ab hoc ipso deo dicunt esse plura Suidas, & Strategematon primo Polyænus ex historia. (Auctoritatẽ amp.) Qui nasi quid habet, ad auctoritatẽ Cæsaris refert, nõ aũt Põpeij. (Abditis del.) Abdita Græci vocãt, occulta ac remota tẽpla, quo præter sacerdotes adire fas non est. Hæc ex Diuo Cæs. Nomen est (vt vocant grammatici) substantiuũ, quare Valerius inusitatæ dixisset adytis delubris. Itaque placet antiqua lectio abdictis delubris, idemq́ significat quod penetralibus. (Cor in extis nõ reperisse.) Polyænos Macedo tradit, hoc in castris accidisse, cõsternatosq́. militũ animos a Cæsare facere erectos. Quid, inquit, mirũ, si rationis expers animal corde careat.

EXTERNA.
DE EQVA PARIENTE LEPOREM.

* Hero. lib. vij.

IN exercitu * Xerxis, quem aduersus prouinciã Græciam contraxerat equæ partu leporem æditum constat: quo genere monstri tanti apparatus significatu est euentus. Nam qui mare classibus, terram pedestri operuit exercitu, vt fugax animal, pauido regressu, regnum suum repetere est coactus. Eidem montem Athon iuxta Idam transgresso, priusquam Athenas deleret, Lacedæmonijs inuadendæ consilium agitanti, admirabile inter cœnam prodigium incidit: infusum nanque pateræ eius vinum, in sanguinem nec semel, sed iterum, & tertio conuersum est. Qua de re consulti magi, monuerũt, vt se ab incepto proposito abstineret: & si quod vestigium in vecordi pectore sensus fuisset, cauere potuisset: ante de Leonida, & Spartanis abunde monitus.

OLIV. Aqua leporem peperit. IN Exercitu Xerxis.) Hoc exemplum traditur ab Herodoto, quod in exercitu Xerxis Persarum regis, quem aduersus Græcos innumerosum, ac prope incredibilẽ duxerat, equa leporem peperit, quod turpissimam regis fugam, quæ subsecuta est, significare voluit est. n. lepus timidissimum animal. [Tãti apparatus.) Quia sicut Demosthenes tradit, quatuor millibus, & ducentis nauibus, & decies centenis millibus militũ Mardonio vni ex ducibus suis in Græcia, relictis cum paucis admodum, & exigua rate, vtpote piscatoria scapha, trepidus in suum regnum refugit, nam in græciam alij alium numerum traduxisse ferunt, ego vero totũ exercitũ fuisse legi quinquies mille millia, & ducẽta octoginta duo millia, quæ summa potius ostentatione, quam fide digna, quę modo omnem excedere videatur fidem (Montẽ Athõ.) Hoc quoque prodigium significat tristem exitum Xerxis, qui antequam inuaderet Lacedæmonem, cum sacrificaret, & vinũ pateris infunderet subito vinũ in sanguinẽ conuersum est, quod prodigiũ itidem euenisse Didoni Vir. dicit. Vidit thuricremis cũ dona imponeret aris, Horrendũ dictu, latices nigrescere sacros, Visa in obscœnũ se vertere vina cruorẽ. [Mõtem Athon.) Mons est Athon mons. Macedoniæ tantæ altitudinis, vt vsque ad insulã Lẽnon vmbrã protẽdere dicatur, distat autẽ Lẽnos a Macedonia octoginta sex millibus passuum. Statius lib. v. Thebaidos. Ingenti tellurem proximus vmbra vestit Athon, nemorumq́. obscuras imagine pontum. Inuenitur Athon, & Athos. Iuuen. Velificatus Athos. Virg. Aeneid. Quantum Athon, aut quantus Eryx, hic igitur mons, q̃q̃ esset altitudinis admirandę, vt supra diximus, tñ iussu Xerxis mille quingentis passibus abscissus est, & nauigabilis factus, vt tradit Herod. vnde Iuuen. Olim velificatus Athos. Structũ etiam fuisse pontem supra mare Helespontum ab Abydo vrbe Asiæ vsque in Seston vrbem Europę. Idem testatur Herod. quod & Luc. tetigit cum dixit. Talis fama canit tumidum super æquora Xerxem, Cõstruxisse vias, multum cum pontibus ausus. Europamq́ Asiæ, Sestonque admouit Abydo. Incessitq́. fretum rapidi super Hellesponti. Non Eurum, Zephirumque timens, cum vela, ratesque In medium deferret Athon. [Athenas.) quas relictas ab Atheniẽsibus, qui arma ferre poterãt, Xerxes solo adæquauit, fugientib[us] in Lacedæmonem consilio Themistoclis, & relictis imbellibus. [Agitanti.) Tractanti, vt Lacedæmonem inuaderet. [Nec semel) sed iterũ ac tertio, quia sæpius restaurauit sacrificium, & semper illud idem apparebat prodigiũ. [Qua de re consulti magi) cum petijsset à magis consilium, consultus enim dicitur, à quo consilium petitum fuerit, consultor vero qui petit, quanquam inconsultus dicatur sine cõsilio, hoc est cui non est datũ consiliũ, quod petierit, vnde Virg. lib. iij. Inconsulti abeũt, sedemque odere Sybillæ, inconsultos dixit ignaros rerum, & sine cõsilio, hoc est quibus non est datum consilium à Sybilla, est enim Cato consultus, consultor filius eius, magi dicebantur apud Syros sapiẽtes, vel quos Rom. augures appellant. [Ab incepto proposito, inuadendæ Lacedæmonis. [Vecordi.) Insano. [De Leonida) Nam Leonidas Spartanorũ rex cũ trecẽtis millibus apud Thermopylas Persis in Græciã ex Asia trãseuntibus occurrit, & ita cũ Xerxis exercito pugnauit, vt ipm regẽ aliquoties a sede sua cõsternatũ in fugã cõuerteret, sed multitudine militũ oppressi sunt Spartani. Hęc historia suo loco plenius tractabit in capite de fortitudine. — Cõsultus. — Leonidę virtus.

ASC. IN exercitu Xerxis. Affert externa exempla, & primum de Xerxe Persarum rege omnium pulcherrimo, ac opulentissimo, minime tamen felici dicens. Constat leporem editum .i. in lucẽ datum, ac natum partu equæ, hoc est, equam peperisse leporẽ in exercitu Xerxis, quem contraxerat aduersus prouinciã Græciæ. Quo genere monstri, euentus .i. exitus tanti apparatus, quantos raro alias legitur, est significatus, Lepus enim est animal timidũ, & fugax, & ita significauit exitũ apparatus bellici, quẽ fecit Xerxes. Nam is, qui operuit mare classibus, terram exercitu pedestri est coactus repetere regnum suum regressu pauido, quis in vna scapha sedens, vt animal fugax, videlicet lepus. Eidem &c. Affert secundũ exemplum externũ de eodem Xerxe dicens. Admirabile prodigiũ incidit inter cœnam .i. inter cœnãdũ eidem videlicet Xerxi, transgresso Athon Montem inter Macedoniam, & Thraciã, iuxta Idã, & agitanti consilium Lacedæmonis .f. vrbis spartanæ inuadendæ priusquã deleret Athenas. Incidit. dicit admirabile prodigiũ. nam vinũ infusum pateræ .i. poculo eius patenti (Galli tarsiam dicunt) conuersum est in sanguinem, nec .i. & nõ semel sup. tantum, sed iterum .i. secundo & tertio, de qua re magi, qui Persarum sunt sapientes, & diuinationis periti, consulti .i. rogati consilium, aut sententiam suam monuerunt sup. Xerxem, vt abstineret se à proposito incepto .s. ab Lacedæmonis inuasione. Est autem vrbs hæc. Lacedæmon vir hic Lacedæmonius. Et si quod .i. aliquod etiam minimum vestigium sensus .i. rationis, & prudentiæ fuisset in pectore vecordi .i. expertis cordis .i. prudentiæ, videlicet Xerxis ipse potuisset cauere monitus abunde ante à Leonida rege Lacedæmoniorum, & à Spartanis .i. populo Lacedæmonio, nam Lacedæmon etiam Sparta dicitur, est autem vrbs Laconiæ, vnde viri Lacones, mulieres Lacenæ dicuntur.

DE MIDA.

* Cicer. lib. i. de diuin.

MIDÆ * vero, cuius i[m]perio Phrygia fuit subiecta, puero dormienti formicæ in os grana tritici cõgesserunt. Parentibus deinde eius, quorsum prodigium tenderet explorantibus, Augures responderunt, omnium illum mortalium futurũ ditissimum: nec vana prædictio extitit: Nam Midas cunctorum penè regum opes abundãtia pecuniæ antecessit, infantięq́. incunabula vtili deorũ munere donata, onustus auro, atq; argẽto gazis pensauit.

Midæ

OLIV. MIDAE vero regi.) De quo poëtæ fabulati sunt, quicquid manibus attigisset in aurum conuerti. Cic. Midæ illi Phrygio, cum puer esset, dormiēti formicæ in os grana tritici cōgesserunt, ditissimum fore prædictum est, quod euenit. Oium, quia nullus propemodum fuit ante Midam, qui tm̄ auri, oiumq. diuitiarū genus possideret. Vtili nullæ fruges sunt tritico meliores. [Gazis) Gaza lingua Persica significat apud latinos diuitias, sicut enim sub diuitiarū gn̄e intelligimus multas opes, ita lingua Persica sub noīe Gazæ intelligimus maximas diuitias.

ASCEN. MIDAE vero. Affert tertium exemplum prodigiorum externorum de Mida rege Phrygiæ opulentissimo dicens. Vero pro sed, formicæ cōgesserunt Midæ, cuius imperio subiecta fuit .s. postea Phrygia puero, id est cum adhuc esset puer, dormienti in os grana tritici, deinde augures responderunt parentibus eius explorantibus quorsum .i. ad quem euentum prodigium sup. illud tenderet, illum .s. puerum Midam futurum ditissimum oium mortalium, nec prædictio extitit, id est fuit, aut emersit vana .i. mendax. Nam Midas antecessit abundantia pecuniæ opes penè cunctorum regum, atque ipse onustus auro, & argento pensauit .i. compensauit gazis .i. diuitijs, incunabilia infantiæ .s. suæ, donata vt dicunt dotata, & aucta munere deorum vtili, quia tritico nihil vtilius. Quæ verba sunt satis aperta, habent tamen sensum obscurum, nam dubitem, an intellexerit auctor, Midam pro deorum munere ab incunabulis suscepto illis reposuisse incunabula auro, & argento referta, an potius Midam pro granis tritici in os congestis auri, & argenti vim coaceruasse, & ita prodigio deorum fato suo respondisse.

DE PLATONE ALIVD MIRVM.

FORMICIS * Midæ, iure, meritoq. apes Platonis prætulerim: illæ enim caducę ac fragiles, hæ solidę, & æternæ felicitatis indices extiterunt, dormientis in cunis paruuli labellis mel inferendo. Qua re audita, prodigiorum interpretes singularem eloquij suauitatem ore eius emanaturam dixerunt. At mihi quidem illæ apes non montem Hymetum thymi flore redolentem, sed musarum Heliconios colles omni genere doctrinæ virentes, Dearum instinctu depastæ, maximo ingenio dulcissima alimenta summæ eloquentiæ instillasse videntur.

* Cicer. lib. i. de diuin.

OLIV. FORMICIS) Hoc simile est superiori, sed in hoc distant, quod illud ad diuitias, hæc ad eloquētiam spectare vr̄, nam formice tritici grana in os Midæ congerentes diuitias portendebant, apes vero Plat. labellis insidētes, mellaq. stipātes, suauissimam eloquentiam significant. [Apes Platonis) Cic. Platoni cum in cunis dormienti paruulo apes in labellis consedissent, responsum est illum suauitate orationis forte præclarū, ita præuisa est infanti futura eloquentia, dignum est, inquit Val. vt Platonis apes Midæ formicis præferantur. [Caduce,) Et fragiles, quippe quia in potestate fortunæ positæ pro eius libidine modo huc, modo illuc transferuntur, nullo loco, nullo tempore certe stabilesq. possidentur. [Aeternæ felicitatis) Vis tanta est eloquentiæ, vt immortalem hominem efficere possit, nam Platonis nomen, vt videmus, viget apud omnes, & virtus enim in eius genere ponitur eloquentia, cum sapientia coniuncta, est hominis certa possessio, quæ sola elata, æternaq. habetur, vt nec eripi, nec surripi possit, non naufragio, non incendio amitti, non vi tempestatum, non impiorum perturbatione mutari, qua qui præditi sunt soli felices sunt, soli diuites, qui possidentes res fructuosas, & sempiternas. [Qua re audita,) Aruspices interrogati, quid sibi vellet prodigium, responderunt summam ex ore Platonis eloquētiam aliquando emanaturam esse, nam Hom. eloquētiæ suauitatem melli cōparauit, dixit enim ex eius ore melle dulcior fluebat oratio. [Emanaturam) Exituram, fluxuram. [At mihi quidem) Sed illæ apes, inquit Val. si quis sententiam meam requisierit, non videntur de flore thymi ex Hymeto mel collegisse, sed de Helicone mōte instinctu musarum suauissimos eloqui fontes nosse. [Hymetum) Hymetus mons est Atticæ regionis, qui teste Solino, omnium græcorum montium obtinere principatū, & floribus semper abundat. Ouid. Vertice de summo semper florentis Hymeti. pari ratione Iuuen. dulcisq. senex vicinus Hymeto, ex hoc eodem modo te marmorum frustæ, & trabes marmoreæ succauabantur, dicente Horatio in odis contra Mœcenatē, qui in ædificando nimis sumptuosus esse videbatur. Non ebur, neque aurum renidet in domo lacunar, non trabes Hymetiæ. Heliconios. mons est, secundum Plinium, atque Solinum Bœotiæ, & est iuxta Thebas, & auctore Strabo in lib. j. Phocidi regioni vicinus locatus procul a Parnaso circiter xv. millia passuum eique emulus altitudine, & circuitu, qui & ipse Apollini quoque iacet, & musis est, vnde Heliconiades musæ appellatæ sunt. Lucretius: adde Heliconiadum comites, quorum vnus Homer. est igitur Helicon musis consecratus mons, non autem collis montis Parnasi, vt Sert. atque Tortellius existimant, in translatione persistit.

Platonis eloquētia prodigio significata.

Helicon mons.

ASCEN. FORMICIS. Midæ. Bono filio connectit quartum exēplum, quod est de Platone exemplo iij. dicens. Ego prætulerim iure, & merito formicis, Midæ id est, quæ in os Midæ triticum congesserunt, apes Platonis, quæ in os Platonis mel collegerunt id est, pro quia ille, id est, prius dictæ, hoc est formicæ Midæ, extiterunt indices, id est, prænūciæ, felicitatis caducæ, ac fragilis, qualis est diuitiarum secundum Sal. hæ .s. apes Platonis extiterunt indices felicitatis solidæ, & externæ, inferendo labellis .s. Platonis paruoli dormiētis in cunis, mel, quod cœleste est domū, vnde in principio iiij. Georg. protinus aërei mellis cœlestia dona exequar &c. quo nihil est dulcius. Qua re. id est, quo prodigio, audita, id est diuulgato, interpretes prodigiorū, dixerunt singularem suauitatem eloquij, emanaturam, effluxam ore eius. At .i. sed illæ apes videntur quidē mihi, depastæ, id est vbi fuerint depastæ non Hymetum montem Atticę, redolentem flore thymi, herbæ fragrantis, qua vescuntur auidissimæ apes. vnde in Buc. Maro. Dunque thymo pascentur apes &c. Sed Heliconios colles musarum .i. quos musæ rerum inuentrices excoluisse dicuntur in Beotia, non procul à Phocide virentes, non thymo, sed omni genere doctrinæ, videntur inquam depastæ illos colles instinctu dearū, videlicet musarum, instillasse maximo ingenio .s. Platonis, qui diuinus ob id dictus est, alimenta dulcissima eloquentiæ summæ, quia summæ sapientiæ summam coniunxit eloquentiam.

DE SOMNIIS. CAP. VII.

DE ARTORIO MEDICO, ET CALP. CAES.

ED quoniam diuitias Midæ, disertumq. Platonis somnum attigi: referam, quàm certis imaginibus, multorum quies adumbrata sit. quem locum vnde potius ordiar, quàm à diui Augusti sacratissima memoria? * Eius medico Artorio somnum capienti nocte, quam dies insecutus est, quo in campis Philippicis Romani inter se exercitus concurrere, Mineruæ species oborta, præcepit, vt illum graui morbo implicitum moneret, ne propter aduersam valetudinem proximo prœlio non interesset. Quod cum Cæsar audisset, lectica se deferri in aciem iussit: vbi dum supra vires corporis pro adipiscenda victoria excubat, castra eius à Bruto capta sunt. Quid ergo aliud putamus, quàm diuino munere effectum, ne destinatum iam immortalitati caput, indignam cœlesti spiritu fortunæ violentiam sentiret? Augustum vero præter naturalem animi in omnibus rebus subtiliter prospiciendis vigorē, etiam recens, & domesticum exemplum, vt Artorij somnio obtemperaret, admonuit. * Audierat enim diui Iulij patris sui vxorem Calpurniam nocte, quàm is vltimā in terris egit, in quiete vidisse, multis eum confectum vulneribus in suo sinu iacentem: somnijq. atrocitate vehementer exteritam, rogare non destitisse, vt proxima die à curia se abstineret. At illum, ne muliebri somnio motus id fecisse existimaretur senatum, in quo ei parricidarum manus allatæ sunt, adire contendisse. Non est inter patrem, & filium vllius rei comparationem fieri: presertim diuinitatis fastigio iunctos: sed iam alter operibus suis aditum sibi ad cœlum instruxerat, alteri longus adhuc terrestrium virtutum orbis restabat. Quapropter

* Pater. ad. lib. ij.

* Sueto. & Plut. in Cæsar.

ab hoc tantummodo pendentem mutationem status cognosci, ab illo etiam differri Dij immortales voluerunt: vt aliud cœlo decus daretur, aliud promitteretur.

OLIV. SED quoniam.) Transit ad capitulum de somnijs, quæ vera apparuerunt, & primu quidem somnium narrat Artorij medici, quod ad salutē Aug. Cæs. pertinuit, nā huius somnij monitu ab exitio, quod imminebat liberatus est. [Diuitias.) pp somnitas. [Deserto.) Propter apet. [Referam quàm certis imaginibus.) cū duo sint vaticinandi genera, vnū artis, alterū naturę, somnia sunt ex his, quæ à natura proueniūt. Cic. lib. de diu. Sed omittamus oracula, veniamus ad somnia, de quibus Crisippus disputās multis, & minutis somnijs colligendis facit idem, quod Antipater ea conquirēs, quæ Antiphontis interpretatione explicata declarat. [Imaginibus cer.) quia exitus declarauit imagines illas somniorum veras fuisse. [Adūbrata.) Respexit, ad imagines, quæ adūbrari dicūtur. [A diui Augusti sacratissima memoria) Nō potest ab assentatione discedere Valer. somniū aūt eiusmodi fuit cū in cāpis Philippicis exercitus duo stetissent Romanorum, hinc Octauiani, & Ant. inde Bruti atque Cassii & proximo die manus essēt cōserturi, Artorius medicus Octauiani somnium accepit, vt admoneret Octauianū, ne postero die per valetudinē in cubiculo iaceret, quod cū fecisset ab imminēti mortis periculo liberatus est, nā captis forte castris Brutiani milites Oct. tentoriū ingressi lecticam eius, in qua illum cubātem esse putabant, gladijs transfixerunt, fuit autē Oct. vt inquit Suet. de ij. Cęs. somniorū obseruantissimus, ita vt nec suum, nec alienum contempserit vnquam, dicit enim Philippensi acie, quamuis statuisset non egredi tabernaculo propter valetudinē, egressus tamen est amici somnio monitus, cessitque res prospere, quoniam captis castris eius lectica, quasi ibi cubans remansisset, concursu hostium confixa, atque lacerata est [Quam dies in se) est. i. nocte, qua diem precessit, quo manus conserturi erant exercitus R. [Implici affectum) laborantem morbo. [Ne desti.) Quia etiā viuus tēpla meruerat, vt Horat. præsenti que tibi diuinos largimur honores. Iurādasq. tuum per nomē ponimus aras [Augustum vero) Exēpla hæc ita coniungit, vt a narratione sua discedere non videatur. Augustus inquit ita somnio paruit. Artorij, vt excubaret in acie, exēplum capiebat à patre suo Iulio Cæs. adoptiuus filius fuit, pater igit, quia noluit vxoris somnio parere pœnas dedit, nā à parricidis in senatu crudeliter trucidatus est. [Præter naturalem.) Præterquam quòd Augustus cautus erat, accessit, & patris exēplum vt somnio pareret. [Vigorem) Nam plurimum valebat ingenio, & in perspiciendis rebus subtilis. [In terris) Quia postea viait in cęlis [Calpurniā nocte.) Suet. lib. j Calpurnia vxor imaginata collabi fastigium domus, maritumq. in gremio suo confodi. Item paulo superius ea nocte inquit, cum illuxit dies ędis, & ipse sibi visus est per quietem interdum supra nubes volitare, alias cum Ioue dextram iungere. [At illū muliebri.) Ne videretur Cæsar mulieribus somnijs deterritus noluisse senatus morem gerere volūtati, ideo spreto somnio senatum adijt. [Non est inter patrē, & filiū. [Quia occurrebat illud, quòd ipse prē sapiētius fecisse, ideo dicit non esse comparatione faciendam inter patrem, & filium, nam alter paratum iter habebat in cœlum, alter magnarū rerū laborē referebat. Antequā diuinos honores acciperet. [Nō est) Non cōuenit, non licet. [Pēdentem.) Quia non stabilis est fortuna, nec status rerum humanarum.

ASCEN. SED quoniam &c. More suo gradu munit ad somniorū narrationem quam superioribus affinem dicit, eo quòd in illis dictum est de ijs prodigijs, quæ dormientibus Midæ, & Platoni cōtigerunt, vnde dicit. Sed quoniam ego attigi diuitias Midæ, quę scilicet illi dormienti destinatæ sunt, aut quas fere mortalea somniant, & attigi somniū Platonis disertū .i. qui significabat illum disertū fore, referā .i. recensebo, quàm certis imaginibus quies .i. dormitio multorum, fit adumbrata .i. sopita, aut potius vmbris .i. fantasmatibus affecta. Deinde transiens ad exemplum de Artorio medico Augusti, qui de ipso somniauerat dicit. Quem locū, id est tractatum de somnijs. Vnde ordiar .i. ordine quodam incipiam potiusquam à sacratissima memoria diui Aug. q. d. à nullo deinde incipiens narrare dicit. Species Mineruę oborta .i. obseruata & præter cogitationē orta, & apparēs Artorio medico eius Augusti. Cæs. capiēti somnium .i. dormienti nocte, quam dies, quo Romani exercitus Cassi, scilicet & Bruti ex vna parte, & Augusti & Ant. ex altera concurrere .i. conflixerunt post concursum inter se in cāpis Philippicis .i. Pharsalicis, est insecutus, hoc est nocte præcedēte, cū conflictu, præcepit scilicet Artorio, vt moneret illū, scilicet Augustū implicitū graui morbo .i. grauiter ęgrotantem, ne non interesset, id est non vt abesset prœlio proximo, id est proxime futuro, propter aduersam valetudinem, hoc est ægritudinem, id est licet esset æger. Quod, id est quam rem cū Cæsar, scilicet Augustus, audisset, iussit deferri in aciem, id est locum conflictus, lectica, quam ægroti solent deferri humeris suorum, vbi, id est in qua acie, dum ipse augustus excubat .i. intentus est, & vigilat, nonne dicit excubare in lectica iacentem, pro victoria adipiscenda (ergo à deponenti ferè quatuor deducuntur participia) supra vires corporis, castra eius sunt capta a Bruto, & ita si in eis mansisset, vna cum eis captus fuisset. Quid ergo putamus (aut putemus potius) aliud, scilicet de somnio, quam id effectum esse diuino numine, id est diuina prouidentia, aut, vt alij legunt diuino munere, id est beneficio, nor dono, ne caput, scilicet Augusti destinatum, id est a dijs addictum, tam scilicet iam immortalitati, & ita diuinitati (quia viuenti decreti sunt illi diuini honores, vt Olim. sectat) sentiret violentia fortunæ, quæ etiam optimis ducibus interdum inimica est, indignam spiritu cœlesti, qualis erat iam cū Augusti. Augustum &c. Transit ad somnium obortum pro Iulio dicens, vero pro sed, exēplum recens, & domesticum, quòd Iulio patri eius adoptiuo oblatum est, admonuit etiam Augustum præter naturalem vigorem animi, scilicet, id est præter vigilantiam eius in prospiciendis subtiliter omnibus rebus, admonuit dico, vt obtemperaret .i. acquiesceret, & pareret, somnio artorij .s. medici. Enim pro quia, audiuerat Calpurnia (alij Calphurniam scribunt) vxorē diui Iulij patris sui .s. adoptiui vidisse in quiete .i. sopore, aut somno nocte, quam is .s. Iulius egit vltimā in terris, quia die sequēti occisus est, eum .s. Iulium iacentē in suo .s. calpurniæ sinu confectō .i. ad necem cæsum multis vulneribus. Et audierat Calpurniā, exterritam vehementer atrocitate .i. diritate somnij, non destitisset rogare .s. maritū suū Iuliū, vt abstineret se à curia .i. ab ingressu in Senatū, die proximo .i. parum secuturo. At .i. sed audiuerat illum .s. Iulium patrem suum contendisse .s. contra monitum vxoris adire senatum, in quo manus parricidarum .i. coniuratorū in patrem patriæ sunt allatæ .i. per vim illatæ ei, ideo autem contēdisse, ne existimaretur fecisse id .i. abstinuisse à curia, motus somnio .i. in somnio muliebri, quod plerunque vanum est. Et si quis dicat, ergo sapientius egit filius quam pater. Quanquā posset respondere, sequelā non stare, quia cetera non sunt paria, nā filius patris exemplo erat admonitus, maluit tamē in adulationem respondere, quod ideo res nō est similis, quia pater tam multa virtute sibi aditum in cœlum muniuerat, & ita dij noluerunt ipsum diutius In terris agere filio aūt .s. Augusto restabant adhuc multa in terris pro mortalium salute gerenda Ordo est conueniens, comparationem vllius rei .s. felicitatis, aut prudentiæ, fieri inter patrē .s. Iulium, & filium .s. Augustum, præsertim iunctos fastigio diuinitatis .i. cum vterque sit summū diuinitatis gradū assecutus. Sed alter .s. pater, hoc est Iulius instruxerat iam .s. rū somnio muliebri monet etut Senatū non ingredi sibi aditum ad cœlō operibus suis .s. iam peracta, longus orbis .i. circum actus virtutum terrestriū .i. in terris exercendarum restaba. adhuc alteri videlicet filio adoptato, hoc est Aug. Quapropter dij immortales voluerūt mutationem status .s. mortalis in immortalem, pendentē .i. imminētem haud dubium adhuc cognosci tantūmodo ab hoc .s. Iulio, qui per somniū vxoris cognouit mutationē stat° sui. sed nō distulit, quia nihilominus in curiam se contulit, vbi vitam cū morte mutauit q. d. Iulium cognouisse quidem mutationem vitæ suæ, sed noluisse euitare quo citius immortalis efficeretur, & dij voluerunt mutationem status differri etiam ab illo .s. Augusto, qui cognouit se quoque aliquādo deum futurum, sed distulit euitando modus Bruti, quod dij ita fieri voluerunt, vt aliud .i. alterum illorū duorum, decus daretur cœlo, cui Iulius additus est, aliud .i. alterum decus .s. Augustus promitteretur, quia præstanti virtute cœlum quidem meruit, sed propter vtilitatem quam hominibus præstiti, distulit. Hic locus subobscurus mihi visus est, propterea quòd hoc fere de proximiore .i. posteriore dicto dicitur, & illud de remotiore, quo circa diceretur, ab hoc .s. Augusto, ab illo videlicet Iulio, quod siquis dicere velit, non sit legendum differri, sed adiri, vt si dij voluerint mutationem status cognosci tantummodo, & non adiri ab hoc .s. Augusto, & voluerūt ipsum adiri etiam ab illo .s. Iulio. Quia tamen exemplaria habent differri, non adiri, & sequentium membrorū prius respicit Iulium, posterius Augustum, sequar priorem expositionem, cum neutrum ponat Oliu. sed ita fit, vbi difficultas est, nihil dicunt commentarij. Posset etiam legi, illi etiam deferri, vbi est ab illo etiam differri quam lectionem, siquid immutare ausim maxime sequar.

Augusti somnio seruatus.

Numine

THEO. NVMINE.) exemplaria antiqua quædam habẽt, munere [Animi motum.) In vetustis aliquot codicibus, motũ colligitur.

DE P. DECIO, ET T. MANLIO TORQVATO.

*Li.lib. viij. *Lib.vi. cap. viij.

ILLVD etiam * somnium magnæ admirationis, & clari exitus, quod eadem nocte duo COSS. P. Decius, & T. Manlius Torquatus, Latino bello, & graui, & periculoso, non procul à * Vesuuij montis radicibus positis castris viderunt. Vtrique enim quidam per quietis speciem prædixit, ex altera acie Imperatorem, ex altera exercitum, dijs manibus, Matriq. Terræ deberi. Vtrius autem dux copias hostium aggrederetur, superq. eas, sese ipsum deuouisset, victoriã habiturum: id luce proxima COSS. sacrificio, vel expiaturis, si posset auerti, vel si certũ Deorum etiam monitu visum foret executuris, hostiarũ exta somnio cõgruerunt. Conuenitq. inter eos, cuius cornu prius laborare cœpisset, vt is capite suo fata patriæ lueret: quæ neutro formidante Deciũ depoposcerunt.

OLIV. ILLVD etiam somnium.) P. Decius illi. q. filius, qui primus ex Decijs consul fuit, cum esset tribunus militum. Val. & Aulo Cor. consulibus, à sannitibusq. premeretur Rom. exercitus cũ pericula prçliorũ intret audacius. moneretur q., vt cautior esset, dixisse fertur, quod extat in annalibus sibi in somnij visum esse, cũ in medijs hostibus versaretur occidere cõ maxima gloria, & tũ quidẽ incolumis exercitũ obsidione liberauit, post triennũ aũt cum consul esset, deuouit se, & in aciẽ latinorũ irrupit armatus, quo eius facto superati sunt, & deleti latini, cuius mora ita gloriosa fuit, vt eandẽ concupisceret filius. Liu. ab vrbe cõdita lib. viij. cũ consules inquit duobus scriptis exercitibus ad capuã, quo iam latini, socijque conuenerant castra locassent, vtriq; cõsuli eadem dicitur visa species in quiete viri maioris humano habitu, Augustiorisque dicentis ex vna acie imperatorẽ, ex altera exercitũ dijs manibus, matriq. terræ deberi, vtrius exercitus imperator legiones hostiũ, superq. eas deuouisset eius populi partis victoriam fore, hos vbi nocturnos visus inter se cõsules contulerunt, placuit auertendæ deum iræ causa victimas cçdi simul, vt si ex eis eadem, quæ somno visa fuerant, portenderentur. Alteruter consulum fata impleret, vbi responsa aruspicũ insidẽti, iã animo tacitæ religionis congruerunt, tum adhibitis legatis, tribunisque, & imperijs pro palã expositis, ne mora voluntaria cõsulis exercitũ in acie terreret, cõparãt inter se, vt ab vtraq; parte cedere. Rom. exercitus cçpisset, inde se cõsul deuouere pro P. R. Quiritibusq. Itẽ paulo inferius, Instructis, inquit, sicut ante dictũ est ordinibus processere in aciẽ, Mãlius dextro. Decius leuo cornu præerat. Primò vtrinq; æquis viribus eodem ardore animorũ gerebatur res, deinde à leuo cornu hastati Rom. nõ ferẽtes impressionẽ latinorũ, se ad principes recepere. in hac trepidatione Dec. Cõsul. M. Valeriũ magna voce inclamat. deorũ inquit ope Valerio opus est agendũ pontifex publicus P. R. præit verba quibus me pro legionibus deuouẽã, pontifex eũ togã prçtextã sumere iussit, & velato capite, manu subter togã exerta, super telũ subiectũ pedibus stantẽ sic dicere, Iane Iupiter, mars pater, quirine, bellona, lares, diui nouẽsiles, dij indigites, dij quorũ est potestas nostrorũ hostium, dijq. manes, vos precor, veneror, veniam peto, feroq. vti P. R. quiritum vim victoriamque prosperetis, hostesque P. R. quiritum terrore, formidine, morteque afficiatis, sicut verbis nuncupauit, ita pro rep. quiritum exercitu, legionibus, auxilijs P. R. quiritũ legiones, auxilij atq; hostiũ me cum dijs manibus deuoueo, hæc ita præcatus, lictores ire ad T. Manlium iubet, matureq. collegæ sed deuotũ pro exercitu nunciare, ipse cinctus ritu gabino armatus in equum insiluit, ac se in medios hostes immisit, conspectusque ab vtraque acie aliquãdo augustior humano visu, sicut cœlo missus piaculum omnis deorum iræ, qui pestem à suis auersam in hostes ferret. Itaq; omnis terror pauorque cum illo eatus, signa primo latinorũ turbauit, deinde in totam penitus aciem peruasit euidentissimum id fuit, quod quocunque equo inuectus est, ibi haud secus, quã pestifero sydere icti pauebãt, vbi vero corruit obrutus telis, inde iam haud dubie cõsternatç cohortes latinor si fugã, vastitatẽq. latefecerũt. [Latino bel.) Quãdo latini a socijs Romanis defecerũt. [Periculoso.) Bene periculoso, quia latini populi ijsdẽ armis eadẽ militiæ disciplina vtebantur, & Rom. pares opibus erant. [Vesuuij.) Mõs est cãpaniç. [Matri). s. oium. [Loce pxima) Postera die vbi illuxit, primo quidẽ tentarũt piacularib[9] hostis auertere, nẽ possent irũ deorũ, sed idẽ in extis, qđ viderant in somnijs, futurũ cognouerũt. [Cõuenit) Ex pacto iter se ita ꝯstituerũt. [Neutro re.) Quia vterq; paratus erat sine trepidatione se ꝑ patria deuouere.

ASCEN. ILLVD etiam somnium. Narrat somnium Decio, & Torquato oblatum, quod manifeste dęmonum fraude suum sortitũ est effectum, vt pulchre Sabellicus Aen. xiij. lib. iiij argumẽtatur. quia si per talẽ deuotionẽ. s. sui ad mortẽ addictionẽ posset quis hostilẽ exercitũ sic deuouere, vt necessario cadat non opus esset, nisi aut stolido, aut superstitioso, aut gloriæ cupido, aut desperãte de vita, aut grauius supplicij timẽte Imperatore, ad hoc vt aliena virtus frangantur, deinde fieret, si vtrinque duces se deuouerent, an ne ambo exercitus caderent, quòd si sic, quis esset in deuotione fructus. Sed ordo est. Illud ẽt somniũ (quod duo cõsules pub. Decius, & T. Mã. Torq. s. cognomẽto dictus, viderunt eadẽ nocte bello latino. i. cũ latino populo, qui defecerat à Rom. gesto, & ideo graui, & periculoso, quia armis, animis, & disciplina ferè pari vtebãtur. i. castris positis nõ procul à radicibus Vesuuij mõtis cãpaniæ Italicæ) sup. fuit magnç admirationis, & clari. i. euidẽtis exitus. Enim, pro quia. Qui nã deus, prædixit vtriq; per spẽ visionis, quæ. i. quiete solet fieri, imperatorẽ. i. primũ ductorẽ, deberi dijs manibus. i. inferis & terræ matri. s. animantiũ fere omniũ, ex altera acie. s. duarũ, aut ex Rom. aut ex latina. & exercitũ deberi illis ex altera. i. ex reliqua acie, in qua imperator nõ ceciderit. Aũt pro sed, ꝓdixit vtrius. s. aciei, siue huius, siue illius, dux aggrederetẽ copias hostiũ & deuouisset. i. morti, addixisset solẽni pce seipsum super. i. vltra eas copias, aut ideo super eas dixit, qđ deuoti super stragẽ occisorũ se tandẽ dimittere solent, sicut Dido super cadauera sui, & Aeneæ se daturũ fuisse dicit Aen. iiij. Natumq. patremq. Cũ genere extinxẽ, & memet sup. ipsa dedissem, super eũ ducẽ habiturum victoriã, non tũ pro se, sed pro suis nisi eo modo, quo martyres tyrannos vicerãt, quia ne morte quidẽ frãgi potuerunt, apertior esset lectio habiturã, vt sit eam aciẽ habiturã victoriã, quod si omnino legendũ contendas, habiturũ tõ placeret more antiquo cũ fœminino cõiungendũ, vt sit vtrius aciei dux ceciderit eã aciẽ habiturã) quòd nunc diceremus, habiturã, multa aũt sunt id genus apud antiquos exempla, vt post Aulũ Gel. collegit nestor Calepinus, atque alij) Victoriã, posset tñ dici eũ ducẽ habituram victoriã, licet ipse ceciderit, verũ Sabellicus dicit sic. Vtrius exercitus Imperator se super hostium cateruas deuouisset eius populi victoriã fore. Consulibus vel expiaturis. i. purgaturis, & ab euentu malo muniturus. i. cum vellent, vel piare id. i. somniũ luce proxima. i. proxime insequenti die sacrificio si. s. prodigiũ illud posset auerti. i. euitari aliquo sacrificio, vel executuris. i. executioni datur. i. cũ vellẽt si mutari nõ posset, qđ dij monuerũt, ipsum exequi, si visum foret, certum. i. testificatum etiam monitu deorum, qui per extorum dispositionem tunc præcipue admonere credebantur, exta hostiarum. s. Çæs. cõgruerũt. i. cõcordia fuerunt, somnio. i. idem portendebant, quod somnio iusserant, que pro &, quia euitari non poterant quod dij in somnijs monuerant. Conuenit. i. pactum factum est inter eos, cuius, pro vtrius (duo. n. sunt) cornu cœpisset prius laborare. i. in periculo esse, vt is. s. consulum, siue De. siue Tor. lueret. i. purgaret, aut aboleret, suo capite. i. vita fata. s. aduersa patriæ. i. quæ patriæ imminuissent. Quæ. s. fato deposcerunt Decium. s. consu. Neutro. s. consulum formidante. s. se pro salute exercitus morti objicere.

THEO. NON procul a Vesuuij mõtis radicibus positis castris.) Hic locus arguit imperitiam eius. qui nuper opusculum de viris illustribus Suetonio vendicauit in quo perperam legitur, in Decio cõsul bello latino collega. Mãlio Torq. positis apud Veserim fluuii castris, & infra, in ipso Torq. Latinos apud Veserim fluuiũ Decij collegæ deuotione superauit, vtrobique castigandum Ianus admonet apud Vesuuium, testimonio Liuij Valerijque. Sed impudentissimus plagiarius is, qui nouissime libellum curauit imprimendum, Vestigia Iani secutus in alijs omnibus, in hac vna correctione non potuit. Nam quo tempore Catull. cotta Corn. nepotis titulo multis in locis a Iano correptum codicem publicauit, vsus Iano non venerat ve auditoribus suis communi caret. Itaque bellus impressor, qui nihil ex se vnquam peperit. adminiculo ducis orbatus, fœde lupsus est in errorem.

DE T. LATINO.

Sequitur * æque ad publicã regionẽ pertinens somniũ. *Liu. li. ij.

Valer. li. j. cap. vij. Cum plebeis ludis quidam paterfamilias per circum Flaminium, prius quàm pompa induceretur, seruum suum verberibus multatum, sub furca ad supplicium egisset, latino homini ex plebe Iuppiter in quiete præcipit, vt COSS. diceret, sibi præsultorem ludis Circensibus proximis nõ placuisse: quæ res, nisi attenta ludorum instauratione expiata esset, secuturũ nõ mediocre vrbis periculum. Ille veritus, ne cum aliquo incommodo suo religione summum implicaret imperium, silentium egit. Euestigioq. filius eius subita vi morbi correptus interijt. Ipse etiam per quietem ab eodem Deo interrogatus, an satis magnã pœnam neglecti imperij sui perpendisset, in Proposito perseuerans, debilitate corporis solutus est ac: tum demum ex consilio amicorum lectica ad tribunal COSS. & inde ad Senatum perlatus, ordine totius casus sui exposito, magna cum omnium admiratione, recuperata mẽbrorum firmitate, pedibus domum redijt.

OLIV. SEQVITVR æque ad publicam religionem) Illud somniũ ad eos pertinuit, vt eorũ voluntas impleretur, sed hoc quod sequitur nõ minus spectabat ad religionem omnes historici R. Fabij, Gellij, & Liuius in primis hanc testantur historiam Cic. duoq. lib. de diu. refert, quòd bello latino, dum ludi votiui, maximi primum fierẽt, ciuitas ad arma repente excitata est, itaque ludis intermissis instaurati paulo post constituti sunt, qui antequã fierent cum populus consedisset, & seruus per circum virgis cæderet furcam ferens, dictus est deinde cuidam rustico Romano dormienti visus esse Iuppiter per quietem, q dixerat præsultorẽ sibi non placuisse ludis, idq. ab eodem iussum esse senatui nunciare, illum non ausum esse, iterum idem iussum, & monitum, ne vim suam experiri vellet, nec tum quidẽ esse ausum, exinde filiũ eius esse mortuum, eãdem in somnijs admonitionem fuisse tertiam, tum etiam debilem factum rem ad amicos detulisse, quorũ de sententia lecticula in curiam esse delatum, cumq. Senatui somniũ enarrasset, pedibus suis saluum domũ reuertisse, itaque somnio approbato à Senatu ludos illos iterũ instauratos memoriæ proditũ est. [Plebeis ludis) Quos teste Asconio. Exactis regibus pro libertate plebis, aut pro reconciliatione fecerunt Dionys. vero alij Carnaseus lib. ij. circa finẽ hos ludos Senatum fieri decreuisse dicit, cũ nũcupata essent vota ab aulo Posthumio dictatore pugnaturo cũ desciscẽtibus latinorũ vrbibus, conantibusq. Tarquinũ in regnũ restituere, decreuisse quot annis in sacrificia, atque certamina quingẽtas, argenti minas, & vsque ad bellũ punicum hoc impedisse in eã solẽnitatẽ, ipsos deinde ludos quales essent, & quo fierent lõga oratione describit, quod, qa longum nimis esset referre, prætermittã [Quidã paterfamilias,) Liu. ij. Mane seruũ quidã paterfamiliæ nõdum cõmisso spectaculo sub furca cæsum medio egerat circo. Macr. Saturnaliũ. i. dicit hoc fuisse anno ab vrbe condita xl. lxxiiij. & patrẽ familias vocatũ Acronium maximũ. [Circũ Flaminiũ) Tres constat circos fuisse in vrbe R. maximũ, Flaminiũ, & Neronianũ. Flaminius aũt circus dictus est, non q Flaminius quisq, vt nõnulli putãt, ædificari iusserit, sed q in prato flaminea fuerit cõstructus. Vnde Liu. Ea, inquit, in prato flamineis oia in concilio plebeis acta, quæ nunc circũ Flaminiũ appellant. Plut. in problematibus. Quid est, q circus Flaminius dictus est? an, q flamineus quidã Priscus cum ciuitati agrum, reliquisset, equestribus ludis eius fructu, & vectigalibus vtebantur? nam cum pecunia suppeteret, viã quoque flamineã munierunt. [Præsultorẽ) Lusorẽ, qui præsiluerat, hoc est præsaltauerat, priusquã ludi inchoarẽtur. [Circensibus) Qui proxime celebrati fuissent, nã ludi plebei magni Rom. circenses eodem noĩe appellabãtur, dicti sunt aũt circenses teste, Seruio, a circũ, & enses, quia rudis antiquitas, quæ nondũ spectacula in fabricatum ornatum deduxerat inter enses, & gladios locis virentibus ludos agebant, & in medio loco munera collocabãt, vt Virg. Munera principio ante oculos, circoq. locantur in medio, eratq. ludicrũ, vt equi iõ ctis curribus à circi carceribus discedentes, ex vno latere circi decurrerẽt, & cũ ad summã aduentassent, se deinde diuerterẽt, & ex alio latere recurrẽtes ad primã vsque circi metã reducerẽtur, ne igitur lusoribus per fugã locus esset ignauiæ, circũ eos disponebant milites strictis gladijs, vñ circẽses dicti sunt quasi circũ enses, vel vt alij volũt, à circuitu erãt aũt curulę certamẽ, hoc est quadrigarũ cursus Virg. Cẽtũ quadriiugos agitabo ad flumina currus. [Attẽta instauratione) Diligẽti, & accurata renouatione ludorũ.

ASCEN. SEQVITVR æque &c. Hoc exẽplũ adhuc manifestiore dæmoniorũ, fraude mortalium oculis obiectũ, est ad ludorum videlicet sanctiorẽ celebrationẽ pertinens, quasi vero a deorũ religionẽ pertinerent, & non potius ad morũ subuersionẽ, de quare argute disputat diuus Aug. lib. de ciu. dei viij. cap. xiij. Ordo est. Sequitur somnium pertinẽs æque, ac superius sup. ad religionem publicã. Cũ quidã paterfamilias. Acronius videlicet maximus egisset. i. impulisset ad suppliciũ sub furca. i. Cruce ludis plebeis. i. tpe quo ludi plebei celebrari debebãt seruũ suũ mulctatũ. s. prius verberibus. i. virgis, aut flagellis, p circũ Flaminiũ, in quo futuri erãt ludi, priusq põpa i. solẽnis apparatus ad celebrãdos ludos induceret, Iup. cui eiusmodi ludi facti erant, præcepit hoĩ latino ex plebe. i. plebeio, & nõ patritio, in qete. i. cũ dormiret, vt diceret cõsulibus, præsultorẽ. i. eũ a quo facta sunt præludia, & puię saltationes, hoc est miserũ illũ seruũ, q ad suppliciũ ducebat, non placuisse sibi. s. Ioui, ludis circensibus proximis. i. vltimo loco celebratis, & est amarũ scõma, q. d. Iup. cum ludi, qui festiui, & celebres, ac lętitiæ pleni esse deberẽt, mihi fieri deberẽt, non decuit eos à mœsti serui, & eiusdẽ malefici supplicio, & miserabili saltu auspicari, quæ res. i. qđ erratũ, nisi esset expiata. i. emẽdatũ, & castigatũ, attẽta. i. diligẽti, & accurata instauratione. i. de integro celebratione ludorũ, dixit sup. nõ mediocre, imo maximũ periculũ vrbis. s. R. secuturũ. Ille. s. hõ plebeius, veritus, ne implicaret religione. i. metu deorũ, aut instauratione religiosa ludorũ, summũ, vtpote cõsulare imperiũ, cum aliquo incõmodo suo, qa timebat, vt mendax ab illis in carcerẽ detrudi, aut verberibus affici, aut mulctam dare, egit silẽtiũ. i. nihil dixit. Et filius eius correptus subita vi morbi interijt. i. mortuus est, euestigio. i. continuo post. Ipse ẽt interrogatus per quietẽ. i. in somnis ab eod. deo. s. Ioue, an pepẽdisset. i. persoluisset satis magnã pœnã Imperij sui neglecti. i. eo q neglexisset imperiũ suum, qa siluisset, pseuerans in pposito. s. tacendi, solutus est debilitate corporis. i. paralyticus factus est oĩbus mẽbris luxatis, ac tum demum platus lectica ex cõsilio amicorũ ad tribunal cõsulum, & inde ad Senatum ordine. i. serie casus sui exposito. i. declarato. i. cum rẽ oẽm eo ordine, quo dictum est cõsulibus, & Senatui enarrasset, redijt domum, nõ in lectica, sed pedibus suis, cum magna admiratione oium. s. q d viderãt, & hoc firmitate mẽbrorum recuperata. Quæ res sic potuit fieri, vt nouissent dæmones filium eius tunc moriturũ ipsum in valetudinẽ illam ex mœrore, aut alioquin casurũ, aut se promissione diuina illius corpus infestaturos, sed paulo post incolumitatẽ illi redituram, aut potius se ab infestatione quieturos, vt talis miraculi ludibrio mortales irretirẽt ad ludorũ exactiorẽ celebrationẽ, cum in ipsis nihil, aut deo, aut bonis moribus dignum contineretur.

DE M. CICERONE.

AC ne illud * quidem inuoluẽdum silentio. Inimicorum conspiratione vrbe pulsus M. Cicero, cum in villa quadam campi Attinatis diuersaretur, is animo in somnium profuso per loca deserta, & inuias regiones vaganti sibi C. Marium cõsulatus ornatum insignibus, putauit obuium factum, interrogãtem eum, quid ita tam tristi vultu, incerto itinere ferretur: audito deinde casu, quo conflictabatur, comprehendisse dexteram suam, ac se proximo lictore in monimentum ipsius deducendum, tradidisse, quòd diceret ibi esse ei lætiorem status spem repositam: nec aliter euenit. Nam in æde Iouis Mariana Senatuscon. de reditu eius est factum.

* Cicer. lib. i. de diuin.

OLIV. Cic. eiusdem. AC ne illud quidem Cic. lib. de diuin vbi quintum fratrẽ de se loquentem inducit. Venio, inqt, nũc ad tuum somnium, audiui eqdẽ ex te ipso, sed mihi sæpius noster Salustius narrauit cũ in illa fuga nobis gloriosa, patriæ calamitosa, in villa quadã cãpi attinatis maneres, magnamq. partẽ noctis vigilasses, ad lucẽ deinde arcte, & grauiter dormitare cœpisses, & quanq iter instaret tibi silentiũ fieri iussisse, neque passum esse te excitari, cum aũt experrectus esses hora secũda, sæpe tibi somniũ narrasse, visum tibi esse cum in locis solis mœstus errares. C. Marium cum fascibus laureatis quærere ex te, quid ita tristis esses, cumq. tu te patria expulsum vi esse dixisse, pręhendisse eũ dextrã tuam, & bono animo te esse iussisse, lictoriq. proximo te tradidisse, vt te in monumentũ suum deduceret, & dixisse in eo tibi salutem

lutem fore, tum & se exclamasse Salustius narrat, reditum tibi celerem, & gloriosum paratũ, te ipsum visum in somnio delectari, nam illud mihi ipsi celeriter nunciatum est, vt audiuisti in monumento marij de tuo reditu magnificẽtissimum illud Senatus cõsultum esse factum, referente optimo, & clarissimo P. Lẽtulo cõsule, idque frequẽtissimo theatro incredibili clamore, & plausu comprobatum: dixisse te nihil arpinati somniu fieri potuisse diuinius. (Villa) In domo agresti. nã villa proprie est domus in agris Virg. Et iam summa procul villarũ culmina fumant. (Attinatis.)

Attina vrbs. Mons est campaniæ ab Attina vrbe iuxta põtinas paludes posita deriuatus, & est nomẽ gẽtile, Attina ab ærumna, & morbo dicta est, quem vicinæ paludes inserebant ἄνιa græce latine significat ærumnam, q̃q̃ Virg. dicat Attina potẽs tiburque superbum. (In signibus.) Videlicet lictoribus præcedentibus, ipso vero prætextã gerente, sicut mos erat. Lictori proximo. nam ex lictoribus vnũ semper habebant proximum consules. (Monumentum.) Sacellũ marianum, vbi fuerant eius monumenta, & ita accidit, nam vt diximus cum Cic. totius ferme Italiæ cũ sensu restitutus esset in sacellum Marij, in quo factum fuerat Senatusconsultum de eius reditu, deductus est, & ingenti Senatus cõsensu liberatus, summaq; cũ dignitate restitutus, scimus enim quo M. C. lege Appij Claudij trib. pl. lata, quòd ipse ciues Rom. in dicta causa damnatus occidisset, in exilium pulsus fuerit. (In æde Io.) Mariana, q̃ Marius in honorẽ Iouis condiderat, ibiq; monumenta sua collocauerat.

ASC. AC ne, siue nec illud quidem &c. prosequitur somnium Cic. qui per Cic. Marium compatriotam suum (vterque .n. arpinas fuit) iam defunctum, & in somnis apparentem de suo in patriam reditu admonitum dictitabat. Ordo est. Ac ne illud quidem qđ sequitur somnium est sup. inuoluendum .i. implicãdũ silẽtio, hoc non est silendum. M. Cic. pulsus, vrbe .s. Roma, quod bis cõtingit, sed prius gloriose redijt posterius iussu Antonij cõmittente Aug. crudeli, iniqua cæde sublatus est, de priore ergo proscriptione loquitur conspiratione inimicorum presertim nobilium vt Appij Claudi & aliorum iconidorũ moleste ferentium, quod homo nouus tantum gloriæ in toga meruisset, quãtũ quisnam eorum in armis, vnde criminabantur illum, qui Catilinam, Cethegũ, & ceteros coniuratos, ciues Rom. in dicta causa damnatus occidisset. Cum diuersaretur in quadã villa .i. domo rustica, cãpi attinatis, iuxta attinam vrbem, is .s. Cic animo perfuso eo somniũ .i. cũ haberet animum profusum in somnũ putauit, Caiũ Mariũ ornatũ insignibus consulatus .s. lictoribus, & fascibus xij. (septies .n. consul fuerat) factum obuiã sibi .s. Cic. vaganti .i. sibi vagari visu per loca deserta, & religiones inuias (cũ in regibus solet mortis putari omẽ, & sup. interrogantẽ eum .s. Cic. Quid ita .i. cur ferretur incerto itinere vultu tam tristi .i. habens vultum tam mœstũ. Deinde Marium audito casu quo Cic. conflictabatur cõprehendisse manum suam .s. Cic. qui hęc putauit. vnde ad primum suppositũ fit reciprocatio) ad Marium tradidisse lictori .i. ministro publico portandi fascem virgarum cũ securi ante consulem. proximo .i. priuaime è duodecim astanti se .s. Cic. deducendum in monumentum ipsius .s. sacellũ Marianũ, vbi erant eius monumenta, q .i. eo quò diceret spem lętioris status esse repositã .s. Cic. ibi .i. in sacello Mariano. Nec euenit aliter .s. quã somniauerit Cic sibi dictũ. Nã Senatusconsultum de reditu eius .s. Cic. in vrbẽ est factum .s. pręsidio lentuli, in ęde Iouis Mariana .i. à Mario Ioui constituta.

THEO. ATTI natis cãpi.) Vide ne potius legere sit Arpinatis, eu nãque Cic. pulsus vrbe cõcessit, vt satis coostat eius testimonio.

DE C. GRACCHO.

Cic li. 1. de diu. CAIO autem * Graccho imminentis casus attrocitas palam: atque aperte per quietã denunciata est, somno .n. pressus, Tiberij Gracchi fratris effigiem vidit, dicẽtis sibi, nulla ratione eũ vitare posse, vt eo fato nõ periret, quo ipse occidisset. Id ex Graccho prius, q̃ tribunatũ, in quo fraternũ exitũ habuit, iniret, multi audiuerunt. Cœlius ẽt certus Romanæ historiæ auctor, sermonem de ea re ad suas aures: illo adhuc viuo, peruenisse scribit.

OLIV. CAIO autem Grac. imminẽtis casus Attrocitas) Tiberius Grac. vir magnæ auctoritatis duos filios habuit seditiosissimos viros. Tiberiũ, & Caium Grac. quorũ vterque eodẽ exitu perierunt, nam Tiberius maior natu, dum legem agrariam contra Senatus auctoritatem ferre molitetur, vt ager Hellas, qui bello, & armis captus fuerat, inter omnes æqualiter diuideretur, à Scipione Nasica interemptus est erat .n. lex illa magnę seditionis causa, quia nobiles de possessione cedere cogebantur, itaque cum magnæ Tiberij opes, & legẽ omnino laturus esset, quam populus qđ sibi conducibilem fore videbat, libenter acciperet Scipio Nasica videns id fieri contra Rempub. Tergiuersantesque consules, inquit. Quicunque vult rempublicam esse saluã, is me sequatur, & ita fractis subselijs impetũ fecit in rostra, & vno ictu Tiberium occidit, haud ita multo post Cte. Gracch. Tiberij fratris effigiem vidit in somnijs dicentis, quãtum vellet cunctaretur. tamen eodẽ sibi leto, quo ipse interijsset, esse pereundũ, idque Cœlius tradit, se ab eodem C. Graccho audiuisse, antequam tribunus plebis factus esset, quòd etiam euenit cum enim creatus tribunus esset, multas leges senatui per inuitas tulit, inter quas & frumentaria, quæ iubebat, vt semissibus, & Trientibus frumenta plebi diuiderentur alteram agrariam, eandẽ, quãm & frater tulerat, tertiam quoque, vt sexcenti equites miscerentur Senatoribus, & equestrem ordinem ita peruertit hic continuato magistratu, & latis legibus complens in Italiam colonias deduxit, & vnam in sula dirute Carthaginis quo ipse triumuir Coloniam deduxit, denique seditiosus cum auentinum montem cum multitudine armata oppressisset à L. Opimio qui populum conuocauit occisus est. & ita somniũ adimpleuit. De Gracchis multis in locis dicturi sumus, vt res postulabit, itaque variabitur historia fortasse pro diuersa autorum sententia. (Quo ille.) Nam sicut ille à Scipione Cæsus est, ita hic à L. Opimio interfectus. (Cœlius.) Hoc somnium auctoritate Cœlij probat. *Lex frumentaria.*

ASCEN. CAIO autem. Argumentum patet, nec ordo obscurus est, ne mihi tamen dicam ita retexitur. Autem pro sed attrocitas casus (quia ob leges populares occisus est à Lucio Opimio.) Imminentis Caio Graccho est denunciata ipsi Cai. Grac. palam, & aperte per quietem, id est in somnijs. Enim pro quia, ipse pressus somnio. Vidit effigiem, id est simulachrum Tiberium Gracchum fratris sui dicentis sibi, eum nulla, id est non vlla non posse vitare vlla ratione, vt non periret, eo fatu, id est genere mortis fatalis (vt hæc sentit minus Catholicæ fidei conuenienter) quo ipse occidisset (ab occidendo media breui) .i. occubuisset Cæsus à Scipione Nasica, vt prius dictum est. Multi audiuerunt id, scilicet hominum sit factũ esse, ex Graccho, scilicet Caio, priusquã iniret tribunatum, id est priusquam factus esset tribunus, plebis in quo tribunatu habuit exitum fraternum, id est similem exitui fratris, quia ob consimilem causam similem accepit necem, Cœlius etiam certus auctor Rom. historiæ scribit sermonem de ea re peruenisse ad aures suas illos, scilicet C. Grac. adhuc viuo, id est viuente.

DE CASSIO PARMENSI.

VINCIT huiuscemodi * somnij dirũ aspectum, quod sequitur. Apud Actium M. Antonij fractis opibus, Cassius Parmensis, qui partes eius secutus fuerat, Athenas confugit vbi concubia nocte, cum solicitudinibus, & curis, * mente sopitam, in lectulo iaceret, existimauit ad se venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, squallidum barba, & capillo demisso interrogatumq;, quisnam esset, respondisse κακοδαίμονα. Perterritus deinde tũ equo visu, & nomine horrendo, seruos inclamauit. Sciscitatusq. est, si quem talis habitus: aut intrantem cubiculum, aut exeuntem vidissent: quibus affirmantibus neminem illuc accesisse: iterum quieti, & somno se dedit: atque eadem animo eius obseruata est species. Itaque fugato somno, lumen introferri iussit, puerosq. à se discedere vetuit. Inter hanc noctem, & supplicium capitis, quo eum Cæsar affecit paruulum admodũ tempus accessit.

** Patercul. q & Porphirio.*

** De Bruto cadi pene refert Plutar. in Cæs. & Appia. li. iiij.*

OLIV. CASSIVS Parmensis) Deuictis Antonio, & Cleopatra apud actium promontorium, vt supra dictum est. Cassius hic qui secutus erat Ant. partes timens exitum ne .s. occideretur ab interfectoribus, quo miserat Octauianus: vt persequerentur oẽs, qui sibi aduersi fuissent, Athenas profugit, & se in diuersorio quieti dedit, ibi hæc horrida somnij specie obseruata est sibi morte paulo post futuram denũcians, Cõcubia. Prima parte

ſomnij, nā noa concubia, & nox intempeſta eadem ferme eſt vt ſupra diximus. [Sollicitudinibus.) Sollicitudines, & curæ ſæpe ſomnū excitāt, ſæpe ēt debilitato corpore in ſomnū reſoluunt, ſicut ēt huc loco. [Demiſſo,) Vſq; ad pectus demiſſa barba, tale q d dam viſum eſt Broto in cāpis Philippicis, vt in eius vita Plutarcharchus tradit κακοδαίμονα. Malum dæmonem, duo ſunt ſpiritus, qui dantur homini bonus, & malus bonus ratione vocabuli dæmon appellatur, nā dæmon apud græcos intelligentiā ſignificat, & ita intelligitur bonus angelus, nā κακὸς malū ſignāt, vnde Virg.

Genius duous.

Quiſque ſuos patimur manes, quia vt inquit, Ser. cum naſcimur duos genios ſortimur, hoc eſt duos ſpiritus, vnum q hortatur ad bona, alterū qui deprauat ad mala quibus aſſiſtentibus, aut aſſerimur ad meliorem vitā, aut condemnamur ad deteriorem. [Iterū ſequēti) Quaſi per ſomniū deluſus eſſet. [Fugato pulſo,) Hoc autem nō multo poſt tempore ab interſectoribus. Oct. occiſus eſt.

ASCEN. VINCIT &c. Aſſert dirius ſomnium dicens. Somnium ſupple quod inſequitur. ſ. Caſſij Parmenſis. i. ſuperat dirum aſpectum huiuſcemodi ſomnij, quod factum eſt Graccho, vt dictum eſt Opibus M. Ant. fractis apud actium Epiri promōtorium, vbi cum Cleopatra ab Auguſto victus eſt (Vnde Maro Aen. viij. In medio Claſſis æratas actia bella cernere erat, totumque inſtructo Marte videres Feruere leucatem &c.) Caſſius Parmēſis, qui ſecutus fuerat partes eius. ſ. Ant. conſugit athenas vbi cum iaceret in lectulo, nocte cōcubia. i. alta. qua mortales ſimiliter requiē capere ſolent, mente ſopita. i. inuoluta ſolicitudinibus, & curis q a timebat arma Aug. victoris, & partes, Ant. perſequentis, exiſtimabat hominem ingentis magnitudinis coloris nigri, ſqualidū barba. i. habentem barbam ſqualidā. i. ſqualore, & ſitu immundam, & capillo demiſſo, vt habent qui in carcere diu detēti ſunt, & exiſtimauit eum interrogatum, quiſnā eſſet reſpondiſſe κακοδαίμονα cacodæmona. i. malum dæmonem. i. ingenium eius malignum, deinde perterritus) pulchre mutat dicendi ſtylum. Nam de ſuperioribus, quæ in ſomnijs viſa ſunt dixit, exiſtimauit, de ijs quæ vigili contigeret, vt de certis loquitur) viſu tam tetro, & nomine horrendo, quale eſt cacodæmon inclamauit. i. intro ad ſe cū clamore vocauit, ſeruos, & ſciſcitatus. i. poſtquā diſquiſiuit, ſi vidiſſent quem. i. aliquem talis habitus. i. figuræ & ornatus intrantem cubiculum. ſ. ſuum, aut exeuntem, quibus. ſ. ſeruis affirmātibus neminē acceſſiſſe illuc. i. in cubiculum eius (vnde conſtat Caſſiū cum ſibi tam anxie timeret, ſeruos habuiſſe pro foribus cubiculi excubantes. Alioqui id ſciſcitari nō decuiſſet) dedit iterum quieti, & ſomno ſe. i. iterum obdormiuit, atque eadem ſpecies eſt obuerſa. i. obiecta animo eius. Itaq; ſomno fugato. i. per vim excuſſo iuſſit lumen inferri, & retinuit pueros. i. ſeruos ſuos diſcedere a ſe. Tempus admodum paruulum interceſſit inter hanc noctem, & inter ſupplicium capitis, quo Cæſar, ſcilicet Auguſtus aſſecit, id eſt mandauit afficiendum, eum ſcilicet Caſſium.

THEO. QVO ipſe occidiſſet.) Aliqui codices antiqui legūt. quo ipſe propulſus eſt capitolio occidiſſet. [Suppliciū capitis.) Caſſius Parmēſis in partibus Bruti. & Caſſi trib. militum fuit. quibus victis Athenas ſe recepit. Q. Varius ab Aug. miſſus, vt eū interficeret, ſtudentē reperit, eoque perempto, ſcriniū cū libris tulit, vnde multi crediderunt Thyeſtem Caſſij Parmēſis fuiſſe, ſcripſerat. n. multas alias tragœdias Caſſius, vt auctor eſt Porphyrius, necnon ſibi maturauit quadam epiſtola, qua non tantum, vt piſtoris, ſed vt Nummulari nepotem taxabat Auguſtum Plin. inter auctores habet etiam Caſſium, cuius acre ingenium laudat Horatius ad Tibullum. Quid nunc te dicam facere in regione Padana, ſcribere quod Caſſi Parmenſis opuſcula vincat?

DE ATTERIO RVFO.

PROPIORIBVS tñ (vt ita dicā) lineis Aterij Rufi equitis Romani ſomnium certo euentu admonitū eſt. q cum gladiatorium munus Syracuſis æderetur, inter quietē Retiarij ſe manu cōfodi vidit, idq; poſtero die in ſpectaculo cōſeſſoribus narrauit, Incidit deinde: vt proximo ab eqte loco. Retiarius cū Mirmillione introduceret: cuius cū faciē vidiſſet, idē dixit ab illo ſe Retiario trucidari putaſſe, ptinusq; inde diſcedere voluit. Ille ſermone ſuo metu eius diſcuſſo, cauſam exitij miſero attulerūt. Retiarius. n. in eū locū cōpulſo Mirmillione, & abiecto. dū iacētē ferire conat, trāſiectū gladio Atteriū īteremit.

OLIV. PROPIORIBVS tamen.) Quamuis ſomnium, qđ ſupra dixi certis admonitionibus declaratum fuerit, tamen quod ſequitur certioribus, denunciatū fuiſſe videtur. [Lineis.) Spacijs, ideo quia paruum interuallum fuit ab eo, quod viderat, ad id, quod poſtea fuit, quemadmodū linea breuiſſimō ſpacium eſt, ideō oſtendere voluit paruū admodum interuallum fuiſſe ab eo, quod vidit, ad, id qđ poſtea ſenſit. [Gladiatorū munus.) Quidā ludos funebres edebat in honorem patris ſui, qui gladiatores dimicātes protulerat, & hoc erat, quaſi ad inferias mortuorū exiſtimabant. n. ſi ſanguinē effudiſſent ad vmbrarum expiationē pertinere, gladiatores aūt dicebantur, qui ſingulari certamine dimicabant gladijs, donec aut occideretur alter, aut ſe victū fateretur. [Retiarij) Gladiatorum alter Mirmillo, alter Retiarius dicebatur: Retiarius pugnabat aduerſus Mirmillonem: & teſte Feſto ita dicebat non te peto, ſed piſcem peto, quid me fugis Gallicæ Mirmillonicum genus eſt armaturæ Gallicę, ideo & Galli Mirmillones ſunt appellati, ideo autem piſcē dicit, quia in eorū Galea piſcis effigies erat illud aūt Gallicæ armaturæ genus a pittaco Mitylene, vno ex ſeptem ſapientibus primo inuentum fuiſſet traditur, cum dimicaturus eſſet contra Frinonem quendā Athenienſem pro finibus patriæ occultabat igitur pittacchus ſub Clipeo rete quoddam, quo deinde iacto Frinonē ſic implicuit, vt ſe mouere non poſſet, & ita victus eſt, vnde Iuuenalis. Vicit & hoc monſtrum tunicati fuſcina gracchi. Itē alibi. Inter pinaripi iuuenes, iuuenesque laniſtæ. ergo ſi piſcem in apice Galeæ gladiatores geſtabant recte vtebantur retibus, quibus capiuntur piſces. [Narrauit.) Ac ſciti, inquit, quid ego viderim in ſomnijs me, ſcilicet à Retiario occidi. [Diſcuſſo.) Quia illum metuere vetuerunt.

Gladiatores.

Retiarius. Mirmillonicum genus armature.

PROPIORIBVS tñ &c. Aſſert exēplum ſomnij quod Atterio contigit, dic. tqoe, vt exēpla inter ſe cōnecteret. Tamen. i. tametſi multū cōformis fuit Caſſij cū ſomnio exitus, tñ ſomniū. Atterei Rufi eqtis Romani. i. qui erat de ordine equeſtri Romæ, admonitu eſt certo euētu, lineis. i. ſpacijs tpum, quæ p lineas in horologijs agnoſcūtur, q a agitur metaphora eſt dicit, vt ita dicā propioribus. i. vicinioribus, quia minus erat ſpacij inter admonitionē, & euentum. q̃ in Caſſio. Qui. ſ. Atterius rū munus. i. ſpectaculum populo quaſi muneri exhibitū gladiatorū. i. quo duo gladiatores inter ſe certare ſolebāt, quibus noia ex officio erāt Mirmillo &c. Retiarius. Mirmillo aūt piſcem in Gallea habebat quē Retiarius capere nitebatur dictitās ſubinde. piſcē peto, te nō peto, cur me fugis Galle ederetur Syracuſis. i. in ea vrbe Siciliæ principe, in qua tūc erat Atterius vidit inter quietē. i. cū dormiret, ſe cōfodi manu Retiari, & narrauit cōſeſſoribus. i. ijs cū qbus ſedebat, poſtero. i. ſequenti eā noctē die in ſpectaculo, id. ſ. viſum aut ſomnium ſuū, deinde incidit. i. forte accidit, vt Retiarius cō Mirmillone. i. par illud gladiatorū introduceretur, ſcilicet in arenam, hoc eſt ſpatium medium Ad vſum certantium relictū, loco proximo ab equite. i. ab eo in quo Atterius eques ſedebat, cuius. ſ. Retiarij, cū idē ſ. eques Rom. vidiſſet faciē, dixit ſe putaſſe trucidari ab illo Retiario, & voluit protinus diſcedere inde, id eſt ab illo loco, aut ſpectaculo illi. ſ. conſeſſores. qui illud audiuerant metu diſcuſſo. i. ablato, hoc eſt poſtquam ademerant illi metum ſermone ſuo aſſerentes videlicet, ſtultum eſſe adhibere fidē ſomnijs, ſeque cautiores, nequam illi vim inferret Retiarius attulerūt miſero cauſam exitij. Enim pro quia, Mirmillōe compulſo. ſ. per fugam in eū locum, vbi eques ſedebat, & abiecto. i. lapſo, ad defenſione ſui animo, aut lege obiecto. i. ictui. Retiarius dum conatur ferire iacētem. ſ. Mirmillonē, interemit Atterium tranſiectū gladio. Ergo gladiū quoque non ſolum rete tenebat Retiarius. ASC.

EXTERNA.
DE HANNIBALE.

HANNIBALIS quoque * vi deteſtandum Romano ſanguini, ita certe prędictionis ſomnium cuius non vigiliæ tantum, ſed etiā ipſa quies, hoſtilis imperio noſtro fuit: hauſit enim propoſito, & votis ſuis conuenientem imaginem, exiſtimauitque miſſum ſibi à Ioue mortali ſpecie excelſiorem iuuenem, inuadēdæ Italiæ ducem: cuius monitu: primo veſtigia, nullā in partem ſecutis oculis moxque humani ingenij prona voluntate vetita ſcrutandi pone reſpiciens: animaduertit immenſæ magnitudinis ſerpentem concitato impetu, omne quidquid obuiū fuerat proterentē: poſtque eam magno cum cœli

Liu. li. xxi. & Cic. li. i. de diu.

ſragore

fragore erũpentes nimbos, lucemq́ue caliginosis inuolutã tenebris. Attonitus deinde quidnam esset mõstri, ecqd portẽderet: interrogauit. hic Dux; Italiæ vides, inquit, vastitatem proinde sile, & cetera tacitis permitte fatis.

OLIV. HANNIBALES quoque.) Narrat Hannib. somniũ Liu. secũdi pun bel. lib. i inquiete dicit iuuenem ab eo visum fuisse diuina specie, qui se á Ioue diceret ducẽ in Italiam Hannib missum, proinde sequeretur, neque vsq; á se deflecteret oculos, pauidum primo nusquam circũspicientẽ, aut respicientẽ secutũ, deinde cura humani ingenij cũ quidnã id esset, quod respicere vetitus esset, agitaret animo, temperare oculos animos nequiuisse, cũ vidisse post se serpẽtem mira magnitudine cum ingẽti arborum, & virgultorũ strage ferri, ac post insequi cum fragore cœli nimbũ, tum quæ moles ea, qd ve prodigi esset quærẽtem, audiuisse vastitatem Italiæ esse, pergeret porro ire, nec vltra inquireret, sineretque fata in occulto esse Cic. lib. de diu. Hãnibalẽ, inquit cũ cœpisset Saguntũ visum esse in somnijs á Ioue in deorũ cõcilium vocari, quo cum venisset, Iouẽ imperasse, vt Italię bellũ inferret, ducẽque ei vnum ex concilio datum, quo illum vtentem cũ exercitu progredi cœpisset, ne respiceret imperasse, illum autẽ diutius ferre non potuisse, elatumq; cupiditate respexisse, tum vastã beluam, & immanẽ visum circumplicitã serpẽtibus, quacunq; incederet, omnia arbusta virgulta tecta peruertere, & cũ admiratũ quæsisse de deo, quidnã illud esset tale monstrũ, & deũ respondisse, Italiæ esse vastitatẽ, præcepisseque, vt pergeret protinus, qd retro, & á tergo fieret ne laboraret. [Vigilię.) Non solum dũ vigilaret, sed ẽt, dum quiesceret, agitabat animo pestem Italiæ inferre. [Haurit.) Vidit haurio Polysem° sermo, est multa. n. significat aliquando ferio. Virg. Et latus hausit apertum, aliquando video, vt hauriat nunc oculis ignem crudelis ab alto Dardanus, interdũ audio, vt vocemque his auribus hausi, plerunque sorbeo, vt ille impiger hausit spumantem paterã & pleno se proluit auro, quã uis ibi. Ser dicat hausit accepit, ergo pro loci qualitate accipiẽdũ est. [Excelsiorẽ:) Augustiorem mortali habito. [Secutus oculis.) Quod humani ingenij propriũ est, vt nitamur in vetita. [Pone.) Post Proterentẽ. proculcantẽ, omnia prosternẽtẽ. [Nimbus) Mẽtus cũ pluuia. sed interdũ pro nube ponitur, vt Virg. Heu quia nũ tanti cinxerunt æthera nimbi. aliquando pro pluuia, sine hymbri, vt dẽsos tuit æthere nimbus Fragore. Tonitru, & proprie fragor dicitur fractarũ rerum sonitus siue strepitus. [Portenderet) Significaret. Hic portenta dicuntur, quæ aliquid futurũ significat. [Permitte fatis.) Relinquas dijs sollicitudines, nihil aliud dicere voluit, nisi vt fata Carthaginẽsiũ in occulto relinqueret. nã si huius belli exitus declarasset, nulli dubium, qđ ab incœpto destitisset.

Elaurio.

HANNIBALIS &c.) prosequitur cæterna, & primo de Han. dicens. Sõnium quoque Han. ducis Carth. vt. s. quemadmodum sup. suit detestandum sanguinis Rom. ita sup. fuit certe, id est non fallentis, nec falsæ prædictionis. i prænũciationis. Cuius scilicet Hannib. non tãtum vigiliæ, sup. fuerunt hostiles, sed etiam ipsa quies. i. dormitio fuit hostilis, imperio nostro. i. Rom. enim propria, ipse hausit. i. auide accedit in quiete imaginem. i. phantasticam representationem, conuenientem proposito, & votis suis, existimauitque iuuenem excelsiorem specie mortali missum sibi á Ioue ducẽ Italiæ inuadẽdæ, cuius scilicet iuuenis monitu nullam s. oculo vllam, non secnius in vllam partem vestigia sup. eius, hoc est iuuenis. i á principio oculis. i. conuersione oculorum ad vestigia eius, hoc est quem iuuenem primo secutos est nullo modo obseruando vestigia eius, nec inuestigando oculis quia esset (Sunt qui legant secutis, vt sit oculis Hannib. secutis. i. sequentibus in nullam partem primo) mox. i. paulo post respiciẽs (si esset secutis legẽdum, legerẽ ẽt respiciẽtibus) pone. i. post se volũtate ingenij humani prona. i. inclinata aut appetente, sed noue dedit adiectiuo prona gerẽdũ in discrutã di vestra animaduertit serpẽtẽ immense magnitudinis proterentẽ. i. ante faciẽ eius terentem, & proculcantẽ impetu concitato omne quidquid fuerat obuiã, & ita indicauit Hannib. similiter faciendũ post. i. & post animaduertit post eam. s. serpentẽ. [Nimbos,) Id est vẽtos pluuios cum pentes cum magno fragore cœli. i. aëris, hoc est cum magno tonitru, & lucem. i. fulgẽtem inuolutam tenebris caliginosis, deinde attonitus, scilicet eã tam horribili rerum facie, interrogauit, qdnam monstri esset, & quid portenderet s. porro. i. in futurum tenderet, & præmõstraret, hic i. iuuenis dux. s. qui apparuerat ei, prius, vt iuuenis diuina specie nunc vt serpens formidabilis, inquit, tu videas vastitatem. i. amplitudinem Italiæ sic obtuendam, aut vastationem Italiæ, per te futura, proinde. i. ideo sile, & permitte cetera fatis tacitis. i. non diuulgatis per te, aut tacitis. i. tacendis, vt dt ues in accessos vbi solis filia lucos, &c. i. non accedendos, & aut illaudati nescit Busiridis aras. i. non laudandi, aut nihil quod laudis ẽ habẽtia. Aut lege, tacitus, vt sit, tu tacit° pmitte cetera fatis.

DE ALEXANDRO.

QVAM bene Macedoniæ * Rex Alexander per quietem visa imagine præmonitus erat: vt vitæ suæ custos esset diligẽtior: si eum etiam cauendi periculi consilio fortuna instruere voluisset. Nanque Cassandri pestiferam sibi dexteram somnio prius cognouit: quàm exitu sensit: existimauit enim se ab illo interfici cum eũ nunquam vidisset. Interposito deinde tempore: postquã in conspectum venisset: nocturni metus patefacta imagine, vt Antipatri filium esse cognouit: adiecto versu Græco, qui fidem somniorum eleuat, præparati iam aduersus caput suum veneficij, quo occidisse Cassandri manu creditur, suspicionem animo repulit.

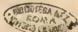
* Cetera Plutar in vita.

OLIV. QVAM bene Macedoniæ Rex Alexand.) Alexander Maced. vidit in somnijs imaginem nescio quam eum admonentem, vt diligẽtior esset suæ vitæ custos, quoniam pestifera Cassandri manu periturus esset, quod ẽt factũ est. nam Iolaus Cassandri frater pincerna erat Alexandri, & nuper venerat, ita q facultatem dedit ut accusare volẽtibus Cassandrum & nõnulli proxime venerant, qui dicerent. [Antepatrem cũ filijs egisse.) Vt Alexandrum veneno necarent. quod cũ illi dicerent præsente Cassandro, tũ ille quid audes, inquit, dicere, homines, qui tam procul venerunt, nulla nobis iniuria affectos Cauillari, & inde, inquit, eo magis, quia procul venerunt scire nõ possimus, qd indicant, hic est, inquit, illa Aristotelis ironia qua vtitur, vt in vtrãque partem arguat, inde cum vidisset Cassander more prisco adorari Alexand. quia res noua esset, risu statim prosecutus est Alexand. indignatus capillis manibus iniectis, ipsum ter quod, quaterque terræ collisit. Haud multo post, sicut antea dictum est ex Antiochio rege Cassander poculum venenatum Alexãdro propinauit. Venenum autem frigidam aquam fuisse de nonacride regione, quæ guttatim de petra stillat, quæ aqua non nisi in vngulis equi, vel asini deferri potest, hanc aquam cum hausisset Alexander, subito dolore profusus est. Alexander natus est anno ab vrbe cõdita, CCCLXXXV. teste. Soli. capit. de Asia, quo die flagrauit templum Dianæ Ephesiæ Cicero de natura deorum, libro secundo. Diana cum in partu Olympiadis adesse voluisset domo absuit. De cuius morte Iustinus libro septimo Plin. & Herodot. sed in primis Plutar. in vita Alexandri. Ab illo Cassandro. erat enim Antipatris filius, qui paulo post somnium venit, sed antequam veniret, illum in somnijs viderat. [Adiecto verso græco.) Sunt qui dicunt hunc fuisse versum.

Eleuat minuit, translatio, vt diximus, à cumulo, dicit autem credendum non esse.

QVAM bene &c. Recitat somnium Alexandri Macedonum Regis, quo monitus quidem fuerat periculum vitare, sed cõsilium vitandi defuit, quia fidem non adhibuit, Duplex enim est donum dei, & scire quid vites, aut facias & consilium, ac animus vitandi, seu faciendi. Et contra aliud est verum prædicere, aliud prædictis fidem mereri. Vnde de Cassandra dicitur Aen. ij. Tunc etiam fatis aperit. Cassandra futuris. Ora dei iussu non vnquam credita teucris. Ordo est. Quam i. ó quantum bene præmonitus dico erat. Alexander scilicet magnus rex Macedoniæ, imagine visa per quietem, idest dum dormiret præmonitus dico erat: vt esset diligentior custos vitæ suæ, quia dictũ ei erat, quòd potio letalis per Cassandrum afferebatur, si fortuna voluisset instruere eum etiam consilio. i. proposito, & voluntate per donum cõsilij, cauẽdi. i. fugiẽdi pculi. Nanq; prius cognouit somnio. i. in somnio & simulachro sibi oblato p somniũ, dexterã Cassandri pestiferã. i. afferentẽ pestem. i. potionẽ letalem, q̃ sensit. i. percepit exitu. i. euentu super dexteram eius. Enim pro quia, ipse existimauit se interfici ab illo s. Cassandro, cũ nũquam vidisset eum. Deinde tempore. s. aliquãto, interposito: postquã venisset in conspectu. s. Alexandri imagine nocturni metus patefacta. i. cũ agnouisset illum esse, á quo interfici visus fuerat, vt. i. postquã cognouit sup. Cassan-

ASCEN.

Cassandrũ esse antipatri filiũ, adiecto versu græco qui eleuat.i.diminuit,& minoris facit fidẽ somniorũ .i. quæ de somnijs haberi possit, repulit animo .i. reiecit ea animo suspitionem venefi:tij.i. potionis letalis, & in morem venenim necantis, quam stygis aquæ partem fuisse traditum est præparatã,iam, quia allati a Cassandro, aduersus caput suum.id est in perniciem vitæ eius, quo scilicet veneficio,aut venenata potione creditur occidisse, id est occubuisse,manu Cassandri,scilicet ipsum porrigentis.

DE SIMONIDE POETA.

* Cic. lib. 1. de diuin.

LONGE indulgentius * Dij in Poëta Simonide, cuius salutarem inter quietem admonitionem consilij firmitate roborauerunt. Is enim,cum ad litus nauem appulisset, inhumanatumque corpus iacens, sepulturæ mandasset,admonitus ab eo, ne proximo die nauigaret: in terra remansit:qui inde soluerant,fluctibus,& procellis,in conspectu eius obruti sunt. Ipse lætatus est, quòd vitam suam somnio, quàm naui credere maluisset. Memor autem beneficij elegantissimo carmine æternitati consecrauit. Melius illi, & diuturnius, in animis hominum sepulchrum constituens, quàm in desertis,& ignotis arenis struxerat.

OLIV. LONGE indulgentius)Hoc somniũ Cic.lib.de diu.refert, dicit.n.Quid illi duo somnia:q̃ celeberrime commemorãtur à stoicis? quis tandẽ potest contẽnere vnũ de Simonide? qui cũ ignotũ quendam proiectum mortuum vidisset eumq; humanasset haberetque in animo nauium conscendere, monere visus est,ne id faceret,ab eo, quem sepultura affecerat,si nauigaret eum naufragio esse periturum,itaque Simonidẽ redijsse, perijsse ceteros,qui tũ nauigassent. Indulgentius. Indulgentiores fuere

Simonid. dij in Simonidem,q̃ in Alexãdrũ Simonides Liricus fuit, à quo Simonidi ametra dicuntur.[Consilij firmitate)Non.n satis erat in somnijs prædixisse exitum,nisi etiam prædictum caueret,nam prædictio mali magis nocet, nisi cautio adhibetũ. Corroborauit admonitioni,q̃ viderat in somnijs consiliũ adhibuit. [Aeternitati.)Quia liricũ carmẽ scripsit,cuius postea p aliquot annos memoria mãsit diuturnior.Iuxta illud Propertij.At nun ingenio q̃situ nomẽ ab æuo.Eacides ingenio,stat line morte decus.[Ignotis.)peregrinis.Virg. Nudus in ignota palinure iacebis harena.

ASCEN. LONGE indulgẽtius.Ordo est.Dij sup.egerũt,aut fecerũt, aut præmonuerunt,indulgentius.i.affectantius illi opitulãdo,in Simonide sup.poëta,quàm in alexandro,quia in Simonidem simul,& prenoscendi periculi beneficium, & fugiẽdi consilium cõtulere,in Alexandrum tãtum prænoscendi.Vnde addit. Cuius.s. Simonidis poëtæ admotionẽ salutarẽ.i.salutiferã inter quietẽ.i. factam quiescendum,roborauerunt.i.stabiliuerunt, & confirmauerũt,firmitate.Consilij Enim pro quia,is.s.Simonides,appulisset nauem ad litus,& mandasset sepulturæ corpus iacens.s.in littore naufragio facto à mari eiectum, inhomanatum .i. insepultũ,admonitus ab eu.i.eius corporis vmbra, aut spiritu(per somnium,aut sumnum,vt quidam textus habent,sed vacat,eum prius dixerat inter quietẽ) ne nauigaret die proximo.i.proxime futuro remãsit in terra,illi q soluerunt, scilicet naues inde.i.ab eia terra.i.qui eo die nauigabãt,obruti sunt.i.sopiti, & cooperti fluctibus, & procellis.i.vnde impetousis, & ventosis, in conspectu eius.s.Simonidis stantis adhuc in littore.Ipse,scilicet Simonides lætatus est,quod maluisset credere.i.committere quasi fidei, somnio.i.visioni nocturnæ,quam naui vitam suam. Autem pro sed, ipse cõsecrauit æternitati memoriam beneficia.s.accepti ab eo, quẽ sepeliuerat,carmine elegantissimo,cõstituens illi.s.defuncto sepulchrũ melius,& diuturnius in animis hominũ quã struxerat .s.prius in harenis desertis, & ignotis,hoc est ĩ littore peregrino.

THEO. PER sumnum admonitus) Vetustam quædam exẽplaria,nõ habent illa verba per somnium. Sed duntaxat ab eo admonitus. Memoriam antiqui codices legunt. Memor autem, vt verbum consecrauit ad vmbram referas,aqua monitus.

DE CROESO.

* Hero. lib. 1.

EFFICAX & illa quietis * imago, quæ Crœsi regis animum maximo prius metu, deinde etiam dolore confecit. Nam è duobus filijs, & ingenti agilitate,& corporis dotibus præstantiorem, imperijque successioni destinatum Atym existimauit ferro sibi ereptum. Itaq; quidquid ad euitandam denunciatæ cladis acerbitatem pertinebat,nulla ex parte patria cura cessauit auertere. Solitus erat iuuenis ad bella gerenda mitti: domi detentus est. Habebat armamentarium omnis generis telorum copia refertum:id quoque amoueri iussit. Gladio cinctis comitibus vtebatur: vetiti sunt propius accedere, necessitas tamen aditum luctui dedit. Cum enim ingentis magnitudinis aper, * Olympi montis culta crebra cum agrestium strage vastaret, inusitatoque malo regium imploratum esset auxilium:filius à patre extorsit,vt ad eum opprimendum mitteretur: eo quidem facilius, quòd non dentis,sed ferri sæuitia in metu reponebatur. Verum dũ acri studio interficiendi suem omnes sunt intenti, pertinax casus imminentis violentiæ lanceam: petendæ, feræ gratia missam, * in eum detorsit: & quidem eam potissimum dexteram nefariæ cædis crimine voluit aspergi, cui tutela filij à patre mandata erat:quamque Crœsus imprudentis homicidij sanguine violatum hospitales veritus Deos supplicem sacrificio expiauerat.

* Olympus hic Mysiæ.

* Adrastum intellige.

OLIV. Crœsi somniũ. EFFICAX illa)Crœsus rex Lidie duos filios habuit, vnũ mutũ,alterũ incolumẽ,pater aũt vidit in somnijs illũ, qui vocalis erat ferro periturũ eẽ,curauit igitur,vt omne telũ remoueretur ab eo ipsum ẽt cũ æqualibus suis, cum qbus viuere cõsueuerat sine telo esse volebat,denuq; cũ nihil agere permittebat,quo posset ferro perire sorte ita accidit,vt eo tpa aper immẽsæ magnitudinis totam illam regionẽ vastaret, agrestes vero ad regiam conuenere petentes Atym. qui venatione delectabatur, quibus rex ita respondit:instrumenta se quidem daturum,retia, & canes:filium vero non concessurum metuens somnium,quod viderat. Eodem tempore vir quidam externus ad Crœsum venerat rogans regẽ, vt cædẽ suam expiaret. Interrogatus quis esset, vnde veniret respõdit.Adrasti filius,sunt velut alij dicũt Midegoedij,fratrem meum inuitus occidi, & à patre pulsus rebus omnibus priuatus,tũ rex misericordia captus eũ cæde expiauit, & in regno retinuit: deinde Adrasti(sic.n.de nomine patria appellabatur)cognita industria,rex ei filium Athym commendauit.Sed eõ tandem precibus agrestium victus esset rex, vt filium cõcederet, misit in venationem. Adrasto prius magnopere commendatum, forte casus ita tulit, vt hunc adolescentem venationem versantem.Adrastus cum hastam torqueret in aprum infeliciter Athym medium transfixerit, & occiderit, qui eum mortuus ad patrem delatus esset in magnos questus, in lacrymasque resoluitur pater, & ipsum præcipue accusabat Adrastum, quod eoi filium demandasset,is potissimum occidisset. Adrastus se nihil purgans, mortem non respuebat. Rex vbi vidit illum casu,non voluntate cædam illam perpetrasse,& propterea eo patienter dolentem vita donauit,quãtum in se fuit, sed cum funus Atys prosecutus est Adrastus in eius sepulchro seipsum quasi inferias occidit. [Destinatum.)Deputatum.Virg.Et qui me destinat aræ.(Stragæ,)quia multi agrestes peribant, nam strages dicitur cæsorum corporum ruina. [Non dentis) sic quoque Herod. tradit hac ratione filio concessisse,vt ad venationem iret, quia, scilicet non dentes, sed ferro moriturum somniauerat.[Sacrificio expiauerat) Hic mos à Græcis sumptus est,vt qui homicidium perpetrasset,à regibus expiaretur. Ouid. Fast. Ha nimium faciles, qui tristitia crimina cædis.Fluminea tolli posse putatis aqua.

Destinare.

ASCEN. EFFICAX &c. Affert triste,sed verax somnium Crœsi Lydorum Regis ditissimi,& vt videri voluit,beatissime dicens.Et,id est etiam illa imago,id est representatio, aut visum quietis,id est somnij,quæ confecit animum Crœsi Regis, prius maximo metu,deinde etiam maximo dolore,fuit sup.efficax, id est effectum reddens,quod admonuerat.Nam Crœsus existimauit.s.somniando Atyn præstantiorem de duobus filius, id est inter duos filios, quos habuit,&.i.simul,ingenti agilitate,scilicet corporis,& dotibus sup.ceteris corporis. Nam agilitas quoque dos corporis, quia tamen ex spiritu prouenit, nam non pro corporis mole,sed pro spiritus viuacitate agiles sumus, videtur distinguere dotes corporis ab agilitate.vt inter dotes corporis sint,quæ à corpore

depen-

dependet, vt proceritas .i. pulchritudo, robur membrorum, species, &c. præstantiorem dico, & destinatum .i. animo Crœsi addictum, & vt debet ordinatum, successionis Imperij .i. regni Lydiæ. Itaque quia id existimauerat, cura patria .i. paterna, nulla .i. non vlla, non cessauit ex vlla parte, euertere .i. amouere, & impedire, quidquid pertinebat ad acerbitatem cladis denunciatæ .s. in somnio inuitandam .i. accelerandam. (Textus fere habet euitandam, sed contraria sit sententia nam auertere quod euitet est nolle euitare) Iuuenis .s. Atys solitus erat mitti .s. à patre, ad bella gerenda, & sup. post somnium patris detentus est domi. Iuuenis habebat armamentarium .i. repositorium armorum refertum copia omnis generis telorum, pater, sup. iussit id quoque amoueri .s. à filio. Iuuenis vtebatur .s. prius, comitibus cinctis gladio, sup. postmodum hi vetiti sunt accedere propius .s. ad iuuenem, tamen necessitas .i. violentia ineuitabilis fati dedit luctui .i. dolori patris, aditum .i. accessum, hoc est ansam, & medium, quo fieret. Cum .n. aper .i. porcus Siluester ingentis magnitudinis vastaret .i. destrueret, vasta reddendo .s. sata, aut Vineta montis Olympi, qui illic quoq; est, nam quatuor in locis ponit Olympus cum crebra strage .i. prostratione, & nece agrestium .s. colonorum, qui ipsum pellere, aut interficere sperabant, & auxilium regium esset imploratum, malo inusitato .i. contra malum insuetum, filius extorsit .i. multa prece, quasi vt obtinuit, vt mitteretur ad opprimendum eum .s. aprum, quidem .i. certe eo fatalibus sup. extorsit. Quod non sequitur dentis, quo aper armatus est, sed ferri reponebatur in metu, nam existimauit pater somnijs filium sibi ferro ademptum. Verum dum omnes, qui cum Aty missi erant, sunt intenti acri studio interficiendi suem .i. porcum sup. Siluestrem, hoc est aprum illum, casus pertinax violentiæ imminentis .i. instantis necessitatis, hoc est a fato prædestinatus detorsit in eum .s. iuuenem, hoc est filium regis Atym, lanceam .i. hastam, aut cuspidinem missam, gratia feræ petendæ .i. vt vulneret aprum ferocem. & quidem .i. certe pertinax ille casus, voluit eam dexteram potissimum .i. præ omnibus alijs, cui tutela filij erat mandata à patre, hoc est dexteram Adrasti iunioris, aspergi crimine cædis nephariæ .i. filij eius à quo de parricidio purgatus fuerat, & a quo custodiam filij receperat, quanque .i. & quam dexteram, hoc est cuius dexteræ totum, hoc est Adrastum violatum sanguine homicidij imprudentia .i. ab imprudente commissi, quia imprudens fratrem occiderat. Crœsus veritus Deos hospitales, (quia enim Adrastum hospitio susceperat, veritus est, si eum non iuuaret Deos hospitales .i. hospitalitatis auctores habere inimicos.) Expiauit sacrificio supplicem .i. supplicantem, vt sit pars pro toto .i. dextera pro homine. Crœsus & huic errori veniam dedit, sed Adrastus non admissa venia, seipsum tanquam inferias Atys interemit, vt Oli. recitat. Quapropter historiæ narratione illius recitationi contentius fere supersedeo.

DE CYRO.

* Hiero. lib. j.

NEC Cyrus * quidem superior inuictæ fatorum necessitatis paruulum argumentum est, cuius ortus ad imperium totius Asiæ spectantis, maternus auus Astyages, duos prænuncios somnij frustra discutere tentauit: Mandanen filiam suam, quòd in quiete viderat vrina eius omnes Asiaticas gentes inundasse, non medorum excellentissimo ne in eius familiam regni decus trasferretur: sed Persarum modicæ fortunæ viro collocando, natumque Cyrum exponi iubendo. * Quia similiter quietis temporibus existimauerat genitali parte Mandanes enatam vitem eusque creuisse, donec cunctas dominationis suæ partes inumbraret, frustratus est enim seipse. Nepotis felicitatem, cœlestium iudicio destinatam, humanis consilijs impedire conando.

*Hoc est inst. lib. s.

OLIV. NEc Cyrus quidem) Astyages Medorum rex vidit in somnijs filiam suam Mandanen vrina totam Asiam inundasse, vt tradit Herod. vt vero Iustinus refert, vidit ex naturalibus filiæ, quam vnicam habebat, enatam esse vitam, cuius palmite nis Asia obumbraretur, consulti Aruspices responderunt ex filia nasciturum esse nepotem, qui totam Asiam Imperio subigeret, eique regnum adimeret. Quo responso territus Astyages, neque claro viro, neq; ciui filiam suam, ne paterna, maternaq. nobilitas nepotis animos extolleret, sed ex gente obscoratum temporis Persarum Cambisi mediocri viro in matrimonium tradidit. Ac ne sic quidem somnij metu disposito grauidam ad se filiam iussit acciri, vt sub aui oculis partus necaretur, natus infans datur occidendus Arpago Regis Arcanorum participi. Is veritus ne si ad filiam mortuo rege venisset Imperium, quia nullum Astyages virilem sexum genuerat, illa necati infantis vltionem quoniam à patre non potuisset, a ministro exigeret, Mithridati pastori Regij pecoria puerum exponendum tradit, Forte eodem tempore, & ipsi pastori natus filius erat viuus, vt Iustinus refert, vt alij volunt mortuus, eius igitur vox audita Regij infantis expositione, rogat summis precibus sibi perferri, ostenditq. puerum, cuius precibus fatigatus pastor, reuersus in Syluam inuenit iuxta infantem canem fœmina paruulo vbera præbentem, & a feris, alitibusque defendentem motus, & ipse misericordia, qua motam esse canem viderat, puerum refert ad stabula, eadem cane anxie persequente, quem vbi in manum mulier accepit, ueluti ad notam allusit, tantusque in illo vigor, & dulcis quidam blandientis infantis risus apparuit, vt pastorem vltro rogaret, suum pro illo partum exponeret, permitteretque sibi, siue fortunæ ipsius, siue spei suæ gratia puerum enutrire, atque ita permutata sorte paruulorum, hic pro filio pastoris educatur, ille pro nepote regis exponitur, nutrici deinde nomen spacho fuit, quia canem Persæ sic vocant. puer deinde iam adultus cum Imperio vsus inter pastores esset. Cyri nomen accepit mox rex inter ludentes forte delectus, cum per lasciuiam contumaces flagellis cecidisset, à parentibus puerorum quætela regi delata est, indignantibus à regio seruo ingenuos homines seruilibus verberibus affectos, ille accersito puero, & interrogato quid ita essent, cum nihil mutato vultu fecisse, se aui regem respondisse, admiratus constantiam, in memoriam somnij responsiq. reuocatur, atque cum, & vultus & similitudo, & expositionis tempora, & pastoris confessio conuenirent nepotem agnouit, & quia defunctus sibi somnio videretur, agitato inter pastores regno, animum minacem duntaxat in illo fregit, ceterum Harpago amico suo infestus in vltionem seruati Nepotis filium ejus interfecit, epulandumq. patri tradidit. Sed Harpagus ad tempus dissimulato dolore, odium regis in vindictæ occasionem distulit. Interiecto tempore cum adoleuisset Cyrus, dolore orbitatis admonitus, scri. ei, vt ab legatus ab auo in Persas fuerit, vt occidi eum paruulum auus iusserit vt beneficio suo seruatus sit, vt regem offenderit, vt filium amiserit, hortatur, vt exercitum paret, & pronam ad regnum viam ingrediatur, Medorum transitionem pollicitus. Epistolam, quia palam ferri nequibat, regis custodibus omnes aditus obsidentibus, exenterato lepori inserit, lepusque in Persas Cyro ferendus fido seruo traditur, additaque retia sunt, vt sub spem venationis dolus lateret. Lectis ille literis, eadem somnio aggredi iussus bellum medis infert. Astyages meriti sui in Harpago oblitus, summa belli eidem committit, qui exercitum acceptum statim Cyro per deditionem tradit, regisque crudelitatem perfidia defectionis vlciscitur, quod vbi Astyages audiuit, contractis vndiq; auxilijs, ipse in Persas proficiscitur, & primo impetu Persarum acies in fugam conuertit, quibus fugientibus matres, & vxores eorum obuiam occurrerunt, orant. vt in prœlium reuertantur, cunctantibus illis sublata veste, obscœna corporis ostendunt, rogantes num in vteros matrum, & vxorum vellent refugere? Hac repressi castigatione in prælium redeunt, & facta impressione, quos fugebant fugere compellunt. In eo prœlio Astyages capitur, cui Cyrus nihil aliud, quam regnum abstulit, seq. in illo nepotem magis, quam victorem egit. [Superior.) Ideo dixit quia fuit esse Cyrus iferior, de quo in Catone maiore multa Cic. dicit ad quem Alex. cum venisset illi arbores sua manu insitas ostendit. [Argumentum.) Indicium. [Prænuncios.) Quasi duo præsagia. [Mandanē.) Declarat somnia, quæ fuere prænuncia ortus Cyri qui vniuersæ Asiæ imperaturus esset. [Frustratus.) Vere inquit, frustra tentauit quia dum vult fata cauere, in ipsa fata incidis.

Harpagus filius epulandus appositus.

ASCEN. NEC Cyrus &c. Recitat Somnium habitum de Cyro, de quo quia Oliu. satis prolixe differit. Ordo est. Nec .i. & non, & quidem Cyrus superior .i. prior tempore (nam fuit eo alter Cyrus posterior) est non paruulum, immo magnum argumentum .i. approbatio, aut medium probandæ necessitatis fatorum inuictæ .i. ineuitabilis. Cuius .s. Cyri ortus .i. natiuitatis, spectantis ad Imperium totius Asiæ, Astyages auus maternus, quia pater. Mandanes matris eius tentauit frustra discutere .i. dissoluere, & irritos facere duos prænuncios .i. duo præsagia somnij. Si loco relatiui, cuius ponatur antecedens, Cyri ordo sit. Astyages auus maternus Cyri frustra tentauit excutere duos prænuncios forte legendum sit, diuos prænuncios, sed duo illi somnia fuisse dicunt, alterum, quo vidit Mandanen totam regionem vrina profundentem, alterum quo vidit ex eadem vitem enatam, cuius palmites totam Asiam vmbra sua tegerent prænuncios dico somnij .i. qui erant in somnio prænuncij ortus Cyri

Cyri spectauit a ad imperium totius Asiæ tentauit aūt discutere, collocādo.i.vxorē dando Mandanē filiam suam, non excellētissimo Medorum, ne decus regni transferetur in familiam eius (q̄.i. quia videret vrinam eius.s.Mandanes filiæ suæ inūdasse.i.obruisse aut vnda quadam innoluisse, omnes gentes Asiaticas, & ita somniorum interpretes dicebant, vnde vrina sit proditurum partū qui totius Asiæ Imperiū occuparet) sed collocādo eam viro modicæ fortunæ Persarum i.bōni modicum fortunæ inter Persas, videlicet Cambysi, & iubēdo Cyrum natū.s.ea Mandane, exponi.i.foras ferri in desertū, aut siluestrem aliquē locum feris deuorandum, qa existimauerat similiter tpibus quietis.i.cum dormiret, vitē natam genitali parte. Mandanes creuisse eousque .i. donec inūbraret .i. vmbra sua tegeret, oēs partes dominationis suę.s. Astyagis, deinde ꝓbat, q̄ frustra tētauit.n.pro quia, ipse frustratus est se conando impedire consilijs humanis felicitatē nepotis.s.Cyri destinatam.i.illi addictā iudicio cœlestium.i.deorum.

DE DIONYSIO.

INTRA priuatum autem habitum Dionysio Syracusano adhuc se continente, Himera quædam, nō obscuri generis fœmina, inter quietem opinione sua cœlum cōscendit, atque ibidē Deorum omnium lustratis sedibus, animaduertit præualentem virum flaui coloris lentiginosioris, ferreis catenis vinctum Iouis, solio, pedibusq. subiectum, interrogatoq. iuuene, quo gratia cōsiderandi cœli duce fuerat vsa, quisnam esset: audiuit illū Siciliæ atque Italiæ dirum esse, fatum, solutumq. vinculis multis vrbibus exitio futurum, quod somnium postero die sermone vulgauit. Postquam deinde Dionysium inimica Syracusarum libertati, capitibusq. insontium infesta fortuna cœlesti custodia liberatum, velut fulmen aliquod otio, ac tranquillitati iniecit. Himera eum mœnia inter effusam ad officium, & ad spectaculum eius turbam intrantem, vt aspexit: hunc esse, quem quiete viderat, vociferata est. Id cognitum tyrāno, curam tollendæ mulieris dedit. * Tutioris somnij mater eiusdem Dionysij, quæ cum eum conceptum vero haberet, parere visa est Satyriscum, consultoq. prodigiorum interprete, clarissimum, ac potentissimum Graij sanguinis futurū, certo cum euētu cognouit.

• Ci.li i. de diuin.

OLIV. INTRA priuatum aūt habitū) Anteq̄ Dionysius Syracusarū regnū occuparet, cum adhuc priuatus esset mulier quædā existimauit, se in cœlū ascēdisse, & sibi ducem datum esse, q eam duceret per cœlū, vt regiones illas contēplaretur, cum ad Iouem introducta esset, vidisse sub eius pedibus catenatum iuuenē, quo soluto magnū exitium Syracusanis immineret. Interiectis deinde aliquot annis, cū Dionysius rex creatus esset, & ciues obuiam prodirent officij gratia in his ēt multæ matronæ erant, quæ Dijs supplicationes facerēt. Ingresso igitur ciuitatem eum mulier illū conspicata foret, magna voce clamauit, hunc illum iuuenē esse, quē viderat in somnijs, & hoc mulieris dictum adeo excitauit animum Dionysij, vt eam de medio tolli iuberet. Occupauit aūt Imperiū xxv. suæ ætatis anno, & regnauit annis xliij. teste Cic. lib. v. Tuscul. quæstionum. [Priuatum habitum,) Non habentem Imperium. [Himera) Nomen erat mulieris. [Lentiginosi) Lentiginū pleni, qui color in rubrum semper tendit. Est enim lentigo in vultu nota rubicunda. [Effusam) Ex ædibus tam officij, quam spectacula gratia. [Tollendæ) Interficiendæ mulieris. [Altioris somnij) Cic. lib. j. de diu. mater, inquit, Dionysius eius, qui Syracusanorum tyrannus fuit, vt scriptum apud Philistum est, & doctum hominem, & diligentem, & æqualem temporum illorum, cum prægnans hunc ipsum Dionysium aluo contineret, somniauit se peperisse Satyriscum, huic interpretes somniorum qui galliei, in Sicilia tum nominabantur, responderunt, eum quem peperisse clarissimum Græciæ diuturna cum fortuna fore. [Satyriscum) Paruum satyrum, est enim diminutiuum græcū, nam diminutionē formæ græce sunt aliæ in ἀριον, vt ἀνθρωπάριον homūcio, aliam in ιδιον, vt στιχίδιον versiculus, alia in ισκος, vt λογίσκος .i. oratiūcula. Et sicut beatus Aug. dicit delusa gētilitas pro Dijs celebrabat Faunus, Satyros, Nymphas. Sunt aūt Satyri animalia diu viuentia aduncis naribus, & cornua in frontibus habētia. Caprinis pedibus, homuncionum similitudinem referentia, nascuntur aūt teste Plinio, & habitant in recessu insulæ Canopeæ in finibus Aethiopiæ, & præter figuram nihil oris humani hūt, Satyriscum ergo quasi asperum corruptorem. [Potentissimum) Quia Satyri mira agilitate corporis mouentur, sunt enim vt diximus, homelli siluestres, nudi mordaces, saltatores. [Clarissimū) Quia prodigijs habebantur Satyri. [Certo euentu) Id re vera fuit, nā & Italiæ partē cū Sicilia non minimā Imperio tenuit.

Himera,

Satyric.

ASCEN. INTRA priuatum &c. Narrat somniū Himeræ siculæ mulieris de Dion. tyranno dicens. Aūt pro sed Dionysio Syracusano.i.Syracusis in Sicilia orto, cōtinente se adhuc intra habitum priuatum .i. hois priuati, hoc est nullo fungentis magistratu, aut Imperio.i.cū Dionysius nondum regnum Siciliæ per tyrannidē occupasset. Quædam fœmina nō obscuri.i.satis clari gñis Himera.s.nomine, conscendit sua opinione.i.quantum opinata est cœlum inter quietē.i.dum quiesceret, atque sedibus deorum oīum lustratis.i.circum inspectis ibidē animaduertit virum præualētē, coloris flaui.i.vt dicunt Rufi, & oris lētiginosi.i.facie, in qua multæ erant lentigines.i.maculæ subrubræ, vinctū.i.ligatum catenis ferreis, subiectum solio.i.regali sedi, & pedibus Iouis sicut tyranni sub martirum pedibus à nostris sculpuntur, & pinguntur, & iuuene, quo duce .i. cuius ductu fuerat vsa gratia considerandi, aut cōscendēdi cœli, interrogato quisnā esset.s.ille vinctus audiuit illū esse dirū fatū.i.perniciē, aut flagellū Siciliæ, atque Italiæ, & solutū.i.vbi esset solutus futurū multis vrbibus exitio.i.ad exitiū & euersionē, quod somnium ipsa Himera vulgauit sermonē .i.narrando multis, de postero.i.eam noctem insequente deinde, postq̄ fortuna inimica libertati Syracusarum, & infesta.i.vim inferens, capitibus insontium.i.innocentum, iniecit Dionysium liberatū custodia cœlesti, quia id significabat, quòd pedibus Iouis subiectus iacebat, ipsum non exiturum in perniciem, nisi qñ Dij eum soluerent.i.qñ id permitterent, iniecit dico otio, ac tranquillitati velut fulmen aliqđ, tunc sup. Himera, vt.i.postq̄ aspexit eū intrantem mœnia inter turbā effusam ad officium .i. honorem debitum, ei exhibendum obuiam prodeundo, & spectaculū eius, quia in regali pōpa spectabatur, vociferata est.i.voce magna clamauit, hūc.s. Dionysium esse quē viderat in quiete.s.vinctū sub solio Iouis. Id cognitum tyrāno i.vbi tyrānus id cognouit, dedit tyranno.s. Dionysio, curam mulieris tollendæ.s.de medio viuentium ne talia vociferando, conspirationem concitaret. Altioris. alij legunt tutioris, tangit aūt secundum somnium factū de Dionysio, sed matri eius dicens. Mater eiusdē Dionysij fuit sup. somnij altioris.i.sublimioris, & diuinioris, aut ꝓfundioris, & occultioris significationis. Quæ.s.mater cum hret eum.s.Dionysium conceptū vtero, visa est sup. sibi, parere Satyriscum.i.paruum Satyrum.i.aial cornutum, & aduncis naribus & pedibus caprinis, & interprete prodigiorū consulto.i.interrogato consiliū, cognouit cū certo, euentu.i.qđ euentus, q postea contigit certū reddidit, sup. partum suum, hoc est Dionysium, futurum clarissimum, atque potentissimum sanguinis Graij.i.græcanici, sup. suo ipe.

THEO. MOENIA intrātem) Dionysius Hermocratis.s.vt Syracusas optimis ciuibus orbatam facilius occuparet, eos qui parum prospere bellum gesserat aduersus Carthaginienses, proditionis accusauit, quorum partim damnati, partim fuga saluti suæ consulerunt, formidoloso mox ingruente bello, ad exercitum cum Imperio necessario missus est, vnde reuersus ingenti fauore exceptus à popularibus insidias in se parari simulauit, impetratoq. corporis ꝑsidio tyrannum se constituit, historiæ partem recitat Polyenus stratagematon v. [Altioris) In antiquis exemplaribus habetur tutioris, & castigatius. [Prodigiorum interprete) Cic. de diuin. lib. priore. Huic inquit interpretes portentorum, qui Galleatæ, tum in Sicilia nominabantur, rñderunt, vt ait Philistus &c. Sed eorum vatum nomē apud eum deprauatum corrige monitu Parrasij Galeotę, nā Stephanus ait γαλεῶται, μάντεων γένος ἐν Σικελίᾳ. Aliqui tradunt, inquit Galeotas in Sicilia vates esse. Sed hæc à Parrhasio distinctius epistolicarum, q. iiij.

DE AMILCARE.

AT Carthaginiensium * dux Amilcar, cum obsideret Syracusas, inter somnium vocem exaudisse credidit nunciantem, futurū, vt proximo die in ea vrbe cœnaret. Lætus igitur perinde, ac diuinitus ꝓmissa victoria, exercitū pugnę cōparabat: ī quo iter * Siculos, & Pœnos orta dissensione, castris eius Syracusani subita irruptione oppressis,

* Ci.li.i. de diuin.

• Siculos milites Amilcaris intellige.

oppressis, ipsum intra mœnia sua vinctum pertraxerunt. Itaque magis spe, quàm somnio deceptus, cœnauit Syracusis captiuus, non vt animo præsumpserat, victor.

OLIV. AT Carthaginiensium dux.) Amilcar Pœnorum dux, dũ Syracusas. Siciliæ vrbem clarissimam obsideret, existimauit se in somnijs audisse vocem nunciantem, fore, vt sequenti die Syracusis cœnaret, quod somnium cum ad victoriã pertinere arbitratus esset exercitum instruxit ad pugnam, vt potiretur vrbe, sed forte ita accidit, vt inter Phœnos, & Siculos transfugas, qui erãt in eius exercitu maxima oriretur dissensio, quam Syracusani sentiẽres eruptione facta Pœnorũ castra cepere, & Amilcarẽ vinctum in vrbem traxere, vbi cœnauit captiuus, & hoc pacto impletũ est eius somnium, non aũt eo quo animo præsumpserat. [Inter Sicolos) Vel q transfugerant, vel certe qui cũ Carthaginiẽsibus socia arma cõiunxerant, & cõsiderati erat. [Magis spe.) Quia credebat se victorẽ cenaturũ, sed vict⁹ cenauit.

ASCEN. AT Carthaginiensium dux. Recitat somniũ Amilcaris ducis Carthag. nõ satis feliciter ab eo interpretatum, nam cũ sibi promissum somniasset, se postridie eius somnij Syracusis cœnaturũ, vrbem ex eo somnio capere sperans, ipse captus in ea cœnauit. Ordo est. At. i. econtrario, q. d. nõ simili euentu Amilcar dux Carthag. credidit exaudisse. i. manifeste audiuisse, inter somnium. i. somniando, cum obsideret Syracusas vrbem primariam Siciliæ, vocẽ nunciantem, futurum sup. esse, vt cœnaret proximo die in ea vrbe, quam obsidebat. Igitur ipse lætus perinde. i. similiter, ac. i. ac si victoria promissa supp. esset diuinitus. i. adeo (possunt tamen sine verbo dici ablatiui in designatione sequele positi) comparabat. i. congregabat, aut instruebat exercitum pugnæ. i. ad pugnam contra Syracusanos. In quo. s. exercitu collecto ex Siculis, qui partes Carthag. fouebant, & ex Pœnis dissensione orta inter Siculos, & Pœnos, quia neutri alteris parere volebant Syracusani videntes exercitus dissensionem, castris eius. s. Amilcaris, oppressus. i. postquam oppresserant castra eius subita irruptione, quam faciebant, egressi portis, pertraxerunt ipsum. s. Amilcarẽ, vinctum, intra mœnia. Itaque. i. & sic ipse deceptus magis spe, quàm somnio, nõ enim falsum erat somnium, sed vltra spes eius fecit ipsum falso interpretari, cœnauit Syracusis. i. in Syracusanorum vrbe, captiuus, non victor, vt præsumpserat, id est inaniter perceperat, animo. i. opinione. Vbi quod Valla diligenter scripsit, meminerit lector præsumptio, & præsumptuosus, item præsumere à doctis fere nunquam accipi in vulgata significatione.

DE ALCIBIADE.

ALCIBIADES * quoque miserabilem exitum suum haud fallaci nocturna imagine speculatus est: quo enim pallio amicæ suæ dormiens opertum se viderat, eo interfectus, & insepultus iacens; contectus est.

* Cicer. lib. ij. de diuin.

OLIV. ALCIBIADES quoque miserabilem) Lisander Lacedæmonius Athenienses diu obsessos, tandem in suam potestatem redegit, & oẽm reip. statum permutauit, impositis triginta prætoribus, qui in totidem euasere tyrannos, quorũ primus Critias fuit, qui cum videret Alcibiadem plurimum gratia, & auctoritate valere apud Pharnabazum Persarum regem, scripsit Lysandro, nisi daret operam, vt de medio tolleretur Alcibiades nihil eorum, quæ Athenis constituerat, ratum fore, Lysander vbi hoc cognouit misit ad Pharnabazum nuncium, qui diceret Lacedæmones renũciare illi societatem, quæ cum rege erat, nisi vel mortuum vel viuum ad se mitteret Alcibiadem. Pharnabazus clementiam, & fidem suam maluit quàm opes regias minus. Itaque duos misit, Fusimenum, vel vt alij Susametrem & Bagoum, qui Alcibiadem interficerent. Hi cum non auderent ferro aggredi virum fortissimum, ligna intulerunt, & tugurium, in quo cum amica quadam erat Alcibiades, incenderunt. Ille strepitu flammæ, excitus vestiméta oia super ignem iniecit, & cum familiari seruo, & amica euaserunt, sed tandem à multitudinem militum occiditur, cum mortuũ mulier veste sua opertum cremauit incendio tugurij. De hoc viro dicetur, in cap. de mutatione casus, & fortunæ.

ASCEN. ALCIBIADES &c. Ordo est. Alcibiades quoque. i. et, q. d. nõ modo Amilcar, sed & Alcibiades Athen. speculatus est. i. vidit imagine. i. representatione nocturna. i. facta per quietẽ, haud. i. non fallaci, quia ita euenit vt speculatus est, sed forte non ita, vt sperauerat. Enim pro qa ipse interfectus, & iacens insepultus, sic derelictus ab interfectoribus missis à Pharnabazo, contectus est, id est coopertus, & in rogum missus eodem pallio amicæ suæ. i. concubinæ, quo pallio ipse dormiens viderat se opertum. Somniauerat, enim quòd amica sua se nudum pallio suo cooperiret, quod ad illam ingressus illi narrauit, sed cum tugurium incensum esset à percussoribus, & tamen elapsus est, in fuga oppressus, & interfectus, tandiu spet insepultus iacuit donec amica eodẽ incendio elapsa, ipsa, ipsum pallio suo cooperiret.

DE DVOBVS ARCADIBVS.

PROXIMVM * somnium, & si paulo est longius, propter nimiam tamen euidentiam ne omittatur, impetrat. Duo familiares Arcades iter vnà facientes, Megaram venerunt, quorum alter ad hospitem se contulit, alter in tabernam meritoriam diuertit. Is, qui in hospitio erat, vidit in somnijs comitem suum orãtem, vt sibi Cauponis insidijs circumuento subueniret, posse enim celeri eius accursu se imminenti periculo subtrahi: quo viso excitatus prosiluit, tabernamq́; in qua is diuersabatur petere conatus est. Pestifero deinde fato eius humanissimum propositum tanquam superuacuum damnauit, & lectum ac somnum repetijt. Tunc idem ei sanctius oblatus obsecrauit, vt qui vitæ suę auxilium ferre neglexisset, necis saltem vltionem non negaret: Corpus enim suum à Caupone trucidatum, tũ maxime plaustro ferri ad portam stercore coopertum. tam constãtibus familiaris precibus compulsus *, protinus ad portam cucurrit, & plaustrum, quod in quiete demonstratum erat, comprehendit, Cauponemq. ad capitale supplicium perduxit.

* Ci. li. i. de diuin.

* Cic de nat deor.

OLIV. PROXIMVM som.) Excusat prolixitatẽ somnij, quod narraturus est, quod Cic. lib. de diu. ita prodit. Cum duo quidam Archades familiares iter vna facerent, & Megaram venissent, ad Cauponem alterũ diuertisse fertur, alterum ad hospitem, qui cũ cœnati quiescerent, cõcubia nocte visum esse in somnijs ei, qui erat in hospitio, illum alterum orare, vt subueniret, q sibi a Caupone pararetur interitus, eum primo perterritũ somnio surrexisse, deinde cum se collegisset. Idq. visum pro nihilo habendum esse duxisset, recubuisse, tum ei dormienti eundem illum visum esse rogare, vt quoniam sibi viuo nõ subuenisset, mortem suam, ne inultam esse pateretur. s. interfectum in plaustrum esse à Caupone coniectum. & supra stercus iniectum, petere, vt mane ad portam ad esset, priusquam plaustrũ ex oppido exiret, hoc vero somnio eum commotum, mane bubulco præsto ad portam fuisse, quæsisse ab eo, quid esset in plaustro: illum perterritum aufugisse mortuum, erutum esse, Cauponem re patefacta pœnas dedisse, quid hoc somnio dici diuinius potest. [Euidentiam) Quia adeo perspicuum est, vt non sit prætermittendum. [Megaram) Vrbem Græciæ, & est nominatiuus huius nominis Megara formatus ab accusatiuo græco sic cratera. [Circũuento) Decepto. [Diuersabatur) Hospitabatur, nam diuertere, est ad diuersa vertere, seu deuia in hospitium, vnde diuersorium locus, ad quem de via diuertimus. s. domus hospitalis. [Damnauit) Quia seipsum accusabat, quòd eiusmodi somnijs crederet. Necis saltem vltionem, ne centum erraret annos, quia inulti, & insepulti centum errabant annos. Virg. Centum errant annos volitantq. ea flumina circum. Luc. Vmbraq. erraret crassus inulta. [Capitale) Quia magistratibus tradidit, vt eum capite punirent.

Diuertere.

ASCEN. PROXIMVM &c. Textus est apertus, & lectu iucundus. Ordo tamen ne quis eum desideret est. Somnium proximum. i. quod proximo loco narrabitur, & si. i. q̃q̃ est longius. s. quàm par sit paulo. i. modico. i. licet sit aliquantulum prolixum, tamẽ impetrat. i. obtinet ne omittatur, propter euidentiam, quia tamen euidens, & manifestum est. Duo Arcades familiares iter facientes. i. euntes, aut eundo vna. i. pariter, venerunt Megaram. i. in eam vrbem, quorum alter contulit se ad hospitem. i. amicum cum quo hospitalitatem habebat, eam autem est, vt gratis reciperent, & reciperentur hospites mutuo, quoties alter ad alterius se diuerteret ædes, alter. i. reliquus, qui nõ habebat illic hospitem diuertit in tabernã meritoriam. i. mercede recipientem aduenas, hinc sorte tractum est, q taberna vulgo pro Caupone accipiatur, cum sit ex tabulatis, & asseribus contructa potius ad vendẽdas res, q̃ ad

eccipien

secipiendos hospitio homines apta. Is q erat in hospitio vidit io somnis comitem suum.i.socium itineris orantem, vt subueniret sibi circũuento insidijs Cauponis, enim pro quia, dixit sup. se pos se subtrahi periculo imminenti, quia Caupo parabat eum iugulare, & paulo post iugulauit, celeri accursu eius.s. qui in hospitio erat, quo viso.i. somnio excitatus.s. is, qui in hospitio erat, prosiluit.s. extra hospicium & conatus est petere.i. adire tabernam, in qua is.s. alter diuersabatur. Deinde damnauit.i. reprobauit propositũ suum humanissimum.i. pietate humana dignissimũ, tanq̃ superuacuum fato eius.s. comitis sui pestifero.i. letali illi, & repetit lectũ, ac somnium, tũc idem.s. comes oblatus, & saucius.i. vulneratus in necem vsque obsecrauit.i. obsecra rogauit, vt ipse qui neglexisset ferre vitæ suæ auxilium non negaret saltem neci.i. vltionẽ. Enim pro quia, sup. dixit, corpus suum trucidatum.i. truculenter cæsum à Caupone.i. domino tabernę, ferri plaustro.i. vehiculo, maxime.i. præcipue tum.i. eo tempore, quo hæc dicebat, ad portam coopertam stercore.i. fimo immundo, vt nemo quæreret, quid eueheret. Is sup. qui in hospitio erat compulsus tam cõstãtibus præcibus familiaris sui, cucurrit protinus.i. euestigio ad portam, & comprehendit plaustrum.i. currum, aut vehiculum, qđ demonstratũ erat in quiete, & perduxit scilicet criminãdo ipsum apud iudices Cauponem ad supplicium capitale.i. mortale, quod de eo sic coniuncto sumptum est.

THEO. MEGARAM.) Megara ciuitas ad Isthmum medijs Atticę Bœotioque finibus, in vmbilico Peloponnensi, nomẽ habuit, à Megareo, quẽ genuit Apollo, vel Aegeus ex Pãdio ne natus Erictei filio, cui pater extitit Vulcanus, vel ab asperitatem regionis vt alij sentiunt. Hæc ex Strabone, Pausaniaque, & Stephano, quæ tunc à nominatiuo formaretur si Megas in eo casu dici posset, ad quod apud auctores inueoit nemo.

DE MIRACVLIS. CAP. VIII.

DE A. POSTHVMIO DICT.

VLTA etiam interdiu, & vigilantibus acciderunt, perinde ac tenebrarum, somnijsq̃. nube inuoluta: quæ, quia vnde manauerint, aut qua ratione constiterint, dignoscere arduum est, merito miracula vocentur. quorum è magno aceruo in primis illud occurrit. Cum apud lacum Regillum Aulus Posthumius dictator, & Thusculanorũ dux * Manlius Octauius magnis viribus inter se concurrerẽt: ac neutra acies aliquandiu pedem referret: Castor, ac Pollux Romanorum partium propugnatores visi, hostiles copias penitus funderetur.

* Mãliũ vocat alij.

OLIV. Miracula.

VLTA etiam interdiu, & vigilantibus.) Transis ad capitulũ de miraculis, quæ veluti somnijs cæcitatis nube adumbrata hominibus apparuerunt nã miracula sunt cognitu difficillima, sicut somnia, sunt aũt miracula quæcunq; præter naturæ vsum eueniũt. (Constiterint.) Qua ratione facta sint, & euenerint. (Cum apud lacũ.) Hanc historiã Liu. lib. ij. cõmemorat, de miraculo vero nullã prorsus mentionẽ facit, tantũ dicit ædẽ Castori dictatorẽ vouisse, nec id affirmat, sed ita fieri dicit Plutarchus vero, & Cic. auctores sunt, q̃ dũ Romani cũ Thusculanis bellũ haberent, duce aulo Posthumio dictatore, & apud Lacũ Regillũ pugna cõmissa ad multũ diei tracta foret, & in neutiã partẽ victoria inclinaret, visi sunt Pollus, & Castor pro Rom. fortiter pugnare, qui copias hostiũ penitus profuderũt Diod. lib. vj. post pugnæ narrationẽ. In hac inq̃t, pugna dicitur Posthumio dictatori, & qui cũ eo erãt in acie equitibus apparuisse duos iuuenes, & forma magnitudine longe superiores viris, quos nunc nostra natura nutrit, pubescereq̃. incipientes, ducẽtes equitatũ Rom. & qui obuiam Latinorum irent ferientes hastis, propellẽtesque, & cohortantes socios, postquam fuga Latinorũ captionemque castrorum suorum inclinante iam die in vesperis visi esse in Romano fore eodem habitu adolescentes dicũtur duo bellicas induti lenas proceriquе, & pulcherrimi, eãdem habẽtes ætatem, faciemque seruantes, tanquã redeuntium ex prœlio, specie pugillum, equosq ue madidos sudore adducentes, ascendẽtemq̃. aiunt deinde vtrinque equos abluere ad scaturiginem, quæ manat iuxta templum Vestæ lacum faciens profundum paruum, multis circũstantibus, & si quid esset ab exercitu noui discere postulantibus narrasse eos pugnam, vt fuerat, & quod vicissent Romani nunciasse discedentesque inde dicunt eos ex foro à nemine visos amplius, die postero acceptis literis à dictatore cognouerunt de apparitione nominum in prœlio, & eos fuisse Castoris, & Pollucis simulachra.

ASC. MVLTA etiam &c. Transit ad narranda miracula, quæ presertim vigilantibus diuina, non humana ope visa sunt, vnde magis Stoice q̃ Epicurice sentit. Epicurei enim negabant Deum curare mortalia. Aut quidquã miraculi in terris facere, vnde Horatius de miraculo, quod circa thus liquescẽs per se in aris aëri dicebatur, dicit sermonũ lib. j. Credat Iudæus appella, Non ego, nam Deos dici securum agere æuum, Nec siquid miri faciet natura Deos id. Tristes ex alto cœli dimittere tecto &c. Ordo textus nunc est. Multa etiam acciderunt inter diu.i. durante die qua si intra diem, & vigilantibus, & ita licet tam nocte, q̃ interdiu tñ non somniãtibus, vt superioribus, perinde ac.i. non aliter, quàm si fierent inuoluta nube tenebrarum, & somnij, quæ quia arduũ.i. difficile est dignoscere.i. discernẽdo noscere, vnde emanauerit.i. orta sint, aut qua ratione constiterint.i. facta sint, vocentur merito miracula, quorum.s. miraculorũ illud, quod proxime sequetur occurrit.s. memorię, in primis è magno aceruo.i. cumulo exẽplorum, deinde incipiens narrare dicit. Cum &c. Recitat miraculum Castoris & Pollucis. Ordo est. Cũ Aulus Posthomius dictator.i. summo illo magistratu, à quo non licebat prouocare, sed audiendum erat eius dicto, fungens, & Octauius Manilius dux Tusculanorum, concurrerent inter se magnis viribus, ac neutra acies neque Romanis dictatoris, neq. Tusculani ducis, referret.i. retro ferret, recipiendo se in castra, pedem.s. suum aliquandiu.i. per plusculum temporis. Castor & Pollus, Dij illi ex fratribus geminis facti, visum.i. apparẽtes, propugnatores.i. defensores partium Romanarum, funderũt.i. prostrauerunt penitus copias hostiles, vtpote Tusculanas.

DE P. VATINIO.

ITEM bello * Macedonio P. Vatinius, Reatinę pręfecturæ vir, noctu vrbem petens existimauit duos iuuenes excellentis formæ, albis æquit residentes, obuios sibi factos nunciare die, qui præterierat Persen regem à Paulo captum. quod cum senatui indicasset: tanquã maiestatis eius, & amplitudinis, vano sermone contemptor in carcerem coniectus: postquam Pauli literis illo die Persen captũ apparuit, & custodia liberatus, & insuper agro, ac vacatione donatus est. * Castorem vero, & Pollucem, etiam illo tempore pro imperio P. R. excubuisse cognitum est, quo apud lacum Iuturnæ, suum, equorumque sudorem abluisse visi sunt. Iunctaque fonti ædes eorum, nullius hominum manum reserata patuit,

* A primo huius cap exẽplo pẽdet historia. sed alitẽ pugnant. hic nunciant.

Plut. in Coriola. Castor et Pollux in acie R. pugnant.

* Cic. li. ij. de nat. deo. vbi P. Vatiniũ hũc vocat.

OLIV. ITEM bello Macedonico P. Vatinio.) Cic. lib. de nat. deo. Et in nostro, inquit populo, & in ceteris deorum cultus, religionumq̃. sanctitate existunt in dies maiores, atq; meliores idq̃. euenit non temere, nec casu, sed quod etiam præsentiam suam dij ut declarant, vt apud Regillum bello latinorum, cũ Posthumius dictator, cum Octauio Manilio Tusculano prœlio dimicaret, in nostra acie Castor & Pollux ex equis pugnare visi sunt, & recenti memoria ijdem Tyndaridæ Persen victũ nunciauerunt P. Vatinius auus huius adolescentis, cũ ei præfectura Reatina Romã venienti noctu duo iuuenes in equis albis dixissent regem Persen illo die captum, senatui nũciasset, primo quasi temere reipub. locutus esset in carcerẽ coniectus est. Postea à Paulo literis allatis cũ idẽ dies cõstitisset. & agro à senatu, & vacatione donatus est nec illud pretermittam. licet non ad rem, sed quia simile est huic quo tpe Cato erat. Vticæ quidam nocte veniens nunciauit Catoni die tertia ante commissum certamen castra Scipionis capta fuisse, Cæsaremq̃. victorem Scipionẽ, & Iubam cum paucis euasisse, reliquas copias funditus delatas, hoc legitur in vita Catonis. (Reatinæ) pręfecturæ, quia præfectus erat Reati, ac si diceres præturæ Vicetinæ, erãt quędã præfecturæ, ad quas mittebãtur à prætore Vrbano præfecti, vt Fundi, & formiæ Ceræ, Priuernum

Anagnia, Reate, Norba, Arpinum, & alia (Paulo). ſ. Aemilio, de quo ſupra dictum eſt in capitulo de Ominibus (Vacatione) immunitate, & vt vulgo dicitur exceptione. (Lacum Iuturnæ) Nymphæ. Iuturna fons iuxta Numicum fluuium dictus, vt quidam volunt à Iuturna Turni ſorore, quæ a Ioue compreſſa immortalitate donata eſt, & Numici fluminis Nympha facta, iuxta hunc fontem ædes erat Caſtoris, & Pollucis. (Iuncta) Haud procul erat à fonte templum, quod ſponte ſua viſum eſt aperiri.

ASCEN. ITEM Bello Macedonico. Narrat ſecūdum miraculū, quod per eoſdem contigit, dicens. Item Publius Vatinius vir præfecturę Reatinæ. i. vnus eorum, qui Reati perfecti erant petens bello Macedonico. i. quo tempore P. Aemilius Perſam regem Macedonię bello petijt, petens dico noctu vrbē. ſ. Romam exiſtimauit duos iuuenes excellentis formæ. ſ. Caſtorē, & Pollucem, licet eos non agnouit, reſidētes ſup. in equis albis, & ſupp. factus obuiam ſibi, nunciare Perſen. regem. ſ. Macedoniæ, de quo in titulo de Omine dictum eſt, captum die, qui præterierat. ſ. proxime, a Paulo. ſ. Aemilio. Quod. i. quam rem cum indicaſſent ſenatui. ſ. Romano. i. ordini ſenatorum, cōiectus in carcerem. tanquam contēptor maieſtatis, & amplitudinis eius. ſ. ſenatus, ſermone vano. i. mendaci, & futili, quale & ſenatui allatum non decuit, poſtq̃ apparuit literis. i. per literas, Pauli. ſ. Aemilij ad hoc miſſas, Perſen captū illo die, qua Vatinius indicauerat, ipſe Vatinius, & c. i. ſimul liberatus eſt cuſtodia i. carcere noxiorum, & donatus eſt inſuper. i. ſupra liberationem agro, ac vacatione. i. immunitate, & exemptione ab omni opere publico. Caſtorem vero &c. Affert tertiū exēplum de iiſdem, locutum autem de Caſtore, & Polluce, indicat particulares etiam, quæ cōſociatiua eſt. Atque ita tertiū traditur de illis exemplum. In quo mirari poſſis cum Græci ſint quō Romanis, qui ex Troianis traxerunt originē toties opitulati ſint. Verum facile poſſit occurri, inter Deos non eſſe ſimultatē, niſi Homerus, & eum inſecutus Maro etiam deorum contentiones vſque ad vulnera interdum inducant. Nam Venerem vulneratā dicunt, dum filio ſuppetias ferret, vnde illud Aeneid. x. in perſona Veneris, mea vulnera reſtant. Verum dicerent, Homerum, & ceteros poetas in talibus figmentis hominum mores per Deos exprimere voluiſſe, quos & pręſens miraculum imitandos innuit. Nā ſi aut veros Deos, aut imortales, & in plures effectus credas, vnde illis ſudor? de quo iam dicemus. Vtcunque autem eſt conſtat Romanis perſuaſum eſſe Caſtorem, & Pollucem illis auxiliares ſępe fuiſſe, vnde eos Horatius inuocat: Sic fratres Helenæ, & c. vnde ordo eſt: Vero pro ſed, cognitum eſt Caſtorē, & Pollucem excubuiſſe. i. vigilaſſe pro Imperio Pop. R. etiam illo tempore, quo viſi ſunt abluiſſe ſudorem ſuum, & equorū ſup. ſuorum ex recenti pugna pro Romanis obita, apud lacū Iuturnę. ſ. Nymphæ, cuius lacus erat apud Numicum fluuium, & ędes eorū. ſ. Caſtoris, & Pollucis, iūcta. i. proxima fonti. ſ. Iuturnæ, patuit reſerata nullius hominum manu, ſed ſup. deorum, qui tñ credebantur homines fuiſſe. Sed mire dicit, cum homines neget ſudaſſe, non. n. Dij quantumuis ſtrenuam nauarent operam, ſudarent, niſi dicas ſudorē illū non fragilitatis, aut agitationis nimię cauſa apparuiſſe, ſed vt ex eo Romani ſcirēt, quā acriter pro ſe Dij illi certarāt.

THEO. REATINAE præfecturæ vir.) Non ex magiſtratu, ſed oppido Reate, quod erat præfectura, de cuius ſignificatu plura Ianus in cōmentaria Cæſar. & Liuius diſputauit, ex Hygini cōſtitutionibus, & alijs auctoribus qui nondum prodierunt in vulgus.

DE PESTILENTIA.

* Liuius libro ij. Ouid li. xv. Met.

SED vt ceterorum * quoque deorū propenſum huic vrbi numen exequamur, triennio continuo vexata peſtilentia ciuitas noſtra, cum finem tanti, & tam diuturni mali, neque diuina miſericordia, neque humano auxilio, imponi videret, cura ſacerdotum, inſpectis Sibyllinis libris, animaduertit, non aliter priſtinam recuperari ſalubritatem, poſſe, quàm ſi ab Epidauro Æſculapius eſſet acerſitus. Itaque eò legatis miſſis, vnicam fatalis remedij opem auctoritate ſua, quæ tam in terris erat ampliſſima, impetraturam ſe credidit: neque eam opinio decepit. pari nanque ſtudio petitum, ac promiſſum eſt præſidiū: eueſtigioq́. Epidauri, Romanorum legatos in templū Aeſculapij, quod ab eorum vrbe quinque millibus paſſuum diſtat, perductos, vt quidquid in ſalubræ patrię laturos ſe exiſtimaſſent, pro ſuo iure ſumerent, benigniſſime inuitauerunt: quorum tam promptam indulgentiam, Numen ipſius Dei ſubſecutum, verba mortalium, cœleſti obſequio comprobauit. Siquidem is anguis, quem Epidauri raro, ſed nunquam ſine magno ipſorum bono viſum, in modum Aeſculapij venerati fuerunt, per vrbis celeberrimas partes mitibus oculis, & leni tractu labi cœpit, triduoq́. inter religioſam omnium admirationem conſpectus, haud dubiam præ ſe appetitæ clarioris ſedis alacritatem ferens, ad triremen Romanam perrexit: pauētibusq́. inuſitato ſpectaculo nautis, eò, conſcendit, vbi Quinti Ogulini legati tabernaculum erat, inq́. multiplicem orbem, per ſummam quietem eſt conuolutus. Tum legati perinde, atque exoptatæ rei compotes, expleta gratarū actione, cultuq́. anguis à peritis excepto, læti inde ſoluerunt: ac proſperam emenſi nauigationem, poſtquam Antium appulerunt: Anguis, qui vbique in nauigio remanſerat, prolapſus in veſtibulum ædis Aeſculapij, Myrto frequentibus ramis diffuſæ, ſupereminentem excelſæ altitudinis palmam circundedit: perq́. tres dies poſitis, quibus veſci ſolebat, non ſine magno metu legatorum, ne in triremen reuerti nollet, Antienſis templi hoſpitio vſus, vrbi ſe noſtræ ad vehendum reſtituit, atque in ripam Tyberis, egreſſis legatis, in inſulam, vbi templum dicatum eſt, tranſnauit: aduentuque ſuo tempeſtatem cui remedio, quæſitus erat, diſpulit.

OLIV. SED vt ceterorum) Hoc miraculum & à Liuio primi punici bello libro j. memoriæ proditum fuit, qui quoniam non extat, breuiter ab alijs hic traditur. Romani ad peſtilentiam, reſponſo monente, ad Aeſculapium Epidauro accerſendum decem legatos principe Q. Volumnio, vel potius Vgolino miſerunt, qui cum eo veniſſent, & ſimulacrum ingens mirarentur, anguis è ſedibus ſuis elapſus venerabilis, non horribilis per mediā vrbem cum admiratione omnium ad nauem Romanam perrexit, & ſe inuolutum tabernaculo conſpirauit, legati eum vehentes Antium prouecti ſunt, vbi per mollitiem maris anguis proximum Aeſculapij fanum petit, & poſt paucos dies ad nauem redit cum aduerſo Tyberi ſubueheretur in proximam inſulam deſiluit, vbi templum ei conſtitutum, & peſtilentia mira celeritate ſedata eſt. Auguſtinus de ciuit. Dei libro iij. Aeſculapius, inquit ab Epidauro Romam abluit, vt periti ſſimus medicos in vrbe nobiliſſima artem glorioſius exerceret. Ouid. lib vlt. Metamorph. hanc late deſcribit hiſtoriam, ſiue fabulam. (Propenſum) Inclinatum, extenſum. (Humano conſilio) Quia humana remedia non proficiebat, nec vlla in parte iuuabant. (Ab Epidauro) De quo ſatis ſupra dictum eſt. (Fatalis. ſalubris) Hoc loco in quo ſalus. Pop. R. poſita foret. nam fatalis interdum mortalis dicitur, vt Virg. Scandit fatalis machina muros. (Auctoritate ſua) Quanquam nulla eſſet Popolo Romano cum Epidaurijs amicitia, neque ſocietas. (Pari nanque) Non minus ſtudioſe, inquit, Epidauri conceſſerunt, quàm Romani petierunt. (Præſidium) Subſidium, auxilium, ſed inter præſidium auxilium, & ſubſidium hoc intereſt, quòd præſidium alteri loco impoſitum vtile ſit, vt milites in arce collocati præſidium dicitur, & datur vel imponitur ſemper præſidium a potentioribus, auxilium ab externis ſubſidium, quod poſtea inuenitur, & à minoribus datur, ſed confunditur iſta proprietas, & aliud pro alio ſæpiſſime ponitur. (Salubre) Quòd patriæ ſalutem afferret. (Quorum tam promptam) Quia non minus ipſe Deus viſus eſt conceſſiſſe Romanis, quã ipſi Epidauri conceſſerant. (Mitibus oculis) Quaſi boni aliquid Romanis promitteret. (Leni tractu.) Placido, non impetuoſo, manſueto, vt appareret felicitatem afferre Romanis. (Præ ſeferens) Oſtendens, dicimus enim præ me fero, præ te fers, præ ſe fert. oſtendo, dis, nam qui ante ſe aliquid portat, illud ſine dubio oſtendit. (Pauētibus) Cum omnes terrore perculſi eſſent, & legati in primis tam nouo miraculo. ille recta via peruenit ad tabernaculum Q. Ogulini, & in eo quaſi ſua ſede conſitit, locus autem ille dignior erat in triremi Romana. (Multiplicem orbem) In multa ſpiras, giros ſignificat aūt longitudinem ſerpentis,

tis,qui multipliciter inuolutus est.(Perinde atque,) Tanq̃ propositi sui cópotes.(Antium) Volscorum ciuitas fuit,à qua oriunda fuit Camilla Volscorum regina,distat ab Hostia,teste Strabone, stadia cc. & lx.(In vestibulo ædis,) Quia templũ Aesculapij
Antium. erat in littore haud procul ab Antio.(Myrto) Myrtus erat densa
Myrtus. ramis,est aũt arbor Veneri consecrata,vnde Virg. Veneri gratissima Myrtus.(Tyberis insulā) Exactis regibus senatus cẽsuit eorũ bona populo diripienda tradere,vt ea p̃da coactus populus regna postmodum recipere non auderet erat aũt ager haud procul ab vrbe regibus destinatus,quem Græci ἀρουραῖον vocãt,qui Marti consecratus,Martius deinde campus dictus est, forte ita accidit vt cũ è ciuitate reges eijcerentur,læta seges in agris esset, quæ regibus dedicata erat verũ tanto odio Romani flagrabant reges, vt omnia, quæ regnum forent, diripienda, & destruenda censerẽt,hãc igitur segetem,quia vesci equos, aut homines nefas esse ducebant,cum corbibus messem in profluentem deiecerunt,culmus etiam segetis,obice nescio qua in medio alueo retentus creuit ad eam planiciem, vt longo tempore post soli data area ibi fierent ædificia, vbi etiam templum Aesculapij conditum est, & hunc locum insulam appellarũt,testis est Ouid.lib.vltimo Metamorph. Scinditur in geminas partes circũfluua amnis,Insula nomen habet,Liuius de bonis regis,quæ reddenda ante censuerãt, res integra defertur ad patres,ibi victi ita vetuere reddi, vetuere in publicum redigi,diripienda plebi sunt data, vt contacta regia præda,spem in perpetuum cum his pacis amitteret ager Tarquinorum qui inter vrbem,& Tyberim fuit cõsecratus Marti,Martius deinde campus fuit,forte ibi tamen seges farris dr̃, fuisse matura messi,quem campi fructum, quia religiosum erat consumere,desectam cum stramento segetem,magna vis hominum simul immissa corbibus fudere in Tyberim,tenui fluẽtem aqua,vt medijs solet caloribus,ita in vadis hæsitantis frumenti aceruos cõsedisse illitos limo, insulam deinde paulatim, & alijs, quæ fert temere flumen eodem inuectis factam postea additas credo moles manu quoque adiutum, vt tam eminens area,firmaq. tẽplis quoque,ac porticibus sustinendis esset.(Tempestatem) Pestem.

ASCEN. SED vt ceterorũ quoque &c. Ergo hactenus locutus est de miraculis Castoris,& Pollucis. Nunc vero exemplum affert de Aesculapio,qui in serpẽtina facie cõspectus,& Romam (aut eius loco maligni spiritus) delatus pestilentiam sedauit, quæ aut sua spõte erat cessatura, aut non amplius a demonijs ipsis excitãda. Ordo est. Sed vt nos exequamur.i.ea ordine narremus,numẽ.i. diuinam potentiam,quoque.i.etiam ceterorum deorum, propẽsam.i.propitiam,& inclinatam huic.i.nostræ vrbi.i.ad auxilium, & defensionẽ Romæ. Ciuitas nostra.i.Romana,quia Romanus est qui loquitur,vexata.i.grauiter infestata,triennio.i.spatio triũ annorum,cõtinuo.i. non interrupto pestilentia.i.pniciosissimo illo morbo, cũ ipsa ciuitas videret finem sanei, & iam diutini mali,neque imponi misericordia diuina.i. per misericordiã Dei neque auxilio humano,vt opere medicorũ.Cura(si est nominatiui casus ordo est) sacerdotũ animaduertit.i.cõsiderauit libris Sibyllinis lectis.i.postq̃ legerat libros Sibyllinos,in quibus continebantur sancta Romana,aut si ablatiui casus est,ordo est. Ciuitas animaduertit cura.i. per diligentiã suã inspectis libris Sibyllinis,salubritatẽ pristinam.i.prioris status eorum,non posse recuperari aliter q̃ si Aesculapius,qui Apollinis filius propter peritiã medicinæ,dum viueret,habitus est,accersitus.i. vocatus Romã, ab Epidauro. Itaque.i.&ita legatis missis eo,videlicet Epidaurũ, ciuitati sup nostra.i.Romana,credidit se impetraturam auctoritate sua.i. per,aut propter auctoritatẽ suam, quæ erat amplissima in terris,vnicã.i. singularem opẽ remedij fatalis.i. a fatis ad hoc ordinati,videlicet accessum Aesculapij ad vrbẽ. Neque opinio decepit eã.s. ciuitatem Rom. Namque pro quia,p̃sidium.i. protectorũ ciuitatis Aesculapij numen, est petitum.i.à Romanorũ legatis,ac p̃missum.s.ab Epidaurijs,pari.i.æquali studio.i. opera studiosa, q pro quia,Epidaurij.i.ciues Epidauri vrbis inuitarant, aut benignissime legatos Romanorum perductos e vestigio.i.statim audita petitione eorum priusq̃ vestigia mutassent, vnde & statim dictum, quòd quasi à stante, & nihil adhuc moto quid factum aut fieri,aut futurum dicamus,in templum Aesculapij,quod distat ab vrbe eorũ.s. Epidauriorum quinque millibus passuum,inuitauerunt dico.i.blande adhortati sunt,vt sumerent pro suo iure.i. auctoritate qua pollebant, aut pro suo arbitrio quidq̃d existimassent se laturos.i.portaturos in vrbẽ salubre.i.salutiferũ patriæ.i.suæ, hoc est Romæ. dicẽdo quidq̃d inuenerunt penes se non esse numen Dei, vt illud traduci sine ipsius assensu possit,sed siue simulacrum Dei,siue donarium aliquod peterent, ad illos laturos. Quorum.s.Epidauriorum indulgentiam.i.concessionem tam prõptam.i.tam facilem,& paratam,numen ipsius Dei.s.Aesculapij,secutum.i. subsecutum,aut imitãs,cõprobauit.i.ratificauit obsequio.i.morigeratione cœlesti,verba mortaliũ,.s.Epidauriorum,qui inuitauerãt legatos sumere quidquid salubre patriæ putarent, quod non potuissent præstare sine numinis obsequio. Est aũt obsequium ab obsequendo dictum, qñ quis, quod sua sponte non sequeretur,ob alterius voluntatẽ,aut vtilitatem sequitur,& facit,vnde illud comicum. Obsequiũ amicos, veritas odium parit. Qñ ergo Deus, quod mortales promittũt, & efficere non p̃t comprobat,tunc obsequiũ præstat. (Siquidẽ.i. qm̃,is anguis) quem Epidaurij.s.populi,visum raro, sed nunq̃ sine magno bono ipsorum venerati fuerunt.s. antea in modum Aesculapij,quia credebant in eius specie Aesculapiũ videri. Cœpit labi.i.serpere,oculis mitibus,& ita fauorabilibus, & tractu leni,quod placati animi indiciũ erat,per celeberrimas partes vrbis,& conspectus triduo.i. spatio iij. dierum (hoc credo auctore confirmatus Valla censet contra Seruium per accusatiuum tẽpora ẽt continui non esse venustiorem locutionem) inter admirationem oium religiosum.i.venerabũdam præseferens.i.manifesta gestione indicans,& ostentans haud dubiam.i.certam alacritatẽ sedis.i.habitationis firmæ clarioris, quia clarior multo erat Romam,q̃ Epidaurus,petiuit ad triremẽ Romanam,qua.s.legati aduecti fuerant,& nautis pauẽtibus spectaculo insolito.i. ob insolitum,& insuetum spectaculum,anguis sup.cõscendit eo.i. in eum locum nauis,vbi erat tabernaculũ Q. Ogulnij,seu Vgolnij legati.i.principis illius legationis,& est obuolutus per summã quietem,& in multiplicẽ orbem.i.spiram,& gyrũ,vnde ostenditur oblõgus fuisse. Tum legati perinde, atque.i.tanq̃ essent cõpotes rei exoptatæ expleta actione grãrum, q̃ Epidauris egerũt, & cultus anguis.i.modo colẽdi anguẽ excepto.i.si discatur discito à peritis.i.ab ijs q benenouerant, nam antea apparuerat Epidaurijs. Vnde manifestum est quod prius dixi,malignum spiritum in ea specie in qua quia hominem decepit, dãnatus est,voluisse ab hoĩe coli,soluerũt inde.i.ab littore Epidaurico læti,emensi prosperam nauigationẽ.i. emetiendo mare p̃spera nauigatione vsi, postq̃ appulerũt.s.triremẽ suam,Antium oppidũ illud haud procul ab Roma,olim tunc sup.anguis qui remanserat vbique in nauigio,prolapsus.i.labendo egressus, circũdedit in vestibulo vel.i. dicauit.i.fani Aesculapij diffusæ Myrto, frequẽtibus ramis.i.hõstis diffusam Myrtũ arborem,cuius frequẽtes erãt rami, porticus ædis circũdedit dico.i.amplexus est palmam.s.arborẽ excelsæ altitudinis super eminentem.s.myrtus.s.caput altius extollentẽ, & tis sup.cibis,qbus anguis solebat vesci(vt verus putaretur) positis sup.ante eũ per legatos per tres dies,nõ sine.i.cũ magno metu legatorũ ne nollet (idem esset si dicatur, vt nollet) reuerti in triremẽ,vsus.i.per triduũ illud hospitio antiati, vt illud quoq; tẽplum religione deuinciret, restituit se ad vehendũ vrbi nostræ.s. in urbem nostram hoc est Romam, atque legatis.s. Romanis, egressis.s.naui in ripã Tyberis anguis tranauit (aut antiqua orthographia transnauit) in insulã.s. vicinam. vbi templum est dicatum.s. Aesculapio postea,& dispulit suo aduentu tẽpestatem.s. pestilentem,hoc est pestilentiam ipsam, cui ipse quæsitus erat remedium,hoc est effecit,pro quo faciendo accersitus erat.

DE FVRIO CAMILLO:

NEC minus * volũtarius in vrbem nostrã Iunonis transitus. Captis à Furio Camillo Veijs,milites iussu Imperatoris simulacrũ Iunonis. * Monetæ, quod ibi præcipua religione cultum erat: in vrbẽ translaturi,sede sua monere conabantur: quorum vno per iocũ interrogata Dea,an Romam migrare vellet: velle se respondit. Hac voce audita,lusus in admiratione versus est. Iamque non simulachrum, sed ipsam cœlo Iunonem petitam, portare se credentes, læti in ea parta Auentini montis, in qua nunc templum eius cernimus,collocauerunt.

*Li. li. v.

*Reginã vocat. Liuius.

NEC minus voluntarius in vrbem nr̃am Iunonis transitus) Liu. Cũ iã humanæ opus egestæ à Veijs essent, amoliri tũ Deũ dona,ipsoq. Deos, sed colẽtiũ magis,q̃ rapiẽtũ modo cœpere, nãque delecti ex oi exercitu iuuenis pure lautis corporibus,cãdida veste, qbus deportãda Romã regina Iuno assignata erat,venerabũdi tẽplum iniere,primo religiose admouentes manus, q in signum more vetusto, nisi certæ gentis sacerdus

cerdos attractare nõ esset solitus: deinde cum quidam, seu spiritu diuino tactus, seu iuuenili ioco, vis ne Romam ire Iuno dixisset? annuisse ceteri Romani cõclamauerunt, inde fabulæ adiectũ est: vocem quoque dicẽtis velle auditam motam certe sede sua paruí momenti adminiculis sequentis modo accepimus leuẽ, & facilẽ translatu fuisse, integramque in Auẽtinum æternam sedem suã, quo vota Romani dictatoris vocauerant, perlatam vbi in templũ ei postea idẽ, qui vouerat Camillus dedicauit. [Iunonis Monetæ.) Iuno Moneta à monẽdo dicta est, vt sentire videtur Cic. lib. de diu. dicit. n. atque etiã scriptũ à multis cum terræmotus factus esset, vt sua plena procreatio fieret, vocem ab ęde Iunonis ea arce extitisse, quo circa Iunonem illam appellatam Monetam.

ASCEN. NEC minus &c. Affert miraculum, quod sub Camillo factũ multa à Iunone, qđ ne laboremus scire, quo fieri potuerit Liu. satis explicat non vere contigisse, sed nutu simulachri cum sume simul interrogaretur, & moueretur, inuẽtum fabulæ locum, vt diceretur rẽdisse, volo mutorũ. n. (vt sunt simulachra) loquelæ sunt eorum nutus. Auctor tñ Deam vere locutam interpretatur, qđ si est, dæmonem in simulachro locutũ facile dixerimus. Ordo est. Nec. i. & non, & trãsitus Iunonis. s. Monetę in vrbem nostram. s. Romã, non sup. fuit minus voluntarius immo ęque voluntarius, ac transitus Aesculapij. Enim pro quia, Veij vrbe potẽte in Italia, captis à Furio Camillo, qui vir clarissimus, & alter ab Romulo vrbis conditor est habitus, milites. i. qui p bello gerendo æra merebant translaturi iussu Imperatoris in vrbẽ nostram. i. Romam simulachrum Iunonis Monetæ à monendo dictæ. quod. s. simulachrum erat cultum ibi. i. Veijs, pręcipua religione conabãtur mouere. s. ipsum simulachrum sup. à sede sua ab quorum. s. militum, vno, Dea interrogata per iocum, an vellet migrare. i. trãsire habitum Romã, rñdit (vt Liu. sentit nutu) velle sup. se Lusos. s. iocolaris, quia nõ serio interrogauerat, versus est in admirationem, hac voce audita, iamq̃ue. i. & iam hoc est deinceps, milites læti credẽtes se portare nõ simulachrum, sed ipsam Iunonem petitã cœlo. i. de cœlo translatum, collocauerunt sup. ipsum simulachrum in ea parte montis Auẽtini in qua nos cernimus (de tpe suo loquitur auctor) iam. n. nõ extat, tẽplum eius. s. Iunonis. Ex his patet, Romanos, & ceteros gẽtiles distinxisse simulachra deorum ab ipsis Dijs, & deabus. Verum in hoc errabãt, quòd eos, quorum simulachra ponebãt, Deos esse credebãt, qui etiam Deos fieri posse putabant, aut Deos in ea descendere, sed hæc alibi sunt disputanda.

DE SIMVLACHRO FORTVNAE.

Liu. li. ij. sed plura Plut. in Coriola.

FORTVNAE etiã * muliebris simulacrũ, quod est in Latina via ad quartũ milliarium, eo tpe cum æde sua consecratũ, quo Coriolanum ab excidio vrbis maternæ præces repulerunt, non semel, sed bis locutũ cõstitit, pri⁹ his verbis, Rite me matrõę vidisti riteq́; dedicastis.

OLIV. FORTVNAE muliebris.) Cũ Coriolanus in exilium missus esset, quòd frumentũ distribui populo vetaret, ad Hetruscos profugit, & ab his Imperator electus, vrbẽ magnis copijs inuasit, & eam graui obsidione pmebat, missi sunt ad eum primo legati, q agerẽt de pace cum eo, qui nihil obtinere potuerũt iterum idem missi, nõ recipiuntur in castra: missi deinde sacerdotes cũ infulis, æque sine affectu redierunt, stupebat senatus, trepidabãt populus, viri, ac pariter mulieres imminens exitium lamẽtabantur: tunc matronæ ad Veturiam matrem Coriolani: Volumniamque vxorem frequẽtes coëunt, id publicum consilium, an muliebris timor fuerit, parũ constat peruicerũt certe, vt & Veturia magno natu mulier, & Volumnia duos paruos ex Martio ferens filios secum in castra hostium irent, & quam armis viri defendere vrbem non possent, mulieres precibus, lachrimisque defenderent, vbi ad castra ventum est, nunciatũque Coriolano adesse ingens mulierum agmẽ, vt qui nec publica maiestate in legatis, nec in sacerdotibus tanta offusa oculis, animoque religione motus est, multo obstinatior aduersus lachrymas muliebres erat: deinde familiarium quidam, qui insignem mœstitia inter ceteras cognouerat Veturiam inter nurum, nepotesque stantẽ: Nisi me frustrãtur Inquit, oculi mater tibi cõiuxque adsunt, & liberi. Coriolanus prope, vt amẽs cõsternatus, a sede sua cum ferret matri obuiæ cõplexum, mulier in irã ex precibus versa: sine, inquit, volo priusquam cõplexum accipiam, ad hostẽ ne, an ad filium venerim captiua, mater, ne in castris tuis sim, in hoc me longa vita: & infelix senecta traxit, vt primũ exulem, deinde te hostem viderem: potuisti populari hanc terram, quæ te genuit, quæ te aluit: nisi te peperissem. Roma, non oppugnaretur, multa insuper addidit complorãdo, quibus & uxoris, & paruulorũ fletibus motus, matrem complexus, expugnasti, inquit, iram meam patriam precibus huius motus, cuius vtero delatus sum, quamuis merito mihi inuisam dono, continuoq́; agrũ Romanum hostilibus armis liberauit: in cuius rei memoriã senat⁹ sensu templum Fortunæ muliebri dedicandum in Latina via ad quartũ lapidem, vbi res acta fuerat: qm fortunatiores in liberanda patria fuerant mulieres q̃ viri: nam vt inquit Liu. non inuiderunt laudes suas mulieribus viri Romani, adeo sine obtrectatione aliæ glorię viuebatur. Huius igitur Deæ simulachrum bis locutum fuisse tradũt auctores. [Rite vidi.) Tum eum nobis propitia fuit. [Rite dedicastis) Quia simulachrum illud dedicauerunt mulieres. Plut. dicit, quòd mulieres collata pecunia, simulachrum illud compararunt, & dedicarunt.

FORTVNAE &c. Vt probet exẽplum superius cuius fides maxime vacillat, affert exẽplum simulachri Fortunæ muliebris, qđ bis locutũ dicit, sed haud dubie dæmonum fraude, q̃ in simulachris subinde loquebantur, vt in vita Bartholomęi apostoli legimus. Ordo est. Simulachrum ẽc, non solum Iunonis, sed ẽc fortunæ muliebris, quæ mulieres fortunate credebatur (vt vero. Plut. in eo lib. quẽ de fortuna Romanorum, & virtute Alexãdri scripsit, docet Romani plurimum fortunæ debere putandi sunt, sed stulto errore ad hoc inducti sunt, vt Fortunam Deam credãt, ad quã dicit Iuu. Nullum numẽ habes, si sit prudentia, sed te: Nos facimus fortuna Deam, cœloque locamus. Et ideo Augustinus in lib. j. de ciu. Dei, non à fortuna, sed à Deo Romanos Imperiũ accepisse, vt auctoramentum, & mercedẽ virtutum sentit) Quod sup. simulachrum est in via Latina ad quartũ milliarium. s. ab vrbe, consecratum eo tempore cum æde sua quo preces maternæ. i. Veturiæ matris, & vxoris Coriolani. s. Martij a Corrolis deuictis agnomẽ illud sortiti, repulerunt. i. retro abire fecerunt Coriolanum. s. Martium, vt dixi filium. Verusiæ ab excidio vrbis. s. Romæ, simulachrum dico Fortunæ, &c. constitit locutum non semel sup. tantum, sed bis prius non dicam, priusquam consecratũ esset, ne sit repugnantia in verbis, sed prius, id est priore loco, aut vt dicunt, vice, his verbis. O matronæ, vos vidistis merite, & dedicastis merite, ergo post consecrationem locutum est.

DE VALERIO PVBLICOLA.

Liuius lib. ij.

VALERIO autem * Publicola Cos. qui post exactos reges bellum cum Veientibus, & Hetruscis gessit: illis Tarquinio pristinũ imPerium restituere, Romanis nuper partam libertatem retinere cupientibus. Hetruscis, & Tarquinio in cornu dextro prœlio superioribus tantus terror subito incessit, vt non solum victores ipsi profugerent, sed etiam pauoris sui consortes secum Veientis traherent: cui rei pro argumento miraculũ adijcitur ingens: repente vox è proxima sylua Arsia, quæ ore Syluani in hunc pene modum missa traditur: Vno plus Hetrusci cadẽt, Romanus exercitus victor abibit, Miram dicti fidem digesta numero cadauera exhibuere.

OLIV. VALERIO aũt publicola consule, q post) Plebis amator Publicola dictus, post reges exactos, cõsul cũ Bruto creatus in suspitionẽ cũ venisset affectati regni, q videlicet ędes suas in summo Veliæ ędificaret: iussit oẽm ædificandi materiã in planum deferri, tollendæq́; suspitionis gratia in radicibus mõtis, atq́; ima valle cõstruxit ædificiũ. [Illis) Scilicet Veiẽtibus, & Hetruscis. [Incessit.) Ingessit, inuasit, & tã cũ accusatiuo, q̃ cũ datiuo cõstruitur, vt hoc loco cũ datiuo. [Veientes.) Qui principes erãt Hetruscorũ, & id primũ miraculũ fuit, q victores in certa causa terrerẽtur. [Argumẽto.) Ad cõfirmationẽ pauoris illius. [Mirã fi.) Quia dinumeratis vtriusq́; exercitus cadaueribus, id post modũ verum fuisse re ipsa compertum est. [Digesta.) Distincta, atq́; discreta cadauera Rom. ab Hetr. vt dinumerari possent.

ASC. VALERIO &c. Reliqua iã dicemus id præmonitũ velim illic, Hetroscis, & Tarquinio &c. meliorem esse ordinem. Tãtus terror subito incessit Hetruscis, & Tarquinio superioribus plio in dextro cornu &c. [Valerio &c.) Recitat miraculosam. Syluani vocẽ è Syluis auditam dicens. Aũt pro sed. Valerio Publicola cõsule. i. cũ Valerius Publicola esset Cos q. s. Publicola gessit bellũ cum Veientibus Hetruscis post Reges. i. Tarquinium superbũ, & eius filios, & per eos alios oẽs, qui futuri erãt, exactos. i. ignomi

niose repulsoe vrbe, illis. s. Veieotibus, & Hetruscis cupientibus restituere Tarquinio Imperium pristinum, i. quod prius habuerat: q ad sui restitutionẽ maxime induxerat Porsenam regem Hetruscorum, ne exigẽdorum regũ impunitate cognita, reliqui populi exemplũ sumant, quod mitiẽtur, Romanis sup. cupientibus retinere libertatem partam noper. i. tũc paulo ante, Hetruscis, & Tarquinio sup. euntibus, aut, vt dicunt eaistẽtibus, superioribus prœlio. i. vincentibus in cornu dextro. s. acie instructæ tantus terroe incessit. i. inuasit subito. s. Hetruscos, & noo solum ipsi victores. s. Hetrusci, qui paulo ante fuerant victores, profugerent, sed traherent & secum Veiẽtes consortes sui pauoris, q tũ in sinistro cornu bellabant. Cui rei adijcitur ingens miraculum pro argumentu, id est pro eius comprobatione, potest & meo quidem iudicio rectius illud ingens addi sequenti sic. Miraculum adijcitur, videlicet ingens vox, quæ traditur missa è proxima Sylua Arsia, scilicet nomine ore Syluani, id est Dei Syluanum in hunc modum. Hetrusci cadent, plus. i. amplius vno, scilicet milite, Rom. exercitus abibit victor, quia vno minus cecidit. Corpora. s. cæsorum digesta numero, id est ab vtraque parte numerata, exhibuere miram fidem dicti, quia ita inuentum est, vt dictum erat.

DE C. FABRICIO.

QVID Martis auxilium, quo victoriam Romanorum adiuuit: nonne memoria celebrandum est? cũ Bruttij, atque Lucani, odio incitatissimo, maximisque viribus Turinæ vrbis peterent exitium, ac præcipuo studio eius incolumitatem C. Fabricius * Lucinus Cos. protegeret, resque ancipiti euẽtu, collatis vnum in locum veriusque partis copijs gereretur. Non audentibus Romanis prœlium ingredi eximiæ magnitudinis iuuenis: primum eos hortati ad capessendam fortitudinem cœpit: deinde vbi tardiores animaduertit, arreptis scalis per medium hostium aciẽ ad contraria castra euasit: & admotis, vallum conscendit. Inde voce ingenti clamitans, factum victoriæ gradum, & nostros ad aliena castra capienda, & Lucanos, Brutiosque ad sua defendenda, illuc traxit, vbi conferti dubio certamine terebantur. Sed idem impulsu armorum suorum prostratos hostes iugulandos, capiendosque Romanis tradidit xx. enim millia cæsa, quinque millia, cum Statio Statilio duce vtriusque gentis, & tribus atque xx. militaribus signis capta sunt. Postero die cum Cos. inter honorandos, quorum strenua opera fuerat vsus, vallarem coronam ei se seruare dixisset, à quo castra erant oppressa, nec inueniretur, qui id præmium peteret, cognitum pariter, atque creditum est, Martem patrem tunc populo suo affuisse. Inter cetera huiusce rei manifesta indicia, galea quoque duabus distincta pinnis, qua cœleste caput tectum fuerat, argumentum præbuit. Itaque Fabritij edicto, supplicatio Marti est habita, & à laureatis militibus, magna cum animorum lætitia oblati auxilij testimonium ei est redditum.

* Lusinum scribũt alij.

OLIV. — Brutij Lucani

MEMORIA celebrandum.) Memoratu dignum Syluanus voce Rom. iuuit, Mars vero facto. Brutij, atque Lucani sunt Italiæ regiones haud procul a Calabria, Lucani sunt inter Cãpaniam, & a Brotiũ, vel vt alij dĩt, inter Apulos & Calabros, qui teste Plin. suot á Samnitibus oriundi. Ser. vero lib. v circa principiũ dicit, Lucaniã inter Tyrrhenũ Siculumque littus positã esse, huic quidẽ à Silari vsq; lacum, hinc aũt ita Metapõto vsq; ad Thurios, ad ipsam vero cõtinentẽ a Samnitibus, vsque ad Isthmũ, q à Thurijs io Cerillos extẽditur prope lacum, supra hos dicit esse Brutios Cheronesum habitantes, qui a Luc. Brutiorũ nomen acceperunt, qm Lucani Brutios rebelles, fugitiuosque vocant: nam Brutios. dicit antea fuisse Lucanorũ pastores, a quibus transfugerãt. [Thurinæ.) Oppidum est Calabriæ in sinu Tarentino positũ Crotoni conterminũ, quod olim Turiũ dicebatur a Græcis conditũ, auctor est Ser. hęc igitur ciuitas erat Romanis fœdere, & societate coniuncta, & ideo defendebatur à P. R. [Ancipiti.) Dubia fortuna in neutrã partẽ inclinata re. [Vallum.) Dicitur munimentũ castrorũ, vel fossa, vnde vallare, circundare, protegere, munire, vallum, munimẽ q fit de palis acutis: vallus vero masculinis generis palus acutus, quo q genibus iunctis ambulat. [Inde.) E summo loco, hoc est è vallo. [Factum.) vj. gradum, quia scalas admouerant vallo. [Idem.) Quem Martem fuisse credẽdũ est. [Inter ho.) Dum honoraret. [Vallarem co.) Qua donari solebãt, qui primi vallum ascẽdissent: erat aũt graminea, quia gramẽ Marti consecratum est: militares coronæ, vt Gellius tradit, multifariæ sunt, quarum q nobilissimæ sunt, has ferme dicit esse, triumphalẽ, obsidionalem, ciuicam, muralem, castrensem naualem: ea est quoq; corona, quæ oualis dicitur: est item postrema oleagina, qua vti solebant, qui in prœlio nõ fuissent, sed triũphum procurassent triumphales coronæ erant aureæ, quæ imperatoribus ob honorẽ triumphi mittebantur, id vulgo dicebatur aurũ coronatum, hę antiquitus è lauro fueraot post fieri ex auro cœpte. Obsidionalis est, quam hi, qui liberati obsidione dabant ei duci, q liberasset, ea corona graminea fuit, obseruariq; solitũ, vt fierent è gramine, quod in eo loco generatum esset, in quod clausi erant, qui obsidebantur. Hanc coronam S. P. Q. R. Quinto Fabio Maximo dedit bello Pœnorum secũdo, q vrbem R. obsidione hostium liberasset. Ciuica corona appellatur quã ciuis, a quo seruatus est in prœlio in testimonio vitæ, salutisque receptę dabat, & fiebat è frõde quercna, qm cibus, victusq; antiquissimus ex quercu capi solitos sit, fiebat ẽt ex ilice, quod genus superiori proximum, est, ac ciuica corona L. Gellius vir cẽsorius in senatu Cic. consulem donari a reipub. censuit, q eius opera esset atrocissima illa Catilinæ coniuratio detecta, indicataque muralis corona, qua donabatur ab Imperatore, qui primus murus subijsset, inque oppidũ hostium p vim ascendisset. Iccirco quasi muri insignia pinnis decorata erat, castrẽsis corona est, qua donabat Imperator eum, qui primus hostiũ castra pugna introiuisset, ea corona insigne valli habebat, naualis corona, qua donari solebat maritimo prœlio, q primus in hostium nauiũ armatus trãsilisset, ea quasi nauium rostris insignita erat, muralis aũt, & castrẽsis, & naualis fieri ex auro solebãt: oualis vero corona myrtea erat, ea vtebantur Imperatores: qui ouantes introibant vrbem, ouãdi, necnon triũphandi causa: cum aũt bella nõ rite inita, neque cũ iusto hoste gesta forent, aut hostium nomen humile, & non idoneum fuisset, vt seruorum piratarum, aut deditionem repente factam, absque puluere, vt dici solet: incruentaque victoria obuenisset, cui facilitati aptam esse Veneris frondem crediderunt, quòd nõ Mart. sed quasi Venereus quidam triumphus foret hanc Myrteã coronam. Mar. Crass. bello fugitiuorum confecto, cũ ouans rediret, insolenter aspernatus est, senatusq; consultum faciendum curauit, vt è Lauro, non Myrto coronaretur. De ouatione veteres scriptores inter se dissensisse accipio. partim enim scripserunt, q ouantes introire solitos, equo inuectos, & Sabinus Masurius pedes ingredi ouantes dicit, sequentibus eos non militibus, sed vniuerso senatu. Ouare aũt alij a militum voce, alij ab oue, quam sacrificabãt dictum volũt, Olympiæ celebri Græciæ spectaculo pugiles deiectis aduersarijs oleastro insigniri serto mos erat. Plin. quoque de his multa lib. xxij. & lib. xxxiij. [Nec inueniretur.) Quia nemo se dignum ducebat eo præmio [Martem patrem) Quia de Marte creditum est natos fuisse Romulum, & Remum vrbis cõditores, & Romani generis auctores. [Duabus distincta pinnis.) Cristis ita quo pingi solebat, vnde Virg. Viden, vt geminæ stant vertice Cristæ. Et pater ipse suo superum iam signat honore. [Argumentum) Indicium. [Oblati,) Scilicet à Marte. — Virgilij locus.

ASCEN. QVID Martis &c. Recitat miraculosum exemplum de auxilio Martis, quo Romanos iuuisse putatus est, dicens. Quis modus est interrogandi ad venustatem faciẽs, auxilium Martis, quo adiuuit victoriam Romanorum, nonne celebrãdum est. i. celebre reddendum, memoria. i. memoratione frequenti, q d. maxime. Cum Brutij, atque Lucani, populi Italiæ peterent odio incitatissimo, & maximis viribus exitum. i. euersionem, & perniciem, aut destructionem vltimam Thurinæ vrbis in Calabria, & Caius Fabritius Luc. aut vt alij legunt. Lucinus consul, scilicet Romanos, protegeret præcipuo. i. maximo studio, incolumitatem, id est salutem, & cõuersationem eius, scilicet vrbis. Et res. s. bellica gereretur euentu ancipiti. i. dubio, & incerto in vtram partem victoria se inclinaret, copijs vtriusque partis collatis in vnum locum, Romanis non audẽtibus ingredi prœlium, iuuenis eximiæ magnitudinis (quẽ Martem fuisse postea creditum est) cœpit primum hortari eos. s. Romanos, ad Capessendã fortitudinem. s. animi, deinde vbi. i. postq̃ animaduertit. s. Romanos tardiores, quia

nihil

nihil verbis mouebatur,euasit per mediam aciem hostium ad castra contraria.i.hostilia,scalis.s.ad vallum,transcendendum arreptis,& scalis admotis.s.ad vallum,conscēdit vallum, quod ex vallis.i.stipitibus,& cespitibus fieri solebat,præposita fossa.Inde clamitans voce ingenti,quod Marti maxime cōuenit,gradum.i.ansam,seu aditum,factum victoriæ traxit illic,vbi ipse erat, &.i.simul nostros.i.Rom.ad capienda castra aliena,quia hostium,& lucanos,& brutios ad defendēda sua.s.castra,vbi.i.apud quę castra, ipsi Rom.conserti.i.cōgressi, & manū conferentes dubio certamine ferrebantur: sed idem.s.iuuenis, hoc est Mars,tradidit hostes prostratos impulsu armorum suorum Rom. iugulādos,& capiendos,hoc est alios iugulandos,alios capiendos.Enim pro q̄a, xx.millia.s.hostium Cæs.i.occisa sunt v.millia capta sunt cū Statio Statilio duce vtriusque gentis,& cum tribus,atque xx.signis militaribus,die postero, cum consul.s.Fabr. inter ceteros honorādos.i.dum ceteros honore afficeret,quorum strenua opera fuerat vsus,dixisset se seruare coronam vallarem ei,á quo castra erāt oppressa,talis enim corona debebatur ei,qui prius vallum hostile transcenderit,nec inueniretur sup.quispiam,qui peteret;id pręmium.s.vallarem coronam.[Cognitum est pariter)Et creditum, Martem patrē.s.R.P. quia primi Romanorum regis Romuli pater est habitus,affuisse, id est auxilio fuisse tūc populo suo Galea quoque distincta duabos pinnis.i.acuminibus, & Cristis,qua caput cœleste, videlicet Martis tegrat tectū, prębuit argomentū.i. approbationem,inter cetera manifesta indicia.i.demōstrationes huius rei.s.quòd á Marte fuerant adiuti Rom.Itaque.i.& ita,supplicatio.i.vt nostri dicunt,rogatio,seu processio,est habita Marti,edicto.i.ex publico mandato Fabricij, & testimonium auxilij oblati.s.Marte est redditum ei.s. Marti, á militibus laureatis.i. lauro coronatis,cum magna lætitia animorum.

DE DIIS TROIANIS MIRVM.

*Dionys. lib.j.

REFERAM nunc * quod suo sæculo cognitum, manauit ad posteros. Penates deos Aeneam Troia aduectos Lauinij collocasse. Inde ab Ascanio filio eius Albam,quam ipse condiderat, tralatos,pristinum sacrarium repetisse: & quia id humana manu factum existimari poterat,relatos Albam,voluntatem suam altero trāsitu significasse. Nec me pręterit de * voce,& motu Deorum immortalium,humanis oculis,auribusq́ue percepto, quàm ancipiti opinione æstimatio versetur. Sed quia nō noua dicuntur, sed tradita repetuntur: fidem auctores vendicent:& nostrum sit,inclytis literarum monimentis consecrata,perindeac vana non refugisse.

* Motu, & voce deorum legunt alij.

OLIV. REFERAM nunc,quod suo sęculo cognitum,manauit ad posteros) Id est quod traditione patrū peruenit ad posteros,non ea monimentis literarū repetitum. [Penetrales Deos) Penates,notū est, q̄uo Aeneas à Troia penates aduectos secū comites adduxit vt Virg. Illium in Italiam portās victosq́; penates,vel quod melius est penetrales.i.genios, sicut Plut.q genioru nomen assumunt,hoc ēt in penetralibus cōsecrant, qui cū spiritu te oues sunt,insinuant se corporibus, Dion. Alicarnaseus de antiquitatibus Romanorum lib.j.dum conderetur, inqt,vrbs Alba miraculum quoddā maximū fuisse dicitur, extructo enim sacris deoꝶ,quos Aeneas Troia extulit, & Lauini collocauit,tēplo locum habente inaccessibilem,atque sacris in hoc delubrum Lauino translatis, Albam sequenti nocte clausis tum maxime foribus,neque læsis vlla ex parte parietibus,aut tectis,inuētos esse aiunt Deos lauini,permutatis sedibus super prisca sedilia,translatosq́ue deinde Albam iterum lauinio cum præcationibus,& placitis sacrificijs in eundem redijsse locum dubitantibus autem hominibus,quid facto opus esse in tali negocio, eū neque sine dijs patrijs habitare dignum, ducerent, neque in relictam iam habitationem rursus reuerti,sententiam tandem inuenerunt, quæ visa est vtrique rei abunde satisfacere, vt simulachra suo loco permanere sinerent,homines autem è deorum cultum. Alba rursus lauinium colonos traducerent, fueruntque qui missi sunt sacrorum curatores feceuti,cum omnibus rebus suis,dux autem constitutum est ipsi.Egestus, hos quidem deos Romani penates vocant,qui vero in linguam græcam nomen ipsum conuertunt,alij patrios appellant,alij Genethlios,sunt & qui Ctesios,alij autem Mychios,alij Herceos, videtur autem vnusquisque horum secundum aliquid contingentium ipsis fuisse cognomen, multa præterea dicit de figura,& forma eorum, quæ longum esset referre, quæ qui scire desiderat, apud ipsum Dionysium legat. [Albam) quæ à situ porrectę in dorso vrbis,longa dicta est,vt testatur Liu. decade ab V.C.[Sacrarium prist.priorem locum sacrarium, vnde fuerant aduecti,nam sacrarium proprie dicitur locus in templo, vbi sacra reponuntur.[Relatos albam.)Reportatos albam,quia putabant non per se deos pristinam sedem Lauinij repetisse, sed humana ope eos fuisse translatos, rursus albam transtulerunt. [Nec me præterit.)Occurrit tacitæ quæstioni Valerius,non facile his miraculis esse credendum.quæ de motu,& voce deorum referuntur.nam plerunque falsa sunt, & multi ea se vidisse,vel audisse putant,quæ non sunt,nec fuerunt, respondet ergo, & dicit non se ea nunc primum tradere,sed ab alijs tradita commemorare,vnde procemio dixit, quæ apud alios latius diffusa sunt. [Sed quia non noua dicuntur.) Duplex sensus videri potest,aut enim inquit,credendum est his auctoribus, maxime qui non noua, & inaudita referunt,sed ab antiquis tradita repetunt, aut certe vtcunque sit nulla huius ad me vituperatio pertineat. credatur auctoribus,à quibus hæc ipsa sumuntur exempla,nostrum sit ea nō contempsisse tanquam vana. [Non me præterit.) Honestus dicendi modus,non me præterit,non me fugit,non me latet,id est scio,idem est,non sum ignarus,nō inscius, & multa huiuscemodi inueniuntur synonyma. [Humanis oculis:) Quantum pertinet ad motum.[Auribus)Quantum ad vocem. [Ancipiti opinione.) Scio inquit homines variam opinionem habituros esse his de rebus,quæ ad deos pertinent,quia alij vera, alij falsa esse existimabunt.[Sed quia non noua,) Sed tradita repetuntur.Ergo,inquit non ea primus narro,sed alijs tradita refero.[Fidem auctores vendicent)Ergo qui primi ea scripserunt,hi videant:quomodo credenda sint.[Refugisse.)Respuisse.

ASCEN. REFERAM &c. Recitat miraculum factum p deos Troianos ab Aenea in Italiam aduecto dicens,ergo referam,id est recitabo nunc sup. miraculum,quod cognitum suo sæculo,scilicet quo cōtigit, manauit.i.processu temporis peruenit ad posteros, id est notitiam posterorum,videlicet Aeneam filium Anchisæ ex Venere collocasse Lauinij vrbe in latio á Lauinia, filia latini, & vxore Aeneæ dicta, deos penates aduectos, scilicet in Italiam Troia,id est ex ilio,& inde translatos ab Ascanio filio eius,scilicet Aeneæ Albam.s.longam,quam ipse.s.Aeneas condiderat,repetisse sacrarium pristinum.i.Sacellum, in quo prius sacrati fuerant Lauinij.Et quia id poterat existimari.i.iudicari factum sup. esse manu humana, relatos Albam significasse.i.declarasse suam voluntatem,altero.i.secundo trāsitu ab Alba,in Lauinium.Nec præterijt me,id est non ignoro, quam.i.quantum ancipiti.i.dubia opinione, existimatio.i.iudicium de motu, & voce deorum immortalium percepto oculis quantum ad motum: & auribus quantum ad vocem versetur.i.agitetur. Sed quia non dicuntur noua.i.recēter excogitata,sed repetuntur tradita.s.à maioribus, auctores.i.assertores, & primi scriptores earum rerum vendicēt .i.vsurpent sibi fidem.i.credulitatem hominum, & nostrum suple officium sit,non refugisse perinde ac,id est, tanquam vana cōsecrata inclytis,id est nobilibus monumentis literarum.

THEO. SACRARIVM:) Penetrale.

DE DIVO IVLIO.

FACTA mētione vrbis,è qua primordia ciuitas nostra traxit,Diuus Iulius Fausta proles eius, se nobis offert:quem C. Cassius(nunquam sine præfatione publici parricidij nominandus)cum acie Philippensi ardentissimo animo perstaret, vidit humano habitu augustiorē, purpureo paludamento amictum,minaci vultu, & concitato equo,in se impetum facientem: quo aspectu perterritus,tergū hosti dedit,voce illa prius emissa: Quid enim amplius agas.si occidisse parum est: Nō occideras tu quidem Cass. Cæsarem: Neque enim extingui vlla diuinitas potest: sed mortali adhuc corpore vtentem violando,meruisti,vt tam infestum haberes Deum.

OLIV. FACTA mentione vrbis.) Exemplum quod sequitur cum superiore cōiungitur hoc modo,quandoquidē,inqt Albæ mentionē fecimus,recte nunc de Iulio Cæs. dicamus,q ab Iulio Albæ cōditore fuit oriundus, cuius numen Cassio minatū est,cum in campis Philippicis cū Augusto dimicaretur. [Primos

dia. Nam inde oriundi sunt Romulus, & Remus Rom. vrbis conditore Diuus Iulius. Nam ab Ascanio, qui & Iulus dictus est, postea Iulius Cæsar, & Iuliorum familia descendit, vnde Virg. & a magno demissum nomen Iulo. [Fausta proles) Nunquam de Cæsare mentionem sine adulatione facit. [Felix.) Et faustum Rom. appellabant felicem, & hilarem, vt vult Plutar. in vita Syllæ. [Caius Cassius.) Satis constat Brutū, & Cassium principes fuisse cōiurationis in Cæsarem, q cū partes reipub. tuendas suscepissent. Octauianus cum Antonio coniunctus aduersus eos copias maximas comparauit, & cum bellum in campis Philippicis vtrinque collatum esset, inter ipsam dimicationem imago Cæs. quæ equo vehebatur purpureo paludamēto se obtulit Cassio, & acri vultu minabūda persequi instituit, tūc Cassius terrore perculsus, tandem ab illius imaginis cōspectu se auertit, & fugiens magna voce clamauit, quid aliud superest, si occidere virum, parum est. [Nunquam hoc præf.) Putidiusculus Val. erat, qui tanta, tamque aperta vtebatur adulatione, nunquam Cassius, inquit nominandus est, quin ei præponatur, hæc præfatio, publicus parricida Cassius, quia publicum parentem occidit Cæsar. [Augustiorem,) Venerabiliorem, & præstantiorem humano habitu, quam. s. homini conueniat. Nam Augustus locus dicitur augurio consecratus, quasi sanctus, vel a gestu, vel a gustu auium dictus, nam locus is, vel quem aues depastæ fuissent, vel in quo gestum aliquem expressissent facere esse putabatur. [Concitatu) Subditis calcaribus equos. [Quid enim amplius.) Verba sunt Cassij seipsum alloquentis. [Agas) Scilicet Cæsari quando quidem non satis fuit occidisse. [Non occi.) Quodammodo respondet Val. Cassio cum quadam inuectiua, & magna Cæsaris adulatione.

ASCEN. FACTA mentione vrbis Congruo pede progreditur ad narrandum miraculum, quod per Iulium Cęsarem factum assentatorie recitat dicens. Mentione vrbis. s. Troiæ equa, nostra, id est Romana ciuitas traxit primordia. i. prima exordia, & originem, (quia Aeneas vir Troianus Iuli ex Creusa filia Priami fuit pater, Iulus aūt albam condidit, & populo dotauit, ex Albani autē regis filia natus Romulus, a quo Roma condita) facta. i. quia in superiore exemplo fecimus mētionem deorum penatium Troia auectorū, ideo sup. D. Iulius. s. Cæs. Proles fausta. i. fauore deorū acta, & felix, eius. s. Troię, vnde Maro Aen. j. Nascetur pulchra Troianus Origine Cæs. Iulius à magno demissum nomen Iulo, offert nobis se. s. recitandum, quem. i. Iulium Caius Cas. nunquā nominandus sine præfatione. i. præuia appellatione in detestationem eius parricidij publici, quod videlicet commisit in rempub. occidendo patrem patriæ, videlicet cum. i. quando per staret animo ardentissimo in acie Philippensi, vbi cum Bruto contra Augustum & Ant. dimicauit Augustiorem, id est diuiniorem, & celebriorē habitu. i. dispositione, aut aspectu, & facie humana. i. homini cōuenienti, hoc est vidit in forma diuina amictū paludamēto. i. indumēto Imperiali, purpureo, facientē impetū in se, vultu minaci, & equo concitato. i. ad impetum, & cursum instigato. Quo. aspectu Cas territus dedit hosti tergum. i. vertit se in fugā voce illa. i. nobili, & iam diuulgata emissa prius, Quid. n. agas amplius, si parum est occidisse? Quæ vox videtur respondere tacitæ murmurationi Cassij, qui viso Cæsare putans videre Cæsarē dixerit secum. Atqui Cassij nihil egisti, si adhuc hostem habes Cæsarem, ad quod Cas. fateor, sed amplius nō potuit, quid enim amplius agas, si parum est occidisse, q. d. nihil videtur potius ad abolendum hostem, quam eum occidere, vnde illud Iuuenal. Nullis grauis est percussus Achilles, & tamē mihi parū est occidisse, quia adhuc occisum habeo infestū, cui sic occurrit auctor noster. Tu quidem ô Cassi nō occideras Cæs. neque enim diuinitas potest extingui, vlla sup. re, aut vi, aut via. Sic potius illa vero, quam vlla diuinitas, vt sit nominatiui casus, plus. n. momēti habet, & auctoritas ita loquūtur, vti in fœminino vtātur simili voce absolute, subaudiēdo via, aut ratione, vt in bucol. Mar. Et si nō aliqua nocuisses mortuus esses, & in Aen. i. Si qua fata sināt, vbi nō vacat qua, sed multum pōdera habet. Neq; tamē hoc locu penitus nege, vlla esse nominatiui casus immo ex situ eius putem esse nominatiui casus, sententia sit non parui momenti, videlicet neque enim diuinitas vlla. i. quibus vna, q. d. vel minima etiam ex homine facta, modo sit diuinitas, potest extingui, sed tu viulando Cæs. sop. vtente adhuc corpore mortali, meruisti, vt haberes sup. cum deū. i. tam effectum deum, tam infestum, id est in te vim inferentem.

DE LVCIO LENTVLO.

* Plut. in Pompeio.

IAM quidem L. Lentulus * littus prænauigans, in quo Cnei Pompei magni, perfidia Ptolomæi regis interempti, corpus conscissæ scaphæ lignis comburebatur ignarus casus eius, cum ipsi Fortunæ erubescendum rogum vidisset, commilitonibus dixit: Quid scimus, an in hac flamma Cneus Pompeius crematur? diuinitus missæ vocis miraculum est. Atque hoc quidem hominis * Illud tamen ore ipsius Apollinis editum, quo Appij interitum veridica Pythicæ vaticinationis fides præcurrit. Is bello ciuili, quæ se Cneus Pompeius à Cæsaris concordia pestifero sibi, nec reip. vtili consilio abruperat, euentum grauissimi motus explorare cupiens (viribus nanque imperij Achaiæ præerat) Antistitem Delphice Cortinæ, in intimam sacri specus partē coëgit descendere, vnde vt certæ consulentibus sortes petuntur, ita nimius diuini spiritus austus reddentibus pestifer existit. Igitur impulsu capti numinis instincta virgo horrēdo sono vocis. Appio inter obscuras verborū ambages fata cecinit. Nihil enim inquit, ad te hoc Romanæ bellum, Eubœæ * cellam obtinebis. At is ratus consilijs se Apollinis moneri, ne illi discrimini interesset: in eam regionem secessit, quæ inter Rhamnunta nobilem Attici soli partem, Carystumque Chalcidico freto vicinam interiacens, cellæ Eubœæ nomen obtinet, vbi ante Pharsalicum certamen morbo consumptus, prædictum à Deo locum pro sepultura possedit. * Possunt & illa miraculorum loco referri, quòd deusto sacrario Saliorum, nihil in eo, præter lituum Romuli integrum repertum est. Quod Seruij Tullij statua, cum ædes Fortunæ conflagrasset, inuiolata permansit. Quod Q. Clau. statua in vestibulo templi Matris deum posita, bis ea æde incendio consumpta, prius P. Nasica Scipione, & L. Bestia: Item M. Seruilio, & L. Lamia. COSS. in sua basi flammis intacta stetit.

* Luc. li. v. Paul. orosi lib. vj. c. xv.

* Cala, legidum & paulo post.

* Cic. lib. j. de diu.

IAM Quidem Lucius Lent.) Pompeius in acie Pharsalica victus à Cæsar. in Ciliciam, atque inde in Cyprum profugit, transiturus in Syriam, sed vbi cognouit consensu omnium Antiochensium, ciuiumque Romanorum, qui illic negociarentur, arcem antecaptam esse excludendi sui causa, nunciosque dimissos ad eos, qui se ex fuga finitimas ciuitates recepisse dicerentur, Antiochiam adirent, id fecissent, magno eorum capitis periculo futurum, deposito adeundæ Syriæ consilio, pecuniaque à socijs sublata, & à quibusdam priuatis sumpta, & æris magno pondere ad militarē vsum in naues imposito, duobusque millibus hominū armatis, quos partim ex familijs societatū delegerat, partim à negociatoribus coëgerat, quousque ex suis quisque ad hanc rem idoneum existimabat, pelusium peruenit, ibi casu Rex erat Ptolomęus puer ætate magnis copijs cum sorore Cleopatra bellum gerens quam paucis ante mensibus per suos propinquos, & amicos regno expulerat, castraque Cleopatræ, non longo spatio ab eis castris distabant, ad eum Pomp. legatos misit, vt pro hospite, atque amicitia patris Alexandria reciperetur, atque illius opibus à calamitate tegeretur, sed qui ab eo missi erant, confecto legationis officio, liberius cū militibus regis colloqui cœperūt, eosque hortari vt suum officium Pomp. præstarent, ne ve eius fortunā despicerent, in hoc erāt numero complures Pompeij milites, quos ex eius exercitu acceptos in Syria gabinius Alexandriā traduxerat, belloq; confecto apud Ptolemæum patrem pueri reliquerat, his tunc cognitis rebus amici regis, qui propter ætatem eius in procuratione erat regni, siue timore adducti, vt postea prædicabant, ne sollicitato exercitu regio Pōpeius, Alexandriam, ægyptumque occuparet, siue despecta eius fortuna, vt plerunque in calamitate ex amicis inimici existunt, his, qui erant ab eo missi palam liberaliter responderunt, eumque ad regem venire iusserunt, ipsi clam consilio inito. Achillam præfectum regium singulari hominem audacia, & L. Septimium tribunum militum ad interficiendum Pomp. miserunt, ab his liberaliter ipse appellatus, & quadam Septimi notitia productus, quod bello prædonum apud eum ordinem duxerat, nauiculam paruulam conscendit cum paucis suis, & ibi ab Achilla, & Septimio

OL. IV.

mio interficitur, hæc est commentarijs Iulij Cæs. de bello ciuili. constat igitur corpus eius in mare proiectum,& caput ad regem delatum,post aliquos dies corpus eius à fluctibus maris in littus eiectum, cum lignis Scaphæ cuiusdam, quæ naufragio perierat, combureretur à Philippo,& à quodã alio Romano sene. L. Lentulus illac oauigsns fumum de longe conspicatus commilitonibus suis,inquit. [Nũquid scimus an hac flamma Cneus Pompeius crematur?) Plut. in vita Pompeij postera inquit die L. Lentulus horum ignarus è Cypro nauigans iuxta littus vectus,vt funeream pyram inspexit,Philippumque iuxta insidere, quis vtiq; ioiquis fatis hic quiescit,parumperq. amens factus, ductusq. suspirijs.Forte inquit tu hic es magne Pompei. Str. ostendit in Casio moote fuisse sepultum. Casius inquit mons est quidam accumulatus in promontorij modũ aquarum inops in eo magni Pompeij corpus iacet, & Iouis Casij templum, & non procul inde magnus iugulatus fuit,& ab ægyptijs dolo interemptus. Lucius Lentulus, littus prænauigans. Post profligatum Pompeium in campis emathijs. [Magni.) Nam deuicto Mitridato, & Tigrane magnus appellatus est. [Erubescẽdum rogum.) Quasi inquit fortuna erubuisse debuit tam vili rogo tanti viti corpus concremari. [Diuinitus.) Exprimit,quare miraculum fuerit,neque .n. videbatur esse miraculum. Illud tantum nte, quia tametsi phœbas responsum dedit,tamen hoc instinctu numinis fecit. [Veridica.) Quod semper certiora Apollo respõsa dabat. [In bello ciuili.) Quo se Põpeius à Cæsare. Orto inter Cæsarem, & Põpeiũ ciuili bello. Appius quidam Romanus, qui præfectus erat Achaiæ prouinciæ,cum huius belli euentum explorare vellet,vt ferret veram partem tuto sequeretur. Delphos profectus templum Apollonis petijt,vbi cum in interiorem antri sacratissimi partem phœbadem descendere coëgisset,virgo repletam numine horrẽdum,& ambiguum cecinit responsum,nihil inquit,ad te hoc Romanæ bellum Eubææ cellam obtinebis. [Abruperat.) Remouerat distulerat. [Delphicæ cortinæ) Apollinei templi. [Cortina locus dicitur,vnde responsa dabantur,sic dictus, quod illic cortina tenderetur.i.intenderetur,& repleretur numine, vel quod certe ibi cora teneretur, κόρη, id est puella, nam cum puella antrum ingressa esset,continuo instinctu numinis afflabatur adeo, vt omnia quæ à principio mundi fuerunt, vsque ad id tempus, & quæ futura essent,cuncta nouisset,vnde Virg. Nouit omnia Vates,vel dicta est cortina.quod ibi certa responsa darentur,quasi certina, auctor Seruius, sunt etiam qui putant cortinam esse tripodem Apollinis corio Pythonis tectum. [Coëgit.) Quasi nolentem propter id, quod sequitur,nam quanto maiore numinis afflatu puella instigabatur, cum spiritus ille discessisset, responso dato tanto debilior efficiebatur,virgo sicuti hoc tempore videri licet, si forte quempiam spiritus aliquis vexauerit, ita debilis redditur eo sublato,vt plerunque vitam amittat. [Certæ sortes.) Certa responsa, nam sortes syngrapha erant in quibus responsa inscripta continebantur. [In intimam partem.) Ad locum, quod Græci & Latini aditum appellant. [Nimius haustus.) Quia nimio spiritu repleta illius vim sustinere non potest. [Horrendo.) Horribili, vel venerabili, vt arboribus suua horror inest. [Cellam.) Sepulchrum, vbi corpus eius conditum fuit. [Rsmnunta.) Ciuitas est Eubœæ, vbi colitur fortuna, vnde etiam Rhamnusia appellata est. Ouid. libro quinto tristiũ. Exiget ad dignas vltrix Rhamnusia pœnas. Lucanus de hoc Appio. Effugis ingentis tanti discriminis expers, bellorum Rom. minas, solusque quietem. Euboici vasta lateris conualle tenebris. Item paulo infra. Heu demens nullum belli sentire fragorem. Tot mundi caruisse malis,præstare deorum. Excepta quis morte potest secreta tenebris. Littoris Euboici memorando cõdite busto. Qua maris angusta facies saxosa caristoa. Et tumidis infesta colit qua numina rhamus. Sunt qui dicunt regionia, vbi templum Amphiarai,& Phidiacæ Nemesis. [Caristos.) Ciuitas Eubœæ vnde Caristium marmor. Strab. lib. x. in descriptione Eubœæ. In ripa inquit sub monte Caristios consistit. cui vicinia sunt styra,& marmorum,paulo infra subiungit. Ad Caristium lapis nascitur: quem pectunt, nent, textum inde mãtilia conficiuntur egregie contexta, ea vbi sordescunt in flammam proiecta non secus emundantur, quam si maculas elueris. [Chalcidico.) Nam chalcis vrbs Metropolitana est in Eubœa. [Saliorum.) Qui duodecim erant sicut supra diximus. Martis sacerdotes,qui per vrbem Ancylia arma,ferre consueuerant,saltantes: & hoc carmen canentes, veterem Mamurij memoriam. [Sacrario.) Vbi Ancilia asseruabantur, vbi etiam lituus cõditus erat,baculus Romuli incuruus, nam lituus dicitur in curuus,& à summo leuiter inflexus baculus, qui ab eius quo canitur litui similitudine nomen inuenit,ut ait Cic. lib. de diuin. Hoc autem lituo vtebantur augures ad designanda in aëre spatia, quæ templa appellari voluerunt, vnde ex tẽplo aduerbium auguriale, inter hæc vero spada captabantur auguria quomodo captarentur dicemus suo loco. Fuit autem hic lituus,ut tradit Plut. in vita Romuli,baculus ipsius Romuli, conseruatus in palatino colle vsq; ad Gallorum tempora à quibus capta incensaque Roma fuit, sed postea eiectis à Camillo hostibus inter altissimos cinerum cumulos illesus, cum omnia ignis consumpsisset, inuentus est. Etiam lituus,ut dicit Festus genus buccinæ incuruæ,qua qui cecinerit lucem dicitur. Virg. Et lituo pugnas insignis obibat, & hasta: item alibi. ipse quirinali lituo paruaque sedebat. [Succinctus) Trabea. [Cum ædes fortunæ) In qua statua Seruij Tulli regis Romanorum erecta fuit, ideo autem in templo fortunæ posita,quasi Imperium Romanum amplum,& fortunatum reddidit hic enim primus fuit, qui censum statuit in vrbe Rom. [Quod Quint. Clau.) Hæc virgo vestalis fuit,quæ innocens cũ stupri accusata esset,consciẽtia freta Deam rogauit,vt aliquo insigni miraculo suam omnibus ostenderent innocentiam cum preces effudisset,& nauis,in qua Dea cõsederat,lõge abesse à portu,nec humana vi moueri posset,annitentibus nautis,hæc dexteræ suæ tãtum impulsu sine aliquo adminiculo,eam subegit in portũ, quo viso,cuncti eam falsa suspitione liberarunt, & tum demum innocentem esse crediderunt,& ita à futuro iudicio absoluta, de qua Plin. de viris illustribus. Suet. de. atij Cæsaribus. Liu. decade secũdo punici belli mentionem faciunt,& Ouid. lib. fast. iiij. sicut suo loco monstrabimus in capitulo de iudicijs. [Vestibulo) .i. aditu. est enim vestibulum locus ante fores,sic dictus, quòd ianuam vestiat,quamuis alij à ve & stando deductum existiment,in qua sententia est Aulus Gellius. [Matris deum,) Cibeles, quæ diuersis nominibus appellabatur,mater deum,Cibele,& rea. [In sua basi) In suo fundamento, nam Basis dicitur extremitas columnæ in infimo posita nam, quæ in summitate est epistiliũ appellatur.

ASCEN. IAM quidem &c. Subinfert miraculum quod L. Lentulo non cogitanti factum censet,nam non nisi miraculo euenisse putat,q de Cn. Põp. magni casu sibi ignoto protulit. Quam quidẽ vocem, si à diuino præpositus emisisset, nostri ad spiritum propheticum referrent,licet propriæ prophetia non sit,nisi de futuris,sed quæ præterita,aut præsentia sciuntur, & enunciãtur diuinitus prophetiæ equiualẽt. Ordo aũt est. Iam quidem continuatiuæ sunt particulæ plus ad ornatum, quàm integritatem orationis facientes L. Lentulus prænauigans littus.s.ad Casium mõte in Aegypto,in quo corpus Cn. P. magni interfecti perfidia Ptolomię regis.s. Aegypti (quia vt Luc. dicit ab eo defendi meruerat) comburebatur lignis Scaphæ.i. nauiculæ conscissæ .i. aut collisæ, aut fissæ ad hoc, vt facilius struatur in pyram, Cum sup. Lent. ignatus casus eius.s. Pompei,vidisset rogum .i. pyram incensam, erubescendum ipsi fortunæ (quia turpe videbat fortunæ eum, quem tot triũphis decorasset, tam humili rogo a clieotulo vno furtim funerandũ reliquisse) dixit cõmilitonibus. Quid scimus an Cn. P. crematur in hac flãma .s. tam exigua? Miraculũ est sup. eo ea re factum, vocis missæ.i. missæ dictus .i. ea dei inspiratione non enim ab homine fieri potuit, quòd si ab humano præsagio profecta dicatur. miraculo careat. Atque hoc quidẽ hominis &c. Connectendo sequentia prioribus, dicit miraculosam vocẽ Lentuli emissam ore humano, sequentem vero ore tantum diuino, vtpote Apollinis, vnde sciendum est Pythias virgines sic à deo (aut demonio) afflari solitas, et penitus insanire viderentur, & sacro furore corripi,sic vt non ipsæ loqui viderentur,sed deus in ipsis. Ordo est. Atque,hoc quidem,quod proxime dictum est,videlicet lentuli,quasi oraculum quoddam, est æditum.i. emissum ore hominis,illud, quod sequitur æditum est ore tantum ipsius Apollinis loquẽtis.s. in Pythia,aut Phœbadę,quo.s. dicto,aut vaticinio fides veridica vaticinationis Pythicę.i. Pythicę puellæ à deo possessæ præcurrit.i. antecessit celeriter interitum Appij.s. præfecti Achaiæ Is.s. Appius cupiẽs bello ciuili.i. tempore, quo bellũ ciuile gerebatur,quo.s. bello Cn. P. abrũperat se à cõcordia Cæs. .s. Iulij cõsilio pestifero.i. letifero sibi .s. Põpeio,nec vtili reipub. quia multi ciues,in eo interiere,& resp. à victore Cæs. occupata est (quod tamen negat Valerius eum iniuste fecisse) cupiens inquam explorare euentum,id est exitũ,grauissimi motus,nanque ipse Appius (vt reor) pulcher, præerat Achaiæ viribus Imperij, id est pleno Imperio,coëgit antistitem,id est principem cortinę, id est tripodis,aut loci secretioris,hoc est oraculi, quod illic dabatur Delphicę.i. apud Delphos descendere in intimã,id est profundissimam partem specus .i. antri sacri, vnde .i. in qua specus parte intima,vt,id est quemadmodũ sortes.i. oracula,aut respõsa,

peruntur certe, id est minus dubia ita nimius haustus spiritus diuini, id est ipsius Apollinis extitit pestiferi .i. letalis, reddentibus suo responsa, hoc est pythijs, seu phœbadibus, hoc est virginibus sacerdotalis phœbi. Nam nimio furore correptæ nō poterāt mētiri, nihil enim de suo dicebant, sed deus quæcūque volebat per ipsas pronūciabat, sed vbi furor eas dimisit, expirare solebant, sicut a dæmonibus obsessæ grauiter affliguntur dum exire compelluntur. Et ideo id sciētes phœbades inuitæ descendebant, en dedixit eam coactā ab Appio. Igitur virgo (tales enim præfuere bātur oraculo) instincta .i. instigata impulsu numinis capti, id est concepti, cecinit appio facta, id est responsa fatalia, inter obscuras ambages verborum, hoc est obscuris vera inuoluens, vt de sibylla dicit Maro, haerendo sono vocis, per quem significabatur possessa à deo. Enim pro qa, ipsa inquit, ò Romane, scilicet Appi, hoc bellum .s. futurum inter Cæsarem, & Pompeiū, nihil supperinet ad te, quia, tu obtinebis cellam Eubœæ, id est in loco, cui id nominis erit, antequam pugna committetur sepelieris, id autem nō sic intellexit Appius. Vnde addit. At, scilicet sedis .s. Apius ratus se moneri cōsilijs Apollinis, ne interesset illi discrimini, id est periculo pugnæ. Secessit in eam regionem, quæ interiacens inter rhamnūta, appositoriæ, nobilem partem soli attici, & charistum, scilicet vrbem euboicam freto .i. mari calcidico, obtinet nomen cellę Eubœę, vbi .s. quo loco ipse consumptus morbo .i. mortuus ante certamen Pharsalicum. quod inter Cæsarem, & Pompeium iuxta Pharsalica gestum est, possedit locum prædictum a deo pro sepultura .i. illic sepultus est. [Possunt &c.] Paucis tria miracula recitat dicens, &. i. etiam illa, quæ sequūtur, possunt poni loco miraculorum, quod sacrario .i. repositorio sacrorum, tue priores sacellum eucant, saliorum .i. sacerdotum Martis à saliēdo in portandis ancilibus dictorum, deusto .i. concremato, nihil est repertum in eo integrum, præter Rom. id est non aut tubam clatcluoam, sed baculum incuruum, quo augures vtebantur, & reges pro sceptro. Item quòd statua Seruij Tulli regis Romani, permansit inuiolata, cum ædes fortunæ conflagraret, & tamen statua hæc fuisse intelligitur in ea, alioqui non esset miraculum. Item quod statua quintæ Claudiæ virginis vestalis, posita in vestibulo, id est priore statione, & quasi introitu, vulgus portale vocat, templi Martis, deum, scilicet cybelis stetit sua basi, id est fundamento, intacta, flammis, ea æde .i. Martis deum consumpta incendio bis prius .i. priore, et dicunt, ecce Publio Scipione Nasica, & Lucio bestia consulibus. Item i. iterum (putem legendum iterum) Marco Seruilio, & Lucio Lamia consulibus, id est quo anno consules erant.

THEO. EVBOEAE.) Cellā pertinax in omnibus Valer. codicibus Inoleuit menda, quam Ianus a ceteris dissimulatam deprehēdit omnium primus, nobis indicauit apud Liu. belli Mac. lib. j. Sinus

Liu. lo.* inqi Euboicus est, quē cœra vocāt, suspectus. Nautis ita Liu. vbi Parrarius admonuit esse castigandū Cœla. nā Str Geographiæ x. πρῶτον τῆς Εὐβοίας τὰ κοῖλα λεγόμενα ... καὶ τὸν περὶ γεραιστὸν τόπον .i. primum omnium Eubœæ, Cœla, dicunt, inter Aulidem Geræstumque medijs locis. Ptolom. Gærestus inquit portus Caphareus promontorium, Cœla, Eubœæ, quāuis inter pretes apud vtrunque caua tradiderunt, aut quod est idem, Cōcaua, non minus imprudenter, quam valla qui ichthy in trueide promontorium, piscem conuertit. Hunc ipsum locum, Valer. intelligis, in eoque Cœla Eubœæ legendum Ianus affirmat epistolicarum quæstionum secundo, cui Luc. in quinto Pharsaliæ cōcinit ex persona Pythiæ vatis ad App. Effugis ingentes tanti discriminis expers Bellorum ò Romane minas, solusque quietem Euboici vasta lateris conualle tenebis, & paulopost insultās Appio. Secreta tenebis. Littoris Euboici memorando condite busto. Nam per vastam conuallem, perque littoris Euboici secreta. Cœla sinum designauit. [Rhamnunta.] Rhanus Atticæ vicus ex Acantide tribu dictus à senticeris. Auctor Eustathius, & eo priores alij plures.

DE ATTILIO.

*Plin. lib vij. cap. liij.

ALIQVID * admirationis ciuitati nostræ Attilij etiam Auiolæ rogus attulit, qui & à medicis, & à domesticis mortuus creditus, cum aliquādiu humi iacuisset, elatos, postquam corpus eius ignis corripuit, viuere se proclamauit, auxiliumque pædagogi sui (nam is solus ibi remāserat) inuocauit. Sed iam flammis circundatus fato subtrahi non potuit. Lucio quoque Lamiæ prætorio viro æque vocem fuisse super rogum constitit.

OLIV. ALIQVID admirationis ciuitati nostræ Attilij Auiolæ rogus.) Plin. lib. vij. Auiola inquit consularis in rogo reuixit, & quoniam subueniri non poterat, præualente flamma viuus crematus est, similis casus in L. Lamia prætorio viro traditur, nā Aeliū Tuberonē prætura functum a rogo relatō Messalla Ruffus, & pleriq; tradunt. [Elatus) .s. ad rogum, vt crematur, & benedixit elatus, nam efferri proprie dicitur cadauer. [Pedagogi,) Quia mos erat, vt cum cadauer ad rogum prosecuti essent cęteri oēs inde descenderent, vnus tantū remaneret, quoad vniuersum corpus exureretur, Pædagogus autē dicitur a vocabulo græco παῖς quod significat puerū ἄγωγος ductor igitur, pædagogus dicitur custos pueri, qui eū ducit, & de moribus eius curā agit, sicut & Leonides magno in honore fuit apud Alexandrū cuius erat pedagogus. [Lucio Lamiæ.) hic tēporibus suis Cic. & sicut in epl'is deprehēdimur, magna Cic. familiaritate coniūctus.

ASCEN. ALIQVID &c. Affert duo, quæ, quòd raro euenire solēt, miraculo ascribi possunt cū tamen naturaliter fieri potuerint, vt spiritus videlicet sopitus igni excitetur. Ordo est. rogus .i. pyra incensa ad cōburendum corpus: Attilij auiolæ attulit ciuitati nostræ .i. Rom. aliquid admirationis, qui creditus mortuus, & à medicis, & a domesticis, cum iacuisset aliquandiu humi .i. super humum elatus .s. ædibus suis: vt in rogum ducatur, postquā ignis corripuit corpus eius proclamauit se viuere, & inuocauit auxiliū pędagogi .i. sui in pueritia doctoris. Nā is .s. pedagogus remāserat ibi ad rogū solus, sed ipse Attilius iam circundatus flāmis non potuit subtrahi fato .i. neci. Constitit .i. manifestū fuit quoque .i. etiam, vocē fuisse eque .i. equaliter, super rogum .i. postquā immissus fuerat rogo, Lucio Lamiæ viro prætorio.

EXTERNA.

De ERE PAMPHILO, & quodam Athen.

*Pl. Pol. l et Mac.

QVAE minus * admirabilia Eris Pamphilij casus facit, quem Plato scribit inter eos, qui in acie ceciderant, x. diebus iacuisse, biduoque, postquam inde sublatus esset, impositum rogo reuixisse, ac mira quædam tempore mortis visa narrasse. Et quoniā ad extrema trāsgressi sumus, quidā * Athenis vir eruditissimus, cum ictum lapidis capite excepisset, cetera omnia tenacissima memoria retinens, literarum tantummodo, quibus præcipue inseruierat, oblitus est. Dirum, malignumque vulnus in animo percussi, quasi de industria scrutatis sensibus in eum potissimum locum, quo maxime lætabatur, acerbitate nocendi erupit singularem doctrinam hominis pleno inuidię funere efferrendo cui si talibus studijs perfrui fas non erat, vtilius aliquanto fuit ad illa aditum non impetrasse, quàm iam percepta eorum dulcedine caruisse.

*Pli. li. vij. cap. xxiij.

OLIV. QVAE minus admirabilia.) Transit conuenienter ad externa. Hæc, inquit, miracula, quæ supra diximus mirāda fuerūt, q illo eo die quo mortui erant, rogo superimpositos viuere cognouerunt. At hic, cuius exēplum ponitur, cęsus in acie p dies x. cu iacuisset, deinde biduo, post elatus, & rogo superimpositus magna voce clamauit, & se viuere, & ita extincto quāprimū rogo liberatus, multa quidē admiratione stupore digna tēpe mortis vidisse narrauit. [Feret.) Alij legunt phærei, quod melius est sine dubio a ciuitate Pheræ, nā Pheræ est ciuitas in Agro propinqua Pylo, & sub imperio Agamēnonis, vel vt Str. vult in messaniæ, pheræ aūt, inquit ad messenium agrum pertinent. [Biduoque) ergo xij. diebus exanimis iacuerat. [Et qm ad externa.) Atheniensem quendam philosophum narra: cum diu in studijs literarum versatus esset adeo, vt excelleret, forte incidit, vt quidā caput eius lapide percuteret, & statim subsecuta est res quidē mira dictu. quòd literarum .s. oblitus est, cum cetera tenaciter memoria retineret. Plin lib. vij nat. hist. Nec aliud, inquit, est eque fragile in homine morborum, & casus iniurias, atque ēt metus sentiēs, alias particulatim, alias vniuersa, ictus lapide oblitus est literas tantū & prealto tecto lapsus matris, & affinium, propinquorumque cœpit obliuionem. Alius ægrotus seruorum, etiam sui vero nominis oblitus est Messala coruinus orator. [Dirū) Detestatur quodāmodo hunc casum Val. quòd quasi dedita opera sensibus hominis perscrutatis, cum potissimum eripuerit a quo voluptatē maximam capiebat. [Dirum,) Quasi ab ira deorū proueniens

Pheræi.

Literarū oblitus.

ueniens.[In animo)potius quàm corpore.[Pleno inui.)funere. Pleuus inuidiæ sum significo mihi multos inuidere.vnde doctrinâ litterarû à casu maligno sublatam suos inuidiæ plenum appellar,q.d. casum tam acerbum huic homini doctrinâ litterarû inuidisse.[Quod)autem dicit efferendo,pertinet in translationem,quia sicut sæpe diximus,efferri proprie cadauerum est.

ASC. QVAE minus admirabilia &c. Transit suo more ad externa miracula secitàda dicens.Quæ .s.iam dicta in proprio loco miracula,casus Pâphili fereti, aut pheræt.s.ciuis pherarum vrbis propinque pylo,aut messeniæ,facit minus admirabilia,quia ipse est magis admirabilis.Quem.s.Pâphilû Plato scrib. tacuisse decem diebus inter eos qui ceciderant acie.i.in prælio,& impositû rogo biduo postquam sublatus esset inde.i.ex strage occisorum, eeoraisse ac narrasse quædam mira,visa.s. a se tempore mortis, quòd certe stupendum est miraculum & si verum est, deo vero attribuendum.Et quoniam transit ad miraculorû memoriæ interruptionem in quodam Philosopho Atheniensi dicês. Et quoniâmos fumus transgressi ad externa.i.aliena à Romanis, quàm vir Atheniensis eruditissimus,cum excepisset capite i.suo, ictum lapidis oblitus est tantû modo litterarum, quibus insuerierat.i. insudauerat præcipue,retinens cetera omnia, quæ.i.sciuerat,memoria tenacissima,de quo casu dicit auctos. Dirum acmalignû vulnus perculsi in animo.i.in parte memoratiua, quæ ab animo dependet,erupti acerbitate nuecodi,potissimum in eum locum, videlicet repositorium scientiæ, qua lærabatur maxime, & hoc sensibus scrutarts,id est rimatis,quab de industria .i. data (vt dicunt opera,vepote efferêdo.i.extinguendo sicut homo,qui efferrut tam extinctus est (vnde specioâ vetur metaphora) singularê doctrinam,id est hoc loco scientiam hominis,pleno funere inuidiæ,quasi dij illi singularem illam doctrinâ inuiderint, alioquin enim,aut illius memoriam reliquissent, aut ceterorum quoque obliuiâss.nt. Cui scilicet viro eruditissimo, si non erat fas perfrui.s.ad finem vsque vitæ fruit,ralibus.i.litteralibus studijs,vtilius aliquanto fuit.i.suisser illi nô impetrasse,scilicet adeo aditum, id est accessum,aut introitum ad illa, scilicet studia, quam caruisse dulcedine eorum,scilicet studiorum iam percepta, quia nihil est intellectus,quam fuisse in aliqua re, & maxime litteraria felicem.

THEO. HERI Pâphili.) Marco in somniû Scipionis. ille Plat. inquit fecretorum relator.Et quidam nomine fuit natione,Pâphilus miles officio,qui cum vulneribus in prœlio acceptis, vitâ effudisse visus est. demum die toter ceteros vna peremptos vltimo esset honorandus igne,subito seu recepta anima,seu retenta, qd quid emensus inter vtranque vitam diebus,egerat.videretur,tanquam publicum professus indicium, humano generi nunciauit. Hæc ille videtur itaque legendum potius eris ex analogia, sicut Seru.Setts,quam vel ert vel eretis, vnde lubrico menda pheretris a quibusdam scribitur,& inepte exponitur.

DE NAVSIMENIS VXORE.

MIRABILIOR tamen sequêtis casus narratio. Nausimenis enim Atheniensis vxor,cum filij,ac filiæ suæ stupro interuenisset,inopinati monstri perculsa conspectu, & in præsens tempus ad indignandum, & in posterum ad loquendum obmutuit. Illi nefarium concubitum voluntaria morte pensarunt. Hoc modo fortuna sæuiciens huic você,ijs vitam ademit:illi propitia donat.

OLIV. MIRABILIOR tamen.) Mirabilis quidê fuit superior casus, quòd ictu lapidis litteratû doctrina amiserit, sed qui sequitur mirabilior. Mulier quædam Atheniensis, cum filios in adulterio deprehêdisset, monstri nouitate perculsa, loquelâ vocemq. amisit.[Mirabilior.) alij legunt miserabilior, sed cû de miraculis tractetur,melius stat litera mirabilior.[Inopinati.)quia nunquâ tale quidquâ cogitasset.[Côspectu.) quòd videret tantû eos facinus admittere.[Ad indignandû) Vt ipsa quidem indignabunda teprehêdere potuerit.[Illi nef.c.)vbi côsideraret turpitudinem suam, quantunque nefas cômisissent,sibi vitâ ademeret.[Illi propitia) de quo dictum sum,donauit vocem.

ASC. MIRABILIOR &c. Iocundo progressu narrat miraculum,quod contigit vxori Nauhmenis Atheniensis dicens. mirabilior,vel vt alij legunt miserabilior, certum autem est, quòd miserabilis sit,dubitare auté possis,an miserabilior, cû superior nô videtur miserabilis,sed beatus, si inter beatitudines reponêda sit à mortuis exeitatio. Certum etiâ est,quod sit mirabilis,sed an superiore mirabilior dubites,cum mirabilius sit mortuû iam decê, & amplius dierû reuixisse, quàm mulierê præ nimio si pore ob mutuisse.Quo circa nô danê eos,qui miserabilior legût. Ordo est. Tamen.i. Tametsi superior casus est mirabilis,vel miserabilis tû narratio casus sequêtis est mirabilior, aut miserabilior. Vxor Nausimenis Athenien.cû interuenisset stupro.i.coitui filij & filiæ suæ ipsa perculsa côspecto môstri.i.monstruosi coitus inopinati, quia nô opinata fuerat posse contingere obmutuit .i. muta facta est.i.simul ad indignandû.i.ea indignatione vehementer ad obiurgandû in præsens .i. pro tépore illo pñenti, & ad loquendû,in posterû, quia nulla deinceps locuta est illi .s. filius & filia. Naul-menis vxoris pensarunt.i.côpensando.i.æqualia repêdendo expiarunt morte voluntaria,quia sibi necem intulerunt. & ita fecundum veritatem non expiarunt prius malum, sed grauiore auxerunt,fortiter tamen illis temporibus visi sunt agere, qui nece sua enurme facinus vlti fuerunt. Fortuna sæuiens.i.cû illis sæuitet agens,ademit.i.abstulit,hoc modo vitam ijs.s.filio & filiæ incestis, & você huic.s. matri,& sup.fortuna propria, id est clemens,& indulgens, donat sup. vocem illi .i. alteri,vtpote illi, de quo sequens narratio.

DE AEGLE SAMIO.

AEGLES Samius,Athleta * mutus,cum ei victoriæ quam adeptus erat,titulus & premium eripere tur, indignatione accensus vocalis euasit. * Celi. lib. cap. xiij.

OLIV. Aegles Samius. AEGLES Samius.) Aulus Gellius,Samius inquit,Athleta nomê illi fuit, Aegles,eû antea nô loquens fuisset ob similê dicitur causam loqui cœpisse,nâ cû in sacro certamine fortuito inter ipsim & aduersarios nô bona fide fieret,sed fortê nominis falsam subijci animaduertisset, sepête in eum, qui id faciebat sese videre,quid faceret, magnû inclamauit, atque is oris vinculo soluto per omne inde vitæ têpus non turbide, neque ad hæc se locutus est. Tale quiddâ legitur de filio Crœsi regis. qui cû mutus viuisset in salute patris você recuperauit,sicut in cap.de pietate dicemus.Athleta ἀθλητὴς certamê ἀγών signisicat certatorê.[Aegles.) Derlinatur ægles æglæ,sicut Anchises an chisæ,vel ægles æglis.[Vocalis.)de multa est vocalis,quia vocem acquisiuit,nam vocalis dicitur,qui voce vtitur.

ASCEN. AEGLES Sam.ath.i.pugil mutus,cû titulus & premium victoriæ, quàm fuerat adeptus.i.in sacro carmine eriperetur ei.s. per falsam sortê,enasit vocalis,factus est loquêt, accêsus indignatione.i.cû ex nimia indignatione conatus loqui,reuera loqui cœpit,sicut & filius Crœsi de quo Iustinus, & Oliu.hoc loco &c.

DE GORGIA EPIROTA.

GORGIAS quoque Epirotæ fortis, & clari viri origo mirabilis,qui in funere matris suæ vtero elapsus,inopinato vagitu suo lectum ferentes consistere coêgit, nouumq. spectaculum patriæ præbuit: non tantum ex ipso genitricis rogo lucem, sed etiam cunas assecutus eodem enim momento temporis, altera iam fato functa parit,alter ante elatus,quàm natus est.

OLIV. EPIROTAE.) Ad differentiâ Gorgiæ Leontini,de quo diximus l b. viij.cap.vlt. (Origo,) Fuit admirabilis. [Non tm.) Multi literâ hanc corruptâ esse existimantes, legune non tantû ex ipso genitoris rogo, sed & cunas assecutus, qui ab intelligentia huiu[modi dicêdi generis abhorrent,non tantû .n. est,quod græce dicitur . i. ferme ita post lucê superfluo adijcit,tet ergo,h.d.ferme ex ipso genitoris rogo vitâ,& cunas assecutus,quia patû admodû fuit,quin rogo super mijceretus,antequam puet vagitum ederet & recte quidem, quid est .n. ferme cecidit,nisi tantum non cecidit,parum abfuit,quin caderet,& est peculiare dictum Valerij,quo frequentes vtitur.

ASC. GORGIAS &c. Ordo est.Origo quoque Gorgiæ Epyrotæ.i.cuius Epyrus erat patria,viri fortis,& clari (qui elapsus vtero matris fuç in funere.i.cû mortua portaret ad rogû coêgit vagitu suo inopinato ferentes lectum.i.feretrû,aut lecticâ, in quâ partu defunctæ præcipue afferre solent,consistere.i.manere stantes, & aperire loculum) origo dico Gorgiç præbuit patriæ.s.suæ Epyro nouum.i.solitum spectaculum affectus. mire mutat genus nam cum respicere debeat ad suppositum origo, respicit ad

nomen Gorgiæ,perinde ac nomiuatiuo diaiffet,Gorgias quoq; ortu fuo &c.fpectaculum præbuit patriæ affecutus noo tantum luce.i.vitalem auram,ea ipfo rogo genitricis, cui faltem vicious erat,licet noodum cum matre in eum miffus,fed êt eunas.i.repofitorium infantile, nã matris loculũ, feu pheretrum habuit pro primis cunis. Enim pro quia, alter : vtpote mater parit eodẽ momẽto tpis functa fato.i.perfuncta.i.moriendi mocere,hoc eft pfuncta,iam.i.paulo ante, & alter .i. filius Gorgias poftea dictus elatus eft .i. ad rogũ cũ matre defuncta portatus aote.i.prius, q̃ oatus eft,q̃ ne fiat nobis cautio eft, nã partus ẽr nondum maturus à matre feparatur. Oli. vult legendum tñ noo pro ferme,fine particula,fed vt fit affecutus,tñ ooo.i.ferme lucem ea ipfo rogo genitricis,& cuoas,fed apertior eft lectio noo tñ, fed etiam. Sunt qui legant nouumq; , fed vacatq; ,nifi connectat verbum præbuit cum verbo coẽgit,fed tunc origo abfolute ponatur.

DE QVODAM IASONE.

Cic li. i. de na. deo. fed Plutar. Prometheum vocat.

DIVINAE fortunæ * vulnus Pheræo Iafoni quidam exitij eius cupidus intulit. nam,cum inter infidias gladio eum percuffiffet,vomicam, quæ à nullo medicorum fanari potuerit, ita rupit,vt hominem peftifero malo liberaret.

OLIV. VOMICAM) Vomica proprie dicitur vlcus latens à vomendo. quia tuptum euomit faniem, vomica fecundum Noniũ Marc. locus eft concauus, & vetuftatẽ ambefus, fecundum alios genus apoftematis, per quod emitiũtur vifcera.

ASCEN. DIVINAE &c. Recitat miraculofam, aut certe mirandæ felicitatis fanationem Iafonis Pheræi diceos. Quidam totulit Iafoni Pheræo,vulnus diuinæ fortunæ.i.fortunatiffime felicitatis,intulit dico cupidus exitij.i.interitus eius, nam cum percuffiffet eũ gladio inter infidias, rupit vomicã.i.congeriem putredinis in corpore latẽtẽ,quę a nullo medico potuerat fanari. (Qđ arguit aũt non fatis peritos fuiffe chirurgicos, aut nõ aufos vulnus aperire qđ inimicus aperuit) rupitur, dicit, ita vt liberaret hoiem malo peftifero.i.necẽ illaturo,nifi ab illo fic rupũ fuiffet.

THEO. PHAEREO Iafoni) Pherçorũ tyrã. Iafon fuit imperatoriis artibus inftructiffimus, vt Polyenos Mac.ftratagematũ vj. refert.

DE SIMONIDE.

Ci.li.j. de orat.

AEQVE dijs * immortalibus acceptus Simonides,cuius falus ab imminenti exitio defenfa, ruinę quoque fubtracta eft. cœnanti enim apud Scopã in Cranone,quod eft in Theffalia oppidum, nunciatũ eft duos iuuenes ad ianuam veniffe, magnopere rogantes, vt ad eos continuo prodiret : ad quos egreffus, neminem reperit ibi. ceterum eo momento temporis triclinium,in quo Scopas,epulabatur,collapfum,& ipfum,& omnes conuiuas oppreffit. * Quid hac felicitate locupletius,quam nec mare,nec terra fæuiens extinguere valuit :

Superiori capite.

OLIV. AEQVE dijs.) Hic eft ille Simonides, de quo fupra mẽtio facta eft io cap.de fomnijs, q̃ nauigaturos per quietẽ monitus eft, vt corpus inhumatum fepolturæ mandaret,q̃ vt faceret confilio oauigandi fuperfedit, & ita naufragiũ euafit quod paffi funt,eum q̃bus oauigaturus erat.Húc igitur dicit beneficium quoque falutis à dijs accepiffe, quos Caftorẽ, & pollucẽ fuiffe creditum eft,cum enim apud Scopam, cœnaret, & omnes difcumbentes iam io medio cooiuio confitiffent,nunciatum eft duos iuuenes veniffe, qui Simonidem allocuturi vocarent ille egreffus,dum quærit iuuenes illos, qui nulli erant ante oftium,interea cœnaculum vbi epulabantur corruit,& qui io eo cœnabaot e bruti funt.Sol.vero de mi. mun. oon intelligit Simonidem,fed Pyndarum poëtam lyricum, qui in honerẽ Polluci, & Caftoris carmina fcrib. Dicit enim Pyndarum lyricum è conuiuij loco,cui imminebat ruina,ne cũ ceteris interiret, forinfecus Caftor,& Pollux vocauerunt,infpectantibus vniuerfis, quo effectum eft,vt folus impendens periculum euaderet. Cic.lib.de oratore ij.gratiam inquit habeo Simonidi illi Ceo,quem primum ferunt artem memoriæ protuliffe, dicunt enim cum cœnaret Cranone in Theffalia Simonides apud Scopam fortunatum homi-

Simonides.

nem,& nobilem, ceciniffetq. id carmen, quod in eo fcripfiffet, in quo multa ordinandi caufa poëtarum more,in Caftorem fcripta,& pollucẽ fuiffent ferunt nunciatum Simonidi, vt prodiret, iuuenes ad ianuam ftare duo quofdam,qui eum magnopere vocarent, furrexiffe illum prodiffe,vidiffe neminẽ, hoc interim fpatio conclaue illud,vbi epularetur Scopas,concidiffe ea ruina ipfum,cum cognatis oppreffum, interijffe. Sequitur deinde quomodo artem memoriæ inuenerit. Hoc idem teftatur Quint.lib. xj.de inft.ora vbi multa alia tradit, & in primis diffentionem effe inter auctores,cuius carmen illud fcriptum fuerit. Scopæ an alijs,quos commemorat,& cuius fuerit domus Pharfali, an Scopæ. Item dicit fibi videri fabulofum de Tindaridis, Scopas autem,vt Plin. refert. fuit etiam fculptor marmorarius,cuius opera quæ & vbi Romæ idem Plin.tradit.(Simonides) Hic primus fuiffe dicitur,qui memoriam artificiofam inuenit,Exitio defenfa, propter illud corpus,quod fepulturæ mandauit.(Triclinium &c.) A tribus lectis ftratis,vbi epulari folebant antiqui,dr autem Triclinium à tris & κλίνη.i.lectus,tres, enim lecti fternebantur, in quorum vno dñs epulabatur, in altero vxor cum reliqua eius familia affidebat,in tertio vero amici,& reliqui,qui fuperueniffent. Nam tres mẽfæ apponebantur apud maiores,& iuxta menfas totidem thori,vbi difcũberent Iuuen. primo finge loco,quo tu difcumbere iuffus,& fubdit. Tertia ne vacuo ceffaret culcitra lecto,ergo Triclinium locus vbi conuiuabãtur. Quint.loquens de hoc Simonide ait. Vix eo limen egreffo Triclinium illud fuper conuiuas corruit. Cic.vero eũdem locum traducit cõclaue dicens. Hoc interim fpatio conclaue,illud cõcidit. Aliquibus vero alijs difcubitoriũ magis traducere placuit, & a Triclinio Architriclinus dr princeps cœnaculi. Nec mare pp id, q̃ naufragium euitauit.(Nec terra) Ad id,q̃ ruina fubterfugit beneficio deorũ.

AEQVE &c. Recitat miraculofam euafionem mortis in Simonide,quem prius meminit fubuerfionem euafiffe. Ordo eft. Simonides fup. fuit eque.i. equaliter,vt Iafon Pherrus,acceptus .i.aut gratus,& placẽs,dijs imortalibus,cuius falus defenfa.i.protecta ab exitio.f.fubmerfionis fubtracta eft quoq; ruinæ.f.cõclauis,aut cœnationis.Enim pro qa,nunciatũ eft Simonidi cœnãti apud Scopam, virum diuitem in Cranone, quod oppidum eft in Theffalia,duos iuuenes.f.Caftorem,& Pollucẽ,veniffe ad ianuã rogantes magnopere,vt fup. Simonides prodiret.i.exiret continuo ad eos (poffet dici etiam ad fe, pp participium rogantes) ad quos.f.iuuenes Simonides egreffus,neminẽ repperit ibi.Ceterũ.i.fed Triclinium.i.cœnatio triũ lectorum difcubitoriũ ea-paa, in quo Scopas dñs domus epulabatur, collapfum eo momento tpis,quo Simonides exiuerat,oppreffit,&.i.fimul ipfum .f.dominum domus copam,& omnes conuiuas, quid locupletius.i.ditius,aut abundantius,hac felicitate.f.Simonidis,quàm.f. felicitatem, nec mare fæuiens, cum vt patuit in capite de fomnijs,nauem,quàm Simonides, nifi præmonitus fuiffet ingreffurus erat,obruit nec terra fæuiens .i.cafus Triclinij in terra pofiti,valuit extinguere,q. d. nihil,cum duplex fit,& euidentiffima. ASC.

CRANONE) Cranon vrbs eft Theffaliæ regionis, quã Pelafgiotem vocant,ad ipfa tempẽ. Hecateus auctor in Europa. Eiufdem nominis altera ciuitas Athamaniæ contributa à Cranone Pelafgi filio dicta, io cuius finibus duos tantummodo videri coruos inter miracula retulit Callimacus, & Theopompus. In Bel. Mac. Liu.oppidi meminit ab impreffonibus inuerfa dictione,quam Ianus emendauit. THEO.

DE DAPHIDA.

NON inuitus * huic fubnecto Daphidam, ne quis ignoret quantum interfuerit ceciniffe deorum laudes, & numen obtrectaffe. Hic cum eius ftudij effet, cuius profeffores Sophiftæ vocantur : ineptæ, & mordacis opinionis Apollinem Delphis irridẽdi cauffa confuluit, An equum inuenire poffet,cum omnino nullum habuiffet. Cuius ex oraculo reddita vox eft,inuenturum equũ, fed vt eo perturbatus,periret. Inde cum iocabundus,quafi delufa facrarum fortium fide,reuerteretur,incidit in regem Attalum,fæpenumero à fe contumeliofis dictis abfentem laceffitum, eiufque iuffu faxo, cui nomen erat Equi, præcipitatus, ad deos vfque cauillendos dementis animi iufta fupplicia pependit.

Cic. de fato, & Suidas.

Nou

OLIV. NO N inuitus.) Liptote est, cum minus dicimus, & plus si gnificamus. [Nõ inuitus) libẽtissime. [Cecinisse laudes) sicut Simonides, qui versu laudes Pollucis, & Castoris cõplexus est. [Nomẽ obtrectasse) inuidia quadã prosecutũ esse. Inuidia est minoris aduersus maiorem, obtrectatio est inter pares. vel obtrectasse vituperasse, vt obtrectare sit aliquẽ cũ inuidia maledictis lacerare. [Sophistæ.) Qui allusijs, & argutijs suis id, qđ falsum est, verũ ostẽdere nituntur. Sunt igitur cauillatores, & alienorũ sermonũ molesti interpretes, qđ nomẽ quamuis a Sopho dicatur, quasi emulator sapiẽtiæ, tñ nonnunq̃ pro Sophiç. & sciẽtiæ calũniatore accipitur, ipso videlicet apparẽte, nõ existẽte Sopho. [Ineptæ,) Quia ea, quæ dñt, semper per contrariũ interpretãtur. Ineptus aũt dicitur, qui nec rei, nec tpis, nec loci, nec psone rationẽ, habet, hoc est nulli rei aptus est. [An equũ inueni re posset.) Hæc erat caliditas, vt siue responderet inuenturũ illũ equũ esse, siue nõ deus omnino delusus esse videret, nã si respõdisset inuenies existimabat se decepisse numẽ, quia nõ inueniri posset, qđ nõ sit amissũ. Si vero dixisset, nõ inuẽturũ, tridẽ credebat posse irrideri, qđ ipse videlicet scire. non posse inuenire qđ nõ amisisset. [Sed vt eo deturbatus ptres). i. ex equo deiectus p̃ceps peribis. [Iocabũdus) locãti similis, vel re vera locãs, noia. n. in bũdus desinẽtia nõ similitudinẽ, sed rei effectũ significãt vt sentit Vallã. [Attalũ) regẽ Asiç. [Saxo.) mõte, nã saxũ p mõte. Virg. Saxi de vertice pastor. [Cauillandos) Ad cauillandos non tantũ hoies suis argutijs, sed ẽt deos Cauillari est proprium sophistarũ, ponitur etiam pro calumniari, & deridere. [Iusta supplicia) Meritas pœnas, quia illum Attalus iustis quidem affecit supplicio.

De noib' in bũdus

ASC. NON inuictus tractat exemplum miraculosi, & diuinitus prædicti exitus vitæ Daphidæ cuiusdam non satis noti hominis, sed cuius exitium ad religionem mortalibus incutiẽdam efficax ex argomentum. Ordo autem est. Ego subnecto. s. quodam filio dicendi non inuitus. i. libentissimus. s. Simonidi pio, Daphidam hominem impiũm ne quis ignoret. i. vt quis sciat, quãtum iotre fuerit cecinisse laudes deorũ, vt fecit Simonides Castoris, & Pollucis, quorũ ope postea seruatus fuit, & obtrectasse. i. cõtumeliosis verbis affecisse, numen. i. deum aliquem, & hoc loco Apollinẽ. hic. s. Daphida cum esset eius studij, cuius professores. i. ex professo sectatores, vocãtur Sophistæ i. apparẽtes, sed cauillosi philosophi cõsuluit. i. interrogauit, quasi consulendi gratia. Apolline, Delphis. i. in templo Delphico, & cũ esset sup. opinionis, seu opinationis (vt alij legunt) ineptę quia nulla caliditas cõtra deũ valet, vnde per contrarium stat. in Achileide. Quia diuũ fraudibus obstet, & mordacis, quia Apollinis oraculum eo modo falsitatis arguere volebat, consuluit dico causa irridendi, an posset inuenire equum cum nullũ omnino habuisset sup. equũ. Ex cuius. s. Apollinis oraculo. i. responso, de rebus futuris ex ore dei prolato vox est reddita ipsum sup. inuẽturum equum, sed vt ipse periret eo. s. equo, perturbatus Inde cum ipse Daphida iocabũdus, quasi fide sacrarum sortium delusa, reuerteretur, incidis in Attalũ Regẽ. s. Asiç lacessitum à se. s. qui incidit in manus eius, hoc est à Daphida dictis cõtumeliosis absentem. s. longe distantẽ ab eo & ipse p̃cipitatus. i. deorsum deiectus, iussu ei', saxo cui nomẽ erat equi, pepẽdit iuxta sup. animi demẽtis, quia ad deos vsque cauillãdos.

THEO. SOPHISTAE.) Rhetores antiqui Sophistas appellabãt vt Philost. auctor est, & Mari victorius in Rhet. Cic. Rhetor. est, inquit. qui docet literas, atque artes tradit eloquentiæ, Sophista est, apud quem dicendi exercitium discitur &c. eius ergo generis Daphida fuit ex Themeso, qui cõmentatus in Homerum negat Athenienses expeditionis in Troiã participes extitisse, de cuius fato Suidas eadem, quæ Valerius, Aliter aũt Strabo Geographię xiiij. Mons ait Thorax appellatur in quo tradũt in crucem sublatam Daphitam grãmaticam, quod reges versibus incessisset πορφύρεοι μώλωπες ἀποξέσματα γάζης Λυσιμάχου λυδῶν ἄρχετε καὶ φρυγίης. i. Purpurei vibices scobs opum Lysimachi vos ne Lidis & Phrigię imperatis, ex quo illud in prouerbiũ cessit, caue Thoracẽ. Daphitas in superiore disticho. Purpureos vibices ex Andicę ioco dixit. Nã, quomodo Regis libertus ad opes nuper euectus philosophos ad conuiuiũ congregasses, & irridendo minutulas eorũ quæstiones scire se velle dixisset, cur ex nigra, & alba faba pulmen sũ vnius coloris edatur. Atides indigne ferẽtes tu nobis, inqt, absolue, cur de albis, & nigris loris siles maculę gignant, hęc in Valer. Ianus ex q̃rto Symposiacoꝝ Plut. dictauit. Vnde eũdẽ verbis, & Macr. Cui nomẽ erat equi. Valer. Suidas, & eo prior Cic. cõcinit hũc in modũ. Quid. n. si Daphitę fatũ ita fuit de equo cadere atq; ita perire, ex hoc ne equo, q cũ equus nõ esset, nomen habebat alienũ. Sed illud obseruandũ Daphitã per T. a Strabone à Suida Daph. p d. notari, q in qbusdã Val. codicibus sit legere.

DE REGE PHILIPPO.

EODEM oraculo * Macedonũ rex Philippus admonitus, vt quadrigæ violẽtia salutẽ suam custodiret, toto regno disiungi currus iussit eumq; locum, qui in Bœotia quadriga vocatur, semper vitauit: nec tñ denunciatum periculi genus effugit: nam Pausanias in capulo gladij, quo eum occidit, quadrigam habuit cælatam.

** Cic. li. de fato.*

OLIV. EODEM Oraculo.) Sicut illi verũ p̃dixit Apollo, ita quoque Philip. Macedonũ Regi, hic cũ q̃reret ex oraculo qua morte periturus esset rñsum accepit vt quadriges vitaret tũ Philip. quadrigas oẽs ex regno suo iussit amoueri. locus ẽt qui quadrigæ appellabatur, ab eo studiose vitabatur, sed nulla potuit ratione fata vitare, nã occisus à pausaniæ adolescentis gladio in cuius capulo quadriga fuerat insculpta, hac aũt de causa dicitur Pausanias occidisse Philip. q cũ interrogasset Hermoclẽ, quo pacto sibi posset gloriosum nomẽ cõparare, respõdisse, dicitur si virũ nobilissimũ occideret hoc aũt Valer. sentit, sed aliter Iustinus dicit. n. quod Philip. Maced. Rex iã ætate prouectiori regis Attali sororẽ, vel vt Plut. dicit filiã Cleopatrã virginẽ Olim. superinduxit vxorẽ, qđ quidẽ illa grauiter ferẽs cũ Alex filio tã tũ dicit iniisse cõsiliũ cõtra Philip. Forte ita accidit, vt Attalus cũ Cleop. filia conuiuiũ celebraret, ad quod Pausania adolescentẽ inuitarunt. q cũ vino Paulo largius ingurgitatus esset eo turpiter abusi sunt omnes, adolescens postq̃ resipuit, & cõtomeliã, quã per violẽtiã passus erat, recognouit, sæpe de iniuria ad Philip. cõquestus est. Ille iocabũdus Pausaniã dimittere, hinc vehementius in dies de ea re instare. cupere tãtã iniuriã vlcisci, sed cũ forte quadã occurrisset Alexander, apud eũ cõquestus est de hac iniuria. ille dr̃ græcæ iambicũ versum pronũciasse eũ qui dedit, eũ qui accepit. s. interfice, quod etiam factum est, nam occupatum angustijs, Philippum in transitu obtruncat, de quo latius in cap. de cupiditate gloriæ dicemus, sed in eo miraculum fuit, quod gladio occiditur, qui quadrigam impressam habebat in capitulo.

Mors Philip.

ASCEN. EODEM oraculo &c. Narrat fatalem, atque ineuitabilẽ, & propterea miraculosam mortem Philippi Macedonum Regis. Ordo est. Philippus Rex Macedonum, monitus eodem oraculo. s. Delphico, vt custodiret salutem suam à violentia quadrigæ, iussit currus disiungi. i. dissolui toto regno, scilicet suo, vt nullæ in eum sint quadrigæ, & vitauit, semper. s. post oraculum eum locũ qui vocatur in Bœotia quadriga, nec tamen effugit genus periculi denonciatum. Nam Pausanias adolescens habuit quadrigã. i. quatuor equorum currum cælatam. i. sculptam. i. vt dicunt in mubrio gladij, quo occidit eum.

THEO. LOCVM,) Qui in Bœotia quadriga vocatur. Auctoremq. sibi reddat in Bœotia. Quadrigam non facile inuenias. Harma græcum nomen expressit opidi Tanagreorum finibus attributi, Pausaniæ credimus, ab Amphiarai casu de quo plura Strabo. Memoratur, & in Attica Harma ad castellum phylen. ergo. Valerij. Harma latinæ quadrigam vocauit.

DE CALANO.

QVAE tam * pertinax necessitas in patre, & filio Alexandro consimilis apparuit. Siquidem Calanus Indus sua spõte se ardentissimo rogo superiacturus interpellatus ab eo, ecquid aut mandaret, aut dicere vellet: breui, inquit, te videbo. Nec id sine causa, quia voluntarium eius è vita excessum, rapida mors Alexandri subsecuta est.

** Cic. li. de diu.*

OLIV. QVAE tam pertinax.) Cũ Alexander Darium vicisset, & Babylonem subegisset, audiuit in India esse, qui ludum Gymnosophystę exercerẽt dicebant aũt Gymnosophystæ nudi philosophi, ideo aũt nudi viuebãt, quia dicerẽt naturam oĩbus rebus humanis p̃uidisse, nec quidq̃ deesse voluisse, quẽadmodũ igitur cetera animalia his cõtẽti essent, quę sibi natura suppeditasset, ita hoies vitã suam informare debere, vt nihil præter quod eis natura dedisset, inquirerẽt hi Philosophi erãt, qui summũ bonũ in voluptate ponebãt. summũ malũ in dolore. Hos igitur videndi magno desiderio captus est. [Alexandre,) & inter ceteros Calanus quidam prestare audiebatur, cum hoc maximam familiaritatem iniuit Alexãder, & eum secum adduxit, sed cũ anno vitæ suæ lxxiij. ad eos dolores forte peruenisset, vt eos tolerare

rius ferre non posset, nam Aluo vexabatur, rogum sibi struxit, & aurea lectica superimposita incubuit stramentus opertus, vt eos aufugeret, in qbus summum malum statuebat, deinde Macedones obsecrauit, vt illű letitiæ diem cum Rege simul potãtes exigerent, quem paucis post diebus Babylone visuȝ se dixit, atque ita breui futurã Alexãdri mortem prędixit, qui Babylone perijt, sicut suo loco dicemus. Alexander vero mortuo Calano cõuiuia celebrari iussit, sed antequam moreretur, eum rogauit siquid vel iet vt diceret, qui nihil aliud respondisse fertur nisi, te propediẽ Babylone videbo Cic. lib. de diu. j. (Calanus Indus,) Cũ descenderet in rogũ ardentem, ò præclarum inqt, discessum è vita, cum vt Herculi contigit mortali corpore cremato, in lucem animus excesserit. Cumq. Alexander eũ rogaret, siquid vellet, vt diceret optime, inqt, propediem videbo te, quod etiam contigit cursus, de hoc Calano mentionem facit lib. ij. Tusc. quæst. Str. in descriptione Indiæ plurima de his Gymnosophistis, atque Calano.

ASCEN. QVAE &c. Affert exemplum de Alexandro Philippi filio dicens. Quæ necessitas. i. violentia fatalis, tam pertinax. i. ineuitabilis in patre. f. Philippo, apparuit similis, & id est, etiam in Alexandro filio. f. eius hoc est Philippi. Siquidem Calanus Indus, quia vnus è Gymnosophystis superiacturus. f. in lectica aurea se rogo ardentissimo. i. in rogum ardentissimum, interpellans, id est ab instituto paulisper impeditus, dum interrogaretur, ab eo. f. Alexandro ecquid, id est, an ne aliquid mandaret, aut vellet dicere, inquit, ego videbo te ò Alexander, breui. f. tempore (Quinetiam, qui eandem rem recitant, locum addunt, dicunt enim dixisse breui, te Babylone videbo) nec sup. dixit, id sine causa, quia rapida. i. nimis subita, mors Alexandri, subsecuta est volũtarium excessum è vita, eius. f. Calani.

DE QVODAM REMIGE.

REGIOS interitus magnitudine miraculi Remigis casus æquat: quẽ in littore Tyriorum sentinã haurientem, cum e naui fluctus abiecisset, altero latere repercussum, contrarius fluctus in nauẽ retulit. Itaque miseri simul, ac felicis, cõplorationi pmista fuit gratulatio.

OLIV. TYRVS) Ciuitas Pheniciæ inter omnes memoranda, teste Curtio.

ASCEN. REGIOS &c. Pulchre præparat narrationem plebei exẽplis dicens. Casus remigis. f. cuiusdam æquat magnitudine miraculi interitus regios, vt Philippi, Alexandri & aliorum quem f. remigem haurientem. i. euacuantem in littore Tyriorum, sentinam. i. receptaculum sordium in base nauis, cum fluctus abiecisset è naui fluctus contrarius, retulit eum excussum altero. i. opposito latere in nauem. f. vnde excussus iam erat. Itaque. i. ita gratulatio fuit permixta comploratione simul miseri, quia iam excussi in mare, ac felicis, quia relati in nauem vi oppositi fluctus.

DE PRVSIA FILIO REGIS Bithyniæ.

*Li. li j. QVID illa? nonne * ludibria Naturæ in corporibus humanis fuisse credenda sunt? tolerabilia quidem, quia sæuitia caruerunt: ceterum & ipsa miraculis annumeranda. Nam & Prusiæ regis filius eodem nomine, quo pater pro superiori ordine dentium vnum os æqualiter extentum habuit: nec ad speciem deforme, nec ad vsum vlla ex parte incommodum.

OLIV. QVID illa? nonne) Quia à pposito discedere videbatur, reddit rationem. cur hæc videantur superioribus simillima. (Nonne ludibria) Quia natura in corporis humanis quodammodo ludere visa est, voluisse & noua quædã facere. Ceterum quia nã prouenitunt, & præter naturã fuerunt. (Nam & Prusia) Post pfationem sequitur narratio eorum, quæ a natura fuere aliena. (Os ęqualiter extentũ) Os vnũ tenus ore continuatũ Solin. Quidam cũ dentibus procreantur, vt Cn. Papirius Carbo, vt M. Curio, Dẽtatus ob id cognominatus, qdam ẽt vice dentiũ continui ossis armantur soliditate, qualem filiũ Bithyniorũ regis Prusias. Abbreuiator Prusias, inquit, rex Bithynię omnium humillimorum fautor, atque victorum a Nicomede filio, adiuuante Attalo rege Pergami occisus est. Habebat alium filium, qui pro superiore ordine dentium enatum habuisse vnum hos continens dicitur. Plin. lib. vij. hist. alioqui vice dentium continuo osse vno gignuntur, sicut Prusiæ regis Bithyniorum filius suprema parte oris. (Ad vsum) Ad vtendum nam ita commode epulabatur, sicut ceteri, qui in plures partes diuisos habent dentes.

ASCEN. QVID illa &c. Ordo est. Quid illa sup. credenda sunt fuisse. nonne credenda sunt fuisse, ludibria naturæ in corporibus humanis, q. d. maxime quidem. i. certe tamẽ tolerabilia, quia caruerunt sæuitia, ceterorum. i. sed quantum est de reliquo, & . i. etiam ipsa annumeranda sunt miraculis. Nam filius Prusiæ regis Bithyniæ, eodem nomine, quo pater, hoc etiam Prusias dictus, habuit superiori ordine dentium. i. loco superioris ordinis dentium vnum os extentum æqualiter. nec supp. habuit ipsum ad speciẽ deformæ, nec ad vsum incommodum in vlla parte.

DE FILIA MITRIDATIS REGIS.

MITHRIDATIS vero regis filia Dripetine Laodice regina nata, duplici ordine dẽtiũ deformi admodũ, comes fugæ patris, à Pompeio deuicti, fuit.

OLIV. MITHRIDATES) Regis Ponti hostis P. R. ad quẽ debellãdũ primo Sylla. deinde Lucullus, postremo Pomp. missus est, q bellum illud confecit. Hunc igitur post profligatũ exercitum fugientem filiam hanc comitã fuisse Cic. dicit.

ASCEN. MITHRIDATIS &c. Ordo est. Vero pro sed Dripetine filia Mithridatis regis, nata Laodice regina, duplici ordine dentium admodum. i. multum deformi, fuit commune fugæ patris deuicti à Pompeio, scilicet magno.

DE LINCEO.

NEC illius * quidẽ paruæ admirationis oculi, quẽ constat tam certa acie luminum vsum esse: vt à Lilybeo portu Carthaginiensium egredientes classes intueretur. Oculis eius admirabilius Aristomenis Messenij cor, quod * Athenienses ob eximiam calliditatem exectum, pilis refertum inuenerunt: cum eum aliquoties captum, & astutia elapsum cœpissent.

* Hoc de Stra l li. lib. vij c. xxi.
* Lacedæmones scrib. l l. lib xi. c. xxxvij. & alij.

OLIV. NEC illius quidem paruæ admirationis) Hunc soli Strabonem nominatum fuisse tradit, quẽ Varronis testimonio centum xxxv. millia passuũ prospexisse dicit. solitumq. exeuntẽ a Carthagine classem punicam, numerumq. nauium ex Lilybetana specula manifestissime notare, quod ide testat. Plin. vij. nat. hist. Cic. tradit iliadem oẽm ita subtiliter in mẽbranis ab hoc scriptã, vt testa nucis clauderetur. (Oculis) Hũc Lynceis oculis fuisse dñt. (A Lilybeo porto). f. Siciliæ. Nam Lilybeũ promontoriũ est Siciliæ, multum aũt a Sicilia ad Carthaginẽ distare dr̃, & vt tradit Sol. centũ xxxv. millia passuum interiunt. (Admirabilius Aristomenis) Athenienses cum Messenis bellũ graue, & longum gessere, Messeniorum dux fuit Aristomenes, qui tãta calliditate fuisse dr̃, vt sæpe Athenienses deciperet quorum sæpe vrbem ingressus, & aliqñ captus, atque in vincula coniectus calliditate sua aufugerat, q cum semel, atque iterum, & tertio fecisset, constituerunt Athenienses illum rursus captum interficere, quod ẽt fecere, sed admirati versutiam hois voluerũt eius capti, & occisi cor inquirere, q execto corpore pilosum inuenerunt. Pilis refertum, nam qui Pilis abundant, solent astutiores esse.

ASC. NEC illius, paucis absoluit alia mirãda in virtute sensitiua, in membris, in morbis hoium, & similibus dicens. Nec quidem oculi illius, videlicet Strabonis, aut Lyncei sup. sunt aut fuerunt admirationis paruæ, imo maxime, quẽ constat esse vsum tã certa acie. i. acumine luminũ. i. oculorũ, vt intueretur. i. inspiceret à Lilybeo promõtorio Sicilię classes egrediẽtes porto Cartha. Oculis &c. Ordo est. Cor Aristomenis Messenij, sup. fuit admirabilius oculis eius. f. iã dicti, q. f. cor Athen. exectũ. f. secãdo pectus ex eius extractũ, ob calliditatẽ eximiam, q̃ putabãt hr̃e sedem in corde, inuenerũt refertum pilis, hoc est pilosum, seu hirsutum cũ cœpissent, cum captum. f. prius aliquoties, sed elapsum astutia.

THEO. QVOD Athenienses.) Herodotus, Plutarchus, Rhianos, Polyenus, Pausania & Stephanus in mentione ciuitatis Andaniæ tradit a Spartianis exectum, nec aliter historiæ fidem constare Ianus existimat. Itaque corrige Lacedæmones.

DE ANTIPATRO POETA.

At poëta * Antipater Sidonius, oĩbus annis, vno tñ modo

* Pl lib. vij. ca. q.

modo die, quo genitus erat, febri implicabatur. Cumq; ad vltimam ætatem peruenisset, natali suo certo illo circuitu morbi consumptus est.

OLIV. AT Poëta Antipater) Hic quo die natus erat, eodem semper febri laborabat omnibus annis, & cum diu vixisset, post quam ætatis suæ tempus destinatum appropinquasset, eo die, & eodem genere morbi consumptus est.

ASCEN. AT, id est sed: Antipater poëta Sidonius implicabatur febre omnibus annis, vno tantummodo die, quo genitus erat, & cum peruenisset ad vltimam ætatem, consumptus est natali suo, id est die quo natus fuerat illo certo, id est infallibili circuitu, id est periculum anni reditu morbi.

DE POLISTRATO, ET HIPPOCLIDE.

*De Polystrato Diogenes in Epicuro.

HOC loco apte * referantur Polystratus: & Hippoclides philosophi eodem die nati, eiusdem præceptoris Epicuri sectam secuti, patrimonij etiam possidendi, alendæq; scholæ communione coniuncti, eodemque momẽto temporis vltima senectute extincti. Tam æqualem fortunæ pariter: atque amicitiæ societatem, quis non ipsius cœlestis Concordiæ sinu genitam, nutritam: & finitam putet? Quapropter hoc potissimum fuerit, aut in liberis potentissimi regis: aut in rege clarissimo, aut in vate ingenij florentis, aut in viris eruditissimis, aut in homine sortis ignotæ, ne ipsa quidem, omnis bonæ, maleq; materiæ fœcunda artifex, Natura rationem rerum reddiderit, Non magis, quàm qui ita siluestres * capreas, Cretæ genitas, tantopere dilexerit: quas sagittis confixas ad salutare auxilium herbæ Dictami, tantum non suis manibus deducit: efficitq;, vt, concepta ea: continuo & tela, & vim veneni, vulneribus respuant. * Aut in Cephalenia insula, cum omnia vbique pecora haustu aquæ quotidie recreentur, in ea pecudes maiore ex parte anniore aperto ex alto ventos recipientes, sitim suam sedare instituerit, * Aut quapropter Crotone in templo Iunonis Laciniæ aram ad omnes ventos immobili cinere donauerit potissimum. * Vel quare alteram in Macedonia, alteram in Caleno agro aquam proprietatem vini, qua homines inebrientur, possidere voluerit. Non admiratione ista, sed memoria prosequi debemus: cum sciamus recte ab ea plurimum licentiæ vendicari, penes quam infinitus cuncta gignendi labor consistit.

*Ceruas scr. Plin.

* Aquis I insula carere dicitur.

* Plin. li. ij. c. cvij.

* Plin li. vij. cap. cvij.

OLIV. PATRIMONII possidendi,) Quia cõiter possidebant patrimonia à parentibus relicta, & ex his cõiter impẽsas faciebant studiorum, quibus operam dabant. [Tam æqualem) Quis, inquit, hanc concordiam, & amicitiam, ac societatem deo non tribuit. [Liberis sicut in filia Mithridatis) Aut in rege .s. Prusia. [Viris eruditissimis) Polystrato, & Hippoclide. [In vate) .s. Antipatre. [Hoïe sortis ignotæ) .s. Strabone, q tã acutam aciẽ habuit. [Omnis bonæ) Quis ex natura bona, & mala oia comparantur secundum philosophorũ sciẽtiam, quorũ Plato princeps est, qui dicit, nihil nisi ex ante subiecta natura procreatum esse, quod à nostra religione alienum est, nam Deus oia ex nihilo creauit, sed naturam possumus accipere naturãtẽ, & non naturatam. [Ne ipsa quidem) Ne dũ philosophi, qui rerũ naturalium scientiam habuerunt. [Non magis) Inquit rõnem reddere possem, cur hec miracula in eiusmodi hoĩbus natura esse voluerit. [Quã qui) Pro quõ. [Syluestres capreas) Plin. lib. xxv. ceruas nõ capreas dicit. Simplicius, inquit, Ceruæ monstrauere elaphoboscon, de qua diximus. Item elinem a partu dictã, ostendere, vt ind cauimus dictamũ, vulneratæ, eo pastæ, statim decidẽtibus telis. Nam lib. viij. dixerat, dictamum herbam extrahendis sagittis monstrauere percusse eo telo, pastuq; eius herbæ electo. [Capreæ) Sunt capreæ siluestres, & capreæ domesticæ, sed i Creta capreę siluestres cõfixæ sagittis, si modo periculũ inflictis mortis euadere possint, per se ad dictã herbam confugiunt, qua gustata, & tela, & vim veneni repellũt, quod quidem à secreta quadã naturæ ratione proficiscitur auxilium dictami. Dictamus penultimam producit. Virgil. lib. xij. Dictamum genitrix cræta carpit ab ida. [Tantum non) .i. ferme, inquit, ipsa natura suis manibus eas deducit ad remedium dictami saluberrimum. [Concepta) Comesta [Aut in Cephalenia) Plin. lib. vij. constat in Lusitania circa Vlyssiponem oppidum & Thagum amnem, equas Fauonio flante obuersas animalem cõcipere spiritum, idq; partum fieri, & gigni pernicissimum ita, sed triennium vitæ non excedere, quòd etiam beatus Aug. confirmat lib. de ciui. dei, q equæ videlicet ore aperto ventos excipientes cõcipiant, vnde Virg. Ss cẽs versæ in Zephiron stant rupibus altis, Exceptãtq; leues auras, & sæpe sine vllis coniugiis vento grauidæ mirabile dictu Solin. in primis, inquit, Vlissiponis equæ lasciuiunt, mira fœcunditate, nam aspirante Fauonij vento concupiunt, & sitientes viros auratum spiritu maritantur. Varro quoque dicit in exteriore Hispania verno tpe equas nimio calore commotas contra frigidiores plagas, & ventos ora patefacere ad sedandũ calorem, & eas exinde concipere, edereq; pullos, licet Veloces diu tñ minime duraturos. [Ex alto,) Quia in edito loco consistunt, vt ventos cõmodius capiant. Vnde Virg. Stant rupibus altis. [Aut hoc etiam) Solin. cõmemorat, templum Crotonæ esse Iunoni consecratum cuius ara exposita est aperto aëri, ita vt ab omni regione venti perflantes in ea spirare possint, & tñ illic cinerem sacrorum immobilem permanere. [Quapropter) Nec etiam rationem reddiderim, quamobrem natura voluerit. [Crotonæ) Quæ ciuitas est Calabriæ, & est genitiuus aduerbialiter positus, ac si diceres Vicẽtiæ. [In Caleno agro) A Calibus quod oppidum est in Campaniæ dictum pluraliter, hæ Cales Calium, quia homines inebrientur, non secus, ac si vinum bibissent. [Licentiæ plurimum vendicari,) Qui plurimum laboris sustinet, hic debet aliquanto plus, licentię sibi ceteris assumere, ergo cum tantus sit naturæ labor, ut per eam cuncta gignantur, non mirandum est, si dum vires suas ostendit, tantum sibi licentiæ vendicat, vt pleraque faciat, quorum causam hominibus ignotam esse velit. Gignendi de natura naturante intelligit, sed si vere intelligitur natura naturans deus est.

ASCEN. HOC loco &c. Ordo est. Polystratus, & Hippoclides philosophi referantur, id est recitentur apte hoc loco, quia simile quiddam passi sunt, referantur dico, id est referendo dicantur, nati eodem die, & sup. secuti sectam eiusdem præceptoris, videlicet Epicuri, & coniuncti etiam communione patrimonij possidendi, & scholæ alendæ, & extincti eodem momento temporis sup. in vltima senectute. Quis non putet eam æqualem societatem fortunæ, id est rerum externarum, pariter ac amicitiæ genitam, nutritam, id est adultam, & finitam sinu ipsius concordiæ cœlestis, q d. merito nemo non putet, hoc est vnusquisque putat. Quapropter hoc fuerit potissimum .i. quæ fuerit potissima ratio, cur hoc, quod dictum est, eueniret potissimum, aut in liberis potentissimi regis, vtpote in filia Mithridatis, aut in rege clarissimo videlicet Prusia, aut in vate florentis ingenij .s. Simonide, aut Antipatro, aut in viris eruditissimis, vt in Athen. illo, & in his sectatoribus Epicuri Polystrato & Hippoclide, aut in homine sortis .i. conditionis ignotæ, vt in Strabone illo lynceis oculis prædito, ne quidem ipsa natura .s. naturans, vtpote artifex fœcunda omnis materię bonę, & malę, reddiderit .i. reddere possit rationem rerum .s. quę contigerunt. Non magis. Optimo pede progreditur ad recitanda mira, quę in ratione, aut ẽt vita carentibus natura producit dicens, Non magis sup. rõnem rerum supradictarum reddiderit natura, quam quid ita .i. cur, aut qua ratione, ipsa sup. dilexerit tantopere capreas siluestres, genitas Cretę .i. in Creta insula, (Sunt qui legant qui ita, certum enim est, qui quasi ablatiui casus è nominatiuo quid aduerbialiter sępe poni pro quomodo, vt. Qui fit Mecœnas &c. certum etiam est, quid ita particulam aptam interrogationi solere poni pro cur, aut quare, quo circa legam, qui ita nisi sequatur tantopere, nam ita tantopere dicendo videtur ita redundare. Quod non vacat, si quid ita pro vna ponatur particula) quas, scilicet capreas confixas sagittis natura deducit tantum non, id est non solum, suis manibus, id est naturali instinctu, ad auxilium salutare herbę dictami .i. scilicet nomine, quę in Creta sponte nascitur, efficitque, id est etiam vt ea, scilicet herba concepta, id est in ventrem redacta à capræ ipsæ capreæ respuant, id est eiciant, quasi expuendo, & euomendo vna cum herba, vulneribus .s. sagittarum, & ita non solum è ventre, sed vbicunque fuerint vulnera, & tela, & vim veneni, quo armari solent sagittæ. Aut (repete quid ita, id est cur) in Cephalenia insula, quãm Lusitaniæ vicinam hic Oliuerius videtur innuere, cum altera sit, aut saltem Cephalenia insula maris

eis Ionij, cum .s. ita sit, quo l pecora recreentur, vbique quotidie haustu aquæ, cur natura instituerit pecudes sedare sitim suam recipientes .s. in pulmonem, ventos ex alto .s. aëre, ore, aperto. ex maiore parte anni, quia non in suprema bruma, in ea .s. insula vacat illud in Cephalenia, aut in ea, nisi alterum gratia alterius positum dicas. Nã satis esset aut in Cephalenia &c. Neque tametsi aquæ ex aëre concipiunt in Hispania necesse sit dicere, pecudes illic solum aëre loco potus vesci, aut quapropter natura donauerit potissimum .i. maxime omnium aram in templo Iunonis laciniæ. Crotone .i. quod templum habet Crotone, quæ est ciuitas Calabriæ Iuno, cinere immobili ad omnes ventos quia peracto sacrificio, & incẽsa victima, vt hostia cinis derelictus in ara à nullo vento agitatur, vel quare natura voluerit alterã aquam .i. fontem vnum, in Macedonia, & alteram aquam .i. alterum fontem in agro caleno, iuxta cales oppidum Campaniæ Italicæ, possidere proprietatem vini, qua homines inebrientur. Nos debemus ista .i. huiusmodi miracula naturæ prosequi, non admiratione, quia non est mirum, si natura tantum potest, sed memoria: cum sciamus plurimus licentiæ .i. auctoritatis, aut potentiæ, cuius nõ constet nobis ratione, vendicari .i. appropriari sibi, ab .s. natura natnrantes, penes quam, id est in cuius potestate, consistit labor infinitus .i. officium immensum gignendi cuncta .s. quæ vult.

THEO. DICTAMI) Dictamus, est herba passim prouentens in creta, de cuius, vt inter naturæ miracula refert Aristoteles eadem quæ Valerius apud aratũ mallotes Zenodotus ἀκτὰ ὦδάλλιν Dictamum putat intelligendum vel ex eo, quod odorum vocat. Ad faciles enim partus hæc verba sufternitur, vnde Euphorion lesthias ea coranatas inducit. [In Macedonia) Vitruuius Archi tecton, & Plinius in Paphlagonia.

DE MIRABILI MAGNITVDINE, ET LONGITVDINE SERPENTIS.

*Gel. lib. vj. ca. iiij. Paulus Orosi. li. iiij. c. viij. QVAE quia * supra vsitatam rationem excedentia attigimus, serpentis quoque à Tito Liuio curiose pariter, ac facundæ relatæ fiat mentio. Is enim ait in Africa apud Bagradam flumen tantæ magnitudinis anguem fuisse, vt Attilij Reguli exercitum vsu amnis prohiberet, multisq. militibus ingenti ore correptis, compluribus voluminibus caudæ elisis, cum telorum iactu perforari nequiret ad vltimum ballistrarum tormẽtis vndique petitam, silicum crebris, & ponderosis verberibus procubuisse: omnibusq. & cohortibus, & legionibus ipsa Carthagine visam terribiliorem: atque etiã cruore suo gurgitibus imbutis, corporisq. iacentis pestifero afflatu, vicina regione polluta Romana inde summouisse castra, dicit belluæ corium cxx. * pedũ longum in vrbẽ missum.

* Pedes.

OLIV. TITO L.) Hoc miraculum Liuius narrat in secunda Decade primi punici belli, q̃ nos amisimus Aulus Gel. lib. vj. c. iij. Tubero, inquit, in historijs scriptũ reliquit, bello primo punico. Attilium Regulum consulem in Africa castris apud Bagradam flumen positis prœlium grande, atque acre fecisse aduerius Serpentem inusitatæ immanitatis. cumq. magna totius exercitus conflictione, ballistis, atque captapultis diu oppugnatum, eiusq. interfecti longum corium pedes cxx. Romam misisse, Plin. lib. viij. Nota est, inquit, in punicis bellis ad flumen Bagradam à Regulo Imperatore ballistis, tormentis, vt oppidum aliquod, ex pugnata serpens cxx. pedum longitudinis, pellis eius maxillæque vsque ad Bellum Numantinum durauere in templo. [Apud Bagradam fluuium) Qui prçter Vticam labitur, quç distat xxx. millia passuum a Carthagine. [Vsus amnis) Quia non audebant appropinquare milites fluuio, vt aquam inde haurirent. [Voluminibus) Quia longitudine caudæ corripiebatur milites complures, & ita illos præmebat, vt necaret. [Elisis) Dissipatis, laceratis. [Telorum ictu) Nam tela in eum contorta penetrare non poterant. [Ballistarum tormentis) .i. machinis quibus saxa maiora mittuntur, sed hoc loco ballista sine dubio videtur significare saxum maius, quod machina mittitur. & dicitur ballista βάλλειν à iacendo. vnde lectum est etiam ballistas talentarias esse .i. lxx. librarum saxa, vnde hoc loco sequitur. silicum crebris, & ponderosis verberibus, sed ballista à Græcis accipitur pro tormento mœnia concutiente, in qua significatione sç

pius inuentum est apud poëtas, Ouid. lib. j. de trin. Quam graue ballistæ mœnia pulsat onus. Luc. pro instrumento hastam quandam iaciendæ accepisse videtur, cum ait. Neque enim solis excussa lacertis, Lancea, sed tenso Ballistæ turbine rapta. Procubuisse, post quam tandem transfixa sagitta occubuit.

A T quia &c. Affert à cetera miranda naturæ serpẽtis ad Bagradum reperti stupendam longitudinem dicens. At .i. sed quia nos attigimus supra .i. in superioribus exemplis, excedentia rationem vsitatam .i. consuetam, quia multorũ ratio à vobis reddi non potest, mentio serpentis relatæ .i. recitatæ à Tito Liuio curiose pariter ac facundæ. fiat quoque .i. ẽt sup. à nobis. Enim pro quia, is .i. Titus Liuius ait anguem fuisse in Africa apud Bagradam flumen tantæ magnitudinis, vt prohiberet .i. arceret exercitum, Attili Reguli vsu amnis .i. aquatione & multis militibus correptis .i. raptim reuocatis ingenti ore .s. anguis, aut serpentis compluribus voluminibus .i. spiris, aut annulis caudæ elisi .i. effractis, cum nequiret perforari iactu telorum, ait supp. ipsam peritã (frequenter & anguem, & serpentem fœminino genere pronunciat Valerius) ad vltimum .i. tandem vndique .i. ex omni parte, tormentis ballistiarum .i. machinarum eiaculantium ligna, lapides, & similia procubuisse .i. prostratam esse crebris, & ponderosis verberibus silicum .i. lapidum durissimorum, & sup. ait, ipsam serpentem visam omnibus, & cohortibus, & legionibus sup. Romanis terribiliorem ipsa Carthagine, quam serpentem illam (si textus haberet, & Carthagine dicerem de cohortibus, & legionibus punicis loqui) atque dictus Liu. dicit serpentem summouisse .s. occasionaliter, Romana castra inde .i. ab eo loco gurgitibus .i. fluctibus aquarum imbutis .i. postquam imbuerat gurgites aquarum suo cruore, & vicina regione polluta .i. infecta, & corrupta pestifero afflatu corporis iacentis .i. prostrati. Dicit etiam Liuius corium belluæ .i. immanis serpentis longum cxx. pedes missum in vrbem .s. Romam. Sunt qui legunt, quod si est subauditur longitudine, vt sit longum longitudine cxx. pedum. ASCEN.

HYPOTHESIS SEQ. EXORDII.

Posteaquam de religione, ac deorum cultu disseruit stylum ad memorabiles tam Romanorum quàm alienigenarum gentium mores vertit. Tum vt cognoscantur, quæ nam Romanæ origo fuerit vitæ, eiusq; præsertim, quæ sub Tiberio Cæsare feliciter agebatur. Tum vt priscorum auctoritate noua instituta sancirentur.

VALERII MAXIMI
LIBER SECVNDVS.

DE INSTITVTIS ANTIQVIS. CAP. I.

DIVES, & Præpotens Naturæ regnum scrutatus, inijciam stylum tam nostræ vrbis, quã ceterarum gentium priscis, ac memorabilibus institutis. Opus est enim cognosci huiusce vitæ, quam sub * optimo principe felicem agimus, quæ nam fuerint elementa, vt eorum quoque respectus aliquid præsentibus moribus prosit.

* Tiberio

OLIV. DIVES & præpotens naturæ regnum) Incipit nunc secundus liber, in quo ferme hæc omnis continentur, instituta maiorum disciplina militaris, ius triumphandi, censoria nota, & virorum maiestas. Facit autem præfationem, qua nos reddit attentos, cum ostendat quibus primo de rebus dicturus sit, videlicet de institutis maiorum, quæ ad id pertinet, & vitæ nostræ præsenti eorum exemplis consulere possimus. Captat insuper beneuolentiam ab Imperatore Tiberio, cum dicat, quòd sub eius Imperio, scilicet viuatur ad confirmandum statum præsentem exempla hæc proficiunt. Vtitur vero transitione colore rhetorico, cum quibus de rebus dixerit, & de quibus dicturus sit breuiter ostendit, postquam inquit, de potestate naturæ superiori capitulo

es piculo diximus, nunc de priscis institutis dicere incipiemus. Sunt autem instituta,) Mores ratione, & consilio comprobati. Diues) Trium generum esse hoc loco aperte videmus, diua vero à diua inuenitor. [Iniciam stylum) Scribere incipiam. Nam iniicere est immittere, ijcere, imponere, ab in & iaceo, quasi intro iacere. Initiare vero imbuere sanctificare, innouare, hoc loco initere incipere significat, vnde initium principium. [Ceterarum.) Quia non domestica solum: sed externa quoque commemorabo. [Sub optimo principe) Scilicet Tiberio, nec sine adulatione h. d. [Elemẽta) Principia vnde quatuor elementa rerum omnium primordia philosophi esse voluerunt, quòd ab his gignerentur cuncta, & ideo per similitudinem cuiuslibet rei principium, non absurde dicimus elementum. [Præsentibus moribus) Nam vetera exempla præsentibus auctoritatem præstant, nam quanto maioris auctoritatis esse videbuntur hi, a quibus hæc documenta manauerint, tanto ea etiam nobis videbuntur esse sanctiora.

Diuer trium generum.

ASC. DIVES, & præpotens. congruo progressu, transit ad secundi libri farraginem hue argumenta. Nam in primo de rebus diuinis pulchro ordine tractauit, ita vt à Dei cultu, & mirabilibus ad naturæ miracula sit progressus: cum tamen natura sine Deo nihil possit, immo natura, quam naturantem vocant Deus ipsa, sit nunc autem, quæ proximæ ad res diuinas accedunt vetere instituta, ac mores hominum primo loco prosecuturus dicit. Ego scrutatus regnum naturæ diues, & præpotens (vnde patet, nomina in es neutrum genus non potuisse respuere, vt depositum tibi sospes erit &c.) inijciam stylum, id est scribendi munus, institutis. i. moribus viuendi priscis. i. veteribus, ac prioris seculi, ac memorabilibus. i. quæ & antiqua sunt, & memoratu digna tam nostræ. i. Romanæ vrbis, id est ciuitas hoc loco, quam ceterarum gẽtium. Enim pro quia, opus est, id est operæpretium elamenta. i. primas institutiones, & semina huiusce vitæ, quam agimus felicem sub optimo principe valet Tiberio cognosci, id est vt cognoscantur quænam. i. qualia fuerint. Si esset cognosce, aut cognoscere facilior esset ordo. Ideo opus est, vt respectus, id est consideratio, eorum, scilicet elementorum prosit, quòque, id est etiam aliquid, id est in aliquo moribus præsentibus, id est æui præsentis. Ideo enim antiqua legimus, vt si bona sint, imitamur.

DE NVPTIIS.

Cic. lib. 1. de diu.

APVD antiquos * non solum publice, sed etiam priuatim nihil gerebatur, nisi auspitio prius sumpto quo ex more nuptijs etiamnum auspices interponuntur, qui quamuis auspitia petere desierint: ipso tamen nomine veteris consuetudinis vestigia vsurpantur. Fœminæ cum viris cubantibus sedentes cœnitabãt, quæ consuetudo ex hominum cõuictu ad diuina penetrauit: nam Iouis epulo ipse in lectulum, Iuno & Minerua in sellas ad cœnam inuitabantur. Quod genus seueritatis ætas nostra diligentius in Capitolio, quàm in suis domibus seruat: videlicet quia magis ad rem pertinet Dearum, quã mulierum disciplina contineri, quæ vno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiæ honorabantur, Existimabant enim cum præcipuæ matronæ sincera fide incorruptum esse animum, qui post depositæ virginitatis cubile, in publicum egredi nesciret, multorum matrimonium experientiam, quasi legitimæ cuiusdam intemperantiæ signum esse credentes.

OLIV. APVD antiquos) Hoc institutum apud Liuium lib. j plana dignosci potest, vbi dicit non prius regnum acceptũ fuisse à Numa Põpilio secundo Rom. rege, quàm Deos auspicijs illa consuleret. Is .n. loco edito ascendens lituo spatia descripsit in cœlo ab oriente, ab occidente, à meridie, à septẽtrione, prospiciens quantum oculi fere poterant, & partem ab oriente appellauit anticam, ab occidente posticam, à meridie dextrã, à septentrione sinistram. deinde cum oparto aspire stetisset, animo concepit, quæ auspicia, & qua parte mitti vellet, quibus missis, continuo rex creatus est, & in regnum acceptus. [Auspitio) Ab aspectu auium, quod propter earum aspectum, intelligebatur, quid placeret displiceretue Dijs. [Ipso tñ nomine,) Quis eo

Auspicandi consuetudo.

quod auspices appellantur tametsi auspicia non petant, apparet tamen eos aliquid ex consuetudine maiorum, qui omnibus in rebus auspicijs vtebantur retinere. Vnde Lucanus in receptione Martiæ Catonis ait. Contentique auspice Bruto. [Auspicia.) Ab auspiciendis auibus, vt dixi, siue præpetibus, siue oscinibus, nam præpetes aues erant, quæ volatu suo futura prænunciabant: oscines vero, quæ non volatu tantum, sed etiam garritu significabãt, quæ illa re viderentur. [Fœminæ,) Hoc institutum satis abhorret a consuetudine nostra, & in decorum est, vt viri cœnantes recubent quam consuetudinem adhuc Græci retinent: cubito enim innixi siue prostrati, & iacentes epulantur. [Sedentes.) Viri quidem recubabant strati, mulieres vero sidebant Legitur in vita Catonis, quod paulo antequam se vitæ interimeret, sedens cœnauerit, quemadmodum post ciuile bellum consueuerat. nã ante, nisi cum dormiret, semper stabat, vel nunquam iacebat. [Cœnitabant.) Quia vt refert Seruius, & Iuu. testatur apud maiores prandia non fuerant in vsu. vnde Iuu. Auis fercula septem, secreto cœnauit auus, & sunt qui dicant primum qui prandij consuetudinem in vrbem Romanam introduxerit fuisse Marium propter illud carmen, Exul ab octaua Marius bibit, ego vero ante Marium, & priscum, & Arpinatem prandia in vsu fuisse legi Plin. lib xxxiij. vbi loquitur de Quinto Aelio Tuberone L. Pauli genero Q. Aelium, inquit, cum legati Aetolorum in consulatu prandentem in fictilibus adijssent missa ab his vasa argentea, non accepisse. Constat autem hunc Aelium multo ante fuisse quam Marium. [Conuictu.) Iam temporibus Valerij hæc consuetudo senium aboleuerat apud homines, sed in epulo Iouis adhuc seruabatur. erat autem epulum Iouis, quod alio nomine lectisternium dicebatur. In Capitolio enim stratis tribus lectulis, conuiuium apponebatur tribus Dijs, Ioui, Iunoni, & Mineruæ, vel vt tradit Liu. sex, vt paulo infra Iuppiter vero, id est simulachrum Iouis statuabatur in lectulo recubans Iuno, & Minerua in sellis considerabant, sed appositis epulis, non ipsi Dij, sed septem epulones conuiuia celebrabant, Quare autem inuenta fuerint lectisternia Liu. lib. v. docet. Dicit enim grauis pestilensque omnibus animalibus æstas excepit vrbem. cui insanabili perniciæ, quando nec causa, nec finis inueniebatur, libris Sibyllinis ex senatusconsulto adijt sunt duumuiri sacris faciundis lectisternia, tunc primum in vrbe Romana facta per dies octo Apollinem, Latonamque, & Dianam, Herculem, Mercurium, atq; Neptunum tribus, quam amplissime tum apparari poterant stratis lectis placauere, priuatim quoque id sacrum celebratum est tota vrbe patentibus ianuis promiscuoque vsu rerum omnium in propatulo posito, notos, ignotosq; a passim aduenas in hospitium ductos fuerunt, & cum inimicis quoque benigne, & comiter sermones habitos iurgijs, & litibus temperatum. victis quoq; dempta in eos dies vincula, religioni, deinde fuisse quibus eam opem intulissent vinciri, Augustinus quoque de ciuitate Dei de his mentionem facit. [Conuictu.) Alio nomine conuiuium dicimus, nam a conuiuendo dicitur eò quòd inter se conuiuere soleni, est enim conuiuere simul viuere. [Quod genus) Ætate nostra inquit consuetudo illa minima seruatur. [Quia magis.) Plus auctoritatis habẽt exempla Deum, quam mulierum. [Quæ vno contentæ matrimonio fuerunt) Homines sic existimant. id esse verissimum pudicitiæ signum vno, postquam semel tantum cum viro vixerint, & vno contentæ marito, & ita est profecto. nam vt inquit Iuuenalis, Ocius illud extorquebis, vt hæc oculo contenta sit vno. Eiusmodi autem mulieres, quæ vno tantum matrimonio contentantur, μονόγαμοι græce dicuntur, id est monogamæ, vnius matrimonij. [Corona pudicitiæ honorabantur,) Quasi pudicissimæ dicerentur. [Matronæ) Sup. quæ non transierant ad secunda vota. Sincera fide) Pura, sincerum dicitur purum, quasi sine cæra, sicuti mel purum dicimus, quod sine cæra est. [Post deposito virginitatis cubile,) Id est post primas nuptias, in quibus virginitas deponitur. [In publicum egredi) Nesciret publicari. [Legitimæ intemperantiæ.) Quia licebat quidem secundas, vel tertias agere nuptias, sed tamen non suspitione fiebat libidinis cuiusdam intemperatæ, & ideo legitimam intemperantiam appellat.

Lectisternium.

ASCEN. APVD antiquos. Memoraturus instituta antiquorum bene auspicatur ab auspicijs nuptiarũ, vt quod sint antiquissimũ, & firmissimum in humana societate vinculum. Docet itaq; primum curis, qui nuptijs præest est parte, vt viri auspex dicatur. [Nã quæ fœminæ præest pronuba dicitur) Quia inqt antiqui nihil sine auspicio faciebant. Ordo est. Nihil. i. nulla res, nullũmue negocium gerebatur apud antiquos. i. priscos Romanos, non solum publice, sed ẽt priuatim. i. in re priuata, nisi sumpto prius ex quo more auspices.

auspices interponuntur ét nunc nuptijs, qui.s.auspices, q̃ uis desierint petere auspicia, tñ vestigia veteris consuetudinis vsurpantur .i.in vsum adducitur ipso noie. Fœminæ &c. quia post matrimoniú sequitur conuictus, narrat conuiuendi modú dicens, fœminæ cœuitabát sup. apud antiquos (quod ex titulo intelligitur) cum viris cubantibus.i.incuiuefitis, & fere iacentibus, quę cósuetudo penetrauit.i.penitus transiuit á conuictu.i.cóuiuijs hoium. ad diuina.i.res diuinas, hoc est ad sacrificia & officia, quę adhibébantur dijs. Ná in epulo.i.solénni epulatione, & visceratione, Iouis .i.qđ sup.noie Iouis offerebatur in téplum, ipse.s.Iuppiter tanq̃ princeps, vt a quo facta est denominatio, inuitabatur ad cœnam sup. in lectulum.i.vt cum simulachro suo, quod in lectulo erat ad epulum appositum, dignetur adesse in lectulo, & Iuno & Minerua. (Tres.n.illi inter magnos Deos habebantur) inuitabátur in cœnam in sellas.i.vt descendant in sellas.i.sedes (ná sella pro sede dicitur.) Quod genus seueritatis (vt.s.fœminę, quæ proniores sunt ad cubandum sederent viris cubantibus) ætas nostra seruat diligentius in Capitolo.i.in sacrario summorum deorum, quale túc erat in Capitolio, quam in domibus suis.i.priuatis, videlicet .i.videre licet cur id fariat, qui pertinet magis ad rem.i.vtilitaté contineri.i.constringi disciplina dearum mulierum. Alij legút disciplinam, vt sic disciplinam dearum cótineri .i. obseruari magis quam mulierem. Quæ vno &c. Videtur narrando ordinem rerų respexisse. Nam primo nubent fœminæ deinde cú viris cœnitát. tum si iis contingit, vt viris superstites sint, aut viduæ manét, aut ad secundas transeunt nuptias, laudat aút eas quæ vnis contentę fuerint nuptijs, quas & religionis nostræ principes sic laudant, vt in iuuenculis presertim secundas non damnent, melius.n.est nubere, q̃ viri. Ordo est. Vero pro sed fœminæ sup. quæ fuerant contentæ vno matrimonio, honorabantur.i.ad honorem coronabátur corona pudicitiæ. Enim pro q̃a, maiores sup. nostri existimabant.i.indicabant eum animum præcipuæ matronæ esse incorruptum sincera fide.i.propter sinceram fidem, qui sup. animus, nesciret egredi in publicum.i.nolit per secundas nuptias cóspectus mortalium exponi, post cubile virginitatis depositæ .i. postq̃ in primo matrimonio virginitatem deposuerat, credentes experiétiá multorų matrimoniorų esse signum cuiusdam intemperantiæ.

DE PRIMO REPVDIO.

Gel. li. iiij. cap. iij. Dion. lib. ij.

REPVDIVM inter * vxorem, & virum, à condita vrbe vsque ad vicesimum & quingétesimum annum nullum intercessit. Primus auté Spurius Carbilius vxorem sterilitatis causa dimisit. Qui quanquam tolerabili ratione motus videbatur, reprehensione tamen non caruit: quia nec cupiditatem quidem liberorum coniugali fidei præponi debuisse arbitrabátur. Sed quo matronale decus verecundiæ muniméto tutius esset, in ius vocáti matronam, corpus eius attingere non permiserunt, vt inuiolata manus alienæ tactu stolæ relinqueretur.

OLIV. REPVDIVM.) Dicit hoc institutum apud antiquos seruatam fuisse. Cétesimum, & quinquagesimú annum. Aulus Gelius dissentit à Valer. lib. iiij. cap. iij. Dicit.n. memoriæ traditú est quingentis ferre annis post Romana códitam, nullas rei vxoriæ, neq; actiones, neque cautiones in vrbe Romana, aut in latio fuisse, qm̃ profecto non desiderabantur. nullis ét túc matrimonijs diuertentibus: Ser. quoque Sulpicius in libro quem cóposuit de dotibus, tum primum cautiones rei vxoriæ necessarias visas esse scripsit, cum Spurius Carbilius, cui Ruga cognomentú fuit, vt nobilis diuortiú cum vxore fecit, quia liberi ex ea corporis vicio non gignerentur anno vrbis conditæ quingentesimo vigesimo tertio, M. Attilio, P. Valerio consulibus, atq; is Carbilius traditur vxorem, quam dimisit, egregie carissimamq; more eius gratia habuisse, & iusiurádi religioné ain, atque amori præuertisse, quòd iurare à césoribus coactus erat, vxoré se liberorum habédorum gratia habiturum. Alio loco dicit idé Gellius hoc diuortium fecisse de amicorum consilio, quòd sterilis esset Dion. Qđ auté ait, hæc de mulieribus pulchre se habuerit, testis fuit diuturnitas. constat.n. intra quingentos viginti annos nullú Romæ fuisse diuortium, centesima, & tricesima olympiade cósulibus M. Póponio & C. Papirio, qui primus vxorem suam dimisisse dicitur, Spurius Carbilius vir non obscurus iurare coactus à censoribus liberorum gratia se matrimoniú colere, erat aút ei cóiux sterilis, quo tñ facto quanquam necessitaté populo inuisus fuit. [Sterilitatis causa.) Vitio corporis, quòd videlicet filios non cócipetet. [Vocan,) Scilicet viros, q̃ uia nónulli diuortium fecerint, hoc tñ inst.tutú seruauere, vt matronarų corpora, quæ in ius vocaréntur, ab obstetricibus non pertractarentur, vt pudicitiæ decus inuiolatú maneret, hoc aút fiebat, qñ mulier, quæ sterilis esse dicebatur, nó sua causa hoc fieri dicebat, & ideo adhibebantur obstetrices, quę illius corpus pertractarét, sed earų, q̃ in ius vocabátur, nó pertractabát. [Inuiolatæ stolæ.) Nolebant ne vesté quidé attingi mulieres in ius vocatæ, vt honor mulieris omnino seruaretur, & stolæ casus nominatiuus est, & grę cum ἡ στολή, τῆς στολῆς hæc stole, huius stoles, & proprie vestis muliebris ad talos vsque demissa.

REPVDIVM. Locutus de fœminarú in matrimonio honestate: affert à virorum patiétiam, qui multis annis libellum repudij dare ignorauerant dicens. Nullum repudium.i.nullum dissidium, nullaque separatio per repudiationé alterius cóniugum intercessit.i.interuenit inter vxoré, & virum, vsque ad vigesimú, & quingentesimum annum ab vrbe condita, duorum ordinem immutat, nam moris est prius viros, quá mulieres dicere. & post centum numerum minorem postponere. Verum alij textus hńc centesimú quinquagesimum. Aút pro sed, Spurius Carbilius dimisit primus vxoré causa sterelitatis, q̃ q̃ videbatur motus róne tollerabili, tñ non caruit reprehensione, q̃a maiores supple arbitrabátur, ne quidem.i.non ét liberorum cupiditate debuisse ꝓponi fidei coniugali, qua.s. indissolubilitas promittitur, sed quo.i.vt decus matronale.i.mulieris, quæ vt mater fiat, licet facta non sit, nupserit, esset tutius munimento verecundiæ non permiserút vocanti.s.viro matronam.i.vxorem suam in ius.i.ad iudicem, vt dicta causa sterilitatis legitime daret libellú repudij, attingere corpus eius.i.non permiserunt experiri, an sterilis esset, vt ipsa inuiolata tactu manus alienę relinqueretur stolæ.i.vesti matronali.i. non priuatur ob repudium, sui potius sic. vt stole.i.vestis matronalis relinqueretur inuiolata tactu manus alienæ. ASCEN.

CENTESIMA) Vigesimum legendum videtur, ex Dionysio, Seruio Sulpicio, Gellioque. THEO.

DE VSV VINI MVLIERIBVS INTERDICTO.

VINI vsus * olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam venerem esse consueuit. Ceterum vt non tristis earum, & horrida pudicitia, sed honesto comitatis genere temperata esset, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura vsæ sunt, & quo formam suá concinniorem efficerent, summa cum diligentia capillos cinere rutilarunt. Nulli.n. tunc subsessores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur: sed pariter & videre sanctæ: & aspici mutuo pudore custodiebantur.

Diony. li. ij. Plu. lib xiiij. cap. xiij. Gel. li. x. ca. xxiij. Ibidem. li. vi. cap. xiij.

VINI vsus.) Hoc institutum, quod apud maiores fuit nó memoria solú, verumetiam laude vt esse dignissimú, qđ mulieres Romanæ sine vsu vini fuerint, idque Val. valde probat, sicut & probandum est, hoc aút ideo consueuerunt, quia videlicet ad inconcessam libidinem proximus sit gradus. nam vbi vino calent mulieres, facile labuntur in libidinem, vnde Terent. sine Cerere, & Baccho friget Venus. putabant ergo mulieres pudicas esse posse, si vino se abstinerent, & sine dubio vinum est magnum libidinis irritamentum: vnde Aulus Gellius de noctibus atticis dixit non minori pœna affici consueuisse mulieres, quæ vinum bibisse deprehenderentur, quam si aut probrum, aut adulterium commisisset. pœna aút capitalis erat Dion. quoque libro.j. Delinquens inquit vxor in aliquo iudice, & magnitudinis pœnę dominum sortiebatur eum, qui læsus erat. cognati namque simul cum viro de his iudicabant, in quibus erat corporis corruptio, de eo, quod peccatorum omnium videtur Græcia minimum, si qua inuenta esset mulier vinum bibens, nam vtraque hæc mulctari morte concessit Rom. Metel. quia vxore vinum bibisse deprehendit, eam interemit. Romæ autem, & in vniuerso latio, vino, quod prisca lingua temetum appellatur mulieres abstinebát, vnde etiam abstemiæ dictæ sunt lauretam passum, murenam, pro vino bibebant, cognati eorum osculum afferebant, vt si vinum bibissent deprehendere possent. [A libero patre intemperantię.) Ex ebrietate proficisci libido. [Libero Baccho.) Nam liber ille videtur OLIV.

Liber vt de Baccho.

videtur esse, qui vini aliquanto plus sumpserit, quam necesse foret, vtpote omnia sibi licere existimans, & hinc liber nomen accepit. [Comitatis genere.) Temperata essent indulgentibus, suauitatis, seueritas, & remissio duæ sunt extremitates, comitas media est inter vtranque. nam omnis virtus semper in medio duarum extremitatum posita est. seueritas est, cum aliquos ne punctum quidē à veritate discendit. Remissio eū omnia animi quadā oblectatione remittit, comitas vtranque tēperat extremitatem: nam & si seueritas virtus est, non tamen vsque adeo ad calculum redigendi sunt mores. [Concinniorem.) Cōuenientiorem, speciosiorē, nec à cano deducitur, vt quidam existimant, quod si esset, concinus penultimam breuē haberet, quæ lōga est, sed cinna erat potionis genus, quòd è diuersis rebus fieri solebat, quę rerum varietas suauem potionem reddebat, vnde concinum dicitur conueniens, & congruū, & cōcinare significat facere, Plautus auceps priusquam escam effundit cōcinauit areā [Capillos cinere rutilarunt.) Hāc consuetudinem & muliere, nostræ facile seruant, vt cinere calefacto rubicundos capillos reddant. [Rutilarunt.) Rubicundos reddiderunt: nā rutilum dicimus rubicundum, fulgidum, clarum coruscum inde Rutilare. fulgere, rubicundum facere. [Nonnulli) Enim occurrunt tacitæ, quæstioni, q. à diceret aliquis, hoc viros vxoribus nō debuisse permittere, quæ fortasse his ornamentis formosiores factæ, amores aliorum in se elicere potuissent, & iuuenū animos solicitare. respondit ergo Valerius dicens, ideo rōcessisse viros mulieribus hunc ornatum, q. à adulteros nō metuebāt. [Tunc) Illis tēporibus, cum pudori maximus honor habebatur. [Subsessorum.) Insidiatorū, subsessor proprie dicitur, qui delitescit ad alium occidendum per insidias: nam subsidere dicuntur qui vias obsident, vt per insidias viatores intercipiant. Virgilius, subsedit adulter: vnde hoc loco pro expetitoribus alieni tori accipitur, & est substantiuum nomen subsessor, soris. [Videre) Et Hæc duo custodiebantur mutuo pudore, & vt mulieres castæ viderent adolescentes, & pariter castæ viderentur ab ipsis.

subsessor

ASC. VINI vsus.) Quod ad conuictum pertinet docet abstemias fuisse matronas. Romanus dicens. Vsus vini fuit olim ignotus fœminis Romanis. s. ne prolaberentur in aliquod dedecus (quia vt dicit Naso) Turpe iacens mulier multo malefacta lyeo, sed aliā causam affert, quam & diuus Hieronymus sic affert. Vēter mero æstuās facile despumat in libidinem, vnde addit. Quia proximus gradus intemperantiæ consueuit esse à libero patre. i. vino, vt sic. iuuentor pro inuento, ad Venerem incontinentem. i. ad coitum illicitum, vt in adulterio, si potę enim mulieres, magis calent, & minus verentur. Ceterum vt pudicitia earum esset non tristis. & pro. i. horrida. i. inculta, & aspera aspectu, sed esset tēperata honesto genere comitatis. i. suauitatis in maioribus ipsæ fœminę Ro. vsæ sunt, & . i. simul auro abundante. i. ornatu, seu mūdo aureo frequēti, vt in anulis, & monilibus, & multa purpura. i. purpureo indumento, & hoc maritis indulgentibus. i. ex indulgētia quadā ipsis ea concedentibus, aut suppeditantibus. Et quo. i. vt efficerent formam suam concinniorem. i. compositiorem, ipsæ fœminæ rutilarunt. i. rutilos, ac rubicundos, effecerunt cum diligētia. i. accurate capillus sop. suos cinere. s. calefacto, aut ad lixiuium faciendū cō parato. Id autem tunc sine iactura pudicitiæ faciebant. Enim pro quia, nulli oculi subsessores. i. insidiatores alienorum matrimoniorum metuebantur tunc, sed oculi custodiebantur tunc pariter, & videre sancte. i. sine corruptione turpis desiderij, & aspici mutuo pudore. i. seruata honestate, tā in aspicientibus, quàm in aspectis.

THEO. CAPILLOS rut.) Rutili coloris studiosæ mulieres anti quæ fuerunt: vnde Rutiliorum cognomina traxerunt, vt Affranij testimonio docet Festus.

DE SACELLO DEAE VIRIPLACAE.

QVOTIES vero inter virum & vxorem aliquid iurgij intercesserat, in sacellum Deæ viriplacæ, quod est in Palatio, veniebant: & ibi inuicem locuti, quæ voluerant, contentione animorum deposita concordes reuertebantur. Dea nomen hoc à placandis viris assecuta fertur, veneranda quidem, & nescio an præcipuis, & exquisitis sacrificijs colēda: vtpote quotidianæ, ac domesticæ pacis custos, in pari iugo charitatis ipsa sui appellatione virorū maiestati debitum, ac fœminis reddens honorem. Huiusmodi inter coniuges verecundia, quid inter ceteras necessitudines, nonne apparet consentanea? nam * vt minimo iudicio maximam vim eius significem, aliquandiu nec pater cum filio pubere, nec socer cum genero laudabantur. Manifestum igitur est tantum religionis sanguini, & affinitati, quantū ipsis Dijs immortalibus tributum. quia inter ista tā sancta vincula, non magis, quàm in aliquo sacrato loco nudare se nefas esse credebatur. Cōuiuium etiam solenne maiores instituerunt, idque Charistia appellauerunt, cui præter cognatos, & affines nemo interponebatur: vt si qua inter necessaria personas querela esset orta, apud sacra mensæ, & inter hilaritatem animorum, fautoribus Concordiæ adhibitis, tolleretur.

*Cic li. j. de offic.

OLIV. IN VICEM locuti.) Vt verbi gratia, si dixissent, non recte fecisti, qui me verbo læsisti, nec tu quidem, quæ male respondisti, sed hoc tibi remitto vir inquit, & ite ignosco tibi ait vxor, & hoc modo placati inde discedebant. [Quotidianæ.) Quia sępe accidere solet, vt inter virum, & vxorē aliquid oriatur, non satis sincerū. [In que pari iugo.) Coniunctione, & pari copula viri, & vxoris, & bene pari, quia quātum vir vxori, tātum & vxor viro debet. [Sui appellatione.) Quæ partē virorū, & partē cōtinet fœminarum: nā in eo quod dicit, viri partem, ostendit virilem, in eo qđ vniuersum nomen fœminini generis est, partem continet mulieris. habet igitur prolationem fœminini generis, sed & masculinū inclusum. [Necessitudines.) Necessitudo dr̄ coniunctio tam sanguinis. quam amicitiæ, plerūque etiam necessitatē significat. [Cōsentanea.) Congrua, conueniens. [Nam mi.) Hoc, inq̄t, exemplo maximo potest esse iudicio, quāto in honore habita fuerit pudicitia. [Minimo) Quia res quāuis minima sit tamē vim maximā habet. [Filio pub.) Filio adolescenti erat enim puber, qui ad adultā ętatē peruenit, qua xiiij. anno terminatur, à pub. s. corporis pudenda dictus, quod ea loca tunc primū lanuginē ducunt, qui tūc puberes esse putabātur cum xiiij. annū impleuerint, quāuis alias nondum pubescant, tunc tamen ex habitu corporis pubertatem ostendunt, & generare possunt. dicitur etiam pubis, vnde eius cōpositum hic & hæc impubis Virg. impubis Iuli dixit. pubes vero collectio iuuenum, hoc est iuuētus, vt studiosa pubes ipsa quoq; ætas pubes dicitur, & pubertas. pubes lanugo barbæ pars pudenda corporis. Cic. libro offic. primo, cap. de verecundia. Quid inquit, more nostro venustius cum parentibus puberes filij, cum soceris gn̄i, p̄sertim natura ipsa magistra. [Nudare.) Deponere vestimenta quibus depositis, quodammodo pudorem deponebant. sicut scribit Heliod. mulier simul cum veste pudorem exuit. [Sanguini,) Ad id refertur qui dixit pater cum filio non lauabantur. [Affinitate.) Ad id quod gener cum socero. [Conuiuiū etiam sollenne.) Triplex est conuiuium. s. philosophicum, cui tantum philosophi, & sapientes inter suos, de scientijs disputantes, alterum politicum. i. ciuile, quod fit à ciuibus, & ad hoc inuitātur affines, & cognati, fit autem maxime in festis sollennibus, vt puta in festis natiuitatis, & similibus. Tertium vulgare appellatur, quod vulgaribus fit. sed de politico loquitur hoc loco, quod autem debeant esse conuiuæ. Aulus Gellius declarat lib. xiij. cap. x. Sollenne à solo, & anno dicitur sollennis, quod semel in anno celebrari consueuerit, sępe etiam pro singulari accipitur. [Charistiam.) gratificationem a græco deducitur, nā χαρίζομαι gratificor significat. [Interponebatur.) Nemini interesse licebat. [Necessarias.) Necessitudine cōiunctas, nā illos necessitate cōiunctos dicimus, qui vel amicitia, vel propinquitate, vel affinitate copulati sunt. [Sacra mensæ,) Id est epulas, nam oīa, quæ mēsis apponuntur, sacrata putabantur: q. à ex his antequā vescerentur, primitias semp Deo offerebāt. [Fautoribus) Scilicet cognatis, & affinibus & q. à erāt inter se sanguine coniuncti, ideo fauebāt potius concordię.

ASCEN. QVOTIES &c.) Affert aliud institutum maiorū circa Viriplicam Deam, in cuius sacellū, conuenientes cōiuges post dissidium reconciliabantur, sed quia à placando viro Dea nomē sortiebatur licet viri se placabiles exhibębāt, tamē eorum maiestas seruabatur, & muliebris honor nō imminuebatur, honestum. n. ex vxori virū placari. Ordo est. Vero. i. est quoties aliquid iurgij intercesserat inter virum & vxorem, ipsi veniebant in sacellum. i. paruum templum Deæ Viri placæ, quod est in palatio. i. vico illo antiquissimo Romæ, quem Euander coluisse dicitur, & ipsi locuti ibi, Inuicem. i. vltro, citroq; ne, quæ voluerunt, hoc est declarantes causam iurgij, aut iniuriæ alteri illatæ, & quomodo læsus, aut læsa velit placari, ipsi reuertebantur. s. domum concordes, & hoc contentione animorum deposita, Dea fertur assecuta. i. obtinuisse hoc nomen. s. Viriplacę, à viris placandis. s. pacatis faciēdis (& ita penul.

penol.est longa,quæ à placeo esset breuis.)Quidem.i.certe vene rands sup.est ea Dea,& nescio an colenda sup. sit,sacrificijs præcipuis,& exquisitis,vtpote custos.i.conseruatrix pacis quotidianæ,ac domesticæ,in pari.i.consimili iugo charitatis.i.dilectionis teddés ipsa appellatione sui.i.ipso nomine,quo appellata est,ma iestati sirorum,ac fœminis debitum honoré,quia licet viri summissius in hoc agebatur,quod ad mulieres petitionem in sacellū descendebant,& forte magis placari cupiebant,qua mulieres placare, quinetiam sæpe viri non placabantur, sed placabant ipsas coniuges,tamen quia à viris placandis Dea nomen sortita erat, sexui maiestas seruabatur.Huiusmodi &c.docet ex antiquo instituto verecundiam,quàm inter coniuges superiori exemplo comprobauit,ceteras quoque necessitudines dicere, vt parentum erga liberos dicens. Huiusmodi verecundia inter coniuges, quid sup. facit inter ceteras necessitudines .i. necessarias coniunctiones,vt sunt sanguinis,& legum,nonne apparet consentanea sup. rationi hoc est congrua,& decens, quasi dicat maxime. Nam vt ergo significem notificem,& declarem, maximam vim.i.potestatem eius .s. verecundiæ inter necessarios ceteros iudicio minimo.[Est autem honesta antithesis maximá,& minimos) nec pater lauabatur aliquandiu cum filio pubere .i. pubescente,nec socer.i.maritus vxoris lauabatur cum genero, ne videlicet aspectu turpitudinem maxime incestam prouocarentur.Igitur quia hoc cauabant manifestum est tantum religionis.i.casti timoris,& obseruantiæ tributum sup.esse sanguini propter patrem,& filios,& affinitati propter socerum,& generum,quátum ipsis dijs immortalibus. [Quia)Credebant esse nefas se nudare inter illa sancta vincula.i.necessitates dictas, non magis(legendum puto magis, aut maius sine negatione) aut non minus quàm in aliquo loco sacto.[Conuiuium &c.) Affert aliud institutum inter necessarios quod ad concordiá reconciliandá maxime pertinebat dicés.Maiores.i.superiores Romani,instituerunt et conuiuium.i.epulum sollenne,& appellauerunt id Charistiam.i.gratificationem,cui.s. conuiuio nemo interponebatur præter cognatos,& affines.[Vt si qua)Querela esset orta inter personas necessatis.i.consanguinitate,aut affinitate coniunctas,sup.ea tolleretur.i.amoueretur, aut aboleretur apud sacra.i.sacras cæremonias mésæ,& inter hilaritatem mensæ, & hoc fautoribus concordiæ adhibitis. Quia aderant semper fautores concordiæ,ad quos lis referebatur.

DE HONORE IMPENSO SENIBVS. A IVVENIBVS.

Quadã Gel. li 9. cap 11 & Ouid. li 5. Fasto.

SENECTVTI iuuentus * ita cumulatum,& circūspectum honorem reddebat, tanquam maiores natu adolentiū cōmunes patres essent.Quocirca iuuenes,Senatus die,vtique aliqué ex patribus C.aut propinquum,aut paternum,amicū ad curiam deducebant,affixique valuis expectabant, donec reducendi officio etiam fungerētur qua quidē volūtaria statione,& corpora,& animos,ad publica officia sustinēda impigre roborabant,breuique processu morarum, claram in lucem virtutum suarum verecunda laboris meditatione,ipsi doctores erát.Inuitati ad cœnam diligenter quærebant, quinam ei conuiuio essent interfuturi,ne senioris aduentum discubito præcurrerēt: sublataque mensa priores consurgere,& abire patiebātur è quibus apparet cœnæ quoque tempore quàm parco, & quàm modesto sermone his præsentibus soliti sint vti.

OLIV. *Senectuti habitus honos.*

SENECTVTI,) Ita,inquit,adolescentis in honorem habuere senes, vt cōmunes adolescentibus patres esse viderentur: nam,vt inquit Gellius,nulli rei maior honos tribui q̃ ætati solitus. Maioresque natu à minoribus colebantur ad Deum prope,& parentum vicem,atque omni in loco,omnique specie honores priores,potioresq; habiti sunt,à conuiuio quoque,vt scriptū est antiquitatibus,seniores à minoribus domum reducebantur,eumque morem accepisse Rom.à Lacedæmonijs traditū est, apud quos Lycurgi legibus maior omnium rerū honos maiori ætati habebatur, sed postquā Soboles ciuitati necessaria visa est, & ad prolem populi frequentandam præmijs,atque inuitamētis vsus fuerit:tunc ante lati quibusdam in rebus, qui vxorem,qui liberos haberét,senioribus,neque liberos,neque vxores habentibus sicuti capite legis Iuliæ priori, & consulibus fasces sumendi potestas fit,non qui plures annos natus est, sed qui plures liberos,q̃ collega,aut in sua potestate habet,aut in bello amisit:sed si par vtrique numerus liberorum est,maritus, aut qui in numero maritorum est præfertur:si vero ambo mariti, & patres totide liberorū sunt,tum ille pristinus honos instauratur, qui maior natus est prior fasces sumit. Super his autem qui, & cælibes ambo sunt,aut parem numerum filiorum habent, aut mariti sunt,& filios non habēt, nihil scriptum in lege de ea re est solitos tum audio qui lege potiores essent fasces primi mensis collegis cōcedere,aut longe ætate prioribus nobilioribus multo,aut secundum consulatum ineuntibus.[Cumulatum.)Plenum,præfectum,amplum.[Circunspectum honorabilem,)Quod omni ex parte diligēter obseruarent.[Quo circa iuuenes.)Quod senatus,haberetur, videlicet seniores cū in curiam congregabantur.[Patribus consc.multi sunt,qui existimant,omnes senatores ab initio constitutæ curiæ patres conscriptos fuisse appellatos, quòd omnes vno tempore simul scripti essent:sed vehementer falluntur:nam vt tradit Liu.Romul.ab initio curiam instituit, & cētum delegit senatores,siue quòd numerus ille sufficere videbatur, siue q plures non erant,q delegi possent:deinde cū imperium R.auctum esset,& opus esset pluribus consulentibus,alij centū additi sunt,regnante Tarquinio Prisco,qui superioribus additi sunt appellati conscripti.s.cum alijs scripti, deinde procedēte tempore, omnes conscripti sunt e appellati,patres autem dicti,quòd non secus patriæ curam habebant, quàm patres filijs habent: senatores vero à senectute.[Affixi)Ostendit diligentem curam adolescétem, vt nec punctum quidem horæ à valuis descenderent. affixi ergo inhærenter.[In statione.) Appellat expectationem illam quādam stationem,ná stationes loca sunt ante fores castrorum, vbi stare custodes castrorum cōsueuerunt,& à stando dictæ sunt stationes quanquam & ipsi custodes stationes sæpe vocantur. Statio quoque vbi ad tempus stant naues,ná portus est vbi hyemant in motus ab accessu ventorum: voluntaria autem dicit ad differentiam stationis castrorum,nam sorte excipiebantur. qui custodias facerent,& sicut illa fortuita.s.sortem,ita hæc voluntaria statio erat. [Corpora.)Ad sustinendos labores.[Alios)Ad perseuerantiam. [Impigre.)Prompte,strenue [In lucē)In manifestatione.[Exercitatione)Ná Græci dicūt μελετᾶν,quod nos meditor:inde μελέτη meditatio, qñ adolescentes principium alicuius actionis ineūt, antequam ad ré ipsam tractandá veniant,nō nihil ingenium suū, & vires exercebant,& appellatur meditatio.i.exercitatio,vt cum iuuenes in Campo Martio exercebantur equum ascēdere, iaculum mittere cursu,palestra contendere,& hæc quædam præludia dicebantur.i.meditationes.[In lucem) Cū tempus esset,in quo virtutes suas ostentare possent.[Ipsi do.) Quia magno in honore senes habebantur, & ea prosequebantur, quæ ad maiestatem eorum venerandá pertinebant,doctores efficiebantur.[Inuitati ad.) Hoc quoque institutum seruabatur, vt si ad cœnam inuitati fuissent,vel à propinquis,vel à sodalibus,priusquam discumberent, diligenter sciscitarentur, qui nam essent venturi ad cœnam,ne discumbendi officio senem quempiam peruenirēt.[Ne se.)Ne antequam seniores venissent,& suo quisque loco discubuissent, eos discubitum præuenirent, quod eis non mediocri vitio ascribi intelligebatur.[Mensa) Scilicet secunda: nam duabus mensis tantum maiores vtebātur,vna carnium,altera pomorum.Vergilius & mensæ grata secundæ. [Priores) Nostris temporibus contrarium est,nam iuniores priores surgunt.[Ea quibus) Ex hac diligētia apparet quá moderati fuerint in sermone,

Meditatio.

ASCEN. SENECTVTI &c.)Addit honestaté instituti circa obseruātiam seniorū dicens.[Iuuentus,) Id est multitudo iuuenū reddebat senectuti.i.senioribus,honoré ita cumulatū .i. auctum, & circūspectum.i.accurate prospectum, tāquam maiores natu.i.seniores essent cōmunes patres,adolescentum,quocirca.i.quapropter iuuenes ducebant.i.honorifice comitabantur ad curiam aliquem ex patribus conscriptis,aut propinquum.s.consanguinitate,aut amicum paternum, vtique.i.certe si non semper saltē, die Senatus.i.quo congregati erant Seniores, & ipsi affixi.i.firmiter adhærentes valuis.s.curia,in qua tenebatur Senatus,expectabāt, donec fungerentur etiam .i. præter officium in curiam ducendi, quo iam perfuncti erant,officio reducendi.s.domum,qua quidá statione voluntaria.i.spontanea ipsi iuuenes corroborabant.i.cōfirmabant,& corpora,& animos,ad officia publica sustinenda impigre.i.strenue,& ipsi.s.iuuenes, erant verecunda meditatione.i. exercitatione laboris,in aperta.i.manifesta luce.i.manifestatione virtutum suarum doctores.s.aliorum, q a sæpe plus opera docent,quàm verba, & hoc breui successu morarum.i.dilationū temporum.

porum. Deinde afferens aliud exemplum de honesto iuuenum instituto dicit, Iuuenes sup. [Inuitati ad cœnam, quærebant,) id est, inquirebant diligenter qui nam essent inter futuri et cōuiuio .i. ad quod inuitati erāt: ne præcurrerent discubitu .i. discūbendo aduentum Senioris, & iuuenes mensa f. secūda, hoc est appositio ne secundorum ferculorum, sublata .i. deposita, hoc est postquam erat ablata patiebantur seniores sup. cōsurgere, & abire priores, quia honestatis gratia tenebant illi societatem, donec illis placebat, nunc aūt peracto conuiuio honestatis, est ante seniores surgere, Ex quibus scilicet rebus apparet, quoq; scilicet etiā, quāto id est quātum parco, & quām id est quantum modesto sermone iuuenes soliti sint vti tempore cœnæ, his scilicet senioribus præsentibus, quia per argumentum à minori, si non ausi sint surgere ante Seniores, multorum loqui.

DE MAIORIBVS DANTIBVS EXEMPLVM VIRTVTIS IVVENIBVS.

Cic lib. 4. Tuscul.

MAIORES natu * in cōuiuijs ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda iuuentutem alacriorem redderent. Quid hoc splendidius? quid etiam vtilius certamine? pubertas canis suum honorem reddebant, defuncta virium cursu ætas, ingredientes actuosam vitam fauoris nutrimentis prosequebatur. Quas Athenas? quam scholam? quæ alienigena studia huic domesticæ disciplinæ prætulerim? Inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij, ac ne singula Imperij nostri lumina simul percurrendo sim longior, inde, inquam, cœli clarissima pars diui fulserunt Cæsares.

MAIORES natu) Diligētes quidem erant iuuenes in venerandis senibus, aut non minus informandis ad capessendas virtutes iuuenibus studiosi, diligentesque senes erant, idque exēpla virorum illustrium præteritorum, & eorū clarissima gesta declarant. [Ad tibias) vbi erant tibicines, q canebāt præclarorum virorū res gestas. Cato in originibus dicit solitos esse in epulis canere conuiuas ad tibicinē de clarorū virorum virtutibus idē Tul. lib. 4. Tusc. quæst. Sero igi' poëtæ nostris, vel agniti, vel recepti quanquā est in originibus solitos esse in epulis canere conuiuas ad tibicinē de clarorū hominum virtutibus. Iiē eodem lib. q. iii. nā cum carminibus soliti illi esse dicantur, & præcepta quædā, q occultius traderent, & mentes suas à cognitione intentione cantu, fidibusq; ad tranquillitatem traducere grauissimus auctor in originibus dixit Cat. morē apud maiores hū. epularum fuisse, vt deinceps, q accubarēt, canerent ad tibiam clarorū virorum laudes, atque virtutes carmine comprehēsa, quæ carminibus celebrata erant. [Pangebant.) Cantabant. [Alacriorem) Promptiorem æmulationem, quasi quandam inflammatam animi adhortatione. [Quid hoc.[Commendat hanc maiorum consuetudinem [Pubertas) Adolescentē, pubes etiam dicitur ille, q primam barbæ lanuginem mittere cœpit græci [illegible] appellant. Vnde Iolius dict' est Ascanius [Canis) Senioribus, & iuuenes seniores obseruabant, & senes vicissim iuuenes ad honores prouehebant [Defuncti) Aliter effecta .i. viribus exhausta. [Ingredietes) Qui ingredereutur vitam agentis rebus occupatam, & vbi opus aliquid agendum erat. [Vitam) Ac in qua remp. administrare, & honores gerere cœpissent. Athenas.) Quia constat Athenas vrbem fuisse nobilem, ex qua artis disciplina manauit ad nostram. [Quam Scholam) Scilicet philosophorum, qui præceptis vitam humanam instituunt, & scribitur Schola per aspirationem teste Festo, nam [illegible], id est vaco deducitur, quia ceteris rebus, omissis studijs liberalibus, vacare pueri debent. [Quæ alienigena studia.) Notanda constructio, cum dixerit alienigena, quasi declinetur alienigenus na, num, quod antiquorum fuit, nunc tātum hic, & hæc alienigena. Inde oriebantur, quòd ita sit res ipsa declarat, ab hac enim viri præstātissimi nati sunt, qui imperium pepere Rom. Camilli. Similes Camillo, & ceteris. [Ne sim longior:) Scilicet in dicendo, quasi dicat, vt vno concludam verbo.

Tibicē in epulis.

Schola.

ASCEN. MAIORES &c.) Recitat institutum maiorum circa exēpla recitanda minoribus dicens. Maiores natu .i. seniores pangebant, id est psallebant in conuiuijs ad tibias, egregia opera superiorum, id est antecessorum, comprehensa carmine, id est versu poëtico, quo, id est ideo vt redderent, id est reficerent, iuuentutem, id est, multitudinem iuuenum, alacriorem ab imitanda ea, scilicet egregia opera superiorū, id est superioris tēporis. [Quid hoc) Affert institutum de mutuo certamine maiorum, & minorum inter se, ex quo tot egregios Imperatores Romę natos asserit dicens. [Quid) Sup. est splēdidius, quid etiam sup. est vtilius hoc certamine, id est concertatione de honestate vitæ maiorū, & minorum inter se? quasi dicat nihil, quia pubertas, id est pubetum cœtus reddebat, id est exhibebat canis, id est canescentibus, hoc est Senioribus, suum, id est debitum honorem, & ætas defuncta cursu virium, id est, quæ expleuit cursum, seu exercitum virium corporalium (Quia vt dicit in officijs Cic. Senibus deminuendi sunt labores corporis) Prosequebatur nutrimentis fauoris, ingredientes vitam actuosam, hoc est adolescētes. Quas athenas, id est quę gymnasia literaria Atheniensium similia, & quam Scholā, & quę studia alienigena prætulerim, id est præferre debuerim huic disciplinæ domesticæ? quasi dicat nullas, nullum, & nulla. Quia Camilli, Scipio Fabricij Marcelli, Fabij oriebantur inde, id est ex domestica illa disciplina, ac ne ego percurrendo simul singula lumina nostri, id est Romani Imperij, sim longior, id est prolixior inquam, id est dico quòd diui Cæs. vt Iulius Augustus & Tiber. Cæsar. apotheosis clarissima pars, id est qui Cæs. sunt clarissima pars cœli, id est eorum qui in cœlos translati putantur, fulserunt, inde .i. ex ea domestica disciplina.

DE ARCANIS CONSILII PATRVM C. ET DE Q. FABIO MAX.

ADEO autem magna charitate patriæ tenebantur, vt arcana consilia patrum C. multis seculis nemo Senator enunciauerit. Q. Fabius maximus tātummodo, & is ipse per imprudentiam de tertio Punico bello indicendo, quod secreto in curia erat actum, P. Crasso rus petens, domum reuertenti in itinere narrauit, memor eum triennio ante Quæstorem factum, ignarusque nondum à Censoribus in ordinem senatorum electum, quo vno modo etiam ijs, qui iam honores gesserant, aditus in curiā dabatur. Sed quamuis honestus error Fabij esset, vehementer tamen à Coss. obiurgatus est. Nunquam n. taciturnitatem optimum ac tutissimum administrandarum rerum vinculum labefactari volebant.

OLIV. ADEO autem magna) Quā amantissimi reipub. fuerint Rom. ea docent maxime deprehenditur, quòd quæ in senatu decreta fuissent, arcana, tenebantur. [Arcana secreta). Cōponitur ab arca, nā sicut quæ reponūtur in arca, secreta sunt, ita arcana consilia dicimus, quæ in pectore veluti arca cōcludontur. [Tertio punico bello) Sępius agitatū est de tertio punico bello, tertio dixit, quia fuit primum, & secundū. Primum, qd confecit C. Lutatius, in quo M. A. Regulus captus fuit, & graui supplicio affectus, secundū, cui finem imposuit Scipio Africanus superior, tertiū P. Scipio Africanus inferior confecit, constat sæpius agitatam fuisse hanc rē in senatu, q i duo præstantissimi viri inter se dissentiebāt Cato. f. & P. Scip. Nasica, nam Cato sentiebat bellum inferendum, & succedente victoria euertendam esse Carthaginem, quæ sæpe fœdera frangeret, toties que rebellaret. At Scipio cōtra relinquēdam esse, vt bellum illud exercitatio quædam foret iuuentuti Rom. quæ bellis assueta, ociosa esse nullo modo posset. [Verebatur) Enim id futurū, quod euenit, ne subacta Carthagine, debellatisque exteris gentibus, cum deessent hostes, in seipsos arma conuerterent, tamen secundum Marci Cat. sententiam factum est Senatusconsultum, vt bellum Carthaginiēsibus inferretur, & subacta Carthago euerteretur. Cic. in Catonē maiore, vbi Catonem inducit de se loquētem, ego inquit. cum Carthagini iandiu malo cogitanti bellum sit inferendum, multo antea denunciaui, de qua vereri non desinam, antequam illam excisam cognouero. [Memor.) Dicit quare per imprudētiam hoc fecerit Fabius, credebat enim hūc in numerum Senatorum electū, quia meminerat triennio ante fuisse quæstorem, & post quæsturā patebat aditus ad ordinem Senatorium. [Aditus su) Vt & ipsi Senatores curiam ingredi possent. [Honestus) Quia se legitime excusabat, quòd crederet illum Senatorē esse. [Obiurgatus,) Increpitus iurgium inter amicos, lis est inter inimicos. [Optimū) atque recte dicit, nam cum aliquid consilij capitur de gerenda republica, & præsertim cum de bello agitur, feliciter euenire so-

Arcana.

let, si occultum fuerit. [Administrandarũ.) Quia ea taciturnitas est, quæ facit, vt res optimæ gerantur. [Labefactari.) Corrumpi.

ADEO autem &c. Recitat aliud institutũ de celandis arcanis curiæ amore patriæ, ne quid ex reuelatione detrimenti pateretur dicens. Maiores supple nostri tenebantur adeo magna charitate patriæ, vt nemo Senator enunciauerit, multis sæculi, consilia patrum conscriptorum, id est consiliariorum Senatus, Q. Fabius M. tantummodo, id est solummodo, & is ipse, qui solus id secerat, narrauit per imprudentiam pub. Cras. quod factum erat in curia secreto de tertio bello punico, id est Carthaginẽ. inducẽdo, i. denunciando narrauit dico in itinere, petens rus, crasso reuertente domum, memor est, scilicet P. Crassum factum sup. fuisse, quæstorem triennio ante. s. q. illi secretum illud communicaret, & ignarus eum nondum electum à cẽsoribus in ordinem Senatorium, quo vno. i. solo modo. s. per electionem censorum, aditus dabatur in curiam etiam ijs, qui gesserãt iam honores. i. alios magistratus. Sed quamuis error Fabij esset honestus, tamen ipse obiurgatus est vehementer à consulibus. Enim pro quia, ipsi cõsules, & ceteri maiores nunquam volebant taciturnitatem, appositoriæ, optimum, ac tutissimum vinculum rerum administradarum labefactari, id est corrumpi, & debilitari, aut infringi.

DE EVMENE REGE ASIAE, ET DE LINGVA LATINA.

* Liu. li. xlij.

ERGO * cum Asiæ Rex Eumenes, amantissimus nostræ vrbis, bellum à Perse aduersus P. R. comparati senatui nunciasset: non ante sciri potuit, quid aut ille locutus esset, aut patres respondissent, quàm captum Persen cognitum est. Fidum erat, & altum Reip. pectus curia, silentijsque salubritate munitum, & vallatum vndique, cuius limen intrantes, abiecta priuata charitate publicam induebant. Itaque non dicam vnum, sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat commissum. Magistratus vero prisci quantopere suam populiq; R. maiestatem retinentes se gesserint, hinc cognosci potest, quod inter cetera obtinendæ grauitatis indicia, illud quoque magna cum perseuerantia custodiebant, ne Græcis vnquam, nisi latinæ responsa darent: quinetiam ipsa linguæ volubilitate, qua plurimum valent, excussa, per interpretem loqui cogebant, non in vrbe tantum nostra, sed etiam in Græcia, & Asia: quo scilicet Latinæ vocis honos, per omnes gentes venerabilior diffunderetur: nec illis deerant studia doctrinæ, sed nulla non in re pallium togæ subijci debere arbitrabantur: indignum esse existimantes illecebris, & suauitati literarum Imperij pondus, & auctoritatem donari.

OLIV. Perses Macedonia rex.

ERGO cum Asiæ rex.) Exemplum adducit, ex quo probat, quod dixit, maxime fuisse maturationẽ cõsiliorum, quę in Senatu seruata est. [Eumenes) Rex Asiæ indicauit Rom. Persam regem Macedonũ ingentẽ exercitũ cõparare, eo animo, vt bellum Romanis inferret qua re cognita. Senatus censuit bellum indicendum esse Persæ regi, & exercitum primo quoque tempore comparauit, deinde prouinciam Macedonicam Paulo Aemilio extra ordinẽ tradidit, & prius Perses victus, captus, & ductus est in triumphum quàm sciri potuerit, quid ab Eumene rege nunciatum, quid responsum à Senatu fuisset. Ergo quia nolebat: taciturnitatem violari. [Fidum erat, & altum) Est quasi diffinitio curiæ. quid est curia, nihil aliud, nisi fidum pectus, & altum reipub. nam quemadmodum ea, quorum animus noster conscius est, secreta in pectore nostro seruantur, ita arcana cõsilia reipub. in pectore curiæ reponuntur, atque seruantur. [Munitum, & vallatum) Translatio sumpta ab oppidis, & castris, quæ muniuntur, & vallantur. [Abiecta pri.) Dicit hanc fuisse cõsuetudinem, vt ingressuri curiam omnem curam priuatam deponerent, & publicã sumerent. [Itaque, id magis mirũ, ac propriè incredibile videtur esse. quòd cum res gererẽtur inter multos Senatores, ita occultæ erãt, vt si in paucis agerẽtur. [Ne grecis quidem.) Legitur in Verrinis, quòd Cic. dicit se accusatũ fuisse, quòd cum Syracusis esset, Senatui Syracusano græcę locutus esset. [Quinetiam ipsa linguę volubilitate) Nõ solum dabant responsa græca cum possent, sed cogebat eus per interpretes latine loqui, volubilitate ideo dixit, quia græcia loquacissima est, & ad fingendum paratissima. Vnde Hor. Grais ingenium, grais dedit ore rotũdo, musa loqui. [Excussa) Explosa, expulsa. (Sed etiam in græcia). Nõ in vrbe solũ cogebant legationes gentium exterarum in Senatu loqui latine per interpretem, sed etiam per magistratus suos apud exteras gentes idẽ facere voluerũt. [Nec illis.) Occurrit tacitæ quæstioni, quia diceret aliquis, nolebant hoc fieri Rom. quia studia græcarum literarum ignorabant, dicit hoc nõ fuisse, immo omniũ generum studiosissimos fuisse Rom. sed Imperij sui maiestatem seruare voluisse. [Pallium to.) Id est non oportere Rom. dignitatẽ subijci Græcis immundicijs, nã palliũ pro Græci philosophis intelligit, togã vero pro Rom. q. a sicut pallio Græci vtebantur philosophi, ita toga Rom. Vnde Virg. Rom. rerũ dominos gẽtemq; togatã, vnde etiã comœdias alias dicere solemus palliatas, alias togatas. palliatas, in quibus aliquid grãdiẽ cõtinetur, sicut comœdia amphitrionis, in qua introducuntur reges, & Dij, vt Iuppiter, & Mercurius, togatas vero quæ magis quotidiano sermoni conueniũt. [Pallium to.) Eloquentiam græcã subijci debere maiestati Rom. [Indignum.) Turpe, & non tolerandum, [Illecebris) Blandicijs. Iuu. Non possum ferre quirites Græcam vrbem, Sol. in cap. de nomine dicit, quòd Cato censorinus sæpe censuit, Græcos vrbe pellendos. [Suauitate.) Propter eloquentiam, & philosophiam.

ASCEN.

ERGO &c.) Comprobat rem superiorem exemplo dicens, ergo quia arcana celauerat Senatus. cũ Eumenes Rex Asię amantissimus vrbis nostræ. s. Rom. nunciasset Senatui bellum comparati aduersus. P. R. à Perse Rege. s. Macedonię, nõ potuit sciri qd. aut ille. s. Eumenes per literas, aut nũcios locutus esset, aut quid patres. s. conscripti respõdissent. antequam. i. priusquam cognitũ est, Persen captum sup. fuisse. Pectus rei. i. eorum qui rempub. curabant, erat fidum, & altum. i. profundi silentij munitum, & vallatum. i. circũseptum vndique cura, & salubritate silentijs eius. s. rempub. limẽ intrantes. s. Senatores induebãt publ. sup. charitatẽ, & hoc charitate priuata. i. in priuatos abiecta. [Itaque crederes.) Id est credere posses, nõ dicam vnum audisse, sed neminem audisse, quod fuerat cõmissum auribus tam multorũ. s. patrum conscriptorum, q. a ita omnes celabant, ac si nullus audiuisset. [Magistratus vero &c.) Affert aliud institutum in audiẽdis legatis, & respõsis dãdis. [Quia ne grecę linguę illecebris caperentur, Cauerũt, vt latinæ, non græcæ res agerentur. Ordo est. Vero pro sed, quantopere. i. quanta cura, & labore prisci magistratus gesserint se, retinentes maiestatem suam, & P. R. potest cognosci hinc. i. ex hac re, quòd custodiebant inter cetera indicia. i. signa grauitatis. i. seueritatis obtinendæ, quoque. i. etiam, illud. s. quod sequitur, custodiebant inquam cum magna perseuerantia, videlicet, ne darent vnquam græcis. s. oratoribus respõsa, nisi latinæ. i. verbis latinis. Quinetiam. i. insuper cogebant. sup. græcos loqui interpretem. s. latinum vtriusque linguæ peritum, & hoc ipsa volubilitate linguæ. s. græcæ, qua sup. gręci valẽt plurimũ excussa. i. reiecta, vt puluis excutitur pallio. [Cogebant dicit) nõ tantum vrbe nostra, sed etiam in Græcia, & Asia. i. i. scire licet, quòd illud faciebãt quo. i. ideo, vt honos. i. honor, vocis latinæ diffunderetur venerabilior per omnes gentes, quod votum, vt Valla in prologo elegantiarũ docet maxime assecuti sunt. Nec studia doctrinę.) Quæ fere Gręce tunc scripta erant, deerant illis. s. priscis Romanis, hoc est non ideo latinæ loqui cogebant quòd Græce nescirent, sed arbitrabantur pallium. i. eloquentiam, & ceteras res palliatorum, hoc est græcorum, in nulla re non subijci, hoc est in omni re subijci togæ. i. eloquentiæ, & rebus togatorum, hoc est Romanorum existimantes, id est iudicantes indignum esse pondus, & auctoritatem imperij donari illecebris, & suauitati literarum.

DE C. MARIO.

* Sall. in bello Iug.

QVAPROPTER * non es damnandus rigoris, rustici crimine C. Mari: quia gemina lauro coronatam senectutem tuam Numidicis, & Germanicis illustrem trophæis, victor deuictæ gentis facundia politiorem fieri noluisti: credo ne alienigena ingenij exercitatione, patrij ritus seruus transfuga existeres.

Quis ergo huic consuetudini, qua nunc Græcis actionibus aures curiæ exurdantur, ianuam, patefecit? vt opinor, Molo Rhetor, qui studia M. Ciceronis acuit, cum nanque ante omnes exterarum gẽtium in Senatu sine in-

terprete auditum constat, quem honorem non immerito cepit, quoniam summam vim Romanæ eloquentiæ adiuuerat. Conspicue felicitatis Arpinas, vnicum siue literarum gloriosissimum contemptorem, siue abundantissimum fontem intueri velis.

OLIV. QVAPROPTER) Ostendit secundum hoc institutum ab eiusmodi doctrina alienū fuisse C. Marium, vt ppea improbari nō debeat, quasi rusticus, sed summopere laudari, hoc ideo dicit, quia rusticitatē quandam sibi obijciebant, q̄ à literis se abstinuisset, quia minime idoneus esset huiusmodi humanitatis studijs, sed hic laudandus est, q̄ se militaribus studijs, exercuerit, sicut Salustius, voluit, dicit.n. Mario ad capiendū consulatum præter familiæ vetustatem, oīa abunde erant, industria, probitas, militiæ magna sciētia, & reliqua, Paulo infra dicit, vbi primum ætas militiæ pattēs fuit, stipendijs faciendis non græca facūdia, neque vrbanis mundicijs sese exercuit, item in orōne ad populum non ego, inquit græcas literas didici, qm̄ parum placebat eas discedere, quæ ad virtutē doctoribus nihil profuerāt. [Rigore) Duritiæ, qa durus ad studia literarū fuit. Cic. pro Archia poēta, & ipsi illi Caio Mario, qd durior ad hæc studia videbatur, iocundus fuit. [Gemina laurea,) Quia triūphantes coronati albis equis iunctis Capitolium præcedentibus captiuis, & subsequente exercitu, & vniuerso ferme populo vehebātur. [Numidicis,) Nā in Numidia Iugurtham vicit, & prouinciā illam Rom. subegit imperio. [Germanicis) Quia Gallos, Teutonas, Senones, Cibros, & Tugurinos, qui inundatione, aquarū patria pulsi, cum in Italiā descendissent, cum liberis, & coniugibus eo aīo, vt aut nouas sedes impetrarent, aut pulsis Rom. ipsi regnarēt, is virtute sua fudit, atque deleuit. Teutonas priores aggressus apud sextias aquas sub ipsis Alpium radicibus, Cimbros deinde in Italia inter Veronā, & Tridētum in campo quem Canidiū vocant, siue Saudiū. Plin. de viris illust. C. Marius inquit, septies consul, Arpinas, loco humili natus, primis honoribus per ordinem functus, legatus, Metello in Numidia crimināndo cōsulatū adeptus, Iugurtham captū ante currum egit, in primum annum consul vltro factus Cimbros in Gallia apud aquas sextias: Teutonas in Italia in cāpo saudio vicit, de bisq. triumphauit, de hoc germanico triūpho latius dicemus in cap. de pudic. [Credo) Sup. hoc scitū. [Alienigena exercitatione) Vtpote græca quasi alterius ingenij, apud Plut. Illud de Mario legitur solitū dicere, ridiculū esse illorū discere literas, quorū magistri seruirent. [Quis ergo?) Quærit, & deinde rōdet, quis nam fuerit ille auctor, qui primus ausus fuerit græcā linguā introduceret in curiā Rom. quæ adeo celebris est, vt aures senatus græca facundia obtundantur. Quis ergo qn̄ quidem ita seruabant dignitatem suam Rom. vt nemo in ea curia, nisi latine loqui posset. [Exaurdantur) Obtunduntur, vsque adeo nunc oēs græce loquūtur, vt quodāmodo obtundantur aures, cum nihil græce loqui audiant. [Molo) Molo. Apollonius Rhodius fuit, apud quem eloquentiæ studuisse Cic. constat. [Rhetor) Inter Rhetorem, & oratorem hoc interest, quòd Rhetor est artis professor, id est qui de arte præcepta tradit, orator qui ea arte dicit. [Quem honorem) Nec id quidem immerito concessum est. Moloni, nam ipse auxerat Cic. ingenium, in quo Rom. florebat eloquentia. [Cōspicuæ fel.) Dicit conuenire se Arpinatem summæ felicitatis fuisse, siue illum contemptorē literarum diceris, siue amatorem, nam vterque de municipio Arpinati fuerant Cic. s. & C. Marij. [Gloriosissimū) C. s. Marium. Abundantissimum fon. Cic. Arpinatum refertur ad vtrunque, nam Arpinas est nomen patrium, & significat de oppido Arpinate.

Exurdantur.

ASCEN. QVAPROPTER, &c. Commendat se veritatem licet subrusticanā Caij Marij per apostrophen ad ipsum dicens. Quapropter. i. pp quam causam iam dictam, O Caij, Marij, tu non es damnandus crimine rigoris rustici, qui victor sup. iam existens, noluisti senectutem tuam coronatam gemina laurea, & illustrē trophæis Numidicis ob deuictum Iugurtham. [Et Germanicis) ob deuictos Cimbros, & Theutonas, fieri politiorem facundiā gentis deuictæ. i. qui alienigena lingua vti noluisti, credo ne exsisteres. i. euaderes seruus transfuga. i. deserto patrij ritus, exercitatione alienigena. i. externa ingenij. s. tui. i. ne te exercendo in linguis alienis, ritus quoque alienos imbibere. [Quis ergo) Subinfert specialem audientiam factam Moloni Rhodio pceptori. M. Tullij in Rhetor. & cum vterque tā Marius, quàm Cic. esses Arpinas, addit vtrūque fuisse felicissimum, Marium in contemnēda eloquentia, Cic. in sectanda. Ordo est. Ergo si latine loqui oēs oratores cogebātur, & Marius Laudatur, quàm alienas linguas discere nolebat, quis patefecit Ianuam. i. quis aditum fecit, huic i. nostri tpis consuetudini, qua aures curiæ. i. Senatorum in curia exaurdiuntur. i. obrunduntur nunc actionibus Græcis, rn̄det vt opinor. [Molo rhetor). s. Rhodius q acuit studia Marci Cic. Nāque constat eum. s. Molonem auditum in Senatu absque interprete ante oēs. s. alios oratores gentium externarum. Quem honorem ipse cepit. i. accepit nō Imperio, qm̄ adiuuerat summam vim eloquentiæ Romanæ, quæ erat in Cic. Arpinas. i. natos Arpini, aut illinc ortundus, sup. est dicēdus felicitatis conspicuę. i. claræ, siue velis. i. qs velit intuerī, siue gloriosissimū contemptorem literarum vt C. Mariū vnicum. i. singularem in ea re, siue fontē abondātissimum. s. literarū, & præsertim eloquentiæ, vnicum. i. eitā singularem, videlicet Marcum Cic. vterque enim (vt dixi) Arpinas fuit.

DE MORE, QVEM MAIORES OBSERVABANT IN VRBE.

MAXIMA autem diligentia maiores hunc morē retinuerunt, ne quis se inter COS. & proximum lictorem, quamuis officij causa vna progrederetur, interponeret: filio duntaxat, & ei puero ante patrem COS. ambulandi ius erat. Qui mos adeo pertinaciter retentus est, vt * Q. Fabius Maximus quinquies COS. vir etiam pridem summæ auctoritatis, & tunc vltimæ senectutis à filio COS. inuitatus, vt inter se, & lictorem procederet, ne hostium Samnitum turba (ad quorum colloquium descendebant) eliderentur, id facere noluerit. * Idem à Senatu legatus missus ad filium COS. Suessam, postquā animaduertit eum ad officium suum extra mœnia oppidi processisse, indignatus quoque, quòd ex lictoribus nemo se equo descendere iussisset, plenus, iræ sedere perseuerauit: quod cum filius sensisset, proximo lictori, vt sibi appareret, imperauit: cuius voci Fabius continuo obsecutus, Non ego, inquit, fili summum imperium tuum contempsi, sed experiri volui, an scires COS. agere: nec ignoro quid patriæ venerationi debeatur, verum publica instituta priuata pietate potiora iudico.

* Historias confundere hic videtur Val. nam diuersi fuere Fabij

* Liuius lib. 24.

MAXIMA autem) Semper consules Pomp. xiiij. lictores pcedebant, & secures vergarum fasciculis alligatas gestabāt, qui falces discebantur [Filio). s. cōsulis, & hoc Principū illi seruant tpe nostro. [Ius potestas. Fabius Max.) In Sānitibus bene signauit: [Pridem. priori ætate) Cōmendat Fabium à multis partibus, à potentia, cum dicit maximus, dignitate, cum dicit quinquies consul, ab auctoritate, dum dicit uir summæ auctoritatis, ab ætate, dū dicit, vltimæ senectutis. [Id uo.) Ne à maiorum consuetudine discederet. [Descendere). s. ad cōditiones pacis componēdas, cæsis. s. Sānitibus. [Idem à senatu) Inter cetera maiorū instituta, illud quoque memorato dignum est, & neminē voluere ad consulem equo insidentem venire, sed honoris gratia anteq̄ cōsuli appropinquassent, descendere, quod exēplo eiusdem Fabij cōprobat, qui cum legatus ad filium cōsulem missus esset, atque ille filius honoris gr̄a prodijsset, obuiam, nec præmisisset lictorem, qui iuberet se q̄ primū equo descēdere, & filio peditē p̄ito esse, indignatus noluit sponte descendere, quod vbi aīaduerrit filius, iussit primo lictore patri, vt imperaret ad se pedes venire, quod summopere laudauit pater, & simul patuit dicto filij, A. Gel. lib. ij. c. ij facti cōsules Sēpronius Grac. iterumq. Fab. Maximus filius eius, q ptiore anno erat cōsul, ei, ꝯsuli pater pro cui obuiā in equo venit, neque descendere voluit, qa pater erat, & q̄ inter eos sciebat maxima concordia conuenire, lictores nō ausi sunt descendere iubere, vbi iuxta venit, tū consul ait, descēdere iube, quod postq̄ lictor ille, qui apparebat cito intellexit, maximū descendere iussit Fab. imperio paruit, & filiū collaudauit, cū peruium, quod populi, esset, retineret. [Idē). s. Fab. missus legatus perseuerauit sedere in equo plenus ira Filium cōsulem. Fabius gurgitem. [Suessam) Ciuitas est Campanię vbi erat cum imperio. [Officium suum) Vt honoris gratia patri obuiam prodiret. [Quod postq̄ animaduertit) Seneca, si cōsulem inquit, aut prætorē videro, oīa quibus honor hr̄i honori solet, faciam, equo descendam, caput adoperiam semita decedam. [Quod

OLIV.

cum filios fensisset) vbi filius intellexit pateem in equu sedere de induliteia. [Appareat) prælio adesse, nã apparere inter alis significata prælio adesse quuque figuificet Vnde eppatitores dicti piętu& miuiltri sunt, eo q prælio adsint. [Non ego inquit) Baeuiac se filio pater. [Non ignoro) Scio quid pietatis patria filius debeat, sed hæc paterna pietas debet eedere maiestati consulari. [Pietata pri.) Pietas priuata est, quam patri filius debet, publica vero, quæ summo imperio debetur, qualis est consulatus, vt post habita pietate paterna, publica maiestas veneretur.

ASC. MAXIMA &c.) Commemorat institutum ambulandi cũ consulibus dicens. autem pro sed, maiores .i. prisci Rom. eetioue tunt maxima diligentia huoe morem, oe quis ioter consulẽ, seu consules, & peoaimũ lictorem .i. ministrũ publicum, quãuis pro grederetur .i. deambularet vna .i. pariter cum eo, coram officij, ho nutis eahibendi (dubium est vtrum de consule, an de altero homine loquatur, si de consule, vt vero simile est, loquitur sic eaponitur quamuis cõsul progrederetur .i. obuiã eairet eause officij, si de altero sic, quamuis is progrederetur .i. inambularet, vna cũ consule causa officij) ius ambulandi ente patrem cousulem erat duntaaet filio, & ei pueru .i. nõ prouectiori ætate. Qui mos .s. ambulandi eum consule est terentus adeo pertinaciter .s. constãret, vt Q. Fabius Maaimus quinquies consul, & vir etiam pridẽ .i. antea summæ auctoritatis, & tunc vltimæ senectutis inuitaius a filiu consule. [Vt proc.) Inter se .s. cõsulem, & lictorem .s. primũ, ne turba Samnitum hostium ad quorum colloquia descendebãt .s. paciscendi gratia, elideret .s. à Fabio pater, & comitibus eius noluerit facere id .i. contra morẽ proaime cõsulẽ ingredi. [Idẽ &c.) Affert eaemplum eiusdem fere rei de eodem. Q. Fab. dicẽs Idem .s. Q. Fab. Maa. missus à Senato legatus .i functurus officio cõsulari, si filius consul deficeret, ad filium consulem, Suessam .i. in illud oppidum Apuliæ, postquem animaduertit eum .s. filiũ suum consulẽ processisse eatra mœnia .i. muros oppidi ad officiũ suũ .i. sibi patri eahibendum, & indignatus quoque .i. etiam quòd nemo ea litoribus iussisset se .s. Fabium patrem descendere equo perseuerauit sedere .s. in equo, plenus iræ .i. indignationis, quod cum filius .s. Fabius gurges sensisset, imperauit proaimo lictori, vt sup. pater, aut lictor appareret .i. pariturus adesset sibi .s. filio cõsuli, q. d. non debet indignari pater. [Quod lictor primus mihi appareret) Cum ea veteri instituto ita fieri debeat. Cuius .s. filij cõsulis voci Fabius .s. pater obsecutus .i. obtemperans continuo, inquit ò fili, ego nõ contempsi summum imperium tuum, sed volui eaperiri, an scies agere cunsulem. [Quo responso videtur mihi peter prudentior, quam filius pius, nam cum sentiret filium sibi non cesurum, nec ea ea re filio inuidia oriretur, in eius laudẽ vertit.) Nec ignoro quid debeatur .i. a filijs venerationi patriæ .i. paternę, verum .i. sed ego iudico instituta publica potiora pietate videlicet priuata, quod apud A. Gel. ita discernitur, vt in actione pub. filius magistratus patri præferatur, in priuata contra.

DE MIRA CONSTANTIA LEGATORVM ROM. ET SENATV.

* Li. lib. xij & Floras.

RELATIS * Q. Fab. laudibus, offerunt se mirifice constantiæ viri, qui legati à senetu Tarentum ad res petẽdes missi, cum grauissimas ibi iniuries accepissent, vnus etiã vrina respersus esset, in theatrum (vt est cõsuetudo Græciæ) introducti, legetionem: quibus eccepe rant verbis, peregerunt, de his, quæ passi erant, questi non sunt, ne quid vltra, ac mandatum esset, loquerentur: intimisque pectoribus eorum antiqui moris respectus, dolore, qui ex contumelie grauissimus sentitur, conuelli non potuit. Finem profecto fruenderum opum, quibus ad inuidiem diu abundaueras Tarentina ciuitas, quæsisti. Nã dum horridæ virtutis in seipsum cõnexum stabilimentũ nitore Fortunæ præsentis inflata: fastidiose æstimas, in prævalidum imperij nostri mucronem cæca, & amens irruisti. Sed vt à luxu perditis moribus, ad seuerissima maiorum instituta transgrediar, antea senatus assiduam stationem eo loci peragebet, qui hodie quoque Senaculũ appellatur: nec expectabat vt edicto contraheretur, sed inde citatus protinus in curiam veniebat: ambiguæ laudis ciuẽ existimans, qui debitis R. P. officijs non sua sponte, sed iussus fungeretur, quia quidquid imperio cogitur, exigenti magis, quàm præstanti acceptum refertur.

OLIV. Tarentũ

RELATIS.) Quint. Fab. Tarentũ oppidum est in litore maris positũ, & theatrũ maius habet in prospectum maris eapositum, quod Tarentinis causa maaimarum calamitatum fuit, nam cum Tarẽtini ludos forte celebrãtes classem R. nõ longe a litore maris nauigantẽ prospeaissent, qui frumẽtatũ, vt quidã dicunt, in Apuliam ierant, hostem rati in eas impetũ fecerunt, & spoliatus domum reuersi sunt, ad eos missi sunt legati, qui quærerentur iniurias illatas, & res de more repeterẽt, qui cũ iniurijs affecti essent, ac vnus vrina perfusus in theatrum intromissi, legationẽ sibi a Senatu demãdata eaposuerunt, de iniuria quã acceperant, ne verbum quidem vnum fecerunt. [Florue Tarentum) Inquit, ẽt Lacedęmoniorũ opus, Calabriæ quõdam, & Apuliæ totiusq; Lucaniæ caput tũ magnitudine, & muris, portuq. nobili, tũ mirabili situ, quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita in oras nr̃as, Histriam, Illiricum, Epirũ, Achaiam, Africam, Siciliam. Vella dimittit imminet portu ad prospectum vrbis theatrũ, quod quidem causa miseræ ciuitati fuit oium suarum calamitatũ, ludos forte celebrant: cum remigantes litori R. classes inde videni atq; ostentati emicãt, sine discrimine insultãt, qui .n. aut vnde Romani, nec satis norant. Adest sine mora querelã ferens legatio, hanc quoque fœdius per obscœnam, turpemque dictu contumeliam violant ex hinc bellum. Q. Fabij, qui adeo perseuerans fuit in seruandis institutis. [Tarentu) Quia classem R. Tarentini diripuerant, & duũ virũ, qui classi præerat occiderãt. [Græcię) Nam ibi quondã magna Gręcia appellare est. Hoc Cic. ostẽdit multis in locis, & pcipue in Catone ma. Dicit ergo, vt est consuetudo Græcię. [Verbis,) vt nec adderent quidquã, nec diminuerent. [Antiqui moris,) Videlicet vt non plus in legatione diceretur q̃ a Senatu, vel à populo mandatũ esset. [Dolore,) nullus dolor maior est, q̃ q ea contumelia nascitur, nã inqt ille. Asperat in medio damna dolore pudor. [Finẽ profecto.) Sicut legimus in historia, nullus vnquam in vrbe pulchrior, aut speciosius triũphus intrauit ante hunc diẽ, nil nisi pecore Volscorũ greges Sabinorũ, carpenta Gallorũ, & fracta Samnitũ vidisses arma. Tũc si captiuos aspiceres, erãt Molossi, Thessali, Macedones, Brutius Appulus, atq; Lucanus, Si põpas, aurũ, argentũ, purpura, signa, tabulæ, Tarentinæq. delitiæ, sed nihil libẽtius P. R. aspeaerit, quã illas quas timuerãt cũ curribus suis beluas. quę non sine sensu captiuitatis submissis ceruicibus victores equos sequebantur. Quibus ad inuidiã diu abundaueras, bene ad inuidiã dicit, nam Tarentinorum opes amplissimæ aliquando fuere, rem suam ciuilẽ populari potestate gerentes democratia, nam classe maxima cũctos superauerunt accolas, peditesque ad millia triginta in eapeditiones misere, equitum vero tria millia, ductores aũt equitum mille Pytagoricam quoque philosophiã amplexati sunt. In primis Archites singulariter, qui diutius eius ciuitatis princeps eminuit, inde posterioribus annis illecebrosæ inualuere delitię propter fortunes nimium secundas, adeo vt plures totius populi ludos festasque celebritates quotãnis agerẽt, q̃ reliquos anni dies. Eam ob rẽ in deterius vrbanũ regimen ferebatur, cuius flagitiorũ vnum illud documentũ est, quòd ea terois vti imperatoribus coacti sunt, ꝯtra Mesapios .n. & Lucanos Aleaandrũ Molossorũ regẽ accersierunt, antea quoque Archidamũ Agesilai filiũ, postea Cleonymũ, & Agatoclẽ, deinde Pyrrũ, quo tẽpore aduersus Romæ. bellum conflauere, auctor Strab. ergo finitimæ ciuitates omnes tantæ rerum omnium affluentiæ inuidebant, vel quia tanto pere propter diuitias eat elara, vt populi vicini superbiã suã sub stituere nõ possent. [Horridæ) duræ ad labores tolerandos, non mollis propter luaum diuitiarũ. [Virtutis) .s. Rom. in seipsum cõnexũ, ideo dicit, quia nullo eatrinsecus adminiculo virtus indiget, sed seipsa contenta est, nam Romani tantas vires habebant, vt per se bellũ sine aliorũ auailio gerere possent, hoc ideo dicit, quia Tarentini multorũ populorũ, & ciuitatũ armis adiuti fuere, nã Molossi, Thessali, Macedones, Brutij, Cãpani, Apuli, Lucani, atque ipse clarissimus græciæ rea Pyrrhus pro Tarentinis incitatissimo eio cõsurreaerunt, & socia arma inuaerunt, R. suis contẽtionibus, & armis aduersus tot populorũ potentiã, nõ solũ audacter, sed ẽt feliciter bellũ gessere. [Fastidiose existimãs) Paruifaciẽs alij hñt fastuose, & significat superbe, declinatur aũt fastus fasti, & significat librum, in quo fasti dies continẽtur, nã fasti ẽt liber dicebãtur, quos consules habebant, in quibus reges, & cõsules scribebantur à fascibus dicti .i. à potestatibus, vnde Ouid. lib. Fast.

Fastidiose. Fasti.

Fast. dicūtur, quod in his de fastis diebus tractetur, fasti vero dies erant, quibus licebat fari cum populo, nefasti quibus fari non licebat, & vt dixi cum eiusmodi librum significat, secundæ est declinationis, licet aliquando & quartæ inueniatur in hac significatione, sed raro, fastus enim quartæ tædium, superbiam, contēptumq. significat Verg. Stirpis Achilleæ fastus iuuenemq. superbum. Ser. in expositione huius loci. Fastus, inquit, superbiam, & est quartæ declinationis, nam liber, qui dierum habet computationem, secundæ declinationis est, vnde errasse vr̄ Luc. dicendo, Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus. [Sed vt à luxu] Val. quia videbatur quodammodo ab eo egressus esse, quod instituerat, inquit, quia diximus de luxu Tarētinorum, & eorum superfluitate, quæ illos ad eam insania deduxerit, vt Rom. irritare auderēt, nunc reuertar ad rigidissima maiorum nostrorum instituta. [Luxu] Quia constat hanc vrbem opulentissimam fuisse, & oīum rerum abundantem. [Antea senatus,] Hoc quoque institutum seruatum est. [Senaculum) Eoq. locum illum Senatores frequentare solebant. [Edicto videlicet,) Vt præcones mitterentur qui hostiatim Senatores in curiam venire iuberent. Ambiguæ laudis. Laudat hoc propositum, illi.n. ambigue cuiusdam fidei vīr esse ciues, qui non sponte, sed iussu quodāmodo coacti remp. gerant. [Ambiguæ) Bene dixit ambiguæ, quia fortasse, nisi cogerentur non venient. [Laudis,) Laudanda quidem est, quod in curiam veniunt, sed vituperandum, quod dictum expectent. [Quidquid Imperio cogitur) Quidquid enim fit Imperio alterius id imperanti potius ascribendum est, quàm agenti. [Acceptum refertur) Honesta locutio, refero hoc beneficium tibi acceptum .i. hoc quidquid est beneficij tibi dico esse ascribendum, & fateor à te recepisse, & aliud referre in acceptum, quod à vulgo lingua vernacula dici solet facere notationem de soluto.

Senaculum.

Acceptū fertur.

ASCEN. RELATIS &c. recitat constantiam legatorum R. dicens. Laudibus. Q. Fabij sup. maximæ relatis. i. recitatis viri mirificæ constantię offerunt se sup. dicendos, aut referendos, quietes legati missi à senatu Tarentum ad repetēdas, cum accepissent ibi, videlicet Tarenti grauissimas iniurias, & vnus est sup. eorū respersus esset ēt vrina. i. lotio ipsi introducti in theatrū. i. spectaculum publicum, vt est consuetudo Græciæ, vnde innuit tunc Græcos Tarentum incoluisse, peregerūt. s. in præsentia totius populi, legationem. i. causam, cur ad quā missi fuerant, verbis sup. illis, quibus acceperant. s. eam agendam à senatu, & nō sunt questi de his quæ passi erant, ne loquerentur quid. i. aliquid. [Vltra ad). i. quā mandatum esset sup. eis à senatu, & respectus. i. consideratio antiqui moris. s. nihil vltra mandata loquendi non potuit conuelli .i. abstrahi, aut expelli pectoribus eorum dolore .i. per dolorem animi, qui sentitur. i. sentiri solet, grauissimus ex cōtumelia, hoc dicto, per apostrophen alloquitur auctor Tarentinos dicens. O ciuitas Tarentina tu profecto. i. reuera, quæsisti. i. reperisti inuenisti finem. i. exitum opum fruendarum, quibus. s. opibus abundaueras ad inuidiam sup. vsque. Nam dum tu æstimas .i. appreciaris studiose. i. cum contemptu. [Stabilimentum virtutis horridę) .i. rigidæ, qualis erat in legatis Rom. connixum. i. innitens in se ipsum. i. in nihil extrinsecus prouenient, eiusmodi sunt res, fortunæ (sunt qui legant conuexum. i. conuolutum in seipsum) æstimas dico, aut existimas inflata nitore .i. splendore, & strepitu) præsentis. s. tua fortunæ, irruisti cæca, & amens in mucronem .i. stimulum nostri. i. Romani imperij prævalidum, quia per ipsum paulo post perit. [Sed vt &c.) Apta transitione more suo transit, ad exēplum spontanei officij in Romanis dicēs. Sed vt ego transgrediar, à moribus perditis luxu. i. pp luxum, & abundantiam opum, vt Tarentinorum, ad seuerissima instituta. i. mores seuerissimos maiorum sup. nostrorū .i. priscorum Rom. vnde minores orti sunt. Senatus. i. cœtus Senatorum peragebat ante. i. olim assiduam stationē eo loci. i. in eo loco, qui quoque. i. ēt hodie appellatur senaculum. i. Senatorum cōuenticulum; nec expectabat, vt cōtraheretur. i. congregaretur edicto. s. consulari, sed Senatus citatus. i. vocatus inde. i. è senaculo illo, veniebat protinus in curiā existimās. i. iudicans, ciuē ambiguæ. i. incertæ laudis. (Qui. n. non faceret nisi coactus, nō est laude dignus, qū aūt quia cogit prius q̄ inuitetur, dubiū est, an spōte facturus fuisset, ēt nō coactus) qui .i. ciuis fungeretur officijs debitis reip. non suā sponte, sed iussus, quia quidqd cogitur Imperio, refertur acceptū. i. debetur adiudicari magis exigenti. s. ob debitū, q̄ prestāti. s. ob imperiū alterius.

ALIVD INSTITVTVM CONTRA TRIB. PLEB.

* Fama. ILLVD quoque * memoriam repetendum est, quòd Trib pleb. intrare curiā non licebat, antè valuas aūt positis subsellijs, decreta patrum attentissima cura examinabat, vt si qua ex eis improbassent, rata esse non sinerent. Iraque veteribus Senatusconsultis T, litera subscribi solebat: eaq́ nota significabatur, illa Trib. quoque censuisse, qui quamuis pro cōmodis plebis excubabant, inq. imperijs compescendis occupati erant; instrui tn̄ ex argenteis vasis, & annulis aureis publice præbitis, patiebantur, quo talium rerum vsu auctoritas magistratuū esset ornatior. Quorum quemadmodum maiestas amplificabatur, ita abstinentia arctissime constringebatur. Immolatarū enim ab his hostiarum exta, ad quæstores Aerarij delata veniebant. Sacrificijsq́. P.R. tum Deorum immortalium cultus, tum etiam hoīum continentia inerat, Imperatoribus nostris q̄ sacras manus habere deberent, apud ista altaria discentibus, continentiæq́. tm̄ tribuebatur, vt multorum æs alienū, quia prouincias sincere administrauerāt, à senatu persolutū sit. Nam quorū opera publicā auctoritatem, splendorē suum ꝓcul obtinuisse viderant: eorū dignitatē domi collabi indignū, sibiq́. deforme esse arbitrabātur. Stella lib. 2. ca. 20.

OLIV. ILLVD quoque,) Hoc quoque institutum Romani seruabāt, ne videlicet trib. pleb. curiā intrarent, quod postea vulgatum est, nam tpibus Cic. poterant tribuni curiam intrare. [Subsellijs) Subsellia sunt minorum magistratum sedes, sicut sellæ curules amicorum dn̄t, sunt ēt subsellia, vt quidam volunt, sedes, & pulpita, in quibus spectabantur ludi, vnde Persius, Trossulus exultat tibi per subsellia leuis. Cic. in in epist. ad Appiū, subsellia, per contēptum senatorum rostra appellauit, cū dixit. Ad me literas miseris lōgi subselli, vt Pomp. noster appellat. [Veteribus) ideo dixit, q a postea hæc consuetudo aboleuit. [Pro cōmodis) Quāuis. inquit Trib. pl. reip. cōmoda curarent tn̄ passi sunt magistratibus argentea vasa, & annulos aureos ex pub. dari vt eorum maiestas amplificaretur. [Vsu) Eiusmodi insignibus preciosis non nihil auctoritatis addi videbitur magistratibus. [Veniebant) Vēdebantur. [Immolatarū) Quia ipsi, qui magistratum gerebant immolabant, nā quanto dignior, persona erat, quę immolabat, tāto dignior deorū cultus. [Cōtinentia) Neque. n. permittebatur intestinis vesci, quod certe maxima laude dignū erat, quod nostri tāti ea faciunt, ac illí continentiā pluris faciebant. [Sanctas manus) Integras, incorruptas, innocētes. Continentiæq. tm̄ tribuebatur). i. tāti faciebāt continentiam, nam tribui multū alicui est aliquem magnificare. [Sincere) Pure, innocenter, & caste. s. prouincialium bonorum rebus intactis. [Splendorem,) Nā innocentia præfectorum in prouincijs erat splēdor quidam nominis Rom.

ILLVD quoque) Addit vetus Trib. plebis institutum officiosum in temp. dicens. [Illud quoque est repetendum memoria). i. memorandum, quod non licebat trib. pl. intrare curiam. i. senatum, aut locum, vbi senatus habebatur, aūt pro sed, trib. pl. examinabant attentissima cura decreta patrum subsellijs. i. sedibus minorum magistratuum, positis ante valuas. s. curiæ, quia in illis sedebant, vt si qua. i. aliqua improbassent ex eis. s. decretis patrum, ipsi nō sinerent, sup. ea esse rata. [Itaque). i. & ita T, litera, quæ significabat Trib. pl. solebat subscribi .i. infima parte scribi, senatuscōsultis veteribus, sed signabatur ea nota. i. signo T, literæ, tribunos quoque. i. ēt censuisse. i. approbasse, aut decreuisse illa. s. decreta patrum, aut senatusconsulta, qui. s. tribuni, q̄q̄ excubabant. i. vigilabant. [Pro cōmodis plebis) Et erāt occupati in imperijs cōpescendis. i. restenādis imperiositatibus nobiliū, tam patiebantur ex. s. imperia. i. nobiles, quorū erat imperare, instrui. i. ornari, vasis argēteis, & annulis aureis ꝓbitis publice. i. ex publico ærario, quo. i. vt, auctoritas magistratuū esse ornatior vsu taliū rerū. [Quorū &c.) Recitat seueritatē circa sacrificia dicēs. [Quorū). s. Imperiorū, aut summorū magistratuum, quemadmodū maiestas amplificabatur. i. dilatabatur. s. ex permissione taliū ornamentorū, ita constringebatur. i. cōprimebatur arctissime abstinētia. i. per abstinentiā (sunt q addunt malorū) sed meliores textus nō addūt. [Enim) Pro q a, extra hostiarum immolatarū ab his. s. summis magistratibus, veniebāt. i. vendabātur delata: ad quæstores. i. vt vulgo dn̄t receptores ærarij. i. publicę pecuniæ, & ita licet honorē victimandi habebant, non tn̄ cōmodi (Textus fere hn̄s veniebāt, sed à veneo veniebant legendū est, dicimus .n. ibā non iebam) ASCEN.

iebam) Et tum.i.simul,cultos deorum immortalium,tunc ét continentia hominum inerant sacrificiis P.R.& hoc Imperatoribus nostris discentibus,apud illa altaria,quam.i.quantum sanctas .i. impollutas ab omni rapina manus deberent habere. [Et tantum) .i.tam multum tribuebatur, continentiæ.s.à rebus alienis, vt æs alienum.i.debitum multorum.s.ciuium Romanorũ,sit persolutum a senatu,quia administrauerant sincere .i. sine corruptione prouincias .s. quibus præfuerant. [Nam ipsi arbitrabantur indignũ) & deforme sibi eorũ dignitatem collabi domi,quorum opera.i.operatione,& diligentia, viderant auctoritatem publicam, obtinuenisse procul, id est in longinquis oris suum splendorem.

DE ORDINE EQVESTRIS.

*Lupercalia Ouid lib 2. Fast.

EQVESTRIS vero ordinis iuuẽtus omnibus annis bis vrbẽ spectaculo sui, sub magnis auctoribus celebrabat, die * Lupercalium, & equitum probatione. Lupercalium enim mos à Romulo, & Remo inchoatũs est tunc,cum lætitia exultantes, quòd his auus Numitor, Rex albanorum,eo loco,vbi educati erant, vrbem condere permisserat sub monte Palatino(hortatu Faustuli educatoris sui)quem Euander Argiuus consecrauerat: facto sacrificio cæsisque capris,epularum hilaritate,ac vino largiore prouecti,diuisa pastorali turba, cincti oẽs pellibus immolatarum hostiarũ iocantes,obuios petiuerunt cuius hilaritatis memoria annuo circuitu feriarũ repetitur. Trabeatos vero equites idibus Iulij Q. Fabius transuehi instituit. * Idem censor cum P.Decio seditionis finiendæ gratia, quia Comitia in humillimi cuiusque potestatem redacta accesserant: omnem forẽsem turbam,in quatuor tantummodo Tribus descripsit,easque vrbanas appellauit: quo tam salubri R.P.facto,vir alioqui bellicis operibus excellens,Maximus cognominatus est.

*Liu lib. 9. Plin. de viris illustr.

OLIV. EQVESTRIS vero iuuentus).s.equites Rom. qui ex nobilitate iuuenum erãt. [Spectaculo,) Quia se spectandos populo præbebant.[Die lupercalium).i.die,quo Lupercalia celabrabant.i.dies festos in honorem panis. Lupercalia ludi erant solennes instituti à Romulo & Remo sub Monte Palatino vbi expositi fuerunt. Nota est historia quo pacto Romulus & Remus fratres expositi fuerunt ab Amulio,cum in sicco vnda illos destituisset,ea proximis montibus lupa descendens in pueros incidit,& infantibus mammas adeo mite præbuit,vt humanum sensum habere videretur superuenit interea Faustulus regis pastor,qui pueros Laurentiæ vxori suæ educandos tradidit. Scimus deinde, cum adulti facti Numitorem auum suum occiso Amulio in regnum restituerunt,& factum est,vt in ipsis locis,vbi expositi fuerant,Lupercalia exercerentur, quod lodierũ ab Euãdro antea institutum fuerat, erat aũt vbi eiusmodi pastores congregabantur,& pellibus immolatarum ouium,cibo,potuque repleti lasciuiẽntes inuicem concurrebant, & se mutuis ictibus earum pellium pulsitabant. Lycæum Pana venerantes,hanc autem opinionem induxerant, vt quę mulier sterilis seu ludentibus obtulisse,& eorum ictibus collisa fuisset,fœcunda efficeretũr,vnde Iuuenalis. Nec prodest agili palmas præbere Luperco. Ouidius Fastorum secundo. Nupta quid expectas, non tu pollẽribus herbis. Nec prece, nec magico carmine mater eris. Excipe fœcundæ patienter verbera dextræ, iam socer optatum nomẽ habebit aui. Nam fuit illa dies duræ cum sorte maritæ. Reddebant vteri pignora cara sui. Lupercales autem dicti sunt à lupis arcendis.hoc enim sacrificio existimabant lupos ab ouibus arceri. De Lupercalibus alij alia dicunt,sunt.n.qui tradunt pastores nudos modo pellibus cinctos eiusmodi ludos celebrare consueuisse lora ꝑ manibus gerentes,quibus quosq; cederent,laruisq. tectas faciea habentes de nuditate varia, & incerta ratio affertur Plutarchus in Antonij vita,si breuiter, inquit, erat solẽnis Lupercaliũ dies. Cæsaris aũt triumphali veste amictus, in rostria sedebat currentes lupercos inspecturus, currunt enim & nobilium iuuenum, & eorum,qui magistratum gerunt complures,nudi, atque cincti loris albis obuios ferientes. [Equitum probatione.) Lustrandis equitibus.i.cum equites transue hebantur,nam vt Liuius docet, equites se censoribus ostendebãt,quod institutũ primo à Quint. Fabio censore, qui maximo cognomen erat, traditum, manauit ad posteros,transuehebantur autem Idibus quintilib.[Faustuli.) Regij pecoris magistri. [Facto sacrificio)scilicet Pani deo rusticorum ludus Lupercal dicebatur ab arcendis lupis,vt dixi, nam ita Pana placari credebant,qui lupos ab ouibus expelleret. [Immolatarum ouium.) Quarum pellibus se cingebant partim tenentes manibus,inter se vt dixi concursantes se pulsitabant, & erat opinio,vt si mulier sterilis occurrisset fœcunda redderetur. Epularum,quia,epulabantur,& vescebãtur carnibus.[Diuisa) Quia in duas partes se diuidebant,& ita inter se concurrebant tanquã pugnantes.[Gestierunt.) Lætitiam gestu corporibus ostendebant nam gestire proprie est habitu corporis lætitiam ostendere.[Feriarum.)Festorum,nam feriæ dies festi dicti sunt à feriendis victimis.[Circuitu.) Circuitus dicitur eo quòd Sol incipiens ab vno signo zodiaci,cũ ad signum redierit,annus dicitur exactus [Trabeatos.) Plinius iunior tradit,Quint. Fabium Rullum primum ex ea familia ob virtutem maximam instituisse,vt equites Rom. idibus quintilibus ab æde honoris equis insidentes in capitoliũ transirent, eundem censorem libertinos tribus amouisse. Liu. lib. 18. Fabius,inquit, concordiæ causa simul ne humilimorum in manu comitia essent omnem forensem turbam excretam in quatuor tribus coniecit, vrbanasque eas appellauit, adeo quod eam rem acceptam gratis animis ferunt, vt maximi cognomen, quod tot victorijs nõ pepererat,ac ordinum temperatione pararet,ab eodem institutum dicitur, vt equites Idibus quintilibus transueherentur plerunque. [Trabeatos.) Trabea veste indutos, nam trabea vestis erat, qua honoratus quisque super tunicam sumebat,nunc prætextam,vocant,quam in extremitate purpuram habebat circumtextam, & duo tantum erant censores. [Redacta.) Calliditate nobilium. [Forensem turbam.) Clientulum, libertinorum,& scribarum. [Descripsit.) Diuisit,& proprie describi dicuntur. (Vrbana.) Vt vocabuli dignitas illos leniret. [Alioquin.) Præter hoc, quod instituit censor. [Bellicis operibus.) Nam fuit ille, qui primo rempubl. calamitoso illo Hannibalis tempore afflictam, & prope perditam cunctando restituit.

ASCEN. EQVESTRIS &c.) Recitat instituta antiqua circa ordinem equestrem,& à Q. Fab.introducta dicens. Vero pro sed,iuuentus,scilicet multitudo iuuenum,ordinis equestris, qui secundus erat Romæ. Tres enim erant primus patrum, & patriciorũ secundus equitum, & tertius plebeiorum celebrabat omnibus annis vrbem,scilicet Romam,spectaculo sui, id est exhibendo se inspectandam,sub magnis auctoribus, id est illius rei inceptoribus,bis, scilicet die lupercalium, & probatione equitum, id est equitum lustratione, quam Galli monstram vocant. Enim pro quia, mos lupercalium, id est festorum illorum inchoatus est à Romulo & Remo,tunc cum ipsi exultantes lætitia, quòd Numitor Rex Albanorum auus supple eorum, permiserat his, scilicet Romulo & Remo concedere vrbem, scilicet Romam, eo loco, vbi fuerant educati,videlicet sub monte palatino,& hoc hortatu Faustuli educatoris sui,scilicet Romuli,& Remi,Quem scilicet montem Euander argiuus,id est græcus, quia archas consecrauerat,scilicet Ioui.Enim pro quia,sacrificio facto,& capris cæsis,id est nactatis prouecti,hilaritate epularum, ac vino largiore, & hoc turba pastorali diuisa,omnes,scilicet qui tunc sub Romulo & Remo aderant, cincti pellibus hostiarum immolatarum, ipsi supple iocantes petiuerunt obuios. Cuius hilaritatis memoria reperitur anno circuitu feriarum. Vero pro sed,Q. Fabius Instituit equites. [Trabeatos).i.trabea veste honorata instructos, transuehi.s.ante conspectum populi in capitolium, idibus Iulij. .I.quintilis mensis,prius dicti,q̃ a Martio quintus esset, vt Augustus,qui sextus est,sextilis. [Idem) .S. [Q. Fabius censor).i cum esset cẽsor eum. [Publio Decio,gratia seditionis finiendæ,quia comitia).I.iota eligendi magistratus in comitijs .i. coitionibus. P.R.accesserant.i.aduentarant, redacta.s.fraude potentiorum in potestatem cuiusque humillimi.i.abiectissimæ conditionis exceptea seruili,vtpote clientulorum & plebeiorum, descripsit, id est diuisit, omnem turbam forensem,id est in forum conuenire solitam,tantummodo in quatuor tribus, & appellauit eas vrbanas, quo facto tam salubri,id est vtili ad salutem reipub.seu P.R.ipse vir excellens, alioquin, id est etiam aliter operibus bellicis, cognominatus est maximus.

DE C. MARIO.

Laudanda etiam * populi verecundia est,qui impigre

*Sal. in Iugur.

Gel. lib. xvi. cap. x. se laboribus, & periculis militiæ offerendo, dabat operam, ne imperatoribus Capitecensos sacramento rogare esset necesse, quorũ nimia inopia suspecta erat, ideoq; his publica arma non committebantur. Sed hanc diutina vsurpatione firmatam consuetudinem C. Marius Capitecensum legendo militem, abrupit. Ciuis aliqui magnificus, sed nouitatis suæ conscientia, vetustati non sane propitius, memorque, si militaris ignauia humilitatem spernere perseueraret, se à maligno virtutum interprete velut Capitecensum imperatorem compellari posse. Itaque fastidiosum delectus genus in exercitibus Romanis obliterandum duxit, ne talis notæ contagio ad ipsius quoque gloriæ suggillationem penetraret.

OLIV. LAVDANDA.) Id etiam pertinet ad maiorum consuetudinem. (Impigre se lab.of.dabat, opere) Capitecensi dicebantur, qui pro suo capite tributi nomine æra pendebãt, & hoc suffragijs erant. Nam horum nihil præter personam censebatur, quorum.n.res censebantur, in classes conijciebantur, totus P.R. in quinque classes distinctus erat, ita vt qui centum millia æris, vel eo plus possiderent primæ classis essent, secundæ classis erant, qui intra centum vsque ad quinque, & septuaginta millium censum hẽnt, tertiæ vero, qui quinquaginta millium æris haberent, quartæ ad xxv. descendebãt cẽsum, quintę. qui vndecim possiderent, reliqua multitudo quæ citra hunc censum possedissent, vel proletarij, vel capitecensi dicebantur. Aul. Gel. lib secundo, qui in pleb. Rom. tenuissimi, pauperrimique erant, neque amplius quam mille quingentum æris incensum deferebant proletarij appellati sunt, qui vero nullo, aut per quam pauco ære censebantur, capitecensi vocabantur, & erant immunes militia. (Rogare,) Quia rogabantur omnes, vt nomina darent, & in manus, ac verba imperatoris iurarent hoc modo. iurarls ne omnes, quocunque vos duxero me libere secuturos, nec vestrum quenque iniussu meo à signis discessuros, respondebant, iuramus. (Quorum nimia inopia suspecta erat,) Propter nimiam inopiam non admittebantur ad militiam, in qua Rom. Imperium stabilire consueuerat, quia paupertate homines pleronque ad maleficia compelluntur. (Caius M.) Dicit Caium Marium hanc consuetudinẽ abrupisse, vt ex verbis Sal. in Iugurthino legitur, dicit enim Marius milites scribit non ea more maiorum, nec ea classibus, sed vt cuiusque libido erat capite censos, plerosque id factum, alij per inopiam bonorum militum, alij per ambitionem cõsulis memorabant, quòd ab eo genere celebratus, auctusque erat, & homini potentiam quærenti egentissimus quisque opportunissimos. (Sed no.suæ con.) Ideo ad militiam capitecensos admisit. Marius contra consuetudinem, & instituta maiorum, quia & ipse sibi conscius erat nouitatis, & inopiæ suæ, nam præter virtutem animi, corporisque paruas possedit diuitias, adeo vt à maligno virtutis interprete, capitecensus appellari potuerit Imperator, noui autem homines dicuntur, qui ab humili statu ad summum dignitatis gradũ ascendunt, vt Marius, qui ex municipio arpinati pauper admodum Romam prouectus summos honos adeptus est. (Vetustati non sa.prop.) Quia institutum aboleri voluit antiquam. (Militaris igna.hu.sper.) Id est si militea diuites quidem, & opulentos, sed ignauos humiles vero, sed virtute, & robore præditos iure militari contemnere pateretur. (Maligno virtutum interprete.) Malignus virtutum interpres dicitur, qui virtutem hominis æstimat, non per ipsam, sed per diuitias, ac fortunæ qualitatem. (Ergo maligno.) Maliuolo, & iniquo. (Fastidiosum) Superbum, nam omnis superbia nascitur ex fastidio. (Delectus) Genitiui casus est, & est delectus militum electio, vel descriptio. (Obliterandum) Abolendum. (Notæ.) Infamiæ ipsius Marij, (Contagio) Infectio, pollutio. (Sugillationem) Notationem ignominiæ, vt quo sigillo capitecensis infamiæ nota fuisset impressa, eodem sibi inureretur.

Capitecẽsi quando primum milit.

Malignus virtutis interpres.

ASCEN. LAVDANDA, &c.) Affert aliud institutum P.R. circa rẽ militarem dicens. Verecundia etiam Po.s.R. laudanda sup. est & qui. s. populus, offerendo se impigre. i. strenue laboribus, & periculis militiæ dabat operam, ne necesse esset imperatoribus rogare sacramento. i. iuramento, quod milites tanquam rem sacram imperatori præstabant, censos capite. i. pauperes, & abiectos, qui in censum, præter caput, parum afferebant, quorum. s. capite censorum nimia inopia erat suspecta, quia qui nihil habent, quod amittere timeant domi, non tam viriliter dimicant, & citius pellici possunt saltem pecunia proposita vt ad hostes transeant aut suspecti, quod potius rapinæ, quã rei bene gerendę intenti forẽt ideoque arma publica non cõmittebantur his. i. huiusmodi ciuibus. (Sed hãc &c.) Dicit Marium dictum institutum abrupisse hoc ordine. (Sed C. Marius) Abrupit hanc consuetudinem firmatam diutina vsurpatione. i. lõgo vsu legendo militem censum capite. i. dum census fieret ęstimatum nihil debere in remp. conferre præter caput. Marius inquam ciuis alioquin. i. in quouis alio facto magnificus. (Sed cõ. suæ no.) Id est quia se vouit hominem nouum. i. qui primus in familia sua ad eum honorem, quem adsueerat, vtpote consularem, peruenerat, non sane. i. non multum, propitius. i. idoneus, & vtilius vetustati. i. nobilibus, memorq; si ignauia militaris perseueraret, spernere humilitatem. i. abiectionem nouorum hominum se posse compellari à maligno interprete virtutum, vt qui virtutem inuertat, idque vitio det, quod honori dandum sit, velut. i. tanquam imperatorem cẽsum capite. (Itaq;) id est, & ita dixit, scilicet, vtile, id est, indicauit fastidiosum, id est superbum, & contentiosum genus delectus. i. eligendi milites de multis, obliterandum. i. delendum in exercitibus Rom, ne cõtagio talis notæ. s. humilitatis capite censorũ, penetraret quoq; . i. etiã ad sugillationẽ. i. denigrationem gloriæ ipsius. s. C. Marij.

DE P. RVTILIO, ET C. MALLIO. CONSVLE.

ARMORVM tractandorum meditatio à P. Rutilio Cos. C. Mallij Collega militibus est tradita. Is enim, nullius ante se Imperatoris exemplum secutus, ex ludo C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum accersitis: vitandi atque inferendi ictus subtiliorem rationem legibus ingenerauit. Virtutemque arti, & artem rursus virtuti miscuit, vt illa impetu huius fortior, hæc illius scientia cautior fieret.

OLIV. ARMORVM tra.me.) Exercitatio, & præludium, Dicit à P. Rutilio hanc emanasse disciplinam, vt milites simulachra pugnæ quædam instituerent, antequam ad verum pugnandi cum hostibus certamen accederent, discebant autem à magistris gladiatorum artem vitandi ictus atque inferendi, legitur de hoc P. Rutilio quòd cum frater eius consulatum impetrare non potuisset, dolore perierit. Cic. Tusc. quarta ęgre tulisse P. Rutilio fratris repulsam consulatus, scriptum apud Fabium est, sed tamen transisse modum videatur, quippe qui ob eam causam à vita recesserit Plin. nat. hist. lib. vij. P. Rutilio inquit, morbo leui impeditus nunciata fratris repulsa in consulatus petitione illico expirauit. (Ex ludo) Scilicet funebri, nam gladiatores exhibebantur ad ludos funebres, qui plerunque eos vsque certabãt vt vel caderet, vel sanguinem effunderet, eorumque alter, & se victum fateretur, quod si accidisset, piaculum illud plurimum dijs placere arbitrabantur, & ad animarum expiationem plurimum pertinere, dicit ergo tunc à ludis funebris Caij Aurelij gladiatorum accitos fuisse magistratus qui iuuentutem Rom. lasciuientem hac arte instruerent. (Legibus.) Arte velitum. Nunc narrat quisnam fuerit inuentor velitum, sunt autem velites milites qui alio nomine rorarij, alio etiam ferentarij appellantur, dicti sunt autem velites græco nomine ἀπὸ τοῦ βάλλειν, id est à iaculando, eo quod tela tantum missilia secum gerant, quæ iaculantur in hostes. Rorarij vero dicti, eo quod tela in modum roris spargerent, ferentarij, eo quod tela gestabant, quæ in hostem ferri poterant.

Armorũ ludus.

ASCEN. ARMORVM &c.) Recitat aliud institutũ militare dicens. (Meditatio). i. exercitatio armorũ est tractandorũ est tradita militibus à P. Rutilio cõsule collega C. Mallij . i. qui simul cum C. Mallio cõsul fuit. Enim pro quia, is. s. Rutilius, nullius. i. nõ vllius non secutus exemplum alicuius imperatoris ante se. ingenerauit. i. introduxit legibus. i. per leges à se latas subtiliorẽ rõnem vitandi ictus, atque inferendi ictus, vt faciunt gladiatores, quos dimicatores vocant, & hoc doctoribus. i. magistris gladiatorum accersitis ex ludo, id est vt dicunt schola gladiatoria. (C. Aurelij Scauri, scilicet lanistæ, & miscuit arti virtutem, & rursus virtuti artem. i. fecit vt ad virtutem pristinam militum Rom. accederet ars gladiatoris, vt illa. s. ars fieret fortior impetum huius. s. virtutis, & hæc. s. virtus fieret cautior scientia. i. per sciẽtiam illius. s. artis, hic non liceret dicere cautior quàm scientia, non etenim est ablatiuus sed excessæ, sed septimus casus instrumenti intrinseci.

DE VSV VELITVM.

PRIMO REPERTO, ET THEATRO.

Liu. li. xxvi. VELITVM vsus * eo bello primum repertus est, quo Capuam Fuluius Flaccus imperator obsedit. Nam, cum equita tui Campanorum crebris excursationibus equites nostri: quia numero pauciores erant, resistere non possent, Q. Neuius Centurio è peditibus lectos ex pediti corporis breuibus, & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos, veloci saltu iungere se equitantibus, & rursus celeri motu dilabi instituit, quo facilius equestri prœlio subiecti pedites, viros pariter, atque quos hostium telis incesserant. Eaque nouitas pugnæ vnicum Campanę perfidiæ debilitauit auxilium. Ideoq; auctori eius Næuio adhuc honos est habitus. Proximus militaribus institutis ad vrbana castra, id est, theatra gradus faciendus est, quoniam hæc quoque sæpenumero animosas acies instruxerunt. Excogitata nanq; cultus Deorum, & hominum delectationis causa: non sine aliquo pacis rubore voluptatem: & religionem ciuili sanguine, scenicorum portentorum, gratia, macularunt, * quæ inchoata quidem sunt à Messala, & Cassio Cn. Ceterum auctore P. Scipione Nasica omnem apparatum operis eorum subiectum hastæ venire placuit. Atque etiam S.C. cautum est, ne quis in vrbe propiúsue passus mille subsellia posuisse, sedésue ludos spectare vellet, vt scilicet remissioni animorum iniuncta standi virilitas, proprias Romanæ gentis nota esset.

Paul. Oro. li. iiij. cap. xx.

OLIV. CAPVAM.) Capua secúdum Tit. Liu. à campanorum fertilitate dicta alij volunt à capi duce denominatam esse. Strabo vero à capite dictam plane ostendit, quòd aliarum ciuitatum sit caput dicit enim lib. v. cum autem vrbes duodecim populosæ forent Capuam perinde, ac illarum caput nominarunt. Hæc autem ciuitas bello pun. secundo à P.R. defecit ad Hánibalē [Excursationibus,) Qui sæpe è mœnibus erumpentes in cursabant in Rom. [Expediti.) Agiles corpore, quia nō admodū armis onerati erāt. [Breuibus, & incuruis.) Vnum sequitur ex reliquo, nā telum, quo breuius est, eo ēt regidius. [Et incuruis hastis) Significat eas, fuisse non admodū crassas, quæ dū corruscarētur, incuruari possent. [Paruo tegmine) Breui scuto. (Veloci saltu) Quia didicerāt milites exercēdo se agili saltu in equos conijcere, & deinde cum cepissent hostes desilere. ita primo impetu equites esse dicebantur, ergo veloci saltu quia in clunes equorū ascendebāt agili saltu, & cum ad pugnam peruentum esset desiliebant, & ita duplici pugna equitatum hostium deludebant. [Delabi) Celeriter descendere, scilicet, equis. [Incesserent.) Inuaderēt. (Eaque no.) Hac nouitate rei deterriti, hostes facti sunt imbecilliores auxiliū. s. equitatum. [Cāpanæ perf.) Quia defecerūt à Rom. [Proximis mi. insti.) Dicturus de spectaculis ita trāsit, vt non ex abrupto transire videatur, vt dicat non esse dissonum, quod in theatris fit ab eo, quod in castris fuerit. dicit ergo diximus de bellis, quæ foris geruntur, nunc dicendum est de certaminibus, quæ intra vrbem fiunt, videlicet in theatro. (Militaribus) Non enim multum interest, inter spectacula, & militarem disciplinam. [Gradus.) Transitus. [Quoniam hæc.) Ostendit quomodo similitudinem habeant spectacula cum militari disciplina, qa videlicet plerunque ex orta sunt bella in theatro propter animorum iracundiam, adeo vt ciuilis sanguis excitaretur. [Animosas aci. inst.) Quia, vt diximus, ciues plerunque inter se dū alij alijs fauēt histrionibus occidebantur. [Excogitata) Inuenta, quia causa spectaculorum fuit, vt colerentur Dij, & homines quoque oblectarentur. [Cultus deo,) Quia vt paulo post dicturus est, in honorem deorum ludi edebantur. [Non sine aliquo pacis rubore,) Quia reuerentia diuini cultus in pace retinere debebat homines, nam in summo ocio spectacula eduntur, in quibus cum rixæ orirentur quodammodo initiebantur. [Voluptatem) Quantum ad hominum delectationem. [Religionem) Quantum ad deorum cultum. [Gratia scenicorum por.) Bene dixit portentorum propter fabulas poëtarum, quæ in scenis recitabantur. nam portenta dicuntur miracula, quæ excedunt rerum naturam, & quia hæc in tragœdijs narrantur, quæ præter consuetudinē fiunt hominumque naturam, ideo portenta appellauit, vel certe portentorum, id est mimorum, quos portēta appellauit propter personas, quas induunt, aut portentorum dixit, quia mōstruosum quodammodo videtur, quòd ciuis insurgat contra ciuem sine causa, & tempore pacis. [Auctore P. Scipione,) Quia in senatu retulit, & secundum sententiam eius factum est senatusconsultū, vt sub hasta venderetur, Aug. de ciu. dei dicit. Caueam theatri senatum construere molientem ab ea dispositione, & cupiditate rō pe[?]cuit. P. Scip. Nasica, persuasitque oratione grauissima, ne græcam luxuriam virilibus patriæ moribus pateretur obrepere. Hoc autem homine nemo suo tempore melior, nemo sanctior in vrbe fuit. hic ille est, qui omnium optimus a senatu iudicatus dignusque ductus apud quē Deorum mater, quæ publice à Pesinūte vehebatur, per aliquot dies diuerteret. [Sedēs ludos spectare) nolebat, inquit ludos sedendos spectare, sed stādo, vt si spectacula ederentur, omnes stantes expectarent, vt stando robustiores efficerentur. [Remissioni ani.) Vt non solum in laboribus, & periculis adeundis, sed etiam dum animi laxamenta quærerent, virilitatem quandam præ se ferent, quia vt Liu. ait Romanus est fortia pati, ergo remissioni, id est laxamento. *Remissio animorū.*

ASCEN. VELITVM &c.) Procedit ad alia instituta & inuenta militaria dicens. [Vsus velitū. i. expeditorum militū, repertus esse primū eo bello, quo Fuluius Flac. imperator obsedit Capuā, vrbem potentissimā in campania Italica. [Nam cum equites nostri) Id est Romani q[?] pauciores erāt numero, nō possent resistere equitatui cāpanorum crebris. [Excursationibus,) Id facientiū crebras excursiones. [Q. Næuius cēturio) Instituit milites sup. lectos è peditibus existentes corporis expediti, armatos septenis hastis. i. septem iaculis singulos breuibus, & incuruis, & munitos paruo tegmine, instituit dico iungere se veloci saltu equitantibus. [Et dilabi) Rursus motu celeri, quo. i. ideo vt, pedites subiecti facilius prœlio equestri, incesserēt. i. lacesserent telis, viros pariter atq; equos hostiū. [Et ea nouitas pugnę, debilitauit vnicū) Id est singulare auxiliū perfidiæ cāpanæ, videlicet equitatū eius. [Ideoque honos est habitus adhuc Næuio auctori eius) Scilicet rei. [Proximus &c.) Transiens à castris militaribus ad vrbana. i. ad theatra in quibus est etiam sua militia i. exercitatio recitat antiquorum seueritatem in spectando, nam stantes non sedentes spectare permittebantur. Ordo est Gradus. i. passus, aut transitus proximus institutis militaribus est faciendus ad castra vrbana. i. theatra, exponit, quæ sint castra vrbana, dicēs ea esse theatra. i. spectāda loca. [Quoniam hæc quoque) Id est ēt hæc. i. vrbana castra hoc est theatra instruxerūt sæpenumero acies animosas, aut q[?] a viriliter in arena decertabant, & ea inspectatione animi tyronū ad cædē imbuebantur, aut quia etiam in scenicis spectaculis, sæpe ingens est animorum, & verborum cōflictatio, aut potissimū, (nam sentit auctor) quia non minore contentione digladiantes in arena contendebant, quàm in vera acie. [Nanque theatra sup. excogitata) Id est inuenta causa cultus deorum, vt per ludos solēnes) quem cultum diuus Aug. in lib. de ciu. dei. merito irridet, cēsetque à malignis spiritibus excogitatū,) & causa delectationis hominū, vt homines spectando oblectamenta capiant, macularūt non sine aliquo rubore pacis (per hoc. n. cognoscebāt, quod sine vitio in pace longa viuere nescirent, vnde. Iuu. pacis lōgæ omnia luxuriæ mala imputat dicens. Nunc patimur longæ pacis mala, & sæuior armis luxuria incubuit victumq; vlciscitur orbē, &c. macularunt inquā voluptatē, & religionem, (nā vtriusque causa introducta dixit) sanguine ciuili. i. effusione sanguinis ciuilis inter spectandū, aut certandū fusi gratia portētorū scœnicorū, quia alij alijs fauebāt vsque ad conflictū, quę. s. theatra aut portenta scenica, sunt quidē inchoata à Messala, & Cassio censoribus, cetera. i. sed placuit auctore Pub. Scip. Nasica omnē apparatū operis eorū venire. i. vendi subiectū hastæ. i. auctioni, aut sectioni publicæ factæ sub hasta [Atque cautū est) Id est inhibitū, ēt senatusconsulto, ne quis vellet posuisse subsellia ad sedendū, vt p[?] vel [Sedens spectare ludos in vrbe) vt p[?] vel propius sup. vrbem, sup. vsque ad mille passus, qd̄ millia te dr̄. vtque. s. virilitati standi iuncta remissioni. i. laxamēto animorū esset nota propria gētis Rom. nam sine tunc quidem, cum voluptati operam dabant, virilitatis immemores erant, vero simile est, ipsam. eorum esse propriam.

MOS LVDORVM.

Per quingentos * autem & quinquaginctaocto annos *508 [?]* Senatus

tam seriobis, Liu. lib. 34. Senatus populo mistus spectaculo ludorum interfuit. Sed hunc morem Attilius Seranus, & L. Scribonius ædiles, ludos Matri deum facientes, superioris Africani sententiam secuti, discretis Senatus, & populi locis, soluerūt: eaque res auertit vulgi animum & fauorem Scipionis ma- *• Ludorum origo, Liu. lib. vij.* gnopere quassauit • Nunc causam instituendorum ludorum ab origine sua repetam, C. Sulpitio Pætico, C. Licinio Stolone Cos. intoleranda vis ortæ pestilentiæ ciuitatem nostram à bellicosis operibus reuocatam, domestici, atque intestini mali cura afflixerat, iamque plus in exquisito, & nouo cultu religionis, quam in vllo humano consilio positum opis videbatur. Itaque placandi cœlestis numinis gratia compositis carminibus vacuas aures præbuit, ad id tempus Circensi spectaculo contenta, quod primus Romulus, raptis virginibus Sabinis, Consualium nomine celebrauit. Verum, vt est mos hominum, paruula initia pertinaci studio prosequendi venerabilibus erga deos obsequijs iuuentus, rudi atque incomposito motu corporum iocabunda, gestus dedit, eaque res **Ludij Ludionis fer. Liu.* * Ludium ex Hetruria accersendi causam præbuit, cuius decora pernicitas vetusto ex more Curetum, Lydorumque (à quibus Hetrusci originem traxerunt) nouitate grata Roman. oculos permulsit. Et quia Ludius **Histrio* apud eos * Histrio appellabatur, scenico nomen histrionis inditum est. Paulatim deinde ludicras ars ad Satyrarum modos perrexit, à quibus primus omnium poëta Liu. ad fabularum argumenta spectantium oculos, & animos transtulit. Isque sui operis actor, cum sæpius à populo reuocatus, vocem obtudisset, adhibito pueri, & tibicinis concentu, gesticulationem tacitus peregit. Attillani autem ab Oscis acciti sunt, quod genus delectationis Italica seueritates temperatum, ideoque vacuum nota est, nam neque tribu mouetur, neque à militaribus stipendijs repellitur. Et quia ceteri ludi ipsis appellationibus vnde trahantur, apparet, non absurdum videtur secularibus initium suum, cuius generis minus trita, notitiam est reddere.

OLIV. PER qningentos & lxiij. ann.) Iam, inquit qningenti & lviij. anni fluxerūt, ex quo senatus cum populo mistus ludis semper interfuit. [Hunc morem) Scilicet mistim, confuse spectādi ludos. [Aediles.) Qui ludos ædere solebant, a quibus ēt, vt quidam volūt, dicti sunt. [Matri deū f.) Faciētes ludos, qui in honorem matris dēū celebrabātur, & Megalesia dicebantur ἀπὸ τῆς μεγάλης à magna & matre deūm. Nā ita græce dicitur μεγάλη μήτηρ magna mater, de quibus Liu. 10 lib. Mac. inquit. M. Iunius Brutus ædem magnæ matris deum in palatio dedicauit, & ludos ob eam dedicationem factos Megalesia appellauit, & ἀπὸ [illegible], *Discretū.* quod est magnum deductum vocabulum. [Discreti.) Diuisi, separati. [Et populi locis.) Quia loca vbi sederet populus, & vbi senatus voluerunt esse discreta, & separata, non permista, sicut ante. [Eaque) Res, inquit, Scipioni peperit inuidiam, quia id graria populi fecisset, quoniam de dignarerur vnā cum populo spectare senatum. [Auertit animum) Scilicet fauore Scipionis. [Nunc causam instruendorum ludorum) Prosequitur narrare Valer. quod initium ludum sumptum fuerit quod à Tit. Liu. lib. vij. Decadis ab vrb. cond. prolixe tractatur. [Domestici,) Atque intestini mali curia ab ocio, inquit alia rerum orti sunt, cum tamē pestilentia vrbem inuasisset, nec remedium vllum inueniri posset, nisi Deorum ira placaretur, nam humanę opes ad auertēdum pestilentiam parum prodesse poterant. [Reuocatā) Remotam à bellis exteris. [Domestici) Quia maior cura à minori animos deterreret, nam maior cura est vnicuique saluti suæ aliarū rerum. [Intestini) Quod ad salutē cuiusque pertinebat, vt maior illum cura domaret. [Iamque plus) Iamq; adeo increuerat pestilentia, vt humanę opes nihil sufficere posse viderentur, vt auxiliū potius à Dijs, q̄ ab hominibus petendum esse videretur. [Nouo magno quodam cultu.) Vt aliquid genus colendorum deorum exquisitum inueniretur. [Itaque placandi cœlestis numinis gratia) Ante hac inquit P.R. nullos alios ludos spectauerat, præterquā circenses, qui alio nomine magni, & Romani appellabātur, quo genere spectaculi ad eam vsque ætatem P.R. contentus fuerat. [Compositis carm.) i. hymnis in quibus deorum laudes contionebantur, hunc morem Virg. tetigit, vbi dicit, Dant motus incōpositos, & carmina dicūt. [Quod primus Rom.) Quod quidem spectaculum, & ludi sunt primum a Romulo. consualia dicti, nam Romulus, cum equestris, imago Neptuni in fundamentis vrbis reperta fuisset, ei ludos quanto potuit apparatu constitui & populus finitimos ad hos ludos spectandos inuitari iussit. Ceteris frequentes conuenere. Sabini etiam passim & vxores cum liberis omnes affluxere, quippe qui propinquiores erant cum benigne hospitio suscepti essent, nouamque vrbem tam breui opibus viribusque auctam perlustrati essent, ad ludos conuenerunt, vbi cum omnes spectaculo intenti essent, iuuentus Rom. ad virgines rapiendas composito discorrit, eas sibi vxores adiunguot si quod aliter obtineri nequierāt, nam cum per legationem Romani ad affinitatem vicinas vrbes sæpius inuitassent, idque semper denegatum sibi fuisset, vtpote genti nouę et grassandum esse censuerunt. *Consualia.* Romulus igitur post raptum Sabinarum imaginem illam equestrem Neptuni consum appellauit, & ludos consualia, quasi consilium Dei, quia post inuentam illam imaginem subito consilium cepisset rapiendarum virginum per ludorum spectaculum. De consualibus tradit Plut. fama diu vulgata à Ro- *Cōsus qui* mulo cuiusdam Dei aram conditam sub terra inuentam eique Deo conso nomen indiderunt, siue à consilio, quod consiliatiua fores, siue Neptunus equestris. ara est in circo maximo posita, quæ reliquum tempus latet, in æquestribus autem certaminibus aperitur hæc condita sub terra est, quoniam consilium arcanum esse oportet, ludi igitur in honorem huius Dei instituti à Romulo consualia dicta Dion. Alicarn. de antiquitatibus Romanis, Sacratam, inquit, illam solennitatem nunc etiam Romani perficiunt consualia vocantes, in qua etiam ara subterranea constructa iuxta circum maximum circunfossa terra sacrificijs, quæ & ingentibus solennitatibus colitur, cursusque equorum agitur iunctorum, & non iniunctorum: vocatur autem is Deus cui hæc perficiuntur, Consus à Romanis, ac propterea subterranea coli ara eum dicunt, quod hic Deus terram habeat, ego vero alterum quoque sermonem audiui, quod hi quidem dies festi Neptuno agantur, quodque cursus, & equites huic etiam deo fiant; ara vero postea genio cuidam arcano constructa fuerit occultorum consiliorum duci, atque custodi. Neptuno enim interea nec domitori terræ, neque à græcis, neque a barbaris ara vsque exigitur, veritas autem vbi lateat, difficile est dicere. [Vt est mos ho.) Ita ferme consuetudo est, vt omnia tenui principio oriantur. [Venerabilibus verbis.) Carminibus compositis in honorem Deorum. [Iocabunde gestus adiecit.) Quia ocios inter se iactabant, eaque res, quia non solum carmina canerent, sed etiā motu corporum gestu facerent causa fuit, cur à Lydia vocarentur Hystriones. [Ludium Romanum nomen est.) Nam Tusco verbo dicitur Histrio. [Decora) Venusta, quidquid sit, quod decet, dicitur decorum. [Pernicitas) Velocitas, vt pernicibus ignea plantis Virg. [Cuius de perni.) Vetusto ex more Curetum. Curetes populi sunt Cretæ, qui hoc canendi, saltandique genus primi inuenisse dicuntur ad vsum militiæ, siue ad cultum Deorum, siue magis ad fabulosam Iouis originem nam hæc omnia Strab. lib. x. innuit circa medium vbi de Curetibus diuersas auctorum sententias referens, dubiam eorum etymologiam his verbis esse ostendit, quo sit vt multifariam noscendi nominis rationem, & etymologiam Curetes habere facile copioseque videantur credibile est, & armiferam illam saltationem ab eis prius introductam, qui circa comam atque stolam exercitati fuere, qui Curetes vocarentur, quod quidem negocium occasionem illis præbuisse crediderim, vt fortiores in re militari ceteris euaderent, & versatam in armis vitam haberent. paulo inferius, armisona, inquit, saltatio militari de more, & Hyperca, & Pyrricus ipse inditio sunt, qui huiusmodi repertor exercitij pro iuuenibus, ad militarem peritiam fuisse perhibetur. Apparet ergo ex his verbis ad vsum militiæ hoc saltationis genus fuisse repertum. sed alio loco dixerat, hac armorum agitatione in Deorum sacris vsos fuisse vbi Deorum ministros illos nominat tales inquit. dæmones quosdam, Deorum se ministros Curetas vulgant: deinde subiungit, quidam vero res Cretenses, ac Phrygias edidere sacrificija non nullis implicitas, partim aliquo pacto contentas, vti Iouis infantiam in Creta educati, matrisque Deorum cæremo-

nias

nias in Phrygia, & in Idæ Troianæ locis celebrandas, quibus sane in sermonibus magna varietas est, cum alij eosdem esse Curetas, & Corybantes, & Cabeiros, & idæos dactylos, & Telchines ostendant, alij cognatos inter se, & pusillas quasdam ipsarum differentias inter eos esse distinguant. in hoc autem vniuersi tradunt quosdam spiritibus afflatos, & bacchichos, inque armorum agitatione tumultuosa, & cum strepitu, & fragore, cymbalisque, & tympanis, & armis, item etiam tibijs vociferationibus inter sacrificandum stupefacientes, inque ministrorum habitu publica modo quodam sacra factitante. Rursus ad fabulam Iouis alio loco referens ait, Hos Curetas nominabant adolescentes quosdam armisonam quandam cum saltibus agilitatem edentes ne proferentes quandam de Iouis origine fabulam &c. nam ipsam fabulam deinde narrat. item paulo infra vbi Homeri carmina refert, Cretensem etiam rem his adiungit hoc modo sedes Curetum, religiosique etiam Iouis genitores vbi tibiæ, vbi triplices cristæ, vbi Byrsa & Thyrsum orbem hunc mihi Corybantes excogitauerunt. Curetes autem fuisse non solum in Creta, sed in Eubœa, Aetolia, & Acarnania idem auctor cum multis in locis, tum ibi potissimum ostendit, vbi ait. Itaque eodem insignitus nomine Curetas ipsos appellari, qui in Eubœa sunt, quique in Aetolia, & in Acarnania, hinc est quod Luc. dicit lib. iiij. Curetas feroces populus in Dalmatia. Quos alit Hadriatico tellus circunflua ponto. Apud quos Marc. Ant. fuit. Pompeianis clausus cum maximo discrimine. [Lydorumque) A quibus Tusci originem traxerunt. Nam Tusci dicti sunt Lydi, quoniam ex Lydis coloni venerunt in Tusciam, duce Tyrrheno Atys filio. Strab. lib. v. Tyrrhenos, inquit, Romani Hetruscos appellant, atque Tuscos, Græci vero Tyrrhenos hoc eos nomine nominarunt à Tyrrheno Atys filio, qui ex Lydia colonias hanc in regionem, sicuti traditur, dimisit, Atys enim ex prognatis Her. & Omphales cum sterilitate, & famæ populum emittere cogeretur, è duobus filijs sorte iactis Lydium Lydie regni successorem tenuit, Tyrrheno autem maiorem applicans, populum foras abire iussit, hanc ille tandem ingressus oram de suo vocauit nomine Tyrrheniam, Lydos autem hoc genere salutationis vsos esse idem auctor multis in locis ostendit. Plautus quoque sub scalice populi hunc propriam Lydorum esse dicit. Plin. vero lib. iij. Lydia, inquit, à quorum rege Tyrrheni mox à sacrificiorum ritu lingua græca, Tusci sunt cognominati. de fabula Curetum hymbrybus deletorum, & ex fungis restitutorum, mihi

Scenicus. hoc loco videtur dicendum. [Scenico.) Ministro scenæ. qui partes aliquas agit scenæ. Liu. poëta. De hoc Cic. lib. Tusc. id est serius poeticam nos accepimus annis fere quadringentis decem & octo post Romam conditam, Liu. fabulam dedit. [Fabularum) Reprehensiones ciuium, salibus enim quibusdam ciues stridebant. [Perrexit.) Peruenit. [Satyrarum mo.) Modus dicitur versuum mensuram certe lege diffinita, ergo modus modulationes appellat satyrarum. Ex carminibus, quæ primo incomposita agebantur res eo processit, vt satyri efficerentur, & comœdiæ, & tragœdiæ. [Sui up. actor) Quia cœnabat, & cantum nutu corporis mirabatur. [Reuocatus,) Cum finierat adeo populo placebat, vt sæpius ad principium reuocaretur agendi. Sed cum raucam vocem fecisset puerum acciuit, qui caneret voce, & alterum, qui tibia, ipsa vero modus. & cantus agere cœpit motu corporis. [Tacitus) Non narrans quia ante narrabat, & deinde gestum corporis dabat. [Attellani.) Ludi proprie sunt comicorum videlicet in quibus comœdiæ aguntur in theatro. Attellani erant ludiones, qui ideo sunt acciti ab Attellis, quia peritiores erant, quam R. Attellæ ciuitas est campanorum, quorum luxuria in huiusmodi ludis nimia erat. & ideo apud campanos inhonestissimi erant, sed à R. deinde magna seueritate correcti. [Ab Oscia ae.) Osci dicti sunt campani, quòd in campania serpentes abundent. Var. Oscorumque manus Capuenses exponit. Ser. Nam Oscus campania lingua significat serpentem, vel secundum alios dicti sunt osci, quasi obscœni à quadam cicatrice quam habent in fronte, quæ reddit eos obscœnos. Horat. in sermonibus, At illi fœda cicatrix, setosam leui frontem turpauerat oris campanum morbum, sed melior est superior expositio, Ser. in descriptione campanæ Oscos separat Capuensi. [Italica seuer.) ideo dicit, quia cum apud græcos ironice ciues Athe. comœdi reprehenderent, cautum est lege apud Rom. ne id adeo solute fieret. immo etiam secum res eo processit, vt nulla eiusmodi virorum reprehensio contineretur, sed aliud genus carminis inuentum est, quòd postea Satyricum est appellatum. [Italica autem se-

Italica seueritas. uer. Ideo dixit, quia vult Italiæ propriam esse seueritatem sicut Græcorum fuit eloquentia, & liberalium artium studium Satyrica, vt inquit Diom. est apud Græcos fabula in qua item Tragici poëtæ non reges, aut Heroës, sed satyros induxerunt Ludendi causa iocandique simul, vt spectator inter res tragicas serias, satyrarum quoque iocis, & lusibus delectaretur, & vt Hor. sentit. mox etiam agrestes satyros ornauit. Cic. in proœmio Tusc. quæst. annis quasi quadringentis post Romam conditam Liu. fabulam dedit C. Gladio cæci filio, & Tuditano consulibus. idem Diuu. Tertia est species fabularum inquit, latinarum, quæ à ciuitate Oscorum Attella, in qua primū captæ Attellanæ dictæ sunt argumentis dictisque iocularibus similes Satyricis fabulis græcis. [Vacuum) Ideo autem non erat ludi genus vituperandum, quoniam iuuentus Romana inter se carmina iactare consuerit. Nam neque à tribu non mouebatur, Ostendit quare ignominiosum non erat, quia. s. à tribu non mouebatur, ex quo apparebat non esse seruile. Nam is dicitur in tribu esse, qui suffragium ferre potest omnis enim P. R. per tribus diuisus est. atque centurias, qui infamis fuisset tribu mouebatur. Et quia ceteri. De alijs ludis minus incertum est, vnde originem habuerint, nam nomine suo facile comprehendi potest, ludi Apollinares, quod in honorē Apollinis fiebant, Circenses à circuitu, vt supra diximus, vela circum, & enses. Megalesia ἀπὸ τῆς μεγάλης. i. à magna Dea magni, & Romani, eo quòd in honorem Iouis fierent. Attellani ab Attellis ciuitate Oscorum. i. campaniæ. vnde acciti fuerunt histriones, sed sæcularium ludorum origo obscura videtur, non. n. à nomine cognosci potest. [Seculares) Ideo dicti sunt, quod post sæculū semel tantū hi ludi celebrentur. i. post centū annos, nam sæculum est centum annorum spatium. [Trita) Vsitata, consueta. translatio est sumpta à veste, quæ propter longam consuetudinem teritur.

Tribus moueri.

PER Quin. &c.) Commēdat antiquorum modestiam in spectandis ludis, eo quod senatores misti plebeis, spectabāt. sed post annos quingentos & lviij. discreti sunt. Ordo est. Senatus. i. ordo senatorius. interfuit spectaculo ludorum. s. scenicorum, & solennium, mistus. i. non discretus loco, populo per annos quingentos, & quinquagintaocto. Sed Attilius Seranus, & L. Scribonius ædiles. s. curules, ad quos pertinebat ludos instruere. [Facientes ludus matri Deum,) Quæ Megalesia dicebantur, secuti sententiā Africani. s. Scipionis, superioris. i. maioris, qui Carthaginē tributariam fecerat soluerunt hunc morē. s. mistum spectandi, & hoc locis senatus, & populi discretis. [Et ea res) Id est discretio senatus a populo auertit animum vulgi. s. à fauore. [Scipionis quassauit) Id est labefecit magnopere. i. vehemēter fauorē. [Scipionis) Id est quo Scipionis prius factum fuerat. [Nūc &c.) Quia ludorum mentionem fecit docet à quibus, & quo instituti sunt dicēs. Ego reperiam nunc causam ludorum instituēdorum. i. cur primū instituti sint ab origine sua. C. Sulpitio Betico, & C. Licinio Stolone consulibus. i. quo anno ij. cōsules erant, vis. i. vehemētia, & copia intoleranda. i. intolerabilis, quæ maxima pestilētia orta afflictaerat ciuitatē nostram reuocatā ab operibus bellicis, cura. i. solicitudine mali domestici, atque intestini, quia in visceribus ciuitatis grassantis. [Et iam plus opis) Id est auxilij videbatur positum in exquisito, & nouo cultu religionis, quam in vllo consilio humano? [Itaque) Id est & ita ciuitas sup. nostra, præbuit carminibus compositis gratia numinis. i. Dei cœlestis placandi, aures vacuas. i. non occupatas alieno sonitu, vt bellico, aut forensi contenta. i. quæ ciuitas fuerat contenta ad id tempus, spectaculo Circēsi. i. quod in circo exhibebatur, nondum. n. theatrum erat. & scenicos ludos non norat, quod sup. spectaculū Circense. Romulus celebrauit primus nomine Consualium, virginibus Sabinis raptis. i. quando rapiebat virgines Sabinas, vt R. P. qui nunc virorum duntaxat erat, vxores a vicinis negatas haberet, vt Liu. ante docet lib. i. ab vrbe cōdita. [Verum) Id est sed, vt. i. quemadmodum, aut secundum quòd mos hominum est, prosequendi pertinaci studio. s. continuandi, & augendi paruula initia iuuētus. s. Romana iocabunda. i. lusitans, dedit obsequijs venerabilibus erga deos. [Gestus) id est motus, & saltationes, rudi atque incomposito motu corporis. [Et eas res præbuit causam) Id est occasionem accersendi. i. aduocandi ex Hetruria, ludium. i. histrionē, qui ludēdi peritus esset, cuius. s. ludij. pernicitas. i. agilitas, & velocitas in motus corporis decora. i. honesta, & speciosa, atque ita plausibilis, ex vetusto more Curetum populorum in Creta. Et Lydiorum, à quibus. s. Lydis Hetrusci traxerunt originem, permulsit. i. oblectauit nouitate gratam. i. delectabilem, quia omnia noua placēt, oculos Romanorum. [Et quia ludius) Scilicet lingua R. appellādus, appellabatur, apud eos histrio, ideo sup. nomen histrionis inditum. i. impositū est scenico. i. actori in scenis. [Deinde ars ludicra perrexit) Id est peruenit paulatim ad modos. i. versus satyrarū à quibus. s. modis. Liu. s. Andronicus poëta trāstulit primus

ASCEN.

omnium oculos,& animos spectantium, ad argumenta fabularum,quia primus fabulam egit. vnde addit. [Et is actor) .i. cepresentatne,& lusor sui operis, cum ipse sæpius reuocatus à populo.s.in scenam ad agendum, obtudisset.i.hebetasset vocē sup. suam, ipse peregit tacitus .i. tacens, gesticulationem concentu pueri,& tibicinis adhibito.[Autem pro sed, Attellani).i.Attellanæ fabulæ actore,acciti.i.accersiti sunt ab Oscis,populis Hetruriæ,quod genus delectationis.s.Attellanæ,temperatum supp.est (quia omnia lasciuium erat seueritate Italica. [Et ideo vacuum est) i.caret nota.s.infamiæ.[Nam neque) Actor supp. Attellanæ fabulæ,mouetur tribu,vt qui ludicram artem exercebant, tribu mouebantur, ita vt non haberent in tribu sua suffragia danda, neque repellitur a stipendijs militaribus. [Et quia appares) .i. manifestum est,vnde ceteri ludi trahantur, ipsis appellationibus .i. nominibus eorum, non videtur absurdum reddere sæcularibus sup.ludis suum initium,cuius generis s.ludorum notitia est minus trita .i. vulgata.

THEO. HVNC mo.) Hoc esse factum Valer. Antias auctor,est ludis Rom.quos fecerunt ædiles curules, Attilius Seranus, & T. Scribonius Libo,idq. eos fecisse iusso censorum Sex. Aelij Pæti, & C.Cor.Cethegi. Sic enim Ianus apud Ascon. castigauit Antiatis inuersum nouissima clausula testimonium. Sed illud obseruandum prænomen ædilis Scribonij, in Asconio T. legi. in Valer. L.[Ludos matri deum) Valer. Antias & Liu.ait Ludis R. Cic.Megalesiacis,eius verba sunt hæc. Nam quid ego de illis ludis loquar,quos in palatio nostri maiores,ante templum matris magnæ fieri,celebrariq. voluerunt, quibus primum ludis ante populi consessum &c. vnde suspicari licet, eosdem fuisse Rom. & Megalesiacos ludos,at in Liu.Ianus admonuit. [Africani sententiam secuti) Cic.pro Cor.de maiestate. P. inquit,Africanus ille posterior dicitur non solum à sapientissimis hominibus, qui cum erant,verum à seipso sæpe accusatus est, quòd cum consul esset cum T. Longo,passus esset tamen plurima à populari consessu senatoria subsellia separari. In ea autem, quam post aliquot annos habuit de aruspicum responso, non passum esse Scipionem, sed ipsum auctorem fuisse dandi eum locum senatoribus haud obscure significat,inde Valer. ait, Africani sententiam secuti.(Superioris Africani) Vetusti codices habent omnes posterioris,& ita legendum putabit, quicunque non indiligens est historiæ, temporumq;. [Dedit) Exemplaria duo reuerendæ vetustatis,& exploratæ fidei legunt adiecit.[Liuius) Liu.Andronicus (vt est apud Sueton.) Grammaticus, & poeta semigræcus, vtraque lingua domi,forisq. docuit, nihil amplius, quam græcos interpretabatur,& si quid ipse latine composuisset,prælegebat. ob ingenij meritum,manumissus à Liuio Salinatore,cuius erudiebat liberos, olympiade centesima duodequinquagesima scriptitandis,agendisq. in scena tragœdijs clarus, auctor Hier. in Eusebium [Reuocatus) Nam cum placeret iterum atque iterum,exposcente populo prodibat,in scenam,& hoc est, quod ait Liu.ludi scenici Romani biduum instaurati. Similiterq. de ceteris identidem. [Attellani) Attella ciuitas Oscorum, medijs inter Neapolim, Capuamq. finibus, vnde gentile nomen Attellanus. Attellæ numero multitudinis esse dicitur, hodieq. Auersa, superiora Polyb. Strabo.Steph horumq testimonio Parthasius in Liu. [Italica veritate) Quorum propria grauitas est. Hic auctor obscœne carminis cum tenue laxo pene supercilium. Papinius ad vxorem de Neapoli. Quid laudem litus, libertatemq. Menandri, Quam Romanus honos, & grata licentia miscet, quem nodum Ianus. vt multos apud hunc poëtam, primus omnium soluit. [Sæculares) Titus Liu. lib. CXXXVI. Ludos inquit, sæculares Cæsar ingenti apparatu fecit, quos centesimo quoque anno (is enim terminus sæculi) fieri mos. hæc ille, sæculares igitur à sæculo dicti sunt.

DE QVODAM VALESIO.

* Atque agri vast. legũt ali. Vol c 58. Misc.

CVM ingenti pestilentia vrbs * antiqua,agriq. vastarentur, Valesius vir locuples, rusticæ vitæ, duobus filijs, & filia ad desperationem vsque medicorum laborantibus: aquam calidam ijs à foco petens,genibus innixus,Lares familiares, vt puerorum periculum in ipsius caput transferrent, orauit: orta deinde vox est, habiturum eos saluos, sic continuo flumine Tyberis deuectos Tarentum portasset,ibiq. ex Ditis patris,& Proserpinæ ara petita aqua calida, quam illi desiderarent, recreasset. Eo prædicto magnopere confusus,quòd & longa,& periculosa nauigatio imperabatur: spe tamen dubia præsentem metum vincente pueros ad ripam Tyberis protinus detulit: habitabat enim in villa sua prope vicum Sabinæ regionis * Heretum,ac lintre Hostiam petens, nocte concubia ad Marcium campum appulit,sitientibusq. ægris succurrere cupiens, igne in nauigio non suppetente, ex gubernatore cognoscit, haud procul apparere fumum,& ab eo iussus egredi * Tarentum (id nomen ei loco est) cupide arrepto calice, aquam flumine haustam, eo,vnde fumus erat abortus, iam lætior pertulit: diuinitus dati remedij quasi vestigia quædam, in propinquo se existimans nactum,inq. solo magis fumante, quàm vllas ignis habente reliquias, dum tenacius omen apprehendit.contractis leuibus: & quæ sors obtulerat, nutrimentis,pertinaci spiritu flãmam euomit: calefactamq. aquam pueris bibendam dedit: qua potata, salutari quiete sopiti,diutina vi morbi repente sunt liberati, patriq. indicauerunt vidisse se,in somnijs nescio à quo Deorum: spongia corpora sua pertergi,& præcipi,vt ad Ditis patris, & Proserpinæ aram,à qua potio ipsis fuerat allata, furuæ hostiæ immolarentur, lectisterniaq;, & ludi nocturni fierent. Is,qui eo loci nullam aram viderat,desiderari credens,vt à se construeretur, aram empturus in vrbem perrexit: relictis qui fundamentorum constituendorum gratia, terram ad solidum foderent: ij domini imperium exequentes, cum ad XX. pedum altitudinem humo egesta peruenissent,animaduerterunt aram Diti patri, Proserpinæq; inscriptum. * Hoc postquam Valesius nunciante seruo accepit,omisso emendæ aræ proposito, hostias nigras,quæ antiquitus furuæ dicebantur, Tarenti immolauit, ludosq. & lectisternia, continuis tribus noctibus,quia totidem filij periculo liberati erant,fecit.

* Heretũ apud Dionys. & Ster scribitur.

* Tarẽtũ

* Ludi sæculares.

OLIV. CVM ingenti pestilentia vrbs antiqua, agriq.) Quia non solum ciues, sed etiam agrestes pestilentia simpliciter corrumpebantur. Nam ager dicitur omne territorium, vt ager Vicentinus. Veronensis, &c. Accipitur plerunque pro fundo, vnde agellus diminutiuum, hoc loco plane territorium significat. [Ad desperationem) Quia nullum remedium medici inueniebant contra valetudinem illam. [Lares) Genij dicuntur naturæ Dei. Lactantius, Hi & genitorum nomen assumunt, qui Græce lares dæmones interpretantur, orauit ergo, vt transportarent in caput ipsius puerorum morbum. [Genibus innixus) Aut gellum tangit accedentis ignem vel quod verius est,qua orationem fecit ad deos penates flexis genibus. [Ibique) Ex eo ostendit quo possent recuperare valetudinem. [Eo prædicto magnopere confusus,) Quia videbatur longum iter, ideo quasi animo perturbatus erat,sed tantus metus fuit,vt in certam spem subigeret præsens metus .s. mortis filiorum, quia metus mortis filiorũ vincebat.[Habitabat) Ostẽdit haud procul à villa sua Tyberim fluxisse.[Vicinũ Sabinæ regionis) Quia præterlabitur Tyberis. [Heretum) Quia petentibus Tarentũ necesse est ingredi mare Tyrrenũ. [Per Hostiam) Nam Hostia est haud procul ab vrbe corpore octo millibus passuũ qua defluit Tyberis in mare. [Lyntre) Fluuiali naue. Lynter.n. genus est naucule breuis fluminibus traijciẽdis aptę. Virg. Cauat arbore lyntres. [Nocte cõcubia) In tẽpesta nocte,prima parte somni. [Ad Martium campũ) Qui tũc extra vrbẽ,fuit sicut ostendit Liu. Dicit.n. Tarquiniorũ ager,qui inter vrbẽ & Tyberim fuit cõsecratus Marti,martius deinde cãpus fuit &c. [Suppetente,) Subministrãte,vel sufficiẽter existente. [Tarentum) Hoc ẽt ostendit Seruius. Dicit enim partem aliquam Tyberis in vrbe appellari Tarẽtum, quod Ouid. quoque testatur in lib. Fast. vbi inquit, Iamq patrem monitu doctæ carmentis ad amnem Egeriæ, & fusca vbuitur ibat aquis. Fluminis illa latus cui sunt vada iuncta Tarenti, Aspicit & sparsas per loca

Campus martius.

ca

ea sola casas. Ergo Tyberis in aliqua parte sui vocatus Tarentú à terendo, quòd ripae. s. terat, in aliquam vero fretum appellatur a feruore. (Solo magis fumante.) Locus ille fumebat, ut etiam nulla signa apparebant exhalantis ignis. (Spongia.) Quasi omnem morbum hauriret. (Pertergi) Demulceri, & múdari. (A qua potio) Nā ex eo loco, vbi Ditis patris ara subterranea erat, fumus ille exhalauerat. (Furuæ) Nigræ, vnde furee etiam dicútur, quòd in furuo. i. nigro tempore noctis furentur. Antiqui superis immolabát alba animalia, inferis vero nigra. Virg. lib. vj. Duc nigras pecudes, ea prima piacula sunto. (Lectisternia) Quia tribus cótinuis noctibus ea sacrificia fiebát. dicebantur aút lectisternia (vt supra diximus) à sternendis lectis, quibus deorum simulacra superimponebantur, ergo lectisternia, quibus se sternentes tota nocte vigilabát. (Relictis). s. famulis. (Altitudinem) profunditatem. Nam altitudo tam de fastigio quàm de profundo dicitur, vnde cœlumq. profundum dicere poetę, & altum mare. nam altum & superiorem, & inferiorem altitudinem significat, teste Seruio, quia mensuræ nomen est altitudo, sicut etiam fastigium dicimus plerunque profunditatem. Verg. Forsitan & scrobibus, quæ sint fastigia quæris. (Inscriptam.) Quia notis quibusdam significabatur, aram illam diti patri, Proserpinæque consecratam.

ASCEN. CVM ingenti &c.) Recitat (aut promisit originem) secularium ludorum, quæ antiquæ superstitionis plenissima est, dicens, Cum. i. quádo, vrbs antiqua. s. Roma, & agri. s. vicini (Sunt qui legant vrbs, atque agri &c.) Vastarentur. i. vasti, & vacui cultoribus herent, ingenti pestiletia, Valesius vir locuples vitæ rusticæ, duobus filijs, & filia laborantibus. i. cum duo filij, & filia laborarent, scilicet morbo, vsque ad desperationem medicorum, id est vsque adeo, vt medici eos deponerent, & nihil de eorum sanitate sperarent petens ijs, scilicet filijs, & filiæ, aquam calidam a foco orauit innitens. i. incumbens genibus. i. super genua sua, Lares familiares, quibus focus facere erat, ut transferrent periculum puerorum. i. liberorum, in caput ipsius. s. orantis patris. Deinde vox est orta Valesium sup. habiturum sup. esse eos. s. filios, & filiam saluos, si pertulisset eos deuectos. i. deorsum vectos, cótinuo flumine Tyberis Tarentum. i. in eum locum, qui sic dictus erat. sed intellexit in id oppidum satis lóginquum ab vrbe. Et si recreasset. i. refocillasset & refrigerasset eos æstuátes ibi. i. Tarenti, aqua quàm illi desiderarent, petita ex ara calida, calefacta per sacrificium, Ditis. i. Plutonis patris. s. inferorum, & Proserpinæ vxoris eius. (Confusus). i. disturbatus magnopere eo prædicto. i. vaticinio, seu oraculo, quòd. i. quia nauigatio, & longa, & periculosa imperitabatur. s. à dijs laribus, tamen spe dubia. i. incerta vincente præsentem. i. qui tunc aderat metum de periculo nauigationis, detulit protinus. i. statim, pueros. s. suos, ad ripam Tyberis. (Enim) pro quia, ipse habitabat in villa sua. i. domo rustica prope. (Heretum vicum regionis Sabinæ, ac petens Hostiam). s. vrbem ad Tyberim sitam. (Lyntre). i. nauicula, quasi excauata arbore facta, appulit. s. lyntrem, nocte concubia, id est qua concubitum feretur, ad. i. iuxta campum Martium, qui tunc extra vrbé fuit, & cupiens succurrere ægris. s. liberis suis sitiéntibus, igne in nauigio. i. q erat in nauicula non suppetente. i. nó sufficiente, hoc est deficiéte, cognoscit ex gubernatore. s. nauigij, fumum apparere haud procul. i. è proximo, & iussus ab eo. s. gubernatore nauigij, egredi Taréntum. (Id). s. Tarentum est loco nomen ipse calice. i. poculo accepto cupide, quia iam speret plenus audita nomine Tarenti, pertulit aquam haustam, fluminis, videlicet Tyberi, eo. i. ad locum vnde fumus erat abortus, existens iam lætior, & existimás se nactú, quasi vestigia quædam remedij dati diuinitus i. a dijs Laribus indicati, in propinquo. s. Tarento, non in vrbe illa remota, & dum apprehendit tenacius. i. constantius, omé ex nomine Tarenti oblatum, in solo. i. solida terra, magis fumante, quam habente vllas reliquias ignis, leuibus nutrimentis. i. fomentis, ignis quæque. i. & quę, aut quęcunque sors obtulerat, contractis. i. raptim cóstructis, euomuit. i. elicuit pertinaci spiritu. i. continuo flatu, flammá, & dedit pueris. i. liberis suis aquam calfactam. i. calefactam igne illo, bibendam, qua. s. aqua pota, aut vt potata, vt alij legunt, ipsi pueri, sopiti. i. obdormientes, quiete salutari, liberati sunt repente diuturnam morbi, & indicauerunt patri sup. suo, videlicet, Valesio se vidisse in somnijs. i. dum sopiti erant corpora sua pertergi. i. per omnem partem tergi, spongia, nescio à quo Deorum. i. ab aliquo Deorum, quem quis esset, ignorabant, & indicauerút pręcipi ab illo Deo, vt hostiæ furuæ. i. nigræ (vnde Aeneid. vj. Duc nigras pecudes, ea prima piacula sunto) immolaréntur ad aram Ditis patris, & Proserpinæ. s. reginæ infernæ, à qua. s. ara, potio fuerat allata ipsis, & præcipi, & lectisternia, lectistrati, in quos Dij vocaréntur, & ludi nocturni fieréť. Is videlicet valesius pater, qui eo loco. i. in eo loco nullam aram viderat credens desiderari. i. expeti a Dijs, vt sup. ara construeretur a se, perrexit in vrbem. i. Romam, empturus. i. vt emat a domino fundi aram. i. locum ad instruendam aram, relictis. i. seruis, qui foderent terram ad solidum. i. profundum, vbi solidum solet esse ædificatorum fundamentum, gratia fundamentorum, videlicet aræ, constituendorum. s. relicti serui exequentes imperium domini, cum gesta. i. excauata, & exportata humo. i. terra, peruenissent ad altitudinem. i. profunditatem viginti pedum animaduerterunt. i. aduocauerunt aram inscriptam. i. titulo ad dictam Diti. i. Plutoni patri, & Proserpinæ. Quo circa dicendum est, aut veterem illic aram terræ incremento occultatá fuisse. Nam in locis sacris presertim, vbi sepulturę sunt, terra altius surgere solet, aut dęmoniorum calliditate aram subterraneá effectam. Postquam Valesius (Sic enim antiquitus dicebatur, qui postea Valerius, quam pro r, litera sępe s, proferrent vt mulieres Parisiensium documento sunt) id est accepit hoc, scilicet aram inuentam esse accepit dico, id est intellexit, seruo nunciante, omisso proposito, aræ emendæ, immolauerit Tarenti, id est in dicto loco sic vocatu, hostias nigras, quas antiquitus dicebátur furuæ, & fecit ludos, & lectisternia tribus noctibus cótinuis quia totidem, id est tres filij, & liberi (Erant duo filij, & filia, scilicet conceptione dicuntur tres filij) erant liberati periculo, scilicet mortis propter morbum.

THEO. CVM ingenti pestilentia.) Varro de scenicis originibus lib. primo institutis fuit, aliter narrat. Cum multa portenta fierét (inquit) & murus, & turris, quę sunt inter portá Collinā & Aesquilinam de cœlo essent tacta, & ideo libros Sibyllinos decemuiri adissent, renunciauerunt, vt diti patri, & Proserpinæ ludi Tarentini, in campo Martio fierent, tribus noctibus, & furuę hostię immolaréntur, vtique ludi centesimo anno fierent. (Antiquos) vetusti codices, antiqua verbum non habent, ergo vel eradendum, vel emendandum est, atque vt non Roma solum, sed proximi quoque fines eius morbi contagione essent implicitis. (Fretum) hoc animaduertere oportet, multas in Hetruria ciuitates, eas, quæ in latio referuntur, habere cognomines, vt Ferentium, et in Ptolomeus Ferentium, sed tamen Ferentinum, vtcunque in Tuscia Ferentini potius in latio Ferentinates dicútur, de quibus ipse Plin. in Stephano Ferentani & Ferentij, non tamen a Ferentino Ferentinore, sed a Feretro Sabinorum oppido, aut Samnitum de quo Halicar. Dion. xvij. historiarum volumine, vt hoc fortasse illud sit de quo Vales. habitabat (inquit) ij. lib. in villa sua prope vicum Sabinæ regionis Ferentum, et si corrupte Frætum legitur. Non sum nescius Heretum id, a quibusdam scribi ex Strabone, Liuioq. nec improbo. Tibur, inquit Strab. & Heretum vici potius quam oppida. Idem paulo post. Via, inquit, Salaria, in quá & Nomentana desidit, vbi Sabinorum vicus supra Tyberim Heretum noie. Antonius quoq; ab vrbe, inq;, Heretum distat duodeuiginti. M. P. Dion. Heretum inquit Sabinorú sunt oppida Virg. Hereti manus oic oliui, fereq. Mutiscæ. porro Heretum si vé locus esse, q mons. Heretum & corrupta vulgo dictione mós rotúdus vocatur. Hęc Hermolaus. (Dedit) Antiq codices húc detulit.

DE P. VALERIO PVBLICOLA.

CVIVS exemplú Valerius Publicola, qui primus COSS. fuit, studio succurrendi ciuibus, secutus, apud eandem aram publice nuncupatis, votis, cęsisq; atris bobus, Diti maribus, fęminis Proserpinę, Lectisternioq;, ac ludis trinoctio factis, aram terra, vt ante fuerat, obruit.

OLIV. VALERIVS Publicola) Valesius ludos, & solennia sęcularia fecit liberandorum filiorum causa. Valerius Publicola liberandæ ciuitatis gratia, quæ peste grauiter corrupta fuerat. Hic fuit Valerius ille, qui ex actis regibus primus in vrbe consulatum gessit cum Iunio Bruto. Nā Collatinus Lucretiæ cóiux cum Bruto creatus ob nomé, & genus regium coactus est abdicare se magistratu, & vrbe excedere, qm̄ de géte Tarquinia foret, hic illi deinde successit. (Studio) cupiditate, succurrendi ciuibus, qui pestilentia laborabant. (Atris) Furuis, nigris. (Trinoctio) Per spatium triú noctium Lauticia proprie dicitur magnificentia conuiuij, & elegantia, vnde etiam mundacia dicimus, lauticiam, quibus conuiuijs vti consueuerunt, & deriuatur a lauo locum vel lautum hic accipitur pro magnificentia.

ASC. CVIVS) Scilicet Valesi exéplum Valerius Publicola q primus cósul fuit, scilicet cum Bruto. exactis regibus secutus, id est imitatus, aut tunc imitans, studio, id est cupiditate, & diligenté

conuento

conuento succurren li ciuibus.s.pestilentia laborantibus,atris i. furuis, aut nigris bobus cæsis, apud eandem aram.s. Tarentianam,& hoc votis nuncupatis.i. pronunciatis conceptis verbis, publice.i.nomine publico,aut coram multis maribus sup. bobus cæsis,Diti.i.Plutoni,& fœminis.s. bobus cæsis Proserpinæ.i. ad honorem eius,& lectisternio, ac lectis factis trinoctio.i. spatio trium noctium,obruit aram terram,vt ante.s.obruta.i.cooperta erat,quia inferis dicata.

THEO. TRINOCTIO) Continuis tribus noctibus. Ausonius Grypo ternario. Trina Tarentino celebrata trinoctia ludo.

DE Q. CATVLO.

*Plin.li. ix.cap.ij.

RELIGIONEM ludorum crescentibus opibus secuta lætitia est. * Eius instinctu Q. Catulus Campanam imitatus luxuriam, primus spectantiam consessum velorum vmbraculis texit.

OLIV. QVINTVS Catulus) Plin lib.xv. primus omnium Catulus linteis in Theatro,vmbram fecit & byssina, vel a primus in Theatrū duxit. [Campanam luxuriā) Quia & ipsi campani oium rerum opulentia abundare eiusmodi apparatibus vtebantur [Spectantiū consessum) Consessus dr extructus locus,vbi ad spectaculum populus consedit.Virg. lib.v. Cōsessus medium tulit extructoq. resedit, dicit et consessus spectantium multitudo,& populus,vt eodē libro, Hic totum caueæ cōsessum ingentis & ora Prima patrum magnis Salius clamoribus implet.

Vmbracula. [Vmbraculis) Sicut sunt aulęa,nā aulęis texit scęnā, sub qua ludi celebrabātur,& q a sole defendebāt,ideo vmbracula appellatur.

ASCEN. RELIGIONEM) Docet incrementa ludorū ex luxus,& apparatu dicens. Lautitia,aut lautia.i.lautus apparatus,& magnificentia ludorū,secuta est religionem ludorū, qui prius religiose agebantur,& hoc copiosius.i.facultatibus, & diuitijs Crescentibus Q. Catulus imitatus luxuriam Campanam.i.qua campani frui solebant,instinctu eius.s.lautitiæ, sunt tamen,qui lætitiæ legant. [Texit primus vmbraculis velorum) .s. linteorum consessum, id est,multitudinem simul sedentium,cum diu stetissent, spectantium.i.inspectantium Ludos.

DE CN. POMPEIO.

CNEVS Pompeius ante omnes: aquæ per semitas decursu,æstiuum minuit feruorem.

OLIV. Per semitas decursu aquæ.) Aq̄ riuulis deducit per theatrū.

ASCEN. CNEVS Pompeius) .s. magnus minuit ante omnes.i. primus omnium feruorem æstiuum decursu aquæ per semitas.i. aqua in riuulos secta & per theatrum ducta.

THEO. CNEVS Pōpeius) Is.n mansurum theatrū è quadrato lapide primus Romæ struxit,vt scribit Tacitus,antea tēporariū fuit.

DE CLAVDIO PVLCHRO.

*Pli. li. 35. ca 4. & li. 33. cap. 3.

CLAVDIVS Pulcher * scenam varietate colorū adumbrauit,vacuis ante pictura tabulis extentam: quam totam argento C. Antonius, auro Petreius, ebore Q. Catulus prætexuit, Versatilem fecerunt Lucius & Cinna locum: quem argentatis choragijs P. Lentulus Spinther adornauit. Translatum antea Phœniceis indutum tunicis M. Scaurus exquisito genere vestis cultum induxit. * Nam gladiatorum munus primum Romæ datum est in foro Boario Appio Claudio, Q. Fuluio cos dederunt M. & Decius filij Bruti funebri memoria, patris cineres honorando.

*Gladiatorū munus Liu. lib xvi.

OLIV. CLAVDIVS Pulcher) Hic est ille Claudius q primo Punico bello nō pascentibus pullis,& per cōtemptū religionis mari demersis, quasi biberent, qn esse nollent nauali prœlio superatus fuit,de quo suo loco dicemus. [Ebore) Quòd eburnea & speciosior,& stabilior esset. [Versatilemq. fecerūt) Duplex erat scena,aut versatilis,aut ductilis, versanlis cum tota machinis qbusdam subito vertebatur, & aliam,atque aliam picturæ speciem ostendebat. Ductilis cū hac atque illac ducta,& tacta tota omnis pictura nudabatur interior. & sicut Seruius ait in Geor Virg lib. iij. exponens carmē illud vel scena,vt versis discedat frontibus, vtq. purpurea intexti tollunt aulea Britanni. apud maiores Theatri gradus tm fuerunt. Nam scæna ex lignis ad tempus fiebat,vnde hodie quoque permansit consuetudo, vt cōponantur Pergmata.i.gradus à ludorū Theatralium meditoribus. Scena aūt fiebat,aut versatilis,aut ductilis, versatilis tunc erat,cum subito tota machinis quibusdam conuertebatur,& aliā picturæ speciem ostendebat. Ductilis tūc erat cum tractis tabulatis hac atque illac species picturæ nudabatur interior, hoc et Varro & Suetonius cōmemorant.erat aūt scæna,teste Cassiodoro.pars illa Theatri, quæ ab vno eius cornu ad aliud ducebatur concoopertura & principium habuit à rusticis, eodē teste cum ad decantanda incondita carmina rustici sibi adūbrationes parabant. [Choragijs) Choragia dicuntur instrumenta scænarum, id est apparatus ἀπὸ τῶν χόρων, id est à multitudine minorum, de quibus Virg.Purpurea intexti tollunt aulea Britanni. [Lētulus Spinter.) Quia minimo sibi per simili in suo consulatu vidētur cognominatus est. fuit autem in tpe Cic.vt videre possumus in epistolis ad Atticum.[Translatam antea Phœniceis) Puniceis, puniceus & Phœniceus idem est Nam. P. plerumque ponitur pro dasea. vt φοινικὸν Græci dn̄t,nos Punicum.[Translatum)Quod inde sumpserat colorem, vnde etiam Phœniceus puniceus dr. [Nam gladiatorum munus) Dixit de his,qui adornauerunt Scenam. Nunc narrat,qui primum instituerunt artem gladiatoriā. Romæ datū est. Liuius,hoc dicit Marcus Decius Brutus munus gladiatorum in honorem patris sui defuncti primus edidit in foro Boario. [Gladiatorum) Ludi funebres appellati sunt,cum paria gladiatorum,vel duo,vel plura,dabantur,vt cuiusque facultas erat. Erant aūt gladiatores,vt supra diximus, qui singulari certamine gladijs inter se dimicabant. donec alter eorū, vel occideretur,vel se victū fateretur,& si sanguis spargebatur,existimabāt.inferorum expiationē fore.[Foro Boario) Vbi venduntur boues.

Scena.

Choragia.

ASCEN. CLAVDIVS Pulcher adumbrauit.i.cooperuit scenam.i. vmbraculum,in quo fabellæ agebantur,varietate colorum.i.varijs coloribus extentum.i.explicatum,antea.i. priusquam id faceret Claudius,tabulis vacuis.i. carentibus pictura. [Quām).s. scenam Caius Antonius prætexuit.i.metullauit,totam argento, Petreius prætexuit totam auro.[Et Quintus Catulus prætexuit totā ebore Lucius,& Cinna consules fecerunt locum versatilē) Id est aptum, vt quibusdam machinis vertatur ad aliam picturæ speciem ostendendam,quam Publius Lentulus Spinther adornauit choragijs.i.instrumentis agendarum fabularum,argentatis.i. argento tectis,aut decoratis,Marcus Scaurus induxit exquisito.i. eleganti, & diligenter quæsito genere vestis cultum.s. scenicum,translatum.s. ab alijs nationibus,& indutum antea tunicis Phęniceis.i.rubicundis.[Nam gla & cet) Compendiose transit a scenarum apparatu ad gladiatorum munus, ac si dicat, hi quidem scænam instruxerunt.[Nam munus gladiatorum datum est Romæ primum in foro Boario, Appio Claudio, & Q. Fuluio consulibus,dederunt sup. illud Marcus, & Decius filij Bruti honorando cineres patris) .s. sui,hoc est Bruti, memoria funebri. Credebant enim miseri mortales rem gratam facere inferis, & manibus præsertim, cæsi, si à gladiatoribus populo ad spectaculum datis sanguis inter dimicandum funderetur.

THEO. PETREIVS) Exemplar antiquum legit Publius Ceteius, aliud Publius Reteius. [Versatilem &c.) Codices inter se non conueniunt,quibusdam legitur versatilem fortunæ locum choragijs argentatis. P.Lentulus Spinter adornauit,in alijs hunc in mudum versatilem fecere locum,quem aegentatis &c. Aotiqui sic,versatilē fecerunt, Lucius & Cinna locum,quē &c. Satis inde casse exēplariorum fidem vacillare. Solertis ingenij facile quid vero proprius accedat,intelliget.[Foro Boario) Alij forum Boariū dictum malūt ab æreo tauri simulacro,de quo lib. xij. Tacitus igitur a foro Boario,vbi ęreum tauri simulacrum aspicimus.

DE ATHLETIS.

ATHLETARVM certamē à M. Scauri tractum est munificentia.

OLIV. ATHLETARVM) Athletæ sunt,qui lacertis,& brachijs inter se luctantur ἀθλητὴς sermo græcus est.

ASCEN. CERTAMEN Athletarum) .i. pugillum tractum est.i. originem sumpsit à munificentia Marci Scauri.

DE PRIMA STATVA AVRATA IN ITALIA.

* Liu.li. 4?. STATVAM * auratam, nec in vrbe, nec in vlla parte Italiæ quisquam prius aspexit, quàm à M. Attilio Glabrione equestris, patri poneretur in æde Pietatis: * eam autem ædem P. Cornelio Lētulo, & M. Bebio Pāphilo Coss. ipse dedicauerat, compos voti factus, Rege Antiocho apud Termopylas superato.

* Perperam refert Val.

OLIV. STATVAM &c.) Nam M. Attilius in honorem patris sui Glabrionis statuam erexit, qui Antiochum regem Philippo iuuante ex Asia perculit, idem etiā Aetolos euicit, & ad honorē victoriarū, quas pater consecutus erat, nūc pellēdo ex Asia Antiocho, nūc Aetolos subigēdo statuā erexit. Nec enim aureæ vnquam statuæ erectæ fuerant his, qui bene rem gessissent. Acilius Glabrio nequis in errore trahatur. A. Glabr. qui superauit Antiochū. Pietatis æde ex voto dedicata equestrem statuā patri posuit. [Cōpos voti,) Quam obtinuerant, quòd optauerat, vel certe, quia vouerat se statuā illam esse facturum, si victoriam consequeretur aduersus Antiochū. [Apud Thermopylas) Thermopylæ sunt angustię quædam montis Oetæ, vt vult Strab. lib. ix. in descriptione montis Oetæ, quæ Græciam eo pacto diuidit, quo Apenninus Italiam, dicit enim ibi vero Oetam montē possidebant mons ipse ab oriente, ac Thermopylis in occidentem vsq; in sinum Ambracium extenditur, quodam etiam modo per lineas rectas mōs iste montanam scindis regionē, a Parnaso vsque pindum, barbaris que superiacentibus, illius pars vna vergens in Thermopylas Oeta vocatur, longitudinis ad stadia xxx. asperitatis, & celsitudinis non mediocris, longe autē excellentissimus ad Thermopylarū tractum, ibi enim cacumē attollitur, & rupes acutas proruptas, præcipitesque finitur, paruum, & angustum viatoribus à littore Locros petentibus, & ex Thessalia derelinquit trāsitum. ipsum quidem transitum pylas. i. portas, & angustias vocitant, atque Termopylas, sunt. n. ibi prope thermæ. i. calidæ aquæ magno in honore, vt Herculi cōsecratæ. Liuius vero lib. v. de bello Macedonico dicit montem esse lōgissimum, qui mediam ita Græciam diuidit, sicut Apenninus suo dorso scindit Italiam.

Thermopylæ.

ASCEN. STATVAM &c.) Trāsit ad alia instituta superioribus nō dissimilia, dicēs. [Quisquā nec in vrbe, nec vlla parte Italiæ aspexit prius statuam auratam). i. auro incrustatam, aut tectam, qua supple ea poneretur equestris a Marco Attilio Glabrione patri sup. eius. [In æde). i. fano. [Pietatis). s. Deæ. [Autē pro sed, ipse) s. [Marcus Attilio Glabrione, dedicauerat). s. pietati, tā ædem. [P. Cornelio, Lentulo, & M. Bebio Pamphilo cōsulibus, factus compos voti, & hoc Antiocho rege superato apud Thermopylas,) id est angustias illas montis Oetæ.

DE CN. FLAVIO VVLGANTE IVS CIVILE.

* Liu. li. ix. IVs ciuile * per multa sæcula inter sacra, cæremoniasque Deorum immortalium abditum, solisq. Pontificibus notum, Gn. Flauius libertino patre genitus, & scriba, cum ingenti nobilitatis indignatione, factus ædilis curulis, vulgauit, ac fastos pene toto foro exposuit: qui cum ad viscendum ægrum collegam suum veniret, neque à nobilibus, quorum frequentia cubiculum erat completum, sedendi loco reciperetur: sellam curulem afferri iussit, & in ea, honoris pariter, atque contemptus sui vindex, consedit.

OLIV. IVs ciuile.) Hoc etiam Liuius narrat ab vrbe condita lib. ix. dicens, Cn. Flauius ius ciuile in penetralibus repositū vulgauit, Fastos in albo posuit, vt quādo cū populo agi liceret, sciri posset Gell. Cn. inquit Flauius patre libertino natus scriptū faciebat, isque in eo tpe ædili curuli apparebat quo tempore ædiles surrogabāt, eumque pro tribu ędilem curulem renunciarūt. at ædilis, qui comitia habebat, negat accipere, neque sibi placere, qui scriptum faceret, eum ædilem fieri. Cn. Flauius Anij filius dicitur tabulas posuisse, scripto sese abdicasse, isque ædilis curulis factus est idem. Cn. Flau. Anij filius dicitur ad collegam venisse visere ægrotum, & in conclaue postquam introiuit adolescētes vbi complures nobiles sedebant, hi contemnentes eum, assurgere ei nemo voluit. Cn. Flau. Anij filius ædilis id arrisisse dicitur, sellamque curulem iussit sibi afferri, eam in limine apposuit, nequis illorum exire posset, vt hi homines inuiti viderent sese in sella. [Ius ciuile,) quod xij. tabulis continebatur. has cōditas seruabant pontifices, cū ceteris, ac sacris, cæremonijs. [Inter sacra cęremoniaq;). i. penetralibus, vbi Dij penates celebrabantur, nec iuris ciuilis scientiam præter pontifices quisq; habebat. [Solisq.) quia soli pōtifices seruabant libros. [Libertino patre.) cuius pater aliqñ seruierat. [Et scriba) quia seruile faciebat officiū, nam scripturā exercebat, quod apud Rom. seruile habebatur officiū, quāuis apud nos ne liberale quidem dici possit, & ex eo quæstū ille comparabat. [Indignatione,) quia indignum videbatur, vt qui seruili conditione natus esset, ad curulem dignitatem proueheretur. [Vulgauit) in apertū exposuit vt ab omnibus cognosci possent. [Fastos) Fasti libri erant in quibus continebātur dies, quibus cum populo agi liceret, & quibus non liceret, sed à priori denominati sunt. s. a fando. Nam dies quibus cū populo fari licebat fasti, quibus vero nō nefasti. Cicero pro L. Murena, fastos inquit, vulgus nō habebat, erāt in magna potentia, qui cōsulebātur, a quibus ēt dies tanquam a Chaldeis petebantur, inuentus est, scrib. Cn. Flac. qui cornicum oculos confixerit, & singulis diebus ediscendos fastos populo proposuerit. Plin. lib. xxxiij. Frequentior autem vsus annulorum non ante Cn. Flac. deprehenditur. hinc nāque publicatis diebus festis, quos populus à paucis principum quotidie petebat, tantam gratiam plebis adeptus est, alioquin libertino patre genitus, & ipse Appij Cęci scriba, cuius hortatu exceperet eos dies cōsultando assidue sagaci ingenio, promulgaueratq., vt ædilis curulis crearetur cū Q. Anio Prænestino, qui paucis ante diebus hostis fuerat, præteritis C. Pestilio, & Domitio, quorum patres consules fuerāt. Additum Flauio vt simul tribunus plebis esset, quo facto, tāta senatus indignatio exarsit, annulos ab eo abiectos fuisse in antiquissimis reperiātur annalibus. [Scriba) fuit. n. scriba Appij Cæci vt Plin. testatur. hī. ff. de origi. iur. [Toto foro.) Forum sunt, qui dicant à Phoroneo Inachi patre dictum esse, qui primus constituit leges apud Græcos. Est autem locus conuentui, & exercēdis litibus relictus. vbi ciues conueniūt. Est forum quoque locus mercati, quod prorerū, quæ venduntur qualitatibus nominatur, vt forum boarium in quo boues venduntur, vinarium in quo vinū, frumentarium, in quo frumentū, & sic de ceteris rebus. [Nobilibus) à iuuentute nobiliū, hoc quoque Liu. narrat. [Sellam cur.) Sella curulis appellatur, vel a curibus ciuitate Sabinorum, vnde hoc genus tractum est à Rom. sicut & toga prætexta vel q̧ sellæ illi rotæ subiectæ essent, vt in quancunque partem ciuitatis vehi, & impelli posset. Nam quia iurisdictionē habebant & ciuitas magna erat, ideo multis in locis iura dari cogebātur. [Contēptus sui.) Quòd contemneretur à nobilitate, est enim genitiui casus.

Cn. Fla. scriba.

Fasti.

ASCEN. IVS ciu. &c.) Paucis recitat iuris ciuilis occultationem ex antiquo instituto, & eius publicationem factam ab homine libertino patre nato, quod nō sine morso quodam explicat, quasi a mere libero homine fieri non potuisset. Ordo est. Cn. Flau. genitus à patre libertino. i. libertinæ conditionis, vt qui libertate donatus fuerat, cum prius seruus fuisset, & Scriba. s. Appij Cæci factus ędilis. i. cum ædilis esset, & ita ædium sacrarum, & eorū quæ in eis essent, cura haberet, vulgauit. i. in vulgi cognitionem detulit, cum ingēti indignatione nobilitatis, id est nobilium ius ciuile. i. ciuium R. abditum. i. occultum per multa sæcula inter sacra, & cęremonias deorum immortalium, & notum i. cognitum solis pontificibus, ac sup idē Cn. Flau. exposuit. i. legendos dedit, toto foro. i. per totum forū. s. istū Fastos. i. libros continentes fastos, & nefastos. Qui. s. dictus Cn. cū veniret ad visendū i. visitandum, aut videndū collegam suum. i. coędilem ægrum. i. ęgrotantē neque reciperetur loco sedendi, id est in quo sedere posset, à nobilibus, quorum frequētia cubiculum. s. ęgroti erat completum, iussit sellam curulem. i. quia ipse ædilis curulis, dum officio fungebatur, vtebatur, afferri. s. in cubiculum, & consedit. i. locum cepit, & sedis in ea existens vindex, id est vsurpator honoris sui, & pariter vindex, id est, vltor contemptus, id est vilipensionis sui, id est quo, vel qua contemptus fuerat.

THEO SCRIBA.) Probus Aemilius in Eumene Cardiano apud vos, inquit, re uera (sicut sunt) mercenarij scribæ existimantur.

DE VENEFICIIS IN VRBE, ET TIBICINVM COLLEGIO.

* Liu. li. viij. Veneficij quæstio * & moribus, & legibus Romanis ignota,

ignota, complurium matronarum patefacto scelere, orta est: quæ cum viros suos clandestinis insidijs veneno perimerent, vnius ancillæ indicio protractæ, pars capitali iudicio damnatæ, centum septuaginta numerum compleuerunt * Tibicinum quoque collegium solet in foro vulgi oculos in se conuertere, cum inter publicas, priuatasque ferias, actiones personis tecto capite, variaque veste velatis concentus ædit. Inde tracta licentia, quondam vetiti in æde Iouis, quod prisco more factitauerant, vesci: Tibur irati se contulerunt, quorum ministerio senatus deserta sacra non æquo animo ferens, per legatos à Tiburtibus petijt, vt eos gratia sua Romanis templis restituerent, quos illi in proposito perseuerantes, interposita festæ epulationis simulatione mero, somnoque sopitos, plaustris in vrbem deuehendos curauerunt: quibus & honos pristinus restitutus, & huiusce lusus ius est datum: personarum vsus pudorum circumuentæ temulentiæ causam habet.

*Liu. li. xx. et Plutarc. in proble.

OLIV. Veneficij quæstio quando Rom.

VENEFICII.) Liu. quoque lib. viij. Cum primores ciuitatis similibus morbis eodem ferme omnes euentu morerentur, ancilla quædam ad Q. Fab. Maximum ædilem curulem indicaturam se causam publicæ pestis professa est si ab eo sibi fides data esset, haud futurum noxæ indicium. Fabius confestim rem ad consules, consules ad senatum referunt, consensuque ordinis fides indici data, cum patefactum est muliebri fraude ciuitatem premi, matronasque ea venena coquere, & si se sequi extemplo velint manifesto deprehendi posse secuti indicem, & coquentes quasdam medicamenta, & recondita alia inuenerunt, quibus in forum delatis & xx. matronis, apud quas deprehensa erant per viatorem. Accitis, duæ ex eis Cornelia, ac Sergia patriciæ vtraque gentis, cum autem medicamenta salubria esse contenderent ab confutante indice bibere iussæ, vt se falsum commentas arguerent, spatio ad colloquendum sumpto, commoto populo in cõspectu omnium, rem ad ceteras retulissent, haud abnuentibus, & bibere, epoto medicamento suamet ipse fraude omnes interierunt, comprehensæ extemplo earum comites magnum numerum matronarum indicarunt, ex quibus ad clxx. damnatæ, neque de veneficijs ante eã diem Romæ quæsitum est. [Perimerent.) Absumerent, occiderent, necarent. [Pars illarum) Scilicet clxx. fuerunt capitali supplicio affectæ propter admissum scelus, & hæ potissimum fuere pauperes, aliarum vero pœna permissa fuit earum maritis propter infamiam, & dedecus. [Tibicinum quoque col.) Liu. Tibicines, inqt, prohibiti a proximis censoribus erant in æde Iouis vesci, quod traditum antiquitus erat ægre passi Tibur vno agmine abierunt. adeo vt nemo in vrbe esset, qui sacrificijs præcineret, eius rei religio tenuit senatum legatos Tibur miserunt, vt darent operam, vt homines Romanis restituerentur Tiburtini benigne polliciti. Primum accitos eos in curiam hortati sunt, vt reuerterentur Rom. Postquam impelli, nequibant consilio haud abhorrẽte ab ingenijs hominum eos aggrediuntur die festo, alij alios per speciem celebrandarum cantu epularum causa inuitant, & vino, cuius auidum ferme genus est oneratos sopiunt. atque ita in plaustra vinctos conijciũt, Romam deportant, nec prius sensere, quàm plaustris in foro relictis, plenos crapulæ eos lux oppressit. Tunc concursus populi factus est, impetratoque, vt manerẽt, datum vt triduum quot annis ornati cum cantum, atque hac, quæ minime solennis est licẽtia per vrbem vagarentur restitutumque in æde vescendi ius ijs, qui sacris præcinerent, De tibicine Ouid. fast. lib. vj. Cur vagus incidit tota tibicem in vrbe, Quid sibi personæ, quid toga longa volunt. Oculos in se conuertere, quia vulgus dicẽs, tibicines per vrbem incedere personatos in eos oculos conijciebant. [Publicas priuatasque ferias) Siue publice, siue priuatim sacrificia fiebant feriæ antea dicebatur, dies quibus hodiæ feriabantur: [Actiones) Quia agunt ipsi tragœdias, siue cœmedias tibijs canentes. [Concentus edidit) Cantus concordes, & bene conuenientes inter se. Nam concentus est, quòd græci symphoniam dicunt. [Prisco more) Id & indignius tulerunt: quia hoc antea frequenter fecerant. [In proposito:) Videlicet in suis inceptis permanentes. [Honor pristinus:) Vt personati per vrbem incederent, vt in æde Iouis vesci possent. [Personarum vsus,) Primus personarum inuentor, teste Hor. in poëtica, fuit Aeschylus poëta persona pallæq. repertor honestæ Aeschylus, & modicis instrauit pulpita tignis. Causa autem cur vsi fuerint personis hæc est, scilicet pudor adeptæ temulantiæ. Nam quia ipsis pudori erant temulentos fuisse in vrbem, reuectos, petierunt, vt liceret vti personis ad caput tegendum. Hoc etiam Ouid. lib. fast. ostendit dicens: Calidus, et possit speciem, numerumque senatus Fallere, personis imperator ora tegi.

Concentus Symphonia.

ASCEN. VENEFICII quæstio &c.) Docet veneficium diu Romæ ignotum fuisse, sed tandem nimis vulgatum, & acriter vendicatum dicens. [Quæstio,) Id est inquisitio veneficij, id est de veneficio ignota, & moribus, & legibus R. (Præponit dicenter mores, quia ob mores instituta sunt leges (orta est Romæ scelere .i. veneficio cõplurimum matronarum patefacto .i. manifestato, aut comperto, quæ .s. matronæ cum perimerent viros suos insidijs clandestinis .i. occultis. [Pars protractæ,) Scilicet in ius ipsæ patrum, indicio .i. indicatio & reuelatio vnius ancillæ, damnatæ iudicio capita .i. quæ in caput, hoc est etiam earum animaduersum est compleuerunt numclxx. sup. capitum, aut matronarum. [Tibicinum &c.) Docet antiquum ius tibicinum, & eorum in vrbem reuectionem dicẽs. [Collegium quoque tibi) id est canentiũ tibijs solebat conuertere in foro .s. rerum venalium oculos vulgi in se. [Cum) Id est quando edidit inter publicas, & priuatas ferias .i. vacationes ab opere, & lite, hoc est dies festos, & inter publicas, & priuatas actiones .s. fabularum ædidit vnico concentus .i. simphonias personis .s. diuersarum qualitatum simulachris, Galli fallaces aspectu .i. faulx. visages appellant, qualibus vtuntur, qui etiam scenica actione in Flandria quæstum in priuato faciunt, velatis capite tecto, & veste varia, Alij legunt velati, vt testatur ad tibicines, sic collegium ædidit, hoc est tibicines ædiderunt, capite tecto personis, & velati varia veste. [Inde) id est ex ea re, aut deinde licentia .i. mala, & ad libitum faciendi consuetudine tracta, vetiti quõdam .i. quodam die esse in æde Iouis, quod .i. quam rem, ipsi factitauerant more prisco .i. veteri instituto, irati .s. ob eam rem contulerunt se .i. abierunt, Tibur tum .i. ad illud oppidum vicinum, quorum .s. tibicinum ministerio .i. officio, aut famulatu senatus ferens non æquo .i. iniquo omnino sacra .i. sacrificia deorum esse sup. deserta .i. destituta, & priuata, petijt à Tyburtibus i. populo tiburtino per legate, vt restitueret templis. R. eos .s. tibicines gratia sua .i. qua apud illos valebant. [Quos) Scilicet tibicines perseuerantes in proposito .s. non redeundi R. illi .s. tybũtes curauerunt deuehẽdos plaustris .i. vehiculis aut curribus, in vrbem .s. Romam sopitos .i. obrutos mero .i. puro vino, quod biberunt, & somno, & hoc simulatione epulationis festæ .i. ad diem festum detinentis interposita, quia simulauerunt sibi festum esse eo die, quo genio indulgerent, & ita mero obrutos in currum coniecerunt, dormientesque Romam auehendos curauerunt. [Quibus) Scilicet tibicinibus iam Romam auectis, &, id est simul, honos pristinus .s. vescendi in æde Iouis, est restitutus, & ius huiusce, id est huiuscemodi, lusus propter cuius licentiam exacti fuerant, est datum, id est permissum eis. [Vsus personarum,) Id est vt tibicines personis tegerentur, consuetudo habet pudorem, temulentiæ, id est æbrietatis circunuentæ .i. per circumuentionem, & impositionem, ac deceptionem commisse causam .s. propter quam permissus est.

THEO. TIBICINVM quoque collegiũ.) Plut. in questionibus. Quid est inquit, quòd Idibus Ian. permissum est, vt tibicines muliebri habitu vrbẽ lustrent? An pp causam, quæ dr. Magnus .n. vt videtur, fruebantur honoribus, quos illis Numa Pomp. pp sanctitatem, ac deorum cultum contulerat, ij, postea per Tri. consulari potestate spoliatos vrbe excesserunt, quos quo vehementer requirerent (nam religione tangebantur animi, quòd sine tibijs rem diuinam facerent) quãprimum reuocandos censuerunt, sed quomodo accersiti non paruissent, ac Tyburi, quo se initio cõtulerant, manere velle se dicerent. Libertus quidam clam magistratus adijt, se q. eos reducturum pollicitus est. Cõuiuio igitur laute & opipare apparato, quasi rem diuinam fecisset tibicines inuitauit. Aderant in conuiuio mulieres, vox in somnis ducitur saltationibus, ac ludis oia perstrepunt. Tum de repente quo patronũ libertus adesse diceret, & vehementer perturbatus videretur, hominibus persuasit, vt statim currus conscendrerent pellibus circũtectos, ac Tyburi perueherentur, è vestigio, hoc autem dolo fiebat. Nam quomodo ignarus illis, & per noctem, ac vinum nihil cernentibus currus circundu aisset. omnes antequam illuxisset Romam, præter opinionem reportauit, Erant autem eorum plerique ornatu muliebri, propter comessationem, ac sigilas ornati. [Sed postea quam persuasi à magistratibus, & plane reconciliati sunt, institutum est eo die, vt eodem habitu ornati per vrbem incede-

incederent. [Actiones.) Et antiquis exemplaribus vnum non habent hoc verbum.

DE MODO COMEDENDI ANTIQVORVM.

* Iuuen. Sat. 1. *Plin. li. xxviij. ca. vij. * Officiis vocat Cicero.

FVIT etiam illa * simplicitas antiquorum in cibo capiendo humanitatis simul, & continentiæ certissima index. Nam maximis viris prandere, & cœnare in propatulo verecundiæ non erat: nec sanè vllas epulas habebant, quas populi oculis subijcere erubescerent: * erant autem adeo continentiæ attenti, vt frequentior apud eos * pultis vsus, quam panis esset. Ideoque in sacrificijs molà, quæ vocabatur, ex farre, & sale constat, extat farre spar guntur: & pullis, quibus auspicia petuntur, puls objicitur: primitùs enim ex libamentis victus sui, deos eo efficacius, quo simplicius placabant. Et ceteros quidem ab benefaciendum venerabantur, Febrem * autem ad minus nocendum templis colebant, quorum adhuc unum in palatio, alterum in area Marianorum monimentorum, tertium in summa parte vici longi extat, In eaque remedia, quæ corporibus ægrorum adnexa fuerant, deferebantur. Hac ad humanæ mentis æstus leniendos cum aliqua vsus ratione excogitata, ceterum salubritatem suam, industriæ certissimo, ac fidelissimo monimento tuebantur, bonæque valetudinis eorum, quasi quedam mater erat * frugalitas, inimica luxuriosis epulis, & aliena nimiæ vini abundantiæ, & ab omni immoderato veneris vsu auersa.

* Febris Plin. lib. ij cap. vij.

* Frugalitas.

OLIV. SIMPLICATAS.) Est bona simplicitas, & mala. [Cœnare in propaculo) In publico, in aperto ante fores suæ cuiusque domus, hinc est quòd Iuuen. conqueritur suorum tēporum mores, quia prisca illa viuendi norma declinassent, quòd videlicet suæ ætatis homines maiorū instituta mutassent, propter luxuriam epularum, dicit .n. Quis fercula septem secreto cœnauit auus. [Subijcere erubescerent,) Et profectò id sine rubore facere poterant, cum epulæ einsmodi essent, quæ ab omnibus spectari possent. Erant adeo continentiæ, Adeo inquit perfecta viebantur continentia, vt frequentius vterentur pultibus, quam pane. [Puls) Genus cibi est, quod est farina, & aqua mixto sale conficitur. [Mola,) Ouid. de Fastis, hoc idem ostēdit dicens. Ante Deos homini, quod conciliare valeret. Far erat, & puri lucida mica salis. Plin. lib. xviij. nat. hist. Pulte autem, inquit, non pane longo tē pore vixisse Romanos manifestum est, quoniam inde & pulmentaria hodie quoque dicuntur. Et Ennius antiquissimus vates obsidionis famem describens officia eripuisse plorantibus liberis patres commemorat. Et hodie sacra prisca, atque natalium pulte fritilla conficiuntur, videturque tam puls ignota Græciæ fuisse, quàm Italiæ polenta, mola igitur conficiebatur, vt Seru. tradit ex farre orno, & sale, orno farre. i. eo anno orto sal autem est genus frumenti grandioris. [Et pullis.) Nam in cauea pulli seruabantur, & cum bellum cum hostibus committere vellent, primū auspicia capiebant objecta pulte, quam si sumpsissent, vt pars in humum caderet, bonum erat auspicium si respuissent, Dijs non placere dicebant, ad bellum suscipi. [Libamentis.) Libeiare proprie est partem, & primitias dijs fundere λείβειν græce, latine significat fundere, quia primum partem libantes in ignem, quasi primitias fundentes, se Dijs sacrificare dicebant. [Febrem autem.) Ad aliud transit institutum. [Vici longi,) Qui vicus longus appellabatur. [In eaque remedia) Deferebantur. Ea remedia quibus valetudinem pristinam recuperassent ægroti in templa febris deferebant, sicut apud nos syngraphi, quibus ad febrem depellendam vtuntur, nonnulli recuperata valetudine, ad templa deferuntur, alij vero incedunt. [Annexa) Sicut eiusmodi syngraphi, ita illi sortes, quibus liberati essent in templis, suspēdebant. [Hæc ad humanæ mentis) Ad mentis quidem sanitatem diuinum quærebant auxilium, quantum vero ad salubritatem corporis pertinebat, ex frugalitate, & parsimonia tuebantur. [Mentis æstus) Quia sunt etiam corporis æstus, videlicet cum ægritudine laborat. [Leniendos sedādos.) Sed quomodo dicit mentis æstus leniri, cum iam ea remedia corporibus annexa fuisse dixerit, nō potest fieri quin mens per ægritudinem corporis aliquantulum, & ipsa laboret. [Vsus po.) Vtilitatis cum aliqua ratione, ideo dixit aliqua, quia est alia certior ratio valitudinis seruandæ. [Excogitata.) Inuenta. [Bone va.) Quia etiam est mala. Nam valetudo medium est vocabulum, quod in vtranque partem accipitur. [Mater erat) Frugalitas. Nam ex frugalitate nascitur bona valetudo, frugalitas media est inter prodigalitatem, & auaritiam, cum nec nimis parce rebus vtimur, nec nimis luxuriose. Et igitur moderata parsimonia cibi, & potus inimica luxuriosis epulis, sicut ex epulis luxuriosis morbus medicorum inducitur, ita ex frugalitate bona valetudo conseruat. Veneris vsu, quia ab vtroque incenditur libido. Nam vt inquit, Terent. Sine Cerere, & Baccho friget Venus, vitabant igitur maiores crapulationem, vt tuerentur salubritatem, vitabant vinum, ne deuenirent in dementiam, vitabant luxuriam, vt seruarent castitatem industria, doctrina studium, vigilentia; indulgere id est operam dare studio, inde item dicitur assiduitas, cura, labor, pertinacia, instantia, industria est frequens exercitium circa rem honestam, industriosus, studiosus, laboriosus, efficax.

Frugalitas.

ASC. FVIT etiam &c.) Prosequitur antiquorum institutum in comedendo dicens. Illa etiam simplicitas antiquorum in capiendo cibo fuit sup. olim, index certissima humanitatis, i. benignitatis, & continentiæ. s. a luxu. [Nam prandere, & cœnare ergo prādia etiam quoque nota erant, in propatulo, id est patenti loco nō erat verecundiæ viri maxima. [Nec habebant (ane) Id est omnino vllas epulas, quas erubescerent, subijcere oculis populi. i. omnium conspectu exponere. [Et sup. prisci illi erant adeo,) id est vsque adeo attenti continentiæ. s. a luxu, & illicito vsu rerum, vt vsus pultis. i. cibi vulgaris confectis ex farina, & aqua, aut lacte, esset frequentior apud eos, quam panis, qui solidior est cibus. Ideoque. s. & adeo sup. res, quæ vocabatur molam sacrificijs, repone, sine qua secundum Seru. nulla fiebant sacra, constat. i. conficitur, ex farre, & sale, & aqua exta. s. hostiarum, vnde futura inquiruntur, & sparguntur farre, quo plus confici solet, & puls obijcitur, vt vescantur pulli, quibus. i. per quos auspicia petuntur. s. a dijs per augures. Enim pro quia, prisci sup. Romani, placebant deos primitus ex libamentis. i. oblationibus sui victus. i. eius quo vescebantur, videlicet farris cum sale, & aqua, eo. i. tanto efficacius, quo simplius. [Et quidem) Id est certe, ipsi venerabantur ceteros. s. Deos, & Deas, ad benefaciendum. i. vt benefacerent, autem pro sed. [Ipsi colebant febrem) Scilicet Deā, ad minus nocendū. i. vt minus noceret, tēplis. s. tribus, quorū. s. tēplorum febris vnū extat adhuc in palatio, alterum. s. secundum extat adhuc in area. i. spatiolo, monumentorum marianorum. i. quæ à Marijs illuc structa erant, tertium sup. templum febris extat in summa parte vici longi. (Quod dicit extat adhuc. i. nondum perijt, intelliges, tempore quo hæc scripserit) & remedia, quę fuerunt annexa corporibus ægrotum. i. laborantium febri deferebantur in ea, scilicet templa febris post sanitatem receptam, aut naturæ, aut Dei, veri non febris (vt credebant) beneficio, aut dæmoniorum vexare desinentium calliditate, hæc. s. remedia, quæ corporibus annexa erant, excogitata sup. erant. i. inuenta cum aliqua ratione vsus ad æstus humanæ mentis, qui phrenesim sępe excitant leniendos id est sedandos, ceterum, id est sed prisci sup. Romani tuebantur, id est protegebantur salubritatem suam. i. suorum corporum sospitatem, certissimo, ac fidelissimo momento industriæ sup. suę & frugalitas, id est sobrietas erat, quasi mater quædam bonæ valetudinis. i. sospitatis eorum frugalitas inquam inimica epulis luxuriosis & aliena nimiæ abundantiæ sint, & auersa, ab omni immoderato vsu veneris, id est coitus non legitimi.

THEO. VICI Longi.) Vicus longus vrbis, decima quarta regione transtiberim redditu à P. Victore.

EXTERNA.
DE CIVITATE SPARTANA.

*Cice. pro Flacco.

IDEM sensa proxima * maiorum nostrorum grauitatis Spartana ciuitas quæ seuerissimis Lycurgi legibus obtemperans, aliquandiu ciuium suorum oculos à contemplanda Asia retraxit: ne illecebris eius capti, ad delicatius vitæ genus prolaberentur. Audierant enim lautitiam inde, & immodicos sumptus, & omnia non necessaria

* Ionas. cessaria voluptatis genera fluxisse: primosq́ * Ionas vnguenti, coronarumque in conuiuio dandarum, & secundæ mensæ ponendæ consuetudinem, haud parua luxuriæ irritamenta, reperisse, ac minime mirum est, quòd homines labore, ac patientia gaudentes, tenacissimos patriæ neruos, externarum delitiarum contagione solui, & hebetari noluerunt: cum aliquanto faciliorem virtutis ad luxuriam, quàm luxuriæ ad virtutem, transitum viderent.

OLIV. Sparta e na rum vrnos. IDEM sensit) Tràsis ad externa proxima propiuqus, & quasi conformis grauitatis Spartana ciuitas Lacedæmon. vocata autem Sparta postquam maioris iouentutis parte longo, & graui bello consumpta permissum fuit mulieribus, vt aum quibuscunqua vellent, sine discrimine concumberent, vnde qui nati sunt, parthenię quoque appellati sunt, quasi virginales, dicie argo Spartanos consimilem Romanis habere grauitatem, vult enim primas partes continentiæ Romanos tenuisse. Romanis deinde Spartanos secundos fuisse, adeo Spartani luxuriæ contêptores, & laboribus patientes fuere, vt etiam virginibus eorum, teste Cic. lib. ij. Tusc. quæst. magis palestricos puluis, venaticus labor, & militia in studio fuerit, quàm fertilitas filiorum, vnde & varium habitum ab alijs virginibus fere consueuerant, dicente Virg. Virginis os habitumq́. gentes, & virginis arma Spartane. [Aliquandiu) Per. DCC. annus, & amplius se ab Alijs abstinuerunt, contioenter viuentes legibus nunquam mutatis. Cicer. in oratione P. L. Flacco. Lacedæmonij, inqoit, soli toto orbe terrarum septingentos annos amplius vnis moribus, & nunquam mutatis legibus vixerunt. Posses hæc quæstio quodammodo exoriri, cur non exempla Atheniensium, Lacedæmoniorum proponat exemplis, cum sapientia virtuti bellicæ videatur antepонenda? Respondet quia Lacedæmon conformis est Romæ in virtute bellica, ideo præposuit Athenis. [Voluptatis) Ergo diffinit esse quandam voluptatem, hominibus concessam. [Primosq́. Ionas) Aut erant Ionas, qui & ipsi pars Asiæ esse creduntur, sunt certe in extremitate minoris Asiæ versus nos primum inuenisse, vt coronati epularentur, hos etiam secundas mensas instituisse, cum antea vna tantum mensa vterentur. [Ionas) Sũt vt dixi secundum quodam pars Asiæ, qui tamen & ipsi Græcam habent linguam, nam Ionica lingua vna est ex quinque Græcis, sed magis est regio Græca posita, teste Pomp. inter Cariam, & Aeoliam, & Iones primi fuerunt, qui legatos Cyro miserunt, vt in fidem, amicitiamq́. suam vellet eos accipere, qui vrbanæ festis, & facere legatis dicitur respondisse, nam Aesopi fabulam illis exposuit, quærens nonquid audiuisset piscatorem quendam ad litora maris venisse, qui suauiter canens pisces conuocare studebat, qui cum aliquandiu cecinisset, nec pisces cantu mouerentur, indignatus retia iecit. quibus implicitos pisces cum ad litorea traxisset, & super herbã exposuisset, illi saltare quamprimum cœperunt, cum piscatos desinite inquit coorumaces saltare, nam eum canerem id facere noluistis, nunc vero cum nolim saltatis. Ita vos cum societatem meam vltro eam me vobis offerente habere potuistis, eam quodammodo respuistis, nunc vero cum petitis, consequi non poteritis. [Secondæ men.) s. pomorum, & aliorum eiusmodi fructuum, nam secundam mensam Poma esse etiam Virg. ostendit cum dicie. [Et mensæ gratæ feræ) Cum de pomis loquere tur. [Ac minime mirum est, quòd) Collaudat, hoc propositum Spartanorum, quòd voluerint cioes suos Asiam frequentare, quòd facilior esset transitus à virtute ad vitia. [Tenacissimos,) Robustissimos propter fœtem, ac tristem viuendi rationem. [Neruos) Robus. [Hebetari) Obtundi, effœminari.

ASCEN. IDEM Sensit) Apte, vtpote à consimilibus moribus ducto stilo orationes progreditur ad instituta externa, & primo Lacedæmoniorum dicens. [Ciuitas Spartana) .i. Lacedæmon proxima grauitati maiorum nostrorum (immo in multis præcedens) sensit idem. s. de frugalitate, quod Roma, quæ. s. ciuitas Spartana, obtemperans, obediens seuerissimis legibus Lycurgi retraxit aliquãdiu. i. per aliquot annos, oculorum suorum ciuium, à contemplanda Asia i. arcuis à contemplatione luxuriæ, quæ in Asia tunc erat, ne. s. ciuas sui capti illecebris eius. s. Asiæ probarentur ad genus vitę delicatius. s. quam prius vsi fuerant. Enim pro quia, ipsi Spartani, seu Lacedæmonij, audierant lautitiam .i. exquisitam apparatum in victu, & immodicos .i. magnos sumptus, & omnia genera voluptatis non necessaria. i. superflua, fluxisse, inde. i. ea Asia. [Et audierant Ionas) .i. populos Ioniæ, est autem accusatiuus pluralis tertiæ à nominatiuo Iones, & vox trisyllaba, reperisse primos cõsuetudinem vngueoti, & coronarum dandarum in conuiuio, & secundæ mensæ, quæ pomorum erant, ponendæ. s. in conuiuio, appositatoriæ haud parua .i. quæ res non sunt non paruæ, sed maxima irritamenta luxuriæ. [Ac minime) .i. nullo modo mirum est, quòd homines, vt erant Spartani gaudentes labore, ac patientia, noluerunt neruos tenacissimos patriæ .i. per quos patria maxime conseruabatur, vtpote laborem & potẽtiam, sobrietatemq́. solui, & hebetari. i. obtusos fieri contagione. i. corpori communicatione delitiarum externarum, cum viderent transitum virtutis ad luxuriam faciliorem (opp. esse aliquanto, quàm luxuriæ ad virtutem, quam rem fecit amissio iosti tiæ originalis, illis quidem ignota, tanquam causa, sed in effectu notissima.

DE PAVSANIA.

QVOD eos * non frustra timuisse, dux ipsorum Pausanias patefecit, qui maximis operibus editis, vt primum se Asiæ moribus permiscuit: fortitudinem suam effœminato eius cultu, mollire non erubuit. * Thuc. lib. 1. Probus in vita.

QVOD eos &c.) Corroborat exemplo hanc opinionem. Nam Pausanias eum multas, magnasq́. res gessisset, vbi se moribus Asiaticis dedit, ita corruptus est, vt consilia prodendæ patriæ cum rege Persarum inires. Hic Pausanias cum aduersus Xersen Persarum regem opulentissimum missus multas, atque præclaras inde victorias retulisset, & plurimum incrementi Lacedæmoniorum adiecisset imperio, seosim vitam suam in mores Asiaticos labi permisit, deinde eo vsque processit res, vt cum Xerse ita conuenites, se illi imperium Lacedæmoniorum proditurum esse, si filiam sibi in matrimonium dedisset, id vulgatum cum Lacedæmones rescissent. Pausaniam exilio inul ctarunt, vel vt alij dicunt, Accusatus ab Argilao adolescente, quo abutebatur, turpem mortem subita coactus est, maximis opi. edi. qui Mardonium Satrapem natione Medium, & Persarum regis generum manu fortem, & consilij plenum cum ducentis millibus peditum, & xx. equitum haud ita magna manu apud plateam vicit. [Mollire) Mollem facere, & effœminatam reddere. OLIV.

QVOD eos &c.) Perpetuo stilo rem prosequitur dicens. [Quodam) s. neruos tenacissimos patriæ solui contagionem delitiarum Pausanias dux ipsorum .s. Lacedæmoniorum patefecie eos. s. Lacedæmonios timuisse, non frustra, id est non sine causa, qui, scilicet Pausanias maximis operibus editis, id est tam cito, vt permisit se moribus Asiæ non eruboit emollire, id est mollem fieere, fortitudinem suam cultu eius, videlicet Asiæ effœminato, id est in fœminaram mollietem deducto. ASC.

DE CIVITATE IPSA.

EIVSDEM ciuitatis * exercitus non ante ad dimicandum discendere solebant, quàm tibię concentu, & Anapæsti pedis modulo cohortationis calorem animo traxissent, vegeto, & crebro ictus sono strenue hostem inuadere admoniti. * Idem ad dissimulandum, & occultandum vulnerum suorum cruorem, Puniceis tunicis in prœlio vtebantur, non vt ipsis aspectus earum terrorem, sed ne hostibus fiduciæ aliquid afferret. * Thuc. lib. 5. & Gel. lib. 1. cap. 11. sed paulo aliter. * Plut in Laceda. mon instituti.

ANAPAESTI pedis modulo) Anapæstus pes est, qui primas duas syllabas breues habet, vltimam longam, per huius ergo pedis modulationem volebant intelligi primo concursu celeriter, & tempestuose cum hoste pugnandum esse, vt si quomodo possent primo conflictu conficerent hostem, quod si hostem prima acie profligare nequirent, firmius, & presso pede pugnandum. Nec prius mouere oportere, quàm hostem confecissent. Aulus Gellius dicit Lacedæmones non carmine tibiarum, & cantu, & signis, sed tibiarum modulis in prœlijs vtebantur. [Vegeto) Strenuo, & forti, ac robusto quantum ad vltimam syllabam crebro quantum ad duas primas syllabas, quæ breues sunt. [Non quòd ipsis,) Non quòd terrorem sanguis afferret, nam assueti erant pati, & forria ferre. OLIV.

ASCEN. EIVSDEM &c.) Ordo est. Ecercitus eiusdem ciuitatis, videlicet Spartanæ, solebant non descendere ad dimicandum .i. nó inite periculum dimirandi, ante .i. prius, quàm ceaxissent animo calorem cohortationis concentu tibiæ. [Et modulo pedis anapæsti,) Qui ex duabus breuibus, & longa constans iocundi prœlij formam indicat, admoniti vegeto .i. viuaci, & vigoroso sono ictus .s. indicati per Anapæstum in vltima syllaba, & crebro sono ictus quantum ad duas priores syllabas pedis indicati celeriter inuadendum esse, inuadere hostem strenue .i. acriter, ita vt subita sit iouasio, & constans pugna. [Idem) .s. Lacedæmonij vtebantur in prœlio tunicis puniceis .i. rubicundis ad occultum cruorem vulnerum suorum, non sup. id faciebãt, quòd .i. quia aspectus earum .s. tunicarum sanguinolentarum, afferret ipsis .s. Lacedæmonijs terrorem (qoia pusillanimes, quales nó erant Lacedæmonij, statim viso sanguine suo labascunt aio) sed ne aspectus earum tunicis cruentarum, afferret hostibus aliquid fiduciæ qñ .n. vulneratus quis conspicitur, eum non diu pugnaturum confiditur.

DE ATHENIENSIBVS.

Isocr. in Areopag. [illegible] Stob. ser. 45.

EGREGIOS * virtutis bellicæ spiritus Lacedæmoniorum, prudentissimi paci moribus Athenienses subsequuntur, apud quos inertia è latebris suis, languore marcens, in forũ perinde ac delictum aliquod protrahitur, fitque vt facinorosæ, ita erubescendæ rea culpæ.

OLIV. EGREGIOS virtutis bellicæ spiritus Lacedæmoniorũ,) Quemadmodum illi in bello præstantes fuerunt, ita Athenienses in pace. Plato in Timæo hanc ciuitatem cõmendans dicit. Fuit olim Atheniensium ciuitas longe ceteris præstãs morum bonitate, ac potentia virium, bello, & pace memoranda. Hæc ille. Apud quos inertia, non aliter inquit apud Athenienses inertes homines puniũtur, ac si delictum aliquod perpetrassent, est autem iners, qui sine arte, hoc est sine exercitatione viuit, nulli .s. se honesto studio applicans, & posuit inertiam pro homine inerti, id est rem pro homine. [Et latebris suis,) Quia per otium in occulto vitam agunt. Nam proprium inertis est in otio: & in tenebris delitescere. Languore, torpore, & otio quod inducit languorem. Perinde, ac delictum tanquam homo delicto obnoxius esset in forum protrahitur, vt puniatur.

ASCEN. EGREGIO, &c.) Transit ad mores Athen. quos dicit in pace excelluisse, vt Lacedæmonios in bello. Ordo est. Athenien. prudentissimi moribus pacis .i. in pace seruandis, subsequuntur (quasi minor sit virtus in pace, quã in bello gerendo,) egregios spiritus virtutis bellicæ Lacedæmoniorum, apud quos .s. Athen. inertia .i. ignauia, & vita sine arte, & industria marcesce .i. putrescens lãguore .i. torpore, in latebris suis .i. ganeis, popinis, & alijs locis illecebrosis, & propterea occultis, protrahitur in forum .i. iuridice reprehenditur, & adiudicatur, perinde .i. pariter, ac .i. sicut aliquod delictum, & ipsa inertia fit rea, id accusatur culpæ, vt facinorosæ, ita erubescende, hoc est apud Athenienses desides inertes, hoc est nihil boni tempore pacis agentes, ita puniebantur, & condemnabatur, vt facinorosi.

DE AREOPAGO.

Isocr. in Areopag.

EIVSDEM * vrbis & sanctissimum consilium Areopagus, quid quisque Atheniensium ageret, aut quonam quæstu sustentaretur, diligentissime inquirere solebat, vt homines honestatem vitæ rationem memores reddendam esse, sequerentur.

OLIV. AREOPAGVS.) Areopagitarum officiũ erat simile Romanis censoribus. Areopagus vicus erat Athenis, sic dictus à templo Martis, quod haud procul inde foret. Nã interpretatur villa Martis, ἄρης enim Martem πάγος fontem significat inde Areopagus, quod illic iudicium Martis aliqñ à dijs latum sit. Nam fabule talis est, Mars homicidij accusatus vocatus est in ius, palladi concessum fuit, vt Athenis iudicium haberetur & duodecim dij cõcessum Iouis honestarunt, sex maribus à dextris, & sex duabus à sinistris assidentibus Plutone, Neptuno, Vulcano, Marte, Mercurio, & Apolline è dextris, a sinistris vero Iunone, Cerere, Venere, Vesta, Pallade, & cum totidem sententijs damnaretur, quibus absoluebãtur, Pallas suffragium his adiecit, qui illum absoluebant, & ita absolutus est. Inde autem fabulam fictam esse arbitror, quòd ibi teste Plin. primum capitis iudiciũ actum fuerit, ibi autem consilium erat Atheniensium, & iudicia fiebantur, quæ exquisitissima habebantur. [Vt homines honestatem.) Reddit rationem, cur ita facerent, quia nisi probaretur ratio vitæ suæ pœnam darent non mediocrem.

ASCEN. EIVSDEM &c.) Laudat institutum Athen. in Areopago diceos. [Areopagus) .i. vicus Martis, vbi iustitia exercebantur apud Athen. & .i. etiam sanctissimum .i. inuiolatissimum consiliũ eiusdem vrbis .s. Ath. solebat inquirere diligentissime quid quisque Ath. ageret, aut quo quæstu .i. lucro, aut qua acquisitione rerum sustentatur, vt homines sequerentur honestatem, memores, id est memoria repetentes rationem vitæ esse reddendam.

THEO. AREOPAGVS.) Athenis curia, in qua capitis iudicia agebantur. [Areopagus appellatus) Eo quòd in edito situs. Arios .i. Martius, quia de cæde cognosci, cui Mars præest, vel quòd ibi Mars causam dixit necati Allirrhotij filij Neptuni, quem interemit ob illatã vim Alcipæ eius filię, quam sustulit ex Agraulo Cecropis, vt Hellanicus auctor est in primo, vel vt autumat Aeschylus, quòd amazones castra habuerunt in eo Martis filiæ. Potestas. Vetusta exemplaria legunt potestas.

DE EODEM.

Quædã Aeschin. & Demosth. [illegible] & Vlp. Cic. de opt. gen. orat. potestas. *Donat. in Andr. Scena 2. Aduersus ingratus ... lib., cap. 3.

EADEM bonos * ciues corona decorandi, primo consuetudinem introduxit, duobus oleæ connexis ramulis clarum periclis cingendo caput. Probabile institutum, siue rem, siue personam intueri velis. Nam & virtutis vberrimum alimentum est Honos, & Pericles dignus à quo talis muneris dãdi * posteritas potissimum initium caperet. Age * quid illud institutum Athenarum, quàm memorabile? quod conuictus à Patrono libertus ingratus, iure libertatis exuitur. Supersedeo te, inquit, habere ciuem tanti muneris impium æstimatorem. Nec adduci possum, vt credam vrbi vtilem, quem domi scelestum cerno: abi igitur, & esto seruus, quoniam liber esse nescisti.

OLIV. EADEM bonos ciues,) Et hoc institutum Ath. laude dignissimum fuit, quòd præmia viris optimis reddebantur, sic enim ad virtutes incitantur. Honor est exhibitio reuerentię in testimoniũ virtutis, vt vult philosophus in ethicis. Periclis, Pericles orator maximus, ac philosophus doctissimus fuit, qui rẽpub. Athen. xl. annis mira quadam prudentia gubernauit & illi habitus est honos, vt suo loco dicemus. [Siue rem, siue personã,) Nam maxima gloria homines ad virtutem concitantur, sicut ille Solon vnus è septem putabat rempub. duabus rebus contineri, præmio, & pœna, vt hinc boni ad virtutes inuitentur, illinc mali a flagitijs arceantur. In huius quoque sententiam, & Ouid. de Ponto carmen edidit. Laudataque virtus, crescit, & immensum gloria calcar habet. [Siue rem) Quia res illa instituta sit, nam, vt infra dicit. Honos est virtutis vberrimum alimentum. [Siue personã) Cui tale præmium debetur. [Nam & virtutis.) Sic etiam Arist. dicit honorem esse reuerentiam, & dignitatis collationem quæ datur in testimonium virtutis. [Initium caperet,) Vt ipse princeps esset huius Instituti. [Age quid illud institutum Athenarum.) Institutum fuit Athenis, quod si quis manumissus à domino post libertatem ingratus extitisset, libertate priuaretur. [Sunt verba legis.) Siue domini seruum manumissum in seruitutem vindicantis. [Quem domi scælestum.) Si domi inimicus es, non eris Reipub. amicus, vel si domi iniquus Reipub. non eris iustus.

ASCEN. EADEM ciuitas) .s. Athen. introduxit primo consuetudinẽ decorandi bonos ciues corona, cingendo caput Periclis illius ciuis Athen. clarum, id est illustre, ob bonum consilium, & fortia gesta, duobus ramulis aut (vt alij habent) ramusculis, oleę .i. arboris oliferæ apud Ath. primum, vt quidam volunt repertæ. [Probabile institutum) .i. quod institutum Athen. est probabile. [Cõmendabile, siue vel intueri rem) .i. effectum ipsum. Nam per talem viam prouocantur ciues ad fortiter agendum, siue personã, hic est Pericles, qui talem honorem bene meritus fuerat. [Nam & honos) .i. honor. est vberrimum alimentum .i. nutrimentum virtutis, vnde Naso laudataque virtus, crescit, & immensam gloria calcar habet. Et Pericles ciues ille Athen. dignus sup. erat,

ut

vt esset his, à quo potissimum posteritas caperet initium talis muneris, id est coronæ oleagineæ dandæ. (Age &c.) Prosequitur institutum Ath. circa gratos, & ingratos dicens. Age adhortandi vox est, vt diligentius respondeatur, quod .i. quale sup. est illud institutum Ath. quam .i. quantum memorabile .i. dignum memoria? quòd libertus .i. donatus libertate conuictus .i. probatus à patrono .i. manumissore, ingratus .s. in patronum fuisse, cauetur iure libertatis .i. reuocatur in seruitutem. Patronus sup. reuocans libertum in seruitutem, inquit, ego supersedeo .i. prætereo, & desino habere te impium æstimatorem .i. appretiatorem, tanti muneris, quantum est libertatis ciuem .i. in numero ciuium hoc est nò reputo te amplius ciuem, nec possum adduci vt credam eidem sup. esse, sui iure vbi, quem ceinsm domi .i. in patrem familias ingratum, & ita scelestum .i. iniquum. Igitur quoniam nescisti esse liber, abi, & esto, scilicet post hac seruus.

DE MASSILIENSIBVS.

INDE Massilienses quoque ad hoc tempus vsurpant disciplinæ grauitatem, prisci moris obseruantia, charitate P.R. præcipuæ conspicui, qui tres in eodem manumissiones rescindi permittunt, si ter ab eodem deceptum dominû cognouerint: quarto errori subueniendum non putant: quis sua iam culpa iniuriam accepit, qui ei se toties obiecit. Eadem ciuitas seueritatis custos acerrima est. Nullum additum in scenam Mimis dando, quorum argumenta maiore ex parte stuprorum continent actus, ne talia spectandi consuetudo, etiam imitandi licentiam sumat. Omnibus autem, qui per aliquam religionis simulationem alimenta inertia quærunt, clausas portas habet, & mendacem, & fucosam superstitionem, submouendá esse existimans. Ceterum à condita vrbe gladius est ibi, quo noxij iugulantur: rubigine quidem exesus, & vix sufficiens ministerio, sed index in mininis quoque rebus omnia antiquæ consuetudinis momenta seruanda.

OLIV. INos Massilienses quoq;) Hi maxima fuerunt amicitia P. R. deuincti, adeo, vt cum ceteræ ciuitates à P.R. defecissent, hi soli in fide, & officio permanerent, quod & tempore belli ciuilis fecerunt, vnde Str. lib. iiii. Massilienses inquit, R. P. amicitiam conciliarunt, qui cum illis permultum vtiles essent, magnû es ipsis suscepe- unt incrementorum, & paulo infra. Tum vero ex P. R. amicitia eximia felicitate florebant in Pompeiana aduersus Cæsarem seditione, cum victæ partis sese addixissent magnam suæ feli. iac. se. Institutum aût fuit, quòd si quis comperisset seruum suum, quem libertate donasset ingratum esse, vsque ad tertiam libertatem posset se ingratitudinis vitio vlcisci, si post tertiam libertatem rursus eum libertum faceret, non haberet ius in seruum illum. (Qui ei se toties) Qui sese toties periculo obiecit, si postea periculi pœnâ dederit, nullum habet, quem accuset, nisi se ipsum. (Maiore ea parte) Quia sunt nonnullæ, quæ stupro cum non habent, vt apud Plautum aulularia captiui duo. (Talia spectandi consuetudo) Nam quę frequenter spectantur, ea quoque licentius committi posse videntur, ita nobis persuademus, nam nisi eiusmodi, licerent, non concederentur spectari, conceduntur aût, ergo, licet. (Religionis simulationem,) Dum simulât se religiosos esse, vt à labore sint alieni, nam tunc erant nonnulli, qui simulabant religionem, quæ potius erat superstitio. (Mendacem,) Falsam, & simulatam. (Fucosam,) Non synceram, sed apparentem. (A condita vrbe) Hæc vrbs est in sinu Galliæ transalpinæ, teste Strab. lib. iiii. qui dicit. Quo loco is, qui sinus vocatur Gallicus diffunditur, inque eo Massilia, & Narbo sunt vrbes clarissimę, vel teste Sol. in Narbonensis prouincia à focensibus quondam fugatis Persarum aduentu xlv. Olympiade côdita fuit. Iust. vero dicit phocenses angustiis terre coactos maris curiosius exercuisse, piscando, mercando plerunque etiam latrocinio, quod illis temporibus decus erat. Virg. Conuectare iuuat, & prædas, & viuere rapto. Prędantes ergo venisse in sinum Gallicum ad hostium amnis Rhodani, & eius loci amenitate captus, domum redijsse, & suorum complures solicitasse, qui tamen duce prouenientea. Massiliam condidere. (Rubigine quidem exesus,) Pre nimia vetustate, rubigo gladium illum prope corrupit.

Religionum simulatio.

INDE) Transit ad mores Mas. populorum in prouincia Gallicana, qui es phocensibus originem traxerunt dicens. Mas. cõspicui .i. illustres obseruantia moris prisci .i. antiqui, & pcipue charitate P.R. vsurpant quoque iudr .i. post Ath. vsque ad huc tépus, grauitatem disciplinæ, quoniam .s. Mas. præmittunt tres manumissiones rescindi .i. reuocari, in eodem .s. manumisso, si cognouerint dominum, scilicet manumissorem deceptum ter ab eodê scilicet manumisso, & non putant subueniendum quarto errori, quia si quarto, quis manumisserit, & postea se errasse ostenderit, non reuocabatur in seruitutem manumissus, quia qui ter inuétus est, malus semper talis futurus censendus est, quasi dominus accepit iniuriam, iam .s. quarto loco, sua culpa, vtpote qui abiecit se totis ei, scilicet seruo malo libertate donato. (Eadem &c.) Prosequitur alterum seueritatis institutum Mas. à diuo Aug. 10 lib. de ciu. dei magnopere laudatum dicens. Eadem ciuitas maxima est acerrimus custos seueritatis nullum .i. vllum, nam dandu mimis esse additum in scena .i. agendarum fabularum locû quorum .i. minorum, hoc est histrionum mores hominum gestu corporis imitantium, argumenta .i. materiæ, vt res tá vere, quam fictæ, quas agunt, continent ea maiore parte actus stuprorum .i. illicitorum coitum, ideo autem nullum aditum dedit, ne consuetudo spectandi talia .s. lubrica, & carnalia non tamen sea obscœnæ oculis, sed auribus verbis, quantum fieri potest, captis subijciuntur, sed quia ex gestu, & personarum habitu potissima voluptas dependebat, spectare potius, quàm audire dicebâtur, sumat .i. per se capiat & licentiam .i. malam consuetudinem, aut permissionem imitandi .s. turpia, vt stupra, aût pro sed, ciuitas Mas. habet portas .s. vrbis suæ clausas omnibus, qui quærunt alimenta inertiæ .i. ignauiæ, & ociositatis, per aliquam simulationem religionis, quia multi sub prætextu religionis molle, & inertem vitam, etiam tunc spectabantur, semper enim religionibus addicti ab externis fuerunt immunes, nisi summa vrgente necessitate, habet dicit portas clausas, existimans superstitionem mêdacem, & fucosam .i. palliatam, nam reuera tales mollitiem victæ sectantur submouendam esse .s. ab vrbe sua. Ceterum .i. sed, gladius, quo noxij .i. sontes, & maleficio conuicti, iugulantur .i. necantur est ibi ab vrbe condita .i. ab eo tempore, quo primum vrbs eorum fuit condita, quidem .i. certe, exesus .i. rosus, & partim corruptus, rubigine .i. vitio illo ferri, diu sine vsu iacentis, & vix sufficiens ministerio .s. decollandi, aut iugulandi, sed index .i. monstrator, & significator, omnia momenta .i. discrimina, aut efficaciæ, seu vt dicuntur importantiæ, antiquę consuetudinis seruanda subesse, quoque .i. etiam in minimis rebus, quasi dicat ne dum in maximis.

ASCEN.

DE DVABVS ARCIS.

DVAE etiam ante portas eorum arcæ iacent, altera, qua liberorum, altera, qua seruorum corpora ad sepulturę locum plaustro deuehûtur, sine lamentatione, sine planctu, sine luctu: funeris dies, domestico sacrificio adiectoq. necessariorum conuiuio, finiuur. Etenim quid attinet humano dolori indulgere? aut diuino numini inuidiam fieri, quòd immortalitatem suam nobiscum partiri noluerit? venenum cicuta temperatum in ea ciuitate publice custoditur, quod datur ei, qui causas * sexcentis (id enim Senatus eius nomen est) exhibuit, propter quas mors sit illi expetenda, cognitione virili, beneuolentia temperata, quæ neq; egredi vita temere patitur, & sapienter excedere cupienti celerem fati viam præbet, vt vel aduersa, vel prospera nimis vsi Fortuna (vtraque enim finiendi spiritus, illa ne perseueret, hæc ne destituat, rationem præbuerit) comprobato exitu terminetur. * Quam consuetudinem Massiliensium non in Gallia ortam, sed è Græcia * tralatam inde existimo, quòd illam etiam in insula Cęa seruari animaduerti, quo tempore Asiam cum Sex. Pom. petens, * Iulide oppidum intraui. Forte enim tunc euenit, vt summæ dignitatis ibi fœmina, sed vltimæ iam senectutis, reddita ratione ciuibus, cur excedere vita deberet, veneno consumere se destinarit, mor-

* Sexcētis

Str lib. x.

Sex. Pōp. Cos intel ligit.

* Iulida legendū.

temq. suam Pomp. præsentia clariorem fieri magni æsti marit. Nec præces eius vir ille, vt omnibus virtutibus, ita humanitatis quoque laudibus instructissimus, aspernari sustinuit. Venit itaq; ad eam, facundissimoq. sermone, qui ore eius, quasi è beato quodam eloquentiæ fonte manabat, ab incepto consilio diu nec quidquam reuocare conatus, ad vltimum propositum exequi passus est, quæ xc. annũ transgressa cum summa & animi, & corporis sinceritate, lectulo, quantum dignoscere erat, quotidiana cõsuetudine cultius structo recubãs, & innixa cubito. Tibi, inquit, Sex. Pomp. Dij magis, quos relinquo, q̃ quos peto, gr̃as referant; quia nec hortator vitæ meæ, nec mortis spectator esse fastidisti. Ceterũ ipsa hilarem Fortunæ vultũ semper experta, ne auiditate lucis tristẽ intueri cogar, reliqas spiritus mei prospero fine, duas filias, & vnum nepotum gregem relictura superstitem, pmitto. Cohortata deinde ad concordiam suos, distributo eis patrimonio, & cultu suo, sacrisq. domesticis maiori filię traditis, poculũ, in quo venenum temperatum erat, constanti dextera arripuit. Tunc defusis Mercurio, delibamentis, & inuocato numine eius, vt se placido itinere in meliorem sedis infernæ deduceret patrem, cupido haustu mortiferam traxit potionem, ac sermone significãs quasnam subinde partes corporis sui rigor occuparet, cum iam visceribus eum. & cordi imminere esset locuta, filiarũ manus ad supremum opprimendorum oculorum officium aduocauit: nostros autem, tametsi nouo spectaculo obstupefacti erant, suffusos tamen lachrymis dimisit.

OLIV. DVaa etiam,) Hanc etiam consuetudinem Mas. seruabant, quòd & duas arces ante vrbem suam constituere, in quarum altera seruorum corpora, in altera liberorũ portarentur ad sepulchrum, & cum cadauer ad funus efferetur, nemo est qui lugeat, & pectora plangat. Plaustro, non humeris hominum ad sepulchrum efferebantur cadauera, sed plaustro. [Lamentatione) Querelarum. [Planctu) Pulsatione pectorum, nec querelis, nec planctibus funera suorum comitabantur. [Funeris dies) lugendi funeris. [Domestico) Quia domus funesta dicitur eius qui mortuus est. [Etenim quid attinet,) Laudat hoc propositum, & institutum Mas. dicens nil facimus, dum querelis, & lachrymis insistimus, nisi quòd dolorem nostrum augemus, & inuidiam deorum prouocamus. [Indulgere.) Operam dare, sicut Cic. dicit. Non intelligis duplicari dolorem. [Immortalitatẽ.) Quòd nos immortales facere noluerint, sicut ipsi sunt. [Cicuta temp.) Cicuta venenosa herba est, teste Plin. xxv. nat. hist. qui Cicuta, inquit, quoque venenũ est, publica Ath pœna inuisa, ad multa vsus non omittendi, semen habet noxium, & reliqua. [Sexcentis Senatoribus) s. qui sexcenti erant, nam consilium eorum sexcenti appellantur Str. lib. iiij. Ceterum Massilienses rem'publicam per optimates, & aristocratiam regentes, omnes legum æquitate superant consilium sexcentis ex viris instituentes, qui quoad vita superstit id honoris genus habent, quos timidus, id est honorificos appellant ex. vero Senatus sunt principes, quibus quæ ad manus prompta obueniunt moderari, & regere datum est, rursus, ex his ex. tres sunt præsides, quibus plurimum potestatis attribuitur, verum ex his nemo timidus creatur, qui liberos non habeat, oe ve de ciuium sanguine tertiam per generationẽ ortus sit. Mors expetenda qui iustam causam moriendi se probauerint habere, his publice hoc venenum hauriendum datur. [Temperata beneuolentiæ) Quòd eos nolint temere mori virili, de his, qui viriliter mori volunt. Ordo est. Cognitione virili temperat cum beneuolentia, cognitio virilis est de his, qui fortiter volunt, quæ temperatur hac beneuolentia, ne sine causa moriantur. [Sapienter) Hoc pertinet ad virilem cognitionem. [Nã vtraque) Vtraq; inquit, fortunarum diuersa, quàm prospera causam moriendi præbet hominibus. Nam si aduersa fuerit, nolũt in ea diutius permanere, si prospera, dubitant ne diserat eos, & in aduersam incidant. [Iulide op.) Est insule Cææ. [Clariorem fieri) Vt mors sua præsentia Pompeij celebraretur. Instructissimus, patientissimus, munitissimus. [Insana) In hoc vno insana erat, quòd mori volebat. [Sinceritate,) Integritate. Sincerus dicitur ille, qui plane purus est, sine vlla mixtione malitiæ, vt mel sine cera. Sincerum dicimus. [Dij) Quos relinquo, scilicet superi. [Quam quos peto) s. inferi. [Nec hortator vitæ meæ,) Quoniam a proposito eam reuocare studuerat. [Ipsa) Epist. est, ipse lego, ipse legis, ipse legit. Nam ad omnem personam referri potest. [Sacrisque domesticis,) Vt dijs penatibus sacrificia facerẽt. [Maiori filiæ) Ita mos erat, vt maiorib. natu sacra domestica traderentur. [Constanti) Firma, & non tremebunda. [Defusis Mercurio delibamentis.) Ideo Mercurio libauit, quia dicitur animabus preesse. Virg. Animas ille euocat orco, pallentes alias sub tristia tartara mittit, est autem deorum nuncius, qui non solum dijs superis, sed inferis quoque ministrat [Placido itinere) æquo non aspero via, planiore in campos Elysios. [Defusis) Autem dicit facti sacrificijs, vel in terram fusis, antequam libaret, fudit aliquantulum potionis in terram. [Subinde) Deinceps, quia dicebat, quomodo rigor primo pedes occupasset, deinde ad genua peruenisset, postea ad cor ascendisset. [Opprimendorum ocul.) Claudendorum oculorum. Virg. pressi ve oculos, & funera laui. cõsuetudo enim erat, vt propinquiores mortuis lumina clauderent. [Tamen aduer.) Ad id, quod dixit, obstupefacti, quasi dicat si stupefacti eramus, non debeamus flere. Mercurij Infernus

DVAE autem &c.) Recitat institutum Massilien. de duabus arcis. i. feretris, aut capsulis, seu cadulis, quibus omnium cadauera ad sepulturam deferebantur, in altera liberorum, in altera seruorum dicens. Autem pro sed, duæ arce. i. cistæ ligneæ quibus efferebantur cadauera iacent ante portas eorum, videlicet Massilien. altera sub arca, iacet ante portam, qua corpora liberorum deuehuntur plaustro ad locum sepulturæ, & altera qua corpora seruorum deuehuntur plaustro ad locum sepulturæ. [Et dies funeris finitur) .i. transigitur sine planctu. i. concussione membrorum præ dolore, & sine luctu .i. sino doloris in vestitu, sacrificio domestico, & conuiuio necessariorum. i. consanguinitate, aut affinitate necessaria coniunctorum, adiecto. i. addito quasi impertinenti. Etenim (laudat institutum Massilien. in temperamento luctus dicens.) Etenim. i. & certe quid attinet. s. ad rem. i. quid prodest, aut indulgere. i. nimis incumbere dolori humano. i. propter hominis mortalitatem orto, aut inuidiam fieri numini diuino, q ipsum numen diuinum noluerit partiri. i. communicare, suam immortalitatem nobiscum, q d. nihil. Et recte id diceret, si deus nos immortales esse voluisset. Nihil enim iniuste, aut vult, aut non vult. Verum voluisset quidem deus non esse immortales, si protoplasti obedientes esse voluissent. [Venenum &c.) Recitat aliud Mas. institutum, tunc quidem laudabile, sed nunc, si fieret detestabile. Nam ijs, quibus societate vitæ honesta patebatur, mors potio venenata ad hoc publice asseruata, cum nemini liceat suæ necis accelerationem petere. Ordo est. Venenum temperatum, id est dilutum cicuta. i. succo herbæ frigidissime, custoditur pub. in ea ciuitate, videlicet Mas. quod sup. venenum datur ei, qui exhibuit, id est exposuit. & declarauit sexcentis, scilicet Senatu, aut iuridicis viris, (id enim est nomen Sen.) eius. s. ciuitatis causa, propter quas mors sit expetenda. i. honeste, aut rationabiliter petenda illis, & hoc cognitione virili, id est viriliter mori cupientium temperata beneuolentia. s. iudicum, quæ neque petitur temere. i. sine legitima causa egredi vita, & præbet cupienti excedere. s. vita, sapienter. i. iusta de causa celerem viam fait. i. mortis, vt vsi fortuna, vel nimis aduersa, vel nimis pspera (vtraque enim fortuna præbuerit, id est præbere potuerit, rationem spiritus, scilicet vitalis, finiendi, illi. s. aduersa, ne perseueret, hæc vs. prospera, ne destituat, id est derelinquat, quia summum infelicitatis genus) vt Boëtius sentit (est fuisse infelicem, & ideo qui aliquo vehementi gaudio delibuti erant, vt Cherea ille in Eunucho Terentij, emori exoptabat ne gaudium ægritudo contaminet aliqua) vt inquam vsi tali fortuna vehementer bona, aut mala terminentur exitu. s. vitę comprobato. [Qua consuetudinem &c.) Dicit esse consuetudinem è Cæa insula trãslatam, idq. probat exemplo cuiusdam mulieris sic mortem obeuntis dicens. [Quam consuetudinem Mas.) Ego existimo non ortam in Gallia, sed translatam è Græcia, inde, id est ex ea re, quòd ego animaduerti illam seruari etiam in Cæa insula supple eo tempore, quo tempore ego petens Asiam cum Sexto Pomp. (non illo prisco sed tui temporis viro) intraui oppidum. s. nomine. Euenit enim forte tunc vt fœmina summæ dignitatis, sed iam vltimæ senectutis, ratione, cur deberent excedere vita reddita ibi ciuibus, destinauit. i. decreuit se consumere veneno æstimauit. i. censuit magni supp. pretij esse mortem suam fieri clariorem præsentia Pompeij, ASCEN

Pompeij,videlicet Sexti.(Nec).i.& non,& virile,videlicet Sexto Pomp.instructissimus.i.ornatissimus,& maxime præditus, vt omnibus virtutibus,ita quoque.i.etiam laudibus humanitatis.i.clementiæ,non sustinuit.i. non passus est preces eius.s. fœminæ aspernari.i.vilipendi.Itaque ipse venit ad eam,& conatus est diu ne quidquam.i.frustra sermone facũdissimo, qui manabat ex ore eius.s.Pomp.quasi è quodam fonte eloquentiæ, beato.i.abundante.(Quæ)Scilicet fœmina,transgressa annum xc.s.ætatis suę cum summa sinceritate.i.puritate,& animi,& corporis,recubans in lectulo strato,cultius quotidiana consuetudine,quantum erat .i.dabatur dignoscere,& innixa cubito,inquit,ò Sexte Pomp.dij magis,quos relinquo.i.superi,aut mundi huius rectores,quã quos peto.i.quã inferi,referãt tibi gratias,qa nec fastidisti.i.nõ cõtempsisti supbe,esse adhortator vitę meæ,nec spectator mortis. Ceterũ.i.sed ipsa.i.ego,experta semper vultum fortunæ hilarẽ.i.fauorabilẽ mihi,ne cogar auiditate.i.pp auiditatẽ vitæ,intueri.i.inspicere sup. fortunã, aut vultũ eius tristẽ permitto.s.dijs inferis, aut permuto cum morte reliquias spiritus mei.i.qđ reliquum esse possit vitę,fine prospero,quia relictura duas filias,&vnum gregem.i.multitudinem nepotum è filiabus ortorum,superstitem.i. post occasum,& mortem meam staturum,& in vita permansurũ. Deinde ipsa fœmina cohortata suos.s.necessarios ad concordiã patrimonio distributo eis,& cultu suo,sacrisque domesticis traditis maiori filiæ, arripuit dextra constanti.i.constantis animi iudice,poculum in quo venenum erat tẽperatum. Tunc.i. deinde de libamentis, seu libamẽtis .i. oblationibus potionis prælibatæ defusis.s.in terram,Mercurio.i.ad honorẽ Mercurij,& numine.i. diuino auxilio eius.s.Mercurij inuocato, vt deduceret se placido itinere in meliorem partem sedis inferi.i.apud inferos habendę, traxit.i.attraxit, & imbibit cupido haustu potionem mortiferã, quia venenatã.(Ac sig.sermone) id est in loquẽdo,quasnã partes corporis sui, rigor.i.torpor mortis occuparet, cum esset locuta eũ.s.rigorẽ,aut si legatur, eã videlicet potionẽ venenatam, vnde rigor ille oriebatur imminere.i.appropinquare iã visceribus, & cordi, aduocauit manus filiarũ ad supremum.i.vltimum officiũ, videlicet oculorum opprimendorum.i.claudendorum,qs à morientibus derelinquuntur parentes,aũt pro sed, ipsa demisit nostros.i.Põpei,& meos,ceterorumque Rom.tametsi erant obstupefacti nouo spectaculo, tamen dimisit superfusos lachrymis. Quo dicto indicat suum, & ceterorum Rom. clementiam.

THEO. COA.) Cæa. legendum non Coa. quoniam sequitur Iulidem intraui. Satis enim constat ex Plinio Iulidem vnum esse ex oppidis insulæ Cææ patriam Simonidis melici. (Iulide) Corrige Iulidem. Iulis enim Cææ oppidum ab eiusdem nominis fonte dictum Steph. auctor est.

DE RITV MASSILIENSIVM.

SED vt ad Massiliensium ciuitatem, vnde in hoc diuerticulum excessit, reuertar: intrare oppidum eorum nulli cum telo licet, præstoque est, qui id custodiæ gratia acceptum,exituro reddat, vt hospitia sua, quemadmodum aduenientibus humana sunt, ita ipsis quoque tuta sint.

OLIV. SED vt ad Massi.) Nũc reddit ad propositũ. (Diuerticulum) digressionem, digressio est ab eo diuerti,quod dicere cœperis. (Vt hospitia sua quemadmodum,) Ipsi hospitales benigne sumerent peregrinos,ita ipsi ab hostibus tuti esse possent.

ASCEN. SED vt &c.) Redit ad narrationem institutorum. (Massiliẽsium) Dicens. Sed vt ego reuertar ad ciuitatem Massiliensem,vnde ego excessi,id est extrauagatus sum. in hoc diuerticulum, id est in narratione instituti Cææ insulæ. (Nulli,) Id est non vlli,nõ licet vlli intrare oppidum eorum,scilicet Massili,cum telo,id est armis inuasiuis de longe iaculari solitis, & præsto est, qui reddat exituro,scilicet peregrino Massiliam egredi volenti,id scilicet telum acceptum.s.ab intrante gratia custodiæ. (Vt hospitia sua) Scilicet Massil.quemadmodum sunt adeuntibus humana,id est benigna,ita sint tuta quoque.i.etiam ipsis,scilicet Massiliensibus.

DE MORE, QVEM OBSERVABANT GALLI CIRCA MORTEM.

*Animã esse immortali.

HORVM * mœnia egresso vetus ille mos Gallorum occurrit,quos memoria proditum est, pecunias mutuas,quæ his apud inferos redderẽtur, dare: quia persuasum habuerint animas hominum immortales esse: dicerem stultos,nisi idem Brachati sensissent, quod Palliatus Pythagoras credidit.

OLIV. PECVNIAS mutuas Opinio antiquorum satis deridenda. (Apud inferos,) Dicebant tu mihi x. aureos mutuabis, & ego tibi postea totidem apud inferos reddam. (Quia persussum habuerunt.) Credebant ad aliam migrari vitam secundũ Metempsychosim. (Dicerem stultos,) Damnarem inquit,eorum stultitiam,nisi hoc idem sensisset Pythagoras. (Brachati.) Quamuis omnis Gallia commota vno nomine appellata,teste Plin.lib. iiij.nat hist.in tria populorũ genera diuisa est, videlicet in belgicos,aquitanos,& celticos,siue Lugdunenses, quod idem & Cæs. in principio commentariorum suorum affirmat, tamen inueni nonnullos est nostris,q dicunt triplicem Galliam,brachatam,comatam,& togatam esse comatam esse,quæ Lombardia dr̃,& Galli insubres. Togatam ab alpibus vsque ad mare Britannicum tẽdere. Brachatam Narbonensem prouinciam, & omnem regionem,quæ adiacet Rheno,quæ multas habet partes Burgundiam, Lotoringiã,Flandriam,Coloniam,& terram Ligonensium, Palliatus.græcus,quia vt supra diximus pallio vtebantur græci, Pythagoras quidẽ credebat animas hominũ immortales esse,sed ex vno corpore in alia corpora transire, nec vspiam inferos esse.

Brachata Gallia.

ASCEN. HORVM mœnia &c.) Secundum locorum situm pulchre trãsit à Massilien.ad Gallicos nos mores,dicẽs Vetus ille mos Gallorum occurrit mihi egresso mœnia horum.s.Massil.quos.s.Gallos, proditum est memoria dare pecunias mutuas, aut mutuo, quæ redderentur his.s.mutuo dantibus,apud inferos,quia habuerũt persussum,animas hominum esse immortales, dicerem sup. Gallos stultos(quia reuera in eo facto errabãt,non quod animas immortales credebant, sed quod talia commercia apud inferos putabant,vt pecunia opus haberent nisi forte eo animo dabant, vt pro datis amore dei mercedẽ reciperent) nisi brachati.s.Galli, hoc est brachis induti sensissent, idem quod Pythagoras palliatus credidit,scilicet pecuniam mutuo datã, apud inferos recipi.

DE CIMBRIS, ET CELTIBERIS.

AVARA, * & fœneratoria Gallorum philosophia, Alacris,& fortis Cimbrorum, & Celtiberorum,qui in acie gaudio exultabant, tanquam gloriose,& feliciter vita excessuri, lamentabantur in morbo quasi turpiter,& miserabiliter perituri.

Cic. li. ij. Tusc.

OLIV. AVARA, & fœn.) Qui philosophantur,vt dicant animas esse immortales, & ideo pecunias mutuo accipiant, sed nunc optimum illum fœneratorem esse dicimus, qui egentibus opem præstat, quasi qui pro vno centuplum expectet, adeo & hæc reuera,quæstum nullum maiorem facere potest, quã pecuniã pauperibus effundere, compensationem illius adeo promissam expectans,sed apud ignaros nostrę fidei vana fuit opinio. (Alacris) Læta atque iucunda, & ostendit vtramque rationem, qui in acie gaudio exultabant,qui cum prœlio commisso periculis se expositos viderent lætabantur Iulius Cæs.lib.sexto. Druades inquit persuadent animas non interire, sed ab alijs post mortem transire ad alios. (Gloriose) Quòd fortiter pugnantes morerentur in acie id sibi honorificũ,& gloriosum fore credebant,qa non,vt segnes,& ignaui morerenĩ, sed vt fortes,& magnanimos decet. Virg. Pulchrumque mori succurrit in armis. (Lamentabantur,) Contra vero si iacuissent in lecto metuebant mortem, & ideo tristabantur,quòd ignauiter quodammodo,& turpiter perituri essent. Hoc idem Cic.lib. Tuscul.quæst.ij.

ASC. AVARA &c.) Transit ad mores Cimbrorum, & Celtiberorum dicens philosophia Gallorum sic mutuo dantium est sup. auara,& fœneratoria,quia plus recipere sperabant,quã cedebãt, sed sup.philosophia Cimbrorum, & Celtiberorum est alacris,& fortis,qui.s.Cimbri, & Celtiberi exultabant gaudio in acie, id est quando cum periculo vitæ prœliabantur, tanquam excessuri vita gloriose,& fortiter. (Et lamentabantur in morbo) Id est quãdo afficiebantur morbo,quasi perituri turpiter,& miserabiliter.

DE CELTIBERIS.

Celtiberi etiam * nefas esse ducebant prœlio superes-

Plut in Sert.

se,cum is occidisset pro cuius salute spiritum deuouerat. Laudanda vtrorunque populorum animi præstantia, quòd & patriæ incolumitatem fortiter tueri,& fidem amicitiæ constanter præstandam arbitrabantur.

OLIV. CELTIBERI etiam.) Prosequitur aliud institutum eo rum fuisse, vt cum milites ducē suum amisissent, mortuo duce, se interfici malebant quod legitur in vita Sertorij. [Pro cuius salute spiritum deuouerant) Quia in bellum proficiscentes iurabant in manus imperatoris se pro salute illius fortiter pugnaturos.

ASCEN. CELTIBERI ducebant)Id est existimabant etiam nefas esse superesse prœlio,cum is occidisset,videlicet princeps eorum pro cuius salute ipsi deuouerant,id est morti addixerāt spiritum, id est vitam suam.[Præstantia animi vtrorunque populorum est laudanda,quod,id est quia,&, id est simul, tueri, id est tuebantur fortiter incolumitatem patriæ,& arbitrabantur fidem, id est fidelitatem præstandam amicitiæ.

DE THRACIA.

* Sol.ca. 15. & Her. lib. 5.

THRACIAE * vero illa natio merito sibi sapientiæ laudem vēdicauerit, quæ Natales hominum flebiliter,exequias cum hilaritate celebrat,sine vllis doctorum præceptis: verum cōditionis nostræ habitum prævidit. Remoueatur itaq; naturalis omniū animalium dulcedo vitæ,quæ multa & facere, & pati turpiter cogit, si ea mortua,aliquanto eius felicior,ac beatior reperietur finis.

OLIV. THRACIAE vero.) Aliud institutum. [Natio,)Regio thraciæ.[Sapientiæ.) Nam re ipsa potius, quàm doctrina, & præceptis philosophiæ præstant. [Celebrant.) Frequentant.[Quæ nat.)Duo dicit,& nascentes flere,& morientes lætitia prosequi consueuisse, ideo autem nascentes deflebant, quasi labores,& humanæ vitæ pericula subeuntes,morientes vero hilaritate prosequebantur,quasi labores illos & pericula relinquentes,illud aūt aduertendum est natalem, & per se plenum esse, vt hoc loco,& apud Virg. Meus est natalis iola, & adiectionem recipere, vt apud Terent. Porro autem alio vbi erit puero natalis dies,& apud Iuu. Natalis coruine die mihi dulcior hæc lux. Huc aūt institutum thracum ideo magis admiratione prosequēdum est,quia apud ceteras gētes, & præsertim apud Rom. in omnibus sacrificijs castitas seruabatur, nisi cū dies natalis celebraretur,in quo libenter voluptatibus operam dabant,Sol.in cap.de thracia. Apud plurimos,inquit,luctuosa sunt puerperia, denique recentem natum fletu parens excipit. contra versum læta sunt funera adeo,vt exemptos gaudijs prosequantur.[Sine vl.doct.præc.)Nō quod philosophi præcipiant sed quod hoc ex ratione humanę vitæ collegerint, quia & ortus vitæ humanæ pericula subit & laboria,mors autem finis est.[Sine vl.doct. præc.) Eo magis gaudendum quod ipsi potius à natura habuere,quam ex vllius doctrinæ perceptione.[Habitum)Scilicet prouidit naturam humanā, quæ miserrima,& fragilis est. [Remoueatur nat. vitæ dulcedo.) Nisi nos inquit,nimia vitę cupiditas tenuerit,intelligimus vitę introitū miserabiliorē fore, quā exitum nam vitæ cupiditas cogit plerunque nos multa turpiter facere, aut turpiter pati. Vitæ dulcedo,)Ideo dixit,quia oē aial rōnale, & irrationale viuere appetit.

Natali.

vita ærũnosa.

ASCEN. THRACIÆ.) Prosequitur mores thracum dicens. [Vero)Pro sed,illa natio thraciæ, vendicauerit sibi merito laude sapientiæ quæ.s.natio celebrat natales hominum flebiliter,& exequias hominum hilaritate sine vllis præceptis doctorum.i.docētium philosophorum. [Verum)Id est sed ipsa præuidit habitū nostræ conditionis.i.statum vitæ, nā nascētes huius mundi miserias ingredimur morientes si boni sumus,ad vitam beatā transimus. Igitur quia hæc sapienter fecerunt thraces, naturalis dulcedo vitę omniū animalium. [Remoueatur).s. ab animis nostris quæ s. dulcedo vitæ cogit,& facere,& pati multa turpiter,si ea.s.dulcedine vitę mortua,finis eius reperietur felicior,ac beatior aliquāto.

DE MORIBVS ET RITV LYCIORVM.

* Plut. in cons. ad apol.

QVOCIRCA * recte Lycij, cum ijs luctus incidit, muliebrem veste induūt: vt deformitate cultus commoniti, maturius stultum proijcere mœrorē velint.

OLIV. DEFORMITATA cul.)Siquidē virū videas,muliebri veste induiū,deforme spectaculum videbis. [Lycia) Liciæ prouincia est in minori Asia ab oriente iuxta Pamphiliam, ab occidēte Cariā, vel vt Sol. tradit Ciliciæ cōfinis, in ea ciuitas est nomine patara,in qua Apollinis oraculū erat,ceteris claritate præstantius, vnde Virg. Lycias sortes appellat Apollinis oracula, qui in Lycia responsa dabat. In Lycia est mons ille chimera notabilis,& vbique celeber de cuius vertice ignis exalat, sicut & in Sicilia æthna in campania mons vesceuus ignem euomit.

ASCEN. QVOCIRCA.) Apte, quia à consimili argumento transit ad mores Lyciorum dicens. [Quocirca).i.quapropter Lycij .s.populi recte sup.sentiunt aut faciunt. quia cū luctus incidit ijs ipsi induūt vestem muliebrem, vt ipsi cōmoti deformitate,cuius id est vestitus,velint proijcere maturius,id est celerius mœrorem stultum,quia pro re irrecuperabili assumptum.

DE FOEMINIS INDICIS.

* Cic.li. 5. Tusc. Hero. de Thracib. hoc sen. lib. 5.

VERVM * quid ego fortissimos in hoc genere prudentiæ viros laudem? Respiciantur, Indorum fœminæ,quæ cum more patrio complures eidem nuptæ esse soleant, mortuo marito,in certamen, iudiciumq; veniunt, quam ex ijs maximæ dilexerit: victrix gaudio exultans, deductaque à necessarijs lætum præferens vultum, coniugis se flammis superiacit, & cum eos tanquam felicissima, crematur: superatæ cum tristitia, & mœrore in vita remanent. Protrahe in medium Cimbricam audaciam. Adijce Celtibericam fidem. Iunge animosam Thraciæ sapientiam, Annectæ lyciorum in luctibus abijciendis callidæ quæsitam rationem. Indico tamen rogo, nil eorum præferes, quem vxoris pietas, in modum genialis tori propinquæ mortis secura conscendit.

OLIV. VERVM, quid ego.)Sed quid de fortitudine mulierum dicam.[In hoc gen.)Quod parui faciant vitā Sol. de India, apud eos vero, quibus ad viuendi rationē exactior cura est ēt multæ vxores in eiusdem viri coëunt matrimonium, & cū maritus decesserit aliquando apud grauissimos iudices suā quæque demeritis agunt causam, & quæ officio quasi ceteris præstantior sententiam vicerit, iudicantiū hęc palmæ refert præmiō, vt arbitrio suo conscendat rogū coniugis, & supremis semetipsam det eius inferijs ceteræ cū nota viuūt Cic.lib. Tusc.quæst.v. Mulieres,inquit,in India, cū earum cuiusuis mortuus vir fuerit, in certamen incidit,indeque veniunt, quam plurimum dilexerit vir (plures.n.singulis solent esse nuptæ) quæ victrix est,ea læta prosequentibus cunctis vna cum viro in rogum imponitur, aliæ victæ mœste discedunt. [Incertamen iudiciumq;) Quia primo certant inter se,& ex certamine deinde sequitur iudiciū. Tanquam felicissima instar felicitatis. [Superatæ) Sicut illa læta moritur ita ceteræ tristes in vita permanēt,quæ superatæ sunt. [Protrahe in medium.)Cōparat hanc mulierem fortitudinem his omnibus exemplis quæ supra posuerat.[Cimbricam audaciam)Qui fortiter in bello moriuntur. [Celtibricam fidē)Qui se morti pro salute imperatoris sui destinant.[Thraciæ sapiētiā) Qui natales suorum lugent,in morte vero gaudent.[Lyciorū) Qui muliebrē vestē accipiunt,cum sibi lugendum fuerit. [Indico iā R.) Indicarum mulierum,hoc est ex India, tū, quāuis hæc omnia laudanda sint.

ASCEN. VERVM &c.) Infert exemplum indicarum fœminarum cum earundem laude dicēs.[Verum quid).i.ad quid ego laudem fortissimos viros in hoc genere prudentiæ, qua.s.paruifaciunt hanc vitam, q.d.frustra, cum fragilior sexus in ea re plus laudis mereatur.[Nā respiciantur fœminæ Indorum,quæ cum soleant esse cōplures nuptæ eidem).s.viro, more patrio, veniunt marito mortuo,id est postquam maritus est mortuus. [In certamen, Id est contentionem,& iudicium,scilicet, grauissimorum virorum, quam.s.vxorem ex eis,scilicet compluribus maritus dilexit maxime,victrix,id est iudicata maxime dilecta fuisse,exultans,id est tripudians gaudio & deducta necessarijs, id est proximis parentibus præferens, id est ante se ferens & ostendens lætum vultum superiacit se flammis,id est in rogum seu ignem ardentem coniugis, id est quo cadauer mariti comburitur, & crematur cum eo tanquam sup. esset felicissima, superatæ, id est minus dilectæ indicatæ

dicatæ remanent in vita cum tristitia, & mœrore. [Protrahe, &c.) Loquens de excellentia huiusmodi facti in temperatione ad aliorum facta dicit, protrahe in medium, quia res collatæ cóparari possunt, dum simul conspiciuntur audaciam Cimbricam, id est Cimbrorum exultantium, dum in prœlio cadunt adijce hodem in ducem, & principem. [Celtibericam,) id est Celtiberorum populorum ex celtis, & hiberis constantium, qui duce cadente superstites esse recusant, iunge animosam sapiétiam Thraciæ, id est thracum, exequias gaudio celebrantium, & natales luctu, annecte rationem lyciorum quæsitam, id est inuentam callide in abijciendis luctibus, quia turpe est in veste muliebri din conspici, tamen tu nihil eorum præferes, id est plus laudandum iudicabis, rogo, id est igni incenso, indico, id est indicorum maritorum, quem scilicet rogum pietas vxoris, id est vxor pia in maritum, secuta, id est seorsum à cura mortis propinque, conscendit, scilicet læto vultu, & apparatu in modum thori genialis, id est quo generationi prolis à coniugibus opera dari solet.

DE PVNICIS FOEMINIS, ET FANO VENERIS.

*De Cypryis, ex quibus &c. Dido abduxit hoc refert Iust. lib. xviij.

CVI gloriæ, Punicarum * fœminarum, vt ex comparatione turpius appareat dedecus, subnectam. Siccæ enim fanum Veneris est, in quod se matronæ conferebant, atque inde procedentes, quæstum dotis, corporis iniuria contrahebant, honesta nimirum tam inhonesto vinculo coniugia iuncturæ.

OLIV. DEDECVS) Flagitium. [Syccæ) Vrbis punicæ. [Corporis iniuria) Videlicet stupro, nulla enim maior corporis iniuria esse potest, quàm se impudicas facere. Hoc etiam refert Herod. mulieres, antequam ad nubilem ætatem peruenissent ad templum venire cósueuisse, & corpus suum in publicum exponentes, eoque dotem sibi comparare solitas fuisse. Honesta coniugia, quia constat post coniugium illas omnium castissimas mulieres fuisse.

ASCEN. CVI gloriæ) Affert turpe institutum punicarum mulierum non sine odij in punicum nomen suspitione, nam & Cypriæ idé factitasse leguntur. Ordo est. [Cui gloriæ). s. indicarum mulierú ego annectam dedecus. i. dedecens, & turpe flagitium fœminarum pecuniarum, vt ipsum dedecus appareat turpius ea comparatione (quia si medium comparatum vni extremo habet rationem alterius, vnum extremum comparatum ad alterum egregie elucebit.) [Enim) Pro quia. [Fanum). i. templum Veneris est. [Syccæ). i. in ea vrbe Africæ. [In quod). s. [Fanú matronæ). i. quæ matres familias, aut erat, aut esse volebát, conferebant se, atque procedentes, inde. s. in pub. contrahebát. i. accumulans quæstum. i. lucrú. i. acquisitione dotis iniuria. i. stupro corporis, q a vitiú Veneris in corpus peccat, nimisum. i. certe (& est ironia, cum tñ cóstet castissimas deinde vixisse) iuncturæ. i. nuturæ cum maritis, coniugia honesta tam inhonesto vi. s. dotis ex quæstu meretricio.

THEO. SYCÆ,) Ciuitas è regione Byzantij, q̃ Strabo singulariter appellat. [Sycẽ) Est & eiusdẽ nominis altera Alexandriæ proxima à Syceo Tytane, qué à tergo dú præmerent hostes, ad se fugienté terra mater in sinum recepit, eiusq́ue loco remisit arborem fici.

DE INSTITVTO PROBABILI PERSARVM.

*Herod. lib. ij. Sed quinque annos scribit.

NAM Persarum admodum probabile * institutú fuit, quòd liberos suos nó prius aspiciebant, quàm septimum implessent annum, quo paruulorum amissionem æquiore animo sustinerent.

OLIV. NAM Parsarum.) Hoc quoque tradit Herod. inter cetera, vt cum primú pueri cœpissent loqui, eos veritaté dicere assuescerét. si vero aliqd minus verú dixissent, acriter puniebantur, deinde hoc quoque instituerant, non prius filios viderent, q̃ ad septem annos peruenissent, ne tenellæ ætatis charitate corriperentur, vt si mortui essent, minus dolerent eorum interitum. Nám. vsque ad vij. annum solet ætas illa in nimio discrimine vitæ versari propter vermes.

ASCEN. NAM Persarum &c.) Ne externas nationes vituperio prosequi constitisse putetur, dicit eas quidem damno, sed non omnes nationes. [Nám institutum Persarum fuit probabile admodum). i. valde quod non prius aspiciebant liberos suos, quàm. s. liberi, implessent vij. annum. s. ætatis suæ. [Quo). i. ideo, vt sustinerent. i. perferrent amissionem paruulorum, vtpote non visorum. [Animo equiore). i. placatiore, & minus dolore excedenti.

DE NVMIDIS.

NE Numidæ quidem reges vituperandi, qui more gentis suæ nulli mortaliú osculum ferebant. Quidquid enim in excelso fastigio positum est, humili, & trita consuetudine, quo sit venerabilius, vacuú esse cóuertit.

OLIV. NE Numidę quidem) Dicit reges Numidas seruasse, vt nemini osculum darent, nam qui inquit, in summo dignitatis gradu constituti sunt, non debent se nimium familiares hominibus reddere. [Fastigio) Summo gradu venerabilius, nam quidquid rarum est, id etiam preciosum, quæ vero sunt nimium consueta, ea solent viliora quoque haberi.

ASCEN. NE Numidæ quidem) Laudat grauitatem regum Numidarum vtens ea forma dicendi, quæ vti solemus, dum aliquid alicui attribuimus, cui minime conuenire videatur. Idq́ue cui attribuimus inter ne & quidem ponimus, vt hoc loco auctor noster dicens. [Ne quidem). i. non etiam reges Numidæ, cum sint maxime barbari & perfidi, sunt vituperandi sup. in instituto quod dicet, qui. s. reges, nulli mortalium. i. hominum, ferebant osculum. [Enim pro quia, conuenit). i. conueniens est, quidquid positum est in excelso fastigio. i. culmine honoris, & dignitatis esse vacuú consuetudine humili. i. demissa, & abiecta, & trita, id est vulgata inter plebeios quo, id est ad hoc, vt sit venerabilius, quia nimia familiaritas contemptum parit.

DE DISCIPLINA MILITARI. CAP. II.

VENIO nunc ad præcipuum decus, & ad stabilimentúm Rom. imperij, salutari perseuerantia ad hoc tempus sincerum, & incolume seruatum, militaris disciplinæ tenacissimum vinculum, in cuius sinu, ac tutela serenus, tranquillusq́ue beatæ pacis status acquiescit.

OLIV. VENIO nunc ad præcipuum decus, & ad stab. R. imperij) Ex pedito institutorum tractú ad alium transgreditur, vbi de disciplina militari continetur. [Stabilimentum) Quia re militari P. R. non modo tantum comparauit imperium, sed partum quoque seruauit. [Salutari perseuerantia assiduitate quadam salutari, quæ Rom. suis salubris imperio. Nunquam enim R. a disciplina rei militaris declinauerunt. [Sincerum inuiolatum. [Tenacissimum vinculum.) Quia nullo modo permiserunt disciplinam militarem solui. [Serenus,) Tranquillusq́ue, sine perturbatione bellorum externorum. [Tranquillus) Sine dissensione ciuium, alibi pacem sereno tempori bellum nubilo comparat, vt videlicet ex nubilo cœlum serenum hilari aspectu sentitur, sic bellum pace immutatum, multum gaudij solet afferre. Cic. Eo animo gerenda sunt bella, vt sine iniuria in pace viuatur.

ASC. VENIO nunc.) Cum præfatione more suo transit ad disciplinam militarem, quæ species institutorum esse videtur, vnde decenter post instituta tractatur, eam autem commendans ait. Ego venio, id est transeo nunc ad præcipuum decus, & ad stabilimentum Rom. imperij seruatum sincerum, & pro, id est incolume salutari perseuerantia sup. vsque ad hoc, id est nostrum tempus (loquitur autem de suo tempore auctor, nam nunc penitus perijt) (vtpote ad vinculum tenacissimum disciplinæ militaris, in cuius scilicet disciplinæ sinu, ac tutela, id est protectione status pacis beatæ, id est omnium bonorum abundantis, acquiescit serenus, id est purus à vitiu, & tranquillus à motu externo. Nam durante exercitio militari nemo pacem disturbare ausus est.

DE SCIPIONE MINORE.

P. Cornelius * Scipio, cui deleta Carthago auitum cognomen dedit, Cos. In Hispaniam missus, vt insolentissimos Numantinæ vrbis spiritus, superiorum du- *Liu. lib. lvij.

cum culpa nutritos, contunderet, eodem temporis momento, quo castra intrauit, edixit, vt omnia ex iis, quę voluptatis causa comparata erant, auferrentur, ac summouerentur. Nam constat tum maximum inde institorum & lixarum numerum, cum duobus millibus scortorum abiisse. Hac turpi, atque erubescenda sentina vacue factus exercitus noster, qui paulo ante, * metu mortis, deformi se fœderis ictu maculauerat, erecta virtute, recreataque, acrem illam, & animosam Numantiam incendiis exustam, ruinisque prostratam, solo æquauit. Itaque neglectæ disciplinæ militaris indicium, Mancini miserabilis deditio, seruatæ merces, speciosissimus Scipionis triumphus extitit.

* Mancinus.

OLIV. P. Corn. Scip.) Primum exemplū seruatę disciplinę Scipio Africanus inferior cū successisset prioribus ducibus, q oppugnauerant Numantiā, & Africam, & præcipue Mancino, qui à Numantinis cum exercitu obsessus ad turpem deditionē venire coactus est exercitum, qui licētiori disciplina à pristinis moribus lapsus fuerat, ante omnia incorruptum esse curauit, & expurgauit, quo facto Rom. pristinum vigorem, & consuetam virtutem recepere, ita vt facile superiorum ducum errata emendauerit, & sibi nomen aurium, & laudem comparauerit. Origo, & causa belli Numantini teste Floro fuit, quod Segidenses socios, & consanguineos Rom. manibus exceperant Numantini, qui pro illis quoque deprecati, nihil obtinuerunt, & cum ab omni bellorum contagione se subtrahere vellent pacem à Rom. petierunt, qui in legitimi fœderis pretium, & conditionem iussi sunt arma deponere, quod barbari ægrius acceperunt, quam si manus abscinderentur. Itaque repudiatis conditionibus bellum indictum est aduersus quos missi sunt primo Q. Pomp. qui ob infirmitatem, vt vult Liu. lib. iiii. pacem cum illis fecit, & Numantini fœdus maluerunt, cum illum debellare potuissent, deinde M. Pomp. qui fusus, fugatusq. fuit à Numantinis, cum quibus pacem factā senatus irritam censuerat, postea missus est Hostilius Man. qui contemptis auspiciis, atque prodigiis vt viuimus in c. de prodigiis victus à Numantinis, & castris exutus, cum spes nulla seruandi exercitus esset, pacem cum his fecit ignominiosam quam ratam senatus esse vetuit, dedecusq. talis flagitii deditione Mancini expiauit, nam in ea pugna xx. mil. Rom. a quatuor millibus Numantinorum eruicta fuerant postremo opus fuit eo imperatore, qui Carthaginē euerteret. missus igitur est Scip. Africanus, qui primum vt diximus corruptum licētia, lauaeiaq. exercitum, ad generosissimam militię disciplinam reuocauit, omnia enim deliciarū instrumenta recidit. Duo millia scortorum è castris eiecit militem quotidie in opere habuit, & xxx. dierum frumentum ac septenos vallos ferre cogebat, ægre propter onus incedenti dicebat, cum gladio vete vallare scieris, vallum ferre desinito, alii nimium parum hilariter scutum amplius tollo ferre iussit, neque id se reprehendere quoniam melius scuto quam gladio vteretur, quem militem extra ordinem deprehendit, si Rom. esset verbis, si extraneus virgis cecidit. iumenta quidē omnia ne exoneraret milites vēdidit. Acrius igitur in castris quam in campo cum milite suo quam cum Numantinis illi prœliandum fuit quippe assiduis, & iniustis, & seruilibus maxime operibus attriti ferre plenius vallum, quam arma nescirent luto inquinari, qui sanguinem nollent, iubebantur, calones, sarcinæ, nisi ad esum necessariæ amputabantur, tanti esse exercitum, quanti imperatorem vere proditum est, & sic redacto in disciplinam militem commissa acies, quod nemo visurum se nunquam sperauerat, factum est, et fugientes Numantinos videret, de quorum debellatione alio loco dicemus. nam hoc quatenus ad disciplinam militarem pertinet diximus, de qua Fron. lib. iiii. cap. j. ad Scip. loquit ad Numantiam corruptum superiorum ducum secordia exercitum correxit, dimisso ingenti lixarum numero, redactis ad munus quotidiana exercitatione militibus, quibus cum frequens iniungeret iter portare complurium dierum cibaria imperabat, ita et frigora, & imbres pati vada fluminū pedibus traiicere assuescerent milites exprobantem imperatorem timiditatem, & ignauiam, & frangentem delicatioris vsus, ac parum necessaria, & expeditioni vasa, quod maxime notabiliter accidit. s. Nemo, trib. pl. cui dixisse traditur Scip. mihi paulisper tibi, & reipub. semper necessarius nequaquam eris. [Superiorum ducum culpa) Q. Pompei M. Pōpilii, & Mancini, quorum vnus. s. Pomt. re infecta, vt diximus, discessit alter fusus, fugatusq. fuit a Numantinis, tertius iniussu senatus turpe fœdus cum hostibus fecit, quod senatus ratum non habuit, itaque Scip. missus ad accipiendum exercitum cum omni genere hominum inutilium expurgauit, & sub eo milites Rom. audaciam cū pristina virtute recuperarunt. Scip. vero nomē aurium secutum est, vt Africanus diceretur, nam Celtiberos, Vacceos, Cātabres, & alios populos in Hispania vicit, & subacta Africa Carth. deleuit, Numantiam ferro flammaq. consumpsit. [Summouerentur) Remouerentur, in hoc exercitu lx. mil. militum fuerunt, (Institorum) Institores dñt, qui iumenta, quibus venalia vehuntur, agunt. erant enim negociatores, qui res venales, à loco ad locum trahebāt dicti sunt institores, eo q instant iumentis, quæ mercibus suis onerata impellunt ad locum, vbi merces emere, seu vendere consueuerunt. [Lixarum) Lixæ dñr mercenarii, qui exercitus in expeditione sequuntur, propriæ autem dñr ministri militum, qui aquam militibus afferunt. Nam antiqui lixam aqua dixerunt, vnde elixum, aquam coctum, & elixare aqua mollire. [Scortorum) Scorta dñt meretrices a scortis, quas pelliculas appellabant antiqui, quibus incubare solebant, & quia meretrices non aliter viris subiiciuntur, ac pelliculæ, propterea scorta appellarunt. [Turpi. & er. se.) Sentina proprie est aquā fœtidissima in fundo nauis, quę vomitum nautis prouocat, vnde sentina dicta est à sentiendo, eo q malo sentiatur odore, per translationem exercitus purgamenta sentinam appellat. [Deformi fœdu, ict.) Quia turpe fœdus ictum fuerat inter Mancinum, & Numātinos, quod P. R. improbauit, quod eius iniussu factum fuisset. Acrem, fortem, animosum, qa cum ad extremam necessitatem. Numantini redacti essent ne in R. potestatem venirent cumulum ipsi in foro rerū omnium suarum erexerūt, & vxores, ac liberos. i. deinde subiecto igni iniecerunt. Constat Numantinos fortissimos fuisse viros, Str. lib. iii. Numantia inquit nobilissima ciuitas est, quę bello Celti. quod aduersus P. R. gestū est virtutem propriam ostēdauit, quod xx. perdurauit annos, cōplures. n. exercitus cum imperatoribus ad internecionem detracti, nouissime aūt Numantini obsidione cuncti diuturna patientis tolleratum. [Indiciō) Deditio Mancini indicium, quod esset negligere disciplinā militarem. triumphus Scip. præmium extitit ei. q militarem disciplinā iam prolabentē sustinuit & in pristinū statum redegit (Mancini) Cū ille fœdus cum Numantinis turpe, & ignominiosum percussisset, qa id P. R. nō probauerat, ipse autor hostibus deditus est, vt omni religione populus solueretur.

Scorta.

ASCEN. PVBL. &c.) Primū exemplum affert de P. Corn. Scip. dicēs P. Cor. Scip. s. Africanus minor, cui Carthago delata. i. assignata à senatu, vt eā expugnet, dedit cognomen auitum, quia inde Africanus dictus est, vt auus eius. i. Africanus maior dictus fuerat, cōsul. i. cum esset consul, missus in Hispaniā, vt contunderet. i. cōtereret & deprimeret insolentissimos, spiritus. i. Numantinorū ciuiū nutritos culpa ducum. s. R. superiorū i. ante Scip. in Hisp. missorum, edixit. i. publice mandauit eodem momento tpis quo intrauit castra. s. Rom. vt oīa quæ cōparata erant causa voluptatis auferentur ac summouerētur ex his. s. castris. Nā constat maximum numerum institorum. i. negociatorum, & lixarum. i. ministrorum militibus in iis qui ipsi facere deberent, famulantiū, cum duobus millibus scortorum. i. turpi coitui sese exponentium, vt vero simile est vtriusque sexus abiisse, tā i. tunc post edictum, inde ex castris Rom. euacuatus. i. euacuatus hac turpi, atque erubescenda sentina. i. sordidum, hoc est sordidissimorū hoīum colluuie, quia maculauerat se paulo ante deformi ictu fœderis. s. percussi inter Mancinum, & Numantinos, metu mortis, virtute. s. pristina erecta, & recreata. i. postquam ipse exercitus recepit virtutem pristinam per disciplinam militarem, æquauit solo. illam acrem, & animosam Numantiam. s. prius exustam incendiis & prostratam ruinis. Itaque. i. & ita deditio miserabilis Mancini qui quia fœdus nō approbatur à senatu, hostibus deditus est fuit indicium. i. signum militaris disciplinæ neglectæ. i. quod eam neglexeret, & triumphus speciosissimus Scipionis de Numantinis fuit merces. i. præmium, seruatæ. s. disciplinæ militaris.

DE METELLO, ET P. RVTILIO.

EIVS sectam * Metellus, secutus cum exercitum in Africa, Iugurtino bello nimia Sp. Albini indulgentia corruptum Cos. accepisset: omnibus imperii neruis ad reuocandam pristinæ disciplinam militiæ connixus est: nec singulas partes apprehendit, sed totam conti

* Sal. in Iugurt.

nuo

nuo in statum suum redegit. Protinus nanque Lixas è castris summouit, cibumq. coctum venalem proponi vetuit: in agmine neminem militum ministerio seruorum iumentorumque, vt arma sua, & alimenta ipsi ferrent, vti passus est. Castrorum subinde locum mutauit, eadem, tanquam Iugurta semper adesset, vallo, fossaq. aptissime cinxit. quid ergo restituta continentia? quid repetita industria profecit? Crebras, scilicet victorias, & multa trophæa peperit ex eo hoste, cuius tergum, sub ambitioso imperatore, Rom. militi videre non contigerat. Bene etiam illi disciplinæ militari affuerunt, qui necessitudinum præruptis vinculis, vltionem, * vindictamq. læsæ cum ignominia domuum suarum exigere non dubitauerunt. Nam P. Rutilius Cos. eo bello, quod in Sicilia cum fugitiuis gessit, Q. Fabium generum suum, quia negligentia Tauromitanam arcem amiserat, prouincia iussit accedere.

* Paul. Oros. lib. 6. cap. 9. hic lib. 6. cap. 10.

OLIV. Q. Met. EIVS sectam Metel.) Fron. lib. iiij. cap. j. Q. Metellũ bello Iugurthino similiter lapsum disciplinã pari seueritate restituit cũ insuper prohibuisset alia carne, quã assa elixa vt milites vti. Sectam est translatio sumpta à philosophis, nam qui Socr. aut Arist. opinionẽ sequuntur, sectam sequi dñr à sectando dicta eo q in diuersas opiniones secarentur, hoc est diuiderẽtur, quamuis si diligentius consideremus ea, quæ ipsi sumebant oĩno tñ ad virtutem spectare inueniemus. [Iugurthino bello,) Bello quod gestũ fuit contra Iugurtham, solent. n. bella à deuictis hostibus denominari. [Spu. Alb.) Sp. Alb. primus fuit, qui consul, & imperator missus à senatu contra Iugurtham mollitet nimis, ac licenter exercitũ habuerat, vt apud Sal. videre licet. [Neruis) Nam nerui corporis vires sunt eodem modo neruos imperij, vires, & potentiã appellat. [Nec sing.) Per nec, inquit, sensim milites corrigere cœpit, sed eodem momento tpis vniuersum exercitum purgauit. [Singulas patter) Vt sensim milites ad rectam disciplinam redigeret. [Cibumq. co.) Nolebant, vt cibaria, & esculenta proponerentur venalia ne milites cibo præparato aekẽtea molliores redderẽtur. [Neminem mi.) s. gregariorum, nam centuriones, decuriones, & tribuni militum suos habebat milites, & gregarij dicebantur, qui nulli præsunt ordini, sed de grege sunt. [Ministerio) Nec seruos habebant, qui sibi ministrarent. [Iumentorum) Quæ sarcinas suas veherent. [Alimenta) Cibaria, qbus in dies vescerẽtur. [Subinde) Deinde, vt ipso itinere milites exercerentur. [Eadem) Tanq̃ Iugurtha semper. [Adesset) Cum castra frequẽter moueret, semper ea vallo, fossaq. circũdabat, tanquam hostis instaret. [Quid ergo restituta) Nunc probat, qd Metel. fecit. [Multa trophæa) Trophęum dr honor, qui hostibus versis in fugã comparatur, dictum a τροπῆ .i. conuersione. Græci consuetudinem induxerunt, vt victori trophæum statueretur. Erat aũt columna marmorea, vbi literæ insculpebãtur, quibus victor hostes terga dedisse significabatur. Multa trophæa Dux, qui hostilem in fugam converteret, trophæum merebatur, q vero vltra certum numerum hostium occiderat, ita vt plenam victoriam consequeretur, triumphum mereri dicebatur. Sane nonnunquam, & arbor, in qua hostium spolia affigebantur, & id ædificium, in quo res gestæ scribebantur, trophæa illiua dicta sunt, vt Marij Cimbra. Ser. Sul. x. enim refert, quod Sal. in hist. de Pont. deuictis Hispanis trophæa in Pyreneis iugis constituit, ex quo more in vrbibus singũtur in arcubus ex edificatis. Virg. dicit Æneã de Mezentio trophæum constituisse, cum ait in xj. decisis vndiq. ramis constituit tumulo, fulgentiaq. induit arma, Mezenti ducis exuuias tibi magne trophæum, dedit Aeneæ trophæum, Virg. nõdum plenam victoriã consecuto, qui occiso Mezen. fugauerat exercitum [Ambitioso imperatore,) Sp. Albino, qui videliter quæreret se cantũmodo militibus gratum facere, vt cupiditati, & libidini militũ obsequeretur. videre non contigerat anteq̃ Metel. præesset exercitu. [Bene & illi) Laudat illos, qui milites suos ad disciplinam militarẽ reuocarunt. [Affuerunt) Præsentes, hoc est propitij fuerunt, & fauerunt. [Præruptis vinc.) Dẽptis, quod obliti sunt illos, sibi necessitudine coniunctos esse. [Læsæ) Disciplinę militaris. [P. Rutilius Cos. eo bello, quod cum fugitiuis) i. seruis, quorum dux, & aut fuit Eunus. Nam dũ is cum ceteris seruis in ergastulis teneretur, & habitu corporis, & viribus præstans super simulatione Syriæ deæ eos ad libertatem comparandam adhortans in vnum contraxit ad nu. la. mil. Hoc aũt vt numine quodam instinctus facere videretur nucem enucleatam sulfure stipatam & igne in os sumebat, & inter verba quasi flammã amittere videbatur. Multi imperatores Rom contra hos missi cum exercitibus deleti sunt. Tandem M. Perpenna eos apud Aetnam longa obsidione pressos fame confecit. [Taurominitanam arcem,) Tauromínio mons est Siciliæ, & supra illum ciuitas, quam Rom. Coloniam esse dixit Ptolemæus. At Str. vrbem non montem esse ostendit lib. vij. in descriptione Siciliæ cum dicit, Vrbes ergo extant ad latus euripum efficiens primum Messana, deinde Tauromínium, & Cathana, & Syracusæ &c. coloniam aũt Romanam fuisse alio loco ostendit eodem lib. vbi dicit, Ciuitas aũt frequentiores habet accolas, quam Cathana, nam & habitatores admisit Rom. plurimus pauciores aũt, quam vtraq; habet Tauromíniũ, fuisse vero occupatã à fugitiuis alibi ostendit his verbis. Eunus cum fugitiuis obsidione pressus illam. s. Aetnã, de qua loquitur, præcipuis affecit cladibus vixq. tandẽ Rom. euulsi sunt eadẽ mala perpessi Cathanẽses, & Taurominitani, aliiq. complures, & telt qua iuxta Tauromíniũ optimi pisces capiebantur tpe Romanorum. Vnde Iuuen. Mullus erit domino, quem misit Corsica, vel quam Taurominitanæ rupes, nam à Tauromínio Taurominitanus deducitur. vnde Luc. Taurominitanam vincunt feruore Carybdim. sicut à Gadibus Gaditanus, à Drepano Drepanitanus.

EIVS sectam &c.) Affert exemplum obseruationis disciplinæ militaris à Metel. Numidico dicẽs. Metel. s. Numidicus secutus sectam. i. doctrinam in re militari, eius. s. Scipionis Numantini, cum ipse Cos. accepisset exercitum. s. Rom. in Africa bello Iugurthino. i. quod cõtra Iugurtham gerebatur, corruptum nimia indulgentia. i. laxitate in obsequendo militum voluptati, conniuens est oibus. [Neruis) .i. totis viribus imperij .i. potestatis, qua ipse imperator fungebatur ad reuocandam. i. restituendam disciplinam militiæ pristinæ. i. quã exercitus prius habuerat. [Nec apprehendit partes sup. disciplinæ militaris, singularis). i. vnãquanque seorsum, sed redegit cõtinuo totã in statum suum. [Nanque ipse summouit protinus). i. porro tenus, aut statim lixas. i. ministros militum mercede conductos, ad aquã ferendam &c. onera obeunda: & vetuit cibũ coctum proponi venalem, vt. s. coquendi labore exercerentur. [Et neminem). i. nõ aliquem, non est passus aliquem militum vti in agmine. i. dum ageretur, seu incederet, & castra mutaret exercitus ministerio seruorum, & iumentorum, vt. s. milites ferrent ipsi. i. proprijs humeris arma sua, & alimenta sua. [Et ipse mutaia subinde). i. per interualla tpis locum castrorum. i. tentoriorum exercitus subsidio agentis, & cinxit eadem. s. castra aptissime vallo, qui fossa tanq̃ Iugurtha. s. rex Numidiæ adesset semper. s. ea oppugnaturus. Ergo qd continẽtia restituta, & qd industria repetita profecit. Respõsio, scilicet. i. scire licet, qd profecerit, q a peperit crebras victorias, & multa trophęa ex hoste. i. Iugurtha, cuius videre tergum non cõtigerat militi. s. Rom. sub imperatore R. ambitio, videlicet, Sp. Albino, q ambiendo milites eis nimiũ indulserat. [Bene & &c.) Ordo est. Illi & affuerunt. i. auxilio fuerũt bene. i. conuenientes disciplinę militari, qui præruptis vinculis necessitudinẽ. i. non parcẽtis suis necessarijs, vt Torquatus, qui in filium animaduertit non dubitauerũt exigere vltionem, & vindictã læsæ. s. disciplinæ, aut maiestatis imperialis, cum ignominia domũ suarum. i. propriarum. [Nam P. Rutilius consul iussit eo bello, quod gessit in Sicilia cum fugitiuis,) Hoc est contra fugitiuos, duce Euno. [Q. Fabius generum suum) .i. filiæ maritum, decedere prouincia. i. egredi Sicilia quia amiserat arcem Taurominitanam, negligentia, scilicet sua.

ASCEN.

DE C. COTTA.

NAM C. Cotta * P. Aurelium pecuniolam, sanguine sibi iunctum, quẽ obsidioni Liparitanæ ad auspicia repetenda Messanam transiturus præfecerat, virgis cæsum, militiæ munere inter pedites fungi coëgit, q eius culpa ager incensus, & pene castra erant capta.

* Fron. lib. 4. cap. 1.

OLIV. NAM C. Cotta, P. Aurelium) C. Cotta Cos. cum Liparem Aeoliam insulam obsideret, animaduertit non recte tabernaculum captum esse. igitur ad restauranda auspicia iturus esset. P. Aurelium sanguine sibi coniunctum obsidioni præfecit, qui negligentius milites in armis habuisset per eruptionem oppidani vallum incendio consumpserunt, & pene castra ceperunt, & ob hanc causam Cos. reuersus, re cognita, P. Aurelium virgis cæsum inter pedites militare coëgit.

ASCEN. ET C. Cotta.) Coegit P. Aurelium Fuluium Pecuniolam.s. cognomento iunctum sibi sanguine.i.consanguineum, quem transiturus Messanam, id est ad eam urbem Siciliæ, ad repetenda auspicia præfecerat obsidioni Liparitanæ cæsum.i.percussum virgis fungi munere militiæ inter pedites, quòd.i.quia ager erat incensus, & castra erant pene.i.quasi capta culpa eius.

DE Q. FVLVIO.

Q. etiam Fuluius Flaccus censor, Fuluium fratrem cohortem legionis, in qua Trib. militum erat, iniussu consulis domum dimittere ausum, senatu amouit. Tam digna exempla, tam breuiter, nisi maioribus vrgerer, non referentur: Quid enim tam difficile factu, quàm copulatæ societati generis, & imaginum, deformē in patriam redditum īdicere? aut communioni nominis, ac familiæ veteris propinquitatis, serie cohærenti, virgarum contumeliosa verbera adhibere? aut, Censorium supercilium aduersus fraternam charitatem distringere? Dentur hæc singula, quamuis claris ciuitatibus, abunde tamen gloria disciplinæ militaris instructæ videbuntur.

OLIV. Q. etiam Ful. Fla.) Fron. lib.iiij Fuluius Flac.censor inquit Fuluium fraternum suum, quia legionem, in qua tribunus mil.erat iniussu cōsulis demiserat a senatu mouit.Senatu amouit. Duplex erat censoria nota in equites aut enim senatu mouebant si erant inter senatores, aut equo, publico priuabantur, ne videlicet stipendium de publico daretur. [Trib. mil.) Tribuni militum præerant millibus hominum Primipilus. cc. Centurio quattuor manipulis, manipulus vero primo c.deinde conduplicatus cc.militum fuit, & dicti sunt manipuli a fasciculis palearum, quos manipulos dicimus, nam adhuc pauper P.R. pro vexillis manipulos palearum pertica suspensos gestare solebant, vnde & manipularis miles ductus est Ouid. Pertica gestabant suspensos acta manipulos. Vnde maniplaris nomina miles habet, Alij dicunt centuriones tantum centum militibus præfuisse, & idem nomen accepisse, quod magis tenēdum est per nominis similitudinem præfecti cohortibus præerant.cohors autem constat ex quingentis & quinquaginta quinque peditibus, & lxvj.equitibus, turma erat xxx. nam turma dicta est quasi terina, quod ex enaquaque centuria terdeni deligebantur, & hebant turmæ.legati legionibus præerant, legio autem ab eligendo dicitur, vt vult Veget. de re milit. quia hoc vocabulum desiderat eorum fidem, atque diligentiam qui milites probant, ex decem autem cohortibus plena legio conficiebatur, quæ habebat vj. millia centum peditum equites septingentos & xxx. sed pro diuersitate temporum variatus est numerus tribunorum militarium, vt habetur in ff. officium fuit. milites in castris continere ad exercitationem perducere, claues portarum suscipere, vigilias interdum circuire, frumentationibus commilitonum interesse, frumētum præbere, mensuræ fraude cohibere, delicta secundum suam auctoritatem his modis castigare, principijs frequenter interesse querelas commilitonum audire, valetudinarios inspicere, officium regentis exercitum non tantum in danda, sed etiam conseruanda disciplina consistere: [Liparitanæ.) Lipare vna ex insulis Aeolijs, cuius Sol. vna cum reliquis mentionem facit & omnes suo nomine describit, sunt enim septem Virg. de Lipare insula. Sicanium iuxta latus Aeoliamque, erigitur, Liparem fumantibus ardua saxis: & a Lipare Liparitanus, vt hoc loco, & Liparæus dicitur. Iuuen. Brachia Vulcanus Liparæa nigra taberna. [Fuluius Fla.) Hæc factum est bel. seruili quod in Sicilia gestum est. [Tam digna exempla Excusat se quodammodo Valer. quòd exempla rei militaribus breuiter nimium narrauit, quòd se dicit non fuisse facturum, nisi multa alia se offerrent: quæ maiora sunt. [Generis sa.) Sicut Ful. qui fratrem senatu amouit [Imaginum) maiorum splendor, & virtus, ac egregia facinora posterorum imagines, dicebatur, ideo autem dicebantur imagines, quia posteri cogitatione rerum earum, quæ præclare gestæ fuerant à maioribus, ad virtutem incendebantur, vt illas imitarentur, & reuera etiam imagines & statuas erigere solebant, vt posteri intuentes eas ipsa cogitatione virorum excellentium ad virtutem incenderentur. [Communioni,) Communi vnctioni, non sicut fecit cnacta, qui pecuniolam sanguine sibi coniunctum ex equite peditem fecit. [Supercilium) Austeritas, seueritas, à præcedente, quod sequitur, nam in superciliorum toruo motu quædam tristitia, & seueritas ostenditur. [Distringere?) Minari, vel exercere, & est translatio à gladiatoribus, qui gladium in concertatorem suum nudant. [Dentur hæc.) Si inquit ciuitates, quæ rex potitæ sunt singulæ vnum aliquid eorum exemplorum haberent, quæ ostendimus, tamen abunde viderentur disciplinā militarem obseruasse. [Tamen) quamuis singula singulæ ciuitates exempla habebant. [Gloria) Quia gloriari possit in ipsis ciuitatibus, disciplinam fuisse seruatam.

ASC. QVINTVS &c.) Affert tertium exemplum eiusdem seueritatis in necessarios suos dicens. [Q. etiam Ful. Flac. censor) id est cum esset censor amouit senatu, id est priuauit dignitate, & ordine senatorio. Fuluium fratrem sup. suum ausum dimittere domum iniussu consulis cohortem legionis in qua erat. [Trib. mil.) Tam dignam, scilicet moratu exempla non referrentur sup. à me tam breuiter, id est tam paucis verbis, nisi vrgerer maioribus, scilicet exemplis. [Enim pro quia,) Quid est tam difficile factu, id est vt fiat, quam indicere societati generis, & imaginum, id est stēmatum, copulatæ, id est cōiunctæ redditum in patriam, et fecit Rutilius. deformem, id est turpem, ac adhibere communi nominis, aut cohærenti, id est ei qui cohærebat familiæ.i.ad familiam serie.i.ordinata deductione veteris propinquitatis, contumeliosa verbera virgarum. Vt fecit Cotta, aut distringere.i.denudare & vibrare supercilium censorum.i.seueritatem censoriā aduersus charitatem fraternam. Vt fecit Q. Ful.q.d.nihil. Vnde addit. Dētur hæc, scilicet dicta exempla, singula ciuitatibus, quāuis, id est quantumuis claris tamen videbuntur instructæ gloria disciplina militari, q.d. Qua ergo gloria instructa dicetur Rom. quæ hæc omnia habet. vnde addit.

DE POSTHVMIO TIBVRTO, ET T. MANLIO TORQVATO.

AT nostra * vrbs, quæ omni generi mirificorum exemplorum totum orbem terrarum repleuit: imperatorum proprio sanguine manantes secures, ne turbato militiæ ordine vindicta deesset, è castris publice speciosas, priuatim lugubres duplici vultu recepit: incerta gratulandi, prius an lugendi officio fungeretur. Igitur ego quoque hæsitante animo vos bellicarum rerum seuerissimi custodes, Posthumi Tiburte, & Manli Torquate memoria, ac relatione complector, qui animaduerto fore, vt pondere laudis quam meruistis, obrutus, magis imbecillitatem ingenij mei detegam, quàm vestram virtutem, sicut par est, repræsentem. Tu namque Posthumi dictator, Aulum posthumium, quem ad generis, penetraliumque sacrorum successionem propagandam genueras, cuius infantiæ blandimenta sinu atque osculis foueras, quem puerum literis, quem iuuenem armis instruxeras, sanctum, fortem, amantem tui pariter, ac patriæ, quia non tuo iussu, sed sua sponte præsidio progressus hostes fuderat, victorem securi feriri iussisti, & ad hoc imperium peragendum, paternæ vocis ministerio sufficere valuisti, nam oculos tuos, certum scio, clarissima in luce tenebris offusos, ingens opus animi intueri nequiuisse. Tu item Manli Torquate * Latino bello Cos. filium, quòd prouocatus à Geminio Metio * duce Tusculanorum ad dimicandum te ignaro descenderat, gloriosam victoriam, & speciosa spolia referentem, abripi à lictore, & in modum hostiæ mactari iussisti: satius esse iudicans, patrem forti filio, quàm patriam militari disciplina carere.

* Liu.lib. iiij. sed nō credit.

* Liu.li. viij

* Præterat equitibus Liu. ca.ix & li.xx.cap. iij

OLIV. GEneris) Cuiuslibet virtutis. [Proprio sanguine) Scilicet filiorum. [Speciosa,) Quòd victores extiterunt. [Priuatim,) Id est quod eorum filij virgis cæsi, & securi percussi sunt, inquit quantum ad remp. speciose, quantum ad priuatam lugubres propter mortem filiorum. [Gratulāti) Quod victores euaserint. [Lugēdi) Quod filios amiserint. [Igitur ego) Ergo, quia res magna fuit, ac prope incredibilis, teste Liu. qui

dixit

dixit hoc apud posteros plus admirationis habiturum, quàm fidei. dicit ergo vereor, ne virtuti vestræ non parem relationem adhibeam, igitur quia illi incerti erant, fungerentur officio gratulandi, an lugendi, pari ratione cum illis ego quoque dubito. [Tu namque P.) Ab hac opinione dissentit Liu. dicit. n. non duos fuisse, qui filios occidi iusserunt, sed vnum nec Posthumium, sed Manlium Torquatum, hoc autem in coniecturam adducit Cur. Manlius, non Posthumius existimandus sit, qui filium virgis cædis, & securi percuti iussit. quòd Manliana, non Posthumiana imperia sunt appellata. nam in consuetudinem venit, vt cum aliquis nimis seueritate vteretur diceretur. eo Manlianum imperium, quem crudelitatis titulum Posth. prior occupaturus fuit, nã multis ante annis Posthum. fuit quam Manlius. sed de hac re nonnihil dubitare videtur Liu. quia nõnulli sit tradere scriptores duos .s. fuisse, qui filios occidi iusserint, sed existimare se dicit scriptores, quod Posth. fuerat ascripsisse Torquato, vel Cotta potius, & quia nonnulli historici ita retulerant, se quoque tacitum præterire noluisse. [Posthumium filium,) Hoc fuit teste Gel. anno ab vrb. cond. cccxij. bello Fidenati. [Penetralium sacrorum) Mos erat antiquitus, vt domesticis sacris, ex filijs maiores natu præficerentur. [Propagandam) amplificandam, translatio sumpta à vitibus, nam propagari dicuntur vites, cum ab arbore sub terrã flagella deducuntur. [Cuius infantiæ blandimenta) Hæc omnia describit, quæ pater in educatione filij facere solet, vt rem ante oculos ponat. [Armis) vt iam adultus arma tractare disceret. [Sãctum) Respectu patris, qui pietatem paternã sanctam habebat. [Fortem.) Quia fortis bellator erat. Item sanctum moribus, fortem viribus multa in vnum congerit Val. quorum cogitatione, & respectu pater à filij cæde deterreri potuerat, vt maiorum fortitudinem animi in Posthumio fuisse ostendat, quia omnia posthabuit, vt disciplinam militarem seruaret incorruptam. [Amantem tui pariter) Et patriæ pietate, quam parentibus pariter, & patriæ debemus. [Præsidio) vbi eũ locaueras cum cohorte sua sponte egressus est, vt manus cum hostibus consereres. [Progressus,) Quia à præsidio in palantes, & incompositos hostes processerat, eosque fuderat. [Et ad hoc per imper.) Potuisti, inquit, imperare lictoribus, vt lege agerent, nam cum magistratus de nocentibus supplicium sumerent lictoribus dicere solebant. age, lege. [Nam oculos.) Dixi te hoc tam crudele imperio in filius, voce tua exequi potuisse, nam te vultum auersum à tanta supplicij fœditate habuisse certe scio. [Ingens animi opus) Opus animi erat supplicium quo filium affici. [Tu item) Manli Torquate.) Id fuit Volscorum equi, colorumque bello, vt vult L. Gel. vero dicit, tum hostes erant Fidenates, sed hoc quod sequitur, fuit bello Latino. Cato tamen apud Sal. in oratione contra coniuratos dicit, hoc fuisse bel. Gallico. & appellat hunc Aulum Manlium Torquatum. Huic Torquato post cædem filij in patriam cum victoria redeunti nemo iuniorum processit obuiam. fuit autem patribus carus iuuenibus & tunc semper inuisus, sicut in cap. de ira & odio dicemus. vbi hæc historia plenius tractabitur. [Satius esse iudicans) Exemplo filij tui statuere, vt postea alij disciplinam militarem non violarent.

ASCEN. A T Vrbs nostra). i. Rom. ciuitas. [Quæ repleuit totum orbem terrarum omni genere exemplorum mirificorum. i. mirabilium factorum recepit secures imperatorum manantes sanguine proprio, quia ob eis genito, ne vindicta deesset, ordine militiæ turbato recepit dico duplici. i. ambiguo vultu, quia speciosa duplice, id est quantum ad temp. & lugubres priuati, id est quantum ad ipsorum imperatorum, qui in filios animaduerterunt, dolorem recepit inquam incerta, an fungeretur prius officio gratulandi propter bonum publicum, an lugendi propter dolorem priuatum. [Igitur) Quia supra fidem videtur pro conseruanda disciplina militari in filios animaduertisse. [Ego quoq;) Inqt auctor, ò Posthumi Tiburte, & ò Manli Torquate seuerissimi custodes rerum bellicarum, complector vos memoria, id est in mente ac relatione. i. recitatione in scripto verba repræsentare animo hæsitante, id est ambiguo, & dubio, quia ego animaduerto, id est animo considero, fore, id est futurum esse vt ego obrutus, id est oppressus pondere, id est mole laudis, quàm meruistis, detegam. i. apertam, & ostendam magis imbecillitatem ingenij mei: quã repræsentem. s. legentibus aut audientibus relationem hanc. Nanque tu ò posthumi dictator. i. cum esses dictator. [Iussisti Aulum Posthumium). s. filium tuum, quem genueras ad successionẽ generis. i. progeniei, quia pater quodammodo in filio viuit, & ad successionem sacrorum penetralium. i. maxime familiarium, quæ penatibus à patrefamilias fiebant, vnde Aulus iste, q a primogenitus patri successurus erat, propagandam. i. per propagationem continuandam. Cuius. s. Posthumij filij tui blandimenta infantiæ. i. quem infantem blanditiem in fauores. i. molliter educaueras, sinu. i. in complexu brachiorum, & osculorum. i. in complexu paterno, quem puerum. i. cum esset puer, tu instruxeras. i. ornaueras, & erudieras literis, & quem iuuenem. i. cum esset in iuuenta ætate, tu instruxeras armis. i. peritia militari, eorem, aut vt vulgatius dicam existentem sanctum. i. incorruptum, fortem, & amantem pariter tui, ac patriæ, iussisti inquam eum victorem. s. hostiũ feriri, vt feriatur collum eius, securi, id est ferreo instrumẽto quo sontium colla secantur, quia ipse, progressus præsidio, id est extra castra non tuo iussu. i. imperio, sed sua sponte. i. propria auctoritate fuderat hostes. i. Fidenates. Et tu valuisti sufficere. i. satis esse ministerio vocis paternæ. i. mandato vocali, iubendo lictoribus, vt eum securi feriant. [Ad hoc imperium). s. de nece filij peragendum, nam scio certum. i. certe aut vt rem certam, aut scio certo oculos tuos offusos tenebris. i. caligine mœrore nimio in luce clarissima. s. aut mentis, quia rectissime pro patria sensit, aut diei, nequiuisse intueri ingens. i. excellens opus animi. [Item). i. consimiliter. tu ò Manli Torquate Cos. latino bello, iussisti filium. s. tuum referentem. s. ex hoste gloriosam victoriam, & speciosa spolia, quia cæso prouocatore abripi. s. à complexu militum, quibus charissimus erat, à lictore. i. ministerio lictoris, & mactari in modum hostiæ, quod. i. quia ipse prouocatus. s. ad certamen à Geminio Mætio duce Tusc. descenderat ad dimicandum. s. cum hoste te ignaro, immo plus quàm ignaro, quia prohibuerat quidquam se absente in hostem moliri, iussisti inquam iudicans esse satius. i. eligibilius, & melius, patrem videlicet teipsum carere filio forti, quam patriam. s. Romam carere disciplina militari.

THEO. LVGENDI.) vetusti codices habent alloquẽdi, quod non displicet. Alloqui interdũ solari significat. Inde Catulus. Qua solatus es allocutione, & infra paululũq; quodlibet allocutionis.

DE L. QVINTIO CINCINNATO.

AGE quanto * spiritu putamus vsum L. Quintium Cincinnatum dictatorem eo tempore, quo de victis Equiculis, & sub iugum missis L. Minutium consulatum deponere coëgit, quòd castra eius hostes idem obsederant? Indignum enim maximo imperio credidit, quem non sua virtus, sed fossa, vallumq́ue tutum præstiterat: cuique verecundiæ non fuerat, arma Rom. metu trepida, clausis portis contineri. Ergo imperiosissimi xij. fasces, penes quos senatus, & equestris ordinis, & vniuersæ plebis summum decus erat, quorumq́ue nutu Latium, ac totius Italiæ vires regebantur, contusi atque facti dictatoriæ se animaduersioni substrauerunt. Ac ne inulta foret gloria militaris, Consul delicti omnes vindex punitus est. His (vt ita dicam) piaculis, Mars imperij nostri pater, vbi aliqua ex parte à tuis auspicijs degeneratum erat, numen tuum propitiabatur, nota affinium & cognatorum, & fratrum, filiorumq́ue strage, ignominiosaque consulum eiuratione.

* Liu. li. 3. sed Aequos semper vocat.

OLIV. Quin. Cincinnatus. AGE quantu L. Quintium Cincinnatum.) De hoc viro dicemus in c. de moderatione, & paupertate, quod vero ad disciplinam militarem pertinet, cũ peruastasset agros subito Equorum, & Volscorum incursu alter consulum L. Minutius ad vltionem missus esset, illi neque fortuna, neque via animo is es gerenda fuit, nam cum apud non procul ab hoste castra posuisset, nulla de clade accepta pauidus inter castra se continebat, quòd vbi sensere hostes ex metu alieno creuit audacia, & primo castra expugnari adorti. cum non succederet, ad obsidionem cõuersi munitionibus circundant, quod vbi Romam perlatum est obsideri. s. consule, & exercitum tantus pauor & trepidatio vrbẽ incessit, vt dictatorem quãprimum dici placere dictusque est cõsensu omnium. Quintius Cincinnatus, qui tunc erat in agris, & rustico intentus operi audito patriæ statu, & honorem, & laborem pium prono animo suscepit. profectusque confestim, scripto exercitu, omnibus vltro nomina dantibus spe certa sub tali duce vincendi, disposito rerum statu die proximo sub noctem Roma egressos, alacritate mirabili, mediaque nocte ad hostem perueniens, & consulem, & exercitum obsidione liberauit, hostes,

ftes, vt exprimeretur tandem confeſſio, ſubactã, donatamque eſſe gentem ſub iugum miſit, fiebat autem iugum ex tribus haſtis duabus humi debais, ſuperque eas vna tranſuerſa deligata ſub hoc iugo dictator hoſtes veluti condem boues miſit. Caſtris hoſtium receptis, plenis omnium rerum) nudos enim miſerat) prædam omnem ſuo tantum militi dedit, conſularum exercitum, cõſulemque ipſum increpãs, carebis inquit, prædæ parte miles ex eo hoſte cui prope præde fuiſti, & tu L. Minuti donec cõſularem animum incipias habere, legatus ſis, legionibus præeris. ita ſe Minutius abdicat conſulatu, iuſſusq; ad exercitũ manet: ſed adeo tũ imperio meliori animo manſuere obedientes erat, vt beneficij magis q̃ ignominiæ hic exercitus memor, & coronã auream dictatori libræ pondo decreuerit, & proficientem eũ patronum ſalutauerit. [Equiculis) Populi, qui ſunt haud procul à Rom. [Indignum enim) Putabat illũ non eſſe imperio dignum, qui ſe, exercitumque ſuum non virtute, ſed vallo, foſſaque tutatus eſſet. [Arma R.) quàm ſemper victricia fuerunt. [Ergo imperioſiſſimi xij. faſces.) Nunc extollit conſulatum, vt maiorem etiam pœnam oſtenderet, quòd nec illis quidem dictator pepercerit, qui ſummum imperium gereber. [Nutu) Nã quãto maiorem vim, & poteſtatem conſulatus oſtendit, tanto eius magis oſtendit ſeueritatem dictatoris. [Decus) Ornamentum, nam omnes Romani ordines ſub imperio dictatoris erant, poterat. n. & plebi, & ſenatui, & equeſtri ordini imperare quidquid voluiſſet dictator. Ad ne læſa, ne res militaris foret inulta, qui aliorum delicta punire conſueuit, ipſe punitus eſt. [His, vt ita dicam piaculis.) Conuertit ſermonem ſuum ad Martem Valerius, & eſt apoſtrophe dicens, ò Mars ideo fuere imperatores R. adeo ſeueri, vt numen tuum, his

Piaculũ. pœnis placarent ſiquid contra te fuiſſet admiſſum. [Piaculis.) Pœnis nam piaculum ſignificat pœnam, remedium, delictum, mortem denique ipſam, ergo piaculis, expiationibus. [Pater) Nam à Marte originem ſumpſiſſe dicũtur Romulus, & Remus. [Degeneratum) Peccatum, & delictum aliquid commiſſum eſſet, nam degenerare eſt à genere exire, vel ab aliqua re alienum eſſe. [Nota ignominioſa.) Eiuratione, priuatione, nam eiurare eſt extra ius facere, quemadmodum dicimus exaugurare extra augurium facere, ſicut eiurare contra ius vel extra ius facere, ergo eiuratione, abdicatione, nam cum conſulatum ineunt in remp. iurant cum deponunt, eo iureiurando ſoluuntur.

ASCEN. AGE quanto &c.) Recitat ſimul exemplum ſeruatæ à Q. Cinc. & neglectæ diſciplinæ militaris à L. Minutio dicens Age adhortãdi vox, quanto ſpiritu putamus Luciũ Q. Cinc. dictatorem vſum eo tpe. [Quo equiculis) Populis illis Italiæ deuictis, miſſis ẽt ſub iugum, coẽgit L. Minutium deponere conſulatum, quòd iidem hoſtes. ſ. Equiculi, obſederant caſtra eius videlicet Minutij ante aduentũ dictatoris. Eñ pro quia, Cincinnatus ſup. credidit ſup. eum videlicet Minutium (quem non virtus ſua, ſed foſſa, & vallum præſtiterat tutum. ſ. ab hoſte, cuique. i. & cui non fuerat verecundia. i. qui non erubuerat, arma R. trepida. i. armatos R. trepidantes metu. i. præ timore continueri portis. ſ. caſtrorum clauſis) indignum maximo imperio, videlicet conſulari in R. Ergo quia dictator ita conſuit xij. faſces. ſ. virgarum cum ſecuri, imperioſiſſimi. i. maximi imperij, indices penes quos erat ſummum decus. i. ornamentum ſenatus, & ordinis, equeſtris, & vniuerſæ plebis (in tot enim ordines P. R. diſtinctus erat.) [Et quorum nutu) Id eſt eis ornari voluntate, vel ſigno capitis indicata, latium. i. nobiliſſima illa pars Italiæ, ac vires totius Italiæ regebantur conteſi, atque facti. ſ. à dictatoria poteſtate ſubtrauerunt ſe, animaduerſioni. i. conſideratæ, & ordinatæ punitioni dictatoriæ. i. Cincinnati dictatoris, ac ne gloria conſulatis foret inulta. i. ſiue vltione læſa, cõſul vindex omnis delicti, id eſt pœnas quem eſt omne delictum aliorũ punire, punitus eſt. ſ. a dictatore. [O Mars pater imperij noſtri) Id eſt Rom. quia primi regis pater habitus eſt, vbi. i. poſtquam degeneratum erat. i. minus generoſe agẽdo diſceſſerat, à tuis auſpicijs. i. præclaris inceptis numẽ tuũ. i. diuina maieſtas tua, quæ nutu quã vis facta propitiabatur . i. placabatur his. i. huiuſmodi. (vt ita dicam. i. ſi modo liceat ſic dicere) piaculis. i. pinationibus, & purgationibus delicti, videlicet nota. ſ. infamiæ affiniũ, qua Rutilios notauit Q. Fabiũ generum ſuũ cognatorũ qua Cotta Pecuniolã diffamauit, & fratrum, qua Flaccus cenſor Fuluiũ fratrẽ inſignem reddidit, & ſteage filiorũ. ſ. Poſthumij, & Manlij, & eiuratione. i. exautoramento, ac priuatione ſacramenti, quod milites imperatori exhibebant ignominioſa, quia poſſet eſſe honeſta, vt ſi ob valetudinem, aut vulnera accepta, aut religionem aliquamnis ſe magiſtratu abdicarit conſulum. ſ. Minutij, ſed ad eam extollendam de ſingulis, præterquã de filijs (cum tamen ab alijs etiã vnus cẽſeatur) pluratiue loqtur.

DE PAPIRIO.

EIVSDEM * ordinis quod ſequitur Papirius dictator cum aduerſus imperium eius Q. Fabius Rutilianus magiſter equitum exercitum in aciem eduxiſſet, quanquam fuſis Sannitibus in caſtra redierat, tamen neque virtute eius, neque ſucceſſu, neque nobilitate motus, virgas expediri, eumque nudari iuſſit. O ſpectaculum admirabile, & Rutilianus, & magiſter equitum, & victor, ſciſſa veſte, ſpoliatoque corpore, lictorum ſe verberibus lacerandum præbuit, * vt in acie exceptorum vulnerum nodoſis ictibus cruore renouato, victoriarum, quas modo ſpecioſiſſimas adeptus erat, titulos reſpergeret: precibus deinde ſui exercitus, occaſionem Fabio confugiendi in vrbem dedit, vbi fruſtra ſenatus auxiliũ implorauit. Nihilominus enim Papirius in exigenda pœna perſeuerauit: itaque coactus eſt pater eius, poſt dictaturam tertiumque conſulatum, rem ad populum deuocare, auxiliumque Tribuni plebis ſupplex pro filio petere, neque hac re ſeueritas Papirij refrenari potuit. Ceterum, cum ab vniuerſis ciuibus, & Trib. plebis rogaretur, teſtatus eſt, non pœnam illam ſe Fabio, ſed P. R. & Trib. concedere poteſtati.

*Liu. li. viij.

* Nõ præbuit ſed ſidem multi tum implorauit.

OLIV. EIVSDAM ordinis Papirius dictator) Fron. lib. iij. L. Papirius Curſor dictator. [Fabium Rutilium magiſtrum equitum) Quod aduerſus edictum eius, quanquam proſpere pugnauerat, virgis popoſcit cædi ſecuri percuſſurus, nec contentione, aut precibus militum conceſſit animaduerſionem, eumq; profugientem Romam proſecutus eſt, nec ibi quidem remiſſo prius ſupplici metu, quam ad genua eius, & Fabius cum patre prouolueretur, & pariter ſenatus, & populus rogarent. Liu. vero multo prolixius ſcribit hiſtoriam. Fuit hoc bello Samnitico, cui cum L. Furius Camillus conſul præeſſet morbo implicitus dictatorem dixit Papirium Curſorem, qui ſibi Q. Fabium Rutilianum magiſtrum equitum dixit quibus in caſtra profectis paulo poſt dictator in vrbem ad auſpicium petendum accerſitor, imperat magiſtro equitum, vt ſeſe loco teneret, nec abſente ſe cum hoſte confligeret Fabius cum poſt profectionem dictatoris per exploratores comperiſſet perinde omnia ſoluta apud hoſtes, ac ſi nemo Romanus in Samnio eſſet, ſeu ferox adoleſcens in dignitate accenſus, quod omnia in dictatorem viderentur repoſita eſſe ſeu occaſione bene gerendæ rei ductos exercitu inſtructo, paratoque profectus ad hoſtes confliait. Ea fortuna pugnæ fuit, vt nihil relictum ſit, quo ſi affuiſſet dictatores melius geri non potuerit, non enim dux militi, nec miles duci defuit, viginti millia hoſtium ea pugna cæſa dicuntur. Quod vbi Romæ cognitum eſt, dictator incenſus ita tedit in caſtra Fabium acciri iubet, ſpoliariq; vi de illo ſummeret ſupplicium milites reiectis lictoribus Fabium tutantur, iamque ſeditio maxima apparebat, nox eam diremit; Fabius interea Romam profugit, & auctore patre apud ſenatum de iniuria dictatoris conqueritur. Demum ſuperueniente dictatore, tribunorum omnium ac P. R. fidem implorat, qua nihil ſibi proficiente. fluctuabat eius vita, niſi quod populus ad præces, & obteſtationem conuerſus, vt ſibi pœnam magiſtri equitum dictator remitteret. Tribuni quoque inclinatam rẽ in preces ſubſecuti orare dictatorem inſiſtunt, vt veniam errori humano veniam adoleſcentiæ Q. Fabij Rutiliani daret, ſatis, eum pœnarum dediſſe, iam ipſe adoleſcens, iam pater M. Fabius contentionis obliti procumbere ad genua &irã deprecari dictatoris. Tunc dictator ſilentio facto bene habet Quirites, vicit diſciplina militaris, vicit imperij maieſtas, non noxe eximitur Q. Fabius, qui cõtra edictum imperatoris impugnauit, ſed noxæ damnatus donatur P. R. donatur tribunitię poteſtati pręcarium, nõ iuſtum auxilium ferenti. [De gente Papiria) Cic. epiſt. famil. lib. ix. epiſtola ad Petũ. Tandẽ inquit, inſanire tibi videris ita, inquit, ſed tamẽ mi Petæ, quid tibi venit in mentẽ negaret Papiriũ quenquã niſi plebeiũ fuiſſe nunquã, fuerũt. n. patricij minorum gentiũ, quorũ princeps L. Papirius M. Vigilauus, qui conſul cũ L. Sempronio Attratino fuit, cum ante cẽſor cum eodem fuiſſet, annis poſt Romam conditam trecentis xij. ſed cũ Papiſij dicebantur, poſt hunc

xiij.

xiij. fuerunt sella curruli ante L. Papirium Crassum, qui primum Papisius vocari desitus est is dictator cũ L. Papirio Cursore magistro equitum factus est, annis post Rom. cond. trecentis xv. & quadriennio post consul cum duellio hunc secutus est Papirius Cursor homo valde honoratus. [Neque virtute,) Quia vicerat. [Neque successu,) Quia felix fuerat. [Nobilitate,) Quia patricius erat de Fabia gente. O spectaculu exagerat rem illam et note, renouatione vulnerum, quæ ab hostibus acceperat, nondum cicatrices sanatæ erant. (Vulnerum,) Quæ nondum obductæ erant. (Nodosis ictibus). s. virgarum. (Dedit) Occasionem fugiendi. (Dispendio pœnæ) Non quod ita putaret, sed quia rogauerant milites, vt punitionẽ illam in sequentem diem differet. Papirius, quod vbi factum est nocte Fabius in vrbem confugit. [Post dictaturam) Tertiumq. consulatum, quia Fabius pater eius, qui & dictator, & consul fuerat, coactus ad auxilium populi confugere, atque illius opem implorare. (Vniuersus,) Quia vniuersus P.R. Papirium supplex rogabat, vt eum sibi cõdonaret, hæc Papirij seueritas sic totius exercitus animum à dictatore auertit, vt proximo cum Samnitibus prœlio hostea debellari potuerint, nisi milites duci suo gloriam inuidentes, vincere noluissent.

ASCEN. EIVSDEM ordinis) Affert alterius dictatoris in consimili seueritate exemplum dicens. Id sup. quod sequitur est sup. eiusdem ordinis. s. dictatorij. Nam sup. Papirius dictator cum Q. Fabius Rutilianus magister equitum, & ita secundus à dictatore exercitu, sicut comestibilis olim secundus ab rege fuit, eduxisset aduersus. i. contra imperium eius. s. Papirij, exercitum, scilicet Rom. (In aciem). i. prœlium (non quod acies sit prœlium, sed quia hic pro prœlio accipitur, nisi sit in aciem hostilem) quãquam sup. Rutilianus redierat in castra Samnitibus fusis, & ita victis, tamen neque motus. i. a proposito reuocatus, virtute eius. s. Rutiliani, neque successu. i. prospera pugna, neque nobilitate eius iussit virgas expediri. i. è fascibus euolui iussit, & eum. s. Rutilianum nudari, vt virgis cæderetur, vnde exclamas auctor. (O spectaculũ admirabile, &). i. simul Rutilianus, vir nobilissimus, cui ob solum nomen parcere debuerit, & magister equitum, & ita præsenti magistratu fungens, & victor, & ita ob rem paulo ante bene gestam clarus veste scissa, & corpore spoliato. i. ignominiose nudato, præbuit se lacerandum verberibus lictorum, vt respergeret titulos victoriarum, quas adeptus erat modo. i. paulo ante a speciosissimas. i. honestissimas, respergere dico cruore vulnerum exceptorum in acie et vocato, nodosis ictibus. s. virgarũ. [Deinde Papirius dedit precibus). i. ob preces sui exercitus Fabio. s. Rutiliano occasionem cõfugiendi in vrbem, quia eum impotenti pro eo intercederent, & lictores ab eius cæde repellerent, ligatumq. soluerent, patefacto habitu, aut vt alij volũt precibus exercitus vltione in posterum dilata nocte, in vrbem se proripuit, vbi imploratore. i. plorando orauit auxilium senatus frustra, quia senatus in dictatorem nil potuit. Enim pro quia, Papirius. s. dictator nihilominus perseuerauerit in pœna. s. capitali exigẽda, quod dutum erat in tali culpa, vnde per allusionem dictum putem à Marone pœnas cum sanguine poscunt. [Itaque). i. & ita pater eius. s. Fabij qui etiam Fabius dictus est, coactus est post dictaturam, & tertium consulatum. i. postquam summis honoribus functus erat deuocare rem ad populum. s. Rom. & petere supplex auxilium tribunorum plebis pro filio, neque seueritas Papirij. s. dictatoris potuit refrenari. i. cohiberi à persecutione vltionis: hac re. i. supplicitate tanti viri. (Ceterum). i. sed cum rogaretur ab vniuersis ciuibus, & trib. pl. restatus est, se concedere. i. condonare illam pœnam, non Fab. sed P.R. & potestati tribunorum.

DE L. CALPVRNIO.

Front. lib. 4. cap. 1.

LVCIVS quoque * Calpurnius Piso Cos. cum in Sicilia bellum aduersus fugitiuos gereret: & Titius equitum præfectus, fugitiuorum multitudine hostium circunuentus, arma his tradidisset: his præfectum ignominiæ generibus affici iussit: eum toga lacinijs abscisis amictum, discinctaq. tunica indutum, nudis pedibus à mane noctẽ vsque, ad principia per omne tempus militiæ adesse. Interdixit etiam ei conuictum hominum, vsumq. balnearum: turmasq. equitum, quibus præfuerat, ademptis equis in funditorum alas transcripsit. magnum profecto dedecus patriæ, magno Pisonis decore vindicatum est: quoniam quidem id egit Piso, vt qui cupiditate vitæ adducti, cruce dignissimis fugitiuis tropæa de se statuere concesserant: libertatiq. suæ seruili manu flagitiosum imponi iugum non erubuerant: amarum lucis vsum experirentur: mortemque, quam effœminate timuerunt, viriliter optarent.

LVCIVS quoque Calpurnius) Hoc quoque fuit bel fugitiuo, quod in Sicilia gestum est cum L. Calpurnius prouinciam obtineret, & bellum aduersus eos gereret. Titius qui præfectus erat equitum, in insidias cecidit fugitiuorum, & eum vndique circunuentus euadere nullo modo posset, illis arma tradidit. Ipse vero cum equitibus euasit. Cos. Calp. q̃ contra disciplinam militarem fecisset, vt qui arma hẽret, his depositis in potestatem hostium veniret, ipsum hac pœna mulctauit, vt scissa lacinia togæ, pedibusq. nudis in conspectu vigilum staret inter principes, quosque illud p̃sidium mitterent, hoc etiam Front. affirmat lib. iiij. cap. i. Dicit enim L. Piso, C. Titium præfectum cohortis, quæ loco fugitiuis cesserat Tito togæ præciso, soluta tunica nudis pedibus in principijs quotidie staret dum vigiles venirent, iussit conuiuijs, & balneo abstinere. Pisonem domus à Numa Pomp. duxit originem, teste Horat. in Poët. vbi loquitur ad Pisones, Vos ò Pompilius sanguis carmẽ reprehendite. [Fugitiuorum) Seruorum, qui bellum in Siciliam mouerant. [A lacinijs abscissis). i. sine fimbris, quæ lacerando dictæ sunt. [Principia). i. prima acie donec militarent. [Funditorum) Genus est militiæ vilissimũ, de equitibus facti sunt funditores, qui fundis glandes in hostes, torquebant. (Alas ordinem) Sed propriæ alæ sunt equitum, sic dictæ, q̃ pedites tegant alarum vice. (Magnũ profecto dedecus) Decus imperatoris est seruare rem militarem. dedecus vero corrumpere. (Decore) Gloria, & ornamentum. [Quoniam) Fecit. n. Piso, vt qui se tam turpiter dedisset, his tam sordidis hominibus, qui erant cruce digni, vitam morte grauiosem ducerent, nã hæc supplicia, quæ ignominię plena erant, faciebãt vt mori maluissent. (Seruili manu) Fugitiuorum seruorum. — Pisones à Numa. — OLIV.

ASCEN. LVCIVS &c.) Affert seueritatem L. Calpurnij in Titum equitum præfectum ob neglectam disciplinam militarẽ dicens. Lucius quoque Calpurnius, seu (vt alij scribunt) Calpurnius Piso, Cos. cum. i. qñ gereret bellum in Sicilia aduersus fugitiuos. i. seruos, quia à dominis fugerant, & Titius præfectus equitum, circunuentus multitudine fugitiuorum hostium. i. eorum, qui fugitiui, & hostes erãt tradidisset, his arma iussit præfectum. s. Titium, affici his generibus ignominiæ, iussit sup. eum amictum toga abscissis lacinis. i. fimbris, & indutum tunica discincta. i. dissoluta in signum ignauiæ, & mollicię adesse nudis pedibus à mane vsque ad noctem. (Ad principia). i. primam stationem in acie, vt ab omnibus aduenientibus conspici posset, aut vt inermis hosti obijceretur per omne tempus militiæ. i. quo deinde militabat. Et ipse interdixit etiam ei, coniunctum hominum. i. ne cum aliquo conuiuium iniret, & vsum balnearum. (Ex hoc loco patet, interdico etiam accusatiuum regere cum datiuo, nam secũdum Vallam dicendum esset conuictu, & vsu) & transcripsit turmas equitum quibus præfuerat. s. Titius in alas funditorum. i. vilissimorum peditum è fundis glandulas iacientium, & hoc equis ademptis. i. ablatis eis profecto. i. reuera magnum dedecus patriæ, quia turpe erat tam degeneres educasse equites est vindicatum, & ita purgatum decore. i. honesto facto Pisonis. s. cõsulis. [Quoniam quidem). i. quando quidem Piso egit id, vt qui adducti cupiditate vitæ concesserant fugitiuis. s. seruis dignissimis cruce. i. turpissima morte, statuere trophæa de se propter arma eis tradita, & non erubuerant iugum flagitiosum. i. subiugationem flagitiosam, imponi suæ libertati, manu seruili, experirentur, vsum lucis. s. huius vitæ amarum, & optarent viriliter mortem, quam timuerant effœminate. i. molliter, & quasi muliebriter.

DE Q. METELLO.

NEC minus * Pisone acriter Q. Metellus, qui, cum apud Trebiam res gereretur, collocatas à se in quadam statione quinque cohortes, atque ex ea viribus hostium depulsas, repetere eandem stationem è vestigio iussit; non q̃ speraret, ab ijs amissum locum recuperari posse; sed vt præteritæ culpam pugnæ, insequentis certa-

* Vide Plin. de viris illustrib. vbi Cõtrebiã legis.

certaminis manifesto periculo puniret. edixit etiam, ut si quis ex his fugiens castra petisset: pro hoste interficeretur. qua severitate compressi milites, corporibus fatigatis, & animis desperatione vitæ implicatis, loci tamen iniquitatem, multitudinemq. hostium superarunt. Humanæ igitur imbecillitatis efficacissimum duramentum est necessitas.

OLIVERIUS.

NEc minus Pisone, Q. Metellus:) Front. lib. iiij. cap j. Q. Metellus Numidicus, inquit, in Hispania quinque cohortes, quæ locum amiserant, testamentum facere iussit, eas deinde ad locum recuperandum remisit, minatus non nisi post victoriam recepturum, cum igitur inhiberentur facere testamentum intelligebant nisi vincerent se morti destinatos esse, & hoc modo expressa est illis necessitas, ut pulsis hostibus locu recuperarent. unde fuerant deiecti. [Q. Metellus:) Hic fuit ille Q. Metellus, qui Iugurtham Numidiæ regem prius dare terga coëgit, de quo multa Salust. [Trebiam) Hæc civitas est in Celtiberia, quæ pars est Hispaniæ. [Statione) Quædam iusserat quinque cohortes locum quendam servare, nec caperetur ab hostibus. [Manifesto) Quia volebat omnes occidi, & pro scelere pœnam luere. [Ac desperatio vitæ) Quia se in manifestum periculum irruere videbant, ideo ferociores facti locum receperunt, nihil enim magis videt ad difficillima obtinenda, quam desperatio vitæ: unde Verg. Una salus victis nullam sperare salutem. [Humanæ igitur) Ex quo, inquit, cognosci potest necessitatem esse, quæ homines imbecilles facit esse fortes.

ASCEN. NEC minus &c.) Adducit Q. Metelli severitatem in eadem re dicens. [Nec Q. Metellus) Sup. egit. [Minus acriter Pisone) i. quam Piso. qui cum res gereretur apud Contrebiam, alij Trebiam legunt, urbem Celtiberiæ, iussit quinque cohortes collocatas a se in quadam statione, atque depulsas ea s. statione i. loco, in quo ad tempus starent viribus hostium repetere e vestigio i. sine cunctatione, eandem stationem, nō quòd speraret locum amissum ab ijs posse recuperari ab ijs, sed ut puniret culpam pugnæ præteritæ i. prius ab eis male gestæ, manifesto periculo certaminis insequentis. [Edixit etiam, ut si quis ex ijs fugiens) s. a statione illa petisset castra, interficeretur, pro hoste i. tanquam esset hostis. qua severitate milites compressi, & corporibus fatigatis, & animis implicatis desperatione vitæ, quia videbantur, aut ab hostibus, aut à suis interficiendi tamen i. nihilominus superarunt i. vicerunt iniquitatem loci, quia difficile erat recuperare locum amissum, & ab hoste occupatum, & multitudinem hostium. [Igitur necessitas est duramentum) i. stabilimentum, & corroboramentum efficacissimum imbecillitatis humanæ i. quo imbecillitas humana perseverat, & durat.

THEO. CONTREBIAM,) Vetusti libri aliquot habent Trebiam, Corn. nepos apud Contrebiam oppidum cohortes loco pulsas redire, & locum recipere iussit oppidi Contrebiæ Liv. in Hispaniæ mentionem meminit ut hinc appareat imperitioris eius inscitia, qui Cornelij nepotis opusculum Suet. vindicat, in oppidum Cantabriæ pro Contrebia substituit impudentissimus in Scævolæ cognomento, quod est Cordus in Decij patris historiæ, quæ cum Cosso confusa citra mentionem Decij prius erat item Decij filij, quæ per initia statim legebatur inversa, in nomine. Duelli, Caiatinæ, Calpburnij, flammæ, Nabidis Orciagontis, & alijs centum castigationes sani sequitur, & in eum facit argutias, ac si Tranquilli lucubrationes in Cornelium temere transferrat. Hoc verum sit, nisi luce clarius, in huius operis calce demonstravero, Cornelij, Nepotis esse non tranquilli, sicut is stultissime suspicatur.

DE Q. FABIO.

IN eadem provincia Q. Fabius Max. ferocissimæ gentis animos contundere, & debilitare cupiens, mansuetissimum ingenium suum, ad tempus deposita clementia, sæviore, uti severitate coegit: omnium enim, qui ex præsidijs R. ad hostes transfugerant, captique erant, manus abscidit: ut trunca præ se brachia gestantes, metum defectionis reliquis injicerent, rebelles itaque manus à corporibus suis distractæ, inque cruentato solo sparsæ ceteris, ne idem committere auderent, documento fuerunt.

OLIVERIUS.

IN eadem provincia Q. Fabius Max.) Hic præerat eidem provinciæ i. Hispaniæ, qui cum totam pene Romano subegisset imperio, omnes, qui ad hostes transfugerant: eorum præcisis manibus dimisit, qui tametsi natura mansuetioris esset ingenij tamen, ut ceteris terrorem incuteret, ne tale aliquid facere auderent voluit illos amputatis manibus exemplo ceteris esse. [Tantisper,) Dum vindicaret disciplinam militarem. [Severitatem) Inter severum, comem, & crudelem hoc interest. Severus dicitur rigidus, qui nec prece, nec precio, nec misericordia potest a iustitia deduci, & interpretatur quasi sequens verum. Comis vero dicitur is, qui severitatem habet cum quadam mansuetudine coniunctam. Crudelis est qui præter iustitiam, & æquitatem grassatur in omnes. [Omnium enim) Nam Hispaniam totam Q. Fabius imperio suo subegit. [Ut trunca præ se,) Hoc ideo fecit ut exemplo illi ceteris forent, dum manus præcisas præ se ferrent. [Rebelles itaque) Qui bellum renovare voluerunt: nam rebelles dicuntur contumaces, eo quod duci imperio parere recusant. [Distractæ,) Amputatæ. [Documento) Exemplum ceteris præbuerunt ne tale quidquam facere molirentur, aut auderent.

IN eadem.) Ordo est. Q. Fabius Max. cupiens contundere & debilitare animos gentis ferocissimæ, in eadem provincia s. Celtiberia, aut Hispania coëgit ingenium suum mansuetissimum uti ad tempus. [Severitate sæviore) i. multum sæva, aut magis sæva quam prius, & hoc clementia deposita ad tempus. [Enim) Pro quia. abscidit manus omnium, qui transfugerant ex præsidijs Romanorum ad hostes, & qui capti erant, ut ipsi gestantes præ se i. ante se brachia trunca i. truncata abscissis manibus, injicerent reliquis metum defectionis i. transfugiendi ad hostes. [Itaque) i. & ita manus rebelles distractæ a corporibus suis, & sparsæ in solo cruento, fuere ceteris documento, ne auderent committere idem i. crimen defectionis. ASCEN.

DE AFRICANO SUPERIORE.

NIhil mitius superiore Africanus, is tamen ad firmandam disciplinam militarem, aliquid ab alienissima crudelitate sibi amaritudinis mutandum existimavit: siquidem, devicta Carthagine, cum omnes, qui ex nostris exercitibus ad Pœnos transierant, in suam potestatem redegisset, gravius in Romanos, quàm in Latinos transfugas animadvertit. Hos enim, tanquam patriæ fugitivos, crucibus affixit; illos autem tanquam perfidos, socios, securi percussit. Non prosequar hoc factum ulterius, & quia Scipionis est, & quia Romano sanguini, quamuis merito perpesso, servile supplicium insultare non attinet. Cum presertim transire ad ea liceat, quæ sine domestico vulnere gesta narrari possunt.

OLIVERIUS.

NIhil mitius superiore Africanus.) Quasi mirum sit, hanc severitatem in ceteris fuisse, cum hoc idem a Scipione Africano factum fuerit, quo nemo mitior. Nam cum Carthaginienses bello vicisset, urbemq. eorum cepisset, omnes qui ab exercitu Romano ad hostes transfugerant, cum in potestatem suam redegisset, asperius in Romanos animadvertit, quam in ceteros, cives n. supplicio affecit servili alij vero civili. [Nihil mitius) Si naturā, inquit, Scipionis consideres, nihil mansuetius ferme inveneris, sed hæc propter servandam militarem disciplinam incorruptam seipsa deficere, & ad peregrinam, sibiq. longe alienissimam crudelitatem labi coacta est. [Mutandum) Quia non suum erat crudelitate uti, sed à barbara, & immani gente pro tempore sibi mutuo suscipiendum esse existimavit, tantisper dum violatam militarem disciplinā merito supplicij genere vindicaret. [Insultare) Per derisionem mordere, per cavillationē irridere. [Ad ea) Ceterna, hoc est de his dicere, q non sue

tuot

runt Romani in edendis populorum spectaculis. [Quia in ludis) Qui populo edebantur, plerunque faciebant canes, & venatores persequi feras. Vnde Terent. Lauinio aduersario suo obiecit, quod in comœdiam tragœdiarum portenta induxerit adolescentulum ceruam videre fugientem, & sectari canes, & eam implorare, vt subueniat sibi. Martialis, & Iuuenalis, de theatrali venatione multa dicunt.

ASCEN. NIHIL Mitius &c.) Vt Romana respublica gloria militari præcellit, ita & exemplis seruatæ disciplinæ militaris, vnde affert exemplum Scipio Africani, maioris dicens. [Nihil mitius supple fuit). i. nemo mitior Africano. i. Scipio superiore. i. priore (nam duo fuerunt) tamen. i. tametsi fuit mitissimus, is existimauit aliquid amaritudini. i. acerbitatis mutuandum. i. mutuo accipiendum sup. esse sibi ob crudelitatem alienissimam sibi. i. suo ingenio, ad disciplinam militarem firmandam. i. stabiliendam. Siquidem. i. quoniam Carthaginien. deuicta, cũ relegisset in suam potestatem omnes, qui transierant exercitibus nostris. i. Romanis ad Pœnos. i. Chartaginien. Ipse animaduertit. i. vltionem exercuit grauius in transfugas Rom. i. Romanæ ciuitatis, quàm in Latinos. i. socios. [Nam affixit hos). i. Rom. crucibus, tanquam fugitiuos patriæ. i. à patria ad hostes transfugerint, seruos, autem pro sed, percussit. i. percutiendos mandauit securi, illos. i. latinos, tanquam socios perfidos. [Non prosequar, hoc factum,) Scilicet Scip. vlterius, hoc est verbis contumeliosis, aut expositorijs contumeliæ in ea latentis, & quia est Scip. hoc est viri laudatissimi, & quem taxare nefas sit, & quia non attinet. s. ad rem. i. non decet, insultare. i. per irrisioné improperare sanguini Rom. perpesso supplicium seruile, quamuis. i. quantumuis merito. i. peccato suo, præsertim cum liceat transire ad ea, quæ possunt narrari gesta sine vulnere domestico. i. sine lęsione populo Rom. quod in sequentibus facit.

DE AFRICANO POSTERIORE.

* Liu. lib. 51.

NAM posterior * Africanus, euerso Punico imperio, exterarum gentium transfugas, in edendis populo spectaculis, feris bestijs obiecit. Et L. Paulus, Perse rege superato, eiusdem generis & culpæ homines, elephantis proterendos substrauit: vtilissimo quidem exemplo, si tamen acta excellentissimorum virorum humiliter æstimare, sine insolentię reprehensione permittitur. Aspero enim, & abscisso castigationis genere militaris disciplina indiget, quia vires armis constant, quæ vbi à recto itinere desciuerunt, oppressura sunt, nisi opprimantur.

OLIV. ET L. Paulus,) De hoc satis supradictum est in cap. de hominibus, quòd bellum Macedonicum extra ordinem huic senatus decreuerit, quod cum summa felicitate, & gloria confecit, regem vicit. [Eiusdem culpæ) Fugitiuos. [Proterendos) Conculcandos pessundandos. [Aspero enim,) Et abscisso, imperatores, & duces exercituum, si militem quempiam à militari disciplina declinantem punierint, tametsi id iuste, & merito faciant, tamen id insolentia potius quadam fecisse indicantur, quia crimen in iudicium non venit, sed cõmissum continuo punitur, quod etiam fieri necesse est, nam si per dispendia iudiciorum expectandum esset, vt de iure disceptaretur, nimis cresceret gladiatorum licentia. [Abscisso) Compendioso, & breui.

ASCEN. NAM Africanus posterior). i. minor Imperio Punico euerso, quia Carthaginem deleuit obiecit feris bestijs, vt Leonibus in edendis spectaculis populo transfugas exterarum gentium. i. qui cum Imperatori Romano iurati fuissent, ad hostes transfugerant, à quibus recepti ad supplicium fuerunt. [Et L. Paulus). s. Macedonicus, Persæ rege. s. Macedoniæ superato, quia capto, & in triumphum ducto, substrauit homines eiusdem generis. i. externi, & eiusdem culpę. i. transfugas, proterendos elephantis, qui eos conculcantes proterebant: Obiecit inquam ille feris, & hic substrauit elephantis, exemplo vtilissimo. s. rei Romanæ, vt alij cauerent transfugere, si tamen permittitur, subaudi mihi æstimare. i. appretiari humiliter. i. abiecta, & vili acta excellentissimorum virorum, vt erant iam dicti, sine reprehensione insolentiæ, quia insolentis videtur diminuere laudem tantorum virorum ea autem imminui videtur, dum frigide narratur. Declarat, quare vtili exemplo, aut cur in ea re maximopere laudandi sint dicti imperatores. Enim pro quia, disciplina militaris indiget genere castigationis aspero, & abscisso, quale est dum membrum putridum abscinditur, aut abscisso. i. compendioso abscissa omni mora, quia vires militum constant armis quæ. s. arma, vbi desciuerint. i. per defectionem, & seditionem discesserint ab itinere recto. i. ab æquo & iusto. [Sunt,) Qui legant tenore. i. perpetuo tramite recto, aut potius recti, sunt oppressura. s. in quos impetum fecerint, nisi opprimantur. s. ab illis mature.

DE L. MARTIO TRIBVNO MILITVM, ET SENATV ROMANO.

SED tempus * est eorum quoque mentionem fieri, quę iam noua singulis, verum ab vniuerso senatu pro militari more obtinendo, defendendoque administrata sunt. L. Martius Trib. militum, cum reliquias duorum exercituum Publij, & Cnei Scipionum, quos arma Punica in Hispania absumpserant, dispersas mira virtute collegisset, earumque suffragijs dux esset creatus, senatui de rebus actis à se, scribens, in hunc modum orsus est, L. M. Proprætore, cuius honoris vsurpatione vti eum patribus C. non placuit, quia duces à populo, non à militibus solerent creari: quo tempore tam angusto, tamque graui, propter immane Reipub. damnum, etiam Trib. militum adulandus erat, quoniam quidem ad statum totius ciuitatis corrigendum vnus suffecerat: sed nulla clades, nullum meritum valentius militari disciplina fuit. Succurrebat enim illis, quàm animosa seueritate * Tarentino bello maiores eorum vsi fuissent. In quo quassatis, & attritis Reipub. viribus, cum magnum captiuorum ciuium suorum numerum à Pyrrho rege vltro missum recepissent, decreuerunt, vt ex ijs, qui equo meruerant, peditum numero militarent: qui pedites fuerant, in funditorum auxilia transcriberentur: ne ve quis eorum intra castra tenderet, ne ve locum extra assignatum, vallo, aut fossa cingeret, ne ve tentorium ex pellibus haberet: recursum autem ijs ad pristinum militiæ ordinem propofuerunt, si quis bina spolia ex hostibus tulisset: quibus supplicijs compressi, ex deformibus Pyrrhi munusculis, acerrimi hostes extiterunt. Parem * iram aduersus illos Senatus distrinxit, qui apud Cannas Rempub. deseruerunt. Nam cum eos grauitate decreti vltra mortalium conditionem relegasset, acceptis à M. Marcello literis, vt eorum sibi opera ad expugnationem Syracusanorum vti liceret: rescripsit indignos esse, qui in castra reciperentur. Ceterum se ei permittere, vt faceret quod expedire Reipub. iudicasset, dum ne quis ex eis munere vacaret, aut dono militiæ donaretur, aut in Italiam, donec hostes in ea essent, accederet. Sic enerues animos odisse virtus solet, * Age, quàm grauiter senatus tulit, quod Quintum Petilium C O S. fortissime aduersus Ligures pugnantem, occidere milites passi essent: legioni neque stipendium anni procedere, neque æra dari voluit, quia pro salute imperatoris, hostium telis se non obtulerant. Idque decretum amplissimi ordinis, speciosum, & æternum Petilij monimentum extitit, sub quo in acie, morte: in curia vltione clari cineres eius acquiescunt. * Consimili, animo, cum ei Hannibal * sex millium Romanorum, quæ capta in castris habebat, redimendorum potestatem fecisset, conditionem spreuit, memor tantam multitudinem armatorum iuuenum, si honeste mori voluissent, turpiter

*Liu. lib. 26.

*Fron. lib. 5.

* Liu. lib. 25.

* Front. lib. 4. c. 5.

*Liu. lib. 22.

* Octo, scribunt Cic. et ho mines.

turpiter capi non potuisse. Quorum nescio, vtrum maius dedecus fuerit, quod patria spei, an quòd hostis metus nihil in his reposuerit: hæc pro se, ille ne aduersus se dimicarent, parui ducendo. * Sed cum aliquoties senatus pro militari disciplina seuere excubuerit, nescio an tunc præcipue, cum milites, qui Rhegium in iusto bello occupauerant, mortuoque duce * Bubelio, M. Cesium scribá eius sua sponte Imperatorem delegerant, carcere inclusit ac M. Furio Flacco Trib. pleb. denunciante, ne in ciues Romanos aduersus moré maiorum animaduertere, nihil ominus propositum executus est. Ceterum minore cum inuidia, vt id perageretur, quinquagenos per singulos dies virgis cæsos, securi percuti iussit, eorumq. nullum sepulturæ mandari, mortemque lugeri vetuit.

* Frō. lib. 4 cap. 1. Oros. lib. 4. cap. 3.
* D. Iubelio videtur legendum.

OLIV. LVCIVS Martius Tribunus Mil.) Pub. & Cn. Scipiones diu in Hispania contra Carthaginiēses bella feliciter gesserunt, Carthaginienses Asdrubalem, & magonem aduersus eos cum magnis copijs miserunt, & cum eos Romani aliquá diu persecuti essent, illi vero se in tutiora loca recepissent, & nónunquā pauci Romani ex multis victoriam reportassent Celtiberi, qui cum Romanis erant precio corrupti ad Carthaginienses defecerūt, & forte deuisis exercitibus, duo fratres bifariā bellum, gerebāt, vt tandem aliquando ei finem imponerent, sed destituti a Celtiberis, in quibus spes maxima erat victoriæ (quippe qui supra xxx. millia essent) intra paucos dies ab hostibus oppressi sunt, & duo imperatores Romani cum magna parte exercitus deleti sunt, quod reliquum fuit virtute L. Martij tribuni militū in vnum coactum est, & dux est á militibus electus, qui cum intellexisset hostes ob rem bene gestam letitiam agitantes, quasi omnes Romanorum copias deletas crederent, & propterea se negligenter haberent, milites ad concionem vocauit, & adhortatus eos ad hostes inuadendos, cum inter concionandum (vt diximus in cap. de hominibus) subito flamma è capite eius emicuisset, læti milites omen acceperunt, & ducem Martium secuti ad castra hostium, eos cibo, somnoque oppressos confecerunt, hic ergo Martius cum de rebus gestis ad senatum scriberet, hoc Titulo vsus est L. Martius proprætor. S. P. Q. R. S. P. D. quo genere tituli eum senatui vlterius vti noluit, vt eum tribunus creatus esset à populo, se properatorem diceret, quod id à militibus accepisset. (Adulādus) hoc verbum apud veteres commune fuit, sicut multa alia, teste Prisciano. (Tarentino bello,) cum Tarentini bellum cum P. R. haberent Pyrrhum regem Epyrotarum in Italiam acciuerunt, quo in bello attritæ primo sunt vires P. R. cum igitur Pyrrhus magnum numerum captiuorum cepisset, sine redemptione omnes P. R. condonare voluit, in quo sententia Appij Claudij cæci fuit, ne reciperentur pristino statu, igitur qui equites fuerant in peditum numerum, qui pedites in funditorum alas transcripti sunt, & alijs conditionibus alligati, vnde Frontinus lib. iiij. c. j. Appij Claudij sententia senatus, eos qui à Pyrrho rege Epirotarum capti, & postea remissi fuerunt, equites ad pedites redegit, pedites ad leuem armaturam omnibus extra vallum iussis tendere, donec bina hostium spolia singuli referrent. (Magnum captiuorum enim.) Fuerunt autem ducenti, teste Iustino lib. xviij. qui, inquit Pyrrhus ducentos captiuos milites gratis Romam remisit, vt cognita virtute eius Romani cognoscerent liberalitatem. Meruerant) militauerant. Lucan. ære merent paruo. (Tenderent.) Tentoria haberent. Virgil. hic sæuus tendebat Achilles. (Vallo,) Et fossa. Volebat, ipsos hostibus expositos esse. (Expellibus) Sed ea tela tantum. (Quibus supplicijs.) His, inquit legibus, & conditionibus tam asperis milites illi munuscula fuerant Pyrrhi, idem illius accerrimi hostes fuerunt. (Parem itam senatus,) Front. lib. iiij. cap. j. Fuluio, & Appio Claudio Coss. milites ex pugna canensi in Siciliam à Senatu relegati postulauerunt à consule M. Marcello, vt in prælium ducerentur, ille senatum consuluit senatus negauit sibi placere committi his rempub. quam deseruissent. Marcello tamen commisit facere, quod videretur, dum ne quis eorum munere vacaret, ne ve donaretur, ne ve quod præmium ferret, aut in Italiam deportaretur, dum pœni in ea fuissent. Liuius legatis militum, qui relegati postulabant vt in prælium ducerentur. Marcellus id nec iuris, nec potestatis suæ esse dixit, senatui scripturum se omniaq. de sententia patrum facturam esse, literæ ergo Marcelli ad nouos consules allatæ, ac per eos in senatu recitatæ sunt consultusque de his literis ita decreuit senatus militibus, qui ad Cannas commilitones suos pugnantes deseruissent senatui nihil videri rempub. committendam esse, si M. Claodio proconsuli aliter videretur, faceret, quòd è republica, fideque sua duceret, dum ne quis eorum munere vacaret, ne ve dono militari virtutis gratia donaretur, vt in Italiam reportaretur, donec hostis in terra Italia esset. (Distriait.) nudauit, translatio sumpta à gladio. (Vltra mor. con.) Quia conditiones illorum morte ipsa attrociores fuerunt. (Munere.) Dum ne quis illorum vacationem haberet militiæ, videlicet vt semper militiam gererēt. (Aut dono,) Vt si etiam fortiter gessisset nullo munere militari donaretur. (Sic eneruet.) Sic viriles, & effœminato odisse solent, quia Romani semper viriles fuerunt. (Age quàm, senatus tulit.) De hoc in c. de hoibus abunde satis dictum est, nam hic. Q. Petilius fuit, qui dixit hodie lętum capiam, id est montem, vbi fortiter pugnando occubuit. Front. lib. iiij. c. j. cum à liguribus in prœlio. Q. Petilius interfectus esset, decreuit senatus vti ea legatio, in cuius acie consul fuerat occisus, tota infrequens referretur, stipendium ei non daretur annuum, æra rescinderentur. (Nec stipendi procedere, sequentis anni neque æra dari.) Quæ meruerant, duplici ergo stipendio priuauit. (In curia vltione.) Propter decretum amplissimi senatus. (Consimili animo) Liu. Dec. ij. Pun. bel. Hannibalem dicit secundum prosperam ad Cānas pugnam captiuos Romanos, quod nunquam antea fecerat, benigne satis fuisse allocutum, eisque se redimendi potestatem fecisse precium constituisse in capita, eq. ti quingenos nūmos, tricenos pediti, seruos terdenos, & quanquam, aliquantum adijciebatur equitibus ad id precium, quo pepigerant dedentes se lętos tamen quamcunque conditionem accepisse. Romamque legatos misisse, sen tum non redimendos censuisse, disuadente in primis T. Manlio Torq. priscæ, & nimis duræ seueritatis viro, qui præter alias rationes, eorum ignauiam insectatus illam afferebat, quod cum P. Sempronio Tuditano, aufugere potuisset Cic. officiorum lib. vlt. circa fin. Octo hominum millia, inquit, tenebat Hannibal, non quos in acie cepisset, aut qui periculo mortis disfugissent, sed qui relicti in castris fuissent a Paulo, & Var. cōsule, eos senatus non censuit redimendos, cum id parua pecunia fieri potuisset, vt esset insitum militibus nostris. aut vincere, aut emori. Sed millia Romanorum in numero differt à Cic. & a Liuio, qui octo millia fuisse dicunt. (Ille ne, aduersus se.) Ne pro vt posuit aperte hoc loco. (Qui Rhegium iniusto bello Frōtinus eodem lib. & cap. in legione, inquit, quæ Rhegium oppidum iniussu ducis diripuerat, animaduersum est, ita vt quatuor millia tradita custodię, necarētur, preterea senatusconsulto cautum est, ne quem ex eis sepelire, aut lugere fas esset, abbreuiator Liuij non Romanos, sed campanos fuisse dicit Campania, inq. legio quæ Rhegium occupauerat obsessa, seditione facta, securi percussa est. (Eorumque corpora.) Ad mortem vsque seuire tollerabile est, vltra mortem inhumanum sicut de Achille legitur, qui in Hectorem mortuum sæuit Virg. Ter circum illiacos raptauerat Hectora muros. Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.

Quin. Petilius Consul à liguribus interfect.

ASCEN. SED tempus est mentionem fieri, quoque).i. et eorum quæ tam administrata sunt, non à singulis. s. imperatoribus, sed ab vniuerso senatu pro more militari obtinēdo, & defendendo. L. Martius trib. militum, cum collegisset mira virtute reliquias duorū exercitum, videlicet Publij, & Cnei Scipionū, quos scilicet Scipiones arma punica, id est Carthaginienses, absumpserant in Hispania dispersas, scilicet post ducum cædem, & esset creatus dux suffragijs, id est votis, aut vocibus earum, scilicet reliquum ipse scribens senatui de rebus actis seorsum, est in hunc modum. L. Martius proprętore, idest fortis fungēs officio pretoris. (Cuius) scilicet proprætoris honoris vsurpatione non placuit patribus conscriptis eum vti. i. vt amplius vtatur, quia duces solerent creari a populo. s. toto in comitijs, non à militibus. s. tantum in castris qui tamen mos postea inualuit. (Quo tempore tam angusto) .i. anxietatis pleno, & tam graui. i. duro, & molesto, propter immane .i. maximum damnum reipub. etiam tribunus militum erat adulandus, id est adulatione in officio retinendus, quoniam quidem vnus .i. ipse solus, sufficerit ad corrigendum statum totius ciuitatis, quia pene deperditum restituit, sed nulla clades fuit valentior. i. plus potuit, & nullum meritum fuit valentius disciplina militari, quia maluissent nouam cladem accipere, & tribunū sibi iratum constituere, quàm disciplinam militarem frangere. (Succurrebat enim illis). s. patribus cōscriptis, quam. s. quantum animo seueritate maiores eorum fuissent vsi in bello Tarentino.

no, in quo viribus reip. quassatis. i. concussis, & attritis. i. imminutis, & absumptis, cũ recepissent magnum numerum ciuium suorum missum à Pyrrho rege vltro. i. sine precio, dixit. n. vt Cic. recitat apud Ennium, Dono ducite, doq; volentibus magnis dijs, decreuerunt. i. sententiam tulerunt, vt sup. i. ex his, qui meruerāt. s. æra, & stipendia equo. i. qui equites fuerant, militarent numero peditum. s. gregarioꝝ, & qui fuerant pedites, transcriberentur in auxilia. i. supplementum, funditoꝝ. i. vilissimoꝝ peditum, non cominus, sed eminus bellantium. [Et decreuerunt, ne quis eoꝝ tenderet). i. tentoria figeret intra castra, nec re cingeret vallo. i. sepimento ex vallis. i. stipitibus, & terra facto, aut fossa locũ assignatum supp. eis, extra. i. castra, ne ve. i. & ne haberet tentorium ea pellibus. Autem pro sed, ipsi proposuerunt ijs recursum ad pristinum ordinem militiæ, si quis tulisset ex hostibus bina spolia. i. duoꝝ à sa occisoꝝ, quibus supplicijs illi à Pyrrho remissi compressi. i. angustiati, extiterunt. i. euaserunt acerrimi hostes Pyrrhi, ea deformibus munusculis Pyrrhi, quia dono eos emiserat, tanq̃ indignos, qui pretio redimantur, Ennius eñ (vt diar) aliter interpretatus est id Pyrrhi donum. [Parem &c.) Senatus. s. Rom. distrinxit. i. exercuit parem. i. cõsimilem iram, aduersus illos qui deseruerunt remp. s. fugiendo, apud Cannam vicum Apuliæ, vbi Romanus exercitus ab Hannibale profligatus est. [Nam cũ senatus relegasset eos). s. milites, in Siciliam, videlicet, vltra conditionem mortalium, quia mortalibus nihil grauius morte accidere posse vr, & in illis relegatio illa morte acerbior visa est, literis acceptis à M. Marcellus a senatu petijt, vt liceret sibi opera eoꝝ ad expugnationem Syracusanoꝝ, rescripsit. s. senatus, eos esse indignos, qui reciperentur in castra. s. Rom. [Ceterum). i. sed rescripsit sa permittere ei. s. Metello, vt faceret quod iudicasset expedire reip. dum. i. dũmodo, nequis. i. non aliquis ea eis. s. qui fugerant, vacaret. i. vacuus esset munere. i. onere militari, aut donaretur dono militiæ. i. in signi præmio rei bene gestæ, aut accederat in Italiam, donec hostes essent in ea. Sic virtus solet odisse animos enerues. i. molles, & imbelles. [Age, quàm). i. quantum, grauiter tulit. i. passus est senatus, q̃ milites erant passi. [Q. Petilium Coss. pugnantem fortissime aduersum ligures occidere). i. occumbere, & mori, vt aũt sciatur quantum grauiter tulerit dicit, Senatus neque voluit stipendium. i. stipem, quę pendebatur. i. soluebatur anni. i. pro anno sequente integro, procedere. i. vlterius ratum haberi, neque voluit æra. s. iam debita dari, quia non obtulerunt. i. non obiecerunt se telis hostium pro salute imperatoris. [Idq; decretum amplissimi ordinis, Videlicet patrũ conscriptoꝝ extitit speciosum, & ęternum monimentum). i. sepulchrũ memoratiuum. [Petilij). i. consulis interempti, sub quo monimento, cineres eius, acquiescunt clari morte in acie. s. obita, & clari vltione, in curia. s. senatoria, aut acqescunt in acie clari morte, & in curia clari vltione. i. animaduersione in milites ignauos. [Consimili &c.) Prosequitur eiusdem exempla dicens. Senatus cum Hannibal fecisset ei potestatem redimendoꝝ sex millia Romanoꝝ, qui. s. sex millia habebat in castris capta, aut quos Romanos habebat in castria captos spreuit conditionem. i. noluit eos redimere, memor tantam multitudinem iuuenum armatoꝝ, si voluissent, honesta mori non potuisse capi. [Quoꝝ). s. militum, aut milium nescio vtrum maius dedecus. i. probrum fuerat, q̃ patria nihil spei reposuerit in his, an q̃ hostis nihil maius reposuarit, in his, aut in ais hæc. s. patria ducando. i. æstimando paruĩ, vt sup. pugnarent pro se, ille ducẽdo parui, ne dimicarent aduersum se. [Sed cum senatus excubuerit). i. vigilauerit aliquoties pro disciplina militari seuere, cum seueritate, & grauitate, nescio an sup. excubuerit pro disciplina mil. præcipue tũc, cum inclusit carcere milites, qui occupauerant. i. inuaserãt rhegium. s. oppidum bello iniusto. i. non legitime indicto, & Bubelio duce mortuo delegerant M. Cæsium scribam aius, quem nunc Cancelarium dñt sua sponte. i. non inuitati a senatu, Imperatorem, ac. M. Furio. Flac. Trib. pl. denunciante, ne. s. senatus animaduerteret in ciues Rom. aduersus. i. cõtra morem maiorum, executus est nihilominus propositum. i. vltimo supplicio eos affecit. [Ceterum). i. sed, vt id perageretur cum minore inuidia, senatus iussit quinquaginta. s. eorum, aut quinquagenos eos cæsos virgis per singulos dies, percuti securi. i. decollari, & nulli. i. non vlli, & corpora eorum mandari vlli sepulturæ, & vetuit mortem eorum lugeri.

THEO. QVO tempore) Pyrrhus Epirotarum Rex in Italiam copias traiecit aduentu eius deterriti Rhegini simul, q̃ Carth tunc mari dominantes metuebant P. R. opem, atque pręsidium postularunt. Missi à Romanis ad eos milites aliquandiu vrbem tutari, fidem ciuitati seruauerunt. Erant numero quatuor millia hominum, quibus duces præerant Decius, & Campanus. Sed tandem Mamertinoꝝ exemplo permoti, & eos tanti facinoris conspiratores habentes, ipsi quoque Rheginis fidem violant, tũ rei opportunitate, tum Rheginoꝝ opulentia pellecti, ciues alios ex vrbe depellunt, alios cedunt, denique vt Mamertini, Messanam, ita Rhegium detinent Romani, si hanc Rheginoꝝ calamitatem graui, & iniquo animo ferent, superioribus tamen bellis occupati, subsidium ferre non poterant. Confecto demum bello Rhegium profecti, vrbem obsederunt, ac tandem expugnarunt interfectis compluribus, qui in ipsa etiam victoria præscij, quid passuri forent, si superuiuerent, vsque ad extremum fortissime repugnarunt trecenti, solum viui in potestatem redacti, quos Romam euestigio emissos Coss. in forum producti, ac virgis cedi, & tandem secundum patrię morem securi percuti fecerunt, quo & illi scelerati facinoris pœnas darent, & ipsi suam erga socios fidem, quantum fieri posset confirmarent, hic hist. i. Polybius.

EXTERNA EXEMPLA.
DE CARTHAGINIENSIVM SENATV.

LENITER hoc Patres C. si Carthaginiensium Senatus in militiæ negocijs procurandis violentiam intueri velimus, à quo duces bella prauo consilio gerentes, etiam si prospera fortuna subsecuta esset, * cruci tamen affigebantur: quod bene gesserant, Deorum immortalium adiutorio: quod male commiserant, ipsorum culpæ imputantes.

* De cruce Pun. de viris illustr. de Cn Duillo.

ASCEN. LENITER) Apte transit ad externa, & primo ad senatus Carth. exempla dicens. Pater conscripti. s. Rom. senatus sup. fecerunt leniter. i. parum vehementer, hoc. s. quod dictum est, si velimus intueri violentiam senatus Carth. in negocijs militiæ procurandis à quo. s. senatu ducens. s. Carth. gerentes bella prauo consilio. i. modica prudentia, etiam si prospera fortuna esset subsecuta, tamen affigebantur cruci, affigebantur inquam cruci ab senatu imputante adiutorio deorum immortalium, quod bene gesserant, & culpæ ipsorum. s. ducum, quod cõmiserant male. i. consules. Sunt, qui legant imputantes, sed ordo non stat, nisi dicamus. Et erant imputantes &c. quod datum est à stilo orationis Valerianæ abhorrens.

DE CLEARCHO.

CLEARCHVS vero * Lacedæmoniorũ dux egregio dicto disciplinam militiæ continebat. Identidem exercitus sui auribus inculcando, à militibus imperatorem potius, q̃ hostem metui debere. Quo aperte denunciabat futurum, vt spiritum pœnæ impenderent, quẽ pugnæ acceptum ferre dubitassent. Idq́. à duce præcipi non mirabantur, maternarũ blanditiarum memores: quę exituros eos ad prœliandum monebant, vt aut viui cum armis in conspectum earum venirent, aut mortui in armis referrentur. Hoc intra domesticos parietes accepto signo, Spartanæ acies dimicabant. Sed aliena prospexisse tantũmodo satis est, cum proprijs, multoq́. vberioribus, & felicioribus exemplis gloriari liceat. Disciplina militaris acriter retenta, principatum Italiæ Romano imperio peperit: & multarum vrbium, magnorum Regum, validissimarum gentium regimen largita est: fauces Pontici sinus patefecit: Alpium, Tauriq́. montis conuulsa claustra tradidit, ortumq́. é paruula Romuli casa totius terrarum orbis fecit columen. Ex cuius sinu quoniam omnes triumphi manarunt, sequitur, vt de iure triumphandi dicere incipiam.

* Front. lib.4.c.1

OLIV. INCVLCANDO) Ingerando. [Vt spiritum pœnæ impenderent.) Ea eo, inquit, quod dicebat magis imperatorem, q̃ hostem metui debere, significat fore, vt vitam, q̃ honeste pugnando effundere, nõ dubitassent, eam pro pœna delicti turpiter amitterent, hoc ẽt Front. Clearchus dux Lacedęmonioꝝ exercitui dicebat,

Clearch' Spar. dux

cebat, imperatorem plusquam hostem metui debere, significana eos, qui in prelio dubiam mortem timuissent, certum si vixissent de se manere supplicium, vt intelligerent sibi post prœlium mortem certam expectandam esse. (Maternarum de.memores) Legitur, quod mater quędam cum Diropetrion filiú audisset ignauum, & matre indignum, illum suis manibus enecauit, vnde, & versus constat. Hunc timidum mater. Diropetrion ipsa necauit. Nec dignum matre, nec Lacedæmonium. Matres autem filios in prœlium exeuntes breuibus admouebant dicentes, aut hunc, aut in hoc videlicet vel hunc Clipeum, referas viuus, vel in hoc mortuus referaris. (Fauces Pontici sinus) De hoc ait Cic. in oratione pro Archia poëta. Pop. enim R. aperuit Lucullo imperante Pontum, & regia opibus quondam, & natura regionis vallatum. nam Lucullus contra Mitridatem regē Pont. missus est, & victoriæ aditum patefecit, quam amplâ postea Pomp. consecutus est. (Validissimarum gentium.) P. Q. Flaminius in Gręciam missus eam vniuersam Romano subegit imperio, & liberam esse voluit, vnde cum precio iussus esset ad hanc vocem canere, videlicet vt Græciam liberam esse nunciaret, tantus dicitur clamor subsecutus, vt aues supra volantes hoc clamore repercussæ in terram prolapsæ ceciderint, vt supra notatu est. (Parua Romuli casa) Tugurium illud, in quo Romulus adhuc pastoralem vitam agens, dicitur habitasse. quod postea Rom. refecerunt suo tempore in parentia sui memoriam sempiternam.

ASCEN. CLEARCHVS vero &c.) Paucis percurrit exempla externa, afferens duo Lacedæmoniorum, & purgans, quòd nō plura afferat externa, eo quòd tot supersint domestica, vnde cum laude Romanę disciplinæ titulum hunc claudit. Ordo autem est. Vero pro sed, Clearchus dux Lacedæmoniorum continebat .i. conseruabat disciplinam militiæ egregio dicto, inculcando identidem .i. per interualla temporis auribus exercitus sui, imperatorem debere potius metui à militibus, quàm hostem. (Quo) s. dicto denunciabat aperte futurum, vt ipsi impenderent pœnæ .i. visioni ab imperatore expectandæ, spiritum .s. vitalem, quem dubitassent ferre acceptum, id est impendere pugnæ .s. honeste. Et ipsi milites Lacedęmonij non mirabantur id pręcipi à duce. (Memores) .i. eo quòd essent memores blanditiarum maternarum .i. virilium iussorum matrum suarum, quæ abeuntibus dabant, cum aliarum nationum matres blandiri soleant, vnde seuera illarum mandata speciose blanditias vocant, quæ .s. matres potius quàm blanditiæ maternæ monebant eos exituros ad prœliandum, vt aut venirent viui in conspectu earum cum armis .i. non amissis illis, nec abiectis, aut referentur mortui in armis vtpote in clypeo, aut scuto. (Acies Spartanę) .i. Lacedæmoniæ dimicabāt hoc signo .i. vexillo, hoc est hoc monitu, loco vexilli accepto, inter patrietes domesticos, quia à matribus. sed satis est prospexisse .i. de longe vidisse tantummodo aliena sup. exempla militaris disciplinæ, cum liceat gloriari exemplis proprijs .i. domesticis, & multo vberioribus, ac felicioribus. Nam sup. disciplina militaris retēta attiter peperit imperio R. principatum Italiæ, & largita est, sup. ei regimen magnorum regum, & validissimarum gentium, & patefecit ei fauces sinus Pontici, scilicet maris, & tradidit claustra Alpium, & Tauri montis conuulsa .i. disiracta, & fecit ipsum imperium R. ortum est parua casa .i. humili tugurio Romuli, culmen .i. fastigium totius orbis terrarum. Ex cuius .s. imperij R. sinu, quoniam omnes triumphi manarunt, sequitur .i. consequēs est, vt dicere incipiam de iure triumphandi.

DE IVRE TRIVMPHANDI. CAP. III.

B leuia prẹlia quidam Imperatores triumphos sibi decerni, desiderabant, quibus vt occurreretur, lege cautum est, nequis triūpharet, nisi quinq; millia hostium vna acię cecidisset. Nō enim numero, sed gloria triumphorum excellius vrbis nostræ futurum decus maiores existimabāt. Ceterum ne tam præclara lex cupiditate Laureæ obliteraretur, legis alterius adiutorio fulta est, quàm L. Marius & M. Cato Trib. pl. tulerunt, pœnam enim imperatoribus minatur, qui aut hostium occisorum in prœlio, aut amissorum ciuium falsum numerum, literis senatui ausi essent referre. Iubetq; eos, cum primum vrbem intrassent, apud * Questores vrbanos iurare de vtroq; numero vere ab his senatui esse scriptum. Post has leges iudicij illius tempestiua mentio introducetur, in quo de iure triumphandi inter clarissimas personas, & actum, & excussum est. Luctatius COS. & Q. Valerius P. R. Circa Siciliam insignem pœnorum classem deleuerant, quo nomine Luctatio COS. triumphum Senatus decreuit. Cum aūt Valerius sibi eum quoq; decerni desideraret, negauit id fieri oportere Luctatius, ne in honore triumphi minor potestas maiori æquaretur, pertinaciusque progressa cōtentione: Valerius sponsione Luctatium prouocauit, non se petiturum triumphum, nisi suo ductu Punica classis esset oppressa: nec, dubitauit restipulari Luctatius. Itaque iudex inter eos conuenit Attilius Calatinus, apud quem Valerius in hunc modum egit: Consulem ea pugna in lectica claudū iacuisse, se autem omnibus Imperatorijs partibus functum. Tunc Calatinus prius, quàm Luctatius causam suam ordiretur: quæro, inquit, Valeri à te si dimicandum nec ne esset, contrarijs inter vos sententijs dissedissetis, vtrum quod COS. an quod P. R. imperasset, maius habiturum fuerit momentum? Respondit Valerius non facere se cōtrouersiam, quin priores partes COS. essent futuræ. Age deinde, inquit Calatinus: Si diuersa, auspicia accepissetis, cuius magis auspicio staretur? Item respondit Valerius, COS. Iam mehercule, inquit, cum de imperio, & auspicio inter vos disceptationem susceperim, & tu vtroque aduersarium tuum superiorem fuisse fatearis, nihil est quod vlterius dubitem. Itaque Luctati, quamuis adhuc tacueris, secundum te litem do. Mirifice iudex, quod in manifesto negocio tempus teri passus non est. Probabilius Luctatius, quòd ius amplissimi honoris constanter defendit. Sed nec Valerius quidem improbe, quia fortis, &. prospere pugnæ ut non legitimum, ita se dignum præmium petijt.

Iurare eum se triumphum ni licebat.

Sedis…

OLIVERIVS.

B Leuia prœlia imperatores triumphos.) Transit ad capitulum de triumphis, & ostendit imperatores R. non nisi de maximis victorijs triumphasse, nam lege cautum erat, ne cui triumphus decerneretur, nisi quinque millia hostium vna acie prostrauisset. Erat autem triumphus maximus honor qui dabatur imperatoribus R. qui quatuor albis equis inauratos curru iunctis, capite laurea coronato in capitolium vehebantur præcedentibus captiuis catenatis, & præeunte senatu in Iouis optimi maximi templum deuicti, immolato Tauro albo ad proprias ædes redibant, qui autem primus in vrbe R. triumphauerit varia est scriptorum sententia, nam alij Camillum, alij Tarquinium Priscum, alij Val. pub. fuisse tradunt. (Obliteraretur) Obliuioni traderetur deleretur. (Fulta est.) Nec enim lex illa per se satis valida erat. potuissent enim imperatores cupiditate triumphi falsum occisorum hostium numerum referre. (Luctatius Ca. com.) Hic contra pœnos Siciliam inuadentes missus est, qui cum Nauali prœlio interesse non posset propter malam corporis valetudinem. Q. Val. prætor classem hostium deleuit, tempore quoque consulatus Luctatij diuersæ aquarum, igniumq. clades pene vrbem absumpserunt. (Restipulari.) Stipulari significat stipem, hoc est pecuniam obligare, tractum autem est a stipe quæ species erat numismatis stips autem dicta est a stipando, nā antiqui pecuniam prosare, non numerare solebant, quam pecuniam æs graue Liu. appellat, & Plin. lib. xxxiij. militum, inquit, stipendiorum hoc, est stipis ponderandæ, pensatores libri pendes dicuntur, vnde etiam nomina numinis remanserunt apud antiquos à pensatione, sicut assis. dodrans, quadrans, vncia, minæ, denarius, & similia. ergo pecuniam non in loculis seruare solebāt, sed in thesauris stipare, & condensare, nam stipare est in locum angustum reponere, ergo restipulari est retro se obligare .i. contra

tra sponsionem à Valer. factam pecuniam obligare. [Conuenit) Placuit. [Iudex) Attilius Calat. Hic consul, cum a pœnis in locum circumsessum temere exercitum duxisset, M. Calpurnij tribuni militum virtute, & opera euasit, qui cum trecentis militibus eruptione facta hostes in se conuerterat oẽs. De Attilio Calatino Cic. in Cato. maiore. Quanta auctoritas fuit in Lucio Cecilio Metello, quanta in Attilio Calatino, in quem illud elogium vnicum primatium populi fuisse virum, notum est carmen incisum in sepulchro. [Claudum) Quia consul morbo erat implicitus, missus est hic Val. prætor. [Verum) An non. Tantum valet, nec ne. [Litem do.) i. dico, & est verbum iuris, vel hæc significatio & apud grammaticos inuenitur. Virg. Sed tñ ille deus, qui sit, da Tytire nobis, ergo dare litem est ius disceptationis dicere. [Vt non legitimum) Quia sibi lege non debebatur, sed consuli.

ASCEN. OB Leuia &c.) Locuturus de triumphis Romanis præmittit duas leges latas de iure triumphandi dicens. [Quidam imperatores) .s. Romani, desiderabant triumphos decerni sibi ob quædam prœlia leuia. i. facilia, & modici sudoris, quibus vt occurreretur. i. resisteretur cautum est lege, ne quis triumpharet, nisi cecidisset. i. interemisset, vna acie quinque millia hostium. [Enim) pro quia, maiores. i. prisci Romani existimabant decus vrbis nostræ futurum excelsius, non numero .i. multitudine triumphorum, qui quamplurimi fuissent, si ob leuia prœlia triumphare licuisset, sed gloria. s. triumphorum, quæ ex difficultate, & magnitudine victoriæ nascitur. [Ceterum ne tam præclara lex oblitteraretur. i. deleretur, aut antiquaretur, cupiditate lauri ex .i. coronæ triumphalis, ipsa est fulta adiutorio alterius legis, quam L. Marius, & M. Cato trib. pl. tulerunt. Enim pro quia, lex sup. illa minatur Imperatoribus pœnam, qui ausi essent referre literis, id est scribere senatui, falsum numerum hostium occisorum in prœlio aut ciuium amissorum, iubet eos. s. imperatores triumphum petentes, cum primum intrassent vrbem iurare apud quæstores vrbanos, vere scriptum esse ab his senatui de vtroque numero, scilicet tam hostium, quàm ciuium cæsorum. [Mentio iudicij illius, in quo & actum, & certatum est inter clarissimas personas, introducetur tempestiua) i. opportuna, & debita serie post has leges. s. iam dictas. [Luctatius Coss. & Q. Val. prætor, deleuerant insignem classem pœnorum circa Siciliam, quo nomine) .i. gratia, cuius meriti, senatus decreuit Luctatio consuli triumphum. Autem pro sed, cum Val. quoque desideraret eum, scilicet triumphum decerni. i. addici, aut adiudicari sibi, Luctatius negauit id oportere. i. decere (hoc loco) fieri, ne minor potestas, vtpote prætoria, equaretur maiori. s. consulari in honore triumphi, & contentionem progressa pertinacius. Val. prouocauit Luctatium sponsione. i. depositione tanti, quanti interesse posset, non se petiturum. i. quo spopondit, & deposuit probare, se non petiturum triumphum, nisi punica classis esset oppressa, suo ductu, nec Luctatius dubitauit restipulari, id est econtrario deponere. Itaque Attil. Calat. conuenit. [Iacuisse in lectica claudum ea pugna) .i. dum pugna fieret, qua classis oppressa erat, se autem functum omnibus partibus imperatoris. [Tunc Calatinus, inquit, prius, quam Luctatius orditetur causam suam ô Val. ego quæro à te, si vos dissidissetis sententijs. i. si fuissetis discordes in sententijs dimicandum, necne esset). i. vtrum dimicandum esset, an non vtrum id quod consul imperasset, an id quod prætor imperasset, fuerit habiturum maius momentum. i. plus auctoritatis ad mouendam rem ad executionem. Valer. respondit, se non facere controuersiam. i. non dissentire, nec inficiari, quin priorea .i. potiores partes essent future consulis. i. quin imperio consulis esset parendũ. [Deinde Calatinus inquit,) Age si accepissetis diuersa auspicia, cuius .i. vtrius vestrum auspicio staretur magis? Val. respondit item. i. similiter, consulis .s. quòd staretur magis auspicijs consulis. [Et Calatinus sup. inquit, iam me Hercule). s. ita iudicante, vt verum dico, cum susceperim inter vos disceptationem imaginariam de imperio, & auspicio, & tu ô Valeri fatearis aduersarium tuum. s. Luctatium consulem fuisse, si ita euenisset, superiorem in vtroque tam in imperio, quam in auspicio, nihil est quod dubitem vlterius, scilicet de causa vestra. [Itaque,) Id est & ita ô Luctati, ego do litem, id est iudicio secundum te, id est pro te, quamuis tacueris adhuc minifice supple egit, iudex, quòd vel qui non est passus tempus teri, id est frustra transigi in negocio manifesto. Luctatius supple egit probabilius, quòd defendit constanter ius amplissimi honoris, videlicet consulatus. [Sed nec Val. quidem improbe, supple egit quia ipse foecis petit præmium pugnæ prospere,) Scilicet gestæ vt non legitimum, quia ex lege debebatur consuli ita dignum se, quia vir fortis erat.

DE CN. FVLVIO FLACCO.

QVID facias * Cn. Fuluio Flacco, qui tam expetendum alijs honorem triumphi, decretum sibi à Senatu ob res bene gesta spreuit, ac repudiauit. Nimirum non plura percerpens, quàm acciderunt. Nam vt vrbem intrauit, continuo quæstione publica afflictus, exilio mulctatus est, vt si quid religionis insolentia commisisset, pœna expiaret.

Partem refert Liuius lib. 26.

OLIV. QVid facias Cn. Ful. Flac.) Hic Ful. Flac. triumphum contempsit qui primo subegit varceolos in illyrico, deinde alio tempore alpinos ligures domuit, missus quoq; in auxilium Massiliensium, aduersus Saluios Gallos, qui fines Massiliensium depopulabantur, demum cum ætolis bellauit, qui cum Ambraciam ciuitatem eorum diu machinis expugnare tẽptasset, nec eam capere posset, ad extremam necessitatem oppidani cõpulsi supplices consulem orarunt, vt eos in deditionem accipere vellet, quod ille omnino facere recusauit, nec prius flecti potuit, quàm precibus rhodij cuiusdam Attici a senatu impetratum est, vt eos in deditionem acciperet, quod grauiter tulit senatus, visua est enim contra religionem fecisse, supplices in deditionem venire volentes, repudiare. [Ob res bene gesta.) Quia omnem Aetoliã Rom. subegit imperio. [Nimirum non plura percerpens quam acciderunt.) Quasi mens eius præsaga esset futuri, quia videlicet post triumphum mulctãdus esset exilio, si triumphasset. [Percerpens.) Sine dubio abundat, sensus .n. á superiori pendet nimirũ non plura facies, quàm acciderunt. [Quæstione publica) Quia in iudicium accitus est, q oppidanos in deditionem accipere noluisset, qđ contra religionem esse videbatur. [Mulctatus) Punitus. [Expiaret purgaret. [Insolentia) Qua triumphum contempsisse iudicatus est, huius .n. insolentiæ reus exilio damnatur.

ASCEN. QVID facias &c.) Affert contrarium exemplum, vtpote eius qui triumphum contempsit, sed præsagio quodam imminẽtis contumeliæ dicens. [Quid facias. Cn. Ful. Flac.) Qui spreuit & repudiauit honorem triumphi decretum sibi à senatu. [Ob res bene gesta, tam). i. tantopere expetendum alijs. i. quem alij tãtopere expetissent. [Nimirum). i. haud dubie præcerpens .i. antequam euenirent carpens de infortunio suo non plura quàm acciderunt. s. paulo post. (Sunt qui legant percerpens, quod Oliuer. sentit, sed mihi placet præcerpens legere.) Nam vt .i. statim postquam intrauit vrbem .s. Romam afflictus continuo quæstione. i. inquisitione de vita eius publica mulctatus est exilio. i. pro mulcta tulit exilium, vt si commisisset quid .i. aliquid religionis .i. contra religionem, insolẽtia. i. per insolentiam suam, aut quòd factum illum honorem spreuerat, expiaret. i. purgaret illud pœna. i. mulcta exilij.

DE Q. FVLVIO, ET L. OPIMIO.

SAPIENTIORES igitur * Q. Fuluius, qui Capua capta, & L. Opimius, qui Fregellanis ad deditionem compulsis, triumphandi potestatem à Senatu petierunt. Vterque editis operibus magnificus, sed neuter petite rei compos. Non quidem inuidia Patrum C. cui nunquam aditum in curia esse voluerunt: sed summa diligẽtia obseruandi iuris, quo cautum erat, vt pro aucto imperio, non pro recuperatis, quę P. R. fuissent, Triumphus decerneretur. Tantum enim interest adijcias aliquid, an detractum restituas, quantum distat beneficij initium ab iniuriæ fine.

** De Capua Liu. lib. 26. de Fregellis lib. 60.*

OLIV. SApientiores igitur Q. Ful. & L. Opimius) His triumphus á senatu denegatus est, q quidquid per eos gestum fuerat, ad accessionẽ imperij nõ pertinebat, nihil .n. imperio R. per ipsos additum, sed restitutum fuisse videbatur, quod amissum fuerat triũphale aũt non nisi, qui imperiũ auxissent lege licebat.

ASCEN. SAPIENTIORES igitur &c.) Ex suo iudicio censet eos qui cum repulsa triumphum petierunt, sapientiores eo qui respuit, in qua resentire videtur Cnæum illum Fuluium Flac. si triumphum sibi decretum non repudiasset, exilij pœnam non fuisse daturum. Ordo est. Igitur, quia Cn. Fuluius, qui respuit

triumphum male mulctatus est. [Q. Ful. qui Capua) Vrbe precipua campaniæ Italicę, & Lucius Opimius, qui fragellanis ad dicionem compulsis petierunt a senatu potestatem triumphã di sapientiores, sup. fuerunt quàm Cn. Fuluio eo quòd triumphum peti se de rep. optime meritum significat. [Vtetque sup. fuit magnificus, operibus editis) .i. præclare gestis, & in lucem datis, sed neuter sup. fuit compos rei petitæ hoc est triumphi, non quidem sup. compos non fuit inuidia .i. propter inuidiam patrum conscriptorum, cui .s. inuidiæ nunquam voluerunt esse additum.i.accessum in curiam, sed summa diligentia totis obseruandi, quo .s. iure erat cautum.i.caute sancitum, vt triumphus decerneretur pro imperio .s. Romano aucto non pro recuperatis sup. rebus, aut oppidis, quæ fuissent sup. prius P. R. [Etenim pro quia tantum interest.i. distat, & refert ad sup. addicias aliquid s. ad imperium, aut aliud caput, aut restituas detractum).i.tantum augere, & recuperare imperium, quantum initium beneficij, qđ facit qui id auget distat a fine iniurię, quę facit, qui ablata recipit.

DE P. SCIPIONE, ET M. MARCELLO.

* Liu. li. 26. et 28

QVINETIAM * ius de quo loquor, sic custoditum est, vt P. Scipioni ob recuperatas Hispanias, M. Marcello ob captas Syracusas triumphus non decerneretur, quòd * ad eas res gerendas sine vllo missi erant magistratu. Probentur nunc cuiuslibet gloriæ cupidi: qui ex desertis montibus, Myoparonumque piraticis rostris, laudis inopes, Laureæ ramulos festinabunda manu decerpserunt. Carthaginis imperio rupta Hispania, & Siciliæ caput abscissum Syracusæ, triumphales iungere currus nequiuerunt: & quibus viris? Scipioni, & Marcello: quorum ipsa nomina instar sunt æterni triũphi. Sed clarissimo solidæ, veræque virtutis auctores, humeris suis salute patriæ gestantes, & si coronatos intueri senatus cupiebat iustiori tamen reseruandos laureæ putauit. His illud subnectam. * Moris erat ab imperatore triumphum ducturo COS. inuitari ad cœnam, deinde rogari, vt venire supersedeant, ne quis eo die, quo ille triumphauerit, maioris in eodem conuiuio sit imperij. Verum quamuis quis præclaras res, maximęque vtiles rei pub. ciuili bello gessisset imperator tamen eo nomine appellatus non est, neque vllæ supplicationes decretæ sunt, neque aut ouans, aut curru triumphauit, quia vt necessariæ istæ, ita lugubres semper existimatæ victoriç sunt: vt pote non externo, sed domestico partæ cruore. Iraque * & Nasica Tiberium Gracchum, & Opimius C. Gracchi factiones mœsti trucidarunt.

* Erant tantum Procos. qui nobis beni anteponat. [margin note, partly illegible]

* Plut. in probl.

* Plut. in vita.

OLIV. PROBENTVR nunc) Ironia est, nam damnat duces qui ex minima victoria triumpham petebant. [Cuiuslibet,) & nimiæ, cuiuśque laudis. Ex desertis montibus) Quod modicæ laudis est, nam pugnare ibi nemo resistit, nulla difficultas est. [Myoparonumq;) nauium piraticarum. Myoparo dicitur Scapha, id est naucula, & nauis piratica, vnde & ipsi piratæ Myoparones aliquando dicuntur. [Ramulos) Diminutiuo vtitur, vt laudem eorum paruam admodum ostendat esse festinabunda, qa nondum res gesserát, quibus merito sibi triumphus decernatur. [Abrupta) Adempta. [Eo nomine) Ea de causa. [Ouans) Ouabat qui hostes in fugam vertisset, qui aũt ouabat equo albo per vrbẽ vectus in capitolium ascendebat, & ibi ouem sacrificabat, vnde ouare dictum est, vt Seru. placet. Festus Pomp. dicit, ouare dictũ esse a voce eorũ, qui ouantem subsequebantur. [Itaque Nasica Tib. Gracchum) De cæde gracchorũ satis supra dictum est in cap. de somnijs. Metellus vero simili modo. Opimium necauit.

Ouatio.

ASCEN. QVINETIAM &c.) Ostendit ius seruatum in alijs viris, & ijs quidẽ facile principibus dicẽs. [Quinetiam ius).s.triumphandi de quo loquor, est custoditum.i.obseruatum sic, vt triumphus non decerneretur P. Scipioni ob Hispanias, recuperatas, nec sup. M. Marcello ob .i. propter Syracusas captas .s. ab eo, qđ .s. quia missi erant ad eas res gerendas, sine vllo magistratu.i.sine additione magistratus, non enim missi erant, vt consules, aut vt dictatores, aut prætores, &c. sed vt priuati cum auctoritate tamen pub. [Probentur) .i. commendentur, nunc post quam tales viri pro tantis rebus non obtinuerunt triumphum, & ita est Ironia, cupidi cuiuslibet, gloriæ qui inopes laudis .s. veræ, aut constructor cum ramulos sic, qui decerpserunt manu festinabunda .i. nimis accelerante, ex montibus desertis & ita ignotis, ramulos lauræ inopes laudis .s. veræ, & ex rostris, piraticis Myoparonum.i. paruarum nauium sup. coronam naualem, aut etiam lauream triumphalem, sed in opem laudis Hispania abrupta, id est virtute Scip. auulsa imperio Carthaginis, & Syracusæ caput Siciliæ.i. princeps vrbium in Sicilia abscissum, scilicet ab imperio Carthaginis virtute Marcelli, nequiuerunt iungere currus triumphales, & quibus viris sup. nequiuerunt iungere? Respondet Scipione, & Marcello quorum nomina ipsa, sunt instar, id est æquiparatio æterni triumphi. [Sed clari,) Id est quanquam Senatus cupiebat intueri clarissimos auctores solidæ, & veræ virtutis gestantes humeris sui salutem patriæ coronatos, scilicet triumphali corona, tamen putauit eos sup. reseruandos laureæ iustiori .i. iustius susceptæ. [His illud &c.) Addit exempla de modestia in ciuili bellu dicens. [Ego subnectam his) .s. iam dictis illud, scilicet quod sequitur. [Moris erat consules inuitari ad cœnam ab imperatore ducturo) .i. qui ducturus erat triumphum, deinde rogari, vt supersedeant, id est omittant venire ad cœnam, ne quis eo die quo ille triumphauerit sit in eodem conuiuio maioris imperij, scilicet quam triumphans, quia consul maior est non triũphans quam triumphans non consul. Verum quamuis quis gessisset bello ciuili, res præclaras, & maxime vtiles respub. tamen non est appellatus imperator eo nomine, id est ea de causa, aut ob id meritum, neque vllæ supplicationes, id est quas rogationes, & processiones dicimus, decretæ sunt sup. ei, hoc est ad eius honorem, neque aut ouauit, id est ouans pedibus ingressus est, vt in minori victoria facere solebãt, aut triumphauit curru, quia vt istæ, scilicet ciuilis belli victoriæ existimatæ sunt necessariæ, ita existimatæ sunt semper lugubres, vtpote partæ, id est acquisitæ, non cruore externo, seu domestico. [Itaque) .s. & ita, & id est simul. [Nasica) .s. Scip. & Metellus trucidarunt mœsti, & ita non libenter, Nasica sup. trucidauit Tiberium Grac. & Metellus factiones, id est consocios, & fautores, factionis, Opimij ciuis Romani. Sic legit Oliu. alij legunt sic. Et Opimius Caij Gracchi factiones, &c.

THEO. ET Opimius C. Gracchi factiones) Satis ex Annio foro cõstat, & Appiano C. Gracch. fretum comitum manu fatalæ familiæ suæ capitolium inuasisse, inde proximorum cęde depulsum, quo modo se in Auentinum recepisset, inde quoque obuia Senatus manu ab opimio consule oppressum.

DE Q. CATVLO.

Q. Catulus * Marco Lepido collega suo cum omnibus copijs seditiosis extincto, moderatum præ se ferens gaudium, in vrbem reuertitur. * C. etiam Ant. Catilinæ victor, abstersos gladios in castra retulit.

* Liu. li. 90.

* Dion. lib. 37.

OLIV. QVINTVS Catulus & M. Lep.) Consules creati erant, sed cum M. Lep. acta L. Syllæ rescindere vellet, & ab eo proscriptores in ciuitatem restitui, & eorum bona quę Sylla, & populo & amicis suis donauerat ipsis reddi. Q. Catul. ex consensu bonorum resistebat actionibus illius, cum igitur actionibus obtinere non posset, quod cupiebat, in Aetruriam profectus in gentea ibi copias comparauit, contra quem missi sunt Q. Catulus, & Cn. Pomp. illum haud ita multo post fuderunt, atque fugarunt, ille rursus se in Aetruriam, deinde in Sardiniam contulit, & ibi morbo, & pestilentia perijt, Luc. vt Catulo tacuit Lepidus. [Abstersos gladios.) Quasi ciuilem sanguinem abominaretur.

ASCEN. QVINTVS Catul.) Affert tertium ciuilis victoriæ sine letitia publica exemplum dicens. [Quint. Cat.) Reuertitur in vrbem, præ se ferrens.i. signis quibusdam ostendens, gaudium moderatum M. Lepido triumuiri collega suo.s. qui cum consul creatus fuerat extincto cum omnibus copijs.i. exercitibus seditiosis. [Caius &c.) Affert, & quartum eiusdem rei exemplum dicens. Caius etiam Ant. collega Cic. in consulatu victor Catilinæ, saltem per legatum, nam ipse pedibus æger adesse non poterat, vt Salust. dicit, prœlio (Catilina autem per Salust. notissimus est, cõiurauerat enim in rep. & nobilitatem Romanam cum Lentulo, Cethego, alijsque perditis ciuibus) retulit gladios in castra abstersos, scilicet sanguine ciuili.

DE CINNA.

*Cic Phi lip. 14.

L. Cinna, * & C. Marius hauserant quidem auidi ciuilem sanguinem: sed non prorinus ad rempla deorum: & aras tetenderunt. Iam L. Sylla, qui plurima bella ciuilia confecit, cuius crudelissimi, & insolentissimi successus fuerunt, cum consumata, ac constructa potentia sua * triumphum duceret, vt Græciæ, & Asiæ multas vrbes, ita ciuium Rom. nullum oppidum vexit. Piger, tedetq́. per vulnera reip. vlterius procedere: lauream nec senatus cuiquam dedit, nec quisquam sibi dari desiderauit, ciuitatis parte lachrymante. Cererum ad * Quercum pronæ manus porriguntur, vbi ob ciues seruatos corona danda est, qua postes Augustæ domus sempiterna gloria triumphant.

*De Mithridate triumphauit. Appian.

* Modoamq; iacbere quer. cũ. inquit Ouid.

OLIV.

LVCIVS Cinna, & C. Marius) Hi vrbe eiecti diuersis factionibus hic à Sylla, ille ab Octauio paruo tpis interstitio comparatis, atque coniunctis exercitibus patriæ bellũ intulerunt, nam cũ Marius carcere liberatus, vt in cap. de hominibus plenius videmus se in Africam contulisset, audissetque Romæ contentionem ortam esse inter Cinnam, & Octauiũ, vtpote vir bellicosissimus ex Maurusijs equites in Africam cõparauit, & ex agris robustissimos quosque delegit, impletisq́. sexaginta nauibus ex ea virorũ multitudine, Romam versus nauigauit, seq. Cinnæ paulo ante expulso Rom. coniunxit, q segnioribus factis tã Romanis, atque èt desidia, & segnitie ducum primo hostiam, deinde Ianiculum, postremo vrbem ipsam occoparũt, quã velut terram hostilem diripuerunt, & miserabili cæde repleuerunt, post hãc igitur victoriã Cinna, & Mari de suis inimicis non triũpharunt. [Aras &c.) Vt de victoria parta dijs gratias agerẽt, sacrificantes more triumphantium. [Lucius Sylla, qui plurima bella ciuilia) Sylla multa bella ciuilia confecit, primum aduersus Marium, & Sulp. orta de prouincia pòti seditione. nam cum Mitridati cũ bellum Syllæ, qui tum consul erat, demandatum foret, Q. Sulp. Trib. pl. aduersæ factionis homo legem tulit, inuito senatu, vt Mario Mitridatica ꝓuincia caderet, cui rogationi, cum resistere Sylla summa ope vellet. Sulpitius cum armata manu in eum impetum fecit, stragem ingẽtem circa eum edidit, vbi Pompeij filius adolescẽs nobilissimus cæsus est. Sylla inter cædem difficulter elapsus clam nocte in castra contendit, exercitum oẽm aduersus Sulpitium, & Marium concitauit, & cæsis legatis, qui ad accipiendum exercitũ missi fuerant, ad vrbem properauit, quam hostiliter ingressus cædibus, & incendio repleuit, nam dum hostes spectat suorum nullam rationem habet, sontes, & insontes opprimit, deinde sedato tumultu imperio potitus aduersus Mitridatem profectus est, vbi cum paulo post audisset Marium, & Cinnam coniunctis exercitibus vrbem cepisse, totamq́. hostiliter diripuisse, & ciuium, ac in primis amicorum suorum fœdam edidisse stragem, icto cum rege fœdere, compositisque rebus in prouincia Romam venit. [Et primo apud Capuã.) Cum Mario Iuniore, & cõsule Norbano feliciter pugnauit, supra vij. hostium mil. cecidit, intra Capuam Norbanum inclusit M. quoque Locullus vnus ex ducibus suis apud fidentiã sexdecim cohortes aduersus quinquaginta duxit, & eas fudit, atque fugauit, victorque decem & octo millia trucidauit, hostem castris exuit. Sylla paullo post alterum consulem Scip. spe pacis ostentata, & eius legiones occidit, rorsus cum Mario iuniore, qui exercitum reparauerat, haud procul ab vrbe congressus cum ingenti hostium strage victor euasit, nam ad xx. mil. Cæs. & vij. capta ab eo fuisse dñr Marium præneste fugisse, multa quoque eius præfectos Pompeium, Crassum, Metel. seruilium prœlia feliciter commissa, qui magnas etiam Rom. copias deleuere, vltimum illi prœliom fuit sub ipsis mœnibus vrbis cum Telesino quodam samnite. & Lamponio eius socio, in quo parum abfuit, quin funditus deleretur, sed tandem aspirante fortuna, illos profligauit, nõ sine magna suorum clade, vrbem deinde ingressus sex millibus ex equestri ordine in forum productis, crudeliter cæsis proscriptionem senatorum, & aliorum ciuium, ac in primis diuitum fecit miserabilem. Constricta, conferta, condensa. [Multas vrbes) Solebant triumphantes vrbes victas in triumpho pictas ducere. [Græcia, & Asia) inter ceteras duas etiam Athenas, ad quercum pronæ manus porrigun tur. Qui ciuem seruasset, quærna corona donari consueuerat, vnde etiam legimus corona quærna Cic. fuisse donatum, quòd ciues seruasset, vt supra diximus. [Antepostes) Iulij Cæs. erat antiqua quærcus, ex qua Rom. decerpere solebant, vbi coronam alicui dare voluissent, Laoream. Non solum non dabatur triumphis, verum etiam teste Cic. in Philippicis, oratione vltima, sine lauro nullæ fiebant supplicationes.

Laurꝰ ante fores.

Marianũ bellum.

Sylla dominatus.

ASCEN.

LVCIVS Cinna &c.) Affert, & alia ciuilis victoriæ sine triumpho exẽplo dicens. [Lucius Cinna, & Marius hauserũt quidem auidi) .s. existentes auidi, id est auide sanguinem ciuilem, sed non tetenderũt prorinus .i. statim, vt vrbem essent ingressi, ad tẽpla, & aras deorum, vt triumphantes, & ouantes fecerant, & sicut in supplicationibus fiebat. [Nam Lucius Sylla &c.) Affert ẽt Syllæ in ciuili victoria exemplum dicens, Nam Luc. Sylla, qui cõfecit .i. cõsumauit, & exhausit, plurima bella ciuilia, & sop cuius successus fuerunt crudelissimi, qs speciosa in Marium victoria turpissime abusus est in sanguinẽ ciuilem immaniter sæuiens, & per dictaturæ perpetuæ vsurpationẽ remp. opprimens, cum duceret triumphum potentia sua existente sup. consumata, atque cõstructa. [Vt) .i. quemadmodum vexit .s. in triumpho suo, multas vrbes .s. dictas, Græciæ, & Asiæ, quas deuicerat, ita nullũ oppidum ciuium Rom. significans per hoc, se nõ de ciuibus, licet esset crudelissimus, sed de externis triumphare. Deinde auctor claudens hunc tractatum, nam externorũ triumphorũ non meminit, quasi solios Rom. iis triumphare dicit. [Piget) .i. miseratione afficit, & tædet procedere vlterius, per vulnera reip. hoc callide facit, ne de Cæs. triumphis dicere cogatur, quem neque vituperare audeat, ne vere laudare possit. [Nec senatus dedit coiquam) .s. victori in bello ciuili laoream nec quisquam .s. ciuium desiderauit lauream darí sibi, parte ciuitatis lachrymante .s. pro deuictis alterius factionibus ciuibus. [Ceterum) .i. sed manus .s. sena. porriguntur .i. extenduntur pronæ ad quærcum .i. ad quærnam coronã dandam, vbi .i. quoties corona .s. quærna est ob ciues senatores, quæ .s. corona quærna, seu quærca, postes domus augustæ .i. ipsius Iulij Cęsaris, aut alterius augurio consecratæ triumphat gloria sempiterna, quia parens patriæ obseruatos ciues dictus est, aut quia æternam meruit gloriam, quisquis seruauerit ciuem.

DE CENSORIA NOTA. CAP. IIII.

CASTRENSIS disciplinæ tenacissimũ vinculum, & militaris rationis diligens obseruatio admonet me, vt ad Censuram pacis magistram, custodemq́ue, transgrediar. Nam vt opes P.R. in tãtum amplitudinis imperatorum virtutibus excesserunt, ita probitas, & continentia censorio supercilio examinata est. Opus effectu, par bellicis laudibus, Quid enim prodest foris esse strenuum, si domi male viuitur? Expugnentur licet vrbes, corripiantur gentes, regnis manus inijciantur, nisi foro, & curiæ officium, ac verecundia sua constiterit, partarum rerum cœlo cumulus æquatus, sedem stabilem non habebit. Ad rem igitur pertinet nosse, atque adeo recordari acta censoriæ potestatis.

OLIV.

CASTRENSIS disciplinę) Conuenienter, inquit, admoneor militari disciplinæ censuram subiungere, vt .n. illa belli, sic hæc pacis custos est, atque magistra, quæ imperium Rom. per incorruptam rei militaris disciplinam, ad maximas opes amplitudinemq́. prouectum, sua seueritate, q̃ diutissime conseruauit, Liuius. Censuræ initium fuit rei à paruo origine ortæ, quæ deinde tanto incremento aucta est, vt morum, disciplinæq́. Roma penes tã regimen Senatus, equitumq́ centurij, decoris decorisq́. discrimen sub conditione eius magistratus publicorum ius, priuatorumq́. locorum vectigalia, P.R. sub nutu, atque arbitrio essent, primi aũt censores fuerunt Papirius, Semproniusq;. [Probitas ad fidem) Continentia, ad moderationẽ [Supercilio) Austeritate, & rigiditate cẽsoria, nã supercilium pro seueritate sæpissime ponitur. Virg. conueniens latio pone supercilium, interdũ pro superbia ponitur. [Opus effe. par.) Quia nõ minorem efficaciam habet in ciuibus conseruata cõtinentia, & ꝓbitas, quã in bello disciplina militaris. [Nisi foro) Et curiæ,

n: si iuste sapienterque resp. administrata fuerit imperium quantumlibet magnum, facile corruet. [Foro) Vbi iudicia exercentur. [Curiæ) Vbi sententiæ dicuntur.

ASCEN. CASTRENSIS & dicturus de Censoria nota præfatur dicens) Tenacissimum vinculum disciplinę Castren. i. quę in Castris seruata est, & diligēs obseruatio rationis militaris admonet me, vt transgrediar ad censuram. i. ad descriptionem censuræ, magistram, & custodem pacis. i. quæ censura facit, vt in pace decenter viuatur, & vt pax diutius custodiatur. [Nam vt) .i. quemadmodum. pes. i. diuitiæ, & facultates, ac potentiæ P.R. excesserunt .i. excreuerunt, in tantum amplitudinis quantum .s. habuisse notum est, virtutibus .i. per virtutes imperatorum ita probitas, & continentia examinata. i. excussa, & censa, atque iudicata, supercilio censorio .i. grauitate censorum. [Opus). i. quæ res est opus par. i. æqualę effectu. i. in vtilitate ipsa, & valorem, licet non in labore laudibus bellicis. [Enim pro quia, quid prodest strenuum esse foris). i. belli, aut in bello, si viuit male domi, q.d. nihil. [Quia licet vrbes expugnentur). i. vincantur, & capiantur, & gentes concipiantur .i. simul in seruitutem, aut saltem in subiectionem rapiantur, & manus iniiciantur regnis. i. in seruitutem redigantur, regna tamen sup. [Nisi officium). i. debitum munus, & exercitū, & verecundia tua. i. debita, & propria constiterit foro .s. iudiciali, & curiæ s. senatoriæ cumulos. i. accruui rerum partarum. i. acquisitarum virtute bellica, æquatus cœlo. i. ad cœlum vsque congestus, non habebit, sedem stabilem. i. permanentia, igitur. i. & ideo pertinet ad rem .i. vtilem, hoc est vtile est nosse adeo .i. omnino, quod plus est recordari acta potestatis censoriæ.

DE CAMILLO, ET POSTHVMIO.

CAMILLVS, & Posthumius censores, æra pene. nomine eos, qui ad senectutem cęlibes peruenerāt, in Aerarium deferre iusserunt. * Iterum puniri dignos, si quo modo de tam iusta constitutione quæri sunt ausi. Cum in hunc modum increparentur: Natura vobis quē admodum nascendi, ita gignendi legē scribit, parentesq. vos alendo nepotum nutriendorum debito (si quis est pudor) alligauerunt, accedit etiam ijs, quòd in Fortuna longam præstandi huiusce muneris vacationem estis assecuti, cum interim consumpti sunt anni vestri, & mariti, & patris nomine vacui. Ite igitur & nodosam exoluite stipem, vtilem posteritati numerosæ.

* *Cælibes esse prohibito Cic. lib. 3 de leg.*

OLIV. COELIBES) Sine vxoribus, nā cœlebs dicit, qui sine vxore viuit, quasi cœlestem vitam ducens. [Aerarium). i. certam pecuniæ quantitatem, fecerunt enim ærarios ærarij autem obnoxij dicebantur ærario. Accedit his, additur, quod a fortuna estis consecuti longam vacationem, hoc est longum tēpus spatium [Præstandi huiusce muneris). s. gignendi filios. [Nodosam stipem) Per hoc illos auaros ostendit, & ob eam causam cœlibes vixisse, quod timerent, ne vxorem, & liberos alere possent, nam auari dicuntur fortunas multis nodis plenas congerere.

ASCEN. CAMILLVS) Affert exempla censoriæ notæ dicens. Camillus, & Posthumius censores iusserunt eos, qui peruenerant cęlibes. i. sine vxore, & liberis, ad senectutem, deferre in ærarium. i. repositorium pecuniæ publicæ, æra. s. signata. i. pecuniam, nomine. i. ratione, & titulo pœnæ. i. multæ dignos puniri iterum .i. secunda pœna, si ausi sint quæri. i. conqueri, quomodo. i. aliquo modo de tam iusta constitutione, cum increparentur. s. à censoribus in hunc modum. [Natura scribit) .i. præscribit vobis ò cœlibes, legem quemadmodum nascendi, ita gignendi, quia nihil est naturalius, quam vnumquodque generare sui simile alioqui species rerum cum indiuiduis perirent, & parentes .s. vestri alligauerūt .i. deuinxerunt, & obligauerunt vos alendo, vos debito nepotum .i. suorum, hoc est filiorum vestrorum nutriendorum, si quis pudor est supp. vobis quia turpe est nolle reddere, quod ea lege, vt reddas acceperis. [Accedit) .i. additur etiā ijs. s. rationibus, quod vos estis assecuti in fortuna .i. rebus vestris, vel à fortuna lōgam vacationem i. cessationem muneris huiusce præstandi .i. liberorum alendi, cum interim anni vestri sunt consumpti vacuis. i. carentes nomine, & mariti, quia vxorem non habetis, & patris, quia liberis caretis, igitur quia alioqui inutiles estis, ite & exoluite stipem nodosam. i. multis nodis in loculis, aut sacculo, abstrusam pecuniam, vtilem. i. quæ vtilis sit posteritati. i. posteris, licet ex alijs genitis, numerosæ. i. multi numeri.

DE M. VALERIO MAX. ET C. IVNIO.

HORVM seueritatem M. Valerius Max. & C. Iunius Brutus Bubulcus censores in consimili genere animaduersionis imitati, L. Antonium senatu mouerunt, quòd quam virginem in matrimonium duxerat, repudiassent, nullo amicorum in consilium adhibito. At hoc crimen nescio, an superiore maius; illo nanque coniugalia sacra spreta tantum, hoc etiam iniuriose tractata sunt? Optimo ergo iudicio censores indignum cum aditu curiæ existimauerunt.

HORVM &c.) Marcus Val. Max. & C. Iunius Brut. Bubulcus. s. cognomēto censores. i. cum essent censores imitati seueritatem, horum. s. iam dictorum in consimili gñe animaduersionis, amouerunt senatu Lucium Ant. quod repudiasset sup. eā, quam duxerat in matrimonium virginē, nullo amicorum adhibito in consilium. [At) .i. sed nescio (inqt auctor) an hoc crimen sup. sit maius superiore. Nanque pro q̄a, coniugalia sacra. i. sacramēto matrimonialia, sunt tm̄. i. duntaxat spreta, quia non suscepta, illo .s. superiore crimine in cęlibatu permanentiū, & sunt tractata ē iniuriose, hoc. s. posteriore crimine vxorem temere repudiantis. Igitur quia tam iniuriæ fuis in vxorem sacra matrimonialia, censores existimauerunt optimo iudicio eū indignum aditu curiæ. i. qui amplius curiam adiret, aut potius iniret. ASCEN.

DE PORCIO CATONE.

SICVT Porcius * Cato L. Flaminium, è numero senatorum sustulit, quia in prouincia quendam damnatum securi percusserat, tempore supplicij ad arbitrium, & spectaculum mulierculæ, cuius amore tenebatur, electo. & poterat inhiberi respectu consulatus, quem is gesserat, atque auctoritate fratris eius Titi Flaminij. Sed & censor, & Cato, duplex seueritatis exemplum, eo magis illum notādum statuit, quòd amplissimi honoris, maiestatem, tam tetro facinore inquinauerat: nec indignum pensi duxerat, ijsdem imaginibus adscribi, meretricis oculos humano sanguine delectatos, & Regis Philippi supplices manus.

* *Liui. li. 39. paulo aliter Cic. & Plut. in Catone.*

SICVT Portius Cat.) Liu. decade bel. Maced. cum hanc historiam dupliciter tradat, à Val eius dissentire vr̄, nam & Catonis & Valerij Antiatis sniam adducens ait censores M. Por. & L. Val. metu mixta expectatione senatum legerunt vij. mouerūt, & ex quibus vnum gñe, & nobilitate, & honoribus L. Q. Flaminium consularem patrū memoria institutum ferunt, vt censores motis à senatu scriberent notas, Catonis, & aliæ quidem acerbæ orationes extāt, in eos quos, aut senatorio loco mouerit, aut quibus equos ademit, longe grauissima in L. Q. Fl. oratio est, inter cetera obiecit ei Philippum pœnum carum, ac nobile scortum Roma in Galliam prouinciam, spe ingentium donorum perductum, eum per lasciuiam, cum cauillaretur, exprobrare cōsuli persæpe solitum, quod sub ipsum spectaculū gladiatorum abductus à Roma, esset, vt obsequiū amatoc ei vendicaret, forte epulātibus his, cum iam vino incaluissent, nunciatum in conuiuio est nobilem Boium cum liberis transfugam venisse, conuenire consulem vellet, vt ab eo fidem præsenti acciperet, introductum in tabernaculū per interpretem alloqui consulem excepisse, inter eius sermonem Q. Scorto. vis tu, inquit, qm̄ gladiatorum spectaculū reliquisti, iam hunc Gallum morientem aspicere, & cum is vix dum serio annuisset, ad nutū Scorti cōsulem stricto gladio, qui supra caput pendebat, loquenti Gallo caput primum percussisse, deinde fugienti, fidemq. P.R. & eorū, qui aderant implorantis, latus transfodisse, Val Antias, vt qui nec Catonis orationem legisse, & fabulæ tm̄ sine auctore editæ credidisset, aliud argumentū simile, tm̄ libidine, & crudelitate peragit. Placentiæ famosam mulierem, cuius amore deperiret, in conuiuium accersitam scrib. ibi iactantem sese scorto inter cetera retulisse, q̄ acriter quæstiones exercuisset, & q̄ multos capitis dānatos in vinculis hēret, quos securi percussurus esset, tum illam infra cum accubantem

OLIV.

Q. Flam. Senatu motus.

bantem negasse vnquam vidisse quenquam securi feriendum, & petiuisse id videre, hic indulgentem amatorem, reum ex dānatis extrahi iussum securi percussisse. Facinus atrox siue eo modo, quo cēsor obiecit, siue, vt Val. tradidit, cōmissum est inter pocula, atque epulas, vbi libare dijs dapes, vbi bene pcari mos esset, ad spectaculū Scorti procacis, in sinu consulis recubantis mactatā humanā victimam esse, & cruore mensa respersam, in extrema oratione Cat. conditio fertur, vt si id factū negaret, cetera, quæ adiecisset sponsione defenderet sese, si fateretur, ignominia ne sua quenquam doliturū censeret, cum ipse vino, & venere amēs sanguine hois in conuiuio lusisse. (Amplissimi honoris maiestatē) Quia vt diceret Cato, tam flagitiosa, tam perdita libido sibi probari non poterat, quæ cum probro priuato coniunxerant imperij decus. (Auctoritate fratris T. Flaminij) Qui totā Græciam subegerat, & iussu S. P. Q. R. liberam fecerat, & Philippo regi Macedonum magnā imperij partem ademerat, quam in Græcia occupauerat. (Cēsor, & Cato) In his duobus nominibus ratio quædam seueritatis continetur. (Notandum) Ignominia afficiendū. (Nec indignū pensi duxerat,) Duo, inquit, tam contraria exempla fratrū imaginibus inscribi considerationem appetebat mulierculæ indignū, vt sit non dignum pensi, sed pensi duxerat. i. considerauerat, vt diceret pensi, id considerare, & erit absolutus sensus. Vnde Cic. in Catone maiore, vbi Catonem de se loquentem introducit inuitum loqui fecit, vt fortissimi viri T. Flaminij fratrem Flaminium è senatu eiecerim septem annis postq̄ consul factus fuisset, sed notandā deputaui libidinem, ille n. cum esset cōsul in Gallia exhortatus in conuiuio à Scorto est, vt securi feriret aliquem eorum, qui in vinculis essent damnati rei capitalis, hic T. fratre suo censore, qui proximus ante me fuerat elapsus est, mihi vero & Flacco, eo vtique probari potuit tam flagitiosa, tam perdita libido, qua cum probo priuato coniungeret imperij decus. (Et regia Philippi,) Quem vicerat T. Flaminius eius frater.

ASCEN. SICVT Porcius Cato) Sup. extitimauit indignum adito curiæ. (L. Flam. quem sustulit) i. substraxit è numero senatorū, quia percusserat securi. s. decollauit in prouincia. s. Gallicana quēdam damnatum. i. adiudicatum vltimo supplicio tpe supplicij electo. i. eo quod elegerat tempus supplicij. s. ab eo sumendi. (Ad arbitrium, & spectaculum) i. in spectando oblectamentum, mulierculæ, cuius amore tenebatur. (Et sup. Cato poterat inhiberi) i. arcerī ab illa censura respectu. s. ea consideratione consulatus, quē is s. Lucius gesserat, atque auctoritate fratris eius, videlicet T. Flaminij viri grauissimi. (Sed & censor, & Cato) i. sed quia, censor erat, & idem Cato, qui licet censor non fuisset, seuerus tñ appositorie duplex exemplum seueritatis alterum videlicet, quia cēsor, alterum quia Cato ille censorius statuit. i. constituit eum notandum. s. nota ignominiæ, eo magis, quod inquinauerit tam tetro. i. fœdo cum abominatione facinore maiestatem amplissimi honoris, videlicet consularis, & imperialis. nec. i. qui non duxerat. i. nō indicauerat, & censuerat, pensi. i. iudicij, & æstimationis. i. non putauit pensandum & iudicādum esse, indignum sup. oculos, & c. vt sit locutio duco, pensi, qualis illa boni, æquiq. consulo, pensum enim accepimus pro iudicio de pretio rerum, quod penden do dignoscitur, vnde hoiem insipientem, & improuidum, ac nullius iudicij dicimus, nihil pensi hr̄e. Posset etiam construi cum indignum, vt sit locutio qualis illa Virgiliana magnorum haud vnquam indignus auorum, & ordo, nec duxerat indignum, immo dignum pensi. i. vt expendatur, & iudicetur ab ijs qui noueri nt, oculos meretricis. i. illius muliercolæ, quam deperibat, ascribi iisdem imaginibus. i. cæris, aut stemmatis maiorum (nam stemmatum imaginibus ascribebantur nomina, & insignia facta virorū,) quo circa ad imaginem L. Flam. volt auctor ascribendos esse oculos meretriculæ, ad quos oblectandos Gallum percuti iusserat, sicut id imaginem T. Flaminij fratris eius, & manus Philippi regia supplices) ordo itaque est oculos meretriculæ delectatos sanguine humano, vtpote Galli capti, & manus supplices Philippi regia. s. Macedoniæ sese Tito Flaminio fratri luci dedoris.

DE FABRITIO * LVCINO,

* Luscino. vt lib. 2. c. 8. Liu. lib. 14. Gel. lib. 4. cap. 8. & lib. 17. c. 21.

QVID de Fab. Lucini censura loquar? narrauit enim omnis ætas, & deinceps narrabit, ab eo Cor. Rufinum duobus consulatibus, & dictatura speciosissime functum, quòd decem pondo vasa argentea cōparasset, perinde ac malo exempla luxuriosum, in ordine senatorio retentum non esse. Ipsæ medius fidius mihi literæ sæculi nostri obstupescere videntur, cum ad tantam seueritatem referendam ministerium accōmodare coguntur, ac vereri, ne non nostræ vrbis acta commemorare existimentur. Vix enim credibile est intra idem pomerium decem pondo argenti, & inuidiosum fuisse censum, & inopiam haberi contemptissimam.

OLIV. QVID de Fab. Lucini censura) Gel. lib. iiij. cap. viij. Fabricius inquit, Lucinius magna gloria, vir magnusq. rebus gestis fuit. P. Cornelius Ruf. manu quidem strenuus & bellator bonus, militariq. disciplinæ peritus fuit, sed furax homo, & auaritia acri erat, hunc Fabr. non probabat, neque amico vtebatur ofusq. cum morum causa fuerat, sed cum tpibus difficillimis consules creandi forent & his Rof. peteret consulatū, competitoresq. eius essent imbelles, quidam & futiles summa ope anoixus est Fabr. vt Ruf. consulatus deferretur eam rem plerisque admirantibus, quod hoiem auarum cui esset inimicissimus creari consulem peteret, quem hostiliter oderat. Fabr. inquit, est quod miremini, si malui compilari, quam venire hunc Ruffinum postea bis cōsulatu, & dictatura functum censor Fabr. senatu mouit ob luxuriæ notā quod x. pondo lib. argenti factitaret. (Idem Pomp.) Eadem mœnia. pomerium, inquit Liuius verbū solum intuentes, post mœnium interpretantur esse, est aūt pomerium magis circa murum locus, quem incondendis vrbibus quondam Hetrusci, qua murum duduri erant, certis circa terminis inaugurato consecrabant, vt neque interiore parte ædificia mœnibus continuarētur, quæ nunc vulgo ēt coniunguntur, & extrinsecus puri aliquid ab humano cultu, pateret soli hoc spatiū, quod neque habitari, neque arari fas erat. Non magis, q̄ post murum esset, q̄ sup murus post id pomerium Romani appellatunt. (Inuidiosum censum) Apud antiquos de parsimonia Romanorum priscorū vide Aul. Gel. lib. ij. cap. xxiiij. (Inopia) Ætate Valerij.

ASCEN. QVID loquar de censura Fabricij Lucinij) q. d. non satis explicate possim. Enim pro quia, omnis ætas. s. præterita narrauit & omnis ætas. s. futura narrabit deinceps. (Corn. Ruf. functum speciosissime duobus consulatibus, & dictatura,) Non esse retentum ab eo in ordine senatorio. (Immo exclusum perinde) Ac. i. veluti luxuriosum. i. incontinentem in suppellectile domestica, malo. i. pernicioso exemplo, eo quòd comparasset vasa argentea x. pondo. i. librarum. Quod quia factum valde seuerum est, & ab ea seueritate mulium temissum erat tempore auctoris, addit eum iuramento illius æni. Mediusfidius. i. ita me filius Iouis. s. Hercules, iudicet, aut ita Iouis me iuuet fides, ipsæ literæ sæculi nostri, quo ego in hoc sæculo natus, hæc scribo videntur mihi obstupescere, cum coguntur accommodare ministerium ad tantam seueritatem referendam, ac videntur vereri, ne existimentur non cōmemorare acta nostræ vrbis, quia longe aliter nunc viuitur, sed sup. alterius. (Vix enim credibile est) Et. i. simul censum. i. possessionem x. pondo. i. librarum argenti, fuisse inuidiosum, ita vt possidentem senatu amoueret, & inopiam haberi. s. tempore auctoris contemptissimam. i. despicatissimam, intra idem pomerium. i. eadem mœnia vnius vrbis. (Contemptam autem fuisse inopiam) Satyrici late docent vnde Flac. in epistolis. Hos solos animo sapere, & bene viuere quorum conspicitur nitidis fundata pecunia villis. Et Iuuen. Quantum quisque sua num morum spectat in area. Tantum habet & fidei. Idem nihil habet infelix paupertas purius in se. Quam, quòd ridiculos homines facit. Et Naso. Dat census honores, census amicitias, pauper vbiq. iacet, & mille talia alibi.

DE M. ANTONIO, ET L. FLACCO.

* Liui lib. 37. & 60.

MARCVS autem * Antonius, & L. Flaccus censores Duronium senatu mouerunt, quòd legem de coërcendis cōuiuiorum sumptibus latam trib. pl. abrogauerat, mirifica notæ causa. Quàm enim impudenter Duronius rostra conscendit, illa dicturus: Freni sunt in iecti nobis Quirites nullo modo perpetiendi: alligati, & constricti estis amaro vinculo seruitutis: lex enim lata est, quæ vos esse frugi iubet, abrogemus igitur istud horridæ vetustatis rubigine oblitum imperium. Etenim quid opus est libertate, si volentibus luxu perire non licet?

OLIV. TRIBVNVS Pl.) Iunia lege non poterat quis tribunus esse, nisi plebeius, sed postea alia lege lata, & patricii creari coeperũt, vt hoc loco Duronius senatu amotus est, quia trib. pleb. legem de cohortendis sumptibus conuiuiorum abrogauerat. [Abrogauerat) Penitus sustulerat, & subuerterat abrogatur lex, quæ penitus tollitur. Derogatur legi, cum aduersus eam contraria lex lata fuerit. Nã posterior derogat priori. [Freni sunt) Translatio sumpta ab equis, qui frenis cohibentur. [Perpetiendi) Participium passiue positum. [Rubigine vetustatis) Legem abrogemus quæ vetustati seueræ conuenit. [Obsitum circundatum) Rubigine. veluti rigore.

ASCEN. MARCVS aũt Antonius, & L. Flac. censores mouerunt, q ipse trib. pl.).i. cũ esset trib. pl. [Abrogauerat).i. antiquauerat, & reuocauerat legẽ de cohercendis sumptibus conuiuioꝝ. [Causa notæ).i. infamiæ, propter quam amouebatur senatu, est sup. intri fica. [Enim pro q a) Quam.i. quantum putas impudenter. [Duronius conscendit rostra).i. editum illum locum, vnde edicta pub. fiebant, & ad populum verba dictutur.i. eo instituto, vt dicat illa, quæ sequũtur. [O quirites freni sunt iniecti nobis nullo modo perpetiendi).i. tolerandi. Nam vos estis alligati, & astricti amaro vinculo seruitutis. [Enim pro q a) Lex est lata, quę iubet vos esse frugi.i. parcos, & ad frugẽ conseruandã intentos. Igitur quia lex illa tolerabilis nõ est, abrogemus.i. aboleamus, istud.s. dutũ imperiũ, obsitum.i. obductũ, rubigine.i. vitio illo, quale ferrum cõtrahit, vetustatis horridæ.i. asperæ, & incultæ. Et.n. quid opus est libertate, si non licet perire luxu volentibus, perire.i. perditis esse luxu).i. si nõ licet vt libet viuere, & sua consumere, q.d. nihil. Et sunt verba Duronij à censoribus postmodum taxata. Quod addo, ne quis ineptulus dicat Val. hæc dixisse, recitat.n. non dicit.

DE CL. NERONE, ET L. SALINATORE.

* Liuius lib. 25.

AGE par * proferamus æquali iugo virtutis, honorumq. societate iunctum, instinctu autem æmulationis animo dissidens. Cl. Nero, Liuiusq. Salinator secundi Punici belli temporibus firmissima reipub. latera, quàm districtam simul egerunt censuram? Nam, cum equitum centurias recognoscerent, & ipsi propter robur ætatis etiamnum eorũ è numero essent, vt est ad Poliam ventum tribum, præco lecto nomine Salinatoris, citandum nec ne sibi esset, hæsitauit: quod vt intellexit Nero, & citari collegam, & arma, & equum vendere iussit, quia populi iudicio damnatus esset. * Salinator quoque eadem animaduersione Neronem persecutus est adiecta causa, quòd non sincera fide secum in gratiam rediisset. Quibus viris siquis cœlestium significasset futurum, vt eorum sanguis illustrium imaginum serie deductus, in ortum salutaris principis * nostri conflueret, depositis inimicitijs, arctissimo se amicitiæ fœdere iunxissent, seruatam ab ipsis patriam, communi stirpe seruandam relicturi. Salinator vero quatuor, atque triginta tribus inter ærarios referre non dubitauit, quòd cum se damnassent, postea Cos. & censorem fecissent: prætexuitq. causam, quia necesse esset eas alterutro facto, crimine temeritatis, vel periurij teneri. Vnam tantummodo tribum Metiam vacuam nota reliquit, quæ eum suffragijs suis, vt non damnatione, ita nec honore quidem dignum iudicauerat. Quàm putemus constantis, & præualidi illum ingenij fuisse, qui neque tristi iudiciorum exitu compelli, neque honorum magnitudine adduci potuit, quo se blandiorem in administratione reip. gereret?

* Nero ex tribu Narniensi. vide Liu.

* Suet. in Tiberio.

OLIV. AGE par proferamus) Tangit duorum censorum seueritatem, qui æmulatione quadam, & odio inuicem laborante censuram inter se rigide nimis exercuerunt. Nam alter alterum damnauit. [Par) Substantiue positum, & semper de duobus dicitur, vt par amicorum, par boum. [Virtutis) Quia vterque res magnas atque præclaras pro repub. gessit. [Honorum) Quia ambo consules, & censores simul fuerant. [Firmissima latera) Quia alter causa fuerat, vt Asdrubal, qui venerat in supplementum Hannibali cum omni exercitu, vt Italia deleretur alter vt Hannibal ex Italia discedere cogeretur, & est translatio a corpore sumpta, vt enim lateribus corpora stabiliuntur, ita his duobus resp. confirmata videtur. [Districtam) Seueram. [Nam cum equi) Ostendit quomodo seueritatem exercuerint. nam Liu. Salinator legem de vendendo sale artissimum tulerat populo valde molestam, ex qua paulo post damnatus est à populo, post hanc damnationem eiusdem populi suffragijs, consul primo deinde censor creatus est, cum igitur idibus quintilibus equites de more transueherentur, Claudiusque, ac Salinator ob robusti corporis vires. adhuc in numero equitum essent, postquam ad tribum Polliam ventum est, in qua nomen Salinatoris erat, illius nomine à scriba lecto præco dubitat, an tanti viri nomen damnatum efferret, quod cum collega eius Nero animaduertisset, iussit præconem excitasse, & audacter nomen Salinatoris excire, & illum equum vendere coëgit, quia damnatus esset à populo. [Recognoscerent) Recenseret. [Robur,) Quamuis grandioris esset ætati. [Præco:) Tabellio nomina equitum legebat præco vero nominabat. ergo noluit præco damnatum aliquando Salinatorem dicere. [Damnatus) Post primum consulatum, quo legem tulit, ne quis salem vendere posset, cum antea ius omnibus esset vendendi salis, vnde etiam salinatoris agnomen accepit. [Animaduersionem) Pœna. [Adiecta causa) Quod non sincera fide, hoc autem argumento poterat omnibus esse, quod non sincera fide in gratiam redijsset, quia non satis habuerat Salinatorem a populo damnatum esse, nisi & ipse illum censoria nota afficeret. [Quibus viris) Hoc in gratiam Tiberij dicit Val. qui ab vtraque gente ducit originem paternum genus à Claudio Nerone. Maternum ab Appio Cl. Pulchro qui ab Appio Cæco descenderat deducebatur. Quomodo ergo dicit, eorum sanguis serie, &c. quia insertus hic Tiberio Liuiorum familiæ materno auo in ea adoptato, ergo à familia Liuiorum ducebat originem, quod maternus auus in familiam Liuiorum adoptatus esset, quæ quamuis plebeia fuerit, tamen octo consulatibus functa est, duabus censuris dictatura, & magisterio equitũ floruit. [Principis).s. Tiberij. [Seruatam ab ipsis patriam,) Deuicto Asdrubale, Annib. fratre. [Communi stirpe) Tiberio, & Nerone. [Inter ærarios referre) Obnoxios, & obligatos ærario faceret. [Prætexuitque causam) Causam Salinator præscripsit, curtribus damnasset, & hanc adducebat, quod vel illum iniuste damnassent, vel post damnationem indignum administratione reip. cõsulem primum, deinde censorem creassent, & vtebatur dilemate. Nam ita arguebat, aut me iuste damnastis pro lege, quam tuli de sale vendendo, aut iniuste, si iniuste, sine dubio censoria nota digni estis, quia nihil à vobis iniuste damnandum est, cum integri esse debeatis, si vero iuste nunquam consulatum mihi tanquam indigno, & censuram demandare debuistis, nam quem P.R. semel damnauerit, eum proculdubio indignum administratione reip. iudicauit, tanquam periurij censoria animaduersione digni fuistis. [Prætexuit) Præscripsit, & est translatio sumpta à textore. nã antequam pannum texant, versicolores quasdam lineas faciunt, quat vulgo dicunt caput panni. sicut in panno est prætextum sic, & in pagina. [Temeritatis) Quod iniuste damnassent. [Periurij) Quia tribus iurabant se honores, & magistratus his demandaturas, qui digni viderentur administratione reip. sed semel damnatus ab omnibus tribubus præter vnam indignus esse videbatur, qui rem pub. administraret officio publico, ergo tribus periurium commisisse videbantur, cum damnato Salinatori consulatum, & censuram demandarunt. [Vna tantum modo tribum) Cic. in oratione contra Rullum, & contra Verrem, & in Philippicis dicit, has tribus fuisse xxxv. [Ita nec honore quidem) Si postquam semel damnatus esset. [Quàm putemus) Lauda constantiam Salinatoris. [Consulentis) Prouidentis, deliberantis. [Exitu) Damnatione. [Honore) Quod iterum creatus Cos. esset, & censor.

Prætexuere causam.

ASCEN. AGE) Adhortandi vox proferamus par.i. numerum primum parem iunctum.i. colligatum æquali iugo virtutis, & societate honorum, autem pro sed, dissidens.i. discordans, hoc est. quod par hominum dissedit, & discors fuit animo, instinctu.i. propter instinctum æmulationis.i. zelationis & inuidiæ. [Claudius Nero, & Liu. Sal. firmissima latera).i. firmissimi sustentatores & protectores reip. temporibus ij. bel. pun. [Egerunt simul censuram districtam).i. seueram. [Nam cum recognoscerent).i. recenserent, & vt dicunt visitarent, centurias equitum & ipsi essent etiãnum.i. nunc pro tũc adhuc è numero.i. de numero eorum.s. equitum, pp robur ætatis.i. quia in prouecta ætate, qua censores creabantur adhuc robusti erat, vt.i. postquam ventum est ad Polliam tribum.s. citandam ad officium militare, in qua tribu erat Salinator,

tor, & præco.i.tabellio & pronunciator nominum,ac pro clamator,lecto nomine Salinatoris .i. poſt quam ſcriba legeret in ſerie equitum citandorum nomen hæſitauit.i.dubitauit,an ſup.Salinator eſſet citandus ſibi.i.à ſe,nec ne.i.an non,alij legunt citandum ſup.nomen eius.i.pronunciandũ inter damnatos à P.R.[Quod) .i.quam hæſitationem,vt.i.poſtquam Nero intellexit, iuſſit collegam.i.conceſorem ſuum Salinatorem citari.i.pronunciari inter damnatos, & iuſſit ſupp. eum vendere arma,& equum, quia damnatus eſt.ſ.prius iudicio populi,ob ſalis vendendi legem. Salinator quoque perſecutus eſt Neronem.ſ.Claudium collegam ſuum , eadem animaduerſione cauſa adiecta , quod non rediſſet ſecum in gratiam,fide ſincera, cum tamen collegæ omnem æmulationem deponere deberent . [Quibus viris ſiquis cœleſtium.i. deorum ſignificaſſet futurum, vt ſanguis eorum deductus ſerie illuſtrum imaginum) .i. clarorum natalium confluerent in ortum . [Principia noſtri).ſ. Tiberij . ſalutaris.ſ.reip.quod per adulationem dicit,ipſi iunxiſſent ſe arctiſſimo fœdere amicitiæ. inimicitijs.i.ſimultatibus & æmulationibus depoſitis,relicturi patriam ſeruatam ab ipſis.ſ.contra Pœnos , ſeruandam communi ſtirpe , quia affinitates inter ſe contraxiſſent . [Salinator vero non dubitauit)Referre inter ærarios).i.fiſco addictos, aut obligatos ærario,quatuor atque triginta tribus.ſ.R.attribuendo,videlicet tributo dictas , quæ cum damnaſſent ſe videlicet Salinatorẽ ob legem de ſale,feciſſent poſtea conſulem,& cenſorem,& prætexuit cauſam.ſ.errati earum,quia neceſſe erat eas teneri alterutro facto.ſ. damnationis, aut electionis, crimine temeritatis, ſi immeritum condemnaſſent, aut periurij , ſi indigno honores illos contuliſſent , quo quidem periurio quamplurimi in electione magiſtratuum polluũtur,iurati enim optimum, hoc eſt maxime dignum ſe electuros plurimum dantem eligunt reliquit .ſ. Salinator tantum vnam tribum,videlicet Metiam vacuam nota.ſ.infamię, quę .ſ. tribus Metia,vt .i. quemadmodum non iudicauerat in ſuffragijs ſuis,eum.ſ.Salinatorem dignum damnatione,nec quidem.i. non etiam , cum magis videretur dignum, iudicauerat honore . [Quam.i.quantum conſtantis,& prævalidi ingenij putemus illum).ſ. Salinatorem fuiſſe,qui neque potuit compelli triſti exitu iudiciorum , neque potuit adduci magnitudine honorum , quo .i. vt gereret ſe blandiorem in adminiſtratione reipub. q. d. nimirum maxime ,

DE M. VALERIO, ET P. SEMPRONIO.

EQVESTRIS quoque ordinis bona, magnaq́. pars quadringenti iuuenes cenſoriam notam patiente animo ſuſtinuerunt, quos M.Val.& L.Sempr.quia in Sicilia ad munitionum opus explicandum ire iuſſi,facere id neglexerant , equis publicis ſpoliatos , in numerum ærariorum retulerunt .

OLIV. PATIENTI animo)Quod non indignati ſint,ſe fuiſſe damnatos . [In Sicilia) Bello ſeruili , de quo ſupradictum eſt . Nam cum ſeruos in montes Romani compuliſſent , & iter euadendi claudere vellent, munitiones erant explicandæ per montes,quod cum milites iuſſi facere neglexiſſent , & cenſoria nota puniti ſunt,alij dicunt hoc factum fuiſſe in Liparitana obſidione ſub Aurelio Cotta. [In ærariorum numerum) Vt capite-cenſi eſſent,velut æra tributi nomine perſoluerent .

ASCEN. EQVESTRIS, &c.) Ordo eſt. Bonaq́. pro.i.magna pars ordinis equeſtris.ſ.quadringenti iuuenes,ſuſtinuerunt animo patienti notam cenſoriam,quo M.Val.& L.Semp.retulerunt in numerum ærariorum .i. qui pœnam pecuniariam in ærarium conferrent,aut vt capitecenſi eſſent ſpoliatos equis publicis.i.à rep. datis, quia iuſſi in Sicilia ire ad explicandum.i.extendendum opus munitionum, neglexerant facere, id .i. en ire pulchre extenuat culpam,quia non eſt veroſimile neglexiſſe,ire ſed noluiſſe.

DE M. ATTILIO REGVLO. ET * L. FVRIO.

* P. Vbique ſ Liu. lib. 24. * Philus in Liuio. * L. apud Li- TVRPES etiam metus pœnam cenſores ſumma cũ ſeueritate exegerunt . M.enim Attilius Regulus, & L.Furius * Philippus * M.Metellum quæſtorem, cõpluresq́. equites Romanos, qui poſt infeliciter commiſſam Cannenſem pugnam cum eo abituros ſe Italia iurauerant,direptis equis publicis,inter ærarios referendos curauerunt : eosq́. graui nota affecerunt , qui cum in poteſtatem Hannibalis veniſſent , legati ab eo miſſi ad ſenatum de permutandis captiuis , neque impetraſſent, quod petebant, in vrbe manſerunt . quia Romano ſanguini fidem præſtare conueniens erat,& M.Attilius Regulus cẽſor perfidiam notabat,cuius pater per ſummos cruciatus expirare,quàm fallere Carthaginienſes ſatius eſſe duxerat. Iam hæc cenſura ex foro in caſtra tranſcendit , quæ neq; timeri, neq; decipi voluit hoſtem . Sequuntur duo eiuſdem generis exempla,eaque adiecisse ſatis erit . Geta, cũ à L. Metello , & Cn. Domitio cenſoribus ſenatu motus eſſet, poſtea cenſor factus eſt .

vim̃ val. ipſo Q. lib.5.c.6. Cic.lib. 3. de offic.

OLIV. TVRPIS etiam metus cenſores) Non ſolum mores,& facta, ſed animorum quoque affectus damnabant cenſores Romani , vt exemplo timiditatem eorum damnauit rigida cenſura, qui poſt Cannenſem cladem viribus patriæ diffidentes,& eam paulo poſt ruituram,vel certe in hoſtium poteſtatem venturam metuentes,Italiæ deſerendæ cõſilia inierant, hoc fuit ſecundo punico bello. nam L. Cæc. Metel. quæſtor cum pluribus auctor fuerit coniurandi ex Italia diſcedere poſt pugnam apud Cannas infeliciter commiſſam,ſed id Scipionem prohibuiſſe conſtat,cui ſumma rerum per illius exercitus reliquias maximo conſenſu delata fuerat,& dum de rep. conſultaret,nunciatum fruſtra illum conſultare,quòd perdita ſpes omnis eſſet,quodque deſperata , & comploratà iam demum reſp. foret, propterea, quæ plerique nobiliſſimi iuuenes,quorum princeps eſſet L.Cęcilius Metel. naues, & mare ſpectarent , vt deſerta patria ad nouas ſedes acquirendas irent, quo nuncio attonitus ſtupore,& miraculo rei Scipio , omni conſultatione dimiſſa , ad hos talia conſilia agitantes citatiſſimo equo peruenit, & ſtricto ſuper conſultantium capita gladio iurauit,ſe interfecturum,quicunque diſcedere tentaſſet,hos deinde reſtituta rep.cum in ciuitatem rediſſent, a cenſoribus cõdemnatos fuiſſe dicit Val.[Inter ærarios referendos)Qui æra tributi noĩe pendebant, & nihil aliud habebant in ciuitate . [Eosq́. graui nota affecerunt) Hannibalis plerosq́. ex Rom.in caſtris captiuos habebat,& Rom.multos ex Car.cũ igitur Han.eum captiuis R.conueniſſet,vt R.proficiſceretur,& permutationem captiuorum in ſenatu impetrarent. Idq́. ſi facerent Rom. remanerent,ſi non poſſent ad ſe in caſtra redirent,cũ ſacramento adacti ad hanc rem è caſtris paulo proceſſiſſent, plerique ex his cauillationibus nihil pro futuris vſi,vt ſe ſacramento liberarent regreſſum tanq̃ ſuarum rerum obliti ſimulantes in caſtra reuerterunt . deinde Romam ſe contulerunt, vt ẽt ſi permutationem captiuorum non impetraſſent iureiurando abſoluti viderentur,& ſic Romę remanerent,quod cum ſenatus accepiſſet,vinctos Hannibali mittendos curauit : deinde ẽt cenſoria nota puniuit.In hanc hiſtoriam Val. non à Liuio diſſentit,non.n.ad permutationem captiuoꝝ , ſed ad ſuam ipſoꝝ redemptionem impetrandam veniſſe legatos dicit Liu. nã illis redimendi ſe poteſtatem fecerat Hannib. propoſito in eoꝝ capita pretio pro cõditione cuiuſque nec a legatis , qui pro hac re ad ſenatũ mittebantur de reditu,vades alios popoſcit,quam eoꝝ fide contentus.ſ.ſacro, qui deinde vſi ea quã ſupra diximus,fallaci cauillatione à cenſoribus grauiori nota puniti ſunt,ſed A. G.quaſi cum Valerio ſentire vi lib.vij.cap. xviij. Iuſiurandũ,inquit,apud R.inuiolatum,ſanctéq. habitũ ſeruatum eſt, id ẽt moribus legibusq́. multis oſtenditur,& hoc,quod dicemus ei, rei non tenue argũ eſſe põt prœlio Cannenſi Hannibal Carthaginienſium imperator ex captiuis noſtris electos decem Romã miſit. [Mãdauitq́. eis) Pactumq́. eſt,vt ſi P.R.videretur,permutatio fieret captiuorum,vt pro his, quos alteri plures acciperet dare argenti pondo libram,& ſemilibram . hoc prius,quã proficiſcerentur in iuſiurandum, eos adegit redituros eſſe in caſtra punica,ſi Romani captiuos non permutarent,veniunt deinde Rom. decem captiui . mandatum Pœni imperatoris exponunt,permutatio ſenatui nõ placita, parentes, cognati, affinesq́. captiuoꝝ amplexi eos poſtliminio , in patriã rediſſe dicebant,ſtatumq́. eoꝝ incolumen integrumq́. eſſe , ac ne ad hoſtes redire vellent,orabant, tum octo ex ijs poſtliminiũ iuſtum non eſſe ſibi rñderunt, qm periurio vincti forent itaque vti iurati erant , ad Hannibalem profecti ſunt , duo reliqui Romæ manſerunt , ſolutosq́. eſſe ſeſe, ac liberatos religione dicebant, qm cum egreſſi caſtra hoſtium fuiſſent cõmenticio conſilio

Iuſiurando ſancti tas.

filio regressi eodem die tanq̃ si ob aliq̃ fortuitam causam issent atque ita iureiurando satisfacto rursum iniurati abijssent. Hæc eorũ fraudulentiæ calliditas iam esse turpis existimata, & vt eoo tempti vulgo despectiquę sint, censores eos postra oium notatum, & damnis, & ignominijs affecerunt qm̃ quod facturos dicti ituerant, non fecissent. Corn. aũt nepos in libros exemplorum quinto, id quorum literis mandauit multis in senatu placuisse, vt hi qui redire nollent, datis custodibus ad Hannibalẽ deducerentur, sed eam sētẽm numero plurium, quibus id non videretur superatã, eos tñ, qui Hannibalem nõ redijssent, vsque adeo intestabiles inuisosq́. fuisse, vt tædium vitæ ceperint, necemq́. sibi cõsciuerint. Duplicem tamen & Liu. super hac re opinionem tradit, sicut apud eum videre licet. (Conueniens) Nam fidem seruare semper consueuere Romani. (Marcus enim Attilius Regulus) Hic filius fuit illius Attilij Reguli, qui crudelissima supplicia apud Carthag. forti animo ferre, quam iusiurandum violare maluit. cuius historiam supra in cap. de religione notauimus, Cic. multis in locis. Val. in cap. de crudelitate. Iam hæc censura ex foro in castra, non solum vrbana, sed etiam Castrensis fuit.

Attilius Reg.

ASCEN. TVRPIS etiam metus &c.) Ordo est. Censores exegerunt etiam pœnam turpis metus cum summa diligentia. (Enim pro quia. M. Attilius Regulus, & L. Furius Philippus curauerunt Marium Metellum quæstorem, & cõplures equites Romanos, qui iurauerant post pugnam Cannensem commissam infeliciter se abituros Italia cum eo referendos inter ærarios). i. capite cẽsos, aut æris in ærarium conferendi obnoxios, & affecerunt eos graui nota. s. ignominiæ, qui cum venissent in potestatem Hannibalis, missi ab eo legati. i. tanquam oratores, & intercessores ad senatum de captiuis permutandis. i. vt pro Rom. redditis redderẽt Pœnos, neque. i. & non impetrassent quod petebant, manserunt in vrbe. i. non redierunt ad Hannibalem. (Quia) Et. i. simul conueniens erat sanguini Rom præstare. i. exhibere fidem. i. fidelitatem in re sancte promissa, & Marcus Attilius Regulus cẽsor notabat. i. nota ignominiæ afficiebat, perfidiam. i. violationem fidei. (Cuius. s. Marcus Attilius Regulus pater eiusdem nominis duxerat esse satius. i. melius, & sanctius, expirare) .i. spiritum emittere per summos cruciatus, de quibus alibi dictũ est, quàm fallere Carthag. quibus pro simili causa missus iurauerat, se si nihil impetraret, rediturum. (Hæc censura. s. violatæ fidei transcendit iam ex foro). s. iudiciali, in castra. s. militaria. (Quæ). s. censura, neque voluit hostem timeri,) Vt fecerat Marcus Metellus timens Hannibalem cum timore Italia abire parabat, neque decipi, vt fecerant illi legati. (Sequuntur duo exempla eiusdem generis). s. censoriæ notæ, & satis erit adiecisse ea. (Geta) Quis hic fit commentarij non dicunt, difficillimum autem fit diuinare, nec magni refert, cum esset motus senatu à Luc. Metello, & Cn. Domitio censoribus, factus est postea censor.

DE M. VALERIO.

★Cic. pro A. Cluen tio.

ITEM M. Valerius ★ Messala censoria nota perstrictus, censoria postmodum potestate imperauit, quorum ignominia virtutem acuit, rubore enim eius excitati omnibus viribus incubuerunt, vt digni ciuibus viderentur, quibus dari potius, quàm obijci censura deberet.

OLIV. PERSTRICTVS) Damnatus. (Quorum ignominis virtutem acuit) Quia illis temporibus nota censoris damnati, virtutis postmodum fuere studiosiores. (Dari) Vt eam administrarent. (Quàm obijci) Vt punirentur.

ASCEN. ITEM Mar. Val. Messala) Perstrictus, id est damnatus, aut pressus: Nota censoria, imperauit postmodum potestate censoria. (Quorum). s. duorum ignominia acuit virtutem sup. eorum. (Enim) Pro quia, ipsi excitati rubore eius. s. ignominiæ incubuerunt omnibus viribus, vt viderentur ciuibus digni, quibus censura deberet potius dari, vt alios censeant, quam obijci. i. opprobrio dari, quòd ea notati fuerant.

DE MAIESTATE. CAP. V.

DE Q. METELLO.

ST & illa quasi priuata censura maiestas clarorum virorum sine tribunalium fastigio, sine apparitorum ministerio, potens in amplitudine sua obtinenda. Grato enim, & iucundo introitu animis hominum illabitur admirationis prætexta velata, quam recte quis dixerit longum, & beatum honorem esse sine honore. nam quid plus honoris tribui potuit Cos. quàm est ★ datum reo Metello? qui cum causam repetundarum diceret, tabulæq́ eius ab accusatore expostulatę, ad nomen inspiciendum circa iudicium ferrentur, totum consilium ab earum contemplatione oculos auertit, ne de aliqua re, quæ in his relata erat videretur dubitasse. non in tabulis, sed in vita Q. Metelli argumenta sincere administratæ prouinciæ legenda sibi iudices crediderunt, indignum rati integritatem tanti viri, exigua cera, & paucis literis perpendi.

★Cic. pro Cor. Balbo.

OLIVERIVS.

ST & illa censura quasi priuata) Dicturos de maiestate præfatione vtitur, ostendens quid sit maiestas quare hoc superiori coniectetur. nam sicut censura, inquit est publicus magistratus, sic maiestas est priuata quædam dignitas, quæ hominem reddit honoratum. Est autem maiestas virtutis, & probitatis, quædam excellẽtia, sine magistratu, sine imperio, sine fortunæ adminiculo honoratum reddens hoiem. (Fastigio) Nam vt censura excellentiores homines facit, sic & maiestas, quæ non extrinsecus, sed propria virtute comparatur eius, qui iuste, prudenter, & moderate vixerit. (Sine apparitorum) Alij magistratus, & dignitates, apparitoribus ministris, & tribunali, varijsq́. insignibus vtuntur. (At maiestas) Quæ virtute comparatur, illis non indiget. (Apparitorum) Apparitores ministri ab apparendo dicti, apparere autem præsto esse significat, vt fœrũq. in limine regis apparent. (Potens) Sine vllo extrinsecus adminiculo. (Grato enim & iucundo) Grato quia placet. iucundo, quia delectat, vt Cicero cuius officia iucundiora. s. mihi sæpe fuerũt, nunquam tamen gratiora. (Prætexta) Prætexta est quam supra vestem honoratus quisque accipit, ita & maiestas videtur quædam hominis esse prætexta. (Recte) Ita commode inquit aliquis interpretari posset, longum honorem esse, quia semper honore efficitur. (Longum) Vsque ad extremum suæ vitæ tempus durat. (Consulatus annuus est) Censura trium annorum, dictatura semestris, ceterìq́. magistratus ad certum tempus, hæc vero perpetua est. (Sine honore) Sine magistratu. (Nam quid plus honoris reo Metello;) Metel. Numidiæ prouinciæ præfuit & ex ea clarissimum duxit triumphum vnde & Numidicus appellatus, deinde repetundarum postulatus est. (Ille repetundarum) Accusari dicebatur, qui creditus esset prouinciam, vel socios P.R. pecunia expilasse, vel iudicium tulisse, quod in sua commoda cæderet, ideo repetundarum accusari dicebatur, vtpote, qui pecunias repetere, hoc est restituere, & reficere tenebatur, vel quod ab eo pecunia, vel alia res iniuste ablata repetebatur. ergo tanta fuit huius hominis maiestas apud omnes, vt cum tabulæ in quibus accusatio continebatur, circa iudices ab accusatore deferrẽtur, eas iudicum nemo videre voluerit. Cic. ad Atticum lib. tertio epist. vndecima, cuius principium est. Quæris ex me, quæ mihi res, inquit, multo honorificentior visa est, quam aut illa, cum iurarentur ciues Xenocratem testimonium dicentem prohibuerunt, aut cum tabulas Metelli Numidici, cum hæ, vt mos est circunferrentur, nostri iudices aspicere noluerunt. (Tabulæ). i. libelli, in quibus vel acta prouinciæ. i. vniuersæ prouinciæ administratio, vel accusatio continebatur. Cicero rursus de hoc Metello in oratione pro Archia poëta, Metel. inquit homo sanctissimus modestissimusque omnium tanta diligentia fuit, vt ad iudices venerit, & vnius hominis litura se commotum dixerit. (Sed in vita Q. Metelli argumenta) Quia semper integerrime vixerat. (Exigua cæra) Parua tabella. (Perpendi) Aestimari, iudicari. Tractum est à pensantibus, qui semper diligenter inspiciunt.

Repetundarum.

ASCEN. EST, & illa quasi priuata & cetera) Prosequitur de maiestate priuata clarorum virorum, quam per modum præfationis quodammodo describit, & commendat & dicens. (Est &) Id est etiam illa quasi priuata censura, videlicet maiestas, id est dignitas, & vt vulgus diceret majoritas, & præminentia, clarorum virorum, sine fastigio tribunalium, id est iurisdictionis celsitudine, & sine ministerio apparitorum, id est publice famulantium satellitum, potens in obtinenda amplitudine

dine sua.[Enim) Pro quia,ipsa illabitus animia hominum in:sui tu grato.i.vtili & iucundo,id est delectabili, velata.i. cooperta, prætexta.i.veste nobilium admirationis,quia præclarorum virorum maiestatem minores cum admiratione obseruant.[Quam) .s.maiestatem quis dixerit.i.appellauerit recte, aut duxerit.i.censuerit recte esse honorem.[Longum) .i. diuturnum,& beatum.i. bene habentem sine honore, id est magistratu publico. [Nam quid &c.) Probat quod dixit exemplo Metelli dicens. [Nam quid plus honoris) .i. venerationis potuit tribui consulibus, quam datum est Metello reo,id est in ius vocato,qui.s.Metellus cum diceret causam repetundarum.i.se purgaret de repetundis.s. pecunijs à prouincia spoliata,vt accusatores dictitabant,& tabulæ eius.i.libelli contra eum facti postulatæ fuissent ab accusatore.i.vt eas,aut eos accusator exhiberet,& ferrentur circa iudices ad inspiciendum nomen .s. accusati, aut debitum, quod petebatur, sed potius nomen, totum consilium .s. consessus iudicum auertit oculos à contemplatione earum.s.tabularum,ne crederetur dubitasse de aliqua re,quæ erat relata in his.s.tabulis iudices crediderunt argumenta.i.approbationes prouinciæ administratæ sincere,id est incorruptæ,legenda supple esse sibi,non in tabula,sed in vita Quinti Metelli rati,id est arbitrantes, indignum, supple esse integritatem tanti viri perpendi, id est existimari, exigua cæra, id est cærata tabula, & paucis literis, scilicet accusatorijs in ea scriptis.

DE REGE ANTIOCHO, ET SVPERIORE AFRICANO.

* Liu. li. 37. et hoc auctor lib.3.c.5. * Rex ex parte ne urgio ceperat,sicque inst. lib. 31. Appian I lib. Syrio

SED quid * mirum,si debitus honos à ciuibus Metello tributus est,quem superiori Africano etiam hostis præstare non dubitauit? Siquidem * rex Antiochus bello,quod cum Romanis gerebat, filium eius à militibus suis interceptum,honoratissime excepit, regijsq. muneribus donatum, vltro, & celeriter patri remisit: quanquam ab eo tum maxime finibus imperij pellebatur. Sed & rex lacessitus maiestatem excellentissimi viri venerari, quàm dolorem suum vlcisci maluit.

OLIV. SED quid mirum,si debitus) Bellum Romanis erat cum Antiocho Asiæ rege,ad quod gerendum cum Luc.Scipio frater superioris Africani petijsset, vt mitteretur, tantumque bellum huic Senatus, Populusque Rom. demandare dubitarent, magisque in C.Lælium eius collegam,nam hi duo tum consules erant,& vterque prouinciam summa ambitione deposcebat, inclinati omnium animi viderentur, Scipio Africanus pietate commotus in fratre professus est se legatum in prouinciam iturum, vt in cap. de pietate dicturi sumus, qua pollicitatione factum est, vt Luc. Scipio impetraret Asiæ prouinciam sibi decretam. Profectus igitur cum fratre Africanus secum in bellum filium perduxit, qui ab hostibus interceptus, & ad regem productus, ab eo honorificentissime tractatus, & multis regijs muneribus donatus gratuito patri remissus est,tanti facta est etiam ab hoste Scipionis maiestas.[Sed quid mirum) q.d.nulli mirum videri debet tantum à ciuibus tributum esse Metel. cum hostes multo pluris æstimasse Scipionem iudicentur. [Interceptum) In angustijs captum.[Quanquam) Licet ab eo tunc potissimum è regno pelleretur.

ASCEN. SED quid mirum) Sup.est,q.d.nihil si honos.i.honor debitus est tributus Metello à ciuibus, quem .s. honorem etiam hostis non dubitauit præstare Africano.s.Scipione superiori.i.maiori,& prius nato.[Siquidem) .i. quoniam Antiochus rex Asiæ excepit honoratissime bello,quod gerebat cum Romanis,filium eius.s.Scipionis interceptum.i.captum à militibus suis.s.Antiochi,& remisit vltro.i.non requisitus,& celeriter in quo duplicauit beneficium,quia,vt vulgo dicitur,qui cito dat,bis dat,patri.s. Scipioni,sup.filium donatum.i dono ornatum,muneribus regijs .i.à rege acceptis,& forte regalibus.i.rege dignis,hoc loco, quanquam Antiochus pellebatur tum maxime finibus imperij.s.Romanis,aut suis, quod in idem recidit, nam de finibus contendebant,ab eo.s.Scipione patre. [Sed,&) .i. pariter rex.i.licet esset rex, & ita eum omnia magnifice facere deceret, & lacessitus .i. prouocatus ad iram ob bellum illatum, & ita in hostem sæuitet agere posset,tamen maluit venerari maiestatem viri excellentissimi,quàm vlcisci dolorem suum.

DE EODEM AFRICANO.

AD Africanum * eundem in Linternina villa se continentem, complures prædonum duces videndum eodem tempore forte confluxerunt: quos cum ad vim faciendum venire existimasset, præsidium domesticorum in tecto collocauit,eratq. in his repellendis,& animo,& apparatu occupatus. Quod vt prædones animaduerterunt,dimissis militibus,abiectisque armis, ianuæ appropinquant, & clara voce nunciant Scipioni, non vitæ eius hostes,sed virtutis admiratores venisse: conspectum, & congressum tanti viri, quasi cœleste aliquod beneficiū expetentes, proinde securum se nobis præstandum præbere ne grauetur. Hæc postquam domestici Scipioni retulerunt: fores reserari,eosq. intromitti iussit: qui postes ianuæ tanquam aliquam religiosissimam aram, sanctumq. templum venerati, cupide Scipionis dexterā apprehenderunt,ac diu osculati,positis ante vestibulum donis,quæ deorum immortalium numini consecrari solēt, læti quòd Scipionem vidisse cōtigisset,ad lares proprios reuerterūt. Quid hoc fructu maiestatis excelsius? Quid etiam iucundius? Hostis iram admiratione sui placauit, spectaculo præsentiæ suæ latronum gestientes oculos obstupefecit: delapsa cœlo sydera hominibus si se offerant, venerationis amplius non recipient. * Plut.in vita.

OLIVERIVS.

AD eundem Africanum) Hoc oibus perspicuum, & illustre fuit summæ maiestatis exemplum post maximas res gestas,clarissimosq. triumphos.Scipio ab ingrata patria vrbe pulsus,in exilium ire coactus est in villam .s. Linterninam, vbi cum prædones,quorum magna in illis locis copia erat, audito Scipionis nomine essent maximo videndi viri desiderio concitati ad eum facto grege venerunt,Scipio non ad sui contemplationem sed vim inferendam venire prædones existimans, armorū, atque clientium,quibus posset domum præsidijs munire, quod vbi sensere prædones abiectis armis dimissisq. militibus ianuæ appropinquantes magna voce clamarunt,vt à Scipione,& cæteris, qui intus essent,exaudiri possent,non se hostes,aut insidiatores, sed virtutum Scip.admiratores venisse cuius conspectum, atque colloquium mirum in modum desiderarent,qua voce confirmatus Scipio reserari fores,& omnes intromitti iussit,qui maxima illum veneratione,tanquam cœleste numen, omniumque virtutum sacrarium prosecuti sunt. [In Linternina villa) Hoc idem commemorat Val.vbi agit de ingratitudine, nam dicit quod ingrata patria benemeritum Scip.intra sua mœnia habitare non passa, sed in Linterninam villam abire coëgerit. In Linterninam villam) Dicerem villam. hoc loco pro domo in agro Linternino posita accipi debere, cuius propria est significatio, nisi hunc locum Valer. in cap. de ingratitudine vicum appellaret. Dicit enim cuius clarissima opera iniurijs pensando, vici ignobilis eam,ac desertæ paludis accolam fecerunt,vbi valde à Strab. dissentit. non enim vicum, sed opp. iuxta mare positum dicit esse Strab. in descriptione Campaniæ prope mare, inquit, post Sinuessam Linternum est opp. vbi prioris Scip. cognomento Africani sepulchrum iacet. ibi enim extremam consumpsit ætatem omissis propter aliquorum simultatem reipub. negocijs. [Apparatu) Armorum. Nam se armis muniebat. [Conspectū) Vt viderent.[Congressum) Vt loquerentur. nam congressus colloquium dicitur, & consertio pugnæ. [Donis) Vt sunt seria,& thura patere,coronæ,& similia,quę ante deorum immortalium, simulacra in donum maiores ponere consueuerunt, ea prædones ante Scipionis pedes posita reliquerunt.[Gestientes) Lætitiam gestu quodam ostendentes, nam gestire est corporis gestu lætitiam ostendere,quod est ratione carentium,Virg.de auibus, Et studio incassum, videas gestire lauandi. Gestire.

ASCEN. AD Africanum,&c.) Ordo est.Complures duces prædonum, id est spoliatorum hominum, & obsessorum viarum, confluxerant forte eodem tempore ad videndum eundem Africanum continentem se in villa Linternina,quæ erat non longe à mari,

& paludibus, quos .s. prędones, cum Scipio existimasset venire ad vim faciendam .i. ad eum occidendum, aut saltem spoliandum collocauit in tectu .i. in suprema parte domus præsidium domesticorum .i. familiarium suorum, quos secum habebat, eratq́. occupatus & animo .i. cogitatione, & apparatu .i. molimine exercitori, in repellendis .s. prædonibus à villa sua, vt .i. postquam prædones animaduerterunt, militibus sup. suis dimissis, & armis abiectis, appropinquantes ianuæ .s. villæ, & nunciant Scipioni clara voce, venisse sup. se non hostes vitæ eius, sed admiratores virtutis eius expetentes conspectum, & congressum tanti viri, quasi aliquod beneficium cœleste .i. cœlitus datum. Proinde .i. & ideo sup. nunciantes dicebant, ne grauetur se præbere præstandum .i. exhibendum nobis .i. oculis nostris secutum, id est seorsum à cetera. Postquam domestici retulerunt hoc Scipioni, iussit fores reserari, & eos intromitti qui venerant postes ianuæ, tanquam aliquam aram religiosissimam, & templum sanctum apprehenderunt cupide dexteram Scipioni, ac diu osculati .s. dexteram eius donis positis .i. postquam posuerant dona, ante vestibulum .i. primum ingressum villæ, hoc est domus rusticæ, quæ .s. dona, hoc est qualia solent consecrari numini .i. diuinitati deorum immortalium redierunt ad lares proprios, læti quia contigisset sup. eis, vidisse Scipionem. Quid sup. est excelsius hoc fructu maiestatis .i. hac obseruatione, & veneratione, quam maiestatem viri illi hostes, & prædones obtulerunt, q. d. nihil vnde addit. Ipse Scipio placauit iram hostis .s. Antiochi admiratione sui .s. quia illi admirationi fuit, & obstupefecit .i. hebetauit stupore quodam oculos latronum gestientes .i. præ nimio gaudio exultantes, & se continere nequeuntes, spectaculo .i. delectatione ex inspectu suæ præsentiæ. Si sidera delapso cœlo offerant se .s. videnda hominibus, non recipient amplius .i. aliquid plus venerationis .s. quam Scip. ob maiestatem suam recepit.

DE PAVLO AEMILIO.

HOc quidem viuo a Scipioni, illud autem Aemilio Paulo exanimi contigit. Nam cum exequiæ eius celebrarentur, ac forte tunc Principes Macedoniæ, legationis nomine Romæ morarentur, funebri lecto spõte sua sese subiecerunt. Quod aliquanto maius videbitur, si quis cognoscat lecti illius frontem Macedonicis triumphis fuisse adornatam. Quantum enim Paulo tribuerunt, propter quem gentis suæ cladium indicia, per ora vulgi ferre non exhorruerunt? quod spectaculum funeri speciem alterius triumphi adiecit. Bis enim te Paule Macedonia vrbi nostræ illustrem ostendit incolumẽ, spolijs suis, fato functum humeris.

a Plut. in vita.

OLIV. ILLVD autem Aemilio Paulo) Quod viuo Scipioni contigit, idem Paul. Aem. vitæ muneribus, defuncto euenit, nam cum diem suum obijsset, forte legati ex Macedonia missi, tunc erant vrbe totius prouinciæ principes, qui non modo funus comitantes sua præsentia celebrare, sed ipsum pauli corpus suis humeris efferre voluerunt, quod illi profecto fuit honorificentissimum, suisq́ virtutibus maxime dignum. Constat enim Paulum imperatorem fuisse continentissimum, vt qui multa bella confecerit, multos populos subegerit, multas prouincias domuerit in summa tamen paupertate vixerit, vnde illud celebratur de hoc viro præconium, quod cum multis millibus hostium superatis, Hiberiam totam subegisset, & ccl. oppida cepisset, ne dragma diuue in patriam redierit. [Macedonicis triumphis,) Quia Persam Maced. regẽ debellauerat, & de ipso gloriose triumphauerat. in exequijs autem summorum virorum præferebantur insignia honorum, quibus in vita perfuncti fuissent. [Indicia) Videlicet triumphum depictum, qui indicabant ab eo, qui ferebatur mortuus, Macedoniam fuisse superatam. [Bis n.) Semel viuum, cum de ea superata triumphasti, deinde mortuum, cum te ad sepulturã suis humeris deportauit. [Fato functum) Mortuũ.

Paul. Aem. maiestas.

ASCEN. HOC quidem) Recitat exemplum de maiestate Paul. Aem. post mortem eius dicens. [Hoc quidem) .s. quod proxime dictum est, contigit Scipioni viuo .i. viuenti, illud autem quod sequitur contigit Paul. Aem. exanimi .i. mortuo. [Nam cum exequiæ eius celebrarentur, ac principes Maced. morarentur forte tunc Romæ, nomine) .i. ratione, aut prætextu legationis ipsi sub iecerunt se in humeros suos, vt ferrent, sponte lecto funebri .i. quo funus eius ferebatur, quod .s. factum Macedonum videbitur maius .i. difficilius aliquanto, si quis cognoscat frontem .i. summam, & primam partem illius lecti fuisse adornatam triumphis Macedonicis .i. rebus Macedonum in triumpho ab eo ductis. [Quantum enim tribuerunt Paul.) .s. Aemil. Maced. propter quem non hæc horruerunt ferre per ora vulgi indicia .i. signa, & monumenta cladium calamitatum suæ gentis. [Quod spectaculum adiecit funeri) .i. pompæ funebri, spem .i. imaginem, alterius triumphi. Enim pro quia, ò Paul. .s. Aem. Maced. ostendit te bis illustrem vrbi nostræ .s. Rom. videlicet semel ostendit, te incolumem illustrem spolijs suis, & secundo ostendit te functum fato .i. mortuum illustrem humeris .s. suis, quibus principes eius te ad sepulturam honorifice efferebant.

DE AEMILIANO SCIPIONE.

NEc filij quidẽ tui * Scipionis Aemiliani, quem in adoptionem dando, duarum familiarum ornamentum esse voluisti, maiestati parum honoris tributum est? cum eum adolescentem admodum à Lucullo Cos. petendi auxilij gratia ex Hispania in Africam missum, Carthaginiẽses, & Masinissa rex de pace disceptatorem, velut Cos. & imperatorem habuerunt. Ignara quidem factorum suorum Carthago. Orientis enim illud iuuentæ decus, deorum, atque hominum indulgentia, ad excidium eius alebatur: vt superius cognomen Africanum capta, posterius euersa Corneliæ genti daret.

* Appiā. in lib. Libyco, & auctor lib. 5 c. 2.

OLIV. NEc filij quidem) Superior Africanus filium habuit adeo tenuis, & exilis naturæ, vt ne filios quidẽ procreare posset, vt ex suo nomine genus propagaret, filium à Paul. Æm. in adoptionem accepit, qui deinde Africanus inferior dictus est, eo quod Africam deuicerit, & Carth. funditus euerterit. [Duarum) .s. Aemilianę, & Scipionum. [Cum eum adolescentem admodum) Scipio cũ Lucio imperatore militabat in Hispania, qui prouinciam cum exercitu tenebat, & cum ad supplementum exercitus vti vellet auxilio Carth. nam tum erant tributarij Carthaginem. Scipionem in Africam misit adhuc adolescentem, quem cum Masinissa vidisset disceptatorem pacis inter se, & Carth. continuo delegit. [Disceptatorẽ cognitorem) Disceptator dr̃ qui inter duos dissidentes eligitur ad litem iudicandã. [Masinissa) Rex Numidarum. [Velut Cos.) Cum admodum adolescens. [Ignara quidem fatorum suorum Carthago.) Quia nesciebat Carthago, quantum exitij sibi ab hoc Scipione impenderet. [Superius cognomen) A superiore Africano Carthago facta est Pop. R. tributaria, ab inferiori vero funditus euersa, Scipionum autem familia à gente Cornelia originem duxit.

Disceptator.

ASCEN. NEC filij quidem &c.) Perstat in apostrophe .i. conuersione sermonis ad absentem, immo ad defunctum dicens. Nec quidem parum immo multum honoris, tributum est maiestati filij tui .s. Scipionis Aemiliani, quem tu dando in adoptionem .s. Scip. maiori. voluisti sup. ipsum esse ornamentum duarum familiarum .s. Aemiliorum, & Scip. Tunc inquam est tributum cum Carth. & Masinissa rex Numidiæ hr̃ent eum adolescentem admodum .i. valde .s. adhuc missum a Lucullo consule gratia petendi auxilij .s. à Carth. ex Hispania in Africam, habuerunt dico disceptatorem de pace .i. examinatore petitionum, & querelarum vtriusque partis, vt pacem inter eos cõciliaret, velut consulẽ, & imperatorem, quia ad eius quodammodo arbitrium retulerunt. Carthago quidem sup. habuit eum velut imperatorem, ignara .i. minime præscia fatorum .i. malorum sibi ab eo impendentium. Enim pro qa, illud decus iuuentæ orientis .i. crescentis alebatur indulgentia .i. largo fauore deorum, atque hoium (quia gratiam inuenit in oculis regis, & populorum) ad excidium eius .s. Carthag. vt ipsa Carthago capta & tributaria facta daret genti Corneliæ, in qua sunt Scipiones, cognomen Africanum superius .i. maioris, aut superioris, & ipsa euersa .s. ab hoc Scipione daret eidem genti cognomen Africanum posterius .i. posterioris, seu minoris. Hinc patet cognomen, & cognomentum sæpe pro agnomine accipi, eo quòd agnomen a posteria vsurpatum in cognomen transit, vt Scipionum, licet Africanum non nisi meritis dabatur.

THEO. MASANISSA) Ita græci codices habẽt, & aliquot etiam ex antiquis latinis, non vt vulgo scribitur Masinissa.

DE

DE P. RVTILIO.

* Liu li. 70 Sene. epist. 28.

QVæ in damnatione, quid exilio miserius? At qui P. Rutilio conspiratione publicanorum perculso, auctoritatem adimere non valuerunt. Cui Asiam petenti omnes prouinciæ illius ciuitates legatos eius secessum operientes, obuiam miserunt. Exulare aliquis hoc loco, an triumphare iustius dixerit?

OLIV. QVæ in damnatione, quid exilio) P.R. vt vir summe innocentiæ, cum legatus C. Mutij proconsulis, vel vt alij dicunt quæstor præturis Asiæ præesset, ab iniurijs publicanorum Asiam defenderat, nam publicanos vectigalia asperius exigentes prohibuerat miseratione ciuitatum commotus, qui cum postea imperio finito Romam redisset, eum publicani læse maiestatis accusarent, quod vectigalia P.R. exigi prohibuisset, valuit accusatio, & in exilium pulsus est, nam equestri ordini per inuisus, penes quem tum iudicia erant læse maiest. vel vt alij dicunt repetundarum iniuste damnatus vrbe eiectus est, cui in exilium proficiscenti oés Asię prouinciæ ciuitates honoris gratia legatos obuiam miserunt, & eũ honorificentissime vbiq; susceperunt, de eius fortuna, de cõditione dicetur in cap. de mutatione fortunæ.

Marij maiestas

ASCEN. QVID damnatione &c.) Affert exemplum maiestatis in Rutilio dicens. (Quid est miserius damnatione). s. in publico iudicio, & quid est miserius exilio, q. d. nihil. Atque. i. sed tamen damnatio, & exilio non valuerunt adimere auctoritatem P. Rutilio perculso. s. sententia equestrium iudicium conspiratione. i. propter conspirationem publicanorum. i. eorum, qui publicum vectigal ademerant, quos ab exactione iniusta prohibuerat Rutil. Cui. s. exuli petenti Asiam omnes ciuitates illius prouinciæ miserũt obuiam legatos operientes. i. expectantes secessum eius. i. donec in aliquem locum secederet, quem exilio caperet, de quo facto quærit auctor dicens. Dixerit aliquis hoc loco Rutilium exulare, an iustius triumphare, h. d. haud dubie triumphare.

DE C. MARIO.

* Plut. in vita.

CAIVS etiam Marius * in profundum vltimarum miseriarum abiectus, ex ipso vitæ discrimine, beneficio maiestatis emersit, missus enim ad eum occidendum in priuata domo Minturnis clausum seruus publicus, natione Cimber, & senem, & inermem, & squallore oblitũ, strictum gladium tenens, aggredi non sustinuit: sed claritate viri obcæcatus, abiecto ferro attonitus, inde, ac tremens fugit. Cimbrica nimirum calamitas oculos hominis perstrinxit deuictæq. suæ gentis interitus, animum comminuit: etiam dijs immortalibus indignum ratis, ab vno nationis eius interfici Marium, quàm totam deleuerat. Minturnenses autem maiestate illius capti, compressum iam, & constrictum dira fati necessitate, incolumem præstiterunt, nec fuit eis timori asperrima Syllæ victoria, cum presertim ipse Marius eos à conseruando Mario absterrere posset.

OLIV. CAIVS aũt Marius) Hæc historia superius annotata est in cap. de hominibus, nam Marius Syllæ impetũ fugiens Minturnas delatus in paludibus delituit. eo cum venissent Syllani milites, qui persequebãtur, eum inditio pastoris indicatum, è paludibus extractum in custodiam Phaniæ cuiusdam mulieris tradiderunt. Et cum paulo post ad eum occidendum Cimber seruus missus esset, maiestate viri perculsus stricto iam gladio interficere non sustinuit, sed tremebundus abiecto ferro refugit clamitans, non possum interficere Marium, ad cuius vocem exciti Minturnenses accurrunt, & viri maiestate commoti, deinde asselli omine, naui impositum liberum abire permiserũt, qui in Africam delatus ingentem copias comparauit. Cinnæq. coniunctus ad vrbem properauit, qua capta, multorum ciuium sanguine furoriam suam vltus est. (Vltimarum) Miseriarum, quia hostis patriæ iudicatus est. (Emersit) Liberatus est. (Priuata domo) Phaniæ cuiusdam mulieris. (Sed claritate viri) Quia claritas quædam ex ipsius vultu irradiare videbatur. (Cimbrica calamitas) Non, inquit, fulgor Marij, quem seruus ille se vidisse dicebat illum à proposito occidendi deterruit, sed quia meminerat hunc genti suæ magnam cladem intulisse. suos igitur calamitas sibi oculos perstrinxit. (Nec fuit timori) Nec timuerunt Minturnẽses illum abire permittere, cum victorem Syllam esse perspicerent. (Asperrima victoria) Quia ex Asia victor redierat. (Cum presertim ipse Marius à conseruando Mario) Nã poterant Minturnẽses cogitare quantũ exitij ipsis conseruantibus Mariũ immineret, cum Marium ipsum ad eo afflictũ esse conspicerent.

ASCEN. CAIVS etiam Marius abiectus in profundũ, miseriarum vltimarum). i. Maximarũ vltra quas nullæ sunt, emersit. i. euasit ex ipso discrimine. i. periculo vitę beneficio maiestatis. i. pp maiestatem suam. Enim pro quia, Seruus publicus, Cimber natione, missus ad occidendum eum clausum in priuata domo, Minturnis. i. apud Minturnas paludes, nõ sustinuit. i. non valuit, aut non fuit sufficiens, tenens gladium. i. licet teneret gladium strictum. i. nodatũ, aut euaginatum, aggredi eum, & senem, & inermẽ, & oblitum. i. opertum squalore. i. situ & alia immũditia carceris, sed ipse Cimber obcæcatus claritate viri, abiecto ferro. i. gladio nudato, fugit inde attonitus, ac tremẽs. (Nimirum). i. q. haud dubie calamitas Cimbrica. i. quã Cimbria Mario, vsque ad internitionẽ occisi passi fuerat, perstrinxit. i. terrore clausit oculos hois. s. ad eum missi, & interitus gentis suę deuictæ. s. à Mario cõminuit. i. labefacit, animum eius, etiam dijs immortalibus ratis. i. censentibus indignum sup esse, Marium interfici ab vno eius nationis, quam deleuerat totam, saltem, quæ in Italia transcenderat. Aũt pro sed. (Minturnenses). i. eius loci incolæ, capti maiestate illius. s. Marij præstiterunt ipsum Marium compressum iam & cõstrictum. i. angustiatum, dira necante fati. i. impendentis mortis, quia proximi erant hostes eius, incolumem. i. saluum. Nec asperrima victoria Syllæ, qui paulo ante multos vicerat, fuit eis timori, presertim cum ipse Marius. s. homo crudelis, & imperiosus posset absterrere eos à conseruando Mario. s. illo quem conseruabant, quia mortuus nulli, viuus etiam conseruatoribus aliquando nocere potuit. Est & alter sensus, & meo quidem iudicio melior quem etiam Oliuerius sequitur, vt sit ordo. ipse Marius tam miserabilis, & afflictus posset absterrere eos à conseruando Mario, ne simile paterentur.

DE M. PORCIO CATONE.

MARCVM quoque Porcium * Catonem admiratio fortis, ac sinceræ vitæ, adeo admirabilem senatui dedit, vt cũ inuito C. Cęsare Cos. aduersus publicanos dicendo in curia diẽ extraheret, & ob id eius iussu à lictore in carcerẽ duceretur, vniuersus senatus illũ sequi non dubitaret, quę res diuini animi perseuerãtiam flexit.

* Gel. lib. 4. cap. 10. Vnt aliter quod ad publicanos narrat.

OLIV. MARCVM quoq; Catonem) Non minus Portium Catonem a Cęs. iniuria liberauit maiestatis excellentia, nam cũ publicani peterent vectigalium remissionẽ cum tertia parte mercedũ, C. Cęsar liberauit, & ne in locatione nouorum vectigalium immoderatius leges ferrentur pro palã admonuit Cato cõtra Cæs. nolebat quidq̃ publicanis remitti, sed eos vniuersa vectigalia persoluere. Nam publicani conquerebãtur, quod vectigalia nimis dura soluere cogerẽtur Cato igitur rogatus sniam dicere, ne quid eo die in senatu confici posset, quia cõtra temp. id esse videbat, orationem suam longiorem habebat, quod cũ sensisset Cæsar, eum per lictorem iussit in carcerem duci. Tunc vniuersus senatus Catonem secutus est. Cæs. id grauiter ferre senatum sentiens dimitti iussit Aul. Gel. lib. iiij. cap. x. Inquit Cæs. cons. M. Catonem sentẽtiam rogauit Cato rem, de qua cõsulebantur (qm̃ non ẽ rep. videbatur) perfici nolebat, eius rei gratia ducendæ lõga oratione vtebatur, eximebatq. dicendo diem, erat. n. ius senatori, vt sententiam rogatus diceret quidqd vellet, & quoad vellet. Cæs. consul viatorem vocauit, eumq. cũ finem non faceret philosophandi, loquentem & in carcerem duci iussit. senatus cõsurrexit, & prosequebatur Catonem in carcerem hac inuidia facta Cęs. destitit, & demitti Catonem iussit. (Fortis & sinceræ vitæ) Vnum sequitur ex altero, qui enim fortis est, iustus est, continens est, integer est. Virtutes enim inter se adeo cõnexa sunt, vt altera sine altera esse non possit, sinceræ igitur vitæ, quia nemo illum vnquam potuit gratia neque prece, neque precio a recto deducere. (Abstraheret) Quia diem consumi volebat. (Diuini animi) A consuetudine adulandi non discedit.

Cato. quanta maiestas

MARCVM

ASCEN. MARCVM &c.) Affert exempla maiestatis in Catone di cens, admiratio vitæ fortis, atque sinceræ.i.quæ de vita forti, & sincera Catonis fecit, quoque.i.etiam M. Porcium Catonem adeo.i.in tantum admirabilem senatui, vt cum.i.quando extraheret.i.consumeret diem dicendo in curia aduersus publicanos .i.qui publicam pecuniam recipiebant, non dubitaret sequi illum.s.Catonem abeuntem in carcerem, quæ res.i.quod factum senatus flexit perseuerantiam animi diuini.s.Iulij Cæsar. quem postea in deorum numerum relatum credidit stulta illa gentilitas.

DE EODEM.

* Seneca epist. 98.

EODEM ludos & Florales, quos Messius ædilis faciebat spectante, populus, vt mimæ nudarentur, postulare erubuit: quod cum ex Fauonio amicissimo sibi vna sedente cognouisset, discessit è theatro, ne presentia sua spectaculi cõsuetudinem impediret: quem abeuntem ingenti plausu populus prosecutus, priscum morem iocorum in scenam reuocauit, confessus plus se maiestatis illi vni tribuere, quàm vniuerso sibi vindicare quibus opibus, quibus imperijs, quibus triumphis hoc datum est? exiguum viri patrimonium, astricti continentia mores, modicæ clientelæ, domus ambitioni clausa, paterni generis vna imago, minime blanda frons, sed omnibus numeris perfecta virtus, quæ quidem efficit, vt si quis sanctum, & egregium ciuem significare velit, sub nomine Catonis definiat.

OLIV. EODEM ludos Florales,) Ludi Florales in honorem deæ Floræ Romæ celebrabantur, in quibus obscœna quędam cõmittebantur, & illuden primis, quod mimæ nudabantur. Vnde Lactantius Firmianus, meretrices inquit, flagitãte populo nudatis corporibus in Floralibus mimorum fungebantur officio, & propterea mimas eas Valer. appellat, hos igitur ludos cum Messius ædilis faceret, & ad spectaculum eorum Cato venisset populus petere erubuit, vt meretrices nudarentur, ludosque peragerent. Fauonius Catonem, admonuit populum impedirẽ præsentia illius, ne ludos specta et quippe quo præsente, petere non auderet, vt meretrices nudarentur. Ludosq. peragerent, quod cum audisset Cato continuo discessit è theatro. (Quod cum ex Fauonio.) Ordo est. Discessit è theatro, cũ Fauonium ita monentem audisset ò Cato cur in theatrum venisti, cum iocos Martiales nouisses factum dulce Floræ, hoc autem genere metri Martial. vsus est in primo suorum Epigramatum, Nosces iocosæ dulce cum sacrum Floræ festosq. lusus, & licentiam volgi cur in theatrum Cato seuere venisti? an ideo tãtum veneras, vt exires? (Martiales) Quia in campo Mart. agebantur hi ludi. (Iocos) Ludos, nam iocus in verbis, ludus in rebus est. (Sacrum d Floræ) Hoc est Martiales iocos. (Dulce) Iocundum, & populo gratum. (Ingenti plausu) Quo significabat placere sibi Catonem discedere, vt pristina ludorum consuetudo reuocaretur in theatrum. (Priscum more) Vt meretrices nudæ mimorum fungerentur officio. (Confessus) Significauit, inquit, populus hoc plausu plus maiestatis, & honoris vni Catoni tribuere, q̃ sibi vniuerso, nam quod præsente Catone fieri non fuerant passi id se vniuerso spectanti passi sunt. (Vendicare) Adsciscere. (Modicæ clientelæ) Quia non multos secum ducebat clientes, sicut alij principes Rom. (Vna imago) Non multas maiorum suorum imagines habebat, sed vnius patris sui Catonis. (Minime blanda) Immo seuera, sic prope est. (Hominibus numeris).i.partibus. Nam virtus quatuor partes habet, iustitiam, prudentiam, fortitudinem, & temperantiam.

ASCEN. EODEM &c.) Affert aliud eiusdem exemplum dicens. Eodem.s.Catone, spectante.i.cum idem spectaret ludos, florales .i.quos Deę flore facere solebant, quos Messius ędilis faciebat.s. tunc, populus erubuit postulare, vt mimæ.i.meretriculæ, quę Floram meretricem, quæ ad eos ludos faciendos grãdem pecuniam reliquerat, repræsentabant in ludis illis, nudarentur, quia nudæ agere solebant. (Quod).i.quam rem, cum cognouisset. Ex Fauonio.s.viro amicissimo sibi, sedente vna.s.in vno loco cum illo, discessit theatro, ne impediret præsentia sua consuetudinem spectaculi. (Hoc autem factum non erat vere laudabile, sed pro errore illarum, qui ad religionem pertinere putabant meretricum corpora denudari, sed quam religionem? profecto qui mali spiritus mentes mortaliũ ad illecebras carnis inescabant) Quem.s.Catonem abeũtem populus prosecutus est ingẽti plausu, q.a seueritatem eius & inuiti laudabant, sed imitari nolebant, et reuocauit in scenam.i.priscum morem ioc.s.i. meretricum nudatum, sic q. agentium confessus.s. populus eo facto cõtentus, se tribuere maiestati illius.s. Catonis plus q̃ vendicare sibi vniuerso, quia potius illo præsente omittebant, quod illi displicere notant, qui eo spectabat, quod ceteris omnibus placebant. (Quibus opibus).i. diuitijs, & facultatibus quibus imperijs, quibus triũphis est hoc datum.s. vt populus ab eo quod sibi placere abstineret, eo quod vni displicere norit, q d.nullus. Et tã patrimonium viri.s.Cato. cui tã tribuebant, sup.fuit exiguum.i. modicum, mores supp. fuerunt astricti.i. vincti continentia, quia tam rigide cõtinentiam amplexus est, vt si eam dimittere voluisset, nõ potuisset, aut saltem non deceret, clientelæ.i. pauperum ipsum colentium familiaritates, paucæ sup. fuerunt, domus clausa sup. fuit, ambitioni.i. cupiditati honoris. (Vna).i. vnica imago paterni generis sup. fuit in fronte frons sup. fuit et minime blanda, sed virtus perfecta omnibus numeri, quæ reuera in solo deo est quæ quidem virtus effecit, vt si quis velit significare ciuẽ sanctum, & egregium, definiat sup. eum sub nomine Catonis.

THEO. MARTIALIS & dulce sacrum Floræ.) Hæc in antiquis aliquot etiam codicibus leguntur, imperitia librariorum auctoritate Martia. in margine notata ad hi Valer. transposita conlu so ordine, & sensu. Nam Valer. vti Martial. testimonio pee vtrinque ætatem non potuit, alter enim Tiberio blanditur: alter Domitiano. (Numeris) Immo prædat ad plenitudinem ad merorum referre, de qua Macrob in Somnium Scipionis abunde d sputat. Ouid. Quæ mihi ventura est, siquidem, est ventura senectus. Quomodo desit numeris ipsa iuuenta tuis?

EXTERNA.

DE ARMODIO, ET ARISTOGITONE.

* Thuc. lib. 6.

DANDVM * est aliquid loci etiam alienigenis exẽplis, vt domesticis aspersa, varietate ipsa delectẽt. Harmodij, & Aristogitonis, qui Athenas tyrannide liberare conati sunt, effigies æneas Xerxes rex ea vrbe deuicta in regnum suum transtulit e longo deinde interiecto tẽpore, * Seleucus in pristinam sedem reportandas curauit. Rhodij quoque eas vrbi suæ appulsas, cum in hospitium publice inuitassent, sacris etiam puluinaribus collocauerunt. Nihil hac memoria felicius, quæ tantum venerationis, in tam paruulo ære possedit.

* Plin. lib. 34 c. 8. ad Alexandrũ refert.

OLIV. DANDVM est aliquid loci etiam alienigenis, exemplis transit ad externa. Primum aũt exemplum est mai. ℞ iis Harmodij, & Aristogitonis fratrũ Athenienfium, qui cũ indigne ferrent tyrannidem in libera ciuitate regnare, die festo cõuenerunt, vt tyrannum occiderent, nã tyranos Athenis à Pisistrato incepit, quo mortuo Hipercus, & Hippias in regnũ succesferunt, tunc ergo Hippias regnabat, in quem die solenni cũ populus conuenissent, imperiũ facere statuerunt, sed cum id parum processisset, Hippercum fratrem occiderũt. Aul. Gel. lib. xvij. cap. xxj. Tarquini filio, inquit, regnum obtinente Romę, cui cognomẽ superbus, fuit ijsdemq. tẽpibus occisus est Athenis ab Harmodio & Aristogitone Hipparcus Pisistrati filius Hippiæ tyrãni fratre, itaq; hi adolescentes quantum in se fuit vrbem tyrãnide liberare conati sunt, licet non liberarint, tñ Athenienses. effigies æneas in honorem eorũ erexerunt, quas cum Xerses cepisset Athenas in regnum suum transtulit deinde Seleucus rex Asiæ, q. post Alexandrum regnauit, cum Athenis potitus esset, ab Atheniensibus vsus est honorificentissime tractari, quod cum perspexisset, vt rem gratam populo faceret, statuas illas in suam pristinam sedem reportandas curauit. Et cum transueherentur Athenas, ad Rhodios forte appulerunt, quibus veluti deorum simulacris lectisternia exhibuerunt. (Aspersa varietate) Ve eadem sæpius repetit fastidium, sic mutata delectationem afferunt. (Puluinaribus) Puluinaria loca erant in templis, quæ alio nomine lectisternia dicebantur, in quibus deorum simulacra locabantur. (Tantũ venerationis) Quantò dijs immortalibus exhibebatur.

ASCEN. DANDVM est aliquid &c.) Transit ad externa, sic tñ, vt vix illis locum putet. Præ multitudine exemploꝝ Romanoꝝ vnde

vnde dicit. [Aliquid loci).s.in hac descriptione maiestatis,est dãdum etiam exẽplia alienigenis.i.alienigenarum, (sed more suo declinat alienigenus a,um,) vt ipsa aspersa domesticia delectenc varietate Xerses rex.s.Persarum transtolit in regnum suum effugies Æneas.i.ex ære factas Hermodij,& Aristogitonis tyrannicidarum,qui conati sunt liberare Athenas tyrannide.s.Hyppię,& Hipparchi.i.transtulit dico ab vrbe deuicta. Deinde longo tempore interiecto Seleuchus curauit,sup.effigies illas reportandas in pristinam sedem.i.locum,non vbi prius sederant, sed fuerant erectæ. Quoque p,& Rhodij sup.ciues,collocauerunt etiam sacris puluinaribus.s.lectisterniorum, in quæ Deos inuitare solebant,eas.s.effigies appulsas vrbi suæ.i.ad vrbem suam,cum inuitassent publice in hospitium. Nihil sup.est felicius.i.beatius hac memoria,quia.s.diuinis donatæ sunt honoribus, quæ.s.memoria possedit tantum venerationis in tam peruulgo ære. Sed vere dicit B.Hieronymus,multorum corpora venerari in terris,quorum animæ cremantur in inferno.

DE XENOCRATE.

*Cic.pro Cor. Balbo,et Diogen.in vita.

QVANTVM * porro honoris Athenis Xenocrati sapientia pariter,ac sanctitate claro,tributum est? cum testimonium dicere coactus ad aram accessisset, vt more eius ciuitatis iuraret,omnia se verere tulisset,vniuersi judices consurrexerunt: proclamaruntque, ne iusiurandum diceret, quodque sibimetipsis postmodum dicendæ sententiæ loco remissuri non erant, syncerirati eius concedendum existimarunt.

OLIV. QVANTVM porro) Aliud exemplum maiestatis Xenocratis, fuit autem Xenocrates peripateticus philosophus,de quo in cap. de cõtinentia latius dicemus,quod ad hunc locum pertinet tanta fuit huius hominis maiestas, & fides apud Athenien vt cum Athenis mos esset,vt nullius iniurati testimonium admitteretur,huic soli iusiurandum Athenien. remitterent,sicut Cic.vt diximus ad Att. Cum iurare eum eiues Xenocr. testimonium dicentem prohibuerunt. [Sanctitate) Sanctitas est optima viuendi ratio. [More eius ciuitatis) Quia mos erat testimonium primo perhibere, deinde se vera dixisse iurate. [Dicendæ scilicet).i.quia iudices iurauerunt se iuste sententiam esse daturos. [Remissuri) Remittimus quomodo aliquẽ, quod facere oportet, concedimus, quod iure suo aliquis facere non potest. [Sinceritati,) Puritati, & integritati.

ASCEN. QVANTVM &c) Ordo est. Porro.i.Ceterum,aut sed quantum honoris est Athenis tributum Xenocrati claro sapientia pariter,ac sanctitate,quod plurimum. Quia cum ipse coactus dicere testimonium,accessisset ad aram,vt iuraret, more eius ciuitatis.s.Athenien.se retulisse.i.enarrasse,& dixisse,aut deposuisse omnia vere,vniuersi iudices cõsurrexerunt, proclamaruntq;, ne dicere iusiurandum, & existimarunt concedendum sinceritati.i.integritati eius.s.Xenocratis id sup. videlicer iuramentum, quod non erant remissuri sibimetipsis postmodum loco sententiæ dicende,quia cum sententiam dicere cogerentur,sacramento adacti sunt vere,iudicaturos.

HYPOTHESIS SEQ. EXORDII.

HAC præfatiuncula de signis futuræ virtutis,quæ in quibusdam adhuc pueris visa sunt, se dicturum proponit, ac relaturum præclara quædam gesta. Quæ longo præcedente tempore ad summam eos gloriam peruenturos veras vero prænunciabant.

VALERII MAXIMI
LIBER TERTIVS.

DE INDOLE. CAPVT I.

ATTINGAM nunc quasi cunabula quædam, & elementa virtutis, animique præcedente tempore ad summum gloriæ cumulum peruenturi, certo cum indolis experimento, datos gestus, referam.

ATTINGAM nunc) Primum huius tertii libri, caput de Indole. Est autem indoles futuræ probitatis specimen,quod in puero apparet,aliquando pro incremento virtutis ponitur. Liuius,tanta indoles in Lauinia,vt tutelam muliebris res latina,& regnum,auitum, paternumq. puero steterit. [Cunabula nutrimenta) Tractum ab infantibus, qui in cunis nutriuntur. [Elementa) Abusiue omnium rerum principia dicuntur, græci,stichya dicunt. OLIV.

ATTINGAM nunc&c.) Primus tertij libri Tit. est de indole, de qua præfatur sic. Ego attingam nunc,quasi quædam cunabula.i.seminaria,& elementa virtutis,& referam gestus animi peruenturi tempore procedente ad summum cumulum gloriæ datos,i.emissos ab eo,in quo erat talis indoles,cum certo experimento indolis.i.inolitæ,& ingenitæ virtutis olim in effectũ proditure. [Æmilius Lepidus progressus puer etiam tum).i.sic cum adhuc puer esset, in aciem.s.instructam ad pugnam interemit hostem,& sup. seruauit ciuem. Cuius operis tam memorabilis,index est statua bullata.i.insignita bulla, quæ est ornamẽtum pueritiæ, & incincta prætexta i.veste puerorum nobilium antequam virilem togam acciperent. (Quia hic mores quęrunt,qui prouectiorum sunt cibi, non versor circa vocabulorum vim,quia tamen eis ignoris nihil scitur. Sciat studior lector, bullam fuisse rem factam ex auro,argento, aut alio metallo in formam cordis,& concauã,in qua contra fascinum contenta erant remedia, eaq dependebant de collo puerorum presertim nobilium,vt incordatos viros euadent,fascinum vincant, & à turpibus locis,socijs,& factis arceantur, ad quæ prætexta maxime cõducebat. Ea enim habebat partem Senatoriæ vestis prætextam, & vestimento pueritiæ annexam,vt patricij noscantur, quã xiiij. anno sumpta virili togae auebant) posita Senatusc.i.per decretum Senatus in capitolio.i.arce Tarpeia. Enim pro quia,Senat. sup. putauit iniquum,eum videri nondum tempestiuum honori.i.vt honoretur,& tali statua qui fuisset, iam maturus virtuti, id est ad exercendam talem virtutem. Igitur Lepidus præcurrit celeritate faciendi fortiter stabilimentum ætatis,hoc est ante ætatem,fortiter egit. Et retulit duplicem laudem.s.hostis interfecti,& ciui seruati è prœlio,cuius spectatorem anni vix patiebantur eum esse. ASCEN.

DE ÆMILIO LEPIDO.

AEMILIVS Lepidus puer etiam tum progressus in aciem,hostem interemit,ciuem seruauit: cuius tam memorabilis operis index est in capitolio,statua bullata, & incincta prætexta S.C. posita. Iniquum enim putauit eum honori nondum tempestiuum videri, qui iam virtuti maturus fuisset. Præcurrit igitur Lepidus ætatis stabilimentum fortiter faciendi celeritate: duplicemque laudem è prœlio retulit, cuius eum vix spectatorem anni esse patiebantur. Arma enim infesta,& districti gladij, & discursus telorum, & aduentantis, equitatus fragor, & concurrentium exercituum impetus, iuuenibus quoque aliquantum terroris incutit. Inter quæ Aemiliæ gentis pueritia, coronam mereri, spoliaq. rapere valuit.

OLIV. Canabula. AEMILIVS Lepidus) Hoc fuit sub Tyberio Grac. bello Celtiberico. [Statua bul.) Bulla erat insigne puerorũ, & presertim nobilium,quod a collo in pectus descendebat,quia in pectore cõsilium est,hoc ideo fiebat, vt ostenderetur ætas illa adhuc sub alterius cõsilio posita esse,nam, ***,consiliũ significabat,in pectus descendebat quia in pectore, vt dixi cõstat esse cõsilium Macr.dicit ingenuis pueris cõcessum,vt cordis figuram in bulla ante pectus annecterent,q̃ inspicientes ita demũ se hoies cogitarent si corde præstarent,hoc est sapientia,& magnanimitate,togam quoq; prætextam his additam,vt ea purpuræ rubore ingenuitatis rubore tegerẽtur. Prisc.Tarq.filium suũ ann. xiiij. natum,q hostem manu percusserat, & pro concione laudauit,& bulla aurea,prætextaq. donauit,insignies puerum vltra annos fortem præmijs virilitatis,& honoribus,nam sicut prætexta in signe magistratuũ ab Het.acceptum regnãte Tul.ita bulla gestamẽ erat triumphantium, quam in triumpho præ se gerebant impe

imperatores hinc deductus mos, vt prætexta, & bulla in vsum puerorum nobilium vsurparentur, ad omnem, & vota concilian dæ virtutis et similis, cur primis in annis munera illa exserunt.

ASCEN. *Prætexta* PRAETEXTA,) Veste purpurea, qua vtebantur nobiles pueri vsque ad xiiij. ann. qua postmodum deposita, in Capitolio virilem togam sumebant, ex quo deprehenditur puerum fuisse Aemilium, quo tempore hostem in acie interemit. Stabilimentum ætatis videlicet ciuilitate, tûc enim stabilia dicitur ętas. Duplicemque laudem, quod hostem interfecit, & ciuem seruauit, vnde etiam quernam coronam meruit. [Vix spectatorem.) Ausus est bellum inire, quod alius in ea ætate spectare timuisset. Iuuenibus, nedum pueris. Arma enim infesta. Declarat, quare alius in ea ętate bellum spectare timuisset. Infesta, inimica, cum arma armis contraria sunt. Strictis nudati. Discursus, cum hinc inde tela iactantur.

DE MARCO CATONE.

Plut. in vita. HIC spiritus * ne Marci quidem Catonis pueritię defuit. Nam cum in domo M. Drusi Auunculi sui educaretur, & ad eum Tribunum tunc P. Latini de ciuitate impetranda conuenissent, à Q. Popedio Latinorum principe, Drusi autem hospite rogatus, vt socios apud Auunculum adiuuaret: constanti vultu non facturum se respondit. Iterum deinde, ac sæpius interpellatus, in proposito perstitit. Tunc Popedius in excelsam ædium partem eleuatum, abiecturum se eum inde, nisi precibus obtemperaret, minatus est: nec hac re ab incepto moueri potuit. Expressa est itaque illa vox hominũ, gratulemur nobis Latini, & Socij, hunc esse tam paruum quo senatore ne sperare quidẽ nobis ciuitatem licuisset. Tenero ergo animo Cato totius curiæ grauitatem percepit, perseuerantiæque sua, Latinos iura nostræ ciuitatis apprehendere cupientes, repulit.

OLIV. *Catonis indoles.* HIc spiritus ne M. quidem Catonis.) Quantum futuræ virtutis specimen, & documentum a pueritia de se Cato dederit, & in hoc, & in sequenti exemplo videre, licet, cũ iudicia ab equestri ordine in Senatoriam dignitatem essent translata, eaque sibi vellet equestris ordo vendicare, Senatus. M. Drusum trib. pleb. creauit, vt Senatus partes tueretur, hic vt facilius consequeretur, quod Senatus cupiebat, latinis ciuitatem promisit, vt eorum auxilio aduersus equestrem ordinem vteretur. Eo tempore Drusus Catonem, cuius auunculus erat, alebat. Cũ igitur legati Latinorum ad eum venissent, vt promissam ciuitatem à populo impetrarent, etiam ipso potissimum Druso interprete Catonem puerum conspicientes rogarunt, vt sibi apud auunculum esse vellet ad ciuitatem obtinendam, qui se id nequaquam facturum constanti vultu respondit, Præceps iterum ac sępius legati, nec quidquam recaciunt. Tandem vt animum puer. experirentur, in excelsam ædium partem ascenderunt, & se inde illum præcipitaturos affirmarunt, nisi obsequeretur, nihilo magis a proposito deterreri non potuit, tum Latini gratulemur inquiunt nobis hunc puerum esse, nam si Senator esset, non obtinendi modo spem illam haberemus, sed nec petendi quidem. [Interpellatus) Interrogatus. [Tenero animo præ.) In ea tenera ætate totius Senatus officium adimplerit. [Perseuerantia fuit) Vt latinos ab impetranda ciuitate repulit.

ASCEN. HIC spiritus &c.) Recitat indolem.i.indicem futuræ grauitatis, & constantiæ in M. Catone dicens. [Hic spiritus).s.tã acer. ac animosus, qui fuit in Aemilio, ne quidem.i.non etiam defuit pueritiæ M. Catonis. Nam cum educaretur in domo Marci Drusi auunculi sui, & Latini conuenissent ad eum, scilicet Drusum auunculum Catonem tunc tribunum pl. id est qui tunc trib. pl. erat de ciu. impetranda.i.vt ciuitate Rom. donaretur, & ciues efficerentur. Cato sup. rogatus a Q. Popedio principe Latinorũ, autem pro sed, hospite Drusi.s.auunculi. Catonis, vt adiuuaret socios.s.R. imperij, videlicet Latinos aut socios, id est eosdem Latinos, quorum Popedius princeps erat, apud auunculum.s.Drusum, respondit constanti.i.intrepido vultu se non facturum, deinde interpellatus.i.sollicitatus precibus iterum.i.secundu, ac sæpius, perstitit.i.perseuerauit in proposito. [Tunc Popedius minatus est) Se abiecturum eum eleuatum.i.sursum portatum. (Ergo eleuo non semper denotat diminuere, vt Valla sentit) in excelsam partem ædum, proiecturum dico inde.i.ab illa parte deorsum, nisi obtemperaret.i.acquiesceret precibus nec.i.non etiam hac re.i.tantis minis potuit moueri ab incepto.i.à proposito nõ orandi pro eis. [Itaque).i.& ita, illa.s.nobis vox hominum, quæ sequitur est expressa.i. ob vehementem admirationem constantia Catonis emissa. [O latini, & socij gratulemur nobis).i.ducamus bene nobiscum actum esse, hunc.s.Catonem esse tam paruũ quo Senatore.i.si fuisset Senator, ne quidem sperare ciuitatem licuisset, ne dum obtinere. [Ergo Cato percepit tenero animo).i. cum adhuc esset puer, grauitatem totius curię, & repulit perseuerantia sua Latinos cupientes apprehẽdere iura ciuitatis nostrę.

DE EODEM CATONE.

Plut. in vita. IDem cum salutandi * gratia prætextatus ad Syllam venisset, & capita proscriptorum in atrium allata vidisset: atrocitate rei commotus, pedagogum suum Sarpedonem nomine interrogauit, qua propter nemo inueniretur, qui tam crudelem tyrannum occideret: eumque is, non voluntatem hominibus, sed facultatem deesse, quòd salus eius magno militum præsidio custodiretur, responderet: vt ferrum sibi daret, obsecrauit, affirmando per facile se eum interfecturum, quòd in lecto illius consedere soleret: Pædagogus & animum Catonis agnouit) & exhorruit propositum, eumq. postea ad Syllam excussum semper adduxit. Nihil hoc admirabilius. Puer in officina crudelitatis deprehensus, victorem non extimuit, tũ maxime Coss. Municipia, Legiones, Equestris ordinis maiorem partem trucidantem: ipsum Marium, si quis eo loci statuisset, celerius aliquid de fuga sua, quàm de Syllę nece cogitasset.

OLIV. *Proscripti qui.* PRoscriptorum capita) Qui proscribebantur, eorũ nomina scripta in tabella in foro exponebantur, & ius omnibus erat eus interficiendi, illi vero vt intellexissent se esse proscriptos continuo se è ciuitate proripiebant. Eorum vero bona pro arbitrio proscribentis tractabantur, sed multi antequã proscriberentur, deprehensi occidebantur, & eorum capita deferebantur ad Syllam. [Pedagogus eius ductor, & comes, nam pędagogus dicitur qui, pueros ducit, & gubernat, apo pædos, puer ago duco, inde agogos. [Ductor) Quod in lecto illius, sępe Cato puer à Pædagogo ad Syllam salutatum ducebatur, quem Sylla, quòd nobilissimus erat, in lectum vbi considebat, suscipere solebat, nam antiqui tribus lectis stratis epulabantur, vt sæpe dictum est. [Excussum) Exquisitum nunquid latens ferrum haberet. [Nihil hoc admirabilius) Describit Catonis animum. [Officina crudelitatis).i.in carnificia, eo inquit tempore potissimum Cato victorem Syllam non timuit, quo maxime crudelis apparuit. [Tũ maxime Coss.) Norbanum, & Scipionem his enim consulibus Sylla Romam regreditur à Mithridate, postquam intellexit captam vrbem à Mario, & aduersus se ingentes exercitus esse comparatos, apud Capuam sub amne Vulturno signa concurrunt, & statim Norbani fusus exercitus omnes Scip. copię ostenta spe pacis oppressę, obsessaque curia, sic de Senatu quasi de carcere, qui vulgarentur educti, proposita est illa ingens tabula, & ex ipso equestris ordinis flore, ac senatu duo millia electi, qui mori iuberentur. [Equestris ordinis maiorem partem).s.duo millia delecta sunt ad supplicium. [Statuisset,) Posuisset nam à sisto venit. *Statuo.* [Ipsum Marium) Puer facinus excogitauit, quod ipse Marius nunquam excogitasset in tanta Syllæ victoria, & potentia.

ASCEN. IDEM,) Scilicet Marcus Cato, cum prætextatus.i. adhuc puer, venisset ad Syllam gratia salutandi sup. eum, & vidisset capita proscriptorum allata in atrium.s.Syllæ, commotus atrocitate rei, interrogauit Pædagogum suum.i.pueritiæ suæ ductorem Sarpedone nomine, quapropter nemo inueniretur, qui occideret tam crudelem tyrannum. (Cumque).i. & cum.i.qñ, is sup. pædagogus respondisset, non voluntatem, sed facultatem deesse hominibus, q̃ salus eius videlicet Syllæ custodiretur, magno pręsidio.i.custodia, & protectione militum, obsecrauit, vt ferrum daretur sibi, affirmando se interfecturum eum perfacile.i.sine difficultate

sulcare, quia soleret cõsedere in lecto illius pædagogi, & .i. simul agnouit animum Cat. & exhorruit propositum sup. eius, & adduxit semper postea, ad Syllam eum excussum .i. exquisitum. [An aliquid telum latens sub veste haberet) Nihil sup. est hoc. s. animo, aut facto mirabilius. Nam puer. s. Cato deprehensus .i. præter opinionem inuentus, in officina crudelitatis, hoc est in arbitrio Syllæ, quem non putarat tam crudelem, non extimuit victorem. s. Marij Syllam, trucidantem tam .i. tunc maximæ .i. præcipue, consules municipes legiones, & sup. maiorum partem ordinis equestris. Si quis statuisset ipsum Marium, virum maxime audacem. qui Cymbros vicerat illo loci .i. in illo loco, vbi sibi scelerum dari postulauit Cato cogitasset celerius aliquid de fuga sua, quam de nece Syllæ, quod quidem verosimile est, sed minus mirabile, Marij enim, non Catonis vitæ insidiebatur Sylla.

DE CAIO CASSIO.

*Plut. in vita.

CVIVS filium * Faustum C. Cassius condiscipulum suum in schola proscriptionem paternam laudantem, ipsumq. cum per ætatem potuisset, idem facturum minitantem, colapho percussit: dignam manum, quæ se publico parricidio non contaminaret.

OLIV. CVIVS filium) Exemplum indolis C. Cæs. fuit autem hic Cass. qui Cæs. interfecit in senatu. [Faustum) Sylla post victoriam creatus dictator perpetuus voluit se felicem liberos, vero faustus, hoc est marem Faustum, & fœminam faustam appellari. [Condiscipulum) Eiusdem præceptoris discipulum. [Quæ se publico parricidio,) Quia Cassius cum Bruto, Cæsarem interfecerunt, quasi parentem patriæ, hoc ideo dicit, ne læderet Augustum, ea eo quòd laudasset Cassium. [Colapho) Significat ictum pugno clauso inflixum.

ASCEN. CVIVS,) Scilicet Syllæ filium Faustum nomine: sunt, qui huius legant, sed tunc videretur de Catonis filio loqui. C. Cassius percussit colapho existentem condiscipulum suum, in schola .i. ludo literario, laudantem proscriptionem paternam .i. quo pater eius Sylla tot ciues Rom. proscripserat, & minantem ipsum .i. se facturum idem .i. eandem, aut similem proscriptionem cum potuisset, dicere potuerit, aut possit, quia tunc de futuro loquitur per ætatem dignam manũ sub audio, vt sit ò dignam manum, aut censeo manum illam Cassij, quę Faustum percussit, esse dignam, ne contaminaret se parricidio publico .i. parentis patriæ, videlicet Iulij Cæs. quod per adulationem dicit. Nam eo nomine ab alijs laudatus est Cassius.

EXTERNA.

DE ALCIBIADE.

* Plut. in vita.

ET vt * à Græcis aliquid: Alcibiades ille, cuius nescio vtrum bona, an vitia patriæ perniciosiora fuerint: illis enim ciues suos decepit, his afflixit, cum adhuc puer ad * Periclem auunculum suum venisset, eumque secreto tristem sedentem vidisset, interrogauit, quid ita tantam in vultu confusionem gereret: at illo dicente, mandato se ciuitatis Propylæa Mineruæ, quæ sunt ianuæ arcis, ædificasse, consumptaque in id opus ingenti pecunia, non inuenire quo pacto ministerij rationem redderet, atque ideo conflictari. Ergo, inquit, quære potius quemadmodum rationem non reddas, itaque vir amplissimus, & prudentissimus, suo cõsilio defectus, puerili vsus est: atque id egit, vt Athenienses finitimo implicati bello rationibus exigendis non vacarent. Sed viderint Athenæ, vtrum Alcibiadem lamententur, an glorientur: quoniam adhuc inter execrationem hominis, & admirationem, dubio mentis iudicio fluctuatur. Nos quia iam initia, procursusque virtutis patefecimus, actum ipsum prosequemur, cuius ponderosissima vis, & efficacissimi lacerti, in fortitudinem consistunt.

* Intelle nisse, non vidisse scr. Plut.

OLIV. Alcibiades insoles.

ET vt à Græcis) De hoc viro satis dictum in cap. de Somnijs, & latius dicemus in cap. de Mutatione status, & fortunæ. [Aliquid) s. summamus. [Ille cui) Ac si diceret, ille Alcibiades, cuius indoles spem maximam futuræ probitatis ciuibus afferebat. Iust. de Alcibiade. Erat ætatis flore, & fortunæ veneratione, nec minus eloquentia inter Ath. insignis, sed in recõciliandis amicitiarum studijs, q̃ in retinendis vir melior, quia multa vitia sub vmbra eloquentiæ primo latebant. [Vtrum bona) Nam si virtutes consideres, nullus eo fuit virtute præstãtior, si vitia nullum sceleratiorem inueneris. [Bona nobilitas,) Ingenuum, eloquentia, diuitiæ, forma præstans, ciuium fauor, maxima potentia. [Vitia) Libido, ambitio imperij, cupiditas, superbia, arrogantia [Decepit illis) s. bonis, quia primo summam de illo spem vtilissimam fore illum ciuitati ciues conceperunt, sed cum adultam ætatem peruenit. sua spe frustratos esse intellexerunt. Is afflixit. s. vitijs. [Confusionem) Perturbationem, & tristitiã. [Secreto) Vt tristes facere solent. [Propylea) Significat vestibulum, sed græco vocabulo vsus est, quia græca tractator historia, nam προ, significat ante, πυλη, portam, vnde, propulæo, sed diphthongum recipit. ciuitas mandauerat pericli, vt noua arcis Mineruæ ædificari curaret, & enim de publ. data est pecunia, hic vero ingentem pecuniam in hoc opere cõsumpsit. vnde etiam Demetrius Phalerius teste Cic. lib. de offic. secundo vituperat Periclem, quod tantam pecuniam in præclara illa Propylea proiecerit .i. in eo ædificio profuderit. [Afflictari) Grauiter cruciari. [Defectus) Destitutus, cui suum defuit consilium. [Finitimo bello). s. Peloponnensi. [Rationibus) s. pecuniæ, quam in ædificio illo consumpserat. [Lamententur) Propter vitia. [Glorientur) Propter virtutes. [Execrationem) Ad vitia pertinet. [Admirationem) Ad virtutes refertur. [Nos initia) Quandoquidem inquit, de signo virtutis diximus, videlicet de indole, dicamus nunc de ipsa virtute. s. fortitudine. [Efficacissimi lacerti) Validissima robora.

ASCEN. ET vt à Græcis aliquid &c.) Frigide admodum, quia vnico, & ambiguo exẽplo externa transigit, quasi in solo P. R. vera fuit indoles. Ordo est. Et vt aliquid sup. exempli sumatur à Græcis, Alcibiades ille. s. nobilissimus ciuis Ath. cuius nescio vtrũ bona s. animi quæ in alio sint virtutes dicendæ, an vitia fuerint perniciosiora .i. maior perniciei patriæ, sup. eius, hoc est Athenis. Enim pro quia, ipse decepit ciues suos, illis. s. bonis saltem apparentibus, quia nisi in eo apparuissent, nunq̃ illi reip. gubernacula cõmisissent, & afflixit, & ciues suos his .i. vitijs, cum adhuc sup. ens, aut (quod Valla proscripsit in hoc sensu) existens, puer, venisset ad Periclem auunculum suum, & vidisset eum sedentem secreto .i. suo loco separato ab alijs, interrogauit, quid ita .i. cur ita gereret .i. præ se ferret confusionem .i. turbationem animi in vultu? [At illo). s. Periclem dicentem, se ædificasse mandato ciuitatis propylea .i. vestibulum, aut si sic vertere liceat, anteportale Mineruæ .i. templum eius, quæ. s. propylea sunt ianuæ arcis. s. Ath. i. quæ Mineruæ erant sacra, vt Romæ in Capitolio Iouis, vnde in Bucol. Maro. Pallas, quas condidit arces. Ipsa colat, & ingenti pecunia consumpte in id opus .i. in eius operis ædificationem (repete dicentem.) Se non inuenire, quo pacto .i. modo reddere rõnem ministerij .i. accepti, & impensi, inquit. s. Alcibiades (nam hoc est verbum particulæ in capite positæ) ergo quia reddendæ rõnis modum inuenire nequis, quære potius quemadmodum non reddas rõnem. s. ministerij .i. administrationis tuæ [Itaque) .i. & ita vir amplissimus, & prudẽtissimus, videlicet Pericles, de quo Persius. Magni pupille pericli, defectus .i. destitutus suo .i. proprio consilio, vsus est puerili, sup. consilio, atque egit id, vt Athenien. implicati bello finitimo non vacarent rõnibus. s. impensis exigendis. [Sed viderint Athenæ,) q. d. auctor, id nihil ad me vtrum, lamententur Alcibiadem, quod tam callidus fuerit, an glorientur .i. iactent gloriabundi, quod tantæ indolis puerum haberent, quoniam fluctuatur .i. more fluctuantis maris huc, & illuc agitatur & est impersonaliter dictum, dubio iudicio mentis inter execrationem hominis .i. an deberent eius vitia iam callide occultata execrari admirationem sup. eius, quia in vtrãque partem fuit vehementissimus, & hoc dicto transit ad Titulum de fortitudine, de quo continuo sic profatur. [Nos & quia, &c.) q. d. censeant Athen. de Alcibiade suo, vt velint, nos quia patefecimus iam initia, & procursus .i. processus excursus, & ostentamenta virtutis, hoc est indolem, prosequemur ipsum actum .i. effectum indole, cuius. s. actus studiosi, vis, & lacerti efficacissimi. instrumenta, quibus potissimum in opus exit, consistunt in fortitudine.

THEO. VTRVM bona &c.) Probus Æmilius, in Alcibiade nam ea quid efficere posset, si experta. Constat n. inter oẽs, qui de eo memoriæ prodiderunt nihil illo fuisse excellentius, vel in vitijs,

vel in virtutibus. [Periclem auunculum suum) Probus Æmil. Alcibiadis vitricum fuisse Periclem scribit. Educatus, inquit, est in domo Periclis (priuignus.n. eius fuisse dicitur) eruditus a Socrate, Suidæ monimenta Val. concinnans. Plut.eoq. prior Plato tantum dót Alcibiadem sub tutela Periclis relictum: vnde Persius, ea persona Socratis ad Alcibiadem. Magni pupillæ Periclis.

DE FORTITVDINE. CAP. II.

DE HORATIO COCLITE.

Liu. li. 2.

NEc præterit * me, conditor vrbis nostræ Romule, principatum tibi hoc in genere laudis assignari oportere. Sed patere obsecro vno te præcurri exemplo, cui & ipse aliquantum honoris debes, quia beneficio illius effectum est, ne tam præclarum opus tuum Roma dilaberetur. Hetruscis in Vrbem, ponte Sublicio irrumpentibus, Horatius Cocles extremam eius partem occupauit, totumq. hostium agmen, donec post tergum suum pons abrumperetur, infatigabili pugna sustinuit: atque, vt patriam periculo imminenti * liberatam vidit, armatus se in Tyberim misit: cuius fortitudinem Dij immortales admirati, incolumitatem sinceram ei præstiterunt. Nam neque altitudine deiectus, quassatusue, neque pondere armorum pressus, nec vllo verticis circuitu actus, nec telis quidem, quæ vndiq. congerebantur, læsus, tutum natandi euentum habuit. Vnus itaque tot ciuium, tot hostium in se oculos conuertit, stupentes illos admiratione, hos inter lætitiam, metumq. hæsitantes: vnusq. * duos acerrima pugna consertos exercitus, alterum repellendo, alterum propugnando, distraxit. Denique vnus vrbi nostræ tantum scuto suo, quantum Tyberis alueo, munimenti attulit: quapropter discedentes Hetrusci dicere potuerunt, Romanos vicimus, ab Horatio victi sumus.

** Dubi. lectio scri. Dio. lib. 4 et alij.*

** Primo tres fuere.*

OLIV.

NEc me præterit) Dicturus de fortitudine, hoc cap. quandam præmittit excusationem, quod non incipias à Romulo conditore, & vrbis Romanæ parente; quem multa fortiter fecisse constat, Horat. Cocles fuit autem huius viri pugna, & virtus mirabilis, ac propemodum incredibilis, defensus enim pons sublicius per ipsum contra omnem exercitum Hetruscorum, donec a tergo fractus pons, præclusiq. hostibus aditus indignante rege, ac stupente exercitu, quod vir vnus, isque monoculus, vt qui iam alio prœlio alterum amisisset, tantum contra tot armata hominum millia ausus fuisset. [Fracto ponte, ipse,) Vt erat armatus ex alto in Tyberim se proiecit, & ad suos sospes enatauit, nisi quod in casu ipse, vt quidam tradidere sagitta femur traiectus claudus euasit, quod cum sibi post temporis spatium (vt perhibent) in petitione honoris obiectum esset vt vitium, magnifica procliis, & facto par responsio, per singulos, inquit gradus admoneor triumphi mei, huic tantæ virtuti nó ingrata ciuitas, fuit statua illi in comitio posita, & de publico donatus ager, tot quantú vno die circunducto aratro posset amplecti. [Sic honore simul) Et cómodo auctus in præsens, & in posterum vel fama plures admiratores repertura, quam credulos. Front. lib. ij cap vi. Horat. Cocles, vrgente. Porsenæ exercitu, iussit suos per pontem redire in vrbem, eumq. ne casu sequeretur hostis intercidere, quod dum efficitur, in caput eius propugnator ipse insequentes detinuit. audito denique fragore pontis abrupti deiecit se in Alueum, eumq. inermis, sed vulneribus oneratus transnatauit. Seneca ad Lucil. Epist. xx. cuius principium est. Epist. tua &c. Horat. inquit, Cocles solus impleuit pontis angustias, ademit sibi reditum, dum iter hosti auferret, iussit etiam diu prementibus restitit, donec reuulsa ingenti ruina tigna soluerunt, postquam respexit, atque extra periculum esse patriam periculo suo sensit, veniat si quis volt me euntem sequi, deditq. se in præceps, & non minus sollicitus in illo rapido alueo, fluminis, vt armatus, quam vt saluus exiret retento armorum decore tam tutus redit, quam si sponte venisset. Cic. lib. Parad. j. Quæ vis Horat. Coclitem contra hostium copias tenuit in ponte solum? Plin. de vir. illust. Porsena Rex Hetruscorum, inquit, cum Tarquinios in vrbem restituere tentaret, & primo impetu Ianiculum cepisset Horat. Cocles illo cognomine, quod in alio prœlio oculum amiserat, pro ponte sublicio stetit, & aciem hostium sustinuit, donec a tergo interrumperetur, cum in Tyb. decidit, & armatus ad suos transnatauit, ob hoc ei tantum agri publice datum, quantum vno die arare potuisset, statua, quoque in Vul. posita. Hæc igitur hist. á multis auctoribus traditur. [Dilectus) In diuersas partes distractus, quippe qui ex alto decidere potuit disrumpi [Vorticis) Aquarum reuolutionis profundæ. [Vortex est) Quint. lib viij. de Inst. orat. propriè est contorta in se aqua, vel quidquid aliud similiter vertitur. [Actus) Agi inter lætitiam, metumque. Lætabat ciues item conseruatam esse, metuebat tantum virorum perire. [Consertos exercitus,) Consertæ manus dicuntur, cum inter hostes dimicant. [Alueo) Alueus est medius amnis, qui aquá fluminis cótinet, videlicet fluminis meatus, locus per quem labitur aqua. [Munimenti) Præsidij. [Attulit) Sustinendo Horatiú.

ASCEN.

NEC me præterit.) Affert primum exemplum fortitudinis de Horat. Coclite cum purgatione, quod non prius dixerit de fortitudine Rom dicens. [Nec) t. & non, ó Romule conditor nostræ vrbis. s. Romæ, non præterit me. i. scientiam meam nó fugit, quia bene scio oportere principatum in hoc genere laudis, videlicet ob fortitudinem assignari tibi, sed obsecro patere. i. sine, & permitte præcurri, id vt præcurratur tibi vno exemplu. s. Coclitis, cui, &. i. etiam ipse. i. tu debes aliquantum honoris. i. venerationis honorifice, quia affectum est beneficio illius. s. de quo dictum est, Horatij Coclitis, ne Roma tam præclarum opus tuú dilaberetur. i. periret. Hetruscis sub Porsena rege irrumpentibus vrbem. s. Romam ponte Sublicio. i. per pontem Sublicium, quia ex ligno cópactum. Horat. Cocles occupauit partem extremam s ab vrbe, & proximum hosti, eius. s. pontis, & sustinuit pugna infatigabili. i. indefessa, quia ipse erat infatigabilis, totú agmen hostium, donec pons abrumperetur post tergum suum, atque vt. i. postquam vidit patriam liberatam periculo imminenti. i. ab Hetruscis armatus, vt erat misit se in Tyberim, cuius fortitudinem dij immortales admirati præstiterunt ei incolumitatem sinceram quia saluus ad suos enatauit, licet secundum quosdam saucius, contra quos hic auctor sentit dicens. [Nam neque disiectus). i. in diuisas partes tactus, & tacto distractus est (nam solét aquæ violento impetui resistendo nonnunquam qui se in ipsas iaculator findere, nisi constrictis cruribus se dimiserit, sunt tamé qui legant deiectus, vt sit deorsum in profundum vsque iactus, & literatus) vt pro vel, quassatus. i. concussus, ita vt laxa, & dissoluta habuerit membra, altitudine. i. propter altitudinem, vnde se dimiserat, nec actus. i. sectus vllo circuitu. s. gyro vorticis. i. reuolutionis aquarum profundarum, nec quidem læsus telis, quæ congerebantur. i. in ipsum vnum simul gerebantur, vndique. i. ex omni parte. saltem á qua hostes stabant, habuit euentum natandi tutum. s. deorum munere ab omni offensione, itaque. i. & ita, ipse vnus. i. solus conuertit in se oculos tot ciuium, & tot hostiú illos. s. hostium oculos stupentes admiratione, & hos. s. ciuium oculos, hoc est ciues ipsos, nam partem pro toto accipit, hæsitantes. i. dubios inter lætitiam, quia videbant eum fortiter agere, & posse euadere, & metum, quia timebant, ne deficeret, aut mergeretur, aut telis opprimeretur, & ipse vnus distraxit. i. in diuersa traxit, & separauit duos exercitus consertos. i. cóm atos pugna acerrima repellédo alterum. s. hostilem, & propugnando. i. defendendo alterú. s. Rom. exercitum, nam nisi se medium interposuisset, & hostem a póte arcuisset, necesse fuisset, aut vrbem capi, aut qui iam fugerát, in pugnam redire. Deniq; ipse vnus attulit vrbé nostræ tm munimenti. i protectionis ab ingressu hostium, scuto suo, quod telis hostium obiecerat, quantum Tyb. attulit Alueo suo. i. aquarum receptaculo. Quapp Hetrusci discedentes potuerunt dicere nos vicimus Roma. i. ceteros in fugam versos? & victi sumus ab Horatio Coclite, qui vnus eos ab ingressu arcuit.

INCOLVMITATEM syncerá ei præstiterút:) Theorimus Italicatum verú ip. dum tranaret ad suos ictum telo alterú amisisse scr. oculum. [Chlœlia) Plut. hanc int. refert in claris mulieribus, & Macedo Polieous viij. stratege, illud obseruandú, vel Chlœliam citra aspirationé cum Plut. scribendú, vel Cœliam cú Polieno, quo variante exemplarium fide non constet, verú sit melius.

THEO.

DE CHLOELIA VIRGINE.

IMMEMOREM * me propositi mei Chlœlia pene facit:

** Liu. li. 2.*

facit: eadem enim tempestate, certe aduersus eundem hostem, & in eodem Tyberi inclytum ausa facinus. Inter ceteras enim virgines obses Porsene data hosti, nocturno tempore custodia egressa, equum conscendit: celeriq. traiectu fluminis, non solum obsidione, sed etiam metu, patriam soluit. Viris puella lumine virtutis præferenda.

OLIV. IMMAMORAM) Aliud exemplum Chlœliæ virginis, immemorem iden diait, quia se modo vnum exemplum præpositurum Romulo vixerat, ergo quasi sui propositi videtur immemor, cuius rei memoriam, & tantæ virtutis præmium statua illi equestris in foro, secuodum Tit. Liu. secundum vero Seru. in via sacra posita fuit Plin de vir. illustr. Porsena Chlœliam virginem inter obsides accepit, quæ deceptis custodibus noctu castris eius egressa, equum, quem sors dederat, arripuit, & Tyberim traiecit, a Porsena per legatos repetita reddita, cuius ille virtutem admiratus, cum quibus optasset in patriam redire permisit, illa virgines, & pueros quidem elegit, quorum ætatem iniuriæ obnoxiam sciebat, huic statua equestris in foro posita est, Chlœlia per diphthongum scribitur. s. Chlœlia Virg Ruptisq. innaret Chlœlia vinclis. [Inclytum) Gloriosum, nam, κλυτὸς, clarus, & gloriosus, dicitur. i. valde, vnde inclytus, valde gloriosus. [Porsenæ data) Huius nominis penultimam Martialis corripuit, cum diait, hanc spectare manum Porsena non potuit. [Obses) Obsides dicuntur quasi obsides, qui ergo ob fidem dati sunt seruandam ob fides, dicuntur, vel ab obsidione, vt quidam volunt.

ASCEN. IMMEMOREM &c) Quia precatus Romulum, vt pareretur vno se piæcurri, & nunc alterum affert propter temporis conformitatem exemplum dicere, Chlœlia. s. virgo Romana facit me mei immemorem propositi, quia proposuerat vnum tantum antequam Romuli exemplum afferret Chlœlia dico ausa inclytum facinus eadem tempestate, certe. i. aut saltem, quia paulo post contigit aduersus eũdem hostem. s. Porsenam regem Hetruscorum, & in eodem Tyberi, in quo Cocles, memorabile facinus enatando edidit. Enim pro quia, ipsa Chlœlia data Porsenæ regi Hetruriæ hosti obses. i. ob fidem fœderis icti seruandam, inter ceteras virgines egressa tempore nocturno custodiam. i. locum, quo asseruabatur, cum ceteris, conscendit equum, & soluit patriam non solum obsidione, sed etiam metu. Celeri tractu fluminis. i. quia celeriter in equo traiecit flumen, & Romam aufugit, vnde eius virtutem admiratus Porsena, repetijt quidem per legatos, sed receptam cum quibus vellet comitibus, abire permisit, quæ cum iniuriæ obnoxius delegisset, miratus rursus puellæ prudentiam, & ceteras virtutes, vrbem obsidione soluit, æstimans ea eius, & Scæuolæ virtute, qualis sit cetera Romana pubes, per occasionem ergo patriam obsidione liberauit, puella præferenda viris lumine virtutis, nam scau præire noo poterat.

DE ROMVLO.

* In prælio Liuio vrbe capta occisum scr. Dionis. 2

REDEO nunc * ad Romulum, qui ab Acrone Ceninensium rege ad dimicandum prouocatus, quãquam & numero, & fortitudine militum, superiorem se crederet, tutiusq. erat toto cum exercitu, quàm solum in aciem descendere, sua potissimum dextra omen victoriæ rapuit: nec incepto eius Fortuna defuit. Occiso enim Acrone, fusisq. hostibus, opima de eo spolia, Ioui Feretrio retulit. Hactenus istud, quia publica religione consecrata virtus, nulla priuata laudatione indiget.

OLIV. REDEO nunc ad Romulum,) Post raptas sine more Sabinas, aliarumq. finitimarum fœminas, inter quas Ceninenses mota sunt bella. [Ceninenses) Ita magis, quam consilio rem gerentes, primo impetu fusi sunt, atque fugati. Rex eorum Acron a rege Romulo interfectus, qui ad singulare certamen, vt Valer. tradit, fuerat prouocatus, cuius occisi Romulus opima spolia Ioui feretrio obtulit. Duo deinde secuti sunt Romulum, qui opima spolia retulerunt occisis Imperatoribus. M. Marcellus, & Corn. Cossus, sunt autem Opima spolia, quæ dux duci detraxerit, dicta vel ab ope, vt vult Var. vel ab opere, vt sentit Plut. cum sit opus egregium, clarissimũ ducem belli patrem sibi ductorem superare: vnde Virg. in 2. Aut spolijs ego tam raris laudabor opimis. [Ad dimicandum prouocatus) In hoc Valer. dissentit à Liuio, non enim prouocatum Liuius, sed in acie dimicantem, & Imperatorio munere fungentem occidisse, quod idem sentit Dionys. sed intra vrbem hoc factum fuisse dicit cum capta vrbe illi cum armata multitudine occurrisset. [Omen). s. victoriæ, quia postea victi sunt hostes. [Ioui feretrio) Iupiter feretrius dicebatur à feretro instrumento, de quo suspẽdebantur spolia erat feretrum ligneum instrumẽtum ad id apte fabricatum, vt spolia ferret. i. sustineret. Liu. lib. 1. Romulus, inquit duce hostium occiso vrbem primo impetu capit, inde exercitu victore ducto, ipse cum factis vir magnificus, tum factorum ostentator haud minor, spolia ducis hostium cæsi suspensa fabricato ad id apta ferendo gerens in capitolium ascendit, ibiq. cum ea ad quercum pastoribus sacram deposuisset, simul cum dono designauit templo Iouis, fines cognomenq. addidit deo Iuppiter feretri, inquit, hic victor Romulus Rex regia arma fero templumq. his regionibus, quas modo animo metatus sum dedico, sedem opimis spolijs, quo regibus, ducibusq. hostium cæsis me auctorem sequentes posteri ferent. [Opima) Ditia, vtpote regia. [Publica religione,) Quia Romulus in deorum numerum translatus nulla indiget priuata laudatione, sed per ipsum laudationem amplam habet, vtpote consecratus.

Iupiter feretri.

ASCEN. REDEO nunc ad Romulum, qui prouocatus ab Acrone rege Ceninensium, qui vicini erant vrbi populi ad dimicãdum) i. concertandum, quanquam ipse Romulus crederet se superiorem, & numero, & fortitudine militum, & tutius erat sup. cum descendere in aciem. i. discrimen pugnæ, cum toto exercitu, quã solum, corripuit potissimum. i. è multis alijs, omen victoriæ. s. animo præceptæ, dextra. s. sua. s. virtute dextræ suæ, neque fortuna defuit incepto eius. [Occiso enim Acrone, & hostibus fusis, retulit). i. reportauit Ioui feretrio. i. à feretro instrumẽto, ad quod spolia suspendebatur sic dicto, spolia opima de eo. s. rege occiso, ea enim dicebantur opima spolia, quæ principi exercitus occiso detracta erant. [Hactenus istud) Sup. à me dictum est sine alia laude, aut commendatione facti, nam virtus. s. Romuli consecrata publica religione, quia Romulus in deorum numerum erat relatus, nulla laudatione priuata.

DE CORNELIO COSSO.

* Liu li. 4.

A ROMVLO * proximus Cornelius Cossus, eidem deo spolia consecrauit, cum Magister equitum ducem Fidenatium in aciem congressus interemisset, magnus initio huiusce generis inchoatæ gloriæ Romulus. Cosso quoque multum acquisitum est, qui imitari Romulum valuit.

OLIV. Opima spolia. ROMVLO proximus) Secundus post Romulum Cornelius Cossus opima spolia retulisse fertur cæso Larte Tolumnio fidenatum duce, in qua re dicit Liu. se à ceteris dissentire scriptoribus, qui eandem tradunt, quòd illum tribunũ militum fuisse dicant, quando rem tantam gessit, se vero duabus rationibus cõmouere, vt credat illum fuisse consulem, altera quod ea tantum spolia opima dicuntur, quæ dux duci detraheret, neminem autem ducem esse, nisi cuius auspicio res geretur, altera quod titulis spoliorum ostendit illum consulem fuisse, & ea spolia cepisse. Proximus, secundus. [Eidem deo) Ioui feretrio. [Magistrum equitum) Consulari potestate. [Ducem fide) Lartem Tolumnium, magnus initio huius gloriæ. Nam primus fuit Romulus, qui opima spolia dicauit, secundus Cornelius Coss. tertius vero Marcellus, ideo ordine ponit, neque enim plures vnquam inuenti sunt, qui huius generis gloriam virtute sua consequi valuerint.

ASCEN. A ROMVLO &c.) Celebrat eum, qui secunda intulit opima spolia dicens. [Cornelius Cossus) Consecrauit eidem deo. s. Ioui feretrio, spolia. s. opima proximus à Romulo, longo tamen interuallo, cum ipse magister equitum congressus in aciẽ interemisset ducem fidenatium. s. Lartem Tolumnium, & declina. Lar, lartis &c.) Romulus sup. est magnus. s. sine comparatione initio gloriæ huiusce generis. s. ferendi opima spolia, inchoatæ. s. a se, quia primus ea intulit. Multum quoque sup gloriæ huiusce generis acquisitum est Cosso, qui valuit imitari Romulũ.

DE M. MARCELLO.

* Plut. in vita.

NEC Marci * quidem Marcelli memoriam ab his

exemplis separare debemus, in quo tantus animi vigor fuit, vt apud Padum Gallorum regem, ingenti exercitu stipatum, cum paucis equitibus inuaderet, quem protinus obtruncatum, armis exuit, eaq. Ioui Feretrio dicauit.

OLIV. NEc Marci quidem Marcelli) Cum aduersus boios, & Insubres, qui nunc Mediolanenses dicuntur, quibus cũ erat viridomarius, vel vt alij dicunt Britomarius Gallorum gessatorum dux, cum ingenti exercitu ferme decem millium militum M. Marcellus missus esset cũ quingentis, aut paulo amplius militibus & paucis equitibus apud padum vniuersum exercitum fudit, atque fugauit, regem ipsum tanto exercitu stipatum obtruncauit. Erat aũt hic Viridomarius inter Gallos eximia corporis magnitudine, armatura auro, & argento, ac varijs distincta coloribus fulgoris instar per lucida, quæ ebi Marcellus pulcherrima ex toto conspicatur agmine, ea futura meditatus, quæ concepta deo vota persolueret, nam in ea pugna Marcel. opima spolia Ioui feretrio nouerat virum igitur adhortatus hasta perfodit, & moribundum ex equo prostrauit, & ita opima spolia cum ingenti gloria in patriam reportauit. Liu. lib. xx. M. Claudius Marcellus cõsul occiso Insubrium Gallorum duce Viridomario opima spolia retulit. Florus Galli, Insubres Britomaro duce non prius soluturos se baltea, quam capitolium ascendissent iurarunt, factum est, victos. n. Æmilius in capitolio descendit mox Aristonico duce vouere de nostrorum militum prædam Marti suo torquẽ, intercepit Iupiter votum, nam de torquibus eorum aureum tropheum Ioui Flaminius cœpit. Viridomario rege Romana arma Vulcano promiserant, aliquin enta ceciderunt, occiso. n. rege Marcellus tertia post Romulũ patrem feretrio Ioui arma suspendit. [Gallorum regem) Viridomarium, et alij referũt. Britomarũ. [Stipatum) Circundatum. [Cum paucis equitib.). s. qngentis.

ASCEN. NEC Marci, &c.) Celebrat quoque eum, qui tertia tulit dicens. Nec quidem. i. non etiam debemus separare memoriam M. Marcellis ab his exemplis, in quo. s. Marcelli tantus vigor animi fuit, vt inuaderet cum paucis equitibus, etpote quingentis, apud Padum fluuium Italiæ, regem Gallorum. s. gessetarum Viridomarum, aut Britannorum nomine stipatum, ingenti exercitu, quem. s. regem Gallorum obtruncatum protinus, ipse Marc. exuit armis & dicauit ea, vt opima spolia, Ioui feretrio.

DE T. MANLIO TORQVATO, ET SCIPIONE ÆMILIANO.

★Liu li. 7. EODEM ★ & virtutis, & pugnæ genere vsi sunt T. Manlius Torquatus, & Valerius Coruinus, & Aemilianus Scipio. Hi etiam vltro prouocantes hostium ★ duces interemerunt: sed quia sub alienis auspicijs rem gesserant, spolia Ioui Feretrio non posuerunt cõsecranda. Item Scipio Aemilianus, cum in Hispania sub Lucullo duce militaret, atque Intercacia præualidum oppidum circunsederetur, primus mœnia eius conscendit: neque erat in eo exercitu quisquam, aut nobilitate, aut animi indole, aut futuris actis, cuius magis saluti consuli, & parci deberet: sed tunc clarissimus quisque iuuenum, pro amplificanda, & tuenda patria, plurimum laboris, ac periculi sustinebat, deforme sibi existimans, quos dignitate præstaret, ab ijs virtute superari. Ideoq. Aemilianus hanc militiam alijs propter difficultatem vitantibus, sibi depoposcit.

★ Duces no scribit Liu lib. 42.

OLIV. EOdem & virtutis, & pugnæ genere) Cum T. Manlius Torquatus, Gallum quendam insultantem, & Rom. fortissimum quenque ad pugnam prouocantem audiuisset, & ad dictatorem accessisset ait, iniussu tuo dictator nunq̃ extra ordinem pugnauerim, nõ si certam victoriam videam, sed si permiseris, ostendam profecto illi beluæ, me ex illa familia ortum, qui Gallorum agmen ex rupe Tarpeia deiecit. itaque permissu dictatoris in certamen progressus, cum vtrinque dimotæ acies ad pugnæ spectaculum constitissent, Gallum primo, & linguam ab irrisu exerentem, & magnitudine, proceritateq. eximium interficere, & de collo sibi Torquem aureum detraxit cum ceteris spolijs à quo etiam Torq. appellatus est. Est autem ornamentum colli ex auro contorto confectum. [Valerius Coruinus) Consule Camillo Furij Camilli filio cõtra Gallos bellum gerebatur, vbi cum vtrinque stationibus quietis tempus tereretur, Gallus magnitudine, atque armis insignis in medium processit, & per interpretem silentio facto, hasta scuto concussu, vnum ab exercitu Rom. qui secum ferro decernat ad pugnam prouocat. M. Valerius tribunus militum adolescens permissu consulis in medium armatũ processit, & initio prœlio Coruus in Galea Valerij contra hostem consedit, qui cum lætus oẽm accipiens Deos, vel Deas quicunque misissent præpetem illam precatus, vt sibi adessent, auis non solum sedem semel captam tenuit, sed quotiescunque prœlium iniretur leuans sese oculosq. hostis rostro, & vnguibus petiuit. Valer. hostem tali prodigio perterritũ obtruncauit, deinde Coruino cognomen additum. [Item Scipio Æmilianus) Hic est qui deleta Carthagine, sublata Numantia dictus est Africanus inferior, igitur quomodo Lucullo Imperatore militiam gereret, prouocatos ad pugnam hostẽ interemit oppidi, quod expugnabatur primus ipse mœnia cõscendit, aliaq. egregia belli facinora ædidit, quibus futuræ magnitudinis suæ omnibus certissima daret indicia Plin. de vir. illustr. P. Scipio Æmilianus Pauli Macedonici filius à Scipione Africano adoptatus in Macedonia cum patre agens, victum Persem tam pertinaciter prosecutus est, vt media nocte redierit in castra, Lucullo in Hispania legatus apud Intercatiam oppidum prouocatorem singulari certamine vicit, muros hostiles ciuitatis primus ascendit, tribunus in Africa sub Tito. M. Imperatore octo cohortes obsidione vallatas consilio, & virtute seruauit, à quibus corona obsidionali aurea donatus. [Sub Lucullo duce) Qui aduersus Celtiberos bellum gerebat, cui successit M. Marcello, qui Vaceos, cantabros, aliosq. ingratos P. R. subegit imperio. [Neque erat in eo exercitu) Si quem præstãtem eorum exercitus ad reip. cõmoda seruare voluisset, nemo erat Scipio, præferendus, & tamen ipse periculum mortis pro amplificanda patria subire non dubitauit [Aut futuris actis) Erat enim Carthag. euersurus, quæ semper Imperio Rom. infestissima fuit. [Hanc militiam). s. occidendi hostes, ascendendi muros, & mœnia.

Torques vnde.

ASCEN. EODEM & affertur complura fortitudinis exempla, ex singulari certamine per prouocationem orta dicens. M. Manlio Torquato. s. primus cognomine dictus, & Valer. Coru. etiã primus eius agnominis, ei sunt eodem genere & virtutis, & pugnæ, quia hi etiam sicut superiores interemerunt duces hostium, non omnes tamen duces exercitus saltem primarij fuerunt, prouocantes vltro, priusquam essent lacessiti, sunt qui legant prouocato, sed contra historiam, & mentem auctoris, est. Quidam etiam textus habent, Et Æmilia Scip. sed perperam, q̃a non est simile eius facinus, & postea seorsum narratur, vnde sue prouocati legentur, aut prouocantes. Sed quia gesserant rẽ sub alterius auspicijs, videlicet consulum suorum, ideo sup. non posuerunt spolia. s. opima. consecranda Ioui feretrio. [Item Scipio Æmilianus, cum militaret in Hispania sub Lucullo duce, atque Intercatia, præualidum oppidum). s. Hispaniæ circunsederetur, ipsus primus conscendit mœnia eius. [Neque quisquam erat in eo exercitu) Cuius saluti deberet magis consuli, & parci, aut nobilitati. i. propter nobilitatẽ, aut indole animi, aut futuris actis, qui ex indole sperari poterant. [Sed tunc). i. ea tempestate, clarissimus quisque iuuenum. i. omnis, qui inter iuuenes Rom. clarus erat, sustinebat plurimum laboris, ac periculi pro patria amplificanda. s. hominibus, & imperio, & tuenda. s. ab hostibus existimãs deforme. i. turpe sibi superari ab his virtute, quos præstaret. i. excelleret dignitate. s. generis, & maiorum honoribus, ideoq. Æmilianus depoposcit. i. exegit sibi hanc militiam. i. hoc militare opus, alijs vitantibus sup. eam propter difficultatem.

DE C. ATTILIO.

MAGNVM ★ inter hæc fortitudinis exemplum antiquitas offert. Romani Gallorum exercitu pulsi, cum se in Capitolium, & in arcem conferrent, inque his collibus morari omnes non possent, necessarium consilium in plana parte vrbis relinquẽdorum seniorum ceperunt, quo facilius iuuentus reliquias imperij tueretur. Ceterum ne illo quidem tam misero, tamque luctuoso tempore, ciuitas nostra virtutis suæ oblita est: defunctis enim honoribus, apertis ianuis, in curulibus ★ Liu li. 5.

sellis,

sellis, cum insignibus magistratuum, quos gesserat, sacerdotiorumque quæ erant adepti, consederunt: vt & ipsi in occasu suo, splendorem, & ornamenta vitæ præteritæ retinerent, & plebem ad fortius sustinendos casus suos prouocarent. Venerabilis eorum aspectus, primo hostibus fuit, & nouitate rei, & magnificentia cultus, & ipso audaciæ genere commotis. Sed quis dubitaret, quin & Galli, & victores, illam admirationem mox in risum, & in omne contumeliæ genus conuersuri essent? Non expectauit igitur hanc iniuriæ maturitatem * C. Attilius; verum barbam suam permulcenti Gallo Scipionem vehementi ictu capiti inflixit, eique propter dolorem ad se occidendum ruenti corpus cupidius obtulit. Capi ergo virtus nescit, patientia dedecus ignorat. Fortunæ succumbere, tristius omni fato ducit: noua, & speciosa genera interitus excogitat, si quisquam interit, qui sic extinguitur.

*M. Zapyriũ Li. lib. 5. & Plut. in Camillo vocant.

OLIV. MAGNVM inter hæc) Hoc exemplum satis abunde Val. quod tamen multo diffusius Liu. ostedit. [Pulsi Rom.) Apud aliam fluuium, vnde Aliensis dies appellatus ab hac clade inter religiosos habitus est, nihil enim cum populo eo die agere licebat. [His collibus) Nam capitolium in collibus positum erat collibus ergo capitolij. [Morari non possent) Propter angustias. [Tamq. luctuoso) Vtpote capta vrbe. [In curulibus) .s. sellæ curules dicebantur (vt quidam volunt) à curru, eo quòd subiectas rotas in modum curr us haberent, nam cum magna ciuitas esset, & ius in multis vrbis partibus reddendum foret, quo facilius id fieri posset, sellæ subiectas rotas habebant, vt in quamcunque partem impelli possent. Alij dicunt a curribus sabinorum vrbem, a quibus & alia magistratus insignia acceperant Rom. & sic primam corripit. Virg. curribus suæ Sabinis. His autem sellis tantummodo patricij magistratus vtebantur. Aul. Gell. tamen lib. tertio cap. decimoseptimo. Vocabuli illius, inquit ratio dicitur, quam C. Bassus in commentarijs suis scriptam reliquit. Senatores enim dicti in veterum ætate, qui curulem magistratum gessissent curru solitos honoris gratia in curiam vehi, in quo curru sella esset, supra quam considerent, quæ ob eam causam curulis appellatur, ergo Gellius à curru vult esse dicta. Liu. haud pœniter. inquit, eorum sententiæ esse quibus, & apparitores, & hoc genus ab æthruscis finitimis, vnde sella curulis, vnde toga prætexta sumpta est magistratum Rom. ornamenta ab æthruscis sumpta fuisse, cum alij plures auctores, tum Strab. lib. iiij. plane testatur, dicit enim nam memoriæ proditum est, vt triumphalia ornamenta, insigniaque consularia, & simpliciter magistratuum decora in Rom. vrbem a Tarquinis translata sunt. [Cum insignibus) .s. prætexta, & sceptro. [In occasu suo) In ruina vrbis, vel morte eorum. [Et plebem ad fortius) Nam cum viderent principes suos aduersam fortiter ferre fortunam, ac malle honeste mori, quam turpiter viuere, nec ipsi malis vincerentur. [Venerabilis) Dicit quod primo fecerint Gallis. [Nouitate) Quia nunquam antecedentia tale quidquam viderant. [Cultus) Qui regia veste induti erant. [Audaciæ) Quam inermes dum hostes vrbem suam diriperent, in sellis cum sceptris eburneis consederant. [Quin & Galli victores) Auget rem ipsam cum dicit victores, nam cum ab ipsa natura sit Gallis insita, atque ingentia superbia, quanto insolentiores esse debent post victoriam. [C. Attilius) Liu. dicit, fuisse M. Papirium cursorem. [Barbam suam vsque in pectus demissam) Sicut mos erat. [Scipionem) Qua reges, & duces bellorum vtuntur, venit autem à græco, vnde & Scipio ille primus appellatus est, qui patrem cæcum per vrbem ducere solebat, quasi patris baculus, quo sustentaretur, ac regeretur. [Inflixit) Impegit. [Virtus) Hoc est homo virtutem præditus, etiam si capiatur corpus. [Patientiæ dedecus) Hoc loco non virtutem patientiam accipimus, est enim patientiam cum virtutem determinat laboriosarum rerum cum perseuerantia perpessimo. [Ducit) Existimat. [Si quisquam) Correctio. [Qui sic extinguitur) Quia non moritur, sed gloriam sibi sempiternam consequitur, nam vt ait Cic. qui per virtutem perijt, non omnino interijt.

ASCEN. MAGNVM inter hæc fortitudinis &c.) Recitat exẽplum fortitudinis in Caio. A tempore quo vrbs à Gallis capta erat dicens. Antiquitas offert magnum exemplum fortitudinis, inter hæc sup. exempla Romana, Rom. pulsi .i. apud aliã fluuium e exercito Gallorum, cum conferrent .i. reciperent se in capitolium, & in arcem .i. quidquid capitolio in arce tarpeia erat annexum, & non omnes possunt morari in his collibus .s. capitolinis, aut tarpeijs cœperunt consilium seniorum reliquendorum in parte plana vrbis .i. in pede collium, quo .i. ideo, vt iuuentus .i. multitudo iuuenum, tueretur facilius reliquias imperij, quia nec seniores defendere potuerunt, nec locus vtrosque capere. [Ceterum) .i. sed ciuitas nostra .i. Romana ne quidem .i. non saltem illo misero, & luctuoso tempore oblita est suæ virtutis. Enim pro quia, defuncti honoribus .i. qui summos magistratus gesserant, & tunc non gerebant consedrrunt .s. in domibus suis apertis ianuis, in sellis .i. sedilibus, curulibus .i. a curribus acceptis, aut quibus pro curribus primi magistratus vtebantur, dum in eis per vrbem portabantur. [Cum insignibus magistratuum) Quos gesserant, & sacerdotiorum. quæ adepti erant, vt &. i. etiam ipsi retinerent occasu .i. interitu suo splendorem, & ornamenta vitæ præteritæ, & prouocarent .i. excitarent plebem ad sustinendos casus suos fortius, cum etiam summis honoribus functi ijsdem cladibus afficerentur. Sic auctor interpretatur pro maiorum suorũ facto comprobando. Ceterum vero similius, eos ideo consilio fecisse, vt maiestati religionis, cuius Galli semper fuerunt obseruantissimi, ab iniuria tuti essent. Manifestum est enim omnes mortales religione semper fuisse coercitos, vnde a religando dictam volunt. Quod non ignorans summus iudæorum pontifex in pontificali habitu Alex. Mar. occurrit, & veniam obtinuit, sed hæc alijs quoque existimanda in medio relinquo aspectus eorum .s. seniorum in habitibus illis sedentium, fuit primo venerabilis hostibus commotis, & id est simul nouitate .i. propter nouitatem rei, & magnificentia cultus. Sed quis dubitaret (hoc ad purgandam temeritatem eius, quem laudatum vult, affert.) [Quin, & Galli) Qui natura feroces sunt, & victores, qui in victoria multo violentiores, & insolentiores sunt, essent conuersuri mox illam admirationem, in risum .i. derisum, & in omne genus contumeliæ, q.d. nullus, cum tamen multis liceat hodie quoque dubitare. Igitur quia non erat spes eo pacto euadendi, C. Attilius non expectauit maturitatem .i. consummationem hanc iniuriæ .s. paulo post inferendæ verum .i. sed inflixit vehementi ictu Scipionem, id est Baculum, Gallo permulcenti, id est leniter, quasi ad derisum tractandi barbam suam, capiti .i. in caput. Et est honesta locutio, inflixit Gallo .i. ad perniciem Galli capitis, id est in caput pro eo, quod est inflixit capiti Gallos &c. ipse cupidus .s. honesti exitus obtulit corpus supple suum ei .s. Gallo percusso, ruenti .i. celeriter accurrenti, quòd Scipione ictus esset, Ergo quia Attilio capto animus eius captus non erat, virtus nescit capi, patientia .s. viri fortis, nescit .i. non admittit dedecus .i. opprobrium, & ducit .i. æstimat tristius omni fato .i. morte, succumbere fortunæ .i. fateri se victum a fortuna aduersa, & ita virtus excogitat noua .i. insolita, & speciosa genera interitus, si .i. si modo concedamus quòd quisquam, interit, qui extinguitur, sic q.d. non interire, aut obire, sed abire, aut transire ad meliora loca tales dicendi sunt.

Occasus omnium.

DE C. SEMPRONIO.

REDDENDVS * est nunc Romanæ iuuentuti debitus gloriæ titulus * Q. Catulo, Sempronio Atracino Coss. cum Volscis apud Vertiginem parum prospere dimicante, ne acies nostra iam inclinata propelleretur, equis delapsa, seipsam centuriauit, atque hostium exercitum irrupit, quo dimoto proximum tumulum occupauit, effecitque, vt omnis Volscorum in se conuersus impetus, legionibus nostris ad confirmandos animos salutare laxamentum daret. Itaque cum iam de tropheis statuendis cogitarent: prœlium nocte dirimente, victores ne, an victi discederent, incerti abierunt.

Liu. li. 4. * qua C. Sempronio Atracino cos. cũ Volsc. videtur legendũ.

OLIV. REDDENDVS est nunc) Liu. dissentit ab hoc scribit enim cum Semp. Atracinio Q. Fabium Iubilianum consulem tunc fuisse creatum Sempronio Volscorum prouinciam sorte euenisse. Cum igitur contra hostes, qui sæpe victi fuerant à Rom. exercitum duxisset, fortuna constantissima P. R. fretus, omnia temere, ac negligenter agere cœpit. Itaque cum primo

concursu non subsidijs firmata acie, nō equite apte locato Rom. impetum ferre non possent, deinde pedem referentes cum se ferocius hostes inferrent, vndique cederentur, nec quidquam Sempronio consule obiurgante, adhortanteque Sent. Tempanius decurio equitum exclamat, vt equites, qui rempub. saluam esse vellent ex equis desiliant, quo facto, continua pugna omnibus loci restituta est, & in aciem recursum. Tempanius cum equitibus, qui se in pedes exceperant, in confertissimos hostes incurrit, quacunque incedunt ferro viam faciunt. Tunc Volscus imperator signum dat, vt armatis militibus locus detur, qui scutis obiectis Rom. à suis excludant, quòd vbi factum est, interclusi equites ad suos prorumpere non poterant igitur cum his vehementius hostes intrarent tumulum proximum occupans vbi se in orbem tuebantur, nec ante noctem pugnandi finis fuis, ibi Tempanius vsque ad lucem suos metu insidiarum tenet deinde cum speculatores nunciasset, à Volscis castra esse deserta, lætus ab tumulos suos in castra Rom. deduxit. [Apud Verruginem) Nomen oppidi cuius ne dum vestigia extant. [Centuriauit) In centurias peditum se coniecit. [Omnis Volscorum impetus) Nam Volsci versu sunt ad tumulum oppugnandum.

ASCEN. REDDENDVS est &c.) Ordo est, debitus titulus gloriæ est nunc reddendus iuuentuti Rom. Q. Catulo, Semp. Atracinio Coss. dimicante parum prospere cum Volscis apud Veruginem opp. Volscorum .i. cum Coss. illic parum prospere dimicaret, ipsa iuuentus delapsa equis .i. vbi celeriter descenderat eqs, ne acies nostra .i. Rom. iam inclinata .s. ad fugam propelleretur .i. procul pelleretur, & in fugam verteretur centuriauit .i. in centurias more peditum coniecit seipsam, atque irrupit .i. vi inuasit exercitum hostium, & excepit impetum .s. eorum, qui iam pedites pellere cœperunt, quo .s. impetu hostili dimoto occupauit tumulum .i. collem proximum. effecitque, vt omnis impetus Volscorum conuersus in se .s. iuuentutem Rom. daret legionibus nostris, idem ceteris peditibus Rom. ad fugam spectantibus. laxamentum salutare .i. remissionem pugnæ, vnde salutem consecuti sunt, ad animos supple eorum confirmandos. [Itaque) .i. & ita, cum .s. Volsci cogitarent iam .s. priusquam equis desiluisset, iuuentus Rom. de trophæis statuendis .s. de spolijs Rom. ipsi dirimentes .i. intersecantes nocte prœlium, quia ad noctem vsque protractum est. abierunt incerti, ne pro an discederent victores an victi,

DE FABIO MAXIMO.

* Liuius lib. 8. STRENVVS * ille quoque flos ordinis equestris, cuius mira virtute Fabius Max. Rutilianus magister equitum bello, quod aduersus Samnitis gerebatur, male Immo bene. commissi prœlij crimine leuatus est. nanque, Papirio Cursore propter auspicia repetenda in vrbem proficiscente, castris præpositus, ac vetitus in aciem exercitum ducere, nihilominus manus cum hoste, sed non tam feliciter, quàm temere conseruit: procul enim dubio superabatur. Ceterum optimæ indolis iuuentus, detractis Immo res meli' gere non poterat, inquit Liuius. equorum frenis, vehementer eos calcaribus stimulatos in aduersos Samnitis egit, obstinataq. animi præsentia extortam manibus hostium victoriam, & cum ea spem maximi ciuis Rutiliani, patriæ restituit. Qualis deinde roboris illi milites? qui vehementi ictu remorum concitatam fugæ Punicam classem, nantes lubrici pelagi, quasi camporum firmitatem pedites, in litus retraxerunt?

* Liuius lib. 22. Eiusdem * temporis, & notæ miles: qui Cannensi prœlio, quo Annibal magis vires Romanorum contudit, quàm animos fregit: cum ad retinenda arma inutiles vulneribus manus haberet, spoliare se conantis Numidę ceruicem complexus: os, naribus, & auribus corrosis, deforme reddidit: inque plenæ vltionis morsibus expirauit. Sepone iniquum pugnæ euentum: quanto interfectore fortior interfectus? Pœnus enim in victoria obnoxius, morienti solatio fuit. Romanus in ipso fine vitæ, vindex sui extitit.

STRENVVS quoque ille flos) Liu. lib. viij. decados ab vrbe cond. à Valerio, vt multis in locis, sic in hac quoque dissentit historia non enim male commissum prœlium, sed oblata occasione rei bene gerendæ ita suscepisse pugnam cum hoste ita rem gessisse, vt nihil in ea pugna defuerit, quo si abfuisset dictator. Strenuus, fortis, & acer. Magister equi dictator ibi magister equitum semper dicebat, vnde etiam dictator appellatus est, vel quòd diceretur a populo, hoc est crearetur, vel quòd sibi magistratum equitum diceret, præerat autem equitibus magister equitum dictator vero legionibus, & vniuerso exercitui, erat summus magistratus in vrbe Rom. sine prouocatione, & semestris tantum. [Propter auspicia repetenda) Quia male capta fuerant, erat tabernaculum vitio captum. [Egit) Concitauit. [Obstinataque animi) Hoc loco in bonam partem accipitur .i. perseuerantis animi pœnitentia, hoc est fortitudine. [Extortam) Per vim ablatam. [Qualis deinde) Hoc fuit primo punico bello, cuius auctor non extat quisquam ex antiquis scriptoribus, quia in negligentiam in dies magis cadentibus literis perierint, T. Liuij decades. At Leonardus Aretinus vir græcæ, & latinæ literaturæ peritissimus, ac solertissimus homo ex commentarijs græcis, quæ potuit in latinum traduxit. Cum igitur rationali duce. G. Duellio punicam classem in fugam conuertissent circa Siciliam, ne illam fugientem aliter se adipisci posse viderent nõnulli ex Rom. se in vndas immiserunt, & eam consecuti in litus retraxerunt, hoc tangit Cic. lib. de senectute. [Vehementi ictu) .s. impulsu. [Fugæ) Ad fugam. [Lubricis pelagi) Lubricum dicitur, quòd labitur dum tenetur, vt anguis, & piscis, ergo lubricum, per quod labitur sicut aqua, & est substantiue positū. [Camporum firmitate) Tanquam essent in continenti terra. [Eiusdem generis & notæ miles) Notissima hæc est historia, & à nobis diligenter satis notata. [Notæ) .i. laudis, non infamiæ, licet quidam notæ .i. infamiæ & ignominiæ dicant, eo quòd ignominiosa Rom. fuerit Cannensis clades, sed non de bellu hic .s. de milites, & fortitudine, & virtute agitur. [Inutiles) Quòd essent obtruncatæ. [Ceruicem complexus) .s. vlnis tametsi vulneribus confectas, & prope abscissas manus haberet. [Os) Faciem. [Sepone) Seiunge, separa. [Obnoxius) Obstrictus.

STRENVVS &c.) Affert aliud eiusdem iuuentutis exemplum dicens. Ille quoque flos ordinis equestris, cuius mira virtute Fabius Maximus Rutilianus magister equitum sup. in bello quod gerebatur aduersus Samnites leuatus est .i. liberatus crimine prœlij male commissi, strenuus supple est. Nam Papyrio Cursore qui tunc consul, ac imperator erat, proficiscente in vrbem .s. Romam. propter auspicia repetenda, quia tabernaculum vitio erat, ipse Fabius præpositus castris sup. tuendis ac vetitus .s. à consule ducere exercitum in aciem conseruit nihilominus .i. quanquam esset ei vetitum manus cum hoste, sed non tam feliciter, quàm temere. Enim pro quia, ipse superabatur .s. ab hoste procul dubio. [Ceterum) .i. sed iuuentus optimæ indolis .i. ingenitæ virtutis. detractis frenis equorum .i. postquam detraxerat equis fręna, egit .i. impulit, eos .s. equos stimulatos .i. punctos, vehementer calcaribus, in Samnites aduersos .i. contra positos, & restituit præstantia animi obstinata .i. per fortitudinem suam inuincibilem patriæ .s. Romæ. victoriam extortam .i. vi extractam manibus hostium, & restituit cum ea .s. victoria, spem maximi ciuis .s. Rutiliani, quæ perijsset. [Qualis deinde roboris &c.) Affert aliud iuuētutis Romanæ strenuitatis exemplum dicens. Deinde qualis roboris sup. fuerunt milites illi qui nantes lubricia .i. per lubrica pelagi, retraxerunt in litus, quasi pedites infirmitate camporum, hoc est perinde, ac si pedites in campo firmo stetissent. classem punicam .i. Carthag. concitatam fugæ .i. ad fugam vehementi ictu .i. impulsu remorum, q.d. admirandi roboris fuit. Nam cum Carthag. classem fugientem viderent, & eam manibus suis assequi non possent, eo quòd tardiores essent, sese in mare demiserunt, & nando eam assecuti sunt & in litus retraxerunt. Quod certe vix credibile est. Nam vt demus asseruos classem decem in naui possunt centum in aquis, aut arcere à classe, occidere, modo fugientibus aliquid reliquum esset animi. [Eiusdem &c.) Ordo est. Miles eiusdem temporis & notæ .i. æstimationis, & valoris, tracta metaphora à nota æris .i. moneta, nam eiusdem notæ, & ponderis numini eiusdem æstimatior valoris, qui cum haberet supple in prœlio Cannensi .i. apud Cannas vicum Apuliæ à Romanis infeliciter commisso, quo .s. prœlio Hannibal dux Carthag. magis contudit .i. concussit quàm fregit animos Romanorum manus inutiles .i. in idoneas ad retinenda arma sup. sua vulneribus .i. propter vulnera accepta complexus .s. lacertis ceruicem .i. posteriorem partes colli ASCEN.

Numi-

Numidæ .i. militis è Numidia, conantis spoliare se .i. militem Rom. (id enim est principale suppositum ad quod de reciprocatio fit reddidit os sup eius, hoc est Numidæ deforme, hoc est faciem eius deformatam naribus & auribus, supp. eius corrosis .i. mordicus abreptis, & expirauit in morsibus plenæ vltionis. [Sepone) .i. seclude iniquum euentum pugnæ, vtpote quam fortiores, & pro iustiore causa, quia pro defensione patriæ occubuerat, quanto sup. fuit aut dicendus est interfectus fortior interfectore ? q d. multo. Enim pro quia, Pœnæ obnoxius i. obstrictus noxæ & pœnæ in victoriam .i. cum esset victor fuit morienti .s. Rom. solatio. quia solabatur malum malo rependens, quod tamen modicum est solatium, nisi quatenus remp. suam tuuit. Romanus extitit in ipso fine .i. vltor sui .i. necis suæ.

DE P. CRASSO.

* Oros. lib. 5. ca. 10. & Florus. Hic. lib. 2. cap. 7.

MILITIS huius in aduerso casu tam egregius, tamq́ virilis animus, quàm quem relaturus sum, imperatoris. P. enim Crassus cum Aristonico bellum in Asia gerens, à Thracibus, quorum is magnum numerum in præsidio habebat: inter Eleam, & Smyrnam exceptus, ne in ditionem eius perueniret, dedecus, accersita ratione mortis effugit. Virgam enim, qua ad regendum equum vsus fuerat: in vnius barbari oculum direxit, qui vi doloris accensus, latus Crassi sica confodit: & dum se vlciscitur, Romanum imperatorem maiestatis amissæ turpitudine liberauit. Ostendit fortunæ Crassus: quàm indignum virum tam graui contumelia afficere voluisset, quoniam quidem iniectos ab ea libertati suæ miserabiles laqueos prudenter pariter, ac fortiter rupit: donatumq́. iam se Aristonico, dignitatis suæ reddidit.

OLIV. P. Enim Crassus) Causa huius belli hæc fuit. Attalus, qui Philomator cognominatus est, teste Strab. lib. xiij. vbi de rebus Attali loquitur, res Asiæ regni sui P.R heredem reliquerat. Aristonicus Eumeni filius post mortem Attali hoc regnum inuasit missus est ergo contra illum P. Crassus cum exercitu, & imperator, & pontifex quòd nunquam antea factum erat, vt dux simul exercitus, & Pontifex mitteretur, ex quo etiam creditum est rem male processisse. Captus itaque crassus à Thracibus, qui venerant in auxilium Aristonici, cum duceretur ab his; qui eum interceperant, virgam qua equū ducere solitus erat in oculum vnius eorum, à quibus ducebatur dixerit, adeo vt illi oculum excuteret, quo facto ira incensus ille hunc gladio transfixit, & ita fortiter potius mori voluit, quam in captiuitate venire, & in seruitute turpiter viuere. Sed postea contra Aristonicum missus M. Perpenna illum vincere cœpit, & in vinculis habuit imperiumq́. Asiæ recuperauit. Aquilius Asiatici belli reliquias confecit, multa (nefas) veneno fontibus ad deditionem quarundam vrbium. Quæ res vt maturam ita infamem reddidit victoriam, quippe cum contra fas deum, moresque maiorum que morum medicaminibus impuria in id tempus, sacrosancta Romana arma violasset. (Inter Eleam, & Smyrnam) Oppida sunt maioris Asiæ, Smyrnam, teste Herod. in vita Hom. constituit Theseus Thessalus, & eam ab vxoris suæ quæ Smyrna dicebatur, monumento denominauit, quam à Lydis euersam, ab Antigono suscitatam fuisse dicit Strab. lib. decimoquarto. qui & à Val. in hac hist. dissentit, non enim P. Crassum captum, sed in prælio fortiter pugnando occubuisse, dicit nam post descriptionem Smyrnę quam satis ambitiose describit, & eam omnium pulcherrimam esse dicit, & ea Hom. templum ac statuam quoniam poëtam illum sibi vendicent statim subiungit. Hoc in loco Dolabella Trebonium obsidionem cœpit, vnum ex his qui diuum Cæsarem dolo occiderunt, & multas partes a vrbis diruit. Post Smyrnam sunt Leucę oppidum quod Aristonicus post Attali Philomatoris obitum ad defectionem perduxit, qui putans se esse è regia stirpe, imperium sibi vindicare cogitauit, quare ab eo excidit circa Cumanum agrum ad Ephes. nauali prælio superatus. Ascendens vero in mediterraneam hominum inopum, ac seruorum, ad libertatem vocatorum, quos heliopolitanos appellabant tumultuariam manum congregauit, primumq́. Tyatira aggressus est, deinde capta Apollonide, alia castella capiebat, sed non diu restitit, nam continuo ciuitas exercitum miserunt Nicomedes quoque Bithynios, & Cappadocum reges auxilium tulere postea quinque legati à Rom. missi, deinde exercitus, & consul P. Crassus, deinde M. Perpenna, qui capto Aristonico, & Romam misso, bellum absoluit. Aristonicus ipse in carcere mortuus est. Perpenna morbo absumptus. Crassus cum quidem cum apud Leucas adoriretur, in prælio occubit. postea Manlius Aquilius consul cum x. legatis missus prouinciam in eam gubernationis formam composuit, quæ adhuc durat. Dissentit etiam à Plut. de M. Perpenna quæ dicere à Pompeio fuisse superatum & occisum. (Smyrnā) Huius vrbis mœnia Melas amnis præterfluit, de Elea nullam prorsus mentionem facere Strab. (Exceptus) Per insidias captus (Accersita) Ratione excogitata, & quæsita arte quadam. Sica genus teli admodum breuis, & acuti, quo latrones & viarum obsessores vtuntur, vnde, & sicarij dicuntur. (Prudenter) Quia sciuit rationem mortis inuenire. (Fortiter) Quia forti animo fuit ad moriendum. (Donatumque) Quantum quidem ad voluntatem hostium, id enim est principale suppositum.

ASCEN. MILITIS huius &c.) Subnectit exemplum fortitudinis in imperatore, & pontifice Crasso dicens, Animus militis huius .s. proxime dicti, sup. fuit tam .i. tantum egregius, & tam viriliter in casu aduerso, quam .i. quantum egregius, & viriliter fuit animus imperatoris, quem relaturus sum. P. enim Crassus gerens in Asia bellum cum Aristonico filio Eumeni ob regnum Attali, exceptus .i. insidijs captus inter Eleam, & Smyrnam vrbes Asiæ à Thracibus, quorum is .s. Aristonicus habebat magnum numerum in præsidio .i. custodia .s. vrbium aut corporis sui effugit dedecus .i. infamiam ratione mortis accersita .s. ad hoc faciendum quæsita seu vocata, & inuenta, ne perueniret in ditionem eius .s. Aristonici, docet quem effugerit. Enim pro quia, direxit .i. dirigendo impulit in oculum vnius barbari .i. eorum, à quibus ad hostem trahebatur virgam, qua fuerat vsus ad regendum equum, qui accensus .i. inflammatus ira, vi .i. propter vim, & vehementiam doloris confodit .i. transfegit. (Sica) .i. pugione latus Crassi .s. imperatoris capti, & dum ille barbarus vlciscitur se, liberauit imperatorem Rom. turpitudine maiestatis amissæ, quia si viuus in hostis potestatem venisset ex imperatore seruus deuenisset. Crassus ostendit fortunæ .s. per hoc factum, quam .i. quantum indignum virum .s. tam graui contumelia, ipsa fortuna voluisset afficere tam graui contumelia, hoc est fortiter quærendo mortem, ostendit se dignum, qui ita non debuerit capi, sed meliore fortuna vti, quoniam quidem .s. quandoquidem ipse rupit prudenter pariter, ac fortiter laqueos miserabiles, iniectos libertati suæ, ab ea .s. fortuna, quæ eum vt Aristonico seruiret, capere permisit, & ipse reddidit libertati suæ. se donatum .i. destinatum iam Aristonico .i. vt dedatur ad seruiendum Aristonico.

THEO. ELEAM, & Smyrnam) Elea ciuitas Aeolidis in Asia, nauale Pergamenorum, quæ Cidenis antea vocabatur, opus (vt est apud Stephanum) Menestei, Philon. Eleam præterea reddit in medijs Sidonis, & Tyri finibus opp. Phœniciæ. Est & Elea Bithynorum secundum Mysiam nauale, portusq́. Aethiopiæ tres eius nominis insulæ. Elea per simplex medium vrbs Italiæ, de qua plura Sia. Liu. Aeoliæ meminit in bello Macedonico, quod enarrans olim Ianus hæc omnia recitauit.

DE SCIPIONE.

* Liuius lib. 114.

EODEM * mentis proposito vsus est Scipio, nāque infeliciter Cn. Pompeij generi sui defensis in Africa partibus, classe Hispaniam petens, cum animaduertisset nauem, qua vehebatur, ab hostibus captam, gladio præcordia sua transuerberauit: ac deinde prostratus in puppi, quærentibus Cæsarianis militibus, vbi nam esset imperator? Respondit imperator bene se habet tantumq́. eloqui valuit, quantum ad testandam animi magnitudinem: æternæ laudi satis erat.

OLIV. EODEM mentis proposito, vsus) Scipio post deletas Cn. Pompei magni partes in cāpis Philippicis, Scip. cū Sext. Pompeio magni Pompei filio: & Catone, alijsq́. compluribus se in Africam ad regem Iubam contulerunt, & ibi ingenti exercitu comparato bellum aduersus Cæs. rursus gessere, in quo bello cum Pompeiani fusi, fugatisq́. Cęsarianis, castra arripuissent, teste Plut. eo die actum fuisset de re Cæsaris: nisi Cæsar, & Asinius Pollio auxilium conferentes fugam inhibuissent, quare

beneficio quodam fortunæ adiutus, tandem victor euasit, tum ex Africa Scipio classe in Hispaniam se transferre parabat, cum milites Cæsariani classem prosequentes adepti sunt, & interrogantibus, ubi nam classis imperatoria esset, respondit ipse Scipio, bene se habet imperator, cum iam pectori gladium infixisset, ne in potestatē hostium veniret. Seneca de Scipione in epist. ad Lucillum xxv. Solicitum esse scribis, si ostendero non tam fortes viros hoc monumentum erilandæ animæ contempsisse, sed quosdam ad alia ignauos, in hac re æquasse animum fortissimorum. sicut illum Cn. Pompei socerum Scipionem, quia contrario in Africam vento relatus, cum teneri nauem suam vidisset ab hostibus, ferro se transuerberauit, & quærentibus ubi imperator esset, imperator inquit, bene se habet, ea hec illum parem maioribus fecit, & fatalem Scip. in Africa gloriam non est interrumpi passa, multum fuit Carthaginem vincere, sed amplius mortem. (Infeliciter) Dictum Cæsari, cum audisset aduersarios suos vetusto quodam confidere vaticinio, quod semper in Africa vincere fatale Scipionum generi foret, haud facile dictum est, siue vt hostium imperatorem Scipionem per iocum flocci penderet, siue vt serio sibi id vendicaret augurium quendam ex Corneliorum familia hominem sane abiectum, & despectissimum Scipionem, cognomento Salutationem inter præliandum proinde exercitus ducem proposuit ita vt cum hoste interdum congredi cogeretur, & quasi eadem fortuna ex nomine Scip. frueretur.

ASCEN. EODEM mentis proposito) Laudat Scipionis soceri Cn. Pompei fortitudinem in consciscenda sibi morte, quam vt D. August. in lib. de ciu. Dei, de morte Catonis Vticensis loquens, & vere, & docte declarat, nemo merito laudauerit. Non enim penes nos est anima quam Deus custodiendam nobis, donec eam euocauerit, dedit pro libito ejicere, neque qui seipsum necat immunis est homicidij, neque fortitudini, sed pusillanimitatis est argumentum, ne duriora patiantur seuiora subire. Sed hæc aliorum sit censura, nos pro instituti nostri breuitate ordinem prosequamur. Ordo igitur est. Scipio socer Cn. Pomp. vsus est eodem proposito mentis, quo .s. Crassus. Namque pro quia, partibus Cn. Pomp. generi sui .i. mariti filiæ suæ defensis in Africa infeliciter, quia interuentu Cæs & Pollionis victæ erant, petens Hispaniam classe, cū animaduertissent nauem, qua vehebatur captam ab hostibus, transuerberauit gladio præcordia sua .i. integumenta cordis, in quo vitæ sedes, ac deinde prostratus in puppi quærentibus militibus Cæsarianis .i. dum milites Cæsariani quærerent, vbi nam esset imperator .s. ipse Scipio, Respondit imperator habet se bene, quia dedecus deditionis morte effugit. Ordo etiam esse potest, respondit militibus Cæsarianis quærentibus, vbi nam imperator esset imperator habet se bene, vt censeantur dati, & cum septimi casus valuit tantum eloqui, quantum satis erat æternæ laudi ad testanda .i. testimonio ipsius facti .probandam magnitudinem animi.

DE CATONE VTICENSI.

* Plut. in vita.

TVI quoque * clarissimi excessus Cato Vtica monimentum est, in qua ex fortissimis vulneribus tuis, plus gloriæ quàm sanguinis manauit. Si quidem constantissime in gladium incūbendo: magnum hominibus documentum dedisti: quanto potior esse debeat probis dignitas sine vita, quàm vita sine dignitate.

OLIV. TVI quoque clarissimus excessus Cato) De Catone Vticensi loquitur, qui iam profligatis reip. partibus, & in Pharsalia duce Pompeio, & in Africa Sexto Pompei filio, vbi nulla sibi libertatis possidendæ spem superesse vidit, maluit dignitati suæ quam vitæ consulere Plat. enim quem in manibus habebat de immortalitate animæ librum perlegens, cubiculum ingressus gladio incubuit, excitati serui accurrunt, transfixum inueniunt. (Dominum accusant) Qui sibi mortem consciscere, hortati deinde vulnus religant, & salubria statim adhibent medicamenta, Ille vero pœnitentiam simulans, cū se requiescere velle dixisset, remotis arbitris vulnus resoluit, & digitis, quia teli potestas esset erepta, dilacerauit, donec spiritū emisit, de hoc Cæsar dictitare solitus erat inuidisse gloriæ suæ, quod sub eius esse noluisset imperio, nā is erat Cato, qui nisi liber, & cum dignitate viuere potuisset, quē Vticēses honore sepulturæ decorarūt. Seneca de Catone eadē epist. Tu mihi cū ad contēnendā mortē ventū fuerit, Catonē narrabis, quid ni ego narraē, vltima illa nocte Plat. librū legentem posito ad caput gladio duo hæc in rebus extremis instrumenta perspexerat, alterū vt vellet mori, alterum vt posset. Compositis ergo rebus, vtrunque cōponi fractæ, atque vltimæ poterant. id agendum existimauit, ne cui Cat. aut occidere liceret, aut seruare cōtingeret, & stricto gladio, quem vsque ad illum diem ab omni cæde purum seruauerat, nihil inqt, egisti fortuna omnibus conatibus meis obstando, non pro mea adhuc, sed pro patriæ libertate pugnaui, nec agebam tanta pertinacia, vt liber, sed vt inter liberos viuerem. nunc qm deploratæ sunt res gētis humanæ, Cato deducatur in tutū, impressit deinde mortiferū corpori vulnus, quo deinde obligato à medicis, cum minus sanguinis hēret, minus virium animi, idem iam non irā Cæs. sed sibi iratus, nudas in vulnus manus egit, & generosum illū contemptorem omnis potētiæ spiritum nō emisit, sed eiecit. Aug. de ciu. Dei lib. j. dinat hunc Cat. (Vtica) Ciuitas est xxx. mil. passuū a Carthaginensi ditione, vbi Cato sibi mortem intulit, vnde dictus est Vticensis. Vtica ciuitas.

ASCEN. TVI quoque) Cōmendat fortitudinem Cat. Vtic. quē in sui cæde D. August. (vt dixi) docet, neque iuste fecisse, quia contra Dei iussū hoīem innocentem occidit, neque prudenter quia filium ad vitam per deditionem seruandam hortatus est, quod si cōsilium si bonū fuit, ipse quoque sequi debebat (quamq̄ Tul. in offic. ostendit eam fuisse Cat. constantiā, vt honeste dedi non potuerit) neque fortiter, quia timore maioris incōmodi. Ordo est. O Cat. etiam Vtica oppidum in Africa Rom. ditionis. est monimētum .i. testimonium quoque .i. ēt tui clariss. exces. .i. exitus vitæ per illationem manus in te, in qua .s. vrbe plus gloriæ quam sanguinis manauit ex vulneribus tuis fortissimis .i. fortissime illatis, & acceptis. Siquidem tu incumbēdo fortissime in gladium dedisti hominibus magnum argumentum (quia magni viri factum, plus mouet, quam alterius) quanto potior dignitas sine vita debebat esse probis; quam vita sine dignitate, qualis est in seruitutem redactis.

DE PORCIA CATONIS FILIA, ET BRVTI VXORE.

* Liuius lib. 8. vt Plutarc. in Bruto, sed paulo aliter.

CVIVS filia * minime muliebris animi, quæ cum Bruti viri sui consilium, quod de interficiendo Cæsare cœperat, ea nocte, quā dies teterrimi facti secutus est, cognouisset, egresso cubiculum Bruto, cultellum tonsorium, quasi vnguium resecandorum causa poposcit, eoq; velut forte elapso, se vulnerauit, clamore deinde ancillarum in cubiculum reuocatus Brutus, obiurgare eam cœpit, quòd tonsoris præripuisset officium. Cui secreto Porcia, non est hoc, inquit, temerarium factum meum, sed in tali statu nostro: amoris mei erga te certissimum indicium. Experiri enim volui si tibi propositum ex sententia parum cessisset, quàm æquo animo me ferro essem interemptura.

OLIV. CVIVS filia minime muliebris animi) Porcia huius, quē supra diximus Catonis filia, & Bruto, qui Cæs. interfecit matrimonio copulata, cognito mariti consilio, quod de interficiendo Cæs. ceperat, priori die quam maritus id facinus aggrederetur, accepta nouacula, sibi manum sauciauit, reuocatus deinde Brutus illā acriter obiurgauit, quod tonsoris offm in incidendis vnguibus (sic. n. illa simulauerat) præripuisset, cū illa remotis arbitris, non hoc inquit temere feci, volui nāque tentare, posse ne forti aio mihi mortē inferre, si res tibi parū prospere successisset, hæc postea audita viri morte, cū illa superesse nullo modo constituisset, carbones ardentes coniecit in os ac deuorauit, nulla alia mortis via reperta qm genus omne telorum inde esset amotum, & ita nouo gēne mortis consumpta est. Hæc Porcia, vt hī in vita Cat. primo Bibuli vxor fuit ex quo duos suscepit filios. (Cultellum tonsorium) Nouaculam dicit a nouandis hoībus dictam. Cic. lib. offic. ij Dionys. cultellos metuens tonsorios carbone candente capillos adurebat. (Temerarium) Inconsideratum, & sine rōne factum. (Præripuisset) Præoccupasset. (Obiurgare) Proprie dixit, nā iurgiū est inter amicos & coniunctos. (Tali statu) Nostro amoris mei erga te, quæ viri sui conditionē sibi communem esse volebat. (Ex sententia) Ex voto.

ASCEN. CVIVS) .s. Catonis filia .s. Porcia, supp. fuit animi minime muliebris, quia maxime virilis. Quæ cum cognouisset consilium Bruti viri .i. mariti sui, quod cœperat .i. inierat de interficiendo Cæsare, cognouisset dico ea nocte, quam secutus est dies teterrimi facti quo .s. Cæsar interfectus est, Bruto egresso .i. postq̄ Brutus

tus egressus erat cubiculo, poposcit culcellũ tonsoriũ.i.nouaculam, quasi causa.i. sub pretextu vnguium secandorum, & vulnerauit se eo velut elapso .s. è manibus deinde Brutus reuocatus in cubiculũ clamore ancillarũ, cœpit obiurgare ea, quod præripuisset officiũ tonsoris cuius est vti culter tonsorio. Cui Portia inquit, secrèto, hoc factum meum non est temerarium, sed est certissimũ indiciũ, amoris mei erga te hoc statu nostro.s.tam periculoso. Volui.n. experiri, si propositum.i. tuũ, de occidendo Cęs. cessisset .i. successisset parũ ex sententia.i. voluntate tua quam.i. quantum æquo animo essem interemptura me ferro .i. ferro cultello.

DE CATONE.

*Plut in Paul. Aemilio. & Iust. lib. 33.

FELICIOR * progenie sua superior Cato, à quo Porciæ familiæ principia manarunt, qui cum ab hoste in acie vehementi periculo peteretur, vagina gladius eius elapsus decidit, quem subiectum prœliantium globo, atque vndique hostilibus pedibus circundatum, postquam abesse sibi animaduertit, adeo constanti animo in suam potestatem redegit, vt illum non periculo oppressus rapere, sed metu vacuus sumere videretur, quo spectaculo attoniti hostes postero die ad eum supplices pacem petentes venerunt.

OLIV. FELICIOR pgenie sua Cato) Hic, vt Iust. tradit lib. xxxiij. fuit Cato Censorini filius & oratoris maximi, qui cũ forte sub Paulo Aemilio bello Macedonico, stipẽdia faceret, die quo certamen atrox commissum fuerat inter confertissimos hostes, dũ fortiter pugnaret, equo delapsus, pedestre prœlium aggreditur, cuius cadentem manipulos hostium cũ horrido clamore velut iacentẽ obtruncaturus circũ steterat. At ille citius corpore collecto magnas strages edidit, cũ ad vnum opprimendum vndiq. hostes conuolarent, dum procerũ quendam petit gladius è manu elapsus in mediã cohortem hostium decidit. ad quẽ recuperandũ vmbone se pregens inspectante vtroque exercitu inter mucrones, se hostium immersit, recollectoq. gladio multis vulneribus exceptus ad socios cum clamore oĩum reuertitur, huius audaciam ceteri imitati victoriam pepererc. nam hostes postero die supplices ad pacem petendam venerunt. Cic. lib. de senectute, vbi Catonem de se loquentem inducit. Redeo inquit ad me, quartum gero annum, & octogesimum, vellem equidem idẽ posse gloriari, quod Cyrus, sed tñ queo dicere. non me quidem his esse viribus, quibus miles bello punico, aut quæstor eodem bello, aut consul in Hispania fuerim quadriennio post cum Tribunus militaris depugnaui apud Thermopylas, Marco Att. Glabrione consulem. [Principia,) Quia princeps fuit Porciæ familiæ. [In acie) Per se regis, & P. Aemilij. [Globo) Multitudine. [Rapere:) Per vim ab alio capere. [Sumere) Sponte suscipere.

ASCEN. FELICIOR) Affert exemplũ fortitudinis in Catone maiore, quo eum felicius vsum dicit, hoc ordine. Cato superior, qui idem maior, à quo principia familiæ Porciæ manarũt.i. fluxerũt. [Felicior) Sup. fuit (Scribitur fere felix, sed in antiquis notãi peritiores semper scriptum) progenie sua .i. Catone minore, qui ab eo originẽ traxit, qui cum peteretur ab hoste in acie, vehementi periculo, gladius eius elapsus vagina decidit.s. in terram, quem .s. gladium, subiectum.i. conculcatum globo prœliantium, atque circundatum vndique pedibus hostibus, postq̃ animaduertit sibi adesse.i. deesse, redegit in suam potestatem aĩo adeo constanti, vt non videretur rapere.i. vi extorquere ab inuictis, illum.s. gladium suum oppressus periculo, hoc est vt facere vero simile erat, quia oppressus erat periculo, vt ita non erat more, aut segnitię locus, sed vĩ sumere.s. i porrigẽte vacuus.i. tanq̃ esset liber metu. Quo spectaculo hostes attoniti venierũt postera die ad eum petentes pacem. Ergo dicit etiam pro ipe coodistincta nocti interdum forminini generis est, q̃oia hoc loco interdiu venisse intelligimus.

DE P. SCIPIONE NASICA.

*Plut. in Gracchis

TOGAE * quoque fortitudo, militaribus operibus inferenda est, quia eandem laudem, foro, atque castris edita meretur. Cum Tib. Gracchus in tribunatu profusis largitionibus fauore populi occupato remp. oppressam teneret, palamq. dictitaret interempto senatu, omnia per plebem agi debere, in ædem fidei publicæ conuocati P.C. à Cos. Mutio Scæuola, quidnam in tali tempestate faciundum esset, deliberabant, cunctisque censentibus, vt Cos. armis rempub. tueretur, Scæuola negauit se quicquam vi esse acturum. Tunc Scipio Nasica, quoniam inquit, Cos. dum iuris ordinem, sequitur, id agit, vt cũ omnibus legibus R. imperium corruat egomet priuatus, voluntati vestræ me offero ducem ac deinde leuam manum aperte toga circundedit, sublataq. dextera proclamauit: Qui rẽp. saluam esse volunt me sequantur, eaq. voce, cunctatione bonorũ ciuium discussa: Gracchum cum scelerata factione, quas merebatur, pœnas persoluere coëgit.

OLIV. CVM T. Gracchus) Hæc superius historia notata est in cap. de somnijs. refertur vñe plenissime ab Appiano bellorum ciuil. ũ scriptore diligentissimo non est igitur hoc loco repetẽda, quod vero ad rem pertinet, illud satis erit dixisse Scipionem Nasicam virũ fortissimum, cũ videret remp. perditũ iri, tergiuersante consule Mutio Scæuola, atque etiam negante, rem armis, aut vi gesturum ceteris quoque torpescentibus inuoluta sinistra manu, sublataque dextra magna voce proclamasse, quicunque remp. vult esse saluam sequatur me, & seditiosissimum virum Tib. Gracchum cũ scelerata factione pœnas dare coëgisset nam ferme à triginta senatoribus cæsus est. [Profusius immoderatis) Immensis. [Fidei publicæ) Sic illi templo nomen erat. [Ordinẽ iuris) Quia volebat lege agi cõtra seditiosos. [Factione) Conspiratione sequatium. nam factio malorum conspiratione dr̃.

ASCEN. TOGAE, &c.) Affert exemplum fortitudinis in toga.i. tpe pacis, aut domi factum dicens, fortitudo quoque togæ.i. togati, hoc est in vrbe agentis, inferenda est operibus militaribus, quia meretur eandem laudem edita foro, in quo sunt togati, atque castris, in quibus sunt armati, vnde Cic. cedant arma togæ. Cum Tib. Gracchus teneret rempub. oppressam, largitionibus.i. largis donationibus corrumpendi gratia profusis.i. immoderatis, in tribunatu.i. quo ipe trib. pl. fuerat, & fauore populi occupato.s. largitionibus, ita vt non esset locus alteri fauendi, vt dictaret.i. frequenter diceret, palam.i. manifeste coram multis, omnia debere agi per plebem, senatu interfecto .i. si senatũ inter fecisset, patres cõscripti conuocati publice, quia à Scæuola cõsule, aut in ædem .i. templum Fidei publicæ .s. deæ, deliberabant .i. consultabant, quid nam faciundum esset in tali tempestate.i. tempore tam procelloso, & periculoso, & cunctis censentibus, vt consul tueretur remp. armis, Scæuola.s. consul negauit se acturum esse quidquam vi.i. per vim. Tunc Scipio Nasica inquit, quoniam Cos. dum sequitur ordinem iuris negans contra ciuem quidquam vi agi, agit id, vt Romanum imperium corruat cum omnibus legibus, ego met priuatus .i. nullo magistratu fungens, offero vestræ voluntati me ducem. Ac deinde circundedit aperte.i. manifeste togæ.s. suæ leuam manum, hoc est inuoluit leuam suam toga, & ita forte legendum sit toga, & dextera sublata.i. sursum lata & recta proclamauit. Qui volunt remp. esse saluam, sequantur me, & cunctatione.i. mora, & hæsitatione ciuium bonorum discussa .s. ex animis eorum, ea voce .s. tam viri coëgit Gracchum .s. Tiberium persoluere pœnas, quas merebatur cũ factione scelerata .i. & factiosos cum eo, quia Gracchũ rapta parte subsellij necauit.

DE C. MARIO SENE.

*Plin. de viris illustr. Oros. lib. 5. cap. 19. Appian. 1. Cic. pro Rabirio.

ITEM * cum Trib. pl. Saturninus, & Prætor Glaucia, & Equitius designatus Trib. pl. maximos in ciuitate nostra seditionum motus excitassent, nec quisquam se populo concitato opponeret: primum M. Aemilius Scaurus C. Marium consulatum sextum gerentem hortatus est: vt libertatem, legesque manu defenderet: protinusque arma sibi afferri iussit. quibus allatis, vltima senectute confectum, & pene dilapsum corpus induit: spiculoque innixus, ante foris curiæ constitit: ac paruulis extremi spiritus reliquijs, ne resp. expiraret, effecit. præstantia enim animi sui, senatum, & equestrem ordinem, ad vindictam exigendam impulit.

Item

OLIV. ITAM cum Trib.pl.Saturninus) Hęc historia dicetur in cap. de constantia exemplo. Metellus aût Numidicoe. Item in cap. de seueritate exemplo ideoq. & M. Flac. Quod vero ad Scauri fortitudinem pertinet.non dubitauit,cum esset ætate con fectus,& videret, Saturninum grauissimas in populo seditiones excitare,persuasio prius Mario consule,q aduersæ factionis esse cõsueuerat ad senatus partes tuẽdas,& arma induere,& senatum aduersus Saturninũ concitare,donec illũ oppressit.Fuit aũt Aemilius Scaurus, reste Sal. vir nobilis, impiger, factiosus,auidus, potentiæ,honoris,diuitiarum,ceterũ callide vitia sua occultans. [Equitius) Qui se Tiberij Gracchi filium faciebat. [Confectũ) Debilitate & senio consumptũ.[Præstãtia animi).i.fortitudine.

ASCEN. ITEM cum &c.) Affert aliud fortitudinis in vrbe exẽplum dicens.Itẽ cum Saturninus Trib. pl.& Glaucia prætor.[Et Equitius designatus).i.in futurum annum declaratus Trib. pl.excitassent in ciuitate nostra maximos motus seditionũ,nec quisquam opponeret se populo concitato M. Aemilius Scaurus, vir nobilis,& factiosus, hortatus est primum C. Marium gerentem sextum consulatum,vt defenderet manu.i.vi,& vt dicunt facto libertatem,& leges.s.Romanas,& Marius hortatu illius,iussit promtus arma afferri sibi,quibus.s.armis allatis, induit corpus suum confectum.i.debilitatum vltima.i.suprema senectute, & pene dilapsum.i.vix amplius stare valens,& innixus spiculo.i.telo acuti ferri,constitit ante fores curiæ,ac effecit paruulis reliquis,extremi spiritus.i.animositatis clarissimæ,ne resp.extingueretur.i.extingueretur. Impulit enim præstantia animi sui .i. fortitudine sua, senatum, & ordinem equestrem ad exigendam vindictam.s.a plebeis factiosis.

DE DIVO IVLIO.

* Caes. lib. 2 de bel. Gal. SED vt armorum,& togæ superius,ita nunc etiam syderum clarum decus Diuum Iulium, certissimam veræ virtutis effigiem repræsentemus: cum innumerabili multitudine,& feroci impetu Neruiorũ, inclinari aciem suam videret: timidius pugnanti militi, scutum detraxit: eoque tectus, acerrime prœliari cœpit quo facto fortitudinem per totum exercitum diffudit: labentemq́ue belli fortunam diuino animi ardore restituit. Idem alio prœlio legionis Martiæ aquiliferum ineundæ fugæ gratia iam conuersum, faucibus comprehensum, in contrariam partem detraxit, dexteramq́. ad hostem tendens, quorsum tu, inquit abis? illic sunt, cum quibus dimicamus, & manibus quidem vnum militem, adhortatione vero tam acri omnium legionum trepidationem correxit: vinciq́. paratas,vincere docuit.

OLIV. SED vt armorum,& togæ) De fortitudine Cæsaris dicturus Prooemio quodam vtitur, in quo plane asseuerat, cum dicat eius virtutẽ diuinam potius fuisse,quam humanam. Hæc aũt historia in ipsius Cæsaris cõmentarijs hr. [Syderum) Quod in sydus translatum Romani esse credebant.ppea,quod cum Augustus funebres illi ludos faceret,medio die stella visa est, quam Cæsaris esse credidere. Vnde Virg. Ecce Dionei processit Cæs. astrum. Astrum quo segetes. [Neruiorum impetũ) Neruij sunt Neruiorũ gens. Galliæ transalpinæ &Germaniæ populi qui nunc Magdunenses dñr,& teste Plut.densissimas incolunt siluas, qui in profundissimo nemore filijs,& suppellectili collocatis, cum lx. mil. hoium contra Cæs. prodierunt Bel. Gal.tam strenua,sæua, & obstinata pugna dimicatione, vt a lx. mil. ad quingentorum numerum peruenerint,& ex patricijs qui quadringenti numero erant, tres superfuere incolumes animis adeo obstinatis, & perseuerãtibus pugnã sustinuerunt,vt exercitũ pene in fugã euegerint, oã verso in fugam equitatu eij. & xij. legiones circũ venere, & vniuersos centuriones trucidarũt. Cæsar vbi vidit territos suos cædere, & aciẽ inclinari, scutũ militi cuidã segnius,timidiusq́. pugnanti detraxit,eoq. tectus in confortissimos hostes se cõtulit,ibiq́. fortiter pugnãs exercitũ pene labentẽ restituit,ingẽtiq́. victoria potitus est.Ex hac tãta Neruiorũ pertinacia,quæ sibi muros ex cadaueribus fecerãt,natum est puerbium.Rom. pseuerantia Neruiorũ tandẽ victa peruicaciã.[Idẽ alio plio)Hoc fuit bello,qd in Africa gessit cõtra Scip. mag. Põpei socerũ.de quo satis supra dictũ est. [Legionis Martię) Sic illi legioni nomẽ imposuerat. [Aqlifeũ) signiferũ,nã Aqla,vt diximus, in vexillis depicta R. insigne fuit.

[Faucibus) Nam vna manu vtranque oris partem comprehẽdit.

ASCEN. SED vt armorum &c.) Sub adulatione solita recitat exẽplũ fortitudinis in Iulio Cæs.dicens.[Sed vt).i.quemadmodũ sup.repręsentauimus superius,decus armorũ,& togæ .i. tam foris q̃ in vrbe fortiter gestorum ita repręsentemus nunc etiam clarum decus syderum,tempore Iulium.i.Cæs.diuum.i. inter deos relatum, apponentes certissimam effigiem.i.imaginem,aut exemplar verę virtutis.Cũ.i.qñ sup.is videret aciem suam inclinari.s.ad fugam, aut repelli à statione sua innumerabili multitudine, & feroci impetu Neruiorũ,quos Tornacen.seu Tornacen. qdam nunc dici putãt,alij aliter,detraxit militi pugnãti timidius.i.non satis strenue,scutũ,& tectus eo.s.scuto,cœpit pliari acerrime quo facto diffudit fortitudinẽ p totum exercitũ,q a oẽs eum imitãtes fortiter agere cœperũt,& restituit diuino ardore animi, fortunã belli labantem.i.labefactã prius mire dicit restituit fortunã, quasi fortitudo fortunę dominetur,et sapiẽs astris.[Idẽ).s.Iulius Cęs.detraxit alio plio.s.quod in Africa contra Scip.Põpei mag. gñm cõmisit,Aquiliferũ.i.signiferum, & vt dñt vexilliferũ, legionis Martiæ, quæ maxime strenua erat,& Aquilã signum habebat,conuersum iam gra fugę ineundæ.i.incipiẽdæ.detraxit dico cõprehensum.i. arreptũ faucibus in partẽ contrariã.i.in hostes,à q bus iam auersus erat,& tendens dextrã ad hostẽ,inqt,quorsum abis tu?illi sup. cũ qbus dimicamus .s. pliamus,sunt illic in alia parte,non in illa ad quã spectas.Et correxit manibus qdem vnum militẽ,videlicet aquiliferũ. Vero pro sed,adhortatione tam acri trepidationẽ omnium legionum,& docuit sup.legiones paratas vinci,quæ ad fugam spectabantur vincere sup. hostes a quibus pene victæ erant.

DE VIBIO, VALERIO FLAC. ET PEDANIO CENTVRIONE.

* Lectio Romani Capuam obsiderent, et sente Hannibale Liu. lib. 25. CETERVM * vt humanæ virtutis actum exequamur,cũ Annibal Capuam,in qua Romanus exercitus erat, obsideret: Vibius Accius Pelignæ cohortis præfectus,vexillum trans Punicum vallum proiecit: seipsum,suosq́. cõmilitones,si eo hostes potiti essent, execratus: & ad id petendum, subsequente cohorte primus impetum fecit: quod vt Val.Flaccus Trib.tertiæ legionis aspexit, conuersus ad suos, spectatores, inquit, vt video,alienæ virtutis huc venimus: sed absit istud dedecus à sanguine nostro, Romani gloria cedere Latinis velint. Ego certe aut speciosam optaui mortem,aut felicem audaciæ exitum,vel solus percurrere paratus sum. His auditis, Pedanius centurio conuulsum signum dextra tetinens: Iam hoc,inquit, intra hostile vallum mecum erit, proinde sequantur, qui id capi nolunt. & cum eo in castra Pœnorum irrupit, totamq́. secum traxit legionem. Ita trium virorum fortis temeritas, * Annibalem paulo ante spe sua Capuę potitorem,ne castrorum quidem suorum potientem esse passa est. * Hannonẽ poenum

OLIV. CETERVM vt humanę virtutis actũ) Mire sun Val.dissentit à Liuio i hac historia,nã Lio.deca.ij. pun.bel.dicit.post Cãnensem cladẽ cũ multæ ciuitates Rom. defecissent, in primis Capua nõ paruũ Rom.imperij vinculõ,& columẽ desciuit,ad quã recuperãdam cum suas oẽs Rom. vires intẽdissent,nec minori vio defenderetur à Pœnis,lõgo bello,& obsidione oppressa famem sentiebant pp depopulatos agros prohibitamq́. sementem. Hanno dux Carthag.ab Hannibal emissus quo operã daret,vt frumenti copia fieret Cãpanis,haud procul à Beneuento castra posuerat, quẽ cũ Furius Cõsul Rom.cui puincia illa euenerat,per exploratores excepisset frumentatũ,cũ parte exercitus esse pfectõ castra hostiũ cũ expeditis militibus paulo ante lucẽ adoritur,tantumq́. pauoris intecit, vt si in plano castra posita fuissent primo impetu capi potuissent,sed eos altitudo loci, & munimenta defenderũt,prima luce atrox prœliũ fuit,nec vallo modo tutabantur Pœni,sed detrudebãt quoque per ardua nitentes hostes,vicit tamen pertinax virtus.nam Rom. imperator ab incepto desistere constituerat,quod sine militum suorum pernicie magna id obtineri non posse videret,iamq́. receptui canere iusserat,cum clamor militũ aspernantium tam segne imperiũ deiecit eis consilia proxima portæ hostium erat cohors Peligna, cuius præfectus

Vibius Accius,vexillum trans vallum hostium transiecit,execratus inde seq. cohortemq., si eius vexilli hostes potiti essent,princeps ipse per vallum, fossamq. in castra hostium irrupit cum tota cohorte. Hunc deinde secutus est, Valerius Flaccus tertiæ legionis tribunus,cuius imitatione accensus. T. Pedanius centurio,vexillum è signiferi manibus ereptum intra vallum coniecit dicens,& signum,& hic centurio iã intra castra hostium erit quicunque me saluum,& vexillum esse voluerit, subsequatur,nec detractarunt eius manipulares tã gloriosum certamen. Castra virtute hosti capta,& direpta sunt, magnaq. cædes facta. nam supra sex millia hostiũ cæsa supra septem millia capta,cum alia ingenti præda.[Romanæ virtutis actũ) Quia Cæs.fortitudinem diuinam fuisse dixerat.[Pelignæ cohortis) Pelignum oppidum latinũ est, à quo Peligna cohors dicta,q socij Romanorum in eorum venerãt auxiliũ.[Latinis) Quia latina erat, (vt dixi) Peligna cohors.

ASCEN. CETERVM & cetera) Affert fortitudinem eorum, qui proiecerunt signa in hostiũ castra,aut cuneum,vt ea milites repetendo hostium castra caperent,aut eos mouerent,dicens.[Ceterum).i.sed vt nos exequemur actũ humanæ virtutis(nã superiora duo Iulij exempla diuinæ vult esse virtutis) cum Hannibal obsideret Capuam vrbem principalem Campaniæ Italicæ, in qua exercitus Romanus erat,Vibius Accicius Præfectus cohortis Pelignæ,quæ erat ex socijs imperij, proiecit vexillum trans vallum punicum.i.in castra Carthag. execratus .i. maledictione, & anathemate,& diris execrationibus prosecutus seipsum, & suos cõmilitones,si hostes essent potiti eo.s.vexillo.i.si illud in potestate sua retinerent, & ipse primus fecit impetum ad petendum .s. ex hostium castris,id.s. vexillum, & hoc cohorte subsequente, quod.i.quam rem,vt.i.postquam Valerius Flaccus tribunus.s.militum tertiæ cohortis vidit,conuersus ad suos,inquit nos (vt video) venimus huc spectatores.[Alienæ virtutis) Sed istud dedecus absit à nostro sanguine,vt Romani velint cedere latinis.s. de gloria fortitudinis.[Ego certe optaui) Semper,aut huc veniens, aut mortem speciosam,id est pulchram, vnde Maro pulchramq. mori succurrit in armis,aut felicem exitum audaciæ.s.repetendi vexilli ex hostium castris paratus sum præcurrere.s. in hostium vallum,vel .i. etiam solus si nullus sequi velit. [His auditis, Pedanius centurio retinens de terra signum conuulsum) .s. è terra, in qua fixum fuerat,inquit,hoc.s.vexillum, quod teneo erit iam mecum intra hostile vallum,proinde .i. & ideo sequantur supp. me,qui nolunt id capi.s. ab hostibus, & irrupit in castra Pœnorum,cum eo.s.vexillo,quod tenebat & traxit secum totam legionem,ita.i.& sic temeritas fortis .i. fortitudine animi orta, cum tamen non fuerit vera virtus, licet felicem exitum, secuta trium virorum .s. Vibij,& Valerij & Pedanij,ne quidem .i. non saltem passa est.[Hannibalem potiorem paulo ante spe sua) .i. vt frustra,licet forte non vane superabat.[Capuæ) .s. vrbis esse potentem.i.potitorem (nam nomen est,licet potior genitiuum rerum regat,subaudiendo imperio) castrorum suorum, quòd illis eaurus & in fugam versus est.

THEO. PELIGNAE cohortis) Peligni ex Illirico orti, inde cum profecti ductu Volscorum regis, cui cognomen fuit Lucullo, partem Italiæ occuparunt. Huius fuerunt nepotes Pecinus, à quo Pecinates,& Pelicus à quo Peligni. Verius Strabo, Plin. Ptolemæus ostendunt esse gentem Pelignorum, non oppidum.

DE Q. COTIO.

QVORVM virtuti nihil cedit Q. Cotius: qui propter fortitudinem Achilles cognominatus est. Nam vt reliqua eius opera non exequar, abunde tamen duobus factis,quæ relaturus sum,quantus bellator fuerit,cognoscetur. Q. Metello Cos. legatus in Hispaniam profectus,Celtibericum sub eo bellum gerens,postquam cognouit à quodam gentis huius iuuene, se ad dimicandum prouocare: (erat autem illi forte prandendi gratia posita mensa) relicta ea,arma sua extra vallum deferri, equumque duci clam iussit,ne à Metello impediretur. Et illum Celtiberum insolentissime ob equitantem consectatus,interemit,detractasq. corpori eius exuuias,ouans lætitia in castra retulit. Idem Piresum nobilitate, ac virtute omnes Celtiberos præstantem, cum ab eo in certamen pugnæ prouocatus esset, succumbere sibi coëgit: nec erubuit flagrantissimi pectoris iuuenis, gladium ei suum, & sagulum vtroque exercitu spectante tradere. Ille vero etiam petijt, vt hospitij iure inter se iuncti essent, quando inter Rom. & Celtiberos pax foret restituta.

QVORVM virtuti) Illorum qui Hannibalis, vel vt Tractat Liu. Annonis castra inualeтant & ceperãt. Achilles. ad similitudinẽ Achillis illius, q apud Troiam a Paride cæsus fuit. Nõ exequar,non narrem. Erat aũt. Parembesis est. Irebum nomen propriũ cuiusdam Celtiberi. Sagulũ vestis militaris varijs coloribus cõtexta. Virg. Virgatis lucẽt sagulis. Vtroq;, Rom.& Celtibero. OLIV.

ASCEN. QVORVM virtuti &c.) Recitat mirabilem fortitudinem Q. Cotij,qui ob eã Achilles cognominatus est, dicens. [Quorum).s.iutum iam dictorum virtuti. [Q. Cotius nihil cedit) Qui propter fortitudinem est cognominatus Achilles.[Nam vt non exequar).i. prætercam reliqua opera eius tamen cognoscetur abunde duobus factis sup.rius quæ sum relaturus quantus bellator fuerit. Ipse sup.profectus in Hispaniam legatus, & hoc Q. Metello consule gerens sub eo bellum Celtibericum, postquam cognouit se prouocari ad dimicandum à quodam iuuene huius gentis.s.Celtiberiæ (autem pro sed,mensa erat illi posita,forte .s. tunc gratia prandendi) iussit ea.s.mensa relicta arma sua deferri,& equum duci clam extra vallum.i. munitionem castrorum, ne impediretur à Metello.s.consule. Et consectatus illum Celtiberum ob equitantem.i.circa vallum equitantem,insolentissime, interemit sup.eum, & retulit in castra exuuias.i.spolia detracta corpori eius ouans lætitia. [Idem) .s. Cotius Coëgit Piresium præstantem .i. æquantem, aut vincentem nobilitate, aut virtute omnes Celtiberos.s.reliquos, succumbere sibi,cum esset prouocatus ab eo in certamen pugnæ. [Nec iuuenis flagrantissimi pectoris).i.animi.s. Piresius erubuit tradere ei.s.Cotio victori gladium suum,& sagulum suum.i.indumentum militare. variorum colorum, vtroque exercitu spectante. [Ille vero) Videlicet Cotius,aut forte idem Piresius petijt etiam, vt essent iuncti inter se iure hospitij, qñ pax foret constituta inter Rom. & Celtiberos.

THEO. COTIO) Vetusti quidam codices hñt Q. Otio quidam etiam Q. Tetio, tu vide ne legendum sit Cotta, de quo Suidas. Cotta inquit telo quàm tragulam vocant,vtebatur, eoque tentatus vulnus inferebat, vt hominis torace munitas vno duntaxat ictu costas transadigeret, terraeque inhæreret.

DE ATTILIO.

NEc Attilium * quidem præterire possumus: qui cum decimę legionis miles pro C. Cæsaris partibus maritima pugna prœliaretur, abscissa dextera, quam Massiliensium naui iniecerat,leua puppim apprehendit, nec ante dimicare destitit, quàm captam profundo mergeret,quod factum parum iusta notitia patet.

* C.Acilium vocat Suet. & Cæsar.

OLIV. NEc Attilium quidem) Conflato iam ciuili bello, Cæsar cum Massiliam venisset,obiectæ sunt ei portæ,nã Massilienses erga remp in fide,& officio fuerunt,Cæsarem vero contra rẽp.arma sumpsisse credebant, quare iratus Cæsar classem eo direxit, vbi cõmissa nauali pugna Attil. decimæ legionis miles,cũ Massil.nauem apprehendisset dextra,ea trũcatus à nautis, læua puppim apprehendit, nec prius destitit, q̃ nauem illam profundo submersit. Suet.in vita Cæs. Attilij nauali ad Massiliã prœlio iniecta in puppẽ hostiũ dextra abscissa memorabile illud apud Græcos Cynegiri exẽplum imitatus, transiluit nauẽ vmbone obuios agẽs.[Parum iusta notitia) Quia nõ adhibita fuit eloquentia,quæ illi præclaro facinori conueniret. At vero Græci in laudando Cynegiro oẽm dicẽdi copiam,& ornatum adhibuere.

ASCEN. NEC Attilium quidem &c.) Affert mirũ fortitudinis exemplum in Attilio milite Cæsariano dicens. Nec quidem possum præterire Attilium, qui cum esset supple miles decimæ legionis prœliaretur pugna maritima ante vrbem Massilen.pro partibus Cæsar.s.contra Pompeium dextera quam iniecerat naui Massil. abscissa .i. postquam dextera illi erat abscissa, apprehendit leue, id est sinistra, scilicet manu puppim, id est posteriorem partem nauis,nec destitit dimicare,id est certare, cum his, qui in nauim erant,antequam mergeret profundo .s. aquarum, captam, scilicet nauem illam, quod factum patet notitia parum iusta, id est non satis ampla,vel quia scriptores silentio præterierunt. Lucanus

nos tamē meminit, vel quia non est verosimile, vnum hominem & eum altera manu captum nauim tantam submersisse, nisi forte prius conuulsam dicamus, & per vnius infestationem non potuisse succurri rimas obstruendo.

DE CYNEGIRO.

* Externū exemplum similitudo coniūgit. Her. li. 6

AT Cynegirum * Atheniensem simili pertinacia in consectandis hostibus vsum, verbosa cantu laudum suarum Græcia, omnium sæculorum memoria literarum præconio inculcat.

OLIV. AT Cynegirū) Hoc gestum est bello Persico, quod Athenienses aduersus Darium Persarum regem fecerunt, de quo Iust. lib. secundo, Cynegiri quoque militis, inquit Athen. gloria magnis scriptorū laudibus celebrata est, qui post prœlij innumeras cædes, cum fugientes hostes, ad naues egissent, onustam nauem dextra manu tenuit, nec prius dimisit, q̄ manu amitteret, tum quoque amputata dextra manu, tunc nauem sinistra cōprehendit, quam & ipsam cū amisisset ad postremum morsu nauem detinuit, tantam in eo virtutem fuisse dīt. vt non tot cædibus fatigatus, non ambabus manibus amissis victus, ad postremum truncus, veluti rabida fera dentibus dimicauerit.

ASCEN. A T Cynegirum) Occasionem Attilij, quia simile est eius facinus illi, quod in Cynegiro Athenien. celebratur. interserit ipsius exemplum licet externum, dicens. [At) .i. è contrario cum parum notum sit Attilij factum Græcia verbosa .i. multorum verborum cantu .i. in decantatione laudum suarum inculcat præconio .i. per præconium literarum, memoriæ omnium sæculorum Cynegirum Athen. vsum simili pertinacia in consectandis hostibus, immo maiore, amissis vtrisque manibus, mordicus nauem retinuit, vt etiam Aul. Gel. commemorat.

DE M. SCAEVA, ET SCAEVOLA.

* Cæs. lib. 3. de bel. ciuil. Luc. li. 6.

CLASSICAM * Attilij gloriam, terrestri laude M. Scæua eiusdem imperatoris centurio subsecutus est, cum enim pro castello, cui præpositus erat dimicaret, Cneiq. Pompeij præfectus, iussu eius, summo studio, & magno militum numero ad id capiendum mitteretur, omnes, qui propius accesserant, interemit, ac sine vllo regressu pedes pugnans, super ingentem stragem, quam ipse fecerat, corruit, cuius corpus capite, humero, femore saucio, oculo eruto, scutum centum, & viginti ictibus perfossum apparuit. * Tales in castris diui Iulij discipli na milites aluit, quorum alter dextera, alter oculo amisso hostibus inhæsit. Ille post hanc iacturam victor: hic nec hac quidem iactura victus. Tuum vero Scæuola inexuperabilem spiritum in vtraque parte rerum naturæ, qua admiratione prosequar, nescio, quoniam excellente virtute, dubium reliquisti, inter vndas ne pugnam fortiorem edideris, an in terra vocem emiseris. Bello namque Gallico, quo C. Cæsar non contentus opera sua litoribus Oceani claudere, Britannicæ insulæ cœlestes inieci manus, cum quatuor cōmilitonibus rate transuectus, in scopulum vicinum insulæ, quem hostium ingentes copiæ obtinebant, postquam maris æstus regressu suo spatium; quo scopulus, & insula diuidebantur, in vadum transitu facili redegit, ingenti multitudine barbarorum affluente, ceteris rate ad litus regressis, solus immobilem stationis gradum retinens, vndique ruentibus telis, & ab omni parte acri studio ad te inuadendum nitentibus, quinque militum diurno prœlio suffectura pila vna dextra, hostium corporibus adegisti: ad vltimum districto gladio, audacissimum quenque modo vmbonis impulsu, modo mucronis ictu depellens, hinc Romanis, illinc Britannicis oculis incredibili, dum cernereris, spectaculo fuisti: postquam deinde ira, ac pudor cuncta conari fessos coëgit, tragula femur traiectus, saxique pondere ora contusus, galea iam ictibus discussa, & scuto crebris foraminibus absumpto, profundo te credidisti, ac duabus loricis onustus, inter vndas, quas hostili cruore infeceras, enatasti: visoque imperatore armis non amissis, sed bene impensis, cum laudem mereris, veniam petisti. Magnus prœlio, sed maiore disciplinæ militaris memoria: itaque ab optimo virtutis æstimatore, tum facta, tū etiam verba tua, centurionatus honore donata sunt.

* Attilij enim pe ryt, sed Scæua vi ctor fuit.

CLASSICAM Attilij) Hoc bello ciuili gestum est quod inter Cæsarem fuit, atque Pōpeium iuxta Dyrachiū. nam cum Cæsar ad expugnandas arces Dyrachij, vbi commeatum oēm, & belli apparatum Pompeius reposuerat, exercitum duxisset, Pomp. breuiori itinere per mare nauigauit, quo Cæsarem si fieri posset, celeritate præueniret, quod vbi vidit ea voto sibi non cessisset, nam Cæsar paulo ante illius aduentū sedes occupauerat, locum, qui dr̄ petra haud procul à mœnibus Dyrrhachij positū sæpit, ibiq. castra locauit. Erat aūt locus ille sic nauigationi opportunus, vt ea tota Asia, & regionibus, quas Pōpeius teneret commeatus, eo facile comportari posset, hunc igitur locum Cæs. munitionibus vndique claudere cœpit, obsidione Pōpeius, & famæ præmeretur, quod parum sibi profuit, nam cum locus ille (vt dixi) ad commeatum ex multis partibus recipiendum esset accōmodatus maiori ferme inopia obsidēte, quam obsessi laborabant. Pompeius tn̄ tantam indignitatem ferre nō potuit, vt qui numero militum superior esset, obsideri pateretur. inde ergo erūpere statuit cum exercitu, quod cum fecisset ea parte, quæ erat castellū in muris, quod in Scæua fortissimo viro cum pſidio tenebatur, statuit id expugnare castellū, quod tanta ptinacia, & fortitudine, cum aliorū militū, tum in primis Scæuæ centurionis defensum fuisse cōstat, vt in castello nemo fuerit oino militum, q non vulneraretur, quatuorq. ex vna cohorte centuriones oculos amiserūt, & cum laboris sui periculiq. testimonium afferre vellent, millia sagittarum circiter xxx. in castellū coniecta Cæs. renunciauerunt, scutoq. ad eum relato Scæuæ centurionis inuenta sunt in eo foramina ducenta xxx. quem Cæs. vt erat per se meritus, & de rep. donauit millibus ducentis æris, atque ob octauis ordinibus ad primipilum se traducere pronunciauit, eius enim opera quia castellū conseruatum esse ex magna parte constabat. cohortem postea duplici stipendio, frumentoq. & speciarijs militaribusq. donis amplissime donauit, de hoc Scæua. Suet. in vita Cæs. Scæua, inquit, excusso oculo, transfixus fœmore, & humero cap. & xx. ictibus scuto perforato custodiam portæ commissi castelli retinuit, Luc. de hoc multa lib. vj. [Ille post hanc) Att. s. (Hic) .s. Scæua. [Tuum vero Scæuola inexuperabilē) Cum Cæs. non satis hēret præscripsisse oēm occidentalem partem, in Britanniam, quæ alter orbis traditur à poëtis traijcere voluit, & cū forte expectaret, vt æstus decurreret, & vadum relinqueretur, vt sui trāsire possent cum quatuor ipse militibus in scopulū naue traiecit. Britāni eos egrediūtur. solus his Sceuola quinq; telis, q̄ satis essent qnque militibus tota die pugnā sustinuit laudat ergo Scæuolam, q fortiter in naui fecerit, & veniā petierit a Cæs. q non fortiter pugnasset, sicut forte voluisset imperator. cum tn̄ supra humanas vires pugnauerit. [In vtraque parte rerū naturæ) .s. in mari & in terra, quæ duo præcipue sunt elementa, in quibus rerū natura consistit, nam vocem qua vsus est ad Cæs. in terrā virtuti cōparat, qua vsus est in mari. [Claudere Britānicæ insulæ) Fine. Virg. Ante diem clauso componet vesper olympo. [Regressu suo) Quia mare fluit ad lunę cursum, hic aūt locus angustis adeo clauditur montibus, vt de superiori loco telō in littus adigi posfit. [Quinque militū diurno prœlio suffactura) Tela quæ quinque militibus sufficere potuissent, si à mane vsque ad vesperū dimicassent. [Vmbonis) vmbo ꝓprie vmblicus, hæc est media pars scuti. [Ira, ac pudor) Itaque vincerentur ab vno. [Pudor) Quod vnus tantæ multitudinis impetum sustineret. Tragula genus teli grandioris, quod tormento mittitur. Non Mar. dicit esse hastam a traijciendo dictam. (Veniam petisti) Et hæc fuit vox, quam in terram superius dixit emisisse. Dixit enim ò Imperator ignosce mihi, quod mecum arma non tulerim. Nam ita ab imperatore veniam petere solebant secundum morem militię, quōd per ignauiam arma in pugna amisissent. Sed hic per ignauiam non amiserat,

OLIV

Scæuola virtus in Britānos

ferat, immo per virtutem in hostium corpora coniecerat. [Magnus prœlio) Quo vnus tantę multitudinis barbarorum, vim tulit, & impetum. [Maior disciplinæ,) Quia viso imperatore meminis petere veniam ab eo, quod se cum arma non portasset. [Virtutis æstimatore), scilicet à Cæs. [Centurionatus) Quia ex milite centurio factus est.

ASCEN. CLASSICAM, &c.) Affert exemplum miræ fortitudinis in Scæua eiusdem Cæs. milite dicens, Marcus videlicet Iulij Cæs. subsecutus est, quia posterior tempore, licet non minor gloria laude terrestri.i.in terris parta, gloriam classicam.i.naualem Atilij. Cum enim dimicasset pro castello, id est parte murorum, quibus Cæs. Pompeianos, obrepserat apud Dyrrhacchium cui.s. castello præpositus erat.s.à Cæs. & præfectus Cnei Pompei niteretur potiusquam mitteretur iussu eius.s. Pompei, summo studio, id est conatu, & magno numero militum ad capiendum id, scilicet castellum, ipse Scæua interemit omnes, qui accesserant propius ac ipse pugnans pedes.i.pedester, non eques, siue vllo regressu.i.retrocessione, corruit, scilicet tandem super ingentem stragem.s.cadauerum quam ipse fecerat sternẽdo Pompeianos. [Cum corpus apparuit) .s. postquam pugna remissa est, capite saucio.i.vulnerato humero saucio, fœmore saucio, oculo eruto, perfossum c. & xx.ictibus. [Talea &c.) Post narrationem factorum prosequitur ea debita laude, aliudque exemplum infert, sed sic ambigue, vt nescias eiusdem sit an alterius scæuæ, nam quia ce arus fere vtrobique idem nomen habent, & centurio natu in Britannia donatum dicit, ipsumq. centurionem tam fassus videtur de eodem loqui. Sed quia commentarius legit illic, tuum vero Scæuola non Scæua, & particula vero aduersatiua est, videtur de alio loqui, nam non videtur procedere hic, scilicet Scæua, ne hac quidem iactura victus tuum vero Scæua, & si eodem loquatur, vnde diuisim legero. Sed ordo hic est. Disciplina diui Iulij aluit tales milites, quales sunt Atilius & Scæua in castris, scilicet suis, quorum alter.s. Atil. inhæsit hostibus dextera sup. amissa alter, scilicet Scæua oculo amisso ille .s. Atilius victor sup. existens post hanc iacturam, idest amissionem dexteræ, quia nauem hostilem demersit, hic, scilicet Scæua, ne quidem hac iactura, id est amissione oculis victus sup. fuit, quia loco non cessit, nec hosti aditum fecit, licet occubuerit. [Tuum vero &c.) Prosequitur, vt dixi, aut tertium, quod potius, dicã militem Cæsarianum, aut eundem Scæuam, qui priusquam ad Dyrrhacbium caderet, egregium edidit in Britannia facinus: Quem si placet eundem esse dicamus, vero non pro sed accipi, sed pro serio sic. [O Scęua nescio vero) id est reuera, aut serio, quàm admiratione prosequar tuum spiritum insuperabilem in vtraque parte rerũ naturæ.i.aqua, & terra. [Quoniam tu reliquisti excellente virtute).i. propter excellentem virtutem tuam, dubium, ne pro an, ediderit fortiorem pugnam inter vndas an emiseris fortiorem vocem in terra. Nanque tu transuectus bello Gallico, quo Caius Cæs. non contentus claudere .i. terminare, opera sua litoribus Oceani. iniecit insulæ Britanicæ, quæ nunc Anglia dicitur manus cœlestes.i.diuinas, & postea in cœlum transferendas, in inquam transuectus rate cum quatuor commilitonibus in scopulum vicinum, quem ingentes copiæ hostium obtinebant, postquam ęstus maris redegit suo regressu, quia refluit illic mare. spatium quo scopulus, scilicet ille in quem ascenderas, & insulæ diuidebantur ab inuicem, in vado facile trãsitu, quia derelictum ab aqua ingenti multitudine barbarorum affluente, id est in morem fluctus cum iam recesserat, vnde apta est metaphora ceteris .i.commilitonibus, qui quatuor erant segressi. rate ad litus, adegisti inquam (retinens solus gradum stationis immobilem, telis irruentibus vndique, & sup. barbaris nitentibus ab omni parte studio acri ad inuadẽdum te) corporibus.i.in corpora hostium, vna dextra.i.tua vnius pila suffectura prœlio diuino.i.vnius diei spacio, quinque militum cor.n. ascenderant in scopulum ab hoste ruendum, sed quatuor abierant relictis manentis telis, vnde vnus quinque militum munus obiens quinque militum adegit in corpora hostium pila.i.tela Romanis propria, ad vltimum cũ forte deessent tela, tu depellens audacissimum quęque, scilicet hostium, vt qui proxime accesserat modo.i. interdum, impulsu vmbonis.i.incuruaturæ mediæ in clypeo, modo.i. interdum ictu mucronis, fuisti, dum .i. donec cerneretis spectaculo incredibili .i.incredibiliter mirabilis, oculis.s.te spectantibus, hinc, id est ex vna parte. Rom. illinc.i.ea altera parte Britãnicis, Deinde postquam ira, & pudor (quia pudori erat tot ab vno vinci) coëgit.s. Britãnos fessos conari. cuncta.i simul omnia tu traiectus femur .i.habens femur traiectum, tragula, id est grandi telo, contusus ora.i.habens faciem contusam pondere saxi, & galea tam discussa .s.è capite ictibus.s.telorum, & scuto absumpto .i. annihilato, iã crebris foraminibus, credidisti.i.cõmisisti velut fidei profundo.s. aquarum, ac onustus duabus loricis.i.in tegumentis, quæ ea locis olim fieri solebant, enatasti .i. euasisti natando inter vndas quas infeceras .i. tinxeras sanguine hostili. Et viso imperatore, videlicet Cæs. armis non amissis, sed bene impensis, quia in corpora hostilia infixis, quid vilissimum est eorũ impendium, cum mereris.s.ea ea re, laude petisti veniam.i. quod arma non omnia referres, petijsti dico ens, aut habendus, magnus prœlio, quia fortiter dimicasti, sed maior memoria disciplinæ militaris, quia nosti, quid miles imperatori deberet. in multos.n. animaduersum est, non quia male pugnarant, sed quia disciplinam transgressi erant. [Itaque).i. & ita, tum.i. simul facta tua tum.i. simul etiam verba tua, donata sunt pro pręmio, ab optimo æstimatore.i. censore, & appretiatore virtutis, videlicet Caio Cæs. honore centurias, quia ex milite gregario centurionem fecit, vnde quia in Scæua, qui ad Dyrrachium fortiter occubuit, centurio erat verosimile est eundem fuisse, licet in contextu videatur discrepantia, quod non est magno per mirandum. nam qui collectanea faciunt opera, fastidio prius collectorum religendi sua inde panniculos minus apte assuunt.

THEO. VENIAM petisti) Non propter amissa tela, sed quod imperat. iniussu sustinuisset, & pugnasset, inde subdit, magnus prœlio, sed maior disciplinæ militaris memoria.

DE LVCIO SICINIO DENTATO.

SED quod * ad prœliatorum excellentem fortitudinem attinet, merito L. Sicinij Dentati commemoratio omnia Romana exempla finierit, cuius opera, honoresque operum, vltra fidem veri excedere iudicari possent, nisi ea certi auctores, inter quos M. Varro, monimentis suis testata esse voluissent, quem centies & vigesies in aciem descendisse tradunt, eo robore animi, atque corporis vtentem, vt maiorem semper victoriæ partem traxisse videretur, * sex & triginta spolia ex hoste retulisse; quorum in numero octo fuisse, cum quibus spectante vtroque exercitu ex prouocatione dimicasset xiiij. ciues ex media morte raptos seruasse, quinque & quadraginta vulnera in pectore excepisse, tergo cicatricibus vacuo. nouem triumphales imperatorum currus secutum, totius ciuitatis oculos in se numerosa donorum pompa conuertentem. Præferebantur enim aureæ coronæ octo: Ciuicę xiij. Murales tres: Obsidionalis vna: Torques, clxxxiij. Armilliæ. clx. * Hastæ. xviij. Phaleræ, vigintiquinque ornamenta etiam legioni, nedum militi satis multa.

* Plin. li. 7. cap. 27 Dion. lib. 10.

* Spolia 34 cepisse, & octies ex prouocatione pugnasse scribunt alij, vt numerus ad 42. accedat.

* Hasta pura legũt docti

OLIV. SED quod ad prœliatorum) Inter fortissimos bellatores L. Sicinius Dẽtatus iure primum obtinet locum laudis, & gloriæ, cum omnium fortitudine superasse videatur. nam toties prouocatus cum hoste singulari certamine dimicauit. tot hostium spolia victor ex acie reportauit, tot ciues captos è manibus hostium redemit, & à morte liberauit, tot vulnera excepit, tot denique victorias consecutus est, vt omnium fidem exuperare possit, nisi à certissimis, & summa auctoritate scriptoribus, tam Gręcis quã latinis eius res gestæ memoriæ proditæ forent, atq; in primis à M. Var. linguæ Latinæ te ste certissimo. Similiter ab A. G. viro grauissimo, partitione a Solino, qui de hoc sic breuiter tradit. Præualuisse apud R. L. Sicinium Dentatum, titulorum numerus ostendit, trib. hic pl. fuit non multos post exactos reges Spur. Tarpeio. Aurelio Aterio consulibus, idem ex prouocatione victor octies quadragies quinquies aduersas habuit cicatrices, in tergo nullam notam, spolia ea hoste tricies quater cœpit. in faleris, hastis, pilis, armilijs, coronis tricenta xij. dona meruit. nouem Imperatores, qui opera eius vicerunt triumphantes prosecutus est, hunc ob fortitudinẽ Achillem tradunt fuisse nominatũ, A.G. L. Sicinius Dentatus trib. pl. fuit Spurio Tarpeio, Aurelio Aterino cõsulibus. Hic plusq̃ credi possit, & debeat strenuus bellator fuit ob ingentem fortitudinẽ Achilles Rom. appellatus est. is pugnasse in hostem dr̃ c. & xx. prœlijs, cicatricem a tergo nullã, aduersas quinque, & xl. tulisse coronis est donatus aureis octo, obsidionali

Achilles Rom.

Sagillare

fidionali vna, moralibus, tribus, ciuicis aiiij. torquibus tribus, & octogiota armillis, plus centum & lx. hastis, duo de xx. faleris. Itē donatus est quioquies vicies populi militaria babuit multi iuga, in his procurator plerūque triumphauit cum Imperatoribus suis triumphos nouem, hæc ille. Dion. quoq; Alicarn. multa de hoc viro tradit, quæ longum esset recensere. Idem etiam facit Plin. de nat. hist. lib. xxij. cap. v. [Hooorēsque operum) Iosignia victoriarum i. pręmia sibi data ex victorijs comparatis. [Testata) Affirmata. (Sex & triginta spolia) Quę ab hostibus eripuerat sin gulari certamine superatis. (Traxisse videret) Quasi maior pars victoriæ eius esset ciues, qui in manus bostium deuenerantur. (Tergo cicatricibus vacuo) In quo significabator illum noo fugisse. [Nouem triumphales) Nouem triumphantes Imperatores secutus fuerat, qui opera sua reste Sol. vicerant. [Totius ciuitatis) vt magis in L. Dentatum quam in imperatorem ocolos conijcerent. [Pompa) Ordine sequentium, io quo etiam victoriarum insignia præferebantur. [Ciuicæ aiiij.) Erant aūt ciuicæ quernæ. (Murales) Aureæ. (Obsidionalis,) Gramineæ. [Torques) Ornamenta colli ex auro torta confecta, vnde etiam torques dictæ sunt. (Armillæ) Ornamenta brachiorum, a tangendis armis. i. superioribus brachiorum partibus.

ASCEN. SED quod &c.) Claudit exempla Romanorum ciuium admirabili, & non minus felici fortitudioe Lucij Sicinij Dentati dicens, sed cōmemoratio Lucij Sicinij dētati, finierit. i. terminauerit merito (quia maxima est, & ex rethorico instituto maxima, quæqoe aūt io fronte, aut in calce locanda sunt (oia exempla Romana, quod. i. quatenus attinet ad excellentem fortitudinem p̄liarorum. [Cuius). s. Lucij Sicinij opera, & bonores. i. præmia operum possent iudicari excedere. i. excellere aot excellentiā habere, vltra fidem veri. i. vltra quam verosimilem est. nisi certi auctores (inter quos sup. est Marcus Varro) voluissent ea esse testata. i. testificata suis mooimentis. s. lēaꝝ hoc est scriptis. (Quem) .s. Lucium traduot. s. certi auctures descendisse in aciem. i. obijsse periculum dimicandi centies & vities (non dicam vigesies, nisi sic scriptum, aotiqua fides probarit) vtente eo robore. i. firmitate animi, atq; corporis, vt videretur traxisse semp. s. ad se maiorem partem victoriæ, & qoem tradunt retulisse. i. reportasse ex boste lea & xxx. spolia in quoꝝ numero (repete tradūt) octo fuisse sup. eoꝝ, cum quibus dimicasset ex prouocatiooe. s. ad singulare certamen, vtroq; exercitu spectanse, & quem tradunt seruasse xiiij. ciues. s. Rom. raptos ex media morte. i. cum minimū abessent à cęde, & excepisse in pectore, quinq; & xl. vulnera (diligēter obseruā quod Valla p̄cipit de numero minori pręlocādo intra xx. &c. & post locando post centū, & ante xx. vsq; adeo, vt ex eius obseruatione, Valla præceptum collegisse censeri posset) tergo suppente, aut manēnte vacuo cicatricibus, vnde nunquam terga vertisse hosti probatur, & tradunt eum secutum nouem currus triūphales imperatorum, conuertentē in se oculos totius ciuitatis, numerosa. i. copiosa pōpa donoꝝ, quæ ab imperatoribus ob rē bene gestam receperat. (Enim) Pro quia, octo coronę aureæ ob singularem virturem præferebantur sup. ei coronæ ciuicæ, scilicet quærnæ obseruatum ciuem xiiij. tres. s. coronæ murales, q inter primos transcederat muros, quæ aureæ erant, & vna obsidioalis, q exercitum obsessum singulari virtute liberauerat. repete præferebantur. [Torques). i. ornamenta colli ex auro intorto Galli cathcoas vocant clxxxiij. armillæ. i. ornamenta brachiorū, clx. hastæ, xviij. Phaleręq. i. ornameota equorum, xxv. appositoriæ ornamenta. i. quæ omnia sunt ornameota, satis multis. i. sufficientia, ēt legioni, nedum. i. ne dicam solum, aut non solum militi sup. viri repete p̄ferebaotor illi sequeoti currum triumphalem.

DE T. IVBELLIO CAMPANO.

• Liu. li. 3 hoc li. 26. ILLE quoque * ex pluribus corporibus in vnum magna cum admiratione Calibus cruor confusus est, in quo oppido cum Fuluius Flac. propter Campanam perfidiam principes ciuitatis ante tribunal suū capitali supplicio afficiendos iudicaret, literisque senatu accēptis, finem pœnæ eorum statuere cogeretur, vltro se ei T. Iubellius Taurea Campanus obtulit, & quàm potuit clara voce, Quoniam inquit, Fului cupiditate tanta hauriendi sanguinis nostri teneris, quid cessas in me cruentam securim distringere? vt gloriari possis, aliquanto virum fortiorem, quàm ipse es, tuo iussu esse interemptum. Eo deinde, libenter id se esse facturum, nisi senatus voluntate impediretur, affirmante: At me, inquit, cui nihil Patres C. pręceperunt, aspice, oculis tuis quidem gratum, animo vero tuo maius opus edentem, protinusque interfecta cōiuge, ac liberis, gladio incubuit. * Quem virum illum putemus fuisse, qui suorū, ac sua cęde testari voluit se Fuluij crudelitatē sugillare, q̄ senatus misericordia vti maluisse. *Coniugē & liberos prius interfecerat.

OLIV. ILLE quoque) Cāpani, vt supra diximus cū ad Hannibalem defecissent, & Romani deinde ciuitatem illorum torpescentem iam Hānib. fortunam in suam potestaté redigissent Ful. Fl. cōsul asperioris ingenij homo principes ciuitatis, q defectionis auctores extiterant, Cales, & Teanum ducendos curauit, vt de illis supplicū sumeret contra collegæ sui voluntatē, qui rem ratam ad senatum reijciendam esse censebat, ille veritus futurū, quod euenit, vt à collega super hac literæ ad senatum mitterentur, idq fore sibi impedimētum, quominus suam in Campanos voluntatem expleret, pręuenit ipse celeritate sua, nam cum equitatu p̄fectus nocte est Theanum, & de campaois, qui illic babebantur in custodijs sumpto supplicio, Properat cales proficisci, & equum iam product essent Campani, vt capite mulctarentur, literæ superuenerunt à senatu quibus finem exigeodæ pœne de Campanis statuere cogebatur, quas acceptas, nec resolutas cū in gremio reposuisse p̄coni imperauit vt lictorem lege agere iuberet, quod cū fecisset, ea quę de Iubelio in literis continēbatur, dicta sunt. (Ex pluribus corporibus,) h. d. quia hic Iubelius vxorem prius, & liberos, deinde semetipsū interficit pp ingentem animi magnitudinem. (Io voum) Noo ex pluribus corporibus, in vnū corpus fusus est cruor. sed in voū permixtus est, qa vxore, & liberis interēptis super his pectori gladiū infigens expirans corruit, & ita multoꝝ cadaueꝝ cruor io voum cōfusus est. [T. Iubelius) Vnus ex principibus Cāpanis, de quibus sumendum erat supplicium. (Aoimo tuo) Maius q̄ credere posses. (Quem) Virum illū. Laudat eius fortitudinē, si adeo fortis fuisset io fide Rom. seruanda ouNq̄ capua discruisset à Rom. (Sugillare) vt per cędem suam, ac liberoꝝ, & coniugis Fuluij crudelitas ad inuidiā esset insignis. [Quā sen.) Vti misericordia. Per quam incolumis esse poterat.

ILLE quoque) Quia de ciuibus se non plura dicturum significauit affert exemplum fortitudinis in viro Cāpano dicens. (Ille quoque cruor). s. nobilissimus, vtpote Iobelij, & liberorum ac vxoris eius, confusus. i. cōmixtus est. [Calibus). i. in eo oppido Campaniæ, in voum. s. aceruum ex pluribus corporibus, cum magna admiratione. s. tam eorum, qui factum audierant, quam qui viderant. (Io quo oppido) Ergo Cales oppidum, cum Ful. Flac. coosul R. iudicaret priocipes ciuitatis afficiendos capitali supplicio ante tribunal suum, pp perfidiam Campanam, quia Campani ad Hannibalem defecerant, & cogeretur statuere pœnæ. i. punitioni eorom. s. principum ciuitatis finem, & hoc literis acceptis à senatu. s. R. (T. Iubelius Taurea, Cāpanus). s. natione, obtulit ei. s. Fuluio, vltro. i. noo requisitus, & ioquit, voce quam. i. quantum potuit clara, ò Fului qm teneris tanta cupiditate hauriendi sanguinis nostri, q d cessas distringere. i. deoudare in me, securim cruentam. i. cruore occisoꝝ illitam, vt possis gloriari aliqō. i. olim, aut gloriari virum fortiorem aliquanto quam ipse. i. tu es esse interemptum tuo iussu. [Deinde eo). s. Fuluio dicentem se facturum eum se libenter id. i. etiam occisuꝝ, nisi impediretur voluntate senatus. (At). i. sed, inquit, aspice me, cui patres cōscripti nihil p̄ceperunt, edentem opus gratum quidē oculis tuis. Vero pro sed, maius aio tuo, quia sīc in simili casu non auderes, & p̄tinus. i. statim hoc dicto, ipse interfecta cōiuge, & liberis sup. interfectis iocubuit gladio. i. gladiū se dimisit io coospectu cōsulis Rom. vnde auctor. (Quē). i. qualē virum putemus illū fuisse q voluit testari. i. approbare & testificari, cęde sua. Valla diceret sui, ac suoꝝ. s. liberoꝝ. & cōiugis, se maluisse sugillare. i. denigrare & infamē reddere crudelitatem Fuluij, q̄ vti misericordia senatus q pœnæ principū finē statuere iusserat, q. d. haud dubie fortissimū. ASCEN.

EXTERNA.
DE * DARIO.

AGE Darij quantus ardor animi, qui cum sordida, & crudeli Magorum tyrannide Persas liberaret, vnumque ex ijs obscuro loco abiectum corporis pondere vrgeret, præclari operis socio plagam ei inferre *Dario, qui & ipse vnus e septem cōiuratis fuit.

dubitaoit,

Herod. li. 4. Iust. lib. 1. dubitanti, ne dum Magnum petit, ipsum vulneraret. Tu vero, inquit, nihil est, quod respectu mei timidius gladio vtaris, vel per vtrunque illum agas, licet, dum hic quam celerrime pereat.

OLIV. AGE Darij quantus) Cambyses Cyri regis Persarum filius per quietem monitus est Smerdim regnaturũ, seq. regno expulsum iri, veritus ergo ne a fratre regno exueretur comatum (vt vult Iustin.) Prexaspem quendam (vt Her.) misit qui fratrum interficere, ipse vero telo casu quodam in fœmore ictus diem suum obijt. interea magnus quidam nomine Smerdis regnũ occupauit antequam rex periret, vbi Cambyses Smerdim regnare intellexit. [Prexaspem interrogat) Cur mandatum suum non sit executus, credebat enim Smerdim hunc fratrem suum esse, ille affirmat se fratrem illius occidisse, vt reuera fecerat rex Prexaspem in carcerem conijci iubet, quo facto haud ita multo post rex moritur, Prexaspes carcere liberatur, qui postea in locum editum ascendit, quasi simulata illuirita ridiculum, quod facturos esse, & congregato populo, conuenerant enim omnes mirantes, quodnam facturus esset, & confessus sit se Smerdim regis fratrem illius iussu interfecisse, quo facto se præcipitem dedit princeps ciuitatis etsi antea dubitauerant hanc qui regnaret Cambysæ fratrem, quanquam & ipse Smerdis appellaretur, atq; illi persimilis, tñ quia nunquam prodibat in lucem, & maxime confessione Prexaspæ iam pro certo habere ceperunt hũc regis fratrem non esse, huc accedebat, quòd cum rex multas concubinas, filiam quoque Otanæ cuiusdam principis haberet, pater vt rem explicatam haberet, filiæ præcepit, vt diligenter animaduerteret, cum rex profundior somno captus esset, nunquid aures haberet. Nam huic Cambyses dũ esset in regno, aures iusserat auelli, vt dignosceretur a fratre, cui vultu, & nomine similis erat, filia mox detulit ad patrem sine auribus regẽ esse, hęc cum rem certam fecisset, hunc qui regnaret Cambisæ regis fratrem non esse, multi ex principibus ciuitatis coniurant patriam Tyrãnide liberate, itaq; cum Darius, & reliqui secum primo rex ciuitatis ad regiam armati conuenissent, exercitus quos ad sui corporis custodiam rex habere consueuerat prohibebantur vltimam potẽtam intrare, ibiq; cum Darius Smerdium regẽ amplexus humi prostrauisset, eiusq; e socijs telum in corpus regis dimittere dubitaret, ne dum Smerdum vulnerare recipit, Darium quoq; transfigeret. telum, inquit Darius per vtrũq; corpus agas, dum hic pereat, quam celerrime, in hac historia Valerij opinionem secuti sumus, qui multum dissentit a Iustino. [Tyrãnide mago illo (quasi se per dolum regẽ fecerat. [Obscuro loco) Vbi lux nulla erat. Vel pro etiam, vtrunque, Meum. s. & huius.

ASCEN. AGE Darij &c.) Bono ordine procedit, nam primum intulit exempla mere domestica, deinde semicatremum, nunc mere externum dicens. [Age) Adhortandi vox est, q. d. attende, aut discerne, quantus sup. fuit, ardor animi Darij, vnius ex principibus Persarum, qui cum liberaret Persas, sordida & crudeli tyrannide magorum, præsertim Mergidis, qui se fratrem Cambysę mentiebatur, & vrgeret. i. opprimeret pondere corporis .s. sui, vnum ex his. i. magis, Mergidem nomine abiectum. i. prostratum loco obscuro, inquit, socio præclari operis. i. tyrannidiet, dubitanti inferre plagam ei. s. mago, ne vulneraret ipsum. s. Darium incumbentem super magnum, dum petit, aut peteret magnum, vero. i. certe, nihil est quod i. propter quod tu vtaris gladio timidius i. cum timore, respectu mei, i. ne me vulneres. licet agas. i. impellas, illum. s. gladium tuum, vel. i. etiam per vtrunq; s. me & tyrannum. i. dum modo hic. s. tyrannus pereat quàm celerrime. i. valde celeriter.

THEO. DARII) Sunt qui legant Gobriæ ex Herodoto & Trogo, cuius historiarum primo verba sunt hæc. ipsi corripiuntur a pluribus quorum alterum Gobrias amplexus magnum, cunctantibus socijs, ne ipsum pro mago transfoderent, quia res in obscuro loco gerebatur, vel per suum corpus adigi ferrum mago iussit fortuna, tamen ita regente, illo incolumi magus interficitur, hęc Trogus, & eo prior Herod.

DE LEONIDA.

Hero. lib. 7. Iustin. lib. 2. Plu. apoph. HOc loci Leonidas Spartanus nobis occurrit, cuius, proposito opere, exitu nihil fortius. Nam cum ccc. ciuibus apud Thermopilas toti Asiæ obiectus, grauem illum, & mari, & terræ Xerxem, nec hominibus tantum terribilem, sed Neptuno quoq; compedes, & cœlo tenebras minitantem, pertinacia virtutis ad vltimam desperationẽ redegit. Ceterum perfidia, & scelere incolarũ eius regionis, & loci opportunitate, qua plurimum adiuuabatur, spoliatus, occidere dimicans, quam assignatam sibi à patria stationem desere maluit. Ideoque tam alacri animos suos ad id prœlium, quo perituri erant, cohortatus est: vt diceret sic: prandete commilitones mei tanquam apud inferos cęnaturi. Mors erat denunciata, Lacedæmonij perinde, ac victoria esset promissa, ductori intrepidæ paruerunt. Herod. lib. 1.

OLIV. HOc loci Leonidas Spartanus) Cum Xerxes Persarum, & totius Asiæ rex exercitum infinitæ multitudinis, repote decies centena millia militum in Gręciam traduceret vt eam suo imperio subigeret, Lacedæmonij, Leonidam principem ciuitatis cum ccc. ciuibus miserunt, qui in angustijs Thermopilarum se Persis offerret, & transitum eorum in Græciam prohibiturus, est aũt mons longissimus, qui ita Græciam diuidit sicut Apenninus Italiam, teste Liu. de bello Macedonico lib. 6. Strab. vero vult esse angustias montis Oetæ, et supra diximus ibi Leonidas, cum ccc. ciuibus, quo secum duxerat tanta virtute dimicauit, vt non solum multos, ac prope innumerabiles ex hostibus de monte repulerit, sed ẽt rea ipse ter de fide sua consternatus fuisse dicatur, multos ex Satellitibus, quos ad custodiam sui corporis seruabat, quosq; agnitus, hoc est immortales appellabat, eosq. Leonidas superauit, vt docuit esse mortales itaq; apparebat Xerxem sibi transitum Græciam ciuibus quidem aperire non posse, nisi agrestis incola regi locum apparuisset, per quem in cacumen montis euadere posset. Rex illum multis muneribus donatum multitudini suæ ad montem scandendum ducem dedit, quos cum iam superiora loco tenentes Leonidas conspexisset etiam sero cognouit se diutius resistere non posse, nec eo tñ remissior ad pugnam est factus. quin et suos ita allocutus est, vt diceret eos, ita prandere, tãquam cenaturos ad inferos, hi duci suo tanquam triumphos ac victoriam permisisset intrepide paruerunt, & ita pugnantes omnes pro patria fortiter occubuerunt. Multis tñ prius ex hostibus interfectis. Vnde de hoc Strab. lib. 12. in descriptione Thermopilarum, Leonidas inquit, sane paucis adiunctis finitimis contra 100 Persarum millia hominum valentissimorum tunc ope locorum obstitit, donec alio per montana circumeuntes tramite Barbari ipsius Leonidæ commilitones conciderunt, & tunc in cõmunem cunctorum tumulum eorum polyandrium, adest & insculpta in columna. Spartanorum late vulgata inscriptio. Dic Lacedæmonijs hac hospes parte iacere, dum illorum rigidis legibus obsequimur. [Grauem) Perniciosum, quia nec mare, nec terra eum sustinere poterant. [Sed) Neptuno compedes, Quia dicitur Xerxes Bizantium ponte iunxisse, vel q̃ mare nauibus strauit. et dicit Iustin. propterea compedes videtur iniecisse Neptuno. [Tenebras cœlo) Quia multitudine sagittarũ cęlo tenebras inducebat, & solis lucẽ auferebat.

ASCEN. HOC loco) Seu hæc loci. Vtrunque enim legitur. Recitat mirabilem virtutem Leonidę, & ceterorum Spartanorum dicẽs. Leonidas Spartanus. i. Lacedæmonius, nam Sparte, seu Sparta etiam Lacedæmon dicitur, occurrit, nobis. s. memorandus, hoc loci, aut hoc loco, videlicet inter viros fortissimos, cuius. s. Leonidę proposito, quia voluit hostem arcere à patria opere, quia innumeros occidit, exitu, quia tandem fortissime cecidit, nihil est fortius. [Nam ipse cum ccc. ciuibus). s. Lacedæmonijs, obiectos toti Asiæ. i. exercitui, quem ex tota Asia contraxerat Xerxes, apud Thermopilas. i. angustias illas montis. Oetæ dictas, quasi portas calidarum aquarũ. [Redegit pertinacia). i. infragibili cõstantia virtutis ad vltimam desperationem Xerxem illum grauẽ. i. molestum & mari, & terræ, & non modo terribilem hominibus, sed minitantem quoq; Neptuno. i. deo maris compedes, quia Hellespontum ponte iunxit, & Colaphis cæsum, quasi compedibus constrictorum seminatus est, minitantem cœlo tenebras, qa multitudine telorum terris vmbras induxit, ita vt qui sub illis erant, possent putasse cœlo lucem deesse. [Ceterum). i. sed, ipse spoliatus opportunitate loci qua plurimũ adiuuabatur, spoliatus dico, perfidia, & scelere incolarum, qa vnus ex incolis regionis docuisset a tergo aditum in montem, vnde Leonidas depugnabat, viso aũt hoste, maluit occidere. i. occubere, dimicans, quã deserere, stationem assignatam sibi a patria, vt .s. in ea stans hostes arceret. Ideoque, qa maluit occidere, quàm fugere cohortatus

est

est suos.s.ciues illos ccc. ad id prœlium,quo erant pariturí,quia non erat spes euadendi, exhortatus inquam est animo tam alacri, vt diceret sic. O commilitones mei prandete tanq cœnaturi apud inferos.s.in campis Elisijs. (Mors erat denunciata).s.hoc dicto,& tñ sup. [Lacedæmonij peruenerũt ductori).s.suo Leonide,intrepide perinde,ac.i.non aliter, q̃ si victoria esset pmissa.

THEO. LEONIDAS Spartanus) Cum Xerxes in tertiam Græciam cum decies centenis armatorum millibus aduentaret a Lacedæmonijs quingenti duce Leonida missi sunt,vt angusta Thermopilarum fauces occuparent. Epulabatur, & ecce ingens Barbarorum vis à summis ingruit iugis, quos vbi Leonidas aspexit, prandete,inquit,commilitones,tãquam apud inferos cenaturi. Tunc facto in Persas impetu multis confossum telis ad Xerxem peruenit, eique Diadema arripuit, occisi cor à Xerxe effectum fetis hirtum inuentum est,historiam refert Aristides rerum Persicarum primo. (Neptuno compedes)Cum oborta mari tempestas pontem, quo Xerxea iunxerat Hellespontem diruisset, ille furijs actus,Hellespontum ccc. plagis affecit,compedesque grauissimas in ipsum deiecit, cum hac insultatione. Dominus hac acerba pœna te plectit. auctor Herod. & Iuuen. Ipsum compedibus,qui vinxerat. Ennosigeum.

DE OTHRYADAE.

* Herod. lib 1.Plutar.in Paralel.

OTHRYADAE * quoque pugna pariter,ac morte speciosa: Thyreatium laude, quàm spatio latius solum cernitur, qui sanguine suo scriptis literis, direptam hostibus victoriam, tantum non post fata sua in sinum patriæ cruento trophæi titulo retulit.

OLIV. OTHREADAS quoque pugna pariter ac) Athenienses & Lacedæmonij de agro Thyrestium inuicem dissidebãt, & eum de hoc vtrinq, exercitus pugnaturi constituissent, nec magnam cladem acciperent, totius belli fortunam ccc.militibus comiserunt, qui vtriq; pro suo dimicarent exercitu, & dũ hi pugnarẽt,reliqui oẽs in castra discederent,in hac pugna tanta animorum pertinacia certatum est, vt ceteri oẽs occubuerint, vnus tñ Othryades pugnæ superstes extiterit,qui ne solus in castra rediret seipsum inter hostilia cadauera gladio transuixit, & sanguine proprio scuto suo literas inscripsit: ἐνίκησα.i.vici deinde cum è castris vtrinque oẽs exissent ad colligenda cadauera, vt sepulturæ mandarentur,nec aliqua rõne secerni posset, vtri victores vt fuissent, Othryadæ corpus inter cadauera Atheniensium repertum est, cum scuto vbi victoriæ Titulus erat inscriptus, ex quo cognitum est ipsum victorem superstitem fuisse,& ita consensu Athen. Lacedæmonij Thyrestium agrum spatio quidem angustum,sed laudibus amplum demceps possederunt. (Spatio) quia paruo spatio circunscriptus erat locus ille. Ordo aũt literæ est,solum Thyreatium latius laudem quam spatio cernitur speciosa pugna pariter,ac morte Othryadæ. [Direptam non pñt fata sua in sinum .i. ferme, & quasi post mortem suam,nam parũ aberat a morte cum sanguine suo victoriæ titulum scuto superinscripsit,ac si diceret in ipso mortis articulo,& est modus dicendi tantum non pro ferme Valer. propemodum peculiares.

ASCEN. OTHRYADÆ &c.) Ordo est. Solum quoque Thyreatium.i.quod Thyræates colunt,cernit.i.conspicitur, latius.i.extensius,laude Othryadæ.s.Lacedæmonij illius forte sic dicti, qđ Otrij esset filius,speciosa pariter pugna, ac morte quàm spatio .i.extensione locali,sic Oliu. legit,Alij non morte, sed mors leguni, quibus libentius accedo propter particulam quoq;, vt sic ordo. pugna quoq; pariter,ac mors Othryadæ,speciosa sup.est, cuius sup. laude solum Thyreatium cernitur latius quã spatio, & sup.qui retulit in sinu patriæ cruento titulo Trophei, vtpote literis scriptis sanguine suo,victoriam direptã hostibus.s.Athen. tantum non.i.duntaxat post sua fata.i.post mortem voluntariã, noluit enim superuiuere ceteris cęsis, vt qui eius scripta legerunt interpretati sunt,potuit tamen fieri,vt accepto lætali vulnere,sed spiritu nondum sopito ea scripserit,& eo solo vicerit,qđ ceteri similia scribere,aut nõ potuerint,vtpote iam defuncti,aut non curauerint,minus pro patriæ gloria attenti.

THEO. OTHRYADÆ) Argiuis, ac Lacedæmonijs de Thyreatæ agro disceptantibus amphyctiones statuerunt, vt vtrique pugnam committerent, & ager victoribus adiudicaretur. Itaque Lacedæmones Othryadem, Argiui Thersandrum creant imperatorem,quibus deinde pugnantibus duo ex Argiuis Agenor,& Chromius superstites victoriam in vrbem renunciant. per summã postea quietem Othryades, qui superfuerat, semifractis inlitens hastis Cæsorum scuta corripiens. Trophæum erexit,ex proprio in scribens cruore, Διὶ τροπαιούχῳ. Ioui in cuius potestate sunt Trophea,deinc orta,vtrinque discordia Amphyctiones eum in rem præsentem venissent, victoriam Lacedæmonijs adiudicant,vt Chrysermus Pelopõnesia eorum tertio tradit,Herodotus.[Thyreatium solum,) Thyrea, de qua certamen inter Argiuos, & Lacedæmonios,fuit in medijs vtriusque ciuitatis finibus posita dicitur & Thyre numero multitudinis ea contractione,vnde incole thyreatæ,ut tegeatæ,& genere fœminino Thyrea tia. hæc Steph. [Leuctram,) Leuctra numero multitudinis, & neutro genere declinatur,ex Strab. Plutar. Suidæ monimentis Eustachio,ceteris,Pausanias, καὶ ἡ λεῦκτρα ἐν ἑνικῷ τῷ θηλυκῷ.

DE EPAMINVNDA.

EXCELLENTISSIMOS * Spartanæ virtutis prouentus,miserabilis lapsus sequitur. Epaminundas maxima Thebarum felicitas, idemque Lacedæmonijs prima clades,cum vetustam eius vrbis gloriam,inuictamque ad id tempus publicam virtutem apud Leuctram,& Mantineam,secundis prœlijs contudisset. traiectus hasta,sanguine,& spiritu deficiens, recreare se conantes,primum an clypæus suus,saluus esset,deinde ac fusi hostes,penitus forent, interrogauit: quæ postquam ex animi sententia comperit. Non finis,inquit,commilitones meæ vitæ,sed melius & altius initium aduenit. Nunc enim vester Epaminũdas nascitur,quia sic moritur. Thebas ductu, & auspicijs meis caput Græciæ factas video, & fortis, & animosa ciuitas Spartana iacet, armis nostris abiecta: & amara dominatione Græcia liberata est: orbus * quoque non tamen sine liberis morior, quoniam mirificas filiam Leuctram,& Mantineã relinquo. E corpore deinde suo hastam educi iussit, eoq. vulnere expirauit. Quod si eum Dij immortales victorijs suis perfrui passi essent, sospes patriæ mœnia gloriosior nõ intrasset.

* Prob. Emilio vist. lib. 6

* Stesi brotũ filiũ primo. secare eas ferat I in tar. par val 23.

OLIV. EXCELLENTISSIMOS Spartanæ ciuitatis.) Epaminundas bellycæ artis gloria præstans primus docuit. Lacedæmonios,qui Gręcię regnum occupauerant uinci posse,& eorum opes frangi. nam apud Leuctra primo fudit, atque fugauit illorum exercitum, cum Cleombroto duce, qui tanta eum spe fuerat à Lacedæmonijs aduersus Thebanos missus, vt nihil prorsus de victoria dubitarent, qui cum ad Leuctra venisset, ac diligenter hostium vires, & consilia cognouisset, tandem intellexit illos omnibus rebus esse superiores,sed quoniam tanta cum opinione ciuium venerat Cleombrotus, vt redire non posset, nisi cum magna ciuium offensione,rem pugnæ commisit, & à Thebanis Epaminunda duce superatus,magnam patriæ suæ cladem intulit,adeo vt nisi esset Accitus ex Ægipto Agesilaus,actũ esset de re Lacedæmoniorum. erat enim ad eam necessitatem peruentum, vt mulieres arma sumere coactæ fuerint, ad vrbis mœnia defendenda, rursus apud Mantineam cum vtrinque exercitus constituissent, veritus Thebanos in acie segnius pugnaturos his verbis,& orõne hortatus est,vt diceret captiuitatem vxorem,liberorum,Patriæ sibi ante oculos proponerent,ipsius quoque vrbis mœnia solo paulo post adæquandam, nisi fortiter agerent, quibus animati Thebani ciues Lacedæmonios acri pugna superarunt. Front. libro primo cap. vndecimo. Epaminundas,inquit dux Thebanorum aduersus Lacedæmonios dimicaturus,vt non solum milites viribus suis, verum etiam affectibus iuuarentur, pronunciauit in concione destinatum Lacedæmonijs, si victoria potirentur omnes virilis sexus interficere, vxoribus autem eorum, & liberis in seruitutem adductis, Thebas diruere,quis concione concitati primo impetu Thebani Lacedæmonios expugnauerunt, de hoc viro & Cicer. in epistolis ad L. Lucceium,dicit enim quem nostrum ille moriens apud Mãtineam Epaminundas, non cum quadam miseratione delectat? qui cum denique sibi spiculum auelli iubet, postquam ei percunctanti dictum est, Clipeum saluum,esse, vt etiam in vlceribus dolore æquo animo cum laude moreretur. (Inuictam)

publicam

publicam virtutem) Quia & si multi ex Lacedæmonijs oppressi sunt publice, tñ omnium bellorum ad id tempus superiores extiterant. [Leuctram, & Mantineam.] Leuctra oppidum est Bœotiæ haud procul ab Helicone iuxta lebadiam, & Cheronæ, teste Strab. lib. ix. in descriptione Bœotiæ, dicit enim iacet, aût Heliconis, & Cheroneæ medium iuxta coroneam, Leuctra in eo tractu sunt, vbi Epaminundas Lacedæmonios ingenti superans prælio, eorum calamitatis, & cladis initium reperit, ex eo enim tempore Græciæ principatum vltra recuperare nequiuerunt, quem priùs adepti tenebant, presertim postq̃ secundo apud Mantineá congressi rem infeliciter gesserunt, vnum tñ illis, q̃q̃ hunc in modum afflictis permansit, vt nullorum aliorum ditioni subacti sint, vsq; ad R. Imperium, à quibus eis habitus perducat honos pp regendæ ciuitatis probitatem, monstratur sane locus ipse in via, quæ ex platæis ducit ad Thespias, Mantinea vero fuit in Archadia eodem teste, sed, vt vult, nunc non extat. nam Epaminundas inqt, Mantineam, superatis secunda pugna Lacedæmonijs, illustrem reddidit, in qua & ipse obijt, hæc aût euanuit. [Sed melius & altius initium vitæ,) Quia fama virtutis meæ apud posteros æterna manebit. [Ciuitas Spartana) Sparta Metropolis ciuitas est Laced. hoc est principalis, quæ alio noíe Laced. dicitur quanquam nonnulli velint Laced. regionem esse. Spartam vero vrbem. Iust. lib. xj. Thebani, inquit, auxiliantibus Athen. bellû his intulere. s. Laced. quæ ciuitas ex infimis incrementis virtute Epaminundæ ducis ad spem Imperij Græciæ erecta est.

ASCEN. EXCELLENTISSIMOS.) Affert pulchrum fortitudinis exemplum in Epaminunda Thebano dicens. [Lapsus miserabilis virtutis Spartanæ) .i. Lacedæmoniæ, sequitur excellentissimos prouentus virtutis Spartanæ. Epaminundas maxima felicitas Thebarum, & idẽ prima clades .i. calamitas Lacedæmoniorum, cum .i. postq̃ contudisset .i. tûdendo oppressisset, vetustá gloriam eius vrbis, videlicet Lacedæmonijs, & virtutem publicam .i. totius ciuitatis inuictam ad id tempus, côtudisset dico prœlijs secundis .i. prosperis sibi, & suis, apud Leuctram, & Mantineam .i. loca illa, in quibus feliciter cum Spartanis pugnauit, traiectus hasta .i. habens corpus traiectum hasta, & sup. deficiens sanguine, & spiritu .s. vitali interrogauit .s. amicos conantes se recreare .i. consolando reparare vires animi eius primum, an Clypeus suus esset saluus, quia turpissimum erat Clypeum abijcere, deinde, an hostes forent fusi penitus, quę .s. duo postquam comperit ex sententia animi .i. ex voluntate sua, id est ita se habere vt voluit, inquit, ò cômilitones, non finis vitæ meæ aduenit, sed melius, & altius initium vitæ sup. venit. Enim pro quia, Epaminundas videtur, scilicet duo, nascitur nunc .s. in æterna memoria, quia sic .i. tam gloriose moritur. (Pulchre se laudans in tertiam tanquam de altera loquitur persona. Simile autem cum illo sentiens ecclesia nostra, celebrat sanctorum martyrum natalitia, quo hodie hinc ad æterna migrauerunt regna.) Ego video Thebas factas ductu .s. meo, & auspicijs meis .s. felicitate, & prouidentia mea caput .i. principem ciuitatem Græciæ, & ciuitas Spartana fortis, & animosa iacet abiecta .i. vilis effecta armis nostris. [Græcia est liberata, amata dominatione) .i. tyrannide Lacedæmoniorum. [Ego quoq;) .i. etiam morior, orbus .i. carens naturali, aut carnali prole, non tamen maior sine liberis, quoniam relinquo Leuctram, & Mantineam .i. memorias victoriarum mearum apud Leuctrá prius: & nunc apud Mantineam mirificas filias .i. loco mirificarû filiarum. [Deinde) .i. illis dictis iussit hastam, qua traiectus erat, duci .i. leniter trahi è corpore suo, & expirauit .s. spiritum emisit eo vulnere. Quam si .i. dato, quòd Dij immortales passi essent eû perfrui .i. ad satietatem vitæ, aut ad extremum fati frui victorijs suis, ipse sospes .i. sanus, & incolumis non intrasset gloriosior, id est plenior veræ gloriæ mœnia patriæ .s. Thebarum, sup. quam intrauit hoc dicto, & facto.

DE THERAMENE, ET THEOGENE.

• Cicero Tusc. 1.

AC ne • Theramenis quidem Atheniensis in publica custodia mori coacti, parua mentis constantia, in qua triginta tyrannorum iussu porrectam veneni potionem non dubitanter hausit. Quodque ex ea super fuerat iocabundus illi sum homo clarum ederet sonum coëgit. Reddensque seruo publico, qui eam tradiderat, Critiæ, inquit, propino: vide igitur vt hoc poculum ad eum continuo perferas: erat autem is ex xxx. tyrannis crudelissimus. Profecto est supplicio se liberare, tam facile supplicium perpeti. Itaque Theramenes perinde, ac in domestico lectulo moriens, vita excessit. Inimicorum æstimatione punitus, suo iudicio finitus. • Sed Theramenes à literis, & doctrina virilitatem traxit. Numantino vero Theogeni ad consimilem virtutem capessendam, quasi magistra gentis suæ ferocitas extitit. perditis namque, & afflictis rebus Numantinorum, cum omnes eius ciues nobilitate, pecunia honoribusque præstaret, vicum suum, qui in ea vrbe speciosissimus erat, contractis vndique nutrimentis ignis, incendit, protinusq́. strictum gladium in medio posuit, ac binos inter se dimicare iussit: vt victus, incisa ceruice ardentibus tectis superiaceretur: qui cum tam forti lege mortis omnes assumpsisset, ad vltimû seipsum flammis immisit.

• Fuit enim Isocratis præceptor. Vide in Isocr.

OLIV. AC ne Theramenis quidem Ath.) Subactis Atheniensibus, vt diximus in cap. de Somnijs Lysandes Lacedæmoniorum dux xxx. prætores imposuit, qui paulo post facti sunt xxx. tyranni. nam illorum opera sublato de medio Alcibiade, cuius metu exprimebantur sæuire cœperunt in plebem Athen. & in populum vniuersum crudelem tyrannidem exercere, nam tanti vltoris, videlicet, Alcibiadis metu liberati, miseras vrbis reliquias cædibus, & rapinis crudeliter exhauriunt. quod cum Therameni vehementer displiceret, eorum libidinibus sæpissime obstaret, iniecto falso crimine, in carcerem coniecerunt, eiq́. venenatum poculû paulo post hauriendum miserunt, quod cum forti animo, & indubitanter hausisset, quod poculum venenatum missum in fundo remanserat, & tunc terte incussit dicẽs. Hoc Critiæ propino, erat aût vnus ex triginta hi vero fuerunt à Thrasibulo eiecti, & Critias interemptus. [Critiæ propino.) Quasi diuinans, q futurum erat, vt exigerentur omnes & Critias occideretur. Cic. lib. j. Tuscul. Quá me delectat inquit, Theramenes, quàm elato aío est, etsi enim flemus, cum legimus, tamen non miserabiliter vir clarus emoritur, qui cum ẽt coniectus in carcerem xxx. tyrannorum iussus venenumq́ vt sitiens ebibisset, reliquum sic è poculo eiecit, vt id resonaret, quo sonitu reddito arridens propino, inquit, hoc pulchro Critię, qui in eum fuerat deterrimus, Græci .n. in conuiuijs solent nominare, cui poculum tradituri sunt. Iussit vir egregius in extremo spiritu, cum iam præcordijs susceptam mortem contemneret. vereque ei, qui venenum prębuerat, morté eam est auguratus, quam breui consecutus est. [Profecto est tam fortiter mori) tam constanter mori est se supplicio mortis liberari. [Inimicorum existimatione) Inimici qdem de morte pœnas dedisse illum credebant, ipse vero mortem pœnarum finem esse iudicauit. [Literis & doctrina.) Est endiadis .i. doctrina literarum. [Numantino vero Theog.) Cum Numantinam obsideret Scip. posterior complures oppidanos ex vrbe progressos ad colligenda fruméta pallantes p agros occidere vetuit, q diceret eo facilius quidqd frumenti esset in vrbe côsumpturos esse, quo plures essent, nam q portabatur in vrbem per eos, qui exierant ad paucorum dierum vsum, erat, igitur consumptis oíbus, quæ ad victum præstarent, disperatiq́. sociorum, & aliorû auxilijs cum iam famis extremitatem diutius tolerare non possent, ne in seruitutem venirent consilio Theogenis se inuicem tradentes neci, omnes occubuere, sed de hac fame, & necessitate videbimus lib. vij. c. de necessitate. [Præstaret) Superaret, excelleret. [Vicum suum) Quem habitatione sua totum occupauerat. [Tam forti lege) Vt inter se de vita certarẽt. Theogenis.

ASCEN. AC ne Ther.) Affert exemplum fortitudinis Theramenis, ciuis & philosophi Athen. in carcere potionem venenatam à tyrannis missam forti animo haurientis. Ordo est. [Ac ne quidẽ) .i. non ẽt constantia mentis Theramenij Athen. coacti mori in publ. custodia .i. carcere parua sup. est, immo magna, in qua .s. custodia, aut mentis, constantia, hausit non dubitanter potionem veneni porrectam iussu xxx. tyrãnorum, & ipse iocabundus .i. per iocum irridens, coëgit, id, quod superfuerat ex ea .s. potione, q totum bibere non valuit, illę sum homo, id est, in humum .i. fortiter iactum in terram edere .i. emittere sonum, clarum, & reddens seruo publico supp. partem aliquam potionis, qui .s. seruus tradiderat sup. eam potionem, inquit, ego propino supp. similem haustum aut potionem Critiæ .s. tyranno, quasi dicat expectet Critias breui vitæ suæ exitum. (Nam in conuiuijs, qui datum

poculum biberunt, solent cui faueant nouum propinare) igitur quia Critiæ propino, videlicet .i. prospice, vt perferas continuo hoc poculum ad eũ .s. Critiam. aũt pro sed, is (inquit auctor) erat crudelissimus ea triginta tyrannus, deinde auctor laudans factũ Theramentis à prudentia dicit. Profecto perpeti supplicium tã facile, est liberare se supplicio. Itaque .i. & ita Theramentes excessit vita perinde, ac .i. tanq̃ esset moriens in lectulo domestico, punitus existimatione .i. iudicio inimicorum .s. tyrannorum, fini tus .s. punitione largiore, & huius vitæ miserijs, iudicio suo .i. vt ipse iudicabat, & interpretabatur. Sed Theramentes traxit virilitatem .i. animositatem, & fortitudinem, qua vsus est à literis, & à doctrina, quia multa legerat, & audierat, ac docuerat quibus aduersa fortiter toleranda didicerat. [Numantino vero) Perpetuo contextu tanq̃ principium sequentis narrationis ea hac præcedentis, dependeat connectit auctor narrationem suam, q d. Theramentes qdem ex literis fortitudinem didicerat. vero pro sed, Theogeni Numantino .i. vni ex principibus Numantiæ vrbis Hispaniæ, quam Scipio ad excidium compulit, ferocitas gentis suæ .i. qua fere oẽs Numantini præditi esse solent, extitit quasi magistra, ad capessendam .i. obeundam similem virtutem. [Nãque rebus Numantinorum perditis, & afflictis, cum ipse præstaret .i. ante iret, oẽs ciues eius .s. Numantię (alioqui diceret suos) nobilitate, pecunia, & honoribus incendit vicum suum, qui erat speciosissimus in vrbe, & hoc nutrimentis .i. fomentis ignis, hoc est lignis, & alijs combustilibus contractis vndique, & posuit protinus .i. statim, vt incendium inualuit, gladium strictum .i. nudatũ in medio, ac iussit sic ciues, dimicare inter se binos, id est duos, & duos ea sup. lege, vt victus superiaceretur tectis ardentibus ceruice incisa .i. habens ceruicem incisam, qui cum assumpsisset oẽs, tam forti lege mortis, qua alter alterum cogebatur occidere, immisit seipsum flammis .i. in flammas ad vltimum, cum non haberet, à quo immitterent. Sed in euentu rei, vt verba sonant, difficultas est, si n. bini dimicauerint, & tantum victus in flammas iniectus sit, videretur duntaxat altera pars ciuitatis absumpta. vnde dicendum sic dimicasse, vt oẽs mori parati fuerint, nam victor vnius sinebat se vinci ab altero, ratus pulchrius sic mori quàm hostibus dedi, aut sibi manum inferre, cum ego Theogenes vltimũ sic confecisset penuria adactus sese in ignem immisit.

THEO. THERAMENIS.) Teramenes Isocratis auditor Agnonis. F. ex actice tribu. Scitia, qui rogationes alias tulit, & duas in primis improbas, ex Arginusis inhumationem militum suffragãte sibi Callixeno, trigintaq. Tyrannorum dominatum, quo populus opprimeretur. Itaque sortitus est dignum vita finem, ab ijs, enim xxx. sublatus est iudicio Critiæ. Sunt qui dicant ab ara auulsum quo confugerat, ob ingeniumq. versatile Cothurnum, vocatum, quod in seditione vtrarumq. partium esset, inseruiésq. temporibus, vtilitatem fide potiorem haberet, vt Cothurnos viris, & mulieribus æque conuenit. videtur & hoc instituisse tria pœnarum genera, vel sub hastã bonam publicari, vel cicutam sorbere, vel exulare. Natus apud insulam Cęam ab Agnone adoptatus est, à Thucidide tamen laudatur. Literis, & doctrina. Nam studio sapientiæ clauit, & præter Isocratem, Prodicochio dedit operam. Scripsit autem declamationum libros tres, idẽ de similitudine sermonis, de comparationibus, de figuris, & alia quædã.

DE VXORE ASDRVBALIS.

* Liu. li. 51. et Appian. in lib. Lybico

* duos scr. Liu. & Oros. vt hic numerus de mẽdo sit

VERBVM * vt æque P. R. inimicæ vrbis excidium referam: Carthagine capta, vxor Asdrubalis exprobata ei impietate, quòd à Scipione soli sibi impetrare vitam contentus fuisset: dextera, leuaque * tres cõmunes filios mortem non recusantes, trahens, incendio se flagrantis patriæ obiecit.

OLIV. VERBVM, vt æque P. R.) Carth. capta. idem Scip. posterior Carth. q̃ superior tributariam fecerat, expugnauit, in cuius euersione cum Hasdrubal in Scipionis deditionem venisset, eius vxor indignata, quod se liberisque contẽptis sibi soli consuluisset, ne in captiuitatẽ veniret, secum duos filios mortem non recusantes in arcis fastigia trahens, se cum illis in vrbis incendium præcipitem dedit, fuit aũt huius Hasdrubalis vxor, qui filiam suam noie Sophonisbam Syphaci Numidarũ regi dederat vxorem, ne in Rom societatem veniret, secundo pun. bel. quæ quidem & ipsa nihil a matre degenerans misso à Massinissa. q per nuptiarum occasionem volebat illam à captiuitate vindicare, cum non posset, veneno illud fortiter hausit. [Exprobata) Improperata impietate, q̄ sui & liberorum oblitus esset.

ASCEN VERVM vt æque) Ad filium orationis in alijs respicit similem animum in alijs similem euentum, in alijs par, in alijs dispar studium, vnde hic dicit. [Verum vt referam excidiũ vrbis æque) .i. æqualiter inimicę P. R. vt fuit Numantia, videlicet Carth. Carthagine capta, vxor Hasdr. impietate exprobata .i. improperata, & proprio data ei .s. Hasdrubali, quòd fuisset contentus impetrare sibi soli vitam à Scip. trahens dextera, & leua .i. vtraque manu, tres filios, communes .s. inter se hoc est Hasdrubalem, & ipsam, non recusantes mortem, id est mori paratos obiecit se incendio patriæ flagrantis, id est ardentis.

DE DVABVS PVELLIS SYRACVSANIS.

MVLIEBRIS fortitudinis exemplo, æque fortem duarum puellarum casum adijciam. Cum pestifera seditione Syracusarum, tota regis Gelonis stirps, euidentissimis exhausta cladibus ad vnicã filiam Harmoniam virginem esset redacta: & in eam certatim ab inimicis impetus fieret: nutrix eius, æqualem illi puellam, regio cultu ornatam, hostilibus gladijs obiecit, quæ cum ferro, ne cum ferro quidem trucidaretur, cuius esset conditionis: ederet, proclamauit admirata illius animum Harmonia, & tantæ fidei superesse non sustinuit, reuocatosque interfectores, professa, quęnam esset in cædem suam conuertit. Ita alteri tectũ mẽdacium, alteri veritas aperta finis vitæ fuit.

OLIV. MVLIEBRIS fortitudinis exemplo ęque) Cum pestifera Hyero Syracusarum rex P. R. amicissimus fuit secundo pun. bel. hic autem filium habuit Gelonem, a quo Hyron, natus est, qui causa fuit extinguendæ regiæ stirpis, nam mortuo Hyerone, atque patre, cũ esset admodum puer, & regno immaturus tutoribus nunc cõmendatus est, & amicis, qui eius ingenium ad præcipitandum in omnia vitia acceperunt, quę ita cernens futura Hyeron. vltima senecta dr voluisse liberas Syracusas relinquere, ne sub dominatu puerili per ludibrium bonis artibus, partum firmatumque interiret regnum, sed eius consilio restitere filiæ, quæ precibus, & blanditijs pellexerunt senem, vt regnum relinqueret nepoti, itaque tutores xv. puero tunc reliquit, quos præcatus est moriens, vt fidem erga P. R. 50 annos à se cultam, inuiolatamq. seruarent, q̄ longe secus factum est, nã eo mortuo mala puero suadentes impulerunt, vt à Romana societate deficeret, regioque habitu, & cultu angustiori cum purpura, & dyademate Satellitibus vndique stipatus ad terrorem hominum incederet, quod nunquam antea pater, nec auus fecerat, ex quo in puerum Tyrannidem exercentem facta est coniuratio, vbi nõ solum rex occiditur, sed vniuersa stirps regis Hieronis funditus tollitur, in ea igitur persecutione factum est, quod Valer. memorat.

Hieron. Syracusani tyranni.

ASCEN. MVLIEBRIS &c.) Affert vltimum exemplum fortitudinis idq. muliebris dicens. Ergo adijciam exemplo fortitudinis muliebris, quæ fuit in vxore Hasdr. casum duarum puellarũ atq; forte. [Cum) .i. quando, tota stirps .i. progenies regis Hyeronis esset redacta ad vnicam filiam Harmoniam .s. noie pestifera seditione Syracusarum .i. Syracusanorum in Sicil. late dominantium cladibus euidentissimis .i. manifestissimis, & impetus fieret ab inimicis certatim in eam .s. vnicã puellam, nutrix eius subiecit gladijs hostibus puellam .s. ignobilem, æqualem illi .s. eiusdem æui, & magnitudinis cum illa, ornatam cultu regio .i. regali, hoc est regis filia digno, quæ .s. puella subornata, cum ne qdem .i. non ẽt cum trucidaretur ferro, ederet .i. explicaret, cuius conditionis esset (quia maluit mori quàm se explicando Harmoniam, quæ vera filia regia erat prodere) Harmonia admirata aĩum illius .s. puellæ, proclamauit .s. se esse regiam prolem, non illam, quæ interficeretur, & non sustinuit superesse .i. nõ valuit silere, vt superstes esset tantę fidei .i. fidelitati, & conuertit interfecturos .s. illius puellæ, in cædem suam .i. sui. [Professa) .i. palam locuta, quænã esset ita .i. & sic mendacium tectum .i. celatum fuit finis vitæ alteri .s. puellæ ignobili, & veritas aperta .i. manifesta fuit finis vitę alteri, scilicet Harmoniæ quæ vera erat regia proles.

THEO. TRES, hunc numerum vetusta non habent exemplaria Hyeronis, antiqui codices habent Gelonis.

DE

DE PATIENTIA. CAP. III.

EGREGIIS pariter virorum, ac fœminarũ operibus fortitudo se oculis hominum subiecit. Patientiamque in medium procedere hortata est, non sanè infirmioribus radicibus stabilitam, aut minus generoso spiritu abundantem, sed ita similitudine iunctam, vt cum ea, vel ex ea nata videri possit.

OLIV.

EGREGIIS virorum pariter) Fortitudo, inquit, se oculis nostris subiecit, quæ hortata est, vt patientiam in medium veniret, quæ vel cum ea, vel ex ea nata videri potest, nam fortitudinis partes sunt patientia, & perseuerantia. [Infirmioribus radicibus. Nam laudis, & gloriæ radices habet patientia. [Cum ea) Tanquam soror. [Ex ea) Tanquam filia.

ASCEN. EGREGIIS.) Hac præfatione transit ad exempla patientiæ dicens. [Fortitudo subiecit se oculis hominum) .i. manifestauit se hominibus, egregijs .i. excellentibus operibus pariter virorum ac fœminarum, & ipsa fortitudo hortata est, patientiam procedere in medium, sane .i. certe, aut non sane .i. cum multo infirmioribus radicibus stabilitam, aut abundantem spiritu minus generoso, sed coniunctam ita similitudine, vt possit videri nata, vel ex ea tanquam filia, vel cum ea tanquam soror.

DE MVTIO SCÆVOLA.

Liu. li. 2. Dion. lib. 5. paulo aliter.

QVID enim ijs, * quæ supra retuli, facto Mutij conuenientius? cum à Porsena rege Hetruscorũ vrbem nostram graui, ac diutino bello, vrgeri ęgre ferret: castra eius clam ferro cinctus intrauit: immolantemque ante altaria, conatus est occidere. Ceterum inter molitionem pij pariter, ac fortis propositi oppressus, nec causam aduentus texit: & tormenta quantopere contemneret, mira patientia ostendit. Perosus enim (credo) dexteram suam, quòd eius ministerio in cæde regis vti nequisset, iniectam foculo exurij passus est. Nullum profectò Dij immortales admotum aris cultum attentioribus oculis viderunt. Ipsum quoque Porsenam oblitum periculi sui, vltionem suam vertere in admirationem coëgit. Nam reuertere, inquit, ad tuos Muti, & eis refer: te cum vitam meam petieris, à me vita donatum, cuius clementiam non adulatus Mutius, tristior Porsenæ salute, quàm sua lætior, vrbi se, cum æternæ gloriæ cognomine, Scæuolam reddidit.

OLIV. *Scæuola virtus.* QVID enim ijs) Id ita esse Mutius, qui Scæuola dictus est clarissima nobis documenta reliquit. [A Porsena,) Hetruscorum rege, ad cuius opes ea tempestate florentissimas Tarquinius cum scelerata stirpe pulsus ex vrbe confugerat. [Immolantemq. ante altaria) In hoc Valer. à Liuio dissentit, non enim sacrificantem, sed milites recensentem vna cum scriba in castris, & stipendium dantem dicit Liu. & Mutium, qui ad regis cædem venerat errore ductum pro rege scribam obtrũcasse, quòd ille corporis cultu nihil fermè à rege distaret, comprehẽsum deinde cum Regij satellites retraxissent, ante tribunal regis distitutum, & cum quoq; inter tantas fortunæ minas metuendũ magis, quàm metuentem dixisse. Rom. sum ciuis. C. Mutium vocant, hostis hostem occidere volui, nec ad mortem minus, animi est, quam fuit ad cædem, & facere, & pati fortia Rom. est. non vnus ego in te hos aios gessi. longus est post me ordo idem petentium decus, proinde in hoc discrimen se iuuat accingere, vt in singulas horas capite dimices tuo, ferrũ, hostemq. in vestibulo habeas regiæ hoc tibi iuuentus Rom. bellũ indicimus, nullam aciẽ, nullum prælium timueris, vni tibi cum singulis res erit. cũ rege simul ira incensum, periculoq. conterritum ad terrendũ adolescentem, q metu pœnarum expromeret, quid illud esset, quod per ambages minaretur, tormẽta afferri, & ignem parari iussisse, quo tanq. victima immolaretur, illum vero. vt regi ostenderet, quàm facile tormenta contemneret, dexteram foculo iam incenso, spectantibus oibus iniecisse, & exuri passum esse, inde Scęuolã fuisse nominatum, quasi sine vola, hoc est sine media parte manus. quæ vola dicitur, vnde dicitur inuolare. Dionys. qui hanc historiam multo prolixius narrat, nullã prorsus de hac patientia mẽtionem facit. [Inter molitionem pij pariter) Paratum dum pararet pijssimum propositum adimplere. [Pij) Quia pro patria liberanda id faceret. [Fortis,) Quia mortem non formidaret. [Causam aduentus) Quia ingenue confessus est, se ad occidendũ regem venisse. [Adulatus) Nam Mutius quasi remuneratus meritum quandoquidem, inquit, tex est apud te virtutis honos: vt beneficio tuleris à me, quod nimis nequisti ccc. coniurauimus, iuuentutis Rom. principes, vt in te hac via grassaremur, mea prima sors fuit ceteri, vtcunque ceciderit. primi quo ad te opportunum fortuna dederit, suo quisque tempore aderit. *Scæuolã vnde.*

7

ASCEN. QVID enim his, &c.) Affert primum exemplum patientię dicens. [Enim pro quia) q.d. bene dixi patientiam posse videri natam ea fortitudine, vel cum fortitudine, quia quid est conuenientius .i. minus differens his .i. cum his, aut ab his, quæ retuli .i. recitaui supra .s. dando exempla fortitudinis, facto .i. quam factum, Mutij .s. Scęuolę postea dicti, q.d. nihil. [Cum) .s. Mutius ferret ægre vrbem nostram, hoc est Romam, vrgeri .i. premi a Porsena rege Ethruscorum, bello graui, hac diutino, immo obsidione longa ipse cinctus ferro .i. habens secum sicam, intrauit castra eius clam .i. à nemine perceptus, & conatus est occidere .s. Porsenam, immolantem ante altaria .s. deorum. Liu. dicit, quod scribam eius occiderit pro illo, vt Oliu. recitat. [Ceterum) .i. sed, ipse Mutius oppressus .i. ab incepto iam cognito probibitus inter molitionem .i. difficilem executionem propositi pariter pij, quo ad patriam, non quo ad Deos, si immolantem Dijs obtruncare voluit ac fortis quia paratus erat peracto eo trucidari, alioquin cũ nõ esset spes euadendi, temere rem molitus esset, nec texit .i. non celauit causam aduentus, quia professus est se venisse, vt regem obtruncaret, & ostendit mira .i. miranda patientia .i. in exustione manus, quantopere .i. quãtum contemneret tormenta. [Enim) Pro qa, Per æquo .i. perosus odio habens, credo .i. vt credo dexteram suam, q nequisset pro nequiuisset, vti ministerio eius .s. dexteræ, in cæde .i. occisione regis .s. Porsenæ, passus est sup. eam iniectam foculo .i. igni (vt sit locus pro locato) exuri. [Nullum) .i. non vllum, profecto .i. re vera, Dij immortales, non viderunt illum cultũ admotum .i. applicitum aris, oculis attentioribus, quàm supp. factimus Mutij. Et supp. Mutius coëgit quoque ipsum Porsenam, oblitum periculi sui, vertere vltionem suam in admirationem. Nam inquit, ò Muti reuertere ad tuos, & refer, id est enarra eis tecum petieris .i. insidianter sectatus sis vitam meam donatum sup. esse à me vita. [Cuius clementiam Mutius non adulatus) .i. non adulatorie laudans tristior salute Porsenæ, quàm lætiore sua .i. non tam lętus, quod sic euasit, quàm tristis, quod Porsenam non interemit. reddidit vrbi .s. Romæ se Scæuolam, cum cognomine, seu agnomine æternæ gloriæ, quia cum prius tantum Mutius diceretur, tedijt dicendus Scæuola, quasi sæuus in volam .i. manum suam, quod illi perpetuam peperit gloriam.

THEO. FACTO Mutij &c.) Mutij Scæuolæ patientiam millesius Aristides hist. iiij. refert, et Liu. exemplum pene par Agatharchides Samius rerum Persicarum secundo memorat. Xerxes inquit ingruebat in Græciam, cum quinquies centenis hominum millibus, ac ad Artemisium stabat in ancoris. Ath. itaque perturbati fratrem Themistoclis Agesilaum miserunt exploratum, tametsi pater Neocles vtramq; eum amisisse per quietem viderat, is inter Barbaros habitu Persico, quo versaretur, errore ductus interemit Mardoniũ regij corporis satrapatorem, quẽ Xerxem putabat. Comprehensus & ad regẽ tractus immolaturo ostendit ad Solis aram. in quã dexteram imponens, quo aliqoandiu vim supplicio rũ sine vllo gemitu tolerasset è vinculis emissus est, hac adiecta voce, hmõi sunt oẽs Ath. qd' si nondum, credis leuã quoq; iniiciã. Quo spectaculo territus Xerxes Agesilaũ seruari iussit. hæc ille.

DE POMPEII PATIENTIA.

POMPEII etiam probabilis virtus, qui dum legationis officio fungeretur à Gentio rege interceptus, cũ senatus cõsilia prodere iuberetur, ardenti lucernę admotum digitum cremandum præbuit: eaque patientia regi simul, & desperationem tormentis quidquam ex se cognoscendi excussit, & expetendę P.R amicitię magnam

cupiditatem ingenerauit. Ac ne plura huiusce generis exempla domi scrutando, sæpius ad ciuilium bellorum detestandam memoriam progredi cogar, duabus Romanis exemplis cõtentus, quæ sit clarissimarum familiarium commendationem, ita nullum publicum mœrorem continent, externa subnectam.

OLIV. *Pompei patientia.* POMPEII etiam laudibus) Pompeius in Asia legatus, cũ pes Illyricum nauigaret, interceptus est ab Illyricis, & cum à Gentio Illycorum rege, & hoste P. R. consilia publica prodere iuberetur, digitum lucernę ardẽti admodum exuri passus est, vt ostenderet, nec supplicio quidem moestis induci ounquam posse, vt consilia publica indicaret, quo facto, & regi despe rationem induait tormentis ea se quisquam cognoscendi, & cupiditatem amicitiæ cum P. R. iungendæ, hunc regem Lucinius consul bello postea superauit. cum violata fide rebellasset qui cũ vxore, & liberis Romam missus est. [Excussit] Iniecit, induate. [Ad ciuilium bel.) Hoc ideo diait, quia commemorationem se cerat, C. Pompeij qui postea bellum ciuile gessit.

ASCEN. POMPEII &c.) Ordo est virtus, sup. patientia Pompeij .s. magni supp. est, aut etiam fuit probabilis .i. cõmendabilis, qui dum fungeretur officio legationis .i. oratoria, aut caduceatoris, interceptus .i. in itinere captus, à Gentio, seu Gentio rege Illyrica, cum iuberetur .s. ab eo prodere .i. reuelare consilia senatus pbuit digitum admotum lucernæ .i. lampadi, aut candelæ ardenti, cremandũ, & excussit ea patientia .i. per eam patientiam regi, &c .i. simul desperationem cognoscendi quidq; ex se tormentis .i. per tormenta, & ingenerauit regni magnam cupiditatem amicitiæ P.R. expetendæ. Ac ne cogar pgredi ad detestandam memoriam .i. cõmemorationem bellorũ ciuilium, qualis à Pomp. cũ Cæs. gessit scrutando sæpius exempla, huiusce gñis .s. patientię domi .i. domestica, ego ptentus duobus exemplis Romanis, quæ .s. duo exempla, vt ptinentur cõmendationem clarissimarũ familiarium, ita nullum publicum mœrorem ptinent, quia nihil adhuc in ciues gessit Pomp. ideo sup. subnectam sup. exempla externa.

EXTERNA.
DE PVERO ALEXANDRI.

VETVSTO Macedoniæ more regi Alexandro nobilissimi pueri præsto erant sacrificanti. E quibus vnus turibulo accepto, ante ipsum astitit, in cuius brachio carbo ardens delapsus est: quo, & si ita vrebatur, vt adusti corporis eius odor ad circunstantium nares perueniret, tamen & dolorem silentio pressit, & brachium immobile tenuit, ne sacrificium Alexandri, aut excusso turibulo impediret, aut edito gemitu aures regias aspergeret. Rex quoque patientia pueri magis delectatus, hoc certius perseuerantiæ experimentum sumere voluit, solito enim sacrificauit diutius, nec ac re eum à proposito repulit. Si huic miraculo Darius inseruisset oculos, sciſſet. eius stirpis milites vinci nõ posse cuius infimam ætatem tanto robore præditam animaduertisset. Est & illa vehemens, & constans animi militia, literis pollens, venerabilium doctrinæ sacrorum antistes, philosophia: quę vbi pectore recepta est hominum, inhonesto, atque inutili affectu depulso, totum insolida: virtutis munimento confirmat, potentiusque metu, ac dolore facit.

OLIV. VETVSTO Macedoniæ more) Hoc tractatur à Plut. in vita Alexandri regis Macedonum, cui sacrificanti cum plures nobilissimi adolescentes ambitiose admoistrarent, vnus sumpto thuribulo pro illo astitit, in cuius brachiũ ignitus carbo delapsus dolorem creauit, quem tãdiu puer passus est, quoad sacrificaret Alexander, nam nec brachiũ mouere, ne excusso thuribulo perturbaret sacrificantẽ, nec vocem emittere, ne effœminationẽ aut vllam animi mollitiẽ iudicaret ausus est, Alexander quoq; hac recognita in longum distulit sacrificiũ, vt pueri patiẽ- *Præsto es* tiam multo magis probaret. [Præsto erant) Apparebant, mini- *set.* strabant. [Carbo ardens) .i. pruna. [Odor,) Qui Græce dicitur nidor, latinæ vstrina ab vrendo. [Et dolorem silentio pressit:) Duo dicit in quibus mira pueri patientia significabatur, nec mouisse brachium, nec vocem quidem vllam emisisse. [Aspergeret) Turbaret, impleret, obstreperet. [Certius) Firmius, ex pectadu nũ quid puer vocem emitteret. [Diutius sacrificauit) Io longius distulit sacrificiũ. [Si huic miraculo Darius inqt, hoe miraculum conspexisset, intellexisset profecto, eius gentis milites vinci non posse, cuius puerilem ætatem tãta patientia præditam cognouisset. [Eius stirpis) Gentis .s. Macedonum. [Est illa vehemens) Ita qdem & militaris disciplinæ, ratio hominum ai ps patientia corroborat, atq; confirmat, & iabore patientissimos facit sed hoc idem facit philosophia. [Animi militia) Patientia, quæ à philosophia nascitur. Venerabilium sacrorum antistes. [Velati quædam sacerdos,) Quæ præcepta tradit, quibus hões ad bene, beateq; viuendum instituuntur. [Doctrina venerabilium sacrorum) Quibus ex homine vitijs pelluntur, & in eum virtutes inducuntur. [Quæ vbi pectore) Philosophia si ab homine recepta fuerit. & omnia ea eo vitia depellit, & eum robore virtutis confirmat, ita vt nullo animi affectu ab officio discedat. [Potentioremq; metu,) Facit vt homo metu vincat, atque dolorem, quia nec metu, nec dolore præsentis mali ab officio discedit.

VETVSTO, &c.) Primum externorum exemplorum est de puero Macedonico sane, quàm mirando, de quo dicit sic, Pueri nobilissimi præsto .s. præsentes & auxiliares erant Alexandro regi sacrificantem. vetusto more Macedoniæ, è quibus .s. pueris vnus astitit ante ipsum turibulo .i. vase, in quo tus cremari solebat accepto .s. cum carbonibus incensis, in cuius .s. pueri brachiũ delapsus est carbo ardens quo .s. carbone, quod & .i. quanquam puer ita vrebatur vt odor corporis eius adusti peruenirec ad nares circunstantium, tamen & .i. simul pressit dolorem silentio, quia nihil diait, aut ingemuit, & tenuit brachium immobile, ne aut impediret sacrificium Alex. turibulo excusso .i. amoto à loco debito, aut elapso manibus, aut aspergeret aures regias, gemitu edito .i. si gemitum edidisset. [Rex quoque) .s. Alexander, delectatus magis patientia pueri, voluit sumere hoc .s. tanto, aut de hoc certius experimentum perseuerantiæ, sacrificauit .n. diutius consueto .i. quam consueuerat, nec rapuit eum .s. puerum à proposito .s. perpetiendi, hac re .i. diuturnitate sacrificãdi. [Si Darius Rex Persarũ,) Qui postea ab Alexandro victus est inseruisset oculos huic miraculo .i. mirabili facto pueri Macedonici, sciſset .i. sciuisset milites eius stirpis nõ posse vinci, cuius .s. stirpis Macedonicæ animaduertisset ætatem infimam, vtpote puerilẽ, præditam tanto robore .s. animi. Et hæc tria patientia exempla per ignem suor comprobata, sequentia sunt per philosophiam conciliata, de quibus quasi præfatus dicit. [Est & illa &c.) Ab ijs exemplis in quibus viri summa generositate, & nobilitate præditi, admirabilem, aut ostenderunt, aut ostendere parati erãt, patientiam, cum præfatione transit ad philosophiã .i. sapientia, & doctrina præstantium patientiam, transiturus etiam ad sequentem, vnde dicit. [Est &) .i. etiam illa vehemens, & constans, militia animi pollens .i. multum potens literis, videlicet philosophia antistes .i. præses, venerabilium sacrorum doctrinæ, quæ .s. philosophia, vbi .i. postquam recepta est pectore hominum, confirmat sup. ipsum pectus hominum, totum in munimento .i. præsidio solidæ virtutis, & facit ipsum potentius metu, ac dolore .i. quam quòd metuat, ac doleat. & hoc affectu inhonesto .i. turpi, ac inutili depulso. Cuius rei addit exemplum.

ASCEN.

DE ZENONE ELEATE.

INCIPIAM * autem à Zenone Eleate, qui cum esset in dispicienda rerum natura maximę prudentię, inq. excitandis ad vigorem iuuenum animis promptissimus, pręceptorum fidem exemplo virtutis suę publicauit: patriam enim egressus, in qua frui secura libertate poterat. Agrigentum miserabili seruitute obrutum, petijt, tanta fiducia ingenij, ac morum suorum fretus, vt sperauerit, & tyranno, & Phalaridi vesanæ mentis feritatem à se diripi posse. postquam deinde apud illum plus consuetudinem dominationis, quàm consilij salubritatem valere animaduertit, nobilissimos eius ciuitatis adolescentes, cupiditate liberandæ patriæ inflammauit, cuius rei cũ iudicium ad tyrannũ manasset, conuocato in forum populo, torquere eum vario cruciatus gñe cœpit, subinde quęrẽs, quonam

** Cic. Tosc. a. Diogenes in vita, & Suidas: sed quę Valerius de duobus, il li de vno scribunt, & tyrannũ Nearchũ vocãt*

quosnam consilij participes haberet. ac ille nec eorum quempiam nominauit: & proximum quenque, ac fidissimum tyranno, suspectum reddidit: increpitansq. * Agrigentinis ignauiam, ac tumiditatem, effecit, vt subito mentis impulsu concitati, Phalarim lapidibus prosternerent. Senis ergo vnius eculeo impositi, non supplex vox, nec miserabilis eiulatus, sed fortis cohortatio totius vrbis animum, fortunamq. mutauit.

* Cicero lib. 2. de offic. & Ouid. in libro de Phalaridis morte dissentiunt.

OLIV. INCIPIAM autem à Zenone) Fuerūt duo Zenones iunior, & senior. de vtroque tractat Val. sed de his quoque Heraclides, Demetrius, & Antisthenes plene loquuntur. de iuniore loquitur hic Val. Eleate q ab Elea ciuitate fuit. [Dispicienda) Diligenter inuestiganda, nam despicere contemnere significat. [Ad vigorem) Ad magnitudinē animi, ne eorum animi inertia, molles, & tardi efficerentur. [Præceptorum fidem). i. bonus præceptor, quod verbis præcepit reipsa, & exemplo confirmat, neque enim aliter fidem præceptis facere posset, nisi ipsa re probaret, & vita, quod verbis alios astringere nititur, soluerentur omnia, quæcunque traderet, si a præceptis vita ex aliqua parte dissentiret, hic ergo, quæ præcipiebat alija esse facienda, prior ipse opere comprobabat. [Patriam egressus) Dicimus egredior vrbem, & vrbe patriam & patria. [Agrigentum) Siciliæ opp. vnde sal Agrigentinus, cui Sol. teste, longe alia est cetero sale natura, vt igni impositus resoluatur, vt aquæ, vel alteri liquori crepitet, veluti torreatur, ceterarum salinarum metalla quæque sunt, aut Agrigentino, aut Centuripino proxima funguntur cauterium ministerio. nam illuc exculpuntur signa ad facies hominum, vel deorum. [Tyranno, & Phalaridi) In nomine ipso emphasim facit, quia Phalaris omnium crudelissimus fuisse traditur, delectabatur semper crudelioribus tormētis, vnde ingeniosus ille Athen. faber nomine Perillus, putans regi se maxime gratificaturum, quod crudelissimus esset, nouum, & infandum tormenti genus excogitauit, & illi pariter ostendit vt tauro æneo homines includerentur, & subiecto igne fistulis quibusdam spiritum emittentes mugientis bouis vocem imitarentur, quod tamen ipse inuentor primus expertus est, teste Ouid. lib. iij. tristibus, dicit enim ve munus munere penses. Deprecor ingenio munera digna meo Dixerat, & Phalaris pœnæ mirandæ repertor. Ipse tuum præsens imbue dixit opus. [Proximum) Quenque. hoc ideo fecit, vt regi desperationem excuteret. s. nominatis proximis, & fidelissimis eius, & se destitutum esse intelligeret. [Increpitans) Hoc modo miror ignauiam vestram Agrigentini, quòd pro his, quæ tolero, vos huic tyranno seruitia decernitis. Cic. lib. ij. Tuscul. quæst. proponatur inquit, Zeno Eleates, qui perpessus omnia potius, quàm conscios delendæ tyrannidis indicaret.

ASCEN. INCIPIAM autem). s. dare exēpla solidæ patientiæ à philosophia psectæ, à Zenone Eleate, qui cū esset maximæ prudentiæ in natura rerū dispicienda. i. scrutāda, & disquirēda, & prōptissimus in animis iuuenum excitandis ad vigorem. s. virtutum, publicauit fidem. i. fidelitatem præceptorum. i. eorum, quæ præcepit, exemplum virtutis suæ. i. bonæ operationis, quæ compendiosius, & efficacius docet, quàm vox illa, vnde scriptum est, Cœpit Iesus facere, & docere. [Enim pro quia) Ipse Zeno egressus patriam, videlicet Eleam, vnde Eleates dictus, in qua. s. patria poterat frui libertate secura. i. sine anxietate vlla, petijt Agrigentum oppidum Siciliæ, obrutum. i. oppressum miserabili seruitute, quia à Phalaride tyranno sæuissimo, fretus tanta fiducia ingenij, ac morum suorum. i. tantum cōfisus in ingenio, & moribus suis, vt sperauit feritatem. i. ferocitatem, aut siluestritatem mentis vesanæ. i. prauæ, & non sanæ posse diripi. i. depelli celeriter à se. i. opera, & munitione sua, & tyranno, cū omnis tyrannus videatur incurabilis, & Phalaridi. i. ei tyranno, qui sæuissimus erat. Nam cum continuo si quis tyrannum potuisset conuertere ad bonam mentem, Phalaridem conuertisset. [Deinde postq̄) Ipse Zeno animaduertit cōsuetudinem dominationis. i. tyrannidis, plus valere (quia difficile est cōsueta relinquere) apud illum. s. Phalaridē, quàm salubritatem consilij, inflammauit nobilissimos adolescētes eius ciuitatis. s. Agrigentinæ cupiditate liberandæ patriæ. s. à seruitute tyrannica per necem eius. [Cuius rei) Inflāmationis illius indicium. i. indicatio, & delatio, cum manasset. i. perfluxisset ad tyrannum, tyrannus conuocato populo. i. postquam vocauerat populum in forum cœpit torquere eum. s. Zenonem vario genere cruciatus, quærens. i. interrogans subinde. i. per interualla, quosnam haberet participes consilij. s. sui. [Autem). i. sed ille. s. Zeno, nec nominauit quempiam eorum, quos reuera participes habuerat, ac reddidit, proximum quenque, & fidissimum quenque tyranno suspectum tyranno, & increpitans. i. cū increpatione exprobans Agrigentinis ignauiam, ac timiditatem, effecit, vt ipsi concitati subito impulsu mentis, prosternerent. i. in terram sternerent Phalarim. s. tyrannum lapidibus. i. obruendo eum arreptis lapidibus (Declinatur aūt hic phalaris, vel phalaridis, sicut Paris, vnde iuxta regulā Seruij, quę talia vult duntaxat in genitiuo, & datiuo crescere, in accusatiuo Phalari facit) ergo non supplex vox, nec eiulatus miserabilis, sed fortis cohortatio vnius senis. s. Zenonis impositi eculeo. i. illi instrumēto tortorio mutauit aium, quia prius seruire paratus erat, & fortunā, quia cæso tyrāno ex seruis liberi facti sunt toti⁹ vrbis. i. ciuitatis Agrigētinę.

THEO. CONSVETO) Vetusta exemplaria hāt consulio. [Agrigentum) Siciliæ ciuitas ab amne proximo, vt sentit Duris, vel ab Agrigento Iouis, & Asteropes Oceani filiæ, vt in suis originibus refert Ianus. [Agrigentū) Græca vocatur Acragas, vnde Polybius oppidum simul, & amnem dictū putauit à bonitate soli, vt Acragas, quasi (acragis). i. summa terrarum propter vbertatem.

DE ALIO ZENONE.

EIVSDEM * nominis philosophus, cum à Nearcho tyranno, de cuius nece consilium inierat: torqueretur, supplicij pariter, atque indicandorum gratia consciorum, doloris victor, sed vltionis cupidus, esse dixit, quod secreto audire eum admodum expediret: laxatoq. eculeo, postquam insidijs opportunum tempus animaduertit: aurem eius morsu corripuit, nec ante dimisit, quàm & ipse vita, & ille corporis parte priuaretur.

* Imme idē, si cetera vt supra dictum est, credam⁹.

OLIV. EIVSDEM noīs) philosophus) Diogenes Laërtius da vita philosophorū dissentit à Val. non. n. duos fuisse Zenones, qui cruciati fuerint, sed vnum seniorem, nec duos tyrannos, sed vnum Clearchum, cuius tormenta superauit. Ego aūt hunc errorem inde manasse crediderim, quod & Heraclides dicit, quòd alij mordicus abscidisse aurem, vt Val. alij nasum, vt Demetrius, alij neutrum factum esse dicunt, inter quos Antisthenes, sed linguam abscissam, & dentibus contritam, in eius faciem expuisse. Alij vnum hæc omnia fecisse, & aur siue nasum mordicus abscidisse, & cum omnino coniurationis, proferre cogeretur, linguam dentibus conscissam in os tyranni conspuisse, quo facto, ciues tyrannum lapidauerunt, & inde ortum, vt hæc duo fecisse viderentur, atque alterum pro altero positum. nam constat Zenonem Stoicum ad nonagesimum ætatis annum peruenisse, semper integrum, & incolumem, ac sine morbo, & vt refert Apollonius, cum abiret ex schola lapidem offendisse, digitum perfregisse, ac manu terram ferientem dixisse, ex Niobe venio, quid me vocas, & continuo se strangulantem interijsse, alij vero dicunt, quod cum gingiuarum dolore laboraret, consilio medicorum se à cibo duos dies continentet abstinuit. quo facto ita conualuit, vt medici eum quouis genere cibi permitterent, vt hic, quod se satis in vita fuisse diceretur in ieiunijs persistens inedia consumptus est. De Clearcho duca Lacedæmoniorum loquitur lib. ij. cap. ij. Lapsaco pro ipse Lapsatus, ab eculeo.

ASCEN. EIVSDEM nominis) Immo, vt multi volunt, idem philosophus, sed non fit eundem fuisse secundum mentem auctoris, qui Agrigenti, & Spartæ passus sit, quo circa auctorem sequentes, licet ab eo alij dissentiant, dicamus sic. Philosophus eiusdem nominis, vtpote Zeno senior cum torqueretur. s. in eculeo, seu equuleo, à Clearcho tyranno Lacedæmonio, de cuius nece inierat. i. præparat consilium, torqueretur inquam pariter gratia supplicij. s. quod meruisse putabatur, & gratia consociorum indicandorū, ipse victor doloris, sed cupidus vltionis, dixit esse. s. sibi. i. se hr̄e, quod expediret. i. vtile esset, admodum. i. valde eum. s. tyrannum audire secreto. s. in aurem, & eculeo, in quo tensus erat laxato. i. remisso, & soluto, vt ipse liber caput ad aurem tyranni admoueret, postquam animaduertit tempus supp. esse opportunum insidijs, corripuit morsu. s. dentium, aurem dico auriculam tyranni, nec dimisit sup. eam, antequam, &. i. simul ipse. s. philoso. priuaretur vita, quia in eo facto expirauit, & ille. s. tyrānus priuaretur parte corporis, vtpote auricula, potius quam aure.

THEO. CLEARCHO) Antiqui codices, partim Clearcho, partim Learcho, partim Nearcho, quam lectionem probat Ianus. Apud enim Suidam sic est. Zeno Teleutagoræ F. Eleates, assertor.

ctator, & æqualis Pithagoræ, Democritiq;. nam floruit olympiade lxxviij. Xenophanis auditor fuit, is cum tentasset à tyrannide Nearchi, vel vt alij, Diomedontis Eleam patriam liberare comprensus, & indicare conscios iussus, linguam suam mordicus amputauit, atque in tyranni faciem expuit demum coniectus in mortarium, crebris ictibus contusus expirauit.

DE ANAXARCHO.

** Cicero Tusc. 2. Diogen. in vita.*

TALIS patientiæ * æmulus Anaxarchus, cum à tyranno Cypriorum Nicocreonte torqueretur, nec vlla vi inhiberi posset, quo minus amarissimorum eum maledictorum verberibus inuicem ipse torqueret, ad vltimum amputationem linguæ minitanti, Non erit, inqt, effœminate adolescens hæc quoque pars corporis mei tuæ dictionis, protinusq. dentibus abscissam, & commanducatam linguam, in os eius ira patens expuit. Multorũ autem aures, illa lingua, & in primis Alexandri regis admiratione sui attonitas habuerat, dum terræ conditionẽ, ambitum maris: syderum motus, totiusq. denique mundi naturam prudentissime, & facundissime exprõpsit, pene tñ occidit gloriosius, quàm viguit, quia tum forti fine illustrem professionis actum comprobauit. Anaxarchiq. non vitam modo deseruit, sed mortẽ reddidit clariorem.

Plut. in Alex.

OLIV. TALIS patientiæ æmulus Anaxarchus) Anaxarchus Diomedis Smyrne, vt quidam dicunt, vt alij vero Metrodotichij auditor olympiade centesima, & vigesima viguit, hic etiam cum Alex. cõgressus est, & de rerum natura apud eum acutissime disputans, in eius familiaritatem se facile insinuauit, habuit Nicocreontem Cypri tyrannum acerrimum inimicum, cuius odij principium inde ortũ est, quod cum Anaxarchum Alex. in conuiuio aliqñ interrogasset, quidnam de cœna illa sentiret, cuncta magnifice inquit, ò rex, verum oporteret iam satrapæ cuiusdam caput apponi. Nicocreontem semper intuens, quo ille indignatus post Alexãdri mortem, cum Anaxarchus naui forte veheretur, diuinitusq. Cypro appulisset, ab illo captus, crudelibus pœnis affectus est, nam eum tyrannus malleis ferreis cædi iussit, hinc illud celebre dictum geminasse dicitur. tunde, tunde Anaxarchi sacculũ nam Anaxarchum nihil tens, pro saculo corpus intelligebat, pro Anaxarcho ipsius animã interiorem. Cic. lib. ij. Tusc. de Anaxarcho Demetrio cogitetur, qui cum Cypri in manus Nicocreontis regis incidisset, nullum genus supplicij deprecatus est, nec recusauit, sunt qui dicunt hanc præcisam linguam in os tyranni conspicuisse. [Inuicem) Vicissim, quia sicut ille tormentis, ita hic maledictis. [Multorum aures) Deplorat quodãmodo Anaxarchi fortunam. [Attonitas habuerat) Obstupefecerat. [Terræ conditionem) Quomodo constituta sit. [Ambitum maris) Quod terras ambi. [Syderum motus) Quia alia sydera alium cursum habent. [Totiusque denique mundi). i. cœli, & Græce dixit. nam (ò cosmos) mundus, & cœlum dicitur.

ASCEN. TALIS patientiæ) Describit admirabilem patientiam, & constantiam in passione ipsius Anaxarchi philosophi, dicẽs Anaxarchus philosophus, ęmulus. i. imitator talis patientiæ. s. Zenonis proxime dicti, cum torqueretur à Nicocreonte tyranno Cypriorum, nec posset inhiberi. i. inhibendo impediri, quo minus. i. vi non, vt ipse non torqueret eum. s. tyrannum inuicem. i. vicissim, aut econtrario, verberibus. i. flagellis, aut ictibus maledictorum amarissimorum conuiciorum, & maledictorum, seu execrationum, nam alia non habebat verbera, inqoit minitanti. s. tyranno ad vltimum amputationem linguæ, ò adolescens effœminate. i. mollis, vt fœmina, aut muliebria turpiter patiens, aut ignaue more mulierum agens, hæc quoque pars corporis mei. i. in lingua non erit ditionis. i. potestatis tuæ, & expuit protinus linguam sup. suam abscissam, & commanducatam. i. masticatam dentibus in os eius. s. tyranni patens. i. apertum ira propter iram, vt fit. Autem pro sed, illa lingua. s. quàm sic expuit, habuerat aures multorum, & in primis Alexandri. s. magni regis, videlicet Macedoniæ, attonitas. i. stupefactas admiratione sui. dum ipsa lingua prompsit. i. explicauit prudentissime, & facundissime conditionem terræ. i. cum terra essent condita, ambitum. i. circuitum maris videlicet Oceani orbem fere terrarum circundantis, motus syderum, & denique etiam totius mundi. i. vniuersa deo creati. [Tamen). i. tametsi sic mortuus est Anaxarchus, ipse occidit pene. s. quasi gloriosius, quam viguit. i. floruit in philosophia. dum viueret, quia comprobauit tam forti fine illustrem. i. clarum actum professionis. s. Philosophicæ. i. ostendit se talem esse, qualem quemlibet esse debere docuerat, & non modo deseruit etiam Anaxarchi, sed reddidit morte clariorem.

DE THEODORO.

** Liuius lib. 24.*

IN Theodoro * quoque viro grauissimo Hieronymus tyrannus tortorum manus frustra fatigauit. Rupit enim verbera, fidiculas laxauit, soluit eculeum, laminas extinxit prius, quàm efficeret, vt tyrannicidij cõscios indicaret. Quinetiam satellitem, in quo totius dominationis summa, quasi quodam cardine versabatur, falsa criminatione inquinando, fidum lateri eius custodem eripuit: beneficioq. patientiæ, non solum, quæ occulta fuerunt, texit, sed etiam tormenta sua vltus est; quibus Hieronymus, dum inimicum cupide lacerat, amicum temere perdidit. apud * Indos vero patientię meditatio tam obstinate vsurpari creditur: vt sint, qui omne vitæ tempus nudi exigant, modo Caucasi montis gelido rigore corpora sua durantes, modo flammis sine vllo gemitu objicientes: atque haud parua his gloria contemptu doloris acquiritur: titulus nanque sapientiæ datur. hæc è pectoribus altis, & eruditis orta sunt.

** Cicero Tuscul. 5. Philostr. 3 vita Apol. brachmanas vocat, alij Gymnosophistas, vt Plin. lib. 7. cap. 2. vide Str. lib. 15.*

OLIV. IN Theodoro quoque viro) Coniuratio in tyranni caput facta indicat per Galonem quendam æqualem Hieronymi ét inde à puero in oĩa familiaria iura assuetum, iudex vnum ex coniuratis Theodori, à quo ipse nominatus erat, nominare potuit, qui comprehensus ex templo traditusq. Andromodoro, torquendus de seipso haud cunctanter ssilus consctos celabat, postremo cum omnibus in tolerandis humanæ patientiæ cruciatibus laceraretur, victum malis se simulans, auertit à conscijs in insontes indicium, Thrasonem etiam auctorem consilij mentitus, nec si tam potenti duce confisus rem tantam ausuros fuisse nominabat autem eos, quorum capita vilissima fingenti inter dolores, gemitusq. occurrerunt maxime animo tyranni credibile indicium Thraso nominatum fecit, itaque ex templo traditur ad supplicium, adiectiq. pœna ceteri iuxta tosontes, tum sociorum nemo dum conscius consilij diu torqueretur, aut latuit, aut fugit, tantum illis in virtute, ac fide Theodori fuit fiduciæ tantumq. ipsi Theodoro virium ad arcana occultanda. [Fidiculas) Neruos, & chordas tortiles, quibus tormenta dantur. est enim diminutiuum a fide. [Laminas). s. ferreas. [Extinxit). s. candentes, & accensas. [Satellitem). s. Thrasonem, quem licet Valerius non nominet. Liuius tamen ita nominatum fuisse dicit Theodorus xx. fuisse lectum est, inter quos fuit hic Syracusanus, quem etiam de re militari scripsisse legimus. [Apud Indos vero patientiæ) Solide his ait, indi gymnosophistas hñt, qui ab ortu vsque ad solis occasum contenta oculis orbẽ candentissimi syderis contuentur, in globo ignis timantes secreta quædam, harenisq. feruentibus perpetem diem alterius pedibus insistunt. Strab. lib. xv. de his multa, quæ quia longa nimis prætermittenda duxi, verum illud ad hanc rem satis erit, quod Onesicritus scr. se missum ab Alex. vt cum gymnosophistis loqueretur, ꝙ Alex audiuisset eos nudos sedere, & tolerantiam exercentes in honore maximo hři, ad nos venisse, & xv. homines inuenisse xx. stadijs ab vrbe alium in alio gestu, vel stantem, vel iacentem nudum, & vsque à vesperam immotum postea in vrbem descendere. sed omnium difficillimum esse solem perpeti adeo calidum, vt nemo alius nudis pedibus. s. in meridie per terram ire facile ferret. locutumq. cum vno eorum nomine Calamo, qui postea vsque in Persiam Alex. secutus est, nec illud prætermittendum censeo, quod Aristobolus dicit, vidisse se sophistas duos extraxilis vtrosque bragmanas, alterum seniorem tonsum, alterum iuniorem comatum, quos discipuli sequebantur, hos deinde ad Alex. mensam assistentes cœnare, & patientiam docere, postea in locum quendam proximum se cedentes, seniorem supinum, & solem, & imbres tolerare iam enim pluebat vere incipiente. iuniorem vero in altero pede stantem lignum tricubitale ambabus manibus sublatum sustentare, pedem

Gymnosophistarum patientia.

autem

autem iam defesso rursum in alterum immutare, atque ita quotidie perseuerare, ea hic contentiorem visum fuisse iuniorem, qui cum aliquandiu regem secutus fuisset, domum reuersus est, & eo relicto iussit, si quid vellet ad se veniret. Alterum vsque ad extremum secutum, & vestem & vitam apud regem immutasse, & cum à quibusdam increparetur respondisse, quòd xl. exercitationis annos complesset, quos promiserat Alex. filius eius dona plurima dedisse, de his quoque Plin. lib. vij. nat. hist. & Luc. lib. iiij. mentionem facit. Cic. lib. v. Tusc. quæst. inquit, quæ Barbaria India vastior, & agrestior, in ea tamen gente primum, hi qui sapientes habentur, nudi ætatem agunt, & Caucasi niues hiemalemque vim perferunt sine dolore, cumq. ad flammam se applicauerint, sine gemitu aduruntur gymnosophistæ adeo sibi patientiam, quasi propriam vendicant, vt vitam suam nudi semper ducant. vnde & gymnosophistæ dicuntur, quod nudi philosophentur, vt supra diximus. [Durantes) Dura reddent. [Modo flammis sina) Aut quia, vt diximus harenis feruentibus perpetem diem alternis pedibus insistunt, aut quia gymnosophistæ, cum diu se satis vixisse arbitrarentur, instructo rogo viui comburi patiabantur. Legitur etiam de Socrate apud Aul. Gel. lib. ij. cap. j. quod stare solitus esset pertinaci statu perdius, atque pernox à summo lucis ortu ad solem alterum orientem inconniuens, immobilis iisdem vestigiis, & ore, atque oculis in eundem locum directis cogitabundus, tanquam quodam secessu mentis, atque animi facto a corpore, temperantia quoque fuisse eum tanta traditum est, vt omnia vitæ suæ tempora valetudine inoffensa vixerit.

ASCEN. IN Theodoro quoque &c.) Ordo est Hier. tyrannus s. aut Syracusarum, fatigauit quoque frustra manus tortorũ, in Theodoro Syracusano viro grauissimo. Enim pro quia, Hieron. sup. per tortores, cupit. s. in corpus Theodori verbera .i. flagella, laxauit .i. sic tetendit, vt laxæ fierent fidiculas .i. chordas tortorias, soluit .i. dissoluit aculeum .i. instrumentum ligneum, de quo qui torquebantur, dependebat extinxit .s. corpora Theodori laminas .i. ardentes, priusquam efficeret, vt .s. Theod. indicaret conscios tyrannicidij. [Quinetiam ipsa Theod.) Inquinando .i. maculando satellitem s. Hieron. Thrasonem nomine. in quo summa totius dominationis .i. tyrannidis, versabatur, quasi in quadam cardine .i. vt ianua in cardine versatur, eripuit lateri eius fidum custodem, quia tyrannus credens vera locutum, amicum fidelissimum necandum mandauit, & ipse Theod. non solum texit beneficio patientiæ ea sup. quæ fuerunt occulta, sed etiam vltus est sua tormenta, quia tyranno grauissimum intulit damnũ, vnde addit, quibus .s. tormentis dum Hieron. lacerat cupide inimicum, videlicet Theod. perdidit temere .i. per temerariam crudelitatem. [Amicum) .s. Thrasonem. [Apud Indos &c.) Recitat patientiam Indorum (vt opinor gymnosophistarum) dicens. Vero pro sed, meditatio .i. exercitatio patientiæ creditur vsurpari .i. in vsum adduci apud Indos tam obstinate .i. pertinaciter. vt sint, qui exigant .i. transigant, omne tempus vitæ nudi durantes .i. dura facientes modo .i. interdum corpora sua gelido rigore .i. frigidissima asperitate, Caucasi montis modo .i. interdum abiicientes corpora flammis sine vllo gemitu. Atqui haud parua gloria acquiritur his contemptu .i. per contemptum) Doloris, & titulus sapientiæ datur. [Hæc) .s. superius dicta de patientia philosophorum orta sunt è pectoribus altis .i. profundæ prudentiæ, aut magnanimis, & eruditis.

THEO. THEODORO) Antiqua exemplaria hñt oĩa Theodoro.

DE QVODAM SERVO.

* Iust. lib. 44.

ILLVD * tamen non minus admirabile, quod seruilis animus cepit. Seruus barbarus Asdrubalem, quòd dominum suum occidisset, grauiter ferens, subito agressus interemit. Cumq. comprehensus, omni modo cruciaretur: lætitiam tamen, quam ex vindicta ceperat: in ore constantissime retinuit. Non ergo fastidioso aditu virtus excitata ingenia viuida ad se penetrare patitur: neq; haustum sui, cum aliquo personarũ discrimine, largum, malignúmue præbet: sed omnibus æqualiter exposita, quid cupiditatis potius, quàm quid dignitatis attuleris: æstimat. inq. captu bonorum suorum tibi ipsi pondus examinandum relinquit: vt quantum subire animo sustinueris: tantum tecum auferas. Quò euenit, vt & humili loco nati, ad summam dignitatem consurgant: & generosissimarum imaginum fœtus, in aliquod reuoluti dedecus, acceptam à maioribus lucem, in tenebras cõuertant. quæ quidem planiora suis exemplis redduntur, ac prius de iis ordiar, quorum in meliorem statum facta mutatio, splendidam relatu præbet materiam.

OLIV. ILLVD tamen) Seruus barbarus quidam Asdrubalẽ ob iram interfecto ab eo domini palam obtruncat, comprehensusq. à circunstantibus haud alio, quàm si euasisset vultu tormentis quoque cum laceraretur, eo fuit habitu oris, vt superante lætitia dolores ridentis etiam speciem præbuerit. Iustinus in fine suorum epitomatum, vbi de laudibus Hispaniæ loquitur. Sæpe tormentis inquit, pro silentio rerum creditarum sunt mortui, adeo illis fortior taciturnitatis cura quàm celebratur, eadem etiam bello Punico serui illius patientia, qua vltus domini necem in tormenta risu exultauit, serenaq. lætitia crudelitatem torquentium vicit. [Omni modo) Omni genera supplicij. [Constantissime retinuit) Quia semper ridebat. [Non ergo fastidioso) Ergo inquit virtus non fastidit quenquam cuiusqua conditionis sit ad se penetrare. [Viuida) Feruida, & viuacia. nam segnis contrarium viuido, vnde & quasi sine igne dicitur. [Cum aliquo personarum discrimine) Non facit virtus sicuti personarum exceptores, qui magnos, & dignitate præstantes admittunt, humiles vero, & abiectos reiiciunt. [Malignum) Angustum, vt sub luce maligna. [Inq. captu) Tibi inquit, curam relinquit, quantum ex ea capere velis, tantumq. tecum semper habes quantum tui animi magnitudo complexa fuerit, nec eiusmodi est virtus, vt his se quidem totam præbeat, illis perexiguam partem concedat, sed æqualiter se omnibus exponit. nam si magni animi fueris, vt ex ea te multum capere posse confidas, multum tibi ex se auferre permittit, q̃ si pusillanimis fueris parum ex ea consequeris, vnde carmen, Nobilitas sine mente ruit, sapientia viles eleuat. haud virtus refugit, quicunque sequetur. [Splendidã relatu) Nam omnes libẽter audiunt eos, qui ex humili loco nati sunt ad summum dignitatis gradũ euasisse, & ita nõ ex abrupto transitũ facit ad sequens cap.

Virtus omnib' exposita.

ASCEN. ILLVD tamen) Continuatur superiori, vt sit quamuis superiora a sapientibus, & ingenuis facta sunt, tum sed illud .s. exẽplum patientiæ, quod animus seruilis cœpit .i. concepit non minus admirabile sup. est seruus barbarus, vtpote Punicus, grauiter ferens, quod sup. Asdrubal occidisset dominum suum aggressus Asdrubalem subito interemit sup. eum. [Cumque) .i. & cum .i. quamuis ipse seruus comprehensus .i. captus cruciaretur omni modo .i. genere omni cruciatur, tamen .i. nihilominus retinuit in ore .i. vultu, lætitiam quam cœperat ex vindicta .s. quod ita dominum vltus fuerat. [Non ergo &c.) Occasione seruilis virtutis docet virtutem in omni mortalium conditione posse reperiri, faciens aptam parasceuem .i. præparationem sequentis tituli. Ordo est. Ergo quia in seruo quoque reperta est virtus patientiæ cũ fortitudine animi, virtus excitata .i. prouocata in dignitate alicuius rei, vnde peripatetici iram fortitudinis ministram censuerũt, non patitur ingenia viuida .i. non torpentia, sed vegeta penetrare ad se, aditu fastidioso .i. superbo, & humilis conditionis contemptore, neque præbet haustum sui largum, vel malignum .i. exiguum .i. non infundit in homines parce, aut abunde cum aliquo discrimine .i. differentia, aut acceptione personarum .i. discretionum status, sed exposita .s. ad accipiendum, omnibus .i. cuiuscunque conditionis fuerint æqualiter, æstimat .i. perpendit, & reputat potius quid cupiditatis .i. affectionis, & desiderij attuleris .s. ad eam obtinendam, quàm quid dignitatis, & relinquit tibi ipsi .i. pro arbitrio tuo examinandum .i. discernendum, & diiudicandum pondus .i. magnitudinem, aut valorem in captu bonorum suorum, ita vt tantum auferas tecum .i. de bonis virtutis, quantũ sustinueris subire animo. [Quò) .i. quare euenit, vt & .i. etiam nati humili loco, id est in humilibus familijs consurgant ad summam dignitatem, & fœtus .i. filij generosissimarum imaginum .i. clarissimorum patrum, quorum imagines sunt reuolutæ in aliquod dedecus conuertant lucem acceptam à maioribus in tenebras. [Quæ quidem,) Scilicet discrimina filiorum, aut succedentium redduntur planiora .i. faciliora ad cognoscendum, suis exemplis, id est si de eis adducantur exempla. [Ac ordiar) .i. incipiam dicere prius de his quorum mutatio facta in meliorem statum prębet materiam splendidam relatu, id est ad referendum, aut vt referatur, quia pulchrum est referre eos, qui ex humili loco ad summam gloriam emiserunt.

DE IIS, QVI HVMILI LOCO NATI, CLARI EVASERVNT. CAPVT IIII.

DE TVLLO HOSTILIO.

* Plin. de viris illust. Liu. lib. 1. & Dionys. lib. 3. à Valer. dissentiunt.

INCVNABVLA Tulli Hostilij * agreste tugurium cœpit: eiusdem adolescentia in pecore pascendo fuit, occupata. Validior ætas imperium Romanum rexit, & duplicauit. Senectus excellentissimus ornamentis decorata, in excellentissimo maiestatis fastigio fulsit. verum & si magni Tullius, & admirabilis incrementi, domesticum tamen exemplum est.

OLIV. Tulli hostilij genus.

INCVNABVLA Tulli Hostilij) Cõstat Tullum Hostilium tertium Rom. regem humili loco natum in casa pastoris fuisse educatum. hunc Liu. dicit nepotẽ fuisse illius Hostilij, qui fortiter pugnans aduersus Sabinos in lacum Curtiũ lapsus est, qui deinde locus Hostilius dictus est. Dion. plurimum dissentit à Val. nam in principio lib. iij. hunc genere honesto, & opibus potentem fuisse ostendit, dicit enim, Numa Pompilio mortuo factus iterum senatus reip. dominus in eodem genere regiminis, nec inuito populo permanendi censuit, constituitq. iterum ea senioribus in præfinitum quendam dierum numerum præfuturos vrbi inter reges, à quibus deinde is, quem populus omnis prætulit. Tullus Host. rex dictus est. eius autem genus hoc fuit, ea vrbe Medullia. quam ab Albanis conditam Romulus fœdere suscipiens. Rom coloniã fecerat, vir quidam generosus, & opibus pollens Hostilius noĩe Rom. commigrans vxorem duxit ea gñe Sabinorum seruili filiam, eam ipsam quæ gentilibus suis fœminis bello Sabino consuluerat legationem suscipiendam pro viris ad patres, quæque etiam etiã erat conciliandorum ducum causa fuisse præcipua hic igitur vir multis in suis bellis sub Romulo militans claris editus facinoribus bello Sabino interijt, filium relinquens vnicum sepeliturq. à regibus in optimo fori loco, virtutem eius testantis titulis in præscriptione dignatus, ea hoc aũt filio viro facto, & illustrem ducente fœminam Tullus Hostil. est genitus, vir promptus, & alacer, qui rex deinde creatus est cum suffragijs ciuilibus de eo fatis ex lege, tum vero Numa secundis augurijs firmante, quæ populo eius fa erant &c. [Imperium Rom.) Quia eius auus se bello Sabino fortiter gessit, rex Romæ creatus est. [Duplicauit) Quia omnem populum Albanum Roma traduxit, euersis mœnibus, & solo prostratis. hæc causa fuit, q bello Fidenati infidi fuerunt P. R. [In excellentissimo maiestatis fastigio) Quia iam senex aium religionibus adiecit, quũ antea nihil minus ad regnũ pertinere putauerat.

ASCEN. INCVNABVLA &c.) Quomodo in superiore præfatus est, affert primum exemplum eorum, qui humili loco nati clari euaserunt. id de Tullo Hostil. rege Rom dicens Tugurium agreste .i. humilis casa in agro cœpit incunabula .i. primordia vitæ Tulli Hostil. iij. Rom. regis. Adolescentia eiusdem fuit occupata in pecore pascendo .i. pastoralis ætas validior, & virilis rexit imperium Romanum, & duplicauit .i. in duplum auxit ipsum senectus .i. vltima ætas eius decorata excellentissimis ornamentis, fulsit in excellentissimo fastigio .i. culmine maiestatis. [Verum Tullus, & si) .i. quanquam est exemplum magni, & admirabilis incrementi .i. eorum qui ex minimis maximi facti sunt, tamen est exemplum domesticum .i. ex non alienigena ad imperium Rom. acciti.

DE TARQVINIO PRISCO.

* Liuius lib. 1. Dionys. lib. 3. * Cicer. Tuscul. 5. * Centum patres

TARQVINIVM autem * Priscum ad Romanum imperium occupandum fortuna in vrbem nostram aduexit: alienum quòd exactum: alieniorem, * quòd ortum Corintho: fastidiendum, quòd mercatore genitum: erubescendum, quòd etiam exule Demarato natum patre. Ceterum tam prosperum conditionis suæ euentum, industrium, pro inuidioso: gloriosum, pro inuiso reddidit. dilatauit enim fines R. P, Cultum deorum nouis sacerdotijs auxit. * Numerum senatus amplificauit. equestrem ordinem vberiorem reliquit: quodq. laudum eius consumatio est, præclaris virtutibus effecit: ne hæc ciuitas pœnitentiam ageret: quòd Regem de finitimis potius mutuata esset, quàm de suis elegisset.

legit & equites. MCCC. in tribus centurijs esse voluit.

OLIV. TARQVINIVM autem) Hic est Tarquinius Priscus à quo Superbus deinde natus est. [Exactum) Ciuitate eiectum, nam exigere inter alia significata, & expellere significat, vnde Terent. spectandæ, an exigendę sint fabulæ, huius autem expulsionis causa fuit, q pater tyrannidem Cypseli fugiebat. [Exactum) Dion. lib. iij. Non exactum, sed sponte discesse dicit, cum multarum ex mercatura pecuniarum dominus factus esset, nam occupante inquit, Corinthum seditione, & instante bracchiadis cypselli tyrannide, cum haud tutum videretur sub tyrannide viuere hominem, presertim multa possidentem, eumq. ex familia factionis optimatum, compositis rebus suis quascunque erat fieri pussibile, Corintho soluens profectus est habensque amicos multos ex Hetruscis, & bonos propter continua commertia, maximeq. Tarquinijs vrbe magna aliquando, & felici domum sibi ibi construit, & vxorem genere illustrem ducit &c. [Fastidiendum) Contemnendum vilis conditione hominem. [Erubescendum) Quod filius exulis regnauerit Romæ. nam huius pater Demaratus exul patria se ad Tarquinios contulit, & ibi duxit vxorem, e qua Aruntem. & Lucumonem genuit. Aruns grauidam vxore relicta mortem obijt ante patrem suum, qui haud ita multo post cum diem suum obiturus esset, ignorãs nurum ferre ventrem, immemor intestando nepotis, filium Lucumonem reliquit heredem, & puero in nulla sorte bonorum nato Egerio cognomen inditum est. Lucumo, cum omnium bonorum heres relictus in summa diuitijs esset vxorem nobilem duxit, Tanaquilem, quæ cum virum suum Tarquinijs non satis pro dignitate honoratum esse videret, migrandi Romam in consilium dedit viro vbi omnis repentina ex virtute nobilitas fieret, & cum ad Ianiculum ventum esset, carpento sedenti. cum vxore, aquila suspensis demissa leniter alis pileum aufert, superq. carpẽtum cum magno clangore volitans, rursus veluti ministerio diuinitus missa reposuit, id omen læta dicitur Tanaquil. accepisse, & continuo virum complexa alta sperare iussisse, hic igitur cum beneficijs multorum sibi ciuium beneuolentiam conciliasset, eousque processit vt in summam Anci regis familiaritatem veniret, à quo libertorum etiam tutor institutus est, & post mortem Anci regnum intercepit. [Dilatauit) Prorogauit, nam Sabinos bello superauit, & eis Collatiam ademit, quidquid agri circa Collatiam erat omnemq. Latinum nomen domuit, & multas Latinorum ciuitates P. R. imperio subegit, videlicet Apiolas Corniculas, Fulcineam. Cameriam, Crustomerium. [Cultum deorum nouis sacerdotijs) Quia augurum collegium summo in honore haberi voluit, adeo vt nihil priuatim, vel publice ageretur, nisi prius captatis auspicijs, quod inde factum est, quia cum vellet curijs à Romulo institutis nouas edere curias, Nauius augur id insidijs prius per auguria consulis, fieri posse negabat. Rex vero eius arti fidem eleuans, consule, inquit aues fieri ne possit, quod animo concipio, quod cum illa captatis, augurijs fieri posse respondisset cape inquit, hanc cotem, eamq. nouacula discinde. At ille incontinenter accepit, ac secuit, tunc rex cœpit, & arti fidem, & auguribus honorem maximum adhibere. [Numerum senatus) Quia centum patres adiecit ordini senatorio, qui minorum gentium appellati. [Equestrem ordinem) Quia centurias institutas Romulo auxit, vt in tribus centurijs mille & tric. equites essent.

Demaratus Corinthius.

ASCEN. TARQVINIVM &c.) Compendet superiora sic. Aũt pro sed, fortuna aduexit in nostram vrbem ad occupandum imperium R. Tarquinium Priscum, quod dicit ad dẽtam Tarquinij superbi alienum .s. ab imperio Rom. i. multum remotum, quod exactum. i. expulsum à suis, alieniorem. i. magis abhorrentem, & remotum ab eodem imperio quod ortum Corintho, & ita extra Italiam fastidiendum. i. merito per fastum reijciendum, quod genitum mercatore, erubescendum quod natum patre Demarato etiam exule. [Ceterum). i. sed euentum (ergo in nominatiuo ẽ dicitur) tam prosperum conditionis suæ. i. status eius reddidit .i. fecit industrium .i. sagaci ingenio pro inuidioso .i. loco eius cui inuideatur & gloriosum pro inuiso. i. loco inuisi. Enim pro qa, ipse dilatauit fines P. R. & innaic cultum deorum nouis. sacerdotibus, & amplificauit numerũ senatus, & reliquit ordinem equestrem vberiorem .i. abundantiorem, & auctiorem, quoque. & quod consumatio. i perfectio laudum eis est effecit præclaris virtutibus, ne hæc. i. nostra ciuitas ageret pœnitentiam, & mutuata esset

esset.i.mutuo accepisset potius regem de finitimis .s. populis vtpote Hetruscis,quàm elegisset de suis.

DE TVLLO SERVIO REGE.

** Liuius lib. 1. Plin. de viris illustr. Anno 44. regnauit. A seruitudo .n. dictus,vt vult Dionys lib. 4. licet aliter sentiat Liu.*

IN Tullo * vero Seruio,fortunæ pręcipuę vires suas ostendit. Vernam huic vrbi natum, regem dando: cui quidem diutissime imperium obtinere: quater lustrum condere,ter triumphare contigit. ad summam autem vnde processerit: aut quò peruenerit: statuæ ipsius titulus abunde testatur, seruili cognomine, & regia appellatione perplexus.

OLIV. IN Tullo vero Seruio) Tota historia repetenda,quæ in j.lib. dicta est in cap.de prodigijs fuit aût secundum fabulas,vt diximus,Vulcani filius,& Ocreciæ. [Vernam) Seruum ex ancilla natû Plin.de viris illust.Seruius Tullus,inquit Pub. Corniculani,& Ocreciæ captiuę filius cû in domo Tarquini Prisci educaretur,flamæ species caput eius complexa est. [Titulus ipsis statuæ)Quia ita inscriptus est.Seruij Tulli regis R.statua. [Seruili cognomine) Quia dicit Seruij quod a seruo nomen habuit quãuis Liu.patrem huius Seruium appellatû esse principem in Corniculo ciuitate, & probat hunc non seruû fuisse nec serua natû.

ASCEN. IN Tullo vero &c.)Ordo est.Vero pro sed,fortuna ostendit præcipue vires suas in Tul.Seruio rege Rom.dando sup.cum natum Vernam.i.seruum ex ancilla Liu.tñ vult duntaxat ex captiua natum regem huic.i.nostræ vrbi cui.s.Seru. contingit .i. licet difficile sit dxium est obtinere imperium diutissime, & condere quater lustrum.i.lustrationem ciuium .i. inquisitionem quot essent,& quantum possiderent.quod quinto quoque anno fiebat, vnde lustrum pro quinquennio deinde vsurpatum, & triumphare ter,vt Liu. iste lib. j. docet. Autem pro sed,ad summam .i.vt summatim eius fortunam dicam titulus statuæ ipsius testatur abunde,vnde processerit,quia ex seruitute,aut quo peruenerit q.a ad regnum Romanum,perplexus.s.vtrunque cognomine Seruili,& appellatione regia. Inscriptum enim erat. statua Seruij Tulli Rom. regis, aut Seruius Tullius Romanorum rex, in vocem autem Seruij, aut Seruius vult auctor denotandum, quòd prius fuerat Seruus,cum Liuius à patre id accepisse velit.

DE VARRONE.

** Laudã. & ipsius infstoru filium vocat. Liu. lib. 22.*

MIRO quoque * gradu Varro ad consulatum ex macellaria patris taberna conscendit,& quidem fortuna parum duxit: sordidissimæ mercis capturis inquinari solito xij. fasces largiri, nisi etiam L.Aemilium Paulum dedisset collegam. atque ita se in eius sinû infudit: vt cum apud Cannas culpa sua vires P. R. exhausisset: Paulum quoque, qui prœlium committere noluerat occidere pateretur: illum in vrbem incolumem reduceret. * Quin etiam senatum gratias ei agentem,quòd redire voluisset: ante portas eduxit: excuditque,vt grauissimæ cladis auctori Dictatura deferretur.

** Liu. in fine lib. 22. de dictatura nihil.*

OLIV. MIRO quoque gradu Varro) Quam humili loco hic fit natus ostendimus io cap.de neglecta religione. cum igitur fatiore plebis patribus nequidquam resistentibus consul creatus esset, L. Paulo grauissima clades illa tantopere celebrata à scriptoribus apud Cannas Apuliæ vicum fuit Romanis illata, cuius causæ,& actor fuit hic Terentius Varro.[Macelarix)Non laniena,sed vbi obsonia vendebantur à macello quodam, qui cum patriam prodere voluisset, damnatus est, & capite punitus, ædes eius solo adequatæ, in area vbi ædes fuerant vendi cœperunt obsonia. [Capturis) Quæstibus hæc captura dicitur. [Excudit)Expressit,translatio à fabris,qui ferrum cudentes cuiuspiam instrumenti forma efficiunt.

ASCEN. MIRO quoque) Ordo est. Varro .s. Terentius conscendit quoque miro gradu .i. processu, ex taberna macellaria patris .i. vbi pater obsonia in macello vendicabat,ad consulatum.s.Romanum, quem summus tunc erat saltem ordinarius magistratus. [Et quidem).i.& certe(sic aut in melius quam equidem legitur, nam equidem est, quasi ego equidem, vnde Cic. & Virg. primæ personæ iungunt) fortuna duxit parum.i.existimauit parum esse xij.fasces largiri solitos inquinari capturis.i.callido quęstu, sordidissimæ mercis nisi dedisset etiam sup. ei L. Aelium Paulũ, virum Videlicet nobilissimum collegam.i.consulem,atque fortuna infundit se in sinum eius.s.Terentij Varronis,ita vt cum ipse exhausisset sua culpa .i. temeritate P. R. apud Cannas vicum Apuliæ, vbi cum Hannibale male pugnauit, pateretur quoque Paulum.s.Aemilium,qui nolebat prœlium committere,quia videbat non esse expediens,occidere.i.occumbere,& sup.reducere illum .s. Varronem caput omnis cladis, incolumen .i. saluum in vrbem.s.Romam.[Quinetiam eduxit).s.fortuna senatum agentem ante portas.s.vrbis gratias, quod redire voluisset & fortuna excudit,eut excudit.i.fabre effecit,vt dictatura.i.maximus ille, à quo nulla erat prouocatio magistratus, deferretur .i. mandaretur,auctori cladis grauissimæ.s.Cannesis,hoc est idem Varroni.

DE M. PERPENNA.

** Obijt Pergamo Oros lib. 5. cap. 10. & lib. 14. hoc lib.cap.8. de Crasso Papius peregrinos vrbe Rom vti lege prohibuit. Cic lib. de offic.*

NON paruus * consulatus rubor Marcus Perpenna: vtpote qui Cos. ante,quàm ciuis, sed in bello gerendo vtilior aliquanto reip. Varrone imperatore. Regem enim Aristonicum cœpit: Crassianæq. stragis punitor extitit. Cũ interim cuius vita triumphauit: mors Papia lege damnata est. Nanque patrem illius, nihil ad se pertinentia ciuis Romani iura complexum, Sabelli iudicio petitum, redire in pristinas sedes coëgerunt. Ita M. Perpennæ nomen adumbratum,falsus Consulatus,caliginis simile imperium,caducus triumphus, aliena in vrbe improbe peregrinatus est.

NON paruus consulatus rubor M.Perpennę) Hic græcus fuit, & in vrbem peregrinus venerat. deinde cum se gratiosiorem patribus fecisset,& magnas opes comparasset, eo processit res, vt cum comitia hẽrentur ausus fuit petere consulatum, quem etiam obtinuit multa hic rei militaris documenta dedit,adeo vt prius pene Cos. q̃ ciuis missus gratia Aristonicum fuit vt supra diximus. nam Aristonicus rex Eumenis filius Asiam Attali regis toto P.R legatam occupauerat, aduersus quem P. Licinius Crassus,& idem Pont.Max.quod nunq̃ antea factû fuerat,cum exercitu missus,qui rem infeliciter gessit,& per insidias interceptus occubuit,postea vero M. Perpenna exercitum aduersus hunc Aristonicum duxit, & eû superatum in deditionem accepit,ac de illo triûphauit,deinde cum Sertorius hostis patrię iudicatus fuit,hic socius eius fuit. Põpeius, & Metellus consules aduersus Sertoriû Hispaniam cõ exercitibus missi sunt,vbi cum Sertorius omnibus fere prœlijs victor euasisset,ad vltimum proditione suorum occiditur, cuius proditionis princeps fuit M. Perpenna,qui deinde successit ei, & cum Pompeius intelligeret, se rem habere cum vno duce,& longe inferiore Sertorio, rex cohortes obiecit ei,quæ tan quam populatum irent,per agros euagarentur, & spem bene gerendæ rei Perpennæ facerent, quod etiam ita euenit, nam vbi cohortes Romanas pallãtes per agros animaduertit eos toto cum exercitu suo ad insidias pertraxerunt, vbi cum milites viuum Perpennam ad Pompeium deduxissent,eum lege Papia interfici iussit,vtpote qui hostis patriæ iudicatus esset. [Nanque potentia eius,) Bene dico M. Perpennam lege Papia Pompeium interfici iussum, cum patrem illius iudicio Sabelli trib.pl.damnatum se ciuem Romanum,& ciuis R. iura vsurpantẽ,in pristinas sedes redire coëgerunt.[In pristinas sedes) In græcia,nomen adumbratum,translatio p pictoribus,qui primo quidem formã imaginis adumbrant, deinde coloribus illam distinguunt,& sic in imaginem rediguntur,adumbrare proprie est alicuius rei formam inducere,ergo nomen adumbratum, q.a principia quidem M. Perpennæ summæ claritati, & gloriæ formã induserunt,sed exitus formã illam adumbratã in veram splẽdoris imaginẽ exprimere nõ potuerũt [Falsus cõsul) Quia cum ciuis nõ esset consul esse nõ debuit. [Caliginis,simile imperium caducus triũphus).i.caducum,& obscurũ,quemadmodum est caligo, quã cum sol vehementior impulerit eam,cõtinuo dissipat. OLIV.

Lex Papia.

ASCEN. NON paruus rubor &c.) Duplex est lectio,& ita duplex ordo,nam alij textus habent M. Perpennæ,alij M.Perpenna,secundum priores. Ordo erit. Rubor cõsulatus M.Perpennæ nõ paruus sup.est,aut fortunæ, aut ciuitatis Rom. secundum posteriores, sic M. Perpenna supp. est non paruus, immo magnus rubor consulatus,vtpote qui cõsul sup. fuit antequam ciuis, quia Græ-

eus erat, & ita consulatui rubor iniectus est, quod cum sit summus ciuium honor, non ciui delatus sit, sed sup. M. Perpennæ, vtilior aliquando reip. in bello gerendo, Varrone .s. Terent. dicto. Enim pro quia, ipse cœpit Aristonicum regem .s. Asiæ, & extitit punitor stragis Crassianæ .i. Crassi, qui à Thracibus interceptus à miliæ virga in oculum percusso, à quo ad Aristonicum trahebatur, occisus est. [Cum interim mors eius) .s. Perpennæ, cuius vita triumphauit .i. qui in vita triumphos duxit, damnata est lege Papia, quia hostis patriæ iudicatus est. cum Sertorio, eiusque in Hispania socius, & causa mortis fuerat, tandemq. captus & ad Pompeius productus lege Papia, vltimum supplicium tulit, nanque (q. d. certum est mortem eius damnatam, quia etiam post mortem eius) Romani sup. coëgerunt patrem illius .s. Perpennæ cóplexum .i. vsurpantem iura ciuis Romani nihil pertinentia ad se cum esset peregrinus, vtpote Græcus petitum iudicio Sabelli .s. trib. pl. redire, in pristinas sedes .s. in Græciam. [Ita) .i. & sic nomen M. Perpennę adumbratum .i. obscuratum, & consulatus falsus .i. non vere aditus, cum eius capax non fuerit, & imperium simile caliginis .i. tenebrarum, & triumphus caducus .i. cuius gloria non diu durauit, peregrinatus .i. more peregrini conuersatus est, improbe in vrbe aliena, quia peregrini officium est non esse curiosum de rebus ciuitatis, in qua peregrinatur, is autem summos eius honores vsurpat.

DE M. PORCIO CATONE.

Plut. in uita.

MARCI vero * Porcij Catonis incrementa publicis votis expetenda fuerunt: qui nomen suum Tusculi ignobile, Romæ nobilissimum reddidit. Ornata sunt enim ab eo literarum latinarum monumenta: adiuta disciplina militaris, aucta maiestas senatus: propagata familia, in qua maximũ decus posterior est ortus Cato.

OLIV. *Cato hõ nouus.*

MARCI Vero Porcij Catonis) Plin. de viris illust. M. Porcius Cato gẽ Tusculanus à Val. Flacco Romã solicitatus trib. mil. in Sicilia, quæstor sub Scipione fortissimus & prætor iustissimus fuit, in pætura Sardiniam subegit, vbi ab Ennio græcis literis instructus cõsul Celtiberos domuit, & ne rebellare possent, literas ad singulas ciuitates misit, vt muros diruerent, cum vnaquęque sibi soli imperari putaret fecerunt. Syriaco bello tribunus mil. sub M. Attilio Glabrione occupatus Thermopylarum iugis præsidiũ hostium depulit. Censor L. Flaminiũ consularem senatu mouit, quod ille in Gallia ad cuiusdam Scorti spectaculũ electum è carcere in conuiuio iugulari iussisset. Basilicam suo noĩe primus fecit, matronis ornamẽta erepta inopia lege repẽtibus restituit, accusator assiduus malorũ Galbam octogenarius accusauit, ipse quadragies quater accusatus gloriose absolutus, Carthaginẽ delendam censuit, imago huius funeris gratia produci solet, Plutarchus dicit hunc gẽe Tusculanum fuisse, & priusq̃ ad militiam, atque remp. se conferret, in agro paterno circa Sabinos vixisse, cuius cum maiores prorsus ignobiles esse viderentur, ipse Cato M patrem, vt virũ bonum fortem, ac in re militari versatum efferre laudibus, Catonem ẽt proauum sæpenumero præmiorum honore ab imperatoribus laudatum, & quinque bellantium equorum, quos inter dimicandum amiserat, pretium fortitudinis suæ testimonium à populo sibi restitutum referret, cum ea more Romani eos, qui gñis gloria carentes, à seipsis initium caperent nominis sui nouos homines, quemadmodum & ipsum Catonem appellarent, ipse ad gloriam sibi magistratus se nouum esse, rebus vero gestis ad virtute maiorum vetustissimum prædicabat, principio autem tertio nomine non Cato, sed Priscus vocabatur, consequenti tempore Cato ei virtutis cognomentum extitit, nam Romani eo, in quo multarum rerum vsus ut experientia, sit Catonem nominant. Hæc Plutarchus in vita Catonis. [Incrementa) Principia, ita quidem M. Perpennæ egregia fuere primordia, exitus minus probabiles habuerunt, sed M. Porcij Catonis vitę totius tenor idem extitit. [Tusculi) Municipij Rom. [Monumẽta) Historiæ, nam librum de originibus ædidit, videlicet de quacunque familia Rom. vnde originem habuerit, & quid a quaque gente acceperit Roma, idem summus orator fuit Horat. in poët. Eum lingua Catonis, & Enni sermonem patrium ditauerit. Cic. lib. de orat. iij. Quid, inquit, M. Catoni præter hanc politissimam doctrinam transmarinam, atque aduentitiam defuit, nam quia ius ciuile non didicerat, causas num dicebat, aut quia poterat dicere, ius negligebat, aut vtroque genera, & laborauit, & præstitit, non propter hanc ex priuatorum negocijs collectam gratiam tardior in rep. capescenda nemo apud populum fuit fortior, nemo melior senator, & idem optimus imperator, denique nihil in hac ciuitate temporibus illis sciri, discive potuit, quod ille non tamen etiam inuestigauerit, & sciuerit, tum etiam conscripserit &c. [Adiuta mil. discip.) Quia bello omnem ferme Hisp. imperio P. R. subegit ducto, & auspicijs suis. [Aucta maiestas) Quia in ordinem senatorium electus. [Prorogata) Propagata. [Posterior ortus) Qui Vticensis dictus est.

ASCEN. MARCI &c.) Affert laudabile incrementum M. P. Catonis dicens. Vero pro sed, q. d. econtrario incrementa .s. honoris, & glorię M. P. Catonis fuerunt expetenda publicis votis, qui reddidit nomen suum ens sup. ignobile Tusculi in illo oppidulo nobilissimum Romæ. Enim pro quia, monumenta literarum latinarũ sunt ornata .i. exculta ab eo disciplina militaris adiuta sup. est ab eo maiestas senatus est aucta ab eo, & familia .s. Porcia prorogata .i. propagata, & extensa est ab eo in qua ortus est Cato posterior, maximum decus .s. Romæ, quod miror adiecisse, cum contra Cæsarem senserit.

THEO. IMMO Catonis origines) Italiæ ciuitatum continebant origines vnde nomen, & si non satis plenum titulum propositi sui videtur amplexus, vt placet Verrio, quomodo pręgrauent ea, quæ sunt rerum gestarum Pop. R.

EXTERNA.

DE SOCRATE.

Plin. in theatro de matre de patre; Euthy. & Laertius in vita.

SED vt Romanis * externa iungamus: Socrates nõ solum hominum consensu, verum etiam Appollinis oraculo sapientissimus iudicatus, Phænarete matre obstetrice, & Sophronisco patre marmorario genitus, ad clarissimum lumen gloriæ excessit, neque immerito. Nam cum eruditissimorum virorum ingenia in disputatione cæca vagarentur: mensurasque Solis, & Lunæ, & ceterorum syderum loquacibus magis, quàm certis argumentis explicare conarentur, totius etiam mundi ambitum complecti auderent: primus ab his indoctis erroribus abductum animum suum in intima conditionis humanæ, & in secessum pectoris repositos affectus scrutari coëgit si virtus per seipsam æstimetur: vitæ magister optimus.

OLIV. SOCRATES non solum) Hic fuit Atheniensis philosophus clarissimus, ex pago alopecensi filius Sophronisci marmorarij, & Phinaretę obstetricis. Fuitque, vt quidam ferunt, Anaxagoræ primũ auditor, deinde Archelai, cui successit in schola. hic animaduertens speculationis naturalis nullum fructum esse, quantum ad cõmoda vitę spectaret, primus Ethicam, hoc est moralem philosophiam inuenit, relicta naturali nam teste Cic. in prologo v. lib. Tusc. quæst. primus de cœlo philosophiam reuocauit, & in vrbibus collocauit, in domosq. introduxit, & coëgit. de moribus & vita, rebusq. bonis & malis quærere. quamobrem vt scr. Sol. non solum cõsensu hominum, verumetiam Apollinis oraculo fuit sapientissimus iudicatus, nam ingressum forte Apollinis templum Pythia .i. Phebas Apollinea ita illum excepisse fertur. Salue sapientissime omnium, fuitq. orator promptus, acer primus teste fauorino cũ Aeschine discipulo oratoriæ artis campos aperuit, fuitq. illi cura etiam corporeæ exercitationis, atque erat præclari habitus, vt dicit Laër. vnde suadebat discipulis suis, vt se crebro tuerentur in speculo, vt quibus esset corporis dignitas à natura donata eam integram nullo vitijs corruptam conseruarent, quibus vero negata fuisset, virtuti compararent, vt animosi non corpore hoĩbus placarent, militauitq. quandoq., & Xenophontem ab equo deiectum in prœlio facto viriliter suscipiens saluum reddidit, fugientibus Atheniensibus vniuersis in bello nauali vicit victoriamq. Alcibiadi concessit, quẽ ipse teste Aristippo suis manibus armauerat, de quo alia dicemus in cap. de sapienter dictis. [Cum eruditissimorũ) Ceteri philosophi in cognitione naturali tempus tererẽt primus ipse relicta naturali, moralem philosophiam, in qua hoĩes rõnem bene, recteque viuẽdi specularentur inuenit. [Mensurasq. Solis) .i. magnitudinẽ solis, lunæ, & ceterorum syderum. [Solis) Quẽ alij duplo, alij triplo terra maiorem dicunt Lunam æque magnam. ac terram dñt, magis loquacibus, quibusdam coniecturis ducebantur, quam certis rationibus, vt de his rebus disputarent. [Intima) .s. parte vide

licet aio.[Repositos affectus) Irascibilem concupiscibilem, rónalem, ex qbus quasi fontibus oés animi perturbationes deriuant.

ASCEN. SED vt iungamus Rom.) Sup. exéplis externa, Socrates iudicatus sapientissimus, non solú consensu hoium verúetiam Apollinis, genitus Phenarete matre obstetrice .i. quæ parturientibus operá locabat, & Sophronisco patre marmorio .i. qui marmora poliebat, aut sculpebat, ea ressit. i. euasit, clarissimú lumen gloriæ. [Neque immerito).i. & nó sine merito suo eo peruenit. ná cum ingenia viro⁊ eruditissimo⁊, eagarentur .i. incerta agitarentur, in disputatione eqca .i. rerum, quarum veram cogitationem bñe non poterant, & conarétur explicare argumentis magis loquacibus q̃ certis, mensuras solis, lunæ, & ceterorum syderum, & audorent complecti ambitum. i. circuitum & totius mundi. ipse prima coegit animum suum ab his indoctis. i. indoctorum, aut indoctis .s. ab alijs erroribus, in intima .i. intimam partem conditionis humanæ. i. ad scrutanda præcordia, quorum laus, aut vituperatio nascitur ex præcordijs eo⁊, & pro .i. in affectus. i. potentias animæ repositas. i. locatas, in secessu. i. secreto pectoris, ens supp. aut existens, optimus magister, vitæ si virtus æstimetur per seipsam. i. sine respectu ad cómoda publica, aut priuata, quia philosophãdo, & contemplando optime viuitur, sed vtilius reip. fortiter agẽdo.

DE EVRIPIDE, ET DEMOSTHENE.

a Gel lib. 15. cap. 20. • Plut in Demost. sed de Euripide contrarium ostendit Suidas.

QVAM matrem Euripides, * aut quem patrem * Demosthenes habuerit: ipsorum quoque sæculo ignotum fuit: alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditasse, omnium penè doctorum literæ loquuntur: sed quid aut illius tragica, aut huius oratoria vi clarius?

OLIV. QVAM matrẽ Euripides) Constat hunc in familiaritatem Socratis maximã, & intra venisse, adeo vt sint qui dicant Socratẽ fuisse, qui scripsit tragœdiam Euripidis. Syropus etiá dicit Euripidis linguam Socratem instruxisse, & Aristophanes dicit Socr. fuisse Euripidẽ, hæc historia notabitur in cap. de fiducia. [Demosthenis patrẽ) Plut. Demosthenem nuiatum fuisse dicit, illumq. teste Theopompo historico, virum probum, & honestum Macheropium cognominatum, ab officio gladiorum, q̃ Athenis egregiá, multisq. artificibus seruis instructá habebat, q̃ & Iuuen. affirmat in Satyra oibus in terris, cum dicat, Quem pater ardẽtis massæ fuligine lippus. A Carbone, & forcipibus, gladioque parante incude, & luteo Vulcano ad rethora misit. Matrẽ vero eius Aeschines tradit ex barbara muliere, & Atheniensi quódam exule natam, id verum sit necne, incertum est. nam ad falsam calumniam id obiectum Demostheni ab Aemulo putantur, fuit autem Demosthenes orator oium maximus, et sub oratoris nomine apud Græcos Demosthenes intelligatur, sicut apud nos Cic. & constat quidem paruum admodum orphanum fuisse, qui eum se á tutoribus suis deceptú fuisse cognosceret, statuit omnino artem oratoriam assequi plenissime, vt ab his ius suum aliqñ reposceret, sed oia á natura suo proposito habebat aduersa, quæ tamen studio & ĩdustria superauit, vt in cap de industria dicemus. [Quá matrem) Theopompus teste Gellio, dicit Euripidis matrem olera vendentem quotidianum sibi victum miserabiliter quæritasse.

ASCEN. QVAM matrem) Citat alia duo exempla eo⁊, qui ea ignotis parentibus ad summam nobilitatẽ amiserunt dicens. [Quá) .i. quo noie matrem Euripides poëta in tragœdia clarissimus, habuerit, aut quem .i. quo noie patrem Demosthenes orator apud græcos summus habuerit, ignotum fuit, quoque .i. etiam sæculo .i. æuo ipsorum. Autem pro sed, literæ pene omnium doctorum loquuntur. i. attestantur, matrem alterius. s. Euripidis. venditasse olera, & patrem alterius, scilicẽt Demosthenis venditasse cultellos. Sed quid clarius supp. est aut tragica vi illius .s. Euripidis, aut oratoria vi huius. s Demosthenis? q.d. nihil.

THEO. QVAM matrem Eurip.) Ita Clito dicta est. quam ceteris comœdia poëtæ velut olera vendere solitam notant. historia tñ Philocori tradit Euripidẽ materno paternoq. stemmate clarissimú.

DE IIS, QVI A' PARENTIBVS CLARIS DEGENERAVERVNT. CAPVT V.

*Et Torida vocat Plut. in Grand.

SEQVITVR duplicis promissi pars adopertis illustrium virorum imaginibus reddenda: • quoniam quidem sunt referendi qui ab earum splendore degenerauerunt: teterrimis ignauiæ, ac nequitiæ sordibus imbuta nobilia portenta.

OLIV. SEQVITVR duplicis promissi pars) Sequitur, inquit, pars promissa, in qua de his, quia maioribus suis degenerauerunt, tractandum est. [Adopertis) .s. à posteris patefactis. [Degenerarunt) Alieni facti sunt. [Portenta) Quasi portenta, quæ enim cótra naturam sunt portenta dicuntur. [Nobilia) Quia à nobilissimis parentibus nati sunt.

ASCEN. SEQVITVR &c.) Ordo est pars .s. altera promissi .s. in peraseeue ante superiorem titulum, duplicis. i. duo membra complectentia, quorum alterum iam absolutum est, sequitur reddenda .i. quæ reddi debet imaginibus illustrium virorú, adopertis .i. offuscatis per degenerem prolem. quoniam quidem .i. quando quidem referendi sup. sunt ij, qui degenerauerunt. i. per ignobilitatem animi defecerunt ab splendore earum .s. imaginum illustrium virorum, appositorie portenta. i. monstra nobilia. i. qui sic degenerantes sont nobilia portenta imbuta. i. infecta, teterrimis sordibus ignauiæ, ac nequitiæ.

DE SCIPIONE IGNOBILI FILIO AFRIC.

• Immo nisi tenui fuisset valetudine, alterum extitisset lumen ciuitatis, inquit Cic. in Cat.

QVID enim monstro • similius, quàm superioris Africani filius Scipio? Qui in tanta domestica gloria ortus, à paruulo admodum Regis Antiochi præsidio capi sustinuit: cum ei voluntaria morte absumi satius fuerit, quàm inter duo fulgentissima cognomina patris & patrui, altero oppressa Africa iam parto, altero maiore ex parte recuperata Asia, surgere incipiente: manus vinciendas hosti tradere: eiusq. beneficio precarium spiritum obtinere, de quo mox L. Scipio speciosissimum Deorum, hominumq. oculis subiecturus erat triũphum. Idem præturæ petitor, candidam togam adeo turpitudinis maculis obsolefactam in campum detulit: vt nisi gratia * Cicerei, qui patris eius scriba fuerat, adiutus esset, honorem à pop. impetraturus non videretur: quáquam quid interfuit, vtrum repulsam, an sic adeptam præturam domum referret? quam cum propinqui ab eo pollui animaduerterent, id egerunt: ne aut sellam ponere, aut ius dicere auderet. Insuperq. è manu eius annulũ, in quo caput Africani sculptum erat: detraxerunt. Dij boni, quas tenebras è quo fulmine nasci passi estis.

* Plut in vita Strabonis, & hic auctor lib. 4. cap. 5.

OLIV. PARVVLO admodum regis Antiochi) Scimus quó L. Scipio fratre superioris Africani Cos. sortitus sit prouinciam Asiam, vt bellum aduersus Antiochum gereret, quàm senatus eo libentius concessit, quo frater Africanus vltro pollicitus est se in Asiam iturum illi legatum. L. ergo Scipione, & Africano fratribus exercitum traijcientibus in Asiam nuncij venerunt debellatum vtrinque esse a terra, & quippe ab Attilio Reg. mari aút ab Aemilio Primo igitur aduentu eorum legatos pacem petentes Antiochus ad eos mittit peculiare donum Africanum ferentes filium eius, quem rex paruo nauigio traijcientem ceperat, hunc autem regis muneribus donatum ad patrem remisit, pax regi data parte prouinciæ adempta vsque ad montem Taurum. [Altero patre) Qui Africanus cognominatus ab oppressa Africa. [Altero) Patruo, qui Asiaticus dictus est recuperata Asia. [Precarium) Quod precibus obtinetur, & est eatbú iuris. [Deorum hominumque) Quia curru triumphans vectus est in Capitolium, vbi dij, & homines illum intuebantur. [Idem præturæ petitor) Hic & Cicereius, qui scriba patris eius fuerat competitores erant præturæ, qui cum in campum Martium venisset in honore scriba Cicer. eius Scipionis prælatus est, sed hic motus reuerentia quadam patris eius cuius scriba fuerat, concessit illi præturam, quam tamen cognati eius administrare non sunt passi. Diximus Regulum aduersus regiam classem Antiochi feliciter pugnasse ad Mionensum. Rhodijs iuuantibus Africani filius captus ab Antiocho patri remissus est. [Maculis) Sordibus vitiorum inquinatam, sic per concessionem quasi turpitere. [Sellam) Curulem poneret, vt ius diceret.

Quid

ASCEN. QVID enim &c.) Affert primum exemplum Scipionis filij Scipionis Africani maioris dicens. Enim pro quia, quid sup. fuit similius monstro, quam Scipio filius Scipionis Africani superioris .i. anterioris, aut maioris, q.d. nihil vt pote, qui ortus in tanta gloria domestica .s. patris sui sustinuit .i. passus est capi à præsidio regis Antiochi admodum .i. valde paruulo, cū satius .i. eligibilius fuerit: et absumi morte voluntaria, videlicet inferendo sibi manum, quàm tradere manus vinciendas hosti, & obtinere spiritum precarium .i. vitam quasi precibus redemptam beneficio eius .s. hostis inter duo fulgentissima cognomina .s. patris, & patrui .i. fratris patris altero .s. cognomine patris parto .i. acquisito iam Africa oppressa & altero .s. patrui cognomine, qui Asiaticus dictus est incipiente surgere recuperata Asia ex maiore parte de quo .i. hoste, L. Scipio .s. patruus eius subiecturus erat mox .i. paulo post oculis deorum, & hominum speciosissimum triumphum. [Idem petitor &c.) Ordo est. Idem .s. Scipio superioris Africani filius petitor præturæ .i. tempore comitiorum candidatus in campum Martium ad petendam præturam descēderet, detulit in campum .s. Martium togam candidam. qua induebantur in signum candoris animi, nulla ambitione, aut auaritia polluti, adeo obsolefactam .i. contaminatam maculis turpitudinis .i. obscœnitati, vt nisi esset adiutor gratia Ciceroi (nam sunt, qui illi oblatam dicant præturam) qui fuerat scriba patris eius, non videretur impetraturus sup. fuisse honorem .s. præturæ à populo. Quanquam .i. tametsi, quid interfuit vtrum referret domum repulsam, an præturam adeptam .i. acquisitam sic .i. precario, & cum dedecore, q.d. nihil quàm .s. præturam cum propinqui .s. consanguinitate, animaduerterent polluoi ab eo id egerunt .i. terruerunt eum ne .i. vt non auderet, aut ponere sellam curulem .i. sedem prætoriam, aut dicere ius .i. iudicare inter litigantes insuper .i. & super hæc, detraxerunt è manu eius anulum, in quo erat sculptum caput Africani .s. maioris. hoc autem faciebant, ne eo quidquam temere signaret, nam in anulo signa sua fere, vt nunc multi habebant. [Dij boni) Exclamatio modesta, quas .i. quales tenebras .i. offuscationes claritatis nominis, & famæ passi estis nasci equo .i. quali fulmine .i. vehementissimo lumine, vt ex Africano maiore, q.d. maximas è maximo.

DE FILIO Q. FABII DEGENERE.

* Lib. 6. cap. 9.

AGE * Q. Fabij Max. Allobrogici & ciuis, & imperatoris clarissimi filius Q. Fabius Max. quàm perditam luxuriam vita egit? cuius, vt cetera flagitia obliterentur: tamen abunde illo dedecore mores nudari possunt, quòd ei Q. Pompeius pręt. vrb. paternis bonis interdixit: neque in tanta ciuitate, qui illud decretum reprehenderet, inuentus est: dolenter enim homines ferebant, pecuniam, quæ Fabiæ gentis splendori seruire debebat, flagitijs disijci. Ergo, quem nimia patris indulgentia heredem reliquerat, publica seueritas exheredauit.

OLIV. AGE Q. Fabij Max.) .i. qui aduersus Allobroges, & Bituitum Aruernorum regem secundum quosdam feici pugna dimicauit, nam xx. mil. hostium ea pugna cæsa dicuntur, & cum Bituitus Romam venisset vt Senatui satisfaceret, hoc est, vt se excusaret, quòd a se bellum illud non esset ortum, & propterea sibi ignosci, & pacem dari peteret. Albam missus traditus est in custodiam, & cum secundum pacem non videtur, filium eius Cōgonetiatum in imperio esse, ne motum aliquem in prouincia concitaret, ipse quoque Rom. accitus est Var. tamen lib. vlt. cap. vj. de perfidia dicit, hunc regem Bituitum non à Fabio victumq. neque sponte Rom. venisse sed à C. Domitio perfidia captum, & Rom. misse, quod factum Senatus nec probare, nec rescindere noluit, sed regem Albam custodiæ causa relegauit, quod sic est. Fab. rem tantum cum Allobrogis habuit. [Allobrogi) Qui allobroges vicit. [Perditam) Corruptam, sceleratam. [Paternis) Bonis interdixit, ab administratione bonorum paternorum prohibuit, nam omnia bona paterna in luxum, & libidines profundebat, & est pulcherrimus dicendi modus, interdico tibi aqua, & igni, qua constructione oēs idonei vtuntur. Plin. Aqua & igni interdixit ei, qui in suas leges non iurasset. Cic. in orat. vbi tuleras, vt mihi aqua, & igni interdiceretur, & hac cōstructione referti sunt auctorum lib. [Nimia patris indulgentia) Quia tametsi filium prodigum videret, tamen eum reliquit heredem.

Allobroges.

ASCEN. AGE) Adhortandi vox? q.d. Sed attende quæso, quam .i. quantum perditam vitam luxuriam .i. per luxuriam egit Q. Fab. Max. filius. Q. Fab. maximi Allobrogi .i. qui vicit Allobroges, Gallos secundum alios in Delphinatum, secundum alios in Sabaudia &.i. simul ciuis clarissimi, quia domi clarissime dixit, & imperatoris clarissimi, quia bellum speciosissime gessit. [Cuius) .s. filij, licet .i. demus vt cetera flagitia obliterentur .i. deleantur, & non memorentur, tamen mores sup. eius praui, possent nudari .i. detegi, abunde, illo dedecore .i. probro quod Pompeius prætor vrbanus interdixit ei .i. arcuit eum à bonis paternis, neque (ne dicamus id temere ab eo factum) sup. quisquam inuentus est in tanta ciuitate, quanta tunc erat Rom. qui reprehenderet illud decretum .s. prætoris vrbani. Enim pro quia, homines ferebant dolenter pecuniam, quæ debebat seruire splendoris gentis Fabiæ disijci .i. dilapidari flagitijs .i. obscœna vita vnius filij. [Ergo seueritas Pob. exhæredauit) Sup. eum, quem indulgentia .i. nimia facilitas, & benignitas patris reliquerat heredem.

DE FILIO CLODII PVLCHRI.

* De Fuluia Asco. i argum. Milo.

POSSEDIT * fauorem plebis Clodius Pulcher, adhærensq. Fuluianæ stolæ pugio, militare decus muliebri imperio subiectum habuit: quorum filius Pulcher præterquam quòd eneruem, & frigidam iuuentam egit, perdito etiam amore vulgatissimæ meretricis infamis fuit, mortisq. erubescendo genere consumptus est: abdomine enim auide deuorato, fœdæ, ac sordidæ intemperantiæ spiritum reddidit.

OLIV. POSSEDIT fauorem plebis Clodius) Tam & si Clodius Pulcher seditiosissimus fuerit, tamen plurimum valuit in rep. nam trib. pl. fuit in tribunatu suo Cic. eiecit cum se totum plebi insinuasset, cōstat autem omnes Clodio semper potentiæ patriciorum assertores fuisse præter hūc vnum de quo loquimur, qui vt Cicer. eijcere ciuitate, non dubitauit renunciare generi patricio, & se plebeum facere, nā lex erat, quæ patricium quenque tribunum fieri vetabat, hoc igitur cuidam plebeio, & minori natu se in adoptionem dedit suadente hoc C. Cæsare cōsule nam quodam loco deplorante Cic. statum reip. iratū dicunt Cæsarē in causam plebis Clodiū adduxisse, qui cōtinuo trib. pl. factus fauorē plebis possidere cœpit. Vel possedit fauorem plebis ideo, quia vt ait Suet. de gente Claudia, quia notissimum est Claudios omnes dignitates, atque potentiæ patriciorum assertores vnicos fuisse, excepto duntaxat P. Clodio, qui ob expellendo vrbe Cic. plebeio, homini atque natu minori in adoptionem se dedit. [Fuluianæ stolæ pugio,) Metonymia stolam pro ipsa muliere Fuluiana ponit, pugionem pro homine militari, nam pugione milites vtuntur, hic Fuluiam vxorem habuit, quam deinde mortuo Clodio M. Ant. duxerat vxorem, quod autem pugionem vellatorem, & hominem militarem appellat etiam Cic. pugiunculum Hispaniensem Cn. Pisonem appellat, ludens in cognatum eius, qui vna cum Catilina contra patriam conspirasset, qui prætor in Hispania missus ab equitibus Hispanis, vt dicit Salust. interfectus est. [Possedit fauorem) Hoc dicit etiam si Clodius ciuis seditiosus erat, & vxorius, tamen virtutes magnas cum vitijs habuit coniunctas, sed filius eius flagitijs omnibus adeo abruptus fuit, vt nullam omnino virtutis imaginem habuerit. [Eneruem) Effœminatam, & mollem. [Frigidam) Se cum proprie ardor iuuenum sit. [Vulgatissimæ meretricis) Ac si diceret de medio lupanari corpus inter omnes vulgantis, quod flagitiosius est, quàm si consuetudinem habuisset cum aliquanto pudentiorem. [Abdomine) Abdomen dicitur durum, & solidum, pingue, & laridum. Iuuen. Teneræ placant abdomine porcæ.

ASCEN. POSSEDIT &c.) Clod. inquit Pulcher filius eiusdem nominis (quod fere contingebat) patrē habuit clarum, & matrem clariorem, & tamen turpissimam vitam turpius finiuit. Ordo est. Clodius Pulcher posse, (q.d. si aliud nihil speciose egit, tamen ex eo clarus est, quod possedit) fauorem plebis, quia in plebeiam familiam se adoptandum dederat, & pugio .i. ipse vir militaris pugione vti solitus adhærens per matrimonium stolæ matrimoniali honestati Fuluianæ .i. Fuluiæ vxoris .i. suæ habuit decus militare subiectum imperio muliebri .i. sic obsequenter vxori vixit, & tantum ab adulterio abhorruit, vt vxori subiectus videretur, vnde filius lasciuæ vitæ exemplum ab eo non accepit, vxor etiam eius matronalem non polluit stolam, quia caste cum marito licet

cet

cet imperiose visit. [Quorum).s.duorū filius. [Pulcher).s.cognomento paterno prætereā.i.vltra quod egit iuuentam.i.iuuenilem ætatem enectuem.i.mollem & frigidam,id est pigram sœtiam infamis amore perdito,id est per quem ipse perditus erat, aut aliud nihil quàm ad perdendum eum vtili,meretricis vulgatissime,id est libidini expositus,& consumptus est.i. extinctus, erubescendo genere mortis. Enim pro quia,abdomine.i.pingui sup. illo aut summe delicato deuorato auide, reddidit spiritum fœdæ,ac sordidæ,intemperantiæ.i.intemperantis vitæ.

DE HORTENSIO CORBIONE.

IAM Q. quidem Hortēsij,qui in maximo & ingenuorum ciuium,& amplissimorum prouētu,summum auctoritatis,atque eloquētiæ gradum obtinuit: nepos Hortensius Corbio omnibus scortis abiectiorem, & obscœniorem vitam exegit: ad vltimumque lingua eius tam libidini cūctorum inter lupanaria prostitit, quàm aui pro salute ciuium in foro excubuerat. Animaduerto in quàm periculosum iter processerim. itaque meipsum reuocabo,ne si reliqua eiusdem generis naufragia consectari perseuerauero, aliqua inutili relatione implicer. referam igitur pedem, deformesque vmbras in imo gurgite turpitudinis suæ iacere patiar. satius est enim narrare qui illustres viri in cultu, ceteroque vitæ ritu, aliqua ex parte nouando, sibi indulserunt.

Linguam alij ad scil. latronem, alij ad lenocinium referunt.

OLIV. IAM Q. quidem Hortensij) Hic eloquentia tantum valuit, vt sæpius dubitatum sit, vter ipsius & Cic. principatum obtineret. [Prouentu c.) Et in hoc maxima gloria extitit Hortēsij,quod cum magna ingeniorum copia vigeret, tñ inter cetera eius eloquentia eminuerit. [Corbio) Quia tanquam corbes omnia deuorabat paterna bona,nam sunt,qui dicant hoc nomē accepisse à cupiditate deuorandi,nam corbitare est auide deuorare,vnde Plat. corbitant dixit. [Lingua eius,tam libidinis cunctorum) Pro i.vulgo se libidinis cunctorum reconciliatorem,profitebatur. [Prostitit) Prostare propriè est se venalem exponere. Ergo prostitit, pro pretio stetit, quia se conciliatorem libidinis vulgo profitebatur. [Animaduertit) Reprehendit quodammodo seipsum,quod forte procedendo nominaturus sit aliquem,cuius deinde pœnitebat. [Deformesq. vmbras) Vmbras,qui a maioribus suis degenerauerunt & claras maiorum suorum imagines flagitijs suis, quasi vmbra quædam,operuerunt, sicut supra dixit adopertis illustrium virorum imaginibus. [Gurgite) Barathro. [Satius est enim) Melius,inquit,est de his dicere,qui ex illustribus viris in veste, & cetero cultu sibi licentius, quàm mos patrius requirebat indulserunt.

Corbitare.

ASCEN. IAM Q. quidem &c.) Nam & quidem expletiuæ sunt coniunctiones ad continuationem, & ornatum nihil ad constructū facientes. Nam. Ordo est. Hort. Corbio nepos Q. Hort. (qui obtinuit summum gradum auctoritatis.[Et eloquentiæ in maximo prouentu).i fœtura ciuium,& ingenuorū,& amplissimorum qui Romæ tempestatem illius fuerunt,(exegit.i.vsque ad mortē egit vitam abiectiorem,& obscœniorem omnibus scortis.s.prostitutis libidini vtriusq; sexus, & ad vltimum cum ad patiendum turpia non idoneus esset eius.i.lenocinium, & conciliatio turpiū amorū per linguam ꝓstitit.i.præsto stetit inter lupanaria.i.prostrātium meritoria,tam.i.tm̄ libidini cunctorū, quam.i.quantum lingua sup. aut.s.Hortēsij oratoris excubuerat in foro.s.iudiciali ꝓ salute ciuium. hoc aūt dicto reprimens se parasceue ad sequentem titulum facit dicens. [Animaduerto) .i.considero in quàm .i.quantum periculosum iter processerim, q̄a periculosum, sane est clarissimarū familiarum dedecora recensere.[Itaque).i.ita & ego reuocabo meipsum,ne si ꝑseuerauero consectari,reliqua naufragia.i.perditionem honoris,& rerum, vt per naufragia oīa amittuntur, eiusdem generis.i.perditorū filiorum implicere aliquam relatione inutili .i. q̄ mihi tacuisse melius fuerit. [Igitur referam pedem) .i. retroceda ab ea narratione in q̄ nimis processerim, & patiar vmbras deformes .i. turpissimas, & ignobilissimas aliorum vitas, vt Cic. iunioris, vt Neronis,& aliorum multorum,sed potissimum Nerone,iacere.i.absconditas in gurgite.i.voragine turpitudinis suæ. Enim pro quia,Satius est narrare, qui viri illustres indulserunt.i.nimium permiserunt sibi in cultu,& cetero ritu vitæ nouando supp. eom ex aliqua parte.

THEO. LINGVA libidini prostitit) Nam fellabat.

QVI EX ILLVSTRIBVS IN VESTE, AVT in cetero cultu licentius, quàm mos patrius permittebat, indulserunt. CAP. VI.

DE P. SCIPIONE.

VBLIVS Scipio, cum * in Sicilia augendo exercitum, traijciendosque in Africam opportunum quærendo gradum, Carthaginis ruinam animo volueret, inter cōsilia, ac molitiones tantæ rei operā Gymnasio dedit, pallioq. & crepidis vsus est: nec ac re segniores Punicis exercitibus manus intulit: sed nescio, an ideo alacriores: quia vegeta, & strenua ingenia, quò plus recessus sumunt, hoc vehementiores impetus edunt. Crediderim etiam fauorem eum sociorum vberiorem se adepturum æstimasse, si victum eorum, & solennes exercitationes comprobasset: ad quas tum veniebat, cum multum, ac diu fatigasset humeros, & cetera membra militari agitatione firmitatem suā probare coëgisset: consistebatque in his labor eius, in illis remissio laboris.

** Profecti sunt legati, vt quæ vulgata erant de cultu ac desidia imperatoris, facinoque militiæ disciplina comperta referrent.*

OLIV. VB. Scip. cum in Sicilia) Hanc Liu. tradidit hist. Dec. ij. Pun. bel. [Augēdo) Quia in Sicil. supplebat exercitum, quem in Africa traiecturus erat capta Carth. noua. [Reuolueret) Cogitaret. [Molitiones) Apparatus, vel conatus. [Gymnasio operam dedit).i. palæstra. vbi se iuuenes exercebant [Palliòq.) Quod genus vestis græci Philosophi habebant, & vtebantur, erat vsque ad talos demissa. [Crepidis) Sunt q̄ a sonitu .i. crepitu pedum cum soles crepidas dictas velint, est tamen græca dictio nam. κρηπὶς dr̄ vulgo planulæ, eo autem ab accusatiuo græco formatiua nominatus latinus. Dicerem a crepo verbo deduci, ni græcum nomen esset, quod latinam etymologiam non recepit, teste Gel. lib. xiij. qui dicit, omnia.n. ferme id genus, quibus plantarum calces tm̄ in fine teguntur, cetera prope nuda, & teretibus habenis iuncta sunt, soleas dixerunt, nonnunq̄ græca voce crepidulas. Seru. tum dicere fuisse Tusc. calciamenta, quæ corrigijs ad pedes ligabantur, cum Virg. diceret. Et tyrrhena pedum circūdant vincula plantis. Seru. exponit crepidas quas primo habuere senatores, post equites, deinde milites, vnde Horat. in Serm. Sapiens sibi crepidas nunquam, nec soleas fecit. Pers. tamen videtur velle calciamenta fuisse græcorum, non hic, qui increpidas graiorū ludere gestit. [Vegeta) Viuida impigra. [Plus, secessus) Recreationis. [Cum multum, ac diu) Multum intensionis est, diu longitudinis temporis. [Multum) Vt si quis vna hora se. vsq; ad lassitudinē exerceret [Diu) Si toto die laboraret. [Agitatione) Exercitatione militari [In his remissio).s. exercitationib. solēnibus.

ASCEN. PVB. Scipio, &c.) Recitat itaque primū exemplum dicens. [P. Scipio, cum).i. q̄n ipse augendo exercitum in Sicilia, & quærendo gradum.i. modū animo opportunum.i. idoneum traijciendo.i. ad traijciēdum.s. exercitum in Afric. volueret aīo.i. ruinam meditaretur ruinam Carth. dedit operam Gymnasio i. palestræ (Vt Oliu. interpretatur, aut vt mihi placet exercitationi in re literaria, nam quid pallium, aut crepidæ ad palæstram, nisi forte nō vt palæstrita, sed vt iudex interfuerit: quod tamen vero simile non est. Nam vt deceret in alienis exercitijs, quia nuper aduenerat, statim iudex extiterit, dicam igitur) aut potius exercitationis literariæ inter consilia, ac molitiones ponderosos conatus tantæ rei, quanta erat Carth. ruina, & ipse vsus pallio.i. indumento græcanico. maxime philosophico, & crepidis, id est altis calciamentis philosophorum, quod vocabulum licet græcanicum, sit latini tamen pro suo vsi, quasi à crepitu, quem faciunt incedēdo, nam si græco κρηπὶς prima produceretur, nec, idest a se intulit haere, id est propter hanc rem.i. propter illam remissionem, exercitibus punicis.i. Carth. manus.s. suas segniores.i. torpentiores, & tardiores, sed nescio an sup. intulerit, ideo alacriores.i. magis strenuas. [Quia ingenia vegeta).i. vigorosa, & viua, & strenua.i. acria, quo .i. quanto plus recessus, scilicet a labore, hoc est remissionis & recreationis sumunt, hoc, id est tanto vehementiores impetus edunt, id est emittunt. Ego etiam crediderim,) id est credere possim eum existimasse se adepturum vberiorem.i. copiosiorem fauorem sociorum, si comprobasset.s. idem faciendo victum.i. modum viuendi, & exercitationes solennes eorum

eorum ad quas.s.exercitationes ipse veniebat tum.i.tunc. (Cū) .i.quando, aut postquam, fatigasset multum, ac diu humeros suos, & coegisset cetera membra sup. sua probare.i.ostendere fir mitatem suam, agitatione militari, quod pro quia, labor eius cō fistebat in illis.s.exercitationibus militaribus, & remissio laboris consistebat in his.i.potioribus dictis, hoc est exercitationibus græcanicis, & vt visum est literatijs.

DE L. SCIPIONE.

*Tabulā victoriæ suæ Asiaticæ [illegible] Plin. li. 35. c. 4

LVCII vero * Scipionis statuam chlamydatam, & crepidatam in Capitolio cernimus: quo habitu, videlicet quia aliquando vsus erat, effigiem suam formatam poni voluit.

OLIV. LVCII vero Scip.) De hoc satis supradictum est, cui Asia prouincia à Senatu eo libentius demandata fuit, quòd fra ter eius Africanus pollicitus fuerat legatum secum illo iturum, ex qua prouincia, cum victor rediisset, Asiaticus dictus. (Crepidatam) Crepidis munitam, & ornatam.

ASCEN. LVCII &c.) Ordo est. Vero.i.sed Nos cernimus, quia adhuc extabat tempore, quo hæc scripta in cap. vbi statuæ triumphantium ponebantur, statuam Lucij Scip. scilicet Asiatici chlamydatam.i.indutam, aut ornatam chlamyda i.veste militari, & crepidatam.i habentem crepidas ad pedes videlicet, quo habitu, quia vsus fuerat aliquando voluit effigiem suam formatam.i.sculptam poni.s.in Capitolio, hoc est voluit eo habito effigiem suā poni, quo aliquando vsus fuerat.

DE L. SYLLA.

LVCIVS quoque Sylla, cum imperator esset, chlamydato sibi, & crepidato Neapoli ambulare deforme non duxit.

OLIV. LVCIVS quoque Sylla,) Qui aduersus Mithridatē missus fuit, quam prouinciam Marius sibi dari iussit Senatu per populum, aut suæ factionis principes eum vellet, cautta est, seditio, inde bellum intes ipsum & Syllam, vt supra dictum est. Sibi chlamydato, & crepidato. Notanda constructio, nam ambulo similium copulatiuum, vt ambulo rectus sicut toedo, vt Virg. Incedo regina, Iouisq; Et soror, & coniunx.

ASCEN. LVCIVS quoque Sylla,) Cum esset Imperator, non duxit.i.non existimauit deforme chlamydato.i.ornata chlamyde, & crepidato, id est subnixo crepidis, ambulare Neapoli.

DE CAIO DVELLIO.

* Cic. in Cat. Ma. lib. 17.

CAIVS autem * Duellius, qui primus naualem triumphum ex Pœnis retulit, quotiescunque epulaturus erat: ad funalem cereum præeunte tibicine, & fidicine, à cœna domum reuerti solitus est. insignem bellicæ rei successum nocturna celebratione testando.

OLIV. CAIVS autem Duellius,) Qui primus, is quidem primus nauali prœlio victor ex pœnis triumphum duxit, sed ante ipsum bellum nauale gessit eum Carth. Scipio, qui æquo Marte discessit ei deinde successit: Appius Claudius, qui post victoriam cum in patriam rediret, vi subitæ tempestatis exercitum ferme omnem amisit, quod ideo sibi contigisse putant nonnulli, quod popularem disciplinam contempsisset, post hunc igitur missus. (C.Duellius) Qui intra la. dies classem c. & la. nauium tanta celeritate parauit, vt creditum sit muncre deorum arbores in naues fuisse conuersas, quo facto machinas etiam adiunxit ferreas, quibus catenatæ naues ita starent, vt incontinenti pugnare viderentur, & ita cōmissa pugna victoriam egregiam consecutus est, & classis hostium partim submersa, partim in hostium potestatem redacta est, ex quo de pœnia speciosissimum egit triumphum. Plin. C. inquit. Duellius primo Pun. bel. dux contra Carth. missus, cum videret eos multum in mari posse, classem magis validā, quam decoram fabrefecit, & manus ferreas, in vso hostium primum instituit, qui inter pugnandum hostium, naues apprehendit, qui victi, & capti sunt Himilco dux classis Carth fugit, & à Senatu quæsiuit, quid faciendum censeret, omnibus, vt pugnaret, clamantibus feci, inquit, & victus sum. sic pœnam crucis effugit, nam apud pœnos dux re male gesta punitebatur. (Duellios) Concessum est, vt prælucentem funali, & præcinente tibicine a cœna publice rediret. Cic. in Catone ma iore. C. inquit, Duellium Marci filium, qui pœnos prius classe deuicerat, redeuntem à cœna senem sæpe videbam, puer delecta bar crebro funali, & tibicine, quæ sibi nullo exemplo priuatus sumpserant, tantum ei licentiæ dabat gloria. L. quoque Florus post narratam pugnam naualem. Duellius, inquit, imperator non contentus vnius diei triumpho per vitam omnem, vbi a cœna rediret, prælucere funalia, præcinere sibi tibias iussit, quasi quotidie triumpharet.

ASCEN. CAIVS autem Duellius,) Qui primus retulit.i.reportauit triumphum naualem.i.nauibus partum ea pœnis.i.Carth. quotiescunque erat epulaturus.i.celebri conuiuio affuturos, solitus est reuerti domum ad funalem cereum.i facula ceratam, quam quod torta sit, torsam vulgus vocat tibicine.i.canenti in tibijs & fidicine.i.canente fidibus, hoc est cordis, præeunte, testando celebratione.i.pompa illa nocturna.i.qua nocte vtebatur, insignem successum rei bellicæ, qua in bello vsus fuerat.

DE PAPYRIO MASSONE.

* Victis Corsis, ut scribit Plin. lib. 15. c. 29.

NAM Papyrius * quidem Masso, cum bene gesta Reip. triumphum à Senatu impetrasset, in Alba no monte triumphandi, & ipse initium fecit, & ceteris postea exemplum præbuit. proque laurea corona, cum alicui spectaculo interesset, myrtea vsus est.

OLIV. NAM Papyrius Masso,) Re bene gesta, quia deuicerat Samnites.

ASCEN. NAM continuatiua, aut discretiua particula, auctori familiaris, q.d.dico Duellium vsum funali cereo, nam Papyrius Masso. (Cum) .i. qn rep. bene gesta.i.quam remp. bene gesserat, & administrarat, deuictis Samnitibus, non impetrasset a Senatu triumphum, &.i.simul, ipse fecit initium triumphandi in monte Albano, vbi latinæ celebrari solebant, & in cunabula erant gētis Romanæ, &.i.simul præbuit alijs exemplum triumphandi.s.in monte Albano. postea & cum interesset alicui spectaculo, vsus corona myrtea, qua ouantes coronari solebant, pro laurea.i.loco lauréæ coronæ: qua triumphantes, & triumphales vtebantur.

DE C. MARIO.

* Plin. li. 33. c. 8 a.

NVM C.Marij * penè insolens factum? Nam post Iugurthinum, Cimbricumque, & Theutonicum triumphum, cantharo semper potauit: quòd Liber pater inclytum ex Asia ducens triumphum, hoc vsus poculi genere ferebatur: vt inter ipsum haustum vini, victoriæ eius suas victorias compararet.

OLIV. NVM C.Marij) Insolentia carpitur Marij, qui cū debellasset Iugurtham, Cimbros atq; Theutones, se libero patri, qui (vt ait Solin.) primus Indiam ingressus de Indis triūphauit, similem esse volebat, nam cantharo potabat, qa hoc vasis genere libe rum patrem vsum fuisse dñt, cui se Marius comparare non dubitabat, in hūc quodam modo inuehitus. Plin. lib. 33. cap. vbi loqui tur de luxuria dicere.n. hinc aliquis veterum, vt C.Marius post victoriam Cimbricā cantharis potasse liberari patris exēplo tra ditur, ille arator arpinas, & manipularis Imperator. (Cantharo) Cātharus vas vinarium, quo maiores in facris Bacchi vsos fuisse dñt, & ansam habebat. Vnde Virg. in Sileno. Et grauis attrita pē debat cāthatus ansa est cantharus teste Var. p quem aquę falitur.

ASCEN. NVM factum) C.Marij est sup. pene insolens.i.petolentiæ aut proteruiæ plenum, nam post triumphum Iugurthinū, & Cimbricum, & Theutonicum.i.quem duxit de Iugurtha, Cimbris, & Theutonibus potauit semper cantharo.i.vase ansato ad sacrificia Bacchi apto, quod.i.quia, liber pater.s.Bacchus deducens ex Asia (sic vulgo legitur, dubitem tamen, an legendum sit ea India) triumphum inclytum.i.gloriosum, ferebatur vsus hoc genere poculi, vt compararet victoriæ eius.s.Bacchi inter ipsum haustum vini, id est dum, aut quoties vinum biberunt.

DE M. CATONE.

* Plut. in vita Ast.

MARCVS autem Cato * Prætor M.Scauri, ceterorumq. reorū iudicia, nulla indutus tunica, sed tantum.

tantummodo amictus prætexta, egit: sed hæc, atque his similia, virtutis aliquid sibi in consuetudine nouanda licentiæ sumentis, indicia sunt. Illis autem, quæ deinceps subnectam: quantam sui habere fiduciam soleat, cognoscetur.

In orat. Cic. pro M. Scauro,

OLIVERIVS.

MARCVS autem Cato) M. Scauri iudicium egit. Accusatus aũt fuerat repetundarum Scaurus à Triario adolescente, quod auare prouinciam Sardiniam administrasset. Cato prętor iudicium, quia æstate agebatur, sine tunica exercuit, campestre sub toga cinctus in forumq. sic, descenderat. iusq. dicebat, idq. repeterat ea veteri consuetudine, secundum quam & Romuli statua Capuæ in Capitolio, & rostris Camilli fuerunt togatæ sine tunicis, quibus verbis significabat, illos aliquando sic in forum descendisse. [Ceterumq. reorum) Decorum esse videbatur adolescentibus principes ciuitatis accusare, & in iudicium trahere, quòd non illorum opibus, non potentia, non auctoritate deterrerentur. [Nulla tunica) Sed tantummodo prætexta, ac si diceres veste sola super interulam sine dyploide, nam tunica vestis interior. Toga vero, & prætexta exterior. [Nouanda) Ergo significat hæc aliquando factum fuisse.

ASCEN. MARCVS autem Cato prætor).i. cum prætor esset, cum iudicia.i. sententiam tulit de crimine. [M. Scauri, repetundarum rei, & ceterorum reorum, & nulla tunica).i. veste iudiciali indutus, sed tantum amictus prætexta.i. veste, qua rei priuati dummodo ingenui vti poterant. [Sed hæc, atque similia ille sunt indicia virtutis sumentis).i. vsurpanti sibi aliquid licentiæ.i. insolentiæ in noua consuetudine.i. inducendo nouos ritus, hoc autem dicere veritus fortasse aliquid dãnare in Catone, de quo dictum voluit à Seneca, se potius laudaturum ebrietatem, propter Catonem, quàm damnaturum Catonem propter ebrietatem. [Illis autem &c.) Breuis est præfatio, & quasi parasceue sequentis tituli, vnde dicere. Autem pro sed, cognoscetur illis.s. exemplis, quæ subnectam deinceps, quantam fiduciam sui, soleat sup. aliquis habere, aut legendum est haberi fiducia, quod potius credam.

DE FIDVCIA SVI. CAP. VII.

DE P. ET CN. SCIPIONIBVS AFRIC.

* Liu. li. 26.

P. & Cn. Scipionibus * in Hispania cũ maiore parte exercitus acie Punica oppressis, omnibusq. prouinciæ eius nationibus Carthaginiensium amicitiam secutis, nullo ducum nostrorum illuc ad corrigendam rem proficisci audente, P. Scipio quartum, & vigesimum annũ agens, iturum se pollicitus est. * Quæ quidem fiducia Populo R. salutis, ac victoriæ spem dedit. eademq. in ipsa Hispania vsus est. Nam, cum oppidum Badiam circunsederet: tribunal suum adeuntes, in ædem, quæ intra mœnia hostium erat: vadimonium in posterum diem facere iussit; continuoq. vrbe potitus, & tempore, & loco, quo prædixerat: sella posita, ius eis dixit. Nihil hac fiducia generosius, nihil prædictione verius, nihil celeritate efficacius, nihil etiam dignitate dignius. * Nec minus animosus, minusue prosper illius in Africam transitus, in quam è Sicilia exercitum senatu vetãte traduxit, quia nisi plus in ea re suo, quàm P.C. consilio credidisset: secundi Punici belli finis inuentus non esset. Cui facto par illa fiducia, quod postquam Africam attigit, speculatoris Hannibalis in castris deprehensos, & ad se perductos, nec supplicio affecit, nec de consilijs, ac viribus Pœnorum percunctatus est, sed circa omnes manipulos diligentissime deducendos curauit: interrogatosque, an satis ea considerassent: quæ speculari iussi erant, prandio dato ipsis, iumentisq. eorum, incolumes dimisit. quo tam pleno fiducię spiritu prius animos hostium quàm arma contudit. Verum * vt ad domestica eximiæ eius fiduciæ acta veniamus, cum à L. Scipione ex Antiochensi pecunia H-S. quadragies ratio in curia reposceretur: prolato ab eo libro, quo acceptæ, expensæq. summæ continebantur: refelliq. inimico rum accusatio poterat, discerpsit: indignatus, de ea re dubitari, quæ sub ipso legato administrata fuerat. quinetiã in hunc modum egit. nõ reddo P.C. ærario vestro H-S. quadragies rationem alieni imperij minister: quod meo ductu, meisq. auspicijs bis millies H-S. vberius feci. Neque enim adhuc puto, eò malignitatis ventum, vt de mea innocentia quærendum sit. Nam cum Africam totam potestati vestræ subiecerim: nihil ex ea, quod meum dicerem: præter cognomen retuli. Non igitur me Punicæ, non fratrem meum Asiaticæ gazæ auarum reddiderunt: sed vterque nostrum inuidia, quàm pecunia, locupletior est. Tam cõstantem defensionem Scipionis vniuersus senatus comprobauit. * Sicut illud factum. Quòd cum ad necessarium reip. vsum pecuniam ex ærario promi opus esset: idq. quæstores, quia lex obstare videretur: aperire non auderent. priuatus, claues poposcit: patefactoq. ærario, legem vtilitati cedere coegit. quam quidem fiduciam conscientia illa dedit: quia meminerat omnes leges à se esse seruatas. Non fatigabor eiusdem facta idẽ identidem referendo: quoniam nec ille quidem, consimili genere virtutis edendo, fatigatus est. Diem * illi ad populum M. Næuius trib. pl. aut (vt quidam memorant) duo Petilij dixerant: qui ingenti frequentia in forum deductus, rostra conscendit: capitiq. suo corona triumphali imposita, hac ego, inquit, Quirites die Carthaginem magna sperantem, leges nostras accipere iussi: proinde æquum est, vos mecum ire in Capitolium supplicatum: speciosissimam deinde eius vocem æque clarus euentus secutus est. siquidem & senatum totum, & vniuersum equestrem ordinem, & cunctam plebem Iouis Opt. Max. puluinaria petens, comitem habuit. * Restabat, vt Trib. apud populum sine populo ageret: desertusq. in foro cum magno calumniæ suæ ludibrio, solus moraretur: cuius deuitandi ruboris causa, in Capitolium processit, deq. accusatore, Scipionis venerator est factus.

*Gel. lib. 7. cap. 1.

* Liu. li. 38.

*Liu. li. 38.

*M. Catone censore, vt scr. Liu. lib. 38. et Gel. Lib. 4 cap. 18.

*Cũ minister vt lectio scr. Liu. lib. 38. & Plut. in vita.

OLIVERIVS.

P. & Cn. Scipionibus) Post cæsos in Hispania Scipiones fratres cum duobus exercitibus non Italiæ iam maior, quam Hispaniæ cura Romanis erat, & exercitus augeri, & imperatorem mitti placebat, nec tamen quem mitterent satis constabat, vbi duo summi imperatores intra dies triginta cecidissent, qui in locum duorum succederet extra ordinaria cura diligendum esse, cum alij alium nominarent, postremum eo decursum est, vt populus pro consule creando in Hispania comitia haberet, diemq. comitijs edixerunt, consules primo expectauerãt, vt qui se tanto imperio dignos censerent, nomina profiterentur, quæ vt destituta expectatio est, redintegratus luctus acceptæ cladis desideriumq. imperatorum amissorum. [Mœstam itaque ciuitas prope inops consilij, comitiorum diem, tamen in campum descendit, atque in magistratus circunspectant ora principum aliorum alios viuentium, fremuntq. adeo perditas res, desperatumq. de rep. esse, vt nemo audeat in Hispania imperium accipere, cum subito P. Corn. Scipio filius eius Scipionis, qui in Hispania ceciderat, quatuor & viginti ferme annos natus professus est se petere in superiorem, vnde conspici posset loco constitit, in quem postquam omnium ora conuersa clamore, atque

que fauore ominati extemplo sunt. felix faustumq. imperium. iussit deinde iure suffragium, ad vnum oēs non centuriæ modo, sed & hominis P. Scipioni imperium in Hisp. iusserūt, & hic fuit ille fatalis dux, qui Hānibalem ex Italia, q̄ sedecim ferme annos possederat, inuitum extraxit, & Carthaginem P.R. tributariam fecit. [Oppidum Badium) A.G. de Africano superiore admiranda quædam de Annalibus excepta cōmemorat, quibus illū dicit creditum esse diuinæ virtutis, & originis hominem, nam eadem ferme de ipsius natiuitate cōmemorat, quæ de Alexandro Græci tradidere scriptores, vt ostendemus in cap. de his, quæ cuique magnificæ cōtigerunt. De vita vero inter cetera hoc quoque dicit, solitum fuisse noctis extremo ante diluculum in cap. venitare, ac iubere aperiri cellam Iouis, ac ibi solum diu demorari, quasi consultantem de rep. cum Ioue æditu osq. illius templi sæpe esse demiratos quod solum id temporis in cap. ingredientem canes semper in alios sæuientes, neque latrarent in eum, neque incurrerent. Has vulgi opiniones de Scip. confirmare, atque approbare videbantur, dicta factaq. eius pleraque admiranda, ea quibus est vnum eiusmodi, assidebat, oppugnabatq. oppidū in Hisp. situm mœnibus, defensoribus validum, & munitū, re etiam cibaria copiosum, nullaq. eius potiūdi spes erat, & quodam die eius in castris sedens dicebat, atque ex eo loco id oppidum procul videbatur, tum è militibus, qui in iure apud eum stabant, vnus interrogauit ea more in quem diem, locumq. vadimonium promitti iuberet, & Scip. manum ad ipsam oppidi, quod videbatur, arcem protendens perendie, inquit, sese sistant eo in loco, atque ita die factum tertio, in quem vadari iusserat oppidum captum est, in eo dem quoque die in arce eius oppidi, sicut prædixerat, ius dixit. Hæc A.G. vadimonium in posterum. Iussit eos, qui suum tribunal adibant dare vadimonium assistendi se in posterum diem in ædem, quam intra mœnia conspicatus est. [Vadimonium) Sponsionem, nam sicut à teste testimonium, ita à vade vadimonium. Sed inter vades, & spōsores, hoc inter est, quod vades publici sponsores priuati dōr. [Nihil ac fiducia) Extollit Scip. fiduciam laudibus non immeritis. [Prædictione) Vaticinatione. [Dignitate dignius).i. quod magis ad eius dignitatem pertineret. [Nec minus animosus) Scip. debellata Hisp. totaq. in Rom. dictionē sedacta, cum parte exercitus Romam rediȷs. cui Senatus extra vrbem datus est, vbi expositis, quæ in prouincia gessisset, petiȷt, vt Africa sibi in prouincia decerneretur, in quam omnem belli molem conuerteret. [Cui rogationi) Q. Fab. Max. inuidia (vt quidam dicunt) cōmotus, summa ope intercessit, quare non Africa, sed Sicilia ei prouincia data est, in quam vbi primum venit, exercitum parauit, qualem ad eam militiam, quam iam animo conceperat, longinquam, & grauem oportere existimauit, robustissimum quenque, & maxime volūtarium ex Cymbris deligendo, quem paulo post inscio, ac inuito Senatu traiecit in Africam, atque eo tempore, quo maxime ab ea opinione deterreri poterat, quod Siphacem Numidarum regem, quo cum superiori æstate publicū fœdus inierat, & in eis opibus magnam victoriæ spem posuerat à Rom ad Carth. per nuptiarum occasionem defecisse audierat, nihil tamen eius fiduciam frangere, aut debilitare potuit. Front. lib. j. cap. de constituendo statu bel. Scip. inquit, manente in Italia Hannib. transmisso in Africam exercitu necessitatem Carthag. impesuit reuocandi Hannib. Sic à domesticis finibus hosti se transtulit bel. [Cui facto) Non minoris fiduciæ factum illud fuisse videtur, quod cum Hannib. reuocatus in patriam ad opem laborantibus ciuibus suis nulla mora ferendam ex Italia, quā sexdecim ferme annos bello possederat retractus, Hasdromenium oppidum venisset, & inde zamam profectus esset (abest autem zama quinque dierum itinere à Carth.) præmisit speculatores, qui res Rom. per imperatorem, & castra diligētee explorarent, qui excepti à custodibus Rom. & deducti ad Scip. sunt, Scipio iussit eos traditos tribunis militū, omisso metu visere omnia, per quæ castra, quæ vellēt duci iussit, percunctatusq. si altem per cōmodum omnia explorassent, datis, qui prosequeretur retro, ad Hannib. remisit. [Hoc idem fecisse Pub. Val.) Liuium tradit Eutropius lib. ij cum enim cepisset exploratores, iussit eos per castra duci, & ostrudi sibi omnem exercitum, deinde dimitti vt nunciarent Pyrrho quæcunque vidissent, quæque à Rom. agerentur. [Verum) Vt diximus de fiducia Scipionis, qua vsus est in castris, dicamus nūc de illa qua domi. i. in ciuitate vsus est. [Cum à L. Scipione) Hoc exemplum A G. cōmemorat, cum inquit à M Cat. à trib. pl. qui à M. Catone comparati & inducti fuerant, accusarentur, q̄ pecuniam, & prædam vsurpasset bello Antiochensi captam, librum detulit, in quo summa pecuniæ continebantur, & statim in conspectu omnium diffidit, possem, inquit, reddere rationem, nec me ipsum cōtumelia afficiam, quandoquidem ærarium vestrum bis millies sextertio vberius fecerim. [Eximiæ excel.) Eximius dicitus, quasi ex aliȷs exceptus, hoc est excellens, nam eximere excipere significat. [A L. Scipionæ reposceretur,) Quem pecuniam, prædāmue Antiochensem vsurpasse dicebant. [Sextertium) Pro sextertiorum, quod raro fieri à neutro syncopam inuenies apud iuniores, sed antiqui ponebant, vt modium pro modiorum, nam modius masculini generis est, sextertium vero neutri, nisi hoc loco pro masculino accipiatur. Est autem, sextertium dipondius, & semis, pondo vero libellam significat, teste Vas. Plin. lib. xxxiij. Placuit, inquit denarius pro decem libris æris, quinarius pro quinque, sextertium pro dipodio & semisse. [Summæ) Suppotationes. [Eō malignitatem) Nostram ætatem ad eam malignitatem peruenisse. [Sed vterque nostrum locopletior) Comparatiuus comparatur alteri comparatiuo. [Præter cognomen) .s. Africani, quia ab Africa superata Africanus dictus est, & agnomen debuit dicere, quod est nomen ab euentu, vel à factis impositum, sed plerunque confundunt auctores. [Sicut & illud factum) Hoc deprehenditur fuisse Celtiberico bello, quod Caius Sempronius Tuditanus prætor contra Celtiberos gessit, in quo ipse fere cum toto exercitu occisus est, itaque cum opus esset pecuniam in ærario depromi ad reficiendum exercitum, nec quæstores id aperire auderent, q̄ lex obstare videretur, nam lex erat, vt ex ærario pecunia non depromeretur, nisi vltima iam necessitate cogente, Scipio priuatus ærariȷ claues poposcit, & patefacto ærario legem vtilitati parere coēgit. [Promi) Excipi. [Nō fatigabat) Hoc exemplum A. G. ponit lib. iiij cap. xviij. nam Scipionem à M. Næuio accusatum dicit, q̄ pecuniam accepisset ab Antiocho Rege. vt conditionibus gratiosis, & mollibus pax cum eo fieret P.R. nomine. Scipio inquit, Africanus antiquior, quanta virtutum gloria perstiterit, & q̄ fuerit altus animo, atque magnificus, qua sui conscientia subnixus pluribus ex his, quæ dixerit, quæque fecerit declaratum est, ea quibus sunt hæc duo exempla eius fiduciæ, & exuperantiæ ingentia cum M. Næuius trib. pl. accusaret eum ad populum, diceretque, accepisse a rege Antiocho pecuniam, vt conditionibus gratiosis, & mollibus pax cum eo P.R. nomine fieret, quædam item alia crimina daret indigna tali viro, tum Scipio præfatus, quæ dignitas vitæ suæ, atque gloria postulabat, memoria, inquit, repeto, diem esse hodiernum, quo Hānibalem pœnum imperio nostro inimicissimū magno prœlio vici in terra Africa, pacemq; & victoriam vobis peperi insuperabilem. Nō igitur simus aduersus deos ingrati, & censeo relinquamus nebulonem hunc. Eamus nunc protinus Ioui Opt. Max. gratulatū. Id cum dixisset, auertit, & ire in cap. cœpit, eum concio vniuersa, quæ ad sententiam de Scip. ferendam, conuenerant relicto tri. Scip. in cap. comitata, atque inde in ædes eius cum lætitia, & gratulatione solenni prosecuta est. [Referendo) i. dicendo, quia ille fatigatus faciendo est. [Diem dixerat) Accusauerat, quia reo semper dicendæ causæ dies statuebatur, hoc est, vt certa die se defenderet. [Corona triūphali) Non autem lugubri veste, vt mos reorum est, quod maximum fuit fiduciæ signum. [Hoc die Quirites) Ac si diceret, concipite animo vestro Quirites hunc esse diem illum, quo Carthagini leges nostras imposui, & huic imperio nostro seruire coēgi. [Puluinaria) Lectisternia, quæ in templo Iouis optimi maximi fuerunt.

Sextertiū

Scipionis accusator

PVBLIO & Co. Scip.) Oppressis cum maiore parte exercitus. s. Romani in Hisp. acie. i. ab acie punica, & omnibus nationibus eius prouinciæ secutis amicitiam Carth. nullo ducum nostrorum. i. Rom. audente proficisci illuc ad corrigendam rem. s. bellicam male gestam P. Scip. agens quartum & vigesimum annum pollicitus est se iturum. s. in Hispaniam, qua quidem fiducia .i. per quam fiduciam, ipse dedit P. R. spem salutis, ac victoriæ. [Eademq. &c.) Et vsus est eadem. s. fiducia, in Hispania cum circunsederet. i obsideret oppidum in Hispania Badium. s. nomine suus qui Badiam scribant, iussit adeuntes tribunal suum, vt. s. ius diceret, litemq; solueret, facere vadimonium. i. constituere alterum alteri diem datis vadibus, in diem posterum i. proxime sequentem in ædem. s. quandam publicam, quam mōstrauit, & quæ erat intra mœnia hostium, & potitus est continuo. i. paulo postquam id dixerat, vrbe. s. dicta & sella. s. curuli, aut tribunali posita. i. postquam posuerat sellam. i. sedem iudiciariam, & tempore, quia crastino, & loco, quia in monstrata æde dixit ius. s. sententiam de lite, de quo facto auctor affert more suo cōmendationem dicens. Nihil est generosius hac fiducia, nihil est verius hac prædictione, quia prædixit se id effecturum, quod effecit, quod licet ita euenit, priusquam tamē eueniret, quia impediri poterat,

ASCEN.

multa erant, veriora, nihil sup. est efficacius celeritate sup. hac, qua q voluit, ac prædixit continuo effecit, nihil etiam sup. est dignius.i. præstantius & decentius, ac digoitare.i. præstantia imperatoria in magnifico dicto & facto. [Nec minus &c.) Affert continuo alia de eiusdem Scip. fiducia exempla dicens. [Nec transitus illius).s. Scip. in Africam, ad Carth. debellandam, est sup. aut fuit minus animosus.i. animose factus. (Sæpe auctor epithera efficientis effectui dat) vt pro vel, minus prosper.s. qua fuit expugnatio oppidi illius in Hispania, inquam.s. Africã traduxit exercitum è Sicilia Senatu vetante.i. postq̃ vetuit, probat, q prosper fuit, quia nisi credidisset in ea re plus consilio suo, q̃ patrum conscriptorum, finis secundi bel. pun. non esset inuentus. Qui quia inuentus est modo, laudatur factum, cum tñ qui contra patris prohibitionem fecerat iure cæsum diaerit. [Cui facto &c.) Affert tertium eiusdem rei, & viri exemplum dicens. Cui facto.s. trãsitus in Africam, illa fiducia.s. eiusdem Scip. par.i. similis, & equalis sup. fuit, q postquam attigit Africam, nec affecit supplicio, nec percunctatus est.i. nec scisitatus est, de consilijs, aut viribus pœnorum speculatores.i. exploratores Hannibalis deprebensos in castris.s. Romanis, & perductos ad se, videlicet Scip. [Sed curauit).i. diligenti cura mandauit eos ducendos diligentissima circa omnes manipulos.i. globos militum Romanorum sub vno vexillo militantium, & dimisit eos interrogatos, an considerassent satis ea, quæ erant iussi speculari.i. explotare, aut disquirere dimisit dico incolumes prandio dato.i. postq̃ prandium dederat, ipsis & iumentis eorum, venerant enim quo minus agnoscerentur, sedentes more negociatorũ, aut colonorũ in iumentis, non equis. Quo spiritu tam pleno fiduciæ, ipse Scipio prius contudit .i. concussit animos hostium, quam arma hostium. [Verum &c.) Affert quartum exemplum, sed quod in vrbe actum dicit. Ordo est. Verum vt veniamus ad acta domestica eius fiduciæ eximiæ. Cum ratio sestertij quadragies.i. de xl. sestertijs, hoc est cẽtum libris, nam sestertium.i. semi ad tertium continet duas libras, & semis. Sane hæsitare vĩr de vocabulo sestertium, nam Oliu. dicit dure positum, quo circa alij textus subiecerunt libras, quasi vero libras recte ponatur, cum sit ordo ratio libras. Quo circa iubet mihi pro grãmaticorum institutione paucis aperire. Regulę duę sunt de syncopa, inter se fere contrariæ. Prior quoties dictio, siue per appositionem, siue per compositionem, nomini numerali iugitur venuste syncopatur, vt mille nũmum, duum virum &c. Posterior est. Neutri generis nomina singulari non carentia ne genitiuus cum nominatiuo, accusatiuo, & vocatiuo singularibus coincidant, syncopem refugiunt, quo circa non dicam templum, scamnum in genitiuo plurali, si tñ singulari caruerint, syncopam non refugerint, vt duum animalium. Quia igitur sestertium neutrum est, singulare hñs non recte diceret sestertium pro sestertiorum, & rursus, qñ numerali iungitur, aptius syncopam patitur, quo circa periores, vt in neutram partem peccent, singulari vtuntur cum aduerbio, vt vbi dicere possem, dedi tibi decem sestertium, aut sestertia dicam decies sestertium, hoc igitur loco, quia præponitur particula ratio, qua genitiuum efflagitat, dr̃ bia sestertij. Cum inquã ratio.i. calculus & supputatio, sestertij quadragies ea pecunia Antiochensi.i. expensa in bello contra Antioc. posceretur in curia à L. Scip. fratre ipsius Publij, de quo nunc loqtur lib. quo summæ acceptæ.s. pecuniæ, & expensæ tenebantur, plato.i. in mediõ adducto ab eo.s. L. Scip. & sup. cũ accusatio inimicorũ poterat refelli, ponendo.s. calculum, cum oia essent debitæ perscripta. Pub. sup. Scip. discrepsit.s. librum rationum, indignatus dubitari de ea re, quæ fuerat administrata sub ipso legato.i. cum esset legatus fratri missus. Quinetiã .i. insup egit.i. causam suam, & fratris in hunc modũ. O patres conscripti non reddo minister.i. cum fuerim minister alieni imperij, quia legatus Lucij fratris, vestro ærario rõnem sestertij quadragies, q.s. ærarium ego feci meo ductu, & meis auspicijs.i. cum essem imperator, & princeps belli, vberius.i. ditius, & auctius sestertio bis milliet .i. quia intuli in ærarium bis mille sestertia.i. quinquies milla libras. Neque.n. puto venium sup. esse adhuc eo.i. ad id malignitatis, vt sit quærendũ.i. inquirendum da innocentia mea, nã cum subiecerim potestati vestræ totã Africam, nihil retulit ex ea re, q diceretur meum, nisi cognomen.s. Africanum, quia ea deuicta Africa, Africanus est dictus. Igitur gazę.i. diuitiæ congestę punicæ non reddiderunt.i. non fecerunt me auarum, non et gazæ Asiaticæ reddiderunt fratrem.s. Lucium auarum. Sed vterque nostrum est locupletior supp. factus magis inuidia, q̃ pecunia. Hæc ille, de quo auctor. Vniuersus Senatus comprobauit.i. ratã habuit, tam constantem fiduciam Scip.s. Pub. pro se, & Lucio loquentis. [Sicut) Sup. vniuersus Senatus comprobauit, &.i. etiam illud factum.s. eiusdem Scipionis, q.i. quia, cum .i. qñ opus asset ad necessarium vsum reip. pecuniam promi ex ærario.i. repositorio publici æris, hoc est pecuniæ, & quæstores, q claues ærarij habebant non auderent etiam aperire id.s. ærarium, quia lex videretur obstare, ipse Scip. priuatus.i. nullum tũc magistratum gerẽs poposcit claues, & ærario patefacto.i. aperto coëgit legem cedere vtilitati. Quam qdem fiduciam, dedit illa conscientia, quia meminerat oẽs leges esse seruatas à se, quia per eum Hannibal, qui vrbi, & legibus minabatur excidium, Italiã deserere coactus fuerat. [Non fatigabor referendo).i. recitando identidem.i. interdũ facta eiusdem, qm̃ nec ille quidem .s. Pub. Scip. fatigatus est in edendo.i. emittendo præclarum facinus.s. in consimili genere virtutis. Marcus Nævius trib. pl. aut vt quidam memorant duo petilij dixerant.i. assignauerant, & indixerant illi diem ad populũ .i. quo die causam diceret, & se purgaret coram populo, qui deductus in forũ sup. cũ ingenti frequentia, conscendit rostra.i. locum, vnde edicta fiebant, rostris nauium auriarum munitum, & corona triumphali imposita capiti suo, inquit, ò Quirites, ego iussi hac die, Carth. sperantem magna.i. magnas res, vtpote Imperium Rom. posse euertere, accipere leges nostras.i. Rom. quia tributaria facta est proinde.i. ideoq. aut, & ideo, æquum est, vos ire mecum in capitolium, supplicatum.s. dijs ad sup. gratias agẽdas. Deinde, inquit. Val. euentus æque clarus secutus est eam vocem. [Siquidem) .i. qñ quidem ipse petens puluinaria Iouis optimi maximi, habuit Senatum, & totum vniuersum ordinem equestrem, & cunctam plebem.s. ignobilem comitem.s. itineris. Restabat.i. adhuc expectabatur, vt tribunus ageret apud populum sine populo, & ipse desertus in foro cum magno ludibrio calumniæ suæ moraretur solus, cuius roboris.i. verecundiæ diuitandi.i. fugiendę causa.i. vt diuitaret roborem processit in capitolium.i. arcem Romanam, & factus est venerator Scipionis ex accusatore.i. qui prius fuerat accusator Scipionis.

DE SCIPIONE ÆMILIANO.

AVITI spiritus egregius successor Scipio Aemilianus, cum vrbem prævalidam obsideret, suadentibus quibusdam, vt circa mœnia eius ferreos murices spargeret, omniaque vada tabulis plumbatis consterneret, habentibus clauorum cacumina, ne subita eruptione hostes in præsidia nostra impetum facere possent: respondit, non esse eiusdem, & capere aliquos velle, & timere.

SCIPIO Aemilianus (hic, vt sæpe dictum est) de gente Aemilia fuit, Pauli filius ingentem Scipionum adoptatus, hic ille fuit Africanus, qui Carth. euertit, & Numantiam sustulit, vrbes duas potẽtissimas & Pop. R. infestissimas. Cum igitur inter Calatiam Hispaniæ vrbem prævalidam obsideret, vel vt alij putant, Numantiam, multi hostium eruptionem metuentes suadebant tribulos, ferratasque tabulas circa mœnia spargendas esse, qui hostes ab eruptione deterrerent, quibus respondit, non esse viri fortis velle hostes capere, eosdemque timere. [Prævalidam) Vrbem inter Calatiam, vt qdam putãt, quæ est in Hisp. vel vt alij volunt Numantiam. [Ferreos murices.) Murex proprie dicitur acumen saxi. Virg. Et acuto murice remi obnoxi crepuere, sed pro vna quanque re acuta ponitur, vt hoc loco pro tirono posuit ferreos murices, qui sunt cuiusmodi tribuli, qui nascuntur in lacubus, & stagnis qui in quãcunque partem ceciderint, ita cadũt, vt vnum acumen extet erectum ferreos murices dixit, ad differẽtiã naturaliũ muricum, videlicet tribulorũ. [Plũbatis tabulis) vt profundo aquæ summergerentur. [Qui.n. licet) Pro qñ licet. OLIV. Murex.

AVITI &c.) Ordo est. Scipio Æmilianus.s. Paulus, egregius successor spiritus auiti.i. maioris Africani, cum obsideret vrbem p̃ualidam, quibusdam suadentibus.i. cum quidam suaderent, vt spargeret circa mœnia eius, murices ferreos sic effigiatos, vt quocunq; iaciantur, semper vnum stimulum habeant erectum, & vt consterneret oia vada tabulis plumbatis, vt mergerentur in profundum, & ita laterent, tabulis dico habentibus cacumina.i. acuta clauorum extẽsa, ne hostes possent facere impetum in nostra .i. Romana præsidia, eruptione subita, respondit sup. illis non esse eiusdem.s. imperatoris, & velle capere aliquos, & timere. ASCEN.

DE SCIP. NASICA.

IN quacunque memorabilium partem exemplorum conuertor, velim, nolim ue in cognomine Scipionum

hæream necesse est: cui enim licet hoc loci Nasicam prę terire fidentis animi, dictiq. clarissimum auctorem? Annonæ charitate increbescente, C. Curiatius Trib. pl. productos in concionem Cos. compellebat, vt de frumento emendo atque ad id negocium explicandum mittendis legatis in curiam referrent. Cuius instituti, minime vtilis, interpellandi gratia, Nasica contrariam actionem ordiri cœpit, obstrepente deinde plebe, Tacete quæso, Quirites, inquit, plus enim ego, quàm vos quid Reip. expediat, intelligo: qua voce audita, omnes pleno venerationis silētio, maiorem auctoritatem eius, quàm suorum alimentorum respectu egerunt.

OLIV. *Nasicæ Fiducia.* IN quancunque) Annonæ increbescente charitate, quanta animi fiducia fuerit. Scip. Nasica ex hoc exemplo cognosci facile potest, qui totius P.R. furorem solo verbo compressit, nec metuit sæuientis populi impetum. [Increbescente) Ingrauescente. [Charitate) Charistia, & inopia. [Minime vtilis) Quia hoc idem cognouerat aliàs periculosum fuisse libertati Romanæ. [Interpellandi) Impediendi. [Obsterpente) Vociferante, & tumultuante plebe.

ASCEN. IN quancunque &c.) Recitat fiduciam alterius Scipionis, vtpote Nasicæ, purgans quodammodo, quod tantum in vno cognomine immoretur, ac dicens. [In quacunque partem exemplorum memorabilium, conuertor) Huc est me conuerto, & animum applico, necesse est, vt sup. hæream. i. immorer, velim, nolim ve in cognomine Scipionum. Enim pro quia, cuius licet, q.d. nulli præterire hoc loci. i. in hoc loco, vbi de fiducia agitur. Nasicam .s. Scipionem clarissimum auctorem animi fidentis. i. fiducialiter audentis, & dicti. i. verbi fidentis .i. ex fiducia dicti. [Charitate) .i. preciositate, annonæ. i. victualium increbescente .i. crebriore, & auctiore existente, ac euadente, Caius Curiatius trib. pl. compellebat consules productos in concionem .i. congregationem populi, vt referrent. i. consolationem facerent, in curia .i. curiam senatu de frumento emendo, atque de legatis mittendis ad id negocium. s. de emendo frumento explicandum .i. vt dicunt expediendum. [Gloria cuius instituti) .i. moris, minime vtilis .s. reip. (quia per hoc ærarium penitus exhauriretur si in publica famæ, ex ærario frumentum emeretur) interpellandi. i. impediendi. [Nasica cepit ordiri) .i. ordine contexere, & dicere, actionem contrariam. i. quæ agebat ad non emendum publice frumentum, deinde plebe obstrepente. i. strepitu, & murmure orationem eius turbante, inquit ò Quirites, quęso tacete, ego enim plus intelligo quid expediet reip. quam vos omnes, egerunt. i. ostenderunt auctoritatem eius. i. Nasicæ, maiorem sup. esse quàm respectum alimentorum suorum, & hoc silentio pleno venerationis, quia qui cum loqui velit, silet, vt alter loquatur, illum veneratur.

DE LIVIO SALINATORE.

* Liu. lib. 27. LIVII quoq; * Salinatoris æternę memorię auctoritate tradēdus animus, qui cum Asdrubalem, exercitumque Pœnorum in Vmbria delesset, & ei diceretur, Gallos, ac Ligures ex acie sine ducibus, & signis sparsos, ac palantes parua manu opprimi posse: respondit, in hoc eis oportere parci, ne hostibus tantæ cladis domestici nūcij deessent.

OLIV. LIVII quoq; Salinatoris.) Hoc fuit secundo pun. bel. nā cum Hasdrubal cum multis militibus hominum in Italiam descendisset, vt se Hannibal fratri coniungeret, quòd si factum fuisset, vnium ferme iudicio actum fuisse de Imperio Rom. Eo forte anno consules erant, Claudius Nero, & Liu. Salinator. Claudio prouincia euenerat Hannibal. Liuio vero Hasdrubal. forte nuncij, qui ad Hannibal. cum litteris mittebantur a fratre, à vagis per agros populatoribus Rom. intercepti ad Claudiū consulem deducuntur, qui lectis literis per interpretes, & ex captiuis percunctatione facta non esse tempus ratus, quo consilijs ordinarijs prouinciæ quisq; suæ finibus per exercitus suos cum hoste destinatu a Senatu bellum gereret, literis Hasdrubalis Romam missis ad Senatū, edoctisq. patribus, quid ipse pararet, quid item illis parandum esset de toto exercitu, quòd roboris erat, delegit sex millia peditum, decem millia equitum, & ad collegam quantis maximis itineribus potuit contendit. [Nocte clam hostibus Romana castra ingressus.) Suadet collegæ prima luce, pugnam cum hoste suscipere, multis in contrarium sentientibus, tantisper differendum esse, donec fessum via, & vigilijs reficeret militem, ille ne consilium suum, quod totum celeritas fecisset, morando temerarium faceret, instant pugnæ signum dari, quo, facto sequenti die in aciem vtrinque descensum est, sed id morā attulit pugnæ, quòd Hasdrubal prouectus ante signa cum paucis scuta vetera hostium notauit, quæ antea non viderat, strigosiores equos vidit, & auctum exercitum Rom. cognouit. Tertius quamprimum receptui cani iubet, sequenti nocte tacitus aufugit, quem Rom. exercitus prima luce in securus apud Metaurum Fluuium, quem ille transuadare nequiuerat, assecutus est, ibi conserto prœlio, quinquaginta sex millia hostium cum ipso Imperatore cæsa, quinque millia, & quadraginta capta sunt, denique reddita est æqua Cannensis clades, in eo igitur prœlio tanta sanguinis, & cædis societas cœperat Rom. victores, vt postero die cum esset nunciatum Liuio Gallos Cisalpinos, liguresque, qui aut prœlio non affuissent, aut inter cædem aufugissent, vno agmine abire sine certo duce, sine ordine vllo, aut imperio posse, si vna equitum ala mittatur omnes deleri. Sine ait Liu. qui supersint aliqui nuncij, & hostium cladis, & virtutis nostræ. [In Vmbria) Vmbria inter Sabinam, & Tosciam posita est teste Ser. qui dicit lib. v. Ceterum in Sabinæ, & Tosciæ medio Vmbra iacet, monteirq. transgressi vsque Ariminum Rauenamq. procedunt & ideo a multis pars Tusciæ dicitur in iugis Apennini montis posita in partes Italię. Sunt autem loca iuxta Spoletum dicta Vmbria à vocabulo græco, quòd est ὄμβρος .i. imber, eo quòd vt tradunt historiæ tempore aquosæ cladis, imbribus superfuerint. Sunt qui dicant nunc appellari patrimonium.

ASCEN. LIVII &c.) Recitat aliorum fiduciam, & primo Salinatoris dicens, Animus quoque Liuij Salinatoris tradendus sup. est æternæ memoriæ. Q. s. Salinator, cum delesset pro deleuisset in Vmbria regione illa Italiæ, Hasdrubalem ducem Carth. Et exercitum pœnorum cum quibus Galli Cisalpini pugnauerunt, & diceretur. s. ab exploratoribus ei. s. Salinatori Gallos, ac Ligures, quoque nobilissimi sunt Genuenses, sparsos ac palantes. i. vagantes ex acie. i. extra aciem sine ducibus, & signis posse opprimi parua manu. i. paruis copijs respondit oportere parci eis. i. Gallis, & Liguribus in hoc .i. ad hoc, ne nuncij domestici tantæ cladis deessent hostibus.

DE P. FVRIO PHILO.

BELLICA hæc præstantia animi togata illa, sed non minus laudabilis, quā Pub. Furius Philus Cos. in senatu exhibuit. Q. enim Metellum, Q.q; Pompeiū consulares, viros vehementer inimicos suos, cupidam sibi profectionem in prouinciam Hispaniam, quam sortitus erat identidem exprobrantes, legatos secum illuc ire coëgit: fiduciam non solum fortem, sed pene etiam temerariam exhibens, quæ duobus acerrimis odijs latera sua cingere ausa est, vtrumque ministerij vix tutū in amicis, è sinu inimicorum petere sustinuit.

OLIV. *Furius Philus.* BELLICA hæc) Fiducia P. Furij pene accusanda, magisq. probanda quippe qui sibi acerrimos inimicos. Q. in. Metellum, Q. q; Pompeiū in administratione prouinciæ legatos assumere non dubitauerit, eorumq; cōsilio, & ope iuuari, a quibus cauendum maxime videretur. [Togata) Quia in vrbe hoc factū fuit. [Pene temeraria) Ideo dicit pene, ne quid grauius in tantū virum dixisse videretur. [Vtrumque ministerij) .s. bellici. quòd ministeriū via amicis tuto cōmittitur, id inimicissimis demandauit.

ASCEN. BELLICA &c.) Affert fiduciam plenam animositatis Furij Phili. Hæc præstantia animi .s. iam dicta est sup. bellica .i. in bellica ostensa, illa. i. quam dicturus est, est sup. [Togata) .i. domi ostensa, sed non minus laudabilis, quàm .s. fiduciam Pub. Furius Philus cōsul. i. cum esset cōsul, exhibuit in Senatu. Enim pro quia, ipse coëgit Q. Metellum, & Q. q; Pompeium viros consulares .i. qui iam consulatum gesserant, vehementes inimicos suos exprobrantes. i. opprobrio dantes identidem .i. interdum, aut aliquando, sibi. s. Philo profectionem cupidam. i. cupiditatem profectionis in Hispaniam prouinciam quam erat sortitus. i. quam sorte obtinebat cum altero cōsule missa, coëgit dico eos ire secum

cum illuc,id est in Hispaniam legatos.i.ad hoc missos,vt secundariam illi operam nauarent, ad hoc.n.legati Imperatoribus dabantur, & vt ea hoc pateret, Imperator sibi legatos, quos volebat pronunciabat.sicut dictatore magistrum equitum coëgit inquam exhibens .i. ostendens in eo facto, fiduciam non solum fortem, sed etiam pene.i quasi temerariam,quæ .s. fiducia ausa est cingere latera sua,duobus acerrimis odijs.i.viris se odio habentibus, & quæ sustinuit.s.præualuit petere sinu inimicorum vsum ministerij,scilicet legationis,via tutum in amicis,quia etiā amici detractant subinde fortiter agere ad gloriam alterius augendam.

DE L. CRASSO.

• Cic. Ver. 5. & lib. 6. cap. 3.

CVIVS * factum,si cui placet,necesse est. L.etiā Crassi, qui apud maiores eloquentia clarissimus fuit propositum nō displiceat, nam cum ex consule prouinciam Galliā obtineret,atque in eam Cn.Carbo,cuius patrem damnauerat,ad speculanda acta sua venisset, non solum eum inde non summouit, sed insuper locum ei in tribunali assignauit,nec vlla de re,nisi eo in cōsilium adhibito,cognouit. Itaque acer, & vehemens Carbo, nihil aliud Gallica peregrinatione consecutus est,quàm vt animaduerteret, sontem patrem suum, ab integerrimo viro in exilium missum.

OLIV. CVIVS factum,si cui placet) L.Crassus Cn. Carbonis,de quo nunc agitur patrem dānauerat, præterea aliquot dānati fuerant,eo quod auare,& crudeliter prouincias, administrauerant,sed hic Cn.Carbo damnatus fuerat, quod cum C.Graccho Fuluio Graccho triumuiris diuidendo agro creatis seditionem concitauerat bello etiā aduersus Cymbros infeliciter pugnauerat hic quoque trib.pl. rogationem tulerat, vt eundē trib. pl. quoties vellet creari liceret,quam rogationem P.Scipio grauissima oratione dissuasit.Gracchus contra suasit,his igitur de causis L. Crassus eum damnatū exulare coëgit. [Ad speculanda acta sua venisset,) Nunquid in iustū,minus ue honestum aliquid in prouincia cōmitteret,cum ius prouincialibus hominibus diceret.

ASCEN. CVIVS factum &c.) Aptissimo contextu (vt fere semper subnectit fiduciam Crassi oratoris sane quàm mirabilem,& quę ostēdit oratorem apte diffinitum virum bonum dicendi peritū. Ordo est. Cuius.s.Phili factum,si placet cui.i.alicui necesse etiā vt sup. propositum,Lucij Crassi, qui fuit clarissimus eloquentia apud maiores sup. nostros,non displiceat, immo etiam, placeat eidem. Nam cum consul obtineret Galliam prouinciam,atque Cn. Carbo eius patrem Crassus sup. damnauerat.s.exilio venisset in eam .s. prouinciam. [Ad speculanda acta sua) .s. Crassi, non solum non submouit.i.non depulit eum.s.Carbonem, inde .i.de prouincia sua,quod tamen potuisset, sed insuper assignauit ei.s.Carboni locum in tribunali.i.in sede iudiciaria,nec cognouit.i.& non decreuit,aut disquisiuit iudicare de vlla re,nisi eo .s. Carbone adhibito in consilium. [Itaque).i.& sic Carbo acer, & vehemens.s.vltor, si potuisset paternæ damnationis, nihil aliud consecutus est ea peregrinatione Gallica, quam animaduerteret.i.consideraret, patrem suum sontem, id est culpabilem, & sic meritum esse missum in exilium ab integerrimo viro, vt qui in oculis inimici omnia gerere audebat.

DE CATONE SVPERIORE.

CATO vero superior sæpenumero ab inimicis ad causæ dictionem vocatus nec vllo vnquam crimine conuictus,ad vltimum tantum fiduciæ in sua innocētia reposiit,vt ab his in quæstionem publicam deductus, T. Gracchum à quo in administrationem Reip. ad multum odium dissidebat,iudicem deposceret.Qua quidem animi præstantia,pertinaciam eorū insectādi se inhibuit.

OLIV. *Cato quoties accusatus.*

CATO vero superior) Hic Cato teste Plin. quadragies quater accusatus, & gloriosissime semper absolutus est. Plut. vero quinquagies dicit fuisse accusatum, nā calumniæ alioqui in rep.Cato non fuit expers, nam vbicunq; inimicis accusationis argū, accusationemq. præstabat in causa dicenda magno cum discrimine,versabat, ferme .n. quinquagies ei diem dictam esse ferunt postremo sex & laaa. natus annos accusatus, vulgatū illud dixisse aiūt,difficilimum esse,cum inter alius hoies vixerim,apud alios de his criminibus tēdere,quæ ab aduersarijs obiecta sunt, vt in cap. de studio & industria dicturi sumus. [A quo in administratione reip. dissidebat) Obtrectationem enim egerant Tib. nā vterq; in Hispania præclara facinora ediderat.

ASCEN. CATO vero superior vocatus) .s. in ius, sæpenumero ab inimicis ad dictionem causæ .i. ad defensionē sui, nec conuictus vnquam vllo crimine(vt Oliu. diligenter recitat, quo circa quę adducerem,si ille non adduxisset,sciens, volensque prætereo) reposuit ad vltimum.s.vitæ tantum fiduciæ in innocentia sua, vt deductus ab his.s.inimicis suis in quæstionem.i.inquisitionem publicam .i. factam aut faciendam à magistratu publico. deposceret .i. de multis posceret iudicem .s. causæ suæ Tiberium Graccum à quo dissidebat,id est dissentiebat, & simulantem fouebat in administratione reip. ad, id est vsque ad multum.i.copiosum odium. [Qua quidem præstantia).i.inuincibilitate animi inhibuit pertinaciam eorum .s. inimicorum suorum insectandi se .s. Catone,quia amplius non ausi sunt eum insectari.

DE M. SCAVRO.

Quint. lib 5. ca. 12. Plin. de vir. illustr & Ast. accusatum voluit, quod socios ad arma cōcitasset, vt forte Val. voluit vel factū aut. Mithridate hic lib. 8. cap. 6.

EADEM * M. Scauri fortuna, æque senectus longa, ac robusta, idem animus, qui cum pro rostris accusaretur, quòd à rege Mithridate ob Rempub. prodendam pecuniam accepisset, causam suam ita egit: Est enim Quirites iniquum, cum inter alios vixerim, apud alios me rationem vitæ reddere. Sed tamen audebo vos, quorum maior pars honoribus,& actis meis interesse nō potuit, interrogare. Varius Sucronensis M. Aemilium Scaurum regia mercede corruptum imperium Pop.R. Prodidisse ait: M. Aemilius Scaurus huic se affinem esse culpæ negat. Vtri creditis? Cuius dicti admiratione populus commotus, Varium ab illa dementissima actione pertinaci clamore depulit.

OLIV. EADEM M. Scauri) Comparat, & magnitudinem animi, & longitudinem vitæ M.Scauri ætati, magnitudiniq; animi Catonis Val.sed dissentit ab alijs scriptoribus,nā Plin. de vit. illust. dicit accusatum fuisse,quod consilio eius bellum sociale concitatum esset Asconius Pedianus refert apud Q.Varium accusatum fuisse,cum ob negatam socijs latini nominis ciuitatem nobilitas infesta esset. Q. Varius trib. pleb. legem tulit,vt quæstiones haberentur eorum, quorum opera socij contra P. R. arma sumpsissent,inimici primo M.Scauri existimantes, se inuenisse tēpus opprimendi Scaurum egerunt,vt in iudicium traheretur accusatus,quod pecunia corruptus excitasset arma contra P. R. hic eo tēpore ægrotabat amici,& cognati hortabāeur, ne vellet contra valetudinem ad quæstionem accedere. illa sua maxima innocentia fretus,maximaq. pectoris fiducia munitus in forum descendit,& paucis verbis causam dixit nam Q. Varius, inquit M. Scaurū regia pecunia corruptum remp. prodere voluisse M. Scaurus huic se culpæ affinem esse negat vtri magis credēdum est. [Inter alios quam inter vos) Nā apud maiores vestros vixi,vos aūt vitam meam per ætatem noscere nō potestis.[Apud alios)Quàm apud vos. [Varius Seuerus Veronensis) Asconius dicit Varium Hispanum fuisse nominatum.[Pertinaci clamore) Quia accusatori ab omnibus vehementer succlamatum.

ASCEN. EADEM &c.)Vt filum propositum conseruaret cōparat. Scauro Catoni dicēs. [Eadem fortuna)Quæ.s.Catonis fuit sup. Marci Scauri,quia similiter sæpe accusatus est,cū esset innocens. Et senectus sup.eius fuit æque lōga,ac robusta,vt sup. Catonis, & idem animus sup.fuit, qui cum accusaretur pro rostris .i. ante rostra.i.locum illum,vnde publica pronunciabantur edicta & ita in conspectu totius populi,quòd accepisset pecuniam a Mithridate rege.s.Bithyniæ, ob remp prodendam, egit causam suam ita.i.sic se purgauit.[Est enim).i.enim vero,hoc est certe, ò Quirites iniquum,cum vixerim inter alios.s.patres vestros, qui fere mortui sunt,me reddere rationem vitæ,apud alios.s.vos,q.d post tanta interualla temporum. [Sed tamen) .i. nihilominus audebo interrogare vos,quorum maior pars non potuit .s. per ætatem,interesse honoribus,& actis meis, interrogatio autem talis

erat, Varius Seueros Sucro.i.ex Sucrone oppido Hispaniæ iuxta Sucronem fluuium (qui labitur inter Carthaginem nouam, & Hiberum fluui: ß at auct. est Strab.lib.iij. (Sic autem verior est lectio) Quam si Veronen. legatur Hispanus.n. fuit) ait M. Aemilium Scaurum, & ita ciuem Rom. (pulchre aūt de se in tertia persona loquitur, vt quicunque de se, aut nomine suo magnifice loquntur vt Aeneid v. Quæ munera Niso digna dabis &c. corruptū mercede prodidisse s. Mithridati imperium P.R. (Aemilius Scaurus negat se esse affinem) .i. vel proximum huic culpæ viri credi eis .s. virum homini peregrino, & nihil de vobis merito, an tot annos apud vos tam innocenter, & fortiter versato. Cuius dicti admiratione P. R. commotus, quia naturale est suis plusquam externis tribuere depulit pertinaci clamore Varium ab illa dementissima.i. dementissime cepta actione. s. contra Scaurū.

DE M. ANTONIO.

* Auctor lib. 6. c. 8

CONTRA * M. Antonius ille disertus, (non.n. respuendo, sed amplectendo causæ dictionem, quam innocens esset, testatus est) quæstor proficiscens in Asiam, Brundusium iam peruenerat: vbi literis certior factus, incesti se postulatum apud * L. Cassium Præt. cuius tribunal propter nimiam seueritatem Scopulus reorum dicebatur: cum id vitare beneficio legis Memmiæ liceret: quæ eorum qui reip causa abessent: recipi nomina vetabat: in vrbem tamen recurrit, quo tam pleno fiduciæ bonæ consilio, tum absolutionem celerem, tum profectionem honestiorem consecutus est.

* De hoc Cassio, et lege Cic. pro Rosc. Amer. & Asc. I Milon.

OLIV. CONTRA M. Antonius ille) Hic est ille M. Antonius orator, quem Cic. lib. de orat. loquentē inducit. hic quæstor in Asiam proficiscebantur, & cum Brundusium vsq; peruenisset, amicorū literis certior factus crimine incesti accusatum, omisso qđ iam ceperat itinere Rom. reuersus est, quamuis lege Memmia accusationem illam vitare potuisset, ibiq. causam suam tanta cum eloquentia, & laude peregit, vt statim absolutus fuerit: deinde securior, & honestior in prouinciam ꝓficisceretur, ꝗꝗ ēt fide serui, quem iudices in qōnibus hēre voluerunt, adiutus defensusq. fuerit, vt videbimus in cap. de fide seruorū. (Causæ dictionem) defensionem causæ. (Postulatum) Accusatum, & tunc iungitur, cum genitiuo, vt postulo te furti. (Incesti) cōmittitur, incestus cum virgine sacrata, cum parente, cum sorore, cum sanguine ꝯiuncta, dictus vel quasi incastus, vel à cesto Veneris zona. (Scopulus reorū) nam quem admodū nauigātes scopulo illisi naufragiū faciunt, ita apud tribunal huius, q accusabantur, ꝑ maiori parte periclitabantur. (Mēmiæ legis) Quā Memmius tulit de his, q publice mitterent in ꝓuincias ad publica negocia peragenda, vt si accusarentur eorū nota a iudicibus non admitterent. (Absolutionē celerem) Nam si non redisset, absolutus non esset, donec annuū magistrum perfecisset, & sic in vrbē redisset crimine grauis.

ASCEN. CONTRA).i. contrario modo sup. fecit M. Antonius ille. s. orator clarissimus, disertus.i. dicendi peritus (non.n. testatus est, quam.i. quantum innocens esset respuendo dictionem. (Causæ.i. defensionem, sed amplectendo, quia pro se causam dicere voluit) quæstor.i. publicæ pecuniæ debitorum inquisitor, & debiti receptor proficiscens in Asiam peruenerat Brundusium .i. ad oppidum, illud maritimum in Italia, vbi factus certior.i. edoctus literis. s à se missis, se postulatum. s. ad suppliciū, hoc est accusatum incesti. s. crimine apud L. Cassium prætorem, cuius tribunal dicebatur scopulus.i. præcipitium, aut naufragium reorum, quia rari admodum inde salui euaserant, aut nauigauerant, ꝑ nimiam seueritatem.i. rigorem exactæ iustitię, cum liceret vitare id. s. tribunal, beneficio legis Memmiæ, quæ. s. lex, vetabat nomina eorum, qui abessent, causa reip. recipi. s. ad accusationem, aut ad litem subeundam tantisper, dum abessent, tamen recurrit in vrbē. (Quo consilio pleno tam bonæ fiduciæ, consecutus est) .i. obtinuit. Tū.i. simul absolutionem celerem. Tum.i. simul ꝓfectionem honestiorē, qa meliorem de se opinionem relinquens.

THEO. VERONENSIS) Alij codices habent Sucronensis. Asconius etiam Pedianus Hispanum fuisse scribit. (Memmiæ,) Quædam exemplaria legunt Næuiæ.

DE SENATV ROMANO.

SVNT & illa speciosæ fiduciæ publica exempla. nam cum eo bello, quod aduersus Pyrrhum gerebatur, Carthaginienses. * C. ac triginta nauium classem in præsidium Romanis hostiam vltro misisset, senatui placuit, legatos eorum ad ducem ire; qui dicerent P.R. bella suscipere solere, quæ suo milite gerere posset: proinde classem Carthaginem reducerent. * Idem post aliquot annos Cannensi clade exhaustis Romani imperij viribus, supplementum exercitus in Hispaniam mittere ausus, fecit: ne hostilium locus castrorum, tum maxime Capenam * portam armis Annibale pulsante, minoris veniret quàm si illum Pœni non obtinerent. ita se gerere in aduersis rebus, quid aliud est, quàm sæuientem fortunam, in adiutorium sui, pudore victam conuertere?

* Iust. li. 18. sed 100. & 20. scrib. Dux erat Mago. * Liu. li. 26.

* Ad portā Collinam progressū Hānibalem scr. Liu.

OLIV. SVNT & illa) Mago Carthaginiensis dux in auxiliū Rom. cum ducentis & triginta nauibus missus, vt tradit Iustinus, senatum adijt dicens, ęgre pati Carthaginienses, vt in Italia Rom à peregrino hoste infestarentur, & qm externo hoste premerentur, auxilium misisse, vt externis quoque opibus adiuuarentur, gratiæ à senatu actæ, & naues remissæ sunt, quia diceret, Romanos, ea bella suscipere, quæ suis viribus gerere possent. (Vltro sponte) Non rogatis (Suo milite) Speciosa locutio, cum singularem pro plurali numero ponimus, vt armato milite complent. (Idem post aliquot) Cum a Romanis obsideretur Capua Hannibal, vt ab ea obsidione Rom abstraheret, quia non aliter socijs subuenire posse videbat, ad oppugnanda vrbem Rom. exercitum duxit, & ad Anienem fluuium tria millia passuum ab vrbe castra locauit, ibi cum statiua haberet, senatus milites in supplementum Hispaniæ misit, & agrum in quo essent hostes, publice vendidit, quod vbi per captiuos cognitum est Hannibali, id adeo superbum, adeoque indignum sibi visum est, quod cum ipse ad mœnia vrbis Rom. armatus sederet, milites sub vexillus in supplementum aliarum prouinciarum mitterentur, & eius soli, quod ipse bello captum possideret, haberetque Romæ inuentū emptorem esse, qui nihil diminuto precio mercaretur, vt exemplo vocato præcone tabernas argentarias, quæ circa forum Romanum essent iussisset venire, sed emptor non est inuentus. (Veniret) Venderetur. (Pudore victam,) Quia fortunam quodammodo pudet, cum videris illum in quem totiea sæuitiam exercuit, adeo fortem atque magnanimum esse.

ASCEN. SVNT & illa &c.) Post singulorum fiduciam agit de totius senatus fiducia, de qua dicit sic. (Sunt &).i. etiam illa exempla publica.i. totius senatus, per quem resp. fere gubernabatur speciosæ.i. honestæ fiducię (Nam cum Carth.) Qui tum Romanis amici erant, misissent Rom. vltro.i. non rogati in præsidium.i. ad protectionem, eo bello qđ gerebatur. s. à Romanis aduersus Pyrrhū regem Epiri, classem centum, ac triginta nauium, Hostiam .i. ad illud vsq; oppidum super Tyberim situm, placuit senatui legatos ire.i. vt legati irent ad ducem eorum. s. Carth. videlicet Magonem, qui dicerent P. R. solere suscipere bella, quæ posset gerere suo milite, proinde.i. & ideo reducerent classem Carth. .i. vnde abduxerāt eam. (Idem). s. senatus Rom. ausus mittere supplementum exercitus in Hispaniam, viribus Romanis exhaustis .i. licet vires Romanæ essent exhaustæ, aut vbi erant exhaustæ, clade Cannensi .i. accepta apud Cannas, post aliquot annos .i. aliquot annis post bellum cum Pyrrho gestum, fecit. s per eam fiduciam ne locus castrorum hostilium.i. vbi hostes castra habebant, veniret .i. venderetur Romæ minori.i. minore precio, ꝗ si Pœni non obtinerent illum Hannibale pulsante.i. quamuis Hannibal pulsaret, maxime tum.i. tunc præcipue armis. s. inuasis portam Capenam.i. qua itur Capuam, quæ Capua tunc ab Hannibale tenebat, Gerere se ita .i. tam confidenter in rebus aduersis, qđ aliud est, ꝗ fortunam sæuientem cōuertere in adiutorium sui .i. quo se iuuaret, victam pudore, q.d. nil aliud est. Immo post illud factum fortuna, quasi pœnitentia ducta ab Romanis, stetit,

DE ACCIO POETA.

MAGNO spatio diuisus est à senatu ad poëtam Accium transitus. Ceterum vt ab eo dicentius ad externa transeamus, producatur in medium. * Is Iulio Cæs. amplissimo, & florentissimo viro in collegium poëtarum

* Sext. Iuliū Cæs. Coss. videtur intelligere.

poëtarum venienti nunquam assurrexit: non maiestatis eius immemor, sed quòd in comparatione communium studiorum, aliquanto superiorem se esse consideret. quapropter insolentiæ crimine caruit, quia ibi voluminum, non imaginum certamina exercebantur.

OLIV. MAGNO spatio) Quanquam inquit, à senatu ad poëtam Accium transitus videtur abruptus, tamē vt aptius, atque decentius ad externa transeamus, etos exemplum in medium proferemus. (Collegium) P. Cæsar in collegio poëtarum se cooptare voluit. (Voluminum) Qui plura carmina edidisset, non præclara belli facinora gessisset.

ASCEN. MAGNO spatio, &c.) Ne ineptus videatur transitus à senatu ad poëtā vnum, pulchre purgat dicent. Transitus à senatu ad Acciū poëtā est diuisus magno spatio, cetera. i. sed, vt nos transeamus decentius ab eo. s. Accio poëta ad externa sup. exempla, quorum prima de poëtis erunt, producatur sup. Accius in mediū. (Is). s. Accius poëta, nunq̄ assurrexit. i. nunq̄ surgendo in aduentū honorē præbuit Iulio Cæsari viro amplissimo, & florētissimo veniēti in collegium poëtarum, non immemor maiestatis eius s. Iulij Cæsaris, hoc est sciens quidem, quāta esset maiestas eius, sed quia consideret se esse superiorem. s. quā Iulium, aliquanto in cōparatione cōium studiorum, videlicet artis poëticæ quapp Accius caruit crimine insolentiæ. i. superbæ arrogantiæ, quia certamina voluminū. i. librorum à se editorum, & non imaginum i. stēmatum maiorum exercebantur ibi. i. in eo collegio poëtarum, per quod innuit auctor, aliquem in vno loco præferēdum, qui in alio post habendus sit, vt sacerdos in administratione sacramentorum, vel regi præferendus est, qui in cœnis diuitum etiam ciui, sæpe postponitur, quod quàm decenter faciant viderint ipsi.

EXTERNA.

DE EVRIPIDE TRAGICO.

NEc Euripides quidem Athenis arrogans visus est, cum postulāte populo, vt ex * tragœdia quandam sentētiam tolleret: progressus in scenam, dixit: sed vt eum doceret: non vt ab eo disceret, fabulas componere solere. Laudanda profectò fiducia est: quæ æstimationem sui, certo pondere examinat. tantum sibi arrogans, quantum à contemptu, & insolentia distare satis est. Itaque & quòd Alexidi tragico poëtę respondit, probabile: apud quem cum quereretur, quòd eo triduo non vltra tres versus maximo impenso labore deducere potuisset: atque is, secentum perfacile scripsisse gloriaretur: Sed hoc, inquit, interest, quòd tui in triduum tantummodo, mei vero in omne tempus sufficient. alterius enim fœcundi cursus scripta, intra primas memoriæ metas corruerunt: alterius cunctante stylo elucubratum opus, per omne æui tempus plenis gloriæ velis feretur.

* Et Cic. Accius fabulā docuisse. scr. in Bruto.

OLIV. Euripidis genus. NEc Euripides quidem Athenis) Tragicus iste poëta fuit clarissimis, vt supra diximus, Euripides dictus test. Prisc. lib. ij. de octo partibus orationis, ab Euripo ea maris parte, quæ est inter Eubœam, & Bœotiam, quōm eo die natus sit quo Athenienses, cum Persis in Euripo bellū gerentes, victoriā sunt consecuti, de cuius progenie atque fortuna, hæc Gellius. Euripidi poëtæ matrem Theopōpos agrestia olera vendentem victum quæritasse dicit, patri aūt eius nato illo responsum est à Chaldæis, eum puerum cum adoleuisset, victorem in certaminibus fore. id ei puero fatum esse pater interpretatus, athletam debere esse roboratū, exercitatoq. filij corpore Olympiam certaturum eum inter athletas pueros deduxit, sic primo quidem in certamine per ambiguā ætatem receptus non est, post Eleusino Theseo certamine pugnauit, & coronatus est, mox à corporis cura ad excolendō animi studium transgressus, auditor physici Anaxagoræ, & rhetoris produci. in morali aūt philosophia Socratis tragœdiam scribere natus annos duodeuiginti adortus est. Philocorus refert in insula Salamina speluncam esse tetram, & horridam, in qua Euripides tragœdiam scriptitauit, mulieres fere oēs maiorem in modum exosas sibi fuisse dī, siue quod abhorruerit à mulierum coitu, siue quòd simul duas uxores habuerat, quòd id decreto ab Athen. facto ius esse, quarum matrimonium portendebat ius odij in mulieris Aristoph. meminit. de cuius morte dicitur in cap. de morte non vulgari, hic nonaginta duas dicitur scripsisse tragędias, in quibus decies quinquies victor euasit, cum in theatro diuersarum poëtarum tragœdia recitarentur, cuius patrem Mnesarchum, matrem Clitonem fuisse legimus. (A contemptu, & insolentia) Duæ extremitates sunt, à quarum vtraque vitiosa est, audacia, & timiditas, virtuti tamen audacia propinquior est inter has media est fiducia virtus. (A contempto) Quantum ad timiditatem. (Iosolentia) Quantum ad audaciam. (Deducere) Trāslatio sumpta à nentibus, quæ tenuiter fila deducunt, per fretum, quæ preciosa esse volunt. Eodem modo qui magnæ auctoritatis, & ponderis carmina condunt, deducere dicuntur. Virgil. in Bucolicis. Pastere oportet oues, deductum dicere carmen. (Fœcundi cursus) Quæ ea eius ore facile carmine currebant. (Gloriæ) Quis per vniuersum orbem eius carmina celebrantur.

Deducere versus.

ASCEN. NEC quidem) .i. non etiam Euripides poëta tragicus, visus est arrogans, Athenis tum .i. qn. populo postulante, vt tolleret .i. demeret, ea tragœdia. s. quam fecerat, quandam sententiam .i. dictum, cuius sententia displicebat, progressus in scenam vbi tragœdiæ agebantur, dixit se solere componere fabulas, vt doceret eum. s. populum, non vt disceret ab eo, & ita innuit sententiam illam licet displiceret laudandam esse, vnde ait auctor. (Profectò) .i. reuera, fiducia sup. Euripidis, laudanda sup. est, quæ examinat .i. pensat, & discernit æstimationem. i. appreciationem sui, certo .i. debito pondere arrogans .i. sumens, ac vendicans sibi tantum, quantum satis est distare à contemptu .s. sui, quo contemnatur, & insolentia .i. insolenti arrogantia, quæ alios contemnat, quæ duo videntur extrema. (Itaque) .i. & ita etiam probabile. i. commendabile est, id quod sup. Euripides respondit Alcestidi poëtæ tragico. apud quem. s. Alcestidem, cum .s. Euripides, quæreretur .i. familiariter, quòd non potuisset deducere .i. perficere ita, vt in locum tragœdiæ apte deduci possent eo triduo .i. spacio trium dierum non vltra. i. non supra tres versus, & tamen maximo labore impenso. (Atque is). s. Alcestides, glorietur, se scripsisse per facile centum, sup. versus. Euripides, supp. inquit, scripsisti quidem centum, & ego non nisi tres, sed hoc inter est inter versus tuos, & meos, quòd tui sufficient .s. perstare tantummodo in triduum, quia quod cito fit cito perit, maxime si careat arte, vero pro sed, mei sup. versus sufficient in omne tempus. Probat autem auctor id dictum esse probabile, quia verum. Enim pro quia, scripta alterius. s. Alcestidis, cursus fœcundi. i. vberis partus, aut vt alij legūt secundi. i. prosperi successus, corruerunt intra primas metas. i. primos terminos memoriæ. s. recentis, hoc est quantum durare potuit, postquam semel essent audita memoria, non iterum transcripta aut lecta sunt opus, alterius .s. Euripidis, elaboratum stylo conctante .i. immorante, & non currente, sed expectante donec aptus versus esset animo conceptus, feretur per omne tempus æui, velis (translatio à nauibus) plenis gloriæ.

DE ANTIGENIDA.

ADiectam scenæ * eiusdem exemplum: Antigenidas tibicē discipulo suo magni profectus, sed parum feliciter populo se approbanti, cunctis audientibus, dixit. Mihi cane, & Musis, quia videlicet perfecta ars fortunæ lenocinio defecta, iusta fiducia non exuitur. Quamq́. scit se laudem meritam eam, & si ab alijs, non impetrat: domestico tamen acceptam iudicio refert.

* Cic. in Bruto.

OLIV. ADiectam eiusdem scenæ) Hic musicæ artis peritissimus fuisse traditur, & discipulum habuisse in eo genere non mediocriter eruditum, sed parum populo gratum, ac prope modum contemptibilem, quod sæpe fieri solet in omni cuiusque artis genere, quod cum vidisset eius præceptor, vt ostenderet artem ea omni parte perfectam, etiam si contemnatur per se tamen satis laudabilem astantibus cunctis, & audientibus discipulo dixit, mihi cane, & musis quia videlicet ars perfecta etiam si à nullo probetur, tamen per seipsa satis laudabilis est. (Adiectam scenam) In scena recitantibus tragœdiis nimis tibię semper adhibebantur. (Parum feliciter populo se approbanti) Quia in eo artis parum erat populo gratus. (Lenocinio defecta). i. blanditijs videlicet externa laude destituta, nam quemadmodum lenones adolescentibus blandiuntur, sic etiam fortuna

modo huic,modo illi blanditur, & fauet. [Domestico iudicio) Quia scit iam sibi obligatam esse laudem.

ASCEN. ADIICIAM &c.) Affert exemplum fiduciæ in Antigenida tibicina dicens. [Adijciam exemplum eiusdem scenæ).i. quod contingit in scæna, dum fabulæ agerentur. [Antigenidas tibicen,) Id est cantor in tibijs, & fistulis alijs, dixit discipulo suo magni profectus .i. qui in musica, & arte canendi in fistulis multum profecerat, sed approbanti.i.exhibenti ad probandum, se populo parum feliciter, quia licet ex arte caneret, tamen non placebat, dixit inquam, illi discipulo cunctis audientibus, cane mihi & musis.i.peritis artis, & arti ipsi, autem inuentricibus eius, musis videlicet quia ars perfecta defecta.i.destituta lenocinio .i. blandimento & applausu fortunæ, non exuitur fiducia iusta.i.bona de se opinione pro merito. [Quamque) .i. & quàm (sunt .n. duæ particulæ diuitim construendæ sic) & refert.i.reportat eam laudem, quam scit se meritam, etsi.i.quanquam non impetrat ab alijs, tamen refert accepta supp. à iudicio domestico .i. aut conscientiæ suæ, aut eorum qui artem norint, quales sunt in eodem ludo instituti, aut instituentes.

DE ZEVSI PICTORE.

ZEVSIS autem cum Helenam pinxisset: quid de eo opere homines censuri essent, expectãdum non putauit, sed protinus hos versus græcos adiecit:

*Iliad.γ

Οὐ νέμεσις Τρῶας τε, καὶ ἐϋκνημῖδας ἀχαιοὺς
Τοιῇ δ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν
Αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεῇς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Adeo ne dexteræ suæ multum pictor arrogauit, vt ea tantum forma comprehensum crederet, quantum aut Leda cœlesti partu edere, aut Homerus diuino ingenio exprimere potuit.

OLIV. *Zeusis pictor.* ZEVSIS aũt cum Helenã pinxisset) Inter primos suæ ætatis pictores hic præcipuũ locum obtinuisse fertur, quẽ Plin. tantam ex ea arte gloriã, & opes comparasse dicit, vt gratuito pingere & elargiri opera sua non dubitaret, existimãs illa non satis digno precio posse compensari, dẽ in certamen descendisse cum Parrhasio, & ab illo superatus, nam cum detulisset vuas tanto successu depictas, vt aues in scænã aduolarẽt. Parrhasius detulisse fertur linteũ pictum, traditur ita veritate repræsentata, vt Zeusis alitum iudicio tumens flagitaret tandem, remoto linteo ostendi picturã, atque intellecto errore ingenuo pudore palmam ei concesserit, hic vero in fœmineo corpore pingendo cæteris omnibus antecellit, nam vt Cic. meminit in arte veteri à Crotoniatis ingenti precio conductus, vt Iunonis templum, quod illi magnificum satis condiderant, egregijs figuris locupletaret post absolutum opus, vt excellentem muliebris formæ pulchritudinem muta in se imago contineret Helenæ, dixit se velle pingere simulacrum, petijt a Crotoniatis virgines, quas omnium formosissimas haberent illi publico de consilio virgines in locum vnum conduxerunt, & pictori quas vellet eligendi potestatem dederunt. ille autem ex omnibus quinque delegit, in quibus verissimum pulchritudinis iudicium haberet. neque enim putauit omnia, quæ ad venustatem quæreret, in vno se corpore posse reperire. Plin. vero lib. xxxv. non id fecisse Crotoniatis, sed Agrigentis, Zeusis inquit tantus diligentia fuit, vt Agrigẽtis facturus tabulã, quam in templo Iuno. Laciniæ publicæ dicatẽt inspexerint virgines eorum nudas, & quinque elegerit, vt quod in quaque laudatissimum esset pictura redderet. Quod vero ad eius fiduciam pertinet, cum Helenam pinxisset, non expectauit hominũ iudicium de opere tanto, sed statim fiducia maxima ductus suam ipse opus Hom. versibus comprobauit, his videlicet.

Helena pulchritudo.

Οὐ νέμεσις Τρῶας τε, καὶ ἐϋκνημῖδας ἀχαιοὺς
Τοιῇ δ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν
Αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεῇς εἰς ὦπα ἔοικεν.

Haud turpe est Troas, fulgentisque ære pelasgos, Coniuge pro tali diuturnos ferre labores, Aeternis facies nimis est æquanda deabus. Alij sic transtulerunt. Non dedecus Troas & Achiuos ære nitentes, pro tali sufferre nunc lacrymabile bellum æternis certe est nimis assimulanda deabus.

ASCEN. ZEVSIS) Etiam pictor excellentissimus, cũ pinxisset Helenam non putauit expectandum, quod homines essent censuri .i. iudicaturi deo opere. [Sed protinus adiecit hos versus) Quos Oliuer. recitat, latine autem sonant. Haud turpe est Troas & pelasgos, seu Acheos fulgentes ære, id est æreis armis, ferre pro tali coniuge labores diuturnos, seu vt græce sonant multi temporis, quia facies est nimis æquanda deabus æternis.i.immortalibus. [Adeo ne).i.nonne aut ne.i.certe adeo multum pictor arrogauit, id est sumpsit & attribuit dexteræ suę vt crederet tantũ formæ.i.formositatis comprehensum ea.s.dextera quantum .s. formæ, aut Leda vxor Tyndari potuit edere partu cœlesti.i.ex conceptu Iouis, qui cum ea in specie cygni concubuit (vt fabulæ habent) & ex ouo concepto Helenam genuit, aut quantum Homerus potuit exprimere diuino ingenio.

DE PHIDIA.

PHIDIAS * quoque Homeri versibus egregio dicto allusit. Simulacro enim Iouis Olympij perfecto, quo nullum præstantius, aut admirabilius humanæ fabricatæ sunt manus, interrogatus ab amico, quonã mentem suam dirigens, vultum Iouis propemodum ex ipso cœlo petitum, eboris lineamentis esset amplexus, illis se verlibus quasi magistro vsum respondit:

* Macr. lib. 5.

*Iliad.α

Ἠ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων.
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος,
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

OLIV. *Iouis olympij simulacrum.* PHIDIAS quoque Hom. versibus) Statuarius hic nobilissimus fuit, tanta fiducia præditus, vt teste Macr. cum Iouẽ olympum pingeret, interrogatus de quo exemplo diuinã mutuaretur effigiem, respondit archetypum Iouis in his se tribus Hom. verlibus inuenisse.

Ἠ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων.
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος,
Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

Qui versus sic sunt in latinum traducti, Atque superciliis Saturnius annuit atris. Ambrosię fluxere comæ de vertice regis, Aeternis, ac nutu magnum concussit olympum. De superciliis, & crinibus se totũ Iouis vultum collegisse ait, de quo Plin. lib. vij. nat. hist. Phidiæ. Iupiter inquit, Olympius quotidie artifici excellẽtiæ testimonium perhibet. Rursus lib. xxxij. Phidiã clarissimum esse per oẽs gentes quæ ædem Iouis olympij fama intelligunt nemo dubitat, sed vt merito laudari sciant ẽt, qui opera eius non viderunt proferemus argumenta parua, & ingenij tñ, neque, ad hoc Iouis Olympij pulchritudine, vtemur, non Mineruæ Athenis factæ amplitudine, cum sit ea cubitorum xxvj. ebore. hæc ex auro constant sed in scuto eius, in quo Amazonum prælium cælauit. ambitu eiusdem concaua parte, & gigantum dimicationẽ in soleis vero lapitharum, & centaurum adeo monumenta omnis artis illi fuere, in basi aũt quod cælatum est, dij sunt xxx. numero noscentes victoriam mirabilem pretio, mirabimur ẽt serpentes, qui sub ipsa cuspide æream sphingem habent hoc Plin. Quint. lib. vij. de institutione oratoria, hunc dicit in dijs, quàm omnibus fingendis longe meliorem fuisse artificem, in ebore vero longe citra æmulum vel si nihil nisi Mineruam Athenis, aut olympium in elide Iouem fecisset, cuius pulchritudo adiecisse aliquid etiam receptæ religioni vr̃, adeo maiestas operis deum æquauit. Cic. quoque lib. j. Tusc. quæst. Quid enim Phidias sui orie similem speciem adeo artificiose inclusit. in clypeo Mineruæ, cum inscribere non liceret, qd̃ ea conuulsa tota operis colligatio solueretur. [De cœlo petitum,) Si Iouem ipsum in cœlo quo stare consueuit, aliquando vidisset melius certe non effinxisset. [Eboris lineamentis) Quia imagines ex ebore formatæ ex lineamentis cõsistunt. [Vel lineamentis) hoc est adũbrationibus.

ASCEN. PHIDIAS quoque (Statuarius erat) allusit egregio dicto versibus .i. aduersus Homer. Enim pro quia, simulacro Iouis Olympij perfecto.s. ab eo quo.s simulacro, nullum.i.non vllum, manus humanæ non sunt fabricatæ vllum præstantius aut admirabilius interrogaturus ab amico, quo nam .i. ad quod exemplar mentale, aut quam ideam ipse dirigens mentem suam.i.oculos mentis suæ amplexus esset .i. expressisset lineamentis .i. sub talibus sculpturis & cœlaturis eboris.i.in ebore formatis, vultũ Iouis petitum propemodum.i. quasi ex ipso cœlo .i. qualem haberet Iupiter in cœlo respondit, se vsum illi versibus .s. Homericis, quasi magistro, qui sic sunt traducti latine (auctor tamen græcos subiecit, quos Oliuerius recitat) atq; Saturnius.i.Saturnini

nini filius Iupiter, annuit.i. assensum præbuit, atris superciliis, & comæ ambrosiæ.i. ambrosio odore perfusę, quem iñ imitari non potuit (sed loco eius colorem subiecit) fluxere de vertice regis æterni, ast concussit totum olympum nutu .i. dum caput nutando moueret. Quam rem, si imitari potuit, mirabilis haud dubiæ fuit artifex, et qui spiritum vitalem statuæ dedisse visus sit.

DE EPAMINVNDA.

Thebanorũ vocat hunc magistratũ Plut. in Politicis. Ἀδωροφ[?] καὶ ἀρχ.[?]

NON patiuntur me tenuioribus exemplis diutius insistere fortissimi duces, si quidem Epaminundas, cum ei ciues irati * sternendarum in oppido viarum contumeliæ causa curam mandarent (erat enim illud ministerium apud eos sordidissimum) sine vlla cunctatione id recepit, daturumq. se operam, vt breui speciosissimum fieret, asseuerauit, mirifica deinde procuratione, abiectissimum negocium, pro amplissimo ornamento expetendum Thebis reddidit.

OLIV. NON patiuntur me) Ad exẽpla memoratu digniora transgreditur q̃ppe de clarissimis, & ducibus, & regibus dicturus, primum aũt de Epaminunda proponit exemplum, cuius adeo fiducia munitũ pectus fuisse tradit, vt cum eius ciues, irati, vel inuidia ducti sternẽdis vijs, quasi vilissimo officio ignominiæ gratia præfecissent, ille munus non cunctanter, nec fastidiose susciperet, dicens effecturũ se breui, vt illud ministerium, quod tunc apud eos sordidissimum hr̃etur, speciosissimum, ac summæ dignitatis esset, quod etiam euenit ex quo apparet non homini magistratum, sed magistratui hominem dignitatem afferre. constat aũt Epaminundam oium Thebanorum ducum fuisse clarissimum. adeo vt teste Iustino, cum illo nata, & extincta omnis patriæ gloria fuisse videatur, nam post illum Thebani memorabile nullum bellum vnquam gessere, nec virtutibus, aut rebus gestis, sed cladibus insignes semper fuere. Fuit etiam Philosophus summus, ex quo dubium hoibus reliquit, vir ne melior, an dux fuerit, nam & imperium non sibi, sed patriæ quæsiuit, pecuniæ parcus adeo fuit, vt funebria sumptum defuerit, gloriæ quoque non cupidior quam pecuniæ. quippe recusanti omnia imperia ingesta sunt, honoresq. ita gessit, vt ornamentum non accipere, sed dare ipsi dignitati videretur, iam literarũ studium iã philosophiæ doctrina tanta, vt mirabile videretur, vnde tam insignis militiæ scientia homini inter literas nato. Aemilius probus hũc omnibus ferme virtutibus ornatum fuisse cõmemorat, prudentia, æquitate, modestia, sapiẽtia, rei militaris, peritia, animi & corporis fortitudine, continentia, clementia, patientia vero tanta, vt non solum populi, sed ẽt amicorum facile ferret iniurias, adeo veritatis amatorem fuisse tradit, vt ne ioco quidem mentiretur, adeo taciturnitatis seruatorem, vt commissa cuncta cælaret, studiosum quoque audiendi, ex quo facile disci posse arbitrabatur. multaq. alia de hoc viro memoriæ prodidit, quę longũ esset enarrare. [Mirifica deinde procuratione) q maxima cura, & diligẽtia illud munus exercuerit, ex quo facile colligi potest, q non viris tribus ex dignitate, sed dignitatibus ex virtute honor accidit. (Abiectissimum) Vilissimum. [Expetendum) Desiderandũ.

ASCEN. NON patiuntur &c.) Transit ad maiorum virorum exempla dicens. Duces fortissimi non patiuntur me insistere diutius exemplis tenuioribus, qualia sunt in arte pingendi, aut sculpendi. [Siquidem).i. quoniam Epaminundas dux Thebanorum clarissimus, cum ciues irati mandarent ei causa contumeliæ, curam viarum sternendarum in oppido.s. Thebano (probat, quod contumeliæ causa. Enim pro quia, illud ministerium erat apud eos.s. ciues Thebanos sordidissimum) receperit id.s. ministerium sine vlla cunctatione.i. mora, aut hæsitatione, & asseuerauit.i. insuper affirmauit, se daturum operam, vt supp. illud ministerium fieret breui.s. tempore speciosissimum, deinde reddidit mirifica procuratione.s. sua, qua in eo ministerio procurando, visus est negocium abiectissimum.s. prius expetendum Thebis.i. apud Thebas pro amplissimo ornamento.

DE HANNIBALE.

Cic. lib. 2 de Diu. et si Plut. in libello de multo hoc

HANNIBAL vero, cum * apud regem Prusiam exularet, auctorq. ei cõmittendi prœlij esset, atque is non idem sibi extis portendi diceret: An tu, inquit, vitulinæ carunculæ, quàm imperatori veteri mauis credere? si verba numeres, breuiter, & abscisse, si sensum æstimes, copiose & valenter. Hispanias enim direptas P.R. & Galliarum, ac Liguriæ vires in suam redactas potestatem, & nouo transitu Alpium iuga patefacta, & Trasimenum lacum dira inustum memoria, & Cannas Punicæ victoriæ clarissimum monimentum, & Capuam possessam, & Italiam laceratam, ante pedes hominis effudit, vniusq. hostiæ iocinori, lõgo experimento testatam gloriam suam, postponi ęquo animo non tulit, & sanè quod ad exploranda bellica sacrificia, æstimandosq. militares ductus attinebat, omnes foculos, omnes aras Bithyniæ Marte ipso iudice, pectus Hannibalis prægrauasset.

Antiocho dictũ refert.

OLIV. Hãnibal apud Prusiam.

HANNIBAL vero cũ apud regem Prusiam) Prusias rex Bithyniæ fuit, apud quem Hannibal exulabat, postq̃ victus à Romanis tanq̃ rupti fœderis auctor deposcebatur ad pœnas quod meminit Cic. lib. de diuin. Rex inquit Prusias cum Hannibali apud eum exulanti depugnare placeret, negabat se andere, quod exta prohiberent. mauis tu, inq̃t, carunculæ vitulinæ magis q̃ veteri imperatori credere. nam cum Eumene Põti rege tunc bellum habebat rex Prusias, & prœlio nauali dimicabat nam illum terrestri prœlio superauerat. Consulebat Hannibalem Prusias nunquid pugnam cum hoste committeret. & cum Hannibal cõmittendam esse consuleret, respondit rex, id sibi extis non portendi. Tũ indignatus Hannibal, mauis, inquit, vitullinæ carunculæ, quam veteri imperatori fidem hr̃e quibus verbis rex commotus prœlium suscepit, & hostes superauit. Hæc aũt astutia visus est Hannibal, qui strategemate, omniq. caliditate plurimum valebat, iussit lagenas fictiles oium gñum serpentibus repleri, & media pugna in naues hostium conijci. Pontici primum illud illudebant dicentes, quõ cum fictilibus lagenis pugnare potuerunt, quia armis non pñt. deinde cum iniecti serpentes per naues feruescere cœperunt tum denique hostes ancipiti malo pręmiti, in fugam naues verterunt. [Portendi) Significari. [Carunculæ) Diminutiuo visus est ad rem ipsam multo magis extenuãdã. (Veteri imperatori) Ecce magna fiducia. [Hispanias direptas) Breuiter, perstringit cuncta Hãnibalis gesta, quæ decade ij. Pun. bel. plenissime referuntur. [Nouo trãsitu) Quia nemo ante Hannibalem cum exercitu transierat Alpes, fuitq. transitus ille difficilis, & perniciosus Hannibali, quippe, vbi multa hoium millia, & inedia, & difficultatibus consumpta perierunt. [Hispanias) Vlteriorem, & citeriorem, quas abstulerat P.R. [Trasimenum lacum) Vbi C. Flaminium consulem Rom. cum xv. millibus hominum occidit. [Cannas punicæ victorię) Vbi Cæs. dicuntur quinquaginta Rom. & sociorum millia cum altero consule Paulo Aemilio, sicut supra monstratum est. [Ante pedes hominis) .s. regis Prusiæ. [Et sanè quod ad exploranda) Si veniant inquit in comparationem bellica sacrificia, & scientia ducis, vt cum aliud illa præmonstrent, aliud hæc horrentur, verum veri sit antepoonendum, mali id exequi, quod ducis scientia probauerit, quàm quod sacrificia hortata fuerit. [Prægrauasset) Præponderasset, superasset,

ASCEN. HANNIBAL vero cum exularet apud Prusiam regẽ Bithyniæ, & esset ei auctor).i. adhortator, prœlij cõmittendi.s. cum Eumene Ponti rege, atque is.s. rex diceret, non idem.s. quod Hãnibal consuleret Portendi .i. significari sibi faciendum esse extis .i. per exta, quæ vetebant prœlium committere, inquit .s. regi, an tu mauis credere carunculæ vitullinæ.i. modicis extis vituli mactati, quàm imperatori veteri.i. multum experto, q.d. ipsum non debere facere, quo tamen dicto multum eleuauit, ac diminuit fidem extispicij. Nam si virtute, aut arte sua, extorum à dijs (vt credebant) sic depositorum indicia superare sperabat, deos, aut futuri ignaros, aut se minus potentes iudicabat. auctor autem noster verbum illud vt plenum multæ fiduciæ prosequitur dicens. Hannibal sup. inquit aut respondit sic breuiter, & abscisse .i. per abruptum sermonem, si numeres verba, quæ paucissima sunt, sed sup. respondit copiose, & valenter.i. efficaciter, si æstimes.i. ponderes sensum.s. verborum. Enim pro quia, ipse effudit ante pedes hois.s. regis, hoc est illo vno verbo ad regis memoriam reduxit, Hispanias direptas P.R. ac vires Galliarum, ac Liguriæ.i. prouinciæ Italicæ, cuius Genua caput, redactas in potestatem suam, .s. Hannib. Et iuga Alpium patefacta nouo transitu, quia primus transtulit exercitum, & montem rupit aceto, & Trasimenum lacum inustum.i. infamia notatum propter cædem Flaminij consulis, dira.i. execrabili memoria, & Cannas vicum Apuliæ.i. clarissi

mum monimentum.i. testimonium memorationum victoriæ punicæ.i. Carth. & Capuam possessam.s. a se, & Italiam.s. totam penè laceratam s. aut direptam aut infractiones sectam, & non tulit æquo gloriam suam testatam.i. comprobatam longa, quia plusquam decennali experimento, postponi iecinori.i. parti illi vitulinæ, hoc est iecori, aut epati, hostiæ .s. a Prusia mactatæ, & bella certantis. (Et sane) .i. certe quod i. quantum attinebat ad exploranda sacrificia bellica, & ad æstimandos.i. censendos ductus militares, pectus Hannib. aut potius Hannib. prægrauasset.i. ponderé suo præstitisset, omnes foculos, & omnes aras Bythiniæ .i. omnia auspicia per sacrificia indagata ipso Marte iudice.i. dijudicante, quia Mars potius secutus fuisset, quod Hannib. experientia probasset, quam quod rata censuissent. Signanter dixit, quod ad exploranda sacrificia, &c. q. d. Hannib. melius iudicare posse de castris, quàm sacrificulos, atque ita non deprimit fidem extispicij, sed exaltat experientiam Hannib.

DE COTYE.

* Ath. li. 11. Vide Egnatium in Race. cap. 14.

CAPAX * generosi spiritus illud quoque dictum regis Cotyis, vt enim ab Atheniensibus ciuitatem sibi datam cognouit, & ego inquit, illis meæ gentis ius dabo. Aequauit Athenis Thraciam, ne vicissitudine talis beneficij imparem se iudicando humilius de origine sua sentire existimaretur.

OLIV. CAPAX generosi spiritus illud) Codrus rex Thracũ fuit, cum inter Dorienses, & Athen. veterum simolatum esset offensæ, & ideo bellum inter se gesturi essent Codrum regem arcitum in auxilium suum Athen. exercitui præfecerunt, & et illum sibi amantiorem, fideliorem q. redderent, eum ciuitate donarunt, quod cum sibi nunciaretur, et ostenderet Thraces Athen. nihilo dignitate inferiores esse respondit, & ego Athen. ciues facio Thracenses. Fuit alter Codrus dux, & rex Athen. qui se pro conseruanda patria deuouit. de quo in cap. de pietate erga patriam dicetur. (Vicissitudine) Alternatione.

ASCEN. CAPAX &c.) Affert dictum plenum fiduciæ Codri Thracum regis non illius Athen. qui pro patria cecidit, vnde quidam non Codri, sed Cotyis legunt. Ordo est. Illud quoque dictum Codri, seu Cotys regis.s. Thraciç. capax sup. est generosi spiritus quia à generoso spiritu emissum est. Enim pro quia, vt .i. postquam cognouit ciuitatem datam sibi ab Athen.i. se factum ciuem Athen. quod pro magno beneficio illi habebunt, inquit, & ego dabo illis ius gentis meæ.i. faciam eos ciues Thraciæ. Quo sup. dicto, æquauit Thraciam Athenis, quia innuit se tantum beneficij referre, quantum acceperat, ne iudicando se imparem vicissitudine.i. mutua collatione talis beneficij existimaretur.i. iudicaretur sentire de origine sua humilius .s. quam par erat, aut multum humiliter.

THEO. REGIS) Codri castig. (Cotys) Imperatoris Thraciæ, eo cessantiæ demum lapsus, vt Mineruæ nuptias affectaret, eiusq; vxorem cuius pudicitiam suspectam habebat, mediam secorit, à pudendis ad verticem, Theopompus historiam scribit in j. Philippicorum. Locum prius indicauit Egnatius cetustus, & exploratæ fidei Ianus codex emendate Cotys habet.

DE TRIBVS SPARTANIS.

* Androclidas, & Leonidas Plut. in apopht. Agesilaus, & Agis hoc dixere. Plut. in apopht.

NOBILITER * etiam vterque Spartanus, & qui increpitus à quodam: quòd in aciem claudus descenderet: pugnare, non fugere propositum sibi esse respondit. & qui, referente quodam, sagittis Persarum Solem obscurari solere: bene narras, inquit: in vmbra enim melius prœliabimur. Vir eiusdem vrbis, atque animi, hospiti suo patriæ muros excelsos, latosq. ostendenti dixit. Si mulieribus istos comparastis, recte: si viris, turpiter.

OLIV. NOBILITER etiam vterque Spartanus) Claudius Lacõ in aciem descendebat cum hostibus dimicaturus, quærenti æquum Alienigenæ cuidam, Agesilaus respondit claudum indicans, nonne sentis inquit, non fugientibus, sed manentibus bello opus esse, sed hic de quo loquitur Androclidas, fuit, qui debilis, & crure in vulsis inter bellatores se locauerat, itaque inhibituri quidam eum sunt propterea quòd esset infirmus. tum ille non eum inquit, qui fugiat, sed qui maneat cum hostibus pugnare oportet. Alter claudus ad bellum proficiscens quibusdam irridentibus, ac ridentibus conuersus ait, mala capite, non est cũ hostibus fugiendo pugnandum, sed manendo, ordinemq. tuẽdo. (Nobiliter) Subauditur responderunt. (Vterq. Spartanus) Androclidas, & Leonidas. (Qui increpitus) Hic Androclidas fuit. (Et qui referente) Hic teste Front. lib. quarto, fuit Leonidas rex spartanus eo modo, quo Spartani regem habebant, de quo satis supra dictum est in cap. de fortitudine, hic igitur cum aduersus Persas cum paucis admodum proficisceretur, & quidam dixisset tantam esse Persarum multitudinem, et sagittis solem obscurarent, respondit, id sibi gratius fore, quòd sub vmbra pugnabitur. (Eiusdem vir vrbis) Atque animi Agesilaus dux Lacedæmoniorum hospiti Abeniensi ostendenti murum, & valide fabricatum Atheniarum vrbis murum. quærentiq. an ipsi pulcher, calidoq; videretur mediosfidius inquit pulcher, & validus, at non quem viri, sed quem mulieres inhabitent. (Agis) Etiam pertransiens Corinthiorum muros altos, & munitos, cum etiam in multum spacij protensos eum inueneret, quæ ait mulieres hunc locum incolunt? Theopompus quoque ad eum, qui murum ostentaret, & percunctaretur, an & firmus, & altus esset, minime inquit, si mulierum sit, si viris turpiter. Luc. Homanus labor est facilis, licet ardua tollas, Cedere vel bellis, vel cuncta mouẽtibus annis.

ASCEN. NOBILITER etiam &c.) Narrat fiduciam in dicto duorum Spartanorum dicens. (Vterque Spartanus) Sup. respondit, aut dixit, etiam nobiliter & .i. similis, qui increpitus.i. reprehensus à quodam quòd descẽderet in aciem claudus.i. cum esset claudus respondit, propositum esse sibi pugnare, non fugere. (Et) .i. similis sup. qui referente quodam solem solere obscurari sagittis Persarum.s. in aëra tam densæ immissis, vt terram vmbra cooperirent, inquit, tu narras bene.i. commode nobis. Enim pro quia, non prœliabimur melius in vmbra .s. quàm sub sole. & ita quòd ille ad terrorem dixerat, incommodum suum vertit. (Eiusdẽ &c.) Ordo est. Vir eiusdem vrbis videlicet Spartæ, aut Lacedæmonis, atque eiusdem, hoc est nobilis, & excelsi animi dixit hospiti suo ostendenti.s. per iactantiam muros excelsos, & latos patriæ suæ .i. vrbis, in qua ille hospes natus erat, & Spartanus diuersabatur, dixit inquam, si vos comparastis (bene numerum mutat, non ad vnum, aut de eo pluraliter loquens, sed quia plurimum erat opus, quia totius ciuitatis) sup. istos muros mulieribus .i. vt mulieres in eius defenderentur, recte sup. fecistis, si comparastis viris, turpiter sup. fecistis, quia virorum est armis, non muris tueri, vnde et Sparta caruit.

DE CONSTANTIA. CAP. VIII.

APTVM, & animosum bonæ fiduciæ pectus emenso, quasi debitum opus superest, Constantiæ repræsentare naturam. Natura enim sic comparatum est: vt quisquis se aliquid ordine, ac recta mente cõplexum cõfidit: vel iam gestum, si obtrectetur: acriter tueatur. vel nondum editũ, si interpelletur, sine vlla cunctatione ad effectum perducat.

OLIV. APTVM, & animosum bonæ) Val. ad cap. de constantia transiturus, more suo vtitur transgressione, vt commemoratis quibus de rebus dixerit, de quibus dicturus sit, hĩ ostendit. Et bene constantiam, fiduciæ statim subiungit, nam hæ virtutes quandam inter se vbĩ affinitatem hñt, qui enim sibi confidit, idem, & constans semper esse solet. (Emenso) Postq̃ inquit, de fiducia diximus, superest, vt de constantia dicamus. (Natura.n. sic cõparatum est) Hoc inquit obseruare solemus, vt cum confidimus nos iustum aliquid, & honestum esse complexos, vel iam gestum acriter tueamur, si quispiam illud rescindere voluerit, vel nondum perfectum sine mora ad exitum perducamus, si quisq̃ illud interpellare tentauerit, quo minus perficiatur. (Obtrectetur) Improbetur, detrahatur. (Interpelletur) Impediatur. Obtrectetur.

ASCEN. APTVM) Præfatio est, qua ad narrationem de constantia transitum facit, dicens, repræsentare naturam constantiç, superest.i. reliquum est, quasi opus debitum, superest inquam, emenso videlicet mihi, iam emensus sum, aptum, & animosum pectus, bonæ fiduciæ, quia etiam est confidentia, quæ mala est. Probat, quod reliquum sit. Enim pro quia, comparatum est, natura.i. per naturam

turam sic euenire solet, vt quisquis confidit, se complexum .i. cōprehendisse aliquid ordine .s. debito, ac recta mente, vel tueatur .i. defendat acriter, sup illud iam gestum, si obtrectetur .i. improbetur, & ei detrahatur, vel perducat ad effectum sine vlla cunctatione .i. mora, & hesitatione sup ipsum non dum editum .i. transactum, si interpellemur .i. impediatur, hoc autem facere pertinet ad constantiam, vnde apte subiungit eius exempla.

DE FVLVIO.

Hoc li. cap. 2. de T. Iub.

SED dum * exemplar propositę rei prosequor latius: mihi circunspicienti, ante omnia se Fuluij Flacci cōstãtia offert. Capuam fallacibus Annibalis promissis Italiæ regnum nefaria defectione pacisci persuasam, armis occupauerat. tandem culpæ hostium tam iustus æstimator, quàm speciosus victor, Capuanum senatum, impij decreti auctorem, funditus delere constituit. itaque cathenis onustum in duas custodias, Theanam Calenamq. diuisit * consilium executurus cum ea peregisset, quorum administrandorum celerior esse necessitas videbatur, rumore deinde de senatus mitiore sententia orto, ne debitã pœnam scelerati effugerent: nocte admisso equo, * Theanam contendit. interfectisque, qui ibi asseruabantur: è vestigio * Calenam transgressus, perseuerantiæ suę opus executus est. Et iam deligatis ad palum hostibus, literas à P.C. ne quidquam Capuanis salutares accepit. In sinistra n. eas manu, sicut erant traditæ, reposuit: ac iusso lictore lege agere, tunc demum aperuit, postquam illis obtemperari non poterat. Qua constantia, victorię quoque gloriam antecellit. quia si eum intra seipsum partita laude ęstimes, maiorem, punita Capua, quàm capta reperies.

Appium eum collega rem ad senatum reijcebat.
Theanum, & paulopost Cales, ex Liu. li. gre. misi ad custodias referas.

OLIV. SED dum exemplar) Capuam fallacibus Hannibalis. Hanc historiam superius diligenter satis annotauimus in cap. de fortitudine, vbi de Vibio Accio Peligno diximus. (Fallacibus promissis) Quia multa pmisit, quæ seruare non potuit. (Italiæ regnum) Nam in ipsa defectione inter ceteras fœderis conditiones, de imperio totius Italię tractatum est, atque sancitum, vt deuictis Rom. regna Italiæ penes cāpanos essent. (Admisso) Celeri. Ouid nil nocet, admisso subdere calcar equo. (Theanum contendit) De quo Horat. Cui si vitiose libido fecerit auspicium, cras ferramenta Theanum, tolletis fabri. (E vestigio Calenam) Liu. oppidum pluraliter tantum declinauit, Cales Calium. (Sicut erant) .s. clausę, & obsignatę. (Agere lege) Suo fungi ministerio sumendi de nocentibus supplicij.

ASCEN. SED dum exemplar &c.) Primum exemplum est de constantia Fuluij Flacci, quam sū prius in titulo de fortitudine, et nimiæ seueritatis taxauit. Ordo est. Sed dum prosequor .s. exemplar rei propositæ constantiæ .s. constantia Fuluij Flac. offertur mihi circunspicienti latius .i. disquirenti, cuius constantiam primam narrem ante oīa .s. alia exempla constantiæ. Qui sup. Fuluius occupauerat armis .i. vi receperat, Capuam vrbem illam principem campaniæ Italicæ persuasam pacisci .i. ex pacto se habituram regnū Italiæ, fallacibus promissis Hannibalis. quia promiserat se caput imperij, q Romæ erat Capuam transferre, q neque potuit, neque si potuisset voluisset, sed tam Capuam, quàm Romam Carthaginiensi imperio subijcere parabat, defectione nefaria .i. à R. socia vrbe, à qua multa beneficia acceperat, ad hostem perfidum, & vtriusque libertati insidiantem, tandem tam iustus æstimator .i. censor, & ponderator culpæ hostium, q̃ victor speciosus, quia vi cœperat eos, constituit delere funditus senatum Capuanum auctorem impij decreti, vt .s. P. R. prius socij hostis decerneretur (Itaque) .i. & ita diuisit .i. diuisum misit .s. senatum Capuanum, in duas custodias, videlicet theanã .i. Theani oppidi, & Calenã à Calibus oppido denominatam, onustum .i. oneratum cathenis .s. ferreis executurus .i. eo proposito, vt exequatur consilium .i. id q consilio suo proposuerat, hoc est delectionem senatus Capuani, cum .i. postq̃ peregisset ea, quorū administrandorū necessitas videbatur esse celerior .i. vrgentior. Deinde rumore orto de mitiore snia senatus, ne scelerati effugerent debitam pœnam, contendit nocte, Theanum .s. custodiā equo admisso .i. celeri, & interfectis sup. ijs, qui asseruabantur ibi. (Transgressus è vestigio) .i. sine dilatione Calenã .i. ad custodiam Calenam, executus est opus suæ perseuerantiæ .i. seueræ constantiæ, & ipse hostibus deligatis iam ad palum .i. stipitem, vt flagellis cæderentur, & mox securi percuterentur, accepit literas a P.C. .i. à senatu a Rom. ne quidquam .i. in nullo, aut potius frustra salutares Capuanis, quia licet salute eorum senatus per eas iussisset, nō eam non sunt assecuti. Enim pro quia, Fuluius reposuit ast .s. literas missas à senatu in manu sinistra sicut erant traditæ hoc est clausas & signatas, ac lictore .i. spiculatore, iusso agere lege .q. iuxta legem de condemnatis, apparuit tunc demum. postq̃ non poterat obtemperari illis .s. literis, quia iam pactum erat, quod inhiberi volebant. Qua constantia Fuluius antecellit .i. superat, quoque .i. ēt gloriam victoriæ, quia si æstimes .i. censeas eum .s. Fuluium intra seipsum, laude supple eius partita .s. in duas partes, quarum altera sit de victoria, altera de constantia, tu reperies eum maiore Capua punita .i. in punitione Capuæ, quam capta .i. in captione eius.

THEO. DEINDE) Antiqui exemp. legum autem. (Calenam) .s. custodiam. Nam Cales opp. numero multitudinis appellatur. (Ergo) Vt Scipio pugnando, &c. Fabium Scipioni comparat ob æmulationem Polyænus Maced Fab. inquit, Max. Scipio magnus appellabatur, adeoq. Scipio Fabij gloriæ inuidebat, et in hæc aliquando prorumperet, quid ita Fabius, vt tu, qui dum exercitum seruatis maximus, ego, qui deuicto Hannib. bellum confeci, magnus appellee. Ad quem Fab. Atqui nisi milites ego seruassem, tu non habuisses, vnde vinceres, hinc Ouid. in artib. Scip. magnū dixit, et lanuę obseruauit.

DE Q. FABIO MAXIMO.

Liu. li. 22. aut li. 4 cap. 8.

ATQVE ista * quidem seueritatis, illa vero pietatis constantia admirabilis, quam Q. Fabius Max. infatigabilē patriæ præstitit, pecuniam pro captiuis Hannibali numerauit, fraudatus ea publice tacuit. Dictatori ei magistrum equitum Minutium iure imperij senatus æquauerat, silentium egit, compluribus præterea iniurijs lacessitus in eodem animi habitu permansit, nec vnquam sibi reip. permisit irasci, tam perseuerãs in amore ciuium fuit. Quid in bello gerendo, nonne par eius constantia? Imperium Rom. Cannensi prœlio pene destructum vix sufficere ad exercitus comparandos videbatur. Itaque frustrari, & eludere Pœnorum impetus, quàm manū cum ijs tota acie conserere melius ratus, pluribus comminationibus Hannibalis irritatus, sæpe etiam spe bene gerendæ rei oblata, nunquam à consilij salubritate, ne parui quidē certamine discrimine, recessit: quodq. est difficillimum, vbique ira, ac spe superior apparuit. Ergo vt Scipio pugnando, ita hic non dimicando, maxime ciuitati nr̄æ succurrisse visus * est. alter. n. celeritate sua Carthaginē oppressit, alter cūctatione id egit, ne Roma opprimi posset.

Vnus hō nobis cunctādo restituit rem.

OLIV. ATQVE ista quidem seueritatis) Nota est hist. Q. Fab. Max. bel. Pun. ij. aduersus Hannib. dictator missus illū iuueniliter exultantē sua sapiētia repressit. sed cū ille multos captiuos Rom. hēret, quos apud Trebiam & lacum Trasimenū, alibiq. ab imperatoribus Rom. re infeliciter gesta, cœperat dictator de his publice redimēdis cum Hannib. cōuenerat imposito in capita, pro cōditione cuiusque precio, sed ea spe fraudatus à senatu, q non publice redimi censuit, q sine eius auctoritate id factū esse diceret, tacuit, & agrum, quē preciosum habebat, publice vendidit, & pecuniam pro captiuis hosti promissam fideliter exoluit, eadē animi constantia visus est, cum Minucio magistrum equitum imperio sibi parem S. P. Q. R. esse iussit, q nunquam antea factum fuerat, et dictatori magister equitum æquaretur imperio. id autem fuit, quia cum Fab. videret superiorum ducum temeritate remp. esse concussam, adeoq. debilitatam, vt suis viribus niti vix posset, rem sibi longe aliter gerendam esse duxit, quàm superiores fecerant, hostem .s. consilio, non viribus esse domandum, & remp. prudentiæ magis, quàm fortunæ beneficio recreandam, itaque noluit vnquam, nisi quantum necessitas cogeret cum hoste certare, sed illorum impetus in dies frustrari, & multis modis illudere, donec suis ipsis viribus consicerentur,

tur, nam loca, vnde illis commeatus esse possent, quàm maxima diligentia occupabat, arctioraq. in dies alimēta in castris hostiū reddebat, quòd vnum vincendi consilium saluberrimum excogitauerat, sed Minutius magister equitum, vir ferox, & rapidus in consilijs ac lingua immodicus primo inter paucos, deinde palam in vulgus dictatorem criminari. pro cauto timidum, pro prudente tardum, pro perito imbellem appellare, qui vt diutius esset in magistratu, & Rom. & in castris haberet imperium nolle cum hostibus acie dimicare, hæc & alia his indigniora de dictatore ferens in vulgus, sic animos militum incenderat, vt si militari suffragij res fuisset, haud dubie viderentur. Minutium Fab. duci prælaturi, forte ita euenit, vt dictator comitiorum causa Rom. reuocatus Minutium castris præficeret, qui leui quodam certamine cum Hannib. congressus, & victoria parua potitus literas de rebus gestis, & egregia victoria ad senatum misit, quibus motus senatus, & populus decreuerunt Minutium æquam imperij potestatem habere cum dictatore, sed paulo post intellexere Rom. bono imperatori. magni fortunam momenti non esse, & solā mentem, rationemq. dominari, nam Minutius temere cum hostibus suscepta pugna non mediocrem reipub. cladem illaturus fuerat, nisi dictatoris consilio in tempore subuentum fuisset. (Eludere) Protrahere. (Ira) Ac spe superior, Quia iram superauit ad id, quòd nunquam in perniciem reip. irasci voluit. (Spe) Quia Hannib. sedendo magis, quàm dimicando superauit contra spem omnium. (Non dimicando) Ennius vnus, qui nobis cunctando restituit rem.

Minutij temeritas

Q. Fabij ira ac spe superior.

ASCEN. ATQVE affert tria vnius exempla di. Atque quidē (discretiua est particula) ista .s. Fuluij constantia est seueritatis. Vero pro sed illa .s. quam dicturus est, vt puta Q. Fab. Max. est pietatis admirabilis, Q. Fab. Max. præstitit patriæ infatigabilem, nescio an legendum sit indefatigabilem, pro ipse indefatigabile ipse numerauit Hannib. pecuniam pro captiuis sicut promiserat, & fraudatus publice .i. per publicam auctoritatem ea .s. pecunia, tacuit .i. non est conquestus. (Affert deinde secundum exemplum eiusdē dicens, Senatus æquauerat .i. æqualem fecerat iure imperij eius, dictatori .i. cum esset dictator, Minutium magistrum equitum, & tamen sup. cum videretur grauiter læsus silentium egit, Præterea ipse lacessitus compluribus iniurijs, permansit in eodem habitu mentis .i. nullo modo turbatus, & aut commotus est. Nec permisit sibi vnquam irasci reip. tam .i. vsque adeo perseuerans fuit in amore ciuium. Affert & tertium eiusdem exemplum dicēs. Quid sup. de eo dices in bello gerendo, non ne eius constantia par sup. fuit in bello gerendo, ac in toga, q.d. maxime. Nam imperat. Roman. destructum pene .i. quasi totum prœlio Cannensi .i. apud Cānas, vt sæpe dictum est, commissu, videbatur vix sufficere ad exercitus comparandos. (Itaque) .i. & ita, ipse catus melius, sup. esse frustrari. (Et eludere) .i. manifeste fallere impetus .i. impetuositatem Pœnorum, quàm conserere cum eis .s. Pœnis manum .i. confligere cum eis tota acie irritatus pluribus comminationibus Hannib. & spe etiam rei bene gerendæ sæpe oblata, nūquam recessit à salubritate consilij. ne quidem .i. non saltem discrimine .i. disceptatione, parui certaminis, & quòd est difficillimum, ipse apparuit vbique superior .i. inuincibilis ira, & spe. Ergo vt Scip. visus est succurrisse maxime ciuitati nostræ pugnando, ita hic videlicet Fab. Max. visus est succurrisse maxime ciuitati nostrę non dimicando .i. non faciendo copiam pugnandi. Enim pro quia, alter videlicet Scipio oppressit Carth. sua celeritate, alter .i. Fab. egit cunctatione .i. mora id, ne Rom. possit opprimi, quia si male pugnando exercitus eius deletus fuisset Rom. haud dubie oppressa fuisset.

DE C. PISONE, ET M. PALICANO.

C. etiam Pisonem mirifice, & constanter turbulento reipub. statu egisse Cos. narratione insequenti patebit M. Palicani seditiosissimi hominis pestiferis blāditijs præruptus populi fauor, consularibus comitijs summum dedecus admittere conabatur, amplissimum ei deferre imperium cupiens, cuius teterrimis actis exquisitū potius suppliciū, quàm vllus honos debebatur. Nec deerat consternatæ multitudinis furialis fax tribunitia, quę temeritatem, eius & ruentem comitaretur, & languentē actionibus suis inflammaret: in hoc miserando pariter, atque erubescendo statu ciuitatis tantummodo manibus tribunorum pro rostris Piso collocatus est, cū hinc atq; illinc eum ambissent, ac Palicanū suffragijs populi Cos. creatum, an renunciaturus esset interrogaretur: primo respondit, non existimare se tantis tenebris offusam esse rē pub. vt huc indignitatis veniretur. Deinde cum perseueranter instarent, ac dicerent, age si ventum fuerit. Non renunciabo, inquit quo quidem tam abscisso responso consulatum Palicano, prius quàm illum adipisceretur: eripuit. Multa & terribilia Piso contempsit, dum speciosum mentis suæ flecti non vult rigorem.

OLIV. CAIVM etiam Pisonem mirifice) Pomp. proconsul de Hispania, Sertorio victo nuper redierat, & statim concionē habuerat de restituenda plebi tribunitia potestate, Palicano trib. pl. legem ferente hunc Palicanū seditiosum fuisse cōstat, qui contra senatus auctoritatē effecit, vt tribunitiam potestatem populo redderent, Cos. Cn. P. & M. L. Crassus tūc in magna fuit inuidia, Pomp. q consul tribunitiam potestatem populo redderet. Fuit aūt Palicanus ad viam Appiam cæsus cum alijs, qui prælium ibi commiserant pro recuperando filio, quē repetebat Tigranes. (Pestiferis blanditijs) Quia ferente legem Palicano, tribunitia potestas restituta populo fuerat. (Consternatæ) Perturbatæ, & quasi mente captæ. (Turbulento) Propter seditionem excitatam. (Huc indignitatis) Pro ad hanc indignitatem. (Abscisso) Conciso, & breui. (Flecti) A recto, & honesto.

ASCEN. CAIVM &c.) Ordo est. Patebit narratione in sequenti C. Pisonem egisse consulem etiam mirifice, & constanter sup. in turbulento statu reip. incipit autem narrare dicens fauor populi præceptus blanditijs pestiferis M. Palicani hominis seditiosissimi, conabatur admittere, comitijs consularibus .i. vt dicunt in congregationibus P. R. in quibus agebatur de consulibus eligendis, dedecus amplissimum. cupiens deferre ei .s. homini seditiosissimo, imperium amplissimum. (Cuius) .s. Palicani actis teterrimis debebatur potius supplicium exquisitum quam vllus honos. (Nec fax furialis) .s. callida commotio, ad furorem, quasi à furijs incitata tribunitia .i. tribuni non deerat multitudini consternatæ quæ & .i. simul comitaretur temeritatem eius, ruentem .s. in præcipitium, & inflammaret suis actionibus, supp. temeritatem eius languentem .i. frigide agentem. In hoc statu ciuitatis miserando pariter, ac erubescendo. Piso est collocatus tantummodo manibus tribunorum pro rostris .i. ante rostra. vnde edicta fiebant. (Cum) .s. populi ambissent .i. circunstetissent eum hinc, atque illinc .i. à duabus partibus ac interrogaretur .s. à populo minaci, an esset renunciaturus Palicanum creatum. (Coss. suffragijs) .i. votis, & vocibus P. R. respondit primo, se non existimare remp. esse offusam tantis tenebris, vt veniretur supp. ab ea, huc indignitatis .i. ad huiusmodi indignitatem, deinde cum supp. populi instarent perseuerantes, vt .s. interrogatus responderet, ac dicerent, age, si fuerit ventum .s. ad consulatum Palicani, quid supp. faceres, inquit, ego non renunciabo. (Quo quidem responso, tanto) .i. tantum, abscisso .i. celeri & succincto, eripuit Palicano consulatum priusquam adipisceretur .s. obtineret illum, Piso contempsit multa, & terribilia, dum non vult speciosum rigorem mentis suæ flecti .s. à constantia.

DE METELLO.

METELLVS* autem Numidicus, propter consimile perseuerantiæ genus, excepit quoque indignam maiestate, ac moribus suis procellam, cum enim animaduerteret, quo tenderent Saturnini trib. pleb. funesti conatus: quantopere malo reip. si nō his occurreretur, erupturi essent, in exiliū, quàm in legem eius ire maluit. * Potest aliquis hoc viro dici cōstantior? qui ne sententia sua pelleretur, patria, in qua summum dignitatis gradum obtinebat, carere sustinuit.

** Liu. lib. 60.*

** De ciuitate decedere, quā de sententia maluit, sequit Cic. pro Cor. Balbo.*

OLIV. METELLVS aūt Numidicus pp) Florus Apuleius, inq. Saturn. Gracchanas afferere leges non destitit, tm aio viro Marius dabat, q nobilitati semper inimicus consulatu suo, extitit præterea occiso palam comitiis Anio competitore

re tribunatus, subrogare conatus est in eius locum C. Grac. hominem sine tribu, sine nomine, sed subito titulo in familiam ipse se adoptabat, cum tot, tantisq. ludibrijs exultaret impune in rogandis Grac. legibus, ita vehementer incubuit, vt senatum quoque cogeret in verba iurare. cum abnuentibus aqua, & igni interdictum iri seminaretur, vnus tamen extitit, qui mallet exiliũ, hic autem fuit Metel. Numidicus. quia sequitur post Metel. fugam. omni nobilitate perculsa &c. [Metellus autem Numidicus) De hoc viro Plin. de viris illust. Q. inquit Cæcilius Metel. Numid. qui de Iugurtha rege triumphauit censor, eum qui se Tib. Gracchi filium mentiebatur, incensum non recipit. Idem in legem Apuleiam per vim latam iurare noluit, quare in exilium actus Smyrnæ exulauit. Claudia deinde rogatione reuocatus, cum ludis forte literas in theatro accepisset de reuocatione, non prius eas legere dignatus est, quàm spectaculum finiretur. Metellum sororis suæ vir laudare noluit, quòd is solum iudicium contra leges detractaret. Abbreuiator T. Liuij, cum legem inquit agrariam per vim tulisset Saturninus. Metello Numidico, eo quòd in eam minime iurasset, diem dixit, qui cum à bonis ciuibus defenderetur, ne causa malorum certaminum esset, in voluntarium exilium Rhodum profectus est, ibiq. legendo, & audiendo magnos viros aduocabat. [Procellam) Impetum auxilij. [Occurret) Resisteret. [Quo erepturi essent) .i. ad quantam rei perniciem euasuri essent.

Metelli Numidici constantia.

ASCEN. METELLVS autem Numidicus excepit quoque pp con simile genus perseuerantiæ procellam) .i. cõmotionem indignã maiestate, ac moribus suis. [Cum.n. animaduerteret, quo conatus funesti .i. scelerati, & perniciosi. [Saturnini trib. pleb. tenderent, & sup. cum quanto malo) .i. incommodo reip. essent erupturi, si non occurretur his .s. conatibus eius, maluit ire in exilium, quàm in legem eius .i. quàm consentire legi eius. Potest aliquis dici constantior hoc viro, qui ne pelleretur supp. à sententia sua, sustinuit .i. passus est se carere patria, in qua obtinebat summum gradum dignitatis? q.d. minime dici potest eo constantior, quicunque is sit, vnde addit.

DE Q. SCÆVOLA.

CAETERVM vt * neminem ei prętulerim, ita Q. Scæuolam augurem merito compararim: depulsis prostratisq. inimicorum partibus, Sylla occupata vrbe, senatum armatus coëgerat, ac summa cupiditate ferebatur, vt C. Marius quàm celerrime hostis iudicaretur, cuius voluntati nullis obuiam ire audientibus, solus Scæuola interrogatus de hac re, sententiam dicere noluit, quinetiam truculentus sibi minitanti Syllæ, licet inquit, mihi agmina militum, quibus curiam circunsedisti, ostentes, licet mortem identidem miniteris, nũquam tamen efficies, vt propter exiguum, senilemq. sanguinem meũ, Marium, à quo vrbs, & Italia conseruata est, hostem iudicem.

** Augur ante bellũ ciuile mortuus videtur ex Lælio Cicer.*

OLIV. CAETERVM neminem) Vt neminem ei prætulerim, ita Q. Scæuolã augurem. Non ausim inquit, virum quẽpiam in hoc virtutis gñe Metello præponere possum aũt Q. Scæuolam iure comparare, qui nihilo inferius constantiæ documentum dedisse videtur deuictis enim Marianis partibus, cum Sylla, vt sæpe dictum est remp. occupasset, conuocato senatu voluit, vt Marius hostis patriæ iudicaretur, iussisq. sententiam dicere senatoribus, cum alij metu, alij voluntate sententiam comprobassent, solus Scæuola inuentus est, qui constãs, & intrepidus nulla ratione, cogi potuerit iniquam proferre sententiam. [Truculentius) Sæuius. [Identidem) Frequenter. [Vrbs, & Italia) Quia Teuthones, Cimbros, & Galloa deuicerat.

ASCEN. CÆTERVM) .i. sed, vt .i. quemadmodum neminem prętulerim ei, ita comparauero sup. ei tanquam non inferiorem, merito .i. ob meritum eius, Q. Scæuolam augurẽ. Nam sup. partibus inimicorum .i. Syllæ depulsis, & prostratis Sylla occupata vrbe .i. qui occupauerat vrbem, coëgerat, id congregauerat armatus .i. vi senatum, ac ferebatur summa cupiditate, vt C. Marius iudicaretur hostis .s. patriæ quam celerrime. [Cuius voluntati nullis audentibus ire obuiam) .i. resistere, solus Scæuola interrogatus de hac re, noluit dicere sententiam, quinetiam inquit, Syllæ minitanti sibi Scæuolæ truculentius .i. multum truculente, licet ostenter mihi agmina militum, quibus circunsedisti curiam, & licet miniteris mihi identidem mortem, tamen nunquam efficies, vt propter exiguum, & senilem sanguinem meum .i. propter conseruationem vitæ, quæ non potest diu durare, ego iudicem Mariũ, à quo vrbe, & Italia est conseruata, hostem .s. patriæ.

Scæuola auguris constantia

DE SEMPRONIA.

QVID fœminæ cum concione? si patrius mos seruetur: nihil. sed vbi domestica quies seditionum agitata fluctibus est: priscæ consuetudinis auctoritas conuellitur, plusq. valet, quod violentia cogit, quàm quod suadet, & præcipit verecundia. * Itaque te Sempronia, Tib. & C. Gracchorum soror, vxor Scipionis Aemiliani, non, vt absurde grauissimus virorum opibus inserens, maligna relatione comprehendam: sed quia à Trib. pl. producta ad populum, in maxima confusione, nihil à tuorum amplitudine degenerasti: honorata memoria prosequar. Coacta es eò loci consistere: vbi principum ciuitatis perturbari frons solebat. instabat enim tibi toruo vultu minas profundens amplissima potestas: cum clamor imperitæ multitudinis obstreperet: totum forum acerrimo studio nitebatur, vt * Equitio, cui Semproniæ gentis falsum ius quærebatur: tanquam filio Tyberij fratris tui osculum dares. tu tamen illum, nescio quibus tenebris protractum, vt portentum, execrabili audacia ad vsurpandam alienam propinquitatem tendentem repulisti.

** Liuius lib. 59.*

** De hoc Equitio lib. 9. c. 7.*

OLIV. QVID fœminæ) .s. negocij habent cum concione? [Si patrius mos seruetur, nihil) Nam fœminam pudicam in conuentu hoĩum prodire non decet ex cõsuetudine maiorum. [Fluctibus) Motibus, & perturbationibus, sic & Cic. pro Milone populo seditioso comparat tempestatem, equidem certas tempestates, & procellas in illis duntaxat fluctibus concionum, &c. contra vero Ver. tempestati comparat populum, ac veluti in populo magno, cum sępe cohorta est seditio &c. [Sed vbi) Pudor quidem & reuerentia, sexus non patitur mulierem pudicam in cœtum, & multitudinem viroꝝ prodire ex consuetudine maioꝝ, nisi necessitate cogatur, sed ћ cogitur, prisca consuetudo tollitur, & violentiæ pudor parere cõpellitur. [Itaque te Sempronia) L. Apuleius trib. pl. subornauerat Equitium quendam ignobile, vtpote libertinæ sortis hoĩem, vt se filium T. Gracchi diceret, Sempronia in forum adducta, vt rem hanc falsam testaretur, nulla vi impelli potuit, vt dedecus familiæ suæ cognosceretur. [Perturbari frõs solebat) Nemo erat tã summus in ciuitate princeps, q si de eo ad populum agereretur reus productus, non vultu pallore perfunderet, & de salute sollicitus esset. [Absurde) Inconueniẽter, & indigne. [Amplissima ptãs) .i. tribunitia. [Obstreperet) Inclamaret resonaret, nam plebs more suo tumultuabatur.

ASCEN. QVID fœminæ &c.) Recitat constantiam Semproniæ, quæ in concionẽ perducta, vt osculo attestaretur quendam ignobilẽ (vt auctore trib. pl. sese asserebat) esse filium Trib. Grac. nullis minis ad mendacij attestationem induci potuit. Ordo est. Quid fœminæ sup. habent negocij cum concione, aut potius in singulari. Quid sup. negocij est, fœminæ cum concione .i. cetu hoĩm conuocatorum ad audiendum de ijs, qua remp. concernunt? Respondet. Si mos patrius .i. à patribus institutus, aut in patria diu obseruatus, seruetur, nihil sup. est negocij fœminæ cum concione. [Sed vbi) .i. postquam, quies domestica .i. ciuilis. [Est agitata fluctibus seditionum) .i. postquam ciues, qui prius domi quiete viuere solebant, cœperunt seditiones excitare, auctoritas priscæ .i. antiquæ consuetudinis conuellitur .s. à sede sua .i. dissipatur, & tunc plus valet, id quod violentia cogit, quam id, quod verecundia suadet, & præcipit. [Itaque) .i. & ita, quia vi, non spõte in concionem descẽdisti, ò Sempronia, soror Tib. & Caij Grac. & vxor Scip. Aemiliani, ego non cõprehendam te maligna .s. detractoria relatione, vt .i. veluti inferens (forte legantur rectius inserẽtẽ) te absurde, quia contra morem patriũ grauissimis operibus virorum, quale est in concione constanter verum tueri, sed quia tu producta à trib. pl. .s. L. Apuleio ad populum in maxima confusione .s. populi, qui cõmotus stabat expectans attestationẽ tuam,

tu nihil degenerasti ab amplitudine tuorum.s.necessariorum, & maiorum, ideo sup. prosequar te memoria honorata.i.honorifica. Tu enim coacta es consistere.i.cũ multis stare, eo loci.i.in eo loco, videlicet in publica concione, vbi frons principum ciuitatis soles perturbari, qñ.s.illis dies ad populũ dicta fuerit. [Potestas amplissima,) Videlicet tribunitia, instabat tibi profundens toruo vultu minas, cum.i.qñ clamore multitudinis imperitæ obstreperet.i. strepitu oppleret totum sub, & nitebatur acerrimo studio.i.conatu, vt dares.[Equitio).s.adolescẽti ignobili, cui quærebatur.s.à Trib. pl.& à populo male persuaso, falsum, q̃ sictũ, & non verũ, ius generis Semproniæ.i.vt hęres declararetur Tiberij Grac.q de gente Sẽpronia erat, dares inq̃ Equitio osculum tanquã filio Tiberij fratris tui, tñ.i.licet tot te vrgerent, tu repulisti illũ.s.Equitiũ protractum.i procreatũ, nescio quibus tenebris.i. obscuris parẽtibus tendentem, vt portentum.i.tanq̃ monstrum, audacia execrabili, ad vsurpandam propinquitatem alienam.

DE CENTVRIONIBVS.

Hirci^ de bello Afric.

NON indignabuntur * lumina nostræ vrbis: si inter eorum eximiũ fulgorem Centurionum quoq; virtus spectandam se obtulerat. Nam vt humilitas amplitudinem venerari debet: ita nobilitate fouenda magis, quàm spernenda bonæ indolis nouitas est. An abigi debet Pontius ab horum exemplorum contextu? qui pro Cæsaris partibus excubans Scipionis præsidio interceptus, cum vno modo salus ei daretur si se futurum Cn. Pompeij generi ipsius militem affirmasset, ita respondere non dubitauit: Tibi quidem Scipio gratias ago, sed mihi vti ista conditione vitæ non est opus. sine vllis imaginibus nobilem animum, & idem constantiæ propositũ secutus C. Meuius Centurio diui Augusti: cum Antoniano sæpenumero excellentes pugnas edidisset: improuisis hostium insidijs circumuẽtus, & ad Antonium Alexandriam perductus interrogatusq́. quidnam de eo statui deberet: Iugulari me, inquit iube, quia non salutis beneficio, nec mortis supplicio adduci possum, vt aut Cæsaris miles desinam, aut tuus esse incipiam. Ceterum quo constantius vitam contempsit: eo facilius impetrauit. Antonius enim virtuti eius incolumitatem, tribuit.

OLIV. NON indignabuntur) De inferiorem hominum constantia dicturus Val. præfationem quandam præmittit, qua ostendit, non debere nobilioribus viris molestum esse, neque naturæ indignum videri humiliorum hominum sibi exempla subiungi, q quemadmodum ab his clarorum virorum amplitudo veneratur, sic a claris viris, humilitatis virtus, si qua fuerit, magis est omni fauore prosequenda, quo se tollere possit, q̃ vlla malignitate spernenda, quæ veluti demersa perpetuo iaceat. [Nouitas) Noui hoies, qui nulla maiorum suorum imagine clari sua sibi nobilitatem virtute compararunt. [An abigi debet Pontius ab horum exemplorum) Hoc sine dubio ciuili bello, quod in Africa gestum est, post Pomp. casus euenit, nam capta fortè triremi Cæsariana, quæ cõmeatum ex Sicilia aduehebat veterani quidam milites cum Centurione vno ad Scipionem deducti sunt, quos ita Scip. dẽ allocutus. Non sponte vestra certe scio, sed illius scelerati vestri imperatoris impulsu & imperio coactos, ciues & optimum quemque nefariè consectari, quos qm fortunam in nostrã detulit potestatem, si id quod facere debetis remp. cum optimo quoque defendetis, certum est vobis vitam, & pecuniam donari priusq̃ quid sentiatis proloquamini, tum Centurio pro tuo inquit, summo beneficio. Scip. gratias ago (non enim te imperatorem appello) qui mihi vitam, incolumitatemq́. belli iure capto polliceris, & forsan illo vterer beneficio, si nõ ei summum scelus adiungeretur, ego ne contra Cæs. imperatorem meũ, apud quem ordinem duxi, eiusq́. exercitũ, pro cuius dignitate, victoriaq́. amplius xxxvj. annis depugnaui, aduersus, armatusq́. consistam, neque ego id facturus sum & te magnopere de negocio desistas adhortor. contra cuius.n. copias contendas si minus antea expertus es, licet nũc cognoscas elige ex tuis cohortẽ vnam, quã putas esse firmissimam, & constitue contra me, ego ex meis commilitonibus, quos nunc in tua tenes potestate, non amplius, decem sumam, tunc virtute nostra intelliges, quid ex tuis copijs sperare debeas, tũc Scipio irritatus, oẽs interfici iussit. [Si se futurũ Cn. Põp. gñi ipsius militem affirmasset) Discrepat hoc loco Val. à Cæs. cõmentarijs, nam post Pompeij mortem hoc factum fuisse, ex ipsis commentarijs colligitur, nisi aliter forte centurio alio ipe, & Scip. præsidio interceptus, ad eum fuisset deductus quod nusq̃ me legisse memini, nam quod nõnulli dñt, hoc fuisse apud Aliacmonem fluuiũ, qui Macedoniam diuidit a Thessalia, cum Scip. ad Põp properaret, vt expeditius iter faceret M. Fauonium cũ viij. cohortibus ab Aliacmonem fluuium in præsidio collocauit, & q pontius certior factus de aduentu Scip. fuerit interceptus totum falsum, teste ipso Cæs. qui ostendit, nullum ibi fuisse Pontium, sed Cassium, non interceptum, sed aduentu Domitij liberatũ, quare Centurionem, quem supra diximus Pontium nominatum fuisse, crediderim. [Sine vllis) Et idem constantiæ, hoc fuit bello ciuili, inter Aug. & Ant. gestum est vbi Meuius hic de quo loquitur, cum multa, & præclara facinora edidisset, tandem periculis temere nimis expositus, ab Antonianis militibus, interceptus est, & ad imperatorem Ant. deductus, quem cum interrogasset, quidnam de se constituendum esse videretur, constanter respondit, occidi iube, quia nulla ratione adduci possum, vt à Cæs. ad te ipse deficiã, qua constantia vitã, quam contẽnebat facilius ab Ant. cõsecutus est. [Alexãdriã) Vbi cũ Cleopatra viuebat.

ASCEN. NON indignabuntur) Transiens ad minus clarorũ constantiam memorandam per modũ præfationis connectit, dicẽda dictis hoc ordine. Luminia.i. primores nostræ vrbis non indignabuntur.i.non ægre ferrent, si inter eximiũ fulgorem eorũ, virtus quoque centurionum, qui inferiores sunt, obtulerit se spectandã.s.ex relatione auctoris, nã vt humilitas.i. humilis conditionis hõ, debet venerari in amplitudinem.i. amplæ conditionis, & nobilitatis viros, ita nouitas bonæ indolis, est magis fouẽda, quàm spernenda sup. à nobilitate.i nobilibus, opponuntur aũt noui, & nobiles. Nam noui sunt ignobiles, vt qui primi suorũ magistratum gerũt, aut gesserunt. Nobiles aũt multorum magistratuum gestorũ notitia clari. [An potius).s. centurio debet abigi.i.repelli ab contextu horũ exemplorũ, q.d. minime. [Qui).s. pontius excubans.i. vigilãter agens pro partibus Cæs.s Iulij interceptus sup. à præsidio Scip. cum salus daretur.i. offerretur ei, vno modo.i.in vna conditione, si affirmasset se futurum militem. [Cn. Pomp. gñi ipsius).s. Scip. non dubitauit.i. non est veritus rñdere ita.i.in hunc modum, ò Scip. ago quidem tibi gr̃as, sed non est opus.i. expediens mihi vti ista.i.tã vili (quia mutata fide) conditione vitæ. [Sine vllis &c.) Valla hoc legit quasi subaudiatur ò, sed supprimatur, vt minor sit vis exclamationis, & ita deberet addi superiori exemplo, vt sit ò nobile animum sine vllis imaginibus.i. stemmatibus maiorum. Et secundum hanc lectionem principium alterius venerationis est. [Idem constantiæ) Quomodo non esset legendum, & idem, sed duntaxat idem, alijs autem, quibus minus accedo placet, vt sic ordo. C. Meuius centurio D. Aug. secutus ai um.s. Pontij nobilem sine vllis imaginibus.s. maiorum, & idem propositum constantiæ. cum.i. postquam edidisset supp. in bello Antoniano.i. gesto contra Ant. triumuirum, sæpe numero pugnas excellentes, circumuentus.i. interceptus, insidijs hostiũ improuisis.i. quas non præuideerat. [Et perductus Alexandriam) Vrbem Aegypti, ad Ant. qui illic cum Cleopatra agebat, & interrogatus.s. ab Ant. quidnam deberet statui de eo inquit, ò Ant. iube me iugulari, quia non possum adduci.s. ad assentiendum beneficio salutis.i etiam si mihi salutem promisseris, nec supplicio mortis.i. licet mortem minitteris, vt aut desinam esse miles Cæs.s. Augusti, aut incipiam esse tuus. [Ceterum).i. sed quo.i. quanto constantius Meuius sup. contempsit vitam eo.i. tanto facilius impetrauit vitam. [Ant. enim tribuit incolumitatem).i. salutem virtuti.i. propter virtutem eius, ipsi.

EXTERNA.

DE BLASIO.

COMPLVRA huiusce notæ Romana exempla superant: sed satietas modo vitanda est. Itaq; stylum meum ad externa iam delabi permittam: quorum principatum teneat * Blasius: cuius constantia nihil pertinacius. Salapiam enim patriam suam præsidio Punico occupatam, Romanis cupiens restituere, Dasium acerrimo studio secum in administratione reip. dissidentem, & alioqui toto animo Annibalis amicitiæ vacantem, sine

** Liuius lib. 26. vbi Blasius legitur.*

quo

quo propositum consilium peragi non poterat, ad idem aggrediendum opus maiore cupiditate, quàm spe certiore, tẽtare ausus est, qui protinus sermonem eius, adiectis, quę & ipsum commendatiorem, & inimicum inuisiorem factura videbantur, Hannibali retulit: à quo adesse iussi sunt, vt alter crimen probaret, alter defenderet. Ceterum cum res pro tribunali gereretur, & illi quæstioni omniũ oculi essent intenti, dum aliud forte certioris curæ negocium tractatur, Blasius vultu dissimulante, ac voce summissa, monere Dasium cœpit, vt Romanorum potius, quàm Carthaginiensium partes foueret. Enimuero tunc ille proclamat se in conspectu ducis aduersus eum solicitari: quod quia incredibile existimabatur, & ad vnius tãtum aures penetrauerat, & iactabatur ab inimico, veritas fide caruit: sed non ita post multo Blasij mira constantia Dasium ad se traxit, Marcelloq́. & Salapiam, & quingentos equites Numidas qui in ea custodiæ causa erant, tradidit.

OLIVERIVS.

OLIV. COMPLVRA huiusce) Ad externa transiturus præfatur quodammodo, ac dicit alia multa seruatæ constantię domestica exempla superesse memoratu digna, quæ consulto præterit e, & ad externa transire voluit, ne vnius rei longe narrationis fastidiosa copia facietatem legentibus ingeneraret. [Notæ). i. huius memoriæ, & notandum est in bonam partem accipi plerunque notam, est enim pactum, dedecus, macula est etiã nota rei alicuius memoria, ac signum, & figura rem aliquam denotans. [Quorum principatum) Salapiæ principes erant Dasius, & Blasius, Dasius Hannibalis amicus, Blasius quantum ea tuto poterat rem Romanam fouebat, & per occultos nuncios spõ proditionis fecerat Marcello, sed sine adiutore Dasio res trãsigi non poterat. Multum, ac diu cunctatus, & tum quoque magis inopia consilij potioris: quam spe effectus, Dasium appellabat, at ille ab se auersus, tum æmulo potenti inimicus rem Hann. aperit. Accersito vtroque Hann. cum pro tribunali quædã ageret, mox de Blasio cogniturus, staretque submoto populo accusator, & reus Blasius de proditione Dasium appellabat, emiuuc ro ille velut immanem rem ibi e eaclamat sub oculis Hann. secum de proditione agi, Hann. atq; eis, qui aderant quo audatior res erat minus verisimilis visa est, æmulationem profecto, atque odium esse, & ob id crimen afferri, quod testem habere non possit, liberius fingatur, ita inde dimissi sunt nec non Blasius ante destitit tum audaci incepto, quam idem obtundendo, docendoque quàm ea res ipsi patriæque salutaris esset, peruicit, vt præsidium (hi autem Numidæ erant) Salapiaque traderetur Marcel. nec sine cæde multa tradi potuit, quia longe fortissimi equitum ea toto punico exercitu erant, ita quanquam improuisa res fuit, nec vsus equorum in vrbe erat, tamen armis inter tumultum captis, & eruptionem tentauerunt, & cum euadere nequirent, pugnantes ad vltimum occubuerunt, nec plusquam. l. e a his in potestatẽ Rom. viui venerunt, plus aliquanto damni, hæc ala equitum amissa Hannib. quam Salapia fuit, nec deinde vnquam pęnus, quo longe plurimum valuerat, superior equitatu fuit. [Dissidentẽ) Dissentientem, quia Blasius cum Rom. Dasius cum Hann. sentiebat. [Adiectis) Quæ & ipsum commendatiorem. Quia quædã inferebat, quæ ipsum beneuolum Hann. redderent. [Certioris curæ) Propinquioris, quòd celeriorem curam desideraret. [Vultu dissimulante) Ne ab aliquo percipi posset ipsum cum Blasio loqui. [Incredibile) Vtpote etiam in cõspectu ducis, & quo res audaciæ plus habere videbatur, cõmunis fidei minus habebat.

ASCEN. COMPLVRA) Transit ad externa, non qd desint Romana, sed vt varia magis oblectent, vnde dicit. [Complura exempla Rom. huiusce notæ). i. eiusdem valoris inconstantiæ, sicut nummi eiusdem æris ponderis, & notæ. i. monetæ eiusdem sunt valoris, sed societas est vitanda modo. i. mensura. Quidquid enim vltra modum capimus, una satiat, & in nobis nauseam parit iu teeris. [Itaque). i. & ita permittam stylum meum dilabi ad externa sup. exempla, quorum principatum. i. primum, & principalem locum Blasius. s. Salapinus teneat. Cuius constantiam nil sup. est pertinacius. i. perseuerantius. Enim pro quia, ipse cupiens restituere Rom. Salapiam patriam suam occupatam præsidio punicu, ausus est tentare. i. sollicitare ad idem opus. i. ad restitutionẽ commodis patriæ, maiore cupiditate, quam spe certiore. i. cupiditate, quæ plus habuit vehementiæ, aut magnitudinis, quam spes habuit certitudinis, quia ausus est tractare Dasium dissidentem. i. dissentientem secum acerrimo studio in administratione reip. & alioqui. i. præter illud dissidium, aut illam dissensionem vacantem. i. operam dantem, & se exponentem toto animo, amicitiæ Hann. sine quo consilium propositum non poterat peragi, quia vterque præsidio præerat, aut clauesque portarum neuter solus habebat. Qui. s. Dasius retulit protinus Hannib. sermonem eius. s. Blasij, adiectis. i. additis supp. ijs quæ videbantur factura, &. i. simul ipsum. s. Dasium, commendatiorem. i. chariorem, & acceptiorem Hannib. & inimicum. s. Blasium inuisiorem. i. magis inuisum. [A quo). s. Hannib. iussi sunt. s. ambo adesse. i. comparere, vt alter. s. Dasius probaret crimen, alter. s. Blasius defenderet, id est purgaret, aut repelleret. [Ceterum). i. sed cum res gereretur pro tribunali. i. ante tribunal, & oculi omnium essent intenti illi quæstioni. i. inquisitioni de crimine proditionis, dum forte aliud negocium curæ citerioris. i. interioris, & magis vrgentis, tractatur. s. ab Hannib. [Blasius cepit monere Dasium vultu dissimulante). i. occultante, quid ageret, & voce summissa, ne præter eum quisquam audiret, vt foueret potius partes Romanorum, quàm Carth. [Enimuero). i. certe tunc ille. s. Dasius proclamauit se sollicitari. s. a Blasio, in conspectu ducis. s. Hannib. aduersus illum. s. ducem, quia vt foueret Rom. partes. [Quòd quia existimabatur incredibile, & penetrauerat tantũ ad aures vnius). s. Dasij, & iactabatur. i. iactatur deferebatur ab inimico veritas. i. licet vera esse delatio, tamen caruit fide. i. credulitate. [Sed mira constantia Blasij traxit non multo post Dasium ad se). i. in sententiam suam tradidit. s. consentiente Dasio, Marcello duci Romanorum, &. i. simul Salapiam. s. vrbem patriam suam, & quingentos milites Numidas, qui erant in ea. s. vrbe, causa custodiæ. i. præsidij, & defensionis à Romanis.

DE PHOCIONE.

PHOCION * vero, cum Athenienses rem aliter, quã ipse suaserat, prospere administrassent, adeo perseuerans constantiæ suæ propugnator extitit, vt in concione lætari quidem se successu eorum, sed consilium tamen suum aliquanto melius fuisse diceret. Non enim damnauit quod recte viderat: quia quod alius male consuluerat, bene gesserant, felicius illud existimans, hoc sapientius. Plerunque enim temeritatem casus iuuat, vbi prauo consilio propius aspirat: & quo vehementius noceat, desperatius prodest. Placidi sane & misericordes, & liberales, omniq́ue suauitate temperati mores Phocionis, quos optime profecto cõsensus omnium * bonitatis cognomine decorandos censuit. Itaque constantia, quæ natura rigidior videtur, lenis è mansueto pectore fluxit.

* Plut. in vita.

* Bonus enim dictus est. Probus in vita.

OLIV. PHOCION vero cum) Decillus quidam admonebat Athenienses, vt cauerent ab insidijs Nicanoris, qui præfectus erat Cassandri, quod occulte bellum pararet pyreumq́. portum ne intercipere periculum esse. Phocion autem populo audiente magna a voce dixit, nullum instare periculum, & nihil penitus timendũ esse consulebatq́. magis amicitiam cum Cassandro, quàm bellum suscipiendum, capto deinde pyræo, nec ad recuperandũ armari, nec armatis præesse voluit, nam factio optimatũ, in qua & Phocion erat cum Cassandro sentiebat, populares Polyperconti fauebat, sed postquam suscepto bello pulsus est Cassander Polypercone duce, Phocionis consilium minus probabile visum fuit, cum Phocion in concione Atheniensium fortunæ gratulatus est, & de prospero euentu lætatus, at vero consilium suum aliquanto sanius fuisse affirmauit, magnam quidem constantiam viri, vt in ipsa victoriæ probaret consilium suum, quòd fuerat de bello non suscipiendo, fuit hic in Phocion, vt in cap. de ingratitudine latius, prolixiusque dicturi sumus, capite damnatus nam inter cetera in eo quoque offenderat ciuitatem, quod male consuluerat patriæ suæ, ne vltro Spartanis bellum inferrent, cuius duces fuere Pericles, & Sophocles, quo bello multas Achaiæ

ciuitates

ciuitates Athenienſium imperio adiecerunt, Phocion & ſi ſæpe exercitibus præfuit ſummusq́. magiſtratus cepit, tamen multo eius motior integritas vitæ, quàm rei militaris labor. Itaque huius memoria noſſa, illius autem magna fama, ex quo cognomine bonus eſt appellatos, legitur in vita Demoſthenis, vtm maximam in dicendo habuiſſe Phocionem, qui multas, grauesque ſententias paucis verbis complecteretur. Item quòd Demoſthenes omnes oratores vno Phocione excepto, non ſolum eloquentia, ſed vita quoque ſuperauit. [Blandum animum) Caſus plerunque temeritatem corrigit, vt res malo conſilio aggreſſas, caſus pleruoque ſecundet. [Placidi,) Et miſericordes ſummæ modeſtiæ, & integritatis virum fuiſſe Phocionem & perpetuo pauperem, cum ditiſſimus propter delatos honores eſſe potuiſſet, nam repudiauit conſtantiſſime Philippi regis munera, cum maxime hortaretur à legatis regis, vt ea acciperet, ad filiorum ſaltem commoditatem, qui in ſumma paupertate non facile poſſent paternam tueri gloriam quibus ille reſpondit, ſi mei ſim les erunt nequaquam difficile erit, idem hic agellus illos alet, qui me ad hãc dignitatem produxit, ſi ſimiles ſunt futuri, nolo meis impenſis illorum ali, augerique luxuriam.

ASCEN. PHOCION vero &c.) Ordo eſt. Vero pro ſed, Phocion cum Athenienſes adminiſtraſſent, rem. ſ. militarem proſpere, ſed aliter quàm ipſe ſuaſerat, extitit adeo perſeuerans propugnator. i. protector, ſuæ conſtantiæ. i. perſeuerantiæ in ſententia, vt diceret in concione. i. vt dicunt in congregatione, & in cœtu hominum, ſe quidem lætari ſucceſſu eorum. i. eo, quòd proſpere ſucceſſiſſet, ſed tamen conſilium ſuum fuiſſe melius aliquanto, & ita ſi ipſum ſecuti fuiſſent, adhuc melius ſucceſſiſſet. [Non enim damnauit) .i. reprobauit ſupp. id quod ipſe eidetat recte, quia. i. propterea quod Athenienſes bene geſſerãt, id quod alius male conſuluerat. [Exiſtimans). i. iudicans illud f. quod fecerãt ex malo conſilio alterius felicius ſupp. eueniſſe, hoc. ſ. quod ipſe conſuluerat, ſapientius ſup. conſultum eſſe, vnde noluit rem iudicari ab euentu, ſicut nec Philis Ouidiana dicens ex opinione vulgi. Exitus acta probat, & addens ex ſententia ſua, careat ſucceſſibus opto. Quiſquis ab euentu facta notanda putat. Vnde auctor noſter. Caſus enim iuuat plerunque temeritatem (non quia vt Philoſophus dicet, quanto minus eſt alicui prudentiæ, tanto plus habet fortunæ, eo quod caſus, & fortuna nullum cum prudentia habent commercium, ſed quia plerique ita euenit, ut quanto quiſque minus proſpexerit, tanto melius illi à caſu euenire ſoleat) vbi. ſ. caſus, aut fortuna aſpirat propitius. i. præſentius conſilio paruo, ſup quam recto, & quo. i. ideo, vt fortuna noceat vehementius ipſa prodeſt deſperatius. i. in rebus magis deſperatis. Mores Phocionis placidi ſane. i. valde & miſericordes, & liberales, & temperati omni ſuauitate, quos. ſ. mores, conſenſus omnium. i. ciuium Athen. cenſuit optime, decorandos cognomine bonitatis, alij legunt decorando, vt ſit quos conſenſus omnium cenſuit, id eſt æſtimauit optime, decorando ſupp. eum cognomine bonitatis. Nam dictus eſt vulgo Phocion bonus. [Itaque) i. & ita, conſtantia, quæ videtur natura. i. per naturam, rigidior. i. aſperior (quia conſtantes fere rigidi ſunt) vt qui nullo modo flecti poſſunt, fluxit lenis. i placida, & tranquilla, è pectore eius manſueto.

DE SOCRATE.

SOcratis autem virilitatis robore palliatus animus, aliquanto præſtantius perſeuerantiæ exemplum edidit. Vniuerſa ciuitas Athenienſium iniquiſſimo, ac truculentiſſimo errore inſtincta, de capite decem Prætorum, qui apud ᵘ Arginuſas Lacedæmoniam claſſem deleuerant: triſtem ſententiam tulerat: forte tunc eius poteſtatis Socrates, cuius arbitrio plebiſcita ordinarentur, indignum iudicans, tot & tam benemeritos, ex indigna cauſa impetu inuidiæ arripi temeritati multitudinis conſtantiam ſuam obiecit: maximoq́. concionis fragore, & incitatiſſimus minis compulſus non eſt, vt ſe publicæ dementiæ auctorem aſcriberet: quæ oppoſitu eius legitima graſſari via prohibita, in iuſto Prætorum cruore manus ſuas contaminare perſeuerauit: nec timuit Socrates, ne conſternatæ patriæ, vndecimus furor, mors ipſius exiſteret.

u Plato i apologia Socr. & Xenoph. lib 4 lib. 3. c. 8.

SOcrates autem virilitatis. Cum bellum gererent Ath. aduerſus Lacedæmonios, & forte apud Argyouſas inſulam vtriuſque populi claſſis comparata eſſet, ac ſtaret inſtructa placuit decem Prætoribus, vt pugnam cum hoſte committerent, & fortunam experirentur, quo prælio ipſi victores fuerunt, ſed poſt pugnam ſubito exorta tempeſtas, quæ claſſem Athenienſiũ diſiecit, ac diſſipauit, vt militum corpora ſepulturæ mandari non potuerint, cum nunciatum eſſet Athenis militum corpora inſepulta iacere, adeo excitatus eſt populus Athen. verſus prætores, vt legem ferrent de ſumendo ſupplicio ex ijs, cum primum rediſſent, & cum forte Dimarchus eſſet Socrates. i. trib. pl. nulla ratione adduci potuit, vt huic legi tam veſanæ conſentiret, & quia plebiſcitum fieri non poterat, iniuſſu Socratis illi per vim executi ſunt, quòd iure non poterant, itaque cum Prætores rediſſent, ex his continuo ſummum ſupplicium ſumpſerunt. [Eius poteſtatis, Dimarchus) Dimarchus, vt apud nos tribunus. [Ex indigna) Quòd videlicet militum corpora ſæuitia maris interpellante ſepulturæ mandare nequiuerant. [Legitima graſſari via) Graſſari crudeliter agere, & ſupra modum ſæuire. [Conſternatæ patriæ,) Aliqua ſubita perturbatione concitatæ. [Vndecimus) ſ. poſt mortem decem Prætorum ipſe vndecimus eſſet, qui opprimeretur.

ASCEN. SOCRATIS autem &c.) Subiiſert alia exempla externa non ſine quadam comparatione inter ſe dicens. Autem pro ſed, animus Socratis philoſophi illius Athen. palliatus. i. tectus, robore. i. firmitate perſeuerantiæ, edidit exemplum perſeuerantiæ perſectius aliquanto. i quam proxime recitatum. Vniuerſa ciuitas Ath. inſtructa errore iniquiſſimo & truculentiſſimo (quia licet propter tempeſtatem ſubortam corpora ſuorum ſepulturæ mandari non potuerant, non tamen digni erant morte, nõ enim penes mortales eſt vim tempeſtatis cohibere) tulerat triſtem, quia læthiferam, & ſententiam de capite decem Prætorum (vulgus nunc Capitaneos vocat) qui deleuerant apud Arginuſas. ſ. inſulam, claſſem Lacedæmoniam. [Socrates) Forte tunc eius poteſtatis. ſ. Dimarchiæ, hoc eſt tribunatus cuius arbitrio ordinarentur. i. ratificarentur plebiſcita. i. à plebe ſancita, ac comprobata iudicans indignum, tot quia decem præceptores, & tam bene meritos ſ. de rep. quia Lacedæmoniam claſſem vicerant, arripi. ſ. ad cædem, ex cauſa in qua nulla eorum inerat culpa, & digna in impetu inuidiæ, obiecit temeritati multitudinis ſuam cõſtantiam. i. conſtanter reſtitit, & non eſt compulſus. i. perductus maximo fragore concionis vbi erant Athen. & incitatiſſimis minis, ſcilicet totius populi, vt aſcriberet ſe dementiæ publicæ auctorem. i. comprobatorem, quæ. ſ. dementia publica, prohibita oppoſitu. i. per obiectionem eius, graſſari. i. ſæuitiam oſtendere (non eſt autem legendum craſſari, quod eſt pinguem fieri) via legitima (quia lex erat, tunc demum ſententiam populi ratam haberi ſi Dimarchus auctor fieret) perſeuerauit contaminare manus ſuas cruore prætorũ iniuſto. i. iniuſte effuſo, nec Socrates timuit, ne mors ipſius hoc eſt ſua exiſteret xj. furor (quia tot furores præceſſiſſe videbantur, quot Prætores iniuſte damnauerat, erant autem decem, vnde eius mors vltimus furor fuiſſet) patriæ conſternatæ. i. plebis conſternatæ, eo ꝙ audierat ſuos inſepultos iacere.

THEO. DE capite decem Prætorum.) Thetramenes eius legis auctor extitit, vt auctoritate Suidæ recitauimus Ephialtes Ath. orator hic eſt, vt apud Macr. ſ. ſomni ſpecies, quem publicæ perſuaſio quieſcentes opinatur inuadere, & pondere ſuo preſſos, ac ſentientes grauare. Suidas ita diffinit, euaporationem crapulæ à crudo ſtomacho in caput incubum vulgo vocant.

DE EPHIALTE.

PRoximum, etſi non eiuſdem ſplendoris eſt, tamen certum conſtantiæ haberi poteſt experimentum efficacis operæ forenſis, fidei non latentis. Athenis Ephialtes accuſare publice iuſſus, & inter ceteros Demoſtrati nomen deferre coactus eſt, cuius filius erat Demochares, excellentis formæ puer, animo eius flagrantiſſimo inhærens amore. Itaque communis officij ſorte truculentus accuſator, priuati affectus conditione miſerabilis reus, puerum ad ſe exorandum, quo parcius patris criminibus inſiſteret, venientem, neque repellere, neque ſupplicem genibus ſuis aduolutum intueri ſuſtinuit.

Sed

Sed operto capite flens, & gemens, preces expromere passus est. Nihiloque minus syncera fide accusatum Demostratum damnauit. victoriam nescio, laude, an tormento maiore partam: quoniam prius, quàm sontem opprimeret seipsum vicit Ephialtes.

OLIV. PROXIMVM etsi non eiusdem) Mos erat apud Athenienses, vt sorte traherentur, qui mores hominum, & vitæ rationem indagarent, & quos non probarent publice accusarent, cum vitæ rationem reddere non possent. [Forensis fidei) Quia Ephialtes in foro fecit, quod debuit, & hæc est fides forensis. [Accusare publice) Vt apud nos censores de moribus iudicabant, ciuitatis, quos græci τιμητὰς vocant, ita hi & accusabant, vt vitæ rationem redderent. [Cuius filius) Antiqui pueros amabant, egregiæ indolis præcipue pio quodam, & honesto amore, vt eos ad virtutes excitarent, & honores proueherent. [Miserabilis reus) Respiciens ad ipsius affectum, non enim accusare, sed accusari videbatur, in eadem persona erat vterque. [Sincera fide) Quia nulla pueri gratia, cuius amore tenebatur, ab officio deduci potuit.

ASCEN. PROXIMVM) Eodem ductu affert exemplum de Ephialte dicens. Proximum sup. exemplum.i. quod proxime narrabitur etsi non eiusdem splendoris, potest tamen haberi certum experimentum constantiæ efficacis operæ forensis.i. foro iudiciali exercitæ, & sup fidei non latentis, & se prodentis. Ephialtes iussus Athenis accusare publice.s. eos quos sontes nouerat, coactus est deferre.i. accusare inter ceteros nomen Demostrati.i. illius ciuis Athen. patris Demochatis, cuius.s. Demostrati filius erat Demochares puer excellentis formæ inhærens animo eius.s. Ephialtis, aut Ephialtæ amore flagrantissimo.i. ardentissimo, & tamen casto. Ipse Ephialtes accusator truculentus.i. immunis sorte communis officij.i. quia officium delatoris & accusatoris, quod in vnum quenque cadere poterat, sorte in eum ceciderat, & nolebat officio publico deesse, & reus.i. tanquam reus.i. defensor miserabilis.i miseratione dignus, aut more eorum miserabili habitu oris, & cultus viens conditione.i. conditionem affectus priuati.s. quo puerum illum deperibat, neque sustinuit, puerum venientem ad se ornandum, à se orando impetrandum, quo.i. ideo est, vt sup. Ephialtes insistere parcius.i. remissius, criminibus.i. criminationibus patris, neque sustinuit.i. valuit, aut sibi permisit intueri puerum supplicem aduolutũ suis genibus, sed ipse Ephialtes flens & gemens capite operto, ne puerum videret, passus est sup. puerum expromere preces, aut passus est puerum expromere preces capite operto.i. habentem caput opertum, quod potius dicam, quia grauitati viri magis conuenit, & nihilominus quamuis puer preces expromeret, damnauit demonstratum patrem (vt diat) ipsius pueri accusatum fide sincera.i. incorrupta victoriam acclamatio est, q.d. O victoriam partam.i. acquisitam nescio, an maiore laude, an maiore tormento.i. cruciatu, quoniam Ephialtes vicit seipsum.i. amorem suos priusquam opprimeret sontem, videlicet demonstratum.

DE SYRACVSANO DIONE.

* Post Heraclidæ mortẽ hoc dictũ refert in vita Plut. qui de insidiatore à Probo dissentit.

QVEM * Syracusanus Dion diuersitate exempli prægrauat: qui quibusdam monentibus, vt aduersus Heraclidem, & Calippum, quorum fidei plurimum credebat, tanquam insidias ei nectentes cautior esset, respondit, se vita malle excedere, quàm in metu violentæ mortis amicos, inimicosq. iuxta ponere. Quod sequitur, & rei ipsius admiratione, & claritate auctoris illustre.

OLIV. QVAM Syracusanus. hic fuit Dion. Hipparini filius de quo in seq. lib. & in cap. quod incipit. Nequaquam Platoni, latius dicemus, ibi quærẽda est hæc hist. nam vtrique loco conuenit, quod non ad eius constantiam pertinet cum illi nunciatum esset ab Heraclide, & Calippo, insidias sibi parari nulla ratione adduci poterat, vt illud de Heraclide crederet, cogitata deinde illius coniuratione, non tulit æquo animo Dion, & versum illum Hom. retulit ex secunda rapsodia, κοιρανίη [illegible] ἔστω εἷς βασιλεύς, & ita iussit Heracl. interfici, & clarissimum ergo dedit seruatæ constantiæ documentũ, vt ne metu quidem violentæ mortis à vere amicitiæ officio potuerit absterreri.

ASCEN. QVEM Syracusanos) Quasi vno spiritu omnia dictauerit exempla ita procedit dicens. Quem.s. Ephialtem Dion Syracusanus.s. ciuis admodum nobilis immo princeps prægrauat.i. antecellit diuersitate exempli, quia plus ponderis est in eo. Qui quibusdam monentibus, vt esset cautior aduersos Heraclidem & Calippum, tanquam nectentes.i. struentes ei insidias, quorum fidei credebat plurimum respõdit, se malle excedere.i. exuere vitam, quam ponere amicos, inimicosq. iuxta.i. sine discrimine in metu mortis violentæ.i. necis sibi inferẽdæ.i. malle mori, quam semper in timore iam ab amicis, quàm inimicis viuere, Quod supp. exemplum constantiæ sequitur, illustre sup. est, &.i. simul admiratione ipsius rei, & claritate auctoris.s. Alexandri magni, qa sicut auctore Iunen. Omne animi vitium tanto conspectius in se crimen habet, quanto qui peccat maior habetur, ita virtus quoque plausibilior videtur, & maior in claro, quàm in ignobili viro.

DE ALEXANDRO MAGNO.

* Curtius lib. 3. Plutar. 3 vita Contusa quidem erant sed non profligatæ, nondum Dario in Cilicia victo.

ALEXANDER * Macedonum rex inclyta iam pugna, excellentissimis opibus Darij cõtusis, æstu, & itineris feruore in Cilicia percalefactus, Cydno, qui aquæ liquore conspicuus, Tarsum interfluit, corpus suum immersit: subito deinde ex nimio haustu rigore obstupefactis neruis, ac torpore hebetatis artubus, maxima cũ exanimatione totius exercitus, in oppidum castris propinquum defertur: iacebat æger Tarsi, inq. valetudine eius aduersa, instantis victoriæ spes fluctuabat. Itaque conuocati medici attentissimo consilio salutis remedia circunspiciebant: qui cum ad vnam potionem sententiam direxissent, atq; eam Philippus medicus suis manibus temperatam Alexandro (erat aũt ipsius amicus & comes) correxisset à Parmenione missæ literæ superuenerunt, admonẽtes, vt rex insidias Philippi perinde, ac pecunia corrupti à Dario, caueret: quas cum legisset, sine vlla cunctatione medicamentum hausit, ac tunc legendas Philippo tradidit, pro quo tam constanti erga amicum iudicio, dignissimam à Dijs immortalibus mercedẽ recepit: qui incolumitatis eius præsidium falso interpellari indicio noluerunt.

OLIV. ALEXANDER Macedonum) Alexander Macedonum antea Darium Persarum regem iam primum acie prostrauerat, ille vero cuius imperio tota ferme Asia subiecta erat, breui firmiorem reparauit exercitum, quod cum audisset Alex. metuens ne in monte Tauro interciperetur, inde citatissimo cursu aduersus Darium profectus est, & cum vno die quingenta stadia confecisset longo itineris labore, & solis ardore fatigatus, vt æstu se leuaret, corpus apud Tarsum in Cydnum fluuium frigidissimæ aquæ demersit, & subitam valetudinem inde contraxit. acciti vndique medici potionem saluberrimam, & ad eam vim morbi pellendam maxime accommodatam constituerunt, quam cum Philip. medicus suis manibus compositam, & temperatam Alex. porrexisset, ille intrepidus atque impiger hausit, & sine cunctatione medicinam assumpsit, deinde literas, quas paulo ante receperat à Parmenione, Philippo legendas tradidit, continebant autem, vt sibi à Philippi medici caueret insidijs, quoniam pecunia corruptus, & spe nuptiarum sororis Darij, mortem illi machinaretur, fuit profecto Alexandri pectus constantiæ plenissimum, qui à medico iam propemodum suspecto suæ incolumitatis præsidium sumere non dubitauerit. [Opibus) Darij apparatum describit Q. Cur. in prin. ij. lib. inquit, inter hæc Alex. &c. [Contusis) Fractis, & debilitatis, ac etiam domitis. Parmenionem vero, qui suspectas literas Alex. regi dederat. Cleander, & Polydamas mandato Alex. interemerunt, hic sine rege Alexandro multa strenue rex sine eo nihil magnæ rei gessit, vt vult Quint. Cur. lib. vij. de hoc Parmenione rursus habebitur lib. v. cap. iiij. Liquore puritate soluta. [Conspicuus,) Adeo clarus, vt ad imam vsque arenam conspici posset. [Stupefactis,) Contrafactis est enim stupor cum præ admiratione: aut rei cuiuspiam horrore sensum aliquem mittimus animi, vel corporis: vt stupor pedum, stupor dentium, aut animi, cum admiratione vehementi sensum aliquem

aliquem amittimos. [Examinatione] Terrore. [Hebetatis] Obtuſis, quando res perdit vigorem ſuum, vt gladium hebetatum, qui aciem obtuſam habet. [Fluctuabat] In dubio erat. [Interpellari,] Interrumpi, impedirer.

ASCEN. ALEXANDER Rex Macedonum opibus) .i. viribus, & facultatibus Darij regis Perſarum excellentiſſimis, quia maximis contuſis .i. contractis, iam .i. paulo ante pugna inclyta .i. qua Alex. eum egregie vicerat percaleſactus in Cilicia æſtu .ſ. ſolis, & feruore itineris .i. profectionis immerſit corpus ſuum Cydno .ſ. fluuio, qui interfluit Tharſum .ſ. vrbem conſpicuus liquore .i. limpiditate aquæ, deinde neruis obſtupefactis .i. contractis ſubito, ex nimio hauſtu .i. attractu, rigoris .i. frigiditatis aquarum, ac artubus .i. iuncturis membrorum hebetatis .i. obtuſis torpore .i. frigore defertur ſup. cũ maxima examinatione .i. exutione animo cum totius exercitus in oppidum .ſ. Tharſum propinquum caſtris, & ita ipſe iacebat Tharſi æger, & ſpes victoriæ inſtantis .i. imminentis fluctuabat .i. incerta agitabatur in aduerſa valetudine eius, quia ſi eum mori contigiſſet actum fuiſſet de victoria, quam ſi ſtatim ſanari potuiſſet, iam fere in manibus habebat. [Itaque conuocati medici, circumſpiciebant remedia) .ſ. contra morbum attentiſſimo conſilio ſalutis .i. de ſalute eius inſtauranda, qui .ſ. medici, cum dixiſſent ſententiam .i. omnes conueniſſent ad vnam potionem .ſ. Alexandro dandam, atque Philippus medicus porrexiſſet Alexandro ſup. potionem illam temperatam, ſuis manibus, erat autem amicus ipſius, & comes .ſ. expeditionis illius tam longinquæ literæ superuenerunt miſſæ a Parmenione vno ex ducibus Alexandri, admonentes, vt rex caueret inſidias Philippi .ſ. medici, perinde corrupti pecunia a Dario, quas ſup. literas, cum Alexander legiſſet, hauſit medicamentum .i. potionem illam, ſine vlla cunctatione .i. hæſitatione, actum .ſ. poſtquam hauſerat potionem tradidit ſup. literas illas Philippo legendas, pro quo iudicio iam conſtanti erga amicum .i. Philippum medicum, recepit mercedem digniſſimam, quia priſtinam ſoſpitatem, a dijs immortalibus, qui .ſ. dij noluerunt præſidium incolumitatis eius .i. medicamentum illud, in quo conſiſtebat ſalus eius, interpellari .i. impediri falſo iudicio .ſ. Parmenionis.

HYPOTHESIS SEQ. EXORDII.

Poſteaquam de conſtantia in præcedenti diſſeruit libro, vt præcedentia ſequentibus congrue adnecteret ad eam animi virtutem, quam moderationem appellant, tranſit. Idq; haud immerito factum videtur, cum ex ipſo conſtantiæ fonte animi moderatio naſcatur. Quæ virtus mentes noſtras intra rationis modum ita cohibet, vt non tantum venenatos reprehenſionis dentes euitemus, ſed & inſuper laudem haud mediocrem adſequamur.

VALERII MAXIMI

LIBER QVARTVS.

DE ANIMI MODERATIONE. CAP. I.

RANSGREDIAR ad ſaluberrimam partem animi moderationem, quæ mentes noſtras impotentiæ, & temeritatis incurſu tranſuerſas ferri non patitur: quo euenit, vt reprehenſionis morſu ſit vacua, & laudis quæſtu ſit opulentiſſima, itaque effectus ſuos in claris viris recognoſcat.

OLIV. *Moderatio.*

RANSGREDIAR ad ſaluberrimam) Ad cap. tranſit de moderatione. Eſt autem moderatio cupiditatum noſtrarum quædã quaſi refrenatrix, quæ noſtros ſolutius euagari nõ ſinit affectus, ſed tanquam ceterarum virtutum auriga hominis animum ita componit, vt quidquid fecerit, aut dixerit, omnino reprehenſione careat, recte igitur conſtantiæ ſubiungitur, quod eius quaſi mater ſit, atque magiſtra. [Impotentiæ) Arrogantiæ, & incontinentiæ. [Morſu) Quia nemo audet moderatum animũ aliqua ratione mordere.

TRANSGREDIAR &c.) Daturus exempla de animi moderatione more ſuo præfatur dicens. Tranſgrediar ad ſaluberrimam partem animi moderationem videlicet. (Quam particulam Valla recte admonuit ab auctoribus idoneis in hac ſignificatione vix nunquam poſitam) quæ .ſ. moderatio animi, nõ patitur mentes noſtras ferri .i. impelli more ferarum tranſuerſas .i. extra ſemitam rationis incurſu potentiæ .i. arrogationis inſolentiæ, qua quis impotens efficitur ad bene agendum potius tamen vehementia praue agendi, quam priuatio bene agendi, hoc vocabulo à doctis ſignari ſolet, & temeritatis, quam vulgus præſumptionem vocat, quo .i. per quod, hoc eſt per quam cautionem euenit, vt .ſ. pars ea animi, aut moderatio ſit vacua .i. inanis morſu reprehenſionis, & ſit opulentiſſima, quæſtu .i. acquiſitione laudis. [Itaque) .i. & ita quia de eam tranſgrediar, cognoſcat effectus ſuos .i. quos fecerit fructus in claris viris. ASCEN

DE P. VALERIO PVBLICOLA.

ATQVE * vt ab incunabulis ſummi honoris incipiam: P. Valerius, qui populi maieſtatem venerando, Publicolæ cognomen aſſecutus eſt: cum exactis Regibus, imperij eorum vim vniuerſam, omniaque inſignia ſub titulo conſulatus in ſe tralata cerneret: * inuidioſum magiſtratus faſtigium, moderatione ſua ad tolerabilẽ habitum deduxit: faſces ſecuribus vacue faciendo, & in concione populo ſummittendo: numerũ quoq; eorũ dimidia ex parte minuit, vltro Sp. Lucretio collega aſſumpto ad quẽ, quia maior natu erat: priores faſces tranſferri iuſſit. legem etiam comitijs centuriatis tulit: nequis magiſtratus, ciuem Romanum aduerſus prouocationem verberare, aut necare vellet. Itaque ciuitatis conditio liberior eſſet: imperium ſuum paulatim deſtruxit * Quid quod ædes ſuas diruit: quia excelliore loco politæ, inſtar arcis habere videbantur? non ne quantum domo inferior: tantum gloria ſuperior euaſit.

* *Liu. li. 2.*

* *Dion. li. 1. Plut. in vita.*

* *In vetuſta Quanto & tanto dixiſſet aliu.*

ATQVE vt vbi. P. Valerius,) Qui poſt exactos reges primi conſules in vrbe Rom. creati ſunt Iunius Brutus, & L. Tarquinius collatius, quo deinde pulſo, quia cognomẽ Tarquinia foret in eius locum Centuriatis comitijs ſubſtitutus eſt P. Val. Publicola qui fuerant illius exactionis auctores, & Romanæ libertatis vindices. Brutus obuiam regibus, qui P. R. bellum inferebant, cum legione proceſſit, ſuper aruntem regis filium, quem haſta transfigerat, mutuo vulnere expirauit inde mortui locum ſubſtitutus eſt Luc. Lucretiæ pater, quo paulo poſt mortuo, Valerius per multos dies nullam ſubrogandi ſibi collegæ mentionem facere, & in ſumma velia, ſibi domum ædificare populus eum regnum affectare ſuſpicatus eſt, quod vbi ſenſit Valer. vocato ad concionem populo, depoſitiſq. faſcibus grauiter de illorum leuitate conqueſtus, quod ſe libertatis vindicem paulo ante magna ambitione prædicarent, eiuſdem libertatis oppreſſorum ſuſpicarentur, caſtigatis demum omnibus collegam ſibi ſubſtituit Sp. Lucretium, eiq; priores faſces præferri iuſſit, ædes quas in ſummo veliæ ædificabat diruit, & omnem materiam in planum, atque infimum locum deferri iuſſit, aliquas deinde populares leges tulit, inter quas & illa, vt nullus ciuis Romanus aduerſus prouocationem violari poſſet. [Incunabulis) Principijs. [Publicolæ) A colenda plebe dictus, quia plebem mirifice coluit. [Exactis) Eiectis, expulſis. [Sub titulo cõſulatus) Nomine quidem conſules, re autem ipſa reges erant, nam omnia regum inſignia conſules habebant, nomen regium poſt partam libertatem fuit Romanis ſemper inuiſum. [Habitum) Cõditionem. [Dimidia ex parte) Nam cum xij. faſces vnuſquiſque conſul ſemper haberet, ipſe tantũmodo ſex voluit habere. [Spurio Lucretio) Qui intra paucos dies ſuffectus in Lucretij locũ M. Orat. pulwillus. [Centuriatis) Habitis per centurias, nam P. R. in quinque claſſes diuiſus, & vnaquæque claſſis in centurias, vt apud Titum Liuium Decade ab vrbe cond. videre licet, cum igitur ſuffragia dabantur, primæ claſſis centuriæ rogabantur, quæ ſi variaſſent, ad ſecundæ claſſis centurias veniebatur, deinde OLIV.

inde

inde per ordinem omnes descendebant.[Magistratus)Siue consul siue prætor,siue alius.[Aduersus prouocationem) Siquis pꝛouocasset ad populũ ab omni magistratuũ iniuria tutus esset.[Aedes suas)Delata pꝛestim materia omni infra veliam,& vbi nunc via publica est domus in infimo cliuo ædificata.[Instar) ad similitudinem, & nunq̃ recte eum adiungi potest, vt ad instar dicat.

ASCEN. ATQVE vt incipiam).s.dicere effectus moderationis animi ab incunabulis.i.primordijs summi honoris.i.ab eo, qui primus consul fuit. [Pub.Val. qui venerãdo maiestatem populi).s. Romani assecutus est.i.obtinuit cognomen publicolę.(Cum).i. quando exactis regibus.i postquam reges erant exacti.i.ignominiose expulsi Roma propter superbiam Tarquinij, & violentiã filij eius,qui Lucretiam stuprauerat,cerneret vniuersam vim imperij eorum.s.regum.s quã reges prius habuerant,& omnia insignia,aut fasces,cum securibus purpuram, &c. translata in se sub titulo consulatus deduxit moderatione sua,fastigium.i.altitudinem,inuidiosum.i.inuidiæ plenam magistratus .s. consularis,ad habitum tolerabilem .i. minus moleste ferendum à populo, vacue faciendo.i.priuando fasces,in quibus cum virgis etiam secures tempora regum ligari solebant, securibus.i.eximendo secures è fascibus, & submittendo sup. fasces populo in concione .i. quoties concio fieret,minuit quoque numerum eorum .s. fasciũ ex dimidia parte, quia sex duntaxat sibi retinuit lictores,qui totidem fasces ferrent,Sp. Lucretio patre Lucretiæ assumpto collega vltro.i.vltra quàm ab eo peteretur,ad quem.s.Lucretium, qui maior natu.i. senior erat iussit priores .i. maioris dignitatis fasces transferri.[Tulit etiam legem comitijs centuriatis).i.habitis per cẽturias.Ne quis magistratus etiam cõsularis vellet(modestius, quàm si diceret, auderet, nam dicendo vellet, videtur potestatem non negare, sed ligare) verberare ciuem Rom. aut necare,aduersus .i. contra prouocationem .i. si prouocauerit ad populum,nisi forte à populo quoq; condemnatus sit. ita & sic, quo.i.ideo,vt conditio .i. status ciuitatis esse liberior, destinatur imperium suum,hoc est consulare paulatim.i.sensim, quasi paulatenus.i.per paulum. & paulum procedendo,quid sup.de eo dices? quòd diruit ædes suas,quia ipse positæ,loco excelsiore videbantur habere instar.i.æquales arcis.i.castri, aut domus regalis. Nonne ipse euasit,tantum(Valla diceret tanto)superior gloria, quantum diceret quanto inferior sup. euasit,aut factus est domo .i.edificando in loco humillimo,q.d.maxime.

DE FVRIO CAMILLO.

* Liu li. 3.

VIx iuuat * abire à Publicola: sed venire ad Furium Camillũ libet. cuius tam moderatus ex magna ignominia ad summum imperium transitus fuit: vt cum pręsidium eius ciues capta vrbe à Gallis Ardeæ exulantis petijssent: non prius Veios ad accipiendum exercitum iret: quàm de Dictatura sua omnia solenni iure acta comperisset. Magnificus Camilli Veientanus triũphus, egregia Gallica victoria, sed ista cunctatio longe admirabilior. Multo enim,multoq. seipsum quàm hostẽ superare operosius est, nec aduersa propera festinatione fugientem, nec secunda effuso gaudio apprehendentem.

OLIV. Camilli moderatio.

VIx iouat abire) Hic feruente Rom.ac Veiorum bello, cum tribunus militum consolari potestate propter discordiam,quæ tunc domi militiæque ingens fuit prohibitus, qui vir esset ostendere ad extremum crescentibus in dies, & domesticis, & externis malis terrore publico dictator dictus ad vnicæ vrbis obsidione tanta profectus omnium fiducia, vt cũ imperatore mutata fortuna reipub.videretur Capenates in primis,& Faliscos.qui cum hostibus coniurauerant,Nepesinis in finibus obuios prœlio vicit, hinc longam obsidionem Verum, ac difficilem perueniens mira constantia, ac virtute, anno tandem decimo Veios cepit. qui dies multa hostium cæde transactus est, donec a dictatore esset edictum vt inermibus parceretur,quibus captis in prędam,versi omnes,cui nullius ad eã diem hostis prædam par fuerat,huic victoriæ Romæ ingens gaudiom, & quatuor supplicationes quantæ nunqoam antea,dictato in solito honore triumphauit,& super humanum habitum Capitolium ascẽdit, currum aureum equis quatoor niueo candore trahentibus, ipse quidem persolutis votis deposuit dictaturam vir & armi, & animi moderatione clarissimus,sed nulla claritas vacat inuidia, alienati à Camillo plebis animi querẽtibus passim ciuibus hostilem prædam in voto dispersam, & tribunis plebem de morte turbantibus,pendente tamen inuidia,quarto tribunus militum factus est, commissumque illi bellum Faliscum. [Hinc exortum) Quòd cum Veientibus Phaleri coniurassent quos cum prœliũ vicisset,& direptis castris hostilibus prædam omnem ad quæstores publicos retecisset, magis, magisque alienauit sibi animos militum, qui virtutem viri rigidam simul oderant,& stupebant, inde cum obsidio præualidæ,ac munitæ vrbis nihilo breuior futura videretur, quàm Veientium fuisset ducis virtus, ac fortuna ingruente, honestissima que victoriæ viam fecit magistro nobilium, quorum patres primi erant in populo, qui per speciem solatij illos in castra Romana, & ad tentorium ducis adduxerat, vincto,nodoque illis tradito,& virgis adhibitis, quibus agerent proditorem,huius admiratione virtutis fracti animi,vrbs dedita ipse summa cum gloria,sine triompho tamẽ, quia res sine armis acta fuerat Romam redijt,nec diu quidem viri gloria, & res gestæ inuidiam oppressere, accusatos à tribuno plebis Apuleio intercurrente per eos dies adolescentis morte filij, hinc publico, hinc priuato incommodo affectus, in exilium abijt, sed parabatur egregio viro laus. non ea prosperis modo,sed ea aduersis patriæ rebus, cum itaque per id tempus Gallorom primo, deinde Germanorum populi,nouissimique omnium Senones Galli frugum,vinique dulcedine,quæ ad hunc eos detinet in Italia, irruẽres infinito eum exercito fudissent bello Hetruscos, ea tempestate magnã Italiæ partem possidentes,deinde Apenninum trãsgressi,Clusiumque aggressi,dehinc Romam,exercitumq. Rom. apud Alliam fluuium pręlio fudissent, vnoq. impetu indefensam vrbem cepissent,atq; incendissent senatu impie trucidato,flãmis hostilib. intactum solum Capitolij saxum remãsisset,necessitate vltima Camillus absens dictator iterum dictus recolligit laceras Rom. exercitos reliquias, & turpi redemptio ne turbata in ipsa primom vrbe mox extra vrbem cũ hostibus fortiter, feliciterq. pugnauit. Quo in prœlio,nec fuga,nec captiuitas, sed sola hostium strages fuit,nec nuncio quidem tantæ cædis superstite, victor Camillus, & secundus Romanæ vrbis conditor dictus est, seruatamque in patriam insigni redijt triumpho. [Multa præterea bella gessit)Victorias,multos honores,multos habuit triũphos,quos breuitas ipsa non capit, nec proposito nostro conuenium,nam quod ad moderationem eius pertinet,noluit à ciuibus delatum imperium accipere,nisi prius ab exiguo senatu,qui in Capitolio obsidebatur,solẽni iure dictator creatus esset.[Magnificus Camilli)Per comparationẽ ostendit eius moderationẽ quod lõge sit difficilius ꝑpea,& gloriosius seipsum,q̃ hostes vincere. [Operosius) Difficilius,& laboriosius. Nec aduersa ꝓpera festinatione fugientem. In hoc maxima consistit moderatio.

Camill' absens dictator dictus.

VIX iuuat abire à Publicola) .i.tot sunt eius moderationis exempla,vt in eorum narratione persistere iocundum sit, sed libet.i.voluntas est venire ad Forium Camil. virum excellentissimum, qui alter vrbis conditor habitus est cuius transitus ex magna ignominia,quia ex exilio ad summum imperiũ, quia ad dictaturam,fuit tam moderatus,vt cum ciues petijssent vrbe capta .i.quia vrbs Roma esset capta à Gallis præsidium .i. protectionem,aut præsidentiam eius,s.Camilli,exulantis.i.exilium agentis, Ardeæ.i.in eo oppido Rutulorum quondam regia, non iret prius Veios.i.ad illud oppidum,quod Romani sob Camillo paulo ante ceperant,& vbi exercitum adhuc incolumen habebant, ad accipiendum exercitum, quàm comperisset oĩa de dictatura sua acta sup esse iure solenni.i.iuxta electione,& debitis suffragijs more maiorum. [Triumphus Camilli Veientanos,) In quo triumphauit de Veis magnificus sup. fuit, & victoria Gallica .i. qua Gallos vrbe expulit,& penitus deleuit,fuit sup. egregia,sed ista cunctatio .i. dubitatio, ac recusatio de magistratu ineundo priusqoam explorasset,an iure omnia acta essent,fuit sup.longe admirabilior. Enim pro quia, multum sup. est (aut si legendum est bis multo dicatur multo,multosque sicut dicitur iterum,iterumque ad augendam rem)multo operosius.i.laboriosius superare seipsum,quàm hostem,seipsum inquam fugientem aduersæ prospera festinatione, nec apprehendentem secunda.i.prospera, gaudio effuso .i. immoderato, in vtrisque ergo tam in aduersis, quàm secundis moderationem animi seruauit Camillus.

ASCEN.

DE M. RVTILIO CENSORINO.

PAR Furio moderatione M. Rutilius Censorinus iterum enim Censor creatus, ad concionem populũ

* Censura annua & semestris, auctor. Mamerco Aemilio Dictat. Liu. lib. iiij.

vocatum, quàm potuit grauissima oratione corripuit, * quod eam potestatem bis sibi detulisset, cuius maiores, quia nimis magna videretur, tempus coarctandum iudicassent. Vterque recte, & Censorinus, & populus: alter enim vt moderate honores crederent, pręcepit: alter se moderato credidit.

OLIV.

PAR Furio moderatione M. Rutilius Cens.) De hoc viro istis dictum est in cap. de disciplina militari. Sed qd' ad moderationem eius spectat, cum censor iterum creatus esset, vir omnino ambitionis expers, non modo magistratum non suscepit, sed vltro etiam populum accusauit, quòd eam potestatem quæ per se grauis, à maioribus anni, & sex mensium tantùmodo facta esset, cum triennis esse soleret, quòd nimis magna videretur sæpius vni viro deferre non dubitarent. [Par Furio moderatione) Quia sicut Camillus dictaturam, nisi solenni iure demandatam accipere non sustinuit, ita hic continuare censuram omnino recusauit. [Censorinus) Nam à rigiditate censuræ dictus est Censorinus. [Corripuit) Reprehendit. [Eam potestatē) Censura. {Coarctandum) Breuiandum. [Nam primo triennis fuit) Deinde anni, & sex mensium facta est postremo ad semestre spacium deducta Liu. ab vrb. cond. de coarctando censuræ tempore M. Aemilius dictator censuræ honore, qui antea per quinquennium gerebatur, anni & sex mensium spacio finito, ob eam rem a censoribus vocatus est. [Crederet) Committeret.

ASCEN.

PAR Furio &c.) Ordo est. M. Rutilius Censorinus, aut potius censorius .i. qui aliquando censor fuit, est sup. par Furio .s. Camillo, moderatione .i. animi, qs in multis alijs inferior fuit. Enim pro quia, ipse creatus censor iterum .i. secundo, seu qd' dicunt, secunda vice, corripuit .i. reprehendit populum vocatum ad concione oratione, q̃ .i. quantum potuit grauissima, quòd .i. eo quòd populus detulisset .i. contudisset sibi .s. Rutilio eam .s. cēsoriam potestatem ei. [Cuius) .s. potestas censoriæ, quia videretur nimis magna, maiores iudicassent tempus coarctandum .i. restringendum, & abbreuiandum. [Vterque recte) sup. fecit, & .i. simul, censorinus, seu censorius .s. Rutilius, & populus. Enim pro quia, alter .s. Rutilius præcepit, vt .s. populus crederet .i. committeret honores .i. honorificos magistratus moderate .i. cum moderatione, & ita non frequenter vni alter .s. populus credidit .i. commisit se moderatio, scilicet Rutilio, hoc est censuræ eius.

DE L. QVINTIO CINCINNATO.

* Liu. li. 3.

AGE L. Quintius * Cincinnatus qualem Cos. gessit cum honorem eius P. C. continuare vellent, non solum propter illius egregia opera, sed etiam quòd populus eosdem tribunos in proximum annum creare conabatur, quorum neutrum iure fieri poterat, vtrunque discussit, senatus studium simul inhibendo, & tribunos verecundiæ suæ exemplum sequi cogendo: atque vnus causa fuit, vt amplissimus ordo, populusq. tutus esset ab iniusti facti reprehensione.

OLIV. Quintij Cincinnati moderatio.

AGE L. Quintius Cin.) Hic origine nobilis, de gente patria, filiorum turba ornatu integerrimus, ac fortissimus fuit, sed cum vnus ex filijs accusatus grandi pecunia dānatus esset. Q. vt soluendo filium liberaret rebus suis fere omnibus distractis ad inopiam redactus relicta vrbe trans Tyberim habitauit ruralem, ac modicam vitam agens, quo tempore equorum incursu subito peruastatis agris, & legatis Romanorum ad quærendum de iniurijs solenniter missis, & a duce hostium contemptis, cum ad vltionem alter consulum missus ad Algidum obsideretur cum exercitu, nec in alterum satis virium esset ad collegam liberandum, attonita, ac turbata vrbe ad extrema remedia recursum est summi omnium magistratus, consensuque omniū ciuium [Q. Cinc) Dictator factus est, atque in agro solus, (vt diximus) rustico inhians operi inuentus. Audito patriæ statu, & honorem, & laborem pium prono, atque offensarum immemori animo suscepit, profectusque confestim transmisso amne exceptus a filijs, a senatu, & ingenti populi concursu, quanquam populo motum austeritate inspectior dicto magistro equitum L. Tarquinio nobilissimo; strēnuo, ac fortissimo viro, pariterq. inopi, & collecto exercitu omnibus vltro nomina dantibus spe certa sub tali duce vincendi, dispositoque rerum statu, die proximo sub noctem Romam egressus alacritate mirabili, mediaque ad hostem nocte perueniens, & consulem, & exercitum obsidione liberauit, & duces ac legiones hostium magno prœlio victos vt agri ritus in castra transueherentur primus omnium subiugum quasi totidem boues misit, direptis castris, & quæ ab hostibus tenebantur oppida recepta sunt, diuisaq. inter milites præda. hisq. omnibus inextimabili celeritate confectis, Romam rediens militaribus ornamentis insignis, & ducibus hostium ante currum actis prosequente exercitu victore, prędā onusto solenniter triūphauit, & mox dictaturam, quam semestrem quia non tam amplius rei necessariam videbat, die sextodecimo deposuit, & ad agrum suum rediit dux præclarus, & insignis agricola, magna profecto viri modestia, q̄ dictaturam ante legitimum tempus deposuerit, maior vero, quòd magistratum continuare noluerit, vrbe namque intestina discordia laborante, quòd trib. pl. magistratu continuare populus iuberet, & Senatus eosdem consules creari vellent, atque ipsum in primis Q. Cincinnatum, vt neutrum fieret, sua sapientia, prouidit, nam deposito consulatu tribuni verecundia moti se quamprimum a tribunitia potestate abdicarunt, & ita moderatione sua nihil contra leges, ac reprehensione dignum fieri passus est. [Studium) Curam quam senatus habebat in continuando consulatum. [Verecundiæ suæ) Nam cum spreuisset consulatum, pudore quodam deterriti sunt trib. pl. à continuatione magistratus. [Inhibendo) Refrenando coërcendo.

ASCEN.

AGE (adhortandi vos.) L. Quintius Cin. qualem gessit .s. se consulem, q d. moderatissimum. Quia cum patres conscripti vellent continuare honorem .i. magistratum, aut consulatū eius in sequentem annum extendere, non solum propter egregia opera ipsius, sed etiam & populus conabatur creare eosdem tribunos in annum proximum .i. tunc proxime secuturū, quorum neutrum poterat fieri iure .i. secundum leges discussit .i. irritum fecit vtrunque .i. vtrorumque conatum inhibendo .i. retinendo, ne exiret in effectum studium senatus, molientis, videlicet se futurum consulem creare, & cogendo tribunos sequi exemplum suæ verecundiæ, atque vnus .i. ipse solus causa fuit, vt ordo amplissimus scilicet senatorius, & populus esset tutus, id est munitus ab reprehensione facti iniusti, quasi hic neuter egit contra legem.

DE FABIO MAXIMO.

FABIVS vero Max. cum à se quinquies, & à Patre Auo, Proauo, maioribusq. suis sæpenumero consulatum gestum animaduerteret, in comitijs, quibus filius suus summo consensu Cos. creabatur, quàm potuit constanter cum populo egit, vt aliquādo vacationem huius honoris Fabiæ genti daret: non quòd virtutibus filij diffideret, erat enim illustris, sed ne maximum imperium in vna familia continuaretur. Quid hac moderatione efficacius, aut valentius? quæ etiam patrios affectus, qui potentissimi habentur, superauit.

OLIV. Fabij Maximi moderatio.

FABIVS vero Max.) Hic (vt in cap de constantia diximus) fuit reip. R. in rebus duris, & afflictis vnicum leuamen, qui plus opis, consilio, & prudentia hostem subigendo, quàm alij fortiter dimicando patriæ attulisse videtur. primus enim docuit sapientia nunquam cum temeritate coniungi, neque ad cōsilium casus admitti. sed rationem semper fortunæ dominari, non est igitur huius viri historia repetenda, sed quod ad hunc locum pertinet eius pectus tanta fuit moderatione instructum, vt ūr affectus paternos, qui interdum omnij esse solent superare potuerit, cum enim filio viro nobilissimo, & singulari virtute prædito consulatus, summo oium consensu, certissimisque suffragijs à populo demandaretur, quo minus fieret summo studio curauit, quod diceret æquum esse familiam suam, quæ per multos ducta viros antiqua ab origine gentis, eiusmodi honores propemodum continuassent, vacationem aliquando mereri. [A patre, auo, proauo) Nam Fabius Gurges genuit Fab. Rutilianum, qui genuit alterum Fabium Gurgitem. ex quo natus est Fab. Max. Auorū ordo sic se habet, vt primo pater, deinde auus, tertio proauus, postea ab auus, deinde attauus, postremo, tritauus dicatur. [Diffideret) Quo minus tanti magistratus honorem sustinere, ac tueri posset, ac pro sua, maiorumq. suorum, & P. R. dignitate, gubernaret. [Quid hac moderatione) Laudat hoc loco Fabium

qui

qui potuerit etiam affectus superare paternos, (solent enim cupide nimis affectare parentes, vt ad honores filij, quammaximos proueha͞ntur, honestioresque fiant in dies. Qui potentissimi habentur,) Nimij plerunque sunt parentum affectus, vt ad excelsiorem fortunam per gradus honorum filij producantur.

ASCEN. FABIVS vero Max.) Cum animaduerteret consulatum gestum esse a se quinquies. Et sæpenumero a patre, auo, proauo, & maioribus suis egit in comitijs, quibus filius suus creabatur consul summo consensu cum populo, quàm .i. quantum potuit constanter, vt daret aliquando genti Fabiæ vacationem huius honoris .i. à consulatu gerendo, non sup. ideo id egit, quod diffideret virtutibus filij, erat enim illustris .i. clarus, & spectabilis ciuis, sed ne maximum imperium continuaretur in vna familia. Quid sup. est efficacius, aut valentius hac moderatione? quæ .s. moderatio superauit etiam affectus patrios .i. paternos, qui habentur potentissimi, quasi dicat nihil.

DE AFRICANO SVPERIORE.

*Liu. li. 8. cap. 16 NON defuit * maioribus grata mens ad præmia superiori Africano exoluenda. Siquidem maxima eius merita paribus ornamentis decorare conati sunt. Voluerunt illi statuas in comitio, in Rostris, in curia, in ipsa denique Iouis Opt. Max cella ponere, voluerunt imaginem eius triumphali ornatu indutam, capitolinis puluinaribus applicare: voluerunt ei continuum per omnes vitæ annos, consulatum perpetuamque dictaturam tribuere: quorum sibi nil, neque plebiscito dari, neque Senatus consulto decerni patiendo, pene tantum in recusandis honoribus se gessit, quam tum egerat in merendis.

OLIV. NOn defuit maioribus) Ad reliquias animi virtutes, quæ in hoc viro fuere propemodum admirabiles accedit, & modestia, quæ in contemnendis honoribus tanta fuit, vt non minus eum venerabilem fecerit, quàm res ab ipso magnifice gestæ. nam quanto magis honores contempsit, tanto etiam admirabilior fuit, contempsit autem non solum humanos, sed prope diuinos, quos illi summo studio, & ambitione detulerat ciuitas R. pro suis maximis, & immortalibus erga se meritis. [In rostr.) Vbi conciones habebantur. [In curia) Vbi senatus cogebatur. [Iouis optimi Max.) Cuius filius esse credebatur teste Gellio, quia sicut in capitulo de filiocia diximus. quod de Olympia Philippi regis vxore Alexandri matre quondam Græci tradidere scriptores, idem de P. Scipionis matre memoriæ proditum est visum immensæ magnitudinis anguem cum Scip. matre concumbere, & ex eo creditum est Scipionem concepisse, quam famam ab ineunte ætate clarissimis virtutibus, maximisq. rebus gestis in dies magis magisq. auxit, & confirmauit. [Puluinaribus) Lectisternijs .i. volebant eum diuinis honoribus afficere patres. [Recusandis honoribus) Quia clarior interdum gloria spreta redit. [Emerendis) Valde merendis, sed emeriti milites, qui militiæ vacationem habent, quod sint militiæ officio perfuncti.

ASCEN. NON defuit &c.) Ordo est. Mens grata ad persoluenda Africano superiori .i. maiori præmia non defuit maioribus .i. progenitoribus nostris hoc est priscis Rom. [Siquidem) .i. quoniam ipsi conati decorare maxima merita eius, ornamentis paribus, .i. etiam maximis, voluerunt ponere illi .i. ad honorem illius statuas in comitio .i. loco, quo conueniebant ad magistratus eligendos in rostris .i. in loco, vnde publica fiebant edicta, in curia .i. in senatu, denique .i. vt summum locum dicam, in cella .i. sacello in capitolio, Iouis optimi maximi .i. summi eorum, voluerunt applicare puluinaribus .i. Lectisternijs capitolinis, in quibus locabantur simulacra deorum, & ad quæ vocabantur ipsi dij. imaginem eius .s. Scip. indutam ornatum triumphali, voluerunt tribuere ei consulatũ .i. continuatum per omnes annos vitæ .s. eius, & dictaturam perpetuam, quorum .s. præmiorũ honorificorum ipse nil .i. non quidquam, non patiẽdo quidquam sibi dari, neque plebiscito, neque decerni senatuscon. gessit se pene tantum .i. tam magnificum in recusandis honoribus, quantum egerat in merẽdis, scilicet honoribus.

DE EODEM AFRICANO.

*Liu. li. 33. EODEM robore * mentis causam Hannibalis in senatu protexit, cum eum ciues sui missis legatis tanquam seditiones apud eos mouentem accusarent: adiecit quoque non oportere P. C. se Reipub. Carthaginiensium interponere: altissimaque moderatione alterius saluti cõsuluit alterius dignitati victoria tenus, vtriusque hostem egisse contentus.

OLIV. EODEM robore) Eadẽ constantia, & moderatione, quòd Hannibali, quem legati Carthaginienses Romam accusantes venerant, se acerrimum defensorem præbuerit. [Sui ciues) Notanda constructio sui pro eius posuisse. [Victoria tenus) Vsque ad victoriam, quia vltra victoriam neutrius hostis fuit. videlicet nec Hannibalis, cuius salutem post victoriam protexit, nec senatus, quia docuit quid eum deceret.

ASCEN. EODEM &c.) Idem sup. Africanus superior, protexit, in senatu causam Hannibalis, eodem robore .i. firmitate mentis, cũ eum ciues sui, hoc est Carth. accusarent .s. in senatu missis legatis .s. ad senatum, tanquam mouentem seditiones apud eos .s. ciues suos. Scipio sup. adiecit quoque .s. ad defensionem Hannibalis patres conscriptos, non oportere .i. non decere se interponere reip. Carthaginiensium, & ita consulit .i. opem tulit saluti alterius .s. Hannibalis, altissima moderatione, & consuluit dignitati alterius .s. senatus Rom contentus egisse .i. se gessisse hostem vtriusque .s. tam Hãnibalis quàm senatus, victoria tenus .i. vsque ad victoriam, & non vltra. quia satis habuit Hannibalem vicisse, & ita ne victo etiam hostis videretur, eum defendit. Senatui autem quia restitit, etiam hostis visus est. non tamen sic ei aduersari voluit, vt eius dignitati non consuleret.

DE M. MARCELLO.

*Liu. li. 26. AT M. Marcellus, * qui primus & Hannibalem vinci, & Syracusas capi posse docuit: cum in consulatum eius Siculi de eo questum in vrbem venissent: nec senatum vlla de re habuit: quia collega Valerius Leuinus forte aberat: nec ob id Siculi in querendo timidiores essent. & vt ij redijt, vltro de his admittendis retulit, querentesque de se patienter sustinuit: iussos etiam à Leuino discedere: remanere, vt suæ defensioni interessent, coëgit: ac deinde vtraque parte perorata, etiam excedentes curia subsecutus est, quo liberius senatus sententiam ferret: improbans quoque eorum * querelis supplices, & orantes, vt ab eo in clientellam reciperentur, clementer excepit. super hæc Siciliam sortitus, eam prouinciam collegæ cessit. Toties laudatio Marcelli variari potest: quoties nouis ipse gradibus, moderatione aduersus socios vsus est.

* Hinc Marcellos Siciliæ patronos vocat Cic. in Ver.

OLIV. AT M. Marcellus) M. Marcellus cum Valerio Leuino tunc forte absente, iterum consul idibus Martijs, cum magistratum inisset senatum eo die, more maiorum, omnibus. professus se nihil absente collega, neque de rep. neq; de prouincijs acturum. scire se frequentes Siculos prope vrbem in villis obtrectatores factorum suorum, esse quibus tm̃ abesset, vt pro se non liceat palam Romę crimina, & dicta, & facta ab inimicis vulgari, vt insimularent aliquem sibi timorem, absente collega, dicendi de consule esse. ipse eis extemplo daturus senatum vbi quidem collega venisset, nec passurum quidquam prius agi, quam vt siculi in senatum introducantur. postquam igitur collega redijt. [Primum inter se prouincias sortiti sunt) Sicilia, & classis Marcello, Italia cum bello aduersus Hannibalem Leuino euenit, quæ sors velut iterum captis Syracusis ita examinauit Siculos vt cõploratio eorũ, flebilesq. voces exemplo oculos hoium conuertissent quod cum Marcello cognitum esset, ne quis frenari timore siculos dicere posset, quo minus de se libere querantur, in cuius potestate mox futuri essent, prouinciam cum collega permutauit, deinde siculos in senatum introduxit. & de se grauiter conquerentes, æquissimis auribus sustinuit iussosq à Leuino post conquestionem exire ex templo, vt de postulatis eorum patres consuli possent. Marcel. tenuit, vt coram ipsis responderet obiectis, quo facto, cum illis pariter excessit de senatu. vt libe

rius patres consuli possent, qui acta Marcel. summo consensu cõprobarunt. reuocatis deinde in senatu siculis, & consule, recitatoq. senatuscons. siculi benigne appellati, ac demissi ad genua se Marcel. consulis proiecerunt, & obsecrantes, vt quę deplorandę, ac leuandæ calamitatis suæ causa dixissent, veniam eis daret, & in fidem, clientelamq. acciperet perorantes. hæc consul clementer excipiens, eos dimisit. (Qui primus Hanibal vicit) Nam oẽs ante Marcellum Romani imperatores, vel ex acie victi discesserant, vel in acie cum magna reip. clade ceciderant. Aut certe nũquam cum Hannib. fortunam belli temptare ausi fuerant. primus igitur Marcellus apud Nolam vinci posse docuit, nam cum vrbem illam obsideret Hannibal, quæ propemodum ad defectionem videbatur erecta, Marcellus nocte oppidum ingressus, & ad tres portas in hostes versas tripartito exercitum instruxit. impedimenta subsequi iussit, Calones, lixas, & inualidos milites vallum ferre, vt paucitatem spernentibus Pœnis, ingentis exercitus speciem repente facerent, his ita instructis, patris actisq. repente portis in hostes tanto cum clamore, impetuq. feruntur, vt perturbata media acie terga verterint, non iñ sine iactura, nam duo millia & trecenta host. cæsa, non plus R. centum amissi, ingens eo die res, ac nescio an maxima illo bello gesta sit. non. n. vinci ab Hann. Romanis tunc vincentibus difficilius fuit, quam antea vincere. hac victoria Marcel. potius militum suorum aios multis antea cladibus territos erexit, & excitauit, vrbem Nolam à defectione prohibuit, validoq. præsidio, firmauit. & sic propemodum amissam P.R. restituit. [Et Syracusas capi) Cuius difficillima ac prope incredibilis fuit expugnatio. quippe cum vrbs ipsa situ, & natura soli validissima, munitionibus quoque firmissimis vndique circunsepta foret, accedebat, q̃ in ea vir erat Archimedes vnicus cœli syderumq. spectator, mirabilior tñ inuentor, ac machinator bellicorum tormentorum. operumq. quibus ea, quæ hostes ingenti mole agerent, sed ipse perleui momento ludificaretur, hic aduersus oẽm Marcelli terrestrem, maritimumque apparatum variæ magnitudinis tormenta in muris disposuerat, in quibus illud præcipuæ admirationis fuit, ferrea manus, firmissimæ cathenæ illigata cum iniecta prore nauis esset, grauiq. librameto plumbi recelleret ad solum, suspensa prora, nauem in puppi statuebat, deinde remissa subito velot ex muro cadentem nauem cum ingenti intrepidatione nautarum ita affligebat, vt etsi recta reccederet aliquantulũ aquæ reciperet, ita omnis maritima oppugnatio exclusa est, inter tantas tñ difficultates vrbem oĩum illo tempore, & in ea regione terra, mariq. validissimam, atq; pulcherrimam virtus imperatoris tandẽ expugnauit. [Quia col.) Leuinus haberat. Erat enim in Macedonia aduersus Philip. [Admittendis) Introducendis. [Improbatis querelis) Damnatis à senatu. [In clientelam reciperent) Apud maiores, vrbiũ expugnatores eorum postmodũ patroni esse dicebantur, & erãt æquum. n. erat, vt qui vulnera intulisset eadem sanaret. Cic. in officijs lib. 3. Apud maiores nros inquit tantopere iustitia culta est, vt hi qui ciuitates, aut nationes deuictas bello in fidem recepissent, earum patroni essent more maiorum. [Super hæc Siciliã sortitus) Liu. dicit antequam introducerentur legati in senatũ, cum collega suo sortitum fuisse prouinciam, sed vtcunque fuerit, magna tamen illius modestia fuit. [Toties laudato Marcelli) Toties inquit laudandus Marcel. est, quoties aduersus siculos moderatione vsus est, primo, quòd eis noluit dare senatum absente collega, deinde, quòd conquerentes de se patienter sustinuit, postea quòd eos in senatu retinuit, vt suę defensioni interessent, cursus quòd cum illis è senatu pariter abijt, vt liberius patres super ea re consului possent, postremo quòd cum collega prouinciam permutauit, & in clientellam suam siculos accepit. hæc omnia sunt in Marcello laudanda.

Syracusa vi capta.

ASCEN. A T M. Marcel.) Qui primos docuit Hann. posse vinci, & Syracusas posse capi, cum siculi venissent in vrbem hoc est Rom. quęstum. i. ad quęrendum de eo. In. s. consulatum eius, nec habuit senatum. i. non fecit vocari senatum vlla de re, q̃a Val. Leu. collega eius aberat sorte, quia in Macedonia erat, ideo aũt non habuit senatum, tantisper dum absens esset collega suus, ne siculi essent timidiores. i. magis timidi in quærendo, ob id. i. propter absentiam alterius consulis, quia qui de vno consulũ querebantur fere ad alterius patrocinium cõfugerę solebant, & vt. i. postquam, is. s. collega redijt, retulit. s. in consultationem senatus posuit, vltro. i. à nemine coactus de his. s. siculis. quos de se questũ venisse sciebat, admittendis. s. ad curiam, & sustinuit. i. tolerauit patienter querentes de se, & coëgit et eos iussos à Leuino. s. altero consule discedere. s. de curia, remanere, & interessent suæ defensioni. i. quam ipse Marcel. dę se faceret, ac deinde vtraq; parte peroratæ. i. postquam tam accusatores, q̃ defensor omnia dixissent, quæ volebant subsecutus est etiam excedentes curia, quia dum auditis partibus patres conscripti de sententia ferenda consultant, hi interea exire iubentur. ipse autem, eo quòd consul manere potuit, & tamen subsecutus est exeuntes, quo. i. ideo vt senatus ferret sententiam liberius. [Quoque) i. etiam aut insuper, querelis eorũ improbatis. s. à senatu tanq̃ iniustis, excepit clientes supplices, & orantes, vt reciperentur ab eo in clientelam. i. protectionem familiarem tanq̃ clientum. i. eorũ, qui se colerẽt vt patronum, & super hæc sortitus. i. sorte nactus Siciliam cessit. i. concessit, & dimisit collegæ. s. Leuino, eam prouinciam, hoc est Siciliam laudato Marcelli potest variari. i. varia & diuersa dici toties, quoties ipse vsus est aduersus. s. erga socios, moderatione. s. animi, nouis gradibus. s. moderationis vt quibus ad summam scãditur moderationem, vt in primo moderate acto sit primus gradus, in secundo secundus, & ita consequenter.

DE TIB. GRACCHO TRIBVNO PLEB.

QVAM etiam * Tib. Gracchus admirabilem se exhibuit. Trib. enim plebis, cum ex professo inimicitias cum Africano, & Asiatico Scipionibus gereret. & Asiaticus iudicatæ pecuniæ satisdare non posset * atque ideo à Cos. in vincula publica duci iussus esset: appellassetq́ collegium tribunorum, nullo volente intercedere, secessit à collegis, decretumq. composuit: nec quisquam dubitauit, quin eo scribendo, irati hostes aduersus Asiaticum verbis vsurus esset. At is iurauit primum, cum Scipionibus se in gratiam non redisse: deinde tale decretum recitauit. * Cum L. Cornelius Scipio die triumphi sui ante currum subactos hostium duces in carcerem coniecerit: indignum, & alienũ à maiestate P. R. videri eodẽ ipsum duci. Itaq; id non passurũ fieri. Libẽter tunc opinionẽ suam P.R. à Graccho deceptã cognouit: moderationemq. eius debita laude prosecutus est.

* Liu. lib. 38.

* A Prato. non à cos. scribit Liu.

* Verba decreti apud Gellium lib. 7. cap. 19

QVAM T. etiam Grac. admirabilem) Gellius, pulchrum, liberale', atq; magnanimum factum Tiberij Sempronij Grac. exemplis repositum est, id exemplum huiusmodi est. L. Scipioni Asiatico P. Scipionis Africani superioris fratri. Numicius Angurinus trib. pl. mulctam irrogauit, eumq. ob eam causam pręder dare deposcebat. Scip. Afric fratris nomine ad collegium tribunorum prouocat. petebatq. vt virum consularem triumphalemq. a collega vi defenderet. Octo trib cognita causa collegę, intercedere noluerunt, tum Angurinus trib. pl. L. Scipionem prædes non dantem prendi, & in carcerem duci, cum iussisset, Tiberius Sempronius Gracchus trib. pl. pater Tiberij, atq; Caij Grac. cum P. Scipioni Africano inimicus grauis ob plerasque in rep. dissensiones esset, iurauit palam in amicitiam, & in gratiam se cum P. Africano non redijsse. atque decretum ex tabula recitauit, eius decreti hac verba sunt, cum L. Cornelius Scip. Asiaticus triumphans hostium duces in carcerem coniectum mittere, alienum esse videtur à dignitate reip. in eum locum imperatorem P. R. duci, in quem locum ab eo coniecti sunt duces hostium. itaque L. Cor. Scip. Asiaticum à collegæ vi prohibeo. Val. autem Antias dicit post Africani mortem intercessionem istam pro Scip. esse factam à Tib. Graccho, neq; mulctam irrogatam Scipioni, sed damnatum eum peculatus ob Antiochenã pecuniam, de qua supra dictum est, qui cum prædes non daret in carcerem duci captum, atq; ita intercedente Graccho, exemptũ Plin. de viris illust. Scipio Asiaticus pecunię interceptæ ne in carcerem duceretur, Gracchus pater trib. pleb. intercessit M. Cato. Censor equum ei ignominiæ causa ademit. [Iudicatæ pecunię) De qua supra diximus, quòd cum ideo ab ipso reposceretur frater eius Africanus qui legatus sibi fuerat in ea prouincia, librum in quo acceptæ, & expensæ pecuniæ summa continebatur in senatum prolatum ante oculos patrum dilacerauit, dicens non æquum esse, ab eo reddi rationem sextertij quadragies, à quo bis mille sextertij vberius factum esset ærarium, igitur post hoc factum Scip. Asiaticus eius frater peculatus damnatus est. [Ex professo.) Ex manifesto. [Satisdare,) Satisfacere. [Decretum) Damnationis, vel absolutionis. [Ante currum) Quod victi duces præcederent triumphantis imperatoris currum nulli dubium

OLIV. Tib. Gracchi moderatio.

Ex professo.

bium, nam id Cicer. in Pisonem plane ostendit. dicit enim quid tandem habet ille currus? quid victi ante currum? quid simulacra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid legati in equis? quid clangor militum? quid tota illa pompa? &c. [Alienum) Abhorrens, & alienum huic, & ab hac re dicimus.

ASCEN. QVAM etiam Recitat moderationem Tiberij Grac.) Sed priusquam ordinem colligam notandum puto, multos legere, quam etiam, quòd si est dicam quam particulam hic cum positiuo construi citra figuram, vtpote acceptam pro valde. Nam ordo videtur. Tib. etiam Grac. exhibuit se, quam .i. valde mirabilem. Posset tamen figurate legi, sed magis dure, vt sit ordo, quàm .i. ò quantum mirabilem exhibuit se. Tib. Grac. q. d. maxime. Quo circa facilior, & meo quidem iudicio verior est electio. Qys .s. moderatione animi. Tib. Grac. exhibuit se admirabilem. Trib. enim pleb. cum gereret ea confesso .i. palam, & sine dissimulatione inimicitias cum Scipionibus Africano, & Asiatico .s. fratribus, & Asiaticus .s. L. Scip. non posset satisdare .i. satisfacere, pecuniæ damnatæ .i. ad quam damnatus erat, atque iussus esset à cõsule duci, ideo in vincula pub. & appellasset collegium trib. .i. prouocasset ad trib. nullo .s. trib. volente intercedere, secessit .s. Grac. a collegis .i. ceteris trib. & composuit decretum .s. condemnationis Scip. Asiatici, nec quisquam dubitauit, quin .s. Grac. vsurus esset eo .s. decreto scribendo verbis hostia irati aduersus Asiaticum. At .i. sed his .s. Tib. Grac. iurauit primum se non redisse in gratiam cum Scipionibus, deinde recitauit tale decretum, cum L. Corn. Scip. coniecerit in carcerem duces hostium subactos die triumphi sui ante currum .s. triumphalem, videri, supp. recitauit, aut recitando censuit indignum, & alienum à maiestate. Pop. R. ipsum eundem duci .s. in carcerem, aut legamus in eundem, vt sit ipsum duci, in eundem .s. carcerem, in quem hostium duces duxerat. [Itaque) .i. & ita pronunciauit sup. se non esse passurum fieri .s. vt in carcerem duceretur Pop. R. cognouit tunc libenter opinionem suam deceptam à Grac. qui a putabat Grac. acerrime de Scip. decreuisset, & prosecutus est debita laude moderationem eius .s. Tib. Grac.

THEO. *Claudij Neronis animi moderatio.* SATISDARE) Satisdatio eodem modo appellata est, quo satisfactio: nam, vt satisfacere dicimus ei, cuius desiderium implemus, ita satisdare dicimus aduersario nostro, qui prouoco, quod à nobis petijt, ita cauit, vt eum hoc nomine securum faciamus, datis fideiussoribus, hæc iuris ciuilis auctor Caius.

DE C. CLAVDIO NERONE.

Liu. lib. 28. CAIVS quoque * Claudius Nero inter cetera præcipue moderationis exempla numerandus est. Liuij Salinatoris in Asdrubale opprimẽdo particeps gloriæ fuerat: tamen eum triumphantem equo sequi, quàm triumpho, * quem ei senatus ęque decreuerat, vti, maluit: quia res in prouincia Salinatoris gesta fuerat. sine curru ergo triumphauit. Eo quidem clarius, quòd illius victoria tantummodo laudabatur: huius etiam moderatio.

** Et Liuij auspicio fuerat. & eius milites Romam venerant.*

OLIV. CAIVS quoque Claudi Nero) Quomodo Asdrubal frater Hannib. in Gallia Cisalpina, haud procul à Placentia victus, & cum ingenti exercitu occisus fuerit consilio, & prudentia Claudij Neronis in cap. de fiducia dictum est, quòd ad hunc locum pertinet. [Claudius Nero) Vt fuit rerum gestarum gloria quidem illustri, sic animi quoque moderatione conspicuus, tanta enim vt dixi, consilio suo parta, cum Rom. vterque consul redijsset, postulassetque, vt pro Resp. fortiter, feliciterque administrata, & dijs immortalibus haberetur honos, & ipsis triumphantibus vrbem inire liceret, idque sibi esset à patribus benigne concessum. Claud. ea modestia vsus est, vt cum amborum nomine supplicatio, & triumphus vtrique decretus esset, tamen quia in prouincia Liuij res gesta esset, & eo die quo pugnatum foret, eius forte auspicium fuisset, & exercitus Liuianus deductus Rom. fuisset, suus vero deduci non potuisset, voluit vt Liu. quadrigis tantummodo veheretur, ipsumq́. triumphantem milites sequerentur, ipse vero sine militibus equo inuectus est. ita consociatum triumphum vnius tantummodo esse voluit, quanquam ipse maiore gloria triumphauerit, nam milites eius laudes magna cum ambitione decantabant, illum sex dierum spatio decurrisse longitudinem Italiæ, & eo die cum Asdrubale in Gallia, signis collatis pugnasse, quo cum castra aduersus sese in Apulia posita habere Hannibal credidisset, ita vnum consulem pro vtraque parte Italiæ aduersus duos duces, duos imperatores, hinc consilium suum, hinc corpus opposuisse nomen Neronis satis fuisse ad continendum in castris Hannibalem. Asdrubalem vero nulla alia re, quam eius aduentus obrutum, atque extinctum esse, curreret alter cõsul, sublimi curru multi iugis si vellet equis, vnius equo per vrbem verum triumphum vehi, Neroniq́. etiam si pedes incedit, vel parto eo bello. vel spreto triumpho gloriam memorabilem fore, hi sermone spectantium Neronem vsque in capitolium prosecuti sunt. [Aeque decreuerat) Vt vterque pariter triumpharet. [Prouincia) Gallia Cisalpina. [Sine curru) Quia equo tantummodo inuectus est. [Eo) Tanto. [Quòd) Quanto.

CAIVS quoque Claudius Nero) Numerandus est inter cetera exempla præcipue moderationis, aut numerandus est præcipue inter cetera exempla moderationis. (Non potest quispiam auctorem loqui de Nerone illo apostolorum Christi carnifice, multo enim is ante illum fuit) Sup. is fuerat particeps gloriæ Liuij Salinatoris in opprimendo Asdrubale fratre Hannibalis. [Et tamen maluit sequi eum) .s. Salinatorem triumphantem, equo .i. sedens in equo, quàm vti triumpho, quem senatus decreuerat ei æque .i. æqualiter, vt Salinatori, ideo autem voluit, quia res fuerat gesta in prouincia Salinatoris. [Ergo) Quia moderatio illa tam laudabilis fuit, ipse triumphauit sine curru .i. æqualem gloriam nactus est in æquo sequens triumphantem, ac consecutus fuisset in curru triumphans, & triumphauit eo quidem clarius, id est quàm Salinator, quòd tantummodo victoria illius .s. Salinatoris laudabatur, & ẽt moderatio huius .s. Neronis laudabatur. ASCEN.

DE AFRICANO POSTERIORE.

NEC Africanus quidem posterior nos de se patitur tacere. qui Ces. cum lustrum conderet. inq́; solito sacrificio, scriba ex publicis tabulis solenni eius precationis carmine præiret: quo Dij immortales vt P. R. res meliores, amplioresque facerent, rogabantur: satis inquit, bonæ, ac magnæ sunt. Itaque precor, vt eas perpetuo incolumes seruent: ac protinus in publicis tabulis ad hunc modum carmen emendari iussit. Qua votorum verecundia deinceps Ces. in condendis lustris vsi sunt. Prudenter enim sensit tunc incrementum Romano imperio petendum fuisse: cum intra septimum lapidem triũphi quærebantur. maiorem autem totius terrarum orbis partem possidenti, vt auidum esset quidquam vltra appetere: ita abunde felix si nihil ex eo, quod obtinebat, amitteret. Neque alia eius in Censura moderatio pro tribunali apparuit. Centurias recognoscens equitum, postquã C. Licinium Sacerdotem citatum processisse animaduertit: dixit illum se scire verbis conceptis peierasse. proinde siquis eum accusare vellet, vsurum testimonio suo: sed nullo ad id negocium accedente: traduc equum, inquit sacerdos: ac lucrifac censoriam notam: ne ego in tua persona, & accusatoris, & testis, & Ces. & iudicijs partes egisse videar. *Cic. pro Cluent. Plutar. in apoph.*

OLIV. *Scipionis Africani modestia.* NEc Africanus quoque posterior) Duo clarissima Romanæ vrbis lumina Scip. Africani sic per omnes virtutum gradus vno tenore concurrerunt, vt vbicunque de virtute seruata referendum fuerit, de his tacere difficilius sit, quàm parum dicere, hinc est, quod apud Valer. in omnes memorabilium exemplorum partes superueniunt, nam posterior Africanus in condendo lustro mirificans de se ostendit P. R. modestiam in solito enim sacrificio, cum vota, & precationes solenni carmine dijs immortalibus exhiberentur, vt imperium Romanum augerent, & amplificarent, carmen illud emendari iussit, & scribi, vt perpetuo incolume conseruarent, quòd diceret, satis amplum esse, atque magnificum, qua molestia ceteri deinde censores vsi sunt. [Cum lustrum conderent, censorum erat inter cetera, quæ gerebant censum facere, & lustrum condere. censum autem facere erat Romanorum ciuium capita describere, & in classes pro cuiusque opibus conijcere, sed quomodo in classes conijcerentur, satis supra monstratum est. Condere vero lustrum erat, quin

to quoque anno ciuitatem quibusdam lustralibus .i. piacularibus sacrificijs expurgare. Lustrum etiam dicebatur totius exercitus purgatio, cum censentur .i. numerantur omnes, & qui ad arma ferenda non sunt idonei, sicut senes, iuniores purgantur .i. educuntur, & tunc condere lustrum finire lustrum significat. est etiam lustrum quinquennium, & cubilem ferarum. sunt qui velint lustrum dictum à luendo .i. purgando, vel soluendo. [Publicis tabulis) In quibus carmina scripta continebantur. [Res imperium) Et statum. [Meliores) Opulentiores. [Ampliores) Longius, latiusque porrectas. [Intra septimum lapidem) .i. cum fines Romani non extenderentur vltra septem millia passuum, nam lapidibus tanquam limitibus designabantur miliaria apud maiores. [Sensit) Opinatus est. [Centurias recognoscens) Dum recenseret equites, qui erant in centurias distributi. centuriæ autem Pop. R. fuerunt primo à Romulo institutæ, tres equitum solum modo, videlicet Ramnensium, Ticiensium, & Lucerum. Ramnenses à Romulo. Ticienses à T. Tacio rege Sabinorum post communicatum cum Romulo imperium, Luceres à Lucero quodam, qui Romulo venerat in auxilium, vel vt alij dicunt, lucerum nominis, & originis causa incerta est. iubebat autem equites transire, vt si deprehendisset vitium equo priuaret, vel alia nota censoria damnaret. [Verbis conceptis) Scientem, & volentem. [Peierasse) Periurium fecisse. [Et notanda) De natura verbi quæ in compositione non habet, r, cum nomen retineat, dicimus enim periurium, sed in verbū peiero, non periuro. [Ad id negocium) Ad accusationem. [Traduc, equum) Sic nunc quoque conquisitores, & equitum magistri dicere solent, transeas cum equo, vt te videamus. [Lucrisac) Verbum compositum, id est tota vna pars orationis est, id est lucrare, & in lucro pone. [Notam) Damnationem.

ASCEN. NEC Africanus) Affert duo egregia exempla Africani minoris in moderatione animi, qua in censura vsus est, de quorum altero dicit sic. [Nec quidem Africanus posterior) .i. minor in tempore, patitur nos tacere de se, qui existens supple censor, cum conderet lustrum .i. perageret censum, & lustrationem ciuium, & scriba, ac si dicat notarius sacerdotalis, aut pontificius, præiret ei .i. quòd sequeretur, prædiceret, vel præiret, vt in supplicationibus etiam nostris minores præeunt, in sacrificio solito .s. fieri dum lustrum conderetur, carmine solenni .i. pronunciando carmen solenne, ex publicis tabulis .i. libris, aut instrumentis, de quo carmine nihil licebat immutare, sicut nec de reliquis verbis sacratis, quo carmine dij immortales rogabantur, vt facerent res Pop. R. meliores, & ampliores, inquit .s. Scip. res sup. Pop. R. sunt satis bonæ .i. opulentæ, & prosperæ, ac magnæ. Itaque .i. & ita præcor supple vt dij seruent eas perpetuo incolumes ac iussit protinus carmen emendari in tabulis publicis, ad hunc modum .s. iam dictum, vt canerent, ò dij immortales res Romanas incolumes seruate. Qua verecundia votorum censores vsi sunt, deinceps in lustris condendis .i. quoties lustra conderent. Enim pro quia, Scip. supple sensit .i. opinatus est, prudenter, videlicet incrementum fuisse petendum imperio Rom. cum triumphi quærebantur intra septimum lapidem .i. ab hostibus intra septimum ab vrbe milliare, & non longius deuictis. [Autem pro sed,) Sensit, vt esset auidum .i. auarum, & auidi animi indicium possidenti Pop. R. maiorem partem totius orbis terrarum appetere quidquam vltra, ita esset abunde felix .i. faustum, & fortunam, si nihil amitteret ex eo, quod obtinebat. [Neque alia &c.) De altero dicit sic. Neque moderatio eius in censura apparuit alia pro tribunali .i. cum sederet, vt censor, & index centurias equitum recognoscendo. Nam sup. ipse recognoscens .i. lustrans, & quòd Galli dicerent ad monstram inspiciens, centurias .i. ordines centenarios equitum .i. eorum, qui equo militabant, postquam animaduertit Caium Licinium sacerdotem citatum .s. voce præconis, vt lustraretur, processit .s. in medium, dixit .s. Scip. se scire illum .s. Licin. peierasse .i. periurium commisisse. [Verbis conceptis) .i. solenni more expressis, vt nihil desit ad periurij consumationem. proinde .i. & ideo sup. dixit. si quis velet accusare eum .s. Licinium sup. illum accusatorem vsurum testimonio suo .s. Scip. contra Licinium, sed nullo accedente ad id negocium .s. ad accusationem Licinij, inquit, ò sacerdos traduc equum .i. transi cum equo, quo lubet. (Nam tantisper dum de equite disceptabatur, retentus erat cum equo, & si iusta de illo accusatio procedebat, equus illi ignominia notato adimebatur) & lucrisfac .i. ad lucrum ascribe, notàm censoriam .i. quòd à censore propter moderationem non est notatus ignominia. (Nam cum certo sciret ipsum peierasse potuisset, eum notasse ex suo vnius testimonio, sed noluit adijciens) ne ego videar egisse .i. repræsentasse in tua persona .s. censendas, partes, & accusatoris, & testis, & censoris, & iudicis, quòd immoderatum fuisset.

DE Q. SCÆVOLA.

QVOD animi temperamentum etiam in Q. Scæuola excellentissimo viro adnotatum est. testis nanque in reum productus, cum id respondisset: quod salutem periclitantis magnopere læsurum videbatur, discedens adiecit. ita sibi credi oportere, si & alij idē asseuerassent: quoniam vnius testimonio aliquem credere, pessimi esset exempli: & religioni igitur suę debitam fidem, & communi vtilitati salubre consilium reddidit.

OLIV. QVOD animi temperamentum. Q. Scæuola) Vir præcipuæ virtutis, & grauissimæ auctoritatis homo, cum in testimonium aduersus reum quendam productus esset, & religioni pariter, & modestiæ satisfecit, cum dixisset, quòd reum esset, statim adiecit, non id sibi credendum esse, nisi & alij inuenirentur, qui idem asseuerarent, noluit tantum sibi tribui, vt suo testimonio damnaretur reus, ne sui exemplo alijs deinde minoris auctoritatis, & fidei testibus crederetur. [Temperamentum) Moderatio. [Periclitantis) Cuius salus in periculo versabatur. [Asseuerassent) Affirmassent. [Et religioni debitam fidem) Quia affirmauit verum esse quod dixerat. [Communi vtilitati) Ne quis vnius testimonio periclitaretur.

ASCEN. QVOD temperamentum) .s. inuentum in Scip. proxime dicto, adnotatum .i. obseruatum est etiam in Q. Scæuola viro excellentissimo. [Nanque ipse productus testis in) .i. contra reum .s. quendam (quem auctor decenter non nominat, contentus videlicet laudem boni viri siue noxij infamia recitasse) cum ipse respondisset .s. quæstori interroganti de vita rei, id quòd videbatur læsurum magnopere salutem periclitantis .i. rei in periculo versantis, discedens .i. cum discederet, & videret se solum id attestatum, adiecit, oportere sibi credi ita, si & .i. etiam alij asseuerassent .i. verum esse affirmassent idem, quoniam (licet verum esset, quòd dixerat, tamen) credere aliquem testimonio vnius esset pessimi exempli .i. indoceret pessimum morem, si sumpto ab eo exemplo, deinceps vnius testimonio staretur. (Ideoq. in sanctis literis. In ore duorum, vel trium stat omne testimonium) Igitur verum dicendo, & hæc adijciendo, reddidit religioni suæ .i. sacramento, ac solenni iuramento debitam fidem, quia attestatus est se vera deposuisse, & reddidit vtilitati communi consilium salubre, ne .s. testimonio vnius quanticunque viri, staretur, ne cum difficile sit aliorum testimonia refellere, vnius semper testimonio stando, multorum innocentia, in periculo sit.

DE METELLO MACEDONICO.

SENTIO quos * ciues, quæ ue facta eorum, ac dicta quàm angusto ambitu orationis amplectar, sed cum magna mihi, & multa breuiter dicenda sint: claritate excellentibus, infinitis personis, rebusq. circunfusus, vtrunque præstare non possum. Itaque propositi quoque nostri ratio non laudanda sibi omnia, sed recordanda sumpsit. Quapropter bona cum venia duo Metelli, Macedonicus, & Numidicus, maxima patriæ ornamenta, stricti se narrari patientur. Acerrime cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat, eorumq. ab æmulatione virtutis profecta contentio, ad graues, testatasq. inimicitias progressa fuerat. * Sed tamen cum interemptum Scipionem conclamari audisset: in publicum se proripuit, mœstoq. vultu, & voce confusa, concurrite, concurrite, inquit, ciues: mœnia nostræ vrbis euersa sunt. Scipioni enim Africano intra suos penates quiescenti, nefaria vis allata est. O remp. Pariter Africani morte miseram, & Macedonici tam humana, tamq́ue ciuili lamentatione felicem. Eodem enim tempore, & quantum amisisset. principem, & qualem haberet recognouit. * Idem filios suos monuit:

*Scipio propter dissensionē, quæ erat in repub. alienatus est à Metello, Cic. in Lal.

* C. Carbo Africano vim attulisse existimatus est, inquit Cic. alter Liuius lib. 59. * Plin. li. 7. c. 44.

vt funebri eius lecto humeros subijcerent: atque huic exequiarum, illum honorem vocis adiecit: non fore, vt postea id officium, ab illis maiori viro præstari posset. Vbi illa tot in curia iurgia? Vbi tam multæ pro rostris altercationes? Vbi maximorum ciuium, & ducum tantum non togata prœlia? omnia nimirum ista, præcipua veneratione prosequenda deleuit moderatio.

OLIV. SENTIO quos ciues) Quasi tacitæ obtrectationi respondet, quòd tantorum virorum facta simul, ac dicta longiori memoratu digna, breui oratione complectatur, dicit autem sui propositi nō fuisse, eiusmodi hominum vitam percurrere, quòd nec in tanta multitudine rerum memoriæ tradendarum sibi fuisset opportunum. sed quædam horum hominum vt quæque dignissima viderentur ea illustribus electa auctoribus, breuiter cognoscenda subijcere. [Angusto ambitu) Valda breuis orationis ambitu. [Vtrunque) .s. magna & multa modico volumine comprehendere. [Stricti) Breuiter. [Ad graues, testatasque) Cic. de offic. à Val. dissentit dicit enim inter Scip. & Metel. fuit sine acerbitate dissensio, non enim animorum contentione, licet opinionum, & sententiarum dissensione discrepabant, vt in sententijs dicendis frequanter altercarentur in senatu. [Testatas) Passine posuit manifestas. [Progressa fuerat) Processerat. [Sed tamen cum interremptum Scip.) Constat Scip. celeriter mortuum, quo autem genera mortis dubitatur ab omnibus. Cic. in lib. de amicitia. Scip. inquit, vita quidem talis fuit, vel fortuna, vel gloria, vt nihil posset accedere. morienti autem sensum celeritas abstulit, quod de genere mortis difficile est dictu, quòd homines suspicentur vos videtis, hoc tamen licet dicere P. Scip. ex multis diebus, quos in vita celeberrimos lætissimosque viderat, illum diem clarissimum fuisse, cum senatu dimisso domum reductus ad vesperum est a patribus conscriptis, & populo, socijsque latinis pridie qua excessisset è vita, vt ex tam alto dignitatis gradu ad superos videatur potius, quam ad inferos peruenisse deos, ergo de morte Scip. multi multa suspicantur, plures tamen huic sententiæ inclinant. Grac. Semproniam vxorem suam mortis mariti consciam fuisse, quòd verisimile videtur. nam cum Scip. à Numantia victor redisset (vt quidam tradunt) ab amicis Grac. qui paulo ante cæsi fuerant in forum productus est, quia Grac. affinitate coniunctus erat, quippe quorum sororem in matrimonium duxerat, credebant auctoritate Scip. confirmatum iri odium aduersus interfectores Grac. sed cum interrogatus esset, quid de C. Grac. morte sentiret respondit iure cæsum videri. quod responsum credunt adeo grauiter, & acerbe tulisse Graccham Semproniam eius vxorem, quæ sperabat cædem fratrum Scip. auctoritate posse vindicari, vt de mariti nece cogitauerit, & eum sequenti nocte oppresserit, quod verisimile videtur. qui enim fieri potuisset, vt in eius cubiculo opprimeretur Scip. nisi conscia mortis eius fuisset vxor. sunt tamen qui credunt à C. Carbone fuisse interemptū. aliter sentit T. L. de morte Afric. dicit enim seditiones a triumuiris Fuluio Flac. C. Grac. & Carbone de agro diuidundo creatis, excitatæ sunt, quibus cum P. Scip. Afric. aduersaretur, fortisque ac validus pridie domum se recepisset, mortuus in cubiculo inuentus est, suspecta fuit, tanquam venenum ei dedisset Sempro. vxor, hinc maxime, quòd soror esset Grac. cum quibus simultas Afric. fuerat. De morte tamen eius nulla quæstio acta. Cōfusam quid. [Confusa) Perturba. [Mœnia euersa) Magna Scip. laus, quod reip. Rom. quidam quasi, murus, & validissimum munimentum esse diceretur. quòd per ipsum, & aucta, & conseruata fuisset. [Intra suos penates,) Vbi tutus esse debuerat, ibi potissimum interemptus est. [O remp.) Laudat eius modestiam. [Miseram) Quæ tamen ciuem amiserit. [Ciuili lamentatione) Ac si diceret amica lamentatione, nam ciuis ciuem dabet amara. [Idem filios) Quos quatuor præcipuæ virtutis, & ingeni dicitur habuisse. [Huic) .s. officio, quod filij humeros lecto subijcerent. [Vbi illa) Ostendit tantam valuisse moderationem: vt omnia, quæ videbantur inter ipsos odia fuisse contracta, hac ipsius morte obliterarentur.

ASCEN. SENTIO) .i. percipio, quos .i. quales, ciues, ea pro val, quæ .i. qualia, hoc est quantum sublimia facta, ac dicta eorum, quam .i. quantum angusto ambitu .i. circuitu orationis ego amplectar, sed cum magna, & multa sint mihi dicenda breuiter, ego circunfusus personis, & rebus infinitis excellentibus claritate. non possum præstare .i. exhibere, & efficere. [Vtrunque) Vt .s. infinita dicam, & breuiter. [Itaque) .i. talita ratio quoque nostri propositi, sumpsit sibi omnia, non laudanda, quod prolixis fieret verbis, sed recordanda .i. ad memoriam reducenda, quod paucissimis fieri potest. Quapropter duo. Metel. .s. Maced. a deuicta Macedonia, Numi. a numidia feliciter vinci cœpta dicti, appositoriæ maxima ornamenta patriæ patienter, cum bona venia, id est citra indignationem, se narrari, scilicet à me strictim .i. breuiter & constrictis verbis, Maced. .s. Metel. dissenserat acerrime cum Scip. Afric. .s. minore, & eorum contentio profecta .i. orta ab æmulatione virtutis, fuerat progressa ad inimicitias graues testatas .i. professas, & manifestas, sed tamen cum Macedonicus audiret Scip. conclamari interemptum, proripuit se in publicum, & inquit vultu mœsto & voce confusa, concurrite ciues, mœnia nostræ vrbis, concurrite euersa sunt. Enim pro quia, vis nefaria est illata Scip. Afric. quiescenti intra mœnia sua, q. d. non tantum ideo euersa dico. [Mœnia nostræ) Quòd vir fortis, qui murus nostris ciuibus alter erat extinctus est, sed quòd intra mœnia sua quasi tutum non sit amplius intra mœnia Rom. manere (vnde exclamat auctor) O rem .s. Rom. pariter miseram morte .i. propter mortem Afric. & felicem tam humana, & tam ciuili lamentatione Maced. Enim pro quia, resp. recognouit eodem tempore, & .i. similiter, quantum principem, quia maximum amisisset, videlicet Scip. & qualem principem haberet. quia humanissimum videlicet Metel. Maced. [Idem) .s. Met. Maced. monuit filios suos, vt subijcerent humeros suos lecto funebri .i. vt lectum funebrem eius .s. Scip. interempti efferent humeris .s. suis, atque subiecit .i. continuo adiecit huic honori exequiarum illum honorem vocis .i. præconij .s. non fore .i. nunquam futurum esse, vt illud officium .s. efferendi defuncti posset præstari ab illis maiori viro, vnde in admirationem adductus auctor addit. Vbi supp. tunc fuerunt illa tot iurgia .s. Scip. & Met. quæ fuerant dum viueret Scip. in curia .i. in senatu? Vbi supp. tunc fuerunt, tam multæ altercationes eorum sup. pro rostris .i. quæ prius fuerant ante rostra? Vbi sup. fuerūt tunc prœlia togata .i. contentiones in toga, & non in armis maximorum ciuium, & tantorum ducum, vt fuerunt illi duo? Responsio nimirum .i. haud dubie, moderatio .s. Met. Maced. prosequenda præcipua veneratione, deleuit omnia ista .s. iam dicta.

DE METELLO NVMIDICO.

NVMIDICVS * autem Metellus, populari factione patria pulsus, in Asiam secessit: in qua, cum ei forte ludos Trallibus spectanti literæ redditæ essent, quibus scriptum erat, maximo senatus, & populi consensu, reditum illi in vrbem datum, non è theatro prius abijt, quàm spectaculum ederetur, non lætitiam suam proxime sedentibus vlla ex parte patefecit, sed summum gaudium intra se continuit. Eundem constat pari vultu, & exulem fuisse, & restitutum: adeo moderationis beneficio, medius semper inter secundas, & aduersas res animi firmitate versatus est.

** Lib. li. 69. sed de loco dissē tit, & Vim de vir. illust. qui ne lo ētas quæ de literas scribit.*

OLIV. NVMIDICVS autem Metellus) De hoc viro supra commemoratio facta est, quòd exilium voluntarium eligere, quàm in leges Saturnini trib. pl. iurata maluerit. fuit igitur & constantia clarus, & moderatione perspicuus. cum enim ludos trallibus spectaret, sibiq. forent de gloriosa in patriam reuocatione redditæ literæ, sic se intra modestiæ gyros continuit, vt nullum tanti lætitiæ vestigium prorsus in eo posse deprehendi, vir in vtraque fortuna semper idem, quem nec aridens inflare, nec sæuiens opprimere posset. hi, Metel. Numid. in censura orationem habuit ad populum de vxoribus ducendis, teste Aul. Gel. qui eius orationis quædam verba ponit lib. j. cap. vj. dicit enim multis, & eruditis viris audientibus legebatur oratio Met. Numid. grauis, ac diserti viri, quàm in censura dixit ad populum deducendis vxorem cum eum ad matrimonia capescenda hortaretur. in ea oratione ita scriptum fuit, si sine vxor possemus quirites esse, omnes ea molestia careremus, sed quoniam ita natura tradidit, vt nec cum illis satis commode, nec sine illis vllo modo viui possit, saluti perpetuæ potius, quàm breui voluptati consulendum est. [Populari factiona) .s. Apolei Saturnini trib. pl. [Trallibus) Tralles ciuitas Asiæ tantum pluraliter declinata. Liuius dicit hic fuisse Rhodi, vbi exulabat, et in cap. de constantia diximus Plin. vero Smyrnæ fuisse dicit. Est autem Smyrna ciuitas minoris Asiæ, [Theatro) Spectaculo aut vel inspecto aut spe

Metelli exilio cōstantia.

ctaculum.[Ederetur)Finiretur.[Medius)Nec fractus in aduersis nec elatus in secundis. [Firmitate) Fortitudine, atque cõstantia.

ASCEN. NVMIDICVS autem Met.) Pulsus patria.s.Rom.factione .i.seditione populari,secessit .i. in exiliũ habiuit in Asiam in qua .s. Asia, cum literæ redditæ essent ei spectanti forte ludos trallibus i.apud Trallis vrbem Asiæ, secundum auctoris sententiam, quibus.s.literis,scriptum erat,redditum datum sup.esse illi in vrbem.s.Romam,maximo consensu Senat. & Pop. non abijt prius è theatro,quam spectaculum ederetur .i. finiretur, & expliceretur,& non patefecit.i. indicauit ella ea parte lætitiam suam,sedentibus proxime.i.proximo loco, sed continuit summum gaudium intra se constat.i.manifestum est eundem.s.Metel.Numid. fuisse & exulem,& restitutum pari.i.consimili vultu, adeo.i.tantum versatus est semper medius inter res secundas, & aduersas, beneficio moderatione,firmitate animi.

THEO. TRALLIBVS) Trallia pars Illyrici.qui Tralli dñr, & Tralles apud Theopõpum de quibus in bello Macedonico Liuius ex interpretatione Iani. Trallis aũt Lydiæ ciuitas ad amnem Mæandrum, quæ prius appellabatur Anthia, à copia florum, dicta est, & Erymna, vnde nomen gentile Trallianus vt docet Stephanus.

DE CATONE POSTERIORE.

* Plut. in vita, & Dion.lib. 39.
* Missus à P. Clo. Trib. pl. Hic lib.8 cap.16.
* Et repulsam tulit.

TOT familijs * in vno genere laudis enumeratis, Porcium nomen, velut expers huiusce gloriæ silentio prætereundum se negat. Posterior Cato non paruo summæ moderationis fisus indicio * Cypriacam pecuniam maxima cum diligentia, & sanctitate in vrbem deportauerat: cuius ministerij gratia senatus relationem interponi iubebat, vt prætorijs comitijs extra ordinem ratio eius haberetur: sed ipse id fieri passus non est, iniquũ esse affirmans, * quod nulli alij tribueretur, sibi decerni: ac nequid in persona sua nouaretur, campestrem experiri temeritatem, quàm curiæ beneficio vti satius esse duxit.

OLIV. TOT familijs in vno genere laudis) De hoc etiam infra dicturus est in cap. de continentia. [Posterior Cato) Præfectus Cypriacæ pecuniæ fuit lege lata per P.Clod. trib pl. de redigenda in prouinciæ formam Cypro, & compilanda pecunia regia administratio cuius ei,ideo M.Cat.mandata est annuente Clod. qui Cat. longius abesse cupiebat, vt liberius ageret in Cic. quem exitio destinauerat, quia verebatur ne Cat. auctoritate impedirentur consilia sua demandata est igitur prouincia inuito Cat. cum enim Clod. rem istam Cat. ad se vocato, quasi honorificam obtulisset, eam Cat. repudiauit, quòd diceret non ob honorem, sed ob contumeliam, & insidias hoc sibi negocium deferri cum Clod. iratus insolenter satis respondit, & si nolles, inquit, tamen coactus, dolensq. proficiscere, aduocatsq. concione plebiscito firmauit missionem Cat. eiq abeunti nec nauem, neque militem, nec etiam ministrum quempiam tradidit preter duos scribas. quorum scribarum alter fur erat, alter Clod. assertulus, & quasi parum negocij foret Cyprus, & Ptolem. etiam vt exules Byzantium reduceret, iniunxit eo consilio, vt ipsum plurimo tempore extra vrbem ablegaret. Ptol. vero eius Ptol. frater, qui per Gab. restitutus fuerat, tunc Cypri rex, vbi hæc cognouit nimio dolore percitus, veneno fata præuenit. Ceterum Por. Cat. Cypriacas opes Lyburnis per Tyberinum hostium aduexit. Plut. dicit Cat. in hac vehenda pecunia, hoc vsum fuisse consilio, et loculorum funibus, & lotis longioribus suberes alligaret, quibus superueniente tempestate si forte naufragium faceret pecunia sustentaret, nec mergi posset, hæc omnis pecunia circiter septem millia talentorum argenti fuisse traditur. quæ latius ærarium, quàm vllus triumphus impleuit, qua re Senat. decreuit, vt extra ordinem prætor crearetur, quod ille recusauit. [Porcium nomen) Vnde fuere Cat. [Cypriacam pecuniam) Quàm ibi copiosam Ptol. congregauerat & propterea Senatus timens, ne tantis opibus rex incitatus bellum suscitaret, ad eas Roma deportandas misere Cat. Alij dicunt Cyprum ideo factam esse prouinciam, missumq. Cat. quia P.Clod. captus à piratis tum regem rogasset, vt se redimeret, rex adeo exiguum precium misit, vt piratæ illud accipere dedignarentur, & Clod. gratuito dimittere maluerint, quare indignatus Clod. in patriam reuersus & trib. pl. creatus, legem tulit de ejciendo rege eapiendaq. prouincia per Cat. qui profectus, & accepta pecunia, libros in quibus totius pecuniæ summa continebatur amisit. Cum igitur populus rationem eius pecuniæ reposceret, senatus eam relationem interdici volebat, vt proximis comitijs pretor creari posset, quòd ille fieri non permisit, iniquum esse existimans sibi tribui, quod nulli vnquam concessum fuisset, maluit populi temeritatem experiri, quam Senatus benignitate frui, huic in patriam redeunti. cum ad vrbem accessisset, tanta omnis generis, & ordinis hominum, tam magistratuum, quàm sacerdotum, & ipsius senatus, atque etiam pl. frequentia obuiam processum est, teste Plut. vt via ripæ fluminis capere possent, nam a triumpho nihil ferme distare videbatur. nonnullis vero tunc agrestis superbusq. visus est, quòd consulibus, prætoribusq. obuiam progredientibus, neque substitisset, neque currum retinuisset, nec in terram ad eos descendisset, sed progressus non prius destitisset, quam classem in naualia coniecisset, cum tamen argentum per forum portaretur. Admiratus est P. R. tantam magnitudinem, & senatus post multas Cat. laudes, decreuit ei præturam extra ordinẽ, & ludos inspicere purpurea veste, quæ senatus decreta Cat. ipse detestatus est. [Extra ordinem) Excellenter. [Campestrem) P. R. qui in campo Martio suffragia dabat. [Curiæ) Senatus, continens pro contento.

ASCEN. TOT familijs enumeratis) .i. postquam tot familiæ enumeratæ sunt in vno genere laudis.s.de moderatione animi. nomen .i. genus porcium à porcio Cat. deductum negat se prætereundum silentio.i.sub silentio, aut silendo velut expers.i.immunem huiusce laudis. Nam sup.Cat. posterior.s.vticensis fisus.i.confisus non paruo, immo magno iudicio summæ moderationis, deportauerat in vrbem.s.Romam cum magna diligentia & sanctitate.[Pecuniam Cyp.).i.quàm Ptol.Cyp.collegerat.[Cuius ministerij.s.tam diligentis gratia, senatus iubebat relationem.i.redditionem rationum interponi.i.ad tempus se poni, vt ratio .i. respectus eius.s.Cat.haberetur comitijs, in quibus prætor crearetur extra ordinem, vt.s.sic creatus prætor ab onere reddendæ rationis leuaretur. sed ipse Cat. non est passus id fieri, affirmans esse iniquum decerni sibi, quod nulli alij tribueretur, et .s. non suo anno, aut loco, sed extra ordinem prætor crearetur, nam per certus gradus ad summos honores perueniebatur, quos qui non obseruabant, extra ordinem creati dicebantur (quod magis placet, quàm vt exponam extra ordinem per excellenter) ac ne quid nouaretur.i.nouo more fieret in sua persona, duxit.i.censuit esse satius experiri temeritatem campestrem .i. populi in campo Martio tempore comitiorum de facto suo disquirentis, quam vti beneficio curiæ.i. patrum conscriptis.

DE M. BIBVLO.

* Cæsar lib.3. de b.l. ciuil. meminit. et sen ad Martiã 13. fuerat, olim molesta Sabinis.

AD externa * iam mihi exempla transire conanti, M Bibulus vir amplissimæ dignitatis, & summis honoribus functus, manus inijcit, qui, cum in Syria moraretur prouincia, duos egregiæ indolis filios suos à Gabinianis militibus Aegypti occisos cognouit. Quorum interfectores ad eum vinctos regina Cleopatra misit: vt grauissimæ cladis vltionem, arbitrio suo exigeret: at ille oblato beneficio, quo nullum maius tribui lugenti poterat, dolorem moderationi cedere coëgit, carnificesq; sanguinis sui, intactosq. e vestigio ad Cleopatram reduci iussit, dicendo, potestatem huius vindictæ non suam, sed senatus esse debere.

OLIV. AD externa iam exempla) M. Bib. de Gabinianis militibus, à Cleopat. missis supplicium sumere noluit, cum duos illius filios per seditionẽ occidissent. Nam Mar. Bib. in Syria prouincia dum esset A. G. proconsul Ptol. reduxit, cæso Archelao cum Beronice Ptol. filia, quam Ægyptij electo patre sibi reginam asciuerat, & ille Arch virum assumpserat. Paulo post, mortuo Ptol. duo filij ex testamento in regnum illi successerunt, natu maior ex pueris, & Cleop. Dum igitur eam prouinciam Syriam Gab. cõstitueret, est hoc administraret, milites eius per rixam duos Bibuli filios occiderunt, quippe exercitus cum ipso duce corruptus erat, nam pactiones pecuniarum cum tyrannis egerat. Anobarzans etiam regi se ad cædem faciendam cum exercitu locauerat, vt infra dicetur lib. viij. Hic Bib. collega Cæs. fuerat, in consulatu. qui ab eodem loco aliquoties eiectus est, sed de domi semper continuit, vnde dici solebat. Bib. & Cæs. con

fulibus

fulibus nihil gestum est C. Cæs. consule aliquid gestum est. Vnde etiam Cic. in epistola ad Lent. quæ sic incipit. Certiorem te per literas, &c. de Bib. sic loquitur. Dixi me Bibuli fortunam, quam ille afflictam putaret, omnium triumphis, victorijsq. anteferre, dixiq. eodem teste alio loco, eosdem esse, qui Bib. exire domo præhibuissent, & qui me coëgissent. idem paulo infra, idemq. ma minerant nobis priuatis vsque ad Cæs. & Bib. consules, cum sententiæ nostræ magnum in senatum pondus haberent, vnum fere sensum fuisse bonorum omnium. ergo à Gabinianis militibus, quia Bib. erat in prouincia Syria cum Gab. Ptol. vt diximus, in regnum restituit iussu Pompei. præter P. R. volũtatem, senatusq. auctoritatem, vnde & Gabinius reus factus gratia & auctoritate Pompei, pecuniarumq. potentia absolutus est. (Dolorem moderationi cedere coëgit) Plus caluit apud Bibulum, animi moderatio quam amissorum filiorum dolor.

ASCEN. A D externa &c.) Ordo est M. Bib. vir amplissime dignitatis, & functus summis honoribus) .i. magistratibus honorificis, iniecit manus .i. eum retinendi infert mihi conanti transire iam ad exempla externa. (Qui cum moraretur) .i. moram faceret in Syria prouincia cognouit .s. per literas, duos filios suos agregiæ indolis .i. futuræ, quasi innatæ virtutis, spẽ de se facientes, occisos esse Ægypti .i. in Ægypto (quòd licet rarum sit et genitiuus locis maiores absolute ponatur, malim tamen dicere, quam à militibus Gab. Ægypti .i. in Ægypto militantibus sub Gab. neque tamen hoc penitus damnabile putem. (Quorum) .s. filiorum interfectores Cleop. regina .s. Aegypti, misit ad eum .s. Bib. vinctos ligatos, vt exigeret .i. exacte sumeret, vltionem grauissimæ cladis vrbitrio suo. At ille beneficio .s. sumendæ vltionis de occisoribus filiorum, quo nullum maius poterat tribui lugẽti .i. in luctu versato oblato .s. a Cleop. .i. postquam illi est oblatum. (Coëgit dolorem cedere moderationi) sit iussit carnifices sanguinis sui .i. occisores filiorum suorum reduci continuo .s. statim ad Cleop. (Intactos) In nullo sup. affectos, dicendo potestatem huius .i. huiusce modi vindictæ debere esse non suam, sed Senatus .s. Romani.

THEO. A GABINIANIS militibus occisos cognouit) Cæs. in comment. Hi constabat, inquit, ex Gab. militibus, & infra Bib. filios duos interfecerant.

EXTERNA.
DE ARCHITA TARENTINO.

*Cic. Tusc. 4.

TARENTINVS * Architas, dum se Pythagoræ præceptis Metaponti penitus immergit, magno labore, longoq. tempore solidum opus doctrinæ complexus, postquam in patriam reuertit, ac rura sua reuisere cœpit, animaduertit negligentia villici corrupta, & perdita intuensq. male meritum: Sumpsissem, inquit, à te supplicium, nisi tibi iratus essem: maluit enim impunitum dimittere, quàm propter iram grauius iusto punire.

OLIV. TARENTINVS Architas) Ad externa transit exẽpla. quorum primum est Arch. Tarent. aũi philosophus Pyt. nobilissimus, qui Plat. cũ a Diony. necãdus esset, per epistolam eripuit. admiratione summæ apud plurimos habitus est in omni virtutis gñe quippe qui septies ciuibus præfectus est, cum ceteri plusquam annum imperare lege prohiberentur. Hac igitur modestia vsus est, vt cum à Pyth. studijs, in quibus multo tpe fuerat cum summo labore, & industria versatus in patria reuersus esset, & prædia sua vil. negl. squalida & inculta offendisset, ira commotus, maluit impunitum villicum dimittere, quàm per iram punitionis modum excedere. Cic. lib. iiij. Tusc. quæstionum. Ex quo, inquit, illud laudatur Arch. qui cum villico factus esset iratior, quo te modo in quit, accepissem, nisi iratus essem? (Tarentinus) Tarentum vrbs inclyta Calabriæ in angulo Italiæ circa Salentinorum confinia. à tara Neptuni filio condita. (Metaponti) Italiæ oppidum in sinu Tarenti conditũ a Locrensibus sede Soh. (Solidũ opus) Perfectum opus, sed inter solidũ, & perfectum hoc interest, quod solidum est, cui nihil accedere potest, perfectum cui nihil excedere. doctrina igitur solida est res, & non adumbrata. (Villici) Præfecti villæ. est autem villa domus in agris. (Sumpsissem) Sup. vltus essem negligentiam tuam. (Propter iram) Ne animi perturbata, iustæ, & meritæ punitionis terminos excederet.

Archita moderatio.

Villicus.

ASCEN. TARENTINVS &c.) Transit ad externa & primo ad exemplum Arch. philosophi in Geometria clari dicens. (Architas Tarentinus) .i. Tarenti ortus, dum se immergit penitus Metaponti .i. in eo oppido Italiæ præceptis, id est institutionibus Pyth. Philosophi samnij complexus .i. assecutus magno labore, & longo tempore, solidum .i. integrum & consumatum opus doctrinæ, postquam reuerteretur in patriam .s. suam Tarentum accedit et inuisere rura .i. villam & agros suos rurī, animaduertit supplα rura sua corrup. & perdita negligentia villici, id est eius, cui villam suam .i. domum in agro cum à pertinentibus, colendam commiserat, & intuens .s. vili male meritum .s. de se, & agro suo. inquit. ego sumpsissem supplicium à te, id est de te nisi essem iratus maluit, enim dimittere .s. villi impunitum, quam punire supplicium grauius iusto .i. quam iustum esset, propter iram, qua iraſcebatur in eum, qui negligentia sua villam destituisset.

THEO. ARCHYTAS,) Arch. vt Arist. auctor est. Esti. F. et aliorum sententia Dion. Mnesa. est vt est apud Suidam Mnas. Tarent. exercitum sæpe duxit, in acieq. nunquam superatus est. Itaqua reuersus è Cas. agrum incultum, squalidumque inuenit, vnde conuersus ad villicum, lugeres, inquit nisi iratus essem. hæc Plut. in eo, quod de liberis educandis edidit, in qua paululum dissentit à Val.

DE PLATONE PHILOSOPHO.

* Plut. de liberis educa. Sed Diogenes lib. amicũ Xenocratẽ vocat.

NIMIA liberalis * Archytæ moderatio, temperatior Platonis: Nam cum aduersus delictum serui vehementius exarsisset, veritus ne ipse modum vindictæ dispicere non posset, Speusippo amico castigationis arbitrium mandauit, deforme sibi futurum existimans si commisisset, vt parem reprehensionem culpa serui, & animaduersio Platonis mereretur.

OLIV. NIMIS liberalis Architæ) Indulgens nimir, & propemodum vitiosa fuit Arch. moderatio Plat. vero magis probanda, nam virtus vbi plus quàm deceat, affectare cœperit, definet esse virtus, medium enim duorum extremorum est, alterius per defectum, alterius per excessum, cum in alterutram partem declinauit vitium fiat necesse est. ergo quia Tarentinus Arch. in villicum omnis indulgens fuisse videtur. non ita moderationis proprium, et Platon. seruatle dici potest, & nisi philosophi obstaret auctoritas, intemperantiam potius dicerem fuisse, quàm moderationem, non punisse delinquentem. nam ex impunitate maior nascitur peccandi licentia, & propterea Plat. dicere solitus erat neminem prudentem punire, quia peccatum fit, sed ne peccetur in posterum. Non ergo propter iræ magnitudinem ab Arch. donanda erat ellico pœna, sed differenda, & tunc recte moderatio dici potuisset, si cum fuisset iratus dedisset iræ suæ spacium, vt residente per interuallum temporis animi tumore, haberet modum castigatio, quare melius. vt inquit Valer. fecisse videtur Plat. qui non remittendum seruo supplicium, sed ab altero minime perturbato inferendum esse indicauit. (Vehementer exarsisset,) Grauiori ira excanduisset. (Displicere) Diligenter discernere. (Pseusippo) Plat. Aristone patre, matre Perictiona, siue Potona Athen. natus est, mater à Solon. genus duxit. Arist. vero patrem a Co. Mar. filio originem ducere tradunt, quia à Nept. itidem sanguinem trahere. Thr. teste memoratur, cui Speus. successit Euryp. filius Athan. pago Myrrinusius, & Plat. sorore natus, qui fratres habuit adimam, & Plau. sororemque poto matris cognomine de qua Speusip. hoc cuius nunc Valer. meminit. Tradit Hrtac. Plat. adeo verecondum, adeo mente compositum vt nunquam ridere nisi modice deprehensus sit. ingresso aliquando Xenoc. cede. inquit, hunc puerum, nam ipse, quòd iratus sum nescio. Cuidam item seruorum delinquenti, iam, inquit, te verberibus concidissem, nisi iratus essem. hoc dissentit à Val. Dion. s. Laër. eo etiam, quòd non Speusippo seruum puniendum, sed Xenoc. traditum dicit, quod verisimilius est, nam Speus. vt ait Dion. perstitit, quidem intra Plat. dogmata, & si moribus eisdem non fuit, namque & iracundus, & voluptatibus dederat manus, denique aiunt illum ira concitatum Catullum in puteum iecisse, voluptateq. delinitum in Macedoniam ad Cassandri nuptias profectum.

Platonis genus.

ASCEN. NIMIS &c.) Ordo est. Moderatio Archytæ .s. philosophi iã dicti sup. fuit omnis liberalis moderatio, sup. Plat. fuit temperantios .i. magis temperata. nam cum Plat. exarsisset, id est inflammatus esset ira vehementer .s. quàm par erat nimis vehementer, veritus, id est timens ne ipse non posset (quia impedit ira animum &c.) dispicere .i. dijudicare modum .i. mensuram vindictæ, mandauit

mandauit.i.commisit.[Speusippo amico).s.suo arbitrium castigationis.i. arbitriam castigationem de seruo, existimans futurum deforme sibi, si commisisset, et culpa serui, & animaduersio.i.punitio, Plat.s.dominij (sed maluit dicere) Plat. qua domini, plus.n. momenti est in vocabulo Plat. nam multi semper fuerat domini Plat. vnus meretur reprehensionem parem .i. æque magnum.

THEO. DELICTVM serui) Plut. Πλάτων δὲ ὀργισθεὶς αἰσχρῶς καὶ ἀσελγῶς θυμοῦντι .i. Plat. vero aduersus deditum veneri seruũ, fastidiendumq. ita paratus. [Speusippo amico) Plut. ait, Τὸν τῆς ἀδελφῆς υἱὸν Σπεύσιππον καλέσας, accersito sororis filio Speusippo.

DE EODEM.

QVo minus miror, q in Xenocrate discipulo suo tam constanter moderatus fuit: audierat.n.eum multa de se impie locutum, sine vlla cũctatione criminationem respuit: instabat certo vultu index, quærens causam, cur sibi fides non haberetur, adiecit, non esse credibile, vt quem tantopere amaret, ab eo inuicem nõ diligeretur. Postremo cum ad iusiurandum inimici asserentis malignitas confugisset: ne de periurio eius disputaretur, affirmauit nunquam Xenocratem illa dictorum fuisse, nisi ea dici sibi expedire iudicasset. Non in corpore mortali, sed in arce cœlesti, & quidem armatum animum eius, vitæ stationem putes peregisse, humanorum vitiorũ incursus à se inuicta pugna repellentem: cunctosq. virtutis numeros, altitudinis suæ sinu clausos custodientem.

OLIV. QVo minus miror) Alia Plat. moderatio minus quidem admirabilis, nam si in seruum quanto magis in amicum temperantiam seruare, & potuit, & debuit minus igitur mirum est discipuli. quidem diligebat non admisisse, q seruum crimen non punisse. [Expedire) Vtile esse. [Non in corpore mortali) Laudat Plat. moderationẽ. dicit.n. ea tanta hois moderatione existimare quis potest Plat. aium non in tenebroso corporis domicilio sedem habuisse, sed in cœlesti, quadã arce veluti in præsidio collocatum fuisse, ad vitia, tanq̃ humanæ vitæ hostes acerrimos fortiter propulsanda, virtutesq. omnes in suo gradu firmiter retinendas, & conseruandas. [Numeros) Nam virtus suos habet numeros et iustitia diuiditur in sex partes .s. in religionem, pietatem, gratiam, fidem, vendicationem, & obseruantiam.

ASCEN. QVO) i quo circa ergo miror minus, q moderatus fuit tam cõstanter in Xenoc. discipulo suo audierat.n. eum locutum multa de se impie.i. contra pietatẽ sibi debitam, & sup. respuit criminationẽ.s. Xenoc. sine vlla cunctatione.i. hæsitatione. [Index).i. is qui indicarat Xenoc. multa impietate de Plat. locutum instabat .i. instanter vrgebat ad visionẽ, vultu certo .i. inuariato, & cõfidentiæ pleno, quærens.s. Plat. causam cur fides non hr̃etur sibi .s. de detractatione Xenoc. adiecit .s. Cat. non esse credibile, vt non diligeretur inuicẽ.i. mutuo ab eo.s. discipulo suo Xenoc. quẽ ipse .s. Plat. amaret tantopere.i. tanta opera. Postremo cum malignitas inimici asserentis.s. crimen dictum consugisset ad iusiurãdum .i. obtulisset se confirmare, q asserebat iuramento, Plat. ne disputaretur.i. disceptandum esset de periurio eius.s. ne cogeretur, aut stare iuramento eius, & ita de amico male sentire, aut ipsum periurij arguere, affirmauit Xenoc.s. discipulũ, & amicũ suum nunq̃ fuisse dictum ea.s. quæ ille asserebat, eum dixisse, nisi iudicasset expedire.i. vtile esse sibi.s. Plat. id affirmãti, ea dici .s. de se. Et ita licet verum esset, q Xenoc. illa dixerit, tñ non ppea conuinceretur inimicus Plat. quia non ois qui alterius vitia tegit, continuo eius inimicus est, hoc igitur constanti dicto vicit delatorem Plat. vnde de eo subdit aut. [Tu putes).i. putare.i. existimare possis, hoc est quilibet possit putare, aium eius s. Plat. armatum equidem.i. certe (vacare) non in corpore mortali, vbi non aimat, sed degrauatur aios, sed in arce.i. summa munitione cœlesti (Alludit ad hæresim. Plat. asserentis, animas in cœlo formatas, anteq̃ in corpora dimittãtur) peregisse.i. consumasse stationẽ vitæ .i. breue, & quasi stationarium munus vitæ, nobis à summo oium imperatore deo cõmissum. Est.n. statio, vt naues ad tempus stant deuitandæ tempestatis, aut alterius breuis momenti gratia, quæ in portu quiescere dñr, aut milites ad defendendum locum cõmissum excubant, vnde mira vis est in eo vocabulo. Significat.n. vita hois esse breuem, sed acrem militiam super terram (peregisse dico aium eius repellentem a se inuicta pugna, quia maxime perniciosi, & difficillimi vitatu sunt aduersarij, qui sub spem amicitiæ nos adoriuntur, vt delator ille, qui sit victus discessit) incursus.i. impetus vitiorũ humanorum.i. quæ naturam humanam, corruptam videlicet persequuntur, & custodientem cunctos numeros virtutis.i. consummatam virtutem (quæ tamen non in Plat. sed in Christo fuit) clauso sinu.i. complexu suæ altitudinis .i. sublimitatis, quia in arce cœli armatum dixerat.

DE SYRACVSANO DIONE.

NEQVAQVAM Platoni literarum cõmendatione par Syracusanus Dion: sed quod ad præstandam moderationem attinet, vehementioris experimenti. Patria pulsus à Dionysio tyranno, Megaram petierat, vbi cum * Theodorum principem eius vrbis domi conuenire vellet: neque admitteretur; multum, diuq. ante fores retentus, comiti suo, patienter hoc ferendum est, ait, forsitan enim & nos, cum in gradu dignitatis nostræ essemus: aliquid tale fecimus. qua tranquillitate consilij, ipse sibi conditionem exilij placidiorem reddidit.

*Plut. in vita. vbi Ptœodorũ Megarensem dinastẽ vocat. non Theodorum.

OLIV. NEQVAQVAM Plat.) Dion. Hipparini filius nobili genere natus vtraque implicitus tyrannide Dion. nanque ille superior Aristomachẽ sororem Dionis habuit vxorẽ; ex qua duos filios Hipparinũ & Nyseum procreauit. totidemq. filias noie Sophrosinem, & Aretem, quarũ priorem Dionys. filio eidẽ, cui regnum reliquit, nuptum dedit alteram Aretem Dioni, qui intimus Dion. fuit hic multa, & alia habuit à natura bona, in his & ingeniũ docile cum igitur Plat. Tarẽ. venisse fama esset in Siciliam perlata, adolescenti negare non potuit Diony. quin eum accerseret, cui se Dion. tradidit, nec vero minus Plat. delectatus est Dione. itaque cum à Dion. tyranno crudeliter violatus esset, quippe quem venundari iussit, tñ eodem rediit eiusdem Dionis precibus adductus. Interim in morbum incidit Diony. quo cum grauius conflictaretur, quæsiuit à medicis Dion. quemadmodum se hr̃et, simulq. petijt ab his, si forte maiori esset in periculo, vt sibi faterentur. nam velle se cum eo colloqui de partiendo regno, quod sororis suæ filios ex illo natos partem regni putabat hr̃e debere, id medici non tacuerunt, & hic fuit initium Dionis, & Dion. simultatis, simulata tñ aliquãdiu amicitia fuit, sed cum à Dione se superari videret, ingenio auctoritate, amore populi, nauem ei triremem dedit, qua vectus est Corin. ostendẽs se id vtriusque causa facere, nec cum inter se timeret, alteruter alterum præoccuparet. Sed cum audisset eum in Pelopõneso manum comparare. Aretem Dionis vxorem alij nuptum dedit, filiumq. eius libidinose educari iussit. Herac. interim ab eodem expulsus, qui præfectus fuerat, equitum cum Dione bellũ omni rõne comparare cœperunt, sed Dion. quidem fretus nõ tam suæ copiæ, q̃ odio tyranni, cum Dion. classe in Italia operiretur, post diem iij. quam Siciliam attigerat, Syrac. introiuit, eoq. rem perduxit, vt tyrannus pacẽ facere vellet pactionibus eiusmodi. Siciliã Dion. obtineret, Italiam Dion. Syrac. Apollocrates, cui maximã fidem vni habebat Dion, haud ita multo post orta dissentio est inter eũ, & Herac. & factionem cõparauit, qui principatũ nõ cõcedebat, neque is minus valebat apud optimates, quorũ cõsensu præerat classi, cum Dion, pedestrẽ exercitum teneret, non tulit hæc aio æquo Dion, & versum illũ Homeri retulit ex secunda rapsodia. Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. Postea vero cũ multitudinẽ interfecto, Herac. offendisset, nã meliorum bona, quos sciebat aduersum sensisse, licentius dispartiens. Callicrates quidam ciuis. Athen. qui cũ eo simul ex Pelopon. in Siciliã venerat, homo & callidus, & ad fraudẽ acutus, sine vlla religione, ac fide adijt Dionẽ, & ait magno eum in periculo esse pp offensionem populi, & odium militũ, quos exhaustis ciuibus pro libidine eorum expellere non poterat, cõsuluit ergo, alicui suorum negocium mandet, qui se simulet illi inimicum quem si idoneum inuenerit, facile oium animos cogniturum. Tali consilio probato, excepit has partes ipse Callicrates, & se armat imprudẽtia Dionis ad eũ interficiendũ, sit cõiuratio multis conscijs, defertur ad Aristomachẽ sororem Dionis vxoremq. Aretem, conueniunt Dionẽ, negat à Callicrate fieri insidias. molieres nihilo secius Callicratẽ in æde Proserpinæ iurare cogunt, nihil ab illo periculi fore, sed hic maturius pergit, & proximo festo Sagũtinos è numero suorũ adolescentes elegit, vt ad Dionem, erat inermes, q pp notitiã intromissi foribus obseratis in lecto cubantẽ colligant,

Callicrates dolus.

gant, & quia inermes erant flagitantibus, Ligo quidam Syrac. per fenestras gladium dedit. Calliceratis frater Philostratus fuit, cui armatam triremem dederat in portu agitandam, vt parata esset ad salutem, si forte consilijs fortuna obstitisset. Hic igitur quod ad moderationem spectat, à Dionysio, pulsus Dion, cum Megaram venisset, & Theodorum eius loci principem conuenire voluisset, ante illius fores aliquandiu præter eius dignitatem detentus est, quòd nihil moleste ferens ait comiti suo, id minime videtur graue, quòd & ipse forrasse, cum in imperio foret, tale quidquam fecisset. [Commendatione) Laudatione literarum. [A Dion.) Filio superioris Dion. [Conuenire) Alloqui. [Multum) Quantum ad expectationem animi. [Diuque) Quantum ad longitudinem temporis.

ASCEN. NEQVAQVAM &c.) Dion. Syrac. s. princeps, est sup. nequaquam par Plat. cõmendatione literatum .i. scientia, sed quod .i. quantum attinet ad præstandam moderationem. s. animi sup. est experimento vehementioris .i. quia fortius experimentum præbuit. Nam ipse pulsus patria. s. Syrac. à Dion. tyran. petierat Megaram vrbem Græciæ, vbi cum vellent conuenire .i. adire colloquendi gratia, Theodorum principem eius vrbis. [Neque admittere). s. à ianitoribus, retentus ante fores, multum. i. in multa expectatione, & diu. i. in longa mora, ait comiti suo hoc ferendũ .i. tollerandum est patienter. Enim pro quia, & .i. etiam nos cum essemus in gradu dignitatis nostræ, fecimus forsan aliquid tale. [Qua tranquilitate consilij). i. longanimitate, ipse reddidit sibi conditionem exilij placidiorem, aut saltem minus duram.

DE THRASYBVLO.

• Probus in vita. Iust. lib. 5

THRASYBVLVS * etiam hoc loci apprehendendus est, qui populum Atheniensem triginta tyrannorũ sæuitia sedes suas relinquere coactum, dispersamque, & vagam vitam miserabiliter exigentem, animis pariter, atque armis confirmatum, in patriam reduxit. Insignem deinde restitutione libertatis victoriam, clariorem aliquãto moderationis laude fecit. Plebis enim scitum interposuit, nequa præteritarum rerum mentio fieret: hæc obliuio, quam Athenienses, amnistiam, vocant, concussum, & labentem ciuitatis statum, in pristinũ habitum reuocauit.

OLIV. Triginta tyranni.

THRASYBVLVS etiam hoc loci) Vt in cap. de Somn. & in cap. de for. diximus, Lysan. dux Laced. victis Ath. xxx. prætores præposuit. qui paulo post est totidem euasere tyrannos, cum igitur ciuitatem tyranni crudeliter omnis opprimerent, multi ex Athen. voluntarium exilium sibi delegerunt. Laced. edicto ciuitates Athen. exules excipere prohibebantur, omnes igitur se Argos, & Thebas contulerunt, vbi nõ solum tutum exilium egere, verumetiam spem recuperandæ patriæ ceceperunt. Erat inter exules Trasybulus vir strenuus, & domi nobilis, qui liberandæ patriæ princeps, & auctor extitit. nam cum aĩum induxisset audendum aliquid esse pro patria, pro salute cõi et cum periculo, exulibus collectis, castellũ Phil. Atticorum finium occupat, nec deerat quarundam ciuitatum tã crudelis casus miserantium fauor. Itaque & Ismenias Thebanorũ princeps, & si publicis nõ poterat, priuatis tñ viribus adiuuat. Et Lysias Syrac. orator, exul tunc quingentos milites stipendio suo instructos in auxilium patriæ, cõis eloquentiæ misit. Itaque fuit asperum bellũ. Sed cum hic quod patria summis viribus, hinc pro aliena potentia securius pugnaretur, tyranni vincuntur, & victi in vrbem refugerunt, tyranni deinde frustra tentant corrumpere Thrasybulum. Tum accitis Laced. auxilijs iterum vincuntur, in quo prœlio Critias, & Hippol. tyrannorum sæuissimi cadunt, Thrasybulus fugientes ciues ad libertatem reuocat, tyranni Eleusim migrare iubentur substitutis decẽ, qui reip. præessent, qui eadem via grassari cœperunt. Postremo Pausanias Rex ad comprimendum bellũ missus, decem viros ad triginta tyrannos Eleusim migrare iubet, qui cõi consilio bellum Athen. inferunt, sed ad colloquiũ, velut dominationẽ recepturi, progressi, ac per insidias cõprehensi, veluti pacis victimę trucidantur. hoc modo reuocatur populus, & iureiurãdo ad igitur discordiarũ obliuionem fore q̃ græci, ἀμνηστίαν i. obliuionẽ mali. [Cõcussum) Fractũ, & debilitatũ.

ASCEN. THRASYBVLVS) Ciuis illi Athen. est apprehendendus. s. à stylo. s. scribendus etiam hoc loci, qui reduxit in patriam s. Athen. populum Athen. coactum relinquere sedes. i. mansiones suas. [Et exigentem) .i. degentem miserabiliter vita dispersam, & vagam sæuitia. i. propter sæuitiam xxx. tyrannorum, confirmatum. i. corroboratum à se pariter animis, atque armis, deinde fecit victoriam insignem. i. quæ erat insignis restitutione. i. propter restitutionem libertatis. s. patriæ, clariorem aliquanto laude. i. ob laudem moderationis. s. animi, quæ postea vsus est. Enim pro quia, ipse interposuit plebiscitum. i. legem sciente, & consentiente plebe latam, neque mentio præteritarum rerum fieret. i. cui ne noxæ, aut opprobrio esset, quod sub tyrannis ageret. Hæc obliuio, quàm græci vocant ἀμνηστίαν seu, vt ipsi proferunt amnestiam .i. obliuionem iniuriarum, reuocauit statum ciuitatis concussum & labentem. i. in ruinam tendentem in habitũ. i. dispositionem, pristinum .i. quam prius habuerat.

THEO. ΑΜΝΗΣΤΙ'ΑΝ, ita legendũ ex Aemil. probo. Trogo. Cic. cuius in Antonium verba sunt hæc Ath. renouauit vetus exemplum, græcum etiam verbum vsurpaui, quod tum in sedandis discordijs vsurpauerat ciuitas illa, atque omnem memoriam discordiarum obliuione sempiterna delendam censui.

DE STASIPPO TEGEATE.

NON minoris admirationis illud, Stasippus Tegeates, hortantibus amicis, vt grauem in administratione reip. æmulum, sed alioqui probum, & ornatum virum qualibet ratione, vel tolleret, vel summoueret, negauit se facturum, ne quem in tutelam patriæ bonus ciuis locum obtineret, malus & improbus occuparet, seque potius vehementer aduersario vrgeri, quàm patriam egregio aduocato carere, præoptauit.

OLIV. Stasippi moderatio.

NON minoris, illud) Stasippi moderatio ex intimo philosophiæ pectore manasse, & oium sapientum modestiã non solũ adæquasse, verumetiam superasse vr̃, qui cũ aduersarium sibi in reip. administratione grauissimum, posset vel de medio tollere, vel in exilium relegare, idq. vt faceret sæpius hortaretur ab amicis, in neutram partem induci potuit, quod diceret, non deberet patriam probo viro, suiq. amantissimo spoliari. in cuius locum mali deinde, improbiq. succederent, maluit in perpetua cum æmulo dimicatione, molestiaq. versari, quã temp. viro bono, suiq. defensore orbari. [Illud). s. quod sequitur. [Tegeates) Nomen patrium secundũ formam græcam, ac si diceres Tegeatinus, Tegeum oppidum est Arcadiæ. Virg. Tua si tibi Mænala curæ adsis ò Tegeæ fauens, cuius princeps. Stasippus erat vir moderatione plenus. [Grauem) Quia grauiter ab eo dissentiebant. [Æmulum) Eiusdem rei studiosum. nam æmulus dicitur inuidus, imitator oblectans, insectator eiusdem rei studiosus. [Tollere). s. de medio hoc est occiderat. [Sũmouerat) In exilũ ageret, quod vtrũque facere poterat. [Prœoptauit) Prœlegit.

Tegeum.

ASCEN. NON minoris admirationis est, sup. illud). s. quod iam dicetur [Stasippus. Tegeates). i. ciuis Tegei, aut Tegeæ oppidi Arcadiæ amicis supp. eius hortantibus. i. cum amici eius eum hortarentur, vt vel tolleret. s. de medio, hoc est extingueret, vel summoueret. i. loco cedere per exiliũ cogeret, qualibet. i. quacunque liberatione. i. via, & modo æmulũ. s. suum quendam grauem. i. molestũ, & aduersarium in administratione reip. sed alioqui. i. excepta illa æmulatione, virũ probum, & ornatum, negauit se facturum. s. quod amici suadebant, ne malus & improbus ciuis. s. aliquis, occuparet. s. forte sup. eum locum, quem ciuis bonus. i. vtilis, id est ad tutelam patriæ obtineret, & præoptauit potius se vrgeri vehementer sup. ab aduersario, quàm patriam carere aduocato, id est patrono, & protectore, egrégio.

THEO. TEGEATES) Tegea Arcadiæ ciuitas Hom. præconio clara, à Tegeate Lycaonis, vt est apud Pausaniam, Tegeates inde gentile nomen, vt ab Elea Eleatea, & fœmininum Tegeatis, vt auge lyrea Tegeatis. Auctore Steph. Et eiusdem nominis vrbs in Creta a Taltybio condita.

DE PITTACO.

• Diog. in vita.

PITTACVS * quoque moderatione pectus instructũ, qui Alcæum poëtam, & amaritudine odij, & viribus ingenij aduersus se pertinacissime vsum, tyrannidem à ciuibus Mitylene delatam adeptus, tantummodo, quid in opprimendo posset, admonuit.

OLIV. PITTACVS quoque moderationem) Pittacus Mityleneus fuit vnus ex septem Græcię sapientibus, Hyrradio patre, quẽ thra

cem

cem fuisse tradunt in hunc Alcæus poëta versu Iambico lusit, & his eum verbis ignominiosis appellauit, συρόποδα γαυρίκα χειροπόδαν ἀγασίδροπον.i.latos pedes trahentem tumescentem, pedum morbo laborantem, χειράς, Latinæ tumor pedem, hoc est morbus pedum obtrectationibus parentem, & sordidum. [Tyranni-

Pittaci tyrannus. dem) Autem ita adest. nam cum inter Mitylenæos, & Athen. de Achilletidis agri possessione certamen esset. Pittacus cum Phrynone Athen. singulari certamine dimicauit pro his finibus. Nam sic inter se conuenerant Athen. & Mitylenæi, quo res cum minori vtriusque populi iactura transigeretur. Hi duo imperatores exercitus inter se certarent singulari certamine, & vter eorum victor euaderet illius populus agro potiretur. Pittacus igitur sub clypeo rete occultabat, quo iacto sic Phrynonem implicuit, vt se deinde explicare non posset. quo cæso, victoria penes Mitylenæos fuit per Pittacum parta, sed eam paulo post Athen. iterum Mitylenem infestarent, ciues ei summo consensu tyrannidem demandarunt, quam cum ille conseruata patria decem an. tenuisset, & optimis institutis, & legibus constituisset, seipsum sponte à magistratu abdicauit, vnde Strab. lib. xiij. haud procul à fine Pittacus, inquit ad dominatus eruendos principatu vsus est, & qui-

Ebriorũ lex. bus sublatis ciues in pristinam libertatem restituit. Eius ea lex fuit in ebrios, vt cum peccarent duplici afficerentur pena. fuit in temporibus Crœsi lydorum regis ad quem eius adhuc extat epistola, hac autem moderatione vsus est. vt. in imperio constitutus Alcæum poëtam, à quo fuerat, vt diximus, grauis iniuria lacessitus, ad se iuberet acciri, eique ostenderet, quantam haberet vlciscendæ iniuriæ potestatem, si modo vellet, quem voluit impunitate donari, satis ei fuerat ostendisse de illo quodcunque vellet supplicium summere posse, sed nulle. [Amaritudine) Quia capitali odio inimicitias secum agebat. [Tyrannidem) Imperium, & in bona parte hoc loco accipitur, nam tyrannum antiqui regem appellabant. Virg. Pars mihi pacis erat dextram tetigisse tyranni. [Adeptus) Assecutus.

ASCEN. PITTACI, &c.) Ordo est. Pectus Pittaci Mitylenæi vnius è septem sapientibus instructum sup. fuit quoque.i.etiam moderatione. [Qui adeptus).i.assecutus à ciuibus.s. Mitylenæis tyrannidem .i. imperium, ac regimen ciuitatis, admonuit tantummodo.i. duntaxat quid posset. [In opprimendo).i.si voluisset opprimere, admonuit dico Alcæum poëtam, à quo Alcæi sunt versus dicti, vsum aduersus se pertinacissime, &.i.simul amaritudine odij, & viribus ingenij, quia totis viribus eum diffamare coactus fuerat, & tamen post principatum vrbis initum, & in potestatem redactum misit dicens, satis est noscas, me tibi nocere potuisse.

THEO. AMARITVDINEM odij &c.) Lege Diogenem Laër. lib. j. Varriumq. de pugna Phrynonis & Pittaci. quam Suidas initam dicit de possessione Sigæi, non Achilletidis (vt alij) terræ.

DE SEPTEM SAPIENTIBVS.

Plut. in Solone, et Diog. in Thalete. varias referunt opiniones. HVIVS viri * mentio subijcit, vt de septem sapiẽtum moderatione referam. A piscatoribus in Milesia regione verriculum trahẽtibus, quidam iactum emerat, extracta deinde magni põderis aurea Delphica mensa, orta controuersia est, illis piscium se capturam vendidisse affirmantibus, hoc fortunæ ductus emisse dicente: qua contentione propter nouitatem rei, & magnitudinẽ pecuniæ: ad vniuersum eius ciuitatis populum delata, placuit Apollinem Delphicum consuli, cui nam adiudicari mensa deberet. Deus respondit, illi esse dandam, qui sapientia ceteros præstaret his verbis Græcis,

Ἔκγονε Μιλήτου τρίποδος πέρι Φοῖβον ἐρωτᾷς,
Ὃς σοφίῃ πάντων πρῶτος, τούτῳ τρίποδ' αὐδῶ.

Tunc illi consensu Thaleti, mensam dederunt: ille cessit eam Bianti, Bias Pittaco, is protinus alij: deincepsq. per omnium septem sapientum orbem, ad vltimum, ad Solonem peruenit: qui & titulum amplissimæ prudentiæ, & præmium ad ipsum Apollinem transtulit.

OLIV. HVIVS viri mentio subijcit) Legitur apud Diogenem Laërtium in vita Thaletis, Ionicos quosdam iuuenes in piscatores Milesios incidisse, qui retia iactori erant, & ieo piscatores interrogasse, venderent ne fortunæ iactum, hoc est quidquid eo iactu caperent. rem ioco actam, serio à piscatoribus habitam fuisse, responsumq. esse vendituros, & cum de precio conuenissent, iacto rete ex lacu tripodem auream ad littora eduxisse, inde ortam contentionem, adolescentibus, mensam auream poscentibus, piscatoribus capturam piscium, non aliarum rerum, se cum illis conuenisse affirmantibus. Res igitur ad Apollinem delata est, qui consultus, cuiusnam esse deberet tripus illa, sic respondisse fertur, Phœbum de tripode rogitas Milesia pubes. Huic tripodem addico, cuius sapiẽtia prima est. Cum ergo ad Thaletem Milesium primum mensa delata foret, ille Bianti adiudicauit. Bias Pittaco, & omnes alios alij adiudicantes, moderatione maxima vsi sunt, cum nemo tãtum sibi nomen arrogare voluerit. Demum Apollini Solon, qui vltimus fuerat, dandam esse censuit. quòd ille omnium sapientissimus haberetur, & ita Apollini quodam modo reddita est. Varie tantum haue huit. Diog. refert, vt dicat Callimachum ab Alea. Milesio accepisse. Bacchidem quendam arcadem Phialam reliquisse, atque mandasse dari sapienti primo datamq. Thaleti, quam ille Apollini Didimeo misit sic dicens secundum Callimachum, plebem regenti Thales Nileo dat. clarum est hoc, quia iam secutos est domum, rursus alius tradit, & non Phialam, sed aureum poculum à rege quodam acceptum, vt sapientissimo græcorum daretur, Thaleti fuisse traditum, & alia multa, quæ apud ipsum Diogenem videre licet. [Huius viri) Pittaci. [Verriculum regione) Dicitur, quod per alueum fluminis verritur.i.trahitur, & a verrendo verriculum dictum est autem genus retis plumbati. [Iactum).s. *Verriculũ dicatur* retis, videlicet quidquid eo iactu caperent. [Extracta) Educta. [Nouitatem rei) Quia nunq̃ antea quisquam capturæ piscium emerat euentum. [Magnitudinem pecuniæ) Pecuniæ appellatione cuiosque rei substantia dicitur, nam in pecudibus (vnde pecunia dicta est) maiores omnem habere substãtia sine potius, quòd nota pecudum æs primum significatum fuerit, vt vult Plin. lib. xxxiij. qui dicit inde pecuniam dictam. [Magnitudinem) Quia mensa erat solidi auri. [Præstaret) Excelleret, & tam cum accusatiuo, quàm cum datiuo coustruitur. His verbis græcis.

Ἔκγονε Μιλήτου τρίποδος πέρι Φοῖβον ἐρωτᾷς,
Ὃς σοφίῃ πάντων πρῶτος, τούτῳ τρίποδ' αὐδῶ.

Qui sunt in latinum ita conuersi. Phœbum de tripode rogitas Milesia pubes. Huic tripodem addico, cuius sapientia prima est. [Esse mensam).s. delphicam, hoc est talis qualis est Delphica mensa. nam in templo Apollinis tripodes erant, quibus admota Phœbas statim afflata numinis instinctu prædicebat. [Ille cessit Bianti) Magna profecto septem virorum moderatio, vt sapientes dicebantur, sic visi sunt in hac re potissimum viri sapientia, vt alius alij tripodem, & sapientiæ nomen cederat, fuerunt autem septem videlicet sapientes Thales, Milesius, Bias, Prienæus, Pittacus, Mitylenæus, Solon Atheniensis, Chilo Lacedæmonius, Cleobulus Lydius, Periander Corinthius.

ASCEN. HVIVS viri, &c.) Ordo est. Mentio huius viri, qui vnus è septem sapientibus Græciæ fuit, subijcit.s. memoriã, aut subigit .i. coëgit latenter, vt referam.i. recitam aliquid de moderatione septem sapientũ.s. Græciæ. Incipiens aũt narrare dicit. Quidam, .s. vir, qui interuenerat, cum piscaturea rete in flumen missum extrahere vellent, emerat à piscatoribus trahentibus verriculum.i. rete per fundum quasi verrendo trahi solitum, in regione Milesia.i. iuxta Mileũ oppidum, emerat dico iactũ.i. quidquid illo iactu cœperint deinde mensa aurea Delphica, hoc est tripodes, quales in templo Apollinis Delphici erãt, extracta.i. cum esset a piscatoribus extracta, controuersia.i. lis, & contentio est orta.s. inter ementes, & vendentes iactum illum. illis .s. piscatoribus, qui venditores, erant, affirmantibus se vendidisse capturam piscium, hic.s. emptore, dicente sup. emisse ductus fortunæ.i. quidquid fortuna in rete induceret, & illi extraherent, qua contentione.i. lite delãta.i. postquam fuit delata ad vniuersum populum eius ciuitatis.s. Mileti pp nouitatem rei.i. casus, & pacti, & pp magnitudinem pecuniæ, quia mensa aurea æstimata erat. placuit Apollinem Delphicum.i. qui apud Delphos dabat responsa, & oracula consuli.i. consilium peti, cui nam mensa.s. illa aurea deberet adiudicari. Deus Apollo, hic est spiritus malignus, qui occulta inspiratione, & subtilibus vijs sibi oĩa consecerat, vt miseros mortales firmius in sui veneratione deuinciret, respondit, mensam supp. esse dandam illi, qui præstaret.i. anteiret, & superaret, ceteros.s. viuentes tam mortales, quàm immortales sapientia. [Respondit) Dico his verbis græcis ἔκγονε Μιλήτου &c. hoc Milite, aut (vt traductum est) milesia pubes, tu rogitas .i. interrogas Phœbum.s. Apol. de tripode.i. cuius debeat esse tripos .i. mensa illa tripes piscata, & sup. ego Apollo, addico tripodem huic.i. ei, cuius sapientia

ria est prima .i. maxima & summa. Tunc habito eo oraculo, & responso illi .s. qui contenderant & Apollinem consuluerant, dederunt Thaleti .s. Milesio vni ex septem sapientibus, mensam .s. illã, consensu .s. communi, ille cessit eam .s. mensam Bianti .s. Prieneo (alibi declinatur per secundam Bias Biæ) Bias sup. cessit eam Pittaco, is .s. Pittacus cessit sup. eam protinus alij .s. vni ex sapientibus, deinceps q. sup. ille alij, & ita peruenit per orbem .i. circuitũ omnium septem sapientum, ad vltimum .i. vltimo loco, ad Solonem .s. Ath. qui transtulit ad ipsum Apollinẽ, & .i. simul titulũ amplissimæ prudẽtiæ, & præmium videlicet mensam illam auream.

DE THEOPOMPO.

* Plut. de doctrina princip. & Ephoro.

ATQVE vt * Theopompo quoque Spartanorũ Regi moderationis testimonium reddamus: cũ primus instituisset, vt Ephori Lacedæmone crearentur: ita futuri regiæ potestati oppositi, quemadmodum Romę consulari imperio trib. pl. sunt obiecti, atque illi vxor dixisset, id egisse illum, vt filijs minorem potestatem relinqueret: relinquam, inquit, sed diuturniorem. optime quidem: ea enim demum tuta est potentia, quæ viribus suis modum imponit. Igitur Theopompus legitimis regnum vinculis constringendo, quo longius à licentia retraxit, hoc ad beneuolentiam ciuium propius admouit.

OLIV. ATQVE vt Theopompo Spartanorum regi) Hic in omni vita cõmunem se maxime gessit, qui interroganti amico, quo pacto aliquis securissime regnum tutari posset, si participes, inquit, istæ licentiæ, & auctoritatis amicos fecerit, & ne subditi afficerentur iniuria, pro viribus prouiderit, hoc non solum dixit, sed etiam sensit. nam vt verbis, sic reprobauit. non .n. solum regiam licentiam cõicauit amicis, sed etiam subiecit eam potestati, & censuræ eorum, Ephoros enim instituit, qui regiæ potestati essent oppositi. [Ephori] Erant Lacedęmone magistratus, quales Romæ trib. pl. vt enim à consulibus ad tribunos prouocare quisque poterat, sic Lacedæmone à regibus ad Ephoros. d&i autem ab ἐπὶ καὶ ὁρῶ, quòd est specto, vnde Ephori prouisores. prouidebant enim rebus, quas reges faciebant, & eas pro arbitrio suo, vel laudabant, vel refellebant.

Ephori qua potestate vterentur.

ASCEN. ATQVE vt reddamus quoque) .i. etiam Theop. regi Spart. testimonium moderationis dico, sup. quòd cum ipse instituisset prius, vt Ephori .i. prouisores, aut super inspectores eorum, quæ in ciuitate gererentur, crearentur .i. de nouo fierent, Lacedæmone .i. in ciuitate Spartana, futuri .i. qui forent ita oppositi .i. obiecti, & obsistentes potestati regiæ quemadmodum trib. pl. sunt obiecti Romæ imperio consulari, atque vxor .s. Theop. dixisset illi .s. Theop. illum .s. Theop. egisse id, vt relinqueret filijs minorẽ potestatem .s. quam à patre acceperat, inquit .i. respondit ei, relinquam sup. minorem potestatem, sed diuturniorem. De quo responso dicit auctor. Optime quidem sup. Theop. inquit, aut respondit. Enim pro quia, ea demum potentia est tuta, quæ imponit viribus suis modum .i. mensuram ac moderationem. Igitur Theop. constringendo .i. coarctando regnum .i. regiam potestatem, vinculis legitimis, quo .i. quanto, retraxit .i. remouit. supp. regnum longius à licentia .i. a male faciendo, quasi quidquid liberet impunitate, hoc .i. tanto propius, admouit .i. applicauit supple ipsam ad beneuolentiam ciuium.

DE ANTIOCHO.

* Cic. pro Deiotaro rege.

ANTIOCHVS * autem à L. Scipione vltra Taurũ montem imperij finibus summotus, cum Asiam prouinciam vicinasq. ei gentes amisisset: gratias agere P. R. non dissimulanter tulit, quòd nimis magna procuratione liberatus modicis regni terminis vteretur. Et sane nihil est tam præclarum, aut tam magnificum, quod non moderatione temperari desideret.

OLIV. ANTIOCHVS) Autem L. Scipio Asiaticus, de quo supra mentionem fecimus, magno bello regem Antiochum superauit, & illum magna parte regni mulctauit, tempore Asia tota, nam summotus fuerat vltra montem Taurum, vt lib. viij. cap. j. dictum est: hoc igitur Rex non fictas P. R. gratias egit, q se magna cura liberasset, nam quanto longius, latiusq. porrecti sunt regni fines, tanto multiplicior cura sit regentis necesse est. Cic. in oratione pro rege Deiotaro. Et enim si Antiochus magnus Rex ille Asiæ qui postquam a L. Scip. deuictus Tauro tenus regnare iussus est, omnemq. hanc Asiam, quæ nunc nostra est, prouincia amisisset, dicere est solitus benigne sibi a P. R. esse factum, quod nimia magna procuratione liberatus, modicis regni terminis vteretur. (Non dissimulanter) Sed plane, & palam.

ASCEN. ANTIOCHVS aũt summotus) .i. expulsus finibus imperij a L. Scip. .s. Asiatico vltra Taurum montem, cum amisisset Asiã prouinciam, & gentes vicinas ei .s. Asiæ. tulit .i. sustinuit agere nõ dissimulanter .i. absque dissimulatione, P. R. gratias, q .i. quia, ipse liberatus nimis magna procuratione, vteretur modicis terminis regni. (Et sane) .i. certe, nihil est tam præclarum, aut tã magnificum, q nõ desideret .i. exposcat temperari moderatione .s. animi.

DE IIS, QVI EX INIMICIS, IVNCTI SVNT AMICITIA, ET NECESSITVDINE. CAP. II.

QVAE, quoniam multis & claris auctoribus illustrata est, transgrediamur ad egregium humani animi affectum, quem ab odio ad Gratiam deflexum, & quidem cũ læto stylo prosequamur, nam sicut placidum mare ex aspero, cœlumq. ex nubilo, serenum hilari aspectu sentitur: sic bellum pace mutatum, plurimum gaudij affert, offensarum etiam acerbitas deposita, candida relatione celebrãda est.

OLIV. QVAE, quoniam multis, & claris) Quandoquidẽ inquit, satis illustrauimus clarorum hominũ moderationem exemplis, quibus eadem demonstrata est, nunc de his dicamus, qui odio inter se, & inimicitia laborantes, in beneuolentiam, amicitiaq cedierunt, qui quidem affectus animi lætissimus esse solet, [Affectũ] Videlicet amicitiam ex inimicitijs ortã. [Deflexum] Declinatum, permutatum. [Sentitur] Verbũ pertinens ad oẽs corporis sensus. nam & oculis, & auribus sentimus. [Candida relatione] Læta præcedente, q sequitur, vt .n. color niger, tristẽ, ita candidus lætum facit. funesti hoies atra, hoc est nigra veste induuntur, quæ sine dubio tristitiam repræsentat, cõtra dignitates petẽtes candidati erant, hoc est candida veste induti.

ASCEN. QVAE quoniam) Indissolubili filo transit ad sequentia tituli exempla, cuius hæc est præfatio. Quæ .s. moderatio, qm̃ est illustrata .i. illustrior facta, aut declarata, multis, & claris auctoribus, transgrediamur ad egregium affectum animi humani .s. ad reconciliationem post inimicitias, quem .s. affectum deflexum. (Sunt q deflusum legunt, sed placet lectio Oliu.) ab odio ad gratiam, prosequamur, & quidem cum Stylo læto .i. cum stylo lætitia. [Nam sicut] Mare sentitur hilari aspectu placidum tranquillum, & sedatum, ex aspero .i. turbulento .i. postquam fuerat turbulentum, & cœlum sentitur hilari aspectu serenum ex nubilo .i. postquam fuerat nubilum, sic bellum mutatum pace .i. conuersum in pacẽ, affert .s. bello prius afflictis plurimum gaudij. [Acerbitas, etiam offensarum deposita) .i. pacata, est celebranda .i. honeste diuulgãda, relatione candida .i. lucida, & tristitiæ expertia.

THEO. CANDIDA relatione) Candida .i. benigna, sine inuidia, aut cuiusq laudis obtrectatione. Cælius ad Cicer. Cauendum tibi erit, ne parum simpliciter, & candide, posuisse inimicitias videaris. Horat. in odis, Albi nostrorum sermonum cãdide lector. Ouid. in Ibio, Perennem Candoris titulum non sinit esse mei.

DE M. ÆMILIO LEPIDO.

MARCVS * Aemilius Lepidus bis Coss. & Pont. Max. splendoreque honorum, par vitæ grauitate, diutinas, ac vehementes inimicitias cum Fuluio Flacco eiusdem amplitudinis viro gessit: quas, vt simul Censores renunciati sunt, in campo deposuit: existimans nõ oportere eos priuatis odijs dissidere, qui publice summa iuncti essent, potestate, id iudicium animi eius, & pręsens ætas comprobauit, & nobis veteręs annalium scriptores laudandum tradiderunt.

* Cic. de prouincijs cons. & Liu. lib. 40.

OLIVERIVS.

MArcus Æmilius Lepidus bis Cos.) A.G. Æmilius, inquit, Lepidus & Ful. Flac. nobili genere, amplissimisq. honoribus, & summo loco in ciuitate prædití, odio inter sese graui, & simultate diutina conflictati sunt. postea populus eos simul censores fecit, atque vbi voce præconis renunciati sunt, ibidem in campo statim, nondum dimissa concione vltro vterque, & pari voluntate coniuncti, complexiq. sunt ex quo eo die, & in ipsa censura, & postea iugi concordia fidelissime, amicissimeq; vixerunt. turpe enim sibi fore putabant priuatim dissentire, cum publice in summo magistratu essent coniuncti. [Par vitæ) Nam vitæ integritas honoribus congruebat. [Diutinas) Longas, à diu diutinus, à die diurnus [Summæ potestati) Collegio summæ potestatis. s. censuræ non erat pene minor consulatu. [Annalium) Annales sunt quibus annua gesta scribebantur.

ASCEN. MARCVS &c.) Affert primum exemplum in M. Æmilio dicens. M. Æmilius Lepidus bis consul, & Pont. Max. & par. i. æqualis grauitate vitæ, splendori honorum. i. magistratuū, quos gesserat, gessit diutinas. i. longi temporis, ac vehementes inimicitias cum Fuluio Flacco viro eiusdem amplitudinis. s. in honoribus. [Quas). s. inimicitias deposuit. s. M. Æmilius in cāpo. s. Martio, vt. i. postquam renunciati. i. per præconem iterum nunciati sunt, & declarati. (Nam in comitijs collectis per puncta suffragijs, qui numerandis punctis præerant nunciabant præconi eos, qui electi fuerunt, & præco electis renunciabat. i. iterum nunciabat, quod dico, quia renūcio fere pro abnuo, aut abdico, & quod dicunt regno accipi solet) censores simul. i. vno tempore, existimans. i. iudicans non oportere. i. nō decere, eos qui iuncti essent publice. i. in administratione publica, summa potestate, vtpote cēsuris, quæ in omnes ordines animaduertere poterat, dissidere. i. pertinaciter dissentire odijs. i. simultatibus, & inuidijs priuatis. (Dissidere esse pertinaciter dissentire. Nam sedere dr̄, quod firmiter placet, vt Aeneid. ij. Et sedet hoc animo, perituræq. addere Troiæ, Teq; tuosq. iuuat &c. Et eiusdem iiij. Si mihi non animo fixum, immotumq. sederet &c. Vnde dissidere firmiter dissentire, & inde dissidium) Et. i. pariter ætas præsens. i. quæ nunc erat, comprobauit id iudicium eius. s. M. Aemilij Lepidi, & veteres scriptores annalium. i. librorum continentium, qui annuos magistratus gesserint, & quid in eis egerit traditurum. s. scripto laudandum nobis. s. posteris suis.

DE * SEXTO LIVIO SALINATORE.

M. ab aliqs dicitur auctore prænom. Liu. lib 27. bel. li. 3 cap 2.

SExti quoque Liuij * Salinatoris finiendarum simultatum illustre consilium ignotum posteritati esse noluerunt. Is nanque, & si Neronis odio ardens in exilium profectus fuerat, testimonio eius præcipue afflictus: tamen postquam eum inde reuocatum ciues collegam illi in consulatum dederunt: & ingenij sui, quod erat acerrimum, & iniuriæ, quam grauissimam acceperat, obliuisci sibi imperauit. ne, si dissidente animo consortium imperij vsurpare voluisset, pertinacem exhibendo inimicum, malum Cos. ageret, * quę quidem mentis ad tranquilliorem habitum inclinatio, in aspero, ac difficili temporum articulo plurimum salutis vrbi nostræ, atque Italiæ attulit: quia pari virtutis impetu connixi, terribiles Punicas vires contuderunt.

Asdrubale à Metaurū victo.

OLIV. SExti quoque Liuij) Quanta fuerit inter Liuium Salinatorem, & Claudium Neronem cum acerbitate dissensio, satis in cap. de censura diligenter annotauimus. [Salinatoris) Salinator dictus est a lege quam acerbissimam, & populo maxime molestam de vendendo sale tulerat, ob quam deinde damnatus est. nam cum primum consulatum abijt, a Claudio Nerone illi dies dicta est ad populum, & cum omnes tribus ei maxime forēt infensæ, præter Metiam, facile damnatus est, quam ignominiam adeo moleste tulit, vt rus migrauit, & per multos annos vrbe, & omni cætu careret hominum. Octauo ferme post damnationem anno M. Claudius Marcellus, & M. Valerius Lepidus consules eum reduxerunt in vrbem, sed erat veste obsoleta, capillo, barbaq. prolixa, præ se ferens insignem in vultu, habituq. memoriam, ignominiæ acceptæ, quem censores tōderi, squalloremq; deponere, & in Senatū venire, ac omnibus publicis muneribus fungi coëgerunt. Cum igitur resp. graui, & diutino bel. Pun. ij. premeretur, multisq. cladibus exhausta viris fortibus esset, non facile inueniebantur, qui digni forent quibus cōmitteretur imperium, itaque comitijs consularibus Claudio Neroni declarato consuli, par ei collega quærebatur, nec quisquam in toto populo inueniri potuit Sexto Liuio præferendus, aut certe adæquandus, vel quod ceteri (si qui erant) longe impedirentur, vel quod nullus par huic virtute appareret. Quare omnium suffragijs recusanti, ac prope inuito consulatus demandatus est. Quo facto de recōciliatione etiam gratiæ in Senatu actum est, erant autem inimicitiæ inter eos, vt supra diximus, quod damnationis, & exilij fuit dux, & auctor fuisset Nero, Has ergo acerbiores, vt indignioresq. Liuius suas calamitates faciebat, quod se spretum in ea fortuna credebat. Itaque his magis implacabilis erat, & nihil opus etiam reconciliatione dicebat actius, & intensius omnia gesturos, timens ne crescendi ex semine collegæ potestas fieret. Vicit tamen auctoritas Senatus, & patriæ cæcitas, vt depositis simultatibus, quæ inter ipsos diu fuerant, cōmuni consilio remp. inuicē administrarent. [In exilium) Rus migrauit. vt Liuius tradit. Acerrimum vehemens, asperrimum. Imperauit, Bene imperauit, quia seipsum vicit. Dissidente, discordante, discrepante. [Cōsortium) Coniunctionem, collegium. [Articulo) Momento, & inclinatione. [Punicas vires) Quia vt supra diximus Asdrubalē Hannib. fratrem cū innumeroso exercitu victum, contuderunt.

SEXTI quoque &c.) Ordo est. Annalium sup. scriptores noluerunt quoque. i. etiam consilium illustre. i. præclarum Sexti Liuij Salinatoris finiendarum simulatum. i. quòd cœpit ad finiendas simultates. i. occulta odia, esse ignotum posteritati, quia etiā illud tradiderunt laudandum. Nanque pro quia, is. s. Salinator est. i. quanquam. [Fuerat profectus in exilium). s. in rus vbi exulabat, ardens. i. incensus odio Neronis. s. Claudij, à quo illi dies dicta fuerat, afflictus præcipue testimonio eius. s. Claudij Neronis, tamen postquam ciues. s. Rom. dederunt. i. per suffragia, eum. s. Salinat. reuocatum inde. s. ab exilio in patriam illi. s. Neroni, collegam in. i. ad consulatum. s. gerendum, imperauit sibi. i. coëgit seipsum obliuisci, & s. simul ingenij. i. ingenitæ à natura qualitatis animi, quòd. s. ingenium erat acerrimū, & iniuriæ, quam, scilicet iniuriam acceperat grauissimam, adeo autem id sibi imperauit, ne si voluisset vsurpare consortium. i. sortitionem imperij, ageret consulem malum. i. agendo quæ consulis essent, exhiberet se consulem malum, exhibendo. s. se inimicum pertinacem s. in inimicitijs. Quæ, quidem inclinatio mentis. s. eius, ad habitum. i. firmam qualitatem animi, tranquilliorem. i. sedatiorem, & mitiorem, attulit vrbi nostræ. s. Romæ, atque Italiæ. s. reliquæ, plurimum salutis. in aspero, atque difficili articulo temporum, scilicet quo Hannib. Romam vexabat: quia ipsi iam concordes facti, connixi. i. contendentes, pari impetu virtutis, contuderunt vires Punicas terribiles. s. antea toti Italiæ.

ASCEN.

SEXTI) Quidam codices habent sicuti. THEO.

DE AFRICANO, ET TIBERIO.

CLarum * etiam in Africano superiore, ac Tib. Graccho depositarum inimicitiarum exemplum. siquidem ad cuius mensę sacra, odio dissidentes venerūt: ab ea & amicitia, & affinitate iuncti discesserunt: non cōtētus enim Scipio auctore senatu in Capitolio, Iouis epulo cum Graccho concordiam cōmunicasse, filiam quoque ei Corneliam protinus ibidem despondit.

Liu. li. 38. Gel. lib. 12. c. 8.

CLarum etiam in Africano superiore,) P. Africanus superior, & T. Gracchus Tiberij, & Caij Gracchorum pater, rerum gestarum magnitudine, & honorum, atque vitæ dignitate illustres viri dissenserunt sæpenumero de repub. & eius causa, siue aliqua alia re non amici fuerunt. Ea simultas cū diu mansisset, & solenni die Ioui epulum liberaretur, atque id ob sacrificiū Senatus in Capitolio epularetur, sors fuit, vt apud eandem mensam duo illi iuncti locarētur, tum quasi dijs immortalibus arbitris in conuiuio Iouis optimi maximi dextera eorum cōducentibus, repente amicissimi facti neque solum amicitia incepta, sed affinitas simul instituta. nam P. Scipio filiam virginem habens iam viro maturam ibi tum, eodem loco despondit OLIV.

dit eam Trib. Grac. quem probauerat, elegeratq. exploratissimo iudicij tempore, dum inimicus esset. Liu. de bello Maced. lib. viij. parum constare dicit inter auctores, vtrum post mortem patris desponsata fuerit, & nupserit filia Africani Graccho. an veræ illæ opiniones sint, Gracchum, cum L. Scip. in vincula duceretur, nec quisquam collegarum auxilio esset, iurasse sibi inimicitias cum Scipionibus manere, nec se gratiæ quærendæ causa quidquam facere, sed in quem carcerem reges, & imperatores hostium ducentem vidisset P. Africanum, in eum fratrem eius duci non passurum. Senatum eo die forte cenantem in capitolio consurrexisse, & petisse. vt inter epulas Graccho filiam Afric. desponderet, quibus ita in publicum solenne sponsalibus ritu factis, cum se domum recepisset Scipio, Aemiliæ vxori dixisse, filiam se minorem despondisse. cum muliebriter indignabunda, quòd nihil de communi filia secum communicatum, aut consultum fuisset, adiecissetque non si T. Grac. daret expertem consilij debuisse matrem esse. lætum Scip. iam concordi iudicio, & ipsi desponsatã respondisse. Scip. ex duabus filiabus maiorem nataa P. Cor. Nasicæ minorem huic Graccho despondit. [Mensæ sacra.) Mos annuus, & solennis erat Romæ, vt epulæ Iouis in Capitolio celebrarentur, quo principes conuenientes discumbebant, & epulabantur. [Filiam quoque ei Corneliam) quam genuit ex tertia Aemilia, Pauli Aemilij filia.

ASCEN. CLARVM &c.) Ordo est Exemplo inimicitiarum positarũ, sup. fuit etiam clarum. i. illustre. in Africano superiore. i. maiore, at sup. in Tib. Grac. Siquidem. i. quandoquidem, ipsi discesserunt iuncti amicitia, & affinitate, ab ea sup. mensa Iouis in Capitolio. [Ad eiusa mensæ sacra). i. sacrificia ipsi venerant dissidentes, odio. i. pp odium. Enim pro quia, Scip. non contentus côciasse concordiam cum Grach. s. Tib. Epulo. i. in solenni conuiuio Iouia. i. q fiebat ex oblatis Ioui, in Capitolio, senatu auctore. i. interueniente auctoritate senatus, qui eos, vt reconciliarentur, epulo simul interesse voluit, despondit quoque. i. insuper protinus ibidem. i. in epulo, ei. s. Tib. Grac. Corneliam filiam sup. suam.

DE CICERONE.

* Cicero pro Rab. Post. SED huiusce * generis humanitas etiam in M. Cicerone præcipua apparuit: A. nanque Gabinium repetundarum reum summo studio defendit, qui eum in consulatu suo vrbe expulerat. Idemq. P. Vatinium dignitati suæ semper infestum, duobus publicis iudicijs tutatus est, vt sine vllo crimine leuitatis, ita cum aliqua laude. Quia speciosius aliquanto iniuriæ beneficijs vincuntur, quàm mutui odij pertinacia pensantur.

Cic. I Ep. ad P. Lentulum, et lib. 2. ad Q. Fr.

OLIV. SED huiusce generis humanitas) Cic. Gabinio côciliatur, huic Gabinio Cic. restituerat, ne supplicatio decerneretur. ob res gestas in Syria. vt ex ipso Cic. deprehenditur ad Att. qui hoc inquit, nequeo differre ad idus Maias. Senatus diuisus fuit in supplicatione Gabinio deneganda. hunc aũt Gabinium cum Clodio in Cic. sensisse intelligimus, quẽ postea reuocatus depositis inimicitijs Cic. defendit. fuerat aũt maiestatis postulatus à Lentulo flaminis filio, quem postea de ambitu in petitione consulatus reum fecit P. Sylla, sed vetus erat Gabinij cum Cic. inimicitia ob damnatorum supplicia inter quos Gabinius quidam fuerat, huius Gabinij propinquus. Gabinius ille coniurationis conscius traditus fuerat Crasso custodiẽdus, de quo postea cum ceteris supplicium sumptum est. De hac autem inimicitia multis in locis apud Cic. nobis videre licet, sed in primis in oratione gratiarum actione, quam ad populum habitu, siue ad Senatum, vbi ait Luc. Piso. Tu me ausus illo oculo, non dicam isto animo, ista fronte, non vita, tanto supercilio. non enim possum dicere tantis gestis cum Gabinio consociare consilia pestis meæ? De reconciliatione vero, ac defensione multa videri possumus in epistola quam ad Lentulum scribit lib. j. vbi Lentulus ex Cic. quæsisse videtur, quare Vatinium defenderit, & laudauerit. [Repetundarum) Repetundarum accusari dicebantur, qui vel prouincias, vel socios P. R. aliquo modo expilassent. vnde à repetundis rebus, vel vi, vel dolo ereptis, repetundarum, & quod repetundis postulari quispiam dicebatur. [Qui eum in consulatu suo) Nam hic A. Gabinianus, & L. Piso consules erant, qui promulgante legem P. Clodio, Cic. vrbe eiecerunt.

Repetundarũ et vsitatum.

THEO. IDEM P. Vatinium) Cic. cum Vatinio redijt in gratiam. In hunc Vatinium antea dixerat. Cic. accusatum ambitus a Pansa, vel M. Licinio Crasso, cuius rei adhuc extat oratio Cic. de quo etiam in epist. ad Att. deprehenditur, & in ea quam supra dixi ad Lentulum, ad Attic. vero sic ait. Quæ ut etiam Paul. noster productus testis in Sextium confirmauit se nomen Vatinij delaturum, si M. Luc. cunctaretur, & hunc in Cic. cum Clodio conspirasse opinio est, cui deinde reconciliatus patrocinium suum dedit. [Duobus publicis). i. ambitus, & repetundarum, publica iudicia dicebantur, quæ ad remp. pertinent, de quibus lata lex est, vt ambitus, repetundarum, maiestatis læsæ. [Quia speciosius) Sententia non solum philosophica, sed etiam religiosa. [Mutui) Quia si quis me oderit, ergo illum pari odio prosequor.

ASCEN. SED huiusce). i. mansuetudo huiusce gñis. s. in reconciliatione, & exorabilitate, apparuit êt præcipua in Cic. s. Tullio: nãque pro quia, ipse defendit. s. in foro iudiciali, A. Gabinium, reum. i. accusatum, repetundarum i. crimine rerum, & pecuniarum, quibus prouinciam dicebatur spoliasse restituendarum obnoxium, qui. s. Gabinius, expulerat eum. s. Cic. vrbe. s. Rom. sup. in consulatu suo. i. cum ipse Gabinius esset consul. [Idemque). i. & idem. s. Cic. tutatus est duabus publicis iudicijs Vatinium semper infestum. i. qui fuerat semper infestus. s. contrarijs, & vim inferens dignitati suæ. s. Cic. Tutatus est inquam, vt. i. quemadmodum sine vllo crimine leuitatis. i. inconstantiæ, ita cum aliqua laude. s. humanitatis, & charitatis in remp. quia iniuriæ vincuntur. s. ab eo, qui eas acceperit, speciosius i. decentius aliquanto, beneficijs. i. vincendo aduersarium beneficio, quàm pensantur. i. compensantur pertinacia odij mutui. i. reponendo odium pro odio.

DE P. CLODIO PVLCHRO.

CICERONIS autem factum adeo visum est probabile, vt imitari id ne inimicissimus quidem illi P. Clodius Pulcher dubitauerit: qui incesti crimine à tribus Lentulis accusatus vnum ex his ambitus reum patrocinio suo protexit, atque in animum induxit, & iudicem, & prætorem, & testem, Vestæ ædem intuens, amicum Lẽtulo agere. Intra quam ille salutem eius fœdo crimine obruere cupiens hostili voce perorauerat.

OLIV. CICERONIS autem factum) Hoc pulcherrimum Cic. factum P. Clod eius inimicus, æmulatione, veluti quadam, imitatus est, nã vnum ex tribus Lentulis, à quibus fuerat in ipsa salute grauiter oppugnatus, deinde ambitus reum, suo patrocinio defendit. [Incesti crimine quòd introisset ad matronas bonæ Deæ sacra celebrantes, quibus viris interesse non licebat, captus. n. amore Pompeianæ vxoris Cæs. qui forte eo anno Pontifex. Max. erat, sub habitu muliebri domum. Cæs. vbi ea sacra fiebant, ingredi ausus est & cognitus à mulieribus inde turpiter est eiectus. deinde êt sorores tres suas violauerat, vnde in orône pro domo ait. Qui non pluris facit et tres sorores, quàm bonã Deam inueni etiam, qui dicerent, virginem Vestalem vitiasse. a tribus Lentulis, scilicet à Publio, à Lucio, à Caio Lentulo.

Clodij incestis postulatum.

ASCEN. CICERONIS &c.) Miro artificio in connectendis exẽplis vsus esse dicitur factum aũt Cic. visum est. s. R. probabile, adeo. i. in tantum, vt ne inimicissimus quidem illi. s. Cic. videlicet Pub. Pulcher dubitauerit imitari id, qui accusatus à tribus Lẽtulis. s. Lucio Publio, & Caio crimine incesti. s. commissi, aut quòd voluerit committere in æde bonæ Deæ in habitu muliebri, cum initiata sacris bonæ Deæ, protexit. s. postea, suo patrocinio. i. vt dicunt aduocatione. [Vnum ex his). s. tribus Lentulis, reum ambitus. i. criminis affectati regni, aut alterius dominationis malis artibus atque induxit in animum. i. frangendo animum suum sibi ipsi imperauit agere. i. exhibere se Lentulo amicum, & iudicem, & prætorem, & testem (tres enim illas personas tunc ferebant) intuens ædẽ vestæ. i. cum esset in conspectu ædis, & ita memor esset contumeliæ sibi illic obiectæ, intra quam. s. ædem, ille. s. Lentulus cupiens obruere. i. opprimere fœdo. i. turpi crimine, salutem eius. s. Publij Clodij Pulchri, perorauerat. i. impetrauerat orando voce hostili, vt. s. Clod. in exilium agatur.

DE CANINIO GALLO.

CANINIVS autem Gallus reum pariter, atque accusatorem admirabilem egit, & C. Antonij, quem damnauerat, filiam in matrimonium ducendo, & M. Colonium, à quo damnatus fuerat, rerum suarum procuratorem habendo.

OLIV. CANINIVS autem Gallus) Ant. multos in Achaia spoliauerat, nactus de exercitu Syllano equitum turmas, deinde Græci, quos spoliauerat, traxerunt Antonium in ius ad M. Lucullum prætorem, qui ius inter peregrinos dicebat. egit pro Græcis Gallus, & tum adolescentulus. Q. Gallus significari videtur, quem ambitus reum Cic. defendit hic.n. cum esset præturæ candidatus, dederat gladiatoriam sub titulo patris. qui in ædilitate, quam antea gesserat, vernas non habuerat, hæc Ascon. verum Ant. repetundarum reus à Lucullo damnatus est, vel vt alij dicunt a Caninio Gallo, qui et postmodum reconciliatus filiam duxit vxorem. [M Colonium) Caninius accusatus est ambitus apud M. Colonium, quod in præture petitione candidatus gladiatoriam populo dedisset, vt fauorem eius amplecteretur, sub excusatione funeris patris, quæ diceret gladiatores illos in funere patris dedisse, tamen ab illo damnatus est, quem deinde acerrimum suarum rerum, & dignitatis procuratorem habuit. [Reum) Ad Colonium. [Accusatorem) Ad M. Colonium Antonium refertur.

ASCEN. CANINIVS autem Gallus) Egit.i. representauit seipsum pariter reum, atque accusatorem mirabilem, ducendo, &.i. simul in matrimonium filiam Caij Antonij, quem damnauerat, vt accusaret, & habendo M. Colonium, a quo fuerat damnatus, & ita reus, procuratorem rerum suarum.

DE COELIO RVFO.

COELII vero Rufi vt vita inquinata, ita misericordia, quam Q. Pompeio præstitit, probanda: cui a se publica quæstione prostrato, cum mater Cornelia fidei commissa prædia non redderet, atque iste auxilium suum literis implorasset, pertinacissime absenti affuit. recitauit & eius epistolam in iudicio vltimæ necessitatis indicem, qua impiam Corneliæ auaritiam subuertit: factum propter nimiam, & eximiam humanitatem, ne sub Coelio quidem auctore repudiandum.

OLIV. *Cælij Rufi vita, & virtutes.* COELII quoque Rufi) Vt Cælius Rufus. Q. Pomp. defendit, a se sub quæstione prostratum, quod videlicet restiterat P. Sulp. trib. pl. leges promulganti de exulibus reuocandis, de nouis ciuibus, libertinisq. distribuendis, de Mario aduersus Mithridatem creando duce, & ideo vita ipsius Cælij inquinata dignoscitur, si pertinaciter has perniciosas leges defendere voluerit. Alter Cœlius bello ciuili prætor seditiones in vrbe concitauit, plebem nouarum tabularum spe sollicitauit, & abrogato magistratu pulsus vrbe, Miloni, qui fugitiuorum exercitum contraxerat, se coniunxit, & vterque cum bellum molirentur interfecti sunt Cic ad Att. Nos prouinciæ Cœlium præfecimus puerum inquies, & fortasse fatuum, & non grauem, & non continentem, fuit autem Cic. quæstor in prouincia, & hic trib. quoque pl. fuit studiosissimus Milonis, conatusq. ea legibus obsidere, quas contra Milonem Pomp. tulerat, vnam de cæde, alteram de ambitu. contra vero Q. Pomp. collega eius Clodio familiarissimo, omnem sectam eius se palam sequi profitebatur. qui dixerat in concione paucis post diebus quam Clodius fuerat occisus. Milo dedit quem in curia sepeliatis, dabo quem in Capitolio sepeliatis. Cœlius erga publica quæstione. Q. Pomp. prostrauerat, quòd tribunatum suum seditiose gesserat, multum in excitando aduersus Milonem presertim cuius amicissimus erat Cælius, ipsius autem Cœlij vitam inquinatam.i. quem parum pudice adolescentiam habuisse fama fuit, immo vero libidinose. nã cum accusaretur aurum Clodij sumpsisse, forsitan corrupti venenum Luceio, domino miserunt accusatores Cælio ad suspicionẽ firmandam libidines obiecerunt, amores, adulteria, inusitata cõuiuia, commessationes, cantus, symphonias, nauigia. Idem familiam Hispei. & huius Q. Pompeij postulauit, sed tunc probata est eius adolescentia, cum Q. Pompeium, quem publica quæstione prostrauerat, defendit cum opprimeretur a Cornelia Gracchorum matre. [Vita inquinata) Quod multis voluptatum generibus abuteretur, vt supra diximus. [Publica quæstione) Nã accusauit eum, quòd seditiosum tribunatum gessisset, & populũ excitando aduersus Milonem, cuius amicissimus erat Cælius. Vel publica quæstione, quòd partes Marij defendit aduersus Q. Pompeium, & Syllam Cons. [Prostrato) Quòd in ea contentione Q. Pompeij filius occisus est, & ipsi consules vix euadere potuerunt. [Mater Cornelia) Per excellentiam dixit, quod videlicet adolescentes illos genuerit excellentis ingenij, misericæque naturæ, sed patriæ seditionibus suis perniciosos. hæc autem Q. Pompeij nutrix fuerat, & illius bonorum procuratrix, nam hic paruulus in tutelã eius datus est, postea adultus factus, cum sua bona reposceret, illa se daturam negabat. [Prædia) Quia fundum suum occupabat. [Vltimæ necessitatis) Vt etiam ab inimico auxilium petere cogeretur. [Factum) Virtus, nec in homine quidem vitiosissimo contemnenda est.

ASCEN. CÆLII &c.) Ordo est, vero pro sed, vt.i. quemadmodum vita Cœlij Rufi, inquinata sup. fuit.i. polluta crimine, ita misericordia, quam ipse præstitit Q. Pompeio probãda sup. fuit. [Cui) .s.Q. Pompeio prostrato.i. superato a se publica quæstione.i. inquisitione, cum Cornelia mater .s. Gracchorum, non redderet prædia commissa.i. credita fidei.s. suæ.i. quæ acceperat ad vsum pupillorum, atque lex.i. quæ iubet orphanis, & pupillis patrocinari, aut vt alij legunt, atque iste.s.Q. Pompeius, implorasse literis .s. ad eum missis auxilium suum, affuit.i. auxilio fuit pertinacissime absenti (ergo non dicet affuit.i. præsens fuit, sed auxilio fuit) Et recitauit in iudicio epistolam eius, indicem .i. indicatricem. [Vltimæ necessitatis) Quæ.s. epistola subuertit .i. destruxit auaritiam Corneliæ impiam, quia volebat minores patrimonio suo fraudare, factum i. quod factum sup. est ne quidem .i. non etiam repudiandum sub Cœlio auctore.s. adhuc ignobili, propter nimiam & eximiam humanitatem sup. eius, videlicet Cœlij.

THEO. QVINTVM Pompeium) Pompei magni F. [Mater Cornelia) Qua magno Pompeio viro superstes in vrbem rediit, & occupata bonorum possessione, eundem filium non impartiebatur.

DE ABSTINENTIA, ET CONTINENTIA. CAP. III.

MAGNA cura, præcipuoque studio referendum est, quantopere libidinis, & auaritiæ furori similes impetus, ab illustrium virorum pectoribus, consilio ac ratione summoti sunt: quia ij demum penates, ea ciuitas, id regnum æterno in gradu facile steterit, vbi minimum virium Veneris, pecuniæq. cupida sibi vendicauerit. nam quo iste generis humani certissimæ pestes penetrauerint ibi iniuria dominatur, infamia flagrat. Igitur contrarios his tam diris vitijs mores commemoremus.

OLIV. MAGNA cura præcipuoque studio) De abstinentia, & continentia dicturus præfatione quadam vtitur, vt ostẽdat quam perniciosissimæ pestes ad omnem ciuitatis statum euertendum sint auaritia, atque luxuria, quæ duabus his virtutibus, veluti quibusdam frenis insubitæ, hominum pectoribus dominari non possunt. Exempla igitur ponit eorum, qui in his virtutibus præstantissimi fuerunt. [Quia demum penates) quod de Rom. vrbe igitur. nam vt sæpe diximus, nulla vnquam resp. fuit maior, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior, nec vbi tantus, ac tandiu paupertatis, ac parsimoniæ honos habitus sit, nec in quam ciuitatem tam sera commigrauerint luxuria, atque auaritia, vbi quanto minus rerum, tanto minus cupiditatis, nuper diuitiæ, auaritia, & abundantes voluptates desiderium per luxum, atque libidinem pereundi perdendiq. se omnia inuexere.

ASCEN. MAGNA cura &c.) Præfatio est in titulum de abstinentia, & continentia. Ordo autem est. [Referendum).i. recitandum, magna cura & precipuo studio, quantopere.i. quanta opera, & diligentia impetus auaritiæ, & libidinis similis furori .i. insaniæ cuidam, sum moti sunt consilio, ac rationẽ, ab pectoribus virorũ illustrium. [Quia ij demum).i. denique penates, ea ciuitas, & id regnum steterit. (Est ergo zeugma ab inferiore) facile in æterno gradu, vbi.i. in quo, aut in quibus, Cupido Veneris .i. libidinis, & pecuniæ, vendicauerit.i. appropriauerit sibi minimum.i. minimam partem virium. [Nam quo).i. ad quos penates, ad quam ciuitatem, & ad quod regnum istæ certissimæ pestes humani generis.s. libido, & auaritia, penetrauerint, ibi iniuria dominatur, infamia flagrat. [Igitur cõmemoremus mores contrarios his tam diris vitijs) Hoc est obseruationes abstinentiæ, & continentiæ.

DE SCIPIONE.

*Liu. li. 26. Plut. in vita li eri Gell. aliter lib. 6. cap. 8.

QVARTVM * & vicesimum annum agens Scipio, cum in Hispania, Carthagine oppressa maioris Carthaginis capiendæ sumpsisset auspicia, multosque obsides, quos in ea vrbe Pœni clausos habuerant) in suam potestatem redegisset: eximiæ inter eos formæ virginem ætatis adultæ, & iuuenis, & cœlebs, & victor postquam comperit illustri loco inter Celtiberos natam, nobilissimoque gentis eius * Indibili desponsatam: accersitis parentibus, & sponso inuiolatam tradidit aurum quoque, quod pro redemptione puellæ allatum erat, summæ dotis adiecit. Qua continentia, ac munificentia, Indibilis obligatus, Celtiberorum animos Romanis applicando, meritis eius gratiam debitam retulit.

*Luceio sponsa. Indibilis m. alter regulus fuit, de quo Liuius lib. 27. et 28

OLIV.

QVARTVM, & vicesimum annum) Scipio, vt supra diximus, quartum & vicesimum natus annum in Hispania dux declaratus, cum proximam prouinciam tenere Carth. nouam munitissimam vrbem, & Punicis opibus refertā vi cœpit, & militibus diripiendam concessit, erant in ea forte Carth. s. obsides, inter quos, & virgo pulchritudinis prope admirabilis, vt quocunque se verteret omnium in se conuerteret oculos, quæ cum ad Scip. deducta esset ab ea statim Scip. percunctatus patriam, parentesq. inter cetera cognouit, desponsatam eam principi Celtiberorum adolescenti, cui Luceio nomen erat extemplo igitur parentibus sponsoq. a domo accitis, cum interim deperire eam sponsæ amore cognosceret, vbi primum venit, accuratiore eum sermone, quam parentes alloquitur, Iuuenis inquit iuuenem appello, quo minor sit inter nos huius rei verecundia, ego cum sponsa tua vocata à militibus nostris ad me deducta esset, audiremq. eam tibi cordi esse, & forma faceret fidem, quia ipse si frui liceret ludo ætatis, presertim in recto, legitimoq. amore, & non resp. animum nostrum occupasset, veniam mihi dari sponsam vehementius amanti posset, verum tuo, cuius est sponsa amori faueo, fuit sponsa tua apud me, eadem quæ apud soceros tuos, parentesq. suos verecundia seruata tibi, vt inuiolatum, & dignum à me dari tibi donum posset, hanc mercedem vnam pacisor, vt pro ea munere amicos P. R. sis, & si me virū bonum credis esse, qualem patrem, patruumq. iam ante hæ gentes norant, scias multos nostri similes in ciuitate R. esse neq; vllum in terris populum hodie dici posse, qui minus tibi hostem tuisq. esse velis, aut amicum malis. Adolescens pudore simul, gaudioq. perculsus dextram Scip. tenens, Deos oēs inuocare ad gratiam illi proferendā, quæ iam sibi nequaq̄ satis facultatis pro suo animo, atque illius erga se esset, parentes inde cognatique virginis appellati, qui q̄m gratis sibi redderetur virgo, ad quam redimendā satis magnam auri pondus attulissent, orare Scip. vt id à se donū acciperet cœperunt haud minorem eius rei apud se gratiam futuram esse affirmantes, q̄ redditæ inuiolatæ foret virginis, Scip. q̄m tantopere peterent, accepturum se pollicitus, poni ante pedes iussit, vocatoq. ad se Luceio, super dotem inquit, quam accepturus a socero es, hæc tibi a me dotalia dona accedēt. aurumq. tollere, ac sibi iussit hīre. his lætus donis, & honoribus dimissus domū, impleuit populum laudibus, & meritis Scip. venisse Dijs simillimum iuuenem vincentem omnia, tum armis, tum benignitate, atque beneficijs. Itaque delectu clientalum habito cum mille trecentis equitibus intra paucos dies ad Scip. redijt. Hæc Liu. at A. Gellius super tanta huius rei virtute nescio quid suspicionis à Val. Antiate videtur afferta dicit enim ἀνὴρ græcus homo, qui πανσέμνος appellatus est, facili atque alacri facundia fuit. Is cum de Alex. regis laudibus scriberet, victi, inquit hostis vxorem facie inclytam mulierem vetuit conspectum suū deduci, vt eam, ne oculis quidem suis contingeret. Lepida igitur quæstio agitari potest, vtrum videri continentiorem par sit P. ne Africani superiorem, qui Carth. ampla ciuitate in Hisp. expugnata virginem tēpestiuam, forma egregia nobilis viri Hispani filiam, captam, perductamq. ad se, patri inuiolatam reddidit, an regem Alex. qui Darij regis vxorem eandem, eiusdemq. sororē prœlio magno captam, quam esse audiebat exuberanti forma, videre noluit, produciq; ad se prohibuit. sed hanc vtramque declamatiunculam super Alex. & Scip. celebrauerint hi, quibus abunde ingenij & ocij verborum est, nos satis habebimus, quod ea historia est id dicere. Scip. istum vero ne: an falso incertum est, fama tum cum esset adolescens haud sincera fuisse, & propemodum constitisse hosce versus à Cn. Næuio Poeta in eū scriptores esse. Etiam qui res magnas manu sæpe gessit, gloriosæ, cuius facta viua nūc vigent, qui apud gentes solus præstat. Eum suus pater cum pallio vno ab amico abduxit. His ergo versibus credo adductum Val. Antiatem aduersus omnes scriptores sic de Scip. moribus sensisse, & eum puellam illam captiuam non redditam à Scip. atque in delitijs, amoribusq. ab eo vsurpatam Fróc. lib. ij. c. x. Scip. inquit Afric. in Hisp cum inter captiuas eximiæ formæ virgo nobilis ad eū perducta esset, quæ oium oculos in se conuerteret, summa custodia habita, sponso nomine Luceio reddidit, insuperque aurum quod parentes eius redempturi captiuam donum Scip. attulerant, eidem sponso pro nuptiali munere dedit, quę multiplici gratia vniuersa gens victa imperio P. R. accessit. (Obsides) Obsides sunt datæ fidei quædam quasi pignora. ibi erant totius Hisp. collocati obsides Carth. dati. (Eximię) Excellentia. (Aetatis adultæ) Iam maiora viro. (Cœlebs) sine vxore, nam cœlebs dicitur qui sine fœmina viuit. quasi cœlestiū vitam ducens, a cœlo, & βίος, ex latino, & græco compositum. (Victor) Non sine ratione dicit victor, nam victoria solet insolentiores, minusq. continentes reddere viros. (Celtiberos) P. fuit Hisp. a Celte, & Ibero dicti. Celtæ aūt Liu. testator lib. v. tertia pars Galliæ, qui venientes ad Iberum fluuium Hispaniatū ibique considentes, recenta primi nominis parte, & assumpta parte fluminis, iuxta quod consederant, Celtiberi dicti sunt, quod Luc. lib. iiij tetigit, cum ait. Profugique à gente vetusta Gallorum Celtæ miscentes nomen Iberis. Indibili. Nomen adolescentis Hispani, cui fuerat virgo desponsata.

ASCEN.

QVARTVM &c) Ordo est. Scipio. s. Africanus minor agens quartū, & vigesimum annum cum Carth. s. noua oppressa in Hisp. sumpsisset auspicia. i. felicia initia, Carthaginis maioris, .i. veteris, quę erat in Africa capiendæ, & redegisset in suam potestatem multos. s. Hispanos. (Obsides) i. obsidem seruandam illic sedem tenentes. quos pœni i. Carth habuerant clausos in ea vrbe cum ipse, & iuuenis, quia xxiiij. annum, & cœlebs .i. coniugē non hñs, & victor, & ita, cui oia licerent, postq̄ comperit inter eos. s. obsides, virginem eximiæ formæ, & ætatis adultæ .i. maturæ, viro natam illustri loco .i. claris natalib. inter Celtiberos, & desponsatam. (Indibili). s. iuueni sic dicto, nobilissimo eius gentis. s. Celtibericę, tradidit sup. eam inuiolatam parentibus, ac spōso accersitis, & adiecit summæ dotis. s. puellæ aurū. qđ allatum erat. s. à parētibus pro redēptione puellæ. (Qua continentia) Cōtra libidine, & munificētia. i. liberalitate cōtra auaritiū, Indibilis obligatus. i. deuinctus, retulit gratiam debitā meritis eius. s. Scip. applicando Rom. i. trahendo in partes Rom. aīos Celtiberorū.

DE M. CATONE.

VERVM * vt huius viri abstinentiæ testis Hispania: ita M. Catonis Epiros, Achaia, Cyclades insulæ, maritima pars Asiæ, prouincia Cypros. vnde cum pecuniæ deportandæ ministerium sustineret: tam auersum animum ab omni Venere, quàm à lucro habuit: in maxima vtriusque intemperantiæ versatus materia. nā & regiæ diuitię potestate ipsius continebantur, & fertilissimæ deliciarum totius Græciæ vrbes, necessaria totius nauigationis diuerticula erant: atque id Munatius Rufus Cypriacæ expeditionis fidus comes, scriptis suis significat: cuius testimonium non amplector. proprio. n. argumento laus ista nititur, quoniam ex eodem naturæ vtero & continentia nata est, & Cato.

*Plut. in vita. Hæc loca, cū Byzantium exules reduceret, peragrauit. Hic lib. 8 cap. 16. De Munatio 1 loquitur.

OLIV.

VERVM vt huius viri abstinentiæ) De continentia loquitur M. Catonis Vticensis, qui Cato minor dictus est, & Cic. sententia stoicus perfectus. Nam maior censor & orator fuit, vnde cēsorinus dictus est. Hoc exemplum in cap. de moderatione tractauimus vbi Ptolomęi prouinciam Catoni demandatam fuisse diximus, vt inde Cypriacam pecuniam, quam Ptolomæus grandem congesserat, Romam deportaret, ne tantis opibus rex incitatus P. R. bellum renouaret. Hanc igitur prouinciam Cato tam integro animo tamq. castis manibus exercuit, vt neque fides, neque religio, neque diligentia in ea administratione defuerit, nam inter ipsas omnia generis voluptatū materias versatus ab omni cupiditate, manus oculos animum sum-

ma cum laude & admiratione cohibuit, & velut aurum in forna ce, sic est Catonis continentia in ea administratione probata, nã inter auri, & argenti cumulos, atque inter omnis generis delitias versari, quas abunde Asia refert, & ab his rebus, quas mortales primas putant, manus & animum abstinentes hře, hoc qui fecerit præstantissimæ integritatis homo, Deoq́ proximus iudicari potest, quare merito dici potest, cum ipso Catone natam esse cõtinentiam. (Epiros) Epirus aũt propter firmam terram significat. est aũt regio in Europa, & aliqñ Molossia dicta fuit, vt Iustinus affirmare videtur, q̃q̃ Seru. super iij. Aen. non totam Epirum, sed partem, quam Helenus tenuit Molossiam dictam voluit, quam deinde Chaoniam à fratre Chaone, quem per ignorantiam occidisse venerata sagitta prohibetur, denominauit, dicente Virg. Morte Neoptolemi regnorum reddita cessit. Pars Heleno qui Chaonios cognomine campos, Chaoniamq́. oẽm Troiano a Chaone dixit. In Epiro igitur regnarunt oẽs Epirotarum reges, qui Pyrrhi dicti sunt à Pyrrho Achillis filio ex Deidamia regia Lycomedis regis filia in Scyro, sicut Ptolemęi reges Aegypti. Arsacide reges Parthorum, Ces. Rom. (Achaia) Regio est Græciæ, quæ teste Herod. primo Peloponnesus, deinde Danai, postea Achaia dicta fuit, vnde Græci Achæi, atque Achiui, & Danai dicti sunt, cuius maxime clarum oppidum Corint. fuit, nunc vulgo dř Morea. (Cyclades) Insulæ sunt in mari Aegæo, sic dictæ, et vult Solinus q̃ licet spacijs longioribus a Delo proiectæ in orbem, tñ circa Delum sitæ sint. nam orbe Græci Cyclon dĩc. Seru. aũt super iij. Aen. contra sentit, non à rotunditate, sed a circuitu, q̃ videlicet lõgo ordine circuiri eas necesse sit, vel p̃p promontoria, vel q̃a naturale est, vt concitatoria sint maria in vicinitate terrarum, quod hic nõ cum y, græco, sed cum i, latino scribendum est, cuius oppositum Græci oẽs obseruant. nam per y, scribunt. Inter has sunt breuiores quædam vt Myconæ & Gyarus, aliæ nonnullæ, ad quas relegabantur scelerati, vnde Iuuen. in j. Satyra. Aude aliquid breuibus gyaris, & carcere dignum, si vis esse aliquid. Sic & Virg. de his insulis mentionẽ facit in iij. Celsa Mycone, Gyaroq́. reuinxit. (Vnde) A qua Cypro. (Aduersum) Abhorrens, & alienum. (Ab omni genere) Ab omni cupiditate. (Vtriusq; intemperantiæ) Libidinis, & auaritiæ (Nam & regiæ) Ostendit quantã habuerit materiã, si forte in libidinẽ fuisset auaritiamq́ p̃pensus (Diuerticula) viarum diuortia, loca, ad quæ de itinere diuertimus. (Diuertere) Ad diuersa vertere. Vnde diuersoriũ locũ, ad quẽ diuertimus ex via domus hospitalis. (Argõ) Do cumẽto p̃bationi. (Vtero) Vterus p̃prię prægnantis mulieris dř.

ASCEN. VERVM) .i. sed vt .i. quemadmodum. Hispania est testis abstinentiæ .s. ab illicita Venere. (Huius viri) .s. Scipionis viri per maturitatem, non per ætatem, ita & pyrus. Achaia, Cyclades insulæ, & pars Asiæ maritima, & Cyprus p̃uincia sup. teste sunt abstinentiæ Marci Catonis, vnde .i. a quibus locis cum .s. M. Cato fungeretur ministerium pecuniæ deportandæ, habuit animum tam auersum .i. abhorrentem, & alienum. (Ab omni genere, q̃ a lucro versatus in maxima materia) .i. obiecto vtriusq; intemperantiæ .s. tam circa libidinem, quam circa auaritiam. (Nam & diuitiæ regiæ) Ptolæmei regis Cypri continebantur potestate ipsius .s. Catonis, & vrbes fertilissimæ delitiarum totius Græciæ erãt diuerticula necessaria totius nauigationis .i. ad quas tanq̃ ad diuersoria necessario ab incepta nauigatione diuertebat nauẽ, atq; Munatius Rufus, comes, fidus expeditionis Cypriacę .i. quã Cato in Cypro p̃gerat significat id scriptis suis, cuius testimonium ego non amplector. Enim pro quia, ista laus .s. Catonis nititur .i. fultẽ tarue proprio testimonio, q̃m & continentia nata est, & Cato sup. natus est, ex eodem vtero naturę .i. naturalit, q.d. Catonem nõ solum continentem dicendum, sed etiam continentiam ipsam.

DE DRVSO GERMANICO.

DRVSVM etiam Germanicum eximiam Claudię familiæ gloriam, fratrem Tiberij patriæq́. rarum ornamentum, &, quod super omnia est, operum suorum pro habitu ætatis magnitudine vitrico pariter, ac fratri Augusto. duobus R.P. diuinis oculis, mirifice respondentem, constat, vsum Veneris intra coniugis charitatem clausum tenuisse.

OLIV. DRVSVM etiam Germanicum) Drusus Germanicus cõ-tentus vxore sua. hic primo censum egerat, deinde Germaniæ cis. & trans Rhenum positas ciuitates oppugnauit, & tumultus ob eum censum in Gallia exhortos composuit: postremo Ceruscos, item Centrones Cattosq́. & alias gentes trans Rhenum subegit. Hic igitur Germanicus dictus est. Vxor eius Antonia minor fuit M. Antonij triumuiri, & Octauiæ sororis Augusti filia, qua viua contentus fuit. sed ipsa quoq; viro reddidit vicẽ, qui cũ ex fractura equo, super crus eius collapso xxx. die postq̃ id acciderat, mortuus esset, Antonia ætate integra, & forma insigni cum Liuia socru sua reliquũ suæ vitæ tempus in vidua peregit, quod sequenti memoratur exemplo. (Claudię familiæ) Claudius Nero ex Liuia vxore Tiberium genuit, mortuo deinde Claudio. Octauianus Liuiam aliuũ gestantem duxit vxorem vbi natus est Drusus, & hos duos filios .s. Tiberium, & Drusum magna charitate nutriuit. Drusus vero iam adultus aduersus germanos P.R. rebellãtes auspicijs Octauiani, missus, hostes celerius, atq; felicius, q̃ de adolescente credi possit, debellauit omnemq́. prouinciam iam deficientem Rom. restituit imperio, vnde Germanicus (vt supra diximus) appellatus est, qui de hostibus triumphaturus prolapso super crus eius, quo vehebatur equo, trigesimo post casum die, ex cruris fractura perijt. (Pro habitu ętatis) Pro qualitatis, & ætatis conditione (Vitrico fr. re.) Nihil illorum virtutibus degenerantem, vitrico .s. Octaui. Est n. vitricus, qui vxorem ex altero viro liberos habẽtem duxerit, dictus quasi vicem patris gerens, vel quasi nouitricus, q̃ à matre nouus p̃ducatur. Est igitur vitricus priuignorum secundus pater, est .n. priuignus ex alio patre natus, quasi prius genitus. Nouerca dř, quæ liberis noua superinducitur a patre vxor ducta, quod noua superducatur. est .n. secunda patris vxor. (Fratri Augusto) .s. Tib. nã ab Aug. Octau. omnes imperatores Augusti dicti sunt, quasi cõsecrati sic etiam a Cæsare Cæsares. (Constitit) Manifestum fuit.

ASCEN. DRVSVM &c.) Extollit continentiam coniugalem Drusi Germanici cum solita ad Tiberium palpatione dicens, constitit .i. euidens, & manifestum fuit etiam Drusum Germanicum eximiam gloriam familiæ Claudiæ, & fratrem Tiberij. & rarum .i. singulare ornamentum patriæ .s. suæ Rom. & (quod est super oĩa) respondentem mirifice magnitudine operum suorum habitu .i. qualitate ætatis .s. suæ pariter vitrico .i. marito matris, videlicet Octauiano Aug. & fratri Aug. Tiberio appositorie duobus diuis oculis reip. constituti dico eum tenuisse vsum Veneris, clausum intra charitatem coniugis .i. non extra matrimonium vsum Veneris.

THEO. CLAVDIÆ familiæ C. Octauius Liuiam Drusillam matrimonio Tib. Neronis, & quidem prægnantem abduxit auctor Suet. & Dionys.

DE ANTONIA.

ANTONIA quoque fœmina laudibus virilem familiæ suæ claritatem supergressa, amorem mariti sui egregia fide pensauit, quæ post eius excessum, forma, & ætate florens, cubiculum socrus pro coniugio habuit, in eodemq́ue toro alterius adolescentiæ vigor extinctus est, alterius viduitatis experientia consenuit. Hoc cubiculum talibus experimentis summam imponat.

OLIV. ANTONIA quoque) Vxor nobilissima Drusi, & filia M. Antonij triumuiri, & Octauiæ sororis Aug quo deinde Ant. Cleopatræ reginæ captus illecebris repudiauit. vnde orta fuere inter Ant. & Aug. bella ciuilia. (Socrus) .s. Liuiæ. (Pro coniugio) Quia in perpetua viduitate permansit. (Alterius) .s. Drusi. (Alterius) Ant. (Summam) Finem.

ASCEN. ANTONIA quoque) Ordo est. Antonia quoque .i. vxor Drusi fœmina .i. cum esset fœmina tñ supergressa laudibus .s. continentiæ, virilem claritatem suæ familiæ .s. paternæ (q̃a pater eius M. Ant. triumuir alioqui clarus. libidine, & illecebris Cleopatræ repudiata vxore optima diffamatus est) pensauit .i. compensauit egregia fide .i. fidelitate in conseruanda castitate matrimonialit, amorem mariti sui .s. Drusi. Quæ florens forma, & ætate post excessum .s. ab hac vita .i. mortem eius .s. mariti sui habuit cubiculum socrus .i. matris mariti suo, pro coniuge .i. loco coniugij, aut lecti genialis, quia noluit ad secundas transire nuptias, & vigor adolescentiæ alterius, videlicet Drusi extinctus est in eodem toro .i. lecto, ab intorquendo dicto (vnde quia elementum demitur nã torus quasi torquus, aut tortus dicitur prima corripitur nec recte per h, scribitur) & experientia .i. longus vsus viduitatis .i. diuisionis à marito, & ita secubitus, alterius, videlicet Antoniæ, quæ erat vxor eius consenuit .i. ad senectam peruenit. hoc cubiculum imponat talibus experimentis, scilicet continentiæ coniugalis, & vidualis, summam, id est finem.

Deinceps

DE CN. MARTIO.

* Plut. Coriolano. & Dion. lib. 6. Sed de hoc paulo aliter scribit.

DEINCEPS * his vacemus, quorum animus aliquo in momento ponẽdi pecuniam nunquam vacauit. Cn. Martius patritiæ gentis adolescens. Anci regis clara progenies, cui Corioli Volscorum oppidum captũ cognomen adiecit, cum editis conspicuæ fortitudinis operibus à Postumio Comminio Coss. accurata oratione apud milites laudatus, omnibus donis militaribus, & agri centum iugeribus, & decem captiuorum electione, & totidem ornatis equis, centenario boum grege, argentoq́; , quantum sustinere valuisset, donaretur: nihil ex his, præter vnius captiui salutem hospitis, equumq́ue, quo in acie vteretur accipere voluit. Qua tam circunspecta animi moderatione, nescias, vtrum maiore cum laude præmia meruerit, an reiecerit.

OLIV. DEINCEPS his vacemus) Demus operam ponendi pecuniam pro reponendi. s. in thesauro. [Vacauit) Indulsit, intendit, & tunc datiuo cohæret q̃n vero significat cessat, ablatiuo cum ab, aut a. (Cn. Martius patriciæ gentis adolescẽs) Hic fuit qui postea Coriolanus dictus est, eo q̃ opera, & virtute sua captum fuerit a Postumio consule oppidum Coriolanum, Nam cum Aulus Postumius obsideret oppidum Coriolanum, & in eo oppugnãdo sæpius militum vires frustra tentasset, q̃ munitissimum esse Cn. Martius deceptis custodibus in oppidum irruit, ignem in tecta coniecit, multaq. oppidi ædes incendit quibus correptis, cõmota ciuitas, cum ad incendium oẽs concurrerent, Rom. faciliorem fecerunt expugnationem. Eius igitur virtute captum est oppidum, á quo ẽt agnominationem accepit, qa post id factũ Coriolanus dictus est. de quo in cap. de miraculis latius diximus, & in cap. de pietate dicturi sumus. Sed quod ad eius continentiam pertinet, de qua nunc agitur. Consul Postumius cum vellet more Romano cum multis militaribus donis pro tã ta re gesta donare, nihil, præter quendam hospitem suum captiuum, & equum ad vsum militiæ voluit accipere. [Anci Marci,) Hic originem ducebat ab Anco Martio quarto Rom. rege. fuit igitur tam gñe, quam virtute præclarus. [Conspicuæ) Claræ, & spectatæ. Militaribus donis, vt hasta, equo, corona murali, ciuica, & alijs. [Grege) Gregem pro armento posuit, nam gregem de minoribus, armentum dicimus de maioribus animalibus, teste Seru. quamuis & alij aliter sentiunt.

ASCEN. DEINCEPS &c.) Quia satis de continentia, ac libidine se locutum significanit, prosequitur alterum membrum tituli p̃missi, videlicet exempla de abstinentia ab illicitis rebus dicens. [Vacemus) .i. vacuam alijs rebus operam demus deinceps his .s. hominibus, quorum aius nunquam vacauit .i. intentus fuit in aliquo momento vitæ ponendi .i. reponendi, et accumulandi pecuniam. Caius, vt alij habent Cn. Martius adolescens gentis, patriciæ .i. à patribus conscriptis ortæ, clara progenies. [Anci) .s. Marci regis cui Corioli (nominatiuus est pluratiuus) oppidũ Volscorum captum. s. ab eo adiecere cognomen (Grammatici dicerent agnomen) quia ab euentu adiectum) quia Coriolanus dictus est, cum .i. qñ, operibus conspicuę .i. pręclare fortitudinis editis .i. expletis a se laudatus à Postumio Cõminio consule apud milites oratione accurata .i. diligenti cura habita, aut excogitata donaretur. s. in præmium oĩbus donis militaribus, & centum iugeribus agri, & electione decem captiuorum .i. decem captiuis quoscunque eligeret, & totidem .i. etiam x. equis ornatis .i. phaleratis, & grege boum, centenario .i. continente centum capita, & argento sup. tanto quantum valuisset sustinere .i. sursum à terra leuatum tenere, nihil voluit accipere ex his præter salutẽ vnius captiui, videlicet hospitis sui .i. qui cũ ante bellum habuerat hospitalitatem, & p̃ter æquum, quo vteretur .i. vti posset in acie. s. instructa ad pugnam. [Qua tam circunspecta) .i. solerti, & conspicua moderatione animi pp q̃ tam circunspectam moderationem animi tu nescias .i. quilibet nescire possit vtrum ipse meruerit maiore cũ laude præmia, an reiecerit .i. recusauerit accipere.

DE M. CVRIO.

* Cic. in Cat. & Plut. in apoph. Aurelius vero paulo aliter lib. 10. vbi Marcum Curium vocat, vt in multis & Latinis lib. scriptum est.

MARCVS autem * Curius exactissima forma Romanæ frugalitatis, idemq́ue fortitudinis perspectissimum specimen, Samnitum legatis agresti se in scamno assidentem foco, ac ligneo catino cœnantem (quales, epulas apparatur indicio est) spectandum p̃buit. ille. n. Samnitum diuitias contempsit. Samnites eius paupertatem mirati sunt: nam cum ad eum magnum auri põdus publice missum attulissent, benignis verbis inuitatus, vt eo vti vellet, vultum risu soluit, protinusq́ue superuacuæ, inquit, ne dicam ineptæ legationis ministri, narrate Samnitibus, M. Curiũ male locupletibus imperare, quàm ipsum fieri locupletem: atque istud vt preciosum, ita malo hominum excogitatum, munus refertote, & memẽtote me nec acie vinci, nec pecunia corrumpi posse. * Idẽ, cum Italia Pyrrhum regem exegisset, nihil omnino ex præda regia, qua exercitum, vrbemq́ue ditauerat, attigit: decretis etiam à Senatu septenis iugeribus agri populo, sibi autem quinquaginta, popularis assignationis modũ non excessit: parum idoneum Reip. ciuem existimans, qui eo quod, reliquis tribueretur, contentus non esset.

* Præter gustũ sagínum. Liu. lib. 16. c. 28. et lib. 28 cap. 3. et Plin. de vir illust.

OLIV. MARCVS aũt Curius exactissima norma) Adeo celebris est. Q. M. Curij frugalitas, vt nulli ferme obscura esse possit, quippe qui Romanæ temperantiæ exactissima norma dicatur, hic est, qui cum Fabricio Pyrrhũ regem Epirotarum, qui pro Tarentinis bellum Rom. intulerat, exegit Italia. Samnites ẽt difficillimam prouinciam sæpius deuicit. nã bellum Samniticum centum ferme annos durasse constat. Cum igitur ei consuli victoria de Samnitibus obtigisset, ad eum legati de impetranda pace venerunt, qui forte illum iuxta focum sedentẽ inuenerunt. Admirati tetricam hois vitam, ad suos reuersi, cum id, quod viderent retulissent. Samnites imperatorem R. vel auaritia, vel inopia laborare existimantes decreuerunt ingens auri pondus mittere, sperantes Curium tanto munere captum gratiosiores pacis conditiones sibi esse daturum. quod præter spem & eorum opinionem euenit. nam cum in eius conspectum aurum attulissent, multisq́ persuasionibus illum inuitassent, vt acciperet, subridens ait, nonne intellexistis externa cœna me prorsus non indigere pecunia. Ite igitur, & renunciate ciuibus vestris malle me habẽtibus aurum imperare, q̃ habere. Cic. in Cat. maiore. Curio ad focum sedenti magnum auri pondus Samnites cum attulissent repudiati sunt, non enim aurum præclarum sibi videri dixit, sed his qui haberent aurum imperare. [Perspectissimum) Maxime laudabile. [Specimen) Experimentum, documentum, indicium. [Assidentem foco) Et vt Plut. ait rapis igne tostis vescentem. [Quales epulas) .s. cœnaret. [Ille Samnitum) Pulchrum antithetum, qđ fit quoties contrarijs ɔtraria opponuntur, vt Ouid. Frigida pugnabant calidis, humẽtia siccis. [Inepte) Stulte & inconuenienter. Ineptus dr̃, qui nulli rei aptus est, hoc est qui nullam haberet rei loci, tp̃is, & personaꝝ ɔsiderationem. [Malo) .i. malum, ac si diceret ad corrumpendum imperatoris animum. [Idem, cũ Italia) Nec minor fuit, quæ sequitur M. Curij continẽtia, animiq́ magnitudo, qua vsus est in victoria ex Pyrrho rege parta. nam prædam vniuersam, quæ ingens potita erat, militibus vbique concessit, nec ea ex quidquam attingere voluit, præmia quoque virtutis pro re tanta bene feliciterq. gesta cum à senatu sibi populoq́ue decernerentur, æquare omnibus voluit cum simili mulio, maiora quàm populo darentur, quippe septenis tantum populo, sibi vero quinquaginta campi iugeribus pro sua dignitate decretis, indignum .n. ciuem, & reip. minime, idoneum esse censebat, qui plus æquo quidquam appeteret, magna profecto viri continentia. [Non excessit) trãsgressus est.

Curij continentia.

ASCEN. MARCVS autem Curius) Appositorię norma exactissima .i. seuerissima, quia quæ exactæ sunt, seuere sunt, frugalitatis .i. parsimoniæ, Rom. & idem specimen .i. experimentum & approbamentum perspectissimum .i. euidentissimum, fortitudinis .s. Rom præbuit se spectandum legatis Samnitum .i. vicinorum populorum, contra quos bella gerebat assidentem in scamno agresti .i. rusticano foco .i. ad focum in culina non in cœnatione splẽdida, ad cœnantem catino .i. vasculo escario (putem scutellam à nostris dici) quales epulas sup. cœnantẽ se spectandum præbuit, apparatus est indicio .i. satis indicat. quia in agresti loco, & inculto vero simile est agrestes sumpsisse epulas, vnde rapis vescentem, alij dicunt ab his inuentum. [Ille enim) Contempsit diui-

tias Samnitum, & sup. Samnites mirati sunt paupertatem ciuis. Nam cum attulissent ad eum magnum pondus auri, missum publice .i. nomine publico ipse inuitatus .s. ab legatis illis verbis benignis, vt vellet vti eo .s. pondere auri luluit .i. laxauit, vultum risu, & inquit protinus, ò ministri legationis superuacuæ. [Ne de eam ineptæ) Narrate Samnitibus M. Curium (Aperte de se in tertia loquitur persona) malle .i. magis velle imperare locupletibus .i. diuitibus, quam ipsum .i. se locupletem fieri, atque referte .s. ad eos, à quibus accepistis illud munus .i. tam auri, vt preciosum, ita excogitatum .i. in vsum hominum introductum, malo .i. ad malum, & perniciem hominum, & mementote, me nec posse vinci acie, nec posse corrumpi pecunia. [Idem) .s. Marcus Curius cum exegisset .i. cum dedecore expulisset Pyrrhum regem .s. Epirotarum, nihil .i. non aliquid non attigit omnino aliquid ex præda regia .i. qua regem spoliauerat, & qua ditauerat exercitum, & vrbem .i. Romam. Et septenis .i. singulis septem iugeribus agri decretis populo .s. victori a senatu. Autem pro sed, quinquaginta iugeribus agri decretis sibi à senatu, non excessit modum assignationis popularis .i. non accepit vltra septem iugera, quot singuli de populo acceperant, existimans .i. iudicans illum supp. esse ciuem idoneum parum reip. qui non esset contentus eo, quod tribueretur reliquis .s. ciuibus.

THEO. PERSPECTISSIMVM) Vetusti codices habent perspicacissimum.

DE FABRICIO LVSCINIO.

* Gel. li. 1. c. 14. IDEM * sensit Fabricius Luscinius honoribus & auctoritate omni ciuitate temporibus suis maior, censu par vnicuique pauperrimo: qui à Samnitibus, quos vniuersos in clientelam habebat, decem æris, & quinq; pondo argenti, totidemque seruos sibi missos, in Samnium remisit, continentiæ suæ beneficio sine pecunia prædiues, sine vsu familiæ abunde comitatus: quia locupletem illum faciebat, non multa possidere, sed modica desiderare ergo domus eius, quemadmodum ære, & argento, & mancipijs Samnitum vacua, ita gloria, ex his contemptis parta, referta fuit.

OLIV. IDEM sensit Fabricius) Iulius Higinus in lib. de vita, rebusque illustrium virorum sexto, legatos dicit à Samnitibus ad C. Fabricium imperatorem P. R. venisse, & memoratis multis magnisq. rebus, quas bene & beneuole post redditam pacem Samnitibus fecisset, obtulisse dono grandem pecuniam, decemq. seruos, & orasse, vt acciperet, vteretúrq. atq; id facere Samnites dixisse quòd viderent multa ad splendorem domus, atque victus deesse, neque pro magnitudine, dignitateq. lautum paratumq. esse, tum Fabricium planas manus ab auribus ad oculos, & infra deinceps ad nares, & ad os, & gullam deinde porro ad ventrem vsque deduxisse, & legatis ita respondisse, dum illis omnibus membris, quæ attigisset obsistere & imperare posset, nunquam quidquam defuturum, prætereа pecuniam, cuius nihil sibi esset vsus, ab his, quibus sciret eam vsui esse non accipere. Idem quod Curius. [Fabricius Lucinius) Qui gloria pro rebus gestis ciuium suo tempore maximus, opibus vero multis infimus. [Omni ciuitate temporibus suis maior) Maior oībus ciuibus, & notãda est constructio, quæ non est per superlatiuum prolata, quamuis ad plures sui gñis sit facta cõparatio. [Samnium) Regio Italiæ in Calabria. [Seruos missos) Zeuma ab inferiori. [In clientellam) In patrocinium, nam cliens, & patronus correlatiua sunt, q. non est cliens sine patrono, sicut nec filius sine patre. [Sine pecunia) Ad id, qđ dixit quinq; pondo argenti & æris. [Familię) ad id, quod, dixit, totidẽ seruos. [Sed modica desiderare) .i. modicata, qua .s. ad liberaliter viuendum necessaria sunt. animus .n. hominis diues, non arca appellari solet, quamuis illa plena sit.

ASCEN. IDEM sensit &c.) Recitat abstinentiam Fabricij, sed quia Mancinel. Oliuerius hoc loco, Calepinus, Nestor & plerique alij qui hunc locum legerunt, carant Laurent. Vallam, quasi hunc locum non legerit, aut non intellexerit, aut saltem oblitus sit, eo quòd id comparatiuum nomen inter plura eiusdem generis ponitur, sed nihil id contra Vallam, qui ait partitiue tenerum, vt quando cum genitiuo construitur inter duo duntaxat, eaque eiusdem generis, seu speciei locum habere. Nam vt inepte dixeris tu lum ineptior hominum, ita apte sum ineptior ceteris hominibus. Et hoc loco, maior omni ciue, subaudi reliquo non autẽ maior omnium ciuium dixerit. Ordo autem est. Fab. Lucinus maior suis temporibus .i. quibus ipse vixit, omni ciue .s. suo, quando princeps erat aut reliquo, quia & ipse ciuis, honoribus & auctoritate .i. quantum ad honorem, & auctoritatem vbi tres ponũtur diuersi ablatiui, temporibus, qui regitur à participio ens sub intellecto, in ratione temporis ciue, qui regitur a maiori ratione rei excessæ, & honoribus, & auctoritate, qui significat materiam, circa quam, aut in qua fit excessus par .i. æqualis censu, quo ad censum & res possessas vnicuique, subaudi etiam pauperrimo (Nam vnusquisque cum superlatiuo raro ponitur vsque adeo, vt dubitem legendum ne sit cuique, &c.) sensit quòd idem Curius, qui remansit in Samnium .i. regionem Samnitum, decem pondo .i. libras æris, & quinque pondo argenti, & totidem seruos, dubitet an quinque, an quindecim, sed malim quinque intelligere, vt potius ad proximum, quàm ad verumque referatur missos. (Ad proximum respicit) a Samnitibus, quos vniuersos .i. omnes simul, quasi versos in vnum habebat in .i. ad clientelam .i. protectionem, & patrocinium suum eris sup [Prædiues) .i. præ ceteris diues beneficio continentiæ suæ, sine pecunia (non enim beatus est, qui multa possidet, sed qui in paruis bene se habet, & comitatus abunde sine vsu familiæ, quia possidere multa non faciebat illum locupletem, sed desiderare modica.) Ergo quia paucis contentus Samnitum dona respuit, domus eius quemadmodum fuit vacua ære, & argento, & mancipijs .i. seruis Samnitum, ita fuit referta gloria parta .i. acquisita, & lucrata ex his contemptis .i. ex contemptu horum.

SAMNIVM) Samnites, vt Calabriam contingunt, ita tamen ei non contribuuntur. hos etiam Sabellos, & Græci Samnitas dixerunt, vt diximus ex Plin. Stephanoque. [Contemptis) Antiqua non habent exemplaria. THEO.

DE EODEM FABRICIO.

CONSENTANEA * repudiatis donis Fabricij vota exciterunt, legatus enim ad Pyrrhum profectus cum apud eum Cyneam Thessalum narrantem audisset, quendam Atheniensem clarum sapientia, suadentem ne quid aliud homines, quàm voluptatis causa facere vellent, pro monstro eam vocem accepit, continuoq. Pyrrho, & Samnitibus istam sapientiam deprecatus est. Licet Athenæ doctrina sua glorientur, vir tamen prudens, Fabricij detestationem, quàm Epicuri maluit præcepta: quod euentus quoque indicauit. Nam quæ vrbs voluptati plurimum tribuit, imperium maximũ amisit, quæ labore delectata est, occupauit: & illa libertatem tueri non valuit hæc etiam donare potuit. * Cic. in Cat. & Plut. in Pyrrho.

OLIVERIVS.

CONSENTANEA repudiatis) Non debet minori laude digna censeri Fabricij continentia, quæ in respuendis, ac propemodum detestandis Epicureorum dogmatibus, q̃ quæ fuit in contemnendis Samnitum muneribus. Nam legatus ad Pyrrhum a S.P.Q.R. missus, vt ageret cum rege de permutatione, seu redemptione captiuorum audiuit Cyneam philosophũ de voluptate disserentem, qui .s. Atheniensem philosophum, nescio quem dicere solitum oīa voluptatis gratia esse facienda, nõ aliter vocem illam, q̃ perniciosum malum detestatus est, ac talẽ viuendi disciplinam Ath. & hostibus est imprecatus. [Consentanea) Conuenientia, cõgrua, sicut in repudiandis muneribus, ita in respuendis Epicureorum dogmatibus. Illud quoq; non vr̃ a proposito nostro alienum, qđ in censura egit, sicut supra vidimus. nã P. Cor. Rufinum bis consulatu, & dictatura functum, censor Fabricius à senatu mouit ob luxuriæ notam quod decem põdo argenti factitaret. non solum auaritiam semper horruit, sed auaros quoq; maximo est odio psecutus. Cyneam philosophum, q. primum apud Pyrrhum locum obtinebat. Quendam Ath. qui sine dubio fuit Epicurus. [Deprecatus) Ecce vnum est aũt deprecari valde precari, malaque precando depellere. Est quoque detestari, execrari, depellere, abhominari, in qua significatiõe posuit Catullus, cum dicit. Cui ego quasi eadem totidem mox deprecor illi. Assidue. [Nam vrbs) .s. Tarẽtum. [Quæ labore) .s. Rom. [Illa) Tarẽtũ. Hæc Rom. Possumus intelligere hoc dici de vrbe Fabricij continentia.

Athenarum, quæ fuit olim totius Græciæ imperio potita, & cum deinde in seruitutē redacta foret, eam P.R. in libertatē asseruit.

ASCEN. CONSENTANEA &c.) Ordo est. [Vota] .i. oblata Fabr. exciterunt consentanea.i.conformia, aut consona donis repudiatis. Enim pro quia, ipse profectus ad Pyrrhum.s.regem Epiri, legatus.i.tanquam legatus, cum audisset Cyneam philosophum illum Thessalum.i.in Thessalia ortum, narrantem .i. recitantem apud eum.s.Pyr.quendam Athen s.Epicurum, clarum sapientia, suadentem, ut homines vellent facere quid.i.aliquid aliud, quàm causa voluptatis, vtpote, in qua summam boni ponebant, accepit eam vocem pro monstro, & ita incredibilem, & continuo deprecatus est.i.voto, & precibus addidit Pyr. & Samnitibus istam sapientiam .s. ponentis summum bonum in voluptate, decus sententiæ sic prosequitur auctor. Licet Athenæ glorientur doctrina sua, tamen vir prudens quicunque is fuerit, malit .i. magis velit sup.amplecti, aut sequi, detestationem Fabricij .i. qua Fabricius voluptatem detestatus est, quàm præcepta Epicuri, quæ iam dicta sunt. Ergo de Epicuro prius locutus est. [Quòd].i.quam rē, aut quòd iudicium, euentus quoque indicauit. [Nam vrbs].s. Taren. quæ plurimum tribuit voluptati, amisit maximum imperiū, & sup.ea vrbs, videlicet Rom. quæ delectata est labore, occupauit.s.maximum imperium, & illa .s. prius dicta, hoc est Tarentina, non valuit tueri libertatem.s.suam, hæc.s.Rom. aut Rom.ciuitas, potuit etiam donare .s. libertatem semel alijs adeptam. [Curij &c.) Ordo est. [Quis].i.aliquis existimauerit.i.iudicauerit merito Q. Tuberonem cognomine Catilium, seu vt alij scribunt Catihum, fuisse discipulum, quia imitatorem Curij, & Fabricij.s.Q. Tuberoni gerenti consulatum, cum gens Aetolorum misisset per legatos vasa argentea omnis generis magno pōdere.

THEO. CYNEAM) Hic est Cyneas inter exempla memoriæ celebratus, qui Pyrrhi regis in vrbem legatus nomina reddidit Senatui, & equestri ordini, postero die quam aduenerat.

DE Q. TVBERONE * CATILIO.

Cato Aelio videtur legēd. ex Plin. lib. 33. c. 11.

CVRII, & Fabricij Q. Tuberonem, cognomine Catilium, discipulum fuisse, merito quis existimauerit, cui consulatum gerenti, cum Aetolorum gens omnis vsus vasa argentea, magno pondere, exquisita arte fabricata, per legatos misisset: qui superiori tempore gratulādi causa ad eum profecti retulerant, fictilia se in eius mensa vasa vidisse, monitos ne continentiæ, quasi paupertati succurrendum putarent, cum suis sarcinis abire iussit. Quàm bene Aetolicis domestica prætulerat, si frugalitatis eius exemplum posterior ætas sequi voluisset. Nunc quo ventum est? à seruis vix impetrari potest, ne eam supellectilem fastidiant, qua vti Coss. non erubuit.

OLIV. CVRII, & Fabricij Q. Tuberonem) Hic consul bello Macedonico fuit, qui cum prouinciam illam propemodum Rom. subegisset imperio Aetolorum legati de victoria gratulari (nam tunc erant Aetoli Romanis societate cōiuncti) ad eum in castra venerunt, & fictilibus vasis vtentem in mensa viderunt, quòd cum in patriam reuersi suis ciuibus retulissent, Aetoli non hominis continentiam, sed paupertatem existimantes, argentea illi vasa artificiose laborata mittenda censuerunt, quibus pro dignitate sua vteretur, quæ cum obtulissent ei, statim in patriam cum suis vasis redire iussi sunt. Hic Tubero vir probus rei pub. amantissimus fuit, qui T. Gracchum, quo cum summa amicitia erat coniunctus, vbi reip. suæ perniciosum ciuem esse cognouit, in seditione deseruit, atque illius consilia vehementer improbauit. [Discipulum fuisse) Merito quispiam existimare poterit, hunc Curij Fabricij fuisse discipulum, quòd eorum disciplinam imitatus sit. [Aetolorum gēs) Aetoli primo fuerunt Phil. regis Mac. societate coniuncti, à quo cum tyrannice nimis haberentur, defecerunt ad Romanos. Aetolia regio contigua Acarnaniæ Phocidiq. & Locris. hanc autem ab Acarnania Achelous fluuius separat. [Omnis vsus vasa).s.ad omnem vsum accommodata, vt aquaria, vinaria, & alterius generis. [Exquisita) Artificiose elaborata. [Gratulandi) De victoria ex hostibus parta, quia tunc Romanis erant amicitia copulati. [Fictilia) Terrena, à fingendo dicta, vnde figuli loti impositores, qui terrena vasa componunt. [Quo ventum) Damnat sui temporis mores Valer. vt omnes etiam paupertate ambitiosa paupertate viuant. nam ætatis nostræ inquit serui supellectilem illam aspernantur, qua consules aliquando, & Rom. principes contentabantur.

ASCEN. ET Fabricij) Exquisita arte, qui.s.legati profecti ad eum tempore superiori.i.prius acto, causa gratulandi.s. Tuberoni de victoria parta retulerant.s.principibus, a quibus missi fuerant, vidisse se vasa fictilia in mensa eius.s. [Q. Tuberonis) Iussit eos monitos, ne putarent succurrendum continentiæ.i.parsimoniæ vltro assumptæ cum non deessent, quibus vteretur, quasi paupertati, quia qui continens, non continuo pauper est. Nam pauper est. qui parum habet, continens qui paucis vtitur, ac fruitur. [Quam).i.ò quantum bene Tubero prætulerat domestica.s.instituta, aut iudicia, Aetolicis, si ætas posterior voluisset sequi exēplum frugalitatis eius, q.d. optime. [Nunc quo).i.ad quem statum ventum est, q.d. ad pessimum, quòd paulo post contigit, asse sente id Iuuen. Omne in præcipiti vitiom stetit. Et nil habet vlterius nostris, quòd moribus addat posteritas &c. Vnde addit Valer. noster. [Via potest impetrari).s.nunc à seruis, ne fastidiant.i.vt non superbe contemnant eam supellectilem.s.fictilem & ligneam, qua consul.s. Tubero, & Curius non erubuit vti.

THEO. QVA vti) Codices antiqui legunt, q̄ tunc consul nō erubuit.

DE PAVLO ÆMILIO.

Plut. in vita.

AT Perse * rege deuicto, Paulus cum Macedonicis opibus veterem, atque hereditariam vrbis nostræ paupertatem eo vsque satiasset, vt illo tempore primum P.R. tributi * præstandi onere se liberaret, penates suos nulla ex parte locupletiores fecit; præclare secum actum existimans, quòd ex illa victoria, alij pecuniam, ipse gloriam occupasset.

Vsque ad Hircij & Pāsam Cos.

OLIV. *Paul Aemil. cōtinentia.* AT Perse) Fuit Aemil. Paul. continentia sic literarum monumentis digna, vt sine iniuria prætermitti à Valer. nullo modo potuerit, cum enim deuicto Persa Maced. rege, quem duxit in triumphum tantamq. ex ea prouincia prædam in patriam reportasset, vt repleto ærario tributis præstandis modus, ac finis impositus fuerit, nihil ex ea voluit attingere, vt gloriosus magis quàm diues ea ex bello rediisse videretur. Plut. tamen dicit quosdam ex ea præda sibi retinuisse libellos. [Hereditariam) Quia veluti hereditate quadam P.R. aliquandiu paupertatem habuit, iuxta illud T. Liu. quòd supra diximus, nulla nunquam reip. fuit maior, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior, nec in quam ciuitatem tam sero luxuria, & auaritia commigrauerint, nec vbi tantus, ac diu paupertati, parsimoniæ honos fuerit, ideo quanto minos rerum, tanto minus cupiditatis erat. [Eo vsque) In tantum. [Tributi) Census, & pensionis per soluendę. *Tributū.* Cic. in offic. Omni Macedonum gaza quæ fuit maxima, potitus est Paulus, in ærariumq. tantum vexit, vt vnius imperatoris prædam finem attulerit tributorum, at hic in domum suam, nihil intulit præter memoriam nominis sempiternam. [Præclare secū actum) Præclare sibi obtigisse, & est honestus dicendi modus, mecum præclare actum est.i. præclare mihi obtigit.

ASCEN. A T) .i. sed, Perse rege.s. Macedoniæ deuicto, Paulus.s. Aemilius Macedonicus, cum.i. postquam satiasset veterem, atque hereditariam paupertatem vrbis nostræ.i. Romæ. opibus Macedonicis, eo vsque.i.in tantum, vt P.R. liberaret se primum illo tempore onere præstandi, tributi.i.pecuniæ per singulas tribus in stipēdium militare, nulla.i.non vlla nō fecit penates suos.i. proprios lares ac familiam, locupletiores ex vlla parte, existimans actum præclare secum, quòd ipse occupasset.i.ante alios accepisset ex vlla victoria gloriam, & sup. alij pecuniam,

DE Q. FABIO GVRGITE, C. NVMERIO FABIO PICTORE, ET Q. VGOLINO.

Nescio quid, sed paulo aliter. Inst. lib. 18.

ATQVE huic * animi eius iudicio Q. Fabius Gurges, C. Numerius Fabius pictor, Q. Vgolinus se subscripserunt, qui legati ad Ptolemæum regem missi, munera, quæ ab eo priuatim acceperant, in ærarium quidem prius, quàm ad senatum legationem referrent, detulerunt, scilicet de publico ministerio nihil cuiquam, prēter laudem bene administrati officij, accedere debere iudicantes, Iam illud humanitatis senatus, & attentæ maio

rum disciplinę indicium est: data enim sunt legatis, quę in ærarium reposuerant, non solum patrum C. decreto, sed etiam populi permissu, eaq. legatis Quæstores prompte vnicuique distribuerunt. Ita in ijsdem, Ptolemæi liberalitas, legatorum abstinentia, senatus ac populi æquitas debitam probabilis facti portionem obtinuit.

OLIV. ATQVE huic animi) Hi cum missi essent legati ad Ptolemæum regẽ Aeg. pro pace cum P.R. iungenda, & eos Ptol. liberaliter exceptos regijs muneribus donasset, ea primum legati repudiarũt, sed interiectis quibusdam diebus ad cœnam inuitatis, aureas illis coronas misit, quas honoris gratia accepere, sed simul atque Romam venerunt, priusquam legationem suam in senatu referrent, in ærarium munera detulerũt, quæ deinde reddenda legauit, & senatus decreuit, & populus permisit, fuerunt ergo ea ærario quamprimum ducta, & secundum æqua cuiusque portionem distributa, hoc modo & senatus pariter, & populus cum legatis de continentia certasse videtur. Hæc Valer. Iust. vero lib. xviij. dicit quòd missa à senatu in Ægyptum legatione, cum ingentia sibi à Ptolemæo rege, missa munera spreuissent, interiectis diebus ad cœnam inuitatis, aureæ coronæ missæ sunt, quas illi honoris gratia receptas, postera die statuis regis imposuerunt. [Priuatim) Quæ sua. s. essent. [De publico ministerio) Hoc est de legationis officio. [Præter laudem) Vt si bene administrauerint, administrationis præmium, laus reddatur. [Accedere) Adiungi. vnde accessiones augmenta dicuntur. [Attentæ) Diligentis. nomen est, non aduerbium. [Ita in ijsdem) Sic inquit. Ptolomæus, & legati, & senatus, & populus, suam seruati officij laudem obtinuisse videntur. [Liberalitas) Preciosa legatis munera dando. [Abstinentia) In ærarium munera deferendo. [Æquitas) Legatis eadem restituendo.

ASCEN. ATQVE &c.) More suo connectando dicenda dictis subtilissimo vinculo dicit. [Atque Q. Fabius Gurges, Caius Numerius Fabius pictor, & Q. Vgolinus) Seu Ogolinus, subscripserunt se. i. more nomina sua subscribentium astipulati sunt, & assensum præbuerunt. Nam qui in pactum aliquod consentiunt, solent nomina sua subscribere, vnde tractum est, vt subscribere venuste dicatur pro assentire. Huic iudicio animi eius. s. Pauli Aemilij. i. idem senserunt, quod ille. [Qui missi legati ad Ptolemæum regem). s. Ægypti, detulerunt in ærarium i. fiscum, munera quæ acceperant ab eo priuatim. i. nomine priuato. s. pro se quisque non pro republica, & quidem priusquam referrent ad senatum legationem. i. priusquam senatui exponerẽt, quid in legatione egerant. [Scilicet). i. scire licet, cur id fecerint, quia iudicãtes nihil debere accedere. i. adijcere, & addi, cuiquam de publico ministerio, pręter laudem officij bene administrati [Iam illud). s. quod iam dicet. i. indicium humanitatis senatus, & attentæ. i. diligentia disciplinæ maiorum. Enim pro quia. [Ea sunt data). i. reddita legatis, quæ reposuerant in ærarium. i. fiscum, seu publicæ pecuniæ repositorium. [Non solum decreto) Patrum conscriptorum, sed &. i. etiam permissu populi. [Et quæstores). i. conquisitores, & custodes pecuniæ publicæ distribuere. i. distribuerunt promptæ. i. expedite legatis, vnicuique ea. s. quæ in ærarium contulerat. [Et ita liberalitas Ptolemæi). s. regis, qui ea dona primum in legatos contulerat. abstinentia legatorum, qui ea non sibi, sed ærario data interpretati sunt, & equitas. i. æqua virtus, & præmij æstimatio senatus, & populi, qui ea reddenda legatis censuerunt, obtinuit in eisdem. s. donis, debitam portionem. s. partem, facti probabilis. i. quia omnium dictorum factum est laudabile, & ita probabile.

DE CALPVRNIO PISONE.

FABIORVM, & Vgolini cõtinentiæ Calpurnium Pisonem in consimili genere laudis æmulum fuisse res ipsa documento est; Cos. graui fugitiuorum bello, à se liberata Sicilia, eos, quorũ præcipua opera vsus fuerat, imperatorio more donis prosequebatur: inter quos filiũ suum aliquot locis prœliatum fortissime, titulo trium librarum aureæ coronæ decorauit, præfatus, non oportere à magistratu è publica pecunia erogari, quod in ipsius domum rediturum esset: tantumque ponderis se testamento adolescenti legaturum promisit: vt honorem publice à duce, precium priuatim à patre reciperet.

OLIV. FABIORVM & Vgolini) Calphurnius hic vt in cap. de disciplina militari diximus, cum bello fugitiuo prouinciam Siciliã obtineret, quàm lx. seruorum millia occupauerant, re bene gesta, ac liberata prouincia milites omnes, qui operam suam in bello reip. strenue nauassent, militaribus donis imperatorio more donauit, filium, qui multis in locis fortissime pugnauerat, & suæ virtutis non obscura documenta dederat, munerum omnino fecit expertem, quia diceret non equum esse à magistratu è publica pecunia quidquam erogari, quod in se, aut familiæ suæ vsum rediturum esset, verum ne merita laude videretur omnino defraudatus, aureæ coronæ trium librarum ponderis titulo decorauit, promittens se tantundem auri testamento legaturũ. [Æmulum) Imitatorem, & eiusdem rei studiosum. [Erogari) Dari, distribui. [Titulo) Non autem corona.

ASCEN. FABIORVM &c.) Ordo est. Res ipsa est documento. i. satis docet. Calpurnium, seu Calphurnium (vt alij scribunt) Pisonem fuisse æmulum. i. imitatorem, quasi cum æmulatione, continentiæ. [Fabiorum). s. Gurgitis, & Numerij, & Vgolini, seu Ogolini, in consimili genere laudis. Nam Sop. ens consul Sicilia liberata. i. postquam Sicilia erat liberata à se. i. à sua opera, graui bello fugitiuorum, prosequebatur more imperatorio eos, quorum pręcipua opera vsus fuerat, donis. s. militaribus, inter quos. s. quorum opera vsus fuerat, aut à se donatos, decorauit filium suum prœliatum. i. qui prœliatus fuerat fortissime aliquot locis, titulo. i. solo nomine, non re, coronæ aureæ trium librarum, præfatus non oportere erogari. i. largiri à magistratu, è pecunia pub. quod rediturum esset in domum ipsius, & promisit se legaturum testamento adolescenti. i. filio suo tantum ponderis. i. treis libras auri, vt sup. adolescens, aut filius eius reciperet, honorem publice à duce. i. patre tanquam à duce, & precium priuatim à patre. i. tanquam ab homine priuato.

DE CATONE SVPERIORE.

AGE si quis * hoc sæculo vir illustris pellibus hædinis pro stragulis vtatur, tribusq. seruis comitatus Hispaniam regat, & quingentorum assium sumptu transmarinam prouinciam petat, eodem * cibo eodemq. vino, quo nautæ, vti contentus sit, non ne mirabilis existimetur? atqui ista patientissime superior Cato tolerauit, quia illum grata frugalitatis consuetudo, in hoc genere vitæ, cum summa, dulcedine continebat.

*Plut. in vita quam ... nos scripsit.

*Cũ in Hispaniam nauigaret i. lin. lib. 14. c. 14.

OLIV. AGE si quis hoc sæculo) Cato superior Celtiberos Hispaniæ populos robur prouinciæ, aliquot secundis prœlijs fregit, & cum totam prouinciam administraret, pellibus hœdinis pro tapetis vsus est, & tantum trium seruorum comitatu contentus eumq. Hispaniam vlteriorem peteret viatico quingentorum assium cõtentus, vino ciboq;, quo nautę, vti non dubitauit, quæ facile tolerauit, quæ in tali cõtinentia vitam exercuerat. nam vt inquit Plut. cum adolescens stipendia faceret in castris quasi semper vtebatur aqua, sed cum fortassẽ, vel æstu, vel siti nimia laborasset, ad eam sedendam aceti frequenti haustu vtebatur, vel si quando vires pristinas desiderasset, vegetandi corporis causa, leuiusculi nonnihil vini delibare consueuerat. [Cum) iter faceret sua ipse arma, vino subsequente ministro, ferebat, qui secum, quæ vitæ necessaria forent, comportaret, domi vero tanta frugalitate fuisse tradunt, vt hyeme sola tunica, demptis manicis, indutus esset, æstate vero pene nudus labore cum seruis certaret, quibus cum sedere solitus, eodem pane, eodemq. vino vescebatur, hanc frugalitatem, & cõtinentiam ex M. Curij vitæ, & cõmemoratione, & fama quasi æmulatione quadã induisse feruat, cum iuxta illius villam ipse haberet agellum. Front. Marcum, inquit, Cato vino eodem, quo remiges contentum fuisse tradunt. Sen. ad Luc. epist. lxxxvij M Cato censorius quanto reipub. vtilior Scip. fuerit nostri, alter enim cum hostibus nostris bellum, alter cum moribus gessit cantherio vehebatur, & hippoperis impositis, vt se cum vtilia portaret. ò quantum erat sæculi decus imperatorem triumphalem censorium, & quòd super omnia hæc est Cat. vno caballo esse contentum, & nec toto quidem pae së enim sarcinæ ab vtroque latere deprehendentes occupabant.

Catonis continentia.

Acetũ siti leuat.

[Age

[Age si quis) Hic notat sine dubio Rom. eius temporis luxuriã, si quis, inquit princeps Rom. his temporibus ea, quæ Cato continentia vteretur. omnibus certe videretur admirabilia. [Stragulis) Stragula vestis versicolor, quàm græci tapeta vocant.

ASCEN. A G E) Adhortandi vox, si quis vir illustris hoc sæculo vtatur pellibus hœdinis .i. hœdis detractis, quæ asperæ, & fœtidæ sunt, pro stragulis .i. stramentis nocturnis, & comitatus tribus .s. duntaxat seruis, regat Hispaniam, & petat prouinciam transmarinam sumptu quingentorum assium, & sit contentus vti eodem cibo, & eodem vino, quo nautæ .s. vtuntur. nonne existimetur .i. iudicetur mirabilis? q.d. maxime. [Atqui) .i. sed, quomodo, aut attamen. Cato superior .s. Censorinus tolerauit ista .s. iam dicta patientissime. [Quia grata consuetudo frugalitatis) .i. parsimoniæ, continebat illum in hoc genere vitæ cum summa dulcedine.

DE CATONE POSTERIORE.

Plut. in apoph. et Athenæ. lib. 6. quot que seruos habuit.

MVLTVM * à prisca continentia spatio annorũ posterior Cato discedit, vtpote in ciuitate iam diuite, & lautitia gaudente natus, is tamen, cum bellis ciuilibus interesset, filium secum trahens, septem seruos habuit, numero plures, quam superior temporum diuersis moribus, pauciores. Exultat animus maximorum virorum memoriam percurrens.

OLIV. MVLTVM à prisca continentia) Hic posterior Cato, qui vt sup. dixi Vticensis appellatus est ætate sua frugalissimus Rom. fuit. nam affluente Romana ciuitate opibus, atque luxuria, paucis admodum seruis, vtpote septem, contentus fuit, cum cæteri principes ætatis suæ ne turba quidem ingenti contentari possent. Fuit igitur superiore seruorum numero paulo incontinentior, temporum vero conditione multo frugalior. [Lautitia) Luxuriosa apparatu rerum. nam lautitia, munditia, à lauando dicta, & conuiuium lautum dicitur conuiuium sumptuosum, quia ibi omnia sunt laua, & nitida.

ASCEN. MVLTVM &c.) Ordo est. Cato posterior, videlicet Vticensis, discedit multum à prisca .i. priorum sæculorum continentia, spacio annorum .s. si ad spacium annorum aspexerimus, vtpote natus in ciuitate iam diuite, & gaudente lautitia .i. lauto apparatu cœnarum. Is tamen cum interesset in bellis ciuilibus .s. inter Cęsarem & Pompeium trahens secum filium, habuit xij. seruos, plures numero, quã superior .s. Cato habuerit, pauciores sup. quam superior, diuersis moribus temporum .i. si respexerimus ad mores temporum vtriusque, quia frugalior possit iudicari, qui tempore posterioris Catonis xij. seruos habuerit quàm qui tempore prioris duntaxat sex. [Exultat &c.) Mira solertia, nec noua, continuandi styli sita. Ordo est. Animus sup. meus percurrens memoriam maximorum virorum, exultat .s. præ lætitia.

DE SCIPIONE ÆMILIANO.

SCIPIO Aemilianus post duos inclytos consulatus, totidemque suæ præcipuæ gloriæ triumphos, septem seruis sequentibus officio legationis functus est, & puto Carthaginis, ac Numãtiæ spolijs comparare plures potuerat, nisi operum suorum ad se laudem, manubias ad patriam redundare maluisset. Itaque cum per socios, & exteras gentes iter faceret, non mancipia eius, sed victoriæ munerabantur, nec quantum auri, & argenti, sed quantum amplitudinis pondus secum ferret, æstimabatur. Continentia vero etiam vniuersis plebis animis sæpenumero cognita est, sed abunde erit ex his duo exempla, longe inter se distantium sęculorum, retulisse.

OLIV. EXVLTAT animus) Scip. Æmil. legatus ad Aristonicum, vt coniicitur, q sub captam à Scip. Numantiam, eo q esse. At tali regis nepos, Eumenis filius, Asiam occupauit, tanq̃ aui sui regnum sibi iure hereditario debitum, cum testã regis Attali P. R. puincia legata libera esse deberet. Hunc, vt Flõr. ait traditur in itinere cum amicis ambulantem, accepto pane vesci solitum. Idem & de Alex. rege Maced. dr̃ [Exultat ai'us) Non mediocri lętitia extollitur ai'us meus, cum in eo sit occupatus, vt tantorum virorũ documenta cõmemoret. Aemilianus, quia de gente Aemilia fuit, & per adoptionem in Scip. familiam translatus. Totidem triuphos, videlicet de Carthagine, & Numantia duabus vrbibus euersis P. R. inimicissimis, quibus deletis, & vt inquit Cic. Scip. non tum præsentia, sed etiam futura deleuit. [Plures), septẽ seruis. [Manubias) Differt inter spolia & manubias, vt vult A. G. q spolia sunt corpora rerum, quæ capiuntur ex hoste, manubiæ vero pecunia ea venditione prædæ recuperata. [Itaque) Rñdet tacitę qõni, non. n. inquit Scipionis gloria ab exteris gentibus numero seruorũ, sed victoriarũ multitudine censebatur. [Continentia vero ẽt vniuersis) De origine Tarẽtini belli nulla est interea auctores dissensio. nam oẽs bellum susceptum esse debent ob direptã classem, violatosq; legatos, de euentu vero dissentiunt inter se Iuli. & florus, nam Rom. bis prœlio victos affirmat, & ob eam rem missa à Carth. auxilia fuisse Rom. quæ senatus cum gratiarũ actione recusauit, Carthaginiensibusq. remisit, deinde Fabr. Lucinum missum à senatu legatum, qui cum Pyrrho rege pacem componeret, ad quam confirmandã, cum Pyrrhus Cyneam legatum Rom. cum ingentibus donis misisset, quibus senatũ corrumperet, vt quibusuis conditionibus pacem impetraret, neminem inuenit, cuius domus muneribus pateret mira profecto tanti senatus continentia Luc. vero florus non duobus prœlijs, sed vno duntaxat, & non hostium virtute, sed nouarũ belluarũ terrore dicit Rom. fuisse superatos, quinetiam pugna, vt inquit, tam atrox fuit, vt ferẽtanæ turmæ prefectus inuectus in regem, turbauerit, coëgeritq. proiectis insignibus prœlio excedere, in Apulia, deinde melius dimicatũ Cn. Fabricioq. cõsulibus iam quippe terrorẽ belluarũ exoluerat, & C. Minutius quartæ legionis hastatus, vnius proboscide abscissa, mori posse belluas ostẽderat, rursus in Lucania eodẽ Marte præsente pugnatũ est, nec vero solũ armis, & in cãpis, sed consilijs quoque, & domi, & intra vrbe cũ rege Pyrrho dimicatũ est, quippe post primam victoriã rex callidus intellecta virtute Rom. statim desperauit armis, seq; ad dolos cõuertit, nam interemptos cremauit, captiuos indulgenter habuit, & sine precio restituit legatos, deinde cum muneribus misit in vrbem, vt corrupto senatu in amicitiam reciperetur sed bello, & pace foris, & domi oẽm in partem Romana virtus tunc se probauit, nec alia magis quam Tarent. victoria ostẽndit P. R. fortitudinem senatus sapientiam, ducum magnanimitatem, oium denique continentiam. Eodem modo Plut. in vita Pyrrhi duas affert opiniones, & eorũ, qui Rom. bis victos, & eorum qui semel tantũmodo superatos fuisse dñt. [Petulantiæ) Luxuriæ atque lasciuiæ Tarentinæ. Cato in oratione, quam habuit, pro ornamentis mulierum, bello Maced. patrum, inquit nostrorum memoria per legatum Cyneam Pyrrhus non virorum modo, sed etiam mulierum animos donis tentauit, nondum lex oppida ad coërcendam luxuriam mulierem lata erat, tamen nulla accepit.

Manubia.

Romanorum continentia.

ASCEN. SCIPIO Aemilianus) Functus ea officio legationis post duos inclytos consulatus, & totidem triumphos præcipue gloriæ suæ, septem seruis sequentibus. [Et puto) Sup. quòd potuerat comparare .i. conquirere plures .s. seruos. quàm septem spolijs Carthaginis, & Numantiæ duarum potentissimarum vrbiũ, quas vicit, & spoliauit, nisi maluisset laudem operum suorum redundare .i. applicari ad se & manubias .i. portionem, quæ duci ex præda contingit, redundare sup. à patriam .s. suam, hoc est Romã. seu Romanum ærarium. [Itaque) .i. & ita cum faceret inter per socios .s. Rom. imperij, & gentes exteras .i. nihil ad Romanos pertinentes, non enumerabantur mancipia eius, sed victoriæ nec æstimabatur quantum auri, & argenti ferret se cum, sed quantũ pondus amplitudinis .i. extensionis honoris, & gloriæ. [Continentia &c.) Præfatio est de continentia totius P. R. non vt falso inscribatur Pyrrhi. Nam Pyrrhi exemplum inter externa recitãdum foret, neque sequens de Mario, aut Cinna est, sed de P. R. illorũ tempore vnde titulos (vt alibi sæpe) correas. Ordo est. Vero pro sed, continentia est cognita etiam sæpenumero vniuersis animis plebis, sed erit abunde, id est vsque ad abundantiam satis retulisse, id est recitasse ex his duo exempla sæculorum distantium inter se longe, id est quæ contigerunt in plebe Rom. sæculis multum inter se distantibus. Nam prius tempore Pyrrhi, posterius tempore Marij de priore dicit sic.

THEO. SCIPIO Aemil.) His ad orbis terrarum componenda regna missus à senatu, quo cuique sua distribueret, haud plures in ministerio quinque seruis habuit, & vnus obiit e vita migrauit. Afric. ad suos domum scripsit vt emerent, & ad eum mancipium mitterent, quòd in defuncti locum succederet. hæc ea Posidonio, Polybioque, & Atheneo, Ianus, vbi non conueniunt in numero seruorum cum Valerio.

DE PYRRHO.

*Liu. li. 34. Cynea legato. *Plut. in vita.

PYRRHVS * impetus sui terrore soluto, ac iam Epiroticis armis languētibus, beneuolentiam P. R. mercari, quia virtutem debilitare, nequiuerat, cupiens: pene totum regiarum opum apparatum in vrbem nostram transtulit. Ceterum * cum & magni pretij, & varij generis à legatis eius, tam virorum, quàm fœminarum apta vsui munera circa domos ferrentur, nulla cuiquam dono ianua patuit. Tarentinæque petulantiæ animosus magis, quam efficax defensor, haud scio maiore cum gloria huius vrbis, armis, an moribus repulsus sit.

ASCEN. PYRRHVS) .s. rex Epirotarum abs Tarentinis contra R. pugnans terrore imperus sui soluto .i. postq̄ solutus erat, ac armis Epiroticis iam languentibus, quia de victoria desperantibus, fractis videlicet Epirotaꝝ animis, cupiens mercari .i. mercibus, & donis emere, beneuolentiam P. R. quia nequiuerat debilitare virtutem .s. P. R. transtulit .i. transmittit pene totum apparatum opum regiarum in vrbem nostram, hoc est Romam. (Ceterum) .i. sed cum munera, & magni precij, & varij generis apta tam vsui virorum, quam fœminarum ferrentur à legatis eius, circa domos .s. ciuium Rom. nulla ianua patuit cuiquam dono (Quòd longe aliter Iugur. belli tempore vt Sal. attestatur, contigit) quòd pro, & haud scio .i. dubito, vtrum supp. Pyrrhus defensor petulantiæ Tarentinæ .i. Tarentinorum, qui per petulantiam Rom. in se arma excitarant, magis animosus, quam efficax, quia multa ausus nihil effecit, sit repulsus cum maiore gloria vrbis huius .i. nostræ hoc est Romanæ armis, quàm moribus, q. d. non minus gloriosum esse continentia tali eius dona repulisse, quàm armis eius vires contudisse.

DE C. MARIO, ET L. CINNA.

Paterc. IN illa * quoque procella quam C. Marius, & L. Cinna Reip. inflixerant: abstinentia Pop. R. mirifica cōspecta est. Nam cum à se proscriptorum penates: vulgi manibus diripiendos abiecissent, inueniri potuit nemo, qui ciuili luctu prædam peteret. Vnus enim quisque se ab his perinde, ac sacris ædibus abstinuit. Quæ quidem tam misericors continentia plebis, tacitum crudelium victorum conuitium fuit.

OLIV. IN Illa quoque procella) Hæc historia Marij, & Cinnæ supra in cap. de prodigijs annotata est, & in alijs locis separatim quoque descripta, vbi de alter vtro ipsoꝝ dicendum fuit. Quod vero ad hunc locum pertinet illud satis erit dixisse, quod dum Silla bello Macedonico esset occupatus, Marius & Cinna coniunctis exercitibus ad vrbē properarunt, & primo Hostiam, deinde Ianiculum, postremo vrbem ipsa cœperunt, & in ciues miserabili cæde grassati. insuper etiam potestatem plebi fecerunt diripiendi bona proscriptorum. nam multos tyrannicæ proscripserant, verum tanta fuit P. R. modestia, vt nulla, quantumlibet magna, spe lucri adduci potuerit, vt quisquam se tam nefaria prę da coinquinaret. Magna igitur fuit plebis Rom. continentia. (Procella) Perturbatione rerum, & est pulchra translatio, qua vtitur Cic. vt in illis duntaxat fluctibus concionum, & tribunitijs procellis, nam a percellendo dicta est, eo quòd omnia percellat .i. peruertat. (A se) .s. Mario, & Cinna. (Perinde ac) .i. tanquam.

ASCEN. IN illa quoque procella, &c.) Affert secundum exēplum continentiæ P. R. tpibus C. Marij, & Lucij Cinnæ, qui voti compotes in ciuili bello contra Syllam, inimicoꝝ opes volentibus diripiendas proposuerāt, sed non sunt inuenti, qui vellent. Ordo est. Abstinentia P. R. conspecta est mirifica, quoque .i. ēt in illa procella .i. in perturbationē, qua C. Marius, & Lucius Cinna inflixerāt reip. (Nā cum ipsi abiecissent penates) .i. deos familiares, & quidquid in eoꝝ custodia erat, hoc est oēs facultates proscriptorum .i. perscriptum precium morti, vbicunque reperirentur addictoꝝ à se, diripiendos manibus vulgi .i. vilis populi, nemo potuit inueniri, q. peteret prædam sup. in luctu ciuili. Enim pro quia, vnusquisque abstinuit se ab his penatibus, & ædibus proscriptoꝝ perinde ac .i. non aliter, q̄ ab ædibus sacris .i. templis deoꝝ. Quæ quidem continentia plebis tam misericors (q. a moti misericordia in proscriptos, abstinuerunt manus ab eoꝝ bonis) fuit cōuicium .i. impropriū tacitum, quia non voce, sed facto loquebatur victoꝝ crudelium .s. Marij, & Cinnæ, de quoꝝ victoria sæpe habitum est.

EXTERNA.

DE PERICLE.

*Cic. lib. 1. de off. & Plut. in vita. Stobæus serm. 15.

AC, ne * eiusdem laudis commemorationem externis inuideamus: Pericles Atheniensium princeps, cum tragœdiarum scriptorem Sophoclem in Prætura collegā haberet: ac is, publico officio vna districtus, pueri ingenui prætereuntis formam impensioribus verbis laudasset; intemperantiam eius increpitans, dixit. Prętorem non solum manus à pecunię lucro, sed etiam oculos à libidinoso aspectu continentes esse debere.

OLIV. AC ne eiusdem laudis cōmemorationem) De hoc viro infra dicetur lib. v. cap. vlt. vbi de illius animi fortitudine dicendū erit. Lacedæmonij, & Athen. multis se inuicem cladibus affligere, demū cum post nauale prœlium, æquo Marte vtrinque discessum esset, Lacedęmonij ad Messenioꝝ bellum reuocantur. sed ne interea ociosum tempus, quo vires repararent Athen. relinquerēt, paciscuntur cum Thebanis vt Bœtiorum imperium, quod ipe Persici belli Athen. occupauerant, his restituerēt, & illi Athen. bella susciperent. tātus furor Spartanoꝝ, vt duobus bellis impliciti, suscipere tertium non recusarent, dūmodo inimicis suis hostes acquirerent. igitur Athen. aduersus tantam tēpestatem, belli duos duces diligunt, Periclem spectatæ virtutis viꝝ & Sophoclem tragœdiaꝝ scriptorem, qui diuerso exercitu, & Spartanoꝝ agros vastauerunt, & multas Achaiæ ciuitates Atheniensium imperio adiecerunt. fuit aūt Pericles princeps Athen. philosophus inclytus & orator insignis, atque Anaxagoræ discipulus, rexitq. remp. Athen. lx. an. mira prudētia. cum igitur collegam hrēt in prætura, vt diximus, Sophoclem poëtam, & is publico intentus officio, insignis pueri formam laudasset, intemperantiam eius increpitans ait decere prætorem manus, & oculos hrē ab omni libidine prorsus amotos. (Districtus) Detentus.

ASCEN. AC ne &c.) Transiens, ad externa dicit. (Ac ne inuideamus externis) .s. populis, aut hominibus cōmemorationem eiusdē laudis .s. ob continentiam, aut abstinentiam, quæ sic proprie differunt, q continentia est eorum, quæ intra nos sunt, ne exeant in opus illicitum, abstinentia est extractio membri ab ijs, quæ illicite nobis vsurpemus dico sup. q Pericles princeps Athen. cum haberet Sophoclem scriptorem tragœdiarum, longe clarissimum collegam in pretura ac is .s. Sophocles districtus .i. occupatus, vna .i. pariter cum Pericle, officio publico .s. ad præturam pertinente, laudasset verbis impensioribus .i. nimis impensis, & accuratis, formam .i. formositatem pueri ingenui prætereuntis .i. qui ante oculos eorum forte tunc prateribat, dixit increpitans intemperantiam eius .s. Sophoclis, nō solum manus oratoria debere esse continentes a lucro pecunię, sed etiam oculos ab aspectu libidinoso.

DE SOPHOCLE.

* Cic. in Cat. *Ἀφῄμια ἐπὶ Plat. polit. ⁊

SOPHOCLES * autem ætate iam senior, cum ab eo quidam quęreret, an etiamnum rebus venereis vteretur: * Dij meliora, inquit. libenter enim istinc tanquā ex aliqua furiosa profugi dominatione.

OLIV. SOPHOCLES autem) Hic Athen. fuit poëta tragicus, ætate sua clarissimus, de quo plures ex nostris varia, & magnifica scripserunt. Quem Cic. diuinum poëtam lib. 1. de Diuin. vocauit his verbis adiungam philosophis doctissimum hominem, poëtamq. diuinum Sophoclem. Virg. quoque in Buc. alludens Augusto ait, Sola Sophocleo tua carmina digna Cothurno. ab hoc igitur cum quæreretur, rebus ne venerijs tunc etiam vteretur, (erat enim ætate iam prouectiori) dij meliora, inquit, libenter enim istinc tanquam ab aliqua profugi dominatione, q Cic. noster testatur in Catone maiore isdem ferme verbis. bene inquit, Sophocles respondit cum ex eo quidam iam affecto ætate quæreret, vteretur ne rebus Veneris, dij meliora, inquit, libenter vero istinc sicut à domino agresti, & furioso profugi. hanc igitur vocem Sophocles quodammodo detestatus est, sunt tamen qui dicant, Socratem fuisse, qui hoc dixit. Dij meliora .s. dent.

ASCEN. SOPHOCLES autem iam senior) .i. prouectior ætate, cum quidam quæreret ab eo, an vteretur etiamnum .i. an tunc ad

huc,

huc, vnde forte legendum sit, etiam tum rebus Venereis inquit, Dij meliora sup. dent mihi facienda. Enim pro quia, ego profugi libenter istinc tanquam ab aliqua furiosa dominatione.

THEO. SOPHOCLEM) Sophocles ea actica tribu Colono Sophili F. Olympiade lxxiij. natus annis xvij. Socratem præcessit. is in scena quædam nouauit, Apis à suauitate carminis appellatus. Alter eiusdem nominis Aristone patre genitus superioris nepos. is aiebat, [illegible] furiosum & agrestem fugere dominum ætate in senium vrgente plura Suidas.

DE XENOCRATE.

* Diog. 5 vita.

* κα' φρύνη ἡ ταῖρα, inquit Athenæus.

AEQVE * abstinentis senectæ Xenocratem fuisse accepimus, cuius opinionis non parua fides erit narratio, quæ sequitur. In peruigilio Phryne * nobile Athenarum scortum, iuxta eum vino grauem accubuit, pignore cum quibusdam iuuenibus posito, an temperantiam eius corrumpere posset, quam nec tactu, nec sermone aspernatus, quo ad voluerat in sinu suo moratam, pro positi irritam dimisit, factum sapientia imbuti animi abstinens. Sed meretriculæ quoque dictum per quam facetum, deridentibus enim se adolescentibus quia tam formosa, tamque elegans, poti senis animum illecebris pellicere non potuisset, pactumque victoriæ precium flagitantibus, De homine secum ijs, non de statua pignus posuisse respondit. Potest ne Xenocratis continentia à quoquã magis vere, magisque proprie demonstrari, quàm ab ipsa meretricula expressa est? Phryne pulchritudine sua, nulla ex parte constantissimam eius continentiam labefecit.

* Cicer. Tus. 5. et Plut. de fortuna Alexandri 50. talenta forsse scribis * Tres minas Atticas tantũ accepit.

* Quid rex Alexander? diuitijs eum quatere potuit? ab illo quoque statuam equidem æque frustra tentatam putes: legatos ad eum cum aliquot talentis miserat, quos in Academiam perductos, solito sibi: id est modico apparatu, & admodum paruulis copijs excepit. * postero die interrogantibus, cuinam adnumerari pecuniam vellet? Quid? vos, inquit, hesterna cœna nõ intellexistis, eame non indigere? Ita Rex Philosophi amicitiam emere voluit, Philosophus regi suam vendere noluit.

Diog. in vita 30. fer. Cic.

OLIV. AEQVA abstinentis senectæ) Xenocrates Calcidonius fuit Agatoris filius, & a primis ferme annis Platonis auditor erat, teste Laërtio tardus ingenio adeo, vt cũ illũ Plato Aristoteli compararet, vt tradit Cic. in lib. de oratore, alterũ freno, alterũ calcaribus indigere diceret, alioquin seuero semper ac serio habitu, & ore perdurabat. i. Academia vixit, vt plurimum, si qñ ad vrbem proficiscebatur, turba omnis impudicorum eius transitum obseruabat, eius inquietandi gratia. hic tantæ continentiæ fuisse traditur, vt Phryne suo tpe nobile scortum deposito cum quibusdam iuuenibus pignore in suum concubitum allectam, in lectuli partẽ admissa, nullis meretricijs illecebris, nullo libidinis irritamento (cum omnia frustra temptasset) incredibilem eius continentiam violare potuerit, quę, cum à iuuenibus victoriæ precium posceretur facete rñdit, se cum illis de viro, nõ de statua certasse. Quidam & ferunt a discipulis eius Laidem formosissimam meretricem dedita opera intromissam, vt illum per tentaret, sed tantæ dñt fuisse continentiæ, vt cum se ad libidinem incitari persensisset, pateretur virilia secari, & vri. Tanta præterea fides illi data est, vt cum in ea vrbe nullius iniurati testimonium admitteretur, illi soli iusiurandum Athen. remitterent, sicut diximus in cap. de maiestate. Erat adeo frugi, vt cum illi Alexan. magnam pecuniæ quantitatem misisset, sublatis tribus millibus nummorum Atticorum ne regia munera spernere videretur reliquum remitteret, dicens, illi pluribus opus esse, qui plures enutriret. Ad Philippum olim legatus cũ ceteris missus, cum alios sciret donis emollitos, & sępe conuiuia celebrare, neutrum ipse horum fecit legatis postea dicentibus secum frustra Xenocratem iuisse comperta re ipsum duplici honore honestarunt. Successit in Academiam Speusippo, scholamq. tenuit xxv. annis moritur noctu, cum in Carthaginem forte offendisset, anno ætatis suæ lxxxij. [In peruigilio) .i. totius noctis vigilia. [Nobile scortũ) Famosa meretrix, nam nobile notum dicimus. Virg. Est locus Italiæ medio sub montibus altis nobilis. [Vino grauem) Hoc dicit ad exaggerandam eius continentiam. nam vinum magnum est libidinis irritamentum, & quo magis quis vino, & cibo, incaluerit, tanto facilius solet in libidinem solui. Vnde Terent. Sine Cerere, & Baccho friget Venus. [Perquam facetũ) Valde iocosum. [Phryne) Magna vis est in ipso nõie Phryne, quasi emphasim facit, quòd oĩum pulcherrima foret. [Labefecit) Debilitauit conquassauit. [Quid rex Alexander Talentis) Talentũ duplex est, Atticum, & Euboicum. rursus Atticum duplex est, magnum. s. & paruum. de magno dicit Liu. in xxxvj ab vrb. cõd. magnum talentum Atticum lxxx. libras habet, & paulo plus, sed alibi manifeste monstrauit talentorum magnum lxxxiij. libras, & quatuor bñe vncias, quod si volumus ad nummos referre Romanos, vt Prisc. ait, sex millia nũmorum Romanorum habet. Talentum vero paruum libras habet sexaginta talentum Euboicum minus Attico fuit, sed non valde nam teste Festo, quatuor millium nummum Romanorum fuit. [Academiam) Academia sine aspiratione scribitur. fuit autem locus nemorosus ab Athenis mille passibus distans, ab Academio quodam heroë sic cognominatus, in quo villa fuit. deinde Plat. natiuitate nobilis, & cum in eodem loco philosopharetur, idem Plat. studendi vsu, & frequentia discipulorum ac mox celebritate insignis fuit in eadem Fauorino teste, Mithridates Persarum rex Platonis statuam cum his scriptis locauit, Mithridates Rhodobati filius Persis musis imaginem dicauit Sillamonis opus. [Ea non me indigere) Cic. tamen lib. v. Tuscul. quæstionum dicit Xenocrates, cum vidisset legatos tristiores xxx. minas accepit &c.

Talẽtum.

ASCEN. ATQVE &c.) Ordo est. Nos accepimus Xenocratem philosophorum Calcedonium, fuisse senectæ abstinentis æque. i. æqualiter, vt Sophocles fuit, cuius opinionis, non parua fides. i. approbatio, erit narratio, quæ sequitur Phryne (sunt tñ qui Phyrene scribit) nobile scortũ. s. famosa meretrix Athenarũ recubuit peruigilio. i. totius noctis vigilia iuxta eum, videlicet Xenocratẽ, grauẽ vino, pignore posito. i. deposito cum quibusdã iuuenibus, an. s. Phyrene posset corrũpere temperantiam eius, quàm. s. meretriculã, Xenocrates nec aspernatus est tactu, q. a permisit se ab ea tangi, nec sermone. i. colloquio, dimisit moratam. i. postq̃ moram traxerat in sinu suo quoad voluerat. i. ad saturitatem vsque irritã propositi. i. frustratam in proposito, quia proposuerat cum eo, q̃q̃ seniore rem hñe, quod quia non efficit, addit poëta, factum. s. Xenocratiẽ est sup. factum abstinens. i. abstinentiæ animi imbuti sapientia. Sed dictum meretriculæ. s. Phryne, est sup. quoque. i. ẽt, perq̃. i. valde facetum. Enim pro quia, adolescentibus. s. quibus cum deposuerat, se eũ corrupturam, deridentibus se. s. meretriculam, q. a ipsa tam formosa, & tam elegans. i. eleganti cultu, non potuisset pellicere illecebris anium senis poti. i. ebrij, & rñdit flagitantibus. i. exposcentibus preciũ victoriæ pactum. i. de quo conuenerãt paciscendo, vt victor obtineret, se posuisse. i. deposuisse pignus cum his. s. adolescentibus de homine, non de statua, atque ita innuit Xenocratem statuam esse. Vnde auctor. Potest ne continentia Xenocratis demonstrari à quoq̃ verius, & propius. i. argumẽto sumpto de re magis propinqua, quia res magis propinqua plus euidens est (Sunt tñ qui propius, pro proprius scribant à propriæ, sicut apud Iuuen. Egregius cœnat, pro magis egregie, quocirca, q. a rata sunt inuentu hmõi comparatiua noĩbus in ius finitis, ideo Aldus legit magis vere, magisq. proprie) quam expressa est ab ipsa meretricula, quæ. s. statuã esse confessa est? q. d. nequaq̃. Nam Phryne ex nulla parte labefecit pulchritudine sua cõstantissimã abstinentiam. s. ab illicita venere, eius. s. Xenocratis. Vi auctor vocabula confundere, sed re vera vna operatio respectu diuersorũ, continentiæ, & abstinentiæ dici potest. Vnde quia Xenocrates. libidinẽ suam non expleuit, continẽs dicendus fuit, & q. s pulchritudine meretriculæ nõ attigit, abstinens fuit. [Quid rex Alex.). s. Macedoniæ oĩum potentissimus sup. fecit, aut potuit in eum, an. i. nunquid potuit quatere. i. concutere, & mouere à cõtinentiæ, aut abstinentię virtute, eum. s. Xenocratem, diuitijs. i. offerendo diuitias? Probat, q̃ minime. [Nam equidẽ). i. certe, tu putes. i. q̃libet possit putare, statuã tentatam ab illo æque. i. nõ magis frustra. i. sine voti consecutione, q̃ sup. eum tentauit. (Aperior esset sententia si dixisset. ab illo quoque eum æque frustra tentatum, ac statuã putes) Rex sup. miserat ad eum, videlicet ad Xenocratem legatos tũ aliquot talentis. [Quos). s. legatos perductos in Academiã. s. in eam partẽ Athenarũ, vbi Plato instituit literarũ gymnasia, cum prius desertus fuisset locus, Xenocrates excepit. i. hospitio recepit, dicitur aũt quis accipi propriç ad mensam, apparatu solito sibi. i. modico, & copijs. i. facultatibus admodum

modum parnulis. Et inquit, die pustero.i.postridie eius diei.ſ.legatis interrogantibus cuinam vellet pecuniam.ſ.quam dono ab Alexan. attulerat, annumerari, quia ſignata erat, & ita numerabilis, vnde, & nummus dictus, inquit. Quid vos ſupp.interrogatis, aut paratis facere, non intellexiſtis cœna.i. ex cœna heſterna.ſ. quam illis appoſuerat, me non indigere, ea.ſ.pecunia? [Ita).i.& ſic res.ſ.Alex.voluit emere.ſ.oblata pecunia amicitiam philoſophi.ſ.Xenocratis, & ſup.philoſophus.ſ.iam ſæpe dictus Xenocrates, noluit vendere ſuam.ſ. amicitiam, quia qui dona accipit ſe, aut ſua, quodammodo vendit.

THEO. PERVIGILIO) Peruigilium Ceteris, & liberi nocturna ſacra dicebantur. hic intellige de Bacchanali, de cuius licentia Liu. in bel. Maced. de Cerealibus eſſet abſurdum, quippe quæ ſuccubitu celebrari ſolebant, vt indicat Ouid. in amoribus, & in Metamor. [Nobile ſcortum) Phryne tantas opes ex turpi quæſtu congeſſit, vt inſtauratam ſe Thebarum mœnia ſuo ære polliceretur, dummodo titulum ſic inſcriberent. Alex. vrbem, deleuit. [Phryne) Meretrix inſtaurauit. hiſt. refert Caliſtratus in eo quem ſcripſit de ſcortis, & Ianus in tributum repertis, explicato Propertij carmine, quod alij non intelligebant. Hæc quæ deletas potuit componere Thebas, Phyrne iam multis facta beata viris.

D'E DIOGENE.

Cicer. Tuſcul.5. Plut. de exilio. Ǝxi ngavrla, inquit Diogen. nuntiis. Diog. & Ariſtip. ſ uerſi tantũ verborum ordine.

ALEXANDER * vero cognomen inuicti aſſecutus, continentiam Diogenis Cynici vincere non potuit: ad quem, cum in ſole ſedentem acceſſiſſet, hortaretur que vt ſi qua ſibi præſtari vellet, indicaret: quemadmodum erat in crepidine collocatus, ſordidæ appellationis, ſed robuſtæ vir præſtantiæ: Mox inquit, de ceteris, interim velim à Sole mihi non obſtes. quibus verbis illa nimirum inhæſit ſententia, Alexander, * Diogenem gradu ſuo diuitijs pellere tentat, celerius Darium armis. Idē Syracuſis, cum olera ei lauanti Ariſtippus dixiſſet, ſi Dionyſio adulari velles, iſta non eſſes. Immo inquit, ſi tu iſta eſſe velles, Dionyſio non adulareris.

OLIV. ALEXANDER vero cognomen) De continentia Diogenis Cynici dicit, quam Alexan. vincere non potuit, Hic Sinopeius fuit, Iceſij Menſarij filius, quem fugiſſe dicuntur, cum pater publice menſam haberet, ac falſo pecuniam ſignaret. Eubolides vero dicit non patrem, ſed ipſum monetæ falſam ſignationem feciſſe, alij putant eum ſponte patriam reliquiſſe, hic veniens Athenas Antiſthenem competit, à quo, cum reſpueretur in diſciplina, (nam ſtatuerat neminem recipere) perſeuerantia illum vicit, pallium primum habuit duplex vt quidam tradunt, & peram, in qua cibus ferebat, omniq. vtebatur loco ad omnia & prandes, & dormiens & loquens, cum ſcripſiſſet cuidã, vt ſibi cellam pararet, faciente id illo tardius, doliom pro domo habuit, æſtate in feruida harena ſe voluebat, hyeme compectas niue ſtatuas amplectabatur, parans ſe ſuis modis ad laborum tolerantiam. idem cum vidiſſet puerum concaua mano bibentem, abiecit, vile vas, quòd habebat dicens, puer me vtilitate ſuperauit, & homini natura abunde omnia ſubminiſtrauit, idem eum alium vidiſſet puerum, perfracto vaſe, pane concauo lenticulam ſuſcipientem, abiecit catinum dicens, omnia eſſe deorum, & ſapientes deorum amicos eſſe inierat illi teſte Laertio ſuauiſſimus ſermo, atque in deſpiciendis alijs promptus. Nam ſcholam Euclidis dicebat eſſe bilem. Plat. auditorum conſumptionem, Dionyſia certamina, magna miracula ſtultorum oratores eſſe turbæ miniſtros, Grammaticos admirari ſe dicebat, qui cum Vlyxis mala requirerent, ſua ignorarent, Muſicos mordebat, quòd cum lyræ cordas aptarent, animi inconcinnos mores haberent, Mathematicos carpebat, ꝙ ſolem Lunam, & ſidera intuerentur, quæ vero erãt ante pedes nõ curarent, Oratores itidē, ꝙ ſtuderent iuſta dicere, non aũt facere aliaq. quamplura, quæ eſſent longum referre. Huic ad ſolem ſedenti cum diceret, Alex. pete quid vis, ait, nuli mihi vmbram facere, & fama fuit, referente Laertio Alex. dixiſſe, ſe velle eſſe Diog. niſi eſſe Alex. hic deinde cũ in Æginam nauigaret à Pyratis cõprehenſus, quorũ princeps fuit Crepalus, & Cretam deductus eſt, vt venderetur, cum aũt interrogaretur, quid ſciret agere, dixit ſe ſcire viris imperare, atque ad præconem ait, prædica quis nam dominum ſibi velit emere, ſedere pro hibea, inquit, nihil refert, nam piſces quomodocunque iaceant, emuntur, & cum videret Corinthium quendam præclara effigie, & habitu ingenuo Xenidem nomine, inquit, huic me vende, quia domino indiget, cum digito denotans, quo Xenides audito, & inſpecto viro, libentiſſime emit, & Corinthium adductum filijs ſuis præceptorem dedit, & eum præfecit domui. ille autem Xenidi dicebat, eum ſibi parere oportere, quamuis eſſet ſeruus, cum & medico, & gubernatori quamuis ſeruis ſæpius pareatur. cuius clariſſima præcepta ita comprobauit Xenides, vt ſæpe diceret, bonus dæmon domum meam intrauit, at ipſius Xenidis filios, (teſte Eubolo) poſt reliquas diſciplinas docuit equitare, arcus intēdere, fundas rotare, atque iaculari, in paleſtra cum eos ſe exercebat, gratia tantum roboris comparandi, & bonæ valetudinis, tenebant pueri multa ex poëtis, & alijs tamen ex ipſo memoriter omnem illis Diog. rationem doctrinæ, vt facile memoriæ tenerent, breuiter collectam inſinuabat. deinde eos miniſtrare docebat, leui contentos cibo, ac vili, & aqua, illos ad cutem tonderi faciebat, deducebatq. incompoſitos, ad venationem aliquando exercebat, & eum teſte Cleomene, neceſſarij illum redimere voluiſſent, ſeruos appellauit, dicens leones nutrientium non eſſe ſues, ſed illos magis leonum, Senuit apud Xenidem, vt Eubolus retulit, obijtq. an.xc. & a filijs Xenide ſepultus fuit. de illius morte variæ ſunt ſententiæ, illa tamen probabilior, quòd deſiderio migrandi è vita continendo ſpiritum vitam exhalaſſet. [Cognomen inuicti) Alex. inuictus dictus eſt, quòd à nullo vinci potuerit, ſed oēs ipſe vinceret, & tamen Diogenis continentiam vincere non potuit. [Cynici) Eſt cognomen quorundam philoſophorum à canibus acceptũ. nam κύων græce latine canem ſignificat, quòd ſicut canes natura mordaces. ſunt ſic eiuſmodi philoſophi in ſectandis hominum vitijs mordaces eſſe videantur. interrogatus Diog. quare canis diceretur, reſpondit, quia in eos, qui dant blandior, in eos, qui non dant latro, malos vero mordeo. quin etiam ſcribunt in ſepulchro eius erectam fuiſſe columnam, ſuper qua canem è pario lapide ſculpſere. [In crepidine) Crepedo prærupti ſaxi altitudo, in qua in aprico loco ad ſolem Diogenes conſiderat. [Sordidæ) Quia Cynicus .i. Caninus philoſophus diceretur. [Quibus verbis) Sicut Plut. refert in vita Alex. diſcedens Alex. ait, niſi Alexan. eſſem vellem eſſe Diog. [Idem Syracuſis) Ariſtippus in Dion. tyranni. aula. [Olera) Herbas domeſticas. Olus.n.dr quidquid in ortis naſcitur præter arbores. [Adulari) Vt Priſc. tradit multa verba idem ſignificantia in vtraque voce inueniuntur, vt populo populas, & populor popularis, & venero, eis veneroc, ceris, ſic adulo, las, adulor, ris, & iam cum accuſatiuo, quam cum datiuo coniungitur. [Eſſe) Pro edere.

ASGEN. ALEXANDER vero).ſ.iam dictus rex Maced. aſſecutus .ſ.virtute, & felicitate bellica, cognomen.i.agnomen inuicti, non tam ꝙ à nullo victus, q̃ ꝙ inuincibilis videbatur non potuit vincere continentiã ſ.quę ſe intra limites paupertatis cõtinuit, Diogenis.ſ.philoſophi. [Cynici).i.de ſecta Cynicorũ ſic dictorũ ſecundum Laertium ꝙ Canino more viuebant, nam & rabide in vita oblatrabant, & cenſentes nullum naturale turpe, in propatulo cohibant, ad quem.ſ.Diog. ſedētem in ſole, & ita Aſcicante, cum .ſ.Alexan. acceſſiſſet, & hortaretur ſup.eum, vt indicaret, ſi qua.i. aliqua vellet præſtari.i.exhiberi ſtatim ſibi. [Ipſe quemadmodũ erat collocatus in crepidine) .i. prærupta ſaxi altitudine iuxta viam, in qua mendici ſedere ſolent, vnde Iuuen. Nulla crepidine vacat? &c. ſunt tñ, qui in dolio verſatili inuentum dicant iactitantem ſe ea hr̄e manſionem, quæ totos diec ſolem hr̄et incubentem. Vir appellationis ſordidæ, quia Cynicæ, hoc eſt Caninę, ſed robuſtæ præſtantiæ.i.fortitudinis animi, inquit.i.reſpondit Alexand. de ceteris ſup.indicabo tibi mox.i.ſtatim, interim.i.interea .ſ.dum cogitas, quid indicaret, velim non obſtes mihi à ſole.i.præripiendo mihi ſolem, q.d. nihil à te peto, niſi vt non auferas ſolem, quem dare non potes. [Quibus verbis illa).ſ.diuulgata ſententia.ſ.omnium mortalium, inhæſit.ſ. animis eorum, nimirum .i.haud dubie, Alex. tentat pellere diuitijs.i.per diuitias, Diogenem.ſ.philoſophum, gradu ſuo.ſ.conceptę paupertatis, & libertatis nulli obnoxiæ, celerius ſup. pellet gradu ſuo Darium regem Perſarum potentiſſimum armis.ſ.ſuis Plut. addidit Alexand. à ſuis reprehenſum, ꝙ cum mordaci illo homine ſe contenenti loqueretur, ſuis reſpondiſſe. Non contemptibilis hic contemptus eſt, quòd ſi Alexand. non eſſem, Diogenes eſſe vellem. [Idem) .ſ.Diogenes, cum Ariſtippus Philoſophus in aula Dionyſij tyrãni diuerſatus dixiſſet ei.ſ.Diogeni, lauanti olera.i.herbas quibus veſceretur. Si (ò Diogenes) velles adulare.ſ.inſeruire aſſentando Dionyſio.ſ. tyranno, aut regi, tu non eſſes.i. comederes, aut manducares iſta (ab edo es) iſta.i.vilia olera, inquit.ſ. reſpon-

dendo

dẽdo, imo, q.d. quod potius fist, si tuo Aristippe velles esse.i.man ducare ista.s.qoę contẽnis olera, non adulareris Dion.i.tyranno.

THEO. A SOLE mihi non obstes) Extat epistola Diogenis ab eo vel à Luciano, vel ab alio certe sub eius persona scripta ad Phenomanũ, quàm in latinum versam subieci. Sedebã in theatro, & libellos glutino resarciebam, venit Alexan. Philippi. F. & ad me eatenus accessit, vt à sole obstaret ego cum Papyri scissuras visu non assequerer. oculos sustuli, præsentemq. agnoui. Tum ille, cõprensa dextera me nomine appellauit, ad quem ego vere in qua inuictus es adolescens, cum parẽ Dijs habeas potestatem, ecce quod aiunt obiectu lunæ solem laborare, tuo aduentu ipse effecisti. Tunc Alexander, irrides inquit. ò Diogenes. Quid locer inquam, nonne vides inceptum opus à me, tua causa intermissum, cum non clarius interdiu quàm noctu cernam.

DE PAVPERTATE. CAP. IIII.

DE CORNELIA.

MAXIMA ornamenta esse matronis liberos, apud Pompeium Rufum Collectorũ libro sic inuenimus. Cornelia Gracchorũ mater, cum Campana matrona apud illam hospita, ornamenta sua pulcherrima sęculi illius ei ostenderet: traxit eam sermone, quousque è schola redirent liberi: & hæc, inquit, ornamenta mea sunt. Omnia nimirum habet, qui nihil concupiscit, * eo quidem certius, quàm qui cuncta possidet: quia dominium rerum collabi solet, bonæ mentis vsurpatio nullum tristioris Fortunæ recipit incursum. Itaque quorsum attinet, aut diuitias in prima felicitatis parte, aut paupertatem in vltimo miseriarum statu ponere? cum & illarum frons hilaris: multis intus amaritudinibus sit referta, & huius horridior aspectus, solidis, & certis bonis abundet, quod melius personis, quàm verbis repræsentabitur.

*Sic Lactantius quodam Ser. serm. 72.

OLIV. MAXIMA ornamenta esse matronis) In hoc cap. paupertatis laudes celebrantur, cõmemoratis clarissimorum virorũ, exemplis, qui in paupertate cũ summa dignitate, & gloria vixerunt. ostendi aũt hanc in honore apud Rom. diu habitam fuisse, q̃ etiam Liu. testatur in præfatione 1. lib. dec. ab vrb. cond. quod exemplum supra à nobis est sæpe relatum, probat aũt hoc Valer. cum multis alijs, cum Corneliæ Gracchorum matris exemplo, ad quam cum campana quædam matrona Romam profecta diuertisset eiq. multa, & preciosa ad matronarum vsum ornamenta cum ambitione quadam ostendisset, illam Cornelia de industria tandiu traxit in sermone, quoad filij à schola redirent, quos ostendens, & hęc, inquit, sunt ornamenta mea, dignum profecto tanta muliere responsum, quæ vt generosa, ne in genere, & prole, suam rerum magnificentiam, ornamẽtaq. muliebria, non in gemmis, & margaritis, non in auro, & argento tanquam luxuriæ fomentis collocauit. Cornelia hæc non minus ob virtutem filiorum, quàm ob memoriam Africani patris à P.R. colebatur, cui cum statua decerneretur, inscriptũ est. Corn. Grac. matr. multa de hac muliere scripta sunt in vita Grac. [Matronis) Secundũ iurisconsultos matrona dicitur, & mater familias, sed matrona diues, quæ non conuenit in manus viri. mater familias mediocris, quæ in manus viri conuenit. nam mater familias secundum quosdam est, quæ in familia viri per quandam viris solennitatem transiuit, at vero matrona, quæ nupsit, dicta quasi mater nati, vel quia iam mater fieri potest, eo quòd in matrimonium venerit. [Collectorum) In quo multa virorum & mulierum exẽpla collegerat. Corn. T. Grac. vxor & superioris Afric. filia mater, T. & C. Grac. Traxit eam, tãdiu produxit in longum quadam orationis serie. [Omnia nimirum) Laudat frugalitatem eius ætatis. [Qui nil concupiscit) Qui suo contentus est, quia (vt supra diximus) non arca sed huis animus, diues est, qui nihil sibi deesse putat, nihil curet amplius, nihil appetat, nihil requirat. [Dominiũ rerum) Diuitiarum, & formæ gloria fluxa, & fragilis, sola virtus clara, æternaque habetur, quæ nec eripi, nec surripi potest, nec naufragio, nec incendio admittitur, nec vi tempestatum, nec tẽporum perturbatione mutatur, qua qui præditi sunt, soli sunt diuites. soli possident res fructuosas, & sempiternas, soliq. (quòd improprium est diuitiarum) contenti sunt rebus suis. [Vsurpatio) Consuetudo, & in bona parte accipitur, qui bene viuere cõsueuit. non timet res aduersas, impetumq. fortunæ. nihil.n. moleste ferendum est, quod nostra culpa non est contractum. [Itaq; quorsum) Si diuitiæ sunt in felicitate ponendæ, qui diuitias habent, felices sint necesse est, sed videmus diuites multos extrema plerunque miseria affici, non igitur diuitiæ felices sunt. contra vero si paupertas misera foret, & pauperes omnes miseri, sed videmus pauperes multos esse felices, quippe nulla fortunæ violẽtia præmuntur, non igitur paupertas infelix. [Multis intus amaritudinibus) Nam vt inquit Cic. de diuite, te miseriæ, & ærumnę præmunt, qui te beatum diuitijs, qui te florentem putas, tuæ te libidines torquent, tu diez noctesq. cruciaris, cui nec satis. est quod est, & idipsum quod habes, ne diuturnũ futurum sit times te conscientiæ stimulant maleficiorum tuorum te metus exanimat iudiciorum, & legum quucunque aspexeris, vt furiæ sic tuæ tibi occurrunt iniuriæ, quæ suspirare non sinunt.

ASCEN. MAXIMA ornamenta &c.) Locuturus de paupertate, paucissimis paraskeuẽ facit dicens? Non inuenimus apud Rom. Rufum sup. in lib. collectorum.i. eorum, quæ ex varijs hist. collegit, sicut Val. hoc opus liberos, & legitimã prolem esse matronis maxima ornamenta, sic.i. per sequentis historiæ, & dicti narrationẽ. Cornelia mater, Grac.s. Tiberij & Caij, cum matrona campana .i. illius regionis Italiæ. Luxu & diuitijs semper abundare solitæ, hospita.i. hospitio suscepta apud illam.s. Corn. ostenderet ornamenta sua pulcherrima sæculi illius, quia postea multo maior fuit etiam Romæ opulentia, traxit.i. protraxit, & tenuit eam .s. hospitam suam, sermone.i. colloquio, quousque liberi.i. filij eius redirent è schola.s. literaria, & inquit, illis ostensis, & hæc sunt ornamenta mea (Q.d. Tu quidem ostentas mihi ornamenta tua, quę ea te non sunt, & ita sicut tibi accessere, ita facile auferri poterunt, ego vero licet hactenus tacui non careo ornamentis ex me genitis, quo nomine Diua Virgo sincere gloriari posset) de quo dicto dicit Val [Nimirum).i. profecto, is omnia habet, qui nihil concupiscit (sicut Cornelia, quæ non alium petijt ornatũ) quidem.i. certe, certius.s. omnia possidet, qui nihil concupiscit, q̃ qui possidet cuncta, eo.i. propterea, quia dominium rerum solet collabi.i. in ruinam tendere, vsurpatio.i. per vsum continuum assuefactio bonæ mentis.i. animæ, aut voluntatis, nullum.i. non vllum non recipit.i. non admittit vllum incursum fortunæ tristioris.i. aduersæ fortunæ. [Itaque quorsum) .i. in quam partem versus attinet ponere.i. constituere aut diuitias in prima parte felicitatis, aut paupertatem. in vltimo statu miseriarum? cum & frons illarum.s. diuitiarum.i. aspectus exterior, hilaris.i. lætus sit referta intus multis, amaritudinibus, quia diuitiæ cum labore pariuntur, cum anxietate custodiuntur, & cum mœrore amittũtur, aut dimittuntur, multisque perniciem peperere, Et aspectus huius.s. paupertatis, horridior.i. inuultior, & asperior abundet bonis solidis.i. integris, & certis.i. non amissibilibus (quia diuitijs multi paupertati insidiatur nemo, nisi forte humani generis hostis, aut pietas indiscreta, quæ sæpe dum ex paupere presertim religioso diuitem facit, ex bono etiam persæpe malum facit. Paupertatis autem bona illis presertim sæculis adhuc paucia erant nota. Vnde Lucan. de ea. Et munera nõdum intellecta deum &c. quod, id est quæ res, scilicet paupertatem certis abundare boni repręsentabitur, scilicet oculis memorię hominum,) melius personis, quam verbis.

DE VALERIO PVBLICOLA.

REGIO * imperio propter nimiam Tarquini superbiam finito consulatus initium Valerius Publicola cum Iunio Bruto auspicatus est. Idemq. postea tres cõsulatus acceptissimos P.R. gessit, & plurimorum, ac maximorum operum prætextu, titulum imaginum suarum amplificauit: cum interim fastorum illud columen, patrimonio ne ad exequiarũ quidem impensam sufficiente decessit, ideoq. publica pecunia ductæ sunt: non attinet vlteriore disputatione tanti viri paupertatẽ scrutari. Abunde enim patet, quid viuus possederit, cui mortuo lectus funebris, & rogus defuit.

* Liu. li. 2.

REGIO

OLIV. REGIO imperio propter) Hunc post reges exactos cũ Iunio Bruto primum consulem in vrbe Roma fuisse diximus in cap. de moderatione, quamuis igitur ceteris dignitate præstaret, vt Primus crearetur consul. [Et ipsi Fastorum libri) In quibus magistratus, & omnia gesta fuerant descripta initium habuerunt, tamen eo vsque pauper vixit, & mortuo funeri sumptus defuerit, ideoque publica pecunia ductæ sunt. [Superbia) Qua in patres, aliosque ciues in Lucretiam per filium vsus fuerat. [Auspicatus est) Auspicio consecutus, quia nihil apud maiores publice, neque priuatim nisi prius captatis auspicijs gerebatur. [Accepissimos) Quia cum summa virtute gessit. [Fastorum columen) Quasi ornamentum, eo quod primus ipse consul fuerit, in cuius consulatu fasti sunt scripti. i. magistratus annui sunt enim Fasti libri, in quibus Rom. omnes magistratus; & annua gesta describebant. [Lectus funebris) Quo efferetur cadauer ad sepulchrum, Liu. ita refert P. Valerius omnium consensu princeps belli, pacisq. artibus anno post Agrippæ Menenio P. Posthumio consulibus moritur, gloria ingenti, copijs familiaribus adeo exiguis, vt funeri sumptus deesset, de publico est elatus, luxerunt matronæ, vt Brutum.

Fastorũ libri vno de initiũ habuerũt

ASCEN. REGIO &c.) Ordo est. Val. Publicola auspicatus est. i. auspicato, & prouide, ac feliciter introduxit, cum Iunio Bruto initium consulatus, & hoc imperio regio finito. i. terminato, & in nihilum redacto propter nimiam superbiam Tarquini. s. superbi, & idem. s. Publicola gessit postea tres consulatos acceptissimos, quia vtilissimos reipub. & amplificauit titulum imaginum suarum. i. quæ aut in stemmate, aut in statuis, aut in picturis ipsi deinde ponẽdæ erant, prætexto. i. in sculptione, aut ratione plurimorũ, & maximorũ operum. s. á se editorum, cum initium. s. dominalia faceret, illud columen. i. præcipuum, & summum decus Fastorũ, quia in Fastis, vbi noĩa consulum, & quæ sub eis gesta erant scribebantur, primum locum obtinebat. decessit. s. ab hac vita, patrimonio. i. omni substãtia (nam si patrimonium acceperis, pro eo, quod à patre acceperit, possit ditissimo effecto minimũ esse) non enim patrimonium, sed peculiũ, aut quamuis aliam possessionem lucro accessorio augemus, ne quidem. i. non saltem sufficienti ad impensam. i. sumptum exequiarum. i. explementi officij funebris, ideoq. exequiæ, sup. ductæ sunt pecunia publica. [Non attinet). i. nihil facit ad rem, seruari paupertatem tanti viri disputatione vlteriore. [Patet enim abunde) Quòd ipse viuus possederit, cui mortuo lectus funebris, quo effertur cadauer, & rogus. i. pyra extructa ad comburendum cadauer, defuit. s. quantũ ad propriam facultatem, licet quantum ad publicã non defuerit.

DE MENENIO AGRIPPA.

Liu. li. 2.

QVANTAE * amplitudinis M. Menenium Agrippam fuisse arbitremur, quem Senatus, & plebs pacis inter se faciendæ auctorem elegit? quantæ scilicet esse debuit arbiter publicæ salutis. Hic nisi à populo collatis in capita Sextantibus funeratus esset, ita pecuniæ inops decessit, vt sepulturæ honore caruisset, verũ iccirco perniciosa seditione diuidua ciuitas, manibus Agrippæ in vnum contrahi voluit: quia eas pauperes quidem, sed sanctas animaduerterat: cuius vt superstitis nullum fuit, quod incensum deferretur, ita extincti, hodieq. amplissimum est, patrimonium, Romana Concordia.

OLIV. QVANTAE amplitudinis M. Menenium) Plebs propter nexos ob æs alienum in sacrum montem secesserat. Nam magno natu quidã nexus diu in ergastulis à fœneratoribus habitus cum maiorũ suorũ insignibus in forũ se proripuerat, cuius vestis erat squallore obsita fœdior corporis habitus pallore ac macie perenni, ad hoc prolixa barba, & capilli efferauerãt speciem oris, noscitabatur tamen in tantam deformitatem, & ordinem se duxisse aiebat, aliaque militiæ decora vulgo iactabat, sciscitantibus vnde ille habitus, vnde deformitas esset, cum propter longam militiam, temporumque calamitatem, & tributa imperata, æs grande confecisset, ductum se a creditore non in seruitium, sed in Ergastulum, & carnificinam dicebat, deinde ostentare tergum fœdum recentibus vestigijs verborum inde orta seditione grauissima plebs à patribus in sacrum montem secessit, ad quam reconciliandã missus est hic M. Menenius Agrippa, vir facundus, plebique gratus, quòd inde oriundus esset. qui fabula Aesopi duras hominum mentes flexisse, & plebem patribus reconciliasse dicitur. hic ergo Agrippa seditionis intelligens gratissimus disceptator, & domesticæ pacis inter plebem & patres dignissimus auctor, in ea paupertate vixit, vt funeris honos ei fuerit defuturus, nisi populus itidem vt Val. collatis in capita sextantibus honorem sepulturæ cumulatissimæ reddidisset. Neque enim potest dignitatibus, obstare paupertas quinimo felix, & honoratus erit semper virtute præditus pauper. vt Valer. & Menenius, vt alij complures fuisse cognoscuntur. [Honore, supple quia vt diximus, Menenius in tanta paupertate decessit, vt eum Pop. Rom. collatis quadrantibus, vel (vt alij dicũt) in capita sextantibus sepeliret, & ei sepul. locum publice daret Diony. Agrippa. Menenius inquit, cum summa patrum, & plebis æmulatione sepultus, plebe collatis inter se sextantibus, de suo efferente, senatu deprompta ex ærario pecunia publice funerandum censente, quam plebs offerentibus vltro quæstoribus accipere non est digna, sed eam Agrippæ filijs eorum miseram inopiam largita est. [Sextantibus) Sextantem, sexta pars assis, id est libræ.

Felix pauper.

ASCEN. QVANTAE amplitudinis arbitremur,) id est arbitrari debeamus. Marcum Menenium Agrippam, quasi dicat maxime, vtpote quem senatus, & plebs, scilicet Rom. elegit auctorem pacis, id est concordiæ faciendæ inter se. [Scilicet quantæ amplitudinis debuit esse arbiter,) Id est arbitrarius interpres, & conciliator publicæ salutis, quia concordia res paruæ crescunt, & magnæ conseruantur. hic, id est huiusmodi vir, aut hic Menenius cum esset talis, ita inops pecuniæ decessit, vt nisi funeratus esset sextãtibus, id est duabus vncijs æris collatis á populo in capita, scilicet singula, caruisset honore sepulturæ. [Ciuitas,) Scilicet Romana diuidua, id est diuisa seditione perniciosa, id est reipub. voluit contrahi in vnum, id est ad concordiam reduci manibus Agrippæ, scilicet Menenij, iccirco quia animaduerterat eas, scilicet manus eius pauperes quidem, sed sanctas, id est impollutas rapinis. Cuius, scilicet Agrippæ, vt nullum patrimoniũ fuit superstites, id est dum viueret, quòd deferretur in censum, scilicet quòd scriberetur dum census fieret, ita extincti, id est mortui est patrimonium, quòd est hodie amplissimum concordia Romana, id est quidquid per concordiam Romanam, quam ille conciliauit, partum est, illius censeri potest patrimonium ob gloriam, quæ illi ex ea debetur.

DE C. FABRICIO, ET Q. ÆMILIO.

IN C. vero * Fabricij. & Q. Aemilij Pappi principũ sęculi sui domibus, argentum fuisse fateatur oportet, vterque enim patellam deorum, & salinũ habuit. Sed eo lautius Fabricius, quòd patellam suam Corneo pediculo sustineri voluit. Pappus quoque satis animose, qui, cum hereditatis nomine ea accepisset, religionis causa abalienãda non putauit. * Illi etiam prædiuites, qui ab aratro accersebantur, vt Coss. fierent, voluptatis causa sterile, atque æstuosissimum Pupiniæ solum versabant: deliciarumq. ignari, vastissimas glebas plurimo cum sudore dissipabant: * immo vero quos pericula reip. imperatores accersebãt: angustiæ rei familiaris (quid cesso proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebant.

Plin. li. 33 c. 12 bis hos Coss. & semel Cens. semel fuisse scribit Cicer. in Lelio.

tepte ma trib. ab agro Pupinio, ique sex. Pomp.

Hunc lumen Atilium Bubulcum. Plin. lib 18. c. 3.

OLIV. IN C. vero Fabricij, & Q. Aemilij) De paupertate Fabricij & Aemilij Pappi loquitur, qui cum essent suo tempore auctoritate præstantes, & rerum gestarum gloria illustres, eos tamen admodum pauperes fuisse constat, in quorum domibus, aurum fuisse dicit nõ ad suum, sed ad deorum vsum in quare loquitur Val. Plin. in fine xxxiij lib. nat. hist. videret inquit, hæc Fabr. & stratas argento mulierum balneas, ita vt vestigio locus non cum viris lauãtium. [Fabricius) Inq̃, qui bellicosos imperatores plusq̃ pateram, & salinum ex argento habere vetabat. [Patellã) Paruam patinã. est diminutiuum à patina. Sed eo lautius locatur, vt dixit Val. [Pediculo) Paruo pede, diminutiuum à pede. [Illi ét. s. qui sequuntur, vt Attilius qui ab agris accitus ad consulatũ venit, vt Q. Cincinnatus, de quo Liu. Operæpretium est audire qui oĩa præ diuitijs humana spernunt, neque honori magno locum neque virtuti putant esse nisi affuse affluant opes, spes vnica imperij P. R. Lucius Q. Cincinatus trans Tyberim contra eum

ipsum

ipsum locum, vbi nunc naualia sunt quatuor iugerum colebat agrum, quæ prata Quintia vocantur, ibi a legatis seu fossam fodiens pallo innixus, seu cum araret, operi certe (id quòd constat) rustico inuentus, salute data inuicemq. reddita rogatus vt (quòd bene verteret ipsi reique publicæ) mandata senatus audiret, admiratus, rogitansque satin ea salua esset omnia, rogam rapere è tugurio proferre vxorem Rusiliam iubet, quæ simul abserso puluere ac sudore velatus processit, Dictatorem eum legati gratulantes consalutant, in vrbem vocant, qui terrore sit in exercitu exponunt &c. [Prædiuites) Quantum ad magnitudinem animi. [Popiniæ) Locus autem procul ab vrbe, vnde tribus pupia dicta est, erat autem locus maxime sterilis, sicut infra ostendit. (Vastissimas) Ingentes, quia solum durerat.

Pupinia tribus.

ASCEN. IN Caij &c.) Ordo est. Vero.i.sed, oportet, sup. vt confiteat argentum fuisse in domibus Caij Fabricij, & Q. Æmilij Pappi principum sæculi sui. Enim pro quia, vterque habuit patellã (diminutiuum à patina).i.vas patens, in quo mola.i.farina cum sale offerebatur, & salinum.i.vasculum, in quo sal erat, quo mola fiebat, ea etiam vascula pauperrimis spiritu argentea erant, vt erubescant nostri, qui in nescio cuius materiæ calice sanguinem dominicum libare non verentur. [Sed eo lautios).r.splendidius & quasi delicatius Fabr.sup. patellam argenteam deorum habebat, quòd voluit patellam suam sustineri pediculo corneo.i.fulcro, seu sustentaculo facto in modum pedum ex cornu, hoc aũt satyrico prope risu dicit, non.n.ad luxum pertinet argenteo vasi corneos dare pedes. [Pappus quoque satis animose) Sup. egit, qui cum accepisset eam.s.patellam & salinum nomine hereditatis, non putauit sup. ea alienanda causa religionis, quia putauit contra religionem se facturum, si quæ ad vsum deorum maiores applicuissent, ipse sine sua impensa ea affectus ad priuatũ vsum eorum precia distraxisset. [Illi &c.) Parasceue.i.præparatio est ad narrationem eorum, qui ab aratro ad imperium summum vocati sunt. Ordo est. Illi etiam prædiutes (eo stomacho dicit, quo capite superiore Fabricium tantum diuitem dixit, non quidem multa possidendo, sed continendo) quia accersebantur i. vocabantur citati ab aratro.i.instrumento quo terram arabãt, vt fierent consules, versabant causa voluptatis solum sterile, atque æstuosissimum.i.æstu solis maxime subiectum. [Pupiniæ).i. illius loci non longe à Rom. & ignari deliciarum, dissipabant.i. frangebant in minutas particulas cum plurimo sudore.i.plurimo sudore concomitante, glebas vastissimas.i.tam amplas, vt cũ difficultate impleri possint, immo vero (correctio est) quos pericula reip. accersebant.i.vocabant imperatores.i.ad imperium Rom. & sup. quos angustiæ rei familiaris.i.domesticæ (quid ess so reddere veritati proprium nomen) hoc est, quid verear proprio nomine nuncupare, cogebant fieri bubulcos.i.boum non solum custodes, sed etiam actores, & directores. nam in Italia bobus arant, vnde illud. Tute deũ placa vitulum sine crescat aratro.

DE ATTILIO CALATINO.

ATTILIVM * autem, qui ad eum accersendum à Senatu missi erant ad imperium pop.R. suscipiendum: semen aspergentem viderunt: ° sed illæ rustico opere attritæ manus, salutem publicam stabilierunt. Ingentes hostium copias, pessundederunt. Quæque modo arantium boum iugum rexerant, triumphalis currus habenas retinuerunt: nec fuit ijs rubor, eburneo Scipione deposito, agrestem stiuam aratri repetere. Potest pauperes consolari Attilius, sed multo magis docere locupletes: quàm non sit necessaria solidæ laudis cupidini, anxia diuitiarum comparatio.

**Te sulco Serrane serétẽ, inquit Poeta. ° Cic. pro Ros. Am.*

OLIV. ATTILIVM autem qui ad eum accersendum) Attilius, qui, & Galabrio dictus est. hic ad Thermopylas cõsul, Antiochum, Philippo adiuuante, victum Græcia expulit, idemq. Ætolos subegit, de quibus triumphauit. sed hunc Attilium intelligimus Calatinum, qui primo punico bello aduersus Carthaginienses missus, maximis, & munitissimis ciuitatibus Drepano, Lilibæo, præsidiisq. deiectis panormum cepit, totamq. Siciliam peruagatus, paucissimis nauibus magnam hostiũ classem duce Hamilcare, superauit, sed cum ad æthnam ab hostibus obsessam festinaret, à pœnis in angustijs clausus est, vbi tribunus militum Calpurnius per flammam acceptus trecentis in superiore locum euasit, & consulem liberauit, ipse cum ccc. fortiter pugnans cecidit, & postea ab Attilio semianimis inuentus est. Attilius de Carthaginiẽsibus gloriose triumphauit. Hic est Attilius ille, qui Seranus dictus est à serendo, qui cum agrum suum coleret, euocatus ad remp. ob eam iam sicuti in meroii dictaturam Plin. lib. xviij. Quænam inquit, tantæ vbertatis causa erat ipsorũ tunc manibus imperatorum colebantur agri, vt fas est credere gaudente terra, vomere laureato, & triumphali aratore: siue illi eadem cura semina tractabant, qua bella, eademque diligentia arua disponebãt, qua castra, siue honestis manibus omnia lætius proueniunt, quoniam & curiosius fiunt, serentes enim venerunt dati honores, seranum vnde cognomen. [Attilium semen aspergentem).i.serentem, vnde dictus est seranus, de quo Virg. vel te sulco serane serentem. [Stiuam) Manubrium illud incuruum quod manibus tenetur arando. [Scipione baculo) Vnde Scipiones dicti sunt Cornelij ab eo.s.Cornelio, qui patrem cæcum ducens per vrbem dictus est patris Scipio.i.baculus.

Attilius Seranus vnde dictus.

ASCEN. ATTILIVM autem &c.) Ordo est. Autem pro sed. Attilium s.Calatinum, qui missi erant à senatu ad accersendum eum ad suscipiendum imperium P.R. viderunt spargentem semen. (Incipio ordinem ab accusatiuo propter relatiuum eum) sed illæ.s.nobilissimæ manus eius, attritæ operæ rustico.s.faciendo, stabilierunt salutem publicam, & pessundederunt ingentes copias hostium. [Quæque).i.& quæ.s.manus rexerant, modo.i. paulo ante iugum boum arantium, retinuerunt habenas currus triumphalis, nec fuit rubor.i.rubori, ijs.s.manibus triũphalibus, repetere stiuam agrestem.i.directorium aratri (vulgo caudam vocant) quomodo in agro visæ fuerãt, Scipione.i.baculo, ac sceptro eburneo.i.ex ebore facto, quem triumphantes tenuerant, deposito, Attilius.s.Calatinus ille potest consolari pauperes, ostendendo videlicet per se, eos non expertes virtutis, aut honorum, si modo adniti velint, sed sup. potest multo magis docere locupletes, quam.i.quantum anxia comparatio.i.acquisitio diuitiarum non sit necessaria cupidini laudis solidæ.

DE ATTILIO REGVLO.

EIVSDEM * nominis & sanguinis Attilius Regulus. primi punici belli gloria, cladesq. maxima: cũ in Africa insolentissimæ Carthaginis opes, crebris victorijs contunderet, ac prorogatum sibi ob bene gestas res in proximum annum imperium cognouisset, consulibus scripsit: villicum in agello, quem septem iugerum in Pupinia habebat, mortuum esse occasionemque nactũ mercenarium amoto inde rustico instrumento discessisse: ideoque petere, vt sibi successor mitteretur, ne deserto agro, non esset vnde vxor, ac liberi sui alerentur. Quę postquam Senatus à Coss. accepit, & agrum alij vilico colendum locari, & alimenta coniugi eius, ac liberis præberi: resque, quas amiserat, redimi publice iussit, Tanti ęrario nostro virtutis Attilianæ exemplum, quo omnis ætas Romana gloriabitur, stetit.

** Liu. li. 18 Sene. ad Albinã, c. 12.*

OLIV. EIVSDEM nominis & sanguinis) Hic Marcus, de quo diximus in capitulo de religione, vbi annotata est eius historia. Fuit autem regulus ille magna P. R. gloria, sed non minor clades, nam quemadmodum ex hostibus victoriam sæpe reportauit sic tandem ab ijsdem captus cum magna exercitus strage fuerat. quamuis ergo in magna dignitate foret, tamen eius paupertatẽ fuisse constat, vt cum sibi prorogatum esset imperium, & interea villicus eius, qui vij. iugerum agrum colebat, decessisset senatui scribere coactus est, se in prouincia diutius esse non posse, ne si desertus, & incultus relinqueretur ager non esset, vnde alerentur vxor, & liberi. Liu. lib. xviij. Attilius Regulus, inquit, cum aliquod prœlijs aduersus Carthaginienses pugnasset, successorque ei à senatu prospere bellum gerenti non mitteretur, idipsum per literas ad senatũ missas conquestus est, in quibus inter causas petendi successoris fuit, quòd agellus eius a mercenarijs deuastaretur. [Contunderet) Frangeret, debilitaret, translatio a cuspide ferri. fuit aũt Regulus primus, q ad Africam obsidendam profectus est. [Est eiusdẽ) Quo superius seranus. [Villicũ) Bubulcum, qui petat villę. [In Pupinia) Locus erat sterilissimus, de quo supra diximus. nomen erat in

visum

visum omnibus ob eius sterilitatem. [Mercenarium) Bubulcum mercede conductum. [Rustico instrumento) Vt aratrum, plaustrum, ligones, boues, rastri. [Vxor) Et lib. scripsit ēt, vt Liu. tradit, non hīc vnde filias in matrimonium collocaret, qua in re nō minus deprehendi potest quanta fuerit in paupertate deprehensus. [Quæ postquam senatus) Liberalitatem senatus ostendit.

ASCEN. EIVSDEM nominis, &c.) Affert exemplum paupertatis Attilij Reguli dicens. Attilius Regulus eiusdem nominis, & sanguinis. s. cum Attilio iam dicto, gloria, & clades maxima primi belli Punici, quia primus & præcipue Carthaginienses fregit, cū contunderet crebris victorijs opes Carthaginis insolentissime. i. superbissime, & intolerandæ in primis in Africa, ac cognouisset imperium prorogatum. i. extēsum sibi in annum proximum ob res bene gestas, scribit consulibus, villicum. i. villæ, hoc est possessionis in agio curatorem, quem habebat, in Pupinia. i. in agro illo, sup. villicum aut cultorem septem iugerum esse mortuum, & mercenarium. i. operarium, quem villicus mercede conduxerat, nactum occasionem. i. ob mortem villici, discessisse. s. a villa illius instrumento rustico amoto inde, ideoq́. sup. scripsit se petere, vt successor sibi mitteretur: ne agro deserto, non esset, vnde vxor, & liberi sui alerentur. Quæ). s. scripta à Regulo postquam senatus accepit. i. intellexit à consulibus, iussit, & i. simul agrum Attilij locari colendum. i. vt colatur, & alimenta præberi coniugi eius, ac liberis, & res quas amiserat, videlicet instrumenta rustica, redimi publicæ. i. publica impensa. [Tanti). i. precio stetit exemplum virtutis Attilianæ ærario nostro i. tantum solūmodo exponebatur ex ærario necessarijs Attilij, quo. s. exemplo virtutis eius omnis ætas. s. ventura gloriabitur. Et reuera adhuc gloriatur, licet imperium ceciderit.

THEO. ATTILII illico) Sunt exemplaria, quæ legunt, & agrū ædilij illico, vel agrum, & illi villico.

DE QVINTIO CINCINNATO.

Liu. li. 3. Dian. lib. 10.

AEQVE * magna latifundia L. Quintij Cincinnati fuerunt, septem enim iugera agri possedit: ex his tria, quæ pro amico ad ærarium oblignauerat, multæ nomine amisit: pœnam * quoque pro filio Cesone, qđ ad causam dicendam non occurrisse, huius agelli reditus soluit: & tamen ei quatuor iugera aranti, nòn solum dignitas patrisfamiliæ constitit, sed etiam Dictatura delata est. Anguste se habitare nunc putat: cuius domus tantum patet quantum Cincinnati rura patuerunt.

In Vaticano. Plin lib. 18. c. 3.

OLIV. *Caeso Cincinnati F.*

AEQVE magna latifundia L. Quintij cincinnati) Huius viri vita, & historia est in cap. de moderatione notata, verum ad huius lectionis expositionem illud non est prætermittendum. Cæsonem huius Cincinnati filium adolescentē magni animi fuisse, & in quo præclarum virtutis specimen appareret, nisi inuidia vulgi ei magnopere obstitisset, a quo damnatus, patrem (qui vt soluendo eum liberaret, res suas omnes ferme distraxerat) ad eam inopiam redegit, vt relicta vrbe trans Tyberim ruralem vitam agere compulerit. Nam cum magna esset inter nobilitatem, plebemq́. dissensio ob legem agrariam quam lætus accipiebat populus (erat autem, vt viritim diuiderentur agri, qui bello, parti fuerant) qua lege patres de possessione pellebantur. Nobiles huic rei summopere resistebant, ergo Cæso cum iuuentute Romana quotiescunque tribunus legem ferre volebat, occurrebat, & illi pariter obstabat. hoc autem faciebat, vt cum omnes impedimento forent, nulli potissimum ascriberetur culpa. sed cum tribunus pl. diligentius animaduerteret Cæsonis opus concionem habuit ad populum de Cæsonis superbia, in quem grauiter inuectus, non prius destitit, quàm obtinuit, vt die dicta damnaretur à populo. pro quo liberando pater Cincinnatus distractis rebus suis omnibus ad summam inopiam redactus est. [Latifundia) Ampli, & lati, agri, Ironicæ autem loquitur: nam fundus teste Seruio dicitur ager, in quo sit omnium rerum fundamentum. vel vt vult Varro, quòd sit pecudum, & pecuniæ fundamentum. & à late & fundo componitur latifundium, Liu. dicit hæc latifundia Quintia prata fuisse appellata, vbi deinde naualia facta sunt. dicit enim Quintius trās Tyberim, vbi nunc naualia sunt quatuor iugerum colebat agrum, quæ prata Quintia vocant. Plin. lib. xviij. Aranti quatuor sua iugera in Vaticano, quæ prata Quintia appellantur, Cincinnato viator attulit dictaturam, & quidem, vt tradit Norbanus, & nudo, plenoq́ue puluere, etiam cum ore, cui viator, vela corpus inquit, vt proferam senatus populiq. Rom. mandata. [Pro amico) Hunc hominem vilem fuisse constat, quando quidem Tit. Liu. nullam eius mentionem facit, pro quo Cincinnatus se Vadem dederat. [Multæ) Pœnæ. [Ad causam dicendam) Ad defendendum se. [Quatuor iugera) Nam alia tria oblignauerat ærario. [Sed etiam dictatura) De Cinc. in Catone maiore, si quidem aranti L. Q. Cincinnato nunciatum est, eum dictatorem esse factum, cuius dictatoris iussu magister equitum Ser. ala spurium Melium regnum appetentem interemit. [Anguste,) Vt de quam variæ sint res hominum, si quis nunc septem in eorum domum haberet, viderentur angustia habitacula ciuibus nostris, eo processit iam luxuria Rom.

AEQVE magna, &c.) Ordo est. [Latifundia). i. arua latifundi L. Quintij Cincinnati. fuerunt æque magna, vt. s. Attilij Reguli. Possedit enim septem iugera agri, & amisit ex his tria. s. iugera. [Quæ assignauerat pro amico ad ærarium). i. fiscum publicum, nomine multæ. i. pœnæ, indictæ amico illius. [Redditus quoque huius agelli). s. quatuor iugerum soluit pœnam pro Cesone filio. s. Quintij, quod. i. quàm pœnam prpendit Cæso, quòd non occurrisset ad causam dicendam. i. ad defensionem sui, & tamen non solum dignitas patrisfamiliæ constitit. i. salua fuit ei aranti quatuor iugera. s. duntaxat, sed etiam dictura est delata. Is supple saltem ex nobilibus, cuius domus patet, id est extenditur, tantum, id est per tot iugera, quantum rura Cincinnati patuere, hoc est in quatuor duntaxat iugera, putat nunc se habitare anguste. ASCEN.

DE ÆLIA FAMILIA.

QVID * Aelia familia, quàm locuples? sexdecim eodem tempore Aelij fuerunt, quibus vna domū cula fuerat eodem loci, quo nunc sunt Mariana monumenta, & vnus in agro Veiente fundus, minus multo cultores desiderans, quàm dominos habebat. Inque maximo circo Flaminio spectaculi locus: quæ quidem loca ob virtutem Publice donata possidebāt. * Eadem gens nullum ante scrupulum argēti habuit, quàm Paulus Perse rege deuicto, Q. Aelio Tuberoni genero suo quinque pondo argenti ex præda donaret. Taceo enim quòd princeps ciuitatis filiam ei nuptui dedit, cuius pecunia tā ieiunos penates videbat: * quin ipse quoque adeo inops decessit, vt nisi fundus, quem vnum reliquerat, venisset: vxor eius dotem vnde reciperet, non extitisset. Animi virorum, & fœminarum vigebant in ciuitate: eorumq́ue bonis, dignitatis æstimatio cunctis in rebus ponderabatur: hæc imperia conciliabant, hæc iungebant affinitates, hæc in foro, hæc in curia; hæc intra priuatos parietes, plurimum poterant: patriæ enim rem vnusquisque, non suam augere properabat: pauperq́ue in diuite, quàm diues in paupere imperio versari malebat: atque huic tam præclaro proposito illa merces reddebatur, quòd nihil eorum, quæ virtuti debentur, emere pecunia licebat, inopiæq́ue illustrium virorum, publice succurrebatur.

Plut in vita Pauli Aemilij

Phialā dicit Iulius ar. & duo pocula. Plin. lib 33 c. 11.

Plin de viris illustrib.

OLIVERIVS.

QVID Aelia familia, q̄ locuples?) Aeliorum familia genere Patritio, & prole virum fœcunda. multis etiam rerum gestarum titulis illustrata, adeo pauper fuit, vt cum vno tpe sexdecim viros haberet, oēs vno tecto satis angusto concluderet, vno agro perexiguo pasceret non etiam in theatro Flaminio spectandi loco exornaret, quę tñ omnia ob clarissima eorum hominum virtutes illi resp. donauerat. [Mariana monimenta) Vbi erat sacellum Marianum, in quo sua rerum gestarum monimenta continebantur, vbi magnificentissimū illud senatus consultum de reditu Cic. in patriam factū fuit, referente optimo, & clarissimo viro Lentulo consule. [Minus multo) Adeo angustus, vt multo paucioribus posset cultoribus coli, quam dños habere. [Flaminio) In theatro, sic dicto à Flaminio quodam, qui

Mariana monimenta.

theatrum

theatrum illud ædificari iusserat. [Ob virtutem] Non autem ob nobilitatem. [Eadem genus nullum] Prosequitur huius Æmiliæ gentis continentiam, paupertatemq. describere, eadem, inquit, gens nunq. in domo sua argentum habuit, sed primò in eadomum translatum fuit, à Q. Æmilio Tuberone. hic aût Tubero gener fuit Aemilij Pauli eius, qui Persam, regem vicit, & captum in triumphum duxit, ex eaq. victoria hoc argenum habuit, nam cum socero suo militauerat in eo bello, & ob eius facta, Phiala argentea donatus est, & hoc primum fuit argentum in Aeliorū domum translatū. Plin. vero in fine xa xiij lib. nat. hist. dicit, hunc Aelium duo babuisse pocula argentea. Q. inquit, Aelium Tuberonem cum legati Aetolorū in cosulatu, prandentem in fictilibus adinuenissent, missa ab his vasa argentea non accepisse, neq; aliud habuisse argēti ad supremum vitæ diem, q̄ duo pocula, quæ L. Paulus socer ei ob virtute deuicto Perse rege donasset. [Scrupulum] Voluit ex ponderis paucitate nihil argenti habuisse est aût scrupulus, qui latino nomine dī obolus, constat vero ea sex siliquis, cum siliqua minimum pondus erat apud Rom. q̄ græci vocant κεράτιον, vocauerunt hoc in grammi illud, q̄ ex ea siliqua quam nos fabam græcam vulgo dicimut, detraxerunt, & propō di primo assumpserunt, alij dicunt scrupulum contineri tantūmodo quatuor siliquis, siliqua vero quatuor nedes grana continere, & calculum, & tertiam partem eius, calculum quoque gemmas lentis granis apprehendi, variæ igitur de his ponderibus sententiæ. Qui scrupulum dīt sex siliquis comprehendi, volunt siliquam, minimum pondus esse, & post scrupulū ponunt drachmam, quā ex decem, & octo siliquia constare volūt, hoc est ex tribus scrupulis post drathmam argenteum nūmum, qui denarius apud Rom. vocabatur hic ea quatuor scrupulis erat confectus, post hunc sequebatur vncia, quæ ex octo drachmis, siue sex denarijs cōstabat, post vnciam libra Italica, quę ex xij. constabat vncijs, hoc est denarijs lxxij. sunt qui velint hanc librā apud grecos μνᾶν dici, quam nos per interpositionem literæ minam traducere cōsueuimus, sed mina sine dubio maior est libra nostra. [Genero suo] Paulus Aemilius duas filias habuit, quarum alteram huic, alteram Catoni M. Catonis maximi filio locauit. [Ieiunos] Exhaustos, legitur in eius vita, q̄ dos tanti cum data fuit, vix eius patrimonium suffecit, vxor fuit illi Papyria, quam vt nōnulli volunt repudiauit, alia superinducta, quamuis ex illa pulcherrimam prolem suscepisset. [Animi virorum] Ratio cur id accideret, quia Romæ tunc hominum dignitates non ex fortunis, sed eorum virtutibus ponderabantur. nam qui animorum bonis diuites erant, his magistratibus, his affinitates vltro deferebantur. [Cunctis in rebus] Siue magistratus, demandando, siue filias collocando. [Hæc] s. bona animi, & declarat, quia dixeras cūctis in rebus. [Patriæ rem] Vtilitatem, & reip. suæ cōmodum. [Pauperq.] Malebant inquit, vt pauperes diues imperium regerent, q̄ diuites exiguum haberent imperium. frustra enim priuata defenduntur, si publica amittuntur. [Atque hinc tam præclaro] Quia occurrebat illud, si pauperes erant, quo id facere poterāt? rndet: si priuatim non poterant, publice pecuniam accipiebant.

ASCEN. QVID Aelia familia (modus interrogandi) quàm. i. quantum locupletes sup. fuit quantum loci possedit? Responsio. Sexdecim Aelij fuerunt vno tpe, quibus fuerat vna domuncula, eodem loci. i. in eodem loco (sed vt patrimonem, & ita imminutionem notet, spatius genitiuo vtitur) quo. s. loci monumenta Mariana. s. quæ Marius in sui memoriam extruenda curauerat, sunt nunc. i. tpe quo hæc scripsit Val. & vnus fundus sup. est in agro Veiente, desiderans cultores multo minus. i. pauciores, aut desiderans multo minus cultor, q̄ habebat dominos, quia sexdecim, & locus spectaculi. s. ad spectandos ludos, sup. est in maximo circo Flaminio, vbi Circenses edebantur, quæ quidē loca ipsi possidebant donata publice. i. à rep. ob virtutem. s. eorū. [Eadem gens] Aelia nullum scrupulum argenti habuit autē Paulus. s. Aemilius Perse rege deuicto, donauerat Q. Aelio Tuberoni genero suo quinque pondo argenti ex præda. Taceo. n. q̄ princeps ciuitatis, videlicet Paul. Aemil. dedit nuptui. i. in matrimonio, aut nuptum. i. matrimonium, filiam suam ei, cuius penates videbat tam ieiunos. i. illibatos pecunia, qui. s. princeps ciuitatis, ipse quoque decessit. i. mortuus est adeo inops, vt nisi fundus, quem vnum celi querat, venisset. i. venditus fuisset, non extinisset. i. non superfuisset, vnde vxor eius reciperet dotem, quam. s. ad onera matrimonialia sustinenda ad maritum tulerat, & soluto matrimonio q̄ ea leges Rom. reperiit. [Animi &c.] Docet vnde prouenit, q̄ tāta paupertati sit bonos habitus, quia videlicet, animi virorū, & fœminarum vigebant in ciuitate. s. Roma, & æstimatio. i. appreciatio dignitatis ponderabatur in cunctis rebus, bonis eorū. s. animorum, & non terum externarum. [Hæc] s. bona animorum conciliabant. i. procurabant imperia, hæc. s. eadem bona animorū iungebant affinitates. i. per matrimonia, & adoptione, hæc. s. dicta bona, poterant plurimum in foro. i. iudiciali, hæc poterāt plurimum in curia. s. senatorum, hæc poterant plurimum intra patietes priuatos. i. in sua cuiusque domo. Enim pro quia, vnusquisque properabat. i. festinabat augere rem. i. cōmodum patriæ, non suam. i. propriam, & malebat versari cor pauper in Imperio diuite, quam dives in imperio paupere. Atque merces reddebatur huic proposito iam præclaro, quòd nihil. i. non aliquid non licebat emere pecunia, quidquam eorum, quæ debentur virtuti, vt sunt honores, & magistratus, & sucentebantur publico. i. ex publico ærario inopiæ virorum illustrium.

DE CN. SCIPIONE.

ITAQVE cum secundo Punico bello Cn. Scipio ex Hispania senatui scripsisset, petens vt sibi successor mitteretur, quia filiam virginem adultæ iam ætatis haberet, neque ei sine se dos expediri posset: senatus ne resp. bono duce careret, patris sibi partes desumpsit, consilioq. vxoris, ac propinquorum Scipionis constituta dote, summam eius ex ærario erogauit, ac puellam nuptum dedit, dotis modus quadraginta millia æris fuit: qua non solum humanitas Patrum C. sed etiam habitus veterum patrimoniorum cognosci potest: nanque adeo fuerunt arcta, vt Tatia Cesonis filia maximam dotem ad virum decem millia æris attulisse visa sit, & Megulia quia cum quingentis millibus æris mariti domum intrauit, dotatæ cognomen inuenerit. Idem senatus Fabricij Luscini, Scipionisque filias ab indotatis nuptijs liberalitate sua vindicauit: * quoniam paternæ hereditati præter opimam gloriam, nihil erat quod acceptum referrent. *Seneca ad Albinā c. 12.*

OLIV. ITAQVE cum secundo) Probat exemplis, quod pecunia publice erogabatur his, qui reip. intenti, sibi suis opibus adesse non poterant. nam vt legimus apud T. Liuium decade ij cū in Hispania res bene gessissent, P. & Cn. Scipiones. ac Cn. Scipio filiam haberet, quæ esset matura viro, & pleni iam nubilis annis, scripsit ad senatum, vt sibi successor mitteretur, quo posset locandæ filiæ consulere, cum non haberet, vnde illi dotem erogaret, quæ suo esset studio, & industria comparanda, quòd vbi senatus cognouit, filiam eius locauit, dotem ex ærario deprōpsit, ne resp. tanto imperatore careret. Front. lib. iij. cap. iij Cn. Scip. post res prospere gestas in Hispania, in summa paupertate decessit, ne ea, quidem relicta pecunia, quæ sufficeret in dotem fœminarum, quas ob inopiam publice dotauit senatus. [Adultæ ætatis] Quæ iam nubilis esset. [Habitus] Status, ex hoc inquit, facili conijci potest, quanta fuerit maiorum, paupertas, vt dos luxuria quodammodo censeretur, quę decimum æris fuisset, quan tam fuisse legimus, quam filiæ suæ dederat Cęso, multo vero magis inrem suo tempore admirationis Meguliæ dotem fuisse constat, adeo vt inde cognomen acciperet, nam dotata cognomina ea est. [Dotatæ] Quasi per excellentiam. [Idem senatus] Alia subiungit exempla quibus ostendit & principium Romanorum paupertatem, & senatus liberalitatem, qua erga principes suos virtute præstantes, sed inopia laborantes vsus est, nam horum filias ex ærario deprompta pecunia viris in matrimonium condigne locauit, neque enim dotis aliquid habebant præter paternam gloriam, quàm clarissimis rebus gestis consecuti fuerāt earum patres. [Ab indotatis] Quia necesse erat, vt sine dote nuberent, nisi publicæ erogatæ forent. [Vindicauit] Liberauit. [Quod acceptum referrent] Quod ascriberent paternæ hereditatis se recepisse, pro quo etiam gratias agerent.

ASCEN. ITAQVE). i. & ita, quia illustrium virorum inopiæ ea publica succurrebatur, cum Cn. scripsisset senatui ex Hispania secūdo bello Pun. i. tempore secundi belli Punici, petens. i. à senatu, vt successor mitteretur sibi. [Quia haberet filiam iam ætatis adultæ]. i. maturæ viro, neque dos posset expediri. i. expedite assignari, ei. s. filiæ suæ sine se, senatus (ne resp. careret bono duce) desumpsit sibi, id est subiuit partes, id est efficia patris. i. quæ pater debet in locanda filia. & dote constituta cōsilio vxoris, & propinquo-

pinqoorum Scipionis, erogauit.i.deprompsit summam eius.s.do tur ex ærario.i.conseruatorio æris publici, hoc est pecuniæ, quæ æiea primum fuerat, ac dedit puellam nuptui, modus.i.mensura dotis fuit quadraginta millia æris, qua.s.summa dotis, nõ solum humanitas patrum conscriptorum potest cognosci, sed etiam ba bitus.i.status patrimoniorum veterum, nanque sup. patrimonia veterum fuerunt arcta.i.exigua adeo, vt Tacia filia Cæsonis visa sit attulisse ad virum.i.maritum suum maximam dotem, quia decem millia æris, & Megulia.i.virgo Romana inuenerit cognomen.i.agnomen dotatæ s.per excellentiam, quia intrauit domũ mariti cum quingentis millibus æris. [Idem senatus vendicauit) .i.liberauit, aut præseruauit liberalitate sua ab indotatis nuptijs .i.ne dicantur veluti in seruitutem sine dote nuptui datæ, filias Fabricij Lucini, & Scip. qm̃ nihil erat, quod.s.dictæ filiæ referrẽt acceptum.i.faterentur se accepisse, & ideo obnoxias esse hereditati paternæ, præter gloriam opimam.i.fœcundam, aut similem illi, quam quis olim ex opimis spolijs nancisci solebat.

DE M. SCAVRO.

* Tres libros de vita sua scripsit Cic de cl. orat.
* Epilogus p cohortatione m.

MARCVS autem Scaurus, quantulam à patre hereditatem accepit, * in primo libro eorum, quos de vita sua scripsit, refert: ait enim sibi decem sola mancipia, totumq. censum quinque, atque triginta millium nũmum relictum: in hac enim ille pecunia futurus senatus, princeps nutritus est spiritus. * Hæc igitur exempla respicere, his acquiescere solatijs debemus, qui paruulos census nostros nunquam querelis vacuos esse sinimus. Nullum, aut admodum parui ponderis argentum, paucos seruos, septem iugera aridę terræ, indigentia domestica, impensa funera, inopes dotum filias, sed egregios consulatus, mirificas Dictaturas, innumerabiles triumphos cernimus. Quid ergo modicam Fortunam, quasi præcipuum generis humani malum, diuturnis conuitijs laceramus? quæ vt non abundantibus, ita fidis vberibus Publicolas, Aemilios, Fabricios, Curios, Scipiones, Scauros, hisq. paria robora virtutis aluit. Exurgamus potius animis, pecuniæq. aspectu debilitatos spiritus, pristini temporis memoria recreemus: nanque per Romuli casam, perque veteris capitolij humilia tecta æternos vestæ focos, fictilibus etiamnum vasis contentos, iuro, nullas diuitias, paupertati talium virorum posse præferri.

OLIV. MAAEVS autem Scaurus) De hoc viro in cap. de fortitudine dictum est; exiguum a patre censum adeo recepit, vt per eum ad senatoriam dignitatem, non suffragãte virtute, peruenire non potuisset. constat autem ter senatus principem multis, clarissimisq. bonoribus functum esse, legi nõ nullos qui dicunt buius patrem fuisse carbonarium. [Mancipia) Seruos, mancipium quidquid manu capitur, qood à priori domino ad alium transire potest. [Hæc igitur exempla) Concludit hæc de paupertate cap. cum inuectione quadam in eos, qui ce..bus magis inhiantes, quam honoribus, conqueri nunquam desinunt, q parua possideant, & secum illis connumerat, vt tolerabilior habeatur inuectio. nos, inquit, consolemur auiditatem nostram eiusmodi virorum exemplis. [Hæc exempla) Virorum, & principum Rom. qui in exiguo erant censu. [Vacuos esse sinimus).i.nunquam desistimus conqueri paruitatem census nostri. [Nullum autem vel) His solatijs acquiescere debemus, & cupiditates nostras temperare, q nullum ne minimi quidem ponderis argentum, & cetera, sicut in Æliorum familia. [Paucos seruos) Sicut Fabricij, Papirij, Scaurij. [Septem iugera) Vt Q. & Reguli. [Aridæ terræ) Vtpote in pupina. [Indigentia funera) Vt Valerij Publicolæ, M. Menenij Agrippæ. [Inopes dotum filias,) Vt Marci. At. Fab. Luc. Scip. [Quid ergo) Exurgamus potius.i.quam lamentemur? [Debilitatus spiritus) Nihil est, enim quod magis viriles animos eneruet, quam cupiditas pecuniæ, vt Salust. Auaritia pecuniæ studium habet, quam nemo sapiens cõcupiuit, ea quasi venenis malis imbuta corpus, animumq. virilẽ effœminat, semper infinita, & insatiabilis est, neque copia, neque inopia minuitur. [Capitolij humilia) Cum adhuc humile esset capitolium. [Fictilibus) Sic Numa Pomp. instituit.

MARCVS autem Scaurus) Refert.i.recitat in j. lib. eorum, quos scripsit de vita sua, quantulam hereditatem accepit a patre.s.suo. [Ait enim sola decem mancipia).i.seruos, & totum cẽsum quinque, atque triginta millium nummum relictum sibi. Enim pro quia, ille.s.nobilissimus spiritus.i.animus Scauri futurus princeps Senatus.s.Rom. nutritus est in hac.s.tam tenui pecunia. [Hæc igitur &c.) Ordo est. Igitur nos debemus respicere.s.ad imitationem hęc exempla, & acquiescere his solatijs, nos inquam, qui nunquam sinimus paruulos census nostros esse vacuos querelis. Autem pro sed, nullum.i.non vllum, non cernimus vllum argentum, vel admodum.i.valde parui ponderis, paucos seruos, vt in Catonibus, & Scipione, & septem iugera terræ, vt in Attilijs, & funera indigentia impensa domestica.i. non habentia, vnde domi sumantur impensæ, nisi ex publico deprompta essent, vt in Valer. Pub. funere filias inopes dotum, vt Scipionis, sed cernimus in tanta paupertate egregios consulatus. dictaturas mirificas, & sup. triũphos innumerabiles. [Quid ergo &c.) Ordo est. Ergo si in summa paupertate non defuerunt vero bona, & summi honores, quid.i.ad qd nos laceramus.i.incessimus, fortunam mendicam.i. paupertatis procuratricem, cõuitijs diuturnis.i.quotidianis, aut diuturnis, quasi præcipuum malum generis humani? [Quæ).s.fortuna, vt non aluit vberibus abundantibus, ita aluit vberibus fidis, quia salutiferis. [Publicolas Æmilios. Fab. Curios Scip. Scauros;) Et sup. alia robora virtutis paria his.s.iam dictis. [Exurgamus potius animis).i.expergiscamur, & recreemus memoria pristini temporis.s.quo paupertas in honorem fuit, spiritus.s.nostros debilitatos.i.hebetatos aspectu pecuniæ. [Nanque ego iuro per casam).i.modicum tugurium Romuli per humilia tecta veteris Capitolij, & æternos focos Vestæ.i.deæ Castitatis, contentos etiamnum.i. adhuc vasis fictilibus, nullas diuitias posse præferri paupertati talium virorũ, quales iam dicti sunt in summa paupertate vixisse.

DE VERECVNDIA. CAP. V.

QVA tempestiuus ad verecundiam transitus videtur. Hęc enim iustissimis viris pręcepit, vt priuatas facultates negligerent, publicas quàm amplissimas esse cuperent: digna cui perinde, ac cœlesti numini templa extruantur, aræque consecrentur: quia parens est omnis honesti consilij, tutela solennium officiorum, magistra innocentiæ: chara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tempore fauorabilem præ se ferens vultum.

OLIVERIVS.

Verecundia quæ.

QVA tempestiuus ad verecundiam) More suo Valer. ad aliud capitulum transiturus, præfationẽ quandam præmittit, qua hoc superiori coniungit, ne ex abrupto fieri transitus omnino videatur. laudat autem verecundiam multorum clarorum virorum, qui hac virtute præditi fuerunt, exemplis in medium prolatis. Est quidem verecundia secundum Arist. in iij. Aethic. timor quidam pudoris contrahendi, iuxta quem Cic. hoc modo, diffinit, verecundia est custos virtutum omnium, dedecus fugiens laudemq. maximam conferens, & secundum has sententias nunc eam Valer. laudat. nam verecundia inserta animis hominum, facit, vt vitijs moderari possint, & quamuis modum quoddam habere videatur sicut virtus, nõ tamen virtus est, sed affectus quidam, & passio, quòd ita esse probatur, verecundia est timor confusionis, timor autem passio est, igitur & verecundia passio, verecundia sine temporis, mutatione persistere nõ potest, quemadmodum timor. nam sicut timor pallorem inducit, ita & verecundia ruborem, vnde Terent. de verecundo adolescẽte, erubuit, salua res est. Cur autem timor pallorem, verecundia ruborem inducant, hæc ratio est. nam spiritus & humores ad eã partem dirigit, quæ mouetur. in timore autem mouetur cor, ergo perturbatione cordis pallor innascitur, sed in verecundia exteriora laborant. vnde vultus rubore suffunditur. Sciendum est duo genera hominum esse, in quibus affectus per verecundiam deprehendi non possum senes per ætatem, prudentes per virtutem,

tem, nam senibus ætas succurrit, quia in ipsis vigor non est sapientibus vero prudentia suffragatur, ergo tantum in iuuenibus, & adolescentibus cognoscitur, quibus vigor maximus inest. vnde Cato dicere solebat, se longe plus adolescentibus delectari quorum vultus rubore potius, quàm pallore perfunderetur, quapropter à flagitijs arceantur adolescens necesse est. hanc autem græci αἰσχύνην vocant. Vnde Terentianus ille adolescens Æschynes. [Tempestiuus,) Opportunus, ne abruptus esse videatur. [Cœlesti numini) Digna vt tanquam dea colatur. [Honesti consilij) Metu dedecoris. [Tutela custos, quia qui verecundus est, non audet in officijs quidquam committere, quod dedecus habeat, & reprehensionem mereatur. [Chara proximis) Quia omnes diligunt verecundum hominem, & contra habent odio insolentem, & inuerecundum.

ASCEN. EQVA &c.) Transiens ad tractatum de verecundia præfatur de lauda eius sic. [Equa) .s. paupertate, transitus ad verecundiam est sup. tempestiuus .i. opportunus, & suo tempore factus. Enim pro quia, hæc .s. verecundia præcepit viris iustissimis, vt negligerent facultates priuatas .i. potentias, & diuitias proprias, & sup. cuperent publicas sup. facultates esse, quàm amplissimas .i. valde amplas. Ena sup. aut, quæ est digna, cui templa extruantur, & are consecrentur, perinde ac .i. veluti numini .i. deæ alicui cœlesti, quia ipsa est parens .i. genitrix, aut mater omnis honesti cõsilij tutella officiorum solennium, magistra innocentiæ, chara proximis, accepta, id est grata, & iucunda alienis præ se ferens .i. ante se portans, hoc est signis quibusdam indicans vultum fauorabilem omni loco, & sup. omni tempore.

DE POPVLI ROM. VERECVNDIA.

* Lib. 1. cap. 1. & Liu. lib. 34. vbi T. non Tiberiũ altorũ Coss. vocat.

SED vt * à laudibus eius ad facta veniamus, à condita vrbe vsque ad Africanum, & Tiberium Longum Coss. promiscuus Senatui, & populo spectandorum ludorum locus erat: nunquam tamen quisquam ex plebe in theatro ante P. C. spectare sustinuit. Adeo circunspecta nostræ ciuitatis verecundia fuit. Quæ quidem certissimum sui documentum etiam illo die exhibuit, quo L. Flaminius extrema in parte theatri constitit, * qui à M. Catone & L. Flacco censoribus senatu motus fuerat, consulatus iam honore defunctus, frater etiam T. Flaminini, Macedoniæ, Philippique victoris, omnes enim eum transire in locum dignitati suæ debitum coëgerunt.

* Plut. in vita T. Flaminij

OLIV. SED vt à laudibus eius) De verecundia plebis R. primum ponit exemplum, quæ præcipue patuit eo die, quo L. Flaminius in extrema parte theatri constitit. hic frater fuit T. Q. Flaminij, qui deuicto Philippo rege Macedoniæ omnes ciuitates Græciæ libertate donauit, sed quia hic L. in exercitu ad gratiam scorti tulerat quendã securi percuti, Portius Cato eorum eũ Senatu amouerat, sicut supra lib. ij. cap. de censoria nota, ergo cum venisset in theatrum cõfetus ignominiæ, oe in extremã partem se recepit, plebs vero, quia & consul fuerat, & Senator, & frater T. Flaminij in eum locum, quem habuerat, transire coëgit. [A condita) A principio vrbis, ad hos consules, quingentos, & octo fluxisse annos ferunt. [Promiscuus) Confusus, sine dignitatis discrimine, plebei partibus permisti spectabant. primus aurẽ, qui in spectandis ludis plebem à patribus separauerit, fuit Scipio Africanus, qui post id factum, popularem auram penitus amisit, vt supra diximus.

ASCEN. SED vt veniamus) .i. transeamus à laudibus eius, ad facta .i. ad ea, quæ fecit, hoc est per eum facta sunt. Locus spectandorum ludorum erat promiscuus .i. confusus, & cõmixtus Senatui, & populo, ab vrbe condita .i. a conditione vrbis Romæ, vsque ad Africanum, & Tib. Longum consules .i. vsquequo illi essent consules tamen, quisquam ex plebe nunquam sustinuit .i. sibi permisit spectare in theatro .i. communi spectaculo ante patres conscriptos .i. sedens in priore loco, quam patres conscripti, adeo .i. in tantum circunspecta .i. prouida fuit verecundia ciuitatis nostræ .s. Rom. Quæ .s. ciuitas nostra exhibuit quidem certissimum documentum sui .i. de se, hoc est de verecundia sua, illo die, quo L. Flaminius constituit se in extrema parte theatri, quia fuerat motus .i. deletus Senatu à M. Cato. & L. Flac. censoribus, defunctus .i. consumate functus iam .s. prius quam è Senatus collegio pelleretur honore consulatus. frater etiam .s. & qui etiam frater fuerat Titi Flaminij victoris Macedoniæ, & Philip. .s. regis eius, oẽs enim .s. populi, coëgerunt eum transire. in locum debitũ dignitati suæ, hoc est senatorium, licet esse senatu motus ob scorti amores, propter quos captiuum Gallum turpiter ferit iusserat.

DE TERENTIO VARRONE.

* Lib. 3. cap. 4.

CONFREGIT * Remp. Terentius Varro Cannensis pugnæ temerario ingressu: idem delatam sibi ab vniuerso senatu, & populo dictaturã recipere non sustinendo, pudore culpam maxime cladis redemit: effecitque, vt acres deorum iræ modestia ipsius moribus imputarentur. Itaque titulo imaginis eius speciosius non recepta dictatura, quàm aliorum gesta adscribi potest.

OLIV. CONFREGIT remp. Ter.) Dictũ est in cap. de neglecta religione Terent. Varronem lanij cuiusdam fuisse filium qui ad consulatum populari aura perductus illo calamitoso Hannibalis tempore cum ipso Hannibale apud Cannas, infelicissime dimicauit. Paulo Aemilio eius collega dissuadente, atque etiam inuito, qui magis non probare, quam non adiuuare eius consilium poterat hic vero qui tãtæ cladis auctor, extiterat, cum paucis admodum fugit, cui senatus populusq. R. obuiam processit, & gratias egit, quòd de rep. non desperasset, eidem dictaturam obtulit, quam verecundia mortis recipere non sustinuit. Front. lib. iiij. de constantia Paul. inquit amisso ad Cannas exercitu, offerente equum Lentulo, quo fugeret, superesse cladi, quanquam non per ipsum contractæ noluerit. Sed in eo saxo, cui vulneratus acclinauerat, persedit, donec ab hostibus oppressus confoderetur. Var. collega eius, vel maiore constantia post eadem cladem vixit, gratiæque ei à senatu, & populo actæ sunt, quia non desperasset rep. non autem vitæ cupiditate, sed reip. amore se superfuisse reliquo ætatis suæ tempore approbauit, & barbam, capillumque submisit, & postea nunquam recubans cibum cœpit, honoresque cum ei deferrentur à populo, renunciauit dicens, felicioribus magistratibus reip. opus esse. Acies .s. Romanæ in ea pugna prostratæ. [Speciosius) Honestius eam deposuit, quàm alij gessere.

ASCEN. CONFREGIT &c.) Ordo est. Ter. Var. cõfregit remp. .i. Rom. hoc est labefecit eam, temerario ingressu pugnæ Canẽsis vbi Hannib. ipsum temere congressum superauit. Idem .s. Var. redemit .i. purgauit, parta faciẽdo, culpam maxime cladis .s. apud Cannas acceptæ, non sustinendo .i. recusando præ verecundia recipere dictaturam delatam sibi ab vniuerso senatu, & pop. .s. R. effecitque, vt acies .s. Rom. apud Cannas deleta, imputarentur iræ deorum, hoc est vt putarentur deletæ, non propter culpam imperatoris, sed propter iram deorum, sa sic sci de pop. R. volentiũ, & supp. vt modestia .i. verecundia illa imputaretur .i. ascriberetur moribus ipsius. se Var. Itaque dictatura potest ascribi speciosius titulo imaginis eius non recepta .i. eo quòd non est ab eo præ verecundia recepta, quàm potest ascribi titulo imaginis altorum, gesta, id est eo quòd ab illis gesta sit.

DE CN. SCIP. ET SCRIBA CICEREIO.

* Lib. 3. cap. 5.

NOS * autem ad præclarum verecundiæ opus trãsgrediamur: magna cum inuidia fortuna Prætorij comitijs Africani superioris filium P. Scipionem, & scribam Cicereium in campum deduxerat: vtque nimis impotens sermone vulgi carpebatur: quod tanti viri sanguinem, clientelamque comitiali certamine confuderat. Ceterum crimen eius in suam laudem Cicereius conuertit. Nam vt vidit omnibus se centurijs Scipioni anteferri, templo descendit, abiectaque candida toga competitoris sui, suffragatorem agere cœpit: vt scilicet præturã melius Africani memoriæ concederet, quàm sibi vendicaret: necnon, & si maximo verecundiæ precio, Scipio tũc honorem adeptus est, Cicereio tñ magis gratulari sunt.

OLIV. NOS autem ad magna cum inuidia) Hoc exemplum supra memoratum est lib. iij. cap. de his quid degenerarũt à parentibus, nam Cicereius cum prætoris comitijs cõpetitor esset Cn. Scip. filij superioris Afric. omnibus suffragijs

illi præponebatur, hic ergo verecundia motus se tanti viri filio præpositum iri, ex competitore suffragatorem se fecit. [Inuidia) Quia omnes oderant tanti viri filium competitorem esse scribę. [Carpebatur) Lacerabatur. [Crimen) Quia omnes fortunam criminabantur. [Centurijs) Quæ prætoriæ erant. [Templo descendit) Ex loco Marti consecrato.i.campo Martio, ꝙ templum erat. nusquam enim cum populo agi licebat, nisi in loco sacro, & omnis locus sacer templum dicitur. [Nec non maximo) Magnum fuit precium verecundiæ, nam sibi magno constitit, quia præturam amisit, vt seruaret verecundiam. [Africani) Non autem filio sed patri, cuius fuerat scriba, & cliens.

ASCEN. NOS autem transgrediamur (Adhortatorie dictum) ad pręclarum opus verecundiæ. [Fortuna deduxerat in cãpum).s.Martium.i.fecerat competitores præturæ, quia comitijs prætorijs .i. conuocationibus populi ad creandum prætorem. Cn. Scip. filiũ Africani superioris.i.prioris, aut maioris, & scribam sup. eius Cicereium.s.nomine. cum magna inuidia, quia inuidiosum erat, quòd scriba.i.qui scribendi ministerio victitabat, cum consularis viri filio cõpeteret, & sup. fortuna carpebatur sermone vulgi, vt.i.tanquam nimis impotens.i.insolens, ꝙ confuderat.i.commiscuerat sanguinem, quia filium & clientelam, quia Cicereius cliens erat, tanti viri.s.Scipionis superioris, certamine comitiali.i.faciendo eos præturam competere. [Ceterum Cicereius cõuertit crimen eius).s.fortunæ, in laudem suam.i.propriam. [Nã vt).i postquam ipse vidit se anteferri.i.præferri Scipioni .s. Cn. supp. ab omnibus centurijs, quia centuriata erant comitia, descendit templo.i.loco Marti consecrato, & vbi auspicia captari solebant, hoc est è campo Martio, & abiecta toga candida.qua.s. competitores semper amiciebantur, cœpit agere .i. se exhibere suffragatorem.i.fautorem in prætura obtinenda, competitoris sui.i.eius, cuius competitor fuerat paulo ante, vt.s.cõcederet melius.i.decentius memoriæ Africani.s.superioris patroni sui, præturam, quãm vendicaret.i.propriam faceret sibi, necnõ.i.etiam, & si Scipio.s.Cn. adeptus est tunc honore.s.pręturę, maximo precio verecundiæ tamen sup. populi vniuersi magis gratulati sunt Cicereio, vt qui plus obtinuerit gloriæ per verecundiam, quam obtinuisset per præturam. Alij legunt, tamen Cicereio magistratus lati sunt, quod non procedit, nisi intelligamus, Scipionẽ quidem nomine magistratum adeptum, sed Cicereium re, quia honorem (qui magistratuum proprius est, vsque adeo, vt honores sæpe pro magistratibus ponantur) maiorem assecutus est, ꝙ Cn. Scip.

DE L. CRASSO.

Cic. lib. 1. de or. AC ne* protinus comitijs abeamus, consulatum petens L. Crassus, cum omnium candidatorum more circum forum supplex populo ire cogeretur, nunquam adduci potuit, vt id præsente * Q. Scæuola grauissimo, & sapientissimo viro socero suo faceret. Itaque rogabat eum: vt à se, dum ineptæ rei inseruiret, discederet: maiorem verecundiam dignitatis eius, quàm candidæ togæ suæ respectum agens. *Cum ei diceret se velle esse ineptum.*

OLIV. AC ne protinus) Hoc quoque exemplum Cic. in lib. de orat. narrat, cum mos esset candidatorum ambire populum, hoc est vnumquenque eorum qui suffragia dabant, manibus prehendi, atque orare, vt suum sibi suffragium præstarent, quòd profecto ineptum, & indignum videbatur, & erat vt viri patricij cogerentur se subijcere plebi, Hac igitur verecundia M. Crassus nunquam hoc facere potuit præsente Scæuola socero suo, hic Scæu. filius fuit P. S. iurisperiti, & ab hoc dicitur. Cic. quam habebat iuris ciuilis scientiam, quantacunque foret, accepisse. [Ne protinus) Ne statim inquit relinquamus comitia, de quibus mentione fecimus. [Maiorem verecundiam) Ac si diceret plus venerationis auctoritati Scæuolę, ꝙ magistratui, quem petebat, præstitisse videtur.

ASCEN. AC ne habeamus protinus comitijs).i.vt recitemus plura verecundiæ exempla in comitijs L. Crassus petens consulatum cũ cogeretur ire supplex populo more omnium candidatorum.i.in candidis vestibus magistratum petentium, nunquam potuit adduci, vt faceret.i.ita supplex, ambiret, grauissimo, & sapientissimo viro, socero suo, videlicet Q. Scæuola præsente .i. tantisper, dum ille pręsens esset. [Itaque ipse rogabat eum).s.socerum suũ vt discederet à se, dum .i. donec inseruiret rei ineptæ, id est tali supplicationi, agens maiorem verecundiam dignitatis eius.s.soceri sui, quàm respectum togæ suæ candidæ, quæ.s.exigebat, vt si suffragijs iuuari velit, supplex populum abiret.

DE POMPEIO MAGNO.

POMPEIVS * autem magnus Pharsalica acie victus à Cæsare, cum postero die Larissam intraret, oppidique illius vniuersus populus obuiam ei processisset: ite, inquit, & istud officium præstate victori. dicerem nõ dignus qui vinceretur, nisi à Cæsare esset superatus: certe modestus in calamitate. Nam, quia dignitate sua vti iam non poterat, vsus est verecundia. *Luc. li. 7. Sed Dion. lib. 42. nõ in Larissa, & Plut. in vita, hoc Mitylenis dixisse refert.*

OLIV. POMPEIVS autem magnus) De verecundia magni Pompeij dicit, qui cum acie Pharsalica victus fuisset, Larissam Thessaliæ ciuitatem se contulit, vbi Corneliam vxorem suam tantisper locauerat, dum videretur exitus belli, vbi eũ multus populus honoris gratia obuiam procederet, verecundia motus, ite inquit, & istud officium præstare victori Luc. sed quid opus victo populis, aut vrbibus inquit, victori præstare fidem. Dicerem, adulatur. Val. indignus inquit Pompeius vinci, nisi victus esset à Cæs. qui tantus est imperator, vt ab illo vinci non sibi turpe fuerit.

ASCEN. POMPEIVS aũt magnus victus à Cæs.) .s. Iulio, in acie .i. pugna Pharsalica .i. in campis Phil. iuxta Pharsaliam vrbem Thessaliæ, cũ intraret Larissam vrbem Thes. die postero.i proximo post pugnam secuto, & vniuersus populus illius oppidi ꝓcessisset obuiam ei inqt, ita ò populi, & præstate.i.exhibite, istud officium.s.honorificum, ꝙ mihi facitis victori.s.Cæs. dicerem sup. ꝙ id dixit eius non dignus, qui vinceretur, nisi esset superatus à Cæs. qui.s.dignus erat quemlibet superare, ꝙ solida adulatione dicit, certe.i.saltẽ, siue haud dubie modestus in calamitate.s.sua. nam quia non poterat vti iam dignitate sua, vsus est verecundia.

DE C. IVLIO CÆSARE.

QVAM * præcipuam in C. quoque Cæsare fuisse sępenumero apparuit, & vltimus eius significauit dies: compluribus enim parricidarum violatus mucronibus, inter ipsum illud tempus, quo diuinus spiritus mortali secernebatur à corpore, ne tribus quidem & viginti vulneribus, quin verecundię obsequeretur, absterreri potuit siquidem vtraque togam manu demisit: vt inferior pars corporis tecta collaberetur. In hunc modũ nõ homines expirant, sed dij immortales sedes suas repetũt. *Suet. et Plut. in vita.*

OLIV. QVAM præcipuam) Iulius Cæsar, qui primus imperator temp. occupauit, cum in capitolium ascendisset, vbi senatus habebatur, & frequentissimus tanꝗ illi omnes, & amplissimos honores demandaturus cõuenerat, iamq. parati essent interfectores, qui in eius cædem conspirauerant, vbi vidit Brutum stricto gladio in se ruentem dixisse fertur, & tu filij, nam illum non secus, ac filium non dilexerat, deinde togam ad talos vsq; demisit, ne qd moriens obscænitatis ostenderet, quæ magna fuit verecundia, vt ẽt in ipsa morte honestatis memor esset, nec illum malorũ ꝯspiratio, aut vulnerum atrocitas peruertere potuerunt, vt obliuisceret verecundiæ, Suet. Cęs. inquit, vt animaduertit se vndiq; strictis pugionibus peti, toga caput obuoluit, simul sinistra manu signũ ad ima crura duxit, quo honestius caderet ẽt inferiore corporis parte velata. [Diuinus spiritus) Quia Cæs. inter deos dr̃ esse translatus. [Demisit) vsq; ad talos. [In hũc modũ) Laudat Cæs. cum assentatione more suo, q.d. Cæsar hoc suo pereundi modo non se hominem, sed deum esse declarauit. *Cæsaris in morte verecundia.*

ASCEN. QVAM,) Scilicet verecundiam apparuit sępenumero fuisse præcipuam, quoque.i.etiam in C. Cæs. & vltimus dies eius .s. in terris significauit .i. indicauit manifesto signo. Enim pro quia, ipse violatus compluribus mucronibus parricidarũ.i.Cass. Bruti, & aliorum, qui eum occidendo, patrem patriæ occiderunt. inter ipsum tempus, quo spiritus diuinus secernebatur à corpore mortali .i. quo mortalitatem hanc exuit derelinquendo corpus mortale in terris, ne quidem.i.non saltem potuit absterreri tribus, & xx. vulneribus. quin.i.quo minus, aut vt non obsequeretur.i.inseruiret verecundiæ. Siquidem.i.quoniam, ipse demisit, .s.ad tegenda crura, & partes pudendas, togam.s.suam vtraque manu, vt inferior pars corporis laberetur .i. caderet tecta .i. cooperta

operta

operta. [Homines non expirant).i.emoriuntur in hunc modũ .s. Sed qui sic tam prouide cadunt repetunt sedes suas.i.cœlestes exillentes, aut affecti dij immortales.

EXTERNA.
DE SPVRINA.

QVOD sequitur externis adnectam, quia ante gestum est, quàm Etruriæ ciuitas daretur: excellentis in ea regione pulchritudinis adolescens nomine Spurina, cum mira specie complurium fœminarum illustrium solicitaret oculos ideoque viris, ac parentibus earum se suspectum esse sentiret, oris decorem vulneribus confudit, deformitatemque sanctitatis suæ fidẽ, quàm formam irritamẽtum alienæ libidinis esse maluit.

OLIV. QVOD sequitur) Ingẽti laude prædicanda modestia, quę sequitur. cuius exemplum ideo dicit externis adiungendum potius, q̃ domesticis, cum Tuscus esset adolescens ille, de quo loquitur, qui verecundiam hanc egit, antequam Tusci essent Romana ciuitate donati. Fuit aũt eiusmodi exemplũ, q̃ si in Christiano adolescente inueniretur, vna omnium voce laudaretur. Spurina præstantis formæ adolescens, matronarum, & virginum oculis insidiosus erat. quippe qui non sine cupiditate aspici posse videretur, tanta eius formæ venustas, vt iam vxores, & filias habentibus suspectus admodum esset, hic ergo cum videret se causam esse plerunque dissidij inter virum & vxorem adeo moleste tulit, vt ingressus cubiculum, omnem vultus, orisque decorem illatis vulneribus confuderit, & se cicatricibus aspectu deformem reddiderit. maluit deformitatem, suæ castitatis esse testimonium, quam formam alienę libidinis irritamentum. sunt qui putant hunc fuisse Spurinam Cæs. aruspicem, quòd mihi nõ placet. [Ciuitas daretur,) Antequam ciues Rom. fierent Hetrusci. nam constat Hetruriæ datam aliqñ fuisse ciuitatem. [Solicitaret oculos) Quia quacunq; incederet mulieres in eũ oculos coniiciebant, & mouebantur earũ animi quæ cum lasciuioribus oculis essent viris, & parentibus suspectiores reddebantur, vt versus ille. ò facies oculis insidiosa meis. [Suæ sanctitatis) Vt oẽs crederent eum incorruptum, & nulla prorsus libidine vexata, q̃ animi propositum, in Christiano miris laudibus extolleretur.

Spurinã adolescẽs faciẽ vulneribus deformauit.

ASCEN. QVOD sequitur) E proœmio more suo transit ad externa. nam externorum sæpe ea prima ponit, quæ domesticis proxima sunt. Ordo est Ego adnectam externis sup. exemplis, id q̃ sequitur, quia gestum est antequam ciuitas.s.Rom. daretur Hetruriæ .i. antequam Hetrusci ciuitate donarentur, & ita tunc externi erant. Adolescens nomine Spurina excellentis pulchritudinis in ea regione .s. Hetruriæ, cum solicitaret oculos complurium fœminarũ illustrium mira specie.i.formositate sua, & sentiret, se ideo esse suspectum viris ac parentibus earum, confudit vulneribus, quæ sibi intulit, decorem oris.i.faciei, & maluit deformitatem esse fidem .i. approbationem sanctitatis .i. integræ castitatis suæ, quàm formam.s.suam esse irritamentum libidinis alienæ.

DE LACEDAEMONIORVM LEGATIS.

ATHENIS * quidam vltimę senectutis, cum spectatum ludos in theatrum venisset, eumque nemo è ciuibus sessum reciperet ad Lacedæmoniorum legatos forte peruenit: qui hominis ætati moti, canos eius & annos, assurgendi officio venerati sunt, sedemq́. ei inter ipsos honoratissimo loco dederunt: quod vbi fieri populus aspexit, maximo plausu alienæ vrbis verecundiam comprobauit. Ferunt tunc vnum è Lacedæmonijs dixisse: Ergo Athenienses quid rectum sit, sciunt, sed id facere negligunt.

* Cic. in Cat.

OLIV. ATHENIS quidam) Legati Lacedęmoniorũ forte Athenis erant, cum æderentur ludi, venerunt ergo in theatrũ & ipsi spectatum, & cum iam consedissent omnes, & ludi agi cœpissent, ingressus est theatrum senex quidam, qui cum sua quisq; loca occupassent, totum theatrum circuibat, locũ quęrens. tandem venit ad hos legatos, qui viso sene assurrexere, & locum ei dedere, tum, Athenienses plausum dedere, videntes tantam legatis inesse verecundiam, quorũ vnus dixisse fertur, Ath. probe scire quid rectum sit, & honestũ, ceterum, illud negligentia prætermittere. Cic. in Catone maiore. Memoriæ, inquit proditum est, cum Ath. ludis quidam grandis natu in theatrum venisset magno consensu, nusq̃ ei locum datum à suis ciuibus, cum aũt ad Laced. accessisset, qui (legati cum essent) certo in loco consederant, consurrexisse omnes illi dicuntur, & senem sessum recepisse. cumque à cuncto concessu plausus esset multiplex datus memoriæ proditum est, dixisse ex his quendam, Athenien. scire quæ recta essent, sed facere nolle.

ASCEN. ATHENIS &c.) Ordo est. Quidam vltimæ.i.summæ senectutis, Athenis .i. apud Athenien. cum venisset in theatrum spectatum ludos, & nemo è ciuibus reciperet eum sessum.i.sedendum. (Est autem supinum) peruenit forte ad legatos Lacedæmoniorum, qui.s.legati moti ætate hominis. venerati sunt canos, & annos eius officio assurgendi, & dederunt ei sedem in loco honoratissimo inter ipsos. Quòd vbi populus.s.Athen. aspexit fieri, comprobauit maximo plausu .i. applausu verecundiam vrbis alienæ, videlicet Spartanæ, aut Lacedæmoniæ. Ferunt .s. qui talia scripserunt, aut recitando memoriæ prodiderunt, vnum è Lacedæmonijs dixisse tunc. Ergo Ath. sciunt (quia approbabant) quid sit rectum, sed negligunt id facere. Non est ergo exemplum de verecundia senis, sed Lacedæmoniorum.

DE AMORE CONIVGALI CAP. VI.

A PLACIDO, & leni affectu, ad æque honestum verum aliquanto ardentiorem, & concitatiorem pergam, legitimiq́. amoris, quasi quasdam imagines, non sine maxima veneratione contemplandas lectoris oculis subijciam, valẽter inter coniuges stabilita fidei opera percurrens, ardua imitatu ceterum cognosci vtilia, quia excellentissima animaduertenti, ne mediocria quidem præstari, rubori oporteret esse.

OLIV. A PLACIDO, & leni affectu) Transit ad cap. de amore coniugali, vbi eorum narrantur exempla, qui insolubili, inter se dilectionis nexu, fuerunt in ea sorte copulati, sed more suo laũdat in hac præfatione talem animorum affectum. [Cõcitatiorem) Vehementiorem. [Legitimi amoris) Quia certe lege confœderati sunt vir, & vxor. quidquid autem lege tenetur legitimum dicitur. [Stabilito) Quia nõ ad tempus amarunt, nec ad tempus desiterunt. [Quia excellentissima) Vere inquam est ardua, quia qui in alijs magna, & solennia recognoscit, erubescit, si ipse mediocra non præstet.

Legitimus amor.

ASCEN. A PLACIDO) Paraskeue, seu præfatio est de amore cõiugali, de quo graphice disserit dicens. [Ego pergam) .i. procedã ab effectu placido & leni, vtpote à verecundia, ad sup. affectum æque honestum verum.i.sed ardentiorem, & concitatiorem .i.cõmotiorem aliquanto, q̃ pro quia, subijciam oculis lectoris quasdam quasi imagines legitimi.i.coniugalis amoris, contemplandas non sine maxima veneratione, percurrens .i. cursim narrans opera fidei.i.fidelitatis stabilitæ, valenter.i.potenter inter coniuges.i.matrimonio coniunctos virum, & vxorem, opera inquam ardua.i.quæ sunt ardua, & difficilia imitatu.i.ad imitandum, ceterum.i.sed vtilia cognosci.i.vt cognoscãtur. (Consuetius dixisset cognitu, vt rñdeat ad illud imitatu, q̃ est supinum in u, semper passiue poni solitũ) quia oportet esse rubori .i. pudori, hoc est ad pudorem, & erubescentiam animaduertenti.i.consideranti & legenti, excellentissima.s.opera amoris coniugalis, ne quidem.i.non saltem præstare mediocria. Is ergo fructus est legendis fortia, & sancta illustrium virorum ac mulierum, gesta, vt si non paria, at qualiacunque eiusdem generis faciamus.

DE TIBERIO GRACCHO, ET CORNELIA EIVS VXORE.

TIBERIVS * Gracchus anguibus domi suæ, mare, ac fœmina apprehensis. certior factus ab Aruspice mare dimisso vxori eius, fœmina ipsi celere obitum instare: salutarem coniugi potius, quàm sibi parem secutus augurij, marem necari, fœminam dimitti iussit: sustinuitq́.

* Cic. in vtroque lib. de diuin. & Plut. in Gracchis.

in cõſpectu ſuo, ſeipſum in interitu ſerpentis occidi, Itaque Corneliam neſcio vtrum feliciorem dixerim, quòd talem virum habuerit, an miſeriorem: quòd amiſerit.

OLIV. TIBERIVS Grac.) Cic. lib. de diu. Quid Tib. Grac. P. filius, qui bis cenſor, & conſul fuit, idemq. & ſummus augur, & vir ſapiens, cuiuſq; præſtans, is (vt C. Grac. eius filius reliquit ſcriptum) duobus anguibus domi comprehenſis aruſpices cõuocauit, qui eum reſpondiſſent, ſi marem emiſiſſet, vxori breui tempore eſſe moriendum, ſi fœminam, ipſi, æquius eſſe cenſens ſe maturam mortem oportere, quàm P. Afric. filiam adoleſcentem intempeſtiua fata incurrere, fœminam dimiſit, ipſeque, paucis diebus poſtea mortuus eſt. Plin. lib. vij. nat. hiſt. de pietate Grac. inquit, pater anguibus comprehenſis in domo, cum reſpõderetur ipſum victurum alterius ſexu, interempto, imo vero inquit, meum necate. Cornelia enim iuuenis eſt, & parere adhuc poteſt, hoc eſt erat vxori parcere, & reip. conſulere. idq. mox cõſecutum. [Obitum ſuum) Et ita quoque fuit, nam Cornelia ſuperioris Afric. filia T. Graccho viro ſuo ſuperuixit. [Itaque Cornelia) Hanc vt ſupra diximus in cap. de reconciliatis, Grac. poſt factam ad ſacras menſas reconciliationem accepit vxorem.

ASCEN. TIBERIVS Grac. anguibus) .ſ. duobus mare .i. maſculo, ac fœmina, apprehenſis .i. captis domi ſuæ .i. poſtquam domi ſuæ capti erant, factus certior, id eſt edoctus ab aruſpice, celerem obitum inſtare .i. imminere vxori eius, ſcilicet Corneliæ mare dimiſſo .i. ſi marem dimiſſerit, & ipſi .i. ſibi fœmina ſup. .i. ſi fœminam dimiſerit, ſecutus potius partem augurij ſalutarem coniugi, quàm ſibi, iuſſit marem necari, & ſup. fœmina dimiſſa, & ſuſtinuit .i. paſſus eſt ſeipſum occidi in conſpectu ſuo in interitu ſerpentis .ſ. maſculi, non quòd cum illo ſtatim extinctus ſit, ſed quòd paulo poſt ſe moriturum ex augure didicerat. [Itaque neſcio vtrum dixerim) .i. cenſere debeam Corneliam feliciorem, quod habuerit talem virum, qui .ſ. pro illa mori voluerit, an miſeriorem, quòd amiſerit talem virum.

DE ALCESTIDE.

* Plato i Sympoſio, & Euripides i tragœdia, & Hygin. i fabulis.

O'TE * Theſſaliæ rex Admete crudelis, & diri fati crimine ſub magno iudice damnatæ: qui coniugis tuæ fata pro tuis permutari paſſus eſt, eaque, ne tu extinguereris, voluntario obitu conſumpta, lucem intueri potuiſti, & certe prius parentum indulgentiam tentaueras, fœmineo animo impar inuentus.

OLIV. Admeti uxor pro viro mori ſustinuit. O'TE Theſſaliæ rex) Admetus rex Theſſaliæ graui morbo implicitus, per legatos Apollinem de ſalute conſuluit. Apollo reſpõdit, ita eum viuere poſſe, ſi quempiã inueniret, qui vellet pro eo fata ſubire. Tentatis igitur omnibus propinquis, amicis, clientibus, & ipſis denique ſeruis, ſola vxor inuenta eſt, quæ pro eo mori voluerit. reprehendit autem & quodammodo deteſtatur eum Val. quòd fideliſſimæ vxori ſuperſtes eſſe voluerit. fuit hæc Alceſtis nomine, filia Peliæ, patrue lis Iaſonis Theſſaliæ regis, fœmina quidem formoſiſſima, ex qua natus eſt Aemulus Admeti filius, qui ad Troiam cum alijs græcorum ducibus veniens xj. præfuit nauibus. hæc vſque adeo virum amauit, vt voluntariam pro illo mortem ſuſcipere non recuſauerit. De qua Sen. in Medea dicit, Coniugis fatum redimẽs Therei vxor, impendit animam marito. Ouid. lib. ij. de Ponto de vxore ſua dixit, Si mea mors redimenda foret, quod abhominor eſſe, Admeti coniux, quàm ſequereris eras. Iuuen. 10 Satyra, credo pudicitiam dicit, Spectat ſubeuntem fata mariti Alceſtem & ſimilis ſi permutatio detur, morte viri cupiant animam ſeruare catellæ, hanc Plato dicit in ſympoſio propter hoc factum meruiſſe à dijs immortalibus, vt ab inferioris reuocaretur ad ſuperos. [Sub magno iudice) .ſ. Apolline.

ASCEN. O'TE Theſſaliæ &c.) Per aptam apoſtrophen interſerit externum exemplum, ſed contrarium videlicet Admeti Theſſali, qui vxorem pro ſe mori ſuſtinuit dicens. O Admete rex Theſſaliæ te damnatum ſup. iudicio ſub iudice magno .ſ. Apolline, crimine crudelis & diri fati .i. mortis quę poſtea extinctus es, & qui paſſus es fata .i. mortem coniugis .ſ. Alceſtis permutari .i. permutando accelerari pro tuis .i. loco mortis tuæ .i. qui paſſus es coniugem tuam pro te mori, & ea conſumpta obitu voluntario, ne tu extinguereris, quia oportuit aliquem pro eo mori, hoc eſt poſtquam ea pro te mortua eſt potuiſti intueri lucem .ſ. huius vitæ. Et certe tentaueras prius indulgentiam .i. nimiam in te inclinationem parentum .ſ. tuorum, an velint pro te mori inuentus impar aio fœmineo .i. vxoris tuæ, quæ pro te mori voluit cum tu nec pro parentum ſalute, quos pro te mori ſolicitaueras, nec pro tua neceſſitate, quia ſemel moriendum erat, mori velles.

DE C. PLAVTIO.

VILIOR Graccho iniquæ fortunæ victima, quãuis ſenatorij vir ordinis C. Plautius Numida, ſed in conſimili amore, par exemplum: morte enim vxoris audita, doloris impotens, pectus ſuum gladio percuſſit. interuentu deinde domeſticorum inceptum exequi prohibitus, colligatusque: vt primum eſt occaſio data, ſciſſis faſcijs, ac vulnere diuulſo, conſtanti dextera, ſpiritum luctus acerbitate permiſtum, ex ipſis præcordijs, & viſceribus hauſit: tam violenta morte teſtatus, quantum maritalis flammæ illo pectore clauſum habuiſſet.

VILIOR Grac.) Hic ſenatorius homo fuit, dignitate nõ mediocri, ceterum Grac. longe inferior, cui nulla in re conferri poſſe videtur, niſi in amore coniugali, adeo miſere vxorem amauit, vt audita eius morte ei diutius ſupereſſe noluerit, nam ſibi quàm primum pectus gladio tranſfixit impatientia doloris, quem ſuperuenientes amici, & domeſtici grauiter caligarunt, & inceptum opus exequi non permiſerunt, quanquã à propoſito deterrere, & a conſtituta in animo ſuo morte reuocare non potuerunt, nam idem (amotis arbitris omnibus) faſcias diſſoluit, vulnus diſrupit, & conſtanti animo ſpiritum emiſit. [Vilior) Qui non tantæ dignitatis fuit. [Iniquæ fortunæ victima, quamuis) Seuæ. quæ illorum amorem diremit. [Impotens, pectus ſuum gladio percuſſit) Impatiens. [Occaſio data) .ſ. abſentibus amicis. [Faſcijs) Quibus erat alligatus. — OLIV.

ASCEN. VILIOR &c.) Ex comparatione eiuſdem Gracchi ſubinfert alterum exemplum dicens C. Plautius Numida .ſ. cognomẽto quamuis vir ordinis ſenatorij fuit ſup. tamen victima fortunæ iniquæ .i. quẽ fortuna iniqua ad mortẽ impulit, vilior Grac. .ſ. Tiberio ſed per exemplum in conſimili amore .ſ. coniugali. Enim pro quia, morte vxoris ſup. eius audita percuſſit pectus ſuum impotens doloris .i. non potens perferre tantum dolorem gladio .i. ſeipſum interemit, deinde prohibitus exequi .i. perficere inceptum .i. neceſſe fuit interuentu domeſticorum, & colligatus .i. hís vulnus, quod ſibi in pectore fecerat, ab illis ligatum, vt .i. cum primum occaſio .i. opportunitas data eſt .ſ. per abſentiam domeſticorum hauſit conſtanti dextera ex ipſis præcordijs, & viſceribus ſpiritum .ſ. vitalem permiſtum acerbitate luctus, hue faſcijs .i. panniculis lineis, quibus vulnus ligatum erat ſciſſis .i. diruptis, ac vulnere diuulſo .i. aperto, teſtatus .i. teſtificans tã violenta morte, quantum .i. quantam partem, aut molem flammæ maritalis habuiſſet clauſum illo pectore .ſ. quod ſic percuſſit, ac diuellit.

DE M. PLAVTIO.

EIVSDEM vt nominis, ita amoris quoque M. Plautius: nam cum imperio ſenatus claſſem ſociorum ſexaginta nauium in Aſiam reduceret, Tarentumque appuliſſet, atque ibi vxor eius Oreſtilla, quę illuc eum proſecuta fuerat, morbo præſſa deceſſiſſet: funerata ea, & in rogum impoſita, inter officium vngendi, & oſculandi ſtricto ferro incubuit: quem amici ſicut erat togatum, & calceatum, corpori coniugis iunxerunt, ac deinde ſubiectis facibus, vtrunque vna cremauerunt: quorum ibi factum ſepulchrum Tarenti etiamnum conſpicitur, quod vocatur τῶν φιλούντων. Nec dubito, quin ſi quis modo extinctis ſenſus ineſt Plautius, & Oreſtilla, fati conſortione, geſtientes vultus tenebris intulerint: ſaneque vbi idẽ & maximus, & honeſtiſſimus amor eſt, aliquanto pręſtat morte iungi, quàm vita diſtrahi.

EIVSDEM nominis) Hoc fuit confecto iam bello Macedonico, in quo Rom. quorundam Aſiæ populorum armis, & — OLIV.

opera

opera fuerant vſi, debellata ergo prouincia, & paratis rebus oibus, cum ad ſocios remitterent claſſem, ei legationi præficere. C. Plautium ſenatorium virũ. & in rep. non obſcurũ, qui cum Tarentũ perueniſſet, vxor eius Horeſtilla, quã itineris comitem ſecum adduxerat, morbo implicita perijt. cuius mortem cum æquo animo ferre non poſſet, inter ipſum funeris officiũ ſtricto enſe incubuit, & ita quos ſemel fortuna coniunxerat, mors non diremit. nam vterque eodem quæ rogo crematι, & eodem ſepulchro cõditi fuerunt, tituluſq́. ſepulchro inſcriptus φιλόντων τάφος amãtium monumentum. Vngendi & apud maiores cadauera prætioſis quibuſdam vnguentis deliniebantur, & in rogis multa ſimul aromata cum cadaueribus cremabantur, vnde legitur de Sylla tantam multitudinem aromatum fuiſſe in eius rogo cõſumptam, vt imago eius his vnguentis effigiem quandam contraxerit. Virg. in vj. de miſeno, corpuſq́. lauant frigentis, & vngunt. [Nec dubito) Loquitur ſecundum Epicureos, qui dicebant nullum ſenſum remanere poſt mortem, ſeu morte omnia pariter cum corpore extingui. [Conſortionem) Coniunctionem.

Vnguẽtorũ multitudo in Syllæ funere.

ASCEN. EIVSDEM &c.) Inuento rurſus filo, quo exempla conſuat, dicit M. Plautius, vt nominis, ita quoque amoris eiuſdem. ſ. coniugalis ſupp. fuit. Nam. i. quando reduceret in Aſiam imperio ſenatus claſſem ſociorum ſexaginta nauium. i. quæ claſſis lx. complexus eſt naues. & appuliſſet ſup. claſſem Tarentum. i. illud oppidum maritimum, atque Horeſtilla vxor eius proſecuta fuerat eum illuc. ſ. vſque deceſſiſſet ibi preſſa morbo, ea funerata. i. funebri pompa inſtructa, & impoſita (aut potius iamiam imponenda, nam ſi impoſita fuit, quomodo ſtat quod ſequitur) in rogum. i. ignem incenſum, incubuit ferro ſtricto. i. in gladium nudatum, inter officium vngendi. ſ. cadaueris, & oſculandi, cum ſtatim in rogum imponi debebat, aut ſi rogum acceperimus non pro incenſa pyra, ſed parata incendi, dicamus moris fuiſſe, vt cadauera in rogum impoſita, priuſquam ignis inſeretur, vnguenta, & oſcula a cariſſimis inferantur. Quem. ſ. Plautium, qui ſe interemerat, amici iunxerant corpori coniugis togatum, & calciatum, ſicut erat, ac deinde cremauerunt vna. i. pariter vtrunque. ſ. tam maritum, quàm vxorẽ facibus ſubiectis. i. ab inferiori parte iniectis. quorum ſepulchrum eſt factum ibi eodem loco, & conſpicitur etiamnum. i. nunc adhuc, Tarenti, quod vocatur τῶν φιλόντων. i. duorum amantium. Nec dubito quia ſi modo. i. dummodo quis. i. aliquis ſenſus ineſt extinctis Plautius, & Horeſtilla intulerunt tenebris. ſ. inferni vultus geſtientes. i. exultantes, & geſtu gaudia ſua prodentes, conſortione. i. obſortionem ſimilem fati. i. mortis. [Saneq́ue). i. eſt & ſane, vbi idem amor, & maximus (quia non eſt maior dilectio, quàm quis animam pro dilecto ſuo ponat) & honeſtiſſimus, quia legitimus eſt. Præſtat. i. melius eſt aliquanto, quod dicunt aliquatenus iungi, morte. i. per mortem altera vita (ſed Euangelium nos docet in altera vita futuros, ſicut Angelos Dei, hoc Cœlibes omnes, quod vocabulum à Cœlo deductum inepte propterea diximus) quàm diſtrahi. i. diſſolui vita, ſcilicet hac temporali.

DE IVLIA CAII CAESARIS FILIA.

• Appia. lib. 2. ſed Plut. in vita. & Paterculus paulo alıter.

CONSIMILIS * affectus Iuliæ C. Cæſaris filiæ notatus eſt: quæ cum ædilitijs comitijs Pompeij magni coniugis ſui veſtem, cruore reſperſam, è campo domum relatam vidiſſet: territa metu, ne qua vis ei eſſet allata, exanimis concidit, partumq́ue, quem in vtero conceptum habebat, ſubita animi cõſternatione, & graui dolore corporis eijcere coacta eſt, * atque ita expirauit: magno quidem cum totius terrarum orbis detrimento: cuius tranquillitas tot ciuium bellorum truculentiſſimo furore perturbata non eſſet, ſi Cæſaris, & Pompeij concordiam, communis ſanguinis vinculo conſtricta manſiſſet.

• Morte eius diſcuſſa fides. Luc. lib. 1.

OLIV. CONSIMILIS affectus Iuliæ) Iulia Pompei moritur, Plut. in vita Pompei ſic tradit comitijs ædilitijs cum manus quidam conſeruiſſent, & circa Pompeium multi cecidiſſent, cruore cæſorum perfuſus, veſtes mutauit, & cum multus ſeruorum tumultus ad ædes eius fieret, interferẽdum veſtes, puella prægnans viſa cruenta toga concidit, nec multo poſt abortiuũ enixa perijt. [Ædilitijs comitijs) Quibus creabantur Ædiles. [E campo). ſ. Martio, vbi habebantur comitia. [Ex animis) Mortua. nam inter exanimum, & ex animatum hoc intereſt, quod exanimus dicitur mortuus. Virg. Exanimumq́. auro corpus vendebat. Achilles exanimatus vero, metuens, & perterritus, idem Exanimata ſequens impigeret agmina muris. [Conſternatione) Mentis conturbatione, nam conſternatus mentes perturbatus, & ſubito caſu perterritus à ſternuto deductus, quia cum ſternutamus toto corpore cõmouemur. [Orbis detrimento) Quia poſt huius mortem ſecuta ſunt bella ciuilia inter Cæſarem & Pompeium, quæ totum terrarum orbem graui clade concuſſerunt. [Communis ſanguinis vinculo) Hac vna. ſ. affinitate, quia ſi vixiſſet Iulia potuit Pompeium cum ſocero patrem ſuum in perpetua concordia tenere.

ASCEN. CONSIMILIS &c.) Ordo eſt. Affectus Iuliæ filiæ C. Cæſaris eſt notatus. i. obſeruatus, & inuentus conſimilis. ſ. affectui prædictorum in amore coniugali, quæ cum vidiſſet comitijs ædilitijs. i. quibus ædiles creandi erant, veſtem Pompeij magni coniugis. i. mariti ſui relatam domum è campo. ſ. Martio, reſperſam cruore, territa metu. i. ob metum, ne qua vis. i. violentia eſſet allata ei. ſ. coniugi ſuo, concidit exanimis. i ſine anima. i. vitæ ſigno, & coacta eſt eijcere ſubita conſternatione animi, & graui dolore corporis partum. i. fœtum, quem habebat cõceptum vtero, atque expirauit. i. vitam afflauit. ita. i. in tali dolore. quidem. i. certe, Cum magno detrimento orbis terrarum, cuius. ſ. orbis terrarum tranquillitas non eſſet perturbata truculentiſſimo furore tot bellorum ciuilium, ſi concordia Cæſaris & Pompeij manſiſſet conſtricta vinculo communis ſanguinis. ſ. liberorum Iuliæ ſi abortiuum non emiſiſſet partum.

THEO. HAC vna affinitate) Inde Lucanus Pharſaliæ primo, Nam pignora iuncti ſanguinis, & duro ferales omne tedas Abſtulit ad manes parcarum Iulia ſæua, Intercepta manu. quod ſi tibi fata dediſſent. Maiores in lucem horas tu ſola furentem. Inde virum poteras, atque hinc retinere parentem, Armataſque manus excuſſo iungere ferro.

DE PORCIA CATONIS FILIA, VXORE BRVTI.

• Valerium, & Nicolaũ philoſophũ hoc, ve Plut. arguit in Brut.

TVOS * quoque caſtiſſimos ignes Porcia, M. Catonis filia, cuncta ſæcula debita admiratione proſequentur: quæ cum apud Philippos victum, & interemptum virum tuum Brutum cognoſceres, quia ferrum nõ dabatur, ardentes ore carbones haurire non dubitaſti, muliebri ſpiritu virilem patris exitum imitata. Sed neſcio an hoc fortius, quòd ille vſitato, tu nouo genere mortis abſumpta es.

OLIV. TVOS quoque caſtiſſimos ignes Porcia) Porcia Catonis filia virum ſuum Brutum tantopere amauit, vt audita eius morte, cum illi ſupereſſe nullo modo vellet, nec ferrum daretur, quo ſe transfigeret. nam ab ea omne telorum genus à domeſticis hoc ipſum timentibus fuerat amotum, bonam ipſa mortis viam inuenerit, nam carbones ignitos auidiſſime hauſit, & nouo leti genere conſumpta eſt, hæc vt in cap. de fortitudine diximus, cognito viri cõſilio, quod de interficiendo Cæſare cum Caſſio cœperat, priuſquam tantum facinus aggrederetur Brutus, experiri voluit nunquid poſſet fortiter mori, ſi res marito infeliciter ceſſiſſet, & accepta nouacula, ſimulans vngues velle præcidere, manum ſibi non leuiter ſauciauit. [Ignes caſtiſſimos) Amores pudiciſſimos. Virg. Et cæco carpitur igni. i. amore. [Admiratione) Nõ ſolum laude. [Virum Brutum cognoſceres) Marcus Brutus, vt quidam volunt ſeruiliæ Catonis ſororis filius, Porciam Catonis (defuncto priore marito) duxit vxorem. [Philippos). ſ. campos, videlicet in Theſſalia. [Victum) Ab Antonio, & Auguſto. [Patria exitum) Quia ſicut pater. ſ. Cato Vticenſis poſt reip. partes in Africa profligatas, vbi vidit nullam ſibi libertatis ſpeciem eſſe relictam, maluit ſibi fortiter mortem inferre, quàm in Tyranni ſeruitutem concedere, ita tu ò Porcia viriles magis, quàm muliebres animos gerẽs, ſed fortaſſe facinus tuum aliquanto fortius fuit patris facinore. nam ille vſitato modo moriendi occidit. ſ. gladio, tu vero inuſitato genere mortis, id eſt carbonibus.

ASCEN. TVOS quoque &c.) Ordo eſt. O Porcia filia M. Catonis, cuncta ſęcula proſequentur debita admiratione quoque. i. etiam tuos ignes. i. amores caſtiſſimos, qui coniugales. quæ cum agnoſceres Brutum virum tuum victum. ſ. ab Auguſto, & interẽptum. ſ. apud Philippos locum illum in Theſſalia non longe à Pharſa-

lia, non dubitasti haurire .i. in os tuum, & guttur ingerere carbones ardentes, quia ferrum .i. instrumentum ferreum, quo te occidere possis, non dabatur. [Imitata) .i. imitans spiritu muliebri cultum virilem patris .s. Catonis, qui se apud Vticam interemerat. [Sed nescio an) Sup. feceris fortius hoc, quod ille .s. pater tuus Cato Vticensis sup. absumptus est gñe mortis vsitato .s. à multis, quia multi sibi ferro vitam ademerunt, tu autem absumpta es .i. de medio viuentium sublata, nouo .i. insolito, & inaudito genere mortis, videlicet suffocando spiritũ carbonibus in os congestis.

EXTERNA.
DE ARTHEMISIA.

* Gel. li. 10. c. 13. Cic. Tusc. 3.

SVNT * & alienigeni amores iusti, obscuritate ignorantiæ non obruti, ex quibus paucos attigisse satis erit. Gentis Cariæ Regina Arthemisia virũ suum Mausolum fato absumptum, quantopere desiderarit, leue est, post conquisitorem omnis generis honorum, monimentique vsque ad septem miracula prouecti magnificentiã, argumentari. Quid enim aut eos colligas? aut de illo inclyto tumulo loquare, cum ipsa Mausoli viuum, ac spirans sepulchrum fieri concupierit, eorum testimonio, qui illam extincti ossa potioni aspersa, bibisse tradunt?

OLIV. SVNT & alienigeni) Trãsit ad externa, quorum primum est Arthemisiæ reginæ, filię Ligdami Alicarnalei, & vxoris Mausoli regis Carię, quæ virum amasse fertur, supra omnes amorum fabulas, vltraq. affectionis humanæ fidem. Mausolus autem fuit, vt Cic. refert, rex terræ Cariæ, vt quidam historiarum græcarum scriptores prouinciæ Gręciæ præfectus, quem Græci σατράπην vocant. is Mausolus vbi fato perfunctus est inter lamenta, & manus vxoris funere magnifico sepultus est. Arthemisia luctu, & desiderio mariti flagrãs, ossa, cineremq. eius mista odoribus contusaq. in pulueris faciem aquæ indidit, ebibitq;. multaq. alia violentis amoris indicia fecisse vr̃, molita quoque est ingenti impetu operis, conseruandæ mariti memoriæ, causa, sepulcrum illud memoratissimum, dignitãtumque numerari inter septem oium terrarum spectacula. id monumentum Arthemisia eum dijs manibus sacris Mausoli dicaret. Agona .i. certamen laudibus eius decundis fecit, posuitq. præmia pecuniæ, aliarumq. rerum bonarum amplissima. Ad eas laudes decantandas venisse dicuntur Theopompus, Theodoctes, & Naucratites, & vt quidam volunt Isocrates. huius autem certaminis victorem Theopompum fuisse tradunt. Is fuit Isocratis discipulus Cic. Tusc. lib. tertio. Et Arthemisia, inquit, Illa Mausoli Cariæ regis vxor, quæ nobile illud Halicarnasi fecit sepulchrum, quoad vixit semper vixit in luctu, eodemque etiam confecta contabuit. huic erat illi opinio quotidie recens, quæ tum denique appellabatur recens cum vetustate exaruit. Strab. lib. decimoquarto. tum Halicarnasus, in qua principium Cariæ regina, quæ prius arphira, hoc in loco est Mausoli sepulchrum, vnum è septem spectaculis, quod illi Arthemisia vxor construxit. Item paulo inferius. nam Hecatonus Cariæ rex tres habuit filios Mausolum, Idreum, & Pyxodarum, & filias duas, è quibus Arthemisia grandior Mausolo ex fratribus grandiori nupsit, secundo vero Idreo altera soror data est nomine Ada Mausolus itaque regnauit, quo mortuo, vxor imperium habuit, quæ illi sepulchrum construxit: Arthemisia tabe consumpta propter luctum, quem ex viro suo susceperat, hæc Strab. qui non conuenit cum Herodoto de Arthemisia. nam Herod. lib. histor. viij. dicit Arthemisiam Ligdami Halicarnasei, non Hecatoni Cariæ regis filiam fuisse. [Ad septem miracula prouecti) Plin. lib. trigesimo sexto, naturalis histor. hoc inter septem mundi miracula connumerari dicit. Sculptumq. fuisse, à quatuor hominum præstantissimis, Scopa, Brya, Thimoteo, & Leochare, patere ab austro, & septentrione sexagenos ternos pedes. Breuius à frontibus, toto circuitu pedes quadringentos vndecim, Attolli in altitudinem vigintiquique cubitis, cingi columnis xxxvj. ab oriente cælasse Scopam, a Septentrione Bryã, à meridie Thimoteum, ab occasu Leocharem, & subiungit. Arthemisiam reginam tanti operis auctorem opere non dum absoluto perijsse. Sculptores tamen inde non recessisse, nisi prius perfecto opere, quod suæ gloriæ, & ipsorum arti perpetuum monumentum fore viderent. Cuius rei multi meminere scriptores, atque poëtæ.

SVNT &c.) Ordo est. Amores alienigeni .i. aliunde geniti, & obseruati, sunt iusti, non obruti obscuritate ignorantiæ, ex quibus .s. mulieribus externis, satis erit attigisse .i. paucis absoluisse paucos, vnde incipiens narrare dicit. Arthemisia regina gentis Carię, quantopere .i. quantum impense desiderauerit, Mausolum (seu Mauseolum) absumptum .i. ablatum fato .i. morte, leue est .i. facile argumentari .i. probare, post magnificentiam .i. magnificam impensam honorum omnis generis & monimenti .s. sepulchri prouecti. [Vsque ad septem miracula.) Id est eo vsque vt inter septem miracula mundi, annumeraretur. [Quid enim) Id est nam quid, id est ad quid, aut colligas eos, scilicet honores omnis generis conquisitos, aut loquare de illo inclyto Tumulo, cum ipsa concupierit fieri sepulchrum Mausoli .s. mariti sui viuum aspirans, id est spiritum vitalem ducens, testimonio eorum, qui tradunt illam bibisse ossa, scilicet mariti extincti aspersa potioni, id est potui sui, quasi dicat non posse fortius argumentum afferri. ASCEN.

DE HIPSICRATEA VXORE MITHRIDATIS.

HIPSICRATEA * quoque Regina, Mithridatem coniugem suum effusis charitatis habenis amauit, propter quem præcipuum formæ suæ decorem in habitum virilem conuertere voluptatis loco habuit: tonsis enim capillis equo se, & armis assuefecit, quo facilius laboribus, & periculis eius interesset: quinetiam victum à Cn. Pompeio per efferatas gentes fugientem, animo pariter, & corpore infatigabili secuta est: cuius tanta fides asperarum, atque difficilium rerum Mithridati maximum solatium, & iucundissimũ lenimentum fuit: cum domo .n. & penatibus vagari se credidit, vxore simul exulante.

* Pellicẽ fuisse scribit Plut. in Pomp.

HIPSICRATEA quoque) De effuso amore Hipsicrateæ reginę vxoris Mithridatis regis Ponti dicit, quę mutato fœmineo cultu, spretoq. matronali decore, cuius auide nimium solent esse mulieres, virilem abitum sumpsit, capillos tocidit equos, & arma tractauit, vt in fortuna virum sequi posset, quem a Pompeio superatum per solitudines, & barbaras gentes fugientem, mira quadam animi, & corporis fortitudine comitata est hæc sibi dissuadenti viro dixisse fertur, quos sors vna coniunxit, his debet quo res cumq. cadat enum, & commune periculum, vna salus ambobus esse. Hic Mithridates Ponti, & Bythinię rex inclytus, fuit de quo Plin. lib. vigesimoquinto naturalis historiæ sic tradidit, Mithridates maximus sua ætate regum, quem debellauit Pompeius omnium ante se genitorum diligentissimus vitæ fuisse argumentis, præterquam fama intelligitur, vnde ei excogitatum quotidie venenum bibere, præsumptis remedijs, et consuetudine ipsa innoxium fieret. de cuius memoria paulo infra sic inquit, illum solum mortalium Mithridatem xxij. linguis locutum certum est, nec subiectis gentibus vllum hominem per interpretem appellatum ab eo annis lvj. quibus regnauit, quod & Gellius, & Solinus affirmauit, qui quod maius est vnumquemque suo nomine ex tot millibus appellare solitum fuisse dicunt, proinde lingua, & oratione vniuscuiusque non minus scite, quam si gentilis eius fuisset, locutum fuisse. De cuius morte varia tradunt auctores. nam alij dicunt victum à Pompeio cum sibi mortem inferre decreuisset, violentissima venena sumpsisse, denique gladio se transfixisse. Plinius de viris illustribus, dicit illum venenum sumpsisse, quo tarde agente, percussorem Gallum atroci vultu territum reuocasse, in cædem suam manum trepidantis adiuuisse. Alij vero acutissimo veneno extinctum fuisse asserunt, quorum opinionem. Lucan. secutus est libro primo, cum dixit. Post Cilicasq. vagos, & lapsi pontica regi. Prœlia Barbarico vix consumata veneno. [Mithridatem coniugem) Sũt qui dicant non Mithridatis vxorem fuisse, sed concubinam, cuius sententiæ est Plut. in vita Pomp. [Tonsis capillis) More virorum. [Efferatas) Crudeles, & barbaras. OLIV.

HIPSICRATEA quoque Regina) .s. Ponti, amauit Mithridatem coniugem .i. maritum suum habenis charitatis effusis .i. late extensis, sicut equus effusis habenis late excurrit, propter quem .s. coniugem suum ipsa habuit loco voluptatis, conuertere præcipuum decorem formæ suæ .s. muliebria in habitum virilem. Enim pro quia, capillis tonsis .i. postquam more virili totonde- ASCEN.

rat

rat capillos,ipsa assuefecit se equo,& armis,quo.i.ideo,vt interesset facilius laboribus,& periculis eius.s.mariti sui. [Quinetiã) .i.insuper,ipsa secura est animo pariter,& corpore indefatigabili,aut infatigabili supp. maritum victum à Cn. Pompeio .s. magno,fugientem per gentes efferatas.i.immanes. [Cuius).s.vxoris fides,tanta.i.tam magna fuit,Mithridati maximum solatium, & iocundissimum lenimentum rerum asperarum, atque difficilium .[Credidit enim se vagari cum domo , & penatibus , vxore simul exulante) .i. eo quòd vxor simul exularet .

DE LACEDAEMONE.

Cleombroti vxorem intelligere videtur, de qua Plut. & Agide: vide exéplũ quod sequitur.

VERVM * quid Asiam, quid barbariæ immensas solitudines , quid latebras Pontici sinus scrutor? Cum splendidissimum totius Græciæ decus Lacedæmon præcipuum vxoriæ fidei specimen tantum non nostris ostentet oculis, plurimis & maximis patriæ suæ laudibus admiratione facti comparandum.

OLIV. VERVM quid Asiam) Propter Arthemisiam.[Quid latebras Pontici sinus) Propter Hipsicrateam Mithridatis vxorem.[Totius Græciæ decus) Nam Lacedæmones aliquando Græcorum principes fuere subactis Atheniensibus.[Specimen) Experimentum. [Tantum non) Peculiare Valerij dictum ferme.

Tantum non.

ASCEN. VERVM).i. sed quid.i.ad quid scrutor Asiam in qua fuit Arthemisia,quid scrutor immensas solitudines barbariæ,quid latebras.i.sinus pontici,in quo Hipsicrates fuit ? cum Lacedæmoni. Sparta. splendidissimum decus totius Græciæ,ostentet oculis nostris præcipuum specimen.i.experimentum,& approbamentum, fidei vxoriæ,tantum non .i. (vt Oliuerius interpretatur) ferme , sed sic mihi exponendum videtur,ostentet tantum non.i.non solum oculis nostris specimen præcipuum fidei vxoriæ, sed comparandum plurimis , & maximis laudibus patriæ suæ admiratione .i. propter admirationem facti .

DE MINYIS.

**Herod. lib.4. sed Plut. de claris mulieribus Tyrrhenos vocat,*

MINYAE, quorum * origo ex inclyto sociorum Iasonis numero Lemniorum in insula concepta, per aliquot sæculorum vices stabili in sede manserat,à Pelasgicis expulsi armis, alienæ opis indigentes: excelsa Taygetorum montium iuga supplices occuparunt,quos Spartana ciuitas respectu Tyndaridarum (nanque in illo nobilis famæ nauigio destinatũ sideribus par fratrum fulserat deductos inde, legibus , commodisq. suis immiscuit . Sed hoc tantum beneficium in iniuriam benemeritæ vrbis , regnum affectantes, verterunt . Igitur publicæ custodiæ inclusi , capitali seruabantur supplicio: quod cum vetere instituto Lacedæmoniorum,nocturno tempore passuri essent,coniuges eorum illustris sanguinis,ibi velut allocuturæ perituros viros , impetratos à custodibus aditu,carcerem intrarunt, commutataq. veste per simulationem doloris , velatis capitibus eos abire passæ sunt . Hoc loco quid aliud adiecerim, quàm dignas fuisse,quibus Minyæ nuberent?

OLIV. MINYAE, quorum origo) Minyę populi Thessaliæ vna cum Iasone, & ceteris argonautis ad insulam Cholcos nauigarunt,ad aureum vellus rapiendum, Vnde Ouid. lib. vij. Metap. Iamque fretum Minyæ Pegasea puppe secabant in reditu suo Lemnum insulam tenuarunt, in qua diu cum habitassent orta seditione inde pulsi à Pelasgis , Taygetarum montes occupauerunt quos Spartani commiseratione cõmoti , cum nobilitate generis , cum memoria Tyndaridarum, qui Spartani fuere, & Iasonis comites, quasi consanguineos eos benigne susceptos ciuitate donarunt, quinetiam virgines ex nobilissimis Lacedæmonum natas matrimonio iunxere . Hic postea cum magnas opes adepti essent,ad eam insaniam venere, vt remp. occupare vellent,quod cum Spartani sensissent,eos in carcerem coniecerunt , & capite damnarunt. vxores eorum mutata sorte , illos à morte vendicarunt. simulantes enim se velle perituros viros extremum alloqui,carcerem ingresse : vestes cum viris mutarunt, quo habitu illi tecti incolumes aufugere. [Concepta insula) Ibi enim argonautæ benigne excepti fuere ab Hipsipile regina Lemni . [Taygetorum montium) Montes sunt Laconiæ inter Lacedęmona,& mare positi, & declinatur Taygetus ti. Luc. gelidiq. inculta iuuentus Taygeti. Virg. vero Taygeta dixit lib. Geor.ij. Virginibus bacchata lacenis Taygeta . Sed lib.iij. Taygetus declinauit,vt Taygetiq. canes domitrixq.Epidaurus equorum . [Respectu Tyndaridarum) .s. Castoris,& Pollucis,qui Iouis & Ledę filij fuerunt . Leda vero Tyndaris vxor,quę cum Ioue sub Cygni forma concubuit,& gemina peperit oua, ex quorum altero nati sunt Pollux,& Castor,ex altero Helena, & Clytemnestra,ergo Tyndarus horum fuit non verus , sed putatiuus pater . [Destinatum sideribus) Quia Pollux,& Castor dicuntur inter sidera fuisse relati.[Par fratrum) Quia gemini fuerunt eodem partu nati.[Legibus,commodisq.)Quia fuerunt in ciuitate donati.[Publicę custodię)In carcere. Nam gręci φυλακὴν dicũt custodiam,& carcerem.[Nocturno tempore)Mos erat Lacedæmoniorum nocturno tpe de noxijs sumere supplicium . [Illustris sanguinis)Quia nati ex nobilissimis Lacedęmonum erant.

ASCEN. EIVSMODI est) Quod subinfertur exemplum non quidem de Minyis,sed de Lacęnis in Minyas,vnde dicit sic . Minyæ (quorum origo ex inclyto numero sociorum . Ias. ad vellus aureum tendentis,concepta.i.simul hospitio accepta, in insula Lẽniorum manserat per aliquot vices.i.vicissitudines sęculorum stabilis in sede.i.habitatione firma) expulsi.s.è Lemno,armis pelasgicis,& sup.indigentis opis alienę occupauerunt supplices excelsa iuga.i.summitates montium Tayg.qui sunt in Laconia, quos ciuitas Spartana,hoc est Laced. respectu.i.ob respectum Tynd.s. Castor & Pol.qui etiam cum Argonautis fuerunt,& ex Leda lacęna muliere orti,vnde addit quasi per parenthesim(nanque par fratrum.s.Castor & Pollux. [Destinatum) .s. à dijs sideribus.i.vt inter sidera aliquando collocentur , vbi gemini signum constituũt fulserat in illo nauigio nobilis famę, vt de quo plurimi scripserunt) Immiscuit deductos inde.i.ex illis montibus , legibus , & commodis suis,hoc est in ciuitate donauit,sed sup.Minyæ verterunt hoc beneficium in iniuriam, affectantes regnum vrbis bene meritæ sup.de se,hoc est Lacedæmonis . Igitur ipsi inclusi publicæ custodiæ seruabãtur supplicio capitali.i.donec de illis supplicium capitale sumeretur, quod .s. supplicium cũ passuri essent tempore nocturno,vetere.i.ex vetere instituto .i. more Lacedæmoniorum qui occulte sustulerunt noxios , & palam decorauerunt probes coniuges eorum illustris sanguinis; ibi.i.apud Lacedæmonem,intrauerunt carcerem,impetrato aditu à custodibus, vellut allocuturæ viros perituros.s.ea nocte, & veste commutata.s.cum maritis passæ sunt eos abire capitibus velatis per simulationem doloris,vnde putem legendum passi sunt.s.custodes putantes fœminas esse , & capita ob dolorem inuoluisse , quod viri fecerunt,ne barbis,aut virili facie proderentur,potest tñ legi,passæ sunt,quia ipsæ pro illis remanserunt. Quid adiecerim.i.adijcere debuerim huic loco.i.ad hoc factũ,aliud quã lacęnas illas fuisse dignas,quibus Minyæ nuberẽt,& ita ipsæ viri essent,q.d.nihil.

THEO. MINYAE) Cum tyrrhenorum manus imbrum, Lẽnumq. insulas occupassent , ex Athicis mulieribus liberos susceperunt . Hos post ea Athen.vt semibarbaros ex insulis exegerunt,ij Tænarum profecti cum seruili bello Spartanis egregiam nauassent operam in ciuitatem conditione,atque ipsi erant recepti connubia contraxerunt,exclusi tamen ab honoribus , & à curia, venerunt in suspicionem,quasi res nouas molirentur, eaque de causa comprehensi tenebantur in custodia , donec habita quæstione , compertiq. carnifici traderentur. Interea eorum coniuges in custodiam sæpe venire, suppliciter, orare contendere , vt ad viros admitterentur,ægræ tandem impetrauerunt. Itaque eorum conubiorum,raptim cum matronis mutata veste, velatiq. caput muliebrem in modum è carcere se proripuerunt . historiam scribit Plut.& Maced. Polyænus in septimo Strategematon .

DE AMICITIA. CAP. VII.

ONTAMPLEMVR nunc amicitiæ vinculum, potens, & prævalidum, neque vlla ex parte sanguinis viribus inferius : hoc etiam certius,& exploratius : quia illud nascendi sors fortuitũ opus , hoc vniuscuiusque solido iudicio in-

coacta voluntas contrahit. Itaque celerius sine reprehensione propinquum auersere, quàm amicum. quia altera diremptio vtique iniquitatis, altera leuitatis crimini subiecta est. Cum enim deserta sit futura vita hominis: nullius amicitiæ cincta præsidio, tam necessarium subsidium temere assumi non debet, semel autem apprehensum recte sperni non conuenit. Syncerę vero fidei amici præcipue in aduersis rebus cognoscuntur in quibus quidquid præstatur, totum à constanti beneuolentia proficiscitur. Felicitatis cultus, maiore ex parte adulationi, quàm charitati erogatus, certe suspectus est, perinde ac plus semper petat, quàm impendat, Accedit huc, quòd infractæ fortunæ homines, magis amicorum studia desiderant, vel pręsidij, vel solatij gratia. Nam læta quidem, & prospera negocia, vtpote cum diuina suffragatione foueantur: humana minus indigent. Tenacius igitur eorum nomina posteritatis memoria apprehendit, qui aduersos amicorũ casus non deseruerunt, quàm qui prosperum vitæ cursum comitati sunt. Nemo de Sardanapali familiaribus loquitur. Orestes Pylade pene amico, quàm Agamemnone patre notior est. Siquidem illorum amicitia in consortione delitiarum, & luxuriæ contabuit: horum duræ, atque asperæ conditionis solatium, ipsarum miseriarum experimento enituit. Sed quid externa attingo, cum domesticis prius liceat vti.

OLIV. ONTEMPLEMVR nunc amicitiæ) Non discedit a consuetudine sua Val. vt ad cap. transiturus præfationem pręmittat, in qua rem, de qua dicturus sit commendet. Hoc proœmio laudat amicitiam, quàm sanguinis necessitudine pręstare dicit, quod & Cic. in lib. de amic. sentit, & Isocr. affir. Sunt autem qui dubitent in numero virtutum ponenda ne sit amicitia, quia dicunt virtutes de genere bonorum esse, quæ pp se expetuntur, amicitia certe nõ propter se, sed pp aliud expetitur, videlicet pp vtilitatẽ, nam omnes volunt amicos hr̃e diuites, & potentes, vnde vtilitatem consequi possint, non igitur in numero virtutum dicunt eam ponendam. Sed alij qui vim amicitiæ & proprietatem altius intuentur, & vera de amicitia sentiunt, dñs omnino inter virtutes esse connumerandam, quia non pp aliud, sed pp se appetatur vera amicitia fructumq́. amicitiæ volunt ipsam amicitiam esse, ꝙ etiam Cic. lib. de amicitia, & de nat. deor. sentit, dicit enim Charum est ipsum amoris verbum, ex quo amicitię nomen ductum est, quam si ad fructum nostrum referamus, non ad eorum commoda quos diligimus, non erit ista amicitia, sed mercatura quædam suarum vtilitatum. deinde subiungit & arua, & pecudum, & greges isto modo diliguntur, ꝙ fructus, ex his capiuntur hominum charitas, & amicitia gratuita est, quanto igitur magis deorum, qui nulla re egentes inter se diligunt, & hominibus consulunt. Quòd vero propinquitate præstet, hoc modo probat Cic. quòd ex propinquitate beneuolentia tolli potest, ex amicitia, non potest, sublata enim beneuolentia amicitiæ nomen tollitur, propinquitatis remanet, ergo illud in quo necessario beneuolentia permanet, anteponendum est ei, à quo beneuolentia remoueri potest, atque amicitia eiusmodi est aũt amicitia, vt à Cic. diffinitur, diuinarum humanarumq́. rerum beneuolentia, & charitate consensio. Sal. vero, idem velle, & idem nolle veram esse dixit amicitiam. [Vinculum) Coniunctionem. [Infenos) Immo vt diximus anteponendum, vt sit liptote. [Fortuitum opos) Ita quoque Soc. sentit, qui in diligendis amicis αἵρεσιν ἀνάγκης κρείττω esse censet. i. electionem necessitate meliorem. [Itaque celerius) Minus enim reprehensionis habet, qui respuit propinquum, quam amicum. [Auersere) Pro auerseris contemnis, quasi iuere nolis. [Altera) .s. propinquitas, quæ non sine iniquitate dirimitur. [Altera) .s. amicitia quæ delectam respuit, ab inconstantia & leuitate proficiscitur. [Cincta) Instructa, & quasi munita. [Syncere fidei) Puræ, & nõ simulatę. [In rebus aduersis) Reuera ita est. Nullum enim veræ amicitię testimonium certius, & maius esse potest, quàm in aduersis rebus semper amicis, adesse, nam vt inquit Cic. sicut hyrundines æstiuo tpe præsto adsunt, superueniente frigore pulsæ recedunt, Ita falsi amici sereno tpe vitæ præsto sunt, quàm iuuant, simulatq́ hyemem fortunæ viderint, deuolant omnes, ac deserunt. [Quidquid præstatur) Nihil est ꝙ à te sperare non possit, qui fueris etiam in aduersis opitulatus. [Accedit) Adiungitur. [Præsidij) Vt succurrant. [Solatij) Vt recreent, & consolentur. [Infractæ fortunæ) Pro valde fractæ fortunæ, nam in auget hoc loco Virg. Turnus vt infractos aduersa Marte latinos. Nemo de Sardanali familiaribus. Incipit exẽplo, probare quòd præfatione dixit. Sardanapalus rex olimus Assyriorum fuit muliere corruptior, ad quem videndum, quod nemini concedebatur, cum præfectus eius Arbactus nomine, quem medis pręposuerat, magna ambitione, vt intromitteretur, ægre obtinuisse, inuenit eum inter scortorum greges purpuratum colo filantem, & muliebri habitu cum mollitie corporis, & oculorum lasciuia omnes fœminas antecedentem, pensa etiam inter virginem partientem, quibus ille indignatus, tali fœminæ, tantos viros esse subiectos, tractantiq́. lana, ferrum, & arma habentes parere progressus ad socios, quid viderit refert, negas se ei parere posse, qui se fœminam malit esse quàm virum, fit igitur coniuratio bellum, Sardanapalo infertur, quo ille audito, non vt vir regnum defensurus, sed metu mortis, et mulieres solent, primo latebras circunspicit, mox deinde cum paucis, & incompositis in bellum progreditur. Victus in regiam se recepit, vbi extructa incensaq́ pyra, & se & diuitias suas præcipitauit in ignem hoc solum imitatus virum, sed antequam moreretur iussit (teste Cic. lib. quinto Tuscul.) verba hæc bustui suo inscribi, Hæc habui, qui edi quæq́. exaturata libido hausit. Alia iacent multa & præclara relicta. Scribitur autem sin plici, l, & habet accentum in penult. quæ sane producitur. Iuuen. in Satyra omnibus in tectis, & Venere & cænis & plumis Sardanapali. Strab. lib. decimoquarto, est Anchiale, inquit paulo supra mare sita Sardanapali opus, et Arist. sci. vbi Sardanapali monumentum est, Et lapidea statua, quæ dexteræ manus digitos committit, & quasi complodit, quidam dicunt ibi Epigrãma esse Assyrijs literis insculptum, huiusmodi. Sardanap. Anacyndraxis filius, Anchialem, & Tarsum vna die condidit, Ede, bibe, lude, & cum te mortalem noris præsentibus exple delitijs animum, post mortem nulla voluptas. nanque ego sum puluis, qui nuper tanta tenebam. hæc habeo quæ edi, quæq́. exaturata libido, hausit. At illa manent multa & præclara relicta, hoc sapiens vitæ mortalibus est documentum. Chœrilus horum meminit. [Horestes Pylade) Pylades & horestes inter admodum pauca veterum amicorum paria numerantur, qui vt a Pacuuio introducũtur, cum in Tauricam regionem venissent deponendi furoris gratia, quo post cæsam matrem vexabatur Hore. & a rege comprehensi essent, quòd simulacrum Palladis inde auferre voluissent, idq́. culpa Hore. foret qui cum Iphigenia sorore conuenerat de furto, capitisq́. eum damnasset, tanto se inuicem amore tenebant, vt cum rex vellet Hore. interficere, nec vter eorum esset cognosceret, Pylades se Hore. esse asseuerabat vt pro Hore. interficeretur, nec minus Horestes se profitebatur, et erat, de his ergo nulla ætas conticesset. Tul. in Læl. cum ignorante rex esset hore. Pyladesq́. se Horestem esse diceret, vt ille necaretur, Horestes autem ita, vt erat Horestem se esse asseuerarer, stantes plaudebant in re ficta. [Horeste Pylade notior) Cum quo nutritus perpetuo vixit, & illum Pylades in furorem versum, vt inquit, Virg. & furijs agitatus horestes, diu furere non est passus, sed eum ad Tauricam regionem deduxit, vnde Ouid. lib. ij. de Ponto, Affuit insano Iuuenis Phocœus Horesti, Martialis. Te fingente nephas Pylades odisset Horestes.

Sardanapalus rex Assyriæ.

ASCEN. CONTEMPLEMVR, &c.) Ingreditur narrationem de amicitia, in cuius præfatione eius laudes, & statum in quo magis eniteat pręscribit dicens, Contemplemur. s. post coniugalẽ amorem, vinculum. i. colligationem, seu ligamen, amicitiæ potens, & pręualidum. i. in primis, aut pręceteris vinculis humanitatis, validum, neque illa ex parte inferius. i. debilius, aut minus, viribus sanguinis. i. consanguinitatis, certius etiam & exploratius. i. euidentius, hoc. i. ppea, quia opus fortuitum nascendi, (non ꝙ nasci fortuitum sit, sed quòd sine tuo animi velis nolis aliquis tibi consanguineus fit, amicus non sic) contrahit illud. s. vinculum sanguinis, & sup. voluntas vniuscuiusque inchoata solido. i. integro iudicio, contrahit hoc. s. vinculum amicitiæ. [Itaque). i. & ita, tu auersere. i. te auertendo per contemptum destitues celerius. i. facilius sine reprehensione propinquum, quàm amicum, quia altera. s. consanguinitatis direptio. i. separatio est subiecta utique crimini iniquitatis, quia necessarios iure negare non potes, altera. s. amicitiæ direptio est subiecta crimini leuitatis. i. inconstantiæ, & stultitiæ vnde grauius indicat auctor crimen leui-

tatis

tatis, quàm iniquitatis. Nam omnis leuitas iniquitas est, sed non econtrario, qui enim quam inuitus habet semperq. habuit coniunctionem direptam velit, iniquus quodammodo est, sed non est leuis, nunquam enim voluit, quòd nunc respuit, at qui amicum, quem sibi delegit, repellit, illi simul iniurius est, & se leuitatis alligat. Probat autem auctor graue esse peccatum leuitatis crimen in amicitia. Enim pro quia, cum vita hois nullius .i. non vllius non cincta .i. sepia præsidio vllius amicitiæ sit futuram deserta, subsidium tam necessariũ non debet assumi temere .i. incõsiderate. Aũt pro sed, apprehensum semel rectè .i. decenter non cõuenit sperni. [Ostendis aũt) In quibus amicitia præcipuæ emineat dicens. Vero pro sed, amici syncerae .i. integre, aut incorruptæ fidei, cognoscuntur præcipue in rebus aduersis, in quibus quidquid præstatur, totum proficiscitur .i. ortus à beneuolentia constanti. Cultus felicitatis .i. venesatio hominis felicis, rogatus ex parte maiore .i. magis, aut amplius adulationi, q̃ charitati, est certe suspectus, perinde ac .i. veluti petat semper plusquam impendat. [Accedit) .i. additur huc .i. ad huius dicti approbationem, q̧ hois fortunæ infractæ .i. multum fractæ, magis desiderant studia amicorum gr̃a, vel præsidij .i. protectionis, vel solatij .i. consolationis. Nam negocia quidem læta, & prospera (vtpote cum fouentur suffragatione .i. fauore, diuina, quia à deo est omne donum perfectum) minus indigent humana .s. suffragatione. Igitur memoria posteritatis apprehendit tenacius .i. firmius nomina eorum, qui non deseruerunt aduersos casus amicorum, quàm qui comitati sunt prosperum cursum vitæ. [Nemo &c.) Probat, quòd vltimo loco dixit, exemplis. Nemo enim loquitur de familiaribus Sardanapali regis Assyriorum, qui vsque ad mortem, quam sibi viriliter intulit, semper in delitijs effœminatissime vixerat, Horestes est penè notior Pylade amico, qui ipsum in aduersis non deseruit, sed furentem in Tauricam vsque regionem prosecutus est, quam Agamẽo. patre, qui tamen summus imperator in exercitu græcorum ante Troiam fuit. Siquidem amicitia illorum .s. familiarium Sardanapali, cum eo, contabuit .i. putruit, & vilis effecta est in consortione .i. simili vsurpatione delitiarum, & luxuriæ, Solatium duræ, atque aspere conditionis horum .s. Horestis & Pyladis enituit experimento ipsarum miseriarum. Sed quid attingo externa, cum liceat vti prius domesticis, q. d. hæc non fecissem, nisi ad dicti mei comprobationem. Redit ergo ad domestica dicens.

DE TIB. GRACCHO, ET C. BLOSIO.

* Cic. in Lel.

INIMICVS * patriæ fuisse Gracchus existimatus est, nec immerito, quia potentiam suam, saluti eius prætulerat, quàm constantis tamen fidei, amicum etiam in hoc tam prauo proposito C. Blosium Cumanum habuerit operæprecium est cognoscere: hostis iudicatus, vltimo supplicio affectus, sepulturæ honore spoliatus, beneuolentia tamen eius non caruit. Nam cum Senatus * Rutilio, & Lemnati Cos. mandasset vt in eos, qui cum Graccho consenserant, more maiorum animaduerterent, & ad Lælium, cuius consilio præcipue Cos. vtebantur pro se * Blosius deprecatũ venisset, familiaritatisq. excusatione vteretur, atque ijs dixisset. Quid si te Gracchus templo Iouis Opt. Max. faces subdere iussisset, obsecuturus ne voluntati ipsius, propter istam, quam iactas familiaritatem, fuisses? Nunquam istud, inquit Gracchus imperasset. Satis, immo etiam nimium: totius nanque Senatus consensu damnatos mores defendere ausus est. Verum quod sequitur multo audacius, multoque periculosius. Compressus enim perseueranti interrogatione Lælij, in eodem constantiæ gradu stetit: seque etiam, hoc si modo Gracchus annuisset: facturum respondit. Quis illum sceleratum putasset, si tacuisset? Quis etiam non sapientem, si pro necessitate temporis locutus esset? At Blosius nec silentio honesto, nec prudenti sermone salutem suam, nequa ex parte infelicis amicitiæ memoriam desereret, tueri voluit.

* Sulpicio, videtur legen. hic & in Lælio.

* A Nasica interrogatum scribit Plut. in Grac.

INIMICVS patriæ) Sæpius dictũ est, duos Grac. Tib. & C. Fratres ob grauissimas seditiones, quas in populo suis legibus excitabant, hostes a senatu fuisse iudicatos, & vtrunque à nobilitate cæsos alterũ à Nasica, alterũ ab Opimio, horũ vero socios, & consiliorũ participes pari rõne senatus damnauit, & in eos more maiorũ animaduertendum censuit. C. itaque Blosius, qui Tib. Grac. secutus fuerat, die dicta, cum in senatum ad Læl. cuius hospes erat, pro se deprecatum venisset, hanc vt sibi ignosceret, causam afferebat, q̧ tanti Grac. fecisset, vt quidquid ille vellet sibi faciendum esse putaret. Cui Lælius die inquit. Si Gracchus te in Capitolium faces ferre voluisset, nunquid fecisses, tum ille, nunquam id quidem voluisset Gracchus, sed si voluisset paruissem, quæ vox licet amicitiæ vim maximam hr̃e videatur, amentis tamen potius, q̃ amantis fuisse iudicatus, cum in ipso salutis discrimine tam nefariũ facinus profiteretur, se fuisse facturum, & Hercle. ita fecit, atque etiam plus q̃ dixit, non enim ille paruit Tib. Grac. sed præfuit, nec se comitem illius furoris, sed ducem præbuit, quo tandem cæso, Blosius ad Aristonicum regem confugit, profligatis deinde rebus Aristonici mortem sibi consciuit, vnde Cic. Itaque hac amentia, qõnt noua perterritus in Asiam profugit, & ad hostes se contulit, vbi pœnas reip. graue iustasq. persoluit. [Blosium Cumanum) A Cumis ciuitate campaniæ iuxta. Baias. dicimus Cumanus na. nũ. Cumenas a. um. Virgil. Vltima Cumæi venit iam carminis ætas, A Como vero Galliæ Cisalpinæ ciuitate dicimus Comensis, & Comense. [Operæprecium) Vtile pulchrum, & delectabile, sed operæprecium dr̃ vtile, quia laboris precium est ipsa vtilitas. [More maiorum) Quia maiores non solum principes alicuius coniurationis damnatum, sed eorũ quoque socios pari pœna puniẽdo esse censuerunt. [Faces subderes) Subijceres faces, vt Capitolium incenderes. [Satis) Immo nimiũ Blosius hoc vno responso satis, & plusquam satis amicitiam testatus erat cum illius mores defenderet, qui fuerant ab vniuerso senatu dãnati. [Compressus) Constrictus, coactus, qa Lælius perseuerãti interrogatione illũ vrgebat. [Annuissent) Fecissem inqt, si modo capite vel oculis innuisset, nedum verbo imperasset.

OLIV. Blosii fides & amor in Gracchũ.

INIMICVS &c.) Gracchus .s. Tib. existimatus .i. iudicatus fuisse inimicus patriæ .s. Romæ, nec immerito qa prætulerat .i. pluris æstimauerat potentiã suam .i. propriam, saluti .i. q̃ salutem, eius .s. patriæ, tñ operæprecium est cognoscere, q̃ constantis fidei amicum habuerit Caium Blosium Cumanum, etiam in hoc tam prauo proposito. Ipse sup. Grac. q̃q̃ sup. iudicatus hostis .s. patriæ, & affectus vltimo supplicio .i. occisus, & spoliatus honore sepulturæ, tñ non caruit beneuolentia eius .s. blosij amici sui. Nam cum senatus mandasset Rutilio, & Lemnati consulibus vt animaduerterent more maiorum .i. virgis cæsos securi subijciendo in eos, qui consenserant cum Graccho, & Blosius venisset ad Lælium, cuius consilio consules vtebantur, præcipue deprecatus pro se .i. ne sibi noxæ daretur, q̧ cum Graccho consenserat, & vteretur excusatione familiaritatis .s. quam habuerat cum Graccho, ita vt ab eo dissentire non potuisset, atque ij .s. Lælius dixisset. Quid? modus interrogandi sup. dicit. Si Gracchus iussisset .i. tibi, subdere .i. latenter, & ab inferiori parte immittere, templo Iouis Opt. Max. quod in Capitolio erat faces .i. tædas incensas, fuisti, ne obsecuturus voluntati ipsius .s. Grac. pp istam familiaritatem .s. tuam cum Grac. quam iactas .i. iactanter allegas pro tui defensione, inqt .s. Blosius .i. respondit, Grac. nunq̃ imperasset istud .s. quod iniquum esset. Satis (inquit auctor) per hoc dixit, immo etiam nimium: Nanque pro qa, ausus est defendere mores damnatos consensu totius senatus. dicendo .n. Gracchum nunq̃ imperaturum fuisse, quod malum est, significauit illum nihil iniq. fecisse. Verũ quod sequitur, est sup. dictum audacius multo. Enim pro quia, ipse Blosius compressus perseueranti interrogatione Lælij (dicebat enim Lælius esto q̧ Gracchus nunquam tale quid imperasset, si vò imperasset, quid facturus fuisses) stetit in eodem gradu constantiæ, & respondit se facturum sup. fuisse etiam hoc .s. incendium Capitolij, si modo Gracchus annuisset .i. vel solo nutu faciendũ indicasset. Quis (inquit auctor) putasset illum .s. Blosium fuisse sceleratum .i. tam iniqui animi, si tacuisse, q. d. nullus. Quis etiam non putasset sapientem, si fuisset locutus pro necessitate temporis .i. si dixisset, se propter amicum nihil iniquæ committere voluisse? quæ prima lex in amicitia est apud Ciceronem in Lælio. [At Blosius nec voluit tueri salutem suam) Nec silentio honesto, quia honeste tacere potuit, propter vim amicitiæ, aut dicere nescio quid facturus fuissem, & ita non ostendisset se sceleratum, nec sermone prudenti, vtpote respondendo se amicum voluisse vsque ad deos, & rempub. .i. nihil velle, aut voluisse facere, quid contra fas iniustumque esset, ne desereret ex qua, id est

ASCEN

ꝗ. aliqua parte memoriam amicitiæ infelicis, vtpote vnde nihil, nisi perniciem, tunc sperare poterat.

DE C. GRACCHO, ET POMPONIO, ET LECTORIO.

* Plut in vita.

IN eadem * domo æque robusta constantis amicitiæ exempla oboriuntur: prostratis enim iam, & perditis C. Gracchi consilijs, robusq; cum tota eius conspiratione late quæreretur, desertum omni auxilio, duo tantum amici, Pomponius & * Lectorius ab infestis, & vndique ruentibus telis oppositu corporum suorum texerunt, quorum Pomponius, quo is facilius euaderet, concitatum sequentium agmen in porta Trigemina aliquandiu acerrima pugna inhibuit, nec viuus pelli potuit: sed multis confectus vulneribus, transitum super cadauer suum (credo etiam post fata inuitus) dedit, Lectorius autem in ponte Sublicio constitit, & eum donec Gracchus transiret, ardore spiritus sui sepsit, ac vi iam multitudinis obrutus, conuerso in se gladio, celeri saltu profundum Tiberis petijt, quamque in eo ponte charitatem toti patriæ Horatius Cocles exhibuerat, vnius amicitiæ, adiecta voluntaria morte, præstitit quàm bonos * Gracchi, si aut patris, aut materni aui sectam vitæ ingredi voluissent, habere milites potuerant. Quo enim impetu, qua perseuerantia animi Blosius, & Pomponius, & Lectorius trophæa, ac triumphos eorum adiuuissent, furiosi conatus tam strenui comites? sinistris quidem auspicijs amicitiæ conditionem secuti: sed quo miseriora, hoc certiora fideliter cultæ nobilitatis exempla.

* Lysianum vocat Plut

* Is fuit Scipio Africanus

OLIV. Pōponius. IN eadem domo æque robusta) Magnum fuit Blosij constantis amicitiæ testimonium, quod vero sequitur longe maius, & vtrunque in domo Gracchorum factum est. Nam Pomp. & Lectorius tanta fide, & constantia sunt, C. Gracchi amicitiam prosecuti, vt pro illius protegenda salute mortem vltro appetere non dubitauerint. nam post latas leges, quas supra memorauimus, cum turbulentissimas in vrbe seditiones excitasset, tandem senatus grauem, & intollerabilem Lucius Opimius consul eum armata manu tanquam hostem insecutus est, hunc igitur fugientem Pomp. & Lectorius suis corporibus protegere conati sunt. nam alter portam Trigeminam occupauit, & prosequentium impetum solus tandiu sustinuit, donec telis vndique petitus, & vulneribus confossus, expiraret. Alter pontem sublicium suis armis, & corpore intercluſum, donec Gracchus pertransiret, non prius deseruit, quàm multitudine obrutus, conuerso in se gladio, agili saltu se dedit in Tiberim. [Trigemina porta) Dicta per quem trigeminij fratres Horatij exiuerunt contra curiatos de summa imperij certaturi, vt inter imperatores conuenerat. Horatius Cocles, qui Porsenæ Regis exercitu tandiu solus sustinuit in ponte donec à tergo fractus pons, præclususq; hostibus aditus fuit, vt in cap. de fortitudine diximus. Quam igitur charitatem in eo ponte Cocles patriæ præstitit, eam Lectorius scelerato amico dedit. [Materni aui) Scipionis superioris.

Lectori⁹.

Trigeminæ porta

ASCEN. IN eadem domo &c.) Prosequitur amicitiam Pomponij, & Lectorij ostensam Caio Graccho Tiberij fratri dicens. Exempla amicitiæ constantis æque robusta .i. fortia, oboriuntur, id est occurrunt memoriæ, vt describantur, in eadem domo .i. erga eandem domum .s. Gracchorum. Enim pro quia, consilijs & rebus Caij Gracchi seditionem mouentis, iam prostratis, & perditis, cum tota eius conspiratio .i. conspiratorū collectio, quæreretur, id est inquireretur, aut ad supplicium quæreretur late, duo tantum amici videlicet Pomp. & Lectorius protexerunt eum desertum, id est destitutum sup. ab omni auxilio, ab infestis telis, & ruentibus .i. irruentibus in eum, vndique oppositu .i. obiectu corporum suorum. Quorum .s. duorum Pomponius, quo .i. ideo vt is .s. Caius Gracchus euaderet facilius, inhibuit .i. sistere fecit aliquandiu, acerrima pugna in porta Trigemina, sic ab trigeminis Horatijs dicta, agmen concitatum .s. ad cursum sequentium .s. Gracchum, nec potuit pelli .s. ab obiectu, viuus .i. tantisper, dum viueret, sed confectus multis vulneribus, dedit eis transitum super cadauer suum, credo (inquit auctor) inuitus etiam post fata, id est mortem suam. Lectorius autem constitit in ponte sublicio, & sepsit, id est muniuit eum .s. pontem ardore spiritus sui, donec Gracchus transiret eum, ac iam abruptus .i. oppressus vi multitudinis, gladio conuerso in se, ne viuus in manus hostiles veniret, petijt celeri saltu profundum Tiberis, quamque .i. & quàm (sunt enim duæ particulæ) charitatem, Horat. Cocles exhibuerat .s. multo ante, vt tempore, quo Porsenna cum Tarquinio vrbem oppugnauerat, toti patriæ, scilicet Romæ, eam supple, hoc est, similem præstitit amicitiæ vnius, scilicet eius vtpote Caij Grac. adiecta morte voluntaria, cum Cocles saluus euaserit. Quam, id est ò quantum bonos milites potuerunt Gracchi habere, si voluissent ingredi, id est sequi sectam, id est rationem viuendi, aut patris, scilicet Tiberij Gracchi senioris, aut aui materni, scilicet Scip. superioris, cuius Cornelia mater Grac. erat filia, quasi dicat optimos. Enim pro quia, quo impetu, & quàm perseuerantia animi, Blosius amicus Tiberij minoris, & Pomp. & Lectorius amici Caij Grac. adiuuissent trophæa, ac triumphos eorum .s. Gracchorum, sup. enses, aut cum fuerint tam strenui comites furiosi conatus .s. Grac. contra senatus decreta seditionem molientium, secuti conditionem amicitiæ? quidem, id est certe auspicijs sinistris, id est infaustis inceptis, quia malum sortita sunt finem. Sed exempla nobilitatis cultæ fideliter, scilicet per amicitiam, quo, id est quanto supp. sunt miseriora, hoc, id est tanto sunt certiora, quia in aduersitate facilius perspicitur amicitia, quàm in prosperitate.

DE LVCIO RHEGYNO, ET VOLVMNIO.

LVcius autem Rheginus, si ad debitam publico ministerio sinceritatem exigatur, posteritatis conuitio lacerandus, si amicitiæ fido pignore æstimetur, in optimo laudabilis conscientiæ portu relinquendus est. Trib. enim plebis Cepionem in carcerem coniectum, quòd illius culpa exercitus noster à Cimbris * & Theutonibus videbatur deletus, veteris, arctæque amicitiæ memor, publica custodia liberauit: nec eatenus amicum egisse contentus, etiam fugæ eius comes accessit. Pro magnum, & inexuperabile tuum numen Amicitia, cum ex altera parte Resp. manum injceret, ex altera tua illum dextra traheret, & illa vt sacrosanctus esse vellet, exigeret, tu exilium indiceres, adeo blando vteris imperio, quòd is supplicium honori prætulit. Admirabile est opus tuum, sed quod sequitur, aliquanto laudabilius. Recognosce enim quousque Volumnij constantem erga amicum suum charitatem sine vllâ Reip. iniuria euexeris, qui ortus equestri loco, cum Marcum Lucullum familiariter coluisset, eumque Marcus Antonius, quod Bruti, & Cassij partes secutus fuerat interemisset, in magna fugiendi licentia, exanimi amico adhæsit: huc usque in lachrymas, & gemitus profusus, vt nimia pietate causam sibi mortis accerseret. Nam propter præcipuam, & perseuerantem lamentationem ad Antonium pertractus est: cuius postquam in conspectu stetit, Iube me, inquit, imperator protinus ad Luculli corpus perductum occidi. Neque enim absumpto illo superesse debeo, cum ei infelicis militiæ auctor exiterim. Quid hac fidelius beneuolentia? mortem amici, hostis odio leuauit, vitam suam consilij crimine astrinxit: quoque illum mirabiliorem redderet, se fecit inuisiorem: nec difficiles Antonij aures habuit, ductusque quo voluerat, Luculli dexteram auide osculatus, caput, quod abscissum iacebat, sublatum pectori suo applicauit, ac deinde demissam ceruicem victoris gladio præbuit.

* Liuius lib. 67.

Lucius

OLIVERIVS.

LVCIVS autem Rhegynus,) C. Manlius, & Q. Seruius Cepio, pro consules aduersus Gallos, Cimbros, Senones, & Theutones missi prœlio victi, & binis castris exuti sunt militum milia lxa. Cæs. secundum auctionem Cepionis, cuius temeritate clades accepta fuerat, damnati, & eorum bona publicata sunt. Hic autem Fabro successerat, qui rebus in Hispania prospere gestis labem imposuerat pacem cum viriato fugitiuorum duce æquis conditionibus facta, qui deinde Viriatus a proditoribus, huius Seruilij Cepionis, consilio interfectus est, ab exercitu suo multum deploratus, ac nobiliter sepultus, vir duxq; magnus, & per tres, & viginti annos, quibus cum Rom. bella tractauit, frequenter superior hunc igitur Cepionem in vincula coniectum L. Rheg. vi amoris impulsus custodia liberauit, & fugæ illi se comitem dedit. [Pro magnum, & inexuperabile tuum nomen) Ad

Amicitiæ vis. amicitiam apostrophat tanquam ad cœleste numen, cuius potentiam nimiam esse dicit, vt cogere possit etiam homines pro se fideliter colenda, ea facile contemnere, quæ prima putant opes, dignitates, honores, potentiam, salutem denique ipsam. [Admirabile opus tuum). s. ò amicitia quòd à L. Rheg. factum est, fuit admirabile, sed quòd Volumnius fecit multo admirabilius hic tam effusis charitatis habenis M. Lucullum compleaus est, vt bello ciuili, quòd inter Ant. & Cæs. interfectores gestum est, cum M. Luc. qui Volumnij consilio Bruti, & Cassij partes secutus fuerat ab Ant. post profligatum exercitum fuisset interemptus, & idem Volumnius, qui cum illo erat è manibus hostium, facile posset euadere maluit, cum amico pro libertate perire, quam sine amico desperata libertate superesse.

ASCEN. LVCIVS autem Rheginus, si) Exigatur. i. expetatur, & postuletur ad sinceritatem debitam ministerio publico, quia cum publicus esset carceris asseruator, debebat esse fidelis, quòd quia non fuit, latetandus sup. est conuitio posteritatis, si æstimetur, id est censetur, & iudicetur, fido pignore amicitiæ. i. si factum eius sic consideretur, vt dicatur amico fidelitatem exhibuisse, ipse est relinquendus in optimo portu laudabilis conscientiæ. i. nequaquam vituperandus. Enim pro quia, ipse trib. pl. liberauit publica custodia, Cepionem coniectum in carcerem, quòd exercitus noster. i. Rom. videbatur deletus à Cimbris, & Teutonicis culpa illius, liberauit dico, memor veteris, & artæ amicitiæ s. cum Cepio, eatenus seruatæ nec contentus egisse. i. exhibuisse se amicum eatenus. i. vsque ad liberationem amici, accessit etiam comes fugæ eius. [Pro &c.) Exclamat itaque in amicitiam eius vires extollendo dicens. Proh. aut melius pro quia, etiam interiectio h. & ch. caret. O Amicitia, tuum numen sup. est magnum, & inexuperabile, (quia fortis, vt mors dilectio) cum resp. iniiceret manum ex altera parte, & tua dextra traheret illum. s. L. Rheginum ex altera. s. parte. Et illa. s. resp. exigeret vt. s. Lucius ille, vellet esse sacrosanctus. i. inuiolatus cum trib. pl. esset, & tu indiceres exilium, vt. s. amicum seruis, vteris adeo blando imperio, quòd is prætulit supplicium, hoc est exilium voluntarium, quòd pro supplicio irrogari solet honori. s. tribunitio. Igitur sup. opus tuum est admirabile. s. in Lucio Rhegino, sed quod sequitur est sup. laudabilius aliquanto. [Recognosce enim) Perstat in apostrophe ad amicitiam dicens. O amicitia dico admirabilius esse, quòd sequitur. Enim pro quia, recognosce. i. recense, quia cum per ipsum factum sit, manifestum est semel saltem cum fieret nouisse, quousque exexeris charitatem Volum, constantem erga amicum suum, videlicet Lucullum, qui. s. Volumnius ortus loco equestri, cum coluisset familiariter M. L. & M. Ant. triumuir interemisset eum, quòd. i. eo quòd secutus fuerat. s. in bello ciuili, partes Brut. & Cas. percussorum Cæs. adhæsit amico exanimi. i. mansit apud corpus amici. s. Lucul. interempti, in magna licentia. i. facultate fugiendi, profusus in lachrymas, & gemitus, hucusque. i. ad hunc finem, vt accerseret. i. excitaret, & prouocaret sibi causam mortis, nimia pietate. i. ob nimiam pietatem in amicum suum, hostem Ant. Nam ipse pertractus est ad Ant. propter præcipuam, & perseuerantem lamentationem, quam. s. fecerat de morte Lucul. in Cuius. s. Ant. conspectu postquam flere, inquit, imperator iube me protinus ductum ad corpus Luc. occidi. Neque enim debeo superesse. i. superuenire, illo. s. Luc. absumpto. s. per necem. i. occiso. i. postea quòd ille occisus est, cum ego extiterim ei auctor. i. hortator, & inductor, militiæ infelicia. i. quàm infeliciter gessit. Quid (inquit auctor) fidelius sup. est hac beneuolentia, quasi dicat, reuera dicere potest, nihil ipse lauauit. i. deonerauit mortem amici. s. Luc. odio hostis. s. Ant. i. dicendo se Luc. auctorem suscipiendi belli in Ant. fuisse transtulit odium Ant. ab illo in se, & astrinxit. i. obligauit vitam suam crimine consilij. s. dati Luc. quoque. i. & quo, id est vt (sunt autem duæ particulæ quoque) redderet, id est efficere illum. s. amicum suum Luc. miserabiliorem. i. maiore misericordia dignum, fecit se inuisiorem. i. magis inuisum hosti, nec habuit aures Ant. difficiles. i. inexorabiles, quòd, id est quia, ductus quo voluerat. i. ad corpus Lucul. obsculatus auide dexteram Luc. applicauit pectori suo caput. s. Luc. quòd iacebat abscissum, ac deinde præbuit gladio victoris. i. militi a victore, ceruicem. s. suam demissam, vt feriretur.

AELIVS) Antiqui codices habent, Cœlius. THEO.

DE THESEO, ET PIRITHOO.

LOQVATVR * nunc Græcia nefandis Thesea Pirithoi amoribus subscribentem, Ditis se patris regni commisisse. vani est illud narrare, stulti credere: mistum cruorem amicorum, & vulneribus innexa vulnera: mortemque morti inhærentem videre: hæc sunt vera Romanæ amicitiæ indicia. illa gentis ad fingendum paratæ monstro similia mendacia.

* Hoc nō suo loco ponit, vt Græcos arguat.

OLIV. LOQVATVR græcia) Ostendit Romanorum, de quibus dixit amicitias fuisse veras. Quæ autem de Pyrithoo. Theseoq; traduntur a loquacibus Græcis ficta, fabulosaq; fuisse. [Commistum cruorem amicorum) Probat rationibus Romanorum amicitias non fictas, nec simulatas, quippe non dubitarunt pro suo quisque amico vitam effundere. [Cruorem amicorum) Vt Blosij, Pomponij, Lectorij. & Volumnij.

Pyrithoi & Thesei.

ASCEN. LOQVATVR &c.) Per occasionem de Volumnio sumptam subrofert exemplum externum, quasi ad comparationem adductum dicens. Loquatur græcia. i. loquacitate solita extollat. Thesea filium Aegei Regis Athenarum, subscribentem. i. astipulantem, & suffragantem, nefandis amoribus Pyrithoi. s. amici sui, qui Proserpinam Cereris filiam, & orci, seu Plutonis. i. regis inferorum, vt fabulæ prædicant, vel vt qui ad historiam referre volunt, contendunt, regis Molossorum, coniugem deperibat. vnde cum eo Theseus ad eam rapiendam descendit, sed ambo capti dicuntur, & Theseus ab Hercule tandem liberatus, commisisse se regnis Ditis patris. i. descendisse ob amorem Pyrithoi ad inferos, nam narrare illud est vani. i. pertinet ad vanum, & mēdacem, & credere illud est stulti. Sed sup. videre cruorem amicorum, vt Luculli, & Volumnij, mistum i confusum, & vulnera innexa vulneribus, quia applicata sunt vulnera posterius cæsi, ad vulnera prius cæsi, hæc. i. huiusmod. facta, sunt vera indicata amicitiæ Romanæ illa, scilicet quæ de Theseo & Pyrithoo fabulantur græci, sunt mendacia, similia monstro, id est penitus incredibilia, gentis, scilicet græcanicæ paratæ ad fingendum. quo vitio semper notata fuit græcia.

DE L. PETRONIO.

LVCIVS quoque Petronius huiusce laudis consortionem merito vendicat: pari enim inclytæ amicitiæ ausu, par gloriæ portio asserenda est, admodum humili loco natus, ad equestrem ordinem, & splendidæ militiæ stipendia P. Cœlij beneficio peruenerat: cui gratum animum, quia in materia læta exhibere non contingerat: in ea, quam iniquam fortuna esse voluit, cum multa fide præstitit: erat ab Octauio Cos. Placentiæ præpositus Cœlius: qua Cinnano exercitu capta, & senior iam, & graui valetudini affectus, ne in potestatem hostium veniret, ad auxilium dextræ Petronij confugit: quem is ab incepto consilio frustra conatus abstrahere, in iisdem perseuerantem precibus, interemit, cedique eius suam iunxit: ne iacente, per quem omnia dignitatis incrementa assecutus fuerat, superesset. Ita alterius fato verecundia, alterius pietas causam præbuit.

OLIV. LVCIVS quoque Petronius) Hoc fuit ciuili bello, quòd à Cinna, & Mario post eorum exilium factum est, nam cum

Placen-

Placentiam vrbem expugnassent, cui præpositus Ælius ab Octauio consule fuerat, ne in potestatem hostium ille veniret. Petronium amicum suum orauit, vt sibi mortem inferret, priusquam in seruitutem deueniret. Ille primo Ælium ab ea sententia reuocare, & ad vitam hortari conatus est, quòd vbi vidit efficere nõ posse amicum interemit, seque illi comitem dedit, ne illi à quo multa virtutis insignia acceperat, superstes esset. [Ad auxilium dexteræ Petronij confugit) Vt Petronius eius amicus ipsum interimeret, vt non ab hostibus occideretur.

Petronij filij Pactius.

ASCEN. LVCIVS quoque Petronius vendicat) .i. vt propriam sibi assumit, consortionem.i.participationem huius laudis.s.seruatæ fideliter amicitiæ. Enim pro quia, par.i.æqualis portio gloriæ afferenda est pari.i.æquali ausu inclytæ.i.gloriosæ amicitiæ. Ipse sup.natus loco admodum.i.valde humili .i. abiecta domo, peruenerat beneficio Publij Cœlij ad ordinem equestrem, & ad stipendia militiæ splendidæ.i.egregiæ, qualis est æquestris. Cui.s. Cœlio, quia non contigerant exhibere animum gratum in materia læta.i.obiecto læto, præstitit sup.animum gratum in ea.s.materia, quam fortuna voluit esse iniquam .i. virtuti eius in æqualem, præstitit dico cum multa fide.i.fidelitate. Quam rem narrare incipiens, dicit Cœlius erat præpositus Placentiæ.i.illi oppido in ducatu Mediolanensi, ab Octauio consule, qua .s. Placentina vrbe capta sup.ab exercitu Cinnano.i.quem Cinna ductabat, ipse.s.Cœlius iam senior, & affectus graui valetudine.i.infirmitate, ne veniret in potestatem hostium confugit ad auxilium dexteræ Petronij, quem.s.Cœlium, is.s.Petronius conatus frustra abstrahere ab consilio incœpto.s.se interficiendi, interemit perseuerantem in ijsdem precibus.s.vt ab eo, & non ab hoste interimeretur, & iunxit cædi eius.s.Cœlij amici sui suam.s.cædem, quia seipsum quoque interemit, ne superesset, eo .s. Cœlio per quem assecutus fuerat omnia incrementa dignitatis, iacente.i.interempto .[Ita).i.& sic verecundia, ne hosti supplicare cogeretur, præbuit causam.i.occasionem fato.i.neci alterius .s. Cœlij, & pietas .s.ne amico interempto superuiueret, præbuit fato alterius .s. Petronij causam .i. occasionem.

DE SERVIO TERENTIO.

** Dion lib.46. et Elbium Blasium vocat. et rẽ multo aliter narrat.*

IVNGENDVS * est Petronio Seruius Terentius quãquam ei, sicut cupierat, pro amico suo perire non contigit. Incepto nanque egregio, non irrito euentu æstimari debet: quia quantum in illo fuit, & ipse extinctus est: & D. Brutus periculum euasit mortis: qui fugiens à Mutina, vt ad se interficiendum ab Antonio missos equites aduenisse cognouit: quodam in loco iustæ pœnæ debitũ spiritum tenebris furari conabatur, eoque iam facta irruptione, Terentius fideli mendacio obscuritate ipsa suffragante, Brutum se esse simulauit, & corpus suum trucidãdum equitibus obiecit. * verum cognitus à Furio, cui Brutianæ vltionis officium mandatum fuerat: nece sua, amici supplicium discutere non potuit, sic inuitus fortuna cogente, vixit.

** Lib.9. cap.13.*

OLIV. *Bruti factum.*

IVNGENDVS est Petronio) Non minora veræ beneuolẽtiæ & charitatis indicia Terentius Bruto, q̃ Petronius Ælio præstitisse vr̃. nam Terent. quantum in se fuit Brutum à morte vẽdicauit quanquam id fortuna noluerit, deuictis enim Bruti, Cassijq. partibus, quas Decius Brutus secutus fuerat missi sunt Brutum è tenebris ad cædem extracturi, quod vbi sensit Terent. qui Brutum comitabatur, vt eum à morte liberaret, sese morti libenter exposuit, interfectoribus occurrens, seque Brutum esse affirmans, sed cognita eius voce, incolumen dimiserunt, & Brutum ad necem extraxerunt, de cuius morte dicemus in cap. de cupiditate vitæ libro nono. [Non irrito euentu) Licet non venerit, quod ille inceperat, non euentum, sed illius factum. & voluntatem existimandam esse duco. [Furari) A morte surripere. [Suffragante) Nam tenebræ opitulabantur mendacio eius.

ASCEN. IVNGENDVS est) Ordo est. Seruius Terent. amicus Decij Bruti est iungendus pp similem affectionem in amicum, Petronio de quo iam dictum est, q̃q̃ non contigit ei perire pro amico sicut cupierat: Nanque pro quia, Terent. sup. debet æstimari .i. iudicari egregio incœpto .i. pp egregium incœptum, & non euentu irrito .i. frustrato, vnde Sappho. Careat successibus opto, quisquis ab euentu facta notanda putat, non .n. qualiter euenit, sed quo animo & consilio incœptum sit, æstimari debet (sunt qui addunt hoc loco opere, sed meo iudicio vacat, vnde Aldus sustulit. non.n. ordo vr̃, opere egregio incœpto, ipsum opus non debet &c. quia sic textus hr̃et, irrito euentu æstimari non debet, vt illud non ponatur ad verbum debet, q̃ positum est ad nomen euentu) quia quãtum fuit in illo.s.Terent. & .i.ẽt ipse extinctus est, vt .s. Petronius & Decius Brutus euasit periculũ mortis, dicit quantũ fuit in illo, quia aliter euenit, nam ipse saluatus est, & Brutus perijt. Qui.s.Decius Brutus fugiens à Mutina, vt.i.postquã cognouit equites missos ab Antonio.s.triumuiro, ad interficiendum se aduenisse.i.applicitos esse aut adesse, & instare, conabatur in quodã loco.s.occulto, Furari.i.furtim subtrahere spiritũ .i.suum debitum pœnæ iustæ, ob interfectum Cæsarem, q̃ solita adulatione dicit, & irruptione facta.s.ab equitibus missis eo.i.ad eum locum Terent.s.Seruius simulauit se esse Brutum.s.Decimũ (nam Marcus postea in Pharsalia perijt) mendacio fideli.i.ex fide, quam amico seruatam voluit orto, & hoc ipsa obscuritate .s. loci suffragante.i.simulationem adiuuante, & obiecit equitibus corpus suum trucidandum. Verum ipse Terent. cognitus à furio, cui officium vltionis Brutianæ .i. de Bruto sumendæ, erat mandatum .s. ab Antonio, non potuit discutere nece.i.cæde sua, supplicium amici, & sic ipse vixit inuitus fortuna cogente.

DE * DECIMO LAELIO, ET M. AGRIPPA.

** C. Laelium Cic. et alij vocant.*

AB hoc horrido, & tristi pertinacis amicitiæ, ad lætum & serenum vultum transeamus: atque inde eam euocatam, vbi omnia lachrymis, gemitu, cędibus, fuerant referta: in eo, quo dignior est, felicitatis domicilio collocemus, gratia, honore, abundantissimisq. opibus, fulgente. Orere igitur ab illa, quę sanctorum vmbris dictata esse creditur, sede, hinc * C. Læli, illinc M. Agrippa, alter virorum, alter deorum maximum amicum, & certa mente, & secundis omnibus sortiti: totumque beatæ turbæ gregem, qui vestra ductu veneranda sincere fidei stipendia, laudibus, & præmijs onustus, peregit, in lucem vobiscum protrahite, vestros enim constantes animos, vestra strenua ministeria, vestram inexpugnabilem taciturnitatem, proq. dignitate, & salute amicorum perpetuam excubationem testatiorem beneuolentiam, & rursus harum rerum vberrimos fructus, posterior intuens ætas, in excolendo iure amicitiæ, quàm libentius tam ẽt religiosius erit operata. Hęret animus in domesticis: sed aliena quoque benefacta referre Romanæ vrbis candor hortatur.

** Lelius Scipionẽ, et Agrippa Augustum.*

OLIV. AB hoc horrido) In hoc vltimo domesticorum exẽplo charitatem, & amicitiam Lælij cum Scipione, & Agrippæ cum Augusto, sancte fideliterq. cultam multis laudibus extollit, dicit autem non esse de amicitia quæ in tristibus rebus cognita fuerit vlterius dicendum, sed ad iocundiorem stilum reuocandum, vt eam quoque amicitiam commemores, quàm in felicitatis domicilio collata, iocundos sensit amicorum affectus, qualis fuit Scipionis, & Lælij, Augusti, & Agrippæ. nam Lælius ita Scipionem coluisse, & a Scipione cultus ipse fertur, vt inter verorum amicorum paria connumerari merito possint, quòd idem Augusto euenisse dicit Valer. quippe inter quos summa fuerit omnium rerum, & voluntatum consensio. Nam & Agrippa sororem Augusti in matrimonium duxit, & in administratione regni par illi fuisse propemodum creditur, vnde Virg. Remo cum fratre Quirinus, iura dabunt. nam teste Seruio, de Augusto, & Agrippa ibi intelligitur, & in bello, quòd contra Cleopatra, & M. Antonium gestum est, Augustus dextrum. Agrippa sinistrum cornu retinentes, paribus auspicijs victoriam peperunt, vnde Virg. Parte alia ventis, & dijs Agrippa secundis. [Pertinacis amicitiæ) Quam inter se homines non modo perseueranter, sed ẽt pertinaciter ad mortem vsque seruauerint. [Dignior) Digna quidem est amicitia, quæ in lætis, à secundis rebus potius versetur, quàm in tristi commemorationem immoretur. [Vmbris sanctorum) Propter Augustum quem inter deos retulere, Romani imperatores autem in Capitolio sedes habuere, quia colebantur pro dijs, Scipio vero Capitolium quotidie luce orta petebat,

Pertinax amicitia.

&

& cum Ioue colloquium habere credebatur. [Vestros enim constantes animos) Cum intelligent, inquit posteri, quæ vos amicitiæ iure seruaueritis, eiusdem firmissima vincula libentius, sanctiusque colere non dubitabunt. [Taciturnitatem) In celandis arcanis. [Excubatione) Vigilantiam, quia pro ornando colendoque amico assidue vigilabant. [Hæret animus) Non possum, inquit Valer. a Rom. exemplis discedere. Sed splendor, & fides Rom. alijs benefacta non inuidens, me hortatur, ne exterorum charitatem, & amicitiam, silentio prætermittam.

Excubatio.

ASCEN. AB hoc horrido) Transiens ab amicitia in rebus tristibus offensa, affert duo paria amicorum in rebus lætis summa se beneuolentia prosecutorum, Augusti, videlicet & Agrippæ, & Lælij ad Scipionis maioris. Ordo est. Transeamus ab hoc horrido, & tristi sup. vultu amicitiæ pertinacis .i. persistentis ad mortem, vsque etiam inclusiue, ad vultum lætum, & serenum.s. amicitiæ, atque collocemus eam.i. amicitiam euocatam, inde.i. ab eo loco, vbi omnia fuerant referta lacrymis, gemitu, & cædibus, in eo domicilio felicitatis, quo ipsa amicitia est dignior.i. qui locus est illi magis debitus, vtpote in loco fulgente gratia, honore, & opibus abundantissimis, quæ omnia erant in amicis, quos dicturus est. [Igitur orire) Aut vt alij legunt orere, (sed frequentius esse quartæ indicat infinitiuus oriri).i. egredere, aut exi ab illa sede.i. Capitolina, aut potius cœlesti, seu elysia. [Quæ creditur esse dicata vmbris sanctorum) Quales credebantur Augustus, & Scipio Iouis satu (vt vulgo credebatur,) ortus, dico potius cœlesti, eo quòd dicit vmbris, nam Capitolina est viuis per eta, & non vmbris, sed statuis defunctorum, dicerem præterea, ò Caij Læli, orire hinc. nam ad vocatiuum sequentem, spectatue verbum orire, quòd est imperatiui modi, adhortatiue positum, nisi malis ad amicitiam referre, vt sit duplex apostrophe. orire inquam hinc.i. ex vna parte, aut vno pari amicorum, ò Caij Læli, & orire illinc.i. ex altera parte, ò M. Agrippa, fortiti.i. qui vos duo fortiti estis, alter.i. tuo Læli sortitus es maximum virorum, scilicet Scipionem amicum.i. quòd dicunt in amicum (nam pro amico non approbem dicendum.) & alter.s. tuo Agrippa supp. sortitus, maximum deorum, videlicet Augustū amicum.i. in amicum, & .i. simul, certa mente.i. consilio, iudicio, & electione, ne fortuitum putemus, quòd tales sortiti sint amicos, & secundis.i. prosperis ominibus .i. futuræ vitæ præsagijs, quia iudicio bono aspirauit etiam fortuna. orite, inquam & tu, hoc est orimini, & protrahite vobiscum in lucem.i. claram memoriam, totum gregē beatæ turbæ.i. omnes alios feliciter amicitia vsos, qui.s. grex onustus laudibus, & præmijs, peregit veneranda stipendia sinceræ fidei.i. honeste militauit pro obseruanda sincera fide vestro ductu.i. auspicio, & præsidio, quòd probans addit. Enim quia ætas posterior intuens vestros animos constantes, vestra strenua ministeria.i. mutua obsequia, vestram taciturnitatem inexpugnabilem (quia ad amicum maxime pertinet, secreta amici sibi communicata alios celare, item beneficia non exprobare, quia vt dicit Cic. odiosum est sane genus hominum officia exprobrantiū) & perpetuam excubationem.i. vigilantiam continuam pro dignitate, & salute amicorum & beneuolentiam testatiorem.i. magis comprobatam, quàm ceterorum, aut valde comprobatam, & testatam, & rursus intuens vberrimos fructus harum rerum.i. quos ex his rebus, hoc est ex hac obseruantia amicorum assecuti estis, erit operata.i. operabitur, aut erat.i. iam fuerat operata.i. exercita, in colendo iure amicitię, quam.s. quanto libentius, tam.i. tanto etiam religiosius.i. sanctius, & ideo quia reliqui pene amici vestri sunt asseclę, protrahite eos vobiscum, quo dicto innuit, se de alijs domesticis exemplis, nihil amplius dicturum, vnde etiam addit. [Animus hæret).i. fixus est in domesticis.i. exemplis, sed candor.i. puritas a liuore inuidiæ. vrbis Rom. hortatur.s. me, referre quoque.i. etiam beneficia aliena.

EXTERNA.

DE DAMONE, ET PYTHIA.

Cic lib. 3 de offic.

DAMON & Pythias, Pythagoricæ prudentiæ sacris initiati, tam fidelem inter se amicitiam iunxerunt, vt cum alterum ex his Dionysius Syracusanus interficere vellet, atque is tempus ab eo, quo prius, quàm periret, domum profectus res suas ordinaret, impetrauisset, alter vadem se pro reditu eius tyranno dare non dubitauit: solutus erat periculo mortis, qui modo gladio ceruices subiectas habuerat, idemque caput suum subiecerat, cui securo viuere licebat. Igitur omnes, & in primis Dionysius, nouæ, atque ancipitis rei exitum speculabantur, appropinquante, deinde finita die, nec illo redeunte, vnusquisque stultitiæ tam temerarium sponsorem damnabat at is nihil se de amici constantia metuere prædicabat, eodem autem momento, & hora à Dionysio constitutu: qui eam acceperat, superuenit, admiratus amborum animum tyrannus, supplicium fidei remisit. Insuperq. eos rogauit, vt se in societatem amicitiæ, tertium sodalicij gradum vltima cultorum beneuolentia reciperent. Hæ sanè vires amicitiæ, mortis contemptum ingenerare, vitę dulcedinem extinguere, crudelitatem mansuefacere, odium in amorem conuertere, pœnam beneficio pensare potuerunt, quibus pene tantum venerationis, quantum deorum immortalium cæremonijs debetur. Illis enim publica salus, ijs priuata continetur: atque vt illarum ædes sacra domicilia, ita horum fida hominum pectora, quasi quodam sancto spiritu referta templa sunt.

OLIVERIVS.

Damon. Pythias.

DAMON & Pythias) Horum amicitia sic ab omnibus celebratur, vt principatum inter omnia amicorum paria obtinere videatur. nam cum alterum eorum Dionysius Syracusanus interficere vellet, suspicione videlicet proditionis, alter se mortis vadem præstare non dubitauit, tantisper dum ad componendis rebus suis domum profectus reuerteretur. fuit autem Dionysio tyranno nihil vsquam fidum, de quo Cic. in Tusc. Quantopere vero amicitias desiderauerit. quarum solitatem extimescebat, declarauit in Pythagoreis illis duobus, quorum cum alterum vadem mortis accepisset. alter vt vadem suum liberaret præsto fuisset ad horam morti destinatam vtinā, inquit, tertius vobis amicus ascriberer. Idem lib. de offic. Damonem, inquit, & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter se fuisse, vt cum eorum alteri Dionysius Tyrannus diem necis destinasset, & is qui morti addictus esset, paucos sibi dies cōmendandorum suorum causa postulasset, vas factus est alter eius sistendi, vt si ille non reuertisset, moriendum esset ipsi. qui cum ad diem se recepisset, admiratus eorum fidem tyrannus, petiuit vt se tertium ad amicitiam ascriberent. [Initiati) Dedicati enim erant præceptis Pythagoræ Samij. [Vadem) Sponsorem. [Supplicium fidei remisit) Quia tam fidelem animum vita donauit. Insuper præterquam quòd supplicium remisit, de his quoque Lact. lib. v. diuinarum instit. quid ergo, inquit, illi familiares Pythagorei laudantur à nobis, quorum alter se tyranno vadem mortis pro altero dedit, alter ad præstitutum tempus cum iam sponsor eius duceretur, præsentiam sui fecit, eumque interuentu suo liberauit? quorum virtus in tanta gloria non haberetur, cum alter pro amico, alter pro fide mori voluerit, si stulti putarentur, denique hac ipsa virtute tyrannus his gratias retulit vtrunque seruando, & hominis crudelissimi natura mutata est, quinetiam deprecatus esse dicitur, vt se tertium in amicitiam reciperent, non vtique tanquam stultos, sed tanquam bonos, & sapientes viros. Itaque non video quare cum pro amicitia, & fide mori summæ gloriæ computetur, non etiam pro innocentia perire homini sit gloriosum. [Hæc sane vires amicitiæ) Laudat vires amicitiæ. Valer. quas diuinitati prope similes esse dicit, quod ab his ea proueniat, quæ à dijs immortalibus consueuerunt, multa.s. miranda, vt mortem contemnere vitam non appetere, crudelitatem leuire, odium in beneuolentiam conuertere, beneficium pro pœna recompensare. [Mortis contemptum) Vt Luc. Petronius, & alij qui pro amicis mori non dubitarunt. [Crudelitatem) Vt Damon, & Pythias, qui crudelissimum tyrānum lenierunt. [Pœnam beneficio pensare) Vt Dionys. qui mortem remisit fidei Damonis, & Pythiæ. [Odium in amorem conuertere) Vt idem Dion. qui quos mori destinauerat, paulo post orare cœpit, vt se tertium in eorū amicitiam admitterēt. [Illis).s. cęremonijs [Ijs).s. viribus amicitię. [Publica salus) Quia dij omnium salutē tuentur. [Priuatæ) Quia amici se mutuō auxilio sustentant. [Atq; vt illarum ædes) Ostendit non minus venerāda esse

esse vires amicitiæ, quàm deos ipsos. nam dij sacra templa amicitiarum vires, fida hominum pectora, quasi sancto spiritu referta domicilia tenent, nam in fidis hominum pectoribus consistit amicitia.

ASCEN. DAMON & Pythias, initiati sacris prudentiæ Pythagoricæ).i.solenni more instituti prudentia Pythagoræ, & ad eius professionem recepti (vnde quoa licentiatoa in theologia, aut iure, aut philosophia dicunt honestiua ininatoa in eis dicunt) iunxerunt inter se amicitiam tam fidelem, vt cum Dionysius Syracusinus.s.tyrannus vellet interficere alterum ea ijs, aut ea eis, atque is.s.quem volebat interficere, impetrasset ab eo.s.Dionys. tempus.i.spacium vitæ, quo.s.tempore profectus domum, ordinaret res suas.s.domesticas, priusquam periret, alter.s.amicorum, non dubitauit dare tyranno se vadem.i.sponsorem ad vadentis.i.abeuntis pœnam obnoxium, nisi redierit, pro reditu eius.s.abeuntis. Is sup. qui habuerat modo.i.paolo ante ceruices subiectas gladio.i.securi, erat solutus periculo, quia vadem dederat, & is.i. alter amicus, cui licebat viuere secure.i.sine anxietate cum tyrannus nihil in eum animaduerterit, subiecerat caput suum eidem .s.periculo, aut gladio. Igitur omnes, qui illud vadimonium norant, & in primis Dionys. speculabantur.i.expectabant tanquam è speculis intentia animis, exitum rei.i.an alter rediret. deinde die definita.i.constituta à tyranno, vt rediret, appropinquante, nec.i.non, & illo.s.qui abierat non redeunte, vnusquisque damnabat stultitiæ spōsorem tam temerarium.i.improuidum. at, is.s. vat. At sponsor, prædicabat.i.palem dicebant se nihil metuere de fide amici. Autem pro sed, eodem momento atque hora constituta à Dionysio, ia qui eam acceperat, hoc est, qui abierat, superuenit tyrannus.s.Dionysius, admiratus animum amborum, remisit fidei.i.propter fidem seruatam, supplicium, & rogauit insuper eoa, vt reciperent se in societatem amicitiæ, cultorum beneuolentia vltima.i.suprema vltra, quàm nulla tertium gradum sodalitij.i.iuria socialia. Sane (dicit auctor) hæ.i.huiusmodi vires amicitiæ potuerunt ingenerare contemptum mortis, extinguere dulcedinem vitæ, mansuefacere crudelitatem conuertere odium in amorem, & pensare.i.pensando commutare, pœnam beneficio, quia vbi pœnam sumpturus erat se amicum recipi orabat, quibus.s.viribus amicitiæ tantum pene venerationis debetur, quantum cæremonijs.i.sacris cultibus deorum immortaliū. Enim pro quia, publica salua continetur illis.s.cæremonijs deorum priuata.s.salus continetur his.s.viribus amicitiæ, atque vt ædes illarum.s.cerimoniarum, aut illorum.s.deorum, sunt sup. domicilia sacra, ita fida pectora hominum sunt templa harum .s.virtum amicitię, referta quasi quodam sancto spiritu.i.spiritu eius, qui amicitiam tam sancte colit, aut genio eius ad tā adhortante.

DE ALEXANDRO.

*Curt. li. 3. Dio. in vita.

*Sysigābis Darij mater.

QVOD ita * esse Rex Alexander sensit. Darij castris, in quibus omnes necessarij eius erant, potitus: Ephestione gratissimo sibi latus suum tegente ad eos alloquendos venit, cuius aduentu * mater Darij recreata humi prostratum caput erexit, Ephestionemque, quia ei & statura, & forma præstabat, more Persarum adulata, tanquam Alexandrum salutauit. admonita deinde erroris per summam trepidationem excusationis verba quærebat. cui Alexander, nihil est, inquit, quod hoc nomine confundaris. nam & hic Alexander est. veri prius gratulemur? qui hoc dicere voluit? ac cui audire contigit? maximi enim animi Rex, & iam totum terrarum orbem aut victorijs, aut spe complexus, tam paucis verbis se, cū comite suo partitus est. O donum inclytæ vocis danti pariter, atque accipienti speciosum.

OLIV. QVOD ita esse) Darij castria. Alexan. Dario acie superato, castris quoque potius est, in quibus multum auri, cæterarumq. opum inuentum. Inter captiuos castrorum, mater & vxor eademq. soror, & filiæ duæ Darij fuere, ad quas visendas & hortandas cum venisset, comitatus Ephestione sibi fidissimo, & grauissimo comite, mater Darij humi prostrata, ad illius aduentum caput erexit, & Ephestionem, habitu & regia forma præstantem pro Alexan. more Persarum venerabunda salutat, admonita deinde à circunstantibus, quòd esset errore decepta, quòd non Alexandrum, sed Ephestionem salutasset, timens ne grauius Alexandrum offendisset: suppliciter erroris veniam, & excusationis verba quærebat. Cui Alexander, ne timeas, inquit mulier, nam Alexandrum salutasti, & ita significauit Alexander Ephestionem se alterum esse. [Recreata) Refocillata, nam humi prostrata iacebat, captiuitatem suam, miseramq. fortunam deplorans, sed vbi cognouit tantum regem ad se visendum venisse aliquantulum recreata est. [Adulata) Ad pedes prouoluta, de adulatione Persarum dicemus lib. vj. cap. iij. [Verius prius gratulemur?) In dubium trahitur inquit, vtri gratius fuerit, an dicenti. Alexandro, an Ephestioni ea verba audienti. [Speciosum) Pulchrum est. [Tam danti,) Quàm accipienti. speciosius tamen est dare, quàm accipere beneficium, qui dat accipientem sibi reddit obnoxium.

ASCEN. QVOD,) Scilicet iam dictum est, esse ita vt dictum est, rex Alexan. sensit.i.iudicauit. Nam sup. ocius castris Darij regis Persarum, in quibus erant omnes necessarij eius.s.Darij vtpote mater, vxor, & liberi venit ad eos alloquendos, Ephestione.s.comite grauissimo sibi tegente latus suum.i.ita coniunctio, vt latus tegeret. [Cuius).s.Alexandri aduentu, mater Darij recreata, quia plus in beneuolentia regia quam militum spei locauerat, erexit caput suum prostratum humi, & adulata more Persarū (quia Persæ reges suos adorant) salutauit Ephestionem tāquam Alexandrum.i.tanquam esset Alexander, quia Ephestio præstabat ei.s.Alexandro.i.eo præstantior erat, & statura, & magnitudine, à forma.i.specie membrorum, & ita putabat eum potius regem, sicut de Xerse legitur, quòd non erat pulchrior eo in tam immenso exercitu, vnde etiam Virgil. Turnum & Æneam inducit pulcherrimos, & de Priami specie dicitur, quòd digna fuit imperio, deinde ipsa admonita erroris.i. erroris sui in eo facto quærebat per summam trepidationem.i.commotionem animi, & corporis, verba excusationis.i.quibus se purgaret. [Cui Alexander) Inquit, nihil est quod confundaris.i.turberis hoc nomine.i.propter hoc factum, aut erratum, nam &.i.etiam hic.s.Ephestio est Alexander, quasi dicat alter ego. [Veri).s.illorum duorum gratulemur.i. gratam eius nobis felicitatem significemus prius an sup. Alexandro, qui voluit.i.dignatus est dicere hoc an sup. Ephestioni, cui contigit audire? Enim pro quia, rex maximi animi complexus etiam totum orbem terrarum, aut victoriis.s. obtentis, aut spe.s.obtinendarum partitus est.i.condiuisit seipsum cum comite suo.s.Ephestione, tam paucis verbis, quia dicendo illum quoque Alexandrum esse significauit illum esse dimidium sui. [O donum vocis inclytæ speciosum).i.honestum pariter danti, atque accipienti.

DE POMPEIO.

QVOD * priuatim quoque merito veneror clarissimi, ac disertissimi viri promptissimam erga me beneuolentiam expertus, nec metuo ne parum conueniat mihi Pompeium meum instar esse Alexandri: cum illis Ephestio suus, ipse alter fuerit Alexander. Ego vero grauissimo crimini sim obnoxius, constantis, & benignæ amicitiæ exempla sine vlla eius mentione transgressus, cuius in animo velut in parentum amantissimorū pectore, lætior vitæ meæ status viguit, tristior acquieuit: à quo omnium incrementa commodorum vltro oblata cepi, per quem tutior aduersus casus steti: qui studia mea ductu, & auspicijs suis lucidiora, & alacriora reddidit. Itaque paui inuidiam quorundam optimi amici iactura, videlicet quia fructu torseram, non quidem meo merito: gratiam meam, quantacunque cum ijs fuit, qui ea vti voluerant, partitus. Verum nulla tam modesta felicitas est, quę malignitatis dentes vitare possit, & quo secessu quosdam fugeris, aut quibus insulis misericordię permulseris, non cohibebis, ne vt alienis malis perinde, ac bonis suis lętentur, ac gestiant: diuites sunt aliorum iacturis, locupletes calamitatibus, immortales funeribus: sed illi quatenus alienis incōmodis suorum adhuc expertes insultent, optima vindex insolētiæ varietas humanę cōditionis viderit.

*De hoc Pōp. li. 2. cap. 2. Sed hic Val. vlt. loco posuit, ne de se arrogāter loqui videatur.

QVOD

OLIV. *Valer. Max. Sex. Pōp. comes.*

QVoo priuatim) Suam com Sexto Pompeio laudat amicitiam, quam non inferiorē eſſe dicit amicitia Ephestionis, & Alexandri. Clariſſimi nobilitate, genere, rebus geſtis. [Inſtar) Ad ſimilitudinem, vel vt alij volūt ad equiparationem, & menſuram nunq̄ recepit præpoſitionem hoc nomen inſtar, quemadmodum Alexander dixit Ephestionem ſe alterū eſſe pari rōne dico Pompeium me alterum eſſe. [Ego vero grauiſſimo) Viderer, inquit, grauiter peccaſſe, & omni reprehenſione dignus eſſe, ſi cōmemoratis aliorum amicitijs ſancte, fideliterq. cultis, de mea cum Pomp. nullam prorſus mentionem fecero. [Vltro oblata) Quia non rogatus, ſed ſponte beneficia conferebat, nec vnquam locum petitioni relinquebat. [Itaque paui inuidiā quorundam) In ſuos inuidos, & obtrectatores inuehit quorum malignitas tanta erat, vt eius incōmodis vehementer lætarentur, & preſertim q̄ exitio ſcto Pomp. amico veriſſimo eſſet orbatus. illis aūt multa mala imprecatur, vt etiam ipſi incōmodia affecti alienis malis non inſultent. [Paui) Satiaui, & expleui. Verū nulla tam) Sententia generalis, & huic loco accōmodata. nemo

Inuidiā nemo pōt effugere.

tam modeſte felix eſt, qui inuidiæ morſus & malignitatis aculeo ſubterfugere poſſit. [Quo ſeceſſu) Quo receptaculo, quo ſecreto abdito ue loco maleuolos, quibus inſignibus calamitatis, illos mitigare poteris, ne aliorum calamitates ſuas putent eſſe felicitates? [Inſulis) Inſignibus miſericordiæ, eſt tranſlatio ſumpta à ſacerdotibus. qui ornantur inſulis, quo venerabiliores fiant. [Diuites aliorum iacturis,) Vt quantum alij perdiderint, tātum ipſi lucrentur. [Locupletes calaria,) Cum alios in calamitatibus poſitos viderint, tunc ſe fortunatos eſſe iudicent. [Immortales funeribus) Aliorum morte ſe immortales fieri. [Sed ille quatenus) Sed fortuna, inquit, quæ res humanas pro ſua libidine verſat, & variat, & omnis inſolentiæ eſt iuſtiſſima vltrix, quouſque patietur hos tantum arrogantes calamitatis expertes, ſe nimium extollere, & aliorum calamitatibus inſultare. [Inſultent) Inſultare vt vult Non. Marcellus eſt iniurioſum aliquid dicere, alij dicunt inſultare eſſe per deriſionem inuadere.

ASCEN. QVOD priuatim) Continuando filū narrationis ipſumq. ad finem tituli huius perducendo, cōmemorat amicitiam ſuam cum Sex. Pompeio, quod quidem exemplū domeſticum eſt, ſed toto hoc titulo exempla cōmiſcuit, per occaſionem fere locutus. Ordo eſt. Quod.ſ.donum inclyte vocis Alexandri, de quo proximo loco locutus eſt. ego quoque (auctor) veneror priuatim.i.meo nomine, meiq. cōmodi in conſimili re geſta, vtpote expertus promptiſſimam erga me beneuolentiam clariſſimi, ac diſertiſſimi viri, videlicet Sex. Pompeij. Nec metuo, ne parum conueniat.i. parum concedatur, & ſine controuerſia ſit, Pompeium eſſe mihi inſtar.i. ad æquiualentiam Alex. cum illi.ſ. Alex. ſuus Epheſtio fuerit, alter Alex. hoc eſt poſſum Pōpeium dicere eſſe alterū me, cum Alex. dixerit Epheſtionem eſſe alterum ſe. nā plus diſtulit Epheſtio ab Alex. quam Val. à Pomp [Ego vero ſim obnoxius).i. obligatus grauiſſimo criminis tranſgreſſus.i. ſi forem tranſgreſſus exempla cōſtantis, & benignæ amicitiæ, ſine vlla mentione eius.ſ. Pōpeij, in cuius animo ſtatus vitæ meæ lętior.ſ. ſolito, aut aliquantulum lętus viguit velut in pectore parentū amantiſſimorum.i. maxime amātum, & triſtior ſtatus vitæ meæ acquieuit, à quo.ſ. amico ego accepi incrementa omnium cōmodorum, oblata vltro.i. non requiſita à me, per quem.ſ. amicum ego ſteti tutior aduerſos caſus.ſ. qui prouideri non poſſunt, qui reddidit.i. effecit ductu, & auſpicijs ſuis.i. prudentia, quæ ad ductum pertinet, & felicitate, quæ ad auſpicia deorum fauore capta, ſtudia mea lucidiora, & alacriora. Itaque.i. & ita, quia talem amicum amiſit. Ego paui.i. nutriui inuidiam (euius cibus aduerſitas eſt) quorundam.ſ. æmulorum, iactura.i. damno & amiſſione amici optimi, videlicet.i. videre licet, cur inuiderint vtpote tulerant. Fructauerant eius fructu.i. vtilitate, quam cepi ab amico, nō quidem merito.i. peccato meo, nam partitus gratiam meam, quantacunque fuit, cum his qui voluerant ea vti. Verum nulla felicitas eſt tam modeſta.i. moderata, quæ poſſit vitare dentes malignitatis.i. malignantium, & inuidorum, & quo ſeceſſu.i. ſegregatione à conſortio hominum fugeris.i. fugere velit quoſdam, aut quibus inſulis.i. mitris, & inſignibus miſericordiæ tu permulſeris.i. mitigaueris quoſdam (.i. non cohibebis, neque arcebis) ne vt.i. vt non lætentur alienis malis perinde ac bonis ſuis? ac geſtiant.i. immoderate exultent? diuites ſunt iacturis.i. damnis aliorum, locupletes.i. diuites ſunt calamitatibus.i. frugum deuaſtatione aliorum, immortales ſunt funeribus aliorum. Sed quatenus inſultent incommodis alienis exiſtentes ſup. expertes adhuc ſuorum.ſ. incommodorum.i. propriorum, viderit varietas conditionis humanæ exiſtens optima vindex vltrix inſolentiæ.

DE LIBERALITATE. CAP. VIII.

NOSTRVM opus pio egreſſu ad propriam rem prouectum in ſuum ordinem reuocetur, liberalitatiſque cōmemorationi vacemus. Cuius duo ſunt maxime probabiles fontes, verum iudicium, & honeſta beneuolentia: nam cum ab his oritur, tunc demum ei ratio conſtat: dono autem ipſi gratiam & magnitudo quidem ſua, ſed efficaciorem aliquanto opportunitatis conciliat.

OLIV. *Liberalitas quæ.*

NOSTRVM opus pio egreſſu) De liberalitate dicturus, illam more ſuo breui præfatione cōmendat. eſt aūt liberalitas virtus inter duo extrema poſita.ſ. prodigalitatem, & auaritiam, omnis enim virtus medium eſt duorum extremorum, ſed liberalitas medium eſt prodigalitatis, & auaritiæ, igitur virtus eſt. In liberalitate duo cōſideranda ſunt, primum vt fiant honeſtæ, ne alijs noceatur, dum alijs prodeſſe velimus. deinde cum rōne fiat, ne plus elargiamur, q̄ facultates noſtræ patiantur. in qua re tria conſideranda ſunt, datum, acceptum, & dator. de dato dicimus liberalitatem eſſe virtutem, quæ res externas cōſiderat, reſpicit xōt maxime diuitias, nam ita diffinire poſſumus, liberalitatē eſſe in vſu pecuniarum, pecunia vero dr̄ omne quod poſſidetur, vſus aūt duabus in rebus continetur.ſ. danda, & accipiendo. Vnum eſt actionis, & alterum paſſionis, nam accipere magis eſt paſſionis, q̄ actionis, hoc etiam ſeruandum, vt demus quibus oportet, & accipiamus à quibus oportet. Sed vt ad perſonam, cui datur deueniamus, quatuor conſideranda ſunt, quo beneficium noſtrum dignius præſtare poſſimus. Primo, ſi honeſti homines ſint, & cū virtute viuant. Secundo, ſi nobis amici & beneuoli. Tertio, ſi propinqui, & neceſſarij. Quarto, & vltimo, ſi de nobis benemeriti fuerint. De dante illud animaduertendum q̄ liberalis dator hæc vitia in primis vitare debet ſibi maxime contraria, auaritiā, vt dixi, & prodigalitatem, prodigalitas dupliciter conſideratur, vno modo ſimpliciter & abſolute, cum dando aliquis ſuperflue bona ſua conſumit, nec quantum erogare poſſit conſiderat, nam prodigus dr̄, q̄ porro adigat bona ſua, & à porro, & adigendo prodigus deducitur. Aliud eſt, q̄ in ſe habet aliquid liberalitatis admiſtum, ſed non cum rōne & honeſtate, quia non ſolum in dādo, ſed etiam in accipiendo ſæpiſſime peccat auarus, vt a quibus accipiat, non conſideret, dūmodo ſuis rebus conſulat, neque reſpicit bene, an male, recte, an perperam id agat, modo ſua accumulet bona, & huiuſmodi homines, qui in diſtribuendis bonis ſuis nullam conſiderationem adhibent, ſæpe incidunt in id vitium, vt ab alijs ſuripiunt, quæ alijs elargiri poſſint. & ideo Val. bene dicit liberalitatis duo eſſe fundamenta rectum iudicium, & honeſtam beneuolentiam. ac ſi diceret iuſtitiam, & honeſtatem, quæ in omni virtute requiruntur, nam rectum & honeſtum ſunt damenta ſunt virtutis. [Progreſſu) Euagatione, & digreſſu ad propriam rem. Quia de ſua ipſius priuata amicitia dixit. [Suum ordinem) Vt propoſitum noſtrum ſeruemus, illuſtrium virorum exempla narrando. [Verum iudicium) Vt in eos liberales ſimus, qui de nobis benemeriti fuerint. [Honeſta beneuolentia) Vt demus honeſtis amicis. [Opportunitas conciliat) Beneficium & ſi ſemper gratum ſit, multo tamen gratius, cum fuerit maxime neceſſarium, doni quidem magnitudo nos homini maxime conciliat, ſed multo magis temporis opportunitas, vt demus cum neceſſe fuerit, & liberales ſimus neceſſitatis tempore.

ASCEN. NOSTRVM opus) Sub hac præfatione trāſit ad narrationem de liberalitate dicens. Noſtrum opus prouectum pio egreſſu.ſ. ab incœpto, nam inceperat externa narrare, ſed memor ſe nihil de Pompeio amico ſuo dixiſſe, egreſſus eſt ad eius collaudationem. ad rem propriam.i. narrationem propriæ amicitię cū Pompeio reuocetur ad ſuum ordinem.i. ad narrandū prius domeſtica, deinde externa, & vacemus.i. operam demus reliquis rebus, vacemus cōmemorationi liberalitatis. [Cuius duo fontes ſunt maxime probabiles) Videlicet verū iudicium, & beneuolentia honeſta, nam cū.ſ. liberalitas oritur ab his.ſ. iam victa vero iudicio, & honeſta beneuolentia, eius ratio conſtat.i. euidens eſt tunc demum. Autem pro ſed, etſi dono.i. muneri, & .i. etiam magnitudo ſua conciliat gratiam, quia quo maius, eo gratius eſſe ſolet, ſed opportunitas cōciliat ſup. ipſi gratiam efficaciorem aliquanto, hoc eſt donum datum opportune etiam ſi magnum non ſit, gratius eſt, quam magnum importune collatum.

Oppor-

THEO. OPPORTVNITAS conciliar) Seneca qui cito dat, bis dat. Et Ausonius.

Gratia, quæ tarda est, ingrata est gratia, namque
Cum fieri properat, gratia grata magis.
Si bene quid facias facias cito, nam cito factum
Gratum erit, ingratum gratia tarda facit.

DE FABIO MAXIMO.

*Auctor lib. 3. c. 8. et Liu. li. 22.

ACCEDIT * enim pretio rei, inestimabile momentum occasionis, quæ Fabium Maximum tot ante sæcula ob paruam pecuniæ summam erogatæ, ad hoc vsque tempus laudabilem fecit. Captiuos enim ab Hannibale interposita pactione nummorum, receperat: qui cũ à senatu non præstarentur, misso in vrbem filio, fundum, quem vnicum possidebat, vendidit: eiusq. precium Hannibali protinus numerauit. Si ad calculos reuocetur, paruum, vtpote septem iugeribus, & hoc in Pupinia * addictis redactum; si animo prærogantis, omni pecunia maius: se enim patrimonij, quàm patriam fidei inopem esse maluit: eo quidem maiore cum commendatione, quòd proni studij certius indicium est supra vires niti, quàm viribus ex facili vti: alter enim quod potest, præstat: alter etiam plus, quàm potest.

*addictis.

OLIV. ACCEDIT enim precio rei) Momentum inclinationem ad gratiam. (Que Fab. Max.) Probat occasionem plus in liberalitate valere, quam doni magnitudinem. dicit enim Q. Fab. Max. apud posteros fuisse magis laudabilem, quod necessitatis tempore captiuis subuenerit, quam quòd pecuniam multam erogauerit. hoc autem fuit tempore secundi belli Punici, quo cum Hannib. dictator ipse conuenerat, vt fieret captiuorum permutatio, ea conditione, vt qui plures reciperet, quàm redderet, pro vnoquoque dragmas 50. & ducentas rependeret. hac spe fretus, vt S.P.Q.R. rem illam probarent, & de publico pecuniam erogarent. Sed cum ducentos & quadraginta plures recepisset Fab. quam redidisset Senatus pactam pecuniam exoluere recusauit, atque insuper Fab. accusauit, quòd inutiliter, & inconsulto senatu homines, qui hostium prædæ ex ignauia facti essent, redimere voluisset. Tunc Fab. & ciuium iniuriam æquo animo tulit, & fidem hosti seruandam esse duxit, captiuos quoque ciues in tanta necessitate iuuandos. ita filium Romam misit, qui vendito fundo, quem solum in pupina villa possidebat, promissam hosti pecuniam à se in castra reportaret, quã ille postmodum Hannib. vt conuenerat fideliter enumerauit, captiuosq. redemit. (Si ad calculos reuocetur) Si pecuniæ, inquit, quantitatem considerare voluerimus, parum quid fuisse videbitur, sed si exquisitæ diligentiæque Fabij domus, atque illius animi magnitudinem spectauerimus, omnes profecto facultates superasse videbimus. (Ad calculos) Ab exquisitam supputationem. (Abdictis) Astrictis, circũscriptis. (Prærogantis) Præbentis. (Se enim patrimonij) O magna viri probitas, maluit enim se inopem dici, & esse, quam patriam perfidam nominari. (Supra vires) Supra facultates, & possibilitatem. (Viribus ex facili vti) Ille vtitur viribus ex facili, qui pro viribus, & facultate præstat aliquid.

ASCEN. ACCEDIT enim) Probat exemplu id, quod proxime dixerat dicens. Enim pro quia, inæstimabile momentum. i. commodum occasionis. i. opportunitatis, quæ casu obuenerit, accedit precio rei, quæ. s. occasio fecit Fab. Max. ob paruam summam pecuniæ erogatæ. i. impensę laudabilem ante tot sęcula, vsque ad hoc tempus. (Receperat) Enim ab Hannib. captiuos interposita pactione nummorum, quos pro redemptione pollicitus erat, qui. s. nummi, cum non præstarentur à senatu, filio. s. suo misso in vrbem. s. Rom. vendidit fundum, quem habuit vnicum, & numerauit protinus Hannib. eius precium, paruum. s. precium si reuocetur ad calculum. i. ad supputationem, quæ per calculos. i. lapillos olim fiebat, vt nunc per proiectiles nummos, vtpote redactũ. i. coaceruatum septem iugeribus, & hoc sup. dico, illis addictis. i. astrictis in Pupinia. i. loco illo arido & sterili. Si sup. metiatur, aut æstimetur animo prærogantis. i. prærogatiuam exhibentis, numerauit precium maius omni pecunia. (Maluit) Enim se esse inopem patrimonij, quàm patriam esse inopem fidei, eo quidem maiore cum commendatione. i. laude, quòd niti supra vires est certius indicium studij proni. i. affectus multum proclini & inclinati, quàm vti viribus ex facili. Enim pro quia, alter vtpote qui viribus vtitur præstat quòd potest, alter. s. qui supra vires nititur præstat sup. etiam plus quam potest.

DE BVSA.

ITAQVE * eiusdem temporis fœmina Busa nomine, regionis autem Apuliæ ditissima, merito quidem liberalitatis testimonium recepit, sed excellentes opes suas Fabianis rei familiaris angustijs, non comparauerit. Nam & si circa decem millia ciuium nostrorum, Cannẽsis prœlij reliquias, benignissime inter Cannusina mœnia alimẽtis sustentauit, saluo tamen statu fortunarum suarum, munificam se P.R. præstitit, Fabius in honorem patriæ, paupertatem inopia mutauit. *Liu. li. 22.

OLIV. ITAQVE eiusdem temporis) Probat id ita esse, videlicet certius liberalitatis indicium esse aliquid (licet exiguum) supra vires erogare, quàm ex facili viribus vti, hoc est magnã aliquid pro facultatibus exhibere, nam mulier Paula nomine Busa, genere clara, atque diuitijs ad decem millia Rom. ea Cannensi clade superstitum mœnibus tantum tectisque a Canusinis acceptis, frumento veste, & viatico iuuit, pro qua ei munificentia postea bello perfecto a senatu, honores habiti sunt. hæc igitur mulier, quamuis multum præstiterit, multo tamen minus, quàm Fab. præstitisse videtur eo quòd Fab. supra vires fecerit, hæc ex facili viribus vsa fuerit. Busa nomine Liu. dicit Paulam fuisse nominatam, sed genere Busam, hoc est Carth. (In honore patriæ) Ne patria perfida diceretur, vnicum fundum vendens ex paupertate, inops factus est. nam pauper dicitur cui nihil superest, sed tantum habet, quòd ad quotidianum victum, & ad necessaria satis est, inops vero, qui nihil penitus habet, quasi sine terra. Pauper. Inops.

ASCEN. ITAQVE fœmina eiusdem temporis) Quo Fab. Max. fuit, nomine Busa, sicut legendum sit Busa origine, Paula nomine. Autem pro sed, ditissima, regionis Apuliæ, recepit quidem merito testimonium liberalitatis, sed non comparauerit. i. sed ipsa nolit comparare opes suas excellentes, angustijs, Fabianis rei familiaris. i. quas Fab. in re familiari passus est. Nam & si ipsa sustentauit benignissime alimentis suis inter mœnia Cannusina. i. Cannusij oppidi decem millia ciuium nostrorum reliquias. i. qui fuerant reliquiæ prœlij Cannensi, tamen præstitit se munificam P.R. saluo statu fortunarum. i. diuitiarum suarum. Fabius mutauit paupertatem. i. statum parum prius habentis, inopia. i. cum indigentia, & statu nihil possidentis. in. i. ad saluandum honorem patriæ.

DE QVINTO CONSIDIO.

IN Quinto quoque Considio saluberrimi exempli, nec sine paruo ipsius fructu, liberalitas annotata est, qui Catilinæ furore ira consternata Rep. vt ne à locupletibus quidem debitæ pecuniæ, propter tumultum, precijs possessionum diminutis, solui creditoribus possent: cum centies, atque quinquagies H-S. summam in fœnore haberet, neque de sorte quẽquam debitorum suorum, neque de vsura appellari à suis passus est, quantumque in ipso fuit, amaritudinem publicæ confusionis priuata trãquillitate mitigauit: opportune, mirificeque testatus, se nummorum suorum, non ciuilis sanguinis esse fœneratorem. Nam qui nunc præcipue negociatione delectantur, cum pecuniam cruẽtam domum retulerint, quàm improbãdo gaudio exultent, recognoscent, si diligẽter s.c. quo Considio gratiæ actæ sunt, legere non fastidierint.

OLIV. IN Q. quoque Considio) Liberalitatem Q. Considij fœneratoris nobilissimi hoc loco subiungit. hic turbulentissima illa reip. tempestate, qua Catilina patriam perdere nefaria coniuratione tentabat, plurimum Romanæ vrbi, & afflictæ

ctæ

etæ reip. præsidij attulisse videtur, nam cum propter secessionem cultorum, qui spe magnæ prædæ ducti ad Catil. confugerãt agri inculti, atque deserti nullum ciuibus fructum redderent, nõ passus est quenquam debitorum suorum aliqua ratione vexari, & si centies & quinquagies sextertij summam mutuo dedisset. videbat enim locupletes ne dum pauperes, ea suis prouentibus debitam pecuniam nullo pacto posse persoluere, testatus etiam se nolle sanguinem à ciuibus, sed pecuniam exigere, hac sua salute publicam perturbationẽ sedare maxime visus est, & propterea senatus illi maximas gratias egit. [Consternata) Cõmota, & perturbata. [De sorte) De ea summa quam ipse præstiterat .i. in fœnus dederat, hoc est de capitali vt vulgo dicunt. [Quãtum in ipso,) Quantum ipse efficere potuit. [Publicæ confusionis) Perturbationis, quæ ad omnes spectat. [Nam qui nunc præcipue negociatione) Ætate nostra, qui lucrum quasi cruentum domum reportant, & quorum mens omnis est in comparandis pecuniis, nesasque diuitijs intelligere potuerunt, q̃ temere exultent, nisi fastidio senatus decretum pro Considij liberalitate factũ legere recusauerint. [Negociatione) Lucro faciendo. [Pecuniã cruentam) Ex medijs prope visceribus hominum extractam.

ASCEN. IN Quinto &c.) Ordo est. Liberalitas est annotata quoque .i. etiam in Q. Considij sup. esse saluberrimi exempli, nec paruo immo magno fructu ipsius, qui repub. ita consternata furore Catil. .i. quam Catil. demens pollicitatio excitarat, vt pecuniæ debitæ, ne quidem .i. non etiam, aut non saltem, non possent persolui creditoribus etiam a locupletibus .i. multum terrarum possidentibus, & hoc pretijs possessiunum diminutis propter tumultum .s. bellicum, cum haberet in fœnore .i. in pecunia data ad vsuram, summam sestertij centies, atque quinquagies, neque passus est quenquam appellari .s. in ius à suis .s. quæstoribus & exactoribus debitorum, de sorte .i. principali pecunia, quam ad vsuram dederat, neque de vsura .i. fœnore, & extremeoio, & mitigauit quantum fuit in ipso .i. in ipsius potestate, amaritudinem confusionis .s. turbationis publicæ tranquillitate priuata .i. sua, qui priuatus agebat, testatus .i. protestatus opportune, & mirifice, se esse fœneratorem .i. sectatorem lucri, nummum, seu nummorum suorum, non sanguinis ciuilis. Nam qui præcipue nunc .i. tempestate nostra, delectantur negociatione .i. lucro mercuriali, cum retulerint domum pecuniam cruentam .i. sanguine & sudore miserorum. partam recognoscent quãm .i. quantum improbando .i. detestando gaudio exultent, si non fastidierint legere senatuscõsultu, quo gratiæ actæ sunt Considio. Is aũt erat fructus, quem in principio assecutum dixit. vnde legi non paruo fructu: vbi inueneram, non sine paruo: nam non sine, est cum, & ita diceretur cum paruo fructu id fecisse, cuius contrarium hæc concludit.

DE POPVLO ROMANO.

*Cic. pro P. Sestio. sed Liu. lib 38 et Str. li. 13 Regẽ Eumenẽ vocant.

QVERI * iandudum mecum Pop. R. videtur, q̃ cum singulorum munificentiam consecter, de sua taceam: ad summam enim eius laudem pertinet, quem animum regibus, & vrbibus, & gentibus præstiterit, recognosci: quia omne pręclari facti decus, crebra memoria in seipso reuirescit. Asiam bello captam Attalo regi muneris loco possidendam tribuit, eo excelsius, & speciosius vrbi nostræ futurum imperium credens, si ditissimam, atque amœnissimam partem terrarum orbis, in beneficio, quàm in fructu suo reponere maluisset. Ipsa victoria donum felicius, quia multum occupasse, habere inuidiam potuit: tantum tribuisse, gloria carere nõ potuit.

OLIV. QVARI iandudum) Merito, inquit P. R. conqueri posset, q̃ aliorum liberalitatem memoriæ tradam suam vero silentio prætermittam, cum id potissimum ad summam eius laudem pertinere videatur. [Asiam bello captam) Mortuo Eumene, Asiam bello captam P. R. occupauit, cumque iure belli retinere posset, eam tamen totam Attalo Eumenis filio dono dedit. putauit enim imperium clarius fore, atque præstantius, si prouinciam locupletissimam potius alteri dono daret, quam in suos vsus conuerteret. Iustin. aliter sentit, dicit lib. xxxvj. regem Attalum ab Eumene non patre, sed patruo suo florentissimum regnum accepisse, & acceptum multis amicorum cædibus, & cognatorum supplicijs fœdasse, nunc matrem, nunc Beronicem sponsam maleficijs earum necatas confingentem, aliaque facinora multa parasse. Strab. lib. xiij. dicit Eumeni, non Attalo iure eorum analogia, ex Eumene, inquit, natus est Eumenes de patris nomine. Is Pergami successionem habuit, & iam loca circumcirca tenebat. Vnde apud Sardis Antioch. Seleuci filium superauit cum eo congressus. obijt autem cum xx. & ij. imperasset, Attalus ex Attalo, & Antiochi, de Achei filia natus successit imperio, & primo rex est nuncupatus, hic Galatas prœlio maximo superauit, & Rom. amicus fuit, & cum eis aduersus Philippum pugnauit in classe Rhodiorum. obijt iam senior cum ann. xl. & tribus regnasset, filios quatuor reliquit. Eumenem, Attalum, Philetium, & Athenæum, è quibus minores priuatum statũ duxerunt, Eumenes natu grandior regnauit. hic cum Rom. aduersus Antiochum magnum, & aduersum Persen bellum gessit, a Rom. totam eam regionem accepit, quæ sub Antiocho circa Taurum erat, Asiam .s. minorem. Ipsa victoria donum felicius, plus gloriæ dicit euenisse P. R. ex hac liberalitate, dono quæ prouinciæ, quam ex victoria parta. tantam enim prouinciam in potestatem redigere, gloriosum quidem fuit, sed possidenti inuidiã contraxisset. tam speciosum munus dedisse perennem gloriam, P. R. comparauit. [Inuidiam potuit) Solent homines multa possidentibus inuidere.

ASCEN. QVERI &c.) Ordo est. P. R. videtur queri mecum .i. de me iandudum .i. à quo tempore de liberalitate loqui cepertim, q̃ cum consecter munificentiam singulorum, taceam de sua .s. munificentia. Enim pro quia, pertinet ad summam laudem eius recognosci .i. si recognoscatur, quem animum .i. quantum liberalem præstiterit regibus, & vrbibus, & gentibus. Quia omne decus pręclari, facti reuirescit in seipso crebra memoratione. Incipiens autem narrare dicit. Pop. sup. R. tribuit Asiam captam bello, possidendam Attalo regi, loco muneris .i. dono, credens imperium vrbis nostrę futurum eo excelsius, & speciosius, si maluisset reponere ditissimam, atque amœnissimam partem orbis terrarũ in beneficio suo .i. à se collato, quàm in fructuoso .i. a se accepto, & ita donum felicius sup. fuit ipsa victoria, hoc est felicius erat dono dedisse Asiam quam eam bello cepisse, quia occupasse multum .s. terrarum, aut rerum, potuit habere inuidiam, tribuisse .i. dono dedisse, tantum .s. munus non potuit carere gloria.

DE T. QVINTIO FLAMINIO.

* Plut. in vita Flaminij Isthmica.

ILLIVS * vero Romanæ liberalitatis cœlestem spiritum, nullæ literæ satis dignis laudibus prosequuntur, Philippo enim Macedoniæ * Rege superato, cum ad insigne spectaculum tota Græcia conuenisset, T. Quintius Flaminius, tubæ signo silentio facto, per præconem hæc verba recitari iussit. S. P. Q. R. & T. Quintius Flaminius imperator, omnes Græciæ vrbes, quæ sub ditione Philippi Regis fuerunt: liberas, atque immunes esse iubet. Quibus auditis, maximo & inopinato gaudio homines perculsi, primo veluti non audisse se, quæ audiuerunt credentes, obticuerunt. iterata deinde pronunciatione præconis, tanta cœlum clamoris alacritate compleuerũt: vt certe constet: aues, * quæ superuolabant: attonitas, pauentesq; decidisse. magni animi fuisset, à tot captiuorũ capitibus seruitutẽ detraxisse: quot tunc nobilissimis, & opulentissimis vrbibus, P. R. libertatẽ largitus est: ad cuius maiestatem pertinet, non solum, q̃ ipse benigne tribuit: sed etiam quod alio tribuente sensit, cõmemorari: vt enim illic cõmemoratæ, ita hic redditæ laudis cõmendatio est.

* Coruos fuisse scribit Plut. & tanquam reddi.

OLIV. ILLIVS vero Romanæ) Nemo est qui satis dignam laudem huic tantæ liberalitati suis literis accõmodare possit. [Cœlestem spiritum) Hęc munificentia potius diuina, q̃ humana est iudicanda. nam & mediocria largiri humani est, at vero ingentia dij donare consueuerunt. [Illius vero Romanæ) Phil. Maced. & Attalus rex Pergami, & Rhodi, à Philippo rege iniurijs lacessiti Rom. aduersus regem cõcitarunt, quo facto Græcia tota adducta Rom. aduersus Philip. spe pristinæ libertatis erecta, bellũm intulit regi, atque ita rex cum vndique vrgeretur, pacem petere cogitur, deinde cum expositæ conditiones pacis à Rom. essent repetere sua, & Attalus, & Rhodij. & Achei. & Aetoli cepere, sed tepidata pace Philip. bellum renouat, qui tandem a Flaminio con-

sule bello superatus est, & post hanc victoriam Q. Flam. consentiente, atque etiam iubente senatu, oés Græciæ vrbes, quas Philippus subegerat imperio libertate donauit. Itaq; præsente Græcia ferme tota, quæ ad tantæ victoriæ spectaculum conuenerat, iussit Flam. præconem magna voce pronunciare. S.P.Q.R. & Q. Flam. Imperatorem velle, ac iubere oẽs Græciæ populos esse liberos, & immunes ad quam vocem primo quidem Græci quia præter suum opinionem, & specie euenisse veluti admiratione quadam attoniti conticuerunt. deinde iusso pcone iterare senatus, & imperatoris edictu, tantus dē clamor vndiq; exortus præ nimio gaudio, vt constet aues per aërem volantes tanto clamore perterritas in terram semianimes concidisse. Tria constat fuisse bella Macedonica cum Romanis, hoc q Q. Flam. confecit. Alterum q Paulus Aemil. deuicto Persa. Tertium q gessit Metellus Maced. superato Pseudo Philip. [Ad isth.) Spectaculum isthmos ea terræ strictura dē, quæ inter duo, maria cõclusa iter porrigit ad Cheronesum, vt alio loco dixi, teste Ouid. in Herois. Aequora bina suis oppugnãt fluctibus isthmon, & tenuis tellus audit vtrũque mare. In hoc igitur loco sunt, qui dicant ludos fieri consueuisse in honorem matris Maturę, atq; Portunoi, ad q spectaculum vniuersa Græcia conuenire solebat, cum igitur conuenisset, vel ad hoc spectaculum, vel ad spectaculum victoriæ. Flaminius verba senatus recitare iussit. [Immunes) Sine vlla pensione tributi, & stipendij. [Magni animi) Per occupationẽ exaggerat hãc liberalitatem. Val. dicit. n. si qspiam tot viros à seruitute liberasset, q vrbes P.R. libertate donauit, ingenti laude dignus esset. Sed cũ P.R. tot Græciæ populos, tot vrbes, tot oppida tyrannida spoliauerit, & libertate donauerit, quis ei meritas laudes accõmodabit? [Aues) Plut. dicit fuisse coruos, qui ceciderunt in theatrum, causam aũt huius rei hanc esse ferunt, q aẽr solum est auiũ, quo discusso, & auibus quacunque rõne subtracto, cadant necesse est, legitur in vita Pomp. q vociferante plebe Rom. contra Rhosiũ, digitis Pompeium ostendentẽ, non primum, sed secundũ ducem creandũ aduersus Piratas, coruus oculis captus in mediũ forũ cecidit. [Ad cuius maiestate) Trãsiturus ad externa, hac vtit pfatione, vt dicat esse maiestate P.R. nõ solũ cõmemorare, quę in alios ipse vsus sit liberalitate, sed quam ēt ab alijs ipse qñque sensit.

ASCEN. ILLIVS vero &c.) Recitat alius liberalitatis P.R. exemplum, cuius pronunciator fuit T.Q. Flam. dicens. Vero pro sed, nullæ literæ prosequuntur, aut potius prosequantur .i. prosequi possint laudibus satis dignis, Cœlestem spiritum .i. affectum illius liberalitatis Romanæ, quam. s. iam prosequitur. Enim pro quia, Philip. rege Macedoniæ superato, cum tota Græcia conuenisset ad id spectaculum tam insigne, Tit. Q. Flam. silentio facto signo tubæ, iussit hæc verba. s. sequentia recitari per præconem. i. publicum pronunciatorem, quasi præceptorem. S.P.Q.R. & Q. Flam. imperator iubet oẽs vrbes Græciæ, quæ fuerunt sub ditione Philippi regis esse liberas, atque immunes. s. a tributo pendendo. Quibus auditis homines perculsi maximo, & inopinato gaudio, obstupuerunt primo, veluti credentes, se quæ audierunt non audisse, deinde pronunciatione præconis iterata, compleuerunt cęlum. iterum tanta alacritate clamoris, vt constet. i. manifestum sit certe. i. indubitanter aues, quæ superuolabant decidisse. i. deorsum cecidisse attonitas, & pauẽtes. Fuisset magni animi. s. officiũ, aut munus, detraxisse seruitutem à tot capitibus captiuorum. s. singulorum, quot vrbibus nobilissimis, & opulentissimis P.R. largitus est tunc libertatem. [Ad cuius). s. P.R. maiestatem pertinet cõmemorari non solum, quod ipse tribuit, sed ēt quod sensit. i. percepit alio tribuente, vt in externis exemplis, ac quæ nunc parasceuem facit, patebit. Enim pro quia, vt. s. quemadmodum cõmendatio laudis commemoratæ est illic. s. vbi P.R. beneficium contulit, ita commendatio laudis reddita est hic, vbi beneficium accepit, quia simul significabitur gratiam retulisse.

EXTERNA.
DE HIERONE SYRACVSANO.

* Liu. li. 22. HIERO * Syracusanorum Rex, audita clade, qua Romani apud Thrasymenum lacum afflicti erãt: ccc. millia modiorum tritici, cc. hordei, auriq́. * ducenta
* cccxx. in Liu. legit. & xl. pondo vrbi nostrę muneri misit: nec ignarus verecundiæ maiorum nostrorum, ne nollent accipere, in habitum id victoriæ formauit, vt eos religione motos, munificentia sua vti cogeret: voluntate mittendi prius iterum prouidentia cauendi ne remitteretur, liberalis.

HIERO Syracusarum rex) Post cladem Romanis illatã ad Trasimenum lacum, legati ab Hierone Siciliæ rege cum muneribus, & commeatu ingenti Romã missi sunt, qui S.P.Q.R. significarent, Hieronem grauiter, acerbeque tulisse cladem illam, communemque eam calamitatem existimasse. Itaque quanquam probe sciat magnitudinem P.R. admirabiliorem propem aduersis rebus, quàm in secundis esse, missa tamẽ à se omnia, quibus à bonis amicis, & fidelibus socijs bella iuuari solent. quæ ne accipere abnuant magnopere se publice orare. Iam omnium primum honoris gratia victoriam auream pondo cxx. afferre se, acciperent eam, tenerentque & haberent propriã & perpetuam aduexisse etiam ccc. millia modiorum tritici cc. ordei, ne commeatus deessent, & quantum postea opus esset, & quantum iussisset subuecturus. milite, & equite scire se, nisi Romani, latinique nominis, nõ vti, P.R. leuium armatorum auxilia, etiam externa vidisse in castris Romanis. Itaque missi sunt mille sagittariorum, ac funditorum, apta manus aduersus baleares, & mauros, pugnacesque alias gentes. Ad ea dona consilium quoque habeant, vt prætor cui Sicilia prouincia esset, classem in Africam traijceret, vt & hostes in terra sua bellum haberent, minusq; laxamenti daretur his, ad auxilia Hannibali mittenda, a senatu ita responsum est, regi virum bonum, egregiumque socium Hieronem esse, atque vno tenore, ex quo in amicitiam P.R. venerat fidem tenuisse, ac rem Romanam omni tempore, & loco, munifice iuuisse, id perinde ac deberet gratum P.R. esse aurum, & a quibusdam ciuitatibus allatum non accepisse P.R. gratia regia victoriam, omnemque accipere sedem ei se dare, & dicare capitolium templumque Iouis optimi maximi in ea arce vrbis Rom. sacratam, volentem propitiamque firmam, ac stabilem fore P.R. funditores, sagittariosque, & frumentum traditum est cõsulibus. Hiero. Syrac. Hic postquam se Romanis coniunxit, fidem semper constantissime seruauit. [Victoriæ) Sub imagine coronæ, dea victoria pingebatur apud antiquos. [Voluntate mittendi) Duplici modo liberalis fuit, & quòd libentissimo animo misit, & quia prouidit, vt acciperentur munera.

HIERO rex Syracusanorum audita clade) .i. postquam audiuerat cladem, qua Romani erant afflicti. s. ab Hannibale apud lacum Trasimenum, misit muneri. i. dono, vrbi nostræ ccc. millia modiorum tritici cc. scilicet millia modiorum ordei, & cc. ac quingenta, alij tamen legunt xl. pondo .i. libras auri, nec ignarus .i. gnarus verecundiæ, hoc est cognoscens verecundiam maiorum nostrorum. i. priscorum Romanorum, qui tunc erant, formauit id. s. aurum in habitum. i. effigiem victoriæ. s. deæ, ne nollent. i. vt non recusarent accipere, vt cogeret eos motos religione. i. metu mali ominis, si victoriam non admitterent, vti munificentia sua, erat sup. liberalis prius. i. priore loco, & vt dicunt vice, voluntate. i. propter voluntatem mittẽdi, & iterum. i. secundario, aut secunda (vt dicunt) vice prouidentia cauendi .i. prospiciendi ne remitteretur. ASCEN.

DE AGRIGENTINO GILLIA.

SVANISSIMAM huic Agrigentinum Gilliam, quem propemodum ipsius liberalitatis præcordia constat habuisse: erat enim opibus excellens, sed multo etiam animo, quàm diuitijs locupletior: semperque in eroganda potius, quàm in contrahendo pecunia occupatus: adeo, vt domus eius quasi quædam munificentiæ officina crederetur: illinc enim publicis vsibus apta monumenta extruebantur, illinc grata populi oculis spectacula edebantur, illinc epularum magnifici apparatus, libentique animo annonæ subsidia tribuebantur, & cum hæc vniuersis priuatim alimenta inopia laborantibus: dotes virginibus, paupertate pressis, subsidia: detrimentorum incursu quassatis, solatia erogabantur: hospites quoque tum vrbanis penatibus, tum etiam rusticis tectis benignissime excepti, varijs muneribus ornati dimittebantur. Quodam vero tempore quingentos simul Gelensium equites vi tẽpestatis in possessiones suas compulsos, aluit, ac vestiuit. Quid multa? non mortalem aliquem, sed propitiæ fortunæ benignum esse diceres sinum. Ergo quod Gillias

possi-

possidebat, omnium quasi commune patrimonium erat, pro cuius salute, & incrementis, tum Agrigentina ciuitas, tum etiam vicinæ regiones votis excubabant, colloca è contraria parte arcas inexorabilibus claustris obseratas, nonne præstantiorem aliquanto existimes illam impensam, quàm hanc custodiam.

OLIV. SVBNECTAM huic Agrigentinum) Huius hominis liberalitatem Valer. sic ambitiose describit, vt alia expositione nō indigeat, nam per omnes eius munificentiæ gradus quodāmodo incedit, & diligentissime recenset omnia eius liberalitatis officia, satis vero constat hunc fuisse non magis opibus, quàm liberalitate præstantem [Agrigentinum) De Agrigento. est autem Agrigētum ciuitas Siciliæ, quæ græcæ dicitur agragas. Virg. lib. iij. Aeneid. Arduus inde agragas. [Animo locupletior) Quia plus animi habebat quàm diuitiarum. nam multo magis intentus erat in distribuendis opibus, quàm comparandis. [Officina) Nam sicut in officinis venalia continentur, sic in domo huius, venalis liberalitatis habebatur. [Latenti annonæ) Nam in penuria rerum à multis occultatur annona, vel quia exigua est, & non apparet. [Detrimentum incursu) His, qui impetu incōmodorum afflicti essent, benigne succurrebat. [Rusticis tectis) Et diffinitio villæ. [Gelensium) Gelenses à Gela fluuio dicti. est autem Gela fluuius Siciliæ à quo oppidum, quod præterfuit, denominatum est: Virg. lib. iij Aeneid. apparet Camerina procul, campique Geloni, immanisque Gela fluuij de nomine dicta. Ouid. lib. fast. iiij. & te verticibus non adeunde Gela. [Sinum) Receptaculum. [Annonæ) Frugis, eo quòd singulo anno renouatur. [Colloca è contraria parte,) Hoc est ex vna parte pone auaritiam, ex altera liberalitatem, tum intelliges quantum liberalitas præstet auaritiæ.

ASCEN. SVBNECTAM huic,) Scilicet Hieroni, Gilliam Agrigentinum. s. principem ciuium, quem constat habuisse propemodum. i. ferme præcordia. i. vicinas cordi sedes ipsius liberalitatis, quasi dicat non solum libertatem fuisse, sed pene liberalitatem ipsam, ita vt eam præcipue dilexit. Erat enim excellens opibus, sed locupletior etiam multo animo, quàm diuitijs. & occupatus semper potius in pecunia eroganda. i. expendenda dono, & ita dilatanda, quàm contrahenda. i. coaceruanda, & ita constringenda, adeo ut domus eius crederetur, quasi quædam officina munificentiæ. Enim pro quia, monumenta. i. egregia ædificia, aut monumenta, quæ fortalitia vocant, apta vsibus publicis, extruebantur illinc. i. ex illius domo. spectacula grata. i. accepta oculis populi, ædebantur illinc. i. ex eadem illius domo. Magnifici apparatur epularum, & subsidia tribuebantur annonæ. i. quòd dicunt ai &ualibus, lubenti animo (quod ad meritum non parum facit) vel vt legit Oliu. (quem libenter sequor) annonæ latenti. i. in occulto habitæ, vt carior esset, illinc. i. ex domo illius, & cum. s. ita esset, quàm hæc. i. huiusmodi alimenta, erogabantur priuato, & non publico munere, vniuersis laborantibus inopia, & sub dotes. i. subleuamentum onerum matrimonialium, quæ vxor ad maritum fert, erogabantur priuatim virginibus. s. adultis, & pauperibus, & subsidia erogabantur pressis. i. oppressis paupertate, & solaria erogabantur quassatis. i. frequenter concussis, incursu. i. improuiso impetu detrimētorum. i. damnorum, hospites quoque excepti benigne, tum. i. partim, penatibus. i. ædibus vrbanis, id est quas in vrbe Agrigentina habuit, tum. i. partim etiam tectis rusticis. i. villarum eius, dimittebantur. s. ab eo ornati varijs muneribus. Vero pro sed, aluit ac vestiuit quodam tempore simul. i. vna, quingentos equites Gelensium. i. natos non longe à Gela fluuio Siciliæ in oppido eiusdem nominis, compulsos in suas possessiones vi tempestatis. Quid multa sup. afferam testimonia liberalitatis eius? to diceres. i. dicere posses, Gilliam sup. non esse aliquem mortalem, sed benignum sinum. i. fomentum fortunæ propitiæ. s. quæ fouet, non quæ fouetur clementer. Ergo quia talis erat, id quod Gillias possidebat, erat quasi patrimonium commune omnium, pro cuius salute. i. conseruatione, & incrementis. s. bonorum, tum. i. simul ciuitas Agrigentina, tum etiam regiones vicinæ, excubabant. i. vigilabant, & intentę erant uotis. [Colloca è contraria). i. aduersa parte, arcas obseratas. i. clausas claustris. i. clausuris, ac seris, inexorabilibus. i. ad nullas preces aperiendis, nonne existimes. i. iudices illam. s. tam nobilem Gilliæ impensam esse præstantiorem aliquanto, quàm hanc custodiam? quasi dicat haud dubie, si iuste morum precia æstimare velis.

HYPOTHESIS SEQ. EXORDII.

MOS est Valerio Maximo, vt semper quo ad eius fieri potest, librum ita libro adnectat, vt vnum è reliquo pendere videatur. Vnde & quærit quas potissimum comites liberalitati adiungat, de qua in calce præcedentis libri egit. Liberalitatis plane aptissime iniqui comites sunt humanitas, atque clementia. Quarum prima indigentibus semper præstò adest proxima oppressis miserijs opitulatur. Postrema, cum sit animi temperantia in constituendis pœnis, meminit etiam sua felicitate, & pœnas, & iniurias remittit. Quæ licet per quam egregie sint virtutes, ac præcellentes prima tamen, cum ab ipso liberi patris diuino numine sit nomen consecuta, ceteras dignitate ante ire videtur. Deinum à præfatione statim senatus, Populiq; Romani humanitatem, atque clementiam aduersus Carthaginienses refert.

VALERII MAXIMI

LIBER QVINTVS.

DE HVMANITATE. CAP. I.

DE SENATV ROMANO.

IBERALITATI, quas aptiores comites, quàm humanitatem, & clementiam dederim? quoniam idem genus laudis expetunt: quarum prima inopia, proxima occupatione, tertia ancipiti fortuna præstatur: cumque nescias, quam maxime probes, eius tamen commendatio præcurrere videtur, cui nomen ex ipso * numine quæsitum est. Ante omnia tamen humanissima, & clementissima senatus acta referam. Qui, cum Carthaginiensium legati ad captiuos redimendos in vrbem venissent, protinus his nulla pecunia accepta, reddidit iuuenes, numerum duum millium & septingentorum quadragintatrium explentes: tantum hostium exercitū dimissum, tantam pecuniam contemptam, tot Punicis iniurijs veniā datam, ipsos legatos obstupuisse arbitror, ac secū dixisse: O munificentiam gentis Romanæ, deorum benignitati equandam. O ēt nostram legationem supra vota felicem, nam beneficium quod nunquam dedissemus, accepimus.

* *omine legūt alij.*

IBERALITATI quas aptiores) Hic quintus liber est, qui in septem diuiditur capitula, in quorum primo agitur de humanitate, & clementia, humanitas in charitate versatur, clementia in remissione acceptæ iniuriæ. sed præfatur in hoc principio more suo Valer. & rationem ostendit, cur hoc capitulum superiori coniungat. [Quarum prima). s. liberalitatis, quę indigentibus succurrit. vnde ait, præstatur inopia, quoniam aduersus inopes maxime liberales esse debemus. [Proxima occupatione) Secunda s. humanitas. est enim humanitas charitas ex animi teneritudine proueniens. [Occupatione) Præuentione. [Tertia) s. clementia. [Ancipiti fortuna) Quia clementia est accepta iniuria, animi impetum reprimere, ideo ancipiti fortuna, quia eius qui te offenderit vita, in dubio est. [Eius cōmendatio) Quia liberalitas clementiæ, & humanitati uidetur anteponenda. [Ex ipso numine). s. libero à patre, à quo libertas, & liberalitas dicta est. [Ante omnia autem) De humanitate dicit P. R. qua erga Carthaginienses postea acerrimos vsus est primo pun. bel. quod ductu, & auspicio M. Attilij gestum fuit. in quo magnum captiuorum numerum multis partis victorijs, multisq; cladibus illatis Carth. contraxerat, & Romam miserat, quos omnes Romani Carth. condonarunt. fuerunt autem ad duum millium septingentorum xl. trium numerum, insuper etiam le- OLIV.

gatos,q ad eos redimendos cum grandi pecunia venerant,spreta pecunia, benigne auspicio publico susceperunt, omnesq. acceptas iniurias,Carth. remiserunt,quæ quidem tanta fuit humanitas, vt ipsi legati præ admiratione obstupuerunt. [O supra vota felicem) Quia plus accepimus,quàm obtinere sperabamus.

ASCEN. LIBERALITATI &c.) Eodem filo, quo titulos & capita colligare solet, etiam libros colligat aptitudinem, videlicet transitus à præcedentibus ad sequentia commendat, eius quod dicere parat præfatione declarando,vt hoc loco cum ordine lucebit. Ordo autem est. Quas comites aptiores .i. conuenientiores quam humanitatem,& clementiam, dederim.i.dare possim liberalitati? quasi dicat vt video nullas (Vtitur autem fœminino genere,quia ea communia,quæ natura adiectiua sunt, genus ab adiuncto accipiunt, tam cito,quàm expresso. quo circa cum de liberalitatis,quæ fœmininum repræsentat sexum comitibus loquatur, & fœminis fœmininæ magis quadrent, dixit quas comites,dicendo autem comites quodammodo inferiores esse innuit, quod & in fine huius præfationis clarius docet.) Quoniam supp. humanitas, & clementia expetunt idem genus laudis, quod.s.liberalitas. [Quarum).s.trium prima tempore liberalitas,præstatur.i.exhibetur,& impenditur sup.inopia.i.rerum, & auxilij carentia,proxima.i.proxime dicta humanitas sup. præstatur in occupatione.i.præuentione, & oppressione tertia.s.clementia præstatur supp. in fortuna ancipiti.i.dubia periculosa, cumque.i.& cum nescias, quam.i.harum trium affectionum humanarum tu probes.i.aliquis probare,hoc est commendare, seu approbare possit, ac debeat maxime, tamen eius.s.liberalitatis commendatio videtur præcurrere.i. cursu locum honestiorem ceteris anticipare, cuius nomen est quæsitum.i.partum ex ipso numine.s.liberi patris,qui liber dictus est ab effectu vini,quòd liberos curis,& liberi loquentes facit,& liberalit,quòd sit lætitiæ dator,vnde Aeneid.j. Adsit lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno. ad liberales enim pertinet hilaria instruere conuiuia. Hoc autem modo fere legitur, & intelligitur hic textus. Et vt dixi, eo quòd humanitatem, & clementiam liberalitatis comites dixit,videtur liberalitatem ceteris prætulisse. Veruntamen alij, quia in præfatione eius, de quo dicturus est, commendare solet excellentiam, videtur quòd hic humanitatem ceteris prælatam velit,& quòd legendum sit ex ipso homine,quia ab homine humanus,vnde humanitas dicitur. {Ante omnia autem) Alij legunt ante omnia tamen, quorum lectio videtur approbare opinionem illorum, qui sentiunt ab auctore liberalitatem ceteris prælatam, vt sit. Quamuis humanitas, & clementia præclara sunt mentium ornamenta, tamen ego referam ante omnia acta senatus humanissima &c. legentes ante omnia autem. Videntur sic intelligere,vt humanitatem ceteris præferat,& dicat,referam autem ante omnia,acta senatus humanissima,& clementissima. Qui.s.senatus cum legati Carth. venissent in vrbem, hoc est Romam ad redimendos captiuos reddidit protinus his.s.legatis iuuenes explentes numerum duum millium,& septingentorum quadraginta trium,nulla pecunia accepta, hoc est gratis. Ego arbitror (inquit auctor) legatos ipsos obstupuisse, tantum exercitum hostium dimissum.s.è captiuitate,tantam pecuniam, quantam pro illorum redemptione accipere potuisset, contemptam supp.esse,& veniam datam tot iniurijs Punicis.i.Pœnis,hoc est ipsis Carthaginiensibus illatam, ac arbitror legatos dixisse secum. O munificentiam gentis Romanæ æquandam benignitati deorum,ò etiam legationem nostram felicem supra vota .i. supra quàm sperabamus,nam accepimus beneficium, quod nunquam dedissemus.

DE EODEM SENATV ROMANO.

*Liu. li. 30.
*Tiburi in Liuio.

ILLVD * quoque non paruum humanitatis Senatus indicium est. Siphacem enim quondam opulentissimum Numidiæ regem captiuum, in custodia * Tiburi mortuum publico funere censuit efferendum,vt vitæ dono honorem sepulturæ adijceret.

OLIV. ILLVD quoque non parum) Syphax Numidiæ rex opulentissimus fuit,quem ij. Pun. bel. Scipio deuixit. Fuit autem in Numidia tantæ potentiæ,vt eius amicitiam, & societatē, Romani pariter,& Carth. summo studio, & contentione conquisierint, vt in eo bello maximum ad victoriam momentum esse videretur,quibus ille se adiunxisset. Itaque tantum eius maiestati duo potentissimi in terris populi tribuere. Rom.& Carthag. vt vno tempore,& Scipio Imperator ad amicitiam eius petendam,relicta prouincia Hisp. exercituque cum duabus quinqueremibus in Afr.traiecerit,& Asdrubal Pœnorum dux,non ipse modo ad eum venerit,sed filiam quoque vltro illi nuptum dederit,quibus nuptijs à Rom. societate defecerit,sicut planius,& diffusius dicturi sumus in cap. de mutatione casua, & fortunæ. hunc igitur Syphacem a Scip.victum,& captiuum Romam missum,Tiburi in custodia habendum senatus curauit, ibiq. mortuum publico,& regio funere efferendum censuit, qua quidem humanitate,& clemētia in Persam quoque Maced.regem quem Paul.Aemil.victum duxerat in triumphum vsus est.

ASCEN. ILLVD quoque) Quod sequitur est indicium non paruę .i.ingentis per liptorem humanitatis,senatus.s.Rom. Enim pro quia, censuit Syphacem quondam opulentissimum regem Numidiæ mortuum captiuum in custodia (honeste dicit pro carcere) Tyburi.i.apud Tybur,& bene perij pronunciat nomen terræ in loco,efferendum.i.ad sepulchrum, aut rogum ferendum, funere publico.i.impensa facta ad pompam funeris ex publico, vt adijceret dono vitæ,nam cum statim necare potuisset, viuum in custudia teneri maluit, sed forte (quòd apte tacet) in triumphum Scip. reseruatum, honorem sepulturæ.

DE EIVSDEM SENATVS CLEMENTIA.

*De morte huius Regis Plutar. & Paulo Aemil.

CONSIMILI'QVE * clementia in Perse vsus est: nam cum Albæ, in qua custodiæ causa relegatus erat,decessisset Quæstorem misit,qui eum publico funere efferret, ne reliquias regias iacere inhonoratas pateretur: hostibus hęc, & miseris, & fato functis officia regibus erogata: illa amicis,& felicibus,& viuis tributa sunt.

ASCEN. CONSIMILI'QVE &c.) Senatus sup.Rom.vsus est cōsimili clementia in Persa rege Maced. a Paul.Aemil. in triumphum ducto. [Nam cum decessisset) .i. mortuus esset albæ.i.in eo oppido, vnde Rom. fuere oriundi, in quæ.i.in quòd oppidum Persa, aut Perseus (tribus enim vocibus illis nomen eius variatum legimus) relegatus erat cāusa custodiæ, misit quæstorem.i.publicæ, pecuniæ receptorem, & custodem, qui efferret.i.efferendum curaret,eum.s.Persam, funere publico.i. publica impensa instructo, ne pateretur reliquias regias.i.eius, qui aliquando rex fuerat, iacere inhonoratas.i.sine honore sepulturæ. [Hæc).s.iam dicta officia erogata sunt hostibus.s.Carthag. & regibus miseris,& functis fato.i.defunctis munere vitę, videlicet Syphaci, & Persæ, illa.s.quæ dicturus est, tributa sunt amicis, & felicibus,& viuis.

DE EODEM SENATV IN FILIVM MASINISSÆ.

*Misagenes dicitur à Liu. lib. 45.
*Quæst. erat L. Stertinus.

CONFECTO Macedonico bello,* Musicanes Masinissæ filius,cum equitibus,quos in pręsidium Romanorum adduxerat,ab imperatore Paulo ad patrem remissus,tempestate classe dispersa,Brundusium æger delatus est: quod vbi senatus agnouit,continuo illo * Quęstorem ire iussit,cuius cura,& hospitium adolescenti expediretur,& omnia,quæ ad valetudinem opus essent,pręberentur,impensæq. liberaliter tum ipsi,tum toti comitatui præstarentur: naues etiam prospicerentur, quibus ipse bene, ac tuto cum suis in Africam traijceretur: equitibus singulas libras argenti,& quingenos sextertios dari imperauit: quæ tam prompta,& tam exquisita P.C. humanitas efficere potuit,vt etiam si expirasset adolescens, æquiore animo desiderium eius pater toleraret.

OLIVERIVS.

CONFACTO Macedonico bello,) Hoc fuit bellum Macedonicum, quod contra Persen gessit Paul.Aem.vt sępe dictū est. [Nā Musicanes Mas.) Regis filius in auxiliū Rom.cū multis

mulcia equitibus missus à patre, cum iam debellata prouincia, & finito bello ab Imp. R. remitteretur ad patrem, vi tempestatis compulsus est, & graui morbo correptus, quod vbi senatui nunciatum est, eo quæstorem continuo miserunt, qui adolescentis valetudinem diligentissime curaret, & omnia, quæ illi, atque vniuerso comitatui suo necessaria forent, abundantissime subministraret, classem reficeret, & liberatum cum muneribus ad patrem tuto remittendum curaret, fuit Masinissa Numidæ regis filius, quem amicissimum Pop. R. fuisse constat, & in amicitia vsque ad vltimum sui fati diem permansisse. Musocanes vero eius filius moritur antequam pater. [Delatus) Necessitate compulsus. s. vi tempestatis, nam inter deferri, & venire hoc inter est, quòd volũtate venimus, necessitate deferrimur. [Illo) Ad eum locũ. s. Brundusium. [Quæ opus essent) Dicimus opus est mihi hac re, & hæ res, & huius rei, sed hoc vltimum rarum est. [Quingenos sestertios) Quinquaginta sestertia, & notandum dici hoc sextertium, & hic sextertius, vt hoc loco masculini generis apud alios neutri. Mar. annus abibit bisquina dabit sextertia dixit. est autem sextertium dipondius, & semis, pondo vero libellam continet, ergo sextertium duas libras & semis habet teste Var. & à semis & tertius dictus est sestertius, siue sextertium, nam sic quoque dicimus dipondius esse, & dipondium. [Quæ tam prompta) Hæc tanta inquit humanitas senatus potuit etiam patrem ab filij interitus dolore impatienti reuocare, si forte eo tempore Musocanes obijsset. [Desiderium eius) i. mortem. Vnde desideratum dicimus mortuum, quo verbo vtitur frequenter Iulius celsus, vt eo die quatuor millia desiderata sunt.

ASCEN. CONFECTO Macedonico bello). i. postquam bellum Macedonicum erat finitum ex sententia P. R. Musicanes, seu vt alij scribunt Musocanes filius Masinissę regis Numidię P. R. amicissimi, remissus cum equitibus, quos adduxerat in præsidium. i. protectionem, & honestum auxilium Rom. ad patrem. s. suum Masinissam ad P. s. Aem. Imp. classe sup. eius, qua vehebatur domum, dispersa tempestate. i. per tempestatem subortam in mari, delatus est æger. i. animo, & corpore male affecto, Brund. i. ad illud oppidum littorale. Quòd vbi senatus agnouit, iussit continuo quæstorem. i. ærarij, vt dixi dispensatorem, ire illo. i. illuc, hoc est Brund. cuius cura. i. vt eius cura, & . i. simul, hospitium expediretur. i. expedite pararetur adolescenti. s. Musocani, & omnia quæ essent opus ad valetudinem. s. curandam, præberentur supp. ei, & impensæ præstarentur liberaliter tum. i. simul ipsi. s. adolescenti, tum. i. simul toti comitatui, & etiam vt naues prospicerentur. i. prouide repararentur, aut conficerentur, quibus ipse. s. dictus adolescens traijceret in Africam cum suis, bene. i. commode, ac tuto. s. a vi tempestatis, & imperauit singulas libras argenti, & quingentos sestertios dari equitibus, quæ humanitas patrum conscr. tam prompta, & tam exquisita. i. singularis potuit efficere, vt etiam si adolescens. s. filius Masinissæ expirasset, pater eius toleraret. i. pateretur desiderium. i. carentiam eius animo equiore. i. minus commoto.

THEO. MVSICANES) Quidam vetusti codices habent Musocanes, alij Musosones.

DE EODEM IN PRVSIAM.

IDEM senatus, cum ad gratulandum sibi Prusiam Bythiniæ regem Perse deuicto venire audisset, obuiam illi * P. Cornelium Scipionem Quæstorem Capuam misit, censuitque vt ei domus Romæ quam optima conduceretur, & copiæ, non solum ipsi, sed etiam comitibus eius publice præberentur. In eoque excipiendo tota vrbs vnius humani amici vultum habuit. Ita qui amantissimus nostri venerat, duplicata erga nos beneuolentia in regnum suum reuersus est.

* L. scr. Liu. lib. 45.

OLIV. IDEM senatus, cum) Non minori humanitate vsus fuisse videtur senatus in Prusiam Bithyniæ regem, qui gratulatum Romam venerat de victoria, quam ex Persis rege superato, gloriosissimam comparauerant Romani, nam illi more maiorum quæstorem obuiam misit, publicum Romæ hospitium pro regis dignitate paratum conduxit, copiam rerum omnium illi, comitibusq. suis præbuit, illum denique tota ciuitas cum summa lætitia, & alacritate suscepit, vt non de victoria gratulatum venisse, sed a victoria superbum redijsse cognosceres.

ASCEN. IDEM senatus cum) Audisset Prusiam regem Bithyniæ venire. i. Romam ad gratulandum. i. gratæ felicitatis, ac victorię animum verbis indicandũ, Perse. s. rege Maced. deuicto. i. postq̃ Persen deuicerat Paul. Aem. misit Pub. Corn. Scip. quęstorem obuiã illi Capuam. s. vsque, & censuit, vt domus q̃ optima conduceretur ei Romæ, & copiæ. i. large facultates sumptus faciundi præberentur, non solum ipsi. s. regi, sed etiam comitibus eius, publice. i. è publico ærario. [Et tota vrbs) . i. ciuitas Rom. habuit in eo excipiendo. i. amoenter, & pompose recipiendo, vultũ. i. speciem vnius amici humani. Itaq; Prusias venerat amantissimus nostri, & reuersus est in regnũ suum beneuolentia duplicata ergo nos.

THEO. PERSE deuicto) Vetera exemplaria legunt per se, nec habent deuicto.

DE EODEM IN PTOLEMÆVM.

NEC * Aegyptus quidem Romanæ humanitatis expers fuit. Rex enim Ptolemæus à minore fratre regno spoliatus, petendi auxilij gratia cum paucis admodum seruis, squallore oblitus, Romam venerat, ac se in hospitium Alexandrini pictoris contulerat. Id postquam senatui relatum est, accersito iuuene, quàm potuit accurata excusatione vsus est, quòd nec Quæstorem illi * more maiorum obuiam misisset, nec publico hospitio eum excepisset, eaque non sua negligentia, sed ipsius subito, & clandestinato aduentu facta dixit: & illum è curia subito ad publicos penates deduxit, hortatusq. est, vt depositis sordibus adeundi ipsius diem peteret, quinetiam curæ habuit, vti munera ei per Quæstorem quotidie darentur: his gradibus officiorum iacentem ad regium fastigium euexit, effecitque, vt plus spei in auxilio P. R. quàm metus in sua fortuna reponeret.

* Meminit Liu. lib. 46.

* More maiorũ, Liu. lib. 45.

OLIV. NEC Ægypti quidem) Adeo immensa fuit Rom humanitas, vt longe, lateq. porrecta non arctiores, q̃ imperiũ terminos habuisse videatur, non contenta finibus Bithyniæ in Ægyptum vsque peruenit. nam Ptol. a minore fratre regno conspiratione pulsus, Romam auxilij petendi gratia profectus molia Romanę liberalitatis testimonia repit. nam cum miser, & sordidus præter regiam dignitatem cum paucis admodum seruis clam vrbem ingressus, in priuatũ hospitium se contulisset, continuo senatus re cognita illum ad se iussit acciri, & excusatione facta, q̃ non illi more maiorum quæstorem obuiam misissent, ad publicum hospitium deduxit, eiq. quotidie munera dari per quæstorem iussit. sunt qui velint hunc fuisse Ptol. vltimum oium cognomento Dion. Aulete filium, qui Põp. iussit occidi, cuius opibus, & auctoritate fuerat eius pater per Gabinium restitutus in regnum, quod ex Cæs. commentarijs de Alexandrino bello colligi posse dicunt, vbi hæc inscripta sunt. In testamento Ptol. patris heredes erant scripti ex duobus filijs maior, & ex duabus ea, qua antecedebat, hæc vti fierent per omnes deos perque fœdera, quæ Romæ fecisset, eodem testamento Ptol. P. R. obtestabatur tabulæ testamenti. vnæ per legatos eius Romam erant allatæ, vt in ærario ponerentur, quæ cum propter occupationes publicas poni non potuissent, apud Pomp. sunt depositæ. alteræ eodem exemplo relictæ atque obsignatæ, Alexandriæ proferebantur. ex quibus verbis conijci posse dicunt, à minore fratre per conspirationem regno pulsum, quod ego nec affirmare, nec omnino refellere ausim quippe qui huius historiæ certum adhuc auctorem non inuenerim, verum illud me mouet, quomodo restitutus fuerit, & cur Pomp. patrocinio non fuerit vsus, cum apud illum testamenti, tabulæ essent depositæ, aut si vsus, cur à Val. ceterisq. auctoritatibus, ingratitudinis non damnatus, cum patronum suum iusserit occidi. extat præterea apud ipsum, quem auctorem referunt Cæs. iisdem commentarijs, ad hunc ipsum Ptol. Pomp. legatio quæ (post Pharsalicam profligationem in Ægyptum profectus) ab hoc puero aduersus Cæs. opem suppliciter implorat, & eum per erogata tantum patri beneficia rogat, vt Alexandria recipiatur, vbi ne verbum quidem facit, ex quo intelligi, aut conijci possit, eum Romæ aliquando fuisse, quod satis admirari non possum, cum res tanta foret, quæ a senatu magnopere curaretur, & ad Pomp. pertinere maxime videretur, pro-

ptee tabulas testamenti depositas , omitto quòd Cæs. tunc eum puerum ætate fuisse ostendit,cum Pomp. ad eum profugit , Val. vero iuuenem appellat,quare cum hæc omnia obscura,& incerta mihi esse videantur,alijs excutienda relinquam.[Obsitus)Circũdatus squalore immonditia est. Squalor immundities, ac deformitas, quæ nimio mœrore innascitur .

ASCEN. NEC Aegyptus quidẽ.s.expers humanitatis Romanę)Enim pro quia,Ptol.rex Aegypti,spoliatus regno à fratre minore.s.natu,venerat Rom.cum paucis admodum seruis,gratia petendi auxilij,obsitus.i.obductus squalore.i.situ,& immunditia contracta ea incultu, ac contulerat se in hospitium pictoris Alexandri .i. Alexandriæ orti.Postquam id relatum est senatui iuuene.s.Ptol. Accersito.i.vocato in curiam,visus est excusatione, quàm.i.quanto potuit accurrata,quòd.i.quia nec misisset illi obuiam quæstorem.i.dispensatorem, & custodem ærarij more maiorum.i.vt maiores Syphaci,Prusiæ,& alijs facere soliti erant,nec accepisset eum hospitio publico,vt Prusiam acceptum iam dixerat,& dixit ea.s.duo delicta,quòd nec obuiam processisset , nec hospitio publico accepisset esse facta non sua negligentia, sed aduentu illius subito,& clandestino.i.latente,& occulto,& supp. senatus deduxit illum subito è curia ad publicos penates , & hortatus est , vt sordibus.s.squalore,& situ depositis peteret diem adeundi ipsius .i.sui hoc est senatus,quinetiam.i.insuper senatus habuit curæ .i. cura,aut ad curam suam,vt.i.vt, munera darentur ei quotidie per quæstorem quibus.s.sumptum quotidianum faceret,& sup. senatus eueait his gradibus.i.beneficijs per gradum impensis,aut his beneficijs officio graduum fungentibus,sup.Ptol.iacentem.s.oppressum calamitate sua,ad fastigium.i.culmen regium,& fecit vt Ptol.reponeret plus spei .i.de recuperando regno, in auxilio P. R. quam metus in fortuna sua .s. tam aduersa, vt à minore natu pelleretur .

DE L. CORNELIO.

* Liuius lib. 17. Oros. lib. 4. cap. 7. et Florus lib. 2. c. 2.

ATQVE * vt ab vniuersis patribus C.ad singulos veniam , L.Cornelius Cos. primo Punico bello , cum Olbiam oppidum cepisset,pro quo fortissime pugnans Hanno dux Carthaginiensium occiderat , corpus eius è tabernaculo suo amplo funere extulit,nec dubitauit hostis exequias ipse celebrare : eam demũ victoriam & apud deos,& apud homines minimum inuidiæ habituram credens, quæ plurimum humanitatis habuisset .

OLIV. ATQVE vt ab vniuersis) Postq̃ de publica Rom.humanitate dixit,nunc ad priuatã vniuscuiusque dicendam trãsgreditur,& primo de L.Cornelio consule,q primo pun. bello Hannonẽ Carthaginiensium ducẽ, qui in ꝓpugnatione ciuitatis Olbię fortiter dimicãs occubuerat,dignissimo funere efferauit efferri,tanq̃ non ille hostis,sed P.R.socius,& amicus extitisset nã victoria quanto plus humanitatis habuerit, tãto minus inuidiæ contraxerit.[Olbiam oppidum) Inuenio tria huius nominis oppida. Vnũ teste Str. in Massiliensi agro. alterum eodem teste in Scythia,quod & Berta ciuitas dicebatur. Tertium teste Sol. in cap. de hoie in Sardinia. Dicit enim hic, Yphides Hiolaum creat, qui Sardiniam ingressus palantes incolarum animos ad concordiam eblanditus,Olbiam,atque alia græca oppida extruxit .

ASCEN. ATQVE vt veniam ab vniuersis patribus) Conscriptis ad singulos).i.senatores L. Corn. consul primo bello pun cum .i. qn̄ cœpisset.[Olbiam).s.oppidum Sardinię,pro quo Hanno dux Carth.pugnans fortissime occiderat .i. interfectus erat , extulit corpus eius.s.Hannonis tabernaculo suo,quia in castris erat,funere amplo,sumptuoso, nec dubitauit ipse.i.quod dicunt in propria persona celebrare exequias hostis,credens eam demum.i.pręcise victoriã,habituram minimum.i. minimam partem, inuidiæ, & apud deos,& apud hoies quæ habuisset plurimũ humanitatis .

DE Q. CRISPINO.

* Liuius lib. 25.

QVID de * Q.Crispino loquar ? cuius humanitatem potentissimi affectus,ira, atque gloria quatere non potuerunt . Badium Campanum,& hospitio benignissime domi suæ exceperat,& aduersa valetudine correptum attentissima cura recreauerat : à quo post illam nefariam Campanorum defectionem in acie ad pugnam prouocatus,cum & viribus corporis,& animi virtutibus aliquanto esset superior , monere ingratum , quàm vincere maluit : nam quid agis,inquid,demẽs ? aut quo te praua cupiditas transuersum rapit ? parum habes publica impietate furere,nisi etiam priuata lapsus fueris ? vnus tibi Romanorum videlicet Quintius placet,in quo scelesta exerceas arma ? cuius penatibus,& honoris vicissitudinem,& salutem tuam debes : at me fœdus amicitię, dijque hospitales,sancta nostro sanguini,vestris pectoribus vilia pignora , hostili certamine congredi tecum vetant : quinetiam si in concursu exercituum fortuito vmbonis mei impulsu prostratum agnouissem , applicatum iam ceruicibus tuis mucronem reuocassem . tuum ergo crimen sit, hospitem occidere voluisse : meum , non eris hospes occisus : proinde aliam,qua occidas,dexterã quęre,quoniam mea te seruare didicit. * Dedit vtrique cœlestem numen debitum exitum : si quidem in eo prælio Badius obtrũcatus est,Quintius insigni pugna clarus euasit.

* Ad suos aufugit , inquit Liuius .

OLIV. QVID de Q. Crispino?) Hoc fuit secundo pun. bel. cum Capua obsideretur à Rom.nã T.Q. Crisp.Bad.cãpanus hospes erat per familiari hospitio coniunctus , creuerat consuetudo,q̃ aeger Romę apud Crisp.Bad. ante defectionẽ campanam liberaliter comiterq́. curatus fuerat . tũ Badius progressus ante stationes,quæ pro porta stabant, vocari Crispinum iussit,quod vbi est Crispino nũciatum, ratus colloquium amicum, & familiare,quæri,manente memoria, etiam in dissidio publicorum fœderum priuati iuris,paulum a ceteris processit.postquam in conspectum venit prouoco te , inquit Badius , ad pugnam , ò Crisp. conscendamus equos , & vter sit melior decernamus,summotis alijs ad ea Crisp. nec sibi, nec illi ait hostes deesse, in quibus virtutem ostendant . sibi etiam si in acie occurrerit, declinaturum,ne hospitali cęde dexteram violet,conuersusq́. abibat.n.vero fero ferocius tũ campanus increpat mollitiem,& ignauiã, & se digna probra in insontem iacere hospitalem hostem appellãs, simulantemq́. parceret,cum sciat se non parem esse,si parum publicis fœderibus rupti non directa simul, & priuata iura esse putat,Bad campanum. T. Q . Crisp.R.palam omnibus, & duobus exercitibus renunciare hospitium,nihil sibi cum eo consociatũ , nihil fœderatum hospiti cum hoste,cuius patriam,& penates publicos oppugnatum venisset . si vir essent congrederetur diu cunctanié Crisp. pertulere cutmales ne impune insultare campanũ pateretur . itaque im moratus,dum imperatores consuleret,permitterent ne sibi extra ordinem in prouocantem hostem pugnare,permissu eoꝝ arma cœpit,equum conscendit,& Bad.nomine compellans,ad pugnam euocauit. nulla mora campano facta est, in frilis equis,hastisq́. concurrunt.Crisp.super scutum sinistrum humerum Bad. hasta transfixit, superq́. delapsum cum vulnere , equo desiluit,vt ad pedes iacentem conficeret. Bad.plusquam opprimeretur , parua , atque equo relictis,ad suos aufugit . Crisp. equum,armaq́. capta,& cruentam cuspidem ostentans, cum magna laude,& gratulatione militum ad consules est deductus, laudatusq́. ibi magnifice,& donis donatus est . [Ira & gloria) Ira contra hostem,a quo prouocaretur ad singulare certamen, gloria deuicto glorioso hoste.[Valetudine correptum) Morbo implicitum,nam valetudo medium vocabulum est, quod tam in bona,quàm in mala parte accipitur,vnde recepit adiectiuum,vt dicatur bona valetudo,& mala valetudo .[Cura) Diligentia,vel cura pro curatione posuit , quæ propria medicorum est . [Transuersum) A recto officio declinantem [Publica impietate) Quia omnes à societate defecistis . [Salutem tuam)Quia ægrotum domi suscepi.[Dijq́. hospitalesq́.)Quorum princeps est Iup. Virg. Iupiter hospitibus nam redare iura loquuntur . [Sancta) sanuo lata Rom.sanguini.[Vmbonis) Clypei,est aũt vmbo media pars clypei. [Obtruncatus est) Non à Crisp. nam aufugit,antequam opprimeretur,vt supra diximus,sed ab alijs .

ASCEN. QVID loquar de Q . Crispino?) Cuius humanitate ita atque gloria potentissimi affectus .i. quæ valentissimæ affectiones in homine sunt , non potuerunt quatere .i. concutere , aut loco suo mouere . Is supp. &.i.simul acceperat benignissima suæ hospitio

spirio Badium campanum.s.natione, & recreauerat attentissima cura sup ipsum correptum valetudine aduersa. A quo prouocatus in acie ad pugna .s. singularem, post ille nefariã defectionem campanorum.s.a Rom.ad Hann.eum Q. Crisp.esset superior.s. quàm Badius aliquanto & .i. simul viribus corporis, & virtutibus animi, tamen sup. maluit monere ingratum, quàm vincere. Nam.s.Q. inquit. O demens supp. Badi. quid agis.i.quam rem paras, aut quo cupiditas.s.gloriæ praua.i.iniqua rapit te transuersum.i.extra semitam recti, & honesti exorbitatem. Habes.i.reputas parum fuisse .i. quòd in fanis publicis impietate .i. qua omnes Campani (qui ad hostem R.imperij defecerũt per summam dementiam, quia R. tantum petierant imperij honorem. Hano. ab eis, si victor euasisset, & rem, & libertatem ablaturus erat) nisi etiam lapsus fueris. priuata.i.tibi propria impietate, quia contra ius hospitalitatis, quòd Ioui cura est? videlicet exprobratiua vox est Q .s.Crisp.hospes tuus (Loquitur autem de se honeste, vt sæpe admonui in tertia persona) vnus.i.solus Rom.i.è tot Romanis, qui in exercitu erant, placet tibi, in quo (dicere posset in quem) exerceas arma scelesta.i.scelere contaminata? Cuius penatibus .i. domui, aut hospitio, tu debes &.i.simul vicissitudinem honoris, quòd ab eo honorifice susceptus, & eum honorifice suscipere, dignus iudicetis, & salutem tuam, quia valetudinem confectum curandum duxerat. At fœdus amicitiæ, & dij hospitales, quorum princeps Iupiter est, appositoriæ pignora sancta nostro .i. Rom. sanguini, & pignora vilia pectoribus vestris, vetant me congredi tecum certamine hostili. Quinetiam.i.insuper si in fortuito.i.casuali concursu exercituum agnouissem te prostratum, impulsu vmbonis.i mediæ, & tis extêrioris partis clypei mei, ego reuocassem.i.retraxissem mucronem applicatum iã.s.priusquam te nouissem, ceruicibus tuis (sic antiqui. Nam hortensius primus ceruicẽ singulariter declinauit auctore Fabio) ergo voluisse occidere hospitem sit tuum crimen, tu non eris hospes occisus, meũ .s.crimen. prouin.tem.i.& ideo, quare aliam dexteram, qua occidas .i.cadas in mortem, qm̃ mea .s. dextera didicit seruare te propter hospitalitatem videlicet. Numen cœleste præcipue Iouis, dedit vtrique.s.hospitium exitum.s.certaminis debitum. Siquidem Badius obtruncatus est in eo prœlio, non tamen in eo certamine singulari, quia eum probrir, & conuicijs victus Quintius in certamen descendisset, & Badium e quo excusisset, ille fuga tunc quidem salutem inuenit, sed paulo post occisus est. Quintius euasit clarus pugna insigni, id est insigniter contra Badium obita.

DE M. MARCELLO.

* Liuius lib. 25.

AGE * Marci Marcelli clementia, quàm clarum, quamq́ue memorabile exemplum haberi debet? qui captis à se Syracusis, in arce earum constitit: vt vrbis modo opulentissimæ, tunc afflictæ fortunam, ex alto cerneret. Ceterum casum eius lugubrem intuens, fletum cohibere non potuit, quem siquis ignarus vir aspexisset: alterius victoriam esse credidisset. Itaque Syracusana ciuitas maxima clade tua aliquid admistum gratulationis habuisti: quia si tibi incolumi stare fas non erat, leuiter sub tam mansueto victore cecidisti.

OLIV. AGE a M.Marcelli) Clementia. Marcel.cos.Romanus cũ diu obsedisset Syracusas, tandem vrbem illã cœpit, cum assiduitate laboris, tum & proditione. cum igitur mœnia ingressus est superioribus locis, vrbem ferme oĩum illa tempestate pulcherrimã subiectam oculis vidit, illacrymasse dr̃, partim gaudio tantæ perpetratæ rei partim vetusta gloria vrbis Athen. classes demersæ & duo ingentes exercitus, cum duobus clarissimis ducibus deiecti occurrebant. tot bella Carthaginiensibus tanto cum discrimine gesta, tot iam opulẽti tyranni, regesq́. præter ceteros Hiero.cum recentissima memoria rerum, tum ante oĩa (quæ virtus ei fortunaque dederit) beneficijs in P. R.insignis, ea cum vniuersa occurrerẽt animo, subiretq́. cogitatio iam illa momento horæ arsura omnia, & ad cineres redituta, priusq̃ signa archarius admoueret, præmittit Syracusanos, qui intra Romanum præsidium aufugerent, vt alloquio leni pellicerent hostes ad dandam vrbem, quod obtinere nequiuit. [Fletum cohibere) Lacrymis temperare. [Itaque Syracusana ciuitas) Apostrophat ad vrbem Syracusarum dicens illud tibi non paruæ consolationis esse debuit in tua clade grauissima, quòd cum tua fata ferrent, vt caderes, sub mansuetissimo uictore cecideris.

ASCEN. AGE) Adhortandi vox, clementia M.Marc. q̃.i.quantum clarum, quanque.i & quantum memorabile exemplum debet hr̃e? q. d. maxime clarum & memorabile, vtpote qui Syracusis vrbe opulentissima in Sicilia captis a se, constitit in arce.i.summa munitione, & (vt dicunt) fortilitio earum, vt cerneret ex alto fortunam vrbis modo.i.paulo ante opulentissimę, tunc afflictę.[Ceterum).s.sed ipse, intuens casum eius lugubrum non potuit cohibere fletum quem.s.fletum si quis vir ignarus .s. quid sit parcere subiectis, & debellare superbos, atque ita lleonum esse in rebelles, & clementem in se victos fatentes aspexisset, credidisset victoriam esse alterius [Itaque ô ciuitas Syracusana) Tu habuisti sup.in maxima clade tua aliquid gratulationis.i.quo tibi gratulari possis, quia si fas non erat tibi stare incolumẽ, cecidisti lente.i.tranquille sub tam mansueto victore.

DE Q. METELLO.

* Liuius lib. 7. cap 4.

QVINTVS * vero Metel. Celtibericum in Hispania gerens bellum, cum vrbem Contrebiam obsideret, &, iam admota machina, partem muri, quæ sola conuelli poterat: disiecturus videretur, humanitatẽ propinquæ victoriæ prætulit. Nam cum Rethogenis filios, qui ad eum transierat: Contrebienses machinæ ictibus obiecissent: ne pueri in conspectu patris crudeli genere mortis consumerentur: quanquam ipse Rethogenes negabat esse impedimento: quo minus etiam per exitum sanguinis sui expugnationem perageret, ab obsidione discessit. Quo quidem tam clementi facto, & si non vnius ciuitatis mœnia, omnium tamen Celtiberarum vrbium animos cœpit, effecitq́ue, vt ad redigendas eas in ditione P.R. non multis sibi obsidionibus opus esset.

OLIV. QVINTVS vero Metel.) Fuit Q. Metelli humanitas magna, & laude dignissima, qui cum esset consul in ea parte Hispaniæ, quæ celtiberia dr̃, in eaq́. bellum gerens Centobricam vrbem obsideret, & pariter oppugnaret, machinamq́ue mœnibus admoueret, tam maximam partem, quæ euerti facile poterat disiecturus erat, q̃ vbi viderunt oppidani Rethogenis filios, qui ad Romanos defecerant mœnibus opposuerunt, vt ruina murorum, pueri in conspectu patris ad defectionis vltionem obruerentur, quod vbi sensit Metel. continuo ab oppugnatione discessit, suadẽte, & hortante Rethogene, vt per filiorum mortem vrbem expugnaret, incœptumq́. perageret, maluit.n.Metel. hostium animos, & vrbem, mansuetudine, & virtute superare, q̃ vlla crudelitate subigere, quod etiam fecit, nam hac humanitate pellecti populi, & vrbes Hispaniæ ponte in ditionem venerunt.

Centobrica vrbs.

ASCEN. QVINTVS vero Metel.gerens in Hispania bellũ Celtibericum cum obsideret vrbem Centobricam) .s. nomine, & iam videretur disiecturus Machina.s.bellica, admota.i.applicata partem muri, quæ pars poterat sola conuelli.i.machinis solo æquari, prætulit victoriæ propinquæ humanitatem. Nam cum Centobricẽ enim.s populi obiecissent ictibus machinæ filios Rethogenis, seu Rethoginis, vtrunque enim legi .i. illius viri clarissimi in ea ciuitate, qui transierat ad eum.s.Metel. ne pueri consumerentur in conspectu patris genere crudelis mortis.s.à Machina illatæ, discessit ab obsidione, quanquam ipse Rhetogenes negabat esse impedimento, quo minus .i. vt non perageret expugnationem.i.captionem vrbis, etiam per exitum.i.exitium, aut emissionem sanguinis sui, hoc est per necem liberorum suorum. Quo quidem facto tam clementi Metel. & si non cœpit mœnia vnius ciuitatis, tamen cœpit .i. ad beneuolentiam traxit animos omnium vrbium, pro ciuium (nam vrbes propriè non viuntur ratione, cum sint ipsa ædificia) Celtiberarum.i.celtibericarum & effecit, vt non esset sibi opus multis obsidionibus ad redigendas eas, scilicet vrbes celtibericas in ditionem P. R.

THEO. CENTOBRICAM) Supra tamen appellant Contrebiam, [Sanguini sui) Nam semen humanum, sanguis est purgatus, vt Ari. & Vat. sentiunt.

DE AFRICANO POSTERIORE.

* Cic in Ver 6. Liu. lib. 51.

AFRICANI * quoque posterioris humanitas speciose, lateq́ue, patuit. Expugnata enim Carthagine: circa Siciliæ ciuitates literas misit, vt ornamenta tem

plorum suorum à pœnis rapta,per legatos recuperarent. Inque pristinis sedibus reponenda curarent. Beneficium Dijs,atque hominibus pariter acceptum. Huic facto par eiusdem viri humanitas: à Quęstore suo hastæ subiectos captiuos vendente: puer eximiæ formæ,& liberalis habitus missus est * de quo cum explorasset Numidam esse orbum relictum à patre,educatum apud auũculum Masinissam,eo ignorante immaturam aduersus Romanos ingressum militiam,& errori illius veniam dandam,& amicitiæ regis fidissimi P.R.debitam venerationem tribuendam existimauit. Itaque puerum annulo,fibulaq. aurea, & tunica laticlauia,Hispanoq́ sagulo,& ornato equo donatũ,datis qui eum ꝓsequerentur equitibus,ad Masinissã remisit: eos victoriæ maximos fructus ratus,dijs templorũ ornamenta Romanos,regibus sanguinẽ suũ restituere.

* Hoc de superiore Africano refert Va. lib. 27. & Plut. in vita.

OLIV. AFRICANI quoque posterioris) Non minus speciosa, & ampla fuit Africani posterioris humanitas, qui capta Carth. per literas omnium Sicilię populorum legatos acciuit,qui suæ quisque ciuitatis ornamenta,quæ illis Carth.iure belli rapuissent reciperent, & in sua quisque templa reportarent,eadem humanitate vsus in Masinissæ regis nepotem, qui regetuscio in punica castra,militiamq. Carthag. profectus a R.captus cum ceteris Captiuis,dum sub hasta venderetur, cognitus a Scip. multis muneribus donatus ad auunculum cum dignissimis comitibus remissus est. [Rapta) Quæ Pœni tribus bellis rapuerant. [Beneficium) Laudat hanc Humanitatem Africani Valer. [Huic facto par)Hastæ subiectos,Qui publice vendebantur.[Errori illius veniam)Ignoscendum esse adolescentię.[Annulo) Sic enim mos erat ingenuos pueros annulo ornari. [Fabula) Qua in humeris militaris vestis nectebatur.[Tunica laticlauia).i.tunica intexta clauis aureis latioribus. sic enim Festus Pomp. refert. [Hispano sagulum) Vestis militaris, qua vtuntur Hispani virgata,& versicolore,& est diminutiuum a saxo. Virg. Virgatis lucent sagis.[Dijs ornamenta)Vt siculis reddidit. [Regibus sanguinem) Vt in hoc exemplo nepotis Masinissæ.

Laticlauium.

ASCEN. AFRICANI &c.) Ordo est.Humanitas quoque Africani .s.Scipionis posterioris patuit speciose,& late.[Expugnata enim Carthagine misit literas) Circa ciuitates Siciliæ, vt recuperarẽt per legatos ornamenta templorum suorum capta à pœnis,& curarent ea reponenda in sedibus pristinis approbrorte beneficium .i. quòd bene factum eius sup. fuit acceptum pariter dijs, atque hominibus.[Huic &c.)Humanitas eiusdem viri.s.Scipionis minoris est par.i.similis,& ęqualis,huic facto.s.iam dicto.[Puer eximiæ formæ & habitus) i.dispositionis corporalis,liberalis.i.qualis liberalibus,ac liberis,& ingenuis esse solet,missus est supp. ad eum a quæstore suo, vendente captiuos subiectos hastæ.i.sub hasta plus offerenti. de quo.s.puero,cum Scip. explorasset.i.explorando,quis,& cuius esset,cognouisset esse Numidam .i. è regno Masinissæ,relictum orbum a patre, & educatum apud Masi.auunculum .i. fratrem matris eius,& ingressum militiam immatura, quia ipse immaturus erat,aduersus Romanos,eo .i. Masi. ignorante,existimauit .i. censuit,&.i.simul veniam dandam errori illius.s.pueri,qui per ignorantiam peccauerat,& venerationem debitam tribuendam amicitię regis fidissimi P.R.Itaque remisit ad Masinissam,puerum donatum.i.dono ornatum annulo.s.aureo, & fibula aurea,& tunica laticlauia, quali patritij Romæ vtebantur,& sagulo.i.indumento militari Hispano.i.quo Hispani tunc vtebantur,& equo ornato.s.Phaleris,& alijs ornamentis,datis.i. assignatis equitibus,qui prosequerentur eum,ratus.i.arbitratus eos(.s.quos dicet) esse maximos fructus victoriæ,vt pote Romanos restituere.i.si Romani restituerent dijs ornamenta templorum, vt fecerat in Sicilia, & regibus (et nunc fecit Masinissæ) suum sanguinem.

THEO. MEMINIT huius rei M.Tullius in Verrem.

DE L. PAVLO.

LVCII * etiam Pauli in tali genere laudis memoria apprehendenda est. qui cum Persen, parui tẽporis momento captiuum ex rege,ad se adduci audisset, occurrit ei Romani imperij decoratus ornamentis: conatumq́. ad genua procumbere, dextra manu alleuauit, sermoneq́. grato ad spem exhortatus est: introductum etiam in tabernaculum, lateri suo proximum in consilio sedere fecit,nec honore mensę indignũ iudicauit. Proponatur in cõspicuo acies,qua prostratus est Perses, & harũ rerũ,quas retuli,contextus,vtro magis spectaculo delectẽtur hoies dubitabunt: nam si egregium est hostem abijcere, non minus tamen laudabile infelicis scire misereri.

* Liuius lib. 45. Plut. in vita.

OLIV. LVCII quoque Pauli) Nõ est inquit, L.Paulus in tali virtutis gñe sua laude defraudandus,qui eximiam humanitatem suam in Persam Macedoniæ regem declarauit,quem eũ captiuum ad se audisset adduci, ei occurrit cum insignibus imperij,tanq̃ honoris gratia illi regi nõ captiuo prodiret obuiam, volentemq. se ad imperatoris genua prosternere,nõ sustinuit,& quibus potuit verbis consolatus est,& ad spẽ hortatus,sibiq. semper in tabernaculo proximum hr̃e voluit fuit aũt captus Perses à Cn.Octauio,cum duobus filijs,Alexand.& Philip. dum fugerẽt in Samothraciam cum decem millibus talentum, quos ad consulẽ Æmilium Paulum deduxit Octauius.[Grato sermonemque) Alij hñt,græco sermone,& putant tunc ẽt apud Rom. viguisse literas græcas, & Paulum hortatũ fuisse Persam verbis binis græcis et diceret [greek] bene spera ò rex.[Proponatur in cõspicuo) Ex comparatione ostendit,vtra laudabilior fuerit. Pauli Æmilij,victoria,an eiusdem humanitas [In conspicuo).i. aperto,in propatulo,vt videri possit,hinc humanitas,inde victoria.

Perses Macedonum rex ad Paulo captus.

ASCEN. LVCII &c.) Memoria quoque L.Paul.s.Æmilij est apprehendenda in tali gñe laudis,q̃ cum audiuisset Persen adduci ad se captiuũ ex rege.i.qui iam fuerat rex Macedoniæ,momento parui tp̃is,quia inter regem, & captiuum sola interfuit manus iniectio occurrit.i. celeriter obuiã processit ei,decoratus ornamẽtis Romani imperij,& alleuauit dextra manu conatum procũbere.i. se dimittere ad genua.s.Lucij,& exhortatus est ad spem.s.recuperandi regni,aut salutis conseruandæ,sermone,grato.i.ad hoc idoneo,aut grato.i.græco,& fecit ẽt eum introductum in tabernaculũ.i.tentorium imperatorium sedere in consilio.i.dum cõsilium hr̃et,proximum suo lateri,nec iudicauit indignum honore mensæ,quinetiam ad mensam suam eum assidere fecit. De cuius facti cõmendatione dicit sic auctor. [Proponatur in conspicuo).i.loco ad videndũ apto,acies, qua Perses prostratus est,& contextus harum rerum quas retuli.i facta clementiæ,aut humanitatis Pauli in eum,homines.s.qui vtrunque videbunt,dubitabunt,vtro spectaculo delectentur magis,an .s. quo Perses victus est,an quo sic tractatus postquam victus. Nam si egregium est abijcere.i.subiugare hostem, non tñ est minus laudabile scire misereri infelicis.

DE CN. POMPEIO.

HAEC L. Pauli * humanitas admonet me, ne de Cn.Pompeij clementia taceam. Regem Harmeniæ Tigranem, qui & per se magna cum P.R.bella gesserat,& infestissimum vrbi nostrę Mithridatem Ponto pulsum,viribus suis protexerat: in conspectu suo diutius iacere supplicem passus non est: sed benignis verbis recreatum,diadema,quod abiecerat: capiti reponere iussit: cetisq. rebus imperatis,in pristinum fortunæ habitum restituit. æque pulchrum esse iudicans, & vincere Reges, & facere. Quàm præclarum tributæ humanitatis specimẽ. Cn.Pompeius? quàm miserabile desideratæ idem euasit exemplum? nam qui Tigranis tempora insigni regio texerat: eius caput tribus coronis triumphalibus spoliatũ, in * summo terrarum orbe, nusquam sepulturæ locum habuit: sed abscissum à corpore, inops rogi, nefarium Aegyptiæ perfidiæ portatum munus est, etiam ipsi victori miserabile,vt enim * id Cæsar aspexit, oblitus hostis,soceri vultum induit: ac Pompeio tum proprias, tũ etiam filiæ suæ lacrymas reddidit. Caput etiam plurimis,& preciosissimis odoribus cremandum curauit: q̃ si non tam mansuetus animus diuini principis extitisset: paulo

* Liuius lib. 102. Plut. in vita.

* suo modo.

* Ficto pectore fleuit, vt Lucan. et Dion ob omnibus dissentit. ses. fere bene.

paulo ante Romani imperij columen habitum (sic mortalium negocia fortuna versat) inhumatum iacuisset.

OLIV. HÆc L. Pauli humanitas admonet) Cum Mithridates à Pōp. è prouincia pulsus ad Tigranem Armeniç confugisset, eo persequens Pomp. celeriter in Armeniam contendit, à Tigrane iuniore, qui à patre defecerat accersitus. Tigranes vero senior, audito Pomp. aduentu, cognitaq. eius clemētia moribusq. suauissimis, spe maxima fretus, ad Pomp. vt sese dedat, ipse peruenit. Pomp. vbi castris iam adesse regem audiuit, duos lictores obuiā misit, q regi nunciarent, vt equo descenderet, pedibusq. Romanorum imperatorem adiret, q nemo vnq̄ ad eam diem peregrinus equo insidens Romana castra introisset, quibus non solum facile paruit, sed ensem quoque nudatum illis tradidit, & Pōp. inermis adiuit, cuius cum ante ora stetisset coronam è capite demptam ante illius pedes proiecit, deinde q turpissimū fuit, se ad Pomp. genua prosternere voluit, vt ab eo supplex extremis veniam peteret, ni præuenisset Pōp. qui eum dextra porrecta erexit, iussitq. apud sese æquarū sella insidere, & vt singulari humanitate præditus erat, nō illum sibi supplicem esse sustinuit, sed suis ornatum insignibus, in regnū, de quo eiectus fuerat, restituit, huius aūt belli causa, teste Cic. factio Pompeiana fuit, q Mithridatem regem Ponti à L. Lucul. regno pulsum, non solum ad se fugientē benigne suscepit, sed suis ēt opibus in regnum restituere voluit, nam ingenti exercitu comparato, post aliquot clades acceptas, tandē copias Romanas victricea truridauit, & grauissimā Romanis cladem intulit. [Ponto) .i. insula, q̄ tenebat Mithridates. [Benigne) Quia bono illum aīo esse iussit. [Quam præclarum) Pōpeius quidem hoc humanitatis specimē dedit, sed ipse postea fuit desideratæ humanitatis exēplum, cum à L. Septimio, & Achilla Ptol. satellitibus occisus est, iubente rege, historia narata est in superioribus, sed quā obrem inducat exemplum Pompei, hęc est ratio, quia subsequitur humanitas Iulij Cæsaris, qui cum Aleandriam venisset, & ei Theodorus Ptolemæi præceptor Pōpei caput regis nomine obtulisset, lachrymas continere non potuit, viso gn̄i sui capite. [Insigni regio) Diademate. [Tribus coronis) Quia toties triumphauit, primo quidem de Africa, quam auspicijs L. Sillæ subegit, cum esset annorum xxiiij. vt quidam tradūt, missus contra Domicium, deinde triumphauit de Sertorio, vel de Piratis, qui mare totum infestabant, q bellum xlviij. diebus confecit. postremo de Mithridate. [Victori miserabilem) Quòd victorem ad miserationem mouere posset. [Soceri vultum) Eo vultu, quo ante, cum esset socer, aspicere solebat. [Columen) Sustentaculum, nec inuenitur nisi in nominatiuo, & accusatiuo.

Pōpeius ab Achilla Septimioq; trucidatus.

ASCEN. HÆC humanitas L. Pauli admonet me, ne tacā de clementia Cn. Pompei) Is sup. passus non est Tigranem regem Armeniæ, qui gesserat, &. i. simul per se. i. per proprias vires, & propria auspicia magna bella cum P. R. & protexerat viribus suis Mithridatē infestissimum. i. maximam vim inferentem vrbi nostræ, pulsum. i. eiectum Ponto cuius rex fuerat. nō est dico passus, eum iacere diutius supplicem in conspectu suo, sed iussit recreatum. i. resocillatum benignis verbis, reponere capiti. i. in caput suum, diadema. i. insigne regis apud Armenios, quòd fasciam, cui corona imponebatur, quidam esse volunt, quòd. s. diadema abiecerat, & restituit eum in pristinum. i. priorem habitum fortunæ. i. conditionis. certis. i. quibusdā rebus imperatis. i. ea imperio illi iniunctis) Iudicans esse æque pulchrum, & vincere reges, & facere. s. reges, quam duo in vno fecit. [Quam præclarum &c.) Facta comparatione de felicitate, & infelicitate Pompei, subinsert humanitatem C. Cæsaris in eum, qui viso eius capite lacrymis non abstinuit, quas tñ, aut gaudij, aut simulati amoris Lucanus interpretatur. Ordo est. Quā. i. quantum, præclarum specimen. i. exēplum humanitatis tributæ. s. Tigrani, sup fuit Cn. Pomp. iam. i. tm miserabile, euasit idem exemplum humanitatis desideratæ. s. erga eum. i. quia caruit (nam desideratur, q abest, vnde desideratos in bello dicimus interfectos, eo q cum non compareant, dum exercitus post prœlium recensetur, desiderātur) Nam caput eius qui texerat. i. redimiuerat. s. ipe capitis Tigranis. s. regis Armeniæ. [Insigni regio). i. diademate, spoliatum. i. postq̄ per mortem erat spoliatum tribus coronis triumphalibus, quia ter triumphauerat nusquam habuit locum sepulturæ, in summo orbe terrarum, videlicet in Aegypto, sed abscissum à corpore à Septimio & Achilla, inops. i. expers rogi quo cremaretur, portatum est. s. ad Cæsarem munus nefarium perfidiæ Aegyptiæ (quæ eius opera restitutus fuerat Ptolemæus, vnde hic genitus erat, in regnum Aegypti) miserabile etiam ipsi victori videlicet Cæsari. Enim pro qa, vt. i. postquam Cæsar aspexit id oblitus hostis. i. quòd eius hostis fuerat, induit vultum soceri, qui aliquando fuerat. s. dum Iulia viuebat, ac reddidit lachrymas, tum proprias. i. debitas Pompeio, tum inclyto imperatori, tum filiæ. s. Iuliæ, quæ illi nupserat, & illum tantum dilexerat, vt visa eius tunica sanguinolentia, interfectum ratta, abortum fecerit, sibiq. mortis causa fuerit. Curauit etiam caput Pompei cremandum sup. cum plurimis, & spectosissimis odoribus. i. aromatum speciebus, & vnguentis. Quod si animus diuini principis videlicet Iulij in deos paulo post (vt adulatio fallax mentita est) transferendi, non extitisset tam mansuetus, caput habitum paulo ante columen. i. summum decus Romani imperij, iacuisset inhumatum. Sic, id est vsque adeo, aut eum in modum fortuna versat negocia mortalium.

THEO. TIGRANEM) Hæc eadem Plut. & Diony. in vita Pompeij. [In summo terrarum orbe) Vetusta aliquot exemplaria legunt, in suo modo terrarum orbe, qui sensus aptior est.

DE CAESARE.

CATONIS * quoque morte Cæsar audita, & se inuidere illius gloriæ, & illum suæ inuidisset dixit: patrimoniumque eius liberis ipsius incolume seruauit, & Hercule diuinorum Cæsaris operum non parua pars Catonis salus fuisset.

**Plut. in Cæs. & Catone.*

OLIV. CATONIS quoque morte) Hic fuit Cato Vticēsis, qui se vticæ interfecit, vbi de rep. desperatum esse cognouit, maluit, enim in libertatem mori q̄ in Cæsaris venire potestatem. Cæsar igitur audita Catonis morte dixisse fertur, & se Cat. gloriæ inuidere, & Catonem suæ pariter inuidisse, verū hac vsus est humanitate, vt Catonis bona liberis eius intacta reddiderit. Fuit aūt Cæsar præcipuum Romanæ clementiæ, & humanitatis exēplum, adeo vt inter reliquias eius virtutes, ac veluti principa potissimū celebriter, ad pœnitentiam vsque clementiam fuisse dicit Plin. Cic. quoque in orone pro M. Marc. miris laudibus eius humanitatē extollit. Sol. in cap. de hoie dixit, Cæsar fuit benignitate adeo prędirus, vt quos armis subegerat clementia magis vinceret. [Et Hercule diuinorum Cæs. operum non parua pars. Catonis salus fuisset) Ratio cur Cęsar inuiderit Catonis gloriæ, q a non mediocrem gloriam cōsecuturus esset, si Cat. seruasset incolumem, q profecto magnopere concupiuit, nam hunc, & Cic. duo clarissima R. vrbis lumina, semp saluos & incolumes desiderauit.

Catonis Vticensis mors.

ASCEN. CATONIS &c.) Affert consimile eiusdem exemp. dicēs. Cæs. sup dixit quoque. i. etiam, audita morte Catonis. s. Vticēsis, qui se viriliter interemerat, quòd gloriosum illi putabant, sed D. August. longe verius, & sanctius æstimat, vtrioque non paruo illi dat, &. i. simul se inuidere gloriæ illius. s. Catonis, quòd animum illius vincere non potuit, & illum. s. Catonem inuidisse gloriæ suæ. s. Cæs. hoc dicens, quia multum gloriæ accessisset Cæs. si de illo triūphasset, aut illum conseruasset, & seruauit patrimonium eius. s. Catonis incolume. i. inuiolatum, liberis ipsius. [Et Hercule salus Catonis). i. si Catonem conseruare potuisset, fuisset non parua, immo ingens pars diuinorum operum Cæsaris.

DE M. ANTONIO, ET M. BRVTO.

MARCI autem * Antonij animus talis humanitatis intellectu non caruit. Marci enim Bruti corpus liberto suo sepeliendum tradidit: quoque honoratius crematetur, inijci ei suum paludamentum iussit, iacentem non hostem, sed ciuem deposito existimans odio cumque interceptum à liberto paludamentum comperisset, ira percitus protinus in eum animaduertit, hac ante præfatione vsus: Quid tu ignorasti cuius tibi viri sepulturam commiserim? Fortem, piamque eius victoriam Philippicam libenter Dij viderunt. sed ne ista quidem generosissimæ indignationis verba inuiti audierunt.

**Plut. in vita & App. lib. 4.*

OLIV. MARCI etiam Ant. animus) Hoc fuit bello ciuili, q gessit Ant. contra Brutum, & Cassium Cæs. interfectores, vbi profligatis reip. partibus, Brut. ne veniret in potesta

tem

tem Ant. sibi ipsi mortem consciuit Ant. igitur vbi cognouit Brutum sibi mortem intulisse, paludamentum suum exuit, & liberto dedit, qui super defuncti corpus imponeret, vt honoratius cremaretur. quòd ille, cum intercepisset, graui supplicio affectus, est ab Ant. [Intellectu) Quia intellexit, cuiusmodi esset humanitas in hoste seruanda. [Philippicam) Qua in campis Philippicis Brutum vicit Ant.

ASCEN. MARCI &c.) Ordo est. Animus etiam Marci Ant. non caruit intellectu talis humanitatis tradidit enim corpus M. Bruti sepeliendum liberto suo, aut Antonij, aut Bruti, quoque .i. quo (Sunt enim duæ particulæ) sup. corpus eius vt cremaretur honoratius, iussit paludamentum .i. indumentum imperiale, quo Brutus. n. bello vsus fuerat, injici ei. s. corpori Bruti. Oliuerius intelligit de paludamento Ant. quod vero simil non est, neque Ant. decuisset, neque tam aptum Bruto fuisset, dubium tamen est vtrius fuerit libertus, eo quod dicit commiserim, existimans odio deposito, iacentem non hostem, sed ciuem, & comperisset paludamentum interceptum à liberto, eo quòd preciosum erat percitus ira animaduertit protinus in eum morte. i. puniuit eum morte, vsus ante. s. quàm eum puniret hac præfatione. [Quid tu?) Sup. fecisti? ignorasti cuius viri sepulturam ego commisertim tibi? q. d. debebas patroni tui virtutem non ignorasse. [Dij viderunt libenter) Sortem, & piam ab vltionem Cæsaris victoriam Philippicam. i. in Philippis habitam eius. s. M. Antonij, sed ne quidem inuiti audierunt, ista verba generosissimæ indignationis. s. in libertum.

EXTERNA.
DE ALEXANDRO.

* Front. lib. 4 c 6.

COMMEMORATIONE * Romani exempli in Macedoniam deductus, morum Alexandri præconium facere cogor: cuius vt infinitam gloriam, bellica virtus, ita præcipuum amorem clemētia meruit. Is, dum omnes gentes infatigabili cursu lustrat, quodam loco niuali tempestate oppressus, senio iam confectum militem Macedonem nimio frigore obstupefactum, ipse sublimi, & propinqua igni sede sedens, animaduertit: factaq. non fortunæ, sed ætatis vtriusque æstimatione, descendit: & illis manibus quibus opes Darij afflixerat, corpus frigore duplicatum in suam sedem imposuit: id ei salutare futurum ducens, quod apud Persas capitale extitisset, solium regium occupasse. Quid ergo mirum est, si sub eo duce, tot annis militare iucundum ducebant cui gregarij militis incolumitas proprio fastigio charior erat: * Idem nō hominum vlli, sed naturæ. Fortunæque cedens, quanquam violentia morbi dilabebatur, in cubitum tamē erectus; dexteram omnibus, qui eam contingere vellent, porrexit. Quis autem illam osculari non curaret, quæ iam fato oppressa, maximi exercitus complexui, humanitate, quàm spiritu viuidiore suffecit.

* Curt. lib. 10.

OLIV. COMMEMORATIONE Romani exempli) Transit ad externa, & primo de Alexandri humanitate dicit, qui fusum fugatumq. Darium cū per vastas solicitudines persequeretur, in septentrionem vsque peruenit nimio frigore torpentē, & regionem, quæ Gazaba dr̄ aditurus procellam passus est maiorem et, q̄ credi possit. vbi torpentibus gelu militibus, syluis occurrit, hinc cæsas arbores accenderant, forte gregarius miles Maced. iam veteranus se vix, & arma sustentans, obstupefactis gelu, & rigore membris, in castra tandem peruenit, quo viso Alexand. q̄q̄ & ipse cum maxime admoto igne fouebat artus, ex sella sua exiluit, torpentemq. militem & via compotem mentis demptis armis in sua sede consedere iussit, ille diu, nec vbi requiesceret, nec à quo esset exceptus cognouit, tandem recepto calore vitali, vt regiam sedem, regemq. vidit territus assurgit, quem intuens Alexand. ecquid intelligis miles inquit quanto meliore sorte, q̄ per se sub rege viuatis? Illis. n. in sede regia consedisse capitale foret, tibi salutifer fuit. [Macedonia) Nam res gesta est in campis Philip. qui sunt in Maced. [Lustrat) Circuit, vt fugientem. Darium deprehenderet. [Manibus) Ac si diceret victricibus. [Frigore duplicatum) Expressit. Expressit frigescentis senis gestum, est aūt sumptum de Hesiod. qui dicit, quod frigus sene incuruum facit, & ideo dicit duplicatum. [Capitale extitisset solium) Apud persas lex est. si quis in solio regio consederit capitale est. Front. lib. iiij. cap. de effectu, & moderatione Alexand. inquit illi seni, si in persis natus esset, in regia sella sedisse tibi capitale foret, in Maced. nato conceditur. [Idem non hominum vlli) Sed naturæ. [Fortunæq. cedens) Quia cum nullo vnquam Alexander congressus est, quem non vicerit, nullam ciuitatem obsedit, quàm non expugnauerit, nullam gentem adijt, quàm non calcauerit, nullamq. regionem peragrauit, quam armis non subegerit. [Quanquam violentia morbi) Cum tandem. victo Dario, domitisq. partis contulisset aruspices de suarum rerum euentu responderunt, vt diligentissime Babylonem vitaret, ille cum aliquandiu ab ea se regione abstinuisset, tandem rapientibus fatis eius vrbis miro desiderio captus est, & vt est genus humanum in vetita pronum, Babylonem ire voluit, quo factum est, vt paucis post diebus Cassander venerit missus a patre antipatre, vt Alexandrū veneno necaret, & cum antipater in Macedonia plurimū auctoritate, & opibus valeret, eum benigne suscepit. pincernamq. suū instituit, videlicet, quod si pocula, propinaret, hic igitur, vt multi tradunt, ex præcepto patris venenatum poculum dedit Alexandro venenum autem fuisse dicunt frigidissimam aquam de nonacriade regione sumptam, quæ guttatim de petra stillat, quæ quidem aqua nisi in vngulis deferri non potest. hanc cum hausisset Alexander, subito dolore perfusus est. itaque abijt in cubiculum, & vniuersum exercitum ad se iussit acciri, & singulis dextram porrexit, quod non mediocre humanitatis specimē fuit, postea vero mortuus est. [Fato oppressa) Iam morte correpta, quia venenum per venas diffusum erat. [Spiritu) Quia spiritus perexiguus erat humanitas vero magna.

Alexan. morientis humanitas.

ASCEN. COMMEMORATIONE &c.) Ordo est. Ego deductus commemoratione .i. per commemorationem exempli Rom. in Macedonia. i. contemplationem rerum à rege Macedoniæ, cogar facere præconium .i. quasi voce præconis, laudationem morum Alexandri, videlicet magni, cuius vt bellica virtus meruit infinitam gloriā, in clementia meruit amorē præcipuum is. s. Alexander dum lustrat oēs gentes. s. ad eas adijciendas suo imperio, cursu infatigabili (id vocabulum sæpe in hoc auctore legitur, nescio tñ, an ponatur pro indefatigabili. nam nihil vē in terris tam forte, q non sit vtcunque fatigabile, sed multa sunt indefatigabilia, dicit aūt cursum infatigabilem pro Alexan. infatigabili cursu) ipse oppressus quodam loco tempestate niuali, animaduertit militem Macedonem confectum iam senio, obstupefactum. i. torpentem, & hebetatum sensibus nimio frigore, deprehendi dico ipse sedens. i. cum ipse sederet sup. in sede sublimi, & propinqua igni, & facta æstimatione. i. censura nō fortunæ (quippe, qui rex erat, cum ille esset gregarius miles) sed ætatis, quia ipse iuuenis, & robustus, ille confectus senio erat, descendit. s. ex illa sublimi sede, & quibus manibus afflixerat opes Darij, imposuit in suā sedem corpus duplicatum. i. quasi complicatum, & constrictu frigore ducens. i. existimans id futurum salutare ei. s. militi, quod extitisset capitale. i. puniendum pœna capitali apud persas videlicet occupasse solium regium. Quid ergo mirum est, si sup. milites ducebant iucundum militare tot annis sub eo duce. s. Alexand. cui incolumitas. i. sospitas, & cōseruatio militis gregarij. i. nulla excellentia, aut honore præditi? erat carior fastigio. i. culmine proprio. [Idem) s. Alexand. non cedens vlli hominum, sed Naturæ & fortunæ, q̄q̄ dilabebatur. i. labefactabatur, violentia morbi, tñ erectus in cubitum, porrexit dextram oībus, qui vellent contingere eam. Quis aūt non curaret osculari eam, quæ iam oppressa fato. i. morte vicina, suffecit complexui maximi exercitus, humanitate. i. clementia in suos viuidiore. i. viuatione, quam spiritu. s. vitali, qui plus potuit tunc in eo humanitas quam spiritu vitalis.

DE PISISTRATO.

NON tam * robusti generis humanitas, sed & ipsa tamen memoria prosequenda, Pisistrati Atheniensium tyranni narrabitur. Qui, cum adolescens quidam amore filiæ eius virginis accēsus, in publico obuiam sibi factam osculatus esset; hortante vxore, vt ab eo capitale supplicium sumeret: respondit. si eos, qui nos amāt: interficiemus, quid ijs faciemus, quibus odio sumus? minime digna vox, cui adijciatur, eam ex tyranni ore, de humanitate manasse. in hunc modum filiæ iniuriam tulit suam multo laudabilius.

* Adolescens fuit Thrasybulus. Plut in apoph.

NON

OLIV. *Pisistrati humanitas in adolescentem petulātē.* NON tam robusti generis. Adolescens quidam Pisistrati filiæ amore correptus, eam in publico osculatus est, dum iret aquatum. Plut. n. dicit principum filias aquatum ire solitas. Cum igitur puella domum rediisset, matri grauiter conquesta est. Mater (vt omnes ferme matres superstitiosæ nimis esse solent) virum defert, iniuriæ crimen exaggerat, impatienter conqueritur, de adolescente pœnam exposcit. Cui Pisistratus, si eos punieris, qui nos amant, qd illis, inquit, faciendū est, qui nos oderint? Fuit hic Pisistratus teste Herod. Hippocratis filius, & Athenarum tyrannus, qui doctrina, ingenio & eloquentia tanta fuit, q Athen. se ac libertatem ei sponte submitterent, q̄q̄ Solon instantissimus, & grauissimus orator pro libertate aduersum illū staret, sed eloquentię Pisistrati libertas cum Solone succubit, vt suo loco ostendemus in cap. de ingratitudine, & de vi eloquentię tpe quo Ser. Tullius Romæ regnabat, vt Gellius tradit. hic ēt primus fuit, q apud Athen. bibliothecam instituit. [Non tam robusti gnis) Quia non tantę charitatis fuit quantę Alexāder Maced. [Minime digna vox) Laudat hanc humanitatem Val. hęc, inquit, vox eiusmodi est, vt non digna videatur dici ex ore tyrā. fluxisse.

ASCEN. NON tam &c.) Ordo est. Humanitas nō tam robusti animi, vt. s. in Alex. Magno fuit, sed tñ &. i. ipsa prosequenda. i. digna quā prosequamur memoria, narrabitur videlicet Pisistrati tyranni Athen. Qui, cum quidā adolescens accensus amore filiæ eius virginis. s. adhuc. osculatus esset sup. eam factam obuiam sibi in publico. i. loco publico, vxore hortante, vt supplicium capitale sumeretur ab eo. s. iuuene respondit, si nos interficiemus eos, qui nos amant, quid faciemus ijs quibus summus odio? vox sup. est minime. i. nequaquam digna, cui adijciatur. i. adijci debet ea manasse ex ore tyranni de humanitate. i. cum procedat de humanitate. Pisistratus sup. tulit in hunc modum iam. s. dictum, iniuriam filiæ, q̄ adolescens violenter osculatus est, sed sup. tulit iniuriam suā. i. in se illatam multo laudabilius, de qua est sequēs narratio.

DE EODEM.

Sen. lib. 3. de ira cap. 2. A THRASIPPO * amico inter cœnam sine fine conuitio laceratus: ita & animum, & vocē, ab ira cohibuit, vt putares satellitem à tyranno male audire: abeuntem quoque veritus ne propter metum maturius se conuiuio subtraheret: inuitatione familiari cœpit retinere. Thrasippus concitatæ temulentiæ impetu euectus, os eius sputo respersit: nec tamen in vindictam sui valuit accendere. Ille vero etiam filios suos violatæ patris maiestati subuenire cupientes, retraxit. Postero quoque die Thrasippo supplicium à se voluntaria morte exigere volenti, venit ad eum, dataque fide in eodem gradu amicitię mansurum, ab incœpto reuocauit. Si nihil aliud dignum honore memoriæ gessisset, his tamen factis abunde se posteritati commendasset.

OLIV. A THRASIPPO amico inter cœnam sine fine) De huiusmodi humanitate loquitur, qua in amicum vsus est, nam cum Thrasippum amicum suum inuitasset ad cœnam, ille vino nimio plusquam satis erat incitatus, contra tyrannum exacerbatus est, adeo vt conuitijs onerato, in faciem quoque eius expuerit. Tyrannus ridibundus omnia tulit amicum etiam metu, vt ipse credebat, abeuntem retinuit, filium patris iniuriam vlcisci cupientem inhibuit. [Vocem ab ira) Nec iratus est, nec verbum respondit. [Male audire) Male audio a te de me maledictis. [Concitatæ temulentiæ) Inflammatæ ebrietatis. [Postero die) Thrasippus postquam digesta crapula rediit ad se, & cognouit ea, quæ per vinolentiam fecerat, nimio dolore percitus seipsum interficere voluit, à Pisistratus data fide nihil se de pristina amicitia mutaturum ab incœpto reuocauit.

ASCEN. A THRASIPPO &c.) Narrat quomodo Pisistratus multo laudabilius tulerit illatam dicens. Pisistratus sup. laceratus. i. proscissus cōuicio ab amico Thrasippo. s. nomine, inter cœnam. i. cœnandum, sine fine. i. modo. ant termino, cohibuit ira, & animum, & vocem habita, vt putares satellitem. i. ministrum mala audire. i. obiurgari, & conuitijs proscindi à tyranno. i. ac si ipse Pisistratus tyrannus, fuisset satelles Thrasippi, & Pisistratus veritus ne Thrasippus subtraheret se conuiuio maturius. i. citius propter metum, cœpit retinere sup. cum abeuntem. i. abire volentem inuitatione familiari. s. vt diutius maneret & sup. tunc, Thrasippus euectus. i. transportatus à statu rationis, impetu temulentiæ. i. ebrietatis concitatæ. i. cōmotæ, & accelerantis respersit os eius. s. Pisistrati tyranni sputo, nec tamen valuit accendere. s. Pisistratum in vindictam sui. Ille. s. Pisistratus retraxit etiam filios sup. suos cupientes subuenire maiestati patris violatæ. s. à Thrasippo ebrio per sputum & conuitia. Quoque pro & Thrasippo volente die postero. i. proxime sequenti exigere à se supplicium. s. ob iniuriam illatam amico, morte voluntaria. i. quam sibi vltro inferre parabat, Pisistratus sup. venit ad eum, & data sancte fide. i. promissione facta sup. eum mansurum in eodem gradu amicitiæ in quo fuerat ante illam iniuriam reuocauit sup. eum ab incœpto. i. à morte, quām sibi inferre parabat. Pisistratus nihil aliud dignum honore memoriæ gessisset, tam commendasset se posteritati abunde his, scilicet duobus factis.

DE PYRRHO REGE.

AEQVE * mitis animus Pyrrhi Regis: audierat apud quosdam in conuiuio Tarētinorum parum honoratum de se sermonem habitum, accersitos qui ei interfuerunt, percuntabatur: an ea, quæ ad aures eius peruenerāt, dixissent. tum ex his vnus, inquit, nisi nobis vinum defecisset, ista, quæ tibi relata sunt, præ ijs, quæ de te locuturi eramus: lusus, ac iocus fuissent. tam vrbana crapulæ excusatio, tamq. simplex veritatis confessio, iram Regis conuertit in risum. Qua quidem clementia, & moderatione assecutus est: vt & sobrij sibi Tarentini gratias agerent: & ebrij bene precarentur. Ab eadem altitudine humanitatis, legatis Romanorum ad redimendos captiuos castra sua petentibus, quo tutius venirēt, Lyconem Molossum obuiam misit: quo honoratius exciperentur. ipse cum ornato equitum extra portam occurrit, secundarum rerum prouentu non adeo corruptus, vt officij prospectum in ijs deponeret, qui tum maxime armis cum eo dissidebant. *Plut. in vita.*

OLIV. *Pyrrhi humanitas in Tarent. Pyrrh. R. captiuos gratis restituit.* AEQVE mitis animus Pyrrhi) Hæc humanitas Pyrrhi simillima est superiori. nam Pyrrhus accitus à Tarentinis aduersus Romanos, cum in castris esset, quidam sodales in conuiuio per ebrietatem in petulātiam lapsi, de illo male locuti sunt, quos captos, & ad se ductos, cum interrogasset Pyrrhus dixissent ne ea quæ ad ipsius aures peruenerant, tum vnus vrbane satis dicitur respondisse, nisi nobis inquit vinum defuisset, multo grauiora de te locuturi fueramus, par quidem facto responsum, quod potuit regis iram in risum etiam cōuertere. [Præ ijs) Respectu eorum. [Lusus, ac iocus) Lusus in rebus, iocus in verbis. [Qua quidem clementia) Laudat hanc regis humanitatem. [Ab eadem altitudine) De eiusdem Pyrrhi humanitate loquitur, qui vt supra diximus, cum multis milibus hominum in auxilium Tarentinorum conuenisset, & bellum strenue fortiterque gessisset, ingentem captiuorum numerum aliquibus cladibus illatis cœperat, ad quos redimendo cum Romani legatos misissent, hac humanitate vsus est in legatos, vt illis obuiam honoratum virum honoris gratia miserit, ipse quoque cum equitatu, extra portam occurrerit atque illos, non vt victor secundis rebus elatis, sed vt amicus benignissime susceperit, captiuos sine precio remiserit dicens, vt est apud Ennium. Non aurum posco nec precium dederitis, nec cauponantes bellum, sed belligerantes, & ferro non auro vitam cernamus, vtrique vos ne velit, an me regnare hera, quidue ferat fors virtute experiamur, & hoc simul accipe dictum, quorum virtuti belli fortuna pepercit, eorundem me libertati parcere certū est, dono ducite, doq. volentibus, cum magnis dijs. Regalis inquit Cic. & Æacidarum gēne digna sentētia. [Prouētu) Felicitate, & successu. [Officij) Quod debebat legatis.

ASCEN. ÆQVE &c.) Ordo est. Animus Pyrrhi regis. s. Epirotarum æque. i. æqualiter mitis sup. fuit. Qui. s. Pyrrhus cum audierat sermonem parum honoratum habitum supp. esse de se apud quosdam in conuiuio Tarentinorum percunctabatur. i. interrogabatur accersitos. i. ad se vocatos supp. eos qui interfuerant ei. s. conuiuio, an dixissent ea, quæ peruenerat ad aures eius. [Tum) i. tūc vnus ex his, inquit nisi vinum defecisset nobis, ista quæ relata sunt tibi fuissent lusus ac iocus. i. res nullius momenti, præ ijs, id est

id est in comparatione eorum quæ eramus locuturi de te. [Tam vrbana excusatio crapulę.i.ingurgitationis non tamen tam cibi, quam potius,& tam simplex confessio veritatis, conuertit etiam regis in risum. Qua quidem clementia,& moderatione assecutus est.i.Pyr.vt & i.tu.uul Tarentini sobrij.i.sicci,& ieiuni agerent sibi gratias & ebrij precarentur bene.i.vt dij bona in illum conferent, qui tam clementer ignouerat. [Ab eadem &c.) Ordo est. Pyrrhus sup.misit ab eadem altitudine humanitatis.f.orta occasione, Lieonem Molossum obuiam legatis Romanorum petentibus castra sua ad redimendos captiuos. quo.i ideo misit eum obuiam,quo.i.vt venirent tutius, & sup. quo.i.vt exciperentur honoratius, ipse occurit supple eis extra portam cum ornatu equitum, ens sup. non adeo .i. in tantum corruptus prouentu rerum secundarum,quales erant victoriæ de Romanis, vt deponeret .i. exueret,aut deposito relinqueret prospectum i porto, aut prorsus positorum inspectum officij,in his,qui dissidebant, tunc maxime armis cum eo,videlicet Romanis.

DE ANTIGONO REGE.

* Iust li. 25 & Plut. I vecu eis ri paulo aliter referunt.

* In propugnatione laborantem legit alij. * aucusia ri Ag vel ... inquit Suid.

CVIVS tam * mitis ingenij debitum fructum vltimo fati sui tempore recepit. nam cum diris auspicijs, Argiuorum inuasisset vrbem: abscissumq. caput eius Alcyoneus Antigoni regis filius ad patrem * propugnatorem laborans, lætus velut aliquot felicissimum victoriæ opus attulisset: Antigonus correpto iuuene, quod tanti viri subitæ ruinæ immemor humanorum casuum, effuso gaudio insultaret: humo caput sublatum, causea, * qua velatum caput suum more Macedonum habebat, texit: corpor.q. Pyrrhi redditum honoratissime cremandum curauit. Quinetiam filium eius Helenum captiuũ ad se pertractum, & cultum, & animum gerere regium iussit: ossaque Pyrrhi ei aurea inclusa vrna, Epirum in patriam ad Alexandrum fratrem portanda dedit.

OLIV.

CVIVS tam mitis Ingenij) Pyrrhus, Italia pulsus in Siciliã traiecit exercitũ, vbi nauali pugna à Carth. superatus,eũ, ab Antigono Maced rege auxilia non impetrasset, Maced. inuadit, Antigonũ vicit,elatus deinde victoria, statim ad Græciæ, & Asiæ totius imperium adiecit animum, & primum oĩum Spartanos inuadit,quorum cum vrbem oppugnaret,tanta multitudo fœminarum ad patriæ tutelam accurrit, vt non fortius victus, q̃ verecundus recederet,& ea in oppugnatione Ptolemæum filium strenuum, manuq. fortem amisit, cuius cadauere ad se delato dixisse fertur,aliquanto tardius cecidisse,q̃ timuerat, pulsus igitur à Spartanis, Argos petijt, ibi dum Antigonum in vrbe clausum expugnare conatur,inter confertissimos violentissime,dimicãs, saxo de muris iacto occiditur,caput eius Antig. defertur,qui victoria mitius vsus filium Helenum cum Epirotis sibi deditum in regnum dimisit, eiq. insepulti patris ossa in patriam referẽda tradidit,hæc summatim Iust.sunt qui aliter tradunt hanc historiam Pyrrhum .s. dum argos oppugnaret per proditionem vrbem ingressum ad arcem vsque peruenisse, vbi cum acerrime dimicaretur, mulierem quandam è tectis mortarium demisisse in caput Pyrrhi,quo ictu moribundus cecidit,tunc dicunt Altioneum Antigoni filium Pyrrhi caput abscissum ad patrem cum summa lætitia detulisse, Antigonum correpto filio regis caput velamine tectum corpori quam honoratissime cremandum restituisse, filiumq; Helenum captiuum liberũ esse, & regium aĩum gerere iussisse,ossaque Pyrrhi aurea vrna inclusa in patriam ad fratrem reportanda curasse,quæ magna profecto fuit regis clementia, Plut. in vita Pyrrhi, dicit illum dum Argos oppugnaret per proditionem nocte vrbem ingressum vna cum galatis in forum vsque peruenisse,quod sentientes argiui,Clypeum & alia munita vrbis loca cœperunt,Antigonum in vrbem acciuerunt, tunc Pyrrhus vbi vidit Clypeum hostilibus armis refertum, & alia esse munita vrbis loca,prodigijs quibusdam territus retrocedere,&vrbem egredi statuit,sed cum angustias portarum formidaret nuncium præmittit ad filium Helenum,qui cum magna manu extra mœnia sedebat,vt deiectis mœnibus aditum sibi aperiret,suosq. tutaretur filius non recto accepto nuncio ad opem primum ferendam vrbem ingreditur,& ita fugientibus ingredientes occurrunt, impediuntq. fugam,Pyrrhus vbi euadendi difficultatem cadit in persequendos hostes conuersus à gregario milite argiuo hasta leuiter percussus equum adegit in illum, mater eius, quæ forte desuper pugnam spectabat,cognito filij periculo,tegulam, vel vt alij dñt mortarium,de speculis in Pyrrhi caput coniecit,quo ictu moribundus cecidit, tunc Zopyrus quidam antigoni miles cognitum regem apprehendens,illi caput abscidit. Alcioneus vero Antigoni filius, accurrens abscissum regis caput ad patrem cum summa alacritate deportat, pater filium baculo percussit, & a se repulit barbarum,& pollutum appellans,regisq; caput & corpus magnifice cremauit. Helenum quoque Pyrrhi filium benigne,& humaniter exceptum,cum eum complexus esset, bene sperare iussit, & eum statim in priorem habitum,ornatumq. restituit, atque in Epirum remisit, erga amicos quoque Pyrrhi benignus fuit. [Antigonus) Macedoniæ regis,qui argiuis miserat auxilium. [Correpto) Castigato. [Effuso gaudio) Immoderata lætitia. [Causea) Velum capitis,quòd circa caput gestabat.[Vrna) Vasa. Vrna genus mensuræ, quod quidam quartariam dicunt, quatuor sextarios capit,est etiam vnde sortes ducebantur. Virg. lib.vj. Stat ductis sortibus vrna. sed propriè vrna est,quæ pro condendis defunctorum cineribus solebat adhiberi.

CVIVS &c.) Ordo est. Cuius tam mitis ingenij .s. in Romanos Pyrrhus sup. recepit fructum debitum.i.mercedẽ ac præmium vtile vltimo tpe fati sui.i.mortis,nam cum inuasisset, vrbẽ argiuorũ,hoc est argos auspicijs diris.i.execrabilibus, & quasi deorum ira portentis,quia illic interimendus erat. [Alcioneus) Vt vero alij, Alcinous,filius Antigoni regis.s.Maced.attulisset caput eius abscissum.s.a Zopyro ad patrẽ.i. suum,hoc est Antigonum laborantem.i.periculose certantem, propugnatione.i.inde fensione vrbis argiuæ. exiliens lætus velut attulisset aliquod felicissimũ opus victoriæ, Antigonus iuuene correpto .i. castigato, quod immemor casuum humanorũ insultaret.i.hostiliter illuderet,gaudio effuso,i.immoderato,vt res, quæ effunditur,ruinæ,subitæ.i.improuisæ tanti viri,tegit caput.i.Pyrrhi sublatum .i. sursum leuatum humo.i.è terra in q̃ ante pedes paternos deiecisse innuitur ipsum ferox iuuenis, Causea.i.velo capitis,qua.s.causea Antigonus habebat caput suum velatum more Maced.& curauit sup.caput illud sic coopertum,redditum corpori.Pyrr.vnde erat abscissam,cremandũ honoratissime.s.missis odoribus,& adhibitis cæremonijs funebribus, Quinetiã iussit Helenum filiũ eius.s. Pyrrhi,pertractum ad se.s.Antig.captiuum,gerere,vt gerat,& cultum.i.ornatum,& insigne,& aĩum regium,& dedit ei ossa Pyrrhi .s. patris eius inclusa vrna aurea.i. vasculo dicto ab vrendo,quod exustas reliquias contineat,portanda, Epirum.i.in eã regionem patriam.s. Pyrrhi,& etiam Heleni, ad Alexand. fratrem .s. eius. ASCEN.

GAVSEA scribe Causea,quæ Maced. propria fuit, vmbellæq. ad depellendos æstus vsum præstabat,vnde nomen,vt inquit Hom. ἀπὸ τῆ ἰλαύνειν τὸ καῦμα. Sed & à pluuia niueque caput,& corpus etiam defendebat, vt Antipatri, Thessalonicensis indicat epigramma,quo testatur, in agmine niuium de cœlo cucurrium tegminis, in prœlio vicem Galeæ præstare. THEO.

DE CAMPANIS.

* Liuius lib. 9.

* Auctor lib 3.cap. 8.

CAMPANI * autem exercitũ nostrum cum Coss. apud Caudinas furcas sub iugum à Samnitibus missum, nec inermem tantum, sed etiam nudum vrbem suam intrantem, perinde ac victorem, & spolia hostium præ se ferentem venerabiliter exceperunt: protinusque consulibus insignia honoris,militibus vestẽ,arma,equos, commeatum benignissime præstando,& inopiam,& deformitatem Romanæ cladis mutarũt: quo animo si pro imperio nr̃o * aduersus Annibalem quoque vsi fuissent: truculentis securibus materiam sæuiendi nõ prębuissent.

OLIV. Caudina clades.

CAMPANI autem) Liu.lib.nono circa principium. Cum Aulus posthumius,& T.Veturius consules opem Lucerię ferre vellent, inter furculas Caudinas inclusi sunt. locus erat syluis vndiq. obsitus,nam saltus duo alti angusti,syluosique sunt montibus circa perpetuis inter se iuncti,in medio campus est herbidus,& aquosus, per quem mediũ iter est, sed antequam venias ad eum,intrandæ angustiæ, sunt & aut eadem,qua te insinuaueris retro via repetenda est,aut si ire porro pergas per alium saltum,arctiorem impeditioremq. euadendum.in eum campum, via alia per cauam rupem cum Rom. venissent & in alias angustias

stias ire pergerent, eas septas deiectu arborum saxorumque ingentium obiacente mole inuenerunt, tunc fraus hostilis apparuit, & in summo saltu præsidium conspicitur. In insidias igitur præcipitati cum euadere nullo modo possent, fœdam & ignominiosam deditionem accipere compulsi sunt, vt cum singulis vestimentis sub iugum missi abirent incolumes. qua conditione accepta, cũ ante noctem Capuam peruenire possent, incerti de fide sociorum, & quòd pudor præpediebat, circa viam haud procul a Capua, omnium egena corpora humi prostrauerunt, q vbi est Capuam nunciatum ac in eos humanitate vsi sunt Campani, vt sociorum iusta miseratione commoti, depositis statim ingenita superbia mitterent confestim insignia sua consulibus, fasces, lictores, arma, equos, vestimenta, commeatusque militibus omnibus, & venientibus Capuam cunctus senatus, populusque obuiam egressus, iustis omnibus hospitalibus & publicis, & priuatis fungerentur, officijs, quam mentem si ij. Pun. bel. aduersus Rom. seruassent, Ful. Flac. consul secures suas Campanorum sanguine non cruentasset, vt illorum perfidiam vindicaret.

ASCEN. CAMPANI autem exceperunt venerabiliter perinde, ac victorem, & ferentem præ se.i.ante se spolia hostium, exercitum nostrum.i.Romanum cum consulibus missum à Samnitibus sub iugum.i.hastas dispositas in speciem patibuli in signum extremę subiectionis, & confusionis, apud furcas Caudinas.i. angustias montium speciem furca℞ repręsentantium, nec.i.non, & intrantem vrbem suam videlicet Capuam, non tñ inermem, quia arma hosti tradiderat, sed etiam nudum, quia spolia quoque ei detraxerant hostes, & præstando protinus consulibus insignia honoris militibus vestem, arma equos, cõmeatum, benignissime.i. cum summa beneuolentia, mutarunt, & .i. simul inopiam, & deformitatem cladis R. Quo animo.si Campani fuissent vsi, quoque.i.etiam ꝑ imperio nostro.i.Rom. aduersus Hannib. nõ præbuissent securibus nostris.s.Fuluij Flacci consulis Rom. materiã sęuiendi.i.iam sæuæ in eorum magistratus animaduertendi.

DE HANNIBALE.

*Cor. R. quæsitũ, sepultũ quidã auctores sunt. Liu. lib. 22.

*Dissentiunt auctores, at Liu. lib. 25.

*In Apulia. inquit Liuius lib. 27. Cetera vide in Marcello apud Plutar.

FACTA * mentione acerrimi hostis, mansuetudinis eius operibus, quàm Romano nomini præstitit: locum, qui inter manus est, finiam Annibal enim L. Aemilij Pauli apud Cãnas trucidati quæsitum corpus, quãtum in ipso fuit, inhumatũ iacere passus non est. Hãnibal Tib. * Gracchũ Lucanorum circunuentum insidijs, cũ summo honore sepulturę mandauit: & ossa eius in patriã portanda militibus nostris tradidit. Hannibal M. Marcellum in agro * Brutio, dum conatus Pœnorum cupidius, quàm consideratius speculatur: interemptum, legitimo iure extulit. Punico quoque sagulo, & corona donatum laurea, rogo imposuit. Ergo humanitatis dulcedo etiam in efferata barbarorum ingenia penetrat: orbosque, & truces hostium mollit oculos: ac victoriæ insolentissimos spiritus flectia: nec illi arduum, aut difficile est inter arma contraria, inter districtos cominus mucrones placidum iter reperire. Vincit iram, prosternit odium, hostilemque sanguinem hostilibus lacrymis permiscet: atq; ẽt admirabilem Hannibalis vocem, pro funeribus Romanorum ducum arbitria statuentis expressit: quia aliquanto ei plus gloriæ Paulus, & Gracchus, & Marcellus sepulti, quàm oppressi attulerunt, siquidẽ illos Punico astu decepit, Romana mansuetudine honorauit. * fortita vosque fortes, ac piæ vmbræ, non pœnitendas * sortiti estis exequias: nam vt optabilius in patria, ita speciosius pro patria collapsæ, supremi officij decus infelicitate amissum, virtute recuperastis.

OLIV. Hãnibalis humanitas ac... FACTA mentione) De Canensi clade satis supra dictum est. Post tantam igitur Romanorum stragem Hannib. dẽ hanc humanitate vsus, vt Pauli Aem. consulis Rom. corpus diligentissime quæsitum, & inuentum sepulturæ mandauerit, vt quidam auctores tradunt, sunt vero qui dicunt quæsitum quidem fuisse, sed non inuentum, quorum sententiam sequitur Val. Liu. Vero cognositum, & humanum cum Punicis illis, qui in ea pugna ceciderant. Hic Paulus vbi tantam ciuium suorum stragem factam esse vidit, cum posset incolumis euadere, maluit cum suis ciuibus honeste mori, quam fugiendo turpiter superesse, qui L. Cornelio Tribuno militum equum offerenti, quo celerius euadere manibus hostium, sic respondisse fertur. Tu quidem Cn. Cornelij macte virtute esto, sed caue ne frustra miserando, exiguum tempus è manibus hostium euadendi absumas, abi, nũcia publice patribus, vrbem Rom. muniant, ac priusquam victor hostis aduentat, præsidijs firment. Priuatimque Fabio Aemiliõ præceptorum eius more extinxisse & vixisse, & mori me adhuc in hac strage militum meorum patere, ne aut reus inteream, aut cõsolatus collegæ accusator existam. [Locum) De humanitate. [Finiam) Nam hæc vltima sunt de humanitate exempla, & omnia quidem Hann. [Hannibal) Quo pacto T. Grace. proditus hosti fuerit à Flauio Lucano eius hospite in cap. de prodigijs ostendimus, nam cum maiorem Lucaniæ partem, quæ ad Hannib. defecerat, virtute sua in potestatem P. R. redegisset ad reliquam capiendam inuitatus ab hospite Flauio, cui iure veteris hospitij fidem non derogabat, in insidias deductus & occisus est de cuius funere duplex fama est. Alij enim tradunt in castria Rom. sepultũ à suis. alij ab Hannib. & ea vulgatior fama est, tradunt in vestibulo Punicorum castrorũ rogum instructum fuisse, armatumq. exercitum decurrisse cum tripudijs Hispanorum, motibusq. armorum, & corporum, suæ cuiq. genti assuetis, ipsoque Hannib. omni rerum, verborumque honore exequias, celebrante. Alij aliter tradunt, & dicunt imperatoris capite hostes tantummodo potitos ad Hannib. detulisse, ab eo statim Cartalo missum, qui ad Cneum Cornelium quæstorem Romanum deferret. quæstorem deinde funus imperatoris in castris, celebrantibus cum exercitu Beneuentanis, fecisse. Hannibal M. Marcellum. De M. Marcello quoque dictum est eodem cap. quòd cum inter bina castra Punica, atque Romana, tumulus siluestris esset à neutris primo occupatus, quòd Romani qualis esset pars illa, quæ ad hostes vergeret, ignorarent, Hannib. quod insidijs quam castris aptiorem eum putaret. Romani in castris fremebant occupandum eum locum esse, & castello, firmandum, ne si occupatus ad Hannibale foret, velut in ceruicibus hostes haberent, mouit eas res Marcellum, & Crispinum eius collegam, itaque cum paucis equitibus exploratum profecti in insidias præcipitarunt, quæ paulo ante fuerant ab Hannib. eo loco collocatæ, vbi Marcellus cũ aliquot fortissimis viris in medio cæsus collega vulneratur, filius quoq; consulis grauiter saucius, aliquot etiam capti fuerunt, sed paulo post Hannibal. M. corpus inuentum sepulturæ mandauit. Cic. in Catone maiore M. Marcelli interitum, nec crudelissimus qui dẽ hostis honore sepulturæ carere passus est. [Legitimo iure) .i. iure humanitatis. [Corona) Quia sæpius victor euaserat, nã Marcellus ad Nolam primus Hannib. vinci posse docuit, & de illo sæpe victoriam in castra reportauit. [Ergo humanitatis dulcedo etiã in efferata) Laudat Val. vim humanitatis, quæ per efferatas quoque gentes transire audet. [Oculosq. & truces) Sicut de Cæsare in Põpeium. [Districtos) Nudatos. [Admirabilem vocem) Quia mirum fuit, tm̃ humanitatis in pectore barbaro inueniri posse. [Oppressi) Quia victoriæ laus minuitur insidijs, non.o. virtute, sed insidijs oppresserat. [Vos quoq; fortes) Apostrophat ad imperatores Rom. & eos quasi hac oratione consulatur, quod non in patria illis mori contigerit cum gloriosius in acie pro patria fortiter pugnando ceciderint, & penitendas exequias ab hoste sortiti fuerint. [Decius infelicitate amissum) Quam fortuna aduersa funerationem in patria perdidistis, eandem apud hostes virtute vestra inuenistis.

ASCEN. FACTA &c.) Ordo est. Mentione acerrimi hostis, videlicet Hannib. facta, finiam locum, qui est inter manus.i. tractatum nunc de humanitate, & clementia, operibus mansuetudinis eius, quam præstitit nomini Rom.i.generi, seu populo nomen Rom. habenti. Enim pro quia, Hannib. non est passus quantum fuit in ipso, corpus Pauli Aemilij trucidatum apud Cannas quęsitum.s.ad sepeliendum iacere inhumatum, dicit quantum in eo fuit, quia quærendum curauit, sed non inuenit, aut inuentum nõ agnouit, itaque cum cetera strage humatum est. [Hannibal &c.) Affert secundum exemplum eodem tenore dicens. Han. mandauit sepulturæ cum summo honore Tib. Gracchum circunuentum insidijs Lucanorum, & tradidit militibus nostris .i. Rom. ossa eius .s. Gracchi portanda in patriam Hannibal (tertium est exemplum) extulit.i. ad sepulturam efferendum curauit iure legitimo M. Marcellum interemptum in agro Brutio, dum speculatur

apud Cannas.

latur.i.explorat cupidius, quàm consideratius.i.magis cupide, q̃ considerate conatus.i.molimina Pœnorum. [Et imposuit rogo) .i.igni ardenti sup.eum aut eius corpus, donatum sagulo Punico.i.indumento militari, qualis Carth. tunc vtebantur, & corona laurea, ob virtutem bellicam. [Ergo) Subinfert laudes humanitatis, ac clementiæ ex effectu dicens. Ergo quia ẽt sæuissimus hostis Hann. humanitatem sensit, dulcedo humanitatis .i. clementiæ, & mansuetudinis homine in primis dignæ penetrat .i. intrans & penitus intrat etiam in ingenia barbarorum, qualis erat Hannib. efferata.i.ferita te naturali extra se lata, & molit.i.mitigat, aut mollificat oculos hostium orbatos.s.charissimis suis, & truces.i.immanes, & truculentos: ac flectit spiritus victoriæ insolentissimos. vt in Antigono. [Nec arduum, ac difficile ea illi) .s. humanitati reperire iter placidum, inter arma contraria, inter mucrones.s.hostium districtos.i.euaginatos cominus, quasi consertis manibus. Humanitas sup.vicit iram, prosternitq; odium, & permiscet sanguinem hostilem lacrimis, vt in Cæsare patuit erga Pompeium, atque etiam expressit.i.extorsit quasi ab inuicto pectore admirabilem vocem Hannibalis statuentis arbitria.i.dantis arbitratiam sententiam. (Erat enim in ipsius potestate sepelienda, ne censeret interemptorum cadauera, an feris, ambusq; re derelinquenda) pro funeribus ducum Romanorum, quia secundum illam iudicauit, vtpote honorifice instruenda. [Quia Paulus).s. Aemilius. Gracchus.s. Tiberius, & Marcellus.i Marcus attulerunt ei.s. Hannibali, plus aliquanto.i.ex aliqua parte gloriæ sepulti.i.eo, quòd ab eo sepulti, aut requisiti ad sepeliendum etiam quam oppressi.i.eo, quòd victi erant ab eo. [Siquidem ipse decepit).i.dolose cepit eos, vtpote de astu Punico.i.fraude, & versutia Pœnis propria, & honorauit.i.eos honorifica affecit sepultura, mansuetudine Romana.i.Romanis digna. ...que conturia. Vos quoq; ò Paule, Gracche, & Marcelle appellioriæ vmbræ.i. reliquiæ animarum corpus sequentium, aut manes fortes, & piæ, qua pro patria fortiter corporibus exutæ, sortitæ (sunt qui legant fortiti, vt ad rem non ad vocem respiciatur, sed quia additur collapsæ, verior est lectio sortitæ) .i. forte quadã nactæ exequias non poenitendas, quia gloriosas. [Nam vt).i.quemadmodum optabilius sup.fuissetis collapsæ in patria, ita collapsæ speciosius p̃ patria recuperastis, Virtute decus.i.honorem supremi officij.i.exequiarum, amissum infelicitate.s.cadendi per fraudem hostilem.

DE GRATIS. CAP. II.

RATAS vero animi significationes, & ingrata facta libuit oculis subijcere, vt vitio, ac virtuti iusta merces, ęstimationis ipsa cõparatione accederet. Sed quoniam cõtrario proposito sese distinxerunt, nostro quoque stylo separentur: prioremque locum obtineat, qui laudem, quàm qui reprehensionem merentur.

OLIV. *Gratitudo mater omnium virtutum*

RATAS vero animi significationes) De gratitudine dicturus, eam in comparationem cum ingratitudine, aducturum esse pollicetur, vt sua vtrique æstimationis merces huc.s.laus illi vituperatio, rependatur. Cic. de gratitudine in oratione pro Planco, hæc vna inquit virtus est non solum maxima, sed etiam mater virtutum omnium reliquarum, quid est pietas, nisi voluntas grata in parentes? qui sunt boni ciues, qui belli, qui domi de patria bene merentes, nisi qui patriæ beneficia meminerunt, qui sancti, qui religionem colentes, nisi qui meritam Dijs immortalibus gratiam iustis honoribus, & memori mentem persoluunt, quæ potest esse vitæ iocunditas, sublatis amicis, quæ porro amicitia potest esse in integratos, quis nostrum est liberaliter educatus cui non educatores cui non magistri sui, atque doctores, cui non locus, ille ipse mutus, vbi altus, vbi doctus est, grata recordatione in mente versatur, cuius opes esse tantę possunt, aut vnquam fuerunt, quæ sine multorum amicorum officijs stare possint, equidem nihil tam proprium hominis existimo, quàm non beneficio modo, sed ẽt beneuolentiæ significatione alligari. Nihil porro tam inhumanum, tam immane, tam ferreum, quàm committere, vt beneficio non dicam indignus, sed victus esse videare. Item Cic. in officijs sic ait, beneficio prouocati debemus agros fertiles imitari, qui multo plus afferunt, quàm acceperint, rursus alio loco, cui referri gratia tanta non potest, quanta debetur, habenda tamen tanta est, quanta animi nostri capere possunt, multis alijs quoque locis Cic. hanc gratitudinis virtutem laudibus effert. [Gratas ergo significationes) Ideo dixit Valer. Quia etiam si nõ reddimus beneficium, & animus sit voluntarius, & in promerendo ardentissimus sufficere debet. [In comparatione) Vt cum bine virtus, inde vitium positũ fuerit cognoscatĩ illius laus, & huius vituperatio. [Cõtrario proposito) Quia virtus, & vitium contraria sunt. [Prioré locum) A digniori & præstantiori sumamus exordium.

ASCEN. GRATAS vero &c.) Auspicatur narrationẽ de gratis dicens. [Libuit).s.mihi subijcere oculis.s.lecturorum hæc scripta, significationes gratas animi pro grati animi, & facta ingrata, vt iusta merces æstimationis.i.appreciationis accederet vitio, ac virtuti (dixissem virtuti, & vitio, eo quòd honestius preferri solet prima de virtute dicturos est, sed auctor vt opinor, ideo nunc hæc nunc illa præponit, vt significet se mistim loqui voluisse, nisi aliquid obstitisset) ipsa comparatione, quæ fit per collationem, & compositionem rerum comparandarum, & ita mistim de his loqui voluisset. sed quoniam) Grati sup. & ingrati, distinxerunt sese proposito contrario sup. separentur quoque stylo nostro, & sup.ij.q. merentur laudem, obtineant priorem locum, q̃ qui sup. merentur reprehensionem.i.grati dicantur priusquam ingrati.

DE MARTIO CORIOLANO.

ATQVE * vt à publicis actis odiar, Martium patriam oppugnare conantem. admotoque portis vrbis ingenti Volscorum exercitu, funus, ac tenebras Romano imperio minitantem, Veturia mater, ac Volumnia vxor, nefarium opus exequi precibus suis passæ non sunt in quarum honorem Senatus matronarum ordinem benignissimus decretis adornauit: * sanxit nanque, vt fœminis semita viri crederent, confessus plus salutis Reip. in stola, quàm in armis fuisse: vetustisque aurium insignibus nouum vitæ discrimen adiecit, permisit quoque his purpurea veste, & aureis vti segmentis, super hoc ædem & * aram fortunæ mulibri eo loco, quo Coriolanus exoratus fuerat, faciendam curauit, memorẽ beneficij animum suum exquisitæ religionis cultu testando. Quem secundi etiam belli Punici tempore exhibuit: cum enim à Fuluio Capua obsideretur, * ac duæ Campanæ mulieres beneuolentiam erga Romanos dimittere ex animis noluissent, Vestia Opidia mater familias, & Cluuia Facula meretrix, quarum altera quotidie pro salute nostri exercitus sacrificauit, altera captis militibus Romanorum alimenta subministrare non destitit, vrbe illa oppressa, senatus, ijs, & libertatẽ, & bona restituit, & si quid amplius præmij petissent, libenter se daturum asseuerauit: vacalse in tanto gaudio P. C. duabus humilibus fœminis: referre gratiam, nedum præ se tulisse mirandum.

** Historia est apud Liu. lib. 2.*

** Hoc cõcessũ venisse fer. Hist. i Romulo.*

** De ara cõsentiũt scriptores*

** Liu li. 27. vbi vestia oppia scribitur.*

OLIV. ATQVE vt à publicis actis ordita) Cum annonę charitas vrbem incessisset, senatus frumentatum in peregrinas regiones legatos dimisit, qui cum frumenti copiam aduexissent. Cn. Mart. Coriolanus plebei semper infensus, censebat non prius diuidendum inter plebem esse frumentum, quam per se cessionem vsurpata iura a restituissent partibus, quamobrem ira plebis in exilium actus, ad Volscos profectus, paulo post bellum intulit patriæ, quæ cum ab eo graui obsidione premeretur, nulla alia ratione, quàm mulierum beneficio liberari potuit, vt diximus in cap. de miraculis, & latius dicturi sumus in capit. de pietate, quare senatus gratum animum gerens, multis honoribus matronas honestarunt, nam vt inquit Liuius, non inuiderunt laudes suas mulieribus viri Romani, adeo sine obtrectatione alienæ gloriæ viuebatur, tunc enim primum sancitum fuit, vt mulieribus de via cederetur, vt in auribus aureis, vt purpurea veste, vt aureis segmentis, vt nouo vitæ discrimine vterentur. monumento quoque quòd esset templum muliebri fortunæ ædificatum, dedicatumq́ue fuit. [In quarum honorem) Ecce Pop. Rom. gratitudinem. [Sanxit) Firmauit, & hinc sciri potest,

vnde

vnde orta sit consuetudo cedendi de via mulieribus. [In stola) Sicut toga virorum, ita stola mulierum. [Insignibus aurium) Sicut anulis ex auribus pendentibus, qui & inaures dicuntur, nã inaures sunt aurium ornamenta. [Segmentis) Ornamentis, nam segmenta dicuntur redimicula mulierum versicolora, quibus vtuntur ad capitis ornamentum, sunt etiam, qui dicant segmenta esse fasciculas, quibus inuoluuntur infantes, vnde Iuuen. Et segmentatis dormisset paruula cunis. Segmenta vero sunt fasciæ, quibus circundatur caput. i. redimicula mulierum nobilium, inde segmẽtatus ornatus, & instructus. Segmentum etiam dicitur monile à collo in pectus descendens. Segmenta zonis quibusdam quasi pertusamentis ornata, nam particulas cuiusque materiæ abscissas psegmina vocant. Sunt etiam, qui dicant segmenta esse circulos quos, græci parallelos appellant. [Exoratus) Persuasus, ut petita concederet. [Quem secundi etiam belli) Cum enim à Fuluio Capua, cum recepta Capua, sumptoque supplicio de Senatu Campano, relatum esset in senatu, quid nam videretur de his faciendum, qui per municipia in custodias distributi fuerant, nam à Q. Flac. Rom. ducti veniam petebant, & misericordiam implorabant. M. Attil. cuius ex his, qui apud Capuam fuerant, maxima erat auctoritas, interrogatus sententiam ita respondit, in cõsilio, inquit arbitror me fuisse, cum consulibus Capua captatum quæreretur, qui Campanorum benemeritus de rep. nostra esset, duas mulieres compertum est, Vestiam Oppiam Attellanam Capuæ habitantem, & Faculam Cluuia, quæ quondam quæstũ corpore fecisset. illam quotidie sacrificasse pro salute, & victoria P. R. hanc captiuis è gentibus alimenta clam suppeditasse, ceterorũ omnium Campanorum eundem erga nos animum, quẽ Carth. fuisse quare sensius censuit Oppiæ, Cluuiæque primum bona, ac libertatem restitui, siqua alia præmia à senatu petere vellent. Romam eas venire. Campanis in singulas familias decreta facta quæ hoc loco non opus est enumerare. [Libertatem) Quia iure belli venerant in seruitutem. [Amplius) Præter captiuitatẽ, & bona. [Nedum) multo maius ita ostendisse.

ASCEN. ATQVE vt a publicis &c.) Primum itaque exemplũ gratorũ est ipsius senatus in matronas Romanas occasione M. Coriolani, non ipsius Martij, qui pius in matrem fuit potius quàm gratus. Ordo est. Atque, vt ordiar .s. narrationem gratorum ab actis publicis .s. totius senatus. [Veturia mater) .s. M. Coriolani & Volumnia vxor .s. eiusdem, non sunt passæ. i. non sustinuerunt, aut non permiserunt, M. Coriolanum connantem oppugnare patriam. i. suam Romam, videlicet, & minitantem imperio R. funus, ac tenebras. i. excidium, & summam desolationem, & hoc ingenti exercitu Volscorum admoto portis vrbis, non sunt inquã passæ. i. impediuerunt precibus suis ipsum exequi opus nefariũ, in quarum .s. matris, & vxoris Coriolani honorem, senatus adornauit. i. decorauit ordinem matronarum decretis benignissimis, Nanque pro quia, sanxit, vt viri cederent fœminis semita. i. de via, cõcessus. s. per hoc decretum, plus saluris reip. fuisse in stola. i. veste matronarum. i. precibus earum, quàm in armis .s. virorum, & adiecit vetustis insignibus aurium .i. priuilegio veteri, quo licebat matronis inaures habere, nouum discrimen. i. discerniculum vittæ. i. ornamenti in capite (qui vittæ legunt videant) qd vitta cum in auribus congruat, & permisit quoque. i. etiam, his .s. matronis. [Vti veste purpurea, & segmentis) .i. ornamentis colli aurea. i. ex auro, quasi in squammas secto, vnde segmenti nomen, & curauit super hoc. i. vltra hoc munus, ædem, & aram faciẽdam fortunæ muliebri, eo loco quo Coriolanus fuerat exoratus, testãdo. i. probando animum suum, memorem beneficij, cultu. i. per cultum aptum religionis exquisitæ. i. accuratissimæ inuẽtæ, & obseruatæ. [Quem) .s. animum memorem beneficij, senatus exhibuit etiam tempore secundi bel. pun. [Cum enim Capua) Vrbs primaria Campaniæ obsideretur à Ful .s. Flac. ac duæ mulieres Campanæ, seu Capuanæ, videlicet Vestia Opidia seu (vt alij legunt) Oppia, materfamilias .s. honesta, & Cluuia (apud alios legitur Fluuia non Cluuia) facula meretrix, noluissent dimittere ex animis .s. suis, beneuolentiam erga Rom. quarum .s. mulierũ, altera .s. materfamilias sacrificauit quotidie pro salute exercitus nostri i. R. altera .s. meretrix non destitit subministrare militib. i. stipendiarijs Rom. captis, seu captiuis, alimenta .s. corporum. vrbe illa oppressa i. vi capta senatus restituit ijs .s. duabus mulieribus, & libertatem, & bona, & asseuerauit se daturum libenter, si petijssent quid .i. aliquid amplius præmij. Mirandum est (inquit auctor) Patres conscriptos vacasse. i. quasi curis ceteris vacuos intentos fuisse in tanto gaudio .s. de recepta Capua concepto, referre q̃ plus est, nedum i. ne solum dicam præ se tulisse. i. quibusdam indicijs significasse, duabus fœminis humilibus. i. abiectæ cõditionis, gratiam. i. remunerationem.

THEO. SEGMENTIS) Seru. ait esse gutturis ornamẽtum, quòd alio nomine monile dicitur, Apollinaris etiam Sidonius illam sarantis, inquit ebriam succis, inter crepitantia segmenta palmatam conuenustauit. Iuuen. Segmenta, & longos habitus. Plin. hist. nat. vij. Plura sunt segmenta mundi, quę nostri circulos appellauere, Græci parallelos.

DE IVVENTVTE ROMANA.

QVID illa quoque iuuentute Romana gratius? quæ * Quintio, & Minutio Coss. vltro nomina sua militari sacramento obtulit, vt Tusculanis, quorum fines * Equiculi occupauerant, præsidium ferrent, quia paucis ante mensibus constantissime & fortissime imperium Romani populi defenderant. Ergo quòd auditu nouum est, ne patriæ grata voluntas cessasse videretur, exercitus se ipse conscripsit.

* Romulo & Veturio cos. Liu. lib. 3 & Dion. lib. 10.
* Arqui ab alijs dicuntur.

OLIV. QVID illa quoque) Appius quidam Herdonius Sabinus cum multitudine exulum, & seruorũ ad quattuor millia clam vrbem ingressus, occisis custodibus, Capitolium occupauit, & seruos iẽs de Capitolio ad libertatem conuocabat, Rom. ea re tam subita, & improuisa perculsi, quo se verterẽt incerti erant, Tuscul. fama ipsa cum audissent, quo in periculo forte resp. Romana vltra Romam parato exercitu venerunt, & R. ipsis in re tam periculosa cunctantibus consulem ipsi armati secuti sunt in Capitolium, deinde erubescẽtes Rom. & ipsi sumptis armis, & in Capitolium facto ꝑcursu, Herdonium occiderũt post aliquot deinde tp̃s cum equuli Tus. fines inuasissent R. memores accepti iã beneficij, Tus. opem vltro ferendam, gratiamq́. reddẽdam esse censuerunt. Itaq; consules cum exercitum scriberent, vocarentq́. q̃ hanc militiam gerere vellent, illis vniuersa iuuẽtus nõ vltro solum, sed cũ quadam ẽt animorũ alacritate se obtulere, & ad tuendos de se tã bene meritos socios ꝓfecti sunt, q̃ magnum fuit Romanæ iuuentutis grati animi signum. [Defenderant) Expellendo seruos de Capitolio. [Cessasse) Defuisse.

ASCEN. QVID illa) Affert post gratitudinem senatus, gratitudinem iuuentutis Rom. sub Q. & Minutius consulibus erga Tusc. non autem gratitudinem Q. & Minutij. Quo circa quia tituli sæpissime inepti sunt, liquet non ab auctore quouis perito pręposito, sed a sciolis duas primas lineas legisse subinde contentis. Emendauimus ergo tum hic, tum, sæpe alibi. Ordo aũt est. Quid sup. est gratius illa quoque iuuentute Rom. i. multitudine iuuenum Rom. quæ obtulit vltro. i. non coacta, Q. & Minutio consulibus. i. cum illi essent consules, militari sacramento. i. ascriptiuo militiæ iustæ gerendæ sub iuramento, nomina .s. sua conscribenda. [Vt ferrent pręsidium). i. auxilium Tusc. s. populis vicinis Romæ, quorũ fines. i. limites ditionis. [Equiculi). i. illi populi vicini illis occupauerant, ideo aũt obtulit nomina sua, q̃a Tusculani defenderant paucis mensibus ante, constantissime, & fortissime imperium P. R. s. cõtra seruos, & Herdonium Capitolium occupantes. [Ergo q̃ nouum est auditu). i dum auditur, ne grata voluntas patriæ videretur cessasse, exercitus ipse conscripsit se.

DE POPVLO ROMANO.

MAGNVM * grati P. R. specimen in Quinto Fabio Maximo enituit: Nam cum quinque consularibus salubriter reip. administratis decessisset, certatim æs contulit, quo maior, ac speciosior eius funeris pompa duceretur, eleuet aliquis præmia virtutis, cum animaduertat fortes viros felicius sepeliri, quàm viuere ignauos.

* Plut. in vita Fabij.

OLIV. MAGNVM grati populi specimẽ) Minutiũ magistrum equitũ, Fab. Maximo dictatori ęquatũ imperio fuisse, diximus in cap. de cõstantia. Minutius igitur alternis cũ Fabio diebus imperare volebat, vel ẽt si maiora placerent interualla, partitis ipsibus alterius summũ ius, & imperium esset, q̃ nequaq̃ è rep existimauit Fabius, vt milites sui in alterius potestatẽ, & summa rerũ in hois temerarij manibus posita foret. Itaq; partitis copijs castra diuiserũt, q̃ Hannibali duplex gaudium fuerat, & q̃ Minutij temeritatẽ liberam factam esse videbat, & Fabij prudentiam viribus diminutã, misit igitur milites quosdã ad tumulum capiendũ, qui medius erat inter vtraque castra, magis lacessendæ pugnę, q̃ tumuli capiendi gratia. nam locauerat alios in insidijs, & conserto

Minutius æquatus Fabio.

serto prœlio, cum vtrunque totis viribus certaretur, ex insidijs orti milites cum ingenti clamore iactum, terrorem incussere Romanis, vt nec animus ad pugnam, nec ad fugam spes cuiquam superesset, tum Fab. audito pauentium clamore non celerius, inquit, quam timui deprehendit fortuna temeritatem, sed obiurgandi non est tempus, sed laborantibus succurrendi. Ita instructa acie, de vertice montis in hostes impetum fecit, suos ab effusa fuga reuocauit, aciem restituit, hostes profligauit, & victoriam prope partam, ex eorum manibus extorsit, ciues suos & imperatorem partim à cæde, partim à captiuitate liberauit. pro cuius beneficij referenda gratia, Minutius Fab. parentem semper appellauit, exercitus cōmilitones quorum opera seruati fuerant, patronum vocauerunt. Hannib. quoque ex acie discedentem. dixisse ferunt, tandem eam nubem, quæ sederet in iugis montium sollicitatam procellæ imbrem dedisse. [Specimen) Experimentum. [Contulit) .s. P.R. ad honestandum, & illustrandum eius funus, q; profectò magnū fuit gratitudinis signum, quem viuum multis honoribus honestassent, eundem mortuum de se optime meritum sua impensa augendo funeris pompam ingenti gloria decorarent. [Eleuet) Minuat, translatio sumpta à cumulo, de quo quanto plus eleuaueris, tanto magis diminues. Persius. Num si quid turbida Roma eleuet accedes. Sunt qui dicant de duobus Fabijs intelligi, Maximo.s. & Rut. quorum vterque consul quinquies fuisse traditur, & alter bel. Pun. ij. alter bello gallico, nam Rutilianus gallo bel. collega fuit eius Decij, qui patris exemplum imitatus, deuouit se pro legionibus Romanis, & in Rutiliam funere volunt P. R. æra contulisse ad honorem sepulturæ, ego vero de vno tātum, & Max. Valerium sensisse arbitror.

ASCEN. MAGNVM specimen) .i. approbamentū euidens P.R. grati.i. de ingratitudine P.R. extitit in Q. Fab Max. non q; Q. ille fuerit gratus, sed P.R. in eum. Nam cum.s. Fab. Max. decessisset.i. mortuus, esset quinque consulatibus administratis salubriter reip. .i. cum salute reip. Pop. sup. R. [Contulit æs) .s. signatum certatim .i. cum certamine, quis plus conferret quo.i. ideo vt, aut quo ære, pompa funeris eius duceretur maior, ac speciosior. Eleuet aliqs (figurata iussio, quæ prohibendi vim habet) .i. veniat aliquis qui imminuat .i. vilipendat præmia virtutis, quasi dicat stulte acturū cum animaduertat, id est consideret viros fortes, qualis erat Fab. Max. sepeliri felicius, quàm ignauos viuere.

DE MINVTIO MAGISTRO EQVITVM.

*Liu. li. 22.

FABIO * autem etiam incolumi summa cum gloria gratia relata est: dictatori enim magister equitū Minutius scito plebis, quod nunquam antea factum fuerat, æquatus, partito exercitu separatim * in Samnio cum Hannibale conflixerat, vbi temere initio certamine pestiferum habiturus exitum * subsidio Fabij cōseruatus, & ipse eum patrem appellauit, & à legionibus suis patronum salutari voluit, ac deposito æqualis imperij iugo, magisterium equitū, sicut par erat, dictaturæ subiecit, imprudentisq; vulgi errorem gratæ mentis signatione correxit.

* In agro Larinati, vt quit Liu. Pauls mi lites patronū salutati ait Liu.

OLIV. FABIO etiam incolumi) Non solum, inquit mortuo Fabio, sed etiam viuo secundi Pun. bel. tempore populus se gratum exhibuit. Cum enim dictator ille in Samnio contra Hann. Missus, more suo bellum protraheret, ne reip. statum in discrimine sisteret, Min. magister equitum adolescens feruore quodam mentis prouectus, dixit Fabium pducere bellum, quo in eo magistratu diutius permaneret, quòd si sibi daretur potestas dimicandi se paulo post Hann. debellaturum asseuerauit, & quod virtuti Fabij attribui debuerat ipse Minut. ambitioni assignabat, verba illa exercitus primo excepit, deinde ad Senatum delata sunt, populus iam tædio affectus, quòd Hann. tandiu in Italia versaretur, magistrum equitum dictatori adæquauit, diuisis itaque exercitibus Minut. data occasione pugnam cum Han. iniit, & cum in eo esset, vt ipse cum suis deleretur, Fabius è monte speculatus infelicem rei euentum, Minutium cum exercitu è faucibus Pœnorum eripuit, ferunt tum hæc verba Hann. emisisse verebar equidem, ne nebula illa iam diu plueret, postero die Minut. supplex ad Fabium venit patrem illum appellauit, militesq; suos patronum salutare coegit, se etiam sicuti dignum erat dictatori summisit, quæ res P.R. gratissima fuit. [Scito plebis) decreto plebis, quæ facile in contraria inclinat. [Pestiferum) Calamitosum exitū. [Deposito iugo) Deposita paritate, nā ita vterque exercitum ducebat, sicuti duo boues iugum vnum trahunt.

[Vulgi) Gratitudine enim sua refellit id quod plebs temeritate fecerat, vt dictatori magister equitum æquaretur. [Significatione gratæ mentis) .i. indicio gratitudinis.

ASCEN. FABIO autem) Affert etiam exemplum gratitudinis magistri equitum, & legionum in eundem Fabium dicens. Autem pro sed, gratia relata est cum summa gloria, Fabio .s. Max. etiam incolumi.i. adhuc viuenti. Enim pro quia, Minut. magister equitum æquatus dictatori Fabio, Scito plebis.i. plebiscito super hoc facto, quod nunquam factum fuerat antea .i. vt magister equitū æquaretur in potestate dictatori, conflixerat .s. Minut. cum Han. in Samnio.i. Samnitum territorio separatim.s. a dictatore.i. sine eo, & eius copijs, & hoc exercitu partito.i. in duas partes diuiso vbi.i. in quo conflictu aut loco certamine initio, temere, inconsulte habiturus.i. qui habiturus fuisset exitum pestiferum.i. perniciosum multis, conseruatus subsidio.i. auxilio accessorio Fabij .s. dictatoris, & .i. simul ipse Minut. appellauit eum.i. Fabium dictatorem, patrem .s. suum, & voluit eū salutari a legionibus suis patronum.i. donatorem libertatis, cum in seruitutem fuissent redigendæ. Pulchre autem distinguit, vt pater sit magistro equitū, qui illi vitam debebat, nam vero simile est eum occumbere maluisse, quam capi, militibus autem patronus, qui illi libertatem suam debebant, ac iugo.i. onere graui imperij.s. æquati, deposito (Quam rem argute declarat Oliu. dicens, ideo iugum ab auctore vocatum, quòd cum æquatum esset illis imperium æquatum etiam erat onus dirigendi, & seruandi exercitus, sicut bobus ad vnum iugum alligatis equale incumbit onus, aut propellendi, aut trahendi rapendi, seu aratri) subiecit sicut par.i. æquum erat dictaturæ magisterium equitum, & correxit significatione mentis gratæ.i. animi grati errorem vulgi imprudentis, vel qui inciderat.s. per imprudentiam imperium illi æquari.

DE TERENTIO CVLEONE.

*Liu. li. 36. et 38.

TAM * hercle probabiliter, quàm Quintius Terentius Culeo prætoria familia natus, & inter paucos senatorij splendidus ordinis, optimo exemplo Africani superioris currum triumphantis, quia captus à Carthaginiensibus, ab eo fuerat recuperatus, pileum capite gerens, secutus est: actori.n. libertatis suę, tanq; patrono accepti beneficij confessionem, spectante P.R. merito reddidit.

OLIV. TAM hercle probabiliter) Sicut Minut. Fabiū sic Q. Terēt. Culeo Scip. Afric. superiorem patronū appellauit, eumq; triumphantem secutus est pileo capiti imposito. omniq; deinde vita, vt dignum erat libertatis auctorem coluit, quòd deuicta Carthagine illum captiuum redemerit in triumphum duxerit, & libertate donauerit. Liu. in fine secundi Pun. bel. Carth. inquit naues longas elephantos profugas, fugitiuos, captiuos, captiuorum quatuor millia tradiderunt inter quos Q. Ter. Culeo senator fuit. Item paulo infra secutus Scip. triumphantem fuit pileum capiti imposito Q. Terent. Culeo, omnique deinde vita, vt dignum erat libertatis auctorem coluit Africanū. Inter quos, quia pauci erant, qui ipsum dignitate adæquarent. [Pileum capite gerens) Pileū gerere signū erat fuisse libertate donatum. significabant.n. se virtute Scip. tempestatem seruitutis euasisse.

ASCEN. TAM hercle) Affert gratitudinem Terent. Culeonis, hois senatorij ordinis in Afric. maiorem liberatorem suum, aut sui, Cuius (vt nunc multi opinantur) nominis similitudine decepti, sunt qui Terent. comicum inducunt de se dicentem, Rom. ducibus bellica præda fuit cum tamen illum Afrum prædicent, cum hic sit Rom. & quod ad errorem facit, cum etiam comicus ille Rom. conuincatur Cic. testimonio. Sed hoc alibi. Ordo hic est. Her.i. per Herculem, aut Herc. me ita iudicante, et verum dico Minut. sup. egit iam probabiliter, qui Q. Teren. Culeo, natus familia prætoria.i. prætoris functa, & splendidus inter paucos, q.d. inter primos ordinis senatorij, secutus est optimo exēplo s. gratitudinis, currum Afric.s. Scip. superioris .i. maioris triumphantis.s. de Carth. gerens pileum capite, tanquam libertate donatus quia captus à Carth & ita eorum seruus factus, fuerat recuperatus i. receptus ab eo.s. Scip. capta, & tributaria iam facta Carth. vnde quasi postliminio in patriam, libertatemq; redibat, sed q a eam Scipio acceptam tulit, tanquam libertus eius, pileum accepit, de quo more, & eius ratione hoc habeto. Bello captus, iure belli capientis seruus erat, sic dictus, quòd cum occidi posset seruatus est, deinceps autem domino seruiebat, nil præter victum tenuem, & amictum exiguum ab eo expectaturus, ne alio fere co-

operi-

operimento capitis, quam capillis vtens, à quo cum libertate donaretur, raso capite (quod Plautinus innuit seruus) vt ab ingenuis differret, pileum accipiebat, mediam videlicet inniens conditionem inter seruilem, & ingenuam. nam libertinus factus poterat ob ingratitudinẽ in seruitutem reuocari, q̃ reuocationem non iniquam esse, vĩ docere parabola dominica de seruo nequã, cui omne debitum dimissum erat) Sed ad ordinem reuertor. reddidit enim auctori libertatis suæ, videlicet Scip. confessionem beneficij accepti tanquam patrono, & id P. R. spectante.

DE PHILIPPO REGE, ET DE FLAMINIO.

*Liu. li. 34. non ponit numerum, sed Plut. in vita 1200. ait fuisse.

AT * Flaminij de Philippo rege triumphantis currum non vnus, sed duo millia ciuium Romanorum pileata comitata sunt, quæ his Punicis bellis intercepta, & in Græcia seruientia cura sua collecta, in pristinum gradum restituerat: geminum ea re decus imperatoris, à quo simul & deuicti hostes, & conseruati ciues spectaculum patriæ præbuerunt. Illorum quoque salus dupliciter omnibus accepta fuit: & quia tam multi, & quia tam grati exoptatum libertatis statum recuperauerunt.

OLIV. AT Flaminij de Philippo) Phil. rex Maced. secũdo pun. bel. cum Carth. consensit, & bellum Rom. intulit, vbi p varios casus multa Rom. ciuium capita cœpit, quæ deinde Q. Fl. virtute & felicitate recuperata eius triumphantis currum pileata sequi voluerunt, qui quidem triumphus non minus gloriosus ob superatos hostes, quàm liberatos ciues Flaminio fuisse videtur. [Geminum ea ea re decus) Duplicem laudem, & gloriam Flaminius ea hac victoria consecutus est, alteram quòd hostes superauit, alteram quòd ciues seruauit.

ASCEN. A T).i. sed non vnus.s. duntaxat, sed ij. mil. ciuium Rom. comitata sunt pileata currum Flaminij triumphãtis de Philip. rege.s. Maced. quæ.s. ij. mil. ciuium, intercepta.i. est per insidias, aut dolo capta bel. Pon.i. Carth & seruientia in Græcia, is.s. Flam. restituerat in pristinum gradum.i. libertatem priorem, collecta cura sua .s. Flam. [Geminũ) Decus sup. fuit imperatori ex ea re (sic Oliu. legit, & non pauci alij, inuenitur tñ sic scriptum. Geminarunt ea imperatori decus, vt sit ea.s. millia ciuium geminarunt.i. duplicauerunt imperatori decus) à quo.s. imperatore, &.i. simul hostes deuicti, & ciues conseruati, præbuerunt patriæ.i. P. R. spectaculum.i. rem aspectu lætam. Et salus illorum.s. ciuium liberatorum, fuit quoque accepta omnibus dupliciter.i. duabus de causis, & quia tam multi sup. erant, & quia tam grati (vt se tanquam libertos gererent liberatoris) recuperauerant exoptatum statum libertatis, qua mortalibus nihil dulcius.

DE METELLO PIO.

*Cic. pro Cn. Plancio.

METELLVS * vero Pius pertinaci erga patrem exulem amore, tam clarum lacrymis, quàm alijs victorijs cognomen assecutus, non dubitauit Cos. pro Q. Calidio præturæ cãdidato supplicare populo, quòd trib. pl. legem, qua pater in ciuitatem restitueretur, tulerat: quin etiam patronum eum domus, & familiæ suæ semper dictitauit. Nec hac re de principatu, quem proculdubio obtinebat, quidquam * decerpsit, quia non humili, sed grato animo longe inferioris hominis maximo merito eximiam submittebat dignitatem.

*detraxit

OLIV. Metelli gratitudo in Calidium.

METELLVS vero Pius) Hic eius Metelli filius fuit, qui Iugurtham primus dare terga coëgit, vt diximus in cap. de disciplina militari. Numidicus dictus est, qui a vt in cap. de constantia diximus, maluit in exilium proficisci, quàm in Saturnini leges iurare, filius ergo Pius ideo cognominatus, quòd exilium patris lacrymis prosecutus, non prius destitit apud populum, & tribunos suppliciter agere, vt pater reuocaretur in patriam, quod a Q. Callidio trib. pl. obtinuit, vt lata lege, restitueretur, quo beneficio prouocatus, ea gratitudine vsus est, vt illum tanquam domus, & familiæ suæ patronum multis bonis locupletauerit, & in petitione præturæ, cum consul esset, pro illo supplicare populo non erubuit. Solinus in cap. de homine, pietatis, inquit documentum nobilius quidem in Metellorum domo effulsit, fuerunt autẽ Metelli viri clarissimi quatuor, Maced. Numid. Creticus, & hic Pius qui aduersus Aristonicum missus, illum bello superauit.

ASCEN. METELLVS vero pius pertinaci).i. perseueranti, & infrãgibili amore erga patrem.i. Metellum Numidicum exulem, assecutus est tam clarum cognomẽ (dicerem agnomen) lacrymis.s. pro patris reditu effusis, quam.i. quantũ clarum nomen alij sup. assecuti sunt victorijs, non dubitauit consul.i. cum esset consul, supplicare populo pro Q. Callidio prætore, candidato.i. petente in candido habitu præturam, ideo autem pro eo supplicauit, q ipse trib. pl.i. cum esset tribunus plebis tulerat legem, qua pater.s. Metelli Pij, vtpote Metellus Numidicus, restitueretur in ciuitatem. Quinetiam.i. insuper dictitauit.i. dixit semper eum.s. hominem plebeium Callidium, patronum domus & familiæ suę .s. Metel. Nec decerpsit.i. detraxit, aut diminuit, hac de re.i propter hanc causam. q hominem plebeium sibi patronum dictitarit, quidquam de principatu.s. senatorio, quem obtinebat proculdubio, quia submittebat eximiam dignitatem.s. domus suæ maximo merito hominis inferioris longe, & id animo non humili.i. abiecto (vnde animaduertat rudior lector humilitatẽ abiectionem, cum ab humo deriuetur sonare, neque honori dari, sed vitio, nisi abusiue pro modestia accipiatur. Qui abusus vocabuli tunc minor, aut nullus est, cum ad eum refertur, cui se humiliter gerere modestiæ est) sed animo grato, qui laudandus est erga quemcunque benemeritum.

DE C. MARIO.

*Plut. in vita, & apoph. mille scribit fuisse.

NAM * C. quidem Marij non solum præcipuus, sed etiam præpotens gratæ mentis fuit impetus: duas enim Camertium cohortes, mira virtute vim Cimbrorum sustinentes in ipsa acie aduersus conditionẽ fœderis ciuitate donauit, quod quidẽ factum & vere, & egregie excusauit, dicendo * inter armorum strepitum, verba se iuris ciuilis exaudire non potuisse. Et sanè id tempus tunc erat, quo magis defendere, q̃ audire leges oportebat.

*Vide Cic. orat. pro Cor. Balbo.

OLIV. NAM C. quidem Marij) De bello Cimbrorum in cap. de institutis nonnihil tetigimus, & in cap. de pudicitia latius dicturi sumus, in eo igitur bello Marius Camertinorum strenua opera vsus, ita vt duarum cohortium virtute vim hostium non solum sustinuerit, verumetiam prostrauerit, & ingentem victoriam comparauerit, illos post victoriam in tantæ virtutis præmium ciuitate donauit, contra fœderis conditiones, q cum deinde obijceretur Mario, sic defendere, & expugnare solebat, vt diceret inter armorum strepitus leges, & iura non exaudiri. [Vim Cimbrorum) Cimbri, vt diximus, populi sunt Germaniæ, quos hodie Flamingos dicimus. [Aduersus conditiones) Quia fœdus erat, ne Camertini possent Rom. ciuitate donari. Et sane ad id tempus. Significat maiorem fuisse belli terrorem, quàm legum obseruationem.

ASCEN. NAM quidem) Impetus mentis gratæ C. Marij non solum fuit præcipuus, sed ẽt præpotens. Enim pro quia, ipse donauit ciuitate.i. Rom. aduersus.i. contra conditiones fœderis.s. cum Camertibus, sic dicti, vt ciuitatem non poterent duas cohortes Camertium sustinentes.i. qui sustinuerant mira virtute, vim.i. violẽtiam, aut virtutem Cimbrorum in ipsa acie? Quod quidem factum Marius excusauit, &.i. simul vere, & egregie dicendo se non potuisse exaudiri verba iuris ciuilis inter strepitum armorum, q. d. tunc potius promittendum, & seruandum fuisse, q vtilitas exposceret, quàm quòd lex caueret. [Et sane id).i. tale tempus tunc erat, quo oportebat manu defendere leges .s. cum vrbe a Cimbris, quàm audire leges.i. quid verba legis cauerent.

DE L. SYLLA.

*Plut. in Pomp.

CAII Marij * vestigia vbique L. Sylla certamine laudis subsequitur. dictator enim priuato Pompeio & caput adaperuit, & sella assurrexit, & equo descendit: eaque se libenter facere in concione prædicauit, memor ab eo duodeuiginti annis nato, partes suas exercitu paterno adiutas. Multa insignia Pompeio, sed nescio an hoc quidquam admirabilius contigerit, quòd magnitudine beneficij, suimet Syllam obliuisci coëgit.

OLIV. CAII Marij vestigia vbique L. Sylla) Pomp. Str. magni Pomp. patre bel. ciu. quòd gestum est inter Marium, & Syllam, partes Syllanas secutus est, a quo deinde Pomp. xiij. natus annum tribus legionibus acceptis, tantum ad victoriam momenti Syllæ fuisse dicitur, vt post id tempus semper illum Sylla fuerit veneratus. [C. Marij vestigia) Quemadmodū Sylla cum Mario de imperio certauit, sic & de gratitudinis laude contendisse videtur, & illum pariter adæquasse, nam cum occurrisset, Pomp. qui tres duces aduersæ partis subegerat, ab ipso & eius exercitu imperator salutatus est, cum nondum annum secundum & xx. natus esset, nec dum in senatum admissus. [Syllam) Quasi sæuum, & arrogantem, emphasis est.

ASCEN. CAII &c.) L. Sylla subsequitur vbique vestigia C. Marij certamine .i. contentione laudis .s. eiusdem rei. Enim pro quia, ipse Syl. dictator .i. cum esset dictator perpetuus, & .i. simul adoperauit .i. texit Pomp. priuato .i. nullo tunc magistratu fungenti caput, hoc est cum Pomp. caput detegeret, ipse illud adoperuit, & assurrexit sup ei sella .i. de sella curruli, in qua sedebat, & descendit equo .s. in quo fuit aduentante Pomp. & prędicauit in concione se facere libenter ea, memor partes suas adiutas exercitu paterno .i. patris Pomp. ab eo .s. Pomp. nato annis duo de xx .i. decē & octo. Multa (inquit auctor) insignia sup. contigerunt Pomp. sed nescio, an quidquam contigerit Pomp. admirabilius hoc .s. q̄ coēgit Syllam obliuisci sui .i. suæ naturæ superbæ, & ferocis, magnitudine .i. ob magnitudinem beneficij .s. ab eo accepti.

DE LIBITINARIIS.

SIT aliquis in summo splendore etiam sordibus gratiis locus. M. Cornuto prætore funus * Hirtij, & Pāsæ iussu Senatus locante, qui tunc libitinam exercebant, tum rerum suarum vsum, tum ministerium suum gratuitum polliciti sunt, quia ij pro Rep. dimicantes occiderant: perseuerantiq. postulatione excuderunt vt exequiarum apparatus * Sestertio nūmo ipsis prębentibus adijceretur, quorum laudem adiecta lege conditio auget magis, quàm extenuat: * quoniam quidem quæstum contempserunt, nulli alij rei, quàm quæstui viuentes. Pax cinerum suorum reges gentium exterarum secundum hūc tam contemptum gregem referri se patientur: qui aut non attingendus, aut non nisi in vltima parte domesticorum exemplorum collocandus fuit. Sed dum honesti actus etiam ab infimis editi, memoria non intercidant, licet separatum locum obtineant, vt nec his adiecti, nec illis prælati videantur.

** In campo Martio sepulti sunt, Liu. lib. 119.*

** Minimi ne pretium contra mortē donare viderentur.*

** Quando, videtur legendum.*

OLIV. SIT aliquis) Loquitur de gratitudine eorum, qui non adeo nobiles fuere, sed humili loco nati, & primo de Pollinctorum gratitudine, qua vsi sunt in Hircium, & Pansam Rom. consules, qui belli ciuili, q̄ aduersus M. Antonium gerebatur, qui Cæs. interfectores Brutum, & Cassium persequebatur, dum forte Mutinæ obsiderentur fortiter dimicantes, ceciderant, quorum funera non solum gratuito sepulturæ mandarūt, verum etiam adiecto sestertio illorum exequias honorificentiores ꝓcurarunt. [Sordibus) .s. hominibus, sordidum ministerium exercentibus. [Libitinam) Ex libitina mors dicitur, qui libitinam exercent .i. funeris officium Pollinctores, & Vespillones appellabantur. [Excuderunt) Quasi per vim elicuerunt, & extorserunt. [Pace cinerum suorum reges) Ne videatur iniuriam facere regibus, quorum exempla sequuntur, quasi ab eis veniam petit, dicit enim cum in superiori exemplum posuerim, grati animi eorum qui libitinam exercebant, fortasse indignabuntur reges, quòd tam sordido generi hominum eos subijciam, sed cur ita faciat, rationem subiungit, aut, inquit, mihi prætermittendi fuerant, aut extremo domesticorum exemplorum loco ponendi, sed prætermittendi nullo modo fuerant, ne virtus etiam in infimis sua laude careat: ferant igitur æquo animo reges, se Pollinctoribus subiungi. [Pace cinerum) Sic dicere solemus, cum aliquem in dicendo offendimus. [Secundum) Post Ser. Sulp. in epist. de morte Marcelli, duo vulnera accepisse vnum in stomacho, alterum in capite secundum aurem .i. post aurem, quāquam alij dicunt, iuxta aurem, nam secundum interdum significat iuxta. [Gregem) Pollinctorum. [Actus) Regē factorum.

ASCEN. SIT &c.) Ordo est. Aliquis locus sit etiam sordibus .i. sordidi, & abiecti ministerij hominibus, gratis .i. dummodo fuerint grati comperti, in summo splendore .i. inter splendidissimos homines, vnde ēt adducens exemplum dicit. M. Cornuto prætore locante .s. promissa mercede Pollinctoribus, seu libitinarijs iussu senatus, quia senatus id iusserat, funus Hircij, & Pansæ interfectorū pro libertate publica, ij sup. qui exercebant tunc libitinam .i. ministerium sepeliendorū, aut comburendorū cadauerum, polliciti sunt tum .i. simul vsum rerum suarum .s. ad funus pertinentium, tum .i. etiam ministerium suū gratuitum .i. sine mercede, q̄a hi .s. Hircius, & Pansa occiderant dimicantes pro rep. & excuderunt .i. artificiose, quasi excudendo obtinuerunt, aut excuderūt .i. importunis precibus extundendo extorserunt postulatione perseuerāti, vt apparatus exequiarum addiceretur .i. ipsis .i. attribueretur, sestertio nummum .i. dipondio, & semis, cum multo pluris constare deberet, sed ipsis præbentibus .s. apparatum gratuitum in reliquis, hoc est voluissent quidē penitus gratis facere funus, sed quia id non licebat, petebant vt sestertio .i. precio sestertij sibi addiceretur, vt reliqua facerent impensis suis. Alij intelligūt, adijceretur, augeretur sestertio ipsis præbentibus sup. ipsum &c. Quorum .s. libitinariorum laudem, adiecta lege .s. q̄ gratis non fieret funus, conditio .i. vilitas status eorum auget magis, quàm extenuat. Qm̄ quidem ipsi nulli alij rei, quàm quæstui .i. lucro viuentes .i. finem vitæ constituentes in nullo alio, quam in lucello, contempserunt, quæstum. [Pace &c.) Parasceue est, & transitus ad externa, quæ cum sint nobilissimorum hominum, ne videatur inepta collocatio, purgat quodāmodo talem continuationem dicens, reges gentium exterarum patienter pace cinerum suorum .i. cum bona venia à defunctis obtenta se referri .i. narrari, secundum .i. statim post hunc iam conceptum gregem .s. Pollinctorum, qui .s. grex, aut non sit attingendus, aut non nisi in vltima parte exemplorum domesticorum collocandus. Sed dum actus honesti, etiam si sunt editi ab infimis, non intercidant memoria, licet .i. licitum est vt sup. obtineant locum separatum, vtpote medium, in quem oratores, quæ minimi sunt momenti conijcere solent, vt sup. ipsi, nec videantur adiecti his, nobilibus domesticis, nec prælati illis, scilicet nobilibus externis.

EXTERNA.

DE DARIO.

DARIVS * priuatæ adhuc fortunæ amiculo Silosontis Samij delectatus, curiosa contemplatione fecit, vt vltro sibi & quidem à cupido daretur. Cuius muneris, quàm grata æstimatio animo eius esset elapsæ, regno potius ostendit: totam nanque vrbem, & insulam Samiorum Silosonti fruendam tradidit. Non enim precium rei æstimatum, sed occasio liberalitatis est honorata, magisque à quo donum proficisceretur, quàm ad quē perueniret, prouisum.

** Herod. li. 3. Str. lib. 14. Hinc prouerbium. ἕκητι Συλοσῶντος εὐρυχωρίη.*

OLIV. DARIVS priuatæ adhuc fortunæ) Darius cum esset in priuata fortuna, viso Silophontis, vel vt alij dīt Silosontis Samij, specioso, & insigni quodam indumento, mira eius pulchritudine delectatus vehementer concupiuit, q̄ vbi Silophon cognouit, extum dono dedit. Dario, qui postea regno potitus gratissima memoria recompensauit, nam Silophontem Samiorū vrbi, & insulæ pariter præfecit. Strab. lib. xiiij. Silophon non, inquit, priuatus relictus est, is cum Dario Hystapis filio vestem, quæ ferebat aliq̄ largitus esset, nam ille, cum nondū rex esset eam magnopere concupiuerat, cum vero regnaret, dono Silophonti tyrannidem dedit, qui acerbe imperauit, quapropter vrbs hominibus viduata est, vnde dictum est prouerbium, Silophontis opera locus amplius non est. hic aūt frater fuit Polycratis, multos annos vsque ad vltimum fati sui diem summa felicitate vsus est, de quo suo loco dicemus, quomodo autem Darius sic regnum consecutus, dicetur in cap. de Vafre dictis, & factis. [Priuatæ adhuc fortunæ) Quia nondum rex erat. [Non enim precium) Nec datum, sed dantis animum compensauit.

Silophon Sami tyrannus.

ASCEN. DARIVS adhuc fortunæ priuatæ .i. nondum rex creatus, sed ne regis quidem filius, delectatus amiculo .i. indumento delicato (ab amiciendo) Silophontis, siue vt alij scribunt Silosontis Samij .i. adolescentis, fecit .i. effecit curiosa cōtemplatione .s. amiculi, perquam Samius ille intellexit, q̄ ipsum nimis habere cuperet,

rex, vt sup. daretur sibi vltro .i. priusquam apertis ipsum precibus peteret, & quidem à cupido. s. dare, & ita auxit beneficium, quia voluntarium datorem diligunt, & dij, & homines. [Cuius muneris) Quàm .i. quãtum grata æstimatio esset allapsa animo eius .s. Darij ostendit potitus .i. postquam potitus erat regno. s. Persarum. Nanque pro quia, ipse tradidit Silophonti, siue vt dixi, Silosonti vrbem, & insulam Samiorum fruẽdam .i. ad delicias eius habendam. [Non enim precium rei est æstimatum) .i. appreciatum sup à Dario, sed occasio liberalitatis (quia tunc ille dedit, cum talem remunerationem expectare non poterat) est honorata sup. ab eo, & prouisum est magis, à quo donum proficiscere tur, quia ab humili, & paupere, sed liberaliter dante, quàm ad quem perueniret, quia ad eum, qui postmodum rex euasit. Posset etiam intelligi de dono Darij, vt fit, & magis prouisum est à Dario, à quo donum, quod dabat proficisceretur, quia à se, qui rex erat, & tale donum dare poterat, quàm ad quem peruenit, quia ad virum vix tali dono dignum.

DE MITHRIDATE.

MITHRIDATES quoque rex magnifice gratus apparuit, quoniam pro Leonico acerrimo defensore salutis suæ, à Rhodijs nauali pugna excepto, oẽs hostium captiuos permutauit, satius esse existimans ab inuisissimis circunueniri, q̃ benemerito gratiam non referre.

OLIV. MITHRIDATES quoque) Mithridates rex Ponti amicum habuit Leonicum nomine, sibi maxime fidum, & in varijs casibus suæ salutis defensorem, acerrimum, qui cum bello nauali captus esset à Rhodijs, captiuos oẽs quos multos habebat Mithridates, & nobiles, pro eo solo permutare non dubitauit, vt gratum illi animum ostenderet. maluit enim in regni discrimine versari, quam ingratus aliqua ratione videri. [A Rhodijs) Nam tempore, quo Asiam occupauit, & M. Phlocium, & Cn. Apuleium in vincula coniecit, omnesq́. Romanos in Asiæ partibus inuentos trucidauit. Rhodios quoque inuasit. à quibus aliquot naualibus prœlijs superatus est, & Leonicus iste amicus captus.

ASCEN. MITHRIDATES quoque rex,) Scilicet Ponti apparuit gratus magnifice .i. cum magnificentia, q̃m permutauit .i. in permutando dedit omnes captiuos hostium pro Leonico acerrimo defensore salutis suæ, excepto .i. per insidias capto à Rhodijs sup. in pugna nauali. [Existimans) .s. Mithridates satius esse, circunueniri .i. decipi in rerum æstimatione ab inuictissimis. s. hostibus, quam non referre gratiam benemerito.

DE ATTALO REGE.

* Liu. li. 18.

LIBERALIS * populus Romanus magnitudine muneris. quòd Attalo Regi Asiam dedit dono. sed Attalus etiam testamenti æquitate gratus, qui eandem Asiam Pop. R. legauit. Itaque nec huius munificentia, nec illius tam memor beneficij animus tot verbis laudari potest: quot amplissimæ ciuitates, vel amice datæ, vel pie redditæ sunt.

OLIV. LIBERALIS P. R.) Vno eodemq́. exemplo de Romanorum liberalitate, & regis Attali gratitudine loquitur, vel potius solam regis gratitudinem cum Romanę liberalitatis cõmemoratione percurrit, de qua supra in cap. de liberalitate dictum est, non fuit profecto ingratus rex Attalus, qui acceptam à P.R. prouinciam, eidem, moriens testamento legauit. in cuius aula cum stragulæ, vestes, tapetes, aliaq́. multa regia ornamenta fuissent inuenta, aulea fuerunt appellata de hoc rege Horat. j. Odarum lib. & alibi mentionem facit. [Itaque nec huius munificentia) Siquis tot verbis laudare voluerit vtranque videlicet, & liberalitatem Pop. R. & gratitudinem Attalis regis, quot ciuitates datæ, & redditæ sunt, dicendo vix sufficeret.

ASCEN. LIBERALIS sup. fuit P.R. magnitudine muneris, q. i. qa dono dedit Attalo regi Asiam. s. minorem, sed Attalus etiam gratus sup. fuit in P.R. æquitate testamenti, qui legauit .i. testamento reliquit P.R. eandem Asiam. [Itaque nec munificentia huius) .s. P.R. nec animus illius. s. Attali. tam .i. intantum memor beneficij potest laudari tot verbis, quot amplissimæ ciuitates, vel datę sunt amice .i. amicabiliter a P.R. ipsi Attalo, vel redditę sunt pie .i. pio, & grato affectu, ab Attalo eidem Pupulo Romano.

DE MASINISSA REGE.

* Quibus auctus sit, Liu. lib. 30. De senectute lib. 8. cap. 14

CETERVM * nescio an præcipue Masinissæ regis pectus grati animi pignoribus fuerit refertum: beneficio enim Scipionis, & persuasu regni modo liberius auctus, memoriam inclyti muneris ad vltimum vitæ finem, longa etiam à Dijs immortalibus senectute donatus, constantissima fide perduxit: adeo, vt eum non solũ Africa: sed etiam cunctæ gentes scirent amiciorem Corneliæ familiæ, atque vrbi Romanę, quàm sibimet semper fuisse, ille, cum graui Carthaginiensium bello premeretur: ac vix tutelæ sui imperij sufficeret, tamen * Scipioni Aemiliano, quia nepos Africani erat: bonam, magnamq́. partem Numidici exercitus, quam Lucullo Cos. à quo ad auxilia petenda missus fuerat, in Hispania duceret: prõtissima mente tradidit, præsentique periculo respectum pristini beneficij anteposuit. * Ille, cum iam ætate deficiente, magnas regni opes, quatuor & quinquaginta filiorum numero relinquens in lectulo laberetur: M. Manilium, qui Procos. Africam obtinebat, literis obsecrauit, vt ad se Scipionem Aemilianum, sub eo tunc militantem mitteret: feliciorem mortem suam futuram ratus, si in complexu dextræ eius supremum spiritum, ac mandata posuisset: ille, aduentum Scipionis fatis suis præcurrentibus, hæc vxori, liberosque præceperat: vnum in terris Pop. R. & vnam in P.R. Scipionis domum nossent: integra omnia Aemiliano reseruarent, eum diuidendi regni arbitrum haberent, quod is statuisset, perinde vt testamẽtõ cautum, immutabile, ac sanctum obtinerent. Tot, tamque varijs rebus se Masinissa infatigabili pietatis serie ad centesimum extendit annum. His, & horum similibus exemplis, beneficentia generis humani nutritur, atque augetur. Hę sunt eius faces, hi stimuli: propter quos iuuandi, & emerendi cupiditate flagrant. Et sanè amplissimæ, & speciosissimæ diuitiæ sunt: feliciter erogatis beneficijs, late posse censeri: quorum quoniam religiosum cultum instituimus, nunc neglectum suggillandi gratia, quo sit gratior, referemus.

Elephãtodates scribit Appianus lib. Libyco.

* Appianus lib. Libyco, & Liu. lib. 50.

OLIV. CETERVM nescio an præcipue) Satis constat Masinissam Numidarũ regem varia fortuna regno pulsum, bel. pun. ij. Africani superioris beneficio in regnum fuisse restitutum, & victo Syphace, Cyrtha oppido, & ceteris vrbibus, & agris, qui regni fuerant Syphacis, totius denique Numidiæ imperio fuisse donatum, consentiente, atque etiam approbante senatu, deinde cum post fœdus cerneret, illum auidiorem esse in imperio suo dilatando, legem ferre iussit, quæ Masinissæ ab imperio P.R. salutem & libertatem tribueret, quo beneficio prouocatus Masinissæ, vnum in terris P.R. præcipua fide, singularique beneuolentia perpetuo coluit, & obseruauit, adeo vt Hispano bello, quod imperatore Lucullo gerebatur: cum ipse quoque tam graui, & periculoso Carthaginiensium bello premeretur, auxilia tamen Romanis petentibus miserit, eoque propensius, quo Aemil. Scip. ad ea petenda legatus venisset, nam maluit in regni & salutis suæ discrimine versari, quàm Romanis & Scip. ingratus aliqua ex parte videri. fuerat enim cum familia Scipionum, & hospitalitatis, & amicitiæ summo iure coniunctus, vt diximus. vnde Cic. in somno Scipionis, ita loquentem Scipionem inducit, cum in Africam venissem, Ant. Manilio consule ad quartam legionem, tribunus, vt scitis militum, nihil mihi potius fuit, quàm vt Masinissam conuenire regem familiæ nostræ, iustis de causis, amicissimum, ad quem cum veni, complexus me senex collacrymauit, aliquantoq́. post in cœlum intuens, grates ago, in-

quit, summa sol, vobisq. reliqui cœlites, quòd antequam ex hac vita migro, conspicio in regno meo, & his tectis P. Cornelium Scipionem, cuius ego nomen ipse veneror. Itaque nunquam ex animo meo discedet illius optimi, atque innocentissimi viri memoria &c. Idem ætate (quòd ad centesimum extenderat annum) & valetudine pariter confectus, cum videret se non diutius superesse posse, Scipionem, qui tum sub M. Manil. in Hispania militabat, per literas ab imperatore acciuit, vt in eius amplexu extremum spiritum, suaque omnia reponeret, sic enim se feliciter moriturum dicebat. cuius fatis præcurrentibus aduentum Scipionis, vt vult Valer. nam aliter sentit Cic. in lib. de somno Scip. vt supra vidimus, ei testamento reliquit rerum omnium suarum potestatem, & inter filios, quos ad quinquaginta habuisse dicitur, diuidendi regni arbitrium ite legauit, vt quidquid ille statuisset, immobile, sanctumque foret. mandauit insuper liberis, & vxori, vt P.R. & Scipionum familiam, perpetua fide, & obseruantia prosequerentur. [Ceterum nescio) Ac si diceret affirmo. [Beneficio) Quia ductu, & auspicijs Scipionis in regnum restitutus. [Persuasu) Sic enim persuaserat senatui, benemerito, Masinissæ gratiam esse referendam. [Longa senectute) Quia ad centesimum peruenit annum. [Ille cum graui bello Carthag.) Cuius dirimendi auctor Cato fuisse traditur, quem senatus inter vtrosque disceptatorem habuit. [Scipioni) Qui sub Lucullo tũ forte in Hispania militabat, quo tempore prouocatus ad pugnã hostem interemit. [Nepos Africani) s. superioris per adoptionem. [Fatis præcurrentibus) .i. præueniente morte, dissentit à Cic. vt diximus. [His & horum similibus) Laudat hoc loco gratitudinem, cuius officio dicit benignitatem, beneficentiamq. in hominum pectoribus nutriri, pariter & augeri incitariq. plurimum homines ad promerendum, contra vero, ingratitudinem omnem pietatis fontem exhauriri, beneficentiæ & liberalitatis ardorem extingui, humanam denique societatem facile dirimi. [Quorum quoniam) Quandoquidem exempla cultæ gratitudinis diximus, nunc neglectæ dicamus, vt contrarijs contraria magis illucescant.

ASCEN. CAETERVM) .i. sed nesciu .i. dubito, cum verisimile sit, vt credam, an pectus Masinissæ regis. s. Numidiæ P.R. amicissimi, fuerit refertum præcipue .i. præ ceteris, pignoribus .i. quasi fœtibus, aut fructibus grati animi. Enim pro quia, ipse auctus liberius .i. certius, & vehementius paulo quàm decebat, aut liberalius quàm merebatur beneficio .i. beneficij auxilio, & persuasu .i. persuasione actiua (quia persuasit senatui æquum esse, quòd Masinissæ regnum auctum tribueretur) Scip. s. Africani maioris modo .i. mensura regni, perduxit constantissima fide .i. fidelitate memoriam inclyti muneris sup. vsque ad vltimum finem vitæ sup. suæ. donatus etiam .i. licet esset donatus à dijs immortalibus, senectute longa .i. diu durante, perduxit inquam certis significationibus, adeo .i. intantum, vt non solum Africa .i. Africanos, sed etiam cunctæ gentes, scirent eum. s. Masinissam, fuisse semper amiciorem .i. magis fauentem, aut qui plura fecisset familię Corneliæ, in qua erat Scip. atque vrbi Romanæ, quam sibimet. quia certe multa, vt docet Cic. amici causa facimus, quæ nostra nunquam essemus facturi, de ijs autem cum iudicat Populus tanquã de summo bono, non potest fieri, quin id prius nobis optemus, quàm ceteris mortalibus. Probat autem, quòd afferuit affectibus gratitudinis eius subdens ille. s. Masinissa, cum .i. licet prę meretur graui bello Carth. ac vix sufficeret tutelæ .i. ad defensionẽ imperij .i. regni sui, tamen tradidit promptissima mente Scipioni Aemiliano, quia erat nepos Africani. s. Scipionis maioris bonam .i. fortem, & excellentem, ac magnam partem exercitus Numidici, quam. s. partem, Aemilianus supp. duceret in Hispaniam Lucullo consuli, à quo. s. Aemilianus missus fuerat ad petenda auxilia, tradidit dico, & antepostuit pręsenti periculo, in quo erat propter bellum cum Carth. respectum pristini beneficij. s. Scipionis, & P.R. ille. s. idem Masinissa cum ætate iam deficiente lebetetur .i. ad interitum tenderet in lectulo. s. decubans, relinquens .i. relicturus iam iamque magnas opes .i. facultates regni, & numerum filiorum quatuor, & quinquaginta: quod ille fieri potuit, vbi tot vxores, quod volebant habebant reges, obsecrauit literis M. Manilium, qui proconsul .i. in prouincia consulari fungens potestate, obtinebat Africam. s. prouinciam, vt mitteret ad se Scip. Aemil. qui per adoptionem id cognomenti assumpserat, militantem tunc sub eo ratus mortem suam futuram feliciorẽ, si posuisset .i. deposuisset complexu dexteræ eius in complectendo, & tenendo dextram eius, supremum spiritum. s. vitæ, ac mandasse .i. commisse testamentaria. [Ille) Affert tertium amicitiæ testimonium s. dictus Masinissa præceperat vxori, & liberis hæc. s. quæ dicentur, & hoc fatis suis præcurrentibus aduentum Scip. i. morte accellerante priusquam Aemilia aduenisset. pręceperat .i. in mandato reliquerat, & admonuerat, vnum .i. solum P. R. & vna .i. solam domum Scipionis in Pop. R. .i. inter Rom. nosse. s. vltimam voluntatem suam, & vt haberent eum. s. Scipionem Aemilianum, Arbitrum regni diuidendi. s. inter liberos, & obtinerent .i. haberent id quod is. s. Aemilianus Scip. statuisset de regni diuisione, immutabile, ac sanctum perinde, vt .i. ac si cautum supp. fuisset a se testamento .i. in vltima voluntate. Masinissa extendit se .i. produxit vitam suam, tot & tam varijs rebus, vt. s. ex his intelligi possunt infatigabili serie .i. continuata processione, & ostensione pietatis .i. pij affectus in P.R. domumque Scip. [His & horum &c.) Transitum munit ad narrationem de ingratis, ad quẽ hæc est præfatio, missa tum peroratione de gratis, & gratitudinis laudibus, ad hoc enim proponuntur virtutis exempla, vt imitemur, vnde ea laudat, & vitiorum, vt ea fugiamus. quo circa eadem vituperat. Ordo est. Beneficentia generis humani nutritur .i. conseruatur, atque augetur his exemplis, & similibus horum. Hæ .i. huiusmodi gratitudinis significationes sunt faces .i. incentiua eius. s. beneficentiæ, & hi stimuli sup. eius sunt, propter quos. s. stimulos genus humanum flagrat .i. ardet cupiditate, iuuandi. s. benemeritum, & emerendi .i. euidenter benemerendi de se mutuo. Et sane .i. certe, amplissimæ, & speciosissimæ diuitiæ sunt posse .i. si possunt, aut quòd possunt censeri .i. indicari, lætæ .i. collatæ beneficijs erogatis .i. impensis feliciter, quia apud gratos. } Quorum. s. beneficiorum, quoniam nos instituimus cultum religiosum .i. anxie, & sancte obseruatum, referemus, nunc deincepã cultum sup. neglectum, gratia .i. causa sugillandi .i. vituperandi, & denigrandi, quo .i. vt sup. cultus religiose obseruatus sit gratior, quia vituperando vitia, gratiores videntur eis oppositę virtutes.

SEMPER fuisse) Castiga. Si superesset antiquis exemplis. THEO.

DE INGRATIS. CAP. III.

DE SENATV ROM. IN ROMVLVM.

RBIS nostrę * parẽtem senatus in amplissimo dignitatis gradu ab eo collocatus in curia lacerauit: nec duxit nefas ei vitam adimere qui æternum Rom. imperio spiritum ingenerauerat. Rude nimirum illud & ferox sęculum, quod conditoris sui cruore fœde maculatum, ne summa quidem posteritatis dissimulare pietas potest.

* Liu. li. & Dion. lib. 2. & Plut. in vi ta & po rel.

OLIVERIVS.

Rata nostræ parentem Senatus) De ingratitudine, dicit P. R. qui Romulum vrbis suæ conditorem dilacerauit. variæ sunt de Rom. morte sententiæ apud scriptores, alij dicunt illum post multas res gestas, pręclaraq. facinora parta ad immortalitatis gloriam raptum fuisse, & quod incredibile dictu, è medijs ciuium oculis euanuisse annis quinquagintą, nullum prorsus mortis suæ vestigium relinquentem, alij inter quos Liu. dicunt illum à nimbis è media concione raptum, cum ad recensendum exercitum capreæ paludem conuenisset, ibi repente exorta tempestas, cum tonitribus, & ingenti ventorum fragore, terram vndique operuisset, Sol quoque veluti nocte interempta penitus defecisset, atque eo spectaculo conuersis inter se patribus reliquam multitudinem aufugisse, sedata deinde procella, vbi ex tam turbido die serena lux redijt, regem nusquam apparuisse, famam deinde non obscure vulgatam, Romulum à patribus incensis fuisse discerptum, alij non in capreæ palude, sed in Vulcani templo dilaceratum tradunt, cum forte senatum coisset de rep. consulturus, & ex patribus suam quemque regis partem in sinu clam abstulisset, ad cuius rei tam atrocis suspicionem ex hominum mentibus omnino tollendam, curarunt patres, vt quidam Iulius proculus alba oriundus, genere, opibus, & dignitate primarius inter omnes, tum etiam cum rege fide beneuolentia, & affinitate coniunctos in concionem descenderet, & iureiurando affirmaret, Romulum descendenti sibi in forum occurrisse, formam longe augustiorem humana, dixisseque se deorum numerum esse translatum. & iussisse nunciare, patribus, populoque suo, vt rem militarem diligentissime colerent, quia nullæ opes tantæ futuræ essent, quæ illorum armis resistere possent.

fe vero

se vero progeniem suam propitio munere sospiraturum esse, cui viro dôt miram fidem ceaditam esse, cum ob coniunctam cum rege affinitatem, cum ẽt ob eius viri probitatem, & acceptum iubutandũ. & hoc modo depositam fuisse suspicionem, creditumq. Romulum deum esse, quem Quirinum appellantes perpetuo coluerunt. [Rude) Excusat quodammodo Val. P. R. qui tum rudis esset, & feroa, quippe pastores, & agrestes omnis prorsus humanitatis experies. [Consentanei) Quia couueniẽs fuit, vt pęotteret.

ASCEN. VRBIS nostræ) Hoc est primum exemplum ingratorum, qui vt de gratis fecit, à senatu Rom. auspicatur dicens, senatus .s. Rom. lacerauit in curia parentem nostræ vrbis, videlicet Romulum collocatus ab eo in amplissimo gradu dignitatis, quia primores vrbis eos fecerat. Nec duxit nefas adimere vitam ei, qui ingeneeauerat .i. quadã indolia naturali, qua maiores maiorum animus, & facta insequuntur, sustulerat impetum Rom. non tñ liberos reliquit. hanc aũt cædem Romuli Liu. non tacet, sed ambigue recitat lib. j. eo quod senatui dedecorosa est, sed Romulo forsan debita, vt qui fratrem occiderat, regni Aemulum. Turpitudinem autem facti reijcit auctor in tempestatem illam subiungens. [Nimirum) Haud dubie seculum illud sup. fuit. [Rude & ferox) Quod maculatum cruore conditoris sui .i. suæ vrbis, & imperij. [Ne quidem) .i. non etiam summa pietas posteritatis .i. eorũ, qui post Romulum, & eius æquales nati sunt, qui tam in deos, quàm in homines pientissimi habiti sunt, potest dissimulare .i. per dissimulationem purgare, quod tamen multi conati sunt.

DE POP. R. IN. CAMILLVM.

* Liuius lib. 5. Plut. in vita.

HVNC * ingratum lapsæ mentis errorem, consentanea nostræ ciuitas pœnitentia sequitur. Virium Romanarum & incrementum latissimum, & tutela certissima Furius Camillus, in vrbe incolumitatẽ suam tueri non valuit, cuius ipse salutem stabilierat, & felicitatem auxerat. A Lucio enim Apuleio Trib. pleb. tanquam depeculator Veientanæ prædæ reus factus, duris, atque (vt ita dicam) ferreis sententijs in exilium missus est. Et quidem eo tempore, quo optimo iuuene filio spoliatus, solatijs magis alleuandus, quàm cladibus onerandus erat: sed immemor patria tanti viri, maximorum meritorum, exequijs filij damnationem patris iunxit. At, inquit, ærario abesse Trib. pl. querebatur quindecim millia æris (tanti nanque pœna finita est) indignam summam propter quam pop. R. tali principe careret.

OLIV. HVNC ingratum lapsæ mentis) Vitium Rom. Quot, quãtaq. in P. R. beneficia Camil. contolerit in cap. de moderatione abũde satis ostendimus. Eorum igitur immemor P. R. accusatum à L. Apuleio trib. pl. quòd Veientanam prædam depeculatus esset, ingrate nimis, ne dicam impie, damnatum in exilium miserunt, intercurrente per eos dies adolescentis morte filij, hic igitur publico, hinc priuato incõmodo affectus, Ardeam in exilium profectus est, hic tanta in patriam pietate fuisse dicitur, vt captis Veijs, cum magnam, vel apud deos ex tanta felicitate inuidiam populus contraxisse videretur, Iouem optimum maximum, ceterosq. deos precatus sit, vt si quæ tantæ victoriæ, & felicitatis vltio, Rom. deberetur eam totam in se vnum conuerterent, qua imprecatione facta dicitur graui casu in terrã esse prolapsus, quod illi fuit certissimum futuræ damnationis, & exilij prodigium. [Virium Romanorum inclementia) Quia Capenates, & Phaliscos adiecit imperio P. R. & quod omniũ maximum fuit virtutum suarum opus. Veros vrbem ea tempestate potentissimam, & imperij Rom. æmulum x. an. à Rom. obsessam eo tempore cœpit, quo difficilior obsidentibus, quàm obsessis erat obsidio. [In vrbe) Quam obseruauerat, & amplificauerat. [Depeculator) Direptor, nam peculator dr̃ publicæ rei surreptor, fur vero priuatæ, sacrilegus aũt sacratæ. [Depeculator) Plut. dicit illum accusatum fuisse despoliorum Tyrrhenorum expilatione, quòd fama esset portas quasdam Aeneas ex Hetruscis spolijs apud illum esse inuentas. [Exilium) Nam sua sponte ardeam profectus est, antequam de illo sententia ferretur. [Equidem eo tempore) Auget hanc ingratitudinem Valer. quòd eo tempore illum fuisse damnatum dicat, quo P. R. illum potius consolari debueret de morte filij, dicitur cum excederet cõuersus ad capitolium geminas tendens ad sidera palmas eos esse precatus, vt quemadmodum innoxius, inuidia tantum elicetetur, ita quoque Rom. sui facti, & ingratitudinis pœnitentia breui caperentur, & ipsius opera in omnium mortalium conspectu indigerent, Camillique desiderio tenerentur. in hoc Achillem imitatus aduersus ciues. [Exequijs iniunxit) Quia via filij exequias celebrauerat, cum in exilium relegatus est. [Quindecim millia æris) Absens damnatus est xv. assium millium, qui numerus ad argentis rationem cõficit mille, & quingentas dragmas, nam argenteus assis est, vnde denarius dictus quasi dena æra. [Adhuc) Quasi dicat nondum tacente. [Vibrante) Translatio sumpta a telo, siue sagitta, quod cum missum fuerit, vibratur, & antequam vibrare desierit, aliud telum mittitur.

HVNC &c.) Ordo est. Pœnitentia .i. facinus pœnitendum, & quod pœnitentia insecuta est nostræ ciuitatis .s. Romanæ, consentanea .i. conformis facto maiorum, sequitur hunc errorem ingratum .i. per ingratitudinem mentis lapsæ .s. in peccatum. Hoc est (quantum intelligo) quia fœdissimum erat scelus maiorum in Romulum. & natura peccati talis est, vt nisi subito per pœnitentiam deleatur, ad aliud peccatum æque graue, aut grauius trabat. Romani multo post, lapsi sunt in consimile peccatum erga Camillum, qui secundus vrbis conditor est habitus, vnde pœnitentia quodammodo pro peccato hic accipitur, hoc est effectus pro causa, pœna pro commisso, nam non est pœnitentia, nisi præcesserit peccatum. Probat autem quod assumpsit dicens. Furius Camillus ens sup. latissimum incrementum virium Rom. & tutela fortissima, non valuit tueri .i. protegere, & tutam conseruare incolumitatem suam in vrbe .s. Rom. cuius salutem, ipse stabilierat .i. confirmauerat, & cuius felicitatem auxerat. Enim .i. quia, ipse factus reus .i. accusatus à L. Apuleio trib. pleb. tanquam depeculator .i. interceptor, & defraudator, ad peculium suum, quod publicum esset conuertens prædę Veientanæ .i. ea Veijs ab eo captis partæ, missus est in exilium sententijs duris, atque vt ita dicam, ferreis. Et quidem eo tempore, quo ipse spoliatus .i. orbatus optimo filio erat magis alleuandus solatijs, quàm onerãdus cladibus. Sed patria immemor maximorum meritorum tanti viri iunxit exequijs filij damnationem patris. At .i. sed sup. patria se purgans, inquit, Trib. pl. videlicet L. Apuleius quærebatur quindecim millia æris abesse ærario .i. fisco publico (nanque pœna tanti .s. æris finita .i. definita est) appositorie indignam summam .i. quę quindecim millia æris, sunt summa indigna propter, quam P. R. careret tali principe. Et ita accusatiuus summam regatur à verbo abesse, quod potius dixero, quàm vt subaudiatur o, & sit o, summam indignam.

IN SCIPIONEM MAIOREM.

* Liuius lib. 38. Plut. in vita.

PRIORE adhuc * querela vibrante, alia deinceps exurgit. Africanus superior, non solum contusam, & confractam belli Pun. armis remp. sed pene iam exanguem, atque morientem. Carthaginis dominam reddidit: cuius clarissima opera injurijs pensando ciues, vici ignobilis eum, ac desertæ * paludis accolam fecerunt: eiusq́ voluntarij exilij acerbitatem non tacitus ad inferos tulit, sepulcro suo inscribi iubendo: Ingrata patria ne ossa quidem mea habes. Quid ista aut necessitate indignius, aut querela iustius, aut vltione moderatius? onerosi ei suos negauit, quam in cineres collabi nõ fuerat passus. Igitur hanc vnam Scipionis vindictam ingrati animi vrbs Rom. sensit: maiorem mehercle Coriolani violentia: ille enim metu patriam pulsauit: hic verecundia. de qua ne queri quidem (tanta veræ pietatis constantia) nisi post fata sustinuit.

* Liternũ

OLIV. PRIORE adhuc querela Africanus superior) De ingratitudine loquitur P. R. erga Scipionem Africanum superiorẽ, quam eo grauiorem ostendit, quo plura illius merita in remp. & maiora fuisse demonstrat nam ideo Scip. laudes cõmemorat, vt indignitatem ipsam exageret, & ingratitudinem quodam modo detestetur. fuit autem vt diximus accusatus quod Antiochensem prædam vsurpasset, & à rege Antiocho pecuniam accepisset, vt conditionibus gratiosis, & mollibus pax cum eo P. R. nomine fieret. [Carthaginis dominam) Quia illam P. R. tributariam

tariam fecit. Accolam habitatorem, Incola dr̃ qui ea loca inhabitat, in quibus perdita patria sedem posuerit quasi aduena, & inquilinus. accola vero, qui iuxta habitat, quasi propinquus & vicinus, hic ergo Linterni iuxta palude reliquum suæ vitæ tẽpus consumpsit. (Vici ignobilis) Dissentit à Str. Val non. n. vicus, sed oppidum linternum dicit esse Str. lib. v. in descriptione Campaniæ, prope mare, inqt post Sinuessam, Linternum est oppidũ, vbi prioris cognomento Scip. Afric. sepulcrum iacet, ibi. n. extremã consumpsit ætatem, omissis pp aliquorum simultatem reip. negocijs [Sepulchro suo in scribi iubendo) Sic. n. testamento legauerat, vt sepulturæ suæ titulus ille iscriberetur Ingrata patria ne ossa mea quidem habebis. de ingratitudine ista, alij alia sentiunt. ego vero nec maligna relatione insectandam, nec prorsus excusandam esse duco, neque. n. ciuitatem illam gratam vnq̃ dicere ausim, quæ præstantissimi viri simul, & innocentissimi tanq̃ de se optime meriti negligenter adeo & abiectæ tulerit ignominiam, et seruatorem sui cædere ex vrbe maluerit, q̃ paucorũ furorem audaciamq́. reprimere, nec tam vituperare, q̃ vituperandã censerem, si ad eam iniuriam inferendam tulisset manus verum senatus, vt oẽs auctores asseuerant, Tib. Graccho, Scipionibus opem ferenti aduersus accusatores gratias egit, & plebs a relictis tribunis accusatoribus per oĩa templa vrbis Africanum secuta, facile declarauit, quanta beneuolentia, quantoq́. honore dignum censeret Scipionum nomen. Quid illud? ꝙ amplissimos illi, & prope diuinos honores aliqñ detulisse fertur, quos ille recipere non sustinuit, cum eum perpetuum consulem, dictatoremq́. creare voluerit, cum statuas illi in comitio, in rostris, in curia, in capitolio fieri decreuerit. nõne grati animi signa sunt non obscura? quod si ex talibus indicijs ciuium animi metiendi sunt, non tñ ingrata ciuitas in abijcienda beneficiorum memoria, quàm intoleranda iniuria lænis, molliq́. censenda erit, pauci enim fuere, qui reliquis indignãtibus, tale facinus audiendum putarent, sunt ẽt, qui putant nunq̃ Scipionem fuisse damnatum, sed gloriæ satietate captum, constituisse procul à foro, & ambitione quietam agere vitam, & hunc sibi locum, quasi ad id aptum delegisse, ceterum illud verisimilius est, Scipionem, vt erat magni, & sapientis animi homo, inimicorum inuidiam facile cõtemnentem, cædere ex vrbe maluisse, quàm in testamentis discordijs ciuitatem euertere. Quid aũt ista necessitare? quia inuitus de patria conquestus est? Vltione, quia hoc modo denegando patriæ suę ossa, de illa quodammodo vltus esse vĩ, cum magna quidem modestia, quia non armis, nõ bello, non denique vlla vi iniuriam vindicandam esse censuit, vt Coriolanus, vt Alcibiadis, vt multi alij, qui patria pulsi, patriæ bellum intulerunt. (De sepulchro) Tñ, & exitu Scipionis varia tradidere scriptores. Alij Romæ mortuum relatum fuisse scribunt, & ad fidem huius rei monumẽtum ad portam capenam ei factum, & tres statuas super locatas ferunt, quarum duæ P. & L. Scipionum dñr esse, tertia Ennij poëtæ, huic sententiæ illud Cic. suffragari vĩ. Charus, inquit Africano superiori fuit noster Ennius, & Plin. lib. septimo, nat. hist. prior inquit Africanus. Q. Ennij statuam sepulchro suo imponi iussit, clarumque illud nomen, immo vero spolium ex tertia orbis parte raptum in cinere supremo cum poëtæ titulo legi. Alij auctores sunt, inter quos & Val. & ea vulgatior fama est, linterni Afri. mortuum ibiq́. sepultũ vt supra diximus, monumẽtum ei factum, ac statuam suppositam, quam nostra tẽpestate disiectam Liu. se vidisse testatur, præterea apud Caietam in marmoreo sepulchro, æneaq́. vrna hæc inscripta reperiuntur. Deuicto. Hannib. & capto Carth. & aucto imperio, hos cineres marmore lector habes. Cui. n. Europa non obstitit Africa quondam, respice res hominum, quam breuis vrna premit. perijt autem Scip. iiij. & quinquaginta suæ ætatis anno. Maiorem, meher. Illę enim ratio, cur maior fuerit vindicta.

ASCEN. PRIORE querela). s. de ingratitudine P. R. eibrante. i. micante, & sese ostentante, alia. s. querela exurgit deinceps. Afric. superior. i. maior reddidit remp. s. Rom. non solum contusam, & cõfractam armis bel. Pun. contra Hann. gesti, sed pene. i. quasi iã morientem, & exanguem, reddidit dico, dominam Cart. quia eam P. R. tributariam effecerat. Cuius. s. Africani Pop. R. pensando. i. compensando, & præmiando clarissima opera iniurijs, fecerunt eum accolam vici ignobilis, ac paludis desertæ. s. iuxta Linternũ, quo in exilium abijt. [Et tulit ad inferos non tacitus). i. non tacens acerbitatem eius exilij voluntarij. [Iubendo inscribi sepulchro suo, ingrata patria). s. R. quidem, nõ saltem habes ossa mea. Quid (inquit auctor) aut indignius sup. fuit ista necessitate. s. iuste quærendi de patria, aut iustius ista querela, aut moderatius illa vltione, q. d. nihil. [Quia negauit). s. patriæ suæ cineres suos, q̃ non fuerat passus collabi in cineres, cum Hann. libenter flãmas ei intulisset. [Igitur vrbe Rom. sensit hanc vnam vindictam). i. vltionem actiuam, Scip. superioris animi ingrati. s. P. R. (miscet ergo genitiuos, vtpote actiuum cum passiuo, nam vindicta, seu vltio Scip. actiua est, ingrata animi passiua (sensit tamen mehercle. s. ita iudicante, vt quòd dico sensit maiorem sup. vindictam violentia. i. quam fuerat violentia. [Coriolani). s. Martij. Enim pro quia, ille. s. Coriolanus, pulsauit. i. infestauit patriam. s. Romam metu, hic. s. Scip. pulsauit sup. eam verecundia, quæ grauior est metu, quia metus cadit etiam in eum, qui non peccauit, verecundia non nisi in peccati sui conscium. De qua. s. patria, ne quidem. i. non saltem queri. i. conqueri sustinuit. i. valuit, aut voluit, nisi post fata. i. mortem suam iubẽdo, quòd dictum est sepulchro suo inscribi. Tanta constantia veræ pietatis sup. fuit in eo.

VICI omnes antiqui codices habent Ciuitatis. THEO.

IN SCIPIONEM ASIATICVM.

TALIA * passo, credo, quæ fratri eius acciderunt, solatio esse potuerunt: cui rex Antiochus deuictus, & Asia imperio pop. Rom. adiecta, speciosissimusq́. triumphus vt peculatus reus fieret, & in carcerem duci iuberetur, causam præbuit. * Liuius lib. 38.

TALIA passo) Non minori fuit ingratitudine in fratrem eius L. Scip. quem deuicto Antiocho, domita Asia, & illustrato imperio, peculatus damnare, & in carcerem mittere non dubitauerit, cui iudicio tam impio, tamq́. iniquo T. Grac. Scip. inimicus, illa indignitate cõmotus non dissimulanter intercessit Luciumq́. Scip. è lictorum manibus eripuit. Siquis igitur quæret ex Afric. qualis fuerit P. R. erga fratrem eius, respondebit nihilominus ingratum, q̃ in seipsum. [Credo potuerũt esse solatio) Hironice loquitur. [Alia). s. documẽta ingratitudinis. [Peculatus) Accusatus fuerat ꝙ Asiaticam prędam vsurpasset, in cap. de fiducia diximus, vbi frater eius Afric. prolatum librũ, in quo potius pecunię summa cõtinebatur, in conspectu populi discidit affirmans se posse rationem reddere, sed nolle, ne seipsum contumelia afficere, fuerat enim (vt diximus) fratris legatus in Asia. OLIV.

ASCEN. TALIA passo) Subinfert exẽplum ingratitudinis eiusdem populi in L. Scip. Asiaticum fratrem dicti Scip. dicens. Ego credo sup. ꝙ passo talia. s. Scip. superiori, ea, quæ acciderunt fratri eius. s. Lucio, potuerunt esse solatio, iuxta ꝙ dici solet, solatium est miseris, socium hr̃e in pœnis, ꝙ sane miserum est, & præcipue in inferno, vbi secundum Aug. non minus, immo grauius ardebunt, qui cum multis ardebunt (Cui. s. Lucio Asiatico fratri eius rex Antiochus deuictus, & Asia adiecta imperio P. R. & triumphus speciosissimus, ob quem debebat esse charus P. R.) præbuit causam. i. occasionem, vt fieret reus peculatus. i. defraudatæ reip. & iuberetur duci in carcerem, non tamen ductus est vetante id Tib. Grac. vt prius dictum est.

IN AFRICANVM POSTERIOREM.

NIHILO * virtute minor posterior Africanus, sed ne exitu quidem felicior: duabus enim vrbibus Numantia, atque Carthagine imperio R. imminentibus, ex rerum natura depulsis, raptorem spiritus domi inuenit, mortis punitorem in foro non reperit. * Liuius lib. 59. Plut. in Romulo. Cic. ad Papiriũ Patum. Hic lib. 8. cap. 16.

NIHILO virtute posterior) Hoc exemplum in cap. de moderatione prolixe satis narrauimus, dicit Afric. inferiorẽ, & virtute, & fato parem fuisse superiori. [Imminẽtibus) Ingruentibus. [Raptorem) Rñdit obiectioni, posset aliquis dicere, nihil est, quod ingratitudinis P. R. accuses. neque enim Scip. fecit iniuriã, sed innocens fuit. non ita est, inquit, nam in eo, ꝙ de eius morte nullã in foro qõnem habuit, iniuriã Scip. maximam fecit. nam passus est indignam, & nefandã eius cædem inultã. Varia suspicati sunt hoies de morte eius, alij C. Carb. alij Sẽproniam vxorem, vt supra diximus, auctorem mortis fuisse crediderunt. OLIV.

ASCEN. NIHILO virtute minor) Perstat more in suo eadem familia dicens. Africanus posterior (qui ẽt minor dici solet, non quidem virtute, vt hoc loco attestatur Val. sed tpe) nihilo. i. in nullo minor. i. inferior. s. q̃ superior, aut q̃ Lucius Scip sed ne felicior quidem exitu. i. morte. Enim pro quia, duabus vrbibus imminentibus. i. insidiantibus, & infestis Rom. imperio, videlicet Numantia in Hispania, & Carth. in Africa, depulsis. i. e. deletis ex natura rerum,

rerum, inuenit dom⁹.s.suæ, raptorem spiritus.s.vitæ suæ, & non reperit in foro punitorem mortis sup.suæ. quia nemo a quo interfectus esset disquisiuit, nec quenq̃ ad supplicium expostulauit.

IN SCIPIONEN NASICAM.

* Plut. in Gracchis.

QVIS * ignorat tantum laudis Scipionem Nasicam toga, quantum armis vtrunque Africanum meruisse? Qui pestifera Tib. Gracchi manu faucibus oppressam remp. strangulari passus non est, sed is quoque propter iniquissimam virtutum suarum apud ciues æstimationem, sub titulo legationis Pergamum se cessit, & quod vitæ superfuit, ibi sine vllo ingratæ patriæ desiderio peregit.

OLIV. QVIS ignorat) Hic iunior Africani patruelis fuit, q totius populi iudicio optimus oium iudicatus est, quo tpe deorum mater Pesinunte Rom. aduecta est, cũ nondum in vrbe templum illi dedicatum esse, & ex oraculo Apollinis ab omnium optimo suscipienda foret, diu quæsitum est, quis nam in vrbem tanto titulo dignus hberetur. Ad hũc Scipionem summo omnium iudicio ventum est, qui tantisper numẽ priuato susciperet, hospitio, donec illi publice templum constitueretur, hic quoque Tib. Grac. seditiosissimi hominis furores repressit, nam illum leges agrarias contra senatus auctoritatem, vt diximus fere molientem, & remp. varijs seditionibus euertentem cum multitudine bonorum, impetu facto subselliorum fragmentis occidit, multaq́ alia in remp. merita contulit, illum tñ falso accusatum, sub titulo legationis, voluntariũ in Asiam exilium sibi deligere coëgerunt. Strangulari, suffocari, strangulari proprie dẽ gulam stringere. Passus non est q̃a Grac. occidit. [Iniquam) Quia à tribunis agitabatur. [Titulo legationis) Vt tutius iret, nã cum grauis plebi foret Tib. mors, tanquã vindicta aduersus interfectores, & in primis Nasicam pararetur. Sollicitus de salute Nasicæ senatus, liberam sibi in Asiam legationem decreuit. Nasica q̃q̃ maximo, sacerdotio esset alligatus, tñ Italiam deseruit, & in Asiam profectus, haud multa post circa Pergamũ interijt. [Pergamũ) Ciuitatẽ Asiæ, est .n. Pergamũ, teste Str. lib. xiij. Asię ciuitas inter Æcolicas ciuitates principatum obtinens, quædiu sub Attalicis fortunata fuit, hanc præterfluit Caicus per cãpum, qui Caicus appellatur.

ASCEN. QVIS ignorat &c.) Perseuerat (vt dixi) quantum potest in continuandis exemplis vnius domus Corn. seu Scip. quæ, cum esset optime merita de patria iniquissimam recepit ab ea mercedem. Ordo est. Quis ignorat Scip. Nasicã, qui optimus ciuium à senatu iudicatus est meruisse tñ laudis sup. in toga .i. vrbe, vbi toga induebantur Rom. quantum vtrunque Afric. s. tam superiorem, quam posteriorem armis .i. in re bell. q. d. nemo, qui & illũ, & hos norit, vtpote, qui non est, passus remp. oppressam faucibus .i. instrueibus, aut habentem oppressas fauces suas pestifera manu T. Grac. strangulari .i. suffocari & extingui ab ea. Sed .i. & nihilominus, quoque .i. etiam is .s. Nasica secessit .i. abiuit tanquam in exilium, sub titulo legationis. [Pergamum) Ciuitatem illam Asię nob lis. propter iniquissimam æstimationem virtutum suarum apud ciues. Et peregit ibi .s. Pergami, sine vllo desiderio patriæ ingratæ, sup. id vitæ, quod super fuit .i. reliquum ei fuit. quod quia paululum fuit, per partitionem apte locutus est.

IN LENTVLVM.

* Cic in orat. 4. in Catilinã meminit.

IN eodẽ * nomine versor: nec dum Corneliæ gentis querelas exhausi. Nanque P. Lentulus clarissimus, & amantissimus Reip. ciuis, cum in Auentino C. Gracchi nefarios conatus, & aciem pia, ac forti pugna, magnis vulneribus exceptis, fugasset: prœlij illius, quo leges, pacem, libertatemque in suo statu retinuerat, hanc mercedem tulit, ne in nostra quidem vrbe moreretur. Siquidem inuidia, & obtrectatione compulsus, legatione à Senatu libera impetrata, habitaque concione, qua à Dijs immortalibus petijt, ne vnquam ad ingratum populum reuerteretur, in Siciliam profectus est, ibique perseueranter morando compotem se voti fecit: quinque igitur deinde Cornelij, totidem sunt notissima ingratæ patriæ exempla, atque horum quidem secessus voluntarij.

OLIV. IN eodem nomine versor) Hic P. Lentulus de gente Cornelia fuit, de qua Lentulus ille natus est, qui cum Catilina in remp coniurauerat, & à Cic. consule cum alijs coniuratis necari iussus est, nam ea causa in cõiurationem venerat, quia se principem omnium futurum speraret, eo quòd oraculum fuit tributa è gente Cornelia deberi remp. Rom. & vnum ex his se tertium esse existimabat, sed est opinione deceptus. hic ergo Lentulus de quo loquimur, primus C. Grac & Fuluij, qui per seditionẽ Auentinum cum armata manu occupauerat impetum furoremque repressit. consule L. Opimio, cui summa potestas à senatu data fuerat, vt caueret, ne quid detrimenti resp. caperet, hic igitur pro repub. à tanta seditione liberata, id præmij recepit, vt paulo post sub spem legationis in exilium missus fuerit. [In Auentinum) Quo Grac. & Ful. eius collega, cum ceteris coniuratis se receperant. [Magnis vulneribus exceptis) Cũ Grac. de Auentino monte, quem cum armata multitudine occupauerat, fortiter deturbasset, illumq́. ad Pontem vsque. Sublicium insectatus esset donec suæ temeritatis pœnas dedisset, ipse grauiter vulneratus est. [Inuidia & obtrectatione) Inuidiam inter impares cum minor inuidet maiori obtrectatio vero inter pares. [Libera legatione) Vt tuto posset ire quocunque vellet, erat autem hæc honesta exilij conditio. [Quinque igitur deinde) Concludit hoc exemplum cũ hac ingratæ ciuitatis nota, vt dicat in quinque nobilissimos gẽtis Cornelię viros de se optime meritos ingratissimã extitisse.

ASCEN. IN eodem) Affert quintũ eiusdem familiæ exemplum dicẽs. Ego versor in eodem nomine .s. Scipionum, aut gẽtis Corneliæ. Quia ego nec dum .i. non adhuc exhausi .i. euacuaui, & expleui querelas .s. iustas de ingratitudine patriæ gentis Corneliæ .s. quas gens Cornelia de patria facere posset. Nanque Pub. Lentulus ciuis clarissimus, & amantissimus reip. cum depulisset ex Auentino .s. colle, in quem Grac. & Ful. per seditionem secessionem fecerat. nefarios conatus, & aciẽ .s. instructam aduersus patres conscriptos, & hoc magnis vulneribus exceptis .s. acceptis euidenter .s. ab ipso Lentulo, pugna pia, quia pro salute reip. ac forti, quia contra maximam vrbis partẽ, tulit .i. asportauit hanc mercedem illius prœlij, quo retinuerat in suo statu leges pacem .i. concordiam, & libertatem .s. Romanam, hanc dico mercedem. ne quidem .i. vt ne saltem moreretur in nostra vrbe, hoc est Rom. Siquidem .i. quandoquidem ipse compulsus inuidia, & obtrectatione .s. malignantium, legatione .i. profectione, aut voluntario exilio ad conseruandum honorem eius nomine legationis palliato, impetrato à senatu, & concione .i. oratione ad populum conuocatum habita, qua .i. in quam concione petijt à Dijs immortalibus, ne reuerteretur vnquam ad populum ingratum, profectus est in Siciliam, & morando ibi perseueranter fecit se compotem voti, quia nunquam deinde in patriam reuersus est. [Igitur quinque Cornelij) .i. gentis Corneliæ viri deinde .i. continui, sunt totidem .i. etiam quinque exempla patriæ ingratæ, atque quidem secessus .i. abitiones in exilium horum .s. iam dictorum sup. fuerunt voluntarij, cum secus fit de eo, quod sequitur.

IN HALAM SERVILIVM.

* Rogationi de publicandis bonis Seruilij Halæ latam refert Liu. lib. 4.

HALA * vero, cum magister equitum Sp. Melium, regnum affectantem, occidisset, custoditæ libertatis ciuium, exilio suo pœnas pependit. Ceterum vt senatus, populique mens in modum subitæ tempestatis cõcitata, lenis querela prosequenda est, ita singulorum ingrata facta liberiore indignatione proscindenda sunt: quia potentes consilij, cum vtrunque ratione perpendere liceret, scelus pietati prętulerunt.

OLIV. HALA vero) Fames vrbẽ inuaserat, vel malignitate tpum, q̃ anni sterilesq segetibus aduersi vel negligentia plebis, quæ concionum dulcedine capta, desertis agrorum cultu coluerat vrbẽ, nam vtrunque traditur. Spu. Melius eques Rom. illis tpibus præ diues, rem vtilem pessimo exemplo peiore, consilio, est aggressus. nam frumento priuata pecunia coëmpto, largitiones frumenti in populum fame laborãtem facere instituit, vt hoc munere plebs sibi obnoxia facta, honores demandaret. nec hoc contentus, de regno cœpit agitare, iamque coniuratio parabatur, nam tela in eius domum conferri, concionesq́. haberi, & non dubia de regno consilia, quod cum senatui nunciatum esset primo consules increpare, quòd eas largitiones, cœtusq́. in priuata domo fieri permitterent. Deinde dictatorem dicendum censuit, creatus est L. Q. Cincinnatus qui C. Seruij Halam ma-

Spurij à Melij cædes. gistrum equitum dixit, qui missus à dictatore ad Melium, vt illum ad se deduceret, cum venire recusasset, eum stricto gladio insecutus, obtruncat. reuersus deinde ad dictatore laudatur, quòd remp. liberasset. verum paulo post damnatum Halam P.R. in exilium ire coëgit, Cic. in Catone maiore. L. Q. Cincinnati iussu magister equitum Seruilius Hala Spurium regnum affectantem occupatum interemit. Plin de viris illustr. Q. Cincinnatus deposita dictatura ad agriculturam reuersus, iterum post xx. annos dictator dictus, Spurium Melium regnum affectantem à Seruilio Hala magistro equitum occidi iussit, domum eius solo *Aequi Melium.* adæquauit, vnde locus Æqui Melium dicitur. [Ceterû vt] Postquam de publica ingratitudine dixit, transit ad priuatam, & illam dicit maiori nota censendam, quòd in vulgo nulla sit peritia, sed in modum subitæ tempestatis concitetur, singulis autem, perpendendi beneficij datam esse potestatem. [Leui querela) Quia imperitia obsistit vulgo ne possit ius ab iniuria discernere. [Proscindenda) Dilaceranda, oneranda conuitijs. [Perpendere) Examinare. (Scelus pietati) Ingratitudinem gratitudini præposuerunt.

ASCEN. HALA vero &c.) Ordo est. Illi quidem in voluntariû abierant exilium. Vero pro sed, Hala. s. Seru. cum ipse magister equitum (Male legunt quidam magistrum, vt referatur ad Melium, quod nequaq. verum est) dictus. s. L. Q. Cincinnati, occidisset (iussu tñ dictatoris) Spu. Melium, ciuem potentem, & ambitiosum, affectantem regnum. s. in vrbem iam liberam, pependit exilio suo pœnas libertatis ciuium custoditæ. s. ab eo, hoc est pro custodia libertatis exilium recepit. (Ceterum &c.) Paratceue est ad singularis ingratitudinis exempla, ad quæ transitum parat. Ordo est. Ceterum. i. sed vt. i. quemadmodum mens senatus. i. patrum conscriptorum, qui multi erant, & Populi. s. Rom. qui multo numerosior, concitata. i. commota, & agitata, & ad iram incitata, in modum tempestatis subitæ. i. subito ortæ est prosequenda. i. afficiendam leui. i. facili, & modica querela, ita ingrata facta singulorum, sunt proscindenda. i. digna sunt, qui pro scindantur indignatione liberiore, & ita maiore, quia. s. singuli potentes consilij, cum liceret eis perpendere, æstimare vtruoque, id est vtranque partem, tam piam quam impiam, tam gratam, quam ingratam, rationali discretione, aut calculo vtriusque prætulerunt *Principatû vnius plurium meliorem esse.* pietati scelus. i. pro benefactis iniuriam retulerunt. Sanè ex hoc loco videtur posse probari principatum vnius esse meliorem, quàm plurium, quod quidem verum est, si illi plures boni non fuerint. Nam licet (quod dici solet) plus vident oculi, quàm oculus, tamen in multitudine confusa, sæpe pars maior meliorem superat, & ita licet bonorum exilium omnibus bonis displicuerit, tamen quia placuit malis, qui multo plures sunt & sententiæ valet pluralitate vocum conceduntur, difficilius est multitudinem quàm singulos, qui à nullo coacti sunt, recte iudicare, quo circa minus multitudo peccare, quàm singuli videtur ideoq. multitudini parcendum esse cautum est.

DE P. SEXTILIO.

** Cicer. lib. de orat. hic lib. 9. c. 2.* QVo enim * nimbo, qua procella verborum, impium Sextilij caput obrui meretur? quod L. Cæsarem, à quo tum studiose, tum etiam feliciter grauissimi criminis reus defensus fuerat, Cinnanę proscriptionis tempore profugum, præsidium suum in fundo Tarquiniensi cladis conditione implorare, beneficij iura repetere coactum, à sacris perfidæ mensæ, & altaribus nefandorum penatum auulsum, truculento victori iugulandum tradere non exhorruit. *Plut. in vita Appian. lib. 4. 8 emde cla, lib. 5* finge accusatorem eius fortuna publica in supplicis nomen conuersum, tam luctuosam illam opem genibus annixum orasse, crudeliter tamẽ repulsus videretur: quin etiam quos iniuriæ inuisos faciunt, gratiosos miseriæ reddunt. Verum Sextilius non accusatorem, sed patronum sæuissimæ inimici violentiæ suis manibus obiecit: si metu mortis, vita indignus, si præmij spe, morte dignissimus.

OLIV. QVo nimbo) Q. hic Sextilius postulatus fuerat maiestatis contra Syllam C. Cæsar tunc orator eximius in ea accusatione descendit, orta deinde inter Cinnam, & Carbonem consule, seditione pestifera, pulsus ex vrbe Cinna cum paulo post Mario coniunctus vrbem cœpisset, de inimicis grauiter vltus est quorum alios in vrbe trucidauit, alios in tabella proscripta exposuit inter quos fuit & hic C. Cæsar orator, qui Tarquinos Hetruriam fugiens ad Sextilium veterem clientem suum diuertit, apud quem tutam salutem suam fore sperabat, cuius ipse salutem aliquando protexisset. Ille vero contra ingratissimus, & impius homo, & patronum, & hospitem prodidit. [Nimbo impetu) Qua procella, quo turbine, & est translatio sumpta à tempestate. [Criminis reus) Maiestatis contra Syllam, hic est Cęsar cuius meminit Cic. in lib. de oratore, & illum introducit de arte disputantem [Cinnanæ proscriptionis) Nam post reditum Marij, Cinna collegæ sui consulis C. Octauij caput præcidi iussit, pari ratione P. Crassi L. Cæsaris nobilissimorum hominum, quorum virtus fuerat domi militiæq. cognita. M. quoque Antonij omnium eloquentissimi, quos ego audientem C. *Cinna proscripto.* Cæsaris, in quo mihi videtur fuisse specimen humanitatis salis suauitatis, leporis hæc Cic. in Tusc. Cinna igitur iusserat inimicorum capita proscribi, & quæ impune poterant, occidi. [Repeseta) Quasi debitum. [Nefandorum penatum) Pro ipsius nefandi. [Finge accusatorem) Exaggerat hic crimen Val. si accusator inquit fuisset, non defensor, & in ea fortunæ genibus prouolutus opem in tanta perturbatione suppliciter implorasset, non nisi crudeliter repelli posse videbatur, cum vero patronus, & salutis defensor tam impie proditus fuerit quanta ingratitudine quanto odio prosequendus est. [Si metu mortis vita indignus) Virtue complexione, aut inquit metu mortis prodidit patronum, & hospitem suum Sext. aut spe alicuius præmij consequendi, si metu mortis id fecit, indignus est, quod viuat, qui turpitudini honestatem vitæ cupiditate postponere non dubitauit, si spe præmij alicuius consequendi, magis morte dignus fuisse videtur.

ASCEN. QVO enim nimbo &c.) Inuehitur igitur in eos, qui cum grati esse possent, & à nullo ad ingratitudinem impellerẽtur, ingrati esse maluerunt. Et primo in Pub. Sext. dicens, dico sup. eos, sponte, cum singuli essent per ingratitudinem peccauerunt, qui liberiore indignatione proscindendos. Enim pro quia, quo nimbo. i. vi (est enim vis ventorum admistorum aqua) & qua procella. i. vi verborum, caput Sextilij imperium. s. in L. Cæsarem meretur obrui, q. d. maximo, & maxime, quòd. i. eo, quòd non exhorruit tradere L. Cæs. s. oratorem, à quo ipse Sextilius reus grauissimi criminis, vtpote maiestatis postulatus, fuerat defensus, tum. i. simul studiose. i. diligenter & affectuose, tum. i. simul etiam feliciter, quia absolutus fuit profugium. i. procul à conspectu hostis fugientem tempore proscriptionis Cinnanæ. i. quàm Cinna, & Marius, coniunctis copijs in Syllam, victores & vrbis compotes effecti fecerant, coactum implorare. i. plorãdo petere præsidium suum. i. à quo defenderat auxilium, aut forte monimentum, & vt dicunt fortalitium, & in fundo Tarquinien. & ita in Hetruria, conditione. i. propter conditionem cladis, quia non sua culpa, sed communi ciuium calamitate talia pateretur, & coactum repetere, quia aliter non repetijsset, iura beneficij. s. in Sextilium collati non dico exhorruit tradere, victori truculento, videlicet Cinnæ, iugulandum. i. in ea parte colli trucidandum, auulsum. i. vi abstractum a sacris perfidę mensæ, quia hospites dum primum adueniebant Ioui aliquid libaminis faciebant, vt felicius & sanctius esset hospitium, & ab altaribus penatum nefandorum, id est quos ipse Sextilius nefandus scelerauerat. Finge. i. per imaginationem licet falsam pone, sup. L. Cæs. accusatorem, qui tamen defensor erat, aut reuera accusatorem. i. eum, qui Sext. accusauerat conuersum. i. mutatum in nomen supplicis. i. supplicantis Sextilio, quem prius accusauerat. publica fortuna eius, id est eo quòd fortuna, sic sit mutata, vt qui potiores fuerant vincente Sylla, & aliorum accusatores, cogantur Marianis dominantibus supplicare, annixum genibus. s. Sext. id est prouolutum ad genua eius, orasse tam luctuosum illam opem, quàm s. Cæs. orauit. [Tamen) . i. licet prius accusator & hostis videretur, tamen repulsus crudeliter, cum. i. quandoquidem (id autem melius quadrat, quàm vt legatur quinetiam) miseriæ reddant gratiosos. i. acceptabiles & tractabiles, cum gratia, & beneuolentia, etiam eos sup. quos iniuriæ. s. quas intulerunt, faciunt inuisos. Verum Sext. obiecit suis manibus, sæuissimæ violentiæ inimici non accusatorem, sed patronum. i. defensorem sui si supp. id fecit metu mortis, (quia tabella proscriptorum ascribuntur generali clausula omnes, qui proscriptos celauerit, protexerit, aut quauis ope iuuerint) indignus sup. fuit vita, vnde Iuu. grauissime & sanctissime dixit, Summum crede nefas animam præferre pudori, & propter vitam. viuendi perdere causas, causæ autem viuendi sunt, vt sancte, iuste, & honeste operemur, quæ Deo & homini grata sint, si sup. Sext. id fecit spe præmij, dignissimus sup. fuit morte.

DE CN. POPILIO LENATE.

SED, vt ad alium consentaneum huic ingrati animi actum transgrediar, M. Cicero Cn. Popilium Lenatem, Picenæ regionis, rogatu M. Cœlij, non minore cura, quàm eloquentia defendit, eumque causa admodum dubia fluctuantem, saluum ad penates suos remisit. hic Popilius postea nec re, nec verbo à Cicerone læsus, vltro M. Antonium rogauit: vt ad illum proscriptum persequendum, & iugulandum mitteretur: impetratisq. detestabilis ministerij partibus, gaudio exultans, Caietam cucurrit: & virum, omitto, quòd amplissimæ dignitatis, certe salutis eius auctorem studio, præstantis officij priuatim sibi venerandum, iugulum prabere iussit: ac protinus caput Romanæ eloquentiæ, & pacis clarissimam dexteram, per summum, & securum ocium amputauit: eaque sarcina, tanquam opimis spolijs alacer in vrbem reuersus est: neque ei scelestum portanti onus succurrit, illud se caput ferre, quod pro capite eius quondam perorauerat. Inualidæ ad hoc monstrum suggillandum literæ: quoniam, qui talem Ciceronis casum satis digne deplorare possit, alius Cic. non extat.

OLIV. Popilius Lenas Cicer. interēptor.

SED vt ad alium) M. C. Popilium Lenatem defendit parricidij, vt vult Plut. in vita Cic. Oct. Cæs. pacem, & fœdus cum Ant. & Lepido fecit, ita vt hi triumuiri rei constituendæ per quinquennium essent, & suos quisque inimicos proscriberet. in qua perscriptione centum viginti senatorum nomina fuerunt, reliqui fuerunt equestris ordinis viri ex plebe pauci admodum, nam ccc. ciues proscripti sunt inter hos. igitur Lucius Cæsar, auunculus Antonij, & Paul. Lepidus, M. Lepidi frater, & Cic. noster proscripti, sunt à Popilio Lenate occisi. dicitur Octauia diu ac multum restitisse, ne Cic. in proscriptorem numero esset adductus verecundia, quod cum patrem appellare consueuerat, & quod eius opere ad id potentiæ peruenisset, sed victus tandem obstinata nimis Antonij voluntate, qui Cic. præ ceteris vnum deposcebat propter Philippicas in eum scriptas, vnde Iuuen. Antonij gladios potuit contemnere, si sic omnia dixisset. ergo cædere coactus est. Cic. vbi intellexit, quæ facta erant vna cum Quint. fratre ad Brutum in Macedoniam ire constituit frater vero, qui mœrore constrictus, non se satis viatici sumpsisse putabat, domum reuersus, vt accepta pecunia Ciceronem consequeretur, proditus à seruis, vna cum filio interfectus est. Cic. vero dum ad nauem in lectica defertur, à satellitibus Antonianis quos Pompilium illuc ducebat quem, vt diximus Cic. in iudicio defenderat in itinere interceptus est haud procul à porto Caietæ. qui Pompilio iugulum eius Poscenti, cum barbam prius dextera diuulsisse, fortis, & intrepidus porrexit. Iuuen. tamen dicit, non caput solum, sed etiam manum abscissam fuisse Cic. Dicit enim in Sat. Omnibus in terris. Ingenio manus est, & ceruix cæsa, nec vnquam, Sanguine causidici maduerunt rostra pusilli. Brut. vero audita Cic. morte C. Ant. M. Ant. fratrem, quem captiuum habebat. Cic. filio ad vindictam concessit. (Picenæ) Quæ regio Marchiæ est, Picenus enim ager à pico dictus, nam cum quidam in eam regionem aliunde venisset, & vexillum gerens concedendæ vrbis locum peteret in eius vexillo constitit picus, vnde regio illa Picena dicta est M. Cœlij, qui amantissimus Cic. erat. (Fluctuantem) Dubitantem, & in magno periculo versante translatio a naui qui fluctibus agitatur. (Sibi venerandum) Qui eum defenderat. (Tanquam opimis spolijs) Tanquam dux ducem occidisset. (Scelestum onus) Hypallage est, pro ipse scelestus.

Picenus ager vnde.

ASCEN. SED vt) Transgrediar ad alium actum ingrati animi consentaneum) .i. conforme huic .s. iam dictu. M. Cic. defendit rogatu. M. Cœlij Cn. Popilium Lenatem regionis Picenæ non minore cura, q̃ eloquentia, & remisit eum fluctuantem .i. periclitantem, more nauis aduersis fluctibus deprehensæ, causa admodum dubia .i. periculosa, & incerta de absolutione, ad suos penates saluũ, .i. indemnem. Hic .i. huiusmodi Popilius, qui tantum Cic. debebat, postea nec re, nec verbo nec læsus à Cic. rogauit vltro .i. non requisitus ab aliquo, M. Ant. .s. triumuirum, in quem Philippicas Cic. habuerat, & scripserat, vt mitteretur ad prosequendum, & iugulandum illum .s. Cic. proscriptum .s. ab Ant. annuentem Augusto, & partibus .i. onere, & munere, detestabilis ministerij impetratis .s. ab Ant. ipse exultans gaudio cucurrit Caietam .i. ad eam vrbẽ littorale Italiæ, de qua Virg. in principio vij. Tu quoque littoribus nostris Æneia nutrix, Æternum moriens nomen Caieta dedisti, & iussit virum .s. Cic. omitto .i. taceo supp. quòd vir fuit amplissimæ dignitatis, quis consulatu sic functus, vt parens patriæ primus sit appellatus certe .s. saltem si nõ publico nomine venerandum putauit auctorem salubritatis .i. salutis eius .s. Popilij, venerandum sibi priuatim studio præstantis officij .s. patrocinij præstitit in tam dubia causa per summum, & securum ocium, & ita dedita opera caput Rom. eloquentiæ, & dextram clarissimam pacis .i. quæ in toga triumphum meruit, & plus ciui tati profuit, quàm quis armatus (ideo autem dextram amputatam ad Ant. attulit, quòd ea Philippicas scripserat, Ant. autem caput, & dextram pro rostris affigi iussit) & ipse Popilius reuersus est in vrbem alacer .i. lætus ea sarcina .s. capitis & dextræ Cic. (Tanquam spolijs opimis) .i. quę dux duci detraxerit in iusto bello, & Ioui feretrio ea retulerit, quod summæ gloriæ, pacisq. datæ æstimabatur. Ideo autem alacer, quia sine remorsu consciencię. Neque .n. succurrit .i. per misericordiam in mentem venit, portanti onus scelestum .i. ipse scelestus (sed more suo epithe ta confundit, vt in superiori capitulo penates nefandos dixit, pro hominis nefandi) se ferre illud caput, quod perorauerat .i. orando vicerat quondam pro capite eius .s. Popilij. Literæ .s. omnes, quæ tunc extabãt, sunt. Inquit auctor sup. inualidæ .i. insufficientes, ad suggillandum .i. infamia denigrandum hoc monstrum .i. monstruosum hominem, quoniam alius Cic. non extat .i. nullus tam eloquens post Ciceronem inuentus est, vt fuerat Cicer. qui possit deplorare satis digne, casum .i. cladem & ruinam Cic.

DE POMPEIO MAGNO.

QVO te * nunc modo Magne Pompei attingam, nescio. nam & amplitudinem fortunæ tuæ, quæ quondam omnes terras, & omnia maria fulgore suo occupauerat, intueor, & ruinam eius maiorem esse, quàm vt manu mea attentari debeat, memini. Sed tamen nobis quoque tacentibus, Cn. Carbonis, à quo admodum adolescens de paternis bonis in foro dimicans protectus es, iussu tuo interempti mors animis hominum obuersabitur, non sine aliqua reprehensione: quia ingrato facto, plus L. Syllæ viribus, quàm propriæ indulsisti verecũdię.

* Lib.6. cap.2.

OLIVERIVS.

QVo te nunc modo) Põpeius Str. magni Pomp. pater latino bello dux exercitus, p̃ter alia oppida cœpit & asculum, atque diripuit, deinde post aliquot annos, eo mortuo, Põp. accusatus est peculatus, q̃ ex ea præda sibi aliquid vsurpasset pater afferebantq. aliquos libellos, qui missi fuerant domum Strab. in eo iudicio à Cn. Carbone defensus est, & ipse pariter adeo perspicax, & præter ætatem promptus visus est, vt inde gloriam, grãm, beneuolẽtiamq. multam reportaret. postea vero cum Sylla remp. occupasset, Pomp. aduersus Carbonem, qui classe Siciliam occupauerat, cum exercitu misit, quem superatũ, cum se Põp. victori supplex subijceret, dr̃ Pomp. eum ingrate nimis, & crudeliter tractasse, nam illum vinctum produxit in medium, & pro tribunali sedens damnauit, damnatum deinde ad necem pertractum interfici iussit, dicitur iste Carbo cum ad necem duceretur, vt ensem strictum sibi imminere vidit, cupiditate vitæ commotum, locum & horam per breuem orasse tantisper, dum exoneraret ventrem, de hoc carbone Cic. in Epist. Fam. lib. ix. epist. quæ incipit tandem infamiæ cognouimus, inquit, Cn. Carbonem & fratrem eius scurram, quid ijs improbius, & paulo post hunc qui a Pomp. nostro interfectus est nemo improbior meo iudicio fuit. (Quomodo) Quo pacto mordeam, & accusem te? (Tam ingrato facto) Nam si occidendo Carbonem tuas vires auxisses, tolerandum esset.

ASCEN. QVO te &c.) Ordo est. O magne Pompei, ego nescio quõ .i. forma tangendi ego attingam te. Nam, & .i. simul intueor .i. inspicio amplitudinem fortunæ tuæ, quæ occupauerat quondam fulgore suo oẽs terras, & oia maria, & memini ruinam .i. casum eius per ingratitudinẽ (nam de morte eius nihil ad hunc locum) esse maiorem, quam vt debeat attentari .s. perscribi mea manu. Sed tñ nobis quoque recẽtibus .i. etiam si tacuerimus, mors Cn. Carbonis

Carbonis, à quo protectus es admodum .i. valde adolescens, dimicans in foro .s. contentiosu de bonis paternis, & interempti iussu tuo, obseruabitur .i. repræsentabitur animis hominum, non sine .i. cum aliqua reprehensione .s. tui, quia tu indulsisti tam ingrato facto plus viribus Syllæ, quàm propriæ verecundiæ.

EXTERNA.

DE CARTHAGINIEN. IN HANNIBALEM.

u Liuius lib. 33. Plut. in vita.

AT ne * nostra confessis, alienigenæ vrbes insultent: Carthaginienses Annibalem, qui pro illorum incolumitate, & victoria tot imperatores, totq. exercitus nostros trucidauerat, quos gregarios milites hostium si occidisse, magnæ gloriæ foret, è conspectu suo submouere in animum induxerunt.

OLIV. *Carth. Igrati erga Hannibalem.*

AT ne nostra) Conuenienter transit ad externa, & rationem affert transitionis suæ, ne .s. irrideantur ab externis populis, si soli ingrati Rom. fuisse videantur, primum autem exemplum de Carth. est aduersus Hannib. ingratissimi quidem extiterunt, nam cum tot victorijs patriam illustrasset, tñ illum & Romanis accusarunt, tanquam violati fœderis auctorem & in exilium ire coëgerunt. Sunt & qui dicunt cum Hann. se in vrbem suum recepisset, Carth. sumptis armis eum petere voluisse ad necem, q vbi intellexit Hannib. confugit in Asiam ad Antiochum, cui se tãtopere insinuauit, vt hospitaliter, honorificeq. susceptus, in omnibus publicis, & priuatis consilijs adhiberetur, qui non prius destitit, quam regem impulit, vt Romanis bellum inferret. Cic. in oratione xiij. circa finem, Quis Carth. pluris fuit Hann. consilio, virtute, rebus, gestis, qui vnus cum P. R. tot annos de imperio, de gloria decertauerit? hunc sui ciues de ciuitate eiecerunt. [Insultent] Nos per contumeliam irrideant. Tot imperatores, vt Q. Fab. Paul. Æm. M. Marc. T. Gracchum aliosq. complures.

ASCEN. AT) .i. sed, ne vrbes Alienigenæ .i. ciuitates externæ, insultẽt .i. impetum irrisionis, & illusionis faciant nobis sup. cõfessis nostra .s. vitia ingratitudinis, dico sup. quòd Carth. induxerunt animum .s. suum .i. sustinuerunt submouere conspectu suo .i. agere in exilium, Hannib. .s. ducem suum, qui trucidauerat pro incolumitate, & victoria illorum .s. Carth. tot imperatores, & tot exercitus nostros .i. Romanos, quot si occidisset gregarios .i. nulla excellentia præditos, milites hostium, foret .i. esset magnæ gloriæ.

DE SPARTANIS IN LYCVRGVM.

**Herod. lib. 2.*

NEMINEM * Lycurgo, aut maiorem, aut vtiliorem virum Lacedæmon genuit, vtpote cui Apollo Pythius oraculum petenti respondisse fertur: nescire se, vtrum illum hominum, an deorum numero aggregaret. huic tamen neque vitæ summa sinceritas, neque constãtissimus erga patriam amor, neque leges salubriter excogitatæ auxilio esse potuerunt, * quo minus infestos ciues experiretur. sæpe enim lapidibus petitus, aliquando eiectus, publico furore, etiam priuatus oculo, ad vltimum ipsa patria pulsus est. Quid aliæ facient vrbes? vbi etiam illa, quæ constantiæ, & moderationis, & grauitatis sibi laudem eximiam vendicat, tam ingrata aduersus tam benemeritum extitit?

**Plut. in vita Lycurg. Stobæus serm. 17.*

OLIV. NEMINEM Lycurgo) Lycurgus legum Lacedæmoniorum lator fuit, quo viro nullum Græcia meliorem protulit, q cum ex ipsius vita, & rebus gestis, tum maxime Apollinis testimonio comprobatur, qui ei oracula petenti respondisse dñ, & dijs esse maxime charum, & nescire se, deum potius illum, an hominem appellaret remp. Laced. ita constituit, vt nulla melior, nulla sanctior, quoad Lycurgi legibus obtemperauit, tota Græcia posset inueniri, tñ in hunc virum Lacedæmonij adeo ingrati fuerint, vt illum sæpe iniurijs lacesserit, atque in primis locupletes, qui eius leges grauiter ferentes, pulsatum à foro sæpe perturbauerint, & illi oculum eruerint, quas quidem iniurias leni tulisse animo dicitur, adeo vt etiam effusorem oculi perpetuo dilexerit, sibiq. ministrũ fecerit, & ex improbo, ac temerario viro, exactissimum & continentissimum reddiderit, cum igitur Lacedæmonij conquererentur, q leges illæ duræ nimium essent, & immites, Lycurgus simulauit eas se velle mutare, consulto prius tñ oraculo, neque enim absque dei consilio se quidq̃ facturum esse dicebat, cum igitur Delphos ire constituisset, aduocata concione, ciues oẽs iureiurãdo adegit seruaturos inuiolatas, quoad rediret in patriam, profectus deinde cum accepisset ab oraculo pias, sanctasq. leges, & nullo modo permutandas, sed ciuitatem illam fore clarissimam, quoad Lycurgi legibus vteretur. Vaticinium scripsit, & Spartam misit, deinde, ne sacramento solueretur ciuitas, in Cretam proficiscitur, ibiq. perpetuum egit exilium, ac moriens iussit in mare spargi cineres suos, ne si forte in patriam reportarentur, redisse crederetur. Et sic iureiurando ciuitas liberata foret. [Infestos] Cui Apollo, hoc idem dicit Leonar. Aretinus in Apollogia Socratis, dicit enim Dum Lycurgus ingrederetur templum Apollinis, Apollo inquit, ambigo ante deum, an hominẽ appellem. [Sinceritas] Nam pie semper vixit, & auunculo fidẽ summam seruauit. [Constantissimus] Perseuerãtissimus, exilium enim elegit, ne leges, quæ patriæ salubres erant, tolli possent.

ASCEN. NEMINEM) .i. non aliquem, Laced. vrbis illa Spartana, quæ & Sparte dicta, non genuit aliquem virum maiorem, aut vtiliorem propter leges ab eo latas, Lycurgo, vtpote cui petit oraculum .i. vaticinium super re dubia, Apollo Pythius .i. Pythonis Serpentis interemptor, cuius pelle tripodes in templo Delphico recte erant, fertur respondisse, se nescire, vtrum aggregaret illum .s. Lycurgum numero hominum, an deorum, tamen .i. quanquam esset talis, tamen neque summa sinceritas vitæ, neque constantissimus amor erga patriam, neque leges excogitatæ .i. excogitando inuentæ ab eo salubriter .i. cum salute Lacedæmoniorum, si eas tenere voluissent, potuerunt esse auxilio, huic .s. huiusmodi viro, quo minus .i. vt non experiretur ciues .s. Lacedæmonios, infestos .i. sibi vim inferentes, & contra se insurgentes. Enim pro quia, ipse petitus .s. à ciuibus sæpe lapidibus, aliquando eiectus furore publico .i. totius ciuitatis, & priuatus oculo, pulsus est ad vltimum, ipsa patria .i. in exilium actus. [Quid aliæ vrbes facient,) Vbi .i. postquam etiam illa, videlicet Laced. quæ vendicat .i. approbat sibi eximiam laudem cõstantiæ, & moderationis, & grauitatis, extitit .i. euasit tam ingrata, aduersus tam benemeritũ? q.d. vero simile est, aut esse, aut fieri posse nõ minus ingratas.

THEO. SALVBRITER) Antiqui cod. habent salutariter.

DE ATHENIENSIBVS IN THESEA.

**Plut. in vita. In vita se cõ ferre iussit, aut Cicer. lib. de legibus. *Isocrates. ad vñ lat. ... tyrannis.*

DETRAHA * Atheniensibus Thesea: nullæ, aut non tam claræ Athenæ erunt: siquidem ille vicatim dispersos ciues suos in vnam vrbem contraxit: separatimque & agresti more viuenti populo: amplissimæ ciuitatis formam, atque imaginem imposuit. * Idem sæua potentissimi Regis Minois imperia, vix dum ætate pubescente repulit. Idem effrenatam Thebarum insolentiam domuit. Idem opem liberis Herculis tulit: & quidquid vbique monstri, aut sceleris fuit: virtute animi, ac robore dextræ comminuit. huius tamen summoti ab Atheniensibus, Sciros exule minor insula, ossa mortui cepit.

OLIV. DETRAHA Atheniensibus) Cũ Athenienses per Atticam regionẽ diuisi, vicatim habitarent, eos Theseus in vnã vrbem ad Politicam, moralemq. vitam conuocauit, & eos breui tpe coalescentes ad eam dignitatem prouexit, vt totius ferme Græciæ principatum obtinerent, vnde & postea in vrbe virorum nomina permanserunt, fuit igitur sic Athenarũ, vt Romanæ vrbis Rumulus conditor, multa deinde & maxima illis beneficia contulit, quæ Val. summatim percurrit, ingrata tñ ciuitas illum eiecit, & in Scyro parua admodũ insula mori coëgit [Idem sæua] Cũ Androgeum Athletam fortissimum regis Minois filiũ Ath. per inuidiam è turri præcipitassent, q omnes in agonibus superasset, Minois Ægeo Thesei patri tunc regnanti bellum intulit, & Athen. lõga obsidione pressus, pacem petere coëgit, quam durius conditionibus à Minoë tandem acceperũt, vt septem quotannis corpora natorum, Minotauro deuoranda secundum fabulas, re autem vera in seruitutem mitterent, qui in Labyrintho seruabantur, erat autem taurus Minois imperatoris, qui cum agonibus omnes superaret, eiusmodi pueri victoriæ præmium dabantur, in quos adeo sæuitum fuisse constat, vt inde fictum sit à Minotauro fuisse deuoratos, qui cum sorte deligerẽtur iij. anno sors euenit Theseo, qui beneficio Ariadnes, quæ illius pulchritudine

tudina capta docuit inter filo regere, periculum euasit, & patriā ab eo tributo, & seruitute liberauit. Ouid. Iam lamentabila, Athenæ, Pendere desiderant Thesea laude tributum. [Idem effrenatam) Sicut apud Statium legimus, cum Creon rex Thebanorum, prohiberet Græcorum cadauera, quæ in bello Eteoclis, & Polinicis pugnando ceciderant, sepulturæ demandari, vxores, & liberi mortuorum ad Theb. confugerunt, qui legatis missis eū benigne impetrare non potuisset, Thebanis bellum intulit, quibus victis, corpora suis omnibus sepelienda tradidit. [Idē Herculis) Cum tyrannos latrones, & monstra in terris multa subegisset, ob fortia facta maximam inuidiam liberis suis reliquit, nam qui fuerant ab illo in vita affecti, filios ei post mortem insequebantur, qui cum præsidium tutum non inuenirent Athenas, ad aram misericordiæ quam The. constituerat se contulerunt, & ibi salui ab omni iniuria fuere, nam Athen. aram misericordiæ The. consecrauit, quem locum Asylum appellauit, eo quod nemo inde abstrahi posset. Romulus deinde The. imitatus Rom. idē aperuit. Sunt tñ, qui dīt Asylum Athenis condidisse filios Herc cuius fuiæ Statius est qui ait, Fama est defessos acie post busta paterni Numinis Herculeis, sedem fundasse nepotes. Sic sacrasse locum cōe animantibus ægris confugium &c. [Et quidquid vbiq;) Sicut in Marathone, Cretensem taurū, in Epidauro Periphetum claua armatum, quem clauarum dicebant, in isthmo Signidū, qui se venias in figuras vertebat, haud longe à Megara Scyronem latronem in montem ceo, quem ille occupauerat, & illac transeuntes omnes coëgebat sibi in præcipiti rupe sedenti pedes osculari, quos ad osculum inclinatos elato pede per amphractas rupes detrudebat in profundam vallem, Theseus cum ad hunc venisset, simulauit se velle pedes osculari, & illum pedibus captum deiecit. In Pelopōnesos procrustem eo genere mortis affecit, quo ipse hospites, & viatores afficere solitus fuerat, nam cum fortissimus esset, arbores immensæ magnitudinis flectebat in terram, & captos homines illarum verticibus alligabat, deinde tanquam funda illos emittebat, iactique in multas partes scindebantur, hunc alij Phitiocantem appellatum fuisse dicunt à flectendis arboribus. In loco terræ Atticę, qui Cordalus dicitur Procrustem, qui latrocinia exercens lecticas humanas statura breuiores fecerat, in quibus susceptos hospites collocabat, & illos extendi iubebat, & quidquid extra lecticas eminebat totum amputabat, qui vero breuiores erant pedibus distendebatur. à quare Procrustem cognominatus fuit. Nam προκρούω, impello significat. [Scyros exula) In quam insulam cum diuertisse post exilium à patria inductum, Lycomedes eius insulæ princeps illum de rupe præcipitauit, insula est in mari Ægeo posita, de qua Strab. lib. ix. mentionem facit, & eā multis nominatis insulis, & vrbibus omnium clarissimam esse dicit, propter Lycomedis enim Achille affinitatem, & Achillis filium Neptolemenm ibi procreatum, & enutritum. Ouid. lib. vij. Met. de Theseo, Te maxime Theseu, Mirata est Marathon Cretei sanguine tauri. Quodque suam securus erat Cremona colonus Munus opusque tuum, tellus Epidauria per te clauigeram vidit Vulcani occumbere prolem. Vidit & immitem Cephisias ara procrustem, Cercyonis lætum vidit Cerealis Eleusis. Cæcidit ille Sicinia magnis male viribus vsus. Qui poterat curuare trabes, & agebat ab alto, Ad terram late sparsuras corpora pinus. Tutus ad alcathoën lelegia mœnia limea, composito Scyrone pater, sparsisq. latronis. Terra negat sedem, sedem negat ossibus vnda. Quæ iactata diu fertur durasse vetustas. In scopulos, scopulis nomen Scyronis inhæret.

ASCEN. DETRAHE &c.) Taxat ingratitudinem Athen. in Thesea, quæ quo maior videatur, Thesei in Athenas merita commemorat, quod etiam in ceteris fere, erga quos ingratos taxauit, fecit non tamen hoc exemplum dicetur de Theseo, sed de Athen. in Thesea. Ordo est. Detrahe. i. de me Athen. Thesea. i. imaginare, quod Athen. nunquam habuerint Thesea, & ita Theseus nihil de illis meritus sit, Athenæ erunt nullæ. i. non erunt dicendæ Athenæ, aut non erunt tam clarę, vt. s. nunc sunt. Siquidem. i. qm̄ ille. s. Theseus contraxit ciues suos dispersos vicatim. i. per vicos, & pagos, in vrbem suam, & imposuit populo viuenti separatim, & more agresti, formam, atque imaginem amplissimæ ciuitatis. Idem. s. Theseus repulit. s. occidendo, vt saltem fabulæ habent, Minotaurum ætate vix dum. i. vix tunc adhuc pubescente. Sæua imperia. [Minois regis) s. Cretem potentissimi, quia coëgerat eos ob mortem Androgeo, seu Androgei, filij sui, & Athletæ fortissimi ab Athen. per inuidiam interēpti, miserum septena quotannis, corpora natorum suorum Minotauro monstro in labyrintho incluso deuoranda mittere ad quem cum Theseus, sorte ducta missus esset, & consilio Ariadnes filiæ Minois, vt Ouid. reci tat Minotauro interēpto, cæcas labyrinthi ambages euasisset, ad suos incolumis redijt, tributi horrendi finē reportans. [Idem) s. Thes. domuit effrenatam. i. indomitam insolentiam Thebanorum Ath vexantiū. [Idem tulit opē liberis Herculis). i. ab Hercule derelictis, & cōminuit ad ęmulationem Herc. virtuti animi, ac robore dexterę, quidquid monstri, aut sceleris. i. sceleratis hoīs fuit, vbiq; i. vbicunque locorum, vt de multis diligenter collegit Olin. tñ i. nihilominus Scyros insula, non ignobilis, minor tñ exula. i. quam vt in eum exul talis mitteretur, cœpit ossa mortui huius. Thesei, aut Theseos, qui talis vixerat, summoti. i. pulsi ab Athen.

IN SOLONEM.

IAM * Solon, qui tam præclaras, tamq́ue vtiles Atheniensibus leges tulit: vt si his perpetuo vti voluissent, sempiternum habituri fuerint imperium: qui Salamina * velut hostilem arcem ex propinquo saluti eorum imminentem recuperauit: qui Pisistrati tyrannidē primus vidit orientem, & solus armis opprimi debere, palàm dictitare ausus est: senectutem Cypri profugus exegit, neq; * ei in patria, de qua optime meruerat, humari contigit.

* Plut. in vita.
* Decem annos errauit Herod. lib. 3
* Sparsis cineribus apud Salamina.

OLIV. IAM Solon, qui) Solon cur exulauerit hæc est historia. Simulauit nauigādi causam, vt diuersos hoium mores videret, sed voluntarium fuit exilium, q̄ ciues sentiebat legibus, quas tulerat vehementer offensos. Pisistratum ēt propinquum suum, cum sibi tyrannidem parare intelligeret, quantum in se fuit, prohibuit nam euocata concione profectus in publicum, lorica armatus & clypeo, Pisistrati insidias, & impium conatum aperuit, neque id solum verum ēt se iuuare paratū, ac pro libertate pugnaturum asseuerauit, viri inq̄t Ath. alijs quidem sapientior, alijs vero fortior sum. Sapientior illis qui Pisistratum ipsū non animaduertunt, fortior his, qui sciunt illum, sed metu reticent. Senatus vero, q̄ Pisistrato studeret, illum insanire proclamabat. At ille, meam, inquit, insaniam ciuibus breue tempus ostendet, cum veritas in lucem venerit. Iam vero Pisistrato rerum potito minime obtēperans, ante curiam arma deposuit, dicensq. illud, ò patria, tibi equidem verbo, & opera auxiliatus sum. Deinde in Ægyptū nauigauit, atque inde in Cyprū profectus postremo ad Cresum peruenit, obijt aūt in Cypro lxxx. ætatis suæ anno, hoc suis mandans, vt Salaminam eius ossa transferrent, atque in cinerem soluta per prouinciam disseminarent. Quo circa, & Cratinus in deterioribus ipsum ita loquentem facit habito hanc insulam, vt quidem fama est hominum, seminatum per oēm Aiacis vrbem, ipsius etiam imagine epigramma inscriptum est, Quid dudum tabidas medorum parentis iras, legiferum, vel celeberrimum est, cum de proprietate Salaminæ ipsius patriæ, inter Ath. & Megarenses ferme vsque ad interitum dimicatum esset, multisq. acceptis cladibus capitale esse cepisset, siquis legem de vindicanda ferra auderet, Sollicitus Solon, ne vel tacendo parum reip. cōsuleret, vel consulendo sibi noceret, subito dementiam simulat, cuius venia quæ prohibebantur non modo dicturus, sed etiam facturus erat, deformis ore, habituq. vecordiam in publicum euolat, factoque concursu hominum, quo magis consilium simulet, versibus sibi insolitis per præconem suadere cœpit, q̄ vetabatur. omniumque animos ita incendit, vt aduersus Megarenses bellum, ex templo decerneretur, insulaq. deuictis hostibus Athen. fieret. [Salaminam) Salamin, & Salamis, & Salamina declinatur, hæc insula in Euboico mari posita, in qua Telemon Aiacis, & Theucri pater regnauit, quamuis & Salamina dicatur ciuitas in Cypro, condita a Teucro postquam à patre regno pulsus, quòd in patriam sine fratre redijsset, profugit in Cyprum, cuius meminit Horat. primo carm. Nec desperandum Teucro duce, & auspice Teucro, certus enim promisit Apollo ambigua tellure noua Salamina futuram, hæc autem insula fuit inter Ath. & Megarenses, quam vtrique sua sibi vindicabant.

ASCEN. IAM Solon) Prosequitur cōplures Athen. in optimos viros ingratitudines, & primum in Solonem dicens. Iam, continuatiua est particula, Solon. s. Ath. qui tulit Ath. iam præclaras, & tam vtiles leges, vt si voluissent vti his. s. legibus pp̄etuo, fuerint habituri imperiū sempiternum, q̄ recuperauit Salamina vrbē, declinatur hæc Salamis, vel Salamin huius Salamis, vel Salaminis, vnde accusatiuus hāc Salamina. [Imminentem). i. insidiantē ex propinquo saluti eorum videlicet Ath. velut arcem hostilē, qui ēt primus vidit tyrannidem Pisistrati orientem, & qui solus ausus est dictitare

tare palam,ſup. eam debare opprimi armis.ſ.prius quàm vires ſu
meret, exegit profugua .ſ. à conſpectu tyranni, ſenectutem,Cy-
pri.i.in Cypro inſula (vnde notandum,quòd reginoia nomen in
genitiuo abſolute poſuit) neque contigit ei humari in patria,
de qua fuerat optime meritus.

IN MILTIADEM.

* De hoc prælio Herod. lib. 6. Probus in vita.

BENE * egiſſent Athenienſes cum Miltiade,ſi eum
poſt trecenta millia Perſarum Marathone deuicta,
in exilium protinus miſiſſent,ac non in carcere, &
vinculis mori coëgiſſent. vt puto,hactenus ſæuire aduer
ſus optime meritum abunde duxerunt. immo ne corpus
quidem eius ſic expirare coacti,ſepulturæ prius mandari
paſſi ſunt,quàm filius eius Cimon eiſdem vinculis ſe con
ſtringendum traderet. * hanc hęreditatem paternã maxi
mi ducis filius,& futurus ipſe ætatis ſuę dux maximus,ſo
lum ſe ſortitum,cathenas.ſ.& carcerem gloriari potuit.

* Hoc li. cap. ſequē ti.

OLIV. Miltiades in carcere confectus.

BENE egiſſent Ath.Miltiades) Ath. rerum geſtarum gloria inſi-
gnis,pro rep.Ath.multa & præclara facinora edidit, atque
illud oium maximum quod Artaphernem,& Dathim Darij re
gis Perſarum præfectos, qui cum centum mil. peditum x. millibus
equitũ in totius Grẹciæ,ac in primis Ath.venerant excidiũ, cum
paruis admodum copijs,vtpote x.mil.armatorum apud Marath.ſu-
perauit,in cuius rei memoria porticus Athenis cõſtructa,&in ea
tota hiſtoria depicta fuit,referta quoque aliarum rerum,& ſcientię pi
ctura. quę Sto. à porticus dicta. Vnde Stoici poſtea noiati ſunt.
Frontinus de Miltiade lib 4. Miltiades inqt cum in gentem Per
ſarum multitudinem,Apud Marathona fudiſſet. Ath.circa gratula-
tionẽ morantes compulit,vt feſtinarent ad opem vrbi ferẽdam,
quam Perſarum claſſis petebat, cumq́ percurriſſent, impleſſentq́.
mœnia armatis,Perſæ rati ingentem eſſe numerum Ath. & alio mi
lite apud Marath. pugnatum, alium pro muris ſuis opponi, cir-
cumactis ea templo nauibus Aſiam repetierunt, fuit aũt hæc vi
ctoria,teſte Gel.anno ab vrb. cond.cc. & la. hic igitur Miltiades
poſt tantam victoriam accuſatus,quod paron inſulam capere noluiſ
ſet,vel,vt Iuſtin.tradit,ob crimen peculatus, quod remp. expilaſſet,
primo capitali deinde mutata ſnia pecuniaria pœna damnatus
eſt,quam cum exoluere non poſſet, erant enim quinquaginta ta
lenta,cum primum in patriam redijt,in vincula coniecerunt,vbi
cum haud ita multo poſt eſſet morte conſumptus,eius corpus in
ſepultum eſſe voluerunt,donec filius pietate motus,ſe pro patre
carcerem ſubiturum vltro promiſit, qui paulo poſt interrogatus
à populo,an id libenter feciſſet,quod patris pœnas adijſſet,cum
libentiſſime id ſe feciſſe reſpondiſſet, vt pater ſepulturæ manda-
retur.carcere liberatus eſt,vt quidam dñt.alij vero quibus magis
credendum eſt,vt dñt Calliam quendam non tam generoſum,quã
pecunioſum virum,pro eo pecuniam exoluiſſe,impetrato ſoro-
ris eius Helphinaces matrimonio. De hoc Miltiade i cap. de pie
tate latius dicemus.{Poſt trecẽta) Nam Artaphernẽ & Dathium
perſarum regis præfectos terra,mariq́. vicit.{Secuiſſe) Tenuiſſe,
nã ſecare eſt proprietatem poſſeſſionis eius, qui illam alienaue-
rit,tenere,vnde ſectores rerum,quæ ſub haſta venduntur,emptores
dñr,quod.n.alterius fuerat,id ipſi poſſident alij legũt ſe creuiſſe.

ASCEN. BENE &c.) Ordo eſt. Athen.egiſſent bene cum Miltiade.i.
rem illi gratam feciſſent,vt ſi miſiſſent eum in exilium, protinus
.i.ſtatim poſt trecẽta milia perſarum deuicta Marathone .i. apud
Marath.montem Atticæ regionis,ac non coëgiſſent mori in car
cere vinculis,vt puto.i.quantum iudicare poſſum Athen.duxerũt
.i.iudicauerunt abunde ſup.eſſe,ſæuire aduerſus optime meritũ,
videlicet Miltiadem, hactenus.i.vſque ad mortem eius in carce-
re,& vinculis,immo ne quidem.i.non ſaltem, aut non etiam paſ
ſi ſunt, mandare ſepulturæ corpus eius.ſ.Miltiadis coacti ſic ex-
pirare.i.ſic mori in carcere, & vinculis priuſquam filius eius Ci-
mon.ſ.nomine,traderet ſe conſtringendum eiſdem vinculis, qui
bus ipſe conſtrictus fuerat. filius maximi ducis, videlicet Miltia
dis,& ipſe futurus maximus dux ætatis ſuæ potuit gloriari ſe ſe-
cuiſſe (ſic.n.Oliu.legit,& ſorte vera eſt lectio).i.quaſi per ſectio
nem obtinuiſſe,alij tamen legunt,ſortitum ſup. eſſe ſolum.i.dun
taxat hanc hereditatem paternam, videlicet catena & carcerem.

IN ARISTIDEM.

* Plut. et Probus in vita.

ARISTIDES * etiam, quo totius Græciæ iuſtitia
cenſetur,continentiæ quoque eximium ſpecimen, patria
iuſſus excedere eſt. Felices Athenas, quæ poſt illius exi-
lium inuenire aliquem, aut virum bonum, aut amantem
ſui ciuem potuerunt,cũ quo tunc ipſa ſanctitas migrauit.

OLIV. ARISTIDES etiam) Mos erat apud Ath.vt q virtute ſui
maximas opes in vrbem conſecutus eſſet in exilium per
decem annos mitteretur ne ille opibus elatus,factiones
in vrbe moueret,hac lege,quæ exoſtracismus dicebatur,duo prę
ſtantiſſimi duces relegati ſunt. Ariſtides,qui nimium iuſtus eſſe
videbatur,adeo vt iuſti cognomen impoſitum ei fuerit,& Themi
ſtocles,q virtute ſua patriam ex manibus hoſtium ſæpe liberauit.
Sed præcipue cum Xerſes in Europam cum tota ferme Aſia tran
ſit,quem Themiſtocles conſilio ſuo cum centis nauibus apud Sa
laminam ſuperauit, qbus fuſis Ariſtides ſeruandæ prædæ gratia
præpoſitus,continentiæ,& integritatis opinionem,quã de ſe maxi
mam concitauit oibus conſumauit.Nam cum argenti,& auri vix
paſſim,& veſtimentorum omnis gñis,ac in tabernaculis, in quibus
barbaros nudauerant, nec ipſe contreſtare quippiam voluit, neq;
vt ab alijs attingeretur, paſſus eſt, paulo poſt vrbis principatum
conſecutus, cum oĩs virtutis, tum maxime æquitatis, ac iuſtitiæ
apud populum periculum fecit,ita vt oium conſenſu iuſti cogno
men ſit aſſecutus,ex quo ſibi non minorem gratiam,& auctorita
tem,quã odium,& inuidiam contraxit, nam Themiſtocles eius æ-
mulus,& grauis aduerſarius,ſermonem iactabat in vulgus. Ariſti
dem hac ſua iudiciaria conſuetudine,& iorenſi poteſtate,clã ſub
latis iudicijs,ſine ſtipulatoribus ſibi regnum comparaſſe,quibus
verbis cõmota ciuitas. Ariſtidem non affectati regni,vt prę ſe fe
rebant, ſed gloriæ illius inuidia oſtraco in exilium relegarunt,
erat aũt ex oſtraciſmus non improbitatis caſtigatio, ſed ad hone
ſtandum facinus elationis,& grauioris poteſtatis moderatio,pœ
na in x. annos data,fiebat aũt oſtracus hoc modo,oſtraci.i.calcu
li,& teſtę viritim in conſilio dabantur,& in eis quiſque quem ex
ciuibus vrbe cedere vellent,literis indicabãt, quos poſtea in vnũ
fori locum cancellis circumſpectum deferebant. Magiſtratus ve-
ro,qbus dabatur negocium illud publicum quidem vniuerſos ſi-
mul recenſebant,q niſi ſex millium numerum exceſſiſſent,nihil
confectum eſſet.Poſtea vniuſcuiuſque calculis ſepoſitis,eũ quem
pluribus ſententijs damnatum cognoſcerent x. annos exitorrem
fore declarabant, ea tñ conditione, vt fructus ſuos capere liberum
ſibi relinqueretur in eo igitur iudicio Ariſtides cum multitudi-
nis aduerſus ſe concitatæ ſtudium admiraretur, quæſiuit, num ab
eo, quem in exilium mittere ſtatuiſſent, mali quidq̃ perpeſſi eſ-
ſent,cui nihil ſibi mali factum;nec à ſe virum cognitum eſſe, ſed
moleſte ferre dixerunt, quod omnibus in locis hunc ipſum iuſtum
audirent, quæ cum accepiſſet Ariſtides nihil locutus eſt illis, ſed
vrbe cedens,& manus ad cœlum tendens non ſicut Achilles græ-
cis iratus mala imprecatus eſt,ſed vt Athenienſi, quæcunque vel
lent ſibi bene,fauſtæ, fœliciterq́. euenirent, vtq́. Ariſtides omnĩ
ſibi veniret in mentem. {Totius græciæ iuſtitia) Cum ad confe-
rendas in bellum pecunias totius gręcię cenſus conſtituendus eſ
ſet,populi vniuerſi Ariſtidem ab Athen.petierunt,vt eo auctore,
& cenſore ſingulis ciuitatibus iuſtus cenſus deſcriberetur, quid
illud? quod cum in exilium eiectus fuit, Themiſtocles inimicus eius
acerrimus,vtpote qui factione ſua Ariſtidem eiecerat,cum refe-
rendi maleficij, & ſumẽdæ vltionis occaſio maxima ſibi foret ob
lata,ſic in officio,&decore permanſit,vt nec accuſationis cõſcius
nec damnationis particeps eſſe voluerit, nec re nec verbo quidq̃
fecerit,vnde ex afflictis inimici ſui rebus, voluptatem capere vi-
deretur. Tul.lib.v. Tuſc. quæſt. dicit,Ariſtidem patria pulſum,quod
præter modum iuſtus eſſet.{Continentiæ ſpecimen) Nam con-
ſtat hũc in magna paupertate vixiſſe adeo,vt Callias eius propin
quus,&oium Athenienſium fermè ditiſſimus,accuſatus fuerit,quod
Ariſtidem pateretur fame plerunque laborare,quem iudices dã-
naſſent, niſi dixiſſet Ariſtidem ſe longe magis inopia,quã Calliam
maximis opibus gloriari,par eſſe,quia complures videret,q diuĩ
tias,quibus abundant,in vſus vel turpes,vel inhoneſtos collocẽt,
qui vero paupertatem generoſe ferant,pauciſſimos eſſe,hunc ad-
eo pauperem fuiſſe dicit Frontinus, vt ne tantum quidem pecu-
niæ illi poſt mortem ſupereſſet,quę ſufficeret in dotem filiarum,
quas publice dotauit ſenatus Athenienſis, poſt ampliſſimarum
rerum adminiſtrationem, illo in ſumma paupertate defuncto.

ASCEN. ARISTIDES etiam quo).i.in quo, aut per quem iuſtitia
totius græciæ cenſetur .i. iudicatur,quaſi norma ſit iuſtitiæ,exi-
mium quoque ſpecimen.i.experimentum, aut approbamentum
continentiæ, eſt iuſſus excedere patria .ſ. per exoſtraciſmon. Fe
lices

lices (diceret ò feliceis sed ne exclamaret subticuit ò) Athenas sup. iudicio, quę potuerunt inuenire post exilium illius, aliquem aut virũ bonum, aut ciuẽ amantẽ sui. s. Atheos, post dico exiliũ illios, cũ quo ipsa sanctitas, migrauit. s. alio habitatum iuit tũc.

IN THMISTOCLEM.

* Plut. et Probus 5 vita.

THEMISTOCLES * eorum, qui ingratam patriam experti sunt, celeberrimum exemplum, cum illam incolumem, claram, opulentam, principem Gręcię reddi disset, eo vsque sensit inimicitiam, vt ad Xerxis, quem paulo ante destruxerat, non debitam sibi misericordiam perfugere necesse haberet.

OLIV. THEMISTOCLES eorum) Hic vt dicimus, cum Xerses terra, mariq. bellum vniuersę Græciæ, cum tantis copijs inferret, quantas nec antea, nec postea quisq̃ habuit, non solum patriæ, & totius Gręciæ salutem protexit consilio, & calliditate sua, verumetiam totius Europæ, nam cum maxime Ath. pari dicerentur, ob pugnam. s. Marathoniam, in qua Persæ turpiter debellati fuerant, & ipsi Delphos consultum Apol. de rebus suis misissent. Respondit Apollo vt se męnibus ligneis munirent, quod cum nemo intelligeret, solus Themist. interpretatus est, persuasit omnibus cõsilium esse Apollinis, vt in naues se suaque conferrent, quod ita fuisse compertum est, nam sic quoque se componentibus, Xerxem sua virtute Themis. nauali prœlio, debellauit, & ex Europa discedere tantis calliditate, & artificio curauit, vt a Them. conseruatum magis, quam superatum se fuisse existimaret. multaque alia præclara fecit, & in primis euersa patriæ mœnia, inuitis Lacedæmonijs restituit, & renouauit. quibus rebus populum Athenien. clarum, & Græciæ principem reddidit, & tamen ab ingrata patria in exilium ad ipsum Xerxes quem paulo ante vicerat, ire coactus est. Igitur in oratione Demosthenis. Themistocles Xerxem decies centenis millibus militum elatum, quatuor millium, & ducentarum, nauium numero terribilem, exigua rate fugere coëgit.

ASCEN. THEMISTOCLES celeberrimum exemplum eorum qui experti sunt patriam. s. suam (vt ipse Athenas) ingratam cum reddidisset illam. i. patriam suam incolumem. i. saluam clarã, opulentam, & sup. principem. i. primariam vrbem græciæ, sensit sup. eam inimicam eousque, vt haberet necesse. i. vt cogeretur, perfugere ad misericordiam, non debitam sibi, vtpote Xerxis, quem destruxerat paulo ante pugnando. s. fortiter contra eum.

IN PHOCIONEM.

* Plut. et Probus 5 vita.

PHOCION * vero his dotibus, quæ ad pariendum honorem potentissime iudicantur: clementia, & liberalitate instructissimus, non tantum inculeo ab Atheniensibus impositus est, sed certe post obitum nullã Atticæ regionis, quæ ossibus eius injceretur, glebulam inuenit. Iussus extra fines proijci, intra quos optimus ciuis vixerat. Quid abest igitur, quin publica dementia sit existimanda summo, consensu maximas virtutes, quasi grauissima delicta punire, beneficiaque iniurijs rependere? quod cum vbique, * tum præcipue Athenis intolerabile videri debet: in qua vrbe aduersus ingratos actio constituta est, & recte: quia dandi, & accipiendi beneficij commercium, sine quo vix vita hominum extat: perdit, & tollit, quisquis benemerito parem referre gratiam negligit. Quantam ergo reprehensionem merentur: qui cũ æquissima iura, sed iniquissima haberent ingenia, moribus suis quàm legibus vti maluerunt? Quod si qua prouidentia deorum effici posset, vt excellentissimi viri, quorum modo casus retuli, legem ingratorum vindicem retinens, patriam suam in ius, ad aliam ciuitatem protraherent, non ne ingeniosum, & garrulum populum, mutuum, atq; elinguem hac postulatione reddidissent? discordes foci tui, pacisque diuidua tuguria Græciæ facta sunt columen.

* Lib. 2. cap. 1.

* Lucet Marraton Persicis trophæis, Salamis, & Arthemisium Xerxis naufragia numerantur, prævalidis manibus exhausta mœnia pulchrioribus operibus consurgũt, harum rerum auctores vbi vixerunt? vbi iacent? respon de, nempe Thesea paruulo in scopulo sepeliri, & Miltiadem in carcere mori, & Cimona paternas inducere catenas, & Themistoclem victorem victi hostis genua complecti, Solonemque cum Aristide, & Phocione penates suos ingrata fugere coëgisti, cum interim cineribus nostris fœde ac miserabiliter * dispersis. Oedipodis ossa, cæde patris, nuptijs matris cõtaminata inter ipsum Areopagum, diuini atque humani certaminis venerabile domicilium, & excelsis præsidijs Mineruæ arcem honorate decoratos, sacrosanctiores colis adeo tibi aliena mala tuis bonis gratiora sunt. Lege itaque legem, quæ te iureiurãdo obstrictam tenet, & quia benemeritis debita reddere præmia noluisti, læsis iusta piacula exolue. Tacent mutę vmbræ fati necessitate constrictæ. At immemores bene ficiorum Athenæ reprehensione, lingua sermone licenti soluta, non vacent. Sed omittamus ingratos & potius de pijs loquamur. Aliquanto .n. satius est fauorabili, quàm inuisæ rei vacare. Venite igitur in manus nostras prospera parentum vota, felicibus auspicijs propagatæ soboles, quæ efficitis, vt & genuisse iuuet, & generare libeat.

Epilogus

Sophocles in Oedipo Coloneo.

OLIVERIVS.

PHOCION vero his) Phocion cur patria sepultura caruit? Erant eo tempore Athenis duæ factiones, quarum vna populi causam agebat, altera optimatum, in hac erat Phociõ, & Demetrius Phalerius, harum vtraq; Macedonum patrocinio nitebatur. Nam populares Polyperconti fauebant, optimates cum Cassandro sentiebant. Interim à Polyperconte Cassandrus Macedonia pulsus est, quo facto populus Athenien. superior factus, statim duces aduersę factionis capitis dãnatos patria pepulit. in his Phocionem & Demetrium Phalerium, de ea qua re legatos ad Polypercontem misit, qui ab eo peterent, vt sua decreta confirmaret eodem etiam profectus est Phocion. quo vt venie causam apud Philippum regem verbo, re autem ipsa apud Polypercoote iussus est dicere, nanque ille regijs rebus præerat hic cum ab Agnonide accusatus esset, q Pyrthæum Nicanori prodidisset, & consimili sententia in custodiam coniectus, Athenas deductus est, vbi de eo legibus fieret iudicium. huc vbi peruentũ est, cum propter ætatem pedibus ire non valeret vehiculoq. portaretur, magni concursus facti sunt, cum alijs veteris famæ reminiscentes cõmiserarentur, plurimi, vero ea acuerentur propter proditionis suspicionem, maxime quià aduersus populi commoda in senectute stetisset, qua de re non perorandi quidem ei est data facultas, & dicendi causa, inde iudicijs legitimis damnatus, traditus xj. viris, quibus ad supplicium publice damnati tradi solẽt, cum ad mortem duceretur obuius ei fuit Emphiletus, quo familiariter fuerat vsus, his cum lacrymas dixisset, ò quàm indigna perpetis Phocion, vt non inopinata, inquit, hunc enim exitum plerique clari viri Athenien. habuerunt, in hunc tantũ fuit odium multitudinis, vt nemo sit ausus libere eum sepelire. Itaque à suis sepultus est. [Phocion vero his dotibus) Virtutibus clementiam, liberalitate. [Pariendum) Hominem instruendum & ornandum. [Quid abest) Inuehitur in eos, qui adeo ingrati extiterunt, vt etiam in mortuos sæuire non dubitauerunt, qua in re, Atheniensis in primis damnandos esse dicit, quòd cum vbique grauis, & damnanda sit ingratitudo, intolerabilior tamen Atheniensibus esse videatur, quòd ciuitas illa bonarum artium mater, omnibus bene viuendi pręceptis, & institutis fundata, legem etiam de ingratis habuerit, vt ingrata merito damnari posset. [Quod, si qua prouidentia) Non haberent, inquit, Athenienses, quod dicerent si clarissimi ingratitudine affecti reniscerent, & lege ingratitudinis agerent in ciuea suoa. [Discordes) Si inquit, Thesei vmbra ab inferis excitaretur hæc verba diceret, tunc cum vicatim habitabas, & diuisa eras, tot inter vos dissensiones erant, quot familiæ, ego eos in vnum collegi, & coniunctionem seruare docui. [Lucet Marathon) Hæc verba

Phocionis indigna mors.

verba diceret Miltiades, & Themistocles, quorum alter Arthaphernem & Dathium Darij regis Persarum præfectos in campis Marathonijs, alter vicit Xerxem apud Salamina. [Marathon) Ciuitas in Attica regione posita haud procul Athenis, Persarū clade nobilitata. [Prævalidis mœnibus) Themistocles reædificauit vrbem, qui interpretatus est oraculum, quod erat, vt ligneis mœnibus se defenderent, vel vt alij dicunt, ligneis equis pugnarent, quod cum oībus videretur obscurius, solus Themistocles dei sententiam intellexit, vt relicta vrbe, nauibus pugnarent, qđ cum se essent barbari desertam, vrbem cęperunt, & eam solo adæquarūt, deinde superatis barbaris virtute Themistoclis, eiusdē quoque consilio restituta, & instaurata sunt vrbis mœnia, contra Lacedæmoniorum voluntatem, qui Grecię principatum tenera cupientes nolebant reædificari vrbem. [Nempe Thesea) Victi bosti.s. Xerxis quem paulo ante deuicerat. Solonem media correpta proferri debet. [Oedipodis) Qui Laium patrem suum insciens occiderat. Intendit argm̄ à maiori ad minus, si parricidas & impios summa veneratione tenes, quāto magis de te benemeriti essent venerandi? cum sūt illos eieceris, cruciaueris, damnaueris, quāto grauior pęna digna videris. [Nuptijs matris contaminata) Quia Oedipus Iocastam matrē ignarus duxit vxorem. Hic esset Oedipodis fabula dicenda, sed tanq̄ notissimam prætermittimus. [Mineruæ arcem) Quia oēs arces Palladi sunt consecratæ, vt Pallas, quas condidit arces, ipsa colat. [Diuini certaminis) Quia certamē fuit inter Neptunum & Palladem de noīe Athenis imponendo, cum ille equum, hic vero oliuā terra misit. [Humani) Quia Areopagitæ illic disceptabant de rebus ad remp. pertinentibus, erat autem locus qui græce dī πεδίον locus iudicij. lege itaq;. O patria ingrata, si de ingratis, legem tuam legeris, contra iusiurandum te fecisse cognoueris, cum sceleratos, & peregrinos receperis, ciues tuos bonos de te optime meritos eieceris. [Iureiurando) Quia affirmauerant iureiurando, se leges seruaturos. [Lingua) Quia verbosa est græcia. [Sed omittamus ingratos) Ad pietatem transiturus non discedit à consuetudine sua, vt breui quadam præfatione capitula iungat, postquam satis diximus de ingratis, dicamus de pietate filiorum erga parentes. [Venite igitur) Inuitat pios, qui se offerant, vt eorum laudes decantet, qui sua virtute effecerunt, vt tales genuisse parentes non pœniteat, & alios incitent ad propagandum genus, credentes, se illis similes procreaturos. [Propagate) Multiplicatæ, & auctæ, est autem pietas teste Cic. per quam dijs immortalibus sanguine coniunctis, & patriæ beneuolis officium, & diligens tribuitur cultus.

ASCEN. PHOCION vero instructissimus). i. ornatissimus, & quasi armatissimus his dotibus, quæ iudicantur potentissimæ ad honorem pariendum. i. labore acquirendum, videlicet clemētia, & liberalitate, non tantum impositus est eculeo. i. instrumento tortorio, (sic ab equo, vt quidam volunt dicto, vnde equuleus scribi debeat) ab Athenien. sed certe nullam. i. non vllam, non inuenit post obitum. s. suum vllam glebulam. i. vel minimam partem terræ Atticę. i. ad Atticam regionem Ath. pertinentis, quæ iniceretur eius ossibus. s. ad sepulturam faciendam, iussus videlicet proijci extra fines. s. Atticæ regionis, inter quos. s. fines vixerat optimus ciuis. Quod quia iniquissimum est addit. [Quid igitur abest &c.) Inuehitur in ingratos, & præcipue in Ath. dicens igitur, quia in tot inclytos viros ingrati fuere Ath. [Quid abest). i. deest. i. iustæ causæ, aut quid obest. i. impedimento est, quin. i. quo minus sit æstimanda. i. censenda publica dementia, videlicet punire summo cōsensu. s. totius populi maximas virtutes, quasi grauissima delicta, & rependere. i. recompensare beneficia. i. benefacta, iniurijs, vt sunt vincula & exilia. [Quod). s. facere, cum. s. ita sit, quod debet videri intolerabile, vbiq;. s. gētium, tum pręcipue debet videri intolerabile Athenis. i. apud Athenas, in qua vrbe actio. s. legitima constituta est. s. per lege latam aduersus. i. cōtra ingratos. Et recte sup. actio constituta est, quia quisquis. i. quicunq; negligit referre benemerito parem gratiam tollit, & pdit cōmercium. i. mutuam pactionem, & rationem dandi, & accipiēdi beneficij, sine quo. s. commertio vitam hominis via. i. quasi nō & cū summa difficultate cōstat. Voluit. n. deus homines mutua inter se opera, & beneficentia ita indigere, vt nullus sibi satis sit, vt mutua charitate sese demererentur, præceptū de dilectione proximi seruent, quod quidem præceptum licet forte à Deo Mosi datum non nouit auctor, obseruandum tñ nouit. Ergo cum tam necessaria sit gratitudo ad conseruationē generis humani, quātam reprehensionem merentur videlicet Ath. qui cum haberent iura equissima, sed ingenia iniquissima, maluerunt vti moribus suis. s. prauis quam legibus. s. suis rectis, q. d. maximā, quod si posset effici. i. fieri qua. i. aliqua prouidentia deorum, vt viri excellentissimi quorum casus ego retuli. i. recitaui modo. i. paulo ante, retinentes legem ingratorum, vindicem. i. vltricem iniuriarum sibi illatarum, pertraherent patriam suam in ius ad aliam ciuitatem, nōne reddidissent populum. s. Ath. ingeniosum, & garrulū, & ita idoneum, qui multum, & prompte respondeat, nam ingenio excogitantur verba quæ loquacitate effutiuntur, mutum atque elinguem. i. quasi non habentem linguam, cum non hēret quid respōderet, hac. i. huiusmodi postulatione. i. actione iniuriarum, qualis sequitur, vt. s. dicant Theseus, Miltiades, & ceteri, ò patria ingrata, Foci tui discordes. i. tam dispersi per agros, vt ea eis nulla oriri posset cōcordia & tuguria tua. i. casæ & humiles villæ in agro, diuidua pacis. i. quæ potius ad diuisionem, q̄ ad vnionem pacis, vt erant districtæ, faciebant sunt facta. s. ductu & auspici Thesei columen. i. fastigium & summum decus gratiæ. Marathon mōs Atticus, aut vrbs in Attica, lucet ductu Miltiadis trophæis Persicis. i. Persis detractis spolijs, Salamis Athenis adiectā, & Artemisium & naufragia Xerxis. i. quæ coactus est Xerxes facere numerātur. s. inter victorias ciuium tuorum męnia. s. tua hoc est Ath. exhausta. i. euacuata, & solo æquata prævalidis manibus. s. Persarum, & aliorum barbarorum, tam validis, vt Apollo Ath. in muris tantum ligneis, hoc est in nauibus salutem denunciaretur, cōsurgunt. s. opera & cōsilio Themistoclis pulchrioribus operibus. i. structuris, quam prius. Responde ò patria, auctores harum rerum vbi vixerunt, vbi iacent, q. d. in exilijs, aut carcere vixerunt, & in terris ignotis iacent, qđ probat sic. [Nempe). i. nā certe ò ingrata. s. patria, tu coēgisti Thesea sepeliri in paruo scopulo. s. Scyri insulæ, & Miltiadē mori in carcere, & Cymonem inducere cathenas paternas, vt. s. patrem in catenis mortuum sepeliri patereris, & Themistoclē victorem Xerxis, complexū genua. i. supplicem ambire, & implorare misericordiam hostis victi. s. eiusdem Xerxis, & coēgisti Solonem, cum Aristide, & Phocione fugere penates suos. i. abire in exilium (Interseram hoc grammaticum, q̄ Oliu. dicit, Solonem media correpta proferri debere, intelligere quoties sequitur Encletica coniunctio, quæ trahit semper accentum ad præcedentē syllabam, vt hoc loco, Solonemq̄. sic pronunciem, Simonemque Catonemq̄. quin ēt vterque nominatiui casus in pronunciando accentum habet in penultima, veruntamen Solonem, Simonem Catonem, & in carmine quocunq; sequentem coniunctione encletica mediam producunt, vnde Persius. Erum notisq̄. Solones. Horat. Lucrata Simone talentum. Senēctia diua Catonis) Coēgisti inquiunt ea, quæ dicta sunt, cum interim cineribus nostris. (Sunt. n. verba iniuriam passorum de ingratitudine patriæ conquerentium) dispersis, fęde, ac miserabiliter, quia in exilijs varijs citra culpam nostram derelictis, tu ò patria ingrata colis ossa Oedipodis contaminata cæde patris. s. eius laij. [Et nuptijs matris). s. Iocastæ, & cineres sup. eius decoratus honore arę, & ita sacrosanctiores. i. plusquam sacrosanctos, cum ēt diuinis honoribus eos dignata sis, inter ipsum Areopagum. i. Martis vicum locum nobilissimum in vrbe Athenarum, appositione nobile domicilium diuini, atq; humani certaminis, quia ibi Neptunus, & Pallas de impositione noīs Athenarum primum certasse dicuntur. deinde grauia Mineralium iudicia exercebantur, & inter arcem Mineruæ excelsis præsidijs, q. a diuitijs præditam, nam dea ipsa arcē suā defendere credebatur, vt patuit lib. j. cap. de simulata religione p Pisistratum. Adeo. i. vsq; adeo, vel in tm̄, mala. i. peccata aliena, vt pote Oedipodis cuius reliquia sic honorasti, sunt tibi gratiora tuis bonis. i. virtute tuorum ciuium. [Itaq; lege). i. reuolue, & meditare legem. s. contra ingratos latam, quæ tenet te ò patria ingrata, astrictam iureiurando, quia cum ferretur primum iurauit totus populus se eam obseruaturum. Et quia noluisti reddere benemeritis. s. de te, hoc est nobis, nam eorum noīe hæc introducta sunt ab actore, quasi iniuriam passi hæc dicant, præmia debita, exolue læsis. s. nobis, id est iniuriam passis piacula, id est purgamina iusta. i. debita, hoc est iustas expiationes, & recompensationes pro iniurijs illatis. Hactenus illi de quibus auctor. [Vmbræ illorum). s. quos per fantasiam introducit conquerentes, carēt mutæ, quia corporibus exutæ, constrictæ necessitate fati, quia abire coactæ redire non possunt. [At Athenæ, immemores beneficiorum non vacent). i. non poterunt propterea vacare. i. vacuæ & immunes esse, reprehensione. s. viuentium, & hoc lingua soluta. i. effusa ad loquendū, sermone licenti, & ita immodico, hoc est quāuis vmbræ taceant viuentes tamen ingratitudinem Athen. liberius taxabunt. [Sed omittamus ingratos) Hac præfatione transit ad pios, qui multiplices sunt, vtpote in parentes, in fratres, in patriam, & in liberos, de quibus ea ordine agit, Et primo de primis videlicet de pijs in parentes dicens. Sed omittamus ingratos & loquamur potius de pijs. Est enim facilius. i. eligibilius, &

conducibi-

conducibilius aliquanto vacare .i. operam, & studium singulare impendere, rei fauorabili, vt est pietas, quam inuisæ, vt est ingratitudo. Igitur quia de pijs in parentes primum locuturi sumus, ô vos prospects vota parentum, quia omnes parentes fumus, votis tales gignete optant, & vos soboles propagatæ auspicijs felicibus .i. feliciter, & dijs bene fauentibus inceptis vestris quæ .f. soboles efficitis, vt iuuet .i. delectet .f. parentes vestros genuisse .f. vos, & libeat .i. voluptati sit sup eis generare sup. alias, venite in manus nostras, vt, scilicet vos honorifico stylo tractem.

DE PIETATE ERGA PARENTES. CAP. IIII.

DE CORIOLANO.

*Liu. li. 2. Plut. in vita.

ORIOLANVS * maximi vir animi, & altissimi consilij, optiméque de rep. meritus iniquissime damnationis ruina prostratus, ad Volscos infestos tunc Romanis cõfugit. Magno vbique precio virtus æstimatur. Itaque quo latebras quæsitum venerat, ibi breuissime summum ademptus est imperium. Euenitque, vt quem pro se salutarem imperatorem ciues habere noluerant, pene pestiferum aduersus se ducem experirentur, frequenter enim fusis exercitibus nostris victoriarum suarum gradibus, aditum iuxta mœnia vrbis Volsco militi struxit. Quapropter fastidiosius ille in æstimandis bonis suis populus, qui reo non pepercerat, exuli coactus est supplicare: missi ad eum deprecandum legati, nihil profecerũt, missi deinde sacerdotes cum infulis, æque sine effectu redierunt * stupebat Senatus, trepidabat populus viri pariter, & mulieres exitium imminens lamentabantur. Tunc Veturia Coriolani mater, Volumniam vxorem eius, & liberos secum trahens castra Volscorum petijt, * quam vbi filius aspexit propere vt amens matris complexum petijt, illa ex precibus in iram versa ait: Sine vt prius, quàm complexum accipiam, sciam, an ad hostem, an ad filium venerim captiua ne an mater in castris tuis sim. In hoc me longa vita, & infelix senecta traxit, vt exulem deinde te hostem viderem? potuisti populari hanc terram, quæ te genuit, atque aluit? nisi te peperissem, Roma non oppugnaretur, multaque insuper addidit complorando: quibus, & vxoris, ac paruulorum fletibus motus, matrem complexus, Expugnasti, inquit, & vicisti iram meam patria: precibus huius admonitus, cuius vtero conceptus sum, te, quamuis merito mihi inuisam, dono continuoq. agrum Romanum hostilibus armis liberauit. Ergo pectus acceptæ dolore iniuriæ, spe potiundæ victoriæ, verecundiam detractandi ministerij, metu mortis refertum totũ, sibi pietas vacue fecit, vniusque parentis aspectus, bellum atrox salutari pace mutauit.

*Hæc nomine mutat Plut.

* Paulo aliter. Dionys. lib. 8.

OLIV. Coriolani pietas erga matrem.

ORIOLANVS) Hic fuit vir consilio, & magnanimitate plenus, ceterum pietatis gloria longe insignis, nam post multas, atque præclaras res pro rep. gestas odio plebis, & ira concitatæ in se multitudinis, cum maxima patrum indignatione, & dolore, vrbe pulsus, in Volscos, profectus est, vbi tm breui ipe gratia, & auctoritate valuit, quod eius cõsilio bellũ Romanis induceretur, ipse dux belli summo oium cõsensu creatus, vastis primo Romanorum agris multis deinde captis oppidis, multis etc in deditionem acceptis multa prǽda locupletatus ad ipsius vrbis expugnationem ducit exercitũ. Romani tanta belli mole territi, legatos ad eũ de pace, & reditu suo miserunt, quia nihil profecere, missi deinde sacerdotes cum infulis, nihil plus felicitatis habuere, profectis demum mater multorum eius animum fregit, & a patria bellum amouere coegit, quod igitur patrum auctoritas, quod deorum reuerentia non valuit sola matris pietas effecit, quæ tanta in hoc viro fuisse traditur, vt dicere solitus esset, nullum maius virtutum suarum præmium sibi exolui posse q̃ matris lætitiam, nam cũ in ceteris virtutibus finis gloria foret, huic gloriæ finis materna existebat lætitia, id unq; ingenti, tũ honori, tũ feliciati sibi esse ducebat, vt matré eius laudes, & se coronis præditum spectare contigeret, ac ipsius præ gaudio lacrymantis astringeretur amplexibus, quod idem traditur de Epaminunda, qui se hoc vno felicissimum putabat, quod suas res gestas in leuctris, atque victoriam vterque parens potuisset inspectare. Causæ autem quibus exulauerit, hæ sunt, quarum vnam tantum Liuiũ agit, Sed Plutarch. in eius vita commemorat. Primo affectati regni accusatus est, quod cumprobari nequisset, tria obiecerunt eius inimici, primum, quod frumentum inter plebem distribui vetuisset, secundum, quòd tribunatum plebis dolo intercipere voluisset, tertium, quod prǽdam ex Anciati agro in ærarium non contulisset, quibus omnibus conuictus exulare coactus est. Tullius in Lælio, qui clarior in Græcia Themistocle? quis potentior? qui cum imperator bello Persico, Græciam seruitute liberasset, propterque inuidiam in exilium pulsus esset, ingratæ patriæ iniuriam non tulit, quam ferre debuit. Fecit idem quod viginti annis apud nos fecerat Coriolanus. Hoc audacior contra patriam inuentus est nemo, itaque sibi mortem vterque consciuit. Quibus Ciceronis verbis colligitur, Coriolanum sibi mortem intulisse. At variæ sunt de huius hominis exitu scriptorum sententię, sunt enim qui dicant, illum abductis ex agro Romano legionibus magna inuidia rei oppressum perijsse, alij alio læto apud Fabium longe antiquissimum auctorem, vsque senectutem eundem vixisse lectum est, traditur etiam hanc sæpe cum exacta ætate vocem vsurpasse, multo miserius seni exilium esse, verum constat auctore Dionysio Alicarnaseo, quòd eum matrone annum, vt Brutum Romæ luxerunt. [Magno vbique precio virtus) Sententia generalis vbique virtutem æstimari, quod probat Coriolanum, quem exulem hostes imperatorem creauerunt. Fastidiosus qui fastidire solet bene de rep. meritos. [Non detrahẽda) Quis non sine verecundia ab incepto amouebatur. [Ergo pectus) Quamuis inquit, Coriolanus multa cogitaret, quæ illũ in diuersa traherent, cogerentque in incepto permanere, pietas tamen omnia vicit.

ASCEN.

CORIOLANVS (Cuius primũ est inter pia in parentes exemplum) vir maximi animi, & altissimi consilij, & optime meritus de rep. s Romana prostratus ruina iniquissimæ damnationis .f. factæ per furorem populi male instigati, confugit ad Volscos .f. populos Italiæ, infestos .i. hostes & vim inferentes tũc Romanis (Virtus autẽ æstimatur vbique) .f. terrarum. [Magno precio) Itaque .i. & ita qa virtus eius cognita fuit, ipse adeptus est breui, summum imperium ibi, quo venerat quæsitum .i. ad quærẽdas latebras .f. exilij sui. [Et euenit, vt quem ciues) .f. Romani noluerunt habere imperatorem salutarem pro se, experirentur ducem pene pestiferum .i. afferentem perniciem, aduersus se. Enim pro quia, exercitibus nostris fusis frequenter .f. a Volscis eius ductu, struxit .i. muniuit, & effecit, Volsco militi aditum .i. accessum iuxta mœnia vrbis .f. Romæ gradib. .i. successibus victoriarum suarum. [Quapropter populus ille) .f. Rom. fastidiosus .i. superbus, & contemptor in æstimandis .i. approbandis bonis, qui non pepercerat reo .i. accusato licet inique, coactus est supplicare exuli .i. iã exulante, sed vi in patriã reuerso [Legati missi ad deprecandum eũ) .i. flectendum eum precibus, nihil profecerunt, deinde sacerdotes missi cum infulis .i. ornatu sacerdotali presertim in capite, redierunt æque .i. æqualiter sine effectu [Senatus stupebat) .i. hebetabatur cogitando, & non inueniendo exitum mali, populus trepidabat præ timore, viri pariter, & mulieres lamentabantur exitiũ .f. vrbis imminens .i. instans, aut appropinquans vrbi. Tunc Veturia mater Coriolani, trahens secum Volumniam vxorem eius .f. Coriolani, & liberos .f. vtriusq; perijt castra Volscorum, quam .f. matrem suam, vbi .i. qñ filius aspexit perijt complexum matris prope .i. festinanter, vt amens .i. captus impatienti charitate in eam. Illa .f. mater eius Veturia versa .i. mutata ex precibus in irã ait. Sine .i. permitte, aut desine complexum meum petere, vt sciam priusquam accipiam complexum .f. tuum, an venerim ad hostem an ad filium, & ne .i. an sim captiua in castris tuis, an mater, Vita longa, & senecta infelix traxit me in hoc .i. ad hanc calamitatem, vt viderem te exulem, deinde vt viderem te hostem. Potuisti .i. induxisti in animum tuum populari .i. vt popularis hanc terram quæ genuit, & aluit te? Nisi ego genuissem sup. te .i. si sterilis fuissem, q.d. beatæ steriles &c. Roma .q. d. patria tua præclarissima, non oppugnaretur, & ipsa addidit insuper .i. præter hæc multa .f. alia similia complorando, quibus & fletibus vxoris, & paruulorum

.f. com-

.s.communium, Coriolanus motus, complexus matrem, inquit tu expugnasti. Potest hic duplex esse intellectus, alter vt prius dicat ad matrem, tu ò mater expugnasti, & pro .i. vicisti, deinde conuertens sermonem per apostrophen ad patriam dicat, ò patria, ego admonitus &c. Alter vt complectendo matrem conuertat totum sermonem ad patriam, & dicat ò patria tu expugnasti, & vicisti sup. me, quia ergo admonitus precibus huius, cuius vtero ego conceptus sum, dono .i. remitto tibi, quamuis inuisæ merito mihi, iram meam, & continuo postquam sic locutus est, liberauit agrum Romanum armis hostilibus. [Ergo pietas) .s. in matrem vacue fecit .i. vacuum fecit, & intentum sibi totum pectus .s. Coriolani refertum dolore iniuriæ acceptæ .s. ab ingrato populo, & spe victoriæ potiundæ .i. obtinendæ de ingratis, quæ iam in foribus videbatur esse, & verecundia ministerij .s. cœpti, & Volscis promissi detractandi .i. recusandi perficere, & metu mortis, quam ira et Volsci ipsi inferre poterant, secundum plurimos etiam intulerunt, & aspectus vnius .i. solius parentis .i. matris, mutauit bellū atrox, pace salutari, quia Volsci tali duce destituti, aut eo interfecto pacem fecerunt.

DE SVPERIORE AFRICANO.

Liu. li. 21. Plut. in vita. EADEM * pietas viribus suis inflammatum Africanum superiorem, vix dum annos pubertatis ingressum, ad opem patri in acie ferendam virili robore armauit. Consulem enim eum apud Ticinum fluuium aduersis auspicijs cum Hannibale pugnantem saucium grauiter, intercessu seruauit suo: neque illum aut ætatis infirmitas, aut militiæ tirocinium, aut infelicis prœlij etiam veterano bellatori pertimescendus exitus, interpellare valuit, quò minus duplici gloria conspicuus, * coronam, imperatore simul & patre ex ipsa morte rapto, mereretur. Auribus ista tam præclara exempla Rom. ciuitas accepit. illa vidit oculis.

** Ciuicā accipere noluit, inquit Plin. li. 16. c. 4*

OLIV. *Scip. Af. pietas erga patrē.* EADEM pietas) Hoc fuit ij. pun. bel. quo tempore Hann. ex alpibus descendit obuiam habuit Cn. Scip. superioris Afric. patrem, qui cum iam commissa pugna in magno discrimine versaretur quòd impari acie parum caute dimicans, venisset in vitæ discrimen cum Hann. tum filiū eius, qui postea Africanus dictus est, se inter patrem, & hostem inierit, & ictum excipiens è manibus hostis patrem liberauit, erat tū Scip. admodum adolescens, qui primum dedit in hoc bello suæ futuræ amplitudinis indicium, patre medio iam ex hoste recepto. Africanum qui postea Afric. dictus est. [Intercessu suo) Interpositione sua, qui se medium inter patrem & hostem immisit. [Neque illum) Hæc omnia deterrere poterant adolescentem, sed ea dicit, vt rem magis exageret, & maiorem in Scip. virtutē fuisse demonstret. [Gloria) Quia imperatorem liberauerat, & patrem. [Coronam) .s. ciuicam, quæ dabatur his, qui ciues seruasset a morte, erat autem quercea vt supra. [Auribus ista) Quia extra vrbem gesta sunt, illa vero in vrbe. [Ista) .s. Coriolani, & Scip. illa quæ sequuntur.

ASCEN. EADEM pietas) Docet consimilem pietatem, sed in patrē fuisse Scip. Africano maiori dicens. [Pietas eadem) .i. consimilis, sed tamen in patrem armauit Africanum superiorem .i. maiorem inflammatum viribus suis ingressum vix dum .i. vix tunc adhuc annos pubertatis, quæ fere à xiiij. anno incipiunt masculis armauit dico robore virili ad ferendam opem patri in acie .i. in conflictu acierum aduersarium. Enim pro quia, ipse Scipio seruauit intercessu suo .s. patrem suum, consulem pugnantem apud Ticinum fluuium cum Hann. auspicijs aduersis .i. contrarijs, quia vincebatur, vnde addidit, saucium .i. vulneratum grauiter. Neque aut infirmitas ætatis, aut tyrocinium .i. nouitiatus in re militari. aut exitus infelicis prœlij, pertimescendus .i. dignus, qui sit perfecto timori etiam bellatori veterano, valuit interpellare .i. intercedendo impedire, quo minus .i. non conspicuus .i. euidenter spectabilis duplici gloria mereretur coronam .s. ciuicam imperatore, simul, & patre, q. d. qui idem pater eius erat, rapto .i. erepto ex ipsa morte, quæ .s. illi imminebat. Rom. ciuitas accepit auribus .i. intellexit audiendo ista exempla .s. iam dicta, tam præclara illa .s. quæ sequuntur ipsa .s. ciuitas vidit oculis.

DE L. MANLIO TORQVATO.

Liu. li. LVCIO * Manlio Torquato diem ad populum Pomponius Trib. pl. dixerat, quòd occasione bene faciendi belli ductus, obtinendi legitimum imperij tempus excessisset: quodque filium optimæ indolis iuuenem rustico opere grauatum publicis vsibus subtraheret. Id postquā Manlius adolescens cognouit: protinus vrbem petijt, & se in Pomponij domum prima luce direxit, qui æstimās in hoc eū venisse, vt patris crimina, à quo plus iusto aspere tractabatur, deferret, excedere omnes iussit cubiculo, quo licentius remotis arbitris indicium perageret, nactus occasione opportunam proposito suo iuuenis, gladium, quem tectum attulerat: distrinxit, tribunumque minis, ac terrore compulsum iurare coëgit, à patris eius accusatione recessurum, eoq. effectum est, ne Torquatus causam diceret. Cōmendabilis est pietas, quæ mansuetis parentibus præstatur: sed Manlius quo horridiorem patrem habuit, hoc periculo eius laudabilius subuenit, qui ad eum diligendum præter naturalem amorem, nullo indulgentiæ blandimento inuitatus fuerat.

7. Cic. li. 3. de off. Nondum Torquati dicebantur, ut hoc cognomē temere sit positum.

OLIV. *Manlij Torquati pietas erga patrem in se durum.* LVCIO Manlio Torquato) Cic. de offic. lib. vlt. L. inquit Manlio Auli filio, cum dictator fuisset M. Pomponius trib. pleb. dixit, q. is paucos sibi dies ad dictaturam gerendam addidisset, criminabatur etiam, q. T. filium, qui postea Torquatus ab omnibus appellatus est, relegasset, & ruri habitare iussisset, quod cum audisset adolescens filius negocium exhiberi patri, accurrisse Romam, & prima luce Pomponij domum venisse cui cum esset nunciatum, quòd illum iratum allaturum ad se aliquid contra patrem arbitraretur, surrexit è lectulo, remotisque arbitris ad se adolescentem iussit venire, at ille, vt ingressus est, confestim gladium distrinxit, iurauitque illum statim interfecturum, nisi iusiurandum sibi dedisset, se patrem missum esse facturum iuraterq. hoc terrore coactus Pomponius rem ad populum detulit, docuitq. cur sibi à causa desistere necesse foret Manlium missum fecit, tm temporibus illis iusiurandum valebat, atq; hic T. Manlius is est, qui ad anienem Galli, quem ab eo prouocatus occiderat, torq. detracto cognomen inuenit, cuius tertio consulatu latini aduersati, fusi, & fugati, magnus vir in primis, & qui idem indulgens in patrem, idem acerbus, & seuerus in filium. [Quod occasione benefaciendi belli) Nam cum in fine magistratus sui videret hostes non multos post dies debellatum iri posse, si videlicet in dictatora permaneret, aliter hostes respiraturos, nō dubitauit sibi dictaturam sine populi, & senatus auctoritate prorogare, cum igitur audisset filius patrem huius criminis accusatū atque ēr ei crimini dari, malam filij tractationem, memor non iniuriæ, sed pietatis diluculo ad tribunum venit, opinātem sibi aliquid consilij afferre ad criminationem male de se meriti patris, ac spe, summotis astantibus solus admissus stricto raptim supra caput gladio, tremebundum in re subdita, & ferri acie micantis impetuosi adolescentis viribus ferocisq. perterritum, iurare cōpulit se, à patris accusatione destiturum. [Tēpus imperij) Quod erat sex mensium. [Iudicium perageret) Iudicando patris crimina. [Cōmendabilis pietas) Intendit hanc pietatis laudem si laudantur, qui parentibus humanis, & indulgentibus pietatem præstant. Quanto maiori laude dignus censendus est Manlius qui patrem durum, & inclementem expertus in eum pius esse voluit.

LVCIO &c.) Ordo est. Pōponius trib. pleb. dixerat .i. assignauerat Lucio Man. Torquato diem ad populum, quòd .i. quia ipse inductus occasione benefaciendi belli .i. opportune pugnandi cum hoste. (Quæsitus .n. quare bellum sic pduceret, respōdit, quo melius pugnaret, opportunitatem nactus) excessisset tēpus legitimum obtinēdi imperij .s. quia diutius fuisset in imperio, q̄ lex patiebatur, qa vltra sex menses. quodq. .i. & quod .i. quia subtraheret vsibus publicis .i. reip. vtpote bellicis, filium .s. Manlium iuuenem optimæ indolis, grauatum opere rustico .i. agriculturæ. [Postquam Manlius) .s. filius adolescens, quem iam iuuenem dixerat, vnde in confinio vtriusq; ætatis fuisse dr̄ cognouit id .s. patri diem dictum esse, petijt protinus vrbem, & direxit se prima luce .i. principio diei, in domum Pomponij .s. trib. pl. qui .s. Pomponius existimans eum .s. Manlium iuniorem venisse in hoc .i. ad hoc, vt deferret .i. indicaret per delationem occulta crimina patris, à quo .s. patre, ipse tractabatur .s. in opere rustico faciendo, aspere .i. duriter, plus iusto .i. quam iustum esset, iussit omnes .s. qui aderant, ASCEN.

erant, excedere.i.egredi cubiculo, quo.i.vt Manlius sup. peragerer iudicium .i. delationem paternorum criminum (vt sperabat) licentius.i.irrefrenatius arbitris.i.testibus remotis. [Iuuenis).s. Manlius nactus occasionem opportunam suo proposito.i.ei rei, quam proposuerat facere, distrinxit.i.denudauit, aut è vagina traxit gladium, quem attulerat tectum, & coëgit tribunum compulsum minis.s.vltionis in futurum, ac terrore .s. necis. præsentis si abnegasset, iurare sup. ipsum recessurum sup. esse.i.destituturum ab accusatione patris eius.s. Manlij, & eo.i.per id factum, filij ef fectum est, vt Torquatus.s.pater diceret causam, quia tribunus, vt iurauerat, fecit (in quo illud mirabile, quòd cum violentum iuramentum nullum sit, id seruauerit, neque minis territum dicere) Pietas, inquit auctor, quæ præstatur parentibus mansuetis.i. mitibus, & indulgentibus in liberos. [Est commendabilis, sed Manlius).s.iunior, quo.i.quanto horridiorem.i.asperiorem, & rigidiorem patrem habuit hoc.i.tanto laudabilius subuenit periculo eius, alij legunt ei, vt sit subuenit ei in periculo, qui.s. Manlius. iunior nullo blandimento fuerat inuitatus ad diligendum eum.s.patrem suum, tam asperum præter amorem naturalem.

DE M. COTTA.

HANC pietatem æmulatus Marcus Cotta, eo ipso die, quo togam sumpsit virilem, protinus vt Capitolio descendit, C. Carbonē, à quo pater eius damnatus fuerat, postulauit: * protractumq. reum iudicio afflixit, & ingenium, & adolescentiā, præclaro opere auspicatus.

* alij. p. actumq.

OLIV. HANC pietatem æmulatus) Cn. Car. M. Cottæ patrem accusauit peculatus & repetundarum, qua quidem accusatione damnatus est. Cor. vero vbi per ætatem potuit vltus est patris iniuriam, nam quo die primum virilem togam in capitolio, more maiorum in forum descendit, Carbonem accusauit, qui triumuir cum Ful. & Cn. Grac. de diuidendis agris seditionem creasset, & cum exercitu à Cimbris in Illyrico fusus fuisset & prouinciam ipsam expilasset à qua quidem accusatione non prius destitit, quam Carb. damnari fecit. [Quoto) Quæ alij. anno sumebatur, deposita prætexta. [Auspicatus) Iam optimis auspicijs adolescentiæ, & ingenij sui facinus egregium testatus est Cn. Car. accusando, quam causa, patrijs est vltus iniuriam.

ASCEN. HANC &c.) M. Cor. æmulatus.i.imitatus, hanc pietatem .s. Manlij in patrem suum postulauit.i.in ius vocauit eo ipso die, quo sumpsit togam virilem in xiij. ætatis suæ anno, prius autem non licuisset, vt.i.postquam descendit è Capitolio, vbi togam illam sumpserat Cn. Car. à quo pater eius fuerat damnatus, & afflixit iudicio.i.ad condemnationem perduxit reum.s.Cas. pertractum.Cin ius auspicatus.i.feliciter incipiens opere præclaro, a pio, & magnifico, & ingenium.i.specimen ingenij, & adolescentiam qua egressus pueritia iam tum inierat.

DE C. FLAMINIO.

* Cic. li. 2. de Inuent. & in Bruto.

APVD C. quoque * Flaminium auctoritas patria æque potens fuit. Nam cum Trib. pl. legem de Gallico agro viritim diuidendo, inuito, & repugnante senatu promulgasset precibus, minisque eius acerrime resistens, ac ne exercitu quidem aduersus se conscripto, si in eadem sententia perseueraret absterritus, postquam pro rostris ei legem iam referenti pater manum iniecit: priuato fractus imperio, descendit è rostris, ne minimo quidem, murmure destitutæ concionis reprehensus.

OLIV. APVD C. quoque Flaminium) C. Flaminius legem ferebat de Gallico agro viritim diuidendo, cui rogationi patres, cum non aliter se resistere posse viderent, consuluerunt habendum esse militum delectum. Ille nihilominus territus rostris ascendit legem laturus contra senatus auctoritatem quod cum videret eius pater, quâuis priuatus esset, ei tñ manus iniecit, & de rostris descenderet, iussit, cui quamprimum cum silentio paruit magna profecto patris reuerentia à filio data, vt quod senatus auctoritas, quod militum delectus quod mortis periculū non potuit, sola patris pietas effecit. [Diuidendo agro) Vt coloniæ in agrum Gallicam mitterentur. erat aūt Gallia Cisalpina, agrum vero sunt, qui velint fuisse Placentinum. [Priuato imperio) Priuati patris, hoc est magistratu. [Minimo quidem murmure) Nec ēt concio quę huius legis cupida veniat ne murmur quidem emisit, sed hanc pietatem tacitus comprobauit.

ASCEN. APVD &c.) Auctoritas patria.i.paterna fuit æque potens, quoque.i.etiam apud C. Flam. Nam cum sup. ipse C. Flam. trib. pleb. promulgasset, inuito, & repugnante senatu, legem de agro Gall.i.to Gallia Italis vicina, acquisito, diuidendo viritim .i. per singulos viros, æquis portionibus, resisteos acerrime precibus, & minis eius.s.senatus, ac ne quidem absterritus, exercitu conscripto.s.à senatu aduersus se, si perseueraret in eadem sententia.i.si veller legem executioni mādare, postquam pater iniecit manum ei referenti.i.iterum recitanti, aut ferenti legem pro rostris.i.ante rostra, vbi edicta publica siebant .i. postquam pater iniiciendo manum eum ab incepto retraxisset, ipse fractus imperio priuato .i.patris nullum magistratum gerentis, descendit è rostris, ne quidem .i. non minimo murmure concionis .i. totius populi conuocantis & astantis reprehensus .i. correptus, vnde laudandus etiam populus, qui id paternæ pietati concessit.

DE CLAVDIA VIRGINE VESTALI.

MAGNA sunt * hæc virilis pietatis opera, sed nescio an his omnibus valentius, & animosius Claudiæ Vestalis virginis factum, quæ cum patrem suum triūphantem è curru violentia Trib. pleb manu detrahi animaduertisset, mira celeritate vtrisque se interponēdo, amplissimam potestatem inimicitijs accensam depulit. Igitur alterum triumphum pater in Capitolium, alterum filia in ædem vestæ duxit, nec discerni potuit, vtri plus laudis tribueretur, cui victoria, an cui pietas comes aderat. Ignoscite vetustissimi foci, veniamque æterni date ignes, si à vestro sacratissimo templo ad necessarium, magisque speciosum vrbis locum contextus operis nostri progressus fuerit. Nulla enim acerbitate fortunæ, nullis sordibus preciū charæ pietatis euilescit, quinetiam eo certius, quo miserius experimentum habet.

* Cic. in orat. pro M. Cel. Suet. in Tyberio sed fratri scribit.

OLIV. MAGNA sunt hæc) Appius Claud. fallasos gentem Alpinam domuit, sed non is de quo loquutus Val. nam alter fuit cognomento audax, cæci frater. qui consul ad mamertinos liberandos missus, quorum arcem Carth. & Hiero Syracusanus obsidebant. Primo ad explorandos hostes fretum piscatoris naue traiecit, & cum ducere Carth. egit, vt præsidium in arce deduceretur, Regnum ingressus (vt in cap. de fortitudine dicimus quinqueremem hostium copijs pedestribus cœpit, eam le gionē in Sicilia traduxit Carth. expulit, Hiero prœlio apud Syracusas victum in deditionem accepit, eo prœlio territus Roma norum amicitiam petijt, eisdemque postea fidelissimus fuit, cum igitur Appius iste de quo Val. loquitur deuictis hostibus triumpharet contra tribunorum voluntatem, qui summis viribus intercesserant, quòd dicerent victoriam illam non fuisse tantam, vt triumphum mereretur, iniectis manibus è curru trahere ostendebant, quod vbi Claud. eius filia sensit, nullo fœmineo pudore deterrita, se inter patrem, & tribunum mira celeritate contecit, & à patre violentum tribunum repulit, fecitque, vt pater cum digni tate triumpharet. Cic. in orat. pro Celio. Non virgo illa vestalis, inquit, Claudia, quæ patrem compleса triumphantem ab inimico trib. pleb. de curru trahi passa non est. [Sed nescio) Ac si diceset non affirmo. [Claudiæ) Nam geos claudia fuit plebi semper inuisa. [Quæ cum patrem) Suet. de aij. Cæsaribus dicit fratrem fuisse non patrem, dicit enim virgo vestalis fratrem iniussu populi triumphantem, ascensu simul curru vsque in capitolium prosecuta est, ne vetare, aut intercedere fas cuiquā tribunorum esset. [Ignoscite vetustissimi foci) Quia post exemplum virginis vestalis nobilissimæ fœminæ dicturus est de pietate virginis ignobilis veniam petit ad ea, cuius præstandæ rationem statim subiungit, quia quamuis sit ignobilis virtus tñ, quæ visa est laudem mesetur. hæc matrem adulterij damnatam, a triumuiris in carcerem coniectam, vt consumaretur inedia, impetrato à custodibus aditu quotidie sub specie salutationis adibat, prius tamen diligētet excussa, ne quid sibi inferret ad matrem vberibusq. suis, (ñā puer-

pera erat)vltro mari exhibitia lacte sostētabat,quod vbi animaduerterunt custodes,admiratione commoti, rem ad iudices detulerunt,& illi ad consules,qui tantæ pietatis exemplo, ei præmiū constituerunt pęnę remissionem & matris incolumitatem. Plin. de nat. hist.lib.vij.pietatis,inquit,exempla infinita quidem toto orbe extitere, sed Romæ vnum, cui comparari cuncta non possint, humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera supplicij causa in carcerem inclusa matre cū impetrasset aditum à ianitore semper excussa,na quid inferret cibi,deprehensa est, vberibus suis alens eam.quo miraculo matri salus donatæ filiæ putate est, ambæ perpetuis alimentis, & locus ille eidem consecratus est deæ C.Quintio M.Atilio consulibus templo pietatis extructo in illius carceris sede, vbi nunc Marcelli theatrum est. Sol.in cap.de hoie,pietatis,inquit,documentum nobilius quidem in Metellorum domo effulsit, sede eminentissimum in plebea puerpera reperitur,humilis hæc,atq; ideo famæ obscurioris,cum ad patrem qui supplicij causa claustris pœnalibus continebatur ægre obtinuisset ingressum,exquisita prius sæpius à ianitoribus, ne forte parenti cibum administraret,alere eum vberibus suis deprehensa est,qua res & locum factum consecrauit,nam qui morti destinabatur, donatus est filiæ in memoriam tanti præconij reseruatus & locus,dicatus suo numini pietatis sacellum fuit.[O ignoscite foci,& æterni ignes)Quia vt diximus, æternus ignis seruabatur à vestalibus in tēplo deæ Vestæ,vt à Numa Pōp.fuerat institutum. [Ad necessarium vrbis locum) Carcerem di vbi magis necessarium q̄ honestum,vbi seruentur nocentes. [Nulla.n.acerbitate fortunæ) Nam & si fortuna in sordida conditione multos nasci voluerit, virtus tamen, si qua fuerit in his, nulla debet sorditate vilescere,aut sua laude, & præmio carere, quin etiam eo maius illi debetur precium,quo difficilius emerserint.

ASCEN. MAGNA &c.) Hæc.s.iam dicta sunt magna exempla pietatis virilis,sed nescio an factum Claud.virginis vestalibus.i.deę Vestæ consecratæ,sit valentius, & animosius his oībus, quæ cum animaduertisset (quia ēt vestales obuiam processerant triumphāti)Patrem.s.suum triumphantem detrahi è curru.s. triumphali, violenta manu trib.pl.ipsa interponēdo se mira celeritate vtrisq; .s.patri,& tribuno, depulit.s.ab iniuria paterna potestatem amplissimam,videlicet tribunitiam accensam.s. in patrem inimicitijs,igitur pater sup.eius duxit alterum triumphum in capitoliū, quia non erat impeditus amplius,& filia.s.Claud. duxit alterum triumphum in ędem.s.sacram vestæ,nec potuit discerni vtri.s.duorum,hoc est an patri cui victoria aderat,comes.i. comitatrix,an filiæ cui pietas aderat comes, plus laudis tribueretur.i.tribui deberet.[Ignoscite &c.)Transitum facit ad humiliora exempla cū deprecatione dicens,ō foci.i.vestæ vetustissimi,quia à Troia traducti,& in quibus ignis æternus souebatur,ignoscite,& vos ęterni ignes date veniam si contextus operis nostri fuerit progressus a templo vestro sacratissimo ad locum magis necessarium,& minus speciosum,vt pote ad carcerem publicum, sine quo via viui posset præ maleficiorum multitudine,vnde magis necessarius sed minus speciosus est, veruntamen, quod in eo præclare factū est,propterea vilipendi non debet. Enim pro quia,precium charæ pietatis nulla.i.non vlla non vilescit.i.non fit vile, vlla acerbitate fortunæ,& nullis.i.non vllis sordibus.i.vtilitate eorum qui eam exercent,quin etiam.i.insuper, sup. precium pietatis est eo.i.tanto certius, quo.i.quanto miserius habet experimentum.i. obiectum hoc præfatus narrat rem dicens.

DE AMORE FILIÆ ERGA MATREM.

Plin li. 7.cap.36 SANGVINIS *ingenui mulierem Præt.apud tribunal suum capitali crimine dānatam, triumuiro in carcere necandam tradidit, quam receptam, is, qui custodię præerat,misericordia motus,non protinus strangulauit: aditum quoque ad eam filiæ, sed diligenter excussæ, ne quid cibi inferret,dedit: existimans futurum, vt inedia consumeretur. Cum autem iam dies plures intercederēt: secum ipse quærens, quidnam esset quod tandiu sustentaretur: curiosius obseruata filia,animaduertit illam exerto vbere famem matris lactis sui subsidio lenientem, quę tam admirabilis spectaculi nouitas ab ipso ad triumuirū, à triumuiro ad Præt. à Præt. ad Coss. iudicium perlata, remissionem pœnæ mulieri impetrauit. Quo nōn penetrat? aut quid non excogitat pietas? quæ in carcere seruandæ genitricis nouam rationem inuenit. Quid enim tam inusitatum,quid tam inauditum,quàm matrem vberibus natę alitam esse? putauerit aliqs hoc contra rerū naturā factum, nisi diligere parētes prima naturæ lex esset.

OLIV. TRIVMVIRO) Erant triumuiri iudices capitales,qui de nocentibus supplicia sumebant,& carceri more maiorum custodiam habebāt;hos Venetijs dominos nocturnos appellant. [Exerto vbere) Nudata mamma. Virg. Exerte cingula mammæ.[Quo non penetrat)Laudat vim pietatis,quæ inuenerit noua quædā,vnde se ostendere,& patefacere voluerit,sicut de filia, de qua qd magis inauditum dici potest, q̄ filiam lac matri præbere,cum econtra fieri soleat. [Nisi diligere)Nam cum habeant esse à parentibus filij,lex iubet,vt eos ament,& obseruēt.

ASCEN. PRÆTOR).s.Vrbanus,tradidit triumuiro.i.executori iustitię,necandam in carcere(quia turpe videbatur publicum sumi de muliere supplicium,nisi vestalis sit,quæ tamen viua obruebatur)mulierem ingenui sanguinis, dānatam crimine,capitali, vtpote adulterio, aut vt alij putant veneficio, apud tribunal suum, hoc est prætoris, Quam s.mulierem receptam.s.in carcerem,is q præerat custodiæ.s.carceris,aut ipsi carceri, motus misericordia, non strangulauit protinus.i.statim vt eam accepit, & dedit quoque aditum.i.accessum ad eam filiæ supple eius, sed excussę.i.explorate diligenter,ne quid sibi.i.alimenti inferret.s.in carcerem, existimans futurum,vt sup.ipsa condemnata,cōsumeretur.i.periret inedia, nihil edendo. [Cum aūt plures dies iam intercederent).i.a tempore,quo eam receperat,ipse.s.custos quærens.i.inquirens secum,quidnam esset,q sustentaretur, tandiu filia obseruata,postquā obseruauit.i.explorauit filiam, quid ageret in carcere,curiosius.i.cum maiore cura,& diligentia,animaduertit.i.deprehendit illam.s.filiam,lenientem.i.sedantem, famem matris.s. suæ subsidio lactis sui,& hoc vbere exerto.i. è sinu tracto (ab ex & sero fit exertu,quia petit.s.post a.)Quæ nouitas tam admirabilis spectaculi perlata ab ipso.s. custode carceris ad triumuirum, & triumuiro,ad prætorem, à prætore ad iudicium consulum impetrauit mulieri,videlicet matri,remissionem pœnæ.s. capitalis. [Quo).i.ad quem locum, pietas nō penetrat,q.d.ad nullum non hoc est ad omnem penetrat,cum etiam in carcerem penetret,aut quid non excogitat.i.quòd mortis remedium non exquirit,q d. nullum non.i.omne excogitat,vtpote, quæ inuenit rationem.i. viam nouam.i.admirabilem,& insolitam,genitricis seruandæ in carcere.[Quid enim)sup. est tam inusitatum,quid tam inauditū, quam matrem esse alitam vberibus natę.i.filiæ,q.d.nihil. Aliquis putauerit hoc factum esse contra naturam rerum, nisi prima lex naturæ,immo etiam prima in secunda tabulis diuinæ legis, ēt diligere parentes,aut nisi diligere parentes esset prima lex naturę.

EXTERNA.
DE FILIÆ PIETATE IN PATREM.

IDEM prædicatum de pietate eius existimetur, quæ patrem suum Cimona consimili fortuna affectum,parique custodiæ traditum: iam vltimæ senectutis velut infantem,pectori suo admotum aluit. Hærent,ac stupent, hominum oculi,cum huius facti pictam imaginem vidēt casusque antiqui conditionem,præsentis spectaculi admiratione renouant, in illis mutis membrorum liniamentis viua,ac spirantia corpora intueri credentes, quod necesse est animo quoque euenire aliquanto efficaciore pictura literarum vetera prodeuntibus admonitos recordari.

OLIV. IDEM prædicatum) Quid dixi de hac puella quæ matrem lacte nutriuit,nonne hoc idem prædicatur de alia,quæ patrem suum damnatum,Cimona nomine eodem sibi genere,& modo nutriuit, & ita sensim transit ad externa, hūc autem errorem hinc manasse arbitror,quod discrepent inter se auctores,vt Plin. & Sol. patrem a filia nutritum fuisse dicant,quoniam duas fuisse dicit Val. eodem pietatis genere vsas,vt altera patrem senem, altera matrem,vtrunque damnatum lacte nutrierint.[Cimonā) virum græcum,sed non eum,qui carcerem sponte subiuit,vt Miltiades eius pater sepulturæ mandaretur,de quo in sequenti exēplo dicturus est.[Hęrent,& stupent)Siquis inquit videret plectustam filiæ senem patrem vberibus lactantis,atque illum tanquam aluū à filiæ collo pendentem præ admiratione stupesceret quodammo

dammodo. [Liniamentis) Quia est liniamentis pictura consistit. [Quid necesse est) Vt conditionē antiqui casus præsentis specta culi admiratione renouetur, cū literis tradita esse videant hoies.

ASCEN. IDEM prædicarū existimetur) De pietate eius .s. filiæ apud Ath. (vnde ad externa transit) quæ aluit patrem suum Cimona .s. numine affectum consimili fortuna .i. ob crimen condemnatū & traditum pari custodiæ, eni em sup. aut eaistentem iam vltimę senectutis admotum pectori suo, velut infantem. Oculi hominum, cum videut imaginem huius facti pictam, hærent, ac stupēt, & renouant admiratione præsentis spectaculi, conditionem antiqui casus, credentes sup. se tueri in illis multis liniamentis mēbrorum corpora viua, ac spirantia, quòd .i. quàm rem, Olim. tū legir, quid per interrogationem vim negandi habentem, necesse .i. operęprecium, & vtile est euedire quoq; .i. etiam aio picturalne carum .i. scriptura efficaciorē .s. ad pathos mouendum aliquanto, q̄ sup. pictura liniamentorum, admonito .s. animo recordant .i. vt recordentur vetera pro recentibus .i. tanquam sint recentia.

DE CIMONIS PIETATE ERGA PATREM.

* Probus in vita, & Iust. lib. 2.

NE te quidem * Cimon silentio inuoluam, qui patri tuo sepulturam voluntarijs vinculis emere non dubitasti. Nam & si maximo tibi postea & ciui, & Duci euadere contigit: plus tamen aliquanto laudis in carcere, quàm in curia assecutus es: ceteræ enim virtutes admirationis tantummodo multum, pietas vero etiam amoris plurimum meretur.

OLIV. NE te quidem) Cic. pro patre vincula subijt, hic Miltiades filius, (vt in cap. de ingratitudine diximus) duro admodū initio vsus est adolescentiæ, nam cum eius litem æstimatam populo soluere non potuisset, ob eamque causam vinculis publicis decessisset, Cimon eadem custodia tenebatur, vt pater sepulturæ mandaretur, neque legibus Ath. emitti poterat, nisi pecuniam, qua pater multatus erat, soluisset, quàm Gallias quidam non tam generosus, quàm pecuniosus pro eo soluit, impetrato sororis eius Helpinaces matrimonio. Miltiades autem damnatus est hac de causa, post Artaphernem, & Datim regis præfectos Miltiadis auspicio, terra marique victos, classem lxx. nauium eidem dederunt, vt insulas quæ barbaros iuuerant, bello persequeretur, quo imperio plerasque ad officium redire coēgit, nōnullas vi expugnauit. Ex his Paron insulam; hanc tunc opibus elatam, cum oratione reconciliare non posset, copias è nauibus eduxit, vrbem operibus clausit, omniq. commeatu priuauit, dein de vineis, ac testudinibus constitutis propius muris accessit. cum iam in eo esset, vt oppido potiretur, procul incontinenti, lucus, qui ex insula conspiciebatur, nescio quo casu, nocturno tempore incensus est, cuius flamma vt ab oppidanis & oppugnatoribus est visa, vtrique venit in opinionem signum à Classiarijs regis datum, quo dictum est, vt pariter à deditione deterrerentur, & Miltiades timens ne classis regia aduentaret, incensis operibus, quæ statuerat, cum totidem nauibus atque vt erat profectus, Athenas magna cum offensione ciuium suorum rediit, accusatus est ergo proditionis, quòd cum Paron expugnare posset: à rege corruptus infectis rebus recessisset, eo tempore æger erat vulneribus, quæ in oppugnando oppido acceperat, itaque quoniam ipse per se dicere non posset, verba fecit frater eius Sagoras, causa cognita, capite absolutus, pecunia mulctatus est, eaque lis 50. talentis æstimata est, quantus in classe sumptus factus erat. hanc pecuniā, quod in præsentia soluere non posset, in vincula publica coniectus est, ibique diem suum obijt supremum. Iust. tamen dicit illū peculatus fuisse damnatum. Cimon, inquit, Miltiadem patrem ob crimen peculatus in carcerem coniectum, ibique defunctū trāslatis in se vinculis ad sepulturam redemit. [Ceteræ virtutes) Reliquæ virtutes laudem cum admiratione, pietas vero non solum admirationem, sed amorem quoque meretur.

ASCEN. NEC ò Cimon Athen. inuoluam quidem .i. certe, aut etiā te .i. pietatem tuam silentio, qui non dubitasti emere patri tuo .s. in carcere defuncto, sepulturam vinculis voluntarijs .s. subeundo vincula, quibus ille ligatus fuerat. Nam & si .i. quanquam contigit .i. datum est tibi euadere postea maximo, & ciui, & duci tamē tu assecutus es, plus laudis aliquanto in carcere, quam in curia .s. Athen. Ceteræ enim virtutes .s. tuæ merentur sup. tantummodo multum admirationis. pietas vero meretur et plurimum amoris .i. vt te omnes plurimum ament.

DE DVOBVS FRATRIBVS HISPANIS.

VOs quoque fratres memoria complectar: quorū animus origine fuit nobilior. Siquidem admodū humiles in Hispania nati, pro parentum alimentis spiritū erogando, specioso exitu vitæ inclaruistis. duodecim .n. millia nummum, quæ post mortem vestram his darentur à filijs Patietis pacti estis: vt eorum patris interfectorem Epastum gentis suæ tirannum occideretis: nec ausi solū insigne facinus estis, sed etiam strenuo, ac forti exitu claruistis. Eisdem enim manibus Patietis vltionem, Epasti pœnam, genitoribus nutrimenta vobis gloriosa fata pepe ristis. Itaque tumulis melius etiam nunc viuitis, quia parentum senectutem tueri, quam vestram expectare satius esse duxistis.

OLIV. Filiorum pietas in parentes. VOs quoque fratres) Duo quidem fratres patrem habebant, senē, & externa laborantem inopia, forte accidit, vt Epastus tyrannus Hisp. Paciætem quendam Hispanū iniuste occiderit, filij ergo huius Paciætis iniustam patris mortem ægre ferentes, vltionem quærebant, conuenerunt igitur cum adolescentibus istis in xij. millia nummum, si Epastum tyrannum occiderent, illi conditionem acceperunt hac lege, vt pecuniam patri suo extrema inopia laboranti post peractum opus redderent, quod etiam factum est, nam & tyrannum occiderunt, & patrem inopia liberarunt, & qui pecuniam exhibuerunt, iniustam patris mortem vindicarunt, & hoc modo duplex pietas fuisse deprehenditur. [Quorum animus nobilior) Quia Hispani erant humili genere nati, & adeo obscuri, vt eorum nomina sint omnibus ignota. [Erogando spiritum) Quia id fieri non poterat sine discrimine vitæ. [Erogando) Exhibendo, trahendo. [Inclaruistis) Valde claruistis, nam in auget hoc loco. [Nummum) Pro nummorum. [Paciętis) Nomen proprium est viri, qui a tyranno crudeliter, & iniuste fuerat occisus. [Epastum) Nomen illius tyranni in quem coniurarunt.

ASCEN. VOS quoque ò fratres) .s. Hispani quorum animus fuit nobilior origine (nam quibus parentibus geniti sint, nescitur) ego complectar memoria .i. memorabo, quoque .i. etiam vos siquidē .i. quoniam vos nati in Hispania admodū humiles .i. humilibus, & modicis parentibus, inclaruistis .i. multum clari effecti estis, erogando .i. impartiendo specioso exitu vitæ, spiritum .s. vitalem pro alimentis parentum .i. vt derelinqueretis quibus parentes vestri alerentur. Enim pro quia, vos estis pacti .i. stipulati, & pacto constituti xij. millia nummum .i. nummorum à filijs. [Paciætis) .i. principis Hispani, crudeliter interempti ab Epasto, tyranno, quæ .s. xij. millia nummum darentur his .s. parentibus vestris, post mortem vestram (Quia non erat verosimile peracta cæde tyranni, quin a stipatoribus, & satellibus eius occiderentur) pacti dico estis, vt occideretis Epastum interfectorem patris eorum .i. filiorum Patietis tyrannum gentis suæ .i. qui patriam suam per tyrannidē occupauerat, nec solum ausi estis facinus insigne, sed etiam claruistis strenuo, ac forti exitu .i. effectu. [Enim) .i. quia vos peperistis eisdem, siue ijsdem manibus, quia vna, & eadem opera, vltionem Patietis, quia eius interfectorem interfecistis, Pœnam .i. iustum supplicium Epasti .i. quod Epastus meruerat genitoribus .i. parentibus vestris nutrimenta, & sup. vobis fata gloriosa .i. gloriosam mortem. Itaque .i. & ita vos viuetis etiam nunc .i. ad hoc vsque tempus tumulis .i. monumentis, qui adduxistis esse satius tueri .i. sustentare, aut protegere senectutem parentum .s. vestrorum, quam expectare vestram .s. senectam.

THEO. DE ijs fratribus extat elegantissimum Claud. carmen, id quia vulgatum longumque est, non adiecimus.

DE CLEOBE ET BITONE FRATRIBVS, ET AMPHINOMO, ET ANAPO.

* Cicer. Tusc. 1. Hero. li. 2. Plin. 7 Sol. Sol. c. 10.

NOTIORA * sunt fratrum paria, Cleobis, & Biton, Amphinomus, & Anapus. illi, quòd ad sacra Iunonis peragenda matrem vexerunt: ij, quòd patrem, & matrem humeris per medios ignes Aetnæ portarunt: sed neutris pro spiritu parentum expirare propositum fuit.

fuit. Nec ego argiuam detrecto laudem aut Aetnæi mõtis gloriam inuoluerim, verum obscuriori propter ignorantiam pietati, notitiæ lumen admoueo.

OLIV. NOTIORA sunt fratrum) Duo exempla coniunctè dicit per comparationem, vt ostendat superius exemplum multo maioris fuisse laudis, quam hoc, nam illi se plane morituros sciebant, hi vero non eo proposito fuere. exempla au
Cleobis, & Bithon. tem eiusmodi sunt Cleobis & Bithon matrem habuere Iuno sacerdotem. mos autem, erat vt extra vrbem ad eius templum, quod x x x. stadijs, vt quidam dicunt, inde distabat, sacerdos non pedibus iret, sed curru veheretur, sed cum absumptis grauj pestilentia iumentis vehi non posset, hi filij matris pietate, & religione pariter moti, collum subijcere iugo, & matrem ad templum ceruice traxerunt. illa deinde peractis sacrificijs petijt à Iuno, vt filijs daret quod optimum esset, quandoquidẽ tanta vi essent humanitate, & pietate illi ergo postero die inuenti sunt mortui,
Mortem optimum esse bonũ creditum est. & creditum est mortem optimum bonum esse. reliqui vero. s. Amphinomi, & Anapus cum essent in Sicilia, & vehementiorem flãmam Aethna mons, forte quadam effudisset, vt vicina loca corriperentur igne, & cum aliter euadere non possent, nisi per incẽdia transirent, erant quidem de parente solliciti, quem comitem secum habebant, tandem, illum humeris susceperunt, & per mediens ignes traiecerunt. de quibus Solinus ita refert, inter Catinã & Syra certum est de illustrium fratrum memoria, quorum nomina sibi diuersæ partes adoptant, si Catinenses audiamus Anapus fuit & Amph. si quod malunt Syra. Emantiam putabimus, & Critonem Catinẽsis. o. regio causam dedit facto, inq̃ cum incendia Aetnę ꝓtulissent iuuenes duo sublatos parentes, euexerunt inter flammam illesi ignibus, horum memoriam, ita posteritas venerata est, vt sepulchri locus nominaretur campus piorum [Notiora) hæc duo fratrum paria, de quibus dicturus sum, notiora quidem sunt, sed superiora longe laudabiliora. [Nec ego argiuã) Quãuis superius exemplum clarius esse dicerim tñ non diminuo laudem Græcorum, nam Cleobis & Bithon argiui fuere.

ASCEN. NOTIORA sunt &c.) Ordo est. Cleobis & Bithon argiui illi Amphinomus, & Anapus siculi (sunt qui legũt Anaphas, sed minus scite, vt opinor, nam Anapus illic fluuius est) sunt paria fratrum notiora. i. celebratiora per literas, q̃ prædicti Hispani, qui tamen insignius opus ediderunt. Illi. s. prius dicti, videlicet Cleobis, & Bithon, quia vexeruot matrem. s. suam sacerdotẽ, cum iumenta deessent, ad peragenda sacra Iunoni. s. argiuæ, hi. i. posterius dicti, videlicet Amph. & Anapus quòd. i. quia portarũt humeris. s. suis, patrem, & matrem i. vtrunque parentem per medios ignes Aetnæ. s. montis in Sicilia perpetuo ardore flagrare soliti. Sed. i. licet nobiliora sint paria fratrum, neutris. s. nec argiuis illis, nec siculis fuit propositum expirare pro spiritu parẽtum (argiui aũt mortui sunt, non ea proposito suo, sed precibus matris rogantis id eis adeo dari, quod eis saluberrimum noui. itaq; proxima nocte extincti sunt, vnde in sententiam tractum est felicissimum esse, quam citissime aboleri.) Nec ego detracto. i. diminuo laudem argiuam. i. non inficias eo, quin argiui illi Cleobis, & Bithon pietate sua egregiam laudem meruerint, aut inuoluerim. i. nolim inuoluisse gloriam Aetnæ montis, quam Amph. & Anapus portando parentes per Aetneas flammas meruerunt. verũ ego admoueo lumen notitiæ. i. claritatem, & nobilitatẽ pietati. s. fratrum Hispanorum, obscuriori ꝑ ignorantiam, quia pauci de his scripserunt, cum tñ eoꝝ pietas multo clarius appareat, nam manifeste ꝑ parentibus mori decreuerunt. An tõ consulto in dubio est. Nã videri possunt, & salua vita sua parẽtes alere potuisse. nisi dicamus sub tyrãno nulli artificio tutã esse mercedẽ, & ob id ẽt in tyrãnum armatos, vt eo sublato, liberius, & cõmodius viuẽdi cunctis sit facultas admouen inq̃ pietati obscuriori lumẽ.

DE SCYTHIS.

*Herod. lib. 4. SICVT * Scythis libenter pietatis testimonium reddo. Dario enim totis regni sui viribus in eorum regionibus subinde impetum facienti, paulatim cedentes, ad vltimas iam solitudines peruenerant. Interrogati de-
* Per equitem. inde ab eo * per legatos, quem fugiendi finem, aut quod initium pugnandi facturi essent: responderunt, se nec vrbes vllas, nec agros cultos, pro quibus dimicarent, habere. Ceterum cum ad parentum suorũ monumẽta venissent, sciturum, quemadmodũ Scythæ prœliari solerent. Quo quidem vno tam pio dicto, immanis, & Barbara gens ab omni se feritatis crimine redemit. Prima igitur, & optima rerum natura pietatis est magistra, quæ nullo vocis ministerio, nullo vsu literarium indigens, proprijs, ac tacitis viribus, charitatem parentum, liberorum pectoribus infundit. Quid ergo doctrina proficit? vt politiora, nõ vt meliora fiant ingenia: quoniam quidem solida virtus nascitur, magis quàm fingitur.

SICVT Scythis) Scythiæ populi Septentrionales, de quibus multa Iust. eleganter scripsit. nam gentem illam dicit omnium antiquissimam, nulla libidinum cupiditate vexatam, quippe quæ aurum, & argentum non minus aspernatur, quam alij concupiscunt. non domos illi, nec certa sedes esse, per incultas solitudines, cum armentis & gregibus, quibus se suosq. alũt, semper vagari, plaustrisque vehi apud quos nullum scelus furto grauius, lanarum vsum ignorant, ferinis tantum pellibus vtentes, fortissimos viros eos esse constat, qui alienas gentes sæpius subegerũt, ipsi vero perpetuo ab alieno imperio, vel intacti, vel inuicti mansere de quibus Herodotus multo plura, sed illud in primis memoria dignum, q cum Cambises Persarum rex illis bellum inferre cuperet, id prius consilio facere voluit. Itaque legatos eos tanquam exploratores cum muneribus misit. munera vero fuerunt arcus, sagittę, vasculum vini panes, & aureum monile. introducti, cum legationem exposuissent, & munera obtulissent, & cea Scytharum arcum primo intẽdi iussisset in partes fregit, qui tendebat, panes deinde cum gustasset, quęsiuit ex his, quod cibi genus esset, qui cum respondissent, quo communiter omnes vescerentur, ẽ terra que nasci, interrogauit quot annos vitam producerent, respõderunt ad octogesimum paucos ac centesimum nullos, vel rarissimos, tum ille non mirum est, inquit, nam eo genere alimenti vescuntur homines vestri, vt mirum videatur, eos posse tam longe vitam producere. deinde cum vinum gustasset mirifice probauit. Idque temperamentum alterius cibi esse dixit, vbi vero monile vidit, miratur, inquit mihi cathenas, & quia ferrum non habent Scythæ, sed ex auro omnia fabricant, duxit eos ad carcerem vbi cathenæ erant cum colatijs, quæ ad similitudinem monilium sunt, quod ad cibum pertinet, duxit eos ad mẽsam solis, erat aũt mensa solis, vbi carnes semper coctæ, vt lac appositum erat, vt quicunque vellet, ibi vitam sustẽtaret, solis appellant, quia solem vnicum deum esse credunt, & die reparari dicunt, quod nocte consumptum fuerit, quam cum legati vidissent tum rex melioribus, inquit vescimur tibis qui ad centum, & xx. annos facile peruenimus, deinde arcum vnum è suis eis tradi iussit, quem ad Cambisem regem deferrent, ac suis verbis nunciarent, vt cum arcum tendere posset, & sagittam emittere, tum demum sibi bellum inferret. Cambises, vbi ea audiuit, qui legati renunciarunt, & arcum intendere cœpit, cum nec ipse, nec quisquã suorum flectere, aut intendere posset, cognitis hinc Scytharum viribus, omne inferendi belli consilium deposuit, qd vero ad hũc locum pertinet, Scythæ præter cetera illud diligẽtissime seruant vt sepulchra parentum, quæ voluerunt habere cõia, intacta, inuiolataq. permaneant, quæ non minus venerantur q̃ sacra deorum. cũ igitur Darius armantis septingenti millibus hoium aduersus Scythas duxisset exercitum. illi aũt se in loca tuta recepissent. Legatos misit Darius, qui nunciarent, sibi pugnandi copiam facerent. illi rñderunt, non facturos, nisi necessitate cõpulsos necessitatem aũt intelligebant, si ad violanda parẽtum sepulchra venissent, tunc intellecturꝰ Darium, an scirent, auderent que Scythę cum hoste pugnare Darius igitur eo duxit exercitum, qđ vbi senserunt Scythæ tanto impetu irruerunt in hostes, vt cæsis amplius lxxx. millibus hostium, Darius trepidus domum refugerit. [Sicut Scythis) Ita pietati lumen admoueo, sicut Scythis libẽter pietatis testimonium reddo. [Quo qdem tã pio) Hæc inque tam pio rñso Scythæ tametsi barbari, & crudelissimi esse dicãtur, se tñ pijssimos, & humanissimos signarunt. [Optima reꝝ) Nam loquit docet sine vllis literaꝝ studijs colere pietatem. Quid igit do? qñquidem igitur natura nos instituit sine vllis præceptis colere pietatem doctrina non meliora, sed exornatiora facit ingenia nr̃a. [Optima reꝝ) Nã naturãs est. [Qñquidem) Nam Plato vult vna cũ horbus nasci virtutẽ. [Solida virtus) Naturalis pietas.

OLIV. (margin, beside "SICVT Scythis")

Doctrina quid præstet. (margin, beside "Itaque legatos")

SICVT teddo ẽt libenter) Scythis populus testimonium pietatis võ addit. [Dario) Enim. Ordo est. Reddo libẽter Scythis testimonium pietatis. Enim pro quia, ipsi cedentes i. locum dãtex ASCEN.

tes paulatim Dario Persarum regi, facienti subinde .i. aliquádo, aut per interualla impetum .i. violentum incursum in regionibus eorum .s. Scytharum, totis viribus regni sui .i. Darij, peruenerant tam ad vltimas solitudines. deinde ipsi interrogati .s. per legatos, ab eo .s. Dario, quem finem fugiẽdi, aut initium pugnandi ipsi facturi essent, responderunt, se nec habere vllas vrbes, nec sup. vllos agros cultos (quia lacte, & sanguine equino victitant) pro quibus dimicarent, ceterum cum .s. Scythæ fugiendo, & hostes persequendo venissent ad monumenta .i. sepulchra parẽtum .i. maiorum suorum. tunc sup. Darium scituram .s. per experientiam, quemadmodum .i. quomodo Scythæ solerent prœliari. Quo quidem vno dicto .i. responso tam pio gens immanis, & barbara, redemit .i. purgauit se, ab omni crimine feritatis. Igitur quia Scythæ solam naturam secuti, tam pij fuerunt. Natura certum est prima, & optima magistra pietatis, quæ nullo .i. non vllo, non indigens vllo ministerio vocis .s. adhibendæ prædicando, aut alloqui docendo, & nullo vsu literarum infundit pectoribus liberorum, charitatem .i. præcipuam dilectionem parentum viribus proprijs, ac tacitis, neque .i. vocibus, neque literis insinuatis, sed pectoribus inscriptis, ergo si ita est, quòd sine doctrina pietas inuenitur, quod .i. in quo proficiscitur .i. profectus sit doctrina? Respõsio, vt ingenia fiant politiora .s. per doctrinam, sed non vt fiant meliora, qm̃ quidem .i. quandoquidem virtus solida .i. firma, & integra nascitur (quod tamen post corruptam naturam credibile non est, quinimmo solida virtus à Deo datur, sed *certa glisca* syntereſis .i. pattis animæ, quæ semper aduersatur vitijs, omnium inscripta est pectoribus, in qua videtur virtutis solidæ seminaria, vnde quidam vt hoc loco Val. plus naturæ quàm arti tribuerunt ad virtutis præstantiam, quàm tamen deo acceptam ferre multo iustius debemus, quia sine eo boni nihil possumus, vnde etiam auctor non vult penitus à natura esse, sed plus quàm ab arte,) Solida inquam virtus nascitur magis .i. plus, aut potius, quam fingitur opera disciplinæ, non ergo penitus nasci dedit.

DE FILIO CROESI.

Herod. lib. 1. Gel. lib. 5 cap. 9.

QVIS ✱ enim plaustris vagos, & siluarum latebris corpora sua tegẽtes, in modumq́. ferarum laniatu pecudum viuentes, sic Dario rñdere docuit? Illa nimirum, quæ etiam Crœsi filium loquendi vsu defectũ, ad protegendam patris incolumitatem ministerio vocis instruxit. Captis enim à Cyro Sardibus, cũ vnus è numero Persarum, ignarus viri, in cædem eius cõcitato impetu ferretur: velut oblitus quid sibi nascenti natura denegasset, ne Crœsum Regem occideret, proclamãdo, penè iam impressum mucronem iugulo reuocauit. Ita, qui ad id tẽpus mutus sibi vixerat, saluti parentis vocalis factus est.

OLIV. ILLA nimirum) Duo fuerũt Crœsi Lydorum regis filij, quorum alter nulla arte custodiri potuit, quin ferro necaretur, vt ostendimus in cap. de somnijs, alter natus elinguis, diuq́. mutus educatus, & timore paternæ necis vocalis euasit, captis enim Sardibus à Cyro, cum ab eo edictum esset, ne quis Crœsum occideret, & forte quidam ignarus stricto ense in cædem eius irrueret, filius nomine Atys, qui ad id tempus, vt dixi, mutus extiterat, vbi vidit periculum patris in hunc modum clamauit, *ὦ ἄνθρωπε μὴ κτεῖνε Κροῖσον*. ó homo ne interficias Crœsum, & ita liberatus est ab instanti morte pater, quanquam alij aliter tradant, vt Sol. in cap. de homine, cum inquit Olympiade octaua, & quadragesima victor Cyrus intrasset Sardis Asiæ oppidum, vbi tunc Crœsus latebat, Atys filius regis mutus ad id, vsque tpis in vocem erupit vi timoris, exclamasse .n. dicitur parce patri meo Cyre, & te hominem, vel casibus nostris disce. dicitur Crœsus Apollinem consuluisse de filio, futurus ne vnquam vocalis esset. cui sic Apollo respondit ò Crœse demens genere Lydius multorum rex, ne velis in regia domo vocem audire clamantis filij; hoc .n. multo melius est ipsum sine voce esse, nam loquetur in die, q tibi erit infelix. Aul. Gel. lib. v, cap. viij. huius rei meminit, & vtitur auctoritate Herod. [Captis à Cypro Sardibus) De expugnatione huius vrbis Front. lib. iiij, cap. viij. sic breuiter. Cyrus rex Persarum incluso Sardibus Crœso, qua præruptus mons nullum aditum præbebat ad mœnia malos exequentes altitudinem iugi subrexit, quibus simulacra hominum armata Persici habitus imposuerat noctuq́. eos monti admouit, tum prima luce ex altera parte muros aggressus est. vbi orto iam sole simulacra illa armatorum referentia habitum refulserunt, oppidani captam vrbem à tergo credentes, & ob hoc in fugam dilapsi, victoriam hostibus concesserunt. [Captis Sardibus) Sardis tamen pluraliter declinatur, & accusatiuum & vocatiuum in his mittit, vt vult Prisc. lib. vij. vnde dicit Sol. cum intrasset Sardis, & fuit oppidum Asiæ, & regia Crœsi Lydorum regis, vnde Horat. in decimo epist. Quid concinna Samos? quid Crœsi regia Sardis; Defectum priuatum. Nimirum certe, & cum superiori refertur hoc modo .s. quis docuit sic Scytha respondere? illa nimirum. Quis denegasset, scilicet eloquium.

Atys Crœsi filius.

Sardis oppidum.

ASCEN. QVIS enim docuit vagos) .i. vagari solitos plaustris .i. vehiculis cum fixas non habeant domos, & tegentes corpora sua latebris syluarum, & viuentes laniatu pecudum .i. dilacerando pecudes crudas dentibus suis in modum ferarum respõdere sic .i. tam pie Dario regi? rñdet cum sequentis exempli illatione. [Illa nimirum) Ordo est. Nimirum .i. nempe, aut sine eo quò mirum videatur, illa videlicet natura docuit Scythas sic respondere, quæ etiam instruxit filium Crœsi defectum .i. destitutum vsu loquendi .i. mutum à natiuitate in ea vsque tpa, instruxit dico .i. ornauit, & habilem fecit ministerio vocis .i. illi subito præbitæ ad protegẽdam incolumitatem .i. salutem, & vitam patris .s. Crœsi) Vt illud transeunter dicam, defectus in passiua voce vr̃, qui sine sua culpa, aut opera à debito per naturam opere deficit. In actiua aũt voce, qui sua sponte munus suum deserit) Enim pro quia, Sardibus vrbs Asiæ, & regia Crœsi captis à Cyro Persarum rege, cũ vnus è numero Persarum ignarus viri .i. non sciens eum, quem occidere pararet, esse Crœsum regem, ferretur concitato impetu in cædem eius .s. Crœsi, tunc sup. filius Crœsi. velut .i. tanquam oblitus sup. esset quid natura negasset sibi nascenti, hoc est quòd natura mutus esset proclamando ne occideret Crœsum regem, reuocauit .i. retrahi fecit mucronem iam pene impressum iugulo .s. Crœsi, ita .i. & alijs sup. qui vixerant sibi .i. quantum ad vtilitatem propriam mutus sup. vsque ad id tempus, factus est vocalis .i. voce, & loquela vtens saluti .i. ad salutem parentis .i. patris sui Crœsi.

DE PLVTONE PINENSI.

EADEM charitas Italico bello Pinensem iuuenem, cui Plutoni erat cognomen, tãto animi, corporisq́. robore armauit: vt cum obsessæ vrbis suæ claustris præsideret, & Romanus imperator patrem eius captiuum in conspectu ipsius constitutum districtis militum gladijs circumdedisset, occisurum se minitans, nisi irruptioni suę iter præbuisset, solus è manibus eorum senem rapuerit: duplici pietate memorandus, quòd & patris seruator, nec patriæ fuit proditor.

OLIV. EADEM charitas) Hoc fuit Italico bello, hoc est sociali, cuius originem diximus. Itaque aduersus latinos missi sunt Pomp. Str. & Sylla duces, quorum legatus Mamercus erat, qui vicit Italicos cum Syllone Popedio eorum duce, sed cum obsideretur Pina oppidũ, nec expugnari posset, Rom. imperator Pinensem captiuũ Plutonis patrem, qui portis præsidebat in nisi conspectũ adduci iussit, minitatusq́. est, ni hostes reseratis portis intromitteret, patrem occisurum, filius incertus quid ageret, patri ne, an patrię magis cõsuleret, deniq; desperatione quadã ductus, in hostes, quã patrem vinctum tenebant, impetũ fecit, eos dissipauit, patrẽ liberauit, & patrię charitatẽ seruauit. Districtis .Nudatis.

ASCEN. EADEM) i. consimilis in partẽ charitas armauit bello Italico .i. sociali iuuenem Pinensem .i. Pinæ oppidi Italiæ, cui Plutoni erat cognomen, tanto robore animi, & corporis, vt cum præsideret claustris .s. portarum vrbis suæ .s. Pinæ obsessæ .s. ab Rom. & imparat, Romanus, circundedisset, gladijs militum districtis .i. nudatis, patrem eius .s. Plutonis captiuũ .i. iam tum captum, constitutum in conspectu eius .s. Plutonis, minitans se occisurum .s. patrẽ eius, nisi filius præberet iter irruptioni suæ .i. qua in vrbem irrumpere posset, rapuerit solus senem .s. patrem è manibus .s. tot militũ memorandus .i. dignus, qui memoretur, & memoria colatur duplici pietate, q. i. quia ipse fuit, & .i. simul, seruator .i. cõseruator, (vulgo diceretur saluator, q vocabulum non est in idoneorum vsu, licet saluum facere dicant) patris nec fuit proditor patriæ, quia facile patrem recepisset, si patriã prodere, & ingressum hosti facere voluisset, sed neutrum fecit, & vtrunque seruauit.

Saluator non dicitur à doctis, vt vult Asc.

DE PIETATE ERGA FRATRES. CAPVT. V.

u Pietatem.

HANC * charitatem, proximus fraternæ beneuolentiæ gradus excipit. nam vt meritò primum amoris vinculum ducitur, plurima, & maxima beneficia accepisse, ita proximũ iudicari debet, simul accepisse. quàm copiosæ enim suauitatis illa recordatio est: In eodem domicilio ante, quàm nascerer, habitaui: in iisdem incunabulis, infantiæ tempora peregi: eosdem appellaui parentes: eadem pro me vota excubuerunt: parem ex maiorum imaginibus gloriam traxi. Chara est vxor, dulces liberi, iucundi amici, accepti affines: sed postea cognitis nulla beneuolentia accedere debet, quæ priorem exhauriat.

OLIVERIVS.

HANC pietatem) Dicturus de pietate erga fratres, eam multis rationibus laudat. Hanc pietatem .s. filiorum in parentes. [Proximus) Secundus, nam primus pietatis gradus filiorum in parentes, Secundus fratrum inter se, Tertius parentum in filios, de quo paulo post dicturus est. [Beneficia) Primum esse à parentibus habemus, deinde victum, & vestitum. [Ita proximum) Ita fratres existimare debemus, ea simul accepisse. [In eodem domicilio) In quo .s. & frater hoc est in ventre matris. [Imaginibus) Quia eædem imagines me clarum facerent. [Cara est vxor) Per comparationem ostendit fraternam charitatem maximam esse. [Priorem) .s. fraternam. [Exhauriat) Euacuet, prior charitas extingui non debet alia superueniente.

ASCEN. HANC &c.) Est præfatio in exempla pietatis in fratres, quam proximam paternæ pietati argumentis conuincere contendit. Ordo est. Gradus beneuolentiæ fraternæ .i. quam frater exhibuit, aut exhibet fratri excipit proximus hanc charitatem .s. in parentes. [Nam vt) .i. quemadmodum accepisse .s. à parentibus, plurima, & maxima beneficia, ducitur .i. æstimatur primum vinculum amoris, ita accepisse simul .s. cum altero .s. plurima, & maxima beneficia, debet iudicari proximũ .s. à primo vinculum amoris, id autem faciunt fratres sub vnis parentibus. ergo proxima à parentum charitate fratrum charitas. Enim pro quia, quàm .i. ò quantum, aut quàm putas copiosæ suauitatis est illa recordatio, quàm .s. quis recordatur, & reperit in animo suo. Ego habitaui in eodem domicilio .i. eodem vtero materno, in quo ipse postea, antequam nascerer tu (posset fortassis etiam dici cõtra, sic si minor natu dicat, Ego habitaui in eodem domicilio, cum post illum nascerer, aut natus essem, sed quia maioris natu est conferre opem in minorem, ideo sic agit, tanquam maior secum reputet) ego peregi tempora infantiæ in iisdem incunabulis, in quibus .s. ille postea, ego appellaui eosdem parentes .s. quos ille. eadem vota .s. parentum, excubuerunt .i. vigilauerunt pro me .i. pro salute mea, ego traxi ex imaginibus .i. stemmatis maiorum, parem gloriam sup. cum illo, hoc est cum fratre, q. d. maxime copiosæ suauitatis est recordatio talis. nam vxor est cara liberi sunt dulces, amici sunt iucundi, affines sunt accepti, sed beneuolentia debet accedere .i. addi cognitis postea vt iam dictis vxori, liberis, amicis, & affinibus, quæ exhauriat .i. euacuet, & absumat priorem .s. charitatem, quæ est in fratrem paulo post nos natum.

DE SCIPIONE MAIORE.

** Cicer. Phil. 11. Liu. lib. 37.*

ATQVE hæc * teste Scipione Africano loquor, qui tametsi arctissima familiaritate Lælio iunctus erat, attamen senatum supplex orauit, ne prouinciæ sors fratri suo erepta, ad eum transferretur; legatumq́ se L. Scipioni in Asiam iturum promisit, & maior natu minori: & fortissimus, & belli gloria excellens, laudis inopi: & quod super omnia est, nondum Asiatico iam Africanus. Itaq; clarissimorum cognominum alterum sumpsit, alterum dedit: triumphiq́ prętextã huius excepit, illius tradidit, ministerio aliquãto maior, quàm frater imperio.

OLIV. ATQVE hæc teste Scipione) Hannibal deuictis Carth. cum ad rupti fœderis pœnas deposceretur à Romanis ad Antiochum regem confugit, & illum ad inferẽdum Rom. bellum induxit, vt diximus, quo tpe consules erãt L. Scip. & C. Lælius, quorum vterque prouinciam Asiam sibi decerni vehementer exoptabat, cuius gratia non parua inter eos videbatur futura contentio, sed res ad arbitrium senatus reiecta fuit, quæ studia patrum erexit, senatoresq́. dubios reddidit de tantis viris iudicia facturos, veruntamen apud patres maior Lęlij gratia, maiorq́. erat existimatio, & ppter senatus ad eum inclinare, negociumq́. deferre plane videbatur, quod vbi sensit Scip. fratris pietate motus, ab eo deprecatus est illam ignominiam, nam & in senatu fratrem laudauit virum fortem, & sapiẽtem, & cum illo se iturum legatum in prouinciam altro professus est, qua voce oẽm patrum dubitationem de fratre, & demandandæ prouincię cunctationem excussit, nam frequenti senatu decretum est, vt L. Scip. in Græcia aduersus Aetholos deinde in Asiam aduersus Antiochũ cum Scip. fratre transiret, quem Hannibali victo, & pro Antiocho in acie dimicanti victorem opponeret, quis igitur P. Scipionis pietatem non iure miretur. quam non solum à prima adolescentia Corn. patri, vt sup. diximus, sed deinque quoque L. fratri id ætatis, hisq́. rebus egregiam præstitit, & quanquam erat Africanus & maior natu, & qui Hannib. vicerat, qui de Pœnis triumphauerat, qui omnes suæ ætatis imperatores belli gloria, & virtute ante ibat, imperio tamen minoris natu se sponte submisit, vt his in honore obtinendæ prouinciæ gratioso collegæ præferretur, ex quo bello frater, ipsius consilio, & opera eius, maximam gloriam in patriam reportauit. [Arcta familiaritate) Adeo vt inter pauca illa amicorum paria, quam tantopere admiratur antiquitas Scipionem, & Lælium Cicer. dicat esse connumerandos. [Sors) .s. Asiæ prouinciæ contra regem Antiochum. [Maior natu) Africanus. [Minori) Asiatico. [Laudis inopia) .s. fratri. [Nondum Asiatico) Quia nondum debellauerat Asiam. [Alterum) .s. cognomen Africani ex Afric. domita. [Alterum dedit) .s. Asiatici, quia eius consilio, & intercessione Asia deuicta est. [Maior) Quia maior erat ministes, quàm frater cum imperio.

Scipionis Afri pietas erga fratrem.

ASCEN. ATQVE ego loquor hæc teste .i. attestante id Scip. Afric.) .s. maior, qui tametsi .i. quanquam iunctus erat Lælio familiaritate arctissima (quia cum eo nobile par amicorum constituit) attamen orauit supplex senatum. Ne sors prouinciæ .s. Asiæ erepta fratri suo .s. Lucio, transferretur ad eum .s. Lælium, & promisit se iturum in Asiam legatum L. Scip. .s. fratri suo. & .i. simul sup. promisit se iturum legatum, ens aut cum esset maior natu, minori .s. natu .i. iuniori, & fortissimus, & excellens gloria inopia laudis .s. fratri, quia nihil adhuc gloriosum gesserat, & quod est super omnia, ipse iam Afric. .i. ab Afric. deuicta sic dictus, repete promisit se iturum legatum fratri nondum Asiatico .i. qui nõdum ab Asia deuicta sic dicendus erat. Itaque .i. & ita ipse sumpsit alterum duorum cognominum (dicerem agnominum) clarissimorum, videlicet Africani, & Asiatici, alterum dico, videlicet Africanum sumpsit sibi, & dedit .s. fratri alterum, videlicet Asiaticum, & excepit .i. eminẽter induit prætextam .i. triumphalem vestem huius .s. Africani triumphi, & tradidit .s. fratri prætextam illius .s. Asiatici triumphi, existens supp. maior aliquanto, ministerio .i. fungens officio legati, qui minister erat imperatoris, seu consulis in bello, quàm frater imperio .i. fungens imperio totius exercitus, quia ad consequendam eam victoriam plus valuit nomen legati, quam imperium consulis.

DE MARCO FABIO CONSVLE.

** Liuius lib. 2. Dionys. lib. 9.*

MARCVS * vero Fabius Cos. inclyta pugna Hetruscis, & Veientibus superatis, delatũ sibi summo senatus, populiq́. studio triumphum ducere non sustinuit: quia eo prœlio Q. Fabius frater eius consularis fortissime dimicans occiderat. quantam in eo pectore pietatem fraternæ charitatis habitasse existemus, propter quam tãtus amplissimi honoris fulgor extingui potuit?

OLIV. MARCVS vero Fabius) Liu. ab vrbe condita cum Mar. Fab. consul. aduersus Hetruscos, qui tunc agros Rom. inuaserant, duxisset exercitum, & præsertim contra Veientes, & Ianiculus, eos ingenti prœlio, cum magna eorum strage superauit. sed non fuit Rom. incruenta victoria, nam multi ex clarissimis viris in ea pugna ceciderunt inter quos alter consul,

M. Fab. summa in fratre charitate vsus.

ful,& Q. Fab,confulis frater, qui cum inter confertiſſimos hoſtes fortiter dimicaret, vulneratus pugna exceſſit, & paulo poſt expirauit,cum igitur triumphus à ſenatu delatus eſſet conſuli ob res merifice geſtas,illi amiſſi fratris grauiſſimo dolore confectus triumphum ſuſcipere recuſauit,quanquam tanta dignitas ab omnibus ſemper expeti conſueuerit. [Quantam) q. d. mirabilem. [Fulgor) Scilicet triumphi.

ASCEN. MARCVS vero Fabius) Conſul,Hetruſcis, & Veientibus ſuperatis nobili pugna,non ſuſtinuit.i.non eſt paſſus,ducere triũphum delatum .i. præſtiturum,& oblatum ſibi ſummo ſtudio ſenatus,& Pop.ſ.Rom.quia Q. Fab. frater eius conſulatis.ſ.vic.i. qui aliqñ conſul fuerat occiderat.i.occubuerat eo prœlio dimicans.i.pugnans fortiſſime. Quantam pietatem fraternæ charitatis exiſtimemus.i.iudicare debemus habitaſſe in eo pectore.ſ.M. Fab.pp quam.ſ.pietatem tantus fulgor ampliſſimi honoris,qualis eſt triumphus, potuit extingui? q. d. haud dubie maxi.

DE TIBERIO CÆSARE.

* Plin. lib. 7. ca. 20. Liu. lib. vlt.

HOc exemplo * vetuſtas,illo ſęculum noſtrum ornatum eſt, cui contingit fraternum iugum Claudiæ prius,nunc etiam Iuliæ gentis intueri decus: tantum tum enim amorem Princeps, parenſque noſter inſitũ animo fratris Druſi habuit, vt cum Ticini, quò victor hoſtium ad complectendos parentes venerat,graui illum,& periculoſa valetudine in Germania fluctuare cognouiſſet, protinus inde metu attonitus erumperet. Iter quoq; quàm rapidum,& præceps velut vno ſpiritu corripuerit, eo patet, quòd Alpes, Rhenumque tranſgreſſus, die, ac noctu,mutat ſubinde equo, * ducentis millibus paſſuum (* Ducētis millia.) per modo deuictam barbariam Antagabio duce ſolo comite contentus,euaſit: ſed eum tunc maximo labore & periculo implicatum, mortaliumque frequentia defectũ, ſanctiſſimum pietatis numen, & dij furores eximiarum virtutum, & fidiſſimus Romani imperij cuſtos Iupiter comitatus eſt. Druſus quoque, quanquam fato iam ſuo quàm illius officio propior erat, vigore ſpiritus, & corporis viribus collapſus, eo ipſo tamen quo vita, & mors diſtinguitur,momento, legiones cum inſignibus ſuis fratri obuiam procedere iuſſit,& vt imperator ſalutaretur, præcepit: & dextera in parte prætorium ei ſtatui, & conſulare, & imperatorium nomen obtinere voluit: eodemque tempore,& fraternæ maieſtati ceſſit,& vita exceſſit.

OLIV. Tib.Cæſ. erga Druſum fratrem amor.

HOc exemplo) Germania debellata erat à Druſo Tib. Neronis fratre, qui Germanicus dictus eſt, q paulo poſt equo ſuper crus eius delapſo xxx. die vitam cum morte commutauit. Nero, qui Ticinum ad viſendos parentes, Liuiam, & Octauium venerat, & modo Ligurum victor è prouincia redierat, a fratre grauiter laborante per nuncios accitus ad eum tãta celeritate peruenit,vt vix credi poſſet,nam breuiſſimo temporis ſpatio,vtpote die ac nocte cc. millia paſſuum Alpes, Rhenumq. tranſgreſſus, vno tm̃ comite locorum perito confeciſſe dr̃, qui cum extinctum fratrem inueniſſet, corpus eius Romam vehi curauit, & in tumulo C. Cæſ. ſepultus eſt, in cuius funere laudes ab Aug.Cęſ.eius vitrico ampliſſimæ dictæ ſunt Plin.lib. vij.nat.hiſt.nuper inquit Fonteio,& Veſpano conſ.annos nouem genitum puerum à meridie ad veſperum lxxv.millia paſſuum cucurriſſe,cuius rei admiratio ita demum ſolida perueniret, ſi quis cogitet nocte,ac die longiſſimum iter vehiculis tribus, Tib.Neronem emenſum feſtinantem ad Druſum fratrem ægrotantem in Germania,in ea fuerunt cc. millia paſſuum. de puero Sol. aliter tradit,confeciſſe tantum xlv. millia paſſuum,quòd videtur veriſimilius. Suet. in vita Tiberij, Tib. inquit Druſum fratrem in Germania amiſit,cuius corpus pedibus toto itinere pręgradiens Romam vſque peruexit Liu.lib.vlt. Druſus ex fractura,equo ſuper crus eius collapſo xxx. die quàm id acciderat, mortuus eſt. corpus à Nerone fratre,qui nũcio valetudinis euocatus raptim accurrerat, Romam reuectum,& in C. Iulij tumulo conditum, laudatus eſt à Cæſ.Auguſto vitrico.[Et ſupremis) Illius funeribus plures honores dedit. [Claudiæ prius) Nam vtrunque genus à claudia gente trahebant,paternum à Tib. Nerone maternum ab Appio pulchro, qui ambo cæci Appij filij fuerunt, teſte Suet. ergo cum Liuiam Druſolinam Neronis,& Druſi matrem, Auguſtus Cæſar duxiſſet vxorem,& eius precibus ſibi Druſum, & Tiberium adoptaſſet, in gentem Iuliam per adoptionem venerunt,ſed prius de gẽte Claudia nati ex Tiberio Nerone App. claudij Cæci filio,& ex Liuia Appij pulchri filia.[Vt cum Ticini Fluminis) Qui præterlabitur Papiam,naſcitur ex lacu Latio teſte Strab. in fine quarti libri. [Graui) Et periculoſa, quia ſuper crus eius, vt diximus delapſus fuerat equus. [Fluctuare) In dubio eſſe.[Ducentis millibus) In die,& nocte,vt quidam volunt, tm̃ itineris confeciſſe vĩ prope incredibile.[Modo deuictã) Paulo ante deuicta barbaries erat à Rom. ergo adhuc illis erat infenſa,& inuiſa.[Duce).ſ.itineris.[Periculo) Quia barbariem modo victam. Tranſit more ſuo,& Tiberiũ adulatur Valer. cum dicat,q numen pietatis cœleſteſq. omnes,& Iupiter omnipotens illi ſemper in hoc labore affuiſſent,eumq. incolumẽ conſeruaſſent,vt eſſet qui Romanum imperium pie ſanctęq. regeret.[Defectum) Deſtitutum. [Pietatis numen) Cuius officio fungebatur.[Propriu fato ſuo) Propinquior morti ſuę,quàm fratris officio, quia tam diu ſupereſſe non potuit quoad fratris officium ſuſciperet, ſed ante eius aduentum expirauit. [Vigore ſpiritus) Quia tunc cum hæc iuberet,in exigua ſpe ſpiritum trahebat. (Druſi mors.)

ASCEN. HOC exemplo &c.) Vetuſtas.i.priſca ætas,aut vetuſtum ſęculum,ornatum eſt hoc exemplo .ſ. Fab. tam dicti,ſæculum noſtrum.i.pręſentis quod eſt ornatum illo.ſ.exemplo,q dicturus eſt, cui.ſ.ſęculo noſtro cõtingit intueri,fraternum iugum.i.iugationem,& parem ſocietatem.[Gentis claudiæ prius).i. qui fratres .ſ. Tib. Neronem, & Druſus Germanicus ante adoptionem factam ab Aug. erant de domo claudia,& nunc contingit intueri, &.i.ẽt decus gentis Iuliæ,in quam per adoptionem aſciti erant. Enim pro quia,princeps,& parens noſter.i. vrbis noſtræ,videlicet Romæ,hoc eſt Tib. Cæſar, habuit tm̃ amorem Druſi fratris inſitum.ſ.a natura animo.ſ.ſuo,vt cum ipſe Tib. cognouiſſet Ticini.i.in ea vrbe ad Ticinũ flu.quæ nunc papia dẽ,quo.i.ad quam vrbem ipſe victor hoſtium.ſ. Ligurum venerat ad complectẽdos parentes.ſ.Auguſtum vitricum,& Liuiam matrem, cum inq̃ cognouiſſet Ticini,illũ.ſ.fratrem ſuum Druſum,fluctuare.i.inter vitam,& mortem anticipitem verſari,valetudine graui & periculoſa,quam ex lapſu de equo contraxerat,erumperet.i.vt exiliret protinus inde.i.e Ticino,attonitus metu.ſ de valetudine fratris, & quam.ſ. quantum rapidum,& præceps iter corripuerit, velut vno.i.continuo ſpiritu, patet eo.i. ex eo,quòd ipſe tranſgreſſus alpes.i. montes illos altiſſimos Italiam in ea parte à Germania dirimentes die ac nocte.i.irrequieto curſu. equo mutato ſubinde.i.per interualla,euaſit ducentis millibus paſſuum per barbariam.i.barbaram Germanorum,vt ipſe interpretatur terram deuictam.ſ.a Druſo modo.i. paulo ante,cõtentus ſolo Antabagio duce.ſ. itineris,comite.i. comitatore,vnde quia viam iudicauit, dux erat, quia minor eo cui viam monſtrauit,comes dicendus erat, ſed ſanctiſſimum numen pietatis.ſ.in fratrem ſup. comitatum eſt,& Dij fautores.i.adiutores eximiarum virtutum ſup.comitati ſunt, & Iupiter cuſtos fidiſſimus imperij Rom. comitatus eſt tunc eum.ſ.Tib. principem Implicatum maximo labore, & periculo,&defectum.i deſtitutum frequentia.i.à multitudine mortalium.ſ.hominum.Druſus quoque quanquã erat iam propior.i.vicinior,fato.i.ſuo.i.morti vicinæ, quam officio illius.i.in illum,hoc eſt in fratrem ſuum Tiberium,exhibendo,vtpote collapſus vigore ſpiritus, & viribus corporis, tamen iuſſit eo ipſo momento,quo vita, & mors diſtinguitur.i.in extremo vitæ ſuæ, legiones procedere obuiam fratri cum inſignibus ſuis,& præcepit.ſ. legionibus,vt ſupp. Tiberius ſalutaretur.ſ.ab eis,imperator,volens prætorium.i.habitaculum prætoris hoc eſt eius.

DE QVODAM MILITE. CN. POMPEII.

HIa ſcio * equidem nullum aliud, quàm Caſtoris, & Pollucis ſpecimen conſanguineæ charitatis conuenienter adijci poſſe: ſed omnis memoriæ clariſſimis imperatoribus profecto nũ erit ingratum: ſi militis ſumma erga fratrem ſuum pietas,huic voluminis parti adhæſerit. is nanque in caſtris,Cn. Pompeij ſtipendia peragẽs cum Sertorianum militem acrius ſibi in acie inſtãtem cominus interemiſſet, iacentemq. ſpoliaret,vt fratrem ger- (* Liuius lib. 79. Cinna militem vocat.)

manum esse cognouit, multum, ac dio conuitio deos ob donum impiæ victoriæ insecutus, propè castra trāstulit, & preciosa veste opertū, rogo imposuit, ac deinde subiecta face, protinus eodem gladio, quo illum interemerat, pectus suum transuerberauit: seque super corpus fratris prostratum communibus flammis cremandum tradidit. Licebat ignorantiæ beneficio innocenti viuere: sed vt sua potius pietate, quàm aliena venia vteretur, comes fraternæ neci non defuit.

OLIV. HIS scio equidem) Excusat se Valer. q proximum exemplum Druso & Tib. non conueniat, nam exēplum Drusi, & Tib. comparari posset, & Pollucis, & Castoris pietati, dicit ego sequens pietatis exemplum Drusi Tiberijque pietate nulla in re conferri posse vt, cum Castoris tm̄, & Pollucis pietate cōparari merito possit incongrue igitur subiūgitur, sed equo ferant aio. Drusus, & Tib. necesse est, quia non sunt prætermittendi, quamuis humilis conditionis hoies, nam & posteris grauissimum erit, & ipsis quoque Druso & Tib. imperatoribus clarissimis per iocundum exemplum Castoris, & Pollucis. Nota est fabula, q alter immortalis, mortalem fratrem suæ immortalitatis voluit esse participem. Vnde Virg. si fratrem pollux alterna morte redemit, Itque, reditq. viam toties, q ideo fingitur, vt inquit Seru. quia sunt duæ stellæ, quarum vna cadēte, altera oritur. [His nanque) Quo tpe bella ciuilia gesta sunt inter Pomp. & Sertorium forte ita accidit, vt duo₄ fratrum alter Pomp. alter sequeretur Sertorium, eo forte aio, vt altera alteri faueret in victoria, & sic eorum conditio non omo misera foret, sed aliter fortuna tulit. nā conserta pugna alter alterum ignorans occidit. quod cum inter spoliādum cognouisset se fratrem occidisse, fortuna grauiter incusata, & corpore in castra delato, rogoq. superimposito, seipsum transfixo pectore cōibus flammis cremandum iniecit.

Militis pietas, qui fratrē ignarus occiderat.

Abbreuiator libro septuagesimo nono Luc. Corn. Cinna cum perniciosas leges proferret, pulsus vrbe a Cn. Octauio collega, cū sex trib. pl. imperioq. abrogato, corruptū Appij Claudij exercitum in potestatem suam redegit, & bellū vrbi intulit, accersito C. Mario cum alijs exulibus ex Africa, in quo bello duo fratres, alter ex Pōp. exercitu, alter ex Cinnæ ignorantes cōcurrerunt, & cum victor mortuum spoliaret, agnito fratre, ingenti lamētatione edita rogo ei extructo, ipse supra rogum se transfodit, & eodem igne consumptus est. aut ergo Val. dissentit a Liuio, aut fuerunt exempla similia, alter in exercitu Cinnæ, alter Sertorij, aut quod melius est, quia coniuncti fuerunt Cinna, & Sertorius, vt nihil intersit, vtrum Cinnam dicat, an Sertorium. [Multum ac diu) Multum ad quantitatem, diu ad tempus refertur. oā & multa in deos conuitia, & longo tpe iactauit. possumus aliquid facere multum & non diu, v. g. si legerem chartam vnam ab ortu solis vsque ad occasum, diu quidem, sed non multum, tam tanto spatio decem, atque eo plures legi possent. [Licebat ignorantiæ) Excusat, quòd ignorans fecerit, vt fratris pietatem exaggeret.

ASCEN. HIS scio, &c.) Transit ad humilius exemplum cū deprecatione ne sibi vitio detur, & cum obtestatione dissimilitudinis, vnde adulatione solita Tib. & Drusum Castori, & polluci in deos relatis comparādos censet dicens. [Equidem). i. ego certe, scio nullum aliud specimen. i. speciosum approbamentū charitatis consanguineæ. i. eodem sanguine genitorum, quam Castoris, & pollucis, posse adijci conuenienter. i. decenter his. s. iam dictis principibus Rom. Tib. & Druso, sed profecto. i. reuera ingratum non erit principibus clarissimis omnis memoriæ. i quos omniū memoria complectitur, hoc est quorum extat memoria, hoc est Tiberij, & Drusi, si summa pietas militis. s. Pompeiani erga fratrem suum adhęserit. i. annixa sit huic parti voluminis. Dixit summam pietatem militis in fratrem. Nanque is. s. miles peragens stipendia. i. ære merens in castris Cn. Pompeij. s. Magni cum interemisset cominus. i. coniunctis manibus pugnantem militem Sertorianum. i. sub Sertorio stipendia facientē instantem sibi in aciem. i. aut oculorū, aut belli, sed si de belli acie diceret, in acie acrius. i. multum strenue, & spoliaret iacentem. i. prostratum, vt. i. postquam cognouit eum esse fratrem germanum, insecutus multū, ac diu Deos conuitio. i. exetratione, ob donum impiæ victoriæ. s. vt fit in bellis ciuilibus, fratrem interemisset victor eius, transtulit sup. cadauer eius prope castra, & imposuit rogo opertum. i. tectum preciosa veste, ac deinde face subiecta, vt cremaretur, trāsuerberauit protinus eodem gladio, quo interemerat illum. s. fratrem suum pectus suum. i. proprium, & tradidit sese prostratum super corpus fratris, cremandum communibus flammis licebit. i. licitum erat ipsi ignoranti viuere beneficio ignorantiæ, quia ignorans fratrem esse eum interemerat, sed vt vteretur potius sua pietate, quam venia. i. ignorantia aliena, non defuit comes fraternæ neci, quia statim fratris neci suam subiecit.

DE PIETATE ERGA PATRIAM. CAPVT VI.

ARCTISSIMIS sanguinis vinculis pietas satisfecit, restat nunc vt patriæ exhibeatur: cuius maiestati etiam illa, quæ deorum numinibus æquatur, auctoritas parentum, vires suas subiecit: fraterna quoque charitas æquo animo, ac libenter cedit summa quidem cum ratione: quia euersa domo, interdum reip. status manere potest: vrbis ruina, penates * omnes secum trahat necesse est. Verum quid attinet verbis ista complecti? quorum tanta vis est, vt aliqui salutis suæ impendio testati sint.

* Omnium.

OLIV. ARCTISSIMIS sanguinis vinculis) de pietate dicturus erga patriam laudat eam per comparationem, & probat hanc ceteris præferēdam, quia omnia in seruata patria seruantur. nam euersa familia in qua patres, & filij continentur stare potest patria, sed euersa patria, domus, & familia stare non potest. [Sanguinis vinculis) Filiorum in parentibus. sic huic patriæ pietati, cedit paterna simul, & fraterna pietas. [Illa, quæ deorum numinibus æquatur) Paterna pietas, quæ adæquatur diuinæ pietati, patriæ cogitur cedere. [Impendio) Damno.

ASCEN. ARCTISSIMI &c.) Præfatio est in exempla pietatis in patriam, q̄ docet magis necessariam, quam in parentes, aut fratres ideoq. Cic. attestatur, q omnium charitates vna in se complectatur vultuq. vbi pater patriam per tyrānidem occupaturus esset, aut tyranno, aut hosti traditurus, nec a filio quouis pacto ab incœpto consilio reuocari posset filiū potius per indicium patris, patriæ consulere debere, q̄ cum salute patris, patriæ libertatem amittere. Primū huius loci verbum quidam hñt arctissimis, q quidem magis quadret cum ablatiuo vinculis, sed q̄a is sylla ba ter continue posita bbilum pariat, alij legunt, & ita scriptum repperi arctissimi vt sit ordo. Pietas. i. narratio de pietate, aut pietas ipsa satisfecit. s. in superioribus exemplis, vinculis arctissimi sanguinis, vt parentum & libero₄, inter quos est primum vinculum, & fratrum inter se, quo₄ docuit esse proximū Restat nunc, vt sup. pietas exhibeatur patriæ. i. vt afferamus exempla eo₄, qui in patriam suam pij fuere, cuius. s. patriæ maiestati, ēt illa auctoritas parentum, quæ æquatur numinibus. i. diuinis potentijs deo₄ (non tñ ex equo. Nam licet parentibus secundus post Deos debeatur honor, non tñ æqualis, quia si parentes quippiam contra dei mādata iusserint, surda aure transeundi sunt immo pie monēdi, se inique iubere quod Deus vetuerit, aut contra vetare, quod Deus iusserit, ve₄ in hoc quippiam simile est, q Deos veneratio nis gratia ēt patres vocauit gentilitas, vt nos Deum oīum creatorem patrem appellamus. Suntq. parentes cum Deo in gñatione libero₄ cooperatores, quia virtus diuina ad oēm operationē concurrit, & animas rationales sola creat) subiecit vires suas, qa vult vt plus patrię, quā sibi tribuatur, cuius. s. patrię maiestati, charitas quoque fraterna cedit ęquo aio, ac libenter, quidē. i. & certe cū summa rōe, quia domo euersa status reip potest interdum manere, & sup. necesse est vt ruina vrbis. s. in quā est resp. trahat secum oēs penates. i. domos priuatas. [Verum). i. sed quid attinet. i. ad rem facit cōplecti ista. i. instans rei verbis. i. docere patriæ salutem parentum saluti preferendam? quo₄. i. qua₄ re₄ tanta vis est, vt aliqui. i. non pauci. Sic. n. interdū accipitur, vt est aliquid se se vnius dominiū fecisse iacertæ. i. non parum, sed multum aliqui dicere potuisset quidā testati sint sup. ea, impendio. i. impensione salutis. i. vitæ suæ, quæ charior esse posset, quàm parentum.

DE BRVTO PRIMO COS.

BRVTVS * Cos. primus cum Arunte, Tarquinij Superbi filio, regno expulsi, in acie ita equo concurrit, vt, pariter illatis hastis, vterque mortifero vulnere

* Liuius lib. 2.

re ictus exanimis prosterneretur. Merito * obiecerim, P. R. libertatem suam magno stetisse.

* Adiecerim.

OLIV. Bruti charitas erga patriam.

BRVTVS consul) Hæc historia superius per transitum annotata fuit. nam cum pp Lucretiæ stuprũ reges vrbe Brutus eiecisset illi primũ fraude in patriam redire tentarũt, quod vbi obstructum sibi fraudis iter intellexerunt, ad apertam vim, & Hetruscorum auxilia confugerunt, quibus freti magno cum exercitu in fines Rom. irropere profectus est igitur obuiam Brutus quem cum Aruns regis filius cum consularibus fulgentẽ insignibus conspexisset, acerrimo dolore, & petcrpti regni memoria exercitus, & impulsus, equo calcaribus adacto ruit in cõsulem, quod ille aduertens non minori animo in hostem fertur. tantoq. impetu, & tã acri, nulla ipsius protegendi, sed sola hostis feriendi cogitatione cõcursum est, vt alternis cõfixi hastis ambo pariter cõsternerentur superq. occisum sua manu Aruntem, ipse mutuo uulnere Brutus expirauit, & vt Flori vtar verbo, quasi cõsul adulterũ (vt ille ait) seu verius adulterij fratrẽ regno pulsum, vita quoq; pelleret, & eũ ad inferos sequeretur, funus consuli rebus oibus præclarũ, sed nulla re magis, q̃ q eum matronæ oẽs, vt parentẽ anno integro luxerũt. [Merito obiecerim) Iure inqt dixerim magno libertatẽ sibi constitisse, q. a auctorẽ libertatis amisit.

ASCEN. BRVTVS).s. Iunios primus consul, concurrit equo in acie .i. cõflictu, cum Arunte filio Tarquinij Superbi, pulsi regno .i. Romanæ vrbis (ob superbiam & Lucretiæ per filium eius violationem) ita .i. tali modo, vt hastis illatis pariter .i. pari impetu, vterq; ictus .s. ab altero, vulnere mortifere, prosterneretur exanimis .i. anima spoliatus, aut iam spoliandus. Brutus sup. obiecerit merito P. R. libertatem suam, hoc est P. R. stetisset sup. sibi magno .s. precio, quia vitæ suæ impendio.

DE CVRTIO ROMANO.

* Liuius lib. 7.

CVM autem * in media parte fori, vasto, ac repentino hiatu, terra subsideret, responsumq. esset, ea re illum tantũmodo compleri posse, qua P. R. plurimum valeret: Curtius & animi, & generis nobilissimus adolescẽs interpretatus vrbem nostram virtute, armisq. præcipue excellere militaribus insignibus ornatus, equum conscendit, eumq. vehementer admotis calcaribus pręcipitem in illud profundum egit: super quem vniuersi ciues honoris gratia certatim fruges iniecerunt: continuoque terra pristinum habitum recuperauit. Magna postea decora in foro Romano fulserunt: nullam tamen hodie pietate Curtij erga patriam clarius obuersatur exẽplum: cui principatum gloriæ obtinenti consimile factum subnectam.

OLIV. Curtij pietas in patriam.

CVM aũt in) C. Genitio. & L. Aemilio cons. forũ medium Rom. siue motu terrę, seu qua vi alia di specu vasto in immensam altitudinẽ fuisse collapsum, neque eam voraginẽ cõiectu terræ, cũ pro se quisque cogeret, expleri potuisse, nisi ea re qua P. R. plurimũ valeret, vti vates canebant, si remp. R. perpetuam esse vellent. tũ M. Curtium iuuenẽ bello egregiũ castigasse ferũt dubitantes, an vllum magis R. bonum esset, quã arma, virtusq. silentio deinde facto, tẽpla Deorum immortalium, quæ foro imminebant, Capitoliumq. intuentem, & manus nunc in cœlum, nũc in patentes terræ hiatus ad Deos manes porrigentẽ se deuouisse, equo deinde, q̃ poterat ornatissimo insidentem, arma cum se in spe cum immisisse, donaq., ac fruges super eum à multitudine congestas, lacum Curtium, non ab antiquo illo T. Tacij milite Curtio Metio, sed ab hoc appellatũ. [Illud profundũ) In illam voraginem. [Magna postea) Extollit hanc rem, multa inqt præclara exempla cõmemorari possent in foro ædita, nullũ tñ cum Curtij facto conferendum. [Multa postea) Multa prætera egregia facinora in foro ædita fuere, nullum tñ Genitij facto comparãdum. [Subsideret) Inclinata esset. [Admotis) Appropinquatis, & subditis calcaribus, de hoc Curtio Petra. Vnde ego vos moneo nobis virtute vel armis nil melius tribuisse Deos, hæc summa profecto. Hæc vero Romana bona, & summa reposcũt, Arma, virtusq; dabo sic Curtium loquentẽ inducit Petrarca Liu. quoq; nullũ magis Romanum bonũ quam arma virtusque.

ASCEN. CVM aũt terra subsideret).i. ad imum tẽderet, & abscissum faceret in mediam partem fori .s. Romani hiatu .i. apertura, & voragine, ac specu vasto .i. valde amplo, ita vt impleri nequiret, ac repentino .i. subito orto, & ita magis horrendo, ne reliquum vrbis absorberet, & rñsum esset .s. a vatibus sup. hiatum illum posse cõpleri tantũmodo .i. duntaxat ea re, qua P. R. valeret plurimũ Curtius adolescẽs, & animi, & gñis nobilissimi (Sunt qui nobilissimus legãt, sed insolita fieret constructio, non .n. dr nobilissimus animi, sed aio) interpretatus vrbem nostram .s. Romã, excellere pcipue virtute, & armis .i. arma totum equitum, ornatus insignibus militaribus, conscendit equũ & egit .i. vi impulit secũ in illud profundũ, eum .s. equum præcipitem .i. in caput cadentẽ, & hoc calcaribus admotis vehemẽter, aut sine ablatiui instrumentales, egit eũ præcipitem calcaribus &c. Super quem .s. Curtiũ vniuersi ciues iniecerũt certatim .i. quasi cũ certamine quis primus, aut plurimũ inijceret, fruges gratia honoris, & continuo terra recuperauit pristinum habitum .i. priorem dispositionem, quia specus ille partim oppletus, & partim coitione terrę clausus est, magna decora .i. ornamenta, vt statuæ equestres fulserunt postea in foro Rom. tamen nullum exemplum obseruatur .i. veneratur hodie clarius pietate Curtij erga patriam, cui .s. Curtio aut Curtij exemplo, obtinenti principatum gloriæ, ego subnectam factum consimile, id est consimilis charitatis in patriam.

DE GENITIO CIPPO PRAET.

* Domito venerabat ab hoste, inquit Ouid. lib. 15. Met.

GENITIO * Cippo Præt. paludato portam egredienti noui, & inauditi generis prodigium incidit. nanque in capite eius subito veluti cornua emerserunt: rñsumq. est eum Regem fore, si in vrbẽ reuertisset. quod ne accideret, voluntarium, ac perpetuum sibimet indixit exilium. Dignam pietatem: quę, quod ad solidã gloriam attinet, septem Regibus pręferatur, cuius testãdæ rei gratia, capitis effigies ærea porta, qua excesserat, inclusa est: dictaq. Raudusculana, q olim rauda æra dicebantur.

OLIV. Cippi pietas erga patriam.

GENITIO Cippo) Hoc exemplum præcedenti dicit esse consimile, & probat, nam Cippus iste cum per portam, quæ Randuscalana dicitur, egressurus esset, in transeundo exhorta sunt cornua tanta tãtæ magnitudinis, vt egredi non posset, consulto oraculo, cognouit se futurum regem si reuertetetur in vrbem, maluit in exilium voluntarium proficisci, quàm patriam suam libertate priuari. [Veluti cornua) Bene veluti cornua, quia non reuera cornua fuerant, sed propter dæmonum illusiones cornua esse videbantur, de quibus Ouid. Cornuaq. aurans miram referentia formam Hostilibus insculpunt longum mansura per æuum. [Solidam) Veram & non adumbratam.

ASCEN. GENITIO &c.) Ordo est. Prodigium noui, & inauditi generis incidit Genitio Cippo, sic cognominato. [Prætori).s. R. paludato .i. veste imperatoris pficiscentis in bellũ ornato, egredienti portam .s. vrbis, quæ deinde Randusculana dicta est. [Nanque) sup. res quædã veluti corona, emiserunt .i. extiterũt, subito in capite eius, rñsumq. est .s. a vatibus, aut oraculis Deoꝝ de significatione prodigij interrogatoꝝ eum fore .i. futuꝝ esse regem, si reuertisset in vrbẽ. Quod ne accideret .i. ne ita fieret, & ita libertatẽ patrię oppmeret ipse indixit sibi exilium voluntariũ ac perpetuũ. [Dignam) .i. ò dignã, aut dignam, sup. censeo pietatẽ, quæ quod .i. quantũ pertinet ad solidam .i. sinceram, & veram gloriam pferatur septẽ regibus .i. quotquot Romę regnarunt. [Cuius rei testãdæ) .i. attestandę, & testificandę gratia, effigies capitis ęrea .i. ex ęre facta inclusa est portę quam .s. Genitius excesserat & dicta est .s. porta Randuscalana, quòd quia æra dicebantur olim randa.

THEO. EMERSERVNT) Vetusta exemplaria habent erupuerunt aut exeruerunt. [Randusculana &c.) Cincius de verbis priscis ait, Aes infectum Rudusculum appellari, quòd omnia materia nondum formata rudis dicatur. Inde Rudusculana quodq. idem est Rudusculana porta, quòd rudis & impolita sit relicta, vel quod Raudo sit .i. ære iuncta lege Pompeium.

DE AELIO PRAET.

* Front. lib. 4. c. 5 Cælum vocat.

GENITIVS * laudis huius successionem Aelio Præt. tradidit, cuiius dicendi, cum in capite picus consedisset, aruspexq. affirmasset, conseruato eo fore domus ipsius statum felicissimum, reip. miserrimum, occiso, in contrarium vtrunque cessurum: euestigio picũ morsu suo in conspectu senatus necauit: decem & septem militum

militum familiam, eximiæ fortitudinis viros, Cannensi prœlio amisit resp. procedente tempore ad summum imperij fastigium excessit. Hæc nimirum exempla Sylla, & Marius, & Cinna tanquam stulta irriserunt.

OLIV. GENITIVS laudis) Nec hoc paruum fuit erga patriā pietatem indicium, cum Ælius prætor non modo suam, sed vniuersæ familiæ, & generis incolumitatem patriæ saluti postposuit, qui maluit picum, qui sibi ius dicenti in vertice conscenderat eo fato, vt capto, & occiso, eius domus grauissimam perniciem, resp. vero non paruam consecutura esset felicitatem, necare cum exitio suo, q̄ eum conseruare cum reip. detrimento, picus est species auis, quæ rostro arbores perforat. Front. lib. iiij. cap. v. Ælius inquit Prætor Vrb. cum ei ius dicenti picos in capite consedisset, & aruspices respondissent, dimissa aue hostium victoriam fore, necata P.R. superiorem, auem occidit, qua nostro exercitu vincente, ipse cum xiiij. Ælijs ex eadem familia in prœlio occisus est, hunc quidam non Aelium, sed Lęlium fuisse & Lęlios non Aelios perisse credunt. Decem & se. Front. dicit tantúmodo xiiij. fuisse. [Vtrunque]. i. & sibi male rep. bene cessurum. [Resp.) Quia Afric. postea Cat. P.R. tributariam fecit. Syl. M. & Cinna. Hi enim imperij auidi fuerunt, vnde Cæs. cum audisset Syllam deposuisse dictaturam priuatus vt altum dormiret. Sylla inquit nesciuit literas.

ASCEN. GENITIVS). s. Cippus, de quo proximo loco dictū est, tradidit successionem huius laudis. s. fugiendi regni Aelio Præt. cui dicenti ius. i. iudicandi populo, cū picus. s. auis in tutela Martis credita consedisset. i. quietem cœpisset in capite, & Aruspex affirmasset eo. s. pico conseruato, statum domus ipsius felicissimum, & sup. statum reip. miserrimum, & sup. eo occiso, vtrunque cessurum in contrarium. i. statum ipsius fore infelicissimum, & reip. felicissimum, necauit e vestigio. i. statim, vbi stetit, non mutato vestigio, picum morsu, in conspectu senatus, & sup. amisit deinde in prœlio Cannensi cum Hann. cōmisso, familiam x. & vij. militum appositorie, viros eximiæ fortitudinis, & sup. post illam cladem, Resp. excessit tempore procedente. i. successum temporis, ad summum fastigium. i. culmen imperij. Nimirum. i. haud dubie, Syl. & Mari. & Cinna, qui postea remp. oppresserunt, & ciues Rom. proscrip. irriserunt hæc exempla tanquam stulta, addidisset vt Cic. Cæs. sed propter Tib. qui illi successit, omisit.

DE PVBLIO DECIO.

Liuius lib. 8.

PVBLIVS * Decius, qui consulatum in familiam suam primus intulit, cum latino bello Romanam aciem inclinatam pene iam, & prostratam videret, caput suum pro salute reip. deuouit, ac protinus cōcitato equo, in medium hostium agmen patriæ salutem, sibi mortem petens, irrupit: factaque ingenti strage, plurimis telis obrutus, super corruit: ex cuius vulneribus, & sanguine insperata victoria emersit.

OLIV. Decij pro salute patria. PVBLIVS Decius) Tres fuere Decij, qui pro rep. se deuouere, teste Cic. vt sup. dixi in cap. de somnijs, pater bello Latino. & Gallico. filius bello Hetrusco, nepos bello Pyrrhi, quod gessit pro Tarentinis, sed de patre tantum, & filio Val. mentionem facit Cic. autem lib. j. Tusc. dicit si mors timeretur, non cum Latinis pater Decius Decertans, cum Hetruscis filius, Pyrrhi nepos se hostilium telis obiecisset. Idem lib. de fin. bon. & mal. pari ratione in lib. de nat. deorum, & diuinatione.

ASCEN. PVBLIVS Decius, qui) Primus intulit consulatum in familiam suam, cum videret bello Latino. i. quod cum Latinis gerebatur, aciem Romanam iam pene inclinatam, ac prostratā deuouit. i. voto, & solēnibus verbis addici fecit inferis caput suum, & ita vitam suam pro salute reip. ac protinus. i. illico facta deuotione, equo concitato, irrupit in medium agmen hostiū, petens patriæ salutē, & sibi mortem, & ingenti strage. s. hostiū facta. s. illa irruptione, priusq̄ caderet obrutus plurimis telis sup corruit. s. sup stragē à se factā, & videlicet telorū in se immissam, ex cuius vulnerib. & sanguine, emersit. i. exorta est victoria īsperata. s. prius.

DE FILIO P. DECII.

Liuius lib. 10.

VNICVM * talis imperatoris specimen esset, nisi animo suo respondentem filium genuisset. Is nanque in quarto consulatu patris exemplum secutus, deuotione simili, æque strenua pugna, cōsentaneo exitu labantes, perditasque vires vrbis nostræ correxit. Itaque dignosci arduum est, vtrum Romana ciuitas vtilius habuerit Decios, an amiserit: quoniam vita eorum, ne vinceretur, obstitit. mors fecit, vt vinceret.

OLIV. Dec. P.D. fil. pro patria se deuouit. VNICVM talis imperatoris specimen) De patre huius Decij in cap de somnijs dictum est. Nunc de filio qui cō sul cum Q. Fabio collega aduersus Gallos, Samnitesq. profecti, cum ad ciusium duxissent exercitum, ibiq. diu incerto Marte pugnatum esset, eadem via qua pater, victoriam Rom. peperit. nam Fab. dexterum cornu aduersus Samnites, Decius sinistrum aduersus gallos, quorum prima prœlia plusquam virorū, postrema minus quàm fœminarum erant, forte tenebant, in id tempus igitur quo vlcisci solebat hostis, quam integerrimas vires potuit militi suo Fab. seruauit. Decius vero, & ætate, & vigore animi ferocior, quantumcunque virium primo certamine effudit, & quia lentior videbatur pedestris pugna, equitatum impugnam concitauit, & ipse iuuenum turmæ immistus, proceres iuuentutis in hostem, vt secum impetum faciant concitat. duplicem illorum gloriam fore, si ab leuo cornu, & ab equitatu victoria incipiat, bis auerterunt Gallicum equitatum, sed nouum pugnę genus conterruit Rom. essedis, carrisq. superstans armatus hostis ingenti sonitu equorū rotarumq. venit insolitus eius tumultus Romanorum terruit equos, ita victorem equitatum velut limphaticus pauor dissipat. Decius vbi suos terga dantes vidit, primo reuocare frustra conatus, deinde vbi nulla rōne perculsos sustinere posse vidit, patrem Decium nomine compellās, quid vltra moror, inquit, familiare fatum, datum nostro generi, vt luendis periculis publicis piacula simus? iam ego mecum hostium legiones mactandas telluri, ac Dijs manibus dabo. hæc locutus à sacerdote solenni deuotionis imprecatione facta, in confertissimos hostes subditis calcaribus equo incurrit, vbi magna prius hostium cæde facta, gloriosæ cæsus tandem occubuit, cuius mors non, vt aliorum terrori, sed audaciæ Rom. fuit, qui instaurata pugna, paulo ante victores Gallos insecuti, ad xxv. millia ceciderunt, & viij. millia cœperunt. [Aeque strenua) Equaliter forti. [Itaque dignosci arduum) Siquis diligentius cogitare voluerit, vtrum mors, an vita Deciorum reip. magis profuerit, non facile dignosci poterit. nam viuentes Decij non passi sunt patriam superari, non morientes vero speciosam victoriam illi pepererunt. [Vtilius) Quia multas sunt consecuti victorias. [Amiserit) Quia patriam saluarunt, se pro illa deuouendo.

Callorū prælia.

ASCEN. VNICVM talis imperatoris specimen) Mirabili artificio, atque inuentione connectit exēpla inuenio semper nouo contextus filo. Ordo aūt est. Specimen. i. spectabile approbamentum charitatis in patriam, talis imperatoris. s. Decij, esset vnicum. i. singulare, nisi gn̄asset filium rn̄dentem animo suo. i. eiusdem charitatis in patriam. Constat tn̄ nepotem eorum æmulum fuisse tertium, qui se pro patria deuouit. [Nanque) Is. s. filius secutus in quarto consulatu exemplum patris, correxit. i. instaurauit, & ad pristinum robur direxit, vires vrbis nostræ, hoc est militū Rom. labētes, & perditas, deuotione. i. addictione sui per votum, & verba solemnia, morti & inferis, simili. s. deuotione paternæ, pugna æque strenua, vt erat paterna, & sup. exitu. s. fine vitæ ęque sup. cōsentaneo quod genus virtutis martyres pro religione christiana obierunt (& quia ex aio vnusquisque fidelium in Christū, & fidē, esset debet, vt se pro eo, & ea, morte deuoueat, inde effectum puto primitiuę Ecclesiæ proceres se Christo deuotos dicerent, sicut apud Iuuen. accipitur vocabulū. Quā ni tibi deditus essem deuotusq. cliens &c. Sequentes aūt vocabuli, nō plane accipientes, deuotionem pro intima affectione accipiebant effectū pro causa nam illa charitas, & intimus amor deuotos facit. non est ergo ineptum, nec barbarum vocabulū, sed nō recte intellectum saltem à compluribus, sicut indulgentia, quæ est inclinatio vehemens, aut in rem, aut in personam, vnde qui vino, aut somno, aut veneri inhiat illi indulgere dicitur, & qui nimia facilitate liberis ignoscit, & eorum desideria sequitur eis indulgere dicitur, atque ita mollis illa educatio liberorum, & facilitas ad veniam, & quæcunque nimia in eos affectio, seu inclinatio, indulgentia dicitur Et quia dum nobis ignoscit deus pro modica contritione, & pœnitentia culpaq. clementer remittitur, quodammodo indulget, christianæ pietatis professores, indulgētiam pro remissione illa facili, & vt ita dicam indulgenti acceperunt, non tam inepte,

quàm

quàm ab ineptoribus taxantur, sed hæc sint transeunter annotata. [Itaque] .i. & ita arduum .i. difficile est, sicut ardua scandere, aut expugnare, dignosci .i. discerni vtrum Romana ciuitas habuerit vtilius Decios duces, an amiserit. Quia vita eorum obtinuit, ne .s. ciuitas Romana vinceretur, & mors eorum effecit, vt sop. ipsa, vinceret facta deuotione, in qua quanta fuerit dæmonum illusio pulchre docet Sabel. in Rapsodia sua hunc locum recitans.

DE SCIPIONE AFRIC. SVPERIORE.

Liuius lib. 22. et 24. lib. no. et Valer. ipse M. lib. 2. cap. 4.

NON est * extinctus pro rep. superior Scipio Africanus, sed admirabili virtute ne resp. extinguetur, prouidit: siquidem cum afflicta Cannensi clade vrbs nostra nihil aliud, quàm præda victoris esse Annibalis videretur: ideoq. reliquiæ prostrati exercitus deserendæ Italiæ auctore Q. Metello consilium agitarent: tribunus militum admodum iuuenis, stricto gladio mortẽ vnicuique minitando, iurare oẽs nunquam se relicturos patriam coëgit: pietatemq. non solũ ipse plenissimam exhibuit, sed et ex pectoribus aliorũ abeuntem reuocauit.

OLIV. NON est extinctus) Post Cannensem cladem, cum ad quatuor milia hominum Canusium confugissent, ne omnino errantes sine duce forent, imperij summam ad P. Scip. admodum adolescẽtem summo consensu deferunt, cui dum summa rerum inter paucos consultanti nunciatur, ne quidquã illum consultare, perditam spem esse, desperatam comploratamq. rem pub. iuuenes quosdam, quorum principem L. Cæcilium Metel. mare, ac naues spectare, et deserta Italia ad regnum aliquod confugiant, quod malum præterquam, quòd atrox super tot clades, etiam nouum, cum stupore, ac miraculo turbidos defecit, & qui aderant consilium aduocandum censebat, negat consilij rem esse Scip. iuuenis fatalis dux illius belli, audiendum, atque agẽdum non consultandum in tanto malo ait, irent, secum extemplo armati, qui remp. saluam esse vellint, pergit ire, sequentibus, paucis ubi tes agebatur, & eum iuuenum, de quibus allatum fuerat consilium inuenisset, stricto super eorum capita gladio, ex mei animi sententia inquit iuro, quòd ego remp. non deseram, nec alium ciuem Rom. deserere patria, sic sciens fallo, tum me Iop. optimus maximus domum, familiam, remq. meam, et leo pessimus afficiat, in hæc verba iurent omnes expostulo, qui non iurarit in se hunc gladium strictum esse sciat, haud secus pauidi, quàm si victorem Hannibalem cernerent iurant omnes, custodiendosq. semet ipsos contra Hannibalem. Scip. tradunt. [Auctore Q. Metello) Qui dicebat fieri non posse, vt è tantis malis emergere oppressa patria. [Abeuntem) Quia de rep. & patria desperabant, & ideo omnis eius iouandæ pietas ea eorum pectoribus abierat.

ASCEN. NON est &c.) Miro gradu progreditur, vt vehementiorem charitatem priorem mutasse sentiatur dicens, Scip. Afr. superior nõ est extinctus .i. occisus pro rep. .s. Romana, sed prouidit .i. cauit admirabili virtute .s. sua, ne resp. extingueretur .s. ab Hannib. Siquidem cum vrbs nostra .s. Romana. [Afflicta clade Cannẽsi) .i. apud Cannas vicum Apuliæ accepta nihil aliud videretur esse quam præda Hann. victoris, & ideo reliquiæ exercitus prostrati .i. quæ superant cladi agitarent. [Q. Metello auctore, consilium Italiæ deserendæ) Scip. sup. tribunus militum admodum iuuenis coëgit minitando gladio stricto .i. euaginato, cuicuique .s. qui de patria deserenda consentiret, aut vlterius ageret mortem .i. necem præsentem, omnes iurauere, se nunquam relicturos patriam, & ipse non solum exhibuit .s. patriæ pietatem plenissimam, sed etiam reuocauit .s. pietatem patriæ abeuntem ea pectoribus aliorum.

DE ROMANIS.

Liuius lib. 42.

AGE * vt à singulis ad vniuersos transgrediar, quanto & quàm æquali amore patriæ tota ciuitas flagrauit? nam cum secundo Punico bello exhaustum ærarium, ne deorum quidem cultui sufficeret, publicani vltro aditos censores hortati sunt, vt omnia sic locarent, tanquam resp. pecunia abundare: seque præstituros cunctà, nec vllum assem, nisi bello confecto, petituros, polliciti sunt. Domini * quoque eorum seruorum, quos

Liuius lib. 24.

Sempronius Gracchus ob insignem pugnam Beneuenti manumiserat, precia ab imperatore exigere supersederũt. * In castris etiam non eques, non centurio stipendium sibi dari desiderauit: viri, ac fœminæ, quidquid auri, argentique habuerunt, item pueri insignia ingenuitatis ad sustentandam temporis difficultatem contulerunt: ac neque beneficio senatus, qui muneribus his functos, tributi onere liberauerat, quisquam vti voluit, sed insuper id omnes promptissimis animis præstiterunt. * Non ignorabant enim captis Veijs, cum decimarum nomine, quas Camillus vouerat, eorum Apollini Delphico mitti oporteret, neque emendi eius facultas esset, matronas, ornamẽta sua in ærarium retulisse. * Similiterque audierant, nullo põdo auri, quæ gallis pro obsidione capitolij promissa debebantur, earum cultu expleta. Itaque & proprio ingenio, & exemplo vetustatis admoniti, nulla sibi in re cessandum existimauerunt.

Liu. lib.

Liuius lib. 5.

Liuius lib. 5.

OLIV. AGE vt à singulis ad vniuersos) Dicimus inquit de singulis dicamus de vniuersis ciuibus, nam ij. bel. pun. cum Hãnibal multas, & grauissimas clades alias Romanis intulissent, sic breui exhaustum est ærarium, vt non modo non scribi exercitus, sed ne fieri quidem Dijs immortalibus sacrificia possent, tum publicani pecuniam statim erogaturos polliciti, censores adierunt hortantes, non aliter omnia locarent, q̃ si reip. pecuniæ superessent. Item cum tot cladibus consumpta iuuentute cogerentur, deficientibus ciuibus, seruos conscribere. Sempronius Grac. in magnum conscripsit exercitum, qui Volones dicti sunt, q̃ voluntaria, & non coacta stipendia facerent, quorum opera victoriam ex hostibus non mediocrem consecutus est, nam cum integrum annum operam suam reip. strenue, fortiterq. nauassent, libertatem tacite deposcebant, quasi suorum labor præmium, quondam cum sensisset Grac. super ea re literas ad Senatum dedit, qui sibi permisit facere quòd reip. fore videretur. hic aduocata concione, & lectis literis, eos oẽs se libertate donaturum, pollicitus est quicunque postero die signis collatis caput hostis ad se retulisset, quæ res magis victoriæ impedimento fuit, q̃ momento, nam et quisque hostem impigre occiderat, primum caput ægre inter turbam & tumultum abscindendo terebat tempus deinde occupata dextra tenendo caput fortissimus quisque pugnator esse desierat, quod vbi tribuni militum Graccho nunciarunt, signum dari propere iussit, capita abijcerent, & hostem inuaderent, quo fuso libertatem omnibus esse daturum, quo audito reintegrata pugna tanto ardore, & animia in hostes incursum est, vt vim eorum non sustinentes Pœni omnes ferme, vel cæsi, vel capti fuerint. nam ea triginta millibus, via duo millia, & minor pars equitum cum ipso duce euaserunt. post tantam igitur victoriam seruos oẽs Sempronius liberos esse iussit rursus in ea temporis difficultate nulla ætas, nullus sexus, nullus ordo, nec hoium conditio à pietatis officio vacarunt, vt in literis videre possumus. [Aditos) Ad quos vltro iuerunt. [Impendium) Stipendium ab impendendo dictum. insignia prætextam, & bullam auream, quæ significabant eos nobiles esse atque patritios. [Non ignorabant enim) Dicit eos sumpsisse exemplum à maioribus suis, & pulchro vtitur colore, nam cum dicit, eos non ignorare facta maiorum, pietatẽ maiorum commemorat. nam cum Camillus Veios obsideret, decimam prædæ si vrbe potiretur, vouit Apollini, sed cum direpta vrbe difficile foret à militibus prædam accipere votum de publico soluendum fuit. ad hanc igitur cougerendam pecuniam. cum exhaustum esset ærarium, matronæ ornamenta contulerunt: pari ratione in obsidione Capitolij, cum desperato Camilli, aliquanto spe sua tardioria aduentu, & auxilio, cum Gallis mille pondo auri pro redemptione pepigerunt, quod cum in publico deesset aurum, ex quo summa pactæ mercedis conficeretur, à matronis collatum acceperunt, & ob eam causam illis honor additus est, vt earum sicut virorum post mortem solemnis laudatio foret. [Itaque) Ergo secundi Punici belli temporibus maiorali, & innata pietate homines præditi, & exemplis hia maiorum adducti omnia erogare, & pati pro salute patriæ non dubitauerunt.

Volones cur dicti impẽdiũ.

Matronarum liberalitas in remp.

ASCEN. AGE (adhortandi vox) vt ego transgrediar .i. transeam à singulis .s. in patriam pijs ad vniuersos. Affert autem simul ex eaempla, Primum, de publicanis. Secũdum, de dominis seruorum. Tertium,

tium, de equitibus, & centurionibus. Quartum, de vniuersis ciuibus eiusdem ipsis. Quintum, de ijs, qui ipe Veientani belli fuerunt. & Sextum de ijs, qui vrbe à Gallis capta, de primo dicit sic. Quantum, & q̃ æquali amore patriæ ciuitas. s. Romana flagrauit .i. ardet sup. aliq̃ñ? q.d. maximo. Nam cum. i. q̃ñ ærarium exhaustum ij. bel. pun. ne quidem. i. non saltem sufficeret cultui deorum, publicani. i. qui publicam, aut publice pecuniã tractabant, vt sunt vectigalium, & impositionum collectores, nummalij, campsores, & trapezitæ, hortati sunt censores aditos. s. à se hoc est postq̃ eos adierant, vt locarent. i. conducerent ad vsum belli oia. tanquam resp. abundaret pecunia, & polliciti sunt se præstituros cuncta nec petituros vllum assem, nisi bello confecto. i. peracto. [De secundo sic. Domini quoque eorum seruorum, quos Sempronius Grac. manu miserat ob insignem pugnam Beneuenti. i. apud beneuenium æditam, vt Oliu. late prosequitur, supersederunt. i. cõmiserunt exigere ab imperatore precia. s. seruorum quos emerant. De tertio dicit sic. In castris ẽt non eques non centurio. i. nemo h̃ñt vnde viueret, desiderauit stipendium dari sibi de quarto sic. Viri, ac fœminæ contulerunt quidquid auari argentiue habuerunt. item pueri contulerunt insignia ingenuitatis sup. suæ videlicet bullas aureas crepundia ad sustentandam difficultatem temporis, ac neque quisq̃ voluit vti beneficio senatus, qui liberauerat functos his muneribus. s. publicis, onere tributi. s. pendendi ad impendendum belli, sed insuper. i. vltro omnes pręstiterunt id. s. tributum animis promptissimis. De quinto, quod quasi pro exemplo à quartis inspectum dicit, faciebant sup. tunc id promptissimis animis. Enim pro quia, ipsi non ignorabant, cum. i. q̃ñ. [Veijs captis). s. à Camillo oporteret aurum mitti Apollini Delphico, nomine decimarum. s. prædæ, quas Camillus vouerat, neque facultas esset eius. s. tãti auri emendi, matronas retulisse sua ornamenta, vt in aures, fibulas, aurum crinale, monilia, & similia in ærarium. i. thesaurum publicum. De sexto sic. [Similiterq. audierant, mille pondo). i. libras auri, quæ debebantur Gallis, promissa pro obsidione Capitolij sup. leuanda, expleta sup. esse. i. ad plenum pondus, ac numerum perducta, cultu. i. exornatu earum. s. matronarum. Itaque. i. & ita Rom. sup. tempore secundi Pun. belli admoniti, & . i. simul proprio ingenio ad subueniendum patriæ propenso, & exemplo vetustatis, nulla. i. non vlla, non existimarunt cessandum esse sibi vlla re, quæ reipub. vsi foret.

EXTERNA.
DE CODRO REGE ATHENIENSIVM.

Iustin. lib. 2.

AT externa * eiusdem propositi exempla attingam. Rex Atheniensium Codrus, cum ingenti hostium exercitu Attica regio debilitata ferro, igniq. vastaretur, diffidentia humani auxilij ad Apollinis Delphici oraculum confugit, perque legatos sciscitatus est, quonam modo illud tam graue bellum discuti posset. respondit, Deus ita illi finẽ fore, si ipse hostili manu occidisset. Quod quidem non solum totis Atheniensium castris, sed etiam contrarijs percrebuit. Eoque factum est, vt ediceretur, nequis Codri corpus vulneraret. Id postquam cognouit, depositis insignibus imperij, familiarem cultũ induit, ac pabulantium hostium globo sese obiecit: vnumq́ue ex his falce percussum, in cædem suam compulit: cuius interitu ne Athenæ occiderent, effectum est.

OLIV. AT externa eiusdem) Ad externa transit, & Codri regis Ath. primum proponit exemplum cum Dorienses cum Ath. de finibus agrorum bella gererent, prætereuntq. Ath. vt hostibus resistere non possent suis viribus diffidentes, ad diuinam opem confugerunt, legatos ad cõsulendum Apollinem Delphicum miserunt, qui responsum retulere. non aliter bellum finiri, & patriam obsidione liberari posse, quam si Codrus occideretur ab hostibus, quod oraculum ad hostes quoque peruenit. Itaque à Doriensibus edictum est, ne quis Codrum regem vulneraret. ille vero, fato suo patriæ succurreret, sumpto militari sagulo, & lignorum fasce, cum fasce tanquam ignotus profectus castra hostium petijt, & quem primum obuiam habuit, grauiter increpuit. orta deinde contentione, multis illum conuitijs onerans in sui cædem prouocauit. nam iratus miles illum, ignarus quis nam esset occidit. quo facto paulo post Dorienses victi, ex Attica regione cesserunt, atque ita Athen. virtute ducis pro salute patrię morti se offerentis bello liberantur. [Diffidentia humana) Quia & suis viribus diffidebant, & aliorum auxilia desperabant. [Attica regio) Inter Achaiam, & Macedoniam posita est; quæ maxime Græciæ nomen obtinet, dicta primum ab Atti. filia Græci regis successoris Cecropis, à quo Græci denominati sunt. [Contrarijs). s. Doriensibus. [Perambulantium) Hic Val. dissentit à Iustino. [Globo) Multitudini, est enim globus multitudo in orbem collecta globus quoque dicitur spissitudo, & aceruus, vnde Virg. Flammarum globos dicitur, & lumen & rotunditas, vnde globus lunaris.

ASCEN. ATTINGAM) Exempla eiusdem propositi. s. moriendi pro patria, ac subueniendi patrię Codrus rex Ath. cum Attica regio debellata. i. victa ingenti exercitu hostium vastaretur ferro, & igni, confugit ad oraculum. i. vaticinium, & responsum de exitu belli Apollinis Delphici. i. apud Delphos responsa dantis, diffidentia. i. propter diffidentiam auxilij humani, & sciscitatus est per legatos, quonam modo illud bellum tam graue posset discuti. i. de collo deijci. Deus respondit, finem fore. i. futurum esse, illi. s. bello, ita. i. hoc pacto vtpote si ipse occidisset. i. mortuus caderet manu hostili. Quod. s. oraculum, aut responsum, percrebruit. i. diuulgatum est non solum in totis castris Athen. sed etiam in castris contrarijs. i. hostilibus. Eoque. i. propter id factum est, vt ediceretur. s. in castris hostilibus, ne quis violaret corpus Codr. Postquam sup. Codrus cognouit. id. i. illud edictum, depositis insignibus imperij induit cultum familiarem. i. militia gregarij, ac obiecit se globo. i. collectioni cuidam hostium palantium. i. vagantium sine ordine, & compulit. s. propter iram vnum ex his. s. hostibus percussum falce, quam tanquam frumentator, aut fœnisecа in manu tenebat. in cædem suam (Valla diceret sui, sed obseruatum est à doctoribus cædem, & necem suam pro sui dici) cuius interitu effectum est, ne Athenæ occiderent, quia cognita eius cæde statim hostes oraculo territi aufugere.

Globus quid.

DE THRASYBVLO.

Iustin. lib. 5.

AB * eodem fonte pietatis Thrasybuli quoque animus manauit: Is, cum Atheniensium vrbem triginta tyrannorum teterrima dominatione liberare cuperet, paruaque manu maximæ rei molem aggrederetur, & quidam è conscijs dixisset, quantas tandem tibi Athenæ, per te libertatem consecutæ, gratias debebunt? respondit, Dij faciant, vt quantas ipse illis debeo, videar retulisse. Quem affectum inclytum destructæ tyrannidis opus laude cumulauit.

OLIV. AB eodem fonte) Quomodo Thrasybulus triginta tyrãnis patriam liberauit, supra pro ostẽdimus in cap. de moderatione vbi eius pietatem pariter, & moderationem cognoscere potuimus, is vero non solum in vindicanda patria pietatem ostendit, verumetiam his verbis, quæ sequuntur, nam cum interrogatus esset quantum existimare. Athenas sibi debere, quæ suo beneficio libertatem essent consecutæ, respondit, vere dixi faxint, vt quantas illis debeo, videar retulisset. [Teterrima) Turpissima, nam tetrum dicimus nigrum obscurum. horrendum. Virg. Lauit improba teter ora cruor. [Cumulauit) Auxit, nam sicut dicimus mensuram cumulatam, quæ fuerit ad summum vsque plena, sic & gratiam dicimus cumulatam.

ASCEN. AB eodem &c.) Animus quoque Thrasybuli Athen. manauit ab eodem forte pietatis. s. in patriam is. s. Thrasybulus, cum cuperet liberare vrbem Athen. Teterrima. i. turpissima dominatione triginta tyrannorum, illi ab Lacedæmonijs impositorum, & aggrederetur manu parua. i. paruis copijs, & auxiliaris, molem. i. pondus, aut difficultatem rei maximæ & quidam è conscijs dixisset, quantas tandem gratias Athenæ consecutæ partẽ, libertatẽ, debebunt tibi? Respondit Dij faciant, vt videar retulisse illis sup. tantas gratias. quantas ipse. i. ego debeo illis, quia quilibet patriæ primum debet. Quem affectum. i. bonam voluntatem, inclytum opus tyrannidis destructæ cumulauit. i. auxit laude.

DE THEMISTOCLE.

Varie Thucyd. Plut. & Probus.

THEMISTOCLES * autem, quem virtus sua victorem, iniuria patriæ imperatorem Persarum fecerat, vt se ab ea oppugnanda abstineret, instituto sacrificio, exceptum

exceptum patera tauri sanguinem hausit: & ante ipsam aram, quasi quædam pietatis clara victima concidit: quo quidem tam memorabili eius excessu, ne Græciæ altero Themistocle opus esset, effectum est.

OLIV. THEMISTOCLES autem) Themistocles ab ingrata patria pulsus, et ro cap. de ingratitudine diximus, ab hostes, quos paucis ante annis ingenti, ac prope incredibili victoria superauerat Xerxem. s. Persarum regem cõfugere coactus est nullo conferuata Græciæ loco excipere illum audente, quod edictum esset, si quis eum suscepisset, pari & ipse mulctaretur exitio. cum igitur ad Xerxem venisset, quem tanto artificio debellauerat, ut se magis à Themistocle conseruatum, quam superatum fuisse crederet petijt sibi anni spatium dari, quo Persicam linguã addisceret. quo facto, sic perfecte locutus est, vt non Athenis, sed in Perside natus videretur, hic deinde regi pollicitus est, totã Græciam eius adiecturum imperio, quare illi res quinque, sed et alij dicunt septem ciuitates dono dedit, magna insuper illi stipẽdia de publico dari iussit: postea vero cum soluendæ fidei tempus appetijsset, & res iam promissa repeteret, Themistocles oefas esse ducens prodere patriam, cum videret se non aliter, & pacem fidem, & patriam posse seruare, mortem ipse sibi constituit, nam facto sacrificio taurinum sanguinem veneno permistum in cunctanter exhausit, & ita perijt, quo magna pietas fuit, vt mori maluerit, quam perdere patriam, aut illi bellum inferre. (Victorem) Quia apud Salamina Persarum regem superauit. (Imperatorem) Cum patria pulsus ad regem confugit, & ab eo constitutus est imperator. Altero Themistocle opus, Quia si, et regi permisisset, Persis duce isset in Græciam, Athenæ alterum optassent Themistocle qui rursus deuinceret Persas.

ASCEN. THEMISTOCLES autem quem virtus sua fecerat victorem Persarum, & quem iniuria patriæ fecerat imperatorem Persarum, & abstineret se ab ea. s. patria sua Athenis oppugnanda, sacrificio instituto, hausit sanguinem tauri acceptum patera. i. vase patente, quo libauerat, & concidit ante ipsam animam, quasi. i. tanquam quædam clara victima pietatis, quo quidem tam memorabili excessu eius affectum est, ne opus esset Græciæ altero Themistocle. i. imperatore tam valido, vt fuerat Themistocle ad resistendum Persis, quia Persæ ab instituto destiterunt, tantam virtutem, ac charitatem eius in patriam stupentes, veritique cõplures esse apud Atheneos tales in patriam animos.

DE DVOBVS PHILENIS FRATRIBVS CARTHAGINIENSIBVS.

* Salust. in bello Iug.

SEQVITVR * eiusdem generis exemplum. Cum inter Carthaginem, & Cyrenas de margine agri pertinacissima contentio esset, ad vltimum placuit vtrique eodem tempore iuuenes mitti, & locum, in quem ij conuenissent, finem ambobus haberi populis: verum hoc pactum duo fratres Carthaginienses nomine * Phileni, per fidia præcurrere, citra constitutam horam maturato gressu in longius promotis terminis. quod cum intellexissent Cyrenësium iuuenes, diu de fallacia eorum questi, postremo acerbitate cõditionis iniuriam discutere conati sunt? dixerunt nanque, sic eum finem ratum fore, si Phileni viuos se ibi obrui passi essent. sed concilio euentus non respondit, Illi enim nulla interposita mora, corpora sua his terra operienda tradiderunt: qui qm̃ patriæ, quàm vitæ suæ longiores terminos esse maluerunt, bene iacent, manibus, & ossibus suis Punico dilatato imperio. Vbi sunt superbæ Carthaginis alta mœnia? vbi maritima gloria inclyti portus? vbi cũctis litoribus terribilis classis? vbi tot exercitus? vbi tantus equitatus? vbi immenso Africę spatio non cõtenti spiritus? omnia ista duobus Scipionibus fortuna partita est. At Philenorum egregij facti memoriam, ne patriæ quidem interitus extinxit. nihil est igitur excepta virtute, qd' mortali animo, ac manu, immortale quæri possit. iuuenili ardore plena hæc pietas.

* Philæni scribi debet ex Solino.

SEQVITVR eiusdem) Cum de finibus agrorum inter se Carth. & Cyrenenses diu bella gessissent, & vtrique multis cladibus afflicti essent, nouam dirimendi belli rõnem inierunt, nam per inducias sponsionem faciunt, vti certo die legati domo proficiscerentur, quo in loco inter se obuij fuissent, is cõtis vtriusque populi finis haberetur, igitur Carth duos fratres misit, quibus nomen Philenis erat maturauere iter pergere. Cyrenenses tardius iere. id secordia, ne an casu acciderit parum constat: ceterum solet in illis locis tempestas non secus atq; in mari retinere homines, postq̃ Cyrenenses aliquanto posteriores se esse vident, & ob re corruptam domi pœnas metuunt, criminari Carthaginenses ante tempus domo digressos, conturbare rem, denique omnia malebant, quam victi abirent, sed cum pene aliã conditionem æquam quærerent Cyrenenses, optionem faciunt Carthaginiensibus, vt eel illi quo fines populo suo peterent, ibi viui obruerentur eel eadem conditione sese, quem in locũ vellent processuros dimitterent. Phileni conditione probata, seq̃. vitamq̃. suam reip. cõdonauere, itaque viui obruti sunt, Carthaginienses in eo loco Philenis fratribus aras cõsecrauere, aliosq̃. illis honores domi constituerunt, de quibus Strab. in fine vltimi libri mentionem facit. (De margine) De finibus, & extremitate agrorũ. (Consilio non respondit) Quia consilium fuit duram illis conditionem imponere. s. mortis, sperantes illo non accepturos, sed res aliter euenit, q̃ eorum consiliorum fuerat, nam elegerũt se pro patria denouerunt & obruenda corpora obtulerũt. (Vbi sunt superbæ?) Nunc comparationem exaggerat horum iuuenum laudem, dicit enim quamuis magna quondam, & præpotẽs fuerit Carthago, & copijs militum ceteras gentes excelleret, tamen illa omnia perierunt, horum autem florida, stabilis, & æterna permansit. (Inclyti portus) Gloriosi portus, qui penitus sublatus, & funditus euersus est. (Classis terribilis) Presertim Sicilia, & Hispanis tota deleta est. (Tot exercitus) Asdrubalis, Magonis, Gisgonis, Amilcaris, & Hannibalis. (Vbi immenso) q.d. omnia ista euersa, & penitus deleta sunt. (Duobus Scipionibus) s. superiori, & inferiori, nam prior tributaria fecit, posterior suo ductu euertit Carth. (At Philenorum) Nunc suam adaptat comparationem. (Nihil est igitur) Nihil est, inquit, quod humano ingenio, & operi comparare possit æternum, & immortale, nisi virtus. (Mortali animo) Quantum ad ingenium. (Ac manu) Quantum ad vires. (Quæri) Pro acquiri. De his Poetæ. Tunc acres vixere viri, quos inter amorem, Insignis patriæ fratres Carthago Philenos. Nũc colit extinctos, numerumq̃. auxisse Deorũ Existima. ac gemini veneratur numinis aras, Hi patriæ vitæ cupidi fuerant negassent, Plura Tyreno cecidissent millia campo.

ASCEN. SEQVITVR) Exemplũ sup. aliud, & alterius generis eiusdem generis. i. charitatis in patriam. (Cum). i. quo tempore contentio. i. disceptatio etiam animorum pertinacissima, quia obstinatissimis animis esset inter Carth. & Cyrenas, duas potentissimas vrbes Africæ, de marginæ. i. limite, & extremitate agri. s. intermedij finiendi placuit sup. extitit; ad vltimum. i. demum post quam ambæ partes defessæ erant, mittere vtrinque. i. ab vtraque vrbe, iuuenes eodem tempore. s. exire incipientes, & locum in quem ij. s. iuuenes conuenissent. s. congressum fecissent (notauit locu nonem Valla docens, ex eo conuenio cum accusatiuo, & ad verbio ad locum constitui, unde nõ dices, cum Raudensi, ubi aut in quo loco conueniunt, sed quo aut in quem &c.) haberi. i. habendum esse ambobus populis finem. s. ditionis. Verum). i. sed, duo fratres Carth. nomine Phileni præcurrere. i. præcurrendo vitiauerunt hoc pactum. i. hanc conuentionem perfidia. i. non seruata, sed violata fide. (Gressu). i. egressu, aut cursu maturato. i. festinato, citra. i. ante horam constitutam terminis pro mgris. i. extensis in longius. s. quam æquum erat, quod cum iuuenes Cyrenensium. i. ã Cyrenem. emissi intellexissent, questi. i. conquesti diu de fallacia eorum. s. Philenorum, conati sunt postremo discutere. i. dissoluere iniuriam. s. sibi & suis illatam acerbitate conditionis. s. quam proposuerunt eligendam. (Nanque) Pro quia, ipsi dixerunt, eum finem. s. ditionis, ad quem Carth. peruenerant fore. i. futurum esse, ratum. i. approbatum, sic in tali conditione, si Phileni passi essent se obrui ibi viuos. (Sed euentus non respondit consilio) Eorum putabant enim Philenos eam conditionem nequaquam accepturos. Consilium aũt fuit, et retrocederent, & ibi Cyrenan. obruerentur, quia mori parati erant cum gloria, timentes sibi mortem ignominiosam paratam domi, ob tarditatẽ, aut si fines patriæ, illucusque extendi vellent, illic obruerentur. Enim pro quia, illi. s. Phileni. nulla mora interposita, tradiderũt his. s. Cyrenensibus corpora sua operienda. i. obruenda terra, qui. s. Phileni, quia maluerunt terminos esse longiores patriæ suæ, quam

quam vitæ suæ iacent bene.i.feliciter, imperio Punico dilatato manibus,& ossibus suis. [Vbi sunt) Sup.modo alta mœnia Carthag. superbæ.s.quondam? Vbi sup.sunt portus inclyti gloria maritima.s.rerū in mari gestarum? Vbi sup. est nunc classis Carth. terribilis cūctis littoribus? Vbi sup.sunt tot exercitus? Vbi sup. est tantus equitatus quantus olim fuit? Vbi sup.sunt spiritus.i.animi Carth.nō contenti.s.quondam,immenso spatio Africæ,quia etiam Italiam suæ ditionis adijcere moliebantur? Rñsio. Fortuna partita est omnia ista duobus Scipionibus.s.maiori, quia Carthaginem tributariam fecit,& minori,qui eā diruit. [At ne quidem).i.non ē interitus,patriæ extinxit memoriam egregij facti Philenorū. [Nihil est igitur excepta virtute) Quod potest quæri.i.acquiri immortales.i.æternum animo.i.animositate,ac manu,mortali dico animo.i.animositate,quia animus pro mēte, & anima rationalis immortalis est.[Iuuenili &c.) Hæc pietas.s.Philenorum est supple plena ardore iuuenili, & ita præmaturo.

DE ARISTOTELE.

*Plut. et Diog. paulo ante.

ARISTOTELES * vero supremæ vitæ reliquias senilibus,ac rugosis membris in summo literarū ocio vix custodiens,adeo valenter pro salute patriæ incubuit,vt eam ab hostilibus armis solo æquatam, in lectulo Atheniensi iacens,& quidem Macedonum manibus, qui bus disiecta erat,erigeret. Ita vrbs non tam strata, atque euersa, Alexandri, quàm restituta Aristotelis notum est opus. Patet ergo,quàm benignæ, quamque profusæ pietatis erga patriam omnium ordinum,omnis ætatis homines extiterint,sanctissimisq. naturæ legibus mirificorum etiam exemplorum clara mundo subscripserit vbertas.

OLIV. ARISTOTELES vero) Aristoteles patria iam euersa à Philippo,vt quidam dīt,vt alij ab Alexandro,vt instauraretur obtinuit,legesque,& formā reip.ipse descripsit, qua postmodum ea ciuitas vsa est,fuit ergo pius erga patriam,& cum esset Athenis,& iam ætate confectus,absens diligentissimā patriæ curam suscepit,qui non prius destitit, quam a rege vt instauraretur prudentia sua obtinuit,quare illum ciues ob hæc merita tanto in honore habuere,vt festos dies,& ludos quotannis, eo viuente,faciendos publice dedicarunt. Festa aūt Aristotelia nuncupata fuere. Quod vero nonnulli dīt, vsum hoc vaframento fuisse, vt iurantē Alex. se illi omnia negaturum quæcunque pro patria petijsset, postulasse, vt patriam perderet, & Alex. coactum fuisse illam conseruare,quia saluo iureiurando, aliter nō posset,id fecit Anaximenes Lampsacus pro Lampsaco patria, & non Aristoteles,vt dicturus est Valer.in cap.de vafre dictis & factis. [Pro salute patriæ) Quæ stagyra dicebatur. [Ita vrbs non) .i.magis noscitur restitutam ab Arist. q̄ ab Alexandro euersam, vt alij dicunt à Philippo ergo plus laudis,& meruit Arist.in restituenda patria,q̄ Alexander in euertenda. Ordo igitur est. Vrbs prostrata, & euersa non tam notum opus Alexand. q̄ restituta notum est opus Arist.Plut.in vita Alex.de hac euersione,& restitutione sic inquit. Philip.accersit,cunctorū illustrissimum,& clarissimum,atque doctissimum Philosophorum Arist.ad eruditionem Alexander pulchra quidem illi pro ipsius dignitate disciplinæ pretia constituens,euersa enim à se Arist. vrbem Stagyram, ea ędificauit,ciuesq. cum dissipatos,tum seruatos restituit. Laërtius vero in vita Arist. hunc inquit, tradunt in Macedonia apud Philip. venisse,atque ab eo Alexand. filium erudiendum accepisse. Petijsseque instaurari solum patrium à Philippo euersum, id vbi imperasset,dedisse eis leges. Plin.nat.hist.lib.vij.cum Thebas raperet,Aristot. philosophi patriam condidit, tantæque rerum claritatis tam benignum testimonium miscuit.

ASCEN. VERO pro sed, Arist.s.philosophus Stagyrites,vix cum .s. difficultate custodiēs reliquias supremæ.i.extremæ vitæ suę sup. in membris senilibus, ac rugosis, in summo ocio literarum, qui Athenis philosophabatur, incubuit.i.innixus est adeo valenter pro salute.i.conseruatione,aut instauratione. [Patriæ).s.Stagyræ,vt ipse iacens in lectulo Ath.in quo prę senio recubabat,eriperet manibus equitum Macedonum quibus erat abiecta.s.in direptionem,eam æquādam solo ab hostibus.s.Macedonibus,armis .i.per arma,aut legatur ab hostilibus armis, ita.i.& sic vrbs.s.Stagyra,non est tam notum.i.nobile opus Alex.s.victoris strata,atque euersa.i.q̄ strata,& euerti potuit,quia capta erat(aut si reuera euersa fuit, sequamur posteriorem explanationem illius pro salute,vt sit non pro conseruatione,sed pro instauratione,aut reparatione,vt etiam Oliu.interpretatur. Sed nunc occurret,quomodo eripuerit te Macedonum manibus,si iam euersa ab eis fuerit. Quocirca dicam vt occepi,euersam dici posse,quia euerti potuit,& restitutam,quia ab euersione præseruatam,nisi Laërtij,& aliorū,qui reuera eam euersam voluerunt,ob est auctoritas) q̄.s. est notum opus Arist.restituta.s.ciuibus suis, patet ergo (Epilogus quidam est,& conclusio capituli) quàm i.quantum benignę, quamque.i.& quantū etiam profusæ pietatis homines omnium ordinū,& omnis ætatis extiterint erga patriam.s.suam, quamq. vbertas.i.fœcunditas etiam mirificorum exemplorum.s.eorum, qui primos illos imitati sunt,subscripserit.i.assensum præbuerit (sicut qui nomina sua instrumento ascribunt, in illo contentis assensum præbuisse conuincuntur) clarissimis legibus naturæ.i. quas natura præscripsit de charitate patriæ.

THEO. SVBSCRIPSIT vbertas antiqui cod.habent Clara mūdo subscripta testantur.

DE PARENTVM AMORE, ET INDVLGENTIA IN LIBEROS. CAP. VII.

DET nunc vela pij affectus,& placidi,parentum erga liberos indulgentia, salubriq aura prouecta, gratam suauitatis secum dotem afferat.

OLIV. DET nunc vela) Postquam de pietate erga patriā dixit. Nunc de parentum indulgētia dicturus pulchra vtitur translatione à nautis sumpta. primum autem exemplum est Fabij Rutiliani,cum Fabius gurges consul aduersus Samnites male pugnasset, & Senatus de remouendo illo ab exercitu cogitaret.

ASCEN. DET nunc &c.) Transit ad amorem parentum in liberos, quem post superiores posuit,non q minor sit,sed quia magis naturalis est,& ideo minus difficilis,& minore precio dignus atq; adeo,vt in lege diuina non sit cautum, vt parentes liberos diligant,sed contra,veruntamen,quia vt Apostolus dicit.i. Timot.v. Si quis suorum,& maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit,& est infideli deterior, certum est curam liberorū esse homini necessariam ad salutem. Est autem in principio versus integer,forsan ex antiquorum poëtarum depromptus, si sic legatur. Sed nunc vela pij affectus,placidiq. parentum.Quomodo ab auctore positum putem,aut in paucis immutatum, ne versus esse iudicetur. Ordo autem est. [Sed indulgentia).i.facilis, & mollis inclinatio parentum erga liberos afferat nunc vela.i. prosperam nauigationem affectus pij,& placidi, & ipsa aduecta salubri aura. (Ventis enim & velis fit facilis,& copiosa nauigatio) afferat secum dotem suauitatis gratam.s.legentibus.

DE FABIO RVTILIANO.

FABIVS * Rutilianus quinque consulatibus summa cum gloria peractis,omnibusq. & virtutibus, & vitæ emeritis stipēdijs,legatus ire Fabio Gurgiti filio ad bellum difficile,& periculosum conficiendum, grauatus non est,penè ipso per se duntaxat animo sine corpore militaturus: vtpote propter vltimam senectutem lectuli ocio,quàm labori prœliorum habilior. Idem triumphantis currum equo insidens sequi,quem ipse paruulum triū phis suis gestauerat, in maxima voluptate posuit: * nec accessor gloriosæ illius pompæ, sed auctor spectatus est.

*Liu. li. 11. Oros. lib 3. c. 22.

*Cic pro L. Mur.

OLIV. FABIVS Rutilianus) Eius pater deprecatus est hāc filij ignominiam,& eo maxime senatū moueri,q iturum se filio legatū pollicitus est,idq. prœlium eius consilio, & opera filius cons. adiutus,cæsis Sānitibus,triumphauit. [Vela translatio) Vt dixi, à nautis sumpta. [Gratā dotem) Munus gratiosum. [Aura) Fauore. Quinq. consulatibus) Rem magis auget,nam quo patrem honoratiorem fuisse ostendit,eo clementiorē demonstrat,q se filij imperio submittere, & militiæ laboribus dedere non dubitauerit,quo tpe quietem eius vita deposcebat. [Quem ipse paruulum) Diximus,q institutum fuit apud maiores nequis inter consulē, & proximum lictorem intercederet præter paruulum filium.

FABIVS

ASCEN. FABIVS Rutilianus) Quinque consulatibus peractis. cum summa gloria,& omnibus virtutibus,& omnibus stipendijs vitæ meritis.i.acquisitis ab eo,non est grauatus ire legatus tanquam minister Fab. Gurgiti filio.s.suo ad conficiendum.i.finiendum,bellum difficile,& periculosum,militaturus per.i.se quantum posset absque alterius subsidio pene.i.quasi ipso animo sine corpore, vtpote habilior.i.aptior ocio lectuli.i.vt in lectulo recubet,quam labori prœliorum,propter vltimam.i.extremam senectutem. [Idem).s.Fab.Rutilianus insidens æquo,posoit.i.collocauit in maxima voluptate sequi currum triumphantis.s. filij sui Fabi Gurgitis, quem ipse gestauerat s.in vlnis paruulum in triumphis suis. [Nec spectatus est accessor).s.tanquam socius, aut particeps illius pompæ gloriosæ quam.s.filius in triumpho duxit,sed auctor.i.augmentator,non enim cum filio,aut proximus. illi ingressus est,sed post illum.

DE CESETIO ROMANO.

*Cesetiū scribunt Suet. Dio ny.& Apian. hoc lib.5.c.5

NON * tam Cesetij speciosa equitis Romani sors patria,sed par indulgētia: quia à Cæsare omnium iam externorum & domesticorum hostium victore,cum abdicare filium suū iuberetur,quòd is Trib.pl. cum Marullo collega,inuidiam ei,tanquam regnum affectanti, fecerat: in hunc modum respondere sustinuit: Celerius tu mihi Cęsar omnes filios meos eripies,quàm ex his ego vnum nota pellam mea. Habebat autem duos præterea optime indolis filios, quibus Cæsar se incrementa benignæ dignitatis largiturum pollicebatur. Hunc patrem tametsi summa diuini principis clementia tutum præstitit,quis tamen non humano ingenio maius ausum putet, quòd cui totus orbis terrarum succubuerat, non cessit?

OLIV. NON tam speciosa) Cesetius eques Rom. tres filios habuit,quorum vnus cum esset trib.pl.Cæsarem iniuriam lacessiuerat. Nam cum ludi celebrarentur,M.Ant.personam accepit,vt quidam tradūt, & inter saltationem coronam capiti Cæsaris imposuit, cui rei pauci admodum, qui ad ipsum venerant applauserunt, reliqui mœsti conticuere omnes quod vbi sensit Cæsar,id displiceuisse populo coronam abiecit, & populus lætatus est. tunc Cæsar dixisse fertur, cupere se mori, q̄ tantam populi inuidiam contraxisset peractis deinde ludis, Cesetus, & Marulus trib.pl. Cæsarem affectati regni postularunt. Cæsar igitur iam rerum potitus. Cesetum iussit exheredare filium sibi admodum inuisum, reliquos se multis honoribus, & bonis affecturum,pollicitus. Cui Cesetus se prius omnes amissurum,q̄ ex his abdicaturum respondit,qua indulgentia se pariter, & filium seruauit, nam Cæsar vt clementissimus erat, affectioni paternæ facile cessit. [Non tam speciosa) Quia Fabius vir patricius fuit hic equestris ordinis. [Abdicare) Patrimonio priuare,& à bonis repellere. est.n.abdicare filium à bonis expellere dū viuit pater,exheredare vero post mortem.[Diuini principis)Non sine adulatione hoc dicit, quamuis inquit Cæsar clementia,& benignitate præstaret, vt hunc hominem ita rñdensem facile tulerit, Cesetus tñ æstimandus est rem maiorem ausum fuisse,q̄ humano ingenio conueniret,cui.n.totus terrarum orbis parebat ipse non cessit, tantum valuit paterna indulgētia.

ASCEN. NON tam &c.) Ordo est. Sors patria.i.quam in patria sortitus est,aut quam pater assecutus est Ceseti equitis Romani non supp. est iam speciosa,vt Fabij Rutiliani,sed sup.est pari indulgentia in filium, qui cum iuberetur à Cæs. victore iam omnium hostium externorum, & domesticorum. (Abdicare) .i. in vita sua à se alienare, & quodammodo proscribere filium .s. suum Vnum e tribus,quòd.i.quia is.s.filius eius ens sup. trib.pl. cum Marullo collega fecerat ei inuidiam.s.populi,aut negociū, & molestiam,tanquam affectanti regnum,eo quòd coronam capiti eius imposuerat Antonius, sustinuit sup. filium.i.conseruauit, & protexit, respondendo in hunc modum: ô Cęsar tu eripies mihi facilius omnes filios meos,quàm ego pellam vnum ex his.s.filijs meis,nota mea.i.vt dicunt signeto meo,& ita familia, ac protectione mea. Tracta est metaphora à dominis pecudum, qui suas tantisper dum ducunt,nota sua signant. Habebat.s.Cesetus præterea .i. præter eum, quem postulauerat ad vindictam Cæsar,duos filios optimæ indolis, quibus Cæsar pollicebatur. (Si tertium abdicasset) se largiturum benigne incrementa dignitatis. [Quisnon putet hunc).i.huiusmodi patrem tametsi,id est quanquam summa clementia principis diuini.s.Cæsaris præstitit tutum,tamen quia sic illi respōdit ausum esse sup. quidquam maius humano ingenio, quod est contemnere vitam, & opes, quorum pollerius minus,& tamen deo dignum. vnde Maronianum illud, quod Sen. iuste æstimauit, Aude hospes contemnere opes,& te quoque dignum, finge deo,vel ideo,quòd.i.quia ipse non cessit supple ei,cui totus orbis terrarum succubuerat,videlicet Iulio Cæsar.

DE OCTAVIO BALBO.

SED nescio an Octauius Balbus concitatoris, & ardentioris erga filium beneuolentiæ fuerit. Proscriptus à triumuiris,cum domo postico clam esset egressus, iamq; fugæ expeditum initium haberet: postquam intus filiū trucidari falso clamore * vicinæ accepit: ei se neci, quam euaserat,obtulit,occidendumq; militibus tradidit. Pluris nimirum illud momentum,quo illi præter spem videre filium incolumem contigerat,q̄ salutem suam ęstimans. miseros adolescentis oculos,quibus amantissimum sui patrem,ipsius opera sic expirantē,intueri necesse fuit.

*vicinia

OLIV. SEd nescio an Octauius) Patet historia per se fuit autem hoc confecto bello ciuili,quod contra Brutum,& Cassium Cæsaris interfectores gestum est,cum debellatis reip. pestibus,Octauianus,Antonius, & Lepidus Romanum inter se imperium sortiti, suos quisque inimicos proscripserunt. hic Baldus proscriptus, cum ab inimicorum manibus per posticum esset elapsus, audita vicinorum voce filij eius fortunam deplorantium,existimans iam filium ab inimicis interceptum,cogi fugiētis penas dare parentis,rediJt in tectum,vbi ante oculos filij, quā præter spem offendit incolumem,crudeliter trucidatus est.[Postico) Posteriore parte domus,vnde Satyrus,postico falle clientem. [Pluris illud momentum) Ac si diceret pater magis lætatus est incolumitate filij,quam si euasisset.

ASCEN. SED nescio,an Octauius Balbus fuerit beneuolentiæ concitatioris, & ardentioris erga filium. Nam sup.aut vtpote qui proscriptus .i. proposita tabula, in qua scripto declaratus erat, posse impune occidi vbicunque occurrerit è triumuiris.s.Aug. Antonio,& Lepido,qui inter se imperium partiti erant (de quibus Iuuen. in tabulam Syllæ si dicant discipuli tres) cum esset egressus domo.s.sua,clam.i.ignorātibus id persecutoribus eius, postico.i.per hostium posterius,& haberet iam initium fuge expeditum.i.cum iam esset ita progressus,vt videretur posse libere effugere, postquam accepit falso clamore viciniæ filium .s. suum trucidari intus.i.in domo sua, quàm dereliquerat, obtulit, se ei neci,quam euaserat, & tradidit occidendum militibus.s.à triumuiris ad hoc missis æstimans nimirum.i.haud dubie. (Pluris) .i. maiori precio,illud momentum.s.temporis, quo contigerat illi præter spē videre filium.s.suum incolumem,quam salutem suam ,i.conseruationem vitæ propriæ.[Miseros)Subauditio,quod nō expressit ne vehementius exclamaret, ò igitur miseros oculos adolescentis, quibus necesse fuit intueri patrem amantissimum sui.s.oculorum adolescentis,sed à patre totum accipiendo ipsius adolescentis,expirantem.i.efflantem animam sic opera.i.spontanea reuersione ipsius.s.patris, aut si vis intelligere ipsius adolescentis,dic opera.i.occasione eius,sed sic dixisse sua, vnde priorē sequar planationem.

Balbus salutē filij ppria salutis postposuit.

EXTERNA.
DE SELEVCO REGE.

CEterum * vt ad iucundiora cognitu veniamus,Seleuci Regis filius Antiochus nouercæ Stratonices infando amore correptus, memor quàm improbis facibus arderet, impium pectoris vulnus pia dissimulatione contegebat. Itaque diuersi ijsdem in visceribus affectus,ac medullis inclusi,summa cupiditas,& maxima verecundia ad vltimam tabem corpus eius redegerunt. Iacebat ipse in lectulo moribundo similis: lamentabantur necessarij:pater mœrore pstratus,de obitu vnici filij,

*Plut. in vita Demetr. & Appian. lib. Syro

deque

deque ſua miſertima orbitate cogitabat: totius domus funebris magis, quàm regius erat vultus. Sed hanc triſtitiæ nubem Leptimi mathematici, vel, vt quidam tradũt, Heraſiſtrati medici prouidentia diſcuſsit: iuxta enim Antiochum ſedens, vt eum ad introitum Stratonices rubore perfundi, & ſpiritu increbreſcere, eaque egrediente pallere, & excitatiorem anhelitum ſubinde reciprocare animaduertit, * curioſiore obſeruatione ad ipſam, veritatem penetrauit. Intrante enim Stratonice, & rurſus abeunte, brachium adoleſcentis diſsimulãter apprehendendo modo vegetiore, modo languidiore pulſu venarum, comperit cuius morbi æger eſſet. Protinusq; id Seleuco expoſuit. Qui cariſsimam ſibi coniugem filio cedere nõ dubitauit: quòd in amorem incidiſſet, fortunæ acceptũ referens: quod diſsimulare eum vſque ad mortem paratus eſſet, ipſius pudori imputans. ſubijciatur animis ſenex, Rex, amans: iam patebit, quàm multa, quamque difficilia paterni affectus indulgentia ſuperauit.

* curioſa

OLIVERIVS.

CEterum vt ad iocundiora) Seleucus ſuperinduxit Antiocho filio Stratonicem nouercam virginem formoſiſſimam, & ætatis flore integerrimam, cuius amore filius captus cum impium pectoris vulnus, ingenuo illum deterrente pudore indicare nõ auderet, inualeſcente in dies magis, atque magis pudoris flãmati pectoris igne, qui quo magis tegitur, tectus magis æſtuat, in grauiſſimam valetudinem incidit, quam ſine dubio non euaſiſſet. ſic enim in dies ad vltimam tabem redigebatur eius corpus, niſi Leptini mathematici, vel vt Appianus dicit, Eraſiſtrati medici prouidentia fuiſſet huius morbi cauſa deprehenſa. [Cum) Enim iuxta adoleſcentem grauiter laborantem ſederet medicus, & curioſius omnes illius geſtus, vultus, & totiũ corporis diligentiſſime ſeruaret, tandem cognouit, quòd intrante Stratonice thalamum mutabatur eius vultus totusque rubore ſuffundebatur, ſpiritus vegetior fiebat, diſcedente vero illa pallidior, languidiorq́. reddebatur. ex quo facile medicus intellexit, latentem morbi cauſam, qui cum iudicaſſet patri, hac in filium, de cuius ſalute deſperabat indulgentia vſus eſt, vt cõmoda ſua incolumitati filij poſtponeret, vxoremq́ue Stratonicem, quam incredibiliter amabat, filio in matrimonium traderet. [Improbis facibus) Nefando amore, aut inſatiabili. [Impium) Quod erat ad iniuriam patris. [Proſtratus) Ad terram deiectus Afflictus. [Magis funebris, quàm regius) Quia regius vultus hilaris eſſe conſueuit. [Leptini mathematici) Mathematicus dicitur, qui diſciplinarum peritus eſt Geometriæ, Arithmeticæ, Muſicæ, & Aſtrologiæ, quæ omnes in demonſtratione conſiſtũt. nam in præceptis, & arte verſantur reliquæ. ſ. grammatica, rhetorica, dialectica. Vel vt quidam. Nam Plut. Eraſiſtratum fuiſſe dicit. Iuxta enim Antiochum iacens. [Vt) Poſtquam. [Increbreſcere) Denſiorem fieri. [Excitatiorem) Liberiorem. [Modo vegetiorem) Quia increbreſcebat. [Protinus) Secundum Plut. nec poſt ſpacium quidem triom dierum id aperuit patri, timens ne regi faceret iniuriam, ea quo dicitur hac arte vſus, vt non reginæ, ſed ſuæ ipſius fingeret vxoris amore correptum adoleſcẽtem, vt inde ſenſim regis perciperet animum, nam cum dixiſſet illum nouo morbo implicitum vi nimia. ſ. amoris, quo niſi expleretur, ſanari, non poſſe, & eius quidem mulieris amore correptum eſſe, quam conſequi haud potuiſſet, admiratus Seleucus dixiſſe fertur, nonne vniuerſæ impero Aſiæ. & pro ſuperſtite filio dare omnia poſſum? ſolum quæ mulier hæc eſſet efflagitabat, cui Eraſiſtratus, meam inquit vxorem peperit, tum rex miris pollicitationibus rogabat, vt illam in coniugium filio daret, cui tantum regnum debebatur. cui reſpondens Eraſiſtratus, an tu inquit, quanquam eius parens, ſi vxorem tuam cuperet, Antiochus illam viro daturus eſſes? tum Seleucus, teſtatus deos omnes ſine cunctatione ſe daturum læte reſpondit, quod cum non ficte regem effari Eraſiſtratus cognouiſſet, paſſionem filij, & rem omnem patri aperuit, quemadmodum id deprehendiſſet, declarauit Seleucus gaudio elatus vnicum opus ſupereſſe ſibi arbitratus eſt, quo pacto & vxori tandem exercitu conuocato rem aperiens, clariſſimam vxorem filio etiam inuito, coniugem dedit, quod magnificum & regale ab omnibus exiſtimatum fuit, ac magnificentius quiddam, & ſapientius adoleſcentis amor, atque ad mortem eius inſignis moderatio. [Fortunæ acceptum referens). i. fortunæ attribui debere. [Senex rex) Qui natura Zelotipus eſſe conſueuit.

ASCEN.

CETERVM,) Id eſt ſed, vt veniamus ad iucundiora cognitu. i. dum cognoſcuntur, aut ad cognoſcendum, Ant. filius Seleuci regis. ſ. totius Aſiæ correptus inſando amore Stratonices (proprium eſt) nouercæ. ſ. ſuæ. i. vxoris paternæ memor. i. ſecum reputans, quàm. i. quantum. [Improbis). i. improbandis facibus. ſ. amoris arderet, contegebat pia diſſimulatione impium vulnus pectoris. i. amorem illum. [Itaque). i. & ita diuerſi affectus. i. diuerſæ paſſiones, incluſi iiſdem viſceribus, ac medullis, videlicet ſumma cupiditas, & maxima verecundia, redegerunt corpus eius ad vltimam tabem. i. corruptionem per exhauſtionem ſucci, & lentam ſanguinis, ipſe itaque Antiochus filius Seleuci iacebat in lectulo ſimilis moribundo. i. iamiamq́ue morituro (quo exemplo Valla contendit et in bundus non ſignificare ſimilitudinem, alioqui dixiſſet, moribundus) neceſſarij. i. conſanguinei, & affines lamentabantur, pater. ſ. Seleucus proſtratus, mœrore, cogitabat de obitu vnici filij ſui, & de miſera orbitate ſua. i. carentia, aut priuatione liberorum, & vultus. i. aſpectus totius domus. i. familiæ erat magis funebris. i. lugubris, & quaſi funere occupatus quam regius. i. ipſius regis, licet eſſet mœſtiſſimus, aut potius quam, regius. i. regalis, hoc eſt quam domum regiam. in qua hilares eſſe ſolent, deceret. Sed prouidentia. i. prouida ſolertia, Leptini mathematici. i. aſtrologi, vel vt quidam tradunt, Eraſiſtrati medici, diſcuſſit. i. diſpulit hanc nubem triſtitiæ. Enim pro quia, ipſe ſedens iuxta Antiochum, vt. i. poſtquam animaduertit eum. ſ. Antiochum perfundi rubore, & increbreſcere ſpiritu. i. habere ſpiritum ardentiorem, & pulſum frequentiorẽ ad introitum Stratonices. i. quoties Stratonice introibat, & ea regrediente pallere, & recuperare ſubinde. i. per interualla anhelitum. i. vt dicunt flatum, excitatiorem. i. commotiorem, penetrauit. i. peruenit curioſa. ſ. diligenti obſeruatione ad ipſam veritatem. i. veram cauſam morbi. Enim pro quia, Stratonice intrante, & rurſus abeunte comperit, cuius morbi eſſet æger, quia amoris apprehendendo diſſimulanter. i. quaſi aliud ageret, Bracchium adoleſcentis, modo. i. interdum. ſ. ea intrante, vegetiore pulſu. ſ. arteriarum brachij, modo. ſ. ea egrediente, languidiore. i. infirmiore. Et expoſuit protinus Seleuco, id. ſ. amorem filij eius. Alij dicunt non ſtatim indicaſſe, ſed mira ſolertia, ſimulando videlicet ipſum captum eſſe amore vxoris ſuæ, hoc eſt medici, vt Oliu. diligenter recitat. Qui. ſ. Seleucus, non dubitauit cedere. i. concedere filio ſuo coniugem cariſſimam referens acceptum. i. imputans fortunæ, quod. ſ. filius incidiſſet in amorem. ſ. nouercæ ſuæ, & imputans. i. attribuens pudori. i. verecundiæ ipſius. ſ. filij quòd paratus eſſet diſſimulare eum. ſ. amorem vſque ad mortem, etiã incluſum quantum in eo fuit. Subijciatur animis. ſ. legentium aut audientium iſta, ſenex, qui natura querulus, & moroſus, ac zelotipus eſt, & rei charæ tenaciſſimus, rex, q quę amat conſeruare poteſt, ſi habet ea, & ſi non habet rapere, & ſup. amans, in quo maxima vis eſt, & ſup. patebit iam quam multa, & quam difficilia indulgentia. i. vehemens in filium inclinatio affectus paterni ſuperauit. i. vicit, q. d. maxima, & difficillima.

THEO.

EXCITATIOREM) Scribe exercitatiorem ex antiquis exemplaribus. i. magis fatigatum.

DE ARIOBARZANE REGE CAPPADOCIÆ.

AT Seleucus quidam vxore, Ariobarzanes autem filio ſuo Cappadociæ regno ceſsit in conſpectu Cn. Pompeij, cuius cum ipſe tribunal conſcendiſſet, inuitatusque ab eo in curuli ſella ſediſſet, poſtquam filium in cornu ſcribæ humiliorem fortuna ſua locum obtinentem conſpexit, non ſuſtinuit infra ſe collocatum intueri: Sed protinus ſella deſcendit, & diadema in caput eius tranſtulit: hortarique cœpit, vt eo tranſiret, vnde ipſe ſurrexerat. Exciderunt lacrymæ iuueni, cohorruit corpus, delapſum diadema eſt, nec quò iuſſus erat, progredi potuit: quodque penè fidem veritatis excedit, lętus erat,

qui

qui regnum deponebat: tristis, cui dabatur: nec vllum finem tam egregium certamen habuisset, nisi patriæ voluntati auctoritas Pompeij affuisset. filium enim & Regem appellauit,& diadema sumere iussit,& in curuli sella considere coëgit. Comicæ lenitatis hi patres,tragicæ asperitatis illi.

OLIV. AT Seleucus quidem vxore. Plut. in eita Pompei deuicto Mithridate apud Euphratem, spoliatoque castria prouinciaa composuit, munera distribuit, cum multi ad eum principes,& rerum domini, regesque barbari aij. venissent Ariobarzanes Cappadociæ, Nicomedes Bithyniæ, qoi regno à Mithridate Ponti rege pulsi fuerant, hoa primum Lælius Cornelius Sylla in suum quenque regnum reduxerat, quibus iterum ab eodem rege pulsis Pomp.cum Mithridatem mori tandem coëgisset Ariobarzanem restitutom appellari iussit, qot regnum filio cessit præsente Pomp. in cornu scribæ in parte, vbi etat scriba intelligimus illi exercitum fuisse, qui struebatur in cornua. [Humiliorem) Viliorem quàm deceret filium regis. Corruit ad tertam decidit. [Comicæ) Iocundæ, & vrbanæ. [Tragicæ)Seueræ & rigidæ,& est continuario color rhetoricus.

ASCEN. AT,) Id est sed, Seleucus quidem cessit filio suo vxore.i.de possessione vxoris (prius autem exorem dixit, vnde in etsoque casu id dicere licet) Ariobarzanes rex Cappadociæ cessit filio suo regno.i.de regno Cappadociæ in conspectu Cn.Pomp.Cuius.s.Pomp.cum ipse.s.Ariobarzanes conscendisset tribunal.i.sedem prætoriam,& inuitatus ab eo.s.Pomp.sedisset in sella curuli,quam primi magistratus tantum vtebantur, postqoam conspexit filium suum obtinentem in coenu scribæ.i.in ea parte exercitus, vbi scriba locum habebat locum humiliorem.i.inferiorem fortuna sua.i.quam filiom regis deceret, non sustinuit.i.non est passus incoeri eom collocatum infra se.i.in loco inferiore quàm ipse, sed descẽdit protinus sella.s.curruli,& transtulit diadema.i.insigne regni,cui corona supponi solebat,in caput ains.s.filij sui hoc est declarauit eum regem,& cœpit hortari eum, vt transiret eo.i.in eum locum,ende ipse surrexerat. Lachrymæ exciderunt iuueni,& sup. corpus eios corruit,& diadema est dilapsum.s è capite eius,nec potuit progerdi sup. eo,eidelicet in sellam currulẽ, quo fuerat iussus.s a patra progredi, quodque.i.& quod excedit penè.i.quasi fidem veritatis, is .s.pater qui deponebat regnum, erat lętus,& sup.is eidelicet filius,cui regnum dabatur erat tristia nec tam egregium, quia maxime pium certameo, habuisset finẽ, nisi aoctoritas Pompei affuisset voluntati patriæ .i. nisi Pompeius comprobasset, & quodammodo tolisset factum patris. Enim pro quia,Pomp.sup.i.simul appellauit filium regem,& iussit sumere diadema,& coëgit sup.eum considere.i.simul cum patre sedere,in sella curruli. [Comicæ &c.) Breuis præfatio, & pataseue est ad sequentem narrationem, cui quæ eenutle subaudiuntur verba,inepte quidam adiecerunt, veriores enim textus id tantũ habent,quod nos proposuimus. Cuius ordo est. Hi patres.s.iam dicti sup. fuerunt,aut sunt,lenitatis.i.mititatis,& tranquillitatis comicæ.i.qualem habent patris in comędijs,illi.s.qui sequentur, aut de quibus proxime dicemus sup. fuerunt, asperitatis.i.rigiditatis tragicæ.i.tragœdia dignæ.

THEO. CORNV scribæ,intee cõmentarienses, & corniculatios, quos alio nomine dictos accensos, auctor est Asconius, eorum, qui Corniculo merebant subsellium cornu vocabatur.

DE PARENTVM SEVERITATE ADVERSOS LIBEROS. CAP. VIII.

DE LVCIO BRVTO.

*Liu. li. ii. Vincat amor patriæ. Vergil.

BRVTVS* par gloria Romulo,quia ille vrbem,hic libertatem Romanam condidit: filios suos, Tarquinij dominationem à se expulsam reducentes,summum imperium obtinens, comprehensos, proque tribunali virgis cęsos, & ad palum religatos securi percuti iussit. Exuit patrẽ, vt consulem ageret,orbusque viuere,quàm publicæ vindictæ deesse maluit.

OLIV. BRVTVS gloris par Romulo) De seueritate parentum,cap.viij. cuius exemplum primum est Iunij Bruti,qui filios duos virgis cædi,& securi percuti iussit,quòd cum illis senserant,qui Tarquinios reges ab ipso paucis ante diebus exactos in regnum restituere parabant, nam paulo post libertatem à populo partam,id quod minime timebatur, per dolum, & proditionem est propemodum amissa. aliquot enim adolescentas nobili genere nati. quorum in regno libido solutior fuerat,assoeti more regio viuere, graoiter ferentes, æquato iure omnium libertatem,& aliorum in suam vertisse seruitutem de restituendis regibus consilia quærebant,interea legati à regibus superueniunt sine mentione redditus bona tantum repetentes,cum quibos de recipiendis clam nocte regibus in erbem colloquuntur,hi adolescentes. vitellijs,acquilijsque fratribus primo commissa res fuit, vitelliorum soror consuli nupta Bruto erat, iamque eo matrimonio adolescentes erant liberi Titus Tiberiusque,eosque io societatem consilij auunculi assumunt,literæ de re tanta legantis dantur ad regis fidei pignua, quæ manifestũ facinus fecerunt,nam indicata rper vitelliorum seruum,qui exceperat eorum consilia, comprehensis legatis literarum cura in primis habita est, ne intercideret, proditores capti, sumptumq. supplicium conspectius, quòd pœnæ capiendæ ministerium pater de liberis consul imposuit, & qui spectator erat à mouendus eum ipsum fortuna exactorem supplicij dedit, stabant ad palum deligari nobilissimi iuuenes,sed à ceteris,velut ab ignotis capitibus consulis liberi omniom in se conuerterunt oculos, miserabantque non pœnæ magis homines,quàm sceleris,quo pœnam nam meriti essent,illos eo potissimum anno patriam liberatam patrem liberatorem,coosulatum ortum ex domo Iunia. patres plebemque quidquid hominum deorumque Rom.esset induxisse animum, vt superbo quondam regi, eum infesto exuli prodetent. Itaque missi lictores ad sumendum supplicium nudatoa eirgis cædunt,securique feriunt,cum inter omne tempus pater,vultusque,& os eius spectaculo esset,emtoente primo animo inter publicæ pœnæ ministerio, secundum pœnam nocentium, et in etranque partem arcendis sceleribus exemplum nobile esset. [Filios suos) Titum,& Tib [Reducentes) Reducere volentes. Virgil. Quos ego sum toties iam dedignata maritos, Non qui essent mariti, sed qui esse volebant. [Exuit patrem) Deposuit amorem,& affectum paternum. [Vt consulem ageret) Quia cõsulatus administratio exigebat, vt supplicium de his sumeret, qui libertatem opprimere eoluerant.

ASCEN. BRVTVS.) Scilicet Iunius par.i.æqualis Romulo, gloria.i.quãtum ad gloriam,quia ille.s.Rom.condidit vrbem Rom. hic.s.Brutus condidit libertatem Romanam,obtinens summum imperium,quia consulare,iussit filios suos reducentes.i.reducere volentes,& coniuratos ad hoc dominationem.i.superbum regnum Tarquinij.s.superbi expulsi à se, comprehensos.i.captoa, & cæsos virgis,pro tribunali.i.ante tribunal, & religatos ad palam.i.stipitem, percuti secuei.i.decollari, & ita Brut. exuit patrem.i.paternum affectum, vt ageret consulem i.et debite fungeretur officio cõsulari,& maluit viuere orbus.i.sine liberis,quam deessa eindictæ publicæ.

DE CASSIO.

*Liu li. 2. & Dion. lib. 8. COS. & quidã vt fuisse scribunt. et hic lib. 6. cap 3.

HVIVS* æmulatus exemplum Cassius,filium,qui Trib.pl. Agrariam legem primus tulerat,multisq. alijs rebus populariter animos hominum amore sui deuinctos tenebat, postquam illam potestatem deposuit, adhibito propinquorum,& amicorum consilio, affectati regni crimine domi damnauit: verberibusque affectum, necari iussit: ac peculium eius Cereri consecrauit.

OLIV. HVIVS ęmulatus) Spurius Cassiua in agraria largitione ambitiolus in socio afuerat cum ipso consule cum Proculo Virginio lea Agraria primum promulgata fuit, nũquam deinde sine maximis motibus exagitata, ager Hernicus ademptus hoc auctore, inter latinos,plebemq. diuisus est, adiectumq. huic muneri aliquantum agri, qui à patribus possidebatur. hac largitione suspectua iam senatui populoq. cœpit esse, ꝗ perniciosas libertati opes strueret,& ideo ciuibos iam eilior factus,vt alio munere sibi recõciliaret ciuium animoa, iubere pro siculo frumento pecuniam accaptã retribui populo.id eeto non

fecuc,quā præfentem mercedem regni afpernatu plebs eft, hunc ergo vbi magiftratu abijt, damnatum, necatumq́. conftat. funt, qui patrem auctorem eius fupplicij ferant,eū cognita domi cau fa verberaffe,ac necaffe,peculiumq́. filij cereri confecraffe, fignū inde factum effe,& infcriptum, ea Caffij familia datum inuenio apud quofdam auctores,idq. propius fidei eft,à quæftoribus Ceſone Fabio,& L.Val.diem dictam per duellionis damnatum, populi iudicio direptas publicæ ædes, quam fententiam fequitur Dionyf. Alicar. quia dicit,quod fi pater iudex fuiffet,& punitor. neque domus direpta,neque bona publicata,quia Rom.nihil effet poffeffionum proprium,patribus viuentibus, & id pecuniæ, & corpora filiorum, cum de eis volunt difponere traduntur patribus. Addidit præterea agitatum etiam fuiffe de interficiendis filijs Caffij,fed crudelē nimis vifam eam fententiam. [Peculiū) .f.Caftrēfe,quod alienari poterat,q̄a ad patrem non pertinebat.

ASCEN. HVIVS &c.) Caffius.f.Spurius æmula.e.exemplum. huius .f.Bruti damnauit domi.f.fuæ crimine regni affectati,& hoc propinquoꝝ, & amicoꝝ confilio adhibito, filium.f.fuum, qui trib. pl.i.cum fuiffet trib.pl.tulerat primus (nam poftea multi conati funt eam ferre) legem Agrariam.i.de agro,quem P.R.bello acquifierat æquis portionibus diuidendo & tenebat animos hominum deuictos.i.obnoxios amore fui multis alijs rebus popularitet fup.factis.i.in fauorem, aut gratiam populi. damnauit dico,poftq́ depofuit illam poteftatem.f.tribuniciam, & iuffit eum affectum verberibus .i. cæfum necari.i.percuti fecuri. Et confecrauit.i.tanq̄ facrum addixit Cereri peculium eius.i.quod proprium,& extra patriam poteftatem,tēpore caftrenfe poffederat.

DE MANLIO TORQVATO.

•Liu. li. 54. TITVS * autem Manlius Torquatus præter egregia multa raræ dignitatis,iuris quoque ciuilis, & facrorum pontificalium peritiflimus, in cōfimili facto nec cōfilio quidem neceffariorum indigere fe credidit. nam *Decimo cum ad fenatum Macedonia de filio eius * Decio Syllano i qui eam prouinciam obtinuerat,querelas per legatos detuliffet, à P. C. petijt,nequid ante de ea re ftatuerent, quàm ipfe Macedonū,filijq́. fui caufam infpexiffet: fummo deinde tum ampliffimi ordinis, tum etiam eorum, qui queftum venerant,confenfu,cognitione fufcepta, domi confedit, folusq́. vtrique parti per totum biduum vacauit,ac tertio die pleniflime, diligentiffimeq́ auditis teftibus,ita pronunciauit: cum Syllanum filium meum pecunias à focijs accepiffe mihi probatum fit,& rep.eum, & domo mea indignum iudico, protinusq́ à cōfpectu meo abire iubeo. tam trifti patris fententia percuffus Syllanus, lucem vlterius intueri non fuftinuit, fufpendioq́. fe proxima nocte confumpfit. Peregerat iam Torquatus feueri,& religiofi iudicis partes,fatisfactum erat reip.habebat vltionem Macedonia: potuit tam verecundo obitu filij patris inflecti rigor. at ille neque adolefcentis exequijs interfuit,& cum maxime funus eius duceretur,cōfulere fe volentibus,vacuas aures accōmodauit. Videbat.n. fe in eo atrio confediffe: in quo illius imperiofi Torqua • Lib.2. cap.2. ti feueritate cōfpicua imago pofita erat. * Prudentiffimoq́ viro fuccurrebat, effigies maiorum fuorum cū titulis fuis iccirco in prima ędium parte poni folere, vt eorū virtutes pofteri non folū legerent,fed etiam imitarentur.

OLIV. TITVS autem Manlius) Cum Maced.legati Romam conqueftum veniffent de Iulio Syl.prætore,quod acceptis pecunijs prouinciam fpoliaffet, & fenatus de querelis eoꝝ Torquati feueritas contra filium. vellet cognofceret. T.Manlius.Torq.Syllani pater petijt, impetrauitq́;, vt fibi huiufmodi cognitio mandaretur,& domi cognita caufa filium damnauit abdicauitq́;, ac ne funeri quidem eius, cum fufpendio vitam finiffet voluit intereffe. fedensq́. domi, potetiatem confulentibus ea inftituto fecit. hanc hift. Cic. per tranfitum tangit lib.iij.de finibus bonoꝝ & maloꝝ. [Raræ dignitatis) Quę tanta hominibus cōtigit,vt omnibus reip.muneribus perfunctus effet. [Ampliffimi ordinis) Senatorij. Peregerat Torquatus exaggerat hanc feueritatem Val. fatis inquit, fuerat damnaffe filium,& abdicatum a fe coēgiffet laqueo vitam finire, Seueritas hæc magna,fed illa maior,quod ne funeri quidem voluerit intereffe omnibusque illo die conful tanquam vacauerit. [Illius imperiofi Torquati) Quia vt diximus in cap. de dif. mil. filium,qui contra eius præceptum cum hofte conflixerat,& victoriā ea illo reportauerat,virgis cædi,& fecuri percuti iuffit. [Imago pofita) In atrijs folebant veteres maiorum fuorum, qui gloria,& rebus geftis claruiffent,imagines collocare. Tunere tota licet veteres exornent vndique ceræ Atria,nobilitas fola eft,atque vnica virtus. maiorum igitur fuorum imaginibus fæpe ad virtutes,& rerum gerendarum gloria incendebantur, vt illorum imitatione clariores fierent.

TITVS autem Manlius Torq. exiftens fup. vir raræ.i.excellentis dignitatis propter multa egregia.i.excellentia facta,& dicta.fcilicet eius,peritiffimus quoque iuris ciuilis,& facrorum pontificalium.i.quæ ad ius pontificium pertinebant,at pertinent, nec quidem.i.non faltem credidit fe indigere, confilio neceffariorum, .i.confanguineorum,& affinium in facto confimili.f.de damnatione filij. Nam cum Maced.i.prouincia illa quæ paulo ante regnum fuerat,retuliffet per legatos Ad fenatum querelas de filio eius.f. T. Man. Decio Syllano.f.appellato, petijt.i.Man. pater à patribus confcriptis, ne quid ftatuerent de ea re, antequam ipfe infpexiffet caufam Macedonum, & filij fui,hoc eft illorum accufationem,& huius purgationem. deinde cognitione.i.inftitione de iure vtriufque partis fufcepta.f.a Tito patre fummo confenfu. tum.i.fimul ampliffimi ordinis, videlicet fenatorij, cum etiā eorum, qui venerat queftum .i. ad quærendum de filio eius hoc eft legatorum Macedoniæ, confedit domi, & vacuit.i. vt dicunt audientiam dedit folus.i.cum folus effet, vtrique parti per totū biduum, ac pronunciauit tertio die teftibus auditis, pleniffime, & diligentiffime, ita.i.in hanc formam verborum. Cum probatum.f.teftibus,fit mihi, Syllanum filium meum accepiffe pecunias à focijs,ego iudico eum indignum. & rep. & domo mea & iubeo fup. eum abire protinus è confpectu meo. Syllanus percuffus.i.attonitus tam trifti fententia patris non fuftinuit.i. non valuit,intueri vlterius lucē.i.diutius viuere, & confumpfit.i.peremit fe fufpendio nocte proxima. Torquatus peregerat.i.plene egerat,& impleuerat iam partes.i.debitum officium iudicis feueri.i.fequentis verum, & religiofi.i. an ante feruantis iusiurandum quo iudices obligari folent,& fatisfactum erat reip. & Macedonia habebat vltionem, & rigor.i.rigiditas patris poterat inflecti .i.mitigari obitu filij verecundo.i.obierat præ verecundia. at.i. fed ille.i.feueriffimus. pater neque interfuit exequijs adolefcentis,& cum funus eius duceretur maxime.i. præcipue,aut præcipua pompa. tunc fup.quia iureconfultus erat,accōmodauit volentibus confulere.i confilium petere fe,aures fuas vacuas.i.nullo negocio occupatas. (Videbitur fortaffis noftrorum duntaxat inftitutorum gnaris nouum, hominem qui fe fufpenderit folenniter ad rogum,aut ad fepulturam efferri. fed nouit huiufmodi gloriofum fuiffe apud Romanos illos ethnicos,morte a fe fibi illata,dedecus, aut vitare, aut finire, de qua re longe fanctius nunc Romana conftituit ecclefia. Affert autem caufam cur tam rigidus perftiterit Torq. dicens) Videbat.n.fe confediffe in illo atrio f.Prifcorū Torq.in quo imago illius Torq.imperiofi (qui .f.imperator,ac conful filium fecuri percutere iuffit,quod cōtra fo terminationem fuam, ac imperium in abfentia fua in hoftem egreffus,etiam feliciter pugnam cōmififfet, & ita miro compendio illius quoque feueritatem in filium pertractat) erat pofita confpicua.i.euidenti feueritate. Et fuccurrebat viro prudentiffimo,effigies maiorum fuoꝝ (meo iudicio vacat,fuorum. nam generalis fententia eft) cum titulis fuis.i.fuoꝝ præclaroꝝ geftoꝝ folere poni in prima parte ædium iccirco.i.ad eum finem, vt pofteri non folum legerent,fed etiam imitarentur virtutes eorum.

DE M. SCAVRO.

MARCVS * vero Scaurus lumen,ac decus patrię, cum apud Aratē Athefin flumen impetu Cymbrorum Romani equites pulfi deferto Co.Catulo, paui di vrbem repeterent,confternationis eorum participi filio fuo mifit,qui diceret,fe libentius in acie eius interfecti offibus occurfurum,quàm ipfum deformis fugę reum vifurum. Itaque fiquid modo reliquum in pectore vere- •Plin de viris illuftrib.

cundiæ

cundiæ superesset, conspectum degenerati patris vitaturum, recordatione enim iuuentæ suæ, qualis M.Scauro aut habendus, aut spernendus esset filius, admonebatur: quo nuncio accepto iuuenis coactus est fortius aduersus semetipsum gladio vti, q̃ aduersus hostes vsus fuerat.

OLIV. *Cimbri.* MARCVS vero Scaurus) Cimbri Germanorum populi, qui lingua Gallica, latrones dñr teste Festo, nunc vero nos Flamingos dicimus, cum in Italiam superatis alpibus descendere tẽtarent, Q. Catulum proconsul, qui fauces alpium obsederat, & pulsus ad flumen Athesin castellum æditũ insederat reliqueratq. ab alpibus fuderunt, atque fugarunt, & explicata virtute sua fugientem procunsulem, exercitumq. persecuti in Italiam traiecerunt. iunctis deinde Catuli, & C. Marij exercitibus prœlio, victi sunt ab eis: in quo prœlio cæsa traduntur hominum cal. millia capta al.in ea igitur pugna, quæ apud Athesin, cum Cimbris cõmissa fuit equites R. Cimbrorum impetu pulsi Cat. procõsulem deseruerunt, & vrbem pauidi repetierũt. Inter fugientes, erat & filius M.Scau. qui vbi accepit fugiẽtes, aduentare, illi obuiam misit, qui nunciaret se libentius occursurum offibus eius in acie cæsi, quam ipsum tam turpiter fugientem admissurum, quo auditu filius præ dolore sibi mortem cõsciuit. [Consternationis) Perturbationis, & formidinis. [Aut hñdus) Si probus. [Aut spernẽdus) si vilis.

ASCEN. MARCVS vero Scaurus lumen) Ac decus patriæ cũ equites Rom. pulsi impetu Cimbrorum apud Athesin flumen repeterẽt pauidi vrbem.s. Romam, & hoc Cat. procõsule deserto, misit sup. nuncios, qui dicerent filio suo participi.i. consorti consternationis eorum.i. qui ob consimilem cõsternationem cum alijs fugerat, se.s. Scau. patrem occursurum libentius offibus eius.s. filij interfecti in acie.i. fortiter dimicando, quã visurum ipsum reum tam deformis fugæ. Itaque sup. dicere iussit, si modo quid.i. aliquid reliquũ verecundiæ.i. pudoris superesset in pectore.s. filij, filium sup. vitaturũ esse conspectum patris degenerati.i. per degenerationem filij vilioris effecti. Enim pro quia, filius admonebatur recordatione.i. per recordationẽ iuuentæ suæ.i. disciplinæ quam à patre in iuuẽta accepit, qualis filius esset, aut hñdus, quia fortis & probus, aut spernendus, quia meticulosus, & improbus, aut degener. quo nuncio accepto, iuuenis coactus est vti gladio fortius aduersus semetipsum, q̃ vsus fuerat aduersus hostes, quia in se gladium cõuertit sese occidendo, quem ab hostibus auerterat fugiendo.

DE A. FVLVIO.

★ Sal. in Catil. NEC ★ minus animose A. Fuluius vir senatorij ordinis euntem filium in aciem retraxit, quàm Scaurus è prœlio fugientem increpuit. nanque iuuenum & ingenio, & literis, & forma inter æquales nitentem, prauo cõsilio amicitiam Catilinæ secutum, inque castra eius temerario impetu ★ ruentem, in medio itinere abstractũ, supplicio mortis affecit: præfatus non se Catilinæ illum aduersus patriam, sed patriç aduersus Catilinam genuisse. Licuit, donec ciuilis belli rabies præteriret, inclusum arcere: verum illud cauti patris narraretur opus, hoc seueri refertur. Sed vt hanc incitatam, & asperam seueritatem mitiores relatu patrum mores clementiæ suæ mistura temperent, exactæ pœnæ concessa venia iungatur.

★ ruitem medio.

OLIV. NEc minus animose) Salust. bello Catilinario fuere inquit complures, qui ad Catilinam ab initio profecti sunt in bis erat Fuluius senatorij hominis filius, quem retractum ex itinere parens necari iussit. [Ingenio, & literis, & forma) Significat illum, & animi, & corporis dotibus à natura fuisse donatum, quibus patri charior esse potuerit. [Licuit) Donec potuisset pater filium in carcere inclusum retinere, dum Catilinæ furor extingueretur, quod si fecisset, non seueri, sed cauti nomen fuisset affecutus. [Sed vt hanc) Patrum, inquit, seueritas dura nimis, & aspera est aliqua moderatione lenienda eorum, qui mites fuerunt, & ita ad cap. de moderatione patrum hac breui præfatione transit. [Clementiæ mistura) Translatio sumpta ab aqua, quæ validiori infusa vino, illud mitius reddit.

ASCEN. NEC A. Fuluius vir senatorij ordinis retraxit minus animose filium) Euntem in aciem.s. coniuratorum in patriam, quam Scaurus increpauit filium fugientem è prœlio. Nam affecit supplicio mortis iuuenem.s. filium suum nitentem.i. fulgentem inter æquales.i. coætaneos suos ingenio, & literis, & forma secutũ prauo consilio amicitiam. Catilinam.s. principis coniurationis, & ruentem temerario impetu in castra eius.s. Catil. abstractum .s. ab incepto medio itinere. [Præfatos).i. prælocutus antequam in eum supplicio mortis afficeret se non genuisse illum.s. filium suum Catil. aduersus patriam, sed patriæ aduersus Catil. [Licuisset).i. licitum fuisset arcere.i. constringere, & prohibere ab exercitu Catil. inclusum carcere, donec rabies ciuilis belli præteriret. [Verum illud opus) .s. tenentis tantisper, dum rabies belli sedaretur, filium in carcere, narraretur opus patris cauti.i. calidi, & prouidi, hoc.s. quod fecit filium occidendo refertur.i. recitat opus sup. patris seueri. [Sed vt &c.) Breuis est præfatio in narrationem de moderatione parentum aduersus susceptos liberos, in qua dicenda dictis quodãmodo comparat. quo circa quidam superiori annexam habent hanc partem, quam malui segregare. Ordo autem eius est. [Sed vt mores patrum mitiores).i. leniores, & minus asperi relatu.i. dum referuntur, aut ad referendum temperent, mistura clementiæ suæ, hanc incitatam.i. impetuosam, & asperam seueritatem.s. patrum, de qua iam locutus est, venia concessa.s. à parentibus, iungatur pœnæ exactæ.i. nimis exquisitæ, hoc est narretur post eam.

DE PARENTVM MODERATIONE ADVERSVS SVSPECTOS LIBEROS. CAP. IX.

DE L. GELLIO.

VCIVS Gellius omnibus honoribus ad censuram vsque defunctus, cum crimina grauissima de filio in nouercam, commissum stuprum, & parricidium cogitatum, propemodum explorata haberet, non tamen ad vindictam procurrit continuo, sed penè vniuerso senatu adhibito in consilium, expositis suspicionibus, defendendi se adolescenti potestatem fecit. Inspectaque diligentissime causa, absoluit eum tum consilij, tum etiam sententia sua: quòd si impetu iræ abstractus sæuire festinasset, admisisset magis scelus, quàm vindicasset.

VCIVS Gellius, omnibus honoribus) Gellius eum pro explorato haberet filium rem habuisse cum nouerca, & eum eadẽ cæde patris cõsilia tractasse, non ad sumendum de filio supplicium statim ira percitus cucurrit, sed consulto senatu filio dicendæ causæ potestatem fecit, qui purgatus, quæ sibi obijciebantur, & cognita diligentissimæ causa tanquam innocens absolutus est, nam hunc Cic. defendit, cuius adhuc extat oratio. [Ad censura defunctus) Tot honores, & magistratus habuerat, vt ad censuram venire potuerit. [Inspecta causa) Considerata, examinata causa. [Quod si impetum) Laudat huius patris maturitatem, qui noluerit temere in filium animaduertere, sed causam prius diligenter cognoscere, nam si nimia ira percitus filium occidisset, scelus potius commisisset, quàm suam iniuriam vindicasset. OLIV. *Gellij moderatio in filium.*

ASCEN. LVCIVS Gellius defunctus,) Id est per ordinem functus, omnibus honoribus.i. magistratibus, ad quos per gradus ascẽdebatur, vsque ad censuram, ita vt nihil ei restaret expetendũ præter censuram, cũ haberet crimina grauissima.i. criminatores grauissimorum scelerum de filio, videlicet stuprum cõmissum in nouercam, & parricidium cogitatum.i. animo conceptum, vt liberius, patre occiso, nouerca abuteretur, haberet dico ea crimina propemodum.i. quasi explorata.i. comperta, non tamen procurrit continuo ad vindictam, sed penè vniuerso senatu adhibito in consilium, & sup. suspicionibus .s. de scelere filij expositis, fecit adolescenti .s. filio potestatem defendendi se, & ea diligentissime inspecta, absoluit eum.s. ab omni suspicione, & punitione, tanquam innocentem, tum.i. simul sententia.i. iudicio consilij.s. adhibiti, hoc est fere vniuersi senatus, tum et sententia sua.i. proprio iudicio. Quam si ipse Lucil. abstractus.s. ab vsu rationis impetu iræ festinasset sæuire.s. in filium, ipse admisisset magis scelus quia innocentem ob suspicionem licet vehementem occidisset, quam vendicasset, quia nullum erat.

DE Q. HORTENSIO.

QVINTI autem Hortensij, qui suis temporibus or

namentum Romanæ eloquentiæ fuit, admirabilis in filio patiẽtia extitit. cum.n.eo vsq; impietatem eius suspectã, & nequitiam inuisam hr̃et, * vt Messallam, suę sororis filium, heredem habiturus, ambitus reum defendens, iudicibus diceret, si illum dãnassent, nihil sibi præter osculum nepotum, in quibus acquiesceret, superfuturum; hac scilicet sententia, * quàm etiam editæ orationi inseruit, filiũ potius in tormentis animi, quàm in voluptatibus, reponens: tñ ne naturæ ordinem confunderet, non nepotes, sed filium heredem * reliquit, moderate vsus affectibus suis: quia & viuus moribus eius verum testimonium, & mortuus * sanguinis honorem debitum reddidit.

* De hac sorore Plutar. in Sylla.

* Totidẽ verbis, quot dixit Cic. de cl. or.

* constituit

* sanguini

OLIV. Hortẽsij patientia contra filium.

QVINTI autem Hortensij) De hoc diximus in cap. de his, qui à patribus degenerauerunt, cum filium & impietatis nomine suspectum, quippe qui de patris nece cogitasse diceretur, & nequitia perditum haberet, vt illum merito iomisum odio prosequeretur adeo, vt cum Messala sororis filius ambitus, reus factus esset, illum defendens Hortensius diceret, si illum damnassent iudices, non habiturum præter osculum nepotum, in quibus cõquiesceret, quibus verbis innuebat, se non aliũ filium habere præter Messalam, quem heredem suum forte iam animo constituerat, hac tñ in filium moderatione vsus est, vt moriens ei bona reliquerit. [Reum) Messalam. [Tormentis) Molestijs, & solicitudinibus, cum nullam filij faceret mentionem in consolatione, in his quæ sibi molesta erant, eum reponebat. [Quam in voluptati) Quia nullam de filio habiturus esse voluptatem, propter eius turpissimam vitam. [Naturæ) Ordinem confunderet. [Ex herede filium) Et substituẽdo nepote heredes.

ASCEN. QVINTI &c.) Ordo est. Autem.i.sed patiẽtia Q. Hort. qui fuit suis tpibus ornamentum eloquentiæ Romanæ extitit admirabilis in filio. Cum enim ipse Hort. hr̃et impietatem, eius .s. filij suspectam, & nequitiam.i. libidinẽ eius inuisam eousque, vt habiturus Messalam filium sororis suæ heredem, defendens.i. Messalam, reũ ambitus.i. petiti magistratus per largitionem, aut alias malas artes crimine, diceret iudicibus, si.s. iudices dãnassent illum.s. Messalam, nihil superfuturũ.s. esse.i. reliquum fore sibi pter osculum nepotem.i. liberorũ filij, in quibus acquiesceret.i. animũ cõtentum hr̃et.s. reponens.i. colloquens hac sententia, quam ẽt inseruit orationi æditæ.s. à se filium potius in tormento.i. cruciatu animi, quam in voluptatibus tamen ne confunderet ordinem naturæ, quo filij patribus succedunt, non reliquit nepotes supple heredes proximos, sed filium heredem, vsus affectibus suis moderate, quia & viuus reddidit verum testimonium moribus eius.i. filij sui, testatus eos sibi maxime displicere, & mortuus reddidit sanguini.i. statu suo genitu honorem debitum.

DE FVLVIO.

IDEM fecit clari generis, magnæq. dignitatis vir Fuluius, sed in filio aliquantum tetriore. nam cum auxilium senatus implorasset, vt suspectus in parricidio, & ob id latens per triumuirum conquireretur, ac iussu patrum C. comprehensus esset non solum eum non notauit, sed etiam decedens, dominum omnium esse voluit: quem genuerat heredem instituens, non quem fuerat expertus.

OLIV. IDEM fecit) Ful. Flaccus primus omnium Transalpinos Ligures bello domuit missus in auxilium Massiliensibus aduersus Sallanios Gallos, qui populabantur fines Massiliensium, cũ diu, multumq. clauderent saltus deciates, mox vbi, ebortates, incognitas tandem latebras coñ ignibus sepsit. Fuluius, in plana Bebius deduxit, Posthumius ita exarmauit, vt vix reliquerit ferrũ, quo terram colerent, hic igitur Fuluius, qui Ligures domuit, Ambraciam deuicit. Cephaleniam, & Iacinthũ subegit, filium habuit tantæ impietatis, atque nequitiæ, vt cædem sibi machinari nõ dubitauerit, quod vbi intellexit Fuluius, senatus auxilium implorauit, senatus filium cõprehendi, & per triumuiros inquisitioni adhiberi iussit, quem in crimine deprehensum in patris potestatem, qui de illo meritas pœnas exigeret, tradi voluit, pater ea moderatione vsus est, vt non modo filium non notauerit, sed illum etiam decedens heredem reliquerit. [Per triũuiri) Triumuiri præerant rebus capitalibus. [Tetriore) Crudeliore.

ASCEN. IDEM fecit) Fuluius.s. Flaccus vir clari generis, & magnæ dignitatis, fecit idem.i. consimile illi, quod Hor. fecerat, sed fecit sup. id in filio tetriore.i. turpiore, aut diriore aliquãto, nam cum implorasset auxilium senatus, vt.s. filius suspectus in parricidio .i. quod ipsum Fuluium patrem suum occidere pararet, & latens .i. occultans sese ob id, cõquireretur per triumuirum, cuius erat criminis conuictos in carcerem trahere, & supplicium de eis sumere, ac.s. filius esset comprehensus.i. captus iussu patrum cõscriptorum. [Fuluius) Sup. non solum notauit.s. infamia filium, sed etiam decedens.i. moriens, hoc est postea cum moreretur, voluit esse dominum omnium.s. rerum suarum, instituens heredem, quem genuerat.i. habendo respectum, quod eum genuerat, & non quem fuerat expertus.i. non habendo respectum, quòd eum expertus fuerat in se parricidium parasse.

DE QVODAM PATRE IGNOTO.

MAGNORVM virorum clementibus actis, ignoti patris nouæ, atque inusitatæ rationis consilium adijciam: qui cum à filio necti sibi insidias comperisset, nec inducere in animum posset, vt verum sanguinem ad hoc sceleris progressum crederet: seductam vxorem suspicans suppliciter rogauit, ne se vlterius celaret, siue illum adolescentem subiecisset, siue ex alio concepisset: asseueratione deinde eius, & iureiurando se nil tale debere suspicari persuasus, in locum desertum filio perducto, gladium, quem secum occultum attulerat, tradidit, ac iugulum feriendum præbuit, nec veneno, nec latrone, & ad peragendum parricidium opus esse affirmans: quo facto non paulatim, sed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit. Continuoque abiecto gladio, Tu vero, inquit, pater viue: & si tam obsequens es, vt hoc precari filio permittas, me quoque exupera. Sed tantum quæso, ne meus erga te amor eo sit vilior, quòd à pœnitentia oritur. Solitudinem sanguine meliorem, pacatioresque penatibus siluas, & alimentis blandius ferrum, ac mortis oblatæ, quàm datæ vitæ felicius beneficium. Cõmemoratis patribus, qui iniurias filiorũ patienter excepe runt, referamus eos, qui mortes æquo animo tolerarunt.

OLIV. Patris clementia erga impiũ filium.

MAGNORVM virorum) Post illustrium virorum exempla dicit se de patre quodam dicturum, cuius nomen propter ignobilitatem ad posteros non peruenit, qui nimia, & prope incredibili mansuetudine, & moderatione in filium vsus fuisse videtur, cum enim satis exploratum haberet parare sibi necis insidias à filio, nullo modo sibi persuadere poterat tantum sceleris, & impietatis in verum filium cadere posse. Itaque vxorem in secretum adducit, eam suppliciter orat, ne se tanto tempore celet, quod suspicabatur, aperiat nunc demum ex se filium conceperit, an ex alio subdititium habeat, quę cum iureiurando affirmasset ex eo vere natum esse, tum filium in desertum locum adduxit, gladium quem secum attulerat nudatum tradidit, iugulum præbuit dicens, non tibi veneno, non latrone, non alia vi ad meam necem opus est, en tibi iugulum aperio, si plusquam velles tibi superesse videor, quibus verbis correptus filius vim magnam paternæ pietatis pectore concepit, vt qui antea patris mortem quæreret, eius postea vitam incredibiliter desideraret ab eo excogitati parricidij veniam peteret, ac precaretur ne suus amor in illum vilior esse videretur, quòd à pœnitentia ortus esset. [Ignoti patris) Pro ignobilis patris, cuius nomen ignoratur. [Inducere animum) Sibi persuadere. [Verum sanguinem) Filium ex suo sanguine natum, [Asseueratione) Perseueranti affirmatione. [Seductam vxorem) Aliquo modo deceptam vxorem. [Subiecisset) Si filius sibi subdititius esset, quales multæ steriles habere consueuerunt. [Non paulatim) Sed magno impetu Magna admiratio, quòd qui parricidium cogitabat, tam subito animi motu, omnem exuerit crudelitatem. [Exupera me) Interfice me ò pater. [Solitudinem sanguinem meliorem) Ostendit rem admonitione dignam, vt quem non sanguis, non penates, non alimenta à parricidio deterrere potuerant, solitudo syluæ ferrum subito reuocarunt.

ceno carunt. Solitudinem diaerim meliorem, hoc est loca deserta, in quem filium deduxerat. [Penetibus) Domesticis ædibus.

ASCEN. MAGNORVM &c.) Subiungit exemplum ignoti patris, quod externorum vice fungi potest dicens. Ego adijciam clementibus actis .s. priuatis in filios. Ex hoc autem auctore puto Vallam motum, vt acta potius quam actus Apostolorum se dicere cellescripserit, consilium patris ignoti .i. obscuri, aut nullius nominis notæ, at que pro &, inusitatæ rationis. [Qui) .s. pater cũ comperisset insidias necti, id est strui sibi à filio, nec posset inducere in animum .i. & non posset sibi persuadere, vt crederet verum sanguinem .i. vere à se genitum, progressum sup. esse ad hoc sceleris .s. in patrem, si verus esset. [Ipse suspicans) .s. ex adulterio conceptum, rogauit suppliciter vxorem seductam .i. seorsum ab arbitris deductam, hoc est in locum secretum, ne celaret se vlterius, siue subiecisset .i. subditititiũ pro vero sibi sub oculus iecisset, illum adolescentem .i. qui tunc adolescens erat, cum hoc supplicaret, siue concepisset sup. eum ex alio deinde ipse persuasus, asseueratione .i. affirmatione veri, & iureiurando eius .s. vxoris, ipsum sup. nil tale debere suspicari, tradidit filio perducto in locum desertum .i. solitudinem. Est autem exemplum spectatæ breuitatis, in narrando, gladium, quem attulerat secum occultum .i. absconditum sub veste, ac præbuit iugulum feriendum, affirmãs, nec opus esse ei veneno, nec latrone .i. grassatore, & obsessore viarum, aut malo satellite, qui latro quasi latero à latere ductus est ad peragendum parricidium. Quo facto .s. patria cogitatio recta .i. iusta existimatio de pietate patri debita, occupauit .i. inuasit pectus iuuenis more suo quem adolescentem vocauit etiam iuuenem dicit, non paulatim .i. successiue, sed magno impetu, & continuo gladio abiecto, inquit, tu pater viue, & si es tam obsequens .i. tam sequens votum filij, vt patiaris hoc precari filio .i. filium, vt precari passiue significet, exupera .s. in vita quoque, id est etiam me .i. viue diutius, quam ego victurus sum, q.d. propter patrimonium struxi tibi insidias, at nunc velim te etiam post me victurum, & nunquam id possideam, Sed tamen quæso ne amor meus erga te sit eo vilior, quod ortus à pœnitentia. Speciosa depictatio, qua quilibet ad Deum per pœnitentiam conuersus vti potest, vnde modeste exclamat auctor subijciendo o, vt sit. O solitudinem, vel videtis, aut iudico, aut quid simile solitudinem, meliorem sanguine .i. naturali inclinatione, quia qui prius per naturam, patrem non obseruauit, nunc propter ea, quæ in solitudine acciderunt, eum amare incipit, & sup. ô syluas pacatiores .i. magis conciliatiuas pacis. penatibus .s. paternis, & ferrum .i. gladium à patre oblatum, blandius .i. efficacius ad conciliandam beneuolentiam, alimentis .s. à patre benigne præbitis filio porrigendo iugulum felicius .i. meliorem vitæ exitum sortitum, quam vitæ dare filio per generationem. [Commemoratis &c.) Parasceue est, ac præfatio ad sequens caput. Ordo autem patet.

DE PARENTIBVS, QVI OBITVM FILIORVM FORTI ANIMO TVLERVNT. CAP. X.

DE HORATIO PVLVILLO.

* Liuius lib. 2.

ORATIVS * Puluillus, cum in capitolio Ioui Opt. Max. ædem pontifex dedicaret, interq. nuncupationem solennium verborum postem tenẽs, mortuum esse filium suum audisset, neque manum à poste remouit, ne tanti templi dedicationem interrumperet, neque vultum à publica religione ad priuatum dolorem reflexit, ne patris magis, quàm pontificis partes egisse videretur. Clarum exemplum nec minus tamen illustre, quod sequitur.

OLIV.

ORATIVS Puluillus) Hor. Puluillo, & Val. Publicola consulibus dedicanda erat in capitolio Iouis ædes, sortiti sunt inter se, consulum vter dedicaret. Horat. sorte euenit. Val. ad Veientem bellum profectus ægrius quàm dignum erat, tulerunt. Valer. necessarij dedicationem tam inclyti templi Horat. dari. Id omnibus modis impedire conati, postquam alie frustra tentata erant, postem iam tenenti consuli, fœdum inter precationem Deum nuncium incutiunt mortuum eius filium esse funestamq. familiam, dedicare illud templum non posse, non crediderit factum, an tantum roboris in animo fuerit, nec traditur certũ, nec facilis est interpretatio nihil aliud ad eum nuncium à proposito versus dicens, quàm vt cadauer efferri iuberet, tenens postem precationem peragit, & dedicat templum. [Interque nuncupationem solennium verborum) Verbis nominatim exprimendis, nam ab initio suæ deductiones dæmones illi, & humani generis præuaricatores hanc opinionem induxerant, vt se deos facerent. [Mortuum esse filium) Hanc vocem ab inimicis publicolæ iactatam ferunt, vt Horatium à dedicando templo auerterent, quod ægre ferebant, fortem obtigisse dedicandi. [Dedicationem interrumpere) Hoc quoque seruat nostra religio, vt si orationem intermiseris, non valet, & præcipue dum formalia dicuntur, vt verbi gratia, in Baptismate si dixeris, ego te, extingue candelam illam, & postea baptizo, nihil valet.

ASCEN. HORATIVS Puluillus) Cum ipse Pontifex dedicaret Ioui Opt. Maximo .i. summo deorum bonorum, secundum Grotilium fidem ædem .i. fanum. in Capitolio .i. arce Tarpeia, & tenens postem .i. partem ligneam ædis, inter nuncupationem .i. prolationem solennium verborum, ad consecrationem .s. pertinentium, & quæ mutare nefas erat, audisset filium suum esse mortuum, neque remouit manum à poste, ne interrumperet dedicationem tanti templi, neque flexit vltum à publica religione quę exigebat, vt vultum haberet cum grauitate hilarem in re tam festiua, ad dolorem priuatum .s. de morte filij, ne videretur egisse magis partes .i. munia, aut officia patris, quàm Pontificis, immo solum dixisse fertur, cadauer efferto, aut efferatur. [Clarum exemplum) Sup. est, quod dictum est, nec tamen id, quod sequitur est sup. manus illustre.

DE ÆMILIO PAVLO.

AEMILIVS * Paulus nunc felicissimi, nunc miserrimi patris clarissima representatio, ex quatuor filijs formæ insignis, egregiæ indolis duos iure adoptionis in Corneliam, Fabiamq́ue gentem tralatos, sibi ipse denegauit: duos ei fortuna abstulit. Quorum alter triũphum patris funere suo quartum ante diem præcessit, alter in triũphali curru conspectus, post diem tertium expirauit. Itaque qui ad donandos vsque liberos abundauerat, in orbitate subito destitutus est? quem casum quo robore animi sustinuerit, oratione, quam de rebus à se gestis apud populum habuit, hanc, adijciendo clausulam, nulli ambiguum reliquit: Cum in maximo prouentu felicitatis vestræ Quirites timerem, nequid mali fortuna moliretur, Iouem Opt. Max. Iunonemq́ue reginam, & Mineruam precatus sum, vt si aduersi quid Populo R. immineret, totum in meam domum conuerteretur. Quapropter bene habet se res, annuendo enim votis meis id egerunt, vt vos potius meum casum doleatis, quàm ego vestrum ingemiscerem. Vno etiam nunc domestico exemplo adiecto, in alienis luctibus orationi meæ vagari permittam.

* Cic lib. 4 famil. Liu. lib. 45.

OLIV. AEMILIVS Paulus) L. Æmil. Paulus, eius Pauli filius, qui apud Cannas cecidit primo consulatu, quem vt inquit Plin. de vir. illustr. post tres repulsas adeptus erat, de liguribus triumphauit. Iterum consul Perseo Philippi, & Macedoniæ regem apud Samothracas cœpit, & victum fleuit, & sibi assidere iussit, ac demum in triumphũ duxit, hic igitur cum filiorum prole felix esse videretur, quippe qui egregiæ indolis, eximiæque virtutis quatuor haberet, cum duos in alienas familias, per adoptionem transtulisset. alterum .s. in Corneliam, qui Scipio Æmilianus dictus est, alterum in Fabiam, reliquorum orbitate paulo post visus est miser, & infelix, nam intra paucos dies amisit vtrunque, alterum videlicet quarto die ante triumphum Macedonicum, alterum tertio post triumphum, quorum iactura tum æquo animo tulisse fertur, vt progressus ad populum in concione, fortunæ gratias egerit, deosque precatus fuerit, vt si quid diri, reipub. immineret, sua esset calamitate decisum. vel vt alij tradunt, hanc precationem fecit, antequam ad

bellum proficisceretur, quòd si dijs P.R. felicitas nimia esse videretur, quam propter aduersi aliquid instares reip. suæ, id totum in se, suamq. familiam converteret, prior sibi publica, quàm priuata charitas fuit. [Nunc felicissimi) Turba filiorum dicit, quos quatuor habebat. [Nunc miserrimi) Illorum orbitate, quos intra breuissimum tempus amisit. [Post tertium diem) Tertio die post triumphum. [Hanc adijciendo clausulam) Claudendo orationem suam his verbis, nam clausula est finis orationis. [Maximo prouentu) Maximo successu, nam prouinciam totam Macedoniam consilio, & armis subegerat, regem Persam cœperat, & in triumphum duxerat. [Iouem optimum) Optimum Iouem dicebant antiqui quia bonorum datorem esse volebant. [Annuendo) Consentiendo. [In alienis luctibus) In funeribus exteris.

ASCEN. PAVLVS Æmil. Maced.) s. agnominatus, eius sup. clarissima .i. euidentissima repræsentatio, q.d. speculum, nunc .i. vno tpe patris felicissimi, & nunc .i. paulo post patris miserrimi, denegauit ipse .i. sua sponte sibi duos sup. filios ex quatuor filijs insignia .i. præstantis formæ sup & indolis egregiæ .i. non vulgaris, quos dum habuit felicissimus pater dicebatur, transpositos iure adoptionis in gentem Corneliam, & Fabiam, & fortuna .i. mors inopinata abstulit duos, & ita cum nullum haberet, & prius tot, & tam bonos, ac spectatos habuerit infelicissimus pater dici meruerit. Quorum .s. duorum filiorum, quos fortuna abstulit alter præcessit funere suo .i. pompa funebri sibi dum ad rogum, aut sepulturam efferretur instructa, triumphum patris ante quartum diem .i. quarto die antequam pater triumpharet, elatus est, alter .i. reliquus duorum conspectus in triumphali in curru .s. patris expirauit, post diem tertium .i. tertio die post triumphum patris. [Itaque) .i. & ita, ipse sup. qui abundauerat .s. liberis, vsque ad donandos liberos, quia duos in alienam familiam per adoptionem dederat, destitutus est .i. derelictus à filijs subito in orbitate .i. priuatione liberorum. [Quem casum) .i. orbitatis, quo .i. quanto robore .i. virtute animi sustinuerit reliquit nulli ambiguum, oratione, quam habuit apud populum de rebus gestis à se adijciendo, hanc clausulam .i. particulam, aut sententiam ceteris dictis, ò Quirites cum ego timerem in maximo prouentu felicitatis vestra (hoc autem dicto significat prudentiam suam, qui in rebus tam læta acerbum aliquem timebat casum. Nam fortuna nulli est perpetuo bona, vnde laudat Seneca Philippi Macedonum regis prudentiam, qui cum vno die tres lætissimos accepisset nuncios, Deos precatus est, vt pro tantis bonis modicum inferrent supplicij) cum itaque timerem (inquit) ne fortuna moliretur quid mali, precatus sum Iouem Optimum Maximum, Iunonemq. reginam, & Mineruam, qui tres in Capitolio colebantur, & magni Dij habebantur, vt si quid aduersi imminerent P.R. id sup. totum cõuerteretur in domum meam, non dicit conuerterent, quasi non à Dijs illis, sed aut a fortuna, aut ab hominibus mala inferrentur. [Quapropter res se bene habet) Nam sup. Dij annuendo votis meis egerunt id, vt vos doleatis potius casum meum .i. orbitatis meæ, quam ego ingemiscerem vestrum .s. casum. [Ego permittam) .i. concedam orationi meæ vagari in luctibus alienis .i. externarum gentium, vno etiam .i. adhuc exemplo domestico adiecto .s. superioribus ante externa.

Fortuna nulli perpetuo bona.

DE QVINTO MARTIO REGE.

QVINTVS * Martius rex, superioris, Catonis in consulatu collega, filium sumptæ pietatis, magnę spei, & quæ non parua calamitatis accessio fuit, vnicum amisit. Cumque se obitu eius subrutum, & euersum videret, ita dolorem altitudine consilij coërcuit, vt à rogo iuuenis protinus curiam peteret, senatumque, quem eo die lege habere oportebat, euocaret, quòd nisi fortiter mœrorem ferre scisset, vnus diei lucem inter calamitosum patrem, & strenuum consulem, neutra in patre cessante officio, partiri non potuisset.

* Catonis Nepotis collega. Gel. lib. 13. cap. 19.

OLIV. QVINTVS Martius rex) Hic Rex appellabatur, quia sacrificiorum Rex esset, nam post exactos Reges, cũ quædam publica sacra per ipsos reges factitata fuissent, ne vrbi desiderium regum esset, Regem sacrificulum creant, ac sacerdotium Pontifici subiecere, ne additus nomini honos aliquid libertati, cuius tunc prima erat cura, officeret, & ne sacra illa deserentur, quæ à regibus fieri consueuerant, & vt regij nominis, quod Romanis fuit semper inuisum leniretur asperitas, vitiq pariter minueretur, sacrificulum, hoc est regulum sacrorum appellarunt, hic ergo vix vnicum filium ad sepulturam comitatus fuerat, cum redijt in senatum ad ea peragenda, quæ reip. necessaria forent. Quod nisi fortiter mœrorem non potuisset, inquit vnũ diem & filio, & reip. communicare nisi didicisset, fortiter ferre dolorem. [Calamitosum patrem) Prosequendo funus filij. [Strenuum consulem) Vocando senatum in curia, possent & alia multa Romanorum exempla, qui filiorum mortem fortiter, sapienterque tulerunt in medium proferri, nisi multum videretur domesticis exemplis immorari. Nam Fab. Maximus, & Cato non fuerunt huius laudis expertes, quos Cicer. lib. iiij. epistola laudando commemorat. Cornelia quoque Gracchorum mater filiorum cædem fœmineo, & impatienti dolore, sed supra quam de fœmina credi possit, fortiter tulisse dicitur.

Martius mali obitum fortiter tolerauit.

ASCEN. QVINTVS Martius Rex) .s. dictus, quod sacrificulorum rex esset, collega Catonis superioris .i. maioris in consulatu, amisit filium summæ pietatis .s. in partem magnæ spei .s. futuræ virtutis, & quæ accessio fuit .i. & quæ res fuit additio, & augmentatio calamitatis non parua, immo magna amisit filium vnicum, vnde etiam grauem luctum scriptura sancta significare volens logenitis vnicum proponit, cumque .i. & cum videret se subrutum, & euersum, & quodammodo victum dolore, obitu .i. propter obitum eius, coërcuit dolorem altitudine consilia, ita vt peteret curiam protinus à rogo iuuenis .i. quo filij cadauer vrendum curauerat, & euocaret .i. è domibus priuatis expressa voce in curiam vocaret, senatum quem oportebat habere eo die lege .i. per legem, aut ex lege. Qui nisi sciisset ferre .i. pati mœrorem fortiter, non potuisset partiri .i. diuidere, aut distinguere lucem vnius diei inter patrem calamitosum .i. diem, quo funus filij peregerat, & consulem strenuum .i. diem, quo consulis partes exequeretur officio cessante in neutra parte licet vtrunque non fecisset vno die.

EXTERNA.

DE PERICLE.

PRINCEPS, * Atheniensium Pericles intra quatriduum duobus mirificis adolescentibus filijs spoliatus, his ipsis diebus, & vultu pristinum habitum retinente, & oratione nulla ex parte infractiore concionatus est. Ille vero caput quoque solito more coronatum gerere sustinuit, vt nihil ex vetere ritu propter domesticum vulnus detraheret. Non sine causa igitur tanti roboris animus ad * Olympij Iouis cognomen ascendit.

* Plut. in vita.

* De Olympio omnes de Ioue Aristot. interpres Diogenes in vita, & Stob. ser. 106.

OLIV. PRINCEPS Atheniensium Pericles) Coronatus incedebat, & Iupiter Olympius appellabatur, tantum licentiæ habuit vir ille, tantum apud populum gratię. nec mirum, nam Lacedæmonij agrorum populationibus fracti quas Periclis, & Sophoclis ductu passi fuerant, in annos xxx. pacem pepigerunt, rupto deinde intra xxv. annos fœdere cum contemptu deorum, hominumq. fines Atticos populantur, & ne prædã potiusquam pugnam expetisse viderentur hostes ad prœlium prouocant. sed Athenienses consilio Periclis ducis sapientissimi, popularionis iniuriam differunt in tempus vltionis, superuacuamq. pugnam existimantes, cum vlcisci hostem sine periculo possent. deinde interiectis diebus naues conscendunt, & nihil sentientibus Lacedæmonijs, totam Spartam depredantur, multoq. plura auferunt, quàm amiserant, prorsus vt in comparatione damnorum longe plus fuerit vltio, quàm iniuria, clara quidem hæc Periclis expeditio habita, sed multo clarior priuatio patrimonij, qua contentus fuit, huius enim agros in populatione intactos reliquerant hostes, sperantes se illi acquirere posse, aut periculum ex inuidia, aut proditionis suspicione infamiam. quod ante perspiciens Pericles, & futurum populo prædixerat, & ad inuidiæ impetum declinandum, agros ipsos dono reip. dederat, atque ita vnde periculum quęsitum fuerat, ibi maximam gloriam inuenit, non minorem vero ex iactura filiorum duorum, quos diebus quatuor amisit, quorum desiderium tam fortiter tulit, vt coronatus more solito ad populum constanti voce concionatus fuerit. Olymp. Iouis cognomen. Nam virtute sua meruit appellari Iupiter Olympius, res enim maximas gessit, & humanos casus virtute inferiores duxit.

Periclis fortitudo in toleranda filiorum morte.

PRIN-

ASCEN. PRINCEPS &c.) Primum est externorum exemplum. Oido autem est. Pericles princeps Athen. spoliatus. i. orbatus in sea quatriduum. i. spacium quatuor dierum. (Significet hanc locutionem imperiti Latini sermonis, qui cum debeant dicere intra duos menses infra duos menses dicunt) duo filija adolescentibus mirificis. i. mira facientibus, aut vt vero simile erat mira facturis aut mira naturæ industria, & dei dono factis, nam in ficus sam actionem quam passionem important concionatus est. i. sermonem habuit ad populum bis ipsis diebus. i. quibus ille spoliabatur, & . i. simul, cultu retinente suum habitum. i. dispositionem pristinam, & oratione nulla . i. non vlla non infractiore . i. debilius prolata ella ex parte. Vero pro sed, ille . s. talia passus, vnde emphasim habet eox, ille sustinuit. i. passus fuit gerere caput coronatũ more solito, ita sup. et nihil detraheret . i. diminueret ex vetere ritu. s. publico, propter vulnus domesticum. [Igitur) Quia sam viriliter humanos casus superauit, animus sup. eius tanti roboris, id est soliditatis in virtute ascendit, non sine causa. i. merito ad cognomen Iouis olympij, ita vt Iupiter olympius vulgo diceretur.

DE XENOPHONTE.

XENOPHON autem, quod ad Socraticam disciplinam attinet, proximus à Platone felicis, ac beatæ facundiæ gradus, cum solenne sacrificium perageret, è duobus filijs maiorem natu nomine Gryllum, apud Mantineam in prœlio cecidisse cognouit: nec ideo institutum deorum cultum omittendum putauit, sed tantũmodo coronam deponere contentus fuit. quam ipsam percunctatus, quonam modo occidisset: vt audiuit fortissime pugnãtem interijsse, capiti reposuit: numina, quibus sacrificabat testatus, maiorem se ex virtute filij voluptatem, quàm ex morte amaritudinẽ sentire. Alius remouisset hostiam, abiecisset altaria, lachrymis respersa thura disiecisset: Xenophõtis cor pia religione immobile stetit, & aĩus in officio prudentiæ stabilis mansit, ac dolori succumbere ipsa clade, quæ nunciata erat, tristius duxit.

OLIV. XENOPHON Autem) Xenophon philosophus, & Dux insignis fuit Grylli Atheniensis filius, homo verecũdus, & speciosus supra quam dici possit, moratusq., & probus, atque omnibus gratus, Socratis discipulus, & Plato æmulus, teste Gel. qui libro octauo, cap. tertio, dicit, qui Xenophon & Plato Socraticæ amœnitas lumina certari, æmularíq. inter se existimati sunt, hic primus omnium philosophorum scripsit historiã, fuit enim vt diximus dux strenuus, ex vltimis Babiloniæ finibus exercitum reduxit incolumen asperia, & difficillimis itineribus per infestissimas gentes, & barbaras, huic igitur sacrificanti cum nũciatum esset, alterum ex filijs maiorum natu in acie cecidisse, nihil motus, sacrificare perseuerauit, coronam tantum deposuit, quam cognito mortis genere, quòd. s. fortiter pugnando filius occubuisset, capiti reposuit, plus ex virtute filij delectationis, quàm ex morte doloris concepisse significans. [Proximus à Platone) Secundus à Platone, constat enim in Socratica disciplina primum laudis locum obtinuisse Platonem, secundum vero Xenophontem, Plato eloquentia superior Xenophon grauitate melior, qui & ipsa multa sermonis suauitate polluit, tanta inter se æmulatione certarunt, et cum vterque multa sceipserit, neuter tamen alterius mentionem faciat in operibus suis præceptorem tantum in Dialogis disputantem introducunt. [Apud Mantineam) Nota est historia quomodo auxiliantibus Atheniensi. Thebani duce Epaminunda bellum indixere Lacedæmonij, & apud leutras, & Mantineam in cap. de fortitudine diximus feliciter pugnatum est, attamen victoria apud Mantineam parta non omnino fuit incrementa, multi ex victoribus cecidere, inter quos dux ipse Epaminundas, & Xenophontis filius de quo nunc diximus.

Xenophõ in constã tia ĩ morte filij.

ASCEN. XENOPHON autem facundiæ felicia, ac beatæ, Proximus. i. secundus à Platone. i. post Platone primæ facundiæ, quod . i. quantum, aut quæ res attinet ad disciplinam Socraticam, cuius præcipuus imitator Plat. proximus Xenophon, cum perageret. s. Athenis sacrificium solenne cognouit è duobus filijs maiorem natu. i. seniorem cecidisse. i. mortem oppetijsse in prœlio . i. in conflictu apud Mantineam cum Thebanis aduersus Lacedæmonios, nec putauit ideo . i. propter mortem filij, cultum deorum institutum. i. incœptum, omittendum sup. esse. Sed fuit contentus deponere tantummodo coronam, qua coronatus sacra obibat, quam. s. coronam, ipse percunctantis. i. postquam interrogauerat, quonam modo occidisset, vt . i. postquam audiuit supp. filium interijsse pugnantem fortissime reposuit capiti. i. in caput suum testatus. i. in testimonium veritatis aduocans numina, quibus sacrificabat sentire maiorem voluptatem, scilicet honestam animi, ex virtute. i. fortitudine filij, qui ita ceciderat, quam amaritudinem. s. doloris ex morte. s. eius. [Alius) . s. mortem filij cognoscens remouisset hostiam . s. Dijs offerendam, abiecisset altaria . i. ornatum eorum deiecisset thura respersa lachrymis. Corpus Xenophontis stetit immobile) . s. non motum sup. à pia religione, & animus sup. eius mansit stabilis in consilio prudentiæ, ac duxit. i. iudicauit tristius sup. esse . i. peius & magis dolendum succumbere dolori . i. vinci à dolore, ipsa clade . i. quàm esset ipsa clades . s. filij, quæ erat nunciata.

THEO. FELICIS, ac beatæ facundiæ) Vetusta exemplaria statim habent gradus, vt sit proximus, felicis, ac beatæ facundiæ gradus.

DE ANAXAGORA.

NE Anaxagoras * quidem supprimendus est. audita nanque morte filij, Nihil inquit, mihi inexpectatum, aut nouum nuncias: ego enim illum ex me natum sciebam esse mortalem. Has voces vtilissimis præceptis imbuta virtus mittit: quas, siquis efficaciter auribus perceperit, non ignorabit ita liberos procreandos, vt meminerit his à rerum natura, & accipiendi spiritus, & reddendi eodem momento temporis legem dici: atque vt mori neminem solere, qui non vixerit; ita nec viuere aliquem quidem posse, qui non sit moriturus.

* Cic. Tusc. 3. Diog. in vita. sed alij ad alios referunt.

OLIV. NEC Anaxagoras) Hic Clazomenius fuit Egesibulo patre natus, Anaximenis auditor, Philosophus suo tempore inclytus, nam gloria opibus & animo clarissimus, qui patrimonium omne suis sponte concessit, & se ad rerum naturam speculandam conferens, rem omnem priuatam & publicam neglexerat, eratq. xx. annorum à transitu Xersis, vixitque lxxij. hic cuidam dicenti, quod non patriæ sibi cura esset, immo inquit summa mihi patriæ cura est, & digitum extendebant in cœlum, et illam veram patriam esse ostenderet. item alteri filij mortem nuncianti respondit, sciebam illum ex me natum esse mortalem, pari ratione Cic. in quæstionibus Tuscul. hunc dicit cuidam interroganti, an vellet ante obitum in patriam reportari, respondisse id non esse necesse, quòd vndique ad inferos tantundem viæ esset accusatus, quòd solem candentem laminam esse dicere, quasi falso colerent, ab Atheniensibus in carcere veneno necatus est. [Supprimendus) Tacendus. [Has voces) Laudat hanc animi constantiam, & fortitudinem cum in alijs, tum in philosophis cognitam qui optimis præceptis imbuti sapienter omnes casus ferebant, sapientius respondebant de filiorum morte quæsiti, quia intelligerent à natura vitæ simul, & interitus legem esse datam.

Anaxagoræ fortitudo in obitu nati.

ASCEN. NEC quidem Anaxagoras est supprimendus) . i. suppressa voce, aut stylo tacendus, aut prætereundus, nanque audita morte filij inquit. s. ei qui nunciabat, tu nihil. i. non aliquid, non nuncias mihi aliquid inexpectatum . i. quod non expectaram prius, aut nouum. Enim pro quia, ego sciebam illum . s. filium natum ex me. s. viro mortali, esse mortalem. [Virtus) . s. naturalis (nam eius naturam supra docuit optimam magistram) imbuta. i. à teneris annis instituta, & quasi instincta, vtilissimis præceptis mittit . i. emittit huiusmodi voces . i. quales viri prudentes iam dicti emiserunt, quas . s. voces siquis perceperit auribus efficaciter . i. cum efficacia non ignorabit liberos esse procreandos, ita et meminerit legem & . i. simul accipiendi spiritus, scilicet vitalis, & reddendi dici ijs . s. liberis eodem momento temporis à natura rerum . s. parente, quia eodem momento, quo viuere incipiunt, desinere viuere possent. [Atque meminerit et,) Id est quemadmodum neminem solere mori, qui non vixerit, ita nec quidem, id est non etiam aliquem posse viuere, qui non sit moriturus. Quod & scriptura sancta confirmat. Nam statutum est omnibus semel mori.

HYPOTHESIS SEQ. EXORDII.

De Pudicitia Valerius verba facturus, diuinum eius inuocat numen, simul'q. & quam late pateat, & quantopere virginibus, coniugatis pueris, iuuenibus, ac denique matronis necessarium sit, ostendit, Atq; . Huc ades ò Pudicitia, quæ virgineum Vestæ templum inhabitas. Quæ in capitolio sacram Iunonis ædem incolis. Quæ castißimum Iuliæ thorum in augustis penatibus frequentas. Quæ iuuentæ florem incorruptum seruas. Quæ matronis stolam, castitatis signum tribuis. Huc ades inquam, & tua exempla contemplare.

VALERII MAXIMI

LIBER SEXTVS.

DE PVDICITIA. CAPVT I.

NDE te * virorum pariter, ac fœminarum precipuum firmamentum pudicitia in vocem? tu enim prisca religione consecratos * focos Vestæ incolis. Tu Capitolinæ * Iunonis puluinaribus incubas. Tu palatij columē Augustos penates, sanctissimumq. Iuliæ genialem thorum assidua statione celebras. Tuo presidio pueritis ætatis insignia munita sunt. Tui numinis respectu syncerus iuuentæ flos permanet. Te custode matronalis stola censetur. Adis igitur, & recognosce, quæ fieri ipsa voluisti.

** Dea. Plin lib 2. cap 7.*

** Propter Vestales.*

** Pellex aram Iunonis ne tangito.*

OLIV.

NDE te) Liber Sextus, cuius capitulum primum est de Pudicitia quam laudando facit auditores attētos. Ordo autem est. O Pudicitia vnde inuocem, &c. [Firmamentum) Quia Pudicitia confirmat decus virorum & fœminarum. [Prisca religione) Quia ab Ascanio morem seruandi ignis æterni accepere Rom. nam Vestales perpetuam virginitatem seruabāt. [Tu capitoline) .i. matrimonium seruas incolumen. nam Iuno dicebatur præses coniugis. Virgilij, Iunoni ante omnes cui vincla iugalia curæ, rursus, & pronuba Iuno. [Tu palatij columen) Hic aperta nimis vtitur adulationem, cum Iulia dicat fuisse pudicam, quam impudicissimā fuisse constat, adeo vt cum similes patri filios procrearet, omnesq. admirarentur, quærentibus ea ea mulsis quid ita filios patri similes produceret, cū se moliss subijceret, respondere solitam dicunt, nauis sum nisi plena vectorem non admitto de hac Iuuen. Cum tot abortiuis fœcundam Iulia voluam Solueret & patruo similes effunderet offas, fuit autem Iulia filia Augusti Cæs. filia, & vxor Tib. [Augustos) Cæsareanos [Tui numinis respectu) Hos reuera ita est, nam si duos iuuenes æqualis formæ fuerint, quorum alter pudicus, alter impudicus extiterit, pudicus ille pulchritudinis florem diutius seruabit, impudicus vero primo quoque tempore denigrescit, quia libido corpus enernat, & defectum reddit, atque deforme. [Matronalis stola matris familias vestis, nam matrona dicitur principis, & senatorij hominis vxor, non autem plebeia. [Stola) Vestis quę conuenit fœminis sicut toga viris. Igitur quandoquidem es adeo preciosa.

ASCEN. VNDE &c) In huius sexti procœmio de Pudicitia locuturus eam more suo extollit dicens cum admiratione. O pudicitia præcipuum firmamentum.i.corroboramentum ad fugam vitiorum, & complexum virtutum pariter virorum, ac fœminarū, vnde.i.e quo sacello, inuocem.i.inuocare debeam te, q.d.nescio. Enim pro quia, tu incolis focos. [Vestæ).s.deæ consecratos religione prisca.i.priorũ sæculi, q.d. antiquissima, & tu incubas puluinaribus.i.lectisternijs Iunonis capitolinæ, & tu celebras columen palatij, videlicet penates augustos .i. augusto consecratos, vtpote Imp. Rom. & sanctissimum torum genialem.i.quo liberis generandis opera datur Iuliæ.s.vxoris Tib. cuius turpitudinem adulatione tegere parat, aut certe cum de ea virtute, quam non habet, laudat, tacite vt eam acquirat admonet. Ingenuus.n. vultus rubore perfunditur, dum immeritas audit de se laudes, celebras dicit assidua statione, bene statione, quasi illic non portum, aut perpetuam sedem, sed stationem duntaxat habere noscatur. Insignia pueritis ætatis sunt monita tuo præsidio, & flos iuuentæ.i.iuuenilis ætatis permanet syncerus.i.integer & inuiolatus respectu tui numinis. [Stola matronalis censetur).s.digna, quæ pudicis tribuatur, te custode.i.custodiente. [Igitur ades) .i. adsis, hoc est aduenias huc. O Pudicitia, & cognosce.s. persequentia exempla sup ea quæ, in voluisti fieri, quæ .i. tuo præsidio, aut numine, & iussu facta sunt.

DE LVCRETIA.

DVX Romanæ * pudicitia Lucretia, cuius virilis animus maligno errore fortunæ, muliebre corpus sortitus est. A Sexto Tarquinij Regis Superbi filio per vim stuprum pati coacta, cum grauissimus verbis iniuriā suam in cōcilio necessariorum deplorasset, ferro se, quod veste tectum attulerat, interemit: causamq. tam animoso interitu imperium cōsulare pro regio permutandi P.R. prabuit: atque hanc illatam iniuriam non tulit.

** Liuius lib. 1.*

OLIV. *Lucretiæ pudicitia*

DVx Romanæ) Orta in castris inter potentes adolescentes contentione quadam de vxorum pudicitia, cū suam quisque laudaret. Collatinus, qui cum his erat, non verbis opus esse dixit, id breui scire posse, qualis vnaquæque foret, si sumptis equis inuiserent eas, id demum spectatissimum vnicuique fore, quæ inopinatam viri aduentu occurrit, probato consilio, citatis æquis oēs aduolant Romam, inde Collatiam, vbi Lucretiā haud q̃q̃ ut regias nurus, quas in conuiuio, luxuq. cum æqualibus viderant tempus terentes, sed deditam lanæ inter lucubrantes ancillas in medio ædium sedentem inueniunt. muliebris certaminis laus, penes Lucretiam fuit. Inuitatis comitibus omnibus à marito Sextum Tarq.mala libido Lucretiæ stuprandæ capit tum forma, tum spectata castitas incitat. paucis diebus interiectis postquam redierunt in castra, Sextus Tarq. inscio Collatino, cum comite vno Collatiam venit vbi exceptus benigne ab ignaris consilij rum post cœnam in hospitale cubiculum ductus esset, amore ardens, postquam satis tuta circa se, sopitiq. omnes videbantur, stricto gladio ad dormientem Lucretiam venit sinistramq. manu mulieris pectore oppresso tace Lucretia inquit, Sextus Tarq. sum, ferrum in manu est morieris, si emiseris vocem cum pauida è somno mulier prope mortem imminētem videret, tum Tarq. fateri amorem, ò rare miscere precibus minas, versare in omnes partes muliebrem animum. vbi obstinatam videbat, & ne mortis quidem metu inclinari, addidit ad metum dedecus, cum mortua iugulatum seruum nudum positurum ait, vt in sordido adulterio necata dicatur, quo terrore cum vicisset obstinatam pudicitiam, vel vt victrix libido, profectusq. inde Tarq. ferox expugnato decore muliebri, Lucretia mœsta tanto malo, accitis quamprimum patre, viroque, qui cum singulis amicis veniunt in cubiculo sedens lachrymabunda, quærenti viro, satin salue res essent minime, inquit, quid enim salui mulieri esse potest amissa pudicitia, vestigia viri alieni Collatine in lecto sunt tuo ceterum corpus est tantum violatum, animus insons, mors testis, sed date dexteras, fidemq. haud impune adultero fore. Sextus est Tarquinius, qui hostis pro hospite, priori nocte armatus, mihi, sibiq; , si vos viri estis, pestiferū hinc abstulit gaudium, dant ordine omnes fidem, consolantur ægram animi auertendo noxam a coacta in auctorem delicti, mentem peccare, non corpus, & vnde consilium abfuerit, culpam abesse vos, inquit videritis, quid illi debeatur, ego me etsi peccato absoluo, supplicio non libero, nec vlla deinde impudica Lucretiæ exemplo viuet, cultrū, quem sub veste abditum habebat, in corde figit, prolapsaque in vulnus moribunda cecidit. Dion. in hac historia multum dissentit à Liuio, non enim contentionem de vxoribus inter potentes in castris adolescentes ortam, nec Sextum Tarq. ad idipsum stuprādæ Lucretiæ gratia Collatiam venisse, veluti furiosa quadam libidine agitatum, vt tradit Liu. sed à patre collatiam missum ad quædam illic regia negocia peragenda, hospitio deinde à Lucretia benigne susceptum, quippe regis filium, & viri cognatū, erat autem ex gente Tarquinia collatinus, ingressum nocte cubiculum extorsisse ab obstinata Lucretiam stupri necessitatem, quæ

ne

ne infamis moreretur, corpus eius libidini ſubiecit, orta deinde luce, cum ille abijſſet Lucretiam dirir ſue pro vehiculo Romam ad patrem properaſſe, & ad eius genua prouolutam, ſupplicitere rogaſſe, et quoſcunque poſſet amicos & cognatos quamprimum euocaret, quibus acceitis, rem omnem expoſuiſſe ſibi deinde mortem intuliſſe, quo facto Valerium in caſtra miſſum nuncium ad Collatinum, qui re audita cum Iunio Bruto Romam veniſſe, & de eijciendis regibus conſilium iniſſe dicitur. [Errore fortunæ) Videtur erraſſe fortuna, quæ tam virilem animum fœmineo corpore incluſerit, ac ſi diceret ſi ei forte virile corpus contigiſſet, multo maiora factura fuiſſet: In concilio neceſſarium, viri Collatini patris Tricipitini, Publij Valer. & Iunij Bruti. [Cauſam permutandi imperium) Quia propter huius ſtuprum exacti ſunt reges, anniui magiſtratus conſulare imperium factum, mutatusq. eſt reip. ſtatus. De Lucretia B. Auguſt. ſi adultera, cur laudatur, ſi pudica, cur occiditur.

ASCEN. DVX Romanæ pudicitiæ Lucretia) Aut quia prima cuius pudicitia explorata, cum ante conſules fuerit, aut quia præcipua (diuus tamen Auguſt. de ciuit. dei conuincit eam non vere fuiſſe pudicam, quia pluris famam, quam pudicitiam fecit potuit enim pudica interfici, licet id vulgus ignoret, at deus, & conſcientia ſciat, q ſatis ſit, ideoq. merito illi Suſannam præfert in pudicitiæ conſeruatione, Quinetiam docet non prudenter, nec laudabiliter ſeipſam intereniſſe, nam ſi ſe interemit, quòd ſe adulteram ſenſit, eo q animum quoque corruptum habebat, immerito laudatur, et pudica, ſin pudica manſerit, cur occiditur, adde quod etiam ſi impudica, & ſua culpa adultera facta eſſet, non tñ ſe occidere decenter poterat, ſed aliter gentibus perſuaſum) Cuius .ſ. Lucretiæ animus virilis, ſortitus eſt maligno errore fortunæ corpus muliebre, quia cum viriliter egerit, virile corpus hēre meruerit, coacta pati ſtuprum per vim, quod tamen morte vitare potuit. A ſexto (Sunt qui Aruntem dicant) filio Tarquinij regis .ſ. Romanorum Superbi .ſ. nomine, & re, cum .i. poſt quam deploraſſet grauiſſimis verbis iniuriam ſuam .i. ſibi illatam, vnde paſſiue accipitur, quaſi pro ſui. [Coram concilio) .i. cœtu neceſſariorum, et Collatino, & Bruto, &c. interemit ferro, quod attulerat tectum veſte, hoc autem eſt principale verbum cui omnia ſupponuntur, et ſit Lucretia, Dux &c. [Coacta &c.) Cum deploraſſet &c. [Interemit &c.) Et præbuit tam animoſo interitu P. R. cauſam permutandi .i. mutando accipiendi imperium conſulare pro regio .ſ. P. R. non tulit hanc iniuriam illatam.

DE VIRGINIO VIRO PLEBEIO.

* Liuius lib. 3.

VIRGINIVS * plebeij generis, ſed patricij vir ſpiritus, ne probro contaminaretur domus ſua, proprio ſanguini non pepercit. nam cū App. Claudius decēuir, filię eius virgini ſtuprū, poteſtatis viribus fretus, pertinacius expeteret, deductam in forum puellam occidit, pudicæq. interemptor, quàm corruptę pater eſſe maluit.

OLIV. VIRGINIVS Plebeij) Fuit poſt aliquos annos par in urbe nefas libidine eorum, haud minus fœdo euētu, quàm quod per ſtuprum, cędemq. Lucretiæ, vrbe, regnoq. Tarquinios expulerat, cum enim à conſulibus ad decem viros tranſlatum eſſet imperium, ex decemuiris vnum App. Claudium plebeiæ virginis ſtuprandæ libido, velut rabies quædam inceſſit, hęc Lucij cuidam Virginij filia, & Licinio Tribunitio viro deſponſata erat, quam Appius amore inſaniens, precio à prece ſæpeque pellicere adortus, poſtq omnia pudore ſepta inuenit, ad crudelem, ſuperbamq. iam animum conuertit. Marco Claudio clienti negotium dedit, ut virginem in ſeruitutem aſſereret, neque cederet ſecundum libertatem poſcentibus vindicias, hic ergo virgini in forum ad literarum ludum venienti manum iniecit, ſuam ſeruam, à ſerua natam appellans concurſu amicorum ad clamorem nutricis Quiritium fidem implorantis facto, liberatur in ius tamen rapitur, ad Appijq. tribunal perducitur, qui ex eo compoſito puellam Marco Claudio poſcenti, & ſeruam aſſerenti ſuam adiudicauit interea Publius Numicorius puellæ auus, & ſponſus Licinius interueniunt, puellam à vi, magis quàm à iudicio tuentur. Iamq. graui ſeditione orta certamen inſtare videbatur, tum Appius libertatis vindicias, iudiciumque puellæ in ſequentem diem datis ſponſoribus prouinciat. Interea pater propere accitur è caſtris, qui audito filiæ periculo, acceptoq. cōmeatu ad vrbem properat, filiæ ad tempus adeſt, nam cum Appius ſequenti die in tribunal aſcendiſſet, puellæque vindicias ſecundum ſeruitutem decreuiſſet, tanta quidem vis amentiæ veri, quàm amoris eius mentem præuenerat, tum Virginius in Appium manus intentas Licinio, inquit Appi, non tibi filiam deſpondi, & ad nuptias, nō explendam tui corporis libidinem educaui, ſi placet tibi pecudum, ferarumq. ritu promiſcue in concubinis ruere, non paſſuros hoc ciues Romanos ſpero, cumq. iam vi ageretur in puellam, iamque decem viri potentiæ reſiſti non poſſent, Virginius vbi nihil uſquam vidit auxilij, pœnitentiam ſimulans quæſo, inquit App. primum ignoſce paterno dolore, ſi quidem inclementius in te ſum inuectus deinde ſinas hic coram virgine nutricem percunctari, quid hoc rei ſit, ac ſi falſo dictus pater ſum equiori hinc animo diſcedam, data venia, ſeducit filiā, ac nutricem prope Cloacinam ad tabernas, quibus tunc nouia erat nomē, ac ibi ab lanio cultro arrepto pro hoc te, inquit ano, quo poſſum filia, in libertatem vendico, pectus deinde puellæ tranſfigit, & ſpectans ad tribunal. Te, inquit Appi, tuumq. caput hoc ſanguine conſecro, deinde ſe in caſtra proripuit, hinc ſeditione, facta ac plebis ſeceſſione à patribus, coacti ſunt decem viri ſe abdicare magiſtratu, creataque eſt tribunitia poteſtas, & reddita plebi. ſumptum quoque eſt de decemuiris ſupplicium per tribunos plebis, hoc autem factum fuit anno la. poſt libertatem inceptam teſte Cic. lib. de finib. bon. & mal. [Probro ſtupro) Atque flagitio, De hac Virginia à patre cæſa Seneca in Tragœdia, quæ dicitur Octauia ſic breuiter tradit, Vltiq. tuos ſunt bene manes virgo dextera cæſa parentis, et ſeruitium patereie graue, & improba ferret præmia victris, dira libido.

VIRGINIVS vir gnis Plebeij) Sed ſpiritus .i. animi patricij .i. patrocinio ſanguine digni, ne domus ſua contaminaretur probro .i. dedecore ſtupri illati filiæ ab Appio Claudio, non pepercit proprio ſanguini, quia culto lanij .i. carnificis ab eius ſtāno arrepto. Virginiam filia interemit. Nam cum Appius Claud. decemuir .i. vnus ex decemviris, qui ut leges allatas in debitam formam redigerent, conſulari fungebantur poteſtate, nec eam deponere volebant, experere pertinacius, quia primum precibus, & pollicitis deinde minis, & demū fraude gratus, ſtuprum filię eius virginis, fretus .i. cōfiſus viribus poteſtatis .ſ. decēuiratus, occidit puellam deductam in forum, & aſſertam in ſeruitutem à Marc. Claudio, ut Cliu. recitat, & maluit eſſe interemptor ſup. filiæ pudicæ, quàm pater corruptæ .i. ſtupratæ, licet per vim, in quare etiam cauit, quia vera pudicitia in animo conſiſtit. ASCEN.

DE PONTIO AVFIDIANO.

NEC alio robore animi prēditus fuit Pontius Aufidianus, eques Romanus, qui poſtquam comperit filiæ ſuæ virginitatem à pædagogo proditam * Faunio Saturnio, non contentus ſceleratum ſeruum affeciſſe ſupplicio, etiam ipſam puellam necauit. Ita ne turpes nuptias celebraret: acerbas exequias duxit.

* Fanio Saturnino.

NEC alio robore) Faunus Saturninus Pontij pædagogus eius filiam per dolum vitiauerat. Pontius id vbi cognouit, & pædagogum, & filiam pari pœna mulctauit, nam vtrunque necauit, maluitq. acerbum filiæ funus proſequi, quàm turpes eius nuptias celebrare. [Sceleratum ſeruum) Perfidum pædagogum, qui filiæ vitium intulerat. OLIV.

NEC) .i. & non, & Pontius Aufidianus eques Romanus fuit præditum .i. præ ceteris à deo & natura donatus, non alio .i. eodem robore animi quo .ſ. Virginius, qui poſtquam comperit virginitatem filiæ ſuæ, proditam .i. proſtitutam, & iniquo precio venditam. [Faunio ſaturnino à pædagogo) .i. eius ductore in ludum literarium, Oliu. intelligit Faunium Saturninum eſſe pędagogum, et ſic dicat proditam .i. vulgatam, ego, quia ſeparat interponendo proditam, credam Saturninum eſſe diuitis, & ciuis Romani, qui eius pudicitiam à pædagogo emerat nomeo, non contentus affeciſſe ſupplicio ſeruum ſceleratum .ſ. pædagogum illum, necauit etiam ipſam puellam, & ita duxit acerbas exequias, celebraret turpes nuptias eius .ſ. cum corruptore, quia potuiſſet Saturninum cogere quam vitiarat, ducere. ASCEN.

DE P. MEVIO.

QVIA P. Meuius, quàm ſeuerum pudicitiæ cuſtodem

dem egit? in libertum nanque gratum admodum sibi animaduertit, quia eum nubilis iam ætatis filiæ suæ osculum dedisse cognouerat, presertim cum non libidine, sed errore lapsus videri posset. Ceterum amaritudine pœnæ, teneris adhuc puellæ sensibus, castitatis disciplinam ingenerari magni æstimauit. Eique tam tristi exemplo præcepit, vt non solum virginitatem illibatam, sed etiam oscula ad virum syncera perferret.

OLIV. *Meuij crudelitas & filia pudore.* QVID P. Meuius) Meuius acer pudicitię custos, libertū, quem vnice diligebat, pp allatum vel errore, vel malitia filiæ iam nubili osculū, nulla erroris habita ratione occidit. Voluit.n. vt in ea ætate disceret filiam tam rigido exemplo castitatem esse seruandam. adeo vt non solum corpus intactum, sed oscula quoque illibata perferret ad virum. [Errore ductus) Quod in teneris annis eam osculari fortasse solitus fuisset, ea nunc consuetudine deceptus simplex osculū puelle dedisset. [Illibatam virginitatem) Intactam, & inuiolatam videlicet integrā.

ASCEN. QVID P. Meuius) Sup. egit q̄. i. quantum seuerum custodem pudicitię egit, q.d. maxime seuerū. [Quia animaduertit in libertum admodum gratum) .i. morte eum puniuit, q. a cognouerat eum dedisse osculum filiæ suæ ætatis iam nubilis, presertim cū libertus ille posset videri lapsus .i. peccasse, non libidine, quia casta possunt esse oscula, sed errore. s. male consuetudinis, putando ēt nubilem posse osculari, quam paruulam osculatus fuerat. [Ceterum). i. sed pater sup. æstimauit magni disciplinam castitatis ingenerari sensibus puellæ, annis adhuc teneris, amaritudine pœnæ. s. capitalis, & præcepit ei. s. filiæ suæ tā tristi. i. seuero exemplo, vt perferret ad virum, non solum virginitatem illibatam .i. intactam, sed etiam oscula sincera .i. pura aut incorrupta.

DE Q. FABIO MAXIMO SERVILIANO.

QVINTVS vero Fab. Max. Seruilianus, honoribus, quos splendidissime gesserat, censuræ grauitate consumatis, exegit pœnas à filio dubiæ castitatis, & punito pependit voluntario secessu conspectum patriæ vitando.

OLIV. QVINTVS Fab. Seruilianus) Hic oībus honoribus emeritis in censura seuerissimus, hic cum suspectam hēret filij pudicitiam illum occidit, deinde robore quodam consusus, quo tam flagitiosum filium habuisset, ex vrbe discedens voluntarium sibi exilium reduxit, ita post hoc factum amicorum conspectum fugiens in vrbem redire noluerit. [Splendidissime) Cum summa laude, & gloria. [Consummatis) Emeritus, nam omnibus honoribus persunctus fuerat.

ASCEN. QVINTVS vero Fab. Max. Seruil. honoribus) .i. magistratibus oībus quos gesserat. s. per ordinem, splendidissime .i. cum summa laude consummatus. i. cōpletis & emeritis, q. a altius ascendere nō poterat, grauitate dictaturę exegit pœnas a filio, castitatis dubię. i. quia rumor erat eum amisisse pudicitiā, & muliebria passum, & pependit. i. persolui sup. pœnas punito. s. filio vitando conspectum patriæ .i. vrbis Romæ secessu voluntario .i. exilio sponte assumpto, aut fuga potius è conspectu ciuium.

DE P. ATTILIO PHILISCO.

DICEREM Censorium virum nimis acerbum extitisse, nisi P. Attilium Philiscum in pueritia corpore quæstum à domino facere coactum, tam seuerum postea patrem cernerem. filiam enim suam, eò quòd stupri se crimine coinquinauerat, interemit. Quàm sanctam igitur in ciuitate nostra pudicitiam fuisse existimare debemus, in qua etiam institores libidinis, tam seueros eius * iudices euasisse animaduertimus? Sequitur excellentis nominis, ac memorabilis facti exemplum.

** Vindices.*

OLIV. DICEREM Censorium) Attilius Philiscus à pueritia seruus ab hero coactus est fieri meritorius, & facere in tenera ætate è corpore quęstum, postea vero in libertatem assertus cū vxorem duxisset, & ex ea filiam suscepisset, vbi primum cognouit stuprum admisisse, eam, occidit mirum profecto, quòd qui fuisset turpitudinis semper assecutus turpitudinem in filia non pateretur. [Quam sanctam igitur) Intendit argumentum, si ministri libidinis, inquit tam seueri violatæ pudicitiæ extiterunt, quales ceteros fuisse existimamus. [Institores libidinis) Viles libidinis negociatores, qualis fuerat. Philiscus. [Sequitur excellentis) Nominis.

ASCEN. DICEREM virum Censorium). s. Fabium Seruilianum extitisse nimis acerbum, nisi cernerem P. Attilium Philiscum coactum à domino. s. Lenone facere quæstum. i. esse scortum meritorium, corpore. s. suo in pueritia antequam pubesceret, vnde merito in Rom. dicit Apostolus, quod tradidit illos deus in passionem ignominiæ. Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem vsum in eum, qui est contra naturam, similiter autem & masculini &c. postea. s. quam libertate donatus, fuerat patrem tam seuerum. Enim pro quia, ipse interemit filiam suam, eo q̄ coinquinauerat se crimine stupri. [Quam) .i. quantum sanctam igitur debemus existimare pudicitiam fuisse in ciuitate nostra, hoc est Romana, in qua animaduertimus etiam institores libidinis. i. conciliatores, & patronos, ac negociatores, & quæstum ex ea facere solitos, vt fecerat Philiscus, euasisse. s. effectos esse tandem tam seueros iudices. i. censores, & vindices eius, q.d. nimirum sanctissimam. Cum tamen ex eodem fonte minime sanctam illis fuisse argumentari liceat, quippe vbi masculini impune de corpore suo quæ fecerant. Sed auctor diceret, aliud turpitudinem, professis licere, aliud legitimum totum professos, ac professuros professurasq. decere. [Sequitur exemplum) .i. q̄ iam dicam est exemplum nominis excellentis, quia in magnum virum animaduersum est, ac facti memorabilis .i. digni memoria.

DE M. CLAVDIO MARCELLO.

MARCVS * Claudius Marcellus Aedilis curulis C. Scantionis Capitolino Trib. pl. diem ad populum dixit, quòd filium suum de stupro appellasset, eoque asseuerante se cogi non posse, vt adesset, quia sacrosanctam potestatem haberet, & ob id tribunitium auxilium implorante, totum collegium tribunorum negauit se intercedere, quo minus pudicitiæ quæstio perageretur. Citatus itaque Scantinius reus, vno teste qui tentatus erat damnatus est, constat iuuenem productum in rostra, defixo in terram vultu, perseueranter tacuisse, verecundoque silentio plurimum in vltionem suam valuisse.

** Plut. in vita, vbi collega Marcelli vocat.*

OLIV. MARCVS Claudius Marcellus) Hic ille Marcellus est, q. cæso viriliter Dumato Gallorū duce opima reportauit, q. prius Hann. apud Nolam vinci posse docuit, qui Syracusas in Sicilia munitissimā vrbem expugnauit, qui multa atque pclara pro rep. gessit, cum igitur comperisset Cn. Scantiniū Capitolium trib. pl. de stupro compellasse filium suum, adolescentulū egregia forma, sed pudicitia, atque modestia magis ingenuū, diem illi dixit ad populum, nam cum puer vni resistendo scelerato tribuno nihil proficere posse videret, rem ad patrem detulit. Accusatus igitur tribunus beneficio magistratus se primum tueri conatus est, cum diceret cogi non posse, quod tribunitiam potestatem haberet tribunorumque auxilium implorauit, quorum nulla intercedente, damnatus in illo iudicio nullus est testis adhibitus, præter ipsum adolescentem, qui productus, & à iudicibus interrogatus, cum ingenuo pudore deterritus, non auderet obscenissimam rem indicare, vultum in terra defixum, tacitus perseueranter tenuit, quod vbi viderunt iudices nihil vlterius inquirendum esse existimantes: Scantinium damnauerunt. [Sacrosanctam potestatem) Tribunitiam potestatem, quæ sacrosancta ideo dicebatur, quia lex erat, qui tribunum violasset, eius caput sacrum foret. [Vno te) Puero ipso Marcelli filio. [In vltionem suam) In tribuni damnationem.

Scantinij dānatio

ASCEN. CLAVDIVS Marcellus Ædilis curulis) Dixit Caio Scātinio Capitolino. s. cognomento, trib. pl. s. officio diem ad populum. i. vt se purgaret si posset coram populo, q̄ appellasset. i. sollicitasset filium suum, videlicet Marcelli, de stupro. s. illi inferendo, & eo. s. Scantinio asseruante, se non posse cogi, vt adesset. s. ad causæ dictionem, quia haberet potestatem sacrosanctam, videlicet tribunitiam, & implorante ob id auxilium tribunitiam .i. à contribunis suis præsidium, totum collegium tribunorum negauit se intercedere, quo minus, id est vt non, vt quęstio, id est inquistio, pudicitiæ .i. de pudicitia violata, aut sollicitata, perageratur

retur .i. vſque ad ſententiam vltimam agerentur. Itaque Scantinius citatus reus.i.defenſurus ſe damnatus eſt vno teſte,qui erat tentatus,licet nihil diceret præ pudore, quia ipſe filius nihil dixit. nam conſtat iuuenem deductum in roſtra, vbi verba ad populum haberi ſolebant,tacuiſſe perſeuerãter,vultu defixo in terram,& valuiſſe plurimum in vltionem ſuam .i. quam pater de ſe fecit,ſilentio verecundo,quia qui tacet conſentire videtur, vnde etiam virgo illa in Eunucho Terentiana explorando, & tacendo vitium ſibi illatum,indicabat.

DE METELLO CELERE.

METELLVS, quoque Celer ſtuproſæ mentis acer punitor extitit, Cn. Sergio Silo promiſſorum matrifamiliæ nummorum gratis diem ad populum dicendo,eumq́ue hoc vno crimine damnando,non enim factum tunc,ſed animus in queſtione deductus eſt,pluſq. voluiſſe peccare nocuit,quàm non peccaſſe profuit, concionis hæc, illa curiæ grauitas.

OLIV. METELLVS quoque) Cn.Sergio nummos matrifamiliæ promiſerat tentans illius animum, vt pretio mota ſibi morem gereret, matrona rem detulit ad magiſtratum,ille Sergium,quod pecuniam promiſiſſet, fœminam corrupturus,iudicio damnauit,non enim factum ſed voluntas punita eſt, nam qui ſemel animo ſuo mœchatus fuerit peccauit. (Stuproſæ mentis) Libidinoſæ volũtatis. (Sed animi videbant) Enim illi nõ defuiſſe voluntatem,ſed facultatem, eum igitur fecit illũ voluntas,non peccatum, pluſq. illi nocuit voluiſſe peccare, quã profuit non peccaſſe,vel non potuiſſe. (Cõcionis hæc) Illa curię.

ASCEN. METELLVS quoque Celer extitit acer punitor mẽtis) .i.affectionis ſtuproſæ.i.ſtupri inferendi plenæ,dicendo Cn.Sergio Silo diem ad populum, gratia nummorum promiſſorum .ſ. ab eo matrifamiliæ, & damnando eum hoc vno crimine. Enim pro quia,factum non eſt ſup. deductum in quæſt.i. inquiſitione, atque examine, ſed animus eſt deductus & voluiſſe peccare promittendo.ſ.nummos plus nocuit,quam non peccaſſe.ſ.actu ipſo profuit. (Non) Enim non peccat in legem diuinam, quamuis forte ſecus ſit de humana, qui animum peccandi habet. (Concionis &c.) Hæc grauitas.ſ.iam dicta,ſup. eſt,aut fuit concionis .i.totius populi à quo ſuperioribus dies dicta fuit, illa.ſ.quæ ſequitur fuit ſup. grauitas curiæ .i. ipſius ſenatus.

DE TITO VETVRIO FILIO VETVRII.

• De nomine hoc, & re diſſentit a Liu. lib. 8 * Caio.

TITVS * Veturius filius eius Veturij,qui in conſulatu ſuo Samnitibus,ob turpiter ictum fœdus,deditus fuerat, cum propter domeſticam ruinam, & graue æs alienum • Cœlio Plotio nexum ſe dare adoleſcentulus admodum coactus eſſet, ſeruilibus ab eo verberibus, quia ſtuprum pati noluerat,affectus,querelam ad conſules detulit,à quibus hac de re certior factus ſenatus, Plotium in carcerem duci iuſſit, in qualicunque enim ſtatu poſitam Romano ſanguini pudicitiam tutam eſſe voluit. Et quid mirum ſi hoc vniuerſi P.C.cenſuerunt?

OLIV. TITVS Veturius filius eius cum propter longum & difficile bellum Samnitium ſæpius tributum ciuitati eſſet imperatum, exhauſta tandẽ ciuitas ex fœneratoribus ſumere cogebatur,qui vero grauiori ære aſtricti, fœnus ſoluere non poterãt, nexi fœneribus dabantur,quibus tanto tẽpe ſeruirent, donec debitum oẽ perſoluiſſent. Inter hos igitur datus eſt Veturius nobilis adoleſcens cõſularis viri filius,quem C. Plotius fœnerator,cui nexus datus fuerat, cum vt ſtuprare voluiſſet, ac ille pertinaciſſime recuſaſſet,eũ verberibus multauit ſceleratus homo quod eius libidini obtẽperare noluiſſet, hic igitur adoleſcẽs vere nobilis,in fuga,proripuit. Plotium accuſauit,quem ſenatus damnatum in carcerem conijci iuſſit. In hac hiſt. Val.diſſentit à Liu. non.n. Veturium,ſed publium quendam nexum datum nec C.Plotio,ſed L.Papyrio fœneratori fuiſſe dicit. Idq́. factum eſſe ad deditionẽ caudinam. Motatum.n.dicit eſſe ius ob vnius fœneratoris libidinẽ,& crudelitatem inſignem. L.Papyrius is fuit,cui cũ ſenatus conſulto Pub.ob æs aliẽnũ paternum nexus datus eſſet,quæ forma,ætaſq́. miſericordiã elicere poterant,ad libidinẽ & contumeliam animum accenderunt,vt æratis eius fructũ aduentitiũ crederet datum, primo igitur pellicere adoleſcentẽ ſermone inceſto eſt conatus, deinde poſtq̃ aſpernebantur flagitium auribus terricare,atque identidem admonere fortunæ ſuæ,poſtremo cũ ingenuitatis magis, quam pñtis conditionis memorẽ videret, nudari iubet, verberaq́. afferri, quibus laceratus iuuenis, cũ ſe in publicum proripuiſſet,libidinem, crudelitatemq́. cõquerens fœneratoris,ingens vis hoium,cum ętatis miſeratione,tum indignitate iniuriæ accẽſa,ſuæ conditionis,liberorumq́. ſuorum reſpectu in forum atque inde agmine facto ad curiam cõcurrit. Eccum conſules tum vltu repentino coacti ſenatum vocarent. Introeuntibus in curiam patribus,laceratum virgis tergum procumbentis ad ſingulorũ pedes oſtendebãt. Victum eo die ob impotentẽ iniuriam vnius ingens vinculũ fidei, iuſſiq́. conſules ferre à populo,ne quis,niſi qui noxam meruiſſet, donec pœnã lueret in cõpedibus,aut in neruo teneretur,pecuniæ creditæ bona debitoris,non corpus obnoxium eſſe. Itaque nexi ſoluti, cautumq́. in poſterum,ne nectarentur. (Ob turpiter ictum fœdus) Nota eſt hiſtoria, quõ apud furculas Caudinas clauſi & obſeſſi fuere Rom. à Sãnitibus. T.Veturio Caluino,& Spurio Poſthumio cõſulibus,& ſub iugũ miſſi icto fœdere cũ hoſtibus.quod P. R.nõ ꝓbauit,nec accepit.Sed auctores fœderis turpis deditionis dedẽdos hoſtibus cenſuit,vt populus religione ſolueretur. (Domeſticã ruinã) Quia res familiaris perierat,patet grandi ære alieno aſtrictus erat, qđ cum ſolueret nõ poſſet filius fœneratori in ſeruitutẽ dari paſſus eſt,quandiu debitum ſeruitute perſolueret.

ASCEN. TITIVS Veturius filius eius Veturij,qui fuerat deditus).i. in poteſtatẽ datus.(Samnitibus in cõſulatu ſuo).i.cum eſſet conſul,ob fœdus ictum turpiter.i.cum ſumma ignominia exercitus Rom.ad furcas caudinas ſub iugũ miſſi,cum ipſe adoleſcentulus admodũ .i. valde.i.prima parte adoleſcentiæ, coactus eſſet dare Cœlio Plotio ſe nexũ.i.in vincula,vt in compedibus opus faceret ipſi creditori,ꝓ ruinam domeſticam & graue æs alienum .i. debitũ contractum ex ære alieno,affectus ab eo.ſ.Plotio verberibus ſeruilibus.i.ſeruo dignis,aut inferri ſuetis, quia noluerat pati ſtuprũ,detulit querelã ad conſules à quibus.ſ.conſulibus,ſenatus factus certior.i.edoctus de hac re.ſ.de turpi ſæuitia Plotij,iuſſit Plotium duci in carcerem. Enim pro quia,ſenatus noluit pudicitiã eſſe tutam ſanguini Rom.poſitam in qualicunq; ſtatu,q.d. ẽt in compedibus habito. Et quid mirum. Clauſula eſt continuatiua, & ita ad vtrunque exemplum pertinens, ſed potius ad ſequẽs,ſicut & illa concionis hoc,&c. Ordo eſt. (Et quid mirum) Sup. eſt,ſi vniuerſi P. C. cenſuerunt hoc .ſ. pudicitiam Rom. in quocunque ſtatu debere eſſe tutam,q.d.nihil. Cum etiam vnum virum id cenſuiſſe conſtet. Nam Caius &c. occurrit nunc,quod de ingratitudine dictum eſt facilius ignoſcendum ingratitudini totius ciuitatis,quam ſingulorum, quo circa videtur admirabilius totum ſenatum id cenſuiſſe,quàm ſingulos, nam ſi totus ita cenſuit,videtur conſequens eſſe,vt ſinguli ita cenſuiſſe dicantur. ſed non continuo,ſi vnus aut alter,ergo omnes. Quo circa ſciemus difficilius eſſe interdum vnum recte iudicare, quàm multitudinem,quia vnius iudicium facile ſubuerti poteſt, multorum non poteſt,dummodo illi multi ſapientes ſint, quocirca in iudicio patrum conſcriptorum licet vnus, & alter non recte ſenſerit,quia potioris partis præualet ſententia, totus tamen ordo recte iudicare faciliime poteſt, in multitudine autem plebis, vbi pauci ſunt boni, & recte ſentientes, facilius eſt totam concionem errare,quia plures meliores vincunt, quam ſingulos extra concionem, vnde in cap. de ingratitudine potius multitudini ingratæ, quàm ſingulis ignoſcendum cenſuit.

DE C. FESCENINO TRIVMVIRO.

• Capitolio.

CAIVS Feſceninus Triumuir. * C. Cornelium fortiſsimæ militiæ ſtipendia emeritum, virtutiſq́. nomine quater honore primipili ab imperatoribus donatum, quod cum ingenuo adoleſcentulo ſtupri commercium habuiſſet,publicis vinculis onerauit,à quo appellati Tribuni,cum de ſtupro nihil negaret,ſed ſponſione ſe facere paratum diceret,quòd adoleſcens ille palam,atque aperte corpore quæſtum factitaſſet,interceſsionem ſuam interponere noluerunt. itaque Cornelius in carcere mori coactus eſt. Non putarunt Trib. pl. Remp. noſtram cum fortibus viris paciſci oportere, vt externis periculis domeſticas delitias emerent.

OLIV. *Cornel. mors pro violato adolescentu pudore.*

CAIVS Fesceninus Triumuir Cornelium) Strenuũ militem, qui multa pro rep. fortiter gesserat in vincula coniecerat, quod cum ingenuo adolescente stuprum cõmisisset, ille factum non negabat, sed facti excusationem afferebat, quod ille adolescens publice quæstum ex corpore facere consueuisset, idque datis sponsoribus se probaturum affirmabat, & propterea non id sibi fraudi esse debere. Imploratoq. frustra tribunorum auxilio, quia nemo intercedere voluit in carcerẽ mori coactus est. [Triumuiri) Triumuiri primo libris tantum Sybillinis præfuerunt, postea creati sunt inde ducendis colonijs, postremo in summendo supplicio de damnatis, & tantum dicebantur triumuiri rerum capitalium. [Commercium) Consuetudine, proprie commercium dr̃ commutatio mercis, ponitur tñ pro commutatione cuiuscunque rei, vt commercium literarum, commercium linguæ. Liu. de numa loquens, quo linguæ commercio dixit, & ponitur pro consuetudine, vt hoc loco. [Domesticas & delitias) Vt pro rebus bene gestis concederet domi turpiter viuere, vt supra dixit, quid prodest foris esse strenuum, si domi male vixeris.

ASCEN. NAM igitur, Caius Fescenninus Triũuir) Capitolinus (Multi textus, hoc vltimum non habent, quod agnomen est ponendũ, dicebatur ante Triumuir, siue epitheto post triumuir cũ epitheto, vt si Triumuir Capitolinus .i. ad inspiciendos libros Sybillinos creatus, verum hic conficiendi in carcerem munus habuisse videtur) onerauit catenis publicis C. Corn. emeritum .i. vsque ad remissionem meritum aut euidenter meritum, stipendia .i. æra fortissimæ militiæ, & donatum ab imperatoribus quater nomine .i. ratione, & titulo virtutis honore primipili .i. antesignani, aut qui primum pilum ferret, quod habuisset, cõmercium .i. consuetudinem, aut conuentionem & pactum stupri, cum adolescentulo ingenuo. [A quo) .s. C. Corn. trib. appellati .i. contra triũuiri violentiam ne .s. pateretur ciuem Rom. in vincula coniici, cũ ipse nihil negaret de stupro .i. fateretur se stuprum commisisse, sed diceret, se paratum facere sponsionem .i. cautionem ad omne damnum reponendum, si in probatione defecerit, quod adolescens ille factitasset quæstum .i. lucrum turpe corpore .s. suo libidini exposito, ac prostituto, palam, atque aperte, & ita iungeret, nullã illi à se. iniuriam factam tribuni noluerunt ponere intercessionem suam .i. noluerunt eius incarcerationem impedire auctoritate sua. Nam licet quæstum facienti iniurius non fuerit. Romano tamen sanguini contumeliam intulit. [Itaque) .i. & ita Cornelius coactus est mori in carcere. Enim pro quia, trib. pleb. non putauerunt remp. nostram .i. Romanam oportere paciscí .i. pactum facere cum viris fortibus qualis erat Cornelius iste, vt .s. viri fortes emerent delicias .i. turpem voluptatem, ac libidinem cum ingenuis, dum domi essent, periculis externis, quæ obirent, dum belli essent, hoc est noluerunt tale pactum facere, vt permitterent eos, qui fortiter foris egerint, molliter, ac turpiter domi viuant,

DE COMINIO TRIB. PL.

LIBIDINOSI Centurionis supplicium, Marci Lectorij Mergi Tribuni militaris, æque similis Fœdus exitus sequitur. Cui Cominius Trib. pl. diem ad populũ dixit, quòd cornicularium suum stupri causa appellasset. Nec sustinuit eius rei sententiam Lectorius, sed seipse ante iudicij tempus fuga prius subtraxit, deinde etiam morte se puniuit. Naturæ modum expleuerat, fato tñ functus, vniuersæ plebis sententia crimine impudicitiæ dãnatus est. Signa illum militaria, sacratæ aquilæ, & certissima Romani imperij custos seuera castrorum disciplina: vsque ad inferos persecuta est. Qm̃ cuius virtutis magister esse debuerat, sanctitatis corruptor tentabat existere.

OLIV. LIBIDINOSI Centurionis) Hic notatur cornicularium significare eum, qui in cornu militares excubias facit, vt quidam volunt, sed falluntur sine dubio, nam Accensus nomen erat ordinis, & promotionis in milites, vt nunc de princeps, vel commentariensis, aut cornicularius. Asconius ita refert. Accensi dicebantur attributi decurionibus, hoc est ministri eorum, quasi ad censum additi, quos nunc commentarienses, & cornicularios appellant. Sed quia huius rei rationem nullam affert, sunt qui censent commentarienses dictos, quod comminiscerentur, hoc est fingerent aliquid, quia tanquam ministri erant cornicularios autem eo, quòd vna cum quis decurionibus in cornibus acierum statuebantur. [Centurionis) Fescenini, de quo supra diximus.

ASCEN. LIBIDINOSI &c.) Ordo est. Exitus æque fœdus videlicet Marci Lectorij Mergi trib. militaris sequitur supplicium centurionis libidinosi, videlicet Caij Cornelij in carcere extincti non vt Oliu. dicit Fescenini, qui licet supplicium intulit, atque ita forte dici posset supplicium eius actiuum, tamen quia non fuit libidinosus, sed punitor libidinis, vnde de pudicitia eius exemplum superius allatum, exponendum est passiue de supplicio, vt dixi C. Cornelij, qui & primipilus, & centurio fuit, eius supp. æque fœdus .i. turpis, vt exitus Cornelij, cui .s. Lectorio Cominius trib. pleb. dixit diem ad populum, quòd appellasset .i. interpellasset, aut sollicitasset cornicularium suum .i. commentariensem militem causa stupri. [Nec Lectorius sustinuit) .i. potis fuit expectare sententiam eius rei .i. litis, aut accusationis, sed ipse .i. sua sponte subtraxit se prius fuga ante tempus iudicij, deinde puniuit se etiam morte. [Lectorius) Supple expleuerat modum .i. mensuram naturæ .i. quantum per naturam in eum sæuiri permittebatur, quia vsque ad mortem, tamen ipse functus fato .i. mortuus, damnatus est crimine impudicitiæ, sententia plebis vniuersæ, & si dicas, quid illa defuncto obfuit? dicit, signa militaria, vtpote aquilæ sacratæ .s. Ioui, & seuera disciplina castrorum .i. in castris exerciti solita, certissima custos imperij Romani, persecuta est illum vsque ad inferos, quia iam vita defunctum. Quoniam ipse tentabat existere corruptor sup. eius virtutis, videlicet cornicularij sui, cuius debuerat esse magister .i. doctor verbo, & exemplo.

DE CAIO MARIO.

HOc * monuit C. Marium imperatorem, tum, cũ Clusium sororis suæ filium Tribunum militum à Cœlio Plotio manipulario milite iure cæsum pronunciauit, quia eum de stupro compellare ausus fuerat. Sed vt eos quoque, qui in vindicanda pudicitia dolore suo * publica lege vsi sunt, strictim percurram Sempronius Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Meuius L. Octauium similiter deprehensum neruis contudit: Carbo Actienus à Bibieno, item Pontius à P. Cernio deprehensi castrati sunt: Cn. etiam Furius Brocchum, quem deprehenderat, familiæ stuprandũ obiecit: quibus iræ suæ indulsisset, fraudi non fuit.

** Cic. pro Mil. Plutar. in vita & apoph. vnde hic C. Lucium possis legere.*
** pro publica.*

OLIV. HOc monuit C. Marium) Hoc legitur in vita Marij. Cicero quoque in oratione pro Milone huius exẽpli mentionem facit. Cum Clusius C. Plotium stuprare voluisset, tantæ obscœnitatis ira commotus Plotius, Clusium occidit. Ductus est in iudicium Plotius, cũ prætor erat Marius qui Clusium nepotem suum iure cæsum pronunciauit. Plut. dicit. Marij nepotem C. Lucium fuisse nominatum, adolescentem vero Trebonium, quem Marius cognita causa non solum absoluit, sed admiratione virtutis insuper coronauit, tanquam pulcherrimum illis temporibus facinus ædidisset. Cic. In Milonianam pudicitiam inquit, cum eriperet miles tribunus militaris in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris interfectus est ab eo, cui vim afferebat, facere enim probus adolescens periculose, quam perpeti turpiter maluit atque hunc ille summus vir scelere solutum periculo liberauit. [Manipulario) Qui sub eodem manipulo cum alijs militabat. [Sed vt eos) Nonnullos per transitum tangit, qui ira perciti suo dolore vsi sunt pro lege. In adulterio .s. cum vxore. Neruis, vt arbitror melius quam peronis [Stuprandum obiecit) Hic scelus scelere vindicauit. [Fraudi non fuit) Pœne à præcedente quòd sequitur.

ASCEN. H O C) .s. exemplum seueræ vltionis in impudicum monuit C. Marium imperatorem. tunc cum pronunciauit Clusium filium sororis suæ & sup. trib. mil. cæsum iure à Cœlio Plotio milite manipulario, quia ausus fuerat compellare .i. sollicitare eum de stupro. [Sed vt percurram strictum) .i. paucis verbis quoque .i. etiam eos, qui vsi sunt dolore suo .i. vehementi zelo, pro lege publica .i. loco legis publicæ, in pudicitia vindicanda .i. vlciscendo eos, qui pudicitiam violarunt Sempronius Musca, alij habẽt Mosica cæcidit flagellis Caium Gallium deprehensum in adulterio .s. cum vxore Sempronij. Caius Menius contudit neruis .i.

chordis

chordis ex neruis, aut vt alij legunt pernis.i.ossibus pernarum, Luc.Octauiũ deprehensum similitee.s.in adulterio. Carbo actie nus,item Pontius deprehensi.s.in adulterio castrati sunt. Carbo sup.castratus a Bibieno,& Pontius á Pub.Cernio,alij habẽt Trioio.[Co.etiam Furius obiecit Broccum) Quem deprehẽderat.s. in adulterio vxoris,stuprandum familię vnde Horat.in serm.Hic se præcipitem tecto dedit,ille flagellis ad mortem cæsus fugiens hic decidit,arcem Prædoourn in turbam,dedit hic corpora nummos,Hunc periunxerunt calonas,quinetiam illud accidit,vt quidam testes caudamq́. salacem,Demareret ferro &c.vbi tangit se ee oẽs quos,hic auctor. Nam & cæsos flagellis dicit, & stupraeos cum dicit. Hunc periunxerunt.i.& castratos illic, caudamq́. salacem.i.peoem, aut mentulam demetiaret ferro, &c. Quibus .s.qui deprehensos propria auctoritate puoiuerunt,nõ fuit fraudi.i.damno,aut detrimento indulsisse.i.nimium paruisse iræ suę. Vnde leges permittunt deprehensoe in adulterio,subito illo calore occidi.

THEO. NERVIS cootudit) Antiqui libri habent pernis,vt intelligas calcibue. Furius Broccum, locus est anceps aliquot enim vetusta exemplaria contrauersom scribunt Furium Broccus, vt à Brocco Furius in adulterio deprehensus, castratusq; videatur.

EXTERNA.
DE HIPPONE FOEMINA.

ATQVE vt domesticis externa subnectam, Græca fœmina nomine Hippo cum hostium classe esset excepta in mare se,vt pudicitiam morte tueretur, abiecit cuius corpus Erechtheo littori appulsum proxima vndis humus sepulturæ mandatum,ad hoc tempus tumulo contigit: sanctitatis vero gloriam æternæ traditam memoriæ Græcia laudibus suis celebrando quotidie florentiorem effecit.

OLIV. ATQVE vt externis) Hippo græca molier,quibos parentibos incertum est,forma præcellens,capta à naotis cum pudicitiam suam periclitari sensisset, nocto, se præcipitẽ dedit in vndas, morique pudica quàm impudica viuere maluit, cadauer eios electum ab vndis græci in erythreo littora, haud procul ab vndis sepulchro condideruot,& ad hanc vsque ætatam eius sanctitas & pudicitia ęterna memoria celebeatur. Erythreo mari rubro,nam erythrõ rubrum dicitur. Aeternæ.traditam memoriæ. Quia in historijs celebratur.

ASCEN. ATQVE vt exteros subnectam domesticis) .i. Romanis exemplis exteroa subnectam, fœmina græca nomine Hippo, cũ esset excepta .i. capta classe hostium. abiecit se in mare vt tueretur .i. seruaret morte pudicitiam) cuius corpus appulsom littori Erechtheo.i.ad littus Erechtheum. Oliuerius legit Erythreo .i.marie rubri, quo si appelli potuit,videri ipse humus proxima vndis.i.littoralis ora,contegit tumulo mandatum sepulturę sup. vsque ad hoc tempus. Vero pro sed,Græcia effecit gloriam sanctitas traditam æternæ memoriæ floreotiorem quotidie celebrãdo sup. aam laudis suis.

THEO. ERYTHREO) Manuscripti libri habent, Entreoli thori appulsum Ianos existimabat Aenio castigandum, nec Hippo, sed arco legebat.Herodoci Thessalorom,longe principis ea filia fuit vxor Paridis, quæ se præcipitem dedit to mare, nec sua pudicitia Philippo Demetri filio Macedoonm regi ludibrio foret. historiam refert belli Macedooici x. Liu.aliter quàm Valer.græcos & alioe secutus est auctotas Aenio. Nam res ad Aenum gesta vt Liu. etiam tradit.

DE ORGIAGONTIS REGVLI VXORE.

* Liu. lib. 38.

* Origĩgontis Liuio. Oriagontis in alijs.

* Iniussu fortasse melius ex Liuio.

VEHEMENTIVS * hoc illud consideratius exẽplum pudicitiæ. Exercitu & copijs Gallogræcorum à Cn. Manlio consule in Olympo monte ex parte deletis,ex parte captis, *Origiagontis Reguli vxor miræ pulchritudinis à Centurione, cui custodiẽda tradita erat stuprum pati coacta: postquam ventum est in eum locũ in quem consulis * iussu Centurio misso nuncio, necessarios mulieris precium, quo eam redimerent, afferre iusserat aurum expendente Centurione,& in eius pondus animo,oculisque intento, Gallogræcis lingua gentis suę imperauit,vt eum occiderent,interfecti deinde caput abscissum manibus retinens ad coniugem venit,abiectoque ante pedes eius,& iniuriæ, & vltionis suæ ordinem exposuit. Huius fœminæ quid aliud quisquam, quàm corpus in potestatem hostium venisse dicat, Nanque animus neque vinci,neque pudicitia capi potuit.

OLIV. VEHEMENTIVS hoc) Gallogræci reliquię fuerũt exercitus Brenni ducis, qui cum delata Græcia in orientem duceret exercitum in madia Asia coosedit, & permista lingua vtraque Gallica & Græca Gallogræci appellati sont. hi autem dicebantur ioter auxilia regis Aotiochi fuisse,& Cn.Manus affirmauit à se victos esse,oam vt liogua misti molliori sont, ita quoq; molliores facti,& inde victi,& fugati, sed Orgia vxoe capta,& cuidam Ceoturioni tradita in custodiam, cum propter eximiam pulchritudinem per vim eam stuprasset occasione vltionis exspectata,violentiam suam fortiter vlta est. Froot. Origiagõtis, inquit regis vxor à Ceoturione stuprom passa memorabili exemplo custodiam euasit reuulsomq́oe militis caput ad maritũ suum detulit. Plin. de viris illostr. intee captiuos, inquit vxoe regis Orgiagõtis Centurioni cuidam in custodia data est, à quo vi stuprata de iniuria tacuit, & post impetrata redemptione marito adulterium interfectum tradidit. [Vehemeotius) Quia mo ei voluit. [Coosideratius) Quia expectauit occasionem vindictę. [Io eom locum) locus deputatos fuerat quo eius necessarij ad redimendã venirent. [Huius fœminæ quid aliud) Si quis diligentee inspexerit, quanto animi robore vlta sit pudicitiam suam Orgiagontis, facile iotelliget corpus, non animum capi, oec pudicitiam violari potuisse.

ASCEN. VEHEMENTIVS hoc) .i. hoc .s. iam dictom exemplum pudicitiæ.i.mulieris græcæ sup. fuit vehementius, illud .s. quod eam dicetur sup. fuit exemplum pudicitiæ consideratius.i.temperantiore animo factum. [Copijs).i.exercitibus Gallogræcorũ .i.illorum populorum à Gallis ortorum, & in Græciæ parte, q̃ Brenoo duce olim inuaserant regnantium deletis ex parta,& captis ex parte a Cn.Manlio cõs.i.Rom.in olympo monte. Vxor Orgagiontis,seu Ortagõtis vt sit viri nomen, nam aliter dicam Origiagontis vxor Reguli.s.Gallogræcorũ mira pulchritudinis coacta pati stuprum à Cẽturione.s.Romano, cui tradita erat custodienda,postquam ventum est.s.ab ea,& à Centurione,in eom locom,in quem Centurio iussu.i.ex mandato consulis.s.Manlij iusserat ouncio misso.i.per ouncium ad hoc missum necessarios. pro proximos sanguine mulieris afferre precium, quo redimerent eam,Centurione expendente.i.pendendo ex qoirente pondus auri,& iotegro animo,& oculis,in .i. ad poodus auri, quod allatum erat,mulier sup. imperauit lingua geotis suæ,Gallogræcis,vt occiderent eum.s.Centurionem, deinde ipsa retinens manibus caput interfecti.s.Centurionis. [Abscissum).s.à Gallogræcis venit ad coniugem.i.maritum suum,& sup. capita abiecto ante pedes eius.s.mariti exposuit.i.declarauit ordinem.i.seriem,& omnem processum,& .i.simul iniuriæ suæ quam passa erat,& vltioois suæ,quàm in Centurioοem fecerat. Qui propterea iniustius erat, quod custodiæ suæ datam & precio statoto redimendã violauerat,quid aliud huius fœminæ quisquam dicat.i.dicere merito possit venisse io potestatem hostium,quam corpus,quasi dicat nihil. Nanque animus,nequa potuit vinci,oec pudicitia super eios potoit capi,aut potius vtrunque referatur ad animum iuxta regulam Vallæ, quia ꝑponitur sequentibus particula,neq; geminata,vt pudicitia sit ablatiui casus,sic nec anim⁹ potuit capi.i.priuari pudicitia,sicut oculis capti,qui vsu eorum priuati sunt dñr.

THEO. ORTIAGONTIS lege Plutarch. de claris mulieribus, & Lio. de bello Macedonico lib.viij. qoamuis iosetia librarij post eot etiam censuras Orgiagootis nomeo vniuersæ scriptum est.

DE VXORIBVS THEVTONICORVM.

* Florus lib.3.cap.3. Plut. in Mario paulum diuersa scribens.

THEVTONICORVM * vero coniuges Marium victorem orarunt,vt ab eo virginibus vestalibus dono mitterentur affirmantes æque se,atque illas virilis cõcubitus expertes futuras,eaque re non impetrata, laqueis sibi nocte proxima spiritum eripuerunt. Dij melius, quod hunc animum viris earum in acie non dederunt. nam

nam si mulierum suarum virtutem imitari voluissent, incerta Theutonicæ victoriæ trophæa reddidissent.

OLIV. THAVTONICORVM vero) Cimbri, Theutoni & Senones, ab extremis Galliæ profugi, cum terras eorum inundasset oceanus nouas sedes toto orbe quærebat eaclusi, & Gallia, & Hispania, cum in Italiam remigarent, terram ad habitandū á senatu populoq́. Romano petierunt, qua negata, quod nequiuerunt precibus armis petere constituunt, sed eorum primum impetum Syllanus sustinere non potuit, nec secundum Manilius nec tertium Cępio omnes fugati, exutiq́. castris sunt actumq́ue fuisse de imperio Rom. nisi Marius illo sęculo contigisset, qui non ausus congredi statim, milisem tenuit in castris donec inuicta rabies, & impetus, quem pro virtute barbari habent consenesceret, quo facto illis facile superauit. Nam cum tripartito agmine illi per alpes ferrentur, Marius mira celeritate occupatis compendiis pręuenit hostem, prioretq́. Theutonas aggressus est, cum quibus santo ardore pugnatum est, vt ea cædes hostium magis fuerit, quàm pugna, & victoe Rom. è cruento flumine non plus aquæ biberit, quàm sanguinis, sublatis funditus Theutonicis, in Cimbros conuertitur, sed non minor cum vxoribus illorum pugna, quàm cum ipsis fuit eum obiectis vndique plaustria, atque carpentis altæ desuper quasi de turribus lacenis, contisque pugnarent perinde plus speciosa mors earum fuit qua pugna, nam cum missa ad Marium legatione libertatem ac sacerdotium non impetrassent. Nam re vt vestales, virgines pudicitiam perpetuo seruaturas profitebantur, suffocatis, elisisque passim insanisbus suis, aut mutuis concidere vulneribus, aut vinculo è crinibus sint facto ab arboribus iugisque plaustrorum pependerunt. Virilem dixerim, non muliebrem hunc animum fuisse. Qualem si earum viri de se præstitissent nunquam, Marius de illis triumphare potuisset. Theutonicorum Florus dicit Cimbrorum fuisse vxores, & non Theutonicorum. Plut. quoque in vita Marij itidem dicit fuisse Cimbrorum non Theutonicorum, sed aliter tradit historia, nam mulieres inquit, quæ ad currus magno animo astabant fugientes, neci tradebant, quædam viros, quædam fratres, quædam parentes, & filios infantes manibus suffocantea sub curribus deiiciebant, se ipsas autem gladio iugulabant. fama vnam è summitate propugnaculi suspensam ligatis laqueo pedibus vtrinque pependisse.

ASCEN. THEVTONICORVM) Ordo est. Vero .i. sed coniuges .i. vxores Theutonicorum. s. interemptorum à Mario, orarunt Marium victorem, vt mitterentur ab eo virginibus vestalibus. s. Romam affirmantea, se futuras e apertes concubitus virilis æque .s. diligenter, ac illas. i. vestales, & ea re .i. petitione honestissima non impetrata. Miserum enim legatum ad Mariom, vt salua pudicitia, si non in patriam redire, saltem in veste claustra includi liceret. Marius autem superbe respondit victoris esse præscribere legem, aus conditionem deditionis victis, eripuerunt sibi nocte proxima. spiritum .i. anhelitum, laqueis, quia strangulauerunt primum filias, iniuriæ magis obnoxias, deinde sibi matres, aut laqueo, aut gladio vitam præcluserunt. [Dij) sup. fecerunt, inquit auctor melius. i. benignius cum Rom. imperio, quod non dederunt hūc. i. huiusmodi, hoc est tam fortem animum etiam viris in pręlio, Nam si viri voluissent imitari virtutem suarum mulierum ipsi reddidissent trophea victoriæ Theutonicæ incerta .i. dubia, quia forte Theutonici, aut Cimbri, qui re antea vicerant victoaes permansissent. quod tamen, ne Romanæ virtuti quidquam deroget, non audet asserere.

QVÆ LIBERE DICTA, AVT FACTA, SVNT. CAP. II.

LIBERTATEM autem vehementis spiritus dictis pariter, & factis testatam, vt non inuitauerim, ita vltro venientem non excluserim, quæ inter virtutem, vitiumq́. posita, si salubri modo se temperauit, laude, si quo non debuit, profuderit, reprehensionem meretur, ac vulgi sic auribus gratior, quàm sapientissimi cuiusq; animo probabilior est, vtpote frequētius, aliena venia, quàm sua prouidentia tuta, sed quia humanæ vitæ partes prosequi ꝓpositum est, nostra fide æstimatione ꝓpria referat.

OLIVERIVS.

LIBERTATEM autem) Dicturus de libertate loquendi pariter, & agendi, dicit eam non esse assectandam, sed si se nobis obtulerit, non esse respuendam. [Spiritus) Magni animi, quia libertas dicendi à magno animo proficiscitur. [Inter virtutem) Si nimis fuerit. [Et vitium) Si minima. [Nostra fide) Quia historici proprium est fideliter omnia narrare. [Propria æstimatione) Vt sicut est, ita æstimemus. *Libertas dictorum factorum*

ASCEN. LIBERTATEM autem) Præfatio est de ijs, quæ libere dicta, aut facta sunt de quibus non audet in vniuersum pronunciare laudanda ne, an vituperanda sint, quòd alia laude, alia vituperio sit digna. Ordo est. autem. i. sed vt. i. quemadmodum ego non inuitauerim. i. nolim inuitasse, vt veniat ad me discumbēda, quia anceps est eius laus, ita non excluserim .i. nolim exclusisse ab hoc opere libertatem vehementis spiritus testatam .i. testificata pariter dictis ac factis venientem. s. in has partes vltro. i. non requisita à me. Quæ .s. libertas posita inter virtutem, & vitium, si temperauerit se modo salubriter, meretur laudem, si profuderit sup. se eo, quo non debuit, meretur reprehensionem. ac si gratior est. i. plausibilior est auribus vulgi, quàm probabilior. i. probata, noue licet nam raro ponit pro re excessa comparatiuum. nam consuetius dicitur sum melior, quam diues, non quam ditior, aut ditior, animo cuiusque sapientissimi, hoc est. plus gratię habet huiusmodi libertas in animo vulgi, quàm approbationis in animo sapientis, nam periculose sæpe fit, & irā potius, quàm pacem conciliat. licet interdum ea feliciter quidam vsi sint, vnde addit vtpote tuta frequentius venia aliena. i. eorum, in quos dicta, aut facta sunt nimis libere, quam prouidentia sua. i. propria. [Sed quia propositum est) .s. mihi in hoc opere prosequi partes .i. mores humanæ vitæ, referatur. i. recenseatur huiusmodi libertas fide. i. fidelitate in vera dicendo nostra .s. qui hæc dicemus & æstimatione. s. de valore eius an laudabilis an vero vituperabilis debeat dici propria. i. quàm meruerit.

DE QVODAM PRINCIPE PRIVERNATVM.

PRIVERNO * capto, interfectisque, qui id oppidū ad rebellandum incitauerant, senatus indignatione accensus, consilium agitabat, quidnā sibi de reliquis quoque Priuernatibus faciendum esset. Ancipiti igitur casu eorum salus fluctuabat eodem tempore, & victoribus, & iratis subiecta. Ceterum cum auxilium vnicum in precibus restare animaduerterent, ingenui & Italici sanguinis obliuisci non potuerunt. Princeps enim eorum in curia interrogatus, quàm pœnam mereretur: respondit, quàm merentur, qui cum se dignos libertate iudicarent, arma sumpserant exasperatosque P. conscriptorum animos, verbis inflammauerat. Sed Plautius consul fauens Priuernatum causæ regressum animoso eius dicto obtulit, quæsiuitque, qualem cum eis pacem habituri Romani essent impunitate donata: at is constantissimo vultu, Si bonā dederitis, inquit, perpetuam: si malum non diuturnam. qua voce perfectum est, vt victis non solum venia, sed ēt ius, & beneficium nostræ ciuitatis daretur. Sic in senatu Priuernas loqui ausus est. *Liu. li. 8.

OLIVERIVS.

PRIVERNO capto) C. Plautius subegerat totum latium, & pręcipue priuernates qui rebellauerant, sumptoq́. de auctoribus supplicio de reliquis consulebatur in senatu, & cum ipsa res per se anceps esset, prout cuiusque ingenium esset atrocius mitius ve, suadentibus tū incertiora omnia fecit vnus ex Priuernatibus legatis, magnis conditionis, in qua natus esset quàm pręsentis necessitatis memor, qui interrogatus à quodam tristioris sententiæ auctore, quàm pœna meritos Priuernates cēseret, eam inquit, quàm merentur, qui se libertate dignos esse cēsent, cuius cum feroci responso infestiores factos videret consul

ful eos, qui Priuernatium causam impugnabant, vt ipse benigna interrogatione mitius responsum eliceret, quid si pœnam, inquit, remittimus vobis, qualem pacem vobiscum habituros speramus? si bona, inquit dederitis, & fidelem, perpetuam, si malam haud diuturnam, tum vero minari, ne id ambigue Priuernatem quidam dicebant, & illis vocibus ad rebellandum incitari populos pacatos, pars melior senatus ad meliora responsa trahere, & elicere viri libere vocem auditam, ac credi posse, vllum populum, aut hominem denique in ea conditione, cuius eum pœniteat diutius, quam necesse sit mansurum, ibi pacem esse fidam, vbi voluntarij pacati sunt, neque eo loco, vbi seruitutem esse velint, fidem sperandam esse in hanc sententiam maxime consul ipse inclinauit, animos identidem iam principis sententiarum consulares, vti ea audiri posset à pluribus dicendo, eos demum, qui nihil præterquam de libertate cogitant dignos esse, qui Romani fiant, itaque & in senatu causam obtinere, & ex auctoritate patrum latum est ad populum, vt Priuernatibus ciuitas daretur. [Ancipiti casu) Dubia fortuna, quia alij perdendos, alij seruandos esse iudicabant, & quia Rom. victores illis erant infensi. [Arma sumpserant) Hoc dicit, vt maiorem ostendat illorum fuisse libertatem. [Regressum) Emendationem.

ASCEN. PRIVERNO oppido illo in latio capto. s. à C. Plautio, & sup. cis, qui incitauerant id oppidum ad rebellandum interfectis, senatus accensus indignatione agitabat consilium. i. consultabat, quid nam esset faciendum sibi de reliquis quoque Priuernatibus. Igitur eorum salus fluctuabat ancipiti casu, quia in sententia senatus, quæ tunc anceps erat subiecta eodem tempore & victoribus, qui poterant eos destruere & iratis, qui videbantur id debere velle. Ceterum cum Priuernates animaduerterent. i. considerarent vnicum auxilium, restare. i. reliquum esse in precibus non potuerunt, obliuisci ingenui, & Italici sanguinis. i. non potuerunt, quin vt ingenuos decet libere loquerentur, etiam si moriendum esset. Princeps enim eorum interrogatus in curia. i. in senatu, quàm pœnam mererentur. s. Priuernates ob defectionem. Respondit sup. eam, quàm mererentur ij sup. qui cum iudicarent se dignos libertate, sumpserunt arma. s. ad defendendam libertatem, & ita ipse inflammauerat. s. ad iram, animos patrum cōscriptorum exasperatos. s. prius per iniuriam illatam. Sed Plautinus consul fauens causæ Priuernatum, quia fere eorum quos vicerant Rom. patroni fiebant obtulit dicto animoso. i. nimis libero animo profectæ responsioni regressum. i. quasi reuocationem, & ita si vellet emendationem, per secundum respōsum, quòd. i. quia quæsiuit, qualem pacem Rom. habituri essent eum eis. s. Priuernatibus, impunitate donata. i. si remiserit senatus ei culpam. [At). i. sed is. i. princeps Priuernatum loquit, vultu, constantissimo, perpetuam sup. habituri essent pacem, si dederint bonam, & non diuturnam dederint, malam. [Qua voce). s. tam libera, & quæ senatum in admirationem traxit perfectum est, vt non solum venia daretur victis, sed etiam ius, & beneficiū nostræ ciuitatis, quia ciuitate gratis donati sunt, vt fideliores amicitiam P. R. seruarent. [Sic in senatu &c.) Particula est continuatiua, quæ potius sequenti connectitur, ne clausula vna in duo capita scindatur. Ordo est. [Priuernas). i. princeps Priuernatium ausus est loqui sic in senatu.

DE L. PHILIPPO. ET L. CRASSO,

* Cic. lib. 3 de or.

LVCIVS * vero Philippus consul aduersus eundē ordinem libertatem exercere non dubitauit, nam segnitiem pro rostris exprobrans, alio sibi senatu opus esse dixit: tantumque à pœnitentia dicti abfuit, vt etiam L. Crasso summæ dignitatis, & eloquentiæ viro, id in curia grauiter ferenti manum inijci iuberet. Ille reiecto lictore, Non es, inquit, mihi Philippe consul, quia nec ego tibi senator sum.

OLIVERIVS.

OLIV. LVCIVS vero Philippus) Drusiana seditio grauis, & perniciosa prope ad interitū imperij processit. Drusus enim non tribunatus modo viribus, sed ipsius etiam senatus auctoritate, totiusque Italiæ consensu gracchanas leges asserere conatus, dum aliud captat ex alio. tantum conflauit incendium, vt ne prima illius flamma posset sustineri. Seruil. Cæpio equestrem ordinem, Liu. Drusus senatorium tuendum susceperant, nam tum equites tantum opibus volebant, vt interceptis vectigalibus depecularentur suo more remp. senatus exilio Met. dānatione Rutilij debilitatus, omne decus maiestatis amiserat, nā iudicia à senatu ad equites translata fuerant. Signa igitur, & Aquilæ, & vexilla in foro, tanquam, in castris posita, & in vna vrbe, quasi in binis castris dissidebatur, prior Cæpio in senatum impetu facto reos ambitus Scau. & Philipp. principes nobilitatis elegit, his vt motibus resisteret Drusus plebem ad se gratebanis legibus, eosdem socios ad plebem spe ciuitatis erexit, extat vox ipsius nihil se ad largitionem vlli reliquisse, nisi siquis, aut cœnum diuidere vellet, aut cœlum, cum igitur Philip. grauiter inuectus esset in senatu, quòd Druso perniciosas leges promulganti non resisteret, eousque progressus est, vt diceret sibi opus esse alio senatu, qui reipub. melius consuleret quod dictum cum L. Crassus summæ dignitatis, & eloquentiæ princeps grauiter ferret, quasi insolens, atque superbus oratione inuectus est in Philipp. qui tantum senatum vituperaret. tum Philipp. lictorem misit in eum, quem Crassus a se fortiter reijciens, dixit, mihi consul non est Philipp. quando illi non sum senator, nam dixerat Philipp. mihi opus est alio senatu, & cum ingens maioris esset altercatio inter Cras. & Philipp. iussit Philip. domo Crassi pignora efferri, Cras. ait se pignoribus non deterreri, quominus diceret, quòd è repub. foret, nec prius taciturum, quam spiritus deficeret, nam vt inquit Cic. in oratione Cras. eo die orationem prope diuinam habuit in senatu contra Philip. tantaque mentis agitatione concussus est, vt cum se domum recepisset febribus, & dolore laterum laborare cœperit, & die septimo perierit.

LVCIVS vero Philippus consul non dubitauit exercere libertatem. s. loquendi aduersus eundem ordinem. s. senatorium. nam exprobans. i. probro dans ei segnitiem. i. pigritiam pro rostris. i. ante rostra, hoc est in publica concione dixit opus esse sibi alio senatu, & abfuit tantum à pœnitentia dicti, vt iuberet etiā manum inijci L. Crasso viro summæ dignitatis & eloquentiæ ferenti id grauiter in curia. [Ille) . s. L. Crass. inquit. i. respondit æque libere, lictore. i. ministro consulis misso ad eum conijciendum in vincula, reiecto. i. repulso, ò Phil. tu non es mihi consul. i. non debeo tibi parere, vt consuli meo, quia nec ego sum tibi senator. i. quia non honoras me, vt senatorem. ASCEN.

DE P. SCIPIONE AFRICANO.

QVID? Philippum * ab incursu suo tutum libertas reliquit, immo & similiter aggressa, & æque experta patientia est. Cn. Carbo trib. pl. nuper sepultæ Gracchanę seditionis, turbulentissimus vindex, idemque orientium ciuilium malorum fax ardentissima, P. Africanum à Numantię ruinis summo cum gloriæ fulgore venientem, ab ipsa penè, porta in rostra productum quid de Tiberij Gracchi morte, cuius sororem in matrimonio habebat, sentiret, interrogauit, vt auctoritate, clarissimi viri, inchoato iam incendio multum incrementi adijceret, quia non dubitabat. quin propter tam arctam affinitatem aliquid ꝓ interfecti necessarij memoria miserabiliter esset locuturus. At is iure eum cæsum videri respōdit, cuius dicto cum concio Tribunitio furore instincta violenter succlamasset, * Taceant, inquit, quibus Italia nouerca est. Orto deinde murmure, non efficietis ait, vt solutos verear, quos alligatos adduxi. Vniuersus populus iterum ab vno contumeliose correptus erat. Quantus est honos virtutis? tacuit actutum, recens victoria ipsius Numantina, & patris Macedonica deuictæque Carthaginis spolia habita, ac duorū regum Syphacis, & Persæ ante triumphales currus catenatę ceruices, tunc totius fori prementes ora clauserunt, nec timori datū est silentium, sed quia beneficio Aemiliæ, & Corneliæ gentis, multi metus vrbis, atque Italiæ finiti erant. Plebs Romana * libertatis Scipionis libera non fuit. * Quapropter minus mirari debemus, quod amplissima Cn. Pompei auctoritas toties

* Liu. li. 59 et Paterc. lib. 2

* Paterc. Plut. in apoph.

* libertatis

* Infert

toties cum libertate luctata est, nec sine magna laude, quoniam omnis generis hominum licentiæ ludibrio se esse quieta fronte tulit.

OLIV. QVIS Philippum ab incursu suo tutum Cn. Carbo) Hic amicissimus fuerat C. Grac. qui cum legem Agrariã ferret a L. Opi. occisus est. Hic ergo cum seditionem illam excitaret, quo tpe euersa Carth. deleta Numantia P. Africanũ victor rediret in vrbem, illi obuiam processit ad portam, & in so rum produxit, vt eius auctoritate confirmaretur odium in patrea, cresceretque seditio, quàm ex morte Grac. concitauerat, nam Semproniam Gracchum C. & Tib. Grac. sororem Africanum vxorem habebat, sperabat ergo propter affinitatem grauius aliquid de Grac. morte dicturum, cum igitur protraxisset, in so sum, quæsissetq. ab eo, quid de Grac. morte sentiret, iure cæsum respondit, tum populus tumultuare cœpit, quod ille sentiens, tacerent, inq., quibus Italia nouerca est, quo dicto cũ multo magis tumultus excitaretur, nõ efficietis, inquit, vt eos verear, quos in ctos solui. Plin. dicit quos sub corona vendidi, his verbis populi furorem non metu quidem, sed partim sui, partim maiorum suorum gloria, & auctoritate repressit. [Turbulentissimus vindex) Seditiosissimus vltor eorum, qui seditionem Gracchanam excitauerant. [P. Africanum) Qui propter hanc de Graccho sen teotiam proxima nocte fuit interemptus in cubiculo suo, vt diximus in cap. de moderatio. [Cuius sororem) .s. Semproniam. [Incrementi multum) Multum enim auxisset populi furorem sua auctoritate Scip. si Gracchum impie cæsum dixisset. [Italia nouerca) Aut qui non veri ciues Itali forent, quippe captiui paulo ante in triumphum adducti, aut certe, qui non aliter Italiam dili gerent, ac si sibi nouerca foret, hoc est qui nihilo plus amant Italiam, quam priuigni nouercam. [Quos alligatos) Nam multos ea plebe Romana, qui in Carthaginiensium, & Numantinorum captiuitatẽ venerant, liberauerat, & libertate donauerat. [Quã tus est honos virtutis) Quasi dicat ingens. [Et tacuit) Adducit rationem, quia dignitas fecit, vt æquo animo pateretur. [Recens) Quia paulo ante redierat deleta Numantia. [Patris) Pauli Aemilij qui in familiam Scipionum per adoptionem transiuit. [Syphacis) Quem auus eius adoptiuus Africanus superior ceperat. [Persæ) Quem duxit in triumphum. [Ceruices) Super biam. [Fori) Populi, continent pro contento posuit. [Quapropter minus mirum) Si populus, inquit, vniuersus aliquando cessit libertati Scipionis clarissimorumque virorum, quid mirum si Pompeius patienter tulit libertatem loquendi contra seipsum, quod non sine eius laude factum est, & ita multa exempla ponit eorum, qui contra Pompeium, libere sunt locuti.

ASCEN. QVID Philippum &c.) Ordo est. Quid? vt sit modus intertogandi, quid libertas sop. aut fecit? reliquit Phil. tutum ab incursu suo. i. ne alter æque libere in eum inueheretur, q.d. nunquid ideo Phil. quia libere locutus erat, non audiuit liberius respondentem, immo inquit, & .i. simul aggressa est .i. æqualis. s. libertas feoatoris similiter. s. Phil. consulem, & patientia eius sup. experta. i. probata est æque. i. æqualiter audiendo libere respondẽtem consulem. Sed sup. aliter factum est in liberis dictis Scipionis, nam obmutescere fecit populum. Cn. Carbo trib. pl. turbulentissimus. i. plenissimus turbarum vindex .i. vltor, & innouator seditionis Gracchæ sepultæ, id est sopitæ nuper. i. paulo ante. idemque fax ardentissima. i. via maxime inceotiua malorum ciuilium orientium. s. per murmur, & seditionem occultam, interrogauit P. Africanum .s. Scipionem veoientem cum summo fulgore gloriæ à ruinis .i. euersione Numantiæ vrbis præclaræ in Hispania productum in rostra. i. locum concionis, penè ab ipsa porta, q.d. priusquam se in ædea proprias recepisset, Quid sentiret de morte Tiberij Gracchi) Cuius sororem habebat in Matrimonio, vt adijceret incendio iam inchoato multum incrementi .i. ardentiores furoris auctoritate clarissimi viri, videlicet Scipionis, quia non dubitabat, quin .s. Scipio esset locuturus aliquid miserabiliter .i. ad commiserationem faciens, pro memoria necessarij .i. affinis interfecti. s. Tyberij Gracchi propter affinitatem tam arctam, quia interfecti sororem duxerat sibi coniugem. [At) .i. sed is .s. Scipio respondit contra spem Carbonis, sup. T. Gracchum videri sibi cæsum iure. i. merito eius. [Cuius dicto cum co cio) .i. tota multitudo, quæ coiuerat, e concita. i. instigata. furore tribunitio. i. Carbonis tribuni, succlamasset. i. subsequentet incla masset, violenter, Scipio sup. loqt. [Taceant) sup. fere oẽs illi, qui succlamabant, quibus Italia est nouerca. i. non vera parens, quia quantum in eis fuit hosti diripiendam permisissent, aut quia non vt Italicum nomen deceret pro patria libertate, sed seditiose pro fortium virorum sudore patria agris ipsi ignaui certarẽt. [Deinde murmure horto) .s. a concione negante Italiam sibi nouercã, ait .s. Scipio, vos non efficietis, vt verear solutos. i. liberos effectos, & quasi manumissos, quos adduxi .s. è seruitute Hispanica, alligatos. s. prius ab hostibus, aut quos adduxi ligatos. i. cum ligati prius essent timore, parumque absuit, quin ab hoste ligarentur, ego hostium victor reuersus à curis, & ab imminente seruitute liberaui, quod ideo dico, quia additur vniuersus populus, nõ enim & vniuersus, sed pauci respectu aliorum reuera alligati fuerat, correptus etiam iterum contumeliose ab eo, vnde exclamat auctor. quantus. i. ô quantus est honos virtutis. i. qui virtute fere impenditur, quasi dicat, maximus. Nam sup. vniuersus populus tacuit actutum. i. statim, & causam addit, quia recens victoria Numãtina eius. s. Scipionis, & victoria Macedonica patris. s. eius, & spolia Carthaginis deuictę, habita. s. a populo per Scipionẽ, ac ceruices duorũ regum. s. Syphacis regis Affic, & Persę regis Macedonię catenatæ ante currus triumphales, in qbus domus Cornelia triũpharat, prementes tunc ora totius concionis siluerunt in so ro, clauserunt sup. ea. [Nec silentium) .s. totius populi datũ est. i. ascriptũ timori. i. eius, sed quia multi metu vrbis, atq; Italiæ erãt votti beneficio gentis Aemiliæ, & Corneliæ ad quas Scipio attinebat, plebs Romana non fuit libera .i. immunis libertatis Scipionis, aut si est liberati. i. quantum ad libertatem, seu respectu libertatis Scipionis. Non enim palam mutire ausa est. Quapropter nos debemus minus mirati, quod amplissima auctoritas Cn. Pompeij (est aũt parasceue ad sequentia exempla) amplissima, luctata est. i. certauit toties, cũ libertate. s. alterum in se, nec sine magna laude .s. eius, quia tulit. i. passus est fronte quieta. i. minime commota se esse ludibrio, licentiæ hominum omnis generis, vt in sequentibus declarat de quibusdam.

DE CN. PISONE.

CN. Piso, cum Manilium Crispum reum ageret, eumque euidenter nocentem gratia Pompeij videret eripi, iuuenili impetu, ac studio accusationis prouectus multa, & grauia crimina præpotenti defensore obiecit, interrogatus deinde ab eo, cur se quoque non accusaret: Da inquit, vades reip. te, si postulatus fueris, ciuile bellum non excitaturum, iam de tuo prius, quàm de Manilij capite in consilium iudices mittam. ita eodem iudicio duos sustinuit reos accusatione Manilium, libertate Pompeium: & eorum alterum lege peregit, alterum pro fessione, qua solum poterat.

OLIV. CN. Piso) Piso Manilium Crispum adulterij accusauerat Crispus Pompei amicissimus erat, & Pomp. gratia liberatur, quod cum vidisset Piso dixit eripi sibi reũ gratia Põpeij, tum Pompeius cur, inquit non me quoque accusas, at ille, da vades inquit non concitaturum bellum ciuile, & prius de capite tuo, quam de Manilij salute agetur. Hunc Manilium Crispum M. Varro in commentarijs suis a T. Annio Milone in adulterio deprehensum fuisse scribit, nec prius dimissum, quàm grandi pecunia multarum, lorisque cæsum, quòd Cic. quoque testimonio confirmatur. qui dicit his ad iudicium subsellia tractum extrema fortuna stetisse, & ita discessisse, vt non ipse innocens, sed iudices peieræsse existimarentur. [Si postulatus) Si accusatus fuerit. nam postulari criminis in iudicio, est quempiam accusari. [Lege peregit) Secundum legem accusando. [Professione) Quia professus est se accusaturum.

ASCEN. *Crispus adulterij reus.* CN. Piso, cum ageret Manilium Crispum reum).i. cum eius accusator in iudicio esset, & videret eum .s. Crispum nocentem euidenter eripi .s. à condemnatione, gratia .i. per gratiam Pompeij. qui defensor Manilij apud iudices plurimum valebat, Piso profectus ad accusationem impetu, ac studio iuuenili, & ita nimia ardenti, obiecit defensori præpotenti. i. nimis potenti grauia sua, multa, & grauia crimina .s. rei, deinde interrogatus ab eo .s. Pomp. cur non accusaret, quoque. i. etiam se .s. Pompeium, inq t, de reip. vades .i. qui pro te periculum obeant si secus feceris, te non excitaturum bellum ciuile, si fueris postulatus .i. in ius vocatus, ego iam .s. vbi vades dederis, mittam in consilium iudices de capite tuo, priusquam de capite Manilij. Ita Piso sustinuit eodem iudicio .i. eadem lite duos reos .s. Manilium accusatione, &

Pomp.

Pomp.libertate,& peregit.i.ad condemnationem vsque perduxit,alterum eorum.s.Manilium,lege.i.per legem, alterum.s.Pompeium professione.i.protellatione se id facturum, si posset, aut auderet, qua.s.professione poterat solum, id.i.duntaxat Pompeium reum agere.

THEO. AT qui M.Varro. vt est apud Gellium,non Manilium. Sed historiæ auctorem Salust. Crispum ab Annio Milone in adulterio deprehensum,lorisque cæsum scripsit.

DE CATONE.

* Reum. Memmium Plancum. Dion.lib. 40. & Plut.in Pomp. et Cat.

QVID * ergo libertas sine Catone? nec magis, quàm Cato sine libertate. Nam cum in senatorem nocentem,& infamem reum iudex sedisset, tabellæque Cn.Pompei, laudationem eius continentes, prolatæ essent proculdubio efficaces futuræ pro noxio, submouit eas è quæstione,legem recitando, qua cautum erat, ne senatoribus tali auxilio vti liceret. Huic facto persona admirationem ademit. nam quæ in alio audacia videretur, in Catone fiducia cognoscitur.

OLIV. QVID ergo Catone?) Cato in senatorem reum iudex Pompeij tabellas summouit, qui illius laudes continebant M. Scaurum sine dubio fuisse intelligimus, sicut plenissime dicetur lib.ix.cap.j.nam in eo iudicio,in quo repetundarum accusabantur, laudauerunt Scaurum consules nouem quos nominare non pigeret, si res illud desideraret. laudauerunt omnes per tabellam inter eos Cn. Pomp. quoque. nam quia proconsul erat extra vrbem morabatur,hinc illud in epistolis Cic. intelligi potest recordare,quibus ex vltimis terris laudationem miseris. (Senatorem nocentem) Intelligimus Scaurū, qui à trib.pl.accusabatur,quòd pecuniam accepisset à Iugurtha, cum princeps legationis esset,vel quòd sardos expolisset,& tunc Cato princeps iudicij erat. Pompeij. Qui proconsul erat,& ideo venire non poterat in vrbem.

Cic. loc. ex epist.

ASCEN. QVID ergo libertas, sup. potuit, quod quidam adiectum volunt,sine Cato,q.d.nihil,cum Cato fuerit summum eius præsidium,nec sup.potuit magis,quàm Cato sine libertate,quia seclusa libertate Cato esse noluisset. Nam cum ipse Cato sedisset iudex.s.aduersus senatorem nocentem, & infamem videlicet Scaurum,& tabellæ Cn.Pomp.continentes laudationem eius.s.senatoris infamis, essent prolatæ.i.in medium allatæ,vt legerentur, futuræ proculdubio propter auctoritatem Pomp. efficaces pro noxio.i.ad absoluendum reum, Cato submouit eas è quæstione .i.inquisitione de reo,recitando legem,qua cautum erat, ne liceret senatoribus vti tali auxilio.s.per tabellas ab absentibus missas.Persona.s.Catonis,quæ quasi libertas ipsa videbatur,ademit huic facto admirationem,nam quæ audaci videretur in alio,cognoscitur in Catone fiducia.s.de virtute, & innocentia.

DE CN. LENTVLO MARCELLINO CONSVLE.

* Dion. lib. 39.

CN. autem * Lentulus Marcellinus consul,cum in concione de magni Pompeij nimia potentia quæreretur,assensusque illi clara voce vniuersus populus esset: Acclamate, inquit, acclamate Quirites, dum licet. iam enim vobis impune facere non licebit. Pulsata est tunc eximij ciuis potentia, hinc inuidiosa querela, hinc lamentatione miserabili.

OLIV. CN. Lentulus) Cum inter Pomp.Cæsarem,& Cras.facta conspiratio esset, vt rempub. pro sua libidine versarent,Cn.Lentulus, qui tum consul erat periculum libertatis metuens in concione contra Pompeium acriter inuectus est, & populus vniuersus Lentuli conquæstionem mirifice laudauit, atque illi assensus est, tum ille, acclamate, inquit, dum licet, quia paulo post impune non licebit. (Nimia potentia) Quia ciuicam conditionem superabat. (Assensus est) Approbasset, quæ dixerat Lentulus. (Dum licet) Antequam regnum occupasset, quia postea non audebitis hiscere quidquam.

ASCEN. CN. etiam Lentulus Marcellinus consul,cum quæreretur in concione).i.oratione ad populum conuocatum,de nimia potentia Cn.Pomp. & vniuersus populus esset assensus illi voce clara .i.ab omnibus intelligibili,inqt,acclamate,acclamate Quirites, dum licet.Enim pro quia,iam.i.propediem nō licebit vobis facere sup.id.i.acclamare in Pomp.impune.i.sine punitione,aut pœna. Potentia eximij ciuis videlicet Pomp.est pulsata.i.vehementi iniuria,aut contumelia affecta tunc,hinc.i.à Cn.Lentulo querela inuidiosa,hinc.i.à populo lamentatione miserabili.

DE FAVONIO.

CVI * candida fascia crus alligatum habenti, Fauonius,non refert,inquit,qua in parte corporis sit diadema: exigui panni cauillatione regias eius vires exprobrans. At is neutra in parte mutato vultu, vtrunque cauit,ne aut hilari fronte libenter agnoscere potentiam, aut tristi iram profiteri videretur,eaque patientia inferioris etiam generis, & fortunæ hominibus aditum aduersus se dedit,è quorum turba duos retulisse abunde erit.

* De fascijs meo sco apud Cic epist. 3 lib. 2. ad Att.

OLIV. CVI candida) Pomp. crus fascia alligatum gestabat, quia sicut apud Quint. vidimus,non vtebantur caligis, sed fascia crus alligabant, ergo cum illum prætereuntem, & deambulantem Fauonius vidisset nihil refert inquit increuere,an in capite diadema ferat,nam res fieri volt, at ille nihil mutato vultu deambulabat, ne intentio sua cognosci posset. (Fauonius) Qui Catoni æmulari semper studuit, atque illi par esse voluit. (In neutram partem) Ostendit patientiam Pompeij, & animi moderationem.

ASCEN. CVI,) Scilicet Cn.Pompeio habenti crus alligatum,fascia candida,inquit Fauonius,non refert.i.nihil interest,in qua parte corporis sit diadema.i.insigne regale, vtpote cui corona imponi apud Persas soleat, exprobrans vires regias eius.s.Pomp. cauillatione.i.calumniatione,& obiectione exigui panni.s.linei, quo crus alligarat. at is.s.Pomp. vultum in neutram partem mutato cauit vtrunque,ne videretur,aut agnoscere libẽter potentiam.s.regiam, quam ille obiecerat Fauonius fronte hilari, aut profiteri ira fronte tristi. Et ipse dedit ea patientia.i.per eiusmodi patientiam aditum aduersus se etiam hominibus generis, & fortunæ inferioris,vtpote libertinæ,è quorum turba.i.multitudine confusa erit abunde retulisse.i.recitasse duos.

THEO. CANDIDA fascia) Ammianus etiam Marcellinus historiarum xvij. refert ab obtrectatoribus, & hoc in Pompeio notatum.

DE ÆLIO MANTIA FORMIANO.

AELIVS * Mantia Formianus,Libertini filius, vltimæ senectutis L.Libonem apud Censores accusabat,in quo certamine cum Pompeius magnus humilitatem ei, ætatemque exprobrans, ab inferis illum ad accusandum remissum dixisset: Non mentiris, inquit Pompeij? venio enim ab inferis L.Libonem accusaturus, sed dum illic moror, vidi cruentum Cn. Domitium Aenobarbum deflentem,quòd summo genere natus, integerrima vitæ amantissimus patriæ, in ipso iuuentutis flore, tuo iussu esset occisus. Vidi pari claritate conspicuum Brutum ferro laceratum,quærentem, id sibi prius perfidia,deinde etiam crudelitate tua accidisse. Vidi Cn. Carbonem acerrimum pueritiæ tuæ, bonorumq. patris tui defensorem,in tertio consulatu cathenis, quas tu ei inijci iusseras, vinctum, obtestantem, te aduersus omnes fas, & nefas cum in summo esset imperio, à te equite Romano trucidatum. Vidi eodem habitu, & quiritatu tuo prætorium virum * Perpennam sæuitiam tuam execrantem, omnesq. eos vna voce indignantes, quòd indemnati sub te adolescentulo carnifice occidissent. Obducta iam vetustis cicatricibus bellorum ciuilium vastissima vulnera, municipiali homini seruitutem paternam redolenti effre-

* Helius Helmius Mantia Quidam lib.2. de orat. Liboni. Sext. Pōpeij socerũ ap pian. lib. 5. Liu lib. 89 & Plut. in Pōp. Plut. Oros lib. 5. ca. 22 Liu. lib. 89. & Plut. hic li.9.c.13 & lib.3. cap.3.

* Plut. et Appian. lib. 1.

nate temeritatis, intolerabilis spiritus impune reuocare licuit. Itaque eo tempore, & fortissimum erat Cn. Pompeio maledicere, & tutissimum: sed non patitur nos hoc longiore querela prosequi personæ insequentis aliquanto sors humilior.

OLIV. *Aelius Mancia.* AELIVS Mantia) Hic ex libertino patre natus Libonem Pomp. amicissimum pbri accusabat, Pomp. in Ælium grauiter inuectus est sorditatem illi potissimum improperans. nam ab inferis illum ad accusandum Libonem venisse dicebat. Cui Ælius libere, audacterq́. respondit, ab inferis se quidē venisse, & multos illic a Pomp. occisos vidisse, quos omnes cōmemorat. Libo autem amicum fuisse Pomp. Cic. ostendit, prima ad Lent. epist. Libonis, & Hispei concertatio, omniumque Pomp. familiarium studium eum in eam opinionem adduxerunt vt Pomp. cupere videatur, fuit ergo Pomp. ope, & auctoritate liberatus. [Humilitatem) Quòd libertino patre natus esset. [Ætatem) Prope decrepitam, in qua homines delirare solent. [Vidi cruentem) Cn. Dom. Pomp. in Africa, Cn. Dom. proscriptum, Hiertatemq́ue regem Numidiæ, bellum cōtra Syllam molientes oppressit, & paulo post occidit. [Brutum ferro laceratum) Brutus, qui Galliam Cisalpinam obtinebat, cū à Cn. Pomp. obsideretur in oppido Mutinæ salutem suam, & militum ipsi Pomp. commiserat, & in eius fidem se dediderat, qui deinde dimissus cum ad castellum quoddam iuxta Padum se contulisset, iussu Pompeij à Geminio interficitur, hic Brutus eius Bruti pater fuit, qui Cæsarem interfecit in senatu. [Vidi Cn. Carbonem) Plut. in vita Pomp sic tendit simul ac Pomp. Strabo mortuus est, continuo Pomp. pro patre repetundarum ex præda Asculana reus fit. & cum deprehendisset ea libertis vnum plurima sibi excepisse Alexandrum nomine, iudicibus tradidit, hic dicebat retia venatoria, & libellos quosdam habere ex Asculi spolijs, & hæc quidem à patre non acceperat, Asculo capto. sed à misera direpta domo a militibus Cinnanis, quo tempore vrbē irruperant. patronos habuit causæ, tum alios, tum etiam Carbonem, vt hic apparet, sed constantia ipsius plurimum enituit, qua prætor Antistius, qui huic iudicio præerat, mortuus in primis Antistiam filiam ei despōsauit, hoc exemplum etiam in cap. de ingratitudine diximus. [Et quiritatu) Clamare, hoc dicit, quia Græcus fuerat. [Vidi Perpennam) De hoc Perpenna multis in locis supradictum est, qui Sertorio coniunctus, & illius magna inuidia commotus, coniuratione facta illum de medio sustulit, nam Antonius vnus est coniuratis Sertorium in conuiuio gladio transfixit, deinde Perpenna facilius à Pomp. superatus, & necatus est. [Indemnati) In dicta causa. [Obducta) Occlusa, & sanata, est translatio sumpta à cicatrice bellorum Marij, & Syllæ. [Municipali) Qui de Formiano municipio. [Sed non patitur) Quia indignum videtur.

ASCEN. AELIVS Mantia, &c.) Continuò affert libere in Pomp. dicta, quæ ideo sibi accumulasse videtur, vt Tyb. Cæsari ea regratificetur, dum enim libere in Pomp. dicta recitat, tacite eius vicia cōmemorat, quæ Tyb. nimirum quòd Cæsari esset successor, inuitus audiebat, presertim, cum quæ obijciantur vera esse satis inouat. [Sed hoc alij iudicent) Ordo est. [Aelius Mantia Formianus). i. è formis oriundus, filius libertini. i. eius qui è seruo liber factus fuerat, & senectutis vltimæ, vt quæ quietem non iurgia fori exposceret, accusabat apud censores Lucium Libonem, in quo certamine eum Pomp. magnus exprobrans. i. opprobrio dans ei. s. Aelio humilitatem. s. datus, quia erat libertinæ quodāmodo conditionis, & ætatem, quia vltra sortem senectæ accusationi insistebat dixisset illum remissum ab inferis ad accusandū. s. quemlibet, tunc autem Libonem, inquiō Pomp. tu non mentiris, venio enim ab inferis. s. recensendo eos, quos illuc miseras Pomp. accusator in Lucium Libonem, sed dum moror illic. s. apud inferos per contemplationem, non enim reuera, se apud inferne fuisse profitetur, sed vt Pomp. crimina ea occasione enumeret, fatetur se illinc venisse, quod ve dixi, de contemplatione inferorum verificari potest, vidi Cn. Dom. Aenobarbum cruentum. s. vulneribus, Pomp. iussu illatis, deflentem, quòd natus summo genere, vir sup. aut habitus, vitæ integerrimæ, & amantissimus patriæ esset occisus. s. in Africa tuo iussu, in ipso flore iuuentutis. Vidi Brutum. s. Decium Brutum patrem eius Bruti, quē Cæsarem interemit, conspicuum pari. i. æquali claritate. s. generis, & natalium, laceratum ferre, quærentem. i. conquærentem id accidisse sibi. s. quòd ferro laceratus esset, prius perfidia tua, quia fidei suæ se, dum Mutinam dederet, cōmiserat. deinde etiam crudelitate tua, qua iussisti eum à Geminio interfici, dum ad castellum quoddam proficisceretur. [Ego vidi Cn. Carbone acerrimum defensorem pueritiæ tuæ, & bonorum patris tui) Vt in capite de ingratitudine dictum est, vinctum in tertio cōsulatu tuo catenis quas tu iusseras inijci, obtestantem te. i. merita in te sua. Aut contra te deos attestantem. Et sup. trucidatum aduersus omne fas & nefas. i. nulla habita ratione, an fas, an nefas esset (alioqui enim difficile esset in vno actu, nisi diuerso respectu contra vtrunque facere) cum esset in summo imperio à te equite Rom. & ita illum reuereri merito debuisses. [Vidi etiam perpennam virum prætorium execrantem sæuitiam tuam) habitu, & quiritatu tuo). i. donatum insignibus, & ciuitate Rom. licet Græcus esset, vt tu, aut quiritatu tuo. i. lamentatione, qua tu vti debebas, & te pete vidi, aut audiui eos omnes indignantes vna voce (vnde potius audisse dicatur, nisi videndi sensus Aug. auctore ad omnia obiecta referatur, & ideo quia nō est moris aliud verbum, quàm quod promissum est repetere, & prius dixit. [Vidi cruentū) Vidi pari claritate, &c. putem idem repetendum sub generali significatione) quòd occidissent indemnati. s. solenni iudicio hoc est in dicta causa, sub te adolescentulo carnifice. [Licuit). i. permissum est, homini municipali, quia Formiano, redolenti. i. referenti, & ea parte imitanti seruitutem paternam, hoc est illiberales mores quia pater eius seruitutem seruisset, & sup. hominis temeritatis effrenatæ. i. profusæ, & nullo freno verecundiæ retentæ, & spiritus. i. vehementiæ animi intolerabilis reuocare. i. renouare, aut refricare vastissima vulnera. i. maximas offensas, & inimicitias bellorum ciuilium obducta. i. sopitas, cicatricibus iam vetustis. i. longa a memoria abolitione, est enim metaphora à vulneribus semel sanatis, & deinde renouatis. [Itaque). i. & ita erat eo tempore & i. simul fortissimum, quia incredibili longanimitate omnia patiebatur. Sed sors personæ insequentis aliquanto humilior. s. quàm Aelij Mantiæ, non patitur nos prosequi, hoc. s. conuitium Aelij in Pomp. libere dictum, quia iustior futura est querela in libertatem tragœdi sequentis.

THEO. QVIRITATV) Quiritare est quiritum fidem, opemq́. implorare, vt est apud Varronem. Cic. in epist. & illi misero quiritanti ciuis Rom. sum responderet, ubi nunc populi, fidem implora. inde Quiritatio, & Quiritatus pro flebili, indignaq́ue cōquestione, Cæcilius Secundus epist. vj. Audires eiulatus fœminarum, infantium Quiritatus, clamores virorum Eodem habitu, & Quiritatu Cruentum, & ferro laceratum, nec minus deflentem id sibi accidisse crudelitate tua, quam superiores. Hæc Ianus.

DE DIPHILO TRAGOEDO.

DIPHILVS * tragœdus, cum Apollinaribus ludis inter actum ad eum versum venisset, in quo hæc sententia continetur, Miseria nostra Magnus est, directis in Pompeium Magnum manibus pronunciauit: reuocatusq́ue aliquoties à populo sine vlla cunctatione, nimiæ illum & intolerabilis potentiæ reum gestu perseueranter egit. eadem petulantia vsus est in ea quoque parte, Virtutem istam veniet tempus, cum grauiter gemas.

** Cic. ep. 19. lib. 2 ad Att.*

Atqui hic Pompeius Capua videtur fuisse ibid.

OLIV. DIPHILVS tragœdus) Hic tragœdiarum actor fuit, qui tragœdiam egit ludis theatralibus, in qua versus erant, in quibus cōtinebantur hæc verba miseria nostra Magnus est. s. Pomp. Item virtutem istam veniet tempus, cum grauiter gemas, quòd eum Diphilus pronunciaret digitum extendebat in Pomp. ex quo populus omnis plausum dedit. De hoc Cic. ad Attic. lib. vj. epist. multa me sollicitant. Diphilus inquit tragœdus in nostrum Pomp. petulanter inuectus est, nostra miseria tu es magnus miles, coactus est dicere tandem virtutem istam veniet tempus, cum grauiter gemas, totius theatri clamore dixit. Itemq́ue cetera, nam & eiusmodi sunt hi versus, vt ab inimicis Pomp. in tempus scripti esse videbantur. [Directis manibus in Pomp.) Vt de se dictum illud intelligeret.

ASC. DIPHILVS tragœdus). i. actor tragœdiarum cum venisset inter actum. i. inter agendum, in ludis apollinaribus i. Apollini fieri solitis, ad eum versum, in quo continetur hæc sententia. [Miseria nostra est Magnus). s. miles. [Pronunciauit) sup. eum manibus, & præcipue indice, directis in Pomp. & reuocatus aliquoties à populo vt. s. desisteret, aut potius, vt iterum pronunciaret. [Nam reuocare duo inter se pene diuersa significat ob diuersitatem rerum, quæ reuocantur. (nam vnum significat, quod est

iterum

iterum vocare) quo circa ſi rem abolitam,& obductam reuocamus intelligitur eam innouare,& priſtino vigori reſtituere, ſuperiore exemplo,reuocare obducta vulnera.Sin vero res proſpere eũtes reuocamus eas à proceſſu arcemus,vt reuocatio legum eſt,aut antiquarum inſtauratio,aut nouarum antiquario, & ideo apud Virg. Aeneid.j. reuocato ſanguine teucri. Diximus nõ debere neceſſario dici nomen pro nomine poſitum cum ſanguis Teucri reuocetur,& ſanguis Dardani reparetur (hoc ergo loco poteſt tragœdus intelligi reuocatus ab incepto,vt deſiſtat à Põp. ſugillatione, aut ſæpe vocatus ad eiuſdem verſus pronunciationem,quod magis placet cum propter populi malignitatem. gaudet enim principum virorum criminationibus, tum vero quia dicit aliquoties. Nam non eſt vero ſimile,frequentem reuocatum.i.inhibitum ab incepto, ſed ad eiuſdem pronunciationem vocatum) egit.i.geſſu, & manuũ indicio notauit illum.ſ.Pomp. tũm potentiæ nimię,& intollerabilis,& ſine vlla cunctatione.i. hæſitatione,aut formidine. Et ſup. idem vſus eſt eadem petulantia.i.petulanti prouocatione, quoque.i.etiam in ea parte.ſ.tragœdiæ,virtutem iſtam &c.quaſi dicat populo oſtenſo Pompeio, ò Romanæ veniet tempus, cum grauiter gemas iſtam potentiam.ſ.nimiam Pomp.

DE MARCO CASTRITIO.

MARCI etiam Caſtritij libertate inflãmatus animus,qui dũ Placentiæ magiſtratum gereret,Cn. Carbone cõſule iubente decretum fieri, quo ſibi obſides à Placẽtinis darentur,nec ſummo eius imperio obtẽperauit,nec maximis viribus ceſſit,atq; dicenti multos ſe gladios hře,rñdit,& ego annos. Obſtupuerunt tot legiones tã robuſtas ſenectutis reliquias intuentes carbonis quoq; ira, quia materiam ſęuiendi per quam exiguam habebat, paruulum vitæ tempus ablatura,in ſeipſa collapſa eſt.

OLIV. *Carbo conſul.* MARCI etiam Caſtritij) Carbone conſule prętor erat Placentię M.Caſtritius,& conſul obſides petebat a Placentinis. nam partes Marij ſecuti fuerant, tum prætore cum conſuli reſiſteret, & ſibi mineretur conſul quàm multos gladios haberet,quibus illum poſſet occidere,& reſpondit, & ſe multos annos habere itidem Solon reſpondiſſe fertur Piſiſtrato tyranno,cum ea eo quæreret Piſiſtratus, qua tandem ſpe fretus ſibi tam audacter reſiſteret, ſenectute reſpondit teſte Cic.lib. de ſenectute. [Et ego annos) Ac ſi diceret parui facio vitam meam in tam decrepita ætate.

ASCEN. MARCI &c.) Ordo eſt. Animus etiam Marci Caſtritij prætoris Placentini inflammatus eſt libertate, qui dum gereret Placentiæ magiſtratum,prætorem. Cn.Carbone conſule iubente decretum fieri.ſ.ab eo Placentiæ, quo obſides.ſ.conſeruandæ darentur ſibi.ſ.Carboni,nec obtemperauit.i.non obediuit ſummo imperio eius.ſ.conſulis,nec ceſſit maximis viribus eius, atque reſpondit etiam.i.inſuper dicenti.ſ.conſuli ſe habere multos gladios.ſ.quos in illum poſſit diſtringere. Et ego ſup.habeo annos.ſ.multos tot legiones.i.quot conſuli parebant,obſtupuerunt intuentes tam robuſtas reliquias ſenectutis. [Ira quoque Carbonis) Qui habebat perquam.i. valde exiguam materiam ſæuiendi.i.in quam ſæuitiam ſuam oſtendat,vtpote in tam paucos annos Caſtritij,ablatura.i.quæ eſſet ablatura,aut quæ poſſet auferre, paruulum tempus vitæ.ſ.quod reliquum erat, collapſa eſt ipſa.i.ſua ſponte in ſe.i.defecit, cum non haberet obiectum, in quod exiret. Sane puto ſe ipſa duas eſſe, voces vt ſe ſit accuſatiui caſus,& ipſa nominatiui, quomodo Cicero ſere loquitur, nam compoſite diceret in ſe ipſam, niſi motum negemus, vt ſit collapſa eſt.i.defecit in ſeipſa.

DE SERVIO GALBA.

*Cic.ep. 30.li.10 fam. *Cic ep. 18. lib.6. fam.Cic. Phil.2.

IAM * Seruij Galbæ temeritatis plena poſtulatio, q͂ diuum Iulium conſummatis victorijs,in foro ius dicẽtem,in hunc modum interpellare ſuſtinuit,C.Iul.* Cæſar pro Cn.Pompeio magno quondam genero tuo in tertio eius conſulatu pecuniam ſpopondi, quo nomine nũc appellor.Quid agam? dependam? palam atque aperte ei bonorum Põpeij venditionem exprobrando. Vt à tribunali ſummoueretur,meruerat,ſed ipſa illud mãſuetudine mitius pectus,æs alienum Põpei ex ſuo fiſco ſolui iuſſit.

OLIV. IAM Seruij Galbæ) Seruius Galba ſpoponderat aliquando pro Pomp. cum deinde Ceſar omnia tenens Pomp. bona publicaſſet,petijt,nunquid ſibi pendendum eſſet è ſuo, diuẽditis bonis omnibus Pomp. quo dicto, nihil aliud inferre voluit,quàm illam venditionẽ Cæſari exprobare. [Quo nomine) Qua cauſa.[Fiſco) Fiſcus ærarium vbi publica pecunia ſeruatur.

ASC. IAM continuatiua eſt particula,quaſi dicat iam dicenda,aut notanda eſt,aut occurrit,poſtulatio.i.actio quodammodo iniuriarum Seruij Galbæ plena temeritatis.ſ.contra Cæſarem. q͂.i. quia ſuſtinuit.i. potis fuit,aut valuit interpellare.i.ab incepto negocio, Diuum Iulium.ſ.Cæſarem, quem adulatoriæ diuum dicit,dicentem ius.i.dijudicantem in foro, victorijs conſumatis.i. cum iam monarchia poteretur in hunc modum.i.formam interrogationis. C.Iulij Cæſ. ego ſpopõdi pecuniam pro Cn.Pomp. magno quondam genero tuo,in tertio conſulatu eius.ſ.cum tertium conſulatum gereret,quo nomine.i.gratia cuius debiti,ego nunc appellor.i.vocor in ius, vt creditori ſatisfaciam. nam cum bona Pomp.ad fiſcum applicuerit Cæſ.non erat,vnde Pomp. heredes ſatisfacerent. Quid agam.i.agere debeo,dependam.ſ.perſoluam de meo? ipſe ſup. exprobrando.i.opprobrio dando ei.ſ. Cęſ.palam.ſ.omnibus,& aperte.i.ſine ambagibus,aut palliatione verborum, venditionem bonorum Pomp.meruerat,vt ſummoueretur.i.expelleretur à tribunali.i.loco,vbi Cæſar ius dicebat,ſed illud pectus.ſ.Cæſaris mitius ipſa manſuetudine.i.quam manſuetudo ipſa eſſet, iuſſit æs alienum.i.debitum Pomp. ſolui ex fiſco ſuo.i.ærario proprio.

DE CESELIO VIRO SAPIENTE.

*AGE Ceſelius vir iuris ciuilis ſcientia clarus, quam periculoſe contumax? nullius enim aut gratia,aut auctoritate cõpelli potuit, vt de aliqua earum rerum,quas triumuiri dederant, formulam componeret. Hoc animi iudicio victoriæ eorum beneficia extra * omnem ordinem legum ponens. Idem,cum multa de temporibus Cæſaris liberius loqueretur,amicique ne id faceret, monerent: duas res, quæ hominibus amariſſime videntur, magnam ſibi licentiam præbere reſpondit, ſenectutem, & orbitatem.

*Aul Ceſellius Horat. in Poët. *cõmunẽ

OLIV. *Caſellius Iuriſcon.* AGE Caſellius vir) Hic iuriſconſultus fuit, qui beneficia quædam acceperat à triumuiris. à quibus nec gratia,nec auctoritate induci potuit,vt de illis beneficijs formulam aliquam componeret, ſunt qui putant, quid volebant triumuiri, vt diuendit is pro ſcriptorum bonis, eorum aliquam formulam æderet. Caſellius quid vt faceret, nunquam impelli potuit, quòd videlicet æſtimaret cuncta illorum beneficia longe remota eſſe à legum iudicio,rurſus cum libere omnia de temporibus loqueretur,quòd miſera eſſent, & ſub eo imperio calamitoſa, ſine dubio triumuirorum crudelitatem carpebat, idque ne faceret cum admoneretur a ſuis,reſpondere ſolebat duo eſſe, quæ dicendi magnam præſtarent audaciam ſenectutem, & orbitatem. De hoc Caſellio. Horat.in Poët. Recte concedi,conſultus iuris,& actor Cauſarum mediocris abeſt virtute diſſerti, Meſſalæ neſcit quantum Caſellius Aulus.[Triumuiri)Octaui Antonius,& Lepidus. [Formulam)Vt probaret improbanda.[Extra ordinem) Remota eſſe à iudicio legum.

ASC. AGE (Adortandi vox) Caſſellius (Sic veriores codices habet,alij tamen Ceſelius, alij quibus minus accedo, P. Caſelius, nam aliter dictus eſt, alij quoque quibus minime Paſcelius) vir clarus ſcientia iuris ciuilis quam.i quantum periculoſe ſup. fuit contumax? q.d.periculoſiſſime. Enim pro quia,nullius.i.non vllius,non potuit compelli,aut gratia,aut auctoritate vllius, vt cõponeret formulam.ſ.inſtrumentalem, & ita ſcripto ſuo approbaret,de aliqua ſup. re earum rerum,quas triumuiri dederant.ſ.redigendas in formulam. Ponens hoc iudicio animi, quo recuſauit formulam componere beneficia victoriæ eorum extra ordinem legum.i. remota ab legitima actione. Idem cum loqueretur multa liberius.ſ. quàm par eſſet de temporibus Cæſaris,quibus.ſ.libertas Romana perierat,& vt Cic.quæſtus eſt, reſp. nulla

erat, & amici monerent fup. eum ne faceret id, refpondit duas res, quæ videntur hominibus amariffimæ, præbere fibi magnam licentiam .f. libere loquendi, videlicet fenectutem,& orbitatem .i. carentiam liberorum.

EXTERNA.

DE QVADAM MVLIERE.

** De mulie-re, et paulo aliter refert Plut. in apoph. Philip.*

INSERIT fe tantis viris * mulier alienigeni fanguinis, quæ à Philippo rege temulento immerentur damnata, prouocarem ad Philippum,inquit,fed fobrium. Excuffit crapulam ofcitanti,ac præfentia animi ebrium refipifcere, caufaque diligentius infpecta iuftiorem fententiam ferre,coegit. Igitur æquitatem,quam impetrare nõ potuerat,extorfit : ac potius præfidium à libertate,quàm ab innocentia * mutuauit.

** mutuatum.*

OLIV. INSERIT fe tantis) Mulier quædam cuius nomen propter ignobilitatem non ponitur,cum iniufte damnata effet a Philippo rege,tum forte temulento,hoc eft ebrio, prouocarem inquit, ad Philippum regem fi fobrius effet, qua voce audita, cum in fe ipfum rediffet Philippus, diligentiusque rem confideraffet,mulierem liberauit,hoc modo ea libertate loquendi iuftitiam,quam precibus obtinere nequiuerat,confecuta eft. [Ofcitanti] *Ofcitare.* ex nimia crapula os fępius aperienti.nam ofcitare ab ore ciendo dicitur. Ter. Nos inter ofcitantes opprimi. [Excuffit) Hæc mulieris verba excuffere Philip. temulentiam,vt qui crapula erat mente prope alienatus refipifceret,feque ipfum agnofceret. [Extorfit) Quafi per vim obtinuit. Ordo eft. Præfidium a libertate potius,quam ab innocentia mutuatum extorfit æquitatem,quam impetrare non poterat.

ASCEN. INSERIT) Affert externa non minus lectu iucunda dicenda. Mulier fanguinis alienigeni,vtpote Macedonici inferit fe tantis viris .i. libertati tantorum virorum. [Quæ damnata immerenter).i. iniufte,a Philippo rege.f.Macedoniæ,temulento .i. ebrio,& temeri.i.vini pleno inquit prouocarem .i. vellem, fi fas effet prouocare.f.à fententia Philippi ebrij, ad Philip.i.eundem, fed fobrium .i. feorfum ab ebrio. Mulier fup. excuffit fup. Philippo ofcitanti.i.naufeanti,& negligenter agenti crapulam.i.ingurgitationem vini,hoc eft peruerfum iudiciũ feu paruum vfum rationis ex crapula contractum, ac coëgit fup. eum præfentia animi.i.rationis iam reuerfæ in fedem fuam, ipfum ebrium refipifcere.i.fapiẽtiam priftinam recipere ac refpicere.i.iterum caufam infpicere (potius tamen legam refipifcere propter id, quod fequitur)& fup. coëgit eum caufa infpecta diligentius, ferre fententiam iuftiorem. [Igitur mulier extorfit) .i. vt libertatis fuæ ex Philippo extraxit equitatem.i.æquam fententiam,quam non poterat impetrare.i.per humilem fupplicationem, ac mutuuit.i. quafi mutuo accepit,præfidium potius .i. potentius à libertate.f. obiurgandi regem,& arguendi eum ebrietatis,quam ab innocentia ,fcilicet fua.

THEO. MVLIER) quædam Plutar. in Dictetijs aliter cum Philippus inquit Marbetæ cuiufdam caufam cognofceret,à fomno languidus,minus accurate quid iuris effet attendebat, itaque fecundum eius aduerfarium litem dedit. Tum clara voce Machetas. Prouoco inquit,cur Philippus iratus, ad quem? fubiecit ille, Ad te rex,fi vigilãs operam mihi dederis,excuffit à fe fomnum Philippus affectumque iniuria Machetam cum comperiffet,acta quidem non fregit,fed litis æftimationẽ Machetæ pręfoluit hæc ille.

DE QVADAM FOEMINA SYRACVSANA.

**Syracufana. Huic mulieri Himera fuit nomen.*

IAM illa non folum fortis, fed etiam vrbana libertas fenectutis vltimæ quædam * Syracufis omnibus Dionyfij tyranni exitium, propter nimiam morum acerbitatem,& intollerabilia onera votis expetentibus, fola quotidie matutino tempore deos, vt incolumis, ac fibi fuperftes effet,orabat. Quod vbi is cognouit,non debitam fibi admiratus beneuolentiam, accerfit eam, & quid ita hoc, aut quo fuo merito faceret interrogauit. Tum illa certa eft,inquit,ratio propofiti mei : puella enim,cum grauem tyrannum haberemus, carere eo cupiebam : quo interfecto,aliquanto * tetrior vitam occupauit, eius quoque finiri dominationem magni æftimabam : tertium te fuperioribus importuniorem habere cœpimus rectorem. Itaque timens,ne fi tu fueris abfumptus deterior, in locum tuum fuccedat,caput meum pro tua falute deuoueo. Tã facetam audaciam Dionyfius punire erubuit.

** deterior arcem occup.*

OLIVERIVS.

Mulieris libertas in Dionyfium.

IAM illam) Mulier Syracufana Himera nomine, extremæ fenectutis,nec humili loco nata Deos pro falute,& incolumitate Dionyfij tyranni fæuiffimi, cuius necem ferme omnes exoptabant precari quotidie non definebat, quod enim audiffet tyrannus,admiratus,quippe qui fe omnibus inuifum effe exiftimabat mulierem ad fe iuffit acciri,à qua cum huius fuæ deuotionis cau am diligenter quæfiffet,illa fatisfacere refpõdit, cum paruula effet,Syracufis fęuum imperitaffe tyrannum,cuius mortem quotidie videre cupiebat, quo tandem cæfo, alterum aliquanto deteriorem regnum occupaffe, cuius imperium cum prope diem finiri mirum in modum defideraret, illi tandem fucceffiffe Dionyfium vtroque longe deteriorem, timens igitur, ne mortuo Dionyfio,deterior alter fuccedat, fe dicebat pro eius falute quotidie caput fuum deuouere, tam facetam audaciam Diony. punire erubuit. [Syracufis) Quę Metropolis erat totius Siciliæ,cuius rex Diony erat. [Quo interfecto).f.à Dione.

ASCEN. IAM (continuatiua,vt fæpe dixi particula eft)illa libertas.f. quam dicturus eft. (Et fignandum in hoc auctore per pronomẽ ille fignificari,quod dicendum,ac futurum eft,per hic, quod iam dictum,& quafi in manibus eft. Et reuera pronomen,ille,ex natura fua fignificat longius pofitum.i.aut prius dictum,aut pofterius dicendum, cum hic præfens notet) non folum fup. fuit fortis,fed etiam vrbana. Quædam fup. mulier,aut fœmina, vltimæ .i.fupreme fenectutis,orabat fola Syracufis.i.apud Syracufas omnibus expetentibus votis.i.per vota.i.cum omnes alij expeterẽt (nifi forte fit Syracufis pro Syracufanis expetentibus omnibus votis)exitium.i.mortem Dionyfij tyranni,propter nimiam acerbitatem morum, & intollerabilia onera,quæ .f. fuis imponebat, orabat dico fola quotidie tẽpore matutino(quod ad preces maxime idoneum omnis ætas,& natio femper iudicauit) Deos, vt fup. Dionyfius effet incolumis, & fuperftes fibi.f.annui oranti. Quod.i.quam rem vbi.i.poftquam is .f. Dionyfius cognouit admiratus beneuolentiam.i.mulieris, non debitam fibi, accerfiuit .i.vocatam venire fecit ad fe,eam.f.anum, & interrogauit, quid ita.i.cur faceret,hoc.i.ita precaretur,aut quo merito fuo.f.tyranni. tum.i.tunc illa.f.anus inquit.i.refpondit,ratio propofiti mei eft certa.i.firma, & videns. Enim pro quia, ego puella.i.cum effem puella,cum nos.f.Syracufani haberemus tyrannum grauem .i.moleftum,& intollerabilem,cupiebam carere, eo quo interfecto,tyrannus fup. nouus. tetrior.i.crudelior eo aliquanto,occupauit arcem.f.Syrac.i.vt dicunt fortalitium,quod qui habebat ciuitatem fubiectam fibi tenebat ego æftimebam magni.i. magno precio,aut magni effe precij, dominationem .i. tyrannidem eius finiri,in os cœpimus .f. poft mortem patris tui habere te rectorẽ importuniorem.i.petulantiorem,ac minus conuenientem libertati noftræ fuperioribus .i. prioribus duobus. [Itaque) .i. & ita ego timens,fi tu fueris abfomptus,vt fup. aut ne, deterior .i. minus bonus,aut(hoc loco) peior,fuccedat in locum tuum,deuoueo, id eft dijs voueo, caput meum .i. falutem meam pro falute tua. Diony. qui literatus erat,& non infaceto ingenio erubuit punire audaciam tam facetam.

DE THEODORO CYRENÆO.

**Cic. Tufcul. & Sen. de tranq. vitæ cap. 14.*

INTER * has,& Theodorum Cyrenæum quafi animofi fpiritus coniugium effe potuit,virtute par,felici tate diffimile. Is enim Lyfimacho regi mortem fibi minitanti,enimuero,inquit, magnifica res ibi contigit, quia cantaridis vim affecutus es. Cumque hoc dicto accenfus cruci eum * adfigi iufiffet, terribilis hæc (ait) fi purpuratis tuis, mea quidem nihil intereft, humi ne, an fublime putrefcam.

** fuffigi*

INTER

OLIV. IN TER has) Lysimachus rex Macedoniæ Theodoro philosopho minitabatur mortem Theodorus respõdit, regem habere vim cantaridis, quia quo animo fuerit affectus, ita facile homini mortem infert, quibus verbis incensus rex, cum illũ cruci affigi iussisset, tuia inquit amicis si mors ista terribilis nihil autem interest in terra, an in aëre putrescam. hoc idem refert Cic. lib. j. Tuscul. quæst. dicit enim quid Cyrenæum Theodorum philosophum non ignobilem, nonne miramur? cui cum Lysimachus rerum potitus crucem minitaretur, ista quæso inquit ista horribilia minitare purpuratis tuis, Theodori quidem nihil interest humi ne, an sublime putrescat. [Coniugium) Copulatio quædam animorum, quia pares animos habuisse videtur, sed impares exitus. [Cantaridis) Cantaris vermis est perexiguus similis araneæ, niger, atque terrenus, qui eius dicitur esse naturæ, vt in quo affectu quempiam momorderit in eo semper persistat, vsque ad mortem, vt si ridentem momorderit, ille ridens moriatur. [Purpuratis) Famulis tuis, nam purpurati sunt primores ciuitatis, qui purpura induti regibus assistere solent. (Sublime) In aëre sublatus.

Cãtaris.

ASCEN. INTER has &c.) Pulchro contextu more suo progreditur auctor dicens, Coniugium quasi animosi spiritus potuit esse inter has .s. proxime dictas mulieres, & Theod. Cyrenæum, coniugium (dicit) par virtute, sed supp. dissimile felicitate .s. exitus, quia superiores absolutæ sunt, Theodorus vltimum supplicium luit. Enim pro quia. Is .s. Theod. inquit Lysimacho minitanti sibi .s. Theod. mortem. (Enimuero) .i. profecto (& est ironicos dictum) res magnifica contigit tibi, quia assecutus es vim .i. violentiam & potentiam necandorum hominum, Cantaridis .i. minimi illius vermiculi, sed venenati, remedium tamen, vt quidam volũt, in alis habentis, quæ in ficubus delitescere solet. [Cumq.) .i. & cum tyrannus accensus hoc dicto iussisset eum .s. Theodorum, affigi cruri .i. ad crucem, ait, hæc .s. crux, aut mors in crure, terribilis sit purpuratis tuis .i. aulicolis tuis purpura indutis, alij legunt si, vt sit ordo, hæc crux sup. sit terribilis, si supp. inferatur purpuratis tuis, quidem .i. certe, aut de alijs nihil dicam, nihil interest mea .i. ad vtilitatem, aut voluntatem meam, an putrescam humi, an sublime, autem (potius legam) sublimi .i. in alto, & supra limum terræ edito loco. Ideo autem potius dicam, quia aduerbia in tempore à tertiæ declinationis nominibus in .i. exeũt. & si dicas aduerbium esse, dicam aduerbia à nobis facta, si formam declinationi aptam habent, declinationem recipere, vnde amani (secundum Seruium) dixit Plautus.

DE SEVERITATE. CAP. III.

IN M. MANLIVM.

RMAT se duritia pectus necesse est, dum horridæ, ac tristis seueritatis acta narrãtur, vt * omni mitiore cogitatione seposita, rebus auditu asperis vacet. ita enim districtæ, & inexorabiles vindictę, & varia pœnarum genera in medium procurrent, vtilia quidem legum munimenta, sed minime in placido, & quieto paginarum numero reponenda * Marcus Manlius, vnde Gallos repulerat, inde ipse præcipitatus est: quia fortiter defensam libertatem, nefarie opprimere conatus fuerat. cuius iustę vltionis nimirum hæc præfatio fuit: Manlius eras mihi, cum præcipites agebas Senones: postquam imitari cœpisti, vnus factus es ex Senonibus: huius supplicio æternæ memoriæ * nota inserta est. propter illum .n. lege sanciri placuit, ne quis patricius in arce, aut in capitolio habitaret, qui domum eò loci habuerat, vbi nũc ædem Monetæ videmus.

* Humanamore sug.

* Liuius lib. 6. Cic. pro dom. & Phil. 2. & 2.

* Nota, & quodã publica. Lin. ded.

OLIV.

RMAT se duritia pectus) Hac breui præfatione ostendit more suo, quibus de rebus in hoc cap. dicturus sit de seueritate hominum, quã in suos pariter, & alienos vsi sunt, vt leges seruentur, statuta cõfirmentur. est enim seueritas medium inter crudelitatem, & animorũ remissionem, vt nec iniuste quidq̃ faciat, nec vlla ratione à vero deduci possit, vnde & seueritas dicta est quasi sequens verum, Seuerus .n. est, qui nec prece, nec precio, nec gratia moueri potest à recto. est igitur seueritas rigidissima norma iustitię qua sublata tollentur, & leges, hoc est euertentur. est igitur diligentissime seruanda. [Districtæ) Rigidæ. [Inexorabiles) Quæ precibus vinci non possunt. [Manlius) Vnde capta vrbe à Gallis, cum Capitolium obsideretur, nocte quadam Galli per aduersam partem Capitolij ad summum propemodum euaserant, prodit clangore anserum M. Manlij, opera è rupe deiecti sunt, hic postea seditiosis factus in vrbe, cũ aduersus patres, plebis animos varijs contentionibus irritaret, dictatoris ad idipsum creati iussu coniectus in carcerem, paulo post à plebe liberatur, quæ magna ex parte veste mutata, barba, capilloq. prolixo, obseruata in vestibulo carceris refracturam se carcerem minitabatur, nisi primum educeretur Manlius, quo facto non seditio finita, sed dux seditionis intolerabilior datus, qui cum obstrictos ære alieno liberaret, nexos solueret, venit in suspicionem affectati regni, quare dies illi dicta est à tribunis, & damnatus, de saxo Tarpeio deiectus. locusq. ille in vno homine, & eximiæ gloriæ monumentum, & pœnæ vltimæ fuit addita mortuo nota sunt altera publica, quæ cum domus eius fuisset, vbi nunc ædes, atque officina Monetę est, latum ad populum est, ne quis patritius in arce aut Capitolio habitaret, gentilita altera, quòd gentis Manliæ decreto cautum est, ne quis M. Manlius vocaretur. Plin. de vir. illust. Manlius inquit ob defensum Capitolium Capitolinus dictus xvj. annorum voluntarium militem se obtulit xxxvij. militaribus donis à suis ducibus ornatus xxuj. cicatrices in corpore habuit, capta vrbe in Capitolium fugiendi auctor fuit. quadam nocte clangore anseris excitatus, Gallos ascendentes deiecit, patronus à ciuibus appellatus, & frater. Donatus domum etiam in Capitolio publico accepit, qua superbia elatus, cum à Senatu consumpsisse Gallicos thesauros argueretur, & addictos propria pecunia liberaretq., regni affectati accusatus in carcerem coniectus, populi consensu liberatus est, rursus cum in eadem culpa, & grauius perseueraret, reus factus, & ob conspectum Capitolium ampliatus. alio deinde loco damnatur, de saxo Tarpeio præcipitatus est, domus diruta, bona publicata, gentilitas eius Manlij cognomine iurauit ne quis postea Capitolinus vocaretur. Plin. quoque maior lib. vij. nat. hist. per transitum huius meminit historiæ. [Nota) Infamia æternæ memoriæ. [Monetæ) Iunonis Monetæ, templum fuit in Capitolio structum in area, vbi Manlij domus fuerat, dicta Moneta, quòd vbi vox numinis audita foret, monentis aduentare Gallos. Ouid. Fast. lib. vj. Arce quoque in summa Iunonis, templa Monetæ, Ex voto memorant facta Camille tuo. Ante domus manlij fuerat, qui Gallica quondam, A Capitolino repulit arma Ioue. Quam bene Dij magni pugna cecidisset in illa. Defensor solij Iupiter alta tui. Vixit vt occideret damnatus crimina regni, Hunc illi titulum longa senecta dabat.

Seuerus.

ARMET &c.) Locuturus de seueritate, & rigore iustitiæ facetam præponit præfationem dicens. Necesse est sup. vt pectus armet se duritia, dum .i. donec acta horridæ .i. asperæ, & tristis seueritatis narrantur, vt vacet rebus asperis auditu, omni cogitatione mitiore seposita .i. seclusa. & seorsum posita. Enim pro qa, vindictæ ita .i. & tam insigniter districtæ .i. rigidæ, & actæ, & inexorabiles, & varia genera pœnarum procurrẽt .i. afferentur in medium .i. ad conspectum legentium. quidem .i. certe, vtilia munimenta .i. vtiles protectiones legum, sed minime .i. nequaquam reponenda in placido, & quieto numero paginarum .i. scripturarum. Sunt autem paginæ à pangendo dictæ, quasi compactæ carthæ, aut tabellæ, in quibus scriptitabatur. Sanè hac præfatione more suo (quem etiam poëtæ obseruant (auctor futuræ narrationis præscribit qualitatem. (Manlius) .s. Capitolinus. (Et est primum exemplum) præcipitatus est inde, videlicet de rupe, seu arce Tarpeia, seu Capitolio, vnde depulerat Gallos .s. Senones, iam capta reliqua vrbe. ideo autem præcipitatus est, quia conatus fuerat opprimere nefarie, libertatem .s. publicam, defensam .s. contra Gallos fortiter. [Cuius vltionis iustæ, hæc) .i. huiusmodi præfatio fuit, nimirum .i. vt facile est credito. Tu (inquit respublica) eras mihi Manlius .i. tunc charus, cum agebas .i. deturbabas, Senones .s. Gallos præcipites .i. capite fere anteriore cadentes postquam tu cœpisti imitari .s. Senones, hoc est inuadere libertatem Romanam, tu factus es mihi .i. reputaris, vnus ex Senonibus. Nota .i. signum infamiæ, inserta est memoria æternæ supplicio .i. de supplicio, aut propter supplicium huius, scilicet Manlij .i. placuit enim .s. patribus conscriptis sanciri .i. sancte cauere, lege .s. lata, propter illum, videlicet Manlium. Ne quis patritius habitaret in arce .s. tarpeia, aut in Capitolio. Qui .s. Manlius habuerat domum eo loci, vbi nos videmus nunc ędem,

ASCEN.

id est fanum Monetæ .f. Iunonis, à monendo de Gallorum aduentu dictæ.

IN SPVRIVM CASSIVM.

* Liuius lib. 2. & Dion. lib. 8. huc aliter lib. 5. cap. 8.

PAR indignatio aduersus Spurium Cassium erupit. cui plus suspicio concupitę dominationis nocuit, q̃ tres magnifici consulatus, ac duo speciosissimi triumphi profuerunt, senatus enim, populusq. R. nõ contentus capitali eum supplicio afficere, interempto domum superiecit, vt penatum quoque strage puniret: in solo aũt ædem Telluris fecit. * itaq; quod prius domicilium potẽtissimi viri fuerat, nunc religiosę seueritatis monumentum est.

*Cic. pro dom.

OLIV. PAR indignatio) De Spurio Cassio satis supra in cap. de patrum seueritate dictum est, qui affectati regni crimine damnatus, capitis supplicio affectus est. nec senatus hac pœna contentus, illius ædes dirui iussit, & in area telluris templum ędificari: non illi tres consulatus, non vulnera, non duo speciosissimi triumphi profuerunt, quo minus etiam post mortem hac nota signaretur, vt ędes amplissimi viri in religionis vsum conuerterentur. (Erupit) Quasi per vim egressa est. (Triumphi) Bis de Samnitibus triumphauit.

ASCEN. PAR) .i. æqualis indignatio ciuitatis erupit aduersus Spurium Cassium, cui suspicio dominationis .i. tyrannidis concupitæ, nocuit plus, quam tres magnifici consulatus, & duo speciosissimi triumphi profuerunt. Senatus enim P. Q. R. non contentus afficere eum supplicio capitali .i. illi vitam adimere, superiecit interempto domum, id est domus diruptionem, vt puniretur quoque .i. etiam strage .i. euersione, aut destructione penatum .i. larium. Autem pro sed, senatus sup. P. Q. R. fecit in solo .i. fundo, vbi steterat domus eius, ædem .i. fanum Vestæ. (Itaque) .i. & ita id, quod fuerat prius domicilium viri potentissimi, videlicet Spurij Cassij, est nunc monumentum .i. perpetuum testimonium seueritatis .i. rigoris iustitiæ religiose .i. anxie obseruatæ.

IN SPVRIVM MELIVM.

* Liuius lib. 4. & Cic. pro dom.

EADEM * ausum Spurium Melium consimili exitu patria multauit. area vero domus eius, quo iustitia supplicij notior ad posteros perueniret, Aequimelij appellationem traxit.

OLIV. EADEM ausum Spurium) Quomodo Spurium Melium pestifera largitione regnum affectantem occiderit Seruilius Hala diximus in cap. de ingratitudine tunc Cincinnatus dictator hac seueritate vsus est, vt bona Melij quæstores, quam primum vendere iusserit, & in publicum redigere, ædes solo adæquare, quod vt perpetuum rei monumentum esset, locum voluit Æquimelium appellari, & L. Minutius boue aurata donatus est. (Eadem ausum Melium) Plin. de viris illustr. L. Quinctius Cincinnatus inquit dictator dictus, Spurium Melium regnum affectantem a Seruilio Hala magistro equitum occidi iussit, domum eius solo adæquauit. Vnde locus Æquimelium dicitur. Cicero quoque in Catone maiore L. Quinct Cincinnati dictatoris iussu magister equitum C. Seruilius Hala Spurium regnum appetentem occupatum interemit. (Æquimelij) .i. area domus Melij solo adæquatæ.

ASCEN. EADEM &c.) Ordo est. Patria multauit .i. puniuit consimili exitu .f. vitæ Spurium Melium ausum eadem .i. dominationem attentare. (Vero) .i. sed, area .i. spaciosa domus eius .i. vbi steterat domus eius, traxit appellationem Æquimelij .i. æquoris, seu planiciei factæ ex domo Melij, solo æquata, quo .i. ideo vt iustitia, à seueritas supplicij, perueniret notior ad posteros.

IN M. FLACCVM, ET L. SATVRNINVM.

* Liuius lib. 61. et 69. huc li. 9. cap. 5.

QVANTVM * ergo odij aduersus hostes libertatis insitum animis antiqui hẽrent, parietum, ac tectorũ, in quibus versati fuerant, ruinis testabantur. Ideoq. & M. Flacci, & L. Saturnini seditiosissimorum ciuium corporibus trucidatis, penates ab imis fundamẽtis eruti sunt. Ceterum Flacciana area, * cũ diu penatibus vacua mãsisset, à Q. Catulo Cymbricis spolijs adornata est.

*Cic. pro dom.

OLIV. QVANTVM ergo odij aduersus hostes libertatis &c.) Qui libertatem opprimere studebant. (Ideoq. & Mar. Flac.) Horum seditio diuersis temporibus fuit, & suo loco notata. Nam Caius Gracchus Tiberij frater Trib. pl. eloquentior fratre, post aliquot perniciosas leges, cum Auentinum cum armata multitudine occupasset, à Lucio Opimio consule è senatus consulto ad arma vocato populo pulsus, & occisus est, cum eo Fuluius consul, eiusdem furoris socius, & vt ait Florus, insultatum quoque est mortis reliquijs, & illud sacrosanctum tribuni caput percussoribus auro pensatum haud ita multo post C. Apoleius Saturninus, adiuuante Mario, & per milites Annio cõpetitore tribunatus occiso, tribunus per vim creatus, non minus violenter tribunatum gessit, quam petierat, nam vt inquit Plin. de viris illustr. L. Apuleius Saturninus Trib. pl. seditiosus, vt gratiam Marianorum militum pararet, legem tulit, vt veteranis agri iugera in Africa diuiderentur, intercedentem Bebium collegam. facta per populum lapidatione, summouit Glauciæ Prætori, quòd is eo die, quo ipse concionem habebat ius dicendo partem populi aduocasset, sellam concidit, vtq. magis popularis videretur, quendam Libertini ordinis sub ornauit, qui se Tiberij Grac. filium fingeret, ad hoc testimonium Sempronia inducta, nec precibus, nec minis adduci potuit, vt dedecus familiæ cognosceret. Saturninus Annio competitore interfecto Trib. pl. refectus, Siciliam, Achaiam, Macedoniam, nouis colonis destinauit, & aurum dolo, ac scelere Cepionis partũ, ad emptionem agrorum conuertit aqua, & igni interdixit ei, qui in leges suas non iurasset. huic legi multi nobiles abrogantes cum tonuisset, clamauit, iam inquit, nisi quiescitis, grandinabit. Metellus Numidicus exulare quàm iurare maluit. Saturninus tertio trib. pl. refectus, vt satellitem suum Glauciam prætorẽ faceret, Annium competitorem eius in campo Martio necandum curauit. Marius senatus consulto quo censeretur, ne quid detrimenti resp. caperet armatus, Saturninum, & Glauciam in Capitolium profectus obsedit, maximoq. æstu, incisis fistulis, in deditionem accepit, nec deditis fides est seruata, Glauciæ fracta ceruix, Apuleius cum in curiam, fugisset, lapidibus, & tegulis desuper interfectus, caput eius Rubrius quidam senator per conuiuia in ludibrium circuntulit. Cicero in oratione pro Rubrio A. Q. Catulo. Nam Q. Catulus vna cum Mario Cimbro deuicerat post victoriam in area Flacciana trophæum statuit, & hostium spolia suspendit.

ASCEN. QVANTVM &c.) Paucis tangit consimilem seueritatem in M. Flaccum, & L. Saturninum regni affectatores dicens. (Ergo antiqui) .i. prisci Romani testabantur .i. ostendebant, quantum odij haberent insitum animis .f. suis, aduersus hostes .i. inuasores libertatis .f. Romanæ, ruinis .i. diruptionibus & euersionibus Parietum, ac tectorum, in quibus .f. hostes libertatis fuerant versati. (Ideoque) .i. & ideo, corporibus Marc. Flacci, & Lucij Saturnini, ciuium seditiosissimorum trucidatis .i. truculenter interfectis, penates sup. eorum .i. ædes, & lares eruti .i. euersi sunt ab imis fundamentis. (Ceterum area Flacciana) Idem in qua steterat domus Flacci, cum mansisset vacua .i. nullo ædificio, aut ornamento occupata, adornata est à Q. Catulo spolijs Cimbricis .i. ex manubijs spoliorum Cimbris detractorum.

IN TYBERIVM, ET CAIVM GRACCHOS.

* Liuius lib. 58. et 61. Oros. lib. 5. cap. 9. & 12. Plut. App. & alij.

VIGVIT * in nostra ciuitate Tyberij, & Caij Gracchorum summa nobilitas, ac spes amplissima, sed quia statum ciuitatis conati erant conuellere, insepulta cadauera iacuerunt, supremusq. humanæ conditionis honos filijs * Gracchi, & nepotibus Africani defuit: quinetiam familiares eorum, nequis reip. inimicis amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt.

* Propter Corneliam li. 4. cap. 6. de robore Liuius

OLIV. VIGVIT nostra) De Gracchis seditiosissimis viris in cap. de somnijs diximus, cum temp. perniciosis legibus perturbantes, varijs temporibus cæsi fuerunt, alter a à Scip. Nasica, alter ab opimio consule, fuerunt autem genere, & opibus nobiles filijs Tyb. Gracchi, viri patritij, & reipub. amantissimi. nati ex Cornelia superioris Scip. filia, ergo ex patre Gracchorum

chorum erant, ex matre ex genere Cornelia, sed illis, nec summi patris auctoritas, nec Scip. gloria profuit, quo minus honore sepulturæ carerent. [Spes amplissima) Quia de his adhuc pueris spes maxima fuerat in vrbe non degeneraturos à patre. [Nepotibus Africani) Quia vt diximus Corneliæ filij fuerunt, quæ superioris Africani filia fuerat. [De robore) Robur locus erat in carcere, vnde maleficiorum genus præcipitabatur, ideo de robore præcipitari dicebatur, quia ante robustis arcis includebantur, ibiq. per aliquot dies seruati, atque inde postea de pröpti præcipitabãtur.

ASCEN. VIGVIT &c.) Ordo est. Summa nobilitas, ac spes amplissima Tiberij, & C. Gracchorum, viguit in ciuitate nostra .s. Romana, sed quia conati erant conuellere .i. labefactare per seditionem, & legis agrariæ promulgationem, statum .i. tranquillitatem, & incolumen ciuitatis .s. Romanæ, iacuerunt entes sup. cadauera insepulta, & supremus .i. vltimus honos conditionis humanæ, vtpote sepultæ, qui fit nihil sentientibus, vnde etiam hostibus concedi solet, quia odium eum vita finiri debet, defuit filijs Grac. s. Tib. optimi, & clarissimi ciuis, & nepotibus Afric. quia filij fuerunt Corneliæ superioris Africani. [Quinetiam) .i. insuper familiares eorum .s. Gracchorum, nequis vellet esse amicus inimicis reip. præcipitati sunt de robore .i. præcipitio illo in carcere, vt Oliu. recitat, cum sint qui dicant de robore animi .i. vestri animi sui Robur. Gracchis impendere, sed priorem amplectar explanationem, cum dicendo, quia etiam auctor seueritatem senatus per familiarium pœnam augere videatur.

DE P. MVTIO TRIB. PLEB.

IDEM sibi licere tam P. Mutius Trib. pl. quàm senatui & P. R. credidit: qui omnes collegas suos, qui duce Spurio Cassio id egerant, vt magistratibus non subrogatis, cõmunis libertas in dubium vocaretur, viuos cremauit. Nihil profecto hac seueritate fidentius: vnus enim tribunis eam pœnam nouem collegis inferre ausus est, quam nouẽ tribuni ab vno collega exigere exhorruissent.

OLIV. IDEM sibi licere) Spur. Cassius, vtpote vir callidus egit, cum Trib. pl. ne subrogarentur magistratus, vt resp. magistratibus orbata, facilius opprimeretur, sed huic tam nefariæ consultationi restitit vnus ex tribunis, qui sumpto supplicio de Cassio, collegat oẽs suos tam impij facinoris auctores, viuos cremari iussit quantã esset Trib. potestas in vrbe Romana, licet multis in locis, & auctoribus cognosci possit non minus tñ ex hoc exemplo, cum vno intercedente, ceteri resistere non possent, quod & Plut. in vita Grac. testatur, dicit enim est aũt Trib. pl. maxima in probibendo potestas, vno etiam probibente nihil aliĩ, etiam si complures fint efficere possunt, ergo Minutius Trib. pl. non sibi minus potestatis sumpsit in damnandis, plectendisque collegis, quàm S. P. Q. R. in puniendis commemoratis ciuibus. Ecce quo plus potuit vnus resistens, q ceteri volentes Sciendum est non licuisse Trib. pl. per diem integrũ abesse Rom. [Nõ subrogatis magistratibus) Quia comitia impedire nitebantur, ne consules, ceteriq. magistratus substituerentur. [Libertas communis) .i. resp.

Trib. pl. viui cremati.

ASCEN. IDEM &c.) Recitat seueritate vnius trib. pl. dicẽs. Tam Publius Mutius Trib. pl. quàm senatus, & P. R. credidit idem, id est eandem seueritatem in puniendo licere .i. licitum esse sibi, qui .s. Mutius cremauit viuos omnes collegas suos .i. reliquos Trib. pl. qui Spurio Cassio duce .i. principali auctore, egerãt id, vt magistratibus non subrogatis .i. non suffectis, seu constitutis in locum magistratu defunctorum, libertas communis vocaretur in dubium, quia non esset, qui volentem libertatem inuadere, resisteret, Profecto nihil sup. est fidentius .i. confidentius, aut fiducialius hic seueritate .s. Mutij enim, pro quia vnus trib. s. pl. ausus est inferre eam pœnam .s. combustionis nouem collegis .i. contribunis, quàm ipsi nouem tribunis exhoruissent exigere ab vno collega, intellige, nisi in libertatem peccasset. Nam ceteris paribus, non minus nouem, quam vni licuisset.

IN M. CLODIVM.

LIBERTATIS adhuc custos, & vindex seueritas, sed pro dignitate ẽt, ac pro disciplina æque grauis. M. enim Clodium senatus Corsis, quia turpem cũ his pacem fecerat, dedit: quem ab hostibus non acceptum in publica custodia necari iussit. Semel lęsa maiestate imperij quot modis iræ pertinax vindex? factũ eius rescindit, libertatem ademit, spiritum extinguit, corpus cõtumelia carceris, & detestãda ignominiarum scalarum nota fœdauit. atque hic quidem senatus animaduersionẽ meruerat.

OLIV. LIBERTATIS adhuc custos) Diximus de seueritate, quæ libertatem Rom. & defendit, & vlta est. Nunc dicendum est de ea, quæ virorũ disciplinam in vrbe continuit. Æque granis non minus seuera fuit, quæ in seruanda reip. auctoritate morumq. disciplina adhibita est. [Marcum. n. Clodiũ) M. Clod. bellũ gessit in Corsis turpiter. Sardinia vero, & Corsica insulæ sunt inter Siciliam & Hispaniam geotilia faciunt Sardos, & Corsos, hoc gestum fuit primo punico bel. passus est cladem Manci no similem, & cum deditus esset, nec receptus ab hostibus, post capitis supplicium vnco tractus ad Gemonias scalas. [Libertate) Dedendo cum hostibus. [Spiritum in carcere mori cogendo. [Gemoniarum scalarum) Locus est præceps ad quem per scalas descendebatur, sed qui lesisset maiestatem vnco trahebatur ad eas scalas, dictæ sunt aũt Gemoniæ scalæ, à Gemonio quodam auctore, de his, scalis. Suet. in morte Tiberij vbi dixit adeo lætatum fuisse populum eius morte, quòd multi vncum ad Gemonias cadaueri minarentur. vel certe, aut alij dicunt duobus modis sumebatur supplicium de nocentibus, aut. n. ad palum nudis corporibus alligati virgis ad mortem vsque cædebantur, plerunque securi feriebantur, aut ad scalas Gemonias vnco trahebantur, hoc est in proprio gutturi vnco pro ducebantur in barenam, vbi post ea pendentium cura frangebantur, & post modum subiecto igni ardebãtur, quod genus supplicij tetigit Iuuen. Quæ stantes ardent, & hao gutture fumant. [Læsa maiestate) Non satis in quit visum est Senatui M. Claudium vno tantum afficere supplicio, quamuis semel ipsi P. R. maiestatem læsisset, nam varijs modis de eo sumptũ est supplicium. [Lesa) pp fœdus turpiter ictum cum hostibus. [Factum eius rescindit) Quia irritum fœdus esse iussit. & pacẽ non probauit. [Libertatem) Quia vinctũ ad hostes remisit. [Corpus ignominiæ) Quia in carcere consumptus est.

Gemonia scalæ.

ASCEN. LIBERTATIS &c.) Seueritas .s. iustitiæ, fuit adhuc .i. ad hunc vsque locum in omnibus exemplis, custos, & vindex libertatis, sed sup. fuit atque grauis etiam pro dignitate, ac pro disciplina, sup. seruanda. Enim pro quia, senatus dedisti .i. ad voluntatem de eo faciendam dedit, Corsis .i. populis Corsicæ regionis inter Italiam & Hisp. [M. Clodiũ) Quia fecerat turpem pacem cũ hostibus quem .s. Clod. non acceptum ab hostibus (quia noluerũt fœdus seruatum, nõ eius qui ipsum percussérat necem) senatus iussit necari in publica custodia. [Et ita maiestate imperij semel læsa, quot modis sup. fuit vindex pertinax iræ .s. suę in Clod. q. d. pluribus modis vindictã sumpsit. [Nam primo rescidit) .i. irritũ fecit pactum eius .s. Clodij, deinde ademit ei libertatem, q a in seruitutẽ, aut necem eum miserat, tum extinxit spiritum .s. in carcere, & fœdauit .i. deturpauit corpus .s. extincti spiritus, contumelia .i. ignominia carceris, & detestãda nota .s. ignominiæ, scalarum Gemoniarũ, .s. vnde præcipitabantur regni affectores ambitus conuicti. Atque clausula est continuatiua, quæ sequenti annecti posset) hic .s. Clodius, meruerat quidem .s. turpem pacẽ faciendo animaduersionem .i. iustam, licet seueram punitionem senatus.

IN CORNELIVM SCIPIONEM.

CN. autem * Cornelius Scipio Hispali filius prius, quàm mereri posset, expertus est: nam cum ei Hispania prouincia sorte obuenisset, ne illuc iret, decreuit, adiecta causa, quòd rectè facere nesciret. itaque Cornelius propter vitæ inhonestum actum sine vllo prouinciali ministerio tamen repetundarum lege damnatus est.

* Lib. 5. cap. 4.

OLIV. CN. autem Cornelius) Hic cum ineptissimus esset, & flagitiosam duxisset adolescẽtiam senatus eum in prouinciam, quæ sibi sorte obtigerat, ire prohibuit, quòd tantæ ministrationi minime videretur idoneus, quippe qui nullum vnquã de se virtutis specimen edidisset, sed turpiter semper vixisset, & propterea quasi repetundarum damnatus est, de hoc diximus in cap. de his, quia patribus degenerarunt. Tantummodo .s. ferme damnatus, est enim græca constructio, cum non administrationem prouinciæ suscepisset.

ASCEN. C N. aut Coen. Scipio filius Hispali) Expertus est.s.animaduersione senatus,de qua insuperiori clausula,cui hæc annexa est, locutus est,prius quam posset mereri sup.eam. Nam cum Hispania prouincia obuenisset sorte.s. ducta cum collega et .s. Corn. Scipioni senatus sup.decreuit .i. decreto cauit,ne iret illuc.s. in Hisp.causa s.decreti adiecta,quod.s. Scip.ille nesciret facere recte.[Itaque) .i. quia Corn.damnatus est.pp inhonestum actum vitæ,tantum non.i.ferme,aut hoc solo dempto, quod non repetundarum .s. damnatus est,quia sine vllo ministerio prouincialis, & ideo quia in prouinciam ire non licuit,eam spoliare non potuit,quo circa repetundarũ eius agi non potuit,& hæc verior est expositio,quam vt dicamus repetundarum damnatus, aut quasi damnatum fuisse, cum quasi per iocum dicat auctor, hoc solum boni assecutum, quod repetundarum damnatus non sit.

IN CAIVM VATIENVM.

* Vestrino. NE in C.quidem * Vatieno,q sinistræ manus digitos,ne bello Italico militaret: absciderat,seueritas senatus cessauit: publicatis n.bonis eius,ipm æternis vinculis puniendũ censuit:effecitq;,vt quẽ honeste spiritum ꝓfundere in acie noluerat,turpiter in cathenis ꝯsumeret.

OLIV. NE in C.Vatieno) De Italico bello sæpius dictũ est,quod cum socijs latini nominis gestum est. C. ergo Vatienus, ne cogeretur ad hanc militiam proficisci sinistræ manus pollicem,ne arma sustinere posset abscidit, quod vbi senatus rescivit,illum perpetuis vinculis dãnauit,& eius bona publicauit.

ASCEN. N E in Caium quidem &c.) Ordo est. Ne quidem.i.non ẽt, aut non saltem cum exigua videri possit culpa seueritas senatus, cessauit in C. Vatieno,qui ne militaret bello Italico, absciderat digitos sinistræ manus censuit enim ipsum puniendum æternis vinculis,bonis.i.diuitijs eius publicatis.i.in fiscum publicum redactis, & senatus sup. effecit,vt Vatienus consumaret turpiter in catenis spiritum.s.vitalem, quem noluerat profundere in acie, timore enim mortis se inhabilem ad bellum fecerat.

DE M. CVRIO CONSVLE.

* Liuius lib. 14. ID factum * imitatus M.Curius Cos. cum delectum subitum educere coactus esset,& iuniorum nemo respondisset,coniectis in sortem omnibus tribubus, Polliæ, quæ proxima exierat,primum nomen vrna extractum citari iussit: neque eo respondente, bona adolescentis hastæ subiecit. Quod vt illi nunciatum est: ad cõsulatum tribunal cucurrit. collegiumq. tribunorum appellauit.

* Re. Populo. Tunc M. Curius præfatus non opus esse eo ciue * reip. qui parere nesciret: & bona eius,& ipsum vendidit.

OLIV. ID factum) Curius, cui Dentato cognomen erat,cum delectum haberet aduersus Pyrrhum, quem Italia è Sicilia reuersum iterum vicit,& Italia pepulit eius,qui citatus nõ respondebat,bona subhastauit. nam Pyrrhus, vt sæpe diximus a Tarentinis accitus aduersus Romanos, cum post aliquot clades vltro citroq. datas & acceptas, fuisset inuitatus a Siculis ad regnum Siciliæ,quod tum petebatur a Carth. cum exercitu traiecit in Siciliam spe potiundæ prouinciæ,sed cum res aliter cessisset,quam ille sperauerat, rediJt in Italiam tunc consul erat hic M. Curius dentatus,qui coactus subitum habere delectum, & cum citati iuniores nomina dare recusarent,sorte educendos omnes esse duxit,quare cum polliam tribum in vrnam coniecisset, adolescens hic, de quo loquitur, primus eductus, & citatus, cum tacuisset, eius bona,vt diximus hastæ subiecit & ipsum pariter, adolescentem cum bonis omnibus vendidit dicens non opus esse reipublicæ tali ciue,qui suis magistratibus parere recuset. [Omnibus tribubus) Quæ xxa.fuerant de tribu pollia,vt diximus supra lib.ij. M. Curius is dentati cognomen habuit. Polliæ nomen tribus.

ASCEN. I D &c.) M.Curius consul imitatus id factum .s. seuerum senatus, cum coactus esset pp tumultum belli cum educere .s. in bellum,subitum delectum.i.milites per delectum conscripsisset, & nemo iuniorum respondisset.i.nomen suum ad militiam dedisset omnibus tribubus coniectis,in sortem .i. in vrnam ad sortiendum de eis,iussit primũ nomen Polliæ.s.tribus, quæ exierat proxima.i.prima quia vrna mota,& forte ducta proxima erat ex trahenti,hoc est summa in vena extractum.s.à puero aliquo, aut rerum ignaro vena.i.vasculum, in quod sortes.i.singularum tribuum nomina æqualibus tabellis,aut chartis inscripta coniecta erant citari.i.nominatim ad dandum nomen vocari,neque eo .i. & eo non respondente subiecit hastæ.i.sectioni,aut auctioni,seu pub.venditione bona adolescentis. Quod vt.i. postquam nunciatum est,illi.s.adolescenti,cucurrit ad tribunal consulum & appellauit collegium tribunorum .s. contra violentiam consulis. [Tunc M. Curius præfatus non opus esse eo ciue) Qui parere nescirent,vendidit,& .i. simul ipsum, & bona eius.

DE LVCIO DOMITIO PRÆTORE.

AEque tenax propositi L.Domitius. nam cum Siciliam Prætor regeret, & ad eum eximiæ magnitudinis aper allatus esset,adduci ad se pastorem,cuius manu occisus erat,iussit. interrogatumq. quomodo eam bestiam confecisset,postquam comperit vsum venabulo, crucifixit: quia ipse ad exturbanda latrocinia,quibus prouincia vastabatur,nequis telum haberet,edixerat. hoc aliquis in finem seueritatis, & sæuitiæ ponendum dixerit: disputatione enim vtroque flecti potest. Ceterum ratio publici imperij Præt. nimis asperum existimari non patitur. Sic se in viris puniendis seueritas exercuit. Sed ne in fœminis quidem supplicio afficiendis segniorem se egit.

OLIV. Manus extitale. AEQVE tenax) Domitius Siciliæ Prętor erat,& edictum fecerat,nequis telũ gereret, quia prouincia illa frequentia latronum vexaretur,forte accidit, vt pastor immẽsæ magnitudinis aprum occiderit,& illum imperatori deferendum curauerit,quo viso Prætor Domitius pastorem ad se iussit acciri,cognitoq. aprum venabulo fuisse interfectum,pastorem cruci iussit affigi,quia suum non seruasset edictum.[Hoc aliquis).i.aliquis diffiniret seueritatem esse eius,qui sequitur,verum, aliquis vero sæuitiam,& .i. quod dixit finem. [Hoc aliquis) Factum inquit Domitij ita positum inter seueritatem, atque sæuitiam vt in vtranque partem trahi possit, nam si hoc persona priuata fecisset,sæuitia existimanda foret. Sed quia ratio publicæ maiestatis Romanæ,& imperij non patitur,eum in puniendo videri nimis asperum, seueritas est appellanda. (Vtroque) In vtranque partem. (Segniorem) Tardiorem. [Egit se) .s. seueritas.

ASCEN. Æ Q V E &c.) L.Domitius sup. fuit æque tenax.s.executor propositi, nam cum ipse Prætor Romanus regeret Siciliam, & aper .i. porcus Syluester eximiæ magnitudinis allatum esset ad eum,iussit pastorem,cuius manu occisus erat,adduci ad se,& crucifixit,interrogatũ qua vi confecisset.i.interemisset eam bestiam .s.tam ingentem, postq̃ comperit eum vsum venabulo.i.cuspide venatoria,crucifixit inquam, quia ipse.s.Prætor edixerat.i.publico edicto vetuerat ad latrocinia,quibus prouincia.s.Sicilia vastabatur exturbanda.i.vt pellenda, nequis haberet telum.i.arma inuasiua,quibus a longe præsertim inuadere possent. Aliquis dixerit.i.dicere possit,hoc.s.factum Domitij, ponendum, sup. esse in fine.i.confinio seueritatis,& sæuitiæ. Enim pro quia,ipsum potest flecti disputatione.i.argumentatione philosophica, aut probabili vtraque .i. ad vtranque.s.tam ad sæuitiã,quam seueritatẽ. [Ceterum) .i. sed ratio publici imperij, quo tunc fungebatur, & quia non ad sui vindictam,sed ad publicam vtilitatem tale exemplum proposuit,non patitur existimari.i.iudicari nimis asperũ. Seueritas exercuit se sic in viris puniendis, sed ne quidem.i.non etiam egit.i. gessit se segniorem.s.pigniorem in fœminis afficiendis supplicio,quibus verbis parasceuem facit ad sequentia.

DE HORATIO.

* Liuius lib. 1. HOratius * post prœlium trium Curiatium conditione pugnæ omnium Albanorum victor, cum ex illa clarissima acie domum repetens sororẽ suam virginem Curiatij sponsi mortem profusius, quàm illa ætas debebat,flentem vidisset, gladio,quo patriæ rem bene gesserat,interemit: parum pudicas ratus lacrymas,quæ præpropero amori dabantur. Quem hoc nomine reum apud populum actum pater defendit. Ita paulo propen-

sione

fior animus puellæ ad memoriam futuri viri, & fratrem ferocem vindicem, & vindictæ tam rigidum assensorem patrem habuit.

OLIVERIVS.

HORATIVS post) Tullus Hostilius cum C. Cœlio Albanorum rege bellum gessit, in cuius mortui locũ Metius Suffetius substitutus est dictator, cum igitur duce Cœlio acies vtrinque constitissent instructæ, placuit vt vtrinque deligerentur tergemini fratres, quorum vnius pars vicisset, eius altera alteri pareret, quo facto, Horat. Rom. cæsis duobus fratribus suis curiatijs ipse omnes interfecit, cum rediret ouans trigemina spolia præ se gerens, soror virgo, quæ desponsata vni ex Curiatiis fuerat, illi obuiam ad portam Capenam fuit cognitoq́ue super humeros fratris paludamẽto sponsi, quod ipsa fecerat, crines soluit, & flebiliter nomine sponsum mortuum appellat, mouet feroci iuueni animum comploratio sororis in victoria sua, tãtoq́. gaudio publico, stricto itaque gladio simul verbis increpans trãsfigit puellam, ab hinc cum immaturo amore inquit ad sponsum tuum, oblita fratrum mortuorum, viuiq́. oblita patriæ, sic eat quicunque Rom. lugebit hostem. hinc deinde lege perduellionis damnatus est, erat autem lex horrendi criminis, duum viri si prouocauerit, prouocationem certato, si vincerent, caput obnubito, infelici arbore reste suspendito, verberato vel intra pomerium, vel extra pomerium, hac lege damnatus, cum ad populum prouocasset, de prouocatione certatum est. moti homines in eo iudicio, maxime patre Hor. proclamante se filiam iure cæsam iudicare ni ita esset, primo iure in filium se animaduersurum fuisse, orabat deinde ne se quem paulo ante cũ egregia stirpe conspexissent, orbum liberis facerent. additis deinde iuuenis laudibus, victoriaque parta, absolutus est magis admiratione virtutis, quàm iure causæ, sed vt cædes manifesta aliquo piaculo lueretur, imperatum fuit patri, vt filium expiaret publica pecunia, is quibusdam piacularibus sacrificiis factis, quæ deinde genti Horatiæ tradita sunt, transmisso per viam Tigillo, capite adoperto, velut sub iugum misit iuuenem. Id hodie publico quoque semper refectum manet sororium Tigillum vocant. [Conditione pugnæ) Quamuis tres tantummodo vicisset, vicerat tamen omnes Albanos, sancita inter se lege, atque conditione, vt vtraque pars vicisset, altera illius pareret imperio. [Præpropero amori) Immaturo, & intempestiuo, quia sponsa duntaxat erat. Propensior procliuior, fors inquit quæ nimio plus, quàm æquũ erat in futurum maritum inclinata esse videbatur, quippe quæ occisorum fratrum oblita, solum maritum lugeret, & fratrem acerrimum hostem vindicem, & patrem rigidum comprobatorem illius cædis, experta est. [Vindicem) .i. crudelem vltorem. [Rigidum assensorem) Asperum comprobatorem eius cædis.

ASCEN. HORATIVS) .s. vnus è trigeminis Rom. qui cum totidem Curiatijs Albanis certamen inierãt, vt Oliuerius ex Liu. lib. 3. recitat, omnium Albanorum, post prœlium trium Curiatium, pro Curiatiorum conditione .i. ex conditione pugnæ, quia ea conditione certamen inierant, vt vtra pars trigeminorum fratrum vicerit, ei reliqua pars tota pareret, cum repetens domũ ex illa clarissima acie, qua vnus tris interfecerat, & patriæ libertatem pepererat, vidisset sororem suam virginem flentem profusius .i. abundantius, q̃ illa .s. puellaris ætas debebat .s. flere mortem Curiatij .s. vnius è tribus, sponsi sup. sui, quia illi desponsata erat, sed non decebat tam profuse sponsum flere, cum virgo esset. Nec veneris mores, nec dulcia pignora noscens, interemit sup. eam gladio, quo bene gesserat rem patriæ, quia eius libertatem conseruauerat, & Albanum populum eidem subijcerat, cætus lachrymas parum pudicas, quæ dabantur amori præpropero .i. nimis festino, & nondum maturo. [Quem) .s. Horatium reum hoc nomine .i. hac ratione cædis sororiæ, pater defendit apud populum. [Ita) .i. & sic animus puellæ propensior .i. procliuior, & inclinatior paulo .i. modico .s. quam decebat ad memoriam futuri viri, habuit fratrem ferocem vindicem, & patrem tam rigidum assensorem .i. approbatorem vindictæ .s. factæ per fratrem. Veruntamen de patre facile existimari potest cum non spõte assensum, quia si viua adhuc fuisset, nunquam assensum præbuisset, vt propter primas licet importunas lachrymas, occideretur, verum vt coactum ne penitus orbus relinqueretur, quam causam etiam præcipua populo obiecit, vt filio parceret, quia amissis duobus fratribus, & interfecta sorore, vnicus supererat.

DE SPVRIO POSTHVMIO ALBINO, ET Q. MARTIO PHILIPPO.

CONSIMILI * seueritate Senatus postea vsus; Spurio Posthumio Albino, & Q. Martio Philippo Coss. mandauit, vt de ijs, quæ sacris bacchanalium incestu vsæ fuerant, inquirerent. à quibus cum multæ essent damnatæ, in omnes cognatas intra domos animaduerterunt: lateque patens opprobrij deformitas, seueritate supplicij emendata est: quia quantum ruboris ciuitati nostræ mulieres turpiter se gerendo incusserant, tantum laudis grauiter punitæ attulerunt.

*Liuius lib. 39.

OLIV. CONSIMILI seueritate) Liu. de bello Macedonico scribit, quo hæc Bacchanalia, hoc est sacrificia Bacchi in vrbem Romam, scripserint, erant aũt eiusmodi mulieris viris permistæ noctu per vrbẽ vagabantur furientes, & stupra multa committentes, & propter hoc nonnullæ, maritos veneno necabant, vt liberius, & ea sacra facerent, & libidini suæ satisfacerent, conspiratiq́. supra septem millia virorum, fœminarumq́. dicebãtur. senatus ergo tantam rei deformitatem, atque periculum exhorrens decreuit earum inquisitionem fieri, quæ turpiter his sacris interfuissent, ex quo multæ punitæ sunt, & ciuitatis opprobrium emendatum est. [Intra domos) Priuatim matronæ sunt in suis ædibus punitæ, nam mulieres damnatæ, & cognatis, aut in quorum manu essent traditæ sunt, vt ipsi priuato animaduerterent in eas, si nemo erat idoneus supplicij exactor, in publico animaduertebantur. [Lateq́. patens) Per totam ciuitatem.

Bacchanalia.

ASCEN. CONSIMILI &c.) Senatus vsus postea consimili seueritate, mandauit Spurio Posthumio Albino, & Quinto M. Philippo consulibus, vt inquirerent de ijs quæ vsæ fuerant incestu .i. coitu vetito, quia in loco, tempore, & officio, quo tunc fungebatur sacro sup. in sacris bacchanalium .i. sacrificiorum Bacchi. à quibus .s. consulibus cum multæ essent damnatæ, animaduerterunt in omnes cognatas, punierunt, & multauerunt morte cognatas suas, intra domos .s. sua, & ita in occulto, & deformitas opprobrij .i. turpitudinis, quæ poterat Romanis omnibus opprobrio dari patens late, quia plurimas attigerat, emendata est in correcta, seueritate supplicij, quia quantum ruboris .i. verecundiæ mulieres incusserant nostræ ciuitati, gerendo se turpiter, tm laudis attulerunt ciuitati nostræ punitæ grauiter, non tamen ipsæ punitæ, sed earum punitiones, quod reuera criminata priuata non debent communicari, vt dñt vitio dari, nisi dissimulentur.

DE PVBLICIA ET LICINIA.

PVBLICIA * autem, quæ Posthumium Albinum consulem, item Licinia, quæ Claudium Asellum, viros suos, veneno necauerant, propinquorum decreto strãgulatæ sunt. non enim putauerunt seuerissimi viri in tã euidenti scelere longum publicæ quæstionis tempus expectandum. Itaque quarum innocentium defensores fuissent: sontium maturi vindices extiterunt: magno scelere horum seueritas ad exigendã vindictam concitata est.

*Liuius lib. 4.

OLIV. PVBLICIA) Ostendit nonnullas fuisse perditæ luxuriæ fœminas, quę viros suos veneno necarunt, vt liberius ea sacra pro sua libidine celebrarent, de qbus à propinquis sumptũ est supplicium, q noluerunt de illis aliud spectare iudicium indignum existimãtes, in tam euidenti scelere publicam quęstionem desiderari, quare indemnatas suis manibus strangularunt, iusta profecto animaduersio. [Euidenti) Manifesto scelere. [Publicæ qõnis) .i. inquisitionis forẽsis. [Maturi vindices) Celeres festini.

ASCEN. PVBLICIA autem) Item Licinia, quæ necauerunt viros suos veneno, Publicia in quam, quæ sup. necauit veneno. Posthumium Albinum consulem, item Licinia, quæ sup. necauit veneno Claudium Asellum strangulatæ sunt .i. suffocatæ domi, decreto propinquorum. Enim pro quia, viri seuerissimi, videlicet propinqui earũ, non putauerunt longum tempus, quæstionis .i. inquisitionis. & vt dicunt informationis publicæ, expectandum sup. esse in scelere tã euidente. [Itaque ipsi extiterũt vindices) .i. vltores.

vltores,maturi .i. feſtiui, aut tempeſtiui,ſontium .i. nocentium, quarum innocentium.i.ſi innocentes fuiſſent,ipſi fuiſſent deſenſores.[Magno ſcelere]Tranſeundi ad ſequens exemplum occaſione præpoſita eſt clauſula, quæ vt contextus cohæreat, melius ſequenti annectitur.Ordo enim eſt.Seueritas horum.ſ.iam dictorum tam in Baccidas,quàm in veneficas, eſt excitata ad exigendam vindictam magno ſcelere,videlicet inceſtus, & veneficij.

DE EGNATIO METELLO.

* Egnatium Mecenium Plin. lib. 14. cap.3.& Mecenium Martium vocat. Tertul in Apol. ca. 6 hunc lib. 2. cap. 1.

EGNATII * autem Metelli longe minore de cauſa,qui vxorem, quòd vinum bibiſſet, fuſte percuſſam interemit. Idque factum non accuſatore tantum,ſed etiam reprehenſore caruit,vnoquoque exiſtimante optimo illam exemplo violatę ſobrietatis pœnas pependiſſe: & ſanè quęcūque fœmina vini vſum immoderate appetit & virtutibus omnibus ianuam claudit,& delictis aperit.

OLIV. Egnatius Metellus.

EGNATII autem) Aul.Gel. de noctibus Atticis dicit non minus punitas fuiſſe mulieres à iudicibus, quæ vino vſæ eſſent quaſi adulterium cōmiſiſſent, vnde ſuperius in cap. de inſtitutis Valer. dixit, olim Romanis fœminis vſus vini fuit ignotus, non eſt igitur accuſatus, et dum damnatus Metellus, qui vxorem fuſte necauerat, quod eam vinum bibiſſe deprehenderat. [Ianuam claudit) Nam vbi nimio vino mens hominis oppreſſa fuerit, nihilatum, neque magnificum ſuſpicere poteſt, vinum igitur immoderate ſumptum ad vitia præcipitem hominem trahit,retrahitque à virtutibus.

ASCEN. AVTEM pro ſed,ſeueritas ſupp. Egnatij Metelli excitata ſup. eſt ad vindictā exigendam de cauſa longe minore. [Qui interemit vxorem percuſſam fuſte) .i. baculo, eo quòd bibiſſet vinum. Et id factum eius non tantum caruit accuſatore,ſed etiam reprehenſore,vnoquoque exiſtimante .i. iudicante.ſ.illam vxorem eius pependiſſe.i.perſoluiſſe, & luiſſe pœnas ſobrietatis violatæ, exemplo optimo .i. vtiliſſimo alijs mulieribus ad fugiendum vinum. Et ſanè.i.reuera quæcunque fœmina appetit immoderate vſum vini,& .i. ſimul claudit omnibus virtutibus ianuam .i. aditum ad ſe, & aperit .ſ. ianuam, delictis .ſ. omnibus.

DE C. SVLPITIO GALLO.

HORRIDVM quoque C. Sulpicij Galli maritale ſupplicium: nam vxorem dimiſit,quòd eam capite aperto foris verſatam cognouerat, abſciſſa ſententia, ſed tamen aliqua ratione * munita. Lex enim,inquit,tibi meos tantum præfinit oculos, quibus & formam tuam approbes, & placere deſideres. his decoris inſtrumenta compara,his eſto ſpecioſa,horum te certiori crede notitiæ: vlterior * tuus conſpectus ſuperuacua irritatione acceſſitus,in ſuſpicione, & crimine hæreat neceſſe eſt.

* Mota.

* Tui

OLIV. Sulpitij Galli ſeueritas ī vxorem.

HORRIDVM) Rigida nimis, & aſpera Sulpitij Galli ſeueritas in examinanda vxoris pudicitia fuit, qui nullam aliam ob cauſam vxorem velut impudicam repudiauit, quàm quòd detecto capite proceſſiſſet in publicum quaſi alijs placitura non ſibi, cum ſolis viri oculis debeat approbari. [Abſciſſa ſententia)Gręce dicit,ἀποτόμῳ γνώμῃ ſeuera ſentētia,vel breuis, & conciſa. [Lex enim inquit) Verba quibus maritus vti poterat ad vxorem. [Mens tibi præfinit oculos) Lex inquit fœderis noſtri te tantum mihi ſpectandam præbet, formamq. probandam. [His oculis) Meis vlterior, quàm vir concedat.

ASCEN. HORRIDVM quoque &c.) Ordo eſt.Supplicium maritale.i.mariti in vxorem ſuam, Caij Sulpicij Galli fuit,ſup.quoque.i.etiam horridum.i.aſperum,& horrendum, Nam ipſe dimiſit vxorem, quòd cognouerat eam verſatam foris .i. extra domum capite aperto.i.nudato,hoc eſt non cooperto. [Sententia) Sup.eius fuit abſciſſa.i.rigida,& dura,& ita breuis,nam res duræ vno ictu abſcinduntur,ſed tamen munita aliqua ratione, inquit enim Sulpitius Gallus ad vxorem lex.ſ.coniugibus lata præfiniuit .i. præſcripto permiſit tibi tantum meos oculos, quibus approbes formam tuam, & quibus deſideres placere, compara his .ſ.oculis meis inſtrumēta decoris, eſto ſpecioſa,his.ſ.oculis meis crede .i. committe te certiori,& perſpectiori notitiæ, horum .ſ. oculorum meorum,quibus,vt certe noſcant nudata apparere potes neceſſe eſt,vt ſup.conſpectus tui.i.de te,ſeu quo tu conſpiciaris vlterior .i. vltro meum ſeu oculorum meorum acceſſitus .i. quæſitos, aut in medium adductos, irritatione .i. tentatione videntium ſuperuacua .i. qua tam videns quam viſa melius careat, hæreat .i. anceps verſetur in ſuſpicione, & crimine.

DE Q. ANTISTIO VETERE.

NEc aliter ſenſit Q. Antiſtius Vetus repudiando vxorem, quòd illam in publico cum quadam libertina vulgari ſecreto loquentem viderat: nam (vt ita dicam) incunabulis culpæ & nutrimentis,non ipſa commotus culpa,citeriorem delicto præbuit vltionem,vt potius caueret iniuriam, quàm vindicaret.

OLIV. NEc aliter) Nihilo remiſſioris ſeueritatis,minoriſq. iudici fuiſſe videtur. Q. Antiſtius qui diuortium dixit,vxori,eamq. dimiſit, quòd cum impudica libertina clam fuiſſe locuta, argumentum inde ſumens, non honeſtæ pudicitiæ eam eſſe,quæ cum impudica commercium haberet, maluit ergo iniuriam cauere,quàm punire. [Vulgari) Quæ corpus ſuum vulgauerat. [Vt ita dicam) Sic enim dicere ſolemus,cū aliquid in priore dicitur. [Nutrimentis) Quæ ſunt mala colloquia. [Citeriorem) Ante delictum, quare antequam peccaret puniuit, neque enim timebat cōmiſiſſe culpam,ſed cōmittendi tolle rationem.

ASCEN. NEC Quintus Antiſtius Vetus ſenſit aliter).ſ.quam Sulpitius Gallus repudiando vxorem, quòd viderat illam loquentem in publico.ſ.loco,ſecreto .i. quaſi in aurem cum quadam libertina vulgari.i.quæ corpus ſuum vulgarat, aut vt lena vulgari libidini inſeruiebat. Nam ipſe Antiſtius commotus incunabulis .i. primis originibus,& nutrimentis.i.fomentis culpæ (vt ita dicam.i. vt modo liceat ſeminaria vitiorum vocare eorum incunabula) & non commotus ipſa culpa,quam vxor nondum,admiſerat prębuit vltionem citeriorem delicto.i.priuſquam delictum, ſeu peccatum conſumatum eſſet. Citra enim dr̄ non vſque ad,vt homo magnificus citra arrogantiā.i.non pertingens vſque ad arrogantiam,vt ipſe caueret .i. perfugeret iniuriam priuſq̄ illatam eſſe, potius q̄ vindicaret.i.vlciſceretur eam iā illatam,aut cōmiſſam.

DE P. SEMPRONIO SOPHO.

IVNGENDVS eſt his P. Sempronius Sophus,qui coniugem repudij nota affecit,nihil aliud, quàm ſe ignorāte ludos auſam ſpectare. ergo dum ſic olim fœminis occurritur: mens earū à delictis aberat.Ceterum,etſi Romanæ ſeueritatis exemplis, totus orbis terrarum inſtrui poteſt: tñ externa ſummatim cognoſcere, faſtidio non ſit.

OLIV. IVNGENDVS eſt his P.Semp.)Non alterius ſnīæ fuit P.Sempronius Sophus,qui leuiſſimæ culpæ gratia repudiauit vxorem,quia ſe ignaro ludorum ſpectaculis interfuiſſet.[Nota) Ignominia,& macula.[Nihil aliud).ſ.criminis.[Dum ſic).ſ.ſeueritate puniendi.[Ceterum)Et ſi Romanæ,quamuis inquit ciuitas Romana adeo exemplis abundet,vt totum terrarum orbem implere poſſit,non tamen faſtidire debemus externa ſubiungere.

ASCEN. IVNGENDVS &c.) P. Sempronius Sophus, quo nomine Græce ſapiens dr̄, eſt iungendus his .ſ. ſeueris in coniuges ſuas. [Quia affecit coniugē nota).i.macula repudij auſam nihil aliud, q̄ ſpectare ludos ſc .ſ. Semp. marito ignorante.[Ergo dum olim occurrebatur, ſic) .i. tam ſeuere fœminis .ſ. matrimonio locatis mens earum aberat à delictis.[Ceterum).i.ſed etſi.i.q̄q̄ totus orbis terrarum poteſt inſtrui exēplis ſeueritatis Romanæ, tamen non ſit faſtidio cognoſcere ſummatim .i. collectim, & breuiter, externa .ſ. exēpla ſeueritatis,& ita apto pede ad ea progreditur.

EXTERNA.

DE LACEDAEMONIIS.

LACEDAEMONII * libros Archilochi è ciuitate ſua exportari iuſſerūt,quòd eorum parum verecundā, ac pudicam lectionem arbitrabantur: noluerunt enim ea liberorum ſuorum animos imbui, ne plus moribus noceret,

* Paulo aliter Plut. in apoph. Lacon.

noceret, q̃ ingenijs ꝓdesset. Itaq; maximum poëtam, aut certe summo proximum, quia * domum sibi inuisam ob scęnis male dictis lacerauerat, carminũ exilio multarunt.

*Lycambem, & filiam.

OLIV. LACEDAEMONII libros) Si primum externę seueritatis exemplum est Lacedæmoniorum, qui Archilochi Poëtæ libros, vt Val. refert eiecerunt, q: in his scriptis obscęnitas, & turpitudo quędã rerum, verborum esset Plut. vero dixit non solum libros, sed ipsum quoque eiectum fuisse eadem hora quã primum acceperunt eum poëtice scripsisse, melius esse amittere arma, quam mori sic enim ait Aspida, quę circumperijt mihi Callipoo xlto, in luco Samio possidet ille meam. At caruisse armis, quòd mortem occumbere præstat. Aspide pro capta mox melior dabitur. Et cum Lacedæmones bellicosi essent, indignati sunt, q: ea scripsisset, quæ contra rei militaris dignitatem esse videbantur, eumq. cum libris suis ciuitate eiecerunt. [Ea) .s. lectione. [Aut summo proximum) Hoc dicit pp Homerum quem oium maximum fuisse constat, hunc vero secundum. [Domum inuisam) Nam sicut apud Horat. legimus in poëtica, scripsit in Lycambem socerum suum iambico carmine, quo tãtum valuit, vt eum ad laqueum compulerit, vnde ait Archilochum proprio rabies armauit iambo. Ouid. in Ibidem, Post modo si perges in te mihi liber iambus. Tincta Lycambo sanguine tela dabit. [Domum) .s. Lycambis, qui filiam Archilocho desponderat, at eam paulo post denegatam alteri dederat, qua iniuria lacessitus Archilochus, iambico carmine sic lusit in eum, vt præ dolore vitam laqueo finire coëgerit.

ASCEN. LACEDAEMONII iusserunt libros Archilochi) .s. poëtæ Lyrici, & iambico præcipue clari exportari è ciuitate sua, q: arbitrabantur lectionem eorum .i. librorum parum verecundam, ac pudicam. Noluerunt enim animos liberorum suorum imbui .i. primum institui, & infici, ea .s. lectione librorum Archilochi, ne noceret plus moribus, quam prodesset ingenijs .s. acuendis (vt faciunt fere amasiorum poëtarum carmina, & Martialis, quãtumuis arguta epigrammata, à me propterea intacta, & nulla cõmentatione dignata, nec dignata quidem, in quo sum proposito, cum etiam comicos, eo quòd ab Augustino taxantur parum attigerim, quanquam haud magnopere videntur repellendi, nam & castas habent sententias quamplurimas, & amores minus temperatos non proponunt, quos imiteremur, sed quos vitemus, vt sacra scriptura non raro amationum saluarũ meminit.) [Itaque) .i. & ita Lacedæmonij mulctarunt. [Exilio carminum) .i. expellendo, & arcendo carmina eius maximum poëtam, aut certe proximum summo poëtarum Homero, aut in Lyrico carmine Pindaro, quia lacerauerat) .i. prosciderat maledictis obscœnis .i. conuitijs obscœno carmine obiectis, domum .s. Lycambis inuisam sibi propter denegatam filiam sibi semel desponsatam.

THEO. PLVTARCVS in Laconicis apohthegmatibus .i. dicterijs auctor est, Archilochum a Sparta statim pulsum Lacedæmonij rescissent, eũ cecinisse satius esse arma amittere, q̃ in acie occumberet. Archilochi carmen est hoc. [illegible] Parrhasius ea latine ferit. Quippe aliquis saluum clypei nunc orbe superbit. Quem aliquis volens in medio fruticũ atque, is valeat, Clypeus, nam protinus alter, emisso nobis partus erit melior, operæprecium fuerit eapendere, q̃ Philelphus hunc in Plut. locum conuerterit, infeliciter.

DE ATHENIENSIBVS.

ATHENIENSES * autem Timagoram inter officium salutationis Darium Regem Persarum more gentis illius adulatum, capitali supplicio affecerũt: vnius ciuis humilibus blanditijs totius vrbis suæ decus Persicæ dominationi summissum grauiter ferentes.

*Paulo aliter Plut. in vita Artaxerx.

OLIV. ATHENIENSES autem Timagoram) Legatum miserant ad Darium Persarum regem, hic cum ad regis conspectum venisset, more illius gentis regem adorauit, q: vbi senserunt Athen. illum capitali pœna damnarunt, q: illa adulandi humilitatem, contra imperij sui maiestatem fuisse existimarent. [Inter officium salutationis) Dum salutandi officio fungitur. [Humilibus) Quia humiliter se prostrauerat. [Adulatum) Adulor, vt vult Priscianus tam cum accusatiuo, quàm cum datiuo construitur, vt adulor te, & tibi, hic cum accusatiuo positum.

ASCEN. ATHENIENSES) Affecerunt supplicio capitali .i. mortifero Timagoram .i. legatum suum ad Darium missum adulatum .i. qui palpauerat, & adulatorie veneratus fuerat, Darium regem Persarum inter officium salutationis .i. dum ipse in primo aggressu salutaret, more gentis illius, ferentis grauiter decus totius vrbis suæ summissum damnationi Persicæ blanditijs humilibus .i. adulationibus vnius ciuis .s. sui, hoc est Athen.

DE CAMBYSE REGE.

IAM Cambyses * inusitatæ seueritatis, qui mali cuiusdam iudicis ex corpore pellem detractam sellæ intendi, in eaque * filium eius iudicaturum considere iussit: ceterum & Rex, & barbarus, atroci, ac noua pœna iudicis, nequis postea corrumpi iudex posset, prouidit.

*Herod. lib. 5.
*Filium, Otanem.

OLIV. IAM Cambyses) Hoc exemplum Herod. tradit vnus ex magis (sic enim apud Persas iudices appellantur, nos aũt sapientes dicimus) iudicium tulerat iniustum, quod vbi rex cognouit, illi pellẽ diripi, & in sella extendi iussit, vbi ceteri iudices sederent, & in eius exemplo discerẽt recte iudicare, voluitq. filium statim in patris locum substitui, vt primus ipse iam horridi iudicij sedem occuparet. hic Cambyses Cyri persarum regis filius, cum patri successisset in regnũ, vt Iustinus tradit, imperio patris Ægyptum adiecit, offensusq. superstitionibus Ægyptiorum apis, ceterorumq. deorum templa dirui iussit, ad Hãmonis quoque nobilissimum templum exercitum misit, qui tempestatibus, & harenarum mollibus oppressus interijt. Mergidẽ deinde fratrem, quem per somnium viderat regnaturum occidi iussit, & sacrilegio parricidium adiunxit, quarum rerum paulo post pœnas, & ipse dedit, nam gladio quo apim vulnerauerat, sua spõte vaginato fœmore ictus interijt. non mirum igitur, si sæuitia potiusquam seueritate vsus fuerit in hominem, cum in deos quoque crudelissimus fuerit, de hoc Cambyse, & Luc. mentionem facit lib. x. Vesanus in ortus Camb. longi populus peruenit ad æui, defectusq. epulis, & pastus cæde suorum, Ignoto te nile reddit. [Ceterum) Et rex q. a regis oia sibi licere putant. [Barbarus) Atroci. Nam barbarorum natura immanis est ergo sibi ignoscendum, Rom. aũt minime.

ASCEN. IAM) (continuitatem est, vt sæpe dixi particula.) [Cambyses) .s. rex Medorum, & Persarum, sup. fuit inusitatæ seueritatis, qui intendit .i. intenta super induxit sellæ .i. sedi iudiciali, pellem cuiusdam iudicis mali detractam ex corpore .s. eius, & iussit filium eius iudicaturum .i. cum deberet, aut vellet iudicare, considere .i. locum capere in ea .s. sella paterna cute tecta. [Ceterum) .i. sed & rex, & Barbarus .i. licet rex qui omnia etiam iniqua videretur posse, & Barbarus, qui omnia crudelia videretur velle, tamen prouidit atroci, ac noua .i. insolita pœna iudicis, nequis iudex posset corrumpi postea .i. deinceps.

GRAVITER DICTA, AVT FACTA. CAP. IIII.

MAGNAM & bonam laudis partem in claris viris etiam illa vendicant, quæ aut ab his grauiter dicta, aut facta pertinax memoria viribus æternis comprehendit. quorum ex abundanti copia, nec parca nimis, nec rursus auida manu quo magis desiderio satisfaciat, quàm facietati abundet, hauriamus.

OLIV. MAGNAM & bonã laudis) Hæc eadem exẽpla memorię mandanda, quę cũ grauitate, aut dicta, aut facta sunt, ex qbus vtilitatis plurimũ legentibus auctoribus vero nõ minus laudis, & glorię futurum sit. [Claris viris) Quia vt gręci dĩt, sermo qui eo ore ꝓficiscitur eius de quo magna est opinio, & eius de quo nulla est opinio, & si idem sit, non tñ idem valet, quia pluris æstimatur sermo clari viri ore proueniens, q̃ ex ignobili, ergo recte dixit in claris viris. [Æternis) Nunq̃ de futuris. [Ex abũdanti copia) Quia finis ratio est, multa enim multorum grauiter dicta, factaq. narrari possent, ea tñ referamus, quæ lectoris desiderium expleant, non aũt societates fastidium afferant. Omnis enim copia fastidium, inopia desiderium ingenerare solet.

ASCEN. MAGNAM, &c.) Præfatio est de dictis, & factis grauiter in quorum descriptione pollicetur, se modum, non excessurum dicens.

cens. Illa etiam vendicant sibi magnam & bonam.i.multam,aut reuera bonam .i. commendabilem partem laudis in claris viris, quæ dicta,aut facta ab his.s.claris viris grauiter.i.cum grauitate, memoria.s.hominum pertinax,quasi multum, aut perpetuo tenax comprehendit viribus .i. potentijs memorandi æternis, ex quorum copia abundanti hauriamus sup.quædam exempla manu,nec nimia parca,nec rursus .i. econtrario nimis auida,quo .i. ideo vt sup. ipse manus describendo eiusmodi propositiones satisfaciant magis desiderio.s.auide legentium,quàm abundent .i. superflua facietati.i.vsque ad facietatem,& nauseam.

DE MANLIO TORQVATO.

* Liuius lib. 22. CIVITATE * nostra Cănensi clade perculsa, cum admodum tenui filio suspensa reip. salus ex sociorum fide pendere, vt eorum animi ad imperium Romanum tuendum constantiores essent, maiori parti senatus principes Latinorum in ordinem suum sublegi placebat. * Liuius lib. 23. * Anius aũt Campanus etiam consulem alterum Capuæ creari debere asseuerabat: sic contusus, & æger Romani imperij spiritus erat. tunc Manlius Torquatus filius eius, qui Latinos apud Veserim inclyta pugna fuderat: quàm * Liuius 7. cap. 7. & Liu. lib. 8. poterat clara voce denũciauit, siquis sociorum * inter patres C. sententiam dicere ausus esset: continuo se illũ interempturum. hæ vnius minæ, & Romanorum languẽtibus animis calorẽ pristinum reddiderũt, & Italiam ad ius ciuitatis nobiscum exequendum consurgere passæ non sunt: nanque vt patris armis, ita verbis filij fracta cessit.

OLIV. CIVITATE nostra) Nota est hist. cum Hann. sæpe Romanos exercitus fudisset in Italia, & in primis P. Scipionem, deinde ad lacum Ticinium siue Trasimenum T. Flaminium, postremo in Apulia apud Cannas Terent. Var. Paulum Æmil. quæ clades omnium grauissima sic vires Romanas concusserat, debilitaueratq. vt à nonnullis prope de rep. desperatum fuerat, eo igitur tempore tam difficili, tamq. calamitoso, cum sociorum animi essent, quacunque ratione in fide, & officio retinendi, in quibus reip. salus posita esse videret censebat pars maior senatus latinorum princeps in ordinem senatorium deligi, atque alterum ex campanis consulem creari, tum Man. Torq. hoc quasi indignum, & quasi ignominiosum tanto imperio fore existimans, quod metu territis alienos vellent senatoria dignitate donare magna, voce minatus est, se illum ex socijs esse interfecturum, quicunque primus inter patres sententiam dicere ausus esset, quæ voce dignitatem senatus prope labentem restituit, & patres a sua sententia reuocauit. Liu. se tamen in quibusdam annalibus inuenisse dicit, à campanis cum iam defectionis consilium inijsset, Rom. fuisse missos legatos postulantes vt alter cõsul campanus fieret, si rem Romanam adiuuari vellet, indignatione ita submoueri à curia iussos esse, missumque lictorem, qui ex vrbe educeret eos, atque eo die manere extra fines Romanos iuberet, quia nimis compar latinorum quodam postulationi erat. [Filius eius) Nota est hist. apud Liu. lib. ix. Quo pacto Manlius, & Decius qui bello latino, quod apud vesuuium gestum est consules erant vbi Decius se pro reip. salute voluit, & latinorum exercitus fuit ad internitionẽ prope cæsus, vix enim pars quarta superauit. [Siquis socius) Sed amplius dicit Liuius dicit, enim siue Romanus, siue peregrinus fuerit. [Contusus) Collisus. Vesuuium montem in campania. Plin. tamen de viris illust. dicit vesuuium fluuium esse Strab. vero montem celeberrimum, & amœnissimis habitum agris, excepto cacumine.

ASCEN. CIVITATE nostra).i. Rom. percussa.i.attonita, & semifracta, clade Cannesi.i.apud cannas in Apulia accepta, cum salus reip. penderet suspensa tenui filio.i.modico susteutaculo, ex fide sociorũ placebat maiori parti senatus princeps latinorum sub legi.i.legendo suffici, & substitui, in ordinem suum.i.senatorium, vt animi eorum.s.sociorum essent constantiores ad tuendum imperium Rom. Autem pro sed, Anius campanus asseuerabat .i. affirmabat leueris verbis alterum consulem debere creari capuæ, hoc est ciuibus campanis. [Sic) .i. vsque adeo, aut per ea postulata, erat spiritus imperij Romani contusus, & æger. [Tunc Manlius Torq. filius eius).s. Torquati, qui fuderat latinos apud veserim .s. flu. alij legunt vesuuium montem) acie .s. Romana, priusquam se, Decius deuoueret, inclinata.s.ad fugam, aut occasionem, denunciauit.i.protestatus est voce quam.i.quantum poterat clara, siquis sociorum ausus dicere sententiam .i. sedere vt iudex inter patres conscriptos.i.senatores Rom. se interempturum continuo ipsum Hæ minæ.i.interminationes vnius.s.patricij ordinis viri, reddiderunt & .i. simul animis Rom. languentibus calorem pristinum, & non sunt passæ Italiam.i.socios Romani imperij, consurgere ad exequendum nobiscum ius ciuitatis. [Nanque vt).s. Italia reliqua cessit.s.imperio Romano fracta armis patris.s. Leuius Manlij, qui apud Veserim Latinos strauerat, ut iam dictum est, ita cessit ab inuasione principatus, & senatorij, ordinis, fracta verbis filij.i.huius Manlij Torq. iunioris.

THEO. ATQVI vetusta exemplaria illius opusculi de viris illustribus habent vesuuium, sed imperitia librariorum partim mutauit in veserim fluuium, partim in vesuuium fluuium. Sicut à parrhasio certaminis argumentis est iudicatum.

DE MANLIO.

PAR illius * quoque Manlij grauitas: cui cum consulatus omnium consensu deferretur: eumque sub excusatione aduersæ valetudinis oculorum recusaret: instantibus cũctis, alium, inquit, Quirites quærite, ad quem hunc honorem transferatis: nam si me gerere eum cogeretis: nec ego mores vestros ferre; nec vos meum imperium perpeti poteritis. priuati tã ponderosa vox: quàm graues fasces consulis extitissent? *Plin. de viris illust.

OLIV. PAR illius) Non minor verborum grauitas fuit eius patris qua ad populum vsus est, quo tempore comitia consularia habebantur, cum enim tribus omnes consulem illum renunciarent, primo negauit se ob aduersam valetudinem suscepturum esse magistratum, deinde vbi sensim populum in demandando pertinacem esse, planè dixit, nec se illorum mores, nec illos imperia sua perpessuros esse, quæ voce populum de constanti sententia deiecit. Illius Manlij Torq. armis Italiam vicit, nam pater armis, filius verbis Italia superauit. [Si priuati) Si priuatus inquit Manlius tam grauiter ad populum locutus est, quid illum putamus consulem fuisse facturum?

ASCEN. PAR &c.) Grauitas quoque illius Manlij.s. Torq. par sup. fuit.i.æqualis ponderis, cui.s. Manlio, cum consulatus.i.magistratus ille consularis, deferretur.i.præsentaretur consensu omnium .s. tam patrum, quam populi & recusaret eum sub excusatione valetudinis, aduersæ.i.morbi oculorum, cunctis instantibus.i.vrgentibus, vt consulatum acceptaret, inquit, ò quirites .i. Rom. quærite alium, ad quem transferratis hunc honorem, nam si coẽgeretis me gerere eum nec ego sup. potero ferre.i.tolerare mores vestros, nec vos poteritis perpeti imperium meum .i. imperiositatem meam. Si (inquit auctor) vox prius.i.non fungentis magistratu supp. fuit, tam ponderosa.i.grauis, quàm .i. quantum graues extitissent fasces consulis? q.d. nimirum grauissimi.

DE SCIPIONE AEMILIANO.

NIHILO segnior * Scipionis Aemiliani aut in curia, aut in concione grauitas: qui cum haberet cõsortem censuræ Mumium, vt nobilem ita eneruis vitæ, pro rostris dixit: se ex maiestate reip. omnia gesturum, si sibi ciues vel dedissent collegam, vel non dedissent. * Plin. de viris illust.

OLIV. NIHILO segnior) Hic fuit Scip. Æmilianus, qui cum censor creatus esset, & illi collega Mumius datus esset, vir mollis, & effœminatus, pro concione dixit se pro reip. dignitate omnia fuisse gesturum, si populus ei collegam vel dedisset, vel non dedisset. Plin. de vir. illust. Scip. inquit censor Mumio collega segniore, senatui ait, vtinam mihi collegam dedissetis, aut non dedissetis. [In curia) Vbi sententia dicebatur. [In cõcione) Ad populum. [Eneruis) Mollis & effœminatus. [Dedissent vel non) Nam ita dederunt, vt non dedisse videantur, erant.n. hic effœminatus, qui sibi potius impedimento q̃ auxilio futurus esset. (Diffident) Idoneum. [Non dedissent) Vt sui iuris esset.

ASCEN. NIHILO, &c.) Grauitas Scipionis Æmiliani, nihilo.i.in nullo fuit sup. segnior.i.minus strenua, aut in curia coram partibus conscriptis, aut in concionem coram populo. Qui cum haberet Mumium consortem.i.collegam censuræ, hominem supp.

vt nobilem ita vitę eneruis.i.mollis, & effecte, dixit pro rostris, .i.ex illo ędito loco ad populum loquens, se gesturum omnia ex maiestate reipub. si ciues, vel dedissent sibi collegam.i.virum dignum, qui censuræ munere fungeretur, vel non dedissent.s.hominem indignum tali munere qui tamen, eo quòd collega esset, & sine eo alter non deceret omnia curare, plus impedimenti, quàm adiumenti erat Scipioni allaturus.

DE EODEM SCIPIONE.

*De Viris illustr. Liu. lib. 58. Oros. lib. 5. cap. 4. Eutr. & Flor.

IDEM, cum * Ser. Sulpitius Galba, & Aurelius Consules in senatu contenderent, vter aduersus Viriatum in Hispaniam mitteretur: ac magna inter P.C. dissensio esset, omnibus quonam eius sententia inclinaretur expectātibus: Neutrum, inquit, mihi mitti placet: alter nihil habet, alteri est nihil satis: æque malam licentis imperij magistram iudicans inopiam, atque auaritiam. quo dicto, vt neuter in prouinciam mitteretur, obtinuit.

OLIV. IDEM, cum Ser.) Hic Viriatus, vt Liuius, & Eutropius referunt, de pastore, venator, de venatore, latro, de latrone iusti exercitus dux factus, totam Lusitaniam, quę magna Hispaniæ pars est occupauit. M. Metellium prætorē fuso eius exercitu cœpit, post quem C. Plaut. prætor nihilo felicius rē gessit, tantumq. terrorem is hostis intulit, vt aduersus eum consulari opus esset exercitu, missus est Q. Fab. Max. proconsul cæterū de hoc viriato plura dicemus, Lib. vi. cap. de perfidia, vbi agitur de eius morte, erant aūt eo tempore consules Galba, & Aureli quorum alter auaritia, alter inopia laborabat, cum igitur dissentirēt inter se de prouincia Hispania, quam vterque sibi dari deposcebat, res in senatu relata est, vbi cum Scip. sententiam dicere iussus esset, neutrum censuit esse mittendum, q alter nihil haberet, alteri nihil satis esse posset duo diait, quæ solent homines ad maleficium breui compendio impellere.s.inopiam, & auaritiam. [Alter) Galba. [Alteri) Aurelio, quem auarum fuisse constat.

ASCEN. IDEM,) Scilicet Scip. Aemilianus, Cum Seruius Sulpitius Galba, & Aurelius (sunt qui dicunt Valerius) consules contenderent in senatu, vter mitteretur in Hispaniam aduersus Viriatum, ac magna dissensio esset inter patres conscriptos, omnibus expectantibus, quoniam.i.in vtram partem sententiam eius vide licet, Scip. inclinaretur, inquit placet mihi neutrum mitti, quia alter.s.Galba, nihil.s.rerum habet, & nihil est satis alter.s.Aurelio, qui tam auarus erat, vt expleri non posset. iudicās inopiam, atque auaritiamque æque malam magistram .i. gubernatricem imperij licentis.i.licenter, & pro libito agentis, & ita præpotentis. Quo dicto obtinuit sup. ipse Aemilia, vt neuter mitteretur prouinciam, hoc est in Hispaniam.

DE POMPILIO LEGATO.

* Cicer. Phil. 8. et Liu. lib. 45. C. Octauium vocat. Plin. lib. 34. cap. 6

CN. vero * Pompilius à senatu legatus ad Antiochum missus, vt bello se, quo Ptolemæum lacessabat, abstineret: cum ad eum venisset, atque is prompto animo, & amicissimo vultu dextram ei porrexisset, inuicem ei suam porrigere noluit, sed tabellas S.C. continētes tradidit: quas vt legit Antiochus, dixit se cum amicis collocuturum. indignatus Pompilius, quòd aliquam moram interposuisset, virga solū, quo insistebat, denotauit: Et prius, inquit, quàm hoc circulo excedas, da respōsum, quod senatui referam. Non legatum locutum, sed ipsam curiam ante oculos positam crederes: continuo enim rex affirmauit fore, ne amplius de se Ptolemæus quæreretur. Ac tum demum Pompilius manum eius tanquam socij apprehēdit. Quàm efficax animi, sermonisq. abscisa grauitas: eodē momento Syrię regnū terruit, Aegypti texit.

OLIV. CN. vero Pompilius) Antiochus bello infestabat Alexandriam regis Ptolemæi regnum qui P.R. tūc amicissimus erat Ptolemæus querelas detulit ad Senatum de Antiocho rege, senatus censuit ad illum mittendos esse legatos, qui iuberent eum a bello desistere, quod ni fecisset in dicturum sibi bellum, esse cognosceret, missus est igitur Cn. Pomp. qui cum in regis conspectum venisset, cum prius illi dexteram porrigenti attingere voluit, quam illum P.R. amicum esse cognouit, cū etiam tradita ei publica litera apposita q. legatione, se super his amicos suos consulturum respondisset, deinde responsurum ille magnanimitate plenus, locum illi circūscripsit, atque in terra dixit, ne prius inde discederet, q responsum daret senatu populoq. referendum si quis Pompilium loquentem audiuisset, non legatum, sed ipsum senatum existimasset. Plin. a xxiiij. nat. hist. aliter sentit, non Cn. Pomp. sed C. Octauium legatum fuisse dicit, & in ea legatione à rege occisum. Non prætereo inquit C. Octauium ob vnum verbum quo regem Antiochum dilaturum se responsum dicentem, virga, quam tenebat solum circunscripsit, & priusquam egrederetur circulo illo, responsum dare coēgit, in qua legatione interfecto, senatus statuam poni iussit, q oculatissimo loco in rostris? [Ptolemæum) Alexandriæ, & Aegypti regē. [Amicissimo vultu) Vt beneuolentiam ostenderet erga P. R. [Senatusconsultum) Quod erat eiusmodi, Nisi abstineret à bello contra Ptolemæum, bellum à Romanis sibi indictum esse.

ASCEN. CN. vero Pōp. legatus missus à senatu ad Antiochum). s. regē Syriæ, vt abstineret se a bello, quo lacessebat.i.vexabat Ptolemęū .s.regem Aegypti cum venisset ad eum, atque is.s.Antiochus porrexisset ei dexteram animo prompto, & vultu amicissimo, noluit inuicem.i.vicissim, porrigere ei.s.regi suam.s.dexteram. [Sed tradidit tabellas cōtinentes senatusconsultum) .i. decretum denunciatum Antiocho, quas vt legit Antiochus dixit se collocuturum cum amicis Pomp. indignatus, quòd inter posuisset aliquam moram, denotauit.i. ducta in circuitum linea, designauit virga.s.quàm in manu tenebat, solum.i.terram in qua ambo stabant, & inquit priusquam excedas hoc circulo.s. virga circunscripto, da responsum, quod referam senatui. Tu crederes (inquit Val.) non legatum locutum, sed ipsam curiam.s.Rom.i.senatum omnem positam, ante oculos.s.Antiochi. Enim pro quia, rex affirmauit continuo fore.i.futurum esse, ne Ptol. quæreretur amplius de se, Ac Pomp. apprehendit tum demum primum.s.vbi id affirmauerat manū eius.s.Antiochi regis, tanquam socij.s.Rom. imp. Quam.i.ò quantum efficax.s.eius quòd factum opus est, effectrix est grauitas abscissa.i.breuis, & ex tempore, animi, & sermonis, q.d.maxima efficax quod probat, quia ipsa terruit eodem momento, quia vno eodemque dicto, & facto, regnum .i. ipsum regem Syriæ.s.Antiochum, & texit.i. protexit ab iniuria eius regnum sup. Aegypti.i.regem eius Ptolemæum.

DE P. RVTILIO.

PVBLII aūt Rutilij verba prius, an facta existimē, nescio: nam vtrisque æque admirabile inest robur. Cum amici cuiusdā iniustæ rogationi resisteret, atque is per summā indignationem dixisset: Quid ergo, inquit, mihi opus est amicitia tua, si quod rogo, non facis? rñdit, immo quid mihi tua, si ppter te aliquid inhoneste facturus sum? * Huic voci cōsentanea illa opera, quod magis ordinum dissensione, quàm vlla culpa sua reus factus, nec obsoletam vestē induit, nec insignia senatoris deposuit, ne supplices ad genua iudicum manus tetendit, nec dixit quidquā splendore pęteritorum annorum humilius, effecitq;, vt periculū huic non impedimentum grauitatis eius esset, * sed experimentū: atq; etiam cum ei reditū in patriā Syllana victoria pręstaret, in exilio, nequid contra leges faceret, remansit. quapropter felicitatis cognomē iustius quis moribus grauissimi viri, quàm impotētis armis assignauerit. Quod quidē Sylla rapuit, Rutilius meruit.

* Cic. li. 2. de Or. & in Br. Liu. lib. 40. et Oros. lib. 5. cap. 17.

* Quint. li. 11. c. 1

OLIV. PVB. aūt, &c.) Verba de hoc P.R. dictum est in cap. de maiestate, & dicetur infra cap. 1a. lib. vj. de mutatione fortunæ, vide Asconium, hic inquit est P. Rut. qui Q. ex publicano dictus ꝯsul postea decem legatorū suis dicitur leges siculis conscripsisse hæc Pedianus Asconius, quæstor Rut. Ruf. damnatus est, q cum prætore consenserat suo, nequid agerent publicani, in pꝛouincia sua. quo cognito, eqtes Romani, nam tunc ante Syllana tpa iudicabant, damnarunt eum, cum ergo post victoriam Syllæ aduersus Marium redire posset in patriam noluit, ne qd aduersus leges faceret, dubitat ergo Val prius ne facta, annilius grauiter dicta cōmemoret, cū vtraq; sint cōmemoratione dignissima. [Quid mihi tua amicitia) Cic. hęc lex in amicitia sanciatur, et neq; rogemus

tes

res turpes neque rogati facismus. [Ordinum dissensione) Qoia de iudicus, senatorius, & equetiris ordo inter se dissidebant. [Ob soletam) Squalidam, & immundam mœroris indicem. [Effecitq. vt nam ea damnatione nihil a grauitate deicessit, sed grauitatē multo magis comprobauit. [Quapropter felicitatis) Multo iustius inquit felix dici potuit, & debuit, Rutilius summæ grauitatis, & innocentiæ, quàm Sylla impotentissimus homo.

ASCEN. PVBLII &c.) Autem .i. sed, ego nescio, vtrum sup. æstimē .i. censeam, & pensitem prius verba .s. grauiter dicta P.R. an facta, sup. eius nam robur æque admirabile inest vtrisque. Cum sup. Rutil. resisteret rogationi iniustæ cuiusdam amici .s. sui atque is .s. amicus dixisset per summam indignationem. Ergo si quæ rogo non facis, quid opus est mihi amicitia tua? (Sunt qui addant particulam inquit, vt sit, quid ergo inquit, sed plane superuacua sit) Rut. sup. respondit. Immo quid sup. opus est mihi tua .s. amicitia, si ego facturus sum aliquid inhoneste propter te? q.d. multo minus. [Illa) .s. grauitate præclara opera Rut. sunt consentanea .i. correspondentia, & conformia huic voci .i. dicto tam graui, quòd .i. quia ipse factus reus prostratus in iudicium, magis dissensione ordinum .i. factione partium ciuitatis, quàm vlla culpa sua, nec induit vestem obsoletam, vt solent rei volentes squalore & situ, tum vultus tum vestium miserationem captare, nec deposuit insignia senatoris, nec tetendit manus sup. ad genua iudicum, nec dixit quidquā humilius splendore .i. non minus quam fuerit splendor, nec quam conueniret splendori præteritorum annorū, & effecit, vt sup. accusatio illa esset periculum .i. experimētum grauitatis eius, & non impedimentum. (Non intelligentes periculum capi pro experimento, vt in Terentiana Eunuc. Fac periculum in literis &c. adiecerunt frustra, sed experimentum, quod si addendum est legatur superiora, sic. Vt non periculum non impedimentum grauitatis eius esset, experimentum, vt periculum sit facultas petendi.) Atque etiam cum victoria Sylla præstaret ei redditum in patriam. (Ergo intelligitur cum supplicare nollet exilio damnatus) emansit .s. in exilio ne faceret quid .i. aliquid contra legem. [Qoapropter quis) .i. aliquis assignauerit iustius cognomen felicitatis, quod Sylla sibi sumpsit, moribus grauissimi viri, videlicet Rutilij, quàm armis impotentis, vtpote Syllæ .i. nequeuntis affectibus suis moderari, aut in victoriā modum seruare, dicitur enim impotens frequenter, qui insolens est & sibi propter nimiam in alios potentiam imperare nequit. [Quod quidem) .s. cognomen felicitatis Sylla rapuit .i. violenter sibi sumpsit, & sup. Rutilius meruit.

Bruti Philippensis fiducia.

DE M. BRVTO.

* *Paulo alter Plut. in Brut.*

MARCVS Brutus * suarum prius virtutū, quàm patriæ parentis parricida, vno enim facto, & illas in profundum præcipitauit, & omnem sui nominis memoriam, inexpiabili detestatione perfudit, vltimum prœlium initurus, negantibus id quibusdam committi oportere, Fidenter, inquit, in aciem descendo: hodie enim aut recte erit, aut nihil curabo. præsumpserat videlicet, neque viuere sine victoria, neque mori sine securitate posse.

OLIV. MARCVS Brutus) Et illud Bruti dictum grauitate, & fiducia plenum fuit, dissuadentibus enim suis vltimum prœlium suscipiendum esse, aut inquit hodie recte erit, aut nihil curabo, ac si diceret, vel vincam, vel moriar recte erit si vicero, Nihil curabo, si moriar. Cic. ad Dolabellam de Bruto multa tradit, maximeque commendat in Epist. & si contentus erammi Dolabella.

ASCEN. MARCVS Brutus parricida .i. nefarius tanquam rei necessariæ, interemptor prius virtutum suarum .i. à quibus quasi genitus erat, nam parentes dant nobis esse, virtutes bene esse, & ita erat quasi genitricum suarum interemptor, aut quia virtutes morales quodammodo nostræ putantur, & à nobis genitæ, licet vera virtus adeo sit, ideo sicut qui filias occiderat, parricida generali appellatione diceretur, vt qui fratrem, aut matrem) nō enim vt multi audaculi, fratricidam, aut matricidam, dicunt peritiores) ita virtutum suarum interemptor, quodammodo earum est parricida dicendus, primus ergo parricida virtutum suarum, q̃ parentis patriæ .s. Iulij Cæs. (Enim pro quia Brutus, & .i. pariter præcipitauit illas .s. virtutes suas in profundum .s. vitiorum, & perfudit omnem memoriam nominis sui destinatione inexpiabili .i. non purgabili vno facto) initurus vltimum prœlium .s. cum Augusto & Antonio quibusdam .s. amicorum eius negantibus oportere id .s. prælium committi, inquit, ego discendo fidenter in aciē. Enim pro quia, aut erit .s. mihi hodie recte .i. bene, aut nihil curabo .s. de his, quæ male erunt, cum ego non sim. Videlicet .i. vere licet, quare id dixerit, quia præsumpserat se neque posse viuere sine victoria, neque mori sine securitate .i. sine amotione curarū de his, quæ viuentibus contingunt. Nisi forte, cum stoicus esset, id Epicurice sensit animos cum corporibus interire, aut quod Cic. interdum innuere videtur, animos bonorum corporibus exutos continuo beatos fore, vt in Lælio, vbi dicit, quòd Socrates dicebat animos hominum esse diuinos, iisque cum è corpore excessissent reditum ad cęlū patere, optimo & iustissimo cuiq. expeditissimum. Et paulo post quasi ex persona L. Scipionis sententiam confirmantis, id si ita est, vt optimi cuiusque animus in morte facillime euolet, tanquam è custodia, vinculisque corporis, cui censemus cursum ad deos faciliorem fuisse, quam Scipioni? Sin autem illa vereor vt idem interitus sit animorum & corporum, nec vllus sensus maneat, vt nihil boni etiam in morte, si certe nihil est mali &c. Ex quibus potest colligi dilēma, quo Brutus videtur vsus, vt dixerit, nihil mali sibi futurum è prœlio, nam aut vincat, aut cadat, necesse est, si vincat, palam est nihil fore mali, si cadat, aut animus quoque, & sensus pereant & sic nihil reliquum fuerit, quod curet mali, aut animus (quia se bonum parauit, & pro patria moriturum) ad deos euolabit, & ita nulla cura mortalium afficietur.

EXTERNA.
DE POPVLO CINANIENSI.

* *fuadet*
* *De hoc Bru. Liu. lib. 55. Oros. lib. 5. c. 5. & Flor. li. 2 cap. 3.*
* *Ciranna.*

HVIVS mētio mihi * subijcit, quod aduersus * D. Brutum in Hispania grauiter dictum est, referre: nam cum se ei tota penè Lusitania dedisset, ac sola gentis huius vrbs * Cinania pertinaciter arma retineret, tentata redemptione propemodum vno ore legatis Bruti respōdit, ferrum sibi à maioribus, quo vrbem tuerentur, nō aurum, quo libertatem ab imperatore auaro emerent, relictum. Melius sine dubio homines nostri sanguinis hæc dixissent. quàm audissent. sed illos quidem natura in huius grauitatis vestigia deduxit.

OLIV. HVIVS mentio) Nunc transit ad externa, ita tamen vt proximum exemplum cum superiori coniungat, dicit .n. mentio M. Bruti, facit. quod aduersus Decium Brut. in Hisp. grauiter dictum fuit, huic exemplo subnectam, nam cum Decius Brutus M. Bruti patruelis reipub. partes defenderet aduersus. Ant. in Hispania profectus totam Lusitaniam, quæ pars est Hispaniæ subegerat, sola restabat Cinania vrbs munitissima, quam cum obsideret, legatos misit, qui de redemptione tentarent ciuium animos, qui legatis ita grauiter responderunt, accepisse à maioribus suis ferrum, quo se libertatemque defenderent, non aurum, quo libertatem ab auarissimo imperatore redimerent, hoc dictum barbaræ gentis, melius Romanæ virtuti conuenisset æquiusque fuerat Romanos ea verba proferre, quàm à barbaris audire Subijcit. In mentem adducit, & notanda est constructio subijcit referre, subijcit vt referam. [Tentata redemptione) Nū quid se vellēt auro redimere. [Melius sine) .s. hoc dictum melius conuenisset Romanis hominibus, & nō vt ab illis audirent, nam Romanum est & dura, & fortia pati.

ASCEN. HVIVS &c.) Mentio huius .s. proxime, dicti subijcit .i. in memoriam reducit, mihi referre .i. recitare id. quod dictum est grauiter in Hispania aduersum Decium Brutum. [Nam cum penè) .i. quasi tota Lusitania dedisset se ei .s. Decio Bruto, ac Cinania vrbs huius gentis .s. Lusitaniæ sola retineret pertinaciter arma tentata redemptione .i. de redemptione sui facienda, hoc est, an vellet se, & sua auro redimere respondit propemodum .i. quasi in hunc modum tota, vno ore legatis Bruti, ferrum relictum sibi à maioribus .s. suis, quo tuerentur vrbem .s. suam, non aurum relictum, quo emerent libertatem ab imperatore auaro. [Homines nostri) .i. Romani sanguinis dixissent melius .i. aptius, & consonantius ad cetera dicta, & facta sua aut melius fuisset eis, si hoc dixissent q̃ audissent .s. ab alijs. Sed natura, quæ est Lusitanis bellicosa, deduxit illos .s. Lusitanos, in vestigia .i. simulacra, seu imitamenta quædam grauitatis, quasi nō vera sit grauitas, nisi in P.R.

THEO. CINANA) Ptolemæus in Lusitania, laudat vrbem Lucinianam, locumque in Hispania Cyneticum celebrat, Herodotus de rebus Herculis x. Cinanam, velut alij codices habent Ciranam, quod equidem sciam, nemo.

DB

DE SOCRATE PHILOSOPHO.

Cic. li. j. de or. & Laert. in vita.

SOCRATES * autem Græcæ doctrinæ clarissimum columē, cum Athenis causam diceret, defensionemq́. ei Lysias à se compositam, qua in iudicio vteretur, recitasset, demissam, & supplicem, imminentiq́ue procellæ accommodatam, Aufer, inquit, quæso istam: nam ego si adduci possem, vt eam in vltima Scythiæ solitudine perorarem, tum meipsum morte multandum concederam. Spiritum contempsit, ne careret grauitate, maluitq́ue Socrates extingui, quàm Lysias superesse.

OLIV. SOCRATES quoque) Socrates cum accusatus esset, quòd alienos deos introduceret, & puerorum corruptor esset, vt vlterius dicemus in iij. de sapienter dictis. Lysias eius discipulus commiseratione motus orationem pro eo scripsit accōmodatissimā ad excusationem quàm cum Socrati recitasset cōtinebat ἀπολογίαν .i. defensionem. bona, inquit Socrates est oratio, sed non mihi conueniens, nam humilioribus verbis scripta erat, quàm philosopho conueniat, tum ille si est inquit bona cur non ea vteris? Tum Socrates nonne vestis potest esse pulchra, & tamen non vnicuique conueniens? hanc historiam ita tradidit Diogenes, quanquam Val. dicat illum aliter respondisse. Quint. lib. ij. & Socrates, inquit inhonestam credidit orationem quam ei Lysias reo composuerat. (Columen) Sustentaculum. (Imminentis procellæ) Instanti periculo. (In vltima Scythiæ) Quæ est in septentrione, vbi constat immanes, & efferatas gentes esse (Spiritum) .i. vitam suam. (Maluitque Socrates) .i. maluit mori tanquam Socrates, quàm viuere tanquam Lysias.

ASCEN. SOCRATES autem clarissimum columen) .i. decus doctrinæ græcæ, cum diceret causam .i. purgaret & defenderet se Athenis, & Lysias orator insignis recitasset ei defensionem .i. orationem defensiuam compositam à se. s. Lysia demissam, & supplicem, & accōmodatam procellæ .i. furori populari, imminenti .i. incumbenti ad perniciem Socratis qua. s. defensione, Socr. vteretur in iudicio, inquit .i. respondit Lysiæ, aufer istam. s. tam demissam defensionem a te compositam. Nam ego si possem adduci .i. suasione, aut ratione, aut voluntate duci ad hoc, vt perorarem .i. ad finem vsque haberem, & obtinerem quæ vellem, ea. s. defensiua oratione, in vltima solitudine Scythiæ, vbi nullus præter Deū & conscientiam, & iudices adessent (nam si intelligamus perorare pro duntaxat ad finem dicere, nec vincere, facilior erit intellectus, et dicat se solam conscientiam timere, qui enim demisse supplicant, etiam quæ non commiserant purgant, & timiditate, & abiectione animi peccant, vnde addit) tum .i. tunc concederem meipsum mulctandum .i. puniendum morte. Socrates sup. contempsit spiritum .i. vitalem, hoc est vitam, ne careret grauitate, & maluit extingui Socrates .i. non amissa dignitate sua, quam superesse Lysias .i. tam demisso animo, vt erat Lysias, qui suasit ea purgare quę non admisit, aut ea supplicere, quæ non deliquit.

DE ALEXANDRO REGE.

Cur. lib. 4. Arrian. lib. 2. et Plut. in vita. *nobilē.*

QVANTVS * hic in sapientia, tantus in armis Alexander illam vocē * nobiliter edidit. Dario enim vno iam, & altero prœlio virtutem eius experto atque ideo patrem regni Tauro tenus monte, & filiam in matrimonium cum decies centum millibus talentum pollicente, cum Parmenion dixisset: Se, si Alexander esset, vsurum ea conditione, respondit: Et ego vterer, si Parmenion essem. Vocem duabus victorijs respondentē, dignamq́ue cui tertia sicut euenit, tribueretur.

OLIV. QVANTVS hic) Tantum bello valuit Alex. quàm philosophia Socrates, nec sapientiæ Socratis, Alex. peritia cessit armorum, cuius hoc graue dictum refertur à Val. & commematur a Q. Curtio lib. iij. cum Darius duobus prælijs superatus, vt vidimus in cap. de constantia, tertiū repararet exercitum nam adeo viris, & equis abundat illa prouincia, vt illi facile foret bellum renouare timens eandem se belli fortunam habiturum, admirans pariter Macedonicam virtutem, Alexandriq́. magnanimitatem, legatos mittit, qui regni partem vsque ad montem taurum, & nuptias filiæ cum decies centenis millibus talentorum. Alexandro pollicerentur, si pacem, fœdusque secum vellet inire, quas conditiones, cum Alexāder recusasset, quippe qui animo suo iam totius Asiæ imperium occupauerat, Parmenion eius præfectus, qui apud eum gratia plurimum, & auctoritate valebat, si Alex. inquit essem, conditiones acciperem, tum Alex. acciperem profecto, si essem Parmenion, sed quia sum Alex. non accipio, huius dicti auctor. Q. Curt. Iustinus vero nullam prœlij mentionem facit in gestis Alex. tantum illud refert, quòd victus Darius cum Babiloniam profugisset, per epistolas Alexandrum deprecatur, vt redimendarum captiuarum sibi potestatem faciat, inque eam rem magnam pecuniam pollicetur, sed Alexander in precium captiuarum regnum omne, non pecuniam petit, interiecto tpe aliæ epistulæ Darij Alex. reddūtur, quibus filiæ matrimonium, & regni portio offertur, sed Alex. sua sibi dari rescripsit, iussitque supplicem venire, & regni arbitria victori permittere. Item paulo inferius ait Darius se ratus vere victū, cum post prœlia, & beneficijs ab hoste superaretur, scribit tertias epist. & gratias agit, quod nihil in suos hostile fecerit, offert deinde maiorem partem regni, vsque ad flumen Euphratem, & alteram filiam vxorem, ac pro reliquis captiuis xx. mil. talen. ad hoc Alex. gratiarum actionem ab hoste superuacaneam esse respondit, nec à se quidquam factum in hostes adulatione, nec quod in dubios belli exitus, aut in lege pacis lænocinia quæreret, sed animi magnitudine, qua didicerit aduersus vires hostium, non aduersus calamitates contendere, pollicetur que se præstaturum ea Dario, si secundus sibi non par haberi voluerit, cæterum neque mundum posse duobus solibus regi, neque orbem summa duo regna, saluo statu terrarum habere, proinde aut deditionem eadem die, aut in posteram aciem paret. (Altero prœlio) Secundo prœlio, quia bis victus fuerat. (Sicut euenit) Quia tertio vicit eum, & regno spoliauit. (Hæc quæ) Alex. Parmenioni respondit.

ASCEN. QVANTVS sup. ens, hic) .s. proxime dictus, videlicet Socrates in sapientia, tantus sup. ens, aut existens Alexander .s. Maced. in armis, ædidit illam .s. nobilem vocem, quam statim reclarabit. Enim pro quia, Dario experto .i. cum Darius rex Persarum expertus esset, & cognouisset, iam vno, atque altero .i. secundo prœlio virtutem eius .i. Alex. in bello, & pollicente .i. cum pollicitus esset, & offeret Alex. filiam .s. suam in matrimonium cum decies centum millibus talen. Cum Parmenion vnus ex ducibus eius dixisset se vsurum, ea conditione, si esset Alex. Alexander sup. respondit, & ego vterer, si essem Parmenion .i. tam demisso animo, vt es Vocem .i. ò vocem respondentem .i. conformē duabus victorijs, & dignam, cui tertia victoria tribueretur, sicut euenit, quia tertio Darium vincit, & victi, ac in fuga à suis interfecti regno potitus est.

DE LACEDÆMONIIS.

ATQVE hæc quidem & animi magnifici, & prosperi status: illa vero, qua legati Lacedæmoniorū apud patrem eius miseram fortunæ suæ conditionem testati sunt, gloriosior, quàm optabilior. Intollerabilibus enim oneribus ciuitatem eorum implicanti, siquid morte grauius imperare perseueraret, mortem se prælaturos responderunt.

OLIV. ILLA vero) Philippus pater Alexandri Græciam diu bello inuasit, & eam tandem oppressit, sed cum deuictis Athen. bellum Laced. intulisset, Lacedæmonij, quòd semper armis victores extitissent, alijsque imperare consueuissent, non poterant se subijcere Phil. & cum quidam dixisset, multa mala, & extrema perpessuros, nihil mali, neque extremi, vitam aspernantibus esse responderunt cum rursus grauia multa, & indigna Philippus imperaret, nihil aliud rescripserunt, nisi Lacedæmones Philippo salutem. Non. s. volumus imperanti tibi parere cum tn̄ grauius instaret, duriosaq. illis imperaret, dixerunt se mortem subire paratos, si quid morte durius imperauerit. (Optabilior) Quia nemo optare debet, vt ad hanc conditionem veniat. (Oneribus) Nam tributarios faciebat, & tantam pecuniā impetrabat, quanta exolui non posset, accusati enim fuerant, quòd arcem Thebanam, in induciarum tempore occupassent. (Morte grauius) .s. seruitutem.

ASCEN. ATQVE hæc quidē (continuatiua est clausula) .s. vox Alex. sup. fuit grauiter dicta, aut exemplum, & .i. simul animi magnifici, & status prosperi, vero .i. sed, illa .s. quæ sequuntur, qua Lacedæmonij testati sunt apud patrem eius .s. Alex. videlicet Philippū miseram conditionē fortunæ suæ sup. fuit gloriosior, plus habens,

glorię

gloriæ, quàm optabilior. i. quàm rei optabilis, aut optãdę. Enim pro quia, ipsi responderunt Philippo implicanti ciuitatem eorũ, hoc est Lacedæmona, aut Spartem, oneribus intolerabilibus, se prælaturos mortem, si perseueraret imperare quid. i. aliquid grauius morte, hoc est se male mori, q̃ tam indigna pati.

DE QVODAM SPARTANO.

* Is fuit Pædaretus, Plut. in apoph. Lac.

NEc parum * graue Spartani cuiusdam dictum, si quidem nobilitate, & sanctitate præstans, in petitione magistratus victus, maximæ sibi esse lætitiæ prædicauit, quòd aliquot patria sua se meliores viros haberet. quo sermone repulsam honori adæquauit.

OLIV. NEc parum graue) Laced. quidam victus à competitoribus gaudebat, hic Prædaretus fuit, qui cum in trecentorum numero non esset electus, qui honos in vrbe ordine præstabat, hilaris, subridensque abibat. reuocatus autem ab Ephoris, & quid rideret interrogatus, qm̃, inquit vrbi gratulor quæ me trecentos meliores habet ciues. [In petitione magistratus) Erat magistratus quidam, qui ex trecentis viris constabat, in quo quidem officio boni tantum eligebantur. [Honori adæquauit) Quia non minus ex hoc dicto gloriæ comparauit, quam si magistratum adeptus esset.

ASCEN. NEC) .i. & non, & dictum cuiusdam Spartani sup. fuit, non parum. i. multum graue. Siquidem, quoniam is præstans nobilitate, & sanctitate. i. vitæ, & victus. i. posthabitus in petitione magistratus, prædicauit. i. palam dixit, esse sibi maxime lætitiæ. i. ad maximam lætitiam facere, quod patria sua haberet aliquos meliores se, quo sermone adæquauit honorem .s. quem sibi prælatus adeptus erat, repulsam. s. quam sustinuerat, hoc est tam gloriosa fuit illi repulsa, quam alteri adeptio magistratus.

DE IVSTITIA. CAP. V.

* Seruatur.

TEmpvs est iustitiæ quoque sancta penetralia adire, in quibus semper equi, ac probi facti respectus religiosa cum obseruatione * versatur: & vbi studium verecundiæ est, cupiditas rationi cedit, nihilque vtile, quod parum honestum videri possit, ducitur: eius autem præcipuũ, & certissimum inter oẽs gentes nostra ciuitas exemplũ est.

OLIV. TEmpvs est iustitiæ) Transit ad cap. de iust. duplex autem est iustitia generalis, & specialis, generalis est, quæ versatur in hominum societate tuenda, specialis diuiditur in commutatiuam, & distributiuam commutatiua consistit in emendo, vendendo, locando, conducendo, distributiua est, quæ communi vtilitate seruata, ius suum vnicuique tribuit ex dignitate cuiusque de qua non dicit, nam in ea probitas, æquitasque versatur. [Penetralia) Loca in quibus res sacræ seruantur. [Aequi) Ac probi, æqui iusti. [Probi) Boni, nam iustitia nihil est, nisi bonum, & æquum, simulatque ab æquo & bono discesserit, desinit esse iustitia. [Vbi studium verecundiæ) Quia non quod volumus, sequimur, cum iustitiam colimus. verecundia enim obstat, & hoc est proprium continentis, qui abstinet quidem à voluptate, sed cum difficultate propter verecundiam, temperans autem abstinet se sine difficultate, quia iam virtutis habitum fecit. [Cupiditas rationi) Hoc est temperati, qui sine labore abstinet. nam sensualitati ratio dominatur. [Nihilque vtile) Sic enim philosophi omnes sentiunt nihil vtile, quod non honestum. Cic. lib. iij. offic. Peruertunt homines fundamenta naturæ, cum vtilitatem ab honestate se iungunt.

ASCEN. * Camilli iustitia in phaliscos.

TEMPVS est adire (Valla & Seru. diceret adeundi) quoque. i. etiam sancta penetralia iustitiæ, in quibus .s. penetralibus iustitiæ respectus facti æqui, ac probi. i. honesti, & approbandi versatur semper cum approbatione religiosa, & vbi. i. & in quibus studium. i. vehemens applicatio animi cedit verecundiæ, & cupiditas cedit rationi, & nihil ducitur. i. putatur, aut æstimatur vtile, quod posset videri parum. i. non satis honestum, vnde Cic. in iij. offic. negat vtile esse quidquam quod non idem honestum aut honestum, quod non idem vtile, cum honestas ipsa sit sibi vtilitas. Ideoque vult ea non esse separanda, quæ enim vtilia videntur, si honesta non sunt, vere vtilia esse non possunt. Autem pro sed, nostra ciuitas. s. Rom. est exemplum eius. s. iustitiæ præcipuũ, & certissimum inter omnes gentes. Sunt tñ quid non admittũt.

DE SENATV.

* Paulo aliter Liu. li 5. Plut in Camil. & Front. li 4. cap. 4. Strat. & Florus lib. 1. cap. 12. & Plin. de viris illustr.

CAmillo * Cos. Phaliscos circunsedente, magister ludi plurimos, & nobilissimos inde pueros velut ambulandi gratia eductos, in castra Romanorum perduxit: quibus interceptis, non erat dubium quin Phalisci deposita belligerandi pertinacia tradituri se nostro imperatori essent: in ea re cognita senatus censuit, vt pueri vinctum magistrum virgis cædentes in patriam remitterentur: qua iustitia animi eorum sunt capti, quorum mœnia expugnari non poterant. nanque Phalisci beneficio magis, quàm armis victi, portas Romanis aperuerũt.

OLIV. CAmillo consule) Liu. ab vrbe cond. lib. v. Cum obsiderentur Phalisci, videbatur diuturnus futurus labor, ac Veijs fuisset, ni fortuna imperatoris Rom. simul, ac cognitæ rebus bellicis virtutis specimen, maturam victoriam dedisset, mos erat Phaliscis eodem magistro liberorum, & comite vti, simulque plures pueri, quod hodie quoq; in Græcia manet, vnius curæ demandabantur, hinc principum, liberos, sicut, fere fit, qui scientia videbatur præcellere, erudiebat is cum in pace instituisset pueros ante vrbem lusus exercendique causa procedere, nihil eo more pro belli tempore intermisso, modo breuioribus, modo longioribus spacijs trahendo eos à porta, lusu, sermonibusque variatis longius solito, vbi res dedit progressus inter stationes hostium, castraque inde Romana eos in prætorium ad Camillum perduxit, ibi scelesto facinori, scelestiorem sermonẽ addidit, Phaliscos se in manus tradidisse Romanis, quod eos pueros, quorum parentes capita ibi rerum sint, in potestatem dediderit, quæ vbi Camillus audiuit, non ad similem, inquit tui, nec populum, nec imperatorem, scelestus ipse cum scelesto munere venisti, nobis cum Phaliscis, quæ pacto sit humano societas non est, quam ingenerauit natura vtrisque est eritque, sunt & belli, sicut & pacis iura, iusteque ea non minus quam fortiter didicimus gerere, arma habemus, non aduersus eam ætatem, cui etiam captis vrbibus parcitur, sed aduersus armatos, & ipsos, qui nec læsi, nec lacessiti a nobis castra Rom. ac Veios oppugnauerũt, eos tu, quantum in te fuit, nouo scelere, vicisti, ego Romanis artibus virtute, opere armis, sicut Veios vincam. Denudatum deinde eũ manibus post tergum illigatis, reducendum ad phaliscos pueris tradidit, virgasq; eis, quibus proditorẽ agerent in vrbem verberantes dedit, ad quod spectaculum concursu populi primo facto deinde a magistratu de re noua vocato senatu, tanta mutatio animis est iniecta, vt qui modo efferati odio, itaque Veientium exitum penè, quam Capenatium pacem mallent, apud eos pace vniuersa ciuitas posceret, fides Romana & iustitia imperatoris, in foro, & curia celebrantur, consensuque omnium legati ad Camil. in castra, atque inde permissu Camilli Romam ad senatum qui dederant Phaliscos proficiscuntur, quibus in senatu introductis pax data, & exercitus inde Romam reductus est. sed Valer. dissentit à Liuio, nam Liu. dicit Camil. non consuluisse senatũ sed id ea sententia sua fecisse, nulla interiecta mora, de hoc Frõt. libro quinto cap. v. Camillo inquit Phaliscos obsidente, ludi magister puerorum Phaliscorum, tanquam ambulandi causa extra murum ductos tradidit dicens, pro repetendis obsidibus necessario ciuitatem imperata facturam. Camil. non solum spreuit perfidiam, sed etiam restrictis post terga manibus, magistrum verberibus agendum ad parentes tradidit pueris, adeptus beneficijs victoriam, quam fraudem non concupiuerat. Nam Phalisci ob hanc iustitiam sponte ei se dediderunt. Plut. in vita M. Antonij duos commemorat, perfidos pædagogos, alterum in Theodorũ qui Atyllum M. Ant. filium post patris mortem Cæs. necandũ prodidit, alterum Rhodonem, qui Cæsarionem prioris Cæs. filium, cum magna vi auri, & argenti fugientem, per insidias deduxit ad Cæs. Octauianum. [Consule) Liu. Non consulem, sed tribunum militum consulari potestate. fuisse tradit, nam sępius mutata est illius imperij Romani forma, à regibus enim ad consules, à consulibus ad decem viros, ad decemuiris ad tribunos militum consulari potestate, à tribunis rursus ad consules, postremo ad imperatores translatum fuit imperium, hoc igitur tẽpore tribuni militum imperabat. [Senatus censuit) Et in hoc non sentit cum Liuio Val. nam hæc omnia in consulto senatu

sponte

sponte sua fecisse Camil. dicit, sicut supra vidimus. [Ludi) Quia ludo quodam docendi sunt pueri, non seueritate. [Deambulandi) Laxandi animi gratia. [Nanque Phalisci beneficio) Quia non semper gladio, sed sæpe beneficio vincitur hostis.

ASCEN.

CAMILLO consule circunsedente Phaliscos vrbem, & populum ciuis in Italia, magister Ludi .s. literarij .i. scholarum publicarum, qui & grammaticus dicitur perduxit in castra Romanorum plurimos, & nobilissimos pueros edoctos inde .s. ex vrbe Phaliscorum, velut .i. sub prætextu deambulandi, quibus .s. nobilissimis pueris interceptis .i. dolo magistri eorum captis, non dubium erat .s. ludi magistro, quin Phalisci .s. populi, pertinacia .i. obstinato proposito belli gerendi deposita .i. postquam eam deposuissent, essent tradituri se imperatori nostro .i. Rom. sed ea re cognita .s. per Camil. senatus censuit, vt pueri cædentes virgis magistrum .s. suum vinctum, remitterentur .s. cum eo in patriam .s. Phaliscos. Qua iustitia animi eorum .s. Phaliscorum sunt capti, quorum mœnia non poterant expugnari .s. vi. Nanq; Phalisci victi magis beneficio, quàm armis aperuerunt Romani portas .s. suas.

DE POPVLO ROMANO.

• Liu. li. 19 Eutr. lib. 2. & Oros. lib. 4. cap. 6. etsi de cos. dissentit.

EADEM * Ciuitas aliquoties rebellando, semperq. aduersis contusa prœlijs, tandem se Q. Luctatio Cos. dedere coacta est: aduersus quam sæuire cupiens P. R. postquam à Papirio, cuius manu iubente Cos. verba deditionis scripta erant, doctus est Phaliscos non potestati, sed fidei se Romanorum cõmisisse; omnem iram placida mente deposuit, pariterque & viribus odij non sane facile vinci assuetis, & victoriæ obsequio, quæ promptissime licentiã subministrat, ne iustitię suæ deesset, obstitit.

OLIV.

EADEM ciuitas) Phalisci sæpe à fide, & officio in Romanos defecerant, bellaque renouauerant. Luctatius igitur consul cum eos tandem rursus Romano subegisset imperio, sæuire in illos mirum in modum cupiebat, vt merita daret rebellionis pœnas, sed vbi senatus intellexit illos se fidei consulis commisisse, pœnam eis remittendam esse censuit, maluitq. iustitiæ habere rationem, quam suæ obsequi iræ, abbreuiator Liuij Phalisci cum rebellassent, sexto die domiti in deditionem venerunt. Eutropius de Phaliscis lib. ij. Q. inquit Luctatius, & A. Manlius consules creati sunt, & bellum Phaliscis intulere, quæ ciuitas Italiæ opulenta est, quod ambo consules intra sex dies, quàm venerant transegerunt xv. millibus hominum occisis, cæteris pace concessa, agro tamen ex medietate sublato. [Papyrio) Scriba cõsulis, qui iubente consule deditionis formulam scripserat Romanis. [Et victoriæ) Quæ facit homines insolentes, duo solent homines iustitia reuocare, odium, & victoria, quæ nunc non reuocarunt Populum Romanum.

ASCEN.

EADEM ciuitas) .s. Phaliscorum rebellando aliquoties .i. aliquantulum frequenter contusa semper prœlijs aduersis coacta est tandem dedere se Q. Luctatio consuli aduersus quam .s. ciuitatem P. R. cupiens sæuire .i. sæuiter agere, postquam doctus est à Papyrio, cuius manu scripta erant verba deditionis .i. quibus se prius dediderant Phalisci, consule iubente .i. iussu consulis, alioqui posset putari fraude in ea formula scribenda vsum, Phaliscos se commisisse non potestati Romanorum, sed fidei, deposuit placidamente omnem iram, quia non vsi erant fidem se fregisse, sed à protectione Rom. se subduxisse, & P. R. obstitit pariter, & .i. simul viribus odij .i. antiquæ emulationis assuetis vinci non facile .i. difficile, & obsequio .i. secundo successu victoriæ, quæ subministrat promptissime .i. facillime, & expeditissime, licentiam .s. sæuiendi, & plusquam fas sit agendi obstitit dico illis facibus iratũ ne deesset iustitiæ suæ.

DE EODEM POPVLO ROMANO.

IDEM, cum P. Claudius Camerinos ductu, atque auspicijs suis captos sub hasta vendidisset, Etsi ærariũ, pecunia, fines agris auctos animaduertebat, tamen quia parum liquida fide id gestum ab imperatore videbatur, maxima cura conquisitos redemit hisque habitandi gratia locum in Auentino assignauit, & prædia restituit: pecuniam etiam non ad curiam, sed ad sacraria ædificanda, sacrificiaque facienda tribuit: iustitiæque promptissimo tenore effecit, vt exitio suo lætari possent, quia sic renati erãt. Mœnibus nostris, & finitimus regionibus, quę adhuc retuli, quod sequitur, per totum terrarũ orbem manauit.

OLIV.

IDEM cũ P. Claudius) Consul Claudius Camerinos à se captos hastæ subiecit, quos senatus redemit, quia id parum. [Liquida fide gestum ab imperatore) Parum liquida fide .i. non pura fide, non sincera, siquidem illi se in fidem dederant imperatoris, vt arbitror. [Claudius) Consul. [Camerinos) De Camertino oppido Picenæ prouinciæ, adhærenti. [Auspicijs) Potestate. Sub hasta publica, tanquam mancipia vendidisset. [Fines agri) Quia ager ille venit in potestatem P. R. [Parum liquida) Parum sincera fide, quia cum eos in fidem accepisset, vendiderat. [Sacraria) Vbi sacra continentur. [Sacrificia) Vt emerentur victimæ. [Promptissimo tenore) Quia vna eademque sedulitate iustitiæ fecerunt, vt prodesset Camerinis captos fuisse à P. R. nam cum semel venditi essent, postea redempti à P. R. visi sunt renasci.

ASCEN.

IDEM) .s. P. R. cum P. Claudius cõsul vendidisset sub hasta .i. more prędæ militari plurimum offerenti, Camerinos populos illos Italiæ, captos ductu, virtute, atque auspicijs suis .i. quos cœpit, cum dux esset in eo bello, q. d. virtute, & felicitate sua, & si .i. quanquam animo aduertebat ærarium .i. fiscum publicum auctũ sup. pecunia, & fines .i. limites imperij sui, auctos agris .s. Camerinorum tamen quia id .s. bellum, aut opus vendendi, videbatur gestũ ab imperatore .s. P. Claudio fide parum liquida .i. pura, & fraudis aperti, quia eos in fidem acceperat, redemit .i. iterum emit, & libertati restituit sup. Camerinos sic venditos conquisitos maxima cura, & assignauit his .i. sic redemptis locum in Auentino gratia habitandi, vt illic habitarent, & restituit prædia .s. imperio applicata, & tribuit & pecuniam .s. quæ ex præda supererat, non ad curiam .i. ad ædificia secularia, vt notis verbis loquar, sed ad sacraria .i. repositoria sacrorum ædificanda, & ad sacrificia facienda & effecit iustissimo tenore .i. perpetuo ductu iustitiæ, vt sup. Camertini possent lætari exitio suo, quia erant sic renati .i. ad meliorem fortunam restituti, felicius enim deinceps in Auentino, quã in patria prius habita fuerunt. Hoc dicto subinfert auctor clausulam continuatiuam dicens ea sup. quæ retuli .s. recitatum in adhuc .i. ad hunc vsque locum, manauerunt sup. mœnibus nostris .i. Romanis, & regionibus finitimis, id sup. quod sequitur manauit .i. diffusum est per totum orbem terrarum.

DE EODEM SENATV, ET FABRICIÓ.

• Cic. li. 3. de off. Gel lib. 3 c. 8. Plut. in Pyrr. Flor. lib. 1. cap. 18 et Eutr. li. 2 quãuis dissentiant.

TIMOCHARES * Ambraciensis Fabricio Cos. pollicitus est se Pyrrhum veneno per filium suum, qui potionibus eius præerat, necaturum: ea res cum ad senatum delata esset, missis legatis Pyrrhum monuit, vt aduersus huius gñis insidias cautius se gereret: memor vrbẽ à filio Martis conditã, armis bella, nõ venenis gerere debere. Timocharis aũt nomen suppressit: vtroq; modo æquitatem amplexus: quia nec hostem malo exemplo tollere, nec eum, qui bene mereri paratus fuerat, prodere voluit.

OLIV.

Fabricij æquitas erga Pyrrhum.

TIMOCHARES Ambraciensis) Historia hæc diuerso modo narratur Gel. lib. iij. cap. viij. dum Pyrrhus, inquit rex in Italia foret, & semel, atque iterum cum Romanis feliciter pugnasset satiaque agerentur Romani, quod pleraque Italia ad regem desciuisset, cum Ambraciensis quispiam Timochares Pyrrhi regis amicus, ad Caium Fabricium consulem furtim venit, ac præmium petijt, & si de præmio conueniret promisit regẽ venenis necare, idque sibi facile factum esse dixit quoniam filij sui pocula in conuiuio ministrarent, eam rem Fabricius ad senatum scripsit, senatus ad regem legatos amisit, mandauitque, vt de Timoch. nihil proderent, sed monerent vti rex circunspectius ageret, atque à proximorum insidijs salutem tutaretur, hæc ita sicut diximus in Valer. Antias historia scriptum est. Quadrigarius autem lib. iij. non Timocharem, sed Niciam adijsse consulem scribit, neque legatos à senatu missos, sed à consulibus. Pyrrhũ vero P. R. laudes, & gratias scripsisse, captiuosque omnes quos tunc habuit restituisse, & reddidisse Romanis, consules tunc fuere C. Fabr. atque Aemilius literas, quas ad regem Pyrrhum super ea remiserunt, Claudius quadrigarius scripsit fuisse has ix. consules Rom. S. D. Pyrrho regi. Nos pro tuis iniurijs cõtinuo animo strenue commoti, inimiciter tecum bellare studemus,

Consulũ literæ ad Pyrrhũ.

sed communis exempli, & fidei gratia visum est, vt te saluum velimus, vt esset, quem armis vincere possimus, ad nos venit Nitias familiaris tuus, qui sibi precium à nobis peteret si te clam interemisset. id nos negauimus velle, ne vt ob eam rem quidquam cō modi expectaret, & simul visum est, vt te certiorem faceremus, ne quid eiusmodi, si accidisset, nostro consilio ciuitates putarent factum, & quod nobis non placet precio, aut præmio, aut dolis pugnare, tu nisi caueas, iacebis. Pyrrhus rex consulibus, & P.R. laudes, gratiasque scripsit, captiuosque omnes, quos secum habebat, consulibus restituit, redditque Val. in hac historia imitatus Val. antiatem. Cic. lib. offic. iij cum inquit rex Pyrrhus P.R. bellum vltro intulisset, cumque de imperio certamen esset cum rege generoso, atque potēte, perfugis ab eo venit in castra Fab. eique pollicitus, si præmium ei proposuisset, se vt clam venisset sic clam in Pyr. castra rediturum, & eum veneno necaturum hūc Fabr. reducendum curauit ad Pyrrhum, idq. eius factum à senatu laudatum est. Sen. ad Luc. epist. cxx iij. Fabr. inquit Pyrrhi regia aurum repulit, maiusque regno regias iudicauit opes posse contemnere, idem medico Pyrrhi promittenti, venenum se regi daturum, monuit Pyrrhum cauere insidias, eiusdem animi fuit auro non vinci, auro non vincere Plut. in vita Pyrrhi hoc modo tradit hist. Cum Fab. consulatum iniisset, veniens quidam ad eū in castra epistolam detulit à medico regis perscriptam, in qua pollicebatur se Pyrrhum veneno necaturum, si præmium sibi traderetur, absque vllo discrimine bellum pro Rom. conficienti. At Fab. iniuriam bois detestatus, & collega in eandem sententiam adducto, Pyrrhum statim per literas monuit, vt insidias medici caueret, literæ huiusmodi fuere C. Fab. & Q. Aemil. consules Pyrrho regi salutem. Neque amicorum, neque hostium fortunarum æstimatores nos esse videris, cognosces enim cum hanc epistol. ad nos missam perlegeris, te bonis quidem, ac iustis viris bellum inferre, malis vero atque iniustis confidere, hæc autem non tui gratia nota facimus tibi, sed ne mors tua nobis calumniam afferat, quasi virtute nequiremus te superare dolo contendisse. Acceptis itaque Pyrrhus Fab. literis medicoque conuicto, ac supplicio iuste affecto, ad retributionem beneficij captiuos omnes gratis Fab. Romanisque restituit. [Potionibus) Quia vt diximus Timocharis filij pincernæ Pyrrhi regis erant, hoc est vini, & epularum prægustatores. [A filio Martis) Romulo. [Bene mereri præstare P.R. beneficiū, dissentit à quadrigario Val. similiter, & Eutropius, qui & ipse hanc narrat historiam, nam quadrigarius, & Eutropius dicunt proditorem fuisse nominatum. Val. non fuisse, cuius sententiæ, & Antias Valer. fuit.

ASCEN. TIMOCHARES) .s. medicus, Ambraciensis s. natione, pollicitus est Fab. consuli se necaturum Pyrrhum s. regem Epirotarum, qui tunc pro Tarentinis contra Romanos bellum gerebat, veneno per filium suum, qui præerat potionibus s. diluendis Pyrrho ad conseruandam sospitatem, ea res cum esset delata per Fabricium ad senatum, legatis missis, monuit Pyrrhum vt gereret se cautius aduersus huiusmodi insidias, monuit dico, memor vrbem. s. Romam conditam à filio Martis, videlicet Romulo, debere gerere bella armis, non veneno. Autem pro sed, Senatus suppressit nomē Timocharis amplexus æquitatem vtroque modo, quia nec voluit tollere hostem exemplo. i. malo perniciosso futuro, si simili modo posteri vincere tentarent, nec prodere eum, qui paratus erat bene mereri. s. de Rom. licet non de Pyrrho cui tamen plus debebat, vnde indignus erat, qui viueret, nec minus Pyrrho prodendus, quàm ludi magister Phaliscis, vnde auctor pro arbitrio suo prius laudauit, qui illum prodiderunt, & nunc, qui hunc prodere noluerunt, cum par sit ratio, & forte iustior Ludi magister, qui forte vt obstinatos animo à periculo, arceret potentissimorum liberos in hostium potestatem traduxit. Sed nos exitum explanādum, non censendum recepimus. Oliu. etiā variationem in historijs, quoties opus est, fideliter adnotat.

DE QVATVOR TRIB. PL.

* Liu. li. 4. vbi C. non L. nominat.

SVMMA * iustitia in quatuor quoque Trib. pl. eodem tempore conspecta est. nam, cum C. Atracino, sub quo duce aciem nostram apud Veruginem à Volscis inclinatam cum ceteris equitibus correxerant, diem ad populum L. Hortensius collega eorum dixisset, pro rostris iurauerūt, in squalore se esse, quo ad imperator ipsorum reus esset futurus. non sustinuerunt enim egregij iuuenes, cuius armati periculum vulneribus, & sanguine suo defenderant, eius togati vltimum discrimen potestatis insignia retinētes, intueri: qua iustitia mota cōcio, * actione Hortensium desistere coëgit. Nec se etiam aliter eo facto, quod sequitur, exhibuit.

* accusatione

OLIV. SVMMA iustitia in quatuor quoque) Cum Lucius Atracinius cum exercitu missus esset aduersus Volscos, apud Ferruginem castra posuit, deinde cum placuisset pugnam cū hoste conserere, eductis vtrinque copijs primo congressu Rom. pedē retulerunt, deinde cum domum redijssent Atracino dies dicta est à Luc. Hortensio eius collega, & tribuni testes adducti, quia ea iustitia vsi sunt, vt iurarent se tristes, & in mœrore positos esse quòd imperatorem suum reum futurum viderent. [Ferruginē) lacus est in Volscis. [Inclinatā) In fugam versam, vel quæ pedē retulisset. [Insignia potestatis) Tribunitiam potestatē gerentes.

ASCEN. SVMMA quoque iustitia conspecta est suo tēpore in quatuor trib. pl. Nam cum L. Hortensius collega eorum .i. etiam trib. pl. dixisset diem ad populum L. Atracino, sub quo duce ipsi tribuni correxerant cum ceteris equitibus aciem nostram inclinatam. i. impulsam ad fugam, aut occasum, à Volscis apud Ferruginem. s. lacum, iurauerunt pro rostris. i. ante rostra, se esse. s. futuros in squalore, quo ad. i. quandiu, imperator ipsorum futurus esset reus. Enim pro quia, ipsi egregij iuuenes non sustinuerunt, intueri togati. i. domi, & in vrbe retinentes insignia potestatis. s. tribunitiæ, discrimen. i. periculum vltimum, videlicet capitis eius .s. ducis sui, cuius periculum ipsi armati defenderunt vulneribus & sanguine suo, obijciendo videlicet corpora sua hostibus, pro duce suo. [Qua iustitia) .i. æquitate, concio. i. tota multitudo populi commota, coëgit Hortensium desistere ab actione .s. cœpta contra L. Atracinum, nec sup. concio, aut P. R. exibuit etiam se aliter. s. quam æquum erat sentiendo eo facto, quod sequitur.

DE TYB. GRACCHO, ET C. CLAVDIO.

* Plin. de viris illustr.

CVM Tyberius * Gracchus, & C. Claudius ob nimis seuere gestam censuram, maiorem partem ciuitatis exasperassent, diem his M. Pompilius tribunus pl. perduellionis ad populum dixit. præter communem cōsternationem, priuata etiam ira accensus, quia necessariū eius Rutilium ex publico loco parietem demoliri iusserant: quo in iudicio primæ classis permultæ centuriæ Claudium aperte damnabant, de Gracchi absolutione vniuersæ consentire videbantur. qui clara voce iurauit, si de collega suo grauius esset iudicatum, in factis se paribus eandem cum illo pœnam exilij subiturum: eaque iustitia tota illa tempestas ab vtriusque fortunis, & capite depulsa est. Claudium enim populus absoluit, Graccho causæ dictionem M. Pompilius remisit.

OLIV. CVM Tyb. Grac.) Tyberius Gracchus, & C. Claudius collegæ fuerunt in censura, quā cum tetrice non minus exercuissent, sibi populi inuidiam, & odium contraxerant. erantque iam infensi populo, cum M. Pompilius Trib. pl. qui præter publicum, priuato etiam in cēsores odio tenebatur, quod Rutilij necessarij sui parietes, quos aliorum censorum negligentia in publico per aliquot annos habuerat, euerti iusserant, diem illis dixit ad populum, in quo iudicio, cum primæ classis centuriæ plane damnarent Claudium, cuius nomen, & genus plebi semper inuisa fuit, & reliquæ Gracchum absoluerent, Gracchus si grauius, inquit in collegam meum quidquam statueris, scitote me cum illo voluntarium exilium subiturum, neque enim æquū est, vt qui in eadem causa fuit, nō eodem quoque iure censeatur quo dicto, populus vtrunque absoluit. [Exasperassent) Exacerbassent, irritassent. [Perduellionis) Erat, vt diximus, lex horrendi criminis, & dicebatur perduellio, quod pertinaciter bellum resflueret, & erat quasi capitale iudicium. [Demoliri) Euertere. [Remisit dictionem causæ) Non coëgit causam dicere, hoc est se defendere, sed ab ea re liberauit.

ASCEN. CVM Tyberius Gracchus, & C. Claudius exasperassent). i. irritassent in se maiorem partem ciuitatis ob .i. propter censurā gestam nimis seuere M. Pompilius Trib. pl. dixit his ad populum

lum illum diem perduellionis .i. qua se purgarent de crimine perduellionis, cuius conuicti, vt hostes condemnabantur, dixit in quam Pompilius illi diem accensus .s. præter communem cõsternationem .s. totius populi, etiam ira priuata .i. sibi propria, quia cẽsores iusserant Rutilium necessarium eius .s. Pompili demoliri parietem .s. domus suæ de loco publico, in quo iudicio permultæ centuriæ primæ classis .s. ex quinque, in quas P. R. diuisus erat, secũdum rationem census, damnabat aperte Claudium & vniuersæ .s. centuriæ videbantur consentire de absolutione Grac. s. Tyberij, qui iurauit clara voce, si iudicatum esset grauius de collega suo, se subiturum cum illo in factis paribus, eandem pœnam exilij. & tota illa tempestas .i. ingruens commotio populi depulsa est à capite, & fortunis .i. bonis vtriusque .s. tã Claudij, quàm Gracchi ea iustitia .s. Grac. Enim pro quia, populus absoluit Claudium, & M. Pompilius remisit Gracchho dictionem causæ .i. suę purgationem.

DE COLLEGIO TRIBVNORVM.

MAGNAM laudem & illud collegium Tribunorum tulit, quòd cum vnus ex eo L. Cotta fiducia sacrosanctę potestatis creditoribus suis satisfacere nollet decreuit, vt si neque solueret pecuniam, neque daret, cum quo sponsio fieret, appellantibus se creditoribus auxilio futurum: iniquum ratam maiestatem publicam priuatæ perfidiæ obtentui esse. Itaq; Cottã in tribunatu quasi in aliquo sacrario latẽtem, tribunitia inde iustitia extraxit.

OLIV. MAGNAM laudem Cotta Trib. pl. creditoribus suum debitum reposcentibus soluere recusabat, quia Trib. pl. in ius cogi posse negaret collegium tribunorum id prẹter ẹquitatem esse ducens, vt publica maiestas tribunatus collegæ priuatam perfidiam contegeret Cottam satisdare creditam pecuniam coëgerunt, non illi quidquam valuit sacrosancta potestas aduersus iustitiæ patrea. (Aliquo sacrario) In aliquo templo, vbi tutus lateret vnde extrahi non posset.

ASCEN. MAGNAM &c.) Ordo est. Et .i. etiam illud collegium tribunorum tulit magnam laudem, quod cum L. Cotta vnus ex eo .s. collegio nollet soluere .i. satisfacere creditoribus suis fiducia sacrosanctæ potestatis .s. tribunitiæ, & decreuit, vt si .s. Cotta, neque solueret pecuniam .s. debitam, neque daret .i. exhiberet se sup. illi, cum quo sponsio fieret sup. se, hoc est ipsam collegium futurum auxilio creditoribus appellantibus eum .s. collegam suum Cottam in ius, ratum .i. arbitratum .s. collegium, iniquum sup. esse maiestatem publicam .i. inuentam, vt populum contra potentiam paucorum defendat, esse perfidię priuatæ obtentui .i. ad obtinendum, quod vellet. (Itaque) i. & ita, iustitia tribunitia extraxit Cottam latentem in tribunatu, quasi in aliquo sacrario extraxit dico eum inde.

THEO. L. Cotta) Ianus Pac. existimabat hunc à Lucio notari per hæc xj. saty. carmina. Cotta senex Crassi pater huius parcere magnus Tricho fuit nummos, soluere nulli lentus .i. facilis ex interpretatione Nonij Marc. Nam morosus, & ad reddendum durus Tricho dicitur.

DE CN. DOMITIO TRIB. PL.

* Cic. in orat. pro Deiot. CVIVS vt ad alium * æque illustrem actum transgrediar, Cn. Domitius Trib. pl. M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi deuocauit, vt si fortuna aspirasset, ruina: sin minus, certe ipsa obtrectatione amplissimi viri incrementum claritatis apprehenderet. cuius opprimendi cum summo studio flagitaret, seruus Scauri ad eum noctu peruenit, instructurum se eius accusationem multis, & grauibus domini criminibus promittens: erat in eodem pectore inimicus, & Domitius, & dominus, diuersa æstimatione nefarium iudicium perpendens, iustitia tamen vicit odium: continuo enim & suis auribus obseratis, & iudicis ore clauso, duci eum ad Scaurum iussit: accusatorem etiam reo suo, ne dicam diligendum, certe laudandum: quem populus tum propter alias virtutes, tum hoc nomine libentius, & Cos. & Ces. & Pont. Max. fecit.

OLIV. Domitij æquitas erga Scaurum. CVIVS vt ad alium) Cn. Domitius M. Scaurum accusauit, hic Domitius fuit, qui quarto consulatu Marij Pont. Maximi populi suffragio creatus est. Scaurum autem accusauit hac de causa, consul cum Cassio fuit, & cum esset trib. pl. iratus Scauro, quòd cum in augurum collegio non cooptauerat diem ei dixit ad populum, & multam irrogauit, quòd eius opera sacra multa P. R. imminuta esse diceret, crimini dabat sacra publica P. R. Deum pœnatum, quæ Lauini fierent eius opera imperfecte fieri, eo igitur tempore, quo illum accusaret, seruus Scauri ad eum venerat, promittens se domini sui multa crimina indicaturum, quibus cum facilius posset opprimere. Domitius tamen ea fuit iustitia. vt nec illud audire voluerit, sed illico etiam vinctum ad dominũ remiserit. (Vt si fortuna) Duplici causa fecit, vt vel si fortuna faueret, eum condemnaret, sin minus sua salue opes augeret. (Incrementum claritatis) Quod ausus esset tantũ virum accusare, augebat dignitatem, & opes suas. (Erat) Enim exaggerat rem Val. (Inimicus, & dominus) Nam in eo quod dicit Domitius vim maximam, in esse voluit, nam magni spiritus fuit Domitius ergo non vnumquenque inimicum esse voluit, sed acerrimum inimicum significat. (Nefarium) Seruus nefarius fuit, qui domini sui secreta prodere voluit. (Pont. Max.) Quia quarto Marij consulatu Pont. Max. cum Cassio creatus est.

ASCEN. CVIVS .s. collegij Tribunitij (vt transgrediar ad alium ęquè illustrem .i. clarum) C. Domitius trib. pl. deuocauit in iudicium populi M. Scaurum principem ciuitatis, vt si fortuna aspirasset ita, vt eum conuincere posset, apprehendere ruinam .s. Scauri si minus .i. si non aspirasset, apprehenderet .i. assequeretur certe .i. saltem obtrectatione viri clarissimi incrementum claritatis .i. nobilitatis .i. clarior, & nobilior, fieret, eo quòd talem virum ausus esset in ius vocare. (Cuius) .s. Scauri opprimendi, cum .s. C. Domitius flagraret .i. arderet summo studio, seruus Scauri peruenit ad eum nocte, permittens se instructorum accusationem .s. actiuam eius .s. Domitij, multis & varijs criminibus, domini .s. sui Scauri. (In eodem pectore) .s. Domitij, erat .i. obseruabatur inimicus, & Domitius .i. ex vna parte, qua videlicet Scaurus condemnetur, videbantur crimina serui admittenda, stabat Domitius, vt inimicus, & vt Domitius .i. non vulgaris inimicus, sed acerrimus, ex altera, qua ęquitas seruetur, videbantur crimina reijcienda, & seruus improbus ad dominum mittẽdus, stabat dominus .s. Scaurus, hoc nomine contra seruum plurimum faciens, quòd dominus esset, erat ergo Domitius, & dominus in eodem pectore perpendens .i. ponderans, & ęstimans diuersa æstimatione indicium nefarium .i. quod seruus nefarius facere volebat, quia quãdo Domitius ad odium suum respiciebat, volebat quamuis via Scauro nocere, quando vero animaduertebat, se non debere vti iniquitate serui in dominum, reiecit indicium eius, & ita tandem, iustitia vicit odium. Enim pro quia, Domitius iussit continuo eum .s. seruum duci ad Scaurum .s. dominum suum auribus suis .s. Domitij, qui id iusserat obseratis .i. clausis, ne audiret delationem serui contra dominum, & ore iudicis clauso, quia non poterat iudicare de criminibus, quæ accusator in reum non intenderat. (Accusatorem) .i. ò accusatorem .s. Domitium, ne dicam .i. vt non dicam eum diligendum reo suo .s. Scauro, quia difficile est ob talẽ ęquitatem inimicũ diligere, certe .i. saltem laudandum. (Quem) .s. accusatorẽ, hoc est Domitium populus fecit, tum .i. pariter pp alias virtutes sup. eius, tum .i. pariter hoc nomine .i. hac ratione, & hoc merito libentius, & consulem, & censorem, & Pont. Max.

DE L. CRASSO.

Lib. 3. c. 4 NEC aliter * se L. Crassus in eodem iustitiæ experimento gessit. Cn. Carbonis nomen infesto animo vtpote inimicissimum sibi detulerat: sed tamen scrinium eius à seruo allatum ad se complura continens, quibus facile opprimi posset: vt erat signatum, cum seruo cathenato ad eum remisit. Quo pacto igitur inter amicos viguisse tunc iustitiam credimus, cum inter accusatores quoque & reos, tantum virium obtinuisse videamus?

OLIV. NEC aliter) Hoc exemplum simile est superiori, nam L. Crassus eum Cn. Carbonem accusauerat, qui vt lib. iij. dictum est, cap. vij. patrem etiam eiusdem damnauerat. Sylla legatis à senatu missis responderat, se in senatus potestatem

futurum, si ciues, qui pulsi à ciuitate ad se confugerāt, restituerentur, quę conditio cum senatui iusta videretur, per Carbonem, factionemq. eius, cui bellū vtilius videbatur, effectum est, ne cōueniret. Item Carb. cū ab Italiæ oppidis omnibus obsides exigere vellet, vt fidem eorū contra Syllam obligaret, consensu senatus prohibitus est, hic igitur L. Cras. cū diem Carboni dixisset ad populū eadem iustitia, qua Domitius vsus est, vt seruū, qui ad eum cum scrinio venerat, in quo tabellæ continebantur, quibus Carbonem facile potuisset opprimere, vinctum cum scrinio signato ad Carb. remiserit. [Quo pacto) Per interrogationem Val. ostēdit magnam vim hr̄e iustitiam, & argm̄ facit à maiori ad minus.

Crassi iustitia erga Carbonem.

ASCEN. NEC alter &c.) Ordo est. Nec L. Crassus gessit se aliter in eodem experimento iustitiæ, nā ipse detulerat. i. de occulto crimine accusauerat, nomen Cn. Carbonis, aio infesto. i. inimico, & ei vim paranti, & dānum inferre volenti vtpote inimicissimū sibi, sed tñ. i. nihilominus remisit ad eum. s. Cn. Carb. scriniū. i. arculā eius. s. Carb. allatū ad se à seruo. s. Carb. continens cōplura. s. scripta, qbus. s. Carb. posset cōprimi inauditus. s. facile, remisit dico scrinium illud signatū, vt erat. s. prius, cū seruo catenato. i. catenis vincto. [Igitur quo pacto credimus). i. credere debemus iustitia viguisse tunc (bene tunc, qa multum refrixit ardor ille iustitiæ) inter amicos, cum videamus. s. iustitiam obtinuisse tantū virium. s. quantum iam ostensum quoque. i. etiam inter accusatores, & reos? q. d. haud dubie maxime viguisse credendum est.

DE L. SYLLA.

Lin. li. 77.

IAM L. Sylla * non se tam incolumen, quàm Sulpitium Rufum perditum voluit, tribunitio furore eius sine vllo fine vexatus. Ceterum cum eum proscriptum, & in villa latentem à seruo proditum comperisset, manu missum parricidam, vt fides edicti sui extaret, præcipitari protinus è saxo Tarpeio, cum illo scelere parto Pileo iussit: victor alioqui insolens, hoc imperio iustissimus.

OLIV. IAM L. Sylla) Nota est historia supra sæpe notata, qūo Sulp. Rufus trib. pl. legem promulgauerat ad populū, vt prouincia Pont. quæ ante demandata fuerat Syllæ, qui consul erat, Mario traderetur, vnde orta sunt inter eos bella ciuilia, sed deuictis Marianis partibus, cum inter ceteros hic Sulpitius proscriptus esset, & in villa lateret, a quodam seruo suo proditus est. Sylla vero sanctissima iustitia vsus est, vt seruum pro edicto suo primo libertate donaret, deinde illum tanq̃ parricidam è Tarpeio saxo præcipitari iussit, sicq. ceteris statuit exemplum, nequid tale in dominos suos audeant. laudat ergo hanc iustitiam in Sylla Val. constat. n. Syllam crudelissimum fuisse, in hoc vero iustissimus fuit. [Tribunitio furore) Hic enim Sulpitius Trib. pl. inauditæ superbię, temeritatis fuit, qui trecentos secum milites hr̄et, quasi satellites, quos vt diximus, Antysindicos appellabat videlicet contra Senatum. [Parto pileo, parta libertate, nam raso tantum capite pileum serui capere solebant, cum libertate donarentur.

ASCEN. IAM L. Sylla non voluit). i. desiderauit tam. i. tantopere se incolumē, quam. i. quantopere voluit Sulp. Rufum perditū, sup. esse vexatus furore Tribunitio eius. s. Rufi, sine vllo fine. i. modo & rōne, ceterum cum comperisset eum proscriptus. i. qui proscriptus erat, & latentem in villa. s. sua proditum à seruo, iussit parricidam. i domini, & quasi patriæ sui occisorem, manumissum. i. donatum libertate, vt fides edicti sui extaret, quia edixerat, quod quicunque seruus proscriptum indicaret, libertatem assequeretur, præcipitari protinus. i. statim, vt erat manumissus cum pileo, parto scelere. s. proditionis, quia dum manumittebantur raso capite accipiebant pileum, vt alibi dictum est, existens supple victor insolens, alioqui. i. in alijs factis suis, sed supple iustissimus hoc imperio, quo seruum præcipitari iusserat.

EXTERNA.

DE PITTACO MITYLENÆO.

Laert. in vita.

VERVM ne * alienigenę iustitię obliti videamur, Pittacus Mitylenæus, cuius aut meritis tantum ciues debuerunt, aut moribus crediderunt, vt suis suffragijs tyrannidem deferrent, tandiu illud imperium sustinuit, quandiu bellum de Sygæo cum Atheniensibus gerēdum fuit. postquam autem pax victoria parta est, continuo reclamantibus Mitylenęis deposuit, ne dominus ciuium vltra, quàm reip necessitas exegerat, permaneret: atque etiā cum recuperati agri dimidia pars consensu omnium offerretur, auertit animum ab eo munere, deforme iudicans virtutis gloriam, magnitudine prædæ minuere.

OLIV. VERVM ne alienigenæ iustitiæ &c.) Qūo Pittacus imperium adeptus fuerit diximus lib. iiij. cap j de moderatione. Cū igitur passus esset se tyrannum. i. regem creari à ciuibus suis, quod opera sua opus esse ciuitati videret, nam certabant de Aquileiidis agri possessione, vel vt alij dñt, de Sygæo promōtorio, Athenienses & Mitylenęi. postq̃ ductu, & auspicio suo Ath. victi sunt, sicut suo loco diximus, tyrānidem deposuit, præterea cū ex agro bello parto magno illi spacium traderent, possidendū, vtpote dimidiam eius partē, ille constanti animo recusauit, quod existimaret magnitudine prædæ, gloriam bello partam minui. [Meritis) Vt sibi tyrannidem traderent, aut quo de rep. tam bene merebatur, vt tyrannide dignus videretur. [Acclamantibus) Contra clamantibus, & renuentibus. [Vltra quam necessitas exigeret) Nam deuictis hostibus, & parta victoria, cum operam patriæ suam minime necessariam videret, imperium deposuit.

ASCEN. VERVM ne videamur obliti iustitię alienigenę). i. externarum gentiū. Pittacus Mitylenęus, cuius aut meritis ciues debuerunt tm̄, quia eos ab Athen. iugo liberauerat, aut crediderunt tm̄ moribus, quia inter sapientes habitus est, & honeste vixit, vt deferrent sup. ei, suis suffragijs. i. propria sponte, & fauore, tyrannidem. i. imperium vrbis suæ, sustinuit. i. sibi tenuit tandiu illud imperium, quandiu bellum fuit gerendum, cum Athen. de Sygæo. i. de possessione Sygæi. s. promuntorij, autem. i. sed, postquam pax est parta. s. Mitylenæis, victoria i. per victoriam habitam contra Athen. ipse continuo deposuit. s. tyrannidem, aut imperium, Mitylenæis reclamantibus. i. clamore, se id nolle attestantibus ne permaneret dominus ciuium, vltra quam necessitas reip. exegerat. atque etiam cum dimidia pars agri recuperati. s. ab Ath. io Sygæo, offerretur sup. ei. consensu omnium. s. Mitylenæorū, ipse Pittacus auertit animum ab eo munere iudicans deforme sup. esse, diminuere gloriam virtutis, magnitudine prædæ.

DE ARISTIDE ATHENIENSI.

Cic. li. 3. de off. & Plut.

ALTERIVS * nunc mihi prudentia referenda est, vt alterius repræsentari iustitia possit. Cum saluberrimo consilio Themistocles migrare Athenienses in classem coëgisset, Xerxeq. rege, & copijs eius Gręcia pulsis, ruinas patriæ in pristinū habitum reformaret, & opes clādestinis molitionibus ad principatū Græciæ capessendum nutriret, in concione dixit, hr̄e se rem deliberatione sua prouisam, quam si fortuna ad effectum perduci passa esset, nihil maius, aut potentius Atheniensi populo futurum, sed eam vulgari nō oportere: postulauitq;, vt aliqs sibi, cui illam tacite exponeret, daretur. datus est Aristides. Is, postq̃ cognouit eum classem illam Lacedęmoniorū, quæ tota apud Gytheū subducta erat, velle incendere, vt ea consumpta, dominatio maris ipsis cederet, processit ad ciues, & ipsis retulit, Themistoclē vtile consilium, ita minime iustum animo voluere. e vestigio vniuersa cōcio, quod ęquum non videretur, nec expedire quidē proclamauit: ac ꝓtinus Themistoclē incepto iussit desistere,

OLIV. ALTERIVS nunc mihi) De iustitia dicit Aristidis, quàm supra retigimus, qꝫ postquam Xerxes è Græcia, pulsus est consilio, & ductu Themistoclis, mœnia quoq; vrbis Athenien. tandem restituta sunt, quæ solo fuerant adęquata. Themist. illuc toto aio intentus erat, vt totius Græciæ imperium Athen. recuperarent, conuocata igitur concione dixit se habere consilium reipub. saluberrimum, imperioq. Athen. vtilissimum, sed illud ad exitum non deduci nisi occuleretur. Athen. rn̄derunt, vt in consilium. Aristidem admitteret, qui si ꝓbaret, exequeretur, tm̄ apud Athen. Aristidis valebat auctoritas, qui cognito Themisto-

clis

elis consilio in concionem prodijt, & consilium Themistoclis vtile quidem esse dixit, sed minime honestum, erat autem, vt Lacedemoniorum classem incēderent, quæ erat in portu Gytheo. Athen. vbi turpe Themistoclis esse consilium viderunt succlamarunt omnes non esse admirendum, tantum iustitiæ, & honestatis monumentum fuit apud populum illum, vt quoquam vtilissimum videretur, tamen quia inhonestum, respueretur, neque n. dubium erat, quin Lacedæmoniis classe priuatis, totius Græciæ imperium Athen. facile occupassent. Cic. offic. lib. iij. Themist. inquit post victoriam eius belli, quod cum Persis fuit, dixit in concione se habere consilium reip. salutare, sed id scire nō opus esse, postulauitq. vt aliquem populus darct, qui cum communicaret, datus est Aristides huic, ille classem Laced. quæ subducta esset ad Gytheum clam incendi posse dixit, quo facto frangi Lacedæmonies opus necesse esset, quod Aristides, cum audiuisset, in concionem magna expectatione venit, dixitq. perutile, esse consilium, quod Themist. afferret, sed minime honestum, itaque Athen. quod honestum non esset, id ne vtile quidem putarunt, totamq. eam rem, quam ne audierant quidem, auctore Aristide repudiarunt. [Alterius). s. Themistoclis, qui vtile consilium inuenit. [Alterius). s. Aristides, qui fatirndum esse negauit. [Maius) Quantum ad vtilitatem. [Potentius) Quantum ad imperium. [Deducere) Proprie est in mare ducere. [Subducere) In portum trabere.

ASCEN. ALTERIVS) Ordo est. Prudentia alterius. s. viri, vtpote Themistoclis est referenda. i. recensenda mihi. i. à me, vt iustitia alterius. s. viri, vtpote Aristidis, & totius populi Ath. possit repræsentari. s. oculis legentium, aut auribus audientium ista. [Cum Themistocles dux Athen. coëgisset consilio saluberrimo Athen. migrare) i. derelicta vrbe in naues, quasi habitatione transferre, & Xerxe rege, & copiis eius pulsis Græcia. i. postquam Xerxem, cum copiis eius repulisset è Græcia, reformaret rumas patriæ. s. vrbis Athen. per Xerxem destructæ, & quasi solo æquatæ, in habitum pristinum. i. formam, & statum priorem, & nutriret opes. i. facultates, molitionibus. i. conatibus clandestinis. i. occultis, ad principatum Græciæ capessendum. i. inuadendum, dixit in concione. i. in oratione ad populum, se habere rem prouisam. i. excogitatam, sua deliberatione. i. meditatione animi, quam. s. rem, si fortuna passa esset perduci ad effectum, nihil sup. esset, aut dixit, nihil est futurum maius, aut potentius populo Athen. sed supp. [Dixit non oportere) i. non rondurere eam. s. rem vulgari. i. vulgo indicari, & postulauit, vt aliquis daretur sibi, cui exponeret illam. s. rem, tacite. i. in secreto, hoc est occulte, non tamen tacendo, vnde inire dixit tacite exponeret. Aristides, vir ille Athen. prudens, & iustus, datus est Themistocli, vt ei cōsilium suum communicaret. Is. s. Aristides postquam cognouit supp. Themistoclem, velle incendere classem illam. s. nobilem Lacedæmoniorum, quæ tota erat subducta. i. in littus tracta apud Gytheum. s. portum, vt ea. s. classe consumpta, dominatio maris cederet ipsis. s. Athen. processit ad ciues, & retulit Themistoclem voluere animo consilium vt vtilt, ita minime iustum, & ita reuera non erat vtile, quia inhonestum, videbatur tamen quia imperium suisset suturum vniuersa concio proclamauit euestigio. i. priusquam Aristides aut ipsi vestigium mutareot, id quod non videretur æquum. i. iustum, nec quidem. i. non etiam expedire. i. vtile esse, ac protinus iussit Themistoclem desistere ab incepto, vnde non minus iussus fuit totus populus, quàm Aristides.

THEO. GYTHEVM subducta erat) Gytheum maritimum oppidum, nauale que Lacedæmoniorum, de quo Lycophron. Cicer. Pausan. & Stephanus.

DE ZALEVCO LOCRENSI.

*In Themist. Cic. lib. 2. de leg. & epist. 1. lib. 1. cap. 3. Str. lib. 3 Euse. Athen. & Laer. in Pub. & Stob. ser. mo. 92. ∘ Zeleucus.

NIHIL illis * ēt iustitiæ exemplis fortius.* Zeleucus vrbe Locrensium à se saluberrimis, atque vtilissimis legibus munita, cum filius eius adulterij crimine damnatus, secundum ius ab ipso constitutum, vtroque oculo carere deberet, ac tota ciuitas in honorem patris necessitatem pœnæ adolescentulo remitteret, aliquandiu repugnauit, ad vltimū precibus populi euictus, suo prius, deinde filij oculo eruto, vsum vtrique videndi reliquit. Ita debitum supplicij modum legi reddidit, æquitatis admirabili temperamēto, se inter misericordem patrem, & iustum legislatorem partitus.

OLIV. Zaleucus filio non pepercit.

NIHIL illis etiam) Zaleucus Locrensium princeps fuit, & legumlator, sicut Solon Athen. Licurgus Laced. hic igitur leges composuit, quibus Locrenses rempub. amplam, diuturnamq. habuere, sed inter ceteras, & illam tulit contra adulteros, vt qui in adulterio deprehensus esset, is vtroque priuaretur oculo, forte accidit, vt eius filius in hoc crimine deprehenderetur, nam cū quadam matre familias adulterium commiserat, & cum ciuitas filium liberare vellet honoris gratia, pater nunquam adduci potuit, vt filio pœnam remitteret, tandem instantibus ciuibus, vt absolueretur, quandoquidem, inquit ita vultis, faciam, vt altero mihi, altero illi eruto oculo lex impleatur, quod etiam factum est, quæ profecto magna iustitia fuit. [Eruto) Euulso. [Inter misericordem) Ne omnino crudelis esset in filium.

ASCEN. NIHIL etiam) Fortius sup. est illis. s. sequētibus exemplis iustitiæ. Seleucus, vel (vt alij scripserunt) Zaleucus (sed idem de eodem lib. j. de simulata religione, quòd caput nuper inuentum est. Seleu. scripserunt) vrbe Locren. in Græcia (vt opinor) potius quàm in Bruttijs, nam sunt locri ozole apud Epirmenios, & opuntios, in Græcia, & etiam in Bruttijs Italiæ munita à se. i. cum ipsam muniuisset, saluberrimis, atque vtilissimis legibus, cum filius eius damnatus crimine adulterij, deberet carere vtroque oculo, secundum ius constitutum ab ipso. s. Seleu. ac tota ciuitas remitteret adolescentulo necessitatem pœnæ in honorem patris, ipse sup. repugnauit. i. restitit votis populi aliquandiu ad vltimum euictus precibus populi precantis, oc. s. filium exreraret, suo. s. patris oculo eruto prius, deinde oculo filij eruto, reliquit vtrique. i. & sibi, & filio vsum videndi, & sup. ita reddidit legi modum. i. metrum, & mensuram supplicij debitum, quia præfinitum, partitus admirabili tempesamento æquitatis se inter patrem misericordem, & legislatorem iustum.

THEO. ZALEVCVS) Is Locrensis ex Thurio fuit, vt est apud Suidam, Pitagoricæ familiæ philosophus, & legumlator qui pro patria pugnans interijt, ioitio seruus, ac pastor, vbi liberalitet institutus cum ciuibus suis leges dedit in quibus, & hoc sanxit, vt io publicum mulieribus egredi liceret, ingenuæ quidem cum vna ancilla io alba veste, ceteris autem in florida, ac versicolori.

DE CHARONDA TYRIO.

SED aliquanto * Charōdæ Tyrij præfractior, & abscisior iustitia, ad vim, & cruorem vsque seditiosas cōciones ciuium pacauerat, lege cauendo, vt si quis ea cū ferro intrasset continuo interficeretur, interiecto deinde tempore ex longinquo rure gladio accinctus domum repetens, subito indicta concione, sicut erat, in eam processit, ab eoque, qui proxime constiterat, solutæ à se legis suę monitus: Idem ego illam, inquit, sauciam: ac protinus ferro, quod habebat, districto incubuit, cumque liceret culpam, vel dissimulare, vel errore defendere, pœnam tamen repræsentare maluit, nequa fraus iustitiæ fieret.

* ctā. li. 2. de leg. Laer. in Pub. & Ignat. Recen. cap. 12. sed vide Stob. ser. 42.

OLIV. SED aliquanto) Hic Charondas ciuitatem Tyrū, cuius princeps erat, cum assiduis seditionibus laborare videret, vt sæpissime in foro certaretur ad sanguinem, legem tulit, ne qs cum ferro in concionem prodiret, quod si quis fecisset capitis pœna damnaretur. forte accidit, vt hic in agros proficiscens cinctus gladio esset, & cum inde domum rediret subito, indicta concione se cum ferro desrēderet in concionem, non studio se, sed oblitus se cum telo esse, cum igitur à proximo esset admonitus seipsum interfecit, ne quid contra legem per se factum esse videretur, sed ex omni parte iustitia seruaretur. [Præfractior) Asperior. [Abscisior) Seuerior, vel breuior ἀπότομος, dicunt Græci abscissum dī, quod repente fit sine vllo respectu. [Conciones) Quia seditionibus irrita, plebs vsque ad sanguinem certabat.

ASCEN. SED iustitia Charondæ) s. principis Tyrij. i. Tyri vrbis in Phœnicia sup. fuit præfractior. i. asperior, & rigidior, quia res rigida prius frangitur, quàm flectitur, & abscissior. i. breuior, & quasi minus deliberatio animo facta, nam qui aliquid subito dissoluere volunt, abscindunt illud, vt retiacula nauis, & vestium suturas, vnde Cato potius dissuendam, quàm abscindendam censuit non æquam amicitiam, quæ exempla adduco, vt vim metaphoræ, minus periti intelligant, is sup. aut qui Charondas pacauerat conciones ciuium seditiosas vsque ad vim, & ad cruorem,

cauendo lege, vt si quis intrasset eas.s.conciones, cum ferro.i.armis saltem inuasiuis, interficeretur continuo, deinde tempore interiecto, repetens domum ea longinquo rure accinctus gladio cõtione.i.conuocatione populi indicta, subito processit in eam, sicut erat.s.accinctus gladio, & monitus ab eo, qui proxime coo stiterat legis suæ solutæ à se.i.quod legem suam soluisset, inquit, ego idem sanciam.i.sanguine meo firmam, & sanctam efficaciã, illam.s. legem, ac incubuit protinus ferro, quod habebat.i. gladio suo. cumq. liceret sup. ei, vel dissimulare culpam.i.negando se culpam admisisse, quia lator legis non videtur sub lege teneri, vel defendere.i.purgare errore.i. propter errorem suum, quia non dedita opera è domo accinctus gladio processerat, sed rure vt accinctus erat in concionem venerat, maluit tamen representare.i.exhibere populo, & persoluere pœnam.s. transgressiona ne qua fraus fieret iustitiæ.

THEO. CHARONDÆ Tyrij) Arist. Politicorum ij. legumlatores, inquit extiterunt. Zaleucus Locris, Epizephirijs, & Charondas Catanẽsi eius ciuibus, alijsq. chalcidici generis vrbibus circa Italiam Siciliamq. Stephanus etiam, qui gentibus apud græcos scripsit. Ea catana fuit Charondas, inquit, vnus ex ijs, qui reges Athenis condiderunt, vt mirum sit, vnde Val. eum vocet Thurium, nisi memoriola lapsum dicamus, vt quæ Zaleuci primo fuit, eam Charondæ tribuerit, aut Thurius verbum librarij ex superiore capite transposuit huc incommode. Nam Val. ita scriptum relinquere potuit. Zaleucus Turius vrbe Locreolum. Suidas enim de Zaleuco Locrensis inquit ex Thurio fuit, aut certe de Charondæ patris non conuenit inter auctores, & aliquis Thurium fuisse scripsit id quod alicubi Parrhasius legisse nõ meminit. Hermippus de legumlatoribus lib. vij. refert apud Athenas Charondæ leges ad mensem causi solitas.

DE FIDE PVBLICA. CAP. VI.

* Fortasse Liu. lib. 46. certe de Lepido.

HVIVS * imagine ante oculos posita, venerabile fidei numen dextram suam, certissimum salutis humanæ pignus ostentat: quam semper in nostra ciuitate viguisse, & omnes gentes senserunt, & nos paucis exemplis recognoscamus.

OLIV.

HVIVS imagine) Transitutus ad cap. seq. Val. ne hoc abrupte facere videatur, quasi præfatur, sic enim iustitiam fidei dexterã porrigere, vt sibi succurrat, & rectæ, nam vt inquit Tullius fides est bonus iustitiæ fundamentum. [Humanæ salutis) Quia sine fide humana genere societas stare non posset.

ASCEN. HVIVS imagine ante oculos posita) Præfatio est in exempla fidei publicæ. Ordo autem est. Imagine huius.s.iam dictæ virtutis, vtpote iustitiæ, posita ante oculos.s.legentium, aut contemplantium venerabile nomen fidei ostentat dexteram suam.i. sibi dicata, appositoriæ certissimum pignus salutis humanę, ideo autem ostentat, quia secundum Cic. lib. j. offic. fides est fundamentum iustitiæ, & ideo vbi iustitia, illic etiam fides est, quam.s. fidem, &.i.simul omnes gentes senserunt, & nos recognoscamus .i. attestemur paucis exemplis viguisse.i.quod ipsa viguerit semper in ciuitate nostra. hoc est Rom.

DE SENATV POP. Q. ROM.

* Cicer. pro dom. & Phil. 10.

CVM * Ptolemæus rex tutorem populum R. filio reliquisset, senatus M. Aemilium Lepidum Pont. Max. bis cos. ad pueri tutelã gerendam Alexandriam misit, amplissimique, & integerrimi viri sanctitatẽ reip. vsibus, & sacris comparatam, externæ procurationi vacare voluit, ne fides ciuitatis nostræ frustra petita existimaretur: cuius beneficio regia incunabula conseruata pariter, ac decorata, incertum Ptolemęum reddiderunt, patris ne fortuna magis, an tutoris maiestate gloriari deberet.

OLIV. CVM Ptolemæus) De fide pub. P. R. loquitur erga Ptol. regem Ægypti, nam Ægypti reges omnes Ptolem. suot appellati. Ptol. moriens filium in tutela P.R. reliquit, q postquam ad eorum aures peruenit, ne fides aliqua ex parte deesset, Senat. misit Alexandrion Q. Æmil. Lepidum principem ciuitatis, & eundem optimum virum, qui tunc Pont. Max. qui bis antea consul, qui princeps senatus quinquies fuerat, qui tutor Pop. esset, & maluit senatus, vt resp. tanto viro careret, quanquã eo plurimum indigeret, quàm pub. fides deesset, tantum valuit, apud Pop. sanctissima fides, vt maluerit hominem, in quo animo sanctitatis exempla conspici possent, alienam, quàm suæ reipub. curam, administrationemq. suscipere. Iust. qui de hac tutela mentionem lib. xxx. facit, non a rege tutorem relictum Pop. fuisse dicit, sed post regis mortem ab Alexandrinis Rom. missos fuisse Leg. qui orarent P. R. vt tutelam Pupilli susciperent, regnumq. tuerentur Ægyp. quòd iam Philip. & Antioc. facta inter se pactione, diuisisse dicebantur, gratam legationem fuisse Rom. causam belli quærentibus aduersus Phil. qui insidiatus temporibus pun. bel. fuerat missos igitur fuisse legatos dicit, qui nunciarent Antiocho, atque Phil. vt à regno Ægypti abstinerent, missum & M. Æmil. Leg. in Ægyptum, qui tutorio nomine regnum pupilli administraret, qui profectus, bello deinde quod aduersus Antiochum, duce Scip. gestum est, magnum ad victoriam momentum dedisse fertur. [Comparatam) Quia reip. vtilitatibus inseruiebat [Et sacris) Quia Pont. Max. sacra publica faciebat. [Cuius beneficio) Non minorem splendorem & gloriam ab hac tutela Ptol. accepit, quàm à genere paterno.

ASCEN. CVM Ptolemæus) .s. rex Ægypti reliquisset P.R. tutorem filio suo, Senatus .s. Rom. misit M. Æmil. Leg Pont. Max. & bis consulem Alexandriam .i. in eam vrbem Ægypti vbi regia erat ad gerendam tutelam pueri, & voluit sanctitatem viri amplissimi, & integerrimi comparatam .i. acquisitam vsibus reip. & sacris, quia etiam Pont. magnus erat vacare.i.operam plenam dare, & intentam esse procurationi externæ, ne fides ciuitatis nostræ, hoc est Rom. videretur petita frustra.s. a Ptol. patre. Cuius .s. M. Æmil. beneficio eunabula regia .i. primordia vitæ regis, & filij regis conseruata pariter, ac decorata, reddiderunt Ptol.i. filium incertum, ne.i.an deberet gloriari magis fortuna .i. regno patris, an in maiestate tutoris .s. Æmilij.

DE CIVITATE ROMANA.

* Liu. li. 17. Eutr. lib. 2 c. 2. & Oros. lib. 4. cap. 7.

SPACIOSA * quoque illa Romana fides. Ingenti Pœnorum classe circa Siciliam deducta, duces eius fractis animis consilia petendæ pacis agitabant. quorũ dux Amilcar ire se ad consules negabat audere, ne eodem modo catenæ sibi inijcerentur, quo ab ipsis Cornelio Asinæ consuli fuerant iniectæ. Hanno autem certior Romani animi æstimator, nihil tale timẽdum ratus, maxima cum fiducia ad colloquium eorum tetendit: apud quos cum de belli fine ageret, & tribunus militum ei dixisset, posse illi merito euenire, quod Cornelio accidisset: vterq; cos. tribuno tacere iusso, Isto te, inquit, metu Hanno fides ciuitatis nostræ liberat. Claros illos fecerat tm̃ hostium ducem * vincere potuisse, sed multo clariores fecit noluisse.

* Alij, vincire.

OLIV. SPACIOSA quoque) Cum primo pun. bel. Corn. Scip. Asina præfectus classis, in Sicilia foret, ad colloquium a Carth. vocatus est, qui data fide confidenter processit, illi enim simulato colloquio milites paratos habuere, qui deprehensum Scip. in catenis ducerent post aliquod tempus eodem bello, cum in angustias deductus esset Amilcar pœnorum dux, & cum Rom. pacem desideraret, non audebat se consulum fidei committere, nam veritus ne qua Scip. arte deceperat, ea de & ipse caperetur. Sed Hanno alter eorum dux meliori de fide Rom. opinione ductus processit audacius, & cum consulibus de pace agere cœpit, tunc vnus ex Trib. mil. dixit, non aliam illi fidem esse seruandã, quam illi Corn. seruauerant, cui consules indicto silentio Hannonem securum esse iusserunt, mira profecto fides, & omni laude prædicanda. Abbreuiator Liu. de hoc Scip. sic breuiter tradit. Cn. Corn. consul à classe punica circumuentus, & per fraudem velut in colloquium euocatus, captus est. Corn. Asin. hic est, qui classe punica mersa, clarissimum inde triumphum egit. Corn. Asin. quare dictus sit Corn. Asin. Macr. Sat. lib. j. facile declarat, dicit enim Asinæ cognomentum Cornelius datum est, quia princeps Corn. gentis empto fundo, seu filia data marito, cùm sponsores ab eo solenniter poscerentur, Asinam cum pecuniæ onere producit in forum, quasi pro sponsoribus pręsens pignus.

[Fractis)

[Fractis] Victis. ... quidem R. imperatores claros ... multo clariores.

ASCEN. S... IOSA ... hostes Rom. i. Romanæ ciuitatis est sup. quoque ... (ingenua). i. valde magna classe pœnorum. i. Ca... circa Siciliam, duces eius ... fractis. ... animos fractos, & desperantes ... pacis petendæ ... pœnorum Amilcar dux. i. princeps, negabat se audere ... Rom. ne catenæ inijcerentur ibi eodem modo, quo fuerat iniectæ C... Asinæ consuli. f. Romano, ab ipsis. f. pœnis Han... autem certior ... animi Romani, ratus nihil tale timendum, tetendit ad colloquium eorum. f. cõ... Rom cum maxima ... apud quos. f. consules, cum ageret de fine belli i. de bello finiendo, & tr... mil. dixisset ei, id supp. quod accidisset Corn. f. Asinæ posse euenire merito illi. f. Hannoni, hoc est, ut in vincula conijceretur, vterque consul tribuno iussit ... postquam iussetat tribunum tacere, inquit, ò Hanno fides ciuitatis nostræ ... liberat i. soluit te ... metu. f. quo timebat in vincula cõijci, ob dictum tribuni militum. nam prius non timere ... est. Potuisse vincere, quia in potestatem suam habebant ... num ducem hostium, videlicet Hannonē, fecerat ... consules elatos, sed noluisse vincere, aut vincite eũ, fed illos ... iores.

THEO. VINCER... Ianus ... arbitrabatur a Valerio sed ... vincire. Nam voluisse vincere Rom. absurdum foret intelligere legas igitur vincire. i. catenas inijcere.

DE EODEM SENATV

ADVERSVS * eo de hostes parem fidem in iure legationis tuendo patres C. exhibuere. M. enim Aemilio Lepido, L. Flaminio Cos. L. Minucium, & L. Manlium Carthaginiensium legatis, quia manus his intulerant, per feciales * reddendos curauerunt. se tunc senatus, non eos, quibus hoc præstabatur, aspexit.

Marg.: * ... 3 ... * ... dos Fratere red.

OLIV. ADVERSVS eodem hostes parem) M. Æmil. Lep. legati Carthag. Romam venerant pacem a senatu populoq. re petentes forte ita accidit, vt altercatione orta esset inter legatos & L. Minutium, ac C. Manilium, & eou que processit eorum contentio, vt Minutius, & Manilius legatos pulsarent, nam illi pacem petebant, hi dandam esse negabãt, quippe fœdifragis, quod vbi cognouit senatus eos legatis dandos ... censuit datq. ... cit. [Iure legationis] Vt legati tuti sint, & inuiolati secundum ius gentium. M... h... ran... Pul... N... eos) q. d. sensius ... qui merererentur Carthaginienses, qui totiens ... frangerent, sed ius gentium esse seruandum, ... tam

Marg.: Carthagais pulsatis.

ASCEN. ADVERSVS &c.) Patres conscripti, ... parem fidem in iure legationis tuendo. i. protegendo, ... eodem hostes, videlicet ... Carth. En... M. Æmil... & L. Flaminio consulibus. i. quo tempore ... patres c. ... curauerunt Lucium M... reddendos ... dandos, vt ... aut potius legat... in potestatem dandos, per feciales sacerdotes qui fœderibus ... tiendis, & bellis legitime indicendis præerant, legatis Carth. qa ... intule ant h... legatis manus i. eos violenter pulsauerant. Sed senatus aspexit tunc se ... quid se deceret, aut ... fuam non eos, videlicet fœdifragos Pœnos, qui ... hoc præstabatur, quia indigni erant, quibus tanta fides seruaretur.

DE SVPERIORE AFRICANO.

HVIVS * exemplum superior Africanus secutus, cum onustam multis, & illustribus Carthaginiensium viris nauem ... potestatem redegisset, inuiolatam dimisit, quia se legatos ad eum mi... ... etsi manifestũ erat, illos vitandi præsentis periculi gratia falsum legationis nomen a... vt Rom. imperatoris potius decepta fides, quàm frustra implorata iudicaretur.

Marg.: * Eius ... * ... secutus ... potest ... ille ... imperator.

OLIV. HVIVS exemplum hoc fuit ... pun. cum superior Africanus ... talis dux, itanque ... Hispaniam, ... Carthagintensium nauem ... simorum hominum plenam, ... spiritum venerent, legatos publice missos ad imperatorem Rom. se esse simularunt, quam fidem illis Africanos præstitit, vt omnes incolumes, & inuiolati redirent ad suos, maluit imperator Rom. suam fidem fraude petitam quam frustra imploratam.

ASCEN. HVIVS &c. Sic melius, quàm cuius nam de eo, quod in manibus habent, loquitur ferè per pronomen hic. Ordo autem est Africanus. f. Scipio, superior. i. maior secutus exemplum huius. f. dicti facti senatus cum redegisset in suam potestatē, nauem onustam. i. ... onustam multis & illustribus viris Carth. dimisit ... latam ... dicebant se missos legatos ad eum tamen manifestum erat illos amplecti falsum nomen legationis gratia periculi præsentis. f. tunc vitandi, vt fides, imperatoris Rom. iudicaretur potius decepta per fraudem Punicam, quam ... frustra, id est in vanum.

DE SENATV POP. Q. ROM.

REPRÆSENTEMVS etiam illud senatus nullo modo prætermittendum opus legatos ab vrbe Apollonia Romam missos, Q. Fabius, Cn. Apronius ædiles ... contentione pulsauerunt. quod vbi comperit, continuo eos per feciales legatis dedit, quæstoremq. cum his Brundusium ire iussit, ne quam in itinere à cognatis deditorum iniuriam acciperent. Illam curiam mortalium quis concilium, * an non templum fidei dixerit? quam vt ciuitas nostra semper benignam præstitit, ita etiam in sociis quoque animis constantem recognouit.

Marg.: * An templum forte, ac ... temp.

OLIV. REPRÆSENTEMVS) Hoc exemplum pars est superioris. nam ... duo, quod legatos Apolloniatum, ... inter eos ... pulsassent, deditti sunt eis, & missus est quæstor cum auxilio ne cognati ... aliquam inferrent. [Repræsentemus] In medium proferamus. [Apollonia] Facit suum genitile hic, & ... vnde aduersatos, cũ legatos Apolloniatum missos ... senatum missos quidam iuuenes pulsassent, de ... Apolloniatibus sunt, sed quidam dicunt, quod latine facit Ap... nianus na, num. [A cognatis] Si forte cognati eorum vo... manibus legatorum eripere. [Illam curiam] Si quia curiam diligentius ... deceret, non potius fidei templum dicet, quam mortalium refugium.

ASCEN. REPRÆSENTEMVS etiam illud opus). f. factum, aut ... modo prætermittendum. Q. Fabius, & ... Op... nius, seu vt ... habent Sempronius, ædilea pulsauet int... legatos missos Romam ab vrbe Apollonia, quæ est, aut in ... ro, aut in Creta, aut in Syria, aut Thracia, in ... regionibus reperitur eo nomine vrbs, sed ... de Pont... loqui contentione orta. f. inter ædiles & legat... ædilium, vbi. f. senatus comperit, de... ellatem ... legatos perfeciales. i. fœdc... & ... indicendorum ... Romæ, ire cum his ... legato B... oppidum littorale, ne. f. legati acciperent ... iniuriam in itinere à cognatis deditorum ... dixerit. f. marito, quis. i. aliquis illum. f. ... curiam ... concilium. i. cœtum ... an non ... templum ... fidei, q. d. multo iustius templum fid... quemadmodum ciuitas nostra ... benignam, ita recognouit eam constantem ... animis sociorum, vt pote Saguntinorum; & ... norum, de quibus sequentia sunt exempla, atque hoc dicto parasceuem fecit.

EXTERNA.

DE SAGVNTINIS.

PVBLII * duorum * in Hispania Scipionũ, totidemq. Romanorum ... exercituum miserabile stragem, Saguntini victricibus Annibalis armis intra mœnia vr... compulsi, cum vim Punicam vlterius nequirêt ar... quæ ... erant, carissima, atque ... circundatis, accensi q. ignis nutrimentis, ... nostra ... publico, & comuni rogo semetipsos ... runt. Crediderim tuc ipsam ... idem

Marg.: * Immo ante Po. lyb. lib. ... Flor. lib. 1 cap. 6. & ... fert ...

humana negocia ſpeculantem, mœſtum geſſiſſe vultum, perſeuerantiſſimum ſui cultum iniquæ fortunæ iudicio tam acerbo exitu damnatum cernentem.

OLIV. POST duorum) Nunc ad externa tranſit exempla, & primo de Saguntinis, qui in fide Rom. pertinaciter conſtiterunt. Saguntum oppidum eſt opulentiſſimum in Hiſpaniæ finibus poſitum citra flumen Iberum, quod fuit quondam terminus imperij P. Rom. & Carth. cau[illegible] ſecundi pun. bel. nam cum Hann. oppidum [illegible] circumſedi[illegible], Saguntini Romam legatos auxilia petentes miſerunt, qui cum tardius remitterentur, nec ſe diutius [d]efendere poſſent, ad eam pertinaciam venerunt, vt in foro c[illegible] ingenti rogo, impo[illegible] rebus ſuis omnibus flammas ſub[illegible] deinde ſeipſos in eundem con[illegible], ne a fide deficerent. [illegible] Scipion[u]m) Videlicet Cn. & P. Scipionum, quorum alter [illegible] eius Scipionis pa[illegible] deinde Africanus dictus eſt. hi duo, vt ſupra diximus, [illegible]paniam in [illegible] P. R. diu tenuerant, ſed tandem per Ma[illegible]onem quendam [illegible] quorum pars maior erat in exercitu Rom. [illegible], & [illegible] corrup[illegible] defece[illegible] Rom. [illegible] exercitus ex [illegible] [illegible] at[illegible] pe[illegible] val[illegible] a [illegible] longe [illegible] feriores diu obſ[illegible], [illegible] ſunt. L. ver[o] Ma[illegible] tribunus m[illegible] exer[illegible] & n[illegible] vocati a[d] c[onc]ionem [illegible] ut [illegible] rent hoſte[illegible] propter [illegible] metueiret, [illegible] con[illegible] andum [illegible] emicuit quo [illegible] [illegible] noctu [illegible] ad hoſtium caſtra, [illegible] ex im[illegible] hoſtibus [illegible] cladem[que] acce[illegible] [illegible] V[illegible] ſecius diſſenit a [illegible], non enim [illegible] [illegible] Hiſpania Scipiones, Hannib. Saguntum expugnauit [illegible] antequam bellum [illegible] Romani ſuſciperet, v[t] Liu. tr[illegible] & [illegible] lib. xj. Et hoc belli principium & cau[illegible] dicit, qui cum iam animo agitaret Hannib. [illegible] alia[m] [illegible] fœderis honeſtiorem rationem, inuenit qua[illegible] nos Rom. ſocietate coniunctos ad[illegible] V[illegible]) Cum et punica [illegible] eſſet, nec tam commeat[illegible]. [Comm[illegible] & bonis [illegible] communi[illegible]. [illegible] rum, Qualis per deplorationem h[illegible] dicit Val. non dubitauerim fidem [illegible] humani [illegible], conſidera[illegible] Saguntinorum ca[illegible] tu[illegible] conſtantes [illegible] hores, [illegible] d[illegible] fortuna ad necem adeo crudele[illegible] [illegible] hominum adeo fidel[illegible]

ASCEN. P[illegible] [illegible] ſtragem duorum [illegible] Cn. & Pu[b]. in Hiſpania, & in[illegible] etiam duo[illegible] exercit[illegible] ſanguinis, Saguntini [illegible] Sagunti vrbis [illegible] Hiſpania, c[illegible] ſ[illegible] ab armis vict[illegible] Hannib. [illegible] quir[illegible] i. amouere a ſ[illegible] compoſitatis, a[illegible] naliu[illegible] quæ erant cha[illegible] [illegible] [illegible] his [illegible] ipſimet [illegible] & [illegible] cum ita ferè Cic. loqueb[illegible] ipſo[illegible] publico & [illegible] ergo [illegible] ne [illegible] de [illegible] noſtra [illegible] Roman[illegible] in admi[illegible] fidei eo[illegible] tur ea[illegible] ſi præterit[illegible] vt dub[illegible] an legendu[illegible] eo[illegible] ut credi[illegible], aut ſi [illegible] deam ſpeculantem .ſ. deſuper negocia humana geſſ[illegible] vultu[illegible] mœſtum, cernentem .i. cernere per [illegible] tum [illegible] damnatum tam acerbo exitu, iud[illegible] iniquæ.

DE PETILINIS.

• Liuius lib. 23. IDEM • proſ[illegible]ndo Pe[illegible] lau[illegible] [illegible]runt. Ab Hanniba[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ſtantes miſerunt, qui[illegible] [illegible] [illegible]ccurri [illegible] vt [illegible] [illegible] tur L[illegible] erat Car[illegible] [illegible] vrbe eg[illegible]a, quo tutius armati famem traherent, pertinaciſſime in muri[s] conſtiterunt, ex [illegible] eorum tota ciuitas, quam v[illegible]a ex parte Ro[illegible] reſpectum depoſuerit. itaque Hann[i]bal [illegible] ſed fidum Petiliæ ſepulcrum capere contigit.

OLIV. IDEM p[r]oſ[tr]andu) Hoc ſimile eſt ſuperiori, quam enim fidem Saguntini R[om]anis præſtiterant, eandem ſeruauerunt & P[etilini], & d[illegible] Carth. vtrorumque cauſ[a] fuit. Petilini primo quidem cum obſiderentur ab Hannib. auxilium petierunt, a Romanis, P. R. [illegible] paul[o] ante Cannenſem cladem accepiſſent [illegible] non poſſe reſponderunt, ſed ill[illegible] permiſ[illegible], vt [illegible] quod ſibi maxime [c]onduceret, [illegible] R[o]m[illegible] ſ[u]bſidio [illegible] [illegible] vrbem, & inutilem ciu[illegible] [illegible] eſſet per [illegible] obſeſſio [illegible] parum [illegible] profu[illegible] magi[illegible] expugnauit abſumptis enim frugum alime[ntis] [illegible] omnis generis [illegible] ped[illegible] mo coriis, [h]erb[illegible], & rad[icib]us, cortici[illegible] [illegible] m veſce[illegible] [illegible] [illegible] R[o]m[illegible] fide de[illegible] H[annibal] igitur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Calab[illegible] [illegible] Strab[o] lib[illegible] Lucanorum Met[illegible] [illegible] Producerent, d[illegible]

ASCEN. [illegible]) [illegible] Peti[liæ] vrbis Calabriæ me[illegible] norem laudi[illegible] ob [illegible] fid[illegible] [illegible] [illegible] dammo[illegible] [illegible] dum [illegible] [illegible].

DE FIDE V[X]ORVM [illegible] VIROS.
[C]A[P]VT VII.

DE T[illegible] Æ[MILIA].

• Plut. in S. [illegible] T[illegible] vt vxor[illegible] quæ fidem attin[illegible], [illegible], Af[illegible] vx[illegible] C[illegible] [illegible] c[illegible] & p[illegible]æ, vt cum [illegible] vir[illegible] anci[ll]am [illegible] [illegible] d[illegible] ſimulau[illegible] [illegible] magn[illegible] impati[illegible] tantumq. mens eiu[s] [illegible] dicta ab[illegible] mortem Africani manu[illegible] in [illegible] l[ibe]rto ſuo daret.

OLIV. [illegible] [illegible] [illegible] x[illegible] [illegible] tem ſa[illegible] [illegible] [V]xorum quoque) Nunc tranſit ad cap. vij. [illegible] exempla fides, quam vxores præſtitere [illegible] primo de [T]ertia Æm[ilia] [illegible] tantam [illegible] [illegible] [illegible] eius vir [illegible] [illegible] apud eſſet [illegible] [illegible] la fuit [illegible] mortem Scip[illegible] ſet [illegible] dam[illegible] [illegible] monium cum ma[illegible] Mater Co[rnel]iæ [illegible] fuit, vt [illegible] vxor [illegible] A[fric]ani, & [illegible] vt [illegible] qui dicunt [illegible] Pauli Æmilij, q. Perſen regem ſuperauit fuiſſe [illegible], & Africani inferioris ſororem, ex qua nata

nata fuit Sempronia Gra[illegible] & Cornel[illegible] est. Plut. tñ dicit P. Æmilium duas [illegible] habuisse filias, & alteram Tuberoni Ælio, alterã Catoni, [illegible] Catonis filio [illegible] matrimoniũ dedisse. (Dissimulaui[illegible]) [illegible] se non cognoscere. (Impatientia[illegible]) Quod amoris impatiens esset. (Tanta comitatis) Suauit[illegible] [illegible] ortos est inter duo extrema, inter seueritatem & remissio nem. (Domitorem) Qui duas Hispanias, Sardiniam, S[illegible] & Africam subegerat. (Manumissam) In libertatem assertam.

ASCEN. A T Q V E &c.) [illegible] fidem vxoris erga mar[illegible] spe cies quęda est, & quasi membrũ superioris tituli, seu capit[illegible] cet hic nouũ ferè substituant, & ideo breuiore solito vtitur præfatio ne statim subnectens exéplum. (Tertię Æmilię dicen[illegible]) Atque ve nos attinga[illegible] quoque [illegible] fide v[illegible] Tertia Æmilia vxor Af[illegible] prioris [illegible] superioris, & mater Corn. matris Caij, & Ty[illegible] Grac. fuit [illegible] comitatis [illegible] lenitatis & patientiæ. [illegible] dis alienis amoribus, vt cũ sciret [illegible] vnã ex suis esse gra tã viro suo, hoc esl vir[illegible] confueuit [illegible] cum [illegible] auit [illegible] gnificauit se nescire, ne ipsa fœmina [illegible] cũ esset fœmina ageret ma gnum [illegible] Afric superiorẽ ma[illegible] domito[illegible] orbis [illegible] [illegible] ona parte, q[illegible] Hispanias, Sardinia[illegible] & Afric. domue rat [illegible] impatiens [illegible] amoris, q[illegible] iceret, ab am[illegible] an[illegible] victus erat, [illegible] ac cũ vxore rem h[illegible] & mẽs eius [illegible] vindicta, vt da ret liberto suo [illegible] manumissam post mort[illegible] qua humanitate pl[illegible] dis met [illegible] in crim[illegible] mariti sui [illegible] mulatione, quia nisi [illegible] vir forte errorem corre[illegible]

DE TVRIA VXORE QVINTI LVCRETII.

* Ā[illegible] V I N T V M * Lucretium proscriptum à triumuiris, vxor Turia inter cam[illegible] & tectum [illegible] [illegible] vna con[illegible] ancillula, ab imminente ex[illegible] magno periculo suo, [illegible] præstitit: singulari [illegible] vt cum ceteri [illegible] alie[illegible] & hostilibus [illegible] bus per summos anim[illegible] & corporis cruciat[illegible] vix e[illegible] ille in cu[illegible] & in coniugis sinu salutem retineret.

OLIV. Q V I N T V M Lucretium) Nec Turia quidem [illegible] tendo est [illegible] Q. Lucretium maritum [illegible] [illegible] proscr[illegible] bitum cum suæ [illegible] discrimine, tu[illegible] & in[illegible] men fer[illegible] lea enim erat, [illegible] dam[illegible] Aug. An. & [illegible] lo[illegible] dixi, pœna capitis [illegible] batur [illegible] [illegible] indicasset Camera [illegible] [illegible] cebantur [illegible] mina [illegible] & quic[illegible]

ASCEN. Q V I N T V M Lucretium &c.) [illegible] rię [illegible] in [illegible] est [illegible] Q. [illegible] triuiri [illegible] Aug. Ant. & [illegible] abdi[illegible] & tectum [illegible] periorem [illegible] câ, & te[illegible] um cu[illegible] inter tabul[illegible] superius, & lecta [illegible] vna an[illegible] præstitit dico tutum [illegible] sine magno pe[illegible] Valla diceret fui[illegible] & egit id, fide [illegible] lari, vt cum [illegible] tus animi, & co[illegible] in regionibus alienis, & h[illegible] Q. Lucr. retinere[illegible] in cubiculo [illegible] & in sinu coniugis.

DE SVLPITIA VXORE LENTVLI.

* Appi[illegible] [illegible] Aemilia. S V L P I C I A * [illegible] cum à matre * [illegible] lime custodiretur, ne Lẽtulum Cru[illegible] suum proscriptum [illegible] tur, nihilo minus [illegible] veste sumpta, cum [illegible] cillis, totidemque seruis ad eum clandestinã fuga peruenit: nec recusauit se ipsam [illegible] vt ei [illegible] coniuge proscript[illegible] conf[illegible]

OLIV. S V L P I T I A) Lentulum Truscel[illegible] virum suum pr[illegible] scriptũ à triumuiris Ant. Lepido, & Oct. vbi Sicilia exulare percepit, seruili sumpta veste, & decepta matre, à qua diligenter seruebatur, conscia quanto viri amore flagrat, decept[illegible] custodibus, cu duas tũ ancillas, & paucos seruulos secũ duxi[illegible] ea[illegible] cota est, magn[illegible] documentũ in vir[illegible] Sulp[illegible] dedit.

ASCEN. S V L P I T I A aut. Vxor [illegible] cum custo[illegible] dili[illegible] sime à Iulia matre [illegible] sua ne pr[illegible] se [illegible] Sicilia[illegible] Cru [illegible] stelionem pro[illegible] scriptum à triumuir[illegible] [illegible] minus [illegible] quamuis obseruata, peruenit ad eum fuga[illegible] veste famul[illegible] vt quidam dicunt [illegible] ti occ[illegible] vti [illegible] lebat, cum d[illegible] nec rec[illegible] tibere [illegible] dent esse in [illegible] coniuge [illegible] al ter diceret in [illegible] erga c[illegible] iugem proscriptum.

DE FIDE SERVORVM ERGA DOMINOS. CAP. VIII

R E S T A T vt seruorum etiam erga dominos, quo minus [illegible] xp[illegible] ctatam, hoc laudabiliorem fidem re[illegible] amus.

OLIV. [R]E S T A T vt seruor[illegible] erga [illegible] aoum cap de fide ser uor[illegible] q[illegible] am erga dominos [illegible] anter pr[illegible] stiterunt, primum [illegible] exem[illegible] cu[illegible] dam M. Ant. oratoris ætate sua p[illegible] x[illegible] clarissimi, quẽ Cic in l[illegible] de [illegible] oratore mirum in modum laudat, cũ ig tur incœsti accusatus esset, vt in cap de [illegible] xim[illegible] quinctiam quæstor designatus proficisce[illegible] tur, [illegible] & undam [illegible] sque [illegible] fuenisset, certior factus per litte ras, Rom[illegible] iedit, & causam [illegible] egit. Seruus eius, [illegible] n[illegible] tus erat, nam a[illegible] dum vi[illegible] peteret noctu prærulisse conslab[illegible] co[illegible] p[illegible] tmento, vt id fateretur adeo fide[illegible] nanto. [illegible] oc tanto [illegible] Nam seruum esse fidele, [illegible] co[illegible] um numero aliquis fidelis inueni[illegible] tur laud[illegible] expectatur.

M. Ant. orator in testimonio. [illegible]

ASCEN. R E S T A T [illegible] & parasse ad hũc esto um vitiar, [illegible] emb[illegible] Nam fides seruorum fides [illegible] est [illegible] est, tie [illegible] ramus [illegible] tatem seruorum erga d[illegible] quantum nut expectatam qui [illegible] amor[illegible] aurem violentem p[illegible] petuum, hoc [illegible] tanto la[illegible] tem.

DE QVODAM SERVO M. ANTONII.

* Lã[illegible] de seruis nulla [illegible] in domum [illegible] pro Milo. M A R C V S * Antonius, auorum nostrorum [illegible] [illegible] clarissimus orator [illegible] reus [illegible] [illegible] ores seruum in qu[illegible] perf[illegible] ssime postulabant [illegible] od ab eo, cum ad [illegible] lat [illegible] [illegible] deret [illegible] & [illegible] batq; rem [illegible] & suos cruciatus [illegible] nec [illegible] tauit. [illegible] vt domum v[illegible] Ant[illegible] tius co[illegible] & [illegible] oratus, ve [illegible] bus [illegible] tra[illegible] ns [illegible] ver bum ex[illegible] quo c[illegible] deretur, ac [illegible] d m m[illegible] a pati [illegible] v[illegible] tibus [illegible] mis [illegible] omnem v[illegible] accusatori, custodia rei [illegible] Arpi[illegible] po[illegible] quod [illegible] pium, [illegible] tem [illegible] nomine inclusit.

OLIV. M A R C V S Antonius in quæstione) [illegible] tormento à præce [illegible] tur in quæstione inq[illegible] [illegible] sunt, & quia precedunt quæstione [illegible] tormenta, ideo pon[illegible] pro [illegible] [illegible] A[illegible] tend[illegible] ram, q[illegible] eat rgois. [illegible] e, est aũt Meral [illegible] cal causam, [illegible] eum r[illegible] [illegible] ande [illegible] [illegible] Arcu[illegible] re, [illegible] accusa[illegible] tuna posse videtur, quæ [illegible] dan-

constantemq animum in seruo conclaserit, mereabatur enim in genij [illegible] edem.

ASCEN. MARCVS A[illegible]) Non[illegible] t [illegible] larifimis, temporibus no [illegible] ebatur reus incestri. stup [illegible] uthomini, accusatores po[illegible] ebant pet[illegible] me in [illegible] io seruum f. Antonij in [illegible] nta per tormenta [illegible] cienda, qu[illegible] quia ac[illegible] atores praeter [illegible] erent asseuerarent, & con in cere contend[illegible] t laternam [illegible] xalam ab eo [illegible] eruo, cum f. dominus eius M. [illegible] ontus tre[illegible] uptum. Autem pro [illegible] fed, is seruus erat tum. t. [illegible] ne et[illegible] m imber [illegible] is, & stabat coram i. in conspectu iudicium, & accusat[illegible] rum, & v[illegible] tem pertinere [illegible] spectare ad [illegible] tui suos, t. quos sustinere [illegible] eberet. nec tamen fugitauit co[illegible] I[illegible] e vero, vt ventum est domu[illegible]) f. [illegible] domino, & seruo, hortaru[illegible] est vltro Antonium con[illegible], & f[illegible] vehementius h[illegible] nomine. i. hac causa, quod audiu[illegible] um ad quaestionem postulari, vt traderet iudicibus se. i. seru[illegible] m torquendum, affirmans nullum verbum exitum ex ore suo, quo causa eius laederet, ac praestitit mira patientia. i. tolerantia [illegible]] tem. i. h[illegible] em exhibitionem promi[illegible] o, laceratus etiam plurimis verberibus, & impositus [illegible] eo [illegible] trotio [illegible] inst[illegible] umento, in qood ext[illegible] tur, quasi in asperrimum do[illegible] m equ[illegible] qui torquebantur, & vstus etiam lam[illegible] candeo[illegible] bur. [illegible] fuer [illegible] it om[illegible] em [illegible] im ac u fa[illegible] ori, [illegible] domini sui custo[illegible] [illegible] estim [illegible] est argu[illegible]) i. accusari, & improbari mer[illegible] inclu[illegible] i. o[illegible] uit nomine serui [illegible], & spiritum [illegible] animum tam pium, & tam fortem.

DE QVODAM SERVO C. MARII.

* Liuius lib. [illegible] & App. [illegible] Plut. & Appiano ali [illegible]

CONSVLEM autem * C. Marium Praen[illegible] stinae obsidionis miserabilem exitum sortitum, cuniculi la tebris frustra euadere conatum, leuique vulnere [illegible] Telesino, cum quo mori destinauerat, perstri[illegible] [illegible] ruus f[illegible] vt Syllanae crudelitatis expertem faceret, gladio trai[illegible] interemit, cum magna praemia sibi proposita vid[illegible] eum victoribus tradidisset. cuius dexterae tam opportunum ministerium nihil eorum pietati cedit, a quibus salus dominorum protecta est. quia eo tempore M[illegible] vita, sed mors in beneficio reposita erat.

OLIV. CONSVLEM aut[illegible] C. Marius filios fuit[illegible] Mar[illegible] q bel[illegible] ciuilia gessit aduersus Syllam, qui vij [illegible] ortuus est deinde in [illegible] bella migrarunt [illegible] Syllae Praeneste recepit, vbi cum o[illegible] retur, tenta[illegible] pet[illegible] ni cu[illegible] egredi, quod cum non posse[illegible] custodire[illegible] milit ibus a seruo suo se iussit oc[illegible] ne in potesta[illegible] ter[illegible] vero in [illegible] Marij [illegible] [illegible] refugio [illegible] diu fuisset a S[illegible] terq [illegible] in cap de cr[illegible] p[illegible] ru[illegible] Sylla iussit occidi [illegible] me[illegible] [illegible] En m[illegible] se [illegible] seni [illegible] moreretur. [illegible] ma[illegible] de [illegible] magna [illegible] les est o[illegible] e d[illegible] m, respondet q[illegible] magni pra[illegible] [illegible] sat ei, q[illegible] M[illegible] um viuum [illegible] us trad[illegible] ed[illegible]

ASCEN. CON[illegible] VLEM aut[illegible] M[illegible] tum [illegible] onem pnest. obsi[illegible] b cul[illegible] s. de[illegible] ubterranei, quo sub ter[illegible] q[illegible] & deprehensus [illegible] Syllanis est, & perst[illegible] q[illegible] fu[illegible] corporis, leuit. modi [illegible] o, & [illegible] [illegible] o fugae, & it[illegible] rat m[illegible] [illegible] quo [illegible] M[illegible] ne[illegible] auerat eo [illegible] tille [illegible] aut. [illegible] q[illegible] salu[illegible] [illegible] deficien[illegible] [illegible] vi [illegible] dere [illegible] ne[illegible] gladio [illegible] et ex[illegible] m[illegible] ret m[illegible] gen[illegible] trade[illegible] erat Ma[illegible] M[illegible] al[illegible] [illegible] mors [illegible] o. i. habi[illegible] pro beneficio eo[illegible] ore.

DE PHILOCRATE, SEV EVPORO SERVO [illegible]

* Oros. lib. 5. cap. 12. Appi lib. [illegible] Plut. in vita. * Macr. lib. [illegible]

AE[illegible] illustre * qu[illegible] C. Gracchus, [illegible] in potes[illegible] inimicorum deuenirel, Philocrati [illegible] suo [illegible] ceruice[illegible] dendas praebuit, quas cum celer[illegible] u abscidisset, * gladium cruore domini madentem p[illegible] ra[illegible] or[illegible] orum alij huc vocitatum existimant, [illegible] go de nomine ni[illegible] dil puto, familiaris aut tantum modo fidei robur admiror, cuius si praestantiam animi generosus iuuenis imitatus foret, suo non serui beneficio imminentia supplicia vitasset. nunc commisit Philocratis, qua[illegible] [illegible] cadauer speciosius iaceret.

OLIVERIVS.

AE[illegible] il[illegible] ustre [illegible] uod) Mor[illegible] o Tyberio, vt in cap. de som- [illegible] d ximu[illegible] racch [illegible] per quietem fratris imagine di[illegible] [illegible] nium, [illegible] atetur, omnino sibi pereundum [illegible] qui [illegible] e exitio per [illegible] let, coepit eadem via grassari to [illegible] ret per lege[illegible] bunitias seditiones excitare, q[illegible] [illegible] quod ad reip. euersionem quodammodo [illegible] re vide[illegible] ur, decreuit, vt Opimius consul videret, ne [illegible] detrimenti caperet quae summa potestas in atroci negoti[illegible] tur m[illegible] tatui more Rom. t posset exercitum para re, bel[illegible] m gerere [illegible] rcere omnibus modis socios, atque ciues dom[illegible] [illegible] perare consulti us est. Itaque Opimius cos. cu armata manu [illegible] chum persequitur, ille se in Auentinu mon[illegible] cum mul[illegible] [illegible] mata [illegible] o[illegible] a eum exercitu du[illegible] esq. I[illegible] co[illegible] lega fuga[illegible] & Grac. se in templu[illegible] ang confu[illegible] manus [illegible] ferre. Sed a Licinio & Pom[illegible] nio ad[illegible] amicitiarbus pe[illegible] ortus est hortatusq. inde quamp[illegible] aufu[illegible] re, quem co[illegible] ribus fuit tandiu prote xerunt [illegible] z[illegible] sunt, [illegible] vt [illegible] se inimicos manus euad[illegible] cum [illegible] hi[illegible] crate seruo, qui cum eo solus fu giebat, in sacrum deor nemus se proripuerunt, ibiq. Phil. eum occi[illegible] & sup[illegible] uo [illegible] inte[illegible] tum protecit. Aliter le[illegible] [illegible] n[illegible] manus inimicos deue[illegible] pione Nasica, alte[illegible] a L. Opi- [illegible] & alt[illegible] diximus. Mace. ve- [illegible] porum nominatum fuisse di [illegible] dictum [illegible] qui dum aliqua spes [illegible] r comes dominum [illegible] cunque potuit [illegible] m vesperatum [illegible] &dominum oc ci[illegible] quod [illegible] ere vi ce[illegible] us, animam [illegible] arem appellant. [illegible] ant[illegible] n[illegible] ert, id[illegible] haoe et [illegible] iam [illegible] nc[illegible] ac[illegible] hum au da[illegible] m[illegible] quam si a ferre bene[illegible] R[illegible] nem fortitudinem.

Euporus an Phil. Grac. mo derit in certum est.

ASC. EQV[illegible] illum sup. aut[illegible] um serui, uod sequi- tu[illegible] dictu C. Gracchus, ne deuenire[illegible] tem inimico[illegible] [illegible] Opimi, & aliorum [illegible] prae[illegible] or[illegible] m Mac[illegible] vult, [illegible] [illegible] lectus ille d[illegible] [illegible] m p[illegible] egit per [illegible] prae [illegible] ni[illegible] n. i. madefa [illegible] ominis [illegible] seruum vo- ci[illegible] orum ego nih[illegible] Autem pro sed, a[illegible] familiaris i. serui [illegible] m [illegible] p[illegible] ilanti m animi, si iuue n[illegible] vitasset sup- p[illegible] a imminentia ben[illegible] uo, [illegible] interemisset, sicue [illegible] non seru[illegible] [illegible] nimitate, commisit. [illegible] eru, iaceret precio- [illegible] s. hominis nobilis- [illegible] omn[illegible] am amorem domini for- [illegible] generosbitatem ani- [illegible] erantes vecor[illegible] Gracchi, qui non n[illegible] nter[illegible] stituit. In [illegible] eliminatio- n[illegible] e[illegible] ceptare. Quaere- rem en[illegible] idem d[illegible] derit vi[illegible] Ma[illegible] o tam [illegible] lit ani- aut [illegible] erio, & excen[illegible] qui aut ab illis non a[illegible] miser[illegible] egerunt, vt ab illis non se toterempt[illegible] eam legem praescripsit io pecto-

ribus

tibus nostris Optimus Maximus conditor noster, qua cognoscere remus, solios naturæ iudicio nefas esse animam, quam depositam etiam à deo accepimus, nostris manibus non repetitam eijcere, neque est sanus animus censendus, qui non abhorreat sibi manum inferre, cum tamen tanta possit esse calamitas, tantumq. instare mali, vt mors sit vita dulcior. Non est ergo tantopere damnandus Gracch. sibi, quòd manum inferre non sustinuerit, sed quòd à quocunque occidi meruerit, si modo meruit.

DE PINDARO SERVO CASSII.

* Plut. in Brut. Ap pian. lib. 4. & Pa tercu. lib. 2. & Dio nyss. lib. 47.

ALIA * nobilitas, alius furor, sed fidei par exemplum Pindarus C. Cassium Philippensi prœlio victum nuper ab eo manumissus, iussu ipsius obtruncatum, insultationibus hostium subtraxit; Seq; è conspectu hominum voluntaria morte abstulit, ita vt ne corpus quidē eius absumpti inueniretur. Quis deorum grauissimi sceleris vltor illam dexteram, quæ in necem patriæ parentis exarserat, tanto tempore alligauit, vt se tremebundam * Pindari genibus submitteret, ne publici parricidij, quas merebatur pœnas arbitrio pij victoris exolueret? tu profecto, tu Diue Iuli cœlestibus tuis vulneribus debitā exegisti vindictam, perfidum erga te caput sordidi auxilij, supplex fieri cogendo, eo animi æstu compulsum, vt neq; retinere vitam vellet, neque finire manu sua auderet.

* Lib. 9. cap. 8.

OLIV. ALIA nobilitas, alius furor, sed fidei par exemplum Pindarus Cassium) Hoc idem Pindarus exhibuit Cassio, quod Eutropus Grac. nam cum Cassius & Brutus cōtra Antonium arma sumpsissent pro reip. libertate tuenda, q̄q̄ eis aduersa fortuna contigerit, cumq. varia victoria pugnassent, tandem in campis Philippicis comparatis vtrinque copijs, extremo prœlio dimicarunt, & in dextro cornu Octau. in sinistro erat Ant. item in dextro Brutus in sinistro Cassius, erant forte ita accidit, vt conserta pugna Cæs. in dextro Cassius in sinistro corou vincerentur. Sed nihil aliud Bruti, & Cassij res deduxit in praecipitem, quàm quòd Brutus Cassio veluti victor non tulit auxilium, nec Cas. Brut. veluti victum potuit expectare nam Brut. iam Cæs. castra per milites suos capta diripuerat, cædemque ingentem in illis fecerat. ad duo enim millia Laced. qui nuper in auxilium Cæs. venerat præter castrorum præsidia, cæsa sunt, Cas. vero cum se in collem quēdam recepisset vnum è centurionibus suis nomine Tuneum exploratum cuncta dimittit, qui cum tardius rediret, existimans Cassius fuisse, illum ab hostibus interceptum hostesq. ex omni victores esse, ignarus oium, quæ a Brut. facto fuerant, desperatis rebus omnibus, in tabernaculum sese contulit, ex libertis vnum nomine Pindarum secum trahens, quem ad eus casus sibi parauerat, obducta veste caput obtegens iugulumq. enudans sese illi ferendum præbuit auulsum ab humeris caput repertum est. At Pindarum post cædem hanc nemo hominum vidit, ex quo plerisque scrupulum dedit, quòd iniussu virum interfecisset. (Quis deorum grauissimi) Nihil tanta adulatione putridius, nam ad Tyberij assentationē hoc dicit, nescire se, quis deorum Cassij manus alligauerit, quæ paulo ante in Cæs. necem exarserant, nunc in seipsum tantopere elanguerint. vt sibi morte inferre trepidarent, maluerit quoque Cas. serui beneficio, quàm eiruire sua parricidij pœnas euadere. [Tu profecto Iuli) Pergit in assentatione sua cum dicat, Cæs. numeri grauiter vltum cædem, iniuriamq. suam, qui Cas. summæ auctoritatis virum à sordido seruo supplicium fieri coēgerit, vt sibi mortem inferret, quàm ipse sibi conficere non auderet. [Exarserat) Incitata fuerat. (Torpere) Langore. (Animi æstu) .i. fluctuatione. (Sordibus) Quia implorauit auxilium serui.

ASCEN. ALIA nobilitas &c.) Cum laude seruorum taxat pusillanimitatem dominorum, & præcipue C. Cas. dicens (Alia nobilitas) Sup. sequitur suggillanda, alius furor sup. fuit in ea repertus, sed exemplum fidei, par .i. æqualis roboris. Pindarus subtraxit insultationibus hostium .s. Aug. & Ant. C. Cassium victum prœlio Philippensi .i. iuxta Pharsaliam obtruncatum iussu ipsius .s. Cæs. manumissus .i. qm Pindarus erat manumissus nuper .i. paulo ante illud tempus, & ita libertinæ conditionis, non seruilis erat & abstulit se .s. ipsum è conspectu hominum morte voluntaria, ita ne quidem .i. vt non saltem corpus eius absumptum inueniretur, quia fortasis in puteum, aut voraginem aliquam se dimisit. (Quis deorum vltor grauissimi sceleris) .s. parricidij, aut necis Cæs. cui nimis abiecte adulatur in gratiam Tib. Cæs. cui hoc opus dedicauit, alligauit tanto tempore illam dexteram, scilicet Cas. quæ exarserat in necem parentis patriæ .s. Iulij Cæs. et submitteret se tremebundam genibus Pindari, ne exolueret arbitrio pij victoris videlicet Aug. pœnas publici parricidij, quas merebatur. (Responderet) Tu profecto Diue Iuli exegisti vindictam debitam vulneribus tuis cœlestibus .i. corpore cœlo debito exceptis cogendo caput perfidum erga te .i. à patre totum, Cas. ipsum fieri supplex .i. supplicem auxilij sordidi .s. à liberto impendendi. Oliu. legit sordibus auxilij, sunt qui legant sordidis auxilijs, quarum lectionum nullam damno, sed prima amplector, compulsum eo æstu .i. angustiatione animi, vt neque vel & retinere vitam, neque auderet finire manu sua, quod certe plus decuisset, si ecium censorem nactum fuerit.

DE SERVIS CN. PLOTINI PLANCI, ET DE IPSO CNEO.

ADIVNXIT * se his cladibus Cn. Plotinus Plancus Munacij Plancij consularis, & Censorius frater, qui cum à triumuiris præscriptis in regione Salernitana lateret, delicatiore vitæ genere, & odore vnguenti, occultam salutis custodiam detexit, istis enim vestigijs, & eorum qui miserum prosequebatur sagax inducta cura abditum fugæ eius cubile odorata est, à quibus comprehensi serui latentes, multumque, ac diu torti, negabant se scire vbi dominus esset. Non sustinuit deinde Plancus tā fideles tamque boni exempli seruos vlterius cruciari, sed processit in medium, iugulumque gladijs militum obiecit. Quod certamen mutuæ beneuolentiæ arduum dignosci facit: vtrum dignior dominus fuerit, qui tam cōstantem seruorum fidem experiretur, an serui, qui tam iusta domini misericordia quæstionis sæuitia liberarentur.

* Plin. li. 17. cap. 7. L. Plotium vocat.

OLIV. ADIVNXIT se cladibus Cn. Plotinus) Hic Plot. à triumuiris proscriptus, cum in Salernitano agro delitesceret cum triumuirorum carnifices missi, qui diligenter illum inuestigarent, & occiderent, latentes seruos deprehenderunt, quos tormentis adactos cogere non potuerunt, vt dominum indicarent, sed ille miseratione motus, quòd tam crudeliter lacerarentur, processit in publicum, & se iugulandum præbuit. serui igitur quantum in ipsis fuit dominum suum ab inimicis fideliter tutum præbuerunt. dicit tamen hunc ex delitijs fuisse detectum, nam quia delicatiore genere vitæ semper fuerat abusus, vt corpus preciosissimis vnguenti quotidie perfunderet, nunc persecutores veluti canes sagaces vnguentorum odore, qui ad nares peruenerat tractos ad locum mirifice spirantem peruenisse, & latentes seruos inuenisse Plin. lib. 13. nat. hist. C. inquit Plot. L. Plotij bis consulis, censoris uefratrem proscriptum à triumuiris Salernitana latebra vnguenti odore proditum constat quod dedecore tota absoluta proscriptio est. (Salernitana) De Salerno. (Est autem) Salernum ciuitas Lucaniæ. (Et odore vnguenti) Quo se perfundebat. (Sagax) Solers & callida, & astuta. sagaces canes odori sequi dicuntur. (Odorata est) Odore persensit, more canum, qui sagaces .i. boni ferarum indagatores nasci solent. Ordo autem est. Sagax cura eorum, qui miseros prosequebantur, inducta istis vestigijs, & odorata abditum cubile fugæ eius. (Torti cruciari) Tormento affecti. (Multum) Quantum ad magnitudinem supplicij. (Diu) Quantum ad temporis longitudinem. (Quod certamen mutuæ beneuolentiæ) Dominus inquit, & serui de mutua beneuolentia inter se certasse videntur, vter vtros magis diligeret, sed cum eorum fides miris laudibus efferenda sit, non facile dijudicari potest feliciores ne fuerint serui, qui tam pium, & misericordem dominum nacti sunt, vt eorum supplicijs etiam postponere non dubitauerit morique maluerit, quàm eos diutius torqueri an dominus, qui tam constantem seruorum fidem in sua salute fuerit expertus. (Arduum) Difficile.

ASCEN. ADIVNXIT, &c.) Cn. Plot. Plancus frater Munatij Plāci consularis, & cēsorijs sup. viri, adiunxit se his .i. similibus cladibus.

dibus.[Qui).f.Cn.Plot.cum.i.quando ipse proscriptus à triumuiris.f.Aug.& Ant.& Lep.lateret in regione Salernitana detexit .i. releuauit custodiam salutis suæ occultam .i. latentem genere eius delicatiure,& pro .i. odore vnguenti,quia tanta calamitate se vnguentis delibuere miser non destitit. Enim .i. quia cura sagax .i. solerti nasi,& odori sequi, quasi canum venaticorum eorum qui sequebantur miserum odorata est.i.odore persensit istis vestigijs.i.indicijs vnguenti,cubile eius fugæ abditum.i latebras eius à quibus.f.persecutoribus,serui latentes comprehensi,torti multum,ac diu negabant se scire,vbi dominus.f.suus esset. Plancus non sustinuit deinde seruos,tam fideles, & tam boni exempli cruciari vlterius,sed processit in medium,& obiecit iugulum .f. suum gladijs militum. Quod certamen mutuæ beneuolentiæ facit arduum.i.difficile dignosci vtrum dominus fuerit dignior, qui experiretur tam constantem fidem seruorum, an serui supp. fuerint digniores, qui liberarentur sæuitia quæstionis.i.inuestigationis domini per tormenta,& cruciatus maximos, tam iuste misericordia domini.

Autem pro sed,Panop. confessus est quantum deberet seruo,qui salutem suam, faciendo ei monumentum amplum, ac reddendo titulo grato.i.inscriptione grati animi indice testimonium pietatis,quia inscripsit in monumēto. Hic positus,qui pro domino sese obtulit hosti. Sanè quia, tale monumentū extruxit, certum est in vrbem ad pristinam dignitatem redijsse, vnde non dicam à triumuiris proscriptum, sed aut à Sylla,aut à Mario, aut ab alio cuius factio non diu stetit, Auctor autem ad sequens exemplum apte inserendum subdit. Ego essem contentus exemplis huius generis .f. de seruorum nisi admiratio facti cogeret me dicere vnum, scilicet exemplum quod sequitur.

DE QVODAM SERVO PANOPIONIS.

* Vrbani à Macr. lib.1.Sat. & App. dicitur ab Appia. lib.4. * cognouisset.

QVID vrbani * Panopionis seruus,quàm admirabilis fidei? qui cum ad dominum proscriptum occidendum domesticorum indicio certiores factos milites in Reatinam villam venisse * cognosceret, cōmutata cum eo veste,permutato etiam annullo, illum postico clàm emisit,se autem in cubiculum, ac lectulum recepit,& vt Panopionem occidisse passus est. Breuis huius facti narratio,sed non parua materia laudationis nam si quis oculos ponere velit subitum militum accursum, conuulsa ianuæ claustra, minacem vocem truces vultus, fulgentia arma, rem vera æstimatione prosequetur, nec quàm cito dicitur aliquem pro alio mori voluisse, tam id ex facili etiam fieri potuisse arbitrabitur. Panopion autem quantum seruo deberet, amplum ei faciendo monimentum,ac testimonium pietatis grato titulo reddendo, confessus est. Contentus essem huius exemplis generis, nisi vnum me dicere admiratio facti cogeret.

OLIV. QVID Vrbani Panopionis) Macrobium Saturnaliū lib. primo,huc idem refert exēplum.Panopion proscriptus cum in reatinam villam delatus fuere lateret milites ad eum occidendum missi sunt,quod cum seruus persensisset, & vestem cum domino commutauit, & annulum accepit in cubiculum,ac lectum ascendit,ac pro eo mortem subire non dubitauit.[Postico) Posticum latens ostium in posteriori parte domus positum. Horat. postico falle clientem. [Nec quàm cito dicitur) Non ita est,inquit, vt quàm facile dicitur pro alio quispiam mori voluisset,tam facile etiam potuisse creditur, nam nisi summa,& inæstimabili fide præditus seruus iste fuisset,poterat militum imperijs,minisq. deterreri, vt fugientem dominum indicaret. [Titulo) Nam in sepulchro iussit inscribi titulum, hic positus seruus qui pro domino mori non dubitauit.

ASCEN. QVID) Modus est interrogandi, q.d. quid dicis lector, vel auditor,seruus Panop.Vrbani.f.dicti,quam.i. quantum admirabilis fidei.i.fidelitatis in dominum sup.fuit,q.d.plurimum,et pote,qui cum cognusceret milites.f.proscrib.factos certiores.i.edoctos indicio domesticorum.i.familiarum Panop.qui indicarant ipsum esse in villa sua, venisse in villam reatinam ad occidēdum dominum.f.Panop. proscriptum, veste cōmutata cum eo .f. dño suo,& annulo etiam permutato emisit illum.f.dominum suum, clam.f.militibus. [Postico).i. per ostium posterius,cum milites anterius pulsarent. Autem pro sed,seruus recepit se .f. ipsum in cubiculum,ac lectulum.f.domini sui tanq̃ in locum tutum,& passus est se occidi,vt Panop.Narratio huius facti est breuis,sed materia laudationis est parua .i. magna. [Nam si quis velit ponere ante oculos).f.mentis,accursum militum.f.terribile, tempore animo interficiendi,claustra ianuę conuulsa.f.è cardine suo,vocem.f.militum minacem,vultus truces.i.truculentos, arma.f.districta,fulgentia,tunc sup. aut talis prosequeretur rem æstimatione.i.ponderatione vera.i.iusta,nec arbitrabitur, q̃.i.quantum cito dē aliquem voluisse mori pro alio,id potuisse fieri etiam ex tam facili.

DE SERVO ANTII RESTIONIS.

* Macr. lib.1.Satur.& Appian. lib 4.

ANTIVS Restio * proscriptus à triumuiris, cum oēs domesticos circa rapinam, & prædam occupatos videret, quàm maxime poterat dissimulata fuga se penatibus suis intempesta nocte subduxit, cuius furtiuum egressum seruus ab eo vinculorum pœna coërcitus, inexpiabiliq. literarum nota per summam oris contumeliam inustus,curiosis speculatus oculis,atque vestigia huc,atq; illuc errantia beneuolo studio subsecutus, lateri voluntarius comes arrepsit. Quod quidem tam exquisito, tamq. ancipiti officio,perfectissimum expectatæ pietatis cumulum expleuerat: his enim, quorum felicior in domo status fuerat,lucro intentis,ipse,cum nihil aliud, quàm vmbra, & imago suppliciorum suorum maximum sibi esset emolumentum eius,à quo tam grauiter punitus erat, salutem vendicauit,cumq. abunde foret iram remittere, adiecit etiam charitatem,nec hactenus beneuolētia processit, sed in eo conseruando mira quoque arte vsus est: nam vt sensit cupidos sanguinis milites superuenire, amoto dño rogum extruxit,eiq. egentem à se comprehensum,& occisum senem superiecit,interrogātibus deinde militibus, vbinam esset Antius,manum rogo intendes, ibi illum datis sibi crudelitatis piaculis vri respondit,quia verisimilia loquebatur habita est voci fides,quo euenit, vt Antius statim quærendæ incolumitatis occasionem assequeretur.

ANTIVS Restio) Hoc etiam superiori conferri potest. OLIV. Antius iste Restio proscriptus,& ipse à triumuiris,profugerat in villam,ibiq. latebat,& cum omnes eius domestici cognita proscriptione, in diripienda illius domo essent intenti,vnus tantummodo seruus qui grauibus pœnis,ab ipso domino fuerat affectus,nam illum sæpissime verberibus ceciderat, vultum etiam ipsius inustum turpibus signis notatum deformē reddiderat, se tamen illius fugæ fidelissimum comitem præbuit, & dominum ab instanti morte liberauit,nam vbi sensit persecutores adesse,in opem quendam senē occidit, & structo rogo pro domino cremauit quærentibus deinde militibus, vbi nam esset Ant.rogum ostendens illic esse dixit quibus et credentibus, dominus tam fidelis serui beneficio tunc mortem euasit,quod quidem eo videtur admirabilius, quod de illo tam pessime meritus fuerat,magnum profecto pietatis,& fidei documentum hoc vno officio seruus ille præstitit. Macr. Saturn. lib. j. auctor huius historiæ multa fidelitatis seruorum exempla commemorat. [Circa rapinam) Id enim sibi gratum erat,vt ad prædam intenti non sibi impedimento forent. [Inustus) Sugillatus candenti ferro,ne nota facile deleri posset. [Ancipiti) Ambiguo,quia in eodem se periculo exponebat.[Spectatæ) Probatæ. [Quo quidem tam exquisito) Adimpleuerat, inquit cumulatum pietatis officium, se fugæ comitem cum salutis discrimine præstando, verum hac re non contentus maiora fecit. [His enim quorum felicior) Vere inquam pietatis cum vllum expleuerat comitando fugientem dominum, nam ceteri qui liberalius habiti fuerāt à domino melioreque fortuna vsi, ad diripiendas illius opes se conuerterunt, hic qui domini suppliciorum erat imago, quippe ab illo sæpius laceratus, eius salutem protexit, eamque suum esse emolumentum voluit. [Emolumentum) Vtilitatem, & lucrum dictum, eo quòd mentem molliat. [His enim ceteris) .i. seruis,qui liberalius

lius babiti fuerant à domino diripiendis illius bonis intentis. [Intendens) Digito demonstrans rogum. [Piaculis) pœnis, & notis.

ASCEN. ANTIVS Restio proscriptus) .i. scripto publice proposito morti vbicunq; repertus addictus a triumuiris .s. Aug. Ant. & Lep. cum videret omnes domesticos occupatos circa rapinam & prædam, inimici hominis domestici eius fuga dissimulata .i. occulta per dissimulationem maxime, quàm .i. quantum poterat, subduxit .i. clanculum subtraxit se penatibus suis .i. domui suæ nocte intempesta .i. paulo ante mediam, qua nullius agendi opportuna tempestas, est. Cuius .s. Restio, egressum furtiuum .i. occultum, seruus coërcitus .i. cohibitus ab eo, pœna vinculorum .i. qui retentus fuerat in vinculis. [Inustus) .i. notatus, & defamatus per inustionem nota literarum, inexpiabili .i. indelebili, nam candenti ferro inscripserat fronti eius notam ignominiæ, vtpote fur, furcifer fugitiuus, nequam seruus, aut quod simile per summam contumeliam .i. deformitatem oris .i. faciei speculatus oculis curiosis .i. diligentibus, atque subsecutus beneuolo studio vestigia .s. domini errantia, more errantium ex industria reflexa, huc atque illuc arrepsit .i. pedetentim aduenit omnes voluntarius lateri .s. domini. [Quo quidem officio) .i. benigno plusquam debito obsequio, tam exquisito .s. singulari, & tam ancipiti .i. dubij euentus, quia si cum domino deprehensus fuisset, cum illo pœnas luisset, ipse seruus expleuerat perfectissimum cumulum pietatis. Enim pro quia, his .s. domesticis, & seruis alijs, quorum status fuerat felicior in domo .s. Restionis intentis .i. cum essent intenti lucro, ipse cum nihil aliud, quàm vmbra, & imago suppliciorum suorum .i. quæ pertulerat, essent sibi maximum .i. præcipuum. [Emolumentum) .s. lucrum, quod a domino fuerat assecutus nihil enim rapere voluit, nec aliud à domino acceptum ostendere poterat, præter otia deformationem, & vinculorum vestigia vendicauit .i. procurauit, & vt sibi debitam asseruit salutem eius .s. domini sui a quo punitum erat grauiter. [Cumque) .i. & cum foret abunde .i. plusquam satis remittere iram .s. ob contumeliam illatam adiecit, & .i. etiam, charitatem .i. singularem dilectionem. Nec beneuolentia sup. eius in dominú processit, hactenus sup. duntaxat .i. solum ad hanc vsque beneficentiam, sed vsus est quoque .i. etiam mira arte in conseruando .i. domino suo. Nam vt .i. postquam sensit milites cupidos sanguinis .s. domini sui superuenire .s. ad locum profugi, extraxit rogum .i. Pyram domini amoto .s. prius .s. in locum aliquem secretiorem, obstruso, & super iniecit, ei .s. in rogo senem .s. aliquem egenum .i. mendicum, & pauperem comprehensum, & occisum a se, deinde militibus, qui iã aduenerant, interrogantibus vbi nam Antius .s. dominus eius esset, ipse intendens manum rogo .i. in rogum, aut rogum versus, respondit illum vri vbi .i. illo rogo piaculis .i. pœnis purgatricibus crudelitatis, datis sibi .s. seruo crudelia à domino passo. Et sup. quia loquebatur verisimilia, fides est habita voci .i. dicto eius Quo euenit, aut Antius assequeretur .i. obtineret statum .i. paulo post cum sciret se non amplius quæri occasionem incolumitatis .i. salutis quærendæ .s. per fugam maturam.

DE MVTATIONE MORVM, ET FORTVNÆ. CAP. IX.

VLTVM animis hominum, & fiducia adijcere, & solicitudinis detrahere potest morú ac fortunę in claris viris recognita mutatio, siue nostros status, siue proximorum ingenia contemplemur. nam cum aliorum fortunas spectando ex conditione abiecta, atque contempta claritatem emersisse videamus, quid aberit, qn & ipsi meliora de nobis semper cogitemus, memores stultú esse, perpetuæ infelicitatis se damnare, spemq́., quæ etiam incerta ratione fouetur, interdum certam in desperationem conuertere?

OLIV.

VLTVM animis hominum) Valer. scripturus de mutatione morum, & fortunæ id agit, vt ostendat cognitionem morum mutationis, atque fortunæ nobis vtilem esse, & sic beneuolentiam capiat a persona, cum ostendat se rem vtilem esse scripturũ, & quia occurrebat illud, quod prodest scire mutationes morum & fortunæ, dicit ea hoc id boni consequimur, vt cum aliorum fortunas videremur esse mutatas, vt qui in sordida, & abiecta conditione positi ad celsiorem dignitatis gradum euaserunt, & nos quoque de rebus nostris melius operare poterimus. [Fiducia adijcere) Cum viderimus aliorú fortunas esse mutatas, non esse desperandum de nobis, aut de filijs nostris, quòd turpioris vitæ futuri sint. [Solicitudinis) Vnum sequitur ex altero nam quia fiduciam sumit, ideo solicitudiné deponit. [Stultum esse) Cum videamus inquit multos abiectę, obscuræque conditionis homines, mutata fortuna ad claritatis fastigium euasisse, stultum est de humili fortuna nostra desperare, & nos quasi perpetuæ infelicitatis damnare. [Spem) Spes est bonorum futurorum expectatio.

MVLTVM &c.) Præfatio est in exempla mutationis morum & fortunæ complectens commoditatem eiusmodi contemplationis, ac lectionis. Ordo est. Mutatio morum, ac fortunæ recognita in claris viris potest, & .i. simul adijcere animis hominum multum fiduciæ, & detrahere multum sollicitudinis, siue contemplemur status nostro .i. præsentis vitæ, hoc est tempore, quo hæc scripta sunt, siue ingenia proximorum .s. statui nostro, hoc est paulo ante defunctorum, nam cum nos spectando fortunas aliorum, videamus .s. nonnullos emersisse ea conditionem .i. statu vitę abiecta atque contempta, in claritatem .i. splendorem rerum, & nominis quid aberit, aut potius oberit, quin & .i. etiam ipsi .i. nos cogitemus semper meliora de nobis? memores sup. entes .i. cum simus memores stultum esse damnare se perpetuæ infelicitatis, & conuertere spem, quæ fouetur interdum etiam ratione incerta .i. dubia in desperationem certam .i. non dubiam, quod qui faciunt in spem nimirum peccant. Est ergo bona ratio ad spem nos erigendi. ASCEN.

DE MANLIO TORQVATO FILIO L. MANLII TORQVATI.

MANLIVS * autem Torquatus adeo hebetis, atq; obtusi cordis inter initia iuuētæ existimatus, vt à patre Manlio amplissimo viro, quia & domesticis, & reip. vsibus inutilis videbatur, rus relegatus, agresti opere fatigaretur, * postmodum patrem reum iudiciali periculo liberauit: filium victorem, quòd aduersus imperium suum cum hoste manu conseruerat, securi percussit: patriam latino tumultu fessam speciosissimo triũpho recreauit. In hoc credo fortunæ nubilo contemptu adolescentiæ perfusus quo senectutis eius decus lucidius enitesceret.

* Liu. li. 7.
* Lib. 5. c. 8. Liu. a. cap. 2. hoc lib. c. 4.

OLIVERIVS.

MANLIVS Torquatus) De hoc vero multis in locis excepimus diximus. qui nunc etiam tota historia repetenda esset, sed breuitatis gratia dicemus tantum, necessaria sunt, hic à pueritia ad adultam ætatem obtusioris ingenij, tardiorisque linguæ adeo fuisse dicitur, vt à L. patre imperioso viru, asperiorisque naturæ fuerit ex vrbe quodammodo relegatus & rure iussus habitare quasi reipub. ciuis futurus semper inutilis. eius vero mores adeo immutati sunt, vt & patri, & reipub. vtilissimus euaserit, nam quomodo patri vtilis fuerit, vt diximus in cap. de pietate. Idem mox cum Gallorum exercitus super ripas amnis castra posuisset, Romanique obuiam exissent, & Gallus magnitudine solita, ponte occupato prouocaret ad prælium si quis esset vir fortis Romanorum, hæsitantibus alijs dictatoré suum adijt, & obtenta pugnandi extra ordinem licentia, hostem exultantem more gentis, & armis aureis gloriantem, fortis ipse magis quam ornatus miles, & vilibus magis quam fulgentibus armis exanimi nihil amplius intulit ludibrij, q̃ vt torquem aureum vnum duntaxat illi abstulerit, hinc militari suorú gaudio, ac fauore ortum est Torquati nomen coronam præter hæc auream dictator illi dono dedit ob insigne virtutis, tantum deniq; momenti in hoc duello. fuit, vt nocte proxima clam Gallorum exercitus abscederet. Virg. hic manos in primis vt ais Cic. & qui indulgens in patrem. Idem acerbe seuerus in filium, quem quòd contra suum edictum prouocatus cum hoste pugnasset, quamuis victorem, iussit interfici. Bello latino, quod tertio eius consulatu gestum est, quo fusi cæsíque latini fuere adeo vt vix pars quarta superfuerit vbi ea consulis virtus fuit, vt ei constet, quacunque in parte dux fuisset, eo inclinatura fuisset victoria. [Habetis) Rudis negligentia, & prope vecordis.

[Obtusi)

[Obtusi) Tradi,& stopidt. [Cordis) Animi,& ingenij. [In hoc fortunæ nubilo) Credo, inquit, ideo soluisse fortonam huius adolescentiam obscuriorem esse, vt senectus fieret illustrior. [Relegatoi) Quasi èxol in agria ciuebat, & raro commigrabat in vrbem, rustico operi semper intentus.

ASCEN. MANLIVS autem Torquatus,) Scilicet filius L. Torquatos existimatus inter initia iuuentæ, cordis adeo hebetis, atque obiosi, vt relegatus rus.i.ad opus rusticum, a Manlio patre, scilicet eius viro amplissimo, quia videbatur inutilis vsibus domesticis & reip. fatigaretur opera.i.operatione,& exercitio agresti liberauit postmodum patrem reum periculo iudiciali. de quo supra habitum est, & Oliu. iterum recitat, percussit securi filium victorem, quod conseruerat manum.i.prœlium cômiserat cum hoste aduersus.i.contra imperium suum. Credo (inquit auctor) præfusum in hoc nubilo fortunæ contemptu adolescentię.i.quia eios adolescentia contemnebatur, & pro insipienti habebatur quo.i.ideo et decus, senectutis eius enitesceret lucidius.

DE SCIPIONE AFRICANO SVPERIORE.

*Gel. lib. 6. cap. 8.

SCIPIO * autem Africanus superior, quem dij immortales nasci voluerunt, vt esset in quo virtus se per omnes numeros omnibus efficaciter ostenderet: solutioris vitæ primos adolescentiæ annos egisse fertur, remotos quidem à luxuriæ crimine, sed tamen Funicis trophæis deuictæ Carthaginis ceruicib⁹ imposito iugo teneriores.

OLIV. SCIPIO autem) De Africano superiore varia ferunt scriptores, nam Val. illum a primis adolescentiæ annis solutioris vitæ fuisse dicit quod Aul. Gel. similiter sentire videtur in ea quæstione quam de Alex. & Scip. continentia facit, in qua Scip. ostendit Alexandro præferendum, in fine tamen ita subiungit. Sed hanc vtranque de clamantiunculam super Alexandro, & Scipione celebrauerunt, hi, quibus abunde ingenij, & ocij, & verborum est, nos satis habebimus, quod ea historia est id dicere. Scipionem illum vero ne, an falso incertum est fama tamen cum esset adolescens haud syncera fuisse, & propemodum constitisse, hosce versus, a Cn. Næuio poeta in eum scriptos esse, Etiam qui res magnas manu sæpe gessit gloriosa, cuius, facta viua nunc vigent, qui apud gentes solus præstat, cum suus pater cum pallio vno ab amica abduxit, his ergo versibus credo abductum Valer. Antiatem aduersus omnes scriptores, sic de Scip. moribus sensisse, & cum puellam illam captiuam non redditam à Scip. sed in delitijs, amoribusq. ab eo vsurpatam, alij fermè omnes hunc in omni ætate continentissimum fuisse tradunt. Nam & idē Aul. Gel. alio loco dicit hunc eodem quo Alex. ostento natum diuinę virtutis fuisse idq. res ab eo clarissime gestas plane testari. atque in primis illud vnum quod dum Badium Hispaniæ oppidum munitissimum obsideret dixit militibus suis sibi in iure audiendo assistentibus, ac poscētibus, quem in diem, & locum dari vadimonia iuberet, oppidi arcem ostendens, illic se postero die ius esse dictu cum. [Addit præterea) Illum ab adolescentia noctis extremo, antequam diluculare in capitolium ventitare solitum fuisse, & aperiri cellam Iouis iussisse, ibiq. solium diu demorari. idq. temporis in capitolium ingredientem canes semper in alio sæuientes, neque latrarent in eum, neque incurrerent. Quid illud quod Liu. Plut. ceteri oēs ferme scriptores tradunt, quod ab ipsa adolescentia saucium patrem è manibus hostium liberauerit, quod in ipso deinde iuuentutis flore, quo maximæ libidinis feruet ætas, virginem eximia specie, & pulchritudine captam sponso cui de pacta fuerat, intactam, inuiolatamq. restituit, vt in cap. de continentia diximus non igitur eius adolescentia videtur aliqua libidine vexata, in qua fuere virtutes prope diuinæ, quod, & Plut. affirmat. [Numeros) Numeri virtutum sunt quatuor, quæ fundamenta dicuntur, Prudentia, Temperantia, Iustitia, Fortitudo. [Solutioris) Incontinentioris. [Teneriores) Effœminatores. [Leniores) Eneruatiores, quæ conuenirent victoris de Carth. patris, aut quàm victori conuenirent, q.d. si quis vidisset teneros adolescentiæ Scip. annos nunquam spem tantam de ipso sumpsisset, vt illum Afric. domitorem futurum animo præsumeret.

Scipio à Næuio Notatus.

ASCEN. SCIPIO autem Africanus superior, quem dij immortales voluerunt nasci, vt esset,) Sup. aliquis in quo virtus ostenderet se hominibus efficaciter per omnes numeros.i.omnes partes eius hoc est complere fertur egisse primos annos adolescentiæ vitæ solutioris.i.plusquam satis erat dissolutæ, quidem.i.certe remotos à crimine luxuriæ, sed tamen teneriores.i.molliores, & vt alij legunt, leniores. Trophæis punicis.i.quàm à quibus sperari deberent Trophæa punica, & hoc iugo imposito ceruicibus Carthag. deuictæ, hoc est licet non fuerit extremæ dissolutionis in adolescentia, molius tamen & dissolutius vixit, quàm vt Carth. domitor futurus credi posset.

DE C. VALERIO FLACCO.

CAIVS quoque * Valerius Flaccus secundi Punici belli temporibus luxu perditam adolescentiam inchoauit. Ceterum à P. Licinio Pont. Max flamen factus, quo facilius à vitijs recederet, ad curam sacrorum, & cerimoniarum conuerso animo, vsus duce frugalitatis religione, quantum prius luxuriæ fuerat exemplum, tantum postea modestiæ, & sanctitatis specimen euasit. *Liu. li. 27.

CAIVS quoque Val.) Etiam dissolutior fuit, quàm Scip. quod luxuriæ atq; libidini dedita fuit, qui secundi Pun. bel. tpibus cōsul fuit, & Hannib. ab vrbe reiecit, teste Plin. de viris illust. qui ait Hannib. cum ad tertium ab vrbe lapidem castra posuisset, tempestatibus repulsus, primū à Fabio Max. frustratus deinde à Valer. Flac. repulsus, & a Grac. Marcel. fugatus in Africam reuocatus, à Scip. superatus est. Liuius tñ dicit non à Val. sed a Ful. Flac. ab vrbe fuisse repulsum, sed Pub. Licinius in tam corrupto adolescente egregiam indolem contemplatus, eum flaminem dialem creare non dubitauit, ratus id futurum quod euenit, vt adiecta dignitate, mores, vitamq. mutaret, nam cum primum ad religionem adiecit animum, statim mutatis moribus adeo continens factus est, vt modestię, & sanctitatis vnicum specimen videretur, nec primum, nam religio omnis est continentiæ, vtriusque magistra. [Duce frugalitatis religione) Nam religio non solum frugalitatis, sed omnium virtutum dux est atque magistra. OLIV.

ASCEN. CAIVS quoque Valerius Flaccus inchoauit temporibus secundi bel. pun. adolescentiam perditam lusu).i. superabundanti vsu in victu, vestitu coitu, & ceteris voluptatibus. [Ceterom).i. sed factus flamen.s. sacerdos à Publio Licinio Pontifice maximo quo.i. ideo vt recederet facilius à vitijs animo conuerso ad curam sacrorum & ceremoniarum vsos religione duce frugalitatis.i. temperantis vsus rerum, quantum exemplum luxuriæ fuerat prius tantum specimen.i. ornamentum, & approbamentum modestiæ, sanctitatis euasit postea.

DE Q. FABIO MAXIMO.

NIHIL Q. Fabio * Maximo, qui Gallica victoria cognomen Allobrogici sibimet, ac posteris peperit, adolescente magis infame, nihil eodem sene ornatius, aut speciosius illo sæculo nostra ciuitas habuit. *Lib 9. c. 5. Liu. lib. 61.

OLIV. NIHIL Q. Fabio Maximo) Deo hoc viro dictum est lib. iiij. in cap. de his, qui a parentibus degenerauerūt, fuit autem eius adolescentia tam perditæ luxuriæ, vt Quintus Pōpeius prætor vrbanus illi bonis paternis interdixerit, ne per luxum, atque libidinem profunderet. nihil igitur eius adolescētia turpius, nihil prouectiori ætate speciosius, ornatius ve fuit suo tempore in vrbe Rom. mutatis enim moribus, statuque vitę cum se ad rempublicam contulisset magistratibus perfunctus, res clarissimas gessit, præsertim aduersus allobroges, Bituitumq. auernorum regem, quos cum felici pugna superasset, inde sibi gloriosum, & immortale nomen reportauit, nam post illam victoria allobrogi cognomen sortitus est. Præterea tam grata fuit illa victoria P. R. vt quo loco cæsi, captique fuissent hostes senatus insigne Tropheum statui iusserit, turremque ædificari hostium spolijs ornatam, ad tantam rei memoriam. [Gallica victoria) Quia allobroges, quos deuicit, populi sunt Galliæ.

A S C. NIHIL) Sup. fuit, aut ciuitas nostra nihil habuit magis infame Q. Fab. Maximo, qui victoria Gallica peperit sibimet, & posteris cognomen allobrogi, vt sit genitiui casus. Nam allobrox facit huius allobrogos, vnde fit nominatiuus hic allobrogus, sicut à genitiuo arabos hic arabus, nescio tamen an potius legendum sit allobrogici, nam victores, non gentile nomen, sed denominatiuum assumpserunt vt Africanus, Germanicus, Britannicus, &c. non Apher, Germanus Britanus &c. nihil dicit magia

gis infame. Q. &c. adolescentiæ.i.cum esset adolescens,& nostra ciuitas.i.Romana nihil habuit illo sæculo.i.æuo ornatius, aut speciosius eodem.s.Quinto Fabio sene.i.cum esset senex.

DE Q. CATVLO.

QVis ignorat Q. Catuli authoritatem in maximo clarissimorum virorum prouentu excelsum gradum obtinuisse? * cuius si superior ætas reuoluatur,multi luxus,multæ delitiæ reperientur: quę quidem ei impedimento non fuerunt,quo minus patrię princeps existeret, nomenq. eius in Capitolino fastigio fulgeret,ac virtute ciuile bellum ingenti motu oriēs sepeliret.

* Cic. in Pis. Plin. li. 19 c. 1. Liu. lib. 90. & Flor. lib. 3 cap. 18

OLIV. QVis ignorat Q.Catuli) Q.Catulus,quamuis in adolescentia luxuriosus delicatusq. fuerit, grandior tñ factus mutatis moribus, & mala viuendi ratione inter clarissimos Rom. vrbis principes meruit sua virtute censeri, hic bellum ciuile a Lepido motum pene prius extinxit,q̃ suscitatum aderet,consul.n.cum Lepido, cum nouarum rerū cupidus per insolentiam Lepidus Syllæ acta rescindere vellet ea vrbe illū Catulus eiecit,tanq̃ seditiosissimum hominem,qui statum ciuitatis perturbare moliretur. nam vt inquit Florus,cum iure belli dictator Sylla proscripsisset inimicos qui super erant,reuocāte Lepido, quid aliud q̃ ad bellum vocabantur? Cum damnatorum bona,adijciente Sylla quamuis male capta iure tñ repetirio eorum proculdubio labefactabat cōpositum ciuitatem, expediebat ergo quasi ægre saucieq; reip. requiescere quocunque, ne vulnera curatione ipsa rescinderentur, ergo cum turbidis concionibus velut classico ciuitatem terruisset, vrbe pulsus in Hetruriam arma inde,& exercitum vbi admonuerat,sed iam Miluium pontem,collemq. Ianiculum Luctatius Catulus, Cn.Pompeius Syllanæ dominationis duces, atque signiferi, alio exercitu insederant,à quibus primo statim impetu retro pulsus, hostisq. à senatu iudicatus, incruenta fuga Hetruriam inde Sardiniam recessit ibi quoque morbo,& pœnitentia interijt. victores,quod non temere alijs ciuilibus bellis cōmittere se audebant, pace contenti fuerunt. Ciuile bellum, nam iecit Lepidum sibi collegam in cōsulatu,bella ciuilia suscitantem,dum enim acta Syllæ rescindere tentaret, vt proscripti omnes, qui superessent reuocarentur in vrbem, & sua sibi bona restituerentur, grauissimas seditiones excitabat, & quietum reipub. statum perturbabat, hunc igitur hostem patriæ à senatu iudicatum de medio sustulit, morique coēgit. de quo Lucanus,vt Catulo iacuit Lepidus.

ASCEN. QVIS ignorat auctoritatem Q.Catuli) Obtinuisse excelsum gradum in maximo prouētu.i.procreatione,& quasi simul, orto fructu clarissimorum virorum? q.d.nemo,qui illum norit. Cuius.s.Q. Cat.si ętas superior.i.prior reuoluatur.i.memoria repetatur,multi luxus,& sup.multę delitię reperirentur sup.in ea,aut in eo,quæ.s.delitiæ,& luxus non fuerunt impedimento, quo minus.i.vt non existeret princeps patriæ,& nomen eius fulgeret in fastigio.i.summo culmine Capitolino.i.ipsius capitolij scriptū, ac sepeliret.i.sopiret, & opprimeret: virtute.s.sua bellum ciuile oriens ingenti motu.s.excitato à Lepido, vt Oliuer. recitat.

DE L. SYLLA.

LVcius vero Sylla * vsque ad quæsturæ suæ comitia,vitam libidine,vino,ludicrę artis amore,perinquinatam perduxit. * Quapropter C. Marium Cos. moleste tulisse traditur: quòd sibi asperrimum in Africa bellum gerenti, tam delicatus quæstor sorte obuenisset. eiusdem virtus,quasi præruptis,& disiectis nequitiæ,qua obsidebatur,claustris, cathenas Iugurthæ manibus iniecit, * Mithridatem compescuit,socialis belli fluctus repressit, * Cinnæ dominationem fregit,eumque in Africa,qui se quæstorē fastidierat,ipsam illam prouinciā proscriptum,& exulem petere coēgit. Quæ tam diuersa,tamq. inter se contraria,siquis apud animum suum attentiore cōparatione expendere velit, duos in vno homine Syllas fuisse crediderit: turpem adolescentulum,& virū dicerem fortem,nisi ipse se Felicē appellari maluisset.

* Plut. in vita.
* Sal. de Bel. Iug. Flor. li. 3 c. 1. Plut. & aly.
* Liu. li. 95.
* Liu. li. 77.

OLIVERIVS.

LVcius vero Sylla) Plut. in vita Syllæ dicit,illum adeo in exercendis salibus natura studiosum fuisse, vt ab ineunte ætate plurima cum ignominia, sodalicia, cum mimis, atq; ridiculis hominibus petulanter habuerit,postea vero quàm in omnium rerum dominatu constitutus est, è scena, spectaculisque impudentissimos cogens, inter potandum quotidianis concenationibus certabat,quæ cum grandiori iam ætate patraret,& dominanti dignitati probrum, & dedecus afferre viderentur,multa negligenter omittebat quæ studio,& industria indigebant. Cœnanti siquidem Syllæ nullus circa seria vsus erat cum alio tempore impiger,& eximia seueritate foret, vt cum primū solatia,& compotationes abijceret,vno impetu rerum immutationem capesceret. Verum ita nimia & saltatoribus mansuetus, ad omnem familiaritatem pronum se obnoxium subijciebat, et tam soluti moribus animi præcipuam ad amores lenitatem, & illecebras sibi pepetit, à quibus nec prouectioribus quidem annis sese reuocauit. Macrobium scenicum à iuuenilibus annis magno amore complexus, longos prosecutus est, eo in dies secum florescente morbo, cum ab initio publicam quidem, ceterum locupletem mulierem,quam Nicopolim appellabant,deperiret,deinde consuetudine,& formę gratia mirifice amatus esset ab ea, cum vita excederet, hæres est relictus. nouercæ quoque hereditatem est sortitus,hæc Plutar. At Valer. eum ita inquinata,libidine,& vinolentia plena, histrionam quoque ob quæstum exercuisse,dicit,sed ea postmodum vitia in quæstura deposuisse, quod Plut. negat, qui ad prouectiores annos ea vsque seruasse dicit. vtcunque sit,constat eum egregia multa facinora ædidisse, Iugurtham, consilio, & prudentia sua in captiuitatem venit, quāuis ductu, & auspicio Marij victus fuerit. Mithridatem sæpius acie superauit socialis belli solitudinem reip. ademit. tyrannidē Cynnæ,& factiones compescuit. Marium patria eiecit,& proscriptum in Africam transire coēgit, quis crediderit tam varia, tamquē contraria simul extitisse? nam si quis diligenter Syllæ adolescentiam tot vitijs inquinatam,& illius maturiorem ætatē in quam tam præclara gessit cōsiderare voluerit, duos in vno corpore Syllas fuisse comperiet. [Ludicræ artis propter histrionicam,& iocularem,quæ gratia quæstus exercuit.[Præruptis claustris nequitiæ) Nam virtus eius indignata,quòd a flagitijs occuparetur claustra omnia nequitiæ perfregit, vt vires suas exerceret. [Expendere) Examinare. [Catenas iniecit) Quis consilio suo per Bocchum regem proditus Iugurtha,vinctus,catenis que oneratus in triumphum ductus fuit, Mithridatem compescuit, quem Cappadocia,& Asia pepulit,& ad Tigranem regem Armeniæ confugere coēgit. [Socialis belli) Prudentia sua excitatam socialis belli flammam extinxit cum socij latini nominis propter negatam ciuitatem a Druso promissam, aduersus Rom. arma sumpsissent. [Cinnæ dominationem) Qui patria pulsus ab Octauio,cum se Mario cōiunxisset,qui exul iam in Africa exercitum comparauerat non continendum repetiuit vrbem,& eam per principum negligentiam cœpit, quàm oppressam Sylla à Mithridatis victoria rediens, celerius quàm credi potest liberauit, cæsis multis Cinnæ Marijque exercitibus. [Virum fortem) Appellarem inquit illum virum fortem, nisi felicem appellari maluisset,nam in tabellis ad senatum semper has præscriptione vti solebat. Sylla felix S. P. Q. R. salutem. vnde Plin.lib.vij nat. hist. vnus, inquit hominum ad hoc æui felicis sibi cognomen asseruauit L.Syll.ciuili nempe sanguine, ac patriæ oppugnatione adoptatus,& quibusdam felicitatis inductus argumentis, quòd proscribere tot millia ciuium, ac trucidare potuisset. O praua interpretatio, & futuro tempore infelix, non melioris sortis tunc fuere pereuntes, quam qui miserentur hodie cum Syllam nemo non oderit, age non exitus vitæ eius omnium proscriptorum ab illo calamitate crudelior fuit? erodente seipso corpore, & supplicia sibi gignente. quod vt dissimulauerit, & supremo somno eius, cui mors quodammodo est credamus ab vno illo inuidiam gloria victam, hoc tamen nempe felicitati suæ defuisse confessus est,quòd capitolium non dedicauisset,lib.xj. Sic intra hominem tineæ tricenum pedum aliquando, & plurium longitudine, iam carne exanimi viuentium quoque hominum capillo,qua fœditate,& Sylla dictator, & Alcinam ex clarissimis Græciæ poëtis obiere.

Sylla turpem egit adolescentiam.

ASCEN. LVCIVS vero Sylla perduxit vsque ad comitia.i.comitiones populi ad magistratus creandos quæsturæ suæ.i.quibus quæsturam obtinuit, vitam perinquinatam.i.valde inquinatam libidine.s.venerea, vino, & amore artis ludicræ.i.histrionicæ, & iocularis,

eolariæ, in qua quæstum fecerat. Quapropter traditur .s. in historijs, aut annalibus Rom. Caium Marium consulem tulisse .i. passum esse moleste, quod quæstor delicatus obuenisset sorte sibi gerenti bellum asperrimum in Africa. Virtus eiusdem .s. Syllæ quasi claustris .i. vinculis nequitiæ .i. luxuriæ, & perditæ vitæ, qua obsidebatur præruptis, & disiectis, iniecit manibus Iugurthæ .s. regis Numidiæ, in quem Marius bellum gerebat catenas, quia vinctū ad consulem perduxit, compescuit Mithridatem, repressit luctus belli socialis .s. cum populo latini nominis. fregit dominationē Cinnæ .i. tyrannidem affectatam à Cinna, & coëgit eum .s. Marium, qui fastidierat .i. superbe contempserat se quæstorem, quia nimis delicatus esset, petere illam ipsam prouinciam .s. Africam proscriptum, & exulem. [Quæ) .s. facta tam diuersa, & tam contraria inter se, si quis velit expendere .i. æstimare, comparatione attentiore .i. satis attenta apud animum suum crediderit duas Syllas fuisse in vno homine, videlicet adolescentulum turpem, & virum, dicerem fortem, nisi ipse maluisset se appellari felicem.

DE SVBLIMITATE A' STATV HVMILI. CAP. X.

patientia

TQVE, vt nobilitatem beneficio * pœnitentiæ seipsam admonuimus respicere, ita altiora modo suo sperare ausos subtexamus.

OLIV. TQVA vt hic vtitur transgressione breuiter admonendo, quibus de rebus dixerit, & de quibus dicturus sit. [Beneficio) Quia postquam eos pœnituit suorum flagitiorum, meliores secuti sunt modo, statu, & conditione, quia cum in statu humili essent, ad altiora vecti sunt.

ASCEN. ATQVE vt admonuimus nobilitatem .i. nobiles ipsos respicere seipsam .i. seipsos, ne desperent de melioris vitæ assecutione, quamuis perditam duxerint vitam, beneficio pœnitentiæ .i. per pœnitentiam, & dolore de mala vita ante acta, ita subtexamus ausos sperare altiora suo modo, id est mensura, aut moderatione debita.

DE TITO AVFIDIO.

Cic. pro Flac. & Bruto meminit.

TITVS Aufidius * cum Asiatici publicani exiguā admodum particulam habuisset, postea totam Asiam proconsulari imperio obtinuit: nec indignati sunt socij eius parere fascibus, quem aliena tribunalia adulantem viderant. gessit se etiam integerrime, ac splendidissime: miroque id modo demonstrauit: pristinum quæstum suæ fortunæ, præsens vero dignitatis incrementum moribus suis imputari debere.

OLIV. *Aufidius ex publicano procōsul Asiæ.* TITVS Aufidius) Magnæ fortunæ mutatio visa est in T. Aufidio, qui abiectus publicanus .i. vectigalium redēptor, in Asia paulo post creatus proconsul, prouinciam illam administrauerit, nec erubuerunt, neque indignati sunt Asiatici homines eius parere imperio, quem paulo ante viderāt turpem quæstum facientem, & aliorum magistratuum tribunalia cum assentatione maxima ambientem, verum prouinciam tanta cum integritate, & splendore texit, vt omnes intelligerent culpa fortunæ factum esse, vt turpem quæstum exerceret, sua vero virtute ad dignitatem peruenisse. [Publicani) .s. vectigalis, est enim substantiue. [Adulantem) Cum actio etiam coniunxit, assectabatur autem illis in exigendis vectigalibus vt essent, eripuit. [Splēdidissime) Liberalissime, perculsis maiestate. [Quæstum) Turpe lucrum publicanorum, quæstus apud maiores turpis semper fuit. [Incrementum) Amplitudinem dignitatis qui ex publicano proconsul factus esset.

ASCEN. TITVS Aufidius) Cum habuisset particulam pub. s. vectigalis Asiatici .i. quòd P.R. habebat in Asia admodum .i. valde exiguam .i. modicam, hoc est cum esset publicanus .i. publicæ pecuniæ, seu vectigalis publici Rom. in Asia debiti exactor pro modica parte, (Sunt qui publicani scribunt, sed eorum lectio non satis quadrat) ipse obtinuit postea totam Asiam imperio proconsulari. Nec socij P.R. Asiatici indignati sunt parere fascibus eius, hoc est imperio per fasces, & lictores designato, quem viderant adulantem .i. palpitantem, & adulatorie ambientem tribunalia aliena .i. sedentes pro tribunali prætores, aut proconsules Romanos in ea prouincia (More sub dat verbo adulor, & eius participio accusatiuum) Ipse gessit se etiam integerrime, sine corruptione ac splendidissime .i. sine vllis sordibus, & demonstrauit miro modo id videlicet, pristinum .i. priorem quæstum .i. acquisitionem suam, ac lucrum, debere imputari fortunæ suæ .s. aduersæ, vt quæ eum tam pauperem destituerat. Vero pro sed, incrementū præsens .s. quod tunc erant præsens, quia proconsul in Asia esset, dignitatis .i. quàm tunc assecutus fuerat, vnde legi posset præsentis, vbi est præsens debere imputari .i. acceptum ferri moribus suis .s. bonis quatenus per fortunam eos exercere poterat.

DE P. RVTILIO.

AT P. Rutilius * non publicanum in Sicilia egit, sed operam publicanis dedit: idem vltimam inopiam suam auctorato socijs officio sustentauit, ab hoc postmodum Cos. leges vniuersi Siculi acceperunt: acerbissimosq. prędonum, ac fugitiuorū bello liberati sunt. portus ipsos siquis modo mutis rebus inest sensus, tātam in eodem homine varietatem status admiratus arbitror. quem .n. diurnas capturas exigentē animaduerterant, eundem iura dantē, classesq;, & exercitus regentem viderunt.

Lib. 2. c. 3. P. Rutiliū vocant Cic. et Ascon. ver. 4. Oros. lib. 5. cap. 9. Lib. 9. c. 16.

OLIV. AT P. Rutilius) T. Aufidius publicanus in prouincia factus proconsul, eandem postmodum rexit. at P. Rut. non publicanus, sed quòd sordidus est, publicanorū minister .i. inopem vitam sordidissimo genere quæstus sustentauit. eo tamen illum mutata fortuna prouexit, vt primo consul, deinde legumlator ex consule fuerit. nam cum Siciliæ præesset, ea legatorum sententia leges dicitur, Siculis conscripsisse, bellum seruile suscitatum in Sicilia compescuisse, prouinciam à seruili impetu tutam, pacatamq. reddidisse. si res mutæ, & inanimatę sentire possent, siculi portus, vrbiumq. mœnia tanta in homine vno status mutationem, fortunæq. varietatem vehementer admirarentur, vt quem paulo ante vidissent, quotidianum victum locata opera miserabiliter quæritantem, nunc classis pręfectum, exercitus imperatorem, & prouinciæ consulem præesse conspicerēt. De hoc Rutil. dictum est in cap. de disciplina militari, rursus in cap. de maiestate. [Sed operam) Quis minister fuit. [Auctorato) Præstito ea auctoritate publicanorum. alij dicunt auctoratum officium dici auctoritate substitutum, vt si quis officio priuatus, in idem postea substitueretur. [Socijs) Asiaticis. [Sustentauit) Quia ex hoc officio quotidianum sibi victum comparabat. [Prædonum bello) .s. bellum, quod Crassus, & Enomaus gladiatores in Sicilia concitarunt, hic perfecit, & Siciliam liberauit, gestum autem est apud liparas. [Si quis modo mutis) Si res mutæ, & inanimatæ sentire possent. [Capturas) Vt diurnas, nam substantiue positum, sicut creatura, ita captura. [Exercitus regentem) Contra fugitiuos, ex quibus vnus ad pileum, & libertatem seruos conuocauit.

ASCEN. AT P. Rutilius non egit) .i. se gessit publicanum .i. publici æris redemptorem, aut collectorem, sed dedit operam .i. inseruiit publicanis .i. sustentauit summam inopiam suam officio auctorato .i. ab auctoritate aliena dependente, socijs .s. Rom. imperij Asiaticis videlicet, hoc est quia nomine alieno pub. officium exercens quotidianam mercedem recipiebat, postmodum .i. deinde vniuersi Siculi acceperunt leges .s. quibus postmodum vsi sunt ab hoc .s. Rom. consule .i. cū esset consul, aut eius imperio parebant, & liberati sunt acerbissimo bello prædonum, ac fugitiuorum. Ego arbitror portus ipsos (si modo .i. dum modo, quis .i. aliquis sensus inest rebus mutis) admiratos tantam varietatem status in eodem homine. Enim pro quia, portus sup. viderunt .s. postea eundē, quem animaduerterant .s. prius, hoc est quem animaduertissent, si sensum habuissent, exigentem diurnas .i. quotidianas capturas .i. buccellas, sicut exiguas ex captura sua piscatores, dantē .s. postea iura .i. leges, vt dictum est, & regentem classes, & exercitus .s. contra fugitiuos, & prædones.

DE P. VENTIDIO.

HVIC * tanto incremento maius adijciam. Asculo capto Cn. Pompeij Magni pater P. Ventidium ætate puberem in triumpho suo populi oculis subiecit.

Plin. lib. 7. c. 43. Gel. li. 14. c. 4.

Hic

in vita. Flor. lib. 4. cap. 9. Oros. Appian. & alij.

Hic est Ventidius, qui postea Romæ ex Parthis, & per Parthos de Crassi manibus in hostili solo miserabiliter iacentibus, triumphum duxit: itaque qui captiuus carcerem exhorruerat, victor capitolium felicitate celebrauit. In eodem etiam illud eximium, quòd eodem anno Prætor & consul est factus.

OLIV. *Ventidius fortunæ beneficio illustris.*

HVIC tanto) De hoc Ventidio Gel. lib. noctium atticã xv. ita refert. In sermonibus nuper fuit seniorum hoium & eruditorum multos in veteri memoria altissimum dignitatis gradum ascendisse ignobilissimos prius hoies, & despectissimos, nihilq. adeo de quoq; tanta admiratio fuit, quanta fuerunt, quę de Ventidio basso scripta fuarunt. Eum.n. picentem fuisse gñe. & loco humili, & matrem eius à Pompeio Strab. Pomp. magni patre, bello sociali, quo Asculanos subegit, captam cum ipso esse. mox triumphaote Pomp. Strabone puerum inter ceteros ante currũ imperatoris sinu matris vectum esse post cum adoleuisset cibum sibi ægre quæsisse, eumq. sordide inuenisse, comparandis.n. mulis, & cehiculis, magistratibus qui sortiti prouincias, solent præbenda pub. conduxit, isto quæstu factum fuisse C. Cæs. & cum eo profectum esse in Gallias, tum quia in ea prouincia satis grauiter cersatus esset, & deinceps ciuili bello mandata sibi pleraq; impigræ, strenueq. fecisset, non modo in amicitiam Cæs. sed ex ea ad amplissimum quoq; ordinem peruenisse, mox tribunom quoq; pleb. ac deinde prætorem creatum, atq; in eo tpe iudicatam esse à senatu hostem cum M. Ant. post vero eum victis partibus, non pristinam tñ dignitatem recuperasse, sed pontificatum, ac deinde consulatum adeptum esse eamq. rem tam intoleráter tulisse P. R. qui Ventidium bassum meminerat curandis mulis vectitasse, ut vulgo per vias vrbis versiculis perscriberetur. Concurrite oẽs augures aruspices, portentum inusitatum conflatum est recens, nam mulos qui fricabat consul factus est eundem bassum Suet. Tranq. præpositum à M. Ant. prouincijs orientalibus Parthosq. in Syriam interrumpentes, tribus ab eo prœlijs fusos scribit, eumq. primum oium de Parthis triũphasse, & morte ubi ta publico funere sepultum esse Mansurios scribit, eum bis in triumphum ductum fuisse Cic. hunc Mulionem Castrẽse suffragaoeũ appellabat, teste Plin. lib. vij. De quo Iuuen. Si fortuna colat fies de consule rhetor, Si colet hæc eadem fies de rhetore consul. Ventidius quid.n. quid Tullius an aliud q̃ Sydus, & occulti miranda potentia fati. [Miserabiliter) Nam Arsacide rex Parthorũ, Crassi corpus, feris, & alitibus deuorandum iussit exponi.

ASCEN. HVIC &c.) Ego adijciam huic tanto incremento .s. status maius sup. incrementum. [Asculo capto).i. cum Asculum oppidum Italiæ esset captum, pater Cn. Pomp. magni, videlicet Pop. Str. subiecit oculis populi .s. R. Pub. Ventidium puberem ætate in triompho suo .s. de Asculanis. [Hic) .s. qui in triumpho conspectus erat captius, est sup. ille Ventidius, qui postea duxit Romæ triumphum ex partis .s. deuictis, & per Parthos .i. per medios Parthorum, aut super centres, aut dorsa Parthorũ, de manibus Crassi .i. reliquis animæ ad corpus vsque ad iustam sedem gentilium persuasionem, manentibus, & unde ad nos, aut illuc ab inferis manibus (unde prima longa est) iacentibus miserabiliter, quia sine honore sepulturę, aut iustarum exequiarũ in solo .i. terra hostili. [Itaque) .i. & ita, is sup. qui captiuos, quia captus Asculi à Pomp. patre, exhorruerat carcerem .s. Rom. in quem poterat à victore pertrahi, victor .s. Parthorum, celebrauit .i. celebrius fecit capitolium .i. arcem illam Rom. in quam triumphantes ingrediabantur Ioui sacrificaturi, felicitate .s. victorię suæ. illud est etiã eximium .i. egregium, & non vulgare, in eodem .s. Ventidio, quòd factus est consul, & prætor eodem anno.

DE VARIETATE CASVVM. CAP. XI.

DE L. LENTVLO.

CASVVM nunc contemplemur varietatem L. Lentulus consularis lege Cæcilia repetundarum crimine oppressus, censor cum L. Censorino creatus est: quem quidem fortuna inter ornamenta, & dedecora alterna vice versauit, consulatui illius damnationem, damnationi Cẽsuram subijciendo: & neque bonis eum perpetuis frui, nec malis æternis ingemiscere patiendo.

OLIV. CASVVM nũc) Diximus de fortuna aduersa mutata in secundam, nunc de casibus dicamus. differt casus à fortuna philosophi ita dicunt, eorũ quæ fiunt, quædam non propter hoc quòd intenta fiut, ut e. g. agricola fodit agrum, ut sepulchrũ faciat, & thesaurum inuenit, non pp hoc, quod iotẽtum sit, neque.n. agrum fodit, vt thesaurum inueniat, sed ut sepulchrum faciat. Item eorum quæ fiunt propter hoc, quòd intenta sint, alia fiunt à proposito, alia à natura. a proposito fiunt, quæ ab vsu liberi arbitrij, à natura quæcunque à quodam in se ipsis principio continue moto accidunt ad aliquem finem. Rursus quæ fiunt à natura, quædã semper, quædam non semper, sed plerunque ut sol semper per obliquum zodiaci transit, plerunque vt pluuiæ ex vaporæ terræ nascantur, sed hoc notandum, eorum quæ fiunt à proposito, & quæ à natura, propositumq. est causa per se, casus & fortuna sunt causa per accidens, causam autem per accidens dico casum, & fortunam, quia accidunt causæ per se, ut quidam forum petit, vt carnes emat casu lapidem ostendit, & corruit, hic casus est per accidens, quia accidit, vt caderet causa per se est, vt petat forum. Sed differt casus à fortuna, quia fortuna est in habentibus propositum, quibus bene, & male contingere potest, non autem in re inanimata, vt ferro, & ligon, neque enim in his fortuna agit. Casus vero esse potest etiam in non habentibus propositum, ut in Brutis, & inanimatis, ut verbi gratia. Equus celeriter superueniente nocte, se domum recipit, vt à lupis seruatur, non autem se recepit, ut à lupis seruaretur, sed quòd ita casus tulit, & hoc in rebus mutis, in rebus autem inanimatis, vt tripos cecidit, & sedem fecit, non ideo cecidit, vt sedem faceret, sed casus ita tulit. [Casuum nunc contemplemur varietatem L. Lentulus) Hic accusatus repetundarũ fuit. Spartacus, & chrixus, effracto Lentuli ludo, gladiatores cũ trigiota, aut amplius eiusdem fortunę viris erupere Capuam, seruisque ad vexillum vocatis, iustum exercitum fecerant. ibi primo ad Vesuuium montem Claudium decepere, deinde consulacis quoque aggressi Lentuli exercitum in Apennino cecidere, hic itaque Lentulus lege à Cæcilio contra eum lata repetundarum damnatur. post damnationem censor creatur cum L. Censorio. Sed hic fortasse Lentulus est, ad quem Cic. primi lib. epist. scribit de reducendo rege Ptolemæo, quem repetũdarum ex Cilicia, & Cypro accusatum intelligimus. Nam Cato promulgationem tulit, vt ei prouincia abrogetur, vt est apud Cic. ad Atticum, qua promulgatione facta vestem mutauit. [Lege Cæcilia) Quam tulerat Cæcilius. ab auctoribus enim leges plerunq; dominabantur. [Repetundarum) Et de repetundis dicimus. [Quẽ quidem) Credo inquit fortunam voluisse hunc hominem alterna vice versare, ne secundis nimium fideret, nec aduersis omnino desperaret, sed amaris iocunda permisceret.

ASCEN. CASVVM nunc contemplemur varietatem) Disputat satis philosophice de causis per se, & per accidens, item de fortuna & casu Oliu. Sed auctor ita exempla degestisse videtur, vt in superioribus cum statu etiã mores mutatos dignoscamus, aut fortunam tandem pro moribus arrisisse, aut aduersam fuisse sub casuum autem mutabilitate ea reponat, quæ præter spẽ, licet non semper præter meritum acciderunt, verum enim idemq. exemplum diuersis respectibus, sub diuersis titulis reponi potest, sed parui refert, dummodo ex eius recordationes memores simus, nostrum quoque statum posse mutari, quòd si recte fecerimus, Nemo confidat nimium secundis. Nemo despecet meliora lapsis. Sed ordo est. [Contemplemur nunc) .s. per sequentia exempla, varietatem casuum .s. de lęta vitia in tristem, aut contra. Incipiens autem narrare dicit, Lucius Lentulus consularis .s. vir .i. qui aliquando consul fuerat (sic frequentius quanquam etiam, dicatur, qui consulatu dignus est) oppressus .i. cõdemnatus lege Cęcilia .i. per legem, quam Cæcilius tulerat, crimine .i. ob crimen repetundarum .s. rerum, aut pecuniarum ablatarum à prouincialibus, dum prouinciam regeret, creatus est .s. postea censor cum L. Censorio .i. qui prius censuram gesserat. [Quem quidem) .s. Lẽtulum fortuna versauit .i. agitauit inter ornamenta, & dedecora .i. opprobria, & de honestamenta vice alterna .i. nunc ornamentis, nunc dedecore eum afficiens, subijciendo .i. statim addendo, consulatui, illius, in quo ornamentum consistebat, damnationẽ, in qua dedecus patiebatur, & rursus subijciendo damnationi cẽsuram, quæ honorificentissima erat, & neque patiendo, eum frui perpetuis bonis, nec ingemiscere malis perpetuis .i. continuis.

DE CN. CORNELIO SCIPIONE ASINA.

Liu. li. 17. Flor. lib. 2. c. 2.

IISDEM * viribus vti noluit in Cn. Corn. Scipione

Afina, qui Cos. à Pœnis apud Liparas captus, cum belli iure omnia perdidiſſet, lætiore ſubinde vultu eius adiutus cuncta recuperauit. Cos. etiam iterum creatus. Quis crederet illum à duodecim ſecuribus ad Carthaginienſium peruenire cathenas? quis rurſus exiſtimaret à Punicis vinculis ad ſumma imperij peruenturum faſtigia? ſed tamen ex Cos. Captiuus, & ex captiuo Cos. factus eſt.

OLIV. IISDEM viribus) Scipio Aſina captus à pœnis hic collega erat duellij conſulis eius, qui apud Liparas, victa, merſa, & fugata hoſtium claſſe, primum illud maritimum egit triũphum. nam multo ante hanc victoriam Cn. Corn. Scipio alter conſulum, vt diximus à claſſe Punica circumuentus, & per fraudem velut in colloquium vocatus, & captus, primum fuit perfidiæ punicæ documentum, poſt captiuitatem vero à collega per victoriam redemptus, cum omnia iure belli perdidiſſet, tamen aſpirante fortuna, cuncta recuperauit, conſulque iterum factus, cum imperio, & dignitate vixit. [A duodecim ſecuribus) A conſulatu eſt enim metonymia.

ASCEN. IISDEM &c.) Fortuna ſup. voluit vti iiſdem.i. conſimilibus viribus in Cn. Corn. Scip. Aſina qui conſul.i. cum eſſet cõſul captus ſit pœnis.i. Carth. apud Liparas inſulam vnam ex Æolijs, cũ perdidiſſet omnia iure belli, quia in hoſtium poteſtatẽ venit, deinde adiutus lætiore vultu eius.ſ. fortunæ, recuperauit cuncta, quia per collegæ victoriam receptus eſt, creatus ẽt iterum conſul. [Quis crederet illũ).ſ. Aſinam peruenire.ſ. poſſe (vt quidam hñt, ſed vacat, nec verbum ab auctore poſitum, cum vtrũque reſpiciat ad peruenturũ, vt ſit, peruenturum.ſ. fuiſſe priuſq̃ peruenerat,) a duodecim ſecuribus.i. faſcibus, a pacto totum, & a faſcibus duodecim eſſent lictores, ac faſces, ad Catenas Carthaginienſium? q.d. nemo vero ſimiliter, cum tñ Regulo, & quibuſdã alijs idem, aut ſimile euenerit. [Et quis exiſtimaret rurſus).i. è contrario ſup. eum peruenturum ſup. fuiſſe à vinculis Punicis.i. Carthaginienſibus ad ſumma faſtigia imperij? q.d. nemo, cum veriſimilius foret eum in carcere periturum, aut ad ſupplicia educendum, ſed tñ.i. nihilominus, quanquam non erat veriſimile, ipſe factus eſt ex conſule.i. poſtquam fuerat conſul captiuus, & ex captiuo.i. poſtquam fuerat captiuus, ſup. factus eſt conſul.

DE CRASSO DICTO DIVITE.

QVID? Craſſo nonne pecuniæ magnitudo locupletis nomen dedit? ſed eidem poſtea inopia turpem decoctoris ſuperlationem iniunxit. Siquidẽ bona eius à creditoribus, quia ſolidum præſtare nõ poterat, venierunt. itaque amara ſugillatione nõ caruit, cum egens ambularet, diues ab occurrentibus ſalutabatur.

OLIV. QVID? Craſſo) Hic Craſſus diues appellatus eſt ob æris magnitudinem, redactus poſtea ad inopiam decoctor dictus eſt, hoc eſt deuorator, prodigus, vel vt alij dicunt ſaporum venditor. [Turpem ſuperlationem) Turpem Hyperbolem. [Decoctoris) Venditoris ſalſamentorum. [Sugillatione) Nota, & ignominia. [Solidum præſtare) Soluere integrum. [Diues ab occurrentibus) Cum ſubſanatione & deriſione quadam ſalutabant eum dicentes, ſalue Craſſe diues.

ASCEN. QVID? nonne magnitudo pecuniæ dedit Craſſo nomen locupletis).i. habentis loculos plenos, hoc eſt diuitis pecuniaꝝ? ſed inopia immiſit eidem poſtea turpem ſuperlationem.i. ſuper alios, & per excellentiam denominationem decoctoris.i. eius qui in lautitijs, aut gula patrimonium ſuũ abligurierat (in quo vocabulo nullo modo ſequar Oliu. qui putet eum eſſe, qui ſalſamenta vendat, cum propriæ ſit, qui coquendo, & vorando patrimonium abſumpſerit.) Siquidem.i. quoniam bona eius venierunt.i. vendita ſunt a creditoribus, quia non poterat præſtare ſolidum.i. integrum debitum. [Itaque ipſe non caruit).i. nõ immunis fuit a ſugillatione.i. irriſione cum famæ denigratione amara.ſ. illi, qui eam in ſe dictam audierat, cum enim ipſe ambularet egens ſalutabatur ab occurrentibus diues dicentibus.ſ. per irriſionem, ſalue Craſſe diues, aut beate.

DE Q. CEPIONE.

* Liu. li. 67.

CRASSVM * caſus acerbitate Q. Cepio præcurrit: is nanque præturæ ſplendore, triumphi claritate, conſulatus decore, Max. Pont. ſacerdotio, vt ſenatus patronus diceretur, aſſecutus, in publicis vinculis ſpiritum depoſuit: corpuſque eius funeſti carnificis manibus laceratum, in ſcalis gemonijs iacens, magno cum horrore totius fori Romani conſpectum eſt.

OLIV. CRASSVM caſus Q. Cæpio) Capitali iudicio affectus eſt, quia videlicet culpa eius, amiſſis duobus exercitibus ſuo, & collegæ Manlij, caſtra etiam fuerant à Cimbris, Teutonicisque, aduerſus quos miſſi fuerant imperatores, quæ grauiſſima fuit reip. clades, nam ſupra octoginta Romanoꝝ millia cæſa fuiſſe dicuntur, hic antea Fabij ignominiam in Hiſpania correxerat, cæſo proditoribus viriato, vt ante dictum eſt lib. iiij. cap. vij. de amicitia. Cic. Cæpionem etiam quæſtorem fuiſſe oſtendit in Rhet. lib. j. cap. vij. de conſtitutione coniecturali, vbi dicit, cum Luc. Saturninus legem frumentariam de ſemiſſibus, & trientibus laturus eſſet. Cæpio, qui per id temporis quæſtor vrbanus erat, docuit ſenatum &c. [Splendore præturæ) Nam prætor, Fabij errorẽ correxit, quia a viriato deceptus fuerat. [Triũphi claritate) Quẽ, da viriato egit, Seruilius Cæpio, vt ait Aſcon. bellum in Sicilia geſſit, & de illa triumphauit, capta Olyntho, & Phaſelide, de tribus magnis eius terræ ciuitatibus, ſed Publium Seruilium Cæpionem dicit, non Quint. forſan in prænominibus error eſt, nam aliter videtur à ſeipſo diſſentire Val. in cap. enim de amicitia Cæpionem dixit a Lucil. Regino trib. pl. carcere liberatum, & eius fugæ comitem factum, hic vero dicit in carcere fuiſſe conſumptum, ergo aut hunc intelligimus Q. Cæpionem, illum vero ſuperiorem P. Seruilium Cæpionem, bis eundẽ in vincula fuiſſe coniectum, & poſtremo conſumptum, aut certe error eſt Liu. tamen dicit lib. xvij. C. Manlius, & Q. Seruilio Cæpio proconſules victi prœlio, caſtriſq. exuti binis ſunt, octoginta millia militum occiſa, calonum, & lixarum quadraginta millia, ſecundum P. R. iuſſionem, Cæpionis, cuius temeritatem clades accepta erat, damnati bona publica ſunt proximoque poſt regem Tarquinium imperium ei abrogatum. [Præcurrit) Præuenit, ſuperat. [Claritate triũ) Quia triumphauit de viriato fugitiuorum duce. [Conſulatus decore) Qui cum C. Manlio conſul fuerat, & aduerſus Cimbros miſſus. [Sacerdotio) Quia Pont. Max. fuerat. [Senatus patronus) Quia partes ſenatus tuendas ſuſceperat. [In ſcalis gemonijs) De his ſcalis dictum eſt ſupra à gemitu, vel à gemonio earum auctore denominatis.

ASCEN. CRASSVM &c.) Ordo eſt. Q. Cæpio præcurrit.i. ſuperat acerbitate caſus Craſſum. [Nanque is).i. Cæpio aſſecutus).i. poſtquam obtinuerat ſplendore præturæ, claritate triumphi, decore conſulatus, ſacerdotio Pont. Max. (nam omnes eos magiſtratus honorifice geſſerat) aſſecutus dico. vt diceretur patronus ſenatus, depoſuit ſpiritum.i. expirauit in vinculis publicis, quia male cum Cimbris pugnauerat, & corpus eius laceratũ funeſtis manibus carnificis.i. tortoris, qui ipſi vncum iniecit, vt ad ſcalas gemonias traheretur, iacens in ſcalis gemonijs, vnde viui præcipitari ſolebant, conſpectum eſt cum horrore.i. abominatione totius fori Romani.i. omnium, qui in foro erant.

DE C. MARIO CANDIDATO.

IAM C. Marius * maximæ fortunæ luctatio eſt: omnes enim eius impetus tam corporis, quàm animi robore fortiſſime ſuſtinuit. Arpinatibus honoribus iudicatus inferior, quæſturam Romæ petere auſus eſt: patientia deinde repulſarum, irrupit magis in curiam, quam euenit. In tribunatus quoque, & ædilitatis petitione conſimilem campi notam expertus. præturæ candidatus ſupremo loco inhæſit, quam tamen non ſine periculo obtinuit: ambitus enim accuſatus, vix, atque ægre abſolutionem à iudicibus impetrauit. Ex illo Mario tam humili Arpinate, tam ignobili Romæ, tamque faſtidiendo candidato, * ille Marius euaſit, qui Africam ſubegit, Iugurtam Regem ante currum egit, qui Theutonicorũ, Cymbrorumque exercitus deleuit, cuius bina trophea in vrbe ſpectantur, cuius ſeptem in faſtis conſulatus leguntur, cui

* Plut. in vita.

* Saluſt. Flor. & aliq.

poſt

post exilium Cos. creari, proscriptoque facere proscriptionem contigit. Quid huius conditione inconstantius, aut mutabilius: quem si inter miseros posueris, miserrimus; si inter felices, felicissimus reperietur.

OLIV. IAM C. Marius) Hic Marij vita tota esset referenda, vt planius cognosci posset, quam varios casus, quanta & discrimina rerum passus fuerit, quanta rursus fortunæ benignitate, & indulgentia vsus, vt modo felix, modo miser in magna rerum varietate nudus fortunæ merito dici possit, sed quod ad rẽ istam pertinet Marius ex municipio Arpinati, cum se Romam contulisset, sic omnibus primo propter ignobilitatem contemptui fuit, vt Arpinatibus honoribus, nedum Romanis, indignus haberetur. [Sæpius in petitione magistratuum) Et illorum quidem minorum repulsam passus, in senatum irrupisse, magisquam venisse creditur, vixq. præturam obtinuit, pro qua etiam ambitus accusatus extrema fortuna stetit, legatus Metello in Africam missus egregie in illa se militia gessit, cui sacrificanti, cum magna, & alta sibi portendi dixisset aruspex, animum statim ad consulatum adiecit, ad quem capiendum præter vetustatem familiæ, omnia abunde erant, industria, probitas militię, magna scientia, animus belli ingens, domi, modicus, libidinis & diuitiarum victor, tantómodo gloriæ auidus, à quo petendo dissuasus, primum à Metello deterreri non potuit, quo tandem impetrato, Iugurthinũ bellum confecit, de Iugurtha capto triumphauit, Gallos, Cimbros, Senones, qui Romanum nomen extinguere cõstituerant, ad internitionem vsque deleuit, orta deinde de prouincia Ponti seditione, vrbem pulsus à Sylla, vt supra diximus, cum fugiens se Minturnas contulisset, in paludibus delituit, vnde extractus, & in custodiam datus, cum seruus Cimber ad eum occidẽdum missus, maiestate deterritus: occidere non sustinuisset, inde eductus, & in naui positus in Africam delatus est, vbi varia fortuna vsus, tandem ea Maurusijs equites comparauit, & exercitum confecit non contemnendum, ex agris robustissimum quenque deligens, impletisq. lx. nauibus ex ea virorum multitudine, Rom. versus nauigauit, seque Cinnæ expulso coniunxit, qui primo ostiam, deinde ianiculum, postremo vrbem ipsam occuparunt, de inimicis suis grauiter vlti, proscriptionem ipsi proscripti grauiorem exercuerunt, multos Rom. principes de medio tollentes, quæ vbi Syllæ nunciata fuerunt, compositis rebus cum Mithridate, properauit ad vrbem cum exercitu, & cæsis aliquot Marij, Cinnæq. exercitibus vrbem cœpit. Marius vbi vidit se arma Syllæ effugere non posse, domi celebrato cum amicis conuiuio, inde cæteroq. animi sui consilio, sibi mortem consciuit, de quo Cic. lib. de nat. deor. Cur Marius, inquit iam feliciter septies consul domi suæ mortuus est? Liu. lib. lxxx. Marius æditis in vrbe multis sceleribus, idibus Ianua. decessit. [Fortunæ luctatio) Certamen fortunæ, quia visus est in ferẽdo fortunæ imperium, certasse cum fortuna. [Irrupit,) q. d. per vim ingressus assidua, & importuna es flagitatione magistratuum. [Consimilem notam) Ignominiam repulsæ. [Ambitus) Quòd populo prece, & precio corrupuisset. [Iugurtham) Numidiæ regem, quem prodidit Bocchus Marij eloquentia ductus, vt Rom. partes sequeretur. [Bina trophæa) Qui duas colũnas erexerat in vrbe, Cimbrorum, & Theutonicorũ spolijs ornatas. [Proscripto) Nam hostis patriæ à Sylla iudicatus est, vt supra vidimus. [Quem si inter miseros) Cic. in Parad. Marius mihi in rebus secundis vnus ex fortunatis hominibus, in aduersis vnus è summis videbatur viris, pari ratione. Lucan. lib. ij. Ille fuit Mario vitæ modus omnia passo. Quæ peior fortuna potest, atque omnibus vso, Quæ melior.

Marius & felix, & miser

ASCEN. IAM (continuata est particula) Caius Marius. s. Arpinas est maxima luctatio. i. concertatio fortunæ, vtpote, quæ, sæpe ab eo, & sæpe contra eum stetit, & ita ipsa, quasi secum luctari videbatur, sed tamen etiam cum Mario. (Est autem luctatio similis illi in Bucol. Maronis. Et certamen erat Coridon cum Thyrside magnũ, vnde potius legam maxima luctatio quàm luctatio maximæ fortunæ) probat, ꝙ maxima fuerat luctatio fortunę. Enim pro quia, ipse Marius sustinuit omnes impetus eius. s. fortunæ, robore. i. viribus tam corporis quàm animi. ipse supp. Marius. [Iudicatus). s. ab Arpinatibus, inferior honoribus. i. magistratibus Arpinatibus, quia raro quispiam nouus emergit in patria, ausus est petere Romæ quæsturam, cum minimus honor Romæ, maior sit maximo fere in municipijs, deinde irrupit. i. violenter se intrusit magis q̃ venit in curiam. s. Rom. patientia. i. tolerantia repulsarum, quia licet frequentes pateretur repulsas, importunis tamen instantijs tãdem admissus est, & quæstor factus, & ipse expertus quoque. i. etiam consimilem notam. i. ignominiosam repulsam campi. s. Martij, in quo fiebant comitia, in petitione tribunatus, & ædilitatis, candidatos præturæ. i. ad obtinendam pręturam inhæsit sup. illi, supremo loco. i. demum post plurimas preces, quam tamen præturam obtinuit non sine periculo. s. capitis. Enim pro quia, ipse accusatus ambitus. i. crimine petiti magistratus malis artibus, impetrauit vix, atque ęgre absolui à iudicibus. [Ille). s. nobilissimus Marius euasit. i. effectus est ex illo Mario tam humili Arpini. i. cum esset in patria sua, & ita aptior est lectio, quam si legatur Arpinate, quia sequitur, & tam ignobili Romæ. i. cum esset Romæ, tamque. i. & tantum fastidiendo. i. superbe contemnendo, & abiecto candidato. i. petitore magistratuũ, vtpote tot passo repulsas, euasit dico ille Marius, qui subegit Africam, suffectus. s. in locum Metelli non tamen honesta ratione, vt Salust. recte docet, qui egit Iugurtham regem. s. Numidiæ, ante currum. s. triumphalem suum, qui deleuit exercitus Theutonicorum, Cimbrorumq. cuius bina trophæa. i. insignia victoriæ vtpote spolia hostilia hostibus detracta, vt opinor Iugurthę, & Cimbris, ac Theutonicis in vrbe spectantur, cuius septem cõsulatus leguntur in fastis. i. annalibus sacris, cui contigit creari consulem post exilium. i. proscriptionem primam à Sylla, & cui proscripto. s. à Sylla contigit facere proscriptionem. s. Syllæ, & Syllanorum, quid sup. est in inconstantius, aut mutabilius conditione. i. status vitæ, huius. s. Marij? quasi dicat nihil, vtpote, quem si tu posueris inter miseros. i. si consideraueris miserias, & calamitates eius sup. ipse reperiretur miserrimus, & si posueris inter felices. i. consideraueris eius felicitatem, ipse reperiretur felicissimus, vnde vtraque fortuna illi immodica fuit.

DE C. CÆSARE.

CAIVS * autem Cæsar, cuius virtutes aditum sibi in cœlum struxerunt, inter primæ iuuentutis initia priuatus Asiam petens, à maritimus prædonibus circa insulam Pharmacussam exceptus, quinquaginta se talentis redemit. Parua igitur summa clarissimum mundi sidus in piratico myoparone rependi fortuna voluit. Quid est ergo quod amplius de ea re quæramur, sine consortibus quidem diuinitatis suæ parcit? sed cœleste numen se ab iniuria vindicauit: continuo enim captos prædones crucibus affixit. Attento studio nostra commemorauimus, remissiore nunc animo aliena narrentur.

** Suet. Plut. & alij.*

OLIV. CAIVS autem Cæsar) Sylla deuictis Marianis partibus, Cæs. qui per Iuliam eius amicum erat Mario summa necessitudine coniunctus: mortem machinabatur. Erat. n. Cæs. minor Marij consobrinus, sed ab ea re sæpius fuit Sylla prohibitus à multis, qui dicerent, iniquum esse tantæ indolis puerũ innocenter occidere, quos ille demẽtes appellabat qui non prouiderent, quòd puer male præcinctus, mille Marios haberet in corpore, hæc igitur cum ad Cæs perlata forent, vrbe clam egressus, in Sabinis aliquandiu parum gratus delituit, postea à Syllanis militibus, qui per ea loca latitantes disquirebant, forte quadam deprehensus à Coro. eorum duce duobus se talentis redemit. mox inde Asiam petens circa Pharmacusam insulam capitur à piratis quibus ab eo xl. talenta pro redemptione poscentibus subrisit & 50. se daturũ pollicitus, postmodũ suis ad hanc expediendam pecuniæ quantitatem dimissis, apud cilices, duo de quadraginta versatus dies, illis per iocum sæpe crucem minatus est, cumque allatis tandem pecunijs ab eis liberatus esset, paulo post instructis nauibus, è milesiorum portu prędones aggreditur quos captos crucibus omnes affixit. Aditum in cœlum. Assentatur Val. more suo. Consortibus diuinitatis. Quia Cæsar inter cæteros Deos connumeratus, diuinos honores consecutus est. Cæs. laudes, Plin. lib. vij. de nat. hist. summatim perstringit.

Cæs. latebra.

ASCEN. CAIVS autem Cæs. s. Iul. cuius virtutes struxerunt sibi aditum. i. accessum in cœlum, petens Asiam priuatus. i. sine magistratu, inter initia primæ iuuentutis sup. suæ, exceptus. i. dolo captus à prædonibus maritimis. i. piratis circa insulam Pharmacusam. s. nomine, redemit se xl. talentis. Igitur fortuna voluit clarissimũ sydus mundi, videlicet Iul. cuius stella apparuisse credebatur, Augusto facienti ipsi ludos funebres, vnde illud in Bucol. Ecce Dionei processit Cæs. astrum, rependi. i. æstimari, aut redimi, parua summa vtpote quinquaginta talentorum, in myoparone. i. naui-

gio piratico. [Quid est ergo, quod queramur).i.conqueramur amplius de ea re,s.i.fortuna,ne quidem.i.non saltem paret cõsortibus diuinitatis suæ. vt Cæs.iu Deum postea assumpto? q.d. mento nihil. [Sed numen cœleste).s.Iul.Deus futurus, vindicauit.i.protexit se ab iniuria. Enim pro quia,ipse affixit cõtinuo .i.paulo post crucibus, prædones.s.maritimos captos. Deinde parans transitum ad externa dicit. [Nos cõmemorauimus nostra).i.Rom.exempla,studio attento.i.diligenti,& quasi affectuoso,nunc.i.deinceps narrentur aliena.s.exempla de mutatis moribus,& conditione vitæ,ac casibus,animo remissiore.i.minus attento, & magis laxo,quia in nostris narrandis magis afficitur.

THEO. PHARMACVSAM) Pharmacusæ,non procul a Salamina duæ sunt insulæ,tertia redditur ad Miletum,nobilis Attali cę de qua Valer.& Suet.intelligunt, superiora Stephanus.

EXTERNA.

DE POLEMONE ATHENIENSI PHILOSOPHO.

*Laërt. in vita. Horat. Sat.3.li. 2.ad fin.

PERDITAE * luxuriæ Athenis adolescens Polemon neque illecebris eius tantummodo, sed etiam ipsa infamia gaudens cum è conuiuio non post occasum solis, sed post ortum surrexisset, domum rediens Xenocratis philosophi patentem ianuam vidisset, vino grauis,vnguentis delibutus,sertis capite redimito, perlucida veste amictus, refertam turba doctorum hominum scholam eius intrauit: nec contentus tam deformi introitu,consedit etiam,vt clarissimum eloquium,& prudentissima præcepta temulentiæ lasciuijs eleuaret. orta deinde, vt par erat,omnium indignatione,Xenocrates vultum in eodem habitu continuit: omissaque re, quam differebat, de modestia,ac temperantia loqui cœpit. Huius grauitate sermonis resipiscere coactus Polemon, primum coronam capite detractam proiecit, paulo post brachium intra pallium reduxit,procedente tempore,oris conuiualis hilaritatem deposuit,ad vltimum totam luxuriam exuit, vniusque orationis saluberrima medicina sanatus,ex infami Ganeone, maximus philosophus euasit. Peregrinatus est huius animus in nequitia, non habitauit.

OLIV. PEBRITAS luxuriæ) Polemon Athen. Philostrati filius pago aeceusi oriundus fuit,adolescens adeo perditæ luxuriæ, vt teste Laërtio, pecunias circunferret, quo etiam ad omnes explendas voluptates paratior,& instructior esset,eas tridem in vijs, & angiportis occulebat, in academia quoque iuxta columnam quandam pecunia dicitur repta, ab eo illic in vsus similes recondita. igitur eum forte suis cum sodalibus cœnasset coronatus, & primo mane vsque ad sequentis diei occasum in cœnaudo tempus triuisset,postea ebrius,& coronatus, scholam Xeno.irrupit,& legentem philosophum sedens,attentis auribus cœpit audire,quod vbi vidit Xenocr.omissa oratione,quam cœperat,de pudicitia, & temperantia differere cœpit, vel vt alij dicunt,tunc forte illi sermo erat de pudicitia,quem viso Polemone ardentius prosecutus est, ex quo illud secutum esse dicunt vt impudens adolescens paulatim se colligeret, diligenterq. qualis esset cogitaret,& antequam schola egrederetur,seipsum componeret,ex quo adeo immutatus est,vt postea studio,& industria ceteros anteiret, sic quoque cunctos superaret in dies proficiendo, vt tandem Xenocrati in regenda schola succederet. [Perditæ) Eo quòd perdat,qui eam sequuntur,quasi detestandæ. [Illecebris & infamia) Quę sequebantur ex luxuria,nam infamia tota nocte complectebatur. [Non post occasum) Significat ipsum ab oriente sole vsque ad occidentem continuasse conuiuium.

Xenocr. philosophus. [Xenocratis)Stoicus fuit præstantissimus, vt diximus in cap. de continentia,de quo apud Plut.Cheronesem legimus, cum eum forte vidisset Agesilaus,disputantem in gymnasio,admodum senem,dicitur interrogasse, quis nam esset? Tunc quidam respondit, Est vnus ex his qui virtutem quærunt. Tum ille. Quando virtute,loquit vtetur,si eam nondum inuenit? [Resipiscere) Ad se redire. [Brachium intra pallium) Fuit iam concepti signum pudoris,exertum brachium intra pallium reponere. [Oris conuiualis) Qualis esse solet conuiuarum, qui vultum exhilaratum vino habere consueuerunt. [Bauit) Bacussit,deposuit. [Ganeone) Continens pro contento,nam Ganeo locus est, vbi lupæ.i. meretrices habitant, q.d.ex infami lenone. [Peregrina) Differentiam ostendit,inter peregrinari,& habitare peregrinatur qui in alieno loco manet, habitat qui est in patria.

ASCEN. PERDITÆ &c.) Ordo est. Polemoni (media breui) ens sup. Athenis, adulescens luxuriæ perditæ.i.nihil secum boni habentis (nam sunt qui vitia ad aliquid vtilitatis conuertunt,vt vinosi ad mœstitiam animi abijciendam, mulierosi, nisi penitus modum excedant,ad exsatiandam libidinem,aut ne rumpantur tentigine, contra quam tamen sobrietas melius esset antidotũ, aut ad multiplicationem prolis,auari ad rerum cumulum & suorum sæpe cõmoda,& ita de reliquis, de quibus Sen.lib.vij epist. Nullum sine auctoramento malum,auaritia pecuniam promittit,luxuria varias voluptates,ambitio purpuram, & plausum, & ex hoc potentiam,& quidquid potentia potest,mercede te vitia solicitant. hęc ille. Qñ igitur vitia mercede carent.i.nihil vtilitatis secum ferre vñr,sed à penitus inconsiderato fiunt, tunc dicũt perdita, quod prolixius exposuit, vt satisfaciam grãmaticis qui dubitant,qũo luxuria dicatur perdita,cum magis perdat, perdit quidem i destituit subiectum suum,sed tñ si ad nihil vtilis est, ipsa quoque perdita est,vt hoc loco vnde additur) neque gaudens tñ illecebris.i.irritamentis,& terigine eius.s.luxuriæ,sed ipsa infamia cum surrexisset è conuiuio nõ post occasum solis,sed post ortum,quia tota noctem in eo cõsumpserat, & rediens domum vidisset ianuam Xenocratis philosophi patentem.i.apertam, intrauit scholam eius.s.Xenocr.refertam.i.plenam turba doctorũ hominum (ergo turba etiam eius turbationem, multitudinem notat) grauis vino, delibutus.i.perfusus vnguentis, capite redimito.i.habens caput redimitum sertis,amictus veste perlucida.i. per cuius medium membra eius possent conspici,nec contentus introitu tam deformi.i.inepto,& indecenti, quia sic ornatus in lupanar,aut ganeam aptius ingressus fuisset consedit.i.sedem cœpit etiam,vt eleuaret.i.diminueret in æstimatione, aut deprimeret,& impediret clarissimum eloquium, & prudentissima præcepta.s.Xenocr.lasciuijs.i.petulantijs, & temulentiæ.i.ebrietatis. Deinde indignatione omnium.s.auditorum orta,vt erat par.i.iustum,& æquum, Xenocr. continuit vultum in eodem habitu,& re,quam differebat,omissa, cœpit loqui de modestia.i.moderato sumptu faciendo, & de temperantia contra libidinem. [Cuius sermonis grauitate Polemon coactus resipiscere) .i. redire ad saniorem mentem,sunt qui legant respicere .s. vitam suam aut mores suos, primo i.pro principio conuersionis suæ proiecit coronam,quam multũ potaturi, vt Bacchum immitterentur, assumere solebant,& ille non deposuerat, detractam capite.s.suo, & eduxit paulo post brachium intra pallium, quia in Græcia res acta est,vbi pallio vtebantur,& deposuit tempore procedente .i. successiue, hilaritatem oris conuiualis.i.vultus, quem in conuiuio habuerat,& exuit ad vltimum.s.orationis Xenocratis, totam luxuriam,& sanatus medicina saluberrima vnius orationis,euasit maximus philosophus ex ganeone.i meretricum auctore,& lenone, Animus huius.s.Polemonis est peregrinatus.i.trãsiuit in nequitia nõ habitauit.i.non pmansit,nec ꝯtraxit habitũ sup.in ea.

THEO. INFAMIA gaudens,) Nam rumor ille de se, luxuria diffluere, ei peregrinatus erat.

DE THEMISTOCLE.

*Probus. in vita.

PIGET * Themistoclis adolescentiam attingere,siue patrem aspiciam, abdicationis iniungentem notam,siue matrem suspendio finire vitam propter filij turpitudinem coactam,* cum omnium postea Graij sanguinis virorum clarissimus extiterit, mediumq. Europæ & Asiæ vel spei,vel desperationis pignus fuerit. Hæc.n.salutis suæ patronum habuit: illa vadem victorię assumpsit.

*Plut. in vita.

OLIV. Themistoclis mater ex quo se suspendit. PIGET Themistocles) Themistoclis mater filij turpitudinẽ nõ tulit Themistocles Neoclis filius,huius vitia ineũtis adolescẽtiæ magnis fuerunt emendata virtutibus,adeo vt anteferatur, huic nemo pauci pares putentur,sed ab initio est ordiendum,pater eius Neocles generosus fuit.is vxorẽ Halicarnassiam ciuẽ duxit.ex qua natus Themistocles q cum minus esset pbatus parẽtibus,q & liberius viuebat,& rem familiarẽ negligebat, à

patre

patre exheredatus est, qua re mater percita nimio dolore, laqueo vitam finiuit, quæ contumelia non fregit eum, sed erexit. nā cum iudicasset sine summa industria non posse eam infamiam extingui, totum se dedit reip. diligentius amicis, famæq; seruiens multum, in iudicijs priuatis versabatur, sæpe in concionem populi prodibat, nulla res maior sine illo gerebatur, celeriter quæ opus erant, reperiebat, neque minus in rebus gerendis, q̄ excogitandis erant, & quod promptus de instātibus (vt ait Thucidides) verissime iudicabat, & de futuris, callidissime coniiciebat, quo factum est, vt breui tpe illustraretur, nam pro patria res maximas, & clarissimas gessit, & in primus aduersus Xerxē Persarum regem, qui cum terra, mariq. vniuersæ Græciæ bellum inferret, cum tantis copijs eam inuasit, quantas neque antea, neque postea habuit quisq̄, non solum salus patriæ, & totius Græciæ, sed ēt totius Europa fuit. Mardoniū quoque Xerxis imperatorem, qui expugnata Olyntho in Bœotiam se contulerat, cōsilio Themistoclis constat à Græcis fuisse superatum, pari ratione mœnia vrbis Athenarū à Xerxe diruta, inuitis Lacedæmonijs huius prudentia fuisse restituta. Plut. tn̄ longe aliter tradit, tā de matre, q̄ de eius adolescentia, nam matrem eius, alios Threiciam gēte Abrotanum nuncupatam, alios Cariam, Euterpem dictam, nonnullos etiam Halicarnassiam tradidisse scr. in eius vita adolescentiam quoque non inter vitia, sed inter virtutes egisse, quæ vero de repudiatione, & exheredatione patris, deq; voluntario matris interitu dicta sunt, ceteraq. ignominiosa, falsa, & ficta fuisse dicit. [Abdicationis) Exheredationis. [Medium pignus) Cum Exastrochizatus fuit à patria, hoc est in exilium pulsus. Exastrochizatio enim vt supra diximus, erat quoddam exilij genus decennale, nam in ostraco, hoc est testula nomen eius scribebant, quē exilij damnassent. Themist. ergo cum inuidia eousque laboraret, vt in exilium iiceretur, supplex confugit ad hostē Xerxen Persarū regem, & ab eo spacium petijt vnius anni, anteq̄ cum eo loqueretur, hoc aūt faciebat, vt Persicam linguam disceret transacto vero anno, consilia cum rege cōiecauit, quæ illuc tendebant, vt regi spem potiunde Græciæ faceret. [Medium ergo pignus) vel spei, qn̄ fortiter pro patria pugnauit. [Vel desperationis) Qn̄ fugit ad hostem pugnaturus contra patriam. [Patronum) Nā hic vniuersam Græciam ex ipsis prope manibus hostium redemit, quo tpe ad Salaminam contra Xerxen cum exercitu missus est, nam cum Xerxes Græciam cum innumeroso, atque incredibili exercitu inuasisset, vt qui diceretur totam fermè Asiam duxisse in Europam, quæ iungeret maria, sterneret montes, flumina siccaret, Athen. consilio Them. qui Apollinis oraculum interpretatus fuerat, nauibus, hoc est bello nauali pugnandum esse cum hoste, vim suam omnem in classem coniecerunt, eiq. Them. præfecerunt, q cum ad Salaminam occurrisset Xerxi, illum bello nauali superauit, & in Asiam cum paucis admodū refugere coēgit, vt superius monstratum est. [Vadem victoriæ) Cum regi spopondit fore vt tota Græcia subigeretur, si suum vellet consilium sequi.

ASCEN. PIGET) Sup. me. i. tædio, aut miseratione afficior, attingere adulescentiā Them. s. Athen. viri postmodum clarissimi, siue aspiciam patrem sup. eius iniungentem. i. imprimentem filio, notam .i. infamiam abdicationis .i. exclusionis à cura, & bonis paternis in vitam, & post vitam patris, siue sup. aspiciam matrē supp. eius, coactam finire vitam suspendio sui propter turpitudinem filij cū exciterit .i. euaserit postea clarissimus oium virorum (sanguinis graij. i. græcanici, & fuerit pignus .i. certificamentum vt ita dicā) medium. i. inter positum, aut medias Europæ. i. regno, aut regni Græcorum, & Asiæ. i. regni Persarum vel spei. s. obtinendi imperij ēt alieni, vel desperationis. s. cōseruandi imperij sui, quia tantisper dum Athenis erat Græcis erat certa spes conseruandi imperij contra Persas, & Persis desperatio eius potiundi, & contra dū in Asiam erat post exiliū, Persis spes erat, & græcis desperatio, quæ maior fuisset, nisi è poto sanguine Taurino, sibi ne patriæ obesset, vitā exclusisset. Enim pro quia, hęc. s. Europa habuit eū. s. Themistoclē patronū. i. protectorē salutis suæ, illa. s. Asia, assumpsit eum vadem .i. tanquam pignus, & certificatorem victoriæ.

DE CIMONE ATHENIENSI.

*Probus CIMONIS * vero incunabula opinione stultitiæ fuerunt referta; eiusdem stultitiæ imperia salutaria Athenienses senserunt. itaque coēgit eos stuporis semetipsos damnare qui eum stolidum crediderunt.

OLIV. Cimonis CIMONIS vero) Cimonis incunabula opinione stultitię fuerunt referta, imperia vero salutaria, qui apud Strimonem Thracas fudit, oppidum Amphipolim cōstituit, eo, q decem millia Ath. in Coloniam misit, apud Micalem montem Cyprorū, & Phœnicum, ducentarū nauium classem deuictam cœpit, eodemq. die pari fortuna in terra vsus est Scyro contumaciores dolopas expulit, Tharsos copulentia sua fretos primo aduentu fregit, & cum Xerxes bellum ex integro aduersus Athen. instituisset, vniuersa græcia hunc Cimonem ducem constituit iuuenem, cuius magnitudinem futuram pietatis opera prodiderunt, quippe patrem ob crimē peculatus in carcerem coniectum, ibiq. defunctū; trāslatis in se vinculis ad sepulturam redemit, vt diximus in cap. de ingratitudine, verū nec in bello iudicium diligentiū fefellit, siquidē non inferior virtutis patrem Xerxen terrestri, naualique prœlio superatum, trepidū se eripere in regnum coēgit. [Incunabula) Ætatis principia. [Opinione stultitię) Quia oēs stultum opinabātur. [Imperia salutaria) Quia ductu, & auspicijs suis patriā non solū defenderat, sed ēt auxerat imperio. [Stuporis dānare) Dānabant se, & stupebant, q quē in adolescētia stultum credederāt, in maturiori ætate tanta prudentia præditū esse viderent. adolescētia hominum opinione stulta.

ASCEN. CIMONIS &c.) Ordo est. Verum .i. sed, incunabula .i. primordia vitæ Cimonis, ciuis Athen. fuerunt referta opinione stultitiæ, & sup. Athen. senserunt imperia stultitiæ eiusdem, quæ non erat habitus, sed dispositio quædam ad stultitiam salutaria .i. ad salutem reip. facienda. [Itaque) .i. & ita Cimon coēgit ad eos damnare semetipsos stuporis. s. vitio correptos, qui crediderant eum stolidum .i. corrupto sensu.

DE ALCIBIADE.

*Probus Plut. & Iustin. NANQVE * Alcibiadem quasi duæ fortunæ partitæ sunt: altera, quæ ei nobilitatem eximiam, abundantes diuitias, formam præstantissimam, fauorē ciuium propensum, summa imperia, præcipuas potentię vires flagrantissimum ingenium assignaret. altera, quę dānationem, exilium, vēditionem bonorum, inopiam, odiū patriæ, violentam mortē infligeret: nec aut hæc, aut illa vniuersa, sed varia, perplexa, freto, atque æstui simillima.

OLIV. NANQVE Alcibiadem) Alcibiades Cliniæ filius Ath. In hoc natura qd efficere posset vr̄ experta, vt ait Prob. sed fortuna non minus, nihil excellentius, vel in vitijs, vel in virtutibus, nihil mirabilius in varia sorte rerū bello Pelloponnesiaco huius consilio Athen. bellum Siculis, indixerunt, ad quod gerēdum ipse inter ceteros dux electus, & cum in spe esset bene administrandæ prouinciæ, reus violatorū sacrorū absens efficitur, q videlicet eius opera Hermæ Athenis deiectæ essent, & domi suæ misteria fierent, reuocatus ad causam dicendam, primo Elidem, deinde Thebas venit, vbi intelleait se capitis damnatum, & bona eius publicata esse, & Olympiadas sacerdotes à P. coactos, vt se deuouerent, Lacedæmonem demigrauit, huius consilio Lacedæmonij cū Persa rege amicitiam fecerunt, eiusdemq. opera Ioniam à societate Ath. auertunt, quibus rebus factum est, vt Lacedæmonij, vim tantam ingenij metuentes, de interficiendo viro consulerent, ille ad Thisaphernem præfectum regis se contulit, cuius in amicitiam intimam breui peruenit, cum Pysandro prætore primum per colloquia de reditu mentionem fecit, deinde Thrasibulo fanciente ab exercitu recipitur, prætorq. fit apud Samium post suffragente Theramene plebiscito restituitur, pariq. absens imperiu præficitur, simul cum Thrasibulo, & Theramene, qui Laced. paulo ante victores pacem petere coēgerunt, redeuntes magnis rebus gestis à populo excipiuntur ingenti lætitia, sed in Alcibiadem conuertuntur omnes, eum intuentur, laudant, admirantur bonis restitutis, resacrari iubentur, pilæq. ille, in quibus deuotio inscripta fuerat, in mare præcipitantur, sed hæc Alcibiades lætitia minus diuturna fuit, nam cum Trasibulo, & Adimanto, quos collegas sortitus erat, classe in Asiam profectus, quòd apud Cymen minus ex sententia rem gesserat, in inuidiam cecidit, absenti ergo magistratus abrogatur, ille Pataræ castellis tribus munitis Thraciam introiuit, & tam præda, quàm amicitijs regum magnus apud eos factus, Philodi prætori Ath. pollicetur, se si vellet coacturum Lysandrum dimicare, qui bellum consulto trahebat. Philudes gloriæ suæ potius, q̄ saluti patriæ consulens, postulata facere noluit. Discedens igitur Alcibiades monuit, vt iuxta hostem castra nautica hrēt, ne immodestia militum, Lisandro pugnandi occasio daretur, quod ille negligens paulo post exercitum amisit, victis Athen. Alcib. se supra

proponticlem penitus abdidit in Thraciam, Thraces insidijs factis illum quidem capere non potuerunt, ea tero, quæ apportauerat abstulerunt, ille ad Pharnabazum in Asiam transit, qui ei primum dedit in Phrygia castrum, ex quo xl. talenta vectigalis capiebat, qm nun patiens victas Athenas seruire, cum amicitiam regis appeteret, gratiam cum illo se initurum eidebat, si apperuisset Cyrum fratrem, ei bellum parare Laced. iuuantibus, quod cum facere molirentur, Critias, ceteriq. Athen. tyranni Lysandro miserunt, si suas res Athenis constitutas manere vellet, Alcibiadē tolleret, quòd etiam factum est, vt diximus in cap. de somnijs fuit autem Alcibiades teste Probo, omnium ætatis suæ multo formosissimus, ad omnes res aptus, consilijs plenus, terra mariq; summus imperator, cuius tanta erat oris, atque orationis cōmendatio, et nemo ei dicendo posset resistere diues, cum tempus posceret, laboriosus, patiens, liberalis, splendidus non minus in vita, q̃ in victu, affabilis, blandus, temporibus calidissime serolens. idem simulatq. se remittebat, ita luxuriosus, dissolutus, libidinosus, intemperans reperiebatur, vt omnes admirantur in vno homine tantam esse dissimilitudinem, atque diuersam naturā. *Alcibiadis vita dissimilis* hic cum Athenis clarissima ciuitate natus esset, oēs splendore, ac dignitate vitæ superasse certum est postq̃ inde pulsus Thebas venit, adeo studijs eo℞ inseruisse dīt, vt nemo eum labore, corporisq. viribus æquiperet. oēs enim Pœotij magis firmitati corporis, q̃ ingenij acumini deseruiunt, eundem apud Laced. quorum moribus summa virtus in patientia ponebatur, vt Cic. in Thus. ostendit sic duritiæ se dedisse ferunt, vt parsimonia victus, atque cultus oēs Laced. vinceret fuisse apud Thracas hoies vinolentos, rebusq. venereis deditos, hos quoque, cū apud illos esset, in his rebus antecessisse affirmant. venisse deinde ad Persas, apud quos summa laus esset, fortiter venari luxuriose viuere, bo℞ sic imitatum consuetudine dīt, vt illi ipsi eum in his maxime admirarentur quibus effecisse, vt apud quoscunque esset, princeps hīretur, quæ cum ita sint, et splendore, & dignitate ciues suos, laborare & viribus corporis Thebanos, duritia parsimoniaq. viros Lacedæmonias, vinolentia Thracas, venatu Persas, luxuriosa vita populum vtronque superauit, nō facile discerni potest, maiori ne laude dignus, an reprehensione fuerit, quantum .n. admirandus est, q̄ nulli bono virtute posterior fuerit tm̄ etiam detestandus, quod improbis oibus malitia superior euaserit. [Nec aut, hæc aut illa vniuersa) Nō inquit aut secundas, aut aduersas res vno tpe, sed diuersis habuit, vt .n. mare, modo fluctibus agitatur, hoc est tēpestate mouetur, modo tranquillitate finitur, sic Alcibiades nunc secundas, nunc aduersas res expertus est.

ASCEN. NANQVE (particula est, qua in initio noui exempli frequens vtitur auctor) quasi duæ fortunæ partitæ sunt .i. diuiserunt sibi Alcibiadem ciuem illum Athen. altera .s. fortuna, quæ assignaret ei .s. Alcib. nobilitatem eximiā, diuitias abundantes formam præstantissimam, fauorem ciuium propensum .i. multum inclinatum in ipsum, imperia summa, vires potentiæ præcipuas, ingenium flagrantissimum .i. ardentissimum. [Altera) .i. reliqua fortuna, quæ infligeret .s. Alcibiadi, damnationem, exilium, venditionem bonorum, inopiam, odium patriæ .s. in eum, mortem violentam. [Nec hæc) .s. aduersa, aut illa .s. prospera sup. fuit, vniuersa .i. vna in omnibus, sed sup. fuit varia, & sup. perplexa .i. quod dicunt intricata simillima freto .i. feruōri, atque æstui .s. maris, nūc affluentis, & nunc refluentis potest etiam perplexa censeri participium, vt sit, nec hæc, nec illa .i. neque aduersa, neque prospera fortona perplexa sup. est .i. ad finem vsque complexa, sed perplexa est varia existens, aut existentia simillima freto, & æstui.

DE POLICRATE TYRANNO SAMIORVM.

** Cic. li. 5 de Fin. Herod. lib. 3. Str. lib. 14.*

AD inuidiam * vsque Polycratis Samiorum tyranni abundantissimis bonis conspicuus vitę fulgor excessit, nec sine causa, oēs enim conatus eius placido excipiebantur itinere: spes certum cupitæ rei fructum apprehendebat: vota nuncupabantur simul, & soluebantur: velle ac posse in ęquo positum erat: semel duntaxat vultum mutauit, per quàm breui tristitiæ salebra succussum: tunc cum admodum gratum sibi annulum de industria in profundum, ne omnis incōmodi expers esset, abiecit: quem tamen continuo recuperauit, capto pisce, qui eum deuorauerat. Sed hunc, cuius felicitas semper plenis velis prosperum cursum tenuit, Orontes Darij regis pręfectus, in excelsissimo * Micalēsis montis vertice cruci affixit: ex qua putres eius artus, & tabido cruore manantia membra, atque illam læuam, cui Neptunus annulum piscatoris manu restituerat, situ marcidū, Samos amara seruitute aliquandiu pressa, liberis, ac lætis oculis aspexit. ** Micalēsis.*

OLIV. *Polycrates in omni vita fortunatus.* AD inuidiam hic Polycrates Samius tyranni) Fuit de quo Cic. lib. de Fin. bon. & mal. Plin. etiā & diuersi Græci scriptores meminerunt; hic adeo fortunam habuit obsequiosam, vt omnia optata consequeretur, & quidquid aggrederetur, efficeret, fœdus forte fecerat cō Xantippo, vel vt Herod. tradit cum Amasi Ægyptiorum rege, qui cum audisset, nihil vnquam sibi aduersi contigisse, ad moderandam fortunæ inuidiam, Xātippi regis, siue amasis hortatu, annulum, quem charissimum habebat in maria profundum iecit, quem paulo post inopinate recuperauit, nam à piscatoribus piscis, qui annulum deuorauerat, paucis post diebus captus est, & tyranno donatus, in cuius ventre compertus annulus, illi veluti a Neptuno restitutus traditur, qui sane annulus, teste Plin. lib. xxxvij. de nat. hist. Romam elatus dono Aug. in templo concordiæ cum aureis coronis est appensus. Sed hic Polycrates cum aduersus Darium Persarum regem exercitum duceret, ab Oronte illius præfecto acie fusus, vel vt alij dicunt per fraudem interceptus est, nam ad fœdus amicitiamq. iungendam inuitatus, nihil doli, aut insidiarum inesse suspicans, nec filiæ somnio deterritus, quæ nocte viderat illū sublatum, roreq; madētem, in die vero sudantem, cum ad Orontem venisset, captus, in summo Micalensis montis vertice suspendi, & cruci affigi iussus est, ac relictus auibus dilacerādus, vt qui vbique felicissima in terra vixerat, vere miserrime expiraret, de quo Str. lib. xiiij. sed Polycrates, & Silosan fratres eo tpe vixerunt, quorum alter, & fortuna, & opibus clarus fuit adeo, vt etiam mari dominaretur, maximum felicitatis argm̄ ducunt, q̄ annulo de industria in pelagus proiecto, gemmis, & sculptura precioso, paulo post piscator quidam piscem eduxit, qui eum deuorauerat, quo cęso annulus inuentus est, quod cum Ægyptiorum rex intellexisset diuinitus locutum ferunt, q̄ qui eius prosperitatis vteretur vita, clauderet fine non fortunato, quod & ita est factum, nam Persarum Satrapæ dolo captus, suspensusq. est, huius autem annuli gemmam, Sardonicem fuisse dicit Plin. præfato lib. cuius gēmæ iactu se ab inuidia fortunæ redimi posse putabat, si hoc vnum doluisset. [Placido itinere) Secundo cursu, & fortunę successu. [Velle & posse in æquo) Ac si diceret, non minus poterat, quàm volebat. [Salebra) Asperitate. Nam salebrosus locus asperior, sicut fragrosus asperitate plenus. [Plenis velis) Translatio sumpta à nauigantibus. [Tabido) Marcescente, hoc est Marcido.

ASCEN. A D inuidiam vsque &c.) Ordo est. Fulgor vitæ Policratis tyranni Samio℞ excessit conspicuus .i. clarus bonis abundantissimis vsque ad inuidia, cum tm̄, alia petat liteɽ. Nec sine causa sup. inuidiam meruit. Enim pro quia, oēs conatus eius excipiebantur itinere placido .i. perueniebant ad prospe℞ euentum, aut effectum, spes sup. eius, apprehendebat, certum fructum .i. vtilitatē, aut vtilem assecutionē rei cupitæ .s. ab eo, vota sup. eius, nuncupantur .i. nominatim, & expressa voce dijs fiebant, & soluebātur .s. ab eo simul, quia pro quibus votum faciebat, statim assequebatur, & ita voti reus, statim vota soluebat, velle ac posse erat positum in æquo .i. æquali discrimine, fortuna sup. mutauit duntaxat semel vultum sup. suum, aut tyranni successum salebra i. asperitate tristitiæ breuis .i. nō diu durantis, tunc .s. mutauit vultum, cum ipse Polycrates abiecit in profundum .s. maris de industria .i. data opera, annulum gratum sibi admodū .i. valde ne esset expers omnia incōmodi, quem .s. annulum, tm̄ .i. nihilominus ipse recuperauit continuo .i. illico post, pisce, qui deuorauerat eum .s. annulum, capto, sed Orontes præfectus Darij regis affixit cruci in excelsissimo vertice Micalensis montis, hunc .s. Polycratem, cuius felicitas tenuit semper prospe℞ cursum, plenis velis .i. maximo progressu, vt nauis prospero vento, velisq. adiuta, ex qua .s. cruce. [Samus) .s. insula .i. populus eius, pressa aliquandiu amara seruitute .s. Polycratis, aspexit oculis liberis, ac lætis, artus eius putres, & mēbra manantia cruore tabido corrupta sole, iuxta insomnium filiæ eius, atque aspexit illam leuam .s. manum, in qua annuli gestantur, cui .s. leuæ manui Neptunus .i. Deus maris, aut mare ipsum restituerat manu .i. per manum piscatoris, qui piscem ad tyrannum attulerat, marcidam .i. corruptam, & marcescētem situ .i. immunda lanugine, & squalore ex imbre, & puluere contracto.

DE DIONYSIO TYRANNO.

* Iustin. lib. 21. Diod. in Philip. * Cic. Tusc. lib. 3. * Prou. Inv. nys. Corinth.

DIONYSIVS * autem cum hereditatis nomine à patre Syracusanorum, ac penè totius Siciliæ tyrannidem accepisset, maximarum opum dominus, exercituũ dux rector classium, equitatu potens, propter inopiam, literas * puerulos Corinthi docuit: eodemque tempore, tanta mutatione maiores natu, nequis nimis fortunæ crederet, magister ludi factus ex tyranno, monuit.

OLIV. Dion. asp. & crudelitas.

DIONYSIVS &c.) Hic filius fuit Dion. tyranni, qui pro ridicolo habuit. Deos contemnere, & sacrilegia committere, vt in cap. de neg. relig. diximus, cũ ergo flagitijs plenus esset, & crudelitate plusquam credi possit, Syracusani conspiratione facta cum à ciuitate eijcere tentarunt, qui primo dubitarunt, an sponte cederet, tandè crescente tumultu inter ciues conuenit, vt legati mitterentur, qui secum agerent, vt sponte ciuitatem tyrannide liberaret, quos ille statim in carcerem conijci iussit, quo facto irati Syracusani in eum facto impetu vrbe expulerunt, qui egregio apparatu Locros, confugit Locrensium arcem occupat, solitamq. ibi sæuitiam exercet, coniuges, principum ad stuprum rapit, aliaq. fœda committit, cum Rheginorum tyranni Leofronis bello premerentur Locrenses, vouerunt, si victores forent, vt die festo Veneris virgines suas prostituerent, quo voto intermisso, cum aduersa bella cum Lucanis gererent, in concionem eos Dionys. vocat, hortatur, vxores, filiasq. suas in templum Veneris quam possint ornatissimas mittãt, ex quibus centum sorte ductę voto publico fungantur religionisq. gratia vno stent in Lupinari mense, omnibus ante iuratis, ne quis vllã contaminet, quæ res, ne virginibus voto ciuitatem soluentibus, fraudi esset, decretum facerent, ne qua virgo nuberet, priusquam illæ maritis traderentur, probato consilio, quo superstitionis. & pudicitiæ virginum consulebatur, certatim omnes fœminæ impensius exornatæ in templum Veneris conueniunt, quas omnes ammissis militibus Dion. spoliat ornamentaq. matronarum in prædam suam vertit, quarundam viros ditiores interfecit, quasdam ad prodendas virorum pecunias torquet, cum his artibus per annos sex regnasset, cõspiratione Locrorum ciuitate pulsus in Siciliam redit. ibi Syracusas, securis omnibus, post longam interpedionem pacis, per conditionem recepit, qui cum ab ingenio suo discedere non posset, cum grauior, crudeliorque ciuitati esset in dies, iterata conspiratione pellitur, qui demum Corinthum se recepit, ibiq. teste Cic. lib. iij. Tusc. quæstionum aperto ludo pueros docuit, sicq. imperio carere nõ potuit de quo Ouid. lib. iij. de Ponto. Ille Syracusa modo formidatus in vrbe. Vix humili duram repulit arte famem Cicer. quoque ad Papirium pætum Dionys. inquit, Tyrannus cum Syracusis expulsus esset, Corinthi dicitur ludum aperuisse. Iust. tamen dicit, quod hic Corinthi humillima quæque tutissima existimãs, in sordidissimum vitæ genus descendit, non contentus in publico vagari, sed priuate, nec conspici in popinis, lupanaribusq., sed totis diebus cum perditissimis quoque de minimis rebus disceptare, pannosusq., & squalibus incedere, risum libentius præbere, quàm captare, in macello perstare, quæ emere non poterat, oculis deuorare, nouissime se ludi magistrum professus, pueros in triuio docebat, vt aut à timentibus semper in publico videretur, aut non à timentibus facilius contemneretur. Hæc quanquam in capite de neglecta religione dicta sint, tamen quia ad eius fortunæ mutationem maxime pertinere videbantur, eandem repetere non visum est in congruum neque superfluum. [Tanta mutatione) Solon vnus è septem, non sunt diuitiis permutandæ virtutes, stabiles enim sunt, res autem hominum modo hic, modo ille possidet.

ASCEN. DIONYSIVS aũ cum) Accepisset à patre nomine .i. sub titulo hereditatis, Tyrannidem .i. denominationem Syrac. ipse totius Siciliæ existens dominus opum maximarum, dux exercituum, rector Classium potens equitatu .i. habens in potestate equitatum magnum docuit .s. tandem exactus, Corinthi puerulos literas, quia factus est ludi magister, propter inopiã, ad quam redactus erat, & ipse factus ludi magister, ex tyranno .i. rege monuit tanta mutatione .s. sui maiores natu .i. seniores, eodem tpe .s. quo puerulos literas docuit, ne quis crederet nimis fortunæ.

DE SYPHACE REGE.

* Liu. li. 4. 19. & 30.

SEQVITVR * hunc Siphax Rex, consimilem fortunæ iniquitatem expertus, quem amicum hinc Roma per Scipionem, illinc Carthago per Hasdrubalem vltro petitum ad penates deos eius venerat. Ceterum eò claritatis euectus, vt validissimorum populorum non tantum arbiter, sed & victor victoria existeret, parui temporis in terrecta mora catenatus à Lælio legato ad Scipionem imperatorem perrractus est, cuiusque dexteram regio insidens solio arrogãti manu attigerat, eius genibus supplex procubuit Caduca nimirum, & fragilia, puerilibusq. consentanea crepundijs sunt ista, quæ vires, atque opes humanæ vocantur. affluunt subito, repente dilabuntur, nullo in loco, nulla in persona stabilibus nixa radicibus consistunt: sed incertissimo flatu fortunæ, huc atq; illuc acta, quos in sublime extulerunt, improuiso recursu destitutos, in profundo claudium miserabiliter immergunt. itaque neque debent existimari, neque dici bona, quæ inflictorum malorum amaritudinem, desiderio sui duplicant.

SEQVITVR &c.) Scipio cum agitaret animo Carthaginem inuadere cum exercitu, intelligebat ad victoriam in Syphace Numidiarum rege plurimum momenti esse repositum. [Itaque imprimum ratus, hunc regem amicum facere P.R cũ aliter non posset, magno etiam periculo rem agressus est relictis enim castris ipse cum Lælio duabus quinque remibus per hostilia loca ad regem profectus est forte ita accidit, vt eo ipse tempore Hasdrubal a Scipione paulo ante pulsus Hispania, septem triremibus ad eundem regem suum faceret cursum, & eadem hora vterque imperator portum ingreditur, cum magno tamen Scipionis discrimine, nam parum abfuit, quin interciperetur ab hostibus, sed quia prius quàm Pœni ancoras molirentur, Rom. secũdo vento portum tenuerunt, non sunt ausi hostes in regio portu tumultum, aut pugnæ quidquam eijcere ad regem igitur omnes profecti sunt magnificum id Syphaci, nec erat aliter, visum, duorum potentissimorum in terris populorum duces, vno die suam pacem, amicitiamq. petentes ad se venisse, & quoniam sors eos sub vno tecto esse, atque ad eosdem penates voluisset, contrahere eos ad colloquium dirimendarum simultatum causa est conatus, Scipione abnuente, nam priuatum sibi cum Pœno odium non esse, quod colloquendo finiret, de rep. vero nihil cum hoste, iniussu senatu, agere posse, illud magnopere tentãte rege ne alter hospitum exclusos mensa videretur, ad easdem epulas venire cũ Hasdrubale Scipio non recusauit, cœnarunt q. simul apud regem est eodem lecto Scipio, atque Hasdrubal, quia ita cordi erat accubuerunt, tunc Scipio regem eloquentia sua trahit in amicitiam P. R. sed paulo post solicitatus à Carthaginiensibus per nuptiarum occasionem formosissimæ fœminæ Hasdrubalis filiæ defecit à Romanis, & Carthaginiensium arma secutus breui tempore à Lælio, & Masinissa captus ad Scipionem catenatus ductus est, quem Scipio deuictis Carthaginiensibus postea duxit in triomphum, vnde Iuuen. in Sat. Credo pudicitiam dicit. Tolle tuũ precor Hãnibalem, victumq. Syphacem, In castris, & cum tota Carthagine migra. [Caduca nimium) Hic Val. disputat de inanitate rerum humanarum, quas fluxas & labiles dicit nec vere nostras, appellari posse, quæ nobis auferri possunt, nam sub fortunæ potestate positæ sunt, sola vero animi bona nostra sunt, quæ nobis nec eripi, nec subripi possunt, neque naufragio, nec incẽdio amitti, nec vim tempestatum, nec temporum perturbatione mutari, quibus qui præditi sunt, soli sunt diuites, soli enim possident res fructuosas, & sempiternas. [Puerilibus) Consentanea crepondijs. [Sunt ludibria quædam) Quæ pueris dono dari solent, tunc cum nutriuntur ab alumnis, omnia enim nutrimenta, & munuscula, quæ dantur pueris, blandimenti, & ludi causa dantur, quibus humanæ opes comparantur, quæ hominibus tanquam ad ludum dari videntur. [Crepidis) Crepidas dicit calceos pueriles, pictos, & ornatos, nam speciosi sunt, sed paulo post euanescunt. [In certissimos flatu) Ac si diceret. ventus similia, duplici ratione bona nostra dici nõ debent, quia si bona nostra essent perpetua, & stabilia essent, nec vlla ratione nobis eripi possent, nam quod nostrum est, auferre nemo potest, præterea si bona essent, nunquam nocerent, nocent autem, non igitur bona, quod autem noceant manifestum est, nam multos legimus, & vidimus propter diuitias, & imperia crudeliter fuisse cæsos.

ASCEN. SEQVITVR &c.) Syphax Rex.s.Numidarum, exaperteus consimilem iniquitatem fortunæ (non enim diceret fortunam iniquam, quæ aut tyrannũ expulit, aut hostem P.R.subiugandum dedit alioqui P. R. iniustitiæ argueret, vt qui ipsum cœpit, & in carcere coëgit. Sed iniquum dr̃, quod non est æquum, æquum autem dr̃ duplici de causa, aut quia planum est, hoc est æque demissum, & æque elatum, vt mare non tumens, & campus planus, vnde vtrunque æquor dr̃, & ideo æqua quasi aqua ablato edicta est. Altero modo dicitur æquum respectu iustitiæ distributiuæ, quod æquas.i.æque magnas, ac debet, partes facit & per contrarium dicitur iniquum, quod sic non est æquum, aut quod est nimis angustum, vt spacijs exclusus iniquis &c.) sequitur hunc.i.hominis .s. iam dicti casum.[Quem).s.Syphacem Rom. venerat ad deos penates .i. vsque intima aulæ eius petitum amicum .i. vt vellit esse amicus P.R.hinc.i.ex vna parte per Scipionem, & Carthago venerat petitum vltro amicum .s. sibi, illinc .i. ex altera parte per Hasdrubalem.s.ducem suum ad Deos penates, quia vno tpe duæ legationes dictæ in aula eius erant. [Ceterum) .i. sed ipse euectus eo claritatis.i.ad eam vsque claritatem, vt existeret non tantum arbiter validissimorum populorum.s.Rom. & Carth. sed.i. etiam victor, quia ea pars cui suppetias tulit, victrix salté ad tempus erat, parua mora temporis interiecta, pertractus est catenatus à Læl. legato ad Scipionem imperatorem, & procubuit supplex genibus.i.ad genua eius.s.Scipionis, cuius dexteram (cuius enim in duæ sunt particulæ) ipse insidens solio regio, attingerat manu arroganti. Ex quibus concludit auctor prudentee dicens. [Ita) Quæ vocantur, vires, atque opes humanæ sunt caduca nimium, & frigida, & consentanea.i.consona crepundijs.i.crepitaculis in collo puerorum suspendi solitis, quæ bullæ similia nihil præter ventum, & quoddam crepitum sarientia includunt, pueris tamen iocundissima. Olim.legit crepidis.i.calceamentis pulchris, quibus infantes delectantur priusquam vti norit, sed quia crepidæ philosophorum potius, ac senum sunt calceamenta, malim crepundia legere affluunt.i.affluenter veniunt subito, & dilabuntur repente.i.rapide, & nullo.i. non vllo, & ipsa non nixa.i. stabilita, aut firmata vllis radicibus stabilibus, & sup.in nulla persona constituuntur hoc est neque nixa sunt neque consistunt, agit .n. negatio in vtrunque sequens, sed acta .i. impulsa incertissimo, quia inconstãtissimo flatu.i.afflatu, & fauore fortunæ, huc atque illuc .i. modo ad hunc modo ad illum possessorem, immergunt miserabiliter in profundo cladium.i.calamitatum destitutos improuiso recursu.i.reflatu, & tractione fauoris. (Est autem metaphora a flatu ventorum ad nauem in mari) sup.eos quos extulerant.s.prius in sublime.i.in altum statum prosperitatis. [Itaque) .i. & ita ipsa .s. fortunæ bona dicta, neque debent existimari, neque dici bona, quæ desiderio sui .s. cum aufugerint, duplicant amaritudinem malorum inflictorum.

THEO. CREPVNDIIS) Ita qui vetusti sunt cod. habent, eaque propriæ infantium ludicra ornamenta.

HYPOTHESIS SEQ. EXORDII.

Vt inconstantis, aduersaq; fortuna in superiore libro non pauca retulit exempla. Ita hac præfatiuncula prosperæ perquam pauca narrari posse affirmat. Quo liquet fortunam infligendis quidem malis munificam in dandis vero bonis perparcã esse, atque tenacem Quæ siquando innatæ oblita fuerit naturæ, atq; malignitatis, plurima, maxima, et perpetua suos fouet bona.

VALERII MAXIMI
LIBER SEPTIMVS.

DE FELICITATE. CAPVT I.

VOLVBILIS fortunæ complura exempla retulimus: constantis & propitiæ admodum pauca narrari possunt: quo patet, eã aduersas res cupido animo infligere, secundas parco tribuere: eadem vbi malignitatis obliuisci sibi imperauit, non solum plurima, ac maxima, sed etiam perpetua bona congerit.

OLIV. VOLVBILIS fortunæ) Hic septimus liber est in cuius principio vtitur transitione. Multa siquidem exempla mutatæ fortunæ protulimus. Nunc vero stabilis, atque propitiæ pauca admodum dici possunt, ex quo facile apparet, quàm prodiga sit in præstandis aduersis, quanque tenax, & auara in prosperis erogandis attamen illa suę nunquam oblita nequitię, non modo multa & magna. sed etiam stabilia quibusdam hominibus bona largitur, sed id facit admodum paucis, & ita duo tantum narrat exempla vnum domesticum, & alterum externum. [Sibi imperauit) Seipsam vicit, & coëgit.

ASCEN. VOLVBILIS) Optimo pede, quia ex consimili ferè argumento, transit in principio huius vij. lib. ad caput seu titulum de felic. de qua sic præfatur. [Nos retulimus) .i. recitauimus & narrauimus complura.i.multa exempla fortunæ volubilis .i. instabilis, sed sup. pauca admodum .i. valde sup. exempla fortunæ propitiæ .i. fauentis, & misericorditer agentis, constanter .i. sine intermissione aduersorum, possunt narrari .s. vere, quia paucissima sunt. [Quo) .i. per quam diuersitatem patet eam.s.fortunam infligere.s.hominibus res aduersas, animo cupido .i. affectanti nocere, & tribuere sup.res, secundas.i.prosperas, & lætas sup.animo parco.i.tenaci. [Eadem) .s. fortuna, vbi .i. postquam, aut in quo homine imperauit sibi.i.firmiter constituit, obliuisci malignitatis.s.sibi innatæ, congerit .s. in eos, in quos vult, non solum plurima, ac maxima bona, sed etiam perpetua.i.non interrupta.

DE Q. METELLO.

VIDEAMVS * ergo quot gradibus beneficiorum Q. Metellum à primo originis die, ad vltimum vsque fati tempus nunquam cessante indulgentia, ad summum beatæ vitæ cumulum perduxerit. nasci enim in vrbe terrarum principe voluit: parentes ei nobilissimos dedit: adiecit animi rarissimas dotes, & corporis vires, vt sufficere laboribus posset: vxorem pudicitia, & fœcunditate conspicuam conciliauit. Consulatus decus, imperatoriam potestatem, speciosissimi triũphi prętextam largita est: fecit, vt eodem tempore tres filios consulares, vnum etiam censorem, duos triumphales, & quartum prętoriũ videret: vt tres filias * nuptui daret, earumq́. sobolem sinu suo exciperet. tot partus, tot incunabula, tot viriles togæ, tam multæ nuptiales faces, honorum, imperiorum, omnis denique gratulationis summa abundantia, cum interim nullum funus, nullus gemitus, nulla causa tristitiæ. Cœlum contemplare: vix tamen ibi talem statum reperies: quoniam quidem luctus, & dolores, deorũ quoque pectoribus à maximis vatibus assignari videmus: hunc autem vitæ actum eius consentaneus finis excepit. nam Q Metellum vltimæ senectutis spatio defunctum, leniq́ue genere mortis inter oscula, complexusq́ue charissimorum pignorum extinctum, filij & generi humeris suis per vrbem latum rogo imposuerunt.

* Paulo alter Plin. lib. 7. c. 44. Cic. lib. 5 de Fin. et Tusc. lib. 1

* Nepotũ

OLIV. VIDEAMVS ergo quot gradibus beneficiorum Q. Metellum) Plin.lib. vij. nat.hist. contra Valerij sententiam, non solidam neque perfectam fuisse huius hominis felicitatem dicit, sed omnino aliquo mœrore contaminatam. Nam huius quoque Q. Metelli inquit, qui illa de parte dixerat Filius, inter rara felicitatis humanæ exempla numeratur, nam præter honores amplissimos, cognomenq́., Macedoniæ, à quatuor filijs illatus est rogo vno prætore, tribus consularibus, duobus triumphalibus, vno censorio, quæ singula quoque paucis contingere, in ipso tamen flore dignitatis suæ, ab Catino Labeone, cui cognomen fuit Macerioni tribuno pl. quem é senatu censor eiecerat, reuertens è campo meridiano tempore, vacuo foro, & Capitolio, ad Tarpeium raptus, vt præcipitaretur conuolante quidem tam numerosa illa cohorte, quæ patrem eum appellabat, sed vt necesse erat, in subito tarda, & tanquam in exequias, dum resistendi,

Metel. ad mortem vsque felix.

resistendi, sacroq. sanctum repellendi ius non esset, virtutis suæ opera,& censura aperitura,ægre tribuno,quæ intercideret recepto à limine ipso mortis reuocatus, alieno beneficio postea vixit bonis inde etiam consecratis à dominatu suo, tanquam parum esset faucium certe intortarum,expressiq. per aures sanguinis pœnam exactam esse, quæ omnino profecto magna sunt infelicitatis argumenta. Addit præterea ad hæc mala, Scipionis Æmiliani inimicitiam,quæ non parua illi potuit infelicitas esse, quòd sceleratam Catini audaciam semper fecerit inulta, falsum igitur est,quòd dicit Val. à primo originis die ad vltimum vsque fati tempus, nunquam cessante indulgentia, ad summum beatæ vitæ cumulum perduxerit. fuit autem hic Metellus, quia deuicta Macedonia dictus est Macedonicus, cuius patrem fortunam magis indulgentem, & propitiam sensisse dicit Plin. eodem lib. nisi quod orbam luminibus exegerit senectam amissis incêdio, cû Palladium raperet ex æde Vestæ,memorabili causa,sed euentu misero,quo fit vt infelix quidem dici non debeat,nam illi dicit decem res maximas, optimas obtigisse in quibus quærendis sapientis ætatem exigeret, fuisse primarium bellatorem, optimum oratorem,fortissimum Imperatorem, eius auspicio maximas res gestas maximo honore, vsum summa sapientia, summum senatorem habitum fuisse, pecuniam magnam bono modo inuenisse,multos liberos reliquisse,& clarissimum in ciuitate fuisse,ea denique contigisse,quæ nulli alij post conditam Romam. Nam & P. R. ei tribuit,quòd nulli condito æuo,vt quoties in senatum iret, curru veheretur ad curiam, feliciori igitur filio, nisi cæcitas obstaret. [Nasci in vrbe terrarum principe) Quod non est paruæ felicitatis argumentum, quod Seriphios obiecit Themistocli clarum .s. esse propter patriam. [Clarissimas dotes) Quia ingenio plurimum valebat,multis & maximis virtutibus præditus erat. [Vxorem) Cæciliam. [Consulatus decus) Constat cum summa modestia,& gloria gessisse consulatum. [Imperatoriam potestatem) Quo tempore factus imperator aduersus Pseudo Philippum. [Tres filios) Quinque filios habuisse dicit Valer. At Plin. tantummodo quatuor, quorum tres consulares, alium triumphantem vidit, quem intelligimus fuisse Metellum pium. Idem Cic. sentit .s. quatuor tantum fuisse lib. de finibus bon. & mal.& ex tribus primis,vnum fuisse non solum consulem, sed etiam censorem. Item lib. Tusculanarum quæstionum. Metellus inquit ille honoratus quatuor filijs, &c. & paulo infra, Metellum inquit multi filij,& filiæ, & nepotes in rogum posuerunt. Beatus Augus. Valerij sequitur opinionem in lib. de ciuitate Dei. [Tres liberos) Vnus balearicum bellum confecit, alter Dalmatiam subegit tertius L. Metellus cum Cn. Domitio censor xxxij. Rom. è senatu mouit. [Cœlum contemplare) Ac si diceret. Ne dij quidem cœlestes sine aliqua tristitia esse potuerunt si poëtis credendum est, qui plerûque Deos tristes, & flentes inducunt. Æneid. primo, Tristior, & lachrymis &c. rursus in decimo, Audit Alcides iuuenem, magnumque sub imo Corde premit gemitum,lachrymasq. effudit inanes. Pectoribus dearum,vt Iunonis, primo Æneid. A maximis vatibus,vt ab Hom.& Marone,quorum auctoritas maxima est apud omnes. [Hunc vitæ actum eius consentaneus finis) Occurrit quæstioni, posset aliquis dicere,tametsi vitæ cursum felicem habuit,tamen deformi leto consumptus est,non ita est inquit Val. quam enim habuerat in vita fortunæ indulgentiam,eandem expertus est in morte. Nam in familiarium suorum complexibus extinctus humeris filiorum, & generorum elatus, in rogum quoque ab illis imponitur.

Metellus in liberorum complexibus exspirauit

ASCEN. VIDEAMVS ergo quot gradibus beneficiorum) Perduxerit Quintum Metellum à primo die originis supp. suæ,vsque ad vltimum tempus fati .i. mortis, ad summum cumulum vitæ beatæ indulgentia .s. sua hoc est fortunæ in Metellum nunquam cessante. [Probat assumptum) Enim pro quia, Fortuna voluit eum .s. Metellum nasci in vrbe .s. Rom. principe terrarum,dedit ei nobilissimos parentes adiecit ei dotes animi rarissimas.i.excellentissimas,vtpote viuacitatem, & acrimoniam ingenij (per quam,quas accumularunt virtutes,fortunæ non erant) & dedit vires corporis,vt posset sufficere laboribus,& conciliauit.i.coniunxit illi per charitatem coniugalem, vxorem conspicuam .i. claram pudicitia,& fœcunditate, & largita est ei decus consulatus, potestatem imperatoriam prætextam.i.ornamenta, & insignem vestem triumphi speciosissimi fecit.s.fortuna (vt Metel.videret, eodem tempore tres filios consulares) .i. qui consulatum gesserant, & vnum .s. ex tribus illis (vnde male intelligit Oliu. qui quinque numerat,cum auctor quartum dicit, etiam censorium .i.qui etiam censuram gesserat,& quartum prætorium.i.qui prætor fuerat,& sup. fecit, vt daret nuptui .i. in matrimonium tres filias,& exciperet.i.complecteretur sinu suo.i.intra brachia, sobolem.i. prolem earum .s. filiarum. [Tot partus) Sup. fuerunt ei ex liberis (nam non potest construi cum verbo fecit, quia sic esset accusatiuus casus) tot incunabula sup. fuerunt ei, togæ virilea .s. nepotum, qui eas acceperunt anno xiiij. tam multæ faces nuptiales,quibus neptes nuptui datæ sunt sup. fuerunt,& abundantiam honorum,& imperiorum,demum.i.vt vno verbo dicatur,omnis gratulationis .i. felicitatis summa, qua illi gratulari posses sup. fuit illi, cum interim nullum funus, nullus gemitus, & nulla causa tristitiæ sup.fuerit. [Contemplare) .i. suspice cœlum,vix reperies tum ibi talem statum.i.tam felicem (quod Hyperbolicus dicit, nam aut stultis id dicit, aut fidem exerdit sententiis,sed tam innititur argumento,meo quidem iudicio fragili poëtico videlicet figmento, non quòd poëtis fidem detraham, sed quia non sic intelligendos censeam,nam in Deorum dolore, & dearum lachrymis, Homerus, Virg. ceterique poetæ principium virorum depingunt miserias, aut naturales siderum influxus,aut certe rem talem esse, vt aut dolore, aut fluxus flere possent. si passionibus non subiacerent, quomodo in sacris dictum est,angeli pacis amare flebant ?) quoniam quidem nos videmus luctus & dolores assignari à maximis vatibus.i.poëtis diuinis,vt Homero,& Virg. pectoribus quoque.i.etiam Deorum. Autem pro sed, hunc.i. huiusmodi actum .i. ductum vitæ, excepit finis eius .s. vitæ,consentaneus .i. concors actui eius .s. vitæ,aut si intelligatur eius Metel. sit ordo, finis Metel. consentaneus excepit hunc actum vitæ. Nam filij,& generi.i.mariti filiarum, imposuerunt rogo quietum Metel. defunctum.s.vita,sup. in spacio vltimæ senectutis, & extinctum leni .i. non aspero genere mortis, vtpote inter oscula, & complexus pignorum .i. filiorum, & nepotum charissimorum imposuerunt inquam rogo latum .i. portatum per vrbem humeris suis, quia à filijs elatus est.

EXTERNA.

DE GYGE.

Clara * hæc felicitas,obscurior illa, sed diuino splendore præposita: cum enim Gyges regno Lydiæ,armis,& diuitijs abundantissimo, inflatus animo Apollinem Pythium sciscitatum venisset,an aliquis mortalium se esset felicior: deus ex abdito sacrarij specu, voce missa Aglaum Psophidium ei prætulit. * Is erat Arcadum pauperrimus, sed ætate iam senior terminos agelli sui nunquam excesserat,paruuli ruris fructibus, ac voluptatibus contentus. Verum profecto beatæ vitæ finem Apollo non adumbratum, oraculi sagacitate complexus est. Quocirca insolenter fulgore fortunæ suæ glorianti respondit,magis se probare securitate ridens tugurium, quàm tristem curis,& solicitudinibus aulam: paucasque glebas pauoris expertes, quàm pinguissima Lydiæ arua metu referta: & vnum aut alterum iugum boum facilis tutelæ, quàm exercitus, & arma, & equitatum voracibus impensis onerosum,& vsus necessarij horreolum nulli nimis appetendum,quàm thesauros omnium insidijs, & cupiditatibus expositos. Ita Gyges dum adstipulatorem vanæ opinionis deum habere concupiscit, vbi nam solida,& syncera esset felicitas, didicit.

** De Gyge Plat. lib. 2. de Rep. Cic. lib 3. de offic. & Herod. lib. 1.*

** Plin. li. 7. cap. 46. & Solin. c. 6.*

OLIVERIVS.

Clara hæc felicitas) Res ista vario modo trahitur,& secundum fabulam,& secundum historiam. Nam Cic. inducit hunc pastorem fuisse lib. tertio Officiorum, dicit enim hic ille Gyges inducitur à Plat. qui cum terra decessisset magnis quibusdam imbribus in illum hiatum descendit, æneumque equum,vt ferunt fabulæ, animaduertit,cuius in lateribus fores essent,quibus apertis, hominis mortui vidit corpus magnitudine inusitata, annulum aureum in digito habens, quem vt detraxit, ipse induit, erat autem regius pastor, tum in concilium pastorum se recepit, vbi cum palam eius annuli ad palmam conuerterat, a nullo videbatur, ipse autem omnia videbat, idem rursus

Gyges opinione sua felix.

rursus videbatur, cum in locum annulum inuerterat, itaque hac opportunitate annuli vsus reginæ stuprum intulit, eaq. adiutrice regem dominum interemit, substulitq. quos sibi obstare arbitrabatur, nec in his quisquam eum facinoribus potuit videre, sic repente annuli beneficio rex est ortus Lybiæ. Historia vero hoc modo se habet. Candaules rex Lydiæ fuit, qui vxorem habuit eximiæ pulchritudinis, quam omnibus prædicare solebat, non contentus, voluptatum suarum tacita conscientia, nisi etiam matrimonij reticenda publicaret, quasi prorsus silentium esset damnum pulchritudinis, ad postremum, vt affirmationis suæ fidem faceret, nudam illam sodali suo Gygi ostendit quo facto, & amicum ad adulterium vxoris sollicitauit, & hostem sibi fecit. vxorem sibi quoque veluti alteri tradito amore à se alienauit, nanque breui post tempore cædes Candali nuptiarum præmium fuit, & vxor mariti sanguine dorata regnum viri, & se pariter adultero tradidit. Hic igitur per adulterium regno potitus, cum superbia quadam gloria ductus, ad Apollinis oraculum venisset, a Deo sciscitatus est, num quisquam se felicior esset? qui Aglauum Sophidium archadicum multo feliciorem esse respondit. Solinus, quid inquit ad titulum felicitatis attinet? necdum repertus est, qui felix censeri iure debuerit, nam Cornel. Sylla dictus potius felix quam fuit solum certe beatum Corthina Aglauum iudicauit, qui in angustissimo Archadiæ angulo pauperis soli diues, nunquam paterni cespitis terminos inueniūtur excessisse. Plin. duos dicit oraculo Apol. felicissimo fuisse iudicatos lib. vij. de nat. hist. alterum Phedium, quædam qui pro patria fortiter dimicans proxime occubuisset, alterum Aglauum hunc, de quo diximus. [Abdito) Intimo specu. [Verum profecto beatæ) Dicit Apollinem hoc vno responso dissensisse proposito suo, quia perplexe loqui solebat. [Adumbratum) Non apparentem, inuolutum cæcum. [Tugurium) Vilem casam ex cespite factam, vnde Virg. pauperis, & tuguri congestum cespite culmen. [Curis) Et sollicitudinibus, vnum est expositio alterius .i. curis, quæ faciunt hominem esse sollicitum. [Paucas glebas) Exigua prædia & iugera. [Pauoris expertes) Securitate plenas. [Thesauros) Vbi Thesaurus fuerit, illuc omnes animum intendunt, si forte eum consequi possint. [Adstipulatorem) Affirmationem, assertorem.

ASCEN. CLARA) Sup. est hæc .s. iam dicta Q. Metelli felicitas, illa .s. quæ dicetur vpote Aglaui Psophidij obscurior sup. est, aut fuit, quia agricolæ, sed præposita .s. felicitati Gygis, splendore diuino .i. claritate ex oraculo, & testimonio Apollinis. Enim pro quia, cum .i. quando Gyges inflatus animo habens animum insitum regno .i. propter regnum Lydiæ, abundantissimo .i. quod maxime abundat armis, & diuitijs. [Venisset) .s. Delphos sciscitatum .i. interrogatum sciendi gratia, Apollinem Pythium .i. Pythonis interemptorem, an aliquis mortalium esset felicior se, Deus prætulit ei Aglauum Psophidium, voce missa .i. oraculo emisso, ex abdito .i. secreto, & occulto specu .i. antro sacrarij .i. repositorij sacrorum, aut loci sacri. Is .s. Aglauus erat pauperrimus Arcadum, sed iam senior ætate, nunquam excesserat terminos agelli sui .i. nunquam illis quidquam adiecerat, & in illis colendis semper versatus (non tamen putem, eum semper in illis fuisse, nam sic, nec in domum quidem se recepisset, aut in ædem Deorum) contentus fructibus, ac voluptatibus paruuli ruris, profecto .i. certe Apollo complexus est sagacitate oraculi .i. responsi dati Gygi, aut Gygæ, verum finem .i. veram diffinitionem vitæ beatæ non adumbratum .i. inuolutum erroris nebula. Quocirca Apollo respondit .s. Gygi, glorianti insolenter, fulgore suæ fortunæ, se probare .i. approbare magis, tugurium .i. casam vilem cespite, aut simili re tectam, ridens .i. lætam & ad risum inuitantem securitate .i. ob remotionem curarum, quàm aulā .i. regiam Gygis tristem curis, & sollicitudinibus, & paucas glebas .i. terræ globulos, aut terras ipsas proscissas, expertes .i. immunes pauoris .i. formidinis, quàm pinguissima arua Lydie referta metu, & vnum, aut alterum .i. secundum, iugum boum facilis tutele .i. quo facile tueri possit, quàm exercitus, & arma, & equitatum onerosum impensis voracibus, & horreolum .i. paruum repositorium frugum, vsus necessarij .i. quantum satis sit ad vsum necessarium, quam thesauros expositos insidijs & cupiditatibus omnium. Itaque .i. & ita Gyges, dum cupit habere Deum .s. Apollinem adstipulatorem .i. suffragatorem, opinionis .s. de beatitudine sua vanæ, id est inanis, & mendacis didicit, scilicet ab eo, vbi nam felicitas sodalia, & sincera .i. ex omni parte plena esse, quæ tamen in terris non est.

THEO. SOPHIDIVM Psophidium à Psophido Arcadiæ de quo Pausani Stephanusq., & in Thebaide Papinius.

SAPIENTER DICTA, AVT FACTA. CAPVT II.

NVNC id genus felicitatis explicabo, quod totum in habitu animus est, nec votis petitur, sed in pectoribus sapientia præditis natum, dictis, factisque prudentibus enitescit.

OLIVERIVS.

OLIV. NVNC id genus felicitatis) Quod totum in habitu animi. Omnis virtus est habitus animi, in naturæ modum rationi consentaneus, vt iustitia habitus animi suum vnicuique tribuens pro dignitate cuiusque.

ASCEN. NVNC id genus felicitatis explicabo) .i. deinceps, explicabo id genus felicitas, quod est totum in habitu animi nec .i. & non petitur votis, scilicet externis, sed natum in pectoribus præditis .i. præter cetera dotatis sapientia enitescit dictis, & factis sapientibus.

DE APPIO CLAVDIO.

APPIVM Claudium crebro solitum dicere accepimus, negocium P. R. melius, quàm ocium cōmitti: non quòd ignoraret quàm iucundus tranquillitatis status esset, sed quod animaduerteret præpotentia imperia, agitatione rerum, ad virtutem capescendam excitari, nimia quiete in desidiam resolui: & sanè negocium, nomine horridū ciuitatis nostræ mores in suo statu continuit, blandæ appellationis quies plurimis vitijs respersit.

OLIV. APPIVM Claudium crebro solitum dicere accepimus) Transiturus ad cap. de sapienter dictis, & factis, sapientiam dicit esse veram hominis felicitatem, quæ ceteris omnibus anteponitur, quid enim felicius homini esse poterit sapientia? quæ cunctos humanos casus fortiter ferēdos, omnemq. fortunam docet esse contemnendam, hæc autem sapientia in homine per sapienter facta, & dicta enitescit, primum autem exemplum est illius Appij Claudij, qui cæcus in Senatum ductus, cum de pace cum Pyrrho facienda consultaretur, in senatu dissuasit, non his esse conditionibus faciendam, quibus ille petebat. Hic igitur dictitare solitus erat negocium Pop. R. magis conuenire, quam ocium, cuius rei Valer. rationem subiungit, neque enim ignorabat pacem, & ocium hominibus esse iucundum, sed summis imperijs ocium esse perniciosum, cum in desidiam, luxumq. sensim labuntur homines, qui ea gloria carent, quam in armis negocium fortibus viris præstare consueuit, ex ocio nanque opes, ex opibus luxus, ex luxu auaritiam voluptates, libidines, & reliqua turpia proueniunt, id ita esse re ipsa compertum est, nam ocium vires P. R. contundit, cuius mores in bene viuendi disciplina negocium continuerat. [Præpotentia) Valde potentia, & magna. [Et sanè negocium) Ecre ipsa probatum est, quòd negocium vrbi nostræ plurimum contulit. [In suo statu) Quia semper disciplina bene viuendi stabilis fuit, dum se negocijs dedidere Rom. Plurimis vitijs nam euersa Carthagine, deleta Numantia, domita Asia, debellatis denique gentibus, quæ Romanos in armis, & negocio continebant, vrbs tota in luxum, & lasciuiam resoluta est, quod testatur Iuuen. his verbis. Nunc patimur longæ pacis mala, sæuior armis. Luxuria incubuit, victumq. vlciscitur orbem. Nullum crimen abest, faciunsque libidinis, ex quo Paupertas Rom. perit. rursus in vj. Sat. Præbebat castas humilis fortuna latinas.

Negociū præstat ocio.

ASCEN. APPIVM Claudium crebro Solitum dicere accepimus) Nos accepimus .i. intelleximus, aut audiuimus. Appium Claudium solitum dicere crebro, negocium .i. sollicitam belli occupationem cōmitti P. R. melius, quàm ocium .i. carentiam negocij. non quòd ipse ignoraret, quam, id est quantum iocundus esset status tranquillus, sed quòd animaduerteret imperia præpotentia .i. præ ceteris potentia, exercitari ad virtutem capescendam .i. amplexandam agitatione, id est commotione rerum, & supp. resolui in desidiam, nimia quiete, id est per nimiam quietem. Et sanè .i. certe, negocium horridum nomine, id est quod omnes abhorrent, continuit mores ciuitatis nostræ, in statu suo .s. firmo, & solido,

solido. & quies appellationis blandæ .i. quæ blanda est dum appellatur, & cuius nomen plausibile est reipersic.s. mores ciuitatis nostræ, plurimis vitijs, vt Iuuen. Sat. sexta late exequitur.

DE SCIPIONE AFRICANO.

* Senec. lib. 2. cap. 31. de ira Fabio tribuit.

SCIPIO * vero Africanus turpe esse aiebat in re militari diceret, Non putaram: videlicet quia explorato, & excusso consilio, quæ ferro aguntur, administrari oportere arbitrabatur summa cum ratione. Inemendabilis.n. est error, qui violentiæ Martis cõmittitur. Idem negabat aliter cum hoste confligi debere, quàm aut si occasio obuenisset, aut necessitas incidisset, æque prudenter, nam & prosperam gerendæ rei facultatem omittere, maxima dementia est, & in angustias vtique pugnandi compulsum abstinere se prœlio, pestiferę ignauiæ affert exitium: eorumque, qui ista committunt, alter beneficio fortunæ vti, alter iniuriæ nescit resistere.

OLIV. *Scipionis non ignarę dicta.* SCIPIO vero Africanus turpe esse aiebat in re militari dicere &c.) Sapiẽs dictum quod crebro vsurpantur, solebat superior Scipio, dicere turpe esse Imperatori dicere, non putaram, sicut & Vegetius de re militari dicit prœliorũ debcta emendationem non recipiunt, cum pœna statim sequatur errorem: [Excussio) Diffinitio. Ita Scipio innuebat his verbis, nihil in re militari agi oportere, quod non prius certo consilio, & diffinitio excogitatum sit. Inemendabilis, pro sententia Vegetij, qui dicit, cum primum Imperator errat, statim errorem sequitur pœna, & nullus datur emendandi locus. Idem negabat hoc quoque Scipio dicere solebat, non esse cum hoste conferendas manus, nisi vrgente necessitate, aut offerente se occasione, quod idem Vegetius affirmat, qui dicit occasio plus valet in prœlio, quàm virtus, & in re militari, plus habet potestatis fortuna, quam virtus. Horat. in epistolis. Tu quacunque Deus tibi fortunauerit horam, Grata sume manu, nec dulcia differ in annum. optime ergo præcipebat Scipio. nam qui occasionem gerendæ rei non expectauerit, demens esse comprobatur, arma etiam hostibus tradere necessitate cogente, solet aliquando pestiferum esse.

ASCEN. SCIPIO vero Africanus). s. superior, aiebat esse turpe in re militari, p̃cipue in imperatore, dicere non putaram, videlicet q a arbitrabatur oportere ea, quæ aguntur ferro, administrari consilio explorato, & excusso .s. prius. i. diligenter examinatio. Nam (vt dicit Salust.) Priusquam in incipias consulto, & vbi consulueris mature opus est facto arbitrabatur, dicit summa ratione. i. iustissima de causa. Enim pro quia, error qui committitur .i. creditur, aut obijcitur violentiæ Martis .i. belli, est inemendabilis, quia amissa vita aut tua, aut exercitus, frustra de ineundo, prœlio consilium quæras. [Idem) .s. Scipio negabat æque prudenter sup. quempiam debere confligere cum hoste aliter, si aut occasio .s. rei bene gerendæ obuenisset, aut necessitas incidisset. i. mea quidem sententia. (nam aliter capit Oliu.) non minore prudentia vtendum esse in prœlio per occasionem committendo, quàm in necessario gerendo. Nam maxima dementia est omittere facultatem rei prospere gerendæ, vnde illud tritum. Fronte capillata post hæc occasio calua est. Et ideo Luc. Tolle moras, nocuit semper differre paratis, & compulsum vtique in angustias. i. arctissimam necessitatem pugnandi, abstinere se prœlio, vtpote quãdo hostis castra, aut vrbem oppugnat, aut quando commeatus penuria per medios hostes frumentatum ire coẽgit, aut obsidionem dissoluere, aut vbi victis nulla spes esset veniæ, affert ignauiæ pestifere. i. perniciosissime exitium. i. exterminium. [Et etiam, qui committunt ista. s. vitia non prudenter pugnandi, alter. s. qui occasionem rei bene gerendæ prætermittit, nescit vti beneficio fortunæ, & alter. s. q necessitate compulsus nõ pugnat, & resistit fortiter & prudẽter, nescit resistere iniuriæ. s. fortunæ, aut hostili, sed potius fortunæ quicquid externi quæramus vbi plena est locutio.

DE Q. METELLO.

QVINTI quoque Metelli tum grauis, tum etiam alia in senatu sententia: qui deuicta Carthagine nescire se illa victoria boni ne plus an mali reip. attulisset, asseuerauit: quoniam vt pacem restituendo p̃fuisset, ita Annibalem submouendo, non nihil nocuisset: eius enim transitu in Italiam, dormientem P R. virtutem excitatam dicebat metuique debere, ne acri æmulo liberata, in eundem somnum reuolueretur. in æquo igitur malorum posuit, viri tecta, vastari agros, exhauriri ęrariũ, & prisci roboris hebetari neruos.

OLIV. *Metelli grauis sentẽtia.* QVINTI quoque Metelli) Quintus Metellus post Hannib. ex Italia pulsum, debellatamq. Carthaginem dicere solitus erat, ne scire se plus ne boni, an mali victoria illa reip. attulisset. nam virtus Romanorum, quam suo transitu Italiam Hãnibal prope dormientem excitauerat, rursus nimia quiete ad pristinum torporem redigeretur. existimabat enim nihilominus mali prouenturum P. R. quòd in ocio viueret, quàm si ferro, & flamma vastaretur Italia. [Grauis auctoritate) Alta sapientiæ plena. [In eundem somnum) In pristinum torporem. [In æquo igitur malorum) Existimat non minus detrimenti ex ocio nasciturum, si virtus Rom. languesceret, quam si flãma, aut bello Italia vastaretur. [In æquo) In equitate, & in pari malo.

ASCEN. QVINTI quoque Metelli tũ grauis &c.) Sententia quoque Q. Metelli in Senatu est sup. aut fuit, tum .i. pariter grauis sum. i. pariter, alta. i. altisona, qui Carthagine deuicta, asseuerauerit se nescire, ne. i. an illa victoria esset allatura reipub. s. Romanæ plus boni. i. commodi, an mali. i. incommodi, quoniam vt. s. victoria illa profuisset restituendo pacem, ita nocuisset nonnihil submouendo. s. ab Italia Hãnibalem. Enim pro quia, Metellus sup. dicebat, virtutem P. R. excitatam transitu eius .s. Hannibalis ex Hispania per Alpes in Italiam dormientem .i. torpentem otio, & dicebat debere metui ne. s. Italiam liberata ęmulo. s. eiusdẽ rei, vtpote glorię, aut summi imperij studioso acri .i. strenuo, vtpote Hãnib. [Resolueretur in eundem somnum) In quem. s. ante transitum eius inciderat. [Igitur Metellus posuit in æquo) .i. æquali pondere aut discrimine malorũ. i. inũ modum, tecta viri. s. ab hoste, agros vastari. i. vacuos cultoribus, & rebus ac villis, hoc est vastos fieri, ærariũ i. repositoriũ pecuniæ pub. exhauriri. i. euacuari ea promẽdo oẽm pecuniam ad vsum belli, hoc est pati oĩa mala belli, & neruos roboris prisci. i. antiq̃ virtutis hebetari. i. obtũdi.

DE * LICINIO FIMBRIA CONSVLARI. * L.

* Cic. lib. 3. de offi.

QVID * illud factum Licinij Fimbriæ consularis, quàm sapiens? à M. Luctatio Pinthia splendido equite Rom. iudex aditus de sponsione, quam is cum aduersario, quod vir bonus esset, fecerat, nunquam id iudicium pronunciatione sua finire voluit: ne aut probatum virum, si contra eum iudicasset, fama spoliaret: aut iuuaret eum virum bonum esse, cum ea res innumerabilibus laudibus contineatur. Forensibus hæc illa militaribus stipendijs prudentia exhibita est.

OLIV. QVID illud factum) M. Luctatius æques Romanus cum aduersario spopõderat, se virum bonum esse, tantæq. rei Licinium Fimbriam iudicem dederat. Fimbria noluit vnquam de re tanta proferre sententiam, ne aut probati viri famam offenderet, aut falso iuraret virum bonum esse, cui aliquid deest, cum ad hoc, aut aliquis sit bonus vir tam multa requirantur, vt difficile sit bonũ virum inuenire Cic. de hoc Fimbria lib. iij. de offic. Fimbriam inquit, consularem audiebam à patre nostro per iudicem M. Luctatio fuisset equiti Romano sanè honesto cum sponsionem fecisset, quòd vir bonus esset. Itaque ei dixisse Fimbriam se illam rem nunquam iudicaturum, ne aut spoliaret fama probatum hominem, si contra iudicasset, aut statuisset videretur virum bonum aliquem esse, cum ea res innumerabilius officijs contineatur, & laudibus, si enim virum bonũ secundum Stoicos diffiniamus esse sapientem, sapiẽtem autem in qua nulla prorsus cadit ægritudo, nusquam illum. [Innumerabilibus laudibus) Non parum est virum bonum esse, necesse est cunctis illum virtutum muneris præditum esse, in quo si vna sola virtus defuerit, vir bonus non erit, nec dici poterit, vel certe debebit.

ASCEN. QVID illud factum Licinij Fimbriæ consularis) Supp. viri quàm .i. quantum sapiens sup. fuit? q. d. sapientissimum. Nam ipse additus iudex. i. vt esset iudex de sponsione .i. depositione à M. Luctatio Pinthia equite Rom. splendido, id est clari nominis, quam. s. sponsionem. i. depositionem. Is .s. Luctatius fecerat

cum

cum aduersario, q̄ esset vir bonus .i. qui Luctatius deposuerat, quòd iudicaretur vir bonus esse, & aduersarius, quòd non, & de ea controuersia sponsionem vterque alteri fecerant, nunquam voluit. s. Fimbria inire id iudicium. s. arbitrarium pronunciatione sua. i. pronunciando, quòd aut vir bonus dicendus esset, aut q̄ non esset oẽ aut spoliaret fama virum probatum. i. approbatum, & habitum virum bonum, si iudicasset contra eum, aut sup. ne iuraret eum. s. Luctatium esse virum bonum, cum ea res continea-tur laudibus innumerabilibus. Quia multa illi constare debent, qui vir bonus merebitur dici. Faciens autem parasceuem ad sequentia dicit, Hæc. s. iam dicta prudentia, aut sapientia in dictis, & factis exhibita est stupendijs forensibus. i. viris in foro iudiciali versari solitis, & ibidem stipendia facere, illa. s. quæ sequitur prudentia, est exhibita stipendijs militaribus .i. in castris.

DE PAPYRIO CVRSORE COS.

* Liuius lib. 10.

PAPYRIVS * Cursor consul cum Aquiloniam oppugnans prœlium vellet cõmittere, Pullariusq́. non prosperantibus auibus optimum ei auspicium renunciasset: de fallacia illius factus certior, sibi quidem, & exercitu bonum omen datum credidit, ac pugnam iniit. Ceterum mendacem ante ipsam aciem constituit: vt haberent dij, cuius capite, siquid iræ conceperant, expiarent. directum est autem siue casu, siue cœlestis numinis prouidentia, quod primum è contraria parte missum erat telum in ipsum pullarij pectus, eumq́. exanimem prostrauit. id vt cognouit consul, fidenti animo & inuasit Aquiloniam, & cepit. Tam cito animaduertit, quo pacto iniuria imperatoris vindicari deberet, quemadmodum violatam religio expianda foret: qua rõne victoria apprehendi posset, egit virum seuerum, cõsulem religiosum, imperatorem strenuum, timoris modũ, pœnæ genus, spei viam, vno mentis impetu rapiendo. Nunc ad senatus acta transgrediar.

OLIV. PAPYRIVS) Papyrius bellum contra Samnites gerebat, & cũ acies instructæ stetissent, iussit auspicia cap. pulli re spuerunt escas. pullarius, ne imperatorem perturbaret, auspicium solistimum. i. optimum esse respondit, cui Papyrius credẽs, prœlium cõmitti iussit, interea quidem monuit imperatorem, vt videret quid ageret, q̄m solistimum nunciatum a pullario falsum fuerit, tam Papyrius, pro bono inquit habeo, & pullarium in prima acie constituit vbi cæsus mendacij pœnas dedit, nam quia prudens, & sciens mentitus fuerat, cæsus est, vel casu, vel diuina prouidentia, & sic imperator potitus est victoria. [Tam cito animaduertit) Laudat huius hominis prudentiam, atque iudicium.

ASCEN. PAPYRIVS cursor consul). s. Rom. cum oppugnãs Aquiloniam. s. vrbem Samnitum, vellet committere prœlium. i. facere assaltum in vrbem illam, & pullarius. i. auspex obseruator pullorum ad hoc nutritorum, renunciasset. i. perinde ac si dijs nunciatum per pullos, iterum illi nunciasset, auspicium optimum, exitium, auibus non prosperantibus .i. nihil prosperi promittentibus, vnde falsus est renunciator, factus certior. s. per alios, qui aderant, de fallacia illius. s. pullarij, credidit bonum emendatum quidem .i. saltem sibi, & exercitui licet non pullario ex eo enim quòd oportuit petentem auspicia credere pronuncianti ea potauit ea, quæ dixerat pullarius esse facienda, licet mentitus fuerat, & mendacium non exequenti, sed inuenientem ob futurum, ac iniit pugnam. [Ceterum) .i. sed, ipse constituit mendacem. s. pullarium ante ipsam aciem, vt dij haberent supp. aliquem cuius capite. i. capitali punitione, expiarent .i. pugnarent, & euacuarent supp. iram suam, si conceperant quid .i. aliquid iræ. Autem pro sed, primum telum, quod missurum erat è parte contraria .i. hostili directum est in ipsum pectus pullarij siue casu siue prouidentia numinis cœlestis. [Vt) .i. postquam consul. s. Papyrius cognouit, id. s. pullarium fuisse pœnas mendacij, & .i. simul inuasit Aquiloniam. s. vrbem hostilem, animo fidenti .i. fiduciæ pleno, & cœpit sup. eam. [Et) Ita sup. ipse animaduertit .i. considerauit, iam cito, quo pacto iniuria imperatoris. i. commissa in se imperatorem ob falsam prosperi euentus renunciationem, quam nisi morte pullarij purgasset, in perniciem suam, exercitusq́. sui (vt illorum tum erat fides) sensisset, deberet vindicari .i. puniri, & quemadmodum religio violata per fidem mendacium foret .i. esset expianda, & qua ratione. i. quo facto piaculo deorum reconciliatione, victoria posset apprehendi. Ipse supp. Papyrius egit virum seuerum, quia mendaci non pepercit, egit consulem religiosum, aut quia renunciationem licet falsam sequi voluit, aut quia tam religiose, & vt dijs placitum erant expiauit, & egit imperatorem strenuum, quia Aquilonia cœpit, rapiendo. i. celeriter amplexando modum. i. moderationem timoris, q. timuit mendacem pullarium sequi, donec eum puniendum constitueret, & genus pœnæ, quia in deorum arbitrio positum, vt si innocentem censerent, ipsum a telis hostilibus defenderent, si nocentem, occipi permitterent, & viam spei, quia cognito, quòd dij iram suam in pullarium conuertissent, spei plenus vrbem expugnauit, vno impetu .i. impulsu mentis. i. rationis ea omnia decernentis. Facit autem breuem parasceuem auctor addens, ego transgrediar nunc, id est deinceps ad acta Senatus.

THEO. AQVILONIAM oppidum Lucaniæ ex Ptolemæo, quod hodie quoque paululum mutatis vt vulgo solet, Syllabis, appellatur Lacydonia.

DE SENATV.

* Liu. 4. c. 2 Liu. lib. 27.

CVM * aduersus Annibalem senatus Claudium Neronem & L. Salinatorẽ consules mitteret, eosq́. vt virtutibus pares, ita inimicitijs acerrime inter se dissidentes videret summo studio in gratiam reduxit, ne propter priuatas dissensiones, remp. parum vtiliter administrarent. quia consimili imperio vbi concordia nõ inest, maior aliena opera interpellandi, quàm sua edendi cupiditas nascitur: vbi vero pertinax intercedit odium, alter alteri, quàm vterque contrarijs castris certior hostis proficiscitur. * Eosdem senatus, cum ob nimis aspere actam censuram à Cn. Bebio Trib. pl. pro rostris agerentur rei, causæ dictione decreto suo liberauit, vacuum omnis iudicij metu eum honorem reddendo, qui exigere deberet rationem, non reddere. * Par illa sapientia senatus, Tyberium Gracchum Trib. pl. Agrariam legem promulgare ausum morte multauit. Idem, vt secundum legem eius per triumuiros ager populo viritim diuideretur, egregie censuit. Siquidem grauissimæ seditionis eodem tempore & auctorem, & causam sustulit. * Quàm deinde se prudenter in rege Masinissa gessit? nam eum promptissima, & fidelissima eius opera aduersus Carthaginienses vsus esset, eumque in dilatando regno auidiorem cerneret, legem ferri iussit, qua Masinissæ ab imperio P. R. solutam libertatem tribueret: quo facto tum optime meriti beneuolentiam retinuit, tum Mauritaniæ, & Numidiæ, ceterarumq́. illius tractus gentium nunquam fida pace quiescẽtem feritatem, à valuis suis repulit. Tempus deficiet domestica narrantem: quoniam imperium nostrum nõ tam robore corporum, quàm animorum vigore, incrementũ, ac tutelam sui comprehendit. maiori itaque ex parte Romana prudentia in admiratione tacita reponatur, alienigenisque huius generis exemplis detur aditus.

* Liuius lib. 29.

* Liu. li. 58. Plut. Appi. & aly.

* Atqui multo ante decesserat Liuius lib. 50.

OLIV. CVM ad senatus) Hoc exemplum positum est supra in cap. de censura, & in cap. de reconciliatis, vbi graues inter Salinatorem, & Neronem inimicitias fuisse diximus, q̄ Liu. accusante Nerone damnatus esset à populo, quos deinde senatus octauo post damnationem anno ipe secundi punici belli, cum ijsdem comitijs cõsul vterque creatus esset, in gratiam summo studio, & diligentia reduxit, ne illorum dissensione resp. detrimenti quidquam caperet sapiens profecto factum, nisi. n. depositis simultatibus communi consilio rempublicam administrassent, nunquam secuta fuisset illa victoria prope incredibilis qua cæso Hannibalis fratrem lvj. millibus hostium non modo Cannensis clades, sed etiam maior hostibus reddita fuit. [Consimili imperio) Optima ratio, cur dissidẽtes inter se duces rem bene gerere

Nero claudius & Salinator simultates deposue-runt.

gerere nullo modo possent. Nam qui inter se odio laborant, magis student alter alterius interpellere facta, quam praeclarum quidquam edere, & se inuicem magis insectantur quàm remp. hostes. (Eosdem) Et hoc quoque factum laude dignum, qui eosdem à causae dictione liberauit, cum à Trib. pl. accusati essent quòd censuram inter se rigidam nimia exercuissent, nam se inuicem censoria nota significat, Nero Liuium, quòd a populo fuisset aliquando damnatus Liuius Neronem, quòd non vere in gratiam secum rediisset. sicut in cap. de censoria nota diximus, hanc igitur accusationem senatus dissoluit auctoritate sua. (Vacuum omnis iudicij metu) Nam senatus decretum factum est, ne iudicio aliquo timerent se damnari posse censores, quo minus aliorum delicta punirent. nam si damnati fuissent, ceteri quidem seniores facti essent, iudicium metuentes, ex quo illud secutum esset, vt maior in vrbe peccandi licentia nasceretur praeter ea iniquum esse videbatur. vt qui aliorum vitae rationem exigerent, suae ipsi vitae rationem reddere cogerentur. (Par illa sapientia) Quomodo Tyberius Grac. à Scipione Nasica adhortante senatum, vt si rempublicam saluam esse vellet, secum iret in capitolium subselliorum fragmentis caesus fuerit, vidimus in cap. de somnijs, post huius vero mortem, vt plebis dolor leniretur, quae grauiter, & per iniquo animo Tyberij mortem ferebat agrariam legem, per quam caesus fuerat non impugnauit, sed permisit vt loco Tyberij alium eligerent ad agros diuidendos. electus autem Pub. Crass. Gracchorum affinis, filiam enim Crassi, Cn. Grac. vxorem habebat, quanquam tradit Cornelius nepos non Crassi, sed Bruti, qui de Lusitanis triumphauit filiam C. Grac. nuptam fuisse, plures tamen ita tradunt, vt modo diximus, per hunc igitur plebi diuisi sunt agri, quanquam Valerius per triumuiros diuisos fuisse dicat, sed Plutarchus in vita Gracchorum ita refert. (Auctorem) Gracchorum occidendo. (Causam) Vt agri diuiderentur aequaliter censendo. (Quam deinde se prudenter) Negari non potest, hanc senatus prudentiam fuisse singularem, nam vt diximus supra in cap de gratitudine tempore secundi pun. bel. Scipio Africanus opera Masinissae fuerat in eo bello maxime vsus. Cum igitur senatus aequum esse iudicaret, vt tam benemerito regi beneficium aliquod praestaret sine incommodo, non solum sociû Masin. retinuit, sed etiam maiorê ab eo gratiam iniuit. Cum enim senatus intelligeret, cupidum illum esse imperij dilatandi, decretum fecit, vt qui neque vlli bellum inferre, nec cum vllo foedus inire potuerat iniussu senatus, is ab hoc iure foederis absolueretur, liberque posset cum quibus vellet bellum gerere, quo facto gratiam benemerito regi non paruam retulisse videretur. (Solutam) vt esset in potestate, & arbitrio Masinissae quibus cum vellet belli pacis ue gerendae. (Tempus deficiet) Si voluero, inquit, cuncta senatus facta sapienter enarrare, tempus non sufficeret cum igitur tantum imperium non viribus solum, sed consilio, & ratione pepererit, partum auxerit, auctum conseruauerit, satius est illius prudentiam tacita admiratione inuolui.

ASCEN. CVM senatus mitteret) .i. mittere vellet aduersus Hasdrubalem in Italiam aduenientem, Claudium Neronem, & Liuium Salinat. consules, & videret eos, vt pares sup. maxime virtutibus ita dissidêtes inter se acerrime inimicitijs, reduxit sup. eos in gratiam .i. mutuam beneuolentiam summo studio .i. conatu, ne administrarent parum vtiliter remp. propter priuatas dissensiones. (Quia maior cupiditas interpellandi) .i. impediendi, aliena opera .s. praeclara, quàm edendi .i. mittendi & producendi in lucem suam .s. opera, nascitur imperio consimili .i. pari, vbi concordia non inest, vero .i. sed, vbi odium pertinax .i. perpetuum in malitia perseuerans, illic sup. aut tuoc alter (dixisset vt opinor vterque alteri, nisi additurus fuisset rursus vterque) proficiscitur .s. in militiam, certior hostis alteri, quàm vterque sup. proficiscatur hostium castris contrarijs, Quam rem graphice depinxit fabulator ille Phrygius Aesopus in apologo de inuido, & auaro, vbi cum auarus petijsset ab Ioue duplum sibi dari quidquid inuidus petierit, inuidus magis se alteri incommodet quam sibi prosit, alterum oculorum sibi erui orauit. Addit secundum secustos prudens factum dicens. (Senatus liberauit eosdem) .s. iam dictos consules decreto suo .i. interponendo decretum, dictione causae .i. defensione sui, cum agerentur rei .i. cum dies illis dicta à Cn. Bebio Trib. pl. pro rostris .i. ante rostra, hoc est ad populum ob cêsuram actã nimis aspere, liberauit dico reddendo eum honorem .s. censorum, liberum metu omnis iudicij, qui deberet exigere rationem .s. gestorum ab alijs, nô reddere rationem gestorum .s. a se. (Par &c.) Affert tertium exemplum eiusdem dicens. (Illa sapientia senatus par) .i. aequalis illi, quã superiora legit, mulctauit morte Tyberium Grac. Trib. Plebem ausum promulgare .i. executioni mandare, legem agrariam .i. de diuidendis agris militia partis, aequis portionibus, & idem .s. senatus censuit egregie .i. excellenti prudêtia, vt ager eius .s. Trib. Gracchi, diuideret populi viritim .i. aequis portionibus in singula capita, hoc est precium eius per triumuiros .i. rei iudicatae executores, secundum legem quam Gracchus promulgare voluit, probat quòd egregie id censuit (Siquidem) .i. quoniam ipse senatus sustulit .i. de medio tulit eodem tempore, auctorem seditionis grauissimae videlicet Gracchum & causam, quia vt agri portionem haberet, populus seditionem mouit & eam habuit. Secundum Oliuerium tamen ordo erit, vt agri .s. bello quaesitos diuideretur secûdum legem eius .s. Gracchi, sed id difficile fit creditu. (Quam deinde &c.) Affert quartum eiusdem prudentiae facinus dicens, deinde quam .i. quantû putas prudentes senatus sup. gessit se in Masinissa rege .s. Numidiae? q.d. prudentissime, nam cum senatus vsus esset opera .i. auxilio eius .s. Masinissae, promptissima, & fidelissima aduersus Carth. & cerneret eum .s. Masinissam auidiorem .i. nimis auidum in dilatandum .i. extêdendo regno .s. suo, iussit legem ferri, quae tribueret .s. pro remuneratione Masinissae libertatem solutã ab imperio P.R. Quo facto senatus tum .i. simul retinuit beneuolentiam .s. Masinissae optime meriti, tum .i. simul repulit à valuis suis .i. hostijs, quę quotidie, aut iudicium, aut opem postulantes, pulsare solebant, feritatem Mauritaniae & Numidiae, & ceterarum gentium illius tractus nunquam quiescentem pace fida, quia enim non amplius habuerunt prouocationem ad senatum P. Q. R. non amplius molestiam attulerunt. Transiturus autem ad externa vtitur tali parasceue. (Tempus deficiet) .i. non satis erit mihi narrandi domestica s. exempla, quoniam imperium nostrum .i. Rom comprehendit incrementum, ac tutelam conseruationem sui non tam robore corporum, quam vigore animorum. (Itaque prudentia Romana ponatur ea maiori parte in admiratione tacita) .i. in pectore, non in scripto, aut voce posita, & additus deinceps exempla alienigenis huius generis.

EXTERNA.

DE SOCRATE PHILOSOPHO.

SOCRATES humanae sapientiae quasi quoddam terrestre oraculum, nihil vltra petendum à dijs immortalibus arbitrabatur, quàm vt bona tribuerent, quia ij demum scirent quid vnicuique esset vtile. Nos autem plerunque id votis expetere, quod non imperasse melius foret. Etenim densissimis tenebris inuoluta mortali mens, in quam late patentem errorem caecas precationes tuas spargis? diuitias appetis, quae multis exitio fuerunt, honores concupiscis, qui complures pessumdederunt: regna tecũ ipsa voluis, quorum exitus saepenumero miserabiles cernuntur. splendidis coniugijs inijcis manus, at haec vt aliquando illustrant, ita nonnunquam funditus domos euertunt. desine igitur stulta futuris malorum tuorum causis quasi felicissimis rebus inhiare, teque totum caelestium arbitrio permitte: quia qui tribuere bona ex facili solent, etiam eligere aptissima possunt. Idem expedita & compendiaria via eos ad gloriam peruenire dicebat, qui id agerent, vt quales videri vellent, tales etiam essent. qua quidem praedicatione aperte monebat, vt * homines ipsam potius virtutem haurirent, quàm vmbram in eius consectarentur. Idem ab adolescentulo quodam consultus vtrum vxorem duceret, an se omnino matrimonio abstineret: rãdit vtrum horum fecisset, acturum poenitẽtiam. Hinc te, inquit, solitudo, hinc orbitas gñis interitus, hinc haeres alienus excipiet: illinc perpetua solicitudo, contextus querelarum, dotis exprobratio, affinium graue supercilium, garrula socrus lingua, subsessor alieni matrimonij, incertus liberorum euentus. Non passus est iuuenem in contextu rerum asperarum, quasi lętę materiae * facere delectum. * Idem cum Atheniensium scelerata dementia

* Laert. in Socr.

* Laert. in Socr.

Tyberij Gracchi interitus.

dementia tristem de capite eius sententiam tulisset, fortique animo, & constanti vultu potionem veneni è manu carnificis accepisset, admoto iam labris poculo, vxori Xantippe inter fletum, & lamentationem vociferanti innocentem eum perimi, quid ergo, inquit, nocenti mihi mori satius esse duxisti? O immensem illam sapientiam, quæ ne ipso quidem vitæ excessu obliuisci sui potuit.

OLIV. *Socratis dictũ sapiẽtia plenum.*

SOcrates) Valerius Socratem quoddam quasi terrestre appellat oraculum, ad illud respiciens, quòd cum templum Apollinis ingressus esset, sic exceptus est à sacerdote, vt diceret, Salue sapientissime omnium. Solinus in cap. de homine perfectam sapientiam soli Socrati Delphicum oraculum adiudicauit. Cic. quoque, Socrates inquit, omnium sapientissimus oraculo Apollinis adiudicauit, hic igitur dicere solitus erat non debere homines præcipuum quidquam à dijs immortalibus petere, nisi quæ illis nobis expedire putant sciunt enim ipsi quid nobis vtile sit multis rationibus probat homines plerunq; ea petere quæ noxia sunt, vt opes honores, imperia, hæc omnia cum plerunque possidentibus obsint, in bonorum numero non sunt ponenda, bonum enim id solum dr, quod nemini nocet, quodque nullo fortunæ impetu commouetur. [Melius foret) Cuius dein de pœniteat cum impetraueris. [Etenim) Probat ita esse, q.d. præcipites in multos errores tuæ preces incurrunt cum ea plerunq; petas, quæ tibi nocitura sont. [Cæcas) Temerarias, & inconsideratas. [Diuitias appetis) Quasi bona ex hoc probatur non esse bona, quòd multis exitio fuerint. [Inijcis manus) Appetis, & vendicas tibi. [Illustrant) Si summo loco nata fuerint, & cum accessérint dotes bona animi illustrant. [Inhiare) Auidiorem esse, & admiraria præcedente. quod sequitur, nam solent ea quæ admirantur, aperto ore, fixisq. oculis intueri. [Totũ. totum cœlestium arbitrio permitte) Sine, inquit deos, quid sit vtile sine voto tribuere hæc stulta, & certa vota Iuuen. his versibus carpit. Si consiliũ vis: Permittas ipsis expendere numinibus. Quid conueniat nobis, rebusq. sit vtile nostris. Nam pro iocundis aptissima quæque dabunt dij. Carior est illis homo, quàm sibi nos animorum, impulsu & cæca, magna cupidine ducti. Coniugiũ petimus, partumq. vxoris, at illis Notum, qui pueri, qualisq. futura sit vxor. [Idem expedita, & cõpendiaria) Breuiori. Cic. in offic. Socr. inquit præclare hanc vitam ad gloriam proximam, & quasi cõpendiariam dicebat esse, si quis id ageret, vt qualis haberi vellet, talis esset. [Idem ab adolescentulo) Socrates cum ex eo quæreret quidem

Vxor an ducenda sit.

adolescens, nunquid vxorem duceret, ita rñdit, vt illum ambiguum relinqueret, sicut in litera patet, sed aliter respondisse, dr Diogenes eius dilemmate. i. complexione, quæ ex vtraque parte concludit, si inquit, pulchram communem, sin autem turpem duxeris penam. Theophrastus quoque idem sensisse videtur, pulchra inquit cito adamatur, fœda facile contemnitur, difficile custoditur, quod plures amant, molestum est possidere quod nemo habere dignatur. minori tamen miseria deformis habetur, quàm formosa seruatur, quia nihil tutum, in quod totius populi vota suspirant. [Orbitas) Sine filijs nullos heredes relinquens. Perpetua solicitudo parandi. s. ea, quæ vxori, & liberis necessaria sunt & teste Theophrasto multa sunt matronarum vsibus necessaria, quæ ab illis semper expetuntur, preciose vestes, aurum gemmæ, sumptus, ancillæ supplex, varia lauticia. Exedra deaurata, aliæq. sunt solicitudines, quæ ab vxoribus capiuntur, quas ille commemorat, vt per totam noctem garrule cõquestiones, illa ornatior procedit in publicum. hæc honoratur ab omnibus, ego in conspectu fœminarum misella despicior, cur aspiciebas vicinam? qd cum ancilla loquebaris? de foro adueniens, quid attulisti? & mille alia eiusmodi. Item pauperem alere difficile, est diuitem ferre tormentum. vnde ait Socrates, cõiextus querelarum. [Affinium graue supercilium) Superba vxor, superbos dare affines, suumq. nobile genus tibi semper exprobare solet. Iuuen. Tolle tuum precor humani victumq. Siphacem. In castris, & cum tota Carthagine migra de matrona loquitur, quæ suam marito generositatem iactare solet. [Dotis exprobratio) Vt illud Iuuen. Intollerabilius nil est quàm fœmina diues. [Garrula) Socrus, rara erit inter virum vxoremq. concordia viuente socru, quæ filiã docet quomodo virum sibi reddat obnoxium. Iuuen. Desperanda tibi salua concordia socru. [Subsessor) Insidiator, vt Virg. Subscedit adulter, & deniq; illud eueniet inducenda vxore, quod Theophrastus dicit, quod nulla. s. est vxoris electio, sed qualiscunque euenerit habenda est, si iracunda, si fatua, si deformis, si superba, si fœtida, si impudica, quodcunque vitij est, post nuptias discimus. [Incertus liberorum euentus) Quia, vt quidam ait, beatus est ille, qui felix fuerit in filios, incertum enim est, an filij sui probi, & virtutis amantes pariter, & imitantes futuri sint. [Contextu rerum) Ordine rerum. [Idem cum Atheniensium) Diximus supra quod Socrates, q alienos deos introduceret, & quòd adolescentes corrumperet, in carcerem coniectus xj. iudicum sententijs, vt legitur in Phedone Platonis damnatus fuerit, & cum ei poculum venenatum (nam illum Athenien. honoris gratia, eo mortis gñe honestiori necari voluerunt) poculum inquam esset oblatum, & coniunx eius Xantippe vociferaret, ac diceret, innocens moriturus es mi vir. tum ille, satius ne putasti me mori nocentẽ? Socrates in articulo mortis philosophiæ memor, vxoris suæ dementiam notauit, quæ quasi doloris argumentum rem quæ sibi consolationem debebat afferre, lamentaretur legitur. in vita Socratis non Xantippem eius vxorem, sed Apollodorum ea dixisse, quæ Valerius ascribit vxori. De morte Socratis hæc habetur, Anytus quidam Athenis sæpe derisus à Socrate propter eius ineptias, cõtra Socratem cum multos alios, tum Aristophanem poëtam concitauit, qui grandi pecunia corruptus comędiam scripsit in Socratem, in qua illũ notabat quod nebulas coleret, & Atheniensibus religionibus detractaret, & quod præterea iuuenum mentes sic imbueret, vt parentibus manus inferre pie, & officiose possint, quę cum ad vulgi aures peruenerunt (nam in scena recitata est comœdia illa) sic omnes in Socratem ita accensi sunt, vt postero die in iudicium tractus fuerit, & eum accusauerunt tres. Anytus, Lycon, & Melytus, quod. s. iura violaret, quæ ciuitas haberet, deos esse non existimans, & alienos deos induceret, & quod contra ius, & fas iuuenes corrumperet, pro quo Plato orationem habuisse dicitur ad præceptoris sui defensionem, qui non est auditus, quare Socrates non iudicio, sed furore quodam damnatus, & in carcerem coniectus, paulo post publico veneno necatus est. sed post paucos dies pœnitẽtia ductus populus quãuis sero, interfectum lugent, prædicant omnes illum sanctitate pium, ac clarissimarum omnium virtutum venerabilem extitisse inducitur publicus mœror, clauduntur officinæ, & gymnasia, sic ineptus in accusatores, qui omnes supplicio affecti, & fugati fuerunt. Socrati vero ab Athenien. ærea statua Lysippi opus, in celeberrimo loco posita fuit, stetit Socrates in carcere xxx. dies teste Senec. epistola ad Lucilium lxxj. potuit inquit, Socrates abstinentia finire vitam, & inuidia potius, quàm veneno mori xxx. tamen dies in carcere, & expectatione mortis ex egit, Celebrata impia ad eum, qui omnia de se pietatis documenta dederat. [Immensam). s. dixerim. [Sui). s. suæ sapientiæ & fortitudinis.

SOCRATES quasi quodam oraculum). i. promptuariũ prouidentiæ, & cognitionis diuinę ad danda responsa de futuris & rebus occultis, ac de vitæ ratione terrestre. i. in terra cõuersatum (cum oraculum Apollinis cœleste putet) sapientiæ humanæ. i. quatenus homini contingere potest, arbitrabatur nihil petendum à dijs immortalibus vltra. i. vlterius quàm vt tribuerent, bona. s. vera, quia hi. s. Dij demum. i. solummodo, (Tracta metaphora ab his, qui aliquid quærunt, quod si vno duntaxat in loco inuenerint, dicunt, illic demum repertum, quod idem est, ac si dicãt solummodo) scirent quid esse vtile cuicuique. Autem pro sed, dicebat, aut arbitratur nos expetere plerunque. i. frequenter ac ferè votis. s. nostris, id, quod foret melius non impetrasse. Etenim. i. nam certe supple dicebat, ò mens mortalium inuoluta densissimis tenebris in quam, id est inquantum late patentem errorem, tu spargis prædicationes tuas cæcas. i. improuidas? tu appetis diuitias, quæ fuerunt multis exitio. Tu concupiscis honores, qui pessundederunt complures. [Ipsa). i. tu voluis tecum. i. meditaris, & amplecteris regna quorum exitus cernuntur sæpenumero miserabiles. [Tu inijcis manus). i. affectanter inhias cõiugis splendidis, id est splendidarum fœminarum at. i. sed hæc. s. splendida coniugia, vt. i. quemadmodum illustrant aliquando, ita euertunt, nonnunquam domos funditus. Igitur ò mens stulta desine inhiare, id est hianter intendere causis futuris tuorum malorum, quasi. i. tanquam rebus felicissimis, & permitte totum arbitrio cœlestium, hoc est Dei, quia. s. Dij, qui solent tribuere bona ex facili, id est sine grauamine, aut sine difficultate possunt etiam eligere aptissime supple ea quæ sunt tribuenda. [Idem). s. Socrates, dicebat eos peruenire via expedita. i. a nullo impedita, ad ita facili, & cõpendiaria. i. breui qui agerent id, vt quales vellent videri tales et essent. Qua quidem prædicatione monebat aperte, vt homines haurirent potius ipsam virtutem, quam consectarentur vmbram. i. apparentiam eius. [Idem). s. Socrates consultus. i. petitus consilium (vnde sciendum etiam passiue significare) ASCEN.

Subsessor alieni matrimonij.

care) ab adoleſcentulo, vtrum duceret vxorem, an abſtineret ſe omni matrimonio, Reſpondit ſup. adoleſcentem illum acturum pœnitentiam vtrum virum.i.virumcunq; (Sunt qui legant vtiú, ſed meo iudicio non recte, nam ſicut de tribus vtpote an vnam vxorem tantum, an plures, an nullam duceret, non recte diceris, quod horum feciſſet, ſed quodcunque, &c. ita in hoc loco nó recte dicatur vtrum horum, virum vitum, aut vtrumcunque ſi ſit in vſu, horum .ſ. duorum) nam inquit ſolitudo accipiet te hinc ex cęlibatu. [Et orbitas).i. priuatio prolis legitimæ excipiet te hinc .i. ea eodem, & interitus generis tui excipiet te hinc.i. ex eodem & heres alienus qui tuis potietur, excipiet te hinc.i. ea eodé cœlibatu. Et ſup. ſolicitudo perpetua.ſ. pro vxore, liberis, & re domeſtica, contextus.i. cumulus congeſtus, hoc eſt continua materia quęrelarum, cum ſemper aliquid ſit, quod diſpliceat in familia, exprobratio dotis.ſ. per vxorem, aut affines tuos, quę & quidquid poſſederis doti acceptum ferent graue ſupercilium affiniú potantium te indignum tali vxore, lingua ſocrus.i. matris vxoris tuæ garrula, quia vt dicit Iuuen. Deſperanda tibi ſalua concordia ſocru: poteſt etiam dici ſocrus garrula lingua .i. habens garrulá linguam, ſubſeſſor alieni matrimonij.i. qui ſolicitet vxorem tuá de ſtupro, incertus euentus liberorum, quia neque ſcit, qui vxorem ducit, an habiturus ſit liberos, nec ſi habuerit, quales futuri ſint, hæc inquit omnia excipiente te illinc.i. ex matrimonio, ſi cótraxeris ipſum. Metellus autem apud Gel. lib. j. docet, in matrimonio non poſſe iocunde, & ſine malo viuere, ſed ſine matrimonio nequaquam, neceſſe eſt igitur pro honeſta conſeruatione generis humani matrimonium contrahi, ſed nulli nunc ea lex ſingulariter perſcripta eſt. Ideo autem Socrates vtriuſque ſtatus miſerias iuueni illi propoſuit, vt reuocaret falſa opinione. Credebat enim eo quòd eſſet liber & diues, vtrunque late à ſe fieri poſſe. vnde addit auctor. Socrates ſup. non eſt paſſus, iuuenem facere delectum.i. electionem, quaſi materię lętę in contextu.i. ab vtraque parte propoſitione, rerum aſperum, quia aſperum eſt, & ducere, & non ducere vxorem, ſed non eſt domus ſine malo. Tentatio enim eſt vita hominis ſuper terram. [Idem).ſ. Socrates, cum dementia ſcelerata Athen. tuliſſet triſtem ſententiam de capite eius.i. cum eum morti adiudicaſſet, & accepiſſet forti animo & vultu conſtanti potionem veneni è manu carnificis, poculo admoto iam labris, inquit Xantippe vxori vociferanti inter fletum, & lamentationem, eum.ſ. Socratem maritum ſuum perimi innocentem, quid ergo.i. ſi ideo fles, quòd innocens pereo, duxiſti .i. exiſti naſti ſatius.i. melius, & eligibilius eſſe mihi mori nocenti. O (inquit Valerius) immenſa ſapientia, quæ ne ipſo quidem exceſſu vitæ potuit obliuiſci ſui.

DE SOLONE.

Plut. in vita.

AGE quàm prudéter * Solon neminem, dum adhuc viueret, beatú dici debere arbitrabatur: quod ad vltimum vſque fati diem ancipiti fortunæ ſubiecti eſſemus. Felicitatis igitur humanæ appellationem rogus conſumat, qui ſe in curſu malorum obijcit. Idem cum ex amicis quendam grauiter mœrentem videret, in arcem perduxit, hortatusque eſt, vt per omnes ſubiectorum ędificiorum partes oculos circunferret: quod vt factum animaduertit, cogita nunc tecum, inquit, quam multi luctus ſub his tectis & olim fuerit, hodieque verſentur, inſequétibusque ſęculis ſint habituri, ac mitte mortalium incommoda táquam propria deflere? qua conſolatione demonſtrauit vrbes eſſe humanarum cladium concepta miſeráda. Idem aiebat, ſi in vnum locum cuncti mala ſua contuliſſent, futurum, vt propria deportare domum, quàm ex omni miſeriarum aceruo portionem ſuam ferre mallent? quo colligebat nó oportere nos, quæ fortuito patiebamur, pręcipuæ, & intollerabilis amaritudinis iudicare.

OLIV. AGE quàm prudéter) Hoc in vita Solonis apud Plutar. legitur, cum in Lydiam Sardos Crœſi regis rogatus Solon ſe recepiſſet, illi aurum & argentum, omniaque precioſiſſima, quibus rex ille abundabat, cú ambitione quadam oſtentauit, ſperans eo modo apud Solonem felicitatis nomen conſecutum. Cum igitur per multos dies apud Crœſum moratus eſſet, eiuſque diuitias, & precioſa quæque luſtraſſet, ac felicitatem cognouiſſet, Crœſus interrogauit, num quempiam ſe feliciorem vnquam vidiſſet? cui Solon reſpondit. Talem ſiue Telum quendam Athen. qui cum filijs pro patria fortiter pugnans interierat. tum Crœſus vbi ſe opinione fruſtratum eſſe cognouit quòd primum felicitatis locum non obtineret, rurſus quæſiuit ex eo, quis poſt Telum ſe beatior eſſet, Cleobin & Bytonem Solon eſſe dixit, qui cum graui peſtilentia omnia fermè iumenta perijſſent & eorum mater ad ſacra facienda curru vehenda foret, quia pedibus ire omnino religione prohibebatur, matris pietate, & pariter religione moti, collum ſubiecere iugo, & matrem ad templum ceruice traxerunt, illa deinde peractis ſacrificijs Iunonem orauit, vt filijs daret, quod optimum iudicaſſet, & ita ſequenti die mortui in cubiculo inuenti ſunt, ex quo iudicatum eſt, mortem optimum eſſe omnium. Tum Crœſus indignabundus, ádne beatus tibi videor, inquit? cui reſpondit Solon. Immo felicem te iudico, beatum omnino negauerim, nam beatum dicimus, qui ad extremum diem in felicitate permanſerit. ita eſſe Crœſus ipſe documento maximo fuit, nam paulo poſt hic bellum cum Cyro Perſarum rege forte gerens, prima pugna victus, atque fugatus in Sardorum ciuitatem confugit. Cyrus perſecutus, expugnata vrbe, eum viuum cępit, & ingenti rogo impoſitum cremari volebat, qui cum paulo ſtaret alligatus, lignaque circumponerentur magna voce ter Solonem vocaſſe dicitur, quod cum Cyro delatum eſſet ab eo percunctari iuſſit, quid ita Solonem inuocaret, qui cum rem omnem explicaſſet, Cyrus ad ſe rediens, humanamq. conditionem excogitans, intellexit tale quidam ſibi quoque accidere poſſe, quia ſub eiuſdem fortunæ poteſtate poſitus eſſet, & propter ea illum liberare conſtituit, itaque iuſſit inde quamprimum ammoueri, nec eum ſolum vita donauit, verum etiam ſummo honore quoad vixit apud ſe habuit, hoc modo Solon vſus eſt hac ſapienti oratione alterum ſeruaſſe ex regibus, alterum cautiorem, prudentioremq. reddidiſſe. [Neminem beatum) Multi quidem felices ſunt, ſed non beati, beatos dicimus, qui ad extremum vſque vitæ ſuæ diem in felicitate permanſerint. [Ad vltimum vſque fati diem) Vnde Ouid. Sed.ſ. vltima ſemper, Expectanda dies homini eſt, dicique beatus, ante obitum nemo ſupremaq. funera debet. [Rogus) Mors, & reſpicit ad hiſtoriam ſupradictam, rogum dixit mortem, à præcedente, quod ſequitur, nam rogis ſemper imponebantur mortui apud maiores. [Idem, cum ex amicis quendam grauiter mœrentem) hoc idem in eius vita continetur. Adoleſcens quidem familiaris Solonis, triſtis admodum erat, q̃ ei multa aduerſa contigiſſent, quod cum ſenſiſſet Solon conſolaturus adoleſcentem in eminentiorem vrbis locum eduxit, iubetq. cunctas ſubiectas oculis domos percurrere, ſecumq. cogitare, quot malorum genera, quantiq. luctus ſub illis tectis eſſent, ac futuram eſſent, nec existimare vellet ſibi incommoda ſoli tanquam propria accidiſſe. Incommoda tanquá propria, Ouid. neque enim fortuna quærenda ſola tua eſt, Similes aliorum reſpice caſus. [Mitius iſta feres) Incommoda humanos caſus. [Conſepta) Quaſi quædam ouilia, & clauſtra. [Idem aiebat ſi in vnum locum) Hoc cum ſuperiori coniungit Plut. quod ſeparatim narrat Val. cum enim Solonis quidem familiaris admodum triſtis conſolationem non admitteret, Solon ne deſperatione grauius quidquam conſuleret, amicus ille, hoc conſolationis genus attulit finge, inquit, animo omnia omnium mala in vnum cumulum eſſe congeſta, nunquid tuam potius quam æquam illorum malorum partem in domum deportabis? & hæc verba cum diligentius conſideraſſet adoleſcens deſperatione depoſita, conſolationem admiſit, ſignificabat autem Solon, non quæ nobis accidunt propria iudicare, nec ea debere nos inconſolabiliter ferre. [Contuliſſent) Congeſſiſſent in cumulum. [Fortuito) Seuiente fortuna.

ASCEN. AGE (adhortandi vox, q.d. dijudica mecum) quàm.i. quantum prudenter Solon Ath. legumlator, arbitrabatur, neminem debere dici beatum, dum adhuc viueret, quòd.i. quia ſubiecti eſſemus fortunæ ancipiti vſque ad vltimum diem fati .i. mortis. [Ego rogus).ſ. quo mortuorum cadauera vrebantur, aut ſepulchrum, conſumat .i. perficit appellationem felicitatis humanæ, qui.ſ. rogus, hoc eſt finis vitæ ſiue per rogum, ſiue per ſepulturam ſignificandus, obijcit ſe incurſu pro incurſui, aut legas incurſui malorum.i. ne mala aliqua incurrant, quia mors vltima linea rerum eſt. [Idem).ſ. Solon, cum videret quendam ex amicis mœrentem grauiter, perduxit ſup. eum in arcem.i. vt dicunt in turrim, aut ſummam domum vrbis, & hortatus eſt ſup. eum, vt circunferret oculos per omnes partes ædificiorum ſubiectorum.i. viſui, quod vt.i. poſtquam Solon animaduertit factum.ſ. ab amico ſuo, inquit

sum ab inferis Athenienſem Periclem, vaticinantem, non oportere in vrbe nutriri Leonem: ſin autem ſit alitus, obſequi ei conuenire. Monet enim, vt præcipuæ nobilitatis, & concitati ingenij iuuenes refrenentur, nimio vero fauore, ac profuſa indulgentia paſti, quo minus potentiam obtineant, ne impediantur: quòd ſtultum, & inutile ſit eas obtrectare vires, quas ipſe foueris.

OLIV. ARISTOPHANIS) Hic ſcriptor comœdiarum, qui in comœdia quadam Periclem Athen. ducem ex inferis excitatum ita loquentem introducit, non oportere in vrbe nutriri Leonem, ſin autem ſit altus, obſequi ei conuenire, hic ſapienter monuit Athen. in comœdia, coërcendos .ſ. eſſe nobiliſſimos adoleſcentes, ne nimia indulgentia inſolentiores facti, poſtmodum fiant intollerabiles, quia ſtultum, & inutile ſic quas vires ipſe nutrieris, eas nō velle pati. [Obtrectare) reſiſtere.

ASCEN. ARISTOPHANIS &c.) Præceptum quoque Ariſtophanis antique comœdiæ ſcriptoris, eſt prudentiæ altioris .i. præ ceteris altæ. [Qui introduxit in comœdia) .ſ. veteri, Periclem Athen. remiſſum ab inferis vaticinantem, non oportere Leonē, id eſt virum ferocis ingenij, & præpotentem nutriri in vrbe .ſ. Athen. ſin autem .i. ſed ſi ſup. Leo ſit alitus .i. educatus, & nutritus conuenire .i. conueniens, & vtile eſſe obſequi .i. inſeruire. Enim pro quia, Ariſtophanes ſup. monet hoc dicto allegorico, vt iuuenes præcipuæ nobilitatis, & ingenij concitati .i. acris & ardentis, refrenentur .ſ. ab ineunte ætate eorum, vero .i. ſed ne iuuenes ſupple paſti .i. educati, & aliti, nimio fauore, ac indulgentia .i. facilitate, & permiſſione (vt dicunt) propriæ voluntatis, profuſa, id eſt nimia, impediatur, quo minus .i. vt non obtineat potentiam. quod .i. quia ſit ſtultum, & inutile, immo pernicioſum obtrectare eas vires quas ipſe foueris.

DE THALETE PHILOSOPHO.

* Laërt. in vita. MIRIFICE * etiam Thales: nam interrogatus, ac facta hominum deos fallerent, Nec cogitata, inquit: vt non ſolum manus, * ſed etiam mentes puras habere vellemus, cum ſecretis cogitationibus noſtris cœleſte numen adeſſe credidiſſemus.

καθαρὰς γνώμας δ' αὐτούς.

OLIV. MIRIFICE) Thaletis ſententia non modo ſapiens, ſed etiam religioſa, & Chriſtiana, quæ homines non facere, ſed ne cogitare quidem turpe quidquam debeant, nam interrogatus an Deum fallerent facta mortalium, ſed nec cogitata quidem reſpondit, quia Deus omnia nouit, & humanę mentis arcana, vnde verſus extant in hanc ſententiam. Cum quid turpe facis ſi me præſente rubeſcis, Cur præſente Deo, non magis ipſe rubes? Pacu. idem ſenſiſſe videtur, qui ait, Iouis oculus omnia cernens, vidit & quæ ciuitates interius gerunt. [Manus) Quantum ad facta. [Mentes) Quantum ad cogitata.

ASCEN. MIRIFICE etiam Thales) .ſ. philoſophus Mileſius vnus e ſeptem, ſup. reſpondit. Nam interrogatus, an facta hominum fallerent .i. laterent deos, inquit .i. reſpondit, nec cogitata .i. ne cogitata quidem hominum fallūt deos, quia Deus ſcrutator eſt cordium, hoc autem dixit, vt vellemus habere non ſolum manus puras a turpi, & iniquo facto, ſed etiam mentes .ſ. puras à turpi, ac iniqua cogitatione, cum .ſ. ita ſit, quòd crediderimus .i. perſuaſum habuiſſemus, numen cœleſte .i. Deum adeſſe ſecretis cogitationibus noſtris. [Ac ne quidem) .i. non etiam, quod ſequitur ſupple dictum eſt minus ſapiens, cum tamen hoc ſit reuera ſapientiſſimum, & quod magnam curam merito mortalibus inijciat, non ſolum pure viuendi, ſed etiam caſte cogitandi.

DE THEMISTOCLE.

*Cic. li. 2. de off. de ſua ſi lia dixiſ ſe, refert Plut. in vita, & apoph. AC ne * quod ſequitur quidem minus ſapiens, vnicæ filiæ pater Themiſtoclem conſulebat, vtrū eam pauperi, ſed ornato; an locupleti, ſed parum probato collocaret. Cui is, Malo, inquit, virum pecunia, quàm pecuniam viro indigentem. Quo dicto ſtultum monuit, vt generum potius, quàm diuitias generi legeret.

OLIV. VNICÆ filiæ) Sapienter hoc Themiſtoclis dictum fuit, qui cum à viro quodam conſuleretur, nunquid filiam ſuā pauperi, ſed probato an diuiti, ſed inornato viro locaret, reſpondit, ſe malle virum pecunia, q̄ pecuniam viro indigentem, volens hominis notare ſtultitiam, qui dubitaret virtute præferre diuitijs, hoc idem Cic. lib. ij. offic. teſtatur, dicens ſi res in contentionem veniet, nimirum Themiſtocles auctor adhibendus, qui cum cōſuleretur, vtrum bono viro pauperi, an minime probato diuiti filiam collocaret, ego, inquit malo virum, qui pecunia egeat, quàm pecuniā, quę viro. [Collocaret) nuptui daret. [Legeret) Pro eligeret.

ASCEN. VNICÆ &c.) Pater vnicæ filiæ conſulebat .i. petebat cōſilium Themiſtoclis vtrum collocaret .i. matrimonio coniungeret, eam .ſ. filiam vnicam pauperi .ſ. viro, ſed ornato .ſ. prudentia, & ceteris virtutibus, an locupleti, ſed parum probato, cui is .ſ. Themiſt. inquit .i. reſpondit, Ego malo .i. magis volo virum indigentem pecunia, quam pecuniam indigentem viro. [Quo dicto Themiſt. monuit ſtultum) .i. imprudentem patrem vt legeret .i. eligeret potius generum, quàm diuitias generi. Ceterum quia hoc conſilium ad mundanam pertinere putabitur ſapientiam, & ſuperior ad cœleſtem, videatur hoc illo minus ſapiens, niſi hoc etiam ad cœleſtem faciat. Nam non parum comperit ad cœlos aditum qui virtutem præfert diuitijs, quas qui contemnit, ſe deo dignum gerit. iuxta illud Maronis, quod magni æſtimabat Seneca, Aude hoſpes contemnere opes, & te quoque dignum finge deo. Et reuera, ſi liceat ſanctis ſtabilire, (vt certe licet) Saluator noſter inter præcipua ad cœlum compendia, & re & verbo paupertatem docuit amplectandam.

DE REGE PHILOSOPHO PATRE ALEXANDRI.

*Cic. li. 2. de off. AGE * Philippi q̄ probabilis epiſtola, in qua Alexandrum quorundam Macedonum beneuolentiam largitione ad ſe attrahere conatum, ſic increpuit: Quæ te fili ratio in hanc tam vanam ſpem induxit, vt eos fideles tibi futuros exiſtimares, quos pecunia ad amorem tui * cōpuliſſes? à caritate iſtud * pręſtatur. At vero ante, Philippus maiore ex parte mercator Græciæ, q̄ victor.

* compuliſſes? * probatur

OLIV. AGE Philippi) Hoc etiam in vita Alex. legitur, quòd cū eſſet adoleſcens liberalitate quadam ductus, ut popularē factionem acquireret, muneribus ad ſe trahere conabatur princeps Maced. quod vbi intellexit pater, per literas admonuit filium, amicos pecunia cōparatos, nunquam fideles eſſe conſueuiſſe, ponit autem ipſius verba, quibus vſus eſt ad filium ſapiēter quidem Philipp. nam ſi amoris cauſam pecunia faceret, deficiente pecunia, in qua beneuolentia conſiſtit, amor eſſe deſiſteret. Cic. offic. lib. ſecundo præclare, inquit in epiſt. quadam Alexand. filium Philip. accuſat, quòd largitione beneuolentiam Macedonum conſectetur. [Quæ te) Mala inquit, ratio in iſtam ſpeciem induxit, vt eos tibi fideles putares fore, quos pecunia corrupiſſet? tu id agis, vt Maced. non te regem ſuum, ſed miniſtrum, & præbitorem putent, quod ſordidum regi, melius etiam, quam largitionum corruptelam dixit eſſe, ſit enim deterior qui accipit, atque ad idem ſemper expectandum paratior, & ita quamuis Phil. ſentiret, Auus tamen Alex. & ipſe Phil. non bello, ſed largitione magnam Græciæ partem obtinuit.

ASCEN. AGE (adhortandi vox) Quam .i. quantum probabilis .i. cōmendabilis ſupp. eſt, aut fuit, epiſt. Phil. .ſ. regis Macedoniæ patris Alexandri magni in qua .ſ. epiſt. Phil. ſup. increpuit .i. reprehendit Alex. .ſ. filium ſuum conatum attrahere ad ſe largitione .i. larga munerum, & pecuniarum collatione, beneuolentiam quorundam Maced. ſic .i. his verbis. O fili quæ ratio induxit te in hāc tam vanam ſpem, vt exiſtimares eos futuros tibi fideles, quos cōpuliſſes pecunia ad amorem tui .i. vt te ament? iſtud .ſ. amari præſtatur à charitate .i. beneuola dilectione. At vero .i. ſed certe, aut pro vero Phil. auus .ſ. Alex. & ita pater Phil. ſup. fuit ex maiore parte mercator græciæ, quàm victor, quia plus acquiſiuit per largitionem, quàm per bella. Multi textus habent ante, vbi nos Oliuerium ſecuti auus legimus.

DE ARISTOTELE PHILOSOPHO.

*Plut. in Alexan. Laërt. in ARISTOTELES * autem Calliſthenē auditorem ſuum ad Alexādrum mittens monuit, vt cum eo,

Aristot. Curt. lib. 8. Arria. li. 4. Iust. lib. 15. Iter lib. 9. cap. 3.

aut quàm rarisſime, aut quàm iucundisſime loqueretur: quo ſcilicet apud regias aures, vel ſilentio tutior, vel ſermone eſſe acceptior. At ille dum Alexandrum Macedonem Perſica ſaluatione gaudentem obiurgat, & ad Macedonicos mores inuitũ reuocare beneuole perſeuerat, ſpiritu carere iuſſus, ſeram neglecti ſalubris conſilij pœnitẽtiam egit. Idem Ariſtoteles de ſemetipſo in neutrã partem loqui debere prædicabat: quoniam laudare ſe, vani: vituperare, ſtulti eſſet. Eiuſdem eſt vtiliſsimum præceptum, vt voluptates abeuntes cõſideremus, quas quidem ſic oſtendendo minuit: feſſas enim, pœnitentiæq. plenas animis noſtris ſubiecit, quo minus cupidie repetantur.

OLIV. ARISTOTELES) Hæc verba ſunt Ariſt. admonentia Calliſt. quem ad Alexandr. mittebat cum illum ipſe ſequi non poſſet, diſce in auribus regum, aut iocunda dicere, aut ſilentium ſeruare, nam ſilentium te tutiorem, iocũditas gratiorem faciet, quod tamẽ Calliſthenes non ſeruauit, nam cũ Alexand Perſas viciſſet, & more gentis illius Maced. ſuæ iam libertatis obliti Alexand. adorare cœpiſſent. Calliſth. id vt faceret, nunquam adduci potuit, ſed cum in conuiuio Alexand. omnibus adorantibus porrexiſſet, Calliſtheni quia non adorauerat non porrexit, quod grauiter ferens tacitus non tulit, ſed Alexan. vltro vehementius reprehendit, quod omiſſis Maced. moribus ſe Perſarum delitijs, laſciuijſq. dediſſet, quo indignatus Alexand. obiecto illi falſo crimine, quod Hermolai coniurationis auctor extitiſſet, in carcerem conijci iuſſit, vbi pediculari morbo conſumptus eſt, alij cruci affixum fuiſſe tradunt. Cares vero refert vij. menſes in compedibus ſeruatum ob nimiam vrinam cõcreto pedore, ac ſordibus ſupremum diem obijſſe. Iuſt. vero dicit, quod cum truncatus crudeliter manibus, abſciſſiſq. auribus, ac naſo labijſque, deforme, ac miſerandum ſpectaculum omnibus reddidit, inſuperq. iuſſit eum cum cane in cauea clauſum ad metum cæterorum circunferri, & tunc Lyſimachum miſeratione commotum venenum ei remedium calamitatum dediſſe, ob quam rem indignatum Alexand. iuſſiſſe Lyſimacum obijci feroſiſſimo Leoni deuorandum, quem Lyſimachum manu manipulo inuoluta, & in os eius immiſſa, ereptaq. lingua neceſſe, cuius rei admiratione motum Alex. eum liberaſſe ferunt. Sero pœnituit Calliſthenem, ſaluberrima præceptoris ſui præcepta contempſiſſet, nam ſi mo... geſſiſſet Alexand. nunquam tam crudeles pœnas dediſſet. Idem de ſemetipſo. (Negabat Ariſt.) Nequaquam de ſemetipſo laudando, aut vituperando loqui debere, cũ alterum vani, alterum diceret ſtulti hominis eſſe. (Eiuſdem vtiliſſimum præceptum) Pari ratione dicebat voluptatis tunc fines diligenter cõſiderandos, vt cum turpiſſimos, amariſſimosq. nouerimus, non eas tantopere expetemus, ſunt enim voluptatum fines amaritudine, præſentiaque referti.

Calliſthenis mors.

ASCEN. ARISTOTELES autem &c.) Monuit vt loqueretur cum eo. ſ. Alex. aut quàm rariſſime, aut quam iocundiſſime. ſ. id eſt ſcire licet, cur id fecerint, quia quo. i. ideo vt vel eſſet tutior apud aures regias ſilentio, & ita nihil dicendo, quo regem offendat, vel eſſet acceptior ſermone. i. propter ſermonem iocũdum. (At). i. ſed ille Calliſthenes dum obiurgat Alex. Maced. i. qui eſſet Maced. & ita longe abeſſe deberet ab adulatione Perſica, tamen gaudentem ſalutatione Perſica. i. quæ fieret cum adoratione more Perſarum, & perſeuerat reuocare inuitum. ſ. Alexand. beneuole ad mores Maced. iuſſus carere ſpiritu. i. necatus, egit præſentiam ſeram. i. nimia tardam. conſilij ſalubris, quòd Ariſt. dederat neglecti. ſ. a ſe. (Idem Ariſtot.) Prædicabat in neutram. i. non in alteram, hoc eſt non debere ſupp. quenquam loqui de ſeipſo in alteram partem, hoc eſt neque bonam, neque malam, quoniam laudare ſe eſſet vani, & vituperare ſe ſtulti. (Eiuſdem). ſ. Ariſt. præceptum vtiliſſimum eſt, vt conſideremus voluptates abeuntes. i. quales ſint, dum abeunt à nobis ſatietate, & nauſea captis. (Quas). ſ. voluptates quidem. i. certe, ipſe minuit. i. parui, aut minoris æſtimandas docuit, oſtendendo ſic. i. in profectu earum. Enim pro quia, ipſe ſubiecit animis noſtris. i. contemplandas obiecit voluptates feſſas. i. nos amplius afficare valentes, & plenas pœnitentiæ. Trahit enim omnis voluptas ſecum pœnitentiam comitem, vnde Flac. in epiſt. Sperne voluptatem, nocet empta dolore voluptas, & de Venere ſolitum aiunt Ariſt. dicere, quod omnis anima triſtetur poſt eam. Ideo aũt hoc monuit, quo. i. vt voluptates repetantur. i. iterum petãtur minus cupide.

DE ANAXAGORA PHILOSOPHO.

NEC parum prudenter Anaxagoras interroganti cuidam, quiſnam eſſet beatus, Nemo, inquit, ex ijs quos tu felices exiſtimas: ſed eum in eo numero reperies qui à te ex miſerijs conſtare creditur. non erit ille diuitijs, & honoribus abundans, ſed aut, exigui ruris, aut non ambitioſæ doctrinæ fidelis, ac pertinax cultor: in * ſeceſſu, quàm in fronte beatior.

* Senſu quàm facto bea.

OLIV. NEC parum) Interrogatus Anaxagoras, quiſnam beatus eſſet, ſapienter reſpondit, neminem ex ijs quos felices eſſe putant homines, ſed hi, qui paruo contenti ſunt, quos vulgus miſeros & putat, & dicit, & felicitatem mentis intelligebat, non eam, quæ in opibus, aut dignitatibus falſo putabat. (Non ambitioſæ) Vt qui doctrinæ ſtudet, non ambitionis, ſed virtutis conſequendæ ſcientiæ gratia ſtudet. (In ſeceſſo) Hoc eſt in pectore, & ſui ipſius conſcientia.

ASCEN. NEC,) Id eſt & non, & Anaxagoras. i. philoſophus, inquit, non parum. i. multum prudenter cuidam interroganti quiſnam eſſet beatus. Nemo ex ijs, quos tu exiſtimas eſſe felices, ſed tu reperies in eo numero. ſ. beatorum, eum qui creditur ſe conſtare ex miſerijs. (Ille). ſ. vere beatus, non erit abundans diuitijs, & honoribus, ſed erit fidelis, ac pertinax. i. aſſiduus cultor, aut exigui ruris, aut doctrinæ non ambitioſæ. i. non quærentis honores populares erit ſup. aut exiſtens beatior in ſeceſſu. i. mentis. ſ. tacite, & apud ſe, quam in fronte. ſ. apparitione, & oſtentatione exteriori, aut in ſeceſſu. i. fine vitæ, quam in fronte. i. principio, quia virtutis merces in fine eſt, voluptatis in principio, vt in litera Pythagoræ belliſſime deſcribit Maro.

DE DEMADE.

DEMADIS quoque dictũ ſapiens, nolentibus. n. Athenienſibus diuinos honores Alexãdro decernere, videte, inq̃t, nedum cœlum cuſtoditis, terrã amittatis.

OLIV. DEMADIS,) Hic orator fuit præſtantiſſimus tẽpore Demoſthenis, qui præſtantiſſime orauit, & cum Athenis eſſet, atque in ſenatu promulgatum foret vt Alex. in numero deorũ, & pro filio Iouis haberetur, idque Athenienſes ægre ferrent, & omnino recuſarent, in medium proceſſit, & dixit. videte Athen. nedum cœlum cuſtoditis terram amittatis. ſ. Alexan. iratus, vos perdat hic, vt legitur in vita Demoſth. orator fuit Demoſthene maior. hunc Aul. Gel. lib. xx. cap. dicit, accepiſſe à rege x. talenta, vt taceret, quo tempore, inquit tragœdus ſibi gloriæ ducebat, talentum magnũ ſibi ob vnam fabulam datum eſſe, homo hic eloquentiſſimus ſuæ ciuitatis Demades ei reſpondiſſe dicitur, mirum tibi videtur, vt tacerem decem talenta a rege accepi.

ASCEN. DEMADIS &c.) Dictum quoque Demadis ſupp. eſt ſapiens. Enim pro quia, inquit Ath. nolentibus decernere. i. decreto attribuere, Alex. ſ. magno, honores diuinos, videte. i. proſpicite, ne dum vos cuſtoditis cœlum. i. latriam deorum immortaliũ, quam non vultis decernere Alex. viro mortali, amittatis terrã. i. vrbem, & ditiones in terris: Quod dictum auctori quidem ſapiens videtur, ſed chriſtiano homine penitus indignum eſſet, qui potius vitam ne dum terras ſuas amitteret, quàm diuinos honores homini decerneret, niſi ad honorem dei referet, quomodo dictum, eſt nimis honorati ſunt amici tui deus &c.

DE ANACHARSI.

QVAM porrò * ſubtiliter Anacharſis leges aranearũ telis comparabat: nam vt illis infirmiora animalia retineri, valẽtiora tranſmitti: ita his humiles, & pauperes conſtringi, diuites & potentes non alligari.

* Plut. in Solon. Zaleuco tribuit Stob. ſer. 43.

OLIV. QVAM porrò) Hic Anacharſis, vt refert Ariſt. philoſophus fuit ea ſcientiarum gñe, ſapientiæ admirandæ, vt Cic. meminit lib. vlt. Tuſc. quo immo affirmat Herod. lib. iiij hiſt. neminem è Scythia ſapiẽtem audiſſe præter hunc vnũ, quem ſapientiſſimũ fuiſſe teſtatur, ſed teſte Ioſepho lib. ij. ad grãmaticum, cũ è Græcia reuerteretur ad ſuos, & conaret ſuis inducere Græcorũ leges, à fratre in venatione ſagitta percuſſus interijt dicens,

dicens,se gratia eloqui,& disciplinæ in Græcia seruatum,ob illa in patria perire,cum igitur hic ex eo quæreretur, cur non essent sibi ciues in Thracia, respondit, quia nec vites,hoc est vinum. [Cōparabat) Hic leges telis araneaꝝ, quia quemadmodum araneaꝝ telæ minuta animalia detinent,a maioribus dilacerantur, ita quoque leges homines pauperes, & miseros deterrent, magnos,& præpotentes non ita. [Infirmiora) Vt fucos. [Præpotentes) Valde potentes, qui ciuicam conditionem excedunt.

ASCEN. QVA'M &c.) Porrò.i.sed quam.i.quantum subtiliter Anachar.philosophus è Scythia,comparabat telis aranearum.i.quas araneæ texunt. (Est enim telis datiuus à nominatiuo telæ telarum) leges. Nam sup.ait,aut videmus,vt animalia. Infirmiora, vt muscas,& culices retineri illis.s.telis, & valentia.s.animalia. vt vespas stelliones,mures,&c. transmitti illis.i.mitti trans illas. ita sup.aiebat humiles,& pauperes constringi his.s.legibus,& diuites,ac præpotentes non alligari.

DE AGESILAO.

Multo aliter Plutar. in apoph. Agesil.

NIHIL etiam * Agesilai facto sapientius. siquidē cum aduersus remp. Lacedæmoniorum conspirationem ortam noctu comperisset, leges Lycurgi continuo abrogauit,quæ de indemnatis supplicium sumi vetabant. comprehensis aūt, & interfectis sontibus, easdem e vestigio restituit: atque vtrunque simul prouidit, ne salutaris animaduersio vel iniusta esset, vel iure impediretur. itaque vt semper esse possent,aliquando non fuerunt.

OLIV. NIHIL etiam Agesilai facto sapientius) Multū dissentit à Plut. Valer. non.n.coniuratores deprehendisse Agesilaum, sed fugitiuos ea acie a capitis pœna liberasse dicit Plut.sublatis tantisper Licurgi legibus,dū absoluerentur,quod vt verisimile esse,lex.n.erat, vt ea acie fugientes capite punirentur. Cum igitur apud leuctras,pugnatū esset acri certamine,hinc à Thebanis,inde à Lacedæmonijs,& Thebani duce Epaminūda Lacedæmonioꝝ exercitum fudissent,atque fugassent,oēs,qui ex acie fugerant in iudicium protrahūtur per legemq. capitis Pœnæ videbantur obnoxij, tūc Ephori timentes ne si sumpto his omnibus supplicio,nō essent, qui deinde patriam armis tutarentur cōsumpta.s.ex maiori parte iuuentute, Agesilai super hac re sententiam,iudiciumq. expectabant,qui sapienter,& legibus,& saluti patriæ cōsuluit,non enim inquit lator ero aliarum legum cum his ne abrogare quidquam,nec addere,nec diminuere possim,sed bene res se habebit,si omissis hodie Lycurgi legibus,cras illas seruauerimus. [Conspirationem) Conspiratio maloꝝ coniuratio. [Abrogauit) Euomit, subuertit. [Vel iniusta) Si contra leges facta. [Vel iure impediretur) Si lege perfici non posset.

ASCEN. NIHIL etiam) Sup. est,aut fuit, sapientius facto Agesilai regis, seu principis Laced. siquidem.i.quoniam cum comperijsset conspirationem ortam aduersus remp. Laced.abrogauit continuo leges Lycurgi,quæ.s.leges vetabant supplicium sumi de indemnatis.i.de quibus non esset solenniter lata sententia, quàm in tali discrimine præsertim vbi iudices in crimine sunt, difficile esset ferre. Autem pro sed,sontibus comprehensis,& interfectis .i.postquam fecerat eos comprehensos occidi,restituit.i.promulgauit e vestigio .i. statim easdem leges Lycurgi. atque prouidit vtrunque simul,ne animaduersio salutaris.i.ad salutem reip. spectans,esset vel iniusta,si semper de indemnatis fieret,vel impediretur iure, si semper leges seruasset. [Itaque).i.& ita sup. leges Lycurgi aliquando non fuerunt.s.modico illo tpr, quo fuerant abrogatæ,vt possent esse semper ne genitus cū rep. interirent per coniurationē,quæ stantibus, legibus facile opprimi nō poterat.

DE HANNONE.

Liu. li. 23.

SED nescio * an Hannonis excellentissimę prudētię consilium: Magone.n Cannensis pugnæ exitū senatui Penorum nunciante, inq; tanti successus fidē annulos aureos trium modiorum mensuram explentes fundente, qui interfecti nostris ciuibus detracti erant: quæsiuit, an aliquis sociorū post tantam cladē à Romanis defecisset: atq; vt audiuit,neminem ad Hannibalem transisse,suasit, vt protinus legati Romā,per quos de pace ageretur,mitterentur. * cuius si sententia valuisset,neque secundo Punico bello deuicta Carthago,neque tertio delata foret.

Liu. li. 30.et 51

OLIV. SED nescio) Post Cannensem pugnam cum Hannibal nūcium Carthaginem misisset de rebus in Italia prospere gestis, atque is omnia diligenter, & accurate exposuisset in senatu,Hannibalem.s.cum sex imperatoribus,quorum quatuor consules, duo dictatores, ac magistri equitum fuerant, cum sex consularibus exercitibus acie conflixisse,occidisseq supra c. millia, cepisse supra l.millia hostium, ex quatuor consulibus duos occidisse,ex duobus,saucium alterum toto amisso exercitu cum 50. hominibus effugisse. Magistrum equitum,qui consularis potestatis sit,fusum,fugatumq. Dictatorem,quia se in acie nunquā cōmiserit, vnicum haberi imperatorem, Brutios, Apulos, Samnium,& Lucanorum partem defecisse ad pœnos. Capuam,quæ campaniæ caput est,Hannib.esse,ad quarum rerum fidem maioremq. lętitiam effundi iussisse in vestibulo curię annulos aureos quos tantūmodo ciuium Romanorum fuisse dicebat,tantus aūt erat aceruus, vt modios tres explesse dicatur, tum interrogatus est Hanno Barchinę factioni semper aduersus non demū pœniteret belli suscepti aduersus Rom quod Hannib. iuberet, nunq se pœnituisse rūdit,neque de futurum pœnitere, atq; suum imperatorem accusare, donec viderit bellum illud aliqua tollerabili conditione finitum,deinde cum interrogasset ea nuncio,q apud Cannas ad internitionem imperij Rom.pugnatum esse dicebat, totamq. Italiam à Rom.defecisse, & nunquid ea latini nominis populus defecisset, & siquis homo ea quinque & xxx. tribubus ad Hannib.trāsfugisset,an Rom.legatos ad Hannib. de pace misissent,aut nullam pacis mētionem fecissent,cum hæc omnia negasset nuncius esse facta.bellum inquit.tam integrum habemus, q habuimus,qua die Hannib.Italiam est ingressus,quare censeo legatos de pace quamprimum mittendos, cum eam habituri simus conditionibus nobis honestioribus quàm illis,quod si fecisset,nec eo bello tributaria P.R.facta fuisset, nec tertio funditus euersa. [Trium modiorum mensuram) Liu.lib.iij. decados secundi Pun.bel.ad fidem inquit, deinde lætam rerum effundi iussit in vestibulo curiæ annulos aureos,qui tantus aceruus fuit, vt metientibus visum fuerit,supra tres modios explesse, sunt quidā auctores fama tenui,quæ proprior est vero,haud plus fuisse modio. Plin.nat.hist.lib.xxxiij. promiscui sexus alterum secundo Pun.bel. neque enim aliter potuissent trimodia illa annulorum Carthaginem ab Hannib. mitti,vnde extat planissimum exemplum dici hic modius,& hoc modium cum Liu.dixerit tres modios. Plin.vero trimodia. [Suasit protinus) Vt legati de pace. Nouerat iste Romanorum ingenia,quia excitabantur cladibus.

ASCEN. SED nescio) An consilium Hannonis .s. principis Carth. sup. fuerit prudentiæ excellentissimæ,quia si ei obtemperamentum fuisset,Carthago libera mansisset. Enim pro quia, Magone fautore Hann. nunciante senatui Pœnorum exitum pugnæ Cānensis .i. quam cladem illic Rom. accepissent, & fundente in fidē .i.credulitatem, aut approbationem tanti successus annulos aureos explentes mensuram trium modiorum, qui detracti erāt ciuibus nostris.i.Rom. interfectis, quæsiuit, an aliquis sociorum defecisset à Rom. post tantam cladem,atque, vt.i.postq audiuit, neminem transfugisse ad Hann.suasit,vt legati mitterentur protinus Romam, per quos ageretur de pace. [Cuius si sententia valuisset).i.approbata fuisset,Carthago neque foret victa.secundo bel. Pun. in quo tributaria facta est à Scipione maiore, neq; deleta.s.à Scipione Africano minore tertio.s.bel. Punico.

DE HERENNIO PONTIO SAMNITE.

Liu. li. 9.

NE Samnites * quidem paruas pœnas consimilis erroris pependerunt, quod Herennij Pontij salutare consilium neglexerunt: quia auctoritate, & prudentia ceteros præstans,ab exercitu,& duce eius filio suo consultus,quidnam fieri de legionibus Romanis,apud furcas caudinas inclusis deberet, inuiolatas dimittendas respondit. Postero die eadem de re interrogatus,deleri eas oportere dixit: vt aut maximo beneficio gratia hostium emeretur,aut grauissima iactura vires confrigerentur: sed improuidia temeritas victorum,dum vtranque partem sper

nit vtilitatis, sub iugum missas in perniciem suam accendit. Multis, & magnis sapientiæ exemplis paruulum adijciam.

OLIV. NE Samnites) Bello Samnitico T. Veturius, & Aulus Posthumius consules cum exercitum duxissent in Samnium. Pontius Herennius Samnitum imperator, milites decem pastorum habitu mittit, decoraq. diuersos alium alibi pascere iubet, haud procul a Romanis præsidijs, & cum incidetent in prædatore, vt idem omnibus sermo constet legiones Samnitum in Apulia esse, Luceriam omnibus copijs circunsedere, nec procul abesse, quin vi capiant, iam etiam rumor ille antea de industria vulgatus venerat ad Romanos, sed fidem auxere captiui eo maxime, q sermo inter omnes congruebat, non erat dubium, quin Romanus opem ferret Lucerinis bonis & fidelibus socijs, ne simul Apulia, omnia ad præsentem terrorem deficeret ea modo quia item consultatio fuit, nam duæ erant viæ altera præter oram maris superi longior, sed tutior, altera per caudinas furculas breuior, sed angustior, & periculosior. Consules vt maturius opem ferre possent socijs per caudinas furculas iter facientes in locum per iniquum lapsi sunt, vnde nec progredi nec egredi possent. Samnites igitur cum exercitum Romanum inter montes inclusum haberent, nesciebant in tam lætis rebus inire cõsilium quid de Rom. inclusis faciendũ esset. Itaque voluerũt Herennium Pontium imperatoris patrem per literas consulendum censuerunt. Iam is grauior annis non militaribus solum, sed ciuilibus quoque obiecesserat muneribus, in corpore iñ affecto vigebat vis animi, & consilij. Is vbi accepit ad furculas caudinas, inter duos saltus clausos exercitus Romanos, consulius ab nuncio filij censuit, omnes inde quamprimum inuiolatos dimittendos, quæ vbi spreta sententia est, remisso nuncio, iterum consultus censuit, ad vnum omnes interficiendos, quæ vbi iam discordia inter se veluti ex ancipiti oraculo data respõsa sunt, placuit senem in castra duci, & in consilium admitti, qui adductus, vocatusque in consilium, ita fermè locutus est vt nihil de sententia sua mutaret, causas tñ adduceret priore se consilio vsurum, q optimum duceret, cũ potentissimo populo per ingens beneficium perpetuã firmare pacẽ amicitiamq. altero cõsilio, quod in multas ætates, qbus amissis duobus exercitibus, haud facile vires Rom. bellũ instaurare posse tertiũ nullum consilium esse. Cũ filius, alijq. principes percunctando ex quærerent, qd si media via consilium caperetur? vt dimitterẽtur incolumes, & vt leges iure belli victis imponerẽtur illa, quidem sentẽtia, inquit ea est, quæ neque amicos pariat, neque inimicos tollit. Seruate modo, quos ignominia irritaueritis, ea est Romana gens, quæ victa quiescere nesciat, viuet semper in pectoribus illorum quidquid illuc præsens necessitas inusserit, neque eos ante multiplices pœnas expetitas à nobis quiescere sinet. [Furculas caudina) A caudino oppido dictas sibi propinquo. [In perniciem suam) Quia vt dictum est in cap. de Hu. Rom. sub iugum, & cum singulis vestimentis abire permissi, turpi fœdere icto, sic irritati sunt hac ignominia, vt deditis fœderis auctoribus, & ab hoste non receptis, reparatoq. exercito, multo grauiorem acceperant, quàm hostibus cladem intulerint.

ASCEN. NEC quidem). i. & nõ etiam, & Samnites. s. populi Italiæ pependerunt. i. persoluerunt etiam nõ paruas, immo magnas pœnas cõsimilis erroris, quod. i. quia neglexerunt cõsilium salutare Herennij Pontij principis sui, sicut Carth. Hannonis, qui. s. Herennius præstãs. i. exuperans ceteros. i. Sãnites auctoritate, & prudentia, cõsultus ab exercitu, & filio suo duce eius. s. exercitus Sãnitum, quid nam deberet fieri de legionibus Rom. inclusis apud furcas caudinas. i. angustias mõtium, quæ inde exire non poterant, cẽsuit dimittẽdas inuiolatas. Interrogatus postero die de eadem re (nam prius cõsilium non placuit exercitui) dixit oportere. i. vtile esse, sup. eas deleri, vt aut gratia hostiũ emeretur, aut emeretur maximo beneficio, si salui dimitterentur, aut vires hostium confringerẽtur grauissima iactura. i. amissione tot legionũ. Sed temeritas victoris improuida. i. non prouidens futura, dum spernit vtranq; partem vtilis consilij, accendit in perniciem suam, sup. leges Rom. missas sub iugũ. i. hastas tres, duas erectas, & vnã transuersam. i. formã patibuli. Ego adijciam, inqt auctor, multis & magnis exẽplis sapientiæ, paruulũ sup. exemplũ. i. minoris prudẽtiæ.

DE CRETENSIBVS.

CRETENSES cum acerbissima execratione aduersus eos, quos vehementer oderunt, vti volunt, vt mala consuetudine delectentur, optant, modestoque voti genere efficacissimum vltionis euentum reperiunt. inutiliter enim aliquid concupiscere, & in eo perseueranter morari, exitio ea dulcedo vicina est.

CRETENSES cum) Cretenses optare, & imprecari solebãt his, quos maxime oderant, vt mala cõsuetudine delectarentur, & quotiescũque grauem ab aliquo populo iniuriam accepisset dicebant, vtinã mala consuetudine delectemini, & sub hac iam dulci, & leni imprecatione, ingens malũ latebat, nã qui voluptate delectamur, seipsus conficimus. [Oderant) Capitales hostes habebant. [Inutiliter enim) Mala consuetudo nihil aliud est, nisi cum aliquid inutiliter cõcupiscimus, & in eo perseueranter immoramur. [efficacissimum) Validissimum. OLIV.

CRETENSES cum) Volunt vti acerbissima execratione. i. maledictione aduersus eos, quos oderant vehementer, optant. i. imprecantur in eos, vt delectentur mala consuetudine non sunt tamen laudandi, q tali execratione vtantur, sed quòd agnoscunt id, quod imprecantur, videlicet delectari mala cõsuetudine, vnde sequitur peccatum irremissibile, videlicet finalis impœnitentia, esse grauissimum malorum, vnde auctor & reperiũt efficacissimum euentum vltionis modesto genere voti. i. imprecationis. Enim pro quia, concupiscere aliquid inutiliter. i. perniciose, & morari, in eo perseueranter, ea dulcedo est vicina exitio, quia ad exitium perducens. ASCEN.

VAFRE DICTA, AVT FACTA. CAP. III.

EST aliud factorum, dictorumq. genus à sapientia proximo deflexu, ad vafre nomen progressum: quod nisi fallacia vires assumpserit, fidem propositi non inuenit: laudemq. occulto magis tramite, quàm aperta via petit.

EST aliud) Nunc de vafre dictis, aut factis dicere incipit, & dicit hoc cum superiore coniũgẽdum esse, sed in hoc differre, q hæc non sine dolo fieri possunt, est. n. vafre dictum cum aliud dicimus, & aliud innuimus. [A sapientia proximo) Quia a sapientia procedit, sed sapientiæ cõiecta est fallacia. [Vafre) Quasi valde afrum dr̃, nam cõstat Afros callidissimos fuisse. [Occulto) Versutia. [Aperta via) Simplici via, ac si diceret virtute. OLIV.

EST aliud genus factorum, & dictorum progressum proximo deflexu). i. prima declinatione a sapientia, ad nomen vafri. i. astuti, aut vafre sup. facti, aut dicti, quod. s. genus, nisi assumpserit vires fallaciæ. i. deceptionis, non inuenit fidem. i. credulitatem, & propter fidem adhibitam, assecutionem propositi. s. sui, hoc est nõ assequitur, quod prætendit, & petit laudem magis occulto tramite. i. dolo, quam aperta via. i. integra virtute. ASCEN.

DE QVODAM ANTISTITE ROMANO.

SERVIO * Tullo regnante cuidam patrifamiliæ in agro Sabino præcipuæ magnitudinis, & eximiæ formæ vacca nata est, quam oraculorum certissimi auctores in hoc à Dijs immortalibus editam responderunt, vt quisquis eam Auentinensi Dianæ immolasset, eius patria totius terrarum orbis imperium obtineret. Lætus eo dominus, bouem cum summa festinatione Romam actam, mactandam in Auentino ante aram Dianæ constituit, sacrificio Sabinis regimen humani generis daturus. de qua re Antistes templi certior factus, religionem hospiti intulit, ne prius victimam cæderet, quàm proxima se * aqua abluisset: eoque alueum Tyberis petente, vaccam ipse immolauit, & vrbem nostram tot ciuitatum, tot gentium dominam, pio sacrificij furto reddidit.

* Liu. li. 1.

* se proximus amnis aqua abluisset.

SERVIO Tullo regnante) Liu. ab vrbe cond. Bos inquit in Sabinis nata cuidam patrifam. dicitur miranda magnitudine, ac spẽ. Fixaq. per multas ætates cornua in vestibulo templi Dianæ, monumentum ei fuere miraculo habita, vt erat, res prodigij loco OLIV.

loco est, & cecinere vates, cuius ciuitatis eam ciues Dianę immolassent, ibi fore imperium id certamen peruenerat ad Antistitem fani Dianæ. Sabinus vt primum apta sacrificio dies visa est, bouem Romam actam deduxit ad fanum Dianæ, & ante aram statuit. Ibi Antistes Rom. cum eum magnitudo victimæ celebrata fama mouisset, memor responsi, Sabinum ita alloquitur. Quidnam tu hospes paras incestum sacrificium Dianę facere? quin tu ante viuo perfundens flumine, quod infima valle profluit Tyb. religione tactus hospes, qui omnia, vt prodigio responderet euentus, cuperet rite facta, exemplo descendit ad Tyberim. Interea Rom. immolat Dianæ bouem, id mire gratum regi, ac ciuitati fuit. [Editam natam] Auentinensi Dianæ, cuius templum erat in Auenti monte. [Religionem] Metum religionis, ne Deam offenderet, si eam illotis manibus immolaret.

ASCEN. SERVIO Tullo regnante). s. Rom. vacca præcipue magnitudinis, & eximiæ formæ est nata in agro Sab. cuidam patrifamilias, quàm certissimi auctores. i. interpretes oraculorum responderunt editam à Dijs immortalibus in hoc. i. ad hunc finem aut hoc fato, & portento vt quisquis. i. quicunque immolasset eam Dianæ Auent. i. quæ Romæ in Auent. colle ædem habebat, eius patria obtineret imperium totius orbis terrarum. [Dominus] .i. pater ille familias possessor vaccæ, lætus eo. s. oraculo, constituit bouem. i. vaccam illam actam cum summa festinatione, aut quia cupidus erat talis euentus, aut ne oraculum alijs innotesceret, & vacca sibi præriperetur, Rom. mactandam ante aram Dianæ in Auent. s. colle daturus. i. eo animo, vt daret Sab. regimen generis humani sacrificio. s. talis vaccæ, de qua re Antistes templi. i. primarius sacerdos, factus certior. i. edoctus intulit hospiti .i. homini peregrino, religionem, metum, & scrupulum, ne cæderet. i. mactaret prius victimam, quàm abluisset se aqua amnis proximi, videlicet Tyb. (quia putabant aquam fluentem habere vim purgatiuam, vnde Æneas Æneid. ij. Tu genitor cape sacra manu, patriosq́; penates. Me bello ex tanto digressum, & cæde recenti Attractare nefas, donec me flumine viuo Abluero) & eo s. hospite, aut patrifam. petente alueum Tyb. ipse immo lauit vaccam, & reddidit. i. effecit pio furto sacrificij, vrbem nostram dominam tot ciuitatum, & tot gentium.

DE IVNIO BRVTO.

* Liuius lib. 1.

QVo in * genere acuminis in primis Iunius Brutus referendus: nam cum à rege Tarquinio auunculo suo omnem nobilitatis indolem excerpi, interq́ue ceteros etiam fratrem suum, quòd vegetioris ingenij erat, interfectum animaduerteret: obtusi se cordis esse simulauit, eaque fallacia maximas virtutes suas texit. Profectus etiam Delphos cum Tarquinij filijs, quos is ad Apollinem Pythium muneribus, sacrificijsq́; honorandū miserat aurum deo, nomine doni clam cauato baculo inclusum tulit: quia timebat, ne sibi cœleste numen aperta liberalitate venerari tutum non esset. Peractis deinde mādatis patris, Apollinem iuuenes consuluerunt, quisnam ex ipsis Romæ regnaturus videretur: at is penes eū summam vrbis nostræ potestatem futuram respondit, qui ante omnes matri osculum dedisset. Tunc Brutus, perinde atque casu prolapsus, de industria se abiecit, * terramq́; communem omnium matrem existimans, osculatus est: quod tam vafre telluri impressum osculum, vrbi libertatem, Bruto primum in factis locum tribuit.

* Terrā Italicā, inquit Dion. lib. 4.

OLIV. QVo in genere) Liu. lib. j. portentum inquit, terribile visum in regia, anguis ea columna lignea elapsus, cum terrorem, ac fugam fecisset, in regiam ipsius regia non tā subito pauore perculit pectus, q̄ anxijs impleuit curis. Itaque cum ad pub. prodigia Hetrusci tm vates adhiberentur, hoc veluti domestico exterritus visu, Delphos ad maxime inclytum in terris oraculum mittere statuit, neque responsa sortium vlli alij committere ausus, duos filios per ignotas ea tempestate terras, ignotiora maria in Græciam misit. Titus, & Aruns profecti, comes his additus L. Iunius Brut. Tarquinia sorore regia natus iuuenis alius ingenio, q̄ cuius simulationem induerat. Is cum primores ciuitatis, in quibus fratrem suum ab auunculo interfectum audisset, neque animo suo quidquam Regi timendum, neque in concupiscendum relinquere statuit, contemptuq́. tutum esse, vbi in iure parum præsidij esset iudicauit, ergo ex industria factus ad imitationem stultitiæ, cum se suaq́. prædæ esse regi sineret. [Bruti] Quoque haud abnuit cognomen, vt sub eius obtectum cognominis liberator ille P. R. animus latens aperiretur tēpe suo. Is cum à Tarquinijs ductus Delphos ludibrium verius, quàm comes, aureum inclusum corneo cauato ad id baculo, tulisse donum Apollini dē per ambages effigiem ingenij sui simulans, quo postq̄ ventum est perfectis patris mandatis, cupido incessit animos iuuenum sciscitandi, ad quem eorum regnum Romanum esset venturum, ex infimo specu vocem redditam ferūt. Imperium summum Romæ habebit, qui vestrum primus ò iuuenes osculum matri tulerint. Tarquinij, vt Sextus, qui Romæ relictus fuerat ignarus responsi, expersq́. imperij esset, rem summa ope taceri iubent, ipsi inter se vter prior cum Romam redissent matri osculum daret, sorti permittunt. Brutus alio ratus spectare Pythicam vocem, velut si prolapsus cecidisset, terram osculo contigit. s. quòd ea cōmunis mater omnium mortalium esset. [Indolem excerpi] Incrementum virtutis, hoc est omnes nobiles, virtutis speciem, & incrementum præ se ferentes carpi, & ex alijs deligi ad mortem. [Vegetioris ingenij] Magis viuidi, & acutioris ingenij. [Qui ante omnes matri osculum] De Ouid. Fast. lib. ij. [Consulitur Phœbus sors est ita reddita, matri] Qui dederit primus oscula, victor erit. [Perinde, atque casu prolapsus]. i. tanquam si pede offenso lapsus esset. [In factis] In quibus annua gesta describebantur, & omne magistratus.

ASCEN. QVO &c.) In quo genere acuminis. i. calliditatis, sagacitatis, & vaframent, Iun. Brut. exactor regum, & primus consul est referendus. i. recensendus in primis. i. inter primos. Nam cum animaduerteret omnem indolem. i. florem ingeniorum nobilitatis .i. nobilium puerorum, excerpi. i. paulatim ad necem dari & è numero viuentium tolli à Tarquinio. s. superbo rege. s. Romanorum auunculo suo, quia matris fratre, & animaduerteret etiam fratrem suum interfectum. s. à Tarquinio inter ceteros, eo quòd erat ingenij vegetioris. i. minus torpentis, simulauit se esse cordis obtusi. i. ingenij hebetis, & texit ea fallacia maximas virtutes suas. Profectus etiam Delphos cum filijs Tarquinij, & Arunte quos idem. s. Tarquinius miserat ad honorandum Apollinem Pythium muneribus, & sacrificijs, ipse Brut. tulit deo nomine. i. ratione doni, aurum inclusum baculo cauto clam. i. occulte, ne scientibus id filijs regis, quia timebat, ne tutum non esset sibi venerari nomen cœleste. i. Apollinis quem cœlestium deorū vnum putabant, liberalitate aperta. i. manifesta. [Deinde iuuenes]. s. filij regis, mandatis patris peractis. i. postquam peregerant mandata patris sui Tarquinij consoluerunt Apollinem quis. s. ex ipsis esset regnaturus Romæ. [At]. i. sed is. s. Apollo respondit summam potestatem vrbis nostræ futuram penes eum. i. in potestate eius, qui dedisset matri osculum ante omnes. i. primos omnium. [Tunc Brutus perinde, atque casu prolapsus, abiecit]. s. in terram, de industria. i. data opera, & osculatus est terram existimans sup. eam communem matrem omnium. [Quod]. s. osculum, impressum. telluri. i. terræ tam vafre. i. tam callide, vt nemo perciperet, tribuit vrbi. s. Romæ, libertatem, & Bruto primum locum in fastis. i. libris, in quorum capite consulum nomina scribebantur, ipse autem primus consulum fuit.

DE SCIPIONE SVPERIORE.

SCIPIO * quoque superior præsidium calliditatis amplexus est. ex Sicilia enim petens Africam, cū ex fortissimis peditibus Romanis trecentorum equitum numerum implere vellet, neque tam subito posset eos instruere, quod temporis angustiæ negabant, sagacitate cō silij assecutus est, nanque ex ijs iuuenibus, quos secum ex tota Sicilia nobilissimos, & ditissimos, sed inermes habebat, ad se vocatos trecētos speciosa arma, & electos equos quàm celerrime expedire iussit, velut eos cōtinuo secum ad oppugnandum Carthaginem aducturus, qui cum imperio vt celeriter ita longinqui, & periculosi belli respectu solicitis animis paruissent, remittere sese Scipio illam expeditionem, si arma, & equos militibus suis tradere voluissent, edixit. rapuit cōditionem imbellis, ac timida iuuentus,

* Liuius lib. 29. et Plut. in Scip.

uentus, instrumentoq́. suo cupide nostris cessit. Ergo calliditas ducis prouidit, vt quod si protinus imperaretur, graue prius, deinde remisso militiæ metu maximum beneficium fieret. Quod sequitur narrãdum quoque est.

OLIV. *Scip. trecētos equites Rom. sine publica pensa armauit.* SCIPIO vero) Scip. postquam in Siciliam venit traiecturus in Afric. voluntarios milites ordinauit, centuriauitq́. ea his, ccc. iuuenes florentes ætate, & virium robore inermes circa se habebat ignorãtes, quem ad vsum neque centuriati, neque armati seruarentur, tum ea totius Siciliæ vniuersorum numero principes genere, & fortunis ccc. equites, q secum in Afric. traiecerat elegit. diemq́. his, qua equis, armisq́. instructi, atque arma si adessent, edixit. Grauis ea militia procul domo, terra, mariq́., multos labores, magna pericula allatura videbatur, neque ipsos modo sed parentes, & cognatos eorum ea cura angebat. vbi dies, quæ dicta erat, aduenit, arma è quousque ostenderunt. Tũ Scip. renunciari sibi dixit quosdam equites Siculorum tanquam grauem, & duram horrere eam militiam. Si qui inanimati essent, malle eos se iam tum fateri, quàm postmodum quærentes segnes, atque inutiles reip. esse ea prometerent, quid sentirent cum bona venia, se auditurum, tunc ex his vnus ausus est dicere se prorsus, si sibi verum velit, liberum esset, nolle militare, tũ Scip. & quando inquit adolescens, quid sentires non dissimulasti, vicarium tibi expedio iam, cui tu arma, & æquum, ceteraq́. instrumenta militiæ tradas, & tecum hinc ex templo domum ducas, exerceas docendo, cures equo, armisq́. læto conditionem accipienti, vnum ex ccc. quos inermes habebat, tradit, vbi hoc modo exauctoratum equitem cum gratia imperatoris viderũt, se quisque excusare, & vicarium accipere, ita ccc. Siculis Romani equites substituti sunt sine publica impensa. [Expeditionem) Illam militiam, ad quam expediti milites ducebãtur. [Ergo calliditas) Laudat Scip. callidum consilium, qui sine sociorum querela exercitum instruxit opibus illorum, tanta calliditate, vt illi se beneficium recepisse existimarent, quod imperatum fuisset, grauissimum existimassent. [Quod sequitur) Hoc exemplum Cic. posuit lib. j. de offic. vbi dicit, Nec noster quidem probandus est, si verum est.

ASCEN. SCIPIO quoque superius amplexus est præsidium).i. protectionem, & subsidium calliditatis. [Enim).i. quia, ipse petens .i. petere volens Africam ex Sicilia, cum vellet implere numerum ccc. equitum ex fortissimis peditibus Romanis, neque posset instruere eos tam subito assecutus est .i. obtinuit sagacitate consilij sup. id, quod angustiæ tẽpis negabant. Nanque iussit ccc. ex his iuuenibus, quos habebat secum ex tota Sicilia nobilissimos, & ditissimos, sed inermes, quia non aderant causa belli gerendi vocatos ad se expedire .i. acquirere, q̃ celerrime possent arma speciosa, & equos electos velut euecturus sup. esset eos continuo secũ ad oppugnandam Carth. Qui .s. ccc. iuuenes cum .i. postquam parauissent imperio .s. Scip. vt celeriter, ita animis solicitis respectu .i. ea consideratione belli longinqui, & periculosi, Scip. edixit .i. palam per præconem dixit, se remittere sup. illis. [Illam expeditionem) .i. profectionem militarem in Africam, si voluissent tradere militibus suis, hoc est Romanis arma & equos, iuuentus .s. Sicula imbellis .i. non assueta bello, ac timida, rapuit .i. celeriter accepit conditionẽ .i. oblationem illam sub conditione, & cessit cupide nostris .i. Romanis militibus sup. instrumento suo .i. quo bellum gerere posset, videlicet armis, & equis. [Ergo calliditas ducis prouidit, vt si quod imperaretur protinus, prius graue fieret, deinde maximum beneficium) .i. breuis loco maximi beneficij remisso (quod vulgo dicerent) relaxato metu militiæ, hoc est si Scip. statim exegisset ab illis nobilibus, vt singuli arma, & equũ talem militi Romano tribuerẽt visum fuisset per graue illis, præsertim cum sibi charissimos equos, & aptissima nimirum arma delegerint, sed nunc, cum viderent per ornamenta sua, se à militiæ onere absolui, loco maximi beneficij habuerũt ea dare. [Qđ sequitur est quoque) .s. ẽs narrandum licet non satis honestum.

DE Q. FABIO LABEONE.

Cic. li. 1. de off. QVINTVS Fabius * Labeo arbiter à senatu finiũ constituendorum inter Nolanos, & Neapolitanos datus, cũ in rem præsentem venisset, vtrosque separatim monuit, vt omissa cupiditate, regredi controuersia, quàm progredi mallent, idq́. cum vtraque pars auctoritate viri mota fecisset, aliquãtum vacui in medio agri relictum est, constitutis deinde finibus vt ipsi terminauerant, quidquid reliqui soli fuit, Pop. R. adiudicauit. Ceterum etsi sic circumuenti Nolani, ac Neapolitani queri nihil potuerunt, secundum ipsorum demõstrationem, dicta sententia, improbo tamen præstigiorum genere, nouum ciuitati nostræ vectigal accessit. Eundem ferunt cum à rege Antiocho, quem bello superauerat, ex fœdere icto, dimidiam partem nauium accipere deberet, medias omnes secuisse, vt eum tota classe priuaret.

QVINTVM Fabium Labeonem) Seu quem alium nihil enim habeo præter auditum, arbitrum Nolanis, & Neapolitanis, de finibus agri à senatu datum, cum ad locum venisset, cum vtrisque separatim locutum, ne cupide quid agerent, nec appeterent, atque vt regredi, quàm progredi mallent. Id cum vtrique fecissent aliquantulum agri in medio relictum est. Itaque illorum fines sicut ipsi dixerant terminauit, quod erat in medio relictum, P. R. adiudicauit. Narrandum sed non imitandum, quia vt inquit Cic. hoc est decipere, non iudicare, quo circa in omni re fugienda est talis solertia. [Regredi, quam progredi mallent) Citra fines se continere, quam vltra fines procedere. [Præstigiorum genere) .i. illusionum, & deceptionum genere. [Eundem ferunt) Nec illud minori calliditate fuit, q cum Antiochum bello superasset ceteras pacis conditiones, illud & coẽgisset pacem petere, inter ceteras pacis conditiones, illud adiecit, vt sibi dimidias, quascunque haberet naues, ex fœdere daret, quod ille nõ recusauit, sperans mediam totius classis partem integram sibi relictum. Fabius vero non medium nauium numerum, sed ipsa corpora secari iussit, vt eum penitus classe priuaret. OLIV.

QVINTVS Fabius Labeo) Datus arbiter à senatu finium constituendorum inter Nolanos, & Neapolitanos cum venisset in rem præsentem .i. ad locum ipsum, de quo controuersia erat, monuit vtrosque separatim, vt mallent regredi .i. discedere à controuersia .i. lite, quàm progredi sup. in eam, & hoc cupiditate habendi omissa, & cum vtraque pars mota auctoritate viri fecisset id, aliquantulum agri vacui .i. carentis possessore relictum est in medio, deinde finibus .i. limitibus constitutis, vt .i. quemadmodum ipsi .s. de vtraque parte commissi terminauerant .i. adiudicauit P. R. quidquid soli fuit reliqui. Ceterum .i. sed, & si .i. quanquam Nolani, ac Neapolitani circumuenti .i. decepti fraude arbitri nihil potuerunt queri .i. conqueri, sententia dicta .i. eo quòd sententia esset dicta secondum demonstrationem ipsorum, tamen nouum .i. inusitatum vectigal .i. pecuniæ acquisitio ex agro alieno. [Accessit ciuitati nostræ genere præstigiorum) .i. cautelæ deceptoriæ more præstigiatorum factæ improbo .i. improbando, & detestando. [Eundem &c. Ferunt) .i. dicunt .s. vulgo, aut historici eundem .s. Q. Fabium Labeonem cum deberet accipere à rege Antiocho, quem superauerat bello dimidiam partem nauium ex fœdere icto .s. cum eo secuisse omnes .s. naues medias, vt priuaret eum tota classe, quia dimidiatæ naues inutiles erant. ASCEN.

DE MARCO ANTONIO.

NAM * M. Antonio remittendum cõuitium est: qui iccirco se aiebat nullam orationẽ scripsisse, vt si quid superiore iudicio * actum, ei, quem postea defensurus esset, nociturum foret, non dictum à se affirmare posset. qui facti vix prudentis, tollerabilem causam habuit, pro periclitantium enim capite, non solum eloquentia sua vti, sed etiam verecundia abuti erat paratus. ** Cic. & Latius. * Actum esse, quod et.*

NAM M. Antonio) Hic fuit M. Ant. orator, qui in causis dicendis non maiori eloquentia, q̃ prudentia vti consueuerat, nullam .n. vnq̃ è suis orõnem scriptam edere voluit, vt si qd forte dixisset in aliquo iudicio, quod in altera actione cõtradicendum esset, id sibi semper integrum foret, quo posset obijcientibus negare illud dixisse. [Periclitantium) Reorum. OLIV.

NAM &c.) Conuitium est remittendum M. Ant. s. oratori iam, vel quia morte satis supplicij luit, aut quia grauius meruit Labeo, qui aiebat se nullam orationem scripsisse, iccirco, vt si qd actum superiore iudicio foret .i. esset nociturum, ei quem defensurus esset postea, posset firmare non dictam sup. esse à se qui vix .i. quasi nullam habuit causam tolerabilem facti prudentis, sed impu ASCEN.

impudentis, sunt tamen qui prudentis legant. Enim pro quia, ipse erat paratus. non solum uti sua eloquentia, sed etiam abuti verecūdia sua (vnde impudenter egit) pro capite periclitantib. ita cum inter oratores clarissimos reponatur, si orator sit vir bonus dicēdi peritus diffiniendus, ne orator quidē dicendus fuerit.

DE SERTORIO.

* Front. lib. 1. & 10. Strat.

SERTORIVS * vero corporis robore, atque animi consilio, parem naturæ indulgentiam expertus, proscriptione Syllana dux Lusitanorum fieri coactus, cum eos oratione flectere nō posset, ne cum Romanis vniuersa acie confligere vellent vafro consilio ad suam sententiam perduxit, duos.n.in conspectu eorum constituit equos, alterū validissimum, alterum infirmissimū, ac deinde validi caudam ab imbecillo sene paulatim carpi infirma iuuene eximiarum virium vniuersam conuelli iussit obtemperatum imperio est. sed dum adolescentis dextra irrito se labore fatigabat, senio confecta manus ministerium executa est, tūc barbaræ concioni, quorsum ea res tēderet cognoscere cupienti, subiecit: equi caudæ cōsimilem esse nostrum exercitum, cuius partes aliquis aggrediēs opprimere possit, vniuersum conatus prosternere, celerius tradiderit victoriam, quā occupauerit. Ita gens barbara, & aspera, & regi difficilis, in exitium suum ruens, quam vtilitatem auribus respuerat, oculis * peruidit.

* Prouidit.

OLIV. SERTORIVS vero) Hic tantis animi corporisq. viribus excelluit, vt eum cuiuis, & illis, qui clarissimi hūi bellorum duces, non solum conferre, sed etiam præferre merito possis. Nam Philippo continentiorem in mulieres. Antigono fideliorē in suos Hannib. placabiliorem in hostes fuisse certissimi auctores sunt, ingenio aūt nulli eorum inferiorem, sed fortuna omnibus ipsis, qua semper infesta magisquam hostibus vsus, se peritia Metello audacia Pomp. fortuna Syllæ, potentia P.R. exul & barbaris imperitans adæquauit. Cum alterum oculum amisisset in bello, dictitare solebat, alios non semper virtutis suæ testimonia secum habere, sed torques, & hastas, & coronas, domi sæpius relinquere, Sibi vero bellicæ laudis insignia continuo adesse. Post multa & præclara pro rep. bello domiq. gesta facinora, Cinnanes tandem partes secutus ab Opimio consule pulsus est cū Cinna. qui deinde Mario cōiuncti, & cum vrbe capta Marius, & Cinna omnia crudelitatis exempla proderent Sert. ipse nec trucidasse quenquam ob iram, nec contumeliam intulisse cuiquam dicitur, sed ea continuo improbasse, quæ illi fœde, crudeliterq. exercebant, quinetiam ad quatuor seruorum millia in ciuitate præter modum sæuientium ipse trucidauit, pulsus iterum à Sylla, profligatis Marianis partibus in Hiberiam cum se recepisset varijs casibus agitatus extremis plerunque fortuna flexit. Ad Maurusios deinde delatus eo consilio, vt ad fortunatas insulas vsque profectus quietam ageret vitam, præter opinionē incidit in bellum, Cilicibus tum forte Ascalium in Marusiorum regnum reducere conantibus, quorum hostibus cum auxilio fuisset, ductu, & auspicio suo pulsis Cilicibus, obsessoq. Ascalio, & Cæso Paeciano, qui ad liberandum Ascalium missus fuerat à Sylla, multis deinde oppidis partim captis, partim in deditionem acceptis, magnum apud omnes Sertorij nomen, & gloria fuit, adeo vt à Lusitanis vltro acciretur ad regnum, quo quidem accepto paratoq. pro tēpore & illorum opibus exercitu satis, exiguo, quippe xij. millium militum, aduersus quatuor Rom. duces, & centum ac xx. hominum millia bene feliciterq. pugnauit. Nam Cottam apud Mellariam nauali prœlio superauit. Phidiam prætorem in Hiberia profligauit, & occidit. Domitium proconsulem cū magna exercitus parte deleuit. Metellum denique ipsum ætatis suæ virum amplissimum ad eam necessitatem redegit, vt L. Lulium ex prouincia Narbonensi auxilium sibi fere coëgerit. Et Pomp. Mag. ex vrbe cum summa festinantia & exercitu mitteretur, quē ingenti arte sæpe delusum, & acie cum Afranio aliquoties deuictum, Sertorius demum contriuisset, nisi a M. Perpenna, qui secum arma coniuxerant, per inuidiam coniuratione facta in cœna fuisset interemptus, hic igitur cum Lusitanos, quibus imperitabat, oratione inducere non posset, ne vellēt cum Rom. vniuersa acie decernere, cōtumaces.n. imperatoris iussum non expectabant, sed temere ferebantur in hostes id calliditate, & vafro consilio perfecit, nam aduocata concione cū duos equos in medium iussisset adduci. Alterum macie, senioq. confectum, alterum fortem, & nitidum macilento validum iuuenem, forti senem imbecillem, & huic carptim illi vno impetu equorum caudas euellere iussit, quod cum adolescens totis viribus annisus frustra tentasset, senex paulatim setas euellendo caudam nudauit. [Tum Sertorius) Videtis, inquit cōmilitones ingenium plus posse quàm vires omnia nanque vincit studiosa sedulitas, quo facto barbara gens ferox, & contumax imperatori facilis, & dicto parens facta est. A. Gel. hunc alio vafro consilio vsum fuisse dicit, lib. xv. cap. xxij. quod & Plut. affirmat in vita Sertor. illum. s. candidam ceruam eximiæ pulchritudinis, & viuacissimæ celeritatis à Lusitan. quodam sibi dono datam ita mansuefecisse, vt & vocantem exaudiret, & vadentem sequeretur, assuetum quoque os auribus eius interdum admouere, quasi cum eo loquentem, & arcani aliquid à numine nunciantem. Nam illam sibi à Diana dono data simulabat, à qua tanquam ab ipso numine doceretur, quod faciēdum aut non faciendum esset, quotiescunque hostes fines ingressos, aut vrbem aliquam cœpisse occulte præsenserat, dictum sibi à cerua simulabat, vt copias in armis haberet, rursus si victoria aliqua suorum ducum occulta nunciabatur, ceruam coronabat, & ab ea sibi victoriam denunciatam fuisse dicebat, hac simulatione barbaros feros, & indomitos facile dicto parentes esse fecit, literas quoque compositas pro veris legebat, somnium simulabat, & falsas religiones conferebat. [Robore corporis & animi consilio) Quia pares illi natura corporis, & animi dotes concesserat, vt & corporis viribus, & animi consilio plurimum valeret. [Cōfecta) Cōsumpta. [Ministerium executa) Opus perfecit. [Quorsum renderet) Ad quem finem id fecisse imperator. [Oculis peruidit) Subiecta similitudine.

ASCEN. SERTORIVS vero) Expertus parem, quia vtrobique in gentem indulgentiam .i. concessionem, & in se beneuolentiam naturæ sup. in robore corporis, atque consilio animi, coactus fieri dux Lusitanorum in Hispanijs, proscriptione Syllana, cū non posset flectere oratione .i. inducere eos. s. Lusitanos, ne .i. vt non vellent confligere cum Rom. vniuersa acie, quia proscriptus contra Rom. saltem cum Syllanos pugnauit, neque ausus est cum vniuersis confligere, aut saltem non visum est commodum, perduxit sup eos ad suam sententiam consilio vafro .i. inuentione astuta. Enim pro quia, constituit in conspectu eorum duos equos alterum validum, & alterum infirmissimum, ac deinde iussit caudam validi carpi .i. extrahi paulatim ab sene. s. viro, imbecillo .i. fragili, & iussit caudam infirmi sup. equi, conuelli à iuuene eximiarum virium, vniuersam .i. simul totam obtemperatum est. s. à sene, & à iuuene imperio .i. mandato Sertorij in conuellenda cauda equina, modo quo iusserat, sed dum dextra. s. manus adolescentis. s. robusti, fatigat se labore irrito, quia non potuit caudam equi quantumuis fragilis vno tractu euellere, manus confecta senio .i. ipsius senis, executa est. s. paulatim, hoc est singulos pilos extrahendo. ministerium. s. quod iussa fuerat exequi. [Tunc Sertorius subiecit) .i. continuo dixit concioni barbaræ .i. multitudine barbarorum conuocatorum ad audiendum verbum imperatoris, cognoscere quorsum .i. ad quē finem ea res tenderet, dixit inquam exercitum nostrum .i. Rom. esse similem caudæ equi, cuius. s. exercitus Rom. aliquis aggrediens .i. inuadens partes possit opprimere sup. eas, sed sup. conatus .i. qui conaretur prosternere vniuersum .i. simul totum exercitum. s. Rom. tradiderit. s. hosti celerius victoriam, quam occupauerit sup. eam. Ita .i. & sic gens barbara .i. incultis moribus aspera, & difficilis regi .i. vt regatur, ruens .i. lata circunspectione in exitium suum pertulit .i. videndo cognouit oculis, vtilitatem quam respuerat auribus .i. dum verbis duntaxat illi dissuadebatur.

DE FABIO MAXIMO.

FABIVS * autem Maximus, cuius non dimicare, vincere fuit, cum præcipuæ fortitudinis Nolanum peditem dubia fide suspectum, & strenuæ operæ Lucanū equitem amore scorti deperditum in castris haberet, vt vtroque potius bono milite vteretur, quàm in vtrunque animaduertet alteri suspicionem suam dissimulauit, in alterum disciplinam paululum à recto tenore deflexit, nanque illum plene pro tribunali laudando, omnique genere

* Plut. in Ma.

honoris prosequendo, animum suum à Pœnis ad Romanos coëgit reuocare: & hunc clam meretricem redimere passus, paratissimum pro nobis excursorem reddidit.

OLIV. Fab. Maxim. Nolanũ militẽ quâ arte i fide retinuerit.

FABIVS Maximus) Hic cum animaduertisset Nolanum quendam fortissimum militem, & gñe præstantem defectionis à quibusdam accusari, non animaduertione, sed vafro consilio sibi fidissimum, & Rom. partis propugnatorem acerrimum reddidit accito enim illo nunc inquit res eo malignitas peruenit, ut duces ad gratiam futuram ineundam potius accusentur, q̃ pro eorum uirtute honores impartiantur deinde illum accusauit, ꝙ nulla in re officium eius exposceret, hæc cum dixisset acerrimo equo, alijsq. muneribus illum ornauit, effecitque, vt qui antea suspectus esset, nunc fidelissimus & P.R. studiosissimus efficeretur absurdum enim esse dicebat, equos, & canes venaticos cura hominum, & familiaritate, & victu mansuescere, feritatemq. deponere hominibus vero imperantes, non gratis, & mansuetudine rebelles animos sibi conciliare, asperiora profecto, violentiaq. esse, quæ agricolæ faciunt de caprifico, ac piastro oleastroq., nam has arbores in oleas, ficusq., ac piros domesticas fouendo, blandiendoq. conuertunt, alterum militem genere Lucanum cohortium principes accusauerant, quod ex castris se surripiens sæpius ex ordine discesserat, hos Fab. interrogat qualem hunc hominem esse animaduertissent, approbantibus cunctis & eius res gestas, ac uirtutibus extollentibus. Fab. diligenter sciscitatus discessus & erroris causam, vbi comperit hominē scorti cuiusdam amore correptum, statim curauit clam meretriculã illam comprehendi & ad se in castra perduci, quo facto iuuenem ad se accitum benigne compellat, non te fugit inquit, quòd præter leges, & mores Rom. è castris noctu sæpe disceris, sed ante bonum te fuisse virum haud oblitus sum, errores igitur tui cum rebus à te bene gestis recompensentur, post hac vero te in alijs rebus obseruabo, educta deinde è tentorio muliercula, hæc inquit te in castris retinebit, nisi propter aliam improbitatem discesseris, nam te huius amore è castris discedere ferebatur, eam deinde iuueni tradidit, & illum fortissimum sibi retinuit, & reip. utilem. [Cuius non dimicare, vincere) Est infinitus sæpe pro re verbi ponitur, vt hoc loco non dimicare è vincere nulla dimicatio est victoria. Contra vero etiam res verbi ponitur pro infinito, ut consulto pro consulere, facto pro facere. [Disciplinã deflexit) Quia pp disciplinam militiæ Romanæ permisit hũc in castris scortum hre. [Paratissimum excursorem) Expeditissimum bellatorem, nã excursores dñr, qui in expeditionem aduersus hostes ducuntur.

ASCEN. FABIVS aũt Maximus cuius non dimicare) .i. abstinere à pugna est vincere, sic enim hoc est cunctado Hanib. fregit cum haberet in castris .s. suis pedem .i. militem pedestrem Nolanum .i. è Nola oppido fortitudinis præcipue .i. egregiæ suspectum dubia fide, quia videbatur ad Hannib. velle transire, & equitem Lucanum .i. è Lucania opere .i. operationis, militaris strenuæ .i. acris, & diligentis, deperditum amore scorti .i. meretriculæ, ut uteretur vtroque potius bono milite, quã animaduerteret in vtrunque .i. iuste puniret vtrunque dissimulauit .i. dissimulando abscondit alteri .s. Nolano suspicionem suam de perfidia illius, & deflexit in alterum .i. ad complacendum alteri videlicet Lucano disciplinam .s. militarem paululum à recto tenore .i. à rigore suo. [Nanque laudando illum .s. Nolanum, suspectę fides, plenè .i. tanquam minime suspectum, pro tribunali .i. cathedra imperatoria, & prosequendo .i. afficiendo eum omni genere honoris coëgit sup. eum reuocare animum suum a Pœnis .i. Carth. ad Rom. & passus hunc .s. equitem Lucanum redimere .s. a Lenone, clam .i. in occulto meretricem reddidit supp. excursorem .s. in hostiles terras aut castra potissimum .i. promptissimum pro nobis.

THEO. ATQVI Liuius, Equitem non peditem Nolanum, nec à Fab. Max. sed a Marcello reuocatum scribit ad sanitatem.

DE MARCO VOLVSIO ÆDILE.

* App. li. 4. sed ad Pop. Brut. praetermisse scribit.

VENIAM * nunc ad eos, quibus salus astutia quęsita est. M. Volusius ædilis plebis proscriptus, assumpto Isiaci habitu, per itinera, viasq. publicas stipem petens, quisnam reuera esset, occurrentes dignoscere passus non est: eoq. fallaciæ gñe tectus, in M. Bruti castra peruenit. Quid illa necessitate miserius, quæ magistratũ Pop. R. abiecto honoris prætextu, alienigenæ religionis obscuratum insignibus, per vrbem iussit incedere? Omnes autem hi suæ vitæ, aut illi alienæ mortis cupidi, qui talia vel ipsi sustinuerunt, vel alios perpeti coegerunt.

OLIV. VENIAM nunc ad eos) De his qui astutiis sibi salutem parauerũt. M. Volusius à triumuiris proscriptus, vafro consilio & calliditate, ingenij salutem suam protexit, nã sumpto Isiaci habitu mendicus factus incognitum se omnibus præbuit, quacunque iter fecit, donec in castra Brutiana peruenit saluus, & incolumis. [Ædilis) Trib. pl. Hic locus corruptos esse solet, neque enim tribunus & ædilis quisque uno tpe esse poterat, sed ita credendum est vt litera sit ædilis pleb. erant enim ædiles pleb. & curules, quod inter utrosque interesset, ostẽdit idem Val. j. lib. de neglecta relig. vbi de Var. loquitur. [Assumpto Isiaci habitu) Sumpto habitu sacerdotis Isidis, erat aũt habitus mendicãtis, nam Isiaci sacerdotes mendicantes per urbes, & vicos vagabantur, pollicentes de futura prædituros si darent assis, & inde quæstum faciebat, hi vulgo nunc dñr Cingani, sunt autem Ægyptij, ergo habitu Isiaci .i. habitu pauperrimi sacerdotis. [Stipem) Pecuniam mendicans. [Quid illa necessitate) Hanc fortunam vel potius Volusij necessitatem deplorat, quæ nihil fermè tristius inueniri possit, quæ Volusium coëgit depositis Rom. magistratus insignibus Isiaci, hoc est pauperrimi sacerdotis, & mendicantis sumere habitum. [Abiecto honoris prætextu) Deposito magistratus insigni. [Omnes aũt) Hi damnat Volusium, & eos, q̃ vitę nimium cupidi, oẽm indignitatem, & turpitudinem vitandę mortis gratia subire non dubitant, & eos q̃ alienæ mortis auidi hoies ad eam necessitatẽ impellunt, vt ea sustinere cogantur. [Sustinuerũt) Vitæ cupidi. [Perpeti coëgerũt) Alienæ mortis auidi.

Isiaci sacerdotes apud R. apud nos Cingani.

ASCEN. VENIAM nunc ad eos quibus salus) .i. conseruatio vitæ quæsita .i. inuenta est astutia .i. per astutiam M. Volusius ędilis plebeius, & ita nõ curulis, proscriptus .i. à triumuiris, petens stipem .i. elemosynã habitu Isiaci .i. sacerdotis Isidis per itinera, & vias, non est passus occurrentes dignoscere reuera quisnam esset, & tectus .i. protectus eo genere fallaciæ peruenit in castra M. Bruti. [Quid miserius fuit illa necessitate?) Quæ .s. necessitas, iussit .i. soluit, aut impulit, magistratum P.R. quia ædilem, prætextu honoris .i. insigni magistratus abiecto, incedere obscuratum insignibus religionis alienigenæ quia Ægyptiacæ? q.d. nihil & ita tacite damnat Volusium Brutianas partes secutum. [Omnes autem hi, qui ipsi) .i. in se sustinuerunt talia .i. tam miserum subterfugium, cupidi supp. fuerunt suæ vitæ s. conseruandæ plus, quam honoris, aut illi, qui alios coëgerunt perpeti talia, fuerunt cupidi mortis alienæ.

DE SENTIO SATVRNINO VETVLIONE.

* Popeiũ vocat Ap. pa. lib. 4.

ALIQVANTO * speciosius Sentij Saturnini Vetulionis in eodem genere casus, vltimæ sortis auxilium. qui cum à triumuiris inter proscriptos nomen suum propositum audisset, continuo præturæ insignia inuasit, præcedentibusq. In modum lictorum, & apparitorum publicorum seruis subornatis, vehicula comprehendit, hospitia occupauit, obuios summouit, ac tam audaci vsurpatione imperij, in maxima luce densissimas hostilibus oculis tenebras effudit. Idem vt Puteolos venit, perinde vt publicum ministerium agens, summa cum licentia correptis nauibus in Siciliam certissimum tunc proscriptum profugium penetrauit. His vno adiecto leuioris notæ exemplo, ad externa reuertar.

OLIV. ALIQVANTO speciosius) Hic Saturninus Vetulio honestiori ratione, longeq. à superiori diuersa suæ saluti consulit, proscriptus enim à triumuiris cum sequari ab interfectoribus audisset, non mendaci habitum, sed magistratus insignia audacter suscepit subornatisq. seruis, eos tanquam apparitores, & lictores præcedere iussit, ex quo factum est, ut per omnes colonias, & municipia Romana publice susceptus, vehicula publica, hospitia honorifica vbiq. consequeretur. Puteolos quoque delatus, non aliter ea Romana classe, quæ tum ibi erat, sibi necessarias naues delegit, quàm si prætor, aut alius publicus magistratus extitisset, qua audacia in Siciliam tutus peruenit, quo ceteri proscripti confugiebant. [Vetulionis) Ad differentiam

tium Saturnini Apulei de quo supra dictum est. [Perinde vt publicum ministerium) Tanquam publico officio fugens. [Certissimum profugium) Nam ibi tuti esse poterant proscripti. [Lenioris notæ) Ignobilioris conditionis.

ASCEN. ALIQVANTO speciosius Sentij) Aut vt alij legunt senseris, quod si est legendum. Ordo est. Tu senseris auxilium Saturnini aliquanto speciosius &c. [Sin sententijs sic) Auxilium Saturnini Vetulionis in eodem genere casus extremæ sortis .i. mortis euitandæ sup. fuit speciosius aliquanto .i. aliqua ex parte sup. quàm Volusij sententijs .i. secundum sententias, & iudicia hominum. Qui cum audisset nomen suum propositum inter proscriptos a triumuiris, inuasit .i. violenter accepit continuo insignia præturæ, & seruis subornatis in modum lictorum, & apparitorum .i. satellitum publicorum præcedentibus, comprehendit .s. vbicunque inuenerat, quasi nomine publico vehicula, quibus sarcinas suas euexit, & forte se, & suos occupauit hospitia .s. publica, summouit .i. de via cedere fecit obuios ac effudit iam audaci vsurpatione imperij oculis hostilibus, tenebras densissimas, in maxima luce .i. cum incederet maxime conspicuus, & tanquam prætor Romanus ab inimicis eum quærentibus non est agnitus. [Idem) .s. Saturninus. [Vt venit Puteolos, perinde ac) .i. tanquam agens publicum ministerium .i. à rempub. pertinens nauibus correptis cum summa licentia .i. pro libidine, quas vellet inuitis dominis, penetrauit in Siciliam certissimum tunc, profugium proscriptorum. Quia autem multa domestica subiecit exempla, ne multitudo fastidium, pariat, dicit. Vno exemplo notæ leuioris .i. minoris æstimationis, sicut ea minore nota percussum adiecto bis .s. iam dictis teneriar, pro eo, quod est vertar me ad externa.

THEO. SENTENTIIS) Parrhasius existimabat incômode sentẽtijs imperitia librarij scriptũ pro Sentij. Nam Sentij prænomẽ in vsu veterũ fuisse satis indicat. Sẽtius Gallus, & Sẽtius Augurinus.

DE AMORE CVIVSDAM PATRIS IN FILIVM.

AMANTISSIMVS quidam filij, cum eum in concessis, ac periculosis facibus accensum, ac insana cupiditate pater inhibere vellet, salubri consilio patriam indulgentiam temperauit: petijt enim, vt prius, quàm ad eam, quam diligebat, iret, * vulgari ac permissa Venere vteretur. cuius precibus obsecutus adolescens, infelicis animi impetum facietate licentis concubitus resolutum, ad id, quod non licebat, tardiorem pigrioremque afferens, paulatim deposuit.

* In tas quibus ante velim Ouid. lib. 2. de Remed.

OLIV. AMANTISSIMVS quidam) Pater quidam, cuius pp ignobilitatẽ nomen non ponitur, cũ sensisset filium insano matronæ cuiusdã amore detineri, vafro cõsilio ab eo quasi furore reuocauit, nam quoties ad matronam erat iturus, ab eo petebat, vt prius vulgari, & publico scorto vteretur, quod cũ fecisset adolescẽs, extincta eius libido, nõ facile matronæ blanditijs postea inçedebatur, & ita filiũ à piculoso amore liberauit. [Periculosis facib⁹) Quia matronã amabat, ad quã nõ sine piculo accedere poterat. [Inhibere) Coërcere. [Resolutũ) Quasi obtusum, restenatũ.

ASCEN. AMANTISSIMVS &c.) Ordo est. Quidam pater amantissimus filij .s. sui, cum vellet inhibere .i. retrahere eum accensum facibus .i. amorum inconcessis, & periculosis, quia cuiusdã matronæ ac cupiditate insana .i. temeraria, aut vehementi vsque ad insaniam, temperauit indulgentiam patriam cõsilio salubri, quantum ad illius sæculi errorem, quo minorem fornicationem, capitalem non senserunt culpam. Enim pro quia, pater petijt a filio, vt priusquam iret ad eam quam diligebat, vteretur venere vulgari, ac permissa .i. coitu, ac meretricio, cuius precibus adolescens obsecutus, afferens impetum animi infelicis .i. infelicites amantis resolutum .i. remissum, & laxatum facietate concubitus licentis .i. tunc permissi, & nunc quoque ad euitandum maius malum à sæculari iudice raro puniti, afferens dico tardiorem, & pigriorem ad id, quod non licebat, deposuit supp. eum paulatim.

EXTERNA.

DE QVODAM ASINARIO.

CVM Alexander Macedonum Rex sorte monitus, vt eum qui sibi porta egresso primus occurrisset interfici iuberet, Asinarium forte sibi obuiam factũ, ad mortem arripi imperauit: eoque quærente quidnam se immerentem capitali supplicio innocentemque addiceret, cum ad excusandum factum suum oraculi præceptum retulisset: Asinarius, ita est, inquit, rex, alium sors huic morti destinauit: nam asellus, quem ego ante agebam, prior tibi occurrit. Delectatus Alexander & illius tam callido dicto, & quòd ab errore ipso reuocatus erat, occasionem in aliquanto viliore animali expiandæ religionis rapuit, summa in hoc cum calliditate mansuetudo, summa quoque in alterius regio Equisone calliditas.

OLIVERIVS.

CVM Alex.) Cum Alexander ducturus esset exercitum in Persas consuluit oraculum, quem suscepti belli euentum esset habiturus, felicem respondit Apollo, si eum, qui primus sibi porta egresso occurrisset, occidi iussisset, forte ita accidit vt Asinarius quidam occurreret, quem cum ad cædem rapi imperasset, admiratus Asinarius, qui se innocentem sciret, & rei causam non intelligeret, quæsiuit ex Alex. qua gratia id faceret, cuicum Alex. Apollinis responsum, & fati necessitatem aperuisset, non tibi prius inquit occurri ò rex, sed Asinus, qui ante me actus præcedebat, quo callido responso se ab imminenti morte liberauit, nam hoc dicto delectatus Alex. Asinum occidi, & hominem seruari iussit. [Sorte monitus) .i. oraculo. nam dupliciter dabantur responsa, aut verbis, cum Phœbus loquebatur, & futura prædicebat, aut in folijs palmæ, in quibus dicit Vas. interdum notis, interdum scribebant sermonibus. Vnde Virg. Folijs ne tantum carmina mandes. Ipsa canas oro, finem dedit ore loquendi. [Adijceres) Astringeret, destinaret. [Oraculi præceptum) Responsum Apol. qui suæ salutis causa id facere iussisset. [Summa in hoc) In hoc inquit exemplo calliditas, & mansuetudo apparuit in sequenti vero, sola Agasonis regis Darij calliditas cognoscitur. [Equisone) Agasone, & equorum ministro, siue stabulario.

ASCEN. CVM Alexander rex Macedonum monitus sorte) .i. vaticinio sortilegorum, vt iuberet interficium occurrisset primus sibi egresso porta, imperasset Asinarium .i. actorem Asini, factum obuiam forte .i. a casu ante omnes .i. homines arripi ad mortem, & eo quærente quidnam adijceret capitali supplicio .i. morti se immerentem, & innocentem. Cumque sup. Alex. retulisset præceptum oraculi ad excusandum factum suum, Asinarius inquit, ô rex si ita est, sors destinauit alium huic morti. Nam Asellus, quem ego agebam, ante me occurrit tibi prior .s. quàm ego. Alexand. delectatus & illius dicto tam callido, & quod ipse reuocatus erat ab errore .s. quo humanam hostiam immolare constituerat, rapuit occasionem religionis expiandæ .i. placandæ, aut exoluendæ, in animali viliori aliquanto (immo infinito, si precium animæ humanæ æstimes valeri) Summa mansuetudo .s. regis cum calliditate .s. Asinarij, fuit in hoc .s. exemplo, summa quoque calliditas fuit in Equisone alterius regis .s. Darij.

DE DARIO REGE.

SOROTOA * magorum dominatione Perside oppressa, Darius Rex adiutoribus eiusdem dignitatis assumptis pactum cum præclari operis consortibus fecit, vt equis insidentes, Solis ortu, cursum in quẽdam locum dirigerent, isque regno potiretur, cuius equus in eo primus hinnisset. ceterum maximæ mercedis competitoribus fortunæ beneficium expectantibus, solus * acumine Equisonis sui Ebaris prosperum exoptatæ rei effectum assecutus est: qui in equæ genitalem partem demissam manum, cum ad eum locum ventum esset, naribus equi admouit: quo odore irritatus, ante omnes hinnitum edidit: auditoq; eo, sex reliqui summæ potestatis continuo equis delapsi, candidati (vt est mos Persarum) humi prostratis corporibus, Darium regem salutauerunt. Quantum imperium, quàm paruo interceptum est vaframẽto.

* Iust. li. 1. aliter.

* Herod. lib. 3 hoc is refert.

Sordido

OLIV. SORDIDA magorum) Occisis magis, qui Persarum regnum per dolum occupauerant, vt dictum est in cap. de fortitudine magna quidem gloria recuperati regni principium fuit, sed multo maior in eo, quod cum de regno ambigerent, concordare potuerunt, erat enim virtute, & nobilitate ita paria, vt difficilem populo electionem æqualitas fecerat, ipsi igitur viam inuenerunt. qua de se iudicium religioni, & fortunæ cõmitterent, pactiq. inter se sunt, vt die statuto oẽs equos ante regiam primo mane perducerent, & cuius equus inter solis ortum hinnitũ primus edidisset, is rex esset, nam & solem Persæ vnum Deum esse credunt, & equos eidem deo sacratos esse ferunt, & erat inter coniuratos Darius hidaspi filius, cui de regno solicito, equi custos ait, Si ea res victoriam moderetur nihil negocij superesse. per noctem deinde equum pridie constitutam diem, ad eundem locum ducit, ibiq. æque admouit, vel vt dicit Val. in æque genitalem partem demissam manum cum ad eum locum ventum esset, equi naribus admouit, quo odore, vel voluptate Veneris irritatus equus, hinnitum statim dedit, & insignibus alijs felix auspicium domino primus emisit tanta moderatio ceteris fuit, vt audito auspicio, confestim equis dissiluerint, & Darium regem salutauerint. In expositione huius historiæ Iustinum solummodo sum secutus, in cap. de fortitudine aliorum quoque sententiam inserui. [Perside oppressa) Persarum regno occupato. [Candidato) Vtpote competitores eiusdem magistratus, & imperij. [Paruo vaframento) Parua calliditate.

ASCEN. SORDIDA dominatione magorum). s. ignobilium quorundam, qui regnum occupauerant oppressa. s. à Dario, & quibusdam alijs nobilibus sup. in Perside. s. regione Persarum, aut dominatione Persidæ (a nominatiuo Persida, qui factus fit ab accusatiuo Persida, à nominatiuo Persis Persidos deflexo) oppressa (non tamen dicam cum Oliuerio, Persidæ oppressa, qui deliberata loquitur) Darius rex. s. futurus assumptis adiutoribus eiusdem dignitatis. i. alijs nobilibus, qui secum magos oppresserant, fecit cum consocijs præclari operis. i. tyrannicidij, pactum. s. de regia noui creatione, vt ipsi insidentes equis, sup. in ortu solis, dirigerent cursum in quendam. i. certum locum, & is potiretur regno, cuius equus hinnisset. i. hinnitum emisisset primus in eo. s. loco. [Ceterum). i. sed competitoribus maxime mercedis, hoc est tanti regni, expectantibus beneficium fortunæ, vt forte fortuna equus suus hinnirent, nulla industria adhibita solus. s. Darius assecutus est prosperum affectum rei optatæ. i. adoptionem regni propter hinnitum equi acumine. i. solertis industria, Ebaris Equisonis sui. i. actoris equorum suorum, qui admonuit naribus equi. s. Darij, manum. s. suam demissam. i. paulo ante in in partem genitalem. i. qua concipere solent equæ, quo odore equus Darij irritatus. i. prouocatus ad Venerem, & ita exhilaratus, ædidit hinnitum ante oẽs. s. alios, & eo. s. hinnitu audito reliqui sex candidati. i. competitores summæ potestatis delapsi. i. ibi celeriter descendentes, continuo equis salutauerunt Darium regem corporibus prostratis humi, vt est mos Persarum. s. adorandi regem. [Quantum). i. ò quantum imperium, q̃. i. quantum paruo vaframento. i. calliditate est interceptum. i. alijs præceptum, aut inceptum. i. initium primo à Dario? q. d. maximum minimo.

DE BIANTE PRIENENSI.

BIAS * autem, cuius sapientia diuturnior inter homines est quàm patria Priene fuit, (si quidem hic etiam nunc spirat, illius perindeatque extinctæ vestigia tantũmodo extant) ita aiebat, oportere homines in vsu amicitiæ versari, vt meminissent eam ad grauissimas inimicitias posse cõuerti. quod quidem præceptum prima specie nimis fortasse callidũ videatur inimicumq. simplicitati, qua p̃cipue familiaritas gaudet: sed si altioribus animis cogitatio demissa fuerit, * perquam vtile reperietur.

* Arist. lib. 2. Rhet. alij alijs tribuunt.

* Immo nihil magis inutile. Cic. in Lelio.

OLIV. Bias Prienensis.

BIAS autem) Quòd Bianti Valer. attribuit, Chiloni Plut. ascribit. Chilon enim vt tradit Plut. dicere solebat, ames eatenus, quasi aliqñ sis odio forte habiturus. item hactenus oderis tanquam fortasse sis amaturus, ac si diceret, non debemus eo vsque amicum amare, vt si quid indignum, & turpe fecerit, vel iusserit, odisse nequeamus, & econtra, nec tantopere odisse, vt eum in amicitiam nostram, si necesse fuerit, recipere non possumus, non mirum hoc à Biante dictum, nam & Scipio, teste Cic. lib. de amicitia dicere solebat, nihil difficilius esse, quàm amicitiam vsque ad extremum vitæ diem permanere. Laërtius quoque hoc Biantis dictum non Chilonis fuisse affirmat. [Cuius sapientia diuturnior) Quia euersa, & extincta patria eius sapientiæ nomine, & gloria stetit immortalis, qui ad nostram vsque ætatem peruenit, quamuis ergo patria perierit, non tamen eius sapiẽtia potuit intercipi, aut aliquo modo perire. [Inimicumq. simplici) Quia qui simpliciter amat, amat vsque in finem. [Quia præcipuæ familiaritas gaudet) Nam vera amicitia simplicitate lætatur, & nulla simulatione, aut dissimulatione est inuoluta, quales essent solent eorum, qui amicitias, & inimicitias non ex re, sed commodo suo metiuntur. [Altior animis cogitatio) Si diligentius hoc edictum est excogitare voluerit quispiam. [Perquam vtile). i. valde vtile, ne. s. tantum in amore progrediantur, vt si necesse fuerit gradum reuocare nequeamus.

ASCEN. BIAS autem, cuius sapientia fuit diuturnior inter homines) Quàm Priene patria sup. eius (Si quidem, hic. s. Bias, aut hæc. s. fama Biantis, aut Biæ vtrunque enim reperi, spirat. i. spiritum vitalem ducit, hoc est durat etiam nunc. i. adhuc vestigia extant, tantum modo illius. s. patriæ eius perinde atque extinctæ) aiebat homines oportere versari in vsu amicitiæ ita vt meminissent. i. mores suos eã posse conuerti ad grauissimas inimicitias. Quod quidem præceptum videtur fortasse prima specie. i. inspectione nimis callidum, & inimicum simplicitati, qua familiaritas gaudet præcipue, si cogitatio demissa fuerit animis altioribus, præceptum sup. reperietur perquam. i. valde vtile.

DE ANAXIMENE PRÆCEPTORE ALEXANDRI.

LAMPSACENAE * vero vrbis salus vnius vaframẽti beneficio constitit: nam cum ad excidium eius summo studio Alexander ferretur, progressumq. extra mœnia Anaximenem præceptorem suum vidisset, quia manifestum erat, futurum, vt preces suas iræ eius opponere, non facturum, se quod petisset, iurauit: tunc Anaximenes peto (inquit) vt Lampsacum diruas. Hæc velocitas sagacitatis oppidum vetusta nobilitate inclytum exitio, cui destinatum erat subtraxit.

* Suidas et Pausa. Ἀναξιμένης ά.

OLIV. LAMPSACENAE vrbis) Hic quod Val. Anaximeni attribuit nonnulli Arist. tradunt vtrobique enim præceptore Alexander est vsus. Anaximenes, vt inquit Val. vel Arist. vt alij volunt legatus Alex. pro patria, quã euertere Alexander constituerat, cum venisset ad eum supplicaturus erat pro patria, Sed Alex. ratus id, quod erat supplicatum eum venisse pro patria, ne precibus à proposito suo reuocari posset, iurauit illi se negaturũ quidquid peteret, Anaximenes, siue Aristoteles petij, vt patriam perderet, quo dicto grauiter doluit Alexander, quòd animi sui propositũ exequi salua fide non posset, nam cum illi iurasset, oĩa se negaturum iusiurandum violare, & dictum reuocare non poterat. [Lampsacenæ) Lampsacum proprium nomen est vrbis, quod vero in eum desinunt propria ita formant possessiua, vt Lemacum Lemacenus, Leonicum Leonicenus. Lampsacum Lampsacenus. [Iræ eius opponeret) Precibus obsisteret iræ suæ.

Anaximenis vafre dictũ.

ASCEN. LAMPSACENAE &c.) Vero. i. sed salus vrbis Lampsacenæ. i. Lampsaci, (inueni tñ scriptum Lampsacenæ) constitit. i. conseruata est beneficio, vnius vaframenti. i. callidi inuenti, nam cũ Alexander. s. magnus ferretur summo studio, ad excidium. i. euersionem eius. s. vrbis, & vidisset Anaximenem præceptorem suũ progressum extra mœnia, quia manifestum erat futurum vt Anaximenes opponeret iræ eius. s. Alex. preces suas, Alexand. iurauit, se non facturum, quod. s. Anaximenes petijsset, tunc Anaximenes inquit, peto vt diruas Lampsacum. Hæc velocitas. i. solers inuentio sagacitatis. i. sagacis medij subtraxit oppidum inclytum vetusta nobilitate exitio, cui erat destinatum. Si pro patria intercessurum putauit Alexander non recte Aristoteli id attribuas, cui patria, non Lampsacum, sed Stagyra fuit.

THEO. LAMPSACENAE) Non dubium, quin Anaximenes is fuerit, non vt alij suspicantur, Aristoteles. Alexandre enim cum Lampsacum, quia Persarum rebus studeret obsessam funditus excindere statuisset, ab Anaximene hac arte, quam Valerius refert, elusus est, Æliacorum secundo Pausanias auctor est, & Ianus epistola quadam repetit.

DE DEMOSTHENE.

DEMOSTHENIS quoque astutia mirifice cuidã ancillæ succursum est, quę pecuniã depositi noĩe à duobus hospibus acceperat, ea conditione, vt illum simul vtrisque redderet, quorum alter interiecto tempore tanquam mortuo socio squalore obsitus, deceptæ omnes nũmos abstulit: superuenit deinde alter, & depositum petere cœpit, hærebat misera in maxima pariter & pecuniæ, & defensionis penuria. iamque delaqueo, & suspendio cogitabat: sed opportunæ Demosthenes ei patronus affuit: qui vt in aduocationem venit, mulier (inquit) parata est depositi se fidẽ soluere, sed nisi socium adduxeris, id facere non potest quoniam vt ipse vociferaris, hæc dicta est lex, ne pecunia alteri sine altero numeretur.

OLIV. *Demost. astuta defensio.* DEMOSTHENIS) Hic auctor insignis iniuriæ cuiusdam mulieris cum maxima calliditate succurrit, cũ enim hospites duo certam pecuniæ quantitatem apud eam certa lege deposuissent, vt non alteri sine altero redderet, & cum alter simulata alterius morte reddisset, omnemq. pecuniam sustulisset, superuenit paulo post alter pecuniam repetens, mulier incertam quid ageret, cum non haberet, vnde redderet, eo desperationis redigitur, vt de laqueo cogitaret. Demosthenes hac eam calliditate liberauit, vt diceret, parata est mulier reddere depositum ea, quæ lege recepit, vt vtrisque pariter reddat, nisi alter affuerit, ea lege restituere non potest. [Squallore obsitus) Immundus, & atra veste indutus barba capilloq. promisso. [Hærebat) Incerta erat, & fluctuabat. Iuuen. hæret & Chionem dubitat alta deducere sella. [Affulsit) Apparuit.

ASCEN. DEMOSTHENIS &c.) Ordo est. Succursum est quoque mirifice cuidam ancillæ astutia.i.callido consilio Demosthenis, .s.oratoris clarissimi in Græcia, quæ acceperat pecuniam à duobus hospitibus nomine .i. sub ratione depositi, ea conditione, vt redderet illam.s.pecuniam simul vtrisque, quorum alter ipse interiecto obsitus squalore tanquam socio mortuo, abstulit.s.ancillæ deceptæ omnes nummos.s.depositos ab vtrisque, deinde alter superuenit, & cœpit petere depositum. Misera.s.ancilla, hærebat.i.perplexa, & suspensa erat in maxima penuria.i.carentia, pariter, & pecuniæ, quia omnem acceperat, alteri reddiderat, & propriam non habebat, & defensoris, quia paupercula erat, & ancilla, & cogitabat iam de laqueo, & suspendio .i. de se suspendenda, & strangulanda laqueo. sed Demosthenes affuit opportune ei patronus.i.defensor, qui vt .i. postquam venit in aduocationem .i. defensionem ancillæ, inquit, mulier est parata se soluere fidem.i. fidelem promissionem depositi (forte melius legatur fide, vt sit soluere fide depositi) sed non potest facere id, nisi adduxeris socium, quoniam vt ipse.i.vt vociferaris.i.clamitas, hæc lex est dicta.s.a vobis in deponenda pecunia, ne pecunia numeretur alteri sine altero.

DE QVODAM VIRO ATHENIENSI.

f. AC ne illud quidem parum prudenter: quidam Athenis vniuerso populo inuisus causam apud eum capitali crimine dicturus, maximum honorem sibi petere cœpit, non quod speraret se illum cõsequi posse, sed vt haberent homines, vbi procursum iræ, qui acerrimus esse solet, effunderent: neque eum tam callidi consilii ratio fefellit: comitii enim clamore infesto, & crebris totius concionis sibilis vexatus, nota etiam denegati honoris perstrictus, eiusdem plebis paulo post in discrimine vitæ clementissima suffragia expertus est. Quòd si adhuc ei vltionem sitienti capitis sui periculum obiecisset, nullam partem defensionis odio obseratæ aures reciperent. Huic vaframento consimilis illa calliditas.

OLIV. AC ne illud quidem) Vafra ignoti cuiusdam hominis in discrimine vitæ cogitatio, vt accusatus in capitali crimine sibi causa dicenda foret, magistratum peteret maximum tanquam præmium non pœnam meruisset, hoc autem fecit, non quia speraret se potiturum magistratum, sed vt populus haberet, vbi concitatæ in se iracondię impetum effunderet, quod etiam factum est, nam imprudentiam eius omnes admirati conuitijs, & clamoribus exsibilarunt, exploseruntq. turpiter è foro, deinde cum ad dictionem causæ descendisset, populus qui tam turpiter illum è foro eiecisset, misericordia commotus, a capitali crimine liberauit. [Nota etiam denegati) Infamia, & repulsæ ignominia affectus. [Vltionem sitienti) Damnationem eius cupienti in vltionem acceptæ iniuriæ.

ASCEN. AC ne illud quidem) Sup. factum est parum prudenter. Quidam Athenis .s. vir, inuisus vniuerso populo, dicturus apud eum .s. populum, causam.i.defensurus se, aut purgaturus sup. de crimine capitali, cœpit subito petere maximum honorem non supp. ideo quod speraret se posse consequi illum.s.honorem, sed vt homines haberent sup.materiam, vbi.i.in qua, effunderent.i.euacuarent procursum .i. primum excursum iræ, qui solet esse acerrimus, & ideo si illi de capite suo sententiam primam obiecissent, male de se actum sensisset. Neque ratio tam callidi consilij fefellit eum. Enim pro quia, ipse vexatus infesto.i.molesto, & vim inferenti clamore comitij i.qui fiebat in comitio, hoc est vt vulgo dñt in conuocatione ad magistratus eligendos, & crebris sibilis .i. exsibilationibus, & irrisionibus quas pleræq: nationes sibilando faciunt totius concionis.i.populi conuocati perstrictus.i. contractus (nam honore dilatamus animum & incessum contumelia perstringimus & coarctamus (nota honoris denegati, vt plebs in repulsa tali omnem iram suam effutiret, expertus est paulo post clementissima suffragia eiusdem plebis in discrimine .i.periculo vitæ.s.suæ, quia iam exsaturata erat vindicta repulsæ. Quod si obiecisset ei.s.plebi sitienti adhuc vltionem, periculum capitis sui aures.s.plebis obseratæ.i.clausæ odio.i.propter odiũ, nullam.i.non vllam reciperent vllam partem defensionis.i.purgationis. Illa.s.quæ sequitur calliditas est similis huic vaframento.i.callido facto iam dicto.

DE HANNIBALE SVPERIORE.

SVPERIOR * Hannibal à Duillio consule nauali prœlio victus, timensque classis amissæ pœnas dare, offensam astutia mire auertit: nam ex illa infelici pugna priusquam cladis nuncis domum perueniret, quendam ex amici compositum, & ornatum, Carthaginem misit, qui postquam ciuitatis eius curiam intrauit consulit, inquit, vos Hannibal, cum dux Romanorum magnas secũ maritimas trahens copias adueniret, an cum eo confligere debeat, acclamauit vniuersus senatus non esse dubium quin oporteret. tum ille conflixit, inquit, & superatus est. Ita liberum his non reliquit id factum damnare, quod ipsi fieri debuisse iudicauerant.

** Sic vocat Oros. lib 4 c 7 Plin. de vir illust. Himilconẽ, quem Carthaginem rediisse, & nullũ misisse scribit.*

OLIV. SVPERIOR Hannibal) Plin. de viris illustr. dissentit à Val. & nomine, & tempore, non enim Hannibalem, sed Gisgonem, nec secundo, sed primo Pun. bel. fuisse dicit, hæc sunt Plinij verba. Duellius primo Pun. bel. dux contra Carthag. missus, vbi vidit eos multum mari posse, classem magis validã, quàm decoram fabrefecit, & manus ferreas in vsu habuit, quibus hostium naues apprehendit, qui victi, & capti sunt. Himocleo dux classis Carthaginem fugit, & à senatu quæsiuit, quid faciendum censerent omnibus pugnaret clamantibus, feci, inquit, & victus sum, & sic pœnam crucis effugit, nam apud Pœnos dux re male gesta puniebatur. Duellio concessum est vt prælucente funali, & præcinente tibicine à cœna publice rediret. [Superior Hannibal) Fuerunt secundum Valerium superior, & inferior. Superior, qui primo Pun. bel. à Duellio consule nauali prœlio superatus est, inferior, qui secundo grauissimam Romanis, & Italia cladẽ, ac penè ruinam rerum oium intulit, sed tandem a Scipione Africano superiore, & Italia pulsus, & acie, & Africa superatus. [Amissæ classis pœnas) Quia capitale erat apud Pœnos, si quis iniusso senatu infeliciter pugnasset. [Quendã ex amicis compositum) Vide quantum dissentiat a Plinio, nam Plinius non misisse quempiã, sed ipsum profugisse ducem, Carthaginemq. petijsse, & a senatu quæsisse dicit, quid sibi faciendum esset. [Liberum non reliquit) .i.integrum illi damnare factum, quod faciendũ iudicarant.

ASCEN. HANNIBAL) Carthag. dux victus à Duellio consule.s. Romano, prœlio nauali .i. in nauibus commisso, & timens dare .i. persoluere populo Carthaginiensi pœnas classis amissæ.i.ob classem Carthag. amissam auertit.i.amouit à se offensam.i.indignationem & ità Carth.offensorum mire.i.miro artificio. Nam priusquam nuncius cladis perueniret domum ex illa infelici pugna.i.post illam infelicem pugnam, misit Carthag. quendam ex amicis compositum, & ornatum .i. instructum tali cautela, qualem iam dicat, qui postquam intrauit curiam.i.congregationem senatus, & consiliariorum ciuitatis eius, hoc est Carthaginis inquit, Hannibal consulit.i.consilium petit vos cum.i.quando ita sit, quod dux Romanorum videlicet Duellius aduenerit, trahēs secum magnas copias maritimas, an deberet confligere cum eo. Vniuersus senatus acclamauit non esse dubium, quin oporteret .s. eum confligere cum Romanis. [Tum ille) .s. subornatus, & Instructus ad hoc inquit, ipse conflixit, & superatus est, ita .i. & sic Hann. non reliquit ijs.s.Carthag.senatoribus damnare id factum, quod ipsi iudicauerant, debuisse fieri.

DE HANNIBALE POSTERIORE.

* Liu.li. 21. Plut. in Fab. Frōt.quoque lib.1. cap. 8.

ITIDEM * Hannibal Fabium Maximum inuictam armorum suorum vim saluberrimis cunctationibus pugnæ ludificantem, vt aliqua suspicione trahendi belli respergeret totius Italiæ agros ferro, atque igni vastando, vnius eius fundum immunem ab hoc iniuriæ genere reliquit. Profecisset aliquid tanti beneficij insidiosa adūbratio eius, nisi Romanæ vrbi, & Fabij pietas, & Hannibalis vafri mores fuissent notissimi.

OLIV. ITIDEM Hannibal Fabium) Liu.secundi Pun.bel.lib.ij. Accesserant, inquit duæ, res ad augendum dictatoris inuidiam vna fraude, ac dolo Hannibalis, qui cum à perfugis ei monstratus ager dictatoris esset omnibus circa solo æquatis, ab eo vno, ferrum, ignemq., & vim omnem hostium abstineri iussit, vt occulti alicuius pacti ea merces videri posset, altera ipsius, facto primo forsitan dubio, quia non expectata in eo senatus auctoritas est, ad extremum aut ambigue in maximam laudem verso in permutandis captiuis, q; sicut primo Pun.bel.factum erat conuenerat inter duces Romanum, Pœnumq. vt quæ pars plus reciperet, q̄ daret argenti pondo bina, & selibras in milite præstaret ccxlvij.cū plures Romanus quàm Pœnus recepisset, argentumq. pro eius debitum sæpe iactata in senatu re, quoniam non consuluisset patres tardius erogaretur, Inuiolatum ab hoste agrum misso Romam filio vendidit, fidemq. publicam impendio priuato exoluit. Frontinus vero Hannibal in Fabium, cui neque virtute, nec arte bellandi par erat, vt infamia resperget, agris eius abstinuit, ceterosq. populatus. Contra illa, ne suspecta ciuibus fides esset, magnitudine animi effecit, publicatis possessionibus suis, hoc idem fecisse Periclem tradit Iustinus. [Item Hannibal) .s. inferior, de supra dictum est. [Saluberrimis cunctationibus) Vt Ennius, Vnus qui nobis cunctando restituit rem. [Immunē) Intactum, & expertem. [Insidiosa adumbratio) Bene adumbratio, non enim erat beneficium, sed vmbra quædam beneficij, in quo latebant insidiæ, vt videlicet dictatorem populo suspectum redderet. [Et Fabij pietas) Qua vsus est captiuos Romanos, vt agrum suum venderet, illosq. redimeret.

Fab.contestatione sua resp. seruauit.

ASCEN. ITIDEM) .i. consimiliter, aut idem.s.Hannibal, vt respergeret aliqua suspicione .i. mala occasione (tanquam corruptus sit ab hostibus) belli trahendi .i. protrahendi, & dilatandi, Fab. Maximum ludificantem.i.frustrantem saluberrimis cunctationibus.i.dilationibus, & immorationibus pugne, inuinctam vim armorum suorum, vastando.i.dum vastaret ferro, eique igni agros totius Italię, reliquit fundum eius vnius.i.solius, videlicet Fabij, Immunem ab hoc genere iniuriæ. [Insidiosa adumbratio) .i. simulatio recta tanti beneficij eius .s. Hannibalis in Fabium profecisset aliquid.s.ad adimendum Fabio imperium, aut ad cogendum eum committere prœlium, nisi & pietas .i. charitas in patriam, & in captiuos redimendos, & vafri.i.astuti mores Hannibalis, & fuissent notissimi, vrbi hoc est Romæ.

DE TVSCVLANIS.

* Liuius lib. 6. & Plut. in Camil.

TVSCVLANIS * etiam acumine consilij incolumitas parta est: cum enim crebris rebellationibus meruissent, vt eorum vrbem funditus Romani euertere vellent, atque ad id exequendum Furius Camillus, maximus dux, validissimo instructus exercitu venisset vniuersi ei togati obuiam processerunt, cōmeatusque, & cetera pacis munia benignissimę pręstiterunt: armatum etiam intrare mœnia passi sunt, nec vltu, nec habitu mutato. qua constantia tranquillitatis non solum ad amicitiæ nostræ ius, sed etiam ad communionem vsque ciuitatis penetrauerunt, sagaci hercule vsi simplicitate, quoniam * aptius esse intellexerant, metum officijs dissimulare, quàm armis protegere. * Aptius.

OLIV. TVSCVLANIS etiam) Tusculani sæpe fecerant à Romanis, hanc iniuriam cum Romani ferre non possent, Camillum cum exercitu miserunt, qui agros vastaret, vrbem funditus euerteret. Sed Tusculani calliditate cōsilij vim Romanam eruerunt intrantibus enim eorum fines Rom.non demigratum est à propinquis itineris locis, non cultus agrorum intermissus, patentibus vrbis portis, togati obuiam frequentes imperatoribus Romanis processere, commeatus exercitui comiter in castra ex vrbe, & ex agris deuehitur. Tum Camil.castris ante portas positis eadem ne forma pacis, quæ in agris ostentaretur, ēt intra mœnia esset scire cupiens, ingressus vrbem, vbi patentes ianuas, & tabernis apertis proposita omnia in medio vidit, intentosq. opifices suo quenque operi, & ludos literarum strepere discentium vocibus, & repletas semitas inter vulgus puerorum, & mulierum huc, & illuc euntium, qua quenque suorum vsum caussa ferret, nihil vsquam non pauidis modo, sed mirantibus quidem similes circunspiciebat omnia inquirens oculis, vbi nā bellum fuisset, adeo, nec amore rei vsquam, nec ablatæ ad tempus vestigium vllum erat, sed ita omnia constanti tranquillaq. pace, vt eo vix fama belli perlata videri posset. Victus patiētia hostium Camillus, vbi omnia vidit esse pacata, & in agris, & in vrbe Tusculanos ad senatum ire iubet. senatui deinde scribit, quæ viderat senatus Tusculanos non solum amicitia, & pace dignos iudicauit, sed insuper etiam ciuitate donauit. [Tusculanis) Hoc oppidum à Tuscis occupatum nomen accepit, vnde originem habuere Catones, vbi & Cicero prædia habuisse fertur, à quibus Tusculanæ quæstiones dictæ sunt. [Commeatus) Cibaria, & alimenta. [Munia) Officia.

ASCEN. TVSCVLANIS &c.) Incolumitas .i. conseruatio vitæ, & patriæ est patria.i.acquisita etiam Tusculanis.i. Tusculi incolis, ac ciuibus, acumine .i. subtilitate consilij, cum enim meruissent crebris rebellationibus, vt Romani vellent euertere funditus .i. à fundo vsque vrbem eorum, Atque Furius Camil. max.dux Instructus exercitu validissimo venisset ad id.i.ad euertendum funditus eorum vrbem, ipsi Tusculani processerunt obuiam .s. Camil.& exercitu eius, togati in signum pacis, & ocij, vniuersi .i. simul omnes, & præstiterunt ei commeatus .i. (vt dicunt) victualia, & munia.i.officia, & obsequia pacis, & passi sunt etiam armatum intrare mœnia sup.sua, nec vultu, nec habitu mutato. [Qua constantia) .i.constanti præ se latione, & ostentatione tranquillitatis, ipsi Tusculani penetrauerunt, non solum ad ius amicitiæ nostræ, sed etiam vsque ad communionem ciuitatis nostræ, quia tandem ciuitate donati sunt Hercule.s.ita me iudicante, vt quod dicit sentio, ipsi vsi sup.sunt, aut penetrauerunt vsi simplicitate.s. in facto, sagaci.s.in consilio. [Quoniam intellexerant esse apertius).i.paratus, & facilius, aut legamus aptius .i. conuenientius dissimulare metum .i. significare se nihil de Rom. metuere officijs.i.per officia obsequia, quàm protegere.s.se armis.

THEO. TVSCVLANVS) Tusculum Verrius autumat inditum Tosculo nomen ab aditu difficili, non à Tuscis.

DE TVLLO DVCE VOLSCORVM.

* Liu.li. 2. sed aliter Dion. lib.8. & Plut. in Coriol.

AT Volscorum * ducis Tulli execrabile consilium. qui ad bellum inferendum Romanis maxima cupiditate accensus, cum aliquot aduersis prœlijs contusos animos suorum, & ob id paci proniores animaduerteret, insidiosa ratione quo volebat compulit. nā, cum spectandorum ludorum gratia, magna Volscorum multitudo Romā conuenisset, Coss. dixit, vehementer se

timere,

timere,nequid hostile subito molirentur: monuitque,vt essent cautiores,& protinus ipse vrbe egressus est. Quam rem Coss. ad senatum retulerunt: qui tametsi nulla suspicio suberat,auctoritate tamen Tulli commotus, vt ante noctem Volsci abirent,decreuit. qua contumelia irritati,facile impelli potuerunt ad rebellandum. Ita mendacium versuti ducis,simulatione beneuolentiæ inuolutum,duos simul populos fefellit, Romanum vt insontes notaret,Volscum,vt deceptis irasceretur.

OLIVERIVS.

AT Volscorū ducis) Marius Coriolanus vrbe pulsus vt dictum est,exulatum in Volscos abijt,hospitio vrebatur aeij Tulli Volscorum principis,& Romanis semper infesti hi duo consilia conferunt de Rom. bello,ad quod haud facile credebant plebem suam impelli posse,vt toties infeliciter tentata arma cæperent multis sæpe bellis,pestilētia,postremo amissa iuuentute fractos spiritus esse, arte agendum, in exoleto iam vetustate odio,vt recentes aliqua ira exacerbarentur animi. lodi forte ex instauratione magni Romæ parabantur, ad eos auctore Accio Tullo vis magna Volscorum venit priusquam committeretur, Tullus,vt domi compositum cum Martio fuerat, ad consules venit,dicit esse,quæ secreto agere de rep. velit remotis arbitris,inuitos inquit, quod interquos sit de meis ciuibus loquor nō tamen admissum quidquam ab his criminatum venio,se cautum ne admittant, nimio plusquam velim nostrorum ingenia sunt mobilia,multis id cladibus sensimus,quippe qui non nostro merito,sed vestra patientia sumus incolumes,magna hic Volscorum multitudo est,ludi sunt,spectaculo intenta ciuitas erit, memini quid per eandem occasionem a Sabinorum iuuentute in vrbe commissum sit horret animus,ne quid inconsulte,aut temere fiat, hæc vestra nostraq. causa primum dicenda vobis consulibus ratus sum, quod ad me attinet extemplo hinc domum abire in animo est, ne cuius facti, dictiue cogitatione præsens violer, hoc locutus abijt. Consules cum ad patres rem dubiam sub auctore certo detulissent, auctor magis,vt fit, quàm res ad præcauendum,vel ex superuacuo mouit factoque senatusc. vt vrbe excederent Volsci præcones dimittuntur,qui omnes proficisci ante noctem iuberent, ingens pauor primo discurrentes ad suas res tollendas in hospitia perculit, proficiscentibus deinde indignatio abhorta, vt conscelerarios, contaminatosque ab lodis festis diebus cetu quodammodo hominum, deorumque abactos eum ad propria continuato agmine iter progressis Tollus ad caput Ferentinū,vt quisque veniret,priores eorum excipiens querendo ind guandoq; & eos ipsos sedulo audientes secum dare verba, & per eos multitudinem aliam subiectum viæ campum deduxit ibi in concionis modum orationem exorsus,omnes ad bellum, & arma concitauit, & quòd ratione nunquam obtinuisset, arte & calliditate consecutus est. [Spectandorum ludorum gratia) Qui instaurabantur. causa vero renouandorū ludorum dicta est in cap.de somnijs. [Insontes notaret) Innocentes Volscos ignominia afficeret [Deceptis) s. Rom. qui à Tullo fuerant decepti.

Accius Tullus aitla Vol scos ad arma citaunt Ludis instauratis.

ASCEN. AT consiliū Tulli ducis Volscorū) Sup.fuit execrabile. Quia accensus maxima cupiditate ad inferendum Rom. bellum cum animaduerteret animos suorum contusos.i. hebetatos,& confractos,aliquot prœlijs aduersis.i.infeliciter cōmissis, & ob id promiores.i.inclinatiores paci.i.ad pacem sup. quam ad bellum,cōpulit sup. eos ratione insidiosa eo, quo volebar.i.ad bellum gerendū. Nam cum magna multitudo Volscorū conuenisset Rom. gratia ludorum.i.publicorum spectandorum, Tul. sup.dixit cōsulibus se timere vehementer ne s.Volsci molirentur.i.cum molimine atrentarent subito quid.i.aliquid hostile, & monuit.s.cōsules,vt essent cautiores &ipse egressus est protinus.s.postquam id dixerat vrbe.s.Rom. Quam rem consules retulerunt.i. vt dicunt, reportauerunt ad senatum.i.in cōsultationem senatus qui .s.senatus tametsi nulla suspicio suberat, tamen cōmotus auctoritate Tulli, decreuit,vt Volsci abirent ante noctem. Qua contumelia Volsci irati, potuerunt impelli facile ad rebellandum. Ita.i.& sic mendacium ducis versuti inuolutum simulatione beneuolentiæ fefellit simul duos populos.s.Rom vt notaret.s.nota infidelitatis,& ignominiæ innocentes.s. Volscos, & Volscum .s.populum, vt irasceretur deceptis.s.Rom. presertim senatui, fraude Tulli decepto.

DE STRATEGEMATIS. CAP. IIII.

ILLA vero * par calliditatis egregia, & ab omni prorsus reprehensione procul remota,cuius opera,quia appellatione nostra vix apte exprimi possunt, græca pronunciatione Strategemata dicantur.

Hæc de re Polyænus, & Front. plura scripsere.

ILLA vero calliditatis) s. quam dicturus de astu militari,quæ à sapientia profecta omni prorsus reprehensione vacat,dicit,hoc nomen multo melius græco quam latino sermone exprimi posse,& Stratagema appellari, quasi consilium militare στρατ enim græce exercitus ἄγω duco. [Ab omni reprehensione procul remota) Hoc ideo dicit, quia in superiori vaframento & calliditate non nihil fraudis inesse videtur. [Stratagemata) Consilia rei astutiæ militarea.

OLIV.

ILLA vero calliditatis dicturus est egregia sup.est,& remota procul ab omni reprehensione,cuius opera,quia vix.i.cum difficultate possunt exprimi apte.i. conuenienter appellatione nostra.i.vocabulum Rom. dicantur Stratagemata.i.gesta,& consilia militaria,græce autem scribitur στρατήγημα, sed quia nostri secū dam corripiunt, plerunt,pro η e dicens Stratagemata. Alij vero Stratogemata στρατ quod est exercitus στράτευμα vero expeditio.

ASCEN.

DE TVLLO HOSTILIO.

OMNIBVS * militaribus copijs Tullo Hostilio Fidenas aggresso,quæ surgentis imperij nostri in cunabula crebris rebellationibus torpere passæ non sunt finitimisque trophæis,ac triumphis alitam virtutem eius spes suas promouere vlterius docuerunt. Metius Suffetius dux Albanorum,dubiam, & suspectam semper societatis suæ fidem repente in ipsa acie detexit. detecto enim Romani exercitus latere,in proximo colle consedit,pro auditore speculatore pugnę futurus,vt aut victis insultaret,aut victores fessos aggrederetur. Non erat dubium,quin ea res militum nostrorum animos debilitatura esset,cum eodem tempore est hostes confligere,& auxilia deficere cerneret. itaque ne id fieret, Tullus prouidit. concitato enim equo,pugnantium globos * præcurrit, prædicans suo iussu secessisse Metium,eumque, cum ipse signum dedisset, inuasurum Fidenatium terga. quo imperatoriæ artis consilio metum fiducia mutauit,proq. trepidatione,alacritate suorum pectora repleuit.

Liu. li. 1. & Dionys. lib. 3

percurrit

OMNIBVS copijs militaribus) Liuius Fidenates inquit colloniα Rom. Veientibus socijs consilij assumptis, pacto transitionis Albanorum ad bellum atque arma concitantur,cum Fidenæ apte desciuerunt. Tullus Metio exercituque eius ab Alba accito contra hostes ducit, vbi aniemem transit ad confluentia collocat castra inter eum locum,& Fidenas Veientium exercitus tyberim transierat, hi & in acte prope flumen tenuere dextrum cornu in sinistro Fidenates propius montes consistunt. Tullus aduersus Veientem hostem dirigit suos. Albanos contra regionem Fidenatum collocat. Albano non plus animi erat, q fidei,neque manere,neq; transire aperte ausus sensim ad montes succedit. Inde vbi satis subijsse sese eatus est,erigi totam aciē fluctuansq. animo,vt terreret,tempus explicat ordines. Consilium erat,quo fortuna rē daret, eo inclinare vires miraculo primo esse Rom.quam proximi steterant,vt nudari latera sua socio rum digressu senserunt,inde eques citato equo nunciat regi abire Albanos. Tul. ne trepidaris,voce Salinos,fanaq. pallori ac pauori,eqtem clara increpās voce,vt hostes exaudirent redire in prælium iubet,nihil trepidatione opus esse,suo iussu circunduci Albanum exercitum,vt Fidenatium nuda terga inuadāt,idem imperat, vt hastas eqtes erigere iubeat,id factū magnę parti peditū Rom. cōspectum abeuntis Albani exercitus intercepsit,q viderat id qd ab rege auditum erat,tati eo acrius pugnāt, terror ad hostes trāsit,& audiuerant clara voce dictū, & magna pars Fidenatium, vt qui coloni additi Rom. essent, latinc sciebāt,itaq; solliciti ne ex collibus

OLIV.

collibus decursu Albanorum intercluderentur ab oppido, terga vertunt, instat Tullus, fusoq. Fidenatium cornu, in Veientem alieno pauore perculsum ferociter reddit. nec illi tulere impetũ sed ab ea flumen obiectum a tergo arcebat, quo postquam fuga inclinauit, alij arma fœde iactantes in aquam cæci ruebant, alij dum cunctantur in ripis inter fugæ, pugnæque consilium oppressi, nun alia ante Rom. pugna atrocior fuit. Tum albanus exercitus spectator certaminis deductus in campos est, de Metio vero Suffetio eius duce crudele sumptum est supplicium, vt duabus quadrigis alligatus dilaceraretur. [Torpere) Pigrescere, & languere, nam crebro Fidenates aduersus Rom. rebellantes Romanam iuuentutem ocio torpescere non permittebant. [Metius Suffetius) Qui tunc erat dictator Albanorum, de quo sumptum fuit, vt dixi crudele suppliciũ, cuius meminit Virg. haud procul in Scitæ Metium in diuersa quadrigæ Distulerant. [Detecto latere) Nam Albani relicti Romanorum lateribus se in collem recepere. [Vti victis insultarent) Vt victos Romanos per derisionem inuaderent. [Concitato enim equo) Liu. dicit, eum prius vouisse duodecim salios, fanaq. pallori, & pauori. [Omnes Globos) Omnem multitudinem, & ordinem pugnantium.

ASCEN. O M N I B V S &c.) Tul. Host. rege illo Rom. aggresso. i. cũ esset aggressus Fidenas oppidum Italiæ omnibus copijs. s. militaribus, quæ. s. Fidenæ, passæ non sunt. i. impediuerũt crebris rebellationibus incunabula. i. primordia imperij nostri surgentis corpore. i. pigrasse, & ocio frigere, & docuerunt virtutem eius. s. imperij Rom. alitam trophæis ac triumphis finitimis. i. ex proximo loco partis, promouere. i. extendere spes suas vlterius, Metius Suffetius dux Albanorũ detexit. i. manifestauit sepẽte in ipsa acie fidem societatis suæ cum Rom. initæ, semper dubiam & suspectam. Enim pro quia, latere exercitus Rom. detecto. i. nudato, consedit. i. locum cœpit in colle proximo, futurus speculator. i. obseruator, & spectator pugnæ, pro adiutore. i. vbi deberet esse adiutor, quia socius, vt insultaret victis. s. Rom. si forte vincerentur, aut aggrederentur. s. eosdem victores, si forte vincerẽt, fessos. s. ex pugna. Non erat dubium quin ea res esset debilitatura animos nostrorum. i. Rom. militum cum cernerent eodem tempore, & hostes confligere. s. secum, & auxilia deficere. Itaque Tullus prouidit, ne id fieret. i. ne animi suorum debilitarentur. Enim pro quia, ipse præcurrit. i. antequam defectionem animaduerterent, percurrit equo concitato. s. ad cursum. [Globos). i. cuneos, aut cumulorum suorum pugnantium. s. cum hoste, prædicans Metium secessisse. s. in collem illum suo, iussu etenim cum ipse dedisset signum inuasurum sup. esse terga Fidenatium. [Quo consilio imperatoriæ artis). i. quo stratagemate, mutauit metum fiducia. i. conuertit metum in fiduciam, & repleuit pectora suorum alacritate. s. inuadendi hostem pro trepidatione, quæ prius inerat, aut quæ in fuisset. More autem suo narrat rem duntaxat, quatenus ad præsentem locum pertineat, nam quomodo Metius defectionis reus postea Hippolytus factus sit, id est ab equis distractus non prosequitur.

DE SEXTO TARQVINIO.

* Liu. li. 8. et Dionys. lib. 4 AT ne * continuo à nostris regibus recedeamus, Sextus Tarquinius Tarquinij filius indigne ferẽs quòd patris viribus expugnari Gabij nequirent, valentiorem armis excogitauit rationem, qua interceptum id oppidum Romano imperio adijceret. subito nanque se ad Gabios contulit, tanquam parentis sæuitiam, & verbera, qua voluntate sua perpessus erat, fugiens: ac paulatim vniuscuiusque fictis, & compositis blãditijs alliciendo beneuolentiam, vt apud oẽs plurimum posset cõsecutus, familiarem suum ad patrem misit, indicaturum quemadmodum cuncta in sua manu haberet, & quæsiturũ quidnam fieri vellet, iuuenili calliditati senilis astutia respondit. siquidem re eximia delectatus Tarquinius, fidei autem nuncij parum credens, nihil respondit, sed ducto eo in hortum, maxima, & altissima papauerum capita baculo decussit. cognito adolescens silentio patris, simul ac facto, causam altius argumenti peruidit, nec ignorauit præcipi sibi, vt excellentissimum quenque Gabinorum, aut exilio summoueret, aut morte consumeret, ergo spoliatum bonis propugnatoribus ciuitatem tantum non vinctis manibus ei tradidit.

AT ne continuo) Tarquinius Superbus cũ Gabios vrbem propinquam, & validam sæpius aggressus, virtute expugnare non posset, ad fraudes, & dolos cõuersus est OLIV. nam cum velut deposito bello, fundamentis templi faciendis, alijsq. vrbanis operibus intentũ se esse simularet. Sextus Tarq. filius eius, qui minor ex tribus erat transfugit ex composito ad Gabios, patris in se sæuitiam intollerabilem conquerẽs, iam ab alienis in suos vertisse superbiam, & liberorum quoque eum frequentiæ, tædere, vt quam in curiam solitudinem fecerit, domi quoque faciat ne quam stirpem, ne quem heredem relinqueret, se quidem inter tela & gladios patris elapsum, nihil vsquam sibi tutum nisi apud hostem L. Tarquinij credidisse. nam errarent manere is bellum, quod depositum simulet, & per occasionem eum in cautos inuasurum. quod si apud eos supplicationibus locus nõ sit, per erraturum omne latium, Volscos quoque se inde equos, & hernicos petiturum, donec ad eos perueniat, qui à patrum crudelissimis, atque impij supplicijs tegere liberos sciant, forsitan etiam ardoris aliquid ad bellum, armaq. se aduersus superbissimum regem ac ferocissimum populum inuenturum, cũ si nihil mouerentur, infensus ira porrò inde habiturus videretur benigne à Gabinis excipitur, quos paulo post ad rebellandũ incitat ipse cum promptissimis iuuenum prædatum, atque in expeditiones vadit, vt dictis, factisq. omnibus ad fallendum instructis, vana expressa erat fides. Dux ad vltimum belligitur, vbi cũ inscia multitudine, quid ageretur prœlia parua inter Romã, Gabiosq. fierent quibus plerunque Gabina res superior esset, tum certatim summi, infimiq. Gabinorum, & Sext. Tarq. dono deũ sibi ducem credere apud milites vero obeundo pericula, & labores pariter prædam munifice largiendo, tanta caritate esse, vt nõ pater Tarquinius potentior Romæ quàm filius Gabijs esset, ita postquam satis virum collectum ad omnes conatus videbat, tum ex suis vnum sciscitatum Rom. ad patrem mittit, quidnam se facere vellet, quandoquidem, vt omnia vnus Gabijs posset, ei dij dedissent, hoc nuncio quia credo dubiæ fidei videbatur, nihil voce responsum est. Rex velut deliberabundus in hortum ædium transit sequente nuncio filij, vbi inambulans tacitus summa papauerum capita dicitur baculo decussisse, interrogando, expectandoque responsum, ira fatu odio, seu superbia insita ingenio, nullam eum vocem emisisse. Sexto vbi quidquid vellet pater quæue præciperet tacitis ambagibus patuit, priores ciuitatis eliminando alios apud populum, alios sua ipsorum inuidia importunos interemit, multi palam, quidam in quibus minus speciosa criminatio erat futura, clam interiecti, patuit quibusdam volentibus fuga, aut in exilium acti sunt, absentiumq. bona iuxta interemptorum diuisa fuere largitionis, inde prædæque dulcedine priuati commodi sensus malorum publicorum adimi donec orba cõsilio, auxilioque Gabina res regi Romano sine vlla dimicatione in manu tradit. [Interceptum) Fraude captum. [Verberaque) Quia seipsum dedita opera iusserat verberari, cuius rei nullam prorsus mentionem facit Liu. Iust. vero hac eadem simulatione vsum fuisse Zopyrum vnum de interfectoribus magorum, & Zopyrum Persarũ. principibus Darij Persarum regis dicit, qui vt Babyloniam Persarum imperio subijceret, domi se verberibus lacerari toto corpore iussit, & titulo transfugæ Babyloniam profectus, hac eadẽ artem vrbem imperium Dario prodidit. [Iuuenili calliditati senilis astutia respondit) Patris senis calliditas iuuenis filij astutiam adæquauit, nam pater tacens, quid sibi vellet filio callide satis indicauit. [Fidei autem nuncij parum credens) Frontinus Tarq. inquit superbus Gabinos interficiendos arbitratus, quia hoc nemini volebat commissum, nihil nuncio respondit, quia ad eum à filio missus erat tantum virga eminentia papauerum capita cum forte in horto ambularet decussit, nuncians sine responso reuersus renunciauit adolescenti Tarq. quid agentem patrem vidisset intellexit, idem esse eminentibus faciendum. [Cognito silentio patris) Cum intellexisset, quid sibi vellet pater silendo, quidue innueret decutiendo papauerum capita. Causam. alterius argumenti præuidit rẽ illam. quam præsente nuncio pater fecerat ad illud spectare, neque id frustra eum fecisse, sed latẽtem in eo causam existere.

A T ne recedamus continuo à regibus nostris). i. Stratagematis eorũ. [Sextus Tarquinius). s. Superbi vltimi regum Rom. ASCEN. ferens indigne, q Gabij nequirent expugnari. i. pugna vici, & capi viribus patris. s. sui, excogitauit rõnem. i. subtilem viam valentiorem

tiorem.f.ad expugnationem Gabinorum armis.i.paternis, quę .f.ratione adijceret imp. Rom. id oppidum interceptum.i. dolo captum. (Vbi signandum est auctorem in eam ire sententiam quam Maro Aeneid.ij. sic à iuuętute, vt minus imitandam, dictā affert. Dolus an virtus, quis in hoste requirat? Nam in præfatione dixit huiusmodi calliditatem ab omni reprehensione ,procul remotam, quod si verum est, hic etiam sine reprehensione inimicos simulata amicitia dolo vincere potuit magna est adhiben da cautio inimico conciliato, antequam hosti amicitiam simulanti fidem habeamus, sic enim Babyloni, sic Troiani, sic Gabij capti sunt, quia hosti crediderunt) naoque ipse Sextus confulc sc subito ad Gabios tanquam .f. esset fugiens sæuitiam parentis .i.patris omnibus notam, & verbera.i.verberationes, aut instrumenta ipsa verberandi, quæ perpessus erat sua voluntate, quia vl bicea, aut vestigia verberum ostendit Gabijs, ac alliciendo paula tim beneuolentiam vniuscuiusque.f.Gabinorum blāditijs fictis & compositis.i.subornatis ad fraudem consecutus.i.vbi obtinuit vt posset plurimum apud omnes, misit familiarem suum.i.à secretis ad patrem indicaturum, quemadmodum haberet cuncta in sua manu.i.potestate, & quæsiturum.f.à parte, quidnam vellec fieri.f.ad expugnandos commode Gabios.astutia senilis.i.ipsius Tarq. patris, respondit.i.consona fuit calliditati iuuenili.i.ipsius filij, Siquidem.i.quoniam Tarq. .f. pater delectatus re eximia .i. quam maxime exoptabat. Autem pro sed, parum credens fidei nuncij, nihil respondit, sed eo seducto in hortum.i.postquam eū seduxerat in hortum, decussit.i.terram percutiendo deiecit, baculo.f.quem manu tenebat. Maxima, & altissima capita papauerum.i.illarum herbarum alte crescentium, & quarum fructus soporem inducit. [Adolescens.) .f.filius Tarq. filrnuo patris .f. sui, simul ac facto cognito.f.ex nuncio, peruidit.i.perpexit altius .i. profundius causam argumentis.i.rationis vtriusque.f.tam silētij, quam facti, hoc est decussionis capitum summorum pauperū, nec ignorauit præcipi.f.à patre per tale factum sibi, aut summouerer exilio.i.expelleret occulte Gabios, aut consumeret.i.existimaret morte excellentissimum quemque Gabinorum. [Ergo quia hoc intellexit, & fecit, tradidit ei).f.patri suo ciuitatem spoliatam bonis propugnatoribus.i.defensoribus tantum non manibus vinctis.i.hoc solo dempto, quod non erant illi manus vinctæ, aut vt Oliuerius hoc vocabulum interpretatur manibus sup. ciuitatis tantummodo, id est fermc vinctis, quæ sententia ferme in vnum recidit, quia quod tantummodo.i.non duntaxat dempto fit, ferme fit.

DE ROMANIS.

*Liu. li. 5.

ILLVD * quoque à maioribus, & consilio prudenter, & exitu feliciter prouisum: cum enim vrbe capta Galli capitolium obsiderent, solamque potiendi eius spem in fame eorum repositam animaduerterent, perquam callido genere consilij Romani vsi, vnico perseuerantiæ irritamento victores spoliauerunt: panes enim iacere compluribus ex locis cœperunt. Quo spectaculo * obstupefacti, infinitamque frumenti abundantiam nostris superesse credentes, ad pactionem omittendæ obsidionis compulerunt. Misertus est tunc profecto Iupiter Romanæ virtutis, præsidium ab astutia mutuantis, cum summa alimentorū inopia, proijci præsidia inopiæ cerneret. igitur vt vafro, ita periculoso cōsilio salutarem exitum dedit.

* obstupefactos.

OLIV. ILLVD quoque) Cum vrbe à Gallis capta obsideretur capitolium ante omnia obsidionis bellique mala fames vtrunq; exercitum vrgebat, Gallos etiam pestilentia vexabat, induciç cum Rom. factæ, & colloquia permissu imperatorum habita, in quibus cum identidem Galli famem obijcerent, eaque necessita ad deditionem vocarent, dicitur auertēdæ eius opinionis causa multis locis panis de capitolio iactatus esse in hostium stationes. [Vsi eo perseuerantiæ irritamento) Vnum erat inquit, qđ Gallos in obsidendis Rom.perseuerare incitaret, quòd eos fame vincere posse sperabant, nam armis, aut vi aliqua capi posse capitolium desperabant, quòd locus natura munitissimus esset. [Misertus est tunc) Iupiter. Lactan. firmianus diuinarum institutionum lib.j.eodem, inquit tempore Ioui pistori ara posita est, qđ eos inquiete monuisset, vt ea omni frumento, quod habebant panem conficerent, & in hostium castra iactarent, eoq; facto soluta est obsidio desperantibus Gallis inopia subigi posse Rom. Ouid. quoque Fast. lib.8. Posse famc vinci spes excidit, hoste repulso. Candida pistori, ponitur ara Ioui. [Præsidia inopiæ,) Scilicet panes, quæ præsidia erant inopiæ.

ASCEN. ILLVD quoque) .f. etiam quod sequitur est prouisum à maioribus.i.progenitoribus Rom.&.i.simul prudenter consilio .i.quantum ad consilium, & feliciter.exitu.i.quantum ad euentu eet, [Cum enim vrbe capta Galli) .f.Senones obsiderent Capitolium, & ipsi animaduerterent spem potiundi eius.f.Capitolij, repositam solam, aut solum in fame eorū.f.maiorū Rom. illic inclusorū. Rom. vsi perquam callido gñe consilij, spolliauerunt victores.f.Gallos vibis, per capitolium expugnatores, vnico.i.non solo, irritamento.i.prouocamento perseuerantię, cœperunt.n, iacere.i. deijcere panes ex compluribus locis.f Capitolij. Quo spectaculo Rom.cōpulerunt Gallos, obstupefactos, & credentes infinitam abundantiam frumenti superesse nostris.i.Rom. ad pactionem.i.ad faciendum pactum, pro certo pondere auri, obsidionis omittendæ. Iupiter profectò est misertus tūc virtutis Rom. mutuantis.i.mutuo accipientis, & quasi mēdicantis, præsidium.i. protectionem, & auxilium salutis ab astutia.i.calliditate, cum .f. Iupiter cerneret præsidit.i.remedia, aut sustentacula, inopiæ alimentorum hoc est panem proijci in summa inopia alimentorū. Igitur Iupiter dedit obsessis in Capitolio, exitum.i.finem obsessionem salutarem, consilio vt vafro.i.astuto, & callido, ita periculoso, quia sic quod habuerunt alimenta diminuerunt, & si tūc Galli tam periti rei militaris fuissent, vt nunc sunt, facile cautelam intellexissent, cum tamen Gandauenses, & alij consimili longe post vsi dicantur.

DE CLAVDIO NERONE, ET LIVIO SALINATORE.

IDEM Iupiter * postea præstantissimorum ducum nostrorum sagacibus consilijs propitius aspirauit: nam cum alterum Italiæ latus Hannibal laceraret, alterum inuasisset Asdrubal, ne duorum fratrum iunctæ copiæ intolerabili onere fessas simul res nostras, vrgerent, hinc Claudij Neronis vegetum consilium, illinc Liuij Salinatoris inclita prouidentiam effecit. Nero, enim compresso à se in Lucanis Hannibale præsentiam suam, quoniam ita ratio belli desiderabat, mentitus hosti, ad opem ferendam collegæ per longum iter celeritate mira tetendit. Salinator in Vmbria apud Metaurum flumen proximo die dimicaturus, summa cū dissimulatione Neronem castris noctu recepit: tribunos enim à tribunis, centuriones à centurionibus, equites ab equitibus, pedites à peditibus, excipi iussit, ac sine vlla tumultuatione, solo vix vnum exercitum capiente, alterum inseruit. quo euenit, ne Asdrubal cum duobus se consulibus prœliaturum prius sciret, quàm vtriusque virtute prosterneretur. Ita illa toto terrarum orbe infamis Punica calliditas, Romana elusa prudentia Hannibalem Neroni, Asdrubalem Salinatori decipiendum tradidit.

*Liu. li. 27. & Frōt. lib. 1. cap. 2.

OLIVERIVS.

IDEM Iupiter) Bel. Pun. secundo Liuio, & Nerone consulibus, cum Hannib. Punicis armis magnam Italiæ partem oc cupasset, ac vires Rom. multis cladibus attriuisset, tamq. appareret paruis auctum copijs posse Rom.imperium opprimere. Asdrubal eius frater in Italia cum ingētibus copijs descenderat vt se fratri coniungeret. Nero qui Hannib. erat oppositus, vbi consilium cognouit Asdr. interceptis his, qui ad Hannib.literas ferebant, non id tempus esse ratus, consilijs ordinarijs prouinciæ suæ quisque finibus per exercitus suos cum hoste destinaro, a senatu bellum gereret, audendum, atq; nouandum aliquid in prouisum, inopinatumq. qđ cœptum non minorem apud ciues, quam apud hostes terrorem faceret, perpetratum, in magnam lætitiam, ex magno metu verteretur. Cum igitur cuperet Asdru balem

Nero opprefsit Asdrub.

balem eiosq. copias antequam Hannibali fratri iungeretur ex cindi, iccirco feſtinatet ſe Liuio Salinatori collegæ ſuo, cui bellū illud mandatum fuerat, parum fidens viribus, quæ ſub ipſo erat adiougere, neque tameo diſceſſum ſuum ad Hannib. cui oppoſitus erat iotelligi vellet, mille equites delegit, præcepitq. legatis, qoos relioquebat, vt eædem ſtationes, & vigiliæ quæ agerentur, totidem ignes arderent, eandem ſacies caſtrorum ſeruaretur, ne qoid Hann. ſuſpicatus, auderet aduerſus paucitatem relictorum pronunciat occupare ſe in Lucanis proximam vrbē, Punicumq. præſidium velle, vt ad iter parati eſſent, noctu profectus, ſtatim in Picenum, deinde eum in Vmbriam occultis itineribus veniſſet, nuncios præmiſſit ad collegam, qui nunciarent eius aduentum, percunctarentur clam, an palam, interdum an noctu venire ſe vellet, ijſdem, an alijs, conſidere caſtris nocte clam ingredi melius eſſe iudicauit. Theſſera pro caſtris à Liu. conſole data erat vt tribunos tribunum, centorio centum eques equitem pedes pe ditem acciperet, neque enim dilatari caſtra opus eſſe ne hoſtis aduentum alterius conſulis ſentiret, detractaturus pugnam, ſi cō ſolum functas vires intelligeret. Igitur inſciū duplicatis aggreſſus copijs, Claudius Nero ſuperauit, & velocius omni nuncio redijt ad Hanib. Ita ex duobos calliduſſimis. Pœnorum ductibos eodem coosilio alterum cælauit, alterum oppreſſit. [Alterū Italię latus) Lucaniam regionem. [Alterum) Brutios in Vmbria [Intollerabili onere ſeſſas) Nam Hannibal vires Rom. multis cladibus attriboerat, remp. longo bello laſſauerat. [Compreſſo Hannibale cotrcito, & in arctum deducto, præſentiam ſuam mētitus, nam adeo occolte caſtris diſceſſit, vt non ſentiretur, & ideo illum in caſtris Hannibal ſemper eſſe credidit. [Longum iter) Nam longū erat interuallū è Lucania in Brutios. [In Vmbria) Quæ regio nunc patrimooium dicitur. Apud flumen Metaurū. Metaurus fluuius eſt Vmbriæ defluēs in Adriaticum ſinum haud longe à Fanenſi Coloois ſeoo Galliam verſus, clarot, & nobilitatus hac Liuij, & Neroois victoria. [Qoo euenit) Non prius Hannibal ſenſit Neronem è caſtris diſceſſiſſe ad opem collegæ ferendam, qoàm nero caput, Aſdrubalis in caſtra fratris conijci iuſſit. quo viſo dixiſſe fertur tum demum cognoſcere, ſe Deos iratos Carthag. eſſe.

ASCEN. IDEM Iupiter) Qui ſic Rom. miſeratus eſt tempore obſidionis Capitolinæ aſpirauit poſtea exiſtens propitius, ſagacibus conſilijs præſtantiſſimorum ducum noſtrorom, videlicet Claudij Neronis, & Liuij Salinatoris. [Nam cum Hannibal laceraret).i. vaſtaret alterum latus Italię videlicet Lucanicum, & Aſdrubal frater eius inuaſiſſet. [Alterum).ſ. latus Italiæ, videlicet Brutium, aut Brutios ipſos, cōſiliom vegetum.i. viuacis ingenij Claudij Neronis, effecit hinc.i. ea vna parte, vtpote Lucania, & inclyta prouidentia Liuij Salinatoris effecit illinc .i. ea altera parte, vtpote Brutia, ne copiæ duorum fratrum.ſ. Hannibalis, & Aſdrubalis, vrgerent ſimul res noſtras.i. Rom. feſſas intollerabili onere. Nero enim Hannibale compreſſo à ſe in Lucanis, mentitus .i. fingens, & oſtentas hoſti præſentiam ſuam .i. ſe non abijſſe ab exercitu, quem dictitabat in Lucania. [Tetendit mira celeritate ad ferendam opem).i. ſuppetias collegæ.ſ. ſuo Salinatori Salinator dimicaturus cum Aſdrubale apud Metaurum flumen in Vmbria recepit noctu Neronem caſtris.i. in caſtra ſua, ſup. com ſumma diſſimolatione, iuſſit. n. Tribunos.ſ. Neronis excipi à Tribunis.ſ. ſuis, Centuriones Neronis à Centurionibus ſuis. equites ab equitibus, & pedites à peditibus, ac inſeruit alterum.i. ſecundum exercitum, ſolo vix capienti vnum exercitum. [Qoo euenit oe).i. vt non, vt Hannibal non ſciret prius ſe dimicaturum cum duobos conſulibus quàm proſterneretur virtute vtriuſque. [Ita).i. & ſic illa calliditas Punica infamis toto orbe terrarum, eluſa prudentia Rom. tradidit Hannib. decipiendum Neroni.i. à Nerone, & Aſdrubalem decipiendum Salinatori, aut tradidit Neroni, & Salinatori ſuom vtrique decipiendum.

DE QVINTO METELLO CONSVLE.

MEMORABILIS * etiam conſilij Q. Metellus, qui cum proconſul bellum in Hiſpania aduerſus Celtiberos gereret, vrbemq. * Trebiam caput eius gentis viribus expugnare non poſſet, intra pectus ſuum multum, ac diu conſilijs agitatis, viam reperit; qua propoſitum ad exitū perduceret? itinera magno impetu ingrediebatur, deinde alias, atque alias regiones petebat: modo hos obſidebat montes, paulo poſt ad alios trāſgrediebatur: cum interim tam ſuis omnibus, quàm ipſis hoſtibus ignota erat cauſa inopinatæ eius, ac ſubitæ fluctuationis. Interrogatus quoque à quodam amiciſſimo ſibi, quid ita ſparſum, & incertum militiæ genus ſequeretur abſiſte, inquit, iſtud quærere: nam ſi huius conſilij mei interiorem tunicam conſciam eſſe ſenſero, continuo eā cremari iubebo. Quorſum igitur ea diſſimulatio erupit? aut quem finem habuit? poſtquam vero, & exercitum ſuum ignorantia, & totam Celtiberiam errore implicauit, cum alio curſum direxiſſet ſubito ad Trebiā reflexit, eamque inopinatam & attonitam oppreſſit? Ergo niſi mentem ſuam dolos ſcrutari coëgiſſet, ad vltimam ei ſenectutem apud mœnia Trebiæ armato ſedendum foret.

* Lib. t. c. 8 et li. 9. cap. 8. * Contrebiam vocat Plin. de vir. illuſtr.

OLIVERIVS.

MEMORABILIS etiam Metellus qui prius cognominatus eſt proconſul in Hiſpania bellom gerebat aduerſus Celtiberos, qoorum vrbem Metropolim, hoc eſt regionis capot Trebiam, cum ſæpios oppognatam viribus expugoare non poſſet, ad altiora conſilia ſe conuertit, vt quod viribus non poſſet, ingenio & arte conſeqoeretor. Itaque vrbem obſidione liberauit tanqoā deſperatione ductus eam prorſus omittere velle videretur exercitum per diuerſa loca ducebat, tanquā incertus conſilij quid ageret, modo hanc, modo illam regionem, monteſque petebat, nec vllo in loco diutius cōmorabatur, cuius conſilij rationem cum nemo intelligeret vnus è familiaribus ſuis interrogauit, quid ita ſparſum, & incertum militiæ genus ſe quereretur. Cui Metel. ſi meam inquit tunicam interiorem conſilij mei, participem, aut conſciam eſſe intelligerem, igni qoamprimum mandarem, hoc ſtratagemate factum eſt, vt cum ſuos rerū ignorantia, & hoſtes ſummo errore implicaret paulo poſt vrbē incautam, & ſuo clandeſtino, ac inopinato aduentu oppreſſam caperet. [Q. Metellus) Qui pius cognominatus eſt: quia patris exilium longis lacrymis proſecutus fuerit, nec ab his temperare potuerit, priuſqoam ſuit in patriam reuocatus. [Viam) Rationem, Virg. Inueni Germana viam gratare ſorori. [Fluctuationis) Erroris, & vagationis. [Interiorem tunicam) Veſtem lineā, qoam vulgo camiſiam dicimos. Front. lib. j. cap j. Metel. inquit pius in Hiſpania interrogatus, quid poſtea die facturus eſſet, tunicam meam, ſi hoc eloqui poſſet, comburerem. Ergo niſi mentem ſuam dolos, ſcrutari) .i. Niſi hanc aſtutiam excogitaſſet, in obſidione, apud Trebiam conſenuiſſet. [Scrutari) Inquirere.

MEMORABILIS &c.) Ordo eſt. Q. Metellus pius, videlicet ſup. fuit etiam conſilij memorabilis.i. digni memoria. Qui cum ens ſup. procōſul gereret bellum in Hiſpania aduerſus Celtiberos, & non poſſet expugnare viribus Contrebiam (quanquā ſunt qui Trebiam ſcribant) vrbem caput eius gētis, conſilijs agitatis, multum, ac diu intra pectus ſuum. [Reperit viam).i. rationem, qua perduceret propoſitum ad exitum.i. qua Contrebiam caperet ipſe ingrediebatur.i. faciebat itinera magno impetu, deinde petebat alias, atque alias regiones, & obſidebat .i. occupabat modo .i. interdum hos montes, & tranſgrediebatur paulo poſt ad alios .ſ. montes cum interim cauſa inopinatæ, ac ſubitæ fluctuationis eius erat, pro eſſet, ignota omnibus tam ſuis, quam hoſtibus. Interrogatuſque à quodam amiciſſimo ſibi, quid ita, .i. cur ſequeretur genus militiæ ſparſum, & incertum, quia nuſquam conſiſtebat, inquit obſiſte .i. define quærere .i. percunctari illud, nam ſi ego ſenſero tunicam meam interiorem, quām camiſiam vocant, conſciam eſſe huius conſilij mei, ego iubebo continuo eam cremari. (igitur inquit Val. quaſi dicat dicrs forte igitur) quorſum erupit ea diſſimulatio, aut quem finem habuit? Reſpondet poſtquam vero implicauit, & .i. pariter exercitum ſuum ignorantia, & totam celtiberiam errore, quia putabat eum timore non conſiſteret in aliquo loco, cum direxiſſet curſum alio.i. ad alium locum reflexit ſupp. eum ſubito, ad contrebiam (vbi proprio nomini oppidi dat præpoſitionem) & oppreſſit eā inopinatam, & attonitam. Ergo niſi Metellus coëgiſſet mentem ſuam ſcrutari dolos, foret.i. fuiſſet ei armato ſedendum apud mœnia, Contrebiæ, ſup. vſque ad vltimam ſenectutem.

TREBIAM. Val. alibi vocat Trebiam, ſed hæc autem copioſius, & diſtinctius à Parrhaſio dicentur in eum, qui de viris illuſtr. opuſculum Suet. tribuit imperitiſſime. THEO

ASC.

EXTERNA.

DE AGATHOCLE REGE SYRACVSARVM.

*Iust. li. 22. & Diod. de rebus gestis Alex.

AGATHOCLES * autem Syracusarum rex audacter callidus, cum enim vrbem eius maiore ex parte Carthaginienses occupassent exercitum suum in Africam traiecit: vt metum metu, vim vi discuteret: neque sine effectu, nam repentino eius aduentu perculsi Pœni, libenter incolumitatem suam salute hostium redemerũt. pactique sunt, vt eodem tempore, & Africa Siculis, & Sicilia punicis armis liberaretur. Agathocles autem Syracusarum mœnia si tueri perseuerasset: illa belli malis vrgerentur: bona pacis fruenda, secure Carthagini reliquisset: nunc inferendo, quæ patiebatur, dum alienas potius lacessit opes, quàm suas tuetur, quo æquiore animo regnum deseruit, eo tutius recepit.

OLIV. AGATHOCLES Syracusanorum) Rex hic Siciliæ tyrãnus, quem ex humili, & sordido loco ad regiam maiestatem fortuna mira indulgentia prouexerat, cum a Pœnis duce Hamilcare duobus prælijs superatus intra Syracusas obsideretur, videretque se longe viribus imparem, & ad ferendam obsidionem minime paratum, statuit bellum in Africam transferre, mira prorsus audacia, vt quibus in solo vrbis suæ par non erat eorum vrbi bellum inferret, & qui sua tueri non poterat, impugnaret aliena, victusque victoribus insultaret. huius consilij non minus admirabile silentium quàm commentum fuit Po. hoc solum professus inuenisse se victoriæ viam animos tantum in breuem obsidionis patientiam firmarent, conscripto deinde exercitu cum duobus filijs adultis, nullo militum sciente, quo veheretur, traiecit in Africam, exposito deinde in littore exercitu, consilium suum omnibus aperit. eousque ad bellum, & certã victoriam hortatur, facta in agros subita excursione, tunc omnia prosternit, villas castellaque incendit, cui cum Hanno dux Pœnorum factus esset obuius primo prœlio vincitur, & occiditur, nam duo de Siculis, tria millia de Pœnis cum ipso duce cecidere, hac victoria clarus Agathocles, vrbes castellaque expugnat prędas ingentes agit hostium multa millia trucidat, castra deinde quinto lapide a Carthagine ponit, vt damna clarissimarum rerũ vastitatemque agrorum, & incendia villarum de muris ipsius vrbis specularentur, denique breui effecit, vt tota pene prouincia à Pœnis deficeret, iterato cum Carth. bello duce Bomilcare, graui prœlio superauit, cum magno vtriusque exercitus sanguine, post hanc victoriam, profligatis in Africa rebus, nihil actum esse putans, si amplius Syracusæ obsiderentur, tradito exercitu filio suo recurrit in Siciliam, cuius aduentum omnes Siciliæ vrbes auditis rebus, quas in Africa gesserat, certatim ei se tradunt, atque ita pulsis a Sicilia Pœnis totius insulæ imperium occupauit. Reuersus deinde in Africam cum mutata fortuna cuncta aduersa sibi euenissent, victus, & in Siciliam redire coactus, cum Pœnis pacem æquis conditionibus fecit. [Ex maiore parte) Nam præter Acradinem munitissimum vrbis locum occupauerunt vrbem. [Discuteret) Remoueret, euerteret.

ASCEN. AGATHOCLES autem rex Syracusarum) Supple fuit callidus audacter .i. cum audacia. Cum enim Carthaginien. occupassent vrbem eius ex maiore parte traiecit exercitum suum in Africam vt discuterent metum, quem patiebatur a Carth. metu, quem illis inferebat, & vim illatam à Carthag. sibi vi illata à se in Carthagine, nec sup. fuit callidus, aut id fecit sine effectu .i. consecutione propositi. Nam Pœni perculsi .i. attoniti, repentino, & ita inopinato aduentu eius redemerunt libenter incolumitatem suam salute hostium (& pacti sunt vt Africa liberaretur armis Siculis, & Siciliæ liberaretur armis Punicis .i. Carth. eodẽ tempore. Notum est œ in u mutari, vt pœna punio Pœnus Punicus, mœnia munio) Autem .i. sed, si Agathocles perseuerasset tueri mœnia Syracusarum, illa s. mœnia dicta vrgerentur malis .i. incommodis belli, & reliquisset Carth. bona .i. commoda pacis securæ, nunc inferendo .s. mala belli, quæ patiebatur, dum lacessit .i. vexat, aut lacerarum it opes alienas potius, quam tuetur suas, quo .i. quanto æquiore .i. minus grauato animo deseruit regnum .s. suum eo .i. tanto tutius recepit sup. illud.

DE HANNIBALE.

*Liu. li. 22. & Plut. in Hannib. Front. lib. 2. cap. 2.

QVID * Hannibal Cannensem P.R. aciem speculatus? non ne prius, quàm ad dimicandum descẽderet, compluribus astutię complicatam laqueis ad tam miserabilem perduxit exitum? ante omnia enim prouidit, vt solem, & puluerem, quæ ibi vento multus excitari solet, aduersum haberet: deinde partem copiarum suarum, inter ipsum prœlij tẽpus de industria fugere iussit, quàm cum à reliquo exercitu abruptam legio Romana sequeretur, trucidandam eam ab ijs, quos in insidijs collocauerat, curauit. postremo * quadrigentos equites subornauit, qui simulata transitione petierunt Consulem, à quo iussi more transfugarum depositis armis in vltimam pugnæ partem secedere, districtis gladijs, quos inter tunicas, & loricas abdiderant, poplites pugnantium Romanorum ceciderunt. Hæc fuit Punica fortitudo, dolis, & insidijs, & fallacia instructa. quæ nunc certissima circunuentę virtutis nostræ excusatio est: quoniam decepti magis; quàm victi sumus.

* quingentos, Liu. & Plut. ferũt, Frõtinus DC. lib. 2. c. 5

OLIV. Vulturni flumẽ natura.

QVID Hannibal Front. lib. ij. cap. ij. Hãnibal inquit, apud Cannas cum comperisset Vulturnum amnem vltra reliquorum naturam fluminum ingentes auras mane proflare, quæ arenarum pulueris verticem agerent, sic direxit aciem vt tota vis à tergo suis, Rom. in ora, & oculos incideret, quibus incommodis mire hosti aduersantibus illam memorabilem adeptus est victoriam. Liu. non hoc solum stratagemate, sed alijs quoque vsum Hann. fuisse dicit in Cannẽsi pugna; quibus Rom. oppressit magis, quam vicit. Nam & suis quibusdam imperauit, vt cum accẽsa pugna viderentur simulata fuga Romanam legionem in insidias deduceret, quæ ab internitionem vsque deleta fuit. Et in sinistro cornu Rum. vbi sociorum equites aduersus Numidas steterant consertum prœlium segne primo, & a Punica cœptum fraude, quingenti fermè equites Numidæ pręter cõsueta arma, telaq. gladios occultos sub loricis habentes vsi sunt specie transfugarum ad Rom. transire, qui cum a suis parmas post terga haberes adequasset, repente ex equis desiliunt, parmisque, & in aculis ante pedes hostium proiectis in mediam aciẽ accepti, ductique ad vltimos considere à tergo iubentur, ac dum prœlium ab omni parte conseritur, quieti mansere, postquam vero omnium oculos animosque occupauerat certamen, tum arreptis scutis, quæ passim inter aceruos cæsorum corporum strata erant versam adoriuntur Rom. aciem, tergaque ferientes, ac poplites cædentes, stragem ingentem dedecunt, ac maiorem aliquãto pauorem, ac tumultum fecerunt. [Compluribus astutiæ complicatam laqueis) Translatio sumpta à feris, quæ laqueis implicantur, sic & acies Rom. multis dolis, quasi laqueis capta, & cęsa fuit [Vento multus excitaret solet) Aduersum haberet, quia Apulia ventis abundat, & presertim iapige. [Abruptam legio Romana) Per vim separatam. [Districtis gladijs) Nudatis gladijs. [Poplites) Genua, partem pro toto, est autem poples flexura genuum. [Circunuente) Deceptæ.

ASCEN. QVID) sup fecit Hannibal speculatus aciem P.R. Cannensem .i. quæ erat apud Cannas nomine, perduxit sup. eam ad tam miserabilem exitum complicatam compluribus laqueis astutiæ priusquam descenderet ad dimicandum? q.d. vtique. Enim pro quia, ipse prouidit ante omnia vt sup. acies Rom. haberet & solem & puluerem, qui solet excitari, ibi multus ventis aduersum .i. obiectum oculis, & toti faciei, deinde iussit partem copiarum suarum fugere de industria .i. ex composito, & data opera, inter ipsum tempus pręlij .i. durante adhuc conflictu, quàm .s. partem cum legio Rom. sequeretur, abruptam à reliquo exercitu curauit sup. legionem Rom. trucidandam ab his, quos collocauerat in insidijs. Postremo subornauit quadringentos equites, qui simulata transitione .s. ad Rom. petierunt consulem, vt .s. ab eo in fidem reciperentur, a quo .s. consule iussi secedere in vltimam partem pugnæ, armis depositis .s. prius, more transfugarum ceciderunt gladijs districtis .i. nudatis, quos abdiderant inter tunicas. & loricas .s. suas poplites .i. neruos, qui in aduersa parte genuũ sunt Rom. Pugnantium ceciderunt. [Hæc) .i. huiusmodi fuit fortitudo Punica .i. Pœnorum videlicet instructa dolis, & insidijs, & fallacia, quæ .s. fallacia, aut fallax fortitudo est nunc certissima excusatio

virtutis nostræ.i.Rom. circumuentæ.i.deceptæ per fraudem, quo niam nos sumus magis decepti, quam victi.

THEO. COMPLICATAM laqueis antiqui codices habêt copulata. Nam copula, eanum vinculum propriæ dicitur, vt ex Ouid. didicimus, & Tibul.

DE REPVLSIS. CAP. V.

CAMPI quoq; repræsentata conditio, ambitiosam ingredientes viam ad fortius sustinendos parum prosperos comitiorum euentus vtiliter instruxerit. quia propositis ante oculos clarissimorum virorum repulsis, vt non minore cum spe honoris, ita prudentiore cum animi iudicio peterent: meminerintque, nefas non esse, aliquid ab omnibus vni negari, cum sæpenumero singuli cunctorum voluntatibus, resistere fas esse duxerint. scientes êt, patientia quæri debere, quod gratia impetrari negerint.

OLIV.

CAMPI quoque) Dictutus de repulsis Val. breui præfatione docilitatem, & beneuolentiam quo dammodo sibi conciliat, cum dicat huius regni cognitionem futuram vtilem multis, magistratus & dignitates petituris, qui si forte repulsam passi fuerint clarissimorum hominum exemplis se consolari, eamque indignitatê æquo animo ferre poterunt: discentque patientia quærere, quod gratia obtinere nequiuerint. [Campi quoque) In campo Martio P. R. comitia habebantur, creabanturque magistratus, in quem candidati descendebant. [Cum sæpenumero singuli) Quali intendit argumentum, si vni licitum est cunctorum iudicijs plerunque resistere, quanto magis omnibus vnius voluntati refragari?

ASCEN. CAMPI &c.) Conditio quoque campi.s. Martij .i. dubius euentus, & periculum repulsæ, quibus subiacet petitio honorû in campo Martio repræsentata.s.oculis, aut animis hoium instruxerit.i.potest instruere ingredientes viam ambitiosam .i. multû cupidam honorû, aduentus comitiorum .i. qui fiunt in comitijs, parum prosperos sustinendos fortius.i.maiore animi fortitudine. [Quia repulsis clarissimorum virorum propositis ante oculos).s.ambitiosorum, vt.i. quemadmodum ipsi petent.s. magistratum (nisi legendum sit honores, vbi est honoris) cum sup. minore spe honoris.s.obtinendi, ita petent cum maiore iudicio animi .i.cautius, & meminerunt.i.erunt memores non esse nefas aliquid negari vni ab omnibus.i.toto Pop. cum singuli sup. viri dixerint sæpenumero fas esse resistere voluntatibus cunctorum, scientes etiam id debere quæri.s.acquiri patientia, quod nequiuerit.s.nô poterit, impetrari gratia.i.complacentia populari.

DE QVINTO ÆLIO TVBERONE.

Cic. pro Mur. & Sene. ep. 96. et 99

QVINTVS * Aelius Tubero à Q. Fabio Maximo epulum P.R. noie P. Africani patrui sui dante, rogatus, vt triclinium sterneret: Lectulos Punicanos pellibus hædinis strauit, & pro argenteis vasis Samia exposuit: cuius rei deformitas sic omnes offendit, vt cum alioqui vir egregius haberetur, comitijsque Prætorijs cãdidatus in campũ L. Paulo auo, & P. Africano auunculo nixus descendisset, repulsa inde abire notatus. nam vt priuatim semper continentiam probabant, ita publice maxima cura splendoris habita est: quo circa vrbs nr̃a non vnius conuiuij numerũ, sed totã se in illis pelliculis iacuisse credens, ruborem epuli; suffragijs suis vindicauit.

OLIV. QVINTVS Aelius Tubero) Cic. in orat. pro L. Muræna, fuit inquit eodê studio vir creditus apud patres nostros, & honestus, & nobilis Q. Tubero. is cum epulum Q. Fab. Max. P. Africani patrui sui noîe P.R. daret, rogatus est à maximo, vt triclinium sterneret, cum esset Tubero eiusdem Africani sororis filius, atque ille homo eruditissimus, ac stoicus strauit pelliculis hædinis lectulos Punicanos, & exposuit vasa samia, quasi vero esset Diogenes Cinicus mortuus. & non diuini homi nis Africani, mors honestaretur, quoê cum supremo eius die maximus laudaret, gratias egit Dijs immortalibus, ꝙ ille vir in hac

rep. potissimum decus natus esset, necesse.n. fuisse ibi esse imperium terrarum, vbi ille esset buius in morte celebranda grauitee tulit. P.R. banc peruersam sapientiam Tubero. Itaq; homo integerrimus ciuis optimus, cum esset L. Pauli nepos P. Africani, vt dixi sororis filius his hædinis pelliculis prætura deiectus est. Sen. ad Lucil. epist. lxxxv. quæ incipit, petis a me, circa finê. Tuberonis inquit ligneos lectos in publicum sterneretur, hedinas prostragulis pelles, & ante ipsius Iouis cellam apposita conuiuijs vasa fictilia, quid aliud q̃ paupertatem in Capitolio consecrarat? & vt nullum aliud factum eius habeam, illum Catonibus in feram bic parum credimus censura fuit illa nõ cœna. O quam ignorant homines cupidi gloriæ, quid illa sit, aut quemadmodû petenda, illo die P.R. multorum suppellectilem spectauit, vnde miratus est omnium illorum aurum, & argentum fractum est, & vile æs conflatum, at omnibus sæculis Tuberonis fictilia durabunt. [Triclinium) Cœnaculum & locus, vbi conuiuari antiqui consueuerunt, a tribus toris stratis, vt dictum est. [Lectulos punicanos) Paruos & humiles, & secundum Seu. ligneos, nam huiusmodi lecti ex Africa primum aduecti sunt. [Samia) Terrena à Samo insula, vbi primum facta fuerunt eiusmodi fictilia. [Quo circa &c.) Hanc inquit dignitatem nõ nobis tantum, qui interfuere conuiuio, sed vniuersæ ciuitati facta existimaruut Rom. & propterea illum proximis comitijs repulsæ nota affecerunt.

QVINTVS Aelius Tubero rogatus a Q. Fab. Max. dante P. R. epulum).s. solenne conuiuium, & quasi parentationem, nomine.i.lône P. Africani patrui sui.s. defuncti, vt sterneret.i.ornaret triclinium.i. locum conuiuij, strauit lectolos Punicanos.i.traductos à Punicis moribus, vbi ligneos habent, & leues quales sunt qui campanos, seu campestres Galli vocant, pellibus hædinis quibus nihil fœdius, & abiectius, & exposuit.i.conuiuis, aut in abaceo posuit samia sup. vasa.i. fictilia, pro argenteis vasis. [Cuius rei).i.apparatus deformitas offendit.s.P. R. sic, vt cum.i.licet haberetur aliqui.i.alio quouis modo, vir egregius, & descendisset in campum .s. Martium, candidatus.i.candide vestitus more competitorum sup. in comitijs prætorijs .i. congregationibus Pop. pro eligendo prætore descendens dico, nixus.i.cõfisus, & fretus L. Paulo auo & P. Afric. auunculo, quia erat eius sororis filius, tamen sup. abiret inde.i.è comitijs, aut câpo Martio notatur repulsa.i.ignominia repulsæ. [Nam vt) .i. quemadmodum Rom. sup. probabant semper continentiam.i. luxu reprehensionem, priuati.i.in sumptu priuato, ita maxima cura splendoris .i.splendidi apparatus est habita publice .i. in sumptu publice faciendo. [Quo circa) .i.quapropter, vrbs.s.Rom. credens.i.existimans non numerum vnius cõuiuij.s.priuati, sed se totam iacuisse in illis pelliculis hædinis, & ita tam fordidis, vendicauit.i.vicata est ruborem epuli .s. sordide instructi suffragijs suis Tuberoni .s.negatis. Eius tamen modicitas non offendit Senecam.

LECTVLOS Punicanos) Vetera exẽplaria legût Punicaios. THEO.

DE P. SCIPIONE NASICA.

P. Autem * Scip. Nasica togatæ potentiæ clarum lumen, is, qui Consul Iugurthæ bellum indixit, qui matrê Idæam è Phrygijs sed bus ad nostras aras focosq. migrantem sanctissimis manibus excepit: qui multas, & pestiferas seditiones auctoritatis suæ robore oppressit: quo principe senatus aliquot annos gloriatus est: cũ ędilitatê currulem adolescês peteret, manumq. cuiusdam rustico opere duratã, more candidatorum tenacius apprehẽdisset, ioci gratia interrogauit eũ, Num manibus solitus esset ambulare. Quod dictum à circunstantibus exceptũ, ad populum manauit, causamque repulsæ Scipioni attulit: omnes nanque * rusticæ tribus paupertatê sibi ab eo exprobatam iudicantes, iram suam aduersus contumeliosam eius vrbanitatem distrinxerunt. Igitur ciuitas nostra nobilium iuuenum ingenia ab insolentia reuocando, magnos, & vtiles ciues fecit, honoribusq. non patiendo eos à * scurris peti, debitum auctoritatis pondus adiecit.

Cic. pro Cn. Pla. non vni tri buti, quae plures sic cere. Sic penè Pli. li. 7. c. 34 sed Pater. & nolam dissim. crevit.

Plin. li. 18. c. 3.

scurris.

OLIV. PVLCTVS autem Scip. Nasica) Laudibus Scipionem extollit, vt magis mirum esse videatur, integerrimum virum totius Senat. iudicio optimum iudicatum, qui pestiferas seditiones auctoritate sua sæpissimæ oppressisset, qui lumen, & gloria senatus, & totius ciuitatis esse diceretur, potuisse, eiusmodi repulsæ

repulsæ infamia notari ob dictum, magis iocosum, q̃ graue, aut iniuriosum, vt callosam rustici manum, candidatus cum pertractasset, ea eo quæreret manibus, ne ambularet. De hac repulsa Cic. in oratione pro Planco, Auus inquit tuus P. Nasicæ, tibi ædilitiam prædicaret repulsam, quo ciuem neminem ego statuo in hac rep. fortiorem. Togatæ potentiæ clarissimum lumen. Totius senatus splendor eximius. Hic consul Iugurthæ bellum indixit, Metellus deinde gessit Marius confecit. (Seditiones pestiferas) Nam Tyb. Gracchum seditiosissimum hominem, vt supra dictum est, ppria mano interemit. [Igitur ciuitas nostra) Vt quorum iuuenum lasciuiam repressisset eos ciues reip. vtiles euaderent, magistratus etiam suum auctoritatis pondus adiecit, non sustinendo se à ridiculis, peti. [A scurris) A ridiculis hominibus.

ASCEN. PVBLIVS autem Scip. Nasica clarum lomen) .i. specimẽ poteotiæ togatæ.i. io toga, & inter muros exercitæ, is, qui cõsul indixit Iugurthæ regi Numidiæ bellum propter iniquitatẽ eius in fratres, qui excepit sanctissimis maoibus, quia optimus ciuis à senatu iudicatus erat matrem Idæam .i. Cybelem Phrygiam, migrantem è sedibus Phrygijs ad aras oostras .i. Romanas, & ad focos sup. nostros. [Qui oppressit robore suæ auctoritatis multas, & pestiferas seditiones) & præcipue Gracchaniam, quo princeps .i. in eo qnòd esset princeps senatorum, qui talis erat, qualia Parisius primus præses dictus, senatus. f. Rom. gloriatus est .i. se iactauit aliquot annos, cum ipse adolescens peteret ædilitatem currulem .i. digniorem, & cui sella curralis assignaretur, & apprehendisset tenacius .i. pressius more candidatorum .i. competitorum, manum cuiusdam .f. ciuis Rom. duratam .i. callosam factam opere rustico, interrogauit eum gratia ioci, num .i. nunquid solitus esset ambulare manibus .i. super manus. [Qnod dictum exceptum) .i. captum, & iotellectum ab astantibus mansuit .i. diuulgatum est ad populum, & attulit Scip. causam repulsæ. Nanque omnes tribus rusticę indicantes pauperiatem eaprobatam .i. opprobrio datam sibi ab eo, distrinxerunt .i. exercuerunt, & vibrauerunt iram suam aduersus vrbanitatem eius. [Igitur ciuitas nr̃a) .i. Romana reuocando ingenia iuuenum nobilium ab insolentia .i. superbia proteruia, & petulantia, fecit ciues magnos, & vtiles, & adiecit honoribus .i. magistratibus suis debitum pondus aucto ritatis, non patiendo eos petia scurris .i. à scurrili dicacitate vientibus. Verum importione videtur auctoe accumulare præconia Scip. eorum honorum, quos pollea assecutus est, nisi talem indolem in eo proluasse putemus, aut significare velit, repulsam passum talem postea euasisse.

THEO. SCVRRIS) Aliquot eaemplaria habent à securis.

DE LVCIO ÆMILIO PAVLO.

Plin. de viris ill. lust. Liu. lib. 44. et Plut. in vita.

NVLLVS * error talis in L. Aemilio Paulo conspectus est: sed tamen aliquoties frustra consulatum petijt. Idemque, cum iam campum repulsis suis fatigasset, bis consul & censor factus est, amplissimum etiam dignitatis gradum obtinuit: cuius virtutem iniuriæ non fregerunt, sed acuerunt: quoniam quidem nota ipsa accensam cupiditatem summi honoris ardentiorem, ad comitia detulit, vt populum, quem nobilitatis splendore, & animi bonis mouere non potuerat, pertinacia vinceret.

OLIV. *Paulus Aemilius aliquoties repulsus.*

NVLLVS error) Scipionis error potius fuit, q̃ iniuria, q. eastimauit illa se vrbanitate, risum potius se commoturum, q̃ iram. At in Paulo Aemilio nullus error, & tamẽ repulsam sæpius passus est, que iniuria oon illius animum fregit, vt à rep. desisteret, aut à petitione magistratuum deterretur, quo etiam multo magis accensus in sententia perstitit, vt constantia sua consequeretur, quod gratia obtinere nequiuerat, ea quo factum est vrbis consulatum, & censuram tanquam ab inuitis eatorserit, & senatus principatum obtinuerit. [Sed tamen aliquoties frustra) Ter. f. secundum Plin. de vir. illust. qui dicit primo consulato, quem post tres repulsas adeptus erat, de liguribus triumphauit. [Campum fatigasset) Nam adeo instans in petendo fuit, vt cum populum fatigasset, ipse tamen in petendo perstiterit. [Cuius virtutem iniuriæ non fregeront) Vni fortis est nõ iniuria frangi, nec de sententia deijci. [Pertinacia vinceret) Quẽ virtutibus mouere non poterat pertinacia superarent.

ASCEN. NVLLVS error talis) Qualis in Tuberone, & Nasica fuit, conspectus est in L. Aem. Paul. sed tamen petijt aliquoties, quia ter frustra consulatum. Et idem cum fatigasset iam .i. paulo ante campum .i. congressos io campum martium, repulsis suis, & factus est bis consul, & ceosor, & obtinuit etiam amplissimum gradum dignitatis, quia censor factus est. [Cuius virtutem iniuriæ) .f. in repulsa illatæ, non fregerunt, sed acuerunt. quoniam quidem .i. quoniam certe, ipse nota .i. signum infamiæ, (Turpe enim & ignominiosum erat repulsam pati, quia qui eam patitur aut arrogans videtur, si quod non meret petijt, aut stultus si se nõ norit) detulit ad comitia copiditatem summi honoris, vt consulatus, accensam .f. prius ardentiorem .f. postea, vt vinceret pertinacia .f. perseuerantia obstinata, populum, quem non potuerat mouere .f. à proposito denegandi honoris splendore nobilitatis .f. generis sui, & bonis .i. dotibus animi, hoc est virtutibus.

DE QVINTO CÆLIO METELLO.

Plin. de viris ill. lust. Flor. lib. 2. ep. 24 Liu. lib. 50. Flor lib. 2 cap. 16

QVINTVM autem * Cæcilium Metellum, pauci, & mœsti amici consulatus repulsa afflictum tristitia, ac rubore plenum, domum reduxerunt: eundem de Pseudo Philippo triumphantem vniuersus senatus lætum, & alacrem in Capitoliũ prosecutus est. Achaici etiam belli, cui summam manum L. Mumius adiecit, maxima pars ab hoc viro profligata est. Ei ne ergo populus consulatum negare potuit, cui mox duas clarissimas prouincias, aut daturus erat, aut debiturus, Achaiam & Macedoniam? & quidem hoc facto meliore eo ciue vsus est: intellexit enim, quàm industrie sibi gerendus esset consulatus, quem tanto labore impetrari senserat.

OLIV. QVINTVM autem &c.) Pauci & mœsti. De hoc Plin. Q. Metel. Cæc. à domita Macedonia Macedonicus, prætor, pseudo Philippum, qui Andriscus dictus est vicit, iouitus plebi ob nimiam seueritatem, & ideo post duas repulsas cõsul ægre factus. Arbachoa in Hispania domuit, &c. hic igitur Macedoniam domuit, & Achaiam oppressit, in petitione consulatus bis repulsus est. quod mirum quodammodo videtur esse, vt cui duas clarissimas prouincias daturus esset, ei bis consulatum denegaret populus, qua tamen repulsa vtilior Reip. facta est, quem enim difficulter consulatum iurrai consecutus, eũ deinde summa diligentia administrandum esse censuit. (De pseudo Philippo) De falso Philippo .i. qui se falso Philippi regis filium asseuerabat ea concubina natum totam fermè Macedoniam mul to fauore occupauerat. [Achaici ẽt belli) Maxima para. Quod & Plin. testatur, Dicit enim L. Mumius, deleta Achaia, Achaicus aduersus Corinthios missus, victoriam alieno labore quæsitam, intercepit, oam cum illos Metellus Macedonicus apud Heracleam fudisset, & duce Critolao priuasset, cũ lictoribus, & paucis eqtibus in Metelli castra pperarit. [Hoc facto) Hac repulsa.

ASC. QVINTVM &c.) Autem .i. sed amici pauci, & mœsti reduxerunt domum .f. eius, Q. Cæcilius, Metellum afflictum tristitia, ac plenum rubore, repulsa .i. propter repulsam, aut sit afflictũ repulsa, & supp. pleoum tristitia, ac rubore, & senatus vniuersus prosecutus est eundem .f. Cæcilium Metellum triumphantem de pseudo Philippo .i. de eo qui se Philippi Macedonis filium ducentem triumphum suum, io Capitolium dico lætum, & alacrem. Maxima etiam pars Achaici belli, cui L. Mumius adiecit summã .i. supremam manum, est profligata .i. profligando finita, ab hoc viro .f. Cæcilio repulsam passo. Potuit ne ergo populus negare consulatum ei, cui, aut daturus est, aut debiturus, mox .i. paulo post duas prouinctas clarissimas, videlicet Achaiam, & Macedoniam? Potuit sup. & quidem .i. certe vsus est sup. eo hoc facto .i. propter hoc factum, meliore ciue. Enim pro quia, ipse Cæcilius intelleait, quam industrię coosulatus esset gerendus sibi, quem senserat impetrari, tanto labore.

DE LVCIO SYLLA.

Plut. in vita.

QVID tam * excellens, quid tam opulentũ, quàm L. Sylla? diuitias & imperia largitus est, leges vetustas abrogauit, nouas tulit. hic quoque in eodem campo, cuius postea dominus extitit, repulsa præturæ sugillatus est. omnia loca petiti honoris, siquis modo deorum formam, & imaginem futuræ eius potẽtiæ P. R. repræsentasset, impetraturus.

OLIV. *Syllæ repulsa. Syllæ dominatus.* QVID tam excellens) Vt de ceteris taceam quis præstantior, quis potentior in vrbe quam Sylla fuit? qui remp. & imperium occupauit, tamen petitionem præturæ hac nota repulsæ aliquando sugillatus fuit a populo. [Diuitias) Et imperia largitus nam occupata repub. proscriptorum ciuium bona donauit, magistratus, & prouincias, atque imperia pro sua libidine dedit. Leges vetustas abrogauit. Sustulit antiquas leges, quæ suis rationi obsisterent, & presertim cum ciues maxime proscriptos reuocauit. [Sugillatus) Notatus.

ASCEN. QVID tam excellens) .s. ingenio, & felicitate sup. fuit, & quid tam opulentum, quam .i. quãtum L. Sylla? q. d. fere nihil in Romana ciuitate. quia largitus est, quibus voluit diuitias, & imperia, & abrogauit .i. antiquauit leges vetustas, & tulit nouas. [Hic quoque) .i. ipse etiam cum esset talis sugillatus est .i. diffamatus repulsa præturæ in eodem campo .s. martio, cuius ipse extitit postea dominus. occupata .s. perpetua dictatura. sugillatus dicitur est, imperaturus .i. cum talis esset, qui posset impetrare omnia in ea honoris petit, si modo .i. dummodo quis .i. aliquis Deorum repręsentasset P. R. formam, & imaginem potentiæ eius futuræ.

DE M. PORCIO CATONE.

Plut. in vita. SED vt * comitiorum maximum crimẽ referam, M. Porcius Cato plus moribus suis pręturę decoris adiecturus, quàm prætexta eius splendoris ipse laturus, consequi illam à populo aliquando non potuit: proxima dementiæ suffragia, quæ quidem satis graues pœnas erroris sui pependerunt: quoniam quem honorem Catoni negauerant, Vatinio dare coacti sunt. Ergo si vere æstimare volumus, non Catoni tunc prætura, sed præture Cato negatus est.

OLIV. SED vt comitiorum) Damnat stultitiæ Romanos, qui præturam Catoni vere philosopho denegauerint, a quo plus splẽdoris ille magistratus, quam à magistratu Cato gloriæ fuerat recepturus, sed stultitiæ pœnas dedisse dicit, cum magistratum illum Vatinio postea dare coacti fuerint, homini multis flagitijs inuoluto, q a nemo præter hunc imprudẽtissimum Catonis grauitati se præferre, aut cetre conferre ausus fuisset. [Plus decoris) Nã ipse dignitate sua plus decoris addiderat patriæ q̃ ipse à patria receperat. [Vatinio) Quẽ ambitus accusatũ Cic. defendit.

ASCEN. SED vt referam) .i. recitem maximum crimen .i. erratũ, aut peccatum comitiorum .i. eorum, qui in comitijs magistratus elegerant, M. Porcius Cato adiecturus suæ præturæ plus decoris .i. honoris moribus suis .i. per mores suos, q ipse laturus .i. asportaturus sup. erat prætexta, eius splendoris .i. prætoriæ dignitatis insigni non potuit aliquando consequi eam .s. præturam a populo Proxima (intelligit ò quod ne excandescat supprimit, nam Ordo est) ò suffragia .i. vota, aut voces populi proxima demẽtię, quę .s. suffragia quidem .i. certe pependerunt satis graues pœnas erroris sui, quoniam .s. Romani coacti sunt dare Vatinio homini ambitioso sup. eum honorem, quem negauerat Catoni. [Ergo si volumus existimare) .i. censere rem vere, prætura non est negata Catoni, sed Cato est negatus præturæ.

DE NECESSITATE. CAP. VI.

BOMINANDAE quoque necessitatis amarissimæ leges, & truculentissima imperia tum vrbem nostram, tum etiam exteras gẽtes multa non intellectu tantum, sed etiam auditu grauia perpeti coëgerunt. Nam aliquot aduersis prœlijs * secundo punico bello exhausta militari iuuentute Romana, senatus auctore. Tyb. Graccho consule censuit, vti publice serui aduersus propulsandorum hostium impetum emẽtur, eaque de re per Tribunos plebis * apud populũ lata rogatione, tres creati sunt viri, qui quatuor & viginti millia seruorum comparauerunt, adactosq. iureiurãdo, strenuã se, fortemq. operam daturos, quoad pęni essent in Italia, datis armis in castra miserũt. Ex Apulia etiam, & à Fidiculis septuaginta, atque ducenti ad supplementum equitatus sunt empti. Quanta violentia est casus acerbi? Quæ ciuitas ad id tempus ingenuæ quoq; originis capite censos habere milites fastidierat, eadem cellis seruilibus extracta corpora, & à pastoralibus casis collecta mancipia, velut præcipuum firmamẽtum, exercitui suo adiecit. Cedit ergo interdum generosus spiritus vtilitati, & fortunæ viribus succumbit: vbi nisi tutiora consilia legeris, speciosa sequenti * concedẽdum est.

Liu. li. 22. et Macrob. lib. 1 Sat. aliter.
Nã lege mulctari à multa prohibebãtur. Seru. lib. 9. Aen.

OLIVERIVS.

BOMINANDAE quoque) Cum superiore cõiungitur, non solum repulsa viros pręstantes Romanos, sed etiam necessitas, tum Rom. tum ceteras gẽtes indigna multa, & fęda tam dictu quàm auditu perpeti coegit. [Tum etiam exteras gentes) Ideo dixit, quia in repulsis domestica tantũ exempla narrauit. [Nam aliquot prœlijs) Cum assiduis cladibus apud Trebiam, lacum Trasimenum, & Cannas acceptis consumpta esset Rom. iuuentus, ad eam necessitatem redactus est senatus, Populusque Romanus vt octo millia seruorum, ex ergastulis emerẽt, cum libera capita deessent, nam vt tradit Liu. post cladem Cannensem M. Iunius dictator delectu ẽ dicto, iuniores ab annis x. & septem, & quosdam prætextatos scribit, quatuor ex his legiones, & mille equites effecti. Item ad socios, latinumque nomen, ad milites & formula accipiendos mittit. Arma, tela, alia parari iubet, & hostium spolia vetera detrahit templis, porticibusque, & aliam formam noui delectus inopia liberorum capitum, ac necessitas dedit, octo millia validorum iuuenum ex seruitijs prius sciscitantes singulos vellent, ne militare empta publice arma vere Romani hi omnes, vt paulo infra dicit Volones sunt appellati, eo quòd voluntate pugnarent & non coacti. [Quatuor & viginti millia) Longe discrepat à Liuio in numero seruorum, nam tantum octo millia fuisse tradit Liu. cui assentitur Macrobius Saturnalium lib. j. cum ait, ad Cannas victis Rom. octo millia seruorum empta, militauerunt. Addactos iureiurando) Sacramento militiæ astrictos, more iustæ legitimæq. militiæ. [Strenuam) Promptam, & impigram operam. [Quanta violentia est casus acerbi?) Deplorat quodammodo casum, & necessitatem P. R. qui antea capite censos milites habere fastidierant, nunc ex ergastulis, & pastoralibus casis, seruos educere coactus fuerit. Quanta violentia est casus?) Conqueritur, & detestatur tantam necessitatem. [Capite censos) Capite censi dicebantur, vt supra, qui nullo censu habebantur, sed eorum capita solum censebantur, quia parum, vel nihil possiderent. [Ecculis) In quibus serui à dominis seruabantur, hos deinde seruos Sempronius Gracchus propter egregiam victoriam ex auctoritate senatus libertate donauit. [Cedit ergo) Plerunque nos inquit coëgit necessitas vtilitatem dignitati anteponere, & fortunæ libidini, ac viribus obtemperare, nam nisi tutiora consilia vir fortis elegerit, speciosa sequendo sæpissime corruet. [Concidendũ) Caedendum, & procumbendum, nam aliquando vrgente fortuna præmittienda est dignitas, & tutiora consilia sequenda, quod nisi vir fortis fecerit, funditus concidet.

ASCEN. ABOMINANDÆ &c.) Allaturus exempla de necessitate, præfatur sic. [Leges amarissimæ, & imperia truculẽtissima) .i. durissima, necessitas abominãdę .i. quasi mali hominis execrandę. coëgerunt quoque tum vrbem .i. Romam, tum etiam gentes exteras (quarum non meminit in capite de repulsis) perpeti multa grauia non tantum intellectu, sed etiam auditu .i. dum intelligãtur & audiantur. Nam (probat quod præmisserat leges videlicet necessitatis coëgisset aliquando Romanos (Roma exhaustã .i. euacuata iuuentute militari, aliquot prœlijs aduersis .i. per aliquot prœlia aduersa, secundo Pun bel. Senatus Tyberio Gracchо patre Caij, & Tyberij Gracchorum consule, auctore .i. id approbante auctoritate sua, censuit .i. decreuit vti .i. vt serui emerẽtur publice .i. ære publico aduersus .i. contra impetum hostium propulsandorum .s. Pœnorum, & rogatione lata de ea per tribunos plebis apud populum, tres viri creati sunt, qui comparauerunt, quatuor & viginti millia, seruorum (cum alij octo duntaxat misso dicant) & armis datis .i. postq̃ dederant eis arma, miserunt in castra .s. Rom. aduersus Hann. sup. eos seruos adactos .i. astrictos iureiurãdo se daturos operam strenuam .i. acrem, & fortẽ quoad .i. donec Pęni .s. Carth. essent in Italia. Septuaginta ẽt & ducenti hoc est supra ducentos (Secundum præceptum Laurentij Val.

Val. post centum minor numero esset postponendus, vt si ducenti & septuaginta) empti sunt ex Apulia, & à fidiculis vrbe Italiæ ad supplementum equitatus. (Quanta).i. ô quanta est violentia casus acerbi .i. quàm indigna cogit necessitas? eadem ciuitas quæ fastidierat.i. superbe contempserat, sup. vsque ad id tempus, hîc milites quoque.i. etiam originis ingenuæ .i. nulla seruitute sua, nec parentum suorum astrictæ, censos capite.i. dummodo essent censi capite.i. præter caput nihil, quod ad censum ascriberetur attulerunt, & erant pauperrimi, quiq. licet ingenui (quia verebantur eos, qui nihil domi, pro quo dimicarent reliquerant, aut non tam strenuam operam in bello nauaturos, aut etiam precio corrumpi posse, vt ad hostes transirent) adiecit exercitui suo velut præcipuum firmamentum mancipia extracta è cellis seruilibus.i. ex ergastulis, & collecta ex casis pastoralibus, vt ex Apulia, & fidiculis empta. Ergo spiritus generosus, cedit interdum vtilitati, & succumbit viribus fortunæ, videlicet vbi .i. quando, aut in quo statu rerum, nisi legeris.i. elegeris, & amplexus fueris consilia tutiora, sed minus honesta, concidendum .i. cum tuis pereundum sit tibi sup. sequenti speciosa .i. honesta.

DE CIVITATE ROMANA.

★ Liuius lib. 22. *● Cōfudit* *● Addictorum.* *★ Sedecim.*

CANNENSIS ★ autem clades adeo vrbé nostram vehementer ● contudit, vt opera M. Iunij dictaturam Reip. administrantis spolia hostium affixa templis, deorum numini consecrata, instrumenta militiæ futura conuellerentur, ac prætextati pueri arma induerent: ● adiudicatorum etiam, & capitali crimine damnatorum, ★ sex millia conscriberentur: quę si per se aspiciantur, aliquid ruboris habeant: sin autem admotis necessitatis viribus ponderentur, sæuitiæ temporis conuenientia præsidia videantur.

OLIV. CANNENSIS clades) Magna necessitas, quæ non patitur ætatis, nec religionis haberi rationé, qualis fuit post Cannensem cladem, quæ vt diximus, Romanos coëgit, & prætextatos puberes scribere, & hostium spolia dijs consecrata è téplis, porticibusq. detrahere, quin etiam nexos complures, & capitali crimine damnatos, in vsum militiæ recipere. [Et prætextati pueri) Prætextati dicebantur, qui nondum ad xvij. annum peruenerant, in quo deposita prætexta, virilem togam sumebant. (Addictorum) Nexorum. [Ponderentur) Librentur.

ASCEN. CANNENSIS autem clades) Confudit vrbem nostram adeo vehementer, vt spolia hostium affixa templis Deorum, & consecrata numini.i. diuinitati eorum conuellerentur.i. abstraherentur opera .i. per operam, & facta Marcú Iunij administrantis dictaturam .i. summum magistratum reip. conuellerentur dico futura instrumenta militiæ, ac vt sup. pueri prętextati.i. nobiles, sed qui nec dum quartum decimo ætatis annum, quo virilem togam acciperent, attigerant, & sup. vt etiam sex milia addictorum .i. morti.i. adiudicatorum, & pro.i. damnatorum crimine capitali .i. propter crimen capitale, quæ .s. sex millia damnatorum, si aspiciantur .i. æstimentur per se .i. secluso necessitatis respectu, habeant.i. habitura sint, aliquid ruboris.i. verecundiæ, sin autem .s. sed si ponderentur .i. æstimentur viribus necessitatis admotis, ipsa videantur, præsidia conuenientia sæuitiæ temporis.

DE EADEM CIVITATE.

★ Liuius lib. 23.

PROPTER ★ eandem cladem Senatus Octacilio, qui Siciliam, Cornelio Mammulæ, qui Sardiniam proprætores obtinebant, quęrentibus quòd neque stipendium, neque frumentum classibus eorum, & exercitibus socij præberent, affirmantibus etiam ne habere quidem eos, vnde id præstare possent, rescripsit, ærarium longinquis expensis non sufficere: proinde, quo pacto tantæ inopię succurrendum esset, ipsi viderent. His literis quid aliud, quàm imperij sui gubernacula è manibus abiecit? Siciliamque, & Sardiniam, benignissimas vrbis nostræ nutrices, gradus, & stabilimenta bellorum, tam multo sudore, & sanguine in potestatem redactas, paucis verbis, ita scilicet necessitate iubente, dimisit.

OLIV. PROPTER eandem cladem) Liu. decade secundi Pun. belli lib. iij. per idem ferè tempus literæ è Sicilia Sardiniaq. Romam allatæ priores è Sicilia Octacilij proprætoris in senatu recitatæ sunt. L. Furium prętorem cum classe ex Africa Lilybęum venisse, ipsum grauiter ictum saucium in discrimine esse vitæ vltimo, militiæ naualibus socis, neque stipendium, neque frumentum ad diem dari, neque vnde detur, esse magnopere suadere, vt quamprimum ea mittantur, sibi quæ si ita videantur ex nouis prætoribus successorem amittat, eademq. fermè de stipendio frumentoq. ab A. Cor. Mammula proprætore ex Sardinia scripta responsum vtrisque non esse esse vnde mitterentur, iussique ipsi classibus, de exercitibus suis consulerent ut Octacilius ad vnicum subsidium P. R. Hieronem legatos cum misisset, in stipendium quantum argenti opus fuit, & sex mensium frumentum accepit. Cornelio in Sardinia ciuitates sociæ benigne contulerunt. Et Romæ quoque propter penuriam argenti triumuiri mensarij, rogatione Minutij trib. pleb. facti sunt. (Socij præberent) Dissentit à Liu. Valer. nam à socijs benignissime erogatum stipendium, & frumentum dicit Liu. vt supra ostendimus, nec dimisisset tunc prouincias, sed obtinuisset.

ASCEN. PROPTER &c.) Senatus rescripsit propter eandem cladem.s. Cann. pugnæ, Octacilio, & Corn. Mammulæ, qui proprætores.i. foris prætoria potestare fungentes obtinebat, Octacilio inquam, qui prætor obtinebat Siciliam, & Mammulæ qui prætor obtinebat Sardiniam, quærentibus.i. conquerentibus, quod socij.s. quibus præerant neque præberent stipendium, neque frumentum classibus, & exercitibus eorum, affirmantibus etiá eos .s. socios, ne quidem .i. non etiam habere, vnde possent præstare id.s. stipendium, & frumentum, rescripsit inquam ærarium.s. Romanum.i. pecuniam publicam, non sufficere expensis lóginquis .i. tandio durantibus, proinde.i. ideoq. ipsi .s. proprætores viderent.i. dispicerent, quo pacto succurrendum esset tantæ inopiæ. [Quid aliud) Sup. fecit senatus his literis, quam abiecit ex manibus gubernacula sui imperij? q.d. nihil & dimisit Siciliam, & Sardiniam benignissimas nutrices vrbis nostræ, hoc est Romæ, & gradus, & stabilimenta.i. sustentacula bellorum .i. à quibus Romani ad sustentanda onera belli iuuabantur, redactas tam multo sudore, & sanguine in potestatem .s. Romanam, dimisit dicit, paucis verbis (vnde Antithesis est) in multo sudore, & paucis verbis.s. id est scire licet, quamobrem id fecerit, quia necessitate iubente ita. Neque tamen amissas vult Valer. tunc eas prouincias, sed amitti potuisse, quia dimissas auxilij, & consilij expertes.

DE CASILINATIBVS.

★ Liuius lib. 23.

EADEM ★ Casilinates obsidione Hannibalis clausos, alimentorumq. facultate defectos, lora necessarij vinculorú vsibus subducta, eque scutis detractas pelles feruenti resolutas aqua, mádere voluisti. Quid illis, si acerbitaté casus intueare, miserius? si constantiam respicias, fidelius? qui, ne à Romanis desciscerent, tali vti cibi gñe sustinuerunt, cú pinguissima arua sua, fertilissimosq. cápos mœnibus suis subiectos intuerentur. Itaq; cápanæ vrbis, quæ Punicá feritatem delitijs suis cupida fouit, in propinquo situm Casilinum moderatum virtute, clarum perseuerátis amicitiæ pignore, impios oculos verberauit.

OLIV. EADEM Casilinates) Casilinum eo tépore prænestini habebát, quus apud Cannas in castra proficiscentes nuncius acceptæ cladis Casilinú conuertit, qui paulo pòst cæsis oppidanis vrbé occupauerunt, cum paucis Romanis, latiniq. nominis aditur, & prænestina cohors eodem nuncio. Casilinum compulsi, penuria frumenti, nimium ér hoium inuideri faciebat. Ad hanc vrbé, vel si fieri posset, in deditionem accipiendam, vel viribus expugnandá, Hannibal partem exercitus misit, qui oés ab oppidanis eruptione facta turpiter fusi, fugatiq. fuerunt, ita primis repulsis dux alter Pœnorum Maharbal cum maiore robore virorum missus, nec ipse eruptioné cohortium Rom sustinuit postremo Hannib. castris ante mœnia positis, paruam vrbem paruumq. præsidium summa ei, atque omnibus copijs oppugnare parat, quod cum sibi parum processisset ad obsidionem conuersus castella communiuit, firmissimaq; præsidia imposuit ibi longa obsidio oppidanos præsidiumque ad vltimum inopiæ adduxerat, quá tamen consilio, & calliditate Sempronij ducis Romani, qui

haud procul inde aberat aliquamdiu tolleraruntur, missis per Vulturnum amnem, qui locum illum præter fluebat, dolijs frumento plenis, quare paulo post ab hostibus cognita, intercepta sunt dolia, & omnis spes erepta. Nuces deinde fusæ à Romanis e castris amnis cum medio amne ad Casilinum defluerent, Fratribus excipiebantur, postremo ad id ventum inopiæ est, vt lora detractasq. scutis pelles, vbi feruida mollissent aqua mandere conarentur, nec muribus, alio ve animali abstinerent, & omne herbarum, radicumq. genus aggeribus muri eruerent, etiam cum hostes obarassent, quidquid herbidi terreni extra murum erant, rapa rum semen iniecerunt, vt Hannib. eo, ne vsque dum ea nascantur ad Casilinum sessurus sum exclamaret? quiq. nullam antea pactionem auribus admiserat, tum demũ secum agi est passus de redemptione liberorũ capitum septũcies auri in singulos precium conuenit, fide accepta sese tradiderunt. Strab. in fine v. lib. huius meminit obsidionis dicit enim Romam versus, Casilinum situm est ad flumen Vulturnũ, in quo prænestini milites xl. & quingenti aduersus Hannibalem varijs instructum copijs, tandiu obsidionem pertulere, vt inualescente fame: mus dragmis cc. venũdaretur, & venditor quidem, mortem oppetierit, emptor aũt incolumis euaserit, cum aũt Hannibal eos rapas prope murum seminasse conspiceret, tantam animorũ tolerantiam admiratione prosecutus est, q̃ hoies tandiu obsistere posse spectarent, quo ad rapæ maturescerent, itaque paucis exceptis immortales illi victores extitere oẽs, nisi quos aut fames confecit, aut prœlia. (Defecti) Destituti, & euacuati. (Resolutas aquæ) Mollitas atque decoctas. (Delitijs suis) Constat Campanorum delitijs, Pœnorũ exercitum ad id tẽpus inuictum sic eneruatũ esse, vt via militiæ labores sustineret, ductus.n. Capuã in hyberna, sic se oibus voluptatibus immersit, vt quos nulla vis mali antea vicerat, postmodum nimia bona perdiderit .s. voluptates immodicæ, vt somnus, vinũ epulæ scorta, lineæ, cõsuetudines, ocium quæ omnia sic eneruarũt corpora, & animos, vt magis deinde victoriæ q̃ præsentes cuerentur vires. (Modo rarum) Quasi desolatum, atque desertum.

ASCEN. EADEM &c.) Apostrophen facit ad necessitatẽ dicens. O necessitas tu eadem quæ sic Romana coëgisti, vt iam dictum est, voluisti Casilinates .i. incolas Casilini oppidi in Campania Italiæ, clausos post Cannensem cladem obsidione Hannibalis, & defectos .i. destitutos facultate alimentorum, mandere lora .i. corrigias subducta .i. subtracta necessarijs vsibus vinculorum .i. quibus scuta vinciebantur, & alligabantur lateribus, aut sinistris bellantium, & pelles detractas è scutis. (Resolutas) .i. mollificatas aqua feruenti. Si tu lector quicunque sis intuerare acerbitatem casus, quid sup. sit miserius illis? q.d. nihil, si recipias constantia .s. illorum, quid sup. sit fidelius illis? qui ne desciscerent .i. deficerent à Rom. sustinuerunt vti tali genere cibi, cum intuerentur pinguissima arua sua, & fertilissimos campos subiectos mœnibus suis, quæ videlicet. Tam talica videtur pœna. (Itaque) .i. & ita Casilinum situm in propinquo Cãpano vrbis, moderatum .i. temperatum ne delitijs Campanis affluerent, virtute .s. abstinentiæ, ac fortitudinis in perferenda famæ (Oliu. legit modo rarum, sed non addidisse auctor virtute, si sic legendum fuisset, verum Oliu. subinde laborat falsitatem exemplariorum, quæ interpretis cursum mirum in modum retardant. ideoq. danda est venia, si quam inuenerint lectionem seculi interdum dormirent) & clarum pignore amicitiæ perseuerantis, verberauit .i. concussis dolore aut inuidiæ, aut feræ pœnitentiæ, impios oculos vrbis Campaniæ .i. ipsius Capuæ, quæ cupida fouit delitijs suis feritatem Punicam .i. pœnos feroces, qui tamen ab illis fracti sunt.

DE PRÆNESTINIS.

* Nã ex DLXX. quos Casilini tuo præsidio fuerunt, minus dimidio fames ferro rumq; absumpsit. Liu. lib. 23. Frõt. lib. 4 c. 5

IN illa * obsidione, & fide, cum trecenti Prænestini permanerẽt, euenit, vt ex his, quidam murem captum ducentis potius denarijs vendere, quàm ipse leniendæ famis gratia consumere mallet. Sed credo deorum prouidentia effectum, vt & venditori, & emptori, quem vterque merebatur exitum attribuerit. auaro enim fame consumpto, manubijs sordium suarum frui non licuit: æqui animi vir, ad salutarem impensam faciendam, care quidem, verum necessarie comparato cibo vixit.

OLIV. IN illa obsidione) Vis detestandæ auaritiæ, ita mentem oẽm, & rationẽ homini plerunque peruertit, vt pecuniam non dignitati solũ, sed ipsi quoque vitæ præferre non dubitet, qualis hic prænestinus, qui in tanta rerum penuria, ac fame captum murem cc. denarijs vendere maluerit, q̃ famem lenire, vitamque producere, imitatus illum, de quo Lucanus, Non deest prolato ieiunus venditor auro, quare factum est, vt vtrunque pariter amitteret, vitam & pecuniam. (Sordidum suarum) .i. auaritiæ, & rectè quidem sordes auaritiam appellat, quia nihil hominem sordidiorem esse facit auaritia, quæ malis venenis imbuta, corpus animumq. virilem effœminat.

IN illa &c.) Cum ccc. prænestini .i. prænestiæ oppidi ciues, qui post cladem Cannensem se Casilinum vt in proximũ subterfugium receperant permanerent in illa .s. iam dicta obsidione, & fide Casilinatum euenit, vt quidam ex his .s. prænestinis mallet potius (vbi alterum aduerbium vacat, aut mallet accipitur pro vellet) vendere cc. denarijs murem captum .s. a se, quàm ipse consumere sup. eum gratia famis leniendæ. (Sed credo effectũ prouidentia Deorum) Vt .s. mus ille attribuerit vtrique & venditori .s. auarissimo, & emptori minime parco pecuniæ in summa fame exitum, quem vterque merebatur. Enim pro quia, non licuit auro .s. venditori, consumpto fame frui manubijs .i. precio quasi ex prædæ portione ad se pertinente suarum sordium .i. auaritiæ, qua plus pecuniam, quàm vitam amauerat, & sup. vir animi æqui .i. iusti, & parati ad faciendam impensam salutarem vixit cibo .s. murino, comparato quidem care, sed necessarie, vnde damnandi sunt, qui ad exquisitam voluptatem res præmaturas, aut raras inuentu, hoc solo nomine charissime emunt, quòd charissimæ sunt, vt ille qui apud Iuuen. mullum sex milibus emit. ASCEN.

DE CIVITATE ROMANA.

CAIO autem * Mario & Cn. Carbone Consulibus, bello ciuili cum L. Sylla dissidentibus, quo tempore non reip. victoria quærebatur, sed præmium victoriæ res erat publica, senatusconsulto aurea atque argentea templorum ornamenta, ne milibus stipendia deessent, conflata sunt: digna enim causa erat, * hi ne, an illi crudelitatem suam proscriptione ciuium satiarent, vt Dij immortales spoliarentur. non ergo P. conscriptorum voluntas, sed teterrimæ necessitatis truculenta manus illi consulto stylum suum impressit.

* An ab vrb. 672

* negotia.

CAIO autem Mario) Hoc legitur in vita Marij, quòd cum exhaustum esset ærarium, nec esset vnde stipendia darẽtur militibus templorũ ornamenta è senatusconsulto fuerunt in pecuniam cõflata, quam rem Val. per ironiam quodãmodo detestatur. cum dicat, dignam causam fuisse, vt templa Deorum spoliarentur, quo suam crudelitatem explerent. Marius, atque Sylla. (Conflata) In numisma redacta, nam æs conflatum dicitur in signatam pecuniam redactum; æs graue, quod tantummodo pensatur. (Digna enim causa erat) Ironica est sine dubio. (Non patrum conscriptorum voluntate) Ostendit inuitum id fecisse senatum metu victoris, qui ita iubebat) Ergo excusat quodammodo senatum, qui necessitate compulsus sit id facere. OLIV. Templorũ ornamenta cõflata.

ASCEN. CAIO aũt Mario, & Cn. Carbone consulibus, bello ciuili dissidentibus, cum L. Sylla, quo tpe non quærebatur) .s. a Sylla, vt iactitabat victoria reip: quam gloriosæ obtinuit, sed ea turpiter vsus est) .i. vt resp. vinceret sui oppressores, sed resp. erat præmium victoriæ, quia Silla tyrannidẽ remp. occupauit, & perpetuam dictaturam inuasit, ornamenta aurea, & argentea templorum sunt conflata .i. fusa, & signata pecuniæ formam, senatusconsulto .i. decreto super ea re à senatu facto, ne stipendia deessent militibus. Enim pro quia, causa erat digna (quod ironicos dicit) vt Dij immortales spoliarentur .s. ornamentis suis, vt .s. discernerentur ne .i. vtrum, aut an hi .s. Syllani, An illi .s. Mariani satiarent crudelitatem suam proscriptione ciuium, quia is erat exitus belli ab vtrisque præteritus, ad quem senatus non debebat tale ferre præsidium. Non ergo (videtur quibusdam in ironia perstare, quasi neutris opitulandum erat in tam peruersa voluntate, nulla erat reuera necessitas talis senatusconsulti, quia potius debebant salua ornamenta templorum in manibus Marianæ factionis dimittere, quàm in Syllana Tyrannidem eo modo retrahere, sed latuit cum animus Syllæ, sperauitque oppressis Marianis remp. liberam fore, quo circa necesse videbatur tunc quidem sic Syllæ suppetias ferre, & ita in hac parte nulla est ironia, quæ si admitteretur, non esset huius loci exẽplum, non enim reuera coa-

ctus

ctus esset senatus necessitate) voluntas patrum conscriptorum impressit illi cõsulto.i. decreto stylum.i.graphium suum, hoc est nõ scripsit ipsum in tabellam ceratam, in qua olim scriptitabãt, sed manus truculenta.i.atroa necessitatis teterrimæ,quæ coëgit futuro Tyranno suppetias ferè,impressit supp.illi stylum suum.

DE DIVO IVLIO.

* Hirt* de bel.Hispa. sed Dion lib. 47.paulo aliter.

DIVI * Iulij exercitus, id est inuicti ducis inuicta dextera cum armis Mundam clausisset, aggerique extruendo materia deficeret: congetie hostilium cadauerum,quam desideraverat altitudinem,instruxit: eamq; tragulis,& pilis,quia robortæ sudes deerant,magistra nouæ molitionis necessitate vsus vallauit.

OLIV. DIVI Iulij exercitus) Hoc fuit bello, quod in Hispania gessit Iul. Cæs.aduersus Cn. & Sextum Pomp.vbi primũ to ipso Oceani hostio Varus, Didiusq. legati constitere, cum subito exorta tẽpestas classem vtranque submersit,moa ob obsidiones vtrinque discurritur oium postrema circunseditur in vnda,vbi anceps diu,& triste prœliũ,nouissime illud insitatum Cæs.oculis nefas,post aiiij. annos probata veteranos manus retulit pedẽ,hic Cæs.nihil reliquit inea pertum io qua perturbatio ne de extremis ẽt cogitasse,cum cohortes,quædam per transuersam aciẽ actæ,quas periclitantibus castris præsidio Labienus mittebat speciem fugæ præbuissent,hoc aut ipse credidit,aut dux callidus attribuit in occasionẽ,& quasi in fugientes,inuectus,simul,& suos ereait animos,& hostes perculit,hoc prœlio profugi cũ se Mundam recepissent & Cæs.statim victor obsideri impe rasseot,e a congestis cadaueribus agger factus est,quæ pilis, iacu lisq. confixa inter se tenebant. [Mundam) Oppidum Hispaniæ. [Tragulis) Telis Gallicis. [Pilis) Romanis telis. [Sudes) Pali acuti ex vtraque parte,& in summitate exusti. Virg. Sudibus ue præustis. [Nouæ molitionis) Quasi iosifratæ munitionis.

ASCEN. DIVI Iulij) Iohumanum facinum,sed quia à Iulio Cæs.cõmissum necessitate purgauit dicens. [Exercitus Diui Iulij).i.dextera.s.manus,aut fortitudo inuicti ducis inuicta, cum clausisset Mundum oppidum Hispaniæ, in quod se hostes receperant armis.s.armatis militibus,& materia deficeret aggere .i. sepimento alte extruendo, instruait altitudinem.s. aggeris,quem desideraueras congerie.i.strage congestorum cadauerum hostilium, & vallauit.i.quasi vallis sepsit,& corroboraverit eã .s. altitudinem tragulis.i.telis Gallicanis,& pilis.i.telis Rom.quia sudes roboreæ.i.pali,aut valli querni deerant.vsus necessitate magistræ, nouæ .i. insolitæ molitionia.i. laboriosæ circum vallationia.

DE DIVO AVGVSTO.

* De Phraate Dion lib. 49 & Appia in Parthic.

ATQVE * vt diuinam filij mentionem, cœlestis patris recordationi subnectam, cum effusurus se in nostras prouincias Parthorum rex Phraates videretur,vicinæq. imperio eius regiones subita inducti tumultus denunciatione quaterentur: tanta in Bosphorano tractu commeatus penuria incessit,vt sex millibus denarijs singula vasa olei, frumentique modijs totidem mancipia permutarentur: sed amarissimam tempestatem Augusti cura,tutelæ tunc terrarum vacans, dispulit.

OLIV. ATQVE vt diuinam) Cum Phraates Parthorum rex pro uincias Romanas bello petiturus esse videretur, tunc Bosphoranã regionem ingens rerum penuria, & fames incessit,quæ Romanis quoque inuasit,quo ipe Cæsar Augustus in sterilitate magna,ac difficili remedio,cum Venalitias,& Lanistarum familias,peregrinosq. omnes,exceptis medicis,& præce ptoribus,partemq. seruitiorum vrbe expulisset,vt tandem anno na conualuit,impetum se cœpisse scribit frumentationes publicas in perpetuũ abolendi, quod earum fiducia agrorum cultura cessaret, neque tamen perseuerasse, quia certum haberet posse per ambitionem quandoque restitui, atque ita post hanc rem temperauit,vt non minorem oratorum,negociantium quam populi rationem ducerent, hæc Suet. [Diuinam filij mentionem) Non potest Val. ab assentatione discedere. August. enim adhuc viuens diuinos honores obtinuit, vt diximus, vnde Horat. Præsentiq. tibi diutnos largimur honores,meruit aras,& flaminem, vt iurandasq. tuum per nomen ponimus aras. [Fuit Augustus Iulij Cæsaris Adoptiuus. [In Bosphorano tractu) In regione helespontiaca . sunt autem in Bosphori duo,vnus thracius iuxta Bizantium,hoc est Constantinopolim, alter in introitu paludis Meotidos,qui Chimerieus dicitur,de quo Ouid.lib.iij.tristium, Bosphorus,& Tanais superant,Scythiæq. paludes. Vtaq. fatis ooui, nomina pauca loci. Bosphorus a ferenda bona dictus, vel à transitu bonis,siue ab angustiis meatibus boum peruijs.

ASCEN. ATQVE vt subnectam recordationis patris,) Scilicet adoptiui videlicet Iulij Cæsaris cœlestis.i. in cœlum ob tyrannidem suam,vt misera mentis est adulano translati,meotionem filij.s.Augusti Cæsaris à Iulio adoptati diuinã,quia & ipse in deorum numerum relaturus credebatur,Cum Phraates rex Persaru videretur effusurus in prouincias nostras .i. imperio Romano subiectas, & regiones vicinæ imperio eius quaterentur .i. conquererentur,inducti sublata denunciatione tumultus .i. tumultuarij belli,tanta penuria.i.difficultas acquirendi commeatus .i. victualium incessit sup. homines in tractu Bosphorano .i. circa Bosphoron .i. mare Augustum,ita vt bouem teaoantem ferat,vt singula vasa olei permutarentur sex millibus denarium pro denariorum,sunt qui denarijs legunt,quæ si vera est lectio, toleranda erit etiam locutio illa,duodecim millia signati,&c.Sanè oportet intelligere vasa olei tunc certe fuisse mensuræ,nam tam magna possent dari,vt non sit iniustum pretium,& mancipia.i.serui permutarentur totidem modijs frumenti,quot.s.ipsa erant .i. vt pro modio frumenti daretur seruus. [Sed cura).i.diligentia Augusti vacans.i.dans operam tutelæ terrarum, cum nunc sit in rœbus, dispulit.i.d.mouit tempestatem .i. charitatem illam annonæ amarissimam. Quia vero non dicit quid per famem illam passus sit Augustus,aridum satis, & vim pertinens est de necessitate saltem Augusti ex templum.

EXTERNA.
DE CRETENSIBVS.

* De bel. Cretico 1 in 98. 199. H. lib.s.c.7.

CRETENSIBVS * nihil tale præsidij affulsit,qui obsidione Metelli ad vltimam vsque penuriam cõpulsi sua iumentorumq. suorum vrina sitim torserunt,iustius dixerim, q̃ sustentauerunt,quia dum vinci timent, id passi sunt, quod eos ne victor quidem pati coëgisset.

OLIV. CRETENSIBVS) Cretenses fauisse Mitridati videbãtur, itaque placuit iniuriam armis vindicare,petus inuasit insulam M.Ant.cum ingenti quidem victoriæ spe,atque fiducia adeo vt plures cathenas in nauibus,quàm arma portaret. Dedit itaque pœnas recordiæ suæ,nam plerasque naues interce perunt hostes,captiuaq. corpora religata velis,ac funibus pependere,ac si velicantes triumphantium in modum Cretenses potibus suis remigrauerunt. Metel.deinde totam insulam igni,ferroq. populatus,intra castella,& vrbes redegit,eosq. longa obsidione compulit ad eam necessitatem, vt sua iumentorumq. suorum vrina sitim releuare coacti fuerint, & grauiora pati , quàm victor supplicis dedisset. [Obsidione Metelli) Quod Metel. Mac. filius à deuicta Creta Creticus dictus est. [Torserunt) Quasi cum supplicio sedarunt.

ASCEN. CRETENSIBVS &c.) Nihil .i. talis præsidij affulsit Cretensibus,qui compulsi obsidione.i.per obsidionem Metelli.s.Maced. vsque ad vltimam.i.extremam penuriam.s.cibi,& potus torserunt quodam cruciatu sedauerunt, iustius dixerim .i. quod iustius dixerim quàm sustentauerunt sitim vrina sua.i.lotio a se facto,& suorum iumentorum , ideo autem torsisse potius dicendi sunt,quia dum timent vinci, passi sunt sup.id,quod ne victor quidem coëgisset eos pati.

DE NVMANTINIS.

* Liu.li. 59. Flor. lib. 2. c. 18.

NVMANTINI * autem à Scipione vallo,& aggere circũdati, cum omnia,quæ famem eorum trahere poterant,cõsumpsissent,ad vltimum humanorũ corporibus dapibus vsi sunt.quapropter capta iam vrbe cõplures inuenti sunt,artus & membra trucidatorum corporũ sinu suo gestantes. Nulla est in his necessitatis excusatio:nam quibus mori licuit,sic viuere necesse non fuit.

OLIV. NVMANTINI autem) Florus, Numantia, inquit, quantum Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine, & honore par omnibus, summumq; si vires æstimes, Hispaniæ decus, quippe qui sine muro, sine turribus modice edito in tumulto, apud flumen Silata quatuor milliũ celtiberorum & ia. exercitum vim per annos xiiij. sola sustinuit, nec sustinuit modo, sed sæuius aliquanto percussit, pudendisque fœderibus affecit. Nouissime cum inuictam esse constaret, opus quoque eo fuit qui Carthaginem euerterat ne temere, si fateri licet, nam nullius belli causa iniustior fuit Segidenses socios, & consanguineo Romanorum manibus elapsus exceperant, habita pro eis deprecatio nihil valuit, cum se ab omni bellorum contagione remouerent, in legitimi fœderis precium iussi arma deponere hoc si a barbaris acceptum, quasi manus abscinderetur. Itaque statim magna victo fortissimo duce ad arma conuersi Pompeium prœlio aggressi, fœdus tamen maluerunt, cum debellare potuissent, hostium deinde Mancinum, hunc quoque assiduis cæ-
Numantinа exscidium. dibus ita subegerunt, vt ne oculos quidem, aut vocem Numantini viri quisquam sustineret, tamen cum hoc quoque fœdus maluerunt coniventi armorum manibus, cum ad internitionem sæuire potuissent. Sed nihilominus Numantini quam Caudini illius fœderis flagrantes ignominia, ac pudore populi Romani dedecus quidem præsentis flagitii, deditione Mancini expiauit ceterum duce Scipione Carthaginis incendiis ad excidia vrbium imbuto, tandem etiam in vltionem exarsit, qui redacto prius in disciplinam milite, hostibus commisit aciem, effecit, quod nemo visurum se vnquam sperauerat, vt fugientes Numantinos quisquam videret, dedere etiam sese volebant, si toleranda viris imperarentur. Sed cum Scipio veram vellet, & sine exceptione victoriam eo necessitatum compulsi sunt, primum vt destinata morte in prœlium ruerent, cum se prius epulis quasi inferiis impleuissent carnis semicrudæ, & Celiæ, sic vocant indigenæ ex frumento potionem.
Celia nomen potionis ex frumento. Intellectum ab Imperatore consilium, non est permissa pugna morituris, cum fossa, atque lorica, quatuorque castris circundatos fames premeret, a duce orantes prœliam, vt tanquam viros occiderent, sed vbi nõ impetrarunt placuit eruptio, sic conserta manu plurimi occisi, & cum vrgeret fames aliquantisper inde, hoc est ea cadaueribus vixere nouissime consilium fugæ sedit, sed hoc quoque ruptis equorum cingulis, vxores ademere summo scelere per amorem, itaque extu deploraro in vltimam rabiem, furoremq; conuersi, postremo mori hoc genere destinarunt, duces suos, seq; patriamq; ferro, & veneno subiecto vndique igne peremerunt. [Trahere) Producere, prolongare.
Artus. Membra. [Artus, & membra) Aut Epheaegesis est, vt vnum sit expositio alterius, aut artus intelligimus membrorum coniunctiones, vnde articuli, membra vero corporis partes, vt humeri brachia. [Nulla est in his necessitate excusatio) Improbat hoc factũ Valerius, quòd dicat crudelitatem potius fuisse quàm necessitatem. Necessitas autem duplex, aut sine respectu, aut cum respectu, vt qui natus est, necesse est, vt moriatur, hic nullum est medium, at vero cum respectu, vt hoc loco, Numantinis necesse fuit humanis carnibus vesci, nisi voluerint in Scipionis venire potestatem.

ASCEN. NVMANTINI autem) Qui populi sunt in Hispania circundati a Scipione .s. Africano posteriore, etiam Numantino à Numantia deuicta, vallo .i. sepimento ex vallis dicto sudibus, & aggere .i. aggesta, & circunducta terra. Et cum consumpsissent omnia, quæ poterant trahere .i. protrahere, & extendere famem eorum, vsi sunt ad vltimum dapibus corporum humanorum. [Quapropter vrbe) .s. eorum Numantia iam capta, complures sunt inuenti gestantes sinu suo artus, & membra corporum trucidatorum .i. truculenter occisorum. [Nulla excusatio necessitatis est) In his .s. Numantinis. Nam quibus licuit mori sup. his, non fuit necesse sic viuere. [Quod quidem verissimum est) Nam ad conseruandam vitam ne leue quidem peccatum est committendum. Et ideo vt mala patiamur, cogi possumus, vt culpam incurramus non possumus. Nam in morte violenta nulla est culpa, & si ad opus malum peragendum compellemur, culpa fit in compellente.

DE CALIGVRITANIS.

* Flor. li. 3. cap. 22 Oros. lib. 5. cap. 23 HORVM * trucem pertinaciam in consimili facinore Caligurritanorum execrabilis impietas supergressa est: qui quo perseuerantius interempti Sertorii cineribus, obsidionem Cn. Pompeii * frustrantes, fidem præstarent, quia nullum iam aliud in vrbe eorum superet animal, vxores suas, natosq; ad vsum nefariæ dapis verterunt. Quoque diutius armata iuuentus viscera sua visceribus suis aleret, infelices cadauerum reliquias salire non dubitauit. En quem aliquis in acie hortaretur, vt pro salute coniugum, & liberorum fortiter dimicaret. Ex hoc nimirum hoste tanto duci pœna magis, quàm victoria petẽda fuit: quia plus vindicatus libertatis, quàm victus gloriæ afferre potuit: cum omne serpentũ, ac ferarum genus cõparatione sui titulo feritatis superarit: nam quæ illis dulcia vitæ pignora proprio spiritu chariora sunt, ea Caligurritanis prandia, atque cœnæ extiterunt.

* Sustinẽtes.

HORVM trucem) Perpenna Sertorium, cui se coniunxerat coniuratione facta inter epulas per inuidiam interemit, vt in eius vita diximus. Pomp. deinde facile superato Perpenna, Hispaniam totam armis subegit. In eo bello Caligurritanos Sertorii fidelissimos socios, obsidione premebat, qui vt cineri Sertorii fidem seruarent, ad eam impietatem descenderunt, vt consumptis omnibus fermè animalibus, liberos, & vxores occiderent, eorumq; carnibus vescerentur, quas etiam vt seruare diutius possent, sale aspersere, quod non solum impium, sed detestandum quoque fuisse videtur. [In consimili facinore) Vescendi humanis carnibus. [Nefariæ dapis) Detestandæ, nefarius dicitur is, qui nec cœtu dignus est, nec cui etiam far detur. [Salire non dubitauit) Sale aspergere, nam caro ne putrescat, salem quasi animam datam dicit esse Chrysippus, diutius enim seruatur caro salsa. [En quem aliquis in acie hortaretur) Detestatur quodãmodo rem istam Val. cum dicat, Caligurritanos genus omne ferarum, atque serpentum feritate superasse, qui ne in potestate Pomp. deuenirent, liberis, & coniugibus vesci maluerunt pro quorum salute ceteri omnes populi, & nationes non solum fortiter dimicare, sed extrema quæque pati non dubitant, nec vlla vehementior ab imperatoribus adhortatio fieri solet quam liberos, & coniuges dimicantium oculis subiicere. [Ex hoc hoste) Caligurritano. [Duci) Cn. Pomp. qui ex hoste nõ victoriam, sed magis pœnam quærere debuit, nam si hostem illum vltus fuisset, plus libertatis exultione, q̃ gloriæ ex victoria consecutus esset, neque enim tale quidq̃ in obsidione facere quisquam ausus fuisset, si de Caligurritanis supplicium sumptum fuisset. [Cum oẽm ferrarũ) Ac serpentem genus, vere inquam sumendum fuerat supplicium magis, q̃ quærenda victoria de his hostibus, qui omnem ferrarum, & serpentem immanitatẽ superarunt, cum natos venari mandarint pro quibus tuendis, serpentes, & feræ spiritum effundere non dubitant. [Comparatione) Siquis ferarum, & serpentem feritatem cum horum immanitate comparauerit. [Proprio spiritus chariora) Qui pro filiis mori nõ dubitat certo spe.

HORVM &c.) Impietas execrabilis .i. cum execratione detestanda Caligurritanorum populorum in Hispania supergressa est .i. superauit in consimili facinore, trucem .i. atrocem, pertinaciam horum .s. iam dictorum Numantinorum. [Qui) .s. Caligurritani quo .i. vt præstarent perseuerantius .i. cum maiore perseuerantia, cineribus Sertorii interempti .s. á Perpenna fidem .i. fidelitatem frustrantes .i. frustrando, aut dum frustraretur obsidione Cn. Pomp. verterunt vxores suas, & natos .i. filios ad vsum nefariæ dapis, quia nullum animal supererat .i. manserat, aut restum erat in vrbe eorum. [Quoque) .i. & quo iuuentus armata aleret diutius viscera sua visceribus suis .i. carnibus ex se genitis, ipsa non dubitauit salire .i. sale respergere infelices reliquias cadauerum. [En) .i. vide sup. iuuentutem (& est figurata adhortatio vim negandi habens) quàm aliquis hortaretur .i. hortari deberet in acie .i. constaret in acie conflictura iam iamq; cum hoste, vt dimicaret fortiter pro salute coniugem & liberorum, q. d. id frustra facturum, cum ipsa eos assumpserit. [Nimirum) .i. haud dubie pœna .s. impietatis admissæ in vxores, & liberos fuit magis petenda tanto duci, quantus erat Cn. Pomp. ex hoc .i. tali hoste, quàm victoria hoc est ardentius debebat eos oppugnare, vt de impiis vltionem sumeret, quàm vt de victis à se gloriam vllam obtineret, quia vindicatus .s. hostis .i. sumpta de eo vindicta, potuit afferre .s. victori, plus libertatis (cum tali populo tamq; impio viuente nunquam libertas tuta esse possit) quàm ipse victus possit afferre gloriæ, vel quia non homines, sed monstra hominum censeri debebant, vel quia non virtute, sed nefanda fame domiti essent, cum ipse hostis superarit titulo feritatis omne genus serpentum ac ferarum comparatione sui .i. si ad factum eorum

rum comparentur. [Nam pignora vitæ] i. proles, ac propria generatio, quæ dulcia illis. f. serpeonibus, & feris, suoi illi eharioxa proprio spiritu. i. vita ea eattecunt Caligurritanis Pcandia, atque cœna, id est assiduis cibus.

DE TESTAMENTIS, QVÆ RESCISSA SVNT. CAPVT. VII.

VAGEMVS nunc negocio, quod actorum hominis, & præcipuæ curæ, & vltimi est temporis: consideremusque, quæ testamenta, aut rescissa sunt legitime facta, aut cũ merito rescindi possent, rata manserunt, quæ ve ad alios, q̃ qui expectabant, honorem hereditatis transtulerunt.

OLIVERIVS.

VACEMVS nunc negocio) Agitur hoc cap. de testamentis, quæ cum rescindi possent, remanserũt, & contra quæ rata viderentur, & legitime condita, rescissa fuerunt. [Quod actorum est hominis] Testamentis non solum voluntatea, sed hominum quoque acta multa ceferuntur. [Ergo actorum hominis] Actuum homanorum. Nam hoc negocium ad acta hominum spectat. [Vltimi temporis] Quia in exitu vitæ, vt plurimum testamenta conduntur. [Quæue] Aliud testamentorum genus, cum spe magna frustrati sunt, qui se heredes conscriptos sæpe crediderunt, oam per octo dies testamenta occlusa seruabantur. [Ordine quo proposui] Vt testamentorum exempla ponat eorum primo, quæ legitime facta rescissa fuerunt.

Testamẽta rata ma[n]ent rescis-sa.

ASCEN. VACEMVS nunc) i. deinceps in proxima narratione negocio, quod est, & .i. simul præcipue curæ, & vltimi temporis actorum hominis. i. quæ homo agit in hac vita hoc est testamento, seu supremæ voluntati. Et consideremus, quæ testamenta, aut rescissa sunt. i. reuocata, & pro nihilo habita facta legitime. i. quamuis essent legitime facta, aut quæ manserunt rata. i. firma, & stabilia cum possent rescindi. i. dissolui, & pro irritis haberi merito ve, pro vel, quæ testamenta transtulerunt honorem hereditatis ad alios, quam qui expectabant sup. eos, atque vt exequar. i. enarrem eam. s. genera testamentorum, sup. eo ordine, quo proposui supple ea.

DE QVODAM MILITE.

ATQVE ita, vt ea ordine, quo proposui, exequar militantis cuiusdam pater, cum de morte filij falsum è castris nuncium accepisset, alijs heredibus scriptis decessit, peractis deinde stipendijs, adolescens domũ petit: errore patris, impudentia amicorum domum sibi clausam reperit. Quid enim illis inuerecundius? florem iuuentutæ pro rep. absumpserat maximos labores, & plurima pericula tollerauerat aduerso corpore excæptas ostendebat cicatrices & postulabat, ne auitos eius lares ociosa ipsi vrbi * onera possiderent. Itaque depositis armis, coactus est in foro rogatam ingredi militiam acerbe: cum improbissimis enim heredibus de paternis bonis apud centum viros contendit: omnibusque non solum consilijs, sed etiam sentenrijs superior discessit.

* Onera d[...]

OLIVERIVS.

MILITANTES) In litera per se satis patet historia, non enim patris, neque filij propter ignobilitatem nomen imponitur. [Peractis stipendijs] Finita militia, hoc est confecto bello. [Errore patris] Qui filium in acie cecidisse credebant. [Impudentia amicorum] Qui bona vsurpauerant, nec pudebat eos exclusisse filium. [In aduerso corpore] s. hosti oppositi significat illum non aufugisse. [Cicatrices] Obductorum vulnerum signa. [Ociosa vrbi onera] Significat eos ignauos, & inutiles, qui patriæ suæ onerti magis, quam honori essent. [Togatam militiam] Disceptationem controuersiam, vt in foro apud iudices de paternis bonis, & hereditate disceptaret. [Apud centumuiros] Erat centumuirale iudicium, nam ex triginta quinque tribubus, quot. s. erant in vrbe Rom. terni diligebantur ex vnaquaque iudices, & quamuis plures essent centum, tamen centumuirorum nomen retinuerunt horum vnos hastam tenebat præcipuum iudiciorum signum, vnde centumuiralis hasta legitur in Suetonio. Dicit enim Augustus actos, & aliacum rerum suic in quis de acta senatus publicaret mox, ne magistratus disposito honore statim in prouincias mitterentur, vt pro consulibus ad multos, & tabernacula, quæ publice locari solebant, certa præmia constituerentur, vt cura ærariæ a quæstoribus vrbaniis ad prætorios prætore suæ transiirent, vt centumuiralem hastam quam quæstura functi solebant gerere decemuiri gererent, hasta enim vt ait Festus Pomp. signum præcipuum est, vnde & hastæ subijciebant, quæ publice venundabant centumuiralia iudicia, idem dicit appellata esse à centumuiris, qui ex tribubus triginta & quinque, vt diximus, quæ & curiæ sunt dictæ diligebantur adiudicandum, qui centumuiri fuot appellati.

ASCEN. MILITANTIS &c.) Pater cuiusdam militantis, id est in militia acto existenti, cum accepisset ex castris falsum nuncium de morte filij decessit, id est mortuus est, alijs heredibus scriptis, peractis deinde, alios scripserat heredes. Deinde stipendijs peractis, id est expleto tempore militiæ, vnde stipendium acceperat, adolescens petijt domum, & supple reperit domum quæ patris fuerat, clausam sibi errore patris, qui quòdeum mortuum putarat, alios heredes scripserat, & supple impudentia amicorum, id est eorum, qui se patris amicos gesserant, & propterea ab eo heredes instituti erant, qui in hoc impudentes erant, quod quæ pater per errorem fecerat, rata fore volebant. [Quid enim inuerecundius illis] Scilicet amicis saltem nomine? (Quia dicere poterat. Amici mei, & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt, &c.) Adolescens supple absumpserat, id est attriuerat florem iuuentæ. (Noo ergo diceret, vt prius monoi inter iuuentam, & adolescentiam) pro repub. & tollerauerat maximos labores, & plurima pericula, & ostendebat cicatrices, id est vestigia vulnerum, exceptas supple in pectore aduerso, id est hostibus obiecto non in tergo, & postulauit, id est equissime petijt, ne ipsi onera ociosa vrbi, id est qui homines ociosi erant ociosa ipsi vrbi (quia absumebant, & nihil luccabaotur, fruges, vt Flaccus dicit, consumere nati) possiderent lares eius auitos, id est quos pater ab auo iure hereditario, acceperat, & ita maior vis est postulationis, quòd auiti erant, quàm si paterni modo fuissent, qua enim lege pater eos acceperat, a patre suo debebat eos derelinquere filio, cum maior sit vniuoque libertas legandi a se patri. [Itaque,] Id est & ea quia maxima illi fiebat iniuria, rogatus est depositis armis quibus acer actua est bello redierat, & nes is erat in iudicium pro diue armium, ingredi militiam togatam, id est litem, quæ est species militiæ, & concertatio quædam in foro, scilicet iudicialis, & contendit acerbe de bonis parentis apud centumuiros, id est iudices talium causarum acerbe dicit. Eoim pro quia, cum heredibus improbissimis, & discessit superior, id est potior in causa & victor omnibus non solum consilijs (quia priusquam sententiam ferrent monuerant centumuiri amicos illos paternos, vt ab iniqua vendicatione hereditatis alienæ desisterent, sed voluerunt consilijs acquiescere, vnde addit) sed etiam sententijs, scilicet iudicum.

DE FILIO M. ANCI CARSEOLANI EQVITIS ROMANI.

ITEM M. * Anci Carseolani splendidissimi equitis Romani filius, à * Suffenate auunculo suo adoptatus testamentum naturalis patris, quo præteritus erat apud centumuiros rescidit, cum in eo Tullianus Pompei magni familiaris, ipso quidem Pompeio signatore, heres scriptus esset. itaque illi in iudicio plus cum excellentissimi viri gratia, quàm cum parentis cineribus negocij fuit. ceterum quamuis vtraque hæc aduersus se nitebatur, tamen paterna bona obtinuit. nam L. quidem Sextilius & P. Pompilius, quos M. Ancus sanguine sibi coniunctos eadem ex parte, qua Tullianum heredes fecerat,

* Annei cuiusdã. * Suffenate inuenit. Cic. lib. 4. ad At tic.

*Sacramento. Varr. de ling. latine. * Sacra. Cic. pro dom. * Princi pis, Pompeij.

rat * sacramentorum adolescentulo cõtendere ausi non sunt: tametsi præcipuis eo tempore magni viribus ad defendendas tabulas testamenti inuitari poterant: & si aliquantulum adiuuabat heredes, quòd M. Anci filius in Suffenatis familiam, ac * sacra transierat, sed arctissimum inter homines procreationis vinculum, patris simul voluntatem, & * principis auctoritatem superauit.

OLIV. M. an. F. testamento praeterijt.

ITAM M. Annei) Rescissionem huius testamenti difficiliorem faciebat auctoritas Pompeij, qui Tulianum sibi familiaritate coniunctum, & heredem testamento cõscriptum apud centumuiros, & gratia, & opibus atque etiam oratione defendebat plus ergo laboris fuit legitimo filio hereditatem petenti, cũ Pomp. auctoritate certare, quam cum patria, qui eum testamento prætererat voluntate contendere, vtrunque tamen sua virtute, & audacia superauit. Nam L. Sextilium, & M. Popilium coheredes conscriptos coëgit vt vel iurarent verum, vel se iuraturum falsum, idem probaturum, qui sacramento cum adolescente contendere non sunt ausi. [Quo præteritus) Pater eum testamento prætererant, quia in aliam familiam transierant. [Ipso Pomp. signatore) Hoc magis mirum fuit testamentum fuisse rescissum, quod eius signator fuerat Pompeius. Testamenta sæpe testibus præsentibus condebantur, & eorum quisque suum testamento signum imprimebat. aperiri autem non licebat nisi octaua post mortem testatoris die. [Hæc vtraque) Patris voluntas, & Pompeij gratia. [Sacramento contendere non sunt ausi) Quod iniuris exheredatus esset, sic enim asserebat adolescens, petebat ergo, vt vel illi iurarent verum, vel se iuraturum falsum idq. probaturum, hoc est testamentum nõ bene fuisse institutum. [Transierat in familiam) Per adoptionem. [Et sacra) Quia sacris eius in quam familiam transibant initiabantur.

Ad Attic. Signator testamentorum.

ASCEN. ITEM filius M. Anci (alij Annei scribunt) Carseolani splendidissimi equites Rom. adoptatus à Suffenate auunculo suo rescidit. i. irritum fecit apud centumuiros testamentum patris naturalis, qui ipsum genuerat (sed quia fratri adoptandum dederat ipsum in testamento prætererat) quo. s. testamento, erat præteritus i. prætermissus, & non inscriptus saltem ex legitima portione heres. Cum Tullianus familiaris Pomp. magni scriptus esset heres in eo. s. testamento paterno, ipso quidem Pomp. signante. i. vt dicunt notario, itaque plus negocij fuit illi. s. filio Marci, in iudicio cum gratia viri excellentissimi. s. Pomp. qui apud iudices, & vniuersum populum plurimum valebat, quam cum cineribus parentis. i. plus illi obstitit auctoritas, & gratia Pompeij pro Tulliano familiari suo aduocantis, quam voluntas vltima patris, qui ipse prætermisso alium heredem instituerat. [Ceterum) i. sed ipse obtinuit. s. in iudicio bona paterna, quamuis vtraque hæc. s. gratia Pompeij, & vltima voluntas patris nitebantur. i. militabant contra se (Si non esset contra se, sed contra eum, incipientem ordinem sic. Ceterum quanquam hæc &c. tamen &c. [Nunc vero cogimur) Illud tamen prætermitterem, quod Valla alias quoque prætermittendum docuit) Nam quidem L. Sextilius, & Publius Popilius (q. d. vt taceam de Tullianu) quos Marcus Ancus (aut vt alij legunt Anneus) coniunctos sibi sanguine. i. eo quòd essent coniuncti sibi sanguine, fecerat heredem, hoc est ex triente, non sunt ausi contendere cum adolescentulo sacramento. i. per sacræ rei inuocationem iuramento, se videlicet legitime institutos, & filium merito, aut iuste præteritum tametsi ipsi poterant inuitari. i. allici, & incitari ad defendendas tabulas testamenti viribus magni. s. Pompeij, præcipui. i. quæ vires Magni erant præcipue eo tempore, etsi. i. quanquam etiam sup. illud adiuuabat aliquantulum heredes, quod filius M. Anci transierat in familiam, & sacra. s. familiaria Suffenatis, & ita per adoptionem videbatur a patre alienatus, & ob eo merito præteritus. [Sed vinculum). i. necessitudo procreationis. i. generationis arctissimum inter homines (quia pater, & filius quodammodo vnum sunt vsque adeo, vt possessio professionem iuris putetur in filio non addita, sed continuata, iuxta illud, Mortuus est pater, & non est mortuus, similem enim sui reliquit &c.) superauit. i. vicit iudicio simul voluntatem. s. supremam patris, & auctoritatem principis. s. ciuitatis Romanæ, videlicet ciuitatis Romanæ, videlicet Cn. Pomp. ab aduersarijs eius stantis.

THEO. SACRA) Gentilitia, quæ suæ cuiusque gentis erant propria quemadmodum Fabiorum de quibus Liuius in obsidione Capitolij, ea sequebantur heredem, inde illud Plaut. Hereditate sine sacro.

DE TECTIO FILIO LECTII.

CAIVM autem Tectium infantem à patre exheredatum, Petronia matre, quam Tectius quoad vixit in matrimonio habuerat, natum, diuus Augustus in bona paterna ire decreto suo iussit, patris patriæ animo vsus. quoniam Tectius in proprio iure procreato filio, summa cum iniquitatem paternum nomen abrogauerat.

OLIV. CAIVM M. Autem Tectium) Crudelis pater infantem filium legitime susceptum hereditate priuauerat, nulla intercedente exheredandi, honesta causa, neque. n. puer infans patrem offendere potuit. Augustus hanc patris iniquitatem non tulit. nam Tectium filium, sic enim appellabatur, ex Petronia matre legitime procreatum paternis bonis succedere iussit, quia Tectius pater animum parentum penitus exuisse videbatur erga filium, quem ex ea vxore procreauerat, quæ fuerat illi, quoad vixit semper matrimonio coniuncta. [Caium Autem Tectium) Antiqui filios vt plurimum de nomine patrum appellabãt. [Patris patriæ animo vsus) Laudat hoc decretum Val. animo inquit patre patriæ digno vsus est Augustus, qui se Tectio verum patrem præstitit, iniquis patri testamentum rescindendo.

ASCEN. CAIVM &c.) Autem. i. sed. D. Aug. s. Octauius inter deos etiam viuens per adulationem deputatus iussit decreto suo C. Tectium exheredatum à patre. s. suo infantem. i. cum adhuc esset infans natum Petronia matre, quam Tectius habuerat in matrimonio, quoad vixit, non habiturus. s. eam, si adulterio pollutam putasset, iussit dico ire in bona paterna, vsus. s. in ea re animo. i. affectione patris patriæ, quoniam Tectius abrogauit. i. exuerat nomine paternum, cum summa iniquitate in proprio filio procreato iure. i. legitimo matrimonio.

DE FILIIS SEPTITIÆ.

SEPTITIA quoque mater Trachalorum Ariminensium filijs irata, in contumeliam eorum cum iam parere non posset, Publio seni admodum nupsit, testamento etiam vtroque præterito: à quibus aditus diuus Augustus, & nuptias mulieris, & suprema iudicia improbauit. nam hereditatem maternam filios habere iussit: dotem, quia non creandorum liberorum causa coniugium intercesserat, virum retinere vetuit. Si ipsa æquitas hac de re cognoscere potuisset iustius ne, aut grauius pronunciaret? spernis quos genuisti: nubis effœta, testamenti ordinem violento animi confundis, neque erubescis cui tuum patrimonium addicere, cuius polluto iam corpori marcidam senectutem tuam substrauisti: ergo dum sic te egeris, ad inferos vsque cœlesti fulmine afflata es.

OLIV. SEPTITIA quoque mater) Septitia duos genuerat filios, quibus irata duplici onerauit iniuria, altera quòd iam anus Publio seni admodum nupsit, illosq. destituit, altera, quòd vtrunque testamento præterijt. Augustus re cognita, & nuptias improbauit testamentum rescindit, filios matris heredes esse voluit, quod æquissimum fuit. [Testamento præterijt) Quantum in ea fuit hereditate priuauit. [Extrema iudicia) Testamentum in quo vltimum hominis iudicium, & voluntas continentur. [Improbauit) Damnauit vituperauit [Nõ causa liberorum) Sed ira in filios. [Si ipsa equitas) Laudat hoc iudicium Val. dicens, nec ipsam quidem iustitiam, si loqui posset rectius fuisse iudicaturam. [Spernis quos genuisti) Verba ponit, quibus æquitas vteretur aduersus hanc mulierem, si loqui posset, vel sunt Augusti verba mulierem, istam damnatus. [Effœta) Partu exhausta. [Polluto corpori) Libidine inquinato, qui alias vxores habuisset. [Cœlesti fulmine) Si vero Augusti iudicio, quod flumẽ appellauit, quia in terris, vt sæpe diximus, pro deo habitus, & cultus est.

ASCEN. SEPTITIA quoque mater Trachalorum Ariminensium irata filijs) Iam dictis nupsit in contumeliam eorum. i. filiorum suorum cum iam non posset parere Publio admodum seni vtroque etiam præterito testamento, ad quibus, scilicet duobus

filijs

filijs eius D. August. aditus .s. ad auxilium contra iniuriam maternam ferendam improbauit, & .i. simul nuptias mulieri, quia in fraudem filiorum nupserat, & iudicia supremam .i. vltimam voluntatem eius, cum improbauit, quia inquam, & delyrantis anus esse censuit. Nam iussit filios habere hereditatem maternam, & vetuit virum retinere dotem (licet testamento id voluerat mulier) quia coniugium non intercesserat causa liberorum creandorum. Si ipsa æquitas potuisset cognoscere .i. habere cognitionem, & ius iudicandi de hac re pronunciaret, ne iustius, aut grauius, vel vt alij legunt grauius, quàm sup. Aug. q.d. minime. Nam dicere potuit Aug. aut æquitas ipsa. Tu ò mulier spernis, quos genuisti, & nubis effœta .i. exhausta omni fœcunditate, & confudis animo violento .i. vehementer, in filios, infesto ordine testamenti, in quo filijs merito primi scriberentur, à matre, neque eis heredia adijcere totum patrimonium .s. tuum ei cuius corpori pol luto .s. à situ, & obscœnitate tua tu subtrahisti senectutem tuam .i. te anum marcidam .i. cariosam & corruptam. [Ergo dum) .i. quandoquidem tu egeris .i. gesseris te ita, hoc est tam improbe, tu afflata es .i. prostrata fulmine cœlesti, aut Augusti, aut potius (quia Augusti verba sunt) Iouis vsque ad inferos.

DE TERENTIO.

EGREGIA quoque C. Calphurnij Pisonis præfecti vrbis constitutio: cum enim ad eum Terentius ex octo filijs, quos in adolescentiam perduxerat, ab vno in adoptionem dato exheredatum se querelam detulisset, bonorũ adolescentis possessionem ei dedit, heredesq; lege agere passus non est. Monuit profectò Pisonem patria maiestas; donũ vitæ, beneficium educationis: sed aliquid ẽt ipsum flexit, circunstãtium liberorum numerus, ꝙ cum patre septem fratres impie inheredatos videbat.

OLIV. EGREGIA C. quoque Calphurnij) Calphurnius prætor impietatem filij cuiusdam testamenti rescissione correxit. Cũ enim pater nomine Terentius, q filios octo produxerat, e his vnũ in adoptionem dedisset, is patri velut iratus, ꝙ abdicasset eũ moriẽns, adhuc superstite patre, nec ipsum, nec fratrũ quenq̃ reliquit heredem Calphurnius, prætor audita patris causa, q de impietate filij grauiter conquerebatur, irritum iussit illud esse testamentũ, nam voluit Calphurnius hoc iudicio testari quantũ parentibus debeant filij, qui geniti, quiq. educati fuerint [Egregia cõstitutio) Nobile iudicium. [Produxerat) Genuerat, & educauerat. [Exheredatum) Hereditate priuatum, quia moriens filios patrem non scripserat heredem. [Lege agere) Hoc loco se legibus tueri, & hereditatem secundum leges adire. [Patria maiestas) Qoia filius patri omnia debet, ne igitur paterna violaretur maiestas, patrem heredem esse iussit. [Donum vitæ) Quòd à patre accepisset, quo nihil maius hominum esse potest, nisi bene esse, quod nisi nasceretur consequi non posset. [Beneficium educationis) Quod eum adolescentium vsque educasset.

ASCEN. EGREGIA quoque) Sup. fuit constitutio C. Calph. Pisonis præfecti vrbis, hoc est Romæ. Cum enim Terent. detulisset ad eum querelam, qua .s. querebatur se inheredatum ab vno ex octo filijs quos produxerat in adolescentiam, dato in adoptionem .s. in alienam familiam quæ forte illi erat ratio, quòd patrem exheredauerat. (Nam notum est si filij sine liberis decedãt bona eorum ad parentes peruenire, & si parentes non habeant, ad fratres, aut alios heredes proximos, idq. etiam ab intestato) & ideo Piso dedit ei .s. Terentio patri possessionem bonorum adolescentis, & non est passus heredes agere lege, quæ vult vltimas voluntates debere ratas haberi profectò maiestas patria .i. paterna, donum vitæ, quod filij secundum Deum à patre accipiunt, beneficium educationis, aut monuit Pisonem ad iudicandum secũdum patrem. [Sed etiam aliud flexit) .s. ipsum Pisonem in fauorem patris, videlicet numerus liberorum circunstãtium, quot .s. pater secum in iudicium adduxerat, quod videbat septem fratres inheredatos impie cum fratre.

THEO. PISONIS) Ianus Parrhasius epistola quadam scriptum reliquit, hunc esse Pisonem qui Tiberij principatu custos præfectusq. fuit vrbis, de quo Suetonius in Tyberio. Cum Pomponio Flac. & L. Pisone noctem continuam, quòd biduum epulando, potandoq. cõsumpsit. Fl. item Iosephus. Quoque ad Pisonem duceretur, qui tum custos erat vrbis. Sen. epist. xij. L. Piso vrbis custos ebrius, ex quo semel factus fuit, maiorem partem noctis in conuiuio exigebat &c. Plin. nat. hist. aiij. hunc ipsum Pisonem curatorem vocat vrbis, vnde satis constat vrbis præfectum custodemq. & curatorem eundem fuisse magistratum, vt ipse Parrhasius affirmauit in Papinij Syluula ad Rutilium Gallicum. proinde prænomen G. licet emendes L.

DE SVRDINIO QVODAM.

QVàm Mamerci Aemilij Lepidi Cos. quàm graue decretum? Genucius quidam matris magnæ Gallus à Cn. Oreste Præt. vrbis impetrauerat, vt restitui se in bona Neniani iuberet, quorũ possessionem secundum tabulas testamenti ab ipso acceperat. appellatus Mamercus à Surdinio, cuius libertus Genucium heredem fecerat, prætoriam iurisdictionem abrogauit, quòd diceret Genucium amputatis sui ipsius sponte genitalibus corporis partibus, neque virorum, neque mulierum numero haberi debere. Conueniens Mamerco, conueniens principi senatus decretum, quo prouisum est: ne obscœna Genutij præsentia, inquinataq. voce, tribunalia magistratuum sub specie * petiti iuris polluerentur. * Petiti.

OLIV. QVàm Mamerci) Genutius quidam Cybeles sacerdos à libertos Surdinij cuiusdam fuerat heres testamento relictus Cn. Orestes prætor vrbis testamentum illud probauerat, & Genutium heredem adire iam susserat, cum Surdinius indignitatem non ferens huius rei querelam ad Mamercum cõsulem detulit, qui abrogata iurisdictione prætoria Surdinium heredẽ esse voluit, indignum & iniquum esse existimans hoiem, qui neque se virum, neque fœminã amputatis virilibus præstitisset, cuiuspiam bonorum esse participem, qui etiam repulit illum à tribunali, ne fracta voce, turpiq; psentia pollueretur. [Magnæ matris) Cybeles, quæ magna mater, hoc est deorum omnium mater dicebatur, cuius sacerdotes Galli sunt appellati, q se ipso castrabant, Ouid. Fast. lib. 4. Cur igitur Gallos, q se excidere vocamus, huic etiã ludi erant constituti, quę megalesia vocabantur. Ouid. in eod. lib. Institerã quare primi megalesia ludi. Vrbe forẽt, nostra, cum dea sensit enim. [Gallus) Sacerdos magnæ matris castratus. [Neque virorum neque mulierum) Galli abscissis genitalibus, nec inter fœminas connumerari pñt, non igitur bonorum heredes esse possunt, vel certe debent, cum inter hoies censeri non posse videantur. [Cõueniens) Laudat Mamerci iudiciũ. [Inquinata voce est) Quia Galli rauca voce loquebant Iuuen. & fracta voce loquẽdi.

ASCEN. QVID) Sup. dicis, q .i. quantum graue sup. fuit decretum Mamerci Æmilij Lepidi consulis? q.d. fuit nimis grauissimum. Nã Genutius quidam Gallus .i. sacerdos matris magnæ .s. Cybeles, impetrauerat à Cn. Oreste prætore vrbis, vt iuberet restitui in bona Neniani, quorum .s. bonorum possessionem acceperat secũdum tabulas .i. instrumenta testamenti, ab ipso .s. Neniano. [Mamercus appellatus) .i. per appellationem, vt iudex aditus à Surdinio, cuius libertus fecerat Genutium heredem, abrogauit .i. reuocauit, & antiquauit, ac improbauit iurisdictionem prętoriam, ꝙ diceret Genutium amputatis sponte partibus genitalibus .i. virilibus corporis sui ipsius, neque debere haberi in numero virorum neque in numero mulierum. [Decretum) Sup. illud fuit, conueniens Mamerco, & conueniens fuit principi senatus .s. idem Mamerco, quo .s. decreto est prouisum .i. cautum ne tribunalia magistratuum pollnerentur sub specie petiti iuris, obscœna .i. turpi pręsentia, & inquinata voce, quia effœminata, culpa ipsius Genutij, qui sese castrauerat.

DE VITILIO LENONE.

MVLTO Q. Metellus Prætorem vrbanum seueriorem egit, quàm Orestes gesserat: qui Vetilio lenoni Iuuenij bonorum possessionem secũdum tabulas testamenti non dedit, quia vir nobilissimus, & grauissimus fori, ac lupanaris separandã conditionem existimauit. Nec aut factũ illius comprobare voluit, qui fortunas suas in stabulum contaminatum proiecerat, aut huic

tanquam

tanquam integro ciui iura reddere: qui se ab omni honesto vitæ genere abruperat.

OLIV. MVLTO Q. Metellus) Q. Metel. prætor vrbanus grauiori seueritate vsus est in testamentorum iudicijs, q̃ Orestes, nam ille Gallum heredem comprobauit, hic Lenonem ad hæreditate deiecit, nam iuuenis quidam Vetilium Lenonem heredem constituerat, Metellus longe differre suo à Lupanari existimans, vt in foro testamentum probaretur, in quo Leno scriptus esset heres testatoris factum improbauit, qui bona sua voluisset Lenoni relinquere à meretricibus deuorāda, aut per summum luxum, atque libidinem dependenda. Itaque noluit Metel. testatoris volnntatem comprobare, qui tam temere testatus esset, nec Lenoni ius reddere, qui se ab omni dignitate, & honestate abdicasset. [Prætorem vrbanum) Non est superfluum, q dicit vrbanum, quia erant etiam prætores prouinciales. [Separandam fori, & Lupanaris conditione) Cum .n. in foro à prætoribus testamenta probarentur, non illi dignum esse videbatur, vt de Lenone herede conscripto ageretur in foro, cuius nomen in Lupanaribus tantummodo celebraretur. ergo existimauit longe forum Lupanari differre. [Qui fortunas suas in stabulum) Quia Lenonem reliquerat heredem, qui viuebat in Lupanari, q reuera stabulum dici potest, quia loca fœtida, & immunda semper sunt Lupanaria. [Tanquam integro ciui) Non plene ciuis esse videtur leno, qui contempto morali & honesto viuendi gñe, se turpissimæ obscœnitati, & quasi serine viræ subiecerat.

ASCEN. MVLTO &c.) Et Q. Metellus egit. i. se gessit prætorem vrbanum multo seueriorem, quàm Orestes. s. Cn. iam dictus gesserat, qui non dedit. [Vetilio Lenoni). i. meretricum institori, & ex eo quæstu victitanti, possessionem bonorum iuuenis. s. cuiusdam defuncti, secundum tabulas .i. instrumenta à legione conscripta, testamenti .s. ipsius iuuenis, qui Lenonem heredem reliquerat. Quia vir nobilissimus, & grauissimus videlicet Metellus existimauit conditionem fori. s. iudicialis & Lupanaris. i. domus meretriciæ, ac prostibuli esse separandam, ita vt non continuo, qui primas partes in Lupanari habebat, easdem in iudicio haberet, nec voluit, aut comprobare factum illius. s. iuuenis defuncti, qui proiecerat fortunas. i. diuitias suas in stabulum contaminatum. i. postibulum, hoc est legauerat eas Lenoni aut reddere huic .s. Lenoni, qui abruperat se ab omni genere vitæ honesto iura .s. ciuitatis Rom. per quæ legitime heredes constituti hereditatem adibant, tanquam ciui integro .i. tanquam esset ciuis incorruptus, cui hereditas haud dubij reddenda fuisset.

DE TESTAMENTIS, QVÆ RATA MANSERVNT. CAP. VIII.

HIs rescissorum testamentorum exemplis contenti, attingamus ea, quæ rata manserũt: cum causas haberent, propter quas rescindi possent. Quàm certæ, quàm etiam notæ insaniæ Tuditanus, vtpote qui populo nũmos sparserit, togamq́. velut tragicam vestem in foro trahens, maximo cum hominum risu conspectus fuerit, ac multa his consentanea fecerit, testamento filium instituit heredem: quod T. Longus, sanguine ei proximus, hastæ iudicio subuertere frustra conatus est. magis enim centumuiri, quod scriptum esset in tabulis, quàm quis eas scripsisset considerandum, existimauerunt.

OLIV.

HIS rescissorum) Narrat nunc Valerius de testamentis, quæ rata manserunt cum legitimas causas haberent cur scindi possent. Cum certe ea lege constat, furioso, & insano testari non licere. Cic. lib. j. ad Herennium, lex est, inquit, si quis furiosus & insanus extiterit agnatorum, gentilium quæ in eo pecuniaq́. eius potestas esto. Tuditanus ciuis Rom. multa furoris, & insaniæ testimonia dederat, quippe qui pecuniam populo disseminasset, qui togam, vel syrma per forum traxisset, aliaq́. multa dementiæ signa fecisset, eius tamen testamentum, quo filium heredem reliquit, cum iure rescindi potuerit, ac T. Longus eius agnatus rescindere tentarit ratum permansit, iudices enim non testatori, sed testamenti rationem habendam censuerunt, quod esset filius heres in re constitutus. [Populo nummos). i. pueros congerebat & illis nummos colligendos spargebat. [Velut tragicam vestem) Quæ tragico conueniret, nam longum syrma trahebat ab humeris demissum. [Hastæ iudicio) Centumuirali iudicio. Cic. in oratione de lege Agraria contra Rullum dicit, primum causa P.R. hereditatem decemuiri iudicent, cum vos volueritis de priuatis hereditatibus centumuiros iudicare. ergo hastæ iudicio centumuirali iudicio. [Quod scriptum est) Magis testamenti, quam testatoris rationem habere voluerunt.

ASCEN. HIS &c.) Præfatio est in alteram specimen testamentorum, vtpote quæ cum rescindi possent, rata manserunt. Ordo est. Nos contenti his. s. proxime dictis exemplis testamentorum rescissorum. i. improbatorum, & pro irritis iudicatorum, attingamus ea .s. testamenta, quę manserunt rata, cum haberent causas, propter quas possent rescindi. i. infringi, & irrita censeri. [Quam). i. quantum, q.d. ò quantum, aut quantum putas certæ, quàm .i. quantum etiam notæ. i. manifestæ insaniæ. i. dementiæ, ens sup. Tuditanus, vtpote, qui sparserit populo nummos, & qui fuerit conspectus cum maximo risu hominum trahens in foro. s. rerum venalium togam .s. suam velut vestem tragicam .i. syrma, ac fecerit multa. s. insaniæ opera, consentanea. i. conformia, his. s. dictis, instituit testamento filium. s. suum heredem, quod .s. testamentum Titus Longus proximus ei .s. Tuditano sanguine, conatus est frustra, quia nihil effecit subuertere. i. irritum facere, iudicio hastæ. i. centumuirali, qui bonorum possessiones cognoscebant, & sub hasta interdum vendentes pronunciabant. Enim pro quia, centumuiri existimauerunt .i. censuerunt magis inspiciendum, quod scriptum esset in tabulis .s. testamentarijs, quia iustum & equum erat vt filius patri licet furioso succederet, quàm quis scripsisset eas quia furiosus, cui testamenti faciendi ius nullum erat. Si autem testamentum rescissum fuisset filium velut ab intestato duntaxat ad partem hereditatis admissus fuisset, & ita Longus coheres fuisset.

DE EBVCIA VXORE L. MENENII AGRIPPÆ.

VITA Tuditani demens, Ebuciæ autem, quæ L. Menenij Agrippæ vxor fuerat, tabulæ testamenti plenæ furoris. nam, cum haberet duas simillimæ probitatis filias Pletoniam, & Aphroniam, animi sui potius inclinatione prouecta, quàm vllis alterius iniurijs, aut officijs commota, Platoniam tantummodo heredem instituit: filijs * etiam Aphroniæ ex admodum amplo patrimonio viginti nummos legauit. *Autem* Aphronia tamen cum sorore sacramento contendere noluit, testamentumque matris, patientia honore, quàm iudicio conuellere ° sanctius esse duxit: eo se ipsam indigniorem iniuria ostendens, quo eam æquiorem animo sustinebat. *Satim.*

OLIV. VITA Tuditani demens) Ebuciæ autem, Aliud ponit testamentum, quòd rescindi facile potuit, & tamen ratum permansit, Ebucia vxor Agrippæ duas filias ex eo matrimonio susceperat, virtute, & probitate pares hac moriens alteram ea ijs testamento defraudauit, cum alteri cuncta fermè bona reliquisset, hæc Pletonia dicebatur. illa Aphronia, cuius filija nummos viginti ex amplo patrimonio tantummodo legauit, nec voluit Aphronia, cum iure posset matris testamentum rescindere, neque enim matrem affecerat iniuria vlla, qua merito illam exheredare debuerit, maluit ergo matris iniuriam æquo animo ferre, quam lege cum sorore certare. [Ebuciæ) Quamuis Ebucia, dum vixit nulla dementia damnata fuerit, eius tamen testamentum visum est furore repletum cum nulla interueniente causa filiarum alteri suam hereditatis partem testamento negauerit. [Vllis alterius iniurijs) Aut beneficijs, quòd ab altera iniuria, ab altera beneficis recepisset, q.d. quòd Aphronia illi aduersa contumaxq́. fuisset Pletonia vero semper obsequentissima. [Sacramento contendere) Nam potuit Aphronia apud centumuiros iurare se iniuste exheredatam à matre.

ASCEN. VITA Tuditani) Sup. fuit demens (cuius tamen testamentum fuit laudabile) Aũt pro sed, tabulæ testamenti Ebuciæ, quæ fuerat vxor Lucij Menenij Agrippæ sup. fuerunt plenæ furoris.

[Nam

[Nam cum haberet dues filias fimillime probitatis).i.in quibus erat maxima probiras,nec minor in vna quam in reliqua, videlicet Pletoniam & Aphroniam,ipſa prouecta potius inclinatione .i.propenſione, ac affectione animi,quàm cõmota vllis iniurius alterius.ſ.Aphroniæ,aut officijs alterius.ſ.Pletoniæ, inſtituit tantũmodo Pletoniam heredem,& legauit filijs Aphroniæ xx. nũmos.ſ.tantũmodo,ea patrimonio admodum.i.valde amplo. Aphronia.ſ.prætermiſſa,noluit tunc,aut tamen cõtendere cum ſorore ſacramento.ſ.aigendo, & dando apud centumuiros, apud quos ſi prætermiſſus iurauerit,ſe nulla culpa ſua prætermiſſum, & ſubſtitutus non auſus ſit contrarium iurare,teſtamentum reſcindebatur. Et duait eſſe ſanctius,aut ſatius honutare teſtamentum matris patientia,quàm conuellere.i.infringere iudicio, oſtendens ſeipſam eo.i.tanto indigniorem iniuria.ſ.à matre illata, quo.i.quanto æquiore animo ſuſtinebat eam.

DE QVINTO METELLO.

MINVS mirandum errorem muliebrem Q.Metellus fecit. Is nanque plurimis, & celeberrimis eiuſdem nominis viris in vrbe noſtra vigentibus, Claudiorum,etiam familia,quam arctiſſimo ſanguinis vinculo contigebat, florente, Carinatem ſolum heredem reliquit. nec hoc teſtamentum eius quiſquam attentauit.

OLIV. MINVS mirandum errorem muliebrem) Q. Metel. fecit, In quo vir clarus errauit in eo peccare mulierẽ non eſt mirum, error igitur Q. Metel. facit errorem Ebuciæ multo leuiorem,oam cum multos viros præſtãtes,atque clariſſimos tam Metellorũ,q̃ Claudiorũ familia propinquos haberet,Metellus, quos iure, & merito ſibi heres ſubſtituere debuiſſet, omnibus prætermiſſis ſolum Carinatem ſibi familiaritate coniunctum ſcripſit heredem, nec quiſquam cognatorum & affinium teſtamentum illud reſcindere temptauit. [Claudiorum) Nam genus maternum ducebat à gente claudia,Metellus enim ſuperior Claudiam duxit vxorem,ea qua natus eſt Q. Metel.

ASCEN. MINVS &c.) Q. Metel. fecit errorem mulierem, qui fuit in Ebucia minus mirandum. Nanque pro quia,is.ſ.Q. Metellus reliquit ſolum Carinatem heredem.ſ.bonorum ſuorum & hoc plurimis,& celerrimis viris eiuſdem nominis, hoc eſt Metel. vigentibus in vrbe noſtra,familia etiam claudiorum, quem contingebat arctiſſimo vinculo ſanguinis, quia maternum genus ex ea traxerat,flurente.ſ.in vrbe Rom.nec quiſquam attentauit.ſ.reſcindere,aut oppugnare hoc teſtamentum eius.

THEO. EIVSDEM nominis Gentilibus & Metellis. Nam gentiles ſunt (vt Verrius ait) qui ſimili numine appellantur. Cicina Gentiles,inquit mihi ſunt qui nemo nomine appellantur,

DE FRATRE POMPEII RHEGINO.

ITEM Pompeius Rheginus, vir Tranſalpinæ regionis,cum teſtamento fratris præteritus eſſet, & ad coarguendam iniquitatem eius, binas tabulas teſtamentorum ſuorum in comitio inciſas, habita vtriuſque ordinis maxima frequentia,recitaſſet: in quibus magna ex parte heres frater erat ſcriptus, prælegabanturq́ue ei centies & quinquagies ſeſtertium,multum ac diu inter aſſentientes indignationi ſuæ amicos quæſtus, quod ad haſtæ iudicũ attinuit, cineres fratris quietos eſſe paſſus eſt: & erant ab eo inſtituti heredes,neque ſanguine Rhegino pares, neque proximi, ſed & alieni,& humiles: vt non ſolum flagitioſum ſilentium,ſed etiam prælatio contumelioſa videri poſſet. æque felicis impunitatis,ſed neſcio an tetrioris hæc delicti teſtamenta.

OLIV. ITEM Pomp.Rheginus) Hic ſatis habuit fratris iniquitatẽ oſtendiſſe iudicibus, cum enim frater infimæ conditionis homines ſe prætermiſſo, ſcripſiſſet heredem,ipſe vero fratri maximam ſuorum bonorum portionem contra teſtamento legaſſet, in concionem prodit,fratris iniuriam expoſtulat,duas teſtamentorum ſuorum tabulas recitat,quibus fratrem ſcripſiſſet heredẽ, centumuiralis haſtæ opem implorat, ne tanta à fratre efficiatur iniuria,cumq. iam centũuiri ad reſtindendum teſtamentum parati eſſe viderentur,contentus fratris impietatem delinxiſſe,teſtamentum ratum eſſe permiſit. [Seſtertium) Teſte Varr duas libras continet, & mediam. nam ita diffinit lib. de lingua latina dipundium & ſemis antiquum eſt ſeſtertius,& veteris conſuetudini, vt tertio eradicarent, ita vt ſemiſquintus, ſemiſquartus, ſemiſtertius pronunciaret,a ſemiſtertius ſes tertius dictus, hæc ille,ſed dicitur ſeſtertius & ſeſtertium,ſicut dipondius & dipondium. [Ad haſtæ iudicium) Ad centumuirale iudicium,ſicut ſupradiximus, noluit fratris teſtamentum infringi. [Neque ſanguine pagano pares) Illam oſtendit conqueſtionem fratris, ꝙ non ſolum alienos, ſed nec ruſtico quidem ſanguini comparandos homines fratrum inſtituiſſet heredes. [Flagitioſum ſilentium) Quòd frater cum ſilentio prætterierit in teſtamento non mediocre flagitium commiſiſſe videtur,ſed multo grauior fuiſſe contumelia,quòd ille ſordidos homines prætulerit. [Æque felicis).i.æque rata manſerunt teſtamenta,quæ ſequuntur, quamuis delictum in his grauius commiſſum fuiſſe videretur.

ASCEN. ITEM Pompeius Rheginus vir regionis Tranſalpinæ).i. Tranſalpes ortus,cum præteritus eſſet teſtamento fratris,& recitaſſet ad coarguendam.i.reprehendendam,& deteſtandam iniquitatem eius.ſ.fratris ſui binas tabulas teſtamentorum ſuorũ.i. quæ ipſe Pomp.fecerat (nam viri preſertim alienæ nationis, ne ſi inteſtati morerentur,eorum bona fiſco addiſcerentur,teſtamẽta ſua ſani, & incolumes faciebant, & ſæpe innouabant) inciſas in comitio.i.populi congregatione habita & maxima frequẽtia vtriuſque ordinis.ſ.patricij,& plebei,in quibus.ſ.tabulas, frater .ſ.eius,à quo præteritus erat,erat ſcriptus heres ea magna parte, & ſeſtertium centies, & quadragies prælegabatur.i.ante ceteros ei legabatur,hoc eſt antequam alij heredes quidquam acciperẽt, fratri centies,& quadragies ſeſtertium habendum (Eſt autem ſeſtertium ſingularis numeri,& accuſatiui caſus. Eaq. forma loquendi,ideo vtitur auctor, ꝙ alia vt in eo vocabulo difficile ſit. Nam centum & quadraginta ſeſtertia minus latine, licet ſatis grãmatice diceret,& centum quadraginta ſeſtertium,vt ſit genitiui caſus minus grãmatice dixiſſet,ꝙ neutra ſyncopen non admittat) quæſtus.i.conquæſtus, multum, ac diu inter amicos aſſentientes indignationi ſuæ.i.aſſerentes ipſum iuſtam hr̃e indignationem in fratris ingratitudinẽ, quod.i.quantum attinuit. [Ad iudicium haſtæ).i.centum virale,paſſus eſt cineres fratris eſſe quietos.i.noluit oppugnare voluntatem ſupremam iam defuncti,& .i.& tñ (vnde eleganter vtitur particula) heredes erant ab eo.ſ.fratre eius inſtituti,neq; pares ſanguini Rhegino.i.multo minus generoſi,quàm Rhegini ipſi eſſent(vnde non aſſentior Oliuerio legenti pagano.i.ruſticano) neque proximi ſup. eius, ſed &.i.ſimul alieni,& humiles.i.abiectiori,vt non ſolum ſilentiũ ſup. eius,qui fratrem ſilentio præterierat, poſſet videri flagitioſum.i. increpatione dignum,ſed etiam prælatio.ſ.alienorum, & humilium poſſet videri contumelioſa. [Aeque) Paucis aditum munit ad narrationem de teſtamentis,quæ alijs,quàm,qui ea ſperauerant,& meruerant obuenerunt,quæ præfatio ideo perquam breuis,eſt quòd ferè non diſtinctus titulus,ſed eiuſdem tituli tertium ſit membrum. Ordo eſt. Hæc.ſ. quæ proxime dicam (cum alibi hæc demonſtrare ſolebat præterita,aut ſaltem manibus habita)ſup.ſunt,aut fuerunt impunitatis.i.munitatis ac reſciſſione æque felicis,ve.ſ prędicta,qa reſciſſa non ſunt,ſed neſcio an ſup. fuerint delicti tetriores.i.fœdioris, cum maior fuerit impudentia in ſequentium teſtamentorum conditionibus.

QVI ADVERSVS OPINIONES HOMINVM HEREDES HABVERVNT. CAP. IX.

DE Q. CAECILIO ET L. LVCVLLO.

QVINTVS * Cęcilius L.Luculli promptiſſimo ſtudio,maximaq́. liberalitate, & honeſtum dignitatis, gradum, & ampliſſimum patrimonium conſecutus, cum præ ſe ſemper tuliſſet, vnum illum ſibi eſſe heredem, moriens etiam annulos ei ſuos tradidiſſe, Pomponium Atticum teſtamẽto adoptauit, omniumq́. bonorum reliquit heredem: ſed fallacis,& inſidioſi cadauer P R.ceruicibus reſte circundatum, per viam traxit. itaque nefa-

* Cic.li. 3.ad Att. Nepos in Att. Var. lib.2.c.2. de re ruſt.

rius homo filium quidem,& heredem habuit, quem voluit; funus autem, & exequias quales meruit.

OLIVERIVS.

Q VINTVS Cæcilius L.Luculli) Q. Cæcilij testamenti fuit rescissione dignissimum, quòd vir ingratissimus duplici Lucullum affecisset iniuria,& quod eum testamento præterisset,cui meritorum multitudine hereditatem debuerat,& quod ludibrio quodāmodo habuisset illum sibi futurum heredem omnibus prædicando,suos insuper annulos tanquam futuræ hereditatis signum offerendo,ac illum P.R.qua potuit pœna ingratitudinis affixit, nam eius cadauer vnco guttori infixo ad gemonias scalas per ora vulgi protrahi iussit,vt qualis meruerat exequias haberet,nam cum opes, & dignitates omnes Luculli opera, & liberalitate fuisset consecutus moriens deinde tanta ingratitudine vsus, vt illius oblitus alium sibi filium testamento adoptasset, qua non fuit pœnas dignissimus? Præ se tulisset ostendisset,est vero themesis, nam interposita est semper.

ASCEN. QVINTVS Cæcilius) Consecutus promptissimo studio,& maxima liberalitate L.Luculli,&.i.simul,honestum gradum dignitatis,& amplissimum patrimonium.i.peculium,&possessionem rerum, cum semper tulisset præ se.i.gestu & vultu, & verbis,ac moribus significasset, illum.s.Lucullum vnum.i.solum esse sibi heredem, & moriens tradidisset etiam ei.s.Lucullo annullos suos quibus signare contractus suos solebat adoptauit testamento.i.in filium, & heredem assumpsit Pomp. Atticum, & reliquit supp. eum heredem omnium bonorum.s.suorum. Sed P.R. traxit cadauer sup. hominis fallacis,& insidiosi, circondatum ceruicibus.s.eius reste.i.fune, quo vilissima cadauera trahi solent, per viam.s.pub. volens significare occultum fuisse finem, [Itaque).i.& ita homo nefarius habuit quidem filium.s. per adoptionem,& heredem voluit,quia Pomp.Atticum,aūt.i.sed habuit funus,& exequias quales meruit,hoc est ignominiosissimas.

DE TITO MARIO VRINATE.

NEQVE alijs dignus fuit T.Marius Vrinas,qui ab infimo militiæ loco,beneficijs diui Augusti imperatoris,ad summos castrēses honores perductus,eorumq́. vberrimis quæstibus locuples factus,non solum ceteris vitæ temporibus ei se fortunas suas relinquere, à quo acceperat,prædicauit: sed etiam pridię,quàm expiraret,idem illud ipsi Augusto dixit: cum interim ne nomen quidem eius tabulis testamenti adiecerit.

OLIV. NEQVE alijs dignus) Qui pari crimine tenetur, dignus pari pœnæ censetur. [T. igitur Marius Vrinas) Cū non alia sit ingratitudine vsus erga D.Augustum quàm Cęcilius erga Lucullum,easdem exequias meruisse videtur,quas Cæcilius habuit, locupletatus enim & ad militiæ summos honores Augusti beneficio prouectus,Augustum tanquam alterum patētem sibi futurum heredem prædicabat, morbo quoque implicitus pridie quàm expiraret, illud idem affirmauit Augusto moriens tamen nullam Augusti mentionem fecit in testamento. [Vrinas) Patrium nomen, vt arpinas, Suffenas aliaque multa.

ASCEN. NEQVE T. Marius Vrinas fuit dignus) Alijs supp. exequijs,quamuis alias forte habuerit qui perductus beneficijs diui Augusti imperatoris ab infimo loco militiæ.i.militis gregarij ad summos honores castrenses.i.quæ in castris contingere poterāt, & factus locuples.i.diues vberrimis quæstibus.i.lucris eorum.s. honorum castrensium non solum prædicauit ceteris temporibus vitæ suæ se relinquere fortunas suas sup. ei videlicet Augusto, à quo acceperat, sed etiam dicit illud idem ipsi Augusto pridie, quam expiraret. Cum interim.i.nihilominus,ne quidem.i.nun saltem adiecit tabulis testamenti nomen eius.s.Augusti.

DE LVCIO VALERIO.

LVCIVS autem Valerius, cui cognomen Heptachordo fuit,togatum hostem Cornelium Balbum expertus,vtpote opera eius,& consilio,compluribus priuatis vexatus litibus,ad vltimumq́ue subiecto accusatore capitali crimine accusatus,præteritis aduocatis, & patronis suis, solum heredem reliquit. nimirum consternatio animum eius transuersum egit: amauit enim sordes suas, & dilexit pericula, & damnationem votis expetiuit, auctorem harum rerum beneuolentia, propulsatorem odio insecutus.

LVCIVS autem Valerius) Hic sine dubio vi morbi ad insaniam proxime accesserat, qui mentis consternatione agitatus Cornelium Balbum hostem sibi perpetuum, à quo fuerat à sępius indignitate oppugnatus in vitæ discrimen adductus moriens sibi solum reliquit heredem,amicis cognatis, patronis,& aduocatis omnibus prætermissis, quid aliud de hoc homine iudicandum est,nisi summa insania, & furore fuisse agitatum quo tempore testamentum condidit, qui amasse inimicum,odisse suos visus est?[Heptachordo) gręcum est,habens in facie septem portus.[Togatum) Ac si diceret forensem. [Suas sordes) Infamiam,ignominiam,& crimina sua. [Damnationem votis expetiuit) Visus est optasse damnationem,quam ope amicorum subterfugerat.[Propulsatorem) Defensorem & patronum. OLIV.

LVCIVS autem Valerius cui Heptachordo,) Id est septem chordarum cognomen fuit, expertus Cornelium Balbum hostem togatum.i.in toga, hoc est vrbe versatum, vtpote vexatus opera, & consilio eius compluribus litibus priuatis, & accusatus ad vltimum.i.tandem crimine capitali,&hoc accusatore subiecto.i.clanculum immisso, reliquit sup. eum solum heredem & hoc aduocatis,& patronis suis præteritis. [Nimirum).i.haud dubie id ita egit, quia consternatio.i.iudicij, & rationis perturbatio egit.i.impulit animum eius transuersum.i.est extra rectam viam æquitatis & honesti. Enim pro quia,ipse Luc. amauit sordes suas.i.turpitudinem vitæ, ac auaritiam, & dilexit pericula, (Sed qui amat periculum,peribit in illo) & expetiuit votis damnationem,hæc autem ad increpationem dicit auctor, non quòd ita esse significare velit,nam si ita fuisset,frustra aduocatos, & patronos sibi quęsiuisset,sed quòd verisimile sit,& effectu eius eum expetiuisse cōdemnationem vtpote insecutus auctorem harum rerum,videlicet Bal. beneuolentia, & propulsatores vt aduocatos, & patronos odio,quia eos præterijt in testamentu suo. ASCEN.

DE TITO BARRVLO.

TITVS Barrulus Lentulo Spintheri, cuius amantissimum animum, liberalissimam senserat amicitiam decedens suos,perinde atque vnico heredi tradidit, quem nulla ex parte heredem relinquebat, quantum illo momento temporis scientia, si modo vires, quas habere creditur, possidet, à teterrimo homine supplicium exegit: inter ipsam enim fallacis, & ingratæ culpæ cogitationem, spiritum posuit, quasi tortore aliquo mentem eius interius crucianre, quòd animaduertebat è vita ad mortem transitum suum, & superis dijs inuisum esse, & inferis detestabilem futurum.

TITVS Barrulus Lentulo eadem spei delusione frustratus est Lentulus Spinther,qui cum Barrulum summa beneuolentia,& præcipua liberalitate dum vixit perpetuo fuisset complexus,merito superauit illius futurum heredem, cui Barrulus insuper annulos suos decedens,perinde ac vnico heredi tradiderat,& in testamento nulla eius mentio facta,eiusmodi homines veluti iocabundi vita excedere videbantur.[Spintheri) Cognomen est.[Quantum illo momento) Inuehitur in hunc testatorem migratum Valer. cum dicat suæ ingratitudinis conscientia,graues dedisse pœnas in ipso mortis articulo, cum ante oculos fallaciam suam,& ingratitudinem sibi positā videat,quæ nec à superis probari, nec ab inferis laudari vllo modo possit, eius igitur spiritus fallax & ingratus supplicio afficiatur necesse est. [Conscientia) Nullum homini tormentum q̃ cōsciētia maius. Cic. te tuorum scelerum conscientia torquet. Item alibi à para. quid eum cupiditas dominatus excessit,& alius est dominus ex ortus peccatorum cōscientia timor quàm est illa miseria, quàm dura seruitus. Iouenalis. Et tacita sudant præcordia culpa. Item alibi. Neque enim consistere mentem, crimina sæua sinunt, OLIV. *Conscientia graue tormē tum.*

nunc, & intus palleat infelix maria habet conscientia. [Superis dijs) Cœlestibus quos relinquebat. [Inferis) Quos relinquebat.

ASCEN. TITVS Barrulus decedens).i.moriens tradidit Lentulo Spintheri (cuius senserat animum amantissimum.s.sui & amicitiam liberalissimam) annulos suos, perinde atque.i.tanquam vnico heredi, quem ex nulla parte relinquebat heredem. Quantum.i.ô quantum supplicium conscientia exegit a teterrimo hoie .s.Barrulo illo momento ipis.s.quo decessit si modo.i.dummodo verum sit, q conscientia possidet vires quas creditur hre. [Certum est aût nobis, eam vires suas possidere, quia vermis damnatorum non extinguetur.) Enim pro quia, ipse posuit.i.deposuit spiritum.s.vitalem, aut animam ipsam, inter cogitationem culpę fallacis & integestæ.i.cômissæ per fallaciam, & ingratitudinem, quasi aliquo tortore.i.carnifice cruciante mentem eius intertus, &.i.quia animaduertebat transitum suum ex vita ad mortem, & .i.simul, esse inuisum dijs superis, in quorum tutela erat, dum viueret, & futurum detestabilem inferis, scilicet Dijs.

DE M. POPILIO.

MARCVS vero Popilius senatorij ordinis Oppiû Gallum ab ineunte ætate familiarissimum sibi, moriens pro vetusto iure amicitiæ, & vultu benigno respexit, & verbis magnum prę se amorem ferentibus prosecutus est: vnum etiam de multis, qui assidebat, vltimo complexu, & osculo dignum iudicauit: * semperq. annulos quoque suos ei tradidit, videlicet nequid ex ea hereditate, quam non erat aditurus, amitteret. quos Oppius vir diligens, sed morientis amici plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repositos, & à præsentibus assignatos, diligentissime heredibus illius, exheres ipse reddidit. Quid hoc loco inhonestius? aut quid intempestiuius? senator populi Rom. curia egressus, homo vitæ fructibus continuo cariturus, sanctissima iura familiaritatis morte pressis oculis, & spiritu supremos anhelitus reddente, scurrili lusu sugillanda sibi desumpsit.

* Insuperq.

OLIV. MARCVS vero Popilius) Non alio profecto ludibrio delosus est Oppius Gallus a M. Popilio, quàm omnea quorû supra meminimus, nam Popilius ex omnibus, qui sibi morienti assidebant, hunc vnum hilari vultu semper aspexit, benignissimis verbis appellauit, arcte complexus, & osculatus annolos quasi futuræ hereditatis testes ei tradidit, & postmodû illum testamento præteriuit. [Oppius) Vero, vbi se factum exheredem esse cognouit, annulos non hereditatis, sed contumeliæ, summiq. ludibrij testes veris heredibus diligentissime restituit. [Ne quid ex ea hereditate) Iocatur Val. cum dicat, vt omnia consequeretur ex ea hereditate quam non erat habiturus. [In locellum) In loculum, ac si diceret locrumenam diminutiuu a loco loculus, inde locellus. Iuuen. Neque enim loculis comitantibus itur ad casum tabulæ, deposita luditur arca. [Plenum contumelię) Ludibrium, nihil aliud fuit illi annulos tradere, nisi eum ludificare, & afficere contumelia. [Exheres) Hereditatis expers. [Quid hoc loco inhonestius) Damnat more suo Valerius huius hominis ludificationê, cum dicat Popilius, qui paulo ante curiam reliquerat, in supremo suę vitę die iura amicitię scurrili obscœnitate polluere nô dubitauit, cum intelligeret, se paulo post vitæ fructibus cariturum. [Inhonestius) Turpius propter ingratitudinem, quam plane moriens declarauit [Intempestiuius) Magis præter têpus, nam tempus illud, quo mortis instantis terrore perturbari debuerat, lusus nô appetebat. [Scurrili lusu) Ioculario luso, obscœna ludificatione recepi loco, a scurra dictos, nam scurra dr, quasi sequens curiam, videlicet meretricem.

ASCEN. MARCVS vero Popilius) Sup. vir ordinis Senat. moriens. &.i.simul respexit vultu benigno, & prosecutus est i.affatus verbis, præ se ferentibus.i.indicantibus magnum amorem. Oppium Gallum familiarissimum sibi ab iuuentute ætate.i.a primordijs vitæ respexit dico sic, pro vetusto iure amicitiæ, etiam iudicauit vnum.i.solum Oppium dignum vltimo complexu, & osculo de multis, qui assidebant.s.morienti. [Superque).i.insuper tradidit quoq; et annulos suos, videlicet, ne amitteret quid.i.aliquid ex ea hereditate quam non erat aditurus, quia in annulis erant signata vt dicunt, & ita omnia obsignabant illis quibus, tradiderant [Quos).s.annulos Oppius vir diligens, sed ludibrium amici morientis plenum contumeliæ, reddit heredibus illius.i.quos ille heredes instituerat, existens ipse exheres.i.expers hereditatis. (Quo loco non vere dicatur exheredatus, cum nunquam fuerit heres, nisi sola spe) reddidit dico depositos in locellum.i. sacculum, Galli bursam vocant, & assignatos diligentissime à præsentibus.s.testibus ne arguatur, non reddidisse. [Quid inhonestius) Aut quid intempestiuius.i.minus suo tempore factum hoc loco.i.exemplo huius loci? q.d.nihil. [Quia Senator P.R.).s.Popilius egressus.s.paulo ante curia, & homo cariturus.i.talis, qui carere debebat, continuo, fructibus.i.dulcedine, & vsu vitæ, (Sût qui legant fluctibus, & respiciant ad incertitudinem præsentibus vitæ, sed quia verbum careo de re amara fere dicitur, & plus facit ad sententiam, quod iam cariturus erat fructibus.i.vsu vitæ, & ita debeat ea bene vti, cum amplius non sit illi tempus futurum, quo circa etiam recte nihil intempestiuius dixit quam in articulo mortis scurrili lusui vacare, legam libentius, neque tamen solus fructibus) oculis sup. eius pressis.i.oppressis, & grauatis morte, & spiritu.i.anima reddente supremos anhelitus, desumpsit.i.ex propria petulantia, & malitia animi sumpsit sibi sanctissima iura familiaritatis sugillanda.i.ad irrisionem deformanda lusu scurrili, id est scurra non senatore digno.

HYPOTHESIS SEQ. EXORDII.

EOS quoque ad memoriam reuocat qui quâto odiosius habiti sunt tanto constantius suspectis iudiciorum fluctibus obstitere. Hoc genus hominum, vel morti addictum, vel absolutum est M. Horatium effrenata libidinis cupiditate flagrantem sororem interfecisse asserit, & regis Tulli arbitratu damnatum fuisse tandem totius populi suffragio in pristinam libertatem restitutum, cui ne rei factum non minori laudi fore tribuendum censuit, quo Curiatiorum rerum potitus erat. Quare populus hanc ipsam pudicitia virtutis partem diligentissime, & acerrime obseruandam curauit.

VALERII MAXIMI

LIBER OCTAVVS.

INFAMES REI QVIBVS EX CAVSIS ABSOLVTI, AVT DAMNATI SVNT. CAP. I.

DE M. HORATIO.

NVNC quoque, * vt æquiore animo ancipites iudiciorum motus tollerentur, recordemur inuidia laborantes, quibus de causis, aut absoluti sunt, aut damnati M. Horatius interfectæ sororis * crimine à Tullo rege damnatus, ad populum prouocato iudicio absolutus est: quorum alterum atrocitas necis mouit, alterum causa flexit: quia immaturum virginis amorem seuere magis; quàm impie punitum existimabat. Itaque forti punitione liberata fratris dextera, tantum consanguineo, quantum hostili cruorem gloriæ haurire potuit: acrem se tunc pudicitiæ custodem * Populus Romanus, postea plus iusto placidum iudicem præstitit.

* Dion. lib. 3. & Liu. lib. 1

* A duûmuiris non à rege.

* pater eius, post ea.

OLIV. NVNC quoque, vt æquiore animo) Incipit octauus liber, qui multarum, & variarum rerum exempla continet memoratu digna, primum autem eorum est qui infames, vel absoluti vel damnati fuerint, & quibus causis id factû sit, præter omnium opinionem, hoc autem ideo facit, vt inuidia laborantes, si damnati fuerint, memores id alijs quoque contigisse, damnationem suam æquiori animo ferant. Ancipites motus) Dubios euentus, nam semper incertus, & dubius est euentus litis, & belli.

[Inuidia

[Inuidia laborantes) Qui alijs inuisi sunt, & odio habentur. [M Horatius) Hæc hist. in cap. de seueritate dicta est, constat aũt Horat. à duumuiris lege perduellionis dãnatum, & auctore Tullo rege benigno legis interprete, facta prouocatione ad populũ, ab eo fuisse absolutum, sed est hist. tota repetenda. [Ad populũ prouocato iudicio) Quia lex erat, horrendi carminis duumuiri perduellionem iudicent, si à duumuiris prouocauerit prouocatione certato, si vincent, caput obnubito, infelici arbori reste suspendito, verberato vel intra pomerium, vel extra pomeriũ, hac igitur lege dãnatus Hor. prouocauit ad populum, mort homines in eo iudicio maxime. P. Horatio patre proclamante, se filiam iure cæsam iudicare, atque ipso filio parem animum in omni periculo gerẽte absoluerunt, & misericordia patris cõmoti, sed magis admiratione virtutis, q̃ iure causæ. [Forti punitione) Quam meruerat ex cæde sororis. [Tantum consanguineo) Nõ minus gloriæ ex cæde sororis, q̃ excurriationum victoria consequi potuit. [Acrem se tunc pudicitiæ custodem) In absoluendo, inquit Horat. populus quanti facienda esset pudicitiæ declarauit, sed in Galbæ iudicio, quod sequitur, mitem se iudicem plus æquo præbuisse videtur. [Pudicitiæ custodem) Quia iure cæsam Horatiam iudicauit, qua impudica videri poterat, cum immaturum sponsi amorem tantopere lugeret, vt fratrum, & patriæ obliuisceretur. [Plus iusto) In iudicio Galbæ.

ASCEN. NVNC quoque &c.) Quasi continuam orationis filio à damnatis, & excussis præter spem ab hereditate, transit ad absolutos, ac damnatos præter spem, concilians in præfatione sibi beneuolentiam auditoris ex lectionis cõmoditate, ac dicens. Nũc quoque recordemur, quibus de causis laborãtes in inuidia sunt, aut absoluti, aut damnati, vt motus accipites .i. dubij euentus iudiciorum tollerentur. s. à nobis, aut à lectoribus sic admonitis, animo æquiore q̃ si non sint aliorum exemplis quodãmodo confirmati. [M. Horatius) Qui Curiatios interemerat dãnatus a Tullo rege crimine sororis interfectæ, eo q casum sponsi sui iniquius ferret, absolutus est. s. intercessione patris, & hoc iudicio prouocato ad populum. [Quorum alterum) s. regem atrocitas necis. s. sororis, mouit. s. ad damnandum eum, & causa flexit alterum. i. populum absoluentem eum, quia populus existimabat amorem virginis immaturum, quia in sponsum nondum maritum punitũ magis seuere q̃ impie. [Itaque) .i. & ita dextera fratris liberata .i. fratre ipso liberato forti punitione, hoc est tali, quam meruerat, potuit haurire tantum gloriæ, sup. ex cruore consanguineo, quantum ex cruore hostili, quia non minus gloriosum fuit ob virtutem à tali crimine absolutum euasisse, quam hostes prostrauisse. faciens autem parasceuem ad sequens exemplum addit, P.R. præstitit .i. exhibuit tunc se custodem pudicitiæ acrem, quia virginem iuste cæsam censuit, eo quòd immaturæ sponsum impatientius amasset, & supp. præstitit se postea iudicem placidum plus iusto, id est quam iustum fuit.

DE SERGIO GALBA.

* Cic. li. 1. de or. et 1 Brut. Liu. lib 49. Val. li. 9. cap. 6.

CVM * à Libone Trib. Pl. Sergius Galba pro rostris vehementer increparetur, q Lusitanorum magnam manum, interposita fide, Prętor in Hispania interemisset, actioniq. tribunitiæ M. Cato vltimæ senectutis, oratione sua, quã in Originibus retulit, subscriberet, reus pro se iã nihil recusans, paruulos liberos suos, & galli sanguine coniunctum filium flens cõmendare cœpit, eoque facto mitigata concione, qui omnium consensu periturus erat, pene nullum triste suffragium habuit, misericordia ergo illam quæstionem, non æquitas rexit: quoniam quæ innocentiæ tribui nequierat, absolutio respectui puerorum data est. Consentaneum quod sequitur.

OLIV. CVM a Libone &c.) Sergius Galba Prætor in Hispania, summa perfidia vsus est in Lusitanos, nam trium ciuitatum, quas oppugnabat, conuocato populo, tanquam de cõmodis eius acturus, octo millia, in quibus flos iuuentutis consistebat electa, & armis exuta, partim trucidauit, partim vendidit, cum illis pub. fidem dedisset, qua freti venerant in eius potestatem, nam Lusitani Sertorianas partes secuti fuerant, aduersus quos missus fuit hic Sergius Galba, qui violata pub fide maximã barbarorum cladem magnitudine criminis superauit. reus igitur factus a Libone trib. pl. die dicta venit in iudicium. vbi cum à tribuno perfidia damnaretur, eiusq. damnationem Cato, cum nonagenarius esset vehementi oratione iuuaret, se reum manifeste confessus est, nihil enim pro se recusans supplicio dignum se iudicans, omissa sui causa, paruulos eius filios, & nepotem multis cum lacrymis populo cõmendabat, quæ res adeo commouit omnes, vt præter opinionem absolueretur, qui omnium consensu periturus esse videbatur. [De hoc Galba) Quintilianus de inst. orat. lib. ij. Seruium loquit, Galbam miseratione sola, qua non suos modo liberos paruulos in concione produxerat, sed Galli etiam Sulpitij filium suis ipse manibus circumtulerat elapsum esse aliorum monumentis, tum Catonis oratione testatum Cic. lib. 1. de orat. Idem. Q. Sergium Galbam, quem hominem probe meminisse se aiebat, pergrauiter reprehendere solebat, quòd is L. Scribonio quæstionem in eum ferentem populi misericordiam concitasset, cum M Cat. Galbæ grauissimus, atque acerbus inimicus aspere apud P.R. vehementer esset locutus, quam orationem in originibus suis ipse exposuit. Reprehendebat igitur Galbam Rutilius, quòd is C. Sulp. Galli propinqui sui Q. Pupillum filium ipse pene in humeros suos extulisset, qui patris clarissimi, & recordatione, & memoria fletum populo moueret, & duos filios suos paruos tutelæ pupilli cõmendasset, ac se tãquam in procinctu testamẽtum faceret sine libera, atque tabulis P.R. tutorem instituere dixisse illorum orbitati, itaque cum inuidia, & odio populi, tum Galba premeretur, hisque eum tragœdijs liberatum ferebat. Quod item, apud Catonem scriptum esse video, nisi pueris, & lacrymis vsus esset, pœnas eum daturum fuisse. Hæc Rutilius valde vituperabat, & huic humilitati dicebat, vel exilium fuisse, vel mortem anteponendam. [Lusitanorum) Lusitania pars est Hispaniæ, quæ nunc, vt quidam volunt, portus gallia dicitur. [In origines retulit) In libro, qui inscribitur de originibus. [Mitigata concionis) Mitigato populo. nam tria significat populum, orationem, & locum. [Illam quæstionem) inquisitionem & causam, rexit misericordia, non æquitas.

ASCEN. CVM Sergius Galba increparetur vehementer à Libone trib. pl. pro rostris) .i. ante rostra, vnde ad populum sermo fieri solebat, quòd ipse Galba prætor cũ esset prætor in Hispania interemisset magnam manum .i. multitudinem bellicam. [Lusitanorum, fide interposita) .i. quos in deditionem receperat, data fide de salute eorum, & M. Cato vltimæ senectutis subscriberet .i. astipularetur, & assensum præberet actioni tribunitiæ .i. ipsius tribuni in Galbam, oratione sua quam retulit .i. scriptam reliquit in originem .i. in opere, quod scripsit de origine rerum Italicarum, reus; scilicet Galba. [Iam nihil) .i. nullum genus supplicij recusans pro se flens cœpit commendare .s. populo paruulos suos, & filiũ Galli .s. Sulpitij, coniunctum .s. sibi sanguine, quia nepotem suũ, & concione mitigata eo facto .i. tanta humiliatione Galbæ, is .s. Galba, qui periturus erat consensu omnium, nullum .i. non vllũ, non habuit vllum suffragium .i. votum populi, triste .i. faciens cõtra se. [Ergo misericordia, non æquitas rexit illam quæstionem) .i. actionem per inquisitionem, quoniam absolutio, quæ nequiuerat tribui innocentiæ data est respectui piorum puerorum. Inique tamen data videtur, Nam misericorditer agendo cum pueris impie actum est cum Lusitanis tam impie trucidatis, præsertim cum liberos eius alia via iuuare poterant.

DE A. GABINIO.

* Cic. li. 4. ad At. & lib. 3. ad Q. fr. sæpe Dio nij. li. 39

AVLVS Gabinius * in maximo infamię suę ardore suffragijs populi C. Memmio accusatore subiectus, abruptę esse spei videbatur: quoniam & accusatio partes suas plene exhibebat, & defensionis pręsidia inualida fide nitebantur: & qui iudicabant, ira perciti, pœnam hominis cupide expectabant. Igitur lictor, & carcer ante oculos obuersabantur, cum interim omnia ista propitiæ fortunæ interuentu depulsa sunt. * filius nanque Gabinij Sisenna, consternationis impulsu, ad pedes se Memmij supplex prostrauit, inde aliquod fomentum procellę petens, vnde totus impetus tempestatis eruperat: quem truci vultu à se victor insolens repulsum, excusso è manu annulo humi iacere aliquandiu passus est. Quod spectaculum fecit, vt Lelius trib. pl. approbantibus cunctis, Gabinium dimitti iuberet, ac documentum daretur, neque

* De Sisenna Dion. lib. 39.

secundarum rerum prouentu insolenter abuti, neque ad uersis propere debilitari oportere. idque proximo exẽplo æque patet.

OLIV. CONSENTANEVM quod sequitur A. Gabinius in maximo ardore infamiæ fuit) Corruptus videlicet exercitu vel verius vendito Ariobarzani, quo Ptolemæum reduxerat in regnum, vt supradictum est, sed potius pecuniã & cepetũ datum hoc loco, nam de maiestate, cuius eum Lentulus flaminis filius postulauerat, absolutus est, vt ait Cic. ad Att. & paulo post est omnino graui fama hoc iudicium, vt videatur reliquis iudicijs periturus reliquis iudicijs, videlicet de ambitu, cuius eum publium Syllam reum fecit in petitione consulatus, & repetundarum, de quibus nondum postulatus erat, hoc in prætura Syriæ factum intelligimus, Nam de Syrijs est senatus datus frequens, vt idem Cic. aut frequentes quasi Syriaci publicani vehementer vexatus Gabinius exagitaret, tamen à Domitio publicani, q̃ eum esset cum æquis proſecuti. De Gabinio idem Cic. ita scribit, in senatu, cum de prouincijs cõsul diceret Syriam ipse consul vt Piso Macedoniam occuparat, inquam eius interfuit huiusmodi, vt rex Ariobarzanes ipsum ad cædem faciendam conduceret, adueniens in Syriam equitatum admitteret, coortes postea ennducte sunt, publicanos propè in seruitutem Iudæis, & Syrijs traderet, nam ius publicanis non dixit, pactiones sine iniuria facta rescidit, custodias sustulit, vectigales multos, ac stipendiarios liberauit, quo in oppido ipse esset, aut quo veniret publicanum, aut publicant seruum esse vetuit. Gab. in Syria diutius est, Semiramis il la retinenda inquit, cuius iter prouinciam eiusmodi, vt rex Ariobarzanes consulem nostrum ad eandem faciendam, tanquam ali quam Thracem conduceret, deinde auectus in Syriam, primum equitatus habuit interitum postea concisæ sunt optimæ coortes. Igitur in Syria imperatore illo nihil aliud videlicet actum est, nisi pactiones pecuniarum, cum tyrannis decisiones, direptiones, latrocinia, cædes, cum palam P. R. imperator instructo exercitu dexteram tendens, non ad laudem milites hortaretur, sed omnia sibi empta, & emenda esse clamaret infamiæ ardore. [Magna illi infamia orta est) Quòd prouinciam Syriam expilasset. vnde Cic. an in Syria, inquit diutius est Semiramis illa retinenda? [Abruptæ (spei) Fractæ, & debilitate spei. neque enim spes vlla sibi subesse videbatur. [Inualida fide,) Infirma fide, quia nulla fides eius defensoribus dabatur, iudices præterea vehementer irati, cupiebant eius damnationem. [Consternationis impulsu) Quia vbi vidit patrem damnatum iri, sic mente consternatus est, vt amens propemodum videretur. [Aliquod fomentum procellæ) Translatio sumpta à tempestate, vnde totius impetus, quia ipse actionem istam susceperat, Gabinij vitam indiscrimen adduxerat. [Eruperat) Quasi cum impetu exierat. [Et documentum daretur) Exemplum inquit statuit Lælius, ne quis se nimiũ secundis extollit, ne ve aduersis deprimat, nam vt inquit Seneca, nemo confidat nimium secundis, nemo desperet meliora lapsis.

ASCEN. CONSENTANEVM) .i. conforme superiori vti, qđ sequitur. A. Gab. subiectus suffragijs .i. vocibus ad libitum dandis. P. & R. in maximo ardore infamiæ suæ .i. cum ad infamiam eius ardentissime procederetur, Cato Memmiũ accusatore, vide batur esse spei abruptæ .i. destitutæ, quoniam, & accusatio exhibebat plene partes suas .i. debitum suum, & præsidia defensionis nitebantur .i. suscipiebantur fide inualida, & sup. ij, qui iudicabant. expectabant cupide pœnam .i. punitionem hominis .s. de quo loquimur, hoc est Gabinij, ita præcipuum .i. vehementi, & fustito argenti. [Igitur, lictor) .i. minister publicus, & carcer, & supplicium obseruabantur .i. occurrebant ante oculos .s. Gabinij, & interim omnia ista .s. lictor, carcer supplicium (quod quidam nõ habent, sed quia de tribunis dicimus omnes, habendum puto) depulsa sunt interuentu fortunæ propitiæ. Filius nanque Gabinij Sisenna .s. nomine, impulsu consternationis .i. ea impetu mentis consternatæ de patris periculo, prostrauit se ad pedes Memmij .s. accusatoris supplex .i. se ad genua eius plicans, petens aliquid ad fomentum .i. sustentamentum procellæ .i. contra turbationem illam. (Cum fomentum sit, quo res fouetur, & non videtur velle procellam iouere, obscura censetur locutio, nam aptius quadraret sopimentum, aut refocillamentum, aut sedamentum procellæ, nisi sit formentum .i. sustentamentũ salutis paternæ, procellæ .i. contra procellam) petens dico, inde .i. ab eo, videlicet Memmio, vnde totius impetus tempestatis .i. vexationis paternæ exoperat, quẽ .s. filium victor insolens .i. immoderate victoriam suam ferens Memmius, passus est repulsum à se vultu truci .i. truculento iacere humi aliquandiu, & hoc annulo excusso ex manu dubium est, ao ea manu victoris dum sic filium repelleret, an ex manu filij, sed quia addidit statim post repulsum videtur, de filij annulo loqui, cum tamen vero similius sit accusatorem, quàm supplicem annulis ornatum. vnde Iuuen. ostendit etiam conductis annulis vt pluris agerent sua tempestate egisse dicens, Cõducta paulus agebat, Sardonice, &c. quo circa malim de accusatoria annulo intelligere. [Quod spectaculum) .s. tam miserabile, fecit, vt Lel. Trib. pl. iuberet, Gab. dimitti .i. absolui, cuncta .s. Rom. qui aderant approbantibus .s. iusta Lel. ac sup. fecit, vt sup. exemplum daretur, neque oportere .i. decere .s. quenquam abuti iosolenter .i. superbe prouentu rerum secundarum, neque debilitari propere .i. festinantec aduersis sup. rebus idque, & id, patet æque æqualiter exemplo proximo.

DE APPIO CLAVDIO.

APPIVS * Claudius nescio religionis maior, an patriæ iniuria, siquidẽ illius vetustissimum morem neglexit, huius pulcherrimam classem amisit, infesto populo obiectus, cum effugere debitam pœnam nullo modo posse crederetur, subito coorti imbris beneficio tutus finit à damnatione. discussa enim quæstione alia mvelut dijs interpellantibus, de integro instaurari non placuit. Itaque cui maritima tempestas causæ dictionem contraxerat, cœlestis salutem attulit.

*Lib. 2. c. 4. con dinatum feri. Cic. lib. 2. de nat. deor.

OLIV. APPIVS Claudius) L. Clau. pulcher consul. inquit, qui contra auspicia profectus iussit immergi pullos, qui cibari nolebãt, infoeliciter Carth. Classe pugnauit, & reuocatus à senatu, iussusque dictatorem C. Glauciam dixit sordis vltime hominem, qui coactus abdicare se magistratu, postea ludos prætextatus spectauit, Suet. in vita Tyb. Claudij. Clau. inquit pulcher apud Sicilliam non pascentibus, non auspicato pullis, ac per contemptum religionis mari demersis, quasi vt biberent, qñ esse noluerunt, prælium nauale inijt, superatusque, cum dictatorem dicere à senatu iuberetur, velut iterum illudens discrimini publico, Glauciam viatorem suum dixit. Valer. aliter sentire videtur, non ab hoste superatam fuisse classem Clau. imperatoris, sed propter contemptam religionem spretis .s. auspicijs, tempestate amissam itaque cum el dies dicta esset ad populum, qui religionem cum maxima P. R. clade spreuisset, & in eo esset, vt damnaretur, Subita cœlo demissa tempestas, damnationem illam excussit, & Appium liberauit. [Maior an iniuria religione) Quod contra omnia nauigauit. [Vetustissimum morem) Maiores enim vt supra dictum est, nihil gerebant, nisi prius captatis auspicijs. [Obiectus) Ordo est. App. Clau. infesto populo obiectus nescio maiorem iniuria religiouis, an patriæ. [Tutus fuit) Imber enim diuersum egit populum, ita, vt à damnatione illa amoueretur. [Dijs interpellantibus) Dijs prohibentibus.

ASCEN. APPIVS Claudius nescio) An sup. existens maior iniuria religionis, an patriæ. siquidem ipse neglexit vetustissimum morem, illius .s. religionis (quæ erat in auspicijs captandis, & omnibus obseruandis, & id genus miseris superstitionibus implicata ipse autem contra omnia nauigauerat) & amisit pulcherrimam classem huius .s. reip. obiectus .s. ab accusatore populo infesto, cũ crederetur nullo modo posse effugere pœnas debitam. [Fuit tutus) .i. protectus à damnatione, beneficio imbris coorti subito .i. ex im prouiso. Enim pro quia, quæstione .i. disceptatione de causa eius discussa .i. interrupta, semel non placuit .s. populo, aliam sup. quæstionem instaurari .i. instar prioris fieri de integro, velut Dijs interpellãtibus .i. perinde, ac si Dij interpellassent, & impediuissent eius causæ peroratiouem. [Itaque cui) .s. Appio tempestas mari tima .i. in mari orta, contraxerat dictionem causæ .i. necessitatem purgandi se in iudicio, & sup. tempestas cœlestis .i. aëra, hoc est imber de cœlo ortus attulit, salutem .i. euasionem damnationis.

DE TVCIA VIRGINE DEÆ VESTÆ.

EODEM * auxilij genere Tuciæ virginis Vestalis incesti crimine reæ castitatis, infamiæ nube obscurata emersit, quæ conscia certe sinceritatis suæ spẽ salutis ancipiti argumento petere ausa est. arrepto enim cribro, Vesta, inquit, si sacris tuis castas semper admoui

*Plin. li. 28. cap. 2

Valer. Max. z manus,

manus, effice, vt hoc hauriam ex Tyberi aquam, & in ędē tuam perferam. audacter, & temere iactatis votis sacerdoti, rerum ipsa natura cessit.

OLIV. EODEM auxilij genere) Tucia Vestalis virgo falso crimine incesti suspecta, eodem auxilij genere emersit, quo superius Appius. Nam cum sue sinceritatis conscia foret, non auxilij genere salutem suam tutata est, sumpto enim cribro Deam Vestam propalam precata est, vt sibi liceret haurire ex Tyberi aquam, & eandem ad sacros ignes perferre, si sibi pudicitia constaret, quod etiam factum est. Nam vt inquit Vicentinus poëta Tucia casta fuit, sed non est credita, nanque, Simul atque sensit palmas ad sydera tollens. Dixit diua tam tibi casta uegor. Si sera sum populo me nunc spectante ministra. Signa quibus noscat si tibi casta fui. Dixit & arrepto Tyberis in litore cribro, ipsa manu pura fluminis hausit aquā. Quam simul immota nullo se foramine lapsam. Pertulit ad sanctos virginitate focos, &c. quę sequuntur. [Temere) Sine ratione, quia nulla erat ratio vel causa, cur aqua per rimas cribri non flueret. [Ipsa rerum natura) Aquę natura liquida est, & per tenuissimas rimas defluens, quod in voto Tuciæ minime factum est.

ASCEN. EODEM &c.) Castitas Tuciæ virginis Vestalis ręæ.i. accusatæ criminis incesti obscurata nube infamiæ, emersit .s. de profundo malorum eodem genere auxilij.i. cœlestis, non tamen per pluuiam, sed per aquam Tyberinam. [Quę).s. Tucia conscia certæ sinceritatis.i. integritatis suæ, aut sinceritatis.i. puritatis (vnde notum est conscium etiam de bono dici, vt, & mens sibi conscia recti) ausa est petere spē salutis argumento.i. approbatione ancipiti.i. dubij euentus, sed mirabilis fidei, vt merito erubescamus, qui tam modice fidei sæpe inuenimur (Verum quæstio oriri posset, qua vi sequens miraculum contigerit an diuina, quæ castitatis amatrix etiam gentili mercedem castæ vitæ reprehendere voluerunt, an diabolica id ob alia, aut aliorum peccata potente, vt in solita superstitione diutius detineret. Nam potuit vtrix illa occulta aquam intra cribrum immotam continere, quæ nouit semen virile ad generationem transferre) Enim pro quia, cribro .i. instrumento illo crebris foraminibus, arrepto.s. in manus, inquit, ò Vesta, si ego admoui semper sacris tuis manus castas, effice, vt hauriam, hoc.s. cribro aquam ex Tyberi, qui Romam prę terlabitur fluuius, & perferam in ædem .i. fanum tuum. [Votis iactatis).i. iactantet emissis audacter, & temere, ipsa natura rerū, quæ fecit aquam liquidam, cessit sacerdoti, quia ad vota illius aqua in cribro mansit.

DE LVCIO PISONE.

ITEM L. Piso à L. Claudio Pulchro accusatus, quòd graues & intollerabiles iniurias socijs intulisset, haud dubiæ ruinæ metum fortuito auxilio vitauit. nanque per idipsum tēpus, quo tristes de eo sententiæ ferebantur, repentina vis nimbi incidit: cumque prostratus humi pedes iudicium oscularetur, os suum cœno repleuit, quòd conspectum totam * quæstionem à seueritate ad clementiam, & mansuetudinem transtulit. quia satis iam graues eum pœnas socijs dedisse arbitrati sunt: huc deductum necessitatis, vt abijcere se tam suppliciter, aut attolere tā deformiter cogeretur. Subnectam duos accusatorum suorum culpa absolutos.

* Cōcionem.

OLIV. Piso à Claudio Pulchro accusat⁹. ITEM L. Piso) L. Piso accusatus iniuriarū contra socios, Macedoniā Piso consul occupauerat, in qua ita se gessit vt exercitum amitteret, Barbaris infesta omnia redderent, Athenas sibi ingentem pecuniam pendere cogeret. Vectigal, ac portorium dyrrachinorum in quæstum suum verteret, bizantinorum vrbē hostilem in modum vexaret nobilissimas etiam virgines fama erat se in puteos adiecisse, & morte voluntaria necessariam turpitudinem depulisse. [Dubiæ ruinæ metu) Timebat enim quorsum tenderet populi iudicium. [Nimbi) Nimbus dicitur ventus cum pluuia. [Totam quæstionem).i. inquisitionem. Alij legūt concionem. [Huc deductum necessitatis).i. ad necessitatem coactum. [Abijcere se tam suppliciter) Vt humi prostratus iudicū pedes oscularetur.

ASCEN. ITEM L. Piso accusatus à L. Clau. Pulchro, quod intulisset socijs).s. Romani imperij intollerabiles iniurias, vitauit auxilio fortuito .i. à casu orto, metum ruinæ haud dubiæ .i. certæ. Nanque repentina vis nimbi.i. imbris incidit.s. in populum stantem pro rostris per ipsum tempus, quo tristes sententiæ ferebantur de eo, cumque ipse prostratus humi oscularetur pedes iudicum. ipse repleuit os suum cœno, quod.s. factum eius, aut cœnū in ore conspectum.s. à populo, transtulit .i. transmutauit totam quæstionem.i. inquisitionem eius à seueritate ad clementiam, & mansuetudinem, quia arbitrati sunt.s. qui id videbant, eum dedisse iam socijs satis graues pœnas deductum huc necessitatis.i. ad hanc necessitatem, vt cogeretur abijcere se tam suppliciter.s. ad pedes iudicum, aut attollere tam deformiter.s. deformata facie cœno. [Subnectam).s. superioribus casu absolutis, duos absolutos culpa accusatorum suorum.

DE Q. FLAVIO.

QVINTVS Flauius à C. Valerio ædile apud populum reus actus, cū quatuordecim tribuum suffragijs damnatus esset, proclamauit se innocentem opprimi: cui Valerius æque clara voce respondit, nihil sua interesse, nocens ne, an innoxius periret, dummodo periret: qua violentia dicti reliquias tribus aduersario donauit. Abiecerat inimicum: eundem, dum pro certo pessundatum credidit, erexit: victoriamque in ipsa victoria perdidit.

QVINTVS Flauius reus actus) Hūc fimbriam fuisse cōijcimus, quem sæuissimum legimus, quippe Cinnæ satellite, qui postea Val. Flacco consule, legatus in Asiam profectus per simulationem dimissus, corrupto exercitu ducem interficiendum curauit. ipse correptis fascibus prouinciam ingressus, Mithridatum Pergamo expulit. Ilion, vbi traditur portæ aperiebantur incendi iussit, & populi visceratio à Mar. Flauio data in funere matris, erant qui per speciem honorandæ parentis meritam mercedem populo solutam interpretarentur, qđ cum die dicta ab ædilibus crimine stupratæ matrisfamilias absoluisset. [Tam nocens) Quam innocens, dicitur, cuius res agitur. [Abiecerat) Dicit quomodo absolutus est Flauius accusatoris culpa. [Reliquas tribus) Quæ vna ex viginti stabant. [Perdidit) Qua tanta dicti violentia, reliquas tribus in suum odiū attraxit. OLIV.

QVINTVS Flauius actus reus).i. accusatus a C. Val. ædile apud populum, cum esset damnatus suffragijs xiiij. tribuum ex xxxv. proclamauit se opprimi innocentem. Cui Val. respondit voce æque clara, nihil interesse sua, ne pro an periret nocens, an innoxius dummodo periret, qua violentia dicti, ipse donauit aduersario i. ad defensionem eius, reliquas.s. xxj. tribus. Val. sup. abijcerat.i. vicerat iam inimicum, & erexit eundem dum credidit pro certo pessundatum, & perdidit victoriam in ipsa victoria.i. insolenter loquendo ob iam ferè partam victoriam. ASCEN.

DE CAIO COSCONIO.

CAIVS etiam Cosconium Seruilia lege reum, propter plurima, & euidentissima facinora, sine vlla dubitatione nocentem Valerij Valentini accusatoris eius recitatum in iudicio carmen, quo puerum prætextatum, & ingenuam virginem à se corruptam poetico ioco significauerat, contexit. siquidem iudices iniquum rati sunt, cū victorem dimittere, qui palmam non ex alio ferre, sed de se dare merebatur. Magis ergo Valerius in Cosconij absolutione dānatus, q̄ Cosconius in causa sua liberatus est.

CAIVM etiam Cosconium) Lege seruilia reū repetundarum. Nam apud Asconium Pedianum, sic legimus. Q. Seruilius Cæpio cum iudicia penes equestrem ordinem essent, & P. Rutilio damnato, nemo tam innocens esset, vt non illam timeret. Q. Seruilius Cæpio, Scaurum ob Asiaticæ legationis inuidiam, & aduersus legem pecuniarum reum fecit repetundarum, lege, quam tulit Seruilius, ne quis.s. legatus pecuniā acciperet, sicut Scaurus acceperat, & hunc Cosconium accepisse intelligimus. [Puerum prætextatum) Puerum nobilem, nam prætexta nobiles vtebantur, quam teste Macr. primus T. Hostilius rex Rom. tertius debellatis Hetruscis, vt Rom. haberetur instituit sed prætextam illo seculo puerilis non vsurpabat ætas. At OLIV. Coscon⁹ lege seruilia reus.

postea Tarq. Demarati exulis filius Priscus, rex Quintus á Romulo de Sabinis triumphans, filium suum annos xiiij. natum, qp in bello hostem manu percusserat, pro concione laudauit, & prætexta donauit, hic deductus mos, vt prætexta in vsum puerorum nobilium vsurparetur. est autem prætexta toga, cui purpura prętexitur. [Poëtico ioco) More poëtarum versibus ludentium. [De se dare) quia etiam aduersarium flagitijs superabat in sua causa. Nam nunquam absolutus fuisset Cosconius, nisi obsceoitas accusatoris iudices perturbasset.

ASCEN. CAIVM &c.) Ordo incipiendus est ab obliquo propter relatiuum eius sic. Caium et Cosconium ceũ rege seruilia.i.repetundarum nocentem propter facinora.i.facta iniqua, plurima, & euidentissima sine vlla dubitatione, carmen .s. lubricum Valerij Valentini accusatoris eius recitatum in iudicio, quo .s. carmine Valentinus significauerat ioco poëtico (quia poëtę sæpe lasciue ludunt dum caste viuunt, vnde Catullus. Nam castum esse decet poëtam ipsum, Versiculos nihil necesse, &c.) Puerum prætextatum.i.ingenuum, & nobilem, & virginem ingenuam corrupisse á se, conteait.i.proteait. Si non esset is ordo, esset carmen Val. &c. conteait Caium Cosc. &c. Siquidem iudices rati sunt, iniquum sup. esse dimittere eum.s. Valerium valentem victorem.s. in lite, qui merebatur non ferre palmam.i.victoriam ex alio, sed dare sup. alio de se. Ergo Valerius.s.accusator est magis damnatus in absolutione Cosconi quam Cosconius liberatus est in causa sua. Non enim propter innocentiam suam, sed propter accusatoris turpitudinis suæ confessionem absolutus est.

DE A. ATTILIO CALATINO.

ATTINGAM eos quoque, quorum salus proprijs obruta criminibus, proximorum claritati donata est. A. Attilium Calatinum Soranorum oppidi proditione, reum admodum infamem, imminentis damnationis periculo, Q. Maximi soceri pauca verba subtraxerũt: quibus affirmauit, si in eo crimine sontem illum ipse cõperisset, direpturum se fuisse affinitatem. continuo enim populus penè iam exploratam sententiam suam vnius iudicio concessit, indignum ratus eius testimonio non credere, cui difficilis reip. temporibus, bene se exercitus credidisse meminerat.

OLIV. ATTINGAM eos quoque) Dicturus Val. de his qui cum nocẽtes essent maiorum suorum claritate seruati ab A. Attilio Calatino sumpsit exordium, qui cum Soræ oppido præcessit bel. punico, quo tempore Hannibal Italiam vastauit, & illius oppidi ciues ad Hannibalem defecissent, suspitio fuit id Calatini consilio factum, in iudicium itaque Calatinus rapitur, nec dubium erat, quin ab infesto populo damnaretur, nisi pauca Q. Fabij Maximi verba iudicialem illum impetum propulsassent. De hoc autem Attilio superius diximus in cap. de de iure triumphandi. [Direpturum) Abrupturum affinitatem per diuortium enim filiam suam ei dempsisset. [Exploratam sententiam) Quia propter euidens crimen fuit penè certa sententia. [Difficilimus reip.) Temporibus propter ingentes Rom. clades. [Bene se credidisse) Optime se commisisse. hic enim Fabius est, de quo Ennius, vnus humo nobis cunctando restituit rem, qui trahendo bellum, & exercitum Rom. securauit, & vires Hannibalis debilitauit.

ASCEN. ATTINGAM (Nouam speciem absolutorum aggreditur, vnde paucis continuationem præmittit) quoque .i. etiam eos quorum salus obruta.i.immersa proprijs criminibus, est donata.i.remissa claritati.i.ob claritatem proximorum.s.sanguine, aut affinitate pauca vrba Quinti Maximi soceri .i. patris vxoris Attilij Calatili.i.subtraxerunt periculo damnationis imminentis Aulum Attilium. Calatinum reum proditione oppidi Soranorum infamem admodum.i.valde, aut vsq; admodum .i. mensuram, quæ satis sit ad eius condemnationem. Quibus sup. verbis Q. Maximus affirmauit, si ipse inuenisset illum.s.Calatinum sontem.i.culpabilem eo crimine.s.proditionis se fuisse direpturum.i.dissipaturum, aut direpturum .i. separaturum affinitatem .s.contractam cum reo. Enim pro quia, populus concessit continuo sententiam suam iam penè exploratam.i.certam, & compertam iudicio vnius.s.viri ratus indignum sup. esse non credere testimonio eius, cui exercitus meminerat, credidisse.i.protegendũ commisisse se bene.i.tute temporibus reip. difficillimis.

DE M. ÆMILIO SCAVRO.

MARCVS quoque * Aemilius Scaurus repetundarum reus, adeo perditam, & comploratam defensionem in iudicium attulit, vt cum accusator diceret, lege sibi centum atque viginti hominibus denunciare testimonium licere: seq́. non recusare, quo minus absolueretur, si totidẽ nominasset, quibus in prouincia nihil abstulisset: tam bona conditione vti non potuerit, tamen propter vetustissimam nobilitatem, & recentem memoria * patris, absolutus est.

* Ascon. in Oratione p M. Scaur.

* Plin. de viris illust.

OLIV. Scaurus repetũdarũ reus. MARCVS quoque Aemillus Scaurus repetundarum reus) M. Scaurus M. Scauri filius, q princeps senatus fuit vitricum habuit Syllam, quo Victore, & munifico in socios victoriæ, ita abstinens fuit, vt nihil donati sibi voluerit, neque sub hasta emerit, ædilitatem summa magnificentia gessit. Adeo vt in eius impensas opes suas absumpserit, magnumque ęs alienum contraxerit, ex prætura prouinciã Sardiniam obtinuit, in qua, nec satis continenter se gessisse existimatus est, & valde arrogãter, quod genus morum in eo paternum videbatur. Cum cetera industria nequaquam esset par, erat tamen aliquando inter paternas causas, hic cum ad consulatum ad iij. calendas quintiles Rom. venisset, quærentibus de eo Sardis á P. Vatriario adolescente parato ad dicendum, & notæ industriæ filio eius, qui in Sardinia contra M. Catonem repetundarum, vt in actis scriptum est pridie nonas quintiles defenderunt Scaurum sex patroni, cũ ad tempus raro quisquam pluribus vteretur. quàm quattuor fuerunt autem hi sex Clod. pulcher. M. Marcel. M. Claud. M. Cic. M. Messala niger Q. Hortensius, ipse quoque Scau. dixit pro se. ac magnopere iudices mouit squalore, & lacrymis, & ædilitatis effusa memoria, & fauore populari, & præcipuæ paternæ auctoritatis recordatione. [Repetundarum) Dicimus enim repetundarum, & de repetundis. [Comploratam) Translatio sumpta ab his, qui mortuos lugent, qui cum actum de eis vident, dicunt post conclamationem, comploratum est.

A S C. MARCVS quoque Aemilius Scaurus, reus repetundarũ) .i.pecuniarum á socijs in prouincia ablaturum, & ab ipsi repetitarum, attulit in iudicium defensionem adeo perditam, & comploratam.i.desperatam de euasione (sicut complorati homines, nullam spem vitæ habet, cum manifeste sint mortui) adeo dico, vt cũ accusator diceret, licere sibi lege.i.per legem denunciare testimonium centum, atque xx. hominibus, & se.s.accusatorem non recusare, quo minus.i.vt non hoc est, vt reus non absolueretur, si nominasset totidem, quibus nihil abstulisset in prouincia, non potuerit vti tam bona conditione.i.oblata, vt.s.centum, & xx. se nullam iniuriam passos nominare posse, tamen absolutus est, propter vetustissimam nobilitatem.s.maiorum suorum, & propter recentem memoriam patris.

DE COTTA.

SED * quemadmodum splendor amplissimorum virorum in protegendis reis plurimum valuit, ita opprimendis non sanè multum potuit: quinetiam euidenter noxijs, dum eos acrius impugnauit, profuit. L. Scipio Aemilianus Cottam apud populum accusauit: cuius causa quamuis grauissimis criminibus erat confossa septies ampliata, & ad vltimum octauo iudicio absoluta est: quia homines verebantur, ne præcipuæ accusatoris amplitudini damnatio eius donata existimaretur. Quos hæc secũ locutos crediderim, nolumus caput alterius petentem, in iudicium triumphos, & trophæa, spoliaq́;, ac deuictarum nauium rostra deferre: terribilis sit is aduersus hostem, ciuis vero salutem; tanto fulgore gloriæ subnixus, ne insequatur. Tam vehementes iudices aduersus excellentissimũ accusatorem, q̃ mites in longe inferioris fortunę reo.

* Cicer. Ver. s. et pro Mur.

OLIV. SED quemadmodum) Amplissimorum virorum, vt Fabij, & Scauri superius commemorari. [Non sanè multum potuit) Narrat Val. quomodo accusatorum amplitudo peccantiũ

causis aliquando posuerint. Cum enim videret P. R. multos in dies accusatores insurgere potentia sua fretos, non est passus imbecilliores à maioribus opprimi. L. Scip. Cottam accusauit hunc Cottam Gracchanæ seditionis fautorem intelligimus, cui Scip. acerrime restitit, vt apud Plut. in T. & C. Gracchorum vita manifestissime patet. Nam Aurelius Cotta aliquot post annos prętor, iudicia ad equites Romanos transtulit hunc igitur Cottam, cum L. Scipio infamatum in iudicium pertraxisset, & multis in grauissimis criminibus afflictum eo perduxisset, vt damnaretur, octauo iudicio illum populus liberauit, ne eius damnatio accusatoris amplitudini donata existimaretur. [Confossa) Afflicta, conuicta, translatio à gladiatoribus sumpta, qui sibi inuicem vulnera inferunt. [Ampliata) Inter comperendinationem, & ampliatam causam hoc interest. Comperendinatio est, cum altera tantum partium petit, vt in alium diem iudicium differatur, eo quod dicat iudices causam non probe tenere. Ampliata vero causa est, cum causa intellecta, si iusta est, reus confestim absoluitur, si mala est, non statim damnatus, sed in aliud tempus defertur, & in tabulis, si scriptum erat A. Absolutionem factam esse significatur. Si vero D. damnaturum reum esse intelligebant, sed differebant, in tabulis imprimebantur N. & L. id autem significat non liquere. [Triumphos, & Trophæa) Triumphus plenæ victoriæ decernebatur, vtpote debellatis hostibus, Trophęum vero semiplenæ, vt fusis, atque fugatis.

Scipione Nasica accusat.*

ASCEN. SED quemadmodum) Paraskeue est ad aliud mēbrum eiusdem tituli (splendor amplissimorum virorum valuit plurimum in protegendis reis, ita non tam multum i. parum potuit in opprimendis. s. reis, quinetiam. i. insuper profuit noxijs .i. sontibus euidenter, dum impugnauit eos acrius. i. ardentius, quàm decebat. Lucio Scipio Aemilianus accusauit Cottam apud populum cuius) .s. Cottæ causa quamuis erat confossa .i. afflicta grauissimis criminibus, ampliata septies. i. dilata in aliud tempus ad dānationem eius magis opportunum, absolutum est ad vltimum iudicio octauo. i. post septem ampliationes, quibus tacite damnata fuerat, quia homines verebantur, ne damnatio eius. s. Cottę, existimaretur donata præcipue amplitudini accusatoris .s. Lucij Scip. hoc est, ne diceretur, quòd eum potius damnasset ob gratiam accusatoris, quàm ob crimen damnati. [Quos) .s. homines ego crediderim. i. facile putauerim locutos sup. fuisse secum hęc. Nolumus petentē caput alterius deferre secum in iudicium triūphos, & trophæa, & spolia, & rostra. i. ferramenta acuta è proris nauium deuictarum. & is. i. talis sit terribilis aduersus hostes. Vero pro sed, ne insequatur, id est nolumus, vt insequatur salutem ciuis. s. Rom. subnixus. i. suffultus, tanto splendore gloriæ. s. suæ. Locutos, inquit sic crediderim eos iam vehementes iudices, aduersus excellentissimum accusatorem, quàm .i. quantum mites erant. i. in reum fortunæ longe inferioris.

DE CALLIDIO BONONIENSI.

CALLIDIVS Bononiensis in cubiculo mariti nocte deprehensus cum ob id causam adulterij diceret, inter maximos, & grauissimos infamiæ fluctus emersit, tanquam fragmentum naufragij: leue admodum genus defensionis amplexus: affirmauit enim se ob amorem pueri sui eo esse perductum. Suspectus erat locus, suspectū tempus, suspecta matris familię persona, suspecta etiam adolescentia ipsius: sed crimen libidinis, confessio interpretantiæ liberauit.

OLIVERIVS.

CALLIDIVS Bononiensis) Hic est Callidius ille, qui calliditate sua grauissimum iudicium effugit. [Cum) Enim manifeste, propemodum adulterij accusatus esset, hoc leui adminiculo aduersus validissima accusatoris argumenta sustentatus iudicium subterfugit, quòd affirmaret se impatientia libidinis pueri serui cuiusdam illic dormientis, in mariti cubiculum esse pertractum. [Mariti) Quem honoris gratia non nominat. [Causam adulterij) Neque etiam negare poterat, vtpote qui deprehensus fuerat. [Leue fragmentum) Ita euasit, vel emersit quemadmodum nonnunquam naufragus euadit paruo nauis fragmento hoc est tabula. [Suspectus) Locus à mariti cubiculum. [Tempus) Nocturnum. [Matrisfamilias) Quæ non satis pudica foret, ex quo deprehendi poterat, eum adulterij causa iuisse. [Adolescentia) Quæ proclinior in libidinem esse consueuit. [Confessio intemperantiæ) Quia confessus esse propter puerum seruum fuisse. nam si propter ingenuum iuisset, damnatus esset.

CALLIDIVS Bononiensis deprehensus nocte in cubiculo mariti) .s. cuiusdam matronæ, cum diceret ob id .i. ob eam suspicionem causam adulterij. i. purgaret se de adulterio, emersit .i. euasit incolumis, inter maximos, & grauissimos fluctus infamiæ, amplexus leue admodum genus defensionis tanquam fragmentum naufragij. i. nauis fractæ, ad quam alludit auctor. Enim pro quia (interrogatus. s. quid in cubiculo alieno quæreret) affirmauit se esse perductam eo ob amorem pueri. i. pusionis, qui in cubiculo illius dormitabat, quasi vero honestior esset turpitudinis nefandæ, quam adulteri culpa, certe illius temporibus, quia minor fiebat ciuibus iniuria, leuior est iudicata, cum tamen grauior fuerit, quando quidem naturalem subuertit ordinem. (Sunt qui habeant pueri sui, quod si est, dicemus puerum adulteri in idem cubiculum callide immissum, vt si deprehensus forte fuerit eo excusationis confugeret. Non enim reciprocatio patitur, vt intelligamus sui. s. mariti.) [Locus erat suspectus) Quia cubiculum viri tempus erat suspectum, quia nocturnum persona matrisfamiliæ, quæ sola solum admiserat in cubiculum & quæ forte leuibus erat moribus, & adolescentia ipsius .s. viri, aut forte mulieris erat suspecta, sed confessio intemperantię. i. ardentioris amoris in puerum, liberauit crimen libidinis. s. adulterinæ. ASCEN

DE CÆLIIS FRATRIBVS.

REMISSIORIS * hoc, illud aliquanto grauioris materiæ exemplum Cum parricidij causam duo fratres Cælij dicerent, splendido Terracinæ loco nati, quorum pater Titus Cælius in cubiculo quiescens, filijs altero cubantibus lecto, erat interemptus: neque aut seruus quisquam, aut liber inueniretur, ad quem suspicio cædis pertineret: hoc vno nomine absoluti sunt, quia iudicibus planum factum est, illos aperto hostio inuentos esse dormientes. somnus innoxiæ securitatis certissimus index miseris opem tulit. Iudicatum est enim rerum naturam non recipere, vt occiso patre supra vulnera, & cruorem eius quietem capere potuerint.

*Cotta à * T. Clelium vocat. Cic. pro Sext. Rosc. Am.*

OLIVERIVS.

CVM parricidij causam) An hic fuit Cælius ille Rufus, ad quem M. Cic. ex Cilicia scripsit, non affirmauerim, cum igitur. [T. Cæcilius) Cælij Terracinensis filius noctu in cubiculo vulneribus confossus inuentus fuisset, in altero cubili eiusdem cubiculi cubantibus filijs, neque quispiam alius in suspicionem cædis veniret, illi vna tantum causa absoluti fuerunt, quòd aperto ostio dormientes inuenti sunt, neque enim verisimile fiebat, si patrem necassent, oculos filiorum potuisse in somnum resolui. [Quorum pater) Quia vt diximus, de nomine patris, filij apud maiores denominabantur. [Terracinæ) Oppidū est in volscis, quod olim Trachina dicebatur, postea anxur dictū quod ibi Iupiter coleretur imberbis. [Altero cubiculo) Proximo lego patris. [Cubiculo) Nam cubiculum continet cubile. In eodem enim cubiculo duo erant lecti, in altero pater, in altero filij cubabant. [Vno nomine) Hac vna causa quia cubiculum eorum inuentum est ipsis dormientibus apertum non enim existimabant adolescentes in tanto discrimine potuisse securā quietem capere. [Planum factum est) Alia enim ratione iuuenes cædis absolui non poterant. [Somnus innoxiæ) Somnus inquit effecit, vt innoxij iudicarentur, quod haud quanquam natura passa fuissent, filios somnum capere potuisse post vulnera patris.

HÆC) .s. iam dicta, sunt teriæ remissioris. i. leuioris, & facilioris, quasi si Dijs placet, non grauissima sint id genus flagitia, illud, scilicet quod sequitur exemplum est, sup. materiæ grauioris aliquanto. [Cum duo fratres Cælij) .s. nomine, nati Terracinæ loco splendido, dicerent causam parricidij .i. defenderent se ab accusatione parricidij. (Nam dicere causam, est se defendere dicere sententiam est iudicare) quorum pater Titus Cælius interemptus erat quiescens in cubiculo, filius sup. eius cubantibus ASCEN

io altero lecto.s.eiusdem cubiculi, Neque aut seruus quisquam, aut liber inueniretur, ad quem suspicio cædis pertineret, absoluti sunt hoc vano i.solo nomine .i. hac sola ratione, quia planum factum est iudicibus, inuentos esse dormientes ostio aperto. Somnus certissimus index securitatis innoxiæ (quia tanti criminis conscij non possunt secure dormire) tulit miserijs opem .s.defensionis. [Iudicatum est.n.naturam rerum non recipere).i. non pati, vt patre occiso, potuit capere quietem supra.i.post (aut super) vulnera, & cruorem.s.patris. Hoc autem dicto transiena ad aliud membrum per parasceuem dicit.

DE LVCIO SCIPIONE.

* Liuius lib. 38.

PERCVRREMVS * nunc eos, quibus in causæ dictione magis, quæ extra quæstionem erant, nocuerunt, quàm sua innocentia opem tulit L.Scipio post speciosissimum triumphũ de rege Antiocho ductum, perinde ac si pecuniam ab eo accepisset, damnatus est: nõ puto quod precio corruptus fuerit, vt illum totius Asiæ dominum; & iam Europæ victrices manus inijcientem, vltra Taurum montem summoueret: sed alioqui vir sincerissimæ vitæ, & ab hac suspicione procul remotus, inuidiæ, * quæ tunc in duorum fratrum inclytis cognominibus habitabat, resistere non potuit.

* Africano & Asiatico.

OLIV. PERCVRREMVS &c.) Transit ad eos, qui vel inuidia accusatorum, vel iniquitate iudicum damnationẽ euitare nõ potuerunt, nec sua ipsos innocentia sibi opẽ tulit. L.Scip. Is frater Africani fuit, qui ad Sipillum montem legato fratre, Antiochum regem Syriæ vicit, & regni parte priuauit, vnde Asiaticus dictus est, post reus pecuniæ interceptæ, ne in carcerem duceretur, Gracchus pater Trib. pl. prohibuit auctor est Plin. orator L.Scip. Qui Asiaticus dictus est. [Et iam Europæ) Antiochus non cõtentus Asia, Europam quoque inuadere properabat [Vltra montem Taurum) Hoc idem lib. iiij. dicit. cap. 3 exemplo vltimo Antiochus inqt à L. Scipione vltra Taurum montem imperij finibus summotus, cum Asiã prouinciam, vicinasq. ei gentes amisisset, gratias agere P. R. non dissimulãter tulit [Inclytis cognominibus) Nam alter Africanus, alter Asiaticus dictus est.

L. Scip. Asiaticus damnatus.

ASCEN. PERCVRREMVS nunc eos, quibus in dictione causæ) .i. in defensione sua, ea quæ erant extra quæstionem .i. de quibus, non fiebat quæstio nocuerunt magisquam innocentia sua tulit opem .i. opitulata est L. Scip. damnatus est post speciosissimum triumphum ductum de rege Antiocho, perinde, ac si accepisset pecuniam ab eo .s. Antiocho. [Non puto, quòd precio corruptus fuerat, vt submoueret illum) .s. Antiochum dominum totius Asiæ, & inijcientem iam.i.paulo ante etiam Europæ manus victrices, submoueret dico .i. depelleret vltra Taurum montem, sed vir vitæ sincerissimæ.i.integerrimæ, alioqui.i.alio quouis modo, & remotus procul ab hac suspitione, non potuit resistere inuidiæ, quæ habitabat tunc in inclytis cognominibus duorum fratrum .s. Scipionum.

DE PVBLIO FVRIO.

* Cic. pro C. Rab.

AT Scipioni * quidem maximus fortunę fulgor, C autem Deciano spectatæ integritatis viro, vox sua exitum attulit. Nam cum P.Furium inquinatissimæ vitæ pro rostris accusaret, quia quadam in parte actionis de morte Lucij Saturnini queri ausus fuerat nec reum damnauit, & insuper ei pœnas adiectas pependit.

OLIV. AC Scipionem quidem) Scipio non commissa culpa, sed flagrante inuidia damnatus. Cn. vero Decianus nulla inuidia, sed errore linguæ factus est noxius. [Publium Furium) Hic sine dubio est, quem legimus furoris Catilinæ sociũ. Nam Cic. conuocato senatu de his primum, qui in custodijs traditi essent. Itẽ de Lucio Cassio, P.Vmbreno, P.Furio, Q. An.qđ legati nominauerant, Retulit quid de his, si deprehensi forẽt, fieri placeret. Morte Lucij Saturnini seditiosissimi viri q Gracchanas leges afferere non destitit, fauente Mario, qui postmodum mutata sententia illum ex auctoritate senatus, qui cõspirauet ac in eum tandem oppressit. [Pœnas) Non modo fecit, at non damnaretur reus, quem accusauerat, sed insuper ipse damnatus est.

Saturninus nomen inuisum.

ASCEN. AC maximus fulgor fortunæ attulit quidem Scipio).s. Lucio exitium.i.damnationem. Autem pro sed, Cn. Deciano viro spectatæ integritatis, vox sua.i.propria, attulit exitium .i. etiam damnationem. [Nam cum accusaret pro rostris) .i. ante rostra, hoc est in conspectu populi, Publium Furium sup. hominem vitæ iniquatissimæ, quia ausus fuerat queri .i. conqueri de morte L. Saturnini viri seditiosissimi, & Gracchos imitari, a Mario autem interfecti, in quadam parte actionis .s. contra Furium, nec damnauit.i.non perduxit ad condemnationem vsque reum, & insuper pependit.i.persoluit pœnas adiectas, aut additas, aut addictas ei .s. reo quasi inique accusato.

DE TITIO SEXTO.

* Cic. pro C. Rabir.

SEXTVM * quoque Titium similis casus prostrauit: erat innocens, erat agraria lege lata, gratiosus apud populum: tamen quia Saturnini imaginem domi habuerat, suffragijs eum tota concio oppressit.

OLIV. SEXTVM quoque) Titius quoque Saturninus exitij causa fuit non, quòd eum nominasset, vt Decianus, sed quòd in eiusdem domo imago Saturnini esset inuenta.

ASCEN. SEXTVM quoque Titium &c.) Similis quoque casus prostrauit Sextum Titium, qui sup. Titius erat innocens, & erat gratiosum apud populum Agraria lege lata, tamen quia habuerat domi imaginem Saturnini hominis plebi inuisi, & ob seditionem occisi, tota concio oppressit.i. damnauit eum suffragijs .i. sententia lata ea pluralitate vocum, quæ plures longe erant in eius condemnationem, quam in absolutionem.

DE CLAVDIA.

* Suet. in Tyb. & Gel. lib. 10. cap. 6

ADIICIATVR * his Claudia, quàm insontem crimine quo accusabatur, votum impium subuertit: quia cum à ludis domum rediens turba elideretur, optauerat vt frater suus maritimarum virium nostrarum præcipua iactura reuiuisceret, sæpiusq consul factus, infelici ductu nimis magnam vrbis frequentiam minueret.

OLIV. ADIICIATVR his Claudia) Hannibale Italiam vastante ex responso librorum Sybillino & mater Deum à Pessinunte accersita, cum aduerso Tyberi veheretur, repẽte nauis in accersita, cũ mouere nullis viribus posset, & libris cognitum castissimæ demum fœminæ manu moueri posset. Tũ Claudia virgo vestalis falso crimine incœsti suspecta Deam orauit, vt si se pudicam sciret sequeretur, zonaq imposita nauem mouit; simulacrum matris Deum aduexit. Suet. de duodecim Cæsaribus ait, extant, & fœminarũ exempla diuersa, & siquidem eiusdem familiæ Claudia fuit, quæ nauem cum sacris matris Deum Ideæ adhęrentem Tyberino vado extraxit, precata propalam, vt ita demum se prosequerentur, si sibi pudicitia constaret, & quæ nouo more iudicium maiestatis apud populum mulier subiit, quod in conserta multitudine ægre procedente carpento palam optauerat, vt frater suus Pulcher reuiuisceret, atque iterum classem amitteret, quo minor turba Romæ foret. Sunt & alij auctores buius historiæ. Liu. matronæ primores ciuitatis, inter quas vnius Claudiæ insigne nomen est Deam accepisse. Cui dubia, vt traditur, antea fama clarior est ad posteros, iam religio ministerio pudicitiam fecit, & Ouid. lib. Fast. iiij. Supplicis alma tuæ genetrix fœcunda deorum, Accipe sub certa conditione preces. Casta negor, si tu damnas meruisse fatebor Morte luam pœnas iudice victa Dea. Sed si crimen abest, nostræ tu pignora vitæ Reddes, & castas casta sequetur manus. Dixit & exiguo funem conamine traxit, Mira sed & scena testificata loquar. Mota Dea est, sequiturq. ducem, laudatque sequendo, Index lætitiæ fertur ad astra sonus. Item Paulo inferius dicit, Claudia præcedet læto celeberrima vultu, Credita vix tandem teste pudica Dea. [Claudia) Virgo vestalis, cuius statua in templo matris Deum reposita bis incendio æde consumpta, remansit integra, & inuiolata vt in cap. de miraculis diximus. [Crimine incœsti) Elideretur, excuteretur, offenderetur. [Infelici ductu) Aduersa fortuna.

ASCEN. ADIICIATVR his Claudia) .s. virgo vestalis, quam insontem crimine .s. incœsti, quo accusabatur (purgata autem fuit per attractionem matris Deum vt Oliu. late docet) votum.i.desi

derium impium (videlicet de imminnendo P. R. per cladem, vt facilius per medium transiret) subuertit .i. damnandam curauit, quia eum ipsa rediens domum à ludis, elideretur .i. pressa læderetur, turba .i. multitudine populari, optauerat, vt frater suus .s. Clau. pulcher, appositoriæ præcipos, iactura, hoc est qui quem facta est præcipuæ iactura virium nostrarum .i. Romanarum maritimarum .i. in mari versantium (quia enim contra omnia mare ingressus est, classem amisit) reuiuisceret, & factus consul sæpius minueret, infelici ductu nimis magnam frequentiam vrbis.

DE M. MILITIO CN. LOLIO, ET L. SEXTILIO.

POSSVMVS & ad illos breui diuerticulo transgredi, quos leues ob causas damnationis incursus abripuit, M. * Militus Cn. Lolius, L. Sextilius triumuiri, ꝙ ad incendium in sacra via ortum extinguendum tardius venerant, à trib. pl. die dicta ad populum damnati sunt.

* Maluis

OLIV. POSSVMVS ad illos) Non erit inquit absurdũ, de his quoque dicere, qui leui crimine damnati sunt, vt triumuiri, quos nominat, qui nullã aliam ob causam damnati sunt, nisi ꝙ tardius ad extinguendum ortum incendium venissent, populus eorum socordiam mulctandum esse censuit. Pari ratione alter triumuir, quod vrbis vigilias negligentius seruasset damnatus est.

ASCEN. POSSVMVS transgredi breui diuerticulo, &) .i. etiam ad illos, quos incursus .i. impetus damnationis abripuit, ob leues causas damnationis (his autem verbis transit ad alterã speciem iudiciorum) M. Militius. Cn. Lolius. L. Sextilius triumuiri damnati sunt de dicta illis ad populum trib. pleb. quod .i. quia venerat ardius .i. nimis tarde, aut tardius, quàm decebat, ad extinguendum incendium ortum in via sacra, quæ in vrbe erat.

DE PVB. BILIO TRIVMVIRO.

ITEM P. Bilius triumuir nocturnus à P. Aquilio trib. pl. accusatus, populi iudicio concidit: quia vigilias negligentius circumierat.

OLIV. ITEM P. Bilius Triumuir nocturnus) Hic magistratus hodie seruatur etiam Venetijs. Nam apud Romanos triumuiri nocturni instituti sunt, qui coërcendis incendijs præessent.

ASC. ITEM P. Bilius triumuiri nocturnos) .i. ad hoc creatus vt curet cum collegis, ne incendia fierent nocte, aut vt facta, quàm ocissime extinguantur. concidit .s. damnatus iudicio populi, quia circumiuerat vigilias negligentius .s. quàm par erat, aut valde, aut nimis negligenter, hoc est non satis diligenter circumeundo vrbes visitauerat vigilias.

DE M. ÆMILIO PORCINA.

ADMODVM seueræ notæ, & illud populi iudicium, cum M. Aemilium Porcinam à L. Cassio accusatum crimine nimis sublimæ extructæ villæ in * Alliensi agro, graui multa affecit.

* Alsiesi.

OLIV. ADMODVM) Hoc sine dubio iudicium seuerum nimium, & asperum fuit, & præter omnem opinionem factum, ꝙ M. Æmilius damnaretur, quia villam altam extruxisset in aruis. [Seueræ notæ) Rigidæ damnationis. [Extructæ villæ) Hic manifestissime paret, villam esse domum, quæ ædificatur in agris in vrbe vero domum appellari, vel ædes.

ASC. ADMODVM, &c.) Et .i. etiam illud iudicium populi .s. Romani sup. fuit, notæ seueræ .i. damnationis rigidæ admodum .i. valde cum affecit graui multa .i. pœna M. Æmilium Porcinam accusatum à L. Cas. crimine villæ .i. domus rusticæ extructæ nimis sublime .i. alte in agro Alliensi, sic à proximo oppido dicto.

THEO. ALISIENSI) Vetusti codices habent Alliensi.

DE QVODAM INDVLGENTE IN PVERVM.

NON supprimenda illius quoque dãnatio, qui pueruli sui nimio amore corruptus, rogatus ab eo ruri vt omasum in * cœnã fieri iuberet, cum bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas esset: domito boue occiso, desideriũ eius expleuit: eoq. nomine publica q̃stione afflictus est, innocẽs, nisi tam prisco sęculo natus esset.

* Cœna.

OLIV. NON supprimenda) Non fuit hoc leue crimen, vt Valerio fortasse videtur, nam proxime ad amentiam accedit domitum bouem occidere pueri explendæ libidinis gratia, id fortasse cuiuspiam sacrificij gratia non fecisset, dignus profecto damnatione, quam sensit. [Rure) Vt omasum in cœna, & ruri dicimus, & rure. [Omasum) Pingue bouis intestinũ. [Bubulæ) A boue dicimus bubulus, non bouinus. [Publica quæstione) Publica inquisitione, & iudicio. [Innocẽs) Nisi tam prisco sæculo insons iudicatus fuisset ob id factum, nisi priscis tpibus natus esset, quibus parsimoniæ, & frugalitati honos habebatur.

ASCEN. NON &c.) Dãnatio quoque illius (non nominat in re turpi, & abiecta auctorẽ, quod humane, & antiquo more facit) fitur, & Euangeliũ diuitem epulonem non nominat, nec iuuenem, qui dimissa Syndone aufugit, nec mulierẽ peccatricem, nec alios multos) qui corruptus nimio amore puerul .i. delicati pueri sui, forte quo abutebatur, rogatus ab eo ruri .i. cum esset in agro (Bene aũt ruri dicit, quia pro aduerbio in loco à tertia declinatione vtimur voce ruri) vt iuberet omasum .i. ferculum ex intestinis bubulis fieri in cœnam .i. ad vsum cœnæ, cum nulla facultas carnis bubulæ .i. bouis emendæ .i. quæ emi posset in propinquo esset, expleuit desiderium eius .s. puerul sui, boue domito .s. ad agriculturam occiso .s. iussu eius, & afflictus est .i. affectus damnatione eo nomine .i. ea ratione, quęstione .i. inquisitione publica innocẽs .s. inueniendus, aut futurus, nisi natus esset sæculo tam prisco, & ita tam seuero, quia tempore, quo Val. hæc scripserat, non erat flagitiosum rebus suis abuti, cum tamen iustitia sit ꝑ. vt vnusquisque rebus suis bene vtatur, neque forsan amoribus puerorum indulgere, quo nil turpius, aut peruersius, si modo turpes sint.

DE QVADAM MVLIERE, QVÆ MATREM INTERFECIT.

ATQVE vt eos quoque referamus, qui in discrimẽ capitis adducti, neque damnati, neque absoluti sunt: apud M. Popilium Lenatem prætorem, quædam quòd matrem percussam fuste interemerat, causam dixit: de qua neutram in partem latæ sententiæ sunt: quia abũde constabat, eandem veneno necatorum liberorum dolore commotam, quos aua filiæ infensa sustulerat: parricidium vltam parricidio esse: quorum alterum vltione, alterum absolutione non dignum iudicatum est.

OLIV. ATQVE vt eos) De causis, quæ possent in iuridiciali constitutione poni, quamuis in neutram partem iudicatæ, sunt enim in assumptiua, quæ constat ex translatione criminis, cum fecisse nos non negamus, sed aliorum peccatis coactos fecisse dicimus, vt apud Pompilium Lenatem filia, quæ fuste matrem occiderat, & apud Dolabellam quædam mater familias, quæ virum, & filium interemerat, nam vtræq. defendi posse videbantur, quod iure fecissent transferẽdo culpam in alios, illa in matrem, hæc in maritum, atque filium, quæstio enim esset aduersus filiam occidisti matrem, occidi, sed iure, nam illa liberos meos veneno necauerat, orbitatis ergo dolore id facere sum coacta, pari ratione dicendum est de matre familias, cuius filium ex priore marito susceptum vir alter occiderat. [Quædam quod matrem) Nomen propter ignobilitatem non ponitur. [In neutram partem) Nec in damnationem, nec in absolutionem. [Veneno necatorum) Mater infensa filiæ liberos eius veneno sustulerat, quo dolore percita matrem interemit. [Infensa) Rata, quasi plusquam inimica. [Sustulerat) Occiderat. [Quorum alterum vltionem) Prætor existimauit matre fuisse morte dignam, quæ nepotes veneno necasset, sed indignam quæ à filia necaretur, alterum igitur parricidium vltione dignum, alterũ absolutione videbatur, & ppea vtrunque indiscussum reliquit, vt nec damnarit filiam, nec absoluerit Gel. lib. xx. ad Cn. Dolabellam proconsulari imperio prouinciam Asiã obtinentem deducta mulier Smyrnæa est.

ASC. ATQVE vt referamus quoque eos qui adducti in discrimine) .i. periculo capitis neque dãnati, neque absoluti sunt. [Quædam) .s. mulier dixit causam .i. defendit se, apud M. Popilium Lenatem prætorem, ꝙ interemerat matrem percussam fuste .i. baculo forti, & longo, de qua .s. muliere sententię in neutram partem .i. neque

.i.neque absolutionis, neque damnationis latæ sunt, quia constabat .i. manifestum erat abunde, eandem .s. mulierem, quæ matrem occiderat, commotam dolore liberorum necatorum veneno, quos auia.s. liberorum, & mater eius, quæ eam interfecerat sustulerat.i. de medio viuẽtium abstulerat, infensa .i. multum irata filiæ, vltam esse parricidium parricidio.s. filiorum hic manifeste pater de omni necessariorum cæde dici, vt hoc loco de cęde nepotum & matris, quorum.s. parricidiorum, alterum.s. commissum ab auia in nepotes iudicatum est.s. à prætore, dignum .s. vltione, quia auia meruerat occidi, sed non à filia, & alterum commissum à filia in matrem iudicatum est nõ dignum absolutione, quia licet filia iustissimas habuerat causas irarum, non tñ iudicari debuit matrem iuste interemisse, vnde pp parricidium matris non est damnata, & propter parricidium suum, non est absoluta.

DE QVADAM MVLIERE, QVÆ VIRVM, ET FILIVM INTEREMIT.

*Gel. li. 12. c. 7.

EAdem hæsitatione * Publij quoque Dolabellæ, pro cõsulari imperio Asiam obtinentis, animus fluctuatus est matersfamilias Smyrnęa virũ, & filium interemit, cum ab ijs optimæ indolis iuuenem, quẽ ex priore viro enixa fuerat, occisum cõperisset, quam rem Dolabella ad se delatam, Athenas ad Areopagi cognitionem relegauit. quia ipse neq; liberare cædibus duabus contaminatam, neq; punire eã iusto dolore impulsam, sustinebat. Consideranter, & mansuete P.R. magistratus, sed Areopagitæ quoque non minus sapienter, qui inspecta causa, & accusatorem, & ream post centum annos ad se reuerti iusserunt: eodem affectu moti, quo Dolabella. sed ille transferendo quęstionem, hi differendo damnandi, atque absoluendi, inexplicabilem cunctationem mutabant.

OLIV. EAdem &c.) Mulier virum, & filium eodem tpe venenis clam datis irrata interfecerat, atque fecisse se confitebatur dicebatq. habuisse se faciendi causam, qm idem maritus, & filius alterum filium mulieris ex viro priore, genitum adolescentem optimum, & innocẽtissimum exceptum insidijs occidissent. Idq. ita esse factum controuersia non erat. Dolabella retulit ad consilium, nemo quisquam ex consilio sententiam ferre in causa tam ancipit audebat, quòd & confessum veneficium, & quòd maritus & filius necati forent. Non dimitteodum impunitum videbatur, & dignata tñ pœna in homines sceleratos vindicatum fuisse. Dolabella eam rem Athenas ad Areopagitas, & ad iudices grauiores, exercitatioresq. reiecit. Areopagitæ, cognita causa accusatorum mulieris, & ipsam, quam accusabat, centesimo anno adesse iusserunt, sic neque absolutum mulieris veneficiũ est, quod per leges non licebat, neque nocens damnata, punitaq. est, quæ digna venia fuit. [Animus fluctuatus) Incertitudine animi detentus, ignorabat enim vtrum damnanda an absoluenda esset rea. [Smyrnæa) Loco, nam Smyrna vrbs minoris Asiæ quam fluuius meles circunfluit, Homeri patria, secundum quosdam. [Ad Areopagi) Areopagus vicus erat Athenis à templo Martis sic cognominatus, vel quòd ibi habitum esset iudicium Martis parricidio accusati. Nam ibi primum iudicium capitis actum fuisse dicit Plin. & inde Areopagitæ dicebãtur, qui Athenis in templo Martis iudicabant, quod iudicium exquisitissimum habebatur. [Ille transferendo) Idem affectus mouit vtrosque. Et quamuis alia ratione Dolabella causam transtulit alia Areopagitę distulerint, tamen eundem exitum habuit controuersia.

Areopagus Areopagita.

ASCEN. EADEM animus quoque Publij Dolabellæ obtinentis. Asiam proconsulari) Hoc est æquiualenti consulari, sed in prouincia tantum fluctuatus .i. agitatus est, eadem .i. consimili hæsitatione, quàm Popilius, quia etiam nesciebat damnare ne, an absoluere deberet, mater familias Smyrnæa .i. habitatrix Smyrnæ oppidi in Asia, & patriæ, vt multi volunt Homeri, interemit virum .i. maritum, & filium, cum comperisset iuuenem optimæ indolis, quem enixa fuerat ex priore viro occisum ab ijs .s. marito & filio. Quam rem Dolabella delatam ad se .i. cum esset delata ad se relegauit Athenas ad cognitionem Areopagi .i. iudicium in Areopago, vbi summi sedebant viri, quia ipse, neque sustinebat .i. valebat animo refragante, liberare, sup. eam contaminatam duabus cædibus, neque punire eam impulsam iusto dolore. [Magistratus) Videlicet proconsul populi Rom. egit supp. consideranter .i. prudenter, & mansuete, sed Areopagitæ .i. iudices in Areopago, sup. egerunt non minus sapienter, qui inspecta causa, iusserunt & accusatorem, & ream .i. accusatum reuerti ad se post centum annos. moti eodem affectu, quo Dolabella, sed ille .s. Dolabella transferendo quæstionem ad alterius fori cognitionem, hi .s. Areopagitæ differendum .s. in centum annos, quo temporis neutram partem futuram nouerunt, mutabant si (sic in omnibus exemplaribus legi) sed legendum putem mutuabant .i. quasi mutuo accipiebant, & vsurpabant cunctationem .i. moram, & dilationem damnandi, atque absoluendi inexplicabilem, hoc est, cuius nullus viuentium visurus esset finem, nemo enim explicare potest quidquam, quod secum desierit esse.

DE PRIVATIS IVDICIIS. CAP. II.

DE M. PORCIO CATONE.

PRIVATA iudicijs adijciam priuata quorum magis æquitas quæstionum delectare, quàm immoderata turba lectorem offendere poterit * Claudius Centumalus ab auguribus iussus altitudinem domus suæ, quam in Cœlio mõte habebat summittere, quia his ex arte augurium capientibus officiebat, vendidit eam Calpurnio Lanario, nec indicauit; ꝙ imperatum à collegio augurum erat, à quibus Calpurnius demoliri domum coactus, M. Porcium Catonem inclyti Catonis patrem arbitrum cum Claudio adduxit, * vt formulam daret, quid sibi de ea re facere oporteret ex fide bona. Cato vt est doctus, de industria Claudium edictum sacerdotum suppressisse, continuo illum Calpurnio damnauit, summa quidem cum ęquitate, quia bonæ fidei venditorem nec cõmodorum spem augere, nec incõmodorum cognitionem obscurare oportet. Notum suis temporibus iudicium cõmemoraui: sed nec quod relaturus quidem sum, obliteratum est silentio.

* Cic. li. 3 de offi.

* Formulã rectam, ut quidquid sibi.

PVblicis iudicijs adijciam) Claudius centũmalus. Cic. lib. de offic. iij. cum in arce augurium capturi essent augurium iussitseorũq. centumalum, qui ædes in cœlio monte habebat, demoliri eas, quarum altitudo officeret auspicijs, Claudius proscripsit eas, insulam vendidit, emit P. Calpurnius Lanarius huic ab auguribus illud idem denunciatum. Itaque Calpurnius cum demolitus esset, cognouissetq. Claudium ædes postea proscripsisse, quàm esset ab auguribus demoliri iussus, arbitrum illum adegit, qui quidquid sibi dare facere oporteret ex fide bona, M. Cato sententiam dixit huius nostri Catonis pater, vt enim ceteri ex partibus, sic hic, qui illud lumen progenuit, ex filio est nominandus. Is igitur iudex ita pronunciauit, cũ in venundando rem eam sciuisset, & nõ pronunciasset emptori damnum præstari oportere. Igitur ad fidem bonam statuit pertinere, notum esse emptori vitium, quod nosset venditor. [Claudius Centũmalus) Cognomen est ab euentu. [Cœlio monte) Vnus erat septem collibus, quos Roma circundat. [Officiebat) Nocebat. [Augurium) Augur enim cum capturus erat auspicia, in saxo tarpeio sedebat, & vt supra diximus, quatuor in aëre spacia designabat in oriente, quod anticam appellabat, in occidente posticam in meridie dextram in septentrione vero sinistram. Et cum hæc designasset, concipiebat animo, quæ signa mitti vellet, vel vulturea, vel aquilias, vel colũbas, inde expectabat, nunquid appareret, ꝙ si apparuissent existimabat placere dijs si, minus non placere. [M. Porcium Catonem arbitrium) Illius Stoici Catonis & declarat Val. quam ob rem patrem ex filio intelligi voluerit, quemadmodum ex claris partibus dignoscuntur patres. [Vt formulam daret) Formula proprie regula iuris appellatur. [Quid sibi de ea re facere oporteret ex fide bona) Videlicet, ea fide bona iudicaret quidquid oportere ipsum Claudium ea re facere, atque præstare ipsi Calpurnio, his verbis vtebantur iurisconsulti, vnde habetur in libris digestorum de verborum significatione, quod facere oportere hanc significationem, vt abstineat quis ab eo facto, quo contra contentionem fieret, & Iust. lib. iiij. institutionum, da

OLIV.

hoc multa dicit, quæ nunc prætermitto.

ASCEN. PVBLICIS &c.) Ego adijciam iudicijs publicis.i.à publica persona, aut toto populo datis sup. iudicia arbitraria, & priuata, hoc est ea iudicia, quorum æquitas quæstionum .i. seruata in quæstionibus, aut inquirendo, aut ipsa plenitudo, siue non vehementia quæstionum poterit magis delectare lectorem, quàm turba i. turbatio immoderata potest offendere .i. lædere & molestia afficere lectorem. Et hęc pro præfatione, deinde subdēs primum exemplum dicit. Claudius Centumalus (proferetur autem Centumalus) iussus ab auguribus summittere .i. deponere, & humilia se, hoc est demoliri altitudinem domus suæ, quā habebat in Cœlio monte, quia .s. altitudo domus eius, officiebat .i. nocebat, his .s. auguribus, capientibus augurium .i. indicium rerum futurarum ex auium conspectarum garritu, gestu, & aduolatu, ea arce .s. Tarpeia, hoc est ea capitolio, vendidit eam .s. domum Calpurnio Lanario, nec indicauit emptori id, quod impetrarum erat à collegio augurum, à quibus Calpurnius coactus demoliri domum, adduxit cum Claudio .s. venditore. M. Portium Catonem patrem Catonis inclyti .i. gloria clari arbitrium .i. vt ex arbitrio litem dirimet, hoc est, vt daret formulam .i. regulam iuris, quia sciret, quid oporteret .i. vtile esset sibi. (Notandum verbo oporteret, datiuum additum) facere de ea re ea fide bona .i. ex mera æquitate sine vlla cauillatione, Cato vt est doctus .i. postquam didicit Claudium suppressisse .i. tacuisse de industria .i. ea composito, & ad fraudem emptoris edictum .i. imperium illud sacerdotum .s. augurum damnauit illum continuo Calpurnio .i. ad vtilitatem Calpurnij, & quidem .i. certe (inquit auctor) cum summa æquitate, quia nec oportet venditorem bona fide, nec augero spē commodorum .i. dicere rem meliorem esse, quam sit, aut plura commoda allaturam, quàm allatura sit, nec obscurare .i. occultare, aut cælare cognomen incommodorum. Ergo (inquit auctor faciens transitum ad sequens exemplum) commemoraui iudicium notum temporibus suis .i. quibus datum est, sed nec quidem .i. non etiam id, quod sum relaturus .i. narraturus est obliteratum .i. deletum è memoria hominum silentio, hoc est adhuc in memoria hominum viget.

DE C. VISELLIO.

★ De C. Visellio Varrone Cicer. in Brut. & de puniecis, cons.

CAIVS Visellius ★ Varro graui morbo correptus, trecenta millia nūmum, ab Octacilia Laterensi, cum qua cōmercium libidinis habuerat, expensa ferri sibi passus est, eo consilio, vt si decessisset, ab heredibus eam summa peteret, quàm legati genus esse voluit, libidinosam liberalitatem debiti nomine colorando. euasit deinde ex illa tempestate aduersus vota Octaciliæ, quæ offensa, quod spē prædæ suæ morte non maturasset, ex amica obsequenti, subito districta fœneratricem agere cœpit, nūmos petendo, quos vt fronte inuerecunda, ita inani stipulatione captauerat. de qua re ★ Caius Aquilius, vir magnæ auctoritatis, & scientia iuris ciuilis excellens, iudex adductus, adhibito in consilium principibus ciuitatis, prudentia, & religione suam mulierem repulit. Quòd si eadem formula & Varro damnari, & aduersaria absolui potuisset, eius quoque non dubito quin turpem, & inconcessum errorem libenter castigaturus fuerit, nūc priuatæ actionis calumniam ipse compescuit, adulterij crimen publicæ quæstioni iudicandum reliquit.

★ De C. Aquilio. Cic. 3. P. Quint. et pro A. Cae.

OLIV. CAIVS Viselius Varro) Historia hæc ita à Val. copiose, & aperte narratur, vt nec mea, nec cuiusquā explicatione indigeat. [Octacilia) Hæc pellex erat Viselli. [Commercium) consuetudinem. [Expensa ferri) Expensum est fateri sibi ab illo expensum esse, referre vero expensum, est rationes de impensis conficere, vel exhibere, dicemus etiam refero tibi acceptum, pro eo quod est fateor me abs te accepisse. [Legati) Testamenti. [Debiti nomine) Sub velamēto enim heredes decipiebantur. nam videtur translatio sumpta à pictore. [Ex illa tempestate) Tempestatem appellat grauiorem morbum. [Aduersus vota) Nihil erat, quod minus vellet Octacilia, quam vt Visellius euaderet incolumis. [Ex amica obsequenti) Nam Octacilia spe omni destituta, quem prius simulauerat amare, odisse cœpit, & agere reum. [Districtam) Apertam, non dissimulatam. [Inani stipulatione) .i. vana promissione, neque .n. consecuta est quod optabat. Nam stipulari est interrogare stipulatio aūt teste Pomponio est verborū conceptio, quibus is, qui interrogatur, datū, factūue id, quod interrogatus est, respondit, & Vulpianus aquilianæ stipulationis meminit, nam aquilius iurisconsultus peritissimus fuit, qui prius de dolo malo legem tulit, vt Cic. refert offic. libro hic igitur sententiam contra hanc Octaciliam tulit. [Quod si eadem) Cōmendat. Val. æquitatem æquilij [Formula) Hoc est sententia, atque eodem libello, formulæ autem dicebantur apud antiquos, quos nunc libellos appellamus, vnde formularij formularum compositores dicuntur. [Eius quoque) Visellius enim merebatur, qui mulctaretur, quippe qui dum inconcesse libidini indulget, & se & heredes fraudare non dubitauit. [Quæstioni) Inquisitioni, vnde & quæstores, rerum capitalium iudices dicūtur.

ASCEN. CAIVS Visellius Varro correptus graui morbo) Ita, vt mori timeret, passus est trecenta millia nummum ferri sibi expensa .i. afferri, & computari tanquam expensa a se, hoc est se commodato accepisse ab Octacilia laterensis, cum qua habuerat commercium libidinis .i. veterem consuetudinem rei Venereę, eo cōsilio .s. id passus est, vt si decessisset ipsam peteret eam summam ab heredibus, quam voluit esse genus legati .i. cauit in testamento vt illi satisfaciant heredes antequam hereditatem condiuiduant, colorando liberalitatem libidinosam nomine debiti, vt multi concubinarij faciunt & hodie. [Visellius) Sup. euasit deinde ex illa tempestate .i. periculo mortis aduersus .i. contra vota Octaciliæ, quæ offensa .i. irata, quod Visellius non maturasset .i. non accelerasset morte .s. sua, spē prædæ .i. trecentum millia nummorum quos occulto quodam furto heredibus surripuisset, quia non licebat nomine consuetudinis tantum nummorum legare cœpit agere .i. gerere supp. se subito fœneratricem districtam .i. acrem, & immitem ex amica obsequenti .i. quæ prius visa erat amica morigera, & obsequens. petens .s. in iudicio nummos .s. trecentos mille, quos captauerat .i. habere affectauerat .i. veluti fronte inverecundia .i. impudente, ita stipulatione inani, immo vana, & fraudulenta, quia nihil cōmodato Visellio dederat. [De qua re C. Aquillius vir magnæ auctoritatis, & excellens scientia iuris ciuilis, & adductus) .s. ab vtrisque litigantium iudex .s. arbitrarius, & principibus ciuitatis adhibitis in consilium .i. consultationem, repulit mulierem, tanquam iniuste petentem, & prudentia, & religione sua .i. qua religiose quod æquum erat, iudicauit. [Quòd si) Et .i. simul Var. .s. Visellius doeuisset damnari, & aduersaria absolui eadem formula .i. ratione iudicij, aut pronunciatione sententiæ, hoc est si visum fuisset æquū, vt mulier famosa eam pecuniam habuisset, quam Varro amisisse meruerat, non dubito (inquit auctor) quin castigaturus fuerit, quoque .i. etiam libenter turpem, & inconcessum errorem eius .s. Varronis Viselij, qui in fraudem heredum meretriculæ tantum addixerat, nunc .i. quoniam ita fuit, quòd non potuit vtrunque simul damnare, ipse compescuit calumniam priuatæ actionis, qua mœcha agebat nomine debiti, quod nullum erat, & reliquit crimen adulterij iudicandum quæstioni, id est inquisitioni publicæ .i. ab inquisitione publica.

DE CAIO MARIO.

★ Plut. in Mario.

MVLTO ★ animosius, & vt militari spiritu dignū erat, se in consimili genere iudicij C. Marius gessit: nam cū Caius Ticinius Minturnensis Fanniam vxorem quam impudicam de industria duxerat, eo crimine repudiata, dote spoliare conaretur: sumptus inter eos iudex, in conspectu habita quæstione, seductum Ticinium monuit, vt incepto desisteret, ac mulieri dotem redderet. quod cū sæpius frustra fecisset, coactus ab eo sententiam pronunciare: mulierem impudicitiæ sestertio nummo, Ticinium summa totius dotis damnauit. præfatus ideo se hunc iudicandi modum secutum, quòd liqueret sibi, Ticinium patrimonio Fanniæ insidias struentem, impudicæ coniugium expetisse. Fannia autem hæc est, quæ postea Marium hostem à Senatu iudicatum, cœnoq. paludis, qua extractus erat, oblitum, etiam in domum suam custodiendum. Minturnis deductum, ope quantacūque

potuit

potuit,adiuuit : memor quod impudica ſuis muribus,ꝙ dotem ſeruaſſet,illius religioni acceptum ferri debere.

OLIV. MVLTO animoſius) Hoc locu Valerius non minori cũ laude C. Marij ducis præſtantiſſimi, quam Aquilij iuriſconſulti peritiſſimi iudicium proſequitur,qui Fanniam muliebrem ob impudicitiam ſextertio nummo, Ticinium vero ad ſummam totius dotis illi reſtituẽdum damnauit, de hoc autem Mario diximus abunde ſatis in cap.de omnibus,& in cap. de iure triumphandi,& etiam dicturi ſumus in cap.de his,quæ in alijs iudicarunt,ipſi commiſerunt. Laudat inſuper Fanniam,quę cum à Mario ſextertio nummo damnata fuiſſet, & ob eam damnationem ipſum poſtea cum Syllani milites ex Minturnenſi palude extractum in domum ſuam cuſtodiendum dediſſent,non ſolum ipſum carcere liberauit, ſed ope quantacunque potuit illum adiuuit. (In conſimili genere) Quia meretrice agebatur. [Dote ſpoliare) Per legem,quæ impudicas repudiatas dote priuabat.[Hoſtem)Senatu iudicatum. [Cogente Syl.) Qui armatus vrbem oppreſſerat. (Extractus) .ſ. à Syllanis militibus.

ASCEN. MVLTO &c.) C. M. geſſit ſe in conſimili genere iudicij multo animoſius,& vt dignum erat ſpiritu militari. [Nam cum C. Ticinius Minturnenſis conaretur ſpoliare dote Fanniam vxorem,quam duxerat impudicam de induſtria) .i. certa ſcientia,& data opera repudiatam.ſ. a ſe eo crimine.ſ.adulterij,Marius ſumptus iudex inter eos .ſ. maritum & vxorem quæſtione habita in conſpectu .ſ. vtriuſque aut etiam populi, monuit Ticinium ſubductum.i.ſubtractum,à multitudine,aut conſpectu vauris, vt deſiſteret incœpto ac redderet mulieri.ſ.repudiatæ merito dotem. [Quod) .i. quam monitionem cum Marius feciſſet ſæpius fruſtra,coactus ab eo .ſ. viro, qui vrgebat eum pronunciare ſententiam,damnauit mulierem impudicitiæ.ſ.nomine .i. propter impudicitiam,nummo ſextertio.i.pondere duabus libris, & ſemis, & damnauit Ticinium ſumma totius dotis.i.vt totam dotem reſtitueret, præfatus ſe ſecutum ſup. eſſe hunc.i.talem modum iudicandi, ideo quòd liqueret, id eſt liquide conſtaret, Ticinium ſtruentem inſidias patrimonio Fanniæ, quod nomine dotis ad maritum allatura erat experiſſe coniugium impudicæ. (Ergo expetimus etiam in honeſta) Fannia autem hæc eſt ſup.ea qua adiuuit,poſtea ope.i.auxilio quantacunque potuit, Marium iudicatum hoſte à ſenatu,& oblitum (ab oblinor media breui) in uo lutum cœno paludis .ſ. Mintur. qua extractus erat,etiam deductum in domum ſuam .ſ. Fanniæ Minturnis,id eſt quam habebat Minturnis,cuſtodiendum,id eſt ea gratia, vt cuſtodiretur,donec quid de eo fieret,exploratum eſſet. [Adiuuit) Dicit ens,aut exiſtens memor,quod eſſet iudicata.ſ.a Mario impudica,debere ferri acceptum .i. imputari,ſuis moribus .ſ. laſciuis,& quòd ſeruaſſet dotem religioni .i. integritati iuſtitiæ ob metum dcotum illius,ſcilicet Marij.

DE QVODAM DAMNATO FVRTI.

MVLTVS ſermo eo etiam iudicio manauit,in quo quidam furti damnatus eſt, * quòd equo, cuius vſus illi vſque Ariciam commodatus fuerat, vlteriore eius municipij cliuo vectus eſſet. Quid aliud hoc loci quàm verecundiam illius ſæculi laudemus, in quo tam muniti à pudore exceſſus puniebantur. ——— * Qui.

OLIVERIVS.

MVLTVS ſermo,) Hoc exemplum pertinet eo,vt facile oſtendat quanta continentia vixerint priſcis temporibus vel minimos. [Multus ſermo) Quia vbique auditum eſt quempiam, quem propter ignobilitatem Valer. non nominat,fuiſſe damnatum furti, quod equo ſibi commodato vltra conſtitutum locum aliquo ſpacio prouectus fuiſſet ceterum priſci quoque noſtri conſulti,hoc idem de his ſentiunt,qui vltra quàm dictum eſt, equis commodatus vehuntur.[Ariciam)Vrbs diſtabat ab vrbe decem millibus paſſuum, dicta ab Aricia puella. [Quid aliud) Laudantur priſcorum mores à Valer. quia tempore ſuo huiuſmodi exceſſus non puniebantur.

ASCEN. MVLTVS ſermo manauit) .i. diffuſus eſt etiam ſup.de eo iudicio,in quo quidam damnatus eſt furti .ſ. crimine,aut pœna, qui vectus eſt equo,cuius vſus fuerat cõmodatus illi vſque Ariciam oppidum illud,non longe ab vrbe euntibus. Brunduſium, vt innuit Flaccus in Satyra Egreſſum magna cœpit Aricia Rom. vectus dicto cliuo vlteriore .i. per cliuum vlteriorem municipij .ſ. Ariciæ,quid laudemus hoc loci.i.in hoc locu aliud, quam verecundiam illius ſæculi .ſ. priſci in quo exceſſus tam muniti.i. protecti à pudore .i. rubore turpis facti (Nam pudor eſt interdum verecundia,interdum effectus eius puniebantur? q.d. nihil aliud. Quia multum verecundi ſunt dicendi, qui puniebant exceſſus excuſabiles,& minime turpes.

QVÆ MVLIERES APVD MAGISTRATVS PRO SE, AVT ALIIS CAVSAS EGERVNT. CAPVT. III.

DE AMESIA.

NE de his quidem fœminis tacendum eſt, quas conditio naturæ, & verecundiæ ſtola vt in foro,in iudicijs tacerent, cohibere nõ valuit. * Ameſia prætoris ſententia rea, cauſam ſuam Lucio Titio Prætore iudicium cogente, populi maximo concurſu egit: motuſque omnes, * ad neruos defenſionis non ſolum diligenter,ſed etiam fortiter executa,& prima actione,& ferè cunctis ſententijs liberata eſt: quam,quia ſub ſpecie fœminæ virile animum gerebat, Androgynem appellabant. ——— * Ameſia ſententiam. * Ac numeros.

OLIVERIVS.

NE de his quidem fœminis) Conuenienter annectit his iudicis mulieres quæ apud magiſtratus pro ſe, & pro alijs cauſas egerunt, & primum de Ameſia loquitur quæ adulterij criminis accuſata, ita cauſam ſuam apud prætorem egit ſine vllo patronorum, aut cauſidicorum patrocinio, vt nullum prætermiſerit in ea defenſione actionis modum.i.quo omnium fermè iudicio,atque ſuffragijs incolumis euaſit, & inſuper cognomen Androgynes eſt aſſecuta. [In foro) Et iudicijs tacerent, ſicut Lauronia à Iuuenale introducta. Nunquid nos agimus cauſas ciuilia iura nouimus, aut vllo ſtrepitu fora noſtra mouemus. [Motus omnes) Vt modo ad iram,modo ad miſericordiam flecteret auditores. [Neruus defenſionis) Ad confutandam aduerſariorum cauſam,& noſtram corrobandam. [Androgynem)Grecæ,latinæ virginem,ἀνὴρ enim dr̃ vir γυνὴ mulier.

ASCEN. NE quidem) .i.non etiam,cum tamen maxime videatur, tacendum eſt de fœminis,quas conditio naturæ,id eſt ſexus, & ſtola, id eſt veſtis matronalis,verecundiæ, ſcilicet cuſtos,aut admonitrix non valuit cohibere, vt tacerent in foro,ſcilicet iudiciali, & iudicis. Afferens autem continuo exemplum dicit, Ameſia rea ſententia prætore lata egit cauſam ſuam maximo concurſu populi,& hoc L. Titio prætore cogente, id eſt congregante iudicium,id eſt collegium iudicium, & ipſa executa non ſolum diligenter, ſed etiam fortiter omnes motus, ſcilicet affectionum ad neruos,id eſt vires defenſionis.ſ.ſuæ facientes. [Liberata eſt) Et, id eſt ſimul prima actione, vt lis non fuerit ampliata, & ferè cunctis ſententijs, quàm quia gerebant animum virilem ſub ſpem fœminæ ſup. homines appellabant Androgynem,id eſt virilem fœminam, aut virum, & fœminam, virum animo, fœminam corpore.

DE AFFRANIA VXORE LICINII BRVCTIONIS.

CAIA Affrania vero Licinij * Bructionis vxor prõpta ad lites cõtrahendas,pro ſe ſemper apud prętorem verba fecit: non ꝙ aduocatis deficeret, ſed ꝙ impudentia abundabat. Itaq; inuſitatis foro latratibus aſſidue tribunalia exercendo ad muliebris calumnię notiſſimum exemplũ euaſit: adeo vt pro crimine improbis fęminarũ moribus C. Affraniæ nomen obijciatur. prorogauit aũt ——— * Butonis ſenatoris vxor. Aricia vrbs.

ſpiritum

Iulium Cæsari iterū & Seruiliū coſſ. ſpiritum ſuum ad * C.Cæſarem Tertium, itemq́. M.Seruilium conſulem. tale.n.monſtrum magis, quo tempore extinctum, quàm quo ſit ortum memoriæ tradēdum eſt.

OLIV. CAIA Affrania Licinij) Impudentiam ſimul, & audaciā C.Affraniæ potius hoc loco ſugillat, quam facundiam laudat, quod & præter ſexū, & præter mariti dignitatem per omnem ferè vitam aſſidue tribunalia iudicum excreuerit, velut tabula quædam impudentiſſima. [Lites) .i. actiones cauſarum. [Non) Quòd aduocatis, quippe quæ vxor viri ſenatorij foret. C. Affraniæ nomen, quia fœminas inſolentes C. Affraniæ nomine appellabant. [Penengauit ſpiritum ſuum) Quia id potius inter monſtra numerari debuit, quàm inter exempla virtutum, ait ideo ſe noluiſſe tradere memoriæ quo tempore nata ſit Affrania, ſed tantum, quibus conſulibus vitam finiuerit. *Affra cauſas agebat.*

ASCEN. CAIA vero Affrania vxor Licinij Bructionis) Prompta ad lites contrahendas, fecit ſemper verba .i. locuta eſt apud prætorem pro ſe, non quòd deficeret .i. careret aduocatis, ſed quòd .i. quia abundabat impudentia. [Itaque ipſa euaſit) Exercendo aſſidue tribunalia latratibus) .i. rixis quaſi caninis inuſitatis foro .ſ. iudiciali, in quo viriles voces non muliebres audiri ſolebant ad notiſſimum .i. vulgatiſſimum exemplum calumniæ muliebris .i. quæ mulieri obijci ſolet, adeo .i. intantum vt nomen C. Affraniæ obijciatur improbis moribus fœminarum pro crimine .i. criminatione. Autem pro ſed, ipſa prorogauit .i. extendit ſpiritum ſuum .i. vitam ſup. vſque ad C. Cæſarem conſulem tertium .ſ. in tertio conſulatu eius, & ad Seruilium conſulem iterum .i. in ſecundo conſulatu eius. Et ſi quis quærat, quare non dicat auctor quo tempore incœpit viuere, addit ideo enim .i. quia tale monſtrum .i. fœmina monſtruoſa contra ſexum ſuum faciens, eſt tradēdum memoriæ magis, quo tempore eſt extinctum, quàm quo tempore eſt ortum. quia plus gaudij ex morte, quam ex ortu vult ſummendum.

DE HORTENSIA FILIA QVINTI HORTENSII.

Quint. lib. 1 c. 1. et Appia. lib. 4. HORTENSIA * vero Q. Hortenſij filia, cum ordo matronarum grauiter tributo à triumuiris eſſet oneratus, nec quiſquam virorum patrocinium eis accōmodare auderet, cauſam fœminarum apud triumuiros & conſtanter, & feliciter egit, repręſentata enim patris facundia, impetrauit, vt maior pars imperatæ pecuniæ his remitteretur. * Reuixit cum muliebri ſtirpe Q. Hortēſius, verbisque filiæ aſpirauit: cuius ſi virilis ſexus poſteri vim ſequi voluiſſent, Hortenſianæ eloquentiæ tantæ hereditas vna fœminæ actione abſciſſa non eſſet. *De poſteris, lib. 8. cap. 5.*

OLIV. HORTANSIA vero) Hæc Hortēſia modeſtior fuit, quàm Affrania, nam triumuiris iniquum matronis tributum imperantibus, omnium ipſa patrocinium ſuſcepit, & ſuſceptam facunde ſimul, & feliciter executa eſt, & obtinuit vt immiſſæ pecuniæ pars longe amplior reliqua demeretur. [Hortenſia) Oratoris eximij filia. [A triumuiris) Lepido, M. Antonio, & Augusto. [Nec quiſquam virorum) Propter proſcriptionem, in qua triumuiri profuſiores erāt [Aſpirauit) Fauit, quoniam non aliter illa cauſam egit, quàm ſi præſens pater ſibi omnia dictaſſet. Hereditas, quòd filia patria eloquentiam iure hereditario conſecuta videretur.

ASCEN. HORTENSIA vero filia Q. Hortenſij cum ordo matronarum eſſet ornatus a triumuiris) Forte ad hoc creatis, vt tributa exigerent, graui tributo, nec quiſquam virorum auderet accōmodare eis ſ. matronis patrocinium .i. officium defenſoris, egit apud triumuiros cauſam matronarum, & .i. pariter conſtanter, & feliciter. Enim .i. quia, facundia patris repræſentata .i. iterum præſentata ab ea impetrauit, vt maior pars pecuniæ imperatæ remitteretur his .ſ. matronis. [Q. Hortenſius) Orator præclarus reuixit .i. iterum viuere cœpit cum muliebri ſtirpe .i. in filia ſua, eius facundiam repręſentare, & aſpirauit .i. vim oratoriam afflauit verbis filiæ cuius viri, ſi poſteri .i. poſtea nati ſexus virilis voluiſſent ſequi tanta hereditas eloquentiæ Hortenſianæ non eſſet abſciſſa .i. finita, & extincta, vt membrum à corpore ſuo abſciſſum viuum, actione filiæ quia poſt eam non apparuit.

DE QVÆSTIONIBVS. CAP. IIII.

DE M. AGRII SERVO.

TQVE, vt omnes iudiciorum numeros exequamur, quæſtiones, quibus aut creditū non eſt, aut temere habita fides eſt, referamus. M. Agrij argentarij ſeruus, Alexandrum Titi Fannij ſeruum occidiſſe inſimulatus eſt, eoq́. nomine tortus à domino, admiſiſſe id facinus conſtantiſſime aſſeuerauit. Itaque Fannio deditus, ſupplicio affectus eſt: paruulo deinde tempore interiecto ille, cuius de nece creditum erat, domum redijt.

OLIV. TQVE, vt oēs iudicioꝝ) Satis concinne à ſuperioribus tranſit ad qōnes. Neque.n. à foro, vel à iudicijs digreditur. nam qōnes, vt ait Vlpianus, intelligere debemus, tormentorum corporis dolores ad eruendam veritatem, Marcellus vero accepit qōnem, non tormenta tm̄, ſed oēm inquiſitionē, & defenſionem mortis. [Numeros) Quia qō pars eſt iudicioꝝ. [Quibus aut creditum) Vtriuſque partis ſubijcit, exempla. [M. Agrij argētarij) Cum ſeruus cuiuſdā argentarij falſo eſſet accuſatus, ꝙ ſeruum T. Fannij cuiuſdā occidiſſet, ſeruus argentarij deditus eſt ſupplicio afficiēdus Fannio, qđ habitus in tormentis à dn̄o ſe cædis auctorem indubitanter affirmaſſet. Lege.n. cautum erat, vt ſerui noxę dederentur, erat aūt hæc pœna ſeruorum, quos dn̄i malebāt ad pœnam tradere, q̄ præſtare maleficiū, quod illi admiſiſſent. [Eo noīe) Ea cauſa. [Aſſeuerauit) Aſſeuerare eſt vim al. morumq́. inter ꝓbationes admiſcere. [Ille) Seruus Fānij.

ASCEN. ATQVE vt exequamur oēs numeros) .i. partes, aut ſpecies iudicioꝝ referamus qōnes .i. inquiſitiones ꝑ torturas, aut teſtes qbus aut non eſt creditū, aut fides eſt habita temere .i. incōſiderate nō habita rōne. [Marci &c.) Seruus M. Agrij Arg. inſimulatus .i. accuſatur per delationē, occidiſſe ſeruū T. Fannij Alex. ſ. noīe, & tortus eo noīe .i. ea rōne a dn̄o neſcio, an necis, an à ſuo credā potius a dn̄o occiſi aſſeuerauit conſtantiſſime, quia ēr poſteaq̄ ſolus eſſet vinculis ſup. ſe admiſiſſe id facinus .i. occidiſſe ſeruum Fannij, itaque .i. & ipſe deditus .i. poteſtatem datus Fannio, affectus eſt ſupplicio, deinde paruulo tpe interiectō ille, de cuius nece erat creditum, videlicet Alex. ſeruus Fannij, redijt domum.

DE ALEXANDRO SERVO FANNIO.

CONTRA Fannij Seruus Alexander, cum in hanc ſuſpicionem C. Fl. equitis Romani occiſi veniſſet, ſepties tortus, pernegauit ei ſe culpæ affinem fuiſſe: ſed perinde, atque confeſſus, & à iudicibus damnatus, & à L. Calpurnio triumuiro in crucem actus eſt.

OLIV. CONTRA Fānij ſeruus) Vide quāta ſit diſſimilitudo moꝝ ille impatiētia doloris extra noxā poſitus, cōfeſſus eſt delictū, quo a ſe nō erat admiſſum, hic aūt Alex. ſeruus, qui venerat in ſuſpicionē occiſum eſſe à ſeruo Argētarij, nullo ſupplicio peruinci potuit, vt fateretur delictū, quamuis obſtinatione iudicis mortē nō effugerit. [Perinde atque) Tanquam. [Affinem) .i. vicinum.

ASCEN. CONTRA) .i. econtrario Alex. ſeruus Fannij cum veniſſet in ſuſpicionem C. Flacci equitis Romani occiſi .i. quòd ab eo occiſus eſſet, tortus ſepties pernegauit .i. cōſtanter ad finē vſque negauit, ſe fuiſſe affinem .i. vicinum, aut attinentem ei culpæ, ſed perinde atque .i. tanq̄ eſſet confeſſus, & .i. ſimul damnatus eſt à iudicibus, & actus eſt in crucem à Lucio Calpurnio triumuiro.

DE PHILIPPO FVLVIO FLACCO SERVO.

ITEM Fuluio Flacco cauſam dicente, Philippus ſeruus eius, in quo tota quæſtio nitebatur, octies tortus, nullum omnino verbum, quo dominus perſtringeretur, emiſit: & tamen reus damnatus eſt, cum certius argumentum innocentię vnus octies tortus exhiberet, quàm octo ſemel torti præbuiſſent.

OLIV. ITEM Fuluio Flacco) Lęlius accuſauit L. Flac. Cic. defendit, capita accuſationis hęc fuerunt. Primo, ꝙ claſſis nomine pecuniam ciuitatibus imperaſſet. Secundo quòd dragmas ccvj.

gmonen-

æmonensea dedissent, id quod Asclepiades legatus dixerat. Tertio, quòd dragmas xvj. accepisset, quas Philip. & Hermolaus se dedisse dicebant. Quarto, quòd ab heracliensibus pecuniam, quę apud se Flacci patris sui nomine erat abstulisset. Quinto, quòd aurum iudæorum nomine quotannis ex Italiæ, & ex omnibus prouincijs Hierosolymam exportari solitum, in se dicto sanxisset, ne ex Asia exportari liceret. Sexto, quòd falcidius talenta quinquaginta se Flacco dedisse dicebat.

ASCEN. ITEM Fuluio Flacco) Causam dicente).i. de crimine purgante, Phil. seruus eius, in quo tota quæstio nitebatur, tortus .i. torturæ adhibitus octies, nullum omnino verbum emisit, quo dominus .i. eius perstringeretur .i. conuinceretur, & tamen reus .s. dominus damnatus est, cũ vnus tortus octies exhiberet certius atq; in innocentię, q̃ octo simul torti præbuissent, quia vero similius est octo semel torqueri sine confessione, quàm vnum octies.

DE TESTIBVS. CAPVT V.

DE CN. ET Q. SERVILIIS, Q. ET L. METELLIS.

* Cic. p M. Fonteio

EQVITVR, vt * ad testes pertinentia exempla cõmemorem. Cn. & Q. Seruilijs Cepionibus ijsdem parentibus natis, & per omnes honorum gradus ad summam amplitudinem prouectis: item fratribus Metellis Quinto & Lucio consularibus, & censorijs, altero etiam triumphali in Q. Pompeium Aufidium repetundarum reum acerrimi dicentibus testimonium, non abrogata fides absoluto Pompeio, sed ne potentia inimicum oppressisse viderentur, occursum est.

OLIV.

EQVITVR vt ad testes) A quęstionibus reorum transit ad testes, subijcens exempla eorum qui testimonium dixere. est autem ordo vsque eum locum, non abrogata fides &c. [Hoc aũt exemplum pertinet ad moderationem iudicum, qui absoluerunt) Q. Pomp. repetundarum reum optimis, & præstantissimis viris aduersus illum testimonium dicẽtibus, idq; fecerunt ne in gratiam inimicorum Pomp. damnatus videretur. [Iisdem parentibus natis) Et per omnes gradus ostendit quantæ auctoritatis fuerunt testes. [Item fratribus Metellis) Plin. lib. vij. nat. hist. pulcherrima scribit de Metellis, vbi de felicitate loquitur. [Abrogata) Abrogantur, qui cum sui iuris sunt in alienam partem sese tradunt, eiusq; rei ipsi auctores sunt, est quoque abrogare infirmare. teste Festo. [Absoluto) Non quòd mereretur absolutionem, sed ne potentia inimicorum, & testium, damnatur videretur. [Occursum est) Raro impersonale verbum passiuæ vocis reperitur cum ablatiuo casu ante se præterea maluit dicere, occursum est quàm obuiatum est, nam vix apud idoneos inuenio obuio verbum eum alias dicatur, eo obuius obuiamque quanquam Lau. Val. asserit obuio quoque verbum in vsu esse.

Pomp. absolutus.

Abrogare.

ASCEN. SEQVITVR, vt cõmemorem exempla pertinentia ad testes) Et hæc pro pręfatione mox subdens ait exemplum, repetendus est autem ordo ab vltimo verbo. [Fides nõ est abrogata, sed occursum est).i. restitutum C. & Q. Seruilis Cæpionibus natis ijsdem parentibus prouectis per omnes gradus honorũ ad summam amplitudinem. [Item) .i. similiter occursum est fratribus Metellis videlicet Q. & Lucio consularibus, & censorijs .i. qui consulatum, & censuram gesserant, alterum sup. fratrum videlicet. [Qui triumphali).i. qui triumpharat, dicentibus acerrime testimonium, in .i. contra. [Q. Põp. Aufidium reum repetundarũ) .i. de repetendis .s. pecunijs prouincialibus ablatis, nõ inquam fides est abrogata, Pomp. sup. existente absoluto, q. non est absolutus Pomp. tanquam illorum fides esset inualida, sed occursum est, ipsis ne ipsi viderentur oppressisse inimicum .s. Potentia .s. sua, aut ne potentia eorum videretur oppressisse inimicum, &c.

DE MARCO ÆMILIO SCAVRO.

*Cic. p M. Fonteio in Cicer. Lib. 2. de Orat.

MARCVS * etiã Aemilius Scaurus princeps senatus C. Memium repetundarum reum districto testimonio insecutus est. Item C. Flauium eadem lege accusatum testis procidit. nam * C. Norbanum maiestatis crimine publicæ subiectum quæstioni ex professo opprimere conatus est: nec tamen aut auctoritate, qua plurimum pollebat, aut religione, de qua nemo dubitabat, quenquam illorum affligere potuit.

OLIV. MARCVS etiam Æmilius Scaurus) Memiũ & Flauium repetundarũ reos ex Asia, vt conijcitur, diuersis tpibus postulauit Scaurus fuit aũt, vt Plinius orator tradidit nobilis pauper, patricius qdem, sed patrem habuerit carbonariã exercentem, postea tñ ad summum dignitatis fastigium euasit. [Districto).i. vehementi, & armato. Translatio est sumpta à gladiatore, qui aduersarium nudato gladio inuadit. [Eadem lege) Repetundarũ. [Nam C. Norbanum maiestatis reum) Hic missos à Sylla legatos, qui de pace agerent, consul violauerat, idem proscriptus in vrbe Rhodo, cum comprehẽderetur seipsum occidit.

Scau. testis cõtra Flauium.

ASCEN. MARCVS aũt Æmilius Scaurus princeps senatus, insecutus est districto).i. quasi nudato gladio vibrato. [C. Memium reum).i. accusatũ sup. crimine repetundarũ .s. pecuniarũ prouincialibus ablatarũ. [Item) Aut idem testis proscidit.i. quantum in ipso fuit, eminẽtium coetu abscidit C. Flauium accusatum eadem lege.s. repetundarum. [Nam conatus est opprimere ex professo C. Norbanũ subiectum publicæ qõni).i. inquisitioni crimine .i. ob crimen, aut de crimine maiestatis.s. affectatę, nec tñ potuit affigere.i. ad condemnationem perducere, quenq̃ illorum, aut auctoritate, qua pollebat.i. poterat plurimum, aut religione.i. integritate cõscientię ob metũ deorũ de qua nemo dubitabat. Quid ergo inquies obstitit? quod & alijs nimia videlicet potentia.

DE LVCIO CRASSO.

*Cic. p M. Fonteio

LVCIVS quoque * Crassus tantus apud iudices, quãtus apud P.C. Aemilius Scaurus: nãque eorum suffragia robustissimis, & felicissimis, & eloquentiæ stipendijs regebat, eratq; sic fori, vt ille curiæ princeps: cum vehementissimum testimonij fulmen in M. Marcellũ reum iniecisset, impetu grauis, exitu vanus apparuit.

OLIV. LVCIVS quoque Crassus) Non minoris erat L. Crassus æstimationis apud iudices, quam apud senatores Æmilius Scaurus, sed eorum postulationes parum valuere, in M. enim Marcellum repetundarum reum ex Græcia videlicet Achaia, vt conijcitur, L. Crassus testimonium inijcerat, & nihil tamen illi nocere potuit. nam à iudicibus dimissus est.

ASCEN. LVCIVS quoque Crassus) Erat sup. tantus apud iudices.i. in foro iudiciali, quantus sup. erat. C. Æmilius Scaurus apud patres.i. in curia senatoria (nanque ipse regebat suffragia.i. voces, aut vota eorũ.i. iudicium in foro, robustissimis, & felicissimis stipendijs .i. mercede, aut militia, & exercitio eloquentiæ .s. suæ eratq; sic princeps fori vt ille.s. Scauri erat princeps curiæ .s. Senatus) cum iniecisset vehementissimum fulmen testimonij in M. Marcellum reum .s. repetundarum, more superiorum, apparuit grauis impetu.i. in primo assaltu, sed sup. vanus.i. futilis, aut inanis, & mendax exitu, quia ipso repulso absolutus est reus.

DE Q. METELLO PIO, L. ET M. LVCVLLIS Q. HORTENSIO, ET M. LEPIDO.

*Asco. in Oratione pro Cornel. vbi Q. Catulũ ponit, & L. Lucullum omittit.

AGE * Q. Metellus pius, L. Marcus Lucullus, Q. Hortẽsius, M. Lepidus, Cn. Cornelium maiestatis reum, nõ modo testes onerarunt, sed ẽt salutem, negantes illo incolumi stare rẽp. posse, depoposcerunt, quę decora ciuitatis (pudet referre) vmbone iudiciali repulsa sunt.

OLIV. AGE Q. Metellus pius) Hic homo non improbus vita habitus est, fuerat quæstor C. Põpei deinde trib. pl. Cn. Pisone, & publio C. Cõsulibus in eo magistratu ita se gessit, vt iusto pertinacior videretur. Alienatus aũt à Senatu multis ex causis, quas nunc referre nõ attinet, sed inter cetera promulgauerat legem, qua auctoritate senatus minuebat, ne q' nisi per populum legibus solueretur, quod antiquo quoque more erat cautũ. Itaque in omnibus senatusconsultis, quibus aliquem solui placebat adijcerat, solitum vt ea ad populum ferretur, sed paulatim ferri erat desitum indigne ergo eam Cornelij rogationem tulerant potentissimi. Itaque P. Seruilius globulus trib. pl. inuentus erat,

qui

qui L. Corn. obsisteret is vbi legis ferendæ dies venit, & præco subiiciente scriba legem recitare populo recepit, & scribam subiicere, & præconem pronunciare passus non est. tunc Corn. ipse codicem recitauit, quod cum improbe fieri Lucius Piso vehementer quæreretur, contra tribunitiam intercessionem graui conuicio à populo exceptus est. Et cum illum consul, qui ibi intercedebat, manus præhendi à lictore iussisset, fracti eius fasces cuncti, lapidesque etiam, & vltima concione in consulem iacti, quo tumultu Corn. perturbatus, consilium dimisit, hanc deinde legem tametsi temperauit, tamẽ inuitis optimatibus eam tulit, tulit autem alias leges, quas commemorare necesse non est sequenti deinde anno M. Lepido, & Lucio Volcatio consulibus reum Cornelium duos fratres Cominij, lege Cornelia de maiestate fecerunt, apud P. Cassium prætorem, qui cum decimo die, vt mos, est non affuisset, accusatores, ante tribunal penè confecti sunt. Renouata deinde actio est, dicentibus in eum testimonia infestis principibus ciuitatis, qui se vidisse dicerent, cum Cornelius codicem in tribunatu pro rostris recitaret nemo ante Cornelium fuisse æstimaretur, volebant videri se iudicare eam rem magnopere ad crimen minutæ maiestatis tribunitiæ pertinere, cum prope tolleretur intercessio, si id tribunis permitteretur, iudicium id exercuit, Q. Gallus prætor, Cic. quatriduum defendit, vt ipse significat. [Maiestatis teum) Quòd legem tulissent intercedente tribunitia potestas læsa videbatur. [Quæ dedecora ciuitatis) Quòd tantis viris creditum non sit. [Vmbone iudiciali) impetu, & violentia iudicij, & est translatio sumpta à militibus, qui pugnantes alius alium vmbone propulsant, est autem vmbo media pars scuti, quasi vmbilicus.

Ascen. AGE (adhortandi vox ad fastidium vitandum apta) Q. Metellus Pius, & L. Marcus Luculli Q. Hor. & M. Lepidus non onerarunt tantummodo. s. pondere suæ auctoritatis, Cn. Corn. rerũ maiestatis. i. affectatæ. [Testes). i. existentes testes cõtra eũm producti, sed etiam deposcerunt. i. exegerunt ab eo salutem. i. vitam, negantes remp. posse stare, illo sup. manente incolumi. [Quã). i. ò qualia decora, aut qui viri cum essent decora. i. culmina, & ornamenta præcipua ciuitas. s. Rom. repulsa sunt. i. reiecta vmbone iudiciali. i. clypeo, & protectione iudicium (pudet referre). i. quam rem cum pudore refero, quòd. s. tanti viri reiecti sint.

DE M. CICERONE.

* Cic. li. I. ad Att. & Plut. in Cic.

QVID * M. Cicero forensi militia summos honores, amplissimumq; dignitatis locum adeptus, nõne in ipsius eloquentiæ suæ castris testis abiectus est? dum P. Clodium Romæ apud se fuisse iurauit, illo sacrilegium, & flagitium vno argumento absentiæ tuente: siquidem iudices Clodium incesti crimine, quàm Ciceronem infamia periurij liberare maluerunt.

Oliv. QVID M. Cicero) Cum in domo Cæsaris eo anno pontificis Max. bonæ deæ sacra celebrarentur, quibus nulli viro inter esse licebat P. Clodius Appij filius Pomp. Cæsaris vxoris amore correptus, sub habitu muliebri ædes introiuit, & sacra violauit, qui cognitus per manus seruulæ seruatus, & eductus est Cic. ad Att. lib. 4 epist. vij. cuius principium est, & mea sponte P. inquit Claudium Appij filium te credo audiuisse cum veste mulieris deprehensum domi C. Cæsaris cum sacrificium pro populo fieret, eumq. per manus seruulæ seruatum, & eductum, reum esse insigni infamia, quod te moleste ferre certo scio. Isque sacrilegij postulatus vno se argumento tuebatur, eo die Rom. non fuisse, quo sacra celebrata fuerant &c. Cic. aduersus hunc testis adductus iureiurando affirmauit, eo die Clodium, & Rom. & apud se fuisse tanti viri testimonium facile reum opprimere poterat, & debebat, nisi iudices pecunia corrupti maluissent Cic. infamia, quàm Clodium sacrilegio damnare. De hoc iudices pecunia corruptos fuisse, idq. multis in locis, sed ibi in primis, nam & illud nobis non obest, videri nostrum testimonium non valuisse, missus est sanguinis inuidiæ sine dolore, atque etc hoc magis, q oẽs illi fautores illius flagitij, rem manifestã illam ademptam esse à iudicibus confitentur. aliquanto superius dixerat Cic. Nemo erat, qui illum reum, ac non millies condemnatum arbitraretur, me vero teste producto, credo te exclamationẽ Clodij aduocatorum audisse. rursus paulo inferius in eadem epist. 25. Iudices ita fortes tum fuerunt in summo & posito periculo, vt perire maluerint, q̃ perdere omnia xxxj. fuerunt, quos fames magis q̃ fama cõmouerit, hic planè corruptos ostendit. [Forensi militia) Exercitatione forensi. [Summos honores) Præturam cõsulatum, auguratum hos. n. oẽs consecutus est Cic. Seru. ad ipsum Cic. in consolatione de obitu filiæ, illam quãdiu opus fuerit vixisse, vna cũ rep. fuisse te patrem suum prætorem, consulem, augurem vidisse. [Amplissimum dignitatis hoc locũ) Senatoriã dignitatem, nam in senatu auctoritate plurimũ valuit Cic. [In ipsis castris eloquentiæ). i. in foro vbi caniæ sola eloquẽtiæ defendebantur forum igitur appellat castra eloquentię, & in translatione persistit, quia dixerat forensi militia. [Sacrilegium) Quia sacra bonę deę adire nõ dubitauit, quibus adesse nefas erat viro. [Flagitium incestum) Nam vt dixi pp Pompeiam Cęs. vxorem adirat sacra. [Quamobrem) Et a Cæs. Põpeia repudiata fuit cuius rei meminit Suetonius in vita Cæs. dicit enim in Corn. locum Pompeiam duxit Q. Pompeij filiam L. Syllæ neptem, cum qua deinde diuortium fecit, adulteram opinatus à P. Clodiũ inter publicas ceremonias penetrauisse ad eam muliebri veste tam constans fama erat, vt senatus quæstionem de pollutis sacris decreuit. [Incesti) Recte, quia loco sacro, vel incesti etiam de sororibus possumus intelligere, nam duas violasse suspicio erat. Pompeia Cæ. vxor

QVID P. fecit, aut passus est (aut potius sit modus procedendi) M. Cic. adeptus militia, & i. disceptatione, aut certatione forensi. i. in foro iudiciali, & summos honores, & amplissimum locum dignitatis, nonne abiectus est. i. reprobatus testis in amplissimis castris eloquentiæ, hoc est ipso foro? q. d. etiam vtpote cum iurauit P. Clodium fuisse apud se Romæ illo. s. Clodio tuente. i. defendente, & inficiente, sacrilegium, & flagitium. i. incestũ, dum sacra bonæ deæ fierent a se tentatum vno argumento absentię, si quidem. i. quoniam iudices maluerint (quia corrupti pecunia, quod ideo non dicit, quia eius criminis comprobatio in Cæsaria quodammodo contumeliam redundaret) liberare Clodium crimine incesti, quàm Ciceronem infamia periurij, quàm reprobando eius iusiurãdum manifeste intulere, aliter enim ipsi prætenssens iniq. iudicando secundum reum conuictum. Ascen.

DE P. SERVILIO CONSVLARI.

TOT eleuatis * testibus, vnum, cuius noua ratione iudicium ingressa auctoritas confirmata est, referã. P. Seruilius consularis, censorius triumphalis, qui maiorũ suorum titulis Isaurici cognomen adiecit, cum forum p̃teriens testes in reum dari vidisset, loco testis constitit, ac per summam inter patronorum pariter & accusatorum admirationem sic orsus: Hunc ego iudices, qui causam dicit, cuias sit, aut quam vitam egerit, quamq́ue merito, vel iniuria accusetur, ignoro: illud tantum scio, cum occurrisset mihi Laurentina via iter facienti, admodum angusto loco equo descendere noluisse. quod an aliquid ad religionem nostram pertineat, ipsi æstimabitis: ego id supprimendum non putaui. Iudices reum, vix auditis ceteris testibus, damnauerunt. valuit enim apud eos tum amplitudo viri, tum grauis neglectæ dignitatis eius indignatio, eumque qui venerari principes nesciret, in quodlibet facinus procursurum crediderunt.

* De hoc Seruilio Cic Ver. 3 & 5. Liu. lib. 93 Flor. lib 3. c. 6 Eutr. li 5 et Rufus.

TOT eleuatis) Seruilius Isauricus testimonium dixit in reum, qui sibi occurrerat angusto loco, & honoris gratia equo non descenderat, quo nomine damnatus est. hic P. Seruilius Isauricus missus aduersus Piratas, qui proximum mare Cretam inter atque Cyrenas, Pyreum, & Achaiam, sinumque maleum latrociniabantur, non incruenta victoria superauit, nec mari submouisse contentus, validissimas vrbes eorum, & diutina præda abundãtes Phalesin, & Olympon euertit. Isauronq. ipsam arcẽ Ciliciæ, vnde consecutus est sibi magni laboris Isauricis cognomen adæquauit. dictus Isauricus, quòd Isauros in Cilicia domuerit. [Tot eleuatis) Leuibus, & vanis testibus factis. [Triũphalis) Quia de Piratis triumphauit. [Per summam admiratione) Admirabantur omnes accusatores, & patroni, quòd vir tantus in testimonium nõ vocatus, testis accessisset. [Quam vitam) Quam rationem. Virg. Inueni germana viam, gratare sorori. [Angusto loco) Arcto loco, qui duos equos non admitteret, ergo hic nec de via cessit, nec equo desiluit, nam principibus ciuitatis, qui honore digni censebãtur honoris gratia ab inferioribus equo Oliv.

equo deſcendebatur, caput aperiebatur & de ſemita cedebatur, quod honoris genus ſenectuti in primis dabatur. Sen. epiſt. lxx. Si conſulem video, aut prætorem, omnia, quibus honor haberi ſolet, faciam, equo deſiliam, caput adaperiam, ſemita cedam. [Religionem) Iuſtitiam, eſt enim religio pars iuſtitiæ.

ASCEN. I O T teſtibus eleuatis).i. non ſat ponderis habuiſſe iudicatis, & ideo reiectis ſicut æs in bilancem eleuatum reijcitur, ego referam, vnum.ſ. teſtem cuius auctoritas ingreſſa iudicium.i. concilium iudicum, noua.i. inſolita ratione.i. via, & forma, eſt confirmata.i. comprobata.i. ſtabilita. P. Seru. ſup. vir. conſularis, cenſorius, triumphalis, quia conſul cenſor, & triumphator fuerat, qui adiecit cognomen Iſaurici titulis maiorum ſuorum, quia Iſauron in Cilicia deuicit, cũ præteriens forum.ſ. iudiciale, vidiſſe reſe dari.i. adhiberi.i. contra reum.ſ. quendam ſibi inuiſum conſtitit.i. manſit ſtaua loco teſtis, vt etiam in eum quaſi teſtis daretur, ac orſus eſt ſic.i. incepit ſic loqui inter ſummam admirationem patronum.i. defenſorum, & accuſatorum.ſ. rei. O Iudices (verba Seruij) ego ignoro cuias ſitis ſup. qui cauſam dicit.i. ſe defendit, aut quam.i. qualem vitam egerit, quanque.i. quantum merito, vel iniuris accuſerut, ſcio tantum illud, cum ipſe occurriſſet ſupp. eum noluiſſe deſcendere equo. [Quod).ſ. factum eius an pertineat aliquid ad religionem noſtram.i. obſeruatio maieſtatis noſtræ vos æſtimabitis.i. cenſebitis, aut exiſtimabitis.i. iudicabitis, ego putaui, id non ſupprimendum.i. tacendum. Iudices damnauerunt reum, cæteris teſtibus vix auditis. Enim pro quia, tum.i. ſimul amplitudo viri, tum.i. ſimul indignatio dignitatis eius, neglectæ valuit multum apud eos videlicet iudices, & crediderunt eum, qui neſciret venerari principes, pro curſurum.i. talem, qui facile procurrat in quodlibet facinus.

QVI QVÆ IN ALIIS VINDICARVNT, IPSI COMMISERVNT. CAP. VI.

DE C. LICINIO HOPLOMACHO.

NE illos quidem latere patiamur, qui quæ in alijs vindicarunt, ipſi cõmiſerunt. C. Licinius cognomine Hoplomachus, à Prætore poſtulauit, vt patri ſuo bonis, tanquam ea diſſipanti, interdiceretur: & quidem quod petierat impetrauit. ſed ipſe paruo poſtea tempore mortuo ſene, ampla ab eo relicta latifundia feſtinanter conſumpſit. Dignus hac viciſſitudine pœnæ fuit: quoniam hereditatem abſumere, quàm heredem maluit tollere.

OLIV. NEC illos) De his quoque dicendum eſt, qui quod in alijs damnauerunt, ipſi commiſerunt. C. Licinius patrem prodigum habuit. petijt igitur à iudicibus, vt bonis interdiceretur, quo facto cum bonorum adminiſtrationem ſuſcepiſſet, adeo luxurioſe viuere cœpit extincto patre, vt patrimonium, quod amplum acceperat, breui conſumpſerit, dignus profecto qui non bonis, ſed ſpiritu interdiceretur, cum patrem herede ſuſtinere noluerit. [Hoplomachus) Interpretatur armis pugnans. fuit autem à nomine longe diſſentiens, quia non armis ſed dentibus pugnauit. [Bonis) Inter vſitata conſtructio huic interdicitur aqua & igni. [Hac viciſſitudine) Alternatione, vt quemadmodum ipſe patrem, ſic eum adminiſtratione rei domeſticæ priuaret. [Heredem tollere) Educare noluit heredem quenquam, quia bona conſumando heredes habere non potuit.

ASCEN. NEC,) Id eſt ne, & ne quidem.i. non etiam, aut non ſaltem patiamur illos latere.i. in occulto eſſe, qui ipſi commiſerunt ea, quæ vindicauerunt in alijs. Tantum præfatus addit exemplum C. Lic. [Hoplomachus).i. armis pugnans cognomine poſtulauit à prætore, vt interdiceretur patri ſuo bonis.i. vſu bonorum tanquam diſſipanti ea, & quidem.i. etiam impetrauit.ſ. à prætore quod petierat, quia patri datus eſt curator. ſed ſene paruo tempore poſt mortuo, ipſe feſtinanter conſumpſit latifundia.i. amplo fundos, & lata arua, relicta ab eo.ſ. ſene patre. [Ipſe) Sup. fuit dignus hac viciſſitudine pœnæ, quoniam maluit abſumere hereditatem, quàm tolere.i. educare (vt in Andria Terentij). Quidquid peperiſſet decreuerunt tolere) heredes quos ſi habuiſſet forte ab illis et bonis interdictum fuiſſet, ſed grauius malum paſſus eſt, quia mendicus mortuus eſt.

DE CAIO MARIO.

CAIVS * autem Marius, cum magnum & ſalutarem reip. ciuem in L. Saturnino opprimendo egiſſet, à quo in modo vexilli pileum ſeruituti, ad arma capiẽda oſtentatum erat. L. Sylla cum exercitu in vrbem irrumpente, ad auxilium ſeruorum pileo ſublato cõfugit. Itaque dum facinus, quod punierat, imitatur * alterum Marium, à quo affligeretur, inuenit. *Cic. pro C. Rab. & Liu. lib 69. *Plut. in Mario.

OLIV. CAIVS autem Marius) Dictum eſt in cap. de fortitudine, quo pacto Marius, qui primo nobilitati vehementer infenſus Apuleium Saturninum Gracchanas leges ſuſcitantem ſuis opibus iuuit, mutata ſentẽtia auctore Scauro illum è foro eiecit, & in capitolium fugere coẽgit, quem perſecutus cum ille propoſito pileo ſeruos ad arma ſpe libertatis conuocaret, capitolium inuaſit & abruptis fiſtulis illum in deditionem venire euẽgit, qui cum pœnitentiæ per legatos fidem feciſſet inde digreſſus cum ducibus factionis receptus eſt in curiam, vbi facta in eum eruptione populus eum fuſtibus, ſaxiſque coopertum, in ipſa quoq; morte lacerauit. [Marius) Igitur Saturninum oppreſſit, quia ſeruos ad arma vocabat, ipſe vero paulo poſt ad ſui opem ſublato pileo ſpe libertatis ſeruos inuitauit, cum Syllam in vrbem irrumpentem cum exercitu ſenſit, ergo quòd in alijs correxit, ipſe peccauit, & alium ſui quoque peccati vindicatorẽ inuenit. Aduertendum eſt, quòd Eutropius de Mario dicit, Sylla Marium de catapruli caſa extractum vinciri iuſſit ductumque Transtyberim effoſſis membris, minutiſq. ceſis trucidari ibi de M. Mario loquitur, non de C. Mario. Nam C. Mar. vt Plin. & Cic. & Plut. & multi alij teſtantur voluntaria morte deceſſi. Nã Cic. lib. de nat. deorum, cur inquit Marius tam infeliciter ſepties conſul domi ſuæ mortuus eſt. [Pileum) Signum libertatis, & dicimus hoc Pileum &, hic Pileus, & magis in vſu eſt in maſculino, quanquam hic neutri inueniatur.

ASC. CAIVS autem Marius cum egiſſet).i. geſſiſſet ſe ciuem magnum & ſalutarem reip. opprimendo L. Saturnino, à quo.ſ. Saturnino. [Pileum).i. ſignum libertatis erat oſtentatum ſeruituti.i. ſeruis ad capienda arma.ſ. contra dominos ſuos, & præpotentes ciues, in modum vexilli, confugit.ſ. Marius ad auxilium ſeruorum. [Pileo ſublato).i. erecto, hoc eſt vocatis eis ad Pileum.i. libertatem. [L. Sylla irrumpente).i. cum irruperet in vrbem.ſ. Romã, contra Marium, cum exercitu. [Itaq; dum immitatur facinus, quòd punituerat).ſ. in Saturnino, inuenit alterum Marium.i. Marij imitaturem, Syllam videlicet, à quo affligeretur.

DE M. LICINIO STOLONE.

MARCVS * vero Licinius Stolo, cuius beneficio plebi petenti conſulatum poteſtas facta eſt, cum lege ſanxiſſet, ne quis amplius, quàm quingenta agri iugera poſſideret, ipſe mille comparauit, diſſimulandique criminis gratia, dimidiam partem filio emancipauit. quã ob cauſam à M. Popilio Lenate accuſatus, primus ſua lege cecidit, ac docuit nihil aliud pręcipi debere, niſi quod prius quiſque ſibi imperauit. *Liu. li. 7. et Pli. de viris il luſt.

OLIV. MARCVS vero Licinius Stolo) Plin. de viris illuſtribus. Fabius ambuſtus è duabus filiabus altera Licinio Stoloni. Alteram A. Sulp. patricio coniuge dedit, quarum plebeis cum ſororẽ ſalutaret, cuius vir trib. milita conſulari poteſtate erat faſces lictorius foribus appoſitos indecẽter expauit à ſorore irriſa marito queſta eſt, quia adiuuante ſocero, vt primũ trib. pl. aggreſſus eſt legem, tulit, vt alter conſul ex plebe crearetur, lex exiſtente Appio Claudio, tñ lata eſt, & primus Licinius Stolo conſul factus. Idem legit ſanxit, ne cui viro plebeio pluſquam centum iugera agri habere liceret, & ipſe cum iugera centum quinquaginta haberet, altera emancipati filij noie poſſideret in iudicium vocatus, primus oium ſua lege punitus eſt. [Cuius beneficio petendi conſulatum) Eo modo, quo ſupra dictum eſt. [Sanxiſſet) Firmaſſet. [Quingenta agri iugera) Aut diſſentit à Plin. Val. aut mẽdoſus eſt codex meus, nã centum tantũmodo legi. [Emãcipauit) Per emãcipationem dedit. finxit.n. à ſe filium emãcipaſſe, vt agri iugera poſſet iure poſſidere, ne contra quam ipſa tulerat legem, feciſſe videretur, qđ illi parum valuit, nam in

ius à Popilio Lenate vocatus sua ipsius lege damnatus est. [Ac docuit) Exemplum statuit alijs non esse cupiendum. [Præcipiendum) Quod non prius seruare intenderit, qui præceperit.

ASCEN. MARCVS vero Licinius Stolo, cuius beneficio potestas,) Id est facultas petendi consulatum est facta plebi, cum sanxisse .i. sanctæ constituisset, lege. s. lata, neqs possideret amplius, quam quinquaginta iugera agri, ipse comparauit mille. s. iugera agri, & emancipauit. i. extra potestatem suam dedit filio dimidiam partem. i. altera quingenta iugera, gratia criminis dissimulandi, ob quam causam accusatus à M. Popilio Lenate, cecidit primus lege sua. i. à se lata, ac docuit. s. exemplo de se sumpto, nihil aliud debere præcipi, nisi quod quisque imperauit prius sibi.

DE Q. VARIO TRIBVNO.

Cic. in Brut. hic lib. 8. c. 7 & lib. 9. cap. 2.

QVINTVS * autem Varius, propter obscurum ius ciuitatis Hybrida cognominatus, trib. pl. legem aduersus intercessionem collegarum prorogauit: qua iubebat quæri, quorum dolo malo socij ad arma ire coacti essent, magna cum clade reipub. sociale enim prius, deinde ciuile bellum excitauit. sed dum ante pestiferum trib. pl. quàm certum ciuem agit, sua lex eum domesticis laqueis constrictum absumpsit.

OLIV. QVINTVS autem Varius Hybrida) Hic est, qui legem tulit, vt quæreretur de his, quorum opere & consilio socij contra P.R. arma sumpsissent. qua lege Q. Cepioni gratificans, M. Scaurum côcitati belli crimine apud se adesse iussit. Hybrida quasi contumelia vocatus, sua ipsius lege dânatus. dum enim seuerius agit in eos, qui auctores fuerant concitandi belli, bellum ipse non modo sociale, sed etiam ciuile suscitauit, & hoc modo dum seditionem concitat, lege opprimitur. [Hybrida) Contumeliosus, siue contumelia senatus, nam ὕβρις, contumelia dicitur. [Aduersus collegarum intercessionem) Intercesserunt collegæ, hoc est alij tribuni, ne reip. perniciosa lex ferretur, ea tñ tulit aduersus collegarum intercessionem, & ita seditionem, & bellum excitauit. [Magna cum clade reip.) Quia socij rursus arma sumpserunt, & inter se ciues pestifera seditione laborarunt. [Sociale) Bellum sociorum, quod periculosissimum fuit tandem Pompeius Strabo sedauit. [Quam certum ciuem) Quia Veronensis iste fuit, ideo dicit prius se tribunum pestiferum, quam certum ciuem egisse. [Domesticis laqueis constrictum) Quia sua lege damnatus, pœnas dedit, quas debuit.

ASCEN. QVINTVS aût Varius cognominatus Hybrida). i. mixto sanguine côtumeliose natus, propter obscurum ius ciuitatis, qa dubium erat, an deberet censeri ciuis Rom. trib. pl. i. cû esset trib. pl. prorogauit. i. promulgauit, facta prius rogatione legem aduersus intercessionem collegarum, hoc est licet collegæ intercederent. i. auctoritatem suâ opponerent, qua. s. legere iubebat, quę. i. inquirit, quorû dolo malo. i. fraude socij. s. nominis Latini essent coacti ire ad arma iubebat dico cum magna clade reip. quia ipse excitauit prius bellum sociale, deinde ciuile. [Sed dum agit) .i. gerit se ante trib. pl. pestiferum. i. perniciosum reip. quam ciuem certum, lex sua. i. quam ipse tulit, absumpsit eum constrictum, laqueis domesticis. i. domi illi paratis forte in alios.

THEO. PROPTER obscurum ius ciuitatis) Quia non constabat, quo iure ciuis esset, inde Valer. infra statim. Ante pestiferum trib. pl. quam certum ciuem agit.

DE STVDIO, ET INDVSTRIA. CAP. VII.

QVID cesso vires industriæ cômemorare? cuius alacri spiritu militiæ stipendia roborantur, forensis gloria accenditur, fido sinu cûcta studia recepta nutriuntur: quidquid animo, quidquid manu, quidquid lingua admirabile est, ad cumulum laudis perducitur: quæ cum perfectissima sit virtus, duramento sui confirmatur.

OLIV.

QVID cesso vires) Dicturus de studio, & industria virtutem vtranque breui præfatione cômendat, quod harum viribus tam militiæ, quâm fori disciplina confirmatur, cuncta studia fouentur, & quæ per se clara sunt illustriora redduntur, denique virtus ea omni parte perfecta comprobatur, inter studium vero, & industria hoc interest, quod studio discimus, industria exercemus. [Militiæ stipendia) Sine industria militaris disciplina nihil valet. [Forensis gloria) Eloquentia quæ causæ aguntur in foro. [Fido sinu) Animo, & pectore concepta, & est translatio sumpta à matribus, quæ filiolos sinu gestare consueuerunt. [Animo) Quòd discitur, & cogitatur. [Manu) Qua operamur. [Lingua) Qua pronunciamus, & peroramus. [Duramento sui confirmat) Nam hoc ipsum industria vocatur, quia durat, & seipsam sustentat, nullius adminiculo indigens. *Studiû industria differunt*

ASCEN. QVID). i. ad quid cesso cômemorare vires industriæ. i. innatæ grauitatis, & ingeniositatis, cuius spiritu alacri stipendia militiæ roborantur. i. stabiliuntur, gloria forensis. i. sese in foro causarum exercitâtium accenditur, cuncta studia recepta fido sinu. s. industriæ, nutriuntur. i. alûtur ab ea, & quidquid admirabile est animo. i. dû ab animo vt quidquid manu, quidquid lingua. i. siue in corde, siue facto, siue indicto, pducitur ad cumulû laudis, repete alacri spiritu industriæ, quæ cû sit virtus perfectissima, confirmatur. i. stabilitur duramento sui. i. solidamento sibi a se facto.

DE CATONE SVPERIORE.

CATO * sextum & octogesimum annum agens, dû in rep. tuēda iuuenili animo perstat, ab inimicis capitali crimine accusatus, causam suam egit, neque aut memoriam eius quisquam tardiorem, * aut firmitatem lateris vlla ex parte quassatam, aut hos hæsitatione impeditû, animaduertit: quia scilicet omnia ista in statu suo æquali, ac perpetua industria continebat: * quinetiam in ipso diutissime actæ vitæ fine disertissimi oratoris Galbe accusationi, defensionem suam pro Hispania opposuit, * Idem Gręcis literis erudiri concupiuit: quàm sero, inde æstimemus, quod etiam Latinas penè iam senex didicit: * cumq. eloquentia magnam iam gloriam partam haberet, id egit, vt iuris ciuilis quoque esset peritissimus.

** Quoties accusatus. Pli. li. 7. c. 27* ** Cic. de senect.* ** Hoc li. 8. cap. 1.* ** Cic. de sen. et lib. 2. Acad. quæst.* ** Cic. lib. 1. de or.*

OLIVERIVS.

CATO sextum) M. Por. Cato capitali crimine accusatus, hic consul Celtiberos domuit, & ne rebellare possent literas, ad singulas ciuitates misit, vt muros diruerent, cum vnaquęque sibi soli imperari putaret fecerunt, ipse cum laudem mereretur, vbi inuidiæ capite postulatus est. Constat quadragies quater fuisse accusatum, & semper gloriose absolutum, hanc autem vltimam causam fuisse conijcimus, quàm octogenarius dixit. cum summa laude, & quasi admiratione, quòd in ea ætate memoria tanta, laterumque firmitate, & pronunciatione valeret, vt in nulla parte deficeret. cuius oratio tantam vim habuit, vt non solum se tueretur, sed accusatorem quoque Galbam reû cum summo periculo redderet, eam postmodum orationem in annalibus suis inseruit. Plin. nat. hist. lib. vij. de Catone. Ceteris inquit virtutum generibus varij, & multi fuere præstantes, Cato primus Porciæ gentis tres summas in homine res præstitisse existimatus est, optimus orator, optimus imperator, optimus senator, quæ mihi omnia etiam si non prius, attamen clarius fuisse in Scip. Aemiliano videtur. dempto præterea plurimorum odio quo Cato laborauit, itaque si proprium Catoni quater, & quadragies causam dixisse, neque quenquam sæpius postulatum, & semper absolutû. [Capitali crimine) Quòd P.R. prouinciam deleuisset, quod erat capitale. [Neque aut memoriam &c.) In his omnibus vis maxima eloquentiæ consistit. [Memoria) Quæ in senibus solet esse debilior, nisi fuerit longa, & assidua exercitatione confirmata, hoc est industria corroborata. [Firmitate lateris) Vt posset clausulas quantumlibet longas vno spiritu pnûciare. [Aut os hæsitatione impeditum) Vt in proferendis verbis nulla tarditate, aut titubatione verteretur. [Quinetiâ) Cum L. Scribonius trib. pl. rogationē retulisset vt Lusitani, qui in fide P. R. dedit à Seruilio Galba in Gallia venissent, in libertatē restituerentur M. Cato accerrime suasit ea ita orô in annalibus eius inclusa. Q. Fuluius nobilior, & sæpe ab eo in senatu laceratus sñdit pro Galba, ipse quoq; Galba cum se cômendari videbatur, côplexus duos filios prætextatos, & Sulpitij filium, cuius tutor erat, ita miserabiliter locutus est p se, vt rogatio antiquaretur, extant tres orônes eius, duæ aduersus Libonem trib. pl. rogationesq. eius habitæ *Catonis virtute tres potissima.*

tæ de Lusitanis, vna cõtra L. Corn. cetegum, q Lusitanos, prope se castra hñter cęsos fatetor, q compertum habuit, equo, atque hoie sine ritu immortalis pec spẽ pacis adoriri exercitum suum in animo habuisse. de Cat. Plin. Galbam inqt, octogenarius accusauit assiduus malo. p̃. i. q ait Val. Galbæ actioni defensionẽ suam pro Hispani, opposoit defendẽdo Hispaniam in qua prætor Galba remp gesserat, ipm Galbam excusatore reũ fecit. [Idẽ] Et illud Cat. industrię exẽplum maximũ, quod cũ penè senex latinas lr̃as didicisset, gręcas, iam senex discere voluerit, nec satis habuit, nisi & iuris ciuilis sciẽtiam cõsecutus esset, ita vt nemini crederet, vnde natũ est illud vulgare prouerb. Tarde reoisti, cito proficiam.

ASCEN. CATO agens annum sextum & octogesimum, dũ perstat,) Id est sine intermissione stat animo iuuenili intuẽda. i. protegenda rep. accusatus ab inimicis crimine capitali, egit causam suã. i. sed defendit propria oratione, neq; quisq̃ animaduertit, aut memoriam eios, qoa dicenda cõplectebatur tardiorem, aut firmitatem lateris, vnde vox peodit, quassam. i. debilitatẽ ex vlla parte, aut os impeditũ hæsitatioue. i. dubitatioue ob inuidiam inimicorum, aut cũctatione ob senectutem, quia. s. Cat. cõtinebat omnia ista. s. tria iam dicta, & eoꝝ similia in statu suo industria equali, ac perpetua. Quinetiam opposuit defensionem suam pro Hispania accusationi Galbæ oratoris disertissimi in ipso fine ritę actæ diutissime. Idem. s. Cato cupiuit erudiri literis Græcis quàm. i. quantum sero. i. tarde æstimemus. i. coniectemus, inde. i. ex eo q didicit etiam latinas. s. literas pene iam senex. cumque haberet iam magnam gloriam partam eloquentia, ipse egit id, vt esset quoque, id est etiam peritissimus iuris. s. ciuilis.

DE INFERIORE CATONE.

*Cic. li. 1. de fin.

CVIVS * mirifica proles Cato, proprior nostræ ætati, ita doctrinæ cupiditate flagrauit, vt ne in curia quidem, dum senatus cogitur, temperaret sibi, quo minus Græcos libros lectitaret. Qua quidem industria, ostendit, alijs tempora deesse, alios temporibus superesse.

OLIV. CVIVS mirifica) Nec minor fuit Vticensis pronepotis industria, qui ne momentum quidem tẽpis sibi dilaberetur ociosum, Xenophontis aliorumq́. gręcoꝝ libros continue gestans lectitare, vel in curia, si quando dabatur ocium, dum. s. senatus cogeretur semper consueuerat, vt ostenderet alijs tempora deesse, alios superesse temporibus, turpissimam autem esse iacturam, quæ fiat per negligentiam. [Cogitur) Colligitur, congregatur. Virg. Tytire coge pecus. [Temperaret) Abstineret. Virg. Quis temperet à lachrymis. De hoc Catone Cic. in lib. de finibus bonorum & malorum lib. iiij. circa principum.

ASCEN. CVIVS) s. Catonis maioris, proles. i. progenies, & propago non tñ filius, sed pronepos, Cato. s. Vticensis proprior. i. vicinior nostræ ætati, flagrauit. i. arsit ita cupiditate doctrinæ, vt ne quidẽ. i. non saltem temperaret, sibi. i. abstineret, in curia. i. senatu, dum. i. donec senatus cogitur. i. congregatur, quo minus. i. vt non lectitaret libros Græcus. Qua quidem industria, ostendit tempora deesse. i. non sufficere alijs, videlicet vehementer occupatis studiosis, & alios. s. ociosos, & oscitantes superesse. i. superfluos esse temporibus, quia de eis tempora nullum fructum assequuntur, nec ipsi de temporibus. vnde miror, cur non dixerit, alijs tẽpora superesse. i. plusquam satis sit esse, quia nesciunt quid faciãt de tempore. Verum si recte æstimemus, quia vnicuique bene operandum est, dum tempus est, & post hanc vitam operandi tempus non erit vllum, qui tempus suum debito officio impartioue, & impartiuerunt, indigent tempore quamuis pro ardenti grauitate sat sibi temporis non habere videantur, cum tempora de futura sint illis, qui male, aut negligenter expenderint.

DE TERENTIO VARRONE.

* Cic li. 1. Acad. quæst. & D. Aug. lib. 6. c. 1. de ciuit. Dei. Plin. li. 29. c. 4

TERENTIVS * autem Varro humanæ vitæ exemplo & spatio nominandus, non annis, quibus sæculi tempus æquauit, quàm stylo viuacior fuit: in eodem enim lectulo & spiritus eius, & egregiorum operum cursus extinctus est.

OLIV. Varronis industria. TERENTIVS autem Varro) Hic est Terent. Var. qui multa volumina scripsit. & in primis de lingua latina, quem B. August. terũ doctorem appellat. de quo Cic. ad eundem scribens inquit, in nostra vrbe peregrinantes, errantes tanq̃ hospites tui libri quasi domum reduxerunt, vt possumus aliqñ qui, & vbi essemus cognoscere. Tu ætatem patrię, tu descriptiones tẽporum tu sacrorum iura, tu sacerdotũ, tu domesticam, tu publ. disciplinam, tu rerum, tu locorum regionum, tu omnium humanarum diuinarumq́. genera, nomina, officia, & causas aperuisti. [Sęculi tempus) Quia ad centesimum peruenit annum, & tñ eius opera viuaciorem illam reddiderunt, quàm tot peracti anni, nam sæculum spacium dicitur centum annorum.

A S C. TERENTIVS autem Varro) Doctissimus iudicatus, nominandus exemplo, & spatio vitę humanæ. i. quantum vita humana in tali labore durare posset pro exemplo afferendus non fuit viuacior. i. diuturnior in vita annis, quibus æquauit tempus sæculi. i. spatio centum annorum quàm stylo. i. scribendo, hoc est, qui non diutius vixit, q̃ scripsit enim pro quia, spiritus eius, & cursus egregioꝝ operum extinctus est in eodem lectulo, quia decubans in eo vicinus morti scriptitabat, donec spiritus redderet.

DE LIVIO DRVSO.

* Cicer. Tusc. 5.

CONSIMILIS * perseuerãtiæ Liuius Drusus, qui & ætatis viribus, & acie oculorum defectus, ius ciuile populo benignissime interpretatus est: vtilissimaq́. discere id cupientibus monumenta cõposuit: nam vt senem illum natura, & cęcũ fortuna facere potuit, ita neutra interpellare valuit, ne non animo & videret, & vigeret.

OLIV. CONSIMILIS perseuerantiæ) Hic Liuius Drusus pater eius Drusi fuit, qui trib. pl. Latinis ciuitatem, plebi agros, equitibus curiam senatui iudicia promisit, & tantum in vrbem conflauit incendium, vt ne prima illius flãma posset sustineri, ni esse subita morte correptus, pater igitur, vir eximiæ industriæ, quanquam luminibus captus, & senio, ac viribus confectus, tamen P. R. quoad vixit, leges exposuit de iure ciuili monumenta composuit, vt essent illud discere volentibus accõmodata, non illi fortuna, quæ setum fecerat, non natura, quæ seni obesse potuit, quominus videret, atque vigeret. [Defectus) Destitutus, vel debilitatus. [Interpellare) Impedire. [Videret) vt mente, & ratione colligeret, & respexit ad id quod dixit cæcum. [Vigeret) Validus esset animo, ad id quod dixit senem.

A S C. CONSIMILIS &c.) Liuius Drusus sup. fuit consimilis perseuerantiæ, quippe qui defectos. i. destitutus viribus ætatis, & acie oculorum, interpretatus est benignissime populo ius ciuile & composuit monumenta. s. sui. i. libros, aut commentaria vtilissima cupientibus discere id. s. ius ciuile. Nam vt natura potuit facere illum senem, & fortuna cæcum, ita neutra. i. neque natura, neque fortuna valuit interpellare. i. impedire, ne. i. vt non, & vigeret contra senium, & videret animo, contra cæcitatem oculorũ.

DE P. SENATORE, ET LVCIO PONTIO EQVITE ROMANO.

PVBLIVS vero Senator, & Lucius Pontius eques Romanus, suis temporibus celebres causarum actores, luminibus capti, eadem industria forensia stipendia executi sunt. itaque frequentius etiam audiebantur concurrentibus alijs: quia ingenio eorum delectabãtur, alijs quia constantiam admirabantur: nanque alij incommodo perculsi secessum petunt, duplicant tenebras, fortuitis voluntarias adijcientes.

OLIV. Publ. & Pontius causarũ actores. PVBLIVS vero Senator, & L. Pontius) Hi duo causidici industria prope admiranda fuisse videntur, vt senes, & cæci non in lecto, vt Drusus, sed in foro causas frequenter agerent, & ius ciuile cum magna populi frequentia exercerent. Multi enim quibus vis illa ingenij grata, & suauis erat nonnulli etiam illorum perseuerantia moti, ad causarum actiones, quas cæci, & senes agebant frequentes confluebant. Nec mirum, nã cum alij cæci secessus, & latebras quærere solebant, & malum addere malo, hi luminibus capti, & in foro, & in actione fermè semper erant. [Celebres actores causarum) Clari, & illustres causidici. [Luminibus capti) Oculorũ acie priuati, siue debiles oculis. Virg.

Virg. Atque oculis capti fœdere cubilia talpe. [Forensia stipendia) Appellat actiones causarum. [Alij incommodo isto perculsi) Lumine priuati, quo quale maius naturæ incommodum sit, haud facile inueneris. [Fortuitis voluntarias) Cum tenebras, & obscura loca deligant, in quibus quodammodo delitescant, augent tenebras sibi à fortuna datas.

ASCEN. PVBLIVS vero Senator, & L. Pontius eques Romanus celebres actores causarum suis temporibus, capti).i. orbati luminibus.i. visu, exercitui sunt eadem industria.s. qua priusqnam cæci facti essent, stipendia.i. mercedes, & exercitia forensia.i. in foro causarum. [Itaque).i. & ita ipsi audiebantur frequentius, alij cõcurrentibus.s. ad audiendum, quia delectabantur ingenio eorum, alijs quia admirabantur cõstantiam.s. in agendo. [Nanque alij) Qui perculsi incõmodo, qualis est, cæcitas, per uot secessum .i. secreta loca. duplicant tenebras, adijcientes fortuitis.i. à fortuna illatis tenebris voluntarias, sup. tenebras, presertim mentis.

DE PVBLIO CRASSO.

* Lib. 3. cap. 1. Quin. li. 11. c. 2.

IAM * P. Crassus, cum in Asiam ad Aristonicum regem debellandum Consul venisset, tanta cura Græcæ linguæ notitiam animo comprehendit, vt eam in quinque diuisam genera, per omnes partes, ac numeros penitus cognosceret. Quæ res maximum ei sociorum amorem conciliauit, qua quis eorum lingua apud tribunal eius postulauerat, eadem decreta reddenti.

OLIV. IAM P. Crassus) Hic P. Crassus, vt in cap. de fortitudioe diximus, aduersus Aristonicum missus cum exercitu, & imperator, & Pontifex quod nunquam antea factum fuerat, vt dua simul exercitus, & Pontifex mitteretur, ex quo etiaoi creditum est rem male cessisse, attamen ea fuit industria, vt quinque Græcoꝝ linguas breui comprehenderit, quæ res sibi plurimum contulit ad conciliandos socioꝝ animos. nam gratissimum erat illis, cuius dicendum esset, nõ aliena per interpretes, sed sua quisque lingua suum ius audiret. [Ad Aristonicum regem debellandum) Attalus rex Pergamenoꝝ, regis Eumenis filius, socij quondam, cõmilitonisq́. Rom. eiusmodi testamentum reliquit. P.R. bonoꝝ meorum heres esto. [Addita igitur hereditate) Prouinciam P.R. non quidem bello, nec armis, sed quod est æquius testamenti iure retinebat, sed hanc difficile dictu est, vtrum facilius amiserit P. R. an recuperauerit. Nam Aristonicus regij sanguinis, ferox iuuenis armis prouinciam inuasit. aduersus quem primo quidem missus fuit hic P. Crassus, qui victus, & captus dum duceretur, virgam, qua equum regebat in oculum barbari vitius direxit, qui vi doloris accensus, Crassi latus sicca confodit. In quinque genera diuisa, satis cõstat quinque Græcorum linguas esse, Ionicam, Doricam, Atticam, Aeolicam, & communem.

ASCEN. IAM (continuatiua vox) P. Crassus cum consul venisset in Asiam ad debellandũ Aristonicum regem, comprehendit animo notitiam linguæ Græcæ tanta cura, vt cognosceret penitus per oẽs partes ac numeros, eam.s. Græcam linguam diuisam in quinque genera.s. Ionicum, Doricum, Atticum, Æolicum, & cõmune. Quæ res conciliauit.i. conglutinauit maximum amorem sociorum ei reddenti decreta.i. pronuncianti sententiam eadẽ lingua, qua quis eorum.s. socioꝝ postulauerat.s. ius, apud tribunal eius.

DE ROSCIO.

* Cic. pro Rosc. Comœ. & pro Arc. Macro. li. 3. Satur.

NE * Roscius quidem subtrahatur scenicæ industriæ notissimum exemplum, qui nullum vnquam spectanti populo gestum, nisi quem domi meditatus fuerat ponere ausus est. Quapropter non ludicra ars Roscium, sed Roscius ludicram artem cõmendauit: nec vulgi tantum fauorem verũetiam principium familiaritates amplexus est. Hęc sunt attenti, & anxij, & nunquam cessatis studij pręmia, propter quæ tantorum virorum laudibus non impudenter se persona Histrionis inseruit.

OLIV. NE Roscius) Nec Roscij quidem, prætermittenda est industria, qui meditatus semper in scenam venire consueuerat, vt nihil spectante populo gereret, hoc est gestum nullum faceret, quem nõ prius domi comprobasset, ex qua summa industria factum est, cum artem scenam plene tenuerit eam sibi gloriam consecutus, vt quicunque in Histriona excelleret, is Roscius diceretur, teste Cic. lib. 3. de oratore, vbi hunc Roscium mirifice laudat, hic non solum vulgi fauorem, sed multorũ quoque principum familiaritatem iniuit, de quo Plin. lib. vij. de nat. hist. excessere in hoc æuo nostro, nec modicæ laudis Histriones, sed libertatem suam mercati, quippe, cum iam apud maiores. [Roscius &c.) Anniam mercasse perditur. [Scenicæ).i. industriæ mimorum & Histrionum, qui se in scena exercebant. [Meditatus fuerat) Exercuerat, ne quid inuenuste, ne quid inepte, ne q̃d incõposite æderet. hinc eius industria quanta fuerit, facile conijcitur, quòd nunquam in scena fabulam egerit, quam non prius domi repræsentasset. [Ludicra ars) Plus ille artis dignitatis, q̃ ipse ea arte honoris sit consecutus. [Hæc sunt attenti) Laudat industriam. Valer. dicens non mediocrem ex ea fructum percipi, si fuerit diligentissime culta, idque probat ea Roscio, qui sola industria meruit. vt cum clarissimis viris cõmemoretur, quãuis Histrionam exercuerit. [Attenti) Et anxij studij. [Diffinitio industriæ) Quid enim aliud est industria, nisi attentum, vehemens, & assiduum in re aliqua studium.

Roscius Scena clarus.

ASCEN. NE quidem).i. non etiam, aut non saltem, cum magis videatur posse subtrahi Rosc. notissimum exemplum industriæ scenicæ.i. in scena, hoc est in actione comœdiarum, tragœdiarum. aut similium habitæ, subtrahatur.s. ab hoc loco, vbi industria laudatur, qui nullum.i. non vllum, non est ausus, ponere.i. præsentare vnquam populo spectanti vllum gestum, nisi quem fuerat meditatus.i. expertus domi. Quapropter ars ludicra.i. scenica, & qua ludis publicis opera dabatur, non cõmendauit Roscium, sed Roscius commendauit.i. comprobauit, & maioris auctoritatis fecit artem ludicram. Nec Roscius amplexus est tantum fauorem vulgi, verumetiam familiaritates principum. Hæc.s. placere, & populo, & principibus. sunt præmia studij attenti, & anxij, & nunquam cessantis, hoc est semper vigilantis. propter quæ persona Histrionis.i. Ludij, aut Ludionis, & scænici hominis, videlicet Roscij inseruit se non impudenter.i. citra impodentiã (Non tamen id ipse fecit per se.i. per auctorem huius) sed operis laudibus tantorum, virorum, quanti sunt superiores.

EXTERNA.

DE DEMOSTHENE.

* Cic. li. 1. de or.

GRAECA * quoque industria, quoniam nostrę multum profuit, quem meretur fructum latina lingua recipiat. Demosthenes, cuius cõmemoratio nomine, maximæ eloquentiæ cõsummatio audiẽtis animo oboritur, * cũ inter initia iuuentute, artis, quam affectabat, primam literam dicere nõ posset, oris sui vitium, tanto studio expugnauit; vt ea à nullo expressius referretur. Deinde ꝓpter nimiam exilitatem acerbam auditu vocem suã exercitatione continua ad maturum, & gratum auribus sonũ perduxit. lateris etiã firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat, à labore mutuatus est. Multos.n. versus vno impetu complectebatur, * eosq́. aduersa loca celeri gradu scandens, pronunciabat. Ac vadosis littoribus insistens declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionum, patiẽtia duratis auribus, in actionibus vteretur. Fertur quoque ore insertis calculis multum ac diu loqui solitus, quo vacuum promptius esset, & solutius. Prœliatus est cum rerum natura, & quidem victor abijt, malignitatem eius pertinacissimo animi robore superando. itaque alterum Demosthenem mater, alterum industria enixa est.

* Q. Cic. 2. de Dm.

* Quint. lib. 11. c. 3.

OLIV. Demosthenis industria.

GRAECA quoque industria) Latina inquit, lingua Græcorum industriam posteritati cõmendet, & quem ab ea meruit fructum, recipiat. [Demosthenes) Hic quanta fuerit industria. qui eius vitam legerit, vbi orationes eius cõtinentur facile cognoscet, est autem à clarissimo viro Leonardo Aretino in Latinũ elegantissime traducta, in qua nonnihil à Iuuen. dissentire videtur, cum dicat patrem in officina gladiatorũ fuisse.

Iuuen. vero in Sat. omnibus in terris, ita refert de Demosthene. Quem pater ardentis massæ fuligine lippus, A carbone, & forcipibus, gladiosque parante. Incude, & luto Vulcano ad rhetora misit, quod vltimum non plene cum his, quæ Leonardus scripsit concordare videtur, cū longe post mortem patris hoc sibi assumpsisse officium referat. de hoc Demosthene à Cic. à Quintiliano, a Gelio, multisque alijs multa referuntur, de natiuitate, de industria, de arte, de tota vita. fuit enim oratorum omnium græcorum facile princeps, qui in pronunciatione summum artificium reponebat, hic multa sibi à natura denegata studio, & industria comparauit. primam rhetoris literam pronunciare non valebat, hanc lapillis ore sæpius inserendis facillimam expressionem reddidit, exilitate vocis laborabat, breui effecit, vt auditorum auribus vehementer insonaret, fieretque grata omnibus, atque suauis, multaque alia naturæ vitia correxit tanto studio, & industria, vt cum ipsa natura pugnasse quodammodo videri possit. habuisse domi speculum ingens dicitur, ad quod seipsum videns gestum formaret, quid quod sibi domi locum subterraneum construxisse ferunt, in quem per singulos dies. ille descendens gestū, ac motum corporis fingebat, vocemque exercitabat: sæpe etiam duos vel tres menses, vt refert Plut. continuo domi inclusus, nō cessabat, Abrasa parte capitis, vt exeūdi facultatem sibi ipsi praeriperet, sermones insuper, & negocia foris agitata, ad studium referebat, multaque alia faciebat, cum quo facile cognoscebat, se non multum natura, & ingenio, sed studio, & exercitatione valere. [Maximæ eloquentiæ consummatio audientis animo oboritur) Si consumatus orator quisq̃ dici potest, hic vnus apud Græcos inuentus est. Vnde Plin. lib. xxxiij. Demosthenes inqt, summus oratorum Græciæ, annulos, &c. [Artis) .s. rhetoricæ, cuius prima litera est R. quam pronunciare sine difficultate non poterat, eam sibi sua industria facillimam reddidit. [Lateris etiam firmitate) Aliud incommodum à natura datum assiduo labore correxit. Latera sic habebat infirma, vt clausulas vel breues vno spiritu enunciare non valeret, hoc si emendauit, vt montium, colles arduaque loca, versus recitando sæpius ascenderet. quo studio, atque labore sic latera firmauit, vt omnes clausulas periodos, ac perfectæ orationis, complexiones quantumlibet longas vno spiritu facile enūciaret. [A labore mutuatus) Accepit à labore veluti mutuo. [Ac vadosis littoribus) Emendauit & illud, quod in pronunciatione subito strepitu perturbatur, vt plerunque desistere cogeretur. [Fluctuum fragoribus obluctantibus) Repugnantibus inuicem aquis strepitus creari solet, vbi autem angustiora sunt littora ibi concitatior solet esse fluctus. [Fertur quoque ore insertis calculis) Ad linguæ correptionem lapillis ore insertis frequenter vtebatur. Itaque alterum Demosthenem. Quem mater ineptum produxerat, natura aptissimū reddidit. vt alterū à matre, alterum ab natura Demosthenem natū diceres.

ASCEN. GRÆCA quoque &c.) Breui præfatione ad externa transiens dicit. [Græca quoque) .i. etiam industria, quoniam profuit multum nostræ .i. Romanæ industriæ, recipiat enim fructum quē lingua latina meretur, hoc est quia latini per Græcos industrij facti sunt, quidquid meruerunt laudis Græcis acceptum ferè debent, & ideo accipiant Græci id laudis, quod Latini eos sequentes meruerunt. At si lingua Latina septimi sit casus, recipiat Græca industria fructum, quem meruit, lingua Latina .i. per linguam Latinam .i. non tacemus nos Latini qui a Græcis industrij facti sumus eorum laudem. [Demosthenes) Cuius nomine commemorato .i. pronunciato, & sic ad memoriam reducto. [Consumatio) .i. perfectio maximæ eloquentiæ oboritur .i. etiam non cogitanti occurrit animo audientis, cum inter initia iuuentutæ .i. iuuenilis ætatis, non posset dicere primam literam artis, quam affectabat, hoc est rhetorices (cuius prima litera est per rh. quæ à paucis recte pronunciatur cum aspiratione. Nam pauci aliter rhetor, quam retor pronunciant) expugnauit .i. eiecit vitium oris sui tanto studio, vt ea .s. litera à nullo referretur .i. pronunciaretur expressius, Deinde perducit excitatione continua, vocem suam acerbam auditu .i. dum audiebatur, propter nimiam exilitatem .i. tenuitatem ad sonum maturum .i. satis grauem, & gratū auribus .s. audientium. Ipse sup. etiam defectus .i. destitutus, & deficiens firmitate lateris .i. partis vnde vox, & anhelitus prodit, mutuatus est .i. mutuo accepit à labore sup. eas vires, quas habitus .i. dispositio corporis negauerat. Enim pro quia, ipse complectebatur multos versus vno impetu spiritus, & pronunciabat eos scandens loca aduersa .i. in altū tendentia, gradu celeri .i. festino, ac insistens .i. inhærans littoribus vadosis, edebat .i. enunciabat declamationes .i. fictas actiones, & orōnes pro experientis, aut exercitio assumptas fragoribus .i. sonitibus vehementibus ocτis ex re fractione fluctum obluctantibus .i. contra strepentibus, vt vteretur in actionibus .s. veris auribus .s. suis duratis .i. durioribus factis, patientia .s. fragorum fluctuum ad fremitus concionum .s. plebeiorum concitatarum .i. commotarum. Ipse fertur quoque solitus loqui multum ac diu calculis .i. paruis lapillis insertis ore .i. ingestis in os suum, quo .i. ideo sup. vt os vacuum esset promptius, & solutius. Et sup. sic præliatus est .i. luctatus cum natura rerum, & quidem abijt .i. euasit aut discessit è prælio, victor .i. voti compos superando malignitatem eius .s. naturæ. Quæ tamen nulla nouerca est, quia quantum potest optima quæque producit, sed ne dum quidem naturæ Deus culpandus est in hoc homine, qui cui se naturalis dotis dedisset minus per industriam plus obtinuisse robore .i. firmitate animi, pertinacissimo .i. perseuerātissimo. Itaque matre .s. Demosthenes enixa est alterum Demosthenem, videlicet ad Rhetoricem penitus ineptum, & industria enixa est alterum .s. Demosthenem ad eandem maxima vtilem, & tamen eundem in substantia.

DE PYTHAGORA PHILOSOPHO.

ATQVE * vt ad vetustiorem industriç actum transgrediar, Pythagoras perfectissimum opus sapientiæ à iuuenta pariter & omnis honestatis percipiendæ cupiditatem ingressus, (nihil enim, quod ad vltimum sui peruenturum est finem, non & maturæ & celeriter incepit) * Aegyptum petijt, vbi literis gentis eius assuefactus præteriti æui sacerdotum commentarios scrutatus, innumerabilium sæculorum obseruationes cognouit. Inde ad persas profectus, magnorum exactissimç prudentiæ se formandum tradidit, à quibus siderum motus, cursusque stellarum, & vniuscuiusque rei proprietatem, & effectum benignissime demonstratum docili animo sumpsit. Cretam deinde, & Lacedæmona nauigauit, quarum legibus, ac moribus inspectis, ad olympicum certamen descendit. * Cumque multiplicis scientiæ maximam totius Græciæ admirationem, ac specimen exhibuisset, quo cognomine censeretur interrogatus; non se sapientem (iam enim illud septem sapientes viri occupauerant) sed amatorem sapientię, id est Græce φιλόσοφος edidit: * In Italiæ etiam partem, quæ tunc maior Græcia appellabatur, perrexit, in qua plurimis, & opulentissimis vrbibus effectus suorum studiorum approbauit, * cuius ardentē rogum plenum venerationis oculis Metapontus aspexit, operum Pythagoræ, quàm suorum cinerum nobilius clariusque monumentum.

* Laërt. in vita.
* Cic. lib. 5 de fin.
* Cic. Tusc. 5.
* Cic. Tusc. 1. & 5.
* Cic. lib. 5. de fin.

OLIVERIVS.

ATQVE &c.) Ionica philosophia à Thalete initium accepit, quæ vero cognominata est Italica, eius princeps, fuit Pythagoras, Mnesarchi annulorū sculptoris filius, vt Hermippus ait Samius, siue vt Aristoxenus ait Tyrennus, ex vna insula, quam eiectis Tyrrhenis Athenienses possederunt, sunt q Marmacum illius patrem vocatum auum Hypasum, Attauum Eutriphonem, abauum Cleonymum, qui ex Philounte profugerit dicant habitasseque Marcum Sami, atque ideo Pythagoram Samium dici, inde migrasse Lesbum, ibique à Zulio patruo Pherecydi Syro commendatum, tres subinde argenteos calices fabricatum, eos singulis in Aegypto sacerdotibus dono dedisse. Iust. tamen in xx. suorum Epitomarum Demaratum negociatorem diuitem illius patrem vocauit. Apul. Vescarem nominauit, adeo incerta est tanti philosophi origo, verumque genus habuisse dicitur, fratres maiorem quidem natu Eunomum, medium Tyrrheoum, seruum Tymoli, cui Getæ sacrificant, Saturnum, vt Herod. aut existimantes. hic vt prædiximus, principio quidem Phercydem audiuit Syrum, post eius obitum profectum Samum Hermodanti iam senij Creophili nepoti se in disciplinam dedit. Cum autem iuuenis esset, ac discendi studiosissimus patriam liquens cunctis fermè barbaris, græcisq ministerijs initiatus est. Denique Aegiptum petijt quo tempore Policrates Amasidi per

Pythagora labor in discendo

Valer. Max. A episto-

epistolam illum commendauit, illorumque lingua, vt Antiphon tradit in eo lib. quem de his, qui in virtute participes fuere scripsit, atq; apud Caldæos congressus est cum Magis, deinde apud Cretam vna cum Empimeonde descendit in Idæum antrum. in Aegypto quoque abdita ingressus, ibiq. de his in archano edoctus est. Deinde rediit Samum, ostendensque patriam à Tyranno incubari Polycrate, Crotonem in Italiam perreait, ibique reges Italis dedit, atque cum discipulis clarus habitus est. Qui ferme tricenti remp. administrabant, adeo vt merito Aristocratia, optimorum .s. damnatus nominaretur. Refert Heraclides ponticus hunc de se dicere solitum, quòd fuisset aliquādo Aethalides, Mercuriique filius putatus esset. Mercuriumque monuisse illum peteret præter immortalitatem quid vellet, petiisse igitur, vt & viuens, & vita functus, omnium quæ contingeret memoriæ haberet. Itaque in vita meminisse omnium, eademque memoriam post mortem reseruasse. longoque post tempore in Euphorbum venisse, atq; à Menelao fuisse vulneratum, Euphorbus autem dixit, se aliquando æthalidem fuisse, atque à Mercurio hoc pro munere accepisse, vt anima illius nulla vitæ circulatione vagaretur, vt in aquas vel in arbores, vel animantes commigraret, & quæ in inferno perpessa esset anima, & ceteræ animæ, quæ nam patiantur, meminisse, postes vero quam Euphorbus diem obiit, migrasse in Hermontinum eius animam, quod & ipse cum idem vellet facere, Branchidas petiit. ingressusque Apollinis templum ostendit Clypeum, quem illic Menelaus affixerat. At enim illum cum ea Troia remeasset Apollini consecrasse, scutum iam putrefactum, solamque perdurare Eburneam faciem. vbi autem & Hermotimus vita functus est, rursus in Pyrrhum Delium piscatorem, migrasse, illumque omnia memorasse, vt .s. primum æthalides fuerit, postea Euphorbus, deinde Hermotinus, ac postmodum Pyrrhus effectus sit, ac deinceps post Pyrrbum Pythagoram factum esse, omniumque meminisse, quæ prædiximus, de quo Heraclius, vt Pyth. se in hist. rerum exercuit, & cū de natura adorsus esset scribere, ita in principio dixit, non per aerem, quem spiro, non per aquam, quam bibo, non dimittam huius rationis. Sermonem scripsit & alia complura, Soc. in successoribus, aut ipsum rogatum à Leonte Filiasorum tyranno, quia nam esset, dixisse philosophus, Moritur autem Pythag. vt ferunt octogesimo suę ętatis anno. de cuius morte varię sunt sententiæ, sicut apud Laertium videre possumus, quod vero ad eius industriam pertinet, de qua hic agitur, magnam orbis partem circuiuit scientiæ, & cognitionis cupiditate ductus. [Vetustiorem actum) Nam multo antea fuerat Pythagoras, quam Demosthenes. [Ad vltimum sui finem ad sapientiam) Nam hic erat vltimus eius finis, quo sua cuncta intenderant. [Maturæ) Compositæ, ac si diceret sapienter. [Innumerabilium sæculorū) Recte dixit innumerabilium, quia si sequimur Herodotum, à creatione sæculi ad suum tempus decem myriadas annorum cōfectus fuisse constat. Cic. quoque lib. j. de diuin. Condemnemus inquit hos, aut stultitiæ, aut vanitatis, aut imprudentiæ, qui quadraginta septuaginta millia annorum, vt ipsi dicunt, monumentis comprehensa contineant, & mentiri indicemus, nec sęculorū reliquorum iudicium, quod de ipsis futurum sit, pertimescere. lex vero Christiana ab iis longe dissentit, nam principio rerum ad incarnationem sex millia annorum constat. [Siderum motus) Planetarum errores intelligit. [Stellarum cursus) Ortus & occasus. [Admirationem exhibuit) Admirabantur omnes Pythagoræ ingenium ad omnia studia accommodatum hinc primus arrogātię nomen aufugit, vt interrogatus, quo vteretur cognomine, non se sapientem, vt ante ipsum septem excellentissimi viri dici voluerunt, sed sapientiæ amatorem esse respondit, hoc est philosophum. Sophos enim sapiens, philosophus amator sapientiæ interpretatur. Lactantius tamen diuinarum institutionum lib. iij. cap. iij. hoc nomen interpretatus est sapientię quæsitorem, non amatorem. Dicit enim etenim verecundiæ causa studiosa sapientiæ se, non sapientes vocauerunt, immo vero Pythagoras, qui hoc nomen inuenit cum paulo plus saperet, quàm illi priores, qui se sapientes putauerunt, intellexit nullo humano studio posse ad sapientiam perueniri, & ideo non oportere incomprehensæ, atque imperfectæ rei, non perfectum nomen imponi. Itaque cum ab eo quæreretur, quem nam se profiteretur, respondit philosophum .i. quæsitorem sapientiæ, hæc Lactantius. [Septem excellentissimi) Parenthesis est fuerunt autē hi, Thales Milesius, Solon Atheniensis, Chilon Lacedæmonius Pytacus Mytilenæus. Bias Prienensis. Cleobulus Lydius. Periander Corinthius, vt etiam supra monstraui in capite de modestia. In Italiæ quoque partem. Iustinus suorum Epitomatū lib. xx. dicit hunc ex Aegypto in Babyloniam ad perdiscendos siderum motus, originemque mundi spectandam summam scientiam consecutum, inde regressum Cretam, & Lacedæmoniā ad cognoscenda Minois. & Lycurgi inclytas ea tempestate leges contendisse, quibus omnibus instructum Crotonem venisse, populumque in luxuriam lapsum, auctoritate sua ad vsum frugalitatis reuocasse, nam Pythagoras laudabat quotidie virtutem, & vitia luxuriæ contemnebat, casusque ciuitatem hac peste perditarum enumerabat, tantum studiorum ad frugalitatem multitudinis prouocauit, vt aliquos ex iis luxuriatos, in optimam frugem conuersos incredibile videretur, matronarum quoque separatam à viris doctrinam, & puerorum a parentibus frequenter habuit. Docebat nunc has pudicitiam, & obsequia in viros, nunc illos modestiam, & literarum studium, inter hæc velut genitricem virtutum frugalitatem omnibus ingerebat, consecutusque assiduitate disputationum erat. vt matronæ auratas vestes, ceteraque dignitatis suæ ornamenta, velut instrumenta luxuriæ deponerent, eaque omnia delata in Iunonis ædem ipsi Deæ consecrarent. præferens vera ornamenta matronarum pudicitiam non vestes esse. In iuuentam quoque quantum profligatum sit victi fœminarum contumaces animi manifestant, sed ccc. ex iuuenibus cum sodalicii iure sacramento quodam nexi separatam a ciuibus ceteris vitam exercerent, quasi cœtum clandestinæ coniurationis haberent, ciuitatem in se conuerterunt, quæ eos cum in vnam domum conuenissent, cremare voluerit, in quo tumultu la. fermè homines periere, ceteri in exilium profecti. Pythagoras autem cum annos xx. Crotoni egisset, Metapontum migrauit, ibiq ue decessit, cuius tanta admiratio fuit, vt ex domo eius templum facerent, eumque pro Deo colerent, hæc Iust. Quæ maior appellabatur totus ille Calabriæ tractus, magna Græcia quondam dicta fuit. [Cuius ardentem rogum) De morte, vt diximus variæ sunt sententiæ. Alii enim dicunt cū in domo quadam fuisset, eam ex his vnum, quos admittere noluerat per inuidiam incendisse, sunt qui Crotoniatas ipsos tyrānidis suspitione, ac metu, quia in loco Milonis Hermon consederat hoc perpetrasse dicant, Pythagoram igitur incendii incommoda vitantem, cum egrederetur comprehensum esse, ac dixisse capi præstat, quam has dare pœnas, cœdi que satius est, quàm quicquam loqui, atque ita iugulum persecutoribus nudasse, complures que ex discipulis (nam secum ad xl. erant fuisse interemptos) ex quibus Architas Tarentinus, & Cysis Dicearcus vero Pythagoram dicit in delubrum musarum, quod Metaponti est confugisse, ibique cum xl. dies absque cibo perstitisset defecisse. Heraclites vero in Epitomate suo dicit illum postquam de lib. Pherecide sulta persolueret, rediisse in Italiam, & cum in domo Milonis Crotoniatæ celebritatem offendisset, subinde Metapontum perreaisse, ibiq. cum viuere vlterius nollet, inedia vitam finisse, Hermippus bello inter Agrigentinos, & Syracusanos orto, Pythagoram exisse cum sociis Agrigentinis ope laturus dicit, versis autem in fugam, illum fabarum campum circuisse, ibique à Syracusanis fuisse interemptum, reliquos vero ad xxxv. Tarenti fuisse crematos. Val. autem Heraclidis opinionem sequitur. [Oppidum Pythagoræ) Plus claritatis Metapontus habuit nomine Pythagoræ, quam ab eius cineribus, ac si diceret Metaponto memoriæ æternitatem cineres, & Pythagoræ nomen dedere.

Aristocratia. *Magna Græcia.* *Pythagoræ mors.* *Sapiētes septem.*

ATQVE vt transgrediar ad vetustiorem actum industriæ, Pythagoras ingressus a iuuenta) .i. iuuenili ætate, pariter perfectissimum opus sapientiæ & cupiditatem omnia honestatis percipiendæ, nihil enim non incepit, hoc est vnum quodque incepit. (& mature) .i. neque citius neque tardius, quam decuit, & celeriter .i. properanter. (Quęras forte quomodo hæc cohęreant maturæ, videlicet in incipere, & celeriter, sed scies mature fieri, quod non tardius quam deceat cœptum est, celeriter autem, quod tunc quando fit, siue mature satis, siue sero fiat properanter fit, Pythagoras autem, vt primum conuenienter potuit cœpit, & vbi semel cœperat celeriter peregit) quod peruenturum est ad vltimum finem sui .i. ad consumationem beatitudinis aut (vt Oliu. dicit ad sapientiam) Ipse petiit Aegyptum, vbi assuefactus literis gentis eius. Aegyptiacæ, quæ se omnium antiquissimam gloriari solebat, scrutatus commentarios .i. breues annales sacerdotum preteriti æui, cognouit obseruationes .i. annotationes innumerabiliū sæculorum suorum. Inde profectus ad Persas tradidit se prudentiæ exactissimæ Magorum formandum .i. erudiendum, aut vt vulgus dicit, informandum, à quibus sumpsit, animo docili motus siderum .i. planetarum errores, cursus stellarum .s. fixarum, & proprietatem, & effectum vniuscuiusque rei, demonstratum .s. ab eis, benignissime. Bono ordine procedit, nam prius ab Astronomia, *ASCEN.*

ortus,& occasus coniunctiones,& oppositiones, variosque inter se respectus siderum,didicit,deinde ab Astrologia,quid ponderent accepit, Et ipse nauigauit deinde, Cretam.i.in eam insulam,& Lacedæmona.i.in eā vrbem,quæ & Sparte dicta est,qua cū moribus, ac legibus inspectis descendit ad certamen.i.agonē Olympicum, cumque ea habuisset maximam admirationem, & specimen.i.experimentum,aut approbamentum multiplicis sciētiæ totus Græciæ interrogatus,quo cognomine censeretur,non edidit se sapientem (iam enim septem viri quos Oliu. explicat, occupauerunt illud .s. cognomen sapientis, aut dici sapientem) sed edidit se amatorem sapientiæ .i. græce philosophon. Perrexit etiam in partem Italiæ,quæ appellabatur tunc maior græcia, in qua approbauit plurimis, & opulentissimis vrbibus effectus suorum studiorum. Cuius rogum ardentem.i.cum cadauer eius impositum esset. Metapontus .i. populus eius. (Est autem oppidum in ora Italiæ non longe à Tarento dictum à græcis,quòd trans pontum illis sit) aspexit oculis pleni veneratione, hoc est venerabundis. Aspexit inquam Metapontus existens monimentum nobilius,& clarius operum Pythagoræ quàm suorum.i.propriorum cinerum(aliter enim dixisset,quam eius cinerum) hoc est plus claritatis, & famæ obtinuit ex operibus Pythagoræ illic sepulti,quam ex eo, quod in cineres redacta est Oliu. aut legit oppidum,cuius si vera est lectio. Ordo est. Metapontus oppidū ens supple monumentum nobilius, & clarius cinerum Pythagoræ quam suorum.

DE PLATONE PHILOSOPHO.

* Laërt. in vita. * Cic. in Brut. * Cic. li. 5. de fin.

PLATO * autem patriam Athenas, præceptorem Socratem sortitus,& locum, & hominem doctrinæ fertilissimum, ingenij quoque diuina instructus abundantia, * cum omnium iam mortalium sapientissimus haberetur,eò quidem vsque,vt si ipse Iupiter cœlo descēdisset,nec elegantiore, nec beatiore facundia vsurus videretur, * Aegyptum peragrauit, vbi à sacerdotibus eius gentis Geometriæ multiplices numeros, cœlestium óbseruationem rationum percepit. quoque tempore à studiosis iuuenibus certatim Athenæ Platonem doctorem quærentibus petebantur: ipse Nili fluminis inexplicabiles ripas, vastissimosque campos, effusam barbariem, & flexuosos fossarum ambitus Aegyptiorum senum discipulus lustrabat. * Quo minus miror in Italiam transgressus,vt ab Archyta Tarenti, à Timæo, & Arione,& Ceto Locris Pythagoræ præcepta,& instituta acciperet. Tāta enim vis, tanta copia literarū vndique colligenda erat, * vt inuicem per totum terrarum orbem dispergi,& dilatari posset: altero etiam, & octogesimo anno decedens sub capite Sophronis numeros habuisse fertur. sic ne extrema quidem eius hora agitatione studij vacua fuit.

* Cic. li. 5. de Fin. et de Sen. * Cic. de Senect. Laert in vita. & Quintil. li. 1. c. 17 Platonis responsum Dionysio OLIV.

PLATO autem patriam) Plato Aristone patrone,matre Pictonia,siue(vt alij dicunt Petona) Athenis simili die natus quo apud Delon Apollo, vt retulit Apollod. mater à Solone genus duxit,Aristonem vero patrem à Codro Melanti filio originem ducere tradunt, qui à Neptuno idem sanguinem trahere Trasillo teste memoratur, cui Speusippus successit, habuit fratres Plat. adimantem, & Clau. & sororem Petonam, de qua nascitur Speusippus. literas didicit Plato apud Diony. grāmaticum,exercitatus est apud Aristonem Argiuum palæstritam, à quo Plato pro egregio corporis habitu cognominatus est, cū teste Alex. prius Arist. ex aui paterni nomine diceretur. Studuit picturæ,poëmata edidit, primo quidem ditirambos,deinde melos,& tragœdias,& cum tragicum certamen initurus esset, ante Dioni,siacum theatrum, audito Socrate, igni poëmata excussit dicens. Hic Vulcane Plato tua indiget ope. hic annum xx. ætatis agens audiuit Socr. illo mortuo,audiuit Cratilum, & Hermogenem ann. xxviij. teste Hermo. Megaram se ad Euclidem contulit,hinc Cyrenem profectus. Theodorum mathematicum atque inde in Italia ad Pythagoræos Philolaum,& Euritum,postea in Aegyptum profectus prophetas, sacerdotesque audiuit, vbi comitem habuit. Euridem tragicum regressus Athenas in Academia morabatur. Idem,teste Aristoxeno ter militauit, primo in Tanagoram,secūdo in Corinthum,tertio in Delum, vbi victoriam habuit,ter nauigauit,in Siciliam primo, vt insulam videret,tyranno existente Diony.s. Hermocratis filio,vbi Plato illi dixit,non id præstare tyrannum, quod sibi soli esset vtile, nisi virtute excelleret. Cui Diony. respondit. verba ociosorum senum sunt, cui Plat. Et tua tyrannidem sapiunt. Dion. iratus voluit Plat. occidere,sed à Dione, & Aristomene oratus se continuit,illum tamen Pollydi Lacedæmonio,qui ad eum legatus venerat,tradidit,polyces vero illum secum ducens in Aeginam vēdidit. quo tempore Camander eum reom mortis dicebat, quòd .s. capitale esset,si quis Ath. eam insulam adijsset, sed allegatum est eum philosophum esse, quare disciplinæ gratia absolutus est, hunc anyceris Cyrenaicus emit xx. minis, remisitque Athenas ad amicos, & statim pecunia Anyceridi poenitens restitura est, alij dicunt missam a Dione illam pecuniam,eamque noluisse remissam. Polydem in Calabria superatū, & in Elice summersum fuisse fama est,dæmone teste Fauorino,illi annunciante propter Plat. talia perpeti,hæc sciens Dion. scripsit ad Plat. ne in se maledicta torqueret,cui rescripsit Plat. sibi non tantum ocij superesse, vt Dion. meminisset. Secundo fuit in Siciliam, & à minore Dion. petijt terram,& homines,qui iuxta remp. ab eo constitutam viuerant,non defuit suspicio, illum Dion. & Theote persuadere tentasse, vt insulam tyranno liberarent, quo tempore Archytas Pythagoreus missa ad Dion. epistola Pla. purgauit,ereptumque Athenas remisit. tertio Siciliam accessit vt Dionem reconciliaret Dion. qua re non obtenta redijt in patriam. Cic. in Cat. maiore, Plat. inquit Atheniensem Tarentum venisse L. Camil. ac P. Clau. consulibus reperio. Fuit autem Plat. teste Eutropio, quo tempore Galli vrbem cœperunt, ingenij quoque diuina instructus abundantia, cum omnium iam mortalium patre commoda patriæ, quam omnium doctrinarum matrem dixere maiores,& præceptores, quē tunc omnium sapientissimum esse Apollinis dixit oraculum, accessit & ingenij bonitas, quæ diuina magis,quàm humana fuisse videtur. [Mortalium omnium sapientissimus) Sic Apollinis oraculo constat fuisse iudicatum. (Geometriæ multiplices numeros).i. varias partes geometriæ. sunt autem multæ,& variæ,vt pūctus, linea, superficies, deinde triangulus, quadrangulus,&c. circulus,& anguli partes, vt rectus angulus, obliquus angulus, considerantur etiam latitudo, amplitudo, & alia huiuscemodi multa, nam geometria in se continet lineamenta, interualla, magnitudines, & in figuris dimensiones,& numeros. (Obseruationem cœlestium rationum) Geometriæ per hanc scientiam cursus siderum, ortos & occasus stellarū, quamq. velocitet sydera moueantur, quo inter se spacio distent, longa obseruatione cognoscunt. [Nili fluminis inexplicabilis ripas) Bene inexplicabiles, quia si Herodoto credimus. Nili originem inuenire nemo potuit, quanquam id multi reges frustra reges tentauerint. Luc. lib. x. Arcanum natura caput non prodidit vlli Plin. lib. vij. Nilus, inquit, incertus ortus fontibus per deserta,& ardentia,& immensæ longitudinis spacia ambulans, famaq. tantum inermi quæsitum cognitus sine bellis, quæ ceteras omnes terras inuenire originem (vt Iuba rex potuit exquirere) in mēte inferioris Mauritaniç, non procul oceano, habet, lacu protinus stagnante quem vocant Nilidem. est præterea satis ignora Nili natura, quare.s. singulis annis sole existente in Cancro, totum inundat Aegyptum. Quanquam Plin. eodem loco dicat, varias eius incrementi causas esse, modo flatum Etesiarum, modo æstiuos imbres Aethiopię, modo alias affert causas, quas lōgum esse referre, sed euenire vt plurimum eius incrementum à canis ortu per introitum solis in Leonem,& vt ait Virg. in iiij. Georg. Per diuersa ruens septem discurrit in ora Vsque coloratis amnis deuexus ab indis i. Aethiopibus. [Vastissimosque campos) Tractus Aegypti longe, lateque porrigitur. [Effusam barbariem) Quia vastissimi sunt Aegyptorum campi, ideo per vastam regionem sparsim habitant barbari. [Et flexuosos fossarum ambitus) Constat Aegyptum fossarum plenam Nili superfluas aquarum inundationes recipientium. Iuuen. Aegyptum, inquit, quæ tot regum, tot sæculorum cura, impensaque munita sit, & aduersus vim decurrentium aquarum iactis instructa mœnibus, tot fossia conscissa sunt, cum his arceantur. illis recipiantur aquæ, nihilominus coli, nisi excluso Nilo non potuerit. [Minus miror in Italiam transgressum) Quippe qui in Aegyptum vsque perrexit, vt multo facilius in Italiam transire potuerit. [Præcepta & instituta) Hæc modo inter se differunt, vt præcepta generaliter dicantur omnium philosophorum instituta sua cuiuscuiusque, vt academicorum, stoicorum, peripateticorum, epicureorum, rur-

sus præcepta sunt doctorum, instituta ciuitatum. Cic. lib. offic. Quanquam te Marce fili annum iam audientem Cratippum, idque Athenis abundare oportet præceptis,& institutis philosophiæ, propter doctoris auctoritatem, & vrbis. [Et iouitcem) Vt vicissim daret omnibus,quod vndique acceperat.[Altero & octogesimo anno dispergi) Ne mortis vicinitate quisquam Platonē crederet literarum oblitum,moriens Sophronis versus sub capite habuisse fertur,mortuus autem est teste Cic. in Catone maiore vno, & octogesimo anno scribens. Numerus. Rithmos, & versus. Virg. Numeros memini,si verba tenerem. fuit ergo Plato ad extremam vsque suæ vitæ horam studio semper intentus, & industriæ plenus.

ASCEN. PLATO autem sortitus) .i. adeo quasi in sortem nactus. Athenas patriam,quod vulgares dicerent in patriam. & ineptiores pro patria,& Socratem præceptorem,& id est simul locum.s. Athenas, & hominem.s.Socratem fertilissimum.i.feracissimum, & maxime productiuum doctrinæ,& instructus quoque.i.ornatus abundantia ingenij diuina.i.tam magna, vt credi posset diuina,cum haberetur iam sapientissimus omnium mortalium,quidem,id est certe,eousque,id est in tantum, vt ipse Iupiter, id est summus Deus putatus, descendisse de cœlo, nec videretur vsurus facundia elegantiore, quantum ad stylum orationis, nec maiore quantum ad fœcundam sententiam,aut persuadendi felicitatem, peragrauit, id est pertransiuit quasi per omnes agros Aegyptium, dum,id est quo tempore, (Sunt qui legant vbi, sed quia additur, quoque tempore secutus sum lectionem, quam priorem ostendi) percepit a sacerdotibus eius gentis, multiplices numeros geometriæ, & supple obseruationem rationum cœlestium, id est rationes cœlestium cursuum obseruatas, & obseruando adnotatas a sacerdotibus Aegyptijs, quoque .i. & quo tempore,Athenæ petebantur certatim.i.cum certamine, & cia magna copia a iuuenibus studiosis quærentibus .s. sibi Plat. doctorem.i.præceptorem. ipse discipulus senum.i.præsbyterorum Aegyptiorum lustrabat .i. scrutabatur ripas Nili fluminis inexplicabiles.i.inenarrabiles, aut propter Nili originem incertam,aut potius propter eius incrementa itidem incerta,& quorum rationem nemo satis perspexit,nam tunc fiunt,cum decrementis locus videretur,& vastissimos campos, quos Nilus inuidat,aut irrigat quot annis,& barbariem.i.barbarorum accolarū Nili regionem, effusam.i.dilatam,& ambitus fossarum,quæ à latere sunt flexuosos.i.incuruos, & sinuosos. [Quo).i.quo circa, aut quapropter ego (inquit auctor) miror minus sup. Platonem transgressum sup. esse in Italia (quæ regio non erat barbara, vt Aegyptus)vt acciperet præcepta,& instituta Pythagoræ, ab Archyta.s.philosopho Tarenti,& a Timeo,& Arione,& Ceto(alij legont Enero) locris.i.in ea vrbe Italiæ. Enim pro quia, tanta via, & tanta copia literarum erat colligenda vndique.i.ea omni parte mundi,vt posset dispergi,& dilatari inuicem.i.vicissim,per totum orbem terrarum,ipse etiam decedens.i.moriens, anno altero.i.secundo,& octogesimo,fertur habuisse sub capite,vt ediscere numeros.i.versus Sophronis, qui carmine scripserat. Et sic ne quidem.i.non etiam extrema hora eius.s.vitæ eius, fuit vacua agitatione studij.

DE DEMOCRITO PHILOSOPHO.

* Laërt. in vita. *Cic lib. 5. de fin. * Laërt. in vita.

AT * Democritus,cum diuitijs censeri posset,quę tantæ fuerunt, vt pater eius Xerxis exercitui epulum dare facile potuerit, quo magis vacuo animo studijs literarum esset operatus, parua admodum summa retenta, patrimonium suum patriæ donauit. * Athenis autem compluribus annis moratus,omnia temporum momenta ad percipiendam, * & exercendam doctrinam cōferens,ignotus illi vrbi vixit, quod ipse quodam volumine testatur. Stupet mens admiratione tantæ industriæ,& iam transit alio.

OLIV. AT Democritus) Hic Abderites,siue, vt alij putant Milesius philosophus fuit, Egistrati filius, vel vt alij dicunt Athenocriti,vel secundum alios Damasippi sed quisquis ille fuerit,tāta rerum,& diuitiarum copia refertur, vt pater eius Xerxem Persarum regem cum exercitu hospitari potuerit,à quo teste Herod. magi quidam, & Caldæi præceptores, Democrito filio relicto, Theologiam, & Astrologiam illum docuere cum adhuc puer esset. qui has disciplinas edoctus in Aegyptum,se cōtulit,vt geometriam perciperet, in persidem ad rubrumque mare, & Caldæos diuinarum rerum cognitione auidus penetrauit, sunt & qui dicant cū Gymnosophistis in India egressum esse,atq; in Aethiopiam venisse,partiens est fratribus suis substantiam. vel vt tradit Valer. patriæ donauit, exigua pro se parte retenta,quæ illi peregre proficienti opus erat. adeo studiosum fuisse tradit Laërt. vt ex vicino ortulo sibi cellulam seligeret,ibique seipsum includeret, & cum aliquando ipsius pater bouem ad immolandum adduxisset, ibique alligasset, tandiu hoc ab illo non fuisse cognitum, quoad hunc ille sacrificij obtentu excitauit & boui admouit,constat eum aliquando Athenas venisse, & ob contemptum gloriæ agnosci noluisse, vt cum cognouisset ipse Soc. ab eo ignoratum fuisse, laborauit hic plurimum in solis rerum naturis contemplandis (vt quidam ferunt) & quocunque fortunæ casu,mutabiliumque rerum audito in risum soluebatur,vnde Iuuen.in Sat. Omnibus in terris Perpetuo riso pulmonem, Agitare solebat Democritus &c. hunc aliquando insanisse crediderūt eius ciues, vnde ad eius curationem adhibuere Hippocratem,q cognita viri sapiētia, ciues magis quàm Democritum insanire,a quo se multa didicisse profitebatur, nam vt refert Laërt. in vita Democriti,cum ad eum venisse Hippocrates maximum diligentiæ suæ,& calliditatis testimonium dedit Hippocrati, quod puellam Hippocratis comitem & integram,& viciatam cognouit. Nā primo die sic eā salutauit,Salue virgo, Postridie vero,Salue mulier,fuerat enim puella nocte ipsa viciata, sunt etiam qui dicant seipsum obcecasse ad naturæ secreta acutius rimanda cuius rei auctores sunt Cic. lib. v. Tusc. q. & Gel. lib. x. noctium atticarum,de cuius morte variæ sunt sententiæ,vt Laërt. tradit. Perijt autem centesimo & nono suæ ætatis anno. hic atomis omnia cōstare dicebat,& plures esse mundos, & corruptibiles. Multa volumina relinquit,vt auctor est Laërt. in eius vita. [Cum diuitijs censeri) Magnitudinem diuitiarum æstimationem apud homines quantalibet sibi vendicare poterat. Hic enim facile conijci potest, patris diuitias fuisse propè incredibiles, quod exercitui Xerxis Persarum regis epulum dare potuerit, quem constat fuisse supra centum myriades: hoc est decies centena millia militū atque etiam plus, vt quidam tradunt. [Omnia temporum momenta) Mira industria hominis,vt ne minimum quidem spacium prætermitteret,quin vel disceret,vel doceret.

ASCEN. AT Democritus cum posset censeri) .i.magni ęstimari & in numero præpotentum haberi,diuitijs.i.ob diuitias,quæ .s. diuitiæ,fuerūt tantæ,vt pater eius,videlicet Aegistratus,aut Athenocritus,aut Damasippus.(Nam de patre eius dubitari asserit Tortelius, & eius verba reperit Oliu.) potuerit dare ea facilè.i.sine grauamine,exercitui Xerxis,qui tantus fuit,vt flumina potando exsiccarent,vnde illud Iuuen. Epotaque flumina medo, Prandere epulum.i.conuiuium donauit patriæ.s.suæ, in qua natus erat siue ea Abdera,siue Miletos fuit,patrimonium suum quo.i.ideo vt operatus esset.i.operam daret studijs literarū animo magis vacuo.s.à curis rerum externarū,summa admodum parua retenta.s. ad vsum vitæ. Autem pro sed, ipse moratus compluribus annis, conferens omnia momenta temporum ad percipiendam,& exercendam doctrinam,vixit ignotus.i.incognitus illi vrbi.s.clarissimæ,quod.i.quam rem ipse testatur quodam volumine.s.à se scripto. Mens (inquit auctor)Subaudi mea,stupet admiratione tantæ industrię,quantę est clarum opibus ignotum delitescere amore literarij studij, &.i.& tamen ipsa transit iam alio.i.ad narrationem alterius industriæ non minoris.

DE CARNEADE PHILOSOPHO.

*Cic lib. 2. Acad. quæst. de senect. * Zenoni libris respondebat, Plin. li. 25. c. 5 nā Chrysippus ... manuis. Cic. lib 2 Academ. quæst & Laërt.

CARNEADES * laboriosus, & diuturnus miles sapientiæ, siquidem nonaginta expletis annis, idem illi viuendi, ac philosophandi finis fuit: ita se mirificum doctrinæ operibus addixerat, vt cum cibi capiendi causa recubuisset,cogitationibus inhærens,manum ad mensam porrigere obliuisceretur. * Sed eum Melissa, quam vxoris loco habebat,temperato inter studia animo,nō interpellādi,sed inedię succurrendi officio,dexteram suam necessarijs vsibus aptabat. Ergo animo tantúmodo vita fruebatur,corpore verò quasi alieno, & superuacuo circūdatus erat. Idem cū Chrysippo disputaturus helleboro se

se ante purgabat, ad exprimẽdum ingenium suum attentius, & illius refellendum acrius, quas potiones industria solidæ laudis cupidis appetendas effecit.

OLIV. *Carneades Stoicis infensus.* CARNEADES laboriosus) Hic philosophus Cyrenæus fuit Epicomi, et quidam ferunt, siue Alexandri, et alij dicunt, filius, Stoicorum, & Chrysippi discipulus, modice reluctabatur, & verecunde, ita vt sæpe diceret, nisi Chrisippus esset, ego non essem. Æthicæ se magis deuouit, quàm Physicæ, quo circa Cæsariem & vngues nutriebat, præcipua fuit intensione studiorũ adeo, vt sensus omnes etiam a necessarijs cibis interdum auerteret, mediaq. consumeretur, nisi Melissæ cura, cum exoris loco tenebat, sustentaretur, sæpiniq. reficeretur, ad hunc audiendum oratores vndiq. confluebant. Disputaturus cum Chrysippo, qui acutioris esse ingenij, suum se prius ingenium purgabat helleboro, mortuus est xc. suæ ætatis anno, et Valer. refert. et Laërt. vero octogesimoquiuto, Olympiade centesima sexagesima secunda. [Laboriosus) Quia iugiter studiis incubuit, quo ad vixit. [Addixerat) Astrinxerat, destinauerat. nam addicere apud iurisconsultus significat per licitationem aliquid vendere, hoc est in venditione pub. vnde addicti apud veteres dicebantur, qui prętoris iussu, cum soluendo non esset, creditoribus vendebantur. Addictus etiam morti destinatus. Cic. & is, qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendatorum suorum causa postulasset, vas factus est alter. [Fruebatur vita) Fructum capiebat ex vita, animo non corpore, nam frui fructum capere significabat Sal. Vita, qua fruimur breuis est. [Helleboro se ante purgabat) Hellebori duæ sunt species coloris insignis candidi, & nigri, qui non cognoscuntur, nisi ea radice, teste Plin. lib. 25. de nat. hist. ubi multa de eius proprietate, sed in primis candidum probat, quod causas morborum extrahere, & primo fuisse terribile, deinde adeo promiscuum, vt plerique studiorum gratia ad prouidẽda acrius, quæ commentabantur, sæpius sumptitauerint, quo & esum Carneadem responsurum Zenonis libris fuisse dicit. Aulus quoque Gell. lib. xvij. Noctium Atticarum ebi species Hellebori dicit. [Ad exprimendum ingenium) Ad explicandum eius ingenij. [Quas potiones) Laudis inquit cupidi exemplo Carneadis Helleboro se disputaturi purgabant prius, quàm ad certamen descenderent, quod ante Carneadem facere non solebant.

ASCEN. CARNEADES philosophus Cyrenæus miles) .i. sectator sapientiæ, & laboriosus, & diuturnus, vnde duplex oritur laus, & ex multiplicitate, & ex diuturnitate studij. [Siquidem) .i. quoniam xc. annis expletis .i. postquam expleuerat xc. annos, idem fuit illi finis viuendi, & philosophandi .i. dandi operam philosophiæ, & addixerat se operibus doctrinæ, ita .i. in tantum mirifice, vt cum recubuisset, i. ad mensam se posuisset, forte more antiquo incumbens causa capiendi cibi, ipse inhærens .i. infixus cogitationibus, obliuisceretur porrigere manum ad mensam .i. ad cibum illi appositum, sed Melissa .i. mulier, quam habebat loco vxoris, aptabat dextram cibus necessarijs .i. imponebat illi cibum in os, animo temperato inter studia .i. affectione accommodata studijs, non officio interpellandi .i. impediendi eum à studio, sed succurrendi inediæ i. carentiæ esus, sup. eius. Ergo Carneades fruebatur sup. in vita sua tantummodo animo, vero .i. sed circundatus erat corpore quasi alieno, & superuacuo .i. tanquam re aliena à se, & superuacanea. [Idem disputaturus cum Chrysippo præceptore suo, purgabat se) Hoc est cerebrum suum ante .i. prius, Helleboro .s. candido, quod in Anticyra optimum nascitur ad ingenium suum exprimendum .i. desiccandum, & purificandum, & ita reddendum illud attentius, & acrius, & ad refellẽdum sup. ingenium, illius .s. Chrysippi. [Quas potiones) .s. ex Helleboro diluto, industria & solertia, fecit .s. exemplo Carneadis, appetendas cupidis laudis solidæ .i. integræ.

DE ANAXAGORA PHILOSOPHO.

Laër. 3 vita, & Plat. in Hippia maiore paulo aliter. QVALI * porrò studio Anaxagoram flagrasse credimus? qui cum post diutinam peregrinationem patriá repperisset, possessionesq. desertas vidisset, nõ essem, inquit, ego saluus, nisi istæ perijssent. Vocem petitæ sapientię cõpotem. Nam si prędiorum potius, quàm ingenij culturæ vacasset, dominus rei familiaris intra penates mansisset, non tantus Anaxagoras ad eos redijsset.

OLIV. *Anax. scitia de diuin.* QVALI porrò studio Anaxagoram) De hoc viro dictũ est in cap. de obitu filiorum, quod ad eius industriam pertinet cum admodum diues esset, contemptis diuitijs, omne patrimonium suis sponte concessit, vel vt alij dicunt, relictis possessionibus, studij gratia longam peregrinationem suscepit, & cum post multa tempora redijsset in patriam, prædiaq. sua vidisset inculta, atque deserta, sapienter dixit, nisi hæc perissent, ego saluus non essem. vox philosopho digna, nam si colendis agris vacasset, tanti nominis, & gloriæ philosophus non euasisset, qui omni re publica, atque priuata contempta ad speculationem rerum se contulit, & et studiosissimus fuit, ita multa de motu cœli, cursu siderum, & natura rerum scripsit. vixitq. annis lxxij. literis semper intentus, hic cuidam dicenti, q patria sibi curę non esset, immo cura patriæ mihi maxima est, & digitum extendebat in cœlũ, ostendens illam sibi veram patriam esse, impietatis semel à Cleomene accusatus, q solem, quem Athenienses colebant, eandeorem laminam diceret, & penitus ignitã, defensus à Pericle discipulo quinque talẽtis mulctatus, exilio damnatus fuit, de cuius morte varias dicit Laërtius sententias esse scriptorũ. [Saluus) Nõ esse, virtutem, & sapientiam veram hominis salutem esse dicit.

ASCEN. QVALI &c.) Porrò .i. autem quali studio credimus, aut credemus Anaxagoram flagrasse .i. arsisse? qui cum post peregrinationem diuturnam reperisset patriam, & vidisset possessiones .s. suas desertas. Inquit, ego non essem saluus, nisi istæ .s. possessiones perissent. Vocem .i. ò vocem compotem sapientiæ petitæ, hoc est quæ assecuta erat sapientiam petitam. Nam si vacasset potius culturæ prędiorum, quàm ingenij, & sup mansisset dominus rei familiaris intra penates .i. domum suam, non redisset ad eos .s. penates suos Anaxagoras tantus .s. philosophus, aut tam magnus vir censendus.

DE ARCHIMEDE PHILOSOPHO.

Cic. li. 5. de Fin. et Ver. 6 Liu. lib. 25. & Plut. in Marcel. ARCHIMEDIS * quoque fructuosam industriã fuisse dicerem, nisi eadem illi & dedisset vitam, & abstulisset. captis enim Syracusis, Marcellus machinationibus eius multum, ac diu victoriam suam inhibitam senserat, eximia tamen hominis prudentia delectatus, vt capiti illius parceretur edixit, penè tantum gloriæ in Archimede seruato, quantum in oppressis Syracusis hostis reponens. At is dum animo, & oculis in terram defixis formas describit, militi, qui prædandi gratia domum irruperat, strictoque super caput gladio, quisnam esset, interrogabat; propter nimiam cupiditatem inuestigãdi, quod requirebat, nomen suum indicare non potuit. sed, protracto manibus puluere, noli, inquit, obsecro istũ circulum disturbare: ac perinde quasi negligens imperij victoris, obtruncatus sanguine suo, artis suæ lineamenta confudit. Quo accidit, vt propter idem studium modo donaretur vita, modo spoliaretur.

OLIV. ARCHIMEDIS quoque) Archimedes, vel vt Quint. lib. j. de institutione oratoria, Archimedes Syracusanus in omni Geometria ante alios mira subtilitate laudatus. erat .n. teste Liu. decade secundi Pun. belli vnicus spectator cœli, siderumque, mirabilior tñ inuentor, ac machinator bellorum tormentorum, operumq. quæ ea, quæ hostes ingenti mole agerent, ipse perleui momento ludificaretur, captis deinde Syracusis per proditionem, quas contra eum Marcelli Rom. ducis diu defensauerat, cum omnia verterent hostes, ipse Diametros suos in puluere obsignans à prætereunte milite incognitus occisus est. Liu. cum multæ inquit iræ, multa inuidiæ, auaritiæq. fœda exempla ederentur, Archimedem memoriæ proditum est in tanto tumultu, quantum captæ vrbis in discursu diripientium militum cinere poterant, intentum formis, quas in puluere scripserat, ab ignaro milite, quis esset interfectum, ægre id Marc. tulisse, sepulturæque curam habitam, & propinquis etiam inquisitis honori, præsidioque nomen eius, ac memoriam fuisse. Plin. lib. vij. nat. hist. Grande, & Archimedi Geometriæ, & machinalis scientiæ testimonium M. Marcelli contingit interdicto, cum Syracusæ caperẽtur, ne violaretur vnos nisi fefellisset impetium militaris imprudentia, hic teste Cic. lib. Tusc. quæst. fuit pri-

mus inuentor spetæ,& fabricator,quod Laërtius Anaximandro artribuit. hic de Clyndaro opus eximium scripsit. [Penè tantum gloriæ in Archimede seruato)Quanti faceret Archimedem Marcellus,hinc facile declarauit,cum non minorem gloriam ex seruato Archimede,quàm ex capta potentissima vrbe se consecuturum speraret,mira profectò Archimenidis laus,qui non minoris fieret a Marcello, qui Syracusæ. [Propter nimiam cupiditatem inuestigãdi quod) Incredibilis hominis industria,quem non captæ vrbis ruina, non propinquæ mortis metus, à suis cogitationibus potuit absterrere. [Protracto puluere) Secto,vel scisso puluere in quo Diametros,& formas suas designabat. [Lineamentis) Signa. Sunt autem lineamenta extremitates corporum, & imaginum impressiones,quę primo inducuntur à pictoribus, deinde coloribus implentur.[Modo donaretur vita) Quia quantum in Marcello fuit, donatus est vita, nam studio, & industria eius delectatus,edixerat,vt incolumis seruaretur Archimenides. [Modo spoliaretur) Quia dum intentus esset formis imprimendis multis contempsit imperium,à quo trucidatus est,quam igitur vitam studium dederat, eadem postmodum studium abstulit.

ASC. ARCHIMEDIS &c.) Ego dicerem quoque.i.etiam industriam Archimedis.s.Geometræ,& Architecti Syracusani fuisse fructuosam,quia diu conseruauit patriam,nisi eadem & .i. pariter dedisset illi vitam.s.Marcello vetante, ne quis eum ob industriam occideret,& abstulisset vitam, quia illi intentus quis esset explicare non curauit. Enim pro quia,Syracusis captis,Marcellus senserat victoriam suam inhabitam.i.impeditam multum,ac diu machinationibus .i. machinamentis eius .i. ab eo,aut industriis factis tamen ipse delectatus eximia prudentia hominis,edixit,vt parceretur capiti .i. vitæ illius .s. Archimedis reponens .i. collocans hostis.i.cum esset hostis,penè tantum gloriæ in Archimede seruato.i.conseruatione Archimedis,quantum in Syracusis oppressis.i.in oppressione Syracusarum. At is.i.Archimedes dum animo sup.defixo,& oculis defixis in terram. describit formas.i.figura quasdam Geometricas,non potuit propter nimiam cupiditatem inuestigandi , quod requirebat , siue machina, siue mensura fuerit,indicare militi.s.Romano,qui irruperat domum .s.Archimedis gratia prędãdi,& interrogabat quisnam esset, gladio stricto.i.euaginato,& vibrato super caput sup. eius puluere, sed protracto manibus,inquit obsecro, noli disturbare istum circulum ac perinde .i. sic quasi negligens imperij victoris, qui iussit eum nomen suum proferre obtruncatur.s.ab eo confudit sanguine suo lineamenta suæ artis. quo.i.per quod factum accidit, vt Archimedes donaretur modo.i.paulo ante per edictum Marcelli vita,& spoliaretur modo .i. paulo post à milite,propter idã studium, quia nimis intentus arti suæ contempsit militi nomen exprimere. Scribitur etiam Archimenides.

DE SOCRATE PHILOSOPHO.

SOCRATEM * etiam constat ætate prouectum fidibus tractandis operam dare cœpisse, satius iudicantem,eius artis vsum sero,quàm nunquam percipere. Et quantula Socrati accessio illa futura scientiæ erat? sed pertinax hominis industria, tantis doctrinæ suæ diuitijs etiam musicæ rationis * vtilissimum elementum accedere voluit. Ergo dum addiscendum semper se pauperem credidit, ad docendum fecit se locupletissimum.

* Cũ in senectute. Plato in Euth. & Cic. ad Patum.
* Vilissimum.

OLIV. SOCRATEM etiam) Socrates fuit adeo studiosus adeoque scientiæ cupidus, vt nec à mulieribus quidem turpe existimarat discere,quod vtile fore videretur. præterea cum iam omnium pœne rerum scientiam complexus esset, musicæ quoque operam dare non erubuit in prouectiori iam ætate,vt ad reliquas virtutes suas, quæ mirabiles fuisse creduntur, hoc etiam quantulumcunque foret, accederet, ne quid illi vnquam defuisse videretur. Itaque effecit industria sua,vt dum semper aliquid sibi deesse existimaret, ad eum scientiæ cumulum peruenerit, vt alios locupletissime docere posset. fuit teste Gellio tanta temperantia, vt omne suæ vitæ tempus valetudine inoffensa transegerit,de cuius more dictum est in cap.de sapienter dictis. [Fidibus tractandis) Musicæ arti, vt sciret fidibus canere, cur autem huic arti iam senex operam dare voluerit,hanc causam fuisse ferunt,quòd in conuiuio inuitatus à quodam vt caneret,se fidibus nescire respondit, quod à nonnullis risu exceptum ad musicam perdiscendam illum incitauit,vt sero potius,quàm nunquam artis illius rationem teneret,fidis corda in Cythara,vel lira alio ue instrumento extensa, vnde fidicula diminutiuum tormenti genus. [Accessio) Additio incrementum.[Sed pertinax industria) Perseuerans,& in bonam partem accepimus, vt peruicaces dicamus perseuerantes,interdum contumaces obstinatos duros. est autem peruicax , qui ad victoriam vsque perseuerat in proposito. [Vtilissimum elementum) Ideo dicit, quia studia quædam sunt adolescentibus congrua,vt Grammatica,Dialectica,Rhetorica,alia grauioris,& maioris exercitationis & ingenij. vt Philosophia.s.Phisica,at vero Musica earum rerum est, quæ inferioris sunt,& materiæ leuioris,rectè ergo dixit,vilissimum elementũ.

Fidis. Fidicula.

Peruicaces.

ASC. SOCRATEM &c.) Constat etiam Socratem prouectum ætate.i.grandem nato cœpisse.i.incepisse dare operam fidibus .i. musicis instrumentis tractandis iudicantem satius .i. melius, & eligibilibus,percipere vsum eius artis.s.musicæ,sero.i.tarde,aut etiam nimis tarde,quàm nunquam. [Et quantula).i.quàm parua accessio .i. incrementum,& augmentum illa scientiæ futura erat Socrati .s. viro scientissimo? q. d. minima nimirum. [Sed industria hominis) .s. Socratis peruicax.i.quasi obstinata, & infrangibilis voluit etiam vtilissimum elementum .i. principium musicæ rationis accedere.i.addi tantis diuitijs suæ doctrinæ. Ergo dum Socrates credit,se semper pauperem.i.indigentem scientiæ ad discendum.i.vt possit semper aliquid discere,fecit se locupletissimum sup. scientiæ ad docendum.i.vt possit alios docere.

DE ISOCRATE.

ATQVE * vt longæ, & felicis industriæ quasi in vnum aceruum exempla redigamus, Isocrates nobilissimum librum, qui inscribitur παναθηναϊκὸς quartũ & nonagesimum annum agens, ita vt ipse * significat, composuit,opus ardentis spiritus plenum. Ex quo apparet,senescentibus membris eruditorum,intus animos industriæ beneficio florem iuuentæ retinere. neque hoc stylo terminos vitæ suæ clausit: nanque admirationis eius fructum quinquennio percepit.

* Cic. de senect.
* Significat, imo scribit aperte in ipsa oratione.

OLIV. ATQVE vt Isocrates nobilissimum)Vt omnem industrię rationem in vno homine fuisse comprehendemus, Isocratis exemplum lectoribus subijciamus,fuit autem Isocrates græcus,orator clarissimus, Georgiæ auditor, multorum philosophorum præceptor eximius, vt Macr. attestatur. & teste Quintiliano,fuit diuerso dicendi genere nitidus,& comptus,palestræ magis,quàm pugnæ accommodatus omnes dicendi veneres sectatus,in inuentione facilis,honesti studiosus,in compositione adeo diligens,vt cura eius reprehendatur,in ętate iam confectæ, videlicet decrepita, quartum & nonagesimum agens annum teste Cic. in Catone maiore librum composuit, qui παναθηναϊκὸς inscribitur totius Græciæ,& in primis Athenarum gesta,laudesq. continens. & studia vrbis,quem tanta scientia constat fuisse refertum, vt admirarentur omnes in ea ætate ingenij vires tantum valuisse, ex quo facile comprehendi potest, in hominibus corpora quidem senescere, animos vero nunquam, si quis bene diligẽterq. coluerit eos. Cicero de Isocrate,est etiam quiete,& pure,atque eleganter actæ ætatis placida,ac leuis senectus,qualem accepimus Platonis, & qui octogesimo anno scribens est mortuus,qualemq. Isocratis,qui eum librum, qui παναθηναϊκὸς inscribitur, quarto & nonagesimo anno scripsisse dicitur,vixitq. quinquennium postea. Isocrates,teste Macr. cum in conuiuio a sodalibus rogaretur,vt aliquid in medium de suę eloquentiæ forte proferret, respondisse fertur,quæ locus præsens, & tempus exigit,ego non calleo,quæ vero calleo,nec huic loco, nec tempori sunt accommodata. [Felicis industriæ) Quia ex ea industria plurimum fructum consecutus fuerat. [παναθηναϊκὸς) Qui omnem verbis Athenarum laudem continebat, quod .s. in ea vrbe cuncta liberalia studia,ac bonæ artes viderentur,omnia beneq. viuendi præcepta inde manarent, & perciperentur, qui tamen liber hominum negligentia obsoleuit.[Admirationis eius) Appellat librum illum admirationem quandam hominum,quia admirabantur tũ eius ingenij vires in ea ætate valuisse, vt librũ summa sapientia refertum ædere potuerit, & inde laus illi maxima redundabat,quæ suis operis fructus esse videbatur, & erat.

ASC. ATQVE vt redigamus quasi in vnum aceruum) .i. cumulum exempla industriæ longæ.i. diutinæ,& felicis .i. beatæ, Isocratea

crates composuit (vt ita ipse significat) librum nobilissimum, q inscribitur.i.cui titulus est παναθηναϊκὸς panathenaicos.i.tota tea, aut laus Ath. agens annum quartum, & octogesimum. (Non ergo dicemus octuagesimum sciemusq. inter viginti, quod centum minorem numerum, interueniente coniunctione præponi debere) appositorie opus plenum spiritus.i.acrimoniæ ardentis. Ex quo apparet animos eruditorum retinere intus florem iuuentæ beneficio industriæ i.grauitatis solertis mébris senescentibus. [Neque clausit).i.finiuit terminos vitæ suæ hoc stylo, quo panathenaicon scripserat, nanque percepit quinquennio .i. spacio quinque annorum fructum admirationis eius.i.laudem, quę ex eius admiratione illi dabátur. Nam quinquenniú post vixit.

DE CHRYSIPPO.

* Atqui an. 73. vixisse tätű, scribit Laërtius, & Suid.
* Tradédis.
Lucian. & Macr. & l
OLIV.
Chrysip. labor in dustriosus. an. scribit.
Chrysip. Medæa.

CITERIORIS * ætatis metas, sed non tñ parui spatij Chrysippi viuacitas flexit: nam lxxx. anno, cœptum ante quadragesimum λογικῶν exactissimæ subtilitatis volumé reliquit: cuius studium in * tractandis ingenij sui munimentis tñ operis laborisq. sustinuit, vt ad ea quæ scripsit penitus cognoscenda, longa vita sit opus.

CITERIORIS ætatis metas Chrysippi) Hic Chrysippus Apolloni Soléñs filius, siue Tarsensis, philosophus sic acutissimus adeo, vt testentur fermè omnes, Iouem ipsum eius acutioribus argumentis vix resistere potuisse, si in terras descendisset, fuit ergo ingeniosus, & acutus in omni genere orationis, in plerisque a Zenone dissentit, & Cleante, quoties aduersus Cleantem differendo egisset, tanta ducebatur pœnitentia, vt crebro diceret, ego quidem alias fortunatus sum, pręterquam in Cleantem in hoc sum infelix, & vt dixit Cic. de nat. deorum. Natus est homo Chrysippus ad mundum contemplandum, atque mirandum, nam teste Laërtio septingenta volumina ædidit, & quidquid loci debat, mandabat literis, & sæpe emendabat, & magna testimoniorum nube vtebatur, quod adeo in consuetudine habuit, vt in quibusdam suis opusculis totá Euripidis Medæam insereret. petentiq. quidam ab altero legente, quidnam id esset quod legeret, ille Chrysippi Medæa est, quare de illo ait Apollodorus Atheniensis, si quis tollat de Chrysippi libris, quæ aliena sunt charta illi vacua relinquetur eius tamen libri clarissimi, & in dialectica præcipue, in qua fuit adeo insignis vt dicerent, si apud deos in vsu esset dialectica, non futuram aliquam, quám Chrysippeam erat præterea teste Laërtio imbecilli, tenuiq. corpusculo, quod ex eius imagine dicit apparere in ... vt ... agebat quietem, cura autem sola monebat, vt ancilla eius diceret, Chrysippi tantum cura est inebriari, vnde teste Hermippo á discipulis ad sacrificium ductus, dulce merum adeo bibit, vt fatigatus angustijs spiritus, eum quinta die post reliquerit, cum esset octoginta trium annorum, sunt qui dicant eum nimio risu comprehensum interijsse, ita vt cum asinus manducasset ficus, aniculæ dixisset, vt vinum asino daret, nimioq. dehinc risu expirasse neminem regum laudauit, sola anicula contentus fuit, hic ergo volumen ante quadragesimum annum inchoatum exactissimæ subtilitatis octogesimo anno confecit, & absoluit, quem λογικῶν logicam appellauit, ex quo facile coniici potest, quanta eius fuerit industria, qui vnum, & quadraginta annos assidue scribendo consumpsit fuit maximæ auctoritatis philosophus, de quo Iuuen. Satyra ij. Plena omnia gypso Chrysippi inuenias. Citer. ætatis metas, quia nõ ad Isocratis ætatem peruenit, hoc est non tanto tempore vixit, nam Isocrates, vt diximus, nouem & nonaginta confecit annos, hic vero ad octogesimum tantummodo peruenit annum, ergo. [Citerioris).i. breuioris ętatis terminos. [Cœptum λογικῶν) Librum logicorum, & philosophi considerationum. nam logica, & philosophorum considerationes in eo libro continebantur. [Exactissimæ subtilitatis) Exquisitissimi acuminis. [Ad ea) Quæ scripsit, longa vita sit opus. [Quia vt diximus) Teste Diogene, septuaginta volumina composuit, ad quæ legenda longiori vita opus esset.

ASCEN. CITERIORIS viuacitas).i. aptitudo & auiditas viuendi, & quasi lógę vitæ Chrysip. flexit metas.i. peruenit ad spacium citerioris ętatis. (Translatio ad currule certamen, in quo dum currus ad metas tracti sunt, reflectuntur) sed tamen non parui spacij. nam reliquit volumẽ λογικῶν.i. logicorum, aut logicalium exactissimæ subtilitatis anno octogesimo .s. suæ ætatis cœptum ante quadragesimum .s. annum, & ita supra quadraginta annos in eo laborauerat. [Cuius) .s. Chrysippi studium sustinuit tantum operis, & laboris in tractandis.i. exercendis monumentis.i. futuris indicijs, & testimonijs ingenij sui, vt opus sit longa vita ad cognoscenda penitus, id est omnino, & penè intus, ea quæ scripsit.

DE CLEANTE PHILOSOPHO.

* Laër. & vita.
* Immo contra Cic li. 2. Acad. q̃stio Laër. & Suidas. de ætate Luca. & Macrob.
OLIV.

TE quoque * Cleante tam laboriose haurientem, & tam pertinaciter tradentem sapientiam, numen ipsius industriæ suspexit, cum adolescentem quæstu extrahendæ aquæ nocturno tempore inopiam tuam sustentantem, * diurno Chrysippi præceptis percipiendis vacantem, eundemque ad vndecentesimum annum attenta cura erudientem auditores tuos videret: duplici enim labore vnius sæculi spacium occupasti, incertum reddendo, discipulus ne an præceptor esses laudabilior.

TE quoque Cleante) Cleantes hauriéda hortolanis aqua vitam sustentauit, hic Cleantes Phanij filius, vt Antisthenes dicit in successionibus, primum quidem pugil fuit, deinde profectus Athenas cum dragmis quatuor vt quidam ferút, congressus Zenoni studiosissime philosophatus est, neque eisdem decretis persistit memorię proditum est, ipsum laboriosissimum fuisse, adeo vt inopia cogente se mercenarium faceret, ac noctu quidam in hortis hauriret aquam, interdiu autem operam studijs liberalibus daret, vt & Phreantles .i. exhauriens puteos appellaretur. Aiunt illum cum pertractus esset in iudicium redditurus rationem, vnde adeo robustus, ac tam boni habitus viueret, Hortulano apud quem id muneris implebat, ac muliere, penes quem farinas pinsabat testibus sui victus vsum absolutum esse, Areopagitasq. admiratos, decem illi minas dari cõsueuisse. Zenonem autem accipere illum vetuisse. Aiunt autem Antigonum illi tria millia dedisse hic auditor eius, cum rogaretur, cuius grana hauriret, audiuit, non solum aurio nunquid non effodio, ac rigo? &c. facio philosophię causa? & Zeno quidem illum ad id exercebat, videbatq. obolum sibi ea labore afferri coactam aliquando stipem in medium familiarum iorulis dicens, Cleantes quidem Cleantem alium posset nutrire, si vellet, qui vero vnde nutriantur, affatim habent, ab alijs quærunt, quę sunt ad vsum vitæ necessaria, & quidem remissius philosophantes ea igitur causa secundus Hercules Cleantes dicebatur, hunc Val. dicit Chrysippi auditorem, cum econtrario Laërtius dicat. [Chrysippus) Apolloni filius Solensis, siue Tarsensis, vt Alexander in successionibus ait discipulos Cleantis fuit, hic prius longa exercitatione emensa Zenonis, siue Cleantis vt Diocles, & plurimi traduut, audiuit. nam Cleantes vitæ instituto clarus enituit vt Zenoni succederet, & quidem complures essent illis memorabiles discipuli. Composuit autem libros pulcherrimos de tempore, de sensu, de arte, de appetitione, & de antiquitate, de dijs, de Himenęo, de gigantibus, de arte amatoria, de pollicitis, de legibus, & alios quamplures, tumuit illi gingiua, ac putriuit, medicorum sententia, biduo cibo abstinuit, conualescente ipso, & medicis sibi consueta permittentibus, iterum sponte sua fecit abstinentiam, qua consumptus est, & extinctus. Alij dicunt amore alterius vitæ manum sibi iniecisse audito á se Zenone annis nouem, cuius annus est nonagesimum æquasse dicitur. [Laboriose haurientem) Cum multo sudore addiscentem. [Nomen ipsius) Dea ipsa industrię, nam cunctas virtutes, & animi passiones deos esse credebant antiqui, & eas tanquam numina colebant, vt fides, pietas, concordia. Iuuen. Vt colitur pax, atque fides victoria virtus. [Quęque) Salutato crepitat concordia nido. [Extrahendæ aquæ) Haurienda ex puteis aqua. Seneca ad Lucilium epist. xlv. Socrates patricius non fuit, Cleantes aquam traxit, & rigando hortos locauit manus. [Diurno Chrysippi præceptis) Dissentit á Laërtio, vt diximus. non enim Chrysippi, sed Zenonis auditorem fuisse, dicit Laërtius, qui et propter morum venustatem successit. [Ad vnde centesimum) ad nonum & nonagesimum annum, dempto .s. vno ad centum. [Duplici enim labore) Vere te industriæ numen aspexit, nam & discendo, & docendo te semper ita gessisti, vt in discrimine venire possit, melius ne discipulus, an præceptor euaserit.

ASCEN. TE quoque &c.) O Cleante (á nominatiuo Cleantes) numen .i. diuina virtus ipsius industriæ, suspexit .i. misericorditer

aspexit, quoque .i. etiam te haurientem tam laboriose sapientiã. (Alludit ad nomen illi ea officio impositum, nam quia è puteis aquam haurire solebat prætenuitate rerum, vt inde victum redimeret, dictus est phreantles nomine φρέαρ quod est puteus, & verbo ἀντλέω .i. exhaurio, sed dum per se ponitur, significat exhauri re sentinam) & tradentem .s. discipulis, tam pertinaciter .i. constanter cum .i. quando videret te adolescentem sustentantem inopiam tuam quæstu .i. lucro aquæ extrahendæ .s. è puteis tpe nocturno & supp. vacantem tpe diurno præceptis .i. traditionibus Chrys. percipiendis, cum videret te eundem erudientem abũde, & attenta cura sup. abunde centesimum annum auditores tuos. Enim pro quia, tu occupasti spatium vnius seculi .i. centum annorum duplici labore .s. discendi, & docendi, & reddendo incertum .i. ambiguum, an esses laudabilior discipulus, an præceptor.

DE SOPHOCLE.

* Vixit ann. 65. Lucia. in Macr. Cic. de sen. lib. 9. cap. 12.
* ἰοφῶν lego ex Lucia. in Macr. et Suida. ἰοφῶν ἔτεχνε δ'. inquit Suid.

SOPHOCLES * quoque cum rerum natura gloriosum certamen habuit, tam benigne illi mirifica opera sua exhibendo, quàm illa operibus eius tempora liberaliter subministrando prope enim centesimum annum attigit, sub ipsum transitum ad mortem Oedipode Coloneo scripto: qua sola fabula omnium eiusdem studij poëtarum præripere gloriam potuit, idque ignotum esse posteris filius Sophoclis noluit * σοφὸν sepulchro patris, quæ retuli insculpendo.

OLIV. SOPHOCLES) Hic tragœdiarum scriptor clarissimus Ath. de quo diximus in cap. de continentia lib. iiij. cuius tanta fuit industria, vt cum ipsa rerum natura certasse videatur. nam cum esset annorum fermè centum, œdipodem tragœdiam composuit, de qua Cic. in Catone maiore, Sophocles inquit ad summã senectutem tragœdias fecit, qui propter studium, & industriam curam negligere familiarem videretur, à filijs in iudicium vocatus, vt quemadmodum nostro more rem male gerentibus patribus bona interdici solent, sic illum qua desipientem à re familiari remouerent iudices, tunc senex dicitur eam fabulam, quam habebat in manibus, & proxime scripserat Oedipum coloneum recitasse iudicibus, quæsisseq., num illud carmen desipientis videretur, quo recitato sententijs iudicum est liberatus. [Gloriosum) Cum rerum natura certamen. Hoc habuit cum natura certamen, vtq. diu viuendo laboriosus semper esset, natura longum illi vitæ spacium concessit, quo posset scribendo gloriam comparare, Sophocles illud nõ minori studio, & industria spacium confecit, gloriosum igitur certamen, vt quanto maius spacium daretur, tanto maiori illi studio conficeret. [Sub ipsum transitum ad mortem) De qua morte dicemus lib. vlt. cap. iij. [Quæ retuli) Fabulam .s. Oedipodis, quam supra commemoraui, hanc filius sepulchro patris curauit insculpi, virtutis paternæ monumentum perpetuum.

ASCEN. SOPHOCLES quoque habuit gloriosum certamen cum natura rerum exhibendo illi) .s. naturæ mirifica opera sua .s. tragica tam benigne .i. bona voluntate, quam illa .s. natura subministrando operibus eius .s. Soph. tempora .s. vitæ liberaliter, hoc est Sophocles contendit cum natura, conando eam vincere labore suo, hoc est plus laborando, quam pro modico temporis sibi dati, & natura certauit, cum Sophocle, prolongando illi tempus vitæ, & industriæ, vltra consuetum modum. Enim pro quia, Oedipode coloneo scripto .i. tragœdia sic inscripta absoluta sub ipsum transitum ad mortem .i. paulo ante decessum suum Sophocles attigit prope centesimum annum, quę sola fabula, licet alias non scripsisset, ipse potuit præripere .i. præ ceteris rapere, & vendicare sibi gloriam omnium poëtarum eiusdem studij, & Sophon filius Sophocles noluit, id .i. eam laudem patris esse ignotum posteris, insculpendo sepulchro, patris quæ retuli videlicet, quòd princeps tragicorum, vel ea sola fabula euaserit. Videtur autem hoc modo Sophon esse nomen filij, sunt tamen qui græce scribunt Sophon .i. sapientem, vt sit insculpendo sepulchro σοφὸν, sed tunc non quadrat, quod additur, quæ retuli.

DE SIMONIDE POETA.

SIMONIDES vero poëta octogesimo anno & docuisse se carmina, & in eorum certamen descendisse ipse gloriatur: nec fuit iniquum illum voluptatem ex ingenio suo diu percipere cum eam omni æuo fruendam traditurus esset.

OLIV. SIMONIDES vero poëta) Hic Lyricus poëta fuit, vt diximus lib. j. cap. de som. item cap. de miraculis, vnde & carmina quędam Simonidia dicta sunt primus etiam artem memoriæ inuenisse dicitur teste Cic. tanta eius fuit industria, vt gloriaretur & se octo genarium carmina docuisse, & in theatrum ad certamen cum reliquis poëtis descendisse, vt inde præmia, quæ meliori poëtæ darentur, exciperet, superstes etiam carminibus suis fructum ex his voluptatem .s. mirificam cœpit, quia videret, quòd ea omnis esset celebratura posteritas. [In eorum certamen descendisse) In theatrum descendit, vt carmina sua, quæ recitaret ceterorum poëtarum versibus potiora esse probaret, & ita propositum præmium caperet. [Nec fuit iniquum) Lyptotes est, ac si diceret fuit æquissimum.

ASCEN. SIMONIDES vero poëta) Gloriatur se docuisse carmina anno octogesimo .s. ætatis suæ, & descendisse in certamen eorum .s. carminum, aut potius poëtarum scribentium carmina. [Nec fuit iniquum) .i. iniustum illum percipere diu voluptatem ex ingenio suo, cum traditurus esset eam fruendam .i. cum fructu, & voluptate percipiendam omni tempore, quia eius carmina superextabunt iudicio auctoris.

DE SOLONE.

* Cic. de senect.
* Stobæ. serm. 27. paulo aliter.

NAM Solon * quanta industria flagrauerit, & versibus complexus est: quibus significat se quotidie aliquid addiscentem senescere, & supremo vitæ die confirmauit: q̃ assidentibus amicis, & quadam de re sermonem inter se conferentibus, fatis iam pressum caput erexit. * Interrogatusq. quapropter id fecisse, respondit, vt cum istud quidquid est, de quo disputatis, percepero, moriar. Migrasset profecto ex hominibus inertia, si ea animo vitam ingrederentur, quo eam Solon egressus est.

OLIV. NAM Solon) De hoc Solone diximus supra lib. v. cap. de ingratis. Fuit autem vnus è septem sapientibus. Athenięsis, vt quidam dicunt, vt alij Salaminius, de qua insula diximus supra lib. & capite præscriptis, vtcunque sit, Athenis vixit, vrbem illam quasi nouam ciuitatem moribus, & legibus condidit, qua in re tanto temperamento se inter plebem & senatum egit, vt ab vtriusque parem gratiam contraxerit. Legitur apud Platonem, Solonem iudicio Critiæ cuiusdã viri doctissimi videri non solum prudentia ceteris laude dignis, sed etiam carminibus præstitisse, & si sermonem, quem ab Ægypto reuersus instituerat impleset, non minorem Hesiodo, vel Homero futurum continebantur autem in eo Atheniẽsium gesta, hic quanquam omnium hominum iudicio haberetur continens, tamen indulsisse scribitur vino cuius industria quanta fuerit eius verbis comprehendi potest, nam dictare solebat γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος senesco semper multa addiscens, præterea cum externum fati diem sustineret, & qui assidebat amici, ac familiares de re quadam inter se disputarent, caput erexit, auditurus, quid illi tunc inter se differerent interrogatus, si quid esset quod vellet, vt perceptro inquit quidquid est de quo disputatis, erudirer hinc ab eam, moriarq. sapientior, vox profecto philosopho tãto dignissima. [Flagrauerit) Accensus fuerit, nota est verborum differentia flagro spiritu veniat, hoc ad odorem, illud ad ardorem refertur. [Versibus) Supra græce positis. [Fatis pressum) Instanti, & propinqua morte grauatum. [Migrasset ex hominibus inertia) Si homines inquit ea industria vitam ingrederentur, qua Solon egressus est, nullus inter mortales inertię locus inueniretur, hęc autem ad id potissimum valent, vt adolescentes horum exemplis incitati summo studio, & industria virtutes amplectantur, & studia capessant, horumque similes fieri maxime laborent.

ASCEN. NAM Solon) Et .i. simul complexus est .i. confessus quanta industria flagrauit versibus, quibus significauit se senescere .i. seniorem fieri addiscentem quotidie aliquid, & confirmauit .i. comprobauit supremo die vitæ, quòd .i. quia erexit caput suum iam pressum fatis .i. morte instante, amicis .s. eius assidentibus, & conferentibus de quadam re inter se & interrogatus quapropter

pter fecisset,id.i.erexisset caput suum respondit,vt cum pertepe-ro istud quidquid est, de quo disputatis moriar, profecto (dicit au&oe) inertia.i.ignauia,& carentia industriæ migrasset.i.penitus discessisset ex hominibus si supp. homines ingrederentur vitam eo animo,quo Solon est egressus ea .f. vita hoc est cupienti semper aliquid discere.

DE THEMISTOCLE.

Cic. de senect. QVAM * porrò industrius Themistocles, qui maximarum rerum cura districtus, omnium tamen ciuium suorum nomina memoria comprehendit? per summam nanque iniquitatem patria pulsus, * & ad Xerxem, quem paulo ante deuicerat, confugere coactus,prius,quàm in conspectum eius venire,Persico sermoni se assuefecit, vt per laborem parta commendatione regijs auribus familiarem, & assuetum sonum vocis adhiberet. *Plut. in vita.*

OLIV. *Themist. industria* QVAM porrò industrius Themistocles) Themistocles Atheniensium clarissimus ciuis,& imperator eximius,vt diximus in cap. de mutatione fortunæ,quàta industria fuerit,hinc facile conijci potest, quod tum multarum,maximarumque rerū cura esset inuolutus reipublicæ Atheniensis administrationi semper intentus omnium in ciuium suorum nomina, teste Cic. teste Quintiliano,& nunc Valerio memoriæ mandauerit, & intra anni spacium Persicam linguam optime perceperit. Cic. in Catone maiore Themistocles inquit oium ciuium suorum perceperat nomina. Quintilianus vero de institutione oratoria in cap.de memoria, Ceterum inquit quantum natura studioq. valeat memoria, vel Themistocles testis est,quem vnum intra annum optime locutum Persice constat.[Districtus) Implicitus,interdum iratus,& seuerus,ac potens. [Per summam nanque) Iniquitatem patria pulsus inuidia ciuium,vel tyrannidis suspicione vel quia, vt diximus, mos erat Athenis, vt qui virtute maximas opes cōparasset,ne libertati periculosus esset, per decem annos exularet,ergo per summam iniquitatem, quia iniquissimū erat patriæ liberatorem,imperij amplificatorē, & conseruatorem exilio mulctare,quem ingentibus præmijs afficere debuerant.[Parta commendatione)Per laborem.[Persicam linguam]Studio se addiscendo se regi gratum reddidit, & commendabilem.

ASCEN. QVAM &c.) Porrò.i.sed quàm.i.quantum industrius supp. fuerit Themistocles qui districtus cura maximarum rerum tamen.i. nihilominus comprehendit memoria, nomina omnium ciuium suorum: Nanque ipse pulsus patria per summam iniquitatem,& coactus fugere ad Xerxem.f.regem Persarum,quem deuicerat paulo ante, assuefecit se sermoni Persico prinsquam veniret in conspectum,aut in conspectum eius.f.Xerxis,vt commendatione.f.sui parta labore,aut per laborem,adhiberet auribus regijs,videlicet Xerxis sonum.i.vocem familiarem, & assuetam repetere auribus regijs, quia signum amoris est didicisse alterius gentis linguam, cum qua, qui nullum commercium affectaret eam, non disceret.

DE CYRO, ET MITHRIDATE.

Quint. lib. 11. c. 2. Plin. lib. 7. ca. 24. CVIVS * vtriusque industriæ laudem duo reges partiti sunt,Cyrus omnium militum suorum nomina, Mithridates duarum, & viginti gentium, quæ sub regno eius erant,linguas edifcendo: ille,vt sine monitore exercitum salutaret; hic,vt eos,quibus imperabat,sine interprete alloqui posset.

OLIV. *Cyri memoria Mith. memoria.* CVIVS vtriusque industriæ) Et posse omnium suorum nomina memoriæ, cōplecti, & aliena linguas sine interprete vti,quod vtrunque fecit Themistocles.[Duo reges) Cyrus,& Mithridates. [Cyrus) Fuit Persarum rex potentissimus, de quo Iustinus multa tradit lib.1.& nos in cap.de fom.hunc magnæ memoriæ fuisse & Solinus in cap.de homine, & Quintilianus de instit.oratoria in cap.de memoria,& Plin.lib.vij.nat.hist. testantur,nam Solinus inquit,Cyrus memoriæ bono inclaruit, qui in exercitu,cui numerosissimo præfuit nominatim singulos alloquebatur. Quintilianus vero,vt supra diximus,quantum naturæ studio valeat memoria vel Themistocles testis,quem vnum intra annum optime locutum Persice constat. vel Mithridates, cui duas & xx. linguas,quot nationibus imperauit, traditur notas fuisse. vel Crassus ille diues, qui tum Asiæ præesset, quinque græci sermonis differentias sic tenuit, vt quàm quisque eum lingua postulasset,eadem ius sibi redditum ferret,vel Cyrus,quem omnium militum tenuisse creditum est nomina. [Sine monitore exercitum salutaret)Imperatores nominum suggestores habere consueuerant,qui nomina militum eorū auribus insererent,quo blande nominatim milites appellando,eorum animos sibi maxime cōciliarent, hos monitores R. nomenclatores appellabant.

CVIVS vtriusque industriæ) .f. in commemorandis nominibus ciuium. & edifcenda lingua Persica,hoc est aliena duo reges.f.Cyrus & Mithridates partiti sunt.[Cyrus).f.rex Persarum sup. partitus est laudem Themistoclis discēdo nomina omnium militum suorum,& Mithridates rex ponti discendo linguas duarum,& viginti gentium quæ erant sub regno eius ille .f. Cyrus discendo supp. nomina omnium suorum militum , vt salutaret exercitum sine monitore.f.de nomine salutandi,hic.f.Mithridates discendo omnes linguas vt posset alloqui sine interprete eos,quibus imperabat. ASCEN.

DE OCIO. CAP. VIII.

OCIVM, quod industriæ, & studio maxime contrarium videtur, præcipue subnecti debet,non quo euanescit virtus,sed quo recreatur. alterum enim etiam inertibus vitandum,alterum strenuis quoque interdum appetendum est.illis,ne proprie vitā inertem exigant; his,vt tempesti ua laboris intermissione ad laborandum fiant vegetiores.

OCIVM, quod industriæ & studio) Cum nihil magis industriæ & studio contrarium esse videatur, quod ocium, quasi inconueniens,& absurdum esse videbatur hoc illis subiungere,ideo breui vtitur præfatione qua ostendat non incongruæ factū esse,cum post lōga studia,diuinosq. labores,defatigati animi relaxationem quandam desiderent, qua recreati vegetiores deinde alacrioresq. ad studia redeant,atque labores. [Non quo euanescit virtus) Duo tangit ocij genera, vnum eorum,qui veluti corpore quodam, & languore animi in ocio marcescunt,quod non solum fugiendum, sed propemodum detestandum videtur alterum eorum,qui à labore requiem,& laxamentum quærunt, quod expetendum est. [Strenuis) Impigris,& promptis,& opponitur inertibus. [Tempestiua) Opportuna,& in tempore facta. [Vegetiores] Viuaciores,& validiores. deficerent enim assidua intentione animi,nisi interdum ocio recrearentur. Ouid. Si nunquam cessas tendere mollis erit. OLIV.

OCIVM) Quod videtur maxime contrarium industriæ,& studio,debet præcipue subnecti, quia opposita iuxta se posita maxime elucescunt, non tamen ocium de quo hic loquitur, studio penitus contrariatur, sed illi opitulatur , vnde addi videtur.f. in homine ipso,quia ocium est contrarium negocio,sed vt Cic. dicit, quidam in ocio sunt minime ociosi,vnde auctor addit non sup.subnecti debet ocium,quo vicius euanescit .i. dispareat, sed recreatur alterum .f. ocium,quo virtus euanescit , ne vitandum sup.est etiam inertibus.i.minime industrijs,& solertibus. alterum .f. ocium , quo virtus recreatur, appetendum interdum etiam strenuis. [Illis) Sup.euitandum est ocium,quo virtus euanescit,ne exigant.i.penitus agant propriam,aut prope, aut proprie vitam inertem .i. sine arte,& industria,his sup. appetendum est (vnde etiam bona appetimus) ocium quo virtus recreatur, vt fiant vegetiores.i.agiliores , & expeditiores ad laborandum , tempestiua intermissione laboris. ASCEN.

DE SCIPIONE, ET LÆLIO.

PAR * veræ amicitiæ clarissimum Scipio, & Lælius,tum amoris vinculo,tum etiam omnium virtutum inter se iunctum societate, vt actuosæ vitæ iter æquali gradu exequebantur , ita animi quoque remissioni communiter acquiescebant. constat nanque eos Caietæ, & Laurenti vagas litoribus conchulas , & calculos *Cicer. lib. 2. de orat. Orat. Sat. Lib. 2.*

lectitasse:

lectitasse: idq́ se * P.Crassus ex socero suo Q. Scæuola qui gener Lælij fuit, audisse sæpenumero prædicauit.

* L. non P. decebatur.

OLIV. PAR vere amicitiæ) Constat Scipionem, & Lælium, teste Cic. summa amicitia fuisse coniunctos, vt igitur actuosę vitæ studia, & labores omnes communiter susceperant, sic & animorum laxationes, & ocia pariter capessebant, vt in littore Caietæ, marijsq́. Tyrrheni pariter deambulantes, conchulas, calculosq́. more puerorum sæpissime legerent, id laxationis genus in ociosis viris turpe, in Scip. & Lælio fuisse videtur honestum. [Par clarissimus) Vere par vnum esse dicuntur, vt par boum, sic par amicorum quamuis autem vel paulo plura verorum amicorũ paria fuisse apud maiores legunfur, vt Theseus, & Pyrithous, Pylades & Orestes, Tydeus & Polynices, Nisus & Eurialus, inter quos Scipio connumerantur & Lælius. Actuosæ vitæ, laboriosæ & varijs actionibus debitæ, qualis industriorum, & studiosorum hominum esse solet. [Iter laborem) Per similitudinem. [Æquali gradu) In translatione persistit. [Vagas) Dispersas per litus, quidam legunt vagos .i. Lælium, & Scipionem errantes.

Cõchulæ. [Conchulas) Testas piscium, quibus Romani postes, & lecticas exornare consueuerant, sunt qui dicant græce ostraca appellari.

Calculus [Calculos) Lapillos dictos, quòd sua breuitate sine molestia calcantur, vnde calculus minima pars ponderis ex duobus granis lentis, & calculus numerus, calculatio supputatio. [Lectitasse) Frequenter collegisse. P.Crassus orator, de quo Cic. lib de orat. mentionem facit, & de eloquentia disputantem inducit, fuit autem Sceuolæ gener, vt lib. iiij. ostendimus cap. de verecundia. [Ergo P. Crassus Scæuola) Scæuolæ vero Lælij generi fuisse dicuntur, de quo Lælio Cic. lib. qui inscribitur Lælius, hoc est de amicitia, Q. Mutius augur Scæuola multa narrare de C. Lælio socero suo memoriter, & iucunde solebat.

ASCEN. PAR &c.) Scip.s. maior, & Lælius par clarissimum.i. nobilissimum vere amicitiæ, & iunctum.i. connexum, inter se, tum.i. pariter vinculo amoris, tum etiam societate .i. conciliatione omnium virtutum, vt .i. quemadmodum exequebantur .i. peragebant iter vitæ actuose, gradu æquali.i. æque magno progressu, ita acquiescebant .i. obtemperabant, quoque communi, remissioni .i. recreationi animi per remissionem operis, nanque.i. quia constat eos lectitasse.i. frequenter collegisse Caietæ, & Laurenti .i. iuxta ea oppida littoralia conchulas .i. paruas conchas vagas .i. dispersas littoribus.s. maris Tyrrheni, & calculos.i. paruos lapillos. [Et P. Crassus) Prædicauit se audisse id ex Q. Scæuola socero suo.i. patre vxoris suæ, qui .s. Scæuola fuit gener .i. maritus filiæ Lælij.

THEO. CALCVLIS) Calculorum ludus ab Ouidio describitur in artibus, & ab alijs composito seorsum volumine, scacorum nunc dicitur.

DE SCÆVOLA.

SCAEVOLA * autem quietæ remissionis eorum certissimus testis, optime pila lusisse traditur, quia videlicet ad hoc diuerticulum animum suum forensibus ministerijs fatigatum, transferre solebat. Aleæ quoque & calculis vacasse interdum dicitur, cum bene, ac diu iura ciuium, & ceremonias deorum ordinasset: vt enim in rebus serijs Scæuolam, ita & in scurrilibus lusibus hominem agebat, quem rerum natura continui laboris, patientem esse non sinit.

* Vereor ne ponat. Q. & P. qui ad fecisse dicitur lib. 1. de orat. cum Q. sit testis remissionum.

OLIV. SCAEVOLA autem quietæ) Vt testis fuerat Scęuola Scipionem, & Lælium animi relaxandi gratia conchulas, & calculos in littore lectitasse, ita ipse non minus post animi labores a forensibus officijs ad pilæ ludum se interdum conferebat nonnunquam ad aleas & tesseras, vt eo laxamenti genere fatigatum animum relaxaret, hic teste Cic. lib. offic. j. fuit P. Scæuolæ filij iurisperiti, à quo Cic. iuris ciuilis scientiam, quantacunque foret accepisse dicitur, nam lib. j. offic. inquit, quorum vero patres, aut maiores aliqua gloria pręstiterunt, eorum plerique hoc in genere laudis student excellere, vt Q. Mutius P. filius in iure ciuili. Fuit autem hic Scæuola, teste eodem Cic. in Lælio iurisperitus, & augur, quem in lib. de Orat. Cic. inducit tum Crasso de eloquentia disputantem. [Quietæ remissionis) Ociosæ relaxationis, est enim adiectiuum quietæ. [Optime pila) Cũ dicat optime, significat illum ab adolescentia fuisse studiosissimum eius ludi, vt assidua exercitatione minime ineptus, eius peritiam consecutus fuerit non mediocrem. [Ad hoc diuerticulum) Digressionem. est autem à viatoribus sumpta translatio, qui a via quiescẽdi gratia ad loca diuertunt, est enim diuerticulum locus, vbi de via diuertimus. Ter. vbi ad ipsum venio diuerticulum. vel locus est ad quem de itinere se cedimus, diuersorum vero domus hospitalis, ad quam ex diuersis vijs conueniuntur. [Calculis) Tesseris, vel taxilis, vt esculos posuerit pro taxilis. [Iura ciuium) Vtpote qui iurisperitus. [Et cerimonias deorũ) Vt qui augur. nam aliter pontifex fuit. Cic. quo mortuo me ad pontificem Scæuolam contuli. [Vt enim in rebus serijs) Licet sapienti rebus serijs interdum inserere ludos, & iocos, vel certe post seria ad ludos se, & ioca conferre, teste Cic. offic. j. Ludo autem & ioco vt illis quidem licet, sed sicut somno, & quietibus ceteris, tunc cum grauibus serijsq́. rebus satisfecerimus. ergo Scæuola in rebus serijs se virum grauem, & auctoritate plenum, in ludis vero se hominem referebat. [In scurrilibus) Lusibus, sine dubio de est particula quasi, quod facere frequenter solent auctores. Virg. medius inter cædes exultat amazon, vel scurrilibus iocosis, non tamen turpibus, quibus vtuntur seueræ. [Quem rerum natura) Natura inquit non patitur hominem labori semper insistere, nam licet virtutis laus omnis in actione consistat, ab ea tamen necesse est sæpe fiat intermissio, multiq́. dentur ad studia reditus, nam vt inquit Ouid. Quod caret alterna requie durabile non est. Hæc reparat vires fessaq́. membra leuat.

ASCEN. SCÆVOLA autem certissimus testis remissionis) .i. relaxationis eorum.s. dictorum quiete.i. tranquille, hoc est per quietem traditur lusisse optime.i. artificiosissime pila instrumento lusorio, sed vt opinor alterius generis, quam quo in Gallia vtuntur, nam Itali adhuc pilam de culpo grandiorem, & vento turgidam agitant. [Quia videlicet Scæuola) Solebat transferre ad hoc diuerticulum.i. repositorium, & quasi inclinatorium, sicut in diuerticulo fessi de via recreantur, animum suum fatigatum ministerijs forensibus.i. actionibus iudicialibus. [Dicitur etiam vacasse) .s. se vacuum curis dedisse, aleæ & calculis.i. taxilis, aut lapillis in venam iactandis, cum ordinasset bene, ac diu iura ciuium, & ceremonias deorum, quia augur erat, & quasi pontifex. Enim.i. quia, vt.i. quemadmodum ipse agebat .i. repræsentabat in rebus serijs .i. seueris grauibus, ac seorsum à risu positis. [Scæuolam) .i. personam grauem, hoc est seipso dignam, ita agebat in lusibus scurrilibus .i. iocularis, hominem .s. vulgarem, aut naturam humanam, quem.s. hominem, natura rerum.s. creatrix non sinit esse patientem.i. toleratiuum laboris continui .i. non intermissi, quia, Quod caret alterna requie durabile nõ est, in homine præsertim.

EXTERNA.
DE SOCRATE PHILOSOPHO.

ID'QVE * vidit, cui nulla pars sapientiæ obscura fuit Socrates: ideoque non erubuit tunc, cum interposita arundine cruribus suis, cum paruulis filiolis ludens, ab Alcibiade risus est.

* Orat. Satyr. 3. lib. 2.

OLIV. ID'QVE vidit Socrates) Terrestre quoddam oraculum, & humanæ sapientiæ venerabile sacrarium non erubuit cum filiolis pueriliter ludens ab Alcibiade rideri, cum ad eum salutandi gratia venisset, & arundines cruribus interponentem more puerorum offendisset, sciebat enim id sibi naturæ lege permitti laxamenta quærere, tanquam necessaria, & non homini turpia, qui fuerit studio, & labore defessus. [Interposita arundine cruribus) Qui more puerorum equitem imitaretur.

ASCEN. ID'QVE &c.) Et Socrates, cui nulla pars sapientiæ fuit obscura .i. non perspecta vidit id .s. hominem non esse patientem continui laboris, ideoq. non erubuit tum nunc risus est.i irrisus, aut risu affectus ab Alcibiade nouissimo cive Athen. ludens filiolis paruulis arundine interposita suis cruribus loco equi puerilis, quod & alij fecerunt. Vnde Flac. Ludere par impar, equitare in arundine longa.

DE HOMERO POËTA, ET ACHILLE.

HOMERVS * quoque ingenij cœlestis vates, non aliud sensit, vehementissimis Achillis manibus canoras fides aptando, vt earum militare robur leni pacis studio relaxaret.

* Iliad. 1. & Ouid. in epist.

Homerus)

OLIV. HOMERVS) Hoc idem sensit Homerus cum Achillem virum fortissimum fidibus canentem sæpius introducit. [Canoras fides) Resonantes chordas.

ASC. HOMERVS quoque vates ingenij cœlestis nõ aliud sensit aptando).i.applicando per testimonium carminum suorũ manibus Achillis vehemẽtissimis.s.ad opus bellicum, fides canoras.i. citharam,vt relaxaret robur militare.i.seueritatem bellicam, & rigorem leui.i.facili studio pacis.i. cui in pace vacare solemus.

QVANTA SIT VIS ELOQVENTIÆ. CAPVT IX.

POTENTIAM vero eloquentiæ etsi plurimum valere animaduertimus, tamen sub proprijs exemplis,quo scilicet vires eius testatiores fiant,recognosci conuenit.

OLIV. POTANTIAM) Quãta sit eloquẽtiæ vis,atque potentia, cũ ceteri oẽs quidem illa scripserunt, tam græci,q̃ latini,tunc in primis ipse pater eloquentiæ Cic.cũ pluribus in locis,& voluminibus ostendit, quorũ vnum nobis hoc loco referre satis esse duxi,vbi rerũ oium dñam illam appellat. Ait enim lib. ij. de nat. deorum iam vero dña rerum vt vos soletis dicere,vis eloquendi, q̃ pręclara quamq. diuina,quę primum efficit,vt ea,quę ignoramus discere,& ea quæ scimus,alios docere possumus.Deinde hac cohortamur,hac persuademus.hac consolamus afflictos,hac deducimus à timore perterritos,hac gestientes comprimimus,hac cupiditates iracundiasq. constringimus, hæc nos vires legum vrbium societate coniunxit, hæc nos ab immani, & ferina vita segregauit,cum igitur ea sit vis eloquentiæ, vt quidquid in rerum natura, totoq. mundo laudabile sit in ea versetur, cunctaq. eius adminiculis nitantur,foueantur,sustententur,illustrentur: nihil præterea dicendum est, nisi vt subiectis exemplis fiat illustrior, atque testatior.[Eius vires testatiores) Si inquit exempla proposuerimus,probabilior fiet eloquentiæ virtus, atque vulgatior.

ASCEN. POTENTIAM &c.) Vero.i.sed,& si .i. quanquam animaduertimus potentiam eloquentię valere .i. posse plurimum, tñ conuenit sup.eam recognosci sub proprijs exemplis.s.quo .i. ideo,vt vires eius fiant testatiores.i.magis testatę, & cõprobatę.

DE VALERIO.

REGIBVS * exactis plebs discedens à patribus, iuxta ripam fluminis Anienis in colle,qui sacer appellatur,armata consedit: eratq. non solum deformis,sed etiã miserrimus reip.status,à capite eius cetera parte corporis pestifera seditione diuisa: ac ni Valerij subuenisse eloquentia, spes tanti imperij in ipso penè ortu suo corruisset. is nanque populum,noua & insolita libertate temere gaudentem, oratione ad meliora, & sanior consilia reuocatum, senatui subiecit, id est vrbem vrbi iunxit. Verbis ergo facundis ira, consternatio,arma cesserunt.

* Liu.li. 3.& Dionys.li.10 Cic. in Brut. M. Val. & Dictat, vocat.

OLIV. REGIBVS exactis) Discrepat à Liu.Val. hoc loco.non.n. Valerium, sed Agrippa Menenium fuisse tradit Liuius, qui plebem a patribus dissidentem, facta secessione sua eloquentia reconciliauit, cum enim secum ipsa ciuitas foret maxime discora,intestino inter patres plebemq. flagrante odio,pp nexos ob æs alienum, excitauit seditionem magno natu quidã, qui cum insignibus maiorũ suorũ prorumpens in forum,squalida veste deformi vultu,fœdiorq. corporis habitu pallore,ac macie perenni,tota denique specie oris efferata facto concursu clamitat ductum à se creditore,non in seruitium,sed in ergastulum, & carnificinam, exacerbauit ira plebis animos in patres, vt nisi alter consul Seruilius mitioris ingenij concitatos animos, multis pollicitationibus lenisset, in graue discrimen res fuerit futura, maxime ingruentibus vndiq. bellis. nam finitimi, cognita seditione arma cõmonuerant,quibus superatis, cum soluendi promissa tempus aduenisset alter consul Appius, insita superbia animo, vt vanam collegę faceret fidem, q̃ asperrime poterat, ius de creditis pecunijs dicere,& qui anneai fuerant creditoribus tradere,tunc multo magis exacerbati plebis animi,per dictatorem hisdem fermè pollicitationibus, & edicto, ne quis ciuem Rom. victũ,aut clausum teneret,ne quis militis Rom. donec in castris esset bona possideret,aut venderet, liberos nepote suę eius moraretur leniti sunt postremo cum et dictatoris promissis defrandarentur,tum demum secessio facta est in sacrum montem trans anienem, eo missus orator. Menenius Agrippa ad reconciliandam,reuocandamq. plebem in vrbem, Intromissus in castra prisco illo dicendi,& horrido modo nihil aliud,quam hoc narrasse fertur. tpe quo in homine, non vt nunc oia in vnum consentiebant, sed singulis membris suum cuique consilium, suus sermo fuerat,indignatas reliquas partes suas cura, suo labore ac ministerio ventri oia quęri,ventrem in medio quietum nihil aliud,q̃ datis voluptatibus frui conspirasse inde, ne manus ad os cibum ferrent, nec os occiperet datum, nec dentes conficerent,hęc ita dum ventre fame domare vellent, ipsa membra totumq. corpus ad extremam tabem venisse indeq. apparuisse,ventris quoque segne ministerium,non esse nec magis alij,q̃ alere eum, reddẽtem in oẽs corporis partes hunc,quo viuimus vigemusq. diuisum pariter in venas maturum confecto cibo sanguinem comparando, hic ꝙ intestina corporis seditio similis esset irę plebis,& ira in patres flexisse mentes omnium, plebemq. patribus reconciliasse, quod si inculto & horrido dicendi genere tm valuit vnius hominis facundia,quod culta,& exquisita faciet oratio. [Dissidens) Dissentiens,discrepans, discordans. [Fulminis anienis) Tribus passuum millibus distat ab vrbe, & teste Prisc. lib. vj. declinatur anio anienis, quod antiqui secundum analogiam protulerunt aniem.Ouid.xiij.Met.quas anienis aquę.[A capite).i. à senatu, & patribus.[Cetera parte).s. plebe,& alludit ad fabulam,quam supra diximus.[Vrbi vrbem) Plebem,quę pars ciuitatis erat,senatui alteri patris coniunxit.[Verbis facundis) Eloquentię cessit omnis furor,& impetus animi. Cic.contendat laurea linguę.

Mem. Agrippa plebis patribus cõciliant.

ASCEN. REGIBVS).s. Romanis Tarquinio,& filijs exactis).i.expulsis Roma pp superbiam,& stuprum Lucretię,plebs .s. Rom. discedens per seditionem,à patribus.i.senatoribus, & nobilibus (plusculo iñ interuallo) consedit .i. locum cœpit, armata iuxta ripam Anienis fluminis in Tyberim influentis. [Nominatiuus est Anio) sed genitiuus fit ab antiquo aniem anienis in colle.i. monticulo,qui appellatur sacer, & status reip.erat.s.tunc non solum deformis,sed etiam miserrimus, & hoc cetera parte corporis .s. reip.hoc est ciuitatis,tpore plebe diuisa,pestifera seditione.i. per pestiferam seditionem à capite eius,hoc est à patribus, qui quasi caput ciuitatis sunt, ac ni.i.nisi eloquentia Valerij subuenisset, spes tanti imperij, quantum postea fuit corruisset penè in ipso ortu suo.[Nanque is).s.Val. (cum Liuius aliud id fecisse scribat) subiecit.i.audientẽ fecit senatui populum gaudentem temere.i.inconsiderate,libertate noua.i.paulo ante.i, parta, & item insolita reuocandum ad meliora, & seniora consilia oratione.s. sua,hoc est,vt Liuius dicit apologo magis ad rem faciente, q̃ diserto subiecit dicit.i.iunxit vrbi.i.pręcipue parti vrbis,hoc est capiti, vrbem.i.reliquum corpus,hoc est plebem. Ergo vt hinc vires eloquentię cognoscamus. [Ira) .i. consternatio mentium,& arma ex consternatione in patres sumpta cesserunt verbis facundis,quia depositis armis in gratiam redierunt cum patribus, ob facundum apologum quem Oliu. qui me breuem facit recitat.

DE M. ANTONIO.

QVAE * etiam Marianos,Cinnanosque mucrones, ciuilis profundenda sanguinis cupiditate furentes, inhibuerunt: missi enim à sæuissimis ducibus milites ad M. Antonium obtruncandum, sermone eius obstupefacti,districtos iam, & vibratos gladios cruore vacuos vaginis reddiderunt: quibus digressis,P. Antonius (is enim solus in ambitu expers Antonianæ facundiæ steterat) crudele imperium truculento ministerió peregit. Quàm disertum igitur eum fuisse putemus, quem ne hostium quisdem quisquam occidere sustinuit, qui modo vocem eius ad aures suas voluit admittere?

*Cic li. 3.de ora. & Plut. a Plut. in Mar. & App lib. hoc lib. 9. cap.2.

OLIV. QVAE etiam M.Marianos) Vt sæpe dictũ est,vi patria pulsus,collecto exercitu,Cinneq. coniunctus,vi patriam repoposcit,dijs hominibusq. infestus, & statim primo impetu ostiam vrbis alũnam capit, & miseranda strage diripit mox vrbẽ ipsam per secordiam ciuium à ianiculo pulso pręsidio,quadrato agmine ingressus, ac principũ cędem signo datu aliquanto

to sæuiuit, quàm aut in Punica, aut in Cimbrica vrbe sæuit. Octauij consulis caput pro rostris exponitur, Antonius orator vir cōsularis ad hospitem profugit, vbi tectus tantam vrbis tempestatem declinaret, quod illi fortuna nō concessit, hospes enim quo lautius illum exciperet, vinum a caupone per seruum deposcit, Caupo latere apud hospitem M. Antonium ex seruo cognoscit, remq. statim ad Marium Cinnamq. defert, quo cognito delectos milites cum P. Antonio, vel vt Plut. dicit. P. Antonio ad facundissimum oratorem cædendum mittunt. P. Ant. vbi ad hospitem venit cedit ministros introire, & M. Ant. interficere iubet, ipse foris in vestibulo remoratur, hi vero postquam introgressi, & coram data copia cædis maximus orator Ant. sic eos rationis suauitate demulsit, sic eloquentia sua cædis cupiditate, omnique impetu repressit, vt ad Ant. re infecta stupentes redierint, planè fatentes, se oratione victos illum occidere non potuisse, quos P. increpitans stricto gladio tectum irruit, & Antonium obtruncat, caput ad Marium defert, quod ille mensæ imposuit, non tam cibo, quàm eius spectaculo satiaretur. Constat hunc M. Ant. teste Cic. lib. v. Tusc. quæst. omnium suæ ætatis fuisse eloquentissimū. [Inhibuerunt) Repræsserunt retinuerunt, compescuerunt ἀνακόψαν. [Steterat in ambitu) In porticu, siue in circuitu rem auscrat, pudore credo detentus, ne tamen virum necessitudine sibi coniunctum trucidari videret, quanquam ipse postmodum tam fœdum eredis ministerium peregit.

M. Ant. oratoris eloquentia

ASCEN. QVÆ) .s. verba facunda inhibuerunt etiam mucrones. i. acutos gladios Marianos, & Cinnanos .i. percussorum à Mario, & Cinna in M. Ant. missorum furentes cupiditate sanguinis ciuilis profundendi. Enim pro quia, milites missi à seuissimis ducibus .s. Mario, & Cinna ad obtruncandum M. Ant. non triumuirum, sed oratorem clarissimum obstupefacti sermone eius reddiderunt vaginis gladios vacuos cruore. i. non imbutos sanguine eius districtos. i. è vagina raptos & vibratos. i. in illum extentos iam. i. ad percutiendum, cum quibus .s. militibus digressus P. Ant. consanguineus eius (Is enim solus steterat in ambitu. i. circuitu, aut porticu, aut in ambitu .i. vt primus peracta cæde abiret, tanquam insons eius expers. i. non particeps facundiæ Antonianæ) peregit imperium crudele .s. ducum illorum, ministerio truculento, quia in sanguinem suum sæuit, cum se maxime purgare potuisset. [Igitur quàm) .i. quantum disertum putemus fuisse eum .s. Antonium, quem ne quidem. i. non saltem, aut non etiam quispiam bustuarius sustinuit. i. potuit occidere, qui modo. i. si modo voluit admittere ad aures suas vocem. i. orationem eius.

DE IVLIO CÆSARE.

** Suet. Plut. Asc. i orat. pro M. Scauro, & Cor. Tacit. de Orat.*

DIVVS * quoque Iulius, quàm cœlestis numinis, tā etiam humani ingenij perfectissimū columen, vim facundiæ propriè expressit, dicēdo in accusatione C. Dolabellæ, quem reū egit, extorqueri sibi causam optimam L. Cottæ patrocinio: si quidem maxima tunc eloquentia questa est, cuius facta mentione, quoniam domesticum nullum maius adiecerim exemplum, peregrinandum est.

OLIV. *Cottæ eloquentia.* DIVVS quoque Iulius) Dolabellam ex Sicilia, cui prætor præfuerat, repetundarū Cæs. postulauerat. L. Cotta Dolabellæ patrocinium suscepit, cuius auctoritati, quia veluti parentem illum Cæsar coleret, & obseruaret resistere non sustinuit tantum in rōcione dixit extorqueri sibi causam optimam. ostendens se illum vi eloquentiæ facile fuisse conuicturum, vbi maximam sibi eloquentiæ laudem eam comparauit. [Quam cœlestis numinis) Persistit in sua iam tum ab initio operis suscepta adulatione Val. quę sine dubio posset omnibus esse fastidio. [Columen) Sustentaculum constat quidem Cæsarem plurimum ingenio valuisse, vt teste Cic. cum duo sint, quibus excellere Romani, si in vtroque tantum se Cæsar exercuisset, omnes facile superasset, vt si tantum eloquentiæ quantum rei militaris studij, & laboris imposuisset, facile, dicendi palmam obtinuisset. [Reum egit) Quia repetundarum è Sicilia, vt diximus, accusauit. [Peregrinandum est) Ad externa exempla transeundum.

ASCEN. DIVVS quoque Iulius) .s. Cæsar columen. i. culmen ac decus perfectissimum, q. .i. quantum numinis cœlestis .i. diuinitatis, tam. i. tantum etiam ingenij humani, expressit. i. expresse indicauit, vim .i. virtutem, & potentiam propriæ eloquentiæ dicendo in actione Cn. Dolabellæ .i. contra Cn. Dolabellam, quem egit reum .s. repetundarum, optimam causam extorqueri sibi .s. vi amicitiæ, & auctoritatis non facundiæ eripi sibi patrocinio L. Cottæ Dolabellam defendentis. [Siquidem maxima eloquentia vtpote Iulij quæsta est, tunc) .s. sibi vim fieri per patrocinium Cottæ, q. d. Iulius confisus in eloquentia sua, non dubitauit quin reum perageret, sed gratia, & auctoritate Cottæ sibi eripiendum nouit. [Cuius) .s. maxime eloquentiæ Iulij Cæsaris mentione facta, quoniam nullum. i. non vllum, non adiecerim .i. non addiderim etiam si conatus sim vllum exemplum domesticum maius, caue legas mauis, est sup. mihi peregrinandum. i. ad peregrinam eloquentiam transeundum, vt alibi admonui, auctor vtitur illa voce in tem in significatione non planè præterita, sed quæ esset præterita, si aliud prius fecisset, verbi gratia adijcerim videtur positum pro adiecero, sed sic ponit, ac si dicat, si adiecero. merito dicas, quòd adiecerim &c.

THEO. SIQVIDEM maxima sunt eloquentia, quæ est) Vetusti codices habent aliter hunc in modum. Siquidem tunc maxima eloquentia et laus quæsita est.

EXTERNA.

DE PISISTRATO.

** Herod. lib. 1. Plu. in Sol. & Iust. li. 2.*

PISISTRATVS * dicendo tm̄ valuisse traditus est; vt ei Athenienses regium imperium, oratione capti, permitterent: cum presertim ex contraria parte amantissimus patriæ Solon niteretur. sed alterius salubriores erant cōciones, alterius disertiores, quo euenit, vt alioqui prudentissima ciuitatis, libertati seruitutem præferret.

OLIV. *Pisistratum eloquentia dinatum arripuit.* PISISTRATVS) Calliditate plurimum valuit Pisistratus teste Macr. qui tyrannidem magis, quàm eloquentiam occupasse dicitur deuictis se duce megarensibus, cum gratiæ, plurimum, & auctoritatis apud omnes cœpisset, animum ad regnum adiecit, verberibusq. voluntarijs domi affectus, laceratoq. corpore die quadam in publicum prodit, & aduocata concione vulnera populo ostendit, de crudelitate principum, à quibus hoc se passum simulabat, queritur, adduntur vocibus lachrymæ, & inuidiosa oratione multitudo credula incenditur, amore plebis inuisum se senatui affirmat, obtinet ad custodiam corporis sui satellitum auxilium, per quos tantam tyrannidem occupauit, fuit autem, vt diximus in cap. de humanitate, doctrina ingenio, & eloquentia tanto, vt ab Atheniensibus imperium summa vi resistēte Solone tandem obtinuerit, viq. orationis fecit, vt Athenienses illi se, libertatemq. subijcerent, nec quidq̄ valuit, q̄ Solon vtilissimus, & grauissimus orator aduocata concione in publicum processerit, vt diximus in cap. de ingratitudine, & impium illius conatum aperuit, tantū igitur Pisistrati valuit eloquentia, vt nulla Solonis sapientia nulla vis, nulla eloquentia resistere potuerit. Cic. de Pisistrato lib. iij. de orat. quis doctior ijsdem temporibus, aut huius eloquētiæ literis instructior fuisse traditur, quam Pisistratus, qui primus Homeri libros confusos antea sic disposuisse dicitur, vt nunc habemus, non fuit quidem ciuibus suis vtilis, sed ita eloquentia floruit, vt literis doctrinaq. præstaret. [Sed alterius) .s. Solonis, qui pro tuenda libertate concionabatur. [Alterius) Pisistrati. [Alioqui) In alijs rebus significat populum Atheniensem prudentem hac vna in re fuisse imprudentissimum, qui oratione delinitus seruire, quàm imperare maluerit.

ASCEN. PISISTRATVS traditus est valuisse) .i. potuisse tantum dicendo. i. eloquendo, vt Athen. capti oratione eius, permitterent ei imperium regium, cum presertim Solon amantissimus patriæ. niteretur. i. contendere ex contraria parte .i. libertatem pristinam tuendam esse. Sed conciones. i. orationes ad populum, alterius .s. Solonis erant salubriores. i. magis salutares, & alterius .s. Pisistrati disertiores quo. i. per quod euenit, vt ciuitas .s. Ath. prudentissima alioqui. i. in alio quo vis facto præferret libertati seruitutem. i. mallet Pisistrato cōmittere in se imperium, quàm vt Solon suadebat libertatem conseruare.

DE PERICLE.

** Cic. li. 3. de oratore in Brut. & Horat. et Plut. in vita.*

PERICLES * autem felicissimis naturæ incrementis, sub Anaxagora præceptore summo studio perpolitus, & instructus, liberis Athenarum ceruicibus, iugum seruitutis imposuit: egit enim illam vrbem, & ver-

sauit arbitrio suo. Cumque aduersus voluntatem populi loqueretur, iucunda nihilominus, & popularis eius vox erat. itaque veteris comœdiæ maledica lingua, quamuis potentiam viri perstringere cupiebat, tamen in labris hominis melle dulciorem leporem fatebatur habitare: * inque animis eorum, qui illum audierant, quasi aculeos quosdam relinqui prædicabat.

* Cic. in Brut. & Lucia in Negrin.

OLIV. PERICLES autem) De Pericle satis supra dictum est in cap. de obitu filiorum, & de cōtinentia, quod vero ad eius eloquentiam spectat tantum valuit dicendi ratione, & eloquentia, vt Athen. populum pro sua voluntate versaret, & eorum animos quocunque vellet, facile impelleret. de quo Cic. lib. de orat. iij. Quid Pericles inquit, de cuius potestate dicendi sic accepimus, vt cum contra voluntatem Athen. loqueretur, pro salute patriæ seuerius, tamen idipsum, quod ille contra homines populares diceret populare omnibus, & iucundum videretur. Cuius in labris veteres comici, etiam cum illi maledicerent, quod tum Athenis fieri licebat, leporem habitasse dixerunt, tantamq. in eo vim fuisse, vt in eorum mentibus, qui audissent, quasi aculeos quosdam relinqueret. At hunc non declamator aliquis ad clepsidram latrare docuerat, sed vt accepimus, Clazomenius ille Anaxagoras, vir summus in maximarum rerum scientia, itaq; hic doctrina, consilio, eloquentia excellens xl. annis præfuit Athenis, & vrbanis eodem tempore, & bellicis rebus. [Egit) Vrbem duxit Athen. quo voluit. [Et versauit) Et pro sua voluntate tractauit. (Perstringere) Offendere, & carpe cupiebat. [Quasi aculeos quosdam) Persistit in translatione, cum enim diceret, q ex eius ore melle dulcior fluebat oratio, aculeos tamē illud mel inclusos habuisse dicit, quia animis hominum infixos relinquebat. dulcis quidem erat oratio, sed regnum affectare videbatur.

Periclis eloquentia

ASCEN. PERICLES autem (itidem, Athen.) felicissimis incrementis.i. habens felicissima incrementa naturæ.i. naturalis facūdiæ perpolitos.i. ad consummationem vsque politus, & instructus summo & studio sub Anaxagora præceptore, imposuit ceruicibus Athenarum.i. ciuium Athen. liberis.s. prius, iugum.s. seruitutis. Enim.i. quia, ille egit.i. duxit, & versauit vrbem.i. ciuitatem (hoc loco) arbitrio suo. Cumque loqueretur aduersus voluntatem populi, eius vox erat nihilominus iocunda, popularis. Itaque lingua maledica.i. detractoria veteris comœdiæ, in cuius locum successit latina tragœdia, quia in vtraque vitia acerbe taxantur, sed acerbius in vetere comœdia, quòd ea sub proprijs præcantium nominibus vitia notabantur. Vnde Horat. j. serm. Eupulis, atq; Cratinus Aristophanesq. poetæ, Atque alij, quorum comœdia prisca virorum est. Siquis erat dignus describi, quòd malus, aut fur, aut mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui, famosus multa cum libertate notabant &c. quamuis cupiebat perstringere.i. carpere potentiam.s. nimiam viri videlicet periclis, tamen fatebatur tempore.i. vetustatem sermonis dulciorem melle habitare in labris hominis (videri posset pro eodem accipere virum, & hominem, quę secundum Vallam differunt, quòd vir poëtis frequentius est vocabulum & homo oratori. tamen altius scrutanti posset hoc discriminis indicare, q vir, quia etiam connotat proprietatem virilem, & animositatem, vt cum locus affuerit, te precor esse virum, ad industriam eius pertineat. homo ad naturam, vt quòd tam potens euaserit, industriæ sit, quòd tam facundus naturæ) & prædicabat quasi aculeos quosdam.i. stimulos relinqui in animis illorum, qui illum audierant, pulchra allusio ad apes, nam quia mellis meminit, recte persistēs in metaphora, aculeos addit.

DE QVODAM SENE.

FERTVR quidam, cum admodum senex primæ cōcioni Periclis adolescentuli interesset, idemq. iuuenis Pisistratum decrepitum iam concionantem audisset, non temperasse sibi, quo minus exclamaret, Caueri illum ciuem oportere, quòd Pisistrati orationi simillima eius foret oratio. Nec hominem aut æstimatio eloquij, aut morum augurium fefellit. quid enim inter Pisistratum, & Periclem interfuit, nisi quòd ille armatus, hic sine armis tyrannidem gessit?

FERTVR quidam) Nunc quasi testimonium inducitur eloquentiæ Periclis. dicit enim cum vir quidam Atheniensis decrepitæ iam ætatis Periclem primum concionantem audisset, sibi ipsi moderari nō potuit, quin altius exclamaret, cauete nobis Athenienses à Periclis facundia, quæ tanta in eo est, quanta in Pisistrato fuisse conspeximus, audierat, enim hic in adolescentia Pisistratum cōcionantem admonebat, itaque ciues suos, vt cautiores essent in audiendo Periclem, quàm fuerant in Pisistrato, ne Periclis oratione capti, vrbis imperium, vt Pisistrato, sic isti quoque demandarent, & libertatem seruituti præferrent, plus tamen valuit eloquentia Periclis, quàm senis salutare consilium. Augurium, Omen & Diuinatio. Quod ille armatus. Quia, vt diximus, cum ad sui corporis tutellam satellites obtinuisset, his adiutus imperium occupauit. OLIV.

· FERTVR &c.) Pergit adhuc de eloquentia Periclis loqui dicens. Quidam admodum.i. valde senex, cum interesset primæ concioni.i. orationi ad populum Periclis adolescentuli, & idem.i. homo tum senex audisset iuuenis.i. cum esset iuuenis Pisistratum decrepitum concionantem, non temperasse sibi quo minus.i. vt non exclamaret oportere.i. conuenire, & vtile esse illum ciuem caueri, quod.i. quia oratio eius foret simillima orationi Pisistrati.s. tyranni paulo ante mortui. [Nec aut existimatio eloquij).i. iudicium de eloquio, aut augurium morum.i. diuinatio de moribus Periclis futuris fefellit.i. decepit hominem, quia ita fuit, vt iudicauit. Quid enim interfuit inter Pisistratum, & Periclem, nisi qood ille).s. Pisistratus gessit tyrannidem armatus.i. vt hic.s. Pericles sine armis? q.d. nihil quia vterque æque omnia pro libito gessit. ASC.

DE HEGESIA PHILOSOPHO.

QVANTVM * eloquentia valuisse Hegesiam Cyrenaicum Philosophum arbitramus? qui sic mala vitæ repræsentabant, vt eorum miseranda imagine audientium pectoribus inserta, multis voluntariæ mortis appetendæ cupiditatem ingeneraret. Ideoque à rege Ptolomæo vlterius hac de re disserere prohibitus est.

* Cicer. Tusc. 1 et Laërt. in Aristip.

QVANTVM eloquentia) Hegesias Cyrenaicus philosophus adeo subtiliter, & curiose de humanæ vitæ miserijs disputabat in scholis, vt ad voluntariam sibi sæpe mortē nonnullos auditores impelleret, quare à Ptolemæo rege prohibitus est de his rebus sputare, quoniā his auditis multi sibi mortem inferrent, magna erat vis huius hominis eloquentiæ, vt cum de humanæ vitæ conditione dissereret, sic hominum miserias, quibus subiecti sunt, ante oculos referebat, vt his quasi territi homines vltro mortem appeterent, vnde πεισιθάνατος Hegesias dictus est.s. mortis persuasor. Cic. lib. Tusc. primo mors inquit, à malis nos abducit non à bonis verum si quærimus hoc à Cyrenaico Hegesia, sic curiose disputatur, vt is ab rege Ptolomęo prohibitus esse dicatur illa in scholis dicere, quo multi his auditis mortem sibi consciscerent; [Cyrenaicum philosophum) Cyrenaici ab Aristippo descenderunt, qui primus genere Cyrenaicus finem in voluptate ponebat. OLIV.

QVANTVM arbitramur Hegesiam philosophum Cyrenaicum valuisse eloquentia? q.d merito plurimum qui repręsentabat.i. ostendebat oratione, mala.i. incommoda vitæ.s. huius, vt imagine.i. imaginaria eorum.s. malorum huius vitæ, inserta pectoribus audientium, ingeneraret multis cupiditatem voluntariam.s. spontaneam mortis appetende. Et ideo prohibitus est à Ptolomæo rege disserere.i. disputare vlterius de hac re.i. de malis, aut miserijs huius vitæ. ASC.

QVANTVM MOMENTVM SIT IN PRONVNCIATIONE, ET APTO MOTV CORPORIS. CAP. X.

ELOQVENTIAE * autem ornamenta in pronunciatione apta, & conuenienti motu corporis consistunt: quibus cum se instruxerit, tribus modis homines aggreditur, animos eorum ipsa inuadendo, horum alteri aures, alteri oculos permulcendos tradendo.

* Hic primas secūdas, et tertias tribuit Demosth. Cic lib 3 de Brut. & Orat.

Eloquen-

OLIVERIVS.

LOQVENTIAE autem) In pronunciatione cunctā totius eloquentiæ ornamenta esse reposita testantur omnes, qui de hac arte scripserunt tā Græci, quam Latini, quid enim acutæ, & cōmodæ inuentiones? quid concinnæ verborum elocutiones? quid partium causæ? & artificiosæ dispositiones? quid denique diligens memoria sine pronunciatione valerent. non plusquam sine his pronunciatio sola, nam hæc omnia, quæ supra dixi, perinde sunt, vt aguntur, actio autem in dicendo vna dominatur, sine qua summus orator, in oratorum numero esse nullo modo potest, mediocris vero hac vna instructus summos sæpe superare potest, quod multis exemplis tam Græcorum quàm Latinorum ita esse Valer. probat. Conuenienti motu corporis: Pronunciatio est vocis, vultus, & gestus moderatio cum venustate, cum ergo dicat in pronunciatione, intensionem, & remissionem vocis attendit in motu corporis, vultus, gestusq. moderationem inesse. [Tribus modis) Elocutione, sono vocis, & motu corporis. [Alteri aures) Quod ad pronunciationem. [Alteri oculos) Quo ad gestum corporis.

Pronunciatio quid.

ASCEN. ELOQVENTIAE autem ornamenta consistunt in pronunciatione apta, & in motu corporis conuenienti, quibus cum eloquentia instruxerit,) Id est armauerit se, aggreditur homines tribus modis, ipsa eloquentia inuadendo animos eorum, vt delicet hominum, & tradendo alteri horum .s. dictorum ornamentorum, videlicet pronunciationi aures .s. hominum sup. permulcendas, & altari, videlicet motui corporis, oculos permulcendos .i. mulcendo in sententiam trahendos.

DE CAIO GRACCHO.

SED * propositi fides in personis illustribus exhibeatur. C. Gracchus eloquentiæ, quàm propositi felicioris adolescens, quoniam flagrantissimo ingenio cum optime remp. tueri posset, perturbari impie maluit, quoties apud populum concionatus est, seruum post se musicæ artis peritum habuit, qui occulte eburnea fistula pronunciationis eius modos formabat, aut nimis remissos excitando, aut plus iusto concitatos reuocando: quia ipsum calor, atque impetus actionis attentum huiusce temperamenti æstimatorem esse non patiebatur.

** Cic li. 3. de or. Quint. li. 1. cap. 17 Plut in vita, & Gel lib. 1 cap. 11.*

OLIV. SED propositi &c.) Ad temperandos pronunciationis modos C. Gracchus peritum musicæ artis seruum concionaturus adhibuit, vt vel intensiorem remitteret, vel remissiorem vocem intenderet. Gel. de noctibus atticis lib. 1. Ecce autem pro tibicina laconica, tibiæ quoque illius concionatoriæ in mentem venit, qua C. Graccho cum populo agente, præisse ac præmonstrasse modulos ferunt, sed nequaquam sic est, vt a vulgo dicitur, canere tibia solitum, quid pone illum loquētem stare varijs modis eundem mulcere animum, actionemq. eius tum intendere, quid enim foret ea re ineptius? si vt planipedi saltanti ita Gracco concionanti numeros, & modos, & frequentamenta quędam varia tibicen moneret? sed qui hoc compertius memoriæ tradiderunt, stetisse in circumstantibus dicunt occultus, qui fistula breui sensim grauiusculum sonum inspiraret, ad deprimendum sedandumq. impetum vocis eius efferuescente, namque impulsu, & instinctu extraneo naturalis illa Gracchi vehementia indiguisse non opinor æstimanda. M. tamen Cic. fistulatorem istum vtrique rei adhibitum esse Graccho putat, vt sonis tum placidis, tum citatis, aut demissam, iacentemq. eius orationem exigeret, aut ferocitatem, sæuientemq. cohiberet, verba ipsius Cic. apposui, itaque idem Grac. quod potes audire Catule ex Licinio cliente tuo literato homine, quem seruum sibi habuit, ille ad manum eburneola solitus est habere fistula, stareq. post ipsum occulte cum concionaretur peritum hominem, qui inflaret celeriter illum sonum, qui illum aut remissum excitaret, aut à contentione reuocaret. Quint. vero lib. de instit. orat. Quid tam musices inquit, proprium, sed ne hæc quidem præsumenda pars, vt vno interim contentissimus exemplo. C. Gracchi, præcipui suorum temporum oratoris, cui concionanti consistens post eum musicus fistula, quam tonarion vocant modos, quibus deberet intendi ministrabat, hæc etiam ei cura inter turbidissimas actiones, vel terrenti optimates, vel iam timenti fuit. [Cum optime remp. tueri posset) Cic. offic. lib. ij. quid est tam inhumanum, quam eloquentiam à natura ad salutem hominum, & conseruationem datam, ad bonorum pestem, perniciemq. conuertere? [Quia ipsum calor & impetus) Reddit rationem cur monitore tibicine vteretur, quia interdum vel accusando, vel detestando ira, vel alio animi impetu commotus seruare modum non reminiscebatur.

Gracchi concionāti fistula modos dabat.

SED vt fides).i. fida promissio propositi .i. assumpti exhibeatur in personis illustribus, dicam sup. sequētia. [Caius Gracchus adolescens felicioris eloquentię q̄ propositi).i. rei, quam sibi proponebat obtinenda, quoniam cum posset flagrantissimo ingenio .s. suo tueri .i. protegere optime remp. maluit sup. eam perturbari impie, aut legatur perturbare eam, quoties est concionatus .i. sermonem habuit apud populum, habuit post se seruum peritum artis musicæ, qui formabat occulte, fistula eburnea .i. ex ebore facta, quo summissius esset eius sonus, modus .i. mensuras, & notulas pronunciationis eius, aut excitando nimis remissos, aut reuocando .s. ad lenitatem modos sup. concitatos nimis. [Quia calor) Atque impetus actionis non patiebatur ipsum attentum .s. ad actionem suam, esse æstimatorem .i. censorem huiusce temperamenti, quale musicus dabat. ASCEN.

DE Q. HORTENSIO.

QVINTVS * autem Hortensius plurimum in corporis decora motu repositum credens; penè plus studij in eodem laborando, quàm in ipsi eloquētia affectanda impendit. itaque nescires, vtrum cupidius ad audiendum eum, an ad spectandum concurreretur. sic verbis oratoris aspectus, & rursus aspectui verba seruiebant. Constat Aesopum, Rosciumq. ludicræ artis peritissimos, illo causas agente, in corone frequenter astitisse, vt foro petitos gestus, in scenam referrent.

** Gel. li. 1. cap. 5.*

QVINTVS autem Hortensius) Plus in decoro motu corporis, quam in venusta voci moderatione, & dicendi copia, laborauit Horten. adeo vt magis spectaculum, quam ad concionem audiendam homines venisse putares, nam mimi ab eo multos corporis gestus dicēte perceptos, in scenam postmodum referebant .i. tantum tamen eloquentia valuit, aut apud multos dubium fuerit, eius artis palma Cic. ne magis, an Horten. deberetur. [Sic verbis oratoris) Vt enim gestibus verba, sic verbis gestus accōmodabat. [Constat Aesopum, Rosciumq.) Hi tempore Cic. & Horten. mimi præstantissimi fuerunt, quorum alter comœdiarum, alter .s. Aesopus tragœdiarum, actor fuit qui Horten. sic delectabantur orante, vt ad eum audiendum cum oraret, semper accurrerent, eiq. frequenter assisteret vt gestus aliquos in foro petitos, in scenam referrent. [De Roscio) Cic. in oratione pro Archia poëta. Quis nostrum, tam animo agresti ac duro fuit, vt Roscio non morte commoueretur, qui cum esset senex mortuus, tamen propter excellentem artem, ac venustatem videbatur omnino mori non debuisse, ergo ille corporis motu tantum amorem sibi conciliarat a nobis omnibus. [In corone) In cœtu, & multitudine virorum. OLIV.

Aesopus tragœd. Roscius comœdus

QVINTVS autem Hortensius credens plurimum) .s. vtilitatis, aut gratiæ repositum in decoro motu .i. venusta agitatione corporis impendit penè .i. quasi plus studij in elaborando .i. excolendo laboribus eundem .s. motu decoro quam in ipsa eloquentia affectanda. [Itaque) .i. & ita tu nescires .i. quilibet merito nesciret vtrum concurreretur cupidius ad audiendum eum an ad spectandum eum .i. gestus eius sic .i. vsque adeo aspectus oratoris seruiebat supple verbis, & rursus .i. econtrario, verba seruiebant .i. accommodabant aspectu. Itaque .i. & ita constat, Aesopum, & Roscium peritissimos artis ludicræ .i. scenicæ, & agendarum fabulatum astitisse frequenter in corona .i. circuitu, illo .s. Horten. agente causas, vt referrent in scenam .i. proscenium, gestus petitos .i. acquisitos, sup. in foro .s. causarum. ASCEN.

DE M. CICERONE.

NAM * M. Cicero quantum in vtraque re, de qua loquitur, momēti sit, oratione, quam pro Gallo habuit, significauit, M. Callidio accusatori exprobrando, quòd

** Cic. in Brut. & Quint. li. 11. cap. 3*

quòd præparatum sibi à reo venenum testibus, chirographis, quæstionibus, probaturum affirmans, remisso vultu, & languida voce, & soluto genere orationis vsus esset: pariterque & oratoris vitium detexit, & causæ periclitantis argumenta adiecit, totum hunc locum ita claudendo, Tu istud M. Callidi nisi fingeres, sic ageres.

OLIV. NAM M. Cicero) Plut. in vita Cic. dicit non minus Cic. in actione elaborasse quàm Demosthenem, donec per Roscium comœdiarum & Æsopum tragœdiarum actores optimos, & suo tempore clarissimos, præbita illis diligenter opera, vocem, & corporis gestum emendauit, his igitur tanquam præceptoribus vsus ad moderandos corporis gestus, omnium in eo pronunciationis genere eruditissimus euasit, & eloquentiæ princeps facile iudicatus. Roscium Cic. suas delitias appellare consueuerat, quantum igitur in pronunciatione, motuq. corporis repositum sit, Cic. declarauit in ea oratione, quam habuit pro Gallo, cum enim Callidius sa à Gallo veneno petitum fuisse diceret, idque remissiore vultu, & languidiore voce quasi soluto orationis genere vteretur, vitium Cic. ex habitu facile detexit, falsamq. accusationem indicauit, cũ diceret. [Tu istud M. Callidi) Nisi fingeres, sic non ageres? nam si verum fuisset periculum concitatiora voce perturbatioreq. vultu causam egisset, quanta fuerit Cic. laus ea sola eloquentia parta, Plin. lib. vij. nat. hist. plane ostendit, cum dicat. Quo te M. Tulli piaculo taceam? quo ue maxime excellentem insigni prædicem? quo potiusquam vniuersi populi, & illius gentis amplissimo testimonio, & tota vita tua ad consulatum tantum operibus electus. Te dicente, legem agrariam, hoc est alimenta sua abdicauerunt tribus. Te suadẽte, Roscio theatralis seditionis auctori legem ignouerunt notasq. sedes ignominiæ discrimine æquo animo tulerunt. Te orante, proscriptorum liberos honores petere puduit. Tuum Catilina fugit ingenium. Tu M. Antonium proscripsisti. Salue primus omnium parens patriæ appellatæ, primus in toga triumphum, linguæq. lauream merite, & facundiæ literarum latinarum parens æque, vt dictator Cæsar hostis quondam tuus de te scripsit, omnium triumphorum tanto laudem adepte maiorem, quanto plus est ingenij Romani terminos in tantum promouisse, quàm imperij. [In vtraque re) In sono vocis, & motum corporis. [Momenti) Virtutis efficaciæ. [Quæstionibus) Inquisitionibus. [Languida) Debili, & fracta voce. [Soluto genere) Non intensa oratione, quemadmodum rei atrocitas exigebat. [Argumenta adiecit) Quia argũ erat non paruum, nullum illi venenum datum esse, quod pronunciatione vteretur.

ASCEN. NAM M. Cicero significauit oratione, quam habuit pro Gallo quantum momenti).i. efficaciæ sit in vtraque re, da qua loquimur, hoc est in pronũciatione, & apto motu corporis exprobrando.i. opprobrio dando. [M. Callidio accusator).s. Galli, qui ipsa Callidius affirmans, se probaturum testibus chirographis.i. scripti manualibus, & quæstionibus.i. confessionibus seruorum ad torturam exhibitorum, venenum præparatum sibi a reo.s. Gallo, esset vsus vultu misso quantum ad motum corporis, & voce languida, & genere orationis soluto quantum ad pronunciationem. Et ita Cic. pariter detexit.i. aperuit iudicibus, & vitium oratoris significans.s. oratorem composito motu, & pronunciatione accurata in fictis fidem aucupari, quod non mediocre vitium est, & adiecit argumenta.i. media approbatiua causæ periclitantis.i. laborantis in probatione claudendo totum hunc locum ita O Marce Callidi nisi tu fingeres illud.s. venenum tibi præparatum a reo, te testibus chirographis, & quæstionibus posse probare, ageret sic.i. tam compositæ, & attente, vt qui falsas causas probare volunt facere solet? q. d. minime, & ita hoc illi exprobrando detexit vitium oratoris.i. quo quilibet orator in falsis causis vti potest ad persuasionem, cõposito.s. motu, & apta pronunciatione, & simul debilitauit eius approbationem, ostendendo ipsum, nisi de causa diffideret, non sic acturum fuisse. Nam multi vt optimam se habere causam demonstrent, neque patrono vti neque artificiosa oratione volunt hæc dico latius, quia aliter intelligit Oliuarius, cui non astipulor, nam secundum illum sensus est, nisi fingeres illud.i. tibi præparatum venenum ageres sic, q.d. minime, quia qui venenum accepit, tali voce vti non posset. Sed Callidius non dicit sibi venenum datum, sed paratum duntaxat, quod secundum Ciceronem, quia veris rationibus probare non potuit artificio doloso vsus, & hoc illi exprobrando artem detexit.

EXTERNA.

DE DEMOSTHENE.

CONSENTANEVM * huic Demosthenis iudicium, qui cum interrogaretur, quidnam esset in dicendo efficacissimum, respondit ὑπόκρισις. iterum deinde, & tertio interpellatus idem dixit, penè totum se illi debere confitendo.

** Cic lib. 3. de or. in Brut. & Orat. & Quin. li. 11. c. 3*

OLIV. CONSENTANEVM,) Id est iudicauit Demosthenes orationis vim fermem omnem in pronunciatione esse repositam. Interrogatus enim, quid primum esset in oratore? rñdit pronunciationem, quid secundum? pronunciationẽ, quid tertium, pronunciationem, omnia igitur in pronunciatione. Cic. lib. iij. de orat. huic Demosthenes, primas dedisse partes dr̃ cum rogaretur, quid in dicendo esset primum, huic secundas? huic tertias. Quint. lib. xj. de pronunciatione, Demosthenes, inquit, interrogatus, quid esset in toto opere summum, pronunciationi palam dedit. [Respondit ὑπόκρισις) Pronunciationem.

Pronunciationẽ quam tamen Demosthenes tribuerit.

ASCEN. CONSENTANEVM &c.) Iudicium Demosthenis da vi pronunciationis consentaneum est huic.s. dicto Ciceronis, qui cum interrogauit quidnam esset in dicendo efficacissimum.i. plurimum valens ad efficiẽdum propositum, rñdit hypocrisis.i. simulatio vocis, & gestus.i. apta pronunciatio, & decens motus, deinde interpellatus iterum.i. secundo & tertio, quidnam esset secundum, & quidnam tertium, & quantum ad efficaciam, respondit idem.s. quod hypocrisis, confitendo se debere pene totum illi.s. hypocrisi, hoc est vt alij interpretantur pronunciationum.

DE ÆSCHINE.

RECTE * itaque Aeschines, cum propter iudicialem ignominiam, relictis Athenis, Rhodum petisset, atque ibi rogatu ciuitatis suam prius in Ctesiphontem, deinde Demosthenis pro eodem orationem clarissima, & suauissima voce recitasset, admirantibus cunctis vtriusque columinis eloquentiam, sed aliquanto magis Demosthenis, quid si inquit, ipsum audissetis? tantus orator, & modo tam infestus aduersarius sic inimici vim, ardoremque dicendi suspexit, vt se scriptorum eius parum idoneum lectorem esse prædicaret, expertus acerrimum vigorem oculorum, terribile vultus, pondus, accõmodatum singulis verbis sonum vocis, efficacissimos corporis motus. ergo etsi operi illius adijci nihil potest, tamen in Demosthene magna pars Demosthenis abest, quod legitur potius, quàm auditur.

** Cic. lib. 3. de or.*

OLIV. RECTE itaque Aeschines,) Cum Aeschinea accusationem, quam habuerat in Ctesiphontem Rhodius legisset, legit & defensionem Demosthenis, à qua ille superatus Athenis excesserat mirantibus ergo Rhodijs, orationem illã, multo magis illos dixit fuisse miraturos, si orantem ipsum audiuissent. Cic. lib. iij. de oratore, mihi melius illud ab Aeschine dictum videri solet, qui cum propter ignominiam iudicij excessisset Athenis & Rhodum se contulisset, rogatus à Rhodijs legisse fertur orationem illam egregiam quam in Ctesiphonta contra Demosthenem dixerat, qua perlecta petitum ab eo est postridie, vt legerat illam etiam, quæ erat contra à Demost. pro Ctesiphõte edita, quam cum suauissima, & maxima, voce legisset admirantibus omnibus quanto inquit, magis miraremini, si audissetis ipsum? ex quo satis significauit, quantum esset in actore, qui orationem eandem aliam fore putauit. actore mutato. De hoc Aesch. Gel. noctium att. lib. vij. Quint. inst. orator cap. de pronunciatione. alijque auctores multa dixerunt. Sunt qui dicant Aeschinem mirantibus Rhodijs orationem Demosthenis respõdisse, quid si audissetis belluam ipsam sua lita resonantem. [Vtriusque columinis) Demosthenem, & Aeschinem eloquentiæ columen appellat. [Suspexit) Admiratus est, quamuis aduersarius esset, tamen cum admiratione Demosthenis laudem est prosecutus, & ea demum vera laus est, quæ etiam ab inimico proficiscitur. [Parum idoneum lectorem) Quia

adnes

aduersatius præterea vim illam dicendi Demosthenis referre nollo modo non posset. Legitur in vita Demosthenis, quod Philippus Macedoniæ Rex Demosthenem ceteris Atheniensium legatis in dicendo prætulerit, in ceteris vero rebus Aeschinem. Pōdus grauitatem dicentis. (Magna pars Demosthenis abest) Vis.s. pronunciationis, quæ maxima fuit in Demosthene, ergo cū eius scripta leguntur, tanta nullo modo percipi possunt quanta cum ab ipso pronunciantur, & .i. quod ait Val. legitur potius, quàm auditur.

ASCEN. RECTE itaque Aeschines,) Sup. sensit, aut dixit, cum relictis Athenis propter ignominiam iudicialem, quia victus fuerat in iudicio, petijsset Rhodum rogatu .i. ob rogatum, & preces ciuitatis Rhodiæ prius suam orationem in .i. aduersus Ctesiphontē, deinde orationem Demosthenis voce clarissima, & suauissima, cunctis admirantibus eloquētiam vtriusque columinis .i. summi ornamenti eloquētiæ .s. Aeschinis prius, & deinde Demost. sed ali quanto magis .i. impensius, sup. eloquentiam Demost. inquit, quid sup. diceretis, si audissetis ipsum Demosth. pronunciandi peritissimum? (de qua re Hier. in prologo Bib. cap. ij. Aeschines cū Rhodi exularet, & legeretur ei Demosth. oratio, quam aduersus eum habuerat, mirantibus cunctis, atque laudantibus suspirans ait, Quid si ipsam audissetis bestiam sua verba resonantem.) Tantus orator & modo .s. cum ageret Rhodi, tam infestus aduersarius, suspexit .i. cum admiratione laudauit (nam sicut despicere transumitur ad significandum contemnere, ita suspicere, ad venerari, & laudare, quia despicere est deorsum inspicere, quæ vero infra nos sunt contemnimus, suspicere aūt sursum aspicere, atq; supra nos videmus, veneramur ferè) sic vim, & ardorem dicendi inimici .s. Demosth. vt prędicaret se esse lectorem parum idoneum scriptorum eius .s. Demosth. expertus .s. contra se acerrimum vigorem oculorum, terribile pondus .i. terribilem grauitatem vultus, sonum vocis accōmodatum .i. aptatum singulis verbis, motus corporis efficacissimos. (ergo etsi) .i. quanquam nihil potest adijci .i. addi operi illius .s. Demosth. scriptos, tamen in Demosth. .i. in orationibus eius scriptis, abest .i. deest, magna pars Demosth .i. artificij, quo Demosth. in pronunciando vsus est quæ .s. pars legitur .s. oculis spectantium gestus, potius quam auditur.

QVAM MAGNI EFFECTVS ARTIVM SINT. CAP. XI.

EFFECTVS etiam artiū recogniti, possunt aliquid afferre voluptatis, protinusque & quàm vtiliter excogitatæ sunt, patebunt: & memoratu dignæ res lucido in loco reponentur, & labor in his edendis suo fructu non carebit.

OLIV. EFFECTVS artium) Operæprecium esse putorecit recognoscere quàm magni sint artiū effectus, quòd ad eas capessendas vtilitate percepta simus alacriores. (Labor suo fructu) Nunquam labor iste grauabit, quem subsequitur fructus.

ASCEN. EFFECTVS etiam artium recogniti) .s. legendo, aut recensendo, possunt afferre aliquid voluptatis & patebit. (Sunt qui legunt patebunt, sed minus apte) protinus & .i. simul quàm .i. quantum vtiliter sup. artes sunt excogitatæ, & res dignæ memoratu .i. vt memorentur, & recitentur, reponentur in loco lucido, & labor in his ædendis .i. qui in his ædendis erit, non carebit suo .i. debito fructu.

DE SVLPITIO GALLO.

SVLPITII * Galli maximum in omni genere, literarum recipiendo studium plurimum reip. profuit. nā cum L. Pauli, bellum aduersum regem Persen gerentis, legatus esset: ac serena nocte subito luna defecisset, eoque veluti diro quodam monstro perterritus exercitus noster, manus cum hoste conserendi fiduciam amisisset, de cœli ratione, & syderum natura peritissime disputando, alacrem eum in aciem misit. Itaque illi inclytæ Paulianæ victoriæ liberales artes Galli aditum dederunt: quia nisi ille metum nostrorum militum vicisset, imperator Romanus vincere hostes non potuisset.

* Cic de Sen. Liu. lib 44. et Plin. lib. 2. cap. 12 & Front. li. 1. c. 12 paulo aliter Plut. vero in Paulo Aemilio multo aliter.

OLIV. SVLPITII Galli) Hoc fuit secundo Macedonico bello, quo aduersus Persen gessit Paul. Aemil. cuius legatus fuit hic Sulpitius Gallus, qui artium liberalium homo studiosissimus, astrologiæ scientiam tenuit non mediocrem, quia Paulo victoriæ dedit initium, cum enim serena nocte cuius proximo die manus erant cum hoste conserturi, luna subito defecisset, milites omnes veluti prodigio vehementer sunt a futura dimicatione deterriti, quod vbi sensit Gallus, qua ratione id factum esset habita concione disseruit, & milites à terrore ad suscipiendæ pungæ desiderium, audaciamq. reuocauit. Frontinus tamen nō nihil à Valer. dissentire videtur. Dicit enim lib. j. cap. vlt. Luc. Sulp. Gal. imminentem lunæ defectum, ne pro ostento exciperent milites prædixit futurum additis rebus, causisque defectionis, vt non post lunæ defectum territos milites hortatus fuerit, sed ne terrentur, futuram eclypsim prædixisse. Quint. quoque lib. j. de astrologia, quam oratori necessariam esse probat, an vero cum Pericles, inquit, Atheniensis solis obscuratione territos milites, redditis causis eius rei, metu liberauit, Aut cum Sulp. ille Gallus in exercitu Lucij Pauli de lunæ defectione disseruit, ne velut prodigio diuinitus facto militum animi terrerentur, non ne videtur vsus oratoris officio? In omni genere literarum. Quia liberalibus artibus operam dederat. (Luna defecisset) Passa esset eclypsim, quæ fit tempore noctis, & in plenilunio, solis vero defectus est teste Plin. lib. iij. (Syderum natura) Quomodo luna soli perpendiculariter opposita lumen eius excipiebat, defectumque patiat, sydera quoque vno plerunque momento, vel puncto ita concurrunt, vt alij obstent ne lumen effundere possit.

ASCEN. SVLPITII &c.) Maximum studium Sulp. Galli in recipiendo omni genere literarum profuit plurimum reip. Nam cum esset legatus Lucij Pauli .s. Aemilij gerentis bellum aduersum Persen regem .s. Macedoniæ, ac Luna defecisset subito .i. eclypsim passa esset nocte serena, & exercitus noster .i. Romanus territus eo .s. defectu lunæ, veluti quodam diro monstro .i. portento mali ominis, amisisset fiduciam conserendi manus cum hoste, ipse disputando, peritissime de ratione cœli .i. motuum eius, & natura sydetum, vt eorum quædam duplici mouerentur motu, & quomodo per interpositionem terræ inter Solem, & Lunam, Luna quæ à Sole lumen mutuatur deficeret, misit eum .s. exercitum Rom. alacrem in aciem. (Itaque artes liberales Galli) .s. Sulpitij dederunt aditum .i. accessum, aut medium illi inclytæ victoriæ Paulianæ. (Quia nisi ille) .s. Gallus vicisset .i. expulisset metum nostrorum .i. Romanorum militum, Imperator Rom. .s. Aemilius non potuisset vincere hostes.

DE SPVRINA.

SPVRINAE * quoque in consectandis deorum monitis efficacior scientia apparuit, quàm vrbs Romana voluit. prædixerat C. Cæsari, vt proximus xxx. dies quasi fatales caueret, quorum vltimus erat Idus Martiæ. & cum forte mane vterque in domum Caluini Domitij ad officium conuenisset, Cæsar Spurinæ, ecquid scis Idus Martias iam venisse? & is, ecquid scis illas nondum pręterijsse? abiecerat alter timorem tanquam exacto tempore suspecto; alter ne extremam quidem eius partem periculo vacuam esse arbitratus est. vtinam aruspicem potius augurium, quàm patriæ parentem securitas fefellisset.

* Lib. 1. c. 6. Suet. & Plut.

OLIVERIVS.

SPVRINAE Suet. in vita Cæsaris Spurinam inquit, irridens Cæsar, & vt falsum arguens, quod sine vlla noxa sua, idus Martiæ adessent, quanquam is venisse quidem eas diceret, sed non præterijsse. Introiuit curiam spreta religione. (Quam vrbs Romana voluit) Hoc ad assentationem dixit, quòd Rom. maluissent Spurinam falsum fuisse, quàm Cæsarem eo die cadere, quem immortalem voluissent. (Fatales, pestiferos, & sibi mortales) Qui .s. fata minarentur. (Ad officium) Salutandi gratia, qui forte iacebat morbo implicitus. (Idus Martias) Constat idibus Martijs cæsum fuisse Cæsarem in senatu, teste Ouid. Fast. lib. iij. circa finem.

ASCEN. SPVRINÆ &c.) Scientia.s.diuinandi extispicijs,& alijs speciebus,Spurinæ.s.Aruspicis,apparuit quoque efficacior.i.veracior in conspectandis monitis deorum.s.de morte Cæs. quam vrbs Rom.voluit.s.postea q̃ Cęsarem desiderare cępit.Enim pro quia,ipse p̄dixerat Cæsari.s.Iulio,vt caueret proximos xxx.dies, quasi fatales.i.illi fatum.i.mortem minātes,quorum.s.xxx. dierum vltimus erat,idus Martiæ,eoq;.i.& ideo,aut & eo die, cum forte vterque.s.tam Cęsar q̃ Spurina conuenisset forte mane in domū Domitij Caluini ad officium.s.salutandi,aut amice visitandi (qd̄ non à casu faciebant,sed à casu erat,q̄ vna hora conuenerat)Cęsar sup.ait Spurinæ,ecquid.i.enquid ais,scis idus Martias iam venisse ? & is.s.Spurina sup.r̄ndit, ecquid.i.nunquid scis illas.s.nōdum præterijsse ? [Alter).s.Cæsar abiecerat tanquam tempore suspecto exacto.i.preterito, Alter.s.Spurina arbitratus est,ne quidem.i.nō etiam extremam partem eius.s.diei, aut temporis esse vacuam periculo. Vtinam (inquit per solitam adulationem auctor)augurium fefellisset potius aruspicem.s.Spurinam,quàm securitas.i.carentia timoris fefellisset parētem patriæ.s.Cæsarem.

EXTERNA.
DE PERICLE.

Paulo aliter Plut. in vita Frō. l.8. c.12

SED * vt alienigena scrutemur,cum obscurato repente Sole inusitatis perfusæ tenebris Athenę solicitudine angerentur, interitum sibi cœlesti denunciatione portendi credentes, Pericles processit in medium: & quæ à præceptore suo Anaxagora pertinentia ad Solis,& Lunę cursum acceperat, disseruit: nec vlterius trepidare ciues suos vacuo metu passus est.

OLIV. SED vt alienigena) Pericles,vt supra diximus multis in locis,& presertim in cap. de eloquentia, Anaxagoræ discipulus fuit, à quo in maximarum rerum scientia fuerat exercitatus. Astrologię ergo peritus. Athenienses ciues subita solis obscuratione deterritos,habita cōcione metuere vetuit, q̄ eius rei causas,vt à pręceptore didicerat,sic illos edoceret. Front.tñ lib. 1.cap.vlt.aliter sentire videtur, dicit.n.Pericles cū in castra eius fulmen decidisset,terruisset q. milites aduocata concione, lapidibus in conspectum omnium collisis ignem excussit, sedauitque cōturbationem,cum docuisset similiter nubiū attritu excuti fulmen. [Ad solis,& lunæ cursum) Quia vt supra diximus, cū hemisperiū lunę solari sit inferius lunaq. semper tendat in obliquum, forte cū ad perpendiculū soli fuerit opposita,eius excipit radios, vt ad nos peruenire non possint,& inde sæpe tenebre super inducuntur. [Vano metu) Qui ratione eorum animos occupauerat.

Fulmen vnde.

Solis eclypsis vnde

ASCEN. SED vt scrutemur alienigena) i.externa exempla.(Et declinatur hoc loco alienigenus,alienigena,alienigenum) Cum.i.qñ sole obscurato repente, Athenæ perfusæ inusitatis tenebris agerentur.i.concuterentur sollicitudine,credentes interitum portēdi sibi denunciatione.i.indicio,aut ostentu cœlesti. [Pericles p̄cessit in medium) Et disseruit ea,quæ acceperat à pręceptore suo Anaxagora,pertinentia ad cursum Solis, & Lunæ, nec passus est ciues suus trepidare vlterius metu vacuo.s.rationis, aut vano, quia eclypsis Solis naturalis est per interpositionem Lunæ.

DE ALEXANDRO REGE.

Plin. sæpe et Plutar. de fort. Alexan Cic. l. 5 fam.

QVANTVM * porrò dignitatis à Rege Alexandro tributū arti existimamus? qui se & pingi ab vno Apelle,& fingi à Lysippo tantūmodo voluit.

OLIV. QVANTVM porrò) Plurimum arti tribuit Alex. qui à nullo pingi,ne fingi voluerit, nisi ab his qui omnium p̄stantissimi suo tempore forent, Apelle.s.atque Lysippo. De quibus Horat.Epist.lib.vlt. Rex ille poëma,Qui tam ridiculum,tam care prodigus emit,Edicto vetuit, ne quis se præter Apellem Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra. Fortis Alexādri vultum simulantiam. Cic.quoque Epist.ad L.Luceium. Neque.n.Alex.inquit,ille gratię causa ab Apelle potissimum pingi, & à Lysippo fingi volebat,sed quod illorum artem cum ipsis,tū etiam sibi gloriæ fore putabat, atque illi artifices corporis simulacra ignotis nota faciebant. fuit.n.Apelles pictor eximius patria cous,Ingenio,& gratia,vt inquit.Quint.præstātissimus,qui teste Plin.oēs prius genitos, futurosq. postea superauit, & artifex,huc est picturæ plura solus prope q̃ ceteri oēs contulit.Sūme laudauit. Plin.Venerem ab eo pictam exeuntem è mari, quam postea Romam adductam D. Augustus dicauit in templo Cæsaris,Cuius inferiorem partem corruptam,qui reficeret, non potuit reperiri inchoauit, & aliam teste Plin.quæ ne superaret etiā illam suam priorem inuidit mors peracta parte. nec qui succederet operi ad perscripta lineamenta inuentus est. vnde Cic.lib.1. Epist.ad Lent. Nunc vt Apelles Veneris caput, & summa pictoris politissima arte perfecit,reliquam partem corporis inchoatā reliquit. item in lib.offic.iij.nemo pictor repertus est, qui Veneris eam partem, quam Apelles inchoatam reliquisset,absolueret,oris.n.pulchritudo reliqui corporis imitādi spem auferebat, pinxit,& Alexandrū magnum fulmen tenentem in templo Ephesiæ,Dianæ, & Fulmen extra tabulam videri scribentes meminerunt,refert item Plin. q̄ pinxit ea quæ pingi non p̄nt, tonitrua fulgetras,fulgura,& similia,quare nōnulli ferunt,quod Alexander magnus à nullo alio posse pingi edicto posito capitali edixit. Lysippus fuit in arte sculptoria artifex clarissimus, de quo Martial. Nobile Lysippi munus, opusque videbis, Nam spirantes vultus,atque ora simillima viuis. Et denique animosa signa fingere videbatur. Et teste Quintiliano ad veritatem optime accessit, & ad sexcenta decem signorum opera effecisse dicitur.

A quibus Alex. fingi & pingi volebat.

QVANTVM &c.) Porrò.i.sed,quantum dignitatis existimamus tributum arti.s.pingendi & fingendi, seu sculpendi, ab Alexandro.s.magno rege.s.maximo, & primum Macedoniæ,qui voluit etiā edicto,se & pingi ab vno.i.solo Apelle.s.pictor optimo, & fingi.i.sculpi tantum.i.duntaxat Lysippo optimo statuario? quasi dicat plurimum. ASCEN.

DE VVLCANO ALCAMENIS.

Pausa. in Att. et Plin. prefertim de Alcamene.

TENET * visentes Athenas Vulcanus Alcamenis manibus fabricatus: p̄ter cetera.n.perfectissimæ artis in eo præcurrentia indicia,&t illud mirantur,q̄ stat dissimulate claudicationis sub veste leuiter vestigium repræsentans,vt non tanquam exprobratum vitium,ita tanquā certam, propriamq́ue dei notam decore significans.

TENET visentes) Alchimenides fictor egregius Vulcanus Athenis tanta arte finxisse dicitur, vt eum ille adijci nihil posse videretur,tamen id maxime suspicientes delectabat, quod sub veste claudicatio formæ dissimulatę exprimebatur,atque ita vt non tanquam exprobratum vitium, sed dei certam notam,propriamq. declararet. Cic.lib.de nat.deorum,equidem laudamus esse Athenis Vulcanum eū, quem fecit Alchimedes,in quo stante atque vestito appareat claudicatio non deformis, Claudū igitur habemus,deum,quoniam de Vulcano sic accepimus. [Tenet) Remoratur,& delectat.[Dissimulatæ claudicationis) Quia sic accepimus de Vulcano claudicationem dissimulasse. OLIV.

TENET &c.) Vulcanus.i.statua Vulcani,fabricatus.i.sculpta & ficta manibus Alcamenis,(sunt tñ qui Alchimenis,nec desunt qui Alchimedis legant)tenet.s.suspensos,ac irretit,ne procedāt,donec perspexerint,visentes.i.vibrantes Athenas. [Enim) .i.quia præter cetera indicia.i.signa, & testimonia, perfectissimæ artis pręcurrentia.i.statim se ostentantia in eo.s.Vulcano, etiam mirantur.s.visentes Athenas,illud quod stat repræsentans.i.indicans leniter vestigium claudicationis dissimulatæ.i.tectæ, quantum fieri potest more claudicantium. sub veste.s. cruribus eius superinducta. significans vt vitium.s. claudicationis non tanquā exprobatum.i.vitio datum deo, ita significans decore.i. honeste tanquam certam,& properam notam dei.i.indicium, quo ipse dignoscatur à ceteris dijs,vt enim nos sanctis discrimina damus in pingendo,& fingendo,ita illi idolis suis. ASCEN.

DE VENERE PRAXITELIS.

Plin.li. 26.cap.5

CVIVS * coniugem Praxiteles in marmore quasi spirantem in templo Cnidiorum collocauit, propter pulchritudinem operis à libidinoso cuiusdam complexu parum tutam. Quo excusabilior est error equi,qui visa pictura æque, hinnitum edere coactus est: & canum latratum aspectu picti canis incitatus,taurusq́ue ad amorem,& concubitum Aeneæ vaccæ Syracusis,nimiæ similitudinis irritamento compulsus. Quid enim vacua rationis animantia arte decepta miremur? cum hominis sacri

legam cupiditatem muti lapidis lineamentis excitatam videamus.

OLIV. CVIVS coniugem) Praxiteles inter statuarios gloria primus, vel certe summus, de quo multa Plin. lib. xxxvj. nat. hist. Sed inter cetera dicit, duas sculpsisse Veneres, alterã Cnidiam, hæc est quæ Cnidi colebatur, quæ non solum ibi, sed in toto terrarum orbe præcipua fuit, quã vt viderent multi Cnidum nauigarunt. alteram velata specie, quam quidam prætulerunt. optime seuerum id atque pudicum arbitrantes, nam quæ Cnidi fuit, ac Cnidus coëmpta effigies deæ, fauente ipsa dea, vt creditur, facta artificio tanto vt non esset à libidinoso complexu satis tuta. ferunt enim quendam eius amore correptum, cum noctu delituisset in templo simulacro cohæsisse, eiusq. cupiditatis etiam iudicem maculam fuisse, multa eius simulacra Romã deportata fuerunt, quæ omnia Plin. cõmemorat. De hoc quoque mentionem facit. Quintil. lib. 2. de institut. oratoria, vbi dicit. Si Praxiteles signum aliquod ex molari lapide conatus esset exculpere, parium marmor mallet rudes ad hoc id artifex expolisset, plus in manibus fuisset, quàm in marmore. [Spirantem) Viuentem. Virg. Excudent alij spirantia mollius æra. Credo equidem viuos ducent de marmore vultus. [in templo Cnidiorum) Cnidio vna ex quinque ciuitatibus Doricæ Græciæ, vbi templũ fuit Veneris, & hoc simulacrum, quod Praxiteles sculpsit, tanta vt diximus arte, vt à libidinoso complexu nõ fuerit satis tutum, adeo vero ipsam deam referebat. Parum tutam, quia vitium illi inferre voluit adolescens, viuum putans esse corpus. [Quo excusabilior) Quantum Praxiteles arte sua naturam sit imitatus, hinc facile coniici potest, quòd eius simulacra viuis adeo similia esse videbantur, vt fallerentur bruta, fallerentur homines, ea propter spicientes æquus visa æque statua hinnitum edidit, non fictam, sed veram arbitratus equam. canis pari ratione ad picturam latrauit. Taurus ad Æneæ vaccæ simulacrum, miro desiderio compulsus est, hoc in brutis euenisse minus mirum est, cum homines rationis participes fuerint eodem errore decepti. [Excusabiliorem) Maiori excusatione dignus. Quid enim vacua rationis animalia digniora sunt excusatione animalia ratione carentia, si sunt a simulacris, siue picturis veritatis errore decepta, cum hominem audiuerimus rationis principem libidinoso impulsu cõmotum marmoream statuam fuisse complexum. [Sacrilegam cupiditatem) Quia deam ipsam, & non simulacrum violare concupiuit.

ASCEN. CVIVS) .s. Vulcani coniugem .s. Venerem Praxiteles statuarius optimus collocauit in templo Cnidiorum. [Quasi spirantẽ) .i. spiritum vitalem trahentem in marmore, in quo incisa est, entem sup. parum tutam .i. defensam à complexu libidinoso cuiusdam .s. adolescentis, propter pulchritudinẽ operis, quia eius amore captus erat. [Quo) .i. propter quod error equi est excusabilior, quia simili errore homo captus est, qui .s. equus, visa pictura equæ .s. à Praxitele formate, coactus est edere hinnitum, & latratus canum est incitatus aspectu canis picti, & taurus compulsus est ad amorem, & concubitum vaccæ Aeneæ .i. ea ære factæ Syracusis, irritamento .s. prouocatione nimiæ similitudinis .s. cum viua. Quid enim miremur, animalia vacua rationis decepta arte .i. per artem cum videamus sacrilegam cupiditatem hominis (audientis .s. sacram imaginem polluere) excitatam lineamentis lapidis muti? quasi dicat frustra.

QVÆDAM NVLLA ARTE EFFICI POSSE. CAP. XII.

DE EVPHRANORE.

CETERVM natura quemadmodum sæpe numero æmulam virium suarum artem esse patitur: ita aliquando irritam fesso labore dimittit. quod summi artificis Euphranoris manus senserunt. * nam cum Athenis xij. deos pingeret, Neptuni imaginem, quàm poterat excellentissimis maiestatis coloribus complexus est, perinde ac Iouis aliquanto augustiorem repræsentaturus. Sed omni impetu cogitationis in superiori opere assumpto, posteriores eius conatus, assurgere, quo tendebant, nequiuerunt.

*Plin. li. 35. c. 11. Pausan. vero in Att. Pra- xitelis tri buit.

OLIV. CETERVM) Natura plerunque artem sui æmulam, & imitatricem esse passa est, nõnunquam vero hoc illi, tanquam inuidia denegauit, sed quod natura prohibuit, casus sæpe concessit. Cic. lib 3. de nat. deorum. Nulla, inquit ars imitari naturæ solertiam potest. [Aemulam imitatricem) Vt ars plerunque natura possit imitari, vt supra in fictoribus, atque pictoribus ostendimus. [Fesso labore) Cum cogitationis vires assumptæ fuerint, inceptum opus perficere non valeant. [Quod summi artificis) Euphranor teste Quintil. de inst. orat. pictor, fictorq. fuit ætate sua laudatissimus. dicit enim Euphranorẽ admirandum facit, quod & ceteris optimis studijs inter præcipuos pingendi, fingendiq. idem mirus artifex fuit patria isthmos, vir docilis, & laboriosus, & in omni genere excellens, qui cum xij. deos consessum Iouis honestantes, sex s. à dextris, & totidem à sinistris pingeret Athenis, Neptuni imaginem tanta est arte complexus, vt Iouis deinde augustiorẽ, ac venerabiliorem, cum vellet repræsentare nõ posset, quod artis vim oẽm in superiori pictura cõsumpsisset. & hoc modo ars suo labore irrita est à natura destituta. [Euphranoris manus) Pictoris sua ætate clarissimi, de quo Iuuen. Sat. iij. Hic alij quid præclarum Euphranoris, aut Polycleti. [Maiestatis coloribus) In pingendo Neptuno colores adhibuit, qui ad exprimendam maiestatem essent idonei. [Omni impetu) Omnibus viribus. [Assurgere) Extollere se, & peruenire.

Euphranor statuarius, pictor.

ASCEN. CETERVM) .i. sed, quemadmodum natura patitur sæpe numero artem, esse, æmulam .i. proximæ ad equiparationem imitatricem virium suarum, ita dimittit .s. artem aliquando irritam .i. frustratam, labore fessu .i. fatigato. [Quod) .i. quam rem manus Euphranoris summi artificis .s. in pictura, senserunt .i. expertæ sunt. [Nam cum pingeret Athenis xij. deos) Vt opinor selectus, quod Varro enumerat, complexus est imaginem Neptuni coloribus maiestatis, quàm .i. quantum poterat excellentissimis, perinde .i. sic tamen, aut eo animo, ac sup. esset repræsentaturus Iouis sup. imaginem augustiorem .i. maioris maiestatis aliquanto, sed omni impetu .i. virtute cogitationis absumpto .i. exhausto in opere superiore, hoc est in pictura Neptuni, conatus eius posteriores .s. ad pingendum Iouem augustiorem, nequiuerunt assurgere, quò tendebant, hoc est ad augustius opus.

DE TIMANTE PICTORE.

QVID * ille alter æque nobilis pictor, luctuosum immolatę Iphigeniæ sacrificium referens, cũ Calchantem tristem, mœstum Vlyssem, clamantem Aiacem, lamentantẽ Menelaum circa arã statuisset, caput Agamẽnonis inuoluendo, nõne summi mœroris acerbitatem arte exprimi non posse confessus est? Itaque pictura eius aruspicis & amici, & fratris lacrymis madet, patris fletum spectantis affectu existimandum reliquit.

*Plin li. 35. c. 10.

OLIV. QVID ille alter) Hic Timantes fuit pictor eximius Parrhasij æmulus, quem superasse dicitur in Aiace pingẽdo, verum inter cetera eius ingenij monumenta, Iphigenia oratorũ laudibus celebratur, quæ cum ante aras peritura esset, cum mœstos pinxisset oẽs, & mœstitiæ omnem imaginem consumpsisset, patris ipsius vultum velauit, quæ iam digne non poterat ostendere, de quo Quint. lib. ij inst. orat. Quid non oratione operienda sunt quædam, quæ siue ostendi non debent, siue exprimi pro dignitate nõ possunt, vt fecit Timantes in ea tabula, qua Colotem vicit, nam cum Iphigeniæ immolatione pinxisset tristem Calchãtem, tristiorem Vlyssem addidisset, Menelao, quem summum poterat ars efficere mœrorem consumptis affectibus non reperiens, quo digne modo patris vultum posset exprimere, velauit ei caput. & suo cuique animo dedit existimandum. [Aeque) Similiter Euphranor. [Immolatæ Iphigeniæ) Nota est fabula, cum Gręci ad Aulidem venissent, Agamemnon Dianæ ceruam ignarus occidit, vnde irata dea flatus vẽtorum sustulit, quare, cum nauigare non possent, & pestilentiam sustinerent, consulta oracula dixerunt, Agamemnonio sanguine placandam esse dianam, ergo cum ab Vlysse per nuptiarum simulationem adducta Iphigenia, cum in eo esset vt immolaretur numinis miseratione sublata est, & cerua supposita, & translata ad Tauricam regionem, regi Thoanti tradita est, sacerdosq. facta Dianæ, cui cũ humano sanguine sacrificaret, vt ex veteri consuetudine numen placaret, agnouit fratrem Orestem, qui post occisam matrem, & Aegistum

Timãtes pictor.

Aegisthum in vltionē patris factus exul, regno pulsus, raptaq. sibi Hermione coniuge a Pyrrho, furiosus factus, accepto oraculo deponendi furoris causa, cum amico Pylade Colcos petierat. & cum his occiso Thoante simulacrum substulit absconditum in fasce lignorū. & cum fratre Oreste aufugit. [Referens) Pictura sua repræsentans. [Calchantem tristem) Qui vates sic posceret fata prædixit, vt Agamemnonio sanguine dea placaretur. [Tristis erat) Cū regiam stirpem videret immolari. [Mœstum Vlyssem) Qui per falsas Achillis nuptias imperatam a matre Iphigeniam ad tam crudele sacrificium duxit. [Clamantem Aiacem) Quod humano sanguine numina placarentur. [Lamentantem Menelaum) Quod suum videret genus immolari. [Inuoluendo caput) Quia patris dolorem satis digne exprimere non posset) Velle eius caput obduxit, vt animis hominum patris dolorem extimandum reliquerit.

ASCEN. QVID) Modus interrogandi continuationi, inseruiens, il le alter pictor nobilis.s. Timantes. [Referens).i. ad viuum colosibus exprimens sacrificium Iphigeniæ filię Agamem. immolatę Dianæ iratæ ob ceruam in Aulide cæsam, cum statuisset circa arā Calchantem.s. vatem, & voluntatis deæ interpretem, tristem ob talem denunciationem Vlyssem mœstum.s. vultu, Aiacem.s. Thelamonium, vt opinor, sed putem legēdum Orestem, clamantem .s. præ vehementia doloris, & Menelaum.s. patruum, eius lamen tantem.s. præ maiore dolore. (Est.n. aua esse, nam plus est mœstū quam tristem, & plus exclamantem præ modestia, q̄ mœstū esse, & adhuc plus lamentantem, q̄ clamantem, quia lamentatio superaddit querulam vocem) statuisset dico superiores circa aram in dicta dispositione, inuoluendo.s. persona, aut veste lugubri, caput vulgo dicimus, caput Agamem.s. patris eius. nonne con fessus est acerbitatem summi mœroris, qualis est paternus, ae ma ternus in cæde immerita liberorum, nō posse exprimi arte? q. d. haud dubie. [Itaque).i. & ita, pictura eius madet lacrymis aruspicis.s. Calchantis, & amici.s. Vlyssis, & Aiacie, & fratris.s. Menelai, qui frater erat Agam. [Verō legendum putem vt superius di xi) Orestis & aruspicis, & amici, & fratris, & patrui fletus reliqui existimādum.i. iudicandū fletum patris.s. Agam. affectu spectātis.

DE ALIO PICTORE.

Nealces vt ait Plin. lib. 35. c. 10. Plut. de Fort.

ATQVE * vt eiusdem studij adijciam exemplū, præcipuæ artis pictor equum ab exercitatione venientem, modo non viuum, labore industriæ suæ comprehenderat. Cuius naribus spumas adijcere cupiens, tantus artifex in tam paruula materia multum, ac diu frustra tenebatur: indignatione deinde accensus, spongiam omnibus imbutam coloribus forte iuxta se politam apprehendit, & eam veluti corrupturus opus suum tabulæ illisit: quā fortuna ad ipsas equi nares directam desiderium pictoris coegit explere. itaque quod ars adumbrare non valuit, casus imitatus est.

OLIV. *Pictoris opus.* ATQVE præcipue artis) Sunt qui putant hunc fuisse Appellem, de quo supra satis dictum est. Sed teste Plin. lib. xxxv. fuit Nealces, & in cane pingendo Protogenes, de quo sic ait. Protogenes, floruit patria Phicanus, gentis Rhodus subiectæ. Paulo infra vbi loquitur de eius pictura, est in ea canis mire factus, vt quem pariter casus, & ars finxerit nō iudi cabat se exprimere in eo spumam anhelantis, cum in reliqua omni parte, quod difficillimum erat, sibi ipse satisfecisset, displiecebat aūt ars ipsa, nec minui poterat, vt videbatur nimia, ac lōgius à veritate discedere, spumaq. illi pingi, non nasci ex ore anxio animi cruciatu, cū in pictura verum esse non verisimile vellet, ab sterserat sæpius, mutaueratq. penicillum, nullo modo sibi approbans, postremo iratus arti, quod non intelligeretur, spōgiam impegit inuiso loco tabulæ, ex illaq. reposuit ablatos colores, qua liter curam optauerat, fecitque in pictura fortuna naturam, hoc exemplo similia, & Nealcem successus in spuma equi, similiter spongia impacta secutus dicitur, cum pingeret popismata retinē tem panem, ergo coullar in pictura plus casum valuisse, quām ar tem, eo q̄ equi artificiose depicti cum naribus spumas ars reddere non posset, casus attulerit. [Modo non vt ferme viuum) Ac si diceret, nihil illi deerat præter spiritum. [Spumam adijcere) Qol bus anhelantis, & cursu redeuntis equi signa referret. [Tā paruula materia) Vtpote spumat addere naribus, quod videbatur esse facillimum, & in eo tamen ars est à natura decepta, vt efficere non valuerit, quod ipse sperauerat. [Casus attulit) Hinc illud dictum probari potest, Casus vbique valet, semper tibi pendet hiatus &c. Item, plus etenim fati breuior valet homo benigni, quām si tu veneris commendat epistola Marti.

ASCEN. ATQVE, vt adijciam exemplum eiusdem studij).s. pingendi. [Pictor præcipue artis).s. Nealces, comprehenderat labore suæ industriæ equum venientem ab exercitatione.i. fatigatione, & cursu modo non.i. vt Oliu. interpretatur fermē, aut hoc solo dempto q̄ non omnino viuum. Cuius naribus ipse cupiens adijcere spumas, tantus artifex tenebatur multum, ac diu frustra in tam paruula materia, deinde incēsus indignatione, quōd frustra laboraret, apprehendit spongiam imbutam omnibus coloribus (quia spongia male appositos colores tergere solent) positā loe te.i. à casu iuxta se, & veluti corrupturus opus suum, illisit.i. inie cit tabulæ.i. in tabulam pictam forma equina, quam directam ad ipsas nares equi, coēgit explere desideriū pictoris, quia speciem spumæ de naso depēdentis exhibuit. Itaque casus est imitatus id, quod ars non valuit. [Adumbrate).i. adumbrando imitari.

SVÆ QVENQVE ARTIS OPTIMVM ET AVCTOREM ESSE, ET DISPVTATOREM. CAP. XIII.

SVAE * autem artis vnumquenque & auctorem, & disputatorem optimum esse ne dubitemus, paucis exemplis admoneamus. **Quam quisque norit artem, in hac se exerceat prouerb.*

OLIV. SVAE artis) Capitulum breue, quo suæ quenque artis auctorem optimum esse paucis probat exēplis, optimum autem professorem artis appellas, qui sua verecunde, aliena vero callide studia metitur, & æstimat, qualis fuit Scæu. clarissimus vir, & interpres, qui quamuis eius rei scientiam teneret egregie, tamen quoties de iure prætorio consulebatur consulto tes quibus optime consulere poterat, semper ad Furium, & Casfellium, qui se in eo iure assidue exercebāt, reijcere solitus erat, non vt suam ipse scientiam damnaret, quasi vanam, vel exiguam, sed vt modestiam in se maximam profiteretur, qui alienam pluris, quam suam faceret, æstimaretque scientiam.

ASCEN. SVAE &c.) Autem.i. sed admonemus, paucis exemplis, ne dubitemus quenque esse optimum & auctorem, & disputatorem .i. iudicem, aut examinatorem suæ artis.

DE QVINTO SCAEVOLA.

QVINTVS Scæuola clarissimus legum vates, & certissimus quotiescunque de iure * prætorio cōsulebatur, ad Furium, & Casellium, quia huic scientiæ dediti erant, consultores reijciebat: quo quidem facta moderationem suam magis cōmendabat, quàm auctoritatem minuebat: ab his negocium aptius explicari posse confitendo, qui quotidiano eius vsu callebant. Sapientissimi igitur artis suæ professores sunt, à quibus & propria studia verecunde, & aliena callide æstimantur. **prædiatoria legimus ex orat. Cic. pro Balbo.*

OLIV. QVINTVS Scæuola clarissimus) De iure prætorio, de quo agitur apud prætorem, cuius professores sunt causidici. [Casellium) De quo Flarcus, nescit quantam Casfellius Aulus. [Reijciebat) Remittebat. [Callebant) Callide tenebant & eius peritissimi erant, nam callere si duplicat.i. callide esse, & astute aliquid tenere significat, vt dicenda, silendaque calles. [Professores artis dicuntur) qui se scire aliquid profiteantur & ab alijs quoque probantur, sapientes vero, qui de suis vereců de, de alienis magnifice loquuntur. *Sapiens qui*

ASCEN. QVINTVS Scæuola clarissimus & certissimus) Quia peritissimus vatea.i. interpres legum, sicut vates interpretes sunt voluntatis diuinæ, quotiescunque consulebatur de iure prætorio. [Reijciebat).i. remittebat consultores.i. à se consilium petē tes, ad Furium & Casellium.s. iuris prætorij peritos, quia ipsi dedit erant huic scientiæ.s. iuris prætorij. [Quo quidem facto ipse magis commendabat).i. acceptam faciebat, moderationem suam, quia ea parte iuris, cui studuerat, præcipue contentus erat,

quā minuebat auctoritatem, confidendo negocium posse explicari aptius ab ijs, qui callebant.i.quasi callum induerant, quotidiano vsu eius .s. iuris prætorij. igitur si sup. sunt sapientissimi professores artis suæ, à quibus.i.simul, propria studia æstimantur .i.censentur verecunde, & aliena.s.studia tam callide.

THEO. IVRE Prætorio) Ius ciuile est, quod ea legibus, plebiscitis. S.C. Decretis principum, auctoritate prudentium venit. Ius prætorium autem quod Prætores introduxerunt adiuuandi, vel supplendi, vel corrigendi iuris ciuilis gratia, propter vtilitatem publicam, quod & honorarium dicitur ab honore prætoris sic nominatum. Nanque & ipsum ius honorium, quasi viua vna iuris ciuilis est Papinia. de iustitia & iure.

EXTERNA.
DE PLATONE PHILOSOPHO.

PLATONIS quoque eruditissimum pectus hæc cogitatio attigit: qui conductores sacræ aræ modum, & formam eius, secum sermonem conferre conatos, ad Euclidem Geometrem ire iussit, scientiæ eius cadens, imo professioni.

OLIV. *Platonis modestia* PLATONIS eruditissimum pectus) Plato consultus de cōstituenda in arce Palladis ara, qui modus, quę ve illi forma melior esse posset quānis Geometriæ peritissimus esset, in ne alterius professionē sibi vsurpare velle videretur, ad Euclidem Geometram suo ipe clarum consultores reiecit. [Cōductores) Qui publice constituendam arā conduxerant. Hoc est certo precio faciendam susceperant. [Ad Euclidē Geometram) Fuit Euclides, teste Laërtio Geometra insignis Megarēsis, vel vt alij dūt, gelensis. [Imo professioni) Vtitur correctione, qa dixerat scientiæ cedens. Nam eius artis scientia Plato nō inferior erat Euclide, sed non eā solam profitebatur. ergo cessit professioni, quia Plato philosophiam, Euclides vero geometriam profitebatur.

ASCEN. PLATONIS &c.) Hæc.i.huiusmodi cogitatio attigit quoque eruditissimum pectus Platonis, qui iussit conductores aræ sacræ.i.qui conduxerant aram sacram fabricandam Athenis, conatos conferre sermones, secum de modo, & forma eius.s. aræ sacræ, ire ad Euclidem geometrem, cedens scientiæ, immo professioni eius.s.Euclidis, qui geometriam profitebatur, quam forte Plato non minus callebat, quia tamen aliam philosophiæ partem magis profitebatur, eos ad Euclidem misit.

DE PHILONE.

•*Cic. li. 1. de or. & Plin. li. 7. c. 37* GLORIANTVR * Athenæ armentario suo, nec sine causa: est enim illud opus & impensa, & elegantia visendum. cuius Architectum Philonem, ita facunde rationem institutionis suę in theatro reddidisse constat, vt disertissimus populus non minorem laudem eloquentiæ eius, quām arti tribueret.

OLIV. *Armamētarīū Athen.* GLORIANTVR Athenæ) Postquam illorum exempla posuimus, qui suæ artis auctores optimi fuerunt, de his quoque dicamus qui fuere disputatores. Cum Philo architecton suo tempore clarus Athenis armamentarium magnifice fabricasset, die quadam processit in theatrum interrogatus, quid illud tam sumptuose ædificasset, cum populo grauis tanta videretur impensa, operis sui tam eloquenter rationem in concione disseruit, vt non minus eloquens, quam peritus artifex ab omnibus fuerit iudicatus. [Gloriantur Athenæ) Propter operis magnitudinem, atque præstantiam. [Armamentarium) Locus, vbi armamenta, hoc est nauium instrumenta reponuntur. [Nec sine causa) Ac si diceret, non immerito, sed iure. [Visendum) Dignum, quod ab omnibus videretur, & sine dubio tempore. Valerij extabat opus illud, & videri poterat, nunc ne minimum quidem eius vestigium apparet.

ASCEN. GLORIANTVR, &c.) Athenæ, hoc est ciues Athen. (accepit.n. frequenter locum pro habitatoribus eius) gloriantur .i.se iactant armamentario.i.repositorio, & forte etiam officina armorum, pręcipue naualium, suo.i.quod prę ceteris nationibus magnis sumptibus extruxerant, nec sine causa, sup. gloriantur. Enim.i.quia illud opus est visendum.i.dignum quod visatur, & .i.simul impensa.i.propter impensam, & elegantia.i.propter exquisitum ornatum eius. [Cuius).s.armamentarij constat architectum.i.principem ędificantium. [Philonem).s.nomine, reddidisse in theatro.i.loco patēti, vnde ab omnibus spectari, ne dum audiri posset, rationem institutionis suæ.s.in Armamentario illo extruendo, ita facunde, vt populus disertissimus, quia nō erat cultior lingua, quam attica, attribuerit eloquentiæ eius non minorem laudem, quam arti eius.

DE QVODAM ARTIFICE.

MIRIFICE * & ille artifex, qui in opere suo moneri se à sutore de crepida, & ansulis passus, de crure etiam disputare incipientem, supra plantam ascendere vetuit. •*Plin. li. 35. c. 10. de Apelle querb. Ne sutor supra crepidam.*

OLIV. MIRIFICE) Hic fuit Appelles, qui de operibus suis vulgi quoque iudicium dum quæreret, teste Plin. lib. xxxv. perfecta opera sua proponebat in pergula, transeuntibus, atque post ipsam tabulam latens, vitia, quæ notarentur, auscultabat, vulgum diligentiorem iudicem, quam se præferens, ferunt q. a sutore reprehensum, quod in crepidis vna intus pauciores fecit ansas, eodem postero die superbe emendationem pristinæ admonitionis cauillante circa crus, indignatum prospexisse denunciante, ne supra crepidam sutor iudicaret, quod id ipsum in prouerbium venit. [A sutore) Sutor est, quem Græci à lucro cerdonem, nos vero calceolarium dicere possumus, qui in imagine crepidas ansulas q. culpauit, quod Apelles æquo animo tulit, partemq. illam picturæ reformauit, cum vero de crure disputare vellet, iratus Apelles, tace inquit, ò sutor, neque enim id tuæ artis est, paucis verbis hominis impudentiam ostendit, qui quod alterius proprium esset, de eo disputare non erubesceret, nam teste Cic. lib. j. Tusc. quęst. græcorum prouerbium fuit, quam quisque nouerit artem, in ea se exerceat. ac disputet. [De crepida) Est calciamenti genus, quod alij græcum, alij Latinum esse volunt, vt diximus supra lib. iij. cap. de nouo cultu corporis, sed græcum magis dicendum est, & nominatiuum ab accusatiuo græco deductum. [Ansulas) Diminutiuum ab ansa, sunt autem ansulę, quibus calciamenta, & vestimenta nectuntur, sunt enim qui ansulis magisquam fibulis delectentur. *Artifex à sutore reprehensus.*

ASCEN. MIRIFICE) Sup. censuit ac dixit, & .i.etiam ille artifex sup. notissimus, videlicet Apelles, qui passus.i.ęquo animo se moneri à sutore.i.calcifice, aut crepidario suo, de crepida.i.calciamēto in pede imaginis a se depictæ, & ansulis.i. extremitatibus, quibus crepidæ, aut capiuntur, sicut pocula, aut ligantur vetuit incipientem etiam disputare de crure.s.picto, in cuius pede crepidam damnauerat, ascendere supra plantam.i.ad res quarum cognitionem non haberet, vnde exit adagium, ne vltra crepidam sutor sup. inquirat, aut iudicet, hoc est nemo vltra, quam didicit.

DE SENECTVTE. CAP. XIIII.

ENECTVS * quoque ad vltimum sui finē perducta, in hoc eodem opere, inter exempla industrię, in aliquod claris viris cōspecta est, separatim tñ, & proprium titulum habeat, ne cui deorū immortalium præcipua indulgentia affuit, * & nostra ornata mentio defuisse existimetur, & simul spe diuturnioris vitæ, quasi adminicula quędam dentur: quibus insistens, alacriorem se respectu vetustæ felicitatis facere possit, tranquillitatemq. sæculi nostri, * qua nulla vnquam beatior fuit, subinde fiducia cōfirmet, salutaris, principis incolumitatem, ad longissimos humanæ conditionis terminos prorogando. •*Cap. 7. huius lib.* **ei, legimus.* **Tyberij*

OLIV. *Valerij assiauo.*

ENECTVS quoque) De senectute dicturus obiectioni cuidā tacite occurrit, hæc eadem fermè exempla in cap. de industria fuisse notata, quamuis, inquit, aliquot clarissimos viros ad extremā vsque senectutem, cū summo studio, & industria peruenisse dixerimus, hic tā separatim de ipsa senectute suo titulo memoriæ prodendū est, vt quoque ætati dij fuere propitij, nostra ope, & laude non defraudarentur, hinc illa vtilitas oritur, quod multi his exemplis ad spem diuturnioris vitæ excitabuntur, & erunt hæc exempla quædam quasi adminicula longioris æui, quibus senes respectu antiquæ felicitatis ad viuendum

uendū spe fient in dies alacriores, nos quoque fiduciam capiemus, nostri sæculi tranquillitate fore diuturnam principis vitā, & incolumitatem hac vna spe prorogando. Prouecta. [Producta) Aliquot, vt in Catone, Socrate, Cleante, multisq. alijs, quos supra memorauimus. [Ne cui deorū) Non debemus illo nostro labore deesse, quo minus eos literarū monumētis ornemus, quorum ætati dij maxime fuere indulgentes, vt eos diutissime viuere voluerint. [Spe diuturnioris vitæ) Si exempla loquit, senectutis narrauerimus, spem dabimus his, qui diutius victuros esse diffidunt, nam quod in alijs videmus, idē nos sperare possumus. ergo exempla nostræ ætatis, quædā adminicula, hoc est sustentacula senectutis, dentur. [Tranquillitate) Hoc ad assentationem dictum est, à qua discendere non potest, dicit enim præterquam q spes nos ad ætatem alacriores esse facit eorum exemplo, qui feliciter vixerunt illud & accedet, q tranquillitatem ætatis nostræ hac vna spe confirmabimus, si imperatorem nostrum diutius victurum sperabimus, vel potius confidemus. Ille nanque suo tenore æquitatem seruabit. [Prorogando) Producendo.s.spe.

ASCEN. SENECTVS quoque prouecta ad vltimum finem sui).i. vsque ad extremum fati, aut cursus naturalis, cōspecta est in hoc eodem opere inter exempla industriæ.i.eū de studio, & industria ad extremū vsq; vitæ seruatis loqueremur in aliquot claris viris, vt in Catone, Socr. Cleāte, & quibusdā alijs, tñ.i. nihilominus habeat, &.i. etiam proprium titulū (Non inepte ergo in titulos diuisimus lib. & titulos in capita, seu exempla) ne nostra mentio ornata ab effectu.i. ornatiua, existimetur defuisse ei.s. senectuti, cui præcipue indulgentia.i. concessio deorū immortalium, affuit.i. præsens, & auxiliatrix fuit, & simul spe.i. per spem diuturnioris vitæ quasi adminicula.i. fomēta, & media dentur.s. senectuti, hoc est senū multitudini, quibus.s. adminiculis insistens.i. innitens possit facere se alacriorē respectu felicitatis vetustæ.i. quę contingat vetustissimis quibusque, q;, pro &, vt sup. fiducia.i. bona confidētia, confirmet.i. corroboret subinde.i. interdum, tranquillitatem sæculi nostri.i. præsentis, qua.s. tranquillitate nulla.s. alia tranquillitas fuit vnq̄ beatior, confirmet inquam prorogando.i. extendendo incolumitatē principis salutaris.s. Tyberij, ad lōgissimos terminos humanæ conditionis.i. vitæ hominis à fatis datæ.

DE M. VALERIO CORVINO.

* Cic. de Sen. & Plin. lib. 7 cap. 48

MARCVS * Valerius Coruinus centesimum annum cōpleuit, eius inter primum & sextum consulatum quadraginta sex anni intercesserunt: suffecitq. integris viribus corporis, non solum speciosissimis reip. ministerijs, sed etiam exactissimæ agrorum suorum culturæ, & ciuis, & patris familiæ optabile exemplum.

OLIV. MARCVS Valerius Coruinus) Cic. in Catone maiore, quidē à nōnullis de senectute. M. quidem Valerium Coruinū inqt, accepimus ad centesimū annum vitam suam produxisse, cū esset exacta iam ætate in agris, eosq. excoleret, cuius inter primū, & sextum consulatum, sex & xl. anni interfuerunt. Plin. lib. vij. M. Valerius Coruinus, inquit, centū impleuit annos, cuius inter primū, & sextum consulatum xlvj. anni fuere. Idem sella curuli semel, ac vicies sedit, quoties nemo alius, adæquauit eius vitæ spatium Metellus pōtifex. Ita quantum spatium ætatis maiores nostri esse volūt ad senectutis initium tātus illi cursus honorum fuit. M. Valerius Coruinus. Hic Coruinus dictus est, teste Liu. decade ab vrbe cōdita, quod gallum à quo prouocatus fuerat ad singulare certamē, insidēte galea Coruo, & vnguibus rostroq. infestāte, hostem interemit, Quadraginta septem. Plin. & Cic. dñt sex & quadraginta interfuisse, hoc aūt dicit Val. vt robustam eius senectutem ostendat. [Suffecit) Durauit, valuit integris viribus ad rerum tam publicarum, quàm priuatarum administrationem, & exactissimam agrorum culturam, quod laudabile fuit, cum in senibus vires minuantur, fiantq. in dies languidiores.

Valerius Cor cite narius senex.

ASCEN. MARCVS Valerius Coruinus cōpleuit centesimum annū vitæ, sup. suæ, inter cuius primū, & sextum consulatū quadraginta sex anni intercesserūt, & ipse suffecit.i. satisfuit, aut satisfecit nō solū speciosissimis ministerijs reip. sed ēt exactissimæ culturę agrorū suorū virib. corporis integris existēs sup. optabile, & ita oībus imitabile, exemplū, &.i. simul ciuis.s. boni, & patrisfamiliæ.

DE METELLO.

* Cic. de Sen. Plin. li. 7 c. 48

HVIVS * vitæ spatium æquauit Metellus, quartoq. anno post consularia imperia senex admodū Pont. Max. creatus, tutelam ceremoniarum per duos & viginti annos, neque ore in votis nuncupandis hæsitante, neque in sacrificijs faciendis tremula manu gessit.

OLIV. CVIVS vitæ spatium) Hic est Metellus ille, qui pius cognominatus, eius Metelli pater, q à debellata insula Creta cretici nomē est assecutus, de quo Cic. in eodem Catone, Ego, inquit, L. Metellū memini puer, qui cum quadriennio post alterum cōsulatum pontifex maximus esse factus xxij. ann. ei sacerdotio pfuit. Ita bonis viribus extremo tpe ætatis, vt adolescentiam nō requireret. hic ergo in ætate iam pfectiori pontifex factus, in eo magistratu p duos & xx. ann. ita se gessit, vt nō senex, sed iuuenis esse videretur. neq;.n. lingua in pronunciādo, nō manus in administrādo illi defuerunt, vt lingua balbucinaretur, aut manꝰ tremeret, quod senectutis vitiū esse solet. [Spatiū) .s. cētum annorū. [Ore hęsitante) Solent sæpissime senes ppedito et lingua, nō plena verba proferre. [Votis nuncupandis) Quia vt supra diximus duplex est votū, secundum quosdam, conceptiuū, & nuncupatiuum. [Ore hæsitante) Lingua tardāte, aut præpediente. [Tremula manu) Quod in senibus esse soleat, tremor quidā membrorū, & præsertim manuū ac pedum exhaustis iam viribus, hic vero cōstanti manu dum sacra tractaret, semper fuit, siue cultrum à capite victimæ ad caudam deduceret, siue mola victimā, cultrumque aspergeret, seu victimæ iugulum aperiret.

Metelli senectus.

ASCEN. CVIVS).s.M. Valerij. spatium vitæ.s. centum annorū. Metellus.s. pius æquauit.i. æqualem numerū viuendo perduxit, & creatus pontifex maximus quarto anno post imperia consularia.i. postq̄ imperator fuerat, existens sup. senex admodum.i. valde gessit tutelam.i. protectionem cæremoniarum.i. mysteriorū rerum diuinarum per duos & viginti annos, neq; ore hæsitante.i. vacillāte, aut titubante in votis nūcupandis.i. pronunciandis nominatim, neque manu tremula.i. tremente in sacrificijs faciendis.

DE QVINTO FABIO MAXIMO.

* XLII. Liu. lib. 30. Plin. vero lib. 7. cap. 48 scri. Liu.

QVINTVS * autem Fabius Maximus duobus & sexaginta annis auguratus sacerdotū sustinuit, robusta iam ętate id adeptus: quę vtraq; tempora si in vnum conferantur, facile sæculi modo expleuerint.

OLIV. QVINTVS autem Fabius) Ad centesimum annum peruenisse Fabium hoc vno probat argumento Valerius, q duobus & sexaginta annis, augur fuerit. Plin. vero dicit tribus, & lx. lib. vij. nat. hist. quem honorem non nisi ætate prouectiori consequi potuerit cum eiusmodi dignitas adolescentibus nunquam, nec iuuenibus dare consueuerit, ergo si tempus, quo creatus est augur, & quo auguratum gessit, in vnum collegerimus, sæculi spatium inueniemus, quod idem sentire videtur Liuius decade secūdi punici belli lib. vlt. qui dicit, Quintus Fabius Maximus moritur exactæ ætatis, siquidem verum est. Augurem duos & lx. annos fuisse, sicut quidam auctores tradunt, vir certe fuit dignus tanto cognomine, vel si nouum ab eo inciperet, superauit paternos honores auitos æquauit, pluribus victorijs, & maioribus prœlijs, aut insignis Rulli si omnia æquare, vnus hostis Hannibal eeferre potest, cautior tamen, quàm promptior hic habitus est. [Robusta iam in ætate, vtpote in virilitate. [Sæculi,) Hoc est centum annorum, sic.n. voluere maiores, sæculum esse spatium cētum annorum, quod hic facile comprehendi potest.

ASCEN. QVINTVS autem Fabius Maximus sustinuit,) Id est potenter gessit sacerdotium auguratus duobus, & sexaginta annis adeptus id.s. sacerdotium auguratus.i. pertinens ad augures, ætate iam robusta, & ita vero similiter ad trigesimum octauum annum peruenerat, vnde addit. [Quę vtraque).i. ambo tempora, scilicet sexaginta duorum annorum, & robustę ętatis quę est xxxvj. aut xxxviij. annorum si conferantur in vnum.i. si simul computentur, expleuerint facile modum.i. mensuram sęculi.i. centum annorum.

DE M. PERPENNA.

* Plin. li. 7. cap 48 de Cas. Cic. Ver. 3.

IAM * de M. Perpenna quid loquar? qui omnibus, quos in senatu consul rogauerat, superstes fuit, septemque tantummodo, quos censor collega Lucij Philippi legerat è P. C. reliquos vidit, toto ordine amplissimo diuturnior.

OLIV. *Perpenna diu vixit*

IAm de M. Perpenna) Hic arguit diu vixisse M. Perpennam, quòd omnibus senatoribus, quos ipse consul die initi consulatus, vocauit in curiam, omnibusque insuper illis quos censor legerat in senatu, exceptis vij. superstes vixerit. Plin. lib. vij. nat. hist. M. Perpenna & nuper L. Volusius Saturninus omnium, quos in consulatu sententiam rogauerat, superstites fuere. Perpenna septē reliquit ex his quos censor legerat, vixit ann. xcviij. fuit ergo ordine senatorio, qui suo tempore fuit diuturnior, & hinc colligere possumus, senem admodum fuisse, quo tempore fuit a Pomp. superatus, & cæsus, quanquam Strab. dicat in Asia morbo consumptum fuisse, vt diximus in cap. de humili loco natis. [Superstes fuit) Vixit post oēs illos senatores, quos ipse Consul sæpius vocauerat in curiam. (Censor) In censura cū L. Phil. elegerat senatum, & tamen longitudine vitæ superauit omnes quos elegerat, præter septem quos moriens in vita reliquit.

ASCEN. IAM quid loquar de M. Perpenna, qui fuit superstes) .i. superueniens omnibus quos rogauerat .s. sententiam in senatu? (Alij tamen legunt, quod si est legendum, legatur, in senatum, vt sit quos vocauerat, cum esset consul, in senatum i. vt conuenirent in curiam) Et vidit tantūmodo .i. duntaxat septem reliquos .i. relictos in vita, è patribus conscriptis, quos ipse censor, & collega L. Philip. legerat .i. elegerat in senatores existens diuturnior .i. in vita toto ordine amplissimo .i. senatorio.

DE APPIO.

* *Cic. de sen.*

APPII * vero æuum clade metirer, quia infinitum numerum annorum orbatus luminibus exegit, nisi quatuor filios, quinque filias, plurimas clientelas, rem denique publicam hoc casu grauatus fortissime rexisset. quinetiam fessus iam viuendo, lectica se in curiam deferri iussit, vt cum Pyrrho deformem pacem fieri prohiberet. Hunc cęcum aliquis nominet, à quo patria, quod honestum erat, per se parum cernens, coacta est peruidere?

OLIV. *Appij senectus.*

APPII vero æuum) Tullius in Catone, ad Appij Claudij senectutem accedebat, quod cæcus esset in is cum senatus sententia inclinaret ad pacem cū Pyr. fœdusq. faciendum non dubitauit, dicere illa, quæ versibus colecutus est Ennius. Quo vobis mentes, rectæq. stare solebant. Ante hac, dementi sese flexere ruina. Ceteraq. grauissime inquit, notum .n. nobis est carmen. & tñ ipsius Appi extat oratio. Atque ille egit hæc xvij. anno post alterum consulatum, cum inter duos consulatus anni x. interfuissent, censorq. ante consulatum superiorē fuisset, ex quo intelligitur Pyrrhi bello grandem sa' è fuisse. Sic à patribus accepimus. Item paulo infra quatuor robustos filios, quinque filias, tantam domum, tantas clientelas Appius regebat & cæcus, & senex. Intentum .n. animum, tanq̃ arcum, habebat. Nec languescens succumbebat senectuti. Tenebat .n. non modo auctoritatem, sed etiam imperium in suos, metuebant serui, verebātur liberi, charum oēs habebant, vigebat in illa domo, & mos patrius, & disciplina. Ex his igitur Ciceronis verbis Appiū diu vixisse facile comprehendimus, cuius cæcitatis causam diximus primo lib. cap. de neglecta religione, quod Herculis sacra ad humile seruorum ministerium transtulisset. De Pyrrhi bello quoque sæpius dictum est, quare non est historia rursus repetenda, satis constat senatus voluntatem ad pacem cum Pyrrho faciēdam conditionibus illi quidem gratis, senatui vero omnino non honestis fuisse inclinatū, a qua hic solus lectica in curiam delatus, quia iter pedibus tum cæcitate, tum senio confectus non posset oratione sua reuocauit, fecitq; , vt Pyrrhus non conditionibus, sed armis pelleretur ea Italia cū summa P. R. gloria. [Appij euū clade metirer) Non auderē inquit, dicere Appium diu fuit in cæcitate vixisse, quippe qui non in luce, sed in tenebris vitam, quasi ipsa morte duxisse videatur, nisi me hortaretur eius summa prudentia, qua filiorum turba plurimas clientelas, remp. atq; priuatam fortissime rexisset, quaque senatū à turpi pace cum Pyrrho faciēda dissuasisset, quæ quidē res non hominem cæcum, sed perspicacissimū fuisse declarat. Clade, cæcitate oculorū. [Metirer) Terminarem eius vitam vsque ad cæcitatem reliquum autē tempus, quo captus luminibus vixit, non vitā, sed mortem potius nominarē [Fessus viuendo) Senio confectus. [Deformem pacem) Quæ Pyrrho magis, quæ senatui honesta esse videbatur. (Hunc cæcum) Nemo inquit, hominem tanta prudentia præditum, qui videret, quæ senatus non præuiderat, iure cæcum appellauerit.

ASCEN. APPII, &c.) Vero pro sed, ego metirer .i. mensurarem æuum .i. spatiū vitæ Appij s. Claudij Cæci clade .i. calamitate eius, (quia exigit infinitum numerum annorum orbatus luminibus) nisi grauatus hoc casu .i. amissione visus, rexisset fortissime quatuor filios, quinque filias, plurimas clientelas .i. plurimos, qui suæ fidei, & patrocinio se cōmiserant, & denique .i. vt semel dicam, nisi remp. rexisset fortissime. [Quin etiam ipse fessus iam viuēdo, iussit se deferri in curiam lectica) In qua ægrotantes, & ingredi nequeuntes deferri solent, vt prohiberet pacem deformem .i. turpem reip. Romanæ, fieri cum Pyrrho rege Epirotarum. [Nominet) Sup merito aliquis hunc .i. talem virum tam multa animo videntem, cæcum, a quo patria cernens .i. prospiciens parum .i. non satis per se .i. lumina reliquorum ciuium supple, id quod erat honestum, coacta est prouidere. s. per consilium illius? q. d. minime dicendus est fuisse cæcus.

DE LIVIA RVTILII, DE TERENTIA CICERONIS, ET CLODIA FILIA AVLI.

* *Plin. li. 7. cap. 48*

MVLIEBRIS * etiam vitæ spatium non minus lōgū in compluribus apparuit, quarum aliquas strictim retulisse me satis erit. nā & Liuia Rutilij septimum & nonagesimum, & Terentia Ciceronis, * tertium, & cētesimum, & Clodia Auli filia, quindecim filijs ante enixis, quintumdecimum & centesimum expleuit annum.

* *coniux. fuit illius.*

OLIV. MVLIEBRIS) Quasdam ēt longeuæ mulieres fuisse leguntur, qualis Liuia Rutilij Terētia Cic. Clodij Auli filia, quarum Liuia septimū & xc. impleuit annum Terentia tertium & centesimum Clodia, quæ has longe superauit quintumdecimū, & centesimum. De quibus Plin. lib. vij mentionem facit, dicit .n. ex fœminis, Liuia rutilij nonagintaseptem ann excessit, Statilia Claudio principe ex nobili domo xcix Terentia Cic. ciij. Clodia offelli cxv. hæc quidem enixa quindecies, alias quoq; cōmemorat longissimę ętatis fœminas, quas hic referre, non est opus, qm̄ à Valer. non ponuntur. [Strictim) Breuiter, & summatim. [Terentia) Cicero vxor, post exilium & reuocationem in patriam per diuortium, nupsit in Crispo Salust. Cic. inimico, deinde Hortēsio. [Quindecim filijs enixis) Passiue positū est, enixis in lucē productis, alij habent amissis, quod sine dubio melius est, & significat illam quindecim filijs extinctis, fuisse superstitem.

Terentia Sal. nupsit.

ASCEN. MVLIEBRIS spatium vitę, apparuit ēt in compluribus mulieribus nō minus longum, quā in viris, quarum sat erit me retulisse strictim aliquas nā & Liuia Rutilij sup cōiunx aut filia, expleuit septimū, & nonagesimum annū .s. ætatis suæ Et Terentia Ciceronis .s. vxor, sed ab eo repudiata, expleuit annū tertium & centesimū (vbi post centum præter morem minorem numerū præponit) & Clodia filia Auli, quindecim filijs enixis .i. partis amissis p mortem ante .s. quā moreretur, expleuit annū quintumdecimū, & centesimum, vbi iterū minor numerus pponitur quod vbi alius dicat, centesimū & decimumquintū, aut xv. supra centesimū.

EXTERNA.

DE HIERONE, ET MASINISSA REGE NVMIDIAE.

* *Liu. li. 24. 9 Lucia. in Macrob. Liu. lib. 50 et Lucia. lin. li 7 c 48*

IVNGAM * his duos reges, quorum diuturnitas reip. nostrę fuit vtilissima, Siciliæ rector Hiero ad nonagesimum annum peruenit. Masinissa rex Numidiæ hunc modum excessit, regni spatium lx. annis emensus, & ante omnes homines robore senectæ admirabilis. Constat eum quemadmodum Cicero refert libro, quem de senectute scripsit, nulla vnquam imbri, nullo frigore, vt caput suū veste tegeret, adduci potuisse. * Eundem ferunt aliquot horis in eodem vestigio perstare solitum, nō ante moto pede, quàm cōsimili labore iuuenes fatigasset: ac si quid agi à sedente oporteret, toto die sæpenumero nullam in partem conuerso corpore in solio durasse. ille vero etiā exercitus equo insidens, noctem diei plerunque iungendo duxit: nihilq́ omnino ex ijs operibus, quæ adolescens sustinere assueuerat, quo minus senectute ageret, omisit. * Veneris etiam vsu ita semper viguit, vt post sextum & octogesimum annū filium generaret, cui Methymnato nomen fuit:

* *Suidas.*

* *Plin. li. 7. cap. 14 [illegible] Suid.*

fuit: terram quoque, quam vastam, & desertam acceperat, perpetuo culturæ studio fugiferam reliquit.

OLIV. IVNGAM hic duos reges) De externis dicturus digniora exempla præponit duorum.s.regum Hieronis, & Masinissæ. Hieron rex Siracusarum fuit, cuius infantia suæ futuræ maiestatis dicitur fuisse prænuncia, quippe qui genitus à patre nobili, sed ex ancilla natus, ne dehonestaret paternũ genus expositus fuit. Sed paruulum, & humanæ opis indigentem apes cõgesto circa iacentem melle, multis diebus aluere, ob quam rem responso aruspicum admonitus, pater qui regnum infanti portendi canebant, paruulum recollegit, omniq. studio ad spem maiestatis, quæ promittebatur instituit. eidem adolescenti prima belli ineunti, aquila in clypeo, & noctua in hasta cõscendit, quod ostenium, & in consilio cautum, & manu promptum, regemq. futurum significabat, deinque aduersus prouocatores sæpe pugnauit, semperq. victoriam reportauit. A Pyrrho rege multis militarib' donis donatus est, pulchritudo corporis et signis, vires quoque in homine admirabilis fuere, in alloquio blandus, in negocio iustus, in imperio moderatus erat ꝓrsus, vt nihil ei deesse videretur præter regnum. Itaque à Syracusanis primo imperator deinde rex creatus est, socius fuit P. R. qui primo pun. bel. inita societate, & amicitia, per quinquaginta annos vsque ad vltimũ suæ vitæ diem, in fide, & officio permansit, de cuius liberalitate, quæ in P. R. secundo pun. bel. vsus fuerit, diximus in cap de liberalitate, vixit aũt teste Liuio xc. annos, qui lib. iij decadis secũdi pun. bel. dicit. Non facila erat nonagesimum iam agenti annum circũsessio dies, noctesq. muliebribus blanditijs, liberare animũ & conuertere ad pub. priuatamq. curam. [Masinissa) Vt dictum est lib. v. cap. de ingratitudine, ætatem suam ad centesimum extẽdit annum, robore tanto in ea ætate, vt adolescentiæ vires, licet diminutas, non desiderare videretur. De quo Cic. in Catone maiore audire te arbitror Scip. hospes tuus habitus Masinissa, quæ faciat, hodie nonaginta natus annos, cum ingressus iter pedibus sit, in equum non ascendere velle, cum aũt sit in equo, ex equo, non descẽdere, nullo imbre, nullo frigore adduci, vt capite aperto sit, summamq. in eo esse siccitatem corporis. Ita omnia probantur exequi regis officia, & munera. [Diuturnitas) Longa vita quorum. [Hunc modum excessit) Superauit hunc vitæ terminum, quippe qui centum impleuit annos. [Regni spatiũ) Regnauit annis lx. [Robore senectute) Quia fuit quouis sene robustior. [Equidem ferunt) Certare cum iuuenibus solebat de patiẽtia, quis nam diutius in eodem vestigio persistere posset qua in re cunctos fatigandos vincebat, quod idem legitur de Socrate, vt in capite de patientia tetigimus. [Perstare) Perseueranter stare. [Ac si quid agi) Siue stare, siue sedere opus erat, id mirabiliter faciebat Masinissa, nam si ius illi dicendum erat populo suo, tota die solito nullam in partem auerso pectore perdurabat. [In solio) In regia sede, est aũt solium, vt vult Seruius, proprie armariũ vno ligno factum, in quo reges sedebant propter tutelam corporis sui, dictum quasi solidum, alij vero volunt solium dictum esse per antithetõn, quasi sellium à sedendo. [Ille etiam exercitus) Non paruum in sene roboris iudicium, quòd à mane vsque ad vesperas equo insidens castra circuiret, stationes reuisceret, & reliqua imperatoria munera obiret. nihil denique ex his laboribus, vel operibus, quæ in adolescentia sustinuerat, in senectute omitteret. [Veneris quoque vsu) Hæc quoque non paruum testimonium eius fortitudinis, senilium q. virium, quòd extrema à senectute, vel potius ætate decrepita generare potuerit, natus enim septimum, & octogesimum annum filium Methinum generauit, si mulieri fides est habenda.

ASCEN. IVNGAM bis) .s. iam dictis, duos reges.s. Hieronem, & Masinissam, quorum diuturnitas.s. vitæ, hoc est longæ vitæ fuit vtilissima resp. nostræ, hoc est Romanæ, quia ambo fautores illi vixerunt. Hiero rector .i. gubernator Siciliæ peruenit ad annũ nonagesimum.s. ætatis suæ Masinissa rex Numidię excessit hunc modum.i. hanc mensuram ętatis, emensus spatium regni.i. quo regnauit lx. annis, & .i. etiam admirabilis robore senectæ.i. senilis ætatis ante omnes homines.s. reliquos. Constat eum (quemadmodum Cic. refert sup. in libro quem scripsit de senectute) nullo imbri, & nullo frigore potuisse adduci.i. cogi, aut persuaderi vnquam, vt tegeret caput suum veste.s. capitio, aut galero, aut tyara, aut pileo, &c. (Ferunt).s. rerum veterum scriptores, aut recitatores, eundem.s. Masinissam, solitum per stare.i. stantem mansisse, in eodem vestigio non motis pedibus, aliquot horis, pede.s. suo non moto, antequam fatigasset iuuenes consimili labore.s. perstandi in eodem vestigio, ac ferunt, si oporteret quid agi à sedente, durasse.i. permansisse in solio .i. sede regali sæpenumero tota die, corpore nullam.i. nõ vllam, non conuerso in vllam partem. [Vero).i. sed insuper ille.s. Masinissa, insidens equo duxit etiam exercitus iungendo plerunque diei.s. toti, noctem, hoc est equitando totum diem, & partem noctis antequam descenderet, & nihil omnino omisit, quo minus ageret in senectute ex his operibus, quæ ipse adolescens assueuerat sustinere.i. tolerare. [Viguit quoque).i. etiam vsu veneris semper ita, vt generaret filium post vj. & lxxx. annum, cui.s. filio nomen fuit Methymato (Quidam tamen scripserunt Methino) & reliquit quoque.i. ei perpetuo studio culturæ, terram fructiferam, quam acceperat.s. in principio regni vastam.i. nullo fructu, aut domicilio ornatam & desertam.s. ab habitatoribus.

MASINISSA) Hæc eadem penè Suidas de Masinissa, quæ Valerius. [Methino nomen fuit) Apud Plin. nat hist. vij. Methymatus. Hermolaus ambigit. vtra lectio castigatior hæc, an illa Suidas ait appellatum esse Sthembam. THEO.

DE GORGIA LEONTINO.

GORGIAS * etiam Leontinus Isocratis, & complurium magni ingenij virorũ præceptor, sua sententia felicissimus. * nam cum cẽtesimum & septimum ageret annum, interrogatus quapropter tandiu vellet in vita remanere, quia nihil inquit, habeo quod senectutem meam accusem. Quid isto tractu ætatis aut longius, aut beatius? iam alterum sæculum ingressus, neque in hoc querelam vllam inuenit, neque in * illo hoc reliquit.

*Cic. de senect. CVIII. scribit Plin lib. 7. c 48. & Luc. s Mac. IX. Quint. li. 3 cap. 1.
* Alio.

OLIV. GORGIAS Leontinus) Longissimæ, & felicissimæ ætatis Gorgias Leontinus in senectute sua nulla imbecillitatis incõmoda sensit, sed ad extremum vsque fati diem robustus permansit de quo Cic. lib. de senectute Qualem, inqt, Isocrates qui eum librum, qui Panathenaicos inscribitur, quarto & nonagesimo anno scripsisse dicitur, vixitq. quinquennium postea, cuius magister Leontinus Gorgias centũ & septem compleuit annos, neque vnquam in suo studio, atque opere cessauit, qui cum ex eo quæreretur, cur tandiu vellet esse in vita, nihil habeo, inquit, quod accusem senectutem, præclarum responsum, & docto homine dignum. Quint. vero lib. iij. ad instit. orat. Artium autem, inquit, scriptores antiquissimi Corax, & Tisias siculi, quos insecutus vir eiusdem insulæ Gorgias Leontinus. Empedoclis, vt traditur, discipulus, is beneficio longissimæ vitæ, nam centum, & nouem vixit annos cum multis simul floruit, ideo & illorum, de quibus supra dixit, fuit ęmulus, & vltra Socratem vsque durauit. Et paulo infra ostendit, illum Isocratis, & aliorum plurimorum philosophorum, & oratorum fuisse præceptorem, hic primus fuit, qui profiteri ausus fuerit de quacunque re proposita eo tempore disputaturum. [Centesimum & septimum) Quint. dicit centum & nouem vixit annos. Plin. cẽtum & octo, vult eum vixisse annos lib. vij. [Isto tractu) Hoc spacio.

ASCEN. GORGIAS Leontinus præceptor Isocratis, & complu-riũ).s. aliorum magni ingenij, felicissimus sua sententia.i. vt ipsemet de se iudicauit. Nam cum ageret annum c. & vij. (hic ex more minorem præposuit numerum interrogatus qua propter vellet remanere tandiu in vita, inquit, quia nihil habeo quod.i. propter quod accusem .i. damnem senectutem meam. [Quid sup.) Fuit aut longius, aut beatius isto tractu.i. ductu vitæ.s. centum & septem annorum? q. d. ferè nihil, quia iam ipse ingressus alterum sæculum.i. centenarium annorum, non inuenit vllam querelam in hoc.s. secũdo sæculo neque reliquit in illo, quia neque iustam habuit quærendi causam, neque iniuste quæri voluit.

DE XENOPHILO CALCIDENSI PYTHAGORICO.

BIENNIO * minor Xenophilus calcidensis Pythagoricus, sed felicitate non inferior siquidem (vt ait Aristoxenus musicus) omnis humani incommodi expers in summo pfectissimę splendore doctrinę extinctus est

* Plin. li. 7. cap. 50. Luc. in Macr.

OLIV. BIENNIO minor) Hunc eũdem felicissimum vitæ cursum Xenophilo Calcidensi Pythagorico viro contigisse dicit, nisi quod duobus annis minus q̃ Gorgias, vixisse dicatur,

sed in eadem felicitate, vt nullum vnquam humanæ vitæ incommodũ senserit, fuerunt profecto benignissimo sidere nati. [Perfectissimæ doctrinæ) Nihil ei seni defuit ad perfectam philosophiæ doctrinam.

ASCEN. BIENNIO, &c.) Xenophilus Calcidensis Pythagoricus.i.sectator Pythagoræ minor.i.iunior sup.fuit q̃ Gorgias bien nio.i.spatio duorũ annorũ, sed non sup.fuit inferior.i.minori felicitate. [Siquidem (vt Aristoxenus musicus ait) ipse expers.i.immunis omnis incommodi humani.i.hominibus accidere soliti, extinctus est in summo splendore perfectissimæ doctrinæ.

DE ARGANTHONIO GADITANO.

* Cic. de Sen.

ARGANTHONIVS * autem Gaditanus tandiu regnauit, quandiu etiam ad sacietatem vixisse, abunde foret, octoginta enim annis patriam suam rexit, cum ad imperium * sexaginta annos natus accessisset: cuius rei certi sunt auctores. Asinius etiam Pollio non minima pars Romanæ styli, in tertio historiarum suarum libro centum illum & triginta annos expleuisse cõmemorat: & ipse numerosæ viuacitatis haud paruum exemplũ.

* XL. sic etiã Plin. li. 7.c.48 exx Herod. lib. 1 & Cic. Locia. vero C L.

OLIV. ARGANTHONIVS) Hic teste Herod. lib. hist. id est fuit Tartessiorum tyrãnus cuius Cic. lib. de Sen. hanc breuiter mentionem facit. Expectemus loquit, Tartessiorum regis ætatem, fuit enim vt scriptum vidi Arganthon. quidam Gaditanus, qui lxxx. regnauit annos cxx. vixit, quod idẽ affirmat Plin. lib. prædicto, hic ergo cunctos supra memoratos ætatis longitudine superauit, quippe qui tanto tempore regnauit, quanto quidem alij complures viuere posse lætarentur. [Asinius etiam Pollio) Hoc teste Val. dicit hunc ad centesimũ & xxx. peruenisse. [Nõ minima pars Romani styli) Significat hunc diligentissimum fuisse rerũ gestarũ scriptorem, non inter inferiores connumerandum, quippe qui Romanum stylum probe teneret.

ASCEN. ARGANTHONIVS autem Gaditanus) Et ita in vltimis Hispaniæ natus, regnauit tandiu, quandiu foret abunde vixisse, etiam ad satietatem. Rexit enim patriam suam lxxx. annis, cum accessisset ad imperium natus annos xl. & ita cxx. annos vixit. Cuius rei sunt certi auctores, vt Cic. & Plin. quos illi secuti sunt. Quinetiam Asinius Pollio. [Non minima pars).i. non contemptibilis, sed egregius exercitio styli Rom.s.scribendo Rom. commemorat iij lib. suarũ historiarũ, illum.s. Arganthonium expleuisse annos c. & xxx. &.i. etiam ipse.s. Pollio haud paruum, imo magnum exemplum viuacitatis numerosę, quia ipse etiã diu vixit.

DE ÆTHIOPIBVS, ET INDIS.

Atqui li. 3 scribit, ἔτεα μὲν εἴκοσι καὶ ἑκατόν. De Indis multo aliter Arria. lib. 8

HVIVS * regis consummationem annorum minus admirabiles faciunt Aethiopes: quos Herodotus scribit centesimum & trigesimum annum transgredi: & Indi, de quibus Ctesias idem tradit.

OLIV. HVIVS regis consummationem) Longissimæ vitæ Arganthonius fuisse videtur, sed minus admirabilis tanta æui longinquitas, si quam Herodotus tradit Aethiopũ, & si quam Herodotus Thesias Indorum ætatem considerare voluerimus, nam constat vtrosque centesimi, & xx. anni superasse metam, Solinus de Æthiopibus, vltra meroẽn, inquit super exortum solis, Macrobij Aethiopes vocantur, dimidio enim eorum potentior quam nostra est vita, hi Macrobij iustitiam colunt, amant æquitatem, plurimum valent robore præcipuo &c. Item alibi de Indis apud Thesiam legitur quasdã fœminas sibi semel parere, natosq. canos illico fieri, esse rursum gentem alterã, quæ in iuuentute cana fit, nigrescat in senectute. Vltra æui nostri terminos permanentem. [Consummationem) Perfectionem, deductionem ad finem. [Aethiopes) Dicti sunt ab αἴθω, quod latine est cremo, & ὤψ vultus, eo quod vultum nimio solis ardore habebant adustum, vel ab Aethiope Vulcani filio, qui totam Aethiopiam à se denominauit, est autem Aethiopia teste Solino, in gentes, moribus cultus, & natura, dissimilis, distributa. Quos Herod. scribit, dicit insuper Herod. Scytarum regem, legatis Cyri regis Persarũ senes complures ostendisse, qui centum & xx. annos peregerant. [Thesias) Antiquissimus historiarum scriptor.

ASCEN. HVIVS &c.) Aethiopes quos Herod. scrib. transgredit annum.s. vitæ c. & xxx. & Indi. de quibus Cresias (aut vt Oliu. scr. Thesias,) antiquissimus scriptor, tradit idem.s. quod c. & xxx annum transgrediantur, faciunt consummationem annorum huius regis .i. Arganthonij minus admirabilem, quia non est magnopere mirandum in vno semel contigisse, quod in vniuerso populo quotidie ferè contingit.

DE EPIMENIDE CNOSIO.

ET * Epimenides Cnosius, quem Theopompus dicit septem & quinquaginta & centũ annos vixisse.

* Plin. lib. 7.c. 84 & Laert. in vita.

OLIV. Epimenides diutissime vixit.

ET Epimenides) Hic philosophus Cretensis fuit Pythagoræ coëtaneus, teste Apuleio, de quo Laërtius lib. de vita philosophorum fabulosa quædam narrare vĩ, nam dicit, q̃ a patre iussus ad pascua ducere oues, circa meridiem diuertit in proximam speluncam, vbi quinquaginta & septem annis perpetuo sopore requieuit, exitus quęsiuit oues, putabat.n. se parum obdormiuisse, quas cũ non inueniret in agrum reuersus, cũ vero agrum in alterius potestatem venisse videret, & cuncta mutata esse perpendere, redijt in oppidum, vbi à iuniore fratre iam vetulo cognitus, omnem ex illo didicit rei veritatem, deinde philosophatum est, scriptumque multa, quæ hoc loco referre non est opus, mortuus est autem anno ętatis suæ cẽtesimo quinquagesimo septimo, teste Phalgone lib. de longæuis. Plin. dicit cliij. vt autem Cretenses tradunt, teste Laërtio, ducentis nonaginta annis. [Cnosius) Cretensis, & Cnosio vico oriundus.

ASCEN. ET Epimenides Cnosius).i. Cretensis (profertur aũt Cnosius) philosophus, quem Theopompus dicit vixisse annos septẽ & quinquaginta & centum, hoc est supra centum, sup. facit consummationem annorum huius regis, minus admirabilem.

DE QVIBVSDAM EPIORVM.

HELLANICVS * vero ait quosdam ex gẽte Epiorum, quæ est pars Aetoliæ, ducentos explere annos, eiq. subscribit Damiastes, hoc amplius firmans * Litorium quendam ex his maximarum virium, staturæque præcipuę trecentesimum annuum cumulasse.

* Plin. li. 7.c.48

* Pictoreum in Plin.

OLIV. HELLANICVS) Hic populus quosdam Aetoliam incolentes nomine Epiperus, vel vt alij dicũt epiros, qui olim dicti fuerunt helidenses cc. annos explere dixit. Cui Dalmastes assentiens addit & illud. Lithorium quendam ex ea gente natum vasti corporis, & maximarum virium hominem, tricentos annos viuendo peregisse, spatium vitæ satis admirabile, nobis presertim, qui vix nati vitam amittimus. Plin. hæc omnia fabulosa esse, & ex errore annorum prouenisse, quos alij sex mensium, alij trium constituissent, dicit Leonat. Aret. in translatione basilij, ego, inquit siue quia Titoni senectutem, siue viuacissimi apud nostros Mathusalem, qui mille annos minus triginta dicitur vixisse &c.

ASCEN. HELLANICVS vero ait, quosdam ex gente Epiorum, quæ est pars Aetoliæ (Sunt autem, qui vt Oliu. Epiperorum legant, sed quia omnia inuersa sunt, nos quantum possumus meliorem sequimur lectionem) explere annos.s. vitæ cc. & Damiastes, seu vt alij scribunt Damastes subscribit.i. suffragatur & assentitur eidem, affirmans hoc amplius, quendam Litorium ex his maximarum virium, & staturæ præcipue, cumulasse annum.i. vitæ trecentesimum.

THEO. EPIPORVM) Plinius, & Hermolaus Epeorum legunt. [Litorium) Hermolaus apud Plinium, pictoreum, sunt qui clitorium malunt vtrobique.

DE DANDONE, ET REGE QVODAM.

ALEXANDER * vero in eo volumine, quod de Illirico tractu composuit, affirmat Dandonem quẽdam ad quingentesimum vsque annum nulla ex parte senescentem processisse. Sed multo liberalius Xenophon, cuius * περίπλους legitur. * is enim Latinorum regem octingentis vitæ annis donauit: ac ne pater eius parum benigne

* Plin li. 7.cap 48

* Periplo, Plin.

* Lamorũ sed in Plin. memorã.

benigne acceptus videretur, ei quoque sexcentos assignauit annos.

OLIV. ALBANOS a) Alexander composuit librum de longitudine maris Illyrici, in quo præter cætera memoratu digna illud etiam refert, Dandon, quidam ad quingentorum annorum ætatem sine senectute peruenisse, quia in ea ætate senescere non videbatur, nullis animi, & corporis viribus debilitatus. [De tractu illyrico) Quantum extenditur illyricum mare. [Nulla ex parte senescentem) Neque animi, neque corporis viribus deficientem, nõ sapientia, non memoria carentem, quæ senectutis vitia esse solent. [Sed multo liberior) Cum plures fuerint Xenophontes dubitari posset hoc loco, de quo potissimum dicat, sed facile conijcitur de Xenophonte Atheniensi philosopho dici Socratis discipulo, qui primus omnium philosophorũ historiam scripsit, de quo supra satis dictum est. Et Cic. lib. de senect. Cyrus inquit, apud Xenophontem in eo sermone quem moriens habuit, cum admodum senex esset, negauit se nunquã sensisse senectutem suam imbecilliorem factam, quàm fuisset in adolescentia. hic igitur in historijs suis liberalior fuit in præstanda hominibus vitæ longitudine, non enim dubitauit scribere latinorum regem cuius nomen Valerius non ponit octingentos vixisse annos, eiusque patrem sexcentos liber περὶ γήρως, hoc est de senectute.

ASCEN. ALEXANDER vero historiographus) Et cosmographus affirmat in eo volumine, quod composuit de tractu illyrico quendam Dandona, seu Dandonem processisse vsque ad annum quingentesimum nulla ex parte senectutem.i.senio debilitatum aut immutatum. [Sed Xenophon).s. Athen. multo liberius sup. mentitus est, aut scripsit, aut multo liberalius.i. largius dedit vitæ humanæ cuius.s. Xenophontis opus sup. aut liber, περὶ γήρως, .i. de senectute legitur. Is enim donauit (propter hoc verbum legam liberalius, aut liberalior sup. fuit) regem latinorum octingentis.i. octies centum annis vitæ, at ne pater eius .i. dicti regis videretur acceptus.s. ad Xenophonte parum benigne, assignauit quoque ei sexcentos annos, hoc autẽ dicit auctor cum risu quodam fabulosam videlicet existimans talem vitam. Neque tamẽ illis subscripserim, qui Matusalem, aut alterius in Biblia nostra commemorati, annos ad spatium trimestre reuocant, nam non est verosimile eundem auctorem videlicet Mosem. in vno, eodemq. opere, varias anni rõnes fuisse secutum, at de solaribus annis qui xij. sunt mensium locutum esse constat, cum dicat. Vixit aũt Hesler triginta quatuor annis, & genuit Reu, vixitque Phalech postquam genuit Reu ducẽtis nouem annis, & genuit filios & filias &c. vbi si de ijsdem annis loquitur, nõ est dubium de magnis loqui, nam si de trimestribus loquatur Phalech fuerit duntaxat octo annorum, & sex mensium cum genuerit, quod ex alijs quoque multis conijcere licet. Mirabilem etiam vitam Ioannis de temporibus memorat Gauinus in compendio Historiæ Gallicanæ.

Anni de quibus fit mentio in veteri testamento solares fuerunt.

THEO. LATINORVM) Plinius hist. nat. xij. Xenophon imperium Pultinorum insule octingentis, atque vt patet mentitus filium eius sexcentis ait vixisse. quidam Valerij codices habent etiam Laminorum.

DE CVPIDITATE GLORIÆ. CAP. XV.

GLORIA vero vnde oriatur, aut cuius sit habitus, aut qua ratione debeat comparari, & eam melius à virtute, velut non necessaria, negligatur: viderint ij, quorum in contemplandis huiusmodi rebus cura teritur, quibusque etiã quæ prudenter animaduerterunt facunde contigit eloqui. Ego in hoc opere factis auctores & auctoribus facta sua reddere cõtentus, quanta cupiditas eius esse soleat proprijs exemplis demonstrare conabor.

OLIV. GLORIA vero) Scripturus de cupiditate gloriæ, eius diffinitionem, & originem, & habitũ, & modum prætermittere velle dicit, quoniam id magis philosophorum sit, quàm scriptorum philosophi enim de rebus disputantes, ab earum semper diffinitione incipiunt, quia omnis, quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet à diffinitione proficisci, vt intelligatur quid sit illud, de quo disputatur, scriptores vero res gestas dictis illustrare, ac celebrare suis, & facti auctores, & auctoribus facta reddere contenti sunt, itaque gloriæ diffinitione prætermissa, tantum eorum exempla subiungit, qui eius cupidi fuisse videantur. Gloria vero, vt à multis diffinitur, est frequens fama cum laude, quam Cic. tribus rebus constare dicit. Si diligit multitudo, si fidem habet, si cum admiratione quadam honore dignos putet. [Vnde oriatur) An à magnitudine animi an ab ambitione. [Cuius sit habitus) Electiuus, an cõtemptiuus, nam si ab ambitione proficiscitur vitium est. & tunc habitus est contemptiuus. si ab animi magnitudine, virtus, & tũc est habitus electiuus. [Aut qua ratione debeat comparari, An rebus bellicis, an domesticis, nam ex rerum publicarum administratione, vel ex bellis gerendis vel ex studijs literarum gloria comparatur. Socrates vero dicere solebat, viam ad gloriam proximam esse, & quasi compendiariam, siquis id ageret. vt qualis haberi vellet tali esset. An melius à virtute negligatur. Sicut nonnulli philosophi præcepta de contemnenda gloria tradiderunt cum ipsi tamen appetisse gloriam maxime visi sint, quia teste Cic. trahimur omnes studio laudis, & optimus quisque maxime gloria ducitur. Et illi ipsi philosophi, libellis illis, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt, in eo ipso, in quo prædicationem, nobilitatemque despiciunt, prædicari se, & nominari volunt, sed est fortis, & magnanimi viri gloriã non appetere, & sola suorum, recte factorum conscientia contẽtos esse, nam sæpe viris maior gloria spreta reddit. [Quasi non necessaria) Quia satis sit conscientia recte factorum in contemplandi eiusmodi rebus philosophi origines virorum, atque virtutum, & vniuscuiusque habitum diligenter inquirunt. [Animaduerterunt) Viderunt hi qui prudenti cogitatione sunt assecuti, & illud diserte verbis tradere possunt, & ita suum meritum extenuat Valerius cum se neque sapientem, neque profiteatur eloquentem. [Factis auctores) Quoties res gestæ memoriæ produntur, tunc auctores factis, & auctoribus facta redduntur, quia, & quæ fuerint, & a quibus, facta dicere soleo, immo res gestæ sine earum auctoribus memorari ferme non possunt.

Socrates philosophus.

ASCEN. GLORIA vero, aut vnde oriatur, aut cuius habitus sit) .i. vtrum virtutis, an vitij, vel an electiuus, an contemptiuus, seu eligibilis, aut contemptibilis, aut qua ratione.i. via & modo debeat comparari.i. acquiri, & an melius negligatur, à virtute.i. homine studioso virtutis, quasi non necessaria.s. ad assecutionem veræ virtutis, viderint.i. permitto, vt videant (enim verbum cõcessiui modi).i. quorum cura teritur.i. absumitur in huiusmodi rebus contemplandis.i. speculatione talium rerum, quibusque.i. & quibus contigit.i. datum est etiam eloquendi facunde, quæ animaduerterunt.i. considerauerunt, & excogitauerunt (quæ res necessaria est ad traditionem debitam, vnde contemnendi, qui hanc partẽ contemnunt) Ego contentus in hoc opere reddere.i. assignare factis.i. rebus gestis auctores.s. qui eas fecerunt, & auctoribus facta sua, conabor demonstrare exemplis proprijs.i. aptis, quanta cupiditas eius.s. gloriæ soleat esse.

DE SVPERIORE AFRICANO.

SVPERIOR * Africanus Ennij, poëtæ effigiem in monumentis Corneliæ gentis collocari voluit, quòd ingenio eius opera sua illustrata iudicaret: non quidem ignarus quandiu Romanum imperium floreret, & Africa Italiæ pedibus esset subiecta, totiusque terrarum orbis summum culmen arx capitolina possideret, eorum extingui memoriam non posse: si * tamen illis literarum quoque lumen accessisset, magni æstimans, vir homerico, quàm rudi atque impolito præconio dignior.

** Cic pro Arc. Liui. lib. 38. et Plin. lib. 7. cap 30*

** Ennius enim arte dicitur ab Ouid. de Trist.*

OLIV. SVPERIOR Africanus) Quod insita sit hominibus gloriæ naturalis quædam appetitio, ex his exemplis facile cognosci potest. cum Scip. Afric. superior, qui Hannibalem ex Italia retraxit, qui Carthaginem Rom. tributariam reddidit, sciret tantam esse magnitudinem rerum suarum, vt dum Romanũ staret imperium, eorum memoria nulla vetustate posset aboleri, voluit tamen inter Cor. gentis monumenta locari poëtam Ennium, q sua gesta fuissent illius carminibus cõprehensam, quasi literarum immortalitati commendata, de quo Cic. in oratione pro Archia poëta. Carus inqt fuit Africano superiori noster Enni

nius itaque etiam in sepulchro Scip. putatur is esse constitutus, & marmoreus laudibus Plin.lib.vij. Prior, inquit, Afric. Q. Ennij statuam sepulchro imponi suo iussit, clarumque illud nomen immo vero spolium, ex tertia orbis parte captum in cinere supremo eum poëtæ titulo legi. [Monumentis) In sepulchris, vt super Cic. vel inter statuas, & titulos. Nam monumenta dicuntur sepulchra, historiæ, annales interdum, hoc autem fecit Scip. quia gloriæ nimia cupiditate flagrabat. [Summum columen) Sustentaculum, Capitolium enim arx fuit Romanæ vrbis, quæ totius orbis terrarum aliquando possedit imperium. [Vir humerico) Dignus inquit, fuerat Scipio, qui potius Homeri, quàm Ennij, aut alterius inepti poëtæ carminibus decantaretur.

Scipio gloriæ cupidus.

ASCEN. SVPERIOR Africanus) Scipio maior Carthaginis domitor voluit effigiem .i. imaginem ad viuū expressam, Ennij poëtæ collocari in monumentis .i. rebus memoratiuis, & sepulchris ad memoriam seruandam, extructis, gentis Cor. hoc est suæ, quia .i. quia indicaret opera sua illustrata ingenio eius .s. Ennij poëtæ non quidem ignarus .i. qui Afric. non ignorauit quandiu imperium Rom. floreret, & Africa esset subiecta pedibus Italiæ, & arx capitolina possideret summum culmen .i. principatum totius orbis terrarum memoriam eorum .s. monumentorum Cor. gentis non posse extingui .i. deleri penitus, tamen æstimauit magni, si lumen quoque literarum accessisset .i. aditum esset illis .s. monumētis gentis suæ ens sup. aut existens vir dignior preconio homerico .i. qui ab Homero excellentissimo poëtarum laudaretur vt Achilles olim, quàm præconio rudi, & impolito, quale erat Ennij, qui sententias bonas incultis verbis inuoluisse dicitur, vnde & Maro dixisse fertur, se aurum, aut lapillos ex stercore Enniano colligere, dum sententias inde erueret.

DE DECIO BRVTO.

* Cic. pro Arch. & in Brut.

SIMILITER * honoratus animus erga poëtam Accium Decij Bruti suis tēporibus clari ducis extitit: cuius familiari cultu, & prompta laudatione delectatus eius versibus templorum aditus, quę ex manubijs cōsecrauerat, adornauit.

OLIV. Brutus gloriæ cupidus.

SIMILITER) Pari gloriæ Decius Brutus fuisse videtur, qui Accium poëtam simili honore voluit decorare. Nam illius versus quibus sua facta continebantur, in vestibulis templorum, quæ ex hostili præda facienda curauerat, iussit imprimi, vt illud opus Decij cura conditum fuisse cognosceretur. Cic. in oratione Decius, inquit, Brut. summus vir, & imperator, Accij amicissimi suis carminibus templorum ac monumentorum aditus exornauit, suorum, illud etiam ad huius hominis gloriæ cupiditatem spectare videtur, quòd gladiatorum munus in honorem patris sui defuncti primus ædidit Romæ, vt diximus in cap. de institutis. [Similiter honoratus) Quia non alio Decius Brutus Accium, quam Ennium Scip. fuerat honore prosecutus. [Prompta laudatione) Quia Brutum carminibus commendauerat, qua cōmēdatione, quia prompta esse videbatur, maxime delectatus est Brutus. [Ex suis manubijs) Manubiæ dicuntur hostium spolia, sed propriæ sunt pecuniæ ex venditione prædæ recuperatæ.

ASCEN. SIMILITER &c.) Animus Decij Bruti ducis clari suis tēporibus, extitit honoratus .i. honore affectus (quia honor est in honorante) similiter erga Accium poëtam, cuius .s. Accij cultu familiari, quia frequens, tanquam cliens domi eius fuerat, & laudatione prompta .i. prompto animo exhibita, delectatus, adornauit aditus .i. vestibula templorum, quæ .s. templa ipse Brutus consecrauerat .i. dijs constructa dicauerat, ex manubijs .i. parte prædæ duci competente versibus .i. carminibus, eius .s. Accij poëtæ.

DE POMPEIO MAGNO.

* Cic. pro Arch. & Stra. lib. 13.

NE Pompeius * quidem magnus ab hoc affectu gloriæ auersus: qui Theophanem Mitylenęum scriptorem rerum suarum in concione militum ciuitate donauit, beneficium per se amplum, accurata etiam, & testata oratione prosecutus. Quo effectum est, vt nequis dubitaret, quin referret potius gratiam, quàm inchoaret.

OLIV. NE Pompeius quidem magnus ab hoc effectu gloriæ. Neque Pōpeius dissimulauit se gloriæ cupiditate affectum esse qui Theophanem Mitylenæum, qui suas res gestas memoriæ prodidisset, non solum Romana ciuitate donaret, sed illum accurata quoque ratione, in concione laudarit, quod & Cic. in eadem quam diximus, oratione testatur. dicit enim, quod noster hic magnus, qui eum virtute fortunam adæquauit, nonne tunc Theophanem Mitylenæum scriptorem rerum suarum in concione militum ciuitate donauit, & non solum illi fortes viri, sed rustici, ac milites dulcedine quadā gloriæ commoti, quasi participes eiusdem laudis magno illum clamore approbarunt. [Ab hoc effectu gloriæ versus) Qui Theophanem Mitylenæum, ab hoc cupiditate, est enim cupiditas affectus, & passio quædam animi nostri. [Referret potius gratiā) Quasi illi plurimum deberet, quòd res suas literarum monumentis tradidisset.

Mitylena. Pompeio carm.

ASCEN. NE quidem) .i. non etiam, aut non saltem Pomp. magnus fuit auersus .i. alienus, aut abhorrēs ab hoc affectu gloriæ, qui donarit ciuitate .i. ciuem Rom. fecerit in concione militum .i. oratione, quam habuit ad milites, Theophanem Mitylenæum scriptorem rerum suarum .i. à se hoc est Pomp. gestarum, & prosecutus est oratione accurata etiam, & attestata .i. publice faciēte hoc nomine ipsum ciuitate donatum, beneficium .i. donationis ciuitatis, amplum .i. magnificum per se .i. sine adiectione elogij, aut testationis alicuius. [Quo) .i. per quam attestationem effectum est, vt ne quis .i. nullus dubitaret, quin .s. Pompeius referret potius gratiam .s. debitam, quàm inchoaret .i. inhiberet nouam.

DE LVCIO SYLLA.

* Plin. li. 37. c. 1. & Plut. in Syl.

LVCIVS * autem Sylla, & si ad neminem scriptorum animum direxit, tamen Iugurtha à Bocco rege, ad Marium perducto, totam sibi laudem cupide asseruit, vt annulo, quo signatorio vtebatur sculptam illam traditionem haberet: & quantus postea? ne minimum quidem gloriæ vestigium contempsit.

OLIV. LVCIVS autem Sylla) Etsi nullum suis rebus gestis scriptorem adhibuit Sylla, quo maxime sit delectatus animi sui tamen affectum, gloriæque cupiditatem eo facile modo indicauit, quòd annulo suo quo tabellas obsignare consueuerat, Iugurtham captum insculpserat, quanquam non suis, sed Marij consilijs, & auspicijs captus fuisset, suo tamen consilio atque prudentia, nota est historia apud Salust. de bello Iugurthino, debilis enim viribus suis Iugurtha ad Bocchi Getulorum regis generi sui fidem opemque confugit, à quo violata fide per proditionem Rom. auctore Sylla traditus fuit. [Annulo signatorio) Quo ad sigillandas tabellas vtebatur, nam in eo Iugurthæ traditionē habebat insculptam. [Quantus postea) Eius deinde quæ secuta est magnitudo facile declarat auiditatem gloriæ, nam nisi gloria fuisset accensus res tantas gerendas non suscepisset, vt rerū omniū ipse solus potiretur. [Asseruit) Vēdicauit, attribuit ascripsit.

ASCEN. LVCIVS autem Sylla, etsi) .i. quanquam ad neminem, .i. ad vllum non direxit animum ad vllum scriptorem, tamen Iugurtha rege Numidiæ perducto a Boccho rege Mauritaniæ, ad Marium .s. imperatorem, cuius legatum. [Sylla agebat asseruit) .i. addixit, & attribuit cupide sibi totam laudem, ita sup. vt haberet illam traditionem .s. Iugurthæ a Boccho sculptam sup. in annulo, quo vtebatur signatorio .i. vt dicunt prosignato. [Et quantus) sup. fuit postea? q.d. maximus euasit, & tamen ne minimum quidem vestigium gloriæ contempsit, hoc est qui ab incremento primo amplitudinis suæ si gloriam captauit nunquam deinceps etiam vir maximus affectus, eandem contempsit.

DE QVODAM EQVITE.

* Diuitis .s. Labeno.

ATQVE vt imperatoribus gloriosum militis spiritum subnectam Scipionem, dona militaria ijs qui strenuam operam ediderant, diuidentem, T. Labienus, vt forti equiti aureas armillas, tribueret admonuit: eoque se negante id facturum, ne castrensis honos in eo, qui paulo ante seruisset, violaretur: ipse ex præda Gallica aurum equiti largitus est. nec tacite id Scipio tulit: nam equiti habebis, inquit, donum viri * diuitis. quod vbi ille accepit, piecto ante pedes Labieni auro vultū demisit.

Cic. ep. 7. lib. 7. ad att. misit, Idem vt audiuit Scipionem dicentem, Imperator te agentis armillis donat alacer gaudio abijt. Nulla est ergo tanta humilitas, quæ dulcedine gloriæ non tangatur: illa vero & à claris viris interdum ex humillimis rebus petita est.

OLIV. ATQVE vt imperatoribus) Vir gloriæ tanta est, vt humilia etiam penetrare pectora possit, nemo fere mè est tam humilis, qui nō huius dulcedine capiatur. Io Scip. exercitu miles bello Numantino opera sua re p. fideliter, strenueque natura, maluit ab imperatore argenteis armillis, quàm aurea à legato donari, quòd hæ vtiles ille vero gloriosæ sibi forent, non auaritia potuit peruertere gloriam, vt cum Labienus legatus qui strenua huius militis opera fuerat vsus imperatori dixisset, aureis armillis militem, vt donaret, idque Scip. negasset, & Labienus è suis, qua sibi ex Gallica præda contigerant, duas illi dedisset, vbi primū audiuit imperatorem dicentem habes diuitis hominis donum, statim illas ante legati pedes proiecerit, tristisque discesserit, acceptis deinde argenteis ab imperatore, cum summa letitia inde abijt, quasi non armillas, sed gloriam fui laboris præmium recepisset. [Dona militaria] Quibus imperatores parta victoria milites suos pro cuiusque meritis, & virtute donabant. ad excitandum enim in animis hominum virtutem, sapientissimi imperatores Rom. apud quo armorum, quod imperij gloria fuit, varijs donis suos milites, qui pro rep. fortiter pugnassent donare consueuerant, armillis hastis, equis, coronis militaribus, alijsque muneribus, quibus ceteri ad laudis studium, & gloriæ cupiditatem incendebantur. [Armillas aureas] Ornamenta sinistrarum, quibus Sabini, Galliq. præcipue stebātur. [Castrensis bonos] Qui deitur militibus bonos bene de rep. meritis. est autem præmium virtutis bonos, quo aluntur artes non solum militares, sed etiam vrbanæ. [Non tacite tulit] Tacere non potuit Scip. vbi vidit à Labieno datas armillas esse militi. [Vultum demisit] Quod pudoris sius tristitiæ signū fuit. [Nulla tangatur] Sententia generalis, & huic loco accommodata, nemo est tam abiectæ conditionis, quem gloriæ dulcedo non demulceat. [Illa vero] Non mirum est si humilia fortunæ veri gloriæ cupiditate tanguntur, cum eam clarissimi viri in rebus etiam paruis, & abiectis quæsiisse videantur.

ASCEN. ATQVE vt subnectas imperatoribus spiritum i. animom militis gloriosum. i. gloriæ affectatorem, T. Labienus admonuit Scip. s. Numantinum diuitem dona militaria ijs, qui ediderant strenuā operam. s. io re bellica aduersus hostes, vt tribueret equiti s. cuidam forti, sed humili licet strenue armillas. i. ornamenta brachiorum aureas, & eo. s. Scip. imperatore negante, fe facturū, id ne honos castrensis violaretur. i. corrumperetur, & ita minoris postea haberetur in eo. i. si conferatur in eum, qui seruisset. i. ferous fuisset paulo ante, ipse. s. Labienus largitus est equiti aurū vnde. s. armillæ fierent ex præda Gallica. i. ea ex portione, quam obtinuerat Labienus, vt legatus ea præda Gallis directa. Nec Scip. tulit id tacite. i. dissimulanter. [Nam inquit, equiti tu habebis donum viri diuitis) videlicet armillas aureas, quas vt periuratus dederat Labienus, quod. s. dictum vbi ille. s. eques accepit. i. intellexit (aut quod aurum, vbi ille accepit, sed prior expositio melior est) demisit vultum. s. indignationis, auro proiecto ante pedes Labieni. [Idem]. s. eques, vt. i. postquam audiuit Scip. dicētem imperatoe donat te armillis argenteis, abijt alacer gaudio. i. præ gaudio. [Ergo nulla humilitas) . i. abiecto conditionis, & status est tanta, quæ non tangatur dulcedine gloriæ. [Vero) . i. sed illa. s. gloria petita est interdum, & . i. etiam à viris claris ex rebus humilibus, vt sequentia declarant, vnde est quasi quædam parasceue ad membrum nonum huius tituli.

DE Q. FABIO.

Plin. li. 35. c. 4. Liu 9 de dicatione NAM * quid sibi voluit Q. Fab. nobilissimus ciuis? qui cum in æde Salutis, quam C. Iunius Bubulcus dedicauerat, parietes pinxisse, nomē his suum inscripsit. Id. n. demum ornamenti familiæ consularibus, & sacerdotijs, & triumphis celeberrime deerat: ceterum sordido studio deditum ingenium, qualemcunque illum laborem suum silētio obliterari noluit: * videlicet Phidiæ secutus exemplum, qui clypeo Mineruę effigiem suam inclusit qua conuulsa, tota operis colligatio solueretur.

Cic. Tuscul. 1. et lib. 1. de orat.

OLIV. NAM) Fabius pictor rebus gestis, & genere clarus, vir patricius cum in æde Salutis, q̄ Iunius Bubulcus ex voto dedicasset, Parietes suis manibus egregia pictura exornasset nomen suum voluit inscribere, vt quamuis clara esset Fabiorum domus multis illustribus viris, qui consules augures prętores imperatoresque fuissent, hoc tamen ad gloriæ cumulum non accedere voluit, vt sui ingenij obliterari memoria non posset. [Nomen suum] vt C. Fab. hoc opus depinxit. [Sacerdotijs] Nam ex Fabijs quidem fuere pontifices, augures flamines. [Sordido studio] Ideo suum nomen inscripsit picturæ, ne illius artis quantulacunque forte gloria ex hominum memoria laberetur, sordido autem dixit, quia studium omne quæstus gratia suscipitur, vt pictura, sordidum dicitur, & illiberale. [Videlicet secutus] ita domesticis externa subiungit, vt in transitum nullum facere videatur. ideo inquit, Fab. nomen suum picturæ voluit inscribere, vt Phidiæ sequeretur exemplum, qui cum nomen suū in Mineruæ simulacro, quod finxerat Athenis, inscribere non liceret, imaginem suam finxit in clypeo, quæ aliter educi non poterat, nisi totum opus solueretur. Cic. Tusc. quæst. lib. j. Quid enim? Phidias sui similem speciem inclusit in clypeo Mineruæ, cum inscribere non liceret. de hoc Phidia diximus in cap. de fiducia lib. iij. quanquam multo plura dici posset, quę apud Plin. aliosque auctores leguntur, ea tamen à nobis referuntur, quæ proposito nostro conueniunt. [Tota colligatio solueretur] Tota operis compositio destrueretur.

Iunius Bubulcus *Pictura studium sordidū dicitur.*

ASCEN. NAM quid Q. Fab. s. pictor ciuis nobilissimus, voluit sibi,) Qui cum pinxisset parietes in æde Salutis, quām. s. ædem C. Iunius Bubulcus dedicauerat inscripsit his nomen suum. Enim. i. quia, id demum. s. solum deerat familiæ celeberrimæ. i. clarissime consulatibus & sacerdotijs, & triumphis. [Ceterum] i. sed ingenium supp. eius deditum studio sordido. i. humili, & vili, respectu bellicæ gloriæ, aut reip. administrationi, vipote arti pingendi, noluit illum laborem suum qualecunque obliterari. i. deleri silentio. i. propter silentium (videlicet) continuo narrat rem, & continuato filo connectit externa domesticis dicens. [Videlicet]. i. videre licet, cur. s. Fabius id fecerit, quia secutus exemplū Phidię optimi statuarij apud Athenas, qui inclusit clypeo Mineruæ à se sculptæ, effigiem suam, id est propriam, hoc est ipsius Phidiæ, qua, scilicet effigie sua conuulsa, tota colligatio operis solueretur, & ita vidit præcipuit facultatem imaginis suæ tollendæ è clypeo.

EXTERNA.

DE THEMISTOCLE.

SEO melius * aliquanto, si mutatione aliena capiebatur, Themistoclis ardorem esset æmulatus, quem ferunt stimulus virtutum agitatum, & ob id noctes inquietas exigentem, quærentibus quid ita eo tempore in publico versaretur, respondisse, quia me trophea Miltiadis, de somno excitant. Marathon nimirum animum eius, & Arthemisium, & Salamis naualis gloriæ fertilia nomina illustranda tacitis facibus incitabant. * Idem theatrum petens cum interrogaretur, cuius vox auditu illi futura esset gratissima, dixit eius, à quo artes meæ optime canerentur. Dulcedini gloriæ penè adiecit gloriam.

Cicer. Tuscul. 4 Plut. in vita, & apoph. *Cic pro Arch.*

OLIV. SEO melius aliquanto) Aemulis Themistocles alienæ gloriæ, stimulus quibusdā veluti furoribus agitabatur, eios aliqua tōne consequendæ, vt ea nisi parta, dies, atq; noctes conquiescere non posset. cum igitur nocte in publicum sæpius prodiret, cogitabundusque versaretur in foro deambulans mierro gatus, quid id ita faceret, quia me inquit, Miltiadis trophæa de somno excitant. Cic. Tusc. q. lib. iij. siue qōne iij. Noctu inquit ambulabat in publico Themistocles, quòd somnum capere non posset. quærentibusque respondebat. Miltiadis tropheis se à somno suscitari. cogitabat enim quomodo Miltiadis gloria posset adæquare, vel etiam superare, qui vt diximus supra in cap. de ingratis, & de pietate, Artaphernem, & Datim Darij Persarū regis præfectos, qui cum centum millibus peditum, & decē millibus equitum in græciam venerant aduersus Athen. ipse cum decem millibus armatis consilio, & virtute sua superauit in cāpis Marathonis, qua victoria excitatus ad virtutem Themist. paulo post Arthemisium, & Salaminam gloriosissima victoria

ria nobilitauit, vt supra diximus in cap. de ingratitudine, nam cũ ceteri existimarent à barbaris in Marathonæ re male gesta bellum, se in posterum sustulisse, Themistocles eam rem maiorem certaminum, initium ducebat esse, ad eaq. obeunda pro græcia vniuersa, se tanquam in palestram vnxit, assiduaque ciuitatem exercuit; quàm longissime futura prospiciens. [Aemulatus) Imitatos. est autem æmulatio duplex teste Cic. Tusc. quæst. 4. Dicit enim æmulatio autem dupliciter illa quidem dicitur, vt est in laude & in vitio nomen hoc sit, nam & imitatio virtutis æmulatio dicitur, sed ea nihil hoc loco vtimur, est enim laudis, & est æmulatio ægritudo, si eo quod concupierit, alius potiatur, ipse careat. [Stimulis) Irritamentis. [Marathon) Marathonia pugna, quæ magna fuit Miltiadis, gloria. [Arthemisium, & Salamina) Duo Græce loca à Themistocle nobilitata, illa gloriosa, & propè incredibili pugna nauali qua Xerxem, qui totam fermè Asiam in Græcia deportauerat eo consilio superauit, & in patriã turpiter refugere coëgit, vt nõ se victum, sed à Themistocle conseruatũ fuisse existimaret. De Salamina, diximus alio loco. Arthemisius vero, vt quidam dicunt, mons est Archadiæ ab herba illic abundante, quæ sic denominatur, dictus. [Tacitis facibus) Secretis stimulis, & ardoribus incitabantur enim æmulatione Miltiadis ad ea loca aliquo modo illustranda, quæ demum copiosa facta sunt nauali pugnæ. [Idem theatrum) Non dissimulauit hoc loco Themistocles, se nimium gloriæ cupidum esse, cũ interrogantibus, quæ illi vxor gratissima foret rñdit eius, à quo suæ laudes exponerentur. Cic. in oratione pro Archia poeta. Themistoclem illum summum Athenis virum dixisse aiunt, cũ eo quæreretur, quod ἀκρόαμα aut cuius vocam libentissime audiret, eius à quo sua virtus optime prædicaretur. respondit.

ASCEN. SED sup. Fab. pictor capiebatur imitatione aliena. i. li volebat aliquem imitari cuius auctoritate fulciretur, æmulatu vlset melius aliquanto ardorem. i. vehementem affectionem gloriæ Themist. ducis Athen. quem. s. Themistoclem, ferunt. s. historiographi, agitatum stimulis virtutum, & ob id exigentẽ. i. transigentem noctes inquietas, respondisse quærentibus quid ita. i. cur sic eo tempore versaretur in pub. scilicet loco, aut itinere, quia trophæa Miltiadis. i. quę clarissimus Miltiades de hostibus tulerat excitant me de somnio. Nimirum. i. haud dubie, Marathon campus victoria Miltiadis, & Atheniensium, & Salamis. i. loca in Græcia iuxta Atheniensium, & Salamina nomina fertilia gloriæ naualis. i. ex nauali pugna pariendę, illustranda. s. tẽpore futuro incitabant animum eius. s. Themistoclis facibus tacitis. i. occultis, & iam tum animo conceptis, nec dum editis. [Quærat) Enim quomodo Marathon eum incitabat, vbi nihil actum erat, & quomodo cetera duo loca vbi adhuc negligerat? Sed de Marathone dicam, quod per æmulationem incitabat & de ceteris, quod per spem præconceptæ victoriæ, est tamen satis obscure dictũ. [Idem). s. Themistocles petens theatrum. i. spectaculum ludorum scenicorum cum interrogaretur, cuius vox esset futura illi gratissima auditu. i. ad audiendum, dixit sup. vox eius, à quo artes meæ, hoc est peritiæ in remilitari, & rep. gubernanda canerentur optime, quasi dicat qui me maxime laudauerit, & ita penè. i. quasi adiecit dulcedini gloriæ gloriam, hoc vlt quasi ex affectatione tantę gloriæ gloriam assecutus est, quia gloriosum visum est, esse tam gloriosum. i. affectatorem gloriæ, aut sic. Quia tãtus vir palam professus est, se glorię cupidum, ipse adiecit penè dulcedini gloriæ gloriam hoc est, sua auctoritate effecit. vt affici dulcedine gloriæ gloriosum duceretur. Alij legunt dulcedinem gloriæ penè adiecit gloriosam: vt sit adiecit. i. addendo illud esse ei penè dulcedinem gloriæ gloriosam.

DE ALEXANDRO REGE.

* Plut. de tranq. animæ, & Iuuen. Satyr. 10.

NAM Alexandri * pectus insatiabile laudis, qui Anaxarcho comiti suo ex auctoritate Democriti præceptoris innumerabiles mundos esse referenti, Heu me, inquit, miserum, quòd nec vno quidẽ adhuc sum potitus. Angusta homini possessio gloriæ fuit, quæ deorum omnium domicilio sufficit.

OLIV. NAM Alexandri) Dici non potest quanta gloriæ cupiditate flagraret Alexander. qui patris Philippi gesta sic pręsenti, vt laudarentur, æquo animo pati non poterat, quia nihil audire cupiebat præter id, quod suas laudes contineret. & dicente Anaxarcho comite suo, id quod acceperat à præceptore Democrito, plures esse mundos, vehementer, ingemuit dicẽs, heu me miserum, qui ne vno quidem adhuc sum potitus, de quo Iuuen. in Saty. Omnibus in terris, Vnus pelleo Iuueni non sufficit orbis. i. Alex. a pella colonia Macedoniæ dicto, vbi recensebantur equi à Philippo patre. [Anaxarcho) De Anaxarcho dictum est in cap. de patientia. [Mundos innumerabiles) Democriti sententia iam exemplauit, vt inquit, ille quidquid inesse deductum est, locũ habeat necesse est, quia sine loco esse non potest. quod si locum habent innumerabiles mundi, aut eum locũ ostẽdat, aut illi non credam. [Angusta homini) Vere inquam insatiabile fuit pectus Alexan. non enim illi sufficiebat, quod omnibus dijs sufficere potest.

ASCEN. NAM pectus Alexãdri). s. magni sup. fuit insatiabile. i. inexplebile laudis. Qui inquit Anaxarcho comiti suo referenti. i. dicenti ex auctoritate Democriti præceptoris. s. sui, mundos esse innumerabiles, Heu me miserum, quòd ne quidem. i. nõ saltem vno. s. mundo sum potitus adhuc. [Possessio gloriæ). s. diffusæ per hunc modum fuit angusta homini. s. Alexand. (de quo Iuuen. Vnus pelleo iuueni non sufficit orbis) quæ. s. possessio sufficit domicilio omnium deorum verum dij (si modo dij essent) nõ capiuntur loco, aut verum deum, simile essent mundi capere nequirent. verum auctor forte de diuis suis imperatoribus loquitur, quorum gloria in terris terminabatur.

DE ARISTOTELE PHILOSOPHO.

REGIS * & iuuenis flagrantissimę cupiditati similẽ Aristotelis in capessenda laude sitim subnectam. is nanque Theodecti discipulo oratoriæ artis libros, quos ederet, donauerat: molesteque postea ferens titulum eorum sic alij cessisse, proprio volumine quibusdam rebus insistens, planius sibi de his in Theodectis libris dictum esse adiecit. Nisi me tantæ, & tam late patentis scientiæ verecũdia teneret, dicerem dignum philosophum, cuius stabiliendi mores altioris animi Philosopho traderẽtur. Ceterum gloria ne ab ijs quidem, qui contemptum eius introducere conantur, negligitur: * quoniam quidem ipsis voluminibus nomina sua diligenter adijciunt, vt quod professione eleuant, vsurpatione memoriæ consequantur. Sed qualiscunq; horum dissimulatio, proposito illorũ longe tolerabilior est, qui dum æternam memoriã assequerentur, ẽt sceleribus innotescere non dubitarunt.

* Sic in principio Rhet. ad Alexãdr. [Greek, illegible]

* Cic. Tusc. 1. et pro Arch.

OLIV. REGIS & iuuenis) Probat exemplo Arist. quo ab initio huius tractatus diximus, & ipse paulo infra dicturus neminem esse, qui non laudis & gloriæ cupiditatem tangatur, nam Arist. Qui Princeps philosophorum creditur, & eorũ, qui de contemnenda gloria præcepta tradiderunt, ipsam gloriã vehementer appetisse videtur. Cum enim artis oratoriæ libros edidisset, eosque Theodecti discipulo sibi gratissimo dono dedisset, paulo post pœnituit eius laboris titulum in alterius laudem & gloriam esse conuersum. Itaque vt illum sibi alia ratione vindicaret, in alio opere, vbi de arte oratoria sibi dicendum erat, nolle se dicebat diutius illis rebus immorari, eo quod in libris Theodectis de his planè satis disputasset, non potuisset apertius animi sui affectum indicare. [Et regis & iuuenis) Tolerabilior in Alexand. tanta gloriæ sitis, quam in Aristot. fuisse videtur. Alexand. enim & rex, & iuuenis erat, quorum vtrunque vix sine cupiditate esse potest. [Nisi me tantæ, & tam late) Nisi me inquit, tanti philosophi auctoritas deterreret, dicere constantiorem philosophum Aristot. fuisse tradendum, a quo eius mores inconstantes corrigerentur, confirmarenturque, & est occupatio, color rhetoricus, cum id maxime dicimus, quod nos præterire, aut nescire, aut discere nolle profitemur. [Ceterum gloria) Hoc idem Cic. in orat. pro Archia Poëta, vt supra diximus, & ipsi illi philosophi, & illis libellis, quos de contemnenda gloria scribũt, suũ nomen inscribunt. in eo ipso in quo prędicationem, nobilitatemq. despiciunt pdicari de se nominariq. volunt, rursus in Thusculanis quæstioni. s. quid nostri philosophi, nõne in libris, quos scribunt de contẽnenda gloria nomina sua inscribunt? Ergo Philosophi gloriam verbis contemnunt, re aũt concupiscũt. [Negligitur) Verbis gloriã deprimunt, & insectãtur, eius tñ studiosi sunt. [Vsurpatione memoriæ consequatur) Ideo sua nomina libris inscribunt, quia posterorũ memoriæ se datum iri volũt, & hæc vsurpatio memorię sibi laudem pariat. [Sed qualiscunque) Ac si diceret, ẽt si vituperanda sit, tolerabilior tamen est, q̃ eorum, qui pessimo

simu facinore illam sibi vsurpare voluerit, qualis Pausanias adolescens, qui Philippum Macedoniæ regem occidit, qualis ille qui Ephesiæ Dianæ templum incendit, cuius nomen non ponitur, hi enim etiam sceleribus innotescere voluerunt.

ASCEN. REGIS &c.) Ergo subnectam cupiditati.s. gloriæ flagrantissimæ.i. ardentissimæ regis, & iuuenis .s. Alexandri (vtrunque autem ad cupiditatem facit, & quòd rex erat, cui omnia videntur licere, & quòd, iuuenis, cui videri solet, quòd omnia possit) similem.i. affectionem, & desiderium Arist. similem in capessenda .i. adeunda, aut captanda laude. Nanque his .s. Arist. donauerat Theodecti discipulo libros artis oratoriæ, quos.s. libros Theodectes ederet.s. suo nomine tanquam à se compositos, & ferens postea moleste sup. se cessisse.i. concessisse sic.i. tam faciliter alij quicunque is fuisset, cum tamen Theodecten esse sciret sed non doluit singulariter, quòd Theodecti, sed communiter, quòd alij cesserat titulum.i. inscriptionem eorum insistens, quibusdam rebus.i. tractans quasdam res sup. in volumine proprio .s. suo nomine edito, adiecit dictum esse sibi.i. à se planius in libris Theodectis.i. quos Theodectes ediderat, licet ab Arist. essent compositi. Nisi (inquit auctor) verecundiæ tantæ, & tam late patentis scientiæ .s. Aristotelicæ teneret .i. retraheretur me dicerent sup. Arist. philosophum dignum sup. esse, cuius mores traderentur stabiliendi.i. confirmandi, & stabiliores faciendi philosopho animi altioris.i. altiora quærentis, & non tam inconstanter, & imprudenter (vt omittamus, quòd inique) donationem reuocauerint, nam si a se compositum opus sciri voluit, cur miserum discipulum eius vsurpatione, famem reddere sustinuit. [Ceterum).i. sed gloria, ne quidem.i. non saltem negligitur ab ijs, qui conantur introducere contemptum eius hoc est, qui de contemnenda gloria libros scripserunt nomina sua, vt gloriam assequantur, in fronte librorum posuerunt. (Quinetiam, vt dicit Tacitus, sapientibus cupido gloriæ nouissima exuitur) quoniam quidem adijciunt diligenter ipsis voluminibus.s. quæ de contemnenda gloria scripserunt, nomina sua, vt quod eleuant.i. deprimunt, & contemnendum docent professione .i. doctrina sua assequantur .i. obtineant sup. id, videlicet gloriam vsurpatione.i. vendicatione, aut celebratione memoriæ.s. sui. sed qualiscunque, sup. est dissimulatio horum.s. qui dicunt se gloriam contemnere, cum contemnendo eam quærant, ipsa est tolerabilior longe proposito illorum, qui dum .i. dummodo assequerentur memoriam æternā non dubitarunt innotescere.i. notiores fieri sceleribus.i. per scelera sua. Et ita cum varia sint genera quæritantium gloriā, quasi præfatione quadam transit ad nouum genus, nam alij quærunt gloriam arte, & virtute, alij contemptu, alij etiam maleficio, insigni vnde sunt sequentia exempla.

DE PAVSANIA.

* Iust. li. 9. et Plut. in Alex. paulo aliter, sed Diod. hoc etiā adedi.

QVORVM * è numero nescio an in primis Pausanias debeat referri: nam cum Hermoclem percōtatus esset, quonam modo subito clarus posset euadere, atque is respondisset, si illustrem virum aliquē occidisset, futurum vt gloria eius ad ipsum redundaret: continuo Philippum interemit, & quidem quod petierat, assecutus est. tam enim se parricidio, quàm Philippus virtute notum posteris, reddidit.

OLIV. Pausanias Phil. interemit

QVORVM è numero) Pausanias Val. à Iust. & Plut. dissentit non enim gloriæ, sed vltionis cupiditate ad Philippi cædem Pausaniam impulsum esse dicunt adhortante vt vult Plutar. Alexand. Olympiade multo magis incitante, quoniam per iniquo animo ferret se spretam à Phil. & aliam sibi superinduci Attali regis filiam Cleopatram. [Cum igitur dies nuptiarum esset) vt tradit Iust. pro magnitudine duorum regum, & collocantis filiam, & vxorem ducentis apparatibus insignis, nec ludorum magnificentiæ deessent, & ad eorum spectaculum Phil. sine custodibus, medius inter duos Alex. filium, generumque cōstaret. [Pausanias) Nobilis adolescens nemini suspectus, occupatum angustijs Philippum in transitu obtruncat, diemque lætitiæ destinatum, in fœdum luctu funeris facit. [Hic Pausanias) primus pubertatis annis stuprum per iniuriam passus ab Attalo fuerat, cuius indignitati hæc etiam fœditas, accesserat, quòd perductum in conuiuio, solutumque mero Attalus, non suæ tantum, verum etiam conuiuarum libidini velut scortum vile subiecerat, ludibriumque omnium inter coæquales reddiderat. hāc rem ægre ferens Pausanias, querelam Phil. sæpe detulerat, cumque variis frustrationibus non sine risu differretur, & honoratum insuper ducatu aduersarium cerneret, iram in ipsum Phil. vertit, vltionemque, quam ab aduersario non poterat, ab iniquo iudice exegit. Creditum est igitur immissum ab Olymp. matre Alex. fuisse nec ipsum Alex. ignarum paternæ cædis extitisse, quippe non minus Olymp. repudium, & prælatam sibi Cleopatram, quàm stuprum Pausaniam doluisse Alex. quoque regni æmulum fratrem ex nouerca susceptum timuisse, eoque actum, vt in conuiuio ante primum cum Attalo, mox cum ipso patre iurgaret, adeo et ēt stricto gladio eum Phil. consectatus sit, egregieque à filij cæde amicorum precibus exoratus quamobrem Alex. ad auunculū se in Epirum, cum matre. inde ad reges Illycorum contulerat, eixque reuocanti mitigatus patri, precibus cognatorum ægre redire compulsus. Olymp. quoque fratrem suum Alex. Epiri regem in bellum subornabat, perniciesetque ni filiæ nuptijs, pater generum occupasset, his stimulis irarum vtrique Pausaniam de impunitate stupri sui quærentem, ad tantum facinus impulisse creduntur. nam legitur apud Herodotum, quærenti Pausaniæ apud Alex. nihil aliud respondisse, nisi Medeæ iambicum metrū pronunciasse, eum qui dedit, eum qui accepit.s. interfice, & socerum, & generum. Olymp. etiā dicitur, fugienti percussori equos præparatos habuisse ipsa deinde audita regis nece, cum titulo officij ad exequias eadem nocte cucurrisse, in cruce pendentis Pausaniæ capiti coronam imposuit, quod nemo alius audire, nisi hæc superstite Philippi filio potuisset, paucos deinde post dies refixum corpus interfectoris super reliquias cremauit, & tumulū ei eodem fecit in loco, parentariq. eidem quotannis, iniecta populo superstitione curauit. Apparet igitur Pausaniam ad regia cædem impulsum, non consequendæ gloriæ vt Valer. tradit, sed vltionis summendæ gratia. Pausanias Macedonicus nobilis adolescens Cerestis filius, & ab Oreste inclytum genus trahens fuit & alter Pausanias Lacedæmonius vir magnus, qui cum patriam ab impetu Persarum liberasset eo postmodum insaniæ peruenit, et ipsam patriam cum tota Græcia hostibus prodere voluerit. [Equidem quod petierat assecutus egregiem) Et immortale nomen sibi comparauit cæde Philippi. [Tam enim se parricidio) Quantum Alex. sua virtute, tantum hic suo parricidio claritatis comparauit, nam quanto maior occisi gloria, tanto fuit occidentis nomen illustrius.

ASCEN. QVORVM) .s. sceleribus innotescere volentium è numero (posse dici equorum numero) nescio an Pausanias .s. nobilis Maced. debeat referri in primis. Nam cum percunctatus esset Hermoclem.s. sapientem quo nam modo posset euadere subito clarus atque is.s. Hermocles respondisset, si occidisset aliquem virum illustrem, futurum sup. esse, vt gloria eius.s. illustris viri, redundaret ad ipsum interemit continuo Philippum.s. regem Macedonum patrem Alexandri, & quidem.i. certe assecutus est, qđ petierat. Enim pro quia, ipse reddidit se tam notum parricidio .i. occidendo patrem patriæ, hoc est rem, quàm .i. quantum Philip. sup. reddiderat se notum virtute. Oliu. tamen & plerique alij aliam assignant cædis eius rationem.

DE HEROSTRATO.

ILLA * vero gloriæ cupiditas sacrilega: inuentus est enim qui Dianæ Ephesiæ templum incendere vellet, vt opere pulcherrimo consumpto, nomen eius per totū terrarum orbem diffunderetur. quem quidem mentis furorem eculeo impositus detexit, ac bene consuluerant Ephesij, decreto memoriam teterrimi hominis abolēdo nisi Theopompi magnæ facundiæ ingenium, in historijs eum suis comprehendisset.

* Strab. lib. 14.

OLIV. ILLA vero gloriæ) Hæc vere scelerata fuit cupiditas, quæ ēt in deos grassari non dubitauerit, vt gloriosum sibi nomen sacrilegio compararet hic quicunque ille fuerit, cum non aliter gloriam consequi posse videret, celeberrimum totius Asiæ Dianæ templum incendit, constat ea nocte natum Alexandrum, vnde Cic. Timeum quendam refert, qui cum historia dixisset, qua nocte natus Alexander esset, eadem Ephesiæ Dianæ templum deflagrauisse adiunxit, id minime esse mirādum, quod Dianam cum in partu Olympiadis adesse voluisset, abfuisset domo. Ephesij post hoc factum decreto statuerunt, ne quis sacrilegi hominis memoriam vnquam referret, nec vnquam nominaret, vt eius nomen obliteraretur, quod ille immortale facere cupiebat, & nisi Theopompus rem istam suis historijs inseruisset

fet,eius nomen perpetuo fuiffet e xtinctum, nec quam quæfierat gloriam comparaffet, funt qui dicant hunc Phlegiam fuiffe nominatũ Strab.lib.iiij.dicit,Herostratum fuiffe dictum,nam Dianæ,inquit,templum primus Archiphron,mire fabricatus eft,poftea aliud fecit maius illo, fed cum Heroftratus quidam id incendio cõfumpliffet,aliud præftantius conftruxerunt mulierum ornamentis,& multis opibus ad id collatis,refectisq. prioribus columnis,&c. nam de reftituto templo multa commemorat, quæ longum nimis effet hic referre. [Incendere vellet) Innuere videtur Val.non incendiffe,fed incendere voluiffe,conftat tamen incenfum fuiffe,& totum conflagraffe Gel. lib.ij.cap.vj. ficut quoo dam à communi confilio Afiæ decretum eft, vt nomen eius,qui templum Dianæ Ephefiæ incenderat,ne quis vllo tempore nominaret,incenderat dicit non incendere voluerat,& fupra Cic. teftatus eft. [Per totum orbem terrarum) Toto orbe terrarum celebraretur.[Eculeo impofitus) Eculeum genus tormenti eft,se fæpe diximus, cui facrilegus ifte impofitus, cum interrogaretur cur templum incendiffet,refpondit,vt pararem mihi nomẽ fempiternum.[Ephefij decreto) Factum effe dicit,vt fupra. Eodem modo Plin.lib.xxxv. Græciæ,inquit,magnificentiæ vera admirato extat tẽplum Ephefiæ Dianæ, ducẽtis viginti annis factũ à tota Afia. [Nifi Theopõpi) Hic fuit Ifocratis difcipulus Tragicus Poëta,& orator eximius tefte Gellio fuit alter Theopõpus Lacędemoniorum rex, de quo diximus in cap. de moderatione.

Theopõpi duo.

ASCEN. ILLA sero cupiditas gloriæ fup.erat,facrilega.Enim.i.quia inuentus eft fup. quidam videlicet Phlegia,aut Heroftratus (de noie enim eius iufte dubitatur, cum propter nominis extenfionem tantum nefas aufus fit) iouentus inquam eft,qui vellet incẽdere templum Dianę Ephefiæ,vt opere pulcherrimo confumpto nomen eius diffunderetur,per totum orbem terrarum, quæ furorem mentis ipfe impofitus eculeo.i.inftrumento tortorio habenti formam, equi detexit.i.aperuit. [Ac Ephefij bene confuluerant) .i.bonam rõnem confilij inierant abolendo decreto .i. per decretum memoriam teterrimi hois,quia decreto prohibuerũt nomen eius, aut in ore,aut in fcripto cuiufquam haberi, nifi ingenium Theopompi magnæ facundiæ, cõprehendiffet eum .i. eius nomẽ in hiftorijs fuis.i.à fe,hoc eft à Theopompo fcriptis.

QVÆ CVIQVE MAGNIFICA CONTIGERVNT. CAP. XVI.

ANDIDIS autem animis voluptatem præbuerunt in confpicuo pofita, quæ cuique magnifica merito contigerunt: quia æque præmiorum virtus, atque honorum contemplatio iudicanda eft, ipfa natura nobis alacritatẽ fubminiftrante,cum honorem induftriæ appeti, & exolui grate videmus. Verum etfi mens hoc loco protinus ad auguftam domum beneficẽtisfimum, & onoratisfimũ templũ homini impetu feratur: melius cohibetur: quoniam cui afcenfus in cœlum patet,quamuis maxima, tamen debito minora funt,quæ in terris tribuuntur.

OLIV.

ANDIDIS autem animis) Operæpreciumom nibus eft. fua cuiufque virtuti præmia referri,nã duce natura letamur omnes,& iucunditate replemur, cum debitum honorem exolui virtuti noftræ videmus, dicendum igitur eft de his cuique magnifica merito contigerunt. [Candidis animis) Claris,& virtute præftantibus. Præmiorum virtutis atque honorum cum reddita virtuti præmia honoresque videmus, id recte factum effe iudicamus,& ea ex re voluptatem capere folemus,virtus enim præter honorem, præmium quoque meretur. [Grate) Iufte,& quafi debite. [Verum etfi meus hoc loco) Occupatio fine dubio eft,cum dicat fe impetu quodam trahi. [Ad auguftam domum) Vt oftendat quæ illi magnifica in terris contigerunt,templum,flamen,honoresque diuini, fed melius cohiberi, quia fi afcenfus illi patuit in cœlum, hæc quæ ab hominibus tradita funt fuis meritis longe funt inferiora, quæ fe omittere vellet oftendit. [Honoratiffimum templum) Nihil magnificẽtis contingere potuiffet, quam vt præfenti fibi templum, & ara conftituererent, illicque redderentur honores diuini, quod factũ effe omnes teftatur auctore. Horatius. Præfenti tibi diuinos largimur honores, Iurandasque tuum per nomen ponimus aras.

[Cohibebitur) Refrenabitur, reprimetur, retrahetur.

ASCEN. CANDIDIS &c.) Ordo eft.aũt.i.fed ea fup.quæ contigerũt cuiq; merito.i.ex merito, aut qui meritus fit magnifica,pofita,in cõfpicuo.i.patenti loco,vt clare perfcripta prębuerint.i.poffint præbere, animis candidis.i.nullo liuore fordentibus voluptatem,quia contemplatio præmiorum virtutis,atq; honorum virtutis,eft æque iucunda (funt qui legant iudicanda,fed minus placet) Sciemus autem,licet honor fit quoddam præmium virtutis, tamen difcrimen effe,nam etiam mali virtutis laudem præbent, fed non continuo aliud mercedis. Vnde Iuuen. probitas laudatur,& alget. Sicut etiam fcientiam expetunt, & ita laudant omnes fed pauci mercedem reponunt,vnde idem, Scire volunt omnes,mercedem foluere nemo,laudem itaque,& honorem virtuti præbere eft quafi naturale,fed præmia digna conferre,iuftorũ eft. Vnde boni ferè laudantur,nam vt auctor alibi dicit, Magno vbique precio virtus æftimatur,fed fame conficitur, ipfa natura, quæ benigna eft,& minime inuida,fubminiftrante nobis alacritatem.f.de bono alterius,cum videmus honorem appeti,& exolui grate.i.gratitanter, & grato animo induftriæ.i.ingenitæ virtuti ac arti. Verum.i.fed,etfi.i.quanquam mens fup.mea (inquit auctor) ferat protinus hoc loco omni impetu.f.affectionis ad domum Auguftam.i.imperatoriam. Sed potiffimum Augufti Octauij,& Tyberij,& templum honoratiffimum.f.Auguftorum, qui in terris pro dijs habiti funt tamen fup. ipfa cohibebitur.i.impedietur ab impetu fuo melius.i.decentius, quoniam quæ tribuuntur in terris ei cui afcenfus patet in cœlum, vt Auguftis, quamuis fup.fint,maxima,tamen funt minora debito, & ita fatius ducit de Auguftis nihil,quàm parum, aut non fatis dicere, ficut de Carthagine cenfuit Saluft. Veruntamen fi deo non nifi cõdigna exhibere liceret,nihil illi impendere poffemus,& ita ingens prębeatur defidibus anfa, & ideo conformius ad pietatem noftram Plin. in præfatione naturalis hiftoriæ, de Vefpafiano Cæfare locutus dicit. Immenfa præter ceteras fubit cura,vt quæ tibi dicãtur,condigna fint. Verum & dijs lacte ruftici, multæque gentes fupplicant, & mola tantum falfa litant, qui non habent thura. Nec vlli fuit vitio deos colere,quoquo modo poffet.

DE SVPERIORE AFRICANO.

SVPERIORI * Africano confulatos citerior legitimo tempore datus eft, quod fieri oportere exercitus Senatum literis admonuit. Ita nefcias vtrum illi plus decoris patrum confcriptorum auctoritas,an militum confilium adiecerit: toga enim Scipionem ducem aduerfus Pœnos creauit,arma popofcerunt. cui quæ in vita præcipua afsignata funt, & longum eft referre,quia multa, & non neceffarium, quia maiore ex parte iam relata funt. Itaque quod hodie quoque eximium eius memoria capit,adijciam. * Imaginem in cella Iouis Opt. Max. pofitam habet, quæ quotiefcunque munus aliquod Corneliæ gentis celebrandum eft,inde petitur,vnique illi inftar atrij capitolium eft. Tam hercle, quàm curia fuperioris Catonis effigies,ad eius generis officia * expromitur. gratum ordinem, qui vtilisfimum reip. fenatorem tantum non femper fecum habitare voluit: omnibus numeris virtutis diuitem, * magisque fuo merito, quam fortunæ beneficio magnum,cuius prius confilio,quàm Scipionis imperio eft deleta Carthago.

** Ingẽti quodã fauore cas. factum fcrib. Liu. lib. 28. et Plin. in vita. fed de literis tacent.*

** Liu. li. 38. de hac imagine meminit. hoc lib 4 c.1.*

** expromitur.*

** Cic. de Senect. et Liu. lib. 49.*

OLIV. SVPERIORI Africano) Scipioni Africano fuperiori magnifica multa contigerunt,quorum alia contempfit, alia fufcepit. Natus annos quatuor & viginti, patri patruoque cælis in Hifpania,cum imperio fucceffit, vt in cap. de fiducia diximus. conful deinde citra legitimum tẽpus declaratus eft,fuadente exercitu, & fenatu admonente per literas in reip. tempus exigere fic dixit fieri oportere, quia nemo effet, cui tm exercitum fideret, & in quo fpes tantæ victoriæ foret, magnificũ quidem hoc fuit,vt non facile difcerni poffit,plus ne illi glorię fenatus auctoritas,an militum confilium attulerit.gloriofum fine dubio fuit illi ante legitimum tẽpus contra leges confulẽ, fenatus auctoritate creari, bello difficili, & periculofo, & iuuenili curæ deman-

de mandata fit res publica Rom. non minus vero illi magnificũ fuisse videtur, quòd ab exercitu fuerit summo omnium consensu imperator exoptatus, post vero remp. bene feliciterque gestam, multo ei plura ei magnifica, & gloriosa contigerunt, quia senatus illi præmia ingentia non solum humana, sed propè diuina profuit, quæ in cap. de moderatione diximus, vbi etiam cuncta illum respuisse monstrauimus. [Citerius legitimo tempore) Ante tempus, quod per legem, erat cõstitutum, vt ante xxx. annum creari quisquam consul non posset, hanc legem senatus pro Scip. dispensauit. [Toga) Senatus, & togati patres. [Arma) Exercitus, & armati milites. & est metonymia. Cic. Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ. [Relata sunt) Dicta in cap. de moderatione, vbi ea vidimus, & videre possumus, sunt autem hæc voluerunt illi statuas in comitio, in rostris, in curia, in ipsa denique Iouis optimi maximi cella ponere, voluerũt imaginem triũphali indutam ornatu, capitolinis puluinaribus applicare, voluerunt illi continuum per omnes vitæ annos consulatum, perpetuamq. dictaturam tribuere, quorum ille nihil suscipere voluit. [Eximium) Excellens, & ab alijs præcipuum. [Imaginem) Hoc illi præcipuum obtigit, quòd eius imago in templo Iouis optimi maximi tanquam diuini cuiusdam hominis simulacrum reposita fuerit quæ quoties publice aliquid à Cornelia gente fieret, aut minus aliquod celebraretur, inde semper petabatur quasi vellent suis omnibus dignitatibus, & muneribus interesse Scipionem. Ideo autem in cella Iouis collocatam eius imaginẽ fuisse arbitror, quia Iouis filius fuisse credebatur, quamuis falso teste Liu. qui dicit, ad hæc tam inde ab initio præparans animos ex quo togam virilem sumpsit, nullo die prius vllam pub. priuatamque rem egit, quàm in capitolium iret, ingressusque ædem consederet, & plerunque tempus solus in secretum ibi tereret. hic mos per omnem vitam seruabatur, seu consulto, seu temere, vt vulgatæ opinioni, fidem, aut quosdam fecit, stirpis eum diuinæ virum esse. retulitque famam in Alexandro magno prius vulgatam, & vanitate, & fabula parem, Anguis immanis concubitu cõceptum, & in cubiculo matris eius persæpe visam prodigi, eius speciem, interuenitque hominum euolutam repente atque ex oculis elapsam, his miraculis nunquam ab ipso illusa fides est, quin potius aucta arte quadam, nec abnuendi tale quidquam, nec palam affirmandi. Gellius addit illud admirator vehementer esse addituros templum, quòd ante diluculum in capitolium ingredientem Scipionem canes semper in alios sæuientes, neque allatrarent, eum neque incurrerent. vnde Liu. subiungit dicens multa alia eiusdem generis alia veræ, alia assimulata admirationis humanæ in eo iuuene excesserant modum, quibus freta ciuitas, ætati haud quanquã naturæ tantam molem rerum, tantumq. imperium permisit. Non illud prætermittendum censeo, quod Scipioni magnificum obtigisse videtur, cum legatus esset missus ad Antiochum Ephesi cum Hann. qui se Antiocho iunxerat collocutus est, vt si fieri posset, metum vitæ, quem ex P. R. conceperat, eximere inter alia cum quæreret ab Hannibale, quem fuisse maximum imperatorem Hannibal crederet, respondit Alexandrum Macedonum regẽ, quod parua manu innumerabiles exercitus fudisset, quodque vltimas oras, quas visere supra fidem humanam esset, peragrasset, quærenti deinde, quem secundũ poneret inquit, Pyrrhum, eo quòd castrametari docuisset, adhuc neminem elegantius loca cepisse, præsidia disposuisse, exequẽti quẽ tertium diceret, semet dixit. Ridens Scipio, quidam tu diceres, si me ioquit vicisses, tum vero inquit me, & ante Alexandrum, & ante Pyrrhũ, & ante alios posuissem. ex quo relinquitur Scipionem, omnium maximum imperatorem ab Hannibale fuisse iudicatum. [Minus aliquod) Officium, vt si magistratus, aut aliqua dignitas Cor. gentis celebraretur Scip. imago ad eam celebritatem deferebatur. [Instar atrij) Cum principum imagines in atrijs collocari consueuerint. Scip. in capitolio pro atrio posita fuit capitolium igitur instar atrij fuit Scip. imagini, quod locaretur in atrijs, Iuuenalis testis est, Tota licet veteres exornent vndiq; ceræ Atria, nobilitas sola est, atq; vnica virtus. [Tam hercle) Quemadmodũ capitoliũ fuit instar atrij Scipioni sic & curia Catoni. senatus Catoni censorio viro in omni virtutis gñe præstanti, magnificum illud retribuit, vt eius imaginem in curia collocaret, vt apud se tãti viri memoria iugiter seruaretur, q. sua virtute non fortunæ beneficio, ad dignitatem, & amplitudinem puenisset cuius consilio capta, & euersa fuisset Carthago. [Tam hercle) Sup. q. curia est atriũ magni Catonis superioris. (Effigies illius) Sic Catonis effigiem ad omnium officiorum celebritatem senatus conferebat, vt Scipionis Cornelia gens referre consueuerat. Plin. Imago huius inquit, funeris gratia produci solet. [Gratam ordinem) Laudat patrum conscriptorum gratitudinem, qui patria bene meritum, & reip. quondam amantissimum senatorem virtutum omnium copiosissimum, cuius consilio & auctum, & confirmatum esset imperium Rom. secum semper habitare voluerint. [Cuius prius consilio) Quia, vt supra diximus, duo præstantissimi senatores inter se magnopere dissentiebat de euertenda Carthagine, Cat. & Scip. Nasica. Cat. suadebat euertenda esse Carthaginem, quæ fœdera sæpius frangeret, sæpiusque rebellaret, at Scip. contra relinquendam esse censebat, vt esset exercitatio quædam iuuentuti Rom. quæ bellis assueta ociosa esse non posse, verebatur Scipio id futurum, quod euenit, ne subacta Carthagine, debellatisque cæteris gentibus, cum hostes deessent, in seipsos arma conuerterent, tamen secundum M. Cat. sententiã factum est senatusconsultum, vt bellum Carthaginiensi. inferretur subacta Carthago euerteretur.

Scip. Iouis filius creditus.

Catonis effigies à senatu posita.

ASCEN. SVPERIORI &c.) Consulatus. i. dignitas, & honor cõsularis datus est. Africano superiori. i. maiori, citerior legitimo tempore. i. tanquam peruenisset ad ætatem legitimam, quæ erat triginta annorum, quod. f. illi consulatum cõferre oportere, fieri admonuit exercitus senatum literis. Ita. i. & sic nescias. i. quilibet nesciat, vtrum auctoritas patrum conscriptorum, an consilium militum adiecit illi. f. Scip. plus decoris. [Enim) .i. quia toga. i. senatus togatos creauit Scip. ducem aduersus Pœnos, arma poposcerunt, supple eum ducem &c. [Cui) Scilicet Scipioni, quæ assignata sunt in vita. i. dum viuebat præcipua. i. singularia, &. i. simul longum est referre, quia multa sup. sunt & non necessarium, sup. est referre, quia relata sunt iam. f. in superioribus earum plis. i. pro maiore parte. [Itaque). i. & ita adijciam id, quod memoria eius. i. quæ est de eo, capit. quoque. i. etiam hodie eximiũ. i. egregium, & excellens decus, & ornamentum illi vni Romæ concessum. incipiens autem referre dicit. [Ipse habet imaginẽ positam in Cella). i. sacello Ioui optimi maximi. f. in Capitolio quæ. f. imago quotiescunque minus. i. officium aliquod gentis Corneliæ est celebrandum. [Petitur inde). i. è Cella Iouis, & capitolium est illi vni. i. soli instar. i. in statum, & formam autem ad æquiparationem atrij, quia alij habent imagines suas in atrijs perstemmata in armarijs dispositas, Scipio vnus in capitolio. [Tam). i. tantum Hercule. f. teste, aut vindice, capitolium est Scipione instar atrij, quàm. i. quantum effigies Cato superioris. i. maioris videlicet Censori expromitur. i. quasi è promptuario sumitur cura. i. loco, quo senatus conuocari solebat ad officia generis eius quoties opus sit tota familia, vt in pompa funebri. Gratũ. i. ò Gratum ordinem. f. senatorium, qui voluit senatorem vtilissimum reipub. videlicet Catonem superiorem tantum non. i. fere me (vt Oliu. exponere solet. cuius expositioni hic locus maxime arridet) aut hoc solo demptu, quod non viuum. sed in imagine habitare secum semper, senatorem inquam diuitem omnibus numeris. i. gradibus, aut punctis virtutis (quod vni Christo vere addicitur) & magnum magis suo merito (quia non ponebat spem in ara populari, nec in alia qua via te extra se (quam beneficio fortunæ, cuius consilio Carthago est prius deleta, quo imperio Scip. In qua re grauiter potius, quam prouide sensit. vt Oliuerius diserte recitat.

DE SCIPIONE NASICA.

VERVM * specimen honoris à Scipione quoque Nasica oboritur. eius nanque manibus & penatibus nondum quæstoris, Senatus Pythij Apollinis monitu Pessinunte accersitam deam excipi voluit: quia eodẽ oraculo præceptum erat: vt hæc mysteria matris deum à sanctissimo viro præstarentur. Explica totos fastos, cõstitue omnes currus triumphales; nihil tamen in eorum principatu speciosius reperies.

* Liu. li. 29. Plin. de vir. illustr. & Solin.

OLIV. VERVM specimen) Omnium maximum, maximeq. gloriosum fuisse, quòd Nasicæ contigit, pace aliorũ dicere ausim q. tot tam grauissimi senatus iudicium totee tot millia omnis ætatis, atq; in omni virtutis gñe præstantissimorum hoĩum ipse sit in adolescentia consecutus, vt oĩum optimus iudicaretur, de quo Solinus, vir optimus inquit, Scipio Nasica iudicatus est, non priuato tãtum testimonio, sed totius senatus sacramento, quippe quo iuuentus dignior non fuerit, cui præcipue religionis crederetur ministerium cum oraculum moneret, accersiri à Pessinunte sacra matris deũ Berecynthiæ. Plin. de viris illustr. P. Scip. Nasica à senatu vir optimus iudicatus, matrẽ deũ

hospitio cecepit, & alio loco de Claudia in fine dicit, templum ædificauit Nasica, qui vir optimus iudicabatur. Liu. secundi Pun. bel. lib. 12. causam huius aduectionis affert, simulque Rom. ab oraculo dicit admonitos, ut ab omnium optimo susciperetur hospitio, deinde subiungit. Accessit consultatio de matre Idæa accipienda, præterquam quòd M. Valerius ex legatis expressus aucturum in Italia fore nunciauerat, regis nuncius aderat, Tacacone eam esse haud paruæ rei iudicium senatum tenebat, qui vir optimus in ciuitate esset, veram certe victoriam eius rei sibi quisque mallet, quàm ulla imperia, honore suo suffragio patrum seu plebis delatos P. Scip. filium eius. qui in Hispania ceciderat adolescentem non dum quæstorium, iudicauerunt in tota ciuitate virum optimum esse. Plin. hunc suum esse dicit, qui à condito æuo vir optimus sit iudicatus, & dignus qui matrem deum domi usque ad conditum templum exciperet. [Eius nanque ma nibus) Nam cum omnibus matronis hostiam ire iussus obuiam deæ, deamque ipsam de naue accipere, & in terram elatam tradere ferendam cum matronis. Ouid. fastorum, Nasica excepit templi non perstitit auctor Augustus, nam nunc ante Metellus erat. [Nondum quæstoris) Adolescentem fuisse ostendit, qui nondum quæstor factus fuit. sic & Liuius dixit, adolescentem nondum quæstorium. [Pythij Apollinis) Quia diximus Apollinem consulere Romani per legatos, quæ ratio foret transportandæ Romam deæ. Respondit Apollo per Attalum id facere posse Romanos, iussit insuper, ut cum aduecta foret, eam exciperet, qui omnium vir optimus esset. [Explica totos fastos) Exaggerat rem ipsam Valer. si omnium Romanorum gesta, honoresque percurreris, si omnes omnium imperatorum triumphos in unum construxeris, nihil erit, quod huic uni de Scipione iudicio conferri posse videatur. nihil enim maius esse potest, quàm omnium morum omnisque sanctitatis principatum obtinere. [Explica) Euolue & percurre. [Fastos libros) In quibus fasti dies continebantur, & in quibus reges, consules, cæterique magistratus describebantur, à fascibus dicti. [Nihil morum principatu) quod ipse princeps morum iudicatus fuit, nam eius mores cæteris omnibus præpositi sunt totius senatus iudicio.

ASCEN. VERVM) .i. sed specimen .i. decus spectabile, aut experimentum honoris oboritur .i. occasioni aliter oritur quoque à Scip. Nasica, nanque .i. quia. [Senatus) .i. cœtus senatorum Rom. soluit monitu .i. ex monitu Apollinis Pythij .i. Pythonis interemptoris, qui apud Delphos colebatur, deam .s. Berecynthiam, quæ mater deum censebatur, accersitam .s. Roma Pessinunte .i. ex loco Phrygiæ, excipi manibus & penatibus eius nondum quæstoris .i. qui nondum quæsturam gesserat, quæ tamen inter infimos magistratus reponitur, quia præceptum erat eodem oraculo .s. quod eam accersendam Apollo Pythius præceperat, ut hæc munistera .s. recipi manibus è nauibus, & deferri primum in penates, præstarentur matri deum à viro sanctissimo .i. qui esset omnium optimus. [Explica) .i. euolue totos fastos .i. quidquid scriptum est in libris de dijs, aut sanctis viris, aut diebus festis, constitue .i. ante oculos tuos omnes currus triumphales, tamē nihil non aliquid, non inuenies aliquid speciosius in principatu .i. prærogatiua eorum .i. aut morum speciosius .s. quàm hoc, quod est iudicari, optimum virum esse in tanta multitudine.

DE SCIPIONE ÆMILIANO.

** Liu. li. 50. & Plin. de vir. illust.* ** Q. Fab. Max. fratris. recte. nā frater Q. dicitur in Lel. Liu. lib. 58. Hic lib. 5 cap. 3.*

TRADVNT * subinde nobis ornamenta sua Scipiones commemoranda. Aemilianum enim populus ex candidato ædilitatis, Cos. fecit: eundemque, cum quæstoris comitijs suffragator * Q. Fabij. M. fratris filij in campum descendisset, Cos. iterum reduxit. Eidem senatus bis sine sorte prius Africam, deinde Hispaniam dedit. Atque hæc neque ciui cupido, neque senatori ambitioso, quemadmodum non solū vitæ eius seuerissimus cursus, sed ēt mors clandestinis illata insidijs declarauit.

OLIV. *Scipionis honores.* TRADVNT) Scipionem familia, cuiusuis generis ornamētis omnium clarissima semper in omni laudis genere prædicanda se offert, ita ut nulla sit, quæ cum illa possit, nec audeat gloria, & ornamento certare superiori Africano, & Nasicæ mirifica contigerunt ornamenta, sed, nō minora reddita sunt inferiori. cum enim candidatus ædilitatem peteret, consul creatus est. rursus cum die comitiorum in campum descendisset, ut Q. Fabio nepoti suo suffragaretur, consul prætor opinionem domum deductus est. quid quod duæ prouinciæ Africa, & Hispania fuerunt illi extra ordinem demandatæ? hic profecto gloriā quanto minus appetebat, eo maiorem assequebatur, quòd autē ambitiosus non fuerit, & rigidissimus suæ vitæ cursus & mors per insidias suis in penatibus illata facile declarans. [Ex candidatu) Ex petitore ædilitatis. [Suffragator) Nam candidatus descenderat non, ut magistratum peteret, sed ut nepoti suffragaretur, vel ut alij dicunt fratri, ut fauore, & auctoritate sua Q. Fabius quæsturam assequeretur. [Q. Fabij) Sæpius dictum est, Paulum Aemilium ex quatuor liberis duos duabus familijs in adoptionem tradidisse, alterum genti Fabiæ qui Fabius Maximus dictus est alterum Scipionum, qui Africanus inferior est appellatus. [Sine sorte) Extra ordinem, nulla collegæ, cum quo sortiretur, habita mētione. [Africam) Cum deleuit Carth. [Hispaniam) Cum sustulit Numantiam. [Clandestinis insidijs) Occultis insidijs, quo mors illi fuerit per insidias illata, diximus in cap. de moderatione.

ASCEN. TRADVNT &c.) Scipionis .s. superior, & Nasica, & inferior tradunt subinde .i. per aliquot interualla (nam licet in plerisque locis eorum meminit, tamen aliorum quoque mentionē interserit) ornamenta .i. decora sua cōmemoranda nobis .i. à nobis aut tradunt nobis ea commemoranda. [Enim) .i. quia Populus .s. Rom fecit Aemilianum .s. Scipionem minorem in Aemiliorum familiam per adoptionem datum consulem ex candidato ædilitatis .i. cum esset candidatus .i. competitor ad ædilitatem obtinendam campum ingressus, & reduxit eundem iterum consule, cum descendisset in campum .s. Martium, comitijs quæstorijs .i. conuocationibus Populi ad creandos quæstores, suffragator .i. ad suffragia obtinenda .i. precator Q. Fab. filij Marci fratris. Senatus dedit eidem bis sine sorte .i. extra sortem) nam consules legitime prouincias sortiebatur, priuati autem extra sortem ex speciali priuilegio, aut dono, easdem obtinebat,) prius Africam deinde Hispaniam, atque sup. dedit hæc, neque ciui cupido .i. auaro rerum, neque senatori ambitioso .i. cupido honorum, quemadmodum non solum seuerissimus cursus vitæ eius, sed etiam mors illata insidijs clādestinis, quia in cubiculo suo noctu interemptus est declarauit, quia si ambitiosus fuisset, æmulos timuisset, & ab illis se muniuisset, quod quia non fecit, simplicem se ciuem declarauit.

DE M. VALERIO.

MARCVM * quoque Valerium duabus rebus insignibus Dij pariter, atque ciues speciosum reddiderunt: illi cum quodam Gallo cominus pugnanti coruum pugnatorem subijcientes, ij tertium & vigesimum annum ingresso consulatū largiti: quorum alterum decus vetustæ originis optimi hominis gens Coruina amplexa cognomē vsurpat, alterum summo subiungitur ornamēto tam celeritate, quàm principio consulatus gloriando. ** Liu. li. 7. et Plin. de vir. ill.*

OLIV. MARCVM quoque Valerium) Cum duo præclara ornamenta M. Val. merito contigerint. alterum à Dijs alterum ab hominibus illi tradita fuisse dicuntur. Nam diuinū sine dubio fuit, quòd aduersus prouocatorem Galliū fortiter dimicanti coruus illi semper affuerit, & rostro ac unguibus hostem infestando plurimum iuuerit. ciues deinde hominis virtute commoti ante legitimum tempus ei consulatum demandarunt. Plin. de viris illustr. Reliquias Senonum Camillus prosequebatur aduersum ingentem Gallum prouocatorem, solus Valerius tribunus militum omnibus territis processit, Coruus ab ortu solis galeam eius insedit, & inter pugnandum, ora oculosque hostis verberauit. hoste victo Val. Coruinus dictus est. hic cum ingens multitudo ære alieno oppressa Capuam occupare tentasset, & ducem sibi Quintium necessitate compulsum fecisset, sublato ære alieno seditionem compescuit, Liuius dictator inquit magistro equitum A. Cornelio Cosso dicto consularia comitia habuit, æmulumque decoris sui absentem M. Valerium Coruinum, id enim illi deinde cognominis fuit, summo fauore Populi tres, & viginti natum annos, consulem renunciauit. [Cominus pugnanti. Singulari certamine dimicanti. [Propugnatorem) Defensorem, qui per Val. contra Gallum pugnaret. [Vetustæ originis) Valeriorum familia vetustissima fuit in urbe Rom. quæ ab hoc Valer. Coruino nomen accepit. [Summo ornamento) Cōsulatus. [Tam celeritate) Quia longe citro legitimum tempus consul creatus .s. vigesimotertio suæ ætatis anno. [Et principio) Quia primus è familia sua consul factus fuerit.

MARCVM

ASCEN. MARCVM &c.) Dij pariter, atque homines reddiderunt quoque .i. etiam Marcum Valerium .s. Coruinum, speciosum .i. spectabilem, & decorum, duabus rebus insignibus .i. eminentibus [Illi) .s. Dij reddiderunt speciosum, subijcientes .i. clam inijcientes ipsi pugnanti cum quodam Gallo, comminus .i. conserta manu in singulari certamine, Coruum .s. auem pugnatorem, quia oculos Gallis alis infestantem, hi .s. ciues, supp. reddiderunt speciosum largiti sup. ingresso annum tertium, & vigesimum, consulatum, cum ante trigesimum, lex eum inire vetaret. [Quorum alterum) .s. beneficium à dijs cularum, gens Coruina amplexa decus .i. tanquam decus, vetuste origini optimi hominis .s. primi Coruini, aut hominis vsurpat cognomen .i. pro cognomine, vt Coruina dicatur, alterum .s. à ciuibus collatum beneficium, subiungitur summo ornamento, gloriando .i. dum gloriatur tam celeritate consulatus, quia ante vigesimum quartum annum consul factus fuit, quàm principio, quia primus in familia sua consul fuit.

DE Q. SCÆVOLA.

In alijs etiã magistratu. Cic. in Brut.
★ De prouincia ista Cic. lib 5 & 6. ad Att. et Ver 4. et Ascon. Plut in mã ba.

AC ne ★ Quinti quidem Scæuolæ, quem Lucius Crassus in consulatu collegam habuit, gloriam parum illustris, qui ⋆ Asiam tam sanctæ, & tam fortiter obtinuit, vt senatus deinceps in eam prouinciam ituris magistratus, exemplum, atq; formam officijs Scæuolam decreto suo proponeret.

OLIVERIVS.

OLIV. Scæuola Asiã sanctissime rexit.

AC ne Quinti quidem Scæuolæ) Hoc Scæuolæ clarissimum contigit, quòd cum Asia prouincia sibi forte obuenisset, in administrãda ita se gessit, vt senatus deinde omnibus in eam prouinciam ituris magistratibus, Scæuolam administrandæ prouinciæ normam, exemplumque proponeret, ex quo facile intelligi potest quanta innocentia, & integritate, quãta rursus prudentia, & magnanimitate prouinciam illam administrauerit, cum senatus decreuerit vt eius normam, exẽplumq; seruarent præfecti, & magistratus nihil profecto in eo, quod ad iustissimi viri sapientissimi hominis, & integerrimi præfecti gloriam pertineret defuisse videtur, hic est ille Scæuola, quem Carbo in ea prouincia diligentissime seruauerat, accusaturus si quid peccasset, vlciscendi patris gratia, qui ab hoc Scæuola fuerat aliquando damnatus, Sed tanta fuit Scæuolæ integritas, vt nullum illi criminandi locum reliquerit. [Quem L. Crassus) Hoc dicit ad discretionem aliorum, quia multi Scæuolæ dicti sunt, vt augur, vt Pontifex, vt iurisperitus, vt alij Scæuolam. Voluit senatus, vt prouinciam illam administrationis omnibus Scæuola foret exemplum, vt ea fide, & integritate, eo consilio & æquitate remp. administrarent, quibus Scæuola gubernasset.

ASCEN. AC ne quidem) .i. non saltem, aut nõ etiam gloria Quinti Scæuolæ, quem L. Crassus habuit collegam in cõsulatu suo sup. fuit parum illustris, quia multum illustris fuit. Qui obtinuit Asiam tam sanctæ, & tam fortiter, vt senatus proponeret deinceps decreto suo magistratibus ituris in eam prouinciam Scæuolam exemplum, atque formam officij.

DE CAIO MARIO.

INHAERENT illi voci posterioris Africani, septem C. Marij consulatus, ac duo amplissimi triumphi: ad rogum enim vsque gaudio exultauit. qui cum apud Numantiam sub eo duce stipendia equestria mereretur, & forte inter cœnam quidam Scipionem interrogasset, si quid illi accidisset, quem nam resp. æque magnum habitura esset imperatorem: respiciens se supra ipsum Marium cubantem, Vel hunc dixit. Quo augurio perfectissime virtus maximam orientem virtutem viderit ne certius, ac efficacius acciderit, perpendi vix potest. Illa nimirum cœna militaris, speciosissimas tanta in vrbe Mario futuras cœnas ominata est. Postquã Cimbros ab eo delectos initio noctis nuncius peruenit, nemo fuit, qui non illi ⋆ tanquã Dijs immortalibus, apud sacra mensæ suę libauerit.

Plutar. in Mar.

OLIV. INHAERENT illi voci) Nec Marius quidem hoc ornamenti genere caruit, non enim minus illi gloriosum Scipionis iudicium fuisse videtur, quàm septem consulatus, nam vt in eius vita legitur, cum in Hispania sub Africano posteriore stipendia faceret, & forte in cœna iuxta imperatorem discumberet, quia plurimi faceret illum imperator, quidam ex astantibus siue serio siue ioco Scipionem interrogauit, si quid illi forte accidisset, quẽ imperatorem sibi parem resp. esset habitura, conuersus in Marium, & percusso eius humero Scipio, illum futurum siue vlla cũctatione respondit, quod eius, quæ post modum euenit futuræ magnitudinis verissimum vaticinium fuit, sed tunc omnes, qui aderant facile cognouerunt quanti Marium faceret Scipio, nã re vera nihil ad omnem dignitatem, & amplitudinem consequẽdam Mario deerat propter generis dignitatem, teste Salust. [Inhærent) Innituntur, & infixi, quasi dependet à voce Scip. Septem Marij consulatus qui secuti sunt. Duo amplissimi triumphi. Alter de Iugurtha rege Numidiæ, alter de Cimbris, Senonibus, & Theuthonis. [Ad rogum vsque) .i. vsque ad mortẽ gaudio exultauit, præterquam cum in paludibus delituit, & ad eum occidendum Minturnas missus est Cimbro Val. sed illud comparatione felicitatis tam adeo breue fuit, vt merito dici possit ad mortem vsque exultasse, nam septimo consulatu perijt. [Equestria) Tunc decurio fuit Marius. [Vel hunc) Etiam hunc Marium vel saltem hunc Marium, nam vel, vtrunque significat interdũ etiã disiunctiua est. hac voce significauit Scipio Marium futurũ imperatorem, qui sibi comparari posset. [Quo augurio) Non facile, inquit iudicari potest, id ne dixerit Scip. ex certa animi sententia, quia ita sua virtute futurum præuidisset, an fortuita quodam vocis iactu, tanquam diuinasset futurum, quod euenit omnino tamen appellat augurium. [Perpendit) Examinari, iudicari. (Nimirum cœna militaris) Certe inquit in cęna militari pręuidit Scip. Sumptuosas illas cœnas, quas populus Romanus ea nocte, qua nunciatum fuit Cimbros ab eo fuisse deletos, in honorem Marij celebrauit. [Cœna militaris) Quæ in castris facta est. [Nemo fuit, qui non illi libauerit.) In omnibus sacris epulis primitias Dijs offerebant. in ea nocte, non Dijs, sed Mario libarunt.

Mario q magnifice contigerunt.

ASCEN. INHAERENT &c.) Septem consulatus, ac duo amplissimi triumphi Caij Marij .i. quos Caius M. Arpinas gessit, ac duxit inhærent .i. infixi sunt, quasi fundamentum sint, illi .s. nobili voci Africani superioris. Enim pro quia, M. sup. exultauit gaudio .i. prospero successu, vsque ad rogum .i. vsque ad funus suum qui .s. Marius, cum mereretur stipendia equestria .i. militaret pro mercede in equo, sub eo duce videlicet Scip. & quidam interrogasset forte inter cœnam .i. cœnandum Scip. quem nam resp. habitura esset imperatorem æque magnum, si quid .s. aduersi (intelleait autem necẽ, sed ad euitandum malum omen, non audebat dicere si mortẽ obiuerit) accidisset illi .i. si occideretur, aut moreretur, Scip. sup. respiciens se cubantem supra ipsum .s. Marium dixit vel .i. etiam aut saltem hunc .s. equitem, licet ignobilem, strenuum tamen. [Quo augurio vix potest perpendi) .i. discerni, ne .i. an perfectissima virtus .s. Scipionis, hoc est Scipio præditus tãtum virtute consumatissima, viderit .i. prospexerit, quasi per spiritum prophetiæ, & vim diuinandi, maximam virtutem orientem .s. in Mario, certius .i. infallibilius, an sup. acciderit .i. à casu contigerit efficacius. [Nimirum) .i. haud dubie, illa cœna militaris .i. qua inter milites, vtpote in exercitu Scipio talia de Mario prędicauit, ominata est, id est augurauit, & quasi omine quodam præsignauit Mariu, speciosissimas .i. honorificentissimas cœnas futuras Mario .i. in honorẽ Marij, in tanta vrbe quanta est Rom. Nam postquam nuncius peruenit .s. Romam initio noctis, Cimbros deletos ab eo .s. Mario, nemo fuit sup. Romæ qui non libauerit .i. obtulerit illi .s. Mario tanquam Dijs immortalibus apud sacra mensæ suæ, hoc est qui non instruxerit epulum lætitiæ, sicut Galli ignes extruunt, & interepulandum Mario adhiberit, & quasi sacra libamina obtulerit.

DE CN. POMPEIO.

IAM ⋆ quæ in Cn. Pompeium & ampla; & noua cõgesta sunt, hinc assensione fauoris, illinc fremitu inuidiæ literarum monumentis obstrepitur. Eques Romanus; proconsul in Hispaniam aduersus Sertorium, pari imperio cum Pio Metello principe ciuitatis missus est: nondum illum honorem auspicatus bis triumphauit. Initia magistratuum à summo imperio cepit, tertium consu-

⋆Cic pro lege Manil. Plin. li 7 c.19 & 1 lut. in vita.

★ Ast. in oratione pro Mil. & Dion. lib. 40.

latũ decreto ſenatus ſolus geſſit.★ De Mithridate,& Tigrane, de multis prætereà regibus, & gẽtibus plurimiſq́. ciuitatibus, & prædonibus vnum duxit triumphum.

OLIV.

IAM quæ in Cn. Pompeium. Quæ ampla,& magnifica Põpeio contigerint,licet ea multis auctoribus colligi poſſit, vt è Plin. nat. hiſt. lib.vij. qui eius titulos omnes,triumphosq́. ſummatim percurrens,illum non ſolum Alex.magni,ſed Herculis & liberi patris fulgorem adæquaſſe dicit, & è Plut. qui eius vitam deſcribens,eum quaſi de toto orbe triumphaſſe oſtendit, hæc tamen omnia è Cic. Pompeiana multo facilius,ac breuius, huoc igitur auctorem hoc loco ſequar, quoniam eius vetitus erit teſtimonium, dicit enim non commemorabo nuper ita nobis,patribusque noſtris eſſe viſum, vt in vno C. Mario ſpes imperij poneretur,vt idem cum Iugurtha, idem cum Cimbris, idẽ cum Theutonicis bellum adminiſtraret, in ipſo Cn. Pomp. in quo noui conſtitui nihil vult Q. Catul. quàm multa ſint noua, ſummaque Catuli voluntate conſtituta recordamini. quid tam nouum quàm adoleſcentulum priuatum exercitum difficilem reip. ſyllæ conficere, confecit,huic præeſſe,præfuit,rem optime ductu ſuo gerere geſſit, quid tam præter conſuetudinem, quàm homini per adoleſcenti, cuius à ſenatorio gradu ætas longe abeſſet,imperium,atque exercitum dari, Siciliam permitti, atque Africanum bellum in ea adminiſtrandum? ſuit in his prouincijs ſingulari innocentia,grauitate, virtute, bellum in Africa maximum confecit,victorem exercitũ deportauit,quid vero ita inauditum,quam equitem Romanum triumpharet? at eam quoque rem P. R. non modo vidit, ſed etiam omnium ſtudio viſendam putauit,quid tam inuſitatum,quàm cum duo conſules clariſſimi fortiſſimique eſſent,eques Romanus ad bellum maximum,formidoloſiſſimumque pro conſule mitteretur, miſſus eſt,quo quidem tempore cum eſſet nemo in ſenatu, qui diceret non oportere mitti hominem priuatum pro conſule. L. Philippum dixiſſe dicitur,non ſe illum ſua ſententia pro conſule,ſed pro conſulibus mitti,tanta in eo reipub. bene gerendæ ſpes conſtituebatur, vt duorum conſulum munus vnius adoleſcentis virtuti committeretur,quid tam ſingulare,quàm vt ea ſenatuſconſulto legibus ſolutus, conſul ante fieret, quam vllum alium magiſtratum per leges capere licuiſſet,quid tã incredibile, quam vt iterum eques Romanus ea ſenatuſconſulto triumpharet. hæc in hominibus noua poſt hominum memoriam conſtituta ſunt, ea tam multo omnibus non ſunt,quàm hæc in hoc vno homine videmus apparere,Itemq́ue de Cn. Pomp. Diſſenſionem inter auctores,& harum rerum ſcriptores eſſe dicit, quòd alij Põpeio fauentes, hęc omnia recte facta à ſenatu P. Q. R. ſuiſſe dicant, alij quadam inuidia commoti reprehendant, quòd contra leges, & maiorum conſuetudinem,tanta Pompeio tributa fuerint, & ſimul notanda eſt conſtructio,quia dicit,obſtrepitur,quæ Pompeium congeſta ſunt,ſubauditur eorum pro his, nam poſito relatiuo, ſubauditur antecedens. Hinc aſcenſione fauoris, propter eos,qui recte eſſe dicunt. [Fremitu inuidiæ) Propter eos, qui liuore ducti non recte factum eſſe dicunt,quòd contra leges,& maiorum cõſuetudinem,tot,tantaque Pompeius fuiſſet aſſecutus. [Literarum monumentis) Quia ſcriptores de his ſum quoque adhibuere iudicium. [Obſtrepitur) Circunſonatur,obtunditur,murmuratur. vociferatur. [Eques Romanus) Hoc idem affirmat Cic. in Philippicis. Liuius tamen lib. xcj. dicit eum fuiſſe quæſtorẽ quando aduerſus Sertorium cum imperio conſulari miſſus eſt. [Equitem, vero fuiſſe dicit cum Africã miſſus eſt aduerſum Cn.

L. Philippus de Põpeio.

Domitium proſcriptum. Et Hiertam,vel Hiarbam,vt alij dicũt regem Numidarum bellum molientes, quos victos interemit, natus annos quatuor,& xx. & de Africa triumphauit, quod ad ad eam diem nemini vnquam contigerat, vt æques Romanus triumpharet,ſed Ciceroni magis credendum eſt,qui hæc omnia vidit,& ſenſit. [Bis triumphauit) Semel de Africa deuictis,vt ſupra Domitio,& Hiera rege,rurſus de Sicilia victo Carbone,qui flens muliebriter mortem tulit, nam victum occidit. [Auſpicatus) Per auſpicium conſecutus. [Initia magiſtratuum) Non ille per gradus inferiores ad ſummum aſcendit,ſed primus illi magiſtratus fuit conſulatus, ad quem per ædilitatem, quæſturam, aliosq́ue magiſtratus reliqui ciues peruenire conſueuerat. Tertium conſulatum,hoc eſt auctoritate M. Bibuli Catonis neceſſarij factum eſt,cuius ſententiam Cato laudauit,vt in eius vita legitur. [De Mithridate) Rege Ponti. [De Tigrane) Rege Armeniæ,cuius filius cum vxore triumphantis currum proſecuti ſunt, Zoſimetis cum vxore, Ariſtobolus rex Iudęorum. [De multis regibus) De Ariobarzane,Pharnace,Ariſtobolo. [Plurimis ciuitatibus) Ciuitates prope nongentas cepit, inter quas & Hieroſolymam,vbi templum ad Iudęorum vrbem vſque ad id tempus inuiolatum ſpoliauit, ex quo creditur non illi poſt illã ſpoliationem proſpere quidquam ceſſiſſe. [Et gentibus) Nam gentes,ſiue nationes xij. ſubegit. [Prædonibus) Piratas celerius, quam credi poteſt,ſuperauit. [Vnum duxit triumphum) De his omnibus ſemel triumphauit, & triumphantis currum proſecuti ſunt reges ſupra memorati, Plutarchus de tertio Pompeij triumpho, ex quibus gentibus triumphauerit ſic breuiter tradit,erant quippe regiones hæ,Põtus,Armenia,Cappadocia, Paphlagonia,Media,Colchis,Tiberia,Albania,Syria,Cilicia, Meſopotamia. Præterea hi,qui circa Phœniciam,& Paleſtinam incolunt Iudęi,Arabes. Piratarum etiam quotquot genera terra,marique debellata erant,inter hæc notabantur caſtella,haud pauciora, quam mille capta. ciuitates fermè nongentæ. piraticæ naues octingentæ vrbes præſidijs Romanis firmatas eſſe vnde quadraginta,his quoque addebantur vniuerſa Romanæ vrbis tributa,ante id bellum quinquagies decies centena millia fuiſſe,cum his vero,quę P. R. ipſe quaſiuit octogies,& quinquies decies centena millia,in ærarium,prætereà vaſa,aurum,argentumq́ue ſignatum ad xx. millia talẽtorum,præter quæ militibus diuiſa ſunt,quorum qui minus accepit,mille & quingentos aureos tulit. captiui poſt principes piratarum in triumpho ducti, Tigranis Armeni filius,cum vxore,filiaq́ue ipſius regis Tigranis Coſmiæ coniux rex Iudęorum Ariſtobolus,Mithridatis ſoror cum liberis quinque. Scytharum quoque & multæ mulieres albanorum, & liberorum,ac regis coagenorum obſides ducti. Trophæa quoque quàm plura notata omnia prœliorum munera,quæ aut ſe duce,aut per legatos adeptus erat,maximum,& ſplendidiſſimum fuit,& quod Romanorum nemini hactenus obtigit,& trinum è trina vniuerſi orbis parte triũphum duxit, nam licet tres ex hac vna parte antea triumphauerint, ipſe tamen primum ex Africa. Secundum ex Europa. Tertium hunc vltimum ex Aſia ducens triumphum. quodammodo viſus eſt ex vniuerſo ambito orbis triumphaſſe.

Ariſtobolus rex.

ASCEN.

IAM (continuatiua eſt particula) obſtrepitur.i.cum ſtrepitu memorator monumentis literarum.i.ſcriptis multorum,quę cũ ſtrepitu quodam,& frequentia leguntur,quæ .ſ. magnifica,& ampla,& noua,& inuſitata.i.congeſta ſunt in Cn.Põpeium.ſ magnum,hinc.i.ex vna parte,aſcenſione.i.aſpiratione fauoris,illinc .i.ex altera parte fremitu inuidiæ,quia ſæpe qui per inuidiã ſummis viris obeſſe nituntur,proſunt illis ad gloriam,vt Iuno Herculi,Pelias Iaſoni,&c. Ipſa ſup. eques Romanus.i.cum eſſet tantum eques miſſus eſt proconſul.i.functurus conſulari poteſtate, in Hiſpaniam aduerſus Sertorium. par poteſtate .i. habens parẽ poteſtatem cũ Metello Pio principe ciuitatis.ſ.Romanæ, & triũphauit bis,nondum auſpicatus.i.auſpicio adeptus, aut ingreſſus vllum honorem.i magiſtratum honorificum, nam pro conſulatus non erat in vrbe ſed in prouincia. [Cœpit initia magiſtratuũ à ſummo imperio) Quia non gradatim venit per ædilitatem quęſturam,præturam,&c. ad conſulatum,ſed non geſtis minoribus, ſummos honores adijt,geſſit tertium conſulatũ ſolus.i.ſine collega,& id decreto ſenatus,duxit vnum triumphum.i.ſimul,& ſemel triumphauit de Mithridate rege Ponti,de Tigrane rege Armeniæ. prætereà de multis regibus.ſ.alijs, vt de Ariobarzane, Pharnace,Ariſtobolo,& gẽtibus.i.nationibus, quas xij.ſubegit, & plurimis ciuitatibus,quia quaſi de nongentis,& prędonibus vt de piratis,Cilicibus,de quibus late Oliuerius.

Pompeij trophæa.

DE Q. CATVLO.

QVINTVM etiam ★ Catulum Pop. Rom. voce ſua tantum non ad ſidera vſque euexit,nam cũ ab eo pro roſtris interrogaretur, ſi in vno Põp. Magno omnia reponere perſeueraſſet: abſumpto illo ſubiti caſus in curſu, in quo ſpem eſſet habiturus, ſummo conſenſu acclamauit, in te. Vim honorati iudicij admirabilem: ſiquidem Magno Pompeio cum omnibus ornamẽtis,quæ retuli,duarum ſyllabarum ſpatio incluſum Catulum æquauit.

★ Cic. pro lege Mani.

OLIV.

QVINTVM etiam Catulum) Non parum illuſtre fuit, quod euenit Q. Catulo, qui cum P. R. diſſuadere vellet non eſſe Mithridatis prouinciam Pompeio demandandam,

dam,

Catulum Pompeij Lau. libus non inferior. dam, quæsiuit ex populo, in quo spem essent habituri, absumpto forte Pompeio, in quem tunc omnia conferrent, summo omniū consensu succlamatum est, in te. Cic. in Pompeiana. Reliquū est, vt de Q. Catuli auctoritate, & sententia dicendum esse videatur, qui cum ex vobis quæreret, si in vno Cn. Pompeio omnia poneretis, si quid de Pompeio factum esset, in quo spem essetis habituri, cepit magnum suæ virtutis fructum, ac dignitatis, cum omnes vna prope voce in eo ipso spē habituros esse dixistis, etenim talis est vir, vt nulla res tanta sit, ac tam difficilis, quam ille non & consilio regere, & integritate tueri, & virtute conficere possit. ea his ergo verbis P. R. Pompeij gloriæ Catulum adæquauit. [Ad sydera vsque extulit] Hyperbole est, P. R. maxime Catulum suis verbis extulit. [Absumpto] Extincto Pompeio aliquo subito fortunæ impetu. [Vim honorati iudicij] Qui diligenter in spectarit, in populi vocem vim maximam inesse cognosceret, vt duobus verbis facile significauerit, Catulo nihilo inferiorem esse Pompeio. [Vim admirabilem] Vehementiam admirationis dignam. [Duarum syllabarum spatio] Videlicet in te.

ASCEN. QVINTVM &c.) P. R. tantum non.i.quasi aut hoc solo dempto, quòd non facto, sed voce sua eueait etiam Q. Catulum vsque ad sydera, Nam cum P.R. interrogaretur ab eo.s.Catulo, pro rostris.i.in concione ante rostra, si populus sup. perseuerasset reponere.i.collocare omnia.s.ornamenta sua in vno s. solo Pomp. magno, in quo essent habiturus spem, illo .s. Pomp. absumpto.i.si forte absumatur, & pereat incursu.i.impetu subito.i.importuni casus, acclamauit summo consensu, in te. hoc est in Catulo. (Vim).i. ò vim admirabilem iudicij honorati.i.honorifici, siquidem .i. quoniam, populus æquauit Catulum inclusum spatio duarum syllabarum .s. in te, hoc est intellectū per pronomen te, Pompeio magno, cū omnibus ornamentis, quàm retulit.i.recitaui in superiori capite.

DE M. CATONE.

* Plut in vita, hic lib. 4. c. 1 & 3. POTEST & * M. Catonis è Cypro cum regia pecunia reuertentis appulsus ad ripam Tyberis, memorabilis videri: cui naue egredienti Coss. & ceteri magistratus, & vniuersus. S. P. Q. R. officij gratia præsto fuit: non quod magnum pondus auri, & argenti, sed quod M. Catonem classis illa incolumem aduexerat, lætatus.

OLIV. POTEST M. Catonis) De perfectione M. Catonis in Cyprum, de regia pecunia Romam transuecta, de Cypro in prouinciæ formam redacta, dictum est, quod vero ad eius gloriam pertinet, & quod illi magnificum contigit, ex hac expeditione reuertenti, non solum consules, ceterique magistratus, sed omnes quoque senatores, populus vniuersus obuiam honoris gratia prodierunt, magnam per se ferentes lætitiam, quod incolumis rediisset, spes maxima patriæ & decus senatus Rom. Appulsus. Appulsio, applicatio, est enim nomen hoc loco non participium. [Officij gratia] Præstanti honoris gratia. [Præsto fuit] Obuiam progressus.

ASCEN. POTEST &c.) Appulsus.i.applicatio ad ripam Tyberis M. Catonis reuertentis è Cypro cum pecunia regia, pro qua missus fuerat ne Cyprij rebellarent, potest videri &.i etiam memorabilis, cui.s. Catoni egredienti naue, consules, & ceteri magistratus, & vniuersus senatus. P. Q. R. fuit præsto.i.obuiam pro dijt gratia officij.i.honoris debiti impendendi, lætatus nō quòd classis illa aduexerat magnum pondus auri, & argenti, sed quòd aduexerat Marcum Catonem incolumem, qui tamen per inuidiam missus erat, vnde etiam subsistere noluit.

DE L. MARTIO.

* Liu. li. 25. et hic li. 4. c. 6. SEd nescio * an præcipuum sit L. Martij vsitati decoris exēplum, quem equitem Romanum duo exercitus P. & Cn. Scipionum interitu victoriaque Asdrubalis lacerati, ducem legerunt: quo tempore salus eorum in vltimas angustias deducta, nullum * ambitionis locum relinquebat.

* ambitioni

OLIV. SEd nescio an præcipuum) Notata est historia in cap. de prodigijs lib. 1. Fuit autem hoc illi magnificum, & illustre, quod duobus in Hispania occisis Scipionibus, reliquiæ totius exercitus in vnum collectæ, summo consensu imperium ei detulerunt, qui cum in propinquo bina Pœnorum castra paucis millibus passuum distarent, cohortatus milites proxima castra, intempesta nocte adhortus est, & tum hostem victoriæ fiducia in compositum aggressus, ne nuncium quidem claris reliquit, breuissimo tempore militi ad requiem dato, eadem nocte capti famam rei gestæ progressus, altera eorum castra inuasit. Ita bis simul suis euentu, deletis vtrobique Pœnis, amissas P. R. Hispanias asseruit, quo tempore, hoc illi tanto gloriosius fuit, quo nō ambitione quæsitum, non alia ratione caperitum fuisse dici possit, quippe in tanto discrimine vbi omnium salus vni sapientissimo eredenda fuerat. [In vltimas angustias] In vltimum vitæ discrimen, vbi spes nulla salutis subesse videretur.

ASCEN. SED nescio, an exemplum Lucij Martij sit præcipuum decoris insuetati, quem sup. centem equitem Rom. duo exercitus celebrati interitu Publij, & Cn. Scipionum, & victoria Asdrubalis, qui eos vicerat in Hispania, legerunt.i.elegerunt ducem (Senatus tamen non approbauit, eo quòd non satis modeste, victoriam suā ad eum scripserat) sup. eo tempore, quo salus eorum deducta in vltimas angustias, nullum locum ambitionis, aut ambitioni relinquebant, quia vbi de salute agitur, vero iudiciores decernitur oec vnde ces, sed vnde salus dependeat, eligitur.

DE SVLPITIA.

* Plin li. 7. c. 35. et Sol. cap 5 Ouid. li. 5. Fast. MERITO * commemorationi virorum Sulpitia Seruij Paterculi filia, Q. Fuluij Flacci vxor adijcitur: quæ, cum senatus libris sibyllinis per decemuiros inspectis censuisset, vt Veneris Verticordiæ simulacrum consecraretur, quo facilius virginum, mulierumque mens à libidine ad pudicitiam conuerteretur, & ex omnibus matronis centum, ex centum autem decem sorte ductæ, de sanctissima fœmina iudicium facerent, cunctis castitate prælata est.

OLIV. MERITO virorum Sulpitia) Est sexui quoque fœmineo suus reddendus honor vt si quid magnificum illis contigerit, silentio nō prætermittatur, ne id factum inuidia esse videatur. Itaque Sulpitia virorum commemorationi subiungi merito posse videtur, hæc Paterculi filia, & Fuluij Flacci coniuna, cum ex libris sibyllinis, senatus decreuisset, vt Veneri Verticordiæ simulacrum consecraretur, vt mulieres videlicet in pudicitiam conuerterentur, & decem virorum mandato, castioc matrona dedicationi præficeretur, inter centum, quæ ex omni mulierum turba castiores electæ sunt, hæc Sulpitia fuit, & ea his deinde selectæ sunt decem præstantiores, in quibus omnium iudicio, & ipsa connumerata est postremo cum ex decem pereretur prima, ipsarum mulierum consensu Sulpitia datur. Plin. lib. vij. nat. hist. pudicissima inquit fœmina semel matronarum sententia iudicata est Sulpitia Paterculi filia, vxor Fuluij Flacci, electa ex centum præcipuis, quæ simulacrum Veneris ex sibyllinis libris dedicaret. [Verticordiæ] Quæ impudicarum mulierum coeda à libidine ad pudicitiam verteret, nam à vertendo corde Verticordia dicta est Venus. [Ceterum quia sine diminutione] quidem, inquit externorū virorū exempla sine detractatione amplitudinis Rom. cōmemorare possumus, de his quoq; dicamus.

ASCEN. MERITO &c.) Sulpitia filia Seruij Paterculi, & sup. vxor Q. Fuluij Flacci adijcitur merito cōmemorationi virorū. Quæ cum senatus censuisset, libris sibyllinis inspectis, per decem viros ad hoc creatos, vt simulacrum Veneris Verticordiæ .i. habentis potestatem cordis vertendi, vt misera gentilitas credebat consecraretur, quo.i.ideo, vt mens virginum.i.non corruptarum, & mulierum.i.corruptarū conuerteretur facilius ad pudicitiam, & centum.s. matronę ex oibus negocijs, aōt.i.sed, decem.s. matronę ductæ sorte facerent iudicium de sanctissima fœmina, quæ.s. simulacrum illud psecraret, prælata est cunctis.s. alijs castitate.i.in castitate, non obcastitatem. Faciens aūt transitum ad externa dicit. [Ceterum] .i. sed quia insignia quoq, externa possunt respici sine vlla diminutione maiestatis Romanæ, transgrediamur ad ea.

EXTERNA.
DE PYTHAGORA.

* Cic. li. 1 de nat. deor. & Laërt. in vita. CETERVM quia * sine vlla diminutione Romanę maiestatis externa quoque insignia respici possunt ad ea transgrediamur. Pythagoræ tanta veneratio ab au

αὐτὸς ἔφα, id est, ipse dixit. interpres Arist. Steph. Nu. Gell. lib. 20.

ditoribus tributa est, vt quæ ab eo, acceperant in disputationem deducere nefas existimarent. quin etiam interpellati ad reddendam causam, hoc solum respondebant, * αὐτὸς ἔφα. Magnus honos, sed schola tenus. Illa vrbium suffragijs tributa est.

OLIV. *Pythagora honores.*

PYTHAGORAE tanta veneratio) De hac Pythagoræ veneratione Cic. lib. j. de nat. deor. Non sunt, inquit, tam auctores in disputando, quàm rationis momēta quęrēda quinetiam obest plerunque his, qui discere volunt, auctoritas eorum qui se docere profitentur, desinunt enim suum adhibere iudiciū, eum id habent ratum, quod ab eo, quem probant, iudicatum vident, nec vero probare soleo id, quod de Pythagoreis accepimus, quod ferunt, si quid affirmarent in disputando, cum ex his quęreretur, quare ita esset, rñdere solitos, ipse autem erat Pythagoras tantum præiudicata opinio poterat, vt etiam sine ratione valeret auctoritas. [In disputationem deducere) Disputare de ea re, quam Pythagoras asseruisset. [Interpellati) Interrogati ab alijs. [Schola tenus) Magnus quidem, honos tribuebatur Pythagoræ, sed tantummodo à discipulis .i. quantum ad scholam eius pertinebat, veneratio hæc erat eximia. Vlterius vero non procedebat, & .i. quod dicit schola tenus. i. quod pertinet ad scholam, quem autem in disputando, siue docendo Pythagorās mōrem seruauerit, vide Aulum Gel. lib. j. cap. ix. Illa vrbium suffragijs. illa subaudi veneratio. [Vrbium) Propter Crotoniatas.

ASCEN.

PYTHAGORÆ &c.) Tanta veneratio tributa est Pythagoræ ad auditoribus. s. eius, vt existimarent nefas sup. esse, deducere in disputationē ea, quę acceperant ab eo. Quinetiam interpellati. i. requisiti ad reddendam causam, respondebant hoc solum, αὐτὸς .i. ipse. ἔφα. i. dixit. Magnus honos sup. in ea re exhibitus est Pythagoræ, sed schola tenus. i. in schola duntaxat. Illa. s. quæ dicentur, tributa sunt suffragijs. i. votis vrbium.

DE EODEM.

ENIXO Crotoniatæ studio ab eo petierunt, vt senatum ipsorum, qui mille hominum numero constabat consilijs suis vti pateretur, opulentissimaque ciuitatis tam frequenter venerati, post mortem domum eius Cereris sacrarıū fecerunt: quamq. illa vrbs viguit, & dea in hominis memoria, & homo in deę religione cultus est.

OLIV.

ENIXO) Crot. discipulorum iudicium scholam non excedebat, sed quod sequitur, in vrbe celebratum est. Cum enim se in Calabriam Pythag. contulisset, quæ tunc magna Græcia dicebatur. Crotonæ ludum aperuit. Crotoniatæ cognita Pythagoræ sapientia, & integritate, censerunt semper eius consilijs vtendum esse in senatu, quod ab illo summo studio contenderunt, vt sibi aēri liceret, quamuis enim senatus eorum numerosus esset, quippe mille hominum, tamen ipsi tantum Pythagorę tribuerunt, vt eius ɔsilijs eorū senatus plurimum sustentari posse viderēt, quia inter tot senatores nemo inueniretur, qui cum illo in sapientia & virtute conferre posse videretur, quare post eius mortem domum Cereris cōsecrarunt, vt esset in quod dea sub hois illius memoria & homo sub deę religione coleretur, hoc aūt fecerunt Crotoniatæ, quia Pythagoras prædicare ɔsueuerat domum philosophantis esse sacrarıū sapientiæ, & verissimum Dei templum. [Enixo studio) Vehementi, & ꝑpenso studio. [Crotoniatę) Crotō, vt alij dñt, Crotona, sed teste Ouid. Croton dē, num patulis genitiuum Crotonis. Nec in hospitia recta Crotonis, est aūt ciuitas Calabriæ, quæ possessiuū, siue pentiliuū facit Crotoniata. [Ciuitas venerati) Sinthesis figura nominis, licet. n. ciuitas enunciatione fœminini generis sit, significatione iō masculinum habet inclusum. [Domū eius Cereris) Voluerūt illius domū esse Cereris templum, in quo dea cum Pythagoræ memoria coleret, & Pythagoras cum deæ religione veneraretur.

ASCEN

ENIXO &c.) Crotoniatæ illi populi Italiæ petierant ab eo. i. Pythagora, studio enixo. i. accurato, & laborato, ac diligenti, vt pateretur senatum ipsorum, qui constabat numero mille hominum vti consilijs suis, & ciuitas opulentissima. i. ipsi ciues opulentissimi venerati frequenter sup. eum in vita fecerunt domum eius, venerati, frequēter post mortem sacrarium Cereris, quanq; .i. & quantum aut quandiu illa vrbs. s. Croton viguit, et .i. simul dea. s. Ceres sup. culta est in memoria hominis. s. Pythagoræ, & homo. s. Pythagoras, cultus est in religione deæ.

DE GORGIA LEONTINO.

** Hic in Gorgia. & Cic. lib. 3. de orat. & lib. 2. de fin. Plin. li. 33. c. 4*

GORGIAE * vero Leontino studijs literarū ætatis suæ cunctos præstanti, adeo vt primus in conuentu poscere qua de re quisque audire vellet, ausus sit: vniuersa Græcia in templo Delphici Apollinis statuam solido ex auro posuit, cū ceterorum ad id tempus auratas collocasset.

OLIV. *Gorgia aurea statua erecta.*

GORGIAE vero Leontino) Non paruum fuit, quod obtigit Gorgiæ Leontino propter summum eius ingenium singularemque doctrinam, nam ab vniuersa Græcia illi aurea statua fuit in Apollinis templo reposita, cum ad id tēpus nemini vnquam contigisset, quia omnibus argenteæ, non aureæ statuerentur Cic. de Orat. lib. iij. Ipse ille Leontinus Gorgias, quo patrono, vt Plato voluit, philosopho succubuit orator, qui aut non est victus vnquam a Socr. neque sermo ille Plato verus est, aut si est victus, eloquentior videlicet fuit, & disertior Socrates est, vt tu appellas copiosior, & melior orator, sed hic in illo Platonis libro de omni re, quodcunque in descriptionem, quæstionemque reuocetur, se copiosissime dicturum esse profitetur, ipse princeps ex omnibus ausus est in conuentu poscere, de qua re quisque vellet audire cui tantus honor habitus est ab vniuersa Græcia soli, vt ab omnibus Delphis non aurata statua, sed aurea statueretur. [Cunctos præstanti) Excellenti, & superanti omnes doctrina dicimus autem præsto te, & præsto tibi Terent. Dij immortales homini homo quid præstat. Salust. Omnes homines, qui se student præstare ceteris animantibus. [In conuentū corona, & congregatione hominum. Solido auro integro, non cauo sed pleno.

ASCEN.

GORGIÆ &c.) Vero. i. sed, vniuersa Græcia posuit Gorgiæ Leontino præstanti. i. superanti cunctos suæ ætatis studijs literarum adeō. i. in tantum, vt ausus sit primus docere in conuentu. i. hominum de qua re quisque vellet audire, quia de omni scibili disputare potuit, posuit dico in templo Apollinis Delphici statuam ex solido auro, cum collocasset ad id tēpus, statuas sup. ceterorum. s. sapientum, aut philosophorum auratas .i. auro incrustatas, & tectas.

DE AMPHIARAO.

** Strab. lib. 9. & 16. Cic. li. 1. de Diui. et Pausa. in Att. Philostr. in Iconib.*

** aheno, prouerb. Dodonæi as*

EADEM * gens summo consensu ad Amphiaraum decorandum incubuit, locum, in quo humatus est, in formam, conditionemque templi redigendo, atque inde oracula capi instituendo. eius cineres idem honoris possident, quòd Pythicæ Cortinæ, quod aheno Dodonæ, quod Hammonius fronti datur.

Dodona oppidum. OLIV. *Amphiarai templū.*

EADEM etiam gens) Non minus studiosa fuisse videtur Græcia in decorando Amphiarao, quam fuerat in Gorgia Leontino, nam ex vniuersæ Græciæ decreto templum ibi constitutum est, vbi Amphiaraus bello Thebano subito terrę hiatu fuerat absortus cum armis, & equo, & inde non aliter, quam ex Delphici Apollinis, & Iouis Hammonius templis oracula petebantur magnificum profecto, quod obtigit Amphiarao, vt in dandis responsis Apollinis par foret, & Hammoni, Amphiarai, nota est historia apud Statium, fuit autem Vates clarissimus, & in adolescentia ab Argonautis accitus, qui deinde bello Thebano cum montem ascendisset, visurus, quid ex eo bello venturum esset Argiuis inter cetera præuidit, sed ex eo bello non reuersurū quare vt fata vitaret, latebras quæsiuit, vbi delitescens ab Adrasto cogi non posset, sed ab Eurypide eius vxore, quæ capta monili Argiæ Adrasti filiæ, & Polycenis vxoris, quod olim Vulcanus Hermoniæ priuignæ fabricauerat, cupiditatem, auri, coniugis suæ luti præposuit. indicatus, & ad bellum ductus, quo primum die descendit in campum, facto repente maximo terręmotu telluris voragine absortus obijt. [Humatus) Sepultus, & a terra deuoratur. [Formam) Quantum ad speciē, & qualitatem templi. [Conditionem) Quantum ad dignitatem. [Capi oracula) Instituerūt præterea, vt eo templo deos ɔsulturi, atque futura cognituri oracula peterent. [Eius Cineres) Cineres, inquit Amphiarai eundem honorem sunt consecuti, quem Apollo, quem Iupiter Hammon, quem Dodona silua. [Athenæ Dodonę) Dodona fuit Epiri oppidum

dum habens propinquum nemus Ioui consecratum, quernum totum, in quo dabant responsa columbæ, sunt qui dicunt hoc nemus fuisse etiam Palladi consecratum, quorum sententiam sequitur, nunc Valer. dicens Athenas Dodoneas propter Palladem, fuit autem in eo nemore nobilis quercus, ex qua preciosissima vasa fiebant, vnde Virg. Dodoneosq. lebetas dixit. [Hammonis fronti) Ioui Hammoni, nota est fabula quare dicatur Iupiter Hāmonius. i. arenarius, nam eam alio loco notauimus, hunc autem magnus Alexander patrem suum esse existimauit, cuius frons erat magnæ venerationis, licet simulacrū arietis formā referret.

ASCEN. EADEM gens). s. græcanica incubuit. i. diligentem quasi toto pectore operam dedit, summo consensu ad decorandum Amphiaraum. s. vatem, redigendo in formam, & conditionem templi locum, in quo humatus est ab humo. s. absortus, atque instituendo oracula capi inde. i. ex eo templo, & antro, cineres eius possidenti idem honoris. i. eundem honorem, quod datur cortinæ pythice. i. secreto antri delphici, quod datur aheno, id æreo simulachro in formam columbæ, aut lebeti dodona syluæ, è cuius tinnitu futura iudicabant, vnde male legunt quidam Athenæ, (sed vt dixi exemplaribus delusi) & quod datur fronti Hammonis. i. Iouis arenarij, qui Baccho per Libyeo exercitum ducenti, cum siti penè deficeret, apparuit in arena sub specie arietis, & ad fontem perduxit, vbi extructo templo peruiait, ad quem etiam Alexander magnus, qui se Hammonis filium mentiebatur, peruenit, ab illius sacerdotibus adulanter exceptus, vt per quam graphice in Rapsodia sua, descripsit Sabellicus.

THEO. ATHENÆ Dodonæ) Satis ostendit in Claudianū Ianus, ac ipsius apologia Ferius echinstus Ahena, vel Aheno dodonæ legendum, de quibus idem Parthasius in Claudianum copiose.

DE BERENICE.

• Berenice, Lu. lib. 7. c. 41. BERENICES • quoque nō vulgaris honos, cui soli omnium fœminarum gymnico spectaculo interesse permissum est, cum ad Olympia filium Euclea certamen ingressum adduxisset, Olympionico patre genita, fratribus eandē palmam assecutis latera eius cingentibus.

OLIV. BERENICES) Apud Græcos mulieri non licebat Olympicis ludis, & certaminibus interesse, & rectè quidem vbi homines nudi plerunque certarent à mulieribus ob pudicitiam non spectandi quem morem Statius primo Thebaidos per fitum tangit dicit. [Exclusæq.) Expectant præmia matres, quod igitur nulli vnquam mulieri concessum fuerat, datum est Berenici mulieri, vt Olympico certamini cum filio, & fratribus posset interesse, nec immerito quippe qui patrem, quæ filium, quæ fratres in eo certamine sæpe victores, & gloriosam inde palmam referentes haberet. [Berenice) Alia est Berenice, de qua suo loco dicemus in capite de vitione. [Gymnico spectaculo) Olympico certamini in quo nudi homines se palæstra exercebāt, vbi mulieribus interesse non licebat. [Euclea) Filium suum, quem cum ad certamen illud adduxisset, sibi quoque aditus ad spectandum certamen patuit. Olympionice, vel vt dicunt Olympionico patre genita. i. quæ nata erat ex patre sæpe victore Olympici certaminis, non enim patris proprium est nomen, sed à victoria certaminis illius ita denominatus. Olympionicos enim is dicitur, qui in Olympico certamine vicit. Nam νική, græce latine dicitur victoria. [Fratribus) Eius. [Latera cingentibus) Circundata geminis fratribus eius certaminis sæpe victoribus. non mirum igitur, si ei soli concessum fuit spectare ludos, cum illorum palma suorum, quasi hereditaria fuisse videatur.

ASCEN. PHERENICES &c.) Honos quoque Pherenices, mulieres græcanicæ (Oliuerius legit Beronice, sed in melioribus exēplaribus Pherenices legitur Beronice aūt iudicio Plinij fortunatissima fuit in terris mulier, vtpote regina regis filia, & vxor, & mater, & de qua hic non loquitur. Sciemus autē anice dedocta, ni producere, vnde penultima acuetur) supp. fuit non vulgaris, cui soli omnium fœminarum permissum est interesse spectaculo gymnico. i. agonis, & exercitij virilis, cum adduxisset ad Olympia. i. Olympica certamina, Euclea filium. s. suum, ingressum certamen. s. Olympicum, genita patre Olympionico. i. qui in olympijs vicerat, & fratribus assecutis. i. qui obtinuerat eandem palmam, hoc est Olympicam, cingentibus latera eius.

THEO. BERENICE castiga Pherenice ex Pausania. Plinioq., & Hermolao.

HYPOTHESIS SEQ. EXORDII.

Vniuersi operis finem impositurus Val. hoc in nono ac vltimo, multa diuersaq; complexus est Deq; primo luxuria ac eodem adiuncto libidinis detestabili vitio se narratorem fore ostendit. Non qui ex eo vllam sibi comparent laudem, sed vt ob oculos dedecus, ac infamiam ex eis quæ acquiritur, facile vitare queant homines, nec non qui eo genere vitiorum plurimum laborarunt, ijdem ad pœnitentiam commodius impelli possint.

VALERII MAXIMI

LIBER NONVS.

DE LVXVRIA. CAPVT I.

BLANDVM etiam malum luxuria, quam accusare, aliquanto facilius est, quàm vitare, operi nostro inseratur: non quidem vt vllum honorem recipiat, sed vt seipsam recognoscens ad pœnitentiam impelli possit. Iūgatur illi libido: quoniam ex eisdem vitiorum principijs oritur: neque aut à reprehensione, aut ab emendatione separentur gemino mentis errore connexæ.

OLIVERIVS.

BLANDVM etiam malum) Nonus ac vltimus liber, in cuius principio agitur de luxuria, atque libidine, quæ vitia, cum turpissima sint, magis videbantur silentio prætermittenda, quam inter clarissima virtutum exempla commemoranda, ne hac vna ratione quodammodo honestari crederentur, quare Val. hac breui præfatione sui consilij rationem ostendit, vt dicat se ideo velle de luxuria, atque libidine hoc loco percurrere, non vt commemoratione sua honoris quidquam recipiat, sed vt oculis hominum earum turpitudinis subiectas illas temperati, & frugales exhorrescat, luxuriosi seipsos cognoscentes erubescant, & suæ turpitudinis pœnitentes ad temperantiam reuocentur. [Blandum malum) Luxuria suis illecebris homines facile attrahit, & bene malum dixit, nam luxuria licet tantisper dum fruimur iucunda videatur, amara tamen postmodum sentitur, cum ad turpitudinem, infamiam, & egestatem homines deduxerit, luxuriæ nanque deditti nullo recto, & honesto studio delectantur, nulla rei cuiuspiam suauitate fruūtur, prius enim q̃ cupiant omnibus explentur, priusq̃ esuriant, comedunt, bibunt. priusquam sitiant, quod vt possint vtcunque facere, obsonia machinantur, preciosaq. vina conquirunt, & denique vescendi causa, terra, mariq. oīa scrutantur ad venerea sine modo feruntur, vt maribus & fœminis promiscue abutantur, non somnum, non frigus, non famē non lassitudinem operiuntur, sed uia luxu præueniunt omnia flagitio, & intemperantia inuoluti, facile eneruantur, luxuriosi adolescentes in ipso ætatis flore languescunt, in omne dedecus incurrunt, senes deinde facti insaniunt, atque delirant, molestissimamque sentiunt senectutem, eam præterita erubescunt, grauantur præsentibus, quot voluptate, atque luxuria adolescentes perierunt? quos molestijs, & difficultatibus senes opprimuntur? nullum igitur malum luxuria peius, nullum detestabilius inueniri posset, quæ tum demum sentitur, cum expleta fuerit. Seipsam recognoscens, vt cum homines luxuriæ turpitudinem recognouerint, integri abhorreant, detestentur, luxuriosos pœniteat, & ad temperantiam redeant. [Iungantur illi libido) Luxuria in actu, libido in cupiditate versatur. Luxuria dicitur omnium rerum superfluitas, ex superfluitate rerum nascitur libido, & intemperantia, quidquid enim placet, dicitur libido, sed luxuriam in rebus venereis magis posita, libido in cupiditate, & voluptate alia rerum, vnde Cic. libidinem appellat partem iracundiæ, dicit enim eos exisse ex potestate, qui effrenati feruntur, aut libidine, aut iracundia, quanquam iracundia ipsa libidinis est pars. sic Luxuria damnat.

enim diffinitur iracundia vlciscendi libido. Item alio loco cupiditatem dixit, cũ libido ad id, quod videtur bonum illecta, atque inflammata rapiatur. Aut re, aut emendatione, Bono ordine vtitur. Primo enim aliquis reprehenditur, deinde emendatur. [Gemino mentis errore) Duplici vitio libidinis, vt cupiat, & luxuriæ, vt expleat. mens primo capitur desiderio alicuius rei, deinde expletur.

ASCEN. BLANDVM etiam malum luxuria) .i. superfluus rerum vsus cum voluptate, quam facilius est aliquanto accusare, q̃ vitare, & ideo blandum malum, & dulce venenum vocatur, inferatur operi nostro, non quidem vt recipiat vllum honorem, sicut virtutes, quæ recitatæ sunt, quo honoretur, sed vt ipsa recognoscens seipsam .i. vtilitatem sui (est enim pecore potius, quam homine digna) possit impelli ad pœnitentiam, non quidem luxuria, sed luxuriosus. Libido .i. lasciuia carnis, & praua voluntas animi, iungatur illi, quoniam oritur ex eisdem principijs vitiorum, neque separentur aut à reprehensione, hoc est, & simul à nobis reprehẽdantur, neque ab emendatione, hoc est simul ab illis, qui eis infecti sunt, emendentur, connexæ .i. eo quod sint conneaæ gemino errore mentis .s. vitio malæ voluntatis, quæ est in libidine & prauæ voluptatis, quæ est in luxuria, & nimio vsu, aut potius abusu, vestium, ædificiorum, ciborum, potuum veneria, & ceterarum illecebrarum.

DE C. SERGIO ORATA.

CAIVS * Sergius Orata pensilia balnea primus facere instituit quæ impensa leuibus initijs cœpta, ad suspensa calidæ aquæ tantum non æquora penetrauit. Idem videlicet, ne gulam Neptuni arbitrio subiectum haberet, peculiaria sibi maría excogitauit æstuarijs intercipiendo fluctus, pisciumq́. diuersos greges separatis molibus includendo, vt nulla tam sæua tempestas incideret, qua non * oneratæ mensæ varietate pisciculorum abundarent. A edificijs etiam spatiosis, & excellis, deserta ad id tempus ora Lucrini lacus pressit, quo recentiore vsu conchyliorum frueretur: vbi, dum se publicæ aquę cupidius immergit, * Considij publicani iudicium nactus est, in quo Lucius Crassus aduersus illum causam agens, errare amicum suum Considium dixit, quòd putaret Oratam remotum à lacu, cariturum ostreis, nanque ea, si inde petere non licuisset, in tegulis reperturum. Huic nimirũ magis Aesopus tragœdus in adoptionem dare filium suum, quàm bonorum suorum heredem relinquere debuit, non solum perditæ, * sed etiam furiosæ luxuriæ iuuenem, quem constat cantu commendabiles auiculas in manibus emptas precijs in cœna pro ficedulis ponere, acetoque liquatos magnæ summæ vniones potionibus aspergere solitum, amplissimum patrimonium, tanquam amaram aliquam sarcinam, quam celerrime abijcere cupientem. quorum alterius senis, alterius adolescentis sectam secuti, longius manum porrexerunt, neque enim vllum finitur vitium ibi, vbi oritur. Inde ab Oceani littoribus attracti pisces, inde infusæ culinis arcæ, ceulibusq́. edendi atque bibendi voluptas reperta est.

*Luxuriosorum magister dicitur à Cic. lib. 1 de Finib. Plin. lib. 9 c. 54. Macrob. li. 3. Sat.

*Ornata.

* Cum Cõsidio publicano iud.

*Hoc de patre refert Plin. lib. 10. cap. 51. & lib. 35 cap. 12 d lud de filio lib 9 cap. 35. & Hor. Satyr 3. lib. 2.

OLIVERIVS.

CAIVS Sergius) Hic Sergius teste Macr. conuiuiorũ primo Orata cognominatus est, q̃ ei piscea, qui auratæ dñr, charissimi fuerint, cuius luxuria tanta fuit, vt primus ipse balneas pensiles habuerit. Primus ostrearia, hoc ostreorum viuaria in baiano mari locauerint ætate Luc. Cras. oratoris ante Marsicum bellum, primus teste Plin. nat. hist. lib. 12. optimum saporem ostreis lucrinis adiudicauit, quando eadem aquatilia generantur, alibi meliora sicut lupi pisces in Tyberi amne inter duos pontes, Rombus Rauennæ, murena in Sicilia, elops Rhodi, & alia genera similiter. Nec culinarum censura peragatur. Primus pauonis carnes, & anserum corda comedit. de iecore vero anseria alijs aliter ferunt, quidam Metellum, quidam Marcũ sestium priũ fuisse dicunt, qui anseris iecur optimi saporis esse docuerit. [Orata) Prænomen est, vt diximus à piscibus, qui sic vulgo appellantur auratæ. [Pensilia) Balnea suspensa, & quasi ex aëre pendentia ad maiorem voluptatem, vt dum veheretur, sa lauare posset. [Quæ impensa leuibus initijs) Impensam, inquit, pensilium balneorum, quæ à leui principio fluxisse videtur ad claudenda vsque mari penetrauit. [Æquora penetrauit) Non impensæ pepercit, quo minus in mari ostreorum, aliorumque piscium viuaria fabricaret, vt suæ gulæ maria, non mari gula pareret, aut subiecta foret, quod sequens litera indicat. [Idem videlicet ne gulam) vt suæ gulæ, atque libidini mare, non mari gula subiecta foret, hoc est pro arbitrio, & libidine sua, quibus vellet, & quo via tempore maritimus piscibus vasci posset. [Peculiaria mai[l]e) Sua propria tanquam priuata non communia, nam viuaria sibi strxerat in mari, vbi seruarentur omnis generis pisces, vel certæ variæ piscium species. [Æstuarijs) Æstuaria dicuntur, per quæ mare vicissim commeat, vt sunt lacunæ quæ maris æstu, & vendatione replentur, sed æstuaria proprie de Oceano dicuntur. [Diuersos greges) Varias piscium species. [Separatis mollibus) A reliquo mari murorum molle, & aliorum ædificiorum magnitudine separauerat æstuaria, & piscium viuaria. [Vt nulla tam sæua tempestas) Non dubitauit ita mare in gulæ suę potestatem redigere, vt nulla tempestas quantacunque foret impedire posset, quo minus eius mensa, quibus vellet piscibus abundaret. O inaudita hominis luxuria omni turpitudine vel potius supplicio dignissima, culeo profecto insuendus homo, qui in mare demersus, piscibus quos tantopere insectabatur, meritas persolueret pœnas. [Ædificija etiam spatiosis) Non satis habuit ad explendam ingluuiem æstuaria sibi in mari construxisse, nisi & lucrini lacus ora maximis ædificijs occupasset, ostiaq́. clausisset, ne inde conchylia regredi possent, quibus recentibus pro sua libidine vesceretur ex quo factum est, vt à Considio publicano traheretur in iudicium, quòd sua sibi vectigalia, quæ ex lucrariuo lacu conduxerat, eius ędificijs & operibus diminuerentur, vbi Lucius Crassus orator illum facete satis momordit, cum diceret, etiam si a lucrino lacu pelleretur, non tamen cariturum esse conchylijs, quæ si non in lacu, in ędium suarum tegulis reperiret, ac si diceret periturum potius illum, quam conchylija cariturum. [Spatiosis) Latis alij habent speciosis, pulchris. [Pressit occupauit) Clausit [Recentiore vsu) Clauserat ostia lucrini lacus, ne conchylia è mari Romam delata, quasi corrupta emeret, sed vt inclusa lacu lucrino recentiora semper haberet. [Publicæ aquæ cupidius) Lucrinus lacus publicus erat, & ex piscatione locri plurimum mercatores facere consueuerant ob piscium multitudinem, vnde etiam lucrinus dictus est à locro. est autem lacus campaniæ inter baias, & cumas, quem Diodorus Siculus dicit auernum prius fuisse nominatum. [Silius vero Cocyron, versus extat) Ast hic lucrino mansisse vocabula quondam Cocyri memorant. Sed cum ibi piscium multitudo caperetur, ex quibus lucra mercatores coosequerentur, lucrinus est dictus, sed cum ei proximum sit mare, & sæpe in lacum æstuaret, grandia plerunque damna mercatoribus ipsis, & piscatoribus inferebat ob quod grande vectigal, quod Romanis persoluebatur, sæpius frustrabantur, vnde à senatu Iulio Cæsari datum est, vt lucrinum à maris impetu tutum redderet, & immunem qui oppositis murorum mollibus, & paruulo relicto mari, quod ad lacum transcenderet, rem ipsam confecit, voluit aquas Iulias vocari, quòd Virg. ostendit libro Georgicorum secundo. An memorem portus lucrinoq́. addita claustra. Atque indignatum magnis stridoribus æquor. Iulia qua ponto longe sonat vnde refuso. Strabo tamen dicit ab Agrippa hoc factum esse, his fermè verbis. Eandem melius struxit. Agrippa in exteriore parte, ad arcendum pelagus, ita vt postea sinus efficeretur lucrinus ostreis in capiendis vberrimus, verum ea loca saxosa esse, & ostreis referta ostendere videtur Iuuen. in Satyr. Crispini, cum ait. Nolli maior fuit vsus edendi. Tempestate mea circeis nata forent. Ne lucrinum ad saxum rutupi noue ædita fundo. Ostrea callebat primo deprehendere morsu. Publicam igitur aquam occupauerat iste Sergius, & lucrinum sibi fecerat esse peculiarem, quare piscatores inde non nisi ex voluntate illius ostrea expiscari poterant, ex quo Pub. vectigalium suorum iacturam patiebantur. [Iudicium nactus) Tractus in iudicium à Considio pub. hoc est vectigalium, & rerum publicarum conductores. L. Cras. orator, qui accusationem illam peragebat. [Huic nimirum magis Aesopus) Hic Æsopus: vt tradit Gell. lib. secundo. Phrygius fuit poëta clarus, qui fabulas scripsit, & tragœdias, ac etiam festiuos, & delectabi-

les

les apologos mira grauitate, quorum quosdam Romulus quidã, versu elego in eruditionem Tyberini filij transtulit in latinum. Filium tam perditæ luxuriæ, vt hereditatem à patre relictam satis amplam, breui tempore non luxuriose consumpserit, sed furiose deuorauerit, quare multo sanius fecisse pater, si eum Sergio Oratæ, cui simillimus esset in adoptionem dedisset, quàm heredem reliquisset, de quo Flaccus in sermonibus Filius Æsopi detractam ex aure Metellæ, Scilicet vt decies solidos sorberet aceto, Diluit insignem baccham, hic auribus amicæ suæ Metellæ, diripiebat in aures, vt sumptuosis epularetur, vniones aceto liquefactos, potionibus suis immiscebat, vt preciosius biberet. [Auiculas) Cantu suauissimas precio mercabatur impensas, vt eas pro fidiculis haberet in cœna, hoc autem faciebat, aut fecisset existimare possumus, vt patrimonium à patre relictum festinantes deuotaret. [Aesopus tragœdus) Ad differentiam Aesopi Histrionis clarissimi, qui fuit tempore Cic. & illi summa familiaritate coniunctos. [In adoptionem) Sic enim orata filium sibi similem adoptasset, videlicet, qui ab eius luxuria, & moribus non degenerasset. [Filium suum) Qui teste Plin. lib. 12. nat. hist. dictus est Clodius nam prior, inquit, id fecerat Romæ in vnionibus magnæ taxationis Clodius Aesopi filius, relictus ab eo in amplis opibus heres, ne triumphato suo nimis superbiat Ant. penè histrioni comparatus, & quidem nulla suspensione ad hoc productus, quo id magis regum erat, sed vt experiretur in genera palati, quod sapere arent Margaritæ, atque vt mire placuere, ne solus hoc sciret singulos vnionis conuiuis ab sorbendum dedit. Item lib. x. maxime inquit, insignis est in hac memoria Clodij) Aesopi tragędi histrionis patina sexcentis sextertijs taxata, in qua posuit aues cantu, aliquas autem humano sermone vocales nummis sex singulis coëmptas, nulla alia inductus suauitate, nisi vt in his imitationem hominis manducaret ne quæstus quidem suos reueritus, illos optimos, & voce meritos dignus prorsus filio, à quo diximus deuotatas. Margaritas, &c. [Perditæ luxuriæ) Perniciosæ) Cantu commendabiles) Quæ suauissimos cantus ederent, quales lusciniæ, siue Phylomenæ Carduelli, & alia eiusmodi, quas principes, & alij in delitijs habere solent, & his plurimũ delectari. [Immanibus) Immensis precijs. [Proficedulis) Aues sunt quibus maiores quasi legantioribus vescebantur sunt enim obesæ, vt plurimum, & ab edendis ficubus dictæ. [Aceto liquatos) Vnio quod idem legitur de Cleopatra in vita M. Ant. & in Plin. de nat. hist. lib. ix. in Macr. lib. secundo, quam historiam, qui desiderat, apud hos auctores inueniet, verum illud non est prætermittendum, fuisse tantæ magnitudinis vnionem, quem Cleopatra in cœna consumpsit, quòd ex altero (nam duos habuit pares) & Romam delato dissectoq;, duæ factæ fuerint Margaritę, & impositæ veneris simulacro monstruosæ magnitudinis, vnde Plin. eodem lib. committetur fama vnionis eius parem facta illa tantæ quæstionis victrico regina dissectum, vt esset in vtrisque veneris auribus Romæ in Pantheo dimidia eorum cœna, sunt autem vniones eodem teste Margaritæ, ideo dictæ, quòd nulli duo reperiantur indiscreti, vnde nomen vnionum Romanæ imposuere delitię. [Tanquam amaram aliquam sarcinam) Tam luxuriosę viuere nihil aliud erat, nisi patrimonium à patre relictum tanquam graue pondus, & molestam sarcinam deponere, quàm celerrime posset. [Quorum alterius senis alterius adolescentis) Hos duos tanquam principes, & magistros luxurię pessimo exemplo fuisse dicit, quoniam eorum exempla secuti superare illos omni genere luxuriæ voluerunt, nam inuenti sunt, qui non solum in lucrino lacu, & in mari baiano viuaria habuerunt, vt Orata, sed ex vltimis quoque maris Oceani littoribus Romã vsque, pisces sibi deferri impenso precio curarunt, vnde illa extat Macrob. grauissima in gulam obiurgatio, quis neget, inquit, domitam, vt ait Cecilius, & vallatam gulam apud illos fuisse, qui ex tam longinquo mari instrumenta luxuriæ compararent. Iuuenal. Nullus erit domino, quem misit corsica, vel quem, tauro minitanæ rupes. Item Varroni murena datur, quæ maxima venit gurgite de siculo. Sunt etiam qui superarunt Aesopi filium, quia non vniones tantum liquefactos potionibus immiscuerũt, sed arcas omni auro, & argento, atque etiam gemmis exhauserunt, & teste Iuuen. Vna comedunt patrimonia mensa. [Sectam secuti) Quasi philosophi fuerunt hi duo, sectam dixit iuxta illud Terent. tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsa vocabula Parasiti iidem, vt Gnatonici vocentur. [Longius manum porrexerunt) Luxuriosiores fuerunt. [Nec enim vllum vitium finitur, vnde oritur) Nunquam vitia in primis auctoribus finiuntur, sed proposito exemplo, tanquam doctrina semper auctores superantur. [Inde) Ab eiusmodi exemplis, Sergij, & Aesopi filij. [Attracti) Quasi per vim. [Infusæ culinis arcæ) Consumptæ sunt, & exaustæ arcæ in parandis luxuriosis cœnis. [Censibusq;) Ex consumptione patrimonij, reperta est gulæ voluptas.

CAIVS Sergius Orata instituit facere balnea pensilia .i. in- ASCEN. spensa in alto, aut sicut orti pensiles fieri solebant, aut vt lecticæ suspensæ feruntur, aut vt cunæ infantulorum suspenduntur, quæ impensa .i. quod impendium pecuniæ, cœpta ab initijs leuibus .i. modicis, penetrauit .i. peruenit ad tantum non .i. quasi ad, aut ad hoc, vt id solum defuerit, quòd non ad æquora vera, sed quasi ad æquora .i. immensa receptacula aquæ calidæ .s. in luxum balneorum, suspensa .s. in aere. hoc est primum quidem fecit modica receptacula aquæ calidæ suspensæ (vnde vtrunque legi potest, & in spensæ, & suspensæ,) deinde tanta, vt æquora ferè dici possent. Idem .s. Orata, excogitauit .i. cogitando inuenit sibi maria peculiaria .i. propria, & specialia, videlicet ne haberet gulam subiectam arbitrio Neptuni, quia sæuiente mare multa genera pisciũ capi nequeunt, ipse autem viuaria quædam extruxit intercipiendo fluctus æstuarijs .i. segregando ab æstu maris, quosdam fluctus, & includendo mollibus .i. aggeribus separatis diuersos greges piscium, vt nulla tempestas tam sæua incideret, qua mensæ Oratæ (alij legunt ornatæ, alij oneratæ) non abundarent varietate pisciculorum. [Aedificijs, &c.) Orata præsit etiam ora .i. ostia magna, lacus locrini deserta ad id tempus, quia primus ea occupauit ædificijs etiam spatiosis, & excelsis, quo frueretur recentiore vsu conchiliorum, quia illic habitauit ea de causa, vbi .s. quo tractu, dum ipse immergit se cupidius .i. nimis cupide aquæ publicæ .i. quæ publicum vectigal pendebant, hoc est dum contra equitatem lacum publicum ædificijs priuatis occupabat nactus est .i. inuenit (raro autem quisquam nactus in perniciem suam aliquid dicitur) iudicium Considij publicani .i. datum pro Considio publicano .i. publici vectigalis ex piscatu lucrini lacus redemptore, in quo .s. iudicio, L. Crassus agens causam aduersus illum Oratam dixit Considium amicum suum errare, quòd putaret Oratam remotum .i. si esset semotus à lacu .s. lucrino, cariturum ostreis, namque sup. dixit ipsum reperturum supp. ea .s. Ostrea in tegulis .s. domus suæ, quia piscinas pensiles habebat si non licuisset petere inde .i. a Lucrino lacu. [Hinc &c.) Pulchre transit ad taxandam filij Aesopi tragœdi Romani, vnde non est eiusdem Oratæ exemplum, neque filius illius Aesopi, quem Aulus Gellius fabulatorem Phrygium, & scriptorem Apologorum dixit, cum ille ne vnquam quidem Romam viderit, hic autem ciuis Romanus fuit cum aliter inter externa reponeretur exempla. Ordo est. Aesopus tragœdus .i. tragœdiarum actor apud Rom. debuit nimirum .i. haud dubię dare magis .i. potius huic .s. Oratæ eam luxurioso, & sumptuoso, in adoptionem filium suum, quam relinquere heredem bonorum suorum iuuenem i. cum esset iuuenis, non solum luxuriæ perditæ, sed etiam furiosæ, quem constat solitum sup. esse, aut fuisse. [Ponere auiculas commendabiles cantu) .i. optime canentes, vt lusciniolas, aut carduellos, & similes emptas immanibus .i. ingentibus precijs in cœna, pro ficedulis .s. loco ficedularum auium magis delicatorum, & esui aptiorum, sed minus preciosarum, & solitum aspergere potionibus .i. potibus confectis, vniones .i. margaritas (perlas vulgus vocat) magnæ summæ .i. maximi valoris, liquatos in liquorem, aceto, cupientem abijcere quàm celerrime .i. valde celeriter patrimonium amplissimum tanquam sarcinam amaram .i. grauem, & iniquè prementem. [Quorum) .s. duorum luxuriosorum, iam taxatorum, alterius senis, videlicet Oratæ alterius adolescentis .s. filij Aesopi, secuti .i. ij qui secuti sunt, sectam .i. professionem, & exemplum vitæ, vt discipuli philosophorum, aut præceptorum magnorum porrexerunt .i. extenderunt magnum longius .i. multi fuerunt imitatores, neque enim illum vitium finitur, vbi oritur .i. nullum caret imitatore. [Inde) .i. ex illorum imitatione pisces attracti sunt ab littoribus Oceani .i. magni maris terram circundantis, cum maria Italica sint interranea. [Inde arcæ) .s. pecuniarum plenæ, fusæ sunt culinis .i. obsoniorum impensæ (Colina vulgo coquina dicitur) & voluptas edendi, atque bibendi censibus .i. precio censuum est reperta, ita vt quidam absumpto in gulis patrimonio, non amplius in censum referentur, sed capite censi haberentur.

DE MVLIERIBVS ROMANIS.

VRbis * autem nostræ secundi belli Punici finis, * Liuius lib. 34. & Philippus rex Macedoniæ deuictus licentioris vitæ fiduciam dedit, quo tempore matronæ Brutorum

domum ausæ sunt obsidere, qui abrogationi legis oppiæ intercedere parati erant, quam fœminæ tolli cupiebant: quia his nec veste varij coloris vti, nec auri plus semiuncia habere, nec iuncto vehiculo propius vrbem mille passibus, nisi sacrificij gratia, vehi permittebat. Et quidem obtinuerunt, vt ius per cōtinuos viginti annos seruatum aboleretur, nec enim prouiderunt sęculi illius viri, ad quē cultum tenderent insoliti cœtus pertinax studium, aut quo se vsque effusura esset legum victrix audacia, quòd si animi mulieris apparatus intueri potuissent, quibus quotidie aliquid nouitatis sumptuosius adiectum est, in ipso introitu ruenti luxuriæ obstitissent. Sed quid ego de fœminis vlterius loquor? quas & imbecillitas mentis, & grauiorum operum negata affectatio, omne studium ad curiosiorem sui cultum hortatur conferre, cum temporum superiorum & nominis, & animi excellentes viros, in hoc Priscæ continentiæ, ignotum diuerticulum prolapsos videam: idque iurgio ipsorum pateat.

OLIV. *Matronæ repetunt ornamenta.* VRBI autem nostræ) Liu. de bel. Mac lib. iiij. Inter bellorum, magistrorum, ac vix dum finitorum, aut imminentium curas, intercessit res parua dictu, sed quæ studijs in magnum certamen excesserit. M. Fundanius, & L. Val. trib. pl. ad plebem tulerunt de oppia lege abroganda, tulerunt eam M. Oppius, & T. Romuleus trib. pl. Q. F. T. Sēpronio cons. in medio ardore Pun. bel. ne qua mulier plus semunciam auri haberet, neu vestimento versicolori vteretur, neu iuncto vehiculo in vrbe. oppido ue, aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa veheretur. M. & Iunen. Brut. tribunus legem oppiam tuebantur, neque eam se abrogari passuros aiebant, ac suadendum, dissuadendumq. multi nobiles prodibant, capitolium turba hominum fauentium, aduersantiumq. legi complebatur, matronæ nulla nec auctoritate, nec verecundia, nec imperio virorum contineri limine poterant, omnes vias vrbis aditusq. in forum obsidebant, viros descendentes ad forum orantes, vt florēte rep. crescēres indies priuata omnium fortuna, matronis quoque pristinum ornatum reddi paterentur, augebatur hæc frequētia mulierum indies, nam etiam ex oppidis, conciliabusque conueniant, iam & consules, & pretores, aliosq. magistratus adire, & rogare audebant, ceterum minime exorabilem, alterum vtiq; consulem. M. Por. Cat. habebant, qui pro lege, ne abrogaretur copiosissime, facundissimeq. disseruit, cuius sententia trib. pl. q se intercessuros professi erant. multis verbis comprobarunt. Contra vero L. Val. omnino abrogandam legem esse longiori oratione disseruit, & vtriusque Cat. & Val. adhuc extant orationes in Liu. Sed cum multa & contra legem, & pro lege dicta essent, aliquanto maior frequentia mulierum postero die sese in publicum effudit, vnoq. agmine omnes tribunorum ianuas obsederunt qui collegarum orationi intercedebant, nec ante obstiterunt, quam remissa intercessio in tribunis est, nulla deinde dubitatio fuit, quin omnes tribus legem abrogarent annis viginti, post abrogata est quam lata. [Licentioris vitæ fiduciam) Liberius viuere cœperit Romani sublato hostium metu. [Brutorum domum) Qui tunc trib. pl. erant. s. M. & T. Iun. Brut. & legem oppiam tuebantur, nec volebant abrogari legem. [Intercedere) Interuenire, & impedimēto esse quo minus abrogaretur lex. [Ius) .s. oppia. [Aboleretur) Tolleretur, & abrogaretur. [Non prouiderunt sęculi illius viri) Non satis considerarunt, inquit, Romani illi qui legem abrogarunt, quem finem esset habitura mulierum cupiditas, quę licentiam semel nacta, sic effuse in omnem luxum effertur, vt nulla modestia terminari, nulla copia expleri posse videatur, donec in sui perniciem lapsa fuerit infinita, & insatiabilis est mulieris libido, quæ semper nouos cultus excogitat, nouos apparatus molitur, nullum modum, nullam modestiū *Lex oppia.* habet. [Insoliti cœtus pertinax studiū) Inusitatæ tur. & cōgregationis obstinata voluntas legis abrogandæ. [Quod si animi muliebris apparatus) Si potuissent videre, quæ nam foret muliebris cupiditas in apparando corporis culto, quę semper noui aliquid excogitari non desinit, legam nunquam abrogassent, sed in ipso principio restitissent, mirabilia sunt, quæ mulieribus placent, quibusque expleri non possunt quamuis non sint vsibus necessaria, sed ad earum delitias libidinemque reciproca, preciosæ vestes, atque multiplices, aurum gemmæ, varia lauticia, exedra deaurata, opifices varij, quales sunt phrygiones, aurifices, violarij, manularij, mirobolarij, linteones, calceolarij, textores, sarcinatores, libuarij, infectores crocotarum institores gēmarum, sericarumq. vestium, denique illi artificum innumerabilis turba plautina, quæ ad mulierum libidinem nata est. [In ipso introitu) .i. principio iuxta illud Nasonis, Principijs obsta, sero medicina paratur. Cum mala per longas, conualere moras. [Sed quid ego) Est quasi muliebris luxuriæ, siue cupiditatis quædam excusatio, quòd natura molles, & ociosæ, nullius grauioris rei studio intentæ, non mirum sit, si cogitationes suas in parandos exquisitiores cultus fixerint, atque locauerint, cum negociosi homines, & illi qui quidem excellentes grauioribus studijs occupari in luxum fuerint, libidinemq. prolapsi. [Grauiorum operum negata affectatio) Maioribus rebus eas occupari non sinit sexus imbecillitas. [Etenim & animi excellentes) Significat eos fuisse, & genere, & magnanimitate præstantes, ac rerum gestarum gloriosos. [Diuerticulum) In hunc errorem, & de recta vix declinationem est enim à via translatio, nam diuerticula dicuntur loca, ad quæ diuertimus de via, quasi viarum diuortia. [Idque iurgio pateat) Quòd viri præstantes ad luxuriam declinauerunt. ipsorum altercatione comprobatur.

ASCEN. VRBI, &c.) Autem .i. sed finis secundi bel. Pun. & Philip. rex Macedoniæ deuictus. i præda ex eo, & Carth. deuictis, dedit vbi nostræ, hoc est ciuitati Romanæ, fiduciam .i. confidentiam vitæ licentioris .i. magis luxuriosæ, quàm prius quo tempore matronæ .i. nobiles matresfamilias Romanæ, ausæ sunt obsidere .i. circunuallare, domum Brutorum .s. M. & Iunij tribunorum pl. qui .s. Bruti parati erant intercedere .i. se opponere, abrogationi legis oppiæ, volebant enim vt ea firma, & rata permaneret, quam .i. legem fœminæ cupiebant tolli, quia lex oppia, neque permittebat his .s. matronis, vti veste varij coloris, nec habere plus auri semiuncia .i. quam dimidium vnciæ, nec vti vehiculo iuncto .i. constante extrahentibus iumentis, & tracto vehiculo, quia solis equis ac iumentis vti poterant propius vrbem mille passibus .i. in loco, qui non distaret ab vrbe, mille passibus, nisi gratia sacrificij, in quo matronæ sacrificolæ vrbi permittebatur. [Et quidem) .s. etiam obtinuerunt, vt ius .s. constitutum lege oppia, seruatum per annos viginti, continuos aboleretur .i. abrogaretur. [Nec enim viri illius sæculi prouiderunt ad quem) .i. qualem cultum .i. ornatum, studium pertinax .i. in malum perseuerans, cœtus insoliti, id est præter modum excrescentis aut insolentis, vtpote muliebris qui in cultu parer insatiabilis est, aut quousque .i. in quam vsque luxuriam, audacia .s. mulierum, victrix legum, esset effusura se, quòd si viri sęculari illius potuissent intueri animo, id est prospicere apparatus muliebres .i. pompas, quibus mulieres ad se ornandas vterentur quibus .s. apparatibus aliquid nouitatis sumptuosi adiectum est quotidie, ipsi obstitissent in ipso introitu, id est principio luxuriæ, ruenti .i. præcipitanter ad summum tendenti. Deinde per parasceuem, aut reditum ad viriles mores inquit. [Sed quid ego loquor vlterius) .i. persisto loqui de fœminis, quas imbecillitas .i. fragilitas mentis, & affectatio grauiorum operum negata, & ideo maior, quia nitimur in vetitum, hortatur connectere, aut conferre omne studium .i. omnem operam ad curiosiorem cultum sui, cum videam viros temporum superiorum, & priscorum, excellentis, & .s. simul nominis, & animi prolapsos .i. prolapsos declinasse in hoc diuerticulum .i. in hanc digressionem luxuriam ignotum .i. per ignorantiam priscæ .i. antiquæ continentiæ .i. viris continentibus in prisco tempore, & id pateat iurgio .i. contentione, aut conuitio ipsorum, vt sequentium Domitij & Craſ.

DE CN. DOMITIO, ET L. CRASSO.

CNEVS * Domitius L. Crasso collegæ suo altercatione orta, obiecit, quòd colūnas himettias in porticu domus haberet: quem cum continuo Crassus, quanti ipse domum suam æstimaret, interrogaret: atque vt respondit sexagies sestertio, quo ergo eam, inquit minoris fore æstimas, si decem arbusculas inde succidero? ipse tricies sestertio, inquit Domitius. Tunc Crassus vter igitur luxuriosior est, ego ne, qui decem columnas C. milibus nummum emi an tu qui decem arbuscularum vmbram

* Plin. li. 17. cap. 1 et lib. 36 cap. 3.

tricies

tricies sestertium summa compensas? Sermonem oblitum Pyrrhi, immemorem Hannibalis, iamq. transmarinorum stipendiorum abundantia oscitantem, & quanto tamen in sequentium sæculorum ædificijs, & ne moribus augustiorem ritum introduxerunt. Atque inchoatam à se lautitiam posteris relinquere, quàm à maioribus acceptam continentiam retinere maluerunt.

OLIVERIVS.

Domitij, & Craß. iurgia propter ædificia.

CNævs Domitius Lucio Crasso) Hi censores erant, vt quidam volunt, quo tempore de luxuria, atque libidine, inter se contenderunt, quo in certamine vterque succubuit. Cum enim Domitius Crassum luxuria quodammodo insimulasset, & quod eum diceret in porticu domus habere columnas hymettias, quæsiuit ex eo statim Crassus vrbane satis, quanti suas ille faceret ædes cui cum sexagies sestertio respondisset, tu Craſ. si decem arbusculas, quas colueto ex illa succidero, quanti tunc æstimabis, & cum Domitius tricies sestertio respondisset, tum Craſ. tu me multo luxuriosior, inquit, es, qui decem arbuscularum vmbram, & amœnitatem quadraginta ædes ipsas facres, ego vero decem columnas centum millibus nummum comparaui, & en quàm luxuria damnat has ædes. Plin. in proœ. xvij. lib. nat hist. non emisse Crassum dicit, sed ibi ex hereditate obuenisse, tanti vero à Domitio fuisse æstimatas precium promittente. Dicit enim nobilissimarum gentium ambo Crassus atque Domitius censuram post consulatum simul gessere, annos conditæ vrbis sexcentesimo lxij. frequentem iurgijs propter dissimilitudinem morum. Tunc Cn. Domitius, vt erat vehemens natura, præterea accensus, odio, quod ex æmulatione auidissimum est, grauiter increpuit tanti censorem habitare, pro domo eius millia nummorum identidem promittens, & Craſ. potens ingenio semper, & faceto lepore solers, concedere se respondit, exceptis sex arboribus, ac ne vno quidem denario si adimerentur empta volente Domitio Craſ. vtrum igitur ego sum, inquit, quæso Domitij exemplo grauis, & ab ipsa censura notandus, qui in Comicio, quæ mihi hereditate obuenit comitec habitem, an tu qui sex arbores æstimes. Ea souere solitæ paruula ramorum opacitate lasciuiam item alibi lib. 36. Dicit hunc Craſ. à M. Brut. in iurgio fuisse notatum, iam enim inquit L. Craſ. oratorem illum, qui primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem atrio himettias tamen nec plures sex an longiores duodenum pedum, quem M. Brut. in iurgijs ob id Venerem Palatinam appellauerat. (Sexagies sestertio) lx. sestertijs. (Quo minoris fore) Quanto minore precio vel lucro, alij habent foro, quod sæpius ponitur pro precio, quia ibi venalia sunt, nam dicimus vili foro venditur annona .s. vili precio. (Decem c.) Plin. et vidimus sex tantummodo fuisse dicit. (Nummum) Pro nummorum. (Sermonem oblitu Pyrrhi) Sermones, inquit, Craſ. atque Domitij penitus obliti esse videbantur illius veteris parsimoniæ, quæ bello Pun. Tarentinoq. viguit in vrbe Romana, iamq. animum adiecerant, ad illam perniciosam luxuriam Asiaticam Romani. (Iamq. transmarinorum stipendiorum) Vt Philip. Antiochi Mithridatis. (Augustiorem ritum) Venerabilius exemplum, vt pote à maioribus traditum. (Introduxerunt) Ac si diceret eos Romanæ luxuriæ primos auctores fuisse, posteros vero horum exemplo multum luxuriosiores factos, maluerunt ergo luxuriæ principium introducere, quam maiorum continentiam retinere, quòd Metelli probat exemplo.

ASCEN. CNEVS Domitius obiecit Lucio Crasso collegæ suo) .s. in censura altercatione orta .s. inter eos, quòd haberet in porticu domus columnas hymettias i. Atticas ex hymetto monte Atticæ regionis, vbi etiam optimum mel nascitur. (Quem) .s. Domitium cum Crassus interrogaret continuo quanti ipse æstimaret domum suam .s. Domitij, atque vt .i. postquam Domitium respondit sexagies sestertio .i. lx. sestertijs, ergo inquit, Craſ. si ipse .s. ego succidero inde .i. de domo, & proximo loco ad illas pertinente decem arbusculas .i. paruas arbores, quo .i. quanto minoris æstimes eam .s. domum tuam fore, sic melior est lectio, quam et legatur, aut quo ergo eam minorem fœnore, aut minure foro æstimas. Dom. inquit .i. respondit sestertio tricies .i. triginta sestertijs, q. d. dimidio eius. Tunc Craſ supp. ait (quod tamen scribendum non est) igitur vter sup. nostrum est luxuriosior, ego neque emi columnas decem (Plin. tamen sex dicit) centum millibus nummum, hoc est nummorum (sed cum numerati apta est syncopa in nominibus secundæ non neutri generis) an tu, qui vmbram, id est arbuscularum compensas summa sestertij tricies, quia non venuste diceret triginta sestertiorum, quia cum numerali vt dixi, aptior est syncopa, nec triginta sestertium, quia neutra singulari non carentia, syncopam, ne cum singulari concordanc refugium, dixit sestertij, licut sestertiu. Sanè hunc textum in multis mendosum inueni, & certe legi vnde Oliu. sequentem particulam legit. Sermones oblit, vbi alij legunt sermonem vt sit, ò supp. sermonem .s. duorum censorum, oblitum Pyrrhi, & immemorem Hannib. i. quem Pyrrhus & Hann. de frugalitate Romana, habuerunt, dixit enim Pyrrhus cum muneribus suis locum Romæ non esse cognouit eius capiundæ spem nullam reliquam esse, & Hannibal, priusquam luxu caperetur, Romanos capi non posse, & oscitantem tam. i. negligentem factum, hoc est virorum factorum negligentium, abundantiam stipendiorum transmarinorum, vt Philip. Antiochi, Mithridatis, & aliorum regum victorum præda conquisitorum. Et tamen quanto augustiorem .i. auctorem ritum .i. morem confirmatum introduxerunt .s. dicti amatores luxuriæ ædificijs, atque de moribus .i. locis amœnis voluptatis gratia comparatis, sæculorum insequentium, q. d. multo, quia licet ipsi multum à maioribus suis distulerunt multo plus minores eorum ipsos in luxo superarunt. Nam luxuria deinceps maxima cœpit incrementa. Atque ipsi maluerunt relinquere posteris lautitiam .i. luxuriosam munditiam, & apparatum cœnarum inchoatam à se, quam retinere continentiam .i. cohibitionem luxuriæ, per sobrietatem, & parsimoniam acceptam a maioribus .i. præcessoribus suis.

DE METELLO PIO.

QVid enim sibi voluit princeps suorum temporum Metellus Pius, tunc cum in Hispania aduectus, suos ab hospitibus aris, & thure excipi patiebatur? cum Attalicis aulæis contectos parietes læto animo intuebatur? cum immanibus epulis apparatissimos interponi ludos sinebat? cum palmata veste conuiuia celebrabat? demissasque lacunaribus aureas coronas velut cœlesti capite recipiebat? & vbi ista? non in Græcia, neque in Asia, quarum luxuria seueritas ipsa corrumpi poterat, sed in horrida, & bellicosa prouincia: cum presertim acerrimus hostis Sertorius, Romanorum exercituum oculos Lusitanis telis perstringeret. adeo patris illi sui Numidica castra exciderant. Patet igitur, quàm celeri transitu luxuria affluxerit. nam cuius adolescentia priscos mores vidit, senectus nouos orsa est.

* Macr. lib. 3. sat. ex Sal.

OLIVERIVS.

QVid enim sibi voluit) De luxuria Metelli pij Macr. conuiuiorum lib. primo cum Salust. testimonio meminit, hic a maiorum disciplina tantopere declinauit in Hispania bello Sertoriano, quo sibi cum hoste fortissimo, & callidissimo dimicandum erat, ve multa luxuria se, exercitumq. corrumpi pateretur, nam quocunque diuertisset diuini sibi reddebantur honores tecta regio sternebantur apparatu conuiuia multis, varijsq. ludis celebrabantur capiti aureæ coronæ imponebantur. Et hæc sibi fieri passus est non in luxuriosa prouincia, vbi hostes essent imbelles, sed in ipsa Hispania bellicosissima prouincia, cum presertim rem haberet cum acerrimo, astutissimoq. hoste Sertorio, qui tunc maxime timendus fuerat. Sed oblitus tunc est disciplinæ paternæ Metellus. (Quid sibi voluit,) q. d. nihil aliud, q̃ vt à se inchoatam lautitiam posteris relinqueret, & à maioribus acceptam continentiam omitteret. (Attalicis aulæis) Quæ primū in Aula regis Attali inuenta fuerunt. (Immanibus) Immensis, & sumptuosis. (Palmata veste) Alij lautitia in conuiuijs ipse triumphali veste vtebatur. (Palmata) Triumphali, qua imperatores victoria potiti triumphare consueuerant. (Demissasq. lacunaribus) Alius genus luxuriæ, quòd è laquearibus aureæ coronæ velut cælitus demissæ capiti eius reponebantur. (Et vbi ista, non in græcia. Est quasi quedã exaggeratio luxoriæ Metelli, qui non in prouincia luxuriosa, vt græcia, aut Asia, sed in Hispania bellis assueta,

Metel pij in Hisp. luxuria.

fuerat, laboriosaq. prouincia, vbi Sertorius esset imperator acerrimus, qui plures Romanos exercitus profligasset. [Non in græcia, neque in Asia) Quæ prouinciæ delitijs abondantes, milites habent molles, & imbelles, & ibi ferocem militum animi, seueritasq. Romana corrumpi facile poterat. [Patris sui) Metelli Numidici, qui Iugurtham Numidiæ regem bello sæpius superauerat. [Exciderat).s. animo, hoc est excesserant mente. [Patet hinc) Ex hoc, inquit, intelligere possumus, q̃ celeriter luxuria Romanos incesserit. Quod qui adulescens maiorum continentia vixerat, senior factus luxuriam didicerit. [Priscos mores) Cõtinentes maiorum mores, viderat autem in patre priscos illos, & probatissimos mores. [Nouos) Luxuriosos, & perditos, ac si diceret inusitatos. [Orsa est) Incœpit, quia primus ipse in Hispania luxuriose viuere cœpit.

ASCEN. QVID enim) Metellus pius princeps suorum temporum voluit sibi tunc, cum patiebatur aduentus suos excipi in Hispania ab hospitibus, aris, & thure quomodo dij excipi deberent. [Cum) i. qñ intuebatur læto animo parietes contectos. [Aulæis Attalicis .i. compertis primum in Aula Attali regis, sunt autem quæ vulgo tapeta dñr, cum tapeta potius substernantur, aulæa suspendantur, cum sinebat. i. permittebat ludos apparatissimos interponi epulis immensibus. i. sumptuosissimis? cum. i. quando celebrabat conuiuia sup. in veste palmata. i. triumphalia palma dicta, & cum supp. recipiebat coronas aureas demissas lacunaribus .i. de summo cameræ, desuper incrustatæ in tegumentis inauratis velut capite cœlesti. i. diuino, cui celitus missæ imponi deberẽt coronæ. Et vbi sup. faciebat, & tollerabat fieri Metellus ista, non in Græcia, neque in Asia, quarum. s. regionum luxuria, (quia tunc maxima erat) ipsa seueritas, ne dum seueri poterant corrumpi, sed in prouincia horrida & bellicosa. s. Hispania, præsertim cum sertorius hostis acerrimus perstringeret oculos exercituum Romanorum telis Lusitanis .i. Lusitanorum populorum affinium, adeo. i. in tantum, exciderunt illi. i. ab eius memoria castra Numidica patris sui i. quæ pater suus seuerissime texerat, & instituerat in Numidia, contra Iugurtham, quia primo correcta disciplina militari Iugurthem sibi diffidere coëgit, & ad verã deditionem animum applicare quamuis Marij factione victoria summe, quam penè in manibus habebat ad Marium translata est. [Patet igitur, quàm) .i. quantum celeri transitu luxuria affluxerit. [Nam eius) .s. Metelli Pij adolescentia vidit mores priscos. i. antiquos, & prioris sæculi, sub patre. s. eius senectus supp. eius orta est .i. inchoauit nouos. s. mores.

THEO. DEMISSAQVE lacunaribus) Salust. hist ij. de Met. conuiuio Transenam ait dimissum victoriæ simolachrum, cum machinato strepitu, coronam capiti imponebat.

DE CVRIONIBVS.

*Depatre. ec. lib. t. fa. et I Brut. de filio ibi. & Plut in Cæs. Ap. Luc. & alij.

CONSIMILIS * mutatio in domo Curionum extitit. Si quidem forum nostrum & patris grauissimum supercilium, & filij sexcenties sestertium æris alieni aspexit contractum famosa iniuria nobilium iuuenum. Itaque eodem tempore, & in ijsdem penatibus diuersa sæcula habitarunt, frugalissimum alterum, alterum nequissimum.

OLIV. CONSIMILIS mutatio) Curio, ad quem Cic. priores secundi lib. epist. scribit trib. pl. principio dissensionis Cæsaris, atque Pomp. patrem, auumq. habuit oratores egregios, & continentissimos viros, cui patrem clarissimum suis laudibus omnium fortunam superaturum fuisse dixit Cic. si ei contigisset, vt hunc Curionem filium ante videret, quam à vita discederet ipse vero trib pl. factus Cæs. actionibus, cuius esset inimicissimus primo resistere cœpit, deinde cum luxuriose viuendo æris alieni plurimum contraxisset, illi facile conciliatus est, & teste Appiano pudicitiam non satis honestam habuisse creditur. Nam adolescentes eius domum frequentabant muneribus, illecti, cum Cæs. quoque parum pudice vixisse existimatur. [Forum nostrum) Ciuem Rom. contines pro contento. [Grauissimum supercilium) Rigidissimam seueritatem. [Et filij). s. Curio trib. pl. inter initia belli ciuilis, quod inter Cæs. & Pomp gestũ est. [Contractum famosa iniuria) Vt suæ libidini satisfaceret adolescentesq. muneribus, & pretio corrumperet, quibus abuteretur. Nã honestis verbis rem turpissimam innuit. [Frugalissimum alterũ) Propter patrem, quem cõtinentissimum fuisse constat. [Nequissimum) Pessimum propter filium, qui turpiter vixit.

ASCEN. CONSIMILIS mutatio). i. morum extitit in domo curionum ciuium illorum Romanorum patris, & filij. [Si quidem) .i. qm̃ forum nostrum. i. Romanum aspexit, & .i. simul grauissimũ supercilium patris. i. maioris Curionis, qui seuere, & multum caste vixit, & sestertium sexcenties, hoc est sexcenta sextertia. i. mille quingentas libras æris alieni. i. debiti filij. i. iunioris contractũ iniuria famosa. i. turpitudine iuuenum nobilium .i. quam iuuenes nobiles per summam iniuriam sibi, & suis illatã amore æris admiserant. [Itaque) .i. & ita, diuersa sæcula. i. mores, aut instituta diuersorum sæculorum habitauerunt eodem tempore, & in eisdem penatibusq. altera frugalissimum, quod erat in parte, alterũ. s. sæculum, nequissimũ. i. luxuriosissimum compertũ in filio.

DE PVBLIO CLODIO.

* Cicer. lib. t. ad Attic. & Sen epist. 98.

PVBLII * autem Clodij iudicium quanta luxuria, & libidine abundauit? in quo vt euidenter incesti crimine nocens reus absolueretur, noctes matronarum, & adolescentium nobilium magna summa emptæ mercedis loco iudicibus erogatæ sunt: quo in flagitio tam tetro, tamque multiplici, nescias primum quem detestere, an qui illud corruptelæ genus excogitauit, an qui pudicitiam sequestrem periurij fieri passi sunt, an qui religionem stupro permutarunt.

OLIV. Clodij incestus.

PVBLII autem Clodij) P. Clodium deæ Floræ sacra violasse, incestiq. reum factum esse a corruptis iudicibus absolutum, diximus in cap. de sortibus & alio loco quõ vero corruptio illa facta sit, nunc ostendit, non tñ pecunia, quod tolerabilius fuisset, sed perdita luxuria, quod turpius fuit, nã matronas ingenuas, nobilesq. pueros ingenti pretio conduxit, quos iudicium libidini subijceret, vt. n. cuiusque studium flagrabat, sic eius libidini obtemperabat, vt alijs scorta, alijs pecuniam præberet dũmodo sibi obnoxios redderet, a quibus absolueretur, neque sumptui, neque modestiæ suæ parcere. [Luxuria & libidine) Luxuria in actu, libido in cupiditate, nam constat luxuriosissimum fuisse, qui etiam incestum commiserit. [Noctes) Concubitus, & adulteria, quæ nocte committuntur. [Erogatæ) Exhibitę, & datę, nam iudicibus mulierum & puerorum copiã fecit. [Quo in flagitio) Tam tetro. Si Clodium, inquit, huius facinoris auctoré, si matronas, & pueros flagitij mediatores, si iudices æquitatis violatores in collationem adduxeris, qui nam eorum maiori sint detestatione digni, non facile inueneris. [Tam tetro) Tam turpi, & horrẽdo. [Tamq. multi) Quia multis modis peccatur, per Clodium, per matronas, per pueros & iudices. [Qui illud corruptelæ genus). i. Clod. qui nouum corruptionis genus inuenit, quo iudices corrumperet. [An qui pudicitiam sequestrẽ) Matronę, ac pueri, qui tantæ obscœnitati subiecti voluerunt suam pudicitiam periurij mediatricem esse, & masculino genere vsus est, quia semper præponderat. [Sequestrem) Mediatricem periurij, quia concubitus illi causa fuere, vt peierarent iudices in absoluendo Clodio nocentissimo, & turpissimo homine. [An qui religionẽ iudices) Qui contempto sacramento, quo adacti iurauerant, se iustitiam, & æquitatem seruaturos, violarunt iustitiam. [Religionem) Iustitiam, quæ violari non potest sine deorum contemptu.

Sequestrem periurij.

PVBLII, &c.) Aũt. i. sed iudicium P. Clodij. s. quo incestus absolutus est, quanta luxuria. i. prauo actu, & libidine. i. praua voluntate iudicium abũdauit, q. d. maxima, in quo. s. iudicio, vt reus .s. Clodius nocens euidẽter crimine incesti commissi in templo deæ Floræ, noctes. i. concubitus matronarum, & adolescentiũ nobilium emptæ. s. à Clodio, magna summa. s. pecuniæ sunt erogatę .i. impensæ iudicibus loco mercedis tam iniqui iudicij. [In quo flagitio tam tetro). i. turpi, & horrendo, & tam multiplici. i. multos implicãte nescias. i. merito dubites quem detestere. i. debeas detestari primum an. s. Clodiũ, qui excogitauit illud genus corruptelæ, an supple matronas, & iuuenes nobiles, qui passi sunt pudicitiam suam fieri sequestrem .i. mediatricem, & conciliatricem periurij. s. iudicum, qui iurati quod iustum esset dicere, quẽ nocentem sciuerant, absoluerunt, an. s. iudices, qui permutarunt religionem. i. obseruationem iusiurandi, stupro. i. qui propter stuprum dereliquerunt iustitiam.

THEO. NOCTES matronarum &c.) Hoc & M. Tullius ad Atticum lib. i. per hæc. O dij boni rem perditam, etiam noctes certarum mulierum, atque adolescentulorum nobilium productiones, nonnullis iudicibus pro mercedis cumulo fuerunt.

Æque

DE GEMELLO TRIBVNITIO.

C. Melius.

AEQVE flagitiorum illud cóuiuium, quod * Gemellus Tribunitius viator ingenui sanguinis, sed officij intra seruilem habitum deformis, Metello, & Scipioni consulibus, ac tribunis plebis, magno cum rubore ciuitatis comparauit. lupanari enim domi suæ instituto Mutiam, & Fuluiam tum à patre, tum à viro vtranque inclytam, & nobilem puerum Saturninum in eo prostituit, probrosa prosapiæ corpora, ludibrio temulente libidinis futura, epulas consulibus & tribunis non celebrandas, sed vindicandas.

OLIV. *Viator tribunitius.* AEQVE flagitiosum) Non minus se gessit obscœnæ, imparando consulibus, tribunisq. conuiuio Gemellus, q̃ in corrumpendo iudicio Clodius. sic enim detestãdum Metello Scipioniq. cons. ac trib. pl. conuiuium sceleratissimus ille viator parauit summa obscœnitate refertum, & Romanæ ciuitati erubescendum, sicut ille iudicium per summam turpitudinem, luxuriamq. corrupit. [Æque flagitiosum) Similiter sceleratum, & omni reprehensione dignissimum. [Tribunitius viator) Minister tribunorum, qui ex agri senatores in curiam accire consueuerat, nam à via viatores sunt appellati. [Ingenui sanguinis) Nã in libera domo natus erat, & ipse ingenuus, sed ad Seruilem se fortunam redegerat viatoria officium exercendo, quod deforme semper fuit, atque seruile. [Deformia officij) .s. viatoria illiberalis. [Magno cum rubore ciuitatis) Quod summi magistratus, in quibus imperij maiestas conspicitur, tam luxuriosa epulis, tantæque obscœnitati se tradidissent, vt nobilissimas matronas, ingenuumq. puerum ad explendam sui corporis libidinem, inter epulas prostituendos habuerint. in quibus propter dignitatem, imperijq. maiestatem summa continentia esse debuerat. [Mutiam) Mutij Scæuolæ filiam, & Pomp. magni vxorem cui post Mithridaticam victoriam Pomp. in patriam rediens misit libellum diuortij, quòd eam haberet adulterij nomine suspectam, [Fuluiam) Fuluij Flacci, filiã, quæ primo Clodio, deinde M. Ant. nupsit. [Prosapiæ corpora) Mulieres, & puerum appellat corpora antiquæ familiæ, nam prosapire est procul spargere, vnde prosapia antiqua familia, quæ in longum genus spargit. [Ludibrio) Contemptui, & ludificationi. [Non celebrandas) Non frequentandas. [Sed vindicandas) Propter intolerabilem, ignominiosamque libidinem.

ASCEN. ÆQVE flagitiosum) Supp. fuit illud conuiuium, quod gemellus viator. i. minister tribunitius .i. qui à tribunis missus, aut comprehendebat, aut in ius vocabat, ad quod missus erat. [Sanguinis ingenui) .i. liberi, sed officii. i. exercitij deformis intra habitum seruilem. i. etiam si seruus esset, & ita non intelligit de officio viatorio, sed lenonio, erat enim leno, & prostitutor puerorum, & matronarum, quo nullum turpius, comparauit Metello, & Scipioni consulibus, ac tribunis plebis cum magno rubore ciuitatis. s. quòd summi magistratus sibi tale cõuiuium parari passi essent enim. i. quia lupanari. i. prostibulo instituto domi suę. s. gemelli, prostituit in eo. i. ad libidinem explendam conuiuijs obiecit, Mutiam .s. Scęuolę filiam, & Fuluiam Fuluij Flacci filiam, vtranque inclytam, tum à patre, tum à viro, quia Mutia Pomp. magno nupserat, & Fuluia Clodio, & M. Ant. & Saturninum puerum nobilem, quia patricium. O sup. corpora prosapiæ. i. antiquæ, & ita nobilis progeniei, probrosa. i. plena probri, & dedecoris, futura ludibrio libidinis temulentæ, quod dicit in eos, cum iam consenserant, ad stupra, aut postquam admiserant, quia violata semel à magnis pudicitia, postea facillima, coitus obijcitur, & supp. O epulas non celebrandas consulibus, & tribunis, qui tunc in conuiuio erant, sed vindicandas. s. merito ab eis, vnde nõ intelligo eosdem tribunos, qui & consules erant.

DE CATILINA.

Salust. in Cat.

VERVM * præcipue Catilinæ libido scelesta: nã vesano amore Aureliæ Orestillæ corruptus, cum vnum impedimentum videret, quominus nuptijs inter se iungerentur filium suum, quem & solum, & ætate iam puberem habebat, veneno sustulit; protinusq. ex rogo eius maritalem facem accendit, ac nouæ maritæ orbitatem suam loco muneris erogauit. eodem deinde animo ciuem gerens, quo patrem egerat, filij pariter manibus, & nefarie, attentate patriæ pœnas dedit.

OLIV. *Catil. luxuria.* PRAECIPVA vero Catilinæ) Sal bello Catilinario de scelerata Catil. luxuria, perditaq. libidine, iam primum, inq̃t, Catilina adolescens multa nefanda stupra fecerat cum virgine nobili, cum sacerdote Deæ vestæ, & alia huiusmodi contra ius, fasq. postremo captus amore Aureliæ Orestillæ cuius præter formam, nihil vnquam laudauit bonus, quòd ea nubere illi dubitabat, timens priuignum adultum ætate creditur pro certo necato filio vacuam domum, scelestis nuptijs fecisse. [Maritalẽ) .s. Tam propere illam post filij mortem duxit vxorem, vt ex medio rogo filij facem, eius coniugij accendisse videatur. [Nouę maritæ) Nouæ sponsæ, & affectate dixit maritæ. [Eodem deinde) Animo) Quia non aliter in patriam impius fuerat, quã in filium quippe quam scelerata cõiuratione perdere moliebatur, ni Cic. tum consulis sapientia restitisset, nota est historia.

ASCEN. PRÆCIPVE &c.) Vero. i. sed libido Catilinæ viri nobilis, & ciuis Romani, de quo Sal. extat opus, sup. fuit scelesta. i. scelere inquinata præcipue, nam corruptus, aut correptus vesano amore Aureliæ Orestillæ, mulieris formosæ, sed famosę, cum videret vnum impedimentum quo minus. i. vt non iungerentur inter se nuptijs, videlicet filium suum, hoc est Catilinę, quem habuit, & solum, & puberem ętate, sublituit sup. eum. i. clam de medio viuentium tulit, hoc est necauit eum veneno, & accendit protinus ex rogo eius. s. filij interempti facem maritalem .i. tędam, quę in nubentibus preferri solebat, hoc est tam cito postea eam duxit, vt facem potuisset ex rogo filij accendere, ac erogauit. i. impartiuit nouę maritę. i. vxori, sed affectanter maritę dicit, orbitatem suam. i. carentiam, prolis loco muneris, quod vxor a marito accipere solebat, cum dotem numerasset, gerens supp. se, deinde eodem animo ciuem. i. animatus sic in patriam, cuius erat ciuis, quo egerat patrem, quia sicut filium perdidit, ita patriam perdere moliebatur, coniuratione facta quam Cic. detexit, dedit pœnas. i. iusta supplicia luit pariter manibus. i. vmbris, aut reliquijs spiritus filij. i. interempti, & patriæ attentatæ nefariæ .i. per summum nefas. Est enim aduerbium.

EXTERNA.
DE HANNIBALE.

AT campana * luxuria, perquam vtilis ciuitati nostræ fuit. inuictum enim armis Hannibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi * tribuit. Illa vigilantissimum ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino, vnguentorum fragrãtia, Veneris vsu lasciuiore ad somnum, & delitias euocauit: ac tum demum fracta & contusa Punica feritas est, cum * Seplasia ei, & Albana, castra esse cœperunt. Quid ergo his vitijs fœdius? quid etiam damnosius? quibus virtus atteritur, victoriæ languescunt, sopita gloria in infamiam conuertitur, animique pariter & corporis vires expugnantur. adeo vt nescias ab hostibus ne, an ab illis capi perniciosius habendum sit.

Cic. cõtra Rul. orat. 1. et 2. Liu. li. 23. & Plut. — *Traditit.* — *De Seplasia Cic. contra Rul. & in Piso Asc. & Plin. de Albana. Cic. orat. 2. contra Rul.*

OLIV. *Cãpana luxuria.* AT campana luxuria) Post Cannensem cladem satis constat Capuam tum luxuriantem longa felicitate ac indulgentia fortunæ, & maxime inter corpora omnia licentia plebis, sine modo libertatem exercentis, ad Hann. cum Rom. insultatione defecisse, ad quam cum appetente hyeme, Hann. exercitum in Hiberna dedisset, partemq. hyemis maiorem illic in tectis habuisset, aduersus omnia mala diu, sæpeq. durantem, bonis inexpertum, atque insuetum militem hac vna hybernatione pdidit, eam quẽ nulla vis mali vicerat, nimia bona, & immodicæ voluptates perdidere, & eo impensius, quo se auidius ex insolencia in eas immerserat. Somnus enim, & vinũ, & epulæ, & scorta, lineaq., & ocium consuetudine indies blandius ita eneruarunt corpora, animosq., vt magis deinde victoriæ præteritæ eos, quã præsentes tutarentur vires, maiusq. id peccatum ducis apud peritos artium militarium habetur, q̃ ꝙ non ex Cannensi acies ꝑtinus ad vrbem Romanam duxisset illa enim cunctatio distulisse

modo

modo victoriam videri potuit, hic error vires ademisse ad vincendum. Itaque velut si cum alio exercitu à Capua exiret, nihil vsquam pristinæ disciplinæ tenuit, nam & redeuntes plerique scorto implicati, & vbi primum sub pellibus haberi cœpti sunt, viaq. & alius labor militaris excepit, tyronum modo corporibus, animisq. deficiebat, & deinde per omne æstiuorum tempus magna pars sine commeatibus ab signis dilabebant, neque aliæ latebræ, q̃ Capua desertoribus erant. Seneca ad Lucium epist. quinquagesima. Quomodo quisque potest, de hac luxuria campana vna hyberna loquit, Hann. soluerunt, & indomitum illum niuibus, atq; alpibus virum euernaæ campaniæ fométa armis iuuictus, vitijs victus, nam paulo supra de locis illis voluptuosis ita tradit, quem admodum inter tortores habitare nolim, sic nec inter popinas quidem videre ebrios per littora errantes, & commessationes nauigantium, & simphoniarum cantibus strepentes, lacus, & alia quæ velut soluta legibus, luxuria non tantum peccat, sed publicat. [Illecebris suis complexa) Quæ suis voluptatibus quibus abundat Hann. comprehendit, nam Capua prona semper ciuitas in luxuriam fuit, non in geniorem modo vitio, sed assueuit copia voluptatum, & illecebris omnia amœnitatis maritimæ, terrestrisq., & tunc licentia tantopere lasciuiebat, vt nec libidini, nec sumptibus modus esset, quod Liu. Hannib. Capuæ Q. Cur. Alexand. Babyloniæ accidisse dicit. Fragrantia, & odore, est n. subtilitium. [Fracta & contusa feritas) Vt facile deinde vinci potuerit, quę ad id tempus fuerat inuicta, & indomita. primus autem Marc. illam vinci, posse docuit apud Nolam. vbi Hannib. exercitum fudit, atque fugauit. [Tum seplasia) Alij habent selapsa, est autem platea Capuæ, sic appellata, in qua myropolæ, hoc est vnguentarij soliti sunt negociari, Cuius Cic. meminit in oratione contra C. Pisonem, ubi de lege agraria disputat, & testimonio Cic. Seplasia dicta est, quamuis selapsia dicatur, à Valerio, se qđ fortasse, factum est errore, vel imperitia librariorum. [Albana castra) Mollia, & effœminata, constat enim albanos fuisse molliores, & albæ magnus fuit, vsus vnguentorum, ergo castra pœnorum facta sunt albana. [Quid his ergo vitijs fœdius) Concludit hanc particulam, ostendens, nihil inueniri posse turpius, nihil perniciosius, luxuria, atque libidine, quibus virtutes non offuscantur modo, sed penitus tolluntur. [Sopita gloria) Per hæc vitia omnis rerum gestarum gloria parta extinguitur in infamia accedit, incommoda & mala multa subsequuntur. [Adeo vt nescias ab hostibus ne,) Capi turpe est, sed à voluptatibus, & luxuria multo fœdius, ac etiam perniciosius.

Fragrantia.

Albana castra.

ASCEN. A T) .i. sed luxuria campana, in qua elanguit virtus Hann, fuit perquam. i. valde vtilis ciuitati nostræ. i. Rom. [Enim). i. quia ipsa cōplexa. [Suis illecebris) .i. oblectamentis, Hannibalem .s. pœnoꝝ ducem inuictum armis, tribuit sup. eum vincendum militi Rom. vt apud Nolam, & postea in Africa illuc reuocatum. [Illa). s. luxuria. campana euocauit dapibus largis, vino abundanti, fragrantia. i. odore seremia vnguentorum, vlu veneris. i. coitus, lasciuiore. s. q̃ natura requirat, ducem vigilantissimum .s. prius, ad somnum & delitias, ac ferita punica est fracta, & countcta, tum demū cum castra cœperunt esse ei seplasia & albana. i. vnguenrata, & me vetricio veneno imbuta in seplasia, & albana. i. regionibus Capuæ vrbis, quod potius dicam, quàm vt de Albæ ciuitatis luxu intelligam. Nam plateæ, & portæ denominari solent, aut ab inquilinis alterius vrbis, aut quod ea ad eam vrbem iter fiat. Ergo rū sic elanguerit dua talis cum tali exercitu, quod sup. est fœdius his vitijs. s. luxoriæ, & libidine? quid etiam damnosius, q. d. nihil, vtpote, quibus virtus atteritur. i. absumitur paulatim, victoriæ elanguescunt. i. capescendo pereunt, & gloria sopita .i. cooperta, vt ignis sopitur cineribus, cōuertitur in infamia, & vires ai pariter, & corporis expugnantur. i. vincunt, adeo. i. in tm, vt nescias an hostiū an illecebris capi ab illis sit perniciosius. i. ab vitijs dictis vitijs.

THEO. SEPLASIA) De seplasia capuæ Foro. Tullius, & in eum Pedianus Asconius, Plinius q., & Ausonius. [Albana) Fori quoque nomen est æque delitijs abundantis, ac seplasia. Nam sensus est, cum punica feritas est contusa, quomodo Seplasia, albanaque rerum venalium Capuæ locacœperit esse castra. i. vbi Carth. hybernare Capuæ cœperunt & pro castris ea fore celebrare.

DE VOLSINIENSIBVS.

★ Flor. lib. 1. c. 21. Oros. lib. 4. 5

QVAE ★ etiam Volsiniensium vrbem grauibus, & erubescendis cladibus implicarunt erat opulenta, erat moribus, & legibus ornata, Etruriæ caput habebatur: sed postquam luxuria prolapsa est, in profundum iniuriarum, & turpitudinis decidit, vt seruorum se insolentissimæ dominationi subijceret, qui primum admodum pauci, senatorium ordinem intrare ausi, & mox vniuersam suam rempublicam occupauerunt: testamenta ad arbitrium suum scribi iubebant; conuiuia, cœtusq. ingenuorum fieri vetabant, filias dominorum in matrimonium ducebant; postremo lege sanxerunt, vt stupra sua in viduis pariter, atque nuptis impunita essent, ac ne qua virgo ingenuo nuberet: cuius castitatem non ante ex numero ipsorum aliquis delibasset.

& Plin. de vir. il lust.

OLIV. QVAE etiam Volscinensium) L. Flo. lib. j. postremi Italicorum in fide mansere, Volscini opulentissimi hetruscorū implorantes opem aduersus seruos quodam suos qui libertatem à dominis datam, in ipsos erexerant, translatsq. in se resp. dominabantur, sed hi quoque duce Fabio gurgite pœnas dederunt, nam Volscini quo ad ciuitas leges, iuraq. seruarunt parsimoniæ, & frugalitati operam dederunt, Hetruriæ principatum facile obtinuerunt, postquam vero luxuriæ, atque libidini obnoxi facti sunt, sensim labente disciplina veteris modestiæ, non solum imperium, sed etiam libertatem amiserunt, & quod fœdius est, in seruorum suorum potestatem superbissimamq́ dominationem inciderunt, à quibus ea passi sunt, quæ vix ab ipsis seruis toleranda fuerant, Sed à senatu duce liberati sunt. [Etruriæ caput) Tria capita Etruriæ antiqui esse voluerunt. Aretium, Perusiū, & Volscinum. [Lege sanxerunt) Lege confirmarunt, vt impune quis, posset cum vidua, cumq. nupta stupra cōmittere. [Ac ne qua virgo) Sed hoc multo detestabilius, vt omnis virginitatis delibatores essent. [Delibassent) Degustassent, vt ipsi priores cum virgine nupta coirent, & virginitatis florem ipsi colligerent.

Volscini sium luxuria.

ASCEN. Q V Æ) .s. vitia dicta, hoc est luxuria, & libido, implicuerit & vrbem Volsciniensem, qui sunt populi Etruriæ, cladibus grauibus, & erubescendis .i. turpibus tam in se, quàm in origine sua. Sup. ea, sub eorum vrbs erat opulenta, erat ornata moribus & legibus, habebatur. i. æstimabatur caput Etruriæ, sed postquam pro lapsa est luxuria. i. per luxuriam ipsa decidit in profundum iniuriarum, & turpitudinis. i. facta est obnoxia omni iniuriæ, & turpitudini, ita sup. vt subijceret se dominationi. i. tyrannidi seruorum .s. suorum insolentissimæ .i. superbissimæ, & intolerabilissimæ, quia nihil impotentius, aut insolentius seruo, cum regnare cœperit. [Qui). s. serui, ausi primum admodum. i. valde pauci intrare ordinem senatoriorum. i. effici senatores, mox. i. paulo post, vt. i. postquam occupauerunt vniuersam remp. iubebant testamenta scribi ad arbitrium suum, vetabant conuiuia, & cœtus. i. congregationes ingenuorum. i. non seruorum fieri. (.in vrbe, neque cōspiratio fieret in eos, ducebat in matrimonium filias dominorum postremo sanxerunt. i. constituerunt, tanquam rem sanctam, legem, vt stupra sua pariter in viduis, atque in nuptis essent impunita, ac neque virgo nuberet ingenuo. i. libero, & liberis parentibus nato, cuius castitatem aliquis è numero ipsorum .s. seruorum non delibasset. i. defloraffet ante .i. priusquam ingenuo nuberet.

DE XERXE.

AGE ★ Xerxes opum regiarum ostentatione eximia, eò vsque luxuria gaudēs, vt edicto præmium ei proponeret, q̃ nouū voluptatis genus reperisse, quanta, dū delitijs nimijs capit̄ amplissimi imperij ruina euasit.

★ Cic. Tusc. quæst. 5.

AGE Xerxes) Cic. Tusc. quæst. lib. v. sue q. v. Xer. inqt, refertus omnibus præmijs, donisq. fortunæ, non æquitatu, non pedestribus copijs, non nauium multitudine, non infinito pondere auri contentus, præmium proposuit ei, qui inuenisset nouam voluptatem, qua ipsa non fuit contentus (nec enim finem vnq̃ inuenit libido) dum igitur libidini, & voluptatibus intentus est, eas cum imperio pariter amisit. [Ostentatione eximia) Plurimum ostentabat regias opes suas, sed tantopere luxuria lætabatur, vt luxuriosis hominibus nouum voluptatis genus excogitantibus prēmia daret. [Quanta ruina) q. d. ingenti, quippe qui classem prope incredibilē, & exercitū innumerosum quibus Neptuno, Ioniçque catenas imponere minabatur, breui tempore cum ipso prope imperio amisit.

ASCEN. AGE (adhortatiui particula) Xerxes.s.rex Persarum omnium opulentissimus, gaudens eximia ostentatione opum.i.facultatũ, & diuitiarum regiarum eo vsque.i.in tantum luxuria.i.per luxuriam. (Nam vt dixi, luxuria non tantum in libidine, sed in omni luxu.i.superfluo rerum sumptu est) vt proponeret, edicto.i.publico mandato facto præmium ei, qui reperisset nouum genus voluptatis. Quanta.i.ò quanta ruina imperij amplissimi euasit.i.mox elapsus est, dum capitur nimis delitijs, q.d. maxima.

DE ANTIOCHO REGE SYRIÆ.

* Liu. li. 36 et 37 & Iust. lib. 30.

ANTIOCHVS * quoque Syriæ rex nihilo contemptioris exempli: cuius cæcam & amentem luxuriam exercitus imitatus, magna ex parte aureos clauos crepidis subiectos habuit, argenteaque vasa ad vsum culinæ comparauit, & tabernacula textilibus sigillis adornata statuit auaro potius hosti præda optabilis, quam vlla ad vicendum strenuo mora.

OLIV. *Antiochi luxuria.*

ANTIOCHVS quoque) Hannibal in Africa victus ad Antiochum in Asiam confugit, & pacis impatiens, hostem P.R. toto orbe quærebat, nec prius destitit, quàm Antiochum ad bellũ aduersus Romanos concitauit, Antiochus suis opibus, & nomine regio fretus, non dubitauit bellum mouere. Itaque parato exercitu, cuius pars maior aureos clauos crepidis subiectos habebat, argentea vasa profictilibus ad vsum culinæ, multaq. alia superflua, & luxuriosa gestabat, illum eiusmodi insignibus aureis, & argenteis florentem, currus quoque falcatos, & elephantos cum turribus equitatumq. frenis, monilibus, ac phaleris præfulgentem cum Hannibali ostentasset quæsiuit ex eo nunquid ea satis essent Romanis, de viribus, & numero militum dicẽs, tum Hannibal vtpote callidus imperator, satis, inquit Romanis, quamuis auarissimi sint, illius auarum, & ornamenta militum significans, hic ergo statim occupatis insulis, græcisque littoribus bellum intulit. P. R. & tanquam victor ocia, luxusq. agitabat. In Euboëa iuxta Euripum positis castris, aureis, sericisq. tentorijs, sub ipso freti murmure, cum inter fluenta, tibijs, fidibusq. concineret, collatis vndique, quamuis per hyemem, rosis ne cum aliquo ducum genere egere videretur, virginum, puerorumq. delectus nullus habebatur. Talem ergo regem iam luxuria debellatum. P.R. primo Attilio Glabrione consule, deinde Scipione Asiatico, cum fratre Africano legato ducibus facile superauit, hic rex incredibile dictu quibus auxilijs, quibus copijs confedrrat, trecentamillia peditum, equitum, falcatorumq curruum non minor numerus, elephantis ad hoc immensæ magnitudinis auro, purpura, argento, & suo ebore fulgentibus, aciem vtriusque vallauerant. (Ad vsum culinæ) Si ad vsum mensæ habuisset tollerabilius fuisset. (Tabernacula textilibus sigillis adornata) Tentoria pictis aulæis exornata. (Textilibus sigillis) Purpureis imaginibus intertextis, vel aulæis in quibus erãt imagines intextæ, nam signum significat imaginem, cuius diminutiuum est sigillum. (Vlla ad vincendum mora) Ornamenta illi potuissent irritare auarum hostem ad pugnam at viro forti, qui semper pugna paratus est, nullam moram facere potuisset ad victoriam, quia non spei prædæ, sed gloriæ consequendæ gratia pugnat vir fortis.

ASCEN. ANTIOCHVS quoque rex Syriæ) Sup est exempli nihilo.i.in nullo cõtinentioris.i.minus luxuriosi, hoc est æque luxuriosi cuius luxuriam cæcam, & pro.i.amentem exercitus sup. eius imitatus ex.i.pro magna parte habuit, clauos aureos subiectos crepidis.i.calceamentis suis, & cõparauit vasa argentea ad vsum culinæ.i.vt dicunt coquinæ, & statuit tabernacula.i.tentoria adornata sigillis.i.paruis signis, textilibus.i.intextis ex auro, & argento, more aureorum sumptuosorum, existens potius præda optabilis hosti auaro, quam vlla mora sup hosti strenuo ad vincendum.i.qui exercitus aptior erat ad inuitandum hostem velut ad prædam, quam ad terrendum à victoria nimia mora.

DE PTOLEMÆO REGE ÆGYPTI.

* Strab. lib 17 Iosephi lib 8 de antiq. & Euseb. * Liu. li. 59 & seq.

IAM * Ptolemæus rex accessione vitiorum suorum vixit. Ideoq. Physcõ appellatus est, cuius nequitia quid nequius? sororem natu maiorem cõi fratri nuptam sibi nubere coëgit, * postea deinde filia eius per vim stuprata ipsam dimisit, vt vacuum locum nuptijs puellæ faceret.

OLIVERIUS.

Ptolemæi luxuria.

IAM Ptolemæus rex) Hic fuit Ptolemæus euergetes secundus, qui teste Strab. lib. xvij. Physcon dictus fuit, nam a primo euergete, qui tertius post Alex. imperauit in Aegypto turpissime omnes vixerunt, vsque ad eum Ptolemæum, qui Põpeium interemit, in quo genus, & imperium Ptolemæorum, qui Lagidæ dicti sunt euersum penitus, & extinctum fuit, hic ergo euergetes secundus, teste Iust. lib. xxx. omnes suos crudelitate, & luxuria superauit, quippe qui regno per parricidium obtento, ad vtrinque parentis necem, fratris quoque cædem adiunxit, & his rebus veluti feliciter gestis luxuriæ sese tradidit, quem omnis secuta est regio, quæ breui tempore militiæ studijs depositis otio, atque desidia corrupta marcescebat. hic reuolutus in omnem luxum, otiosa Euridice vxore eademq. sorore sua Agathocla meretricis capitur illecebris, atque ita omni magnitudine nominis, ac maiestatis oblitus, noctes in stupris, dies in conuiuijs consumit, adduntur instrumenta luxuriæ tympana, & tripudia, nec iam spectator rex, sed magister nequitiæ, neruorum oblectamenta modulantur, hæc primo labentis regiæ tacita pestis, & occulta mala fuere, deinde crescente licentia, iam nec à parietibus regiæ domus continerí meretricia audacia potest, quàm proteruiorem sociata cum Agathocle fratre ambitiosæ pulchritudinis scorto, quotidiana regis stupra faciebant. Accedebat & mater Euanthe, quæ geminæ sobolis illecebris deuinctum regem tenebat, itaque non contentæ rege, iam etiam regnum possident, iam in publico visuntur, iam salutantur, iam comitantur. Agathocles regis lateri iunctus ciuitatem regebat, tribunatus, præfecturas, & ducatus mulieres ordinabant, nec quisquam in regno suo minus quam ipse rex poterat, cum interim relicto quinquenni ex Euridice sorore filio moritur. Accessio. Augmentum Phythum appellatos. Quasi serpens crudelis, & immitis. Strabo dicit non Phytonem, sed Physconem fuisse appellatum.

IAM (continuatiua particula) Ptolemæus rex.s. Aegypti, vixit.i.creuit sup. cum accessione.i.incremento vitiorum suorum, aut vixit accessione.i.propter accessionem.i.incrementum vitiorum suorum, quia tantam voluptatem ex eis capiebat, quòd sua uius sibi ex eis viuere videretur. (Ideoque).s.& ideo appellatus est Physcon, vel a φυσῶν.i.superbia, & inflatione, vel ab eo quod est φυσκος.i.viuificans, vitam producens. Cuius nequitia.i.luxuria, quid nequius.i.luxuriosius, & magis perditum? q.d. nihil, quia coëgit sororem maiorem natu.i.grandiorem è duabus, nuptam fratri communi.s. sibi, & illi nubere sibi, deinde filia eius.s. sororis ex communi fratre, stuprata.s.à se per vim, dimisit postea ipsam, scilicet sororem suam matrem stupratæ, vt faceret nuptijs puellæ locum acuum, quia non licebat filiam, & matrem habere vxores. ASCEN.

DE POPVLO ÆGYPTI.

* Liu. li. 105. & Dion. lib. 39.

CONSENTANEVS * igitur regibus suis, gentis, Aegyptiæ populus, qui ductu Archelai aduersus Aulum Gabinium mœnibus vrbis egressus, cum castra vallo atque fossa cingere iuberet, vniuersus succlamauit, vt id opus publica pecunia faciendum locaretur: quapropter delitijs tam enerues animi spiritum exercitus nostri sustinere non potuerunt.

OLIVERIUS.

CONSENTANEVS) Ptolemæus Auletes vltima Cleopatræ reginæ pater, propter intoleranda flagitia ab Alexãdrinis electus Romam confugit, & à Põpeio susceptus senatuiq. commendatus suppliciter petijt, vt in regnum restitueretur, de qua re sæpius agitatum est in senatu, multis eam restitutionem expetentibus, quia gloriosum esse videretur regem habere clientem, nam qui eum restituisset, eius patronus dicebatur, quare multi eam principes summa ambitione deposcebant, inter ceteros Lentulus atque Pompeius, teste Cic. lib. j. Epist. Fam. Sed hæc restitutionis prouincia a Pompeio magis demandata, quàm à senatu decreta est Aulo Gabinio, qui eum regem reduceret. Archelaus quem sibi Beronice regina huius Ptolemæi filia natu maior, quam Alex. electo patre reginam constituerant, virum coniunxerat, cum exercitu aduersus eum profectus est, & positis extra mœnia castris, cum ea fossa,

& val-

& vallo cingi iuberet, effœminatus populus, & luxuria perditus magna voce succlamauit, vt ea pretio facienda locaret, qua voce potuit Archelaus facile intelligere, quod cum tali exercitu si bi de victoria sperandum esset, ex quo facile euenit, vt cum toto exercitu cæderetur, regina quoque interêpta fuit, & Ptolemęus pater in regnum restitutus. Archelai corpus, M. Ant. qui tunc sub Gabinio militabat, diligenter conquisitum, regio funere cremandum, honestandumque curauit, vt legitur in vita M. Ant. [Tam enerues) Tam effœminati, & molles.

ASCEN. CONSENTANEVS, &c.) Igitur, quia membra caput ferè sequuntur, & populus principes, ac prælatos suos populus gê ris Ægyptiæ, cõsentaneus sup. fuit regibus suis, qui egressus mœnibus vrbis. s. suę ductu Archelai. s. regia substituti ob Beronicem coniuge, & regis filiam ac sororem aduersus Aulum Gabinium, qui suffragio Pompeij magni, Ptolemæum reducendum in regnum receperat. Cum. s. Archelaus iuberet, aut potius populus egressus iuberetur ab Archelao cingere castra vallo atque fossis, succlamauit vniuersus, vt id opus locaretur faciendo pecunia pub. Quapropter animi. s. Ægyptiorum tam enerues. i. effracti delitijs, non potuerunt sustinere spiritum. i. acrimoniam exercitus nostri. i. Rom. quia cum duce suo ferè omnes occisi sunt.

DE CYPRIIS.

Flor. li. 3 cap. 9. Iust. lib. 18. & Ath. non semel.

SED tamen * effœminatior multitudo Cypriorum, qui reginas suas mulierum corporibus velut gradibus constructis, quò mollius vestigia pedum ponerent, currus conscendere ęquo animo sustinebant: viris enim, si modo viri erant, vita carere, quàm tam delicato imperio obtemperare satius fuit. Hæc est societas vitiorum lasciui vultus, & nouæ cupiditati inhærentium oculorum, ac delicato vultu affluentis, perquę varios illecebrarum motus, volitantis animi.

OLIVERIVS.

Cypriorum luxuria.

SED tamen effœminatior) Cyprus insula inter alias orbis terrarum insula famosissima, diuitijs semper abundãs & luxu plurimum dedita, vt eam Veneri sacram dicat esse Florus, inter alias delitias aliud quoque seruat, vt reginæ currus ascensuræ gradus sibi faciant ex mulierum corporibus, quo pedes earum mollius sustententur, quid hoc delicatus, quid illius prouinciæ vitia turpius? qui tam delicato mulierum imperio parere non recusant, quibus honestior mors esset, quam tam luxuriosum imperium. [Effœminatior) Licet intolerabilea sunt Aegyptiorum regum libidines. Cypriorum tamen multitudo intolerabiliores. [Multitudo) Bene multitudinem appellauit nõ populum, quasi in conductam fœminarum turbam. [Velut gradibus) Subiectis sibi ancillis, siue aliarum corporibus, per ea tanq per scalarum gradus currus ascendebat. [Hæc est societas vitiorum) Ostendit quid sit luxuria, atque libido. [Lasciui vultus) Ad lasciuiam speciem attinet, est enim lasciui vultus genitiui casus. [Oculorum inhęrentium) Oculorum spectantium semper nouas cupiditates. [Animi) Abundantis molli apparatu, & per multas voluptates discurrentis, vt cum vna oblata fuerit, altera statim excogitaretur, & dum semper in exquirendis illecebrarum menatorenta, est nunquam conquiescat.

ASCEN SED tamen) Hoc est licet eneruea delitijs fuerũt, Aegyptij multitudo Cypriorũ sup. fuit effœminatior. i. molior, & minus virilis, qui sustinebant æquo animo reginas suas conscendere currus corporibus mulierũ in formam graduum dispositarum, vt prima primum gradum, secunda secundum, & ita deinceps facerêt, quo. i. ideo, vt sup. reginæ ponerent vestigia pedum mollius. s. super corpora, q̃ super gradus scalarea, aut super scabela probat, quod effœminatior fuit. [Enim). i. quia satius. i. eligibilis fuit viris, si modo erant viri, (q. d. corpore quidem viri, sed animo erãt fœminæ) carere vita, q̃ obtemperare. i. inseruire, imperio tam delicato. [Hæc). i. huiusmodi sup. est societas vitiorũ. s. dictorum luxuriæ, & libidinis, vtpote societas lasciui vultus, & oculorũ inhærentium. i. intẽsorum nouæ cupiditati, & animi affluentia delicato vultu, & volitãtis per varios motus illecebrarum. Hoc est vbi luxuria, & libido, regnant, adsunt tanquam comites vultus lasciuus, oculi petulci, & cupidi, & animi delicati, atque illecebrosi, hæc autem addit, vt ad contraria transitum faceret, addit enim.

DE CRVDELITATE. CAP. II.

CRVDELITATIS vero horridus habitus, truculenta species, violẽti spiritus, vox terribilis, omnia minis & cruentis imperijs referta: cui silentium donare, incrementum est adijcere. etenim quem modum sibi ipsa statuet, si ne sugillationis quidem frenis fueris reuocata? ad summam, cum penes illam sit, timeri, penes nos sit odisse.

OLIV. *Crudelitatis exẽpla.* CRVDELITATIS) Quàm sit detestanda crudelitas, ex ipsius descriptione colligitur. Sed aduersatiua coniunctio vero ad id pertinet, vt cum superiori coniungatur capitulo. [Horridus habitus) Aspera forma. [Truculenta species) Crudelis aspectus, nam crudeles semper in vultu feritatẽ quandam præ se ferunt. [Cui silentium) Tacere, inquit, de crudelitate est ipsam crudelitatem augere, quæ nullum sæuiendi sibi faciet modum, nisi vituperationis freno fuerit repressa, æquũ igitur est, vt de illa dicamus, & dicendo vituperemus, vituperando reprimamus. [Suggillationis) Notationis, & infamiæ. nam nisi vituperetur, contineri aut refrenari non poterit impotentem fortuna, cum naturaliter sit efferata, & violenta. [Penes illam sit, timeri,) Crudeles semper timeri volunt, quos semper odisse soluemus, iuxta illud tragicum, oderint dum metuant.

A S C. CRVDELITATIS &c.) Vero. i. sed, q. d. econtrario, habitus. i. dispositio vultus crudelitatis. i. hoĩs crudelis, est sup. horridus. i. asper, & dirus aspectu, species. i. protractio colorũ est truculenta. i. atrox, spiritus sup. sunt violenti, vox sup. est terribilis, animo sup. eius dicta, & facta sunt referta minis, & imperijs cruẽtis. i. ad cruoris effusionẽ pertinentibus, cui donare silentiũ. i. nihil de ea dicere, hoc est eam nõ reprehendere, est adijcere incrementũ, quia si neque dicto, neque facto resisteretur crudelibus, crudeliores efficerẽtur. [Etenim). i. nam certe, quem modũ. i. mensurã, aut finem ipsa statuet sibi, si ne quidẽ. i. non saltem fueris reuocata. s. ab impetu supp. frenis sugillationis. i. timore denigrationis famæ, & increpationis? q. d. nullum. [Ad summam). i. vt summatim loquar, & semel omnia dicam, cum penes illam. i. potestate illius. s. crudelitatis sit timeri, odisse. i. prosequi sit penes nos. i. in potestate nostra, sed vt Cic. docet durare non potest quem multi oderint, & pessimus diuturnitatis custos est metus.

DE LVCIO SYLLA.

LVCIVS * Sylla, quem neque laudare, neque vituperare quisquam satis digne potest: quia dum quærit victorias Scipionem se P. R. dum exercet, Hannibalem repræsentauit: egregie nanque auctoritate nobilitatis defensa, crudeliter totam vrbem, atque omnes Italiæ partes ciuilis sanguinis fluminibus inundauit: * quatuor legiones contrariæ patris fidem suam secutas, in publica villa, quæ in campo Martio erat, nequidquam fallacis dextrę misericordiam implorantes, obtruncari iussit: quarum lamentabiles quiritatus trepidæ ciuitatis aures receperant, lacerata ferro corpora Tyberis impatiens tanti oneris cruentatis aquis vehere coactus est. * Quinque millia Prænestinorum spe salutis per P. Cethegum data, extra mœnia municipij euocatos, cum abiectis armis humi corpora prostrauissent, interficienda, protinusque per agros dispergenda curauit. * Quatuor millia & septingentos diræ proscriptionis edicto iugulatos in tabulas publicas retulit, videlicet ne memoria tam præclaræ rei dilueretur. Nec contentus in eos sæuire, qui armis à se dissenserant, etiam quieti animi ciues, propter pecuniæ magnitudinem per nomenclatorẽ conquisitos proscriptorum numero adiecit. Aduersus mulieres quoque gladios distrinxit, quasi parũ cędibus virorum satiatus. Id quoq; inexplebilis feritatis indicium est, abscissa miserorum capita modo non multum, ac spiritũ retinentia,

** Liu. li. 85.*

** 8 mil. Liu. li. 88. 3. mil. Oros. & Eutrop. de hac villa Cicer. de resp. & Varro li. 3. de re rust.*

** 12 mil. Plut. in vita. App. lib. 1 numerũ nõ ponit.*

** De hoc numero vel dissentiunt, vel nihil scrib. alij.*

retinentia, in conspectum suum afferri voluit, vt oculis illa, quia ore nefas erat, manderet. Quàm porrò crudeliter se in M Mario Prætore gessit? quem per ora vulgi ad sepulchrum Luctatiæ gentis pertractum, nó prius vita priuauit, quàm oculos infelicis erueret, & singulas corporis partes confringeret. Vix mihi verisimilia narrare videor. * At ille etiam M. Pletorium, qui ad eius supplicium exanimis ciciderat, continuo ibi mactauit, nouus punitor misericordiæ, apud quem iniquo animo scelus intueri, scelus admittere fuit. Sed mortuorum vmbris saltem pepercit? minime. * Nam C. Marij, cuius etsi postea hostis, quæstor tñ aliqñ fuerat, erutos cineres in Anienis alueum sparsit. En quibus actis felicitatis nomen asserẽdum putauit.

Liu lib. 88. et Oros. lib. 5. cap. 21.

* P. Lectoriū nocat Oros. li. 5. c. 21

* Cic. li. 3. de leg.

OLIV. Sylla crudelitas.

LVCIVA Sylla,) Cic. lib de finibus bonorum, & malorum dicit L. Sylla trium pestiferorum vitiorum fuisse magistrum, luxuriæ, auaritiæ, & crudelitatis, crudelitate vero cunctos superasse, nam quanta in ciues, quanta in socios, quanta en omnes factiones aduerse crudelitate vsus fuerit, & hic, & in eius vita cognoscere possumus. [Neque laudare) Si eius virtutes, & res clarissime gestas, laudem ingentem, si vitia, & crudelitatis exempla respexeris, vituperationem maximam meruisse, nam in victorijs Scip. in crudelitate Hannib. parem inuenies. [Egregie nobilitas) Marius plebem, Sylla senatum, & nobilitatem defendebat, & hinc diuersis studijs propter Mithridaticam prouinciam in ciuile bellum exarserunt, in quo superior Sylla non solum vrbem Romanam, sed totam Italiam crudelitate repleuit, nam præter hæc, quæ infra referuntur, apud sacriportum, apud collinam laa. amplius millia, Sylla concidit, teste L. Floro. [Quatuor legiones) Florus dicit fuisse tantum modo quatuor hominum millia. Plin. de viris illustr. nouem millia. [In publica villa) Omnia domus extra vrbem, vel oppidum, aut castellum dicitur villa, hoc est in agris posita, sed in cãpo Martio fuit domus constructa, quæ publica villa dicebatur. [Fallacis dextræ) Quia in fidem eos acceperat, impunitatemque promiserat. [Lamentabiles quiritatus) Querelas lamentabiles, quæ tantæ erant, vt è campo Martio exaudirentur in vrbe. [Lacerata ferro corpora) Non satis habuit in viuos ad necem vsque sæuire, nisi etiam in mortuos crudelitate vteretur quorum cadauera piscibus deuoranda in Tiberim deijci iussit. [Quinque millia prænestinorum) Alia pars superioris crudelitatis prænestini, qui iuniorem Marium receperant, cum à Cethego Sylla præfecto obsiderentur, sponte in deditionem fide data venerunt, quos omnes extra mœnia euocatos, humique prostratos, iussis occidi, & eorum corpora spargi per agros. [Quatuor millia & septingentos) Ne tanti facinoris memoria posset aboleri, proscriptorum nomina, qui iugulati fuissent, in publicas tabulas referri voluit, res certe memoranda nouis annalibus, atque recenti historia. [Tam præclare rei) Ironia est, ac si diceret detestandæ. [Diluetetur) Solueretur, aboleretur. [Nec contentus in eos) Ac si diceret, tolerabilius videbatur in hostes, aut inimicos sæuire, id enim vlciscendi gratia factum videri posset, inquietos vero, atque pacificos, sed diuites, id non solum crudele, sed etiam auarum, & propterea Cic. recte dixit, trium perniciosorum vitiorum fuisse magistrum, luxuriæ, auaritiæ, & crudelitatis. [Quieti animi) Qui huic bello se immiscere noluerant, & neutram partem sequi. [Per nomenclatorem) Nomenclator dicitur, qui nomina ciuium tenens, ea principibus per vrbem incedentibus subijciebat, vt vnũquenque nominatim salutarent, his enim artibus principes ciuium gratiam inire studebant, per hos igitur nomenclatores, Sylla diuitum nomina edoctus proscribebat. [Aduersus mulieres quoque) Hoc quoque ad crudelitatis augmentum in fœminas vsque sæuite, quòd semper viro forti turpissimum est adiudicatum. [Id quoque inexplebilis feritatis) Alij habent inexpiabilis. Crudelitatis plusquam punica fuit, voluptatem ex contemplandis cæsorum capitibus mirificam capere, quæ si leuisset, non oculis tantum, sed ore quoque deuorasset, Scipionis, Norboni, aliorumque multorum ad se delata capita, in eius atrio iussit affigi, vnde domus eius officina crudelitatis est appellata. [Quam potiò crudeliter se in M. Mario) Tantopere crudelitate delectabatur, vt exquisito supplicij genere, M. Marium prætorem affici voluerit, quem ad Catuli nepotis sui sepulcrum pertractatum oculis, manibus, cruribusq. defossis, senatum aliquandiu, vt per singula membra moreretur, non occidi, sed ea carnificari iusserit. [Per ora vulgi) Spectante populo. [Luctatiæ gentis) Catuli nepotis sui, qui à gente luctatia originem ducebat. [At ille etiam M. Plectorium) Hoc quoque testimonium crudelitatis immẽsæ, quòd M. Plectorium nulla alia de causa, nisi quod cum Marij corpus videret tam crudeliter dilacerari, præ misericordia ceciderit in syncopin, statim iusserit occidi, vt non solum crudelitatis, sed etiam misericordiæ nouus vltor esset. [Nouus punitor) Exaggeratio crudelitatis, vt etiam puniret, qui misericordia cõmouerentur. Sed vt breuiter huius immanissimi hominis sæuitia repetatur, quis illos connumerare posset, quos in vrbe passim quisquis voluit occidit, donec admonente Fufidio viuere aliquos debere, vt essent, quibus imperaset, proposita est ingens illa tabula, ex ipso equestris ordinis flore duo millia, vel vt alij volunt, plures electi, qui mori iuberentur, noui generis edictum piget post hęc referre, ludibrio habita fata carbonis, fata sorani prætoris, atque de mileos. Bebium sine ferro, ritu ferarum inter manus lancinatum. Marium vt diximus, per succisa singula membra mori coactum posita denique singulorum hominum ferè pœnis. Municipia Italiæ splendidissima sub hasta venierunt. Spoletum. Inter annum, præneste. Florẽtia, non Sulmonem vetus oppidum socium, atque amicum (facinus indignum) nõdum expugnatum, vt obsides iure belli, & modo morte damnari duci iubentur, sic damnatam ciuitatem iussit Sylla deleri, & alia nefanda crudelitatis exẽpla edidit, vt in mortuorum vmbras etiam grassaretur. [Nam Marij) Cineres erutos spargi in profluentem iussit, quibus omnibus ita peractis voluit felix appellari, qui fera belua nominari debuerat, qui oẽs tyrannos crudelitate superasse videatur, quanquam Marius leniorem hãc feritatis inuidiam sua crudelitate esse faciat, qui nihilo mitior in Sillanos fuisse videtur. [Distrinait) Nudauit, aperuit.

Catulus Luctatius

Nomenclatorum

ASCEN.

LVCIVS Sylla, quem quisquam neque potest laudare satis digne,) Scilicet in benefactis, neque vituperare satis digne, in maleficijs, dum quæri victorias. Scip. repræsentauit (nescio cur tempus motet, legendum enim videtur, aut dum quæsijt victoriam repræsentauit, vt dum quærit repræsentat, & similiter in sequenti particula, legam ergo, dum quæsijt, & exercuit sic) dum quæsijt victoriam repræsentauit, id est exhibuit, aut retulit P. R. Scipionem, id est ciuem vtilissimum reipub. dum exercuit victoriam, scilicet iam partam, repræsentauit Hannibalem, sæuissimum in ciues Romanos hostem. Enim pro quia, auctoritate nobilitatis defensa, egregie, id est eximia virtute, inundauit, id est perfudit crudeliter totam vrbem, scilicet Romam, atque omnes partes Italiæ fluminibus sanguinis ciuilis, Sylla supple iussit quatuor legiones partia contrariæ, id est inimicæ, secutas fidem suam, id est sibi deditas, data fide de salute, obtruncari in villa publica, id est in quadam domo ad rempub. pertinente, quæ erat in campo Martio, implorantes nequidquam, id est, frustra misericordiam dextræ fallacis, scilicet Syllæ, qua eam prius fidem dederat, & nunc occidi iusserat, quarum, scilicet legionum quæritatus, id est querelas, aut potius quiritatus, id est quiritationes, & quiritum inuocationes, lamentabiles, & ita miserabiles aures ciuitatis trepide, id est anxie, & præanxietate decurrentis receperunt, & Tyberis impatiens tanti oneris, coactus est vehere aquis cruentatis corpora, scilicet legionum illatum lacerata ferro. [Quinque) Affert alia testimonia crudelitatis Syllæ dicens. Et supple Sylla curauit. i. mandauit accurate quinque millia prænestinorum spe salutis data per P. Cethegum, euocasa (sunt qui legant euocatos, sed non placet, licet ad rem respexerit, quia sequitur interficienda potius igitur legam, euocatorum) extra mœnia municipij .s. sui prænestini, cum prostrauissent, corpora supple sua, humi, armis abiectis, curauit inquam interficienda, & dispergenda pronnus per agros, vt feris, & est alitibus prædæ essent. Et supple retulit in tabulas publicas, id est publico scripto exposuit legendos quatuor millia, & sexcentos iugulatos, edicto dire proscriptionis, videlicet. i. videre licet, cur id fecerit, & est ironia, ne memoria tam præclare rei diluetetur, id est diffueret, & deleretur. nec contentus sæuire in eos, qui dissenserant à se armis, adiecit etiam ciues animi quieti. i. pacis amatores, conquisitos per nomenclatorem .i. nominum cuiusque pronunciatorem propter magnitudinem, pecuniæ, non propter culpam, numero proscriptorum. i. procul a salute scripto significatorũ. vt vbicunq; inuenirentur, occidi impune possent. Vt sup. ipse distrinxit. i. denudauit quoq; gladios aduersus mulieres, quasi parum satiatus cædibus virorũ id quoque, quod sequitur, est sup. aut fuit in eo iudicium feritatis inexplebilis, soluit capita miserorum abscissa, modo nõ. i. ferè, aut cum paululum abfuesit,

rit, quia retinentia vultum.s.pristinum, ac spiritum afferri in conspectum suum, vt mandaret, ea oculis, quia nefas erat.s.mandere ea ore. [Quam, &c.) Porro, quàm.i.quantum crudeliter gessit se in M. Mario prætore, aut potius in M. Marium prætorē? q. d. crudelissime, quem pertractum per ora vulgi.i.omnibus videntibus, ad sepulcrum gentis luctatiæ.s.Catuli nepotis eius priuauit vita, sed non prius quàm erueret oculos infelicis, & confringeret singulas partes corporis. [Ergo vix).i.cum difficultate (inquit auctor) videor mihi narrare verisimilia. [At).i.attamen, aut insuper, ille.s.Sylla mactauit ibi.i.ad sepulcrum luctatiæ gentis, continuo M. Pletorium, quòd ceciderat ea animis ad supplicium eius.s.M. Marij amici sui, mactauit dico existens nouus.i.insolitus punitor misericordiæ, apud quem intueri scelus.i.crudelitatem illam in innocentes eius animo iniquo.i.moleste ferente, fuit.i.reputatum est, admittere scelus. Sed saltem pepercit vmbris mortuorum? Minime, sup. pepercit. Nam sparsit, hoc est spargendos curauit in alueum Anienis.s.fluminis in Tyberim eadentis, cineres Caij Marij erutos.s.è sepulchro, cuius.s.Marij, etsi.i. quanquam supp. fuit postea hostis, tamen fuerat aliquando.s.in bello Iugurthino in Africa quæstor, quia Iugurtam à Boccho per Marium ad hoc missus impetrauerat. [En quibus actis).s.tā crudelibus & impijs, Sylla sup. putauit nomen felicitatis, afferēdum .i.vendicādum sibi, dixit enim se fœlicem cum nihil fuerit eo infelicius, quia prospera ad scelera successus summæ infelicitatis est augumentum, neque tandem caruit iustæ vltionis virga.

DE CAIO MARIO.

C. Cæsar Aedilitius* lātiā fuit, Asc. pro Scaur. quare E. lego. lib. 5. c. 3. Li. 8. cap. 6. CVIVS * tamen crudelitates C. Marij inuidia leuat: nam & ille nimia cupiditate persequendi inimicos, iram suam nefarie distrinxit, C. Cæsaris Consularis, & Censorij nobilissimū corpus ignobili sæuitia trucidando, & quidem apud seditiosissimi, & abiectissimi hominis Varij bustum. id.n. malorum miseriç tunc reipub. deerat, vt Varij Cæsar piaculo caderet: Penè tanti victoriæ eius nō fuerunt, quarum oblitus plus criminis domi, Li. 8. c. 9. quàm laudis in militia meruit. * Idem caput M. Antonij abscissum suis manibus inter epulas per summam animi, ac verborum insolentiam aliquandiu tenuit, clarissimiq. & ciuis, & oratoris sanguine contaminari mensæ sacra passus. * Antonium vt li. 18. cap. 9 Atque etiam P. * Annium, quid id attulerat, in linum suum, recentis cædis vestigijs aspersum, recepit.

OLIV. NAM & ille nimia) Quanta fuerit Marij crudelitas, vt alios auctores omittam, ex Flori dictis breuiter colligitur, vrbe enim potitus post exilium cum Cinna, Carbone, & Sertorio, statim ad principum cędem, vt discurreretur signū dedit, vbi aliquando sæuius, quam aut in Punica, aut in Cimbrica vrbe sæuitum est, Octauij consulis caput pro rostris, Antonij consularis in Marij ipsius mensis expositue. Cæsar & Fimbria in penatibus domorum suarum trucidātur, Crassi pater & filius in mutuo alter alterius aspectu, Bebiū atque Numitorium per medium forum vnci traxere carnificum. Cat. se igni haustto ludibrio hostium exemit, Merula flamen dialis in capitolio Iouis ipsius oculos venarum cruore respersit, Acharius ipso vidēre Mario confossus est, quia fatalem illam.s.manum nō porrexerat salutanti, hæc tot senatus funera intra Calendas, & Idus Ianuarij mensis acta sunt, nam Marius teste Liu. lib. lxx. æditis multis sceleribus Idibus Ianuarijs decessit, septima illa Marij purpura dedit, quid futurum fuit, si annum consulatis implesset, rursus Marius iuuenis, & Carbo consules post aduentum Syllæ, profligatosq. exercitus suos, quasi desperata victoria, ne in vlti. perirēt. sanguine senatus sibi parentabant, obsessaq. curia de senatu tanquam de carcere, qui iugularentur educti, quid funerum in foro, in circo, in patentibus templis? nam cum Mutius Scæuola Pontifex Vestales amplexus aras, tantum, nō eodem igne sepelitur. Lampontius, atque Helesinus a Samnitum duces atrocius Pyrrho, & Hannibale Campaniam. Hetruriamq. populantur, C. Cæs. oratoris mors. & sub spem partium se vindicant. [C. Cæsaris) Hic est ille Cæsar orator, qui cum Catulo fratre à Cic. in secundo oratoris lib. inducitur in Thusculanum venisse, vt diuinitus de eloquentia Crassus disputantem audirent, quem Marius vrbe potitus, ad bustum vilissimi hominis varij cuiusdam, quem occiderat Sylla pro tractum, tanquam victimam ad illius vmbrę expirationem iussit occidi. Hominis.s.Varij cuiusdam Veronensis. [Seditiosissimi) Constat hunc Varium seditiosissimum fuisse, qui principes accusare consueuerat inter quos & M. Scaurum. [Piaculo caderet) Ad purgationem veluti hostia caderet. [Penè tanti victoriç eius non fuerunt) Vt licitum esset tantum virum abiecti hominis vmbris parentari. [Plus criminis) Propter crudelitatem. [Quam laudis) Propter res gestas. [Idem caput. M. Antonij) Hic fuit ille orator eximius, qui cunctos eloquentia sua ætate superauit. teste Cic. potuitq. orationis suauitate Marianos milites demulcere, ac cædis inferende cupiditatem reprimere, nisi P. Ant. quē eius orationi non inter epulas oblatum, tanta cum alacritate suscepit, manibusq. pertractauit, vt planè omnibus animi insolentiam ostenderet, insuper ipsum Ant. interfectorem arcte complexus est, tanquam ab illo maximum omnium beneficium recepisset. M. Ant. oratoris, quem cum Crasso de eloquentia disputantem in oratore suo Cic. introducit.

ASCEN. CVIVS).s. Syllæ crudelitates licet se ob eas felicem putauit, tamen tam magnæ fuerunt, quod leuant.i.diminuunt inuidiam Caij Marij. [Nam &).i.etiam ille.s. [Marius distrinxit).i. exercuit nefarie iram suam nimia cupiditate persequendi inimicos, trucidando sæuitia ignobili.i.quæ in ignobilibus esse solet, nobilissimum corpus Caij Cæsaris sup. viri consularis, & censorij.i.qui consulatum & censuram gesserant, & quidem apud bustum.i.sepulcrum continens vstos cineres, Varij hominis seditiosissimi, & abiectissimi. [Id enim malorum deerat tunc miseriæ rep. vt Cęsar.s.Caius homo nobilissimus, caderet piaculo.i.quasi ad purgationem & expiationem cædis Varij victoriæ supple.i. mit narrationem cædis varij, Victoriæ sup. Marij, in Iugurtham, & Cimbros, aut Theutonicos penè.i.quasi non fuerunt tanti.i. valoris, & precij (quod huc loco licet dicere, quia licet non exponam, emi tanti.i.tanti precij, sed tanto precio, tamen bene dixero, emi equum tanti.s.precij, aut equum, qui tanti fuit, videlicet precij) hoc est non erat tanto precio æstimande. [Quarum) .s.victoriarum ipse Marius oblitus, meruit plus criminis.i.criminationis, & excitationis domi.i.in vrbe, quàm laudis in militia. [Idem).s.Marius tenuit aliquandiu suis manibus inter epulas.i.inter epulandum per summam insolētiam.i.superbiam animi, ac verborum, caput M. Ant. abscissum.i.à Pub. Ant. passus sacram mensam contaminari sanguine clarissimi, & ciuis, & oratoris. [Atque etiam recepit).s.ad mensam pub. Annium qui attulerat id.s.caput M. Ant.i.sinum suum.s.Marij. Nam si de Annij sinu intelligatur, dicendum esset in sinu suo aspersum vestigalis recentis cædis, non tamen ab eo, sed a Publio Antonio factę, nisi qui Antonius dictus sit dicendus.

DE DAMASIPPO.

DAMASIPPVS * nihil laudis habuit, quod corrumpere: itaque memoriam eius licentiore accusatione perstringitur, cuius iussu principum ciuitatis capita hostiarum capitibus permista sunt, Carbonisq. Aruinæ truncum corpus patibulo affixum gestatum est. ideo aut flagitiosissimi hominis pretura multum, aut reip. maiestas nihil potuit. * Liu li. 86. et Oros. lib. 5. cap. 20.

OLIV. DAMASIPPVS) Hic nulla virtute præditus, nulla laude clarus merito accusari potest, qd in mariana tempestate, & ipse supra modum sæuierit, quippe qui nobilissimo ciues Syllani nominis defensores inter victimas, tanquam belluas crudeliter necari, & à ruinæ trib. pl. truncum in sublime elatum per ora vulgi deferri iusserit, de quo Salust. in Catil. Nostra memoria victor Sylla eum Damasippum, & alios eiusmodi, qui malo reip. creuerat iugulari iussit, quis non factum eius laudabat? homines scelestos, & factiosos, qui seditionibus remp. exagitauerant, merito necatos aiebant. Sed ea res magnæ initium cladis fuit, nam vti quisque domum, aut villam postremo vas, aut vestimentum alicuius cōcupiuerat, dabat operam, vt is in proscriptorum numero esset illi, quibus Damasippi mors lætitiæ fuerat, paulo post ipso trahebantur, nec prius finis iugulandi fuit, q̄ Sylla oēs suos diuitijs expleuit. [Nihil laudis habuit) Quod corrūperet, ac si diceret. Marius, atque Sylla suarum rerum gestarum laudes, & gloriam crudelitate corrumperūt, vt sine damnatione laudari nō potuerint. hic vero nullam habuit laudem quam potuerit crudelitate diminuere, quare liberius accusari potest. [Patibulo)

bulo) Cruci affixum, patibulum à patiendo dictum, quòd in eos mortem non ij patiantur. [Flagitiosissimi hominis præturam) Tantum inquit valuit Marij potentia oppressa rep. vt in ea nihil auctoritatis haberet amplissimus ordo. [Prætura) .s. Damasippi, qui tunc præerat vrbi. [Reipublicæ maiestas) Vel senatus, vel quia tunc à ruina trib. pl. erat, & sacrosancta maiestas tribunitia habebatur, cui nihil tunc profuit. Liu. de Mario lib. lxxx. Marius inquit vir, cuius si examinentur cum virtutibus vitia, haud facile sit dictu, vtrum bello melior, an pace perniciosior fuerit, adeo vt quam remp. armatus seruauit, eam primo togatus omni genere fraudis, postremo armis euertit.

ASCEN. DAMASIPPVS nihil habuit laudis, quod enrumpe) .s. turpiter agendo, quia nihil vnquam honeste agerat, itaque .i. & ita memoria eius .i. quæ est de eo, perstringitur .i. violenter inauditur accusatione licentiore, quia impunitiore, Cuius iussu capita principum ciuitatis permista sunt capitibus hostiarum, quia principes inter hostias mactati sunt, & corpus Carbonis à ruinæ truncum .i. detruncatum ablato capite, gestarum est .s. ad ostentationem in opprobrium affixum patibulo, adeo aut prætura hominis flagitiosissimi .s. Damasippi potuit multũ, aut maiestas reip. i. omnium qui præerant iustitiæ potuit nihil, quia permiserunt Damasippum contrasas in innocentem sæuire.

DE NVMATIO FLACCO ROMANO.

*Munatius, L. Munatius dicitur ab Hir. de bel. Hispan.

NVMATIVS * enim Flaccus Pompeiani nominis acrior, quàm probabilior defensor, cum ab imperatore Cæsare in Hispania inclusus mœnibus Attinguensium obsideretur, efferatam crudelitatem suam truculentissimo genere vesaniæ exercuit: omnes enim eius oppidi ciues, quos studiosiores Cæsaris senserat, iugulatos muris præcipitauit, fœminas quoque citatis nominibus virorum, qui in contrarijs castris erant, vt cædes coniugiom suarum cernerent, & maternis gremijs superpositos liberos trucidauit. Infantes alios in conspectu parẽtum humo infigi, alios superiectos pilis excipi iussit. quæ auditu etiã intolerabilia, Romano iussu Lusitanis manibus administrata sunt, cuius gentis pręsidio Flaccus Vallatus, diuinis operibus, vecordi pertinacia resistebat.

OLIV. NVMATIVS etiam Flaccus) Hic est Flaccus ille, qui in omni vita Catonem imitari volebat, & quamuis longe à seueritate illius abesset, licentius tamen plerunque loquebatur. nam cum Pompeium consules admonerent, vt diligenter videret quorsum euaderent Cæsaris opes, quæ reip. periculosæ credebantur Pompeius ociosos eos esse iussit, quia cum primum pede terram percusserit, se totum orbem cõmoturum diceret, fretus .s. potentia, & auctoritate sua totum orbem compleua. Occupatis deinde Gallis auctisque Cæs. viribus, vt iam apertum reip. periculum videretur. Tunc Munatius ille, Pompeio dixisse fertur, nunc pede percute terram ò Pompei, sed quod ad eius crudelitatem pertinet, tanta fuit, vt nihil immanius, nihil truculentiũ audiri posset, sicut in littera videre possumus. [Quã probabilior) Quia non laudem, sed infamiam ex ea re propter crudelitatem est consecutus. [Truculentissimo genere vesaniæ) Sæuissimo furore genere. [Fœminas) Alia teterrima feritas, cum nonnulli ex oppidanis ad Cæsarem confugissent in castra Flaccus ille crudelissimus vxores, & liberos eorum in muros adduci iussit, deinde citatis earum viris veluti ad colloquium, in illorũ cõspectu crudeliter necari iussit, trucidatis prius in matrum amplexibus liberis infantibus. [Infantes alios) Hoc vero multo crudelius, vt quosdam infantes ante ora parentum humo defigi, siue terrę collidi, alios veluti pilas iactatos telis excipi iuberet, quæ quidem auditu, ne dum visu fœda, & intolerabilia dici possunt. [Quæ auditu) Execratur quodammodo hanc Flacci crudelitatem, cum Romani semper humanitatis principes extiterint, vnus inuentus est Flaccus, qui barbaram crudelitatem superauerit. [Diuinis opibus) Non discedit ab assentatione sua Val. Vesania pertinacia. Quia sperabat se diuinis operibus Cæs. posse resistere, à quo tandẽ superatus, iustas crudelitatis pœnas dedit.

ASCEN. MVNATIVS aut Numantius, aut Numatius (tam varie enim scriptum reperi,) autem Flaccus defensor nomine Pompeiani .i. quærelæ Pompeij Magni, acrior, quàm probabilior. (More suo, quàm consimules gradus dat cum ratio videatur secundo loco positiuũ exigere. Nam sicut consuete dicat vir magis acer, quàm probabilis, ita dicendum videtur, acrior quàm probabilis, quia magis acer, non est aliud quàm acrior) cum ipse inclusus mœnibus attegueniium .s. populorum Hispaniæ, vnde addis in Hispania, obsideretur ab imperatore Cęsare, scilicet Iulio. [Exercuit efferatam crudelitatem suam truculentissimo genere vesaniæ. Enim .i. quia, præcipitauit muris .i. de muris iugulatos omnes ciues oppidi, quos senserat studiosiores Cæsaris .i. partibus eius. [Trucidauit) .i. truculenter occidit, quoque .i. etiam fœminas, & hoc nominibus virorum citatis, hoc est nominatim, vt adessent, vocatis virorum, inq; qui erant in castris cõtrarijs .i. Cæsarianis vt cernerent .s. viri cædes .i. occisiones coniugum .i. vxorum suarum, & trucidauit liberos suppositos gremijs maternis Et iussit alios infantes infigi humo in conspectu parentum, & iussit alios superiectos pilis excipi pilis. [Quæ) .s. facta intolerabilia etiam auditu, sunt administrata manibus Lusitanis .i. Lusitanorũ iussu Romano .i. Romani perfecti. [Cuius gẽtis) .s. Lusitaniæ prę sidio Flaccus vallatus, resistebat pertinacia vecordi .i. expertę prudentiæ operibus diuinis .i. Cęsaris inter deos referendi.

NVMATIVS Flaccus) Hanc atteguensius fœdam cæde perstringit Hircius Hispanici belli lib. qui commentariorum Cęs. in ordine sextus est. [Attinguẽsium) Ianus Parrhasius apud Hircium, seu magis Oppium, primus hunc in Val. locum declarauit Atteguensium legendum putabat ab Attegua, quod oppidum, reddit Hircius in Hispania Pliniusque per hoc singuli Attegua, quanquam post tot etiam censuras, in vulgatis cod cibus est Singilta Hegua, vetusti, sicut idem Ianus indicauit, Singilta Tegua, qui librari lubricus est. THEO.

EXTERNA.
DE CARTHAGINIENSIBVS.

TRANSGREDIAMVR * nunc ad illa, quibus, vt par dolor, ita nullus nostræ ciuitatis rubor inest. Carthaginienses Atilium Regulum palpebris resectis, machina, in qua vndique pręacuti stimuli eminebant, inclusum, vigilantia pariter, & continuo tractu, doloris necauerunt, tormenti genus indignum passo, auctoribus dignissimum. Eadem crudelitate vsi in milites nostros, Martis certamine in suam potestatem redactos, nauibus substrauerunt, vt earum carinis, ac pondere elisi, inusitata ratione mortis barbaram feritatem satiarent: tetro facinore, pollutis classibus ipsorum mare violaturi.

Lib. 2. c. 1. Cic. lib. 3. de off. Plin. de vir ill. Flor lib. 2. c. 2. & Gel. lib. 6 c. 4. Cic. in Pisone No. Mar. in verbo palanga

OLIV. Carthaginensiũ crudelitas.

TRANSGREDIAMVR) De supplicio Atilij Reguli, & crudelitate, qua vsi fuerint in eum Carthaginienses, diximus in cap. de seruata religione lib. 1. non est igitur repetenda historia. [Vt par dolor) Quòd à Carthaginiensibus sæuitum sit in Romanos, dolor quidem ad Romanos pertinet, non aũt rubor, quia nulla inde infamia, sicut à sua ipsorum crudelitate. [Machinæ) Vasi cuidam, est enim machina etiam fabrica instrumentum, composito, vnde etiam pro insidijs aliquando ponitur. [Præacuti) Valde acuti claui. [Auctoribus dignissimum) Quia constat Carthaginienses crudelissimos fuisse, & hac crudelitatis infamia semper notatos, ergo illis crudelitas conuenit. [Eadem vsi crudelitate) Hoc fuit eodem bello primo punico, non de imperatore, sed etiam de militibus captis supplicium crudele sumpserunt, quos fundo nauium substratos necauerunt, nouum mortis, & supplicij genus, sæuitas barbara excogitauit, dum supra modum in Romanos sæuire gessit. [Pollutis classibus) Humano sanguine nauibus aspersis. [Mare violaturi) Deductis, scã licet nauibus Romanorum sanguine pollutis, ipsum mare quodammodo violare videbantur, cum illud humano sanguine respergerent.

ASCEN. TRANSGREDIAMVR) Nunc ad illa .s. externa, & primum ad Carthag. quibus vt .i. quemadmodum dolor par .i. æqualis inest, ita nullus rubor .i. nulla verecũdia nostræ ciuitatis inest quia externa crudelitas nulla incutit Rom. verecundiam. Incipiens autem narrare dicit. Carth. necauerunt Attilium Regulũ, qui vbi persuasit, ne per se fieret redẽptio captiuorum Carth. vt iusiurandum seruaret ad hostes redijt, palpebris sup. eius .i. cooperculis oculorum resectis .i. abscisis inclusum machina .i. dolio, vt quidam volunt, in qua .s. machina stimuli acuti .i. claui eminebant .i. extabant vndique .i. ex omni parte, necauerunt, dico vi

gilandia, quia abscisis palpebris dormire non potuit, & continuo stactu doloris. Sup. ô genus tormenti indignum. passu. s. regulo qui id passus erat, & dignissimum auctoribus. s. eius passionis. Carth. sup. vsi eadem crudelitate in ciues nostros. i. Romanos redactos in suam potestatem certamine marito. i. bellico subtraxerunt eos nauibus, vt ipsi elisi. i. contriti carinis. i. aluis, ac fundis earum. s. nauium, satiarent seritatem barbaram inusitata ratione. i. via, ac specie mortis, violaturi. s. Carthaginienses ipsum mare classibus Pollutis tetro. i. fœdo, & diro facinore.

THEO. AVCTORIBVS dignissimum) quibus ipsi cruciari merebantur. [Nauibus subtrauerunt) Varro de vita patrum lib. iiij. Cum pœnus, inquit, in fretum obuiam venisset nostris, & quosdam cœpisset crudelissime pro palangis carinis subiecerat, quo metu debilitate nostros, sunt autem palangæ fustes teretes, qui nauibus subijciuntur, ad pelagus, vel ad litora cum subducuntur. vt Nonius auctor est. Hæc Ianus Parrhasius.

DE HANNIBALE.

*Vegelo. apud Flor lib. 2 cap 6. de re. Liu & Appianum Lib. * Appian Lib et Plin. li 8 cap 7. * Liu li. 36. & Plut in vita.

HORVM dux Hánibal, cuius maiore ex parte virtus sæuitia constabat, in flumine Gelo corporibus Romanis ponte facto, exercitum traduxit, vt æque terrestrium scelestum Carthaginiensiũ copiarum egressum terra, quàm maritimarum Neptunus experiretur. Idem captiuos nostros oneribus, & itinere fessos iam prima pedum parte succisa relinquebat. * quos vero in castra perduxerat, paria fratrum, & propinquorum iungens, ferro decernere cogebat: neque ante sanguine explebatur, quàm ad vnum victorem, omnes redegisset. Iusto ergo illum odio, * veruntamen tardo supplicio Senatus, Prusiæ regis factum supplicem, ad voluntariam mortem compulit.

OLIVERIVS.

HORVM dux Hannibal) Liuius hunc multis virtutibus præditum dicit, quas ingentia vitia adæquabant, inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus dei metus, nullum iusiurandum, nulla religio, fuit ergo crudelissimus imperator. [In flumine gelo) Virg. gelam appellauit, à quo oppidum illi oppositum cognominatum est, apparet camerina procul, campique geloi, Immanisque gela fluuij de nomine dicta. est autem fluuius Siciliæ inter Camerinam & Agrigentum. [Exercitum traduxit) Hoc idem fecisse Spartacum Frontinus dicit libro j Spartacus, inquit, fossam, qua erat à M. Crass. circumuallatus cæsis captiuorum, pecorumque corporibus repleuit, & supergressus est. [Vt æque terrestrium) Vt etiā fluuiales & terrestres aquas poluerent, sicut primo pun. bel. maritimas crudelitate corruperant. [Idem captiuos nostros) Alia sæuitia barbara, si captiuos Rom. quibus pro seruis vterentur, cū longo itinere fessis imposita sibi grauissima impedimentorū onera ferre non possent, succisis primis pedum partibus relinquebat inutiles, quos vero in castra perduxerat, inter se sanguine cōiunctos tanquam gladiatores ferro decernere coëgit, quo spectaculo non prius satiatus est, quam omnibus consumptis eo genere mortis superstes nullus esset, quid illud, quod inter cadauerum strues in Cannensi clade mensas parasse dicitur, si non minus Cæsorum sanguine, quàm epularum voluptate satiaretur, discedens quoque ex Italia, cum ad ferendam opem, patriæ reuocaretur, omnes Italici generis, qui in Africam illum sequi abnuentes concesserant, in Laciniæ Iunonis delubrum, inuiolatum ad eam diem, in templo ipso fœde, crudeliterque interemit. [Paria fratrum) Tanquam paria gladiatorum, vt frater cum fratre, propinquus cum propinquo ferro certarent, seque mutuis vulneribus occiderent, quo mors illi, grauior esset. Iusto igitur illum) Merito illum odere Romani, quem ad voluntariam denique mortem compulerēt, nam subactis tandem Carthaginiensibus, cum inter pacis conditiones abrupti fœderis vltionem depoceretur Hannibal, in quem omnis rupti fœderis culpa transferebatur, ad Antiochum regem Syriæ confugit, qui cum aduersus Romanos bella pararet, & Hannibalis consilia sperneret, victus à Romanis, & ad pacem coactus, Hannibali significauit illum peti à Romanis quo cognito ad Prusiam Bithyniæ regem se contulit, quem cum aduersus Eumenem ponti regem excitasset, Eumenemque Hannibalis consilio Prusias superasset metuens senatus Rom. ne sibi nouum bellum suscitaretur ab Hannibale, T. Quintum Flaminium ad regem Prusiam miserunt, qui vtrūque rege componeret, Hannibalem deposceret, non illi similiter Romanorum postulationem rex perfidus indicauit, sed eum in Romanorum manibus, hoc est T. Quinti, qui ob eam causam venerat, vt Hannibalem Romam captiuum duceret, ita tradidit vt via sumendi veneni, quod in anulo regio more gerebat, tempus ei superesse posset, qui quidem anulus, vt dixit Iuu. fuit cannarum vindex, ac tanti sanguinis vltor, Iustinus tamen dicit Hānibalem, audito legatorum aduentu, sumpto veneno legationē præuenisse. Plut. vero plures afferre opiniones de morte Hānib. nam alios dicit esse, qui velint eum a seruo fuisse interfectum. alios qui tauri sanguinem illum hausisse dicant, alios, qui venenum ad similes casus preparatum bibisse cum magna execratione regis Prusiæ. [Prusiæ regis) Bithyniæ.

Hánibal mors.

ASCEN. HORVM huiusmodi hominum dux Hannibal, cuius virtus. i. bellica constabat, ex maiore parte, sæuitia traduxit exercitum ponte facto in flumine gelo, quod est in Sicilia inter Camerinam, & Agrigētum, corporibus Romanis, vt terra experiretur æque scelestum egressum copiarum Carthaginien. terrestrium .i. per terras ductarum, quam Neptunus maritimarum, & ita accipit terram pro tellure. idem. i. Hannibal relinquebat nostros. i. Romanos milites captiuos. i. quos cœperat, fessos oneribus, & itinere, & ita progredi nequeuntes, prima parte iam. i. prius succisa, ne amplius ingrederētur saltem recte. [Vero). i. sed cogebat decernere ferro. i. dimicare, & altero alterum interficiente experiri, vter viueret, eos sup. quos perduxerat in castra iungens. i. constituens ad dimicationem paria fratrum. i. ex fratribus, & propinquis inter se, neque explebatur. i. satiabatur ante. i. prius sanguine, quam redegisset omnes ad vnum. s. vltimum victorem qui non habebat, cum quo amplius certaret, qui vero semel vicerāt, iterum alteri coniugebantur, donec omnes præter vnum essent interfecti, vnde male quidam legunt, Quosdam autem, vbi legendum est, quos autem &c. Ergo quia iam sæuus in Romanos fuit, senatus compulit illum. s. Hannibalem factum supplicem Prusiæ regis Bithyniæ ad mortem voluntariam, quam sibi intulit, odio iusto, verum. s. sed tamen supplicio tardo, quia animus diu regnarat.

THEO. HOC & Liuius ex persona cos. ad Campanos, exercitum natura mitem, moribusque ferum insuper dux ipse efferauit, in pontibus, ac molibus ex humanorum corporum strue faciēdis, Idipsum P. quo Cornelius apud Appianum pœnis inuidiam faciens exprobat, & L. Florus, pons de cadaueribus iussu ducis factus in torrente Vercelij quę lectio castigatior est. Nam gela flumine in Sicilia quidem redditur à Strabone Duride, Plinio, Marone, Silio, Claudiano, Stephano, ceterisq́ in proximis Aufidi regionibus, vbi statuit ipse Florus a nullo. Porrò Vercelius vrbs est Hirpinorum, cuius meminit Liu. belli pun. lib. iij. in Hirpinis, inquit, oppida, quæ a P. R. defecerant, vi recepta, per M. Valerium prætorem Vercelius, Sicilius que. Sed in vtbis vltimo nomine librarij menda est, scribendumque Vicelius, vtrunq; enim in agro Compsano fuit oppidum Vercelius, & Vicelius, vnde Vercelanos, & Vicellanos, 10 lib. Italiæ regione Plinius affert, quamuis apud eum post tot etiam censuras, Vecellani, & Veculai corrupte legatur. de Vicelio Liuius alibi meminit inter prodigia. Nunciatum inquit est, in Iouis Vicelini templo, quod in Compsano agro est, arma cōcrepuisse. Quare Iani Parrhasij sententia corrige Valerij verba sic. in Flumine Vercelij Hannibal enim post Cannensem pugnam Compsam petit, oppidumq́. facile perpulit ad deditionem, ac in traiectu torrentis ad vrbem Vercelij, ex humanorum corporum strue pontem fecit.

DE REGE MITHRIDATE.

TAM * hercle, quàm Mithridatem regem, qui vna epistola octoginta millia ciuium Romanorum in Asia, per vrbes negociandi gratia dispersa, interemit: tantæque prouinciæ hospitales deos, iniusto, sed non multo cruore respersit: * quoniam cum maximo cruciatu, veneno repugnantem spiritum suum tandem succumbere coëgit. simulque piacula crucibus illis dedit, quibus illos amicos suos auctore Gauro Spadone libidinosus obsequio, scelestus imperio affecerat.

* Cic. p lege Manil. Liu. lib 78. Plut. Appia. et alij. * Plin de vir. illu. & Plut. in Pomp.

TAM

OLIV. *Mithridates crudelitas.*

TAm hercle, quàm Mithridatem) Mithridates sæuitia pro virtute abutebatur, nam bellũ susceptuetus aduersus Rom. edictum per omnes Asiæ vrbes misit, vt omnes, qui in Asia forent Romanæ ciuitatis homines interficerentur, fuerunt autẽ supra octoginta millia Romanorum, qui negociandi, vel alterios rei gratia dispersi erant in Asia præterea domus, templa, & aræ, humana omnia, atque diuina iura violata sunt, cuius licet ie vas, meritas tamen pœnas dedit, nam tribus demum ingentibus bellis felicitate Syllę, aut virtute Luculli, & Pompei magnanimitate victus, & defectione ciuium, Phaenacisque filij scelere præuentus, male tentatum veneno spiritum expulit. Nam Pharnaces eius filius in Pompei gratiam, ipsum iam amisso regno obsessum ad mortem coëgit, qui veneno accepto, cum parum profecisset, a milite gallo nomine Bittoco, à quo vt se iuuaret pe- rierat, interfectus est Plin. lib. xxv. natur. historiæ, hunc dicit quotidie antidotum contra venena sumere solitum. Gell. vero lib. xvij. de noctibus atticis. Anates inquit, ponticaa dicunt edẽdis vulgo venenis victitate. Scriptum est à Leneo Cn. Pompeij Liberto, Mithridatem illum Ponti regem medicinæ rei, & remediorum in id genus solertem fuisse, solitumque earum sanguinẽ miscere medicamentis, quæ de iungendis veneni, valent, eũ sanguinem, vel potentissimum esse in ea coactione, sioe confectione ipsum autem assiduo regem talium medullarum vsu à clandestinis epularum insidijs cauisse, quin & scientem quoq; vltro, & ostentandi gratia venenum rapidum, & veloa sępenumero hausisse. Atque id eum sine noaa fecisse, quamobrẽ cum postea pręlio P.R. victus metu sui in vltimi regni refugisset, & mori decreuisset, & venena violentissi na festinandæ necis causas frustra ea pertui fuisset, suo seipse gladio traosegit. Plin. vero nepos de viris illust. Mithridates, inquit, à Pompeio nocturno prelio victus in regna consugit, vbi per seditiunem popularium à Pharnace filio in turre obsessus, venenum sumpsit, quo tardius agente, quia aduersus venena multa ante medicaminibᵛ corpus firmarat immissum percussorem gallum auctoritate vultus, vel atroci vultu territum reuocauit, & in cædem suam manum trepidantis adiuuit. Alij vero acotissimo veneno extinctum illum fuisse ferunt, quos Luc. secutus ait. Post cilicas ne vagos, & lassi pontica regis. Prœlia Barbarico via consummata veneno. Iustinus hunc dicit, Ideo se venenis bibendis assuefecisse, quòd puer à tutoribus fuisset veneno petitus aduersus, quorũ insidias, hac vna se ratione muniuit. [Tam hercle) Subaudi iusto odio senatus Annib. ad voluntariam mortem coëgit, quàm etiam compulit Mithridatem. [Hospitales deos) Apud maiores sancta habebantur hospitij iura, quæ violare nefas. Virg. Iupiter hospitibus nã te dare iura loquuntur, violauit ergo hospitalia iura, cum mandauit omnibus Asiaticis, vt hospites Rom. cuncti necarent. [Nõ multo) Quia de rege tandem sumpsere supplicium, quem ad voluntariam mortem compulerunt. [Crucibus illis) Supplicijs, & tormentis. (Auctore Gauto spadone) Hunc delitijs Mithridates habebat ad cuius nutum nihil non facere paratus erat, hic ergo multos regis amicos, qui tam fœdum regiæ libidinis ministrum per iniquo animo ferebant de medio tolli curauit. [Spadone) Eunucho. Inter spadonem, & Eunuchum sunt qui nullam velint esse differentiam, nisi in deriuatione, nam vtrunque à græco deducunt spado ἀπὸ τῦ σπάσθαι, à trahendo, quòd trahuntur, & debilitantur genitalia, non penitus tolluntur, sed ne vantur quibusdam instrumentis, vt virilia agere non possint. Eunuchus vero dicitur, quod bonam mentem habeat .i. nulla libidine vexatã propterea quòd sit euitatus. nam genitalibus caret, ἀπὸ τῦ εὖ, bene νοῦν mentem & ἀπὸ ἔχειν habere. [Libidinosus obsequio) Cognitus rex libidinosus, qui tam turpi libidinis ministro est obsecutus, vt amicos suos illi infensos occidi iusserit. [Scelestus imperio) Qui scelus non mediocre commisit, vt sibi fidos amicos Spadonis gratia mori imperauit, hic Mithridates annos quadraginta Romano restitit imperio.

Hospitalia iura.

ASCEN. TAM &c.) Hercle.i. per Herculem, tam .s. iusto odio compulit senatus Hannibalem ad mortem voluntariam, quàm Mithridatem regem Ponti, qui interemit vna epistola .i. mandato misso epistola vna octogenta millia ciuium Romanorum dispersa in Asia per vrbes gratia negociandi.i. mercandi. [Et respersit deos hospitales).i. hospitalitati præ sunt, tantæ puinciæ quantę est Asia, cruore iniusto.i. iniuste fuso, sed non multo, qm ipse coëgit spiritum suum repugnantium veneno, q a munitom Mithridatica ↄfectione ↄtra vim veneni succumbere, tandem cum maximo cruciatu.i. violentissima morte, & simul dedit piacula.i. expiationes illis crucibus, qbus ipse libidinosus obsequio.i. obsequendo iniquo, & turpi voto spadonis, & scelestus imperio.i. imperãdo (vnde turpis erat, q a vt Eunucho obsequeretur id voluit sed scelestus q a, quod voluit, imperauit) affecerat illos.s. notissimos, & insontissimos, amicos suos, auctore Gauro spadone.

DE GENTIS THRACIÆ REGINA.

NVMVLISINTHIX Diogiridis filiæ Thraciæ regis etsi minus admirabilem crudelitatem gentis ipsius feritas, narrandam, tamen rabies sæuitiæ facit, cui neque viuos homines medios secare, neque parentes liberorum vesci corporibus nefas fuit.

OLIV. *Cysenis regia Thraciæ.*

CYSENIS Diogiridis) Thraces crudelitate pręstare nõ homines tantum, sed aues quoque testantur, nam hirundines ad eam gentem æstate non deuolant, crudelitatem metuentes, est enim in Ceniensi regione oppidum, quoddã Flaniopolis nomine, vel vt Plin. dicit Bizecis, regia quondam Terei regis inuisum irundinis, & teste Solino alitibus illis in accessum est, quorum Diomedis humania carnibus vescentium stabulum execratum fuere in ea prouincia reges feritate insignes, vt Tereus, & Diomedes, & alij complures, inter quos Cysenis regina, quæ crudelitatis veluti rabie quadam furibunda medio secari homines, natorum corpora parentibus epulanda apponi iubebat, aliaque huiuscemodi sæuitiæ exempla faciebat. Crudelitatem gentis) De qua Virg. Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum, quare non mirum est inuentam esse fœminam crudelitate ferentem. [Medios homines secare) Quem morem seruat Turcus ille sæpissimus [Nec parentes liberorum) Beatus Aug. de Indis loquens hanc eandem asserit crudelitatem, filios parentum intestina comedere, & ideo Beatus Thomas, eorum crudelitatem exhorrens dixit, domine quouis me mitte pręterquam ad Indos.

ASCEN. NVMVLISINTHIS &c.) Etsi.i. quanq̃ feritas ipsius gẽtis.s. Thraciæ facit crudelitatem Numulisinthis (sunt tamẽ qui legant Cysenis) filiæ Diogiridis regis Thraciæ minus admirabilem, quia minus mirum, vbi totus populus ferox, & crudelis est, reginam crudelissimam fuisse. [Tamen rabies) .i. enormitas sæuitiæ facit sup. eam narrandam.i. dignam quæ narretur ad detestationem. [Cui).s. reginæ, nec fuit, hoc est non videbatur, aut non reputabatur nefas, secare homines viuos medios, aut medio.i. per medium nec parentes vesci corporibus liberorum.i. filiorum suorum, aut etiam filiarum legitimarum.

DE PTOLOMEO REGE ÆGYPTI, ET DE CLEOPATRA.

ITERVM * Ptolemæus Physcon emergit, paulo ante libidinosæ amentiæ teterrimum exemplum: idem etiã inter præcipua crudelitatis indicia referendus. Quid enim hoc facto truculentius? filium suum nomine Memphitem, quem ex Cleopatra eadem sorore, & vxore sustulerat, liberalis formæ, optimæ spei puerum in conspectu suo occidi iussit, pedes eius * preciosos, & caput, & manus in cistã chlamide opertos pro munere natalitio matri misit: perinde, quasi ipse cladis, quàm illi inferebat expers, ac non infelicior, quòd in cõmuni orbitate Cleopatram miserabilem, cunctis se inuisum redderet. Adeo cæco furore, summa quæque efferuescit crudelitas, cui monumentum ex seipsa reperit. nam cum animaduerteret, quanto sui odio patria teneretur, timori remedium scelere petiuit: quoque tutius plebe trucidata regnaret, frequens iuuentute gymnasium armis & igni circundedit, omnesque, qui in eo erant, partium ferro, partim flamma necauit.

* Liu li. 59. et his cap sup.

* Scisos

OLIV. *Ptolemæi crudelitas.*

ITERVM Ptolemæus) De vitijs, & crudelitate huius sæuissimi regis, dictum est in cap. de luxuria, ibi ergo quærenda est historia, Sed ad ea, quę de illo supradicta sunt, hoc etiam accedit, q vbi se ciuibus suis ob crudelitatem inuisum esse cognouit metuens futurum qđ euenit regno.s. pulsum iri, remedium voluit ea scelere excogitare, plebem ferme omnem trucidari, iuuentu-

uentutem in Gymnasio congregatam ferro, flammaque circundari, & totam necari curauit. [Teterrimum exemplum] Turpissimum, & sordidissimum exemplum, sicut in cap. de luxuria monstratum est. [Referendus] Recitandus, narrandus. [Sustulerat] Susceperat, & nutriuerat. Iuueo. Tollere dulcem, cogitat heredem. [In conspectu suo] Ante oculos suos, quod leuius fuit. [Pro munere] Enim curauit rex iste sæuissimus, vt hæc munera reginæ darentur in conuiuio, quo die natale suum celebraret, quæ res non reginæ tantum, sed etiam vniuersæ ciuitati, & acerba, & luctuosa fuit. [Perinde quasi ipse cladis expers] Quasi non sibi filios, sed sola Cleopatra natus, ac si diceret, qui nullum patris sensum haberet. [Adeo cæco furore] Tanta erat crudelitas furori permissa, vt etiam ipsa vires reciperet, & incrementum ad exempla scelera. [Efferuescit] Incenditur. [Monumentum] Firmamentum, sed potius fomentum. [Frequens iuuentute Gymnasium] Die ludorum iuuenes in Gymnasium frequentes conueniant, vt de more ludos celebrarent, est locus exercitij Gymnasiorum, vt sæpe diximus.

Gymnasium.

ASCEN. ITERVM &c.) Ptolemæus Physcon rex Aegypti, emergit iterum). s. dum profert educens caput è profundo vitiorum, habitus, sup. paulo ante cum de luxuria, & libidine ageretur exemplum teterrimum. i. turpissimum, & pessimum amentiæ libidino sæ idem referendus inter præcipua indicia. i. signa, aut obiecta crudelitatis. quid enim truculentius. i. atrocius, sup. est hoc facto. s. eius, quod dicam? Ipse sustit Memphitem filium suum, quem sustulerat. i. genitum educandum curauerat, vt Cleopatra eadē sorore, & vxore puerum formæ liberalis. i. ingenuæ, & liberalis hominibus dignæ, & optimæ spei. i. indolis bonos mores promittentis, occidi in conspectu suo, & misit matri. s. Cleopatræ pro munere natalitio. i. quo principes, & coniuges se mutuo donare solebant in natali suo, pedes eius, id est filij sui, preciosos, id est ante abscissos, & caput eius. [Et manus opertos chlamyde in cistam]. s. inclusos, aut in cista legendum est, perinde quasi, id est tanquam ipse esset expers cladis. i. calamitatis quam ipse inferebat illi. s. Cleopatræ matri, quia cum communis esset natua communis erat clades, ac ipse rex, non sup. esset infelicior, quā Cleopatra. quod redderet in commodi orbitate. i. priuatione liberorum, Cleopatram miserabilem. i. dignam miseratione cunctis, & se inuisam cunctis, sed minoris infelicitatis est, quempiā esse miserabilem, quam inuisum, deteriorque est conditio male facientis, quàm patientis, cū peior sit culpa, quàm pœna [Adeo] sit tantum cæco furore efferuescit. i. ebulit summa quæque crudelitas, vt est regum, & principum, cui. s. crudelitati summæ, ipsa teperit monumentum ex se. i. per nouam crudelitatem verterem prorexit, nam cum animaduerteret Ptol. quanto odio sui patria teneretur, petiuit scelere. s. nouo remediū timori. i. de nimis cogeretur suos, quibus odio erat, timere quoque. i. & quo ipse regnaret totius plebe iuuentute, & ipse circundedit armis, & igni Gymnasium. i. locum exercitiorum, & ludorum, frequens. i. abundantem iuuentute. i. multitudine iuuenum, & necauit omnes, qui erant in eo partim ferro, & partim flamma.

DE OCHO DICTO DARIO.

Ouid. ep than.

OCHVS * autem, qui postea Darius appellatus est sanctissimo Persis iureiurando obstrictus, ne quē ex coniuratione, quæ septem magos cum eo oppresserat, aut veneno, aut ferro, aut vlla vi, aut inopia alimentorum necaret: crudeliorem mortis rationem excogitauit, quæ hos iunctos sibi non perpetuo vinculo religionis tolleret. septum enim altis parietibus locum cinere compleuit, suppositoque tigno prominente benigno cibo, & potione exceptos in eo collocabat, è quo somno sopiti, in illam insidiosam congeriem decidebant.

OLIVERIVS.

OCHVS qui postea) Quomodo Darius fuerit rex cōstitutus monstratum est in cap. de fortitudine, & in cap. de vafre dictis, & factis, quod vero ad crudelitatem eius pertinet, cum rex constitutus populo iureiurando affirmasset, se nullum ex principibus septem, qui coniurationis aduersus magos socij fuissent, veneno, ferro, aut alia vi, aut inedia oppressurum, illorum, potentiam metuens, nouum mortis, & crudelitatis genus excogitauit, quo se metu, & religione solueret. locum parte tibus cinxit, totum cineribus repleuit, in suspensum tignum superimposuit, principes luxuriosos epulis, vinoq. repletos in eo collocaui. qui crapula sopiti, in cinerosum pelagus deciderunt, obrutique sunt omnes, existimauit rex iste, perituros hac consilij calliditate, se posse & libidini pariter suæ, & religioni satisfacere, quod non ita est. fraus enim distinguit, non dissoluit periorum, principum autem nomina fuerunt hæc. Otlbanes, Itaphernes, Gobrias, Megabizus, Aspicies, Hydarnes. [Inopia alimentorum] Fame, & inedia. [Hos vinctos] Alij habent onustos. i. sibi graues atque difficiles, quorum opes, atque potentiam metuebat. [Vel iunctos] Quasi simul administrantes, quorum auctoritas magna foret apud regem, ita iubente populo. [Non perpetuo vinculo religionis] Non violato sacramento, vt ipse putabat. [Congeriem] Cinerum cumulum, & congregationem, Valerium regis consilium, sed à crudelitate motuarum.

ASCEN. OCHVS autē, qui postea appellatus est Darius, obstrictus Persis sanctissimo iureiurando, ne necaret quem). i. aliquem ex coniuratione. i. multitudine coniuratorum, quæ oppresserat cū cum septem magos, qui tyrannidem exercuerat. [Aut veneno, aut ferro, aut vlla vi). i. violentia, aut inopia alimentorum excogitauit crudeliorem rationem. i modum & viam mortis, quæ. s. ratio tolleret. s. de medio viuentium, hos iunctos sibi vinculo religionis, iniurandi, perrupto compleuit enim locum septum. i. circundatum altis parietibus cinere, & tigno. i. ligno transuerso prominente. i. longe eminente extra cineres, supposito. i. clanculum imposito, & locabat in eo. s. tigno eos exceptos benigne. i. abunde cibo, & potione, è quo. s. tigno ipsi sopiti somno. pro. funde propter crapulam dormiente decidebant. i. deorsum cadebant in illam congeriem. s. cinerum insidiosam. Misera autem, & improuide erat, tunc mortalitas, quæ regem iuramento astringens, non adiecerat clausulam illam generalem, nec alia qua via ratione, quàm adimcta religione solui non potuisset.

DE OCHO ARTAXERXE.

APERTIOR, & tetrior alterius Ochi cognomine Artaxerxis crudelitas, qui Ocham sororem, atque eandem socrum, viuam capite defodis, & patruum cum centum, & amplius filijs, ac nepotibus vacua area destitutum iaculis confecit, nulla iniuria lacessitus, sed quod in his maximam apud Persas probitatis, & fortitudinis laudem consistere videbat.

APERTIOR &c.) Non est in Dario finita regum Persarum crudelitas. Nam Ochus cognomine Artaxerxes Dario longe crudelior fuisse videtur, qui non in eis, quos metueret, sed in suos supra modum sæuiuit sororem cuius filiam duxerat vxorem, terræ viuam defodit, patruum cum centum liberis, atque nepotibus telis transfigi imperauit, in area vacua alligatum, nec id vlla iniuria lacessitus, sed quòd illorum maximas opes, & ingentem apud Persæ virtutis opinionem esse videbat, quare timebat, ne in illum Persæ regnum tranferret imperium. [Eadem socrum] Erat & socrus, quia eius filiam duxerat vxorem. [Cum centum, & amplius filijs Barbarum erat, nō singulas, sed plures habere cōiuges, quorquot. s. alere potuissent Virg. Vidi Hecubam, centumque nurus. Item quinquaginta, illi thalami. Salust. Alij denas, alij plures, sed reges eo amplius. [Nulla iniuria lacessitus] Exaggratio crudelitatis Ochi, qui insontes necauerit, sanguine sibi coniunctos.
OLIV. *Ochi crudelitas. Dario crudelitas.*

ASCEN. APERTIOR &c.) Crudelitas alterius Ochi Artaxerxis cognomine, fuit sup. aptior, & tetrior. i. dirior, qui defodit capite viuam Ocham, seu Ochaxim sororem, atque eandem socrum, s. suam, quia eius filiam duxerat, & confixit iaculis patruum. s. suū, hoc est fratrem patris sui cum centum, & amplius filijs, & nepotibus, destitutū. i. seorsum ab alijs statutū sup. in area vacua, nulla. i. non vlla non lacessitus. s. ab eo vlla iniuria, sed quòd. i. quia ipse videbat maximā laudem pbitatis, & fortitudinis apud Persas consistere in his, scilicet patruo, & filijs eius, ac nepotibus.

DE ATHENIENSIBVS.

Cic lib. 3. de off.

CONSIMILI * genere æmulationis instincta ciuitas Atheniensiū, indigno gloriæ suæ decreto Aeginensium iuuentuti pollices abscidit, vt classe potens

populus in certamen maritimarum virium secum descendere nequiret. Non agnosco Athenas timori remedium à crudelitate mutuantes.

OLIV. CONSIMILI genere) Cic. lib. iij. offic. Durius esse inquit Athenienses, qui sciuerunt, vt Aeginatis, qui classe valebant, pollites præciderentur, hoc visum est vtile, nimis.n. imminebat propter propinquitatem Ægina Pireo, sed nihil qd' crudele, vtile est enim hominum naturæ, quam sequi debemus, maxime inimica crudelitas, propter vtilitatem igitur, Athenienses id crudelitatis exemplum ediderunt, vt Æginensium iuuentuti pollices præcidi ea decreto iusserint, ne secum nauali certamine contendere possent, in quo plurimum illos valere cognoscerent. [Consimili genere æmulationis) Sunt enim Ath. Orbi crudelitatem imitati. Nam quemadmodum Ochus patrui, & eius filiorum, atque nepotum probitatem habuit suspectam, sic Athenienses Æginensium vires timuerunt, qui metus illos fecit esse crudeles. Æginensium Ægina est insula, & vrbs in qua regnauit Æacus ab Aegina Aesopi filia denominata, sed antea dicebatur Boopia teste Ouid. lib. vij. Met. Boopiam veteres appellauere, sed ipse Aeacus Aeginam genitricis nomine dixit. [Pollices) In quibus manuum vis omnis penè consistit. [Non agnosco Athenas) Cum Athen. humanitatis semper fuerint præceptores, quippe apud quos philosophorum præcepta viguerunt, à seipsis alia nati fuisse videntur, vt non cognoscantur Athen. qui timori remedium à crudelitate, tanquam barbari mutuari voluerint. [Mutuantes) Sicut Ptolemæus de quo supra. *Aegina insula.*

ASCEN. CONSIMILI &c.) Ciuitas Ath. instincta.i. stimulata tõ simili genere æmulationis.i. inuidiæ ob parem, aut maiorem virtutem, abscendit decreto indigno gloriæ suæ, quam.s. affectabat, aut in alijs factis meruerat (quæ lectio si vera est, similis est illi, veterum haud illius indignus auorum, sunt tamen, qui gloria sua legant nec desunt, qui sic construant decreto gloriæ suæ indigno sup. ipsa) iuuentuti Aeginensium pollices vt populus.s. Aeginetarum potens classe nequiret descendere secum.i. cum ciuitate Ath. in certamen virium maritimarum. [Non agnosco Athenas) .i. non censeo in eo facto Athenas, vtpote mutuantes.i. cum mutuo accipientes timori.s. suo remedium à crudelitata.

DE INVENTORE ÆNEI TAVRI.

SAEVVS * etiam ille ænei tauri inuentor, quo inclusi subditis ignibus, longo & abdito cruciatu, mugitus resonantem spiritum edere cogebantur, ne eiulatus eorum humanæ sono vocis expressi, Phalaridis tyranni misericordiam implorare possent: quam, quia calamitosis deesse voluit, teterrimum artis suæ opus primus artifex inclusus merito auspicatus est.

** Cic. in Verr. Ouid. in lib. & Phalar. epist.*

OLIV. SAEVVS etiam) Cum Phalaris Agrigentinorũ tyrannus crudelitate delectaretur, Perilus Athen. vir ingeniosus vt tyranno gratificaretur, venit agrigentum, & ex ære taurum artificiosum fabricauit, quo nocẽtes inclusi subiectis ignibus torquerentur, qui mugitum, & non humanam vocem emittere videretur, ne tyrannus, vlla hominis voce ad misericordiam flecti posset, pro quo inuento, cum manus à crudelissimo tyranno, qui nouis, & exquisitis hominum tormentis delectaretur, ingeniosus ille magister postulasset, in illo ipse includi iussus à tyranno, ac suppositis ignibus exustus primus artificij sui verum experimendum præbuit, dicente hoc Ouid. in lib. i. de arte amandi. Et Phalaris tauro violenti membra Perilli, Torruit, infelix, imbuit auctor opus. Item Ouid. in eodem lib. i. etiam dixit. Nec enim lex equior vlla est, Quàm necis artifices, arte perire sua. Extat etiam epistola Phalaridis ad Athenienses, qui de Perilli morte apud tyrannum fuerant conquesti, cuius principium est. Venit ad nos faber velle Perillus &c. De hoc tauro Cic. in Verrinis lib. v. mentionem facit cum pulcherrimo Scipionis dicto ad agrigentinos, verum Phalaris in hac vna re iustissimus fuisse iudicatur, qui tam fœdæ crudelitatis, inuentorem ipsam crudelitatem primum experiri voluerit. [Inuentor) Perillus, qui & Perilaus dictus est. [Mugitus resonante) Vox enim patientium per fistulas quasdam erumpens mugitum imitabatur. [Addito) Occulto, quo minus spectantes misericordia mouerentur. [Vlulatus) Miserabilis, vox & fletus inclusorum. [Quam quia calamitosis) Qui misericordiam alijs suo artificio negari cupiebat, nullam ipse misericordiam est consecutus.

ASCEN. SAEVVS) Sup. fuit etiam ille.s. Ath. faber Perillus nomine, inuentor tauri Aeneid.i. ex ære facti, quo.s. tauro inclusi ignibus subditis.i. subiectis cogebantur longo, & abdito.i. occulto, & latente cruciatu, edere.i. emittere spiritum resonantem.i. referentem & sono imitantem mugitus.i. sonos taurinos, ne eiulatus .i. miserandi gemitus eorum.s. qui essent inclusi, expressi sono vocis humanæ possent implorare.i. implorando esse, qui misericordiam Phalaridis tyranni Agrigentinorum, quem.s. misericordiã, quia Perillus, voluit deesse calamitosis, ipse artifex, inclusus.s. eo ex præcepto Phalaridis, auspicatus est.i. inouit, & incohauit merito primus teterrimum opus artis suę, quia primus in eo periјt.

DE HETRVSCIS.

AT ne * Hetrusci quidem parum feroces in pœna excogitanda, qui virorum corpora cadaueribus aduersa aduersis alligata, atque constricta, ita vt singulæ membrorum partes, singulis essent accommodatæ, tabescere simul patiebantur, amari vitæ pariter, ac mortis tortores.

** De Mezētio, hoc refert Virg. li. 8. Aen.*

OLIV. AT ne Hetrusci) Perillus nouum excogitauit supplicij genus Hetrusci vero non minus crudeles pœnas inuenerunt, vt viua corpora mortuis alligata tabescerent, quod mortis genus crudelissimum fuit, hoc autem quod Valerius Hetruscis Virg. Mezentio eorum regi attribuit, dicit enim lib. viij quid memorem infandas cædes, quid facta tyranni. Effera dij capiti ipsius, generiq. reseruent, Mortua quinetiam iungebant corpora viuis, Cõponens manibusq. manus, atque oribus ora Tormenti genus & saniæ, taboq. fluenti, Complexu in misero longa sic morte necabat. [Tabescere) Marcescere, corrumpi. [Amari vitæ) At mortis tortores, qui dum viuos necarent mortuis parcebant, sic enim sepulchris sedibus suis conquiescere non patiebantur, sed sepulcbra quodammodo violabant.

ASC. AT ne quidem Hetrusci) Cum sint populi Italiæ sup. fuerũt parum, sed multum feroces in excogitanda pœna.i. cruciatu, qui patiebantur corpora viuorum (sunt tamen qui legant virorum) alligata, atque constricta aduersa aduersis.i. vt dicit Maro, oribus ora, ita vt singulæ partes membrorum.s. viuentium essent accommodatæ singulis sup. membris cadauerum tabescere.i. in tabem, & putredinem resolui simul, existentes amari tortores pariter vitæ.i. viuentium, ac mortis .i. mortuorum, quorum cadaueribus hi abutebantur.

DE BARBARIS.

SICVT illi Barbari, quos ferunt mactatarum pecudum intestinis, & visceribus egestis, homines inserere, ita vt capitibus tantummodo immineant, quoque diutius pœnæ sufficiant, cibo & potione infelicem spiritum prorogant, donec intus putrefacti laniati sunt ab animalibus, quæ tabidis in corporibus nasci solent. Queramur nunc, cum natura rerum, quod nos multis, & asperis aduersæ valetudinis incommodis obnoxios esse voluerint, habitumque cœlestis roboris humanæ conditioni denegatum moleste feramus, cum tot cruciatus sibimetipsa mortalibus impulsu crudelitatis excogitauerit.

OLIVERIVS.

SICVT illi barbari) Hoc tormen genus à Scythis excogitatum fuisse tradunt, quod est sine dubio immani feritate plenum, ex enteratis animalibus viui homines includerentur, ita vt sola capita eminerent, quibus alerentur, nam vt diutius, viuant laute potu ciboq. excipiuntur, donec putrefactis animalibus vermes ingenerati, eos postmodum dilacerant, & assiduis vermium morsibus cruciantur. [Sicut illi barbari) Quos ferunt. Cũ superiori coniungitur, ita amari vitæ, & mortis tortores ferunt Hetrusci sicut barbari.s. Scythæ. [Egestis intestinis) Eductis interaneis. [Visceribus) Viscera dicuntur non solum intestina, sed etiã

carnes, hoc est quidquid sub corio est, vnde Virg. Tergora diripiunt costis & viscera nudant. Liu. in Albano, latinis visceratio dabatur. i. caro. [Propagare) Producere. [Tabidis in corporibus solent) Corruptio vnius animalis est generatio alterius. Nam ex corruptis bobus, siue tauris, generantur apes, ex asinis vespæ, ex mulis carbones, ex equis fuci, ex hominibus vermes. [Quæramur) Nunc cum rerum natura, nihil est, inquit, quòd naturam incusemus, quæ nos varijs morborũ generibus voluerit esse subiectos, cum non his contenti homines, alia insuper ipsi excogitauerint. [Quæramur) Nunc cum indignatione quadam legendum est. [Obnoxios) Subiectos, & obligatos. [Habitum cœlestis roboris) Hostibus cœlestis roboris est impassibilitas, & doloris carentia. Dij enim pati non possunt, quod humanæ fragilitati nõ est cõcessum. [Impulsu) Cap instigatione, & impetu crudelitatis.

ASCEN. SICVT) Sop fecerunt illi barbari, videlicet Scythæ, quos ferunt. i. dicunt historiographi, inserere homines. s. viuos intestinis, & visceribus pecudum mactatarum egestis. i. euulsis, ita vt homines inserti emineant. i. exstent tantum capitibus quoque. i. & quo, hoc est, vt sufficiant diutius pœnæ. i. cruciatui, ipsi prorogãt. i. producunt cibo, & potione. i. potu spiritum infelicem, quia ad cruciatum duntaxat seruatum donec ipsi putrefacti intus, laniati sint ab animalibus. i. vermibus, & serpentibus, quæ animalia solẽt nasci in corporibus tabidis. i. putrefactis. [Queramur) i. faciamus querelas, nunc. s. postquam tam crudeles inueniuntur homines (& est figurata adhortatio vim vitandi habens cum natura rerum, quòd voluerit nos esse obnoxios. i. subiectos multis, & asperis incommodis valetudinis. i. aduersæ, hoc est ægritudinis, & feramus moleste habitum. i. dispositionem roboris. i. fortitudinis cœlestis, esse denegatum conditioni humanæ, cum ipsa mortalitas. i. ipse homo mortalis excogitauit sibimet tot cruciatus impulsu crudelitatis, q. d. id nos iniuste facturos.

DE IRA, ET ODIO. CAP. III.

IRA quoque, aut odium in pectoribus humanis magnos fluctus excitauit: procursu celerior illa nocendi cupidine hoc pertinacius, vterque consternationis plenus affectus, ac nunquam sine tormento sui violentus: quia dolorem cum inferre vult, patitur, amara solicitudine, ne non contingat vltio, anxius: sed proprietatis eorum certissimæ sunt imagines, quas dij ipsi in claris personis, aut dicto aliquo, aut facto vehementiore conspici voluerunt.

OLIV. IRA quoque, aut odium) Has duas animi perturbationis crudelitate recte subiũgit, quoniam earum affectus sæuitiæ sint longe persimiles, quid enim iratus crudele nõ admittit, si dett facultas? In hoc aũt differũt à crudelitate, qd' hæc alij tm̃ nõ sibi noceat, hæ vero sine sui tormento esse nõ possunt. Cum enim iratus vltionem sumere non potest, dolore concitur, ac seipsum cruciat est autem ira subitus animi motus ex iniuria proueniens, & vltionem desiderans. [Odium) Inueterata inimicitia de vltione semper cogitans. [Magnos fluctus) Magnas perturbationes iratis semper æstus fluctuant in pectore, vultus variatur, oculi ignescunt ratio confunditur. [Procursu celerior) Fertur impetu quoddam iratus ad vltionem, & est differentia quædam inter iram, & odium, quòd in celeritate quadam capitur ad nocendum. odium pertinacius resides in pectore, occasionem expectans, quo grauius nocere possit. [Procursu) Impetu. [Consternationis) Perturbationis, & mentis, ac rationis confusionis. [Sine sui tormento) Quia non potest iratus, atque odio concitus non dolore commoueri, dum se videt, quam cupit, de inimico vltionem sumere non posse, similis ergo inuidiæ est iracundia, quia sicut inuidia successu hominum carpit, & capitur vna, suppliciumq́. suum est, quæ in hoc vno, vt inquit Solon, iusta est, quod prius inuidum punit, sic & ira sibi priusquam alteri nocet, quis dolet cum vltionem de inimico se sumere nõ posse videt. [Anxius) Solicitus, quòd vltionem implere non possit. [Certissimæ sunt imagines) Verissima signa, & indicia, quamuis enim aliquis dissimulare velit, tamen facere non posset, quin in dictis, & factis, hos affectus aperiret.

Ira. Odium.

ASCEN. IRA quoque, ac odium excitant magnos fluctus). i. turbationes in pectoribus humanis, illa. s. ira, celerior. i. tardior, sup. in procursu. i. impetu faciendo, hoc. s. odium pertinacius cupidine. i. cupiditate nocendi, & sup. vterq́. affectus. i. vtraque passio est, plenus consternationis. i. alienationis mentis a statu quieti eius, ac violentus nunquam sine. i. semper cum tormento sui. i. in quo est, quia dum vult, inferre dolorem patitur sup. dolorem, anxius amara solicitudine, ne vlno non contingat, sed certissimæ imagines proprietatis eorum. s. dictorum affectuum iræ, & odij. sun. s. extant, quas dij ipsi. s. hominum conditores, voluerunt conspici in claris personis, aut dicto aliquo, aut facto vehementiore. s. quam deceat, aut multum vehementi.

DE LIVIO SALINATORE.

CVM * aduersus Asdrubalem Liuius Salinator bellum gesturus vrbe egrederetur, monente Fab. Maximo, ne ante descenderet in aciem, quàm hostium vires animumq́. cognosceret, primam occasionem pugnandi non omissurum se respondit. Interrogatusq́. ab eodem, quid ita tam festinanter manũ conserere vellet, Vt quàm celerrime, inquit, aut gloriam ex hostibus victis, aut ex ciuibus prostratis gaudium capiam. Ira tunc atque virtus sermonem eius inter se diuiserunt: illa iniuste damnationis memor, hæc triumphandi gloriæ intenta. Sed nescio an eiusdem fuerit hoc dicere, & sic vincere.

* Liuius lib. 27.

OLIV. CVM aduersus Asdrubalem) Quod necesse, sit aliquo dicto, vel facto hos in hominibus affectus aperiri, Salinator, & aliorum exemplo comprobatur. Salinatorem ob artissimam legem de sale vendendo latam populoq. molestam fuisse damnatum diximus in cap. de censura, & de reconciliatis. Is octauo post damnationem anno a Marcello, & Valerio consulibus ex agris, quo se per summum dolorem receperat, in vrbem reuocatus, & cum C. Claudio Nerone consul creatus cum imperiũ diu recusasset tandem à senatu, & populo recipere coactus est. prouincias sortiti, cum in suam vterque proficisceretur, eos populus ad portas vsque prosecuti sunt, memoriæ proditum est, plenum adhuc ira in ciues M. Liuium ad bellum proficiscentem monenti Q. Fabio, ne priusquam genus hostium nosceret, temere manus consereret, respondisse, vbi primum hostium agmen conspexisset pugnaturum, conquæreretur, quæ causa esset festinandi, aut ex hoste egregiam gloriam inquit, aut ex ciuibus victis gaudium meritum certe, & si non honestum capiam, non potuit quam gestabat in pectore iram dissimulare. [Salinator aduersus Asdrubalem) Qui venerat in Italiam, vt se Hannibali fratri coniungeret, quod si factum esset, actum fortasse de imperio Romano fuisset. [Manum conserere) Pugnam committere. [Ira tunc) Atque virtus. Ex his, inquit, verbis, & se ira ac hac laborare, & virtute præditum esse significauit, cum enim respondit, se ex ciuibus suis victis gaudium recepturum, iracundiam aperuit, cum vero triumphum exoptaret, virtutem indicabat. [Illa). s. ira in iustæ damnationis [Hæc). s. virtus gloriæ cupida. [Sed nescio) An eiusdem fuerit. Non videtur eiusdem hominis esse, tanta animi perturbatione commoueri, & hostes pariter vincere. [Hoc dicere) Ita respondere, signum erat imbecillitatis, quia ira, & odio vincebatur. [Sic vincere) Eximiæ virtutis fuit, tanta strage hostes superare, nam in ea victoria par hostibus reddita fuit Cannensis clades. quippe vbi Asdrubalẽ, cũ sup. la. millium hostiũ cæsus fuit.

Salinator ira in P. R. dissimulare non potuit.

ASCEN. CVM aduersus) Ordo est. Cum Liu. Salinator gesturus bellum aduersus Hannibalem egrederetur vrbe, Fab. Max. monente, ne descenderet in aciem. i. ne prœlium committeret, ante. i. priusquam cognosceret vires, & animum hostium, respondit se non omissurum. i. prætermissurum primam occasionem pugnandi. i. quæcunque prima offeretur. Et interrogatus ab eodem, quid ita. s. cur vellet conserere manum. i. cum hoste tam festinanter, inquit. i. respondit, vt capiam quam celerrime. i. valde celeriter, aut egregiam gloriam ex hostibus victis, aut gaudiũ ex ciuibus stratis. [Ira) Atque virtus diuiserunt tunc in se sermonem eius. i. partem sermonis eius sibi vendicarunt, illa. s. ira diuisit sibi sermonem. i. assumpsit vnam particulam. s. aut ciuibus prostratis gaudium capiam, hæc. s. virtus intenta gloriæ triumphi, diuisit sibi sermonem. s. particulam, aut gloriam egregiam. ex hostibus victis capiam. [Sed nescio, an fuerit eiusdem). i. merito pertinuerit ad eundem, dicere hoc. s. tam superbum, & iræ plenum dictũ, & vincere sic, id est tam gloriosæ vt vicit, quasi dicat vicit quidem,

dem, sed meruit vinci, quia deus humilia respicit, & alta à longe cognoscit.

DE C. FIGVLO.

ARDENTIS spiritus virum,& bellicis operibus assuetum,huc iracundiæ stimuli egerunt. C. autem Figulum,mansuetissimum, pacato iuris ciuilis iudicio celeberrimum,prudentiæ, moderationisque immemorem reddiderunt. Consulatus enim repulsæ dolore accensus eò quidem magis,quòd illum bis patri suo datum meminerat, cum ad eum postero comitiorum die multi consulendi causa venissent,omnes dimisit,præfatus, Omnes cõsulere scitis, consulem facere nescitis. Dictum grauiter, & merito, sed tamen aliquanto melius non dictum.

OLIV. ARDENTIS spiritus virum) Hunc iracundiæ stimuli egerunt. Non mirum est bellicosum,& ingentis spiritus hominem ira perturbatum esse,cum humanissimũ, & domesticis operibus intentum C. Figulum eiusdem passio superauerit,vt eum prudentiæ,& moderationis immemorem fecerit. [Mansuetissimum) Qui remissioris spiritus erat. [Pacato iuris ciuilis iudicio) Iurisperitus optimus erat, qui hominibus in pace consulere,& de iure ciuili disceptare posset. [Consulatus enim) Hic Figulus cum Scipione Nasica consul creatus magistratu se abdicare coactus est, quod in eorum comitijs tabernaculum vitio captum fuisset, in cap. de seruata religione diximus. Hic ergo tam ægre tulit in alijs comitijs repulsam, vt iram dissimulare nequiuerit. Nam postero die multos,qui eum de causis suis consulturi venerant, dimiserit inconsultos dicens, Scire quidem illos consulere non autem consulem facere, qua voce facile iudicauit,quanta ira percitus esset. [Sed aliquanto melius non dictum) Quanquam merito dixisset,quia repulsam non merebatur,illi tamen honestius aliquanto fuisset, non dixisse, quia viro graui, & sapienti irasci semper turpe fuit.

ASCEN. ARDENTIS &c.) Stimuli iracundiæ egerũt.i.impulerũt. huc.i.ad huiusmodi responsum ac ferocitatem,virum ardentis.i. vehementis,& bellicosi spiritus,& assuetum operibus bellicis,videlicet Salinatorem. Autem pro sed,ipsi reddiderunt C.Figulum mansuetissimum,& sup.celeberrimũ iudicio pacato .i. tranquillo,iuris ciuilis immemorem prudentiæ, & moderationis.i.temperantiæ abire. Enim pro quis,ipse accensus, & inflammatus dolore repulsæ consulatus .i. in petitione consulatus,& quidem .i. certe eo magis,quòd meminerant illum.s.cõsulatum datum sup. esse bis patri suo,cum postero die.i.postridie comitiorum multi venissent ad eum causa consulendi.i.petendi consilium,ipse dimisit omnes.s.inconsultos,aut sine consilio,præfatus.i.fatus antequam dimitteret eos , vos omnes scitis consulere.i.consilium petere,sed nescitis facere consulem.s.eum quem consultis , q. d. virum dignum dictum supp. est,aut fuit grauiter,& merito,quia indignus erat,qui repulsam acciperet,sed tamen melius sup.fuisset aliquanto non dictum sup. fuisse ab eo,quia plus laudis meretur,qui in re tali grauiter tacet,quàm qui loquitur , quod loquens ambitionis suspicione non vacat, & tacens etiam modestiæ plenus videtur. Auctor tamen aliam causam affert addens.

DE PATRICIIS ROMANIS.

★ Cic.li. 9.ad Atticum. Gel. Lib. 6 c.9 & Liu. Lib. 9. ● Tribunatũ scribes Plin. li. 33.c.1

NAM ★ quis populo Rom. irasci sapiẽter potest? itaque ne illi quidem probandi, quamuis factum eorum nobilitatis splẽdore protectum sit,qui, quòd Cn. Flauius humillimæ quondam sortis ● præturam adeptus erat,offensi annulos aureos sibimet ipsis,& phalereas eqs suis detractas abiecerunt: doloris impotentia tantum non luctum profecto testati. Talis iræ motus, aut singulorum, aut paucorum aduersus populum vniuersum, multitudinis autem erga principes, ac duces eiusmodi.

OLIV. ITAQVE ne illi) Grauiter,& iniquo animo tulit pars Romanæ nobilitatis, Cn. Flauium libertino patre natum,prætorẽ à P.R.fuisse creatum, quam indignitatem cum æquo animo ferre non possent, iram suam omnibus indicauerunt. nam præ dolore sibi annulos,& suis equis Phaleras ademptas abiecerunt, nec minorem dolorem significarunt, quàm si funesta facta esset eorum familis. Plin.lib. xxxiij.nat.hist.dicit,Falli plerosq., qui putant equestrem ordinem tum etiam abiecisse anulos,quoniam factis adiectum sit hoc,sed & Phalera posita pp quæ nomen equitũ adiectum sit, annulos quoque depositos a nobilitate non ab vniuerso senatu. [Itaque) Refertur ad superiorem, quia nemo iuste irasci potest P.R. [Illi) Nobiles Romani,qui candidati in campum descenderant. [Nobilitatis splendore protectum) Quod iustam irascendi causam haberent,sibi infimæ conditionis hominẽ præposuisse P.R. [Cn. Flauius) Hic primus fuit,qui de libertina gente ædilis curulis factus,rursus cum magna indignatione nobilitatis,qui vt supra diximus lib.ij. cap.j. cum ad ægrum collegam visendum venisset,neque à nobilibus,quorum frequentia cubiculum erat completum sedendi loco reciperetur, sibi sellam curulem afferri iussit,in qua honoratus sederet. [Humillimæ quondam sortis) Quippe libertinæ conditionis, cuius pater seruus aliquãdo fuisset. [Annulos aureos) Insignia nobilitatis. [Phaleras) Equorum ornamenta,cum viderent tam infimæ conditionis hominem in dignitatibus sibi præferri, nec sibi valere quidquam nobilitatem,ipsius nobilitatis insignia abiecerunt,quod fieri solebat in funere. [Impotentia) Impatientia. [Talis iræ motus) Bene exemplis exemplis connectit,talis, inquit animi perturbatio, & iracundia,qualẽ supra diximus fuit paucorum erga P. R. quæ vero sequitur fuit.P.R. erga paucos imperatores & magistratus.

ASCEN. NAM quis potest irasci sapienter P.R.q.d.nullus,vnde insipienter iratus est Figulus. [Itaque).i.& ita,ne quidem.i.non saltem probandi sunt illi.s.nobiles,& Patricij Romani,quamuis factum eorum sit protectum.i.munitum à contumelia splendore nobilitatis,qui offensi, quod .i. quia Cn. Flauius supp.vir fortis quondam humillimæ.i.maxime plebeiæ, adeptus erat præturã, abiecerunt annulos aureos detractos sup.sibimet ipsis. [Et Phaleras detractas equis suis,testati impotentia) .i. per impotentiã, & intollerantiam doloris profecto.i.reuera,tantum non .i. fermè,aut eatenus, quòd non vltra luctum .s. suum motus iræ, aut singulorum,aut paucorum aduersus vniuersum P.s.R. supp. fuit suum,talis autem.i.sed motus sup. multitudinis erga principes, ac duces sup.fuit eiusmodi,qualis sequitur.

DE IVVENIBVS ROMANIS.

MANLIO ★ Torquato amplissimam, & gloriosissimam ex Latinis, & Campanis victoriam in vrbem referenti, cum seniores omnes lætitia ouantes occurrerẽt,iuniorum nemo obuiam processit,quòd filium adolescentem fortissime aduersus imperium suum præliatũ secuti percussum occidisset. miserti sunt ★ æquales nimis aspere puniti: nec factum eorũ defendo,sed iræ vim indico,quæ vnius ciuitatis & ætates, & affectus diuidere valuit.

★ Liu.li. 8. & his lib. 2.c.2

★ Aeque liu.

OLIV. MANLIO Torquato amplissimam) Traditũ est supra lib. ij. cap. de disciplina mil. T. Manlium Torquati filium à seuerissimo patre per lictorem fuisse virgis cæsum,securiq. percussum,quod contra eius dictum,extra ordinem cũ hoste singulari certamine dimicasset. Nam T. Manlius Torquatus,& P. Decius consules aduersus Latinus, cum graue & periculosum bellum esse viderent, tum deorum admonitione, quam in somnis acceperant,quod aut ipsorum alteri,aut vniuerso exercitui cadendum esset, tum maxime,quòd aduersus Latinos bellandum esset,lingua,moribus armorum gñe, institutis ante omnia militaribus sibi cõgruentes, milites militibus centuriones centurionibus,tribuni tribunis,cõpares,collegęq. hisdem pręsidijs, sæpe hisdem manipulis permisti fuerãt, per hæc, ne quo errore milites caperẽtur, & vt militaris disciplina ad Priscos redigeretur,mores,edicunt consules,ne qs extra ordinẽ in hostẽ pugnaret,forte inter ceteros turmarum præfectos,qui exploratum in omnes partes dimissi fuerant, T. Manlius consulis filius super castra hostium,cum suis turmalibus euasit,vt vix teli factu abstatione maxime abesset, ibi à Genutio quodam Latino ad singulare certamen prouocatus. Manlius siue quod ferocis animi iuuenis esset,siue ira,seu detractãdi certaminis pudore,seu inexuperabili vi fati,oblitus imperij patrii,& consulum edicti, præceps ad id certamen agitur,victoria,spolijsq. potitus ouans redijt ad patrẽ dicens,vt me oẽs tuo sanguine natũ esse intelligant prouocatus,

Manlius filium securi percussit.

equestria hæc spolia capta ex hoste cæso reporto, quem pater aduocata concione, vt exemplum ceteris statueret secundæ militaris disciplinæ, terroremq. omnibus incuteret, ne quid auderent contra imperatorum edicta molliri, statim spoliari, & virgis cædi, ac securi percuti iussit, quo facto examinati omnes præ stupore primo quieuerunt, postquam ceruice fusus est cruor, tum demum vndique exortæ sunt voces, vt neque lamentis, neque execrationibus in imperatorem parceretur, & hæc in castris post victoriam vero illi in vrbem redeunti, cum seniores officij gratia obuiam gratulabundi processissent, ex iuuentute nemo illi occurrere voluit, quod indigne ferrent tantę indolis filium tam crudeliter à patre fuisse necatum. [Ouantes) Lætitia gestientes. [Ætates) Vis iracundię distinxit senes à iunioribus. [Et affectus) Quod senes læti, iuuenes tristes, & irati.

ASCEN. MANLIO, &c.) Cum seniores oēt ouantes lætitia.i. prę gaudio occurrerent Manlio Torq. referenti in vrbem .s. Romam victoriam amplissimam, & gloriosissimam aa Latinis, & Campanis, nemo iuniorum processit obuiam, quòd .i. quia occidisset filium .s. suum adolescentem prępliatum .i. qui prœliatus fuerat fortissime, quia vicerat, sed non quia fortissime, sed quia contra imperium suum occidisset dico percussum securi. [Æqualex) .i. coętani eius, hoc est coadolescentes miserti sunt puniti .s. filij Torq. puniti .s. à patre nimis aspere (Alij legunt æqualis, vt sit Iuniores sup. miseri sunt æqualis .i. coætanei sui puniti nimis aspere) Nec defendo factum eorum .i. non dico quòd iure id fecerint, sed indico .i. demonstro vim iræ, quæ .s. ita valuit diuidere & ætatis, & affectus vnius ciuitatis .s. Romanæ, quia seniores patri gratulabantur, iuniores filij miserabantur.

DE EQVITIBVS ROMANIS.

* Liuius li. x. Dec. lib. 9.

EADEMQVE * tantũ potuit, vt vniuersum populi Rom. equitatum à Fabio Consule ad hostium copias persequendas missum, cum & tuto & facile eas liceret delere, legis agrariæ ab eo impeditæ memorem, immobilem retineret.

OLIV. EADEMQVE tantum) Hoc fuit periculosissimo tempore Veiẽtum cum resp. maxima seditione intestina laboraret ob agrariam legem quam P. Licinius trib. pl. inuito senatu ferre volebat, cum diceret venisse tempus per vltimam necessitatem huius agrariæ legis patribus iniungendæ, & ideo susceperat rem militarem impediendam, sed annitẽte consule ceterisq. tribunis, hoc vno inuito scriptus est militum delectus. Sed Fabio consuli in hoc bello aliquanto plus negocij cum ciuibus, quam cum hostibus fuit, vnus ille vir ipse consul remp. sustinuit, quam exercitus odio consulis quantum in se fuit prodebat, nam cum consul præter ceteras imperatorias artes quas parando gerendoq. bello ædidit plurimas ita instruxisset aciem vt solo equitatu emisso, exercitum hostium funderet insequi fusos pedites noluit, nec illos, etsi non adhortatio inuisi ducis, suum saltem flagitium, & publicum in præsentia dedecus, postmodo periculum, si animus hosti redisset, cogere potuit gradum accelerare, aut si aliud nihil instare instructos, inuisi signa referunt, mœstiq. credens victos, execrantes nunc imperatorem, nũc nauatam ab equite operam redeunt in castra. nec huic tam pestilenti exemplo remedia vlla ab imperatore quæsita sunt, adeo excellentibus ingenijs citius defuerat ars, qua ciuem regant, quaque hostem superent, consul Romam redijt, non tam belli gloria aucta, quam irritato, exacerbatoq. in se militum odio. [Et tuto facile) Hoc ideo dicit, ne videantur periculo, aut labore deterriti detractasse militiam. [Immobilem retineret) Nec persequeretur hostem, voluit .n. vt imperator ex parta victoria gloriam assequeretur.

Fabius plebi inuisus.

ASCEN. EADEMQVE) .i. & eadem .s. ita aut vis iræ, potuit tantum, vt retineret immobilem vniuersum equitatum P. R. missum à Fabio consule, ad persequendas copias hostium, cum liceret, & tuto, & facile delere eas, equitatum dico memorem legis agrariæ .s. de agris condiuidendis, impeditæ ab eo .s. Fabio, qui intercesserat, ne promulgaretur.

DE EXERCITV ROMANO.

* Liu. li. 2. & Dec. 1. lib. 9.

ILLA * vero etiam Appio duci, cuius pater, dum pro senatus amplitudine nititur, commoda plebis acerrime impugnauerat: infensum exercitum faciendo, voluntaria fuga terga hosti, ne triumphum imperatori quæreret, dare coëgit. Quoties victoria victrix, congratulationem eius in Torquato spernendam, in Fabio pulcherrimam partem omittendam, in Appio totam fugæ præponendam reddidit?

OLIV. ILLA vero et Appio) Appius Claudius plebi vehemẽter inuisus cõsul aduersus Volscos profectus, eadem sæuitia in milites, qua in plebem vti consueuerat. Magna .n. ira, & indignatio ferocem militum animum exagitabat, qui nulla, vi domari poterat, tantum odium animis imbiberant, itaque segniter, ociose, negligenter, contumaciter omnia agere, nec pudor, nec metus coërcebant si citius agi vellet agmen tardius, sedulo insedere, si adhortaretur operibus adesse, omnes sua sponte moram industriam remittere, præsenti vultus dimittere, tacite prętereuntem execrari, vt inuictus ille odio plebeio animus interdum moueretur, omni nequidquam acerbitate prompta, nihil iam eum militibus agere à centurionibus corruptum exercitum dicere, nihil eorum Volsci nesciebant, instabantq. eo magis sperantes idem certamen animorum aduersus Appium habiturum exercitũ Romanum, quod aduersus Fabium consulem habuisset cæterò multo Appio quam Fabio violentior fuit, non .n. vincere tantum noluit, vt Fabius, sed vinci voluit productus in aciem turpi fuga petit castra, nec ante restitit, quàm signa inferentem Volscum munimẽtis vidit, fœdamq. extremi agminis cædem cum expressa vis ad pugnandum, vt victoriam vallo submoueret hostis, multi gauderũ sua clade, atque ignominia denique exacerbati animi palam postulare, vt castra ex agro moueantur, quod cũ factum esset ab Appio, Volsci per exploratores recognita nouissimos aggrediuntur, vt à quibus perlatus ad primos tumultus signa atque ordines turbauit, vt neque imperia exaudiri, neque instrui acies possent, nemo vllius nisi fugæ memor esset ita effuso agmine, per stragem corporum, armorumq. euasere, vt prius hostis desisteret insequi quam Romanus fugere, hoc modo exercitus Romanus ob iram imperatoris, non vincere, sed vinci turpiter voluit, quamquam de nonnullis sumptum fuerit supplicium. [Amplitudine) Dum Senatus maiestatem tueri nititur. [Quoties victoriæ) Sæpius, inquit, iracundia victorias superauit, quia tanta militum in duces iracundia fuerit, vt nulla ratione efficere potuerint imperatores, vt exercitus cum posset vincere vellet, iracundia igitur vicit victorias, vt supra monstratum est. [Gratulationẽ eius. Torquato) Iuniorum iracundia in Torquatum ei victoriæ gratulationem eripuit. Quia illi cum victoria redeunti infensa iuuentus propter filium crudeliter cæsum, nec obuiam prodire officij gratia, nec de victoria illi gratulari voluit. [In Fabio pulcherrimam partem) Fabio bonam victoriæ partem ademit, quia fusos hostes insequi noluit. [Appio totam) Appium penitus victoriæ fecit expertem. [Præponendam reddidit) Subauditur, vbique reddidit, est zeugma ab inferiori.

Appius Claudi. plebi inuisus.

ASCEN. ILLA &c.) Vero .i. sed illa .s. iam dicta vis iræ faciendo exercitum infensum .i. iratum, & perniciem inferentẽ Appio .s. Claudio duci, hoc est imperatori, cuius .s. Appij pater dum nititur .i. laborat pro amplitudine senatus .s. conseruanda, impugnauerat acerrime commoda plebis, coëgit sup. eum dare hosti terga .i. fugere, fuga voluntaria .i. sponte a militibus inita, ne .s. plebs quæreret .i. acquireret imperatori .s. suo, sed inuiso triumphum. [Quoties) Sup. ita victria victoriæ reddidit gratulationem eius .s. victoriæ spernendam .s. à iuuenibus in Torquato, pulcherrimam partem .s. victoriæ omittendam in Fabio, quia fusos hostes insequi noluit exercitus, & reddidit totam .s. victoriã postponendam fugæ, quia maluit exercitus fugere, quam imperatori victoriã parere. (Sunt qui legunt præponendam fugæ, sed potior ceteris lectionibus est, postponendam legendo) in Appio) .s. Claudio.

DE POPVLO ROMANO.

* Liuius lib. 2.

AGE * quàm violenter se in pectore vniuersi P. R. gessit eodem tempore, quo suffragijs eius dedicatio ædis Mercurij M. * Pletorio primipili centurioni data est, prǣteritis consulibus, Appio, quòd obstitisset, quo minus ęre suo alieno succurreretur, & Seruilio, quòd susceptam causam suam languido patrocinio protexisset. Negas efficacem iram, cuius hortatu miles summo imperio prælatus est? quæ quidem non proculcauit tantum imperia, sed etiam gessit impotenter.

* Lectorio apud Liu.

OLIV. AGE quàm violenter) Cum bellũ Volscum instaret, & ciuitas ipsa secum discors intestino malo laboraret, quod exsecrabili inter se plebs, patresq. odio flagrarent, maxime pp nexos ob æs alienum. Fremebat plebs, se foris pro libertate & imperio dimicantes domi à ciuibus captos, & oppressos esse, tutioremq. in bello quam in pace, inter hostes, quam inter ciues libertatem plebis esse tumultum non modo in foro, sed in tota ciuitate excitauerat vnus è nexibus à creditore suo crudeliter tractus, iamq. nexi vincti, solutiq. se vndique in publicum proripiunt, Quiritum fidem implorant, sic accenditur furor, vt in patres, qui tum essent in foro, sæuitum foret, nisi consules ad comprimendam seditionem interuenissent, illis plebs catenas, & vincula ostentabat, & indignitatem suam exponebat, nec prius destitit, quàm senatus cogeretur, qui de suis incõmodis consultaret. *Appius consul in mitas plebis.* Appius acer ingenio rem imperio consulari, agendam esse censebat, arrepto vno vel altero ceteros quieturos collegæ Seruilio mitioris ingenij viro aliter videbatur, interea nunciatur Volscos oppugnanda vrbem venire, exultabat gaudio plebs vltores superbiæ patrum adesse deos, alius alium hortari, & confirmare, ne nomina darent. Seruilius, in publicum processit promisitq. senatum nexorum habiturum esse rationem, si arma contra hostes sumeret, statimq. edixit, vt vincti, nexiq. omnes dimitterentur, neque impedirentur, quo minus nomina daret. magnus fuit nexorum numerus, neque aliorum magis Volsco bello strenuis, atque opera enituit. Consul breui Volscos superat Auruncos quoque deuincit, cum victoria rediit in vrbem. plebs promissa consulis, senatusq. fidem expectabat. Tum Appius insita superbia animo, vt collegæ vanam redderet fidem de creditis pecunijs dixit, & qui ante nexi fuerant creditoribus redditi, & alij nexi sunt. Concursus ad Seruilium factus postulant, vt aut referat ad senatum, aut ciuibus consul, aut militibus suis imperator auxilio esset aduersus collegam. Mouebant hæc consulem, sed tergiuersari res cogebat, adeo in contrarium non collega solum, sed omnis nobilium factio perstiterat, ita medium se gerendo, nec plebis vitauit odium, nec apud patres gratiam iniuit, breuique *Seru. cõs. inuisus plebi.* aperuit apud plebem æquasse eum Appij odium, certamen consulibus incidterat, vter dedicaret Mercurij ædem, senatus ab se rẽ ad populum reiecit, vtri eorum dedicatio iussu populi data foret eum præesse annonæ, mercatorum collegium instituere, solennia pro pontifice suscipere, populus dedicationem ædis dat M. Plectorio primipili centurioni, quo facile apparere non tam ad honorem eius, cui curatio altior fastigio suo data esset, quam ad consulem ignominiam factum esse. [Gessit) Se .s. ita. Lãguido patrocinio, debili defensione, quia collegæ, & nobilitati resistere non est ausus. [Negas) Negare nemo potest iracundiæ vim maximam esse, quæ fecit, vt miles consulibus in dignitate præferetur. [Quæ quidem non procul canit tantum) Vere inquam efficax est iracundia, quę non solum imperia conculcat, vt exempla supra monstrauimus, sed etiam facit ipsa imperia se impotenter gerere, vt se continere non possint.

ASCEN. AGE quàm) .i. quantum violenter, ita sup. gessit se in pectore vniuersi P. R. eodem tempore, quod dedicatio ædis .i. templi Mercurij data est, M. Pletorio centurioni. [Primipili) .i. primæ partis exercitus sequẽtis primum pilum in bello, suffragijs eius .s. P. R. & hoc consulibus prętertis .i. neglectis, aut contemptis, Appio sup. qui erat alter consulum prætertio, ideo, quòd obstitisset quominus .i. obstando fecisset, vt nõ succurreretur ære suo .i. impensa ipsius Appij, æri sup alieno .i. debito & Seruilio .s. altero consule prętertio, quod protexisset patrocinio languido .i. trepido, causam suam .s. P. R. Negat sup. ò lector, aut auditor iram efficacem, cuius hortatu miles .s. Pletorius prælatus est .s. in dedicanda æde Mercurij, summo quia consulari, imperio, quæ .s. ire quidem .i. certe non proculcauit tñ .s. duntaxat imperia, sed etiã gessit impotenter .i. cum summa insolentia, vt sequentia docent.

DE METELLO.

Liu. li. 53. & 54. & Plin. de uir. illust. NANQVE * Metellus cum vtranque Hispaniam consul prius, deinde Proconsul penè iam subegisset, postquam cognouit Q. Pomp. consulem inimicum suum successorem sibi mitti, omnes, qui modo militiam voluerunt finire, dimisit; comeatus petentibus, nec caussis excussis, nec constituto tempore, dedit; horrea custodibus remotis opportuna rapinæ præbuit; arcus, sagittasque Cretensium frangi, atque in amnem abijci iussit; elephantis cibaria dari vetuit, quibus factis vt cupiditati suæ indulsit, ita magnifice gestarum rerum gloriam corrupit, meritumque honorem triumphi hostium, quàm iræ fortior victor amisit.

OLIV. *Metel. in hispania.* NANQVE Metellus) Q. Metellus consul primo, deinde proconsul citeriorem, & vlteriorem Hispaniæ prouinciam tam felicibus auspicijs gesserat, vt ad gloriæ cumulum, nil nisi triumphus deesset, verum vbi Q. Pomp. inimicum suum consulem factum & sibi successorẽ futurum cognouit, tanta mentis consternatione, & ita cõmotus est, vt dum libidini suæ studet indulgere, & inimici futurę glorię detrahere, suã ipse corrupit, triumphumq. prope partum amiserit, exercitum .n. diminuit, cõmeatus & horrea negligenter hostibus diripienda reliqt, arcus, & sagittas confregit, Elephantes fame consumpsit, nihil denique, quo se aduersus hostes tueri posset Pompeio reliquit. [Vtranque Hispaniam) Vlteriorem, & citeriorem. [Deinde proconsul) Quia in sequentem annum post consulatum, illi prouincia fuerat prorogata, vt proconsul in ea bellum gereret. [Dimisit) Exauctorauit, & militię vacationem dedit. [Commeatum) Liberam abeundi ad tempus potestatem, quàm vulgo appellamus licentiam. [Cretensium) Qui auxiliares erant P. R. elephantis, aut inedia consumpsit elephantes, aut eos macilentia reddidit inutiles, ne illorum opera Pomp. vti posset. [Hostium quam irę fortior) Facilius, inquit, hostem potuit superare quam iram, nã vicit hispanos, ipse vero victus ab ira est.

A S C. NANQVE Metellus) .s. Quintus cum subiecisset iam penè .i. quasi sup. totam vtranque Hispaniam .s. vlteriorem, & citeriorem prius .i. priore tempore, consul, deinde proconsul. (Consul penè fungebatur consulari potestate, vbicunque erat, procõsul duntaxat in prouincia sibi decreta, inquam quia consul ire non poterat alijs impeditus proconsul mittebatur) postquam cognouit. [Quintum Pompeium inimicum suum consulem) .s. creatum mitti successorem sibi, dimisit omnes .s. milites, qui modo .i. dummodo eum voluerunt militiam suam finiri .i. terminari, & dedit petentibus .s. omnibus commeatus .i. veniam abeundi nec causis .s. abeundi, excussis .i. examinatis, aut scrutatis, nec tempore .s. redeundi constituto, & præbuit horrea .i. granaria opportuna .i. accommodata rapinæ custodibus remotis, & iussit arcus, & sagittas Cretensium frangi, atque abijci in amnem, ne .s. successori vsui essent, nascuntur aũt in Creta arundines sagittis aptissimæ vetuit cibaria dari elephantis. Quibus factis, vt .i. quẽadmodum, Marcellus sup. indulsit .i. nimis concessit. & tribuit, cupiditati suæ .i. iracundiæ affectioni, ita corripit magnifice gloriã rerum gestarum, & amisit honorem triumphi meritum .i. quem iam meruerat existens fortior victor hostium quàm iræ.

DE L. SYLLA.

QVIO * Sylla, dum huic vitia obtemperat, nonne multo alieno sanguine profuso, ad vltimum & suum erogauit? Puteolis .n. ardens indignatione, q Granius princeps eius coloniæ pecuniam à decurionibus ad refectionẽ Capitolij promissam, cunctatius daret, animi concitatione nimia, atque immoderatæ vocis impetu cõuulso pectore, spiritum cruore, ac minis mistũ euomit. Nec Senio iam prolapsus, vtpote sexagesimum ingrediens annum, sed alita miserijs populi R. impotentia furens, igitur in dubio est, Sylla ne prior, an iracundia Syllæ sit extincta. Neque ab ignotis exempla petere iuuat, & maximis viris exprobare vitia sua verecundiæ est, ceterum cum propositi fides excellentissima quæque cõplecti moneat, voluntas operi cedat, dum præclara libenter probando, necessaria narrandi conscientia non desit. *Plut. in Sylla.*

OLIV. QVIO Sylla) A ceteris fermè omnibus auctoribus dissentit Val. qui Syllam dicit nimia iracundiæ violentia perisse, cum cum constet apud alios, vt diximus, incidisse in morbũ ex vlcere intestinis oborto, qui φθειρίασις græce dr, quo sempore vis tanta pediculorum toto eius corpore emanauit, vt nullo argumento cohiberi possent, atque hoc pacto mortem *Sylla mors.* obijsse,

obijsse, sed Valerius aliter sentit, quòd .s. indignatione nimia pectus conuulserit, spiritum cum sanguine effudrrit, quia Granius poteolorum princeps pecuniam ad refectionem capitolij promissam tardius reddidisset magnū fuit sine dubio, iram in pectore ad mortem vsque concipere, fuit autem genos illud morbi tā tæ virtutis, vt ab arcana quadam naturæ ratione proueniens, nullius medicinæ remedio alia ue ratione cohiberi potuit, absterss enim diluuis ue primis, statim subnascebantur, & scaturiebant alij, donec totum corpus in eam labem conuetsom sibi vitam tam tetro genere mortis eripuit, nec ciuium Romanorum funera ab eo crudeliter lacerata iacerent inulta, verum teste Plinio, vt diximus constat illum in hoc suam felicitatem damnasse, quòd capitolium dedicare non potuisset.

Puteolis. [Puteolis) Distat hoc oppidum a. passum millibus, á Neapoli, & est positum adoerbialiter, ac si diceres Veneri, Puteoli, olorum. [Cunctatius) Tardius, promiserant decuriones certam pecuniæ quantitatem ad capitolij refectionem, quàm cum tardios Coloniæ princeps exegisset, impatientia doloris, & iræ Sylla spiritum cum sanguine fudit. [Nec senio) Occurrit tacitæ obiectiooi, quòd non ira, sed nimia senectute perierit, dicit oon ita esse, qui ad sexagesimum annum peruenerat, qoæ adhuc ætas robusta esse consueuit. [Sed alita miserijs P. R. impotentia) Iam multo antea nutrita animi impotentia in reipub. ruiois. [Neque ab ignotis) A domesticis transiens ad externa dicit, non ideo se velle externotum hominum iram, odiumque referre, quia clarissimis viris vitia iuuat exprobrare, sed vt propositi sui fidem adimpleat, quoniam ab initio. conctatum gentium facta simul, ac dicta memoratu digna complecti velle promisit. [Fides propositi) Qoia in se facturum promiserat. [Voluntas) .s. mea, quæ nisi honesta complecti veller.

ASCEN. QVID sup. facti Sylla, dum obtemperat huic vitio .s. iræ. Nōne malto sanguine alieno suso, erogauit .i. eapendit, aut impendit operibus iræ, & .i. etiam suum .s. sanguinem, q. d. vtique. Enim .i. quia, ipse ardens indignatiooe Puteoli .i. apud Puteolos, quòd Granius princeps eius Coloniæ .s. Romanæ. [Daret cunctatius) .i. tardius, & cum maiore, quàm volebat mora, pecuniam promissam à decurionibus .i. nobilibus equiobus, ad refectionem capitolij .s. eausti, pectore conoulso nimia concitatione animi, atque impetu vocis immoderatæ, euomit spiritum mistum cruore, ac minis. [Nec prolapsus) .s. in eam mortem senio .i. animositate, vtpote ingredieos iam annum sexagesimum, sed furens impotentia .i. imbecillitate resistendi vitijs nata ea mala consuetudine alita .i. outrita miserijs P. R. (Est autem secundum mortalitatis vocabulom. Non enim impotens dicitur, qui oon post nocere, sed qui nequit vitijs resistere, ac beoe facere propter insoleotiā, & loogam peccandi cunsuetudinem. Quam dious pater Augustinus physice docet malis innasci. Nam veluti qui assidoe manibus laborant, eas callosas, & grossas habent, ita qui assidue ridēt splenem habent maiorem, qui assidue irascontur, bilem maiorē, qui amant ierur vlcerosius, & ita de reliquis affectionibus, & earum sedibus, vnde fit, vt assuefacta passionum sede, & impotente effecta, ad oppositos habitus, homines impotentes fiant ad ei obuiandum. Vnde impotentes dicuntur tyranni, & reliqui, qui affectiooibus malis moderari nequeunt) Igitur est in dubio ne .i. an Sylla sup. fit eatinctus prior, an iracundia Syllæ, fit prior extincta, quia in ipso furore eatinctus est, secundum hunc rom aliter, alij sentiant. Neque (parasceue est ad Externa) iuuat .i. delectat sup. me petere exempla ab ignotis, & verecundiæ est exprobare maximis viris sua vitia, ceterum .i. sed cum fides propositi .i. promissi in prima præfatiooe, monrat complecti .s. hoc opere, excellentissima quæque .s. exempla tam vitiorum, quàm virtutum, voluntas .s. mea, quæ pudore afficitur, dum magnorum vitia recitat, cedat operi .i. proposito huius operi, dum probando libenter præclara .i. egregia, & bene facta opera conscientia narrandi necessaria, scilicet ob promissi fidem, noo desit, scilicet operi præsenti.

EXTERNA.

DE ALEXANDRO REGE.

* Iust li. 15. Cur. li. 8. Plut. & Arria. lib. 4 luc li. 7. c. 2.

ALEXANDRVM * iracundia sua propemodum Cœlo diripuit. nam quid obstitit, quo minus illuc assurgeret, nisi Lysimachus leoni obiectus, & Clytus hasta traiectus, & Callisthenes mori iussus, quia tres maximas victorias, totidem amicorum iniustis cædibus victor edidit.

OLIVERIVS.

Alex. iracundus. ALEXANDRVM iracundia) Cum propter rerum gestarum magnitudinis, & origiois opinionem, quòd ex diuino semine natus esse crederetur, Alex. iam propemodū in numero deorom haberetur, sola illi cœlum eripuit, vt inter deos non sit conoumeratus. [Quid obstitit) q. d. nihil, nisi iracundia obstitit, quominus in cœlum ascenderet, cum enim diceretur ex stirpe diuina, quòd .s. angois immanis concubitu fuisset conceptus, quàm in cubiculo matris sæpe visam prodigij speciē, interueniuq. Philip. eoolutam repente, atque ex oculis elapsam ferunt, cumq. banc hominum, insitam animis opioionem, ipse virtutum, & rerum gestarum magnitudine confirmasset, nihil obstare debuit, quo minus deus esse crederetur, sed obstitit iracundia.

Lysimachus Leoni obiectus. [Lysimachus Leoni obiectus) Fuit Lysimachus, teste Iustino, illustri quidem Macedoniæ loco natus, sed virtutis experimentia omni oobilitate clarior, quæ tanta in illo fuit, vt animi magnitudine, philosophia ipsa, victiumqoe gloria, oēs per quos oriens domitus est, vicerit, quippe cum Aleaand. Calisthenem philosophum propter salutationis Persicæ interpellatū morem insidiarum quæ sibi paratæ fuerant, conscium fuisse ratus esset, eumq. truncatis crudeliter membris abscisisq. auribus, ac naso, labisq. desorme, ac miserandum spectaculum reddidisset, insuper com in cauea clausum ad metum ceterorum circunferret, tunc Lysimarhus audire Calisthenem, & præcepta ab eo recipere virtutis solitus, miserius tanti viri non culpæ, sed libertatis pęnas pendentis, venenum ei in remedium calamitatum dedit, quod adeo ægre Alex. tulit, vt eum obijci ferocissimo Leoni iuberet, sed eum ad conspectum eius concitus Leo. impetum fecisset, manum manipulo inuolotam, Lysimachus in os Leonis immersit arreptaq. lingua feram eaanimauit, quod cum ounciatum regi esset, admiratio in satisfactionem cessit, carioremq. eum propter constantiam tātæ virtutis habuit.

Clytus ab Alexandro occisus. [Et clytus hasta traiectus) Soleoni quodam die Alex. amicos suos in conuiuium vocat, vbi orta inter ebrios rerum à Philippo gestarum mentione, præferre se patri ipse rerumq. suarum magnitudinem eatollere cœlo tenus cœpit, assentante maiore conuiuarum parte, itaque cum vnus ex senibus Clytus ductus fiducia amicitię reginæ cuius palmam tenebat, memoriamq. Philippi tueretur laudaretque eius res gestas, adeo regem offendit, vt telo à satellite rapto, eundem in conuiuio trucidaorit, qua cædea exultaoa, mortuo patrocinium Philippi, laudemq. paternæ militiæ obiectabat, postquam satiatus cæde animus quieuit, & in locum iræ successit exstimatio, modo, personam occisi, modo causam occideodi considerans pigre com facti cœpit, qui paternas laudes, tam iracunde accepisset, quàm nec conuitia debuisset, amicumq. senem, & innoxium à se occisum ioter epulas, & pocula dolebat, eodem igitur furore in pœnitentiam qoo pridem in iram versus mori voluit primum in fletos progressus amplecti mortuum, vuloera tractare, & qua audiebat confiteri dementiam, arreptum telum in se vertit, pergissetque facinus, ni amici iotetuenissent. mansit hæc voluntas moriendi etiam io sequentibus diebus. Cic. Tusculanarum quæstionum iiij. vt Alex. regem videmus, qui cum interemisset Clytum familiarem suum, vix à se manus abstinuit, tanta vis fuit pœnitendi. Seneca ad Lucilium epist. 83. cuius principiō est singulos tibi dies, refert inquit Alexandri Macedonis eaemplum, qui Clytum charissimum sibi, ac fidelissimum inter epulas transfodit, & iotellecto facinore mori voluit. [Calisthenes mori iussus) De hoc Calisthene diximus supra in cap. de sapienter dictis exemplo Arist. nam ille aduersus Darium proficisceoti Alex. comitem dederat, monueratque, vt regijs auribus aut iucunda diceret, aut silentium seruaret, quorum neutrum fecit Calisthenes. [Quia tres maximas victorias) Bene inquam iracundia maxime obstitit, quo minus in deorum numerum transferetur, nam quamuis ter Darium vicerit, postea tamen, & ipse ab ira superatus est. [Tres victorias) Ter vicit Darium Persarum regem primo in campis Adrastis, vbi io acie Persarum fuere sexcenta millia militum, deinde apud Taurum montem, in qua pugna fuere ccc. millia peditum, & centum millia equitum postremo haud procul à Babylone quo confugerat Darius.

ASCEN. ALEXANDRVM iracundia sua diripoit propemodum cœlo) .i. fecit, vt non cœlestia, sed mortalis haberetur, aut, vt moetuus cœlo non dignaretur. [Nam quid obstitit quo minus) .i. vt ooo assurgeret illuc .i. in cœlum, nisi Lysimachus vir inter Macedones præclarus, & virtute, & natalibus, obiectus .s. iussa Alex. Leoni, vt ab eo deuoraretur (ob pietatis opus, vt Oliu. recitat) & Clytus traiectus hasta .s. ab Alex. quod Philippum patrem Alexandri

dri Alexandro præferret. [Et Calisthenes) .s. philosophus seuerus, improbans Persicam adulationem a rege, dum salutaretur admitti, iussus mori.s.ab Alex. q. d. nihil aliud obtiiit, sed hi trea obstiterunt, quia Alex. victor ædidit.i.in lucem ded e trees maximas victorias.s.contra Darium totidem iniustis cædibus amicorum, & ita illas sic obscuratas, vt cœlum non mererentur.

DE AMILCARE.

* De dicto tacit, sed de eo do scribit Liu. lib 21. & Pol. lib. 3.

QVAM * vehemens deinde aduersus P.R. Amilcaris odium? quatuor enim puerilis ætatis filios intuens, eiusdem numeri catulos leoninos, in perniciem imperij nostri alere se prædicabat. Digna nutrimenta, quę in exitium patriæ suæ, vt euenit, conuerterentur.

OLIV. QVAM vehemens) Quanto odio Romanos prosequeretur Amilcar pœnorum dux, suis ipse verbis indicauit, cũ enim filios quatuor haberet, se quatuor Leoninos Catulos in perniciem P. R. nutrire prædicabat, cum eos magis in patriæ exitium maluerit. [Vehemens) Efficax odium. [Amilcaris odiom) Cum mult. fuerint Amilcares Carthaginiensium duces, dubitari posset, de quo Val. dicatur. Loquitur ergo de Amilcare Hann. patre qui primo Pun. bel. superatus a Rom. Siciliam, Sardiniamq. amisit. [Quatuor enim) Tres duntaxat fuisse Iust. tradit, Hannib. Asdrub. & Saphonem.

ASCEN. QVAM) .i. ò quantum vehemens deinde.i. vt secundo loco dicam, fuit odium Amilcaris ducis Carth. & patris Hann. aduersus P.R q.d. maxime. Enim pro quia, ipse intuens quatuor filios ætatis puerilis, prædicabat se alere in perniciem imperij nostri Catulos Leonis eiusdem numeri.s.quaternarij. [Digna) .i. ò nutrimenta, quæ digna conuerterentur in exitium patriæ suæ, vt euenit. Nam si Hann. & Asdrub. P.R. non sic vexassent. Carthaginem Scip. non deleuisset.

DE HANNIBALE.

* Emili. 3. et 35 vel lib 8 & Iustini.

EQVIBVS * Hannibal mature adeò patris vestigia subsecutus est, vt eo exercitum in Hispaniam traiecturo, & ob id sacrificante octo annorum natus, altaria tenens iuraret, secum primum per ætatem potuisset, acerrimum hostem P.R. futurum, vt pertinacissimus precibus instantis belli commilitium exprimeret. Idem significare cupiens quanto inter se odio Carthago, & Roma dissiderent, inflicto in terram pede, suscitatoq́ puluere, tunc inter eas fore finem belli dixit, cum alterutra pars in habitum pulueris esset redacta. In puerili pectore tantum vis odij potuit, sed in muliebri quoque ęque multum valuit.

OLIV. EQVIBVS Hannibal) Liuius decade secundi pun. bel. in principio. Fama etiam est, inquit Hannibalem annorum fermè nouem pueriliter blandientem patri Amilcari, vt duceretur in Hispaniam, cum perfecto Africo bello exercitum eo traiecturus sacrificaret, altaribus admotum, tactis sacris iureiurando adactum se, cum primum posset hostem acerrimum fore P.R. [Mature) Tempestiue, vtpote in puerili ætate. [Instantis) Quod aduersus Hispanos parabatur. [Commilitium) Comitatum militiæ, vt patri duci comes iret in militiam. [Idem significare) Rursus cum significare vellet Hannibal, quanto inter odio Carthaginienses, Romaniq. laborarent, terram pede percussit, & puluerem excitauit, deinde tum belli finem inter eos futurum dixit, cum alterutra pars in cinerem fuerit resoluta, quod tandem ductu, & auspicijs Africani inferioris Carthagini contigit. [Inflicto) Incusso. [In puerili pectore) Hoc dicit, vt sequens coniungat exemplum.

ASCEN. E QVIBVS) .s. quatuor filijs, cum alij tm̃ tres dicant. Hannib. secutus est vestigia patris.i. paterni odij in Rom. adeo mature.i. festinanter, vt eo.s. patre traiecturo .s. trans mare exercitum in Hispaniam, & sacrificante ob ipse Hann. natur.i. filius octo annorum (vt sic nomen) aut natus sup. ætatem octo annorum, (vt sit principium) tenens.s. dextra altaria, iuraret se futurum Pop. R. hostem acerrimum, cum.i. vbi primum licuisset per ætatem, & exprimeret precibus pertinacissimis.i. perseuerantissimis commilitum.i. officium commilitonis belli instantis, quid quia re ipsa gerere non potuit, votis tunc gessit. [Idem) .s. Hann. cupiens significare quanto odio Carthago, & Roma dissiderent inter se, pede inflicto .i. incusso in terram, & puluere suscitato .i. sursum excito, dixit finem belli fore.i. futurũ esse inter eas .s. duas vrbes tunc, cum alterutra pars.s. aut Carthaginem, aut Romam esset redacta in habitum.i. formam, & dispositionem pulueris. [Facies aũt transitum ad reliqua addit) Vis odij potuit tantum in pectore puerili.i. Hann. adhuc pueri, sed valuit quoque .i. etiam æque multum in muliebri sup. pectore, vt in pectore Semiramidis.

DE SEMIRAMIDE.

NANQVE Semiramis Assyriorum regina, cum ei circa cultum capitis occupatæ, nunciatum esset, Babylonem defecisse, altera parte crinium adhuc soluta, protinus ad eam expugnãdam cucurrit, nec prius decorem capillorum in ordinem, quàm tantam vrbem in potestatem suam redegit. Quocirca statua eius Babylone posita est illo habitu, quo ad vltionem exigendam celeritate præcipiti tetendit.

OLIV. NANQVE Semiramis) Hoc magis ad mulieris, virtutẽ, & magnanimitatem, q̃ ad iudicium, & iracundiam spectare videtur, cum in cubiculo caput exornanti, vt mulieres solent, sibi nunciatum esset Babyloniam à se defecisse, tanta vt Val. dicit ira percita est, aut vt alij volunt, animi magnitudine fuit, vt non prius reliquum capitis (iam enim partem exornauerat) redimere voluit, q̃ vrbem in suam deditionem redegerit. Multa de hac fœmina præclara legunt apud Diodorum Siculum, lib. iij tã de natiuitate, quæ mirabilis fuit, quàm de virtute, & rebus gestis, inter quę illud pulcherrimum, quòd cum Ninus Assiriorum rex in Bactrianis, Bactram vrbem, nam loci, & magnitudine, & arce, ac ceteris rebus, quæ ad defensionem spectant, munitissimam obsideret, quia expugnare non posset vna mulier ingenio, & virtute suæ expugnandæ vrbis rationem inuenit. cum enim adducta esset in castra à Menone eius marito, nondum enim vxor Nini facta fuerat, illa vt acumine pręstabat ingenij, perspecta obsidione, tum loci vrbisq. situ, quaque adiri posset, animaduertit arcem, quia loco natura munito, difficilique erat, & quem nullus antea tentarat accessu, custodia vacuam conspexit, & annentis omnibus velut arce ab hoste tuta, vt inferiori parti campestri subsidium ferrent, sumptis qui per loca petrosa, abruptaq. ascendere soliti erant, per auditum vallis præcipitem, superata loci asperitate partem arcis cœpit, magnoq. ad terrore castrato tumultu, signũ captæ arcis obsidentibus dedit, oppidani arce amissa obstupefacti, derelictis mœnibus fuga saluti consuluerunt, capta ciuitate admiratus Semiramidis virtutem Ninus eam sibi vxorem asciuit. [Babylona) Accusatiuus græcus est. [Defecisse) Desciuisse. [Iam parte crinium) Iam capitis partem exornauerat, pars altera soluta erat. [Decorem) Ornatum, & pulchritudinem. [Tantã vrbem) Quam constat omnium orientalium maximã esse. [Quocirca statua eius) Ne tantæ rei memoria posset aboleri statua illi Babyloniæ erecta est eo, quo vrbem vendicauerat habitu.

Bactra vrbs.

ASCEN. NANQVE Semiramis regina Assyriorum cum nũciatum esset ei occupatæ circa cultum capitis. [Babylonem defecisse) .s. ab imperio suo ad alterius imperium, altera parte crinium.i. capillorum soluta adhuc.i. nondum colligata, cucurrit protinus ad expugnandum eam.s. Babylonem, nec redegit prius decorem capillorum in ordinem, quam tantam vrbem in suam potestatem, quocirca .i. quapropter statua eius est posita Babyloniæ (seu vt Seruius diceret Babyloni) illo habitu .i. dispositu corporis, quo .i. in quo tetendit celeritate præcipiti, ad vltionem exigendam defectoribus.

THEO. SEMIRAMIS) Polyenus Maced. stratagematon octauo Semiramis, inquit, quomodo lauaret ad nuncium defectionis Assyriorum, sicut adhuc erat illota, rapuit in eos agmen, &c.

DE AVARITIA. CAP. IIII.

ROTRAHATVR etiam in medium auaritia latentium indagatrix lucrorum, manifestæ prædæ auidissima vorago, nec habendi fructu felix, & cupiditate quærendi miserrima.

Protrahatur)

OLIVERIVS.

Auaritia

ROTRAHATVR) Dicturus de Auaritia, eã quodammodo diffinit. Sal. vero multo melius. dicit. n. Auaritiæ pecuniæ studium habet, quam nemo sapiens vnquam concupiuit, ea quasi venenis malis imbuta, corpus animumq. virilem effœminat, semperq. infinita, & insatiabilis est neque copia, neque inopia minuitur. Cic. illam igni comparauit, cui quanto plus materię sup. imponitur, tanto magis, incenditur, sic & Auaritia, quanto plus habuerit, tanto magis concupiscit, nam semper Crescit amor nũmi, quantum ipsa pecunia crescit, vt Iuuen. Vnde est illud tritum apud omnes prouerbium, cum cetera vitia senescant sola auaritia iuuenescit. [Auidissima vorago) Cupidissima profunditas, quę nulla copia repleri possit. [Prædę) Nemo est, qui dubitet auaritiam esse prædæ ministram, auarus enim propter auiditatẽ nullum quæstum sibi turpem esse putat, nam quotidie fraudat, decipit, poscit, paciscitur, aufert, eripuit, spoliat, expilat, depeculatur, testem supponit, omnia denique per fas, & nefas accumulat, ergo quia nunquam satiatur, rectè voragini comparatur. [Neq; habendi fructu felix) Felix est qui ex rebus partis fructum capit huc autem non accidit auaro, non igitur felix.

ASCEN. PROTRAHATVR) Quia de vitijs se non libenter scribere potestatus est, dicit. [Protrahatur etiam in medium). i. publicetur etiam auaritia indagatrix .i. inquisitrix lucrorum latentiũ .i. occultiorum, aut ignobilium, & auidissima vorago prædæ manifestæ, nec felix fructu habendi, (quia auarus, vt dicit Flac. Quærit, & inuentis miser abstinet, & vt dicit Seneca. Tam deest auaro quod habet, quàm quod non habet) & miserrima cupiditate quærendi .i. acquirendi, vnde diuitiæ acquiruntur ab auaris cum labore, custodiuntur cum timore, deficerunt cum dolore.

DE M. CRASSO; ET Q. HORTENSIO.

Cic. li. 3. Offic.

CVM * admodum locupleti L. Minutio Basilio falsum testamentum quidam in Gręcia subiecisset eiusdemq. confirmandi gratia potentissimos ciuitatis nostræ viros M. Crassum, & Q Hortensium, quibus Minutius ignotus fuerat, tabulis heredes inseruisset, quanquam euidens fraus erat, tamen vteraque pecuniæ cupidus, facinoris alieni munus non repudiauit. Quantam culpam, quàm leuiter retuli? lumina curiæ, ornamenta fori, quod scelus vindicare debebant inhonesti lucri captura inuitati, auctoritatibus suis texerunt.

OLIV. CVM admodum locupleti) Cic. lib. iij. offic. Cõsideremus, inquit, quæ faciunt hi qui habentur boni. L. Minij Basilij locupletis hominis falsum testamẽtum quidam e græcia Romam attulerunt, quod quo facilius obtineret, scripserunt secum M. Crassum, & Q. Hortensium homines eiusdem ciuitatis potentissimo, qui cum illud falsum esse suspicarentur, sibi autem nullus esset conscius culpæ alieni facinoris, munusculum non repudiauerunt, quid ergo, sat in hoc est, ne deliquisse videantur, mihi certe non videtur, vide igitur, quid faciat auaritia, viros clarissimos, qui boni habebantur Romanæ ciuitatis principes, impulit ad probationem testamenti, quod sibi aliorum bonorum subsidiatoe obtulerat. [Subiecisset) Nam mortuo Minutio testamentum ille non Minutij testatoris, sed aliud à se scriptum subiecit. [Quibus) Minutius ignotus fuerat argumentum potissimum, testamentum illud falsum esse, quod ab ignoto essent heredes conscripti. [Quantam culpam) Inuehitur quodammodo in hos Val. cum dicat tantum crimen tam leui reprehensione perstringi non debere, quippe cum ciuitatis lumina curiæ, forique principes tanta auaritia capti sint, vt etiam falsum testamentum comprobare voluerint. [Quam leuiter retuli) q. d. quæ longiori oratione, & reprehensione fuit prosequenda. [Captura) Luciũ, vtilitas, acquisitio, à capiendo dicta, vt captura piscium. [Texeruot) Defenderunt amplitudine sua, quia nemo inuentus est, qui contra horum hominum auctoritatem testamentum illud rescindere auderet.

ASCEN. CVM quidam in græcia subiecisset) .i. falsum pro vero scriptum imposuisset, L. Minutio Basilio admodum. i. valde locupleti .i. diuiti testamentum .i. attulisset Rom. falsum testamentum, quo ipse se fingebat heredem à L. Basilio institutum, & inseruisset tabulis heredes. i. coheredes, aut pro parte quædam heredes, potentissimos viros ciuitatis nostræ. s. M. Crassum, & Q. Hor. gratia eiusdem. s. testamenti confirmandi. [Quibus). s. viris Minutius. s. defunctus fuerat ignotus quanquam fraus erat euidens, tamen vterque cupidus pecuniæ non repudiauit munus facinoris alterius, sed quia consensere etiam ipsorum quantam. i. ò quantam culpam. [Quàm). i. ò quantum leuiter. i. faciliter retuli. i. recitaui, q. d. maximam facillime, quia lumina curiæ. i. senatus ornamenta fori. s. iudicialis texerunt. i. protexerunt auctoritat. suis inuitati. i. allecti captura .i. assecutione lucri inhonesti .i. turpis, sup. illud scelus quod debebant vendicare, videlicet fallacis vsurpationis hereditatis.

DE Q. CASSIO.

VERVM * aliquanto maiores vires in Q. Cassio exhibuit, qui in Hispania * Silium, & Calpurniũ occidendi sui gratia cum pugionibus deprehensos quinquagies sestertium ab illo, ab hoc sexagies pactus dimisit. At quis dubitet, si alterum tantum daretur, iugulum quoque suum æquo animo illis fuisse præbiturum.

* Hirt. de bello Alex.
* Q. Sextum vocat Hircius & de numero HS. dissentit.

OLIV. VERVM aliquãto maiores) Vis magna auaritiæ Crassum, & Hortensium incessit, sed multo maior Cras. cum Hispaniæ prouinciæ præfectus Syllanum, & Calpurnium, qui coniurauerant in eum deprehendisset cum pugionibus, quibus eum occisuri venerant, pecunia corruptus vtruoque dimisit incolumen, nam alter quinquagies sestertium, alter sexagies daturum promisit. [Aliquanto maiores). s. vires dedit auaritia. [Pugionibus) Pugio breue telum lateri adhęrens à pungendo, vel vt alij volunt, à pugno dictus. [At quis dubitet) Exaggerat huius hominis auaritiam, vt dicat eum precio vitam fuisse venditurũ, siquis tantundem obtulisset quantum ab vtroque illorum accepisset, iugulum ei sine dubio resecandum præbuisset.

Pugio.

ASCEN. VERVM). i. sed auaritia sup. exhibuit, & ostendit vires aliquanto in Q. Cassio, qui. s. Cassius dimisit. s. saluos Sil. & Cal. deprehensos, in Hispania (cum pugionibus). i. cultris acutis, manu capi, & teneri solitis gratia sui. s. Cassi occidendi, pactus. s. pro dimissione sestertium quinquagies .i. quinquaginta sestertia ab illo .s. Silio, & Sestertium sexagies .i. sexaginta sestertia ab hoc .s. Calpurnio. at quis dubitet, si alterum tantum .s. pretium, hoc est quinquagies & sexagies sestertium daretur. s. Cassio, sup. Cassium fuisse præbiturum, illis videlicet Silio, & Calpurnio iugulũ quoque suum animo æquo. i. iubenti, q. d. nemo, cum idem ferè fecerit, quia accipere pecuniam ab eis, qui pecuniam acceperant aceidendum est inuitare eos ad rursus accipiendum.

THEO. IN Q. Cassio) Q. Cassius Longinus is fuit, qui partem Cęsaris Hispaniam cum legionibus obtinebat. i. historiam refert Oppius, aut Hirtius de bello Alexandrino, qui ciuilis Pompeiani quartus est.

DE L. SEPTIMVLEIO.

CETERVM * auaritia ante omnes L. Septimuleij præcordia possedit: qui, cum C. Gracchi familiaris fuisset, caput eius abscindere, & per vrbem pilo fixum ferre sustinuit: quia Opimius Consul auro id se repensurum edixerat. Sunt qui tradunt, liquato plumbo eum cauatam partem capitis, quo põderosius esset explesse. Fuerit ille seditiosus, bono perierit exemplo, clientis tñ sceles ta fames in has vsq; iacentis iniurias esurire non debuit.

* Cic li. 2. de ora. & Plut. in vita Grac.

OLIVERIVS.

Gracchi caput auro repensum.

CETERVM auaritia) Superiores fermè omnes Septimuleius auaritia superauit, qui auri sacra famè compulsus, sancta amicitiæ iura violauit. Dum enim C. Grac. familiarissimus esset, vt in vita Grac. legitur, post damnatum Grac. animum fortuna mutauit, proposito enim per cõsulem præmio quicunque Grac. caput detulisset ad eum, illi tantundem auri repensaturum, nulla mora scelestissimus homo caput amici truncatum non solum ad consulem detulit, sed etiam euacuato craneo, infusoq. plumbo, quo plus auri reciperet in fixum hastæ per ora vulgi

vulgi deportauit taoq; cæsi hostis spolium. [Pilo infixum) Quod fuis multò fœdius. [Auro repensurum) Edictũ fecerat Opimius cōsul, se tm̃ auri daturum, quanti pōderis Gracchi caput esset, ei. s. qui caput illud ad se detulisset. [Liquato) Soluto, & liquefacto plũbo. [Cauatam partem) Videlicet educto cerebro ex craneo quod ēt in M. Crasso à militę partho factũ fuisse legimus. [Fuerit ille seditiosus) Fac ita esse, vt seditionis causa, leges ferre voluerit Gracchus, & merito cęsus fuisse videatur, non tñ debuit cliens tanto auaritiæ impetu ferri, vt patroonum bene ad se meritum auri cupiditate tam crudeliter occaret, vt etiam mortuo insultaret. [Fuerit ille seditiosus) Concedatur, inquit seditiosum fuisse Gracchum, hoc aũs dicit, quia dubitatur, an priuatarum opum cupiditate, an reip. vtilitate agrarias leges ferre voluerit C. Gracchus, Cic. in exhortationibus indigne cæsum fuisse fatetur, nam & Opimius cōsul paulo post fuit interemptus siue propter quasdam seditionum suspiciones, siue pp iniustam Gracchi mortem. [Bono perierit exemplo) Occisus fuerit pro vtilitatē reip. à seditiosis fui caueant reliqui ciues cum exemplo Gracchi moniti sunt, quæ seditiosis viris præmia decernantur. [Tamen scelesta fames) Scelerata cupiditas. Virg. Quid non mortalia pectora cogis auri sacra fames. [Esurire) Vehementer cupere, & pmansit in translatione, q a dixerat fames, ideo esurire subiunxit.

ASCEN. CEREBRVM auaritia possedit præcordia. i. intimas affectiones Lucij Septimulei ante omnes. i. plusquam omnium aliorum, qui cum fuisset familiaris C. Gracchi, sustinuit. i. potis fuis, & in animum induxit abscindere caput eius, & ferre per vrbem, sup. ipsum fixũ pilo. i. telo Rom. quia Opimius consul ediderat. i. publico edicto promiserat se repensurum auro. i. redempturũ reponendo tanti ponderis aurum, quanti erat caput Gracchi. Sunt. s. scriptores rerũ, qui tradunt eum. s. Septimuleium, expleisse . s. farsisse, & repleuisse partē capitis cauati. i. facti concaui. plũbo liquato. i. fuso, quo. i. vt ipm caput esse ponderosius. [Fuerit). i. esto sanè quod fuerit ille. s. C. Grac. seditiosus, & perierit bono. i. vtili exemplo. i. vt alij ciues caueant seditionē excitare [Tamen fames). i. cupiditas scelesta clientis. s. Septimulei, qui C. Gracchũ dum viuebat, coluerat vt patronum non debuit esurire. i. extendi vsque in has i. huiusmodi tam cōtumeliosas iniurias, iacentis . s. patroni. Pulchre perstat in Metaphora addens ad famē esurire.

DE PTOLEMÆO REGE CYPRIORVM.

*Plut. in Cat. hic lib. 4. c. 2.

ODIO * merito Septimuleij auaritia, Ptolemæi autem regis Cypriorum risu prosequendam: nam, cum anxijs sordibus magnas opes corripuisset, propterque eas periturum se videret, & ideo omni pecunia imposita nauibus, in altum processisset, vt classe perforata suo arbitrio periret, & vt hostes præda carerent, non sustinuit mergere aurum, & argentum, sed futurum suæ necis præmium domum reuexit. Proculdubio hic non possedit diuitias, sed à diuitijs possessus est: titulo rex insulæ, animo autem, pecuniæ miserabile mancipium.

OLIV. ODIVM merito) Merito, inquit Septimulei auaritia est odio, at Ptolemæi regis est risu prosequenda, diximus in cap. de moderatione, cum senatus audisset Ptolemæum regem Cypri grandem conflare pecuniam, veritus, ne tantis opibus rex incitatus bellum renouaret, Cyprum in prouinciæ formam redigere constituerunt, quod vbi regi nunciatũ est opes suas peti, id quod erat existimauit, itaque vt Rom. opinione, & pecunia frustraretur, eam totam nauibus imposuit, eo, animo, vt his perforatis obrueretur, cum iam altum petisset auaritia ductus facere non sustinuit, nam consilium salubritate referium auaritia præuertit, nam aurum, & argentum, quo nihil carius illi esse poterat, perdere non sustinuit, itaque reuersus opes, quibus periturus erat, reponere maluit, quam illis perditis salutem seruare, nam senatus Catonem cum classe misit, qui regiam pecuniam Romam deportaret, quod vbi sensit Ptolemæus nimio dolore percitus, veneno fata præuenit. [Anxijs sordibus) Solicitus auaritiæ cupiditatibus, nam proprie auaritia sordides appellantur, eo quod hominem didissimum faciat. [Corripuisset) Congregasset, propterque eas se periturum videret, & ideo omni pecunia imposita nauibus, quia senatus. Cyprum prouinciam esse decreuerat. [A diuitijs possessus est) Reuera diuitiarum seruum regem hunc fuisse dicit.

ASC. ODIVM, &c.) Auaritia Septimulei merita sup. est odiũ. Autem. i. sed auaritia Ptolemæi regis Cypriorum prosequenda sup. est risu, alij legunt odio, vt sit prosequenda odio, sed sic legendum esset merito. [Nam cum corripuisset). i. vndique rapiendo coaceruasset sordibus anxijs. i. auaritia anxia, magnas opes. i. diuitias, & videret se periturum propter eas, & ideo omni pecunia imposita nauibus processisset in altum. s. mare, vt classe perforata periret suo arbitrio, & non arbitrio hostium, & vt hostes carerent præda, non sustinuit. i. non potis fuit mergere. i. submergere, & obruere aurum & argentum, sed reuexit domum supp. ipsum futurum præmium necis suæ. Hic (inquit auctor) proculdubio non possedit diuitias, sed possessus est à diuitijs, rex insulæ . s. Cypri titulo, i. de nominatione, animo. i. mancipium miserabile. i. seruus miserabilis animo. s. suo.

DE SVPERBIA, ET IMPOTENTIA. CAP. V.

DE M. FVLVIO FLACCO.

ATQVE, * vt superbia quoque, & impotētia in conspicuo ponantur, Marcus Fuluius Flaccus Consul, Marci Planci Hispei collega, cum perniciosissimas reip. leges introduceret, de ciuitate danda, & de prouocatione ad populum eorum, qui ciuitatem mutare voluissent, ægre compulsus est, vt in curiam veniret: deinde partim monenti, partim oranti, senatui vt incepto desisteret, responsum non dedit. Tyrannici consul spiritus haberetur, si aduersus vnũ senatorem hoc modo se gessisset, quo Fuluius in totius amplissimi ordinis contemnenda maiestate versatus est.

* Oros. li. 5. c. 21 & 12. de his coss & de hoc Flac. hic lib. 6. c.

OLIV ATQVE vt superbia) Trãsit ad superbiam, & impotentia, primam aũt exemplum est. [Fuluius Flacc.) cōsulis) Qui cum leges reip. perniciosissimas ferre vellet vnũ, vt cuicunq; peteret ciuitas daretur, alteram vt si senatus id nō probaret prouocatio fieret ad pop. rogatus vix adduci potuit, vt in curiā veniret, vbi de his legibus quas ferē volebat, accuratius cōsultabatur. deinde cũ partim moneretur partim rogaretur à senatu, vt ab ea sentētia desisteret, nulla rōne adduci potuit, vt tantæ auctoritatis ordini tñ sum vllũ daret, magna profecto illius pectori insita superbia, quũ senatus amplitudinē sperat, non se consulem, sed tyrannum exhibuit [Superbia & impotētia) Ex superbia sequitur impotentia, deinde ex impotētia, arrogantia. superbia vitium est, quo qs ceteris ēt immerito vult superesse, hoc est pstare cunctis. [Impotentia) Cum præ ira & cupiditate quis contineri nō potest, quo minus sęuiat, arrogantia deinde nascitur, nam cum immoderato animi affectu rapitur quis ad cōtumeliam, tunc omnia sibi arrogas, quibus etiam indignus est. [In conspicuo) In aperto, in manifesto. [De ciuitate danda) Declarat ipsas leges, vt quicunque ciuis Rom. fieri voluit, id ei semper liceret, nam dare ciuitatem nihil aliud est, nisi ciuem creare, pari rōne accipere in ciuitatem, & donare ciuitatē. [De prouocatione) Alia lex statuebat præterea, vt si illi qui ciuitatē cupiebant, per senatum impedirentur, quo minus ciues Rom. fierent prouocationem hr̃e possent ad populum, vt si populus cēseret, dandam eis esse ciuitatem inuito senatu crearentur. [Ciuitatem mutare) Suam. s. vrbem relinquere, & Romā capescere. [Tyrannici spiritus) Si vni tm̃ senatori rñsum denegasset, Tyrannus merito iudicari potuisset, sed cum vniuersum Senat. contempserit, plusquam tyrannus dici potest.

Fuluij leges.

ASCEN. ATQVE vt superbia quoque, & impotentia) . s. animi efferati, & nequeuntis præ superbia, aut ferocitate sese continere intra modum ponantur in conspicuo. i loco euidenti, addictis exēplis. [M. Ful. Flac. consul) Collega. i. socius in cōsulatu M. Plãci Hispei cum introduceret leges perniciosissimas reip. vtpote de ciuitate danda. s. cuicũque volenti, & de prouocatione ad populũ eorũ, qui voluissent mutare ciuitatem. i. cum in alia prius essent ciuitate, fieri ciues Rom. aut cum prius Rom. alterius fieri ciuitatis ægre i difficulter compulsus est, vt veniret in curiam, deinde non dedit responsum senatui partim monenti, & partim oranti, vt desisteret incepto, consul. s. quicunque haberetur spiritus. i. affectus Tyrannici se gessisset, si hoc modo. i. tam superbe aduersus. i. erga vnum senatorem, quo Flac. versatus est in contemnenda maiestate totius ordinis amplissimi.

DE

DE M. DRVSO TRIBVNO.

Vel in li. 70. Flor. li. 3. c. 17. & Plin. de vir. il lust. Pa terc. & alij, sed paulo ali ter.

QVAE * à M. quoque Druso trib. pl. per summam contumeliam vexata est: patum enim habuit L. Philippum consulem, quia se interpellare concionantem ausus fuerat obtorta gula, & quidem non per viatorem, sed per clientem suum, adeo violenter in carcerem præcipitem egisse, vt multus è naribus eius cruor, perfunderetur. Verumetiam cum senatus ad eum misisset, vt in curiam veniret, Quare non potius, inquit, ipse in Hostiliam propinquam rostris ad me venit? Piget adijcere quod sequitur: Tribunus senatus imperium despexit, senatus tribuni verbis paruit.

OLIV. *Drusi insolentia.*

QVAE amentia) Notata est historia in cap. de libere dictis, vbi vidimus, quo M. Drusus trib. pl. se veluti senatus patronũ fecerat, & plebem ad se gracchanis legibus, eisdemq. socijs plebem ad spẽ ciuitatis erexit quibus pollicitus est si senatus partes defenderẽt, paulo post ciues Rom. futuros, cum igitur dies promulgãdi leges adesset, subito tanta vis hominum vndique apparuit, vt hostium aduẽtu obsessa ciuitas videretur, ausus est abrogare legibus consul Phil. sed apprehensum faucibus viator non ante dimisit, q̃ sanguis in ora, & oculos redundaret, hic igitur tãta superbia elatus est, vt etiam senatui petenti, vt in curiam veniret, rñdere non dubitauerit, vt ad se potius ille veniret, erat aũt in hostilia curia, & ita vnius insolentissimi trib. senatus imperio parere coactus est, nescio quid insolẽtius dici posset. [Amentia) Superbia, amẽtię similis. [Interpellare) Impedire. [Non quidem per viatorẽ) Dissentit a Floro, qui hoc per viatorem factũ esse dicit. Plin. de vir. illust. per ipsum Drusum dicit. s. cõsuli, legibus agrarijs resistenti, ita collum in cõuiuio obtorsisse, vt multus sanguis efflueret de naribus. [Non quidem per viatorem) Si per viatorem consulem cõprehendi iussisset, res minus indignitatis habuisset, sed tyrãnicæ clientem misit in consulem.

ASCEN. QVÆ amentia,) Scilicet nimiæ superbiæ, & arrogantiæ est quoque vexata. i. agitata per summam contumeliam à M. Druso trib. pl. [Enim) .i. quia ipse habuit. i. reputauit parum, egisse L. Philippum consulem præcipitem in carcerem gula obtorta. i. in transuersum flexa, quia ausus fuerat interpellare. i. impedire interloquendo ipsum. s. Drusum concionantem. i. verba facientem ad popolum. [Et quidem ausus) Sup est egisse in carcerem, non per viatorem. i. publicum ministrum, sed per clientem. i. familiarem suum adeo violenter, vt multus cruor perfunderetur è naribus eius. [Verumetiam). i. insuper cum senatus misisset ad eum, vt veniret in curiam, inquit, quare ipse senatus non venit potius ad me in curiam hostiliam propinquã rostris. [Piget). i. miseret (inquit auctor) Sup. me adijcere quod sequitur. s. adijciendum ex serie res gestæ. [Tribunus). s. plebis videlicet Drusus, despexit imperium senatus, quia noluit in curiam senatoriam venire, & sup. senatus paruit verbis tribuni, quia in curiam hostiliam venit.

DE CN. POMPEIO.

Plut in Pomp. *Et s quæ flore iuũ, Cic. pro Flac. & Ascon. orat. pro Mil.*

CN. autem * Pompeius q̃ insolenter egit? qui balneo egressus, * ante pedes suos prostratũ Hispeum ambitus reũ, & nobilem virum, & sibi amicum iacentem reliquit, contumeliosa voce proculcatum: nihil .n. eum aliud agere, quàm vt conuiuium suum moraretur, rñdit. Et huius dicti conscius securo animo cœnare potuit.

Plut in Pomp.

Ille * vero etiam in foro non erubuit P. Scipionem socerum suum legibus noxium, quas ipse tulerat, in maxima quoque reorum; & illustrium ruina, muneris loco à iudicibus deposcere, maritalis lecti blanditijs statum reipublica temperando.

OLIV. *Hipseus ambitus reus.*

CN. autem Pompeius) Hipseum Pomp. amicissimum Cicero cum alijs in locis, tum in Epist. Fam. planè testatur, quem pro Pomp. in restitutione Alexandrina plurimum elaborasse dicit, vt illa prouincia Pompeio decerneretur, hic igitur ambitus damnatus, quòd in petitione consulatus largitione populum corrupisset, venit ad Pomp. aduersus dãnationem auxilium ab eo suppliciter petiturus, erat tum in balneis Pomp. more maiorũ paulo post cœnaturus expectauit Hispeus donec egrederetur è balneis prouolutus deinde ante eius pedes rogat, vt sibi adesse velit, cui Pomp. superbe satis, morabitur, inquit, vero isti conuiuium meum, non erubuit Pomp. nobilem virum sibi amicitia coniunctum videre humi prostratum, & sedes eius complexu tam contumelioso risu præterire. [Quàm insolenter) Secundum se gessit. [Proculcatum) Oppressum, pessundatum [Moreretur) Differret [Ille vero) Tulerat Pomp. legẽ de largitione, & corruptela, qua multi illustres viri dãnati sunt, vbi socerum suum, Scip. hac lege dãnari præcepit, cum tricenta & sexaginta iudicibus egit, vt opitularentur socero, accusator cũ iudicea videret è foro prosequi Scipionem continuo iudicium dimisit. Plut. in vita Pomp. Ceterum, inquit cum in reos ambitus, ac ea largitione corruptus præsideret, leges scribens per quas iudicia ferebãtur, in ceteris se honestum, integrumq. seruauit presidium, ornatumq. simul, & quietem in curia suo cõsensu, suisq. armis præbens. in Scip. itẽ socero, qui cum damnari videbatur crimen non effugit, apud. n. sese trecentis & sexaginta iudicibus domi conuocatis, auxilium illi attulit, quare accusator ab re in petitione destitit, cum Scipionem vidisset medio foro à iudicibus præcomitatum, item paolo infra, post pauca etiam dica. Hipseus vir consolaris iudicium vitans cognito Pompeium ad cœnã lotum proficisci, eius genibus accubuit, eumq. obsecrare cœpit, sed Pompeius cum fastu eum præterijt illum inquiens cœnam sibi disperdere, aliudq. cõclusit nihil. [Non erubuit) Quod signum est insolentiæ. [Socerum suum) Nam Corneliam filiam Pomp. dederat vxorem Scipio. [Legibus) De largitione, & corrupta. [Virorum ruina) Quia multis his legibus damnati sunt. [Muneris) Loco beneficij [Maritalis lecti blanditijs) Vxoris illecebris doctus. socerum cogauit absolui cõtra leges, quas ipse tulerat, ac si diceret ad vxoris libidinem reip. statum temperauit.

Cornelia Põp. filia

ASCEN. CN. autem Pompeius, quàm) i. quantum putas insolenter egit. Qui egressus balneo reliquit Hipseum reum ambitus. i. accusatum, quod mala arte magistratum affectasset virum amicum sibi prostratum ante pedes suos. i. Pompeij reliquit dico iacentem proculcatum (non pedibus) sed voce contumeliosa. [Enim). i. quia, nihil. i. non aliquid, respondit, eum non agere aliquid aliud, quam vt moraretur. i. expectaret conuiuium suum, & conscius huius dicti. i. cum cõscientia remordente sciret se id superbe dixisse potuit cœnare animo securo. i. semoto à cura, & anxietate. [Ille vero &c.) Recitat iterum eiusdem exemplum dicens. [Verum). i. sed, ille. s. Pomp. magnus non erubuit in foro. s. iudiciali, deposcere à iudicibus loco muneris. i. vt sibi condonatum haberet, Publium Scipionem socerum, quia Corneliã eius filiam duxerat, noxium. i. obnoxium legibus. s. latis contra largitionem, & corruptelam. quas leges, ipse. s. Pomp. tulerat quoque. i. etiam in maxima ruina. i. præcipitio Reorum, & illustriũ. s. virorum temperando blãditijs lecti maritalis. i. vxori suæ Cornelia filiæ. Pomp. Scipionis statum reip. s. faciendo, vt iudices ob amorem coniugis Scipionem absoluerent.

DE MARCO ANTONIO.

De Cæsare lib. 9. cap. 7.

TETRVM * facto pariter, ac dicto M. Antonij cõuiuium. Nam cum ad eum triumuirũ Cesetij Rufi senatoris caput allatum esset, auersantibus id ceteris, propius admoueri iussit; ac diu, diligenterq. considerauit: cunctis, deinde expectantibus, quidnam esset dicturus, Hunc ego, inquit, notum non habui. Superba de senatore, impotens de occiso confessio.

OLIV. *Antonius insolens.*

TETRVM facto) De triũ virorum proscriptione sæpius dictum est, Antonij. s. Octauiani, & Lepidi, quàm crudeliter nimis exercuerũt, in ea proscriptione Antonius non crudelis solum, sed dicto factoque superbissimus apparuit, cum in alios tum in primis in Cassetium Rufum, quem multis cum alijs proscripserat, cuius caput, cum à percussoribus inter epulas ei fuisset oblatum, à tanta spectaculi fœditate ceteri omnes conuiuæ oculos auerterunt, ipse vero non modo non auertit, sed etiam per summam insolentiam insultauit, suscepto enim capite, manibusque pertractato, ac sæpius reuoluto expectantibus conuiuijs, quid nam dicturus esset, demum se illum nescire, vel non nouisse dixit superbe satis, nam in illius contemptu dixit.

[Facto)

(Facto) Quod inter epulas caput Rufi tractaret. [Dictu) Quod se illum ignorare diceret. [Aduersantibus) Quia non possēt tātam spectare fœditatem. [Superbia de senatore).i.senatorem superbus, quòd illum, quem omnes nouerant, se ignorare diceret. [Impotens de occiso) Quod eius caput diu pertractatum, tanquam ignotum abiecerit.

ASCEN. TETRVM, &c.) Conuiuiu M.Ant.s.triumuiri sup.fuit tetrum, & dirum, & execrabile pariter facto, ac dicto. Nam cum caput Cesetij Rufi senatoris esset allatum ad eum triumuirum, iussit id admoueri.i.applicari ꝓpius, ceteris auersantibus.i.auerso vultu respuentibus id.s.vt admoueret, ac considerauit id diu, & diligenter, deinde cunctis expectantibus, quid nam esset dicturus.s.de Cesetio inquit, ego non habui hunc notum, quæ sup.cōfessio fuit superba de senatore, quem per contemptum se dixit non nosse, & impotens.i.se temperare nequeuntis de occiso.

EXTERNA:

DE ALEXANDRO REGE.

• Plut. Curt. & Arrian. SATIS * multa de nostris, aliena nunc adijcientur. Alexandri regis virtus, & felicitas, tribus insolentiæ gradibus, exultauit euidentissimis. fastio enim Philippi, Iouem Hannonem patrem asciuit: tędio morum, & cultus Macedonici, vestem & instituta Persica assumpsit: spreto mortali habitu, diuinum caput æmulatus est: nec fuit ei pudori, filium, ciuem, hominem dissimulare.

OLIV. Alex. superbia. SATIS multa) Nimia rerum felicitas ad eam insolentiam regem Alexandrum prouexit, vt etiam Philippum regem sibi patrem esse fastidiret, seque Iouis Hammonis filium prædicaret, contemptis deinde Macedonicis moribus, & cultu Persicos habitus, & instituta susciperet, denique spreto humano cultu, vt se deum faceret, fastigio caput exornaret. [Virtus) In rebus gerendis virtus illius maxima semper enituit. [Felicitas) Qua vno tenore prospere sibi cūcta cesserunt. [Exultauit) Sublatus est. (Fastidio Philippi) Quia fastidiebat Philippum patrem, corrupto sacerdote se Hammonis filium prædicari iussit. [Asciuit) Asseruit, vendicauit. [Instituta Persica) Nam more Persarū, sed adorari passus est, qui apud eos salutandi modus est. [Spreto mortali habitu) Non contentus fuit diademate, quo vtuntur reges. [Diuinum caput æmulatus est) Imitatus est diuinam maiestatem sumpto fastigio, diuusq. corona, qua diuorum capita coronantur. [Nec fuit pudori) Non erubuit Alexander nimio successu elatus, dissimulare hominem, & deorum cultum aucupari, sed dum homines, deosq. contemnit, id illi merito contigit, vt in deorum numero locum non inuenerit Q. Curtius, Alexander inquit, non homines, sed etiam deos decipit, qui pollulat Deus credi.

ASCEN. SATIS multa) Sup. dicta sunt de nostris.i.domesticis exēplis, sup. exempla aliena.i.externa adijciantur. Virtus & felicitas Alexandri regis.s.Macedonum exultauit.i.præter modum se extulit tribus euidentissimis gradibus insolentiæ i.insolitis superbiæ. Asciuit enim.i.aduocauit sibi Iouem Hammonem.i.arenarium, sic dictum, eo quòd arenis Libycis Baccho apparuerat in spē arietis, fastidio.i.propter superbum contemptum Philippi.s.patris eius veri, assumpsit vestem, & instituta Persica.i.mores Persicos in se venerando, tædio morum, & cultus Macedonici.i.patriæ suæ, & sup. æmulatus est.i.assimulauit caput diuinum, tempore Iouis Hammonij habitu.i.ornamento capitis mortalis.i.mortalem decente, nec fuit ei pudori dissimulare.i.dissimulando negare filium sup. esse se Philippi.s.Macedonici regis ciuem .s.Macedonicum gerendo se Persico more, & hominem vendicando sibi cultum preserum capitis diuinum.

DE XERXE REGE.

• Herod. lib 7. & Iust. lib 2. IAM * Xerxes, cuius in nomine superbia & impotentia habitat, suo iure quàm insolēter vsus est, quòd Grę ciæ indicturus bellum, adhibitis Asiæ principibus, ne videret, inquit, meo tantummodo vsus consilio, vos contraxi. Ceterum mementote parendum magis vobis, quàm suadendum. Arroganter etiam si victori repetere ei regiam contigisset, tam deformiter victi, nescias vtrum insolentius dictum, an impudentius.

OLIV. Xerxes superbia. IAM Xerxes) Hoc etiam Herodotus tradit, cum Xerxes statuisset bellum Græcis inferre, omnes Asiæ principes conuocari iussit, quibus præsentibus ita fatus est, vos inquit, in vnū coëgi, vt mei consilij participes facerem, ceterum scitote vobis esse parendum, quid arroganti, nihil aliud dicere voluit, nisi velitis, nolitis ve bellum hoc gesturus sum. [In cuius nomine) Audito nomine Xerxis, ipsa superbia cognoscitur, quæ tanta in eo fuit, vt etiam ipsis dijs minitari ausus fuerit, vt compedes Neptuno, de quo quidam dixit. Qui mare, qui terras, qui cœlum territat armis. [Contraxi).i.vnum coëgi [Arroganter etiā si victori) De græcis triumphasset, eius tā dictum arrogans visum fuisset. [Tam deformiter victi) Qui nauali prœlio à Themistocle superatus, in patriam piscatoria naui turpiter effugere coactus est.

ASCEN. IAM (continuatiua particula) Xerxes.s.rex Persarum in cuius nomine interpretatur, qua dominatur superbia, & in potētia habitat, vsus est suo iure, quod habuit in subditos tam insolēter.i.immodeste. [Quod ipse indicturus).i.cum vellet indicere græciæ bellum, inquit principibus Asiæ adhibitis, ego contraxi vos.i.coëgi in consilium venire, ne videret vsus tantummodo cōsilio meo. [Ceterum).i.sed mementote vobis parendum sup. esse magis, quàm suadendum.s.quid faciam. [Arroganter sup.) Dictum, etiam si contigisset ei victori repetere regiam sup. suam in perfidiæ, & tu nescias vtrum dictum victi tam deformiter sup. sit insolentius, an impudentius.

DE HANNIBALE.

* Polyb. li 5. 1 in. lib 11. et Plut. in vita, de hac superbia tacēt. HANNIBAL * autem Cannensis pugnæ successu elatus, nec admisit quenquam ciuium suorum in castra, nec respōsum vlli, nisi per interpretem, dedit Maharbalem etiam ante tabernaculum suum clara voce affirmātem, prospexisse se, quonam modo paucis diebus Romæ in capitolio cœnaret, aspernatus est. Adeo felicitatis, & moderationis diuiduum contubernium est.

OLIVERIVS.

HANNIBAL) De superbia, qua vsus fuerit Hannibal post victoriam, vt suorum neminem admiserit, vt responsum per interpretem dederit. Liuius, qui Cannensem pugnam ambitiose describit nullam prorsus mētionem facit, quinimmo post victoriam suos illi gratulatos fuisse dicit his verbis. Hannib. victori, cum ceteri circunfusi gratularentur, suaderētq. vt tanto perfunctus bello diei quod reliquum esset, noctisque insequentis quietem, & ipse sibi sumeret & fessis daret militibus Maharbal præfectus equitum minime cessandum ratus. immo, vt quid hac pugna sit actum, scias, Hannibal die quarto, inquit victor in Capitolio epulaberis, sequere cum equite, vt prius te venisse, quàm venturum sciant. præcedant, Hannibal inquit inimici lęta res est, sed via maior, quàm vt eam statim capere animo possim, itaque voluntatem se laudare Maharbalis ait, ad cōsilium pensandum temporis opus esse, tum Maharbal, non omnia eidem dij dedere, vincere scis Hannibal, victoria vti nescis, quod idem tradit, & Plut. in vita Hannib. nec superbiæ vllam prorsus mentionem facit. [Successu) Felicitate, & rebus prosperis. [Admisit) Ad se recepit venientem salutandi, aut gratulandi gratia. [Per interpretem) Per internuncium, nam si quis forte venisset legatus, non ipse, sed interpres responsa dabat. [Ante tabernaculum) Quia tentoriū ingredi non licebat. [Paucis dieb.) Liu. dicit tertio die. [Adeo felicitatis) & moderationis, vix felicitas, & consilium coniungi possunt, cum res secundum vt plurimum insolescere faciant homines. [Moderationis) Temperantiæ, atque consilij. [Diuiduum) Separatum. [Contubernium) Consortium, atque societas, nam felicitas rerumque successu, si plerunque hominum mentes nimia lætitia peruertit, vt nulla ratione sibi moderari possit.

ASCEN. Hannib. fastus. HANNIBAL autem elatus, successu pugnæ Cannensis) de qua centies dictum est, nec admisit quēquam ciuium suorū in castra, nec dedit vlli rōsum, nisi per interpretem.i.interlocutorē, aspernatus est quoq; Maharbalem affirmantē clara voce ante tabernaculū suum se prospexisse.i.prouidisse, aut animaduertisse

quonam

quonam modo cœnaret paucis diebus .i. intra paucos dies Rome in Capitolio.i.summa arce. [Adeo).i.vsque adeo, & in tantum contubernium i.domicilium felicitatis,& moderationis est diuiduum.i.inter se diuisum,quia non bene conueniunt, nec in vna sede morantur.

DE CARTHAGINIENSIBUS, ET CAMPANIS.

INSOLENTIAE vero inter Carthaginiēsem,& Campanum senatum quasi æmulatio fuit. ille enim separato à plebe balneo lauabatur, hic diuerso foro vtebatur quem morem Capuæ aliquandiu retentum, C. quoque Gracchi oratione in * Plautium scripta patet.

* Plāciū

OLIV. INSOLENTIAE vero) Tanta fuit Campanorum superbia, vt cum Carth. contendisse videantur,nam quemadmodū illi balnea separata habebant in quibus plebei lauari non poterant,vel certe non licebat, sic illi fora plebis à nobilitate distinctum in ciuitate fundarūt,cuius rei Gracchus meminit in oratione cōtra Plautium. [Quasi æmulatio) Quasi inuidia & concertatio,hoc est cōtentio,nam Campani Pœnos,pœni Campanos in superbia æmulabantur. [Diuerso foro) Quia nō eodem plebeis, & principibus iura reddebantur,sed alterius altero foro.

ASCEN. INSOLENTIÆ &c.) Vero.i.sed quasi æmulatio.i.superba concertatio insolentiæ fuit inter senatum Carth. & Campanum. [Enim).i.quia ille.s.Carth. senatus, lauabatur balneo separato a plebe. hic.i.senatus Campanus vtebatur foro.s.iudiciali,diuerso sup. à plebe. Quem morem patet quoque oratione Caij Gracchi scripta in.i.contra Plautium,retentum aliquandiu Capuæ.s.postquam ad imperium redierat.

DE PERFIDIA. CAP. VI.

OCCVLTVM iam, & insidiosum malum perfidia è latebris suis extrahatur,cuius efficacissimę vires sunt mentiri,ac fallere fructus in aliquo admisso scelere cōsistit, tum certus, cum crudelitatem nefarijs vinculis circundedit: tantum incōmodi humano generi afferens, quantum salutis bona fide præstat. Habeat igitur non minus reprehensionis, quàm illa laudis consequitur.

OLIV. *Perfidia.*

OCCVLTVM iam) Dicturos de perfidia,eam quodammodo diffinit, vt dicat perfidiam esse quādam occultam fraudem insitam hominum pectoribus, quæ semper mentiri, & fallere concupiscit. [Occultum,& insidiosum malum) Diffinitio est perfidiæ, quo latenter insidias alijs inuectit. [E latebris suis) In conspicuo ponatur, vt cognosci possit, & cognita vitari. [Mentiri) Et fallere, Verbis & re decipere, nam mentitur aliquis,cum sciens quempiam fallere cupit,& fallit rebus ipsis. [Fructus) Finis perfidiæ est quæstum dolo malo quærere,patrato scelere fructus subsequitur. [Tum certus) Sit pręcipue certus fructus est, cum ille, in quem perfidia intenditur, inuolutus fallacijs crudeliter tractatur,sed cum perfidię additur crudelitas, detestabilius nihil esse potest. [Tantum incommodi) Per comparationem vituperat eam,quòd tantum iacturæ humano generi perfidia, quantum vtilitatis bona fides affert, ergo quantum hæc laudanda, tantum illa vituperanda.

ASCEN. OCCVLTVM, &c.) Perfidia malum occultum, & insidiosum extrahatur iam è latebris suis.i.proferatur in medium, cuius vires efficacissimæ sunt mentiri,ac fallere,& sup. cuius fructus.i.vtilitas consistit in aliquo scelere admisso,quia nemo perfidia vtitur in opere bono, (tametsi dolus etiam non malus sit, vt medicorum ægrum pie fallentium,) eius sup. [Tum).i. tunc certus, cum circundedit crudelitatem vinculis nefarijs.i.laqueis perfidiæ,afferens generi humano tm̄ incōmodi,quantum salutis bona fides præstat. [Igitur) Cū talis sit perfidia,habeat sup. ipsa nō minus reprehensionis,q̄ illa.s.bona fides,consequitur laudis.

DE TATIO SABINO.

* Liu li.

ROMVLO * regnante Spurius Tarpeius arci præerat, cuius filiam virginem aquam sacris petitum extra mœnia egressam, Tatius,vt armatos Sabinos in arcem secum reciperet,corrupit,mercedis nomine pactus, quæ in sinistris manibus gerebant. erant autem his armillæ, & annuli magno ex pondere auri loco potitum agmen Sabinorum,puellam præmium flagitantem,armis obrutam necauit,perinde quasi promissum,quòd ea, quæ leuis gestauerant, soluit. Absit reprehensio: quia impia proditio celeri pœna vindicata est.

s. Dion. li s. Plu. Prop. lib. 4.& alij

OLIV. ROMVLO regnante) Nota est historia post raptas sine more Sabinas, aliasq. fœminas, nouissimum a Sabinis bellum est ortum,multoq; id maximum fuit,nihil enim per iram, & cupiditatem actum est a Sabinis, sicut a Crustuminijs,Antennatibus,Ceninensibus, qui pari iniuria fuerant affecti, non ostenderunt Sabini bellum prius,quàm intulerunt,consilio etiam additus dolus est Spurius Tarpeius Romanæ præerat arci. huius filiam virginem auro corrupit Tatius, vt armatos Sabinos in arcem acciperet, nam aquatum ierat tum forte puella ad sacrificia facienda. Acceptis obrutam armis necauerunt, seu vt vi capta potius arx videretur,seu perdēdi exempli causa,ne quid vsquam fidum proditori esset, Additur fabulę,q vulgo Sabinis aureas armillas magni ponderis,brachio lęuo, gēmatosq. magna specie annulos habuerunt pepigisse eam quod in sinistris manibus haberent,eo scuta illi pro aureis congesta sunt,qui eā ex pacto reddendi, quod sinistris manibus esset, decreto arma petisse dicant,& fraude visam agere,sua ipsam peremptam mercede,tenuere tū arcem Sabini hac perfidia vsi, q proditricem fraude necarunt. [Sacris) Ad sacrificia facienda,quæ instabant.[Armis obrutam) Sic & Ouid.atcisq. via Tarpeia reclusa. Dignam animā pęna cōgestis exuit armis.[Absit reprehensio) Non est,inquit,hæc perfidia reprehendenda, q a scelerata puella impiam fecit proditionē patris,& patriæ, & grauiori et supplicio digna videbatur.

ASCEN. ROMVLO regnante) Qui primus Romæ regnauit,Spurius Tarpeius præerat arci.s.Tarpeiæ, seu Capitolinæ, cuius.s. Tarpeij filiam virginem egressam extra mœnia petitum aquam sacris.i.ad sacrificia,ad quæ opus erat aqua viua.i.riui fluentis, vt reciperet Sabinos armatos.i.arcem secum.i.cum ipso Tatio eorum duce,pactas.s cum puella nomine mercedis ea, quæ gerebant.s.Sabini in manibus sinistris,autem.i.sed armillæ erant his, & annuli ea magno pondere auri, agmen Sabinorum potitum loco.i.receptum per puellam Capitolium necauit armis puellā flagitantem.i.exigentem præmium perinde, quasi promissum, quod soluit ea,gestauerant leuis videlicet scuta. Absit inquit,auctor reprehensio.s perfidiæ, quia impia proditio.s.arcis facta per Tarpeiam,est vindicata celeri pœna,hoc est quia filia meruerat perire, licet turpe fuerit Sabinis id facere.

DE SERGIO GALBA.

SERGIVS * quoque Galba summæ perfidiæ: trium enim Lusitaniæ ciuitatum conuocato populo, tanquam de commodis eius acturus,nouem millia,in quibus flos iuuentutis consistebat,electa, & armis exuta, partim trucidauit,partem vendidit. quo facinore maximam cladem barbarorum, magnitudine criminis antecessit.

* Lib.8. cap.1.

OLIV. SERGIVS quoque Galba) Hæc historia posita est in cap. de iudicijs,vel infamibus lib.iij. Quo facinore maximam quāuis Lusitanorum clades maxima fuerit, maius tamen Galbæ crimen, detestabiliorque perfidia fuit, ex quo maius & ipse suppliciū merebatur,quamuis illud euaserit,vt supra ostēdimus.

ASCEN. SERGIVS quoq; Galba) Sup.fuit summæ perfidiæ. Enim pro quia,populo trium ciuitatum Lusitaniæ.i.illius regionis in Hispania, quæ nunc Portugaliæ nomen habet, conuocato .s. ad se,tanquam acturus sup.esset de commodis.i.vtilitatibus eius .s.populi,trucidauit partim, & vendidit partim.i.pro parte octo seu vt alij legunt, nouem millia in quibus flos iuuentutis consistebat electa & exuta armis. [Quo facinore ipse Galbam antecessit).i.superauit maximam cladem barbarorum .s. Lusitanorū quos forte immerito barbaros vocat,magnitudine criminis, q a plus mali contraxit in se Galba, quàm intulit deceptis, grauior enim est culpa,quàm pœna.

DE CN. DOMITIO.

* Alqui Fabium aduersus hūc regē pugnasse scribunt Liu.li.61 & Oros. li.5.c.14

CN. autem * Domitium summi generis, & magni animi virum, nimiæ gloriæ cupiditas perfidū existere coëgit. Iratus nanque Bituito regi Aruernorum, quod tum suam, tum etiam Allobrogum gentem, se etiā tum in prouincia moráte, ad Q. Fabij successoris sui dexteram confugere hortatus esset, per colloquij simulationem accersitum, hospitioque exceptum vinxit ac Romá naue deportandum curauit. Cuius factum senatus neq; probare potuit, neque rescindere voluit, ne remissus in patriam Bituitus, bellum renouaret. Igitur cum Albam custodiæ causa relegauit.

OLIV. CN. autem Domitium pari perfidia Domitius decepit Bituitum Aruernorum regem, quem ad colloquium inuitatum, & fide data hospitio susceptum vincit, & contra hospitij iura Rom. deportari quamprimum imperauit, hac ira commotus, quòd audisset hunc regem Allobroges, & suos hortatum fuisse, vt in Q. Fabij successoris eius fide se omnes tuto cōmitterent, ne igitur tanta in Fabium gloria trāsiret, perfidia vsus est. Senatus vero, & si factum Domitij minime probaret, veritus tamen ne si in patriā remitteretur Bituitus, iniuriæ memor bellum renouaret, Albam custodiendum relegauit. [Aruernorum) Populi sunt Galliæ Transalpinæ.

ASCEN. C N. &c.) Autem .i. sed cupiditas nimiæ gloriæ coëgit Cn. Domitium virum summi generis, & magni animi existere perfidum. Nanque iratus Bituito regi Aruernorum populorū Galliæ, quòd hortatus esse tum.i.simul suam gentem.i.regionis suæ, tum etiam Allobrogum qui vicini sunt confugere ad dextram .i.fidem. [Quinti Fabij successoris sui).i. Domitij se.s.Domitio morante etiam tum.i.tunc agente in prouincia, vinxit sup. eum accersitū per simulationem colloquij, & exceptum hospitio, tāquam amicum, ac curauit deportandum Romam naue. [Cuius factum senatus neque potuit probare) .i. approbare, neq; voluit rescindere.i.reprobare, & irritum iudicare ne Bituitus remissus in patriam renouaret bellum. Igitur relegauit eum Albam causa custodiæ.

DE Q. SERVILIO CEPIONE.

* Liu li. 54. Flor. li.2.c.17 Oros.li 5 c 4.et Eutrop.li 4.

VIRIATI * etiam cędes duplicem perfidiæ accusationem recepit, in amicis, quòd eorum manibus interemptus est: in Q. Seruilio Cepione consule, quòd is sceleris huius auctor, impunitate promissa, fuit victoriamque non meruit, sed emit.

OLIV. Viriatus contra Rom. bella gessit.

VIRIATI etiam cædes) Perfidia quantopere P. R. displicuerit, ex hoc exemplo cognosci potest, vt non solum oderit illam in amicos, verum etiam in hostes, vt hoc loco in Viriatum. Fuit autem Viriatus, teste Plin. de vir.illustr. genere Lusitanus ob paupertatem primo mercenarius, deinde alacritate venator, audacia latro, ad postremum dux bellum aduersus Romanos sumpsit eorumque imperatorem Claudium Vnimanum, deinde C. Nigidum oppressit, pacem à populo maluit integer petere, quàm victus, & cum illam dedisset, & arma retineretur, bellum renouauit. Cepio cum vincere aliter non posset duos satellites pecunia corrupit, qui Viriatum viuo depositū peremerunt, quæ victoria, quia empta erat à senatu non fuit probata. Abbreuiator T. Liuij Q. Fabius inquit, procons.rebus in Hispania prospere gestis labem imposuit, pace cum Viriato æqs conditionibus facta. Viriatus à proditoribus cōsilio Seruilij Cepionis interemptus est, & ab exercitu eius multum deploratus, ac nobilissime tumulatus, vir, duxque maximus per quartumdecimum annum quibus Romanis bellum gessit, frequentius superior. Oros. lib. v. Viriatus cum per xiiij. annos Romanos duces, atque exercitus protriuisset, insidijs suorū interfectus est, in hoc solo Romanis circa eū fortiter agentibus, quòd percussores eius indignos præmio iudicarunt, sunt qui dicant, quod & Val. sentire videtur, conuenisse cum Cepione satellites, fore vt ab omni scelere belli soluerentur, si Viriatus de medio tolleretur, quare & Cepio necis auctor, qui non virtute, sed perfidia victoriam quæsierat, & Viriati satellites qui corrupti dominum suum occiderant, grauiter sunt accusati. [Duplicem accusationem) .s. Cepionis, & satellitum, quoniam vtrique vsi sunt perfidia.

ASCEN. VIRIATI &c. Cędes Viriati.s ducis natione Lusitani, recepit duplicem accusationem perfidiæ alteram sup. in amicis, quòd interemptus est in manibus eorum, & sup. alteram in Q. Seruilio Cepione consule, quòd is fuit auctor huius sceleris .s. perfidiæ amicorum Viriati, impunitate promissa .s. eius interfectoribus, & non meruit victoriam, sed emit.

EXTERNA.

DE CARTHAGINIENSIBVS.

* Demū reduxisse scribunt Polyb li. 1 et Oro. lib.7.c 9 de Regulo capto Liu li.28

VERVM * vt ipsum fontem perfidiæ contemplemur, Carthaginienses Xantippum Lacedæmoniū cuius optima opera primo Punico bello vsi fuerant, & quo iuuante Attilium Regulum ceperant, simulantes se se domum reuehere, in alto merserunt. Quid tanto facinore petentes? an ne victoriæ socius superesset? extat nihilominus & quidem cum opprobrio, quem sine vlla gloriæ iactura inuiolatum reliquissent.

OLIV. Carthaginensiū perfidia.

VERVM, vt ipsum fontem) Satis constat Carthaginienses, primo Pun. bel ductu, & auspicijs M. Attilij Reguli sæpius superatos ad eam necessitatem demū fuisse redactos, vt à Lacedemonijs auxilia peterent, quia aliter vires Rom. vlterius ferre non possent, Lacedęmones igitur Xantippum belli peritissimum ducem cum trecentis equitibus in eorum auxilium miserunt, qui Asdrubali Carth. duci coniunctus Romanū ducem cum virtute non posset, arte, & insidijs peruertere cogitauit, itaque cum ad prœlium vtrinq; acies instructæ constitissent iamque pugna esset accensa. Pœni simulato metu in fuga cōiiciuntur. Locauerat Xantippus milites insidijs, Rom. igitur effusè fugientem hostem non prius insequi destitit quam ex improuiso præcipitatur in insidias, vbi cęsi multi, & Attilius captus est Carthaginemque ductus, post tantam igitur victoriam arte Xātippi comparatam Carth. hæc illi præmia retulerunt, quod summa perfidia vsi redeuntem in patriam simulati honoris gratia, cum multis militibus comitati in alto mari submerserunt, digna profecto relata gratia. [Ipsum fontem) Bene appellauit Carth. perfidiæ fontem, qui etiam benemeritis perfidiæ præmia decernant. [Xantippum) Fuit hic Xantippus teste Macr. Satur. lib.j. Periclis filius. [Reuehere) Simulabant illam honoris gratia Lacedæmona vsque velle comitari. [Quid tanto facinore petentes) Quid sibi petierunt ex hac perfidia Carth. vt non esset qui eorum laudibus, & gloriæ quam ex Romanorum victoria petierant, posset obstare, quod tamen non sunt consecuti quis enim est, qui non intelligat Xantippi arte, & ingenio superatos fuisse Romam, Carthaginienses que detestabili scelere mandandos.

ASC. VERVM, vt contemplemur ipsum fontem perfidiæ).i. vt loquamur de illis, quorum proprium est exercere perfidiam, Carth. merserunt in alto.i.mari, Xantippum Lacedæmonium, cuius optima opera vsi fuerant primo bello pun .s. gesto à pœnis contra Romanos, & quo .s. Xantippo iuuante, ipsi ceperant Attilium Regulum consulem Romanum, simulantes se reuehere sup. eū domum, sup. suam hoc est Lacedæmona. Quid petentes tanto facinore .i. iniquo facto sup. fecerunt illud? quamobrem putemus Carthaginem. id fecisse? An ne socius victoriæ eorum superesset.i.superstes esset? q. d. id vero simile esse, nihil tamen minus ipse Xantippus extat .s. in fama, & memoria hominum socius victoriarum, & quidem cum opprobrio.i.dedecore Carth. quem Carth. reliquissent .i. relinquere potuissent inuiolatum sine vlla iactura, id est amissione, aut diminutione gloriæ .s. partæ in Romanos.

DE HANNIBALE.

* Aliter Liu.li 28

HANNIBAL * porrò Nucerino hortatu suo cum binis vestimentis vrbem inexpugnabilibus muris cinctam egressos, vapore & fumo balnearum strangulando, & Aceranorum senatum eadem ratione extra mœnia euocatum, in profundo puteorum abijciendo, nonne bel-

lum aduersus P. R. & Italiam professus, aduersus ipsam fidem acrius gessit? mendacijs, & fallacia quasi præclaris artibus gaudens? Quo euenit, vt alioqui insignem nominis sui memoriam relicturus, in dubio, maior ne, an peior vir haberi deberet, poneret.

OLIV. HANNIBAL) Cum Nucerinos obsideret Hannibal, eos data fide, vocauit ad colloquium, conuenitque, vt cum binis vestimentis abire possent, sed cum extra mœnia venissent oppidani, eos omnes sicco balneo perfidus Pœnus inclusit, fumoque, & vapore crudeliter necauit. Eadem perfidia vsum in Aceranos dicit, quos extra mœnia accitos, violata fide in profundum puteorum præcipitari iussit. De Aceranis non sentit cum Liuio, qui eos è manibus hostium euasisse dicit. Pœnus, inquit, Aceras primum ad voluntariam deditionem conatus pellicere, postquam vidit inde obstinatos obsidere, & oppugnare parat, ceterum Aceranis plus animi quàm virium erat. Itaque desperata tutela vrbis, & circumuallari mœnia viderunt priusquam continuarentur hostium opera, per intermissa monumenta, neglectasq. custodias silentio noctis dilapsi, per vias inuiaque, qua quemque, aut consilium, aut terror tulit, in vrbes campaniæ, quas satis certum erat non mutasse fidem, perfugerunt. Hannibal Aceris direptis, atque incensis exercitum ad Casilinum ducit. [Aduersus ipsam fidem) Ac si diceret non cum Romanis, sed cum fide bellum gessisse videtur. [Maior) Rerum gestarum gloria. [An peior) Magnitudine scelerum atque perfidiæ.

ASCEN. HANNIBAL porrò strangulando,) Id est suffocando vapore fumo, & hoc est in vapore fumoso balneatorum, Nucerinos egressos hortato suo, quia eos in fidem receperat cum binis vestimentis, vrbem.s. Nuceriam cinctam muris inexpugnabilibus, & abijciendo in profundum puteorum senatum.i. cœtum senatorium Aceranorum conuocatū eadem ratione.i. hortatu eius, extra mœnia.s. Aceranos, non ne professus bellum aduersus P.R. & Italiam.s. rehquam gessit bellum acrius aduersus ipsam fidem? gaudens, mendacijs, & fallacia, quasi præclaris, artibus? q.d. vtique. Quo euenit vt ipse relicturus .i. qui fuisset relicturus alioqui.i. aliquo quouis modo memoriam nominis sui insignem.i. præclaram, poneret in dubio an deberet habeat .i. æstimari vir maior an peior,

DE VI, ET SEDITIONE. CAP. VII.

DE POPVLO ROMANO.

ED, vt * violentiæ, & seditionis tam toga quàm etiam armatæ facta referantur, L. Equitium, qui se Gracchi filium simulabat, tribunatumque aduersus leges cum L. Saturnino petebat, à Marium quintum cōsulatum gerente in publicam custodiam dictum, populus claustris carceris conuulsis, raptum humeris suis, per summam animorum alacritatem portauit. * Idemque Q. Metellum Censorem, quòd ab eo tanquam Gracchi filio censum recipere nolebat, lapidibus prosternere conatus est, affirmantem tantummodo tres filios T. Graccho fuisse, è quibus vnum in Sardinia stipendia merentem, alterum infantem Præneste, tertium post patris mortem natum Romæ decessisse: nec oportere clarissimæ familiæ ignotas sordes inseri, cum interim improuida concitatæ multitudinis temeritas, pro imprudentia, & audacia aduersus consulatum, & censuram tetendit, principesque suos omni petulantiæ genere vexauit, Vesana hęc tantummodo: illa etiam cruenta seditio: populus enim * Mumium competitorem Saturnini nouemq. iam creatis tribunis, vnoque loco candidatis duobus restante, vi prius in ędes priuatas compulit, extractum deinde interemit, vt cæde integerrimi ciuis facultas adipiscendæ potestatis teterrimo ciui daretur,

* De hoc Equitio Graccho Cic. pro Rab. Flo. li. 3. c. 16 et hic lib. 8 c. 2. & 8. c. 16. hunc Ci. pro Sext.

* A. Nonniū vocat Liu. lib. 69. et Oros. li. 5 cap. 17.

OLIVERIVS.

ED, vt violentiæ,) De seditionibus tam in vrbe qua in castris, diuerso tempore excitatis, se dicturum profitetur, primum autem exemplum est seditionis per Equitium concitatæ, quæ historia notatur in cap. de conflatoria. quod vero ad hunc locum pertinet, cum L. Equitius à Mario quintum consulatum gerente, qui motus sententia senatus partes tueri cœperat, in carcerem coniectus esset, eo quòd contra leges tribunatum peteret, tantam seditionem in vrbe cōcitauit, quòd populus carcerem confregerit, illum eduxerit, atque etiam humeris susceptum per vrbem tāquam de senatu triumphans cum summa alacritate portauerit. [Togatæ) Vrbanæ, quæ.s. in vrbe concitata fuerit. [Armatæ) Quæ.s. in castris fuerit. [Filium simulabat impulso) Et subornatione Saturnini. qui falso illum Gracchi filium asserebat. [Aduersus leges) Quia lex erat, ne quis inquilinus, qui non esset in censu, & aliqua tribu, posset trib. pl. creari. [Publicam custodiam in carcerem) Est quasi diffinitio carceris, publica custodia. [Idemque) Pari ratione vulgus ignobile censorem suum. [Q. Metellum) Numidicum lapidibus incessit, quòd hunc. [L. Equitium) De quo diximus, Tyberij Gracchi se filium falso profitentem in censum recipere noluisset. Plin. de vir. illust. Q. Cæcilius Metellus Numidicus, qui de Iugurtha rege triumphauit censorem L. Equitium, qui se Tyberij Gracchi filium mentiebatur, in censum non recepisse. Sciebat enim Metellus Gracchum tres tantummodo filios suscepisse, & eos omnes diuerso loco, & tempore perijsse, vnum.s. in Sardinia militante, Alterum Pręneste infantem tertium Romę post patris mortem, non poterat igitur pati sordidum hominem in generosa familia per simulationem inseri. [Censum recipere) Detulerat Equitius Tyb. Grac. censum tanquam illius, & hæres, quem Metellus, quia falsum esse sciebat, admittere recusauit. nec turpem hominem in nobilissimæ familiæ censu esse voluit, quippe qui antea, nec in tribu, nec in censu fuisset vllo. [Stipendia merentem) Militantem, vt ære mererent paruo. [Decessisse) Mortuum esse, & sufficienti parua enumeratione probabat eum Gracchi filium esse nullo modo posse. [Ignotas sordes) Equitem ignobilem, & sordidum hominem. [Cum interim improuida temeritas) Ita recte censebat Metellus, cum interim tumultus populi se continere non potuit, quin sua petulantia, & temeritate, primo consulem Marium, deinde censorem perturbaret. [Vesana hæc) Mumium à Saturnino tribunatus competitore per summum populi furorem crudeliter cæsum fuisse, & L. Florus lib. tertio; & Cic. in Catilinam inuectiua quarta, & alij auctores testātur. Fuit autem tam vesana seditio, vt illius etiam quas confugerat ædes, expugnauerint, & extractum crudeli cæde necauerint. [Nouem iam creatis) Hic planè cognosci potest, decem creari solitos fuisse tribunos.

Equitius se Gracchi F. simulabat.

Tyberij Gracchi filij tres.

ASCEN. SED, vt facta violentiæ, & seditionis tam togatæ).i. in toga admissæ, quam etiam armatæ.i. in armis factæ. referantur.i. recitentur, Populus.s. Romanus, portauit humeris suis per summam alacritatem animorum (sunt tamen qui legant aliorum.s. à Mario, & tunc deberet. Postea constitui) Lucium Equitum, qui simulabat se filium Gracchi.s. Tyberij, & petebat cum Lucio Saturnino tribunatum aduersus .i. contra leges. quia non erat in censu & tribu, & ita contra legem tribunus fieret, ductum à Mario .s. Caio Arpinate gerente.s. tunc quintum consulatum (post quem adhuc duos gessit) in custodiam pub.i. in carcerem, portauit dico raptum .s. è custodia claustris carceris conuulsis .i. et fractis. idem.s. P.R. conatus est prosternere lapidibus Q. Metel. censorem, quòd nolebat recipere censum ab eo.s. Luc. Equito, tanquā filio Gracchi, affirmantem.s. Metel. solummodo.i. duntaxat tres filios Tyberio Graccho è quibus .i. affirmantem ex illis tribus vnum decessisse.i. mortuum esse, merentem stipendia in Sardinia alterum decessisse Præneste infantem .i. cum adhuc esset infans, & tertium natum post mortem patris decessisse Romę, nec oportere.i. & non decere sordes ignotas.i. ignobiles sordide natos, inseri familiæ clarissimæ, cum interim temeritas multitudinis cōcitatæ.s. ad iram improuida tetendit pro imprudentia, & audacia .i. per imprudentem audaciam aduersus consulatum.s. Marij, & censuram Metelli, & vexauit principes suos omni genere petulante. Vesana, &c. hæc.s. iam dicta seditio P. R. sup. est, aut fuit, tantummodo vesana.i. male sana, & temeraria, quia quod tentauit, non effecit, illa.i. quæ dicetur sup. fuit etiam cruenta. Populus enim compulit prius vi in ædes priuatas, deinde interemit extractum.s. ædibus priuatis, Mumium cōpetitorem.s. tribunatus,

Saturnini

Saturnini.i.cum Saturnino homine factioso, nouē tribunis iam creatis, & vno loco.s.decimo, restante.i.reliquo extante duobus candidatis.s.Mumio, & Saturnino, & ita quia ambo creari non poterant, ne Mumius, vt dignum erat præferretur, coëgerunt eum fugere, & deinde interemerunt, vt facultas potestatis.s.tribunitiæ, ad adipiscendę (multis deponentalibus dantur quatuor participia more communium).i.obtinendæ daretur ciui teterrimo, cæde.i.per necem, & cædem ciuis integerrimi.

DE CERTIS CREDITORIBVS, ET L. CASSIO.

*App. li. 2.

CREDITORVM * quoque consternatio, aduersum Sempronij Asellionis prætoris vrbani caput intolerabili modo exarsit: quem quia causam debitorum susceperat, concitati à L. Cassio trib. pl. pro æde Concordiæ sacrificium facientem ab ipsis altaribus fugere extra forum coactum, inque tabernacula latitantem, prætextatum discerpserunt. Detestanda fori conditio, sed si castra respicias, æque magna orietur indignatio.

OLIVERIVS.

CREDITORVM quoque) Ciuitas propter imperata tributa æs grande contraxerat, cui soluendo cum non satis esset, & creditores instarent, Sempronius præter miseratione commotus debitorum causam susceperat, eamque fauendu tuebatur. Fœneratores quorum via magna erant, indignati, & à L. Cass. trib. pl. incitati, prætorem ante ædem Concordiæ sacrificantem adorti ab altaribus profugere coëgerunt, & intra tabernacula latitantem occiderunt. (Consternatio) Subita mentis confusio, & perturbatio. (Tabernacula) Non militum tentoria, quæ ibi nulla erant sine dubio, sed opificum tabernas significat à tabulis, quibus officinæ texuntur. (Detestanda fori). s. execrabilis inquit, seditio vrbana, castrensia vero diligenter inspicimus, non minus intolerabilis.

Tabernacula.

ASCEN. CREDITORVM &c.) Consternatio.i.animorum perturbatio creditorum.i. eorum, quibus æs alienum debebatur, exarsit quoque modo intolerabili aduersum caput, Sempronij Asellionis prætoris vrbani, quem quia susceperat causam debitorum, ipsi concitati à L. Cass. trib. pl. facientem sacrificium, pro æde.i.ante ædem concordiæ, coactum fugere ab ipsis altaribus extra forum, & latitantem in tabernacula.i.modica taberna.i.tegete ex tabulis contexta, discerpserunt.i.in frustra dissecuerunt prætextatum.i.indutum prætexta. Conditio.i.qualitas dicta fori.s.Romani, est sup. detestanda, sed si respiciat castra.s.militaria indignatio æque magna oritur.s.ubi ea illis, hoc est ea militum violentia.

DE MILITIBVS L. SYLLÆ.

* De lege Liu. li. 77. de seditione Plut. in Syl. Oro. li. 5. c. 19

CVM * C. Mario lege Sulpitia, prouincia Asia, vt aduersus Mithridatum bellum gereret, priuato decreta esset, missum ab eo Gratidium legatum ad L. Syllam consulem accipiendarum legionum causa milites trucidarunt, proculdubio indignati, quòd à summo imperio ad eum, qui nullo in honore versaretur, transire cogerentur. Sed quis ferat militem scita plebis exitio legati corrigentem? pro consule istud tam violēter exercitus, illud aduersus consulem.

OLIVERIVS.

CVM C. Mario) Marius post Gallos, Cimbros, Theutones, Senonesq. deuictos, cum requiescere nullo modo posset, quòd virtutem suam ocio, & languore consumi videret, simulauit se velle matri deum in Cappadocia vota persoluere, vera autem peregrinationis causa fuit, vt Mithridatem P. R. suspectum ad bellum incitaret, quo cum venisset, ita Mithridatem allocutum fuisse dicunt. O Mithridates quæcunque tibi P. R. imperat, vel tacite exequere, vel da operam, vt illo superior sis hanc vocem à viro priuato tam libere æditam admiratus rex, bellum aduersus P.R. sibi omnino suscipiendum esse cōstituit. Reuersus in patriam M. Pont. prouinciam summo studio, & ambitione deposcebat quæ Syllæ, quia consul esset, cum decreta foret Sulpitius trib. pl. ægerrimæ tulit, & cum alias perniciosas leges tulisset vt.s.exules reuocarentur vt noui ciues, libertinique distribuerentur in tribus, hanc quoque tulit, vt Marius aduersus Mithridatem Ponti regem dux crearetur, illud senatusq. decretum, quo Syllæ prouincia designata fuisse rescinderetur qua in re cum seditio maxima excitaretur Sulp. Saturninū omnibus præstantem prædicabat, in hoc vno tantum illum damnabat, quòd timidus videretur, sed ille tunc se magnanimum ostendit. nam trecentos milites habebat quos ἀντισυγκλήτους .i. contra senatores appellabat, quibus vim consulibus Q. Pomp. & L. Syllæ huic actioni resistentibus cum intulisset, & cum cæso Pomp. consulis filio genero Syllæ, & in domum Marij Sylla confugisset, & idem à Mario per populum decreta fuit, qui cum legatos in castra ad Syllam misisset, qui sibi imperatori designato caperet exercitum, indignati milites qui à consule ad hominem priuatum transituri esset gratidium legatum trucidauerunt. (Quis ferat militem) Ac si diceret quamuis milites iustam indignationis causam haberent, non tamen legatum trucidare debuerant, vt plebescita seruarent. (Scita plebis) Decreta plebis, nam plebescitum dicitur quod sciuerit .i. statuerit plebs.

Marium in Mithridatem.

ASCEN. CVM prouincia Asia esset decreta lege Sulpitia,) Id est à Sulpitio trib. lata C. Mario priuato.i.non fungenti officio publico, vt gereret bellum aduersus Mithridatem regem Ponti, milites trucidarunt gratidium legatum missum ab eo .s. Mario ad L. Syllam consulem causam legionum quas ille ad id bellum instruxerat, accipiendarum.s.ab illo, & ad Marium traducendarum, indignati proculdubio.i.quęres dubio caret, quòd cogerentur transire à summo imperio, videlicet consulari, quo fungebatur Sylla ad eum videlicet Marium, qui nullo.i.non vllo non versaretur in vllo honore.i.magistratu. Sed (licet iusta fuerit indignatio) quis ferat.i.toleret, militem corrigentem scita.i.decreta plebis, exitio.i.cæde legati? q.d. merito nullus, deinde muniens transitum ad sequentia dicit. (Exercitus) Sup. fecit illud tam violenter pro consule.i.proconsulis videlicet Syllæ honore conseruando, illud.s.quod sequitur supple fecit aduersus consulem.s.Q.Pomp.

DE MILITIBVS CN. POMPEII.

* Liu. li. 77. App. lib. 1.

QVINTVM * enim Pompeium Syllæ collegam, senatus iussu ad exercitum Cn. Pompeij, quem aliquandiu inuita ciuitate obtinebat, contendere ausum, ambitiosi ducis illecebris corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum hostiæ mactauerunt: tantumque scelus curia castris cedere se confessa, inultum habuit.

OLIVERIVS.

QVINTVM enim Pompeium) Cn. Pompeius iusso Syllæ exercitum habebat in Sicilia, quam prouinciam cū diutius tenuisset, quàm leges patiebantur idque inuita ciuitate, Senatus tandem Q. Pomp. consulem successurem misit qui cum ad exercitum accipiendum venisset, à militibus iam à Cn. Pomp. corruptis inter sacrificandum occisus est, quòd scelus nec senatus quidem vendicauit Liu. lib. lxxvij. Q. Pomp. inquit consul ad capiendum à Cn. Pomp. proconsule exercitum profectus, consilio eius occisus est. (Syllæ collegam) .s. in consulatu, erant enim consules eo anno, Q. Pomp. & Sylla. Cn. Pōp. Sunt qui dicant hunc fuisse Cn. Pompeium Strab magni Pomp. patrem. (In ciuitate) Quòd diutius teneret imperium, quàm leges, & mores ciuitatis ferrent. (Ambitiosi ducis) Cn. Pompeij qui ambitione exercitum corruperat. (Sacrificare incipientem) Nil prius peractis sacris captisque auspicijs Rom. publicæ gerebant, de morte igitur exercitum accepturus sacrificabat Q. Pōp. (Tantumque scelus) Latenter carpit senatum, quem dicit non ausum fuisse de seditioso exercitu sumere supplicium. (Curia) .s. senatus confessus est se vinci ab armato exercitu.

QVINTVM &c.) Continuatur cum superiore, fecit in quam aduersus consulem enim.i. quia miles corrupti illecebris,

id est blanda attractione ducis ambitiosi, videlicet Cn. Pompei magistratu permanere ambientis, adorti.i.insidiose inuadentes Q. Pompeium collegam.i.consulem, Syllæ ausum iussu senatus, contendere.i.accedere tanquam ad suum, ad exercitum Cn. Pompeij quem.s.Pompeius, obtinebat aliquandiu.i.à pluscule tempore ciuitate.s.Romaos inuita, adortu dico volentem sacrificare, aut suspicato ducatum iniret, mactauerunt sup. eum in modum hostiæ, quia ad aras. (Et curia).i.senatus habuit tantum crimen inultum.i.impunitum dereliquit confessa, se sup. cedere castria.i. furori militari.

DE QVODAM EXERCITV, ET MORTE C. CARBONIS.

ILLE quoque exercitus nefarie violentus, qui C. Carbonem fratrem Carbonis ter Consulis, propter bella ciuilia dissolutam disciplinam militarem præfractius, & rigidius astringere conatum, priuauit vita, satiusque duxit maximo scelere coinquinari, quam prauos, ac tetros mores mutare.

OLIV. ILLE quoque exercitus) Hoc in Africa fuisse conijcitur, nam milites, qui in bellis ciuilibus liberius, solutiusque habiti fuerant, indignati, quòd à Carbone consule arctiori, seuerioriq. disciplina coërcerentur, suaque liberiori licentia inhiberentur, illum occiderunt, malueruntque imperatore carere, quam solutos mores relinquere. Fuit autem hic Carbo eius Carbonis frater, qui victus a Pomp. in Sicilia morti traditus fuit, vt diximus in cap. de ingratitudine, de cuius morte paulo post dicturus est. Alij dicunt fuisse fratrem eius Carbonis, qui cum Carbone quem Pomp. iussit occidi, in curia crudeliter necatus fuerat vt in cap. de cupiditate dicemus. (Ille quoque) Sicut exercitus Pomp. & Carbonis violentus fuisse videtur. (Nefarie) Impie, nefarium veteres dixerunt, non farre dignum, hoc est à sacris arcendum. (Dissolutam disciplinam) Corruptam, nam propter bella ciuilia milites, quibus imperatores, vt sibi obsequentiores redderent, fuerant indulgentiores, facti erant dissoluti, & impotentes. (Præfractius) Seuerius, asperius. (Maximo scelere) Videlicet nece imperatoris. Tetros, fœdos, & horrendos, hinc facile conijcitur, quid faciat inueterata consuetudo.

Carbones cõsul.

ASCEN. ILLE quoque exercitus) Sup. fuit violentus nefarie.i. per nefas, quam priuauit vita C. Carbonem fratrem Carbonis ter consulis.i qui ter fuit consul, conatum astringere.i.arcere lasciuia, & dissolutione, præfractius.i.durius, & asperius, & pro.i.rigidius (quia res rigida citius frangitur, quàm flectitur) disciplinã militarem dissolutum propter bella ciuilia, & exercitus duxit satius.i.eligibilius coinquinari.i.pollui maximo scelere, vt pote cæde probi imperatoris, quàm mutare mores.s.suos prauos, ac tetros.i.turpes, & execrabiles.

DE TEMERITATE. CAP. VIII.

TEMERITATIS etiam ita subiti, vt vehementes sunt impulsus: quorum ictibus hominum mentes concussæ, nec sua pericula respicere, nec aliena facta iusta æstimatione prosequi valent.

OLIVERIVS.

TEMERITATIS etiam subiti,) De temeritate dicturus, eius turpitudinem subijcit oculis, vt ab ea nos deterreat, est autem temeritas, cum aliqd sine consilio, & cogitatione facimus bene autem subiungitur seditioni, nam quemadmodum seditio subito concitat hominum mentes, sic & subiti sunt temeritatis impulsus. (Subiti) Quia repente nulla adhibita cogitatione rapitur temerarius ad aliquid agendum, Impulsus. (Commotiones) Agitationes.

Temeritas quid.

TEMERITATIS, &c.) Impulsus etiam temeritatis ita sup. sunt subiti, vt vehementes, quorum.i.impulsuum ictibus, mentes hominum concussæ, nec valent conspicere particula sua, nec psequi iusta æstimatione.i.nec iuste æstimare facta aliena.

DE SVPERIORE AFRICANO.

QVAM * enim temere se Africanus superior ex Hispania duabus quinqueremibus ad Syphacem traiecit, in vnius Numidiæ infidis præcordijs suam pariter & patriæ salutem depositurus. Itaque exiguo momento, maxime reip. casus fluctuatus est, vtrum interfector, an captiuus Scipio Syphacis fieret.

** Liu. li. 25. & Plut. in Scipione.*

OLIVERIVS.

QVAM enim temere se Africanus) Hæc historia notata est in cap. de mutatione casus, & fortunæ. (Ex Hispania) Tunc erat in Hispania Scip. cum iam animo ad inuadendam Carthaginem adiecto, vidit plurimum momẽti ad victoriam in Syphace esse repositum, quem sibi & P.R. vt amicũ faceret non dubitauit rem magno periculo aggredi, seque ad regem Barbarum dubiæ fidei hominem cum duabus quinqueremibus conferre, vbi parum abfuit, quin ab hostibus interciperetur, quoniam eodem tempore Asdrubal pœnorum dux ad eundem regem suum cursum faciẽs cum quinque triremibus, Romanas naues propè circumuenit, sed quia secundo vento priores Romani portum intrarũt, hostes in regio portu hostile quidquam moliri non sunt ausi. (Fluctuatus) In discrimine positus, vel cum dubitatione agitatus. (Vtrum interfector) In discrimine fuit, vtrum Syphacis interfector, an captiuus futurus esset Scip. cum enim apud regem esset, eundemque barbarum, & infidum, facile rex illum detinere potuisset captiuum, quòd si fecisset à Scip. nunquam victus & in triumphum ductus fuisset.

ASCENSIVS.

QVAM) .i. quantum enim temere Africanus .s. Scip. superior.i.maior traiecit ex Hispania ad Syphacem regem Numidię duabus quinque remibus.i.nauis longis quinque remorum ordinibus impellendis depositurus.i.veluti depositum crediturus, & cõmissurus salutem suam pariter, & patriæ in præcordijs.i.affectionibus infidis vnius Numidiæ.s.Syphacis, cum tamen Numidarum ingenia sint varia, & infida. (Itaque) Quia id ausus est, casus.i.dubius euentus reip. maxime quanta tunc erat reip. Romana momento.s.temporis exiguo fluctuatus est, vtrum Scip. fieret interfector Syphacis.s.postmodum saltem occasionaliter, an .s.eum captiuus Syphacis, q.d.auctor ad augendam vim temeritatis Scip. Syphacem consultius egisse, si cepisset Scipionem, quam nunc, vbi modico tempore Rom. amicitiam amplexus, paulo post ab ea descendens captus, & in triumphum ductus est.

Scip. temeritas.

DE C. CÆSARE.

NAM * C. Cęsaris anceps conatus, & si cœlestium cura protectus est, tamen vix sine horrore animi referri potest: si quidem impatiens legionum tardioris à Brundusio Apolloniam traiectus, per simulationem aduersæ valetudinis conuiuio egressus, maiestate sua seruili veste occultata, nauiculam conscendit e flumine, ac maris Adriatici sæua tempestate fauces petijt, protinusque in altum dirigi iusso nauigio, multum ac diu contrarijs iactatus fluctibus, tandem necessitati cessit.

** Suet. Plu. in Cæ. lib. 5. & Dio. li. 41*

OLIVERIVS.

NAM C. Cæsaris) Plut. in vita Cæsaris, Cæs. inquit, Apolloniæ residens, vbi parum copiarum, ad capescendam pugnam sibi esse vidit, ceterasq. copias ex Italia lente proficisci, in ancipiti rerum consultatione, graue, & periculosum cõsilium iniuit, nam cum multis hostium classibus mare teneretur, conscio nemine, paruam remorum xij. scapham ingressus Brundusium transire decreuit, nocte igitur clanculum seruili habitu ascendens, vt se vilissimum quempiam tacitus abiecit, Annio flumine nauigium ad mare vsque delatum est. Solet is cum matutina spirante aura fluctuum longe repellat, circa hostium tranquillus illabi. Ea uero nocte ingens ex ponto ventus proflarat,

proflarat, à quo extincta resederat aura ceterum cum aduersus procellas,& tempestatem acrius flumen irrumperet, ingens ac-tollebant sonitus,& rapidi confligebant vortices, quamobrem gubernator,postquam nulla vi superare sperat, retrocedere statuit,itaque nautis vt remigationem permutarent,iusserat,quòd vbi persensit Cæsar seipsum detexit apprehensa deinde guberna totis dextra,qui ad eius obstupuerat aspectum, perge,inquit,generose,perge,nec extimescas quidquam,Cæsarem,vehis,ac Cęs. fortunam nauigationis comitem. Tum obliti tempestatis remiges innixi remis, promptissime fluminis impetu superare contendunt,qui frustra conati sunt,Cæsar multis obrutus fluctibus, & in ipso fluminis ostio, magnis susceptis periculis gubernatori vt rediret inuitus admodum concessit. hæc Plut. Alij vero dicũt, quòd cum Cæsar videret Antonium, quem Brundusij relictum per literas acciuerat,se tardius Apolloniam cum reliquis copiarum parte conferre,timens ne interciperetur à Pompeiana classe,cum tantam Ant.moram ferre nõ posset, nocte simulato morbo se subtraxit è conuiuio, & sumpto seruili habitu clam omnibus ad pauperis cuiusdam amiclæ gubernatoris casulam venienoq. excitato se periculosissimæ nauigationi, cum etiam tempestas instaret,temere satis exposuit, nec dissuaderi potuit ab amicitia nauta, quo minus periculum subire vellet, vbi propemodũ perijt.[Cœlestium cura protectus) Quia diuina prouidentia seruatus ex vndis fuisse videtur.[Non tamen via sine horrore)Hoc cum assentatione dictum. [Tardioris traiectus) Quòd tardius legiones traijcerentur ab Ant.est autem nomen traiectus hoc loco,& significat tardioris traiectionis. [Aduersæ valetudinis) Simulauit secundum quosdam,quòd stomaco non valeret,vt honeste, & sine suspicione è conuiuio se subtraheret, huius autem simulatæ ægritudinis nullam prorsus mentioné facit Plut. [Fauces)Angustias,& ostia, quibus fluuius in Adriaticum mare descẽdit. [Nauiculam) Scapham,quam Plut. aiij. remotum fuisse dicit, erat autem pauperis amiclæ, de quo Luc.lib.v.molli consurgit amiclas,Dum dabat Algathoro,quis nam mea naufragus, inquit,Tecta petit,aut quem nostræ fortuna coëgit, Auxilium sperare casæ,&c.

ASCEN. N A M (Continuatiua vox) Conatus,C.Cæsaris anceps.i.incerti euentus, & si .i. q̃q̃ protectus est cura cœlesti, eo quod (vt per solitam assentationem innuit) Cęsar cœlum erat aditurus, tamen vix potest referri sine horrore animi. [Siquidem Cæsar impatiens tarditatis traiectus).i.traductionis legionum à Brundusio Apolloniam.i.quas Ant.debebat traijcere à Brundusio vrbe littorali in Italia,Apolloniam vrbem Epiri coloniam Corinthiorum,quo contra Pompeium profectus erat, egressus conuiuio per simulationem aduersæ valetudinis .s. doloris in stomaco maiestate sua.s.imperiali occultata veste seruili conscendit è flumine nauiculam,ac petijt tempestate.s.ventorum sæua,quia multum turbolenta,fauces.i.ostia angusta,& periculosa magis Adriatici,&nauigio iusso protinus dirigi in altum iactatus multum ac diu fluctibus contrarijs,cessit tandem necessitati.i.quia unde profectus erat redijt.

DE MILITIBVS ALBINI DVCIS.

* Oros. li.5.c.18

AGE, illa * quàm execrabilis militum temeritas? fecit enim,vt Aulus Albinus nobilitate,moribus, honorum omnium consumatione ciuis eximius,propter falsas & inanes suspiciones in castris ab exercitu lapidibus obrueretur. quodq́. accessionem indignationis non recipit oranti atque obsecranti duci à militibus causæ dicendæ potestas negata est.

OLIV. AGE illa quam)Bello latino classi præerat Aulus Albinus,qui crimine proditionis infamis à militibus interfectus est, venerat enim in suspicionem, quòd latinis prodere vellet exercitum Rom. quare adeo concitati sunt milites, vt illum nulla adhibita cogitatione, lapidibus illico obruerent,& quod indignius fuit,oranti, atque obsecranti nullam dicendæ causæ potestatem facere voluerunt. [Nobilitate) Laudat hunc Alb. vt exaggeret temeritatem militum, qui nulla hominis dignitate nulla reuerentia à tam fœdo facinore deterreri potuerunt. [Honorum omnium consumatione)Qui functus omnibus magistratibus fuerat. [Quodq́. accessionem indignationis) Nulla maior indignatio esse potest, quàm negare defensionem,ideo dicit indignatio non recipit accessionem,hoc est argumentum,quia augeri non potest,quæ summa est.[Causæ dicendæ) Expurgationis faciendæ.

ASCEN. A G E (adhortandi vox) quàm.i.quantum execrabilis sup.fuit illa quæ dicetur temeritas militum? q.d.maxima.[Enim) i.quia ipsa fecit,vt Aulus Albianus ciuis eximius nobilitate, quæ sanguinis est,moribus,qui animi sunt, & consummatione omnium honorum? qui partim virtutis,partim fortunæ sunt munus obrueretur lapidibus in castris ab exercitu, propter suspiciones falsas,& inanes .i. non satis verisimiles,videlicet,q̃ exercitum latinis prodere putasset,quodq́. .i. & quod,hoc est,qua res, non recepit accessionem.i.incrementum indignationis,quia in eo erat summæ indignationis iusta causa, potestas causæ dicendæ .i. sui purgandi negata est à militibus duci oranti, atque obsecranti .i. per rem sacram,vt est sacramentum, quo obstricti erant, aut sacram fidem obtestanti.

EXTERNA.

DE HANNIBALE CARTHAGINIENSI.

ITAQVE * minus miror apud trucem, & sæuũ Hannibalis animum defensionis locum innoxio gubernatori non fuisse: qui à Petilia classe * Africam repetens freto appulsus,dum tam paruo spatio Italiam,Siciliamq́. inter se diuisas non credidit, veluti insidiosum cursus rectorem interemit: postea diligentius inspecta veritate, tunc absoluit, cum eius innocentiæ nihil vltra sepulchri honorem dari potuit. Igitur angusti, atque æstuosi maris ex alto tumulo spectatrix statua tam memoriæ Pelori,quàm Punicæ temeritatis, vltra citraque nauigantium oculis collocata, indicium est.

* Seru. li.3.Aen.

* Ex Africa profugus, vt quit Pomp. Mela lib. 2. cap. 7.

OLIVERIVS.

ITAQVE minus miror) Cum ex Italia reuocatus Hannibal ad opem laboranti patriæ ferendam venisset in Siciliam, quæsiuit à gubernatore,quod illud esset promontorium sibi ante oculos positum, erat enim Pelorus mons ab ipso gubernatore denominatus, quod cum ille dixisset Siciliæ promõtorium esse,non credens Hannibal, quia sibi persuadere non poterat tã breui cursu in Siciliam venisse, ratus insidias à gubernatore factas,illum interfecit postea vero certior factus Italiam breui spacio dirimi à Scip.præsentia ductus, gubernatorem cum vita donare non posset,honore sepulturæ donauit,qui eo loco sepultus monti nomen imposuit, teste Sal. quod & Seru. in iij. Virg. affirmare vr̃ eo carmine,Et angusti rarescent claustra Pelori,qui ait promontorium est Siciliæ secundũ Sal. à gubernatore Hannibalis illic sepulto,qui fuerat occisus per ignorantiam regis,cum se eius dolo crederet esse deceptum quanquam legatur,& ante Pelorum dictum fuisse.[A Petilia) Parua vrbe Calabriæ à Philocte te Pœantis filio,& Herculis socio condita,teste Seru.in iij.Æen. super eo carmine,Philoctetæ subnixa petilia muro.[Freto appulsus)Mari Siculo,& proprie fretum,quia ibi semper ob angustias ferueat mare,est enim teste Sal. breue illud medium, quo Sicilia abscissa est ab Italia,quæ olim coniuncta fuerat,vnde Virg. Hæc loca vi quondam vasta conuulsa ruina. Tantum æui, longinqua valet mutare vetustas. Dissiluisse ferũt cum protinus vtraque tellus.Vna foret,venit medio vi pontus,& vndis Hesperium Siculo latus,abscidit aruaq. & vrbes littore deductas angusto interluit æstu.Ibi etiam condita est ciuitas,quæ teste Liuio ab hac scissura Rhegium dicta fuit ῥήγνυμι quod est disrumpo, & frango, vnde eius deriuatiuum dicimus Rheginum, nam a Regio Galliæ Cisalpinæ oppido Rheginenses. [Cursus rectorem) Nauigationis gubernatorem. Virg. huc cursus fuit.[Inspecta veritate) Vbi cognouit vera dixisse rectorem.[Absoluit)Crimen insidiarũ.[Itaque angusti,& æstuosi maris) Erecta,inquit Pelori statua & Hannibalis sæuitiæ, siue temeritatis, & cæsi innocentiæ perpetuum erat omnibus illac nauigantibus indicium, tantæq́. rei monumentum. [Vltra citraque) Et in Italia & in Sicilia.

ASCEN. I T A Q V E) Cum Romani tam temere sæuitiam exercuerit, ego minus miror locum defensionis defuisse gubernatori .s. classis innoxio.i.in nullo peccanti apud Han.trucem,& sæuum. Qui.s.Hann.repetens classe Africam à Petilia paruo oppido Calabriæ appulsus freto.i.vim aquarum à promontorium sup.Siciliæ,dum non credit Italiam,& Siciliam diuisas inter se tam par-

un spatio, interemit sup. eum videlicet Pelorum veluti rectore cursus.i.nauigationis seditiosum, veritate inspecta postea diligẽtius.i.cognito, quod reuera iam parum distarent, absoluit supp. eum tunc cum nihil vltra potuit dari innocentiæ eius præter honorem sepulchri, quia iam interemptus erat. Igitur (quia quod potuit fecit) statua.s.Pelo spectatria.i.sic posita vt spectatria videatur, quia in vertiate montis, vbi si Pelo viuus, staret esset spectator maris angusti, atque æstuosi, quod est inter Siciliam & Italiam, è tumulo, quia promontorio alto videlicet Peloro ab eo secundum Sal. dicto collocata est oculis nauigantium vltra & citra .i. per vlteriorem, & citeriorem partem maris indicium (alij legunt collocatum vt sit, est indicium collocatum.i.monumentum indicatiuum) tam memoriæ Pelori .s. gubernatoris, quàm temeritatis Punicæ, videlicet Hann. sed inuidiosæ quæ vnius duci erat, genti ascribitur.

DE ATHENIENSIBVS.

* Lib. 4. cap. 8.

IAM * Atheniensium ciuitas ad vesaniam vsque temeraria, quę decem imperatores suos, & quidem à pulcherrima victoria venientes, capitali iudicio exceptos necauit, quòd militum corpora, sæuitia maris interpellante, sepulturæ mandare non potuissent: necessitatem puniens, cum honorare virtutem deberet.

OLIV. IAM Atheniensium) Diximus in cap. de cõstantia, quòd Spartano bello, quod decem imperatores Athenienses apud Arginusas aduersus Lacedæmonios gesserunt, cum post victoriam ex pugna nauali à prætoribus partam, subito exorta tempestas, Ath. classe disiecisset, imperatores suorum militum corpora, qui in ea pugna ceciderant, sepulturæ mandare nequiuerunt, quòd cum Athenis nunciatum esset, insepulta.s. iacere suorum militum corpora, tam furiosa temeritate in imperatores exagitatus est populus, vt in dicta causa illos damnaret, legemq. ferret de sumendo ex his supplicio, cum primum redissent. & cum forte Demarchus eo anno Socr. esset.i.trib.pl. nulla ratione adduci potuit, vt tam temerariæ, & vesanæ legi consentiret, & q a plebescitum fieri non poterat in iussu Socratis, illi per vim sunt executi, quod iure non poterat, & benemeritis prætoribus, quibus præmium, ac triumphus debebatur, cum primum redierunt, sumpsere supplicium. [Ad vesaniam vsque) Dum temeritatem exercet insania iudicatur, vel quod eorum temeritas furiosa magis, quàm audax fuisse videtur. [A pulcherrima victoria) Qua apud Arginusas de Lacedæmonijs fuerant consecuti. [Exceptos) Damnatos. [Necessitatem) Quia necessitate compulsi corpora sepelire nequiuerunt hanc illi necessitatem punire maluerunt, q̃ honorare virtutem, qui triumphum decernere potius debuerãt prætoribus suis, qui speciosam ea bello victoriã reportassent.

ASCEN. IAM (continuatiua particula, ciuitas Ath. sup. fuit temeraria vsque ad vesaniam, quæ necauit decem imperatores suos, & quidem.i. certe venientes à pulcherrima victoria.s. in bello nauali apud Arginusas, exceptos.s. statim in aduentu, damnatos iudicio capitali, quòd non potuissent mandare sepulturæ corpora militum.s. suorum, qui in ea pugna ceciderant sæuitia.i. sæue tempestate maris interpellante.i. impediente, puniens necessitatem.s. derelinquendi insepultos, cum deberet honorare virtutem superauerant.

QVANTVM VALET ERROR. CAP. IX.

TEMERITATI proximus est error, quẽadmodum ad lædendum par, ita cui facilius quis ignorauerit, quia non sua sponte, sed vanis concitatus imaginibus, culpæ se implicat: qui quàm late in pectoribus hominum vagetur, si complecti coner, vitio, de quo loquor, sim obnoxius. Paucos igitur eius lapsus referemus.

OLIV. Error à temeritate.

TEMERITATI proximus est error,) In hac præfatione quasi rationem affert, cur temeritati subiungat errorem, quia vtrunque vitium simile, & par esse videatur, quãtum quidem ad læsionem pertinet. Sed hoc inter se differunt, quòd errori ignosci potest, temeritati non potest nam quemadmodum sponte pericula adit temeritas, sic error ignaros culpam incurrit. [Par ad lædendum) Quia non minus lædit error, quam temeritas. [Vanis concitatus imaginibus) Deceptus falsa imagine, dum aliud incutit, ignarusq. culpam committit. [Qui quàm late in pectoribus hominum vagetur) Si, inquit, dicere velim quàm multipliciter homines se erroribus implicent, errorem ipse committam. [Paucos lapsus) Paucos errores, nam cum omnes humana cognitione comprehendi non possint, paucos retulisse sat erit.

ASCEN. TEMERITATI proximus error) Quemadmodũ sup. est par.i. eiusdem potestatis, cum ea ad lædendum, ita sup. ast cui ignorauerit .i. veniam dederit facilius, hoc est licet æqua estilem rem quis per errorem commiserit, ac alius per temeritatem, tamen facilius erranti, quam temere agenti ignoscatur, quia .s. error, hoc est errans implicat se culpæ, non sua sponte.i. dedita opera, & certa scientia, sed concitatus imaginibus varijs.i.falsis. Qui.s.error, quàm.i. quantum late vagetur in pectoribus hominum, si coner complecti, ego sim obnoxius.i. illaqueatus vitio .s. erroris, de quo loquor .i. igitur quia non omnes possumus non referemus paucos lapsus eius.

DE ERRORE P.R. IN C. ELVIUM.

CAIVS * Eluius Cinna trib.pl. ex funere C. Cæsaris domum suam petens, populi manibus discerptus est pro Cornelio Cinna, in quem sæuire se existimabat. iratus ei, quòd cum affinis esset Cæsaris, aduersus eum nefarie raptum, impiam pro rostris orationem habuisset, eoq́ errore propulsus est, vt caput Eluij perinde atque Cornelij circa rogum Cæsaris, fixum iaculo ferret, officij sui, & alieni erroris piaculum miserabile.

* Plut. in Cæs. Sue. Dion. li. 44. App. lib. 2.

OLIV. CAIVS Eluius Cinna) Cęso in senatu Iulio Cæs. populus vehementer concitatus, primo per interfectores habita concione, aliquantisper lenitus est, postea vero aperto Cæs. testamẽto, postquam ampla Romanis legata esse viritim compertum est, ac delatum per forum corpus vulneribus deforme apparuit, sic exacerbati sunt animi, sic aduersus interfectores irritati, vt nulla ratione contineri possent, instigante insuper Ant. & eos ad vltionem exhortante. Itaque congestis succensisq. circa cadauer ex foro gradibus subsellijs, tapetis, concremarũt, exceptis, e medio rogo incensis stipitibus ad percussorum domus vt eas incendio vallarent percurrebant, alij per omnes vrbis vicos, vt captos discerperent, magna cum indignatione commeabant ex quibus tamen in nullum inciderunt, quia in tuto clausi se continebant. Cinna vero Cæs. æqualis, cum a decorando Cæs. funere domum se reciperet, in furiosam multitudinem incidit, qui existimantes Corn. Cinnam esse, qui Cæs. affinis aduersus eũ fuerat concionatus, errore decepti trucidarunt, eiusq. caput hastæ infixum circa Cæs. rogum tanquam inferias detulerunt Plut. in vita Cæs. dicit, huic Cinnę Cæs. visum in somnijs priori nocte, qui illum ad cœnam inuitaret, & cum recusaret, inuitum, & reluctantem ab eo manu fuisse pertractum, cum etiam dicit illum eo tempore febri laborasse. [Discerptus) Dilaceratus. [Impiam orationem) Quia dixerat in concione iure cæsum fuisse Cæs. hoc autem fecerat, vt iratum populum sua oratione leniret. [Seditionemq. sedarunt officij sui) Quod Cæs. in celebrando eius funere præstiterat, nam inde à pompa redibat.

ASCEN. CAIVS Eluius Cinna trib. pl. petens domum suam ex funere) .i. post peractum funus C. Cæs.s. Iulij discerptus est .i. in multa frustra dilaniatus manibus P.s.R. pro Cornelio Cinna.i. loco Cornelij Cinnæ, hoc est à populo per errorem credente eũ esse Cornelium Cinnam, cum esset Eluius in quem .s. Corneliũ Cinnam populus existimabat se sæuire cum sæuiret in Eluium iratus ei.s. Corn. quòd cum esset affinis Cęsaris, habuisset pro rostris.i. ante rostra. [Impiam orationem aduersus eum).s. Cæs. dixerat enim Corn. iure cæsum, raptum.i. correptum morte nefarie.i. detestande secundum iudicium Valerij, secundum Cicer. & multorum aliorum iustissime. [Non ergo eodem die cædes, & funus fiebat, quia facta cæde Corn. Cinna contra Cæs. orauerat, & cum funus fieret, Eluius illi interfuerat, vt amicus eius, & populus propulsus est eo errore, vt ferret caput Eluij.s. Cinnæ perinde atque.i. tanquam esset Corn.s. circa rogum Cęs. fixum.i. affixum iaculo. O sup. piaculum miserabile officij sui .i. debiti in Cæs.

Cæſ.fecit enim id populus officioſius in Cęſ.cui obſequium pręſtare putabat,& errores abeui.i.cōmiſſi in ſiloium,cum in Coenelium ſæuire putaret, Aut fut.ſ.Eluij qui meritom Cæſ.impendit officium aſſiſtendo eius funeri, & erroris populum cum per errorem pro Corn. occidentis.

DE C. CASSIO.

* Lib.9. cap.8. NAM * C. Caſſium error à ſemetipſo pœnas exigere coëgit. Inter illū enim pugnæ quatuor exercituum apud Philippos varium, ipſiſque ducibus ignotū euentum, iuſſus ab eo Titinius centurio nocturno tempore, vt ſpecularetur, quonā in ſtatu res M. Bruti eſſent: dum crebros exceſſus viæ petit, quia tenebrarum obſcuritas hoſtes ne, an commilitones occurrerent, dignoſcere non ſinebat, tardius ad Caſſium redijt. Quem is exceptum ab hoſtibus, omniaque in eorum poteſtatem reci diſſe exiſtimans, finire vitam properauit, cum & caſtra hoſtium inuicem capta, & Bruti copiæ magna ex parte incolumes eſſent.

OLIV. NAM Caium Caſſium) Relata eſt hiſtoria hæc lib.vij.cap. de fiducia, ſeruorum exemplum Pindarus, ibi ergo quærenda eſt ne toties repetatur. [A ſemetipſo) Quia non alieno errore cæſus, ſed ſua ipſius falſa opinione deceptus, ſibi ipſi mortem intulit, deſperatione rerum, cum exiſtimaret eandem collegæ fortunam eſſe, quæ fuerat ſua, quanquam Brutus iā Cæſaris caſtra cœpiſſet, eandemq́. diripuiſſet. [Quatuor exercituum, duoi).ſ.Bruti & Caſ.& totidem Octauij & Ant.[Varium euentum) Bene varium, quia ex altero Ant. & econtra Caſ. & Octauius victi.[Crebros exceſſus) Crebra diuerticula, nam cum tenebræ fuiſſent obortæ centurio ſe occurrentibus aperire non audebat, ignorans, hoſtes ne eſſent, an commilitones amici, itaque ſæpius diuertebat è via.[Exceptum) Inſidijs, circumuentum, & ab hoſtibus captum.

ASCEN. NAM error coëgit C. Caſ.exigere pęnas).ſ.interfecti Cęſ. à ſemetipſo, quia ſeipſum occidit credens per errorem Brutum, qui vicerant ſuccubuiſſe.[Enim) .i. quia Titinius (verius, quam Cyneus, aut Timeus) Centurio miſſus ab eo tempore nocturno inter illum euentum quatuor exercituum.ſ.Octauiani & Antonij ex sua parte, & Caſſij, & Bruti ex altera, apud Phil. varium quia ex vtraque parte vnus ducum vicerat, & alter ſuccubuerat, vicerant enim Brut. & Ant. ſuccubuerant Oct. & Caſ. & ignotum ipſis ducibus .ſ. victis Caſſio, & Octauio, miſſus inquam vt ſpecularetur in quonam ſtatu res M. Bruti eſſent dum .ſ. centurio petit crebro exceſſus viæ, quia obſcuritas tenebrarum non ſinebat dignoſcere, ne.i. an hoſtes, an commilitones occurrerēt redijt tardius.ſ.quam Caſ. ſperabat ad Caſſium, Quem.ſ.Centurionem Titinium, is.ſ. Caſſius exiſtimans exceptum ab hoſtibus, & omnia recidiſſe in poteſtatem eorum, videlicet hoſtium properauit finire vitam, ſunt qui dicant hallucinatum putaſſe ſuos eſſe hoſtes, & ita ſibi necem properaſſe, cum & caſtra hoſtiū .ſ.Octauianorum erant capta inuicem .i. econtrario, ſicut caſtra eius ab Antonio capta fuerant, & copię Bruti eſſent incolumes magna ex parte. Brutus tamen quoque nihilominus ſibi letum conſciuit.

DE TITINIO CENTVRIONE.

* Plut. i Brut. & App.li.4. TITINII * verò non obliteranda ſilentio virtus, qui oculis paulisper hæſit, inopinato iacentis ducis ſpectaculo attonitus, deinde profuſus in lacrymas, & ſi imprudens, inquit, imperator cauſa tibi mortis fui: tamen ne idipſum impunitum ſit accipe me fati tui comitem, ſuperq́ue exanime corpus eius iugulo ſuo gladium capulo tenus demiſit: ac permiſto vtriuſque ſanguine, duplex victima iacuit, pietatis hæc, erroris illa.

OLIV. Tinii pietas i Caſ. TINEI vero non obliteranda) Laudat Tinei, ſiue Titinei (vt Plut. dicit) fidem, & amicitiam, qui cum in caſtra rediſſet ad Caſſium victoriæ corona redimitus, vbi comperit ex ploratu, & amicorum ſeſe affligentium, queſtibus & vlulatibus, Caſſium ignorantiæ errore deceptum mortem oppetiſſe, dolore nimio percitus, educto enſe multa prius in ſuam tarditatem inuectus ſeipſum tranſfixit, [Obliteranda ſilentio) Prætereunda tacitus.[Imprudens) Quia non præuidi tarditatem meam, tibi rerum deſperationem allaturam, & tuæ mortis cauſam eſſe futuram.[Capulo tenus) Vſque ad capulū, Virg. Et capulo tenus abdidit enſem, eſt autem capulus enſis manubrium a capiendo dictus. [Duplex victima) Caſſius, & Titinius tanquam duæ victimæ ante aras iugulati.

ASCEN. TITINIVS &c.) Per incidentiam addit, exemplum virtutis, & pietatis in Titinio Centurione, qui quia non occidit ſe per errorem, ſed ob pietatem, non eſſet huius loci exemplum, niſi occaſio necis eius ex errore nata eſſet. Ordo eſt. Vero.i.ſed, virtus Titinij (ſicut dixi melius quam Cynei, aut Timei legitur) non ſup.eſt obliteranda .i. delenda ſilentio, qui hæſit.i.ſtia ſtetit, paulisper.i per paulum temporis, attonitus .i. ſtupefactus quaſi tonitru percuſſus inopinato ſpectaculo ducis iacentis .ſ. a ſe interempti, videlicet Caſſi, deinde profuſus in lachrymas, inquit, ò imperator etſi i.quanquam imprudens fui tibi cauſa necis, tamen ne idipſum.ſ.fuiſſe cauſam necis, etiam per imprudentiam ſit impunitum, accipe me comitem fati tui.i.mortis tuæ, & demiſit.i.deorſum mittendo infixit iugulo ſuo gladium capulo tenus .i. vſque ad capulum, hoc eſt manubrium, quo manutenetur, & capitur, ſuper corpus eius.ſ imperatoris exanime.i. mortuum, carens anima, ac duplex victima iacuit.ſ.C.Cæſari hæc.ſ.proxime dicta videlicet Titinij pietatis, illa.ſ.Caſſij errore, & hoc ſanguine vtriuſque permiſto.

DE SATELLITIBVS REGIS VEIENTVM.

* Cicer. Phil & Liu.li.4. CETERVM * falſa opinatio, neſcio an præcipuā iniuriam Laërtis Tolumnij Veientum regis penatibus intulerit: nam, cum in teſſerarum proſpero iactu per iocū colluſori dixiſſet, occide, & forte legati Romanorum interueniſſet, ſatellites eius errore vocis impulſi, interficiēdo legatos, luſum ad imperium tranſtulerunt.

OLIV. Veientes Rom legatos trucidant. CETERVM falſa opinatio) Error iſte principium habuit à re iocoſa, ſed crudelem exitum, cum enim Lartes Tolumnius Veientum rex taxillis forte luderet, ſuperuenerunt legati Romani pacis conditiones afferentes, tunc rex proſperū habens iactum, per iocum in colluſorem magna voce clamauit, occide miniſtri aſſantes, errore decepti exiſtimatiunt imperari ſibi, vt legatos occiderent, & ita illi tanquam regis imperium exequentes, legatos occiderunt. Liuius tamen dicit non errorē fuiſſe, ſed fraudem, & hoc à rege factum, vt ſe purgaret, & ſub ludi ſimulatione clamaſſe, occide. [Falſa opinatio) Quòd falſo opinati fuerint ſatellites imperari ſibi, vt legatos occiderent. [Penatibus) Nam violatum iuſgētium, violata & hoſpitij iura fuiſſe videntur, cum legatis regis vis fuerit illata. [Legati Romanorum) Quos quatuor fuiſſe dicit Cic. Philip.lib.ix. addit inſuper, quòd illorum ſtatuæ ad ſuum vſque tempus ſteterant in roſtris, fuerāt autem miſſi legati, vt agerent de pace cum rege. [Luſum ad imperium) Quod per luſus rex dixerat, illi imperatum ſibi eſſe crediderunt.

ASCEN. CETERVM) .i. ſed neſcio an opinatio (ſic melius quàm opinio) falſa.i. erronea ſatellitum (ſi tamen palliata non fuit) intulerit penatibus Lartis Tolumnij (nominatiuus eſt Larlartis, non laertes) regis Veientum præcipuam iniuriam, non quam accepit, ſed quam intulit, nam cum dixiſſet per iocum colluſori .i. ei cum quo ludebat in proſpero iactu teſſerarum .i. illius inſtrumenti luſorij ſexangularis, occide .ſ. ſi potes, hoc eſt vince hunc iactum (quæ vox frequenter profertur in ludo latrunculorum, ſeu vt vulgo dicunt ſcacorum, nam licet corrupta voce, mactio dicunt, aut mactus ſup. es, cum amplius nil poſſis, & legati Rom. veniſſent.ſ.de pace acturi, forte.i. a caſu (caſuale enim erat, quòd eo tempore, quo id dixerat. Niſi vt Liuius ſuſpicatur, compoſito fecerit) ſatellites eius .ſ. Tolumnij impulſi errore vocis, tranſtulerunt interficiendo legatos, luſum.i.quod rex per luſum dixerat ad imperium.i.tanquam ſibi imperatum eſſet ſerio, vt legatos occiderent. Quam vero ſimilius fuiſſet, ſi aut plures colluſores fuiſſent, & ad eos dixiſſet occidite, aut vnus tantum ſatelles, qui ad ſe dictum interpreteretur, occide, non enim quadrat, vt pluribus dicatur occide.

DE VLTIONE. CAPVT X.

LTIONIS autem quemadmodũ acres, ita iuſti aculei ſunt: qui laceſſiti concitantur, acceptum dolorem penſare cupientes, quos latius complecti non attinet.

OLIV. *Vltioni adhibēd⁹ modus.*

LTIONIS autem) Vltionem dicit etſi iuſtam, nõ tamen ſemper eſſe de inimico ſumendã, quia graues plerunque animi perturbationes, atque dolores concitent, glorioſum autem eſt viro forti nolle, cum poſſit de accepta iniuria ſumere vltionem, quod Cæſari obtigiſſe dicit Cic. in oratione pro M. Marcello Animum, inquit, vincere, Iram cohibere, victum tẽperare, Aduerſarium nobilitate, ingenio, virtute, præſtantem, nõ modo extollere iacentem, ſed etiam amplificare eius priſtinam dignitatem, hæc qui faciat, non ego cum ſummis viris comparo, ſed deo ſimillimum iudicio, hoc ideo dicit quia difficile ſit homini acceptam iniuriam remittere, quod non ſemper faciẽdum eſt, nec impunitate maior creſcat peccandi licentia, nam, vt inquit Cic. ad ſeruandam iuſtitiam non ſatis eſt eum, qui laceſſerit iniuriæ ſuæ pœnitere, vt & ipſe, ne quid tale poſthac committat, & ceteri ſint ad iniuriam tardiores, cui tamen rei aduerſatur Chriſtiana religio, quæ iniuriam ſemper remittendam eſſe iubet. [Iuſti aculei) Iuſti ſtimuli, & irritamenta, hoc iuxta philoſophorum ſententiam, qui dicunt iure nos poſſe ac debere acceptam iniuriam vlciſci, quod vera religio negat. [Penſare) Vlciſcendo. ſ. vicem doloris rependere.

ASCEN. VLTIONIS) Acturus de vltione primo comparat eam ad ſuperiores affectiones, quæ iniquę ſunt dicens. [Autem). i. ſed aculei. i. ſtimuli vltionis quemadmodum ſup. ſunt acres. i. vehemẽtes & acerbi, ita ſup. ſunt iuſti, qui concitantur. i. commouentur, laceſſiti. i. prouocati per iniuriam cupientes penſare. i. compenſare, aut rependere dolorem acceptum. ſ. ex iniuria illata, quos. ſ. ſtimulos, non attinet ad inſtitutum præſentis operis complecti. i. proſequi latius. i. longiore proloquio, aut multis exemplis, aut non decet extendere, ſed retrahere.

DE TVSCVLANIS.

*Flauius Liu. lib. 8 TRIBVNVS plebis M. *Fuluius ad populum de Tuſculanis retulit, quòd eorum conſilio Veliternos, Priuernateſque rebellaturos diceret: qui cum coniugibus, ac liberis ſqualore obſiti, cum ſupplices Romam veniſſent, accidit, vt reliquis tribubus ſalutarem ſententiam ſecuti, ſola Pollia iudicaret, oportere publice eos verberatos ſecuri percuti, imbellem multitudinem ſub corona venire: quam ob cauſam Popilia tribus, in qua plurimum poſtea Tuſculani in ciuitatem recepti potuerunt, neminem vnquam candidatum Polliæ tribus fecit magiſtratum, ne ad eam vllus honor ſuis ſuffragijs perueniret, quæ illis vitam, ac libertatem, quantum in ipſa fuit, ademerat: illam vero vltionem & ſenatus, & conſenſus omnium approbauit.

OLIV. TRIBVNVS plebis M. Fuluius) Tuſc. auctores fuerant, vt Veliterni & Priuernates à Romanis deficerent, etiq. rebellarent, quibus deinde domitis M. Ful. trib. pl. tulit ad populum, quid de Tuſc. fieri videretur, qui defectionis fuiſſent auctores. Tuſc. audita rogatione, cum liberis, & coniugibus ſqualore obſiti, & ſupplices Romam venerunt, à populo iniuriæ veniam miſerabiliter petentes cetera tribus miſericordia commotæ ſententiam ſalutarem ſecutæ ſunt, ſola tribus Popilia damnauit, eosq. virgis cędendos, ac ſecuri percutiendos, atque omnem turbam imbellem ſub haſta vendendam eſſe iudicauit. Tuſc. poſtea ciuitate donati conſule Camillo, vt diximus lib. viij. cap. iij. memores iniuriæ à Popilia tribu receptæ, neminem vnquam ex ea tribu ſuis ſuffragijs magiſtratum ad vllum prouehere voluerunt. [Retulit) Fertur in ſenatu refertur ad populum eſt autem referre, quod nunc princeps noſter Veneti partem ponere dicũt. [Squalore obſiti) Sordibus, & immunditia, ac pallore circundati, atra, & lugubri veſte induti more ſupplicum. [Imbellem multitudinem) Senes pueros, & fœminas. [Sub corona venire) Vt coronati publice venderentur, ſic enim apud maiores mancipia vẽdebantur, & preſertim homines, & equi. Cato in oratione quadam Satius, eſt inquit, vt P. R. in capitulum potius ſupplicatum eras, quàm coronatus venerat. [Vitam) Quòd viros ſecuri damnauit. [Libertatem) Quòd imbellem turbam ſub corona vendẽdam iudicauit. [Illam vero vltionem) Senatus, inquit, & P. R. vltionem, de qua dicturi ſumus, tacendo comprobauit, quia nullam de illa quæſtionem habere, nec querelam facere voluit.
Popilia tribus.

TRIBVNVS plebis M. Fuluius retulit ad populum). i. ad conſultationem, & iudicium populi de Tuſc. i. quid cenſeret de eis faciendum, quòd diceret Veliternos, & Priuernates rebellaturos, conſilio eorum. ſ. Tuſc. qui. ſ. Tuſc. cum veniſſent Romã cum coniugibus, ac liberis obſiti ſqualore, vt qui ad miſerationẽ mouere volebant, accidit, vt reliquis tribubus ſecuta. i. cum reliquæ tribus ſecutæ eſſent ſententiam ſalutarem. ſ. de abſolutione Tuſculanorum, eo quòd non ſatis conſtaret fides criminationis, ſola Pollia ſup. tribus iudicaret oportere eos verberatos pub. percuti ſecuri. [Et multitudinem imbellem) Et ita caperẽ conſilij venire. i. vendi ſub corona. i. ſub haſta plurimum offerenti. [Ob quam cauſam tribus Pollia) (Sunt tamen, qui falſo popilia legant) in qua. ſ. tribu Tuſculani recepti poſtea in ciuitatem. i. donati ciuitate potuerunt plurimum, quia plurimi erant ad eam redacti, & ita multa habuerant in ea ſuffragia, neminem pro non aliquem fecit vnquam candidatum. [Polliæ tribus). i. petitorem magiſtratus ne vllus honor perueniret ad ea. ſ. tribum Polliam ſuffragijs ſuis videlicet Tuſc. quæ. ſ. tribus Pollia ademerat illis. ſ. Tuſc. vitam. ſ. in adultis, & armipotentibus, & libertatem. ſ. imbellis multitudini, quantum fuit in ipſa, vero. i. ſed, & ſenatus, conſenſus omnium approbauit ſaltem per diſſimulationem illam vltionem tanquam iuſtam. ASCEN.

DE CIVIBVS ROMANIS.

CVM *Adrianus ciues Romanos, qui Vticæ conſiſtebant, ſordido imperio vexaſſet, iccircoque ab his viuus eſſet exuſtus, nec quæſtio vlla in vrbe hac de re habita, nec quærela verſata eſt. *Cicer. Ver. 3. & 7. Liu. li. 86. Oroſ. li. 5. c. 19 & Aſc.

CVM Adrianus) Hic vrbis præfectus cum ciues Romanos, qui Vticæ negociabantur, aut alia de cauſa locum iſtum habitabant, tyrannice, & crudeliter nimis haberet. Quippe quos ſeruilibus operibus adigeret, ab illis viuus concrematus eſt, quia tantam ſeruitutem ferre non poſſent. Romę nulla de re tanta quæſtio, nulla querela facta eſt, ex quo facile comprehendi potuit, ſenatum vltionem illam comprobaſſe. [Adrianus) Qui vt quidam dicunt, erat Vticæ prætor. [Sordido imperio) Quia illos ſeruilibus operibus adhibebat. OLIV.

CVM etiam Adrianus). ſ. præfectus vrbis apud Vticam agẽs, vexaſſet ciues Rom. qui conſiſtebant Vticæ. i. in ea vrbe prouinciæ Africanæ, imperio ſordido. i. auaro, & hominibus liberis indigno, & eſſet exuſtus ab eis. ſ. ciuibus Romanis viuus iccirco. i. propter ſordidum imperium, nec vlla quæſtio. i. inquiſitio habita eſt in vrbe. ſ. Rom. de hac re, nec querela eſt verſata. i. agitata populo, aut patribus, tanquam indigna, de qua quæſtio fieret. ASCEN.

EXTERNA.

DE REGINA TOMYRI, ET BERONICE.

CLARAE vltionis vtraque regina, & Tomyris, quę caput Cyri abſciſſum in vtrem humano ſanguine repletum demitti iuſſit, exprobrãs illi inſatiabilem cruoris ſitim, ſimulque pœnas occiſi ab eo filij ſui exigens: & Beronice, quæ Laodices inſidijs interceptũ ſibi filium grauiter ferens, armata currum conſcendit perſecutaque ſatellitem regium crudelis operis miniſtrum nomine Ceneum, quoniam haſta ne quidquam petierat, ſaxo ictum proſtrauit, ac ſuper eius corpus, actis equis inter infeſta contrariæ partis agmina ad domum, in qua interfecti pueri corpus occultari arbitrabatur, perrexit.

Clarę

OLIV. CLARAE vltionis vtraque regina) Duarum reginarum exempla proponit, quarum vtraque grauissimam de inimicis sumpsit vltionem primum exemplum est Thamyris Scitarum reginæ, de qua sic breuiter Iust. lib. j. Cyrus, inquit, subacta Asia, & vniuerso oriente in potestatem redacto, Scythis bellum intulit, erat autem eo tempore Scytharum regina Thamyris, quæ non muliebriter aduentu hostium territa, cum prohibere eos posset, vadum Araxis fluminis transire permisit, & sibi feliciorem pugnam inter regni sui terminos rata, & hostibus obiectu fluminis fugam difficiliorem. Itaque Cyrus transiectis copijs, cum aliquantisper in Scythiam processisset castrametatus est, deinde postera die cum simulato metu, & quasi refugiens castra deseruisset, vinum affatim, & ea, quæ erant epulis necessaria reliquit, quod cum nunciatum esset reginæ adolescentulum filium ad insequendum eum cum tertia parte copiarum mittit. Cumq. ventum ad Cyri castra esset, ignarus rei militaris adolescens, veluti ad epulas, non ad prœlium venisset, omissis hostibus insuetos barbaros vino onerare se patitur, priusq. Scythæ ebrietate, quam bello vincuntur, nam cognitis his Cyrus reuersus per noctem saucios opprimit, omnesq. Scythas cum reginæ filio interficit. Amisso tanto exercitu, & quod grauius dolendū vnico filio Thamyris, orbitatis dolorem non in lachrymas effundit, sed in vltionis solatio intendit, hostesq. recenti victoria exultantes, pari insidiarum fraude circundedit. Quippe simulata diffidentia propter vulnus exceptum refugiens Cyrum ad vsque angustias perduxit, ibi compositis in montibus insidijs ducenta millia Persarum cum ipso rege trucidauit, in qua victoria etiam illud memorabile fuit, quòd ne nuncius tantæ cladis quidem superfuit, caput Cyri amputatum in vtrem humano sanguine repletum conijci regina iubet, cum hac exprobatione crudelitatis. Satia te sanguine, inquit, quem sitisti, cuiusque insatiabilis semper fuisti. [Sitim) Cupiditatem, quia satiari non potest. [Thamyris) Hæc regina fuit Scytharum massagetarum, de qua multa tradit Herodotus. [Et Pherenice) Pherenice, cui & Laodice nomen fuit Mithridatis superioris regis Ponti, eius qui cum Romanis aduersus Aristonicum paulo ante bellum gesserat, repentinaq. morte subtractus fuerat filia, Mithridatis vero regis secūdi, & hostis P. R. soror Ariarati Cappadociæ regi nupsit, quem per Gurdium insidijs Mithridates ipsius Pherenices frater interfici iussit, mortuo Ariaratæ, filij duo superstites fuerunt, cum igitur Nicomedes Bithyniæ rex Cappadociam cæde regis quasi vacuam occupasset, Mithridates regni auidus ficta pietate, vt nepotes in paternum regnum restitueret, arma aduersus Nicomedē sumpsit, sed vbi comperit Laodicem, siue Pherenicem sororem Nicomedi nupsisse, simulata pietas in veram conuertitur, quare pulso ex Cappadocia Nicomede, Ariarati, qui maior natu erat paternum regnum reddidit, quem deinde autem ita multo post facti pœnitens occidit, cum vero minor alter, qui & ipse Ariarates dictus est, ab amicis ex Asia reuocatus regnare videretur, ipse quoque eiusdem, vt vulgo creditur Mithridatis opera, per insidias trucidatur, cuius cædis dolore percita mater, iunctis iugalibus equis, oblita sexus, arma corripuit, nec prius præcipitem Cenæum regis satellitem persequi destitit, quàm eum cum hasta nequisset, saxo prostrauit, superq. iacentis cadauer indignabunda currum egit, & inter hostilia tela, nullo fratris, qui tunc hostis erat, timore perculsa, domum, in quam cæsi pueri corpus seruari putabat, irrupit, eiq. maternas lacrymas, & funeris officium præstitit. [Infesta agmina) Hostilia fratris agmina.

Beronices (margin, beside "tradit Herodotus")

Thamyris vltra mortem filij Cyri interitum. (margin)

ASCEN. CLARÆ vltionis). s. actiuæ sup. fuit. i. claram vltionem fecit, vtraque regina. s. Tomyris (quod potius dicam quàm Thamyris) regina Scythiæ, quæ iussit caput Cyri regis Persarum, abscissum. s. postquam callide victus erat, demitti in vtrem. i. saccum ex corio repletum sanguine humano, exprobans illi. s. Cyro insatiabilem sitim cruoris, dicens satiare sanguine, quem sitisti, simulque exigens ab eo pœnas filio occisi. s. reginæ occisi ab eo. s. Cyro. [Et Pherenice) s. regina Ponti, vxor Mithridati, regis, & filia & soror, vt Oliu. declarat, quinetiam mater, vnde beatissima à Plinio prædicatur, quæ. s. Pherenice, & . i. etiam sup. dicta est Laodice, (Sic Oliu. sentit tamen probat aliorum Iconem quæ est Pherenice, quæ & Laodices &c. vt sit insidijs Laodicer grauiter ferens filium. s. suum, Ariaratem minorem interceptum sibi insidijs. s. fratris sui Mithridates, conscēdit currum armata, & persecuta satellitem regium. i. à Mithridate, qui se pro se gerebant, missum ministrum crudelis operis. i. interfectionis veri heredis regni, nomine Cenæum. i. qui minister dicebatur Cenæus, prostrauit sup. eum ictum saxo, quoniam petierat. i. inuaserat supp. eum nequidquam. i. frustra hasta, quia non poterat eum pertingere, ac equis. s. currum trahentibus actis super corpus eius. s. Cenæi, perrexit ad domum, vnde licet appropriatis præpositionem subdere, in qua arbitrabatur corpus pueri interfectum occultari, perrexit dico inter agmina contrariæ partis. s. fratris, à quo satelles ille submissus fuerat infesta. i. ita instructa, vt vim inferrent occursuris.

DE MORTE IASONIS.

IASONEM * Thessalum Persarum regi bellum inferre parantem, an satis iusta vltio absumpserit ambiguæ æstimationis est. Taxillo enim Gymnasiarcho à quibusdam iuuenibus pulsatum se conquesto permisit, vt aut tricenas ab his dragmas exigeret, aut denas plagas singulis imponeret. quo posteriore vindicta vso, qui vapulauerant Iasonem interfecerunt, animi non corporis dolore pœnæ modum æstimantes. Ceterum paruo irritamento ingenui pudoris maximæ rei expectatio subruta est, quoniam opinione Græciæ tantum in spe Iasonis, quantum in effectu Alexandri reponebatur.

* Her. li. 5. et Iust. lib. 5.

OLIV. Iason. IASONEM Thessalum) Hic Iason Thessalorum rex apud oēs maximi nominis, & æstimationis fuit adeo, vt nemo dubitaret, quin Persarum regem fuisset subacturus, nisi antea fuisset interceptus, quam Persis, quod instituerat, bellum inferret, nam forte ita accidit, vt Thassilios gymnasiarchus, qui à rege in delicijs quodammodo habebatur, a lasciuia quadam iuuentute pulsaretur, qui vbi ad regem querelam detulit, rex duarum vltionum illi optionem dedit, vt vel à singulis iuuenibus, à quibus pulsatus fuerat xxx. dragmas exigeret, vel decem singulis plagis infligeret, quod postremum vltionis genus maluit, & ita ingenuos adolescentes seruilibus plagis affecit, quod illi grauiter ferentes in regem à quo pulsationis iniuriam accepisse existimabant, vltionis iram conuerterunt, & nimio dolore concitati regem obtruncarunt, incertum est, inquit, an iusta fuerit horum adolescentium vindicta, an crudelis, qui ex parua causa tantum regem sustulerunt. [Gymnasiarcho) Principi Gymnasij [Animi nō cordis dolore) Adolescentes, inquit, non dolore, quem ex plagis senserant, sed pudore quodam commoti, ignominiosam iniuriam ferre non potuerunt. [Ceterum paruo irritamento) Magna, inquit, expectatione Græcia tota frustrata est, quæ hunc Iasoné non minus quam Alex. Persas aliquando superaturū sperabat. [Maximę rei expectatio) Vt Persa, torumq. orientem subigeret.

ASCEN. IASONEM &c.) Ambiguæ æstimationis est, an vltio satis iusta absumpserit. i. de medio viuentium sustulerit Iasonem Thessalum, non quidem argonautarum principem, sed alterum, qui multo post natus est parātem inferre regi Persarum bellum. [Enim) i. quia ipse permisit Tassilio (sunt qui Taxillo scribant) Gymnasiarcho. i. principi Gymnasij, cōquesto se pulsatum à quibusdam iuuenibus, vt aut exigeret ab ijs dragmas tricenas. i. à singulis triginta, aut imponeret. i. infligeret singulis denas plagas. i. ictus quo. s. Tassillo vso posterior vindicta. i. plagas infligente, sup. iuuenes, qui vapulauerant. i. percussi fuerant, interfecerunt Iasonem. s. regem suum, ęstimantes. i. appreciantes, & pensitantes modum. i. mensuram pœnę dolore animi. i. illata animis iniuria non dolore corporis. [Ceterum). i. sed expectatio maximæ rei, videlicet victoriæ de Persis Iasonem obtinendæ, subruta. i. subuersa est, paruo irritamento pudoris ingenui. i. afflictione decem plagarum. dicit maximæ rei. (Et est Antithesis honesta) quoniam tantum reponebatur in spe Iasonis. s. habita de Iasone, quantum in effectu Alex. s. magni, quia iam Persidem, & omnes circumiacentes nationes vsque ad Indos superauerat, opinione Græciæ. i. secundum opinionem, quam Græcia de Iasone conceperat.

DICTA IMPROBA, AVT FACTA SCELERATA, CAP. XI.

DE TVLLIA.

NVNC quatenus * vitæ humanæ, tum bona, tum etiam mala substitutis exemplorum imaginibus prosequimur, dicta improba, & facta scelerata referantur: vnde autem potius quàm à Tullia ordiar? quia tempore vetustissimum,

* Liu. li. 1. et Dio. lib. 4.

con-

conſcientia nefarium, voce monſtri ſimile exemplum eſt Cum carpento veheretur, & is qui iumenta agebat ſucceſsis frenis conſtitiſſet, repentinæ moræ cauſam requiſiuit, & vt comperit corpus patris Seruij Tullij occiſi ibi iacere, ſupra id duci vehiculum iuſſit; quo celerius in complexum interfectoris eius Tarquinij veniret. Qua tam impia, tamque probroſa feſtinatione, non ſolum ſe externa infamia, ſed ipſum etiam vicum cognomine ſceleris commaculauit.

OLIVERIVS.

Tullia crudelitas cõtra patrem.

Vnc quatenus vitę) Profeſſus eſt ab operis initio Val. ſe virorum illuſtrium facta ſimul, ac dicta memoratu digna hoc opere compleaurum, vt habeât homines quarum virtutum gloriam proſequi, quorum item vitiorum opprobria fugere debebant, vt igitur, quod pollicitus, eſt exequatur de improbe dictis, & factis dicere aggreditur, vt his cognitis, homines ab eis deterreantur. (Vnde potius quàm à Tullia) Nota eſt hiſtoria, Liu. auctor lib. j. cęſo per inſidias Tarquinio priſco, & in eius locum Seruio Tullo Tanaquilis arte ſubſtituto, duo ſuperecant Tarquinio filij, quorum Tullus veritus, ne idem ſibi, quod & ſocero euenerat, forte contingeret, vtrunque ſibi generum aſciuit, erant autem illi filiæ duæ natura longe diſpares. Sed forte ita accidit, ne duo violenta ingenia matrimonio iungerentur, nam ex fratribus alter mitioris, ferocioris alter erat ingenij, fortuna credo fuit P. R. quo diutius, regnante Seru. Romanum firmaretur imperium, angebatur ferox Tullia nihil materiæ in viro eſſe, neque ad cupiditatem, neque ad audaciam, eſſe tota in alterũ Tarquinium verſa, eum mirari, eum virum dicere regio ſanguine ortum. Spernere ſororem, qua virum nacta muliebri ceſſaret audacia, cõtrahit celeriter ſimilitudo eos, vt malum malo fiat aptiſſimum, ſed initium turbandi omnia à fœmina ortum eſt, ea ſecretis viri alieni aſſuefacta ſermonibus nullis verborum contumelijs parcere, de viro ad fratrem, de ſorore ad virum, & ſe rectius viduam, & illum cælibem fuiſſe futurum, quàm cum impari iungi, aut elangueſcere aliena ignauia dicebat, & ſi ſibi eũ, quo digna eſſet virum dediſſent dij domi ſe propediem viſuram fuiſſe regnum, quod apud patrem viderat, celeriter adoleſcentem ſuæ temeritatis implet, Aruns Tarquinius, & Tullia minor propè ſuneribus. Hæc maritum, ille vxorem ſubſtulit, cum domos vacuas, nouo matrimonio feciſſent iunguntur nuptijs magnis, oõ ſam prohibente Tullo, quam approbante. (Tum) Vero indies infeſtior Tulli ſenectus infeſtius cœpit eſſe regnum. Iam enim a ſcelere aliud ſpectare mulier ſcelus nec nocte, nec interdiu virum conquieſcere patiebatur, monebat, vt potius habere, quàm ſperare regnum vellet, meminiſſet ſe Tarquinios eſſe, cui Romanum debebatur imperium, nec prius deſtitit, quàm illum ſtimulis veluti furijs ad arripiendam patrę regnum incendit, quibus ille inſtinctus circuire, & prenſare minorem gentium patres cœpit, admonebat eos paterni beneficij, ac pro eo gratiam repetebat, alliciebat donis iuuenes, ingentia pollicebatur, idemq. ſocero ſtruit inſidias, & cum agendæ rei tempus viſum eſt ſtipatus agmine armatorum, in forum irrumpit regiam ſedem occupat, multa in ſocerum grauiter inuectus, quę populo regem inuiſum reddere poſſent ei concionanti cum ſuperueniſſet Seruius, & ab eo quæſiſſet, quod ita auſus eſſet, ille ferociter reſpondit, ſe patris ſui tenere ſedem, orta deinde ab vtriuſque fautoribus contentione, factoq. populi concurſu in curiam, apparebat regnaturum, qui viciſſet, tunc Tarquinius neceſſitate iam ipſa cogente, vltima audere multo, & ætate, & viribus validior, medium arripit Seruium, elatum è curia in inferiorem partem per gradus deiecit, deinde ad cogendum ſenatum in curiam redije, fit fuga regis, apparitorumq. comitum, ipſe prope exanguis cum ſemianimis regio comitatu domum ſe reciperet, perueniſſetq. ad ſummum Cyprium vicum, ab his, qui miſſi à Tarquinio fugientem conſecuti erant, interficitur, creditur, quia non abhorret à cętero ſcelere admonitu Tulliæ, id eſſe factum, carpento (id certe, quod ſatis conſtat) in forum inuecta, nec reuerita cœtum virorum præſentium, euocauit virum è curia, regemq. prima appellauit, a quo faceſcere iuſſa ex tanto tumultu, cum domum rediret perueniſſetq. ad Cyprium vicum, flectere carpentum in dextram iuſſit aurigam, vt in collem æſquiliarum veheretur reſtitit pauidus, & frenos inhibuit is, qui iumenta agebat, iacentemq. dominæ Seruium trucidatum oſtendit, fœdum, inhumanumq. deinde traditur ſcelus, monumentoque locus eſt, quem ſceleratum vicum appellant, quo amens agitantibus ſororis, virique cæſorum furijs Tullia per patris corpus carpẽtum egiſſe fertur, partemq. ſanguinis. ac cædis paternæ cruento vehiculo contaminata ipſa reſperſaque tuliſſe ad penates ſuos atque viri quibus iratis malum regni principium, ſimiles deinde exitus ſequerentur. Quia tempore vetuſtiſſimum. reddit rationem cur incipere à Tullia velit, quia exemplum ſit vetuſtiſſimum. (Conſcientia nefarium) Quia id cogitare quaſi nefas ſit. (Carpento) Vehiculi genus eſt. (Succeſsis frenis) Preſſis, & inhibitis. (Quo celerius in complexum) Liuius hoc in reditu fuiſſe dicit. (Impia, & probroſa) Scelerata & vituperoſa, quæ per patris corpus carpentum agi iuſſerit. (Æterna infamia) Quia tam impium facinus obliterari nunquam poterit, ipſum vicum ſceleris cognomine, quia ſceleratus vicus dictus eſt.

NVNC). i. deinceps dicta improba. ſ. improbanda, & facta ſcelerata referentur. ſ. à nobis quatenus. i. quantum nos proſequimur imaginibus exemplorum ſubſtitutis. i. ſtatim illatis. (Tum) .i. ſimul bona. ſ. in quo vis genere honorum, tum etiam mala vitæ humanæ. (Vnde autem ordiar potius). ſ. improbe dicta, ac facta, quàm à Tullia. ſ. Seruij regis Romanorum filia, q. d. à nullo, ac nulla. Quia exemplum ſup. eius, aut de ea, eſt vetuſtiſſimum quantum ad res domeſticas, tempore, nefarium conſcientia, quia contra pietatem à deo, & natura inſtituta, & ſimile monſtri voce .i. narratione, aut locutione. (Cum). i. quando ſup. Tullia veheretur carpento. i. vehiculo rotato, & is qui agebat iumenta conſtitiſſet frenis ſucceſsis. i. elàm ad ſe tractis, ne procederẽt iumenta ipſa requiſiuit cauſam moræ. i. immorationis repentinæ. i. ſubito ortæ, & vt. i. poſtquam comperit ea gubernatore, corpus Seru. Tul. patris ſui, hoc eſt Tullię occiſi iacere ibi. ſ. ante carpentum, iuſſit vehiculum duci ſupra id. ſ. corpus patris, quo. i. ideo vt ipſa veniret celerius in complexum interfectoris eius. ſ. Tarquinij ſuperbi. Qua feſtinatione tam impia, & tam probroſa, ipſa Tullia non ſolum maculauit ſe æterna infamia, ſed etiam maculauit ipſum vicum cognomine ſceleris, quia dicitur vicus ſceleratus. **ASCEN.**

DE FIMBRIA.

NON * tam atrox C. Fimbriæ & dictum, & factum, ſed ſi per ſe ęſtimetur, vtrunque audaciſsimum id egerat, vt Scæuola in funere C. Marij iugularetur: quem poſtquam ex vulnere recreatum comperit, accuſare apud populũ inſtituit, interrogatus deinde quid de eo ſecus dicturus eſſet, cui pro ſanctitate morum ſatis digna laudatio reddi non poſſet, reſpondit, ſe obiecturum illi, quòd parcius corpore telum recepiſſet. Licentiam furoris ægre reip. gemitu proſequendam.

*Cic pro Roſcio Amer.

NOn tam atrox) Hic eſt fimbria, qui occiſo Valerio cuius legatus fuerat, exercitum ſibi vendicauit, hic poſt mortem C. Marij eum in Syllanos, atque ſenatum ſupra modum ſæuiret, iuſſerat Scæuolam integerrimum, & ſanctiſſimum in C. Marij tumulo, tanquam victimam iugulari, quo ad locum ducto, cum miniſtri altius vulnus non intuliſſent, ille a vulnere recreari quodammodo videbatur. Fimbria hoc audito, quod. ſ. lætale vulnus non admitiſſet, illi diem dixit, ad populum res profecto non ſolum improba, ſed etiam ridiculoſa quærentibus ergo ex eo, quid nam obijceret viro integerrimo, lenitus illum reſpondit recepiſſe telum. De hoc Fimbria Plinius in fine breuiter ſic tradit, Fimbria à Sylla Pergami oppreſſus, corrupto exercitu deſertus ſemet occidit. (Non tam atrox) Sunt qui velint hoc nomen à græco deducere τρώ, quòd comedo, ... inde deduci atrox quaſi comeſtabile à vero priuatiuum eſt, non commeſtabile, hoc eſt crudum, & acerbum, ergo atrox crudele, & acerbum, ſed vſque quaque græcis ita dandum eſt, vt nihil nobis relinquatur, ego ab atro magis atrocem deriuari puto. (Vt Scæuola) De hoc Scæuola Luc. lib. ij. Te quoque neglectum violatæ Scæuolæ dextræ. Ante ipſum penetrale deæ, ſemperq; calentes Mactauere focos, paruum ſed feſſa ſenectus. Sanguinis effudit iugulo, flammiſque pepercit. (Ægræ reip.) Triſtis, & afflictæ reipub. **OLIV.** *Fimbria ſceleratè dictum.*

NON &c.) Et dictũ, & factum C. Fimbriæ non ſup. fuit tam atrox, **ASCEN.**

atroa, vt ipsius Tulliæ, & ideo si conferatur ad factum Tulliæ, mi cius videatur, sed si vtrunque æstimetur per se. i. seorsum ab altero sup. factum eius est audacissimum, nam ipse egerat id, vt Scæuola vir integerrimus iugularetur in funere, quasi mittendus in inferias C. Marij quem. s. Scæuolam postquam comperit recreatū ea vulnere. s. suscepto in funere Marij, instituit accusare apud populum. (Interrogatus deinde quid dicturus esset). s. coram populo, de eo. s. Scæuola, secus. s. ac bonum, cui laudatio non posset reddi satis digna pro sanctitate morum, Respondit se obiecturum illi, quod recepisset corpore telum partius. i. non satis profunde. (Licentiam). i. ò licentiam furoris prosequendam ægre. s. difficulter gemitu reipublicæ, quia licet tota respublica gemat, non tamen satis digne gemuerit, aut reip. ægre. s. in animo ciuiū.

DE L. CATILINA.

Salust. in Catil. LVCIVS vero * Catilina in senatu M. Cicerone incendium ab ipso excitatum dicente, Sentio, inquit, & quidem illud si aqua non potero, ruina extinguam. Quem quid aliud existimemus, quàm conscientiæ stimulis actum, simulacrum à se inchoati parricidij peregisse?

OLIVERIVS.

OLIV. *Atrox Cat. apud senatum.* LVCIVS vero Catilina) Salust. Catilina, inquit, lege plancia interrogatus erat à L. Paulo, postremo dissimulandi causa, aut sui expurgandi, sicut iurgio lacessitus foret in senatum venit, tum M. Tullius consul, siue timens præsentiam, siue commotus ira orationem habuit luculentam, atque vtilem reip. quam postea edidit scriptam, sed vbi ille assedit Catilina, vt erat paratus ad dissimulanda omnia, dimisso vultu voce supplici postulare à patribus cœpit, ne quid de se temere crederent, ea se familia ortum ita se ab adolescentia dicebat vitam instituisse, vt omnia bona in spe haberent, nec existimarent sibi patricio viro cuius ipsius, atque maiorum plurima beneficia in plebem essent, perdita rep. opus esse, cum eam seruaret M. T. inquilinus ciuis vrbis Romæ ad hæc male dicta alia cum adderet, obstrepere omnes hostem, & parricidam vocare, tum ille furibundus, inquit, quandoquidem ego circumuentus ab inimicis præceps agor, incendium meum ruina vestra extinguam, deinde se ex curia domum, proripuit. (Incendium excitatum) Perturbatione vrbis conuocatione suscitatam. (Si aqua non potuero) Perstat in translatione, quia incendium dixerat, quod aqua extinguitur. (Conscientiæ stimulis) Quia sui sceleris conscius erat, stimulis quibusdam agitabatur, nam vt inquit, ille, neque enim consistere, mentem, crimina sæua sinunt. (Inchoati parricidij) Parricidium tam de parentibus, quam de patria dicitur, vnde & parricidæ sæpe dicti à Val. qui Cæsarem interfecerunt, quasi parentem patriæ.

ASCEN. LVCIVS vero Catilina) M. Cic. dicente. i. cum M. Cic. diceret in Senatu, incendium. s. vrbis excitatum ab ipso. s. Cat. inquit, sentio. i. ita esse concedo, & quidem extinguam. s. illud incendium, quod excitatum à me dixit Cic. ruina. s. vibi, si non potero. s. extinguere aqua, quia ædificia incensa, si aqua extingui nequeunt, diruuntur, ne vicinis noceant, sed per allusionem ad ædificia aliud intelligit Catil. vnde auctor. Quem. s. Catilinam quid aliud existimemus peregisse. s. animo, quam actum. i. impulsum, stimulis conscientiæ. i. ruinæ, quàm (et ipse sibi conscius erat) verbi parauerat, peregisse. s. animo vt minacibus verbis simulacrū. i. fantasticam apparentiam animo eius obuersantem parricidij. i. patriæ excidi inchoati à se, quasi dicat nihil.

DE MAGIO CHILONE.

a Cic li. 15. ad Att. et 4. fam. Lon. lib. 115. CONSTERNATVM * etiam Magij Chilonis amētia pectus, qui M. Marcello datum à Cæsare spiritum, sua manu eripuit, vetus amicus, & Pompeianæ militiæ comes, indignatus aliquos sibi amicorum ab eo præferri, vrbem enim, à Mitilenis quo se contulerat repetentem, in Atheniensium portu pugione confodit, protinusq. ad irritamenta vesaniæ suæ trucidanda tetendit, amicitiæ hostis, diuini beneficij interceptor, publicæ religionis, quod ad salutem clarissimi ciuis recuperandam attinuit, acerba labes.

OLIV. *Chilo Marcelli interfector.* CONSTERNATVM etiam P. Magij Chilonis) De morte M. Marcelli Seru. Sulp. ad Cic. epistola. Et si scio non iucundissimum nuncium. Ad decimum inquit, Calend. Iunij, cum ab Epidauro Pyræum naui aduectus essem ibi Marcellum collegam nostrum conueni, eumq; ibi diem consumpsi, vt cum eo essem, postero die cum ab eo digressus essem eo consilio, vt ab Athenis in Bœotia irem reliquamque iurisdictionem absoluerem, ille vti aiebat supra Maleas Italiam versus nauigaturus erat, postridie cum ab Athenis proficisci in animo haberem, circiter horam decimā noctis, Posthumius familiaris meus ad me venit, & mihi nunciauit M. Mar. collegam nostrum post cœnæ tēpus à Magio Chilone familiari eius pugione percussum esse, & duo vulnera accepisse, vnum in stomacho, alterum in capite, secundum aurem, sperare tamen eum viuere posse. Magium seipsum interfecisse, postea se à Marcello ad me missum esse, qui hæc nunciaret, & rogaret, vt medicos cogerem, coëgi, & e vestigio eo sum profectus prima luce, cum non lōge à Pyreo abessem, puer Acidini obuiam mihi venit cum codicillis, in quibus erat scriptum, paulo ante lucem Marcellum diem suum obijsse, ita vir clarissimus ab homine deterrimo acerbissima morte est affectus & cui inimici propter dignitatem pepercerant, inuentus est amicus, qui ei mortem afferret, & reliqua (Datum a Cæsare spiritū) Confecto bello ciuili, quod inter Cæsarem, atque Pompeium suscitatum erat, Cæsar rerum potitus multos sibi aduersos, qui Pompeium secuti fuerant, in patriam restituit, in gratiamq; recepit, inter quos & M. Marcellum pro quo senatus vniuersus intercesserat, suppleaq. à Cæsare petierat, et sibi in vit tantua condonaretur, cuius precibus fatigatus Cæs. senatui concessit, quod fratri Marcelli denegauerat, Marcelli frater sæpius ad Cæsaris pedes prouolutos suppliciter petierat à Cæsare, vt ignosceret fratri, illumque in gratiam reciperet, quod nunquam a Cæsare impetrare potuerat, restituto itaque Marcello Cæs. multi gratias egerunt, inter quos Cic. qui orationem habuit luculentissimam, Marcellus vero & ipse in patriam redire recusabat, malebatq. exul vbique, quàm in patria sine libertate viuere, tandem consilij, & precibus amicorum victus, Cæsaris munus, quod illi amplum, & honorificum offerebat, vt restitutis sibi omnibus bonis suis in patriam cū summa dignitate rediret, accepit. (Datum spiritum) Quia quantum in Cæs. vir illum vita donauit, & reditum in patriam concessit. (Indignatus aliquos sibi preferri) Grauiter, & iniquo animo ferebat, Marcellū, & alios multos a Cæs. fuisse restitutos, se vero neglectum, & prætermissum, ne tanti muneris compos fieret Marcellus in Ath. portu illum pugione transfixit, deinde pœnitentia, siue desperatione ductus, aut furore concitatus, sibipsi quoque mortem intulit. (Amicitiæ hostis) Exaggerat hoc facinus dicens, eum amicitiæ, & religionis iura in acerba Marcelli morte violasse. (Diuini beneficij interceptor) Hoc ad assentationem dictum est beneficium à Cæsare datum diuinum appellando. (Acerba lues publicæ religionis) Ruina, & aspera pestis pub. religionis, nam hæc Chilonis impietas, qua vsus est in Marcellum ad temp. pertinere videtur, quia vniuersa ciuitas pro Marcelli salute magnopere laborasset.

ASCEN. CONSTERNATVM) Ordo est. Pectus etiam Magij Chilonis ciuis Rom. & partes Cæsarianas secuti, consternatū est. i. stupefactum amentia. i. stoliditate, & impotentia animi ob æmulationem, qui. s. Magius eripuit sua manu spiritū. s. vitalem. (Datum à Cæs). s. Iulio, eus sup. vetus amicus, sup. Marcelli, & comes. i. sectator militiæ Pompeianæ, et etiam Marc. indignatus aliquos amicorum præferri sibi ab eo. s. Cæsare, qui Marcellum propter honestissimos intercessores in gratiam receperat, præterito Magio. (Enim). i. quia ipse Magius confodit pugione ipsum Marcellum in portu Ath. repetentem vrbem. i. redeuntem in patriam à Mitylenis quo Magius contulerat se, & ita vtraque alteri obuiam factus est, & ipse Magius ductus pœnitentia, tetendit. i. accelerauit protinus ad irritamenta suæ vesaniæ trucidanda. i. ad seipsum vesania vexatum trucidandum, eus sup. hostis amicitiæ, quia ęgre tulit reconciliatum Cęsari Marcellum, interceptor. i. impeditor, ne ad consumationem perduceretur, beneficij diuini. i. à diuo Cæsare in Marcellum collati, & acerba lues. i. pernicies, aut labes, publicę religionis. i. charitatis patrię in Marcellum ob sanctitatem eius, quod. i. quæ res attinuit ad salutem clarissimi viri recuperandam. Quandocunque enim quis aliquid facit ob mandatum diuinum, aut virtutem hominum eo nomine, ne ob prætermissum officium deus offendatur, tunc respectus habetur religioni. Vnde Senatus, Populusque Rom. noscens Marcellum zelo reip. contra Cæsarem stetisse, pro eo intercessit.

DE C. TVRANIO.

* Appia. lib. 4 Oros. lib. 9 c. 18.

HANC * crudelitatem, cui nihil adijci posse videtur, C. Turanius atrocitate parricidij superauit. Nanque triumuirum partes secutus, proscripti patris sui prætorij, & ornati viri latebras, ætatem, notasq́. corporis quibus agnosci posset, cẽturionibus edidit, qui eum persecuti sunt. Senex de filij magis vita, & incremẽtis, quàm de reliquo spiritu suo solicitus, an incolumis esset, & an imperatoribus satis faceret, interrogare eos cœpit: è quibus vnus, ab illo inquit, quem tantopere diligis demõstratus, nostro ministerio, filij indicio occideris, protinusq́ue pectus eius gladio traiecit: collapsus itaque est infelix, auctore cædis, quàm ipsa cæde miserior.

OLIV. HANC crudelitatem) Chilonis impietatem omnium maximam existimassem, nisi Tuditanus eam atrocitate facti superasset, & re vera hac impietate maior nulla esse potuit, quid enim crudelius, aut magis impium, quam à filio parentes, vt hostibus gratificaretur, occidi, cum enim illum hostibus indicauit, occidisse videatur. hic igitur Tuditanus latentem patrem à triumuiris proscriptum, cum a missis interfectoribus quæreretur, non solum indicauit, sed eius quoque vultus, & oris lineamenta, & ætatis tempus, quibus cognosci posset ministris aperuit, ex quo factum est, vt qui ab amicis occultabatur, ab impio filio proderetur. [Notas corporis) Signa, & lineamenta corporis. [Senex de filijs magis vita) Hoc ad exaggerandum filij impietatem dicit, quòd etiam in media cæde pater de filij salute solicitus esset, & tam pium patrem filius sceleratus prodere non dubitauerit. [Incrementis) Bonorum accessionibus, & augmentis, itaque est infelix Maior, inquit, illi miseria fuit, quod indicatus esset à filio quàm quod interficeretur. [Auctore, cędis). s. filio miserior propter filium, qui cædis paternæ fuisset auctor indicio suo, neque enim sibi tam acerba mors videbantur, quàm filij proditio.

ASCEN. HANC, &c.) Caius Turanius (aut, vt Oliu. legit Tuditanus) superauit atrocitate parricidij. i. cædis patris ab eo procuratæ, hanc crudelitatem. s. Magij, cui nihil videtur posse adijci, cum sit grauissimum, talem virum etiam amicum sola æmulatione crucidasse. [Nanque sup.) Turanius secutus partes triumuirum . s. Antonij, Lepidi, & Augusti, edidit . i. expresse indicauit centurionibus latebras patris sui proscripti, viri Prætorij. i. qui aliquãdo prætor fuerat, & ornati. s. scientia, & virtute, & ætatem, & notas. i. insignia corporis, quibus posset agnosci. s. à centurionibus, qui sunt persecuti eum. s. patrem Turani. [Senex). s. pater deprehensus magis solicitus de vita filij, & incrementis filij. s. ad honorem, & ad gloriam, quam de reliquo spiritum suo. i. parte vitæ reliqua, cœpit interrogare, eos. s. Centuriones an sup. filius esset incolumis, & an satisfeceret, aut iam tum satisfaceret imperatoribus. s. triumuiris è quibus. s. Centurionibus vnus, inquit, tu non occideris nostro ministerio, sed indicio filij demonstratus ab illo quem diligis tantopere, & sup. Centurio traiecit proiecit protinus pectus eius. s. patris gladio. [Itaque infelix) . s. pater collapsus est eius miserior, auctor, cædis videlicet filio, quam ipsa cæde, quàm innocens obijt.

DE FILIO TVLLI ANNALIS.

* Appia. lib. 4.

CVIVS * facti acerbitatem L. Tullius Hannalis sortitus, cum in campum ad quæstoria comitia filij descendens, proscriptum se cognosceret, ad clientem suum confugit: sed ne fide eius tutus esse posset, scelere nefarij iuuenis effectum est. siquidem per ipsa vestigia patris militibus ductis, occidendum eũ in conspectu suo obiecit: bis parricida, consilio prius, iterum spectaculo.

OLIV. Tull. Hãnalis paterna nece auctor.

CVIVS facti) Hoc simile est superiori, sed in hoc differũt, quòd Tuditanus tantum latentis patris indicator, hic etiam paternæ cædis spectator, non enim sibi satisfuit, cædis ministros ad latentem patrem duxisse, nisi ante oculos patrẽ occidi vidisset, bis ergo parricida, consilio, & spectaculo. [Ad quæstoria comitia) Vt filius quæstor crearetur suaq́. præsentia, quo ad posset, filio suffragaretur. [Sed ne fide eius tutus esse posset) Quam à filio non potuit à cliente fidem est consecutus, vt occultaretur, quam tutam esse impietas filij non permisit, qui eũ prodidit. [Bis parricida) Et cum patrem prodidit, & cum occidi spectauit.

ASCEN. CVIVS). s. iam dicti facti acerbitatem. L. Tullius Hannalis sortitus, quia similem, aut maiorem passus est, cum descendens in campum . s. Martium ad comitia quæsturia filij. i. in quibus filius quæsturam petierat, cognosceret se proscriptum. s. a triumuiris, confugit ad clientem suum, vt in eius domo tutus lateret, sed effectum est scelere iuuenis. s. filij eius nefarij. i. detestandi, & indigni, qui nominetur, ne . s. pater esset tutus fide eius . s. clientis, qui quod in se fuit, patrono fidem præstitisset. [Siquidem). i. quoniam militibus ductis. s. à filio, per ipsa vestigia patris, filius sup. obiecit eum . s. patrem suum occidendum in conspectu suo, eius sup parricida bis, prius. i. priori (vt dicunt) vice, consilio, quia patrem indicauerat, iterum. i. secunda vice (si modo liceat ita dicere) spectaculo, quia sustinuit cædem patris videre.

DE VXORE VITII SALLASSI.

* Appia. lib. 4.

NE Vitius * quidem Sallassus proscriptus parum amari exitus, quem latentem vxor interficiẽdum; quid dicam, tradidit: an ipsa iugulauit? quanto enim leuius est scelus cui tantummodo manus abest?

OLIVERIVS.

NE vitijs quidam Sallassus) Crudelitatem vxoris expertus est vitius iste, quia triumuiris proscriptus, cum ad politicas vxoris ædes profugisset, ab ea non est admissus, quare vehementi indignatione commotus, ne in persequentium manus perueniret, ibi gladio pectus transfixit, postesq. crudelissimæ coniugis sanguine aspersit, vxor igitur virum non prodidit, sed suis manibus quodammodo iugulauit, nam idem est auctorem & actorem cædis esse. [Nec parum amari) Liptote est, ac si diceret amarissimi [Quanto) Enim leuius est. At si diceret, idem scelus esse vt alicui mortis causam, atque ipsam mortem inferre.

ASCEN. NE quidem). i. non etiam, aut saltem Vitius Sallassus (vbi alij legunt Vetius Falassus) proscriptus. s. ab ijsdem sup. fuit exitus parum amari immo multum amari quem latentem vxor, quid dicam, an tradidit interficiendum, an ipsa iugulauit, q. d. cum eum prodiderit, aut excluserit, occasionaliter eum iugulauit. [Enim) quia, quanto leuius supp. est scelus eius, cui manus abest tantum modo cum sup. cetera, vt consensus, & indicium adsint, q. d. minimo.

EXTERNA.

DE DVOBVS FRATRIBVS, FILIIS REGIIS.

* Liu. li. 28. fratres patrueles vocat.

ILLVD autem facinus, quia externum, tranquilliore affectu narrabitur. Scipione * Africano patris, & patrui memoriam gladiatorio munere Carthagine noua celebrante, duo regij filij nuper patre mortuo, in arenam processerunt, polliciti q́ue sunt ibi se de regno prœliaturos, quo spectaculum illud illustrius pugna sua facerent: eos cum Scipio monuisset, vt verbis cõtendere, quàm ferro dimicare mallent, vter regnare deberet, ac iam maior natu consilio eius obtemperaret, minor corporis viribus fretus, in amentia perstitit, initioq́ue certamine pertinacior impietas fortunæ iudicio morte multata est.

OLIV. ILLVD autem facinus) Scipio à Cossulone Carthaginem ad vota soluenda Dijs, munusq́. gladiatorum, quod mortis causa patris, patruiq. parauerat edendum redijt, gladiatorũ spectaculum fuit, non ex eo genere hominum, ex quo iam istis cõparare mos est seruorum, qui venalem sanguinem habent, voluntaria omnis, & gratuita opera pugnantium fuit, nam alij missi ab regulis sunt ad speciem insitæ genti virtutis ostendendam, alij ipsi professi se pugnaturos in gratiam ducis, alios æmulatio, certamenque traxit, vt quas disceptaneo controuersias finire nequiuerant,

tierant, eo vt voluerant pacto, ferroque decernerent, neque obscuri generis homines erant, sed clari, illustresq. Corbis & Orsua patrueles fratres de principatu ciuitatis, ferro se certaturos professi sunt. Corbis maior erat ętate. Orsuę pater princeps proxime fuerat, à fratre maiore post eius mortem acceptu principatu, cum verbis disceptare Scip. vellet ac se dare iras, negarunt id ambo dicere communibus cognatis, nec alium deorum hominumue, quam Martem se iudicem habituros esse, robore maior, minor flore ætatis ferox, mortem in certamine, quàm vt alter alterius imperio subigeretur præoptantes, cum dirimi a tanta rabie nequirent, insigne spectaculum exercitu præbuere, documentumque, quantum cupiditas imperij malum inter mortales esset maior vsu armorum, & astu, facile stolidas vires iunioris superauit. [Duo regir filij] Dissentit à Liuio Val. hoc loco nō enim fratres, sed patrueles fratres fuisse dicit Liu. [Gladiatorio munere] In ludis funebribus adhibebatur gladiatorum paria inter se ad sanguinem, vel ad mortem, vsque certantium, et supra diximus. Itaque eiusmodi ludi celebriores habebantur, quo plures gladiatores occubuissent. [Carthagine noua] Ciuitas est Hispanię, quæ noua dicta est, ad differentiam veteris, quæ fuit in Africa. [Fortunæ iudicio] Quia fortuna voluit, vt maior, in quo iustitia pietasque illustrior, erat, victor existeret.

ASCEN. ILLVD autem facinus .s. quod sequitur, narrabitur affectu tranquilliori, quia externum, externa autem nos minus afficiūt. Scipione Africano celebrauit Carthagine noua, quæ est in Hispania, memoriam patris, & patrui .s. P. & Cnei Scipionum in Hispania interemptorum, munere gladiatorio (quod propter effusionem sanguinis Dijs inferis, & manibus occisorum gratissimum esse credidit misera gentilitas. Illud autem genus dimicandi in harena, vbi par pari opponebatur, dictum est munus, propterea quòd ea eo quasi muneris loco voluptatem captabat populus,) duo filij regij, patre mortuo nuper .i. paulo ante, alij tamen non fratres, sed è fratribus genitos dicunt processerunt in harenam .i. locum dimicandi, harena, ne sanguine fuso lubricus fiat, sparsa, & polliciti sunt, se præliaturos .i. concertaturos, ibi videlicet in harena, quo .i. ideo, vt facerent illud spectaculum illustrius sua pugna, Cum Scipio monuisset eos, vt mallent dijudicare .i. discernere verbis .s. disceptando de iure suo, quàm ferro .i. armis, vter .s. eorum deberet regnare. Alij legunt, vt verbis discernere, quàm ferro dimicare mallent, sed sic non congruit, quod additur, vter regnare deberet, cum verbo dimicare, dereliqui ergo vt iunenis, ac maior natu obtemperaret iam consilio eius .s. Scipio, sui quòd prudentior erat, quòd melius de iure suo sperabat, cum senior esset, iunior fretus viribus corporis, persistit in amētia .s. sua .i. maluit ferro, quam verbis rem discernere, & re certamine inito, impietas pertinacior, videlicet, iunioris mulcata est .i. punita morte, iudicio fortunæ, quæ in tali dimicatione multum potest, non quòd res aliqua sit fortuna, sed quòd fortuito euenire solet, vt iustior causa interdum succumbat, vnde talis cōcertatio ab ecclesia non probatur.

DE MITHRIDATE.

MITHRIDATES autem multo sceleratius, qui non cum fratre de paterno regno, sed cum ipso patre bellum de dominatione gessit, in quo quis aut homines vllos adiutores inuenerit, aut deos inuocare ausus sit, pro admiratione habetur.

OLIVERIVS.

MITHRIDATES) Mithridatis factum multo sceleratius, qui non cum fratre, sed cum patre de regno certauit, cum enim regnandi libidine nimia esset incensus, præmaturam, & celerem patris mortem capiebat, quam cum illi clam inferre non posset, nec palam auderet occupata regni parte bellum indixit, sed pater morte præuentus, sceleratam filij cupiditatem adimpleuit. [In quo quis] Aut homines vllos, sunt le inquit moniti, vel certe miraculi erit, si quis in eiusmodi bello quod filius aduersus patrem suscipit, inueniri potuerit, qui aut auxilia præstare, aut deos inuocare ausus fuerit. [Pro admiratione habetur) Loco miraculi ducitur.

ASCEN. MITHRIDATES autem sup. egit sceleratius multo, qui non gessit bellum) .i. non concertauit de paterno regno cū fratre, vt superiores fecerunt, sed cum ipso patre de præsentatione .i. tyrannide, non enim viuo patre, totum regnum eo inuito possidere poterat, in quo .s. bello habetur pro admiratione, qui, id est quomodo Mithrid. s. iunior, aut inuenerit vllos adiutores, aut ausus sit inuocare deos, cum dij malis artibus, nedum nefandis inceptis auxilium non præstent, licet interdum vltionem differendo malos regnare permittant. Quod audire deberent Christiani, qui in re pessima se cruce muniunt, aut oratione, aut sacrificio, cum ad talia Deus surdas habeat aures. Scimus enim quia deus peccatores (præsertim ad peccata pertinenda) non exaudit.

DE SARIASTRE FILIO TIGRANIS REGIS.

QVANQVAM quid hoc quasi inusitatum illis gētibus miremur? cum Sariaster aduersus patrem suum Tigranem Armeniæ regem, ita cum amicis consenserit, vt omnes dextris manibus sanguinē mitterent, atq; eum inuicem sorberent, vix ferrent pro salute parentis tam cruenta cōspiratione fœdus facientem.

OLIVERIVS.

QVANQVAM quid hoc) Quasi dicat bellum, quod cum patre habuit Mithrid. non iam videtur admirandum cū & Sariaster idem fecerit in Tygranem eius patrem Armeniæ regem, hic Sariaster, vt tradit Plut. in vita Pompeij, post pulsum è prouincia Mithr. qui ad Tygranem in Armeniam profugerat, à patre defecit, & Pompeium in Armenia vocauit, illique venienti occurrit ad Fluuium Maraxem victis copijs, vrbes, & oppida patris cum Pompeio pariter expugnat. Sed Tygranes audito aduentu Pompeij, cognitaque defectione filij, communicato cum amicis consilio, bisque in regiam, & arcem collocatis, ad Pompeium sup. confugit. fretus illius humanitate, ac suauissimis moribus, erroribus veniam petijt, qua impetrata, vt diximus in cap. de humanitate, cum illum Pompeius in dextera parte, filium in sinistra iuxta se collocasset, atque inter illos regnum partitus esset, impius filius Sariaster id ægre tulit, à Pompeio inuitatus ad cœnam, respondit non sibi opus esse Pompeio, se Romanorum alium inuenturum, cui charior esse possit, quibus verbis iratus Pompeius illum in vincula coniecit, & ad triumphum reseruari iussit. Valer. vero dicit hunc patrem conspirasse cum amicis, detestabili coniuratione, humano .s. sanguine facta. constat tamen illum à Pompeio in triumphum fuisse ductum. [Inusitatum illis gentibus) Quasi apud alias nationes non idem fieri consueuerit. [Dextris manibus sanguinem emitterent) Haurirent è dextris suis sanguinem, nam vt testis est Herodot. apud barbaras nationes, execrationis, & iusiurandi mos fuit, vt dextria manibus sanguinem haustum vino permistum biberent, cū hac execratione, vt quicunque à fœderis lege, & coniuratione defecisset, execrabilis esset. [Conspirationis) Igitur aduersus Tygranem factæ, filius se socium, & principem præbuit. [Inuicem sorberent) Confusum admistumque sanguinem ex eorum dextris haustum combiberent, quod & Catilina in cōiuratione sua fecisse dicitur. [Vix ferrent pro salute parentis) Qui vestigium aliquod humanitatis hñt, non sustinerent pro salute patris hanc fieri execrationem, quam aduersus patrem Sariaster fecisse dē. [Tam cruēta ꝯspiratione) Quæ humano sanguine sanciebatur.

QVANQVAM quid) .i. ad quid miremur, hoc .s. facinus Mithridatis quasi inusitatum illis gentibus, quasi dicat frustra, cū Sariaster ita consenserit cum amicis .i. ita communicauerit, & cōiurationem firmauerit aduersus patrem suum Tygranem regē Armeniæ, vt omnes emitterent, dextris manibus sanguinem atque sorberent eum inuicem .i. alter alterius, quod magis mirandum est. [Quia) .s. Armenij via ferrent .i. paterentur, sup. filium facientem fœdus tam cruenta conspiratione pro salute parentis, vt nunc contra eam fecit. ASCEN.

DE QVODAM QVI INTERFICERE VOLUIT OCTAVIANVM AVGVSTVM.

SED quid * ego ista consector, aut quid in his immoror, cum vnius parricidij cogitatione cuncta scelera superata cernam? omitti igitur impetu mentis, omnibus indignationis viribus, ad id lacerandam pio magis, quàm valido affectu rapior. quis enim amicitiæ fide

* Tyberiū lege, quē sci ac... voluit interficere, Suet. in Tyb.

Dion. lib. 57. Tacit. lib. 4. et Ioseph. lib. 18. c. 13. antiq. etsi in Augustum multi et coniurarunt. Suet. in Aug. & Dion. & Tacit. & Sen. & Paterc. * Vi homines sunt dicti

de extincta genus humanum cruentis in tenebris sepelire conatum, profundo execrationis debitæ, satis efficacibus verbis adegerit? Tu videlicet efferatæ barbariæ immanitate truculentior, habenas Romani imperij, quas princeps, parensque noster salutari dextera continet, capere potuisti? haud te compote furoris in suo statu mundus mansisset. vrbem à Gallis captam, & trecentorum inclitæ gentis virorum strage fœdatam alliensem diem, & oppressos in Hispania Scipiones, & Trasimenũ lacum, & Cannas, bellorumque ciuilium domestico sanguine manantes furores, amentibus propositis furoris tui repræsentare, & vincere voluisti? Sed vigilarunt oculi deorum, sydera suum vigorem obtinuerunt, aræ, puluinaria, templa, præsenti numine vallata sunt. * Nihil quod pro capite Augusti, ac patria excubere debuit, torporem sibi permisit, & in primis auctor, & tutela nostræ incolumitatis Iupiter, ne excellentissima merita sua tutius orbis ruina collaberentur, diuino consilio prouidit. Itaque stat pax, valẽt leges, syncerus priuati, ac publici officij tenor seruatur. * Qui autem hæc violatis amicitiæ fœderibus tentauit subuertere, omni cum stirpe sua P. R. viribus obtritus etiam apud inferos, si tamen illuc receptus est, quæ meretur supplicia, pependit.

* De Seiano Sen. li. 2. c. 11. de tranq.

OLIV. SED quid ego ista consector) Hoc exemplum totum est in assentatione positum, & aperta nimis, atq; impudens assentatio, quæ non sine lectoris fastidio legi possit. Coniurationem enim quam aduersus Tyberium ausus est moliri Seianus, cũctis reip. calamitatibus dicit non solum conferendam, sed etiam esse præferendam Suet. in vita Tyberij, Seianum, inquit, res nouas molientem, quamuis iam natalem eius publice celebrari, & imagines aureas coli passim videretur, vix tandem & astutia magis, ad dolo, quam principali auctoritate subuertit, nam primo, vt à se per speciem honoris dimitteret, collegam sibi assumpsit in quinto consulatu, quem longo interuallo absens ob id ipsum susceperat. [Deinde spe affinitatis) Ac tribunitiæ potestatis deceptum inopinantem criminatus est, pudenda miserandaq. oratione, cum inter alia patres conscriptos præcaretur, mitterent alterum ex consulibus, qui senem, se, & solum in conspectum eorum, cum aliquo præsidio perduceret. Sic quoque diffidens, tumultumque metuens Drusum nepotem suum, quem in vinculis adhuc Romæ continebat solui, si res posceret, ducique constitui præceperat. Aptatis etiam nauibus ad qualcunque regiones meditaretur fugam, speculatus ex altissima rupe identidem signa, quæ ne nuncij morarentur tolli procul, vt quidquid factum præsentiret, mandauerunt. Verum & oppressa coniuratione Seiani nihilo securiore, aut constantiore p nouẽ proximos menses nõ egressus est villa, quæ vocatur Iouis. Hanc igitur coniurationẽ detestatur Val. quam dicit per assentationem ad humani generis euersionem, excidiumque pertinuisse, extincto enim imperatore Tyberio, à quo genus humanum regeretur, id à tanto imperatore deserto periturum esse videbatur. [Sed quid ego ista cõsector) Quasi seipsum reprehendit Val. quod dum in alienis exẽplis narrandis intentus est, detestandam aduersus Tyb. Seiani cõiurationem prætermittat, quæ atrocitate facti cuncta scelera superasse videatur. [Omni igitur impetu mentis) Quando quidẽ hoc superat omnia scelera, totis habenis ad id lacerãdum impellor. [Impetu) Impulsu, & ardore mentis. [Pio magisquam valido) Potenti, quia impares sunt rei tantæ vires ingenij mei, nec mihi tanta est dicendi copia, quæ parem huic facto detestationẽ reddere possit. [Quis enim amicitiæ fide) Non satis dignis verbis. Hoc Seiani scelus vituperari posse dicit, qui amicitię fide violata, genus humanum in discrimen occidendo imperatorem adducere voluerit. [Genus humanum) Quia in vno imperatore totius generis humani salus sit reposita. [In profundo) In barathro. [Tu videlicet efferate) Apostrophat ad Seianum quem omnibus barbaris dicit esse crudeliorem, qui Rom. imperium voluerit intercipere, quod si factum fuisset, totus terrarum orbis confusus perturbatusque fuisset, ac propemodum euersus. [Vrbem à Gallis captam) Postquam magnitudine, & atrocitate criminis inuectus est in Seianum, nunc per comparationem illius impietatem exagerat, dicit enim omnes clades Romanorum ab hostib. acceptas cum hoc tanto scelere non posse conferri, quod quãtum in eo fuit, non modo referre, verumetiam superare omnes Romanæ vrbis calamitates voluerit. [Vrbem a Gallis captam) Nota est historia, quomodo Brenno duce Galli, fuso fugatoque apud Alliam exercitu Romano vrbem cœperunt, & totã præter Capitolium flamma, ferroque vastarunt. [Et trecentorũ inclitæ gentis) Trecenti & sex Fabij aduersus Veientes suis opibus, suisque sumptibus gerendum bellum susceperunt, qui apud Cremeram per insidias cęsi oẽs ad vnum fuerunt, quæ familia penitus extincta fuisset, ni vnus qui per ætatem arma ferre non poterat, Romæ relictus ea propagasset, de quibus Ouid. lib. Fast. ij. Hęc fuit illa dies, in qua Veientibus armis Trecentũ Fabij ter cecidere duo. Vna domus vires, & onus susceperat vrbis. Sumũt gentiles arma professa manus, &c. quæ sequuntur. Ex hac igitur familia, vt diximus, vnus tantum superfuit, à quo duxit originẽ Q. ille Fab. Max. de quo Enn. & alij. Vnus qui nobis cunctando restituit rem. Vnde & Ouid. Nam puer impubes, & adhuc non vtis armis. Vnus de Fab. gente relictus erat. Scilicet vt posses olim tu maxime nasci. Cui res cunctando restituenda foret. [Aliensem diem) Qui inter nefastos dies connumeratus est, eo quòd bis eo die Romani clade fuissent affecti, & ab alia Flu. dictus. Vbi Romanus exercitus à Gallis fusus turpiter fuerat, atque fugatus. [Oppressos) In Hispania Scipiones Cn. & P. fratres, qui Celtiberorum, perfidia decepti, cum duobus consularibus exercitibus in Hispania, cæsi fuerunt, de quibus satis supra dictum est. [Trasimenum lacum) Apud quem Hãnibal Cn. Flaminium cum exercitu deleuit. [Et Cannæ) Vbi Paulus Aemilius cum Terentio Varrone cum ingenti clade fuere superati, vt sæpius dictum est. [Sed vigilarunt oculi deorum) Respicit ad id, quod Iulius Cæsar in sydus dicitur esse translatus. [Aræ puluinaria templa) Ac si diceret cuncta numina omnisque diuinitas, tunc pro imperatoris salute vigilauit. [Et in primis auctor Iupiter) Recte Iouem separat à ceteris Dijs, tanquam patrem, regemque, hominumque, sic & Virg. de Priamo. Forsita & Priami fuerint, quæ fata requiris. [Nec excellentissima merita sua) Quia regnante Augusto, pax fuit in toto orbe terrarum, in quo statu, & Tyberius acceperat imperium, quod mortalibus Iupiter concessisse videtur. [Itaque stat pax) Quis numinum clemẽtia omnia placata, & quieta seruantur. [Qui autem hoc tentauit) Dicit Seianum cum vniuersa stirpe esse deletum. [Et quas meruerat) Conspirationis pœnas dedisse.

Trasimenus. Cannæ.

ASCEN. SED quid ego consector ista) .s. externa, gentibus illis solita, & in quibus parum iacturæ res totius vniuersi fecerit, aut qd immoror in his, cum cernam cuncta scelera superata. [Cogitatione) .i. concepto, & proposito vnius parricidij .s. Seiani in Tyberium? (cum tamen vulgo in titulo habeatur de quodam, qui Octauianum &c. cum non Octauianum, sed Octauium à doctis appellatum constet) Igitur ego rapior omni impetu mentis & omnibus viribus indignationis ad lacerandum .i. acerrime detestandum, id .s. parricidium, affectu magis pio .s. in patrem patriæ, quàm valido quia non valeo tantopere ipsum dilacerare, quantum velit, & quantum meruit. [Quis) Enim adegerit profundo debitæ execrationis verbis satis efficacibus, id est potentibus conatum .i. eum, qui conatus est, vtpote Seianum, sepelire in tenebris cruentis genus humanum, & hoc fide amicitiæ extincta .s. per cædem Tyberij a perfido Seiano factam, q.d. nullus, videlicet tu (quem vt nefandum hominem non nominat) ò Seiane truculentior, id est dirior, immanitate barbarię efferatæ, id est ferali feritate furentis, potuisti capere .i. inuadere, habenas .i. gubernacula Romani imperij, quas princeps, & parẽs noster .s. Tyb. Cæsar, continet dextera salutari, id est salutifera? certe mundus haud, id est non mansisset, in suo statu .i. perijsset, te compote furoris, id est si exequi potuisses parricidium quod per furorem cõcepisti. [Tu voluisti repræsentare) Id est iterum exhibere, & innouare saltem in valore, & vincere, immo etiam superare, à mentibus propositis furoris tui, Vrbem .s. Romam captam à Gallis, id est malum, quod tunc passa est. [Et fœdatam strage trecentorum virorum inclytæ gentis) Scilicet Fabiæ apud Cremeram occisæ, & diem alliensem infaustam, propter stragem Romanorum à gallis acceptam, & Scipiones .s. fratres duos Cn. & Publiũ oppressos in Hispania à Pœnis fraude Celtiberorum & lacum Trasimenum & Cannas, id est loca apud quæ Hannib. immanem Romanorum stragem ædidit, & furores bellorum ciuiliũ, vt Marij, & Syllæ, Cæsaris, & Pomp. Augusti, & percussorum Cæsaris, manantes sanguine domestico. [Sed oculi deorum vigilarunt)

larunt) Quia deleta est coniuratio, & Seianus ad supplicium tractas, vt Iuuen. late docet, sydera obtinuerunt suum vigorem, inter quæ Cæs. astrum fingebatur repositum. [Aræ puluinaria) .s. in templis Dijs pro salute principis posita, vt illis Dijs excubarent, templa.s.deorum vallata.i.munita sunt numine .s. deorum præsenti.s.per inuocationem, (vnde licet vulgus fortem putaris simulacra esse deos, tamen prudentiores, non tamen satis prudẽtes, quia vanum erat ante lucem surgere putabant non deos esse sed deorum domicilia, ad quę per inuocationem descendebãt.) [Nihil).s.numinia, aut diuinitatis, quod debuit excubare pro capite.i.salute Augusti.s. Tyb. ac patria.i.pro salute patriæ permisit sibi torporem.i.dormitationem, quæ torpentes facit, & in primis.i.præcipue Iupiter auctor, & tutela incolumitatis nostræ .s. Romanæ, aut nostri sæculi prouidit diuino consilio, ne excellẽtissima merita sua templa, & alia imperij insignia, quæ merito, & beneficio Iouis Rom. assecuti erant, collaberentur sup. cum ruina totius orbis. [Itaque).i.& ita, quia Dij vigilauerũt pro Tyb. & imperio eius, pax.s sub Augusto nata, stat.s. in vigore suo leges valent, tenor officij priuati, ac publici seruatur syncerus .i. integer, & incorruptus. (Hoc autem boni habet id genus assentationis, quòd dum per assentationem dicuntur principes optimus esse, tacite vt tales sint admonent autem.i.is sup. videlicet Seianus, qui tentauit subuertere dicta hæc.s.bona vbi ritus viribus P. R. cum omni stirpe sua pependit (legam pendit,) quia dicit meretur, quasi adhuc penderet excoluit supplicia quæ mereretur, etiã apud inferos, si tamen receptus est illuc .i. ad sedes inferorum. Nam miseri mortales credebant deteriorem conditione illorũ, qui non reciperentur ab inferis, vt manes sepulturum, & qui hic iusta non essent assecuti, tales enim vt vj. Aen. dicitur. Centum errant annos, ex Ægyptiaca heresi.

DE MORTIBVS NON VVLGARIBVS. CAP. XII.

VMANAE autem vitæ conditionem pręcipuę primus & vltimus dies continet: quia plurimum interest quibus auspicijs inchoetur, & quo fine claudatur: ideoq́ue eum demum felicem fuisse iudicamus, cui & accipere lucem prospere, & reddere placide contigit. Medij temporis cursus, prout fortuna gubernaculum rexit, modo aspero, modo trãquillo, motu peragitur, spe semper minor, dum cupide votis extenditur, & ferè sine ratione consumitur. nã & si eo bene vti velis, etiam paruum amplissimum efficies numerum annorum, multitudine operum superando. Alioqui quid attinet inerti mora gaudere, si magis exigas vitam, quàm approbes? sed ne longius euager, eorum mentionem faciam, qui non vulgari genere mortis assumpti sunt.

OLIV.

VMANAE autem vitæ conditionem) Dicturus de hominum morte non vulgari, præfatur quodammodo, & humanæ vitæ conditionem ex ortu & occasu hominum cognosci, vt eum vere felicẽ dicamus, qui natus optimis auspicijs vitam honestissime finierit, sed cum vita, quæ fruimur breuis sit, dicit memoriam nostri faciendam esse quammaxime longam virtute, & rerum gestarum gloria, ne vitæ cupiditate ducti, malimus in ocio & languore diutius viuere, quam breue temporis spacium factis illustrare. [Primus dies) Quo sydere nascatur quispiam. [Et vltimus) Quo genere mortis extinguatur. [Præcipue,) q.d. nõ negauerim ceteros quoque dies ad considerationem vitę conferre, sed præcipue notandus est primus vitæ dies quo sit sydere natus, nam si benignus fuerit ortus plurimum valet ad reliquum vitæ tempus feliciter exigendum. [Et reddere placet. corrigit) Iuxta illud Solonis, quod ab Ouid. sumptum est, sed .s. vltima semper expectanda dies homini est, diciq́ue beatus. Ante obitum nemo supremaq́ue funera debet. [Medij autem temporis cursus) Medium, inquit, vitæ spacium pro fortunæ libidine versatur vt modo sit amaritudine, modo sit iocunditate respersum. [Prout fortuna gubernaculum rexit) Non sine ratione gubernaculũ dixit, nam, vt inquit, Lact. Firm. de Falsa religione fortunæ simulacrum cum copia, & gubernaculo fingebatur, tanquam ea esset, quæ opus tribueret, & humanarum rerum regimen obtineret, cui opinioni & Virg. assentire videtur, qui fortunam omnipotẽtem appellat, & historicus, qui ait, sed profecto fortuna in omni re dñatur, est aũt fortuna vt ab eodem Lact. diffinitur, accidenti rerum subitus, atq; inopinatus euentus. Cic. tñ lib. de Diu. fortunam penitus tollit, cum dicat nihil esse tam contrarium rõni, & constantiæ, q̃ fortunam, vt ne in deum quidem cadere posse videatur, vt sciat quid casu & fortuito futurum sit, si enim sit illud, certe eueniet, si certe eueniet, nulla est fortuna. [Spe semper minor) Quia homines se diutius victuros esse sperant, sed vitæ cursus spe semper breuior esse solet, sed duplici ratione fit breuis, & quòd sibi lõgiorem vitam vnusquisque præsumit, & quòd sine ratione transigitur à multis. [Nam & si eo bene vti velis) Si bene viuendi rationem homines sequerentur, vitæ cursus quantũlibet breuis longissimus efficeretur, danda est igitur opera, vt cũ virtute viuatur. [Inerti mora) Ignauiæ vitæ longitudine. [Magis exigas) quam approbes. Magis vitæ longitudinem optes, quam virtute, & recte factis vitam illustres.

HVMANÆ &c.) Autem.i.sed primus & vltimus dies humanæ vitæ continet præcipue conditionem .i. qualitatem, hoc est felicitatem, aut infelicitatem, sup. eius, quia interest .i. refert plurimum, quibus auspicijs .i. initijs, & quibus syderib. seu quo horoscopo ac facie cœli, secundum Astrologos inchoetur (vnde Iuuen. Distat enim quæ sydera te excipiant, primus incipientẽ Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem. Causa est, plus etenim fati valet hora benigni. Quam si te Veneris cõmendet epist. Marti (& quo fine claudatur) quod certe plurimum refert, quia qualem te inuenio, talem te iudico, vnde preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Mors autem peccatorum pessima, sed ferè qualia sunt media, talis est finis) Ideoq̃ nos iudicamus demum.i.solum eum felicem, cui contigit, & .i.simul accipere lucem.i.ingredi vitam hanc prospere.i.benigno aspectu syderum, aut potius fauore deorum, sed rex Iupiter omnibus idem & reddere.s.deo, à quo tanquam depositariam accepimus sup. vitam placide, cursus medij temporis peragitur, modo aspero, modo tranquillo motu prout.i.secundum quod fortuna rexit gubernaculum, (quod de rebus fortunæ concedi potest, sed esse neque felicem, neque vere miserum patiuntur exitum peragitur inquam eius, semper minor spe. [Dum).i.quando quidem extenditur cupide votis semper, videlicet plura cupiendo, & consumitur ferè .i. quasi totus sine ratione .i. debita ęstimatione. [Nam si velis vti eo).s.cursu medij temporis vitæ, bene .i. decenter tu efficies paruum numerum annorum amplissimum superando sup. cum multitudine operum (quia licet in paruo tempore multa operari, & siquis preuentus fuerit, vt multa sicut instituerat operari nequiuerit, deus volũtatem pro effectu coronabit, & ita vt recte dixit Seneca, non refert quãdiu, sed quàm bene vixeris) alioqui .i.aliter quid attinet.s.ad rem.i.quid vtilitatis habet, gaudere mora.i.productione vitæ inerti .i. ignauæ minus industria, q.d. nihil, si .i. dummodo tu exigas.i.insolenter petas, aut turpiter expellas magis vitam, quàm approbes .s. tibi decenter concessam, nihil enim est tempore preciosius, cuius precium bonis operibus approbatur. [Sed ne euager longe faciam mentionem eorum, qui absumpti sunt),i.extincti, aut sublati, non vulgari .i. insueto genere mortis,

DE TVLLO HOSTILIO.

TVLLVS * Hostilius fulmine ictus, cum tota do- u Liu. li. 1. et Dio. lib.2.
mo conflagrauit. Singularem fati sortem, qua accidit, vt columen vrbis, in ipsa vrbe raptum, ne supremo quidem funeris honore à ciuibus decorari posset, cœlesti flamma in eodem conditione redactum, vt eosdem penates, & regiam, & rogum, & sepulchrum haberet.

TVLLVS Hostilius fulmine ictus) Post multa bella confecta, cum homines vulgo eum statum rerum, qui sub rege Numa fuerat, requirerent, vnam.s.opem ægris corporibus relictam esse credentes, si pax, veniaq́ue Dijs immortalibus esset impetrata. regis Numæ cõmentarios adiuit, hunc igitur ea cõmentaria voluentem tradunt, cum ibi quædam occulta solemnia, & sacrificia Ioui elicio facta inuenisset, operatum his sacris se abdidisse, sed non rite factum, & curatũ id sacrum esse, nec solũ ei nullam oblatam cœlestium speciem, sed ira Iouis sollicitata, praua tam religione fulmine ictum cum tota domo flagrasse OLIV.

regnauit

Byzātiū incēd. regnauit autem anni xxxij. cuius temporibus ferum Byzātium ciuitatem, quæ nunc Constantinopolis dicitur, fuisse conditam. Dionysius Alicarnaseus de hoc incendio duas affert opiniones, & dicit succensam domum alios putare per fulmen ob quorundam sacrorum intermissionem, plures tamen humanis insidijs esse factum id opus ascribentes. Martio, qui post eum regnum obtinuit, sed hanc opinionem paulo post multis rationibus confutat. [Vt culmen vrbis).i.rex sustentaculum vrbis Rom. nam columen a columna dictum est, sicut enim columna domum sustinet, sic & reges suas vrbes, & oppida sustinere videntur.

ASCEN. TVLLVS Hostilius) Rex Rom. conflagrauit cum tota domo.i.familia, ictus fulmine. [Singularem).i.ô singularem sortem fati.i.mortis, quæ accidit, vt columen vrbis.i.rex ipse raptū .s.a morte. in ipsa vrbe, ne quidem.i.non saltem posset decorari à ciuibus supremo honore funeris, redactum cœlesti flāma in eadem (legerem in eam) conditionem, vt haberet eosdem penates, & regiā.s.dum viueret, & rogū, & sepulchrū.s.in funere post fata.

DE DVABVS MVLIERIBVS.

Liu. li. 22. et Plutarc. in Hannib. aliter Plin. lib. 7 cap. 53

VIX * verisimile est in eripiendo spiritu idem gaudium potuisse, quod fulmen: & tamen idem valuit. Nunciata enim clade, quæ ad lacum Trasimenum inciderat, altera mater sospiti filio ad ipsam portam facta obuia, in complexu eius expirauit, altera cum falso mortis filij nuncio mesta domi sederet, ad primum conspectu redeuntis exanimata est. Genus casus inusitatum, quas dolor non extinxerat, lætitia consumpsit.

OLIV. *Gaudiū perimit.* VIx verisimile) Dicturus, de duarum fœminarum morte non vulgari, ostendit mirum esse vim tantam in eripiendo spiritu repentinum, & inopinatum habuisse gaudium, quantam in Tullo fulmen obtinuit, fuit autem tempore secundi pun. bel. post cladem apud Trasimenum Rom. illatam, cum varie affecta ciuitas esset fœminarum præcipue, & gaudia insignia erant, & luctus nam vnam nunciata clade in ipsa porta Sospite filio repente oblato, & in conspectu eius repente expirasse ferunt, alteram cui mors filij falso nunciata erat mœstam sedentem domi, ad primum conspectum redeuntis filij gaudio nimio exanimatam. [Sospiti) Saluo, & incolumi filio. [Exanimata) Hoc loco mortua dicitur, quamuis teste Seruio, exanimus mortuus, & exanimatus territus dicatur. Virg. Exanimumque auro corpus vendebat Achilles. Item exanimata sequens impingeret agmina muris. [Genus casus) Genus mortis. [Inusitatū) Præter consuetudinem, nam id rarissimum est, nec videtur esse naturale, quod quis gaudio pereat, philosophi dicunt cor à sanguine deseri in nimia lætitia, & quia relaxatis venis toto corpore diffunditur, contra vero in metu fieri, vt desertis partibus exterioribus corporis ad cor sanguis accurrat, & ei laboranti opem ferat, si corrigitur in lætitia deseritur à morte facile opprimitur.

ASCEN. VIX verisimile est gaudium posse idem).i.eundem effectum, in eripiendo spiritu.i.in subito necādo, quod fulmen.s.potuit in domum Tulli regis, & tñ valuit idem. [Enim).i.quia clade.i.calamitate, & strage Rom. quæ inciderat in conflictum cum Pœnis apud Trasimenum.s.lacū, vel Trasimontem, altera duarum mulierum.s Romanarum facta obuia filio sospiti.i.saluo, quem interemptum crediderat, ad ipsam portam expirauit in complexu eius. altera cum sederet domi mesta falso nuncio.i. ob falsum nuncium mortis filij.i. quem acceperat de morte filij est exanimata.i.priuata vita ad primum conspectum eius. [Genus,) Id est ô genus casus, scilicet.i.mortem inusitatum, quia sup. lætitia consumpsit, quas dolor non extinxerat.

DE M. IVVENTIO TALVA COS.

Plin. li. 7. cap. 53.

SED minus * miror, quòd mulieres. Marcus Iuuentius Talua Consul, collega Tyberij Gracchi consulis, cum in Corsica, quam nuper subegerat, sacrificaret, receptis literis decretas ei à senatu supplicationes nunciantibus, intento illas animo legens calligine orta ante foculum collapsus, mortuus humi iacuit. quem quid aliud quam nimio gaudio euectum putemus? En cui Numantia, aut Carthago excidenda traderetur.

OLIV. SEd minus miror, quod mulieres) Comparat mulieribus M. Iuuentium consulem Gracchi collegam, qui nimia & ipse lætitia perijsse creditur, nam cum sacra Dijs exhiberet in Corsica, quàm auspicijs suis, atque ductu subegerat literæ à senatu redduntur, quibus illi supplicationes fuisse decretas significabatur, sed cum intentiori animo legeret eas, nimio euectus gaudio, ante ipsa deorum altaria, velut victima moribūdus cecidit. Plin. lib. vij. M. Iuuentius Talua consul cum sacrificaret.s.perijt. [In Corsica) Quam Ligustici sinus æquor aluit, teste Solino. [Sacrificaret) Propter rem feliciter gestam, dijs vota persolueret. [Supplicationes).s.fuisse decreta illi, nam mos erat, vt sæpe diximus, quòd parta victoria in omnibus tēplis supplicationes decernerentur dijs illis, quos victoriæ auctores fuisse existimabant, deinde triumphi spes erat imperatori qui victoriam fuisset consecutus, nam præcedebant semper supplicationes, sequebatur deinde triumphus. [Caligine orta) Cum obtenebrati eius essent oculi. [En cui) Ironia est, q.d. quid si Carthaginem euertisset, si Numantiam sustulisset, quod Scipio fecit.

ASCEN. SED minus miror, quòd mulieres).s.præ nimio gaudio extinctæ sint, q.d. cum idem contigerit viris, nam M. Iuuentius Talpa consul, collega Tyberij Gracchi iterum consulis, cum sacrificaret in Corsica.s.prouincia, non procul ab Italia, quam subegerat nuper.i.paulo ante literis nunciantibus supplicationes.s.deorum, vt nos dicimus, rogationes, aut processiones decretas ei.i. ad honorem eius, ab senatu ob res bene gestas ab eo receptis.s.à tabellario publico, legens illas animo intento, collapsus ante focolum, in quo ignis ad sacrificium aptus souebatur, caligine.s.oculorum orta.s.subito præ nimia lætitia, iacuit humi.i.super humum mortuus. [Quem quid aliud putemus) Sup. passum, aut quid aliud, pro quo alio putemus euectū, quàm nimio gaudio, q.d. nil aut nullo. En (ironicos) sup. virum dignum, cui Numantia, aut Carthago bellicosissima vtraque vrbs traderetur.s.merito excidenda, eum pro tam leui gaudio ipse extinctus sit.

DE Q. CATVLO.

Cic li. 3. de or. Tusc. lib. 3. de nat. Pater li. 2 Plut in Mario et Flor. li. 3. cap. 21. & App. lib. 1.

MAIORIS * aliquanto spiritus dux Quintus Catulus, Cimbrici, triumphi cum Mario particeps à senatu datus, sed exitus violentioris, nanque ab hoc eodem Mario postea propter ciuiles dissensiones mori iussus, recenti calce illito, multoque igni percalefacto cubiculo, se inclusum peremit, cuius tam dira necessitas maximus gloriæ Mutianæ rubor extitit.

OLIV. MAIORIS aliquanto spiritus) Plut. in vita Marij, Catulus inquit, luctatius, qui Marij collega fuerat, & de Cimbris cum eo triumphauerat. Item Plin. in princ. lib. xvij. Aliquanto præstantior in eodem palatio Quinti Catuli, qui Cimbros cum Mario fudit postquam Marius pro Catulo rogantibus dixit, eum mori oportere inclusus domi, accensis carbonibus sese suffocauit B. Aug. de ciuitate dei lib. iij. Catulus, inquit, hausto veneno sese è manibus inimicorum subtraxit. Lucius Florus, Catulus inquit, se ignis haustu ludibrio hostium exemit, fuit autem hic Catulus C. Marij collega in quarto consulatu aduersus Cimbros & Senones, in quo bello victoriæ dux, & auctor, fuisse creditur, nam post cæsos hostes cum Marij milites pecunias diripuissent, spolia, & tubæ, & signa in castra Catuli delata fuerunt, quæ apud se Catulus diligentissime seruari voluit, vt appareret eum victoriæ auctorem extitisse, & cum inter milites Marij, atque Catuli de victoria contentio esset oborta, in hæc pacta conuenerunt, vt legati Parmēsium, qui tum aderant, de re ista iudicarent, hi ducti per cadauera hostium à militibus, conspexerunt iaculi militum Catuli barbarorum corpora esse perforata, dignoscebantur ex inscriptis literis, quæ nomen Catuli in telis designabant, verum famam, & gloriam totam Mario propter primam victoriam, & nomen imperij tribuebant. [Recēti calce illito) Noua calce asperso, & vncto, eodem fermè genere mortis, Mantuæ legi sponsum, & sponsam fuisse consumptos cubiculo noua calce illito, carbonis igne correpto.

A S C. MAIORIS &c.) Quintus Catulus dux.s. exercitus Romani datus à senatu particeps triūphi Cimbri.i.de deuictis Cimbris, cum Mario sup. fuit spiritus, maioris aliquanto, sed exitus violentioris, Nanque iussus postea mori ab hoc eodem Mario, propter dissensiones ciuiles, peremit, se inclusum cubiculo illito calce recenti, & præcalefacto multo igne quia fumus carbonū,

&

& vaporum recentum parietum subito necat, vix dolorem aliquem sentientes. [Casus).s.Catuli necessitas tam dira, quia ad id genus mortis compulsus fuit, extitit maximus rubor gloriæ Marianæ.s.in bello ciuili.

DE LVCIO CORNELIO MERVLA.

Flor.li. 3 c. 21. Pater. li. 2.c.21 et App li. 1 C. et Ver. 8

QVA * tempestate reip. Lucius quoque Cornelius Merula consularis, & Flamen Dialis, ne ludibrio insolentissimis victoribus esset. in Iouis sacrario venis incisis contumeliosæ mortis denunciationem effugit, sacerdotisq. sui sanguine vetustissimi foci maduerūt.

OLIV. *Merula Cornelium inciso venis perit.* QVA tempestate) Cornelius Merula, qui pulso Cinna, consul eius locum fuerat substitutus, post reditum Marij, atque Cinnæ, vbi vidit è manibus eorum elabi non posse in templo Iouis, cuius flamen erat, succisis venis sibi mortem ipse consciuit focos etiam, & aras suo sanguine respersit. August. de ciuitate dei, lib. iij. cap. xvij. Merula, inquit flameo Dialis præcisis venis Ioui etiam suo sanguine litauit. Florus vero, Merula, in quit flamen Dialis in capitolio Iouis ipsius oculos, venarum cruore respersit. [Qua tempestate) Quo tempore in qua significatione Sal. frequenter ponit, licet & pro calamitate accipi possit, dicimus etiam tempestatem teste Seru. ventos austus, serenitatem. Virg. Dij Maris, & terræ tempestatumque potentes, tempestatum dixit, vt vult Seru. ventorum, auraruum, & tēporum serenitates, vnde & alibi. Vnde hoc tam clara repente tēpestas. [Ludibrio) Ignominiæ, illusioni.

ASCEN. QVA tempestate).i.tempore calamitoso reip. Lucius quoque Cornelius Merula sup. vir consularis.i.qui aliquando consul fuerat, & flamen.i.sacerdos. [Dialis).i. Iouis, qui & diuus dicitur, ne esset ludibrio victoribus insolentissimis.i.superbia petulantissimis, Mario, & Cinnæ, venis.s.suis incisis in sacrario .i. sacrorum repositorio Iouis.i.ad Iouem capitolinum pertinentiū, effugit denunciationem mortis contumeliosæ, & foci vetustissimi.i.Iouis Capitolini, maduerunt sanguine sacerdotis sui.

DE HERENNIO SICVLO.

ACER etiam, & animosus vitæ exitus Herénij Siculi, quo C. Gracchus, & aruspice, & amico vsus fuerat: nam cum eo nomine in carcerem duceretur, in poste illiso capite in ipso ignominiæ aditu concidit, ac spiritum deposuit, vno gradu à publico supplicio, manuque carnificis citerior.

OLIV. *Herennij mors.* ACER, & animosus) Non minus fortiter vitam finiuit Herennius quam Corn. Cum L. Opimius consul C. Grac. agrarias leges contra senatus auctoritatem ferre molientem sustulisset, Herennius Siculus, qui vt aruspex, & familiarissimus Gracchi fuerat damnatus, quòd cum Graccho sensisse diceretur, cum duceretur in carcerem, & sic carceris posti caput illisit, vt vitam in aditu ipso reliquerit suam, & sic morte non vulgari, quod imminebat supplicium effugit. [Eo nomine in carcere duceret in poste) Ea causa, quod contra senatus decretum cum Graccho sensisse diceretur. [Ignominiæ aditu concidit) In ipso carceris, aditu vbi ignominiose periturus erat. [A manuque carnificis citerior) Ac si diceret parum abfuit, quin in carcerem trusus necaretur à lictore.

ASCEN. ACER &c.) Exitus vitæ Herennij Siculi, quo C. Gracchus fuerat vsus, & aruspice, & amico, sup. fuit acer, & animosus, nam cum duceretur in carcerem eo nomine.i.eam ob rem, quòd fuerat aruspex, & amicus Caij Gracchi, & ita eius facinoris auctor putabatur, capite eius illiso.i.confracto in poste, concidit in ipso auditu ignominiæ.i.cum in carcerem ingredi deberet, vbi à speculatore necem accepturus erat. ac deposuit spiritū citerior.i.vicinior ad eos, qui extra carcerem erant vno gradu.i.passu, aut extensione vnius pedis in progressu à publico supplicio, & manu carnificis, quia si vnum gradum descendisset, iam illi carnifex manum iniecisset.

DE CAIO LICINIO.

Paulo aliter Ci. lib 2. ad Att. &

CONSIMILI * impetu mortis Caius Licinius Macer, vir Prætorius Calui pater, repetundarum reus, dum sententiæ dicerentur, in Mænianum conscendit siquidem cum nobilem Marcum Ciceronem qui id iudicium cogebat, prætextam ponentem vidisset, misit ad eū qui diceret, se non damnatum, sed reum perijsse: nec sua bona hastæ posse subijci. Ac protinus sudario, quod forte in manu habebat, ore, & faucibus coarctatis, incluso spiritu pœnam morte præcurrit: qua cognita re Cicero de eo nihil pronunciauit. Igitur illustris ingenij orator ab inopia rei familiaris, & à crimine domesticæ damnationis inusitato paterni fati genere vendicatus est. fortis huius mors, illorum perridicula. *Plut. in Cic.*

OLIV. CONSIMILI impetu C. Licinius Macer) Repetundarum postulatus ex Asia, cum dicturus causam vidisset Ciceronem in accusationem esse paratum, desperata causa & salute in Mænianum ascendit, & Ciceroni nunciari iussit oratione non esse opus, quoniam iudicium morte præuenisset, & ita sumpto sudario, quod secum gestabat, sibi spiritum interclusit, ne damnato illo, eius quoque bona subhastarentur, fuit autē hic Licinius, qui Ciceroni conferebatur in eloquentia, declamatur eximius, vt in Senecæ declamationibus videri licet. [Repetundarum reus) Accusatus repetundarum ex Asia. [Mænianum) Locum iudicij ab ædibus Mænij denominatum, nam cum ædes suas Catoni, & Flacco consulibus Mænius vendidisset, vt locus esset, vbi iudicij exercerentur, columnam sibi reseruauit, quàm etiam tabulatis circundedit, vt inde posset gladiatorum munus spectare cum suis, & ab ædibus Mænij, Mænianus locus dictus est, vbi iudicia ferebantur, erat autem tanquam basilica eminentior. [Iudicium cogebat) Iudices congregabat. [Prætexta ponentem) Separantem ad agendum. [Sudario) Velamine, quo sudorem abstergebat. [Coarctatis) Constrictis, & elisis. [Igitur illustris ingenij orator) Eloquentia quamuis plurimum valeret Licinius, tamen inusitato mortis genere, & egestantem domesticæ rei, & iudicij ignominiam vitauit. [Illustris orator) Quia clarissimus fuit orator, cuius meminit Cic. lib. de orat. [Ab inopia rei familiaris) Quia si damnatus fuisset, & eius bona subhastata, ad inopiam redacta esset eius familia. Crimine domesticæ damnationis) Sic quoque genus, familiamque suam à turpitudine futuræ damnationis vendicauit, vt tanta infamia domus notari non posset. [Paterni fati) Quia pater non hoc genere mortis extinctus fuerat. [Vindicatus est) Se liberauit. [Illorū) De quibus dicturus sum. [Ridicula) Risu digna, sed melius dixisset, detestanda. *Mænianum.*

ASCEN. CONSIMILI, &c.) Caius Licinius Macer vir prætorius.i.qui aliquando prætor fuerat, pater Calui.s.Licinij reus repetundarum .s. pecuniarum ablatarum ab Asia prouincia, dum sententiæ diceretur.s.in eum, conscendit in Mænianum.i.locum iudicij rerum capitalium. [Siquidem) .i. quoniam cum vidisset Marcum Ciceronem, qui cogebat.i.conuocatum tenebat id iudicium.i.eos iudices deponentem prætextam, vt.s.peroraret, misit ad eum sup. nuncium, qui diceret se non perisse damnatum, sed reum priusquam .s. sententia ferretur, nec sua bona possent subijci hastæ.i.vendi sub hasta, & vt dicunt confiscari, quia indemnatus mortuus fuerit, ac præcurrit protinus pœnam.s.subhastationis bonorum suorum cum vltimo supplicio morte.s.sua spiritu .i.anhelitu incluso ore, & faucibus suis coarctatis .i. constrictis sudario.i.sudoris abstersiuo panniculo, quod tenebat forte, quia non ad eum vsum in manu.s.sua. [Quare).i.cuius morte cognita. Cicero nihil pronunciauit de eo.i.non tulit sententiam diffinitiuam. [Igitur orator ingenij illustris).i.clari.s.Catulus vindicatus est.i.liberatus ab inopia rei familiaris, & à crimine damnationis domesticæ, vt Oliu. accipit, ne mors sua familiæ suæ vitio detur, & ita criminaretur.i.damnaretur, & male audiret eo nomine, vel à crimine damnationis domesticæ .i. qua etiam domus eius damnata fuisset genere fati paterni inusitato etiam .i. quo patre vius non fuerat, aut inusitato alijs, &c. Mors huius.s. Catuli fuit fortis, mors illorum .s. quos dicet sup. fuit perridicula .i. multum ridicula, immo abominanda, vt patebit.

DE CORNELIO GALLO, ET TITO ÆTHERIO.

CORNELIVS * enim Gallus Prætorius, & Titus Aetherius eques Rom. inter vsum pucrilis Veneris absumpti sunt. quanquam quorsum attinet eorum *Plin. li. 7. cap. 53*

cauillari fata, quos non libido sua, sed fragilitatis humanæ ratio abstulit? fine nanque vitæ nostræ varijs & occultis causis exposito, interdum immerentia supremi fati titulum occupant, cum magis in tempus mortis incidant, quàm ipsam mortem accersant.

OLIV. CORNELIVS Gallus prętorius, & Tit. Aetherius) Horum mors non solum obscœnitatis, sed abominationis plena, et dum pueris abuterentur in ipsa coitus obscœnitate perierint, quanquam & obscœnus poëta dixerit. Dum fecerent omnes vt nos moremur in illo. Horum meminit Plin. lib. vij. naturalis historiæ, & eos Venere obijsse dicit. (Quanquam quid attinet) Dignus certè reprehensione Valerius, qui tantam turpitudinem excusare quodammodo velle videatur, quę sit omni infectione dignissima, dicit enim non esse omnino conuitio lacerandos, cum non libidine, sed casu potius quodam perijsse videri possint, quia fragilitas humana mille sit subiecta periculis & casibus, ego vero id diuino iudicio potius factum esse crediderim, ne tantum scelus impunitum esset. (Finem nanque vitæ) Vult arguere potuisse illis subitam alijs de causis accidere mortem, cum enim incertus sit vitæ nostræ finis, varijsque casibus expositus, nonnunquam ab instantibus in supremo fato, titulum mors ipsa sortitur, illi vero cum in obscœnitate forent, quo tempore vitæ casus instabat, obscœnitati mors quidem attribuitur, quanquam instantia in ipso coitus tempore inciderit, magis afferant. (Supremi fati titulum) Quia mors denominatur ab eo, quod quis fecerit, cum subito casu opprimitur. (Accersant) Pronocent, ostendit scelestos illos, etiam si alter tot tunc fuissent innoxij, & tamen mortem euadere non potuisse.

ASCEN. CORNELIVS enim Gallus Prætorior & Titus Aetherius eques Rom. absumpti sunt) .i. extincti, & spiritu, ac semine exhausti, inter vsum immo abominabilem, & sodomitico igne dignum abusum, veneris puerilis .i. coitus cum pueris. (Quanquam) .i. veruntamen quorsum attinet .i. ad quid tendit cauillari .i. contumeliosa cauillationem persequi fata .i. genera mortis eorum, quos nõ libido sua, (quasi vero soli sint in coitu nimio) sed ratio .i. vis fragilitatis humanę abstulit. (Nanque fine vitæ nostræ) .i. humanæ exposito .i. obiecto, varijs, & occultis causis .i. cum vita nostra tot subiaceat casi immerentia .i. innocua, & quæ nihil de nobis mali meruerunt, occupant interdum titulum supremi fati .i. dicuntur causa mortis nostræ fuisse. (Cum) .s. ea immerentia quibus imputatur mors nostra, incidunt magis in tempus mortis, quam accersant .i. accelerantes faciant ipsam mortẽ, quasi dicat etiam si in coitu non fuissent, morituros tunc fuisse, sed nullo pacto feditatem illam satis texerit, cum etiam, si non fuissent mortui, non minus turpius essent dicendi.

EXTERNA.

DE COMA FRATRE DIOGENIS.

SVNT & externæ mortes dignæ annotatu, qualis in primis Comæ, quem ferunt maximi latronum ducis
Lib. 6. c. 10. Diogenis fratrem fuisse. * Is enim ad Rutilium consulem Enna, quam prædones tenuerant, in potestatem nostram redacta, productus, cum de viribus & conatibus fugitiuorum interrogaretur, sumpto tempore ad se colligẽdum, caput operuit, innixusque genibus compresso spiritu, inter ipsas custodum manus, inque conspectu summi imperij, exoptata securitate acquieuit. Torqueant se miseri, quibus extingui quàm superesse vtilius est, trepido & anxio consilio, quanam ratione vita exeant quærentes ferrum acuant, venena temperent, laqueos apprehẽdant, vastas altitudines circunspiciant, tanquam magno apparatu, aut exquisita molitione opus sit, vt corporis, atque animi infirmo vinculo coherens societas dirimatur. Nihil horum Coma, sed intra pectus inclusa anima, finem sui reperit. Enimuero minimo studio retinendum bonum, cuius caduca possessio tam leui afflatu violentiæ cõcussa dilabi potuit.

OLIV. SVNT & externæ) non vulgares quoque externorum mortes relatione dignæ sunt, qualis Comæ in primis fuisse traditur, qui Diogenis latronum ducis frater captus, cum ad P. Rutilium, ductus esset, & ex eo quæreretur de genere belli, de multitudine seruorum, atque eorum consilijs, sumpto ad respondendum spacio sibi ipsi spiritum interclusit, maluitque fortissimus latro, in conspectu consulis, & totis, & totius exercitus sibi mortem inferre, quàm suorum consilium prodere, & iudicio publico damnari. (Comæ) Nomen proprium, est autem genitiuus Comes, sicut Anchises Anchisæ. (Ad Rutilium consulem) Qui vt diximus in cap. de mutatione fortunæ, consul in Siciliam missus, et prouinciam illam seruili bello occupatam reciperet, & a fugitiuorum imperio tutam paratamque redderet, post confectum bellum, ex decem legatorum sententia Siculis leges imposuit. (Ad se colligendum) Ad deliberandum, vel ad colligendum, vires in vnum. (Innixusq. genibus) Quia humi prouolutus erat more supplicantium. (Summi imperij) Consulis Romani. (Torqueant se miseri) Inuehitur in timidos, & cupidos, qui, vt necessario moriuntur, genus mortis inquirunt. (Torqueant) Crucient se de morte soliciti. (Trepido) Iuxta illud. Sed timidi est optare necem. (Vastas altitudines) Ei quibus præcipites sedent. (Infirmo vinculo) Bene infirmo, nam via parua plerunque hanc animæ, & corporis coniunctionem dissoluit. (Enim vero minime studio) Non est tantopere exoptanda vita, quæ sicut in coma vidimus, tam facile amittitur. — Coma mors.

ASCEN. SVNT &) .i. etiam mortes externę dignæ annotatu .i. quę annotentur, qualis sup. est in primis sup. mors Comæ, quem ferunt fuisse fratrem Diogenis maximi Ducis latronum. (Is .s. productus Ennam) .i. in eam vrbem Siciliæ, quam prædones tenuerant .s. prius redactam .s. tunc paulo ante, in potestatem nostram .i. Rom. ad Rutil. consulem, & victorem, cum interrogaretur .s. ab Rutilio de viribus, & conatibus fugitiuorum .s. latronũ, aut eorum, qui ad ipsius partes confugerant, tempore sumpto ad colligendum se .i. quasi ad recipiendum spiritum, & separandum ad dicendum operuit .i. inuoluit caput, & innixus genibus spiritu .i. anhelo compresso, acquieuit, exoptata securitate extinctus est inter ipsas manus custodum, & in conspectu summi imperij. De cuius morte tanquam optanda prosequitur dicens. (Miseri, quibus vtilius est extingui, quàm superesse) .i. quibus vtilius sit mori, q̃ superuiuere, torqueant .i. crucient se consilio trepido, & anxio quærentes, quanam ratione vita exeat .i. finiatur acuant ferrum .i. mucrones, aut alia tela temperent .i. diluant venena, vt cito noceant, apprehendant laqueos. (Circunspiciant altitudines vastas) .i. valde amplas, vnde se præcipitent, tanquam opus sit magno apparatu, aut molitione exquisita .i. singulari conamine, ex societas corporis, atq; animi, in qua vita consistit, cohærens vinculo infirmo, dirimatur .i. dissoluatur. (Coma) Aut Comes, nihil horum sup. quæsiuit, sed reperit finem sui anima sup. sua .i. anhelitu inclusa intra pectus, ita vt non respiraret, sed suffocaretur. (Enimuero) .i. certe bonum .i. vitæ nostræ, cuius possessio ĩũ caduca potuit dilabi .i. perire, concussa tam leui .i. modico afflatu violentię compresso .s. anhelitu, est sup. retinendum .i. dignum, vt retineatur minimo studio .i. conamine.

DE ÆSCHYLO POETA.

ÆSCHYLI * vero poetæ excessus, quemadmodum non voluntarius, sic propter nouitatem casus referendus. in Sicilia mœnibus vrbis in qua morabatur, egressus, aprico in loco resedit, super quem Aquila testudinem ferens, elusa splendore capitis (erat enim capillis vacuum) perinde, atque lapidi eam illisit, * vt fractę testudinis carne vesceretur: eoque ictu origo, & principiũ fortioris tragœdiæ extinctum est.

* In vita Græca. Plin. lib. 10 cap 3. et Suid. — * Aristoph. in Ran.

OLIV. ÆSCHYLI poëtæ) Hic primus tragœdiarum scriptor fuit, teste Quint. qui ab Aeschylus tragœdias primus in lucem protulit Horat. quoque in poëtica, personæ pallæque repertor honestæ. Aeschylus modicis instruxit pulpita tignis. Et docuit magnumq. loqui, nitiq. cothurno floruit Athenis, teste Gellio tpe Miltiadis, anno cc. sexagesimo post vrbem cõditam, cuius mors non profecto vulgaris fuit, nam cum in loco aprico sederet expositus soli, vel (vt alij dñt) esset, Aquila desuper volitãs, illius delusa caluicie quam lapidem esse putarat testudinem, quã pedibus vncis gestabat, fracturã demisit in caput. & clarissimum

rissimam poëtam inaudita morte interemit. [Aprico loco) Aperto, & soli expositio, nam apricus quasi apericus, hoc est sine frigore. Apricis autem locis senes delectantur, vt Aprici meminisse senes. [Blusa splendore capitis) Hoc est à caluicie, quam lapidé esse putauit, & ideo testudinem demisit in caput, tanquam lapidem, vt facto testudinis ostero carne vesceretur. [Illisie) Incussit. [Origo) Et principium, quia fuit, vt dixit tragœdiæ, primus inuentor, testibus Quintil. & Horatio.

Apricus locus.

ASCEN. ÆSCHILINI, &c.) Vero. i. sed, quemadmodum excessus. s. è vita, hac Aeschylioi poëtæ. s. tragici, non sup. fuit voluntarius, vt. s. superiorum ferè, sic ipse est referendus. i. dignus, vt referatur, propter nouitatem casus. [Egressus mœnibus vrbis) In quæ morabatur in Sicilia, resedit. i. locum quietis accepit in loco aprico. i. soli exposito, & nullo vmbra tecto, super quem aquila ferens testudinem elusa splendore capitis (erat enim vacuum capillis) illisit eam. s. testudinem. i. concham marinam, sup. capiti eius. i. demisit eam in caput eius perinde atque lapidi. i. putans eam deiicere in lapidem, vt vesceretur carne testudinis fractę (vbi scies in piscibus, & pomis, quod pulposum est etiam carne dici) & eo ictu est extinctum principium, & origo fortioris tragœdię. i. Aeschylus ipse tragicorum princeps.

DE HOMERO POETA.

Plut. in vita, sed Herod. ex agritudine.

NON * vulgarius etiam Homeri mortis causa fertur, qui in insula, quia quæstionem à piscatoribus positá soluere nõ potuisset, dolore absumptus creditur.

OLIV. NON vulgaris etiam Homeri) Cum inter omnes fermè scriptores magna sit de Homeri patria, parentibusq́. dissensio, de morte tamen conuenit inter eos, quòd dum in Ioniam insulam nauigasset, & in piscatores, qui littoribus appulsi sese pediculis expurgabant, forte quadam incidisset, quæsiuit ab eis, nunquid haberent, vel vt alij dicunt, quid illic agerent erat enim teste Cic. Tusc. v. circa finem. cæcus, qui obscure satis responderunt, perdidisse, quod ceperant, quod vero nõ cepissent habere. vel vt alij dicunt, quod capimus perdimus, quod quærimus habemus, significabant autem sese purgare pediculis, & ita quos caperent perdere, quos non cepissent in vestimentis habere, quod enigma cum interpretari non posset, nimio dolore confectus migrauit de vita, honorificentissime autem à ciuibus sepultus fuit, & in illius sepulchro epigramma incisum. Conditus hoc tumulo vates diuinus Homerus, Graiorum cecinit qui benefecta ducum. De temporibus, & vita tam in certa feruntur ab auctoribus, vt de his tacere satius esse existimem, quàm iam dubia referre. [Quæstionem à piscatoribus positam) Sequitur opinionem eorum qui dicunt non interrogatos piscatores quid haberet sed vltro quæstionem proposuisse. s. venamur bis quinis Catulis, quod capimus perdimus, quòd quærimus habemus cõstat autem, vt diximus teste Cic. Homerum fuisse cæcum.

VI Homeri epitaphiũ

ASCEN. NON &c.) Causam etiam mortis Homeri. s. poëtarum principis, fertur non vulgaris, qui creditur absumptus dolore, in insula. s. Ionia, quia non potuisset soluere quæstionem propositã à piscatoribus cum enim cæcus esset, & propter poëticam artem vim vaticinandi habere crederetur, & a duce suo percunctaretur quosnam in littore audiret, illeque respondisset nautas esse, ad illos perductus quid nam agerent percunctatus est, tum illi, rem inquiunt tibi veram dicemus, sed enigmate perplexam, quàm dissolues, si poteris, Venamur enim in proximis siluis quinis canibus, & quidquid capimus amittimus, aut perdimus continuo, quod nos effugit retinemus de vermibus. s. capitis locuti, quos quinque digitis persequebantur. quam rem cum tantus vates intelligere non potuit inuestigando extinctus est. Sunt qui dicãt vnum ea illis dixisse. In siluas pergo venatum cum cane quino, Quod capio perdo, quod fugit id teneo. sed tales versiculi pro captu cuiusque possunt fingi, cum cõstet græce locutos, qui enigma proposuerunt.

DE EVRIPIDE POETA.

Thomas in vita Suid. et Gel. li. 15 c. 20

SED * atrocius aliquanto Euripides finitus est. ab Archelai enim regis cęna in Macedonia domum hospitalem repentes, canum morsibus laniatus obijt. Crudelitas fati tanto ingenio non debita, sicut illi excessus illustriũ poëtarum & moribus, & operibus indignissimi.

OLIVERIUS.

SED atrocius aliquanto) De Euripide satis supra dictum est in cap. de fiducia, quod vero ad eius mortem pertinet sic breuiter Gellius tradit lib. xv. cap. ij. cum in Macedonia apud Archelaum regem esset, vtereturque eo rex familiariter, rediens nocte ab eius cœna, canibus à quodam æmulo immissis dilaceratus est, & ex his vulneribus mors secuta est, sepulchrum autem eius, & memoriã eo digni sunt honore, vt in glorię quoque loco prędicarent [illegible], quod egregius poëta morte obita sepultus in eorum terra foret, quamobrem cum legati ad eos ab Athen. missi petijssent, vt ossa Athenas in terra illius patriam permitterent transferri, maximo consensu Macedones in ea re deneganda perstiterunt. Archelaus vero rex audita tam indigna morte poëtæ, q̃ primum iussit capillos sibi & barbam resecari in signũ doloris. [Archelai) Qui Alex. successerat in partẽ regni. [Crudelitas fati) Deplorat quodammodo Val. indignam poëtæ mortem, & eorũ pariter q̃ sequũtur.

Euripidis fatũ.

ASCEN. SED Euripides) Etiã tragicus poëta finitus est atrocius aliquanto, repetens enim domum hospitalem in Macedonia. i. qua vtebatur in Macedonia, a b mensa Archelai regis obijt laniatus morsibus Canum. Crudelitas fati. i. mortis, non fuit debita tanto ingenio, quantum erat Euripidis. [Sicut illi). s. sequentes excessus poëtarum illustrium. i. clarorum moribus, & operibus sup. fuerunt indignissimi.

DE SOPHOCLE.

De Senect. li. 8 c. 7. Plin. li. 7 c. 13 aliter Lucian in Macr. & Simonid. lib. 3. epigram.

SOPHOCLES * vltimæ iam senectutis, cum incertamen tragœdiam dimisisset, ancipiti sententiarum euentu diu solicitus, aliquando tamen vna sententia victor, causam mortis gaudium habuit.

OLIV. SOPHOCLES vltimæ iam senectutis) Hic vt diximus, tragœdiarum scriptor clarissimus fuit, qui iam exactæ senectutis cum ceteris poëtis in certamen descendit, & compositã tragœdiam in mediũ protulit, sed cum esset cum socio relictus, cuius vti ingenij disputationis euẽtum faceret in certum, diu solicitus tandem vna sententia superior euasisset, nimio victoriæ successu exultans confestim præ nimio gaudio perijt. Plin. lib. vij. nat. hist. Gaudio, inquit periere præter Chilonem de quo diximus, Soph. & Dion. Siciliæ tyrannus, vterque accepto tragicę victoriæ nuncio, de hoc alio loco, Sophoclem tragici cothurni principem defonctum sepelire liber pater iussit, obsidẽtibus mœnia Lacedæmonijs. Lysandro eorum regem, inquit, sæpius admonito, & vt pateretur humari delitias suas requisiuit rex, qui supremum diem Athenis obijsset, nec difficulter ex his, quæ significasset intellexit pacemq́. funeri dedit. [Vltimæ iam senectutis) Vtpote annorum fermè centum, vt propterea nulli mirum esse possit, in ea ætate subito perijsse. [Incertamen tragœdiam dimisisset) Cum certaret de tragœdia cum alijs, sic mos erat antiquorum, vt melioribus scriptoribus præmia darentur. [Ancipiti sententiarum euentu) Quid. s. iudicaturi essent iudices, nam poëtæ inter se pares sentijs esse videbantur, & ideo incerti erant, quis eorum futurus esse superior.

ASCEN. SOPHOCLES iam vltimæ senectutis, cum dimisisset tragœdiam. s. à se compositam in certamen. i. contentionem de laude cum aliorum tragœdis, solicitus diu ancipiti euentu sententiarum quia nunc plures, nunc pauciores habuit secundum se sententias, aliquando. i. tandem tamen. victor. i. voti compos, vna sententia. i. per vnam sententiam, quam pro se supra alios habebat (non enim intelliges, quod vna duntaxat pro illo fuerit sententia, sed vna plusquam alijs) habuit gaudiũ causam mortis, quia præ nimio gaudio expirauit, suffocato. s. intus spiritu, occlusis præcordijs.

DE PHILEMONE.

Lucia. in Macr. & Suid.

PHILEMONEM * autem vis risus immoderati abstulit, paratas ei ficus, atque in conspectu positas Asello consumente, puerum vt illum abigeret, inclamauit: qui cum iam comestis omnibus superuenisset, quoniam, inquit, tam tardius fuisti da nunc merum Asello.

Ac protinus vrbanitatem dicti crebro anhelitu Cachinorum prosecutus, senile guttur salebris spiritus prægrauauit.

OLIV. PHILOMENAM) Ridicula satis mors Philemonis, qui cũ vidisset Asellum sibi paratas ficus edentem, ambigique inde iussisset, id serius faciente puero, cum nunciasset ficus omnes Asellum deuorasse, da potum, inquit, illi optimum merũ quo ioculari dicto, nimio risu concitatus, vitam exhalauit. [Abigeret) Et propriæ dixit, nam ambiguntur aues, & pecora. [Cachinorum) Cachinus immoderatus risus dicitur. Persius, rides cum tibi caluem pingnis aqualiculus propenso sexquipede extet. Quid faciam, sed sum petulanti splene Cachino, & Iuueo. ridens maiore Cachino concutitur. [Salebris) Aspiratibus vel amaritudine.

ASCEN. PHILONEM &c.) Antem.i.sed vis.i.violentia risus immoderati sustulit.s. è numero viuentium. Philemonem enim .i. quia aselio consumere ficus paratas, atque politas in conspectu .s.eius, inclamauit puerum.i.ministrum suum, vt abigeret illum .s.asellum, qui.i.puer, cum superuenisset omnibus.s.ficis iam comestis ab asino, inquit, quoniam fuisti tam tardus da nunc asello merum.i purum vinum, vt bibat, ne illi ficus noceant, qui bibentibus æquam nocere solent, ac protinus prosecutus vrbanitatem dicti, crebro anhelitu Cachinorum.i profusorum risuum prægrauauit guttur.s.suum senile salebris.i.asperitatibus spiritus anhelitus ipsum suffocantis.

DE PINDARO.

•Suidas. AT * Pindarus, cum in Gymnasio super gremiũ pueri, quo vnice delectabatur, capite polito quieti se dedisset, non prius decessisse cognitus est, quã Gymnasiarcha claudere eum iam locum volente, ne quidquã excitaretur. Cui quidem crediderim eadem benignitate deorum, & tantum poëticæ facundiæ, & tam placidum vitæ finem attributum.

OLIV. AT Pindarus) Hic Liricus poëta fuit omnium suo tempore præstantissimus, vel certe Quint. teste nouem Lyricorum longe princeps, magnificentia sententijs, figuris, beatissima, rerum verborumque copia velut quoddam eloquentiæ flumen, quem Horat. dicit, nulli quidem mirabilem esse legitur, quod cum Alexander magnus Thebas cepisset, vrbemq. illam diriperet, ac ciues sub corona venderet, soli Pindaro eiusq. familiæ propter ingenij nobilitatem, egregiamque doctrinam parcere iussit, cuius mores minime vulgaris fuit, cum enim ludus spectaret, & præ lassitudine spectaculi somno grauatus super gremium cuiusdam pueri, cuius studiosissimus erat, caput deposuisset non decessisse cognitus est, quã per actis ludis Gymn. princeps iuberet omnes exire, & frustra Pindarum excitasset. Quippe qui in æternam clausisset lumina mortem. [Cui quidẽ crediderim) Inquit Val. benignissimos deos huic poëtę, & in carminibus edendis eloquentiam, & placidum vitæ finem dedisse. Plin. dicit. lib. vij. nat. hist. Alexandrum magnum cum Thebas caperet, iussisse Pindari vatis familiæ, penatibusque parci.

ASCEN. AT Pindarus) Lyricorum poëtarum clarissimum, cum dedisset se quieti capite polito super gremium.i.complexum femorũ pueri, quo delectabatur vnice.i.singulariter, non prius est cognitus decessisse.s.ea hac vita, quam Gymnasiarcha.i.principe gymnasij, (prius autem Gymnasiarchum dixit) volentem iam claudere locum excitaretur nequidquam.i.frustra, quia iam mortuus erat. [Cui).s. Pindaro, quidem.i.certe vel ego quidem crediderim.i.facile crederem attributũ eadem benignitate deorum, & .i.simul tantum.i.tantam copiam facundiæ poëticæ & tam placidum finem vitæ à quali tamen (si quidem non caste amarit puerum) liberet nos dominus.

THEO. BENIGNITATE deorum) Pindarus hoc à dijs immortalibus optauit, vt est apud Suidam, puero nomen fuit Theoxeno.

DE ANACREONTE.

* Plin. li. 7. cap. 7. SICVT * Anacreonti quoque, quem bis tantum humanæ vitæ modum supergressum, dũ passæ vuæ succo tenues & exiles virium reliquias foueret, vnius grani pertinacior in aridis faucibus humor assumpsit. *Fuit enim venolentus. lib. 3. epigra. Græ.*

OLIV. SICVT Anacreonti) Hic Teius patrius lyrici carminis poëta, cuius meminit Horat. lib. iiij. odarum non aliter Samio dicunt arsisse basyllo, Anacreonta Teium, qui sæpe caua testudine fleuit amorem pari rõne Ouid. lib. tristium ij. Quid nisi cum multo venerem contemnere vino. Præcepit lyrici Teia musa senis. Hic igitur cum iam exactæ senectutis esset, quippe qui secundum sæculum degeret. Cum seniles vires succo passæ vuæ reficeret, vnius acino, qui faucibus Inhærens nec dimitti, nec reuocari posset, guttur premente suffocatus obijt. Plin. nat. hist. lib. vij. Anacreon, inquit, poëta acino vuæ passæ .s. perijt itẽ vt Fabius senator prætor in lactis haustu vno pilo strangulatus. [Sicut Anacreonti) Cum superiori coniungitur crediderim deorum benignitate tantum Pindaro fuisse tributum, sic crediderim Anacreonti. Humanæ vitæ modum supergressum. Quia secundam iam agebat ætatem. [Aridis faucibus) Siccis & naturali humore carentibus.

ASCEN. SICVT sup. attributum crediderim quoque) .i.etiam Anacreonti.s.poëtæ lyrio Teio patria, quem supergressum bis tantũ modum.i.mensura humanæ vitæ, hoc est bis septuaginta annos, dum foueret tenues & exiles.i.modicas reliquias virium, scilicet suarum, succo vuæ passæ recemum vulgus vocant, humor aut forte tumne vnius grani pertinacior, id est inherentior, perseuerantior, quam vtile erat in faucibus aridis absumpsit, id est strangulauit.

DE MILONE CROTONIATE.

IVNGAM illos, * quos & propositum, & exitus, pares fecit. Milo Crotoniates, cum iter faciens quercum in agro cuneis adactis fissam vidisset, fretus viribus, accessit ad eam; insertisque manibus, diuellere conatus est: quas arbor excussis cuneis, in suam naturam reuocata cõpressit, eumque cum tot Gymnicis palmis lacerandum feris præbuit. ** Ouid. in ibi. & Gel li. 15 cap. 16.*

OLIV. IVNGAM illos, quos) Duos subiungit, qui eiusdem propositi, & exitus fuerunt. Milonem Crotoniensem, & Polydamum Athletam. De Milone Gellius noctum Atticarum lib. xv. cap. xvj. Milo Crotoniensis, inquit, athleta illustris, quem in cronicis scriptum est olympiade proxima coronatum esse, exitum habuit vitæ miserandum, cum iam natu grandis artem athleticam deseruisset, iter faceret forte solus in locis Italiæ siluestribus, quercum vidit proxime viam, patulis in parte media ramis hiantem, tum experiri volens. credo etiam tunc, an vllæ sibi reliquæ vires adessent, immissis in cauernas arboris digitis deducere, & rescindere quercum conatus est, ac mediam quidem partem discidit, diuellitque, quercus autem in duas deducta partes, cum ille, quasi profecto, quod erat conniaus manus laxasset, cessante vt redijt in naturam, manibusque eius retentis, inclusisq. stricta denuo, & cohærens dilacerandum hominem feris præbuit. Soli de memorabilibus mundi in cap. de homine. Milonem quoque, inquit, Crotonientem egisse omnia supra quàm homo valet, etiam hoc proditur, quòd ictu nudæ manus taurum fecit Victimam, eumque solidum, quæ mactauerat die absumpsit solus non grauatim super hoc nihil dubium, nam factum elogium extat. Victor ille omnium certaminum obijt, Cinus io Catone maiore. Quæ enim uoa potest esse contemptior, quàm Milonis Crotoniatæ, qui cum senex esset, ac athletas se in curriculo exercentes videret, aspexisse laceratos suos dicitur. illachrymansque dixisse, at hi quidem iam mortui sunt. Hunc Mil. tantæ fortitudinis fuisse dicit Plin. lib. vij. nat. hist. vt cum constitisset, nemo eum vestigio educere posset. Malum tenenti nemo digitum corrigere, cucurrisse mille centum la. stadia ab Athenis Lacedæmonem biduo Strab. vero lib. vj. dicit, hunc Pythagoræ discipulum fuisse, & cum forte columna quandoque in philosophorum contubernio laboraret, Milonem subeuntem saluos reddidisse vniuersos, deindeque seipsum extraxisse, quo mẽbrorum robore fretum vitæ subuersionẽ offendisse eo genere mortis, quo supra monstratum est. [Cuneis adactis) Infixis cuneis, nam cum agrestes quercum, scindere voluissent, cuneos adegerant, & eos in quercu reliquerant. est autem cuneus instrumentum

tum ligneum, quod dvfinivin latitudinem acuiam, in superiori parte Crassum, quo scinduntur arbores. Virg. & cuneis scindebant fiscile lignum, divitur etiam euneus mulitudo in vnum col lvcta. Atque ordo militum in modum cunet factus. Gell. vero di vit, arborem fuisse paruulis ramis biantem, non euneis scissum, in suam naturam reuocata. Cum redijsset in se clausisset, ac si so lida extitisset. [Compressit) Constrinait, ita et eas educere nô possve. [Tot Gymnius palmis) Toi victorijs, quas in Gymnasio vertando reportauerat, nam (vt diximus) Athleta fortissimus fuerat, qui in omnibus agonibus victor euaserat.

ASCEN. IVNGAM illos, quos & propositum).i. instituto vitæ (vul go intentio dicitur, sed à doctis in eo significatio, nescio an vsquam legatur, vum sit corroboratio, & anctio) & exitus fecit pares, quia talem vitæ exitum affecuti sunt, qualem factis suis proposuisse sibi visi sunt. [Milo Crutoniates) .i. cuius patria erat Croton vrbs Italiæ, cum faciens iter.i. deambulans etdisset quercum in agro fissam vunctis adactis, sunt qui vi ventorum fissam dicant, accessit ad eam.s. quercum, fretus.i. confisus, & munitus eivibus, & conatus est diuvllere .i. in duas partes distrahere manibus iniectis.s. in fissuras, quas.s. manus arbor.s. quercus dicta, reuocata in suam naturam.i. pristinum situm. [Cuneis excussis) .i. à Milone partes ambas aliquantulum distrahente, compressit .i. conclusit intra fissuram illam, & præbuit eum lacerandum feris, quia nemo auxilio venit, & ipse discedvre nequit cum tot palmis .i. coronis Gymnicis .i. quas in Gymnasijs victor veportauerat, non quòd eas in vapite haberet, sed pro iis esset, qui sæpe eiros fortissimos vicetat.

DE POLYDAMANTE.

* Pauf. et Suid. ITEM * Polydamas athleta tempestate speluncam subire coactus, nimio & subito incursu aquæ labefactata ea, ac ruēte, ceteris comitibus fuga periculum egressis, solus restitit tanquam humeris suis totius ruinæ molem sustentaturus: se pondere omni corpore humano potentiore pressus, imbribus petitam latebram dementis fati sepulchrum habuit. Possunt ij præbere documentum nimio robore membrorum vigorem mentis hebescere, quasi abnuente natura vtriusque boni largitionem, ne supra mortalem sit felicitatem, eundem & valentissimum esse, & sapientissimum.

OLIV. ITEM Polydamas) Pari ratione Polydamas stultæ virium suarum fiduciæ pœnas non vulgari morte pependit, qui cum alijs iter faciens, orta tempestate in proximam spelūcam subire coactus concussa, & labefactata aquarum impetu spelunca, ceteris fugientibus vum ruitura videretur solus remansit, fretus viribus suis, quòd tantam ruinæ molem humeris sustentare possvt, sed opinione frustratus est, potentior enim humana virtute ruina illum temere retinentem obruit. (Dementis fati) Stultæ mortis. (Possunt hi præbere documvutum) Fortasse quæreret aliquis, quid conferant horum exempla, hoc videlicet, vt homines intelligant, nunquam aut varo nimiam corporis fortitudinem cum animi sapientia fuisse coniunctam, vt qui supra vires humanas fortis idem, & sapiens fuerit, hæc.n. duo in eodem corpore iungi natura nvgauit, rectè igitur dixit ille, cum viribus corporis sapientiam esse iungendam. sicut virum fortem rectè habe ri posse. (Vigorem mentis) Sapientiam, quæ ingenij viuacitate consistit. [Vtriusque boni) Sapientiæ, & fortitudinis. (Supra humanam felicitatem) Quo hæc duo consecutus esse videretur, ijs esses humana conditione felicior. hoc igitur humana natura negauit.

ASCEN. ITEM Polydamus) (quę vox dicit multorum domitorem, sed quis hiv fuerit commentarij non edunt, non enim de Polydamam te Phrygio, cuius Persius meminit, (intelligi potest) Athleta.i. pugil coactus subire .i. subintrare, speluncam tempestate.i. propter violentiam imbrium, & tonitruum quam necessitatem Maro sic applicat. Speluncam Dido dux, & Troianus eandem, Conueniunt ea .s. spelunca labefacta ac ruente nimio, & subito incursu aquæ ceteris comitibus egressis periculum fuga .i. perfugam solus.s. Polydamus restitit.i. permansit stans, tanquā sustentaturus humeris suis, molem.i. pondus, totius ruinę.i. partem speluncæ ruituræ, sed pressus, eno oppressu, pondere potentiore.s. ad opprimendum omni corpore humano ad resistendum habuit latebram .i. speluncam petitam imbribus .i. propter imbres sepulcrum fati dv mentis.i. mortis per dementiam initæ, qua nunquam aliud fortitus est sepulcrum. Quo vtrva vt etiam in rusticorum versatur adagio, Optimi natatores, optimi scansores, robustissimi quique suis viribus primi, suis artibus, & pereunt sese, vnde addit auctor ij.s. iam dicti possunt præbere documentum .i. per sripsos docere, vigorem mentis hebesvere.i. hebetem fieri, & obtundi, nimio robore membrorum, quasi natura abnuente .i. refugiente & recusante sup. vni, & eidem largitionem vtriusq; boni.i. prudentiæ omni, & virium corporis, ne sit supra felicitatem humanam esse, & valentissimum, & sapientissimum. In quā sententiam vatant etiam vulgares versiculi, rara sub immenso prudentia corpore regnant, Rarior etsi quis conspecta modestia membri. Quod vno versiculo etiam fiv explicatur. Raro breues humiles sunt, aut longi sapientes. Sed eiusmodi, vt auctore carent, ita & fide.

POLYDAMVS Athleta) Ianus ex Pausania, Suidaq. mo nimentis, animadabat esse legendum Polydamas, is Athlete pancratiastes ex oppido Thessaliæ scotussa fuit, oppressusq. speluncę ruina est, quàm si Val. sequimur hymbris, si Pausaniam Suidamq. æstus evitandi eum subierat. THEO.

DE CVPIDITATE VITÆ. CAP. XIII.

ERVM quia excessus è vita & fortuitos, & viriles, quosdam etiam temerarios oratione attigimus, subijciamus nunc æstimationi enerues, & effœminatos, vt ipsa comparatione pateat, quanto non solum fortior, sed etiam sapientior mortis interdum, quam vitæ sit cupiditas.

ERVM quia excessus è vita) Damnat hoc capitulo molles, & effœminatos homines, qui vitæ cupiditate ducti, cum honeste mori potuerint, maluerunt, aut turpiter superesse, aut ab alijs occidi, quam sibi ipsis mortem inferre. [Fortuitos) Qui vaiu quodam obtigerunt vt Tullio. [Et effœminatos) Vt Æschuli. [Viriles) Vt Catuli, & Comæ. [Temerarios) Vt Crotoniatæ, & Polydami. OLIV.

ASCEN. VERVM quia attigimus oratione) .i. narratione excessus è vita.i. migrationes hominum ab hoc mundo in alterum vt dicunt, & fortuitos .i. inopinatos, & viriles .i. fortiter obitos, & quosdam etiam temerarios, vt Mylonis, & Polydamantis. Subijciamus nunc existimationi .i. iudicio legentium sup. exitus vitæ eneruos.i. sine viribus, & effœminatos.i. molles, & vffractos, vt pateat in ipsarum comparatione.s. eorum, qui fortiter mortem oppetivrunt, & turpiter fugerunt, quanto vupiditas mortis, quàm vitæ, sit interdum non solum fortior, sed etiam sapientior. Iudicio quidem auctoris, qui gentilem sequitur æstimationem.

DE MARCO AQVILIO.

MARCVS * Aquilius, cum sibi gloriose mortem consciscere posset, Mithridati maluit turpiter seruire, quem quis non immerito dixerit Pontico supplicio, quàm Romano imperio digniorem; quoniam commisit, vt priuatū opprobrium publicus rubor existeret.

* Liu. li. 77. et 78 Paterc. li. 2. et App. in Mith. vbi vocat Attilium.

OLIV. MARCVS Aquilius) Ariobarzanes à tygrane iussu Mithridatis Cappadocia propulsus Rom. venit, & eodem tempore mortuo Nicomedv, filius eius Nicomedes, à Mithridate pellitur regno, qui cum & ipse sup. Rom. venisset decernitur in senatu, vt rex vterque restituatur in regnum, quā ad rem missi sunt M. Aquilius, & Manlius legati, qui comparato exercitu cum aduersus Mithridatē infeliciter pugnasset captus Aquilius maluit in seruitutem regis venire, quàm fortiter pugnando, aut sibi mortem inferendo gloriose interire. [Nô quis merito dixerit) Vituperat huius hominis vitæ cupiditatem, qui dignior fuisse videtur, vt à Mithridate rege ponti supplicijs afficeretur, quàm hunc magistratum regeret, quandoquidem suo ipsius dedecore S. P. Q. R. dignitatem polluerit.

ASCEN. MARCVS Aquilius) Legatus in exercitu Rom. cum posset consciscere.i. concitare, & inferre sibi mortem gloriose.i. cum gloria (errore illo vetere Romanorum, cum vera gloria ex ini-

quo opere non surgat, iniquum autem esse animam eijcere, quàm omnis eius conditor deposito commisit, nemo sanè mentis inficias ierit) maluit seruire turpiter .s. se dedere Mithridati .s. regi ponti. Quem quis dixerit non immerito digniore supplicio pontico.i.cui inferatur a rege ponti supplicium (vnde digni dicuntur tam malo, quam bono, qui alterutrum meruerunt) quàm imperio Rom.s.qui præsit illi, quoniam commisit et existeret.i.euaderet, & fieret opprobrium priuatum.i.sua persona, & rubor publicus, quòd legatus Rom. imperatorio munere infeliciter functus seruiret, aut vt priuatum opprobrium eius existeret rubor pub.

DE CNEO CARBONE.

Lim. li. 89. huc li. 6 c. 1 & lib. 4. c. 3. CN. quoque * Carbo magnæ verecundiæ est latinis annalibus: tertio in consulatu suo iussu Pompeij in Siciliam ad supplicium ductus petijt à militibus demisse, & flebiliter, vt sibi aluum leuare, priusquam expiraret liceret: quo miserrimæ lucis vsu diutius frueretur, eo vsque moram trahens, donec caput eius sordido in loco sedentis abscinderetur: Ipsa verba tale flagitium narrantis secum luctantur, nec silentio amica, quia occultari non merentur, neque relatione familiaria, quia dictu fastidienda sunt.

OLIV. CN. quoque Carbo) Historia Carboni notata est in cap. de gratitudine, vbi ostendimus illum. Q. Pomp. victus, & morti destinatum, cum duceretur ad supplicium, vitæ cupiditate motum, breue tempus orasse tantisper, dum exoneraret ventrem, de quo Cic. in epist. fam. lib. ix. mentionem facit, & eum cum fratre scurram appellat. Sciendum est aût duos fuisse Carb. alterum Marianæ partis, qui cum Mario, Cinna, & Sertorio Romam occuparunt, & mortuo Mario consul factus est cum iuniore Mario, qui multa fœda in vrbe facinora commiserunt, de hoc Carb. nunc loquitur Val. alterum virum senatorium Syllanę partis, quem Carb. superior cum alijs quibusdam senatoribus in curiam vocatum crudelissime trucidauit, de quo Orosius lib. v. Damasippus, inquit, prætor incitante. C. Mario consule, Q. Scæuolam, C. Carbonem, L. Domitium in curiam, quasi consultandum per antistitem vocatos crudelissime occidit, corpora interfectorũ per carnifices vnco tracta, atque in Tyberim missa sunt de fratre huius Carb. diximus supra in cap. de seditione. [Latinis annalibus) Cronicis P. R. Nam Chronica græci dicunt, quos annales latini vocant, sunt autem libri, in quibus annus gesta, & magistratus describebantur, & sæpe pro historijs ponuntur, Virg. & vacet annales nostrorum audire laborũ. [Demisse) Suppliciter, & demisso vultu [Moram trahens) Adeo vitæ cupidus erat, vt etiam in exonerando ventre diutius immoraretur, adeo vt eo ipso loco, in quo sordido sederet, ab iratis militibus occideretur. [Vix verba tale flagitium) Hoc, inquit, flagitium, nec dicendum propter turpitudinem, nec tacendum propter reprehensionem esse videbatur, res igitur secum luctatur, quodammodo, & certat quę hæc tacenda sint. [Nec silentio amica, quia) Nullo modo taceo dum ita, cum reprehensionem mereatur. [Relatione familiaria) Quia turpitudinem, videbatur occultandam.

ASCEN. CN. quoquè Carbo) Est annalibus latinis.i.libris continentibus res gestas, & magistratus latinorum, & præcipue Rom. dictis ab annis, quò per annuos magistratus discernebantur, magnæ verecundiæ. Qui sup. in tertio consulatu suo ductus in Siciliam.i.cum esset in Sicilia) nam vt Rom. in Siciliam duceretur, nõ est vero simile, non est igitur legendum in Siciliam) ad supplicium.i.ad vltimum, iussu Pomp.s.quoni, petijt demisse.i.abiecte, ac humiliter, & flebiliter à militibus, vt liceret sibi leuare.i.euacuare aluum .s. genere, priusquam expiraret, quo.i.vt frueretur diutius vsu miserrimæ lucis.i. vitæ huius, trahens eo vsque moram donec caput eius sedentis in loco sordido.i.egestorio, seu super latrinas, abscinderetur (in qua re magis damnanda videtur crudelis militum acceleratio, quàm miseranda Carb. præcatio, potuit enim culpa vacare si non auiditate vitæ, sed vt honestius caderet, nec inter cadendum aluum leuaret id petierit. Verum id auctor non immerito in eo reprehendit, quod auiditate ductus, cum ad leuandum ventrem successisset, tantam illic moram traxit, vt militibus necessarium penè fuerit illic sedentem obtruncare, quod quia turpe est, addit) ipsa verba sup. mea, aut cuiuscunq; narrantis tale flagitium.i.pusillanimitatem, luctantur secum, quia dici nolunt, & taceri non possunt, vtpote, nec amica silentio, quia non merentur occultari, neque familiaria.i. plausibilia relatione.i.dum referuntur, aut congrua relationi, quia fastidiẽda sunt dictu.i.dum dicũtur, pudet.n. talia dicere, sed locus exigit, vt dicatur.

DE BRVTO.

QVID Brutus * exiguum, & infelix momentum vitæ, quanto dedecore emit? qui à Furio, quem ad eum occidendum Antonius miserat, cõprehensus, non solum ceruicẽ gladio subtraxit, sed & constãtius eam præbere admonitus, ipsis his verbis iurauit. Ita viuã dabo cunctationem fati ærumnosam. O iurandi stolidã fidem, sed hos tu furores immoderata retinendi spiritus dulcedo subijcis sanæ rationis modum expugnando, quę vitam diligere, mortem non timere præcipit. *Lib. 46 Appia 7. Liu. lib. 120. Pat. terc. li. 2. Appia. li. 3. et Dio. lib. 46.*

OLIVERIVS.

QVID Brutus exiguum) Hic ille Dec. Brutus est qui Bruti Cæs. interfectoris partes secutus, cum deuictis illius partibus fugiens in latebra se contulisset, Terent. eius amicus persecutoribus latebras explorantibus vltro se obtulit, Brut. professus, vt illum à morte liberaret, cuius voce cognita Brut. iste eductus, & iussus ceruicem extendere, gladio non solũ retraxit, sed etiam iurauit, ita viuam. Dabo fati cunctationem ærumnosam, non potuit Planius ostendere vitæ cupiditatẽ, sunt qui dicunt hunc esse Decium illum Brutũ, ad quem Cic. librum scripsit de quæstionibus Tusc. & de Parad. Sen. tamen in epist. lxxxij. Huic attribuit quæ de Carbone dicta sunt, dicit.n. mors illa, quæ in Catone gloriosa est, in Bruto turpis, & erubescenda. hic est enim Brut. qui cum pareius mors moras quæreret ad exonerandum ventrem secessit, & vocatus ad mortem, iussusq. præbere ceruicem præbeo, inquit, ita, vt viuam. [Ita viuam) Iurantis est. [Dabo cunctationem fati ærumnosam) Tandiu mortem prorogabo, quo ad verba pronunciauero, nam iurauit se tandiu victurum quousque illa iurandi verba proferret, possumus hoc loco facere distinctionem, vt dixerit Brut. ita, vt viuam dabo, cũctationem vero fati ærumnosam, sint auctoris verba. [O iurandi stolidam fidem) Est mora de: ellatio vel certe Val. inuehitur in Brutum, qui in ipso mortis articulo vitæ iusiurandum dederit. [Stolidam fidem) Bene stolidam, qui iurauerit se victurum, cum paulo post esset moriturus. [Sed hos tu furores ostendit hanc dementiam hominum anima vitæ dulcedine nasci, quia naturaliter insitus homini viuendi appetitus, qui plerunque, rationem expugnat, quem iubet sic vitam amare vt mortem non timeamus.

QVID Brutus).s. De alterius Bruti, qui Cæs. cum Cassio, percussit partes secutus, sup. fecit quanto dedecore emit exiguũ & infelix momentum vitæ. Qui comprehensus à furio, quẽ Ant. .s.triumuir miserat ad occidendum eum nõ solum subtraxit gladio ceruicem.s.suam, sed etiam admonitus.s.à percussore, vt mitius caderent vno ictu necem accipiendo, præbere eam.s.ceruicẽ suam, constantius.i.firmiore animo, & ita exporrectiorem, iurauit his ipsis verbis dabo.s.ceruicem meam constanter. [Ita viuã) .i.ita mihi contingat viuere, vt verum dico, & ceruicem constantius præbebo, hoc autem confirmauit iuramento, aut nesciens quid diceret, quia cum iam mori deberet, stultum erat per vitam iurare, sed quia ea nihil carius habuit, per eam iurauit, aut ideo iurauit, vt tantisper dum iuraret, vitam prorogaret, vnde addit auctor subaudiendo more suo, ò cunctationem.i.dilationem fati.i. mortis ærumnosam, quia ex ea cognita est pusillanimitas Bruti. [O stolidam fidem iurandi) Quia per id iurauit, quod in potestate non habuit, hoc est per vitam. Sed tuo immoderata dulcedo spiritus retinendi, tu subijcis.i.clam infer, hos.i.huiusmodi furores expugnando modum rationis sanæ, quæ .s. sana ratio præcipit vitam diligere, sed mortem, si moriendum sit non timere Arg. ista enim timetur, quod si bene fiat malum non est, & euitari nõ potest, sunt qui legãt præcipia, vt referatur ad dulcedinem, quod si est, legam, mortem vero timere præcipitia, quam lectionem ideo probem, quòd persistans in apostrophe subdat in secũda persona. [Eadem Xeraẽ, &c.) Coẽgiste, vt sit sensus, & ordo, quæ .s. dulcedo vitæ præcipita expugnando modum sanæ rationis diligere vitam. Vero pro sed, timere mortem cum sana ratio dictet, non timendam, sed prudenter expectandam mortem.

ASCEN.

EXTERNA.
DE XERXE REGE.

Her.li.7. EADEM Xerxem regem pro totius Asiæ armata iuuentute, quòd intra centum annos esset obitura profundere lacrymas coëgisti, qui mihi in specie aliena, reuera suam conditionem deplorasse videtur, opum magnitudine quàm altiore animi sensu felicior. Quis enim etiam mediocriter prudens mortalem se natum fleuerit?

OLIV. EADEM Xerxem regem) Cum Xerxes Græciæ bellum illaturus in numerosum exercitum comparasset, illum in patenti campo, et forte, recenseret, de superiori loco conspiciens in eam cogitationem venit, vt diceret intra centum annos eorum neminem fore superstitem, & breuissimæ hominis vitæ conditionem secum ipse cogitans dicitur illacrymasse, & quamuis Asiaticæ iouentutis vicem dolore videretur, suam tamen potius deplorat. [Opum magnitudine) Plus opibus quàm sapientia valebat Xerxes, qui mortalem hominum conditionem deflaret, quis enim est tam insipiens, quin intelligat senatū esse mortalem, flere autem quod datum est à natura, stultum est.

ASCEN. EADEM). s. tu ò dulcedo vitæ coëgisti Xerxem regē. s. Persarum profundere lacrymas pro iuuentute totius Asiæ armata, quòd esset obitura intra centum annos (vbi imperiti dicerent infra centum annos, quod hic forte posset dici, sed in alio sensu, vel si peruenturi sint ad centum annos) qui. s. Xerxes videtur mihi deplorasse suam conditionem, videlicet miseram, & mortalem, ac breui morituram, in speciem aliena felicior, magnitudine opū, quàm altiore sensu animi. i. prouidentia, aut perspicacitate ingenij. [Quis enim etiam i. saltem mediocriter prudens fleuerit, senatum mortalem? q. d. nemo, quasi vero naturæ necessitate simus mortales, & non vitio primi parentis, quo beneficium immortalitatis amisimus, sed illud auctore huius operis latuit.

QVAM EXQVISITA CVSTODIA VSI SVNT, QVIBVS SVSPECTI DOMESTICI FVERVNT. CAP. XIIII.

REFERAM nunc eos, quibus aliquos suspectos habentibus exquisitior sui custodia quæsita est. nec à miserrimo, sed ab eo, qui inter paucos felicissimus fuisse creditur incipiam.

OLIV. REFERAM nunc eos) Hoc cum superiori rectè cōiungitur. Nam ad vitæ cupiditatem pertinere videtur, munire nos diligentiori custodia aduersus domesticos, alios ue nobis suspectos, hoc autem regibus, & principibus, et plurimum euenire solet, quorum vita semper sollicita est, timent enim ne à suis, vel alienis petantur insidijs, & ideo semper aduersus hos diligentiori vtuntur sui corporis custodia, quòd fecisse traditur Masinissa rex Numidarum qui quanquam latum haberet imperium amicos complures, filios priusquā quinquaginta, suam tamen salutem maluit canum quam hominum, fida custodia munire, quippe qui plus fidei canū, quàm filiorum pietati, aut amicorum charitati confideret, constat autem canes hominibus esse fidelissimos, & testibus Sol. & Plin. lib. viij. Dominos suos æqualiter omnes diligere, sicut multis exemplis patet. Nam in Ægypto domini percussorem in cœnam agnitum latratu canis prodidit. Iasone litio interfecto canis ipsius spernatus cibum inedia obijt. Lysimachi regis canis flammæ se iniecit, accenso rogo domini, & pariter igni absumptus est. Garamantum regem ducenti canes ab exilio reduxerunt prœliantes aduersus resistentes. Colophonij, & Castabalenses canibus in bella ductis primas acies instruebant. Appio Iunio. P. Sicinio consulibus, damnatum dominum, canis cum abigi non posset, comitatus in carcerem, mox percussum vlulatu prosecutus est, cumq. ex miseratione P. R. potestas ei sibi fieret ad os defuncti escam tulit. Vltimo deinde deiectum in Tyberim cadauer annatans sustentare conatus est. Multaq. alia caninæ fidelitatis exempla commemorat Plin. quæ consulto prætermitto, ne forte fastidiant homines, sed constat quòd canes soli nomina sua recognoscunt, & iterum meminerunt. [Inter paucos felicissimus) Constat Masinissam post coniunctam cum P. R. societatem, & amicitiam, omnia habuisse secunda, et inter felicissimos connumerari merito possit.

Masinissa canū custodie se credidit

ASCEN. REFERAM nunc eos, quibus habentibus aliquos suspectos) Custodia sui est quæsita exquisitior. i. accuratior, & diligentior. s. quàm ceteris, aut quam par fuerit. [Nec incipiam à miserrimo) Sed ab eo (externo tamen videlicet Masinissa, vnde domestica non ponit exempla, vel quòd defuerint, vel quòd indigna Romanis putauerit) qui creditur fuisse felicissimus inter paucos. s. felices.

DE MASINISSA REGE.

MASINISSA rex Numidarum, & P.R. amicissimus, parum fidei in pectoribus hominum reponens, salutem suam custodia canum valluit. Quò tam late patens imperium? quò tantus liberorum numerus, quò denique tam arcta beneuolentia constricta Romana amicitia, si ad hæc tuenda nihil canino latratu, ac morsu valentius duxit?

OLIV. MASINISSA Rex) Parum fidei custodia canum) Legitur & Euander secum semper habuisse canes. Virg. gressumq. canes comitantur herilem. [Tantus liberorum numerus?) Quos quinquaginta fuisse diximus in cap. de gratitudine Valentius duxit potentius existimauit, & vituperat sine dubio hoc loco. [Masinissa Valentius) Qui plus canibus, quàm fidis liberorum pectoribus credere voluerit.

ASCEN. MASINISSA Rex Numidarum & amicissimus P.R. reponens in pectoribus hominum parum fidei). i. fiduciæ, aut fidelitatis vallauit salutem suam custodia canum. [Quo). i. ad quid sup. vtile fuit illi, imperium patens tam late? Quo sup. pertinuit tantus numerus liberorum videlicet quinquaginta. [Denique à quo). i. quid vtilis fuit amicitia Romana constricta tam arcta beneuolentia? non nihil duxit. i. iudicauit Valentius. i. potentius & efficacius ad tuenda. i. protegenda hæc. s. dicta quæ habuit, & cum vitam amisisset, latratu canino, q. d. nihil, dicendo autem latratu extenuat subsidium canum, quasi non aliam opem, quam latrando afferre possint.

DE REGE ALEXANDRO.

HOC * rege infelicior Alexander, cuius præcordia hinc amor, hinc metus torserunt: nam, cum infinito ardore coniugis Thebes teneretur, ad eandem ex epulis in cubiculum veniens, barbarum compunctum notis threicijs, stricto gladio iubebat anteire: nec prius se idem lecto committebat, quàm à stipatoribus diligenter esset scrutatus. Supplicium irato deorum numine compositum, nec libidini, nec timori posse imperare. Cuius timori eadem & causa, & finis fuit. Alexandrum enim Thebe pellicatus ira mota interemit.

** Cic. li. 2. de off. & lib. 1. de Inuét.*

OLIV. HOC Rege infelicior Alexander) Hoc fuit Alexāder Phæreus cuius meminit Cic. offic. lib. ij. qui Alexandrum, inquit Phæreum, quo animo vixisse arbitramur, vt qui, vt scriptum legimus, cum vxorem Theben admodum diligeret tamen ad eam ex epulis in cubiculum veniens, barbarum stricto gladio iubebat anteire. Præmittebatq; de stipatoribus suis, qui scrutaretur arculas muliebres, & ne quid in vestimētis telum occultaretur diligenter exquirerent, nec eum tamen fefellit opinio, ab ea enim ipse per pellicatus suspicionem interemptus est. O miserum qui fideliorem & barbarum, stigmaticum putaret, q̄ coniugem. Infelicior igitur fuit ipso Masinissa Alexander, Non Maced. sed Phæreus à Pheræa ciuitate denominatus, qui imperauit. est autem ciuitas Asiæ, Huius vero Alex. idem Cic. Rhetoricorum lib. ij. mentionem facit. [Compunctum notis) Damnatū à stigmatibus notatum. Nam quia fugitiuus fuerat, notas illi candenti ferro inusserat herus. [Threicijs) Autem ideo dixit, quia Thraces seruis suis fugitiuis has notas imprimere solent. [Supplicium) Dicit hoc supplicium à dijs immortalibus fuisse iniunctum, vt libidine pariter, ac metu semper agitaretur, vt neutro temperare posset. [Cuius timori) Suspicio, inquit timoris principium dedit, & finem. Nam quia suspectam habebat vxorem

Alexan. Pheræi custodia penes vxorem.

ad eam nunquam sine metu accedebat, vxor vero pellicatus suspicione virum occidit, & ita finem timori dedit. [Pellicatus ita mota) Adulterij, est enim pellex, quæ cum alieno viro concubuit, & dicitur pellex vxoris eius, quo cum rem habet a pelliciendo dicta Herm. dicit non suspicione, sed ita ea re ipsa cōperta Theben occidisse maritum, quòd duobus egregia indole fratribus suis rex ille scelestissimus abuteretur, a quibus re cognita, nam inuiti regiæ libidini obtemperabant, per sororem ad regis cæde hortatis, atque etiam coactis, rex somno die quadam oppressus per insidias occisus est.

ASCEN. HOC Rege &c.) Alex. s. Pheræus Ph. erga vrbia Asiæ princeps sup. fuit infelicior hoc rege, videlicet Masinissa. [Cuius) .i. Alex. præcordia .i. intimas affectiones, aut affectionum sedes torserunt, hinc i. ea vna parte amor. hinc. i. ex altera parte metus nā eum teneretur infinito ardore Thebes coniugis. s. suæ veniens ad eandem ea epulis in cubiculum, iubebat barbarum. s. satellitem, compunctum. i. signatum notis Threicijs. i. quibusdam stigmatibus, quibus Thraces tanquā ad insigne fortitudinis se pungunt, vnde non accedo ad mentem Oliuerij. qui crimine coniunctum sit notatum gladio stricto. i. euaginato, nec idem. s. Alexander committebat se prius lecto. s. lectus esset scrutatus. i. excussus, & disquisitus diligenter à stipatoribus. i. à satellibus eum dense comitantibus. [Supplicium) .i. ò supplicium compositum .i. latenter illarum numine deorum irato. i. offenso in illum, cum ipse sua prouidentia, & libera voluntate se id facere crederet, supplicium in quam videlicet, nec posse imperare libidini, vt coniugem, si malam putet deserat, aut deleat, nec timet, eam si bonam censeat, non timeas. [Cuius timori fuit eadem causa, & finis) Thebe enim mota i. commota ira pellicatus, hoc est, quod Alexander pellicem haberet, interemit Alexandrum, aut saltem fraterr Thebes consilio, etiā vt Oliuerius recitat.

DE DIONYSIO REGE SYRACVSANORVM.

* Cicer. Tusc. 5.

AGe *Dionysius Syracusanorū tyrannus huiusce tormenti, quam longa fabula, qui duo de quadraginta annorum dominationem in hunc modum peregit: summotis amicis, in eorum locum ferocissimarum gentium homines, & à familijs locupletum electos prævalidos seruos, quibus latera sua committeret, substituit: tonsorum quoque metu, tondere filias suas edocuit, quarum ipsarum postquam adultæ ætati appropinquabant, manibus ferrum non ausus committere, instituit, vt candentium * iuglandium, aut nucum putaminibus barbam sibi & capillum adurerent. Nec securiorem se maritum egit, quàm patrem. duarum enim eodem tempore Aristomaches Syracusanæ, & Locrensis Doridis matrimonijs alligatus, neutrius vnquam, nisi excussæ, complexum petijt. Atque etiam cubicularem lectum perinde quasi castra, lata fossa cinxit, in quem se ligneo ponte recipiebat, cum forem cubiculi extrinsecus à custodibus opertam interiorem claustro ipse diligenter obseratisset.

* Glādiū Dionysius metuens familiares.

OLIVERIVS.

AGe Dionysius, Syracusanorum) Cic. Tusc. lib. v. siue quæstione v. Duo, inquit, de quadraginta annis tyrannus Syracusanorum fuit Dionysij cum quinque & viginti natus annos dominatum occupasset, qua pulchritudine vrbem, quibus autem opibus præditam seruitutem oppressam tenuit ciuitatem, atqui de hoc homine bonis auctoribus sic scriptum accepimus, summam fuisse eius in victo temperantiam, in rebus gerendis virum acrem, industrium, eundem tamen maleficum, natura, & iniustum, ex quo omnibus bene veritatē intuentibus videri necesse est, esse miserrimum, ea enim ipsa, quæ concupierat. ne tamen quidem cum omnia posse censebat, consequebatur, qui cum esse bonis parentibus, atque honesto loco natus, & sic quidem alius alio modo tradidit, abundaretq. æqualium familiaritatibus, & consuetudine propinquorum, haberet etiam more græciæ quosdam adolescentes amore coniunctos, credebat eorum nemini, sed his quos ex familijs locupletum seruos delegerat quibus nomen seruitutis detraxerat, ipsis, & quibusdam conuenis, sed feris barbaris corporis custodiam committebat, ita propter iniustam dominatus cupiditatem, in carcerem quodam modo ipse se incluserat, quin etiam ne tonsori collum committeret, tondere filias suas docuit, ita sordido ancillari quoque artificio regiæ virgines, vt tonstriculæ tondebant barbam, & capillum patris, et tamen ab his, qui ipsis, cum iam essent adultæ, ferrum remouit, instituitq., & vt candentibus iuglandium putaminibus barbam, & capillum adurerent, cumque duas vxores haberet Aristomachem ciuem suam, Doridem autem Locrensem, sic noctu ad eas ventitabat, vt omnia specularetur, & perscrutaretur ante, & cum fossam latam cubiculari lecto circundedisset, eiusque fossæ transitum ponticulo ligneo coniunxisset, eum ipsum cum fores cubiculi clauserat, de torquebat. [Idemq. cum in communibus suggestis consistere non auderet, concionari ex alta turri solebat. Atque is cum pila ludere vellet cum (studio enim illo delectabatur) tunicamq. poneret adolescentulo, quem amabat tradidisse gladium dicitur, hoie cum quidam familiaris iocans dixisset, huic certe vitam tuam committis, arrisissetq. adolescens, vtrumque iussis interfici, alterum qui viam demonstrasset interimendi, alterum, qui id risu ad approbasset. Hinc facile intelligi potest quàm miser fuerit tyrannus iste tanta suspicione plenus. [Quàm longa fabula). s. est, quia si omnia, quæ de huius tyranni metu, & suspicione traduntur, essent hoc loco referenda, longa fabula, hoc est narratione opus esset. [Duo de quadraginta). i. triginta octo, quasi demptis duobus de quadraginta. [Ferocissimū gentium homines) Thraces, videlicet quos constat fortissimos semper fuisse. [Ea familijs locupletum) Diligebat ex familijs ciuium suorum locupletum seruo robustissimos quosque, eosq. libertate donatos ad sui corporis tutelam præficiebat, & barbaris ijsdemque seruis magis quàm amicis aut propinquis salutem suam committebat. [Tonsorum quoque metu) De hoc idem Tullius officiorum libro secondo. Quid enim inquit censemus superiorem illum Dionysium quo cruciatu timoris angi solitū, qui cultros metuens tonsoris, candente carbone sibi adurebat capillum. [Candentium iuglandium) Iuglandes teste Nonio sunt agrestes. Macr. conuiuiorum libro secundo. Nux ista iuglans, inquit secundum nonnullorum opinionem à iuuando & glande dicta existimatur. Gabius vero bassus lib. de significatione verborum hoc refert. Iuglans arbor dicta est. perinde ac Iouis glans. Nam id arboris genus nuces habet, quæ sunt suauiore sapore, quam glans est. Hunc fructum antiqui illi ægregium glandiq. similem, ipsamq arborem deo dignam existimabant. Iouis glandem appellauerant. Quæ nunc literis intercisis iuglans nominatur, de quarum specie Plin. lib. decimoquinto multa dicit. Ad harum igitur similitudinem rea, vt quidam volunt ferreas nuces fieri iusserat, quas incendit primo deinde, barbæ admoueri faciebat. Dissentit hoc à Cic. qui non iuglandibus, sed candenti carbone solitum esse dicit capillos adurere. [Nec securiorem se maritum) Quemadmodum filiabus pater, ita & vxoribus vir parum fidebat. [Neutrius) Antique dicit nunc vero neutræ diceremus. [Cubicularem lectum) Pro cubiculo, in quo lectus erat fossa circundedit. [Forem cubiculi) Non satis habuit fossa cubiculum cinxisse, nisi & hostium firmo claustro occluderet. [Forem) .i. aditum.

Dion filiæ tondebant.

ASCEN. A G E Dionysius Tyrannus Syracusanorum, quàm). i quantum longa fabula sup. est tormēti huiusce. i. huiusmodi qui peregit dominationem. i. tyrannidem, annorum duo de quadraginta. i. triginta octo in hunc modum, nam amicis summotis. s. ab aula sua substituit in locum eorum homines gentium & ferocissimarum, & prævalidos seruos electos è familijs locupletum, quibus committeret. i. crederet, latera sua. Edocuit quoque filias suas tondere. i. radere barbam metu tonsorum, quarum ipsarum. i. earundem filiarum manibus non ausus committere ferrum. i. cultrum rasorium, aut nouaculam postquam appropinquabant ætati adultæ. i. maturæ viro instituit, vt. s. filiæ adurerent sibi. s. instituenti patri Dionysio videlicet barbam, & capillos. (Sunt qui habent non captam i. contractam manibus, quod alij non inepte deleuerunt) putaminibus. i. vt dicunt testis, iuglandium. i. iuglandiu Iouis, qui dulces sunt etiam hominibus, sunt qui amygdalas putent. [Aut nucum candentium). i. incensarum, putamina enim nucum, eo quod pinguia faciliter incenduntur, tenuemq. calorem, sed latam flammam emittunt tali ministerio, non ineptam, statimq. in Carbones vertuntur. vnde Carbone candente. Cic. vsum dicit. Nec egit se maritum securiorem, quàm patrem. i. non minus timuit vxores, quàm filias. [Enim) .i. quia ipse alli-

gatus

gatue eodem tempore matrimonijs duarum .s. vxorem Aristomaches Syracusanæ, & Doridis Locrensis, neutrius compleçum perijt .i. adijt, vnquam, nisi excussæ .s. scrutatæ, & inuestigatæ, an ferrum haberent, atque cinxit etiam lectum cubicularem .i. quo incubuit, aut qui in cubiculo erat, sed fossa lata, quæ tamen in cubiculo erat, sed cubiculum cum lecto ambibat perinde quasi castra .i. sicut castra cingeret, quem .s. lectum recipiebat se ponere ligneo, quem .s. subtraxit, cum ipse .i. propria manibus obserasset claustro .i. sera, & vectibus claudendi eam habentibus, diligenter forem interiorem .i. ab interiori parte (forte legendo sit interius, vt respondeat ad illud extrinsecus) forem cubili, opertam .i. densissime munitam, & clausam extrinsecus .i. ab exteriore parte à custodibus .s. corporis sui.

THEO. IVGLANDIVM) Vetusti codices habent, candentium glandium, quæ lectio probior, addit enim continuo Val. Aut nucum putaminibus, iuglandasq., & nucea idem sunt, vt diximus ex Macrob.

DE SIMILITVDINE FORMÆ. CAP. XV.

* Plin. li. 7. c. 12. Plut. li. 5 cap. 11. & 12. de Plac. philos.

DE similitudine * autem oris, & totius corporis, altiore doctrina præditi subtilius disputant eorumq. alij in ea sunt opinione, vt existiment illam origini, & contextui sanguinis respondere. Nec paruum argumentum ex ceteris animalibus trahunt, quæ ferè gignentibus similia nascuntur. Alij negant certam hanc esse naturæ legem, sed species mortalium, prout fortuita sors cóceptionis obtulit, attribui: atque ideo plerunque ex speciosis deformes, ex robustis inualidos partus edi. Verum quoniam ista quæstio in ambiguo versatur, pauca inter alienus conspectæ similitudinis exempla referemus.

OLIV. Similit. oris Vnde

DE similitudine autem oris) Dicturus de similitudine formæ breuiter præfatur, & ostendit variam esse philosophorum de re ista sententiam, quòd alij dicant à lege naturæ datum esse, vt nonnulli diuersis parentibus orti sibi specie vultus, & oris similimi inueniantur, alij potius casu, & fortuita conceptionis forte id euenire contendunt, & quoniam lis ista adhuc sub iudice manet, dicit se quoque huius rei causam prætermissurum, & exempla pauca subiecturum. [Altiore doctrina) Profundiori scientia) Vt philosophia causarum omnium indagatrix. [Eorum) Alij sunt, inquit, philosophorum nonnulli, qui hoc à lege naturæ prouenire dicant, vt omne generans generatorum sibi simile creet, & a sanguine similitudine nasci volunt, quod à ceteris animalibus probant, dicentes, vt in brutis videmus catulis catulo simile procreari, sic & homines sibi similes liberos sæpissime generare. [Contextui) Compositioni sanguinis, vt filij parentibus, quibus originem ducunt, similes inueniantur. [Respondere) Consentire. Virg. Et dictis respondent cetera matris. horum autem philosophorum opin. sequitur Sol. in cap. de homine, dicit enim iam vero, qui deflexum animum referat ad similitudinem, causas quantum artificis naturæ ingenium deprehendet. Interdum enim id genus spectant, & per sobolem in familiam transitus faciunt, sicut plerúque paruuli modo neruos, modo cicatrices, modo qualescunque originis suas notas ferunt, vt in lepidis, quorum tres, interuulsa tamen serie, ex eadem domo, obducta membrana oculo similes geniti reperiuntur, vel in Bizantio nobili pectore, qui cum matrem haberet adulterio ex Æthiope conceptam, qui nihil patri comparandum reddidisset ipse in Æthiopum auum degenerauit. [Alij negant hanc esse naturæ legem) Hanc similitudinem non à lege naturæ, vt origini sanguinis respondeat, sed à fortuita quadam sorte, & casu prouenire dicunt, quod videtur esse probabilius, quia videmus dissimillimos à parentibus nasci, à formosis deformes, à validis imbecilles. [Physici vero dicunt) Id plerunque accidere, vt in conceptione mulier ad alicuius imaginem adiecerit suum animum, & cum in eum tota fuerit intenta, similitudinem eius partum, siue conceptum inde contrahere, quod probant ex muliere quadam, quæ cum pudica semper habita fuisset, Æthiopem tamen peperit cuius rei causam cum maritus diligentius inuestigasset, qui stupri iam suspectam vxorem habere cœperat, cognouit à Physicis, quòd tempore conceptionis vxor, cum Æthiopem, quem in cubiculo depictum habuerat, conspexisset, & in eum tota fuisset intenta. conceptus inde similitudinem duxerat. Quod idem sentire videtur Plin. nat. hist. lib. vij. cum dicat, Similitudinem quidé in mente reputatio, & in qua credantur multa fortuita pollere, visus, auditus, memoriaq., haustæ, imagines sub ipso conceptu, cogitatio etiam vtriuslibet anima subito transuolans effingere similitudinem, aut miscere existimatur, ideoq. plures in homine, quàm in ceteris omnibus animalibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animiq. celeritas, & ingenij varietas, multiformes notas imprimit, cum ceteris animantibus immobiles sint animi, & similes omnibus, singulisq. in suo cuique genere. [Fortuita sors) Prout casus concipienti mulieri imaginem aliqua obtulerit. [Inter alienos) Qui diuersis parentibus nati sunt, & videtur latenter his assentire, qui in fortuito casu similitudinem ponunt. [Partus edi) Pariter in qua significatione Iuuen. posuit. Si mulier vitulum, vel si bos ederet agnum.

Defor-mes à formosis nasci.

ASCEN. DE similitudine, &c.) Autem .i. præ ceteris donati, aut dotati altiore doctrina .s. quam nos, aut ferè alij disputant subtilius de similitudine oris .i. faciei, & totius corporis, & alij eorum .s. prædictorum doctrina sunt in ea opinione, et existiment, illam .s. similitudinem respondere origini, & contextui sanguinis, nec .i. & nó, & trahunt ex ceteris animalibus argumentum non paruú .i. approbationem, magnam, quæ .s. animalia nascuntur ferè similia gignentibus. Alij negant hanc legem naturæ esse certam, sed sup. afferunt. [Species mortalium attribui) .s. vnicuique prout .i. secundum quod sors conceptionis fortuita .i. casualis obtulit .s. vnicuique atque ideo, sup. afferunt, aut dicunt partus deformis ædi plerunque .i. frequenter ex speciosis, & inualidos ex robustis, quod nisi quandoque contingeret, vtili edicto prohiberetur impotentibus, & deformibus generare, quo cauto statim omnes formosi, & validi æderentur. [Verum, quoniam ista quæstio) Versatur in ambiguo, nos referemus pauca exempla similitudinis cóspectæ inter alienos .i. diuersi sanguinis, aut generis.

DE VIBIO, ET PVBLICIO LIBERTINO. SIMILIBVS POMPEIO MAGNO.

MAGNO Pompeio * Vibius ingenuæ stirpis, & Publicius Libertinus ita similes fuerunt, vt permutato statu, & Pompeius in illis, & illi in Pompeio salutari possent. Certe quocunque aut Vibius, aut Publicius accesserant, ora hominum in se obuertebant, vnoquoque speciem amplissimi ciuis in personis mediocribus annotante. Quod quidem fortuitum ludibrium, quasi hereditarium ad eum penetrauit.

* Plin. li. 7. c. 12. sed vnum tantú refert Sol. cap. eq.

OLIV. MAGNO Pompeio) Duos dicit infimæ conditionis homines Pomp. adeo persimiles, vt si eadem Pomp. & illorum fuisset fortuna merito pro Pomp. salutari potuissent. Sol. tamen de memorabilibus mundi horum alterius tantú mentionem facit. Dicit inter Cn. Pomp. & Cn. Vibium humili loco natum tantus error extitit de paribus lineamentis, vt R. Vibium Pomp. nomine Vibij vocabulo Pompeio cognominarent. Plin. vero eo. lib. vtrunque commemorat. dicit enim M. Pópeio. Vibius quidam à plebe, & publicius etiam seruitute liberatus in discreta propè spé fuere similes, illud os probum reddentes, ipsumq. honorem eximiæ frontis. [Ingenuæ stirpis) Solinus dicit humili loco natum. Plin. è plebe natum. [Quod quidem fortuitum) Hanc fortunæ ludificationem, vt sordidæ conditionis homines Pomp. haberet sibi persimiles, dicit ei fuisse, quasi hereditariam, quia pater eius Menogenem cocum longe sibi similem sortitus esset, à quo etiam Str. cognomen accepisse dicitur, nam Menogenes Strab. Coquus ille vocabatur. [Ludibrium) dedecus & ludificatio nam turpe videbatur esse clarissimis ciuis à sordido genere hominum speciem repręsentari.

Vib. & Publicius Pomp. similes.

ASCEN. MAGNO, &c.) Vibius stirpis ingenuæ, & Pub. libertinus .i. libertinæ conditionis, fuerunt ita similes Pomp. magno, et statu permutato, quia Pomp. princeps erat vrbis, illi ignobiles, & .i. simul Pomp. posset salutari in illis pro Pomp. & illi in Pomp. .i. Pomp. loco alterius illorum. Certe quocunque, aut Vibius, aut Publicius accesserant ipsi sup. obuerterát in se ora hominum admirantium similitudinem eorum cum Pomp. vnoquoque .s. hominum annotante in personis mediocribus .i. mediocris conditionis, speciem ciuis amplissimi, et qui magno agnomen meruerit. [Quod quidem ludibrium fortuitum) .i. illo ioco casu orta, penetrauit ad eú .s. Póp. magni, quasi hereditariú .s. a patre acceptú.

DE

DE MENOGENE COCO SIMILI PATRI POMPEII MAGNI.

*Plin. li. 7. cap. 12

NAM * pater quoque eius eo vsque Monogenis Coci sui similis esse visus est, vt vir & armis præpotens, & ferox animo, sordidum eius nomen repellere à se non valuerit.

OLIV. MENOGENIS) Qui, & Str. dicebatur æque Pomp. magni Pomp. pater cognominatus est, teste Plin. eodē lib. nam talis, inquit, campum quoque eius Menogenis coci sui cognomen imposuit Strabonis à spē oculorum nomen habentia vitium, imitata fuit alter Strab. perspicacissimi visus homo, quem supra diximus, perspexisset centum & triginta quinque millia passuum solitum exeuntem à Carthagine classem punicā, numerumque nauiū manifestissime ex Lybitana speculis notare.

ASCEN. NAM pater quoque eius visus est) Esse similis Menogenis coci sui eousque et eit, &.i. simul armis præpotens, & ferox animo. s. pater Pōpeij magni non potuerit repellere à se nomē eius .s. coci sui sordidum, quia sordidi hominis, aut à vitio corporis maioribus eius inditum, agnominatus enim est ab illo Strab.

DE CORNELIO SCIPIONE, COGNOMENTO SERAPIONE.

*Plin li. 7. cap. 12

EXIMIAE * vero nobilitatis adolescens Cornelius Scipio, cum plurimis, & clarissimis familiæ suæ cognominibus abundaret, in seruilem Serapionis appellationem vulgi sermone impactus est, quòd huiusce nominis victimario persimilis erat: nec illi aut morum probitas, aut respectus tot imaginum, quò minus hac contumelia aspergeretur, opitulata est.

OLIV. *Scipio Serapioni longe similis.* EXIMIAE vero nobilitatis) Nec istud fortunæ ludibrium nobilissimus adolescēs Corn. Scip. subterfugere potuit, qui Serap. cuiusdam victimarij in appelatione fuerit notatus, quò iisdem lineamentis corporis, & oris par esset illi, vnde Plin. eodem lib. vnde. Scipioni in seruo Serapione victimarij negociatoris vili mancipio, non illi valuit generis nobilitas non morum probitas, nulla denique virtus. [Cognominibus) Vt Scipionum, quorum duo Africani, vnus Asiaticus dicti sunt. [Serapionis appellationem) Quia vulgus eum Serapionem appellabat eo, quòd illi simillimus erat, erat autem Serapio iste victimarius, hoc est sacerdotum minister, qui sacrificantibus ministrabat, vt supra dixi. [Respectus tot imaginum, quòd plurimas maiorum suorum statuas haberet.

ASCEN. EXIMIAE &c.) Vero.i. sed Corn. Scip. adolescens nobilitatis eximiæ, cum abundaret plurimis, & clarissimis cognominibus familiæ suę, nam Scipionū, alius dictus Africanus, alius Asiaticus, alius Numantinus, & Africanus, alius Nasica, &c. impactus est sermone vulgi in appellationem seruilem Serapionis serui, quod.i. quia erat persimilis victimario.i. victimarum curatori, huiusce nominis s. Serapionis. Nec aut probitas morum, aut respectus tot imaginum .i. clarorum virorum, quorum imagines in stemmate suo habebat, est opitulata ei, quo minus.i. ut non spargeretur hac contumelia, vt.s. victimarij nomen acciperetur.

DE LENTVLO, ET METELLO SIMILIBVS HISTRIONIBVS.

*Plin li. 7. cap. 12

GENEROSISSIMVS * consulatus collegio Lentuli, & Metelli fuit, qui ambo in scenam propter similitudinem histrionum propemodum spectati sunt. Sed alter ex quodam assectarum cognomen Spintheris traxit, alter nisi Nepotis à moribus accepisset, Pamphili retiarij, cui simillimus esse ferebatur, habuisset.

OLIV. *Metellus Retiario similis.* GENEROSISSIMVS consulatus) Lentulus, ac Metellus consules principesque Rom. sic duorū histrionum speciem referebant, vt cum in Scenam prodijssent, illorum nomina non subterfugissent, nisi alter spintheris, alter nepotis cognomina multo antea sortiti fuissent, nam Metellus, quia retiario Pamphilo simillimus esset cuius nomen sordidum non aufugisset, nisi a nepote, qui pius cognominatus est, aut illius nomen accepisset. Plin. Sicut spinter secundanus, Retiariusque Pamphilus collegio Lentuli, & Metelli consulum, in quo perquam in fortunæ fortuitum hoc quoque fuit, duorum simul consulum in scena imagines cerni. [Spectati sunt) Quotiescunque in scenam cōsules illi prodibant, vt in se omnium oculos conuerteb ant, quod histrionibus simillimi forent. [Ex quodam sæculari) Ex quodā mimo, qui in ludis secularibus histrioniam exercebat, de ludis secularibus dictum est in cap. de institutis. [Spintheris) Fuit nomē histrionis. [Lentulo similis) A quo Lentulus cognomen accepit. [Alter a moribus nepotis). s. Metel. qui pius cognominatus est à nepote optimis moribus instituto. [Pamphili retiario). s. Pamphili gladiatoris.

ASCEN. GENEROSISSIMVS, &c.) Consulatus fuit generosissimus collegio Lentuli, & Metelli .i. cum Lentulus & Metellus collegæ essent, qui ambo spectati sunt propemodum .i. ealde in scena .i. theatro, cum scenici agerentur ludi, illis præsentibus propter similitudinem histrionum, qui ludus varios agebant, sed alter. s. Lentulus traxit cognomen spintheris ex quodam sæcularium. s. ludorum actori, quanquam Oliu. sæculari legat, & alij assectarum, nam Plin. a mimo nomen sortitum vult, Metellus nisi accepisset sup. cognomen a moribus nepotis, q pius dictus erat, habuisset sup. cognomen, aut agnomen Pamphili retiarij .i. certantis cum Mirmillone rete, quod manibus gestabat, cui s. retiario ipse ferebatur simillimus.

THEO. NEPOTIS) Metellus, inquit, à Pamphilo Retiario, traxisset appellationem nisi prius à moribus, & solutiore vita nepos esset appellatus.

DE M. MESSALA SIMILI MENOGENIS, ET CVRIONE SIMILI BVRBVLLIO.

*Plin. li. 7. c. 12. de Curione Solin tacet cap. 4

AT M. Messala * consularis, & censorius, Menogenis, Curioque omnibus honoribus abundans, Burbulei: ille propter oris aspectum, hic propter parem corporis motum vterque scenici nomen coactus est recipere. Abunde sint hæc domesticis, quoniam personis sunt excellentia, & non obscura notitia celebrantur.

OLIV. AT M. Messalla) De hoc Messalla Sol. Marcus, inquit, Messalla, & Memogenes è fece vulgari hoc fuerit vterque pro singulis, nec alium Messallā putauerunt, quam Menogenem, nec Menogenem alium putauerunt, quam Messallam hoc idem testatur Plin. lib. vij. (Curioque.) Hic propter gestus, & corporis sui motus, histrioni Burbuleo pares Burbuleus cognominatus est. [Scenici) .i. histrionis, nam Menogenes, & Burbuleius fuerunt histriones. [Personis sunt excellentia) nam in personis clarissimis hæc similitudo conspecta est. [Non obscura) Quia apud omnes Rom. nota fuerunt hæc exempla.

ASCEN. AT M. Messala) Sup. vir consularis, & Censorius.i. qui aliqn consulatum, & censuram gesserat, & curio abundans omnibus honoribus.i. titulis magistratuum gestorum, vterque coactus est recipere. s. a populo nomen scenici sup. hominis artis ludicræ intentis, ille. s. Messalla a Menogenis propter aspectum oris.i. similem aspectum vultus, hic. s. [Curio Burbulei). s. histrionis propter parem motum corporis, hęc exempla dicta sint .i. habeantur abunde.i. satis ampliter dicta, domesticis supp. exemplis, quoniā celebrantur, &.i. simul excellentiora sup. ceteris personis .i. propter personas illustrium virorum, & non obscura notitia.

EXTERNA.

DE REGE ANTIOCHO SIMILI ARTENIONI.

* Artemō dicitur 1. Plin. lib. 7. cap. 12 Artemon, & ex plebe a Sol. cap 4.

REGI Antiocho vnus ex æqualibus, & ipse regiæ stirpis nomine * Artenio, perquā similis fuisse traditur, quem Laodice vxor Antiochi, interfecto viro, dissimulandi sceleris gratia, in lectulo perinde quasi ipsum regem ægrum collocauit: admissumque vniuersum populum, & sermone eius, & vultu consimili fefellit, crediderun tque homines ab Antiocho moriente, Laodicen, & natos eius sibi commendari.

Regi

OLIV. *Antiochus & Artemo simul lanis.* REGI Antiocho) Inter regem Antiochum & Artenionem similitudo tanta fuisse traditur, vt alter altero, nec vultu, nec voce discernerentur, ea quo facile reginæ Laodices occultata fraus, vt occiso Antiocho, Artenionem pro rege simularet, & in regio toro veluti aegrotantem collocaret, & aduocato populo illum tanquam testaturum ostenderet, à quo & Laodice, & liberi diligentissime commendarentur, cuius voce audita, populus facile delusus est. Solinus, regem, inquit Antiochum A rte nio quidam ex plebe Syriaca sic æmula facie mentiebatur, vt post modum Laodice vxor regia obiecto populatu isto tandiu dissimulauerit defunctum maritum, quod ex arbitratu eius regni sue cessio ordinaretur. Plin. quoque lib. vij. Antiocho, inquit, regio Syriæ è plebe nomine Artemo in tantum similis fuit, vt Laodice coniux regia, necato iam Antiocho, mandis per eum commendationis, regniq; successionis peregerit. [Vnus ex æqualibus regiæ stirpis] Io hoc dissentit à Solino, & Plin. Val. quod regiæ stirpis Artenionem fuisse dicit, ille vero ex Syriaca plebe virum.

ASCEN. REGI, &c.) Vnus ex æqualibus.i.coæuis sup. Antiochi regis, &c.i.etiam ipse stirpis regiæ Artenio nomine, traditur fuisse perquam similis Antiocho regi.f.Syriæ, quam Laodice vxor Antiochi viro interfecto, collocauit in lectulo, gratia sceleris dissimulandi, perinde, quasi .i. ac si sup. collocasset illic ipsum regem ægrum, & fefellit in sermone eius.f. Artenionis, & vultu consimi li.f.sermoni, & vultui regis, vniuersum populum admissum .f. ad lectulum, quasi ad regem, & hominea, aut omnes crediderunt Laodice.f.regina, & natos .i. filios eius commendari sibi ab Antiocho moriente.

DE HIBREA MYLASIO SIMILI CVIDAM SERVO GYMNICORVM.

Orat. meminit Sen. li. 4 HIBREAM * autem Mylasium copiosæ, atque cõcitatæ facundiæ oratorem, Gymnicorũ seruo stramenta Gymnasij colligenti, tam similem ferunt, vt tanq̃ germanum fratrem totius Asiæ oculi assignarent, ita lineamentis oris, & omnium membrorum cõpares erant.

OLIV. HIBREAM autem) Hic Mylesius orator insignis, & in tota Asia celeberrimus adeo similis seruo cuidã Tapetas, in Scena colligentis fuisse traditur, vt omnes eius fratrẽ existimarent, quoniam nulli inter eos vultus, & corporis erat dissimilitudo, iisdem parentibus nati esse crederentur. [Mylesius] Ab oppido Mylesio quod fuit in Ionia, vbi optima vellera tingebantur teste Seru. in iiij. Georg. vnde Virg. Myllesia vellera dixit. [Concitatæ facundiæ] Vehementis in persuadendo eloquentiæ. [Gymnicorum] Philosophorum qui Cinici dicebantur, quorum vnus fuit Diogenes mordacissimus philosophus, quem Cinici dicti sunt quasi Canini. [Stramenta] Quoagræci Tapetas appellant, qui spectatoribus substernebantur in Scena, hic ergo seruus, peractis ludis, hos Tapetas, & reliqua Scenæ ornamenta colligebat. [Totius Asiæ oculi] .i. omnium Asiaticorum oculi.

ASCEN. HIBREAM, &c.) Gerunt .f. rerum narratores Hibream Mylesium (vulgo Mylasum legunt) è Myleto, secundum Oliu. Ionio oppido oratorem facundiæ copiosæ .i. abundantis, atque concitatæ.i. torrentis more fluentis, aut promptæ, fuisse sup. tam similem seruo Gymnicorum .i. Gymnasij instructorum (quod Oliu. quoque sentit, & tamen paulo post Cynicorum legit, & interpretatur) colligenti stramenta .i. capeta, aut tapetas, quæ vel, qui sternuntur pauimento, aut sedilibus spectantium, presertim nobilium, cum Aulæa suspendantur, latine itaque stramẽta à sterendo dici possunt, (alij tamẽ scribunt fragmenta, alij stigmenta) Gymnasij, vnde Gymnicorum non Cynicorum seruus dicetur, vt oculi totius Asiæ assignarent .i. aspicerent, & adnotarent eum tanquã fratrem germanum.f. Hibreæ, ita .i. eo tantum erant compares lineamentis oris, & omnium membrorum.

THEO. MILASIVM) Vetusti codices habent Mylasenum, gentiliter à Mylasis Asiæ ciuitate, de Strab. Tullius in Antoniauit, & Stephanus. [Cynicorum] Placet, vt legas Gymnicorum, nam sequitur stramenta Gymnasij colligenti.

DE QVODAM PRÆTORE ROMANO SIMILI CVIDAM SICVLO.

Ille piscator Plin. li. 7 cap. 12. et ILLE * vero, quem in Sicilia Prætoris admodum similem fuisse constat, petulantis animi. proconsule enim dicente, mirari se quapropter sui tam similis esset, cum pater suus in eam prouinciam nunquam accessisset: At meus inquit, Romam frequenter accessit. * Ioco nãque lacessitam matri suæ pudicitiam, inuicem suspicione in matrem eius reiecta, audacius, quàm virgis & securibus subiecto conueniebat, vltus est. *Solin. c. 4* *De Augusto refert Macrob. li. 2 Saturn.*

OLIV. ILLE vero) Sol. Horum similitudinis meminit, sed iocosi, vel (vt Val. dicit) Petulantis dicti, mentionem nullam facit, dicit enim piscatore Siciliæ proconsuli Suræ præter alia etiã rictu oris comparabatur, ita vt in eodem vocis impedimenta, & tardatæ sonus linguæ naturalibus offendiculis cõgruerent, quod vero de iocoso responso tradit Val. illud vel certe simili Macr. to Augustum refert dictum, dicit .n. soleo in Augusto magis mirari quos pertulit iocos, quàm ipse quos protulit, quia maiorẽ patientiæ facundiæ laus, maxime cum æquanimiter aliqua etiam socis mordaciora pertulerit, cuiusdam pro vincolis locus aspectu noruit, intrauerat Romam simillimus Cæs. & in se omnium ora cõuerterat. Augustus perduci hominem ad se iussit, visumq; hoc modo interrogauit, dic mihi adolescens fuit aliquando mater tua Romæ negauit ille, nec contentus adiecit, sed pater meus sæpe. [Ille vero] Quem piscatorem fuisse dicit Sol. [Loco nanq; lacessitam] Ea reiectione, inquit, iocosi dicti insimulata matris pudicitiam, audacter magis quam facere vltus est, cum diceret patrem suum Romam sæpius accepisse. [Inuicem suspicionem reiectas] Qui pari ratione reiecerat suspicionem impudicitiæ matris in proconsulem, sed hanc iniuriam vltus est audacius, quàm prouincialihomini conueniret, qui pro consulari imperio subiectus esset. [Quam virgis] Et securibus subiecto, quam homini, qui proconsulis subiectus esset, in quem virgo experiri, & secures parari iubere potuisset proconsul.

ASCEN. *Surre proconsul Siculo.* ILLE vero) .f. piscator, quem cõstat fuisse in Sicilia admodum similem Prætoris.f.Suræ procõsulis, sup. fuit animi petulantis .i. ad lacessendum procliui. [Enim] .i. quia, proconsule.f.Sura dicente, se mirari, qua propter esset eam similis sui.f. procõsulis, qui idem Prætor erat, cum pater suus nunquã accessisset in eam prouinciam, inquit, at .i. sed meus sup. pater accessit frequenter Rom. q. d. & ita potuit te genuisse corrupta matre tua probat, quod petulantis animi fuerit, nanque .i. quia, ipse vltus est ioco, sed amaro, pudicitiam matris suæ lacessitam.i. petitam contumelia, à procõsule, inuerat enim à patre suo illum per adulterium progenitum suspicione.f. adulteria reiecta inuicem .i. vicissim in matrem eius.f. proconsulis, audacius q̃ conueniebat subiecto virgis, & securibus.i. prætorij sex lictores cõ totidem fascibus habẽt.

DE IIS, QVI INFIMO LOCO NATI, MENDACIO SE CLARISSIMIS FAMILIIS inserere conati sunt. CAP. XVI.

DE EQVITIO.

SED tolerabilis * hæc, & vni tantummodo anceps temeritas: quod sequitur impudentiæ genus, nec ferendum vllo modo, periculiq; tum priuatim, tum etiam publicæ latæ patentis. nam vt Equitium Firmo Piceno monstrũ veniens, relatum iam in huiusce libri superiore parte præteream, cuius in amplectendo Tyberio Graccho patre euidens mendacium, turbulento vulgi errore, amplissima tribunatus potestate vallatum est. *Cap. 8 huius lib.*

OLIVERIVS.

SED tollerabilis hæc) Transitum facit ad eos, qui obscuro loco nati, se clarissimis familijs inserere voluerunt, & ne ex abrupto transire videatur, hoc affert ordine, vt dicat superioris exempli temeritatem tolleraripo sse, quod ad vnius dũtaxat periculum pertineret, sed impudẽtiam, de qua dicturus est nullo pacto ferendã, q̃ non solum priuatos ciues, sed et remp. indiscrimen propemodum adduxerit. [Vni tantũmodo anceps] Periculosa illi piscatori siculo, qui proconsuli, Suræ temere facta rñdisse visus est. [Nã vt Equitium] Vt omittã, inquit, Equitium, qui cũ C. Graccho simillimus esset, in Gracchorũ familiam se tan quam

quam Tyberij filium inserare voluit, annitente L. Apuleio Saturoino trib. pl. qui grauissimas ea hac re in populo leditione dictum est, vt hunc inquam omittam, eidendum est quantum reip. periculum intulerit Helophili temeritas, & impudentia, qui se su oioria Marij filium mentitus tantum apud plebem, gratiæ, & faooris consecutus est ob aui memoriam, qui septem consulatus gesserat in vrbe, vt multæ veteranorum colonię, municipia, & collegia ferè omnia sibi patronum delegerant, præterea cum imperij fundamenta nõdum satis firma. C. Cæs. iecisset, parum abfuit, quin rursus eacitaretur bellum ciuile per hunc Helophilum, nã cum Cæsar, in Hispania deletis. C. & Sexto, magni Pomp. filijs, redijsset in vrbem, & in hortis suis forte sederet cum Helophilo hoc impudentissimo, omnes quicunque ad Cæsarem graculatũ de victoria venerant, oon minus Herophilum, quàm Cæsarem salutarunt, adeo se iam plebi Helophilus iste insinuerat, quod vbi sensit Cæsar, moiuens id, quod futurum erat, ne qua seditio, aut coniuratio, fieret in populo, Herophilum exilio mulctauit, mortuo deinde Cæs. reucrsus io erbem senatui eędem, & insidias macinabatur, qua re cognita, conlectus in carcerem meritas pœoas luit. [Firmo picenum) Firmum oppidum est in agro Piceoo ende fuerat. Equitius oriundus. [Monstrum) Non homo, sed eerius monstrum ob turpissimos mores dici potest. [Prætereteam) Omittam, & est occupatio, color Rhetoricus, cum id maxime dicimos, ooi omittere ostendimus. [In amplectendo) T. Grac. hoc est in asscrendo, & eindicando sibi patre T. Grac. Turbulento eulgi errore, quia et diaimos, eum a Mario Quintum consulatum gerente in carcere coniectus esset, eo quòd contra leges tribunatum peteret, tantam seditionem in vrbe concitanit et populus carcerem confregerit, illum eduxerit, atque etiam humeris susceptum per vrbem taoquam senatu triumphans cũ summa alacritate portauerit. [Amplissima tribunatos potestate) Saturnini trib. pl. qui dum Gracchanas leges suscitaret quibus populi fauorem, & gratiam aucuparetur Equitium in medium protulit, & Grac. filium esse asserebat, et satis supra dictum est.

ASCEN. SED hæc temeritas. s. piscatoria sicuti, tolecabilis, sup. fuit, & anceps. i. dubij euentus tantummodo eni. s. ipsi piscatori, si secus, ac in bonam partem accepisset prætor, sup. illud genus impudentiæ, quod sequitur, nec ferendum sup. est vllo modo, & sup. est periculi patentis. i. se eatentis late, tum priuatim, cum etiam publice, quia si se pro filio Gracchi probasset Equitius, res priuata heredum Gracchi iacturam fecisset, & propter seditionem pro eo per Saturninũ citatam resp. in periculo graui fuit. [Nam vt prætereteam Equitium monstrum). s. hominis venieos. [Firmo). s. oppidulo piceno. i. quod in agro piceno relatum. i. re citatum iam in superiore parte huiusce libri. s. noni cap. eij. de seditione, in principio, cuius mendacium euidens in amplectendo vsurpando Tyb. Grac. patre, vallatum est. i. munitum, & protectum sup. enm errore vulgi turbuleuto. i. seditiose, & commotionis eacitatiuo, amplissima potestate tribuoatu. s. Saturnini tribuni plebis.

DE HEROPHILO EQVARIO.

* Marium vocat Cic. lib. 12. et 14. ad Atticum, Charinacum Liu. lib. 116. Amatiũ App. lib. 3. nisi fallor.

HEROPHILVS * Equarius medicus C. Marium septies Consulem auum sibi vẽdicando ita se extulit, vt coloniæ se veteranorum complures, & municipia splendida, collegiaq. ferè omnia patronum adoptarent. quinetiam cum C. Cæsar, Cn. Pompeio adolescente in Hispania oppresso, populum in hortos suos admisisset, proximo intercolũnio penè pari studio frequentiæ salutatus est. quod nisi diuinæ Cæsaris vires huic erubescendæ procellę obstitissent, simile vulnus resp. excepisset, atque in Equitio acceperat. Ceterum decreto eius extra Italiam relegatus, postquam ille cęlo receptus est, in vrbem redijt, & consilium interficiendi senatus capere sustinuit. * quo nomine iussu patrum necatus in carcere, seras prõpti animi ad omne moliendum scelus pœnas pependit.

* Vnum impactum est. Cic. Phil. 1.

OLIVERIVS.

OLIV. HEROPHILVS Equarius medicus) Qui equos curabat. [Coloniæ veteranorum) Coloniæ dicebantur, ac quas è maiori ciuitate Coloni mittebantur. Solebant autem frequenter Romani veteranos, emeritos milites ad eiusmodi oppida mittere, eorum bona, qui sibi rebelles, contumacesq. fuissent, condonare. [Municipia) Ciuitates, quæ propter beneficia fuissent Rom. ciuitate donatæ. [Collegia). s. augurum, pontificum, sacerdotum. [Adoptarent) Eligerent. [Proximo inter columnio) Intercolumnium dicitur spacium inter duas, eel plures columnas, proximo autem ideo dixit, vt ostendat ooo longe à Cæsare, tunc Herophilum quem Cæsarem salutabant. [Seras pęnas) Graues. Virg. Distulit in seram commissa piacula mortem.

ASCEN. HEROPHILVS medicus Equarius). i. equorum vendicando. i. attribuendo sibi quasi iure suo C. Marium septies cõsulem auum extulit. i. super teliquos tulit se, ita vt complures Coloniæ veteranorum. s. militum, & municipia splendida, & collegia. i. cœtus eiusdem officij, aut pontifici, vt augurum, pontificum, sacerdotum, & cetera ferè omnia adoptarent, sup. cum patroonarum. [Quinetiam cum Cæs. Cn. Pomp. adolescẽte) Quia filio magni, oppresso in Hisp. admisisset populum in hortos suos. s. Cæs. ipse, sup. Herophilus salutatus est proximo intercolomnio. i. spacio intet duas columnas arborum, aut vitium ad voluptatem derelicto, penè pari studio frequenti. s. cum Cæsar hoc est paulo minores habuit salutatores, & congratulatores quàm C. Cæs. Quia nisi diuioi eires Cæs. obstitissent huic procellæ erubescendæ. i. cõmotioni, quam populus eactrare parabat extollendo Herophilum resp. eacepisset eulnus simile, atqoe acceperat in Equitio. i. in seditione eacitata propter Equitium. Ceterum. i. de Heroph. relegatus decreto eius. s. Cæs. eatra Italiam, postquam ille. s. Cęs. est receptus è cœlo. i. in cœlum, redijt in vrbem, & sustinuit. i. potius fuit, aut valuit capere consilium senatus interficiendi, quo nomine. i. propter quam culpam ipse necatus in carcere iussu patrum. s. conscriptorum pependit. i. luit, aut persoluit sero. i. nimis tarde, pœnas animi prompti ad moliendum. i. cum molle, & difficultate patrandum, si possit, omne scelus.

DE QVODAM, QVI SE FECIT FILIVM OCTAVIÆ SORORIS AVGVSTI.

NEC diui quidem Augusti etiamnum terras regentis excellentissimum numen intentatum ab hoc iniuriæ genere extitit, cum quidam clarissimæ ac sanctissimæ sororis eius Octauiæ vtero se genitum fingere auderet, propter summam autem imbecillitatem corporis, ab eo, cui datus erat, perinde, atque ipsius filium retentum subiecto in locum suum proprio filio diceret, videlicet, vt eodem tempore sanctissimi penates, & veri sanguinis memoria spoliarentur, & falsi sordida contagione inquinarentur. sed cum plenis impudentiæ velis, ad summum audaciæ gradum fertur, imperio Augusti remo publicæ triremis affixus est.

OLIV. NEC diui quidem Augusti) Inuentus est, inquit impudentissimus homo, qui se Octauię augusti sororis, & M. Ant. filium mentiri ausus fuerit, quòd vt populo persuaderet, hoc mẽdacio vsus est, vt diceret, se a nutrice accepisse, quòd cum traditus esset ei nutriendus, quia imbecilis corpore videretur, pee mutatam eius sortem fuisse, vt nutrix quẽ robustiorem haberet filiom Octauio & Ant. miserit, se vero pro suo educauerit, quam hominis impudẽtiam Augustus cum æquo animo ferre non posset, remo publicæ triremis affixit. [Et nunc terras regentis) Aut per Tyb. eius filium, aut ad illius diuinitatẽ retulit, quæ pro Romano excubabat imperio. [Clarissimæ ac sanctissimę) Hoc non vsque quæque assentatorium est. nam constat, teste Plut. io eita Antonij hanc fuisse miræ virtutis fœminam, quæ mirum io modum diligeretur à fratre, cui cum neglecta ab Antonio palam esse persuaderi non potuit, vt relicta Antonij domo seorsum habitaret, turpe existimans esse, vt duo Romanorum imperatores ad arma ciuilia, concitarentur, alter amoris gratia, alter quod pellea sorori anteponeretur, atque hæc non verbis, sed re ipsa comprobarit, nanque filiorum eius curam remisit, sed diligẽter exoluit non solum communes, sed etiam ex Fuluia ante susceptos amicos, etiam Antonij qui eel petendi magistratus, eel ceterarum rerum gratia Romam eenissent, suscipiebat fouebat, & siquid opus erat pro illis a Cæs. impetrabat, quinetiam ferunt cũ Antonius diuortij libellum misisset, ac etiam qui Octauiam domo expellerent, egressam illam cũ omnibus Antonij filijs præter

maiorem natu, qui tunc erat cum patre, plorantem, & iniquo se reutem, quòd & ipsa vna ex causis discordiæ ciuilis putaretur. [Perinde, atque) Tanquam. [Plenis velis) Omni impetu, & est translatio sumpta a nauigantibus, nam nullo pudore à tanto facinore deterrebatur. [Ad summum audaciæ gradum) Nihil maius audere poterat, quam Augustum sibi vendicare auunculum.

ASCEN. NEC quidem,) id est non etiam, aut num saltem, cum maxime immune esse deberet, numen excellentissimum diui Augusti. s. Octauij regentis etiam num. i. nunc adhuc in Tyb. eius successore, aut diuina cura, aut potius tunc ad hæc terras. i. terrigenas. [Caruit). i. emersit intentatum ab hoc genere iniuriæ. s. falsæ assertionis alieni generis, & hereditatis, cum quidam auderet fingere se genitum vtero Octauiæ sororis eius. s. Augusti, clarissimæ, & sanctissimæ. s. matronæ, autem. i. sed dicere se retentum ab eo, cui datus erat. s. nutriẽdus, propter summam imbecillitatem, propter quam (vt mentiebatur) nutritius, ac nutrix nõ ausi sunt Octauiæ verum partum restituere, sed ipsum retinuerunt proprio filio. s. eorum subiecto. i. clam allato ad Octauium in locum suum. i. ipsius mendacius, qui talia fingebat. Videlicet, vt sanctissimi penates. s. Octauiæ spoliarentur eodem tempore, &. i. simul, memoria veri sanguinis, vt non agnoscerent verum partum, & inquinarentur contagione sordida falsi. i. suppositi sanguinis. Sed cum talia homo indignus, qui nominetur fertur plenis velis. i. omni impetu, ad summum gradum audaciæ, affixus est imperio. i. post imperium Augusti remo triremis publicæ. i. nauis impellendæ triplici remorum ordine ad remp. pertinentis. Vide veteris est moris perditos, & perditos ad remigium damnare.

DE QVODAM, QVI SE DICEBAT FILIVM QVINTI SERTORII, ET ALIIS.

REPERTVS est etiam qui se diceret esse Q. Sertorij filium, quem vt agnosceret vxor eius, nulla vi compelli potuit. Quid Trebellius Calca, quàm asseueranter se Clodium tulit? & quidem dum de bonis eius contendit, in centumuirale iudicium adeo fauorabilis descendit, vt vix iustis, & æquis sententijs, consternatio populi vllum relinqueret locum. Illa tamen quæstione neque calumniæ petitoris, neque violentiæ plebis iudicantium religio cessit. Multo fortius ille, qui Cornelio Sylla rep. potentiæ, in domum Cn. * Assidionis erupit, filiumque eius patrijs penatibus expulit, vociferando non illum, sed se Assidione esse procreatum. Verum postquam à Syllana violentia, Cæsariana æquitas, reduxit gubernacula Romani imperij, iustiore principe obtinente remp. in publica custodia spiritum posuit. Eodem præside reip. in consimili mendacio muliebris temeritas Mediolani repressa est. Siquidem cum se pro Rubria quædam perinde, ac falso credita esset incendio perijsse, nihil ad se pertinentibus bonis insereret, nec ei aut tractus eius splendidi testes, aut cohortis Augusti fauor deesset, propter inexpugnabilem Cæsaris constantiam irrita nefarij propositi abijt. Idem barbarum quendam, ob eximiam similitudinem Cappadociæ regnum affectantem, tanquam Ariarates esset, quem à M. Antonio interemptum luce clarius erat, quanquam penè totius orientis ciuitatum, & gentium credula suffragatione suffultum caput, imperio dementer imminens, iusto impendere supplicio coëgit.

* Sardionem.

OLIV. REPERTVS est etiam) Pari ratione iniquis, inuentus est qui se Q. Sertorij filium profiteretur, peteretque, vt ab eius vxore, tanquam a matre reciperetur, à qua non auditus quidem, ne dum receptus, neque enim vi vlla compelli potuit constantis animi fœmina, vt hominis monstrum, tanquam filium cognosceret. [Q. Sertorij) Qui Nursia Sabinorum vrbe oriundus non obscuro genere natus orator primus, deinde clarissimus imperator tempore bellorum ciuilium fuit, vt supra satis dictum est. [Quid Trebellius calca) Trebellius quidem eodem quo superiores impudentiæ genere vsus Clodij se filium asseuerans in eius hereditatem admitti magnopere contendit, & aduersus institutos heredes in iudicium descendit, vbi licet aura populari fouetur ingenti, plus tamen iudicium æquitas valuit, quam populi consternatio. [Se Clodium tulit) Se Clodij filium dixit. [Centumuirale iudicium) De quo supradictum est in cap. de iudicijs, vbi & de hasta esse tum vitali. [Adeo fauorabilis) Cum tanto populi fauore. [Consternatio) Concitatio, qui velut mente carens intra belli fauorem concitatus esse videbatur. Via relinqueret locum) Fermè excluderet sententias, quæ iuste ferebantur, nam vix permittebat consternatus populus, vt qui recte sentirent, suam possent ferre sententiam. [Quæstione) Inquisitione. Vbi de bonis Clodij agebatur. [Religio cessit) Tanta fuit centumuirorum religio, vt nullo metu, nulla plebis concitatione potuerint à iustitia deterreri. [Multo fortius) Sylla rerum potitus, quidam illi non ignotus, Assarionis filium Syllæ opibus eiecit, seq. omnium illius heredem bonorum constituit, quæ tandiu possedit, donec ad August. Cæs. æquissimum imperatorem Romani imperij gubernacula fuere translata, qui cognita hominis iniquitate, vero Assaradionis filio paternam hereditatem restituit, necato pessimo homine, quem in publica custodia perire coëgit. [Rupit) Per vim ingressus est. [Iustiore principe) s. Cæs. Aug. qui longe iustior fuit Sylla. [Eodem præside reip.) Imperante Augusto Rubria Mediolanen. ditissima fœmina incendio perierat, & eius bona iam ab heredibus distracta fuerant, cum interea quædam altera nomine Rubeia, quæ illam mirum immodũ referebat, inuenta est, quæ se veram Rubriam summa cum audacia, profiteretur, diceretque falsum esse, quod hominea sibi persuaserant incendio extinctam fuisse, quare sua sibi bona restitui postulabat. cum forte Augustus Mediolani præsidia collocabat, ad eum igitur delatum est iudicium, qui cognita mulieris fallacia, quanquam illi, & falsi testes adessent, & eius cohortes fuerant, sui tamen nefarij propositi spẽ irritam fecit Augustus. [In consimili mendacio) Huius mulieris mendacium simile fuerat eius, qui Assaradionis bona occupauerat. [Repressa) Refrenata. [Perinde ac falso credita) Quia diceret falso homines credere. Rubriam incendio perijsse. [Insereret) Immitteret. [Tractus eius) Similitudinis, & lineamentorum, quæ totam Rubriam referebant, & nunc ordo erat, fauor tractus eius splendidi testis, nam similitudo plurimum valet, sed si dixerimus, splendidi testes, tunc intelligemus nobiles viros, & auctoritate plenos qui testabantur mulierem illam Rubriam esse. [Inexpugnabilem Cæsaris constantia) Quæ non prece non precio, non gratia poterat à iustitia deduci. [Idem Barbarum) Barbarus quandam ob regis Ariarati similitudinem se regem facile mentitus Cappadociæ regnum propemodum occupauit: nam Asiæ ciuitates illum regem, vel certe regis filium esse existimantes: imperium ad eum magno fauore deferebant. Augustus vero: qui regem Ariaratem Asiatico bello cæsum ab Antonio fuisse cognouerat, Asiaticos populos à temeraria credulitate repressit: & barbarũ tanquam noua molientem affectati regni pœnas dare coëgit. [Credula suffragatione) Quia cum crederent illum vere Ariaratem esse summo fauore prosequebantur, & suffragari omni studio nitebantur: vt in pristinum regnum restituerent. [Fultum) Munitum, & sustentatum. [Coëgit) Ordo est. Idem augustus coëgit barbarum quendam, &c. Impendere iusto supplicio, quãquam caput dementer imminens imperio esset fultum credula suffragatione ciuitatum, & gentium totius Orientis.

ASCEN. REPERTVS est etiam qui diceret se esse filium Q. Sertorij) Quem vt vxor Sertorij. s. agnosceret. s. filium. nulla vi compelli potuit, quia reuera non erat. [Quid Trebellius calca) Sup. fecit. quàm. i. quantum asseueranter tulit. i. gessit se Clodium. s. iuniorem, hoc est Clodij filium, q. d. asseuerantissime. [Et quidem). i. certe dum ipse Trebellius cõtendit de bonis eius. s. Clodij patris descendit in iudicium centumuirale adeo fauorabilis. i. cum tanto fauore, aut tam gratiosus, vt consternatio. i. cõmotio animorum populi illi fauentis, vix relinqueret vllum locum sententijs iustis, & æquis. i. vt vix permiserit contra eum, vt iustũ erat, sententiã ferri, tamen. i. nihilominus religio. i. iusta obseruatio iusiurandi ex religione. i. deorum, ac conscientiæ metu, iudicantium. s. centumuirum, neque cessit in illa quæstione. i. inquisitione, & disceptatione calumniæ. i. cauillationi petitoris, nec violentiæ plebis quia cõtra Trebellium iudicauit. [Multo fortius) sup. egit ille, qui Corn. Syl. potentiæ reip. s. Romanæ per dictaturam perpetuam. [Erupit). i. violenter se intrusit in domum Cn. Assidionis (Oliuerius legit Assaradionis) ciui Rom. & expulit filium eius. s. Assidionis, penatibus patrijs, vociferãdo non illum, sed

ſed ſa aſſa protreatum aſſidione. Verum poſtquam æquitas Cæſariana.i. Auguſti Cæſaris, quod poſt multos contigit annos, redu*x*it gubernacula Rom. imperij à violentia Syllana.i. qua ſub Sylla, & cum Sylla multi vſi fuerant, poſuit.i. depoſuit ſpiritum, id eſt animam in cuſtodia publica.i. carcere, principe iuſtiore.ſ. Auguſto obtinente remp. Eodem, &c. Temeritas muliebris repreſſa eſt Mediolani in conſimili mendacio, eodem.ſ. Auguſto præſide reip. [Siquidem cum quædam).ſ. ignobilis mulier, inſereret ſe bonis.ſ. derelictis à Rubria, nihil pertinentibus ad ſa pro Rubria.i. tanquam eſſet Rubria, perinde ac ſupp. Rubria eſſet, credita falſo.i. non vere, periſſe incendio, nec aut ſplendidi taſtes tractus.ſ. lineamentorum membrorum eius, quæ ſimilia erant, cum tractibus membrorum Rubriæ, aut fauor cohortis Auguſti tamen abije irrita.i. fruſtrata nefarij propoſiti.i. ab aſſecutione hereditatis, propter inexpugnabilem conſtantiam.ſ. iu iuſtitia Cæſaris.ſ. Auguſti. [Idem).ſ. Auguſtus (vt eius laude opus claudat) coëgit Barbarum quendam affectantem regnum Cappadociæ, tanquam eſſet ariarates ob eximiam ſimilitudinem.ſ. eius cum ariarate, quem.ſ. ariaratem erat clarius luce interemptum ſupp. eſſe à M. Antonio.ſ. triumuiro, quanquam ſuffultum .i. munitum ſuffragatione credula.i. credularum.ſ. gentium, & ciuitatum penè totius orientis, coëgit dico impendere iuſto ſupplicio caput.ſ. illius imminens.i. inhians dementer.i. cum dementia quadam imperio.ſ. quod ariarates obtinuerat.

F I N I S.

Series literarum.

*, **, a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x. A B C D E F.

Omnes quaterniones, præter *, qui eſt ternio, & **, duernio.

V E N E T I I S,
APVD IOANNEM MARIAM
BONELLVM.
M. D. LXV.

